

La reina Maria, dona d'Alfons V el Magnànim: vida i obra de govern (1401-1458)

Montserrat Toldrà Parés

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Tesi doctoral

La reina Maria, dona
d'Alfons V, el Magnànim:
vida i obra de govern
1401 - 1458

Montserrat Toldrà Parés

Directora tesi: M. Àngels Pérez Samper

Programa de doctorat: Societat i Cultura

Universitat de Barcelona, 2013

Índex

pàgina

Agraïments.....	6
Introducció.....	7
Les fonts i la metodologia.....	8
I. El context històric.....	11
Societat i mentalitat.....	12
Les dones.....	16
Els poetes cortesans i la reina Maria.....	27
II. La infantesa de Maria de Castella (1401-1415).....	44
Família i política.....	44
Els pares de Maria.....	48
La infanta Maria i el món cortesà.....	51
Els anys dels grans canvis.....	67
III. Els primers anys d'esposa i reina (1415-1420).....	83
La núvia.....	83
El nuvi.....	84
La boda.....	85
La <i>casa</i> d'Alfons.....	89
La casa de Maria.....	93
El primer any de casats.....	98
Alfons i Maria a Barcelona i Tarragona. El Parlament de 1416.....	111
Les dificultats d'una reina.....	119
L'any de València (abril 1417- març 1418).....	128
Per les terres d'Aragó. Esdeveniments familiars.....	140
Barcelona. Les corts catalanes de 1419-1420 (Sant Cugat-Tortosa).....	145
Ocupacions de Maria i comiat d'Alfons.....	156
IV. Maria, lloctinent general de la Corona d'Aragó (1420-1423).....	162
Els poders de la reina.....	162
Govern, casa i família.....	167
Alguns actes de govern.....	172
La cort de Maria a Tortosa i Barcelona.....	191
L'ajuda al rei.....	198
Les corts catalanes de Tortosa i Barcelona: 1421-1423.....	204
V. El retorn d'Alfons i els conflictes amb Castella (1423-1432).....	239
Els fills i els amors d'Alfons.....	241
Els afers de Maria.....	252
La guerra amb Castella.....	269
Les tasques de la reina.....	290
Les corts catalanes de 1429-1430 (Tortosa-Cervera).....	337

Els últims temps junts	351
VI. La llarga absència del rei (1432-1438)	364
Maria a Catalunya	365
Les corts de Barcelona, 1431-1434.....	387
La reina, sempre ocupada.....	396
Temps difícils: la derrota de Ponça.....	429
Les corts de Montsó. 1435-1436.....	451
La nova lloctinència: Catalunya.....	456
Les corts de Barcelona. 1436-1437.....	488
Les ocupacions de la reina. 1437	496
El Parlament de Barcelona de 1438	537
VII. Maria, lloctinent general. La feixuga tasca de governar (1438-1446)	545
Les frustrades corts de Tortosa de 1439.....	565
Les corts interrompudes de Lleida de 1440	567
Maria, treball i patiment.....	578
Les corts fallides de Tortosa. 1442-1443	649
La reina a València.....	660
El monestir de la Santíssima Trinitat	715
VIII. La lloctinència de Catalunya. Els últims anys (1446- 1458)	725
Les corts de Barcelona de 1446-1448: la desavinença.	744
Afers diversos.....	754
Les llargues corts de Perpinyà-Vilafranca-Barcelona (1449-1453).....	808
L'últim any de la reina Maria a Catalunya: 1453.	817
Per terres castellanès i aragoneses.....	829
El crepuscle d'una reina	846
Testament i codicils de la reina.....	862
Inventari dels bens de la reina Maria. València, setembre- octubre 1458.	869
IX. Conclusions	873
Les activitats polítiques de la reina	873
Maria i l'àmbit domèstic	878
X. Arxius i bibliografia.....	883
Fonts manuscrites.....	883
Fonts publicades.....	885
Bibliografia	888
XI. Apèndix documental.....	897
1. Renúncia de Maria al ducat de Villena i les viles d'Aranda i Portillo....	897
2. Capítols matrimonials d'Alfons i Maria.	899
3. Nomenament de Maria com a lloctinent general de la Corona d'Aragó. Castelló de la Plana de Burriana, 2 de maig de 1420.....	903
4. Destitució del Justícia d'Aragó Joan Ximénez Cerdán.....	906
5. Convocatòria de les Corts de Tortosa-Barcelona, 1421-1423.	909

6. Sentència de la Reina Maria sobre la llegítima d'Elionor de Requesens, monja del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona.....	910
7. Ordinacions de Barcelona sobre el vestir i els arreus, 7 de juliol de 1417 (novament publicades el 23 de desembre de 1426, i reproduïdes en el procés de la Cort general de 1431-1434).....	915
8. Presoners fets en la batalla de Ponça (5 agost 1435)	919
9. Document donat per la reina Maria sobre els drets dels eclesiàstics per a cobrar els impostos dels béns reialencs en el Regne de València. 1 Març 1440.....	921
10. Fragment autocensurat i, per tant ratllat, per Giovanni Pontano en la seva obra <i>De sermone libri sex</i> , sobre el comentari que va fer Carles, príncep de Viana en les bodes del seu pare, el rei Joan de Navarra, sobre la seva segona esposa, Joana Enríquez.....	923
11. Entrada triomfal d'Alfons a Nàpols, el 26 febrer 1443.....	924
12. Butlla donada pel papa Eugeni IV al monestir de la Santíssima Trinitat de València. Roma, 20 novembre 1445.....	926
13. Privilegi donat pel rei Alfons V al monestir de la Santíssima Trinitat de València. Nàpols, 15 de febrer de 1446.	932
14. Llibre de les almoines per a la fàbrica del Convent de la Santíssima Trinitat de València. 1446., fols. 1-2	935
15. Ordres de la reina Maria perquè s'investiguin els danys causats a un molí del Monestir de Santes Creus. Barcelona, 30 agost 1447.	937
16. Convocatòria Corts de Perpinyà.....	940
17. Carta de la reina Maria al Mestre Racional sobre el jurament dels oficials reials. Perpinyà, 11 juliol 1449.	941
18. Privilegi de la reina Maria concedit al monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron de Barcelona.	943
19. Poders donats per la reina Maria a Bernat Prats, procurador en la Cúria romana per als assumptes del monestir de la Santíssima Trinitat. València, 22 abril 1458.	945
20. Segells de la reina Maria, segons Segarra.....	949
21. Certificació de la mort de la reina Maria.	950
22. Testament i codicils de la reina Maria.	952
23. Inventari dels béns de la reina Maria.	980
24. Acta de l'exhumació de les restes de la reina Maria.....	1013
25. Poesia cortesana	1014

XII. Annex. El món de Maria i Alfons	1022
--	------

Agraïments

Agraeixo molt a Maria dels Àngels Pérez Samper directora d'aquesta tesi tots els seus consells i ajuda que al llarg de la investigació m'han permès avançar amb facilitat. Amb el seu entusiasme i el bon tracte rebut, m'ha donat ànims i suport per a no defallir. La confiança i la llibertat amb què he pogut treballar han fet possible acomplir l'objectiu fixat. Els seus punts de vista sobre el paper de les dones en la història, en l'àmbit públic i privat, i la seva experiència investigadora, han estat la guia perfecta per portar a terme una recerca apassionant sobre una gran reina quasi oblidada.

També faig constar el meu agraïment al meu marit, Àngel de Paz. Ha estat el traductor dels documents escrits en llatí que he volgut consultar, alguns molt extensos com una butlla papal, una sentència i dos privilegis reials, a més dels nomenaments de les lloctinències de la reina Maria, diversos fragments dels processos de les Corts catalanes i textos dels humanistes de la cort d'Alfons a Nàpols, entre altres. A més, ha estat la persona amb la qual he pogut, constantment, intercanviar informació, canviar impressions, interpretar, comentar i corregir molts punts dificultosos de la investigació.

A la meua filla Montserrat, li agraeixo molt la correcció del text en català, la seva valoració, interès i suport que m'ha donat en aquesta tasca. També he de destacar l'ajuda que he rebut del meu fill Angel en la resolució d'alguns entrebancs informàtics. I gràcies també al recolzament de les altres dues filles, Marta i Elena. A tots ells els dedico aquest treball.

Fins i tot, vull reconèixer l'encertada informació que em va donar un bon amic, l'historiador Jordi Olivares, quan li vaig comentar que volia investigar sobre algun personatge femení destacat i em va dir: "Hi ha una reina, la reina Maria, que pot ser interessant estudiar. Es troben moltes cartes als registres de l'ACA; estava malalta, escrivia al seu marit el rei Alfons, *el Magnànim...*"

Dono les gràcies per les atencions rebudes i els documents que m'han facilitat a l'abadessa i a la germana Sagramento del monestir de la Santíssima Trinitat de València; a mossèn Vicent Pons, canonge i arxiver de la Seu i del dit monestir, professor de la Universitat de València; a la germana Lourdes del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, i a l'arxiver de l'ACA, el senyor Jaume Riera.

Introducció

Aquesta tesi doctoral tracta sobre la reina Maria, esposa d'Alfons *el Magnànim*, que va governar els països de la Corona d'Aragó durant molts anys, en absència del seu marit.

No és exactament una biografia completa perquè la manca d'informació sobre la seva persona ens ho impedeix. El que intento fer és un anàlisi de la seva figura com a protagonista política del seu temps, sense obviar els aspectes personals. L'enlluernadora figura del seu marit, el rei Alfons V, un sobirà renaixentista establert a Nàpols, ha eclipsat la figura de Maria. Les cròniques del seu temps i els historiadors de segles posteriors s'han ocupat poc de Maria, malgrat que va ser lloctinent general a Catalunya durant 25 anys, i uns quants a l'Aragó i a València, de vegades compartint el govern amb el seu cunyat el rei Joan de Navarra. La reina no va tenir cap cronista particular que exaltés les seves qualitats i obres, com va ser el cas del seu marit, Alfons. Malgrat tot, va ser una dona amb poder, una hàbil negociadora que va governar en una època extremadament difícil, convulsa, de guerres, enfrontaments i conflictes socials. Els historiadors han destacat les seves virtuts i la seva solitud.

Maria (1401-1458) va viure en un temps de crisi i de transició, en les acaballes de l'Edat Mitjana i els inicis del Renaixement. Temps complexos, tan en l'àmbit nacional com internacional: La Guerra dels Cent Anys entre França i Anglaterra (1340-1453), el Cisma d'Occident (1378-1417), l'ocupació de Constantinoble pels turcs (1453), les heretgies religioses (Joan Wiclef i Joan Huss), les lluites nobiliàries, les revoltes camperoles, les rebel·lions urbanes i les persecucions dels jueus, presenten un món en crisi i grans canvis.

La pròpia dinastia reial a la qual pertany Maria és un paradigma de l'extraordinària conflictivitat política del moment. La poderosa família dels Trastàmara havia tingut un passat sagnant: Enric II, fill bastard d'Alfons XI, va obtenir la corona després de matar el seu germà, el rei Pere I. Aquest fet va suposar una constant tensió entre la monarquia i els poderosos senyors feudals. En la pròpia família reial, dividida en dues branques, la de Castella i la d'Aragó, es produeixen rivalitats i lluites fins a l'època dels *Reis Catòlics*, quan s'uneixen els regnes hispans.

La vida de Maria està marcada pel drama personal. Filla de reis, està casada amb el seu cosí germà Alfons, rei de la Corona d'Aragó. Maria no té fills, Alfons se'n va a Itàlia, té amants i tres fills. Maria aguanta amb dignitat i compleix amb la difícil càrrega de governar els regnes de la Corona d'Aragó per delegació del rei absent, el seu infidel marit, com a lloctinent general.

En contrast amb la política militar d'Alfons, avassalladora i conqueridora, Maria representa l'altra cara del poder polític reial: la recerca de la pau, la negociació i el pacte, la celebració de corts i l'activitat legislativa, l'administració de la justícia i el manteniment de la seguretat; en resum, el govern del dia a dia, en uns territoris trasbalsats per nombrosos conflictes, com és el cas de Catalunya.

¿Com són les relacions de poder entre una dona com la reina Maria i les fortes institucions locals? Al llarg del treball veurem com es desenvolupa Maria en la seva tasca de lloctinent general de la Corona d'Aragó.

A l'Europa de l'època, les dones juguen un paper clau en molts conflictes polítics i militars. Fins i tot hi ha personatges excepcionals, increïbles, com la *pucelle* d'Orleans, Joana d'Arc (1412-1431), contemporània de Maria, que defensa França contra els anglesos i mor condemnada a la foguera. Si esmento aquesta figura només ho faig en el sentit de destacar el protagonisme d'algunes dones extraordinàries en temps conflictius.

La reina Maria no és una heroïna però sap moure's en el difícil món de la política. Altres dones en la Península Ibèrica destaquen en aquells moments, algunes en l'entorn familiar de Maria o relacionades amb la corona castellana o aragonesa: la seva mare Caterina de Lancàster; la seva germana Caterina, casada amb l'infant Enric; la seva sogra, Elionor d'Alburquerque, viuda de Ferran I d'Antequera, rei d'Aragó; la seva cunyada Maria d'Aragó, casada amb Joan II de Castella; Blanca de Navarra, casada amb l'infant Joan, germà d'Alfons, rei d'Aragó; A Itàlia, una dona, Joana, reina de Nàpols, atrau de manera sorprenent el rei Alfons, amb la promesa de fer-lo hereu del seu regne.

Temps enrere, es poden trobar algunes sobiranes exemplars i bones governants, malgrat que siguin llunyanes: la reina Blanca de Castella (1188-1252), de vida exemplar, mare de Sant Lluís, rei de França, la qual va governar amb saviesa i energia durant la minoria d'edat del seu fill o quan aquest se'n va anar a les croades. Etienne Le Blanc va escriure una famosa obra sobre aquesta reina: *Les gestes de Blanca de Castilla*.¹ Una altre dona amb dots excepcionals pels afers polítics, va ser la reina Maria de Molina (1265-1321), que va governar Castella durant tres regnats: el del seu marit Sanç IV; el del seu fill, Ferran IV; i el del seu net, Alfons XI. En la segona meitat de segle XV, ja morta Maria, sorgeix la poderosa figura d'una Trastàmara, neboda seva, Isabel I, *la Catòlica*, reina de Castella. En canvi, la mare de la reina Maria, Caterina de Lancàster, no va ser un bon exemple de governant quan va restar viuda. Maria s'assemblava més al seu pare, el rei Enric III de Castella, quant a l'art de governar.

M. Àngels Pérez-Samper que em dirigeix la tesi sobre la reina Maria, ha publicat dues biografies sobre reines d'Espanya: *Isabel la Católica* i *Isabel de Farnesio*.² Dos personatges allunyats en el temps i molt diferents però que tenen en comú l'exercici del poder polític, amb fermesa i durant molts anys.

Les fonts i la metodologia

La documentació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en especial els centenars de registres de la cancelleria, m'han donat abundantíssima informació, a més d'altres seccions com les cartes reials i el registres del mestre racional.

La correspondència que mantenia la reina, a títol oficial o privat, era nombrosa: amb el rei Alfons, la família, les dames i donzelles, el clergat, els oficials reials, les autoritats locals, governadors, veguers, batlles, diputats, consellers, jurats, justícies, síndics, reis i reines, nobles, mercaders, procuradors i moltes altres persones. Els assumptes tractats eren de tipus institucional, públic i privat. A més de cartes, he emprat documentació diversa: processos de Corts,

---

¹. Rosa E. RÍOS LLORET: "Imágenes de reinas: ¿Imágenes de poder? (siglos XV-XVII)", en *Pedralbes*, 23 (2003), Universitat de Barcelona, p. 379.

². Mª Ángeles PÉREZ SAMPER: *Isabel la Católica*, Plaza Janés, Barcelona, 2004. *Isabel de Farnesio*, Plaza Janés, Barcelona, 2003.

lleis, memorialis, ordres, encàrrecs, salconduits, treves, sentències, testaments, procures i d'altres.

Les cartes m'han permès posar un cert ordre i establir un fil cronològic i geogràfic, a peu de pàgina, per localitzar els desplaçaments de la reina i observar l'evolució de totes les seves activitats al llarg dels anys.

He analitzat tots els processos de les 10 corts catalanes que va presidir la reina perquè aportaven molta informació sobre els assumptes polítics i socials i també detalls sobre el què feia la reina i la seva salut.

Les llengües habituals emprades per la cancelleria eren el català i el llatí, utilitzat per als documents més importants (privilegis, sentències, decrets...) o dirigits a personalitats eclesiàstiques. El català era emprat, no cal dir-ho, al Principat de Catalunya i també als altres regnes de València, Mallorca, Sicília, Nàpols i als Comtats del Rosselló i la Cerdanya. Els documents redactats en castellà corresponien als assumptes del regne d'Aragó i als adreçats a Castella.

En el conjunt dels altres arxius consultats cal destacar, per ordre d'importància, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, per la seva valuosa sèrie de lletres reials. En segon lloc, l'Arxiu del Regne de València on es conserva el testament i l'inventari dels béns de la reina. A més, he consultat altres arxius on he trobat documentació sobre la reina o en relació al seu govern i el del rei Alfons: l'Arxiu General de Simancas, el de l'Ajuntament de València, l'Històric Provincial de Saragossa, el de la Catedral de Barcelona, el de la Catedral de València, el de l'Arquebisbat de Barcelona, l'Arxidiocesa de Tarragona, l'Històric de Tarragona, l'Històric Comarcal del Baix Ebre, l'Històric comarcal de Vilafranca del Penedès, l'Arxiu del Monestir de la Santíssima Trinitat de València, el del Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, la Biblioteca Universitària de Barcelona, la Biblioteca Històrica de la Universitat de València i la Biblioteca de Catalunya.

Les fonts bibliogràfiques sobre la reina Maria són escasses: no hi ha cap crònica d'aquesta reina, en contrast amb el seu marit Alfons que tenia cronistes en la seva cort napolitana. És una reina consort, la lloctinent general, per delegació del rei absent. Però Maria és *l'alter nos* del rei i per tant té tots els poders: governa, jutja, mana, dirigeix i encapçala els seus documents amb *Maria reina d'Aragó, de València... comtessa de Barcelona... lloctinent general...* Dels cronistes de l'època consultats cal destacar els de la cort castellana, López de Ayala i García de Santa María, entre altres. De la cort napolitana del rei Alfons, he consultat Antonio Becadelli i Giovanni Pontano. Altres fonts consultades han estat el Dietari del Consell de Cent de Barcelona, el de la Generalitat de Catalunya, el del capellà d'Alfons V, Melcior Miralles, i altres fonts publicades, detallades, més endavant, a Bibliografia.

Dels historiadors que van escriure sobre la vida de la reina Maria, cal destacar la breu i elogiosa semblança de Giménez Soler, *Retrato histórico de la Reina Dª Maria* (Barcelona, 1901); la de Ferran Soldevila, *La reina Maria, muller del Magnànim*, (Barcelona, 1928) que ressalta les qualitats de Maria i comenta les obres de la seva biblioteca; i la tesi publicada de Francisca Hernández-León de Sánchez, *Doña María de Castilla, esposa de Alfonso V el Magnánimo* (València, 1959) que segueix els dos historiadors esmentats i comenta, a més, alguns aspectes quotidians. Malgrat ser un treball més extens, aquesta publicació conté alguns errors. Cal esmentar Jerónimo Zurita (segle XVI) i els seus *Anales de la Corona de Aragón*, com una font bàsica sobre aquest període.

L'estructura de la meua tesi segueix un ordre cronològic, un sistema més ordenat que el temàtic i més adient a una biografia de la reina. En primer lloc, com a pròleg, s'analitza el context històric i es destaca un dels objectius de la investigació: analitzar la situació de les dones i el pensament misogin de la literatura de l'època, per tal de conèixer millor el món de la reina Maria. A continuació segueixen les etapes de la vida de la reina, des de la seva infantesa fins a la seva mort, ordenades en 8 capítols. Es destaquen aspectes de la vida privada i de la seva obra de govern.

¿Què aporta la meua tesi sobre la reina Maria que no se sàpiga? ¿Quines són les troballes d'aquesta investigació?

Aporta la informació d'un major nombre d'arxius i de centenars de documents consultats, molts inèdits, mitjançant els quals podem ampliar no solament el coneixement que es tenia sobre la reina, sinó també de la seva cort, el seu entorn i la seva època.

Presenta la transcripció dels documents investigats. També es fa la traducció d'alguns documents en llatí. Se'n fa la interpretació, per tal de conèixer els esdeveniments i el pensament de la reina. Aquesta interpretació ha estat la tasca més difícil del treball pel perill d'errar, però calia fer-ho per comprendre millor el perquè dels fets i les conseqüències que se'n deriven. És difícil fer la història d'un passat tan llunyà com és el de la reina Maria. ¡Quantes coses ens queden amagades que mai podrem descobrir! Malgrat tot, si llegim les seves cartes moltes queden al descobert amb la claredat, senzillesa i el seu parlar planer i quotidià: les passions, les intrigues, els vicis, les lluites, les guerres, la justícia, la fortalesa, l'amor, l'esperança, la compassió, les creences, les malalties.... Un món desaparegut queda immortalitzat en la correspondència de la reina, malgrat que les accions i passions dels homes i dones no han variat tant al llarg del temps.

Es dona un nou enfocament a la història del regnat del rei Alfons, *el Magnànim*. Deixant de banda, els èxits i mèrits del rei a Itàlia, l'esforçada i excel·lent governant de la Corona d'Aragó va ser la seva dona, la reina Maria.

Per últim s'aporten la reproducció d'un certificat i unes fotografies de l'exhumació de les restes de la reina Maria, després de la riada que havia inundat el monestir el 4 d'octubre de 1957. Documentació totalment inèdita i facilitada per l'abadessa i monges del Monestir de la Santíssima Trinitat de València.

I. El context històric

La vida de la reina Maria transcorre, gairebé tota, en la primera meitat del segle XV, a la fi del món medieval, en el període que l'historiador Johan Huizinga anomena la tardor de l'Edat Mitjana:¹ És una època de grans canvis que donen pas al Renaixement, als temps moderns. En contrast amb els regnes de la Península Hispànica, les ciutats italianes van experimentar, les primeres, els canvis ideològics i culturals que les van dur a una gran riquesa i producció artística. Sens dubte, el rei Alfons va quedar enamorat d'Itàlia, de la seva cultura, del seu art i de la vida luxosa i refinada, fins al punt de quedar-s'hi a viure per sempre, fins a la seva mort.

¿Com eren els regnes hispans en comparació amb els estats italians? La Península Ibèrica, a principis del segle XV es trobava fragmentada políticament: El regne més gran era Castella, seguit de la Corona d'Aragó, integrada per Catalunya, Aragó, València i Mallorca; Portugal, Navarra i el regne sarraí de Granada eren altres estats independents. En total quatre corones cristianes i una musulmana, però tenint en compte els estats d'Aragó, hi havia vuit territoris amb les seves fronteres i institucions pròpies.

La Península Itàlica, més petita que la Ibèrica, encara estava políticament més fragmentada. Convivien ciutats convertides en repúbliques com Venècia, Gènova i Florència, amb ducats (Milà, Savoia), els Estats Pontificis o els Regnes de Sicília i Nàpols, entre altres territoris més petits. Però la riquesa de la que gaudien les ciutats italianes, gràcies, sobretot, al comerç i a la indústria, no es podia comparar amb la dels territoris hispans. Una altra raó per la qual el rei Alfons preferia viure a Nàpols era perquè les rendes que obtenia eren molt superiors a les que podia treure dels seus territoris de la Corona d'Aragó, més pobres. Les relacions entre els estats italians no eren sempre pacífiques i sovint es produïen enfrontaments. Malgrat tot, els combats no impedièren el desenvolupament dels negocis. Els *condottieri*, militars mercenaris al servei del millor pagador, sempre estaven inclinats a un enteniment que els afavorís. El rei Alfons se sabia moure amb èxit en l'intricat món de les guerres i la política italianes. Amant de l'art i del luxe, Alfons es va convertir en un mecenes del Renaixement a Nàpols.²

¿I la veïna França? El país estava immers en una interminable guerra amb els anglesos, la Guerra dels Cent Anys, que posava en perill la seva integritat nacional. Fins als territoris hispans arribaven les ingerències angleses o franceses en busca d'aliats i de diners. Només cal recordar la directa intervenció de Bertrand du Guesclin en la guerra castellana entre els dos germans, el rei Pere I, *el Cruel*, i Enric II, *el de les Mercès*, el bastard que és converteix en rei gràcies a l'ajuda francesa.³

Les relacions entre els territoris hispans són força conflictives en el període estudiat, amb alguns moments de calma. Portugal, amb el suport anglès, lluita per la seva supervivència enfront de la pressió castellana. Obté una gran

---

¹. Johan HUIZINGA: *El otoño de la Edad Media*, Alianza Editorial, Madrid, 1978.

². Una biografia exhaustiva sobre el rei Alfons i la seva política és la d'Alan RYDER: *Alfonso El Magnánimo, Rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, Generalitat Valenciana, 1992.

³. Julio VALDEÓN BARUQUE: *El triunfo de una dinastía bastarda*, Ediciones Temas de Hoy, Madrid, 2001, pp. 21-31.

victòria destrossant l'exèrcit castellà a Aljubarrota (1385). Navarra resisteix la pressió aragonesa. Granada aconsegueix mantenir-se independent fins a finals del segle XV.

Castella i la Corona d'Aragó mantenen una relació política variable. Són dues corones prou grans i fortes per a respectar-se mútuament, però és produeixen de tant en tant conflictes armats. El rei Pere IV d'Aragó va ajudar a Enric II en el combat dinàstic amb la promesa d'aconseguir Múrcia. El tracte no va ser respectat per Enric. Quan va morir el rei Martí sense successió, la família reial castellana dels Trastàmara va obtenir un gran triomf: l'elecció de Ferran d'Antequera com a rei d'Aragó en el Compromís de Casp l'any 1412. Una comissió de nou representants de les corts de la Corona d'Aragó va elegir a Ferran entre diversos candidats. No hi ha dubte que el vot i l'argumentació de Sant Vicent Ferrer amb la influència del papa Benet XIII, van ser decisives per a l'elecció de Ferran, el qual gaudia d'una bona reputació, experiència política i militar en ser regent de Castella i haver conquerit Antequera.⁴

Durant el regnat d'Alfons V, fill de Ferran d'Antequera, les relacions entre Castella i Aragó es van tibar. Castella era un regne més gran i ric que la Corona d'Aragó però la situació política va esdevenir turbulenta: la minoritat del rei Joan II i les ambicions nobiliàries condueixen el país a la guerra. Alfons V i els seus germans, Joan, Enric, Pere i Sanç, els infants d'Aragó, tenien possessions territorials a Castella. El conflicte estava servit. Les dues branques dels Trastàmara van arribar a enfrontar-se militarment.⁵

Societat i mentalitat

Els segles XIV i XV es caracteritzen per patir períodes de fortes crisis demogràfiques, socials i ideològiques. La incidència periòdica de la pesta va trasbalsar la població, va intensificar els conflictes i va canviar el pensament. Alguns consideren els mals que afligeixen la societat com un càstig diví. Altres mediten sobre l' *Apocalipsi* de Sant Joan; els quatre genets campen per la terra portant la destrucció, la guerra, la fam i la pesta. El pensament sobre la mort està molt present en el dia a dia. La literatura de l'època reflecteix aquest estat d'ànim, segons veiem en uns fragments del poema anònim castellà de la *Danza de la Muerte*:

Dize la Muerte:

*A la dança mortal, venit los nascidos
que en el mundo soes de cualquier estado,
el que non quisiere, e fuerza e amidos
facerle he venir muy toste priado...*

Primeramente llama a su dança a dos donzellas.

A éstas y a todos por las aposturas

---

⁴. J. VICENS VIVES: *Els Trastàmars. El segle XV*", Editorial Teide, Barcelona, 1956, pp. 78-90.

⁵. Luis SUÁREZ FERNÁNDEZ: "Los Trastámaras de Castilla y Aragón en el siglo XV (1407-74)" en *Historia de España* (dir. R. Menéndez Pidal), t. XV, Espasa-Calpa, Madrid, 1964, pp. 3-318.

*daré fealdad la bida partida,
e por palacios daré por medida
sepulcros oscuros de dentro fedientes,
e por los manjares gusanos royentes
que coman de dentro su carne podrida.*⁶

Jorge Manrique (1440-1479) en el seu magnífic poema *Coplas por la muerte de su padre*, reflexiona sobre la mort de manera més elegant. Transcriu algunes estrofes molt adients a l'època estudiada i als Trastàmars:

I

*Recuerde el alma dormida
abive el seso y despierte
contemplando
cómo se passa la vida,
cómo se viene la muerte
tan callando;
quán presto se va el placer,
cómo, despues de acordado,
da dolor;
cómo, a nuestro parescer
qualquiere tiempo passado
fué mejor.*

...

III

*Nuestras vidas son los ríos
que van a dar en la mar
qu'es el morir;
allí van los señoríos
derechos a se acabar
e consumir;
alli los ríos caudales
alli los otros medianos
e más chicos,
allegados son iguales
los que viven por sus manos
e los ricos.*

...

XVI

*¿Qué se hizo el rey don Joan?
Los infantes d'Aragón
¿qué se hizieron?
¿qué fue de tanto galán?
¿qué fue de tanta invinción
que truxeron?
¿Fueron sino devaneos,
qué fueron sino verduras*

---

⁶. J. GARCÍA LÓPEZ: *Historia de la Literatura Española*, Editorial Teide, Barcelona, 1959, p. 91.

*de las eras,
las iustas e los torneos,
paramentos, bordaduras
e cimeras?*

XVII

*¿Qué se hizieron las damas,
sus tocados e vestidos,
sus olores?
¿Qué se hizieron las llamas
de los fuegos encendidos
d'amadores?
¿Qué se hizo aquel trobar
las músicas acordadas
que tañían?
¿Qué se hizo aquel dançar,
aquellas ropas chapadas
que traían?*⁷

El poeta valencià Ausias March (1397-1459) també va escriure, amb gran lirisme, sobre la mort. Ausias va estar al servei del rei Alfons *el Magnànim*, en les campanyes militars de Sardenya i Nàpols. Dels seus *Cants de Mort*, transcriu la següent estrofa, del novè cant:

*¡O Mort, qui has l'hom venturós mesquí,
y el ple de goig, tu mitjançant, se dol,
de tu ha por tot quant és jus lo sol,
dolor sens tu no hauria camí.
Tu est d'Amor son enemich mortal,
faent partir los coratges units;
ab ton colp cert has morts los meus delits,
gustar no.s pot bé ton amargós mal.*⁸

El pensament religiós impregnava la vida diària. Es va desenvolupar la predicació de masses per combatre el pecat i els vicis. Van sorgir heretgies que volien conduir a la salvació: parlaven de la fi del món i denunciaven les injustícies socials. Eren temps de revoltes i d'enfrontaments que despertaven la intransigència i l'odi entre veïns. Es buscaven culpables, com veiem en aquest fragment d'una carta del 27 d'abril de 1348, enviada als jurats de la ciutat de Girona per Andreu Benet, vicari del vescomte de Narbona:

I per aquest delictes de les begudes i metzines molts han estat empresonats a Narbona i altres indrets perquè pobres i mendicants portaven begudes polvoritzades que posaven a les aigües, cases, esglésies i als queviures per matar a les persones. Alguns varen confessar espontàniament i altres a força de

---

⁷. Jorge MANRIQUE: *Cancionero*, Clásicos Castellanos, vol. 94, Espasa Calpe, Madrid, 1960, pp. 89-97.

⁸. Ausias MARCH: *Obra poética completa*, edición de Rafael Ferreres, 2 vol. Editorial Castalia, 1979, vol. II, p. 54.

*turments [...] els que ho confessaren foren a Narbona atenallats amb ferros roents, esquarterats, amputades les mans i després cremats [...] Sabem que les malalties abans esmentades són contagioses, perquè moren als pocs dies també els familiars, els parents i els servents.*⁹

Els jueus es converteixen en blanc de les ires populars. L'any 1348 com a seqüela de la pesta negra, es produeixen avalots contra els calls. El 1391 els atacs rebroten amb violència contra les aljames d'Andalusia i s'escampen per tota la Península. Molts jueus són assassinats i molts altres es converteixen per la necessitat de salvar la vida i els seus bens.¹⁰

El dominic Sant Vicent Ferrer (1350-1419), valencià, va ser el predicador més influent de l'època. Per allà on passava, els seus sermons, que podien durar hores, provocaven un gran impacte. Predicava les virtuts cristianes i la penitència. Denunciava els vicis, els pecats i les heretgies.¹¹ Les ciutats el cridaven per a millorar els costums i frenar la delinqüència. Aquest va ser el cas de la ciutat de Tarragona: després de la visita de Sant Vicent Ferrer al gener de 1409, es van promulgar unes ordinacions prohibint jurar, jugar i donar allotjament als alcavots i a les dones públiques.¹² De vegades, la seva predicació provocava la violència antisemita.

En una carta del rei Ferran I d'Antequera al seu fill, el príncep Alfons, queda palès el control que s'exercia sobre els jueus i com eren defensats pel propi rei:

*Item, segons se diu, tenits presos gran partida dels juheus de la aljama de Çaragoça per ço com falliren una jornada de no venir tan prest com era mester al prehich de mestre Vicent, e foren, de licència vostra, condempnats per lo dit maestre Vicent en mil florins. Per què us manam que, si axí es, per ço que la dita aljama és en moltes maneres afligida, façats ab lo dit mestre Vicent que, ab paciència e benivolència sua, los dits juheus, per la dita rahó, sían relexats de la presó [...] Dada en la vila de Morvedra sots nostre segell secret a XVII dies de deembre del any mil CCCC XIII. Rex Ferdinandus.*¹³

Veiem, a continuació, alguns fragments dels sermons del sant valencià, el qual anava acompanyat per penitents i flagel·lants:

Sapiats que en breu deu venir la fi del món e l'Antechrist i quan seran acèn (aquí) los seus dexebles, quan te trobaran, diran: "Quinya fe has tu?"

Diràs tu: "la fe christiana"

"E quala es?"

Si no la saps, diràs: "No-u sé"

Oo, quiny perill! Que.t poran mostrar una error que.n seràs dapnat....

---

⁹. *Història de Catalunya*, (diversos autors), Columna Edicions, Barcelona, 1996, pp. 73-74

¹⁰. Josep M. SALRACH, *Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714*, (coord. A. Balcells), vol. 1, Edhasa, Barcelona, 1982, pp. 606-609.

¹¹. Sant Vicent FERRER: *Sermons*, versió de Xavier Renedo i Lluís Cabré, Editorial Teide, Barcelona, 1993.

¹². Jordi BOLÒS: *La vida quotidiana a Catalunya en l'època medieval*, Edicions 62, Barcelona, 2000, p. 180.

¹³. ACA, Reg. 2.387, fols. 67v-68. Carles LÓPEZ RODRÍGUEZ: *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, Universitat de València, 2004, carta n. 522, pp. 355-356.

*No trobareu en degun llibre que jamás Déu mogué la gent a penitència pública com fa ara. És hun senyal del món que és vell, que deu fallir tost (aviat), e ben tost. ¿Quantes làgrimes gitats vosaltres e quants crits de misericòrdia e làgrimes, no solament de aygua, mas de sanch, tots vespres en les professons que fets los huns ab disciplines punxants, altres ab açots, altres ab cadenes? Jamés fou fet sinó ara. Axi se resusciten hòmens e dones envellits en peccats.*¹⁴

Els sermons del sant reflecteixen una societat angoixada i conflictiva que buscava la salvació mitjançant el patiment.

He fet aquestes reflexions pensant en la reina Maria, objecte d'aquest estudi. Maria és un personatge tràgic que experimenta, al llarg de la seva vida, patiments constants: el menyspreu del marit i el martiri de les seves malalties (que avui es diagnosticarien, sens dubte, com seqüeles del seu sofriment psíquic). Per altra banda, Maria exercita les virtuts: fidelitat, castedat, integritat, sobrietat. Els seus contemporanis la consideren una dona excel·lent.

Tenim un testimoni impactant de la fama que precedia a Maria:

*En l'any de M.CCCC.L.VII., a XVI de agost, la senyora reyna dona Maria, muler del senyor rey don Alfonso, parti de Çaragoça per venir en Valencia, e com fonch en Sogorb, atura aqui alguns dies per indisposicio de sa persona; empero molta gent malfatans, aixi homens com dones, fugiren de Valencia. ¡O gran virtut de senyora, que sols per sa nomenada totes les males gens havien gran terror!*¹⁵

En contrast amb Maria, el seu marit, Alfons *el Magnànim*, anomenat així per la seva generositat en regalar o gastar els diners, duia una vida ben diferent: buscava la glòria i el plaer. Bé, Alfons, com home religiós, oïa missa diària però en la pràctica no exercitava gaire les virtuts cristianes. Alfons representa una altra concepció de la vida: l'actitud vital de l'acció, la violència militar, l'astúcia política, la possessió de riqueses i la recerca dels plaers carnals. Va ser un gran admirador i promotor de l'art i la cultura, qualitats que van enaltir la seva figura.

Les dones

¿Què es pensava a l'època medieval respecte de les dones? Mitjançant els documents que ens han arribat i la literatura, es pot esbrinar la situació femenina. Sembla ser que les dones tenien més llibertat de moviment en la Plena Edat Mitjana que en els segles posteriors. Socialment la solteria era mal vista i la dona tenia tres camins: casar-se, tancar-se en un convent o ser una marginada (com les prostitutes, les alcavotes o les dones remeieres, anomenades, de vegades, bruixes). A part de les dones que quedaven viudes i que passaven per dificultats, hi ha havia un altre estat, semblant al de casada: l'amistançament, mal vist però acceptat, ja que el matrimoni sacramental va tardar en imposar-se completament. En *Las Partidas* del rei Alfons X, *el Savi*, es legisla respecte a les *barraganas* o amistançades:

¹⁴. Ferrer, *op. cit.* (S. IV, 17-18 i 31-32) pp. 42-45.

¹⁵. Melcior MIRALLES: *Dietari del capellà d'Anfós el Magnànim*, Ambar Ediciones, Zaragoza, 1991, p. 188.

TÍTULO XIV (IV Partida)

De las otras mugeres que tienen los omes, que non son de bendiciones.

Barraganas defiende Santa Iglesia, que non tenga ningun Christiano, porque biuen con ellas en pecado mortal. Pero los Sabios antiguos que fizieron las leyes, consentieronles, que algunos las pudiesen auer sin pena temporal: porque touieron que era menos mal, de auer una que muchas...

...

LEY II

Quien puede auer barragana, e en que manera.

Comunalmente, segund las leyes seglares mandan, todo omne que non fuesse embargado de Orden, o de casamiento, puede auer barragana, sin miedo de pena temporal; solamente que non la aya virgen, nin sea menor de doze años; nin tal biuda, que biua honesta, e que sea de buen testimonio. E tal biuda como esta queriendola alguno rescibir por barragana, o en otra muger que fuesse libre de su nascencia, que non fuesse virgen; deuelo fazer, quando la rescibiere por barragana, ante buenos omes, diziendo manifestamente ante ellos, como la rescibe por barragana...¹⁶

El costum de tenir amistançades estava tan estès que fins i tot alguns clergues en tenien, encobertes o a la vista de tothom.

Algunes dones devotes, solteres, no monges, vivien soles: les beguines o beates, de vegades anomenades emparedades (sortien poc de casa seva o del convent). Veiem una opinió poc considerada d'aquest estat:

*Veig la beguina saltamartina
de sella'n sella, de vetla'n vetla,
gira-mantells, pica-martells,
disputadora, demanadora
de qüestions e fent raons
als confessors e preicadors.
De Déu demana puis d'ell emana,
tan virtual universal
e fructuosa, tan graciosa
font d'aigua viva, com no's diriva
a tots los vius per eguals rius,
car molts no'n prenen e los que'n tenen
no per egual.¹⁷*

Les dones de l'aristocràcia o de classes benestants gaudien d'una situació més privilegiada respecte a les dones de les classes populars, ja que podien accedir a la cultura, almenys a llegir i escriure. És el cas de Cristina de Pisan (1364-1430) nascuda a Itàlia però educada en la culta cort francesa de Carles V, resident a París, escriptora prolífica, que va combatre la misogínia de la universitat parisina en la famosa "querella de les dames" (1401-1430). Cristina va

---

¹⁶. *Textos para la historia de las mujeres en España*, (diverses autores), Ediciones Cátedra, Madrid, 1994, pp. 171-172.

¹⁷. Jaume ROIG: *Espill o Llibre de les dones*, versió a cura de Marina Gustà, Edicions 62, Barcelona, 1978, pp. 203-204.

ser una dona culta i, fins i tot, va escriure una crònica per al duc de Borgonya: *Le Livre des faits et bonnes moeurs de Charles V*.

En l'obra *Le livre de la Cité des Dames* (1405), Cristina defensa el valor moral, intel·lectual, polític, inclòs el guerrer, de les dones al llarg de la història.¹⁸ L'autora raona sobre les causes del menyspreu d'alguns homes savis respecte les dones:

*Me preguntaba cuáles podrían ser las razones que llevan a tantos hombres, clérigos y laicos a vituperar a las mujeres, criticándolas bien de palabra bien en escritos y tratados.*¹⁹ *La Dama Raó*, li dóna diversos motius: *Otros hombres han acusado a las mujeres por distintas razones: los unos impulsados por sus vicios, los otros debido a la invalidez de su propio cuerpo, algunos por pura envidia y en mayor medida porque les gusta hablar mal de la gente.*²⁰

A Castella, una dona de la noblesa, Elionor López de Córdoba y Carrillo (1362?-1412) va escriure la seva autobiografia en prosa, las *Memorias de Doña Leonor López de Cordoba*. Dona intel·ligent i ambiciosa, Elionor es va convertir des de 1404, en el braç dret de la reina Caterina de Lancàster, esposa d'Enric III i mare de la reina Maria. En morir el rei Enric l'any 1406, Elionor va gaudir d'un gran poder fins el 1412 en que va ser expulsada de la cort.²¹

Dos religioses, Teresa de Cartagena i Isabel de Villena escrivien en la solitud dels seus convents. Teresa va néixer a Burgos el 1425. De joveneta es va quedar sorda, per la qual cosa va ser tancada en un convent. Cap al 1455 va escriure una obra, *Arboleda de los enfermos*, en la que explicava el seu patiment: *Mi dolor es ya de la forma de mi padecimiento, y mi querer está tan de acuerdo con mi padecer, que ni yo deseo oír ni me pueden hablar, ni yo deseo que me hablen. Las que llamaba enfermedades las llamo ahora resurrecciones*. Davant de les crítiques que va rebre per ser dona i tan agosarada en expressar els seus sentiments, va escriure un altre llibre: *Admiración de las obras de Dios*, en el qual defensava que Déu podia dotar de saviesa tan els homes com les dones.

Isabel de Villena va viure entre els anys 1430 i 1490. Va ser abadessa del convent de les clarisses de la Santa Trinitat de València. Es va educar en la cort de la reina Maria. Segons Àngels Caso, la reina Maria vivia envoltada de dones cultes i piadoses. L'abadessa va escriure en català l'obra *Vita Christi*, feta imprimir l'any 1497 per la reina Isabel *la Catòlica*.²²

Pel que fa a Catalunya, Ferran Soldevila va publicar un interessant recull de dones destacades en la història del Principat. Soldevila considera que la poesia trobadoresca dels segles XII i XIII va enlairar la dona en el cim més alt. Un trobador, el poeta Guillem de Cabestany, va cantar les excel·lències de la seva enamorada, una dona casada, amor que va acabar tràgicament (ella es va llençar per un balcó fugint del marit que la volia matar). Ni tal sols se sap el nom de la dona: Margarida o Saurimonda, però va existir: era la dona de Ramon de Castell Rosselló, un noble del comtat del mateix nom.²³

---

¹⁸. Ángeles CASO: *Las olvidadas*, Editorial Planeta, Barcelona, 2005, pp. 65-94.

¹⁹. Cristine de PIZÁN: *La Ciudad de las Damas*, Ediciones Siruela, Madrid, 2000, p. 64.

²⁰. *Ibid.* p. 77.

²¹. Caso, *op. cit.* pp. 122-125.

²². *Ibid.* pp. 125-129.

²³. Ferran SOLDEVILA: *Les dones en la nostra Història*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 1961, pp. 11-17.

Del segle XIII, Soldevila destaca una personalitat isolada i poderosa: santa Isabel de Portugal, filla del rei Pere III i de Constança de Sicília. Va néixer a Barcelona l'any 1269, segons demostra l'historiador en contra dels que deien que va néixer a Saragossa. A Isabel la van casar, als dotze anys, amb el rei Dionís de Portugal. Va ser una dona extraordinària, destacant per les seves obres caritatives, els seus miracles llegendaris i la seva tasca pacificadora en les lluites civils dels regnats del seu marit, Dionís, i del seu fill Alfons.²⁴ Trobem una reina compromesa en les activitats humanitàries i polítiques.

Entre altres personatges, Soldevila destaca a la reina Elisenda de Montcada, esposa de Jaume II, fundadora del monestir de Pedralbes, al qual es va retirar en quedar viuda. Bernat Metge li va dedicar els seus elogis en el seu *Somni* (finals segle XIV): *Fou molt graciosa e contínua intercessora tostemps per sos pobles, jamás no girà los ulls a coses deshonestes, la sua almoïna null temps no fou denegada als pobres, e, après la mort del dit rei, acabà lo monestir de Pedralbes, que, en vida d'aquell havia començat, en lo qual honestament morí e finí sos dies*".²⁵

Bernat Metge, en el seu *Somni* també canta les excel·lències de Sibilla de Fortià, amistançada i després esposa del rei Pere III, *el Cerimoniós*, viudo de tres dones. Sibilla va ser torturada i empresonada en morir el rei, víctima de la reina Violant de Bar, muller del rei Joan I. No oblida Soldevila a Margarida de Prades, muller i després viuda de Martí *l'Humà*, famosa per la seva bellesa física i moral.²⁶

Ferran Soldevila va dedicar a la reina Maria una monografia, ressaltant les seves qualitats personals i polítiques com a lloctinent general d'Aragó, a la qual ens referirem en aquest treball més endavant.²⁷

Soldevila reivindica les dones de la Casa d'Urgell, caigudes en desgràcia al ser elegit Ferran d'Antequera rei d'Aragó en el Compromís de Casp. El comte Jaume d'Urgell aspirava a ser l'elegit. Va lluitar contra Ferran però va ser derrotat i empresonat. La dona del comte i les tres filles van ser enviades a Castella: Isabel va ser casada amb el duc de Coimbra; a Elionor la va casar Alfons *el Magnànim* amb l'italià Ramon d'Ursino, en contra de la voluntat de la noia; Alfons va projectar casar a la tercera filla, Joana, amb el rei d'Abissínia, projecte descabellat que no es va realitzar. Joana es va casar amb el comte de Foix i, ja viuda, amb el comte de Cardona. El poeta Andreu Febrer li dedica els seus elogis: *"E tot primer, a qui beutat no manca/ Lla hi trobarets l'alta valent comtessa*".²⁸ El rei Alfons *el Magnànim*, va utilitzar els matrimonis de les filles del comte d'Urgell per segellar aliances polítiques, ús habitual en les cases reials i nobiliàries d'Europa.

En la literatura de l'època trobem dos corrents d'opinió respecte les dones. La poesia i la novel·la cavalleresques exalten la dona bella i estimada, però hi ha poetes i prosistes que presenten una opinió misògina.

Sant Vicent Ferrer denunciava la vanitat de les dones i criticava amb duresa les modes en el vestir i l'ús de cosmètics:

---

²⁴. *Ibid.* pp. 38-45.

²⁵. *Ibid.* pp.52-54.

²⁶. *Ibid.* pp. 54-58.

²⁷. Ferran SOLDEVILA: "La Reyna Maria, muller del Magnànim" en *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, tomo X, Año 1928, Barcelona, pp. 215-345.

²⁸. Soldevila: *Les dones...*, *op. cit.* pp. 18-23.

Ara respondré a la rahó de les dones: “He, sènnyor, nosaltres no havem a vestir e arrear aquell dia per honor de la festa, e serie millor de combregar altre dia”. Si vós, ma filla, enteneu dels affaytements, que són peccat mortal, ab llavaces (rentats), ab corns, que us feu vaques. Vaques vos feu! E hulls, bou ab alcofoll. E aques rast de paternostres tan gran que us posau per la esquena per vanaglòria! No deveu combregar. Que ja sou en pecat mortal, ne tampoch lo dijous de la cena, si ja haveu la voluntat de affaytar-vos aquell dia vanament: mas si los affaytements e ornaments són sens vanitat, podets ben combregar.”²⁹

Els *corns* era una referència a un capell alt i partit que es va posar de moda. El *alcofoll* era un polsim de plom amb que les dones es pintaven de negre els ulls. El *rast de paternostres* és una manera irònica de criticar un llarg collaret. Malgrat tot, el Sant obre una porta per a l'embelliment mesurat, com hem pogut llegir a l'última línia.

El gironí Francesc Eiximenis (1332?-1409), frare franciscà i un any abans de morir, bisbe d'Elna, va ser un escriptor molt llegit i apreciat. La seva obra, impregnada de religiositat, tenia un objectiu didàctic i moral. Eiximenis va estudiar a Oxford (possiblement també a París) i va aconseguir el títol de Mestre de Teologia a Tolosa de Llenguadoc. Va viatjar a Colònia, Florència, Avinyó i Roma, per tant, els seus coneixements representen el pensament de l'Europa de l'època.³⁰ En la seva obra més extensa, *Lo Crestià*, dóna consells per a tothom, homes i dones, fent referència a autors clàssics. La seva misogínia queda palesa en molts comentaris, pensament habitual en el seu temps, sobretot entre el clergat, com veiem a continuació:

(Segon del crestià) XCIII. Com malícia de fembra és major que tota altra malícia, e per quinyes raons.

Eccidius, filòsof, enterrogà en qui es troba més malícia ab poc seny. Respòs que en fembra; e, concorda ab ço que llegim “Ecclesiastici-XXV.º. Capitulo”, on diu: “Non est malitia super malitiam mulieris”. E vol dir “que no hi ha malícia que sia sobre malícia de fembra”. E asigna-hi lo dit filòsof les raons següents.

La primera, car fembra és tost moguda. Diu ell: “Quid est mulier nisi mollis aer”. Ço es: “¿què és fembra sinó un poc d'air moll?”. Car així es mou sobtosament com l'aire. E aquesta és la raó per què de continent creu ço que ou. Per què fa mester a fembra que bona sia, que no vulla molt oir, sinó d'aquells de què deu, així com de pare o de marit o de frare, o de persones aprovades, car si vol oir sens tot fre, ella en va en terra sens tot dupte. Tot així, doncs, com un poc d'aire és tantost encès, així fembra és tantost moguda si ocasió li n'és dada, o ella mateixa la se'n pren, així com de fet se fan sovint.

La segona és: car naturalment ha poc seny, e per consegüent no ha fre bastant a la sua malícia.³¹

Eiximenis critica, a l'igual que Sant Vicent Ferrer, el luxe en el vestir de les dones però també ho fa respecte als homes:

---

²⁹. Ferrer, (S. V. 253), *op. cit.* pp. 118-119.

³⁰. Francesc EIXIMENIS: *Prosa*, versió a cura de Xavier Renedo i Sergi Gascon, Editorial Teide, Barcelona, 1993, pp. 1-15.

³¹. Francesc EIXIMENIS: *Lo crestià*, selecció a cura d'Albert Hauf, Edicions 62, Barcelona, 1983, pp. 102-103.

(Segon del cristià) DCCXV. Com les dones pequen molt en tots los dits defalliments qui es fan en lo vestit.

En tots los dits cinc vicis de vestir vanament són les dones fort culpables. E, primerament, en la preciositat de les vestidures, car tostemps volen del millor e del pus bell drap, si fer-se pot. Diu Calopodius que curiositat de vestir de fembres és eixit, e per fembres s'és escampat per lo món, car, com en lo començament nostre Senyor hagués dats vestiments de pells a Adam e a Eva, de les pells trasqueren les dones la llana, e de la llana vingueren a adobar les estorxes d'herbes, ço és el lli; e del lli vingueren a adobar lo femat dels verms, e açó és seda; e de seda a l'aur obrat e a les pedres precioses.

En especial reprenen los sants en hòmens e en fembres ornament de corretges d'argent, car aital ornament no profita al cos ne a l'ànima, e Déu n'és ofès e el proïsme escandalitzat [...] Porten, encara, les mans plenes d'anells bisbals variats e obrats diversament, e fan-ne cimbell davant los altres, les quals coses no són sinó pura luxúria e supèrbia.

Són, encara, les dones fort culpables en lo segon vici, ço és, que volen tot quant porten massa moll e delicat; e per tal són elles tan delicades, que no poden fer nenguna penitència [...] Són encara, molt culpables en lo terç vici, qui és superfluïtat, car la dona és així vana, que volria que ella fos mills arreada que nenguna altra, e açò per tal que fos tenguda per pus bella que les altres [...] Mas comunament pequen fort lletjament, e quaix totes, en lo quart vici, qui és de color, car no solament volen ésser vestides de belles e de diverses colors, ans encara se fan de les belles colors bells ornaments en llur cap, portant vels grocs e daurats e precioses, e ab belles agulles e moltes d'argent. E no solament posen de les belles colors en llurs vels, ans encara sobre llurs cares, e sobre los dits alquena e diverses colors altres sobre llur cos, per tal que sia pus lluent e pus colorat e pus bell, segons que ja havem d'açò parlat damunt llargament.³²

Les descripcions d'Eiximenis són una font molt interessant per a conèixer els costums i les modes en el vestir de la baixa Edat Mitjana. Nobles i ciutadans benestants presumien d'un luxe exagerat, mentre molta gent vivia en la misèria. En els retaules gòtics dels mestres pintors catalans conservats en el Museu Nacional d'Art de Catalunya, podem observar com vestien els homes i les dones del segle XV, de totes les classes socials. Podem veure també, el luxe de les vestidures dels clergues, sobretot dels bisbes, dels prínceps i dels nobles. No solament les dones eren sensibles a la bellesa i el color de les teles i les joies.

Eiximenis va escriure el *Llibre de les dones* (1396) dedicat al públic femení, en el qual exposa com ha de ser la dona cristiana de qualsevol estat: soltera, casada, viuda o religiosa. Encara que considera a les dones inferiors als homes, en aquesta obra, podem trobar alguns consells i opinions favorables a les dones. El mateix fet d'escriure una obra sobre elles, demostra l'interès que té pel gènere femení:

E lo primer preàmbol sí és saber què vol dir dona ne què n'entenen los grans doctors passats. E açò declara aquell gran Alanus en lo seu coment sobre Boeci "De Consolació", on diu així en lo primer llibre: Dona és hom ocasionat, menor per natura que hom mascle [...] Resta ara a veure quines són les occasions

---

³². *Ibid.* pp. 160-161.

*per les quals la dona és feta en llinatge femení e menor que l'hom, segons que damont és tocat. E a aquest dupte responch lo dit doctor aquí meteix que la primera ocasió per que nostre senyor Déu féu la dona fo per dar companyia a l'hom [...] La segona raó e ocasió per què la dona és feyta en aytal linatge femení és per multiplicació de natura humana, car plach a nostre senyor Déu que natura humana no fos tota creada ensemps en lo començament del món, així com foren los angels, ans que·ls hòmens fossen engendrats per hom e per fembra en los quals e per los quals se faés la dita generació [...] La terça ocasió per què estech dada a l'hom per companyia diu aquest que si fo per nodrir los infants, car açò molt mills ho fan les dones que los hòmens per ordinació divinal, axí que és natural cosa a la dona ésser inclinada a nodrir infants. E aquesta és la raó que les infantès poques per si metexes, se fan de draps o de fust fills, e fan aparès que·ls donen a mamar e·ls axi com si vivien e eren lurs infants.*³³

La dona és considerada inferior a l'home però és la seva companyia i té la missió d'engendrar i criar els fills. Es destaca que la dona ho fa millor que l'home i l'autor posa un exemple molt bonic: el de les nenes que juguen a nines des de petites. Entre els molts consells que dóna Eiximenis als homes de com tractar les dones, es poden destacar els següents:

Cap. LXXXIV, Com l'om deu tractar sa muyller cortesament e ab honor.

*Valèrius Màximus (s.I aC-I dC.) reprèn fort aquells qui les muyllers corregien legament (lletjament), així com dóna aquí l'eximpli de tres qui per poca ocasió les tractaven mal e·ls denegaven bona amor. E diu aquí lo comentador antich que l'hom pecca molt contra la amor de la muyller cant la corregeix legament per poca cosa, car la muyller sor és e germana de son marit, e no esclava ne sirventa. Per què diu que l'hom, si ha de corregir sa muller, no la deu corregir ab paraules agres ne leges (lletges), si donchs lo cas no era greu, ne la deu corregir davant companya, e menys davant estranys, mas a part, car gran minva fa a sa muyller fort, e ensenya poch seny qui la corregeix davant companya ne persona estranya.*³⁴

L'autor defensa el tractar bé a les dones, comprendre els seus sentiments i respectar les seves inclinacions. Ens explica que hi dos tipus femenins diferents preferits pels homes. Ens dóna un bon retrat social de l'època:

Nota ací que dona qui pren marit per sa consolació de ànima e de cos, deu tostemps estudiar, aytant com puixa legudament, que sàpia les condicions del marit per tal que no li desplàcia. Car los hòmens són de diverses condicions, e ço que plau a un desplaia a altre, per què és bon conseyll seguir-li lurs maneres en ço qui és legut (lícit) e honest. E veges que cavallers volen comunament les muyllers alegres e riens, e acompanyants, largues, liberals, bé acuyllens a tothom, no perdonant a res cant vénen hostes, mas que tot na vaja a frau (que no estalviïn res). Los ciutadans comunament han tot lo contrari, car volrien que llurs muyllers sien a tothom esquives e que s'amaguen a tota res: ne jamés no·s fassen a finestres, ne sien en baylls ne en truffes (bromes) ab negú. E pensen que si la muller riu ab negú, que ja sia fet lo mal. Volen-les encara fort casolanes e avars

---

³³. Francesc EIXIMENIS: *Lo libre de les dones*, edició crítica de Frank Naccarato, Curial Edic. Catalanes, Barcelona, 1981, vol. I, cap. V-VI, pp. 12-14.

³⁴. Eiximenis: *Lo libre... op. cit.* vol. I, pp. 129-130.

*e estretes, e si han a negú acompanyar, que l'acompanyament sia de luny e ab los huyls tostemp en terra: e que sàpia fer lo moix.*³⁵

Es comparen dues classes socials, la dels nobles i la dels ciutadans. Les dones de l'aristocràcia tenen més llibertat i poden fer ostentació de la riquesa. Per contra, les dones dels ciutadans s'han de reprimir i dissimular els sentiments.

Són moltes les reflexions i els exemples que posa Eiximenis sobre les dones. Destacaré només un parell de qüestions interessants per a aquest treball sobre la reina Maria. La primera tracta de l'opinió d'Eiximenis sobre les dones i la guerra:

*Hoc encara dix ací Liconnius, assenyalat cavaller en Grècia, que si fembres guerrejassen contra homens e ells eren prudents, que ab manyes e ab dolçor de paraules los farien així perdre lo cor que, així com elles deurien esvair (atacar) los contraris, així els correrien a besar e abraçar e llavors hauria mal recapte (fi) la batalla [...] La quarta raó és car, com posa Lucreci, conseller de Roma, jamás entre hom e fembra no es faria bona guerra ne els hòmens no poden fer mal a les fembres a continuar, ne les fembres als hòmens. E per tal dix que de batalla de fembres ab hòmens jamás a tard se'n seguiria mort ne fort invasió, ans lo cor dels hòmens seria tantost amollit com se sentís estar entre tantes dones.*³⁶

Curioses i llargues són les reflexions de l'autor sobre les dones i la guerra. Hem vist, en aquest breu fragment com es considera a la dona més inclinada a l'amor que a la guerra.

La reina Maria utilitza tota la seva energia i capacitat negociadora per frenar la guerra entre les dues branques familiars, l'aragonesa i la castellana, com ja tindrem temps de comentar.

He de destacar que Eiximenis aconsella que les dones tinguin cultura. En un món com el medieval era força difícil d'aconseguir-ho per a totes les classes socials, això ens demostra el seny i l'amplitud de mires del frare gironí:

*Deus ací saber que la dita santa regina (Sança de Mallorca, esposa del rei Robert I de Nàpols, dama devota i protectora dels franciscans, segle XIV) fort conseyllava e aprovava que tota dona sabés lletra, car deya que havia major ocasió de ésser més devota e de ocupar si metexa, e de informar-se en tot bé, e de estar més en casa, e de consolar-se en ses tribulacions. E deya que gran follia (error) havia en los hòmens qui, per mills guardar lurs muyllers, no volien que sabessen letres, com (ja que) saber letres e molt ligir sia a la dona ocasió de saber molt de bé e de ffer aquell més que neguna cosa del món: car lo saber lletres fa a la dona los dits béns.*³⁷

La reina Maria va llegir el *Llibre de les dones* de Francesc Eiximenis, encara que no va conèixer el frare gironí en morir aquest l'any 1409, quan ella era petita. A l'inventari de la biblioteca personal de la reina, quan va morir el 1458, constaven 73 còdex, entre els quals es trobaven tres llibres d'Eiximenis, el de les dones, un altre sobre els àngels i un de meditació.³⁸

³⁵. *Ibid.* cap. LXXXVI, vol. I, pp. 132-133.

³⁶. Eiximenis: *Prosa, op. cit.* (Dotzè del crestià, 93), pp. 80-83.

³⁷. *Lo libre... op. cit.* vol. I, cap. LVI, pp. 91-92.

³⁸. Soldevila: *La Reyna Maria, op. cit.* pp. 316-332.

Maria sí que va conèixer, personalment, un altre famós escriptor: Jaume Roig, l'autor d'una obra terriblement misògina: l'*Espill o llibre de les dones* (de la qual hem extret un fragment sobre les beguines en pàgines anteriors). Aquesta obra fou escrita cap al 1460, dos anys després de la mort de la reina Maria. L'obra va tenir tant d'èxit que es va imprimir tres vegades en el segle XVI i va ser traduïda al llatí i al castellà en el segle XVII.

Jaume Roig era un metge valencià, de bona família, fill d'un metge i net d'un notari. Nascut a principis del segle XV, va morir l'any 1478. Va estudiar a Lleida i a París, segons es desprèn de la seva obra. Va tenir un gran prestigi com a metge i va desenvolupar càrrecs importants a València. En els anys 1457-58 va ser metge de cambra de la reina Maria. Roig va estar casat i va tenir sis fills. L'*Espill* és una obra de 16.359 versos, que tracta de la vida i les aventures d'un home al qual li van malament les relacions amb les dones.³⁹

L'obra de Roig és increïble. Mitjançant el seu personatge dona una visió de les dones totalment negativa. La seva ironia esdevé, sovint, sarcasme. Fa un repàs de tot tipus de dones i no se'n salva ni una. Bé, només la Verge Maria, a la qual dedica molts elogis. A l'hora d'escollir alguns fragments significatius de les seves opinions misògines, he descartat les més esperpèntiques. Com a contrapès a aquesta valoració negativa de l'*Espill* de Roig, cal dir que és una obra d'art en retratar la societat de l'època, els costums, les passions humanes i la vida quotidiana de les classes populars. Apareixen històries molt realistes, situant-les en ciutats autèntiques: París, Lleida, Barcelona, València, entre altres. Retrata un món cruel, barroc i complex, el de finals de l'Edat Mitjana:

*De mon parlar,
tots, si'm creureu, elegireu
no mai amar, ans desamar;
mai inquirir ne perseguir,
jamés caçar, menys abraçar
foc immortal, d'infern portal,
dones dampnades, enverinades
d'aquell verí ab què ferí
al llur antic primer amic
Eva, de mort, dins aquell hort
on fou formada. Per llur errada,
llexà llavor de frau, error
e gran malea a sa ginea;
e quantes són ara en lo món,
són diablesses, dimoniesses
e tostemps duren; per ço hi aturen
tant los diables.⁴⁰*

D'Eva arranca la culpa de tot. Queden sentenciades les dones i tractades com dimonis. En un altre fragment, Roig fa un desprietat retrat d'una dona vella, si bé cal constatar que ho fa amb un gran realisme i coneixement de les persones.

*La muller vella,
lo marit jove que bé la sove*

³⁹. Roig: *Espill*, op. cit. (Prefaci, segona part), p. 7.

⁴⁰. *Ibid.* p. 29.

*fa lo que deu; mantinga Déu
 qui tal practica. La que és pus rica
 més ne mereix, menys se coneix:
 lo fum l'engana, la carn la mana.
 la vella fembra del temps no's membra;
 tindrà la pantxa ab plecs com mantxa,
 ab semblant pell com terçanell
 o txamellot; parrà bossot
 buit la mamella; put-li l'exella;
 cap alquenat, front estirat;
 no tindrà dents; conta los béns,
 no los seus anys, del pus estranys,
 bolliciosos e ociosos;
 menys vergonyós e pus ronyós
 pren com la lloba; ab raó troba,
 per les edats e voluntats
 tan variades, colps, bocinades.⁴¹*

Roig explica histories de dones perverses, enverinadores, assassines, bruixes... El que reflecteix és un món femení marginat, plè de misèries, que maquina mil paranyes per sobreviure:

*Molt cautament,
 entre Gascunya é Catalunya
 passí'ls mollons; pels gotirlons
 de carn sens ossos al coll tan grossos,
 paren mamelles. Les falses velles
 d'aquells viatges certs mals beuratges
 fan hòmens beguen, així los peguen
 al viandant. En Lleida entrant,
 viu rossegar, puis squarterat,
 una fornera, sols per tercera
 e conduir son fill dormir
 ab ses lloçanes parroquianes
 en l'alcavor. Ab gran rigor
 la executaren. Lo fill soltaren
 per en jovent ser tan valent.⁴²*

La justícia queia sense misericòrdia sobre les dones. Els homes, sovint, se'n sortien millor dels delictes comesos. Les dones remeieres, considerades, de vegades, bruixes, són el blanc del metge Roig:

*Si tals s'aturen quant metges curen
 l'home nafrat, és tard curat
 o ben prest mort. Si van per l'hort,
 los arbres sequen; maten, entequen
 herbes si'n cullen; e l'espill sullen;
 e com llops miren. Mes si mai firen*

⁴¹. *Ibid.* (Primer llibre, I), pp. 39-40.

⁴². *Ibid.* (Primer llibre, IV), p. 48.

*ab llur saliva, no'speres viva
l'escorpió: infecció
e verins obra.*

.....
*Ab cert greix fus,
com diu la gent, se fan unguent
e bruxes tornen; en la nit bornen,
moltes s'apleguen, de Déu reneguen,
un bók adoren totes honoren
la llur caverna qui's diu Biterna,
mengen e beven; après se lleven,
per l'aire volen, entren on volen
sense obrir portes. Moltes n'han mortes,
en foc cremades, sentenciades
ab bons processos per tals excessos,
en Catalunya.⁴³*

Les dones remeieres eren blanc de la ira popular quan les desgràcies es succeïen en alguna població. Els esperava la mort a la foguera. Malgrat tot, algunes dones actuaven com a metgesses i molta gent les consultava i respectava. Fins i tot, la reina Maria, afectada tota la seva vida, de freqüents mals que no aconseguien curar els seus metges, buscava remei en la saviesa de les dones. En una ocasió, a l'agost de 1421, una dona, anomenada Teresa, li va preparar un bàlsam medicinal. També, una altra vegada, al desembre de 1423, la dona del batlle de Tortosa li va enviar una "aigua" preparada segons la recepta d'una dona jueva. Al novembre de 1427, la reina va manar anar a buscar a Castella una partera perquè la curés, Maria Oto. Totes aquestes dades estan documentades i recollides pel metge Lluís Comenge.⁴⁴ Encara Soldevila va trobar documentació d'una altra dona metgessa que va tractar la reina Maria, l'any 1420, anomenada Antònia, de la que no en va quedar gens de contenta.⁴⁵

Per contrastar amb la visió tan negativa que tenia el metge Roig sobre les dones, vull destacar tres dels diversos arguments de Cristina de Pisan en defensa de les dones:

Si alguien quisiera alegar que, por culpa de Eva, la mujer hizo caer al hombre, le respondería que si Eva le hizo perder un puesto, gracias a María ganó uno más alto. De no ser por esta falta, jamás se hubiera logrado esta unión del hombre con la divinidad. Hombres y mujeres deben agradecer a Eva tan gran honor, porque, al haber caído tan bajo la naturaleza humana, más alta ha sido elevada por el Creador.⁴⁶

Si se quiere afirmar, por otra parte, que las mujeres no tienen ninguna disposición natural para la política y el ejercicio del poder, podría citarte el ejemplo de muchas mujeres ilustres que reinaron en el pasado.⁴⁷

---

⁴³. *Ibid.* (Tercer llibre, I), pp. 144-145.

⁴⁴. Lluís COMENGE FERRER: *La medicina en el reinado de Alfonso V de Aragón*, José Espasa editor, Barcelona, 1903, pp. 17-19.

⁴⁵. Soldevila, *La Reyna Maria... op. cit.* p. 289.

⁴⁶. Pizán, *op. cit.* p. 82.

⁴⁷. *Ibid.* p. 88.

*Ciertamente, hay muchas mujeres tontas, pero sin querer ofender a los varones, también hay muchas que, pese a su falta de cultura, tienen la mente más alerta y razonan mejor que la mayoría de los hombres. Sus maridos harían bien en confiar en ellas o en tomar algo de su buen juicio que les sería de gran provecho.*⁴⁸

En aquest treball veurem una dona, la reina Maria, governar amb habilitat i saviesa un regne, per absència del marit, en una època altament conflictiva i difícil.

Els poetes cortesans i la reina Maria

Hem vist fins aquí, diversos testimonis escrits del pensament misògin del segle XV. També he comentat el cas d'alguna dona de l'aristocràcia que va destacar per la seva cultura i pensament liberal. He tractat de posar èmfasi en les dificultats que tenien les dones en una societat guerrera i viril. La intenció ha estat en ressaltar el context històric en que es va desenvolupar la reina Maria. Cal dir que Maria, per ser filla de reis, va ser una privilegiada si comparem les circumstàncies en què va viure respecte a les dones corrents. Maria va gaudir de medis per arribar a ser una dona culta. A resultes de casar-se amb un príncep que esdevé rei d'Aragó, Alfons *el Magnànim*, Maria aconsegueix les cotes més altes del poder, com a lloctinent general d'Aragó, quan el rei se'n va a Itàlia.

Els reis es podien permetre el luxe de subvencionar la cultura: escriptors i artistes treballaven per a la cort. En un copla anònima es posa de manifest l'agraïment explícit d'un poeta envers el rei de Castella, Joan II, per la seva generositat:

*Aquel Rey, que es todo él cabal,
¡luengos tiempos biva e goze!
me fizo merçet de doze
mill de moneda usual;
a la conclusión final
fallo por mi buena cuenta
que me dio çiento e çinquenta
doblas de oro con metal.*⁴⁹

Cronistes i poetes envolten els reis, els prínceps i els grans nobles. Gràcies al mecenatge d'homes amants de la cultura com Joan II, a Castella, o Alfons V, a Nàpols, es multipliquen les obres literàries i artístiques. Els dos sobirans reuneixen excel·lents biblioteques. Cada cort té els seus cronistes i poetes. Està clar que tan els uns com els altres es dediquen a lloar els seus benefactors, sens cap mena de sentit crític.

La poesia cortesana canta meravelles dels homes i dones de l'aristocràcia als quals va dirigida. Calia afalagar la dama, esposa, germana o filla del senyor

---

⁴⁸. *Ibid.* p. 90.

⁴⁹. *Cancionero de Juan Alfonso de Baena*, Edición y estudio de Brian Dutton y Joaquín González Cuenca, Visor Libros, Madrid, 1993, p. 833.

que els pagava. De vegades, hi havia poesies sinceres, productes de l'amor o de l'admiració, sobretot si la dona era bella i jove.

En la cort castellana, el rei Joan II va encarregar al poeta Juan Alfonso de Baena (h.1375-1434 h.), una recopilació de cançons o poemes, *El Cancionero de Baena*, i li va pagar 2.000 maravedís, l'any 1420, a compte dels 8.000 que rebria en total.⁵⁰ Encara que l'original es va perdre, es conserva una còpia de 1465 en la Biblioteca Nacional de París.

En la cort d'Alfons V d'Aragó, a Nàpols, o del seu fill Ferran, també es va fer una recopilació de poemes, el *Cancionero de Estúñiga*, còdex que es guarda en la Biblioteca Nacional de Madrid.⁵¹

Les dues recopilacions apleguen els poemes de diversos autors de l'època estudiada. Són una font d'informació molt rica i he pogut extreure algunes composicions referents a la reina Maria i altres personatges. Molts poemes expliquen els esdeveniments històrics. Són, de fet, cròniques en vers.

Alguns nobles destaquen per les seves obres poètiques: el Marquès de Santillana i Juan de Mena, entre altres. La influència del Renaixement italià s'intensifica a partir de les campanyes militars d'Alfons.

Ferran Soldevila i Martí de Riquer van fer un anàlisi històric sobre la poesia en la cort de la reina Maria i la d'Alfons *el Magnànim*, a Nàpols, treballs que m'han estat de gran ajuda i que he pogut ampliar amb alguns poemes més, trobats en els esmentats cançoners de Baena i de Zúñiga i en l'obra del Marquès de Santillana.

És interessant comparar el tractament que rep la reina Maria dels poetes respecte a altres dames del seu rang reial o de l'aristocràcia.

Don Íñigo López de Mendoza (1398-1458), Marquès de Santillana, va ser un noble poderós, ric i un poeta destacat. Va acompanyar a Ferran I d'Antequera quan va ser coronat rei d'Aragó i, més tard, va ser nomenat *copero mayor* de l'Infant Alfons al 1416 (fins almenys al 1422, sent ja Alfons rei). Santillana va conèixer de prop a la reina Maria. En primer lloc, reproduïxo part d'alguns poemes dirigits a diverses dames. Veiem, a continuació, els elogis dedicats a la princesa Blanca de Navarra, la qual es va casar amb l'Infant Joan, germà del rei Alfons V, en les estrofes següents:

*Quanto más vos mirarán,
muy exçellente prinçesa,
tanto más vos loarán.*

...

*Yo dubdo poder loar
la vuestra mucha cordura,
honestad, graçia e mesura
quanto se deva ensalçar.
Los que verdad fablarán
tal navarra nin francesa
nunca vieron, nin verán.*⁵²

---

⁵⁰. *Ibid.* Introducció, p. XVI.

⁵¹. *Cancionero de Estúñiga*, Edició, estudio y notas de Nicasio Salvador Miguel, Editorial Alhambra, 1987, pp.7-8.

⁵². Marqués de SANTILLANA: *Poesías completas*, Editorial Castalia, Madrid, 2003, Edició de M.P. Kerhof y A. Gómez Moreno, p. 108.

Santillana dedica un llarg poema a la reina Isabel de Portugal, alabant la seva bellesa:

*Dios faga virtüosa
Reina bienaventurada,
quanto vos fizo hermosa.
Dios vos fizo sin emienda
de gentil persona y cara
e, sumando sin contienda,
qual Joto non vos pintara   (Joto: Giotto)
Fízovos más generosa,
digna de ser coronada
e reina muy poderosa.⁵³*

També escriu per a Joana d'Urgell uns versos exaltats:

*II
Después de la más çercana
a la fama en fermosura,
qu'es más divina que humana,
visto su gesto e figura,
vos, señora doña Juana,
sois la mas gentil criatura
de quantas actor esplana
nin poeta en escriptura.*

Martí de Riquer transcriu un poema dedicat per Santillana a la reina Margarida de Prades, en morir el 1427, a la qual va conèixer quan estava a la cort d'Alfons *el Magnànim* a Barcelona:

*Venit, venit, amadores,
de la mi flecha feridos,
e sientan nuestros sentidos
tormentos, cuytas, dolores;
pues que la muerte levar
ha querido e rebatar
la mejor de las mejores.⁵⁴*

El Marquès de Santillana va escriure un llarg poema, *La Comedieta de Ponça*, sobre la batalla de l'illa de Ponça en la que el rei Alfons *el Magnànim* va ser vençut i empresonat pels genovesos, l'any 1435, juntament amb els seus germans i nombrosos cavallers. En aquell moment, el Marquès estava a Castella. El poema s'inspira en la *Divina Comèdia* de Dante. En la *Comedieta* apareixen diversos personatges femenins i l'única referència que he trobat d'aquest autor sobre la reina Maria, la qual cosa em sorprèn bastant, ja que va viure en la cort d'Alfons, els primers anys de ser rei d'Aragó. Potser no he sabut trobar res més, o

---

⁵³. *Ibid.* p. 110.

⁵⁴. Martí de RIQUER: "Alfonso el Magnánimo visto por sus poetas", en *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo con motivo del quinto centenario de su muerte*, Universitat de Barcelona, 1960, p. 186.

bé la joveneta esposa d'Alfons no el va inspirar. L'estrofa dedicada a Maria en la *Comedieta* és la següent:

XIII

Fabla la señora Reina de Aragón reinante

*Con tanta inoçencia commo fue traída
la fermosa virgen, de quien fabla Guido, (Ifigènia)
al triste holocausto del puerto d'Aolida,
fabló la terçera, tornada al sentido,
el qual con la fabla le era fuido,
diziendo: "Bocaçio, la nuestra miseria,
si hablar quisieres, más digna materia
te offresçe de quantas tú has escrivido."⁵⁵*

A l'obra, les reines o princeses més destacades de la família Trastàmara són personatges al·legòrics. Les estrofes següents estan dedicades a la Reina Elionor d'Alburquerque, viuda de Ferran d'Antequera i mare del rei Alfons i els Infants Joan, Enric i Pere. A resultes del dolor que li va causar la derrota de Ponça i l'empresonament dels seus fills, Elionor es va morir:

XI

Fabla la serenísima Reina de Aragón doña Leonor

*Aquella muy manso fablava, diziendo:
"¿Eres tú, Bocaçio, aquel que tractó
de tantas materias, ca yo non entiendo
que otro poeta a ti se igualó?
¿Eres tú, Bocaçio, el que copiló
Los casos perversos del curso mundano?
Señor, si tú eres, apresta la mano,
que non fue ninguna semblante que yo."⁵⁶*

LXXXIII

La muerte de la señora Reina de Aragón, madre de los reyes

*Leída la carta o letra, cayó
en tierra, privada de fabla e sentido,
e de todo punto el ánima dio,
non menos llagada que la triste Dido;
e luego las otras el más dolorido
duelo començaron que jamás se falla
ser fecho en al mundo, nin por la batalla (Bat. Cannas)
do Luçio fue muerto e Varro vençido."⁵⁷*

⁵⁵. Santillana, *op. cit.* pp. 301-302.

⁵⁶. *Ibid.* pp. 300-301.

⁵⁷. *Ibid.* Pp. 336-337.

A la reina Blanca de Navarra, esposa de l'Infant Joan, el poeta li dedica la següent estrofa:

XII

Fabla la señora Reina de Navarra

*Al modo que cuentan los nuestros actores
que a la triste muera del rey Laumedón (Hécuba)
navarra su caso de açervos dolores,
fabló la segunda con grand turbaçión,
diziendo: "Poeta, non es opinión
de gentes que puedan pensar nin creer
el nuestro infortunio, nin menos saber
las causas de nuestra total perdiçión."*⁵⁸

A l'Infanta Caterina, esposa de l'Infant Enric, es dediquen aquests versos:

XIV

*Fabla la señora Infante doña Catalina quexándose de la
Fortuna e loa los offiçios baxos e serviles*

*Non menos hermosa e más dolorida
que la Tiriana, quando al despedir (Dido de Cartago)
de los iliones e vio recogida (troians)
la gente a las naves en son de partir,
con lengua despierta la quarta e dezir
començó: "Poeta, mi mala fortuna
non pienses de agora, mas desde la cuna
jamás ha çessado de me perseguir."*⁵⁹

No s'oblida, el Marquès, de la reina Maria, germana d'Alfons i esposa del rei Joan II, a la qual dedica cinc elogioses estrofes. Veiem la primera:

XXXVI

La muy magnífica señora doña María, Reina de Castilla

*Quanto a los varones aquí sobresseo
e passo a la insigne mi fija primera,
de los humanales corona e arreo,
e de las Españas claror e lumbrera;
ésta se demuestra, commo primavera
entre todo el año, çerca las más bellas,
e qual feba lunbre entre las estrellas, (de Febo: sol)
e aprés fontanas fecunda ribera.*⁶⁰

No falta un estrofa dedicada a Elionor, germana d'Alfons, casada amb Eduard I, rei de Portugal:

---

⁵⁸. *Ibid.* p. 301.

⁵⁹. *Ibid.* p. 302.

⁶⁰. *Ibid.* p. 313.

XLI

La señora Reina doña Leonor reina de Portugal

*La última fija non pienso la prea
o griega rapina fuesse más fermosa, (Helena de Troia)
nin la fugitiva e casta Penea (Dafne)
tan lexos de viçios, nin más virtüosa;
la su clara fama es tan glorïosa
que bien es difficil en tan nueva edad
vençer las passiones de humanidad
e ser en bondades tanto copïosa.⁶¹*

Al *El cancionero de Baena* es recullen nombrosos poemes sobre les dues famílies reials Trastàmara, la de Castella i la d'Aragó. Destaco alguna estrofa dedicada a algunes dames. El poeta Alfonso Álvarez de Villasandino demana ajuda econòmica a la reina Caterina de Lancàster, mare de Maria, de Caterina i del rei Joan II de Castella:

*Poderosa, ensalçada,
noble Reina de Castilla,
grant señora, aved manzilla (dolor)
de mi vida atribulada,
que es pobreza denostada
con la qual bivo penado,
noche e día ¡mal pecado!
Con çijón mortificada.⁶² (febra)*

Villasandino també demana ajuda, més o menys en la mateixa època, (1406-1412) a Elionor d'Albuquerque, esposa de Ferran d'Antequera. Elionor havia heretat un ric patrimoni familiar; li deien a Castella, la *rica hembra*. Segons el poema, Ferran encara no ha estat elegit rei d'Aragó, ja que el poeta l'anomena *Infante*:

*Dueña bienaventurada,
guarnida en toda bondat,
quiérovos por abogada
para mi nesçesidat.
Pues toda mi voluntat
siempre fue con buen talante
loar al muy noble Infante, (Ferran)
miémbrevos mi pobredat.⁶³ (recordeu)*

En un llarg poema dedicat als set fills d'Elionor i de Ferran d'Antequera, abans de ser rei d'Aragó, Fray Diego de Valencia de León, lloa les dues filles i preveu que es casaran amb fills de reis, com així va ser:

---

⁶¹. *Ibid.* pp. 315-316.

⁶². *Cancionero de Baena, op. cit.* p. 86.

⁶³. *Ibid.* p. 93.

*Otras plantas muy preçiosas
que salían de la raíz,
segunt que la visión diz,
funda entre tales cosas,
son las señoras fermosas
doña María la mayor,
otrosí doña Leonor,
que serán muy poderosas,
casadas muy altamente
con grandes fijos de reyes;
si tú esto assí non vees,
di al trovador que miente.
En las partes de Oçidente
a do nasçen los cristales,
non nasçieron otras tales
nin son vistas de presente.⁶⁴*

A la reina Caterina, viuda del rei de Castella Enric III i regent del seu fill petit, Joan II, el poeta Ruy Páez de Ribera, li fa grans elogis:

*La dueña que vees estar asentada,
vestida de negro en alta silla,
aquella es la qual por quien fue Castilla
de todos males e daños librada,
que por ella fue la paz otorgada
en este regnado con el de Inglatierra,
e d'ella nasçió la lumbre en la tierra
por la qual será Castilla ensalçada.*

...

*El muy alto Dios la quiso dotar
de dos complimentos de grant perfeçión:
muy alta e real en generaçión,
qual ya en España non fallan su par;
en seso e nobleza non es de dudar
que entre las mugeres tal non es fallada,
nin en todos los bienes atán acabada
en parte del mundo se pueda fallar.⁶⁵*

El poeta fa referència als avantatges polítics del casament de Caterina amb Enric: la pau entre castellans i anglesos. Certament, va ser un matrimoni d'estat que va consolidar la família Trastàmara. El poeta exalta el fill de Caterina, el rei Joan II. Després, ressalta dues qualitats de la reina: intel·ligència i noblesa. No diu res de bellesa física. En un altre llarg poema de Ruy Páez, dedicat a la reina Caterina, es fa un repàs a la complicada situació política de Castella, entre els anys 1407-1417. En la primera estrofa s'elogia a la reina Caterina i en la segona es dóna la culpa dels enrenous del regne als mals regidors:

Noble flor sin igualeza,

---

⁶⁴. *Ibid.* p. 360.

⁶⁵. *Ibid.* p. 504.

*luz de estrella matutinal,
muy más clara qu'el cristal,
alta torre de fortaleza,
señora de grant alteza,
muro fuerte de grant villa,
acordatvos de Castilla,
que ha perdido su proeza.*

*Su proeza es perdida
por culpa de los señores
que d'ella son regidores
e la tienen mal regida;
por lo qual, muy abatida
escapa de toda guerra
por la mar e por la tierra,
a doquier' que fue movida.⁶⁶*

En un poema de Juan Alfonso de Baena, dirigit al rei Joan II, hi ha una estrofa dedicada a la seva esposa Maria, filla de Ferran d'Antequera, i a les seves germanes, Maria i Caterina:

*La Infante, muy preciosa
e suave, oliente magna,
es la noble e soberana
alta Reina e poderosa
tan discreta e tan fermosa,
que su muy real semblante
de sanar esto es bastante
con su vista muy graçiosa.*

...

El almiva consolante (almívar)
*que ablanda la garganta
es la Reina buena, santa,
vuestra hermana emperante;
e la muy linda Infante
que relumbra como estrella,
es razón de ser con ella
muy fino diagargante.⁶⁷*

En poques línies, el poeta, ressaltava alguns trets de cada dama. Destaca en la reina Maria, germana de Joan II, la bondat: *buena, santa*. En Caterina exalta la seva bellesa i en Maria, esposa del rei Joan, la bellesa, la discreció, la seva mirada, la seva bona olor... La reina Maria va ser admirada per les seves qualitats morals, més que per les físiques, com es pot veure en la poesia cortesana de l'època.

En el mateix poema, Baena recorda al rei Joan II con va ser el matrimoni dels seus pares, Enric III i Caterina:

---

⁶⁶. *Ibid.* p. 526.

⁶⁷. *Ibid.* p. 769-770.

*Alto Rey, ca vuestro ahuelo
ayuntó a vuestro padre
con la Reina vuestra madre
e metiólos so un velo
por sanar el grant reçelo
del grant duque de Alencastre
qu'él ganara por desastre (deslastre, fàcilment)
este reino muy sin duelo.⁶⁸*

En el *Cancionero de Estúñiga* trobem alguns poemes sobre la reina Maria i altres dames relacionades amb la cort d'Alfons a Nàpols. Com he esmentat abans, la recopilació es va fer per encàrrec del rei, per tant no és d'estranyar que apareixi la dona de la que estava enamorat: Lucrècia d'Alagno. Joan de Tapia dedica uns poemes a la reina Maria i uns altres a Lucrècia. Veiem el poema dedicat a Maria:

A la muy excellente reyna de Aragón et de Seçilia

*Avnque estó en reyno estrangero,
dama, yo vos loaré,
pero no uos amaré
como amante uerdadero,
mas seruidor uos seré.*

*Gentil Reyna aragonesa,
sennora de valencianas,
condesa de cathalanas,
de las beldades princepsa,
de uestros reynos luzero,
de Espanna yo bien diré
que soes sol de las que sé;
en Francia pasáys primero,
las otras no enojaré.*

*De una cosa me desplaze:
que quien uos ama, sennora,
que seáys accusadora,
pero bien me satisfaze
con estado uaya primero; (en lloc de uaya, ha de dir uays)
el secreto guardaré
que nunca descobriré
al primero nin al tercero
antes yo m(e) callaré.*

*Qve sy Dios uos ha dotada
de tan alta fermosura,
¿qué uale la criatura
que de todos non es amada?
Sy alguno faze yerro,*

---

⁶⁸. *Ibid.* p.774.

*sobrado de amor, non sé
qué falta le fallaré;
con gracia lo apartaré.⁶⁹*

La sinceritat del poeta és colpidora: alaba a la reina Maria però no pot silenciar que li manca l'amor del rei, encara que no l'anomeni directament. Per últim, li diu que el disculpi, o, més ben dit, que no ho tingui en compte. Hi ha una referència a un secret: l'amor del rei per una altra dama.

Joan de Tapia, com a poeta al servei del rei Alfons, es desfà en elogis a Lucrecia, la jove italiana enamorada del rei. El matrimoni d'Alfons i Maria no va funcionar. La reina no va tenir fills i Alfons, aviat, es va buscar amants que li van donar tres fills: Ferran, Maria i Elionor. Quan el rei ja era gran, a prop dels cinquanta anys, es va enamorar de Lucrecia, una noia molt bella. Hi ha tot un misteri entorn d'aquesta jove que presumia de ser verge i de que no s'entregaria al rei si no es casava abans. Fins i tot, va intentar l'anul·lació del matrimoni d'Alfons i Maria, però el Papa s'hi va negar. El poema de Tapia és el següent:

A madama Lucrecia

*Dama de tan buen semblante,
que la uestra grand beldat
faze la guerra
a quien fa temblar la tierra
desde Poniente a Leuante.*

*Vos fuistes la más fermosa
donzella que fue nascida,
muy honesta et uirtuosa,
de todos bienes complida;
sennora que a tal amante,
con tan poca piedat,
fazéys la guerra
a quien fa temblar la tierra
desde Poniente a Leuante.*

*Vos fuystes la combatida
que uenció al uencedor,
vos fuystes quien, por amor,
iamás nunca fue uencida,
vos pasáys tan adelante
et con tanta crueldat
fázeys la guerra
a quien fa temblar la tierra
desde Poniente a Leuante.⁷⁰*

A la filla natural del rei Alfons, Elionor, el poeta Carvajales li dedica un poema ple d'elogis, del que destaco les següents estrofes:

---

⁶⁹. *Cancionero de Estúñiga, op. cit.* pp. 375-377.

⁷⁰. *Ibid.* p. 378-379.

A la princepsa de Rosano

*Entre Sesa et Cintura.
caçando por la trauiesa,
topé dama que dehesa
parescía en su fermosura.*

*Pensé que fuese Diana
que caçasse las siluestras,
o aquella quella mançana
ganó a las biuas nuestras.
“¿Soys humana criatura?”
dixe; et dixo, non con priessa:
“Sí, sennor, et principessa
de Rosano, por uentura”.*

*¡O flor de toda belleza!
¡O templo de honestidat,
palacio de gentileza,
fundamiento de bondat!
Mi sententia uos condena,
que, si en aquel templo de Baris,
uos fallara l'ynfante Paris,
non fuera robada Elena,⁷¹*

Elionor va ser casada amb Marino de Marzano, duc de Sessa i príncep de Rosano, Esquilache i Montalto.

En el mateix *Cancionero de Estúñiga*, segurament el poeta Carvajal o Carvajales, escriu una epístola en nom de la reina Maria (el text complet es pot veure a l'Apèndix):

Aquí comiença la epístola de la Sennora Reyna de Aragón, dona María, enbiada al Sennor Rey don Alfonso, marido suyo, reinando est Italia pacíficamente.

A ti, el famoso et moderno César, cuyas manos besando con reuerencia non menos que deuo; a ti, por cuya ausencia lealtad afflige et multiplica el mi lícito deseo; tú syn culpa et io con iusta rasón querellosa, ¿de quién me quejaré o a quién me querellaré de ti sy non a ti solo, en cuyo poder toda mi esperança biue? E contempla, por Dios, siquiera una hora en el día, / en quien tanto te ama. E piensa, en espacio de treyta annos, cuánto poco mis oios han gosado de tu uista [...] Porque, muy claro César et sennor mío, te supplico [...] quieras venir et non dilatar tu partida, porque mi grand deseo me causa tan grande et continuo pensamiento, que cada día me apropinqua (acerca) al peligroso passo [...] me alegre que, por tu fama, será mi muerte sabida, et nombrada por todo el uniuerso, et dirán: “Muerta es la dolorosa segunda María, muger de César Alfonso, el Magno”, que asaz título es a mí ser reyna, muger tuya, et morir por tuya. E yr t'é io a esperar en aquel siglo do mi esperança será cierta que non podrás fuyr.⁷²

---

⁷¹. *Ibid.* pp. 549-551.

⁷². *Ibid.* pp. 530-534.

El poeta va saber copsar la desesperació de Maria per l'abandonament del rei. Impressiona imaginar la tristesa de la reina, pensant sempre en la mort i, al mateix temps, veure que manté l'orgull de seguir sent l'esposa del rei. Contrasta la situació de la reina, submissa i abandonada, però fidel, amb la del rei Alfons, poderós, victoriós, exultant, gaudint de l'amor d'altres dones. Destaquen les referències al món greco-l·latí: Alfons és comparat a Juli Cèsar i Alexandre *el Magne*. El text complet fa referència a les campanyes militars d'Alfons i a una pau militar, que seria la de Lodi, a l'abril de 1454, any en que podria haver estat acabada l'epístola, encara que es fa menció als trenta anys de separació del rei i la reina (en aquest cas potser seria l'any 1445).

Atribuït a Carvajal és un llarg poema sobre la reina Maria (el text complet és troba a l'Apèndix):

Romance por la sennora Reyna de Aragón

*Retraída estaua la Reyna,
la muy casta donna María,
muger de Alfonso el Magno,
fija del rey de Castilla,
en el templo de Dyana,
do sacrificio fazía;
vestida estaua de blanco,
vn parche de oro çennía, (parche: troç de tela)
collar de iarras al cuello (collaret, Orde de La Jarra)
con un griffo que pendía,
paternosters en sus manos, (paternosters: rosaris de perles)
corona de palmería. (palma, símbol de puresa)*

*Acabada su oración,
como quien planto fazía,
mucho más triste que leda, (leda: contenta)
sospirando, asý desía:
“Maldigo la mi fortuna
que tanto me perseguía.
¡Para ser tan malfadada, (desgraciada)
muriera quando nasçía,
e muriera una uegada
e non tantas cada día!
O muriera en aquel punto
que de mí se despedía
mi marido et mi sennor
para ir en Beruería.*

...

*“¡O maldita seas, Italia,
causa de la pena mía!
¿Qué te fize, reyna Iuuana, (Joana)
que rubaste mi alegría,
et tomásteme por fijo*

*un marido que tenía?
Feçiste perder el frutto
que de mi flor attendía.
¡O madre desconsolada
que fija tal parido auía!*⁷³

El plany de la reina Maria no és envers el seu marit, és dirigit a la reina Joana de Nàpols, la qual es va oferir afillar Alfons i deixar-li el regne en herència, si l'anava a ajudar a governar i resistir la pressió francesa. Altra vegada, es presenta a Maria que vol morir perquè se sent desgraciada.

Un altre poema encara va escriure Carvajal sobre Maria. El poeta vol consolar la reina i ressaltar les seves virtuts:

*Muestra cómo, por l'absencia del Rey, la Reyna mostró su
virtud et constancia*

*La uuestra grand solitud,
illustre Reyna bendita,
descobrió uuestra virtud
de toda sospecha quita,
que, seyendo uos en essencia
de la magestad presencia,
non fuera uuestra prudencia
de bienes tantos admita.*

*Ansí que, si padescéys,
ganáys eterna memoria,
y el deleyte, bien sabéys,
non es uirtud nin menos gloria;
que a los buenos pertenesçe
padesçer quanto se ofresçe,
pues que fama resplandesce,
sennora, quanto fazéys.*

*Sy mi grand prolixidat
non tan bien ua como deue,
rescibid la uoluntad,
perdonando a quien se atreue
a dezir más que non sabe,
por que la uirtud se alabe;
que anotar quanto en uos cabe
es mi fundamento breue.*⁷⁴

Segons Martí de Riquer, un poeta aragonès, fill d'un jueu convers, Pere de Santa Fe, va acompanyar al rei Alfons en la primera expedició que va anar cap a Sardenya i després a Nàpols, l'any 1420. El rei li havia pagat els estudis a la Universitat de Lleida.⁷⁵ Entre els poemes que Santa Fe dedica al rei, se'n troben

---

⁷³. *Ibid.* pp. 535-541.

⁷⁴. *Ibid.* pp. 544-545.

⁷⁵. Riquer, *Alfonso...op.cit.* p. 177.

tres dedicats a la reina Maria, reproduïts per Ferran Soldevila. El primer hauria estat escrit el 1420, amb motiu de l'expedició naval. Es tracta d'un diàleg entre Maria i Alfons, d'un comiat en el que la reina es queixa i el rei es justifica (el text complet es troba a l'Apèndix):

Comiat entre 'l Rey e la Reyna en el viaje de Napols

La Reyna

*Mi senyor,
Mi rey, mi salud et mi vida,
Piensso en vuestra partida
con pavor.*

El Rey

*De mucha tribulaci3n,
Reyna, sé que soys triste;
Mas que parta y conquiste
Mandan seso et razon;
En meson,
En ciutat, ni en lugar
Fama non puede sonar
Mi honor.*

La Reyna

*Senyor, bien se desdezir
Me faredes en verdat,
Mas quitar mi voluntat
Non puedo de comedir,
Si morir,
Mas el solo pensamiento
Qual será el paramiento
Con dolor.⁷⁶*

Poc s'imaginava la reina Maria que el seu espòs tardaria tres anys a tornar i que en el segon viatge a Itàlia (1432) l'absència del rei seria definitiva, fins a la seva mort (1458). Tota la vida es va passar Maria esperant el retorn del marit. Veiem dos poemes més de Pere de Santa Fe (text complet del segon poema a l'Apèndix):

A la virtuosa Reyna dona Maria

*Savia, onesta Diana,
Reyna de virtut exemplo,
De fama muy claro templo,
Más divina que humana.*

---

⁷⁶. Soldevila, *La Reyna Maria... op. cit.* p. 299.

*Arca d'onor, no ventana,
Calma de ayre sereno,
Bridas et seguro freno
De toda passió mundana.*

*Señora muy entricada,
Non mostrando se sentida,
Humil por todos querida
E de los pocos loada.
Balança justificada,
Común, vulgar, a los chicos,
E con los grandes et ricos
Bien senyora demostrada.*

Remedio a la Reyna de Aragón por l'absencia del Rey

*Alta Reyna, porque veo
Que soys tan absentada
Del buen Rey con gran desseo
En pensamiento axenada,
Medecina muy provada
Vos daré bien prestamente
Que seyendo obediente
Seredes breve curada.*

*El dessear con turmento
E quexossa tribulança
Yo vos do por regimiento
La talaya d'esperança.
E tomando segurança
Des d'egora folgaredes
Al gentil Rey quan veredes
En gran benaventurança.⁷⁷*

Els poetes sentien compassió per la reina i la consolaven com podien. Trist era el destí de Maria: ser esposa i ser comparada amb Diana.

Segons Soldevila que cita a Amador de los Ríos (autor d'una *Historia de los Judíos de España y Portugal*, Madrid, 1876, III, 22), la reina Maria va protegir a Pere de Santa Fe i li va concedir diverses mercès. Soldevila fa referència als donatius que Maria va fer a diversos joglars i ministrers que acudien a la seva cort en busca d'ajuda. Fins i tot, hi ha una joglaressa, *Graciosa*, que va rebre 4 florins el 23 d'agost de 1417. Un poeta en llengua catalana, Joan Fogaçot va fer una poema dedicat a la Verge, premiat a Barcelona (recollit en el *Cançoner del segle XV* de l'Ateneu Barcelonès) en el que fa referència al rei i a la reina en aquesta estrofa:

*Discret es l'hom qui de Vos fa retreta.
Retret sou bell, per ço'b faç lacrimosa,*

---

⁷⁷. *Ibid.* pp. 297-298.

*Lacrimos crit per la real distreta,
Distret quant ha d'esta ciutat famosa
Famós rey just que tot vassayll enyora,
Enyor mortal passam com tant s'absenta,
Absent dels seus als estranys se presenta.
Present lo 'ns feu ab la reyna senyora.*⁷⁸

El poeta reflecteix el sentiment general dels barcelonins: desitjaven que el rei Alfons tornés al Principat amb la reina Maria. Els consellers barcelonins li van pregar moltes vegades que anés a Barcelona per solucionar nombrosos i greus problemes. Alfons mai s'hi negava però anava ajornant el seu retorn, un any darrera l'altre.

Per últim, reproduïxo una estrofa del poeta Gabriel Ferruç, transcrita per Martí de Riquer, sobre la mort d'Alfons, en el que es posen en boca de la reina Maria aquestes paraules:

*Agora yo sola por viuda mezquina
seré vituperio de todas las gentes;
la más condolida de nuestros vivientes
tornada con duelo de cuytas vezina.
Seré yo la rabia que nunca se fina
guiando los fuegos de tiempos muy largos,
cubierta de luto con llantos amargos
yrá como furia que siempre camina...*⁷⁹

Alfons va morir a Nàpols el 27 de juny de 1458. Poc es podia imaginar el poeta que dos mesos després es va morir la reina Maria, el 4 de setembre de 1458 a València. Els seus sofriments per la manca d'amor, l'abandonament i les malalties no van anar més enllà.

Un dels millors poetes en llengua catalana del temps de la reina Maria, va ser Ausias March, ja esmentat abans, del qual no he trobat cap poesia dedicada a la reina. Potser la causa hauria estat el rigor de la reina en detenir-lo o castigar-lo per alguna disbauxa amb un jove, segons ens ha quedat documentat en la següent carta:

La Reyna. Batlle general.

*Un fadri apellat Johanet, de edat de XII en XIII anys, fill d'En Pere Carnicer, notari del loch de Favara, stava per apendre e aprofitar ab lo feel secretari nostre En P. Lobet, e ara poch dies ha, a inducció d'altres fadrins, és li fugit e és se'n anat aquí ab Mossen Ausies March. E per tal com és gran carrech del dit nostre secretari que aquell tenia en comanda per apendre e profiter, e ara en via de perdició, vos pregam e manam que toda vegada que per part del pare del dit fadri la present vos será presentada e'n secret requerit, façats tornar e restituir lo dit fadri al dit son pare, e açó per res no mudets. Dada en Çaragossa, sots nostre segell secret a XXVII dies de juny de l'any MCCCCXXV. La Reyna.*⁸⁰

---

⁷⁸. *Ibid.* p. 303.

⁷⁹. Riquer, *Alfonso...* *op.cit.* p. 195.

⁸⁰. Alguns autors interpreten que va ser acusat de sodomia. La sodomia estava castigada amb la mort. No se sap com va acabar el cas però un any després Ausias és nomenat falconer major del rei Alfons. March: *Obra poética...* *op. cit.* pp. 27-28.

Hem vist com els poetes cortesans tracten molt bé a les dames; exalten les seves qualitats físiques o virtuts morals. Els motius són també clars: senten admiració per les dones més belles i també s'han de guanyar la vida lloant a les dames de la reialesa i la noblesa. Maria va ser destacada per la seva castedat, fidelitat, resignació i tristesa. Així ha passat a la història aquesta reina dissortada, en la *tardor* de l'Edat Mitjana. La seva figura contrasta amb la d'Alfons, un sobirà victoriós, hàbil polític i mecenes renaixentista, envoltat per la bona fama, l'èxit, el luxe i els savis humanistes. Alfons va tenir cronistes a la cort que van explicar les seves gestes. Maria no, però han quedat suficients testimonis escrits que demostren les seves qualitats personals i el seu bon govern.

II. La infantesa de Maria de Castella (1401-1415)

Família i política

Maria va ser la primera filla del rei Enric III, *el Dolençós* i de Caterina de Lancàster. Va tenir dos germans, Caterina i Joan.

Abans de parlar de la infantesa de Maria cal que reculi uns anys enrera per entendre els orígens familiars i les aliances matrimonials dels seus avantpassats.

El matrimoni de Caterina de Lancàster amb Enric III havia estat forçat. Va ser un matrimoni polític, com era normal en les dinasties reials. El pare de Caterina, Joan de Gant, duc de Lancàster, era fill del rei d'Anglaterra, Eduard III. Els anglesos havien ajudat a Pere I, *el Cruel*, rei de Castella, en la seva lluita contra el bastard Enric II, *el de les Mercès*, ajudat pels francesos. El duc de Lancàster es va casar, en segones núpcies, amb Constança, filla de Pere I i de Maria de Padilla. D'aquest matrimoni va néixer una filla, Caterina.¹ El duc va casar a Felipa, filla del seu primer matrimoni amb Blanca de Lancàster, amb Joan I, rei de Portugal, el seu aliat. A Caterina va aconseguir casar-la amb Enric, el fill del rei de Castella, Joan I, que havia estat el seu enemic.

Després de la mort de Pere I en mans d'Enric II (Montiel, 23 de març de 1369) els anglesos van mantenir l'aliança amb els enemics del rei castellà. El duc de Lancàster va ser enviat a governar Aquitània i des d'allí va ambicionar la corona castellana, amb el suport dels *petristes*, que no volien acceptar a Enric II.² Per aquest motiu, el duc de Lancàster, es va casar, al setembre de 1371, amb Constança, filla del rei Pere I, ja mort. El duc es va aliar amb el rei portuguès, Ferran I, per combatre els castellans i aconseguir el seu ambiciós somni que no arribarà mai a fer-se realitat. En canvi, el que sí va aconseguir va ser que les seves filles arribessin a ser reines.

Enric II va signar la pau amb el rei portuguès a Santarem (19 de març de 1373) i es van acordar diversos matrimonis entre les dues famílies, la castellana i la portuguesa: el seu germà Sanç, comte d'Alburquerque es casaria amb Beatriu, germana del rei Ferran (d'aquest matrimoni va néixer Elionor, la *ricahembra*, que va ser esposa de Ferran d'Antequera, rei d'Aragó, i mare d'Alfons el *Magnànim*); dos fills bastards d'Enric II, Alfons i Fadric, s'havien de casar amb Isabel i Beatriu, filles del rei Ferran (la primera era bastarda i la segona llegítima). Enric va signar també la pau amb els anglesos: les treves de Bruges (27 de juny de 1375) que van frustrar les aspiracions del duc de Lancàster sobre la corona castellana. Per últim, Enric va signar la pau d'Almazan (12 d'abril de 1375) amb el rei d'Aragó, segons la qual es va convenir el matrimoni entre el seu fill, l'Infant Joan de 17 anys, i la filla de Pere IV, la princesa Elionor.³ El matrimoni es va celebrar dos mesos més tard, el 18 de juny de 1375 a Sòria. D'aquesta unió van néixer dos fills: Enric que serà rei de Castella i Ferran que arribarà a ser elegit rei d'Aragó a

---

¹. Es pot veure l'arbre genealògic de la dinastia anglesa en la biografia de Caterina. Ana ECHEVARRIA: *Catalina de Lancaster. Reina Regente de Castilla (1372-1418)*, Editorial Nerea, Hondarribia, 2002, p. 17.

². Luis SUÀREZ FERNÁNDEZ: *Historia de España. Edad Media*, Editorial Gredos, 1970, p. 452.

³. *Ibid.* pp. 453-455.

Casp. El matrimoni de Joan i Elionor va ser de gran transcendència ja que va facilitar, més endavant, la unió dels dos grans regnes hispans: Castella i Aragó.

En morir Enric II, Joan I va ser coronat rei el 25 de juliol de 1379 a Burgos. La pau amb els portuguesos trontollava i el rei Ferran I de Portugal buscava, de nou, el suport del duc de Lancàster. Més endavant, Ferran I va fer la pau amb Joan I a Elvas, el 10 d'agost de 1382, pactant el matrimoni de Beatriu, la seva filla i hereva, amb l'infant Ferran (tenia en aquell moment només 2 anys), fill de Joan I. El 13 de setembre de 1382 va morir la reina Elionor, esposa de Joan I. Això va fer que el rei portuguès proposés un canvi: casar a Beatriu amb el rei viudo, Joan I, en lloc del seu fill, el qual va acceptar. Es van casar el 17 de maig de 1383 a Badajoz.⁴

El rei Ferran I de Portugal va morir el 22 d'octubre de 1383 i l'any següent, Joan I i Beatriu van intentar ser reis de Portugal, però van fracassar. Els portuguesos van preferir per a rei a un bastard, Joan d'Avís (Corts de Coïmbra, abril de 1384). Un exèrcit castellà va envair Portugal i va ser destrossat per les tropes portugueses a Aljubarrota (agost de 1385) amb l'ajuda dels anglesos.

La derrota de Joan I va donar ales a l'ambició del duc de Lancàster, el qual va aconseguir del Parlament anglès subsidis per a una expedició contra Castella. El duc va desembarcar a La Corunya (juliol de 1386) amb les seves tropes, i va reclamar la corona castellana; va ocupar Santiago i va instal·lar una cort a Orense. El duc va pactar una aliança amb el rei Joan I de Portugal per preparar una invasió de Castella, mitjançant el matrimoni de Joan I amb la seva filla Felipa (novembre 1386). Després de diversos atacs frustrats, el duc no va aconseguir la corona de Castella. Era una aspiració totalment desafortunada. El duc de Lancàster va retirar les seves tropes a canvi de molt bones condicions. En la crònica de Joan I, Pero López de Ayala explica les generoses ofertes que li va fer el rei castellà:

*Despues que el Duque de Alencastre (Lancàster), é el Maestre Davis (Joan d'Avís), que se llamaba Rey de Portugal, partieron de Castilla é se tornaron para Portugal, el Rey Don Juan envió sus embajadores al Duque de Alencastre, é fallaronle en una villa de Portugal que dicen Troncoso, é trataron con él en esta manera: Que el fijo primogénito del Rey Don Juan, heredero de Castilla é de León, que decian Don Enrique, casase con Doña Catalina, fija del Duque de Alencastre é de la Duquesa Doña Constanza, su muger, fija del Rey Don Pedro de Castilla, é que el Rey de Castilla diese ciertas villas é logares en dote á la dicha Doña Catalina, las quales eran, la cibdad de Soria, é las villas de Atienza, é Almazan, é Deza, é Molina, casando con el dicho Infante Don Enrique, su fijo. Otrosí, que el Rey de Castilla diese al Duque de Alencastre seiscientos mil francos pagados en ciertos términos; é mas por vida del dicho Duque, é de la Duquesa, ó cualquier de ellos, cada año quarenta mil francos. Otrosí, que diese á la Duquesa por su vida las villas de Guadalajara, é Medina del Campo, é Olmedo; é todo esto que se compliese á ciertos términos.. E que el dicho Duque de Alencastre é la dicha Duquesa Doña Constanza, su muger, se partiesen de la demanda que avian á los Regnos de Castilla é de Leon, é a los otros Señoríos del Rey de Castilla, é dexasen el título que avian tomado de se llamar Rey e Reyna de Castilla é de Leon, é ficiesen renunciacion de ellos, si algun derecho avian, al Rey don Juan é á sus herederos.*⁵

---

⁴. Ibid. pp. 464.

⁵. Pedro López de Ayala (1332-1407) va ser gran canceller del rei Enric III. Va escriure les cròniques dels reis Pere I, Enric II, Joan I i Enric III. Pero LÓPEZ DE AYALA: "Crònica de Don

El rei Joan va reunir les corts a Briviesca l'any 1387 i van ser acceptades les condicions⁶. Es va signar el tractat de pau a Baiona (1388). Entre els diversos acords recollits cal destacar, en referència al matrimoni pactat entre l'infant Enric i Catalina de Lancàster, els següents:

*Otrosí, que el Infante Don Ferrando, fijo legítimo segundo del dicho Rey de Castilla non casaria nin se desposaria con ninguna muger fasta que su hermano el Infante Don Enrique fuese de edad de catorce años [...] Otrosi que acaesciendo muerte del Infante Don Enrique antes de la edad de los catorce años, non seyendo consumado el matrimonio, que la dicha Doña Catalina casaria con el dicho Infante Don Ferrando.*⁷

*Otrosí pusieron é ordenaron los dichos Rey Don Juan é Duque de Alencastre en sus tratos, que el dicho Infante Don Enrique oviese título de se llamar Príncipe de Asturias, é la dicha Doña Catalina Princesa; [...] E era entonces el Príncipe en edad de nueve años, é andaba en diez; é la Princesa era en edad de catorce años.*⁸

Calia assegurar l'aliança matrimonial i, per tant, es va prendre el compromís de no pactar cap esposori per a l'infant Ferran, fins que no es consumés el matrimoni del seu germà Enric amb Caterina. Com hem pogut veure, Enric tenia només 9 anys i Caterina era més gran, en tenia 14. Es va crear el títol de príncep d'Astúries per a l'hereu de la corona castellana (títol que encara conserva la corona espanyola). Segons Flórez, això s'hauria fet seguint el costum anglès de concedir a l'hereu de la corona anglesa el títol de Príncep de Gal·les (des del matrimoni d'Eduard, fill del rei Enric III amb Elionor filla del rei Ferran III de Castella).⁹ El casament es va acordar el 17 de setembre de 1388 a Palència. L'any següent, el 1389 es signava la pau entre Anglaterra, Escòcia, França i Castella (Treves de Leulingham) i després entre Castella i Portugal (Treves de Monçao).¹⁰

Joan I va assegurar la corona castellana pels Trastàmara, acabant amb el plet dinàstic, malgrat quantioses concessions econòmiques. Eren unes condicions força dures per al rei de Castella. Els ducs de Lancàster que residien en aquell moment a Baiona, rebien cada any la seva renda. Castella era el regne més gran, poblat i ric d'Espanya, per tant, el rei Joan I, ho podia complir, com així va fer. Malgrat tot, hi va haver protestes per a la recaptació dels diners i es va recórrer a emprèstits.

Juan Primero (Año noveno, 1387, cap. VI)" en *Crónicas de los Reyes de Castilla*, t.II, BAE, 68, Ediciones Atlas, Madrid, 1953, p. 117.

⁶. El rey Joan I va convocar sovint corts castellanques per legislar. D'interés per als historiadors van ser les corts de Segòvia de 1383 en les quals es va acordar canviar l'era hispànica que es venia utilitzant (començava l'any 38 a C.) per l'era cristiana que encara s'utilitza actualment (any 1 del naixement de Crist). Pedro AGUADO BLEYE: *Manual de Historia de España*, t. I, Espasa-Calpe, Madrid, 1958, p. 777.

⁷. López de Ayala. *op. cit.* (Año décimo, 1388, cap. II) p. 118.

⁸. *Ibid.* (Año décimo, 1388, cap. III) p. 120.

⁹. El pare agustí Enrique Flórez (1701-1773) va fer unes biografies de les reines basant-se en les cròniques de cada època. Enrique FLÓREZ: *Memorias de las reinas católicas*, vol. II, (edic. facsímil), Junta de Castilla y León, Valladolid, 2002, p. 698.

¹⁰. Suárez Fernández, *op. cit.* p. 469.

La família reial castellana va ser arrossegada durant més de 40 anys a constants conflictes a causa de la lluita fratricida de Pere I i d'Enric II. En el fons, hi havia causes molt més complexes com les ambicions territorials o els interessos comercials per controlar les rutes marítimes atlàntiques.

La política matrimonial de les famílies reials responia a un joc d'aliances polítiques. El casament entre dos prínceps hereus sovint podia suposar la unió de dos països. Es tenia un concepte patrimonial de l'estat, però no sempre va ser així. Hem vist la resistència de Portugal enfront de l'anexió que suposava acceptar com a rei a Joan I de Castella, resistència que es pot interpretar en clau nacionalista. Encara que Portugal no hagués pogut frenar l'expansionisme castellà sense l'ajuda d'Anglaterra, molt interessada en que això no es produís. Si fracassaven els drets familiars, s'acudia al camp de batalla i les armes decidien, com va ser el cas d'Aljubarrota, favorables a Portugal.

Els Trastàmara van aconseguir, a poc a poc, reforçar la seva posició internacional, malgrat els seus orígens turbulents. El casament d'Enric III i Caterina de Lancàster va suposar la consolidació de la dinastia. L'elecció de Ferran I, germà d'Enric, com a rei d'Aragó, va augmentar el poder de la família. Anys més tard, el 1469 (cent anys després de la mort de Pere I) les dues branques Trastàmara es van unir amb el matrimoni d'Isabel de Castella i Ferran d'Aragó. Veiem a continuació un senzill arbre genealògic amb els enllaços matrimonials:

La família Trastàmara

Castella

Aragó

Maria de Portugal---	Alfons XI---	Elionor de Guzman	Alfons IV---	Teresa d'Entença
I	(1311-1350)	I	(1299-1336)	I
I		I		I
I		I		I
Pere I---	Maria de Padilla	Enric II---	Joana Manuel	Pere IV---
(1333-1379)		(1333-1379)	I	Elionor de Sicília
I		I		(1319-1387)
I		I		I
				I
Constança---	Joan de Gant	Joan I---	Elionor d'Aragó	Joan I
I	(1340-1399)	1358-1390)		Martí I
I		I		(1350-1396)
I		I		(1352-1410)
Caterina de Lancàster-1393-	Enric III	Ferran d'Antequera-	1395-	Elionor d'Alburquerque
(1372-1418)	I	(1380-1416)	I	(? - 1435)
I	(1379-1406)	I		I
I		I		I
Joan II---	Maria d'Aragó	Maria-	1415-	Joan II---
(1405-1454)		(1401-1458)	(1396-1458)	Blanca de Navarra
I				(1398-1479)
I	---Isabel de Portugal			I
I				---Joana Enríquez
I				I
I				I
Enric IV	Isabel I, la Catòlica---	Ferran II, el Catòlic		
(1425-1474)	(1451-1504)	(1452-1516)		

Els pares de Maria

En morir el rei Joan I d'una caiguda del cavall, el 9 d'octubre de 1390, el seu fill Enric es va convertir en rei a l'edat d'onze anys. Quan va complir els 14, va ser declarat major d'edat i es va casar de fet (per consumir el matrimoni), segons s'havia acordat, amb Caterina de Lancàster. Un cronista ens dóna aquest retrat del rei:

Este rrey don Enrrique vivió (“rreynó”) veynte y siete años, y fué de mediana altura y asaz de buena disposiçion, y fué blanco y rruvio, y la nariz un poco alta. Pero quando llegó a los diez y siete años, ovo muchas y graves enfermedades, que le enflasquesçieron el cuerpo y le dañaron la conplisión, e por consiguiente le dañó y afeó el senblante, non quedando en el primero paresçer. E aun le fué causa de grandes alteraciones en la condiçion, ca con el trabajo y afliçion de la luenga enfermedad, fizose mucho triste y enojoso, y era muy grave de ver, y de muy áspera conversaçion; asy que la mayor parte del tiempo estaua solo y malenconioso. Y al juyzio de muchos dezian que lo causaua la enfermedad, y no su natural condiçion. Ca avia asaz buenas condiçiones, con que traya su fazienda bien ordenada, y su rreyno rrazonablemente rregido; ca él presumía de sy que era suficiete para rregir y govarnar.¹¹

Malgrat les malalties que va patir, Enric III *el Dolençós*, va ser un rei que va saber governar, va elegir servidors competents i es va fer respectar. Fins i tot, ens diu el cronista, va fer augmentar el tresor reial: *y llegó en poco tiempo grant thesoro, ca él non era franco, y quando el rrey es escaso y de buen rrecabdo y ha grandes rrentas, neçesario es que sea muy rrico*”.¹²

Els setze anys del regnat d'Enric no van ser fàcils. Els grans nobles van aprofitar la minoritat del rei per intentar aconseguir les seves ambicions: *Asi fué que despues quel Rey don Enrrique regnó, como era en pequeña edad, ovo en el Regno é en la corte muchos vandos é grandes revueltas*.¹³ A l'augment de la tensió política s'hi va afegir la social, desfermada contra els jueus (saquejos i matances dels calls, començant pel de Sevilla al 1391). Julio Valdeón considera aquesta violència antisemita l'esdeveniment més greu i de major transcendència del regnat d'Enric III.¹⁴ Els jueus es van convertir massivament però les relacions amb els cristians no van millorar.

Respecte a la política exterior del regne de Castella en el període d'Enric, se segueixen les línies d'actuació d'etapes anteriors: conflictes amb Portugal i renovació de treves i enfrontaments amb el rei de Granada pel trencament de treves. Amb Anglaterra i França la pau estava assegurada.

Un conflicte religiós va començar al 1378, afectant a tots els estats catòlics: el cisma de l'Església.¹⁵ Havien estat elegits dos papes: un a Roma, Urbà

---

¹¹. Juan de MATA CARRIAZO: *Refundición de la Crónica del Halconero por el obispo Don Lope Barrientos (1405-1439)*, Espasa-Calpe, Madrid, 1946, (1406, Cap. III), pp.13-14.

¹². *Ibid.* p. 14.

¹³. Pero López de Ayala: “Crónica de Enrique III” (Año III, cap. XXIV) en *Crónicas...op. cit.* p. 216.

¹⁴. Julio Valdeón: *Los Trastamaras. op. cit.*, pp. 81-84.

¹⁵. LLORCA-GARCIA VILLOSLADA-MONTALBAN: “La Iglesia en la época del Renacimiento y de la Reforma católica” en *Historia de la Iglesia católica. Edad Nueva, 1303-1648*, vol. III, B.A.C., Madrid, 1967, pp. 181-267.

VI, i un altre a Avinyó, Clement VII. Un aragonès, Pedro de Luna, va ser elegit papa el 1394 en morir Clement VII: va prendre el nom de Benet XIII (el famós *Papa Luna*). Es va produir un gran desconcert entre els reis cristians: uns van reconèixer el papa d'Avinyó, altres el papa de Roma. El cisma condicionava la política internacional i el complex sistema d'aliances. Castella, en principi, va acceptar al papa Benet però després s'hi va posar en contra. En canvi, Aragó (el rei Martí l'*Humà*) va seguir defensant Benet XIII (anys després Aragó va canviar d'actitud però Benet XIII mai va voler renunciar al seu càrrec). El 1403, el rei Martí va aconseguir que Enric tornés a reconèixer el papa Benet.¹⁶

Enric va continuar la política expansiva marítima dels seus predecessors. Va lluitar contra la pirateria sarraïna i va arrasar Tetuan. Per altra banda, va finançar l'expedició de conquesta de les illes Canàries, iniciada en els anys 1402 a 1404 pels cavallers francesos Jean de Bethencourt i Gadiffer de la Salle, amb gent d'Andalusia. Van ocupar Lanzarote, Fuerteventura, Gomera i Hierro, en nom del rei de Castella.¹⁷

Un fet sorprenent reflecteix l'amplitud d'horitzons de la política d'Enric: les ambaixades enviades al sultà turc Bayezid *Ilderim* i al gran cabdill tàrtar Timur Lang o Tamerlan (van arribar fins a Samarcanda), en les quals es van intercanviar regals, en els anys 1403 i 1404. Tamerlan va *regalar*, entre altres coses, dues noies al rei, les quals foren batejades (amb els noms de Caterina i Angelina) i casades amb nobles de la cort.¹⁸ No sabem quin era l'objectiu del rei Enric, possiblement va ser la curiositat per conèixer altres imperis que impressionaven i preocupaven a Europa. Segons Valdeón l'objectiu de l'ambaixada a Samarcanda seria buscar una aliança amb els tàrtars per lluitar contra els turcs.¹⁹ Els turcs eren una amenaça per a Europa, però els tàrtars també ho eren perquè van arribar fins a Polònia. Tamerlan va morir el 1405 i el seu imperi es va desfer.

Després de la boda del rei Enric amb Caterina, celebrada al 1393, es van casar, al 1395, l'infant Ferran i Elionor d'Alburquerque (tia-cosina seva) *fija del Conde Don Sancho, hermano del Rey D. Enrique* (el II) *la Señora mejor heredada que se fallaba en España*.²⁰ Aquesta unió va suposar per a Ferran el control d'un immens patrimoni territorial, el més extens després de les possessions reials directes. Ferran i Elionor van tenir set fills: Alfons, Joan, Elionor, Maria, Enric, Pere i Sanç.

Enric i Caterina van tardar 8 anys a tenir descendència. Quan es van casar, ella tenia ja 21 anys però Enric només 14 i potser encara no havia madurat sexualment. Per altra banda, Enric va patir als 17 anys greus malalties, segons hem vist abans, i això li hauria impedit gaudir, els primers anys del seu matrimoni, d'unes relacions íntimes normals. El cas és que, a partir de 1401, Enric i Caterina van tenir tres fills. Maria va néixer la primera, al 1401. La segona va ser Caterina, nascuda l'any següent, al 1402, i el tercer va ser Joan, nascut al 1405. El 1406 el rei Enric va morir, als 27 anys.

Caterina de Lancàster era conscient dels seus ascendents reials anglesos i sempre es va comportar amb orgull i dignitat, malgrat que els cronistes

---

¹⁶. Suárez Fernández, *op. cit.*, pp. 480-482.

¹⁷. Aguado Bleye: *op. cit.* p. 782.

¹⁸. *Ibid.* p. 781.

¹⁹. Julio Valdeón, *op. cit.* pp. 98-99.

²⁰. López de Ayala, *op. cit.* (Crónica de Enrique III, Año I, cap. II) p. 162.

contemporanis no exalten massa les seves virtuts. Quan va quedar viuda, va haver de compartir la regència i la tutoria del seu fill Joan, amb el seu cunyat Ferran.

El cronista Fernan Pérez de Guzman ens la descriu de la següent manera:

Fue esta Reyna alta de cuerpo, mucho gruesa, blanca é colorada é rubia, y en el talle y meneo del cuerpo tanto parecia hombre como muger. Fué muy honesta é guardada en su persona é fama, é liberal é magnífica, pero muy sometida á privados é regida dellos, lo qual por la mayor parte es vicio comun de los Reyes: no era bien regida en su persona (“Fertur quod temulenta erat mulier”: es diu que era una dona entregada a la beguda). Ovo una gran dolencia de perlesia, de la qual no quedó bien suelta de la lengua, ni libre del cuerpo.²¹

El cronista ressaltava algunes qualitats de la reina però la presenta com una dona que no controlava el menjar i el beure. Aquesta incontinença li provocaria obesitat i dificultats per parlar clarament i moure's. Com a governant, el cronista no la deixava ben parada perquè la presenta dominada per les seves persones de confiança. Flórez, seguint el cronista, ens diu:

Condescendió demasiado à la voluntad de sus validos, rindiéndose principalmente al valimiento de una Dama, llamada Doña Leonor López, hija de D. Martin Lopez de Cordoba, Maestre de Calatrava, à la qual entregó de tal suerte las llaves de su arbitrio, que nada se abria, ni cerraba, sino por el favor de aquella mano. Propassose à tanto la arrogancia de la favorecida, y la sujecion de la Reyna, que si ella misma y el Infante D. Fernando (su cuñado) con los Prelados y Consejeros determinaban algo que no fuesse de la aprobacion de Doña Leonor, esta lo deshacia, siguiendo graves perjuicios al Estado y al orden de la Justicia.²²

En contraposició a Caterina, l'infant Ferran és molt lloiat pel cronista Fernan Pérez de Guzman: *el Infante Don Fernando su hermano, Príncipe muy hermoso, de gesto sosegado é benigno, casto é honesto, muy católico y devoto cristiano: la habla vagarosa é floxa [...] fué príncipe de gran discrecion, y que siempre hizo sus hechos con bueno é maduro consejo.²³* Suposant que la persona de Ferran fos tan excel·lent com ens la pinten els cronistes, la figura de Caterina quedava rebaixada al seu costat. El fet que fos filla d'un anglès, potser tampoc l'afavoria en una cort castellana. L'època de la regència va ser també molt difícil per a ella.

Enrique Flórez també elogia Caterina, sobretot per la seva generositat amb les institucions religioses:

Todos sintieron su muerte, porque era muy amable, amiga de hacer bien, y muy devota de las cosas sagradas, en cuya linea dejó varias memorias. Fundó el Convento de Dominicas de Mayorga: y era muy inclinada à tratar con Religiosas,

---

²¹. Fernan Pérez de Guzman (1376-1458) era nebot de Pero López de Ayala i oncle del marquès de Santillana, Iñigo López de Mendoza. Acusat de conspiració, va ser empresonat dues vegades. Decebut de la cort es va retirar al seu senyoriu de Batres (Madrid) per dedicar-se a escriure. Va conèixer la reina Caterina, però quan va escriure sobre ella ja havia mort. FERNAN PÉREZ DE GUZMAN: “Generaciones, semblanzas é obras” en *Crónicas de los Reyes de Castilla*, t. II, BAE, 68, Madrid, 1953 (cap. III, p. 700).

²². Enrique Flórez: *Memorias...op. cit.*, p. 699.

²³. Pérez de Guzman, *op. cit.* p. 700.

*en tanto grado y con tanta familiaridad, que admitió un Poder de las Dominicas de Toledo para cobrar sus rentas, y para seguir sus pleytos, cuya data fue en 23 de Mayo del 1406. Fundó tambien la Iglesia de Santa Maria de Nieva, (cuya Sagrada Imagen se descubrió en sus dias) y la donó à los Padres Dominicos en el 1399, haciendoles muchas mercedes. Añade Gil Gonzalez que en Valladolid fundó unos Palacios, que dió al Condestable D. Rui Lopez Davalos, y éste a la gloriosa Religion de S. Agustin [...] A la Santa Iglesia de Toledo dió una gran Cruz de oro, guarnecida de piedras preciosas, instituyendo alli ocho Capellanias con un Capellan mayor, que son del Real Patronato...*²⁴

La reina va morir a Valladolid l'1 de juny de 1418 i va deixar moltes donacions a l'Església.²⁵ Va ser molt religiosa, com el seu marit Enric.

La infanta Maria i el món cortesà

Maria va néixer un dilluns, el 14 de novembre de 1401 en l'alcàsser de Segòvia²⁶. Era una de les residències preferides pels reis, en la qual es guardava el tresor reial. Per tractar-se de la primogènita es van reunir corts a Toledo, al 6 de gener de 1402 i va ser jurada successora a la corona. De l'escassa documentació conservada en relació a Maria en els seus primers anys de vida, hi ha set cartes de procuració o poders donats per diverses ciutats perquè fos fet homenatge i jurament a *la infanta doña maria fija del dicho senyor rey*.²⁷

Segons el costum, l'home era preferit a la dona per a regnar, però en cas de que el sobirà només tingués filles, la primogènita podia ser reina. A Castella no imperava la llei sàlica (d'origen franc) com a la corona d'Aragó, segons la qual la dona no podia regnar. El dret de Maria va passar a una segona posició quan va néixer el seu germà Joan a Toro, el 6 de març de 1405.

Sabem molt poc sobre la infantesa de Maria. El cronista Pero López d'Ayala va deixar d'escriure des de l'any 1396, possiblement perquè estava de viatge i, més tard, perquè ja era vell i no va poder. Hi ha un buit d'esdeveniments escrits de deu anys. La crònica que es reinicia a partir de 1406 s'atribueix a Àlvar García de Santamaria.²⁸ Tenim la informació oficial que ens dona el cronista en la transcripció del testament del rei Enric, donat a Toledo el 12 de desembre de 1406. La corona passa a Joan, i Maria queda en segon lloc:

---

²⁴. Enrique Flórez, *op. cit.* pp. 709-710.

²⁵. Per a més informació sobre la reina Caterina veure la biografia esmentada de Ana Echevarria.

²⁶. Enrique Flórez, *op. cit.* p. 701.

²⁷. Els documents conservats a Simancas (AGS, Patronato Real) són els següents: poder atorgat per l'arquebisbe de Santiago a Ruy López d'Avalos perquè: *faga pleito e omenage e juramento a la Señora la infanta dona maria fija primogenita heredera de nuestro señor el Rey don enrique...* Pontevedra, 6 desembre 1401. PTR,LEG,7,DOC.64; procuració atorgada per l'Església i capítol de Lleó a Pere, *cardenal de españa en la santa iglesia de Roma...* 23 desembre 1401. PTR,LEG,7,Doc.68; poder que dona la ciutat de Cartagena als seus procuradors en corts, Andreu Rossich i Nicolàs Darriot perquè jurin a la infanta Maria, 24 desembre 1402. PTR,LEG,7,DOC.67; jurament del regne a la ciutat de Toledo, 5 gener 1402. PTR,LEG,7,DOC.59; jurament de la ciutat de Burgos, 6 gener 1402, PTR,LEG,7,DOC.61; carta d'homenatge de Sahagún, 10 gener 1402, PTR,LEG,7,DOC.65; poder per jurar a la infanta de la vila de San Sebastià, 15 juliol 1402, PTR,LEG,7,DOC.66.

²⁸. *Crónica de Enrique Tercero, op. cit.* pp. 246-247.

*Ordeno y establezco por mi Heredero Universal en todos mis Reynos é Señoríos, y en todos los otros mis bienes, así muebles como raices, á Don Juan, mi hijo, Príncipe de Asturias [...] E si acaesciere (lo que Dios no quiera) quel dicho Príncipe mi hijo finare ante de la edad de quatorce años cumplidos, ó despues de los dichos quatorce años sin dexar hijo ó hija legitimos, ordeno, é quiero, é mando, y es mi voluntad que herede é haya todos los dichos mis Reynos é Señoríos é bienes que yo dexo al dicho Principe mi hijo, la Infanta Doña María, mi hija, la qual mando que en tal caso que sea Reyna é Señora de los dichos mis Reynos é Señoríos, é sea rescibida é habida por Reyna é por Señora.*²⁹

En tercer lloc queda la infanta Caterina. El rei encomana l'educació del príncep a tres persones: Diego López d'Estúñiga, el justícia major, Joan de Velasco, el cambrer major i don Pablo, bisbe de Cartagena i canceller major del príncep.³⁰ La tutoria del príncep Joan queda en mans de la reina Caterina i del seu cunyat Ferran: *Ordeno e mando que sean Tutores del dicho Príncipe mi hijo, é Regidores de sus Reynos é Señoríos, hasta que él haya edad de quatorce años cumplidos, la Reyna Doña Catalina, mi muger, y el Infante Don Fernando mi hermano, ambos á dos juntamente.*³¹

Respecte a Maria, al testament hi ha diverses disposicions:

*Otrosí, por quanto yo tengo desposada á la Infanta Doña María, mi hija, con don Alonso mi sobrino, hijo del dicho Infante Don Fernando mi hermano, ordeno é mando que este casamiento placiendo á Dios que se cumpla, é desque sea de edad, que hagan sus bodas y celebren su matrimonio. Otrosí, por quanto yo ordené é mandé que Doña Mencía de Astúñiga fuese Aya de la Infanta Doña María, mi hija, segun que lo era Doña Juana, su madre, y que oviese aquel mantenimiento é merced y racion que la dicha su madre habia, en la nómina de la dicha Infanta, y en las mis nóminas, quiero é ordeno é mando que la dicha Doña Mencía sea Aya de la dicha Infanta [...] y eso mesmo, que estén en casa de la dicha Infanta, é con ella, Pero González de Mendoza, su Mayordomo mayor, é todos los otros sus oficiales mayores y menores en sus officios, é sus servidores, así hombres como mugeres, segun que agora están [...] ordeno y mando que den mantenimiento á las dichas Infantas Doña María y Doña Catalina, mis hijas, agora é como fueren creciendo [...] que les den sus dotes para sus casamientos, segun pertenesce á sus estados [...] para el mantenimiento de la Reyna Doña Catalina mi muger, y de la Infanta María mi hija, é para las raciones é quitaciones y mantenimientos de las sus casas, que les sea todo librado en los dos tercios primero y segundo de cada año, en aquellos lugares e rentas que quisiera el su Mayordomo é Despensero; é que para los cobrar, les sean dadas tan recias e fuertes cartas como las yo daba é mandaba dar, é aun mas fuertes si mas pudieren ser.*³²

---

²⁹. *Ibid.*(cap. XIX) p. 266.

³⁰. *Ibid.* p. 266.

³¹. *Ibid.* p. 267.

³². *Ibid.* p. 267-269.

Enric havia disposat el casament de Maria amb Alfons, fill primogènit del seu germà Ferran i d'Elionor d'Albuquerque. Alfons havia nascut el 1396.³³ En el moment de la mort del rei Enric, Alfons tenia 10 anys. Maria en tenia 5. Al 1415, es farà la boda dels dos cosins germans. De ben segur, aquest matrimoni es va planejar pensant en unir els dos patrimonis familiars.

Segons el testament, Maria tenia una institutriu (*Aya*), Mencia d'Estúñiga, un majordom, Pere González de Mendoza, oficials i servidors diversos per a la seva *casa*. Es disposa també que les infantes Maria i Caterina rebin recursos per llur manutenció i les respectives dots en casar-se. En una altra clàusula del testament es donen instruccions, com hem pogut veure, per al manteniment de la reina Caterina i la infanta Maria.

Del llarg i minucios testament d'Enric voldria destacar unes disposicions que ens donen la dimensió religiosa del rei. Va deixar, en detall, les instruccions sobre les cerimònies que s'havien de fer en el seu enterrament i va manar ser enterrat amb l'hàbit de Sant Francesc. El rei ordena que es facin generosos donatius a les institucions religioses perquè preguin per la seva ànima: al capítol de la catedral, 3.000 maravedís; a tots els convents, 1000 mrs. a cadascun; a totes les parròquies, 500 mrs; mana donar 60.000 mrs. per que es facin 10.000 misses i 500 trentenaris (de 30 misses). També ordena que el dia del seu enterrament es donin vestits a 600 pobres i que els serveixin de menjar els 9 dies que durin les cerimònies. A part de que això ens demostra que el rei era caritatiu, posa en evidència el gran nombre de pobres que hi havia.³⁴

Pocs dies després de fer el testament, el 26 de desembre de 1406, el rei Enric va morir a Toledo i va ser enterrat en l'església de Santa Maria la Major d'aquesta ciutat, en la capella dels Reis, on estaven enterrats el seu avi, Enric II i el seu pare Joan I. Deixava una viuda amb tres fills petits. L'hereu, el príncep Joan, esdevé rei amb menys de dos anys. La lluita pel poder es va desfermar: Caterina no volia cedir l'educació del príncep Joan, com era lògic, tal com estava establert en el testament. Tampoc estava massa contenta amb la regència i la tutoria compartides amb Ferran. Cal deduir del testament d'Enric, que no considerava a la reina capacitada per a ser tutora i regent ella sola. També caldria pensar en una altra intenció del rei: assegurar-se la fidelitat de l'infant Ferran donant-li part en la regència i tutoria del príncep.

Quan es va produir la mort del rei, Caterina i els seus fills es trobaven a Segòvia. Segons ens explica el cronista, alguns nobles hagueren volgut que l'infant Ferran, el germà del rei difunt, de 26 anys d'edat, es proclamés rei, però Ferran s'hi va negar: *pero él mirando á su lealtad é bondad, quiso lo que debía querer*. Va reunir els nobles de la cort i els va dir: *E pues el Rey mi señor es fallecido, conviene que todos, mirando la lealtad que á ello nos obliga, obedezcamos é hayamos por Rey é Señor natural al Señor Príncipe Don Juan, hijo suyo, mi sobrino, al qual desde aquí yo rescibo por mi Rey é Señor natural*.³⁵ Després, Ferran va agafar el penó reial i el va donar al conestable de Castella, Ruy López de Ávalos, van muntar a cavall i, acompanyats d'altres cavallers, van recórrer tota la ciutat de Toledo cridant: *Castilla, Castilla, por el Rey Don Juan*.

---

³³. Alguns historiadors, com Bofarull, donen la data de 1394 per al naixement d'Alfons. En aquest cas, el casament de Ferran i Elionor havia de ser el 1393, quan Ferran només tenia 13 anys. Segons Vicens Vives el casament va ser el 1395 i, per tant, Alfons neixeria el 1396: Jaume VICENS VIVES: *Els Trastàmars. El segle XV*, Editorial Teide, Barcelona, 1956, p. 103.

³⁴. *Ibid.* p. 265.

³⁵. *Ibid.* p. 262.

El penó va ser enarborat en la torre de l'homenatge de l'alcàsser. L'infant Ferran deixava així ben palesa, a ulls de tothom, la seva fidelitat a l'hereu de la corona, el seu nebot Joan. Aquest acte protagonitzat per Ferran estava carregat de simbolisme. Serà el primer d'una sèrie de cerimònies per traspasar la corona del rei difunt al seu successor. El seguirà la lectura posterior del testament a la catedral de Toledo i continuaran els actes, més tard, a Segòvia amb el besamans i homenatge al rei nen.³⁶

Ferran va informar als nobles de les principals disposicions polítiques del rei Enric en el seu testament: la tutoria i regència compartides entre Caterina i la seva persona. Els que havien d'actuar de testamentaris eren el conestable de Castella, el bisbe de Cartagena, canceller del príncep, i dos religiosos més. Tot seguit, va enviar el testament a la reina, en una arca ben tancada.

Caterina no havia anat a l'enterrament del seu marit, possiblement perquè era a finals de desembre, època de fred i de mals camins, i no es podia desplaçar amb els nens. Va enviar una carta molt amable al seu cunyat: *a quien entendia tener por marido é por hijo é por mayor hermano, é con él se entendia consolar para guardar su honra y estado.*³⁷ Ferran li va contestar per correu dient-li que la serviria *con toda lealtad é reverencia, como á su señora y verdadera madre*. Però la reina va canviar d'actitud quan es va enterar del contingut del testament. Es va indignar perquè el rei Enric no la deixava a ella sola a càrrec de l'educació del príncep Joan. Ferran arriba a Segòvia el 7 de gener de 1407. La reina li tanca les portes de la ciutat i Ferran s'ha d'allotjar als ravals. Joan de Velasco i Diego López d'Estúñiga volien que es complís la voluntat del rei respecte al seu nomenament com educadors del príncep però la reina es va tancar de banda. Ferran insistia en que tenien que entrar per fer l'homenatge al nou rei i ho van aconseguir. Al final, després de tenses negociacions, Ferran va aconseguir que s'arribés a un acord: la reina s'encarregaria de l'educació del seu fill Joan. A canvi, Velasco i Estúñiga rebrien 12.000 florins d'or per renunciar a la disposició testamentaria.

Caterina tampoc va acceptar que Mencia d'Estúñiga tingués cura de la seva filla Maria, segons havia disposat el rei Enric en el testament. Mencia era filla de Diego López d'Estúñiga, el justícia major, (el que s'havia d'encarregar de l'educació del príncep Joan) i de Joana García de Leyva, l'anterior *Aya* de la princesa Maria.³⁸ Mencia estava casada amb Diego Pérez Sarmiento. La reina va ordenar que no li obrissin les portes de l'alcàsser de Segòvia a Mencia. Però Mencia pertanyia a una antiga i orgullosa família de la noblesa i no va estar disposada a cedir el que considerava un dret concedit pel rei. El 12 de gener de 1407 es va presentar amb un requeriment notarial i testimonis davant les portes de l'alcàsser i públicament el va llegir:

Escribano, datme por testimonio, é ruego á vosotros amigos que me seades testigos en como por quanto el rey Don Enrrique mi señor, que Dios perdone, me dió carga de la crianza é administracion de mi señora la infanta Doña Maria su fija en ssu vida, é despues en su testamento mandó e ordenó que

---

³⁶. José Manuel NIETO SORIA: *Ceremonias de la realeza. Propaganda y legitimación en la Castilla Trastàmara*, Edit. Nerea, Madrid, 1993, p. 29.

³⁷. *Crónica de Enrique Tercero*, op. cit. p. 263.

³⁸. Diego López d'Estúñiga (1350-1417) va arribar a ser conde de Plasencia i señor de Bèjar. Els orígens familiars venien de la noblesa navarra (vall de Stunica) emparentada amb la reialesa. El cognom es troba escrit de diferents maneres: Astunica, Astúñiga, Estúñiga, Stúñiga i Zúñiga..

*todavía toviessse á la dicha señora infante, é como ssu aya estudiessse con ella, que por ende, é por faser é cumplir lo que el dicho señor rey me mandó en ssu vida [...] sso venida é esta puerta de este alcázar para entrar en el, é estar con la dicha señora infante para la servir [...] é agora paresce que la reina manda que me non acosgan en el dicho alcázar, de lo que me pesa como quier que non es á mi culpa [...] pido á vos el dicho escribano que me des testimonio, é á vos omes bonos presentes que me seades dello testigos.*³⁹

La reina va haver de cedir. No sabem quins problemes hi havia entre ella i Mencia. El rei va nomenar *Aya* a Mencia abans de morir, potser per ser la filla de Joana, l'anterior *Aya*. Potser també per ser filla de Diego el seu justícia major. El cas es que Caterina no la volia per algun motiu. Trobem a la reina defensant, amb energia, la seva voluntat, però la noblesa també exercia el seu poder, fins i tot, de vegades, per damunt dels desitjos dels reis. En aquest cas amb el dret a la mà per disposició testamentaria del rei Enric.

El cronista Àlvar Garcia de Santa Maria ens dóna notícies de com era la cort de la reina Caterina:

*Hecha la concordia entre la Señora Reyna Doña Catalina, é Juan de Velasco, é Diego Lopez de Estúñiga, como dicho es, la Senyora Reyna estaba en el Alcazar de Segovia, é con ella el Señor Rey, é las Señoras Infantas sus hijas, Doña María é Doña Catalina. E los principales que dentro en el Alcázar posaban, eran Gomez Carrillo de Cuenca, el qual la Reyna habia puesto para doctrinar al Principe, é Alonso García de Cuellar, Contador mayor del Rey, é su Tesorero é Alcayde del dicho Alcazar, é otros muchos oficiales suyos, é asaz gente de armas é vasallos para la guarda del Alcazar.*⁴⁰

La reina era la que manava a l'alcàsser de Segòvia, com a regent, tutora i mare del petit Joan II. Tenia els tres fills amb ella. L'educació de Joan estava en mans d'una persona de la seva confiança, Gomez Carrillo de Cuenca, que com diu el cronista, era una de les persones més importants de la cort.

Caterina controlava els diners. Alonso García de Cuellar, tresorer i comptador major reial, era l'alcaid de l'alcàsser de Segovia quan vivia Enric III i el rei el confirmà en el càrrec en el seu testament, encomanant-li, sobretot, la vigilància de la torre de l'homenatge, on es guarda el tresor. Era un altre dels personatges més destacats de l'alcàsser.

La reina ha de governar conjuntament amb el seu cunyat Ferran i d'acord amb un consell reial, però el cronista ens presenta a Caterina amb una cort de dames que fan de les seves:

E como quiera que la Señora Reyna tenia consigo á Doña Leonor, hija del Duque de Benavente, muger del Adelantado Pero Manrique, é á la Condesa, muger del Conde Don Fadrique, é á la muger de Diego Perez Sarmiento hija de

---

³⁹. Document reproduït per Remigio Salomon en el *Semanario Pintoresco Español*, 49, 1852, www.cervantesvirtual.com/servlet. L'original es trobava en l'Arxiu dels Ducs de Béjar.

⁴⁰. Àlvar García de Santa Maria (1349-1460) va ser notari i conseller del rei Joan II. Se li atribueix la crònica de Joan II, encara que aquesta crònica també s'ha atribuït a d'altres com a Fernan Pérez de Guzman, Juan de Mena, Pero Carrillo de Albornoz i Lope Barrientos. Àlvar GARCIA DE SANTA MARIA: "Crònica del Rey don Juan el Segundo" en *Crónicas de los Reyes de Castilla*, t. II, BAE, Ediciones Atlas, Madrid, 1953, (cap. II) p. 278.

*Diego López de Estúñiga, é á la muger de Juan Hurtado de Mendoza, é muchas otras Dueñas e Doncellas de mucho estado é linage; tenia una Dueña natural de Córdoba, llamada Leonor Lopez, hija de Don Martin Lopez, Maestre que fué de Calatrava en tiempo del Rey Don Pedro, de la qual fiaba tanto, é la amaba en tal manera, que ninguna cosa hacía sin su consejo. E aunque algo fuese determinado en el Consejo donde estaban la Reyna y el Infante, é los Obispos de Sigüenza é Segovia é Palencia é Cuenca, é Doctores Pero Sanchez é Periañez, é muchos otros Doctores y Caballeros, si ella lo contradecía, no se hacia otra cosa de lo que ella queria; de lo qual se siguió mucha turbacion en estos Reynos, é gran mengua de justicia; é lo que un dia se determinaba, otro dia se contradecía, en tal manera quel Infante no se sabia dar órden para hacer lo que segun buena conciencia en el encargo que tenia, debia hacer.*⁴¹

Segons el cronista, la reina es fiava més del parer de les seves dames que de les opinions del consell reial. Es donava una dualitat de consells, una mena de consell privat femení integrat per algunes dames de la cort (algunes eren esposes de nobles amb alts càrrecs) que manejaven la reina, i el consell reial de nobles, bisbes i juristes (eren 16) al que assistien l'infant Ferran i Caterina. Elionor López era la favorita de la reina, la seva cambra major i confident. Era una dona intel·ligent i culta que exercia un gran poder sobre la reina. L'actitud de Caterina evidenciava inseguretats, desconfiança i poca capacitat per a decidir.

La tensió van augmentar entre els dos regents, atida per les intrigues cortesanes: *Algunos desleales servidores que buscaban discordia entre la Reyna y el Infante, tenian forma que no se concertasen, é lo que un dia estaba asentado, otro dia se desconcertaba. Y el Infante estaba en gran cuidado, porque él iba por el camino derecho, é los malos consejeros hacian á la Reyna torcer el camino.*⁴²

Aquesta situació no va ser suportada massa temps per Ferran el qual va decidir dedicar-se als assumptes militars i anar a fer la guerra als moros per allunyar-se de la cort de Caterina. Calien molts diners per a pagar les tropes: *veinte cuentos* (un *cuento* era un milió de maravedís).⁴³ La reina controlava el tresor i es va fer pregar però al final va cedir i, fins i tot, es va entusiasmar amb la idea d'acompanyar el seu cunyat en la campanya militar d'Andalusia. El consell reial la va convèncer perquè es quedés a la cura dels seus fills.

Ferran volia repartir el govern dels territoris per actuar amb més llibertat abans d'emprendre la campanya militar, tal com estava previst en el testament d'Enric, però Caterina s'hi oposava. El consell reial va donar suport a Ferran i així es va poder fer. En un document públic que recull la crònica es fa el repartiment:

*El arzobispado de Santiago, é los Obispados de Tuy, é Astorga, é de Oviedo, é de Leon, é de Zamora, é de Salamanca, é Ciudad-Rodrigo, é Avila, é Segovia, é Burgos, é Osma, é Calahorra sean en la administracion de la dicha Señora Reyna mi madre. E los arzobispados de Toledo, é Sevilla, é los Obispados de Cuenca, é de Sigüenza, é Cartagena, é Cádiz, é de Córdoba, é de Jaen, é de Badajoz, é Coria, é Plasencia, é Lugo, é Orense, é Mondoñedo, é Palencia que sean en la administracion del dicho Infante mi tio.*⁴⁴

---

⁴¹. *Ibid.* (Crónica de Juan II, año primero, 1407, cap. II) p. 278.

⁴². *Ibid.* (Año segundo, 1408, cap. XVIII) p. 283.

⁴³. *Ibid.* (Año primero, 1407, cap. III) p. 278.

⁴⁴. *Ibid.* (Año segundo, 1408, cap. XIX) pp. 284-286.

Es fa constar que aquells llocs (*así solariegos como behetrías*) o viles que siguin de la reina o de la infanta Maria situats en els bisbats que corresponguin al govern de l'infant Ferran, siguin de l'administració de la reina. I viceversa, que les possessions de Ferran, de la seva esposa Elionor i dels seus fills, siguin administrades per l'infant. Amb la qual cosa, els territoris que corresponien al govern de Ferran eren superiors en extensió als de Caterina. En el mateix document del repartiment de territoris, es donen amplis poders a Ferran per a fer les lleves i preparar les tropes en tota Castella: *así llamamiento de gente é caballeros, y escuderos, hijosdalgo é vallesteros, é de lievas de pan é otros pechos*.⁴⁵

El 13 d'abril de 1407, Ferran s'acomia de la reina i empren el viatge cap a Andalusia. Se'n va amb tota la seva família. Poc després, Elionor i els seus fills es dirigeixen cap a Medina del Campo (on tenien la seva principal residència) i Ferran continua el camí cap a Toledo, on va ordenar fer funerals pel seu germà difunt, el rei Enric.

Podem suposar, que durant uns mesos, Ferran i Elionor amb els seus fills havien estat allotjats en l'alcàsser de Segòvia. Els cosins, Alfons i Maria, devien compartir, potser, taula, no pas jocs perquè Alfons tenia 10 anys, Maria només 5. El seu futur matrimoni havia estat decidit entre el rei Enric i Ferran, com ja s'ha vist. La infanta Elionor, mare d'Alfons, no es trobava en el grup de dames influents en la política cortesana de la reina, potser per les divergències que es van donar entre Ferran i Caterina. Lògicament, Elionor aconsellava i defensava el seu marit. La seva casa o cort particular estava a Medina del Campo.

Segons Lorenzo Valla, citat per Alan Ryder, Ferran, Elionor i els seus set fills formaven una família feliç. Alfons estimava i admirava els seus pares. Va ser educat amb uns ideals profundament religiosos i cavallerescs. En les corts convocades a Segòvia a l'abril de 1407, per preparar la campanya militar contra els moros (van ser aconseguits 45 *cuentos*), Alfons i el seu germà Joan hi van assistir al costat del seu pare.⁴⁶

La campanya militar de Ferran no va ser tan victoriosa com s'havia previst. Al desembre del mateix any, va tornar d'Andalusia per reunir-se amb la família a Guadalajara i celebrar el Nadal a la cort de la reina Caterina.

Al febrer de 1408 es van reunir corts a Guadalajara. El cronista ens dóna la relació dels principals nobles i clergues que hi assisteixen, els homes més poderosos de Castella, després dels reis:

El Almirante Don Alonso Enriquez, tio del Rey, é Don Ruy Lopez de Avalos, Condestable de Castilla, é Don Enrique Manuel, Conde de Montealegre, é Juan de Velasco, Camarero mayor del Rey, é Diego Lopez Destúñiga, Justicia mayor de Castilla, é Gómez Manrique, Adelantado de Castilla, é Pero Manrique, Adelantado de Leon, é Perafan de Ribera, Adelantado del Andalucía, é Diego Hernández de Quiñones, Merino mayor de Asturias, é Carlos de Arellano, Señor de los Cameros [...] E despues vinieron Don Pedro de Luna⁴⁷, Arzobispo de

---

⁴⁵. *Ibid.* p. 285.

⁴⁶. Alan RYDER: *Alfonso El Magnànimo...*, *op. cit.* pp. 18-26.

⁴⁷. La poderosa família aragonesa dels Luna era d'origen navarrès. Pedro de Luna (c.1328-1424), el papa Benet XIII, era oncle de l'arquebisbe de Toledo, Pedro de Luna (m. 1414), i aquest ho era d'Álvaro de Luna (el seu nom era també Pedro de Luna però el papa Benet li va canviar el nom per Álvaro). Álvaro de Luna (c.1390-1453), fill d'Álvaro de Luna i de Maria de Cañete, (*muger muy común*, diu el cronista) al cap de dos anys d'entrar en la cort, ja era patge del rei. Anys

*Toledo, é Don Lope de Mendoza, Arzobispo de Santiago, é Don Juan, Obispo de Segovia, é Don Sancho de Roxas, Obispo de Palencia, é Don Juan Cabeza de Vaca, Obispo de Búrgos, é Don Juan, Obispo de Cuenca...*⁴⁸

El cronista també ens explica que amb l'arquebisbe Pedro de Luna va arribar a la cort de Caterina un jove de 18 anys, Álvaro de Luna: *El Arzobispo Don Pedro de Luna habia venido nuevamente de Corte de Roma [...] e traxo consigo á Alvaro de Luna, que lo habia allá llevado despues de la muerte de su padre un escudero criado suyo [...] Este Alvaro de Luna era hijo bastardo de Alvaro de Luna [...] Copero mayor del Rey Don Enrique...*⁴⁹

Les corts de Guadalajara van ser presidides per la reina. Es van demanar més diners per a la guerra de Granada: 60 *cuentos*. El jovenet Alfons, amb 12 anys, va participar en les sessions i dirigint-se a la reina va defensar amb entusiasme l'acció militar: *Muy esclarecida Señora, yo en nombre de mi señor el Infante, así como Señor de Lara, digo por los Hijos-dalgo, que yo me juntaré con ellos, é verémos sobre este hecho las cosas que cumplen á servicio del Rey nuestro señor é vuestro...*⁵⁰

Encara que les corts van votar els fons sol·licitats per a la guerra, poc després, es va fer una tregua amb Granada. Ferran va aprofitar el temps per promocionar els seus fills Sanç i Enric, els quals van ser nomenats mestres dels ordes militars d'Alcàntara i Santiago, malgrat ser dos nens petis. El papa Benet XIII els va donar el vist-i-plau o dispensa papal.⁵¹ Ferran passava a controlar grans extensions de terres i els béns dels dos ordes.

L'any 1409, després d'haver obtingut la dispensa del papa Benet XIII, per tractar-se de dos cosins germans, es va ratificar, oficialment, el matrimoni de Maria i Alfons, tal com havia estat disposat pel rei Enric:

*La Reyna y el Infante embiaron llamar los Procuradores de las Cibdades é Villas para retificar el desposorio de la Infanta Doña Maria, hermana del Rey, con Don Alonso, primogénito heredero del Infante Don Fernando, como el Rey Don Enrique lo habia dexado concertado é mandado por su testamento. E visto el mandamiento de los dichos Reyna é Infante, los Procuradores se juntaron e fueron presentes á ver retificar el desposorio de la Infanta Doña Maria é Don Alfonso; é fuéles luego puesta casa, é dieron á la Infanta el Marquesado de Villena, é Aranda, é á Portillo; é dióle el Infante en arras treinta mil doblas, é fuéronle puestos oficiales segun pertenecia á tan grandes Señores.*⁵²

Quedaven compromesos, davant les corts, Maria de 8 anys amb Alfons de 13. La boda no es celebrarà fins al 1415, quan Maria compleixi 14 anys. Alfons havia rebut del seu pare el senyoriu de Lara. Maria rebria el marquesat de Villena, i les viles d'Aranda i Portillo, a més de 30.000 dobles d'or en concepte d'arres. Els nuvis tindrien recursos econòmics per a mantenir, cadascun, les seves *cases* (oficials i servidors personals), quan es casessin. De moment, no farien vida junts.

---

més tard, en ser major d'edat Joan II, amb 14 anys (1419), Álvaro es convertirà en el seu favorit i no abandonarà el govern de Castella fins a la mort (abandonat pel rei i fet decapitar).

⁴⁸. García de Santa Maria, *op. cit.* (Año segundo, 1408, cap. I), p. 302.

⁴⁹. El cronista explica que Álvaro de Luna va entrar al servei del rei Joan per l'amistat que tenien l'arquebisbe i el *ayo* del rei Joan, Gomez Carrillo de Cuenca. *Ibid.* pp. 302-303.

⁵⁰. *Ibid.* p. 304.

⁵¹. Alan Ryder, *op. cit.* p. 29.

⁵². García de Santa Maria, *op. cit.* (Año tercero, 1409, cap. IX) p. 315.

L'any següent, el 1410, Ferran es prepara, de nou, per a la guerra i Alfons el vol acompanyar. La seva mare, Elionor s'hi oposa i aconsegueix que Alfons es quedi, de moment, a Valladolid. Ferran va conquerir Antequera el 16 de setembre. Alfons es trasllada a Sevilla on arriba també la seva mare per a rebre a Ferran i celebrar triomfalment la victòria obtinguda.⁵³ En la desfilada no van faltar la creu, els penons de croada (l'un blanc, l'altre vermell), el penó de Santiago, de Sant Isidoro de Lleó i molts d'altres. Rebut el seguici victoriós pels clergues a la porta de la catedral amb el *Te Deum laudamus*, l'infant Ferran va entrar portant a la mà l'espasa de Ferran III, *el Sant*, el rei que havia conquerit Sevilla, i davant de l'altar va adorar la creu, en una cerimònia d'exaltat simbolisme. No sabem si Maria va anar a Sevilla, segurament va restar al costat de la seva mare.

La cort de Caterina es trobava en aquells moments a Valladolid. A Ferran d'Antequera (ha passat a la història amb el sobrenom de la ciutat conquerida) se li va fer, a l'abril de 1411, una gran rebuda. Les relacions entre els dos regents eren, en aquell moment, molt bones, segons ho presenten en les cròniques. Caterina rep a Ferran afectuosament:

*E llegado á hacer reverencia al Rey, la Reyna le mandó que le diese la paz: el Infante le besó la mano poniendo la rodilla en el suelo, y el Rey le dió la paz. E luego fué besar la mano á la Reyna con aquel mismo acatamiento; é la Reyna le puso los brazos encima, é asimesmo le dió paz, é le dixo que daba muy grandes gracias á Dios por lo haber traido sano é victorioso, despues de haber hecho tanto servicio á Dios y al Rey, é que esperaba en Nuestro Señor que el Rey su hijo le haria muchas mercedes por ello.*⁵⁴

De ben segur, Maria va assistir a la cerimònia amb el seu futur marit, Alfons, envoltats de tots els familiars, pares, germans i cosins. Eren moments d'alegria per a tots i de bones perspectives polítiques per a Ferran. El seu oncle, el rei Martí d'Aragó s'havia mort i Ferran es va preparar per defensar els seus drets a la corona.

Caterina va trencar amb la seva favorita, Elionor López. El cronista no ens explica els motius de la reina. El consell reial la va expulsar: *porque de su estado se seguía poco servicio al Rey é á la Reyna*. Elionor se'n va anar a Córdoba. Va suplicar per carta a Ferran d'Antequera (ell estava a Conca) que intercedís per ella davant la reina, sense èxit. Caterina va contestar que si tornava a la cort *la mandaria quemar*. La crònica ens diu que Elionor *fué tan turbada que pensó morir*.⁵⁵ El germà d'Elionor López i altres oficials que havien entrat en la cort per la seva mediació, van ser expulsats.

Anys després d'aquests fets, al 1416, el cronista ens explica que la reina Caterina tenia una altra favorita, Inès de Torres que havia entrat al seu servei per mediació d'Elionor López:

En este tiempo la Reyna tenia en su casa una doncella que llamaban Ines de Torres, que allí había puesto Doña Leonor Lopez, de quien la historia ha hecho mencion, á quien la Reyna mucho amaba, é despues la aborresció a causa desta Ines de Torres que ella habia puesto con la Reyna; la qual Ines de Torres hubo tan gran privanza con la Reyna, que todas las cosas se libraban por su

⁵³. Alan Ryder, *op. cit.* p. 30.

⁵⁴. García de Santa Maria, *op. cit.* (Año quinto, 1411, cap. III) p. 335.

⁵⁵. *Ibid.* (Año sexto, 1412, cap. VII) p. 344.

*mano, de tal manera que los negocios se hacian no como cumplia á servicio de Dios, ni á bien de sus Reynos.*⁵⁶

Caterina no havia prescindit, per governar, dels consells i l'ajuda d'una dama de confiança. Se'ns dona la raó del canvi de favorita: intrigues de la cort i amistats traïdes. El cronista també ens explica que un cavaller de la guàrdia, Juan Alvarez de Osorio gaudia de la confiança de la reina. Aquest cavaller, sembla ser, que era amant d'Inès de Torres. Els dos eren molt amics de Fernan Alonso de Robres, *Contador mayor del Rey*. Els tres personatges *hacian todos los negocios como les placia, sin acuerdo de los Grandes ni de los otros del Consejo*.⁵⁷ Al final la parella de favorits va ser expulsada de la cort. La censura del govern de la reina quedava ben clara.

Ens podem imaginar com podria ser la infantesa de Maria. Segurament bastant feliç, compartint jocs amb els seus germans petits: Caterina, Joan i altres nens de la cort i divertint-se amb els joglars i els bufons. La seva mare i la seva aya, Mencia d'Estúñiga, la van educar religiosament perquè d'adulta va ser una dona de moral estricta i profundes conviccions. Li ensenyarien de llegir i d'escriure, potser música, cant i, no cal dir, dansa.

La cort castellana era refinada, no tant com la francesa o la flamenca (les corts més luxoses eren la del duc de Berry i la del duc de Borgonya), però molt influïdes per les mateixes. Ens podem fer una mica d'idea dels costums en el vestir i en la decoració dels palaus mitjançant l'art: quadres, tapissos, mobles, vaixelles, reflecteixen un luxe en augment, al llarg del segle XV.

L'art més imponent el trobem en les grans catedrals gòtiques (Toledo, Burgos, Lleó, Sevilla...) amb els seus magnífics vitralls, les escultures i els impressionants retaules. Gràcies a les exquisides pintures de les escenes religioses podem descobrir detalls de la vida quotidiana de reis, nobles, burgesos i tipus populars. Si la pintura religiosa és molt rica, la cortesana a Castella, a l'època estudiada, és bastant escassa. No s'han conservat gaires retrats i els pocs que tenim, ho són en un context religiós.

En una taula pintada per Pere Serra apareix Enric II, el besavi de Maria, amb la seva família: l'esposa Joana Manuel i els dos fills Joan i Elionor, en escala petita, agenollats davant una gran Mare de Déu amb el nen Jesús.⁵⁸

De Joan I, avi de Maria, s'han conservat dues miniatures en el *Códice Pontifical* de la catedral de Sevilla. En les dues es representa al rei amb barba. Porta una gran corona i una espasa.⁵⁹

Dels reis Enric III i de Caterina, els pares de Maria, es conserven les dues escultures jacents en llurs tombes de la catedral de Toledo. Enric vesteix l'hàbit de Sant Francesc tal com va deixar disposat en el seu testament, encara que està decorat amb flors, possiblement per enriquir-lo una mica. El rei porta corona i una gran espasa. El cabell és molt arrissat i no massa llarg. El rostre és allargat, afaitat, jove, idealitzat. La reina Caterina està també idealitzada. El rostre és també allargat, serè, juvenil (quan va morir, ella ja no era jove, tenia 44 anys). El cos és esvelt, malgrat que els cronistes ens diuen que era una dona grossa. Va amb el cap cobert per una toca, com les monges, costum que, segons sembla, ella va

---

⁵⁶. *Ibid.* (Año décimo, 1416, cap. X), p. 372.

⁵⁷. *Ibid.* p. 372.

⁵⁸. Veure F. J. SÁNCHEZ CANTÓN: *Los retratos de los reyes de España*, Ediciones Omega, Barcelona, 1948, lám. 41.

⁵⁹. *Ibid.* làms. 46-47, p. 60.

introduir en la cort per a les viudes. Porta la corona i sobre el vestit du un mantell.⁶⁰ Els dos sepulcres van ser esculpits amb posterioritat i pel mateix artista que va fer les estàtues jacentes d'Enric II i la seva esposa Joana Manuel que es troben, també, a la capella major de la catedral de Toledo.⁶¹ Del rei Joan II, germà de la reina, hi ha una estàtua orant a la capella dels reis de la mateixa catedral.⁶²

De la reina Maria s'ha conservat una miniatura, segurament poc fidel per ser un retrat, feta a Barcelona el 1448 per Bernat Martorell. Se la representa jove, idealitzada, vestida amb una jupa llarga fins als peus, sense mànigues ni cinturó, de color blau, folrada d'erminis, sobre una gonella blanca també ribetejada de pell. Els borseguís, de color verd, contrasten amb el conjunt. No es ressalta gens l'anatomia femenina ni segueix, aquest vestuari, la luxosa moda cortesana de l'època;⁶³ sembla, més aviat, que Maria vagi vestida com un home. La reina porta la corona sobre un turbant blanc, de gust morisc, que no recull els cabells. Entre les mans té una espasa embeïnada, símbol de la justícia reial. Està asseguda sobre un tron elevat o setial de tres esglaons i baldaquí cobert amb un drap d'or. Als peus de la reina estan asseguts els consellers de Barcelona, als quals és presentat el llibre, *Comentaris sobre els Usatges*, pel seu autor, Jaume Marquilles. La reina Maria està mirant l'escena amb expressió serena, dolça, amb el cap cot. El pintor, Bernat Martorell, l'ha retratada amb simpatia, reflectint la bona sintonia que hi havia entre les autoritats de Barcelona i la reina. La miniatura, pintada sobre pergamí, és una petita obra mestra per la seva bellesa i l'equilibri estilístic, entre la idealització i el realisme.⁶⁴

Una altra representació de la reina es troba al *Llibre de privilegis i ordinacions dels Hortolans de Sant Antoni*.⁶⁵ La reina apareix asseguda en un setial i a la mà porta un llibre d'oracions. El vestit, gonella o brial, de color roig, cau en abundants i angulosos plecs, arrossegant pel terra, segons la moda flamenca. A la falda té una peça de roba de color blau, potser un mantonet plegat. La roba és totalment llisa, sense cap ornamentació. Porta el cabell recollit sota una alfarda o toca blanca d'estil morisc, amb plecs trenats i un vel que cau i embolcalla el coll. La reina no du cap mena de joia, excepte una senzilla corona. El rostre té una expressió serena i reflecteix una certa tristesa, amb els ulls cots. L'artista sembla haver copsat la senzillesa i austeritat que caracteritzaven a Maria. Els personatges que l'envolten deuen ser del dit gremi. Es representen en perspectiva jeràrquica, molt més petits que la sobirana. Segons Duran-Sanpere, es tractaria d'un gravat pintat i les figures haurien estat retallades i enganxades. Per tant, sorprenen la seva col·locació i format.⁶⁶

---

⁶⁰. *Ibid.* làms. 44 i 45, pp. 60-61. Veure reproducció a l'Annex.

⁶¹. *Ibid.* làm. 42 i 43.

⁶². *Ibid.* làm. 63. Veure a l'Annex.

⁶³. Els vestuaris reflectits a l'art es poden veure en l'obra de Carmen VERNIS MADRAZO: *Indumentaria medieval espanyola*, CSIC, Madrid, 1956.

⁶⁴. El còdex de Jaume Marquilles *Comentaris sobre els Usatges* es guarda a l'AHCB, Ms. 242, 1 G-18, fol. 1 (Còpia digital: AMM- C, 3). Sobre aquesta miniatura es pot consultar l'obra d'Agustí DURAN I SANPERE: "En Bernat Martorell il·luminador de llibres" en *L'Avenç*, Barcelona, 1918. Veure l'Annex.

⁶⁵. Reproduïda per Juan Vicente GARCÍA MARSILLA: "Vestir el poder. Indumentaria e imagen en las cortes de Alfonso El Magnánimo y María de Castilla", *Res publica*, n. 18 (2007), Universidad de Murcia, p. 371. AHCB, Fons gremial, 2B. 2-1, 1443, fol. 18v. (Còpia digital: AMM-C-5). Veure l'Annex.

⁶⁶. Segons Duran-Sanpere no seria un retrat de la reina. Podia ser el d'una dama ideal, desconeguda, a la qual se li hauria enganxat una corona. Malgrat tot, encara que no he pogut observar l'obra original, bé podia inspirar-se en la persona de la reina. Agustí DURAN-

En el *Saltiri i Llibre d'Hores d'Alfons el Magnànim i el cardenal Joan de Casanova* (confessor del rei), fet per Lleonard Crespí, a València al 1443, trobem una miniatura en la que es representa a Alfons i Maria, amb els seus acompanyants, clergues, oficials, consellers i donzelles, assistint a missa en la capella del seu palau.⁶⁷ Es tracta d'una bella i minuciosa miniatura, en el que es destaca el luxe de la cort. Els vestits són esplèndids. Maria està asseguda, amb un llibre obert a les mans, acompanyada per les seves dames, al costat de l'altar. Porta un vestit de color roig i un llarga capa brodada, folrada d'erminis blancs. Reina i dames porten vels blancs. La gran corona de Maria sembla ornada de pedres precioses. El rostre, de perfil, està idealitzat.

S'han conservat uns curiosos dibuixos de la família Trastàmara en un còdex de la segona meitat de segle XV, per tant, són retrats posteriors, no fidels. En un es representa el rei Joan I, caigut del cavall (per la qual causa va morir); les seves dues esposes Elionor i Beatriu, adornades amb uns *barrets* estrambòtics; els seus dos fills, Enric i Ferran; i els fills de Ferran: Alfons, Joan, Elionor, Maria, Enric i Pere (falta Sanç, que va morir jove). Tots ells coberts amb diferents tipus de barrets. En l'altre dibuix, emmarcat, es representa al rei Enric III, assegut en un luxós tron cobert amb curiós i gran barret-corona i una espasa a la mà. Al costat, estan representades la seva esposa, Caterina, i els tres fills: Maria, Caterina i Joan. Encara que l'artista va reflectir uns vestuaris de l'època d'Enric IV, va saber copsar, d'una manera genial, el luxe en el vestir de la cort Trastàmara.⁶⁸

He trobat alguns retrats més dels Trastàmars, pocs. A la catedral de Toledo, a la capella del reis, hi ha una estàtua orant del rei Joan II, germà de Maria. És bastant realista.⁶⁹ En el primitiu retaule de Sant Benet de Valladolid es troben representats Ferran d'Antequera i l'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas (el seu aliat i amic) agenollats als peus de la Mare de Déu, la qual posa la mitra a l'arquebisbe mentre el Nen Jesús posa la corona a Ferran.⁷⁰

Alfons va ser molt retratat a Nàpols. Itàlia era un altre món ja que l'activitat artística hi era molt intensa i Alfons es va convertir en un mecenes de

---

SANPERE: *Grabados populares españoles*, Edit. Gustavo Gili, Barcelona, 1971, fig. 33, pp. 27-28. El llibre recull la sentència o privilegi que Maria va donar a favor dels *terratinents* (gremi d'hortolans) de Barcelona per defensar les terres de cultiu contra l'entrada de bestiar. La sentència es va donar un dimecres, el 12 d'agost de 1453, en la casa de la plaça de Santa Anna, en la qual es celebrava, públicament, l'audiència reial. Veure també, Josefina PLANAS: *Un prelude del Renacimiento: El libro iluminado durante el período tardogótico en Cataluña*, (article penjat a Internet, pp. 315-316) extret de *L'Art gòtic a Catalunya. Pintura III. Darreres manifestacions*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2006, pp. 298-323.

⁶⁷. Francesca ESPAÑOL: "El salterio y libro de horas de Alfonso el Magnánimo y el cardenal Joan de Casanova", *Locus amoenus*, Bellaterra, n. 6 (2002), Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 91-114. El manuscrit es conserva en la British Library de Londres, Ms. Add. 28962, fol. 281v. Veure l'Annex.

⁶⁸. Els dibuixos es troben en el còdex d'Alonso de Cartagena: *Genealogia de los reyes*, segons l'obra Antonio IGUAL ÚBEDA: "Iconografía de Alfonso el Magnánimo" en *Alfonso el Magnánimo y el reino de Valencia*, València, 1997, pp. 21, 35-37. El dibuix del rei Enric també està reproduït en l'obra de Sánchez Cantón, *op. cit.*, lám. 64. El còdex es guarda en la Biblioteca del Palacio Nacional de Madrid. Veure l'Annex.

⁶⁹. Sánchez Cantón, *op. cit.* lám. 63. Veure l'Annex.

⁷⁰. El retaule va ser pintat pel mestre Rodríguez de Toledo entre 1415 i 1422, els anys en que va ser arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas. Es conserva en el Museu del Prado. Xavier de SALAS: *Grandes pinacotecas: Museo del Prado*, t. VI, Ediciones Orgaz, 1978, pp. 14-15. Veure l'Annex.

l'art.⁷¹ Hi ha tota mena de retrats del rei i de diferents èpoques: de més jove a més vell. Tenim dibuixos, gravats, pintures, escultures, medalles, monedes... Són retrats molt realistes fets pels mestres italians (El Pisanello, entre altres), de perfil, a l'estil florentí, o de tres quarts. Evidentment, hi ha un contrast impressionant entre el nombre de representacions del rei Alfons i les de la reina Maria. La figura brillant i aclaparadora d'Alfons esborra la de Maria. Al rei Alfons se'l representa amb cabell llis, melena retallada, curta, i serrellet; la barba ben afaitada; expressió serena però segura, sense corona o amb una de senzilla.⁷²

En un còdex escrit en català trobem una miniatura en la que es representa al rei Alfons en el seu tron, envoltat de personatges de la seva cort. Es tracta de la traducció que va fer Jordi de Centelles de l'obra d'Antoni Becadelli (el qual seria el segon personatge de la dreta; l'altre seria Pere Eixarc, servidor del rei Alfons, qui li va encarregar la traducció) *Dels fets e dits del gran rey Alfonso*.⁷³ El retrat és convencional, poc realista. La traducció es va fer després de 1481. Però hi ha un detall que m'ha cridat l'atenció: Alfons vesteix una jupa llarga fins als peus folrada d'erminis, sense mànigues i oberta, de color blau fosc, molt semblant a la que portava la reina Maria en la miniatura de Bernat Martorell. Potser el miniaturista s'hi va inspirar.

Hi ha una altra miniatura sorprenent en el *Llibre Vermell* de Montserrat. Els reis Alfons i Maria apareixen junts, agenollats davant el papa Nicolau V que els dona un document en el que confirma la Confraria de la Verge de Montserrat al 1453.⁷⁴ L'escena és imaginària, simbòlica, els rostres són estereotipats i la factura tosca. Maria no va anar mai a Itàlia i des de 1432 no va tornar a veure al seu marit. Malgrat tot, és una curiosa representació de la parella reial.

La cort castellana era rica i cultivada. En són exemple els poetes i els cronistes. Les cròniques castellanques són una font riquíssima per als historiadors. No solament ens informen d'aspectes polítics o militars, també s'hi troben detalls sobre la vida quotidiana de la cort, el caràcter d'alguns personatges i, fins i tot, detalls anecdòtics que ens donen llum per entendre millor una època tan llunyana.

Ens podem fer una mica d'idea de la riquesa de la cort castellana gràcies a algunes descripcions trobades en les cròniques. En un relat d'un viatger, un noble bohemí, Lleó de Rosmihal de Blatna, de mitjans del segle XV, trobem una descripció de la gran riquesa continguda a l'alcàsser de Segòvia, residència principal dels reis de Castella:

Al día siguiente nos llevaron al alcázar, donde no entramos todos juntos, sino cinco a cinco, lo cual hacían porque allí se guardan los principales tesoros del rey y había en el país entonces guerra. En el alcázar hay un elegantísimo palacio adornado de oro, plata y de color celeste que llaman azul, y con el suelo de alabastro; se ven también allí dos patios edificados con esta piedra. En este palacio están las efigies de los reyes que desde el principio ha habido en España, por su orden, en número de treinta y cuatro, hechas todas de oro puro, sentados en sillas regias con el cetro y el globo en las manos. Todos los reyes de España

⁷¹. Es molt interessant l'article de Juan AINAUD DE LASARTE: *Alfonso el Magnánimo y las artes plásticas de su tiempo*, IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón, Palma de Mallorca, 1955.

⁷². Hi ha algunes reproduccions a l'Annex. Veure: Igual Úbeda, *op. cit.* pp. 49-51; *Estudios sobre Alfonso...* *op. cit.* p. 15-A ; Sánchez Cantón, *op. cit.* làms. 71-72; *Alfonso V el Magnánimo. La imagen real*, IV C. 1396-1996, Palacio del Justiciazgo, Zaragoza, 1996, pp. 3-5.

⁷³. Manuscrit 1715, Biblioteca de Catalunya (col·lecció Bonsons). Veure l'Annex.

⁷⁴. *Analecta Montserratensia*, II, 1920, làmina 1, p. 171. Veure l'Annex.

*están sujetos a esta ley; que desde que ciñen la corona y bajo su reinado junten tanto oro como pese su cuerpo, para que puedan ocupar, en muriendo, su lugar entre los otros reyes en el palacio de Segovia. No vi en España un alcázar más hermoso que éste, ni que tuviese tantas riquezas en oro y plata y alhajas.*⁷⁵

Els retrats dels reis en or es veu que van ser posats a partir d'Alfons X *el Savi*.⁷⁶ El tresor reial ja havia quasi desaparegut en les revoltes de l'època de Joan II i, segons sembla, Enric IV estava necessitat de diners. Així i tot, l'alcàsser de Segòvia encara conservava tot el luxe en les estances des dels temps d'Enric III i Caterina. Amb el pas del temps els retrats en or dels reis també van desaparèixer.

Els reis no amagaven la seva riquesa, ans al contrari, en les cerimònies oficials lluïen joies i luxoses vestidures. La riquesa era símbol de poder. En el dia a dia, vestien més sobriament. Els grans nobles també vivien luxosament, si s'ho podien permetre. Entre reis i nobles s'intercanviaven regals diversos i joies.

En la crònica del rei Joan I, he trobat la notícia d'uns regals que li va fer el duc de Lancàster que m'ha cridat l'atenció:

*En este tiempo (1388) envió el Duque de Alencastre al Rey Don Juan una corona de oro muy hermosa, é le envió decir que él tenía aquella corona para se coronar por Rey de Castilla; mas pues gracias á Dios eran avenidos, que ge la enviaba, ca á él cumplia de la traer. Otrósi le envió una copa de oro muy rica; é el Rey le envió caballos castellanos é ginetes, é mulas hermosas. E de cada dia se enviaban sus joyas é sus dones, é muy buenas cartas, é crecía grand amor entre ellos.*⁷⁷

Veiem com el pare de Caterina, el duc de Lancàster, li envia al rei Joan, una corona d'or que s'havia preparat per a ell mateix, corona que aniria a parar al tresor reial, amb la copa i les joies regalades. El rei Joan li fa altres obsequis, com uns cavalls, animals molt apreciats.

En el testament de Joan I, trobem unes interessants clàusules sobre el repartiment de joies entre els dos fills seus, Enric i Ferran, i els testamentaris:

Otrósi mandamos que todas las joyas, coronas é guirnaldas é piedras é alfojar que nos dejamos en nuestra Cámara, que sean repartidas en esta manera: que el Infante Don Enrique haya las coronas é las espadas (nota 1: MS, piedras de virtud) de virtud; é todas las otras joyas é cosas de nuestra Cámara que sean fechas tres partes, la primera parte para el Infante Don Enrique, la segunda para el Infante Don Ferrando, é la tercera que la ayan los nuestros Testamentarios para cumplir las cosas que nos mandamos por nuestra ánima [...] Otrósi mandamos á la Reyna mi muger, que aya todas las coronas é guirnaldas (diademes) é alfojar (conjunt de perles) e piedras que nos le dimos, é que non le sea demandada cosa alguna [...] pero tenemos por bien, que torne la dicha Reyna al Infante Don Enrique la guirnalda de las esmeraldas, é el alhayte (joiell) de los

---

⁷⁵. Lleó de Rosmithal anava acompanyat d'un seguici de 40 persones. Va fer un llarg viatge per França, Anglaterra, Portugal, Espanya i Itàlia. Va viatjar per Espanya y Portugal en els anys 1465-1467. El diari del viatge va ser escrit pel seu secretari Schaschek. J. GARCÍA MERCADAL: *Viajes de extranjeros por España y Portugal. Desde los tiempos más remotos hasta comienzos del siglo XX*, vol. I, Junta de Castilla y León, 1999, p. 250.

⁷⁶. *Ibid.* nota 35, p. 250.

⁷⁷. López de Ayala, *op. cit.* (Año décimo, 1388, cap. V), p. 121.

*balaxes (robíns), ques muy grueso, el qual alhayte fué de la Reyna su madre, é la dicha guirnalda; lo qual nos non dimos á la dicha Reyna, si non que le encomendamos que lo guardase para el dicho Infante...*⁷⁸

En aquestes disposicions podem veure que les joies no solament s'empren per exhibir-les, també s'utilitzen com a valuoses reserves per cobrir despeses extraordinàries, com en aquest cas, per encarregar pregàries per a l'ànima del rei. M. Àngels Pérez Samper destaca que, a part de complir una funció cerimonial com símbols de la reialesa, les joies eren empenyorades, de vegades, per obtenir diners.⁷⁹ En el testament, el rei reclama unes joies familiars a la seva segona esposa, Beatriu de Portugal, perquè les torni a l'infant Enric, fill de la primera esposa, Elionor d'Aragó.

El rei Enric III dóna disposicions sobre el tresor i les joies en el seu testament:

*Otrosí, ordeno é mando quel mi tesoro que está en el mi Alcázar de Segovia, que sea todo guardado para el dicho Principe mi hijo, y que no se gaste ni se tome dél cosa alguna, salvo por muy gran necesidad, y para el provecho comun de mis Reynos [...] Mando a los tutores que hagan inventario de todas las joyas é otras cosas que están en mis cámaras [...] que todas la joyas y cosas que se ahí hallaren, que las dexen en poder de los mis Camareros [...] á los cuales mando que las tengan, y guarden, y las entreguen al dicho Príncipe mi hijo quando fuere de edad de quatorce años.*⁸⁰

Tot el tresor, incloses les joies, passa al príncep Joan. No es fa cap repartiment de peces per a les dues infantes: Maria i Caterina. Això no vol dir que la reina Caterina, com a mare del príncep, tutora i regent, no pogués disposar de les joies per a lluir-les en els moments festius oportuns.

De la riquesa del vestuari reial i dels ornaments en tenim referència, encara que molt breu, en el testament d'Enric III:

*Otrosí, mando que de las mis ropas de oro é de seda con sus forraduras que están en la mi camara, que los Testamentarios ordenen dellas por mi alma, así ornamentos, como en cosas piadosas [...] Otrosí, mando mas, quarenta marcos de plata para hacer dos lámparas que ardan noche é dia delante el altar donde fuere la mi sepultura [...] que hagan hacer una tumba, segun la yo mandé hacer [...] é un paño de oro para poner encima della é cobrirla...*⁸¹

En la crònica de Joan II, he trobat, un intercanvi de regals entre el rei de França i el rei de Castella que ens mostren el luxe de la cort francesa i la originalitat i l'exotisme de la castellana:

En este tiempo el Rey de Francia, embió un Caballero suyo llamado Juan de Ortega, con el qual embió al Rey Don Juan un collar muy rico que pesaba diez

---

⁷⁸. López de Ayala, *op. cit.* (Crónica Enrique III, Año segundo, 1392) p. 193.

⁷⁹. Pérez Samper explica que Isabel la Catòlica, va empenyorar, a València el 1503, una corona d'or i un valuós collaret, també d'or, que pesava més d'un quilo i mig, per 46.000 florins. Ferran els va recuperar després de morta la reina. Pérez Samper, *op. cit.* p. 527

⁸⁰. *Crónica de Enrique Tercero* (1407, cap. XIX), pp. 267-268

⁸¹. *Ibid.* p. 265

*marcos de oro, con rubis é diamantes é perlas de muy gran precio. Y al Infante embió un portapaz muy rico que pesaba quince marcos de oro, labrado maravillosamene, en torno del qual habia quatro balaxes é trece zafires é sesenta y seis perlas gruesas muy netas y redondas, é á los quatro cantos tenia quatro camafeos; y embióle mas un paño frances muy rico de oro, de la historia de la remembranza de quando Nuestro Señor entró en Jerusalem y le echaban ramos por el camino. El Rey y la Reyna y el Infante rescibieron muy graciosamente el Embaxador con el presente, é mandóle dar caballos y mulas é vaxilla de plata é piezas de seda; y escribieron con él al Rey de Francia agradesciéndole mucho los ricos presentes que le habian embiado.*⁸²

No acaben aquí els regals castellans. Al cap de quatre mesos s'envien a França més obsequis, alguns dels quals procedien d'Àfrica:

*E dende á quatro meses, el Rey Don Juan embió al Rey de Francia veinte caballos de la brida, ensillados y enfrenados muy ricamente, y doce halcones neblís, los capirotos guarnidos de perlas é rubies, é los cascabeles y tornillos de oro muy bien obrados; y embióle muchos cueros de guadamecir é muchas alhombros, porque es cosa que en Francia no se han; y embióle un leon é una leona con collares de oro muy rico, é dos abestruces, é dos colmillos de elefante los mayores que jamas hombre vido, que el Rey de Tunez le habia embiado. Y el Infante le embió doce caballos de la brida muy grandes é muy hermosos, ensillados y enfrenados ricamente, é diez alanos (cans) é dos hembras con collares de oro é traillas de seda muy bien obradas.*⁸³

S'envien animals valuosos ornats sumptuosament, ivori, cuirs, catifes... Les bones relacions amb França es mantenen i calia impressionar amb coses poc corrents o molt apreciades. Els mercaders castellans es movien des de Bruges fins a Xipre. Fins i tot, alguns castellans es dedicaven a la pirateria.⁸⁴ No ens pot sorprendre que el rei de Tunis enviés al rei de Castella ullals d'elefant, lleons i estruços. Es volia protegir el comerç i evitar els atacs de corsaris.

Segurament, la infanta Maria i els nens de la cort de Caterina restarien bocabadats davant dels animals de la sabana africana. No era gens estrany que en els jardins d'un castell reial es trobessin animals exòtics i alguna fera. Al palau dels reis d'Aragó, a Barcelona, hi havia un autèntic zoològic: lleons, lleopards, rinoceronts, cérvols...⁸⁵

El rei de Granada enviava, quan es feien treves, regals diversos, a part de pagar el tribut de les pàries. Un dels motius perquè Castella no acabés amb el regne de Granada era per la important font d'or que suposava. El 1409 el rei Yusuf III (1407-1417), en succeir al seu germà Muhammad VII, va voler confirmar les treves i va enviar uns presents a la reina Caterina i a l'infant Ferran: *é traxo al Rey (Joan) tres caballos, é tres espadas guarnidas de plata, é paños de oro y seda, é higos é pasas: é al Infante traxo dos caballos, é dos piezas de sirgo,*

---

⁸². García de Santa María (Crónica Juan II, Año cuarto, 1410, cap. XIX), p. 339.

⁸³. *Ibid.* pp. 339-340.

⁸⁴. Suárez Fernandez, *op. cit.* p. 480.

⁸⁵. El palau, avui desaparegut, tenia un jardí botànic amb tot tipus d'arbres i flors anomenat "Hort de la Reina", junt a animals salvatges. Alexandre CIRICI, *Barcelona paso a paso*, Editorial Teide, Barcelona, 1975, p. 281.

*é dos espadas de plata...*⁸⁶ Aquests presents no van ser ben rebuts en la cort de Ferran. Es desconfiava dels moros. Corria el rumor de que el rei Muhammad havia mort enverinat per vestir una camisa *herbolada*. També es deia que el rei Enric II, avi de Ferran, podia haver mort a causa del verí d'unes herbes que contenien uns borseguís enviats pel rey de Granada. Sigui com sigui, Ferran *no quiso comer ni vestir de lo que los Moros le habian embiado*.⁸⁷

Després de la conquesta d'Antequera el 1410 per l'infant Ferran, es fa una altra treva. El rei Yusuf allibera molts captius cristians que li són enviats a Ferran a Sevilla. També li envia quelcom apreciat per a tothom:

*E alli Zaide Alemin traxo al Infante presente de fruta, en que le embió el Rey de Granada ocho azemilas cargadas de dátiles é higos é nueces é almendras é ciruelas é cañas de azúcar; y el Infante lo rescibió todo graciosamente, y embiólo agradecer al Rey de Granada, é los Moros hicieron salva de todo ello, é desde fueron idos, mandó repartir todo el presente que le habian traido por los Caballeros de la Corte é de la cibdad, que no le quedó dello cosa alguna.*⁸⁸

En aquesta ocasió, van ser ben rebuts i repartits tots els obsequis.

Els anys dels grans canvis

Ens podem imaginar l'enrenou que hi hauria a la cort castellana per la possibilitat de que Ferran d'Antequera pogués arribar a ser rei d'Aragó. En morir el rei Martí el 31 de maig de 1410, sense deixar descendència (el seu fill Martí, *el Jove*, va morir al 1409) i sense determinar qui havia de ser el seu successor, s'obrien excel·lents perspectives per a la família Trastàmara. Ferran havia escrit al rei Martí exposant el seu interès per al tron d'Aragó, a causa del seu parentiu. El rei li va proposar trobar-se a Saragossa per parlar-ne, entrevista que no es va poder realitzar a causa de la seva mort.

Ferran s'havia anat guanyant una excel·lent reputació. Audàcia i ambició no li faltaven; recursos econòmics tampoc, gràcies al patrimoni familiar i a les subvencions de les corts castellanès. El drets dinàstics tampoc li mancaven. Ferran era nebot del rei Martí. Elionor, una filla de Pere IV, *el Cerimoniós o del Punyalet*, i de la seva tercera esposa, Elionor de Sicília, es va casar amb Joan I de Castella. Elionor, germana del rei Martí, va ser la mare d'Enric III i de Ferran d'Antequera. Diversos candidats també van presentar els seus drets a la corona d'Aragó: Jaume, comte d'Urgell (casat amb Isabel d'Aragó i Fortià, filla del rei Pere IV *el Cerimoniós* i de la seva quarta esposa, Sibilla de Fortià); Pere, duc de Gandia (net del rei Jaume II *el Just*); Frederic de Sicília (fill bastard del príncep Martí *el Jove*) i Lluís, duc de Calàbria (fill de Lluís d'Anjou i de Violant d'Aragó, filla del rei Joan I).

A continuació es pot veure la genealogia dels últims reis del casal de Barcelona i la del comte d'Urgell, principal rival de Ferran:

---

⁸⁶. García de Santa Maria, *op. cit.* (Año Tercero, 1409, cap. III), p. 313.

⁸⁷. *Ibid.* p. 313.

⁸⁸. García de Santa Maria, *op. cit.* (Año cuarto, 1410, cap. XLVII), p.334.

Alfons IV (1299-1336)

1^a. esposa: Teresa d'Entença (hereva del comtat d'Urgell)

Fills: Alfons, **Pere (rei d'Aragó)**, Jaume (comte d'Urgell), Fadric, Sanç, Constança i Isabel

2^a. esposa: Elionor de Castella

Fills: Ferran i Joan

Pere IV, el Cerimoniós (1319-1387)

1^a. esposa: Maria de Navarra

Fills: Pere, Constança (casada amb el rei Frederic II de Sicília) Joana i Maria

2^a. esposa: Elionor de Portugal

(sense fills)

3^a. esposa: Elionor de Sicília

Fills: **Joan (rei d'Aragó)**, **Martí (rei d'Aragó després del seu germà)**,

Alfons i Elionor (casada amb el rei Joan I de Castella)

4^a. esposa: Sibil·la de Fortià

Fills: Alfons i Isabel (casada amb Jaume II d'Urgell)

Jaume I d'Urgell (1320-1347)

esposa: Cecília de Cominges

Joan I (1350-1396)

1^a. esposa: Joana de Valois

(sense fills)

2^a. esposa: Marta d'Armagnac

Fills: Jaume (mort infant) i Joana (casada amb el comte de Foix)

3^a. esposa: Violant de Bar

Fills: Ferran (mort infant), Violant (casada amb Lluís d'Anjou) i Joana

Pere II d'Urgell (1340-1408)

esposa: Margarida de Monferrat

Martí I, l'Humà (1352?-1410)

1^a. esposa: Maria de Luna

Fills: Martí (rei de Sicília, mort jove), Jaume (mort infant), Joan (mort infant) i Margarida (morta infanta)

2^a. esposa: Margarida de Prades

(sense fills)

Jaume II d'Urgell (1380-1433)

esposa: Isabel d'Aragó i Fortià

Fills: Isabel, Elionor, Joana, Felip i Caterina

Ferran va actuar amb decisió i eficàcia. Segons Zurita no va perdre el temps i des de la recent conquerida Antequera (va ser ocupada el 16 de setembre de 1410), el 30 de setembre, va fer un llarg escrit dirigit als nobles i clergues del seu seguici, en el qual exposava els seus drets i acceptava l'herència reial aragonesa. Deia, entre altres coses: *que yo so el más propinco pariente e heredero legitimo de la corona e casa real de los reinos, principados, ducados, condados, señoríos, villas e tierras e bienes raíces e muebles de Aragón.*⁸⁹

Després de celebrar el seu triomf militar a Sevilla, Ferran va reunir una comissió de lletrats i clergues per debatre i confirmar el seu dret a l'herència aragonesa. El debat va resultar favorable a Ferran: *E despues de grandes disputaciones hechas por ellos, hallóse por todos el Reyno pertenecer al Infante Don Fernando.*⁹⁰ Tot seguit, Ferran va escriure a la reina Caterina per informarla dels seus drets. La reina no s'ho va posar fàcil.

A causa d'una malaltia, Ferran va trigar uns mesos a veure la reina. Va arribar a Valladolid a l'abril de l'any següent, el 1411, i va ser molt ben rebut. Es van reunir corts i es van aconseguir 45 *cuentos* per a les despeses militars.

⁸⁹. Jerónimo ZURITA: *Anales de la Corona de Aragón*, edic. por Angel Canellas López, CSIC, Zaragoza, 1980, vol. 5 (Libro XI, cap. IX) pp. 34-35.

⁹⁰. García de Santa María (Crónica Juan II, Año cuarto, 1410, cap. XLV) pp. 333-334.

Malgrat tot, els procuradors van fer jurar a la reina i a l'Infant que només s'emprarien els diners per a qüestions militars.

Caterina va reunir els lletrats de la cort per veure quins drets tenien el seu fill Joan II i el seu cunyat Ferran a la corona d'Aragó. En lloc de donar un suport incondicional a Ferran, la reina li posava entrebancs, al reclamar també els drets per al seu fill. Les negociacions van ser intenses però Ferran va convèncer en dir, entre altres coses: *que era cierto que estos Reynos de Aragón uno los habia de heredar, é no mas, é que suplicaba á la Reyna esto mandase luego ver é determinar á sus letrados; é si se hallase el Rey su señor é su sobrino tener mas derecho que él, él se partiria de le demandar.*⁹¹

Una vegada aconseguí el suport unànime de la cort castellana a la candidatura de Ferran, es van enviar ambaixadors a Saragossa per a buscar suports i entrevistar-se amb l'arquebisbe, García Fernández de Heredia, i Anton de Luna, els dos personatges més influents en la política aragonesa. La situació a Saragossa era molt tensa. Fins i tot, el bisbe va ser assassinat per ordres d'Anton de Luna. El primer s'havia decantat a favor de Ferran i el segon a favor del comte d'Urgell. Aviat es van formar dos bàndols, el dels Urrea i el dels Luna. També a València van aparèixer dos bàndols, el dels Vilaragut i el dels Centelles.

Catalunya, de moment, estava tranquil·la. La Diputació del General va nomenar una comissió de 12 prohoms per vetllar per l'ordre. Es va convocar un Parlament a Barcelona per tractar de la qüestió dinàstica (després traslladat a Montblanc a causa d'una epidèmia a la ciutat) i es van enviar ambaixadors del Parlament català a Saragossa.⁹²

Ferran amb decisió va agafar les seves tropes i acompanyat del seu fill Alfons (tenia en aquell moment 15 anys), es va presentar a Ayllon, no massa lluny de la frontera amb Aragó. Si les negociacions fallaven sempre aniria bé la força de les armes. La reina, ara, va donar tot el suport a Ferran. També es va desplaçar a Ayllon amb el rei Joan. Caterina devia emportar-se també a les dues infantes, Maria (tenia 10 anys) i Caterina. Les perspectives que s'obrien a l'infanta Maria eren esplèndides: podia arribar, algun dia, a ser reina d'Aragó. Aquesta possibilitat estava a prop i la reina Caterina, de ben segur, n'era conscient, malgrat que, en un primer moment, va pensar en el tron d'Aragó per al seu fill, el petit rei Joan II, del qual n'era tutora i regent. Com sempre, el seu cunyat Ferran, li guanyava la partida; però Maria estava promesa amb l'infant Alfons i aquest es podia convertir en un gran príncep, si el seu pare esdevenia rei d'Aragó. La reina Caterina podia estar satisfeta.

Mentre estaven Ferran i Caterina a Ayllon, pendants de com es resolía la successió d'Aragó, van demanar al dominic Vicent Ferrer, que estava a Toledo predicant, que els anés a visitar. Aquesta trobada va ser decisiva per a la causa de Ferran, com es veurà a Casp. El prestigi de Vicent era enorme. Per cert, el cronista ens explica que el frare no va deixar de predicar contra els moros i els jueus. Va demanar a la reina i a Ferran que en totes les ciutats i viles els apartessin dels cristians: *Y entonces se ordenó que los Judios traxesen tabardos con una señal vermeja, é los Moros capuces verdes con una luna clara.*⁹³

---

⁹¹. *Ibid.* (Año quinto, 1411, cap.VIII) p. 336.

⁹². Jaume VICENS VIVES: *Els Trastàmars. El segle XV*, Editorial Teide, Barcelona, 1956, p.80.

⁹³. García de Santa María, *op. cit.*(Año quinto, 1411, cap. XXII), p. 340.

Després de l'assassinat del bisbe de Saragossa al maig de 1411, les tropes castellanques van entrar a l'Aragó i València en ajuda dels partidaris de Ferran, els Urrea i els Centelles.

El papa Benet XIII, que es trobava a Peníscola, també va intervenir a favor de Ferran i va proposar que es fes una comissió d'homes notables per elegir el candidat més convenient. Aquesta proposta va ser recollida en la Concòrdia d'Alcanyís (15 febrer 1412). Es va acordar pels representants d'Aragó (el Parlament estava a Alcanyís) i Catalunya (el Parlament estava a Tortosa), nomenar nou compromissaris per decidir qui seria el rei d'Aragó.

En el combat de Morvedre (27 de febrer) els partidaris de Ferran, ajudats per les tropes castellanques, van derrotar els *urgellistes* i, com a conseqüència, València també es va sumar a la Concòrdia.⁹⁴

A finals d'abril es van reunir, al castell de Casp, els 9 compromissaris, els ambaixadors dels parlaments i tots els lletrats, advocats o valedors dels candidats a la corona d'Aragó.

Sobre Casp s'ha escrit molt però crec que és interessant destacar el debat que hi va haver entorn de si les dones tenien dret o no a la corona d'Aragó. Els representants d'Isabel d'Aragó (1376-1424), esposa de Jaume, comte d'Urgell (1380-1433), van defensar, a Casp, els seus drets a la corona per ser filla de Pere IV i de Sibil·la de Fortià. Isabel, possiblement, va presentar-se per reforçar la candidatura del seu marit. En contra seva es va argumentar que les dones no podien ser successores en la corona d'Aragó. Fins i tot es van remuntar a la reina Peronella (s.XII) per justificar-ho. Es va posar l'exemple del rei Pere IV que va voler deixar com hereva a la seva filla Constança, sense aconseguir-ho; el primer en protestar va ser el seu germà Jaume, avi del comte d'Urgell. Zurita assenyala: *y por todos estos reinos que tuvieron por muy constante que no podía suceder en el reino hembra.*⁹⁵

Es va veure també el cas de la infanta Joana, comtessa de Foix, filla del rei Joan I i Marta d'Armagnac; neboda del rei Martí, casada amb el comte de Foix: *ni por razón de testamento ni sin él, podía suceder en el reino de Aragón ni en el condado de Barcelona [...] ni por derecho común ni por razón de institución, porque contradecía al derecho.*⁹⁶

També es va debatre sobre els drets de Violant de Sicília, filla del rei Joan I i la seva tercera esposa Violant de Bar; casada amb Lluís d'Anjou i mare de l'aspirant Lluís, duc de Calàbria. Va ser considerada exclosa de la successió: *por ser hembra e incapaz de tales sucesiones.*⁹⁷ Per no poder heretar les dones, havia succeït a Joan I el seu germà Martí. Segons els juristes: *si algún estatuto había en el reino de Aragón por el cual se prohibiese que no fuesen admitidas las hembras, era – conforme a derecho- de loar y se había de extender en favor de la república.*⁹⁸

Per raó de ser dones quedaven excloses: Isabel, comtessa d'Urgell (la única que, de fet, es va presentar) ; Joana, comtessa de Foix; i Violant de Sicília; els seus marits tampoc podien succeir al tron pels drets de les seves esposes. Això va afavorir Ferran.

---

⁹⁴. Suárez Fernández, *op. cit.* pp. 493-494.

⁹⁵. Zurita, *op. cit.* (Libro XI, cap. LXXXIII) pp. 252-253.

⁹⁶. *Ibid.* p. 252.

⁹⁷. *Ibid.* p. 252.

⁹⁸. *Ibid.* p. 253.

Cal ressaltar el paper que van jugar les dones en la política d'Aragó, malgrat una llei no escrita, la llei sàlica d'origen franc, que no els permetia heretar la corona. Les dones, com a mares o esposes de reis, movien els fils diplomàtics i combatien pels seus drets. El debat, a Casp, va deixar patent que no estava gaire clara la llei d'exclusió de les dones en la successió de la corona. En un món feudal i guerrer, el paper dels homes s'imposava per ser caps militars; però a Castella les dones podien ser reines, en cas de mancar un fill mascle.

Darrera de Ferran d'Antequera, trobem la seva intel·ligent i rica esposa Elionor d'Alburquerque, en un paper discret però incondicional i poderós; també trobem a la seva cunyada, la reina de Castella, Caterina de Lancàster que, malgrat posar-li dificultats en primera instància, al capdavant, l'ajudava amb generositat, política i econòmicament.

Ferran d'Antequera va ser elegit rei d'Aragó pels compromissaris reunits a Casp. Així ho recull el capellà d'Alfons en el seu *Dietari*:

En lo dit any de M.CCCC.XII., lo regne de Arago e de Valencia e principat de Catalunya, vehent tans mals e dans, e terres e regnes sens rey e senyor ni primogenit, de que totes les terres concordant, foren helets VIII homens molt notables e bons, diputats, ab poder bastant de helegir rey d'Arago e dar lo [regne] a qui pertanya per verissima justicia.

Los tres diputats de Arago foren: lo bisbe de Osqua, Ram; mossen Francisquo d'Aranda; don Berenguer de Bardaxi.

Los III diputats de Valencia: lo reverent mestre Vicent Ferrer; micer Bonifaci Ferrer, don major de Cartoxa, germa del dit mestre Vicent Ferrer; micer Giner Rabaça, empero, venchsen, e, en loch del, fonch micer Pere Bertran.

Los tres diputats del principat de Catalunya: l'arcabisbe de Tarragona, Çagariga; micer Guillem de Valsequa, batle general de Catalunya; en Johan de Galbes, ciutadà. [...] e digous, a XXVIII de juny, dia de sent Pere e de sent Pau, fonch declarat l'infant don Ferrando per rey e per senyor, lo qual hera germa del rey de Castella, mort, e honcle del rey regnant de Castella.⁹⁹

Els vots favorables a Ferran van ser 6 : els dos germans Ferrer, el català Gualbes i els tres aragonesos.¹⁰⁰ La sentència va ser llegida, pública i solemnement, el dia 29 de juny de 1412, davant de l'església de Casp, per fra Vicent Ferrer. Ferran es trobava en aquell moment a Conca, esperant notícies. El cronista recull que els seguidors de Ferran estaven molt contents, mentre els partidaris del comte d'Urgell estaven tristos. També recull un detall que ens mostra les disputes protocol·làries i la importància que se li donaven, amagant altres rivalitats: es va posar el penó reial d'Aragó dalt del cadafal on es va fer la cerimònia, però no es van poder posar, al seu costat, els penons de València i de Catalunya, perquè els representants de les dues parts volien que el seu penó es posés a la dreta del penó reial.¹⁰¹

El Compromís de Casp va ser un sistema original, únic en la història de la Corona d'Aragó. La influència de l'Església (quatre clergues van votar al seu favor) va ser decisiva per donar el poder a Ferran. El papa Benet XIII havia

---

⁹⁹. En lloc de Joan de Gualbes, Vicens Vives diu que era Bernat de Gualbes, *op. cit.* p. 85. Melcior MIRALLES: *Dietari del capellà...* *op. cit.* pp. 112-113.

¹⁰⁰. Vicens Vives, *op. cit.* p. 85.

¹⁰¹. García de Santa María, *op. cit.* (Año sexto, 1412, cap. VIII), pp. 344-345.

afavorit Ferran perquè necessitava el seu suport per qüestió del cisma.¹⁰² Vicent Ferrer, home enèrgic i intransigent, estaria convençut de la religiositat, autoritat i capacitat de Ferran.

No van faltar els diners castellans per aconseguir adhesions. Ferran va fer moltes despeses en pagar les tropes que van entrar a l'Aragó; en pagar els advocats i ambaixadors; i en comprar voluntats. Segons Vicens Vives, Ferran havia proposat a Lluís de Calàbria pagar-li 150.000 florins si resultava exclòs del tron.¹⁰³ Zurita explica que Ferran va fer moltes mercès als qui l'havien ajudat. És el cas de l'aragonès Berenguer de Bardají, un dels que el va votar a Casp: *Hizo merced a Berenguer de Bardají de cuarenta mil florines; y a otros hizo otras mercedes aunque la que se hizo a Berenguer de Bardají considerando que él y sus hijos y parientes se pusieron a todo peligro en los movimientos y guerras pasadas y gastaron mucha parte de sus patrimonios, no se atribuía a sobrada liberalidad.*¹⁰⁴

Per aconseguir el tron, Ferran necessitava, desesperadament, diners i va suplicar a la reina Caterina que li permetés disposar dels 45 *cuentos* concedits per les corts, destinats a la guerra contra els moros. Segons la crònica, la reina va sol·licitar al papa Benet XIII que els dispensés del jurament que havien fet, ella i l'infant Ferran, a les corts de no emprar els diners en cap cosa que no fos la guerra als sarraïns. El papa els va dispensar, sense cap problema, i ningú va protestar en contra:

*E como todas las Comunidades destos Reynos, é los mas de los Caballeros é Perlados tuviesen grande amor al Infante por ser el mas humano é mas gracioso á todos, é mas franco de quantos Principes en España habian conocido, todos hubieron gran placer que el Infante hubiese estos quarenta é cinco cuentos. E así la Reyna ge los mandó dar, con los quales el Infante tuvo con que pagar la gente que para su conquista le convenia.*¹⁰⁵

Abans d'anar-se'n cap a Aragó, per fer-se càrrec del tron, Ferran va deixar diversos encarregats de la regència de Castella, a la qual no va renúnciar, i del govern de les províncies del sud. Segons diu el cronista perquè: *temiendo que algunos de los grandes despues de su partida quisiesen mover algunas cosas que no cumpliesen al bien de estos Reynos.*¹⁰⁶ La reina, sembla ser, no va posar cap impediment; però quedava clar que Ferran no confiava plenament en Caterina o no la creia capaç de dirigir, ella sola, el regne de Castella.

Ferran va entrar a l'Aragó i va anar rebent l'homenatge dels grans nobles; fins i tot, en un primer moment, del comte d'Urgell. En el fons, el comte no va acceptar la sentència de Casp i aviat es va rebel·lar. Es van fer negociacions. Ferran estava disposat a casar el seu fill Enric amb una filla del comte; també estava disposat a pagar-li 150.000 florins; però les ofertes no van ser acceptades.¹⁰⁷ Fracassada la via diplomàtica, s'obria la via de la força militar. Ferran va preparar-se per a la guerra. Tropes mercenàries, integrades per gascons i anglesos, van entrar per la frontera a l'Aragó per ajudar als partidaris del comte

---

¹⁰². Vicens Vives, *op. cit.* p. 84.

¹⁰³. *Ibid.* p. 83.

¹⁰⁴. Zurita, *op. cit.* (Libro XII, cap. I), p. 287.

¹⁰⁵. García de Santa María, *op. cit.* (Año sexto, 1412, caps. V-VI), pp. 343-344.

¹⁰⁶. *Ibid.* (cap. X) pp. 345-346.

¹⁰⁷. *Ibid.* (caps. XVII-XVIII), p. 347.

d'Urgell i van ser derrotades.¹⁰⁸ Finalment, Ferran va assetjar Balaguer on s'havia refugiat Jaume d'Urgell. Veient que tenien la batalla perduda, Isabel, l'esposa del comte, va demanar clemència a Ferran per al seu marit, al·legant el parentiu i pregant fossin disculpats els seus errors: *Señor, manifiesto es á vos yo ser hermana de vuestra madre, é mis hijos ser vuestros primos [...] le plega haber piedad con Don Jayme, mi marido, queriéndolo segurar de muerte é de lisió é de prision é de desterramiento de vuestros Reynos.*¹⁰⁹ Ferran li va perdonar la vida però el va condemnar a presó perpètua (va ser enviat al castell d'Urueña, a Castella). Els seus bens van ser confiscats. També va ser processada la mare del comte d'Urgell, Margarida de Monferrato: *la qual se halló en muy grande cargo de los yerros quel Conte su hijo hizo, é probóse contra ella que quiso dar yervas al Rey é á los Infantes sus hijos, é hizo algunos tratos contra el Rey en Portugal.*¹¹⁰ L'acusació d'intent d'enverinament sembla exagerada; però podia ser possible en una època de violentes intrigues. Se la considerava la principal instigadora de la rebel·lió del comte en dir la famosa frase: *fill, o tot o no res*. A la comtessa li van ser confiscats tots els seus bens i va ser empresonada.

Ferran va entrar a Balaguer el 5 de novembre de 1413. Per celebrar la victòria sobre el seu rival, va armar 80 cavallers del seu seguici, els quals van ingressar en l'orde de cavalleria que ell havia creat l'any 1403 a Medina del Campo: *Y celebrada la misa con gran solemnidad, dio su devisea del collar de las Jarras y Grifo a ochenta caballeros y escuderos, así de Castilla como destos reinos.*¹¹¹ A Espanya hi havia uns quants ordes militars poderosos: el de Calatrava, el d'Alcàntara, el de Santiago, el dels hospitalaris de Sant Joan de Jerusalem i el de Montesa; però els guerrers havien de ser celibatari (amb alguna excepció en l'orde de Santiago), com si fossin monjos. Eren ordes que es dedicaven a lluitar contra el islam i havien adquirit una gran riquesa territorial. No depenien directament dels reis.¹¹² Ferran, imbuït d'ideals cavallerescs, va crear el seu orde de la Gerra, el Lliri i el Griu, sota l'advocació de la Mare de Deu de l'Assumpció (els cavallers rebien com divisa una estola blanca i un collaret de lliris, del qual penjava un griu).¹¹³

El comte d'Urgell, anomenat per alguns historiadors catalans Jaume *el Dissortat*, tenia quatre filles.¹¹⁴ Ferran, de moment, les va fer posar en un convent, després de tancar a la presó el pare i l'àvia i va deixar sense propietats ni recursos a la família.¹¹⁵ Alfons també se'n va fer càrrec, ja que, encara que de lluny, eren parentes. També hi va influir un interès polític: evitar possibles intrigues

---

¹⁰⁸. *Ibid.* (caps. XXIV-XXVI) pp. 348-349.

¹⁰⁹. *Ibid.* (Año sèptimo, caps. XII-XV) pp. 353-355.

¹¹⁰. *Ibid.* (cap. XXV) p. 357.

¹¹¹. Zurita, *op. cit.* (Libro XII, cap. XXX) p. 374.

¹¹². En el segle XIV es creen alguns ordes laics de cavalleria per alguns reis, amb ideals de croada; agrupen els cavallers de la cort, servidors del rei, amics o aliats, casats o solters. Un dels primers va ser l'orde de la Garrotera creada pel rei d'Anglaterra (1348); el rei de França va crear l'orde de l'Estel (1351).

¹¹³. Zurita, *op. cit.* (cap. XLI), p. 405.

¹¹⁴. Segons altres historiadors Jaume d'Urgell havia tingut 6 filles: Isabel, Elionor, Joana, Beatriu, Felipa i Caterina (les tres últimes no és van casar). Diego MONFAR Y SORS: *Historia de los Condes de Urgel*, t. II, Barcelona, 1853, pp. 617-623.

¹¹⁵. Isabel i les seves filles van anar al reial monestir de Sixena on estaven també les germanes del comte d'Urgell, Elionor i Cecília i s'hi van quedar fins al 1416 però, a causa de la pesta van demanar permís al rei Alfons per abandonar el monestir. Francisco CARRERAS Y CANDI: "Dos mujeres célebres de la Casa de Urgell (Siglo XV)" en *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 14, Barcelona, 1929, pp. 5-7.

dinàstiques. Segons explica Zurita, la comtessa Isabel havia intentat enviar les dues filles grans a França, a casa de la seva parenta Joana, duquessa de Berry, i comtessa de Cominges. Joan, el duc de Berry, era germà del rei Joan de França. La cort del duc de Berry era una de les corts més cultes i luxoses del país veí. El parentiu entre la comtessa d'Urgell i la duquesa de Berry venia de llur àvia, Cecília de Cominges, casada amb el comte Jaume I d'Urgell. Quan el rei es va enterar de que les dues filles del comte, Isabel i Elionor, estaven a punt de marxar a França, va intervenir:

El rey envió a la infante su tía (Isabel, la comtessa, la mare de les noies) un caballero que se llamaba Ramón de Ampurias, encargando a la infante que por que aquello sería en gran mengua suya le enviase luego sus dos hijas, las mayores; pues por el deudo que tenía con ellas y por contemplación de la infante su madre había de mirar por ellas como a su honor se requería, de manera que su madre se tuviese por muy contenta.

Mandó el rey que luego se le enviasen y que aquel caballero recibiese seguridad de la infante que no sacaría de sus reinos las otras dos hijas, que se llamaron doña Joana y doña Catalina; y así se hizo, que se llevaron las mayores luego a la reina de Aragón para que se criasen en su casa. Y las otras estuvieron con la infante su madre todo el tiempo que vivió, y después las tuvo consigo la reina doña María de Aragón.¹¹⁶

El rei no volia perdre el control sobre la família del comte d'Urgell. Li havien donat massa què fer. Calia actuar amb autoritat i rapidesa. La reina Elionor es va encarregar, en la seva cort, de les dues filles grans, Isabel i Elionor. A la casa o cort de la reina Maria, van anar a parar les dues filles petites, Joana i Caterina, quan la seva mare, Isabel, va morir al 1424. Segons Zurita, Isabel, la filla gran, es va casar, més endavant, amb Pere de Portugal: *y hubieron hijos a don Pedro condestable de Portugal (que con mayor temeridad que su agüelo emprendió ser rey de Aragón y murió en aquella demanda) y a la reina Isabel madre del rey don Juan el II de Portugal*. La segona filla, Elionor, es va casar amb Ramon Ursino, comte de Nola. La tercera, Joana, es va casar amb Gastó de Foix, i en morir aquest, es va casar amb Joan Ramon Folc, fill del comte de Prades. La quarta filla, Caterina, va morir donzella.¹¹⁷

Ferran va ser ben acceptat a l'Aragó. Segons Zurita: *Fue muy celebrada generalmente en Aragón la fiesta desta declaración (la sentència de Casp), y en Valencia no tanto y mucho menos en Cataluña.¹¹⁸* Assenyala Zurita que abans de que el rei Ferran passés la frontera d'Aragó, els embaixadors d'Aragó i València van entrar a Castella per saludar-lo, excepte els embaixadors catalans que es van esperar a que el rei arribés on ells estaven: *Los embajadores de los reinos de Aragón y Valencia entraron dentro de la raya del reino de Castilla a hacerle su reverencia debida y apeáronse para besarle la mano; y fue muy notado por todos que los embajadores del principado de Cataluña no hicieron aquella reverencia ni salieron de la raya del reino.¹¹⁹*

Es podia entendre com una falta d'atenció, però, possiblement, seguien els costums: Ferran no seria el sobirà o comte de Barcelona, fins que no jurés els

---

¹¹⁶. Zurita, *op. cit.* (cap. L) p. 437.

¹¹⁷. *Ibid.* (cap. XXXI), p. 379.

¹¹⁸. *Ibid.* (cap. I) p. 285.

¹¹⁹. *Ibid.* (cap. I) p. 288.

privilegis i constitucions del Principat davant les corts catalanes. Quan Ferran va arribar a Saragossa a l'agost de 1412 es van celebrar corts; va jurar i va ser jurat. També l'infant Alfons va ser jurat i reconegut com a llegítim successor i primogènit del rei. Les corts li van concedir un emprèstic de 50.000 florins, més 5.000 florins per a despeses del seguici. Ferran anava acompanyat per la seva esposa Elionor i els seus 7 fills. Acabades les corts aragoneses a l'octubre, la família reial es va dirigir cap a Catalunya i es van convocar corts. En el Dietari del Consell Barceloní es recull l'arribada del rei Ferran i la seva família a Barcelona el 26 de novembre de 1412:

Dissapte XXVI. Aquest dia fo lo Senyor Rey en Fferrando Rey Darago en lo Monastir de Valldonzella qui venia de la Ciutat de Saragoça de Arago. E la Reyna sa muller e linfant Amfos fill dels dits Senyor et Senyora e primogenit Darago.

Dilluns XXVIII. Aquest dia entra lo Senyor Rey en Ferrando en aquesta Ciutat. E foli feta gran festa per la dita ciutat.

*Dimarts XXIX. Aquest dia entra en aquesta Ciutat la Senyora Reyna Dona... muller del dit Senyor Rey en Ferrando e linfant Namfos primogenit e foli feta festa per la dita Ciutat.*¹²⁰

D'aquesta manera tan senzilla i curta, anota l'escrivà l'esdeveniment. No sap encara com es diu la nova reina (Elionor) i no anota el nom.

Si a Saragossa el rei havia jurat una vegada, a Catalunya el faran jurar tres vegades. Zurita ho ressalta com a excessiu: *juró tres veces a los catalanes sus constituciones y costumbres y privilegios antes que ellos hiciesen el juramento de fidelidad.*¹²¹ La primera vegada va haver de jurar a Lleida perquè així li van dir que era el costum en arribar a aquesta ciutat; el segon jurament va ser a l'arribar a Barcelona, a la catedral; el tercer jurament el va fer davant les corts. Alfons també va jurar com a primogènit i príncep de Girona al cap d'uns mesos, el 30 de març de 1413, al convent dels frares predicadors.¹²² Ferran va crear el títol de príncep de Girona per a Alfons, a l'igual que s'havia fet amb el principat d'Astúries per al primogènit de Castella, Enric III.

Com que Ferran va haver d'anar a Balaguer a sotmetre el comte d'Urgell, Alfons va ser l'encarregat de presidir les corts a Barcelona, en la seva absència. Les corts catalanes van donar suport al rei Ferran en la seva lluita contra Jaume d'Urgell. També li van concedir un préstec de 200.000 lliures barcelonines.¹²³ A canvi, les corts van aprofitar l'ocasió per reforçar les seves posicions que limitaven el poder reial: control de la Diputació del General sobre del govern del Principat (pactisme), creació de la Reial Audiència, i lleis favorables als senyors, entre altres coses.¹²⁴ Aquesta posició de debilitat reial canviarà aviat. En les corts de Tortosa-Montblanc celebrades en 1413-1414, Ferran es va mostrar més ferm i van començar les desavinences amb les oligarquies catalanes. Les corts li van negar els 80.000 florins que el rei demanava. Ferran va recorre a la venda al monestir de Poblet d'alguns llocs i drets que havien estat del comte d'Urgell, per

---

¹²⁰. *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. I, Ajuntament Constitucional, Barcelona, 1892, p. 180.

¹²¹. Zurita, *op.cit.* (libro XII, cap. IX), pp. 311-312.

¹²². *Ibid.* p. 313.

¹²³. Alan Ryder, *op. cit.* p. 42.

¹²⁴. Vicens Vives, *op. cit.* pp. 100-101.

tal d'aconseguir alguns ingressos. Segons Agustí Altisent el rei les va vendre a preu molt baix, per 13.500 florins.¹²⁵

Ferran volia coronar-se amb tota solemnitat. Per aquest motiu, des de Lleida va convocar corts generals a Saragossa, com era el costum dels reis d'Aragó. La reina Caterina, en assabentar-se, li va enviar la corona amb la qual s'havia coronat l'avi de Ferran, Joan I de Castella. Era una corona molt valuosa i recarregada del tresor reial:

*Doña Catalina fué certificada que el Rey Don Fernando de Aragón, su hermano, se iba á coronar á Zaragoza, hubo dello muy gran placer, é mandó traer ante sí todas las joyas del Rey Don Juan, su hijo, para le embiar alguna joya de gran valor, y entre aquellas halló una corona que podria pesar quince marcos de oro, en la qual habia muchos balaxes y esmeraldas, é zafires, é perlas muy gruesas de gran valor.*¹²⁶

Ferran no va utilitzar aquesta corona, ja que n'havia encarregat una als orfebres barcelonins: *una corona de extraña riqueza que él mando labrar para su coronación.*¹²⁷ El rei va utilitzar la corona castellana per a coronar la seva esposa, Elionor d'Alburquerque.¹²⁸ Podia interpretar-se com un homenatge i agraïment a la seva rica i fidel muller. Zurita ho interpreta com un senyal de la futura unió de les dues corones, Castella i Aragó, que no es va arribar a aconseguir fins a Ferran II.¹²⁹

Caterina no va anar a la coronació de Ferran a Saragossa i tampoc ho devia fer la infanta Maria que tenia en aquell moment 13 anys. Hi van anar diversos bisbes, grans nobles i alguns cavallers castellans. El cronista ens dona un llistat dels principals personatges masculins. Ens explica també alguns detalls del cerimonial, fins i tot, dels vestits que el rei va regalar al seu seguici:

*El Rey dió de vestir á todos los Continuos (servidores) de su casa, así Caballeros é Donceles, como oficiales muy ricamente, á los Caballeros de brocado, é á los Donceles é Gentiles-Hombres de velludo de diversas colores, é otros damasco en forraduras de martas é de grises, de armiños é de otras peñas; é á los otros Escuderos mas baxos, jubones de seda é ropas de finos paños de grana. E dió á todos los Perlados é Grandes Caballeros principales que allí vinieron, á los unos mulas guarnidas, é ropas segun su hábito, é á los otros piezas de brocado, é á otros collares de oro, á otros sedas de diversas maneras, en tal forma que no quedó ninguno de los Grandes que á la coronacion vinieron que no recibiese merced del Rey.*¹³⁰

Les festes de la coronació reial a Saragossa van durar 10 dies. Ferran no va estalviar en res. El rei havia arribat al palau de l'Aljaferia de Saragossa el 15 de gener de 1414. La ciutat es va preparar i ornamentar per a les celebracions. El 10 de febrer, un dissabte, el rei va armar diversos cavallers al palau. A continuació,

---

¹²⁵. Agustí ALTISENT: *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, Espluga de Francolí, 1974, p.379-380, nota 121: ACA, reg. 2431, fols. 12v-17.

¹²⁶. García de Santa María, *op. cit.* (Año octavo, 1414, cap. I), p. 358.

¹²⁷. Zurita, *op. cit.* (Libro XII, cap. XXXIV) p. 386.

¹²⁸. *Ibid.* p. 387.

¹²⁹. *Ibid.* p. 385.

¹³⁰. García de Santa Maria, *ibid.* pp. 358-359.

amb els seus 5 fills i nombrosos cavallers va anar a la catedral a vetllar les armes, durant tota la nit. A la matinada del dia següent, diumenge, el rei es va fer armar cavaller pel Duc de Gandia.¹³¹ Més tard, Ferran va ser ungit pel bisbe d'Osca i, a continuació, es va posar la corona a sí mateix, segons la versió de Zurita (segons García de Santa Maria, va ser l'arquebisbe de Tarragona qui el va ungir i li va posar la corona); després, el rei, va armar cavaller (segons Ryder, p. 45) i va investir Alfons com al seu hereu primogènit i príncep de Girona, posant-li una capa i un capell. A Joan, el fill segon, el va fer duc de Peñafiel.

El rei va desfilar pels carrers de Saragossa sobre un cavall blanc i sota pal·li. Dos dies després, Ferran va coronar la seva esposa Elionor. Es van fer justes i un brillant torneig amb 200 cavallers. A les festes no va faltar la música alegre dels joglars i una mesura tan popular com donar vi a dojo: es va posar una font davant del palau per on rajava, tots els dies, vi blanc i vi negre i tothom en podia beure.

Les celebracions van incloure els esponsoris entre dos nobles i dos donzelles de la cort: Elionor de Villena, filla d'Enric de Villena, es va casar amb Antoni de Cardona, germà de Ramon Folc, comte de Cardona; una altra Elionor, filla del comte de Gijón (o potser era una filla d'Alonso Enriquez, segons un altre cronista) es va casar amb Berenguer Carroz, comte de Quirra.¹³²

Poc li van durar a Ferran els dies de glòria i poder. Havia aconseguit, amb relativa facilitat, la corona d'Aragó i mantenia la regència de Castella. Es trobava en el cim més alt, tot li anava de cara. Però el seu regnat només duraria dos anys més, fins al 1416, segat per la mort.

Després de la coronació, Ferran va anar a Morella per trobar-se amb el papa Benet XIII. Les relacions eren immillorables però el cisma de l'Església presentava grans dificultats. L'emperador alemany, Segimon, per lluitar contra l'heretgia hussita, volia acabar amb el cisma; per tant, va impulsar un concili a Constança (novembre 1414), amb el suport dels sobirans de les principals països catòlics (França, Anglaterra, Escòcia, estats alemanys, Polònia, Suècia, Dinamarca, Noruega i Nàpols). En el concili, es va acordar que els tres papes, Benet XIII, Joan XXIII i Gregori XII, havien de renunciar per elegir-ne un de sol. Benet XIII s'hi va negar.

Ferran es va trobar entre l'espasa i la paret, volia mantenir la fidelitat al papa aragonès però les relacions internacionals requerien un consens. Al final, va optar per abandonar el papa Benet (gener 1416) i aquest va respondre amb l'excomunicació.¹³³ Fra Vicent Ferrer també va considerar que el concili tenia raó: s'havia d'aconseguir la unitat de l'Església Catòlica per damunt de tot. L'infant Alfons va aconsellar al seu pare de prendre la iniciativa, en un moment en que Ferran es trobava feble a causa d'una malaltia. Segons Vicens Vives, la reina Elionor, esposa de Ferran també va intervenir en l'afer del cisma, aconsellada per una monja del monestir de Sant Domènec de Toledo, Teresa d'Ayala, amb la qual mantenia correspondència.¹³⁴ Caterina de Lancàster, en canvi, es negava a seguir la decisió de Ferran.

---

¹³¹. *Ibid.* p. 359.

¹³². Zurita, *op. cit.* pp.385-388.

¹³³. Diuen que el papa Benet en abandonar França en vaixell, va enviar a dir a Ferran: *Me, qui te feci, misisti in desertum.* (A mi que et vaig fer m'has enviat al desert). Llorca-García Villoslada, *Historia de la Iglesia...* *op. cit.* p. 257.

¹³⁴. A més de les informacions de Zurita i García de Santa María, sobre el cisma, Vicens Vives en va fer una entenedora valoració. Vicens Vives, *op. cit.* pp. 96-98.

La disputa entre castellans i aragonesos, va retrasar el procés electoral del nou papa. Al final, es van posar d'acord i va ser elegit papa Martí V (11 novembre 1416). El Gran Cisma d'Occident s'havia acabat.¹³⁵ Ferran ja havia mort a l'abril del mateix any. Benet XIII va resistir a Península, sense abdicar, fins a la seva mort als 94 anys (1424).¹³⁶

Fins al moment de la ruptura entre el rei Ferran i el papa Benet XIII, la col·laboració havia estat molt estreta. Ferran havia acceptat la política religiosa antisemita, intransigent, del Papa i de Vicent Ferrer. Ja hem vist com a Castella (Ayllon) es van fer unes lleis segregacionistes contra els jueus. Benet XIII havia volgut iniciar, a la Corona d'Aragó, una via dialogant amb el judaisme: el debat religiós de Tortosa (1413-1414). En aquesta ciutat de l'Ebre, el papa havia instal·lat la seva cort. El debat entre teòlegs catòlics i 14 rabins jueus, tenia com a objectiu convèncer els jueus dels seus errors i convertir-los a la fe cristiana. Al final, com era d'esperar, es van imposar els cristians i la pressió sobre els jueus va conduir a moltes conversions, aldarulls i pèrdua de llibertats.¹³⁷ El rei i el seu fill Alfons, malgrat permetre unes lleis repressores contra els jueus (era il·lícit tenir el Talmud; només podia haver una sinagoga per aljama; havien d'escoltar tres sermons cristians a l'any), els van protegir tot el que van poder. Una cosa eren les qüestions religioses i una altra les necessitats financeres de la monarquia. Segons Ryder, durant tot el regnat d'Alfons els jueus van gaudir de relativa tranquil·litat.¹³⁸

Després de la trobada a Morella amb Benet XIII (estiu de 1414), Ferran va anar a Montblanc on estaven les corts catalanes reunides. El cronista castellà escriu: *El Rey de Aragon hizo Cortes en Monblanque con los de Catalueña, en las quales no pudo acabar cosa de las que quisiera; y el Rey se partió enojado de Monblanque, é continuó su camino hasta Valencia.*¹³⁹ Després d'uns mesos de festes i alegries, el rei es trobava amb el difícil govern d'un territori, el català, peculiar i reivindicatiu, diferent del d'Aragó. Ferran se'n va anar, enfadat, cap a València amb tota la seva família. No havia aconseguit els diners que necessitava.

A València va ser molt ben rebut: *En l'any de M.CCCC.XIII., a XXIII de deembre, entra lo senyor rey don Fernando e senyora reyna, fills e filles, en la noble ciutat de Valencia, hon li fon feta molt insigne e instimable honor de molts entrameses, e molts bels e soptils, e tots los hofficis de la ciutat, cascu fent ses maneres de festes en la manera que pus belament e honorosa podien; e aço durant continuament huit dies.*¹⁴⁰

Ferran va preparar la boda del seu fill Alfons a València tan aviat com va poder. Alfons tenia ja 19 anys, edat suficient; Maria només 14. El papa Benet XIII es trobava també a València i els podria casar. El rei va reclamar a Caterina la mà de Maria per a Alfons, segons havien pactat els dos germans, Enric III i Ferran, quan els dos cosins eren petits. Enric III ho va deixar ordenat en el seu testament, poc abans de morir, a finals de 1406. El casament es va ratificar el 1409. Sembla ser que Caterina volia casar la infanta amb un príncep anglès, però Maria va voler fer-ho amb Alfons, segons la versió de l'humanista Valla.¹⁴¹ Això demostraria que

¹³⁵. Suárez Fernández, *op. cit.*, pp. 497-499.

¹³⁶. Llorca-García Villoslada, p. 248.

¹³⁷. Julio Valdeón: *op. cit.* p. 116.

¹³⁸. Alan Ryder, *op. cit.* p. 50.

¹³⁹. García de Santa Maria, *op. cit.* (Año octavo, 1414, cap.XIII) p. 361.

¹⁴⁰. Melcior Miralles, *Dietari del capellà d'Alfons...op. cit.*, p. 115.

¹⁴¹. Lorenzo Valla va estar al servei d'Alfons, a Nàpols. Va fer una biografia del rei Ferran, *Gesta Ferdinandi regis Aragonum*, on dona molts detalls de l'infantesa d'Alfons. La informació se

Caterina seguia posant trabes a Ferran, malgrat que després d'haver esdevingut rei d'Aragó, el seu fill Alfons fos un immillorable partit. Ferran va mantenir el compromís.

A Maria se l'havia dotat amb el marquesat de Villena, a més de les viles d'Aranda i Portillo. Segons el cronista, quan Ferran es va convertir en rei, Caterina i el seu consell van considerar que el marquesat de Villena no podia separar-se de Castella si Maria esdevenia, algun dia, reina d'Aragó. Ferran no va protestar, ans al contrari, ja li anava bé trobar-se amb recursos monetaris. Es va decidir canviar el marquesat per 200.000 dobles d'or castellanés, un dot molt elevat que, segons Zurita, s'havia de pagar en dos anys:¹⁴²

*Después quel Infante Don Fernando fué Rey de Aragon, pareció á la Reyna é á los de su Consejo que si hubiese de haber el Marquesado de Villena, que era enagenar aquellas tierras, lo qual no se podia hacer segun el juramento que la Reyna y el Infante tenían hecho; é por eso acordóse á la Infanta Doña María docientas mil doblas de oro mayores castellanás, é en tanto que le fuesen pagadas, le diesen en prendas á Madrigal, é á Roa, é á Aranda. E las bodas hechas, fué entregada la posesion de las dichas villas al Rey de Aragon en nombre de su hijo é á su mandado.*¹⁴³

La infanta Maria va haver de renunciar al marquesat de Villena el 8 de maig de 1415, en la ciutat de Valladolid, on es trobava la cort de la reina Caterina i el seu germà, el rei Joan II que tenia 10 anys: *y el rey de Castilla con licencia y autoridad de la reina su madre y tutora y regidora de sus reinos y de Gómez Carrillo su curador, se obligó con todos sus bienes a pagar a la infante su hermana en dote y casamiento las doscientas mil doblas castellanás.*¹⁴⁴

Segons Ferran Soldevila, Maria va tardar més de nou anys en acabar de cobrar el dot. La infanta havia de rebre, també del rei de Castella, una quantitat anual de 400.000 maravedís (7.690 florins d'Aragó, molt poc) per al seu manteniment i 30.000 dobles en concepte d'arres (52.500 fls.).¹⁴⁵ El canvi no va afavorir a Maria. El marquesat de Villena era un territori molt extens que incloïa les viles de Villena, Belmonte, Alarcon, Chinchilla, Garcimuñoz, Iniesta, Jumilla, Albacete, Almansa, Utiel, Villarrobledo, Zafra de la Záncara i onze localitats més. Comprenia terres de les províncies actuals d'Alacant, València, Múrcia, Albacete, Conca i Almeria. Veurem més endavant les dificultats que tindrà Maria per cobrar la seva herència.

Caterina va enviar la seva filla a València per a la boda. Curiosament, ella no va anar a acompanyar-la. Possiblement va considerar que no podia deixar el seu fill petit, el rei Joan (tenia 10 anys) en mans dels cortesans, no se'n fiava prou, o no es trobava amb bona salut per viatjar amb tota la família. Sigui com sigui, Maria va emprendre el camí de València amb un notable seguici que ens descriu el cronista:

---

la devia donar el propi Alfons a Valla quan ja havien passat quaranta anys. Alan Ryder, *op. cit.* p. 57.

¹⁴². Quatre dobles castellanés equivalien a set florins d'Aragó. Un marc del pes de Colònia equivalia a seixanta-set florins. Un florí corresponia a 52 maravedís. Segons aquestes equivalències el dot arribava a 350.000 florins d'or. Zurita, *op. cit.* (XII, cap. XLIX), p. 434.

¹⁴³. García de Santa María, *op. cit.* (1415, cap. V), p. 363.

¹⁴⁴. Zurita, *op. cit.* (cap. XLIX), p. 434.

¹⁴⁵. Ferran Soldevila, *op. cit.* pp. 222-223.

*El Rey de Aragon acordó que pues el Príncipe Don Alonso su hijo era de edad para casar, de embiar á la Reyna su hermana á le rogar que le pluguiese de darle á la Infanta Doña María su hija, pues quel Príncipe su hijo y ella eran de edad de casar, é la Reyna plugo dello, y embió á la Infanta Doña María su hija en Aragón, é con ella embió á los Obispos de Palencia é Mondoñedo é de León, é á Juan Alvarez de Osorio, é Alonso Tenorio, Adelantado de Cazorla, é otros muchos Caballeros y Escuderos, é así la Infanta fué acompañada como debia.*¹⁴⁶

El bisbe de Palència era Sancho de Rojas i el bisbe de Mondoñedo era Alvaro de Isorna. El seguici anava acompanyat de nombrosos cavallers.¹⁴⁷ Segons Soldevila que cita a Lafuente, també anava, entre els acompanyants, Alvaro de Luna.¹⁴⁸ Segons Ana Echevarria, Alvaro anava amb la comitiva a causa d'una intriga palatina i, poc després, va ser enviat a buscar per la reina Caterina perquè el petit Joan no podia passar sense ell.¹⁴⁹

Mentre estava de viatge, pocs dies abans de la boda, la infanta Maria es va posar malalta i va preocupar al rei Ferran. En tenim constància en una carta que li va enviar el dia 3 de juny des de València:

*Infanta muyt cara e muyt amada filla Entendido havemos que por razon del camino vos fodes trovada e noyada de que havemos havido grant desplacer porque por saber vuestro bueno stado enviamos a vos Gonçalvo cambrero del Principe de Gerona nuestro muyt caro e muyt amado primogenito sposo vuestro por que vos rogamos que conel dito Gonsalvo de todo el stamento de vuestra persona nos certificades a nuestro singular plazer e consolacion...*¹⁵⁰

Quan Maria es va recuperar, el rei Ferran la va anar a buscar a Requena on la reina Caterina havia fet preparar festes per celebrar l'esdeveniment.

A Xiva, el seguici reial, va rebre una ambaixada dels jurats de la ciutat de València per donar-li la benvinguda. Quan la comitiva va arribar a València va ser també rebuda amb grans celebracions: *como convenia á tan Gran Señora, esposa del primogénito heredero de los Reynos de Aragon.*¹⁵¹ El dia de l'entrada oficial de Maria va ser l'11 de juny de 1415 i la boda va ser al dia següent, el 12.

El dia 4 de juny, a Requena, es va signar una escriptura que venia a ser el preàmbul de les capitulacions matrimonials entre Maria i Alfons. El document que s'ha conservat recull la renúncia de Maria al ducat de Villena i les viles d'Aranda i Portillo a favor del seu germà, el rei Joan a canvi de 200.000 dobles d'or castellanes:

Sean quantos este ynstrumento publico vieren [...] por ser defendido en algunas clausulas del testamento del dicho sennor rrey don enrique nuestro sennor o vuestro padre que nose enagenen villas e lugares del rreyno et que por esto e por otras rrazones evidentes vos hera mas segura dote de doszcientas mile doblas de

---

¹⁴⁶. García de Santa María, *op. cit.* (1415, cap. III), p. 362.

¹⁴⁷. Zurita, *op. cit.* (cap. XLIX), p. 434.

¹⁴⁸. Ferran Soldevila, *op. cit.* p. 223.

¹⁴⁹. Juan Alvarez d'Osorio estava enamorat d'Inès de Torres, donzella favorita de la reina Caterina, però estava gelós de la relació ambigua que mantenia Inès amb Alvaro de Luna. Per tant, se'l va emportar amb el seguici de la boda de Maria perquè no quedés sol amb Inès. Ana Echevarría, *op. cit.* pp. 138-139.

¹⁵⁰. ACA, reg. 2409, fol. 47.

¹⁵¹. García de Santa María, *op. cit.* (1415, cap. IV), p. 362.

*oro castellana que el rrey don juan nuestro primo vuestro sennor hermano vos da en dote y a vuestro casamiento en enmienda del dicho ducado de villena e villas et lugares de aranda e portillo...*¹⁵²

La renúncia s'havia fet el 8 de maig a Valladolid, com ja s'ha dit abans. En el document es transcriu també el jurament que va fer Maria per mantenir ferma la renúncia al ducat i el consentiment que dóna ella al seu espòs perquè la representi a l'acte, ja que ella no hi és present, potser degut a una malaltia. El dia 1 de juny s'havien reunit a València el representant del rei Ferran, Berenguer de Bardaxí, i el de la reina Caterina, Enric de Villena, per preparar l'acord. El dia 4 de juny estaven presents, a Requena, el príncep Alfons i els testimonis i notaris d'ambdues parts, entre els quals va destacar el bisbe de Palència, Sancho de Rojas, conseller del rei Joan i braç dret de la reina Caterina.

Uns dies més tard, el 10 de juny, a València, es va signar una segona escriptura que podem considerar com les capitulacions matrimonials, amb la presència de Maria, d'Alfons i del rei Ferran, segons consta en la documentació consultada i publicada per Emilio Sáez.

En el document es recull que Maria rebrà el dot de les 200.000 dobles d'or castellanés a pagar en dos anys i que s'hipotequen com a garantia les viles d'Arévalo, Madrigal, Roa, Sepúlveda i Dueñas. El rei Ferran i Alfons es comprometen a tornar aquest dot al rei Joan en cas de defunció de Maria o d'Alfons, sense haver tingut fills o en cas de dissolució del matrimoni. De part de Maria són testimonis el bisbe de Palència, Sancho de Rojas i mossén Diego Fernández de Vadillo:

Don Ferrando, por la graçia de Dios, rey de Aragón [...] don Alfonso, su fijo primogénito [...] nos, ambos, otorgamos e conosco que por razón quel rey don Juan de Castilla e de León, nuestro muy caro e muy amado sobrino, e primo de nos, el dicho don Alfonso, e hermano de vos, la infante María, mi esposa, fija primogénita del sennor rey don Enrique, de esclareçida memoria, nuestro hermano, que Dios aya, e tío de nos, el dicho primogénito, vos constituyó en dote porque casádes con nos, el dicho primogénito, dozientas mill doblas de oro castellanás, las quales se obligó por sí e por sus bienes de vos dar e pagar fasta dos annos, e porque vos fuédes más segura vos obligó por espeçial ipoteca las sus villas de Arévalo, e Madrigal, e Roa, e Sepúlveda e Duennas, con todos sus lugares, e fortalezas, e términos, e juridiçiones, e vasallos, e fuero, e pechos, e derechos, e tributos, e justiçia çevil e creminal e mero misto imperio [...] la qual constituçión de todo vos fizo en esta manera e con tal pleito e postura que si contesçiese quel matrimonio se disolviese entre nos, el dicho don Alfonso, e vos, la dicha donna María, mi esposa, por muerte de vos, la dicha infante o por razón alguna, sin dexar fijo o fijos, o fija o fijas, e otros desçendientes del dicho matrimonio, lo que Dios non quiera, que las dichas doblas fuesen tornadas al dicho rey don Juan, nuestro muy caro e muy amado sobrino e a sus herederos e subçesores [...] segund que esto e otras cosas más larga e conplidamente se contiene en la carta pública de la constituçión de la dicha dote [...] mandamos a los notarios e escrivanos de yuso escriptos que fiziesen escrivir dos cartas de un tenor e las signasen de sus signos, la una para el dicho rey don Juan, nuestro muy caro e muy amado sobrino, la otra para la dicha infante donna María [...] Dada

---

¹⁵². El document es troba a l'Apèndix. AGS, Diversos Castilla, 11 (ref. CCA, DIV, 11, 1).

*en la nuestra çibdat de Valençia, a diez días del mes de junio, anno del Nasçimiento del nuestro Sennor Ihesu Christo de I (sic) CCCC^o XV annos.*¹⁵³

En aquest document només es parla del dot de Maria. No hi ha cap referència a les arres (30.000 dobles d'or) que li ha de donar el rei Ferran, ni a la pensió vitalícia que li ha de passar el rei Joan, segons havia estipulat en el testament el rei Enric III. Màximo Diago Hernando ha estudiat els assumptes financers de la reina Maria. Explica que les arres no li van ser entregades a Maria però a canvi li van assignar les rendes de les viles d'Andújar i Medellín. Segons Màximo Diago, la pensió anual del manteniment que Joan II havia de pagar a la seva germana pujava a 400.000 maravedís però la reina va tenir moltes dificultades per cobrar.¹⁵⁴ En el testament que va deixar la reina Maria feia constar una xifra bastant més elevada per a la pensió anual: 560.000 maravedís.¹⁵⁵

---

¹⁵³. El text complet es troba a l'Apèndix. Va ser transcrit i publicat per Emilio SAEZ: *Colección Diplomática de Sepúlveda, I (1076-1454)*, Editorial Gómez, Segòvia, 1956, doc. 112, pp. 364-372. AGS, Patronato Real. (ref. PTR,LEG,12,DOC.43.)

¹⁵⁴. Màximo DIAGO HERNANDO: "Los intereses económicos de la reina Maria esposa de Alfonso El Magnánimo, en el reino de Castilla" en *ACTA histórica et archaeologica MEDIAEVALIA*, Universitat de Barcelona, 2008, pp. 439-450.

¹⁵⁵. Es pot llegir el testament de la reina Maria a l'Apèndix.

III. Els primers anys d'esposa i reina (1415-1420)

La núvia

No sabem quasi res de Maria abans de casar-se amb Alfons. Hem intentat reconstruir el que seria el seu món: la cort de la reina Caterina, les relacions familiars, la situació política i religiosa. S'han fet unes breus pinzellades sobre com seria la infantesa de Maria. En les cròniques castellanes, valuosíssims documents consultats, només hem trobat notícies escadusseres de la infanta Maria: les disposicions testamentaries del seu pare, la ratificació de l'enllaç amb el seu cosí Alfons i poc més. Tampoc hem pogut comptar amb cap retrat seu fidedigne, en una època en què no eren els retrats massa habituals. S'ha d'esperar a que Maria entri en escena, després de convertir-se en l'esposa d'Alfons, per avaluar la seva personalitat i actes. Quan Maria es presenta davant l'altar, sense poder ser acompanyada pel seu pare (mort feia 9 anys) i la seva mare (Caterina no va assistir a la boda), potser es va sentir molt sola i fràgil, enfront d'un nuvi més gran, fort i acompanyat de la seva família. És possible que es casés il·lusionada i enamorada del seu cosí. En el futur, sempre li serà fidel, malgrat tot el que arribarà a passar.

Segons Ryder, Maria, quan va arribar a València, tenia la cara picada de verola, patia desordres nerviosos i havia passat una infantesa malaltissa. No era la bella núvia que hagués necessitat Alfons.¹ Aquest retrat està equivocat. Maria no va patir la verola fins als 22 anys i de la seva infantesa se sap poc.

Ryder va interpretar malament el treball del metge Lluís Comenge. Aquest metge va obtenir el doctorat amb una investigació sobre la medicina en la cort d'Alfons V; va analitzar, amb detall i curiositat científica, les malalties de la reina Maria. La seva investigació es basa en la correspondència dels registres de l'ACA, tota posterior a 1415. Comenge cita una biografia inèdita de l'arxiver de l'ACA, Sr. Jiménez, segons la qual Maria va ser una dona prudent i enèrgica, clement, religiosa i culta. Comenge fa una descripció física de Maria: *la esposa del rey Magnánimo fué en sus buenos años de agradable presencia y lindo rostro, alta, rubia, esbelta, de natural majestad, y siempre de trato cariñoso y llano, tan inclinada á la compasión como amiga de poner paz y de satisfacer á la justicia, y celosa, como su marido, del prestigio real.*² Se'ns dona una imatge força atractiva de Maria.

Francisca Hernández-León de Sánchez va fer una tesi doctoral sobre la reina Maria, publicada fa 50 anys. Tampoc va explicar res de la seva infantesa ni de la seva salut abans de la boda amb Alfons. Aquesta autora cita a Comenge quan tracta les malalties de la reina. Per cert, Hernández-León anomena sempre, al llarg del seu treball, a la mare de Maria, *Leonor*, en lloc de *Catalina*, error que fa pensar en que no va llegir els cronistes castellans, ni potser, els *Anales* de Zurita (error en el que havia caigut abans, Comenge).³

---

¹. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 56-57.

². Luis COMENGE FERRER: *La medicina en el reinado de Alfonso V de Aragón*, José Espasa Editor, Barcelona, 1903, pp. 24-25.

³. Francisca HERNÁNDEZ-LEÓN DE SÁNCHEZ: *Doña María de Castilla, esposa de Alfonso V el Magnánimo*, Universidad de Valencia, 1959, p. 58.

Ferran Soldevila, en el seu excel·lent treball d'investigació sobre la reina Maria ens diu: *poques coses sabem de la infantesa de Maria. El seu pare va disposar l'ordenament de la seva casa...*⁴ Esmenta les disposicions testamentaries i el dot. No explica res sobre el seu aspecte o salut, abans de la boda.

Andrés Gimenez Soler va publicar, fa més d'un segle, un breu i elogiós treball sobre Maria, en el qual arriba a dir: *Una mujer, la reina de Aragón, fué superior a todos sus contemporáneos en talento, en virtudes y en energía. [...] Su simpática figura es, a mi juicio, superior á la de su sobrina Isabel...*⁵ És a dir, superava, segons el seu criteri, a Isabel *la Catòlica*, perquè diu que Isabel va poder comptar amb la companyia del seu espòs Ferran i va tenir fills; en canvi, Maria no va tenir descendència ni tampoc l'amor del marit. Tot ho va tenir molt més difícil. De quan era joveneta, Gimenez Soler no en parla. Sobre les malalties de casada, cita a Comenge.

El nuvi

D'Alfons tenim molta més informació que de Maria i bastants retrats, gràcies als anys que va viure a Nàpols. Ryder cita a Lorenzo Valla, humanista de la cort napolitana d'Alfons, per explicar com era i què feia de petit. Tot són elogis: era un noi valent, religiós, intel·ligent i aplicat; va estudiar teologia, llatí, geometria, astronomia, filosofia, poesia i ciències naturals. Li agradava anar ben vestit, ballar, tocar el llaüt, llegir; però també muntar a cavall, anar de cacera i competir en un torneig, com entrenament per, algun dia, lluitar en un camp de batalla.⁶ Es va educar en la rica cort de Medina del Campo; aviat va assistir, al costat del seu pare, a les sessions de les corts castellanques. Als 14 anys, no se li va permetre anar a la guerra contra els sarraïns de Granada però ho va intentar. Quan Ferran, el pare, esdevé rei d'Aragó, Alfons l'acompanya, l'aconsella, o es queda com lloctinent amb només l'edat de 17 anys. Era un noi ben plantat, simpàtic, senzill, magnànim, tolerant. Va ser educat com un cavaller i no li va faltar la instrucció militar. Mentre va viure Ferran, no va poder participar en cap combat autèntic, excepte en els tornejos; però el seu repte serà l'empresa militar. Va llegir a Juli Cèsar i el tindrà, sempre, com un model a seguir.

Lorenzo Valla, en el llibre que va fer sobre el seu pare, el rei Ferran, recull alguna proesa del jove Alfons, com la de la cacera d'un porc senglar als voltants de Saragossa: Alfons es va llençar a l'aigua dalt del cavall per a perseguir a l'animal i va aconseguir caçar-lo, sense que li passés res ni a ell ni al cavall.⁷ També explica la història de quan va ser ferit en una altra cacera, involuntàriament, pel cavall d'un noble: va aguantar i callar, amagant-ho, durant dies, sense voler acusar a ningú.⁸

D'aventures amoroses d'Alfons, abans de casar-se, no s'explica res. Si hi van ser, es van callar. Segons Ryder, el príncep hauria protagonitzat alguna

---

⁴ Ferran Soldevila, *op. cit.* pp. 220-221.

⁵ A. GIMENEZ SOLER: "Retrato histórico de la Reina Dª María" en *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Año I, nº 1, Barcelona, 1901, p. 72.

⁶ Alan Ryder, *op. cit.* pp.19-22.

⁷ Lorenzo VALLA: *Gesta Ferdinandi regis Aragonum itemque Alfonsi regis eius filii*, còdex s. XV, fol. 62.

⁸ Alan Ryder, *op. cit.* pp.36-38.

gresca, en els anys de solter, a Saragossa i Barcelona. Ryder explica una anècdota recollida per Bisticci, segons la qual Alfons s'havia jugat, en una sola nit, a Barcelona, durant les festes de Nadal, 5.000 florins i els havia perdut. Després va aconseguir recuperar-los però va jurar que mai més tornaria a jugar; i així ho va complir.⁹

La boda

València es va preparar per rebre, amb tots els honors, la infanta Maria i celebrar la boda. La ciutat portava mesos de festa. Des de l'arribada del papa Benet XIII i el rei d'Aragó, Ferran I, amb la seva família, al desembre de 1414, els valencians havien assistit a l'espectacle que suposaven les sumptuoses desfilades religioses i reials. Les principals ciutats de la Corona d'Aragó rivalitzaven en complimentar el rei. Saragossa havia gaudit de la primera entrada del rei Ferran (1412) i de les festes de la coronació reial (1414). Barcelona també va celebrar amb una gran festa la seva entrada (1412), encara que no en tenim detalls. Ara, València, en pocs mesos, reunia 4 entrades, la del papa, la del rei, la del príncep Alfons (11 de febrer) i la de la infanta Maria. A més, podria comptar amb la magnificència de la boda de dos primogènits reials. Tot això suposava una promoció per als negocis de la ciutat. El rei també havia reunit les corts. Un contemporani dels fets, el clergue identificat com Melcior Miralles, *el capellà d'Anfós*, va saber copsar aquest moment esplèndid per a València:

*¡O, Valencia prospera en trihumfe de instimable honor, esser ennoblida del sant pare, papa Benet, e de cardenals, bisbes e prelats, de tal e insigne rey, reyna, princeps, duchs, comptes e barons, e de tanta manera de cavaleria, e de tantes maneres de gens! Be pots dir per cert que est alt en lo sobiran grau de la prospera honor de la roda mundana, segons has fet en tos entramesses, en la festa de la entrada del senyor rey.*¹⁰

El papa Benet XIII va contribuir religiosament a incrementar les vivències especials que van viure els valencians en la quaresma de 1415. El seu regal a la ciutat van ser les indulgències, el millor obsequi que podia fer a una societat profundament religiosa, però inclinada també a la disbauxa en els moments festius. La manera en que es podia guanyar el perdó dels pecats era ben senzilla: anar a la plaça de la Seu a les 8 del matí quan toqués la campana major o a altres hores en què sonés, els dies abans de Pasqua. El que no s'explica és si a la plaça hi havia confessors, predicadors o, simplement, es guanyaven les indulgències en el sol fet d'anar-hi i, per suposat, de pregar amb arrepeniment dels pecats. Els jurats de la ciutat fan la crida:

Die mercurii xxvii marcii anno a nativitate Domini mccccxv [...] Apres fon proveit que com lo sant pare papa Benet xiii residis de present en la dita ciutat, e per salut de les animes dels habitants daquella, dels tressors que nostre Senyor Deu li havia comanats volgues comunicar a aquells, ço es, en grans indulgències

---

⁹. *Ibid.* p. 54.

¹⁰. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 115.

e perdons, per tal manaren e ordenaren esser feta e publicada la crida següent. A laor e gloria de nostre Senyor Deu Jhu. Christ e de la beneyta mare nostra dona santa Maria. Ara ojats (escolteu) que fan saber los honorables Justicia e Jurats de la ciutat de Valencia que nostre senyor lo sant pare papa Benet xiii, per salut de les animes dels feels cristians de la dita ciutat, dara moltes indulgencies a tots aquells qui volran esser en la plaça de la Seu de la dita ciutat, appellada de la Fruyta, huy e cascun dia tro (fins) a la festa de Paschua de Resurreccio prop vinent, enclosa la dita festa, per que los dits honorables Justicia e Jurats intimen e notifiquen a tot hom en general e a cascu en especial, qui les dites indulgencies volran guanyar, que sien huy a la dita plaça a les huyt hores quant oiran toquar lo seny (campana) maior de la dita Seu, e dalli avant tota hora que lo dit seny oiran toquar e no digats que nous ho hagen fet a saber.¹¹

L'última frase dels jurats ens pot fer somriure, però era una advertència a uns ciutadans que devien ser molt reivindicatius i es queixaven de no enterar-se dels avisos del consell de la ciutat.

Amb el papa Benet XIII (1394-1424), aragonès refugiat a Peníscola, i Sant Vicent Ferrer, s'inicia una etapa d'una notable rellevància del clergat valencià. En el segle XV, dos papes van ser valencians: Alfons Borja amb el nom de Calixt III (1455 a 1458) i el seu nebot, Roderic Borja, Alexandre VI (1492-1503).

Benet XIII va casar Alfons i Maria¹². Seguien les bones relacions amb el rei Ferran. Amb ocasió de la boda dels prínceps a València, a petició de la reina Caterina i del rei Ferran, el papa va concedir l'arquebisbat de Toledo a Sancho de Rojas, bisbe de Palència, en quedar vacant la seu per la mort del seu nebot, Pere de Luna. El bisbat de Palència es va donar al bisbe de Lleó. Per últim, el bisbat de Lleó va passar a Alvaro de Isorna, el que havia estat bisbe de Mondoñedo¹³. Els dos anaven en el seguici que acompanyava a Maria, segons s'ha explicat abans.

Ferran va voler que la entrada de Maria i la boda amb el seu fill Alfons coincidissin per ser el més esplèndida possible. Els jurats de la ciutat van saber preparar luxosament les celebracions però també van regatejar amb el rei i van aprofitar els entremesos de la rebuda de la família reial del desembre de l'any anterior. Li van dir a Ferran que l'entrada la pagava la ciutat però la boda era cosa de família i que les despeses les havia de pagar ell: *e la dita Ciutat o lo present consell per aquella haya a son carrech la entrada de la dita Principessa, per tal provehi e ordena que no sia fet pus pali sino la hun pali qui es ia ordenat per altre Consell ques faça per obs de la dita Principessa lo dia de la sua entrada.*¹⁴ El rei havia demanat tres palis per a l'entrada, un per per a Maria, l'altre per a Alfons i un per a ell.

Per tal d'anar ben vestits, els jurats i dotze persones elegides per organitzar les fetes, van encarregar *sengles cotes e capirons de mellines o florenti forrades e*

---

¹¹. *Manual de Consells*, n. 26 A, fol. 2 v. Reproduït per Salvador CARRERES ZACARÉS: *Ensayo de una Bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino*, Valencia, 1925, p. 63.

¹². Ferran Soldevila diu que el papa va assistir a la boda, no que els casés. Soldevila, *op. cit.* p. 223; Ryder afirma que el papa en persona els va casar però no cita la font. És possible que Ryder ho trobés en els relats dels humanistes napolitans, com Valla. No seria gens d'estrany que el papa casés a Maria i Alfons. Alan Ryder, *op. cit.* p. 56.

¹³. Zurita, *op.cit.* (cap. XLIX) p. 434.

¹⁴. *Manual de Consells*, fol. 35. Salvador CARRERES ZACARÉS: "Ensayo de una bibliografía de Libros de Fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino" en *Alfonso el Magnánimo y el reino de Valencia*, Diputació de València, 1997, p. 114.

forrats de ternaçell. Els síndics, l'escrivà i el clavari hi van renunciar, potser per estalviar. El cost dels luxosos teixits era molt alt. En els comptes del consell es detallen totes les despeses que van superar els 2.500 florins d'or:

Pagats [...] an Johan de Frons, mestre de plomalls, quaranta dos florins dor [...] per VI plomalls per aquell fets aops dels junyidors de la entrada de la mol illustre senyora Princessa...

*En compres de un drap daur (daurat) blanch imperial per al pali e mija caxa de fil dor per fer flocadura al dit pali e per al cordo que fon posat en lo fre del cavall per destrair aquell, en lo qual la dita Senyora cavalcava lo jorn que entra en la dita ciutat; en compres de draps daur imperials e ricamats de diverses colors como en aquell cas no sen trobassen tants de una sola color per fer gramalles als honorables Governador, Batle, Justicia, anosaltres e altres officials e honrats homens de la dita ciutat [...] en compres de XVIII peces de tafatans verts per fer los paraments dels taulagers e cortines per als caps de les taules de junyer; en cost de tallar, cosir pintar les dites sobrevestes, paraments e cortines ab senyals reials daur fi [...] en cost de reparar los entremeses e certs salaris qui foren donats a algunes persones qui menaven los dits entremeses [...] en cost de CC vradons (torxes o atxes) qui foren fets per lo jorn de les dites noçes...*¹⁵

El dia 10 de juny es van reunir els jurats per acabar d'organitzar les festes. El rei havia demanat que es fessin danses tres dies seguits:

*Per los honorables Jurats dessus inserts fon proposat en lo present Concell dient que lo senyor Rey demanava que los Officis de la ciutat ballassen tres dies, ço es, dimarts e dimecres prop instant ques faran les noces del senyor Princep de Jerona e lendema dia de la tornaboda de les dites noces [...] lo present Consell, entesa la dita proposicio e haud lonch raonament sobre aquella, provehi e ordena dues coses, la primera al cap del ballar dels Officis que ballen dimarts a vespre e lo dit dia de dimecres e lo dijous següent sis volran, l'altra toquan lo pali que sia fet hun pali tant solament...*¹⁶

Maria va entrar en la ciutat de València el dia abans de la boda: un dimarts, 11 de juny de 1415, pel pont i porta de Serrans. La infanta anava a cavall i sota pali. Des d'un cadafal, Maria va presenciar les representacions, els entremesos, i els balls preparats pels menestrals, acompanyats amb la música dels joglars *sonadors de bocha e corda*. Per poder passar els artefactes teatrals, es va haver d'enderrocar un tros de mur *aptes lo portal del Temple*.¹⁷ Cal imaginar que els entremesos serien espectaculars. Segons Ryder, citant a Valla, una representació era una al·legoria: “La visió de Sant Domènec i Sant Francesc amb tres llances que significaven la fi del món”.¹⁸ Només els treballs de restauració dels entremesos a càrrec del pintor Joan Moreno van costar 60 florins d'or.

Les dames il·lustres de la ciutat també van presenciar els espectacles des d'un cadafal: *Dilluns a X. de juny del dit any foren per fer hun cadafal de la fusta que stava en la rambla aops de la muller del honorable Racional e altres senyores*

---

¹⁵. *Ibid.* pp. 115-116.

¹⁶. *Ibid.* p. 114.

¹⁷. *Ibid.* p. 116.

¹⁸. Alan Ryder, *op. cit.* p. 56.

*per la entrada de la senyora Principessa, muller del primogenit, lo seguent...*¹⁹ Durant dos dies es van fer alimares: *Dimarts a XI de juny del dit any foren, de manament dels honorables Jurats a fer alimares en les torres del portal dels Serrans en la nit següent per alegria de la senyora Principessa que era entrada al Real...*²⁰ Les danses al carrer van durar dos dies i, segons Fuster citat per Carreres Zacarés, hi van participar Alfons i Maria. Hi va haver focs d'artifici, segons Ryder. Es van fer justes i tornejos. Sabem el nom dels dos cavallers victoriosos: Joan de Perea i Pero Nuño.²¹

La boda es va celebrar l'endemà de l'entrada de Maria, el dimecres, 12 de juny de 1415:²²

*En lo dit any de la prosperitat de M.CCCC.XV., a XII de juny, feu noces lo princep valeros de don Alfonso, primogenit del rey don Ferando, ab dona Maria, filla del rey de Castella; foren fetes les grans e maravelloses noces al real, e al vespre, foren aportats molt altament, a gran maravella, en l'alberch de mossen Vilaragut, qui esta en la plaça de sent Gordi; e Valencia, augmentant en honos, presenta hun colar d'or, ab perles e pedres fines; costa XXX milia florins.*²³

No sabem exactament com anaven vestits els nuvis, però sí que se sap que els vestits estaven confeccionats amb els teixits i pells més sumptuosos i cars: brocats daurats, velluts i folres de pell de marta i d'hermini. El rei Ferran va encarregar al maig, a Guillem de Fonollar, ciutadà de Barcelona, les compres per fer el vestuari d' Alfons, de Maria i d'ell mateix:

*Que compre XIII canes del pus bell drap que puxats trobar [...] qui sia lo camper dor avellutat per una rova per lo senyor princep [...] martes gibelines [...] per folrar la dita rova [...] XIII canes del pus bell carmesí brocat daur que puxats trobar per a la rova del dit senyor princep [...] marts gibellins [...] per folrar la dita rova [...] Item altres XIII canes per 1 cot e 1 manto a la senyora Infanta del pus bell que puxats trobar [...] que sia lo camper dor vellutat [...] arminio [...] per folrar dites XIII canes [...] Item X canes de carmesí brocat daur el pus bell que porats trobar per una hopa o rova a la dita Infanta [...] martes gibelines per folrar [...] XIII canes de carmesí brocat daur lo pus vell [...] per lo Senyor Rey [...] martes gibelines per folrar [...] XIII canes de brocat daur vellutat...*²⁴

---

¹⁹. Carreres Zacarés, *op. cit.* 1926, pp. 63-64.

²⁰. *Ibid.* p. 114.

²¹. García de Santa María, *op. cit.* p. 362.

²². Segons consta en el *Manual de Consells* del municipi valencià la boda va ser en dimecres, ja que es van fixar els balls per al dia de l'entrada, un dimarts, el dia de la boda, un dimecres i el de la tornaboda, un dijous. També es van manar fer alimares la nit del dimarts, 11 de juny, dia de l'entrada de Maria. El cronista de Joan II diu que el dia de la boda va ser dilluns, dia 10 de juny de 1415 (el text original del cronista posava el dijous, dia 10). Es va corregir, en ser publicada la crònica, perquè aquell any el dia 10 de juny era dilluns, segons una nota a peu de pàgina. García de Santa María, *op. cit.* p. 362; Zurita diu que el dia de la boda era un dimecres, 12 de juny. Zurita, *op. cit.* p. 434; Soldevila dona la data de dilluns, 12 de juny de 1415. Va agafar el dilluns de la crònica castellana i el dia 12 de Zurita. Soldevila, *op. cit.* p. 223. Per últim, Ryder explica que la boda havia de celebrar-se el diumenge dia 9 de juny però es va retardar, perquè Maria es trobava malament, fins al dimecres següent, per tant al dia 12. Alan Ryder, *op. cit.* p. 56.

²³. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 115.

²⁴. ACA, Reg. 2406, fols. 140-140v.

Resulta curiós que el vestit de la núvia fos a càrrec dels pares del nuvi. Potser aquest era el costum (així ho feien en alguns pobles de Lleó encara a principis del segle XX). La reina Caterina bé ho podia haver fet perquè la seva riquesa era superior a la del rei Ferran. També és possible que fos un acord entre Caterina i Ferran, ja que el rei va cobrar 40.000 florins sobre el dot de Maria, segons veurem més endavant.

La cerimònia religiosa es va celebrar a la catedral amb gran solemnitat. Es va construir un cadafal per al rei Ferran, la reina Elionor, els seus fills (Joan no va poder assistir perquè estava a Sicília), cardenals, bisbes i molts altres, pagat pel rei, segons està documentat per Soldevila.²⁵ La nit de noces, els nuvis no la van passar en el palau reial, ho van fer en el palau del noble Vilaregut.

El consell de la ciutat li va regalar a Maria una valuosa joia, un collaret, segons diu el capellà Sanchis Sivera, però no està registrat en els llibres del consell. Els jurats també li havien regalat una vaixella de plata: *plats, vaçins, pitxer* (gerro), *copa e confiter d'argent*.²⁶

Maria devia quedar impressionada per les festes de la seva entrada i la seva boda. Potser sí que, tal com diuen alguns historiadors, l'espectacular acollida influirà en la seva inclinació per la ciutat de València. Durant uns dies devia ser molt feliç. Allí es retirarà la reina Maria els últims dies de la seva vida i va ser-hi enterrada.

La casa d'Alfons

Alfons tenia alguns servidors propis des de petit. Quan el seu pare, Ferran, es converteix en rei, Alfons el substitueix, en diverses ocasions en què està de viatge. De fet, Ferran no té un lloc fix on poder residir. S'ha d'anar traslladant d'un territori a un altre: Aragó, Catalunya i València. No tindrà temps de visitar Mallorca, Sardenya i Sicília (va morir aviat). El rei posa a disposició del príncep una *casa* o conjunt d'oficials i servidors, a mesura de les seves necessitats i del seu rang.

Antoni Mª Aragó va estudiar la cort o *casa* d'Alfons de 1412 a 1416. De l'any 1413 va fer una llista dels 140 servidors del príncep i del que havien cobrat en un trimestre. Només hi figuren els oficials o servidors masculins (excepte dues dones bugaderes). Això ens fa pensar que tot el personal femení depenia de la reina Elionor, la seva mare. Tampoc hi consta el personal de la cancelleria, ja que devia ser la mateixa del rei. El pagament més alt, correspon al *munter major* (la caça era l'ocupació preferida del príncep) l'encarregat de les caceres i els gossos: 1.890 sous; el segueixen 2 *camarlencs*, 2 *majordoms* i un *tresorer* amb igual pagament per als sis: 1.530 s.; en el tercer lloc del ranking de pagaments hi ha 2 *copers*, un *escrivà de ració*, 4 *uxers d'armes* (uixers, guàrdies del rei), un *armer* i un *falconer* : reben cadascun 1.170 s.; quatre *ministrers*, reben 892 s. cadascun. Els salaris més baixos corresponen a ajudants i ajudatzirs, 170 s., entre altres.²⁷

---

²⁵. Ferran Soldevila, *op. cit.* p. 223.

²⁶. *Claveria Comuna*, lib. 29, I. Carreres Zacarés, *op. cit.* p. 116.

²⁷. Antonio Mª ARAGÓ CABAÑAS: "La Corte del Infante don Alfonso (1412-1416)" en *Actas y Comunicaciones, II, IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Mallorca, 1955*, ACA, Barcelona, 1970, pp. 287-288.

L'any 1416, després de morir el rei Ferran, la cort d'Alfons passa a doblar el personal, inclosa la cancelleria.²⁸ Alguns dels càrrecs recauen en homes de la noblesa i, per tant, tenen ajudants que fan la feina. Són càrrecs polítics i militars amb funcions domèstiques honorífiques. Per posar un exemple, és el cas del *coper*, l'encarregat de la copa del príncep i de posar-li el vi a la taula, ajudat pel *boteller*. Aquests oficis seguien l'antiga tradició medieval que arrancava de l'època visigoda-franca. Antoni Mª Aragó va fer una relació de més de 300 persones que van exercir els càrrecs de la cort entre 1412-1416. En podem destacar alguns noms:

Majordoms: Berenguer d'Oms (català), Eymerich de Centelles, Joan de Vilaragut, Lorenzo de Heredia.

Copers: Iñigo López de Mendoza (el marquès de Santillana, castellà), Dalmau de Rocabertí (vescomte català, parent del comte d'Urgell) i altres 4.

Camarlencs: Joan Ferrández de Heredia (aragonès), Juan de Bardaxí (català, fill de Berenguer, compromisari de Casp), Pere de Cervelló (català), Pere de Centelles (català) i 2 més.

Cambriers: Guillem de Vic (català), Gonzalbo Rodríguez, Leonart de Vallseca i altres 13 més.

Canceller: Alfons d'Argüello, dominic, bisbe de Lleó (1405), després de Palència (1415), de Sigüenza (1416) i de Saragossa (1419).

Tresorer: Ramon Fiveller.

Confessor: Pere Juglar, dominic.

Capellà major: Pere Valls, monjo de Santes Creus.

Físic, cirurgià: Ferrando Alfonso.²⁹

La majoria eren homes de la Corona d'Aragó. Hi havia algun castellà que Alfonso devia mantenir de quan tenien la cort a Medina del Campo. En els cognoms podem reconèixer algunes de les famílies més importants de la noblesa o de la burgesia que havien donat suport a Ferran per a ser elegit a Casp. Mantenir aquests oficials i servidors li costaria al rei 2.000 florins al mes com a mínim, xifra superior als seus ingressos.

A Continuació veiem un llistat dels oficials i servidors de la casa o cort d'Alfons en l'espai de quatre anys, de 1412 a 1416, segons les dades recollides per Antoni Mª Aragó. Algunes persones poden haver estat substituïdes per altres.

1. Cancelleria

1 Canceller.

6 Escrivans de manament.

3 Escrivans de registre.

2 Secretaris.

1 Regent del Protonotari.

1 Scrivà deputat a tenir aprop los negocis de la cort del senyor rei.

1 Procurador fiscal.

2. Tresoreria i administració

---

²⁸. En la relació d'oficials de la casa d'Alfons feta per Aragó Cabañes no consta tot el personal de la casa de Ferran. Alguns oficials, en morir el rei a l'abril de 1416, van conservar els seus càrrecs com va ser el secretari Pau Nicolàs, no esmentat en la relació d'Aragó Cabañes. La reina Maria escriu diverses cartes a Paulo Nicholas, secretari del seu marit, el rei Alfons, com ja veurem més endavant.

²⁹. *Ibid.* pp. 289-293.

1 *Tresorer*
1 *Lloctinent*
3 *Oficials*
2 *Porters*
3 *Escrivans de ració*
1 *Lloctinent*
10 *Oficials*

3. Capella

1 *Confessor*
1 *Lloctinent de capellà major*
3 *Capellans*
4 *Xantres*
1 *Canonista*
1 *Organista*
1 *Almoiner*
1 *Scolà de l'almoyna*
2 *Escolans*

4. Majordomia i servei de taula

2 *Majordoms*
6 *Copers*
5 *Botellers*
1 *Sotsboteller*
3 *Ajudants*
8 *Panicers*
1 *Sotspanicer*
2 *Ajudants*
2 *Pastadors*
4 *Talladorers*
6 *Scuders dels coltells (ganivets)*
4 *Sobrecochs (encarregats de la cuina)*
2 *Cuiners*
2 *Ajudants*
1 *Museu*
1 *Minucier*
3 *Rebosters*
2 *Sotsrebosters*
3 *Ajudants*
1 *Lavador de l'argent*
1 *Especier*
15 *Fills de cavallers per servir en tinell (sala gran on es feien els grans àpats)*

5. Provisió general

1 *Comprador*
1 *Sotscomprador*
5 *Ajudants*

6. Servei de cambra

6 *Camarlencs*

16 *Cambrers*
14 *Ajudants de cambra*

7. Cavallerisses

1 *Cavalleriç*
2 *Sotscavallerissos*
12 *Escuders*
1 *Sobratzembler* (el que cuida de les atzembles o bèsties de càrrega)
2 *Sotssobratzembler*
8 *Ajudants*

8. Caça i esports

1 *Falconer major*
2 *Sotsfalconers*
3 *Falconers*
1 *Munter major*
1 *Sotsmunter*
7 *Munters a cavall*
9 *Munters comuns*
1 *Ballester de cavall*
7 *Mossos d'alans*

9. Patges i ministrers

4 *Fills de cavallers d'honor*
15 *Patges*
11 *De la casa*
5 *Ministrers*
8 *Trompetes i heralds*

10. Oficis diversos

1 *Físic i cirurgia*
1 *Metge de física*
2 *Barbers*
3 *Posaders*
2 *Arms*
1 *Sotsarmer*
3 *Brasers*
2 *Argenters*
1 *Manescal*
2 *Sastres*
1 *Pellicer*
1 *Sabater*
1 *Scombrador*
1 *Covigera* (bugadera, portadora del cove)
1 *Lavanera* (bugadera)
1 *Ajudant*

11. Guàrdia i vigilància

9 *Uxers d'armes* (uixers, guàrdies armats)
4 *Agutzirs majors*

11 Agutzirs comuns
9 Porters de massa
9 Porters de porta forana
1 Guarda de l'ors de l'infant don Alfonso

El rei tenia un consell que l'assessorava en els assumptes més importants integrat pel canceller, el dominic i bisbe de Palència, Alfons d'Argüello; l'arquebisbe de Tarragona, Pere de Sagarriga (era el càrrec eclesiàstic més destacat del Principat de Catalunya); els cavallers Juan Fernández de Heredia, el camarlenc, i Berenguer d'Oms, el majordom. La reina Maria en l'any 1417 escriu diverses cartes a Berenguer de Bardaxí com a conseller del rei. Devia ser un dels seus homes de més confiança.³⁰

La casa de Maria

La infanta Maria tenia alguns oficials i servidors de la seva casa quan es trobava en la cort de la seva mare, la reina Caterina, a Segòvia o Valladolid. Alguns els conservaria després del casament amb el príncep Alfons. La documentació que he pogut consultar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, són els llibres de comptes de la *Tresoreria de la Reina* que portava el seu tresorer, Bartomeu Gras. El primer llibre data dels mesos de juny a desembre de 1416, quan ja Maria havia esdevingut reina. A l'inici del llibre podem trobar el nomenament del tresorer fet per la reina encapçalat pels títols que ella tenia: *Nos Maria dei gratia Regina Aragonum, Siciliae, Valenciae, Maioricae, Sardiniae et Corsicae, Comitissa Barchinonis, Ducissa Athenarum et Neopatria ac etiam Comitissa Rossilionis et Ceritaniae, Primogenita Castellae*.³¹

En la primera part del llibre s'anoten les *Rebudes*, és a dir, els ingressos de la reina. Fins al 22 d'octubre no es troba una entrada de diners: *De Ramon Fivaller tresorer del senyor rei 3.000 florins dor daragó*.³² A continuació hi ha un altre ingrés de 1.000 fls. d'or també del rei. Entre algunes entrades petites de 14 i 15 fls., destaca, el 18 de novembre, la següent: *200 fls. d'or dels jurats i prohoms de Tarragona per la novella vinguda a la ciutat de la senyora reyna*. En total, el tresorer anota 4.229 fls. d'or d'Aragó rebuts en el segon semestre de 1416.³³ Si tenim en compte que Aragó Cabañes calcula unes despeses de 2.000 florins mensuals pel personal de la casa d'Alfons, la casa de Maria necessitaria com a mínim 1.000 florins. Per tant, els ingressos en aquest semestre eren inferiors a les despeses.

El fet que els jurats de Tarragona paguessin a la reina 200 fls. es devia a que la reina hi va residir una temporada, al novembre i desembre de 1416. Els municipis col·laboraven, de vegades, en el manteniment de la cort, encara que no en tinguessin obligació.

A l'apartat de les despeses, s'anoten algunes compres fetes per la reina però la majoria són pagaments que es fan al personal que està al servei de la seva

---

³⁰. ACA, reg. 3162, fol. 34, 34v.

³¹. ACA, Real Patrimoni, Tresoreria de la Reina, reg. 535, fol. 1. Aquest nomenament del tresorer de Maria també està recollit en els registres de la Cancelleria. reg. 3108, fol. 14.

³². ACA, R. P. reg. 535, fol. 8.

³³. ACA, R. P. reg. 535, fol. 9v.

casa. Les dues primeres despeses, fetes el 2 i el 4 de juliol, són per adquirir unes joies: *Primerament done an Johan nicholau argenter de Barchinona [...] per alguns anells e joyes que la senyora Reyna compra del dit Johan [...] XVI florins dor; Item done a la noble Dona Maria rodriguez de sarmiento Cambrera maior e tenent la guarda roba de la Senyora Reyna [...] en comprar joyes [...] XV florins dor.*³⁴

Trobem en aquestes despeses l'interès de Maria per anar ben arreglada. Possiblement quan es va casar disposava de poques joies. En esdevenir reina calia augmentar les peces del seu joier. El seu marit no escatimava per anar ben elegant i ella hi voldria anar, també, per no desmerèixer.

Cal destacar que la reina té una dona de la noblesa al seu servei de la màxima confiança: Maria Rodriguez de Sarmiento, la cambra major, encarregada del seu guarda-roba, el càrrec del servei femení més important, ja que compartia la intimitat de les habitacions de la sobirana. Pels cognoms podem deduir que aquesta senyora procedia de Castella. Segurament conservava el seu càrrec de la cort de Segòvia. Maria Rodriguez s'encarrega de diverses compres per a la casa com pot ser la del següent albarà: *per desfer III matalassos e per fer comprar mija rova de lana necessaria als dits matalassos...*³⁵ En un altre albarà es compren estris, teles i guarniments que costen bastant, 449 sous: *dos philoses de ploma de pago aops de la dita senyora per I palm de arzeyroni vellutat, e I palm de stanell [...] per fil daur, per I dotzena de fusos, I arrova de lin dalexandria e per altres coses...*³⁶

Els pagaments que es fan als oficials i servidors de la casa de Maria són, de vegades, fraccionats, per la qual cosa es fa difícil de comptabilitzar els salaris. He indicat només els salaris que estaven més clars, en sous. En alguns casos, es diu que es paga una part de la xifra total que han de rebre. El que sí podem veure és el nombre de gent ocupada i els seus càrrecs u oficis en el segon semestre de 1416, encara que no sempre ha estat possible perquè no s'indicava en l'albarà corresponent. Per altra banda, he reproduït el nom d'algunes persones que estaven al servei de la reina, gràcies a un llistat que apareix al final del llibre del tresorer, sense poder saber a què es dedicaven totes.³⁷ Potser, algunes, vivien en la casa de la reina sense tenir una ocupació concreta. Heus aquí el llistat del personal que he trobat:

1. Administració

Procurador (administrador): Johan de Valladolid, 1.260 s.

Tresorer general: Berthomeu Gras.

Secretari: Pere Juan.

Secretari:: Ferrando Alfonso, 826 s.

Escrivà de ració: Anthoni de Mira, 813 s.

Escrivà de ració: Rafel Dolzinelles, 540 s.

Lloctinent del escrivà de ració: Pedro Miralles, 206 s.

2. Capella

Confessor: Fra Antoni de Carmona, 1.416 s.

Capellà: Gomez Yanyes de Orense, 180 s.

---

³⁴. ACA, R. P. reg. 535, fol. 20.

³⁵. ACA, R. P., reg. 535, fol. 35.

³⁶. ACA, R. P., reg. 535, fol. 65.

³⁷. ACA, R.P., reg. 535, fol. 93-96.

Sacristà: Garcia Gomez de Riaça, 180 s.
Escolà: Fernando de Riaça.
Altres:
Martí Fernández , prevere de Sepúlveda.
Galceran d'Hostalrich, fill de Berenguer D'Hostalrich, clergue.
Pere Sala, prevere.
Esteve de Riaça, clergue.
Dídac de Soria, clergue, estudiant de teologia.
Joan Fernández, clergue.
Dídac de Castro, clergue.
Gonzalo Fernández de Soria, clergue.
Joan Ortega, clergue.
Bernat Roviradech, capellà.³⁸

3. Majordomia i servei de taula

Camarlenc: mossen Berenguer d'Hostalrich.
Majordom: Matheu Ram.
Coper: Franci Darill, 540 s.
Ajudant de boteller: Ferran Pérez, 120 s.
Posador: Francesch Urgellès.
Sobrecoch: Luna de Tudela
Coch (cuiner): Jaume Sala, 240 s.
Ajudant de cuina: Garcia Gallego, 120 s.
Scuder dels coltells: Pedro Matarraç, 360 s.
Talladorer: Pedro Ferrer, 720 s.
Museu (encarregat del rebost): Ariz Lopez, 461 s.
Reboster: Manuel Juan, 360 s.
Ajudant de rebost: Alfonso de Valladolid, 86 s.
Ajudant de rebost: Salvador Ferrer.
Pastadora: Antonia Lopez, 90 s.
Panicer: Ramon de Sernes, 272 s.
Sotspanicer: Pere Brau, 261 s.
Lavador de l'argent del rebost: Pere Agudo, 140 s.

4. Provisió general

Comprador: Guillem de Linyà, 1.941 s.
Ajudant de comprador: Joan Pellicer, 272 s.

5. Servei de cambra

Cambarrera major: la noble Maria Rodriguez de Sarmiento, 506 s.
Cambrer: Andreu Dordessillas, 386 s.
Ajudant de cambra: Garcia Dordessillas, 116 s.
Ajudant de cambra: Johan de Ribera, 116 s.
Ajudant de cambra: Johamiro Daura, 116 s.
Ajudant de cambra: Johan de Cabrera.
Donzella: Elionor Vásquez, 356 s.
Cambarrera: Sancha Gómez, 90 s.

---

³⁸. Els 10 clergues del llistat "altres", corresponen als que apareixen en un memorial enviat als ambaixadors de Constança. No estan inclosos en el llibre del tresorer. ACA, reg. 3108, fols. 10, 10v, 11.

Cambreira: Constança de Ferrera, 90 s.

6. Cavallerissa

Cavalleriç e sobratzember: *Ombert* (Humbert) de Vilafranca, 1.136 s.

Atzember (el que cuida les mules): Martí Ferrandez, 120 s.

Moço de mules: Ferrando de Toledo, 120 s.

Moço de mules: Gonzalvo de Leon, 120 s.

Moço de mules: Pedro d'Arévalo, 157 s.

7. Oficis diversos

Metge: Francesch de Burgos, 1.375 s.

Covigera: Maria Sau, 260 s.

Lavanera: Maria Roiz, 90 s.

Custurera: Margarida.

Scombradora: Caterina de Villarreal, 180 s.

Argenter: Pere Nicolau.

8. Guàrdia i vigilància

Porter de maça: Bernat Garriga, 180 s.

Porter de maça: Lop de Benavent, 81 s.

Porter de maça: Pedro de Salvatierra.

9. Altres persones de la cort

Homes

Antonio Roiz de Carmona, 644 s.

Almero de Campo.

Anthoni Solà.

Berenguer Soler.

Berenguer Splugues.

Berenguer Bonmarti.

Francesch Bertran.

Francesch Formós.

Francesch Martí.

Francesch Paz.

Francesch Çacalm.

Ferrando Domingo.

Gabriel Maeller.

Gonzalvo de Ferrera, 180 s.

Guillem de Berga.

Guillem de Besella.

Guillem Mercader.

Johan Nicolau.

Joan Garriga.

Joan Coll.

Johan Font.

Johan Sastre, 20 s.

Johan de Valda, 258 s.

Johan Pomerano.

Johan Senyer.

Johan Sunyol.

Johan de Morales.
Mario de Carrion, 186 s.
Paulo de Liria.
Petrico Bertran, 504 s.
Pere Baldrich.
Pere Bostha.
Pere Company.
Pere de Caselles.
Pere Ferrer de Barchinona.
Pere Cres.
Pere Lacera.
Pedro de Santander.
Petro Sicília.
Rodrigo de Segòvia, 470 s.
Ximeno H...

Dones

Johana Dolms (d'Oms), muller de Bernardus Doms, 1.915 s.
Isabel Dolms.
Constança Doms.
Violant de Vilafranca.
Dona Violant Daccaso.
Nobla Violant Dorries.
A. Flor.
Ana Alvira de Santander, 90 s.
Caterina Rodriguez.
Caterina *la negra*.
Constança de Riaça.
Elionor Martínez, 360 s.
Elionor de Mendonça
Johana de Soto.
Maria de Carrion, 186 s.
Maria de Segòvia.
Maria de Tarcisio, 90 s.
Maria Sanchez
Maria Royo.
Raffaela muller de...³⁹

El nombre de persones de la casa de Maria, a l'inici del seu regnat, era de 125 persones, menys de la meitat dels servidors de la casa d'Alfons.⁴⁰ A diferència de la casa del rei, en la casa de la reina trobem bastants dones, 29. Algunes són dones nobles com és el cas assenyalat de la cambrera major, Maria Rodriguez de Sarmiento, ja esmentada abans. Johana d'Oms és la dona que rep un

---

³⁹. ACA, R. P., reg. 535, fs. 20-43.

⁴⁰. Per poder comparar amb el personal d'altres cases reials, és interessant destacar que Ferran II, *el Catòlic*, quan encara era príncep tenia 118 servidors. Isabel I, *la Catòlica*, la seva esposa, quan era reina, a finals del segle XV, va arribar a tenir uns 500 servidors. És clar que els seus ingressos eren molt alts, donat el gran territori que dominava, res comparable a la petita Corona d'Aragó de principis del segle XV. María del Cristo GONZÁLEZ MARRERO: *La casa de Isabel la Católica. Espacios domésticos y vida cotidiana*, Diputación de Ávila, 2005, pp. 39-41.

dels pagaments més alts del semestre, 1.915 s., sense que sapiguem quina missió tenia. Isabel i Constança d'Oms podien ser germanes o filles de Johana. La reina tenia dames de companyia, algunes eren esposes o filles d'oficials i servidors seus o del rei. Deu ser el cas de Johana d'Oms que podia ser l'esposa de Berenguer d'Oms, majordom del rei Alfons, al qual va servir tota la seva vida.⁴¹ A Catalunya les dones prenién el cognom del marit en casar-se.

La reina tenia algunes esclaves, com el cas de Caterina *la negra*. Com que totes les dones de la reina no reben salari, en aquest període estudiat, cal pensar que se'ls donava la manutenció i, quan convenia, alguna ajuda pel vestuari o altres coses.

Sobre el personal masculí, cal destacar que no he trobat els salaris del tresorer general, Bartomeu Gras, ni del secretari Pere Juan. Tampoc he pogut saber el que cobrava el camarlenc, Bernat d'Hostalrich i el majordom, Mateu Ram. Un dels oficials més ben pagats era el *comprador*, Guillem de Linyà, amb 1.941 s. S'encarregava de comprar tots els aliments del personal de la casa. El confessor de la reina, fra Antoni de Carmona també tenia un salari alt: 1.416 s. El metge de Maria rebia 1.375 s. He fet una llista de més de 40 homes sense que consti el seu ofici (alguns serien ajudants, guàrdies...). En pocs casos he trobat el seu salari complet, per tant he preferit no fer-ho constar per no induir a error.

Si comptem els servidors i oficials del rei conjuntament amb els de la reina, el personal total de la cort superava les 400 persones. Quan viatjaven el rei i la reina junts, el seguici devia ser notable.

El primer any de casats

Passades les alegres festes de l'entrada a València i de la boda, Maria es va posar malalta de xarampió. El rei Ferran tampoc es trobava bé. Alfons es va fer càrrec de presidir les corts que encara no s'havien acabat i dels assumptes de govern.

El rei es va posar molt malalt, tot just quan pensava fer un viatge per mar a Niza per anar a entrevistar-se amb l'emperador Segimon per la qüestió del cisma. El mal va començar per un dolor en la mandíbula. El rei, per calmar el dolor, es va prendre un remei molt tòxic, aigua de jusquiam (en castellà *beleño*), que el va deixar com mort:

*É bebida el agua no dexó de se levantar, y echado un dia en su cámara él se amortesció de tal manera, que estuvo sin pulsos mas de una hora, é por toda la cibdad fué fama que era muerto, é porque creyesen el contrario lo pusieron á una ventana de su Palacio porque todos lo viesen, é después que esta agua el Rey bebió, nunca estuvo bien sano hasta que murió, é algunos dicen que le fueron dadas yerbas, é otros dicen esto haber seydo la causa de su muerte.*⁴²

Encara que el rei va millorar, no va recuperar la salut i es va quedar molt prim. L'espectre de l'enverinament sempre apareixia quan no es trobava la causa d'una malaltia. El jusquiam que va prendre voluntàriament és, de fet, molt perillós

---

⁴¹. Aragó Cabañas, *op. cit.* p. 289.

⁴². García de Santa María, *op. cit.* (Año noveno, 1415, cap. VI) p. 363.

per a la salut. La planta té propietats analgèsiques però pot provocar la mort si la dosi és excessiva. Comenge interpreta que la malaltia de Ferran era deguda a un problema urològic.⁴³ Així sembla ser, segons els símptomes descrits en una carta d'Alfons que veurem més endavant,

Ferran, malgrat la malaltia, va voler anar a Perpinyà per reunir-se amb l'emperador i els ambaixadors de diversos països per resoldre la qüestió del cisma. El príncep Alfons també hi va anar un dies després, al setembre de 1415. Acompanyat per la seva esposa Maria i la seva mare Elionor van arribar a Barcelona, on elles dues s'hi van quedar. Alfons va continuar fins a Perpinyà. Com que el rei seguia malalt, va ser el príncep Alfons qui va dur endavant, amb habilitat, les negociacions amb el papa Benet XIII i l'emperador Segimon, en una línia més dura que Ferran.⁴⁴ El cisma es va resoldre amb l'elecció del papa Martí V, malgrat que Benet XIII es va retirar a Peníscola sense abdicar i amb l'excomunicació per al rei Ferran.

Al febrer de 1416, Ferran seguia malalt. Segons el cronista *se partió de Perpiñan en andas, porque iba muy flaco, é continuó su camino hasta Barcelona*.⁴⁵ Alfons havia abandonat Perpinyà, per dirigir-se a Girona on va arribar el 14 de febrer per prendre possessió formal del Principat. Allí, Alfons va instal·lar una cort amb Maria, convocant els oficials i servidors.

Ferran va arribar a Barcelona amb l'esperança de recaptar recursos, però es va trobar amb un clima poc favorable als seus interessos. L'actitud dels consellers de Barcelona, defensant els seus privilegis, el va disgustar molt. En especial, va destacar el conseller segon, Joan Fivaller, dialècticament més combatiu. Segons Zurita, Fivaller va dir que preferia morir abans de perdre la llibertat.⁴⁶ Ferran no volia pagar unes imposicions que li volia cobrar el Consell de Cent. L'ambient als carrers de Barcelona era tens: *andaba el pueblo tan alborotado que todos los oficios tenían cerradas las puertas*.⁴⁷ Molts estaven a favor de Benet XIII i en contra de la decisió de Ferran respecte al cisma. El rei va sortir enfadat de la ciutat sense acomiadar-se. Tenia decidit emprendre el viatge cap a Castella perquè seguia sent regent o potser perquè sentia enyorança i esperava que li aniria bé el canvi d'aires per recuperar la salut. Quan va arribar a Igualada, l'estat del rei va empitjorar.

Alfons va ser cridat amb urgència. Maria volia anar també a Igualada però Alfons no ho va voler, sense que puguem saber els motius reals de tal negativa. En aquesta actitud podem trobar indicis del poc amor que sentia Alfons per la seva esposa Maria. No la volia al seu costat en uns moments en que podia necessitar el seu consol. Potser l'enutjaven els problemes de salut de Maria o la seva manera de ser. Ell era un home resistent i actiu. A Igualada estava la reina Elionor, la seva mare i els seus germans: Pere, Maria i Elionor. Feia poc temps havien arribat notícies de Castella: Sanç, el seu germà, havia mort de malaltia a Medina del Campo. La reina Elionor no va voler que ho diguessin a Ferran, ja moribund.⁴⁸

---

⁴³. Luis Comenge, *op. cit.* p. 7

⁴⁴. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 60-63.

⁴⁵. García de Santa María, *op. cit.* (Año décimo, 1416, cap. V), p. 370.

⁴⁶. Sembla ser que el vicecanceller Bernat de Gualbes va pagar les imposicions del seu patrimoni personal. Zurita, *op. cit.* (cap. LIX), pp. 467-469.

⁴⁷. Zurita, *ibid.*, p. 468.

⁴⁸. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 64-65.

El dolor envoltava la família. Maria, impacient i, segurament, disgustada, va haver d'obeir el seu marit. A Girona estava la cort d'Alfons i Maria va haver d'iniciar-se en els temes de governació, amb només 15 anys.

Alfons manté correspondència amb Maria i li dona instruccions de què ha de fer, en una carta enviada des de Sant Celoni, el 17 de març de 1416, de camí a Igualada: *Pregant-vos que us sforcets bé e que entretant vós fassats que los de nostre consell treballen ab gran diligència en les coses toquants justícia e altres coses d'aquèn necessàries.*⁴⁹ El 19 de març li diu a Maria que ja està a Igualada:

Lo princep

*Molt cara muller: Certificam-vos que nós vuy, dada de la present, a les IIII hores passat mig dia, entram en aquesta vil·la e trobam lo senyor rey axí affligit de son acostumat accident, que havia tres dies e més que no havia orinat, e del dit temps ençà tot lo que menjava no li aturava al estómach, ans de continent que reebut ho havia, lo gitava fora. Per la qual rahó tots los metges e altres de ça cort lo tenien per mort. Mas, la divinal Potència havent pietat d'ell, li ha ajudat en aquesta manera, que ço que ell vuy en aquest dia a dinar havia menjat ha retengut perfetament, e que en la nit següent, a dos hores, féu tantes orines axí esforçadament com jamés feés, que.n féu una bona quantitat; e, fet açó, de continent li sclarí la cara e li enfortí la paraula, que d'abans havia molt flaca, de la qual cosa la senyora reyna, nós e tots qui ací som stam molt alegres e creem que.l dit senyor serà guarit. Per què, notificants-vos les dites coses, vos pregam e manam que vós ne lo consell nostre no us partiscats de Gerona, e si cas és que partits ne fòssets, en continent vós n'i tornats, e digats als del dit nostre consell que entenguem contínuament ab gran diligència en fer e spatxar la justícia e en lo bon stament del públich de la dita ciutat. E per res ne vós ne ells no partiscats d'aquella sens manament nostre, car nós, si lo millorament del dit senyor se continua, dins breus dies serem aquí. [...] Dada en la vila d'Agolada [...] a XVIII dies de març del any mil CCCCXVI. A. primogenitus.*⁵⁰

Alfons dóna ordres concretes de que Maria i el seu consell no es moguin de Girona. Les raons que exposa són de tipus administratiu, polític. Segons diu en la carta, creu que el rei millorarà. Dos dies després torna escriure Alfons a Maria per demanar-li que enviï unes relíquies per al seu pare. Això ens mostra les creences màgico-religioses de la espiritualitat medieval:

*Molt cara muller: Com lo molt alt senyor, pare e senyor nostre molt car, lo senyor rey vulla haver la Verònica e la pinta de nostra Dona que stan dins una arca o stoig, vos pregam e manam que les dites Verònica e pinta ab la dita arca o stoig donets e liurets de continent al religiós e amat nostre frare Johan Stheve, del dit senyor lochtinent de capellà major, lo qual nós vos enviam per aquesta rahó. E no y haja falla.*⁵¹

Maria no aguantava més. Havia prè la decisió d'anar a Igualada. Ja estava de camí quan el rei li va ordenar que se'n tornés a Girona:

⁴⁹. ACA, reg. 2452, fol. 105. López Rodríguez, *Epistolari... op. cit.*, p. 524.

⁵⁰. ACA, reg. 2452, fol. 105. *Ibid.* p. 525.

⁵¹. ACA, reg. 2452, fol. 105v. *Ibid.* pp. 525-526.

Molt cara muller: Per letra e en altra manera, havem sabut com vós ab lo nostre consell sòts partida de la ciutat de Gerona e venits dret camí ací, de la qual cosa som fort meravellats e no sens rahó, per ço majorment que nós, quant partim de la dita ciutat, havíem ordenat que vós hi romanguéssets e los del dit nostre consell, e que los fets se continuassen axí ferventment com si nós hi fóssem, e d'aquí no partíssets tro de nós aguéssets altre manament. Per què, com nós en la dita vostra partida ne dels del dit consell no hajam trobat ne tropiam plaer, notificants-vos-ho, vos pregam e manam que de continent, resebuda la present letra e no sperada d'aquèn de nós pus avant consultació alguna ne altre manament nostre, vós e los del dit nostre consell, tots ensemps axí com veníets, vos en tornets en la dita ciutat, e fets de guisa que ls afers se hi tornen continuar per los del dit consell, als quals manats de part nostra que continuen aquells en la forma que.s fahien quant nós hi érem. E per res, ne vós ne ells no partiscats de la dita ciutat tro que de nós hajats hahüit altre manament contrari. Certificant-vos que.l senyor rey, per gràcia de Déu, en lo dia present, de hora de mig jorn ençà, ha pres tal millorament que, a parer de tots los que ych són, s'era guarit.[...] Agolada [...] a XXIII dies de març [...] mil CCCCXVI.⁵²

Alfons li dona a Maria una bona reprimenda. No li importa fer-la patir i deixar-la malament davant la cort. Ella va acceptar, amb resignació, les ordres d'Alfons. En una carta del 25 de març li deia:

Molt alt e molt magnífich senyor, marit e senyor meu molt car: Signífich a vostra magnificència com he reebuda vostra letra vuy dimecres a XXV de març, hora de tèrcia, ab la qual me havets certificada del stat e disposició de la persona del senyor rey, pare e senyor meu molt car, qui era com stave en aquel poch millorament de què.n haviets scrit que stave la darrera vegada que me'n scrivís, e car ab esvetlada e sospitosa ymaginació stich contínuament del dit accident, vos supplich que sovín vos plàcia de scriure-me'n...⁵³

En la cort de Girona, Maria havia començat a exercir una funció política: substituir el seu marit en la seva absència. Alfons era un home intel·ligent, confiava en la seva dona i la creia capaç de fer la feina encomanada, al peu de la lletra. Maria era una joveneta intel·ligent i assenyada. Potser Alfons no l'apreciava com amant però sí com a governant. Maria no es podia imaginar que es passaria la vida de lloctinent d'un rei absent.

El dia 2 d'abril el rei Ferran es va morir a l'edat de 35 anys.⁵⁴ Al cap d'uns dies va ser enterrat en el monestir de Poblet, segons havia deixat disposat en el seu testament, com havien fet alguns reis d'Aragó. Alfons va organitzar les

---

⁵². ACA, reg. 2452, fols. 106v-107. *Ibid.* pp. 527-528.

⁵³. ACA, C.R.D. (Ferran I), n. 3159. *Ibid.* p. 528.

⁵⁴. Zurita dona detalls del testament. El rei Ferran i la reina Elionor van deixar a Joan el senyoriu de Lara, a Castella; la vila de Medina del Campo; el ducat de Peñafiel; el comtat de Mayorga; les viles de Cuéllar, Castrojeriz, Olmedo, Villalon, Haro, Belorado, Briones i Cerezo; i la vila de Montblanc amb el títol de duc, a Catalunya. A Enric li va quedar el comtat d'Alburquerque; la vila de Ledesma; i les anomenades *Cinco villas*: Salvatierra, Miranda, Montemayor, Granada i Galisteo. A Sanç li havien deixat (però va morir abans que Ferran) les viles de Montalban, la Puebla i Mondéjar. A Pere li van deixar a Catalunya, les viles de Terraza (Tarrassa), Villagrasa i Tàrrega; a València li deixaven les viles d' Elx i Crevillen. Les infantes Maria i Elionor, les filles, rebien 50.000 lliures barcelonines cadascuna de dot. Zurita, *op. cit.* pp. 470-474.

cerimònies funeràries, segons trobem en la següent carta dirigida a l'abat de Montserrat:

Lo Rey

Honrat Abbat. Com per la sollemnitat faedora de la sepultura e funeraries del molt alt senyor en Ferrando, Rey Daragó e de Sicília, de gloriosa memoria, pare nostre molt car, lo qual, permetent la Divinal Potencia, es en lo dia present passat daquesta vida, sien necessaris açi molt preveres e religioses per fer, nit e dia, continuament, los officis daquen acustumats, vos pregam e manam que vingats ab tants monges e religiosos daquex monestir quants haver puxats, los quals sien açi en aquesta vila dema per tot lo dia, que sera divendres a III dies del mes present [...] Dada en la vila de Agualada sots nostre segell secret a II dies de Abril del any Mil CCCCXVI. Rex Alfonsus.⁵⁵

Maria no pot assistir a l'enterrament i segueix a Girona esperant ordres del marit. Ens podem imaginar la seva tristesa per l'aïllament en que es troba, lluny de tota la família reial, reunida a Igualada i després a Poblet, per a les cerimònies funeràries. Segons Francisca Hernández-León, en el testament del rei Ferran es disposava que tornessin a Maria 40.000 florins que el rei havia cobrat del seu dot.⁵⁶ El dia 4 d'abril, Maria escriu a Alfons per donar-li el condol:

Molt alt e molt excellent Príncep e poderos

Senyor marit e senyor meu molt car.

Ab sobirana dolor he percebut per tenor de vostra letra com a nostre Senyor Deu ha plagut appellat a la sua beneyta gloria lo senyor Rey pare e senyor vostre e meu e [...] que vos senyor [...] le havets donats a vostra dolor aquella temprança que es notoria, vos supplich que sia de vostra mercè pendre en vos aquell remey de consolació que per vostra letra havets ami sollicitada [...] de aço senyor quen havets escrit que ab los del consell e tots los altres stiga presta per partir en continent [...] es axi com vostra senyoria ha ordonat he axi mateix complides les altres coses en la dita letra contingudes e don vos consolatio a vostra tribulació nostre Senyor Deu molt alt e molt excellent Príncep e poderós senyor marit senyor meu molt car, e a vos longa vida e bona ab axelsament de vostra Corona. Scruta en Gerona a IIII de Abril del any MCCCCXVI. La Reyna

Senyor

La Reyna humil muller vostra

ques recomana en vostra gracia.⁵⁷

He reproduït les formules protocol·làries que Maria emprava en les seves cartes a Alfons. Ella, a l'igual que fa el príncep, tot just el seu pare es mort, es titula ja reina, però hi ha un èmfasi evident en ressaltar la preeminència del seu marit, utilitzant els adjectius d'alt, excel·lent i poderós. Maria es presenta com la humil muller. La llengua oficial emprada en la cancelleria reial d'Aragó, era la catalana, ja que era la pròpia del Principat de Catalunya, València i Mallorca. En

---

⁵⁵. Carta transcrita per Andrés GIMÉNEZ SOLER: *Itinerario del Rey Don Alfonso V de Aragón y I de Nápoles*, Zaragoza, 1909, p. 1. ACA, reg. 2452, fol. 112.

⁵⁶. El dot de Maria s'havia fixat en 200.000 dobles com ja s'ha explicat, a canvi de la seva renúncia als territoris castellans que havia rebut en herència del seu pare, el rei Enric III. Francisca Hernández-León, *op. cit.* pp. 62-69. Archivo Real Valencia, C.M.R. 9833.

⁵⁷. ACA, Cancelleria, reg. 3108, fol. 1.

aquesta llengua s'escriuran sempre el rei i la reina amb l'excepció d'algun comentari final o postdata, malgrat que la seva llengua materna era la castellana. A les cartes que Maria escrivia a la seva sogra, Elionor, a la seva mare, Caterina o al seu germà, el rei Joan, emprava el castellà. La correspondència entre el rei i la reina serà nombrosa al llarg de la seva vida, conservada en els de registres de la cancelleria. A les primeres cartes originals trobades es pot veure la signatura de Maria, de traçat insegur i una curiosa rúbrica que reflecteix sensibilitat estètica, com podem comprovar en les reproduccions següents:

Signatura en la carta dirigida al rei Alfons. Girona, 9 d'abril de 1416.⁵⁸

Carta dirigida al rei. Girona, 9 d'abril de 1416.⁵⁹

Carta dirigida al secretari del rei. Sant Cugat del Vallès, 20 de maig de 1416.⁶⁰

⁵⁸. ACA, Cartes Reials Diplomàtiques (Alfons IV) Caixa 1, n. 14.

⁵⁹. ACA, C.R.D. n. 13.

⁶⁰. ACA, C.R.D. n. 104.

*y Promens, Missatgers, y Escuders de Consellers, y alguns servidors de la Ciutat [...] lo dit Rey Namfos volgué que lo Conseller lo acompañàs â Poblet, portant alla lo Cors (cos) del Rey mort, y la Ciutat hi trameté un Pali de or, y cent brandons de cera.*⁶³

Joan Fivaller va acompanyar Alfons en el trasllat de la despulla del rei a Poblet. Alfons va saber actuar amb diplomàcia i va aconseguir un clima de bona relació amb el Consell de Cent. Potser els consellers també tenien un cert sentiment de culpa per la topada haguda amb Ferran i la seva fugida de la ciutat. El cas es que, de moment, Alfons va ser acceptat sense cap problema, segons recull el cronista castellà: *E como quiera que la Reyna Leonor é las Infantas sus hijas fueron muy desconsoladas en la muerte del Rey su Señor, hubieron algun descanso en su dolor é trabajo desde supieron el Principe su hijo ser rescebido por Rey é Señor sin contradicion alguna.*⁶⁴ Més endavant, ja veurem els problemes en què es trobarà Alfons. Li passarà com a son pare, s'enfadarà amb els consellers de Barcelona per l'aferrissada defensa dels seus privilegis. Joan Fivaller passarà a ser conseller en cap l'any 1418.

A Valladolid, la reina Caterina va encarregar un solemne funeral, al qual va assistir encara que estava malalta. Ara, havia quedat com a única regent del seu fill Joan II, però no va aconseguir controlar les intrigues nobiliàries. Va haver d'expulsar a la seva favorita Inès de Torres i cedir a les pressions dels grans senyors. L'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas, va donar suport a la reina i va adquirir més protagonisme polític en la cort.⁶⁵

La reina Maria va seguir a Girona fins al mes de maig, en què Alfons li manarà que es posi en camí per trobar-se amb ell abans d'entrar a Barcelona.

La mort del rei Ferran va comportar una sèrie de canvis en l'organització de la cort. Mentre estava amb el pare malalt, a Igualada, Alfons va anar despatxant tots els assumptes administratius i polítics del sobirà. Ja tenia experiència i la transició de príncep a rei es va fer sense cap problema. A Girona, Maria s'encarregava dels assumptes que arribaven a la cort del príncep, però en morir Ferran, el personal de la casa d'Alfons s'havia d'integrar en la casa del rei. Per aquesta raó, hi ha tot un seguit de correspondència de Maria que tracta d'aquests assumptes. A part de les registrades, he trobat cinc cartes originals de la reina amb la seva signatura. Una d'elles és per recomanar al personal, la qual es reproduïx a continuació i en transcriu uns fragments:

---

⁶³. Esteve Gilabert BRUNIQUER: *Rúbriques de Bruniquer. Cerimonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de Barcelona*, vol. 1, Ajuntament Constitucional, 1912, p. 329.

⁶⁴. García de Santa María, *op. cit.* (cap. V), p. 371.

⁶⁵. *Ibid.* (caps. VIII-XII), pp. 371-372.

Molt alt e molt excellent princep e poderós
senyor marit e senyor meu molt car.

Axi com sab e es ben informada la vstra gran excellencia los de vstra consell e altres vuy en Gerona ab mi residents viuient lo molt illustre senyor en Ferrando Rey Darago pare e senyor vostre e meu de gloriosa memoria a ell e a vos ab grans fervor e estimacio han servit e servexen e acompanyen vuy en dia aci mi molt virtuosament lexants lurs quitacions e postposants tots lurs propis negocis de les quals coses senyor molt illustre ells son dignes de laor e remuneracio copioses perque senyor molt excellent a vostra sobirana clemencia humilment supplich en do singular hi deman que los sobredits e cascun dells atesas lurs condicions e estats e no contrestants lurs absencies daqui vulla haver per tal manera en sa continua memoria axi en promocions de officis com en altes favors e honors [...] Scrita en Gerona a VIII de Abril del any Mil. CCCC. XVI. La Reyna.

Senyor
La Reyna humil muller vstra
recomana en vstra grana.

*Molt alt e molt excellent princep é poderós
senyor, marit e senyor meu molt car.*

Axi com sap é es ben informada la vostra gran excellencia los del vostre consell e altres vuy en Gerona ab mi residents vivent lo molt illustre senyor en Ferrando Rey Darago pare e senyor vostre e meu de gloriosa memoria a ell e a vos ab grand fervor e estimació han servit e servexen e acompanyen vuy en dia aci mi molt virtuosament lexants lurs quitacions e postposants tots lurs propis negocis de les quals coses senyor molt Illustre ells son dignes de laor e remuneració copioses perque senyor molt excellent a vostra sobirana clemencia humilment supplich en do singular hi deman que los sobredits e cascun dells atesas lurs condicions e estats e no contrestants lurs absencies daqui vulla haver per tal manera en sa continua memoria axi en promocions de officis com en altes favors e honors [...] Scrita en Gerona a VIII de Abril del any Mil. CCCC. XVI. La Reyna.⁶⁶

Maria també envia el seu secretari Pere Juan per tractar amb el rei tots els assumptes més urgents. La carta de presentació és la que segueix:

⁶⁶. ACA, C.R.D, n. 14, reg. 3108, fols. 1, 1v.

Molt altre molt excellent princep e poderos senyor.
marit e senyor meu molt car.

Vostre gran e magnifica senyoria: tremet lo fecl Secretari meu en Pere Juan portador de la present informat per mi de algunes coses les quals de part mia a vostra excellencia deu explicar per que senyor molt magnifich vos supplich vullats donar al dit Secretari meu en tot ço que de ma part vos dira tal fe e creença com ami fariets si personalmet vos ho dehia. Et tingueus nostre senyor deus molt excellent princep e poderos senyor: marit e senyor meu molt car: en sa continua proteccio ab exalsament de vostra Reynal corona. Scrita en Gerona, a VIII de Abril del any MCCCCXVI.

La Reyna.

Senyor.
La Reyna humil mltre vora quis
recomana en vora grana.

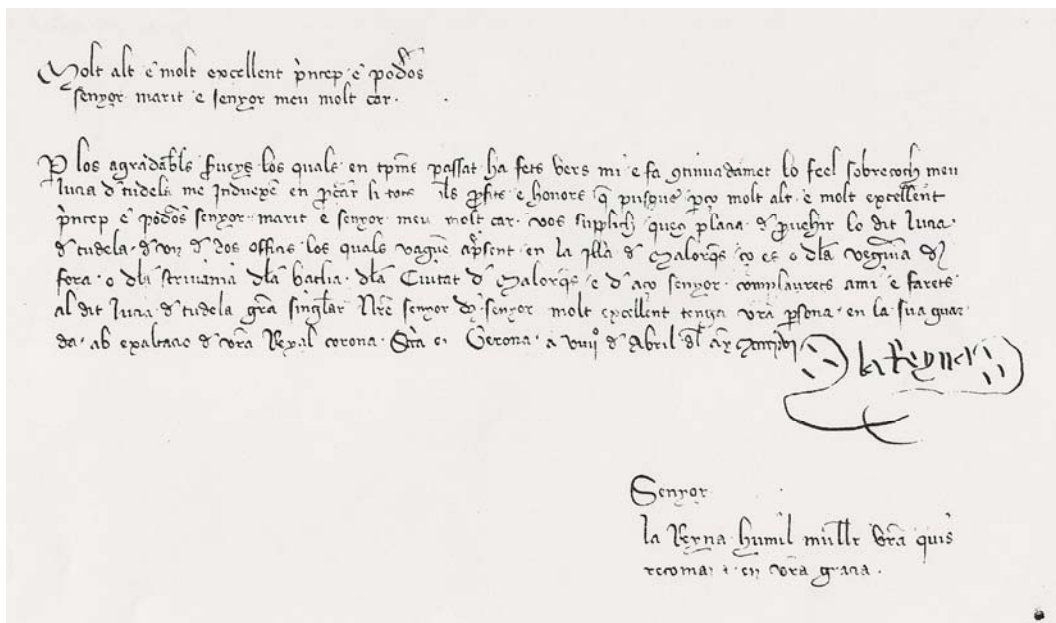
A vostra gran e magnifica senyoria tremet lo fecl Secretari meu en Pere Juan, portador de la present informat per mi de algunes coses les quals de part mia a vostra excellencia deu explicar per que senyor molt magnifich vos supplich vullats donar al dit secretari meu en tot ço que de ma part vos dira tal fe e creença com ami fariets si personalmet vos ho dehia E tingueus nostre senyor deus molt excellent princep e poderos senyor marit e senyor meu molt car en sa continua proteccio ab exalsament de vostra Reynal corona. Scrita en Gerona, a VIII de Abril del any MCCCCXVI. La Reyna.⁶⁷

Una carta, pràcticament idèntica a l'anterior, escrita el mateix dia, va ser enviada a la seva sogra, la reina Elionor. Es interessant ressaltar, ja que no cal reproduir el text, els termes en que es dirigeix a la reina viuda: *A la molt alta e molt excellent senyora, mare e senyora mia molt cara, la senyora Reyna Darago e de Sicilia relictà*. El mot llatí *relictà* significa abandonada, sola. En aquest cas, té el significat de viuda. Maria es presenta com: *La Reyna vostra humil filla quis recomana en vostra gracia e benedició*.⁶⁸ Alfons tenia molt bona relació amb la seva mare, a l'igual que l'havia tingut amb el seu pare. Les relacions de Maria amb la seva sogra devien ser bones perquè li escriu en moltes ocasions per assumptes diversos. Maria escriu també al majordom del rei, Berenguer Dolms (d'Oms) en contestació a una carta seva, en la qual li agraeix la informació rebuda.⁶⁹ Una recomanació especial fa la reina Maria per al seu *sobrecoch*, l'encarregat de la cuina, Pere de Tudela, que no devia ser acceptada pel rei, perquè el *sobrecoch* segueix al servei de la reina en el segon semestre de 1416:

⁶⁷. ACA, C.R.D. n. 15. Reg. 3108, fol. 3, 3v.

⁶⁸. ACA, reg. 3108, fol. 3v.

⁶⁹. ACA, reg. 3108, fol. 3v, 4.

Per los agradables serveis, los quals en temps passat ha fets vers mi e fa continuadament lo feel sobrecoch meu Luna de tudela me induexe en procurar li tots aquells profits e honors que pusquem per ço molt alt e molt excellent princep [...] vos supplich que us placia de provehir lo dit Luna de Tudela de un dels dos officis los quals vaguen a present en la illa de Malorques ço es o dela vegueria de fora o de la escrivania de la batlia de la ciutat de Malorques [...] Gerona a VIII de Abril del any MCCCCXVI. La Reyna.⁷⁰

A finals d'abril, Maria està preparant-se per sortir de Girona amb tot el seu seguici. Per fi es podrà reunir amb el seu marit. Envia ordres als batlles de diversos pobles (Besalú, Pera, Bordils, etc.) perquè lloguin animals de càrrega per transportar els equipatges. També demana a diversos nobles, Bernat de Cruïlles, Raimundo Xarmar, Arnald de Fuxà, Bernat Margarit i altres, que la vulguin acompanyar en el viatge:

Com nos per ordinacio del senyor Rey marit e senyor nostre molt car havam a partir daçi diluns primervinent e fer nostre camí al loch de sant Cugat del Valles, pregam vos affervorosament siats açi diumenge primervinent per seguir e acompanyar nos al dit loch e sera cosa que us tindrem a singular servey. Dada en Gerona sots lo segell del qual usarem stants princessa de Gerona com encara nostres segells no sien fets a XXVIII de Abril del any mil.CCCC.XVI. La Reyna.⁷¹

En la carta, Maria fa referència als segells que encara no té com a reina. Dels segells que es coneixen podem veure la reproducció següent encara que és tracta d'un segell de 1433, bastant deteriorat:

⁷⁰. ACA, C.R.D., n. 13; reg. 3108, fol. 3.

⁷¹. ACA, reg. 3108, fol. 4, 4v, 5.

Segell de la reina, dempeus, amb un luxós vestit i un fons arquitectònic gòtic. És un segell de cera vermella, de 95 mm. La llegenda, molt deteriorada, no és pot llegir bé.⁷²

La reina arriba a primers de maig al monestir de San Cugat del Vallès i espera les ordres d'Alfons. De tant patir en l'espera es devia posar malalta, segons consta en una carta que escriu a la seva sogra Elionor el 19 de maig, en la qual també li prega que es pagui a un servidor seu:

Aquests dies passats son stada un poch ansiosa per accident de una febra que he hauda la qual appellen los metges fimera Aço senyora e cara mare vos he scrit per ço que si per alguna persona haviets sabut lo dit meu accident non haguessets turbació alguna Apres senyora vos supplich que com aqui vage ffrancesch ajudant de boteller de casa mia per esser satisffet de aço quel senyor Rey pare e senyor meu aqui deus do santo repos li devia que per contemplació e esguard meu lo vullats haver per recomenat.⁷³

El mateix dia i amb quasi idèntiques paraules li escriu a Alfons per informar-lo de que ha estat malalta. Curiosament li diu que no s'enfadi, com si se sentís culpable i sabés que això no li faria cap gràcia; o bé pensava que s'enfadaria si s'assabentava per altres persones de la seva malaltia:

A vostra gran excellencia certifich com per gracia de nostre senyor Deus al fer de la present era en bona disposicio de ma persona es pero veritat que aquests dies passats son estada un poch ansiosa per accident de una febra que he

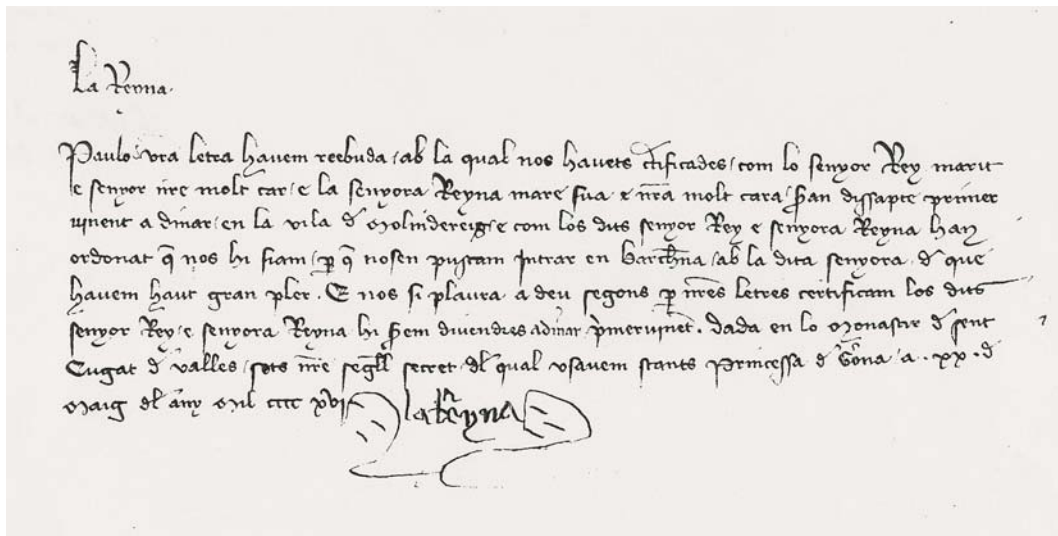
---

⁷². Es poden veure més segells de la reina Maria a l'Apèndix. Ferran de SEGARRA: *Sigillografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya*, vol. I, Barcelona, 1915, làm. LXI.

⁷³. ACA, reg. 3108, fol. 7.

hauuda la qual appellen los metges fimera De aço he scrit a vostra senyoria per ço com si per alguns es vostra senyoria stada certificada del dit accident no havats ennuig.⁷⁴

L'endemà, el 20 de maig, Maria escriu diverses cartes. Una és per recomanar a Pere de Belloch, segurament un metge, una donzella de casa seva que està malalta: *Vos trametem una moça de casa nostra malalta per curar la aqui per ço us pregam molt affectuosament que vos per sguard e contemplacio nostra hi vullats entendre al millo que porets.*⁷⁵ Les altres cartes estan dirigides a Alfons, a Elionor i al secretari del rei, Pau Nicolàs, amb un contingut semblant: confirmar que serà a Molins de Rei el dia convingut per trobar-se amb ells.⁷⁶ Reprodueixo la que està dirigida al secretari per haver consultat l'original:

*Paulo vostra letra havem reebuda ab la qual nos havets certificades com lo senyor Rey marit e senyor nostre molt car e la senyora Reyna mare sua e nostra molt cara seran dissabte primer vinent a dinar en la vila de Molindereig e com los dits senyor Rey e senyora Reyna han ordonat que nos hi siam perque nos en puscam intrar en Barchinona ab la dita senyora de que havem haut gran plaer E nos si plaura a deu segons per nostres letres certificam los dits senyor Rey e senyora Reyna hy serem divendres a dinar primervinent Dada en lo Monastir de sant Cugat del Vallès sots nostre segell secret del qual usavem stants Princessa de Gerona a XX de Maig del any Mil CCCCXVI La Reyna.*⁷⁷

Per fi, Maria es trobaria amb Alfons. Havien passat una temporada separats, més de dos mesos, per voluntat d'ell. Mentre Maria patia a Girona, Alfons despatxava tranquil·lament els assumptes d'estat des de Poblet i l'Espluga de Francolí. També trobava temps per anar a caçar porcs senglars als boscos de les muntanyes de Prades.⁷⁸ Amb 20 anys ja era rei, tenia tota una vida per endavant i ambiciosos projectes.

⁷⁴. ACA, reg. 3108, fol. 7.

⁷⁵. ACA, reg. 3108, fol. 7v.

⁷⁶. ACA, reg. 3108, fols. 7v, 8.

⁷⁷. ACA, C.R.D., n. 104, reg. 3108, 8.

⁷⁸. Giménez Soler, *Itinerario...*, op. cit., p. 2. ACA, reg. 2452, fol. 125.

Alfons i Maria a Barcelona i Tarragona. El Parlament de 1416.

L'entrada del rei Alfons a Barcelona, el 30 de maig, és recollida en el dietari del Consell de Cent:

Dissapte XXX. Aquest dia entra lo Senyor Rey Namfos qui venia del Monestir de Poblet hon havian soterrat lo Senyor Rey en Fferrando de bona memoria pare del dit Senyor. E aquest dia vengueren ab lo dit Senyor los honrats en Johan Fivaller en Ramon Despla en Benet Marimon e Micer Vicens Padrissa missatgers qui foren trameses per la Ciutat per la malaltia et mort del dit Senyor Rey en Ferrando.⁷⁹

En el seguici del rei, anaven el conseller segon, Joan Fivaller i els missatgers que s'havien enviat a Igualada quan el rei Ferran estava moribund, els quals havien seguit Alfons a l'enterrament del seu pare. L'entrada de l'esposa i la mare d'Alfons no està recollida. El seguici de la reina, generalment, entrava dos o tres dies més tard que el del rei. La gran quantitat de personal que s'havia d'allotjar en els palaus de la ciutat, requeria espaiar les entrades.

El palau reial major de Barcelona, vora la catedral, disposava d'una gran sala, el Saló del *Tinell*, on, de vegades, es reunien les corts o el parlament, com en aquest any de 1416. Però era un palau insuficient per allotjar molt servei. A prop de la Casa de la Ciutat, hi havia un altre palau dels reis, l'anomenat palau menor, avui desaparegut, que tenia un famós jardí, *l'Hort de la Reina*, amb animals salvatges i plantes de tota mena, ja esmentat. El seguici dels reis es repartia entre els dos palaus.

Alfons devia jurar com a nou sobirà en arribar a Barcelona però no he trobat cap referència a l'arxiu municipal. Només tinc la notícia de Melcior Miralles però la data del 2 de maig té que estar equivocada perquè no coincideix amb la de l'entrada a Barcelona del dia 30 de maig: *En lo dit any de M.CCCC.XVI., a II de maig, fonch jurat per rey e senyor lo molt victorios don Alfonso, fill e primogenit del dit rey en Ferando, lo qual don Alfonso, rey d'Arago, ha fet actes de molt gran virtut e de luable memoria. Dels que yo he vists, scriure de alguns en suma; dels altres, remetre als qui u saben.⁸⁰*

El 29 d'agost el rei convoca un Parlament General pel 15 de setembre: *Per provehir degudament en lo començament de nostra novella successió a algunes coses concernents grantment nostra honor servir e benavenir de nostre Principat de Cathalunya e de la cosa publica de aquell, entenem e volem haver vostra presencia consell e ajuda.⁸¹* El Parlament General era una assemblea dels tres braços convocada pel rei per demanar consell i ajuda en assumptes concrets. No tenia el caracter ampli de la Cort General ni estaven els convocats obligats a assistir-hi.⁸²

Alfons va aprofitar l'espera dels quinze dies per anar a caçar als Pirineus. Es va donar la circumstància de que va endarrerir l'inici del Parlament tres dies o

---

⁷⁹. *Dietari del Antich Consell barceloní... op. cit.* p. 203.

⁸⁰. Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* p. 117.

⁸¹. Fragment de la convocatòria feta als representants dels tres braços. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña. Cortes de Catalunya*, vol. XII, Real Academia de la Historia, Madrid, 1908, p. 2.

⁸². Víctor FERRO: *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pp. 238-241.

més, quan ja tothom estava convocat. Es veu que el rei s'hi trobava bé a la muntanya cercant óssos i porcs senglars. No li va preocupar fer-se esperar i causar molèsties als representants dels tres braços, alguns d'ells vinguts de lluny.⁸³ Des de Bellver de Cerdanya escriu el dia 11 de setembre al seu vicecanceller, Joan de Funes i al seu veguer de Barcelona, Joan Eymereich, perquè notifiquin la pròrroga: *Com nos per proheir degudament [...] haiam convocat Parlament [...] al XV die del present mes de setembre, e per algunes justes causes e rahons personalment lo dit jorn no puixan esser en la dita ciutat, volem [...] al XVIII dia del dit e deius scrit present mes de setembre e dalliavant de dia en die tro que Nos siam en la dita ciutat personalment constituïts als dits catalans proroguets.*⁸⁴

Els braços es van oposar a la pròrroga però no els va servir de res. Potser per això, el rei va iniciar les corts amb mal peu el dia 22 de setembre, una setmana més tard del previst. No li van perdonar la seva impertinència. Per altra banda, el rei va iniciar les sessions amb un memorial llegit en castellà, essent la llengua oficial la catalana, en que demanava ajuda per a una empresa militar:

*Ja sabedes como los Jenovesos no ha muyto tempo a Portopi e en Caller fizieron grant damnatges e iniuria a la Corona reyal, e despues agora durant la treva han robadas ciertas naves desta ciudat e de otras de que han fecho grant desonra a Nos e damnatge a nuestros vassallos. [...] Porque vos rogamos como a buenos e leyaes vassallos que vos querades sentir de nuestra honra, car bien sabedes que la nuestra honra vuestra y es. E assin mismo los vuestros damnatges reputamos Nos por propios. E encara mas que Nos dedes consello e aiuda sobre los ditos afferes [...] Certificando vos que Nos [...] somos aparellados con grant corazon de meter nuestros bienes e persona e encara la vida a todo treballo e periglo.*⁸⁵

El rei, amb valentia, proposava lluitar contra els genovesos per defensar els interessos del Principat. Els mercaders catalans tenien uns rivals perillosos en el Mediterrani, des de feia temps. La petita però poderosa i rica república de Gènova destorbava el comerç barceloní i piratejava per les illes i costes de la Corona d'Aragó. Malgrat tot, la guerra suposava lleves de tropes i diners. El braç eclesiàstic i el braç reial eren partidaris de negociar. No s'hi van negar.⁸⁶ Els síndics de Barcelona en el Parlament eren Joan Fivaller, Ramon Desplà, Francesc Conominés, Bonanat Pere i Vicens Pedriça.⁸⁷

En canvi, els nobles o braç militar no van accedir a la petició del rei. Joan Ramon Folch, comte de Cardona; Nuch, comte de Pallars; el procurador del comtat de Prades; Bernat de Cabrera; Pere, vescomte d'Illa i de Canet; Pere, vescomte de Rocabertí; Joan, vescomte de Vilamur; Ramon, vescomte de Perellós; i Guillem de So, vescomte d'Evol, encapçalaven la llista dels nobles convocats.⁸⁸

---

⁸³. Les ciutats o viles reials (braç reial) convocades eren: Girona, Tortosa, Manresa, Vic, Perpinyà, Cervera, Vilafranca del Penedès, Puigcerdà, Vilafranca de Conflent, Cotlliure, Figueres, Torroella de Montgrí, Berga, Camprodon, Montblanc, Arboç, Besalú i Balaguer. Els bisbes convocats eren els de Barcelona, Tortosa, Lleida, la Seu d'Urgell, Vic, Girona i Elna. Els Abats i el nobles convocats eren també de procedència variada. *Cortes... op. cit.* pp. 2-10.

⁸⁴. *Cortes de Cataluña, op. cit.* pp. 10-11.

⁸⁵. *Ibid.* p. 20.

⁸⁶. Vicens Vives, *op. cit.* p. 106.

⁸⁷. *Cortes de Cataluña, op. cit.* p.27.

⁸⁸. *Ibid.* p. 6.

Els que havien de participar en l'acció militar, al costat del rei, s'hi van negar amb contundència: *En la ajuda per vos, Senyor demanada responen los staments dels Comtes, Vezcomtes, barons, nobles e dels cavallers [...] quels dessus dits no son tenguts ne han acostumat de subvenir en tals actes [...] E per conservacio de les dites libertats, privilegis, costums e prerogatives, parlant ab la dita reverencia, Vos diem de no en la dita ajuda.*⁸⁹

El Parlament es va acabar ben aviat, el 19 de desembre. Veient el rei que no podia aconseguir l'ajuda sol·licitada, va clausurar el Parlament: *Lo senyor Rey proroga lo present Parlament per al deen die de febrer primer vinent (...) licència los del dit Parlament...*⁹⁰ Si un braç votava no, era impossible tirar endavant, ja que es requeria la unanimitat per prendre les decisions. Alfons es trobava amb els mateixos problemes en que s'havia trobat son pare, el rei Ferran. Als dos els resultava difícil entendre i acceptar el tipus de monarquia pactista que s'havia establert en la Corona d'Aragó i, en aquest cas, la situació privilegiada del Principat de Catalunya. Calia molta negociació i temps per convèncer en les corts. En aquesta ocasió, l'estament nobiliari, el més privilegiat i que devia donar suport al seu cap militar, el rei, va dir no. Alfons hauria d'esperar.

El rei no va parar massa temps a Barcelona. Entre octubre i novembre va passar alguns dies a Sant Boi del Llobregat, com es pot seguir en l'itinerari fet per Giménez Soler. Alfons va i ve de Barcelona; visita Martorell, Vilafranca del Penedès, El Vendrell, Tarragona. Al desembre va a Castelldefels, Vilanova i la Geltrú; torna a Tarragona on es troba la reina Maria.⁹¹ No para quiet. De Barcelona se'n va anar disgustat.

La reina Maria en arribar a Barcelona al juny, s'ha d'ocupar d'organitzar la seva casa i de diversos assumptes que arriben a les seves mans. Devia estar bastant entretinguda, perquè tenia molts servidors i li sol·licitaven molts favors. En una carta que escriu, el 25 de juny, al seu cunyat Joan que estava de virrei a Sicília, li comunica que tota la família, que es troba a Barcelona, està bé: *Vos certificam que [...] de la present la senyora Reyna mare nostra e vostra e lo senyor Rey marit e senyor nostre molt car, e nos, e linfant don pedro e linfanta dona maria frares nostres e vostres estan per gracia de nostre senyor Deus en bona disposicio e sanitat de les persones. E si infant inclit e magnifich e frare nostre molt car son algunes coses que per vos fer puscam nos de bon voler les complirets per obra.*⁹²

Per una altra carta que escriu Maria a Bernat de Cruïlles, el seu majordom i conseller, el 25 de juny, sabem que hi va haver un robatori en el seu palau. Barcelona no era una ciutat gaire segura. Els lladres s'atrevien a tot, fins a robar en el palau del rei:

Per que nos sapiam millo la veritat del barat o robatori quens es stat fet del argent de nostre rebost e del qual son delats Andreu e Anthoni torres frares los quals vos segons som informats tenits presos, nos vullats remetre los dits Andreu e Athoni ells empero donant bons e sufficients ffiances a conaguda vostra de pagar CL florins o dar raho del dit argent e faent pagament e homanatge e posant se pena bona e partint daqui vendran dret cami açi es metran en poder

---

⁸⁹. *Ibid.* p. 41.

⁹⁰. *Ibid.* p. 49.

⁹¹. Giménez Soler, *op. cit.* pp. 4-6

⁹². ACA, reg. 3108, fol. 9v.

*nostre. E serats cosa de quens farets plaer e servey [...] los havets presos per la letra quel veguer de Barchinona vos ne havia feta.*⁹³

La reina volia investigar el robatori per fer justícia. Demana al noble Bernat que li enviï els lladres. Es proposa que tornin la plata robada o paguin 150 florins. Al cap d'unes setmanes, el 13 de juliol, Maria torna a reclamar a Cruïlles els lladres i envia un oficial perquè els porti a palau: *Pregam vos affectuosament vos vullats liurar e donar en nom nostre al feel porter nostre en Bartran Garriga portador de la present Nandreu e Anthoni torres los quals vos tenits presos per ço que com ells sien açi millo puscam saber lo barat o robatori qui ses fet del nostre argent.*⁹⁴

El fet d'haver d'escriure dues vegades per reclamar els presos, ens indica que Cruïlles no seguia o no havia pogut seguir, les ordres de la reina. Potser, Bernat de Cruïlles no va fer cas de Maria per ser una reina joveneta i recent arribada al tron. L'ordre no venia directament del rei Alfons, però Maria es farà respectar desseguida. No oblida ni deixa passar les coses. Té caracter i, encara que amb bones paraules, imposa la seva autoritat.

Maria demana, el dia 11 de juliol, per escrit, a Joan ça Riera, jurat i ciutadà de Girona, que reclami als jurats d'aquella ciutat una vaixella de plata que tenien encarregada: *reebem dels jurats de Gerona una letra escrita a XII de juny proper passat ab la qual nos certificaren quens tremetien dins breus dies la vaxella dargent de que lo senyor Rey marit e senyor nostre molt car e nos los havem pagats e encarragats e fins are non han res fet.*⁹⁵ Al mateix temps escriu també als jurats amb la mateixa sol·licitud: *regracians vos vostra offera vos pregam altra vagada lons vullats prestament tremetra car cosa sera de quens complaurets.*⁹⁶

La reina havia recomanat, el 14 de maig, des de Sant Cugat del Vallès, a l'abadessa del convent de Sant Daniel de Girona, un filla de Joan ça Riera, Constança, que volia ser monja.⁹⁷ En la carta que li escriu al pare sobre la vaixella, li pregunta com ha anat tot i si necessita alguna cosa respecte a la seva filla. Hi haurà altres recomanacions de la reina perquè entri alguna noia en els convents, com la que fa a l'abadessa del monestir de la *Saydia* (Zaidia) de València, el 19 de juliol. Es tracta d'Isabel de Sant Jordi, germana de Jordi de Sant Jordi, cambrer del rei Alfons i poeta. Fins i tot, la reina recomana la noia al bisbe de València perquè l'ajudi a entrar en el monestir.⁹⁸

Maria manté correspondència amb diverses autoritats religioses, com el bisbe de Girona, l'arquebisbe de Tarragona o el cardenal d'*Yspanie* (al qual escriu en llatí, el dia 10 de juliol) per fer algunes recomanacions, per assumptes de justícia o altres.⁹⁹ No apareix el nom del cardenal d'Espanya. Es possible que fos el cardenal que assistia al Concili de Constança, com a cap de la representació espanyola. Trobem un memorial sobre 14 servidors de la reina, redactat en llatí, dirigit als ambaixadors que s'envien al Concili de Constança en el que s'estableixen uns pagaments. Encapçala la llista Francesc de Burgos, sacerdot i

---

⁹³. ACA, reg. 3108, fol. 10.

⁹⁴. ACA, reg. 3108, fol. 12v.

⁹⁵. ACA, reg. 3108, fol. 11v.

⁹⁶. ACA, reg. 3108, fol. 11v,12.

⁹⁷. ACA, reg. 3108, fol. 6v.

⁹⁸. ACA, reg. 3108, fol. 13.

⁹⁹. ACA, reg. 3108, fol. 8, 8v, 11.

doctor en medicina, els altres són també clergues, estudiants de teologia, un sagristà i un escolà. Pertanyien a la capella de la reina.¹⁰⁰

El rei Alfons va enviar els seus ambaixadors al concili el 10 de setembre de 1416. Eren els següents: Joan Ramon Folch, comte de Cardona; fra Antoni Caxal, general de l'orde de la Mercè; Felip de Malla, canonge de Barcelona (clergue de gran eloqüència); Gonzalo de Santa Maria (jueu convers que més tard arribarà a ser bisbe de Burgos); i Miquel de Naves (més endavant va ser bisbe de Vic).¹⁰¹

En el Concili de Constança es van reunir els representants per nacions: Alemanya, Espanya, França, Itàlia i Anglaterra. D'Espanya estaven els ambaixadors de Castella, Aragó, Navarra i Portugal. La intervenció de l'emperador Segimon i dels reis dels diversos països, en el cas d'Aragó de Ferran I i del seu fill Alfons V, va ser decisiva per acabar amb el cisma.¹⁰² El concili iniciat el 5 de novembre de 1414, es va tancar el 26 de juliol de 1417.

Maria es preocupa per moltes coses, també dels assumptes domèstics més petits, fins i tot del jardí. En una carta he trobat que va encarregar diverses plantes a Joan Olivella, cònsol dels castellans en Mallorca, el dia de 15 de juliol: *E pregam vos que com pus prestament porets e ab la primera fusta (vaixell) qui vinga daça nos remetats I patit branquet e I bogiot e alguns testos de murtra e de romani e de altres semblants coses, e nos fer vos ho em pagar e sera cosa que us tindrem a servei singular.*¹⁰³

El tema econòmic i administratiu del que s'ha de preocupar la reina, també queda reflectit en la correspondència registrada. Maria té un tresorer, Bartomeu Gras, però ha d'escriure i reclamar, de vegades, els pagaments que li corresponen per mantenir la seva casa. El 12 d'agost escriu al batlle general de València, reclamant 1.000 florins d'or:

*Batle general, sapiats quel senyor Rey marit e senyor nostre molt car ab letre sua dada en Barchinona a VI dies del present mes dagost nos ha assignats Mil florins dor darago, axi sobre les demandes de son novel regiment com sobre totes rendes diners e emoluments de vostre offici [...] En com nos per supplir a les necessitats de nostra cort haram molt acor de haver prestament los dits Mil florins...*¹⁰⁴

Maria escriu el 12 de setembre al rei, quan aquest es troba fora de Barcelona, de cacera pel Pirineu, per comunicar-li què ha fet respecte a reclamar un cobrament a compte del seu dot:

De vostra gran senyoria he reebuda letra ab la qual vos senyor e marit meu molt car me pregavets loar e aprovar lo poder per vostra senyoria donat al amat mossen Alvaro Davila manescal vostra e de que nou jo lo hi donat mitgensant sagrament (jurament) que pusca demanar e reebre deu milia florins darago de las MCC doblas que per mon dot deuen esser donades per lo Rey de Castella. Jo senyor per alguns duptes que man ocorreguts dels quals ab vostre

¹⁰⁰. ACA, reg. 3108, fol. 10, 10v, 11.

¹⁰¹. Sebastian PUIG Y PUIG: *Episcopologio de la Sede Barcinonense*, Editorial Balmes, Barcelona, 1929, pp. 298-300.

¹⁰². Llorca-García Villoslada, *op. cit.* pp.247-258.

¹⁰³. ACA, reg. 3108, 13v.

¹⁰⁴. ACA, reg. 3108, 16v.

*senyorie he proposat [...] vos supplich que us placia que en aço sia sobresegut...*¹⁰⁵

El dies 15 i 16 de setembre, Maria escriu tres cartes de presentació del seu secretari Pere Juan, el qual va ser enviat a Castella i un document en llatí d'acreditació per al mateix oficial. La primera és una carta que envia a la seva sogra, la reina Elionor; la segona l'envia al seu germà, el rei Joan II (que seria rebuda per la seva mare, la reina Caterina, la regent) i la tercera, escrita en llatí, està dirigida a l'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas, un dels personatges més influents de la cort castellana. Encara que la missió del secretari no s'explica en les cartes, sabem per la posterior documentació consultada que anava a reclamar el pagament del dot. Veiem les enviades a la reina Elionor i al rei Joan:

*A la vuestra excellent senyoria envio lo fiel secretari mio en P. Juan portador de les presentes informado por mi de algunas cosas las quales de mi parte devie dezir a vuestra muy gran senyoria sobre mis feytos por que muy alta e muyt excellent senyora a vuestra excellent senyoria supplico humilment que en lo que de mi parte vos digua lo dito secretario dedes fe plenera como ami fariedes si personalmente les vos dezia.*¹⁰⁶

*Rey muyt caro e muyt amado hermano Nos la Reyna daragon e de Sicilia e Primogenita de Castilla vos enviamos muyto a saludar como aquell que muyto amamos [...] Como nos assim sobre algunas cosas toquantes a nuestros aferes e negocios nuestros como sobre otras cosas muytas, embiamos a vuestra presencia lo fiel Secretario nuestro Pere Juan informado de nos de la intencion e querer que havemos...*¹⁰⁷

És interessant comprovar com Maria escriu també a l'arquebisbe de Toledo perquè sap que té una gran influència sobre la reina Caterina i en el seu consell. De fet, és el que decideix en moltes coses de la cort. El rei Joan, amb només 11 anys tenia poca capacitat per a governar. ¿Per què Maria demana també ajuda a la reina Elionor? Cal deduir que ella podia decidir o influir en la cort sobre els assumptes de Maria. Era una dona de prestigi i tenia molt bones relacions. Encara que Maria escriu a Elionor, ella és trobava encara a Barcelona o, potser, en algun lloc proper. Segons Alan Ryder, Elionor no va sortir dels territoris de la Corona d'Aragó fins a finals de març de 1417.¹⁰⁸

A mitjans de novembre, Alfons i Maria passen uns dies junts a Tarragona. El rei no tarda en desplaçar-se, per qüestió de les corts de Barcelona: va a Vilafranca, a Martorell i a Sant Boi, a prop de Barcelona. Al desembre torna a Tarragona uns dies amb la reina. Després viatja a Vilanova i la Geltrú i a Castelldefels.¹⁰⁹ Va ser per clausurar les corts de Barcelona. La festa de Nadal la passa el rei a Tarragona amb Maria.

Si Maria va anar a residir a Tarragona un parell de mesos va ser per ordres del seu marit. Després de l'experiència de Girona, Maria ho tenia clar. Seguiria les ordres d'Alfons sense discutir. Tarragona era una ciutat petita però senyorial, amb

---

¹⁰⁵. ACA, reg. 3108, 19v.

¹⁰⁶. ACA, reg. 3108, 19v.

¹⁰⁷. ACA, reg. 3108, fol. 20.

¹⁰⁸. Alan Ryder, *op. cit.* p. 76.

¹⁰⁹. Giménez Soler, *op. cit.*, pp. 5-6.

restes del seu passat romà, vora el Mediterrani, com Barcelona, amb una gran vista sobre el mar des del seu penya-segat. La imperial Tarraco evocaria, potser, grans gestes a Alfons i es trobaria més tranquil que a Barcelona. A més, li sortiria millor econòmicament. Barcelona era una ciutat cara i les autoritats feien pagar impostos. Aquest factor es tenia en compte a l'hora de les estances i els desplaçaments reials.

La reina, des de Tarragona, segueix ocupant-se en els assumptes domèstics i en d'altres que li arriben a la cort. Demana al seu cambrer, Andreu d'Ordesielles que vagi a veure al seu tresorer i li enviï diverses coses per fer-se uns vestits: *Andrez manam vos que vista la present siats ab nostre Tresorer per pendre lo drap per la gonella segons ja us havíem manat la qual vos manam de consequent farats per espatxar ens trametats la gonella e los punyets. E aixímateix digats al nostre pellicer que de consequent sens alguna dilacio vinga aci ab les pells que ja li havíent manat...*¹¹⁰

Moltes vegades es demanen a la reina recomanacions per obtenir algun favor, càrrec o lloc de treball. Com que Maria era filla de la reina de Castella, en molts casos, li demanen recomanació per a la cort castellana. Hi ha un moviment de servidors entre les dues corts, la d'Alfons i Maria, reis d'Aragó i la de Caterina i Joan, mare i fill, reis de Castella. Els dos regnes estan governats per la família Trastàmara, dividida en les dues branques, la de Joan II i la d'Alfons V, cosins germans i cunyats. Quan Ferran va esdevenir rei d'Aragó es va endur alguns oficials i servidors de la seva cort de Castella. Alfons i Maria, també van fer el mateix amb alguns servidors de les seves cases respectives. Per cert, als catalans no els feia gens de gràcia que el rei tingués alguns oficials castellans. Volien que fossin tots de la corona d'Aragó. El rei va excusar-se dient que eren vells i fidels servidors que no els podia fer fora.¹¹¹

Maria escriu a la seva mare, la reina Caterina, per recomanar Alfonso García de Paredes. Com que és la primera carta que transcriu dirigida per Maria a la reina de Castella, he copiat les formules protocol·làries corresponents a la mare i a la filla:

Muyt alta e muyt excelente senyora

Madre e senyora mia muyt cara.

Segund he entendido vaga agora el officio de contadoria del Rey vuestro fillo mi hermano [...] por que muyt alta senyora e cara madre como por los servicios feytos al senyor Rey don Enrique padre mio de memoria gloriosa por el padre de Alfonso garcia de paredes deseo sea proveyto e honor a vuestra excellencia suppllico humilmente que sea de su merced del dito officio [...] caso que el dito officio dado sea a otri provedir al dito Alfonso de otro officio a este igualmente [...] E esto senyoria muyt alta e cara madre tendre yo a gracia e merced a vuestra magnificencia la qual el Rey eternal por la suya infinida clemencia faga vivir con sanidad buena luengamente e prospera segund ella desea. Escrita en Tarragona a XXIII dias de Noviembre del anyo de la natividad de nuestro senyor. M.CCCC.XVII. La Reyna.

Senyora

La vuestra humil filla la Reyna

Daragon e de Sicilia que se re

comanda en vuestra gracia e merced.

A la muy alta e muyt excelente

¹¹⁰. ACA, reg. 3162, fol. 2v.

¹¹¹. Vicens Vives, *op. cit.* p.107.

*senyora madre e senyora mia muyt
cara la senyora Reyna de castiella.*¹¹²

Podem veure amb quin respecte i solemnitat li escriu Maria a la seva mare. En les diverses cartes que he consultat es manté aquest estil correcte i cerimoniós. No hi ha espai per a la franquesa ni la espontaneïtat. És una correspondència que tothom pot llegir. Està registrada. Aquesta es la principal dificultat per a conèixer el que pensa el nostre personatge, la reina Maria. No podem saber, realment, com són les relacions entre Maria i la seva mare; no podem saber com eren les relacions autèntiques entre Maria i el seu marit. La cortesia tapa la veritat. El que sí podem fer és interpretar els fets, les accions de cadascun. Això li toca a l'historiador: la difícil anàlisi d'uns fets llunyans dels que no es té més que una escassa informació.

Maria escriu a la seva mare sovint. També escriu molt al seu marit quant està absent per assumptes diversos. Es carteja amb la seva sogra amb la que manté una afectuosa relació. Hi ha correspondència dirigida als oficials del rei i a religiosos, entre altres. He seleccionat algunes cartes per recrear una mica el món en què es mou la reina i les seves ocupacions.

En moltes cartes hi ha recomanacions com la que dirigeix al rei de Navarra:

*Rey molt car e amat oncle per verdadera relació havem sabut que en vostre Regne vagua un Abadiat de un monestir de Monges blanchs [...] appellat Santa Maria de reina. E com nos havam a cor e voler gran que lamat Capella major de nostra capella frare Garcia palleranho del dit horde sia collocat e provehit de algun bon benefici com sie honest religios de bona vida e conversacio e de totes bones virtuts e costums [...] pregam vos cordialment que lo dit ffrare Garcia per vos sie manat esser provehit e investit del dit Abadiat...*¹¹³

Maria envia al seu marit i al seu conseller Berenguer de Bardaxí, dues cartes quasi idèntiques, recomanant a Antoni Xarch, ciutadà de Barcelona per a procurador reial en el regne de Sardenya: *A vostra gran Excellencia significh que sabuda la mort del procurador Reyal del Regne de sardenya per mossen Matheu ram majordom de casa mia [...] del dit offici de procurador Reyal volgues provehir nanthoni xarch Ciutada de Barchinona lo qual segons som informada es hom ben savi abte e sufficient a regir lo dit offici...*¹¹⁴

Una recomanació de Maria per Antoni de Frederich, doctor en lleis, arriba fins a Sicília. Va dirigida als virreis, Domingo, bisbe de Lleida i el noble Antoni de Cardona: *Com lo molt alt senyor Rey marit e senyor nostre molt car per be avenir profit e utilitat del dit senyor e sos Regnes e terres en son ple e madur consell han delliberat que lo feel nostre micer Anthoni de frederich doctor en leys de la Ciutat de palerm daquex Regne vaia per embaxador a les parts de constança en nom e per part dels perlats e clero daquex Regne...*¹¹⁵

En aquesta ocasió veiem com Maria actua en delegació del rei. Cal preguntar-nos el perquè. Sens dubte, el rei confiava en la seva esposa. Ella era profundament religiosa i mantenia relacions excel·lents amb el clergat. Estaria ben

---

¹¹². ACA, reg. 3162, fol. 2v.

¹¹³. Tarragona, 5 desembre 1416. ACA, reg. 3162, fol. 6v.

¹¹⁴. Tarragona, 1 desembre 1416. ACA, reg. 3162, fol. 7.

¹¹⁵. Tarragona, 23 desembre 1416. ACA, reg. 3162, fol. 8v.

assabentada de tots els afers relacionats amb el concili de Constança i, per això, Alfons li encomanava algunes tasques de govern relacionades amb l'Església. Maria va escriure als ambaixadors que es trobaven a Constança per informar-se de tot: *Desitgem molt saber e haver noves [...] e emanaments del dit sant concili. E sobre les dites coses e altres hayam plenament informat de nostra intencio lamat nostre mossen ramon xamar pregam vos affectuosament que a tot ço quel dit mossen ramon vos explicara per part nostra donets plena fe e creença...*¹¹⁶

Per a la reina de Castella trobem la recomanació d'un matrimoni: Mencia Rodriguez que havia estat al servei de Caterina, la qual es casa amb el noble Fernando Manuel. Maria prega a la seva mare que els ajudi: *Supplico humilmente sie de su merced en este caso mandar los aquella gracia que por bien terna (...) e daqui adelante haver ellos ambos en sus afferes en principal recomendacion...*¹¹⁷.

Al cap d'uns dies la reina Maria recomana a Rodrigo de Bosmediano que havia estat al servei de l'infant Joan, germà d'Alfons, quan estava de virrei a Sicília. Ha tornat a l'Aragó i ha d'anar a Castella a causa d'un plet:

*Rodrigo de bosmediano con mi agora es venido del Regno de sicilia [...] tiene algun pleyto o question en corte del Rey vuestro fillo mi caro hermano. E como el dito Rodrigo e los senyores antepassados siempre hayan servido los Reyes de castiella [...] como sea razonable que los servidores hayan de los senyores gracias e mercedes e en sus afferes e negocios grandes favores [...] sea de su merced el dito Rodrigo en el dito pleyto [...] en principal recomendacion...*¹¹⁸.

Maria recomana també, el mateix dia, un altre cavaller vingut de Sicília, Rodrigo Alvarez de Valladolid.¹¹⁹

Les dificultats d'una reina

Maria no va tenir un camí fàcil en els seus inicis com a reina. Hem vist com des de Girona no va poder compartir íntimament amb Alfons les emocions del dol per la mort del seu sogre, el rei Ferran, ni el goig de l'accés al tron d'Alfons i d'ella mateixa com a reina. Maria, a Girona, va assaborir l'amargor d'una solitud imposada.

Els mesos que va passar amb el rei a Barcelona devien ser un consol per als seus sentiments ferits. Quan es va traslladar a Tarragona encara va poder gaudir algunes dies al costat d'Alfons. Posteriorment, ha d'anar a Tortosa a passar els mesos d'hivern: gener, febrer i març, una temporada difícil a causa de les dificultats econòmiques, l'absència del rei i la mala salut.

Maria es troba sola, sense que el marit la consoli ni l'ajudi, ans el contrari, Alfons, de viatge per l'Aragó, triga en tornar al seu costat. ¿Què passa entre Maria i Alfons? Evidentment, el seu matrimoni havia estat un enllaç polític i no

---

¹¹⁶. Tortosa, el 23 gener 1417. ACA, reg. 3162, fol. 16v.

¹¹⁷. Tarragona, 19 desembre 1416. ACA, reg. 3162, fol. 11v.

¹¹⁸. Tarragona, 30 desembre 1416. Posa a *XXX de deziembre del anyo MCCCCXVII*, perquè l'any el canviaven després de la nativitat de Jesús, és a dir després de Nadal. ACA, reg. 3162, fol. 11v.

¹¹⁹. Tarragona, 30 desembre 1416. ACA, reg. 3162, fol. 13v.

funcionava en el pla sentimental. La correspondència de la reina no permet entreveure cap queixa envers el seu marit. Maria va sofrir en silenci la manca d'amor del rei. Potser es sentia culpable de no complaure'l prou.

Els historiadors d'Alfons (Alan Ryder, Comenge i altres) opinen que la manca de salut de la reina o la falta d'atractiu físic, causaven repulsa en el rei. En lloc d'una causa, potser la mala salut de la reina era una conseqüència de la indiferència d'Alfons. El patiment, els nervis i l'angoixa li provocaven mals de cap i altres símptomes psicossomàtics. Si es té en compte una certa predisposició genètica, ja podem entendre la situació difícil de la vida de Maria.

Quan es va casar, Maria encara no tenia la regla. Li va venir, per primera vegada, a València, el 18 d'agost de 1417, als 16 anys. El fet que Maria no quedés embarassada durant els primers dos anys de casats, potser també va resultar frustrant per Alfons. Però la reina encara era molt jove i tenia temps de donar-li fills.

El registre de la cancelleria que recull la correspondència de la reina ens mostra tots els afers que despatxava Maria i les seves dificultats. La seva situació econòmica era molt difícil pel que es pot deduir del que diu. Depenia dels diners que li havien d'enviar de Castella per al seu manteniment. No arribaven. La reina es passa mesos sense pagar els seus servidors. Maria va experimentar la decepció de no ser escoltada ni ajudada per la seva mare, la reina de Castella. El marit tampoc responia com calia. En alguns moments, es devia sentir abandonada de tots.

Els rumors sobre les desavinences entre el rei i la reina van arribar a la cort de la reina Caterina. Els rumors devien ser certs. En la cort no es podien guardar els secrets. Tots s'assabentaven de tot. Alguna discussió entre Maria i Alfons hauria tingut testimonis. Maria va desmentir en una carta a la seva mare aquests rumors. Perdonava el marit i l'exculpava. L'estimava i, sens dubte, no el volia perdre.

Analitzo algunes cartes en que apareixen els problemes de Maria en aquells difícils mesos passats a Tortosa. Destaco també algun assumpte de tipus general, interessant, per veure com anaven les relacions entre els dos regnes veïns: Castella i Aragó.

El secretari de la reina, en Pere Juan, havia estat enviat a Castella per recaptar els diners que corresponien a Maria. El 10 de desembre de 1416, des de Tarragona, Maria li escriu:

*Secretari vostra letra havem reebuda e ensemps les coses en aquella contengudes vos responem e crehem que ab affany e treball havets a recabar la moneda e que si vos no y fassets anar no si ni aguera tanta recaptada. E per tant com havem molt necessari que la moneda fos aci vos manam que vista la present per via de cambis en calate o en darocha o lla hon los trobarets de les presents deça o ab la pus presta e segura via o manera que porets e conexerets nos trametats tota quanta moneda havats reebuda ensemps ab les coses que segons vostra letra nos havets aqui comprades. E en lo remanent o restant quantitat entenets ab gran/diligencia a recabar...*¹²⁰

De moment, el secretari ha recaptat alguns diners. La reina li demana que els enviï tan aviat com pugui.

---

¹²⁰. ACA, reg. 3162, fol. 6v.

El 20 de desembre de 1416, des de Tarragona, la reina envia una carta a la seva mare de tipus totalment familiar, interessant-se per la seva salut ja que li han comunicat que està malalta. Li diu que el seu marit i ella estan bé:

*La vuestra muy humil fija Reyna de Aragon e de sicilia con filial recomendacion beso vuestras manos e mi comiendo en vuestra gracia e bendicion muy excelente e muy cara e muy amada senyora madre porque aca se ha dicho e de presente dize que non seades bien dispuesta suplico vos de gracia que por mi consolacion del mejoramiento de vuestra buena sanidad e consideracion daquella e asi mismo de la salud e buen estado de las personas del Rey de castiella mi caro e muy amado hermano e de la infanta dona cathalina muy cara e bien amada hermana mia...*¹²¹

De Castella comencen a arribar noves sobre els problemes de la recaptació del dot i altres assumptes econòmics. Maria demana explicacions al seu secretari Pere Juan perquè no ha pagat 100 florins a l'ardiaca de Niebla, Fernando Díez de Toledo, el qual està encarregat de gestionar el cobrament del dot. La reina està preocupada i li mana fer el pagament: *En p. juan segons havem entes vos havets fet manament de part nostra an Ruy Fferrandez Dalmaçan recabdador nostro en Regne de Castiella que no pagas al amat nostre larcediano de nievla aquells mil florins dor darago los quals nos ab letra nostra assignada del senyor Rey marit e senyor nostre molt car haviem assignat...*¹²²

En el mes de gener Maria es troba a Tortosa i comença a tenir greus problemes econòmics. Ha encarregat uns brodats i no hi ha diners per pagar. Es queixa a la seva mare i li reclama el dot:

*Por las necessidades que el senyor Rey don Fferrando de loable memoria padre del senyor Rey mi marido muyt caro e muyt amado mio e despues al dito senyor Rey marido mio de cada dia han crecido e crecen no han podido dar manera que los servidores de mi casa fuesen e sean provedidos como conviene por la qual razon los que han continuado mi servicio han passado e aun pasan de grandes angustias. E yo veendo estas cosas que assi se tiene a los servidores a la larga no sin razon son intollerables e suplicando al dito senyor Rey marido mio muyt caro e instando que enbiasse por las dozientas mil doblas de mi dot que aquellas comutasse en quitamiento de su patrimonio del qual patrimonio quitado dotasse e assignasse ami camara de quen pueda sutentar mi estado [...] E por esto el dito senyor embia assi al archidiano de niebla de su consello al qual he informado largamente de mi entencion...*¹²³

Segons el que explica Maria, el rei Ferran i després Alfons tenien moltes despeses. Ella necessitava els diners del dot per pagar el servei de la seva casa.

Maria també escriu a la seva mare, de part d'Alfons, per resoldre un conflicte sobre uns mercaders valencians als quals se'ls havia embargat les mercaderies a Castella. El rei envia a Gabriel Palomar, doctor en lleis, i Maria demana a Caterina sigui atès a la cort.¹²⁴ Els mercaders de la Corona d'Aragó tenen dificultats per transitar per Castella. Alfons defensa els interessos

---

¹²¹. ACA, reg. 3162, fol. 10v.

¹²². Tarragona, 26 desembre 1416 (posa 1417). ACA, reg. 3162, fol. 11.

¹²³. Tortosa, 23 gener 1417. ACA, reg. 3162, fols. 16, 16v.

¹²⁴. Tortosa, 20 gener 1417. ACA, reg. 3162, fol. 17.

comercials del seu regne, ja que també li poden reportar diners mitjançant les subvencions del braç reial en les corts.

El patiment pels problemes econòmics acaba amb la salut de Maria. Així ho podem comprovar en la carta enviada al seu tresorer Bartomeu Gras:

*Tresorer per lo feel nostre nanthoni gras havem reebuda una letra vostra de creença la qual per lo dit anthoni nos es estada a nos explicada. E haven haut singular plaer us regraciam molt de las missas e pregaries que havets fetes dir a madona santa Maria de montserrat per raho de nostre accident creemos fermament que havets gran plaer e consolacio de la bona sanitat de vostra persona. Mes avant havem haut plaer com havets reebuts los Mil florins de Valence. E aximateix ab lo dit anthoni ha pres carrech de donar recapte [...] a les coses que havem manades fer obrar a dona johana de prades [...] quens tramet fets mija peça de tela de romania que no lens havets tramesa [...] E mes anant que fessets liurar a mestre johano drap de liesa per una cota e un mantonet [...] adzeytoni vellutat negre per un capero e dos parells de punyets...*¹²⁵

Maria havia patit un *accident*, una malaltia. El seu tresorer que vivia a Barcelona, li havia encomanat unes misses al monestir de Montserrat perquè recuperés la salut. La malaltia ja havia passat, però encara estava una mica feble. Com que té l'esperança de reunir-se aviat amb el seu marit, encarrega unes andes per viatjar, com podem comprovar a continuació:

*Tresorer per convalidacio e conservacio dela bona sanitat de nostra persona havem delliberat de manar fer unes andes per ço que com a deus placia que partiscam daci anem per lo cami reposada e folgada e per aquesta raho escrivim an Moragues fuster ara sots batlle de Barchinona que vista la present sia aci per que donats la letra e fets de manera que decontinent sie aci tota dilacio apart posada...*¹²⁶

Maria estava contenta perquè li havien arribat uns quants diners de València. Havia encarregat al seu tresorer que li enviés alguns articles per fer-se uns vestits. Maria espera rebre també alguns diners de la seva mare. En una carta li diu que ella i el rei estan bé i li dóna les gràcies: *muyt alta senyora e cara madre regraciando vos la buena provision que havedes feyta que dinero alguno no se pague de mi mantenimiento por assignaciones algunas sino que vengan todos en mis manos...*¹²⁷. El mateix dia escriu a l'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas, demanant-li ajudi al secretari i a l'ardiaca de Niebla, per aconseguir els diners que se li deuen.¹²⁸ De fet, els diners de Castella no arriben i la reina Maria no fa més que reclamar-los.

Maria està desesperada. Escriu una carta a Alfons el 20 de febrer de 1417. El rei està en aquell moment a Alcanyís:

A vostra gran senyoria significh com per gratia de nostre senyor deus so ben quitia de mon accident en en bona convalescencia de ma persona e en tal que axi per consell de metges com per la bona virtut e esforç que sent en ma persona so

¹²⁵. Tortosa, 8 febrer 1417. ACA, reg. 3162, 20.

¹²⁶. Tortosa, 12 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 20v.

¹²⁷. Tortosa, 4 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fols. 25v, 26.

¹²⁸. Tortosa, 4 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fols. 26, 26v.

*ben disposta de present de aci [...] e anar lla on vostra senyoria manara pero molt alt senyor aci es degut per mon comprador alguna quantitat mes anant senyor he mester per adzembles e messio del cami. E a mos servidors qui es degut lur quitacio de un any e si vostra senyoria senyor nols mana quitar de present una terça en alguna manera no poran seguir ne continuar nostro servei com tinguen aci empenyorades lurs robes. E per aquesta raho molt alt senyor tramet a vostra senyoria lo feel scriva de racio de casa mia supplicantvos humilment sia vostra merce manar donar compliment a les dites coses per ço que puxa prestament partir daci e anar lla on vostra senyoria ordonara com daci anant fer la aturada me sie molt enuyosa...*¹²⁹

La reina no veu altra solució que anar amb el seu marit, allà on sigui. La seva situació es angoixant. Els seus servidors no cobren des de fa un any.¹³⁰ Li diu al rei que alguns volen marxar i que han tingut que empenyorar les seves pertinences. La situació de la reina és tan greu que tampoc pot pagar les mules de lloguer per anar amb el seu seguici a trobar el rei. És a dir, no es pot moure de Tortosa si Alfons no li dona una mà. Pobra Maria. Mai abans es devia haver sentit tan necessitada i abandonada. Encara haurà d'esperar un mes i mig per reunir-se amb el rei. Maria segueix escrivint a la seva mare però només li pregunta per la seva salut.¹³¹ Potser té por de que s'enutgi. Potser li fa vergonya de demanar sempre el mateix. ¿Què passa amb el rei d'Aragó? ¿No pot mantenir la seva esposa? Alfons viatja per l'Aragó acompanyat de la seva mare, la reina Elionor. No pot ser que hagi preferit la seva mare a la seva dona. Fóra massa cruel. El que devia passar és que Elionor tenia suficients diners per pagar les pròpies despeses i les del seu fill. Però aquesta situació no devia agradar gens a Maria.

Maria envia una carta a la seva sogra, Elionor, per donar-li notícies de que ja està bé i espera reunir-se aviat amb el marit: *Despues de vuestra partida encara he estado de bien en millor e so quitia del accident e en buena convalescencia de mi persona por tal manera que por consello de los fisicos e por el bueno sfuerzo que me siento en mi persona so presta de partir daqui hasta quando por el senyor Rey vuestro fillo marido e senyor mio muyt caro me sera mandado...*¹³²

La malaltia de la reina Maria devia arribar a oïdes de tota la família perquè escriu cartes a la seva germana Caterina i al seu cunyat Joan que, en aquells moments, es trobava a València, informant-los de que està ja bé de salut.¹³³

A qui demana ajuda urgent és al seu secretari Pere Juan que segueix a Castella sense enviar els diners requerits:

Secretari per les grans necessitats de nostra casa vos trametem poch dies ha un correu lo qual devia esser tornat per ses jornades a XX del present mes e encara no es vengut de que som no poch meravellada aixi de la tornada del correu com de vos que resposta alguna e menys de dies nons havets trames e segons per lo dit correu e ja abans per altres letres vos havem manat e donats a entendre que havets poch sentiment de la gran [...] necessitat qui es en nostra casa de que

¹²⁹. Tortosa, 20 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 27.

¹³⁰. Suposem que Maria es referia als salaris complets i a tots els servidors en general. En el llibre del tresorer s'havien fet alguns pagaments fraccionats en el segon semestre de 1416 a alguns servidors. Devia ser poca cosa i no hi dubte de la seva situació precària.

¹³¹. Tortosa, 28 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 28v, 29.

¹³². Tortosa, 28 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 29.

¹³³. Tortosa, 28 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fols. 29v, 30.

*prenets massa gran carrech com siam certa que tenits vers vos gran partida de la moneda e per aquesta raho trametem ab cuyta a vos lo feel de offici el scriva de racio de casa nostra Nanthoni de mira manant vos axi prestament [...] nos trametats per aquell tots los diners que sien en vostre poder donant a aquell tal companyia que [...] puxa passar en aquest Regne la moneda que aportara e sobre aço estats a ordinacio del reverent pare en Christ larchabisbe de toledo...*¹³⁴

Maria està enfadada amb el seu secretari. Pensa que reté els diners. Li envia l'escrivà de ració (el contable), Antoni de Mira, perquè reculli els diners i torni tot seguit. Li encomana al secretari que ho faci d'acord amb l'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas. No li diu que ho faci amb Caterina. A part de que la seva mare estigués malalta, de tenir raó els cronistes, bevia massa i no estaria prou serena per governar. Alguns historiadors han interpretat l'actitud de Caterina d'intencionada.¹³⁵ El no pagar el manteniment hauria estat decidit per la pròpia reina mare per molestar Alfons, en venjança pels problemes que havia tingut amb el seu pare Ferran. Si això fos veritat, el ressentiment de Caterina hauria perjudicat, de ple, a la seva filla Maria, víctima innocent de les intrigues familiars.

Maria no sap a qui acudir. Escriu una carta a *mossen* Diego. Es devia tractar de Diego López d'Estúñiga, el pare de la que havia estat la seva *aya* a Segòvia, Mencia d'Estúñiga, o bé del seu fill que també es deia Diego. Els dos, pare i fill estaven en la cort de Caterina.¹³⁶ Li explica que fa temps que el seu secretari està allà per recaptar els diners del seu manteniment i no sap per què està tot parat.¹³⁷

A Maria no li queda més remei que acudir al seu marit (li està fallant la seva mare i no pot comptar massa amb Alfons). El rei té problemes econòmics i polítics. Ferran havia deixat manat en el seu testament que se li tornés a Maria els 40.000 florins que havia cobrat a càrrec del seu dot. Alfons li passava alguns florins però no devia haver pagat tot el deute del seu pare. La casa de Maria costava, com a mínim 1.000 florins al mes, segons ja hem comentat. Maria ha de trobar alguna solució. Té paciència però la seva cort no pot viure de l'aire. Maria veu una sortida: València. Anar a València podria ser la solució pels problemes econòmics. La ciutat els havia tractat bé i podria sortir de la situació precària en que es trobava.

La reina escriu a Alfons des de Tortosa el 4 de març de 1417. El rei està a Saragossa:

A vostra grant senyoria sichnifich que he haut gran plaer com he entes que los missatgers de valence son partits per anar a vostra senyoria creent senyor axi com desig ques seguira tot be avenir de vos senyor e daquell Regne. Mes avant senyor he entes que per socorrer a vostres necessitats e despeses aporten a vostra senyoria certa quantitat de moneda e com senyor axi com ja he escrit a vostra senyoria a nostres servidors sie degut quitacio de un any e pus e per consequent son ental oppressio que tenen [...] lurs robes e ço poch que han empenyorat en tal manera que si a prest nols es quitada una terça bonament no poran exir daquesta

¹³⁴. Tortosa, 28 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 28v.

¹³⁵. Alfons sospitava que era per culpa de Caterina que no es pagués el dot. Quan ella va morir el dot es va començar a pagar. Al setembre de 1418 es va fer un primer pagament de 50.000 florins. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 84 i 89.

¹³⁶. García de Santa Maria, *op. cit.* (1416, cap. XI) p. 372

¹³⁷. Tortosa, 28 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 29v.

*ciutat ne continuar mon servei [...] es degut per nostro comprador toda la despesa de la mesada passada [...] e mes senyor en ma partida axi en adzembles com en messio del cami he necessari diners [...] com sap vostra senyoria yo me fetes tallar e fet brodar [...] certes robes les quals pujaran a gran suma [...] mon tresorer com sie ja tant carregat e endeutat per altres necessitats [...] no pot supplir en nenguna manera [...] supplich vos humilment senyor sia vostra mercè de la dita moneda manar esser feta a mi aquella part que vos senyor ordenarets o de qualsevol altra moneda [...] hauda vostra letra puxa partir per anar on vostra senyoria manara...*¹³⁸

Els missatgers valencians havien promès al rei una subvenció de 15.000 florins i un préstec de 35.000 més. A canvi, el rei aniria a València i convocaria les corts.¹³⁹ Però els diners encara no arriben a Maria de cap cantó. Ella va insistint, per correu, a l'ardiaca de Niebla que es troba a Castella per gestionar el cobrament del que se li deu:

*Archidiano por el doctor nuestro ffrancischo de burgos fisicho nuestro hemos recibido vuestras letras e oyda la creença por parte vuestra por ell a nos explicada hemos tomado grant plazer de que nos ha dito rogando vos que daqui adelante nos querades de las ditas cosas scrivir [...] la senyora Reyna de castiella mi cara madre sabido vuestra assignacion e otras por mi feytas vio ensi de plazer grant deziendo que el mantenimiento nos sea dado porque veniessen los dineros a nuestras manos por distribuir aquellos en nuestras necesidades [...] que la dita senyora nuestra madre no fuesse agreujada E assimesmo no fuesse feyto empedimento alguno agora ne adelant en recibir el dito mantenimiento que fuera a nos gran danyo [...] que la dita senyora Reyna madre nuestra nolo oviesse en mayor error e greuge que la scriva...*¹⁴⁰

Les negociacions pels diners s'allarguen i són complicades. Maria té por que la reina es molesti per tanta insistència. L'ardiaca necessita cobrar també la seva assignació per mantenir-se vora la cort. Maria havia enviat el seu metge a veure si aconseguia resoldre la qüestió dels cobraments. El metge havia servit a Caterina abans de que es casés Maria. En total ja són quatre persones que estan intentant aconseguir que la reina Caterina els faci cas: el secretari, Pere Juan, l'escrivà de ració, Antoni de Mira, el metge, Francesc de Burgos i l'ardiaca de Niebla, Fernando Díez de Toledo. Per cert, com que el metge de Maria se'n va a Castella per agilitzar les negociacions sobre l'herència, la reina demana a Alfons que li permeti tenir, durant un temps, el metge seu, Antoni Ricard, ja que necessita els seus serveis: *per conservacio de ma bona sanitat*.¹⁴¹ Ho encarrega també, al mateix temps, a Berenguer de Bardaxí, conseller del rei i a Pau Nicholàs, el secretari.

Maria va escriure al seu marit explicant-li que la reina Caterina no volia pagar l'ardiaca de Niebla:

De vostra gran senyoria he reebuda una letra sobre la renovacio per mi feta de la assignacio de mil florins al Archidiano de niebla a la qual molt alt

¹³⁸. ACA, reg. 3162, fol. 32v.

¹³⁹. Alan Ryder, *op. cit.* p. 76.

¹⁴⁰. Tortosa, 15 març 1417. ACA, reg. 3162, 33v.

¹⁴¹. Tortosa, 28 febrer 1417. ACA, reg. 3162, fol. 30, 30v.

*senyor vos responch que fetes per mi la dita assignacio e algunes altres vench a oyda de la senyora Reyna de Castiella mare mia molt cara la qual pres ensi greuge e desplaer de les dites assignacions dient que los diners de mon manteniment me sien donats per que venguesen en mes mans per disposar aquells en nostres necessitats...*¹⁴²

La reina Caterina no facilitava les coses. Com que l'ardiaca de Niebla era conseller d'Alfons, no li volia donar diners. Potser no es fiava d'ells. A Maria li va costar desfer els malentesos. Havia de convencer la seva mare i no disgustar el marit.

Maria busca alternatives per obtenir diners. No era gens fàcil. Se li presenta una ocasió quan uns missatgers de la vila de Cervera la van a veure per demanar un favor al rei Alfons. Els pahers de la vila havien de pagar 2.050 florins al rei. Demanen a Maria perquè intercedeixi per ells, a fi de que puguin abonar els diners mitjançant un censal. Maria escriu dues cartes, l'una per al rei i l'altra per al seu conseller Berenguer de Bardaxí. Transcripció part de la que va dirigida al rei:

*A vostra gran senyoria significh que los missatgers de la vila de Cervera son estats davant mi exposantnos humilment que com per vostra gran senyoria ab consell delliberat fos estada manada e signada en vostra ma una provisió ab la qual donats licencia als payes de la dita vila que per pagar aquells dos Milia florins per ells a vostra senyoria obligats e promesos pagar e. D. per dret de segell e missions fetes per raho de la dita provisió e altres per vos senyor atorgades poguessin manlevar a censal o en aquella manera pus profitosa fos a la dita vila los dits IIMD florins [...] no puxen bonament pagar los dits dos milia florins per ells obligats per ço han ami humilment suplicat que sobre aço degues a vostra gran senyoria scriure [...] aximateix senyor per ço com per la dita rao mon Tresorer no puxa axi prestament haut los mil florins que vostra senyoria per les necessitats dema casa li ha assignat sobre los dits IIM florins suplich vos humilment sobre les dites coses manar esser oyts en vostre consell los dits missatgers qui per aquesta raho tan solament van a vostra senyoria [...] que ells puxan manlevar e haver los dits IIMD florins. E per consequent mon Tressorer puxa haver los mil florins. Los quals ha be necessaris per mes necessitats...*¹⁴³

Resulta que Alfons havia assignat mil florins a Maria sobre uns diners que li devien els pahers de Cervera, els quals no podien pagar. La negociació per obtenir aquells diners podia portar dies perquè el rei, de moment, estava a Saragossa.

Per fi, Maria va rebre ordres del rei d'anar a València. Es devia posar molt contenta. Deixaria la mala temporada passada. Semblava que la primavera li obria perspectives més alegres. Es trobaria amb el seu marit i se li acabarien les penúries, l'econòmica i la sentimental. El 17 de març escriu a l'arquebisbe de Tarragona i li demana que l'acompanyi a València:

Reverent pare en Christ del molt alt senyor Rey marit e senyor nostre molt car havem reebuda una letra ab la qual nos escriu e mana que com el havia deliberat anar dret cami a Valencie e de ffet partescha que semblantment nos de continent partiscam daci e nos obeint los manaments del dit senyor haviem deliberat de

¹⁴². Tortosa, 15 març 1417. ACA, reg. 3162, fol. 34.

¹⁴³. Tortosa, 12 març 1417. ACA, reg. 3162, fols. 34, 34v, 35.

*partir divendres primervinent mas per ço com havem sabut quel dit senyor vos ha escrit que siats a Valence la jornada del capdany havem porrogada nostra partida fins a dilluns primervinent per ço com trobarem gran plaer que siats ab nos a la partida e per tot lo camí per que us pregam affectuosament que tant com vos sia possible donats manera que lo dit temps siats aci ab nos o almenys en lo camí abans que entrem a Valence...*¹⁴⁴

El seguici de la reina es posa en camí el 23 de març i fa una aturada de tres dies a Sant Mateu del Maestrat; una altra a Vila-reial dels Infants; el dia 30 es troba a Morvedre (actual Sagunt).

Maria, com sempre, va despatxant, en les etapes del camí a València, els assumptes que li arriben a les mans. Sobretot es tracta de recomanacions, la majoria dirigides al rei, el seu marit, ja que encara no s'han retrobat. Hi ha una carta que crec interessant comentar. Maria recomana un canonge de Barcelona, Francesc Desplà:

*Be creech vostra senyoria es informada com lo reverend pare lo cardenal de Tolosa detengut de malaltia esta en l'article dela mort e segons son informada la prebosteia (prebostat) de valence la qual si vostra merce vera yo trobaria singular plaer que per esguard dels serveis per lo feel conseller e Tresorer del molt alt senyor lo senyor Rey Don fferrando de gloriosa memoria pare vostre e meu micer Johan Dezpla al dit senyor e a vos prestats e son fill canonge de barchinona micer ffrancesch Dezpla [...] sia vostra mercè del dit benefici manar ser provehit lo dit ffrancesch [...] posseix dos beneficis ço es lardiaconat de vich e la rectoria dalella qui ab dosos valen en portats CCCC florins als quals lo dit ffrancesch Dezpla es prest e de fet renunciara...*¹⁴⁵

En primer lloc, llegim com el bisbe de Tolosa de França tenia un alt càrrec o benefici a València i estava a punt de morir. Les fronteres polítiques no coincidien amb els límits eclesiàstics. Per altra banda, trobem una família catalana, els Desplà, que volen aconseguir el prebostat de València. En la carta, s'explica que el canonge Francesc Desplà ja té dos beneficis als quals pot renunciar per aconseguir el prebostat. El rei pot intervenir en la concessió del càrrec i la reina intercedeix a favor del canonge barceloní. Potser a canvi del favor del rei, els Desplà li donaran alguns diners o algun valuós regal. La reina fa al·lusió als diners que donen uns beneficis. Potser Maria també rebrà quelcom dels Desplà.

Els Desplà eren uns rics ciutadans de Barcelona. Joan Desplà, el pare de Francesc, havia estat conseller del rei Martí l'Humà. Ramon Desplà era conseller en cap de Barcelona l'any 1417. La família tenia propietats a Alella.¹⁴⁶ Ens podem preguntar perquè Barcelona no va ajudar econòmicament al rei Alfons i va permetre que se'n anés a València. En les últimes corts, el braç reial estava disposat a ajudar el rei, però el braç militar s'hi va negar. El Consell de Cent no va

---

¹⁴⁴. *El capdany* es refereix a l'any de l'Encarnació que començava el 25 de març. Tortosa, 17 març 1417, reg. 3162, fol. 35v.

¹⁴⁵. Sant Mateu, 24 març 1417. ACA, reg. 3162, fol. 38.

¹⁴⁶. Els Desplà cobraven el *terçó*, la tercera part dels delmes de la parròquia d'Alella. A Barcelona es van construir (segle XV) una de les cases gòtiques, amb façana renaixentista, més luxoses (després anomenada casa Gralla en el segle XVI, en passar als Gralla per matrimoni), actualment desapareguda.

donar un pas per retenir Alfons. No hi va haver, de moment, bona entesa. Però no tots els ciutadans honrats eren com Joan Fivaller, decidit a morir per defensar les llibertats catalanes. Els homes de negocis necessitaven el rei.

Alguns historiadors creuen que Barcelona va patir una decadència econòmica relacionada amb la crisi demogràfica produïda per la pesta negra, en la segona meitat del segle XIV. En canvi, València hauria prosperat, en beneficiar-se d'un increment del comerç. El cas es que els valencians van ajudar més Alfons amb donatius i préstecs que els barcelonins.¹⁴⁷

La reina també va sol·licitar del rei un dels beneficis que deixaria el cardenal de Tolosa, per al seu almoïner.¹⁴⁸ El dia 31 de març, Maria escriu al rei des de Morvedre, per concretar el dia en que s'han de trobar a Sogorb:

*De vostre secretari en paulo nicolas he reebuda una letra ab la qual per manament de vostra senyoria me scriu com vos senyor mijançant la gracia divinal serets en la Ciutat de sogorb dissapte abans de Rams [...] yo partesca daquesta vila de Murvedre per anar dret cami a vostra senyoria de la qual cosa molt alt senyor son stada molt consolada e observant vostres manaments vos cupplich sia vostra merce per vostra letra manar a mi e assignar jornada que partescha...*¹⁴⁹

Al final, Maria va haver de fer sola la resta del camí: el 7 d'abril ja estava a València. El rei, que venia de Terol, va arribar a Sogorb a mitjans d'abril i s'hi va quedar uns dies, segurament per dedicar-se a la cacera. El 26 d'abril Alfons va entrar a la ciutat del Túria. Tenia corts convocades pel dia 27. No s'havia donat presa per retrobar-se amb l'esposa, després de 4 mesos de separació.

L'any de València (abril 1417- març 1418)

Un any van romandre els reis a València. Alfons necessitava diners i es pensava que aviat els aconseguiria de les corts valencianes. En el Parlament de Barcelona havia fracassat però València semblava millor disposada a ajudar-lo. De moment li van oferir 15.000 florins i un préstec de 35.000, com ja hem comentat abans. Alfons havia pensat en organitzar una armada per combatre els genovesos, però com que, de moment, no ho va aconseguir, va signar una pròrroga per tres anys de la treva que hi havia amb ells (Tortosa, 20 de gener de 1417).¹⁵⁰

Les corts valencianes es van allargar. Alfons esperava que acabessin aviat per tornar al Pirineu a caçar. Per aquest motiu, va escriure als veguers de Puigcerdà i Berga perquè prohibissin caçar óssos i porcs senglars: *Com nos vullam quels onsos e porchs salvatges stants en los sots o boschs situats dins dites vegueria e sostveguerias sien preservats e ben guardats e que no hi sien caçats ne squivats per persona o persones algunes a fi que quan Deus vulla siam en aquexes parts nos puscam deportar en caçar aquells...*¹⁵¹

---

¹⁴⁷. Francisco SEVILLANO COLOM: "Préstamos de la ciudad de Valencia a los reyes Alfonso V y Juan II" en *Alfonso el Magnánimo y el reino de Valencia*, Diputació de València, 1997, p. 74.

¹⁴⁸. Sant Mateu, 24 març 1417. ACA, reg. 3162, fol. 38v.

¹⁴⁹. ACA, reg. 3162, fol. 42v.

¹⁵⁰. Alan Ryder, *op. cit.* p. 75.

¹⁵¹. València, 18 juny 1417. ACA, reg. 2641, fol. 80v, 81.

La cacera al Pirineu haurà d'esperar, però el rei no deixa de fer-ho en zones més properes a València. A part de la caça, Alfons té una altra passió: els llibres, un luxe en aquesta època. Estant a València compra alguns valuosos còdex. Al rei no li importa el preu.¹⁵²

Alfons somiava en una empresa militar. El seu pare Ferran s'havia convertit en un heroi als seus ulls, quant era petit, en combatre el moros i conquerir Antequera. En la Corona d'Aragó no hi havia cap perspectiva per lluitar contra els sarraïns de Granada, ja que Múrcia, en mans de Castella, els barrava el pas. En canvi, en el Mediterrani es podia combatre la pirateria barbaresca o genovesa, entre altres. De moment, Alfons havia d'esperar. Ni catalans, ni valencians ni aragonesos es decantaven per la guerra. Barcelona tenia unes excel·lents drassanes per construir els vaixells que li feien falta. D'homes no li faltarien, però no tenia diners. Si Maria, la seva fidel esposa, cobrés el seu dot, podria realitzar el seu somni. Però la sogra, la reina Caterina, no feia més que posar impediments. Mentre esperava la seva oportunitat, Alfons s'entrenava en l'ús de les armes, organitzava justes i algun torneig.

Per a Maria l'estada a València suposa una nova etapa. Els problemes econòmics no desapareixen del tot, però millora la seva situació i almenys està amb el seu estimat marit. Està molt enfeïnada en despatxar els assumptes de la cort. És servicial i s'esforça en ajudar a tothom que ho sol·licita: nobles, ciutadans, clergues i servidors de la seva casa. Sap manar i fer-se respectar. Malgrat la feblesa física, és forta d'esperit. És tenaç i treballadora. Tot això es desprèn de l'activitat plasmada en la seva correspondència.

Maria segueix des de València escrivint a la cort castellana per resoldre problemes econòmics. És el cas de la recomanació de Fernando Alvarez servidor del rei Alfons, el qual vol cobrar un *albarà de quitació* de 3.000 maravedís que li és degut de quan era *escribano de cambra* del rei Joan, en temps del rei Ferran i que ara està embargat per la reina Caterina.¹⁵³

Maria també reclama a Caterina un missatger del rei Alfons, Gabriel Palomar, doctor en lleis, que va ser enviat feia temps a Castella i que ara necessiten per motiu de les corts valencianes:

*Grant tiempo ha passado quel senyor Rey marido mio muyt caro sobre algunos afferes suyos embio asti por messatgero el fiel micer Gabriel palomar doctor en leyes daquesta Ciutat de valence. E como agora el dito senyor haya de grant necessitat el dito messatgero por otros afferes suyos bien ponderosos e principalmente por que ha convocadas aqui cortes a los valencians a XVII dias del mes presente suplico vos humilment sea vuestra merced mandar desembargar el dito messatgero...*¹⁵⁴

La reina reclama també a la seva mare i a l'arquebisbe de Toledo que li sigui retirat a *madona* Mallada l'embargament de la pensió vitalícia de 8.000 maravedís anuals que cobrava de quan servia al rei de Castella. Mallada i la seva filla Beatriu estan ara al servei de Maria. El fill de Mallada, Joan de Vinaixa, ha anat a Castella per reclamar la pensió.¹⁵⁵ Les dificultats econòmiques del servei de

---

¹⁵². Giménez Soler: *Itinerario...*, op. cit. p.12. València, 28 octubre 1417. ACA, reg. 2702, fol. 194.

¹⁵³. València, 7 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol. 44v.

¹⁵⁴. València, 14 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol. 47v.

¹⁵⁵. València, 14 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol. 48.

la reina encara no s'han resolt. Maria segueix sense cobrar el seu dot i la seva mare no l'ajuda gaire, per no dir gens.

Com que es manté la necessitat de diners, Maria busca la manera d'obtenir-los. Vol cobrar un impost a la vila d'Ulldecona, la *cena*, que cobraven les reines d'Aragó a algunes poblacions quan viatjaven per al seu manteniment (a Castella es deia *yantar*). Va enviar a Mateu Ram, el seu majordom a cobrar-la però els d'Ulldecona van protestar al rei i aquest els va donar la raó: no havien de pagar. Maria escriu al rei:

*A vostra gran senyoria significh que ara vinent yo de Tortosa de manament e ordinacio vostres an aquesta Ciutat de valence. lamat majordom meu mossen Matheu ram ha feta peticio e demanda de cenes a alguns lochs en special a la vila de ulldecona de la qual les Reynes passades an acostumat e son en possessio de haver la dita Cena sobre la qual demanda lo dit majordom haia enantat ental forma que ere ja en via de bona conclusio E ara senyor per part de la dita vila es estada presentada al dit meu majordom una letra de vostra senyoria ab la qual li mana sobreseure en la dita demanda dela qual senyor yo dubte que vostra senyoria sie estada consultada recent fermament que pus les Reynes darago son en possessio de la dita Cena vostra senyoria no permetra que yo no haia los drets preheminençies e Regalies que han haudes les Reynes passades Per que molt alt senyor supplich vos humilment sia vostra merce manar que yo no sia periudicada en tal manera que revocada ladita letra lo dit meu majordom puxa enantar en la dita demanda e assignar ami los drets preheminençies e Regalies...*¹⁵⁶

Maria no es resigna a perdre un dret que creu ha de tenir. Suplica al rei que li permeti cobrar l'impost. Maria pensa que Alfons està mal informat però, possiblement estigui equivocada. Les *cen*es eren impostos mal acceptats i quan podien, les viles compraven el privilegi de l'exempció. Per aquesta raó, els reis, en els seus desplaçaments, havien de pagar els queviures.

Faltaven pocs dies perquè el rei arribés a València i la reina Maria prepara totes les coses per rebre'l com cal. El 20 d'abril demana al seu tresorer, Bartomeu Gras, que li enviï, des de Barcelona, unes quantes coses: *nos trametats totes les robes arreaments lo braçalet e l'argent e altres coses de que ja per altres letres vos havem scrit*. Li diu que aviat arribaran els diners de Castella enviats per Antoni de Mira, el seu escrivà de ració. Mentre, confia en que li fiïn: *tantost nos trameta tota la moneda que sera cambiada en or laqual deus volent manarem esser enviada a vos axi com la primera per ço que puxats asatisfere e pagar ales gents aqui es degut car millor vos fiaran per altres vegades com necessari sia...*¹⁵⁷

Maria es vol posar ben formosa per agradar el seu marit, però està sense recursos, en una situació precària que espera desapareixi aviat. De moment, ha de lluitar per mantenir-se. Escriu al mestre racional d'Alfons perquè l'informi de quants servidors pot mantenir. Alguns, per manca de salari, ja li deuen haver marxat:

Mestre racional com nos per merce enla ordinacio que ens pertany nostra casa vullam saber aquals oficials o servidors nostres huy com a Reyna e abans estant princessa deu esser feta gracia ne de quanta quantitat cascun any manant vos vista la present per vostra letra nos certifiquets les Reynes darago e princesses

¹⁵⁶. València, 19 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol. 50v.

¹⁵⁷. València, 20 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol. 51v.

*passades aquals delurs oficials e servidors acostumaven fer la dita gracia ne de quina quantitat assi que vista aquella nos puxam metre en orde nostra casa segons se pertanya E en aço no mudets res.*¹⁵⁸

Tenim un cas clar de servidor de la reina que se'n torna a Castella perquè la reina no pot col·locar-lo: *Pedro martinez criado e servidor nuestro antigo es venido aqui como instando que lo tomassemos de nuestra casa e merced e porque no ha ovido lugar de collocar aquell como nos querriamos de necessitat ya sende ha retornar en exi Regno...*¹⁵⁹ Maria prega a l'arquebisbe de Toledo que el col·loquin al servei de la reina Caterina o del rei Joan.

Per donar una alegria al rei, ja que no tot han de ser problemes, Maria li comunica el següent: *A vostra gran senyoria significh com yo creent que vostra benaventurada entrada daquesta Ciutat deus mitjantcant la gracia de deu sera molt presta he fet romandre aci en mon servei en Rodrigo sonador de lahut E perço que vos senyor siats informat per que ell es absent de vostre servei hem volgut scriure a vostra senyoria supplicant la sie sa merce aquell haia per scusat dela dita ausencia.*¹⁶⁰

Bé, no sé si interpretar que la decisió de la reina de retenir el músic que tocava el llaüt era per satisfer el rei o per fer-lo venir abans a València. Maria li diu a Alfons que excusi la seva absència, per tant el músic havia d'anar on estava el rei, caçant i divertint-se per Sogorb. Maria coneixia els gustos del marit i buscava com atraure'l. Però, potser, les argúcies de la reina no feien gràcia a Alfons.

Maria continua enviant a Castella servidors per recollir l'import del seu manteniment. En aquesta ocasió va enviar a Pere d'Almaçan. Li suplica a Caterina, sens defallir, una vegada més, que pagui al seu secretari i li doni llicència per canviar la moneda en or: *como haya aquella de gran necessitat.*¹⁶¹

A la seva sogra li escriu una carta el 26 d'abril preguntant-li com estan ella i els infants Maria i Pere, els seus fills. Li demana l'excusi de no haver-la escrit abans per estar una mica *enuyada*, és a dir indisposada:

*Notifico a vuestra senyoria quel senyor Rey vuestro fillo marido e senyor mio muyt caro e yo por gracia de nuestro senyor dios somos bien sanos e en buena prosperidad de vuestras personas e esto mesmo cara madre quiera atorgar e continuar en vos todos tiempos muy cara madre e senyora mia dela buena sanidad e stamento que he sabido de vos senyora e mis caros amados hermanos la infanta dona maria el infant don pedro he havido muyt grant plazer e consolacion [...] sopplicando vos senyora sea de vuestra merced haver me por scusada como no he scritto de mi mano porque estava un poco enuyada [...] el dito senyor Rey entra huy dios mediant en aquesta Ciudat porque continuar las cortes a los valencianos E porque hauredes plazer vos notifico que los feytos delas ditas cortes e otros de valence .por gracia. De dios sean en buena disposicion e tal concordia que sera grant bien avenir del dito senyor Rey e del Regno.*¹⁶²

¹⁵⁸. València, 20 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol. 51v, 52.

¹⁵⁹. València, 2 maig 1417. ACA, reg. 3162, fol. 55v.

¹⁶⁰. València, 20 abril 1417. ACA, Reg. 3162, fols. 52v, 53.

¹⁶¹. València, 24 abril 1417. ACA, reg. 3162, fols. 53, 53v.

¹⁶². València, 26 abril 1417. ACA, reg. 3162, fol 54v.

En la carta, com hem pogut llegir, Maria informa a Elionor de que els assumptes polítics van bé. Les expectatives sobre les corts són bones per a Alfons. Elionor havia estat una bona consellera per al seu fill. Alfons la consultava sovint. Encara que no sempre li farà cas a sa mare, en lo tocant a les diversions o en els assumptes bèl·lics, com podrem comprovar més endavant.

El 4 i el 5 de maig la reina fa dues cartes de recomanació, per a un pare, *mossen* Blasco d'Alagon i per a la seva filla Beatriu. La primera va dirigida a la reina Caterina i la segona al bisbe de Lleida, virrei de Sicília. Blasco ha d'anar a resoldre uns assumptes a la cort castellana.¹⁶³ Per a Beatriu es demana, ni més ni menys, el ser abadessa d'un monestir sicilià. No és la primera vegada que Maria recomana alguna noia per entrar en un convent, però en aquesta ocasió és demana ocupar el primer lloc, com veiem a continuació:

*Venerable pare en christ com per relacio del noble e amat nostre mossen blascho dalagon haiam entes que la Abadessa de sant juliano de Cathania sie greument malalta en manera que mes prop sea desa mort que de sa vida e com lo dit mossen blascho dalago haia en lo monestir de sant benet de saragoça una filla appellada beatriu dalago monja litterada e honesta Religiosa e de bons costums e virtuts dotata la qual axi per los serveys del dit mossen blascho com per la sua honestat hauriem plaer que silo cars dela mort dela dita Abbadessa se esdevenia o ses esdevingut que la dita beatriu dalago fos Abbadessa del dit monestir de sant juliano...*¹⁶⁴

No sabem les raons per les quals Beatriu, monja benedictina de Saragossa se'n vol anar d'abadessa a un llunyà monestir, a Catània. És possible que el senyor Blasco tingués amistat amb Domènec, el bisbe de Lleida i s'hagués assabentat de la possibilitat de col·locar en un bon lloc la seva filla. Potser Beatriu no es trobava bé en el monestir de Saragossa. Ser abadessa era tenir prestigi i autoritat. Encara que, en principi, el càrrec era electiu en els monestirs, aquest document ens demostra que, en el segle XV, la reina podia intervenir en el nomenament d'una abadessa.

A mitjans de maig la reina es troba, per segona vegada, amb un robatori. Han robat les joies que li duia, des de Barcelona, l'argenter Joan Fabre. Maria mana fer justícia i es mostra força contundent. El robatori s'ha produït a Sant Mateu i el lladre ha estat descobert. El document enviat als oficials reials és el següent:

Na Maria per lagratia de deu Regina darago de Sicilia de Mallorques de Cerdenya de Corsega. Comtessa de Barchinona duquessa de Athenae e de Neopatria e encara duquessa de Rossello e de Cerdanya e primogenita de Castella, Als amats e feels tots e sengles oficials Reyals e alurs lochtinents, salut e dileccio avosaltres e acascun de vos fem certs que poch dies ha passats demanament e ordinacio nostres foren acomanades e liurades en Barchinona an Johan fabre argenter dela Ciutat de valence unes joies [...] nostres ab rubita daurada per portar aquelles aci anos E vinent son dret cami stant en la vila de sent Matheu un fill den nadal pello poblat dins vostra jurisdiccio lo qual se ere mes en companyia del dit johan fabre induyt de maligne sperit no tement nostre senyor deus ne correccio terrenal apres e robat del hostel on posaven unes capes

¹⁶³. València, 4 maig 1417. ACA, reg. 3162, fol. 55v, 56.

¹⁶⁴. València, 5 maig 1417. ACA, reg. 3162, fol. 56.

del dit johan fabre dins les quals eren los dits nostres [...] e altres joyells de gran preu del dit johan fabre E com les dites coses sien de mal exemple e tals que sens greu punicio e aspre castich passar no deguen deym e manam vos expressament [...] que lo dit fill den nadal pello prengats e haiats a vostres mans e pres aquell castiguets e puniats duramente e aspre segons se merex E en altra manera farats restituyr les dites [...] e joyels e altres coses per ell preses e robades al dit johan fabre mes anat dels bens daquell farats pagar tots dans e messions per lo dit johan fabre en cobrar les dites coses fetes e sostengudes en qualsevol manera E en aço no mudets e com nos exevint justicia axi vullam e havam delliberat que es fara. Dada en valence sots nostre segell secret a XIX dies de maig en lany de la nativitat de nostre senyor MCCCCXII. La Reyna¹⁶⁵

La reina mana castigar durament el lladre. S'entén que es tracta d'un càstig físic però no s'especifica quin. Les joies hauran de ser retornades i el culpable haurà de pagar danys i perjudicis a Joan Fabre. Es pot destacar la causa que diu Maria que va empènyer el noi a robar: va ser per un impuls maligne i no tenir temença de Déu ni dels homes. Calia castigar-lo per ser un mal exemple.

Mentre les corts valencianes segueixen debatint els assumptes polítics del seu regne, Alfons es decideix per organitzar un torneig, al qual es convida a molts cavallers. El combat entre dues colles muntades a cavall i armades amb llança era merament esportiu, però podia representar certs riscos. Les armes eren “corteses” (llances amb la punta tapada, espasa sense tall, maça sense punxes) però els combats podien ser brutals, acabar amb ferits i, fins i tot, algun mort.

Les dames participaven com espectadores en els combats. Cada cavaller portava el color del vel de la seva dama, a la qual oferia el seu esforç en la lluita. Les dames celebraven amb deliri el triomf dels guanyadors. L'Església no veia amb bons ulls els tornejos i, fins i tot, havia intentat prohibir-los. Era una gran festa d'exaltació de la violència i de la passió eròtica (les dames es rendien davant dels cavallers més combatius).¹⁶⁶

El torneig era una autèntic esdeveniment festiu que podia durar dies. Es muntaven tribunes per als espectadors i es desplegava tot un cerimonial amb desfilada d'heralds, reis d'armes, estandards i escuts. Es repartien premis entre els vencedors.

La notícia del torneig d'Alfons no va agradar a la reina Elionor que estava a Medina del Campo. No li feien gens de gràcia el tornejos. Estava preocupada perquè anaven a combatre tres fills seus: Alfons, Pere i Joan. La reina Maria va rebre una carta de Pere en la que li deia que aniria al torneig i li va contestar el dia 8 de juny:

E porque somos cierta quend hauredes plazer vos certificamos quel senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro el infante don johan hermanos vuestros e nos por gracia de nuestro senyor dios somos bien sanos e en buena prosperidat de nuestras personas. De vuestra venida muyt caro hermano bien creemos que verniades bien guarnido e parellado mas parece anos que el dia assignado por el torneo es tan certa que vos bien poyades seyer aqui con tiempo porque la licencia que demandades aquella remetemos a la senyora Reyna vuestra e nuestra muyt cara madre...¹⁶⁷

¹⁶⁵. ACA, reg. 3162, fol. 57v.

¹⁶⁶. Johan Huizinga, *El otoño...* op. cit. pp. 110-111.

¹⁶⁷. València, 8 juny 1417. ACA, reg. 3162, fol. 61.

Per la carta no sembla que Maria, de moment, sigui contrària al torneig, però, dies després, devia canviar d'opinió. Escrigu a Elionor, el 23 de juny, informant-li que no ha pogut impedir el torneig:

*Significo a vuestra senyoria quel senyor Rey marido e senyor el infant johan muyt caro e amados mios e yo somos bien sanos e en buena prosperidad de nuestras personas senyoria. El torneyo de que vuestra senyoria me ha scripto yes prorrogado a santa Maria dagost E jassia muytos qui quieren el bien avenir e honra e servicio del dito senyor Rey le haian supplicado que tal torneyo su senyoria no deve fazer ne consentir E madona flor la qual vos senyora conoces bien que es muller honesta e de santa vida le haia dito que sin periculo de su persona e danyo no puede passar Empero el dito senyor dize que no se puede scusar que no se faga Otrosi senyora muyt excellent vos notifico quel dito senyor justa algunas de vegadas e bien a menudo e quiere justar el dia de sant pedro en el mercado de que dizen los sobreditos que yes grant danyo e periculo de su persona de fazer tanto treballo en esti tiempo en que sido scrivir e consultar a vuestra senyoria...*¹⁶⁸

Elionor temia per la vida dels seus fills i no li agradarien els combats gratuïts. Maria, influïda per la seva sogra i una dona beata, *madona* Flor, que havia predit perill per la vida del rei, s'oposa al torneig. El rei manté la convocatòria per a la competició i no fa cas de Maria, encara que el torneig es posposa per a mitjans d'agost. Segurament per esperar a que arribessin tots els combatents. L'oposició de Maria al torneig no devia agradar gens al rei. Amb l'il·lusió que ell, com a cavaller, posava en la gran i luxosa competició, Maria, la que hauria de ser la seva dama i donar-li coratge, el critica, li posa traves, no li dóna cap suport. Potser aquesta incomprensió mútua va acabar d'espatllar les relacions de la parella reial. ¿Qui seria la dama d'Alfons en el torneig? Si Maria no hi va assistir (no ho sabem), potser Alfons no li ho va perdonar.

Les notícies sobre les desavinences entre Maria i Alfons van arribar a oïdes de la reina Caterina. No sé si hi tindria a veure la qüestió del torneig, però coincideixen en el temps. Hi ha una carta que Maria escrigu a sa mare del 30 de juny, en la que nega que hi hagi problemes entre ella i Alfons:

De vuestra muy grant senyoria he recebido una letra dela qual he avido grant e sobirana consolacion como por aquella he sabido el buen stamento e sanidat de vuestra excellent persona por la qual continuadamente fago oraciones a nuestro senyor dios e assimesmo del Rey de Castiella e dela infanta dona Cathalina mis caros e amados hermanos significando a vuestra senyoria que algunos dias passados e avuy el dia que la dita letra recebi e stado con gran tristor e tribulacion de mi corazon por algunas nuevas que malas personas se han dexado dezir aca deziendo que vos senyora seriedes posada en grant enfermedad e extrema. E agora la tristor e tribulacion loado sea dios mi yes tornado en grant consolacion rogando nuestro senyor dios que muytos anyos e buenos vos conserve en buen stamento e sanidat de vuestra excellent persona supplicando humilment a vuestra senyoria que delas ditas cosas me mandedes a menudo scrivir como sera cosas de que sere mas aconsolada que de cosa que sea en esti

---

¹⁶⁸. València, 23 juny 1417. ACA, reg. 3162, fol. 68.

mundo. E porque soy cierta quende hauredes plazer notifico a vuestra senyoria quel senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro e yo e linfant don johan muyt caro hermano mio somos bien sanos e enbuena prosperidat de vuestras personas muyt excellent senyora e cara madre entendido la creyença por johan rodriguez de rebollar de parte de vuestra senyoria ami explicada significo a vuestra senyoria que las cosas ami explicadas son nuevas que algunos se troben e han en voluntat e corazon de dezir e favlando con reverencia de vuestra senyoria no stan en verdat car do assin fosse vuestra grant senyoria puede firmament creyer que por mi daquellas fuera consultada assin como asenyora e cara madre ala qual no devo alguna cosa celar ne amagar Antes senyora e cara madre vos supplico humilment crearez firmament que nuestro senyor dios ha dotado el dito senyor Rey de tantas e buenas virtudes como senyor pueda seyer dotado e ama e quiere ami de grant amor e corazon e me faze aquella honra e plazer que se conviene de que yo so muyt contenta. E troba plazer que yo haia cumplimento delas cosas que ami cumplen e sean necessarias. E sea muyt excellent senyora e cara madre la santa Trinidad vuestra continua proteccion e guarda e faga vivir luengament e prospera segund vos senyora deseades. Scripta en Valence a XXX dias de junio del any MCCCCXVII.¹⁶⁹

No hi ha dubte, si ens atenem al que escriu, de que Maria estima i admira el seu marit al que veu dotat de moltes virtuts. El defensa amb tot el coratge, dient que la tracta molt bé, i li dóna molt amor. ¿Què li haurien dit a la reina Caterina per enviar un missatger per assabentar-se de la situació? ¿Era sincera Maria o callava per salvar el matrimoni? No ho sabem. Per la documentació i els fets estudiats fins aquí, hem interpretat que Alfons no s'esforçava en complaure a Maria, passava molt temps lluny d'ella i l'havia deixat al límit de la subsistència econòmica. Maria tenia caràcter i Alfons no cal dir, segurament dicutirien en més d'una ocasió. La reina només tenia 16 anys, l'havien casat per interessos polítics; hauria de conquerir l'amor del marit. Maria encara hi confiava.

A finals d'agost Maria té la regla per primera vegada. Ara tindrà l'oportunitat de poder quedar embarassada. Tenir un fill no solament era necessari per qüestió dinàstica, es podia guanyar l'afecte i l'agraïment del marit. Ho comunica a la seva sogra Elionor:

Senyora muyt excellent e cara madre como vuestra senyoria por mi e en otra manera ço informada depues que so en esti Regno he havido en mi persona algunos accidentes por razon delos quales luego que son entrada en aquesta Ciudad me su puesta en poder de los mas notables e abtes fisigos desti regno a regimiento de los quales he stado en tal manera que por gracia de nuestro senyor dios e porel buen regimiento que he havido so en muyt buena sanidat e disposicion de mi persona car entre otras cosas senyora huy miercoles ques comptava XVIII del presente mes me ha venido lo que a las mulleres por disposicion natural cada mes acostumbra de venir el qual nunca havia havido E porque so cierta quend hauredes consolacion e plazer he querido questo notificar a vuestra senyoria la qual el Rey eternal por la suya infinida clemencia faga vivir luengamente...¹⁷⁰

¹⁶⁹. València, 30 juny 1417. ACA, reg. 3162, fol. 66v.

¹⁷⁰. València, 18 agost 1417. ACA, reg. 3162, fol. 80v.

Maria està ocupada quasi tots el dies en despatxar els assumptes de la seva casa i cort. No és la primera vegada que la reina ha d'intervenir defensant els mercaders de la corona d'Aragó, catalans o valencians que actuen en el regne de Castella. El 13 de juny, Maria envia tres cartes a la cort castellana: una a la seva mare, la reina Caterina, una a l'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas i una altra a l'escrivà de cambra del seu germà, el rei Joan II, de la que reproduïxo un fragment. En totes es tracta el mateix assumpte: els demana es doni llicència a uns mercaders catalans, que tenen botiga a Sevilla, per comerciar lliurement.

*Nos scrivimos a la muyt alta senyora Reyna e cara madre nuestra supplicandole sea su merced mandar seyer atorgada e librada carta de asseguramiento an bernat perpenya mercadero cosino hermano de nuestro tesorero el qual tiene botiga en Sibilia ensemble con bartholomeu gras nieto del dito nuestro tesorero con laqual carta puedan a ir mercado e vendiendo por el Regno de castiella sin periglo de marchas represalias ne de otras cosas semblantes...*¹⁷¹

Sevilla era un port actiu per al comerç castella amb contacte amb les rutes del Mediterrani i l'Atlàntic. Els genovesos, rivals dels catalans, hi tenien una presència destacada. Els catalans també hi son però es troben amb bastants dificultats per moure's per l'interior de Castella. En la carta es mostra el parentiu que hi ha entre els comerciants esmentats i el tresorer de la reina, Bartomeu Gras. Ens podem fer una idea de les xarxes d'interessos, familiars i financeres, que es movien a l'entorn de la cort. Bartomeu Gras no era un simple administrador de la reina, tenia els seus negocis privats.

Hem comentat que moltes persones acudeixen a la reina per demanar-li favors, sobre tot recomanacions. A continuació veiem el cas d'una monja que vol canviar de convent i la reina intercedeix al bisbe de Barcelona, en un cas similar a d'altres que hem comentat: *la honesta religiosa e amada nostra sor ffranchesca johana monja del monestir de santa Clara de Gerona haia singular desig e affeccio de mudarse al monestir de vall donzella o de muntalegre de barchinona e en la un de aquells honestament viure servint deu e vos havats facultat de donarlin licencia...*¹⁷²

Algunes recomanacions van dirigides a la reina Caterina. Són d'antics servidors que han estat un temps a la cort aragonesa i volen tornar a la cort castellana, potser per problemes econòmics. És el cas de Joan Rodriguez de Burgos que havia estat *escrivano del officio delos albaranes de la aduana dela Ciudad de sevilla*.¹⁷³ També el cas de García López de Padiella, fill de na Mallada servidora de la reina.¹⁷⁴ Un altre és el de Fernando Vasques *oydor dela corte del Rey de Castiella*.¹⁷⁵

A la reina també arriba algun cas de persones pobres, desesperades, que demanen ajuda. Maria s'interessa per ells. Veiem la següent petició a la reina de Castella:

Un hombre viello pobre e miserable dela vila de Oriola del bisbado de Cartagena ha delante mi humilment exposado que su fillo apellado Giner Johan el qual por

¹⁷¹. València, 13 juny 1417. ACA, reg. 3162, fol. 63v.

¹⁷². València, 14 juliol 1417. ACA, reg. 3162, fol. 73.

¹⁷³. València, 28 juny 1417. ACA, reg. 3162, fol. 69v.

¹⁷⁴. València, 14 juliol 1417. ACA, reg. 3162, fol. 73.

¹⁷⁵. València, 15 juliol 1417. ACA, reg. 3162, fol. 73v.

*su industria e treballo era vida a sustentacion de su casa por su ventura tiempo ha es preso e cativo en Granada por la qual razon como sta viello e no pueda treballar vive con grant fretura e miseria supplicando ami que a vuestra grant senyoria sobre la preson del dito su fillo deguesse compassion porque muyt alta senyora e cara madre humilment supplico a vuestra senyoria sea su merced mandar quel dito Giner johan su fillo sea uno del nombre daquellos cent cativos quel Rey de Granada por razon dela treva ha de donar al Rey de Castiella muyt caro e amado hermano mio...*¹⁷⁶

Maria és compadeix del vell que demana sigui alliberat el seu fill, presoner a Granada. Cada any el rei de Granada ha d'alliberar 100 captius, segons estava pactat en la treva que tenia amb Castella. Molts captius es rescataven amb diners. En aquest cas, una família que no pot pagar recorre a la reina. La causa de la captivitat no era únicament la guerra, els sarraïns també capturaven cristians mitjançant la pirateria. Devia ser un cas d'aquest perquè és tractava d'un noi valencià.

Troblem dues cartes idèntiques de la reina per recomanar al seu metge Francesc de Burgos. Les envia al comte de Cardona i al canceller Gondissalvo Garcia de Santa Maria, dos consellers del rei Alfons que devien tenir molta influència en el consell reial. Transcriu la carta dirigida al comte:

*Comte per los grans serveys quel doctor nostre ffrancesch de burgos nostro metge nos ha fets e continua de fer e los grans treballs que en alguns accidents de nostra persona ha sustenguts havem a cor e voler gran que dins nostres regnes fos proveyt de algun bon benefici axi com per lo molt alt senyor Rey marit e senyor nostre molt car nos es stat permes e atorgat per que lo dit mestre ffrancesch sia hom de bona vida e [...] de totes bones virtuts e costums dotat pregam vos affectuosament que ab aquella millor diligencia que porets ede vos confiam per contemplacio nostra treballs e farats per manera que el dit mestre ffrancesch sie un daquells qui ara seran proveyts havent vos en aço en tal manera que ell haya e obtengue algun bon benefici e conega que per contemplacio nostra e vostre treball e intercessio ell sia proveyt honorablement segons se pertany Certificant vos quens en farets plaer e servey molt agradable. Dada en Valence sots nostre segell secret a XVIII dias de juliol del any MCCCCXVII.*¹⁷⁷

Maria està agraïda al seu metge i com que no li pot pagar un bon salari per manca d'ingressos, el recomana als consellers del rei perquè li proporcionen un benefici, entenem que eclesiàstic, ja que el metge de la reina era també sacerdot. Al metge se li va proporcionar un benefici: el priorat del Sant Sepulcre de la ciutat de Calatayud però tenia la dificultat de que havi de residir-hi, per tant, la reina es va veure obligada a intercedir de nou perquè pogués seguir en la seva cort, sense perdre el benefici.¹⁷⁸

En una llarga carta, Maria demana a la seva mare, la reina Caterina, que retorni un privilegi que havia rebut el monestir de Sant Agustí de València. Es tractava d'una renda de 3.000 maravedís anuals per a mantenir una capella dedicada a la Verge Maria, feta construir per Enric II, el besavi de Maria. La

¹⁷⁶. València, 16 juliol 1417. ACA, reg. 3162, fols. 73v, 74.

¹⁷⁷. València, 18 juliol 1417. ACA, reg. 3162, fol. 74.

¹⁷⁸. València, 25 novembre 1417. ACA, reg. 3162, fol. 114v.

renda s'havia de cobrar sobre els delmes del port de la villa de Requena i ara havia estat embargada pel corregidor d'aquella vila.¹⁷⁹

Maria segueix sol·licitant la intervenció de la seva mare per assumptes de Castella que li arriben a València. El perquè anaven a demanar ajuda a Maria no ho sabem exactament però podem imaginar-nos que s'havien escampat veus de que la reina ajudava a tots els que podia i que, possiblement, ho aconseguia. El cas present és el d'un noi que ha de servir a les tropes castellanès. Es tracta d'un fill de Maria Durrias i *mossen* Pere Marrades que ha de servir com a cavaller amb deu llances. Li demanen a la reina Caterina que el dispensi del servei fins passats 3 o 4 anys, perquè és molt jove i no sap cavalcar.¹⁸⁰

Entre els diferents assumptes en els que intervé la reina, n'hi ha també alguns relacionats amb l'exercici de la justícia. És el cas del plet entre els hereus de Berenguer Ferrer, mercader de Barcelona, representats per uns tutors. El rei ha assignat dos jutges. La reina escriu a Bernat de Gualbes perquè s'acceleri la justícia ja que fa quatre anys que dura el plet, perjudicant a la família Ferrer, de la qual ha rebut favors el rei: *vullats ab gran diligencia entendre en la dita causa consellant los jutges donant los prest bo e just consell segons be havets acostumat e de vos singularment confiam ental manera que los dits heureus no sien vexats daci avant de messions e dapnatges...*¹⁸¹

El rei Alfons va estar entretingut quasi un any amb les corts valencianes. Iniciades el 27 d'abril de 1417 es van allargar fins al 22 de març de 1418. La subvenció rebuda va ser generosa: 189.000 florins (45.000 havien estat avançats i altres es destinarien a la redempció del reial patrimoni). Per a Alfons no eren suficients diners ja que per organitzar una flota no li arribaven.¹⁸² Però el rei estava content i així ho va comunicar als consellers de Barcelona, en una carta que els va dirigir el mateix dia en que es van tancar les corts:

*Prohomens ab gran plaer nostres fets comunicam a nostres vassalls e sotsmeses perço que en nostre benavenir e servici [...] ab la present vos certificam que vuy dimarts dela Setmana Santa ab la gracia de deu ab tota concordia havem concluydes e finades les corts que als de aquest nostre Regne de Valencia celebravem provehint e redreçant tots e qualsevol greuges que pretenessen e fahent certes ordinacions e furs concernents lo bon estament e repos del dit nostre Regne segons en corts es acustumat E ells axi com a bons e leyls vassalls nos han graciosament subvengut e donat axi per aquitament de nostre patrimoni com sustentacio de nostres despeses e carrechs Cent vuytanta nou Milia florins mostrant encara maior voler asubvenir e servir nos de mes si de present lurs facultats ho supportassen E deus volent dimecres apres festes entenem partir daci e fahent la via de Calatayut...*¹⁸³

Encara que el rei lloava la bona entesa amb els valencians, sabia que posava en evidència la poca col·laboració catalana i el seu malcontentament. La relació entre el rei i els representants catalans es va tensar.

¹⁷⁹. València, 2 setembre 1417. ACA, reg. 3162, fol. 86, 86v.

¹⁸⁰. València, 30 setembre 1417. ACA, reg. 3162, fol. 90v.

¹⁸¹. Bernat de Gualbes era doctor en dret civil i canònic; va estudiar a la universitat de Bolònia; va ser conseller en cap de Barcelona el 1408-1409; va ser el compromissari català que a Casp va votar a favor de Ferran i després va ser el seu vice-canceller; des del 1415 era Mestre Racional. València, 24 març 1418. ACA, reg. 3162, fol. 167v.

¹⁸². Alan Ryder, *op. cit.* p. 83.

¹⁸³. València, 22 març 1418. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX.A-1, n. 195.

Tot just acabades les corts, el rei va passar un tràngol amb els missatgers catalans que se li van presentar a València. Com que el Parlament reunit a Barcelona el 22 de setembre de 1416 li havia negat l'ajuda econòmica que demanava, el va llicenciar el 19 de desembre del mateix any, com ja s'ha explicat abans. Amb aquest poc temps no es va resoldre cap qüestió important. Segons Vicens Vives, el Parlament havia volgut reformar l'administració de justícia; regular el nomenament dels alts càrrecs del Principat (canceller, vicecanceller, mestre racional, batlle general); expulsar els castellans de la cort; i intervenir en la redempció del patrimoni reial (per evitar els sindicats remences) entre altres coses.¹⁸⁴ Els nobles que havien negat el suport econòmic al rei, davant de l'actitud de fermesa d' Alfons, estaven irritats. Alguns es van reunir al 5 de febrer de 1417 a Molins de Rei i van formar una junta de 14 barons i cavallers. En una carta enviada a Alfons pel seu lloctinent de Catalunya se l'informava d'aquest fet: *Ells, Senyor, se apleguen en virtud de XIII qui foren elegits en lo Parlament que vostra Senyoria celebrave en aquesta ciutat e tots fan sagrament de tenir secret lo que faran [...] ells volen fer missatgeria a vostra Senyoria sobre la refformacio de que ja, Senyor, vos he scrit. Lo Comte de Payllars es vengut fins a Calaff e per son accident no ha poscut plus venir a ells...*¹⁸⁵

En la carta es parla del comte de Pallars, un dels més destacats nobles que es posarà al capdavant de la junta o comissió dels catorze. Segons Zurita en la junta hi havia el comte de Pallars i el seu fill, Bernald de Cabrera, comte de Mòdica, el vescomte d'Illa, Berenguer Dolms, Joan March i altres cavallers.¹⁸⁶ No tots els nobles van donar suport a aquesta actitud de rebel·lia. Alguns, com el comte Ramon Folc de Cardona, van estar al servei del rei i amb càrrecs importants, com hem pogut comprovar en la correspondència de Maria.¹⁸⁷ La junta va aconseguir el suport dels consellers de Barcelona, entre els que destacaven l'intrèpid Joan Fiveller, seguit de Ramon Desplà. La junta, amb el suport de les ciutats de Barcelona i València, va organitzar una ambaixada per anar a parlar amb el rei al març de 1418:

*Después deliberaron de enviar sus mensajeros, y que fuesen los condes de Pallás y Mòdica, el vizconde de Illa, don Ramon de Moncada, Galceran de Santapau, Bernaldo de Forciá, Pedro de Senmenat, Ramon de Rexach, Guerau de Palau y mosén Ribera; y por la ciudad de Barcelona fueron Ramón Dezplá, Juan Fiveller, Juan Ros y Bonanat Pere, jurista y muy señalado varón. Y partieron para su embajada algunos de los barones con los síndicos de Barcelona el miércoles santo a 23 de marzo, aunque el rey no les daba lugar que fuesen con esta demanda.*¹⁸⁸

Segons Zurita, una de les principals exigències que es volien fer al rei era que: *echase de su casa todos los castellanos que tenía en su servicio y ordenase lo*

¹⁸⁴. Vicens Vives, *op. cit.* pp. 106-107.

¹⁸⁵. *Cortes de Cataluña, op.cit.* p. 53.

¹⁸⁶. Zurita, (Libro XII, cap. LXVIII), *op. cit.* p. 504.

¹⁸⁷. El comte de Cardona en casar-se amb Joana, comtessa de Prades i baronessa d'Entença va reunir un gran poder territorial. El primer comte de Prades va ser Ramon Berenguer, fill del rei Jaume II (erecció del comtat l'any 1324), per tant la família tenia ascendents en la reialesa i sempre van estar al costat dels sobirans catalans. Una germana de Joana, Margarida de Prades, es va casar amb el rei Martí l'Humà. Va ser una sobirana molt lloada per tothom per la seva bellesa i virtuts. Ignasi PLANAS DE MARTÍ: *Llibre de Prades*, Ajuntament de Prades, 1982, pp. 94-95.

¹⁸⁸ *Ibid.* p. 504.

*de los oficios y gobierno della con voluntad y consejo de sus reinos.*¹⁸⁹ El rei, de moment, no els va voler rebre. Els va fer esperar i després només va voler parlar amb els dos consellers de Barcelona, Ramon Desplà i Joan Fiveller. Alfons va demostrar una gran habilitat i fermesa en aquest greu conflicte. El rei va prometre convocar les corts catalanes però es va negar a remoure els seus servidors castellans. La ambaixada havia fracassat en gran part.

Per les terres d'Aragó. Esdeveniments familiars.

Una vegada apaigavat el conflicte, a finals de maig de 1418, el rei i la reina poden abandonar València i dirigir-se cap a les terres aragoneses. En una carta que la reina dirigeix, el 20 de maig, a Francesc Ferriol del regne d'Aragó, li comunica que li envia a Francesc Martí per recollir 600 florins d'or que necessita per a pagar les mules que han de dur l'equipatge del seu seguici.¹⁹⁰ Quatre dies després, el 24 de maig, la reina ja es troba a Morvedre, organitzant les coses del seu viatge amb el seu camarlenc, Berenguer de Vilaregut, i el seu comprador, Guillem de Linyà.¹⁹¹

La reina Caterina, mare de Maria, va morir, segons ens diu el cronista, de manera sobtada: *Miércoles, primero dia de Junio del año de mil quatrocientos é diez y ocho años, amanesció muerta la Reyna Doña Catalina.*¹⁹² De fet, ja portava temps malalta. Havia fet testament el dia abans de morir, el 31 de maig, a Valladolid, en el qual deixava hereu universal dels regnes al seu fill, el rei Joan II, i hereus dels seus bens als tres fills: Joan, Maria i Caterina. En cas de morir algun sense fills legítims, heretaven els altres, segons la següent clàusula:

*Otrosi establezco por mi heredero universal en quanto tanne al derecho que yo he Et me pertenesçe [...] qual quier manera a los dichos Reynos e a cada uno dellos al dicho Rey don iohan my fijo e fijo legitimo del dicho Rey don enrique my sennor e marido e enquanto atanne a todos los otros mis bienes asi muebles como Payses ordeno e establezco por mys herederos al dicho Rey don iohan my fijo e a la Reyna donna maria de aragon Et A la Infanta donna Catalyna mys fijas e sy acaesciere quelos sobre dichos o qual quier dellos pasaron desta vida syn dexar fijo o fija legitimos ordeno e quiero e mando e es my voluntad que lo ayan e hereden qual quier o quales quier delos otros que quedaran byvos Ca yo los constituo e establezco en la dicha herencia para que en el dicho Caso sucedan e hereden los unos al otro e el otro al otro ad invicem (a l'inrevés).*¹⁹³

Maria devia rebre la notícia de la mort de la seva mare quan es trobava a Terol. Allí va aturar-se uns dies perquè es va posar malalta, amb febre. Alfons havia continuat el camí cap a Saragossa. Maria escriu al seu marit per informar-lo de com està:

---

¹⁸⁹ *Ibid.* p. 505.

¹⁹⁰ ACA, reg. 3162, fols. 208v, 209.

¹⁹¹ ACA, reg. 3162, fol. 209.

¹⁹² García de Santa Maria, *op. cit.* (Año duodécimo, 1418, cap. Primero), p. 374.

¹⁹³ Còpia del testament feta a Madrigal, el 21 de gener de 1440. Arxiu del Regne de València. Reial Cancelleria, 471, fol. 3.

*A vostra molt gran senyoria notifich que stich ab gran desig de saber vostre bon stament e sanitat e vostra excellent persona com es trobada en lo cami per que us supplich sia vostra merce scriure men car molt ne sere consolada de mi molt excellent senyor vos notifich que cascun dia he hauda la ffebra segons la havia abans de vostra partida pero senyor per gracia de deu huy no la he hauda tan fort be es ver senyor que he gran flaquesa de cap notificant vos com he gran desig de partir daci e esser ab vostra senyoria pero molt alt senyor no son encara ental disposicio quem puxa metre en cami ço qui es ami molt greu ne pux scriure certament a vostra senyoria quant pora esser la mia partida la qual esper ab gran desig per esser ab vos senyor supplicant vos humilment sia vostra merce me haiats per scusada com no he scrit de ma mia com per la flaquesa del cap no ho he gosat assajar.*¹⁹⁴

La reina s'excusa de no poder escriure ella mateixa. La febre li ha passat però està dèbil i amb mal de cap. La carta és afectuosa. Maria està molt pendent de complaure al marit i estar a prop d'ell. Els reis passaran a Saragossa els mesos de juliol i agost. Alfons portava ara entre mans el complicat tema religiós. El llegat del papa Martí V, Alamanno Adimari, havia arribat a Saragossa al maig i volia, entre altres coses, que Benet XIII fos expulsat de Peníscola. Alfons volia aconseguir una ajuda econòmica de l'Església. Al final, Alfons deixarà que Benet XIII segueixi en el castell de Peníscola i aconseguix que el clergat li ofereixi 60.000 florins.¹⁹⁵

A l'agost, Maria escriu a la seva sogra, la reina Elionor, li explica que ha estat malalta i també li comenta la mort de la seva mare:

Vuestra humil filla la Reyna daragon et de Sicilia et primogenita de castiella besando vuestras manos me encomiendo en vuestra gracia et bendicion. Muyt excelent senyora. Por que so cierta que en hauredes plazer vos notifico quel senyor Rey marido e senyor mio muyt caro por gracia de nuestro seynor dios yes bien sano e en buena prosperidat de su persona de mi vos significo que he ovido fuerte accident de fiebre et ma durado grant tiempo De que he passado grant trebaillo. Pero por gracia de nuestro senyor dios apresent so quita de fiebre mas no sin razon muyt flaca de todo sea loado nuestro senyor dios supplicando vos sea vuestra mercet mandar me certificar de vuestro buen estamieto et sanitat e delos infantes et infantas mis caros et amados hermanos humiles fillos vuestros Por que sera cosa de que sere muyt consolada. Muyt alta senyora ya sabedes como la Senyora Reyna de Castiella madre et senyora nuestra muyt cara yes passada deste mundo en lotro. De que no sin razon he ovido dolor et tristor grant de corazon e Empero considerando que ha vivido en este mundo en grant renombre de amar e servir nuestro Buen dios et en su fin aya recibido muyt devotamente los sacramentos dela santa madre esglesia como a catholica et verdadera cristiana. Por la qual cosa creo firmament su alma sera seyer en la gloria eternal e assi mesmo como los nacidos et por nascer han de passar por aquella via aconsoleme Rogando con grant devocion que faziedes oraciones a nuestro senyor dios que por la sua infinida clemencia su anima quiera recibir e collocar en su gracia et gloria del paradiso. Muyt alta senora yo enbio asi Pedro dalmaçan sobre algunos aferes mios Por que vos suplico que sobre aquellos e otros aferes suyos ayades en special recomandacion Et sera cosa que yo tendre

¹⁹⁴. Terol, 8 juny 1418. ACA, reg. 3162, fol. 214.

¹⁹⁵. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 87-88.

*en gracia et merces a vuestra grant senyoria la qual el Rey celestial por la suya infinida clemencia faga vivir luengament e prospera segunt ella desea.*¹⁹⁶

Maria havia enviat a Castella a Pere d'Almazan, el seu escrivà de ració, amb la missió de recollir 4.000 florins del seu recaptador.¹⁹⁷ En un escrit enviat al recaptador li encomana que pagui a Alvaro de Luna: *dozientos florines doro daragon e aquellos queremos le dedes e paguedes vos asi delos dineros de nuestro mantenimiento.*¹⁹⁸ Es veu que Alvaro de Luna ja tenia poder sobre el rei Joan II per influir en les seves decisions. Maria li paga pels favors.

En la carta que Maria va enviar a Elionor hem pogut veure la intensa religiositat de Maria. La reina manté una relació epistolar molt freqüent amb clergues i monges als quals tracta d'ajudar en els assumptes que li demanen. Al setembre, Maria escriu a l'abadessa del monestir de les Menorettes de Xàtiva, a la qual anomena, *muy cara e amada Thia* (no sé si era realment tia seva o era un tractament afectuós, ja que hem trobat el mateix tractament de tia a altres abadesses), per recomanar una noia que vol entrar al monestir per ser monja. En una carta dirigida al seu marit, que ja ha marxat de Saragossa, li exposa un assumpte que li ha encomanat dita abadessa, com podem veure a continuació: *A vostra gran senyoria significh que la abbadessa de les menorettes de xativa ma scrit per sa letra que mossen jofre de vilarig visrey e justicia de xativa te presoner. I. hom appellat johan argent lo qual es inculpat [...] que segons diu en sa letra no sie culpable [...] vullats manar al dit visrey que lo proces del dit hom remeta a justicia e li faça proces ordinari per ço que sie vista sa justicia amplament...*¹⁹⁹

Es demana la intervenció del rei per protegir un presoner del virrei de València perquè, potser, aquest actuava amb massa rigor.

Maria havia escrit al cardenal de Pisa, el legat del papa Martí V, perquè concedís al seu almoiner Pere Cres, un dels beneficis dels primats de Peníscola. El cardenal, segons es desprèn de la carta, s'havia excusat i la reina i va insistir.²⁰⁰

Els mesos d'octubre, novembre i part de desembre, els reis els passen a Fraga. Després s'aturen dos dies a Lleida i un parell de setmanes a Balaguer, fins l'11 de gener de 1419 en què comencen a fer camí cap a Barcelona, fent aturades en les principals viles del trajecte.²⁰¹

Dels variats assumptes en què està ocupada Maria podem destacar les compres que encarrega al seu tresorer per al seu tocador i vestuari. En una carta dirigida a *madona* Lena, la dona que li preparava els productes, li demana: *benjuhi; unes bosses; mitge lliure dargent del millor e pus fi que trobar se puxe [...] nos façats una ligadura blanca que sie tal com vos conexerets faça per nos...*²⁰²

He trobat una carta enviada al seu germà, el rei Joan II, per mediació d'Alvaro de Luna, segons es fa constar, que demostra que ja és el favorit del rei de Castella, com hem esmentat abans: *Muyt caro e muyt amado hermano por el noble alvaro de luna vos hemos scritto rogamos vos que la primera encomienda*

¹⁹⁶. Saragossa, 25 agost 1418. ACA, reg. 3162, fols. 236, 236v.

¹⁹⁷. Saragossa, 24 agost 1418. ACA, reg. 3162, fol. 236.

¹⁹⁸. ACA, reg. 3162, fol. 240.

¹⁹⁹. Saragossa, 26 setembre 1418. ACA, reg. 3162, fol. 240.

²⁰⁰. Saragossa, 16 setembre 1418. ACA, reg. 3162, fol. 244v.

²⁰¹. Giménez Soler, *Itinerario... op. cit.* pp. 18-19.

²⁰². Fraga, 22 octubre 1418. ACA, reg. 3162, fol. 257.

*que vagasse en vuestro orden nos quesiessedes dar e atorgar por un fillo de Noble en Guillem huc de rocaberti servidor nuestro [...] e sera cosa de que nos faredes muyt singular plazer e agradable.*²⁰³

En morir la reina Caterina, es van produir alguns canvis en la política de la cort castellana. L'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas, tenia en les seves mans el govern del regne, ja que el rei Joan només tenia 13 anys. El rei de Portugal havia volgut casar la seva filla Elionor amb el rei de Castella, Joan II, i la reina Caterina era favorable a aquest matrimoni. Per altra banda, la família Trastàmara aragonesa, amb la reina mare Elionor al capdavant, va preparar amb el suport incondicional del seu aliat, l'arquebisbe de Toledo, el matrimoni de Maria, germana d'Alfons, amb el rei Joan. García de Santa Maria ens ho explica:

*El Rey Don Juan de Portugal pensó en casar á la Infanta Doña Leonor, su hija, con el Rey Don Juan de Castilla, é trabajólo quanto pudo; é como Don Sancho de Roxas, Arzobispo de Toledo, fué hechura del Rey Don Fernando de Aragon, estorvólo con todas sus fuerzas, é trabajó como se concluyese el casamiento de la dicha Señora Maria, hija del Rey Don Fernando de Aragon, con el Rey D. Juan de Castilla; é así se hizo su desposorio en Medina del Campo, en Jueves, veinte dias del mes de Octubre del año susodicho, seyendo presentes la Señora Reyna de Aragon Doña Leonor, é los Infantes Don Juan, é Don Enrique é Don Pedro, é muchos de los Grandes del Reyno, donde se hicieron muchas fiestas de justas é toros é juegos de cañas.*²⁰⁴

La reina Caterina havia tingut desavinences amb el rei Ferran en morir el rei Enric III, com ja s'ha explicat. El matrimoni de Maria i Alfons es va celebrar perquè Enric ho havia ordenat en el seu testament. Però Caterina no havia donat facilitats als recent cassats. A Maria li van fer renunciar al marquesat de Villena a canvi d'un dot important però no es va complir en el pagament puntual. La reina Caterina era responsable d'aquesta injustícia. Prou ho sabem en haver llegit les nombroses cartes de Maria en què reclamava els diners del seu manteniment i del seu dot, sense ser escoltada. En morir Caterina, el dot es va anar pagant. Al setembre de 1418 es va fer un primer pagament a Maria de 50.000 florins.²⁰⁵

La reina Elionor va aconseguir un gran triomf en casar la seva filla amb el rei Joan II de Castella. A més, es va preparar un altre matrimoni entre els cosins germans: el de l'infant Enric amb Caterina, germana de la reina Maria.²⁰⁶ Les dues branques de la família reial Trastàmara van quedar estretament lligades. Els infants d'Aragó, amb aquests matrimonis, van aconseguir mantenir l'herència paterna i, sobretot, l'extens territori matern en terres castellanques. Elionor va donar a Enric el comtat d'Alburquerque i nombroses viles, reservant-se l'usdefruit. Es va acordar també el matrimoni de l'infant Joan amb Blanca, filla del rei Carles de Navarra.²⁰⁷ Aquesta concentració de riquesa i poder en mans dels infants d'Aragó va despertar molts recels i enveges entre alguns dels grans nobles de Castella. Un conflicte d'interessos polítics s'anirà covant en la cort castellana. Es va manifestar aviat: els nobles de la cort oposats als infants d'Aragó i a l'arquebisbe de Toledo van convèncer al rei Joan perquè es declarés major d'edat (tenia 14 anys) i

²⁰³. Fraga, 14 octubre 1418. ACA, reg. 3162, carta solta, després del fol. 213v.

²⁰⁴. García de Santa Maria, (1418, cap. VIII) *op. cit.* p. 376.

²⁰⁵. Alan Ryder, *op. cit.* p. 89.

²⁰⁶. Zurita, (Libro 12, cap. LXX) *op. cit.* p. 513.

²⁰⁷. Alan Ryder, *op. cit.* p. 89.

prengué en les seves mans el govern del regne. Així ho va fer en les corts de Madrid del mes de març de 1419.²⁰⁸

Maria i Alfons estaven a Fraga el 20 d'octubre de 1418 quan es van fer les festes dels desposoris de Joan i Maria.²⁰⁹ No hi van anar. Alfons tenia molt a fer en les negociacions financeres per aconseguir una flota. Els diners que va rebre Maria li van facilitar les coses. També havia de celebrar corts amb els catalans i millorar la seva relació amb les forces vives del Principat. Alfons necessitava l'ajuda catalana per portar a terme el seu projecte militar.

Segons Zurita hi havia diverses raons que Alfons presentava com a justificació de l'acció militar. En primer lloc pacificar l'illa de Sardenya i defensar-la dels atacs dels genovesos: *porque las cosas de aquel reino nunca se acababan de apaciguar y siempre había en él rebeldes o naturales o extranjeros*; en segon lloc intervenir a l'illa de Còrsega a favor dels seus aliats i confederats, els comtes d'Istria: *que de tiempo muy antiguo fueron aliados y confederados de la casa real de Aragón y se tenían por sus vasallos [...] muy guerreados y perseguidos de genoveses con las armadas y gente de aquella señoría*;²¹⁰ en tercer lloc assegurar-se el regne de Sicília enfront de les ingerències dels estats italians.

El rei mantenia amb tenacitat el seu propòsit bèl·lic que a ulls dels seus súbdits semblava desproporcionat, encara que la campanya servia també per defensar els interessos comercials dels catalans i valencians. Potser la lectura de les gestes de Juli Cèsar mantenia les seves ambicions guerrerres. Alfons, un rei d'Aragó nascut en terres de Castella, sentia una atracció irressitible per navegar pel Mediterrani i defensar les possessions catalano-aragoneses de l'extens imperi comercial vingut a menys. El regne d'Aragó li quedava petit al rei Alfons. No s'acontentava en bregar amb els orgullosos súbdits catalans, valencians i aragonesos. Les corts el cansaven i no n'hi havia prou en distreure's en justes i caceres de porcs senglars. Necessitava més acció.

Alfons va aconseguir diners i vaixells. El rei volia reunir 30 galeres. València n'aportaria 3 a més de la galera reial, com era tradició. Mallorca també aportaria 3 vaixells; en el port de Barcelona hi havia 10 galeres disponibles; se n'esperava una de Perpinyà i una altra del mestre de Montesa; altres es comprarien. La qüestió del personal que, en un principi, semblava fàcil d'aconseguir, es va presentar complicada. És van convocar 672 nobles i cavallers de tots els territoris de la corona d'Aragó i només van respondre 119. Es va haver de recórrer a gent de tota mena per a remar en les galeres: lladres, assassins i condemnats diversos: *com nos haja mester algunes companyies per remar les galeres [...] homens criminosos e de mala vida*.²¹¹

---

²⁰⁸. García de Santa Maria, (1419, cap. Primero), *op. cit.* pp. 376-377.

²⁰⁹. De fet, la boda o la consumació del matrimoni de Joan II i Maria no va ser fins al 4 d'agost de 1420, quan Joan tenia 15 anys. García de Santa Maria, (1420, cap. VIII), *op. cit.* p. 384.

²¹⁰. Zurita, (Libro 13, cap. I) *op. cit.* pp. 523-525.

²¹¹. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 90-99. ACA, reg. 3163, fol. 143.

Barcelona. Les corts catalanes de 1419-1420 (Sant Cugat-Tortosa)

Els reis van arribar a Barcelona al gener de 1419, segons consta en el dietari dels consellers de Barcelona, primer Alfons i tres dies més tard Maria: *Janer. Dimecres XVIII. Aquest dia entra lo Senyor Rey en aquesta ciutat qui vania Darago.*

*Dissapte XXI. Aquest dia entra la Senyora Reina muller del Senyor Rey qui vania Darago.*²¹²

Els cinc consellers que governaven aquell any la ciutat de Barcelona eren els següents: Joan Fiveller, Arnau Destorrent, Galceran Carbó, Joan Lull i Gaspar Bussot.²¹³ Joan Fiveller era el conseller en cap, per tant, Alfons se'l va trobar a les corts. Ja coneixia el rei a l'ardit barceloní. Fiveller havia estat conseller segon el 1416 i havia acompanyat Alfons a l'enterrament del seu pare; després havia participat com a síndic en les corts de Barcelona i havia defensat les llibertats i privilegis del Principat amb fermesa; més tard havia format part de l'ambaixada que havia anat a València el 1418.²¹⁴

Alfons va convocar, el 21 de març de 1419, les corts catalanes a San Cugat del Vallès, possiblement per fastiguejar els síndics barcelonins tan combatents o per una raó més simple: distreure's caçant pels boscos propers al monestir. El celebrar les corts fora de Barcelona podia ser una estratègia perquè no s'entretinguessin tant els síndics en les seves negociacions. El Parlament de Barcelona de 1416 no havia deixat un bon record al rei. Tots els problemes dels estaments catalans que havien quedat pendents van aparèixer altra vegada en les corts de 1419. Les negociacions anarien per llarg però Alfons tenia el cap en l'empresa marinera i no l'aturaria ningú.

Segons Vicens Vives l'enfrontament entre el monarca i els estaments privilegiats del Principat va ser bastant fort.²¹⁵ Malgrat tot, el rei estava distret en organitzar la flota. Fins i tot va deixar a la seva esposa Maria perquè presidís les corts, la qual cosa es va complicar perquè la reina es va posar malalta. No fora res d'estrany que al disgust que devia tenir Maria perquè el seu home volia marxar a guerrear s'acumulava l'estrès de pensar en haver de desenvolupar un paper polític que no li devia fer cap gràcia.

Les sessions de les corts es van iniciar un dijous, el 4 de maig, al monestir de Sant Cugat del Vallès. El rei presidia les corts assegut en un tron. A la seva dreta estaven asseguts els clergues; a l'esquerra els nobles i enfront els síndics de les ciutats, segons està descrit en el procés de la cort. Les qüestions del protocol eren molt importants.²¹⁶

Els síndics de Barcelona eren Joan Fiveller, Ramon Desplà, Joan Ros i Bonanat Pere. Excepte Ros, els altres tres havien estat també síndics en les corts

---

²¹². *Dietari... op. cit.* p. 215.

²¹³. Cada any, al 30 de novembre, festa de Sant Andreu, s'elegien els cinc consellers que governarien la ciutat de Barcelona durant l'any següent. Joan Fiveller havia estat elegit com a conseller tercer al 1411; com a conseller segon al 1415; i al 1418 va ser elegit conseller primer, per tant era un home experimentat en la política local i del Principat. El conseller tercer Galceran Carbó també havia estat conseller quart el 1415. No eren els únics casos en repetir. Hi ha diverses famílies de ciutadans que destacaven: Gualbes, Desplà, Dusay, Desvalls, Bussot, Vallseca...Bruniquer: *Rubriques... op. cit.* p. 37.

²¹⁴. Joan Fiveller ha passat a la història per la seva defensa de les institucions catalanes. Una estàtua de Fiveller es troba, avui dia, a la façana de l'Ajuntament de Barcelona.

²¹⁵. Vicens Vives, *op. cit.* p. 108.

²¹⁶. *Cortes de Cataluña*, vol. XII, *op. cit.* pp. 67-68

de 1416. Lleida estava representada per dos síndics: Simó Sunyer i Jaume Navarra. Puigcerdà estava representada per un síndic, Jaume Storch i Berga per un altre, Bartomeu Ripoll.²¹⁷ Més endavant es van incorporar altres síndics: per Girona Joan Çavall; per Tortosa Nicolau Bonet; i dos per Perpinyà, Llorens Rodon i Pere Grimau.²¹⁸ En total eren 12 síndics.

Els nobles estaven encapçalats per Roger Bernat, comte de Pallars, Joan, comte de Cardona, Pere de Fonollet, vescomte d'Illa i Canet, Joan, fill del comte de Cardona, Bernat de Fortià i altres. Era el grup més nombrós, entre 35 i 40 representants.²¹⁹

Entre els representants de l'estament eclesiàstic destacaven: Bernat, abat de Sant Cugat, Alfons, bisbe de Vic, Marc, abat de Montserrat, Guillem, abat de (Santa Maria) l'Estany i Pere, bisbe de Tortosa. Alguns bisbes, els de Barcelona, Tarragona, Girona i Lleida, estaven representats per procuradors. La llista era de 12 a 14 clergues.²²⁰

Segons els llistats, els representants dels tres braços no passaven de 70 persones. És un nombre bastant baix si el comparem amb les corts que un segle més tard, a l'any 1519 és van reunir a Barcelona i que van ser d'unes 240 persones.²²¹ Cal dir que Catalunya, a principis del segle XV, estava poc poblada. Segons els fogatges estudiats per Salrach a finals del segle XIV, després d'haver patit la pesta negra, la població catalana devia estar a prop de 450.000 habitants, Aragó en tindria 210.000, València uns 300.000 i Mallorca 45.000, en total la Corona d'Aragó devia tenir un milió d'habitants (No es podia comparar amb Castella que devia arribar a sis milions d'habitants).²²² Barcelona havia passat de tenir 50.000 habitants, al 1340, a 38.000 al 1359 i la població va seguir baixant fins als 20.000 habitants al 1447. La decadència demogràfica de la principal ciutat catalana va ser ben patent, més forta encara que la del Principat en conjunt (a finals del segle XV Catalunya es situava en els 300.000 habitants). La ciutat de València, per contra, va anar guanyant població i a l'any 1483 va arribar als 55.000 habitants.²²³

La davallada demogràfica era un símptoma molt clar de la crisi social i econòmica que afectava al Principat. Això explicaria el malestar polític i les resistències de la cort a subvencionar les elevades despeses que representava l'empresa militar del rei Alfons.

Alfons va exposar, en la sessió inaugural de la cort de Sant Cugat, la seva proposició (presentada també per escrit pel seu protonotari Pere Ram), aquesta vegada en llengua catalana:

Nos volents mostrar en obra la bona intencio que havem en la justicia o benefici publich vos havem appellats aci, e no contrastant ara tingam entre mans alguns afers grantment concernents la honor de nostra Corona e ben avenir de tota la nostra cosa publica, pero per utilitat del Principat de Cathalunya e per complaure a molts de vosaltres qui de aço nos han supplicat, havem convocada la present Cort [...] e aço per causa de la armada que ya abans havem empresa e

---

²¹⁷. *Ibid.* p. 78.

²¹⁸. *Ibid.* pp. 145-149.

²¹⁹. El nombre podia variar al llarg de les sessions. *Ibid.* pp. 77-78, 95-96, 148-149.

²²⁰. *Ibid.* pp. 76-94.

²²¹. ACA, Generalitat, Processos de Corts (1519-1520) N-1007, fols. 21v-59r.

²²². Salrach, *Història dels Països catalans... op. cit.* pp. 892-893.

²²³. Eulàlia DURAN: *Les Germanies als Països Catalans*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1982, pp. 58-59.

*entenem acomplir breument, Deu ajudant, per vesitar necessariamente lo regne de Sicilia e metre aquell en bo e pacifich stament e per altres afers tocants honor e benefici nostre e de vosaltres, havem delliberat entendre e provehir en les coses necessaries tocants la dita justicia e bon regiment del dit Principat confiants de vostra gran faeltat, amor e naturalesa, la qual ab obres virtuoses havets mostrada a tots nostres predecessors reys Darago e Comtes de Barchinona en molts actes bellicosos e altres axi en grans conquestes com en deffensions maravellores [...] Mes avant segons havem per informacions e novelles de certes persones zelants nostra honor que los regnes de Cerdenya e Corcega, qui en gran part son stats en rebellio son vuy en tal disposicio e necessitat, asi per defalliment de viures e divisions com en altra manera [...] Per que notificants les dites coses vos pregam affectuosament que en aço avisets e aconsellets Nos segons loablament han acostumat vostres passats, en tal manera que migençant la ajuda divinal sen puixa seguir la fi e conclusio desijada per lonch temps axi per nostres predecessors com per los vostres.*²²⁴

Quedava clara la intenció del rei d'intervenir a Sicília, Còrsega i Sardenya.

En nom del braç eclesiàstic, Marc, l'abat de Montserrat, va dirigir al rei un llarg i retòric discurs en llatí, carregat de cites bíbliques: *Regum serenissime dominorum ac Principum christianissime* (el més sereníssim dels reis i el més cristianíssim dels senyors i prínceps) [...] *Vicarius et ymago Dei in terris nuncuparis* (vicari i imatge de Déu en la Terra) [...] *de cuius ore procedit gladius bis acutus* (Apocal.) *primo, ut ex una parte, zelo justicie mucrone tue dire lancee malos ferias et ex alia, innocentes tuo presidio tuearis...*²²⁵ (cita de l'Apocalipsi: de la teva boca surt una espasa de doble fil perquè per l'un, amb el zel de la justícia, fereixis als dolents amb la punta de la teva llança i per l'altre, amb el teu auxili, protegeixis als innocents). Aquí tenim una referència a la principal missió del rei: exercir la justícia simbolitzada per l'espasa. Al final, l'abat de Montserrat li diu al rei que després de deliberar li donaran resposta: *Senyor, lo Braç de la Esglesia hoyda vostra maravellosa propositio delliberara e acordara sobre aquella ensemps ab los altres Braços en tal manera que sera servey de Deu honor de Vostra gran excellencia e profit e utilitat de la cosa publica. E apres fer Vos ne resposta.*²²⁶

Guillem Ramon de Montcada va respondre breument, en nom dels magnats i barons, que ja deliberarien amb els altres braços. En nom dels nobles i homes de paratge va parlar Berenguer d'Oms.

En nom del braç reial, Joan Fiveller, amb l'audàcia que'l caracteritzava, li va dir al rei que també deliberarien amb els braços i li donarien resposta però desitjava que fos un bon sobirà: *E placia, Senyor, al Rey dels Reys que us ha donat ben parlar que us face ben obrar e metre en bona exequicio les coses per Vostra Excellencia proposades. E mes avant, Senyor, lo dit Braç sta e persevera en ço que per los altres Braces es stat dit axi sobre la mutacio del loch, de la qual lo dit Braç vos suplica, com sobre les altres coses.*²²⁷

Els síndics de Barcelona no estaven gaire contents en què les corts es celebressin a Sant Cugat perquè això els obligava a desplaçar-se contínuament, els suposava moltes despeses i, per tant, es queixaven al rei. Però Alfons es va

²²⁴. Cortes de Cataluña, op. cit. pp. 68-69.

²²⁵. Ibid. p. 69.

²²⁶. Ibid. p. 75.

²²⁷. Ibid. pp. 75-76.

mantenir ferm. Les corts es van posar a treballar. Tenien nombrosos greuges i reivindicacions per presentar al rei. Alfons va aconseguir que li avancesin un donatiu de 50.000 florins per a l'empresa militar.²²⁸ El 16 d'agost Ramon Batlle, lloctinent del protonotari del rei, va comunicar a les corts que: *Lo senyor Rey continua la present Cort en lo present loch daci a XI de setembre primer vinent...*²²⁹ El 17 d'agost el rei se'n va anar de València amb les 10 galeres que tenia a Badalona per acabar de preparar la seva flota. Va convocar des d'Oropesa les corts valencianes per al 28 d'agost. Les corts valencianes van ser breus. El rei va rebre una ajuda de 40.000 florins i, a canvi, els valencians van aconseguir un arxiu propi i altres reivindicacions.²³⁰

Alfons havia deixat Maria com a lloctinent de Catalunya perquè presidís les corts en el seu nom. És la primera vegada que la reina exercirà aquesta responsabilitat. Però no li van bé les coses a Maria i es posa malalta tot just quan s'han d'obrir les corts catalanes al setembre: *Adveniente autem die lune .XI. septembris anno predicto millesimo quadringentesimo decimonono ad quam continuata extiterat Curia supradicta, coram Illustrissima domina Maria, Dei gracia Regina Aragonum Illustrissimi domini Regis predicti consorte eiusque locumtenente, in quadam camera dicti Monasterii jacente in lecto reperta...*²³¹

Traducció: Arribant el dilluns, 11 setembre del dit any 1419, pel qual s'havia fixat que continués dita cort en presència de la il·lustríssima dona Maria per la gràcia de Déu reina d'Aragó, consort de de l'il·lustríssim senyor rei esmentat i lloctinent seva, trobant-se aquesta al llit en una cambra del dit monestir...

La reina es troba tan malament que no pot aixecar-se. Tres representants de la cort, Alfons, bisbe de Vic, el noble Joan Ramon Folc, comte de Cardona i el síndic de Barcelona, Ramon Desplà, van a veure la reina, juntament amb el canceller del rei, Alfons, arquebisbe de Saragossa, el vicecanceller, Joan de Funes, el mestre racional, Bertran de Gualbes, el camarlenc de la reina, Berenguer d'Hostalrich, l'escrivà i notari del Consell de la ciutat de Barcelona, Bernat d'Espulgues i Ramon Batlle, lloctinent del protonotari del rei. Es presenten els nou a la cambra de Maria. El bisbe de Vic, en nom de tots, li demana que vagi a presidir la cort però Maria demana disculpes i els diu que es troba molt malalta i no pot aixecar-se del llit. Els representants de la cort la consolen i després de notificar l'estat de la reina als braços, es consulta als metges de la reina, Antoni Ricart i Francisco de Burgos, sobre la salut de Maria. Fins i tot, els fan jurar sobre els Evangelis. El dos afirmen que la reina es troba amb febre i mal de gola i que no es pot aixecar del llit perquè podria ser molt perjudicial per a ella. El vicecanceller, Joan de Funes, va ocupar el lloc de la reina per continuar el procés de la cort fins al 20 de setembre.²³² O sigui que l'inici de la lloctinència de la reina Maria no va resultar gaire brillant, però, de ben segur, la seva fragilitat va commoure els representants dels braços i es va rebaixar la tensió que es produïa amb la presència del rei.

El 20 de setembre la reina segueix malalta. Altra vegada, es repeteix el cerimonial: en lloc del bisbe de Vic ara encapçala la comitiva dels representants de la cort i els oficials, l'abat de Ripoll. La reina els rep des del llit. El metge Francisco de Burgos certifica que Maria té febre i no pot presidir la cort sense perill per a la seva persona. Joan de Funes, el vicecanceller ocuparà el seu lloc.

---

²²⁸. Vicens Vives, *op. cit.* p.108.

²²⁹. *Cortes de Cataluña*, p. 146.

²³⁰. Alan Ryder, *op. cit.* p. 93.

²³¹. *Cortes de Cataluña*, p. 146.

²³². *Ibid.* pp. 146-149.

Dos dies després la reina ja es troba millor i presideix les corts: *La senyora reina, lochtinent general del Senyor Rey, havent en aço poder del dit señor ab consentiment de la Cort continua la present Cort a divendres primer vinent en aquest loch mateix.*²³³

Alfons torna a Sant Cugat i presideix les corts el 30 de setembre, però no para gaire temps quiet, atrafegat com estava amb l'organització de la seva flota. Va a Martorell, puja al monestir de Montserrat per encomanar la seva empresa a la Mare de Déu, va a Tarragona i a Cambrils.²³⁴

El 6 de desembre, una comissió de 9 representants o *judges de greuges*, 3 del rei (*Bernat de Gualbes, metre racional de sa Cort, Nasperandeu Cardona, micer Francesch Servent, consellers seus*) i 6 dels braços (*labat de Montserrat, micer Pere Malet de Barcelona, mossen Jacme Calliç, micer Anthoni Torres, micer Vicenç Pedriça, micer Francesch Bassot*), s'encarrega de revisar els greuges.²³⁵

Les negociacions són difícils i la cort s'allarga massa. El rei volia fer-se a la mar el més aviat possible. Els síndics de Barcelona pregunten al rei que no s'embarqui a l'hivern perquè no és bona època per navegar: *Com lo temps de la mar de present sia indispost e per ço, que vos, Senyor, puxats donar bona conclusió a la Cort, la qual aci tenits aiustada e per profit de dita armada [...] han supplicat a vos, Senyor [...] que no anassets ans en tot cas deguessets romandre...*²³⁶ Li demanen que esperi a marxar al mes de març de l'any següent, després de llicenciar la cort. A mitjans de desembre Alfons decideix prorrogar les corts per al gener a Tortosa. Des d'on podia navegar fàcilment cap a València. El rei justifica així la pròrroga:

*Ya sabets com Nos havem convocada et celebrada aquesta Cort del Principat de Cathalunya per a VII meses e mes, e ara, per ço, com Nos conve entendre en la expedicio de nostre stol e en altres coses necessaries a nostra partida, la qual entenem a fer segons que altres vegades ja vos havem dit e notificat per visitar los nostres regnes de Sicília e de Cerdenya [...] Nos cove haver Parlament e colloqui ab los aragoneses e valencians e no lexar ne desemparar los negocis que ara tractam ab vosaltres en Cathalunya. Es necessari a Nos transportar e la presente Cort mudar en altre loch qui sia oportu [...] Per ço havem cogitat e pensat de mudar ab vostre consentiment la present Cort a la ciutat de Tortosa...*²³⁷

Tampoc els devia fer gaire gràcia als síndics barcelonins que es queixaven d'haver d'anar a Sant Cugat, haver-se de traslladar a Tortosa al mes de gener. A Sant Cugat havien tingut problemes d'allotjaments. S'havien queixat al rei: *per les continues anades que vostra Senyoria ha fetes a la ciutat de Barchinona ab molts de la vintiquatrena [...] axi per los deffalliments de posades e altres incomoditats del present loch...*²³⁸ Una de les propostes que fan al rei en les corts és que: *El Senyor Rey hage a tenir Corts en ciutats e viles qui no sien menors de CCCC fochs.*²³⁹ Almenys a Tortosa no tindran problemes d'allotjament per tractar-se

---

²³³ . *Ibid.* pp. 150-153.

²³⁴ . Giménez Soler, *Itinerario...* *op.cit.* pp. 24-25.

²³⁵ . *Cortes de Cataluña*, p. 205.

²³⁶ . *Ibid.* pp. 187-188.

²³⁷ . *Ibid.* p. 219-220.

²³⁸ . *Ibid.* p. 332.

²³⁹ . *Ibid.* (cap. XIII) p. 305.

d'una població bastant gran, seu episcopal i amb port fluvial. En el dietari del Consell de Cent es recull la sortida del rei: *Aquest dia (19 de desembre) parti del loch de Sant Cugat de Valles lo Senyor Rey per anar a Tortosa hon havia prorrogades les Corts.*²⁴⁰

Les corts es van reiniciar el 25 de gener a Tortosa, presidides pel rei. Les negociacions van tornar a ser dures. Li van tirar en cara al rei que havien malgastat, ell i el seu pare Ferran, 2.000.000 de florins. Això sí, donaven la culpa a gents ambiciosos: *algunes persones stant pres Vostre Magestat mogudes de gran ambició e no zelants vostra dreta honor ne lo benefici publich, e per causa de vostra tendra edat en gran part es stat obrat lo contrari...*²⁴¹ Al rei en veure's tractat de molt jove, tenia 24 anys, i de mal aconsellat, no li devia agradar. Tampoc va acceptar la proposta de les corts: *que totes donacions e alienacions fetes a persones strangeres per los Reys en Ferrando e Alfonso sien revocades.*²⁴² Després d'un frenètic estira i arronsa entre el rei i les corts, Alfons va haver d'aconseguir diners amb l'amenaça de recaptar directament les rendes de la Generalitat. Li van ser enviats a Tortosa, a mitjans de gener, 40.000 florins i, més endavant, a finals de febrer, 20.000 més.²⁴³

Els braços van fer un escrit en que van dir a Alfons que no marxés sense resoldre les coses del Principat. Li van demanar que nomenés, en cas contrari, bons consellers per a la reina Maria si queda de lloctinent. A la corona d'Aragó ja estaven acostumats a les absències dels seus reis. Els sobirans s'anaven desplaçant per Catalunya, Aragó i València o per altres indrets més allunyats: Mallorca, Sardenya i Sicília. En època del rei Martí I l'Humà, havia estat lloctinent general, la seva esposa, la reina Maria de Luna, de la qual es guardava un bon record. Al setembre, Maria, l'esposa d'Alfons, ja havia ocupat la lloctinència del Principat, en marxar el rei cap a València. Ara ja s'esperava que quedaria la reina Maria però com que també era molt jove, tenia 19 anys, i s'havia posat malalta, les corts pressentien que necessitaria ajuda, és a dir, bons consellers:

*E lla on vos, Senyor, elegiscats licenciar la Cort sens deguda conclusió, ço que Deus no vulle, e partir-vos de vostres regnes e terres deça mar sens consell de vostres regnes e terres, ço qui es molt greu e desplasent a la dita Cort, en aquest cas supplica la dita Cort a la vostra molt gran Senyoria que segons se pertany e es molt propi a bon Rey e Senyor vulla ans de sa partida lexar lo dit Principat e sos regnes e terres deça mar en bon regiment. E si lexara la Senyora Reyna loctinent, sia de sa merce li vulla elegir e dar gran e solemne consell de grans e notables persones dels dits Principat, regnes e terres sens plasents e agradables al dit Principat, ab Consell dels quals la dita Senyora Reyna puxa durant la absència de vos, Senyor, a servey de Deu, descarrech de vostre reyal consciencia e profit e repos de vostres vasalls...*²⁴⁴

De les sessions de Sant Cugat n'havien sortit 46 capítols que els braços presentaven al rei. Alguns tractaven de temes relacionats amb l'administració i funcionament de la justícia reial (Audiència, veguers, clams de Pau e Treva...).

²⁴⁰. *Dietari del Antich...* p. 216.

²⁴¹. *Cortes de Cataluña* (cap. V) p. 300.

²⁴². *Ibid.* (caps. V-VI) pp. 299-301.

²⁴³. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 95-96. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. I, Barcelona, 1994, p. 27.

²⁴⁴. *Cortes de Cataluña, op. cit.* p. 280.

D'altres tractaven sobre els abusos dels oficials reials, casos de corrupció, venda de càrrecs i tràfic d'influències. Uns altres exigien la revocació de beneficis i vendes que havien fet Alfons i el seu pare, el rei Ferran.²⁴⁵ Diverses vegades es prega al rei que respecti l'antic costum que tots els oficials reials siguin del Principat o dels altres regnes, Aragó i València, començant pels canceller i vicecanceller.²⁴⁶ També es demana que les governacions de Sardenya i Mallorca siguin donades a : *nadiu poblat e heretat dins lo dit Principat de Catalunya.*²⁴⁷

Impressiona veure els càstigs que es demanen per alguns delictes. Segueixen la llei del talió o apliquen la pena de mort:

*Item, Senyor, com la faç de cascun sia feta a imatge de Deu e per algun no dege esser deshonorada, vituperada o nafrada, sia de vostra merce ordonar perpetualment ab aprobacio e consentiment de la dita Cort, que tota persona qui nafrara algu en la faç o cara acordadament a trahicio o per diners, de continent perda lo puny, ab lo qual haura fet la dita nafra: e si per la dita nafra en la cara, lo nafrat perda algun ull o lo nas, que tal nafrat en la dita manera encarrega pena de mort.*²⁴⁸

Es demana al rei que es respecti la recaptació de les *lleudes* o *vectigals* (tributs que recollia la Generalitat sobre el trànsit de mercaderies) en els ports de Tortosa, Barcelona, Cotlliure i Sant Feliu de Guíxols. Es queixen els diputats que els impostos es cobrin en altres parts: *son fetes exaccions de la dita leuda e en gran preiudici del General de Catalunya...*²⁴⁹

En un capítol es demana que els jueus siguin apartats dels cristians:

*Item, Senyor, com torn en gran irreverencia de Deu e approbi de la sancta fe catholica e perill de les animes habitar ensemps christians e juheus e en algunes ciutats, viles e lochs del Principat de Catalunya stiguen mesclats axi christians de natura com conversos ab juheus contra ley divinal e humanal: Per tant placia a vos, Senyor, statuir perpetualment ab aprobacio e consentiment de la dita Cort que daquiavant en cascuna ciutat, vila o loch reials del dit Principat sia triada certa partida o stacio on los dits juheus qui aqui son o seran daquiavant hagen habitar, la qual partida o per mija de mur o longa distancia sia separada totalment de les habitacions dels dits crhistians, axi que los dits christians no puixen oyr e menys veure los actes, cerimonias e costums dels dits juheus...*²⁵⁰

Les relacions entre cristians i jueus no passaven per un bon moment. Es demanava aïllar-los o aixecar un alt mur per separar les seves cases de les cristianes. Alfons rebia diners dels jueus i aquest capítol com d'altres no estava disposat a acceptar-los.

Un altre capítol limitava els drets de les dones. Veiem com es manifesta la misogínia de l'època:

---

²⁴⁵. *Ibid.* (caps. V, VI) pp. 299-301.

²⁴⁶. *Ibid.* (caps. II, III, IIII, VII) pp. 297-301.

²⁴⁷. *Ibid.* (cap. XXVI) p. 320.

²⁴⁸. *Ibid.* (cap. XVII) p. 308.

²⁴⁹. *Ibid.* (cap. XXXIII), p. 319.

²⁵⁰. *Ibid.* (cap. XXXVIII) p. 322.

*Item, senyor, per toldre molts inconvenients e defferir la frevoltat femenil: sia de vostra merce ordonar que alguna obligacio de persona la qual se fara daquiavant per alguna fembra, encara migençant carta de comanda e scriptura de terç o altra qualsevulla scriptura privilegiada, sia nulla totalment e sens tota efficacia força e valor, axi que no sen puixa seguir preso ne alguna altra vexacio personal; e aquesta ordinacio no puixa per elles ser renunciat, e si ho era, que tal renunciacio no valega encara que li entrevingues jurament, e que algun notari no gos pendre tal obligacio o renunciacio ne jurament sots pena de perdre loffici de la notaria.*²⁵¹

A Tortosa els tractadors del rei i els dels braços i una comissió de 18 persones, aconsegueixen arribar a un acord per presentar 13 capítols. No tots són una reducció dels 46 elaborats a Sant Cugat ja que alguns són nous i altres han variat. En el què segueixen insistint els estaments és en què els consellers i oficials del rei siguin nadius del Principat, així com els que han d'administrar justícia: canceller, vicecanceller i regent de cancelleria: *servants los Usatges, Constitucions, capitols de Cort e totes les leys de la terra, privilegis, libertats, uses e loables costums a totes les condicions del dit Principat e a cascuna daquelles en universal e en singular.*²⁵²

Es demana al rei que el batlle general de Catalunya sigui també nadiu i que el nomenament del actual sigui revocat.²⁵³

Respecte als jueus es prega siguin observades les ordinacions que el papa Benet i el rei Ferran havien fet contra ells: *Per tant, supplica la dita Cort a vos, Senyor, per los dits sguarts per bon christianisme statuir e ordonar ab consentiment de la dita Cort que les dites ordinacions e provisions sien servades a la unglia e totes e qualsevol coses provehides e fetes en contrari fins aci revocar e tornar a degut stament...*²⁵⁴

Entre les noves propostes en podem destacar dues de redactat molt llarg: la primera tracta de les *cenés, albergues e convits*, contribucions d'allotjament que eren exigides a algunes poblacions, castells o monestirs pels oficials, l'escrivà de ració o el majordom de la casa del rei, de la reina o del primogènit (en el seu cas). Recordem que la reina Maria, a l'abril de 1417, havia volgut cobrar la *cena* d'Ulledecona, que ja no hi tenia obligació, quan es trobava en situació econòmica precària. Les corts demanen que es controlin els oficials reials per evitar abusos i que només es demanin *cenés* una vegada a l'any a les viles o llocs on s'han acostumat a demanar sempre.²⁵⁵ Els allotjaments suposaven moltes despeses perquè els seguicis del rei o la reina eren nombrosos.

L'altra proposta, també molt llarga, i molt més polèmica, tracta dels lluïsmes i del patrimoni del rei alienat. Aquí entra la lluita dels pagesos remences per abolir els sis mals usos. El moviment remença ja feia anys que venia lluitant perquè fossin abolits els mals usos i demès càrregues que suportaven.²⁵⁶ Segons

²⁵¹. *Ibid.*(cap. XLII) pp. 324-325.

²⁵². *Ibid.* (cap. II) pp. 334-335.

²⁵³. *Ibid.* (cap. V) pp. 336-337.

²⁵⁴. *Ibid.* (cap. VIII) pp. 347-348.

²⁵⁵. *Ibid.* (cap. V) pp. 337-340.

²⁵⁶. Els camperols remences no podien abandonar la terra, eren autèntics serfs de la gleba. Els sis mals usos eren els següents: la *remença* era el preu de redempció que havia de pagar el pagès si volia deixar la terra; la *ferma d'espoli forçada*, el senyor rebia una suma de diners convinguda sobre l'import del dot de la muller per donar la seva conformitat a la garantia que es feia del dot; la *intestia*, el senyor es quedava amb una part dels béns mobles i bestiar del pagès si aquest moria

Vicens Vives, el nombre dels pagesos de remença podia ser d'unes 100.000 persones, a principis del segle XV. Sobretot, estaven situats en la Catalunya Vella, en els bisbats de Barcelona, Girona, Vic i l'Urgell (segons havia dit la reina Maria de Luna, esposa del rei Martí I, l'*Humà*, la qual es va haver d'ocupar d'aquest conflicte a l'any 1402).²⁵⁷ Alfons donarà suport al moviment remença sempre que pugui. Els pagesos estan disposats a pagar al rei per aconseguir la seva llibertat, però no era fàcil aprovar unes lleis de redempció en contra dels estaments privilegiats de la Cort general

L'estament nobiliari s'oposa a la política del rei favorable als pagesos. Es demana que sigui creada una comissió de persones nomenades per la Cort per controlar les vendes i els lluïsmes²⁵⁸, a la qual: *sia donat ple e bastant poder de fer les dites luycions ab orde, conexença e execucio de justicia [...] les quals persones hagen a servir en les dites luycions los Usatges de Barchinona, Constitucions de Cathalunya, Capítols de Cort e altres leys de la terra...*²⁵⁹ Els reis havien venut terres del patrimoni reial per aconseguir recursos i en sortien perjudicats els nobles. Les corts li demanen a Alfons que revoqui les vendes i siguin prohibits els sindicats remences:

*Com algunes luycions o quitaments son stades fetes e fets per vos, Senyor, e Oficials vostres, de les quals ni havia algunes ja principiades en temps del senyor rey en Ferrando pare vostre [...] les dites persones [...] hagen a restituir e tornar totes e sengles coses e bens luyts e quitats per vos, Senyor, contra la forma dessus dita al primer e degut stament, axi com si no fossen stades fetes [...] Item, Senyor, com per vos e Oficials vostres sien stades dades licencies a alguns vassalls de fer sindicats e manleutes (garanties) de monedes e forçats vassalls propis o de remences de alguns singulars o universitats del dit Principat en contribuir en algunes manleutes de les dites monedes e altres coses preiudicials segons dessus es dit [...] la dita Cort supplica a vos, Senyor, que us placia tals actes preiudicials o licencies de fer sindicats e contribucions dels dits vassalls propis o de remença del tot remetre a les dites persones...*²⁶⁰

De moment, totes les propostes no seran acceptades pel rei. Només s'aprovaran 3 constitucions i 3 capítols de Cort.²⁶¹ Més endavant, en les corts de

---

intestat; l'*eixorquia*, penalització que es pagava si no hi havia descendents en la successió del mas; la *cugucia*, era una penalització per a la dona adúltera (sense consentiment del marit), els béns de la qual es repartien entre el senyor del mas i el pagès; i l'*arsia*, indemnització que rebia el senyor directe en cas d'un incendi en la finca emfiteùtica d'una tercera part dels béns mobles del pagès. Salrach, *Història dels Països Catalans*, op. cit. vol. 1, pp. 598-600.

²⁵⁷. El problema remença està molt ben estudiat per Jaume Vicens Vives fins a l'abolició dels mals usos feta per Ferran el Catòlic en la Sentència de Guadalupe del 21 d'abril de 1486. Per cert, en aquest document queden reflectides algunes vexacions patides pels pagesos en mans dels seus senyors: maltractaments, dret de dida del fill del senyor, dret de dormir la primera nit amb la dona del pagès o passar per damunt d'ella en senyal de senyoriu i altres mals usos que seria llarg d'enumerar. Jaume VICENS VIVES: *Historia de los remensas en el siglo XV*, Instituto Jerónimo Zurita, C.S.I.C., Barcelona, 1945.

²⁵⁸. Lluïisme (segons Dic. IEC): Dret que es paga al senyor del domini directe quan s'alienen les terres i les possessions donades a emfiteusi.

²⁵⁹. *Cortes de Cataluña*, op. cit. (cap. VI) p. 341.

²⁶⁰. *Ibid.* (cap. VI) p. 345.

²⁶¹. Les constitucions són dictades pel rei a iniciativa pròpia i aprovació de la Cort. Els capítols de Cort són proposats per la Cort General i el rei els aprova amb la formula "Plau al Senyor Rei". Victor FERRO: *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, pp. 296-197

1421-23 presidides per la reina Maria, se'n aprovaran alguns més. Alfons devia pensar que les corts li estaven retallant atribucions que li eren pròpies i no estava disposat a cedir tant.

La primera constitució o capítol 1 aprovat en la Cort de 1419-20, estableix que els beneficis i oficis eclesiàstics siguin per a persones de la corona d'Aragó:

*Com per los nostres predecessors de lobable memoria, per grans e urgents rahons [...] sien estadas ab grans consells per los dits nostres predecessors ordenadas certas pragmaticas, havents en substantia, que algun estranger, o de estranya natio no pugua dins nostres Regnes, e terras otenir, o posseir Dignitats, o Beneficis Ecclesiastics, per tan ordenam, e statuim perpetualment, e immutable, ab consentiment, e approbatio de la present Cort, que algu, qui no sie nadiu de nostres Regnes, e terras, no pugua de aci avant obtenir, ne posseir alguna Prelatura, Dignitat, Benefici, ne Offici, o administratio Ecclesiastics...*²⁶²

El capítol 2 estableix que no siguin nomenats comissaris pel rei: *Per toldre vexations a nostres subdits statuim, e ordenam amb consentiment de la dita Cort que algun commissari sots titol, o nom de visrey, lochtinent, protector, reformador, Procurador, delegat [...] no sie, ne puxe esser pernos, ni per nostre Primogenit, o successors nostres [...] creat, ordenat, ne trames en alguna part del Principat de Cathalunya...*²⁶³

En el capítol 3 es regula com han de col·locar-se els oficials del rei a les corts. Es tracta d'evitar que se situïn en una posició superior a la que ocupen els integrants dels braços, asseguts en els bancs, als peus del tron esglaonat del rei. El protocol s'havia de respectar rigorosament. Els consellers del sobirà no podien estar per damunt dels representants dels estaments:

*Ordenam, Estatuim perpetualment per tolre debats, o turbations, e donar orde, e deguda regla, e per conservar deguda honor a nostra Majestat Reyal, que de aci avant en la present, e esdevenidoras Corts, e Parlaments de Cathalunya, en lo sitial dalt entorn de la nostra cadira Reyal, ne en tot lo pla del sitial no estiga alguna persona de qualsevol grau, o condicio sie, e solament hi romanga un nostre Uxer de armas baix dejus lo pla del sitial, e que en los graons del dit sitial no estiga algu Conseller nostre, ço es Canceller, Vicicanceller, o altre qualsevol Official, ans estigan tots segons lurs graus, en lo banc qui esta baix devant lo dit sitial, lo qual esta igual ab aquells dels Archebisbes, e altras personas Ecclesiasticas, Ducs, Comtes, Vescomtes, Barons, Nobles, Cavallers, Homens de Paratge, generosos, e syndics de Ciutats, e Vilas Reyals del dit Principat entrevenints en las ditas Corts...*²⁶⁴

En el capítol de Cort 1, el rei dona una mena d'amnistia o condonació de deutes i cessió de causes pendents als estaments i a altres persones:

Vos Senyor remetats de present, e hajats per remesos als Braços, e Staments de la dita Cort, e a cascu dells, e a Ciutats, Vilas, e Locs del dit Principat, e a singulars personas de aquells, o a cascu dells, e a lurs Homens totas, e senglas penas, e terços comesos, e deguts per Censals, o Violaris, hoc encara com haguessen

²⁶². *Constitucions de Catalunya...* Lib. I, tít. V, cap. 1, p. 16.

²⁶³. *Ibid.* Lib. I, tít. XXII, cap. 2, vol. 3, p. 29.

²⁶⁴. *Ibid.* Lib. I, tít. XIII, cap. 3, p. 41.

*trancats homanatges, per no tenir hostatges, e totes altres penas de hosts fallidas, e de penas, e bans, encara que los dits bans, o penas devallassen de qualsevulla excessos, o Crims, o de Terços, o de Quarts, o de Quints, o de Obligacions, o de Compromesos, o de Contractes, o de Clams, o de Reclams, o de Fermas de dret, o de Notaris qui no hajan servada la Constitucio de Perpinya sobre contractes, e altres cartas que hajan presas, o de sosteniments de bandejats, o de gitats de Pau, e de Treva, o de Manleutas, e encara totes altres penas peccuniarias tro al die de vuy, e que las ditas penas, e altres cosas demunt ditas, no puixan esser demanadas per vos Senyor, ne per vostres Officials, e si per las ditas penas, o altres cosas havia plet penjant, o Proçes, o penyoras per executio, que sie hagut per remedies, e las penyoras tornadas. Plau al Senyor Rey.*²⁶⁵

En un llarguíssim capítol de cort, el 2, es regula minuciosament el funcionament de la comissió que ha de revisar i jutjar els greuges i que havia estat creada al desembre en Sant Cugat. Recordem que estava integrada per 9 persones, 3 pel rei i 6 pels estaments:

*Com la provisio dels Greuges, e administracio de la justicia de aquells breument faedora, torn en gran servey de Deu, merit, e descarrec de vostra anima, e consciencia, consolacio, repos, e benefici de vostres vassalls, e sotmesos: perço Senyor la Cort General del Principat de Cathalunya per vos Senyor congregada [...] sie merce vostra Senyor de present deputar, e anomenar per la vostra part, en reparadors de Greuges donats, e donadors en la present Cort, tres persones, e la dita Cort anomenara sis personas, ço es, dues personas per cascun Braç [...] vos placia donar, e atorgar ab assentiment de la dita Cort plen, e bastant, absolut, e irrevocable poder, de conexas, determenar, diffinir, executar ensemps concordant, simplament, e de pla, la sola veritat del fet atesa, tots, e sengles Greuges fets per vos Senyor, e per la Senyora Reyna consort vostra, e per los predecessors vostres de gloriosa memoria, e per las Senyoras Reynas lurs mullers, e Primogenit, e per lo Governador General vostre, e lur, e per los Lochtinentes, o Portanveus de Governador de aquells, e per altres Officials vostres, e lurs, ordinaris, o delegats, al dit Principat de Cathalunya, o a qualsevol Braç Stament, o Universitat, o Singular del dit Principat [...] que los dits proveidors de continent hajan a entendre, e proveir, diffinir, e executar aquells greuges comuns, o particulars, quels seran offerts, los quals apparran notoris, e rahanablement clars, per proveir prestament.*²⁶⁶

Per últim, en el capítol de cort 3, el rei accedeix a que es controlin els oficials reials mitjançant el nomenament d'unes persones inquisidores que els vigilaran:

Com poc valria constituir, e fer Ordinacions, e leys, si aquelles no eran, e son inviolablement observadas, com de la inobservancia se seguescan dans, e molts inconvenients irreparables. Placia a vos Senyor ordenar, e statuir ab aprobacio, e consentiment de la Cort, que Canceller, Vicecanceller, e Regent Cancelleria, Portants veus de Governador, e tots aquells altres Officials, Commissaris, Secretaris, Judges, Reladors, Scrivans, e altres qualsevol Ministres qui per informacio apparra haver fet, e qui de aqui avant faran contra Constitucions, e

²⁶⁵. *Ibid.* Lib. 10, tít. III, cap. 1, vol. 3, p. 83.

²⁶⁶. *Ibid.* Lib. I, tít. VII, cap. 2, vol. 3, pp. 12-15.

los dits Capitols de Cort [...] placia a vos Senyor comanar a algunas personas sufficients, e fiables la inquisicio faedora contra tots aquells dits Officials, e Ministres que hajan, o hauran violadas las ditas Constitucions, e Capitols [...] que sien degudament punits, e castigats segons damunt es dit [...] Lo Senyor Rey atorga las cosas contengudas en lo dit Capitol, e de present comana la inquisicio en dit Capitol contenguda..

El rei va llicenciar les corts el 10 d'abril de 1420, sense fer cas de la protesta dels estaments: *lo qual llicenciament de la dita e present Cort axi incogitadament fet, no sperant altre dissentiment en scrit [...] el vicecanceller se parti e isque de la dita casa del capitol...*²⁶⁷

En el Dietari de la Generalitat s'anota: *Dimecres X d'abril. Aquest dia fon licenciada e rompuda la Cort que.l senyor rei n'Alfonso, ara regnant, celebrava als cathalans en la ciutat de Tortosa, e açò per tant com lo dit senyor no ha volgut passar lo capitol que.ls strangers fossen fora de son servey.*²⁶⁸

Havia arribat l'hora per a Alfons de fer-se a la mar.

Ocupacions de Maria i comiat d'Alfons

Maria havia acompanyat al rei a Tortosa i l'ajudava en tot el que podia. Alfons li encarrega algunes qüestions de govern perquè està molt ocupat. Destaquem el cas de les bandositats que sovint apareixien en el Principat. Maria escriu al comte de Cardona perquè hi posi remei en el seu territori:

*Comte segons havem entes gran temps ha que bandositat es entre quatre germans appellats puig qui stan en vostra comdat de una part e Jachme buadella maior de dies e son fill del loch de sant pedor dela part altre entre los quals e parents e amichs lurs es appellat de saguir sinistres morts o scandols molt grans si en altra manera noy era proveyt per ço nos vaients les dites coses e volents e desitjants esser provehit en fer cessar los dits mals e parills vos pregam que façats treballar que entre los dessus dits se faguesa pau final e bona concordia manaçant ab cominacions de gitar de vostra comdat als dits quatre germans sino fan la dita pau havent vos en aço segons de vos confiam en tal manera que la dita pau e concordia se saguesca entre los dessus dits...*²⁶⁹

Maria està preparant-se per a fer-se càrrec de la lloctinència general de la Corona d'Aragó. Així queda palès en unes lletres que escriu al seu tresorer Bartomeu Gras:

Tresorer lo molt alt senyor Rey marit e senyor nostre molt car ab la ajuda de nostre senyor deus ha deliberat de recullir se [...] son benaventurat pessatge per tot lo mes de març primer vinent e ha deliberat que nos romanga lochtinent general ab gran e ample poder. E per tal que lo senyor Rey prometa que nos usem ab les prehemincies e ab nostres officials segons altres Reynes en tals e

²⁶⁷. Cortes de Cataluña, op. cit. p. 293.

²⁶⁸. Dietaris de la Generalitat, op. cit. p. 28.

²⁶⁹. Tortosa, 6 febrer 1420. ACA, reg. 3108, fol. 38.

*semblants coses han usat vos manam quens trametats certifficacio autentica deles actes per Reynes passades com a lochtinents generals fets a la manera com exien lurs officis e totes altres coses que verats fortifficar per ço que aquelles puxam mostrar al senyor Rey e per conseguent doni loch que en semblant manera nos puxam usar ab nostres officials. E aço no dilatets com lo temps es breu e lo dit senyor volra entendra en ordonar les dites coses...*²⁷⁰

Entre els diversos assumptes que Maria porta entre mans en aquesta època en què van estar tan atrafegats, cal destacar l'interès que té pels llibres, alguns que pot comprar o que li deixen, sobretot de temàtica religiosa. En aquest aspecte coincideix amb el seu marit, encara que no arribarà a tenir la passió d'Alfons per atresorar els més bells còdex miniats que podia trobar. El dia 2 de febrer escriu a dos frares del monestir de Montserrat; una carta és per a Guillem Ramon:

*Vostra letra havem reebuda a la qual vos responem queus regraciam molt com tan liberalment nos havets trames lo libre pero aquell que cuydavem fos perdut ses trobat axi que deus volent prestament vos trematem lo vostre quens havets trames del altre de vicis e de virtuts vos pregam que com pus prestament porets lons trematats car singular servey nosen farets del fet de vostra tia vos certifficam que vos farem fer les provisions necessaries e les farem signar al senyor Rey e nos per nostra letra hi scriurem en tal manera que vos la haurets e vindra a les parts deça pregant vos que en vostres oracions e dels altres daquex monastir haiats en special e singular memoria lo senyor Rey e nos segons fermament creem e confiam.*²⁷¹

L'altra carta va dirigida a Jaume Prats en la que li demana urgentment un llibre que, segurament, era per al rei. La reina esmenta també unes relíquies enviades al monestir: *Vostra letra havem reebuda per la qual havem entés que havets rebudes les reliquies que us havem trameses per lamat conseller e algutzir del senyor Rey arnau fonolleda. Axi mateix com fets fer e acabar un libre de confessio quens volets trametra perqueus pregam quel nos trametats prestament car lotemps daço en que es fondat se acosta...*²⁷²

Em crida l'atenció unes lletres que Maria escriu a una Joana *de la cambra* (seria de la seva cort) en la qual parla d'una nena o noieta que estava al seu càrrec:

*Na Johana manam vos que tingats aprop na Jordieta e nola liurets apare ne amare ne a persona del mon si dochs no veyets letra signada de nostra ma e instruits e nodrits de aquella en les coses de vostra offici com altres que ens sien proffitoses car deus volent vos ne serets ben contenta E guardats vos que nola daguiats exyr de casa per ço quels dits son pare o mare o altre nola sen poguessen menar. Mes avant vos pregam que les obres quens havets fetes si acabades son nos trametats encontinent. E en aço no mudets res.*²⁷³

Dóna la impressió que la reina vol protegir la nena d'uns pares que potser la maltractaven o la portaven per mals camins.

---

²⁷⁰. Tortosa, 27 febrer 1420. ACA, reg. 3108, fol. 44.

²⁷¹. Tortosa, 2 febrer 1420. ACA, reg. 3108, fol. 38v.

²⁷². Tortosa, 2 febrer 1420. ACA, reg. 3108, fol. 38v.

²⁷³. Tortosa, 12 febrer 1420. ACA, reg. 3108, fol. 39.

La reina, com sempre, manté correspondència amb la família reial castellana. En una carta, molt afectuosa i llarga, dirigida a la seva cosina i cunyada, Maria, germana d'Alfons, que està casada amb el rei Joan II (com ja sabem) li recomana un frare, Manuel Duncastello de l'orde de *sant yago*. Segons diu la reina, el seu marit, Alfons, ja havia escrit al seu germà, l'infant Enric, mestre de Santiago pel mateix motiu, perquè l'admetés a l'orde i li donés els seus drets corresponents: *su quitacion e otras gracias e prerrogativas en manera que pueda honorablement mantener su stado...*²⁷⁴

Al febrer la reina esdevé malalta. Va ser atesa per una dona anomenada Antonia de Santa Sofia que entenia de medecina, a la qual va fer pagar els seus serveis, generosament, segons va quedar registrat en el llibre del mestre racional: *Item donem ana Anthonia de sancta Suffia fisica los quals la senyora Reyna ab letra sua dada en Tortosa a XX dies de ffebrer proper passat li mana donar per certs treballs e medecines per ella fets segons que la dita letra ço conte la qual sobre ensemps ab apoca closa en P. dezcoll alias lobet notari a XXV dels dits mes e any [...] XXX florins dor.*²⁷⁵ Segons Elisenda Albertí, més endavant va demanar els serveis d'una metgessa de Barcelona.²⁷⁶

A l'abril el rei es trasllada a Vinaròs i a finals de mes a Castelló de Burriana (de la Plana) per fer els últims preparatius per al seu viatge. Maria va amb ell i continua amb la seva intensa activitat. Encarrega diverses compres a València, peces de seda i de lli, entre altres coses, per a la seva casa i el vestuari que el rei s'ha d'emportar, així com per encàrrec també dels reis de Castella. La reina demana un préstec de mil florins a Bernat Joan, jurat de València, per pagar aquestes despeses.²⁷⁷ També Maria es preocupa del seu vestuari i el de les seves donzelles. Reclama que li enviïn una cota brodada.²⁷⁸ Encarrega nombroses alfardes (adorns o toques) a la dona del sotsbatlle de Barcelona, segons consta en la carta que li havia escrit a ella i en una altra que envia a Berenguer Soler: *Per tal com la muller del sostbatle de barchinona te los telers grans per fer alfardes li havem manades fer dues dotzenes dalfardes semblants de una que lin havem tramesa lesquals han a esser de fil bon prim e tort e de tela daquest Regne per queus manam vista la present siats ab ella donant li compliment de tot ço que hage mester en fer e acabar les dites alfardes.*²⁷⁹

A Jaume Sala, *obrer dels palaus de Barcelona*, li mana el següent:

*Per alguns draps dor e de seda que mestre leonardo ha afer a obs e servey del senyor Rey e en altra manera per raho de son offici que ha mester loch com patent e spacios havem delliberat e volem que hage e tinga sa fabricacio en lo palau appellat de santa Eulalia hon stave mossen berenguer dolms en lo temps que vinia per que us instam e manam luiret al dit leonardo lo dit palau e altres cases quello dit mossen berenguer dolms tenia e ell hage necessari per servey de son offici.*²⁸⁰

²⁷⁴ . Tortosa, 15 febrer 1420. ACA, reg. 3108, fol. 39.

²⁷⁵ . ACA, Reial Patrimoni. Mestre Racional, reg. 540, fol. 35r.

²⁷⁶ . Elisenda ALBERTÍ: "Bonanada i les guaridores", *Catalanes medievals. Vint-i-quatre històries femenines de l'edat mitjana*, Albertí Editors, Barcelona, 2012, pp. 144-146.

²⁷⁷ . Vilanarç (Vinaròs), 27 abril 1420. ACA, reg. 3108, fol. 58.

²⁷⁸ . Vinaròs, 16 abril 1420. ACA, reg. 3164, fol. 4.

²⁷⁹ . Castelló de Burriana, 1 maig 1420. ACA, reg. 3108, fol. 59v.

²⁸⁰ . Castelló de Burriana, 2 maig 1420. ACA, reg. 3108, fol. 59v.

Sembla que la reina prepari un gran comiat per al rei. Posa a disposició dels artesans el palau de Santa Eulàlia i altres cases de Barcelona. De fet, la reina no acomiadarà en els últims moments al rei perquè així li serà ordenat.

Maria s'ha d'ocupar de resoldre els conflictes que afecten els seus oficials, com és el cas de Pere *Dalmaçan*, l'escrivà de ració de casa seva, que la reina necessita. L'escrivà estava pendent d'un judici. Havia estat acusat pel seu amic, Pasqual Bertran, d'haver-se apropiat d'uns diners seus, 231 florins, dels quals havia restituit 200. La reina prega a Domingo *La Naia* que dicti justícia el més ràpid possible:

*En domingo per altra nostra letra vos havíem scrit pregant vos haguessets per recomenat en sos affers lo feel de offici de scriva de racio de casa nostra pedro dalmaçan [...] us pregam per contemplacio nostra de les dites coses vullats informar los compromissaris e en altra manera haver lo dit pedro en tal forma per recomenat que breument e sens malicia ell hage e obtenga sa justicia spatxada haven vos en aço segons de vos singularment confiam [...] E per conseguint lo dit pedro puxa prestament tornar en nostre servey en lo qual es molt necessari. E ultra que farets justicia alaqual sots tengut e obligat ne farets anos plaer e servey molt agradable loqual en son cas e loch conxerets haurem be amemoria.*²⁸¹

La reina havia rebut un prec d'Isabel, la comtessa d'Urgell, perquè les seves filles poguessin tornar al Principat. Maria li escriu:

*Molt cara e molt amada tia vostra letra havem reebuda alaqual vos responem que ab gran affeccio havem parlat ab la senyora Reyna (Elionor) e ab lo senyor Rey sobre la venguda de vostres filles nostres caras cosinas en tant que la resposta es stada tramesa al senyor Rey, loqual nos ha respost que a present ell es molt ocupat per raho de sa partida e que no pora entendre en altres affers mas que deu volent ala tornada ell hi provehira per tal manera que vos ne serets contenta perque molt cara tia pus per gratia de deu les filles han bon recapte haiats paciència fins a la tornada del dit senyor car nos vos serem en tal ajuda e favor que vos ne serets contenta. E sia molt cara tia la santa trinitat vostra guarda. Dada en Castello de la plana de burriana sots nostres segell secret a tres dies de maig del any mil CCCC vint. La Reyna.*²⁸²

Les dues filles grans d'Isabel d'Urgell, Isabel i Elionor, estaven a la cort de la reina Elionor, a Castella, des de feia 4 anys (suposem que malgrat que la reina Elionor va anar a veure i acomiadar al seu fill, elles van restar a Castella, segurament a Medina del Campo). Alfons encara no els va donar permís per tornar a Catalunya amb la seva mare i germanes. Volia evitar que escapessin al seu control i que la seva mare, la comtessa, concertés algun casament contrari als seus interessos.

Des de València, Tortosa, Castelló i Vinaròs, Alfons va acabar d'organitzar el seu estol. Havia demanat a la seva mare que anés on ell es trobava perquè volia acomiadar-se d'ella i així ho va fer Elionor, sense importar-li el llarg

---

²⁸¹. Castelló de Burriana, 30 abril 1420. ACA, reg. 3108, fols. 59-59v.

²⁸². Castelló, 3 maig 1420. ACA, reg. 3108, fol. 60.

camí que havia de fer des de Medina del Campo.²⁸³ Era una prova de la gran estimació que tenia Alfons per la seva mare. Ella també el devia ajudar econòmicament en l'empresa marítima encara que no he trobat que això consti en la documentació. Elionor es va reunir amb Alfons i Maria a Castelló. Els diners que anava rebent Maria del seu dot també es destinaven per finançar l'expedició. Fins i tot, Alfons esperava diners del dot de Blanca de Navarra, promesa del seu germà Joan.²⁸⁴ Segons podem comprovar en la següent carta que li havia enviat a Joan:

*Muyt caro e muy amado hermano vuestra letra havemos recebida con mossen johan ferrandiz e entendido lo quel dito mossen johan nos ha dito de vuestra parte que sobre el vuestro matrimonio e de la Reyna dona blanca mostrando la gran affecion que nos havemos en vuestro bien avenir i honor somos contentos que del dot de la Reyna nuestra cara muller sa paga la dot dela dita Reyna dona blanca e que en los casos dela restitucion dela dita dot faremos la obligacion concordada respondienddo a vuit milia por mil delas rendas dela cambra de Sicilia la qual la dita reyna dona blanca tenia por razon dela dita dot por que es necesario que alguna persona del Rey de Navarra e dela dita Reyna dona blanca venga con poder bastant de quitar nos e delliurar de todas las obligaciones en que somos tenidos por razon dela dita dot dela dita Reyna dona blanca e de restituhir nos integramente la dita cambra e que lo restant dela dita Reyna nuestra cara muller nos sea de continent embiado e pagado...*²⁸⁵

En les negociacions financeres que el rei tenia entre mans, els diners de Maria eren de gran ajuda i garantia. Segons Alan Ryder, Alfons esperava 60.000 florins del dot de Maria i 94.000 florins d'un crèdit sobre el dot de Blanca.²⁸⁶

El 2 de maig, a Castelló, el rei va nomenar oficialment Maria com la seva lloctinent general d'Aragó. Tots els poders que rep la reina no seran efectius fins que el rei no marxi amb el seu estol.

Mentre Alfons el dia 5 se'n va cap al delta de l'Ebre, a Maria li mana que se'n vagi cap a l'Aragó:

*Reina molt cara e molt amada muller vostra letra havem reebuda e aquella entesa responem que attes que demà deus volent pensam que partirem de açi per continuar nostre benaventurat passatge e axi matex atesos los preparatoris et inconvenients ques susciten en Arago vostra venguda no ha loch [...] manam ans volem e us encarregam prestament que mudat vostre loable proposit farats vostre camí com pus [...] vos sia possible e farats la via del dit Regne e entenats en remeyar e sedar tots inconvenients e scandols ab aquella diligencia e sforz que de vos confiam. E sea la vostra guarda lesperit sant. Dada als Alfachs sots nostre segell secret a .x. dies de maig del any Mil cccc vint. Rex Alfons.*²⁸⁷

---

²⁸³. Carta d'Alfons a la seva mare, Vinaròs, 19 abril 1420. Giménez Soler, *Itinerario...* pp. 26-27, ACA, reg. 2669, fol. 143.

²⁸⁴. Blanca, filla del rei de Navarra, era viuda de Martí *el Jove*, fill del rei Martí I, *l'Humà*, el qual havia mort en un combat.

²⁸⁵. València, 29 agost 1419. ACA, reg. 2668, fol. 124.

²⁸⁶. Alan Ryder, *op. cit.* p. 99.

²⁸⁷. ACA, reg. 2669, fol. 161v.

Després de passar tres dies al monestir de la Ràpita, el 13 de maig, Alfons va sortir des del port dels Alfacs amb el seu estol en direcció a Mallorca, primera etapa del seu viatge a Sardenya i Sicília. Segons Vicens Vives anaven 23 galeres i 50 veles.²⁸⁸ Segons Melchor Miralles eren 28 galeres, 4 galiotes, 14 naus i altres fustes.²⁸⁹

El bell espectacle de l'estol fent-se a la mar amb les veles desplegadas i el colorit dels estendards no va poder ser presenciats per Maria, prova evident de que al rei no li importaven els sentiments de la reina i tampoc no funcionava la relació íntima. Malgrat tot, Alfons creia en la capacitat de Maria per fer-se càrrec del govern de la corona durant la seva absència. Li tenia total confiança i sabia que ho faria bé.

Començava una separació del matrimoni reial que va durar tres anys. En feia cinc que estaven casats. Maria encara no havia quedat embarassada, malgrat que havia passat moltes temporades amb Alfons. No podem saber si existien desavinences entre els dos però no havien tingut cap fill. La marxa del rei no arreglaria el problema, ans al contrari.

Maria quedava de Lloctinent General i es va dirigir, per ordres del seu marit, cap a Saragossa.

---

²⁸⁸. Vicens Vives, *Els Trastàmars*, *op. cit.* p. 110.

²⁸⁹. Melchor Miralles, *Dietari del capellà...* *op. cit.* p. 117.

IV. Maria, lloctinent general de la Corona d'Aragó (1420-1423)

Els poders de la reina

Maria va assumir amb gran disciplina i responsabilitat els poders traspassats pel seu marit. Alfons deixa a Maria tota l'autoritat que tenia com a rei d'Aragó.¹ Heus aquí el nomenament de Maria com a lloctinent general de la Corona:

In Christi nomine. Pateat universis tam presentibus quam futuris quod Nos Alfonsus, Dei gracia Rex Aragonum, Sicilie, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, Comes Barchinone, Dux Athenarum et Neopatrie ac eciam Comes Rossilionis et Ceritanie, attendentes: quod Nos cuius incumbit humeris² tam pro recuperacione et reduccione ad Coronam nostram regiam nonnullarum civitatum, villarum et castrorum nostrorum regni Sardinie que a perfidis sardis domus Nostre regie rebellibus tam diu occupata tyrannice detinentur, quam pro domando regaliter cornua superborum ipsorum cervices ad suave fidelitatis nostre jugum viriliter reducendo, aliisque justis et racionalibus causis Nobis recurrentibus, versus dictum regnum Sardinie velut partem hereditatis Nostre preciose paratam classem et signa nostra victricia ad presens dirigere Nos oportet et a regnis nostris Aragonum, Valencie et Maioricarum ac Principatu Cathalonie per consequens absentare, dignumque esse personam talem dimittere in eisdem que maiestatem Nostram in omnibus representet: Tenore presentis, de certa sciencia et consulte Vos, illustrem Reginam Mariam consortem nostram carissimam, regimini dictorum regnorum Principatus ac insularum adjacencium regno Maioricarum predicto et omnium subditorum nostrorum in eis presencium preficimus et in eisdem nostram generalem locumtenentem creamus, constituimus et eciam ordinamus, concedentes Vobis expresse et potestatem plenariam tribuentes quod regatis et gubernetis ac regere et gubernare possitis dicta regna, Principatum et insulas, quamdiu Nos abesse contigerit ab eisdem; et utamini et possitis uti mero et mixto imperio cum plenissima gladii potestate, omnique jurisdictione civili et criminali eaque exercere libere valeatis et facere exerceri tam in terra quam in mari quam eciam aqua dulci: preficiamini insuper et sitis in locum nostrum tanquam maiestatem Nostram regiam representans super Gubernatorem generalem omnium regnorum et terrarum Nostrarum et super omnes gubernatores quorumlibet regnorum et Principatus ac insularum superius expressorum et super omnes Consiliarios Nostros in eis ad Nostra peragenda negocia assignatos et assignandos Cancellarium et Vicecancellarium,

---

¹. El document original del nomenament com a lloctinent de Maria no es troba a l'ACA, ni en els registres de la cancelleria ni en les cartes reials. Només hi ha una còpia en el procés de la cort catalana de 1421-23. He d'agrair la informació donada per l'arxiver de l'ACA, el senyor Jaume Riera, sense la qual potser no hagués reeixit en trobar el document.

². Falta una o dues paraules. Poden ser *cura* o *curam gerere* tal com he trobat en el document del nomenament de la segona lloctinència de Maria de 1432 que en el seu moment comentaré. ACA, reg. 3276, fol. 139v.

*Consiliarios Thesaurarium Nostros et racionales Magistros Curie nostre, justicias, merinos, vicarios, Baiulos, suprajunctarios, portarios, procuratores et collectores redditum et jurium nostrorum et alios quoslibet Officiales Nostros et locatenentes eorundem, quos possitis corrigere et punire civiliter et criminaliter amovereque ab eorum officiis et mutare seu alios ponere pariter in eisdem: sitis eciam super omnes prelatos et religiosas personas in hiis in quibus Nos eis preficimur et super Duces, Comites, Vicecomites, nobiles, barones et milites, infançones, generosos, cives, burgenses, hominesque civitatum, villarum et locorum dictorum regnorum et Principatus [...] Datum in villa Castilionis, planiciey Burriane die secunda Madii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo regnique Nostri quinto.*³

Traducció completa del document:

En nom de Crist. Sigui manifest a tots, tan als presents com als que han de venir, que Nós Alfons, per la gràcia de Déu Rei d'Aragó, de Sicília, de València, de Mallorca, de Sardenya i de Còrsega, Comte de Barcelona, Duc d'Atènes i Neopàtria i també Comte de Rosselló et de Cerdanya, considerant:

Que Nós, sobre les espatlles del qual recau la responsabilitat, tan per recuperar i restablir a nostra reial corona algunes ciutats, viles i castells del regne de Sardenya que estan ocupats pels pèrfids sards, rebels contra nostra reial casa, des de fa molt de temps i de manera tirànica, així com per domar reialment les forces dels superbiosos, sotmetent amb virilitat llurs bescolls al suau jou de nostra fidelitat.

Havent-hi a més altres causes justes i raonables, és necessari que Nós, ara, conduïm l'estol magníficament equipat i les nostres victorioses banderes contra l'esmentat regne de Sardenya, com a part de nostra preciosa herència i per tant, nos absentem de nostres regnes d'Aragó, València i Mallorca i del Principat de Catalunya i és convenient deixar-hi una persona de tal qualitat que pugui representar en tots nostra majestat.

Pel tenor del present document, i ben segur, i amb tot el coneixement a Vós, il·lustre reina Maria, nostra molt estimada esposa, us posem davant del govern dels dits regnes, Principat i les illes adjacents a l'esmentat regne de Mallorca i de tots nostres súbdits en ells presents. I us elegim, instituïm i, fins i tot, ordenem com a nostra lloctinent general en els mateixos, concedint-vos expressament i donant-vos plena potestat perquè dirigiu i governeu i pugueu regir i governar dits regnes, el Principat i les illes durant tot el temps que convingui que Nós en siguem absents; i que gaudiu i pugueu gaudir de mer i mixt imperi amb la total autoritat de l'espasa i tota la jurisdicció civil i criminal i que les pugueu exercir lliurement i fer que siguin exercides tant en terra com en mar i, fins i tot, en aigua dolça.

Que sigueu posada al comandament en lo més alt i ocupeu nostre lloc com a representant de nostra reial majestat per damunt del Governador general de tots nostres regnes i territoris i per damunt de tots els governadors de qualssevol dels regnes, Principat i les illes dalt esmentades i per damunt de tots els nostres Consellers nomenats o que siguin nomenats per resoldre-hi nostres afers, Canceller, Vicecanceller, nostres Consellers, Tresorer i Mestres racionals de la nostra cort, justícies, *merinos*, veguers, batlles, *sobrejunteros*, porters, procuradors i recaptadors de nostres rèdits i drets, i qualssevol altres oficials nostres i llurs lloctinents, als quals pugueu corregir i castigar, civil i criminalment i remoure'ls dels seus càrrecs i canviar-los o, igualment, posar-ne uns altres en el seu lloc.

Haveu de ser també per damunt dels prelatos i de les persones religioses en aquells aspectes en els que Nós estem sobre ells, i per damunt dels ducs, comtes, vescomtes, nobles, barons, *milites*, *infançones*, *generosos*, ciutadans, burgesos, homes de les ciutats, viles i llocs dels dits regnes i Principat, als quals pugueu cridar i citar i, fins i tot, detenir o fer que siguin detinguts, com vulgueu; i castigar-los a ells i cascun d'ells en llurs persones i llurs béns, civil i criminalment, pels seus delictes, faltes i abusos.

Que tingueu també la potestat d'alçar exèrcits, hosts i cavalcades i comandar-los sota qualssevulla penes, siguin pecuniàries o corporals, i cobrar i establir-ne les redempcions. Que pugueu, també, establir treves una i moltes vegades, fins i tot, entre les mateixes persones tal com Nós, d'acord amb nostra condició de Rei, acostumem fer, també en altres coses i tal com us sembli a Vós que sigui convenient.

---

³. El document està íntegrament reproduït, en llatí, a l'Apèndix d'aquest treball. *Cortes de Cataluña, op. cit.* t. XIII, pp. 83-88.

Que pugueu també escortar i donar garanties de seguretat i també procedir contra els qui sapigueu que són culpables, d'acord amb els usatges que comencen per les paraules *Autoritate et rogatu* i *Simili modo cum temporibus* i altres coses per totes aquelles vies i maneres que millor pugueu, tant per l'ús de la terra com pel costum o, fins i tot pel dret, si a Nós competeix procedir per regalia o per qualsevol preeminència reial.

Que pugueu concedir represàlies i establir *marchas* (límits) contra qualsevol i llicències d'empenyorar o desempenyorar. Que pugueu també de qualsevol que sigui o serà en poder nostre o de nostre fisc treure'ls els diners que vulgueu, rebre'ls i tenir-los i obligar-los a donar compte i raó i a restituir la resta i a establir termini, límit i època per lo rebut i signar-les amb tots els requisits.

Que pugueu també per vostra pròpia mà signar els documents i les cartes en les que Nós hem acostumat signar i signar en qualitat de propietat en totes les escriptures que convingui, quedant sempre salvats els nostres drets.

Que pugueu també rebre i fer rebre per Nós, en dits regnes, Principat i les illes, *cenés* i *convits*, tant en presència com en absència, i tant en diners com amb queviures, com uns sembli a Vós que s'hagi de fer.

Que pugueu també suplir les nul·litats, carències i formalitats en tots els judicis, contractes i altres actes extrajudicials qualssevol i resoldre qualssevol plets i sentenciar d'acord amb vostra consciència i tal com la justícia us aconselli.

Que pugueu també demanar, rebre i tenir o bé fer demanar, rebre o tenir els dominis de les fortaleses i qualssevol altres llocs que Nós tenim en feu i tornar aquells dominis, deixant salvat nostre dret. I, sobre els feus i els nostres drets sobre dits feus que pugueu instruir processos o fer que els instrueixin i delegar i subdelegar en jutges per aquesta qüestió, tantes vegades com considereu oportú fer-ho.

Que pugueu, dic, en dits regnes, Principat i les Illes, rebre o fer rebre homenatge i juraments de fidelitat de nostres feudataris i prometre la investidura als feudataris, quedant sempre i en tots els casos salvats nostres regalies, lluïsmes, *tercis* i foriscapis.

Que també pugueu dictar sentències que no es puguin apel·lar, i que més aviat siguin fermes per sempre com si fossin pronunciades per nostra reial boca.

Que pugueu també en totes i en cadascuna de les causes tant civils com criminals, fins i tot, quan es tractin de mer imperi o causes majors i el mateix en els processos principals que en els processos d'apel·lacions i súplices ja presentades o que s'hagin de presentar contra nostres o vostres sentències, delegar en jutges i assignar-los i treure uns i posar-ne uns altres o elegir-ne de nou tal com toca i correspon a nostra superioritat i, fins i tot, posar fi a les pròpies causes de les apel·lacions i súplices.

Que pugueu també nomenar o substituir procurador o procuradors amb el poder que'ls vulgueu concedir o donar, tant en lo que respecta a l'exercici de la jurisdicció com de qualsevol altra manera.

Que pugueu també administrar els nostres esmentats regnes i terres les renúncies de qualsevol, els oficis i beneficis vacants o que quedin vacants per renúncia, cessament, decés o destitució dels que els ocupaven o de qualsevol altra manera i, després, exigir i rebre qualssevol juraments que, de costum, es facin i assignar-los els salaris i els drets acostumats.

Que pugueu també, entre els mateixos, revocar qualssevol jutges i comissaris i donar-los, fins i tot, als ordinaris un adjunt o adjunts o, en el seu lloc, subrogar una i moltes vegades a altres idonis, i en les emancipacions dels menors, fer valer l'autoritat i el decret, assignar i donar tutors i administradors i una vegada donats i assignats, remoure a qualsevol i assignar altres, nomenar notaris i legitimar aquells nascuts fora del matrimoni.

Que pugueu, a més, assignar un jutge o jutges i un lloc segur per als litigants per causes de *perhorrescencia* o sospites i eximir qualsevol de la instrucció i jurisdicció dels jutges ordinaris per causes legítimes i segons us sembli.⁴

Que pugueu també rebre i acceptar els béns vacants en dits regnes, el Principat i les illes i, fins i tot, anotar i aplicar a nostra regalia els béns dels delinqüents.

Que pugueu, a més, perdonar i absoldre completament qualsevol delictes o falta de qualsevol condició que sigui i arribar a fer acords i avinences sobre els mateixos i canviar els càstigs corporals per multes i llevar les penes imposades o que vagin a imposar-se, augmentar-les,

---

⁴. La *perhorrescencia* era una por o temença extrema que podien al·legar les parts quan se sospitava que els jutges ordinaris no serien imparcials per tractar-se d'enemics declarats. La Reial Audiència expedia lletres de perhorrescència i traslladava la causa a la Cort d'una altra localitat segura. Victor Ferro, *op. cit.* pp.383-384.

moderar-les, alleugerir-les de nou i esborrar-ne la nota d'infàmia i restituir la fama, i concedir les dispenses per qualsevol edat i fer qualsevol jurament per nostra vida.

Que pugueu, a més, celebrar Corts o Parlament i obligar els habitants de qualssevol dels esmentats regnes i del Principat a reunir-se en Corts o Parlament com vulgueu. I en les mateixes Corts, Parlament o assemblees pugueu dictar, concedir o fer furs, constitucions o capitols, i fer o exercir totes les altres prerrogatives que Nós podríem fer si hi estiguéssim personalment present.

Que pugueu, dic, regir en i sobre els governs de les ciutats, viles i llocs nostres i disposar, ordenar, estatuir, autoritzar, concedir i fer totes les altres coses que Nós hi podríem fer.

Que pugueu també, mitjançant els porters i tal com altres coses s'hagin acostumat fer, reclamar per a Vós els castells i altres possessions que per Nós siguin posseïts per qualssevol alcaïds segons el costum d'Espanya o que siguin lliurats o entregats a qui voldreu i obligar-los a fer-ho i manar que siguin obligats, i alliberar-los i fer que siguin alliberats de qualssevol jurament, homenatge i altres obligacions i garanties de les que puguin quedar alliberats i desposseït-los de les pròpies alcaldies, quan us convingui, i confiar les alcaldies a altres, com us sembli, i fer totes i cadascuna de les demés coses en relació a l'abans esmentat que Nós podríem fer.

Que pugueu, en fi, demanar i exigir i fer que es demanin i exigeixin socors o comandes tant per a l'exèrcit que, amb l'ajuda de Déu, ja està feliçment preparat per a l'esmentada recuperació i retorn a nostra reial Corona d'algunes ciutats, viles i fortaleses nostres del dit regne de Sardènia i per dominar la rebel·lió que fa temps ha estat ordida pels pèrfids sards, rebels contra nostra casa reial; així com també per altres motius que a part es presentin i pels quals sigui lícit, i així s'acostumi a fer, demanar i exigir subsidis i ajuts en els regnes, Principat i les illes esmentats i en qualsevol d'ells.

Que pugueu, en fi, en dits regnes, Principat i les illes exercir i fer en general i en particular les altres coses, totes i cadascuna que Nós, com a Rei, príncep i senyor, podríem fer si hi estiguéssim personalment. Fins i tot, si fossin més importants o més greus que les damunt dites i que exigissin un manament especial; ja que sobre totes i cadascuna de les coses abans esmentades, amb les incidències, derivacions i emergències accessòries o connexes, us donem i confiem a Vós, esmentada Reina, tot nostre poder i nostres atribucions, completament, amb lliure i general administració i amb pleníssimes facultats, comproment-nos amb nostra bona fe règia tenir sempre per vàlides i fermes totes les coses fetes o menades per Vós, tant entre les esmentades com també entre les no citades, de la mateixa manera com si haguessin estat fetes i portades a terme per Nós, i per a res contravenir o instar per algun dret, raó o causa, baix hipoteca de tots nostres béns.

Manem a més, amb el present (document) a tots i a cadascun dels prelat, religiosos i persones eclesiàstiques, als Ducs, Comtes, Vescomtes, nobles, barons, *infanzones*, a la gent d'armes, als ciutadans, burgesos i homes de les viles i a tots i cadascun de nostres súbdits als regnes, Principat i les illes dalt esmentats, també a nostre Governador general i al que el substitueix, als batlles generals, veguers, batlles, Canceller, Vicecanceller i a nostres Tresorer i Mestres racionals, als procuradors i recaptadors de nostres rendes, béns i drets i a qualssevol altres oficials nostres establerts en dits regnes, Principat i les illes i als seus lloctinents, sota la fidelitat amb la qual són obligats a Nós que a Vós, esmentada Reina, i a vostres disposicions, ordres i manaments, obeeixin, respectin i atenguin, en tot, com a Nós, suplint qualssevol defectes de la plenitud de nostres regis poders, si és que alguns es poguessin afegir a nostra present disposició i atorgament o trobar-s'hi de qualsevol manera. Per a testimoni i garantia de tot, hem manat fer la present escriptura i l'hem confirmada penjant nostre segell. Donada en la vila de Castelló de la plana de Burriana, el dia 2 de maig de l'any 1420 de la Nativitat del Senyor i cinquè de nostre regnat.

Signatura d'Alfons per la gràcia de Déu, Rei d'Aragó, Sicília, València, Mallorca, Sardènia i Còrsega, Comte de Barcelona, Duc d'Atenes i Neopàtria i també Comte de Rosselló i Cerdanya, alabem i signem el que abans s'ha esmentat.- *Rex Alfonsus*.

Són testimonis els que van ser presents a tot allò que abans s'ha dit, Frederic, comte de Luna, Joan Vilaragut i Ramon Xatmar, *milites*, consellers i majordoms de l'esmentat senyor Rei.

La meua signatura, Francesc d'Arinyo, secretari de l'esmentat senyor Rei i per l'autoritat del Rei, notari públic en tots els seus dominis i terres que he intervingut com s'ha dit més amunt i per manament del mateix senyor Rei vaig fer que s'escrivís i el vaig tancar.⁵

Com hem pogut llegir en el document traduït, Alfons justifica la seva expedició guerrera amb l'argument de sotmetre els rebels sards i mantenir els

---

⁵. Traducció feta per Àngel de Paz Fernández, professor de Llengües Clàssiques.

territoris heretats sota la seva sobirania. El rei considera a la seva esposa Maria la persona més adequada i capacitada per governar en la seva absència. No és la primera vegada que una reina es fa càrrec de la lloctinència general de la Corona d'Aragó. Com ja he esmentat abans, Maria de Luna és el precedent més immediat en època del rei Martí.

Maria rep tots els poders que té Alfons sobre els territoris de la Corona. Com ja especifica el document, està per damunt de qualsevol persona o autoritat, tant eclesiàstica (en alguns aspectes) com civil.

La reina té el mer i mixt imperi, és a dir, un dels poders més importants de la reialesa: l'exercici de la justícia per damunt dels altres tribunals. També té el dret de gràcia per perdonar qualsevol persona o delictes. En el document es va detallant tot el que la reina pot arribar a fer en allò que toca a la justícia: sentenciar, absoldre, aplicar càstigs corporals o substituir-los per multes, nomenar jutges o treure'ls, entre altres coses.

La reina té el poder militar: està per damunt de ducs, comtes, nobles i soldats, als quals pot cridar per a la guerra. Pot organitzar tropes, hosts i cavalcades i també acordar treves. Té autoritat sobre els castells i fortaleses dels senyors feudals, sotmesos al vassallatge del rei.

Maria pot convocar i presidir corts o parlaments, per tant, té també el poder legislatiu compartit amb els estaments. Pot dictar furs, capítols i constitucions amb les corts.

Maria té autoritat sobre les ciutats, viles i territoris que depenen del rei. Governava els regnes mitjançant uns oficials reials que pot nomenar, cessar o canviar segons el seu parer: governadors generals, batlles, veguers, justícies, entre altres. La reina està assessorada i auxiliada per un consell reial integrat pel canceller, el vicecanceller, el mestre racional, i altres oficials. De fet, Alfons li ha deixat organitzat el consell al qual Maria consulta per prendre les decisions.

La reina pot recaptar les rendes del rei però no disposar-ne de totes lliurement. Alfons li ha donat a Maria quasi tots els poders però s'ha reservat el control d'alguns ingressos: *quedant sempre salvats i en tots els casos nostres regalies, lluïsmes, tercis i foriscapis*. El rei li ha traspasat a l'esposa tota la responsabilitat i la càrrega de l'autoritat, tota la feixuga feina de governar, però s'ha assegurat les rendes ja que l'empresa militar resultava, econòmicament, un pou sense fons.

Malgrat aquesta excepció, Alfons confia del tot en Maria: *us dónem i confiem a Vós, esmentada Reina, tot nostre poder i nostres atribucions completament*. El rei coneix a fons a la reina i sap que seguirà els seus desitjos amb fidelitat.

Una setmana després de donar el nomenament a Maria, el dia 9 de maig, Alfons en dona un altre, redactat en llatí però més breu, en el que es fa referència al document del dia 2 de maig, per concretar algunes coses més respecte als drets del rei sobre els molins, els forns i altres edificis. També s'inclouen aspectes relatius a la navegació, llicències, armament i altres disposicions.⁶

---

⁶. ACA, reg. 2669, fols. 160v-161.

Govern, casa i família

De camí cap a Saragossa, Maria es troba, el 18 de maig, a Alcanyís. Encara que s'ha d'ocupar, ara, dels assumptes de govern, no es pot oblidar dels afers domèstics, com pot ser el seu vestuari. En una carta dirigida a Pere Aguda, ajudant del seu guarda-roba, li encarrega diverses coses: *façats forrar lo nostre cot negre dels arminis del altre cot negre...* Li mana que es facin uns arranjaments a la *gonella brodada*, a la *roba verda*...⁷ Maria té vestits de color negre. Se'ls devia fer quan estava de dol per la mort de la seva mare. Ara els fa apariar, abans d'entrar a Saragossa, potser amb la intenció de mostrar simbòlicament, vestida de negre, l'absència del rei, ja que per a ella la separació del marit era motiu de pena.

En una carta que escriu a Blanca de Navarra queda ben palesa la seva intenció de fer vida austera, com si fos una viuda que no pot divertir-se sense el marit:

*Muyt cara e muyt amada hermana. Entendido havemos como el infant don Johan nuestro muy caro e muyt amado hermano es venido alla por facer nocas con vos de que havemos muyt gran placer E si el muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro fuesse aqua nos iriamos alla por facer vos honor a las ditas noças mas por su ausencia no nos sera cosa honesta ir a noças ni a fiestas porque razonablemente somos scusada E por tal como creemos quende hauredes plazer vos certificamos delas novas que havemos del dito senyor Rey es a saber que a xiii de Junio fue junto con salvamiento en la illa de sardenya e que por gracia de dios se troba muy poderoso dastol e gent darmas E la ciudad de Sacer que es la mayor ciudad delos inobedientes ha movidos tractos e continua sus embaxadas con gran humildat al dito senyor Rey deque sespera ques daran asu obediencia sin guerra e en otra manera los afferes nuestros adios han bon principio de que dios mediant sespera gloriosa conclusion delo que sabremos daqui adelant...*⁸

Maria no vol anar de festa sense Alfons, com ja hem pogut llegir, per tant, no assistirà a la boda de Blanca de Navarra amb Joan. El matrimoni ja s'havia confirmat i signat a Guadalajara el 18 de febrer d'aquell any. Blanca no hi va anar i va ser representada per poders.⁹ Les noces es van celebrar més tard a Pamplona, segons podem comprovar en aquesta carta escrita el 9 de juliol.¹⁰ Blanca de Navarra estava emparentada amb Maria per part de la seva mare, Elionor de Trastàmara (filla del rei Enric II de Castella) la qual es va casar amb Carles III, *el Noble*, rei de Navarra (de la casa d'Evreux). Blanca havia quedat viuda de Martí *el Jove*, fill del rei Martí. Quan es torna a casar té 35 anys i Joan 22. En morir el rei Carles III a l'any 1425, Joan governarà Navarra encara que l'hereva i reina era Blanca. Ella ho deixava en les seves mans.

La reina Maria va arribar a Saragossa cap a finals del mes de maig, segons diu Zurita: *fue recibida con palio y gran fiesta un jueves a 23 de mayo, aunque*

⁷. ACA, reg. 3164, fol. 5v.

⁸. Saragossa, 9 juliol 1420. ACA, reg. 3164, fols. 33v-34.

⁹. Zurita, *op. cit.* (Libro XIII, cap. I) p. 528.

¹⁰. Segons el cronista Joan i Blanca es van casar el 18 de juny a Pamplona. La carta de Maria és posterior però pel contingut sembla que la boda encara no s'ha celebrat. García de Santa Maria, (1420, cap. VI) *op. cit.* p. 382

*era la segunda entrada, porque cuando entró la primera vez no se recibió con fiesta ni palio por el fallecimiento de la reina doña Catalina su madre.*¹¹ La primera entrada va ser dos anys abans que la segona, al juliol de 1418, al mes següent d'haver mort la reina Caterina de Lancàster. En la primera entrada, Maria devia anar de dol, vestida de negre. Potser ara també s'hi va posar de negre, encara que li van fer gran festa perquè arribava com a lloctinent general i no hi havia motius per no fer-ho. La reina va passar els mesos d'estiu a Saragossa.

Maria iniciava en terres aragoneses la prova de foc, la tasca de governar la corona d'Aragó, un període que ella no sabia quan podria durar ni com li aniria. Zurita valora aquest període de tres anys com pacífic, elogia Maria i els seus consellers i dóna també una raó:

*Dejaba el rey estos reinos en toda la paz y unión que pudieron alcanzar en todo el tiempo de los reyes pasados, y por su lugarteniente general en ellos a la reina doña Maria su mujer, con sus consejos formados de perlados y caballeros sus naturales y de personas muy graves en letras; y fue gobierno en gran manera sosegado y pacífico, empleando el rey en las cosas de la guerra y en los cargos della muchos señores y gente principal y sacando del reino muchos que solían poner disensión y revuelta en él, y eran banderizos y allegadores de los criminosos y delincuentes.*¹²

Certament, l'expedició armada d'Alfons podia contribuir en deixar els seus regnes més tranquils. La bel·licosa noblesa feudal estaria ocupada en la campanya d'Alfons per les illes del Mediterrani i els territoris quedarien més assossegats, però Maria es troba entre mans amb diversos i seriosos problemes que ha de resoldre.

Per altra banda, la família Trastàmara de Castella va entrar en una espiral conflictiva que preocupava molt la reina Maria. Com que el rei Joan II era jovenet (tenia 15 anys), es van produir tensions entre diferents grups de poder: el de l'arquebisbe de Toledo, Sancho de Rojas, la reina Elionor i l'infant Enric per una banda i per l'altra Ruy López d'Ávalos, conestable de Castella, Juan Hurtado de Mendoza, majordom del rei, i altres. Les diferències van aparèixer també entre els germans Enric i Joan. Es deia que el motiu de l'enfrontament podia ser per la rivalitat en aspirar els dos germans a la mà de la bella infanta Caterina, germana de Joan II i de Maria. Zurita ho desmenteix.¹³ De fet, Joan es va casar amb Blanca de Navarra, hereva del regne, i per tant era un excel·lent partit. Enric es podrà casar amb Caterina, però la infanta, des d'un principi no en volia saber res. Mentre les intrigues no s'aturaven en la cort castellana, el rei confiava cada dia més en Alvaro de Luna.

Quan Joan se'n va anar a Navarra per casar-se amb Blanca es van produir els fets de Tordesillas (la historiografia castellana l'anomena *el atraco de Tordesillas*). La nit del 12 de juliol, l'infant Enric amb un cop audaç va ocupar el palau on s'allotjava el rei i es va apoderar de Joan amb l'excusa de protegir-lo: *por echar é arredrar de vuestra casa algunas personas que hacen cosas feas é deshonestas é mucho contra vuestro servicio, é por vos sacar de la subjecion en que estais.*¹⁴ Això va provocar una gran tensió entre els bàndols nobiliaris. La

---

¹¹. *Ibid.* (Libro XIII, cap. III) p. 532.

¹². *Ibid.* (Libro XIII, cap. II) p. 526.

¹³. *Ibid.* (Libro XIII, cap. II) p. 528.

¹⁴. García de Santa María, *op. cit.* (1420, cap. II) p. 381.

reina Elionor va intentar posar pau sense èxit. La infanta Caterina es va refugiar en un convent fugint de l'assetjament d'Enric que s'hi volia casar costés el que costés.¹⁵ Enric volia, a més, que li donessin el ric marquesat de Villena, aquell territori que havia estat donat en dot a la reina Maria i que després li van fer canviar per 200.000 dobles, com podem recordar.

Abans de que passessin els fets de Tordesillas, Maria desitjava veure al seu germà Joan II i li demana en diverses ocasions poder-se trobar. Des de Saragossa li escriu per aquest motiu:

*Muy alto e muy poderoso princep don johan Rey de castiella e de leon nuestro muyt caro e muyt amado hermano nos dona maria Reyna Daragon e de sicilia e primogenita de vuestros reynos vos embiamos muyto a saludar [...] diversas begadas nos hemos scripto e rogado que siessedes dar manera e lugar que nos podiessemos venir en algun lugar dela frontera e creemos que por ocupacion de afferes tro agora vos noy havedes podido dar lugar e por quanto esta yes cosa que apres del senyor Rey nuestro caro marido e senyor mas queremos e amamos que cosa desti mundo e vos havemos e tomamos por padre madre hermano e senyor al qual en todo caso havemos de acorrer e no a otro e porque hemos entendido que agora devez venir prestament a burgos rogamos vos tan cordialment e affectuosament quanto podemos querades dar manera e lugar que podamos cumplir nuestro deseo e nos podamos beer con sonsolacion e alegria, en soria en molina o en qualquiere otro lugar vuestro de la frontera...*¹⁶

La trobada no va tenir lloc ja que el rei no tenia empenta ni seguretat per decidir res en una cort plena d'intrigants ambiciosos, però Maria va insistir un mes més tard, mitjançant l'arquebisbe de Toledo, en una carta en la qual també li agraeix la seva intervenció en el pagament del dot:

*Reverend padre en christo muyto vos regraciamos la buena expedicion que havez feyta dar en haver e enbiar a nos los dineros que havedes embiados de nuestra dot rogant vos affectuosament que con el Rey de castiella nuestro caro e amado hermano fagades quel restante dela dita nuestra dot se pague prestament car como sabedes cinco anyos ha deviera seyer pagado guardando siempre proveyto e servicio nuestro haviendo vos en esto segund de vos singularment confiamos car como sabedes e havedes visto entre los otros de vos hemos siempre confiado e confiamos e a ordinacion vuestra deyamos todos nuestros afferes mas adelant vos rogamos que tengades maneras conel dito Rey nuestro hermano que ell e nos ensemble en la infanta dona cathalina vingamos a vistas...*¹⁷

El mateix dia escriu a la seva germana Caterina i a l'ardiaca de Niebla, el qual li gestiona els pagaments del dot. Són cartes interessants perquè ens mostren la complicada política de la cort castellana, la xarxa d'influències que es movia entorn del rei i la dependència de la reina Maria dels diners castellans que li eren deguts. Els diners van arribant però la reina s'ho ha de treballar molt. A continuació transcriu la carta enviada a Caterina:

---

¹⁵. Els fets estan descrits amb detall pel cronista. García de Santa María, *op.cit.* (1420, caps. VI-XXI) pp. 382-388.

¹⁶. Çaragosça (Saragossa), 1 juny 1420. ACA, reg. 3108, fol. 64.

¹⁷. Saragossa, 6 juliol 1420. ACA, reg. 3108, fols. 78v-79.

*Muyt cara e muyt amada hermana muyto vos regraciamos la buena expedicion que havez feyta dar en los dineros que agora nos han trahido de nuestra dot rogantes vos affectuasament que en el restante fagades dar tal manera e expedicion que en breve hayamos buen cumplimiento de toda nuestra dot car como sabedes cinco anyos ha devieran seyer pagados muyt cara e muyt amada hermana rogamos vos affectuosament que con el Rey de Castiella nuestro caro e amado hermano e vuestro fagades que todos tres vengamos a vistas segun diversas vegadas he scripto al dito Rey e a vos...*¹⁸

La entrevista entre la reina Maria i els seus germans no es va fer a causa dels esdeveniments que ja hem comentat. Maria li dóna gràcies a l'ardiaca de Niebla pels diners que li han enviat del dot. No diu quants són, però li explica que del que ha rebut s'ha reservat una part i que els altres diners els ha enviat al seu marit: *delos dineros que haveades embiados nos hemos acurado cierta quantia los otros enbiamos al senyor Rey por andres dordessillas nuestro cambrero con el qual vuestro cunyado ira al dito senyor Rey...*¹⁹ Des de mitjans de juny Alfons es trobava a Sardenya, a l'Alguer, per tant els dos servidors de la reina Maria hauran d'anar-hi en vaixell. No sempre eren fàcils les comunicacions. En una carta que li escriví Maria a Alfons, en la qual li diu que li envia el metge Antoni Ricard, s'excusa de la tardança en fer-ho per aquest motiu i altres que crec interessant destacar:

*Per tal com vostra gran senyoria se maravellaria per ventura dela tarda dela partida de vostre fisich mestre anthoni ricard vos certifich que segons jo [...] so estada informada la causa de la sua triga es estada axi per tarda dela la paga la qual lo loctinent de batle general darago no li havia feta com per sos propis fets a ell molt necesaris de spatxar en andres de sa casa la qual per les grans mortaldats qui son en barchinona li ha convenguda mudar en la ciutat de Gerona com encara per no haver fusta presta e segura ab la qual pogues haver navegar...*²⁰

Barcelona devia patir una de les típiques epidèmies d'estiu, el còlera, el xarampió o qualsevol altra. La gent que podia fugia de la ciutat. No era fàcil despatxar els assumptes, trobar la gent, cobrar i viatjar per mar. Amb aquest panorama de comunicacions precàries, la correspondència entre Maria i Alfons és difícil i no massa abundant. Potser tampoc Alfons s'esforça massa en escriure a la seva esposa i Maria, per la seva part, no gosa molestar, a no ser que sigui necessari o s'hi vegi obligada com en el cas de les recomanacions de persones. A continuació en podem llegir una per al fill del seu camarlenc, Berenguer d'Hostalrich:

Aixi com per altra letra mia jo scrivi a vostra gran senyoria la Castellania damposta vaga per mort del castella E com en la provisio fahedora dela dita Castellania sesperen a fer transportacions de diverses comandes E yo havre gran affecio e voler que de alguna de aquelles fos proveit an Berthomeu dostelrich fill

---

¹⁸. Saragossa, 6 juliol 1420. ACA, reg. 3108, fol. 79.

¹⁹. Saragossa, 6 juliol 1420. ACA, reg. 3108, fol. 78v.

²⁰. Saragossa, 15 juliol 1420. ACA, reg. 3108, fol. 80.

*del amat conseller e camarlench meu mossen berenguer dostelrich e aço per los grans e constants serveis que lo dit mossen berenguer me fa...*²¹

La reina intenta estar informada i manté contacte amb els consellers del rei, com és el cas de Pere de Santcliment, al qual la reina agraeix la seva atenció:

*En pere vostres letras havem reebudas a les quals vos responem que havem haut plaer deles bones noves quens havets scrit perque regraciant vos molt la gran affeccio e voler que havets en les coses que trobam plaer e son servey del senyor Rey e nostre vos pregam affectuosament que de totes bones noves e arditis (notícies) que sapiats del dit senyor e dela sua armada nos scrivats de continent car singular plaer e servey nos en farets.*²²

A part de diners, Maria envia també a Alfons provisions, ja que l'illa de Sardenya en devia ser escassa. Li escriu una carta al rei en la que l'informa de la tramesa i que demani el que necessiti : *per tal com he entes adir que aqui sa carregua de vitualles tramet a vostra altesa pere [...] morell portador dela present per la sua barcha [...] sia mercè vostra manar me si alcunes coses altrés a vostra senyoria son plasents que yo puxa trametre e fer per servey daquella...*²³

A Saragossa Maria es manté molt ocupada i amb bastant bona salut. Trobem que pateix un problema dental i, curiosament, la reina fa anar a buscar un *quexaler* ben lluny, a Palma de Mallorca, a causa de l'epidèmia que hi ha a Barcelona, segons una carta escrita al batlle general del Regne de *Mallorques*. Devia ser una persona molt hàbil: *Batle general manam vos encarregam vos que vista la present nos trametats un quexaler lo qual de barchinona se es mudat star en aquexa Ciutat lo nom del qual ignoram com lo havam obs per necessitat de nostra persona. E aço no dilatats...*²⁴

Una carta dirigida a la *noble e amada nostra madona Isabel* Scrivà, ens deixa patent l'interés que té la reina per l'educació d'una nena, Violeta, que potser estava a Barcelona o València:

*Madona Isabel vostra letra havem reebuda ensemps ab les coses en aquella contengudes segons veurets pus larch en la certifficacio del scriva de racio de casa nostra la qual manam trametre ensemps amb la present E regraciant vos la bona diligencia que havets donada en aço e instruir Violeta vos pregam affectuosament que axi en brodar e obrar com en apendre de letra e en bones costumes sia tenguda en aquella disciplina que de vos confiam.*²⁵

No solament es preocupa de que aprengui a brodar, cosir o altres labors femenines. També vol que l'ensenyin a llegir i escriure, a més de bons costums.

---

²¹. Saragossa, 24 juny 1420. ACA, reg. 3163, fol. 5.

²². Saragossa, 10 juliol 1420. ACA, reg. 3108, fol. 80.

²³. Saragossa, 31 juliol 1420. ACA, reg. 3164, fol. 54.

²⁴. Saragossa, 10 juliol 1420. ACA, reg. 3164, fol. 34.

²⁵. Saragossa, 5 juliol 1420. ACA, reg. 3164, fol. 13v.

Alguns actes de govern

Des del lloc on es troba la reina Maria ha de governar els diferents territoris de la corona d'Aragó. He seleccionat alguns assumptes sobre els quals la reina ha de prendre algunes decisions a l'estiu de 1420: la seguretat, la justícia, litigis de frontera i renovació d'alts càrrecs, entre altres.

Maria pot comptar amb un consell que l'assessora però els consellers resideixen, de vegades, en altres poblacions i s'hi ha de comunicar per carta o ha d'enviar-los a buscar. Segons informació que he pogut trobar en la correspondència registrada, els consellers eren els que tenien els principals càrrecs en la seva casa com Berenguer d'Hostalrich, el seu camarlenc, i Bernat de Cruïlles, el seu majordom. El primer ja tenia aquest càrrec el 1415 després de la boda de Maria i Alfons. El segon, és nou (Mateu Ram havia estat el primer majordom). També eren consellers Alfons d'Argüello, arquebisbe de Saragossa, el canceller del rei i de la reina; i el mestre racional, Bernat de Gualbes. Un altre conseller era Lluís de Requesens, governador general de Catalunya. El bisbe de Lleida, el comte de Pallars i Esperandeu Cardona també són consellers de la reina, així com Joan Mercader, batlle general de València, el batlle general de Catalunya, el batlle general d'Aragó i el justícia d'Aragó Berenguer de Bardají. Ho devien ser també Berenguer de Pallars, Berenguer de Cardona, Baltasar de Queralt, Joan Aymerich i altres nobles de la seva casa.²⁶ Potser també ho era el metge de Maria, Francisco de Burgos, també *micer* (advocat) i sacerdot. Al 1421 he trobat un altre conseller, Bernat de Gallach, *promovedor de nostra cort*.²⁷ N'hi hauria d'altres. He trobat 12 consellers documentats, però devien ser més, potser uns 20.

El personal de la casa de Maria no s'havia incrementat massa respecte als oficials i servidors que tenia a l'any 1415.²⁸ En el llibre de comptes del seu tresorer, Bertomeu Gras (el mateix tresorer del primer any), de maig a setembre de 1420, troben registrades 97 persones amb el seu nom i cognom, però s'afegeix, en algun cas, *i altres*, per tant, no podem saber amb exactitud quantes persones tenia a la seva disposició. Com a molt serien entre 100 i 120. La reina portava una vida austera, no hi ha cap dubte. La seva preocupació era recaptar i estalviar per enviar diners a Alfons. El que he pogut observar és que ha variat bastant el personal respecte al 1415. Hi ha molta gent nova. Maria conserva algunes persones: la cambra major, Maria Rodríguez de Sarmiento, el confessor, Antoni de Carmona, el metge, Francesc de Burgos, el cavallerís, Humbert de Vilafranca, entre altres. Destaco alguns nobles nous: Berenguer de Pallars, Berenguer de Cardona, Baltasar de Queralt i Bernat de Cruïlles (el majordom); entre les dames, destaquem les nobles Francina de Cruïlles, Isabel *dampres* i *dona* Violant d'Aragó.²⁹

Passo, a continuació, a analitzar alguns actes de govern de Maria que crec poden ser d'interès. Un assumpte sobre un delictes perpetrat a prop de Molins de Rei ens queda reflectit en una carta que Maria envia a *micer* Pere Jofre:

---

²⁶. ACA, R.P. reg. 541, fols. 185-187.

²⁷. ACA, reg. 3164, fol. 78.

²⁸. En el registre de gener a l'abril de 1420 el nombre de persones de la casa de la reina és de 92. ACA, R. P. reg. 540, fols. 90-92v.

²⁹. ACA, R.P. reg. 541, fols. 185-190.

Micer p. Nos scrivim al veguer o regent la vegueria de barchinona que ensemps ab vos vaia a la vila de molinderig, e altres lochs hon sera necessari e previngua e haia a sos mans tots aquells que trobara esser delats o inculpats [...] segons havem sabut perpetrat en persona de un clergue prop la dita vila e aixi mateix de furts de robaria comesa per ells mateixos en los bens del dit clergue segons en la dita letra veurets [...] segons informacio que havem hauda lo batle de molindereig [...] seret molt culpable en aço e altres dela dita vila E axi mateix que los malfactors seran stats presos ensemps ab tot ço que haien furtat...³⁰

La reina li dóna diverses instruccions. També escriu pel mateix assumpte a Bertomeu Castelló, regent la vegueria de Barcelona. Dos dies més tard envia una carta al governador general de Catalunya, mossén Lluís de Requesens, sobre la bona conclusió d'alguns assumptes de justícia.³¹ Maria manté correspondència amb el governador per agrair-li: *lo treball e bones maneres que tostemps e servats per levar de carrera los debats daquexa vila* (devia ser Molins de Rei) *encarregant vos que continuament hi vullats entendre...³²*

Amb la partida del rei i bastants nobles, hi havia el perill d'un augment de la inseguretat. A Maria li preocupa aquesta possibilitat. Ho veiem reflectit en la carta que dirigeix al bisbe de Girona:

Venerable pare en Crist per lo noble e amat conseller e maiordom nostre en bernat de cruïlles havem entes que vos devets partir daquexa Ciutat per anar ab lo cardenal de sant Angel de que som meravellada maiorment en tal cars car segons a vos e a tots es notori en la benaventurada armada e estol que de present lo molt alt senyor Rey marit e senyor meu molt car fa van en servey del dit senyor molts e en gran nombre de barons nobles cavallers e gentils homens e daltres sotmeses e vassalls seus e en special havem entes que dels poblats en aquexa Ciutat de Gerona e bisbat vostre hi van molts dels per us assenyals e en gran nombre en tant que si per induccio de males persones se comovia o suscitave aqui algun debat brega o questio de que sesperas seguir algun sinistre noy hauria alguna persona redutable o de compte tal qui per cessar perills e scandels se poguen interposar en son cars fer cessar tals occasions e perills perque es atan vos pregam e us requerim que per servey del dit senyor Rey e nostre e per benavenir profit e utilitat de la cosa publica vos scusetis la anada del dit cardenal e de tota altra fora de vostre bisbat per ço que si tal cars se esdevenia ço que deus no vulla per vos o interposicio vostra hi puxa esser provehit de remeys convenents E en altra manera aquexa Ciutat per vostra aturada sia preservada de tot perill e sinistres e guardat vos de fer lo contrari car si per vostra ausencia tal cars se esdevenia dariem a vos lo carrech Item havem entes que entre lo Reverent Patriarcha de Iherusalem amat conseller del senyor Rey e nostre e vos ha gran debat sobre les Rendes e Drets dels bisbats de Barchinona de Gerona de que havem haut desplaer E appar segons som informada que dret e justicia e raho dicta que cascu de vosaltres deia haver les rendes e drets que posseix del dia de la provisio per lo papa a cascu feta o almenys del dia que cascu pres possessio e laltre temps romanga al altre tota vegada que deiats esser eguals en partir ho ab bona raho perque us pregam que us vullats metre en raho e quitat ab lo dit

³⁰. Saragossa, 20 juny 1420. ACA, reg. 3165, fols. 1-1v.

³¹. Saragossa, 22 juny 1420. ACA, reg. 3165, fol. 2.

³². Saragossa, 26 juny 1420. ACA, reg. 3163, fol. 8.

*patriarcha al qual no podem ni entenem fallir per los grants serveys que ha fets al dit senyor Rey e anos e als nostre antecessors.*³³

La reina demana al bisbe de Girona que no abandoni la ciutat ja que poden sorgir conflictes, si no hi ha una autoritat de pes que els pugui frenar. Maria també li demana que no s'abaralli més amb el patriarca de Jerusalem per la qüestió de les rendes dels bisbats de Girona i Barcelona. El bisbe de Girona era Andreu Bertran, jueu convers, que havia estat nomenat bisbe de Barcelona al 1416 pel papa Benet XIII. El papa Martí V havia nomenat bisbe de Barcelona a Francesc Climent Çapera, patriarca de Jerusalem (títol honorífic que li havia concedit abans), al gener de 1420.³⁴ Andreu Bertran va ser traslladat a la diòcesi de Girona, la qual cosa no li devia fer gaire gràcia, per tant, com hem vist a la carta, no es portava bé amb el patriarca.

Un problema endèmic del Principat eren les bandositats. Maria escriu al bisbe de Lleida, conseller seu, sobre un d'aquests conflictes. Els bàndols no eren exclusius de l'alta noblesa, també es produïen entre els cavallers i els ciutadans:

*Venerable pare en Christ, poch dies ha que us havem scrit encarragant vos que entenguessets en lo fet de la bandositat que es entre en Gralla, e en Navarra, e treballassets que entre aquells se seguis pau final, En manera que aquexa ciutat fos quitia de tot brogit e debat Car pus la dita pau fos fermada nos fariem ço que deuriem sobre la remissio que demanavets, E com nos haïam molt a cor que la dita pau se seguesque, per ço declarant vos ab la present nostra intencio, mes que no havïem ab nostra primera letra vos notificam que feta e firmada la dita pau ab tot acabament, nos per contemplacio vostra e de mossen Antoni de Bardaxi, qui havets treballat en aço farem remissio als dits en Gralla e en Navarra e a tots lurs valedors o de lurs partides de qualsevulla crims excessos o delictes per ells o qualsevol dells comesos e perpetats per raho de la bandositat dels dits en gralla e en Navarra e durant aquella, per que us pregam que treballats en fer fermar la dita pau. Car pus sia fermada de continent manarem la dita remissio spatxar e aquella haurem sia manada si la dita pau se ferma E axi ho podets affermar a cascuna de les parts.*³⁵

Maria li encarrega al bisbe de Lleida que posi pau entre els dos bàndols, el de la família Gralla i el de la família Navarra, dos riques famílies rivals que s'enfronten en violentes baralles esvalotant la ciutat.

Un altre problema greu en què es troba la reina és la pirateria barbaresca que ataca les naus dels mercaders dels seus regnes, en aquesta ocasió de València. Maria no dubta en protestar amb molt coratge al rei de Granada:

Al muyt alto princep don Iucef Rey de Granada de Nos Dona Maria por la gracia de dios Reyna Daragon de Sicilia de Valencia de Mallorques de Sardenya etc. Salut como a Rey por aquien querriamos honor e muyta buena ventura por clamores muyt grandes dela Ciudad de Valencia e de mercaderos daquela damnificados e otros vassallos del dito senyor Rey havemos entendido que a dos

---

³³. Saragossa, 20 juny 1420. Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, Cartes Reials, tom I, n. 62.

³⁴. Sebastian Puig, *Episcopologio...*, op. cit. pp. 297-314.

³⁵. Calataiud, 5 setembre 1420, reg. 3163, fol. 19v.

del present mes de julio dos fustas de moros de Tanger del Regno de Feç una de diez e otra de XIII banchos por amistamientos e aspias de moros Dalmeria subditos vuestros e con reffrescamiento e armamento de hombres e de ballestas e otras armas Dalmeria avisados han tomada una galiota de XVIII banchos llamada den Cardona dela dita Ciudad de Valencia laqual fornida e plena de mercaderias de valor de quinze mil florines doro e mas andava dreyta via ala dita Ciudad Dalmeria por descargar alla e liurar las cosas afactorias delos ditos mercaderos dela dita Ciudad de Valencia e han preso al patron mercaderos marineros galiotas e toda la xusma dela dita galiota e han feyta almoneda en la dita Ciudad Dalmeria de Quarenta tresas cadahuna por quarenta doblas e vendidas todas las cosas e han trahido a Tanger al dito en cardona patron con diez o doze delos milleros dela dita galiota e los otros son muertos en la deffension daquella los quales atrevimientos e damnifficamientos muyt grandes las ditas dos fustas non hovieran feyto ne hopido fazer sino por espias amistamiento sfuerço Dalmeria E sabet muyt alto princep que siempre fue costumbre entre los Reyes Daragon e Degranada que en todo tiempo assi de guerra como de paç los mercaderos son havidos por guiados e assegurados e de comuna fe fazen sus negocios e afferes por tanto muyt affectuosament vos rogamos que los captivos dela dita galiota vendidos en almeria e mercados por subditos vuestros fagades restituir e dedes obra e manera que los ditos patron e otros con ell trahidos a Tanger sean restituidos con todas las ditas sus mercaderias e cosas E desto nos faredes plazer muyt grand el qual muyto vos gradesceremos Certifficando vos que si semblant cosas secometeria en los Regnos del dito senyor Rey de subditos vuestros nos vos mandariamos encontinent fazer semblant restitucion.³⁶

Impressiona el relat que fa Maria d'aquest esdeveniment. Ens podem imaginar un món insegur i violent en el que els viatges pel Mediterrani podien ser molt perillosos. Els pirates venien de Tànger però, segons explica la reina, rebien informació i suport armat des d'Almeria. Havien venut les mercaderies i alguns mariners com esclaus a Almeria; uns deu o dotze homes, els més importants, havien estat duts a Tànger per ser empresonats i cobrar-ne un rescat; a la resta els havien mort al combat. La reina reivindica el costum de respectar la navegació mercantil i demana al rei de Granada que faci tornar els presoners i les mercaderies, la qual cosa sembla una mica difícil, però possible perquè les relacions comercials beneficiaven a tots, inclòs el regne de Granada.

Hi ha, també, algunes quèstions d'ordre, a València, que s'han de resoldre per la reina. Maria escriu a l'abat de Poblet sobre un conflicte produït al monestir de monges de la Zaidia:

Venerable Abat com segons havem entes vos deiats anar en Regne de Valencia per visitar los monestirs del vostre orde E a vegades sesdevinga en les visitacions fer algunes ordinacions necessaries e novitats dels quals se seguexen inconvenients e scandols per ço volens [...] que en les visitacions per vos fahedores en lo dit Regne e specialment en lo monastir dela Çaydia nos seguesque alguns inconvenients o sinistres, vos pregam affectuosament, que en la dita visitacio del dit monastir dela Çaydia, no vullats percehir o fer en aquell

---

³⁶. Saragossa, 26 juliol 1420. ACA, reg. 2952, fols. 44, 44v.

*novitat, mutació o provisió alguna tro fins que nos siam en la Ciutat de valencia en la qual prestament deu volent entenem esser e haiats parlat a nos.*³⁷

La reina vol intervenir en les decisions que l'abat de Poblet ha de prendre sobre els conflictes (no es diuen quins) que hi ha al monestir cistercenc de *Nostra Dona de Gratia Dei*, a la Zaidia.³⁸ La col·laboració entre les autoritats eclesiàstiques i els reis podia ser molt estreta tant en aspectes polítics com econòmics, en aquest cas, es tracta de posar pau, fer reformes i ordinacions. Maria coneixia l'abadessa del monestir i algunes monges. Recordem que havia recomanat l'ingrés d'Isabel de Sant Jordi, germana del poeta Jordi de Sant Jordi, al juliol de 1416.

El problema més greu que Alfons havia traspasat a Maria sense acabar de resoldre era a l'Aragó. És tractava de cessar al Justícia d'Aragó, un dels càrrecs més importants del regne.³⁹ Segons explica Zurita, Alfons volia posar una persona de la seva confiança, Berenguer de Bardají, i va pressionar al Justícia Joan Ximénez Cerdan perquè presentés la renúncia però aquest s'hi va negar.⁴⁰ Zurita explica que una de les causes de l'enfrontament entre Cerdan i Alfons era que el Justícia va impedir que Alvaro de Garabito, un castellà, fos batlle general d'Aragó, ja que havia de ser un natural del país segons els furs. El que no explica Zurita és una altra raó que es va presentar contra el Justícia per denigrar-lo: el van acusar de sodomia, aspecte que sí recull Alan Ryder.⁴¹

Al març, quan Alfons estava a Tortosa per acabar d'organitzar el seu estol, va destituir el Justícia. Es van enviar cartes al batlle general d'Aragó, als jurats de Saragossa i als de les localitats més importants: Osca, Jaca, Barbastre, Calataiud, Tarazona, Daroca, Alcanyís, Monzó, Egea, Sarinyena, Arinyo, Tamarit i Fraga.

El rei ordenava que es fes pública crida per tot el regne: *que no hayan por justicia del dito Regno a mossen Johan ximenez cerdan ni aquell e sus lugares tenientes obedezcan en alguna manera como nos no hayamos aquell por justicia daragon antes lo hayamos por persona privada...*⁴² En el document oficial que s'envia a les ciutats i es fa publicar per tot arreu no s'expliquen les raons que tenia el rei per justificar tal decisió, però en la carta que el rei envia a l'arquebisbe de Saragossa ho justifica: *fuit et est crimine sodomie passive videlicet irretitus et cum multis contaminatis personis et in ipso crimine cum longa perseverantia eterni oblitus iudicii turpiter involutus aliosque plures et diversos eius contagio polluit...*⁴³ Traducció: certament fou i està passivament enredat pel delictes de sodomia i amb moltes persones corrompudes i, oblidant-se del judici etern, està vergonyosament i amb llarga perseverança embolicat en el mateix delictes i el seu contagi ha soltat a moltes altres i diverses persones.

³⁷. Calataiud, 2 setembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 19v.

³⁸. De vegades es produïa una relaxació en els costums de les monges. He trobat una referència a un fet succeït a Jordi de Centelles, canonge, poeta i traductor d'una biografia del rei Alfons feta per Beccadelli. Centelles es va barallar (1456) amb un noi jove "perquè dia que al dit jove no.l tenia en bona hopenió, per sguart de una fola monga de la Çaydia". Eulàlia Duran, "Introducció", Antonio Beccadelli, el Panormita: *Dels fets e dits del gran rey Alfonso* "versió catalana del segle XV de Jordi de Centelles, Editorial Barcino, Barcelona, 1990, p. 24.

³⁹. Sobre el justícia i les seves importants atribucions es pot consultar: Luis G. de Valdeavellano, *Curso de Historia de las Instituciones españolas*, Revista de Occidente, Madrid, 1977, pp. 571-584.

⁴⁰. Zurita, *op. cit.* (Libro XIII, cap. III) pp. 530-532.

⁴¹. Alan Ryder, *op. cit.* p. 97.

⁴². Tortosa, 28 març 1420. ACA, reg. 2400, fols. 114-114v, 115.

⁴³. *Dertuse* (Tortosa) 28 març 1420. ACA, reg. 2400, fols. 115v-116.

Cerdan portava 30 anys de Justícia d'Aragó i encara que havia jurat renúnciar al càrrec si el rei ho demanava, no ho va voler fer. Ser acusat d'homosexualitat podia ser terrible per a qualsevol persona, però Cerdan tenia moltes influències i amics: *estaba muy emparentado, por haber casado sus hijas con muy principales caballeros.*⁴⁴

La reina Maria va aplicar amb rigor el mandat del rei, malgrat les protestes i alteracions que es van produir. El rei havia actuat sense consultar les corts i no estava clar per alguns si podia destituir el Justícia. Al final tots van acceptar l'autoritat reial, fins i tot els partidaris de Cerdan. Va ser la primera topada forta entre el rei Alfons i les institucions aragoneses.

Es fa publicar per tot el regne la destitució del Justícia en un llarg document de la reina Maria en el que s'inclou la primera destitució feta pel rei Alfons abans de marxar:

Dona Maria por la gracia de Dios et caetera (etc: els títols) A los Reverent e Notables Egregios nobles amados e fieles nuestros todos e qualesquieres Arquebispe Bispes Castellan Damposta Abades portantvezes de Governador Bayle general [...] Salut e Dileccion Hemos vista e en nuestro consiello recognoscida una letra patent del Senyor Rey del tenor seguent: Don Alfonso por la gracia de Dios Rey Daragon de Sicilia [...] assin stando Nos deseantes proveidir en el dito officio de justiciado de buena e notable persona tal qual cumple a servicio nuestro proveyto e benavenir del dito Regno e de todos e cadaunos habitantes en aquella antes de nuestra benaventurada partida la qual fazer entendemos por visitar nuestros Regnos e tierras de Sicilia e de Cerdenya, havemos por nuestras patentes letras requerido el dito mossen johan ximenez cerdan que se teniesse e compliesse servir lo prometido e jurado por el en renunciar al dito officio dentro cierto tiempo por nos a ell assignado Segund que las cosas sobreditas largament se demuestran por cartas publicas las quales en su primera figura con las presentes embiamos E jassea el dito mossen johan ximenez cerdan assi por la obligacion de renunciar como por el sacrament por el prestado e otras cosas sobre ditas dentro al termino a ell prosigido deviesse por si o su legitimo procurador haver renunciado al dito officio en manos e poder nuestro aquello empero en grant offensa de nuestro senyor dios e menosprecio de nuestra Real maiestat crebantando lo prometido e jurado ha rehusado e denegado fazer, delo qual finco publico perjuro o faltador dela obligacion e promatiença feyta asu princep Rey e Senyor E como en tales casos de manera e indubitada justicia. sia habido por renunciado al dito officio assi complidament e valida como si realment e de feyto lo haviesse renunciado [...] E mandamos las presentes nuestras letras e las sobreditas cartas publicas seyer por voz de crida publicadas en la ciudat de Çaragoça por los lugares acostum brados de aquella e en las otras ciudades, e villas insignas del dito Regno, portal que alguno de aquellas, no pueda ignorancia allegar Dada en Tortosa [...] nuestro siello secreto a. XXVIII. Dias de Março en el anyo dela natividad de nuestro senyor Mil CCCC vint. Rex Alfonsus. E havemos encara recognoscidas todas e cadaunas cosas en aquella mencionadas E como en el caso en la dita letra mencionada de nuestra e indubitada justicia el dito mossen johan ximenez cerdan sea habido por renunciand al dito officio e sea e finque persona privada no havent jurisdicción alguna Por tanto nos exsegiendo la sobredita letra del senyor Rey e aquella

---

⁴⁴. Zurita, *op. cit.* p. 530.

inreviendo vos notificamos e notificar mandamos el tenor de aquella E a sobreabundant cautela de cierta sia requirimos a vos e cadauno de vos e vos mandamos por la fe e naturalesa que fodes tenidos e obligados al dito senyor Rey, que daqui a delant al dito mossen johan ximenez cerdan no haides tengades reputades o nombredes por justicia [...] E a mayor cautela mandamos que en aquello empatxo alguno no hi sea feyto antes mandamos seyer las obedescido segund que por fuero uso e costumbre al dito Regno se deve fazer daqui a tanto que del dito officio se haya provedido Dada en Çaragoça a diez dias de julio En el anyo de la natividad de nuestro Senyor Mil CCCC e vint. Alfonsus cancellarius [...] La Reyna.⁴⁵

En el document es dóna per destituït al Justícia, encara que ell no hagi volgut renunciar. El rei es considera molt ofès, el tracta de perjuri i de no haver complert amb lo que havia promés i signat. Alfons podia ser implacable quan algú se li enfrontava. Encara que el Justícia havia afavorit la candidatura del seu pare Ferran per a obtenir la corona d'Aragó a Casp, després havia topat amb Alfons per la qüestió del nomenament del batlle general. No se'n parla en aquest document públic de la sodomia, però de ben segur l'acusació circularia de boca en boca per tot el regne.

El Justícia tenia dos lloctinents que, de moment, es mantenen fins que no es nomeni el nou Justícia que serà Berenguer de Bardají.

Malgrat que Alfons guanyava la partida, l'assumpte del Justícia s'havia convertit en un pols entre les institucions aragoneses i el rei.⁴⁶ En corts posteriors de 1428, 1436 i 1442, el càrrec del Justícia es convertirà en vitalici, inamovible i el rei només el podrà destituir si està d'acord amb les corts.⁴⁷

La reina Maria havia actuat amb mà ferma i decidida. En una carta que escriu al seu conseller, el comte de Pallars, li explica com van ser els esdeveniments. La transcripció sencera perquè dóna un resum del assumpte del Justícia i la seva opinió:

Comte vostra letra havem rebuda ab la qual nos havets fet saber que al pus prest que porets serets ab nos E axi mateix que en aquexes parts se fan grans noves, com nos fariem gran persecució contra lo justicia darago e que segons se diu tornaria en gran interes deles libertats daquest Regne porque us supplicats que vullam donar loch a la consolacio de algun singular e a la complacencia e servacio del publich segons que en la dita vostra letra aquestes coses e altres pus largament se contenen de la qual vos responem e primerament al primer cap que dins V. o. VI. Jorns deu volent nos entenem partir daçi e passar per la franja continuant nostre cami devers valencia hon que vos vingats haurem plaer de vostra venguda, mas nons fallissets per res que no fossets ab nos a valencia Al segon cap vos responem que si aquells qui fan les dites noves eren informats dels affers no sabien ab quanta equitat e justicia son stats proseguits e es proseguexen, non farien noves algunes Ans conexerien e dirien que pura necessitat costreny a nos procehir en los dits fets E no fer ho reduntarie en gran offensa de deu e en

---

⁴⁵. El document està transcrit sencer a l'Apèndix. ACA, reg. 3165, fols. 4v-5.

⁴⁶. L'enfrontament entre el rei Alfons i el Justícia no serà l'únic en la història d'Aragó. El podríem comparar, salvant la distància cronològica i política, amb el de Felip II i el justícia Juan de Lanuza (Lanuza va acabar decapitat, 1591). J. H. Elliott: *La España imperial. 1469-1716*, Edit. Vicens Vives, Barcelona, 1973, pp. 300-308.

⁴⁷. Valdeavellano, *op. cit.* pp. 575-577.

gran damnatge del publich daquest Regne E per que vos sots de nostre consell volem vos comunicar los dits affers ens plau que sapiats com son passats Mes ha de dos anys que mossen Johan xemenez cerdan justicia que era darago promes e jura ab carta publica al senyor Rey de renunciar e lexar en mans e poder del dit senyor lo offici de justiciat dintre un any ladonchs seguent o apres tota vegada que al dit senyor Rey plaura la qual cosas jatsia request diverses vegades no ha volgut fer ans ho ha recusat per expresament denegant sa presencia al dit senyor e a nos constituintse en fuga e metent e encloent se en castells o lochs separats de que es romas perjur publich E jatsia que axi per lo dit perjuri com en carta per altres crims no dehidors de que es stat inculpat poguessem procehir contra ell Empero per compor de sa persona no ho havem volgut fer ni permetre Mas applegat gran consell en lo qual son stats presents los estaments daquest Regne ço es los mes e maiors prelats barons cavallers scuders jurats de Çaragoca missatgers daltres ciutats e vilas, entre els quals son stats los mes juristes e letrats que daquest Regne fou conclos e determenat que lo dit offici de justicia vagaria. E que convenia que fos proveit del dit offici a alguna persona idonea segons que per fur daquest Regne es ia ordonat. Car en altra manera les libertats prenen gran lesio e la cosa publica gran e irreparable damnatge Aquesta cosa es stada per nos diferida e dilatada cercant partits e tractes tals de que lo dit mossen johan se devie massa contentar Mas ell non ha volgut pendre ne acceptar algu E per aquesta raho com la oppinio e intencio dels dits estamens fos que ço que nos fahiem no ere contre les libertats dessus dites ans ere proveir al interes del publich a nos ha convegut proceir en la forma seguent ço es que havem manat publicar lo dit mossen johan xemenez cerdan no ser justicia darago E havem donats regidors o presidents al dit offici axi com lo fur dispon tota vegada que sesdeve vagar aquell trosus que en altra manera no sia disposat Aquests enantaments son stats fets ab tanta benignitat e clemencia que algu justament nos deu ne pot clamar ans lo dit mossen johan ho deu reputar a gracia E no curam deles noves pus veritat e justicia fan per nos veus açi aquests affers com son passats ne quina raho ha algu de ferne noves de vos crehem que a bona intencio nos ne havets scrit e de vos no presumiriam altre E sin hoits parlar daciavant havets que replicar e respondre per les coses dessus suscintament contengudes, Dada en Çaragoça a XXVIII dies de juliol del any M.CCCCXX. La Reyna.⁴⁸

Les noves havien arribat a Catalunya i, segons el contingut de la carta, algunes veus criticaven la reina per la *persecució* del Justícia. Maria es defensa i li explica al comte de Pallars els fets, pas a pas: el Justícia devia haver renunciat dos anys abans; no s'havia presentat davant del rei ni de la reina; s'havia refugiat en castells; era perjur; havia comès delictes que la reina no volia esmentar (*crims no dehidors*); la reina havia reunit un gran consell amb representants dels estaments que li havien donat la raó, no ho havia decidit sola; el Justícia havia estat destituït però amb molta clemència, sense càstig; s'havien respectat els furs d'Aragó; la reina havia actuat per necessitat en defensa del bé públic. Hi ha una frase que reflecteix la seva seguretat e fermesa: *E no curam de les noves pus veritat e justicia fan per nos*. Maria actúa amb consciència, no li importa el que es digui, perquè la raó està de la seva part.

La reina es prepara, segons hem pogut llegir, per anar a València i vol que el comte de Pallars l'acompanyi.

---

⁴⁸. ACA, reg. 3163, fols. 17-17v.

Un altre problema que ha de resoldre la reina a l'estiu de 1420 és la defensa dels límits territorials d'Aragó. He trobat dos casos de conflictes a la frontera, l'un amb França i l'altra amb Navarra. Probablement no estaven els límits massa ben definits, o bé els ramaders els traspassaven per aprofitar les pastures d'estiu i es produïen captures de bestiar.

En el primer cas, els problemes sorgeixen entre els homes de Salvaterra (Salvatierra d'Esca) i uns francesos, vassalls del comte de Foix. Els fets havien passat en el port de la vall d'Ansó en el Pirineu aragonès. Joan I de Foix havia estat casat amb Joana, filla del rei Carles III de Navarra i d'Elionor de Trastàmara, per tant estava emparentat amb Maria. Quan el comte de Foix va quedar viudo el 1413, sense haver tingut fills, va intentar casar-se amb Blanca de Navarra però no ho va aconseguir. El comte de Foix dominava una gran extensió de territoris al sud de França que limitaven amb Aragó, Navarra i Catalunya. La reina escriu al comte per demanar que sigui tornat el bestiar capturat pels seus vassalls:

*Comte car cosi novellament havem sabut per queralosa exposicio a nos feta per part dels jurats e homens del nostre lloch de Salvaterra que [...] vassalls e sotsmessos vostres ab alguns complices e sequaços lurs sen haurien presos e menat del port de Anso molt bestiar axi gros com menut Ço es Cent Trenta bagnes (vaques) Trenta caps de Eguas e potres Mil caps de moltons e ovelles qui eren dels dits homens de Salvaterra vassalls e sotmesos del del senyor Rey nostre marit [...] vos pregam axi afectuosament [...] que vullats fer restituir lo dit bestiar als dits homens de Salvaterra E prohibir e vedar que semblants coses no sien acceptades de fer per los dits vassalls vostres car lo dit senyor Rey ne nos no consentiriem que nostres vassalls fessen semblants coses...*⁴⁹

En el segon cas, el conflicte es produeix entre aragonesos, gent de Sos i del Real, i navarresos, gent de Sangüesa. Si en el cas anterior els aragonesos havien patit el robatori del bestiar, en aquesta ocasió són els aragonesos els que capturen els animals dels navarresos. La reina Maria va rebre les queixes del rei de Navarra i haurà de resoldre el conflicte, però l'assumpte es va complicar ja que el rei de Navarra es va queixar als jurats de Saragossa i als consellers de Barcelona, potser dubtant de que Maria pogués resoldre ella sola l'assumpte. Si bé els jurats de Saragossa podien tenir autoritat en un conflicte aragonès, cal preguntar-se què tindrien a veure els consellers de Barcelona, a no ser que el rei Carles de Navarra volgués pressionar més a Maria amb l'opinió dels consellers (els consellers barcelonins i els juristes que els assessoraven tenien molt prestigi arreu). El cas és que la reina haurà de donar explicacions del que ha passat en diverses cartes. El 23 de setembre la reina escriu des de Calataiud al rei de Navarra:

Rey muyt caro e muyt amado Tio nos la Reyna Daragon e de Sicilia vos embiamos muyto a saludar [...] pocos dias ha son passados que nos dixeron como algunos subditos nuestros del lugar del Reynal e de Sos havian tomados cierto ganado e otro bestiar de vuestros vassallos la qual cosa nos desplugo e nos deplaze muyto [...] E por esta razon scrivimos luego al Governador Daragon que se fuesse de continent al dito lugar del Reynal e que prendiesse a su mano todo el dito ganado e bestiar e que restituisse aquello [...] E jatsea Rey muyt caro e muyt amado nuestro que segund que nos es stado dado a entender los hombres de

---

⁴⁹. Saragossa, 27 juny 1420. ACA, reg. 3163, fols. 8v- 9.

*Sanguessa vassallos vuestros sean causa de aquestas cosas e hayan dada ocasion a ellas por quanto ellos havian plantadas unas forquas (fites) cerca del dito lugar del Rey e dentro los terminos indubitados Darago e de aquell E despues son entrados no solament fasta el dito lugar mas encara muyto mas dentro en Aragon con pensa deliberada e mano armada e han desribadas unas forquas de piedra muy antiguas...*⁵⁰

Els homes de Sos i del Real havien robat bestiar als homes de Sangüesa, en represàlia perquè havien entrat en les seves terres i havien canviat les fites. L'enfrontament pels límits havia arribat massa lluny i els reis, Carles i Maria hauran de resoldre el conflicte.

Maria escriu als jurats de Saragossa explicant els fets, sense oblidar de dir que els primers en provocar l'enfrontament van ser els navarresos:

*Prohombres vuestra letra havemos recebida [...] Al feyto dela letra del Rey de navarra vos respondemos que es verdat que ell nos ha scrito scrito segunt la cedula que nos havedes embiada [...] que los homres de Sos e del Rey al havian feta grant presa de ganado de vassallos del dito Rey de Navarra la qual cosa nos sabe muyt mal jatsea los hombres de Sanguessa vassallos del dito Rey hayan dada causa e ocasion a ella [...] el dito Governador es ido al dito lugar del Rey al por fazer el que nos le havemos mandado E con esto podes veer como es verdat que por mandamiento nuestro las ditas cosas sean stadas feytas...*⁵¹

El mateix dia la reina escriu als consellers de Barcelona donant les mateixes explicacions:

*Prohomens, entes havem quel Rey de Navarra nostre molt car e molt amado honcle vos haurie scrito sobre certa presa de bestiar feta segons se diu per los hombres del Real del Regne Darago lo qual bestiar se diu esser de vassalls del dit Rey [...] los homens del dit loch de Sanguessa entraren dins Aragón demás dindre del dit loch del Real e enderrocaren unas forques de pedra [...] E aço es stada novitat de prejudici per occassio de la qual cosa la presa del dit bestiar crehem que sia stada feyta, la qual nos es stada greu e desplaent segons dit es [...] volen a haver scrito de totes aquestes cosas per tal que sapiats aquestes affers com son passats e puiats respondre al dit rey de Navarra en la manera ques pertanya.*⁵²

Maria dóna la informació que li han sol·licitat. La reina havia encarregat al Governador d'Aragó que fes tornar el bestiar als navarresos però fa constar que aquests havien arrancat les fites antigues per posar-ne unes altres dins dels territoris aragonesos. Suposem que les fites van tornar al seu lloc i tot es va resoldre. El rei de Navarra devia quedar content i les relacions amb Maria continuen sent molt bones, tal com queda demostrat en una carta que he trobat enviada per la reina més endavant:

Rey muyt caro e muyt amado Tio vuestra letra havemos recebida sobre el feyto toquante mossen Martin dela carra A la qual vos respondemos que nos havemos de continent embiado por haver informacion delas cosas en vuestra letra

⁵⁰. Calataiud, 23 setembre 1420. ACA, reg. 3163, fols. 34-34v.

⁵¹. Calataiud, 30 setembre 1420. ACA, reg. 3163, fols. 36-36v.

⁵². Calataiud, 30 setembre 1420. AHCB, Lletres reial originals, l.B. IX-A-1, n. 198.

*contenidas la qual havida provediremos en ello lo que por honra vuestra, mitjançant justícia fazer podamos en aquella manera que querriamos que vos fiziessedes en semejante caso...*⁵³

Les ocupacions del govern no li fan oblidar a la reina Maria els esdeveniments pels que passa la família a Castella. Per carta no s'expliquen totes les coses i menys si no són agradables. Encara que les notícies corrien i Maria ja devia estar assabentada dels fets de Tordesillas, per conèixer exactament què passava i per poder, si calia, intervenir entre les parts enfrontades, va enviar a Castella una ambaixada integrada per les següents persones: Joan, bisbe de Tarazona i conseller de la reina; *micer* Johan Gascó, doctor en dret i canonge de València; *mossen* Pere Siscar; i *micer* Gabriel Palomar, doctor en lleis i conseller seu. Maria els dóna una carta de presentació per al rei Joan, una altra per a la seva germana Caterina i una tercera per a la seva sogra Elionor. En la carta dirigida al seu germà Joan només li desitja que es trobi bé i li presenta els seus ambaixadors: *haviendo por recomendados los ditos embaxadores los querades dar fe e confiança en todo lo que vos deziran e explicaran de part nuestra...*⁵⁴ La crònica de Joan II ens dóna notícia d'aquesta ambaixada que Maria envia a Castella:

*Como la Reyna Doña María de Aragon, hermana del Rey Don Juan, supiese la gran discordia que en estos Reynos estaba, acordó de embiar su embaxada al Rey su hermano, é fueron sus embaxadores el Obispo de Tarazona, é un Caballero, é dos Doctores; y el efecto de su embaxada fué que la Reyna de Aragon supiera los hechos pasados é presentes despues del movimiento de Tordesillas, de que hubiera gran desplacer por el enojo que dende recrecia al Señor Rey su hermano, é por el daño de sus Reynos; é que le rogaba é pedia por merced que no diese lugar á vanderias e parcialidades en sus Reynos, é que hubiese su consejo con personas de auctoridad é de buena consciencia, que fuesen neutrales, porque de los que tales no fuesen, no podia haber buen consejo para que sus Reynos estuviesen en sosiego é concordia, ofresciendo á si, é a los Reynos del Rey de Aragon, su señor é su marido, á todas las cosas que por su servicio é contemplacion del Rey su hermano en ello pudiese hacer.*⁵⁵

Segons el cronista, els ambaixadors van anar a veure al rei Joan a Àvila portant bons consells de Maria per al rei. Li van oferir ajuda i assessorament. Es van reunir també amb l'esposa de Joan II, Maria, i amb l'infant Enric. Però els tres es devien posar d'acord en donar la mateixa resposta: tot estava tranquil. El rei havia fet publicar per les ciutats del seu regne que estava molt content amb els consellers que tenia i la situació era de normalitat. Ens podem preguntar si el rei tenia llibertat per poder manifestar-se d'aquesta manera o, si havia acceptat el cop d'Enric, de moment, esperant l'oportunitat de desfer-se'n.

Quan els ambaixadors de Maria van anar a veure a la reina Elionor i li van comunicar la resposta que els havien donat, ella es va indignar assegurant que tots havien mentit. Els va dir la veritat: la situació estava molt malament i ella estava intentant posar pau entre els dos bàndols, sense que li fessin cas. Estava molt preocupada pel que havia succeït perquè les conseqüències podien ser molt greus. Els ambaixadors van anar a parlar també amb els infants Joan i Pere i els seus

⁵³. Daroca, 15 novembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 72.

⁵⁴. Calataiud, 13 setembre 1420. ACA, reg. 3163, fols. 27-27v.

⁵⁵. García de Santa María, *op. cit.* (1420, cap. XVI) p. 386.

partidaris que es trobaven a Olmedo, amb gent armada, disposats a plantar cara a Enric. Allí també van ser informats de la gravetat de la situació i dels abusos d'Enric i els seus seguidors. Els dos bàndols estaven a punt per a la guerra.

Ens podem imaginar el patiment de la reina Elionor, per l'enfrontament dels seus fills, els infants d'Aragó. També Maria, que en faltar Caterina, se sentia responsable com a germana gran de Joan, patiria i estaria indignada davant el penós espectacle que oferia la família Trastàmara.

L'ambaixada se'n va tornar cap a Aragó per informar la reina Maria de tot el que havien vist i escoltat: no eren bones noves.

La gosadia de l'infant Enric no tenia límits, mentre el rei Joan restava trist, ressentit i sense llibertat. Enric li va fer convocar corts i comunicar a tots els procuradors que el que havia passat a Tordesillas era necessari per acabar amb els mals consellers i millorar el govern del regne. Enric va traslladar el rei i la cort a Talavera. Poc després, el 8 de novembre, es va casar amb l'infanta Caterina sense celebracions ni avisar la seva mare Elionor. Joan II li va donar a Caterina en dot el marquesat de Villena que es va nomenar en endavant ducat. L'infant Enric es nomenava duc de Villena i a més se li concedia el senyoriu de Castañeda.

El rei Joan II, cansat de suportar tanta humiliació, va preparar la fugida en companyia d'Alvaro de Luna, el seu íntim conseller i amic. Amb l'excusa d'anar de cacera es van escapar de Talavera i es van refugiar al castell de Montalvan el 28 de novembre. El castell va ser assetjat per les tropes d'Enric i, fins i tot, el rei i els seus companys van haver de matar els cavalls per poder-se mantenir.⁵⁶

Maria estava pendent de les noves que li arribaven del seu marit. La pacificació de Sardenya havia estat fàcil i Alfons va passar l'estiu a l'Alguer amb el propòsit de continuar la campanya contra els genovesos.

Alfons havia rebut una oferta de la reina Joana II de Nàpols i havia acceptat la invitació: a canvi d'ajuda militar i protecció seria afillat per Joana. Ho recull Miralles en el seu Dietari: *En lo dit any, estant en Serdenya, vench misatger de Madama al senyor rey, que volgues anar en la ciutat de Napolis, car ella lo volia afillar, e lo dit senyor li trames a la dita Madama mossen Ramon de Perelos, lo qual no poch concordar ab la dita Madama, ans sen torna al dit senyor rey.*⁵⁷

Alfons va aprofitar l'oportunitat que se li presentava encara que no ho tenia massa clar ni fàcil. Joana II de Nàpols (1371-1435), de la família d'Anjou-Durazzo, era viuda i sense fills. Havia succeït en el tron al seu germà el rei Ladislau. Buscava suport militar per frenar les aspiracions al tron de Nàpols de Lluís III, duc d'Anjou i comte de Provença. Les dues famílies estaven enfrontades per aquest motiu. Lluís III havia estat candidat a Casp per a la Corona d'Aragó (amb el suport de la seva àvia Violant de Bar i la seva mare Violant d'Aragó, filla de Joan I) però, com ja sabem, va ser elegit Ferran d'Antequera.

En una llarga carta, el rei Alfons dóna informació a Maria dels assumptes polítics. També li diu que havia ja rebut els diners que li havia enviat pel seu cambrer Andreu de Tordesillas (però ja se'ls havia gastat en escriure). Li explica que havia comprat al vescomte de Narbona (Guillem III) els drets que tenia sobre la ciutat de Sàcer (Sàssari) i altres terres, viles i castells per 100.000 florins. També li comunicava que el rei Lluís (el duc d'Anjou lluía el títol de rei de Nàpols) es trobava amb unes 12 galeres a Civitavecchia, prop de Roma, per a dirigir-se a Nàpols, però abans li havia enviat uns missatgers per entrar en tractes.

⁵⁶. *Ibid.* (1420. caps. XVII-XXXVII), pp. 387-394.

⁵⁷. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 118.

Alfons recomanava a Maria discreció i que d'aquestes negociacions no en parlés a ningú excepte a l'arquebisbe de Saragossa i a Berenguer de Bardají. Cap al final de la carta li diu a la reina: *al present Nos entenem continuament en metre en degut orde e estat los affers daquest regne e daltre part strenyem e acceleram nostra partida per passar en la illa de Corsega e de fet havem assignada jornada a nostra partida al dissapte primer vinent...*⁵⁸

Els tractes secrets d'Alfons amb Lluís d'Anjou, segons el cronista francès Jean Candida, consistien en què Alfons ajudaria Lluís a aconseguir el tron de Nàpols, si aquest renunciava a les seves pretensions sobre Sicília i Aragó. Com que Lluís s'hi va negar, Alfons va acabar acceptant l'oferta de la reina Joana. A continuació transcriu un fragment de la crònica publicada per Pontieri que ens mostra la complicada situació política en què es movien la reina Joana de Nàpols, Lluís d'Anjou i el rei Alfons:

Jehanne, survivant à son frère Lancelot, print le gouvernement et administracion du royaume, laquelle, comme monsté a esté devant, estoi ysue du sang des roys de France, pour laquelle cause elle vouloit adopter Loys d'Anjou, filz de Loys et frère de René, qui venoit à l'ancontre d'elle faire guerre, mais qui souffrit qu'elle regnast durant sa vie, et qui reffusa, et tellement par guerre la vexa qui la contraignit de cheoir en tel desesper, qu'elle envoya à Alfonse, qui lors possidoit les royaumes d'Arragon et de l'isle de Cicille, et menoit armée et navires par mer, affin qu'elle l'adoptast; mais Alfonse ne le volut pas accepter jusques à ce qui en eust adverty Loys d'Anjou, luy promectant que se luy et sa mère Yoland vouloient remectre et quicter le droit qu'ilz avoient es royaumes de Sicille et d'Arragon, en se faisant non seullement ne aider à la royne mais toujours le secourir à l'ancontre d'elle.

*Et pour ce que en façon quelconcque en ne peut à ce induyre Yoland, Alfonse, indigné et considérant et regardant le grant péril et danger évidant qui luy estoit prouchain, si Loys eust en la possession et joyssance du royaume, à l'exemple de Pierre, son prédecesseur, roy d'Arragon, il accepta ceste adopcion et à Loys, duquel para avant avoit esté amy, se monstra très aspre ennemy, tellement qui le troubla oudit royaume et l'en debouta et chassa.*⁵⁹

L'èxit obtingut a Sardenya va animar al rei Alfons a continuar la campanya a Còrsega. Segons Vicens Vives aquesta illa no havia estat mai en mans dels reis d'Aragó, encara que en lluien el títol reial. Alfons tot decidit i tal com havia anunciat a la reina Maria, es va presentar a Còrsega. Va entrar en contacte amb Vicentello d'Ístria, enemic dels genovesos i es va apoderar de Calvi a finals de setembre. El 17 d'octubre assetjava Bonifaci però els genovesos van ajudar la ciutat i el setge es va allargar molt fins acabar amb la paciència d'Alfons, el qual va aixecar el setge al juny de 1421, per dirigir-se a Nàpols.⁶⁰

Mentre Alfons assetjava Bonifaci, la reina, segurament per indicació seva, buscava ajuda per afeblir la posició o relacions que la república de Gènova

---

⁵⁸. Giménez Soler, *Itinerario... op. cit.*, pp. 33-36. El Alguer, 29 agost 1420. ACA, reg. 2672, fol. 1v.

⁵⁹. La crònica va ser escrita en llatí, traduïda al francès per Carles Guillart i presentada al rei de França Carles VIII. "De Roys et Royaume de Cecille par Jehan Candida". Ernesto PONTIERI: *Ferrante d'Aragona re di Napoli*, Edizioni Scientifiche italiane, Napoli, 1969, 2ª edic, pp. 639-640

⁶⁰. Vicens Vives: *Els Trastàmeres, op. cit.* p. 111.

mantenia amb Castella. La reina demana al seu germà Joan II que ajudi el seu marit:

Rey muyt caro e muyt amado ermano [...] Entendido havemos quela treva que es entre vos e el duch e comun de Jenova es passada o deve passar en breve E que por reformacion de aquella seria embiada missageria a vuestra alteza por parte de dito duch e comun de Jenova E ja sea Rey muyt caro e muyt amado ermano que nos creamos que vos pensares e guardares antes de fazer treva alguna con los jeneses, todas las cosas que redundar puedan cerca esto en honra vuestra e del senyor Rey senyor e marido nuestro muyt caro E que hauredes consideracion e respeto como el dito senyor Rey nuestro marido sta en guerra abierta con ellos Empero por mayor expression de nuestra voluntat a vos scrivimos desto Rogando vos Rey muyt caro e muyt amado ermano que considerades las ditas cosas, e muytas otras que vuestra alteza cerca lo sobredito puede considerar no quiera con los ditos jeneses fazer treva ...⁶¹

Maria demana a Joan que no renovi la treva amb el Duc (de Milà) i la república (*el comun*) de Gènova, ja que Alfons hi està en guerra oberta. El duc de Milà, Filippo Maria Visconti, era aliat dels genovesos.

Alfons necessita durant el setge de Bonifaci tot tipus d'ajuda i demana a Maria que aconseguixi naus i equipaments. La reina es troba amb moltes dificultats per aconseguir-ho, com podem llegir en la carta que dirigeix al rei:

Notifich a vostra gran senyoria Com io he feta gran instancia sobre la expedicio de les naus que mossen Guillem de montanyans ha armades en barchinona, e tant io no he cuytat ni instat en diverses maneres ab los diputats de Cathalunya ni ab los Consellers de barchinona que les dites naus no son stades socorrades de VII florins ans la lur expedicio se es dilatada cerquants nolits e altres partits don se pogues dar a lur expedicio prest recapte E nos vehents aquestes dilacions tant grans e offert de pagar los ço que allur armament fallegue Aixi empero que vaien dreta via a vos senyor hon que siats car per via de la mercadaria en les dites naus carregada en altra part volen dressar lur cami E sobre aço havem donat principal carrech a micer Bernat de gualbes a micer johan dez pla en pere sentcliment e a micer pere joffre qui continuament ho proseguexen E per aquesta raho yo volent ginyar en totes maneres que les dites naus vagen lla hon vos senyor siats he trameses provisions al Governador del Castell de Caller manantli que faça anar les dites naus a vos senyor sots grans penes Mas semblaria senyor no contrestant aço que encara vos deguessets tremetem vostres provisions en Cerdenya ab los quals fos manat a tots Governadors e officials que quant les dites naus hi sien per arrests imposicions de penes e altres remeys facen anar a vos senyor les dites naus no contrestant qualsevulla empreses en contrari fetes ni qualsevulla seguretats encara que sien ab segrements e homenatges daquests prestades Deliber vostra gran senyoria sobre aço lo que plasent li sia Lo sant sperit senyor molt excellent sia vostra continua proteccio e guarda Scrita en la Ciutat de Daroqua a V dies de Janer del any Mil CCCC XXI.⁶²

Maria s'esforça en enviar l'ajuda requerida pel rei, però troba inconvenients per equipar les naus per part dels diputats del General i dels

⁶¹. Daroca, 23 desembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 85v.

⁶². Daroca, 5 gener 1421. ACA, reg. 3163, fols. 91v-92.

consellers de Barcelona. Havien anat allargant l'assumpte. També es posa de manifest les dificultats que es poden presentar a Sardenya. La reina no es fia dels oficials i aconsella al rei que enviï també les seves ordres perquè les naus li arribin allà on es trobi.

La reina agraeix, en una altra carta dirigida als jurats de la ciutat de València, que hagin acordat preparar 4 galeres per enviar al rei: *de la qual cosa havem haut gran plaer e pregants e encarregants vos affectuosament que ho vullats metre en tan prompte acabament com fer se pusca de guisa quen la gran affeccio que havets al senyor Rey e anos sia a aquell maiorment ara com lo cas ho requer...*⁶³ Sembla ser que, en aquest cas, no han posat dificultats en enviar-les.

He trobat també algunes recomanacions de personal que ens mostren el moviment de persones que es produeix entre els diferents territoris de la corona d'Aragó, ara més fàcils amb la via política i guerrera oberta per Alfons al Mediterrani: és el cas d'un escrivà, Nicolau de Ricardo:

*Al servey de vostra gran senyoria sen va Nicholau de ricardo natural del Regne de Sicilia exhibidor dela present lo qual segons relacio del lochtinent de prothonotari ab qui ha aturat e de altres ha molt be servit en vostra Scrivania e en vostres affers e meus perque molt excellent senyor supplich a vostra gran senyoria queli placia en algun offici dela Scrivania vostra o altre de vostra casa qui sia pertinent a ell en lo Regne de Sicilia havent lo per recomanat...*⁶⁴

La reina Maria havia tingut la intenció d'anar a València però va passar una bona temporada a Daroca potser per estar més a prop de la frontera amb Castella i poder seguir els esdeveniments familiars que la inquietaven. Per altra banda estava també pendent dels pagaments del seu dot per tal d'enviar els diners al rei Alfons.

Entre els assumptes que arriben a la reina, hi ha la gestió per l'alliberament d'un presoner del rei *Mahomat* de Granada. Maria li escriu:

*Muy alto princep, Nos la Reyna Daragon e de Sicilia, e primogenita de Castiella, lugarteniente general del muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro vos embiamos a saludar como a Rey por quien querriamos honra e muyta buena ventura Muyt alto princep Segund havemos entendido vos fazes tenir preso e encarcerado como cativo un noble cavallero vassallo del dito senyor Rey e nuestro clamado mossen ffelip boyl dela ciudat de valencia El qual detenimiento se faze segund nos es dito sin razon, o causa suficiente e legitima e contra salvaconduyt a ell atorgat por un vuestro alcaldi E como agora vaia a vos el amado nuestro mossen Manuel de muntagut por missatgero dela ciudat de valencia vos rogamos que querades dar e liurar el dito mossen ffelip al dito mossen Manuel [...] Certificando vos que nos fariamos por vos semblantes cosas e mayores en su caso e lugar E si algunas cosas muyt alto princep vos son plazientes delas partes daqua embiat las nos a dezir Car nos las compliremos de buena volundat...*⁶⁵

---

⁶³. Daroca, 5 gener 1421. ACA, reg. 3163, fol. 92.

⁶⁴. Daroca, 12 desembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 78.

⁶⁵. Daroca, 13 novembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 60v.

Suposem que el rei de Granada va escoltar el prec de Maria i el cavaller de València, Felip Buil, va ser alliberat, sens dubte pagant un rescat encara que en la carta no se'n digui res, ja que s'acostumava fer així. Mitjançant la pirateria hi havia un bon negoci amb els captius. No és la primera vegada que trobem la reina fent d'intermediària perquè alliberin un presoner dels sarraïns. En aquest període hi ha bastant tranquil·litat entre Granada i els regnes cristians, Castella i l'Aragó. Les campanyes militars de l'època del rei Ferran d'Antequera s'havien aturat. A Castella, els grans nobles estaven ocupats en els conflictes polítics entorn del rei Joan II; i a l'Aragó, Alfons havia iniciat l'expedició militar contra els genovesos a Sardenya. Per cert, en repassar els oficials i servidors que tenia la reina a l'any 1420, m'ha cridat l'atenció trobar dos servidors musulmans, *Abdalla moro* i *Faraig de gali moro*.⁶⁶

Entre les moltes ocupacions que Maria tenia, encara trobava el temps per a llegir algun llibre. Des de Daroca, la reina envia un servidor seu a buscar-ne un al monestir de Montserrat, al mateix temps que encomana oracions per a ella i el rei: *ab gran desig speram lo libre quens havets promes, car creem que en legir aquell trobarem gran plaer per que us pregam si per altre nol havets trames aquell nos vullats trametre [...] pregant vos que haiats lo senyor Rey e nos specialment per recomanats en les oracions daqueix monestir e vostres*.⁶⁷ En una altra carta que envia a fra Fortunyo de Heredia, administrador de la Castellania d'Amposta, li dóna les gràcies per una obra que li ha enviat: *Una letra havemos recebida por el portador dela presient ensemble con el libre que nos haveis embiado, Regraciamos vos mucho dello assin como a cosa qui a nos es stada plazient e agradable*.⁶⁸

En una carta que Maria envia al batlle general de Catalunya es tracta de donar un càrrec en la ciutat de Barcelona, que crec d'interès ressaltar:

*Batlle com la sufficiencia e discrecio del feel nostre en P. marquet ciutada de Barchinona haiam per al offici deius scrit informacio loabla diem e manam vos que si lo dit .P. sera daquells dos que per part dela ciutat de Barchinona vos deuen esser presentats per al offici de administrador deles plaçes prengats e elegiats lo dit .P. el proveiscats del dit offici en la manera acostumada E aço per res no mudets com vullam de certa sciencia siam que axis faça...*⁶⁹

El que més preocupa a la reina és aconseguir diners per a les quantioses despeses d'Alfons. En una carta que escriu a l'abat de Montserrat i a *micer Bonanat Pere* es parla dels lluïsmes:

Venerable Abat e amats nostres entes havem que sobre los fets toquants la luicio dela vila de Molindereig sen deu ferse spaxar per vosaltres e altres quitadors certa cautela al noble e amat conseller e maiordom nostre en bernat de cruilles per raho de cert censal que havie sobre la dita vila lo qual deu esser quitat e venut del preu dela luicio desus dita E com en los actes delas luicions sien advocats dels quitadors los feels nostres micer vicens padriça e micer ffranchesch ça sala los quals axi mateix son advocats dela nobla dona Elienor de miranda ab la qual lo dit noble en bernat de cruilles ha certa questio e debat Per ço avisants

⁶⁶. ACA, R. P., reg. 541, fols. 185 i 186.

⁶⁷. Daroca, 24 novembre 1420. ACA, reg. 3108, fol. 146.

⁶⁸. Daroca, 26 novembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 74.

⁶⁹. Daroca, 16 novembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 73.

*vos de aquestes coses vos encarregam e pregam que en la expedicio de la dita cautela e en tots altres actes tocants lo dit maiordom nostre vullats servir tals maneres que per intervencio dels dits advocats algun dany e destorb nos segueasca en sos affers...*⁷⁰

La reina recomana que no es perjudiquin els interessos del seu majordom, Bernat de Cruïlles, ja que els advocats podien afavorir una dama de la noblesa, Elionor de Miranda.

L'ardiaca de Niebla segueix a Castella per recaptar el dot de Maria. La reina li agraeix els seus serveis i li demana que la tingui informada del què passa a la cort del seu germà: *rogando e encarragant vos que dela sanidad e buena disposicion del dito Rey nuestro hermano e de todas otras cosas nos querades continuament avisar*. També li demana que vagi on ella es troba per portar-li els diners en mà: *vos rogamos que el mas brevemente que poredes partiades e vingades derecha via a nos do quiera que seamos con los veintemil florines de que nos haviedes scrito e con otro mas dinero que haver e trayer poredes...*⁷¹ A mitjans de gener de 1421 Maria es troba encara a Daroca. Escriu de tant en tant a l'ardiaca i a la seva família. Per una part està preocupada per les desavinences entre el seu germà i els seus cunyats, per l'altra es veu impulsada per la necessitat d'acabar de cobrar el que li falta del dot. A l'ardiaca li dona pressa perquè li porti tot el que ha recaptat.⁷²

Entre les diverses gestions que fa la reina en la cort castellana, trobem dues cartes amb quasi el mateix contingut: una reclamació de 3.000 maravedís que havien estat promesos pel rei Joan II al seu capellà Garcia Gómez de Riaça i que encara no ha cobrat. La reina ho demana a Alonso Garcia de Paredes que devia ser el tresorer: *vos rogamos pues que por el dito Rey mi hermano le son prometidos e mandados aquellos querades dar a fferrando de riaça scolan de nuestra capella*. I ho fa també uns dies més tard a Alvaro de Luna: *vos rogamos fayades con Alonso garcia de paredes que los ditos Tres mil maravedis de a fferrando de riaça de nuestra capilla hermano del dito garcia el qual de present va en exi Regno E sera cosa de que nos faredes servicio muyt agradable*.⁷³ Està clar que Alvaro de Luna té un gran ascendent sobre el rei Joan i decideix en moltes qüestions.

He trobat una carta de Maria a una dama, Timbor, que crec d'interès ressaltar encara que no ens informi de cap assumpte en concret. Es tracta d'una dona de la important família aragonesa d'Híjar: *Dona Timbor vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que per raho de nostra partida no havem pogut entendre enlas cosas en vostra letra contengudas mas per tal com havem plaer que us veiam vos pregam quens siats a monso [...] o albalat lla on millor vos vinga car fins alla no porem entendre en los dits affers*.⁷⁴

Dona Timbor de Cabrera i Aragó era l'esposa de Joan VI Fernández de Híjar. Timbor era filla de Timbor de Prades i Bernat I de Cabrera.⁷⁵ La família catalana del comtat de Prades era d'ascendència reial. Timbor i Joan d'Híjar van

⁷⁰. Daroca, 20 novembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 74.

⁷¹. Daroca, 13 desembre 1420. ACA, reg. 3163, fol. 82v.

⁷². Daroca, 14 gener 1421. ACA, reg. 3163, fol. 94.

⁷³. Daroca, 18 i 23 gener 1421. ACA, reg. 3108, fol. 180.

⁷⁴. Daroca, 23 gener 1421. ACA, reg. 3108, 182v.

⁷⁵. Mª José CASAUS BALLESTER: *La relación de la casa de Híjar con la casa real de Aragón durante los siglos XIII-XV, de señorío a ducado*, p. 8. Archivo Histórico Provincial de Zaragoza, Archivo Ducal de Híjar, Sala IV. Leg. 282-2. Doc.34. F. 22v.

tenir dos fills, Joan i, segons sembla, una filla, Margarida, que devia entrar en la cort de la reina Maria i de la qual se'n parlarà, en aquest treball, més endavant.

Tres cartes envia Maria a la cort castellana en què demana ajuda per al seu marit. Una va dirigida a la seva cunyada, la reina Maria, esposa de Joan II, l'altra a la seva sogra, la reina Elionor, mare d'Alfons, i una altra al seu germà Joan II, en les quals els diu el següent:

Nos havemos ciertamente sabido que algunas gentes de italia no toman con el buen grado que deverian la senyoria del senyor Rey senyor e marido nuestro muyt caro Antes lo entienden a empatchar quanto puedan E assimismo que Janovesos han armadas hueyto (ocho) naves por a ir contra el dito senyor Rey e sus gentes los quales entienden seyer favoritos dela mayor parte de Italia E por esta razon nos scrivimos a nuestro muyt caro e muyt amado hermano el Rey de Castiella que li plega embiar nos diez naves e diez balaneros mayores que sean de los mayores en sus regnos los quales nos podamos fazer armar e embiar al dito senyor Rey E otrosi quiera fazer preparatorio de gentes darmas e de otras cosas por aembiar prestament al dito senyor Rey.⁷⁶

Alfons es troba assetjant Bonifaci, a l'illa de Còrsega, mentre Gènova prepara un atac contra el rei d'Aragó. Maria demana al rei de Castella naus, gent i tota l'ajuda que li puguin donar. Maria busca ajuda per tots els seus regnes, ja sigui particular o institucional però li costa trobar naus i gent que vulguin anar a combatre a Còrsega. Els territoris de la corona d'Aragó no són massa grans ni rics. Maria treballa molt per convèncer als consellers de Barcelona que enviïn ajuda al rei. Barcelona té unes excel·lents drassanes i Catalunya és el territori més poblat de la corona. Trobem una carta dirigida als consellers el 14 de gener de 1421:

Prohomens, vostra letra havem reebuda ab la qual nos havets notificat per menut tot ço que fet havets sobre la expedició deles Tres naus, deles quals es capita mossen Guillem de muntanyans [...] considerada la necessitat del senyor Rey maior servey fora al dit senyor les naus anar lla hon ell fos, que no en lo viatge de lur mercaderia [...] com creehem e axins fonch dit per lo dit mossen Guillem que ell volia armar per anar al dit senyor e que iria defet ason servey [...] ab sagrament e homenatge de partir dins XV i XX jorns [...] vos pregam e encarregam [...] les dites coses vullats continuament justar e procurar e servir totes maneres queles dites naus partesquen de continent e que vaien dret al dit senyor on que sia Car en altra manera no crehem que li puguem fer servey [...] si vosaltres hi volets girar la cara e us hi volets encarregar que ho acabarets ab los mercaders e patrons e per conseguint ab lo capita E sera cosa que lo senyor Rey e nos vos grahirem molt, Si noves algunes sabrets del senyor Rey e de tots altres vos pregam que de aquelles nos vullats de continent avisar.⁷⁷

La reina demana als consellers facilitin la ràpida expedició de tres galeres armades cap on estigui el rei. Segons es desprèn de la carta, les naus també porten mercaderies i s'està retardant la sortida. Suplica als consellers hi prenguin interès i li comuniquin noves sobre el rei. Del port de Barcelona anaven i venien vaixells a Sardenya i Còrsega.

⁷⁶. Daroca, 22 gener 1421. ACA, reg. 3163, fols. 97v, 98, 98v.

⁷⁷. ACA, reg. 3163, fol. 94, 94v.

Alfons envia una carta a Maria des de Càller demanant ajuda urgent. Després del fracàs en el setge de Bonifaci, li diu a Maria que se'n va a Sicília i que necessita diners i vaixells:

*Reyna molt cara e molt amada muller [...] dinte quatre o cinch dies entenem partir daçi fahent la via de Sicilia e metrens a punt de gent darmes e altres coses necessaries a nos e dalli anar en lo regne de Napols e com en cas tan arduu convinga a nos per supplir aço que nostra honor requir procurar e haver lo maior socors que sia possible de peccunies, pregam e encarregam vos tan stretament com podem que qualsevol moneda tramesa o trametedora per larcediano de Niebla de les parts de Castella façats liurar e trametre a nos decontinent ab aquesta galea, la qual trametem solament per aquesta raho [...] si en cas quel dit arcidiano no hagues res trames, vos encarregam que qualsevol pecunies de demandes, de rendes, o altres drets nostres, aci Darago, de Valencia, com de Cathaunya encara si necessari sera per via de manleuta haiats, ens trametats axi com mils pus prest e mes porets, car atesa la necessitat en que som [...] e pus prestes provisions que fer porets arrestets e detingats totes quantes naus se puxen haver ara o per avant en tota la costa puy sien de DCCC botes o dalli en sus, aquelles no sperant la una a laltra, mas axi com haver porets cascuna, nos trametats en Sicilia...*⁷⁸

Alfons està decidit a tirar endavant. Després de visitar Sicília se'n anirà a Nàpols. L'ajuda més ràpida i abundant l'obtindrà de Sicília mitjançant crèdits i confirmant privilegis i càrrecs.⁷⁹ Uns ambaixadors de la ciutat de València li porten al rei 55.000 florins a l'octubre de 1421.⁸⁰

La reina Joana insisteix Alfons perquè vagi a Nàpols, segons podem llegir en el dietari del capellà:

*En lo dit any, estan lo senyor rey en Palerm, vengueren misatges, molt altament areats, de madama Johana, reyna de Napols, dient al dit senyor rey que li volgues ajudar, e aço com ella era encorreguda per molts, e que de continent ella l'afilaria e li donaria tota sa potestat e senyoria, de que lo dit senyor rey accepta la enbaxada ab molt valent e virtuos animo, e de continent se parti per a la bella, ciutat de Mescina.*⁸¹

Alfons es decideix i es presenta a Nàpols. La reina Joana li fa una gran rebuda segons trobem en el mateix dietari:

En lo dit any de M.CCCC.XXI., a (lac.) lo senyor rey, ab tota s'armada fonch en Napols, e font li fet hun pont per a desenbarquar, e aqui fonch lo gran senescal e lo capita Bratxo, e Iacobutxo Candura e molt gran multitut de notable gent, e lo senyor rey cavalca ab hun gran e molt bel caval e molt belament areat de richs paraments, e tota la gent, ço es, duchs, comptes e barons e tots los altres, axi grans com xichs, tots a peu, e axi, en tanta honor e magnificencia, entraren per la ciutat de Napols e foren al Castel Nou, e aqui Madama la reyna lo rebe molt

⁷⁸. Giménez Soler: *Itinerario...*, op. cit. pp. 43-46. Càller, 12 gener 1421. ACA, reg. 2671, fol. 146.

⁷⁹. Alan Ryder, *Alfonso...* op. cit. p. 119.

⁸⁰. *Ibid.* p. 127.

⁸¹. Melcior Miralles, op. cit. p. 119.

*altament ab gran amor e honor; e de continent, la dita Madama li dona lo regiment e senyoria de totes les terres e l'afilla, e parlan bones paraules dient: "mi fillolo, rey d'Aragona", e segons se mostra tenia al(t)re en lo cor...*⁸²

La gran rebuda napolitana devia causar molt bona impressió al rei Alfons. El bell golf de Nàpols amb les illes d'Ischia i Capri, a l'entrada, presidit pel majestuós Vesubi al fons, acollia una ciutat alegre i activa amb un port protegit i un castell fent de guardià. Nàpols exercirà sobre Alfons un atractiu irressistible i canviarà el seu destí. Però al rei no li mancaran els problemes perquè s'havia posat en un vesper. La reina Joana tenia 50 anys, el doble que Alfons. Era una dona voluble i la situació podia canviar en qualsevol moment. Joana potser pensava que podia dominar Alfons per als seus interessos, i no va ser així. La política italiana era extremadament complicada i calia disputar amb les ambicions de Lluís d'Anjou, dels condottieri, d'altres ciutats rivals i del papa Martí V, el qual considerava el regne de Nàpols infeudat. Ambició i habilitat política li sobren al rei Alfons per aconseguir el regne napolità, però li caldran anys.

La cort de Maria a Tortosa i Barcelona

Maria s'adona que des de Daroca li resulta difícil controlar tots els afers relacionats amb l'expedició armada d'Alfons. Per altra banda, necessita amb urgència ajuda financera. A finals de gener empren el camí de Tortosa, una ciutat catalana propera a la costa, no gaire lluny de les fronteres d'Aragó i de València. Des de Tortosa Maria podrà demanar ajuda i convocar corts, si cal, als aragonesos, valencians i catalans.

En una carta que la reina envia als consellers de Barcelona, el 2 de febrer, els comenta que ja està assabentada de la batalla que havia tingut l'estol d'Alfons amb les naus dels genovesos i que no li havia anat bé; almenys Alfons no havia resultat ferit; agraeix als consellers les paraules de consol que li han escrit; espera els missatgers barcelonins:

*E jatsia haiam gran sentiment e dolor de cor per ço com los affers no succehexen ab aquella felicitat que nos desijavem e volriem Empero encara fem gracies a nostre senyor deu com lo dit senyor es ben sa e ben dispost de sa persona, la veritat es que abans que reebessem vostra letra per letres de alguns haviem sabudes algunes coses de aquelles de quens havets scrit [...] mas sper los missatgers vostres e de aqueixa ciutat [...] pregants e encarregants vos que los dits missatgers si ja partits no son fàçats partir lo pus prest que fer se pusca, de guisa que sien ab nos breuvment en la ciutat de Tortosa, hon deu volent serem dins dos dies, Regraciam a vosaltres molt la dita vostra letra e les bones paraules consolacions e offertes contengudes en aquella...*⁸³

Alfons havia delegat en Maria tots els seus poders, entre els quals es trobava el de nomenar oficials i altres càrrecs institucionals. Però, de fet, el rei també s'ocupava des d'on era d'alguns assumptes dels seus regnes perquè

---

⁸². *Ibid.* pp. 119-120.

⁸³. AHCB, Lletres Reials, 1.B.IX-A-1, n. 199.

l'anaven a veure i li sol·licitaven favors. Podem comprovar aquesta duplicitat d'actes en el cas següent:

*A vostra gran excellencia notifich, Com a supplicacio dels jurats dela ciutat de valencia per autoritat e poder per vostra gran senyoria donat ami yo provehi del offici de advocat de pobres vagant per mort de micer pere Thomas ganarda a micer Arnau de cabestany ciutada dela dita ciutat de valencia E ara senyor molt excellent los dits jurats han me scrit que vostra senyoria ne hauria apres provehit a micer Galceran civera no contrastant la dita provisio per mi feta e han me feta gran instancia que yo supplicas a vostra gran senyoria li plagues haver per agradable la provisio per mi feta perque senyor molt excellent per complaure als dits jurats de valencia screvi de aço a vostra gran senyoria supplicant humilment a aquella li placia haver per agradable la dita provisio per mi feta al dit micer Arnau de cabestany en favor del qual los dits jurats han molt affectuosament scrit segons dit es.*⁸⁴

Maria havia nomenat advocat dels pobres de València a Arnau de Cabestany, candidat recomanat pels jurats de la ciutat, però un altre aspirant havia recorregut al rei Alfons i, no sabem perquè, havia estat nomenat també pel mateix càrrec. Ens podem imaginar que el rei ignorava que hi hagués una altre candidat nomenat per Maria. També és possible que Galceran Civera fes al rei algun favor o donatiu important i el rei no s'ho va pensar dues vegades. En una altra ocasió, Maria també haurà d'escriure al rei perquè havia donat el càrrec de l'escrivania de la governació de Mallorca a una persona perquè li havien dit que el titular, Bartomeu Gras (el que era tresorer de la reina) havia mort.⁸⁵ No és el mateix cas però es dona per mort algú (potser estava molt malalt) que no ho està i el rei nomena una altra persona sense consultar abans a la reina.

La reina no pot oblidar els assumptes relacionats amb Castella. Hi ha moltes coses pendents. No van bé les relacions familiars. L'agressivitat i l'ambició de l'infant Enric no parava de crear problemes. Tampoc facilitava les coses l'infant Joan, disposat a parar els peus al seu germà. Avaro de Luna, a l'ombra del rei, atiava les dissensions de la família Trastàmara a mesura que ampliava el seu poder.

Maria envia a Castella dos missatgers, Gutierre de Nava enviat pel rei Alfons i Bernat Gallach, conseller seu. Els dos portent quatre cartes de recomanació una per al mateix rei Joan II; una altra per a la seva esposa, la reina Maria; una altra per a la reina Elionor i una altra per a l'infant Joan. Per cert, en la carta dirigida a l'infant Joan es fan constar els seus títols: *duch de Muntblanch e de penyafiel*.⁸⁶ L'ambició de Joan era digna de notar, pròpia d'un Trastàmara; no en tenia prou amb aquests títols. Per cert, Blanca, l'esposa de Joan va tenir un fill el dia 28 de maig de 1421 segons recull el Dietari de la Generalitat de Catalunya: *Aquest die nasqué en Castella l'infant don Karles, fill del infant don Johan d'Aragó e de la reyna dona Blanca de Navarra, e nasqué entre dues e tres hores passat migjorn*.⁸⁷

---

⁸⁴. Tortosa, 16 febrer 1421. ACA, reg. 3163, fols. 107, 107v.

⁸⁵. Tortosa, 4 abril 1421. ACA, reg. 2952, fol. 59.

⁸⁶. Tortosa, 24 febrer 1421. ACA, reg. 3163, fols. 110, 110v, 111

⁸⁷. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya, vol. I, Anys 1411 a 1539*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, p. 34.

En les cartes no es diu de quins temes han de tractar els missatgers de Maria, però devien ser diversos: econòmics, polítics, militars i, fins i tot, familiars.

D'altres coses més quotidianes s'ha d'ocupar la reina Maria per enviar al rei. Mana comprar diverses teles i objectes al procurador reial del comtat del Rosselló: *Procurador Real manam vos que vista la present comprets los draps davall scrits los quals a obs e servey del senyor Rey havem mester, e aquells de continent havem trametre al dit senyor ab la galera de mossen gutierrez de nava la qual sol per aquesta raho fem de tenir. Primerament una peça de drap de lieza negra. Item una peça de drap blanch fi Item mija peça de drap de grana vermella...*⁸⁸

Maria volia enviar el més ràpid possible la galera al rei però tot es va complicar segons ens consta en el mateix foli i registre: ha d'escriure als consellers de Barcelona perquè solucionin un assumpte judicial que afecta a un mariner de la galera que devia ser insubstituïble:

*Prohomens un hom acordat p. alier en la Galera de mossen Gutierrez de Nava tenia sa muller a casa en lo Grau de valencia E ara com es tornat ab la dita Galera e es anat a visitar sa casa ha trobada aquella robada e la dita sa muller fugida en aquexa ciutat [...] e esta presa huy en dia en aquexa ciutat E com lo dit alier sie apte en son offici en la mar [...] sobre lo dit fet façats prestament desempachar sa justicia [...] en tal manera que lo dit alier puxa tornar en servey del dit senyor.*⁸⁹

La reina fa diverses gestions per recaptar més diners per cobrir les elevades despeses que la campanya militar d'Alfons està costant. Escriu una carta a Bartomeu Cervera, mestre de la seca de Barcelona, li demana comptes de l'arrendament de les seques de Barcelona i de Mallorca, axí com dels marcs d'or batuts per a florins i de la part que li correspon al rei. El mateix demana, en una altra carta a Ferrer de Gualbes sobre els marcs d'argent per fer croats.⁹⁰

Maria escriu una carta a una tia seva a la qual anomena Maria, per donar-li les gràcies per unes coses que ha rebudes. Es parla d'unes nebodes a les quals, de moment, la reina no pot ajudar. També Maria li diu que més endavant necessitarà una persona: *Mas adelant muyt cara tia havemos menester por nuestro servicio e en nuestra casa una duenya que fuesse de buen stado antiga e de buenos consellos e tal queli podamos fiar toda nuestra casa...*⁹¹ Lo d'antiga devia voler dir una persona assenyada, de conviccions tradicionals.

De vegades, la reina ha de buscar els seus oficials que no sap on paren. És el cas de Miquel Jacme, oficial de la tresoreria. Li escriu, enfadada, una carta perquè vagi a Tortosa tot seguit: *manam que vista la present vingats e aço no tardets e en altra manera conexerets quens en fets deservir e desplaer asenyalat com vos haiam de gran necessitat.*

La carta la tramet amb una altra pel batlle general de València, Miquel Joan Mercader: *Batlle general ensemps ab la present vos trametem una letra ab la qual manam an Miguel Jacme dela nostra tresoreria que vinga en continent E com lo haiam de gran necessitat E dubtem si sera aqui o en altre part manam vos que vista la present li enviets la dita letra E aço per res no tardets sins desijats*

---

⁸⁸. Tortosa, 21 febrer 1421. ACA, reg. 3108, fol. 189v.

⁸⁹. Tortosa, 21 febrer 1421. ACA, reg. 3108, fol. 189v.

⁹⁰. Tortosa, 7 març 1421. ACA, reg. 3164, fol. 61.

⁹¹. Tortosa, 6 març 1421. ACA, reg. 3108, fol. 202.

*servir...*⁹² La reina també reclama al batlle unes quantes coses que li havia encarregat. En la mateixa carta li prega que li torni resposta sobre el matrimoni que ella pensava proposar entre Elionor de Vilaragut i *mossen olpho* (Adolfo o Rodolfo) *de proxita*. Elionor estava en la cort de la reina i li vol trobar un bon partit.

El senyor Olf devia ser una persona culta ja que la reina li demana, uns dies després, un llibre per fer-ne una còpia: *Com vullam fer trasladar les epistoles de seneca e haiam sabut que vos les tenits en pla aragones pregam vos affectuosament que les nos prestets, prometents vos que tantost fet lo traslat les vos tornarem E daço nos farets plaer assenyalat.*⁹³

Una carta molt interessant que Maria envia a l'abat de Montserrat ens dona informació molt clara de la visió política de la reina:

*Venerable Abat, laltre dia vos scrivim que sens sperar lo terme assignat ala cort per nos convocada als Catalans vinguessets anos per les rahons en nostra letra contengudes, E marvellam nos com no sots vengut per queus pregam e encarregam que decontinent vingats a nos tota dilacio remoguda, notificant vos que per la gran celeritat e cuyta que los affers del senyor Rey requerexen, no entenem a dilatar ni menar per prorogacions aquests affers Ans a .XV. del present mes deu volent serem en Trayguera per celebrar les corts als valencians, als quals havem restret e abreujat lo terme tant com havem puscut Car als catalans havem haut adonar terme de XXVII. dies ço que no ha calgut fer als valencians e Entenem spatxar e cuytar tant com puscam De arago havem bon sentiment e estam en sperança que per ventura sens celebracio de corts o almenys ab aquelles faran tot ço que pusquen per servey e subvencio del dit senyor. Dada en Tortosa a.X. dies de Abril del any Mil CCCCXXI la Reyna.*⁹⁴

En primer lloc, la reina amonesta l'abat perquè encara no ha anat a Tortosa com ella li havia pregat. Maria ha convocat a Tortosa les corts catalanes el dia 18 de març de 1421 per començar les sessions el dia 21 d'abril. L'objectiu principal era demanar ajuda financera per al rei Alfons. La reina comunica a l'abat, amb total confiança, el seu parer. Té convocades també corts als valencians, a Traiguera, prop de Vinaròs, en territori valencià però no massa lluny de Tortosa. La reina està segura que despatxarà ràpidament amb els valencians, com així va ser. També creu que els aragonesos respondran a la demanda d'ajuts, potser sense reunir-se en corts. En canvi, la cort general de Catalunya li portarà més temps. Maria encertava: les corts catalanes seran força llargues però li donaran l'ajuda. Ja comentaré, més endavant, com van anar aquestes corts.

Pocs dies després, des de Traiguera (les corts valencianes van durar uns pocs dies) la reina Maria ordena als seus oficials que arpleguin malfactors per remar a les galeres, tasca que ningú volia fer ni pagant. Eren treballs forçats per als delinqüents o més marginats socialment:

Maria etc. Als amats e feels nostres tots e sengles governadors generals batlles justicies veguers [...] merinos e altres oficials del dit senyor Rey e nostres [...] salut e dileccio dehim e manam vos [...] sots obteniment de la gracia e merce del dit senyor Rey e nostra que tots e qualsevol alcavots, tafuros e vagabunts que dins

⁹². Tortosa, 2 abril 1421. ACA, reg. 3164, fol. 60v.

⁹³. Tortosa, 24 abril 1421. ACA, reg. 3164, fol. 72v.

⁹⁴. ACA, reg. 3163, fol. 135v.

vostres jurisdiccions seran atrobats e encara tots altres vandolosos e mals homens que de vosaltres e de vostres termens debitament porets exillar o foragitar prengats e presos lliurets al feel nostre Aparici gostansi o ala sua galiota la qual arma en servey del dit senyor Rey E en aço e en altra manera li donets tota obra consell favor e aiuda si al dit senyor Rey e anos volriats complaure. Dada a Trahiguera sots nostre segell secret a XVII dabril del any dela nativitat de nostre senyor M.CCCC.XXI. La Reyna.⁹⁵

La reina continua fent gestions per que s'enviïn naus al rei. Fins i tot un clergue finança un vaixell, segons podem llegir a continuació en una carta dirigida al batlle general de València, Joan Mercader: *Batlle general com lo venerable Religios, amat nostre frare bernat de mayans bisbe de calvi vulla varar la galiota la qual arma en servei del senyor Rey marit e senyor nostre molt car pertal vos dehim e manam expresament que la dita galiota lil lexats verar et navegar et entes nol empaxets per no torbar los affers e servey del dit Senyor.*⁹⁶

Maria avisa al batlle perquè no es posin impediments a la navegació del vaixell. A l'agost aquesta galera es troba a Barcelona i la reina escriu al rei que la nau se'n va per posar-se al seu servei.⁹⁷ No és l'únic cas que he trobat en d'uns particulars que van a lluitar al costat del rei. Dos germans cavallers (un s'anomena Diego), de cognom Pérez de Vilavinoso, en companyia d'uns quants homes armats van també, des de Barcelona, a servir amb les tropes del rei. La reina els dóna una carta de recomanació.⁹⁸

Un fet curiós m'ha cridat l'atenció. Ens pot informar una mica sobre el complex panorama polític de les relacions internacionals en el Mediterrani. Maria escriu al rei de Tunis:

Maria per la gracia de deu etc. Al molt alt princep don Muley Bufariz Rey de tunyz Salut com a Rey per qui volriem molta donor e bona ventura sepiats que nostre molt car e molt amat germa lo Rey de Castilla e de Lehon havent compassio del infant Iucef Rey ques diu de tremecen per tal com la seu relatio que apres mort del Rey Bataixfun pare seu el dit infant fou rebut en Rey stan dedat de dotze anys axi com a fill seu legitim E apres abdoluhet frare seu bastart lo desbosta de son regne el tingue pres huit anys e puy lo haya tremes pres al Rey de granada recelantse que los moros nos vinessen ab ell e que desbostasen lo dit bastart del regne e que del dit regne de granada sen seria fugit a la cort del dit Rey de castilla qui nos ha tremes ab letra sua Et ara lo dit infant Iucef sen vulla tornar en barberia per recobrar lo dit seu Regne de Tremecen demanant nos passage per las mars del dit Senyor Rey marit e senyor nostre molt car e letres de recomanacio per a vos Nos per les dites rahons vehents e considerants quant es nobla cosa de dar aiuda e favor a restituyr hun Rey deseretat de son Regne li havem dat passage per la terra et mars del dit Senyor pregant vos affectuosament que encobrar son Regne e senyoria li donets tota aquella favor consell e aiuda que de hun ha altre se pertany E silo dit Rey de castilla e nos som moguts de compasio vers lo dit infant quant mes ho devets esser vos que sots de sa ley e nacio aço retrets vostre deute e guanyarets grant honra e farets anos plaer

---

⁹⁵. ACA, reg. 3164, fol. 72v.

⁹⁶. San Mateu, 12 juny 1421. ACA, reg. 3164, fol. 77.

⁹⁷. ACA, reg. 3164, fol. 85.

⁹⁸. Barcelona, 6 setembre 1421. ACA, eg. 3164, fol. 89v.

*assenyalat lo qual vos agrayrem. Data en la villa de sant Matheu, sots nostre segell secret a XII dies de juny Anno anativitate domini MCCCCXXI. La Reyna.*⁹⁹

La reina Maria demana al rei de Tunis que vulgui ajudar un príncep destronat, Yusef, fill del rei de Tremecen (Tlemcen, Argèlia). Li explica la seva història: com havia estat empresonat pel seu germà bastard quan el seu pare havia mort, durant vuit anys; el seu trasllat a Granada; la seva fugida a Castella i com havia estat enviat pel rei Joan a la seva cort. Maria li dóna un salconduit perquè passi pels seus territoris i vagi a Tunis. Actua per compassió i espera que el rei de Tunis l'aculli. Segurament el rei de Tunis era rival o enemic del rei de Tremecen perquè, en cas contrari, Yusef no aniria a buscar el seu suport per recuperar el regne. Maria també escriu, el mateix dia, al seu marit i li explica tota la història, copiant parcialment la carta que el rei Joan li havia enviat, datada el dia 9 d'abril. La reina acaba la carta dient: *Yo he atorgat guiage et passatge al dit infant iucef per las mars de vostra senyoria e com diga que vol anar a vostra merce suplich humilment ala vostra excellencia que sia merce de aquella haverlo Recomanat en atorgarli favor consell e ajuda per ha passar asson Regne e aço haure a singular gracia a vostra senyoria laqual nostre senyor deu me faza veure longament ab victoria de sos enemichs e exaltament de vostra Real corona.*¹⁰⁰

Maria envia el noi a la cort d'Alfons. Hem pogut comprovar com en el nord d'Àfrica hi ha diversos regnes musulmans que, de vegades, estan enfrontats i mantenen relacions ambigües amb els regnes cristians, pacífiques en aquesta època, però sense la voluntat d'acabar amb la lucrativa pirateria. Les relacions entre el rei de Granada i el rei de Castella són tranquil·les, de moment. Joan II li diu a Maria que *unos cavalleros moros* acompanyen a Yusef. El comiat de la carta de la reina no pot ser més elogiós per al rei Alfons.

La reina es prepara per viatjar a Barcelona. Necessita enviar ajuts al seu marit. Avisa als consellers de Barcelona el dia de la seva entrada: *Prohomens, la nit pasada entorn de miga nit, Rebem una letra vostra alaqual vos responem que havents singular plaer daço quens havets fer assaber et regraciant vos vostra bona diligencia et affeccio, de tot cort deu mijançant divendres a vespre primer vinent entrarem en aquexa Ciutat.*¹⁰¹

Un detall que té la seva importància: la reina rep el correu de Barcelona a mitja nit; ho fa constar potser amb la intenció de que els té en molta consideració i de que a qualsevol hora pot rebre els seus missatges. No devia dormir gaire la reina. Avisa que arribarà a Barcelona al vespre, una hora molt tardana per a l'entrada d'una persona que vulgui lluir el seu seguici. No era el cas de Maria.

El dia abans d'entrar a la ciutat comtal, la reina es preocupa per resoldre les dificultats econòmiques d'unes monges i escriu al bisbe de Barcelona, el Patriarca:

Reverent pare en Crist Entes havem com lo prior de santa Anna es passat de aquesta vida E axi com sabets les monjes prehicadoresses de aqueixa ciutat per raho de la mutacio fahedora delles en lo Monastir dels ffreres dels sachs son tengudes respondre cascun any al prior dels dits ffreres de sachs de Cent fflorins de la qual responsio serien descarregades les dites monjes si al dit prior dels dits frares era donat lo priorat de santa Anna E com nos haiam en aço gran affeccio e

⁹⁹. ACA, reg. 2952, fol. 78.

¹⁰⁰. San Mateu, 12 juny 1421. ACA, reg. 2952, fols. 78v, 79.

¹⁰¹. Tarragona, 17 juny 1421. ACA, reg. 3164, fol. 77.

*voler e haiam devocio en les dites Monjes per llur virtut honestat e bona vida Per ço us pregam e us encarregam ab gran affeccio e voler que treballets e donets tota obra ab deguda execucio que puscats que del dit priorat de santa Anna sia provehit al dit prior dels dits ffreres dels sachs Certificants vos que us ho haurem a gran grat ens en farets servey e plaer molt agradables.*¹⁰²

Les monges eren dominiques que estaven al convent des *freres del sac*.¹⁰³ Aquest orde havia estat suprimit feia temps però encara es mantenia un prior que cobrava a les monges 100 florins a l'any. Com que s'havia mort el prior de Santa Anna, la reina troba la solució perquè les monges no hagin de pagar una contribució anual: que hi hagi un sol prior pels dos convents.¹⁰⁴

Al cap d'uns mesos la reina torna a escriure al bisbe de Barcelona, agraint-li la solució que ha trobat per a les monges:

*Reverend pare en Crist certificada a ple quela translacio fahedora dels canonges del Monestir de santa Eulalia del Camp en lo Monestir de Santa Anna de Barchinona E la mutació la qual se deu apres seguir de la prioressa e Convent deles Sors preycadoresses dela Dita Ciutat del loch inabil on vuy son en lo dit Monestir de santa Eulalia construit en la plaça de sancta Anna tro aci no ha presa alguna dilacio per vos ans volent ne satisffer a la intremsecha affeccio e cordial voler del senyor Rey e nostres vos sots offert diverses vegades esforçar hi vostres diligencia e treball tro a lur deguda conclusio Regraciam vos ho molt E per ço com se segueix deguda concordia en certes coses deles quals los priors e convents dels dits monestirs disceptaven vos pregam mes de cor que no podem per lengua explicar que proseguint les dites coses ab effectual esforç e volent ne servir al dit senyor e a nos envers aquelles axi per auctoritat patriarchal ala qual los Priors e freres de santa Anna son sotsmesos com per presidencia de vostra dignitat e administracio e per tal envers los dits prior e Canonges del dit Monestir de santa Eulalia vos vullats en tal manera entreposar que prenguen breu conclusio e fer report lo fruyt longament esperat lo qual per lo dit senyor e per nos sera a vos atribuyt e apres retribuyt ab plenitut de gracies fructuoses.*¹⁰⁵

Els canonges que es troben al monestir de Santa Eulàlia han de passar al monestir de Santa Anna. Les monges recomanades per la reina hauran d'abandonar el monestir dels frares del sac per anar al de Santa Eulàlia.¹⁰⁶ Suposem que aconseguirien lliurar-se de la contribució. El bisbe de Barcelona era l'administrador de l'Església de la ciutat i, per tant, tenia autoritat i competències per intervenir en els problemes o nomenaments que afectaven els convents. En

---

¹⁰². Martorell, 19 juny 1421. ACCB, Cartes Reials, n. 67.

¹⁰³. Els *freres del sac* es deien així perquè anaven vestits amb un hàbit tosc, com un sac, terrós o blau. Eren vegetarians i només bevien aigua, anaven descalços, es dedicaven a la predicació i a l'apostolat. En els orígens eren eremites i s'anomenaven "Germans de la Penitència de Jesucrist". Van ser aprovats pel papa Alexandre IV, al 1255. Des de la Provença es van estendre ràpidament. Tenien cases a Barcelona, Lleida, Girona, Tarragona i altres llocs. Però, al 1274, el papa Gregori X va suprimir aquest orde amb altres de tipus mendicant, excepte dominics, franciscans, carmelites i agustins. El convent de Barcelona va ser ocupat per les monges dominiques.

¹⁰⁴. El monestir de Santa Anna, del qual encara es conserva l'església i el claustre, va ser fundat al 1141 pel frare Guerau de l'orde del Sant Sepulcre. El primer prior va ser Bernat, antic canonge de Barcelona.

¹⁰⁵. Daroca, 31 desembre 1421. ACCB, Cartes Reials, n. 70.

¹⁰⁶. Els convents de Santa Anna i el de Santa Eulàlia es van unir al 1423. www.monestirs.cat.

aquest cas, l'autoritat de la reina, lloctinent general, de caràcter civil, ha estat respectada per l'autoritat eclesiàstica. Els dos poders coincideixen en objectius i s'ajuden. Els bons serveis del Patriarca van ser premiats, si no per aquest motiu per d'altres. Ho trobem en una carta que escriu el rei Alfons a Maria des d'Itàlia:

Reina molt cara e molt amada muller Segons som certament informats lo pare sant ha provehit al Reverend pare en crist lo patriarcha administrador de Barchinona del artiaconat de Terol en la sglesia de Çaragossa E com nos haiam molt singular plaer dela dita provisio e vullam lo dit patriarcha haver e possehyr pacificament lo dit artidiaconat vos pregam e manam que en haver la possessio del del dit benefici e en totes altres coses que sien necessaries per la dita raho donets e façats donar al dit patriarcha consell favor e ajuda eli manets fer totes aquelles provisions que per la dita raho haura necessaries e no permetats que per algu li sia fet constrast algu com nos havents affeccio al profit e honor del dit patriarcha vullam de certa sciencia que axis faça elo contrari nos desplauria grantment E sia Reyna molt cara e molt amada muller vostra curosa guarda lo sant sperit Dada en lo Castell Real dela Ciutat de Aversa sots nostre segell secret a nou dies de Octubre del Any Mil CCCC XXII. Rex Alfons.¹⁰⁷

El bisbe de Barcelona seria ardiaca de Terol i per tant rebria unes rendes. El rei encomana a Maria que li faciliti la recepció del benefici.

En el Dietari del Consell de Cent, que és molt parc en informació l'any 1421, es registra l'entrada de la reina a Barcelona amb unes poques paraules: *Juny, dijous XX. Aquest dia entra la Senyora Reina muller del Senyor Rey Namfos qui vania de Tortosa.*¹⁰⁸

Maria havia iniciat les corts catalanes a Tortosa el 21 d'abril però, seguint els desitjos dels braços, va continuar les corts a Barcelona a partir del 23 de juny: *Aquest dia comença la senyora reyna continuar les Corts en lo Capitol de la Seu de Barchinona.*¹⁰⁹ Començava per a Maria una llarga estada a la ciutat comtal, dos anys, en els quals l'objectiu de la reina va ser enviar ajuda financera i militar al rei Alfons. Ho va aconseguir encara que no tan ràpid com hauria calgut. Les corts van ser molt llargues però Maria va aconseguir els diners i les naus per enviar a Alfons. A Barcelona rebrà la reina el seu esperat i victoriós espòs, al desembre de 1423.

L'ajuda al rei

Maria busca diners per tot arreu per ajudar al seu marit. A Castella, no cal dir que insisteix en reclamar el que és seu i que li costa tant de cobrar: els diners que encara li resten del dot. Escriu diverses cartes per aquest motiu a Bernat de Gallach, el seu *promovedor*.¹¹⁰ Demana comptes també a Ramon Miralles, escrivà del rei, sobre els ingressos per vendes i alienacions del patrimoni reial. Fins i tot, l'amenaça si no ho fa tot seguit: *En altra manera certificam vos que procehirem contra vos en tal manera que sentirets lo dan que vostra tarda e desobediencia*

¹⁰⁷. Arxiu Capitular Catedral de Barcelona, Cartes Reials, n. 82.

¹⁰⁸. *Dietari del Antich Consell... op. cit.* p. 226.

¹⁰⁹. *Dietaris de la Generalitat... op. cit.* p. 35.

¹¹⁰. Barcelona, 1 juliol, 1421, reg. 3164, fols. 78, 78v.

*merexeria.*¹¹¹ A Pascual Ledos, el company de Miralles, també li reclama els comptes el mateix dia sobre les vendes encara que de manera més suau. La reina s'enfada sovint quan no li fan cas. Potser per tractar-se d'una dona, els oficials no actuen igual que ho farien amb el rei. Però Maria té temperament i es fa respectar.

El mestre racional, Bernat de Gualbes, és el qui porta totes les finances de la corona, però Maria com a lloctinent general ha de donar les ordres i prende les decisions que millor afavoreixin la política del rei. Un dels recursos per obtenir ingressos era la venda dels drets reials, tal com podem comprovar en el següent document signat per la reina a favor de Ferran de Bardaxí:

*Nos Maria etc. Havens degut sguart als trabals e despesses per vos feell en ferrando de bardaxi sostengudes axi en les vendes de certes jurisdiccions que demanament e ordinacio del dit senyor axi com aprocursor seu havets fetes migençant carta de gracia en los comdats durgell e vezcomtat dager com en lo temps que havets vagat en diversos viatges que demanament del dit senyor fos per los dits afers dela Ciutat de leyda a la Ciutat de valencia e are que demanament nostre dela dita Ciutat de leyda a las Ciutats de tortosa e de barchinona per raho deles dites compres dela dita procura havets fets siscents florins dor de arago en esmena e per salari dels dits trebals e despesses [...] donant vos ple e bastant poder que deles monedes a votres mans pervengudes per raho delas dites vendes deles jurisdiccions los dits siscents florins puxats vers vos retenir car nos per aquexa mateixa manam al feel conseller nostre e mestre racional dela cort al dit senyor mossen bernat de gualbes o ason lochtinent o a altre collsevol de nos compta oidor que en la reddicio de vostres compres vos posant en data los dits siscents florins per raho del dit salari...*¹¹²

Maria dóna permís al procurador Bardaxí, l'encarregat de posar en venda les jurisdiccions reials d'alguns llocs del comtat d'Urgell i del vescomtat d'Àger, perquè descompti directament el seu salari, 600 florins d'or, dels ingressos de les vendes. L'ordre de la reina es passada al mestre racional, Bernat de Gualbes.

La qüestió financera planeja sobre moltes coses de la cort. És el cas dels matrimonis que es fan entre els nobles. Els reis prenen part activa en els casaments per motius econòmics i polítics, com es pot comprovar en molts casos. En una carta que Maria escriu al rei tracta d'aquest tema:

*A la vostra gran excellencia humilment significh com per tot mon poder e deligencia he treballat e fet treballar quel duch de Gandia contrattas matrimoni ab dona yolant de Sicilia la qual cosa no ses poguda acabar per la gran duresa del dit duch qui james noy ha volgut assentar E per tal com dupte que aço haia manera e ara senyor molt excellent haia vengut hun hom per lo matrimoni del comte de niebla lo qual o altres per aquesta raho hi deu tornar he acordat de consultar ne vostra gran senyoria aixi que si lo matrimoni del dit duch no por venir a prosecucio yo sia informada de vostra intencio car lo dit Comte demana Trenta mil florins dexovar en la paga dels quals creech fluxara per spera de temps e yom tinch per dit que en cas que aquest matrimoni sesvenga baxar als.XX.M.florins...*¹¹³

¹¹¹. Barcelona, 1 juliol, 1421, reg. 3164, fol. 77v

¹¹². Barcelona, 17 juliol 1421. ACA, reg. 3164, fol. 80.

¹¹³. Barcelona, 20 abril 1422. ACA, reg. 3164, 157v, 158.

No sempre els reis poden forçar les bodes. En aquest cas, el duc de Gandia, s'ha plantat i no es vol casar amb Violant de Sicília.¹¹⁴ Però Maria troba un altre candidat, el comte de Niebla, encara que demana molts diners per casar-se: 30.000 florins. La reina pensa que aquesta xifra es pot rebaixar. Abans de prendre una decisió, demana consell al rei Alfons. Maria no vol actuar pel seu compte. En la correspondència que manté amb el seu marit li consulta moltes coses en les quals ella té poder i llibertat per actuar però prefereix no fer-ho sense preguntar la seva opinió. Per altra banda, Maria vol estalviar la duplicitat d'actuacions que, de vegades, s'havien produït. En el cas que veurem a continuació, la reina demana a Alfons que nomeni un batlle:

*Per vostra gran senyoria a suplicacio del comte de luna son atorgada gracia ana Elienor dez palau de casa mia per ason fill dela batlia de vilafranca del penedes ab albara de vostra excellencia E la dita Elienor haia dubte que per[...]no recordant io del dit albara noi sia feta gracia a altre del dit offici Per tal humilment suplich a vostra altesa que[...] lo fill dela dita Elienor haia lo dit offici no vulla provehir daquell a altra persona...*¹¹⁵

La reina es preocupa perquè un fill d'una dama de la seva cort, Elionor, sigui nomenat batlle de Vilafranca del Penedès.

Maria segueix mantenint correspondència amb la seva família castellana. El seu germà, el rei Joan, havia enviat un cavaller a Barcelona, Gonzalo de García, amb l'encàrrec de comprar dos llauts. La reina li escriu que tan aviat estiguin fets els enviarà: *los lahuts por vos demandados a hun no son acabados mas encontinente que lo sean vos los embiaremos.*¹¹⁶

L'infant Pere, el germà petit d'Alfons, va decidir anar a combatre amb Alfons a Itàlia. Es troba diversa correspondència sobre aquest fet. Maria està impacient perquè Pere no acaba d'arribar a Catalunya. A la seva sogra, la reina Elionor, li demana en una carta: *que lo mas breve que fazer se pueda fagades desempatxar e partir el dito Infant e i dedes toda manera que podaes en ello.*¹¹⁷ scriu també a Bernat de Gallach i a l'ardiaca de Niebla perquè l'ajudint en tot el que puguin: *so maravillada de su tarda por ende muy afectuosamente vos rogamos e vos encarregamos que con el dicho Rey e con todos aquellos que en el spatxamiento del dito infante poran auidar trabaiedes e instades en tal manera que prestamente sean aca...*¹¹⁸

Pere necessitava el permís de Joan II per marxar amb homes armats i com que la relació entre els infants d'Aragó i el rei no era gaire bona, sembla ser que no era fàcil sortir de Castella. També la reina reclama els diners pendents del dot als dos servidors seus, Gallach i l'ardiaca: *per al viatge del infant don pedro com per moltes altres coses molt necessaries al alt Senyor e al servey daquell les quals coses no podem fer sens la resta del nostre dot per tal vos manam expressament eus encarregam que continuament treballets que la dita pecunia nos sia*

---

¹¹⁴. Violant de Sicília era filla de Martí, *el Jove*, i germana de Frederic comte de Luna. Aquesta Violant de Sicília devia ser la Violant d'Aragó que la reina Maria tenia a casa seva a l'any 1420 a la qual en el llibre del tresorer, Bertomeu Gras, consta que se li va pagar 540 sous. ACA, R.P. reg. 541, fol. 92v

¹¹⁵. Barcelona, 20 juliol 1421. ACA, reg. 3164, fol. 80v.

¹¹⁶. Barcelona, 20 abril 1422. ACA, reg. 3164, fol. 157v.

¹¹⁷. Barcelona, 7 abril 1422. ACA, reg. 3167, fol. 104.

¹¹⁸. Barcelona, 23 abril 1422. ACA, reg. 3164, fol. 159v.

*tramsesa...*¹¹⁹ Si s'aconseguien més diners la reina podria pagar el lloguer de la nau d'en Joffre de Mayans que es trobava al port dels Alfachs i d'una altra per enviar al rei.

Maria torna a escriure a la mare de Pere, la reina Elionor, perquè faci el possible per facilitar el viatge del seu fill:

*Por otra carta scriviamos a vuestra excellencia que la venida del Infante don pedro fijo vuestro e mi muy caro e muy amado hermano vos plega fazer desempatxar por a tortosa como en valencia no haia sanidat ne disposicion por a su partida Agora havemos reebuda una carta del Senyor Rey fijo vuestro marido e senyor mio muy caro queriendo e deseando muyt spressamente la ida del dito Infant por tanto muy humilmente como puedo suplico a vuestra senyoria que sea merced daquella fazer partir e venir al dito Infant car yo continuamente entiendo en preparar e haver fustas que compliran a ell e sus gentes e cavallos E en esto non querades cessar car toda quexa es tarda.*¹²⁰

Segons s'explica en la carta, l'infant Pere ha d'anar a Tortosa. Maria l'avisava que no vagi a València perquè hi devia haver una epidèmia. Les naus estaven preparades per sortir des del port dels Alfachs. Escriu també a Pere per avisar-lo de que l'esperaven a Tortosa. El rei Joan II va donar la llicència a Pere perquè pogués sortir amb els seus homes de Castella: *El Rey, visto el ruego del Rey de Aragon é la necesidad en que estaba, plúgole dello; é mandóle dar para su camino é para levar alguna gente de armas veinte mil florines de oro...*¹²¹ Està clar que el rei Joan estimava la seva germana gran, la reina Maria, i escoltava les seves peticions. Va ser esplèndid en donar diners a Pere.

L'infant Pere no va sortir cap a Nàpols fins a l'octubre de 1422, segons he trobat registrat en el Dietari de la Generalitat. Va arribar a Barcelona el 4 de setembre: *Aquest jorn entrà en la present ciutat de Barchinona don Pedro, germà del senyor rey.* A l'octubre Pere va marxar: *Dissapte, a III de octubre. Aquest die donaren vela les galees ab què passa l'infant don Pedro en Nàpols.*¹²²

Maria havia aconseguit que les corts catalanes concedissin una bona ajuda al rei Alfons. A l'octubre de 1421 s'havia començat la construcció de les naus que serien enviades a Nàpols. Es recull al Dietari de la Generalitat la cerimònia en que la reina posa les estepes als vaixells:

*Diumenge, a V de octubre. Aquest die, depres dinar, la senyora reyna dona Maria, muller del molt excel·lent princep e senyor lo senyor n'Alfonso, rey nostre, fon present en ficar les stepes a deu galees dins la Drassana reyal e a VIII naus en la platge de Barchinone, les quals la Cort General qui.s celebrava en Cathalunya delliberá ésser fetes en socors del senyor rey, qui era en lo regne de Nàpols. Foren presents los honorables fra Johan d'Escarigues, mossén Galceran de Santmenat e lo honorable Lorens Redon, burgès de Perpenyà, deputats e actors per la dita Cort del dit acte.*¹²³

---

¹¹⁹. Barcelona, 14 maig 1422. ACA, reg. 3164, fol. 166.

¹²⁰. Barcelona, 14 maig 1422. ACA, reg. 3164, fol. 166v.

¹²¹. García de Santa María, *Crónicas...* op. cit. (1422, cap. V) p. 414.

¹²². *Dietaris de la Generalitat*, op. cit. p. 38

¹²³. *Ibid.* p. 35.

La construcció de les 10 galeres i les 8 naus va acabar al cap d'uns mesos, a la primavera de 1422. El finançament de l'estol va anar a càrrec de la Generalitat de Catalunya, per ordres de la Cort general. En queda constància al Dietari: *Dimecres, a XXII de abril. Aquest dia finaren les Corts de Barchinona e fermaren sandicat, donant poder als deputats de manlevar CCCL milia florins, per rahó de la armada en la proferta [...] contenguda. L'estol va costar 350.000 florins. Per fi la reina havia aconseguit una ajuda generosa dels catalans. Les naus s'havien construït a la ciutat de Barcelona, en les magnífiques drassanes que eren l'orgull de la ciutat (encara avui dia es conserven).*

A principis de maig es va fer una gran festa en la que es van beneir els estendards i en la que va participar la reina. Reprodueixo l'alegra festa de Barcelona recollida al Dietari:

Maig, M^o CCCC^o XXII°.

Diumente, a III de maig. Festum Sancte Crucis. Aquest dia partí Martí de Tudela, verguer del senyor rey, ab letres que portava de deputats al dit senyor rey, notificant-li los actes fets per aquesta rahó, e prestá homenatge de fer relació verdadera. Aquest dia foren beneïts lo(s) standarts de Sent Jordi e del senyor rey e la banda del capità, lo compte de Cardona, e posades en alt e cridades llaus, e lansats diners a grans almostes devant molta gent, e posats en la taula còpia de florins e altres coses a la solemnitat del dit acte decerents. E foren beneïts los dits astendarts en la Seu de Barchinona e portats, ço és, lo de Sent Jordi per lo reverend archabisbe de Terragona, acompanyat del vescomte d'Èvol e d'en Ramon Dezplà, conseller en cap de Barchinona, e lo reyal per lo dit capità, acompanyat del bisbe de Gerona e del síndich de Perpinyà, e lo del capità aportava don Johan, vescomte de Vilamur e fill del dit capità, acompanyat de don Ramon, nebot, e de don Ugo, fill del dit comte, present la senyora reyna e multas notables persones en gran nombre copiós.¹²⁴

Se'ns dóna detall de les principals autoritats que van assistir a l'espectacle: el comte de Cardona, capità del rei Alfons, el seu fill Hug i el seu nebot Ramon; altres nobles com Guillem, vescomte d'Èvol i Joan, vescomte de Vilamur; l'arquebisbe de Tarragona, la principal autoritat eclesiàstica del Principat; Ramon Desplà, conseller en cap de Barcelona i el síndic de Perpinyà, representant dels comtats de Rosselló i Cerdanya. He de destacar el fet de que es van llençar diners al poble que estava al carrer, participant en la celebració, costum antiquíssima que venia de les desfilades triomfals dels generals romans. Maria podia estar contenta i devia gaudir del bell espectacle, encara que el seu marit estava molt lluny i potser se sentia sola enmig de la multitud.

Els diputats del General de Catalunya envien al veguer Martí de Tudela amb cartes per al rei Alfons. Però l'estol encara haurà d'esperar per fer-se a la mar i no per causes d'aprovisionament, tropes i altres, sinó perquè Alfons envia a les corts tres cartes ordenant que no li enviïn l'estol ja que de moment no li cal. Reproduïm un fragment de la segona carta:

Als reverends, venerables e religiosos, nobles amats e feels nostres los de les Corts del Principat [...] scrivim, pregantvos que procehissets lentament en la armada [...] fins tant que per Nos vos fos destinada persona informada

---

¹²⁴. *Ibid.* p. 36.

*amplament de Nostra intenció. [...] car en aquest cars la dita armada seria inutil e molt infructuosa a nostre servey, certificantvos que del contrari Nos desserviets grantment [...] vos notificam que per gracia de Deu som ben sans e en bona disposicio de nostra persona, e nostres affers en aquest Regne, subseguint continuament de be en millor [...] en axi que la major part del Regne es ja venguda a Nostra obediencia, e ara derrerament havem posat camp a una ciutat appellada Sorrento, la qual ab cinch altres se son reduides a Nostra obediencia, e partint de açi entenen anar a Gayeta...*¹²⁵

Després que Maria s'esforcés tant en que s'envies l'estol al rei, ara resultava que no el necessitava. Es veu que les coses li sortien bé a Alfons. En les cartes dona notícia a les corts de la treva de sis mesos que ha fet amb el duc de Milà i el comú de Gènova, per tant fins a la primavera de l'any següent no necessitarà l'armada. Les corts es queixen de *la gran despesa que vuy soste lo General per raho de les naus e galeres que son per la armada*, però han d'acceptar les ordres del rei.¹²⁶

L'estol tardarà un any en sortir de Barcelona, fins al maig del 1423. Es troba registrada la recollida de queviures al desembre de 1422: *Dimarts, a XV de deembre. Aquest dia partí lo dit Johan Prats per anar al comdat d'Ampúries, per aplegar e fer collir bescuyt* (una mena de pa o galetes seques per aprovisionar les naus).¹²⁷

Al gener de 1423, en el castell nou de Nàpols, Alfons rep una ambaixada de les corts catalanes de 9 persones, tres per cada braç, integrada per Dalmaci, arquebisbe de Tarragona; Marc, abat de Montserrat; Felip Malla, prevere de Barcelona; Bernat Roger, comte de Pallars; Gregori Burgues, *miles*; Berenguer de Copons, donzell; Pere de Sant Clement, síndic de Barcelona; Jaume Navarra, síndic de Lleida; i Jordi Blanca, síndic de Perpinyà. Li pregunen a Alfons que anul·li les ordres donades en les cartes del juny de 1422. Així ho va fer el rei.¹²⁸

Al març, les corts donen poder a la Generalitat per disposar de 130.000 florins, destinats segurament a les despeses de l'estol. De ser així, el total invertit en l'estol pujaria a 480.000 florins: *Dimarts, a XVI de març. Aquest jorn fon liurats als reverend e honorables deputats poder de la Cort per manlevar CXXX milia florins*. També trobem el reclutament del personal per a combatre, a l'abril: *Divenres, a XXIII d'abril. Ffestum santi Georgii. Aquest jorn se féu la mostra dels hòmens d'armes e pillarts de la segona ambaxada oferta al senyor rey, de la qual és capità lo comte de Cardona*.¹²⁹ Podem comprovar que al costat dels homes d'armes, els professionals podríem dir, es recluten pillards: lladres i altres delinqüents.

Al maig, les naus es fan a la mar: *Dilluns, a X de maig. Aquest jorn, a la segona guayta, se perlongaren aquelles VIII naus e X galeres de les quals és capità lo comte de Cardona, per anar al senyor rey en Nàpols*. Al cap d'un mes, al juny, les naus van arribar a Nàpols, en el moment més oportú perquè Alfons ha de fer front a un rebel·lió de la ciutat i ja van fer la guerra amb extrema violència:

---

¹²⁵. El rei escriu a les corts tres cartes incloses en la documentació del procés. La primera des de Castellamar Destabia el 5 de juny de 1422; la segona el dia 13 de juny des de Sorrento; i la tercera des de Gaeta, el 25 de juny. *Cortes de Catalunya*, t. XIII, *op. cit.* pp. 506-509.

¹²⁶. *Cortes... op. cit.* p. 476.

¹²⁷. *Dietaris de la Generalitat, op. cit.* p. 39.

¹²⁸. *Cortes... op. cit.* p. 508-509.

¹²⁹. *Dietaris de la Generalitat... p. 40.*

Divenres, a XI de juny. Aquest jorn arribà en la ciutat de Nàpols l'astol del General, del qual fonch capità lo compte de Cardona, e prengueren la dita ciutat per asalt, e aquella corragueren e materen a sacomano e la cremaren.¹³⁰ La notícia va arribar a Barcelona el 28 de juny. La va portar un correu de Florença appellat Carnsalada. Pocs dies després, al juliol, tenim més notícies que crec interessant copiar:

Dimecres, a VII dies de juliol. Aquest dia vench en Bernat Dezcamps ab son barguentí de Nàpols, qui aportà la nova de la destrucció o barreig fet de Nàpols per lo senyor rey ab lo hostoll de Cathalunya, lo qual portà moltes letres axí a la senyora reyna com als diputats, com a altres persones certificant la forma e manera.

Diumenge, a XI de juliol. Aquest dia se féu solemna offici ab solemna sermó en la Seu de Barchinona, e dix la missa lo senyor bisbe de Gerona, e féu-se processió partint de la Seu e anant per carrer de Monchada fins a Santa Maria la Mar, e tornà a la Seu per lo carrer de la Argenteria, la qual processió acompanyà la senyora reyna dona Maria a peu ab [...] notable gent. E aço féu per retra gràcies a Nostre Senyor Déu de la victòria que nostro senyor lo rey Alfonç obtench en la ciutat de Nàpols.¹³¹

Es va celebrar la victòria d'Alfons amb una solemne missa a la catedral de Barcelona i una processó amb l'assistència de la reina Maria i de molta gent. La reina havia complert la seva missió: aconseguir ajuda militar i el suport polític de les autoritats catalanes a l'empresa d'Alfons. Al 23 de juliol Maria se'n va de Barcelona, camí de l'Aragó.

Les corts catalanes de Tortosa i Barcelona: 1421-1423

Aquestes corts han estat molt ben analitzades, políticament, per Jaume Vicens Vives. No pretenc donar un nova interpretació, ans el contrari. Voldria destacar, sobretot, el paper que hi va tenir la reina Maria i comentar alguns aspectes que crec interessants. Són les primeres corts que convoca la reina en absència del seu marit. Són unes corts llargues i difícils. La reina té paciència i se'n surt força bé de l'empresa. També cal dir que Maria no pot actuar com si fos ella la sobirana; actua en delegació del rei, com la seva lloctinent general. Malgrat totes les dificultats, el tarannà i l'actuació de Maria agraden als representants de les corts catalanes i donaran a la reina una excel·lent reputació que l'acompanyarà sempre.

Segons Vicens Vives, va triomfar la doctrina pactista a la qual s'havia resistit Alfons en les corts anteriors de San Cugat: es van mantenir tota l'estructura constitucional del Principat, les seves lleis i prerrogatives.¹³² Fins i tot, es va aconseguir reforçar el poder de la Generalitat. La Diputació del General o Generalitat tenia, principalment, una funció administrativa i de recaptació d'impostos però va reforçar el seu paper polític en defensar les institucions,

---

¹³⁰. *Ibid.* p. 40.

¹³¹. *Ibid.* p. 41.

¹³². Vicens Vives, *Els Trastàmars*, op. cit. p. 115.

recollir els greuges i finançar empreses militars. El govern de la Generalitat s'elegia cada tres anys, l'últim dia de juliol. L'integraven tres diputats, un per cada braç de la cort (un eclesiàstic, un noble i un ciutadà) i tres oïdors de comptes. A continuació podem veure les persones elegides a l'any 1422:

*Divendres, a XXXI de juliol. Aquest jorn lo reverend frare Dalmau, abat de Ripoll, e los honorables mossèn Ramon Çagarriga, cavaller, e en Johan Ros, ciutedà de Barchinona, elets en deputats per lo trienni propvenidor; e los honorables encara mossèn Ffrancesch Desplà, ardiaca major en la Seu de Vich, en Joffre de Sentmanat, donzell, e en Martí Gavella, burgès de la vila de Perpinyà, elets en oïdors de comptes del dit General per lo dit trienni, prestaren, ço és, los ecclesiàstichs, lo sagrament, e los lechs, lo sagrament e homenatge ordonats en Corts Generals, en poder del honorable en Barthomeu Castelló, regent la vegueria de Barchinona.*¹³³

Les autoritats municipals de Barcelona també tenien un protagonisme polític i econòmic, indiscutible, en el Principat. Els consellers eren ciutadans honrats, autèntics patricis de la ciutat, de famílies benestants i gran influència política. Al 1422 els consellers eren: Ramon Desplà (conseller en cap), Galceran Dusay, Fancesc de Camós, Jaume Colom i Pere de Malla.¹³⁴ Al 1423 van ser Ferrer de Gualbes (conseller en cap), Tomàs Gerona, Joan Lull, Pere Marquet i Antoni Pujada.¹³⁵

La reina Maria va convocar les corts catalanes amb l'objectiu de recaptar ajuda per al rei Alfons, com ja he comentat abans. La convocatòria feta a Tortosa el dia 18 de març de 1421, es va dirigir als representants dels tres braços. Les corts començarien al 21 d'abril a Tortosa:

*In nomine Sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Pateat universis, quod cum Illustrissima Domina Maria, Dei gratia Regina Aragonum [...] Comitissa Barchinone [...] Comitissa Rossilionis et Ceritanie [...] Curiam generalem cathalanis indixisset ad vicesimam primam diem mensis Aprilis anno subscripto, mandavit fieri et expediri pro dicte Curie convocacione litteras quarum tenores successive per ordinem sic sequuntur.*¹³⁶

La reina convoca la Cort general “per a la conservació i protecció de la corona del seu marit, el rei, i pel bon estat del Principat de Catalunya”. Pel braç eclesiàstic són convocats els bisbes, abats, representants dels capítols catedralicis i de l'orde militar de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. En total són convocats 48 religiosos. El cap de l'estament eclesiàstic era l'arquebisbe de Tarragona, Pere Pardo.¹³⁷

El braç militar és el més nombrós: s'envia la convocatòria a 150 persones: nobles, *milites* i *homes de paratge*. El cap de l'estament era el comte de Cardona,

¹³³. *Dietaris de la Generalitat, op. cit.* p. 37.

¹³⁴. *Dietari del Antich Consell Barceloní, op. cit.* vol. I, pp. 226-227.

¹³⁵. *Ibid.* p. 229

¹³⁶. La convocatòria està reproduïda i traduïda completa a l'Apèndix. *Cortes de Catalunya*, t. XIII, pp. 1-2.

¹³⁷. Tarragona no era una ciutat reial, depenia de l'autoritat de l'arquebisbe i, per tant, no tenia síndic a les corts. Sabem el nom de l'arquebisbe per una carta de presentació de Maria a la reina Elionor de Pere Pardo, i del batlle general de Catalunya, Pere Baçot, enviats per la reina per tractar d'un assumpte que no s'explica en el text. Barcelona, 30 març 1423. ACA, reg. 3167, fol. 134.

Joan Ramon Folc, a qui va dirigida la convocatòria. Es curiós constatar que en la llista de nobles convocats, es troba en segon lloc una dona: *illustri Regine Iolanti amice nostre carissime*.¹³⁸ La reina Violant seria una excepció en unes corts de representants masculins (sense comptar la reina) i que sapiguem no va assistir a la cort. Suposo que és tractava de Violant de Bar, viuda del rei d'Aragó Joan I. Maria la tracta d'amiga estimada. El fet de que Maria la convoqués significava que hi havia bona relació entre les dues reines. Segurament Violant de Bar, amb influències polítiques i molta experiència als seus 58 anys, podia ser una bona consellera. Violant havia anat a Perpinyà quan es debatien les qüestions del cisma a la tardor de 1415, entre l'emperador Segimon, el rei Ferran, Alfons, el papa Benet XIII, reis, nobles i personalitats eclesiàstiques.¹³⁹ Violant de Bar era la mare de Violant d'Aragó viuda de Lluís II d'Anjou.¹⁴⁰

Són convocats també a la Cort General els síndics de 16 ciutats o viles: Barcelona, Lleida, Tortosa, Girona, Perpinyà, Manresa, Cervera, Cotlliure, Vilafranca de Conflent, Vilafranca del Penedès, Torroella de Montgrí, Berga, Camprodon, Arbúcies, Montblanc i Vic.¹⁴¹

El dia previst, el 21 d'abril, es reuneix la Cort General en la sala del capítol de la catedral de Tortosa. Les primeres sessions no comencen massa bé. Hi ha pocs assistents i els braços protesten perquè pensen que Maria no podia convocar la cort en lloc del rei. Maria insisteix que té el poder cedit per Alfons: *La Senyora Reyna sta e persevera en les coses dessus dites*.¹⁴² D'aquesta situació empantanada es pot sortir al 26 de maig. Maria cedeix als precs dels braços per traslladar les corts a Barcelona i els braços accepten la convocatòria de la reina encara que com una excepció: *Los convocats per vos molt excellent Senyora, muller e lochtinent general e havent special potestat a les coses davall scrites [...] jatsia dupten que lo cas de convocacio de Cort pugua esser comiat per lo dit Senyor a nenguna persona [...] consenten aquesta vegada tantsolament a la convocacio per vos molt Illustre Senyora feta per via de Cort en la dita ciutat de Tortosa*.¹⁴³

Els assistents a l'última sessió de les corts de Tortosa eren només els següents: 12 religiosos dels 48 convocats; 24 nobles dels 150 ; i 13 síndics de les 16 ciutats; en total 69 representants (en la Cort de Sant Cugat de 1419 van ser també pocs, 70).

La reina fa una proposició a la cort molt breu, com si estalviés el repetir unes paraules dites al llarg de molts dies:

---

¹³⁸. *Cortes de Cataluña, op. cit.* p. 6.

¹³⁹. A aquesta trobada hi van assistir diverses dames de cases reials i nobiliàries, com Margarida de Prades, segona esposa i viuda del rei Martí I *l'Humà*. Eufemià FORT I COGUL: *Margarida de Prades*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1998, p. 31.

¹⁴⁰. Violant de Bar (v.1363-1431), neboda del rei de França Carles V, va ser una dona de gran personalitat. Es va casar amb Joan I d'Aragó i es va enfrontar amb els seus sogres, Pere IV i Sibil·la de Fortià, a la qual va perseguir i empresonar en quedar aquesta viuda. Va participar en els assumptes polítics activament; va tenir una cort luxosa i refinada que va provocar les crítiques dels estaments (s'atribueix a Violant de Bar la corona reial muntada sobre la custodia de la catedral de Barcelona que porta la llegenda SYRA). La seva filla, Violant d'Aragó (1383-1443) es va casar al 1400 amb Lluís II (1377-1417), duc d'Anjou; van ser els pares de Lluís III d'Anjou (1403-1434), comte de Provença, rival d'Alfons a Nàpols; i de quatre fills més: Maria, Renat, Violant i Carles.

¹⁴¹. *Cortes de Cataluña, op. cit.* p. 11.

¹⁴². *Ibid.* p. 37.

¹⁴³. *Ibid.* p. 40.

Ja sabeu la necessitat del Senyor Rey la qual es tan notoria a vosaltres pregan vos affectuosament que vullats dar e fer al dit Senyor Rey consell favor e ajuda axi com vostres predecessors per lur innada fidelitat e gran amor que tots temps han hauda a lurs Reys e Senyors e vosaltres havets al Senyor Rey han be acostumat e lo Senyor Rey e Nos havem de vosaltres ferma fiança.¹⁴⁴

En nom dels tres braços, Marc, l'abat de Montserrat, li respon amb un discurs llarguíssim, protocol·lari i erudit, ple de cites bíbliques, d'autors cristians i dels clàssics. És un discurs que contrasta amb la senzillesa del de Maria:

Molt alta e molt excellent Senyora: Jatsia en lo principi de les Corts generals de Cathalunya sia acostumat de respondre en lati ab paraules decents e be ordonades, al present yo enten a parlar davant vostra magnificencia en vulgar e ab stil fort clar [...] que en una manera deu hom parlar als clergues e en altra als lechs, e en una manera deu parlar a les persones litrades e en altra a les illitrades e en una manera als homens e en altra a les dones [...] Donchs Senyora molt excellent, vos qui tenits lo ceptre en la regio de Celtiberia, representant la persona del molt Senyor Rey [...] qui es pare e cap de la cosa publica [...] perque pugats aquella be governar, virilment defendre e als perills iminents subvenir [...] prenats les armes de Deu ab que puscats resistir [...] E primerament, devets esser be armada de tres pedres per expulsar los enemichs. Segonament, devets esser be guarnida de IIII peces de armes imitant vostres progenitors antichs [...] Aquestes tres pedres designen tres virtuts theologals Fe, Sperança e Caritat, de les quals vos devets armar e fer fonament en tots vostres actes virtuosos [...] De aquesta virtut de Fe son armats los sants de paradís, e per aquella han batallat e obtenguda victoria [...] E per obtenir aquestes tan grans virtuts devets Vos vestir de humilitat, qui es cap e principi de totes les altres virtuts, segons diu Sent Gregori [...] Devets esser armada de virtut de Sperança posant en nostre Senyor Deu tota vostra sperança [...] Devets esser armada de benivolencia e de caritat. [...] Per aquestes tres pedres son figurats los tres Braços daquesta Cort [...] Per lo Braç de la Sgleya, la cosa publica es conservada [...] Per lo Braç militar la cosa publica es deffensada [...] Per lo Braç de les Universitats la cosa publica es sustentada [...] E tos aquest tres Braços devets caritativament tractar e en lurs privilegis e libertats devets mantenir e conservar [...] Donchs, Senyora molt excellent, perque pugats de la cosa publica tot impediment repellir prenets les armes de Deu ab que puscats resistir [...] Segonament Vos devets guarnir: Primo, de cuyraces qui guarden tot lo cors. Secundo, de bacinet qui guarda lo cap. Tercio, de scut qui guarda lo cor. Quarto, de lança qui naffre e repellex lo enemich [...] Aquestes IIII peces de armes son IIII virtuts cardinals de que devets esser armada de justícia, temperancia, fortaleza e prudencia [...] devets esser armada de cuyraces, etc., perque es entesa virtut de justícia. Aquesta guarda tot lo cors publich e de aquesta Vos devets singularment armar statuint e ordenant leys justes e aquellas observant [...] Per lo bacinet es entesa virtut de temperancia, car axi com lo bacinet guarda lo cap en que son los senys naturals axi la Temperancia guarda la persona de tots desigs e actes voluptoses [...] Per lo scut es entesa virtut de fortaleza, car devets totes coses adverses pacientment sostenir, per la cosa publica [...] Per la lança es entesa virtut de Prudencia. Axi com lom ab la lança de luny nafre e repellex lo enemich, axi la persona per

---

¹⁴⁴. *Ibíd.* p. 42.

*prudencia veu les coses sinistres de l'ny e deu hi tantost occorrer e provehir [...] E axi semblarets vostres progenitors antichs Comtes de Barcelona e Reys Darago qui de aquestes IIII virtuts son stats armats. [...] E singularment devets semblar la Reyna Doña Alianor, besavia vostra qui ab gran justicia regi aquest Principat e ab gran prudencia feu notables constitucions en aquesta ciutat de Tortosa en temps de la guerra de Castella e ab gran temperancia e fortalesa trebaylla en foragitar los enemichs de la patria...*¹⁴⁵

Tot el discurs de l'abat és en català, només les cites són en llatí. Es poden interpretar les primeres paraules de l'abat en el bon sentit de que vol ser ben entès per la reina, no en el sentit de que fos il·letrada. Evidentment Maria hauria après llatí en la cort castellana. Cal dir que en les corts s'utilitzava el català com a llengua principal malgrat que s'alternava amb alguns textos escrits en llatí.

L'abat li diu a la reina que haurà de governar com un home però amb la força de les virtuts: fe, esperança i caritat; humilitat, paciència; justícia, temprança, fortalesa i prudència (símbols emprats per les quatre finals: cuirassa, casc, escut i llança). És força interessant la definició que es fa de les funcions polítiques dels tres braços de la cort: conservar, defensar i sustentar la cosa pública. Es recomana a la reina que respecti les lleis, els privilegis i llibertats dels estaments. Per últim s'esmenta als avantpassats especialment a la reina Elionor, besàvia de Maria, com exemple a seguir.¹⁴⁶ Maria ja feia dies que exercitava les virtuts que li són aconsellades per l'abat.

Després del discurs, Maria convoca la propera sessió de la Cort pel 23 de juny a Barcelona, a petició dels braços i esperant que poguessin assistir més representants. Van ser testimonis els nobles Bernat de Cruïlles, majordom, Berenguer d'Hostalich, camarlenc, Jofre d'Ortignes, canceller i Bernat del Bosc, doctor en lleis, consellers de la reina.

El 23 de juny, un dilluns, es reuneixen les corts en la sala del capítol de la catedral de Barcelona. La reina estava asseguda en el soli reial i fa un petit discurs als assistents: *Vuy es lo dia per lo qual Nos havem continuada la Cort en aquest loch. Pregam vos afectuosament quens façats resposta a la Proposició queus havem feta, car atesa la necessitat del Senyor Rey tota cuyta es gran triga.*¹⁴⁷

La reina parlava ben clar, demanava ajuda pel rei el més aviat possible. Els assistents són menys que a Tortosa. Es veu que s'ho prenen en calma: 8 eclesiàstics, 34 nobles i 9 síndics (total, 51 representants).

En nom dels braços, li contesta el Patriarca de Jerusalem i administrador de l'Església de Barcelona¹⁴⁸:

Senyora molt excellent. La Cort del Principat de Cathalunya ha entes e enten continuament ab gran diligencia sobre les coses per vostra gran Senyoria proposades mas per tant com algunes persones grans e assenyalades no son

---

¹⁴⁵. *Ibid.* pp. 43-49.

¹⁴⁶. Es referia a Elionor de Sicília, tercera esposa de Pere III, *el Cerimoniós* i mare de quatre fills: Joan I, rei d'Aragó, Martí I, rei d'Aragó (després de morir el seu germà), Alfons i Elionor, la qual es va casar amb Joan I de Castella i van ser els pares d'Enric III, el pare de Maria.

¹⁴⁷. *Cortes de Cataluña*, *op. cit.* p. 51.

¹⁴⁸. Francesc Climent Çapera, patriarca de Jerusalem, va exercir de bisbe de Barcelona de 1420 a 1430, any en què va morir *santament*. El patriarca va ser molt estimat en la ciutat de Barcelona. Va ser enterrat en la capella de Sant Climent. Al 1672 es va trobar el seu cadaver incorrupte. Al 1826 es va iniciar un procés de canonització pel bisbe Sitjar que no va tirar endavant. Sebastian Puig, *Episcopologio...*, *op. cit.* p. 321.

*encara vengudes, la Cort, Senyora, vos supplica que sia de vostra merce sperar aquelles. E si plaura a Deu fervos han tal resposta que sera laor de Deu e servey del Senyor Rey e vostre. La reina els contesta : Nos per complaure a vosaltres som devallada aci e speram de gracia los absents daci a diluns primer vinent. E continuam la present Cort pera dimecres primer vinent en aquest loch mateix.*¹⁴⁹

Ara, la reina haurà d'aplicar les virtuts de la paciència i de la humilitat. Costarà reunir la gent que falta. Al cap d'un mes els braços ja tenien suficient personal per posar-se a treballar: 16 religiosos, 54 nobles i 13 síndics (en total 83).¹⁵⁰ Per Barcelona els síndics eren quatre: Lluís de Gualbes, Joan Fivaller, Pere de Sant Clement i Vicenç Pedriça.¹⁵¹ Tenim novament a Joan Fivaller, l'hàbil polític, en les corts. Les reunions de la Cort es traslladen al palau reial.

S'organitza una comissió de 18 persones, 6 per cada braç, per negociar els assumptes amb els tractadors de la reina. Maria presenta el seu nomenament de lloctinent general, el qual s'inclou en la documentació del procés de la Cort general. D'aquesta manera s'acaben les protestes de si podia o no podia haver convocat les corts.¹⁵² La reina els demana novament ajuda per al rei: *Nos som devallada aci quens façau resposta sobre les coses per Nos a vosaltres demanades e proposades, car la necessitat del Senyor Rey es tanta que tota cuyta es gran triga e lo temps sen va sens que encara nos ha procehit que sapiam en los affers de la Cort.*¹⁵³

La resposta, en nom dels braços, la dóna el patriarca de Jerusalem en un llarguíssim discurs, encara que sense cites en llatí ni consells per a la reina. El patriarca avança els temes sobre els quals es vol legislar i que es recolliran en una proposta de 41 capítols: sobre els oficials reials, l'exercici de la justícia i la reparació dels greuges. El rei havia nomenat tres proveïdors de greuges; *misser* Bernat de Gualbes, *Nesperandeu* Cardona i *misser* Francesc Sirvent. La Cort també nomenava sis proveïdors. Es recorda a la reina que: *ne sia fet perjudici en propietat o possessió o quaix a alguns dells tres Braços de la Cort de Cathalunya en universal o en particular o singular dels dits Braços en llurs privilegis, libertats e franqueses.*¹⁵⁴

Malgrat tot, els braços volen ajudar al rei: *dels bens e de les pecunies del General del dit Principat de Cathalunya per servey e honor del Senyor Rey e de la sua Corona reyal la ajuda e efforç seguent per tal que pus segurament e sens perill de sos enemichs pusque ab honor e axi com a Rey victorios tornar deça en sos regnes e terres, en los quals per lur naturalesa es molt desitjat...*¹⁵⁵ L'oferta a la reina és molt generosa:

Primerament offer e profer a vos, molt alta Senyora [...] dit General de Cathalunya fara notabla embaxada acompanyada de VIII naus e X gualeres en les quals haura D homens e D pillarts [...] armats de totes peces [...] e encara M ballasters de a punt, als quals sera dat bon sou, e los quals seran ben provehits de

¹⁴⁹. *Cortes de Cataluña, op. cit.* p. 52.

¹⁵⁰. En la llista del braç militar, ordenada per nobles, *milites* i *domicelli*, m'ha cridat l'atenció en el tercer grup, un Guillem Almugaver, ja que, sens dubte, devia ser un descendent d'algun dels famosos mercenaris que lluitaven al servei dels reis d'Aragó. *Ibid.* p. 67.

¹⁵¹. *Ibid.* p. 68.

¹⁵². El document està reproduït a l'apèndix. *Ibid.* pp. 82-89.

¹⁵³. *Ibid.* p. 68.

¹⁵⁴. *Ibid.* p. 111.

¹⁵⁵. *Ibid.* p. 111.

*tot lur ops, e les naus e gualeres fornides complidament, axi darmes com de victualles, a lur punt sens res affallir duradora per VI meses [...] ultra los dits dos milia homens combatents [...] seran tants los qui iran en custodia e exercici de les naus e gualeres que poran esser ben altres dos milia combatents [...] perque seran entre los quatre milia combatents qui porten exir en terra e los romanents en la custodia de les naus e gualeres pres de sinch milia persones [...] la qual ambaixada axi acompanyada començaran en continent en manera que daci en l'entrant de la primavera haia son bon compliment e puixa partir...*¹⁵⁶

La Diputació del General s'encarregarà de finançar un estol de 18 vaixells amb quasi 5.000 homes. Maria pot estar contenta. Al setembre, la Cort dóna poder als diputats del General per fer tallar i portar la fusta necessaria per construir els vaixells a les drassanes. L'esforç econòmic és notable. Es destinen 350.000 florins per pagar l'estol i el personal. A més, també es destinen 70.000 florins per entregar al rei.¹⁵⁷ Segons es comunica a la Cort, l'ajuda es finançarà de la següent manera: *E com per la exequcio de les dites coses fahedora sie molt necessari sindicat esser fet per la dita Cort als deputats del General de Cathalunya, per lo qual los sie dat poder de vendre censals ab carta de gracia tro en quantitat de CCCL milia florins...*¹⁵⁸ És a dir, seran capitals privats els que finançaran l'empresa reial, mitjançant la compra de deute públic.

En una de les cartes que Maria escriu al rei per consultar diversos temes relacionats amb el govern del Principat o amb les corts, trobem que havia jurat, davant els estaments, defensar les llibertats de Catalunya i, per tant, la reina es mostra molt respectuosa amb tot. Sobre el nomenament del cap de guaita de Barcelona diu: *E perso no haia volgut res proveyr en lo dit offici per hu ne per altre mas comanar lo a un doctor e aço per temor del jurament per mi prestat sobre la constitucio de Cathalunya [...] mas lo tercer aqui jo le comenat e aço per honestat daço que novelament he promes e jurat [...] al fer forçada per les leys de la terra...*¹⁵⁹

Al llarg de la tardor i l'hivern de 1421-22 es reparen tots els greuges i es preparen les lleis, 41 capítols, molts d'ells ja coneguts en les corts de San Cugat-Tortosa (1419-20) i que no van ser acceptats, en aquell moment, pel rei. Ara la situació és ben diferent, el rei necessita ajuda i cedeix. Maria segueix les seves instruccions. S'aproven 30 capítols o constitucions i 2 capítols de cort. Alguns capítols no van ser acceptats com el que obligava els jueus viure en barris separats dels cristians o el d'aplicar severs càstigs als que practicaven violents actes de venjança per qüestions d'amistat o parentiu, entre altres. En conjunt són molts els capítols aprovats. En tot el llarg regnat d'Alfons i Maria, quaranta anys, no hi ha cap més Cort general tan activa. Aquesta bona entesa entre la reina i els braços de les corts catalanes es deuen, també en gran part, al talent de Maria.

Alguns capítols estableixen que els oficials reials han de ser nadius del Principat. Altres capítols tracten de millorar el funcionament de la justícia, de l'administració, l'encunyació de moneda, de la seguretat, del comerç i la indústria. No em deturo a analitzar tots els capítols; només en comentaré algun. La

---

¹⁵⁶. *Ibid.* pp. 112-113.

¹⁵⁷. *Ibid.* p. 341.

¹⁵⁸. Vives Vives va interpretar que l'Església catalana finançava els 350.000 florins (*Els Trastàmars*, p. 113), però no sembla que fos així, segons he pogut trobar. *Cortes catalanas*, op. cit. p. 342.

¹⁵⁹. Barcelona, 23 maig 1422. ACA, reg. 3164, fols. 171,171v

Diputació del General surt reforçada, segons podem comprovar en el següent capítol:

*Lo fruyt de las Leys es observança de aquellas, en altra manera en va son ordenadas: en peramor de aço, desijans, los Usatges de Barcelona, Constitucions, e Capitols de Cort de Cathalunya, e altras Leys de la Terra, e encara los Privilegis Generals, e Communs a tots los Tres Braços atorgats, esser observats, de assentiment, e approbatio de la dita Cort [...] ordenam, que si sera cas, que lo Senyor Rey, o nos, per inadvertencia, o en altra manera [...] o altres qualsevol Officials lurs [...] farem alguna cosa [...] contra, o en derogacio, o prejudici dels dits Usatges, Constitucions, Capitols de Cort, o Privilegis Generals, e comuns als dits tres Braços, que los Deputats del General de Cathalunya [...] se hajan, e pugan oposar per via de supplicacions [...] los desusdits Deputats Generals pugan, e hajan a fer, e a constituir un Procurador, o Syndic, qui en Loc lur prosseguesca los dits affers...*¹⁶⁰

La Diputació vetllarà perquè es respectin les lleis del Principat davant de qualsevol abus per part del rei o dels seus oficials. Hi ha diversos capítols dedicats a estatuir que els oficials siguin del Principat o dels altres regnes de la Corona:

*Primerament, a suplicatio, e de assentiment, e aprobatio de la present Cort ordenam, e statuim perpetualment, que quant los Officis de Cancellor e Vicicancellor vacaran per mort, remotio, o renuntiatio, o en altra manera, lo dit Senyor Rey [...] sien tenguts proveir dels dits Officis, ço es del Cancellor, a alguna notable persona Ecclesiastica, graduada en Dret Canonic, o civil, e del Offici de Vicicancellor a altra persona seglar Doctor o jurista solemnes, experts en los Furs, Constitucions, e altres leys dels Regnes, e terras del dit Senyor Rey, nadius, naturals, e domiciliats realment, y de fet, ab veritat, e sens dispensatio dels Regnes de Arago, o de Valentia, o del Principat de Cathalunya, o del Regne de Mallorcas, e no en altres.*¹⁶¹

En un capítol es regula l'ofici d'encunyar monedes per evitar irregularitats i trampes:

*Molts inexperts en Art de Monedaria, per fugir a la correctio, e jurisdicchio dels Ordinaris, han procuradas exemptions [...] de aqui avant lo dit Senyor Rey, ne nos [...] ne atorgarem provisio alguna, per raho de la dita Art de Monedaria, sino a personas habils, e expertas, e que realment, e de fet exercescan la dita Art, e feta primerament examinatio per los Mestres de la Seca, mijensant Sagrament, entreveninthe Official Reygal Ordinari...*¹⁶²

En alguns casos es legisla per combatre el tràfic d'influències i la compra d'oficis, com podem llegir a continuació:

Com segons Constitutions de Cathalunya algun Offici no dega esser donat, ne comanat per diners, perço confirmants las ditas Constitutions ordenam, e statuim perpetualment [...] que si algu en lo trienni present, o de aqui avant [...] haura

¹⁶⁰. *Constitucions de Catalunya...*, op. cit. Lib. I, tít. 17, cap. 22, pp. 45-46.

¹⁶¹. *Ibid.* Lib. I, tít. 38, cap. 1, p. 97.

¹⁶². *Ibid.* Lib. I, tít. 56, cap. 19, p. 136.

*promes, prometra, o dara diners, argent, o servey algu valents mes de deu sous [...] sie hagut per infame sens alguns dispensatio, e inhabil per deu anys, a obtenir Offici de jurisdictio Rey al en Cathalunya, e los dits qui pendran tals diners [...] sien tenguts restituir aquells ab lo doble, la meytat al Senyor Rey, e la latra meytat al General de Cathalunya...*¹⁶³

No s'accepten comissaris en nom del rei:

*Per toldre vexations als subdits del Senyor Rey, statuim e ordenam ab consentiment de la dita Cort [...] que algun comissari, sots titol, o nom de visrey, lochtinent, protector [...] no sie, ni puga esser per lo dit Senyor Rey, ni per nos [...] creat, ordenat, ne trames en alguna part del Principat [...] e los dits Comissaris sien haguts totalment per privades persones, e en res no sien obeits, e quels puga esser resistit sens reprehensio alguna.*¹⁶⁴

En el següent capítol es defensa a la dona. Una disposició sobre la capacitat de la dona per fer escriptures s'havia presentat en les corts de Sant Cugat (es deia: *per toldre molts inconvenients e defferir la frevoltat femeníl...*). El text era diferent al d'ara, encara que es volia també evitar la presó a la dona. Potser la presència de la reina Maria va fer canviar la redacció del capítol als que van presentar la llei:

*A la condicio feminil volents defferir, e volents conservar honestat de aquella, ordenam, e statuim, que alguna fembra, per vigor de carta de comanda, scriptura de terç, o de altra qualsevol scriptura privilegiada, o de altra qualsevol obligatio, no puga esser personalmente presa, o mesa en preso, e que a aquesta Constitutio no puga en alguna manera, encara mijensant sacrament, renuntiar: Ans tals scripturas, e obligations, de assentiment, e approbatio de la dita Cort, tant quant tocan la preso, volem, e declaram ipso facto esser nullas, e freturar de tota efficacia, e valor, e lo Notari qui tals scripturas, sacraments, e obligatio rebra, perda la Offici de Notaria.*¹⁶⁵

En un llarg capítol es protegeix la indústria tèxtil del país:

*Havents a cor la utilitat publica del Principat de Cathalunya [...] prohibim, que de aqui avant, alguna persona de qualsevol ley, Stament, o conditio [...] ne puga metra, ne portar draps alguns estrangers, de lana, de seda, o de or, de qualsevol specie, o qualitat sien, dins lo dit Principat [...] per vendre a tall, o per fer fen vestiduras [...]ans se hajan a vestir, o arrear tansolament de draps qui ab veritat sien estats fets, e aparellats dins lo Principat o en alguns dels altres Regnes, o terras del Senyor Rey [...] que los draps qui daqui avant se faran en lo dit Principat sien bons, e fins...*¹⁶⁶

Es pren una mesura proteccionista per tal d'evitar l'enfonçament de la indústria principal de Catalunya, davant una competència cada dia més forta dels teixits italians, francesos i flamencs. En el capítol es fa constar que aquelles

---

¹⁶³. *Ibid.* Lib. I, tít. 66, cap. 12, p. 153.

¹⁶⁴. *Ibid.* Lib. I, tít. 71, cap. 29, p. 165.

¹⁶⁵. *Ibid.* Lib. 4, tít. 16, cap. 16, pp. 285-286.

¹⁶⁶. *Ibid.* Lib. 4, tít. 19, cap. 21, pp. 288-289.

persones que entren al territori amb vestits pròpis confeccionats fora no estan afectades per aquestes disposicions. Es vol també fomentar la bona qualitat dels teixits catalans que, sembla ser, no eren tan bons com alguns de l'estranger. La Diputació de General s'encarregarà de fer controlar la qualitat de les teles.

Un capítol tracta del lliure comerç, però mantenint els drets reials que es paguen en algun lloc, en aquest cas de la ciutat de Cotlliure i altres indrets del comtat del Rosselló:

*Jatsie per Constitucions de Cathalunya sie licit, e permes a quiscun, poder anar per terra, e per mar, alla hont li plaura, ab lurs bens, e mercaderias, sens empatxament algu del Senyor Rey, ni de sos Officials, empero de algun temps ença se es abusat de las ditas Constitucions [...] Ab approbatio, e consentiment de la present Cort statuim, e ordenam, que las ditas Constitutions sien a la letra observades [...] empero, que la hont descarregaran dins lo Comtat de Rossello, se puga collir, e exigir la Leuda Rey al per Ministres de dit Senyor Rey, axi com si descarregassen a Copliure.*¹⁶⁷

Entre les lleis que tracten del funcionament dels tribunals, en voldria destacar una que es preocupa de les persones més pobres i desamparades: viudes, nens i pobres:

*Ocorrents a la difficultat de fermar per pau, e treva a instancia del Procurador Fiscal, en cas per Constitutions permes, de viduas, pubills, e personas miserables en la Audientia del Senyor Rey, proveim, volem, e statuim, que [...] per miserabilitat, o pupillaritat, o viduitat sera querelat en la Audientia del Senyor, aquest aytal puxa comparar, tornar penyoras, e fermar, segons las Constitucions de pau, e treva requerren, devant lo Veguer [...] en tal manera que lo querelant puxa obtenir justitia del querelat, i e contra [...]e apres tal proces, e actes devant los dits ordinaris fets, sien tramesos a la Audientia del dit Senyor, a despesas del comparent...*¹⁶⁸

Un capítol curt estableix el següent: *Statuim mes, e ordenam, que de aci avant Cort, o Parlament no pugan esser convocades, ne celebrades en Cathalunya, en Loc menor de doscents focs.*¹⁶⁹ Els braços demanarien aquesta llei per evitar problemes en els allotjaments.

Dels dos capítols de cort que dona la reina Maria, l'un és idèntic al capítol que havia donat Alfons en les corts de Sant Cugat, sobre condonació d'algunes penes i deutes.¹⁷⁰ L'altre tracta dels nomenaments dels oficials reials, de males pràctiques i de com corregir-les, en especial dels escrivans.¹⁷¹

Amb tota la feina feta: revisió de greuges, elaboració de lleis i subvencions al rei, les corts es tanquen el 20 de juliol de 1423, amb un discurs dirigit a la reina Maria:

Senyora molt excellent: La Cort ha hoydes les gracioses paraules en grans offertes e profertes per vostra Senyoria fetes e offertes, les quals remercie a vostra

¹⁶⁷. *Ibid.* Lib. 4, tít. 22, cap. 18, p. 292.

¹⁶⁸. *Ibid.* Lib. 10, tít. 11, cap. 22, pp. 508-509.

¹⁶⁹. *Ibid.* Lib. 1, tít. 13, cap. 4, p. 41.

¹⁷⁰. *Ibid.* Lib. 10, tít. 4, cap. 1, p. 83.

¹⁷¹. *Ibid.* Lib. 8, tít. 1, cap. 2, p. 400.

*molt alta Senyora: Supplicant humilment aquella que sia de sa merce que axi com ho ha explicat e offert de paraula ho haia axi a memoria e metre ho en execucio, com la dita Cort e lo dit Principat de Cathalunya se offeren prests a vostra gran Senyoria de complir les coses per vos, Senyora, recitades, e fer tot ço e quant pusquen per servey, honor e benavenir del dit Senyor e de vos, Senyora, segons leyls vasalls e sostsmesos es stat acostumat fer per a llur Rey e Senyor.*¹⁷²

La família i altres assumptes

Les relacions de la reina Maria amb la família castellana són constants. Hi ha molts assumptes a tractar entre la reina i el seu germà el rei Joan II, la seva sogra Elionor i el seu cunyat l'infant Joan. Ja ho hem anat trobant al llarg d'aquest treball. Les relacions de les dues famílies Trastàmara, la de Joan II i la reina Elionor passen per moments difícils. Amb el temps no milloraran, ans al contrari. Hi ha massa ambició i interessos entre els nobles castellans i els infants d'Aragó, els dos fills d'Elionor, Enric i Joan. El rei Joan i la reina Maria s'estimen i no tenen cap punt de fricció.

Els conflictes són constants entre el triangle format pel rei Joan, l'infant Enric i l'infant Joan. De fet, Joan II no actua espontàniament, està condicionat per Alvaro de Luna. El favorit cada vegada té més poder sobre el rei i el regne. Maria sempre que escriu al seu germà ho fa al favorit, amb el qual manté un to molt cordial, diplomàtic. No hi ha cap decisió important del rei sense que passi per Alvaro de Luna. Zurita el presenta com un hàbil intrigant que s'esforçava en enfrontar el rei amb els cunyats: *no fue Alvaro de Luna buen medianero con el lugar y privanza que tenía con el rey para poner concordia entre los infantes; antes secretamente procuró de desavenir al rey de entrambos.*¹⁷³

El rei Joan no va perdonar l'ofensa que l'infant Enric li va fer patir en els fets de Tordesillas. Quan va trobar l'ocasió, al 14 de juny de 1422, es va venjar, el va enganyar i el va fer empresonar a l'alcàsser de Madrid, acusant-lo de conspiració i de fer pactes secrets amb el rei de Granada.¹⁷⁴ El pànic va córrer entre els partidaris d'Enric i, sobretot, va afectar a la seva esposa Caterina, la germana del rei Joan, la qual va fugir cap al regne de València, acompanyada del conestable de Castella, Ruy López Dávalos, de l'*adelantado* Pero Manrique i altres, també acusats de conspirar amb Enric. Les acusacions eren falses, ordides per Alvaro de Luna, però es van utilitzar per embargar els bens d'Enric i dels fugitius. Alvar de Luna va ser nomenat, poc després, el nou conestable.¹⁷⁵

La fugida de Caterina amb els dos alts oficials va sentar molt malament al rei Joan. Va reclamar els fugitius al rei Alfons, sense èxit:

Despues desto, habido el Rey Consejo, determinó hacer saber al Rey de Aragon la prision del Infante Don Enrique su hermano, é las causas porque lo mandar prender; é haciendole saber como la Infanta Doña Catalina, su hermana, contra su voluntad é contra sus expresos mandamientos, era venida en sus Reynos [...]

¹⁷². Cortes de Cataluña... op. cit. p. 580.

¹⁷³. Zurita, op. cit. (vol. 5, Lib. XIII, cap. IX) p. 554.

¹⁷⁴. Després, Enric va ser traslladat al castell de Mora on estava el comte d'Urgell, el qual va ser traslladat a l'alcàsser de Madrid. Zurita, op. cit. p. 571.

¹⁷⁵. Luís Suárez, Los Trastámaras... op. cit. pp. 84-86.

*rogándole afectuosamente que hiciese que la Infanta se fuese para él, é le mandase entregar al Condestable Don Ruy Lopez Dávalos, y al Adelantado Pero Manrique y á otros qualesquier caballeros que á sus Reynos fuesen pasados.*¹⁷⁶

Aquest fet va complicar les relacions entre els dos regnes i la pròpia família. La reina Maria manté els seus contactes amb la cort castellana i no es vol enfrontar amb el seu germà Joan II. La seva actitud és prudent.

En una carta que escriu la reina a Alvaro de Luna, abans d'aquest esdeveniment, podem copsar la bona relació existent:

*Mossen alvaro vuestra letra hemos recibida a la qual vos respondemos que creemos fermament e siempre havemos ovido en vos confianza que sodes presto de fazer todas cosas que complen servicio del senyor Rey e nuestro E por esto entre los otros en special hemos scripto e screvimos sobre la expedicion delos afferes del dito senyor Rey e nuestro Porque vos rogamos que metiendo en expedicion buestra intencion affeccion e voler dedes manera e fagades con el Rey de Castiella nuestro caro e amado hermano que los afferes del dito senyor Rey e nuestros sean desembargados segunt es necessario [...] regradamos al dito Rey las mulas rogando vos aquellas nos enbiedes prestament como las haya muyto necessarias...*¹⁷⁷

El mateix dia la reina escriu al seu germà: *vos notificamos como sobre algunos afferes tocantes grantment servicio e bien havenir del senyor Rey nuestro caro marido e senyor nuestro havemos plenamente informados con nuestra letras a los amados e fieles Conseylleros del dito senyor Rey e nuestros el arcediano de niebla e en bernal de gallach e en luy de aguilo...*¹⁷⁸ Maria manté els seus representants i gestors prop de la cort.

Quan Caterina entra en territori valencià, la reina Maria actua amb cautela, segons ens explica el cronista:

*Despues que la Infanta Doña Catalina partió de Segura, estuvo algunos dias en la Muela, lugar del Duque de Gandia; é porque les pareció no estar allí bien seguros, embió demandar seguro á la ciudad de Valencia para poder estar en ella, é probólo de haber de la Reyna de Aragon Doña María, su hermana, la qual no sabiendo si enojaria en ello al Rey su señor é su marido, é por no enojar al Rey su hermano á quien mucho amaba, no le quiso dar. E pasados bien dos meses que habian estado en el dicho lugar del Duque de Gandia, plugo á la cibdad de Valencia de otorgar el seguro é guyage; y es de creer que pues tanto tardaron, lo darian con licencia del Rey de Aragon, é así pareció adelante, porque el Rey de Aragon desculpábase diciendo que no podia ir contra el guyage que la cibdad de Valencia habia dado; el qual otorgado por la cibdad, la Infanta fué a Valencia, é con ella el Condestable, é fué rescebida muy solemnemente, así como si fuera mandado por el Rey su señor, é cada dia le hacian presentes é servicios.*¹⁷⁹

Segons aquesta interpretació, Maria no hauria ajudat massa a Caterina per no enfrontar-se amb el rei Joan. La realitat és que Caterina es acollida a la ciutat

¹⁷⁶. García de Santa María, *op. cit.* (1422, cap. XV) p. 419.

¹⁷⁷. Barcelona, 19 març 1422. ACA, reg. 3218, fol. 2.

¹⁷⁸. Barcelona, 19 març 1422. ACA, reg. 3218, fol. 1v.

¹⁷⁹. García de Santa María, *op. cit.* (1422, cap. XVIII) p. 420.

de València i que ni Maria ni Alfons ho impedeixen. Però tot resulta una mica estrany perquè més normal hagués estat que Caterina anés a la cort de la seva germana Maria. Potser Caterina no es refiava de Maria. La relació entre les dues germanes sembla distant, sense que sapiguem el motiu. Ho podem comprovar en alguna de les cartes que escriu la reina a Caterina:

Muy cara e muy amada ermana recebida vuestra carta e entendida la crehencia de diego ffernandez de molina vos regraciamos mucho la buena affeccion que mostrays en deseyar saber la salut de nuestra persona e havemos muy gran plazer como havemos sabidoria dela vuestra salut alo que dezis que haveys deseyos de beyer nuestra persona el complir del deseyo ha stado e sta en vuestra libertat e como dize el savio antiguo no vale deseyar lo que de si mesmo puede recabdar E lo que dezis que deveys seer scusada de culpa por non seer venida a nos vos respondemos que por tanto vos havemos scrito tantas vezes e embiados mensageros como entendiamos e entender todo el mundo que por conservacion de vuestra persona e de vuestra honestat e de todo vuestro bien en nenguna parte non podriades morar tan bien en este Regno como en nuestra corte e con nos e por ende por render nuestro deudo e por fazer el devido e por el gran deudo que havemos con vos havemos tanto trebaiado en vuestra venida e sabe nuestro senyor Dios que esta es la intencion e la verdat el qual nos hara por scusada desta manera mas largament havemos splicada nuestra intencion al dicho diego fferrandez al qual dareys fe e crehença assin como si personalment vos lo deziamos.¹⁸⁰

La carta desmenteix la versió del cronista. Maria volia acollir la seva germana i va ser Caterina qui no va voler anar a la seva cort. La reina està dolguda, renya a Caterina i no accepta les excuses. Havien passat més de tres mesos i encara no s'havien trobat les dues germanes. Devien ser molt diferents. Caterina era famosa per la seva bellesa. En la carta de Maria se l'anomena: *la inclita e magnifica la infanta Dona Catalina de castiella nuestra muy cara e muy amada ermana*. És una fórmula protocol·lària però lo de *magnifica* pot ser al·lusiu al seu físic. Maria havia estat destinada des de petita a casar-se amb Alfons que el destí havia convertit en rei. Caterina no havia tingut tanta sort i s'havia casat, mig per força, amb Enric. Maria podia estar gelosa de la bellesa de Caterina, però aquesta li podia envejar la posició i el poder que tenia com a reina i esposa d'Alfons. En una altra carta, trobem que Caterina segueix lluny de Maria:

Muy cara e muy amada ermana recebida havemos vuestra carta a la qual vos respondemos que havemos plazer del buen proposito scrito e voluntat que havedes de venir anos por quanto nos parece sea seyer la millor e mas segura via para vos e para vuestros fechos e vuestro bien e quando querades venir havemos plazer de vuestra venida por la dita razon E sabe nuestro senyor que esta fue e es nuestra intencion e voluntat por que hauremos plazer de vuestra venida e hauriemos mayor si ya lo hoviessedes exiqutado E en los fechos de nuestro muy caro e muy amado ermano el Infant marido vuestro treballariemos e faremos todo que podremos en manera que las obras sean testimonio de nuestra buena intencion.¹⁸¹

---

¹⁸⁰. Monestir de Pedralbes, 6 novembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 35.

¹⁸¹. Barcelona, 2 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 60.

La reina no ha aconseguit veure Caterina. En la carta sembla que vulgui apartar la desconfiança de la seva germana. La reina farà el possible perquè sigui alliberat Enric, sense, de moment, aconseguir res. Maria escriu a Alvaro de Luna a principis de 1423. Encara estan per resoldre els problemes familiars:

*Mossen Alvaro recebida vuestra carta vos respondemos que nos havemos por recomendado a Tello de guzman por apoder passar e por a todas aquellas cosas que cumplan asu spachamiento e servicio de nuestro muy caro e muy amado hermano el Rey de Castilla Otrosi nos havemos dada e damos toda obra e manera que nuestra muy cara hermana la infanta dona Catalina venga aca e sea con nos porque creemos que cumplira mas al servicio del dito rey e a la honestat dela dita infanta...*¹⁸²

Al febrer encara no s'havien trobat les dues germanes. Maria li diu a Caterina que ja li pagarà els hostals si això impedeix el seu viatge per anar a veure-la.¹⁸³

El rei Joan va enviar uns ambaixadors a Barcelona, a la reina Maria, per explicar tot el que havia passat i reclamar els refugiats. La reina envia excuses al seu germà perquè no ha pogut respondre aviat: *los dichos embaxadores de part vuestra nos han exposadas ciertas cosas a las cuales por grandes ocupaciones de negocios que hemos [...] en las Cortes que celebramos en la Ciudad de barchinona et por el spaxamiento del Infante don pedro [...] no hemos podido responder...*¹⁸⁴

Maria escriu al rei Alfons per demanar instruccions sobre què fer amb l'assumpte dels germans: *Dels affers de castella ques son seguits [...] del infant don Enrich vostre car germa e meu aixi com es dela infanta e conestable e altres que en vostres Regnes se son entrats porque us supplich humiltment a vostra gran senyoria que sia merce de aquella dar fe e creença sobre los dits affers...*¹⁸⁵

Al març, Maria intenta, una vegada més, convèncer, sense èxit, a Caterina de que vagi a Barcelona: *por causa dela embaxada del senyor Rey que va en Castilla por la liberacion de nuestro muy caro hermano el infante vuestro marido [...] que dando fe e creencia al dito bayle le querades responder de vuestra final intencion.*¹⁸⁶ Caterina no es mou de València.

Una ambaixada del rei de Castella també havia estat enviada a Nàpols per donar la versió oficial dels fets. Com que l'infant Joan va restar en el bàndol d'Alvaro de Luna i va rebre bens confiscats, la situació esdevenia complicada. El rei Alfons va actuar amb prudència, encara que va demanar a Joan II que per raons de parentiu el seu germà Enric fos alliberat. Fins que no torna Alfons als seus territoris d'Aragó, la situació no canvia.

A l'estiu de 1422, Maria estava passant una temporada al monestir femení de Pedralbes, un lloc més alt, fresc i tranquil que la propera ciutat de Barcelona.¹⁸⁷ Els assumptes de la Cort general catalana ja no exigien la seva presència contínua; estaven en mans dels proveïdors de greuges que encara no havien acabat. Malgrat

¹⁸². Barcelona, 18 gener 1423. ACA, reg. 3168, fols. 89v, 90.

¹⁸³. Barcelona, 11 febrer 1423. ACA, reg. 3168, fol. 109.

¹⁸⁴. Barcelona, 12 setembre 1422. ACA, reg. 3218, fol. 54v.

¹⁸⁵. Monestir de Pedralbes, 26 setembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 2v.

¹⁸⁶. Barcelona, 26 març 1423. ACA, reg. 2962, fol. 49.

¹⁸⁷. El monestir de Pedralbes era de monges clarisses. Havia estat fundat al 1326 pel rei Jaume II i la reina Elisenda de Montcada. Acollia filles de famílies nobles i estava sota la protecció directa del Consell de Cent de Barcelona.

tot, Maria no està de vacances, la seva feina no s'acaba i ha d'atendre molts assumptes dels regnes de la corona d'Aragó, tan diversos, i cadascun amb els seus problemes específics. Per altra banda, les preocupacions pel seu marit i la seva empresa no cessen, a més dels ensurts que li dona la família castellana que ja he esmentat. El monestir li donava pau i ocasió de resar i meditar amb més tranquil·litat.

De l'abundant documentació registrada, he escollit algunes cartes sobre coses ben diverses perquè ens donen una perspectiva bastant polifacètica de la vida i obra de la reina. Maria era molt religiosa i es preocupava per portar una vida exemplar. Demana, de vegades, consell o ajuda espiritual a diversos religiosos, com pot ser el cas que veiem a continuació. Escriu una carta al prior de la cartoixa de Scala Dei que es trobava força lluny de Barcelona (comarca del Priorat) perquè li enviï un frare:¹⁸⁸

*Venerable prior. Jatsia la venguda de frare bernat de ribes nos fos necessaria empero per contemplacio vostra e del monastir nos ha plagut fluxar per tot lo mes dagost proper passat segons vostra resposta per tal ara ques passat lo dit mes com lo haiam de gran necessitat per affers tocants no menys laor de nostre senyor que servei del senyor Rey e nostre pregam vos affectuosament que per venir a nos lo dit frare bernat e per nos trametre aquell en nostres lochs li vullats donar licencia.*¹⁸⁹

La reina també escriu al frare Bernat perquè hi vagi ja que el necessita. Ha hagut d'esperar un mes però la reina insisteix. Devia ser un bon conseller espiritual. Maria potser tenia problemes de consciència per algunes decisions que havia de prendre. No era fàcil governar i fer justícia.

El mateix dia, la reina envia una carta a Pere Ferrer, justícia de la ciutat de Mallorca, perquè siguin castigats uns crims comesos:

*Nos vos havem dat [...] al lochtinent de governador daqueix Regne en la causa de inquisicio que manam fer contra mossen Ramon de sent marti axi dela mort de la segona muller sua com deles metsines dela primera de que lo dit mossen Ramon es inculpat E aço havem fet axi per confiança de vostra diligencia com per totra sospita per que us manam expresament e us encarregam prestament que en la dita inquisicio axi del crim com del altre ab soberana diligencia entengats e guarts vos que lo dit mossen Ramon no sia donat a ferma alguna ne admes a composicio ne a remissio mes diligentment sia guardat segons daço scrivim largament al dit lochtinent...*¹⁹⁰

Es tractava d'un home acusat d'enverinar les dues dones que havia tingut. La reina envia ordres d'investigar els crims i de que es faci justícia implacablement, sense possibilitat de rebaixar la condemna que, encara que no es digui en la carta, era la pena de mort.

La reina s'ocupa d'altres casos de justícia que, de vegades, són recomanacions als qui han d'exercir-la. És el cas de Martin Dulla que vol anar a servir al rei Alfons i té un tema pendent a Montalban. Maria el recomana al

---

¹⁸⁸. La cartoixa de Scala Dei va ser fundada per Alfons II el Cast al 1194. Va ser un important cenobi.

¹⁸⁹. Pedralbes, 17 setembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 1.

¹⁹⁰. Pedralbes, 17 setembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 1v.

comendatari fra *Gonçalvo dixar* (Híjar): *Havemos escrito por otras letras nuestras a los justicia e jurados daquexa villa sobre la question que es entre el fiell nuestro Martin dulla vezino daquexa villa de una parte e los bienes de miguel dela cueva e Salamon albala jodio e otros dela otra parte [...] fagades fazer justicia espachada en manera quel dicho Martin sen pueda tornar breument en el servicio del senyor Rey...*¹⁹¹

La reina es troba, en aquell moment, a les portes de Barcelona, al monestir de Valdonzella.¹⁹² Pensava sortir de Barcelona i posar-se en camí, potser, cap a l'Aragó. Necessitava diners. Reclama les *cenés* als jurats de les Aldeas de Daroca: *Hombres buenos como por causa dela expedicion del inffant Don Pedro nuestro muyt caro e muyt amado ermano hayamos tanto provedido e encara empenyado que daqui non podemos partir sin alguna subvencion laqual de vosotros esperamos asi como aquellos que en las necessidades no havedes acostumbrado fallar...*¹⁹³

També es dirigeix, pel mateix motiu econòmic, al castellà d'Amposta, fra Alvaro de Luna (portava idèntic nom i cognom que el cambrer major i favorit del rei de Castella): *Castellan como por razon de nuestra partida hayamos tan gran menester de dineros que toda quexa es tarda e todo muyto es poco muy afectuosamente vos rogamos que de los cinco mil florines dedes a jaimé piquer que ha largo poder de nos dos mil florines...*¹⁹⁴ I continua la reina explicant en la carta com s'han d'assignar els florins restants d'una quantitat que consisteix en un préstec. L'estil de la reina és ben clar i directe.

De Castella també va rebre diners. En dona les gràcies a Fernando Alonso de Robles, comptador major del rei Joan: *He sopida la buena obra que por honra nuestra haveys fecha en el desempatxamiento den Bernat de Gallach la qual cosa mucho vos regradamos...*¹⁹⁵

Escriu una carta al *amado e devoto nuestro* Alvaro de Luna *cambbrero mayor del Rey de Castilla* per donar-li les gràcies de les notícies rebudes:

*Alvaro de luna de vuestra carta havemos hovido muy gran plazer como por aquella havemos sopido quela Reyna de Castilla nuestra muy cara e muy amada hermana ha parida una fija porque vos regradamos mucho la buena nueva que nos haveys embiado Rogando vos muy afectuosamente que de las nuevas de alla nos querades daqui adelant certificar e los nuestros afferes haver por recomendados E desto nos faredes plazer muy grande el qual hauremos siempre a memoria.*¹⁹⁶

Maria, l'esposa de Joan II, havia tingut una nena, la primogènita, el dia 5 d'octubre de 1422, a Illescas. Li van posar per nom Caterina. El rei Joan va estar molt content.¹⁹⁷ Uns mesos més tard, Joan II va fer la presentació oficial de la seva filla a Toledo acompanyat per tota la cort i els principals senyors del regne. No va faltar l'infant Joan que estava amb molt bones relacions amb el rei i havia

---

¹⁹¹. Monestir de Vandonzella, 30 setembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 5v.

¹⁹². El monestir de Valdonzella estava fora les muralles de la Barcelona medieval. Era de monges del Císter. Acollià a filles de nobles. S'hi va retirar la reina Margarida de Prades, viuda de Martí l'Humà.

¹⁹³. Pedralbes, 3 Novembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 35v.

¹⁹⁴. Barcelona, 3 novembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 36.

¹⁹⁵. Valdonzella, 21 novembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 46.

¹⁹⁶. Valdonzella, 22 novembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 46.

¹⁹⁷. García de Santa María, *op. cit.* (1422, cap. XX), p. 421.

ocupat possessions que havien estat del seu germà Enric, encara tancat a la presó. Segons el cronista, Joan va jurar al rei que: *que desde entonces habia á la Princesa por Reyna é Señora en estos Reynos de Castilla é de Leon; é que guardaria su vida é salud é todo su servicio...*¹⁹⁸ Fins i tot l'infant Joan va agafar la petita als braços perquè tots poguessin besar-li la mà i fer-li homenatge.

Les notícies que rep Maria les va transmetent al rei Alfons. En una carta li explica que ha mort l'arquebisbe de Toledo (Sancho de Rojas, el que havia governat Castella alguns anys, al costat de la reina Caterina de Lancàster). Maria informa a Alfons de quina persona es deia que anava pel càrrec: un germà d'Alvaro de Luna. La reina li deia al rei, en la carta, que no s'havia trobat bé i que no li escrivia de la seva mà: *per la gran dolor de cap que soffrir jo no haia pogut scriure de ma ma Suplich a vostra merce quem haia per scusada en aquesta letra...*¹⁹⁹ Maria està esgotada i es troba malament. No es va moure de Barcelona i va passar un mal hivern. El majordom i el camarlenc s'ocupen de molts assumptes però ella havia de decidir i supervisar.

La reina té especial interès en les ordes monàstiques per millorar o reformar les seves pràctiques. La relaxació, la simonia i les intrigues, entre altres defectes, donaven mala imatge d'alguns cenobis. Trobem diverses cartes de la reina als abats dels monestirs de Scala Dei, Poblet i altres. Sembla ser que han de canviar l'abat del monestir cistercenc de Veruela i la reina demana als abats que hi han d'intervenir, que ho facin correctament. Veiem el que diu la reina en la carta dirigida a l'abat de Scala Dei:

*Venerable Abat entendido havemos que havedes procedido contra el Abbat de beruela e quel processo es ya cerrado e cerqua de finir por la devocion que havemos a vuestra religion hayamos muyto a corazon el buen stamento del Monasterio de beruela assaç singular e insigne el qual deseades en bernal prelado seyer esleydo portando muy affectuosament vos rogamos e vos exortamos que caso que privacion o deposicion del dito Abat o nueva eleccion de otro se deva fazer la dita eleccion se faga curosament e que a todos los negocios conventuales del dito Monasterio hi desean presentes e en otra manera vos hayades en la dita eleccion por forma que defecto o vicio alguno en la celebracion dela dita eleccion non se pueda imputar. Car nolo tollerariamos con paciencia.*²⁰⁰

Maria manté correspondència amb la seva sogra, la reina Elionor i la seva filla, la infanta Elionor. Havia rebut cartes seves preguntant per Alfons i en Pere. En la carta a la reina, entre altres coses, li diu que fa dies que no rep notícies:

He ovido muy gan plazer dela fija que la Reyna de Castilla vuestra fija e mi muy cara hermana ha parido. Del Senyor Rey vuestro fijo e mi muy caro marido e senyor certifico a vuestra excellencia que es bien sano e en gran prosperidad de sus aferes por gracia de nuestro senyor Es verdat que dias ha que por mar ne por tierra no ha venida nueva alguna creo quen sean en causa los grandes temporales que ha fecho e aguas con nieves De vuestro fijo el infante don pedro [...] he

---

¹⁹⁸. *Ibid.* (1423, cap. I) pp. 422-423.

¹⁹⁹. Valdonzella, 18 novembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 51v. El nou arquebisbe nomenat pel papa va ser Juan Martínez, degà de Toledo, d'acord amb el rei Joan i la seva cort. García de Santa María, *op. cit.* p. 421.

²⁰⁰. Barcelona, 2 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 61.

*sopido que era ya son salvamiento acerca del Reyno de Napoles e que en todo lugar e puerto endo haia legado non le han fecho sino todo servicio plazer e gasayado[...] perdonar me como no vos scrivo de mi mano car non puedo por causa dela fiebre quartana dobla que tengo segund a dios plaze.*²⁰¹

Al final de la carta Maria s'excusa de no poder escriure personalment. Està malalta amb febre quartana (que anava i venia cada quatre dies). Les febres intermitents, la terçana, la quartana, són pròpies de la malària. La reina havia agafat aquesta malaltia infecciosa que, de vegades, podia provocar la mort, causada per la picada del mosquit *Anopheles*. Lluís Comenge explica amb quins remeis intentaven els metges de l'època curar la malària: plantes medicinals, purgues i sangries, entre altres.²⁰² Maria ho va passar molt malament però se'n va sortir.

Per alegrar una mica la seva trista vida de malalta, la reina demana que li portin un papagai: *Nos scrivimos a Martin diez daux lugarteniente de bayle general de aquest Regno que nos envie nuestro papagay que vos tenedes por que vos mandamos quelo liuredes al dito Martin diez.*²⁰³ El papagai devia ser algun obsequi que li havien fet a Saragossa i que Maria havia deixat a un home, del qual no recorda el nom, perquè li tingués cura. Escriu també al lloctinent del batlle general d'Aragó, dient-li que preguntí per ell a Agnès d'Arinyo, muller de mossén Miquel de Torrellas.

Dues llargues cartes envia Maria al seu marit en un mateix dia. Li explica esdeveniments i li demana el parer sobre algunes coses. A continuació transcriu la carta que parla de tres temes totalment diferents:

*A vostra gran senyoria he scrit diverses vegades del matrimoni de dona yolant de sicilia ab lo comte de Nievla supplicant a vostra merce que men degues respondre lo comte de luna son germa non vol fer ajuda de res perque sia merce de vos senyor manarme ço que sia vostre voler car no hise a present altre matrimoni E sil comte no ha prestament resposta fincara ab altra car ab sobres de prechs lo he retengut fins ara sperant vostre manament Aximateix molt alt senyor la vezcomentessa Dilla es morta es mogut matrimoni del vezcomte ab vilaraguda per que suplich a vostra excellencia quem vulla manar ço que a vos ne sia plasent Et al cars que ho haiats per acceptable ordenar com e de hon hisque laxovar Crech sap vostra merçe la bregua e rumor que hagueren alguns freners desta Ciutat ab alguns dela companya del Infant Don Pedro supplicant me ab gran instancia dudsdes persones quels ho remeta perque sie vostra merce manarme ço que lin sia plasent Car sens vostre manament non he volgut res fer [...] Del fet dels provehidors dels greuges ab deliberacio del Consell he fets venir açi dues vegades los diputats els consellers de Barchinona no han volgut scoltar tracte ne dar loch a spedient sino que fan enantar los provehidors en axi que per inhibitoria ne per res no son volguts aturar yols he feta presentar altra inhibitoria ab dret de peritacio de actes e ab grans motius e faç mon proces ab aquella maior delliberacio e maturitat que puix e aço que daçi avant sich procehira vostra senyoria ne sera consultada.*²⁰⁴

²⁰¹. Barcelona, 8 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fols. 65,65v.

²⁰². Luis Comenge, *La medicina...* op. cit. pp. 20-23.

²⁰³. Barcelona, 5 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 64v.

²⁰⁴. Barcelona, 11 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 71.

Del matrimoni de Violant de Sicília ja se n'ha parlat en pàgines anteriors. Com recordarem, Alfons l'havia volgut casar amb el duc de Gandia però aquest s'hi va negar. Es va pensar en un altre noble, el comte de Niebla, el qual demanava 30.000 florins per l'aixovar. La reina demana a Alfons que doni una ràpida resposta i li digui d'on pot treure els diners perquè, si no, el comte buscarà una altra noia per esposa.²⁰⁵

Maria explica també com s'està tractant un altre matrimoni entre el vescomte d'Illa, el qual ha quedat viudo i una filla dels Vilaragut. El rei ha de donar el consentiment i dotar-la. Es devia tractar d'Elionor de Vilaragut una dama de la cort de Maria.²⁰⁶ Dos dies després de la data d'aquesta carta, Maria en dirigeix una altra al vescomte demanant-li que vagi a veure-la per un assumpte que ja li explicarà personalment. Podia tractar de dit matrimoni.²⁰⁷

La reina li pregunta al rei què ha de fer sobre una reclamació (no diu exactament quina) referent a la baralla que havien tingut els homes de l'infant Pere amb uns altres de Barcelona. Van estar a la ciutat un mes (setembre) a l'espera de que sortís l'estol; massa temps per uns homes castellans amb ganes de lluitar.

Ja al final de la carta, Maria escriu una postdata en la qual dona compte a Alfons de la inflexibilitat dels diputats i dels consellers de Barcelona respecte als greuges. S'empren uns termes jurídics dels quals sembla molt assabentada la reina. No li tocarà cap més remei al rei que reparar tots els greuges.

En l'altra carta, Maria li comenta al seu marit notícies de Castella i altres sobre la possible mort del papa Benet XIII:

La pus darrera nova que de Castilla he sabuda per letres den bernat de gallach que mort larchabisbe de Toledo linfant don Johan germa vostre e meu Alvaro de luna lalmirant e fferrando alfonso de roures han feta liga molt secreta ab gran magestat de cert un cor un voler e que non faça un res sens altre E al infant don Enrich [...] es diu que li han mesos grillons [...] La Reyna de Castella germana vostra e mia ab la Infanta vostra naboda e mia es entrada en Toledo e apres lo Rey vostre germa e meu per fer la fffesta de la nativitat dela dita Infanta e fer la jurar per primogenita [...] Sancho romero secretari del dit Rey tracta ne quel dit Alvaro fos en alguna manera tirat o apartat o retret de ne haver tant gran familiaritat ab lo dit Rey han lo lançat del dit offici e de cort Aximateix los dessus dits tracten e ordexen de gitar e mudar diversos altres officis e beneficis dela dita cort es veritat que axi com los mes del Regne han en odi los dessus dits Aximateix han en odi lo proces fet al dit infant don Enrich lo capitol de Toledo ha feta eleccio del Archabisbe dela persona del Dean qui ha nom don Rodrigo de riação [...] Lo prohóm olim (en altre temps) benet de paniscola (Peníscola) ha fets sis cardenals dos dells qui son ab ell ço es Julia de Cobas e Eximeno Dahe e aquests dos ha publicats e los quatre son de ffrança mas encara no son publicats [...] Ensemps ab aquesta nova hagui letra com lo dit prohóm stave mal e alguns dehien que era mort Jo dubtant que aço no fos principi dalguna gran novitat he

²⁰⁵. Més endavant el comte de Niebla va acceptar el matrimoni amb Yolant sense cobrar el dot, segons li explica Maria al rei Alfons en una altra carta del 4 de febrer de 1423. ACA, reg. 3168, fol. 104. Es van celebrar els esponsoris per poders però el comte no anava a recollir a la núvia i la reina li ha d'escriure perquè ho faci. Barcelona, 22 maig 1423. ACA, reg. 2962, fol. 69v. Per fi, Violant de Sicília es enviada al comte de Niebla el 5 de juny de 1423; la reina li diu que *confiamos que en esto mostraredes amorio a la dita dona violant* (un bon consell). ACA, reg. 2962, fol. 79v.

²⁰⁶. ACA, R.P. reg. 541, fol. 186.

²⁰⁷. Barcelona, 13 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 72.

*trames cuytadament un hom a paniscola per saber la veritat del accident del dit prohoms e he trameses aquelles provisions que he pogut per [...] si possible es que sil prohoms moria no fos feta nova eleccio sens que vostra excellencia primerament no fos consultada Item que en tal cas totes reliquies tresor joyes libres e altres coses dela igleya fossen conservades...*²⁰⁸

Interessantíssims són els dos assumptes que tracta Maria en la carta. Maria explica les intrigues de la cort castellana i els odis que s'estan desenvolupant entre els dos bàndols. L'infant Joan ha pactat secretament (però ho saben Maria i altres) amb Alvaro de Luna, l'almirall de Castella i un altre, mentre el seu germà Enric està a la presó amb grillons. Els intents del secretari del rei Joan per apartar-lo d'Alvaro de Luna han fracassat i ha estat expulsat. Ha estat nomenat per arquebisbe de Toledo, el degà Rodrigo de Riaza (en lloc de Rodrigo, el cronista castellà va donar el nom de Juan Martínez, natural de Riaza). Maria explica que Alvaro de Luna havia intentat que ho fos el seu germà però no se'n va sortir.

Maria fa una relació de tot el que sap sobre Benet XIII, a qui anomena prohoms, no papa; que havia nomenat sis cardenals; que estava molt malalt i, fins i tot, que potser havia mort. Maria ha pres mesures per tal de preservar el tresor, els llibres, les relíquies i altres coses valuoses que tenia Benet al castell de Peníscola. Però el papa Luna encara no s'havia mort i resistirà fins al 30 de maig de 1424.²⁰⁹

En una carta que la reina escriu a Berenguer de Bardaxí, justícia d'Aragó, li reclama la subvenció que se li havia concedit al rei Alfons: *la subvención quel senyor Rey spera daquex Regno [...] es de gran priesa e necessaria quel negocio se avance tanto como possible sea...* Maria li diu que tan aviat com pugui anirà a l'Aragó però encara no està del tot bé: *hyremos al menos las jornadas de raposo E confiamos en nuestro senyor que la fiebra sera quitada de nos segund por gracia de dios es ya quitada la una terciana assi que finque en quartana simple.*²¹⁰ Maria estava millorant de salut, segons hem pogut llegir.

La reina escriu dos dies després al rei Alfons per a informar-lo dels dos assumptes econòmics i polítics més dificultosos d'aquell moment: l'assumpte del cobrament de la subvenció d'Aragó i la resolució dels greuges catalans. Sobre el primer Maria li diu: *en aquest fet se poguessen preveure algunes lagunes e dificultats, empero lexada la anada que volia fer en Rossello jassia profitosa me dispongui per acostarme vers Arago o almenys no lunyarme...* Als greuges li dedica la reina moltes línies explicant tots els detalls: *Del fet dels greuges molt alt senyor a vostra altesa derrerament he scrit com amb delliberacio del consell havia fet venir aci dues vegades los deputats e Consellers de barchinona e que no havien volgut star amon juhi ni scoltar tracte ne dar loch a expedient sino que fahien e fan enantar los provehidors...*²¹¹

A primers de gener (1423), Maria està molt contenta perquè ja se li ha marxat la febre i en diverses cartes que escriu a les dones de la família així els ho comunica: a la germana Caterina, a una tia Elionor, casada amb Pedro Manrique, *adalantado de lleon*; i a Blanca de Navarra, a la qual li dóna l'enhonorabona per una filla que ha tingut: *Otrossi vos certifficamos que la dolencia que haviamos por*

²⁰⁸. Barcelona, 11 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fols. 71,71v,72.

²⁰⁹. *Dietaris de la Generalitat...* op.cit. p. 40.

²¹⁰. Barcelona, 19 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 72v.

²¹¹. Barcelona, 21 desembre 1422. ACA, reg. 3168, fol. 76, 76v.

*merced de nuestro senyor ses quitada de nos [...] Otrosi havemos muyt gran plazer dela fija que haveys parida.*²¹²

Són molts els assumptes que passen per les mans de la reina Maria. Manté correspondència amb la família reial portuguesa, amb la qual està emparentada, per algunes qüestions de govern, però aprofita per saludar a les dones de la família de manera afectuosa, segons podem llegir a continuació en una carta enviada a la infanta Isabel de Portugal:

*Muy cara, e muyt amada prima la salud e buen stamieto de vos e de vuestro padre e de vuestros hermanos deseamos mucho saber assin como aquellos por quien querriamos tanta honra, e buena ventura quanta nos misma deseamos, por que vos rogamos afectuosament que algunas vezes nos ende querades certificar del muy alto senyor Rey marido e senyor nuestro muy caro e de nos vos certifficamos que somos por gracia de nuestro senyor bien sanos e el dito senyor Rey segund somos certifficada por letras es en el Regno de napoles gloriosament, e victoriosa e en gran prosperidat de sus afferes de la qual cosa creemos que vos e todos los otros qui bien lo quieren hauredes e hauran muy gran plazer E saludat me mucho los dichos padre e hermanos vuestros E sea vuestra special guarda la santa Trinidad E si algunas cosas vos son plazientes scrivit nos las car nos las compliremos de buena voluntat.*²¹³

El correu porta al mateix temps una carta per a l'infant Eduard, primogènit de Portugal, en la qual la reina li comunica com ha actuat en el cas del crim i robatori d'un mercader portuguès:

*Muy caro e muyt amado primo luego que a nos fue notificado que quatro malos hombres havian salteado enel camino cerca quatro leguas desta ciutat un mercader llamado pedro alfonso el qual se dize que fue natural de Santaren daquex Regno fiziemos con gran diligencia buschar los malfaytores delos quales non pudimos alcanzar sino uno dellos el qual por justicia havemos condepnado a muerte e fecha exequitar la sentencia e todas las cosas quel dito mercader con si portava que havemos podido haver [...] en esta Ciudad en lugar seguro fechos conservar por a los fijos del dito mercader e para aquellos a quien pertenezcan, los otros tres malfeytores con gran apriosa son fuydos [...] al Reyno de ffrancia, los quales jatsia con gran diligencia buscados no pudimos haver...*²¹⁴

Els lladres van matar el mercader a prop de Barcelona. Només un va ser capturat, condemnat i executat; els altres tres van fugir a Franca. Les mercaderies que s'havien pogut recuperar les guardaven per als fills del mercader assassinat o pels qui fossin els propietaris.

En un altre assassinat d'un mercader, és la reina Maria la que demana justícia al rei de Granada, *Moley Hammet* (era Abu Abd Muhámmad VIII al Aysar):

Muy alto princep con gran querela havemos entendido que algunos mercaderes [...] induzidos de spirito dyabolico han muerto malament e fea dentro en su camara en la vuestra villa de Almeria Galceran Dezpou mercader dela Ciudad de

²¹². Barcelona, 6,12 i 13 gener 1423. ACA, reg. 3168, fols. 84v, 85, 85v.

²¹³. Barcelona, 4 febrer 1423. ACA, reg. 3168, fol. 103,103v.

²¹⁴. Barcelona, 4 febrer 1423. ACA, reg. 3168, vol. 103v.

*Mallorques [...] mandar fazer e dar los bienes del muerto al dito su padre assi como aquell quelos dreytos e la razon quieren que deva succeder al fijo pus es muerto sin fijos [...] vos rogamos [...] por deudo de justicia que aquella querades fazer e mandar ço es punir los ditos homicidas e fer cobrar los bienes del muerto a Andres bou mercader dela dicha Ciudad procurador del dicho padre del muerto el qual la present vos dara.*²¹⁵

En aquesta ocasió eren uns mercaders els que havien comès el crim per robar els béns d'un altre mercader mallorquí, en la ciutat d'Almeria. La reina reclama justícia i que siguin entregats els béns del mort al representant del seu pare. La vida dels mercaders corria perill sovint, encara que, en principi, es respectava la llibertat comercial entre els diversos estats.

Hi ha un altre cas interessant a ressaltar per la complicada situació que representa. Maria consulta en una llarga carta a *micer* Bernat Ferrer, conseller del rei Alfons, què ha de fer sobre el cas d'uns mercaders moros de la ciutat de València que portaven mercaderies i unes esclaves d'Orà en una coca (embarcació medieval) i que havien d'anar al regne de Granada. Una nit el patró del vaixell, *induhit de maligne sperit no tement deu ne la senyoria temporal*, havia fugit amb les mercaderies i els moros, fets presoners, i s'havia dirigit a l'illa de Menorca. A més, la reina explicava que algunes robes o bens eren dels genovesos o altres enemics del rei Alfons. Els mercaders valencians reclamaven les mercaderies.²¹⁶

Maria sempre està pendent del seu marit. Li envia diners, roba... tot el que Alfons li demana. Es desviau per complaure'l. En una carta que escriu la reina al secretari d'Alfons, Francisco d'Arinyo, li comunica que per Domingo Agostí li envia al rei diners i roba: *Havem treballat en haver los XXXVIII M. florins qui resten dela proferta dela Cort de Cathalunya e daquells havem complits los cambis e pagades les altres quantitats del senyor Rey nos ha manades, e lo restant entre florins draps e robes trametem al dit senyor ensemps ab XV M. florins que son venguts de Castella.*²¹⁷

Els 15.000 florins de Castella eren per a Maria, del seu dot. Tot ho envia, generosament, al seu espòs.

A la reina se li van complicar bastant els assumptes relacionats amb Castella des de que l'infant Enric va ser empresonat i Caterina, amb alguns nobles, es van refugiar a València. A part d'escriure al seu germà, el rei Joan, i a Alvaro de Luna, escriu també sovint a l'infant Joan, a Blanca, a la reina Elionor i a altres persones familiars o amigues. També envia una ambaixada a Castella, segons consta en una carta que escriu a la seva cunyada, Blanca de Navarra: *Reyna muy cara e muy amada hermana porque somos cierta quende hauredes gran plazer havemos encargados los venerables padre en cristo el obispo de Taraçona, mossen Gonçalvo de montroy mossen Alvaro davila e mossen S. Alfonso de solis embaxadores que por mandamiento del senyor Rey van en Castilla por conduzir e acompañar nuestra cara hermana la infanta dona leonor...*²¹⁸

Alfons tenia en projecte casar la seva germana Elionor amb l'infant de Portugal. Per aquest motiu volia que Elionor anés a Barcelona. A Castella no és ben rebuda aquesta idea, ni per la mare ni pel rei Joan. Maria escriu una carta a

---

²¹⁵. Barcelona, 4 març 1423. ACA, reg. 2962, fol. 40v.

²¹⁶. Barcelona, 12 març 1423. ACA, reg. 2962, fol. 45.

²¹⁷. Barcelona, 29 març 1423. ACA, reg. 2962, fol. 51v.

²¹⁸. Barcelona, 28 març 1423. ACA, reg. 2962, fol. 53.

una tia seva, a la que anomena Maria, perquè li enviï una neboda amb la infanta Elionor:

*Nos havemos scripto al senyor Rey del feyto de vuestra sobrina filla de don diego dela qual vos nos hayades scripto e a un non havemos ovido respuesta, Mas por quanto la infanta dona leonor deve venir agora aqui anos hauriamos por bueno que vos scriviessedes a la senyora Reyna que la dita vuestra sobrina viniessse agora con la dita infanta e creemos que lo fara E pues sea aqui nos faremos por manera que ella fincara aqui con nos e con la dita infanta...*²¹⁹

No acaben aquí els projectes de Maria per concertar matrimonis, aprofitant el de la infanta. Escriu també a Teresa Gonçalves que havia estat ama seva, per casar a la seva filla: *por quanto leonor vuestra filla es en edat de casar nos scriviessedes si es vuestra intencion de casar la aqui o en castiella Car sabiendo vuestra intencion entendiamos fazer le tractar algun buen matrimonio e non havemos ovido respuesta alguna de que somos maravillada...*²²⁰

No es reben respostes de Castella. La situació política no hi és favorable. Tenim una carta de Maria a la reina mare, Elionor, sobre el assumpte del matrimoni de la infanta:

*Recebida vuestra carta e otra delos embaxadores del senyor Rey esto mucho maravillada fablando con reverencia de vuestra alteza dela tarda deste negocio e mucho mas dela seguridat que se demanda por parte de nuestro muy caro hermano el Rey de Castiella de non casar nuestra muy cara hermana la infanta dona elionor con el primogenito de portugal Car el dito Rey deve pagar e fiar que atendido el gran deudo de sangre que es entre vos e el senyor Rey e el dito Rey de Castiella tal casamiento non se faria sin voluntad suya Empero adonar el dito Rey de Castiella quiera haver del todo tal seguridad Jassia superflua por quitar toda materia de mayor sospecha E por al dito Rey complazer e por que el negocio se desempaxe suplico a vuestra excelencia que vos plaga fazer liberament la seguridat e la fagades fer a los dichos embaxadores en manera quelos negocios se desempatxen e la dita infanta pueda venir prestament [...] E suplico vos que me querades perdonar como non vos scrivo de mi mano ca por la dolencia dela infinida veruela que sufro non puedo scrivir E he muy grant desplacer de la dolencia e enuyo que vuestra merced passa he dubdo que no sea por desplacer del embargo delos afferes pero suplico a vuestra alteza que sea merced de aquella que querades tomar los afferes con aquellas virtudes que a vuestra alteza conviene ca ninguno buen fecho non se puede liurar sin trabajo.*²²¹

La reina intenta convèncer a la sogra perquè enviï la filla amb els embaixadors i aconsegueixi del rei el permís perquè puguin sortir del regne. Dirigeix també una carta, el mateix dia, als tres ambaixadors que havia enviat a Castella per aquest motiu, recomanant que: *por que el negocio se desempatxe consellat e supplicat ala dita senyora Reyna [...] E desempatxat al mas ayna que poredes los ditos negocios en manera que podades venir prestament con la dita infanta...*²²²

²¹⁹. Barcelona, 8 abril 1423. ACA, reg. 3218, fol. 122v.

²²⁰. Barcelona, 11 abril 1423. ACA, reg. 3218, fol. 129.

²²¹. Barcelona, 22 juny 1423. Aca, reg. 3168, fols. 162v,163.

²²². Barcelona, 22 juny 1423. ACA, reg. 3168, fol. 163.

Entre Castella i Portugal s'havien signat unes treves per evitar més guerres entre els dos països veïns. Es va determinar establir dos jutges, un per cada regne, per resoldre possibles conflictes en la frontera. La pau es va celebrar en la ciutat d'Àvila amb justes entre cavallers portuguesos i castellans. El cronista fa una breu referència a l'assumepte de la infanta Elionor: *En este tiempo el Rey Don Alonso de Aragon embió sus embaxadores á la Reyna de Aragon, su madre, pidiéndole por merced que le embiase á la Infanta Doña Leonor, su hermana, é que estuviese en Aragon hasta quél pudiese venir del Reyno de Napol donde estaba. La Reyna le embió sus excusas las mas honestas que pudo, y en conclusion, la ida de la Infanta Doña Leonor cesó.*²²³

El que es pot deduir és que el rei Joan II estava molest amb Alfons per la qüestió dels refugiats, la infanta Caterina i els altres, i no volia accedir a la petició del seu cunyat. La reina Elionor tampoc voldria posar-se en contra del rei Joan per no complicar més la situació. Bé, cal dir que qui devia dir l'última paraula sobre qualsevol tema seria el poderós Alvaro de Luna.

Maria no es dóna per vençuda i segueix insistint en el tema del casament de la infanta Elionor amb el príncep portuguès en altres cartes que es van enviant a la reina mare i al rei Joan. Es interessant destacar la que escriu a Elionor per les notícies que dóna:

*Porque vuestra merced no tomasse mayor enuyo que haviades segunt vuestra carta non vos scrivamos dela mala nueva que era venida dela traycion y rebellion que dona johanna e la ciutat de Napol e algunos otros havian cometidas contra el senyor Rey ne tan pocho por mi accident mis servidores no me lo havian osado notifficar Mas oy que es venida la buena nueva cierta del victorioso [...] que el dito senyor Rey ha feyto delos ditos sus rebellos [...] vuestra senyoria pueda confiar que el dito senyor Rey e don Pedro su hermano son sanos e en sto non dubdeys e que el Regno del dito senyor es en mayor seguridad que nunca fue e que tornara prestament victoriosament de que vos e io e todos los que bien lo amamos havemos consolacion e supplica a vuestra alteza que haya lo spatxamento dela infanta dona Elionor por recomendado E mandeme vuestra merced lo que li sea plazent E supplico vos me hayades por scusada car por la dolencia dela grant viruella tengo las manos debilitadas.*²²⁴

La reina Maria havia caigut malalta altra vegada, ara a causa de la verola. Ja li havia dit en l'anterior carta a la reina Elionor que no li podia escriure personalment per aquesta causa. La verola podia ser mortal si es tractava de la maligna. En tot cas, l'erupció dels grans podia arruinar el cutis de la reina, com, probablement, va succeir. Només li faltava, després de la malària, passar la verola i que el seu rostre quedés gravat per sempre. Seria un contratemps afegit en l'esforç per seduir al marit, tan refinat i aficionat a les coses belles, que no tardaria en tornar d'Itàlia.

La rebel·lió de la ciutat de Nàpols i els conflictes que té Alfons amb la reina Joana ens els explica Zurita. Joana estava gelosa del poder que havia acaparat el rei Alfons, al qual no podia manipular ni sometre al seu caprici. Els mals consellers de la reina haurien enverinat la relació entre els dos: *Fue la determinación de los privados de la reina de echar por cualquier camino del reino al rey; y él tenía bien conocido lo poco que se podía fiar de la reina,*

²²³. García de Santa María, *op. cit.* (1423, cap. IV) p. 424.

²²⁴. Barcelona, 29 juny 1423. ACA, reg. 3168, fol. 165.

*considerando su condición y liviandad [...] eran los principales en esta conjuración de los familiares de la reina [...] que se habían confederado con Sforza y conspirado contra la persona del rey para prenderle o matarle...*²²⁵

Sortosament, l'estol enviat per la Generalitat de Catalunya va salvar l'apurada situació del rei Alfons. Les tropes catalanes van sufocar la rebel·lió de la ciutat el dia 11 de juny de 1423 però va quedar clar que la posició d'Alfons no estava gaire segura. El rei s'havia esforçat en guanyar-se el poble napolità organitzant festes i tornejos que no li van servir de res. Va començar a pensar en el retorn als seus regnes d'Espanya.

En les cartes que Maria escriu als seus familiars, els comunica la victòria del rei a Nàpols. En podem destacar dues que escriu a la família reial portuguesa. Una va dirigida a la *nuestra muy cara e muy amada Tia dona Costança fija del Conte don alfonso*. Li diu que s'alegra del seu casament: *e como havedes contraido matrimonio dela qual cosa havemos muy grand plazer*. També li explica: *de la salut e buen stamento del senyor Rey marido e senyor nuestro muy caro e del infant don pedro su hermano los quales son en el Regno de Napols e de la victoria de sus rebellos seredes certificada por letra del dito senyor Rey la qual con el portado dela present embiamos a nuestro caro Tio el Rey de portogal*.²²⁶ Escriu, al mateix temps, a la *inclita e magnifica la infanta dona Isabel de portugal nuestra muy cara e muy amada prima*. Li dona la notícia de la victòria del rei a Nàpols i li parla d'un altre assumpte: *del fecho delas casas de pero alfonso [...] morador dela Ciudad de lixbona las quales despues su muerte haviamos mandado conservar por aquien pertanescessen vos respondemos que luego las havemos fechas librar al portador de la present procurador dela muger del muerto*.²²⁷ Potser el difunt havia lluitat al costat d'Alfons i per aquest motiu s'havia fer càrrec de les seves propietats. Les bones relacions amb la infanta Isabel de Portugal es mantenen. Isabel li va encarregar a Maria uns valuós vestit, una cota, per al seu marit, folrada de martes. La reina encarrega al mestre racional que faci comprar el drap, les martes, fer la cota i enviar-la a Isabel.²²⁸

Un seguit de problemes, des de Castella, es presenten a Maria per recaptar les rendes d'Andújar i Medellin en pagament de les arres del rei Ferran que encara no havia cobrat. L'infant Enric s'havia apropiat d'aquestes viles i després de ser empresonat havien passat a l'infant Joan.²²⁹ Ni un ni l'altre feien cas a les peticions de la seva cunyada. La reina Maria ha de suplicar al seu germà, el rei Joan, i al seu cunyat, l'infant Joan, perquè es respectin els seus drets. Al rei Joan li escriu una carta bastant enfadada:

Es verdat Rey muy caro e muy amado hermano que havemos muy gran desplacer delas dilaciones e tarda que se da en el fecho dela posesion de Andujar e de Medellin car nuestra justicia es tan clara e tan abierta que vuestra escelencia sin otro conseio la puede bien veyer E saber como lo que ponía el infante don Enrique se dizia por dilacion segund el mismo ha confessado e lo que posa el infante don johan es por essa mesma causa por ende Rey muy caro e muy amado

---

²²⁵. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIII, cap. XVI) p. 579

²²⁶. Barcelona, 23 julio 1423. ACA, reg. 3168, fol. 180v.

²²⁷. Barcelona, 23 juliol 1423. ACA, reg. 3168, fol. 181.

²²⁸. Maella, 27 agost 1423. ACA, reg. 3168, fol. 183v.

²²⁹. Molts anys després (1445, 1448 i 1453) encara la reina reclamava els seus drets sobre Andújar i Medellin, la qual cosa volia dir que no va cobrar les arres, almenys totalment. Máximo Diago, *Los intereses económicos de la reina Maria... op. cit.* pp. 447-448.

*hermano pues el fecho es tan claro [...] la justicia que sois tenido ministrar al mas pequenyo vassallo vuestro vos plega a nos fazer e no consentir que por tales dilaciones que son de calumpnia e no de verdat faulando con gracia de vuestra escelencia nuestro buen derecho no sea mas dilatado...*²³⁰

L'infant Joan es veu que era el culpable del problema que tenia Maria. La reina li parla molt clar:

*Entendido havemos que por vos e a instancia vuestra nos es puesto embargo en la posesion que grant tiempo ha es demandada por parte nuestra delas villas Dandujar e de Medellin, delas quales havemos la justicia clara como el medio dia, la qual siempre perseguiremos sin cessar fasta la hayamos obtenida Delo que por vos se faze sera solament alguna tarda e a nos enoyo e desplacer sin fer a vos provecho Et muy caro hermano havet por firme que semeiant cosa no fariamos a vos ne la consentiriamos tanto como podiessemos Antes catariam a conservar el gran deudo e amorio que es e se deve entre nos...*²³¹

També escriu una carta a Diego Gómez de Sandoval, *adelantado mayor* de Castella i li demana ajuda: *vos rogamos que por contemplacion nuestra querades dar toda obra e mandar con el dicho infante en tirar el dicho e todo otro embargo que sea puesto en la dicha posesion delas dichas villas.*²³²

No tot eren disgustos per a la reina. De una tia seva (*soror dona Maria hija del senyor Rey don pedro que dios perdone*) va rebre un capçal de llit i uns coixins que li havia encarregat: *Muy cara tia el cabeçal e los coxines havemos recibidos, los quales nos agradan mucho ca son bellos e bien obrados E rogamos vos que nos embiades acanefas por una cama para devant e a los pies...*²³³ Maria devia estar decorant la cambra del palau, potser amb vistes a la vinguda del rei Alfons.

Entre la comtessa de Pallars i el comte de Foix, sorgeix un conflicte sobre els impostos de frontera. El comte es queixa a Maria i la reina escriu a la comtessa per aclarir l'assumpte. Entre altres coses li diu que tracti bé al comte de Foix:

*Sobre lo privilegi dela treta dela sal a la qual letra vos responem que lo dit Comte de ffoix nos ha scrit sobre el fet dels dits ccxcvii florins e dela manera servada fins ara en les licencies de marchas [...] que los vassalls del dit Comte de ffoix ne sian vexats marchats ne agreujats[...] la sal qui hix deles salines del Comtat de pallars quel dit comte [...] considerades les despeses que han a fer per la distancia del cami...*²³⁴

La sal era un producte molt apreciat, car i una bona font d'ingressos per al comtat de Pallars. Maria li agraeix també en la carta el servei que el fill de la comtessa ha fet i fa al seu marit, el rei Alfons. El jove comte devia estar a Nàpols mentre la mare s'encarregava dels assumptes del comtat.

A la reina arriba un tema conflictiu que s'ocupa de que sigui resolt. Es tracta d'un atac contra una monja d'un monestir de Mallorca. Ens en assabentem

²³⁰. Barcelona, 12 maig 1423. ACA, reg. 2962, fols. 64v,65.

²³¹. Barcelona, 12 maig 1423. ACA, reg. 2962, fol. 65.

²³². Barcelona, 12 maig 1423. ACA, reg. 2962, fol. 65v.

²³³. Barcelona, 12 maig 1423. ACA, reg. 2962, fol. 65v.

²³⁴. Barcelona 27 maig 1423. ACA, reg. 2962, fol. 76

per una carta que Maria dirigeix a Berenguer D'Oms, lloctinent de governador del Regne de Mallorca:

Loctinent desplasent nostre havem entes que alguns mals homens violentment son entrats dins lo Monastir de santa Margalida de aquexa Ciutat e han bastonada e nafrada una monja de aquell e en gran offensa de nostre senyor e menyspreu dela religio en contra dela justicia car si les coses inviolades son violades [...] expresament vos manam que de aquest tan gosat insult ab subirana diligencia [...] contra los dits agressors procehiscats formalment e vigorosa e de aquell façats tal castich [...] que a ells sia punicio [...] e als altres exemple Noresmenys com haiam entes que la dissulucio de les monjes del dit monastir e algunes de aquelles [...] done causa a scandal en gran preuidici dela religio, manam vos que apellat en aço lur prellat o altre persona [...] que hi hage superioritat o visitacio en lo dit monastir donets tota obra en manar que la honestat del dit monastir sia reformada e conservada en tal manera que loch ne donen [...] a inconvenients ne scandols.²³⁵

No és la primera vegada que es produeixen aldarulls d'aquesta mena. La reina es preocupa perquè siguin reformats els monestirs, es guardin les regles i els bons costums. El fet de que uns homes puguin entrar dins d'un monestir i peguin a una monja no resulta massa exemplar. Maria dóna instruccions al lloctinent perquè es faci justícia però creu que també la comunitat de monges s'ha de reformar i s'han d'evitar els escàndols. La vida d'alguns convents estava força relaxada.

En una llarga carta que la reina escriu a un tal mossén Bernat, li dóna instruccions del que ha de fer amb uns moros i mores capturats, a més d'un botí de robes, joies i demés carregament d'un vaixell. Possiblement es tractés d'un acte de pirateria, encara que en la carta es parli de confiscació de béns:

E per tal que puxats venir ab bona fusta si acordats muntar en la cocha matexa que ha duys los moros trametem vos aqui en bonanat angles qui demana les parts de la dita cocha lo qual se es offert a dur [...] que vinga tan segura com possible sia E trametets la dels moros e deles mores que com aqui nos a duys o trametets tant solament sis cors dos mascles [...] bonichos de X eb XII o encara de menys tro en VIII anys e IIII femelles ço es les dues de VII anys poch mes o menys e les altres dues de XIII anys [...] Aiximateix aduyts o trematets totes les robes e costals e aduyts totes les dites monedes e joyes que puxats haver daquex negoci [...] Totes les altres coses que haiats a desempatxar lexi a vostra disposicio dela confiscacio o deço que deura esser fet dels dits moros venuts e perque daquells e encara dels qui no son venuts e romandran aqui e dels drets del quint imposicio e correduries que aqui son demanats...²³⁶

Troben un exemple de com funcionava el tràfic d'esclaus, negoci del qual es beneficiaven els mercaders i les autoritats, locals i reials. Maria es reserva sis esclaus, nens i nenes, que segurament ella dedicaria al seu servei. No seria gens estrany imaginar que els volia jovenets per educar-los millor. Ryder ens explica que al setembre de 1423, l'estol del rei Alfons, comandat pel seu germà Pere,

²³⁵. Barcelona, 25 juny 1423. ACA, reg. 2962, fol. 82v.

²³⁶. Barcelona, 25 juny 1423. ACA, reg. 2962, fol. 82v, 83.

rondava per les costes de Tunis a la recerca d'esclaus, va atacar Kerkenna i va capturar 3.000 persones que serien dutes a Siracusa i després venudes.²³⁷

Per qüestió d'un conflicte, Maria escriu al seu cunyat Joan, el qual era duc de Montblanc, encara que residia a Castella. Resulta que els homes de la vila ducal estaven enfrontats amb el monestir de Poblet. No se'ns diu en la carta la verdadera causa del conflicte però, sens dubte, seria per motius de límits territorials, com acostumava a passar sovint. Maria fa una defensa aferrissada del monestir i li recorda que hi està enterrat el seu pare, el rei Ferran:

*Muy caro e muy amado hermano el monasterio de poblet fincado cerca la villa de muntblanch es maltratado por los hombres dela dicha villa [...] faziendo a aquella muchos preuidicios e maltratos e non creemos vos ignorar quel dicho monasterio muy notable e insigne e de muyt grant devocion [...] es casa propia del senyor Rey e nuestra e devades haver por vuestra e sus sepulturas del senyor Rey don Fferrando padre vuestro qui dios perdone e de los otros Reyes ante passados porque muy affectuosament vos rogamos que por respecto delas causas sobre dichas no consintades que por oficiales vuestros ne por hombres dela dicha villa el dicho monasterio ne sus hombres ne cosas sean calumpniados vexados ne maltratados...*²³⁸

La reina no dubta en escriure també, directament, als cònsols i prohoms de Montblanc. Els diu que està molt disgustada que sigui maltractat el monestir de Poblet ja que està sota la protecció del rei Alfons i la seva perquè allí hi estan enterrats els seus avantpassats: *maiorment quel dit senyor Rey en sa partida dela proteccio e deffensa del dit monastir nos lexa carrech principal porque [...] ab lo dit monastir e coses sues [...] guardats de ferli preuidici o maltracte [...] e lo contrari haurem a desservey molt desplasent lo que no tollerariem ab paciencia e considerets ho sens tot dubte per obra...*²³⁹

Sovint la reina Maria s'ha d'ocupar dels monestirs. En el cas de Poblet actua en defensa de la comunitat, no solament perquè hi són els sepulcres dels reis, també ho fa perquè ho considera casa seva. Els reis s'hi allotgen quan ho necessiten i els fan generoses donacions.

De vegades, la reina ha d'intervenir per posar pau entre els religiosos o exigir que portin una vida més exemplar. A continuació podem llegir les lletres enviades per Maria al monestir femení de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona: *Venerable Abadessa sobre algunes coses tocants massa la honestat e be vostre convent havem comanada certa creença al feel dela nostra tresoreria en March johan porque us requerim e amonestam que sobre aço li donets fe e creença aixi com si personalmente vos ho dehiem...*²⁴⁰ No se'ns diu quin tipus de problema hi ha però, pel context, es dedueix que els manca disciplina. Dos dies més tard, els envia una altra carta:

Venerable abadesa tant com havem maior plaer consolacio que aquex monastir afluescha de veritat e virtuts havem maior desplaer e ennuig com hoiem dir lo contrari senyaladament com haiam entes lo danys que es per la questio del priorat entre vosaltres e no creegam res esser pus inepte que danys e confusio

²³⁷. Alan Ryder, *op. cit.* p. 156.

²³⁸. Barcelona, 5 juliol 1423. ACA, reg. 2962, fol. 91.

²³⁹. Barcelona, 5 juliol 1423. ACA, reg. 2962, fol. 91, 91v.

²⁴⁰. Maella, 11 agost 1423. ACA, reg. 2962, fol. 103.

*entre dones de religio [...] manam que en continent o tant prestament com fer se puxque elegiats dues bones persones [...] en poder deles quals metats vostres debats e questions...*²⁴¹

Ordena a l'abadessa que posi ordre entre les monges i que elegeixi dues persones que s'encarreguin del cas. No li fan gràcia a Maria les baralles internes d'alguns convents. Eren fets freqüents perquè, de vegades, en els monestirs s'hi recloïen dames de la noblesa o d'altres estaments socials per fugir del matrimoni o haver quedat viudes, sense autèntica vocació religiosa o sense fer els vots de l'orde. El conflicte que es reflecteix en la carta és la disputa per aconseguir el càrrec de priora. Hi devia haver una lluita aferrissada entre diverses candidates.

Crec interessant destacar, també, les intervencions reials en els assumptes del clergat secular, en especial en el que es refereix a nomenaments de càrrecs eclesiàstics. Ja hem vist en pàgines anteriors alguns casos. He trobat una carta de la reina Maria en què recomana al capítol de la seu de Vic, a Alfons de Borja per a bisbe, qui anys després arribarà a ser papa amb el nom de Calixt III:

*Lo senyor Rey havents zel e intencio a la laor divinal e al be publich de sos Regnes e terres e specialment de aquexa Ciutat e bisbat e volents que a aquexa Seu presidescha persona per la qual los dits beneficis sian hedifficats E creent fermament quel amat conseller e vicecanceller seu micer Alfonso de borja es e sera tal com dit es nos ha scrit en sa favor e manat que exortant a vosaltres per totes vies licites e honestes que possibles sien per vosaltres e per aquells de qui es pertany sia dada obra quel dit micer Alfonso de borja sie preferit al dit bisbat en favor del qual lo dit senyor Rey scriu a vosaltres per que us pregam afectuosament e us encarregam que per contemplació de les dites coses e del dit senyor e vostra vullats en seguir e complir ço quel dit senyor sobre aquesta materia vos scriu en sa letra, Certificants vos que daço a deu servirets e al dit senyor Rey e anos grantment complaurets.*²⁴²

Alfons de Borja va fer la carrera de lleis a Saragossa, va ser professor de dret a la universitat de Lleida i canonge de la Seu. Com hem pogut llegir en la carta, va estar al servei d'Alfons i va ser conseller i vicecanceller. La seva carrera eclesiàstica va esdevenir brillant. Els serveis que Alfons de Borja fa al rei són premiats amb els bisbat de València (el de Vic no ho va aconseguir). Més tard va arribar a ser cardenal i per últim, papa.

Maria està pendent de la tornada del seu marit. En una carta que li dirigeix en que li consulta sobre el matrimoni d'una dama de la cort amb Guillem Ramon de Montcada, a la qual anomena *Vilaraguda* (de la família Vilaragut) i que *sia ia de edat* (que li toca casar-se), li demana al rei, al final: *E suplich a vostra altesa que aquelles provisions justes que vostra merce manaria fer en un altre vassall vostre vullats manar fer ami sobre algunes provisions e altres coses ami necessaries sobre lo fet dela mia cambra de Sicilia supplicant a nostre senyor que vostra Reyal persona exalçe e mantinga ab victoria de sos enemichs.*²⁴³ Maria reclama les rendes que li han estat adjudicades de Sicília i que, segons sembla, no arriben. No s'esforçava massa el rei en complaure la reina perquè les paraules de Maria ho deixen bastant clar. El mateix dia, 16 de juliol de 1423, Maria escriu al

²⁴¹. Maella, 13 agost 1423. ACA, reg. 3261, fol. 44.

²⁴². Barcelona, 8 juliol 1423. ACA, reg. 3168, fol. 173.

²⁴³. Barcelona, 16 juliol 1423. ACA, reg. 3168, fol. 176v, 177.

secretari del rei, en Francesc d'Arinyo, pels mateixos motius, però també li demana que procuri que el rei torni aviat:

*Secretari reebuda vostra letra vos regram lavisament deles noves daqui reputarem al maior servey que res puxa que façats extrem de poder ab tots enginys studis e bones maneres quel senyor Rey hisque de aquexa terra e vingue en las parts daça Instant vos pregam que algunes provisions que mossen Gutierre de nava ha mester perla Cambra nostra de Sicilia e axi mateix lo nostre secretari dela dita Cambra qui es aqui axi com es dela assignacio deles CCCC onces e de les provisions que fa lalmirall de Sicilia e de [...] ço que ha reebut lo senyor Rey deles nostres rendes e del sou e de algunes altres coses sien desempatxades...*²⁴⁴

Malgrat les súpriques de Maria, Alfons va endarrerint la seva tornada per diversos motius. Mentre, Maria continua despatxant els assumptes de la cort.

Dues cartes s'envien a la cort portuguesa. Una va dirigida a la tia Constança *fija del conte don alfonso*, en la qual l'informa de la victòria del rei Alfons a Nàpols i l'altra a la infanta Isabel de Portugal a qui anomena *muy cara e muy amada prima*. Li parla de l'assumpte, ja comentat en pàgines anteriors, relatiu a l'herència d'un home de Lisboa. També li demana que li escrigui sovint: *Nos place mucho como por aquella havemos supido la sanidat e buen stamiento de nuestro caro tio el Rey e de nuestros caros primos el primogenito e otros hermanos vuestros dela qual cosa hauremos muy grand plazer e consolacion que nos scrivades a menudo...*²⁴⁵ Isabel era filla del rei Joan I d'Avís i de Felipa de Lancàster, per tant cosina germana de Maria.²⁴⁶

La reina Maria havia passat dos anys a Barcelona per qüestió de les corts i de l'estol que s'havia enviat al rei Alfons. Les últimes temporades li havien costat la salut. Havia patit dues greus malalties, la malària i la verola. Malgrat tot se'n havia sortit. Barcelona no era massa saludable i qualsevol epidèmia s'hi desenvolupava. És clar que, això, també passava en altres ciutats. El rei Alfons va agafar la malària a València a l'estiu de 1426, encara que era una persona forta i de bona salut.²⁴⁷

Al 23 de juliol Maria se'n va a Maella, un lloc més tranquil. Ho recull el dietari de la Generalitat: *Aquest dia hic partí la senyora reyna per anar en Aragó.*²⁴⁸ A Maella la reina es preocupa per la seva salut i bellesa, en espera del rei. Trobem la següent carta enviada a la *nobla e amada nostra Theresa dixer* (Híjar) en que es mostra la preocupació pel seu aspecte: *Dona Theresa reebuda vostra letra ala qual no us poguem respondre tantost per cuyta de nostra partida, vos responem ara regram vos la oferta quens havets feta sobre la medicina del balsam perque us pregam afectuosament que façats la medicina car per lo portador dela present vos trametem lo balsam e feta la medicina trametets lens e scrivint nos com se degue posar.*²⁴⁹

El balsam potser era per acabar de curar les seqüeles de la verola. Li preocupa a la reina l'aspecte que té, segons podem llegir en una altra carta

²⁴⁴. Barcelona, 16 juliol 1423. ACA, reg. 3168, fol. 177.

²⁴⁵. Barcelona, 23 juliol 1423. ACA, reg. 3168, fol. 180v, 181.

²⁴⁶. El rei Joan I de Portugal i Felipa van tenir 9 fills. La infanta Isabel (1397-1471) es va casar al 1430 amb Felip III *el Bo*, duc de Borgonya i va ser mare de Carles *el Temerari*. Isabel va exercir amb saviesa les tasques de govern al ducat de Borgonya mentre el seu marit estava a Flandes.

²⁴⁷. Alan Ryder, *op. cit.* p. 181.

²⁴⁸. *Dietaris de la Generalitat...* *op. cit.* p. 41

²⁴⁹. Maella, 16 agost 1423. ACA, reg. 3261, fol. 49.

dirigida, dos mesos més tard, a la muller den bernat de prat narbones: *Com tingam la cara gastada conve vos matexa vingats a nostra presencia per que affectuosament vos pregam manam e encarregam que vista la present vingats a nostra presencia e que apartets totes aquestes coses que sien necessaries per ala cura car ia havem manat en pere maeller que us haia cavalgadura e que us accompany Et aço per res no tardets sins desijats complaure e servir.*²⁵⁰

Al lloctinent de l'escrivà de ració, en Pere Maeller li encarrega que vagi a buscar a aquesta *madona* i que li pagui bé.²⁵¹ La reina es devia veure poc atractiva, amb el cutis fet una pena.²⁵² Uns dies després, el 20 de novembre, encara Maria ha de donar instruccions al seu servidor, el tal Pere, perquè faci venir aquella muller que li ha de fer el tractament de bellesa: *Per tal com segons par la muller den prats narbones no vol venir sens diners trametem vos una letra del nostre Camarlench per la qual en pere [...] vos dara XXXV florins prenets los e darlos ala dita dona e vaiats ab ella a Tortosa.*²⁵³

Mentre té cura de la seva persona, no pot deixar de pensar en els problemes polítics que, continuament, passen per les seves mans. Alguns s'arrosseguen de fa temps com és la qüestió de la seguretat a les terres de frontera entre Aragó i Navarra o França. Maria escriu al rei de Navarra i al comte de Foix per aquests motius. En una llarga carta de la qual en destaco un fragment, es queixa a Carles de Navarra, el 10 d'agost de 1423:

*Rey muy caro e muy amado tio queriendo curar tirar tota manera de scandelos que en las fronteras delos Regnos daragon e de navarra pudiessen contecer por razon dela guerra e debates que son entre mossen martin dela carra e mossen martin torrella e otros porque el dit mossen martin con gentes de navarra entravan en Aragon vos havemos scripto e rogado que en esto quisiessedes provedir en manera que en este feyto se remediase e cessasse toda manera de scandelos entre los ditos Regnos [...] por razon del deudo e buena amistad como por la buena vezindat que se deve servir entre los Regnos...*²⁵⁴

Es produeixen lluites entre els senyors feudals d'una banda i l'altra de la frontera, possiblement a causa de les pastures, encara que no es diu res en la carta sobre el motiu exacte de les disputes. Potser eren, senzillament, actes de pillatge. Al setembre la reina escriu al comte de Foix per motius semblants:

Comte car cosi dels homens dela vall decho e denson anos es feta gran clamor e fama publica que ho referma quels homes de Sovala ab ajuda de altres de terra de Gascunya e vassalls vostres de algun temps ença se metent en aguayt en les

²⁵⁰. Maella, 8 novembre 1423. ACA, reg. 3219, fol. 37v.

²⁵¹. Maella, 8 novembre 1423. ACA, reg. 3219, fol. 38.

²⁵². Algunes dones eren expertes en preparar cosmètics i medecines de manera casolana. Alguns receptaris s'han conservat com el curiós Ms. 68, *Flos de les medicines. Tractat de moltes medicines y curiositats de les Dones*, atribuït al majordom del rei Alfons V, Dies de Calataiud, fols. 151-170, s. XV, de la Biblioteca Universitaria de Barcelona. En destaco una recepta per la cara: *Capitol XVIII peledor pus simple a remoure de la cara panys e pigues barbs e fer clara la cara e lo cuyro. Prenets terra blanca e fussa en una cassa e metets hi oli de lambre e un poch de blanch cruu e un poch de borax e tot mesclat aguisa de enguent metets hi un poch de camfora e de gingebre e tot mesclat untats ne la cara*, fol. 154. Oriol COMAS el va traduir i publicar: *DIES DE CALATAIUD*, Manuel, *Flores del tesoro de belleza. Tratado de muchas medicinas o curiosidades de las mujeres*, Olañeta Editor, Palma de Mallorca, 2001.

²⁵³. Maella, 20 novembre 1423. ACA, reg. 3219, fol. 47.

²⁵⁴. Maella, 10 agost 1423. ACA, reg. 3261, fol. 37.

*dites valls e altres terres darago prenent e robant bestias e apresonen homens darago axi com si era guerra oberta o robadors publichs la qual cosa comte car cosi es intollerable e havem e hauriam a gran maravella que tals coses per vos sien consentides segons lo senyor Rey ne nos non las consentirem contra vassalls vostres maiorment que aço no contrastant aquells ab sos bestiar e mercaderies venen stan e sen tornen franchament e delliure sens alguna molestia per tal comte e car cosi molt affectuosament vos pregam notificant vos aquestes coses que vullats prohibir castigar e vadar que vassals vostres ne de vostra terra no entren en arago per fer ne ajudar fer ne consentir fer tants malefis ne depnatges...*²⁵⁵

Les valls d'Ansó i d'Hecho venien patint des de feia temps atacs dels francesos, els gascons, segons en aquest treball s'ha vist. No solament robaven bestiar. Fins i tot, empresonaven els homes que s'hi oposaven. La reina demana al comte de Foix que controli i castigui els seus vassalls. Maria al·lega que entren a l'Aragó amb llibertat per comerciar o vendre el seu bestiar. La situació a la frontera es complicava quan s'aliaven gascons i navarresos per atacar les valls aragoneses, com podem comprovar en la carta següent en què Maria torna a escriure al rei de Navarra:

*Rey muy caro e muy amado tio delos hombres dela vall decho e danson havemos muy gran querella e fama publica que lo confirme que hombres de Sovalla e otros de su liança e senyaladamente del Senyor de lussa vassallo vuestro dalgun tiempo ancora continuamente se metent en aguayt e insidias entrando e saliendo por vuestro Regno en las valles decho e danson e otras tierras daragon tornando e robando ganados e apresonando hombres vassallos del senyor Rey e nuestros quasi que fuessen robadores publicos o fuesse guerra avierta [...] atendido el gran deudo de sangre paz e amor que se deve servir entre los Reyes e Regnos Daragon e de Navarra [...] vos rogamos e requerimos que querades prohibir castigar e fazer por manera que de vuestro Regno e de otras tierras por aquel no entren en Aragon por fazer ayudar ne consentir tales ne semblants maleficios ne danyos a vassallos Daragon...*²⁵⁶

Pel que es després de la carta, Maria creu que el rei de Navarra consent el pillatge dels seus senyors. La reina fa al·lusió a la pau que hi ha d'haver entre els reis i els regnes veïns.

Amb Castella les relacions d'Aragó semblen molt bones, però segueix pendent de resolució el conflicte entorn l'infant Enric, encara empresonat, la infanta Caterina i els seus acompanyants, refugiats a València i reclamats pel rei Joan. S'espera el retorn del rei Alfons per veure si es pot acabar amb l'enfrontament de manera satisfactòria. De moment, Maria va mantenint bones relacions amb el seu germà i li dóna notícies de les gestes militars del rei per Itàlia. A continuació reproduïm part d'una carta en què li explica com ha estat la conquesta de l'illa d'Ischia:

Aquestos dias el dicho senyor con su victorioso stol assitio strexament la Ciudad e ylla de Ischia la qual es acerca de Napols de inexpugnabla fortaleza e el dicho senyor con muy grand animosidad fizo dar el assalt a la Ciudad enel qual el dicho senyor quiso ir personalmente En tanto que con ayuda divinal domingo a XXII dias

²⁵⁵. Maella, 17 setembre 1423. ACA, reg. 2962, fols. 103,103v.

²⁵⁶. Maella, 16 setembre 1423. ACA, reg. 2962, fols. 103v, 104.

*dagosto mas cierta passado tomo por fuerça darmas la dicha Ciudad a sachomano E por gracia de nuestro senyor en todo el conflicto el dicho senyor no ha perdidas mas de seys o siete personas delos suyos E otras cartas fazen mencion como el dicho senyor ha ovido el Castillo en el qual ha trobada infinada moneda oro plata joyas e otros bienes que el gran senescal ende tenia scondidas de grand tiempo ancara creendo que en el dicho castillo las tenia seguras a todo el poderio del mundo [...] los enemigos han tomada muy gran terror e van buscando partidos los quales pocho les aprovecha E el dicho senyor dios mediant se ya partido no (o) se deve partir brevement de Napols e venir en Sicilia e daqui en estas partes endo lo speramos con gran deseo...*²⁵⁷

L'illa d'Ischia havia estat ocupada per les tropes d'Alfons el 22 d'agost, segons recull el dietari de la Generalitat: *Diumenge, a XXII de agost. Aquest dia fon pres lo castell del Iscle, qui és en lo realma de Nàpols, per lo senyor rey don Alfonso.*²⁵⁸ Maria està orgullosa de les victòries del seu marit però espera que torni aviat. Feia més de tres anys que estava a Itàlia.

El tresor que havia capturat Alfons a Ischia devia augmentar el seu desig de continuar pel camí de la conquesta, la riquesa i la fama. Alfons decideix tornar als seus regnes hispans però vol venjar-se, de pas, del seu rival, el duc de Provença. La reina Joana de Nàpols havia revocat la seva adopció i havia afillat a Lluís III d'Anjou. En represàlia, Alfons decideix atacar la ciutat de Marsella, el 20 de novembre de 1423.²⁵⁹ La va sotmetre a una operació de saqueig terrible. Tenim diversos relats d'aquest fet; el més breu és el de Pere Joan Comes: *Apres la partida quel dit senyor sor. (senyor) feu de Napols passaren alguns dies que no sic sabé on ere lo dit sor. Troatant que hic vench noua quel dit sor. Rey nauegant ab certes galeres dauant la Ciutat de Marsella maná donar scala en terra e per força de armes feu entrar la dita Ciutat de Marsella e barreiar aquella tallant e affogant del tot donant la á sanch mano.*²⁶⁰

Un relat més llarg i detallat es troba en el dietari del capellà d'Alfons, Melchor Miralles, en el qual es justifica el saqueig:

En l'any de M.CCCC.XX.III., a VI de noembre, lo senyor rey, ab tota l'armada, ço es, XX fustes, alba de mati foren davant la ciutat de Masela, e los de la ciutat tenien lo fet que seran burles, e començaren a parlar algunes paraules enjurioses contra los nostres; e los patrons nostres, ordenant ses galeres e batalles, axi com fonch ordenat per lo senyor rey, en la hylla de res foren X hores, e tot ordenat ab molt gran orde, e tot hom en punt al toc de X hores, començaren les batales tan fort e tan espantables e ab tant ardiment de coratge los nostres, que terra e mar fien tremolar, e dura lo combat axi fort e terrible fins a tres hores ho pus; de nit a nunca sesar lo gran combat, de que la cadena del port fonch trenquada, e de continent los nostres, ab tant espantable animo, entraren en la dita ciutat de Macella, e cremant e matant prengueren la dita ciutat. E lo senyor rey la tech tres dies a sa voluntat, de nit e de dia, ab los portals huberts.

---

²⁵⁷. Maella, 29 setembre 1423. ACA, reg. 3219, fols. 16, 16v.

²⁵⁸. *Dietaris... op. cit.* p. 41.

²⁵⁹. El Dietari de la Generalitat recull que va ser el dia 20 de novembre (p. 42). Melchor Miralles dóna la data del 6 de novembre; Zurita cita a Juan Andrés Boscan i dóna la data de 19 de novembre (p. 598).

²⁶⁰. Pere Joan COMES: *Libre de algunes coses asanyalades succehides a Barcelona y en altres parts*, edició revisada per Joseph Puiggari, La Renaissensa, Barcelona, 1868.

*E com vech al terch jorn prengueren tot ço que volguerem de la dita ciutat. E al mig jorn tot hom se embarqua, e partim en bon viatge la via de Cathalunya. E lo senyor rey pres lo cos del glorios sent Lois, bisbe, lo qual dona a la Seu de Valencia, e tenenlo en la cecrestia ab gran honor e reverencia; e dona mes lo senyor rey a la dita Seu de Valencia, la cadena del port de Masela, la qual cadena esta en los pilas del altar major de la dita Seu.*²⁶¹

La descripció deixa ben clar que, el dia 6 de novembre de 1423, tota la fúria i violència d'Alfons i els seus homes van caure sobre una ciutat que no s'ho esperava i es creia inexpugnable. Els va fer pagar totes les ofenses i derrotes sofertes a Nàpols. La presa de Marsella va ser un avís per als enemics de fins a on podia arribar la ràbia d'Alfons i l'estol català. Zurita ens dóna molts detalls sobre aquest fet i, fins i tot, vol destacar algunes coses a favor del rei Alfons com la protecció de les dones:

*Siendo entrada la ciudad y puesta a saco, mandó el rey que se pusiesen en guarda de las mujeres –que se habían recogido a los templos- señoras muy principales, que no diesen lugar que se les hiciese algún denuesto por la gente de guerra; y enviaban al rey el oro y joyas con que se habían acogido a las iglesias, por la honra que les hacia en guardar su honestidad; y el rey mandó que se lo volviesen y pusiesen sus personas en libertad, y dióles licencia que se fuesen para los suyos con lo que tenían y las pusiesen en salvo.*²⁶²

Segons Zurita, el comte de Cardona i Joan de Corbera van ser els caps que van dirigir les operacions militars, amb el rei Alfons. Destaca les proeses de Jiménez Pérez de Corella i de Joan de Torrelles els quals van atacar el port i van trencar la gran cadena que el tancava. Explica com va ser la troballa del cos de Sant Lluís, bisbe de Tolosa, el qual es venerava amb gran devoció: *lo descubrieron dos soldados que, entrando en una casa de un ciudadano a donde se recogieron aquellas santas reliquias, robaron una casulla y un cáliz con que solia celebrar la misa.*²⁶³ El rei es va endur el cos de Sant Lluís, una relíquia molt preuada per a ell, que va ser portada, més tard, a València, amb les cadenes del port.²⁶⁴

Beccadelli explica, també, la presa de Marsella i la gentilesa del rei Alfons respecte a les dones a les quals es va protegir i no se'ls va acceptar les joies que li havien ofert. Elogia la magnanimitat del rei i el que va passar amb la relíquia de Sant Lluís:

Mas açò de major maravella e senyal de vera clementia: que presa e cremada la ciutat, res no se'n portà de la presa per a si, sinó sols lo cos del beneït sent Luís, dient que relíquia de tanta veneratio no devia aturar en ciutat presa e cremada. Mas açò no m'oblidaré, que de allí navegant en Spanya, e pres lo seu stol de

---

²⁶¹. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 126.

²⁶². Zurita, *op. cit.* (Libro XIII, cap. XXII) pp. 596-599.

²⁶³. *Ibid.* p. 597-98.

²⁶⁴. Les restes de Sant Lluís encara es conserven en la capella que li està dedicada en la catedral de València. També es conserven en aquesta catedral, penjades en les parets de la capella del Sant Calze, les dues cadenes, una gran i una més petita, del port de Marsella. Alan Ryder explica que el rei de França, Carles VII, va demanar a Alfons que tornés a Marsella el cos de Sant Lluís, però Alfons s'hi va negar. Ryder, *op. cit.* p. 159. Zurita diu que en temps de Ferran *el Catòlic*, el rei francès Carles VIII també va reclamar les restes de Sant Lluís, sense èxit. *Ibid.* p. 599.

*aspra e vàlida tempesta de mar, los marinés cridaven que si no tornàs lo sant cos a Masella, que era causa de la perdició de tots. May lo costant rey delliberà tornar-lo, dient que él lo metria en ciutat y sgleya hon pus dignament lo dit cos seria venerat. Cessà la tempesta, arribà en Valéntia, ciutat ínclita en Spanya, hon lo sant cos, gloriosa paga e premi de la sua victòria, religiosament és col·locat ab special consolatió dels ciutadans.*²⁶⁵

No li faltaven al rei coratge i fe en les seves accions. La resposta al temor supersticiós dels mariners es força significativa.

Segons Luis Suárez Fernández, l'atac d'Alfons a Marsella va posar en contra del rei els ports de Provença, circumstància que van aprofitar els mariners bascos per posar-se al servei de Marsella que necessitava vaixells. Els castellans apareixien como a rivals dels catalans en la pràctica del comerç o la pirateria en el Mediterrani quan l'ocasió els era propícia.²⁶⁶

---

²⁶⁵. Sant Lluís, bisbe de Tolosa, va morir a Brinholàs, prop de Marsella, el 1297. Era fill de Carles II de Nàpols. La seva germana es va casar amb Jaume II de Catalunya-Aragó. Antonio BECCADELLI, *el Panormita: Dels fets e dits del gran rey Alfonso*, versió de Jordi de Centelles, segle XV, Edit. Barcino, 1990, pp.133-134, nota 11.

²⁶⁶. Luis Suárez Fernández, *Historia de España*, op. cit. p. 90.

V. El retorn d'Alfons i els conflictes amb Castella (1423-1432)

El trajecte de l'estol del rei des de Marsella cap a Barcelona va ser dificultós a causa de la mala mar. Les naus van seguir prop de la costa, pel golf de Narbona, van passar per Cotlliure, Palamós, Blanes i Badalona. Des de Palamós el rei va enviar un missatger, Joan de Gualbes, amb una carta per als consellers de Barcelona. La notícia va arribar a la ciutat el dia 3 de desembre de 1423 i van ser enviats al rei, el mateix dia, dos ambaixadors del consell, Galceran Dusay i Guillem Oliver. Mentre, es celebrava amb molta solemnitat la propera vinguda del rei, segons recull Pere Joan Comes:

Lo mateix diuendres á iij del dit mes de Dezembre celebrat en la Seu de Barcelona lo diuinal offici de les vespres los dits honorables Concellers acompanyats de molts honorables Ciutadans anaren ala dita Seu per lo gir dela qual se feu solempne professó per los honorables canonies beneficiats y altres preveres de aquella ab decantació de Te deum laudamos principiat ab son dels orguens y apres foren aquí retudes dignes e deuotes lahors á nostre senyor Deu y ala sagrada Verge mare sua y ala gloriosa Verge sta. Eularia y atots los sancts de paradis de la dita beneuenturada vinguda del dit senyor Rey. E apres en la nit prop seguent per ordinatió dels dits honorables Concellers foren fetes grans alimaries en lo cluguer (campanar) de la dita Seu e en diuersos altres clugues de les esglesies de la dita Ciutat.¹

El dia 5, Alfons va arribar a Badalona. Una comitiva de ciutadans encapçalada pels consellers de Barcelona, va anar a veure el rei.² Ens ho explica Comes amb detall:

Anaren á Sagrera de Badalona y trobaren lo dit senyor en lo pla vers lo puig de Mongat lo qual venie caualcant. E los dits honorables Concellers caualcant feren Reuerencia al dit senyor per lo qual foren ab molt alegre cara benignament rebuts. E apres acostants se ala sagrera de Badalona entraren sen dins la casa del honorable en Pere de St. Climent on los dits honorables Concellers apart parlaren e comunicaren molt femilarmet ab lo dit senyor axí del succehiment del dit senyor en lo Regne de Napols com del seu nauegar e apres prengueren son comiat.³

A la nit es van fer, altra vegada, alimares per tota la ciutat, fins i tot, per les torres de la muralla i els terrats. El dia 9 de desembre va entrar el rei a Barcelona amb gran solemnitat. S'havia construït un pont, guarnit de draps vermells i branques de llorer, davant la llotja, perquè pogués desembarcar el rei i entrar en la

---

¹. Comes, *Libre de algunes coses asanyalades...* op. cit. pp. 36-37.

². Els 5 consellers elegits el 30 de novembre per regir tot l'any següent van ser: Felip de Ferrera, Galceran Carbó, Bernat Serra, Gillem de Soler, Baltasar de Gualbes. *Dietari de la Generalitat...* op. cit. p. 42.

³. Comes, op. cit. pp. 37-38.

ciutat. Els consellers anaven vestits amb les seves gramalles. *de draps dor recamats vermells*, precedits per grans trompetes i els penons de la ciutat, *daurats i argentats*. El rei va arribar a les 5 de la tarda amb el seu estol de 17 galeres.⁴ Es va fer processó solemne fins a la Seu. Amb tot detall ens ho explica Comes:

*Après fo aquí solempne perfessó dels honorables canonges beneficiats e altres peueres de la seu en la perfessó fou aportada la bandera de sta. Eulalia la qual la dita Ciutat hauia feta fer de nou en la festa de Corpore cristi proppasada. E la gran e solempna Creu noua dela Seu. E fou hi portat un reliquiari hon hauia sert encast dela vera creu deuant lo qual reliquiari anaren diuersos sonadors sonant diuersos instruments de musica vestits de camis y portan les cares e ales ab los quals se representen los angels dela dita festa de Corpore cristi. Item hi foren portats los entremesos dela dita Ciutat representants paradís e infern ab la batalla de st. Miquel e dels angels e de lucifer e desos sequases. E lo vivre lo ffenix e la Aguila. E prechint la dita percessó ab los dits entremesos cascun en son orde aná e seguí la dita percessó lo dit senyor Rey sus un pali de drap de or vermell emperial fet de nou lo qual pali fou portat per los dits honorables Consellers e altres prohombres ab x bordons enlo orde acostumada.*⁵

Se'ns descriu l'itinerari de la processó: Santa Maria del Mar, carrer Montcada, capella Marcús, plaça de la Bòria, carrer de les espècies, plaça de Sant Jaume, fins a la Seu. Els carrers estaven guarnits amb draps *dor e de seda e enramats de boua e de jonchs e illuminats de luminaria de diuersos brondons*. En la catedral, molt il·luminada i guarnida, es va cantar un *Te Deum laudamus*. La festa va continuar el dia següent.

Sobre la reina Maria no he trobat res respecte a la seva entrada. Segurament des de Maella aniria a Barcelona. Hi ha enregistrat un viatge de Francesc Desplà a Maella per veure a la reina el dia 21 d'octubre i el seu retorn el dia 26 de novembre.⁶ Res més. Alfons es va quedar a Barcelona tot el mes de desembre i els primers dies de gener de 1424.

L'entusiasme pel seu retorn permet a Alfons que la ciutat disposi, tot seguit, la construcció de 12 galeres més per al seu estol, segons podem llegir en el *Llibre de Solemnitats* de Barcelona:

*Divendres, a XXI de dezembre, any MCCCCXXIII. lo molt alt senyor rey n'Alfonso e los honorables en Phelip de Ferrera, Galceran Carbó, Bernat Serra, Guillem de Soler e Baltazar de Gualbes, consellers l'any present de la ciutat de Barchinona posaren e ficaren dins la Darasana de la mar stepes per XII. Galeres, ço es, lo senyor rey per sis galeres e los dits honorables consellers per altres VI., però no fou procehit a persecució e perfectió de les dites galeres, sino de dues de aquelles, les quals los dits honorables consellers ficaren les estepes, la una de les quals es appellada Santa Maria e l'altra Santa Creu...*⁷

---

⁴. El nombre de galeres el registra la Generalitat, així com el lloc on li van fer el pont al rei, *al puig de les Falcies*, i altres detalls: *Vestiren-se XXII persones ab gramalles d'or, ço és, consellers e cònsols e prohòmens [...] E, feta la dita solemnitat, entrà al palau reyal, e fon hora de nit com aquestes coses foren fetes. Dietaris de la Generalitat, op. cit. p. 42.*

⁵. Comes, *op. cit.* pp. 38-39.

⁶. *Dietaris... op. cit. p. 42.*

⁷. DURAN I SANPERE/J. SANABRE: *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, vol. I (1424-1546), Institució Patxot, Barcelona, 1930, p. 9.

Alfons empren el camí cap a València: *Dijous, a XIII de janer. Aquest dia, dues hores après migjorn, partí lo senyor rey de Barchinona per anar en València, per terra.*⁸ Després de passar per Tarragona, Cambrils, Tortosa i Sant Mateu, el dia 29 de gener va arribar a València on va ser molt ben rebut: *ab molta honor e reverencia.*⁹

¿Per què Alfons, en lloc de deixar els seus trofeus de guerra, la relíquia de Sant Lluís i les cadenes de Marsella, a Barcelona, ho va fer a València? ¿Què li donaven els valencians al rei per rebre tals preferències?¹⁰ ¿Potser és que encara no perdonava als barcelonins les exigències de les corts passades? Catalunya li havia preparat un estol i li havia fet guanyar batalles i prestigi. Malgrat tot, València l'atrau en especial, sobretot per l'ajuda econòmica que li donen. També es podia tractar d'una preferència estratègica. Alfons era molt intel·ligent i ho calculava tot. València feia frontera amb les terres castellanès. Tenia la família, la mare i els germans, a Castella. Potser li caldria entrar en territori castellà per alliberar el seu germà Enric. A València l'esperaven la infanta Caterina i els seus seguidors amb l'esperança de que pogués resoldre el seu conflicte. En tot cas, des de terres valencianes es podia moure més ràpidament. En canvi, des de Catalunya calia travessar tot l'Aragó i per tant, la situació de València tenia més avantatge en aquest aspecte. Encara que cal destacar que el rei no tenia residència fixa i s'anava movent per tots els seus territoris.

No sabem com va ser la trobada de Maria i Alfons. Maria estaria molt contenta de veure el seu marit a qui estimava i havia estat fidel, sens dubte. Alfons, en canvi, s'hauria distret amb les belles sicilianes o napolitanes durant els tres anys que havia estat lluny de la seva esposa. Les infidelitats d'un rei s'acceptaven sense crítica. Maria acompanya el seu marit a València i, potser, té l'esperança de conquerir el seu amor o de donar-li un fill, però res d'això aconseguirà.

Maria pot deixar la feixuga tasca de governar que durant tres anys i mig ha hagut de fer. Una tasca que no li ha estat fàcil, dificultada per les greus malalties que ha patit. Però Maria s'ha creat una excel·lent reputació de dona íntegra, virtuosa, justiciera i, a la vegada, dialogant i bona medidora. El seu prestigi ja s'ha forjat i passarà a la història, després de les dures proves que encara li esperen.

Els fills i els amors d'Alfons

Poc s'esperava Maria la dura etapa que començava. Si havia tingut èxit en el seu paper polític, institucional, no es podia dir el mateix en la seva vida privada, com esposa d'Alfons. És molt difícil seguir la vida íntima de la parella reial. Mitjançant la correspondència podem extreure alguns detalls de la vida privada però no es podien deixar escrites segons quines coses. Per tant, algunes incògnites sobre el passat d'Alfons i Maria no es poden desentrellar per més que l'investigador s'hi esforci.

De tota la bibliografia consultada que he tingut a l'abast, no he trobat cap explicació clara dels problemes que tenia la parella reial. El que sí sabem és que

---

⁸. *Ibid.* p. 42.

⁹. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 127.

¹⁰. A l'octubre de 1425 la ciutat de València va acordar pagar a Alfons 1.000 florins mensuals mentre residís la cort a la ciutat durant quatre anys. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 167-168.

Alfons va tenir amants i fills. Ferran és el primer fill bastard d'Alfons però ni tan sols se sap, amb seguretat, quan va néixer i quina era la seva mare. Alfons també va tenir dues filles naturals, Maria i Elionor. Tots tres van ser reconeguts pel rei i educats a la seva cort.

La informació més propera a la vida íntima d'Alfons és la que donen els escriptors humanistes de la seva cort siciliana i napolitana. És clar que tots alaben el seu senyor ja que ell els manté. El sicilià Antoni Beccadelli, *el Panormita*, anomenat així per haver nascut a Palerm, va entrar en la cort d'Alfons el 1434 i va escriure un llibre, *De dictis et factis Alphonsi regis Aragonum*. Més que una biografia és un panegíric del sobirà però recull comentaris i fets molt interessants. Com que Beccadelli va viure amb el rei fins que aquest va morir el 1458, sabia, de primera mà, tot el que passava i es comentava a la cort. Encara que el llibre té com a objectiu exaltar les virtuts d'Alfons, es poden interpretar algunes coses més que no s'hi diuen. Per suposat que no es parla gens de la reina Maria (jo no ho he trobat) perquè l'actitud d'Alfons respecte a la seva muller legítima no era pas exemplar. ¿Què deia Beccadelli sobre Alfons i les dones? Sobre l'atac a Marsella, va deixar constància de la protecció que els va donar, segons hem vist abans.

A continuació podem comprovar com apreciava el rei la bellesa, encara que no es concreti que sigui de la dona, però ja s'entén: *Pulchritudinis amator cum esset, nimirum iuxta Chrisippi sententiam, putabat pulchritudinem esse uirtutis florem, nunquam tamen licentia aut contumelia in aetatem alicuius est usus.*

Traducció de Jordi de Centelles: "La sua magestat amava naturalment la bella e gentil dansa e li plahia la fermosura e gentil figura humana. Car, segons diu Salusti, la bellea és flor de virtut. Noresmenys may se troba que Sa Magestat fes força ni violença a creatura vivent".¹¹

En un comentari sobre les dones, ens dóna una visió irònica i misògina del rei: *Cum aliquando mulierem impudentis saltantem aspexisset, fertur ad proximos dixisse: "Attendite, Sibilla quidem e uestigio prodet oraculum.*

Trad. J. Centelles: "Mirant algunes voltes alguna dona ballar desmesuradament hi inprudent, solia Sa Alteza dir als circumstans: "Mirau aquesta si balla, que molt prest profetitzarà"; quasi acusant la laugeria femínil".¹²

Encara es pot destacar el següent comentari: *Matrimonium ita demum exigi tranquille et sine querela posse dicebat, si mulier caeca fiat et maritus surdus.*

Trad. J. Centelles: "Volia, burlant, dir lo rey, que lo marit e muller no era posible vixquessen en pau, si ga lo marit no era sort e la muller cega".¹³

Aquesta és l'opinió sobre el matrimoni que Beccadelli posa en boca del rei Alfons, per tant sembla evident que en el seu matrimoni havien tingut freqüents disputes en els pocs anys que havia funcionat.

Giovanni Pontano va ser un altre humanista, un dels millors poetes i escriptors, de la cort d'Alfons i del seu fill Ferran. En la seva obra *De bello Neapolitano*, sobre la guerra de Ferran amb Joan d'Anjou, explica de qui era fill: *Alfonso mortuo Ferdinandus succedit, quem haeredem in regno Neapolitano pater instituerat, natum Valentiae, in Hispania citeriore, atque ex muliere susceptum, quam, Valentiae cum ageret, in deliciis habuisset.*¹⁴

---

¹¹. Beccadelli, *op. cit.* p. 183.

¹². *Ibid.* p. 185.

¹³. *Ibid.* p. 199.

¹⁴. PONTANO, *De Bello Neapolitano* (Libro I, I). Liliana MONTI SABIA: *Pontano e la Storia, Del De Bello Neapolitano all'Actius*, Bulzone Editore, Roma, 1995, p. 83.

Traducció: Mort Alfons el va succeir Ferran que el seu pare havia deixat com hereu. Havia nascut a València en la Hispània citerior i va ser concebut d'una dona la qual havia fet les seves delícies mentre va viure a València.¹⁵

No ens diu el nom de la mare però queda clar on va néixer, a València. Quan Pontano escriu aquesta obra, Ferran ja s'havia mort, i ell s'havia passat al bàndol dels Anjou.¹⁶

Ferran no va heretar les qualitats del seu pare ni es va guanyar les simpaties de tothom. Era un home ressentit i cruel que es va trobar amb molts opositors. Alfons, malgrat la seva bona fama, també es va crear enemics, fins i tot el papa Calixt III (1455-1458), el valencià Alfons de Borja, que havia estat al seu servei i que va posar en dubte la paternitat de Ferran, del qual havia estat preceptor.¹⁷ Pontano va escriure el següent:

*Interea Callistus Pontifex Maximus, Alfonsi beneficiorum immemor, cuius auctoritate atque opibus antea Cardinalis, post Nicolao quinto mortuo Pontifex creatus fuerat, perversa consilia et perfidiae plena adversus Ferdinandum agitare coepit clamque cum primoribus civitatum ac regulis agere de rebellione, divulgatis etiam epistolis, quibus Ferdinandum supposititium Alfonsi filium diceret, denique aqua et igni interdiceret, qui huius imperata facerent et in officio ac fide permanerent. Quod ni Callisti consilia mors interrupisset, ingens maximeque calamitosum conflatum iri bellum apparebat, quippe qui esset fluxa fide pervicaci ingenio, variis consiliis, praecipiti ambitione. Huc accedebat quod, dum assentatoribus patefacit aures, Borgio sororis filio ingentem dominatum in regno Neapolitano destinaverat. Sed Callisti consiliorum ac vitae finis idem fuit.*¹⁸

Traducció: Mentrestant, el Papa Calixt, oblidant els beneficis que havia rebut d'Alfons, gràcies al poder del qual havia estat nomenat cardenal i, quan va morir Nicolau V, havia estat elegit Papa, va començar a tramatar plans perversos i plens de perfídia contra Ferran. En secret, va començar a tractar de rebel·lió amb els caps i reietons de les ciutats. Van ser, també, divulgades cartes en les quals deia que Ferran era suposat fill d'Alfons. Finalment, prohibia l'aigua i el foc (el suport) als que seguissin les ordres d'aquell i romanguessin en el seu deure i lleialtat. I si la mort no hagués interromput els plans de Calixt, sembla que anava a esclatar una terrible guerra, perquè (el Papa) era de fluixa fidelitat, de dur tarannà, fals (d'opinió variable) i d'una ambició desbocada. A tot això s'afegia que, mentre escoltava els aduldors, ja havia destinat el poderós regne de Nàpols a un Borja, fill de sa germana. Però les maquinacions de Calixt i la seva vida van acabar al mateix temps.

Els comentaris de Pontano són de primera mà i ens mereixen tota la credibilitat, perquè va ser testimoni dels esdeveniments que explica. En la mateixa cort del rei Alfons va conèixer al bisbe Alfons de Borja, després papa Calixt III, al qual critica durament. Alfons va morir el 27 de juny de 1458 i el papa va morir poc després, el 8 d'agost del mateix any. És interessant el què diu Pontano en relació a Ferran. En paraules del papa és un suposat fill. Calixt dubta que sigui d'Alfons. Pontano no s'esforça en recalcar que era fill del rei. Tampoc ho devia saber amb seguretat. En un altre capítol, les explicacions de Pontano enfosqueixen, encara més, l'origen del fill d'Alfons. No solament el papa Calixt, molts altres van dubtar de qui era fill. El mateix Alfons no va aclarir del tot

¹⁵. Les traduccions dels textos en llatí de Pontano són d'Àngel de Paz.

¹⁶. Pontieri: *Ferrante d'Aragona re di Napoli*, op. cit. nota 12, p. 20.

¹⁷. Alfons de Borja va ser nomenat cardenal pel papa Eugeni IV (1444); va esdevenir conseller del papa Nicolau V i en morir aquest, al 1455, va ser elegit papa amb el nom de Calixt III. Va concedir alts càrrecs als seus nebots, Lluís Joan Borja i Roderic Borja, el qual també serà papa, Alexandre VI (1492-1503).

¹⁸. Pontano (Libro I, II). Monti Sabia, op. cit. p. 84.

l'enigma, encara que va reconèixer una dona com la mare de Ferran, Giraldona Carlino. Val la pena destacar un altre text de Pontano. Tots els historiadors posteriors el tenen com a base principal d'informació:

Hoc in bello rerumque bellicarum varietate et casibus cognitum est Hispanos plerosque, qui oppidis aut arcibus praefecti essent, Ferdinando parum fideles fuisse, seu quod tacitis ipsi consiliis Ioanni patruo regnum assererent, seu quod indignum ducerent Ferdinandum Alfonso succedere, quem alii incesto coitu e Caterina, Errici fratris uxore, susceptum ab Alfonso putarent, alii supposititium, neque ex Gilardona Carlina, quae mater eius diceretur, genitum, sed suppositum ab ea, auctore Gulielmo Corelia, quem Alfonsus honoribus titulisque mirifice evexisset, procreatumque ex homine ignobili, utque alii mussitarent, sutore calceolario, ut vero alii, ex homine Mahometanae religionis, quales Valentini plerique sunt agricolae atque opifices; quae quidem aliaque ab illis, qui Ferdinandum prosequerentur odio, palam indigneque iactabantur. In quibus tres praecipue visi sunt maxime improbi atque ob insignem perfidiam detestabiles: Ioannes hic Torrella, quem Alfonsus, quod Antoniae vir erat, quam e sororibus Lucretia unice amasset, illius gratia Isclae moderationi substituerat praefeceratque arci; Petrus Mondraconius alter, cui ab Alfonso arcis Metalonii et oppidi administratio permissa fuerat; tertius Ioannes Antonius Foscanus, cui Tranensis arcis erat custodia demandata. Verum hi duo clanculum cum hoste consenserant, at Torella bellum aperte gessit adversus Ferdinandum: Iohannemque ad se confugientem, amissa continente terra, et accepit et armis opeque fovit iuvitque.¹⁹

Traducció: En aquesta guerra i en la varietat de successos bèl·lics, se sap que la major part dels espanyols que estaven al capdavant de les places fortes i castells van ser poc lleials a Ferran. Bé perquè amb secretes maquinacions ells pretenien que el regne fos per al seu oncle Joan o perquè consideraven que Ferran no era digne de succeir Alfons. Uns creien que havia estat engendrat per Alfons d'un coit incestuós amb Caterina, esposa del seu germà Enric, altres deien que era fill suposat i que no havia estat engendrat per Gilardona Carlina, la qual es deia que era la seva mare, sinó que havia estat inventat per ella segons instigació de Guillem Corella, a qui Alfons havia premiat amb títols i honors, i que, en realitat, era fill d'un home innoble. Segons deien alguns, era fill d'un ataconador (sabater de vell), segons uns altres, d'un home de religió mahometana, com són la major part dels camperols i artesans valencians. Totes aquestes xafarderies i altres es divulgaven d'amagat i indignament per aquells que odiaven Ferran. Entre ells, tres em sembla que són els més perversos i detestables per la seva insigne perfídia: el primer, Joan Torella, a qui Alfons, per ser l'espòs d'Antònia que era de totes les germanes a qui Lucrecia més estimava, per la influència, d'aquesta, l'havia posat al cap d'Ischia i de la seva fortalesa; el segon, Pere de Mondragón a qui Alfons havia confiat el govern de la plaça forta i del castell de Metalònia; i el tercer Joan Antoni de Foggia a qui se li havia encomanat la custòdia de la fortalesa de Trani. Aquets dos darrers havien mantingut tractes amb l'enemic, secretament; en canvi Torella va fer la guerra obertament contra Ferran, i quant Joan (d'Anjou) en perdre les possessions de la Península, es va refugiar davant seu, el va acollir, el va auxiliar i el va ajudar amb armes i diners.

La versió de que Alfons podia haver tingut el fill de la seva cunyada, la infanta Caterina, de ser certa, hauria estat terrible per a la reina Maria. Quan Alfons arriba a València, al gener de 1424, Caterina s'hi troba refugiada, mentre el seu marit, l'infant Enric segueix presoner a Castella, el qual no va ser alliberat fins el 1425. Alfons es portava bé amb els seus germans, per tant, sembla poc creïble aquesta possibilitat, però Pontano recull el que ha sentit.

Zurita segueix a Pontano en comentar qui era la mare de Ferran:

---

¹⁹. Pontano (Libro II, X), Monti Sabia, *Ibid.* p. 120-121.

Escribe Juan Joviano Pontano la variedad de opiniones que hubo de quien fue la madre deste infante y el nunca haberlo declarado el rey; mas de decir que su madre era tan ilustre y tan principal y mejor que no él fue ocasión que se viesiese a creer lo peor y que nació de incesto y que fue su madre la infante doña Catalina cuñada del rey; y que se publicó que la madre era Vilaradona Carlina, pero que había sido sobrepuesto por orden de Jimén Pérez de Corella; y otros decían que era nacido y engendrado de un hombre bajo y de muy vil condición.²⁰

Alfons va legitimar el seu fill Ferran el 12 de febrer de 1440, a Gaeta. Reconeixia com a mare a *Gueraldona de Carleno*. En una còpia del document, conservada a l'Arxiu de Simancas, es fa constar el següent: *Hinc est quod cum vos illustris et carissimus filius noster ferdinandus Aragonum sitis ex [maiestate] nostra coniugata et gueraldona de carleno etiam coniugata inlicite procreatus et ideo beneficio nostrae regiae munificentiae reparari egeatis [...] nos princeps et dominus vester [...] legitimamus et natalibus pristinis restituimus tamquam ex legitimo matrimonio natum...*²¹

Traducció: D'aquí que donat que vos il·lustre i estimadíssim fill nostre Ferran d'Aragó haveu estat engendrat il·licitament de nostra [majestat] casat i de Gueraldona de Carleno també casada i necessiteu ser reparat pel benefici de nostra regia munificència [...] nos príncep i senyor vostre us legitimem i reabilitem vostre naixement com si haguéssiu nascut d'un legítim matrimoni...

Un butlla del papa Eugeni IV (1431-1447), del 14 de juliol de 1444, va legitimar el fill d'Alfons perquè el pogués succeir al tron, en la qual es diu: *Cum itaque sicut exhibita nobis nuper pro parte predicti Regis patris tui petitio continebat, tu, qui defectum natalium pateris, de carissimo in Christo nostro Alphonso Rege predicto coniugato genitus et coniugata, defectum huiusmodi vite ac morum honestate aliisque multiplicum probitatis et virtutum meritis recompensas...*²²

Traducció: Tal com contenia la petició feta, fa poc, pel teu pare, tu que pateixes un defecte en el teu naixement per haver estat engendrat pel nostre estimadíssim en Crist, l'esmentat rei Alfons, casat, i per una casada, compenses tal defecte amb l'honestedat de la teva vida i costums i amb altres mèrits de bondat i moltes virtuts.

En la butlla no consta el nom de la mare, només es diu que la mare de Ferran estava casada, per tant, era fill d'un doble adulteri, el *defectum* que s'assenyala en la butlla papal. Zurita segueix Pontano i afegeix una altra cosa que el rei Alfons havia comentat una vegada: que la mare de Ferran era una dona de tan il·lustre ascendència com ell. No diu d'on ho va treure, però de ser així, la mare de Ferran no seria la Giraladona, sinó una dona casada i filla de reis. ¿Seria Caterina?

Gilardona Carlina o Giraladona Carlino apareix documentada en un protocol notarial de 1457 a Nàpols: *Gelardona Carlina, consors Magnifici viri Gasparis Revertit de Barchinona, agens cum consensu et auctoritate dicti Gasparis viri sui presentis...*²³

El rei no solament va reconèixer que Giraladona era la mare de Ferran, sinó que també es va encarregar de mantenir la seva família, el seu marit, Gaspar Reverdit, i la seva mare Isabel, l'àvia, segons podem veure en una carta que envia al seu tresorer des d'Itàlia, el 29 de juny de 1444:

²⁰. Zurita, *op. cit.* (libro XIV, cap. XXXV), vol. 6, p. 132.

²¹. A.G.S. PTR,LEG,41,DOC.7.

²². Pontieri, *op. cit.* nota 19, p. 23. Hi ha una còpia de la butlla a Simancas que, també, he pogut consultar. A.G.S. PTR,LEG,41,DOC.11.

²³. *Ibid.* nota 18, pp. 22-23.

*Lo Rey Darago, etc. Tresorer; nos havem deliberat e ordenat que la mare del Illustre e car fill nostre Don Ferrando Darago, [e] la avia vinguen e passen en aquest Realme; per tal vos encarregam stretament e manam per algun tant se puxen metra en punt de continent, sens dilació alguna, donets an Gaspar Reverdit, marit de la mare del dit don Ferrando, CCC florins dor Darago e per nostra amor les endrecets en fer los haver ben prest e opportun passatge [...] car summament desitjam les dites dones vinguen...*²⁴

El rei envia a buscar les dues dones perquè vagin a Nàpols. Els va donar residència, al castell Capuano, i els va passar una pensió anual als tres.²⁵ Si Gaspar Revertit era de Barcelona, potser la Giraldona també era catalana, però no encaixa amb que Ferran hagués nascut a València. A no ser que Giraldona fos valenciana, soltera quan va tenir el fill i fos casada després amb Reverdit per buscar-li companyia.

Potser, com alguns sospitaven i recull Pontano, la Giraldona no era la mare autèntica i tot responia a un muntatge de diversos personatges beneficiats per Alfons. En tot cas, Ferran podia ser fruit d'una aventura fugaç del rei. El que Ferran no fos fill d'Alfons, sinó d'un home de baixa condició, d'un sabater o d'un moro, costa més de creure. Algunes versions deien que era fill d'un jueu convers de València, d'una monja, també de València, o de la dona d'un barber.²⁶

Ferran va acceptar com a mare seva a Giraldona i, en morir Alfons, va seguir mantenint la pensió per a ella i l'àvia Isabel.²⁷ Malgrat tot, el misteri encara envolta el seu origen. Els historiadors ni tan sols han pogut precisar l'any del seu naixement. Tots es posen d'acord, seguint Pontano, en què va néixer a València. També se sap per un document que va ser el dia 2 de juny, però el dubte està en l'any. Pot ser el 1423, el 1424, el 1430 o el 1431. El 1423, si va néixer a València, ja es pot descartar perquè Alfons va arribar a Barcelona al desembre de 1423, per tant, la criatura havia de ser concebuda amb posterioritat, i, com a molt, nascuda a finals de 1424. El problema està en què en un document del secretari de Ferran, quan aquest va morir, el 24 d'abril de 1494, va anotar que el rei Ferran tenia, en aquell moment, *70 anni, dieci mesi e 28 giorni*, amb un precisió que no fa dubtar, per tant hauria nascut el 1423.²⁸ No quadren les dates.

Segons el Dietari de la Generalitat el dia 26 de juliol de 1438 van sortir de Barcelona tres naus cap a Itàlia amb el fill d'Alfons, segons podem llegir a continuació:

Dijous, a XXIII dies de juliol. Aquest jorn se reculliren los honorables en Johan Lull e Bernat Çapila, ciutadans de Barchinona, missatgers elets per la ciutat de Barchinona per anar al senyor rey, en les naus de què són capitans mossèn Rimbau de Corbera, mossèn Ffranci Torrent e en Johan Çabastida, àlias Stelrich, en les qual naus van, axí matex, los reverend bisba de València e honorable mossèn Corella e mossèn Moncayo, governador de Aragó, e molts d'altres; e l'infant don Fferrando, qui après és stat rey de Nàpols.

---

²⁴. *Ibid.* p. 101-102. Masso de la Rosa, 29 juny 1444. ACA, reg. 2718, fol. 72.

²⁵. *Ibid.* p.23.

²⁶. Luigi VOLPICELLA: *Regis Ferdinandi Primi Instructionum Liber (1486-1488)*, Societá Napoletana di Storia Patria, Napoli, 1916, note biografiche, p. 241.

²⁷. Volpicella, *op. cit.* p. 241.

²⁸. Pontieri, *op. cit.* p. 25.

*Dissabte, a XXVI dies de juliol. Aquest jorn, en la primera guayta diana, se perlongaren les tres naus, de les quals eren capitans [lo] honorable mossèn Rimbau de Corbera, mossèn Johan Çabastida e mossèn Ffranci Torrent.*²⁹

L'infant Ferran anava acompanyat d'Alfons de Borja, bisbe de València i altres cavallers. En el Dietari no es diu quina edat tenia Ferran però s'assenyala *qui après és stat rey de Nàpols*, la qual cosa crida l'atenció perquè les anotacions en el Dietari es feien en l'època en què es produïen els fets. Potser amb posterioritat s'hi va afegir aquesta frase final, quan ja havia mort el rei Alfons, per aclarir qui era, encara que no és diu que fos fill seu. Pontieri explica que Ferran tenia 14 o 15 anys quan va marxar cap a Itàlia segons un autor consultat.³⁰ Com que la data d'arribada que dóna Pontieri és 1439 i no la real, juliol de 1438, no hi ha contradicció. Ferran hauria nascut a València al 1424 i tenia 14 anys quan va marxar cap a Itàlia.³¹

Encara menys coses sabem de les dues filles del rei, Maria i Elionor. Van néixer a Espanya, però ¿quan i de qui?³² No se sap res de la mare, si és que les dues eren de la mateixa. Alfons es preocupa que siguin educades a la cort de la reina Maria, junt amb el seu germà Ferran. Quan són més grandetes les reclama des de Nàpols i les casa bé, amb nobles.³³ En una carta que escriu a Maria li dóna les instruccions perquè les enviï amb tres galeres, el 22 de febrer de 1441, des de Càpua:

*Haiam concordat e promes matrimoni de la inclita dona Maria filla natural nostra ab lo fill primogenit del dit Duch (duc de Bar) e nos [...] que la dita filla nostra se meta en punt de totes coses necessaries tant al ornament e vestir de la sua persona quant a la companyia e passatge seus e be vestida, arreada e acompanyada com se deu e pertany a nostra honor ensemps ab l'altra filla nostra la qual per semblant entenem collocar en matrimoni...*³⁴

Maria així ho va fer. Les dues filles van sortir cap a Nàpols, segons les ordres enviades per la reina als patrons de les galeres, des d'Alcanyís, el 10 de juliol de 1441: *Maria, per la gracia de Deu, etc. Als feels nostres tots e qualsevol patrons axi de les dues grosses galees ab les quals les dues filles del senyor Rey de ordinacio sua van a la sua Magestat com encara de qualsevol altres galeas...*³⁵

Maria va haver d'aguantar les infidelitats del seu marit i encara va haver de tenir cura dels seus fills quan van ser petits. La reina va mantenir una bona relació amb Ferran quan estava en la cort de Nàpols amb el seu pare, segons es

²⁹. *Dietaris... op. cit.* p. 70.

³⁰. Nota 26 : PERSICO, *Diomedea Carafa*, p.36, n. 4, fa arrivare Ferrante in Italia nel 1439 all'età di 15 anni. Pontieri, *op. cit.* p. 25.

³¹. Al segle XV no hi havia registres de baptismes, ni d'esposoris ni d'òbits. Fins al segle XVI, i sobre tot, després del Concili de Trento, al 1563, l'Església catòlica no els fa va fer obligatoris.

³². Ryder diu que van néixer les dues al 1430. En aquest cas serien de diferents dones, o bé bessones. Alan Ryder, *op. cit.* p. 231.

³³. Sembla que la primogènita devia ser Maria segons es desprèn de la carta aquí reproduïda. Puiggarí diu que la primogènita era Elionor, a la qual Alfons va casar amb el marquès de Ferrara al 1443. La segona seria Maria i es va casar amb el duc de Sessa al 1445. J. PUIGGARÍ: "Memòrias inéditas sobre la vida pública y privada de D. Alfonso V de Aragón", *La Ilustración Española y Americana. Revista de Bellas Artes y actualidades*, 1887, 2º t. (2º semestre), pp. 126 i 158.

³⁴. *Ibid.* p. 98. ACA, reg. 2716, fol. 106v.

³⁵. *Ibid.* p. 99. ACA, reg. 3182, fol. 75.

pot trobar en la correspondència que mantenien. Es dirigia a ell com *Al illustre don Ferrando darago Duch de Calabria notre molt car e molt amat fill*, en una carta en què li diu entre altres coses: *Pregam e encarregam vos quens continueu scriure de la sanitat e affers del dit Senyor (el rei) Car de vos no podem haver maior consolacio apres sa venguda que saber bones noves continuament de sa magestat [...] E saludam nos molt e molt la Duquesa vostra muller, E si dela part deça vos o ella volreu algunes coses scrivyn nosen ab fiança...*³⁶

Les relacions de la parella reial no van funcionar en el període de 1424 a 1432, els anys que Alfons va passar en els seus territoris peninsulars abans de tornar cap a Itàlia. Maria potser no podia tenir fills però caldria saber si van mantenir suficients contactes íntims els dos esposos. Potser Alfons no feia gaire cas a Maria i preferia gaudir d'altres dones. Mai no ho sabrem i cadascú pot deixar volar la imaginació.

Zurita fa referència a una història molt tràgica sobre els amors d'Alfons, que atribueix a Pontano, encara que no ens diu de quina obra procedeix. El fet s'hauria produït quan Alfons es trobava en terres valencianes al 1426 o al 1427. La reina tenia una dama en la cort, Margarida d'Híjar, de la qual es va enamorar Alfons. Maria no va poder suportar l'ofensa. Quan Alfons va marxar uns dies a caçar, la reina va manar escanyar Margarida. En tornar Alfons i assabentar-se del fet, hauria pres més aversió a Maria:

*Y otros conjeturan que fue hijo de doña Margarita de Ijar, dama de la reina su mujer, a la cual –según se afirma– la reina hizo ahogar habiendo el rey ido a monte a Liria y hacia san Mateo y que estaba en aquella sazón preñada; y viendo el rey a su vuelta que había muerto así arrebatadamente, sospechó lo que era y que juró de nunca más ver a la reina de sus ojos; y se fue luego a Barcelona para dar orden en su partida la segunda vez que pasó al reino de Sicilia.*³⁷

Fins i tot, algunes versions fan a Margarida la possible mare de Ferran. Però de ser així, no hi hagués hagut cap problema en reconèixer-la com la mare. Sobre Margarida no he trobat cap document en l'arxiu reial, malgrat que he consultat els llibres del mestre racional on consta el personal de la casa de Maria (llistes per ordre alfabètic) encara que falten d'alguns anys, de 1421 a 1427.³⁸

En lloc d'un fet real, es podia tractar d'una llegenda inspirada en els mites clàssics (Hera venjativa feia matar, si podia, les seves rivals, les dones que queien en braços de Zeus). Si és tracta d'una història autèntica, tampoc ho podem esbrinar. De ser certa, Maria hauria estat una dona implacable i gelosa que no perdonava una ofensa. Els historiadors posteriors citen a Zurita i recullen també la història de Margarida d'Híjar.

En un manuscrit sense datar (pel tipus de lletra pot ser del segle XIX), un autor anònim fa un resum de la història dels senyors de Silva i d'Híjar feta pel cronista Luis de Salazar y Castro. Es diu que Margarida d'Híjar seria filla del VI senyor d'Híjar, Joan Fernández de Híjar y Centelles (1400-1456) i de Timbor de Cabrera y Aragó, filla de Bernat de Cabrera, I comte de Mòdica (Sicília) i de Timbor de Prades, filla de Joan d'Aragó, comte de Prades. Joan i Timbor van ser els pares de Joan, el primogènit, el seu successor, VII senyor d'Híjar. També

³⁶. València, 20 desembre 1445. ACA, reg. 3230, fol. 87v.

³⁷. Zurita, *op. cit.* (Libro XIV, cap. XXXV) vol. 6, p. 133.

³⁸. Nomès es conserven els llibres de 1416, 1420, i de 1428 a 1432. ACA, R.P. reg. 535, 536, 540, 541, 542, 543, 544, 545.

s'explica el següent: *Y parece que también nació D^a. Margarita de Híjar que fue Dama de la Reina D^a. Maria de Aragon, Muger de Dn. Alfonso V. y se tuvo por cierto que en ella hubo el Rey a Dn. Fernando que lo fue de Napoles; pero otros afirman que le hubo en Giral dona Carlino; Dícese que a D^a. Margarita hizo dar muerte la Reina, y por eso el Rey se separó de su mujer sin hacer vida maridable.*³⁹

L'autor que va fer la història genealògica de la casa d'Híjar recull el que diu Zurita (segle XVI), per tant no té altres dades més antigues de la casa d'Híjar. *Parece que...* no és cap afirmació segura però hi podia haver una filla. El que sí va tenir una filla que es deia Margarida és aquest Joan Fernández d'Híjar VII. Tant el pare com el fill, els dos amb nom de Joan, van estar al servei d'Alfons a Nàpols i van tenir missions importants com ambaixadors i militars. Al pare, Alfons li va donar les terres requisades al comte de Luna. Alfons i Maria també li van vendre algunes propietats.⁴⁰ Sembla una mica estrany que si Margarida, la filla de Joan, hagués estat assassinada en la cort de la reina Maria, la família hagués perdonat el crim tan fàcilment. A no ser que aquesta Margarida hagués mort d'un accident o en estranyes circumstàncies que derivessin en falsos rumors. És un altre enigma que no podem desxifrar.

La correspondència del rei i la reina no ens pot desvetllar tots els conflictes de la parella. Algun cop apareix alguna notícia, com la que es va registrar en el *Llibre de solemnitats de Barcelona* al 1424. Va ser un escàndol que va traspasar els murs del palau reial i va arribar a oïdes dels consellers. Maria va dir al seu marit que la seva mare, la reina Elionor, havia mort. El rei es va posar molt trist. Poc després es va demostrar que la notícia era falsa. Alfons es va enfadar molt amb la seva dona:

*Dissabte a XXI de octubre del any MCCCCXXIII la senyora reyna, stant en lo palau major del senyor rey, on semblantment ere lo dit senyor rey, tramés per los honorables consellers de la Ciutat. E con fossen ab la dita senyora, ella los denunciá e-ls dix com ella sabie certament que la senyora reyna, sogra sua, havie finats sos dies. E axí que provehissen que la dita nova fos denunciada a dit senyor rey, lo qual de la dita nova no sabie res. E encontinent, lo senyor patriarcha de Jherusalem e los dits honorables consellers notificaren la nova dessús dita al dit senyor rey, lo qual maná vestir tots los de sa casa de drap negre. E feu bastir dins la Seu lo tuguri o capell ardent ab preparatori de fer I. Solemne anniversari per ánima de la dita senyor mara sua [...] Es ver emperó, que ans que'l senyor rey procehís a fer lo seu anniversari, tramés per los honorables consellers, e com foren ab ell dix-lus que ell no volie procehir ne volia que ells procehixen a fer les sollemnitats dels anniversaris acordats, car ell no creye ne havie alguna nova certa, que la senyora sa mara fos morta. E axí cessá, que no hi fou procehit pus avant.*⁴¹

---

³⁹. El manuscrit no està signat, es titula *Noticias por mayor de las dos principales ascendencias del Ilmo Sr. Dn. Pedro de Alcantara IX Duque de Híjar por sus Apellidos de Silva, y Fernández de Híjar para la inteligencia del Arbol que he formado*. L'archivera Mª José Casaus Ballester va fer un estudi sobre aquest manuscrit, difòs per Internet: *La relacion de la casa de Híjar con la casa real de Aragón durante los siglos XIII-XV; de señorío a ducado*. Archivo Histórico Provincial de Zaragoza, Fondo Híjar, Sala IV. Leg. 282-2. Doc. 34. fol. 22v.

⁴⁰. Els Híjar van anar acumulant títols. La baronia d'Híjar va passar a ser un ducat el 1483, per concessió de Ferran *el Catòlic*. *Ibid.* fol. 22, 22v, 23, 23v.

⁴¹. Duran i Sanpere, *op. cit.* p. 30-32.

Els consellers van reunir el Consell i van començar a preparar la cerimònia (es detallen en el llibre els preparatius i els consellers qui hi participarien) però poc després (no es diu si van passar un o més dies) van rebre avís del rei que ho atuessin tot perquè la seva mare no devia ser morta. Aquest embolic ens fa pensar que o bé hi va haver un malentès o bé la reina va voler molestar al seu marit i enganyar tothom, la qual cosa no és gaire creïble en una dona com Maria, tan responsable i respectuosa amb el seu espòs. Possiblement Maria no tenia la culpa d'aquest greu error (la reina Elionor va morir al gener de 1436). És probable que alguna persona de Castella, enemiga del rei Alfons fes córrer el rumor per fer-lo patir. Cal recordar que al 1424 les relacions entre les dues corts estaven molt tibants, per l'assumpte de l'infant Enric, de la infanta Caterina i els refugiats de València. És molt estrany que Maria no parlés directament amb el seu marit, abans de parlar amb els consellers. ¿Li tenia por? ¿No feien vida junts? Evidentment, la relació no anava bé.

Maria era una dona que, malgrat les malalties i els patiments físics, tenia una gran fortalesa interior. Religiosa com era, suportava amb paciència totes les dificultats. Almenys això és el que es desprèn d'alguna de les cartes que escriu a les amigues o dames de la noblesa.

En una carta enviada a la comtessa de Niebla li diu, respecte als problemes que té amb el seu marit el comte: *Que no fessets ne diguessets alguna cosa que pogues agreuiar lo dit Comte mas estudiar vos tots temps com lo porets complaure e encara quell fes alguna cosa no deguda vers vos que ho portassets ab paciència. Car perque en vos nos puxa imputar alguna culpa la justicia sera per vos e aquella vos traura de tribulacio a tota vostra honor.*⁴²

Maria li aconsella paciència amb el marit, que el complagui i que la justícia estarà de la seva part si no hi ha cap queixa d'ella.⁴³ Això és el que devia fer Maria, ser fidel a l'espòs i aguantar, resignadament, les seves aventures. Potser per això Alfons era respectuós amb Maria, per la seva paciència i bondat.

Quan Alfons es troba a Itàlia tracta cortesament, per carta, a la reina Maria. Lo de *molt cara e molt amada muller* pot ser una forma exclusivament protocol·lària. Alfons és correcte amb la reina però res més. Sempre parla d'assumptes polítics, no personals. Quan escriu al rei, Maria és més afectuosa, però força discreta. El rei sí que té en molt alt concepte la seva dona en el que toca als assumptes de govern.

Després de les dificultoses relacions entre Maria i Alfons en el període estudiat de 1424 a 1432, en què el rei té diverses aventures extramatrimonials i tres fills naturals, Alfons se'n va a Itàlia i segueix la seva vida amorosa amb total llibertat, lluny del control de la seva esposa legítima.

Antoni Vinyes, un dels ambaixadors catalans enviats pels consellers de Barcelona al rei Alfons a l'any 1451, va mantenir a Nàpols una conversa amb el rei sobre la seva esposa i ho va explicar en la carta que va escriure als consellers:

Mes per entrar en materia de pler, e perquè jo m'hi trobí present, lo die que la senyora reyna vengué a la Casa de la Ciutat per parlar ab nosaltres mossenyors,

---

⁴². València, 1 abril 1424. ACA, reg. 3219, fol. 72, 72v.

⁴³. Enric Pérez de Guzman, senyor de Sanlúcar i comte de Niebla quan es va casar amb Violant era viudo i tenia un fill (La mare del comte de Niebla era filla il·legítima del rei Enric II). El matrimoni no va resultar. El comte tractava malament a Violant i tenia una amistançada a casa. La reina Maria va ajudar i aconsellar en el que va poder a Violant però, al final, el comte la va repudiar. Zurita, *op. cit.* (Libro XIII, cap. XXX) pp. 626-627.

*fiu relació al senyor rey, ab les millors paraules que poguí, de ço que lo comte de Coscentayna dix aqui, present la senyora reyna, e vosaltres senyors, sobre la venguda del rey e com la senyora reyna, era disposta e sufficient, per concebre creatures, etc. Açó, mossenyors, lo dit senyor pres a tant de pler, e's pres tant fort a riure, e jo amb ell, que una stona stiguem que no parlam d'altre material. E demanam de la dita senyora com stave de sos mals, ne si stave bé. E per conformarme a la rahó del dit comte, li digué que gran temps havia no s'era trobada millor que feya are.*⁴⁴

Els consellers volien que el rei tornés a Catalunya ja que hi havia molts problemes per resoldre i no cal dir que Maria ho desitjava encara més. Vinyes va comentar que la reina podia tenir fills, segons havia dit el comte de *Coscentayna* i amb Alfons es morien de riure, fent bromes sobre la seva salut. La reina en aquell moment tenia 50 anys i ja era massa tard per tenir fills. El rei tampoc tenia intenció de tornar.

Alfons tenia 53 anys quan es va enamorar, a l'estiu de 1449, d'una noia molt més jove, Lucrècia, que en devia tenir 20. Un amor del qual no es va amagar. No es va poder casar amb Lucrècia però va mantenir la relació fins poc abans de morir, al 1458. Suposem que la reina Maria ho devia saber però ella ja estava acostumada a la infidelitat del seu espòs. Els poetes de la cort napolitana canten la bellesa de Lucrècia. Pontano també ha deixat notícia d'ella, segons veiem a continuació:

*Haec est illa Lucretia, cuius per orbem terrarum amores fuere quam notissimi. Eam Alfonsus adamatam propter formae, qua praestabat, excellentiam, suavissimis etiam puellae illecebris senex ipse delinitus, divitiis, opibus, auctoritateque ita extulerat, ut plerique arbitrarentur, si Maria vita excessisset, legitimae uxoris eam loco habiturum. Alfonso mortuo Lucretia in arcem sese Vesuvinam cum thesauris contulerat, quibus cum timeret, quod Ferdinandum bellis exhaustum intelligeret, adduci nunquam potuit uti eius se fidei crederet, quin etiam clam cum hoste consentiens parum amica consilia agitabat animo, metu atque ambitione praeceps.*⁴⁵

Traducció: Aquesta és aquella Lucrècia els amors de la qual van ser molt coneguts per tota la terra. Alfons que l'estimava per l'excel·lència de la seva figura en la que destacava, enverinat, vell com era, pels dolços afalacs de la joveneta, l'havia enal·lit amb riqueses, poder i autoritat, de tal manera que la majoria pensava que, si Maria hagués mort, l'hauria pres com a legítima esposa. Mort Alfons, Lucrècia s'havia traslladat amb els seus tresors a una fortalesa del Vesuvi i, malgrat que estava espantada perquè entenia que Ferran estava cansat de guerres, mai va aconseguir que es confiés a la seva lleialtat; fins i tot, tractant d'amagat amb l'enemic, maquinava projectes poc amistosos emportada per la por i l'ambició.

Tothom devia pensar com Pontano: el rei perdia el seny per Lucrècia i tota la família ho aprofitava per enriquir-se i gaudir de tota mena de luxes.⁴⁶ No era estrany que l'ambiciosa Lucrècia tingués por de Ferran perquè la seva audàcia havia arribat massa lluny.

Alfons la tractava com si fos una reina i es delia per estar al seu costat. Ella presumia de ser verge perquè volia casar-s'hi i no ser una simple amistançada

---

⁴⁴. Carta n. 366, Nàpols 19 setembre 1451. José Mª MADURELL MARIMON: *Mensajeros barceloneses en la Corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón*, C.S.I.C. Barcelona, 1963, p. 379.

⁴⁵. Pontano (Libro II, II). Monti Sabia, *op. cit.* p.112.

⁴⁶. Alan Ryder, *op. cit.* p. 481-485.

però la relació va durar 9 anys i costa de creure. A més, segons Pontano, com ja hem vist abans, la família utilitzava Lucrècia i tota mena de mitjans per adquirir poder i diners. El que és cert és que Alfons i Lucrècia no van tenir cap fill. Com que la reina Maria era un obstacle en la carrera de *madama* Lucrècia, aquesta va intentar que fos dissolt el matrimoni d'Alfons. Amb el consentiment del rei es va presentar amb un luxós seguici davant del papa Calixt III, a Roma, a l'octubre de 1457, per demanar la dissolució del matrimoni d'Alfons i Maria. El papa s'hi va negar, dient que "no volia anar a l'infern amb ella".⁴⁷ El papa ja havia esdevingut enemic d'Alfons i potser li va voler fer la guitza, però tampoc devia trobar justificada la demanda. No sabem quins arguments, en contra de Maria, es van exposar. Al papa tampoc li devia agradar la intervenció ardida de Lucrècia. L'any següent, 1458, el rei Alfons, el papa Calixt i la reina Maria es van morir. Curiosa coincidència.

Els afers de Maria

Maria devia arribar a València amb el seu seguici, darrere d'Alfons, els últims dies de gener de 1424. En aquesta ciutat els reis hi van romandre fins a mitjans d'abril en què emprenen camí cap a Barcelona. Maria s'ocupa dels afers domèstics i també d'altres assumptes polítics en què es demana o és necessària la seva intervenció. És el cas de les recomanacions que sovint fa a petició dels interessats. He trobat tres cartes enviades a Castella a favor de Diego de Sedano. La primera és per al rei Joan, la segona per a la seva esposa Maria i la tercera per al conestable Alvaro de Luna.⁴⁸ Destaco la dirigida a Maria:

*Reyna muy cara e muyt amada hermana, nos la Reyna daragon desseando saber mucho la salut e buen stamieto de vuestra Reyal persona e de nuestro muy caro e muyt amado hermano el Rey e de vuestras fijas nuestras sobrinas dela qual vos plega a menudo scrivir vos certificamos quel senyor Rey e nos somos bien sanos loado sea dios Otrosi Reyna muy cara e muy amada hermana Diego de sedano quela present vos dara gran tiempo ha vino a las partes daca bien acompayado por ir a servir el senyor Rey e fortuna perdiolo todo lo que levava E puesto en tribulacion quierese tornar a bivar en vuestro Regno do es natural pero por quanto fue avisado que havia stado en asparanças o insidias por a matar a micer Jacobo jurado seendo asegurado por el dicho Rey con los otros jurados de la ciudat de Sivilla [...] rogamos que por contemplacion nuestra querades suplicar e dar toda obra e manera con el dicho Rey que al dicho Diego de Sedano quiera perdonar...*⁴⁹

Diego de Sedano tenia un assumpte pendent amb la justícia i no volia tornar a Castella, sense el permís del rei, per por de ser empresonat. Com que no

---

⁴⁷. *Ibid.* p. 487.

⁴⁸. Alvaro de Luna va ser nomenat conestable de Castella, ja que l'anterior conestable Ruy López Dávalos va ser condemnat i cessat en fugir cap a València amb la infanta Caterina i els altres companys. Un tribunal li va treure tots els càrrecs i va manar confiscar els seus bens que es van repartir Alvaro de Luna, l'infant Joan (germà del rei Alfons) i altres. García de Santa Maria, *op. cit.* (1423, cap. VI), pp. 424-425.

⁴⁹. València, 16 març 1424. ACA, reg. 2962, fols. 129, 129v.

tenia recursos per a subsistir, demanava el perdó per poder tornar a casa seva. És possible que fos un dels homes d'armes que van acompanyar l'infant Pedro cap a Nàpols. No era estrany que alguns homes s'apuntessin a les empreses militars per fer fortuna o fugir d'algun conflicte local. Era una manera de fer mèrits i trobar sortida a situacions desesperades.

En un altre cas conflictiu castellà, intervé també, la reina Maria i escriu una carta al rei Joan:

*Rey muy caro e muy amado hermano sabet que por otra nuestra carta vos embiamos rogar que mandassedes desembargar a Pedro de molina Cavallero del orden de sant yago la tenencia de rentas de vallderasesa e de fueresancho lugares del dicho orden de que el infante don Enrique vuestro le ovo fecha mercet Et por mandado de vuestra escellencia fueron embargadas abueltas delos otros bienes del dicho infante dela qual non havemos ovido vuestra respuesta porque por algunas razones somos por esto muy encargada vos rogamos muy affectuosament que por contemplacion nuestra vos plega mandar fazer el dicho desembargo porque de las dichas rentas se pueda mantener el dicho Pedro de molina...*⁵⁰

Es tracta d'un cavaller de l'orde de Santiago que de resultes de l'enfrontament entre el rei Joan i l'infant Enric, mestre de l'orde, s'ha quedat sense rendes. Tothom sabia que Maria mantenia bones relacions amb el seu germà, el rei Joan. És molt significatiu que des de Castella es demani l'ajuda de la reina d'Aragó en tot tipus d'assumptes que nomès depenen de la cort castellana. Maria fa de medidora per la gran influència que devia tenir sobre el seu germà.

En una altra ocasió, la reina demana al ser germà un favor més complicat: que escrigui al rei de Granada perquè sigui pagat un deute a un mercader. Després de preguntar al rei per la seva esposa i filles i de dir-li que el seu marit i ella estan molt bé, li demana el següent:

*Otrosi Rey muy caro e muy amado hermano el Rey de Granada deve a Galceran dexarch, mercader, vassallo del dito senyor Rey e nuestro Quatro Mil florines doro por ciertos panyos quele ha vendidos a buen mercado cuydando recibir luego los dineros E siempre lo ha passado por palavras que nuncha lo ha querido pagar E por quanto el dicho mercader es muy affectuoso servidor nuestro hayamos muyto a coraçon que cobre lo suyo, Et sabemos quel dito Rey de Granada se movera por cartas e ruegos de vuestra escelencia Muy affectuosament vos rogamos que por contemplacion nuestra querades scrivir con gran affeccion al dito Rey de granada que pague la dita quantia al dito mercader Et otrosi desto mismo querades scrivir a su Alguazil por manera quel dicho mercader conozqua vuestras rogarias e nuestras haverle aprovechado.*⁵¹

El rei de Granada i el rei de Castella mantenien molt bones relacions, segons sembla, perquè la reina no dubta en demanar el favor a Joan. El deute que tenia el rei de Granada amb el mercader Galceran d'Exarch, era elevat, 4.000 florins d'or, per unes teles que devien ser molt luxoses. Tant a Barcelona com a València hi ha producció tèxtil i també intercanvis comercials amb altres ciutats estrangeres que fabriquen teixits molt preuats.

---

⁵⁰. València, 5 abril 1424. ACA, reg. 2962, fol. 130v.

⁵¹. València, 29 juny 1424. ACA, reg. 2962, fol. 138v.

Maria també s'ocupa dels assumptes domèstics. Encarrega a Joana de Nava que li faci uns coixins: *Pregam vos quens façats e fets nos trametats una dotzena de tals coixins com los dos que havets fets a mossen Gutierre de nava marit vostre...*⁵² També mana que li comprin tela de lli, potser per fer llançols o camises: *En Miquel de roda pregam vos quens comprats quinze canes de drap de lenç segons la una mostra o tant com sia la peça, e altres quinze canes del pus gros segons altra mostra les quals mostres vos eviyam ensemps de la present.*⁵³ Uns dies abans d'arribar a Barcelona, encarrega, en nom del rei, unes obres o reparacions que s'han de fer al palau major:

*Lo Senyor Rey nos ha manat que us specificassem les coses que vol que façats adobar en lo palau maior e son les següents primerament que façats adobar les cambres dalt pus altes sobre la nostra Cambra en manera que nos plaguent Item que adobats la scala qui passa en l'altra cambra Item la scala daquexes cambres qui devalla a nostra Cambra e que y façats clau axi com havia com hi posava dona Violant ara ha cinch anys poch mes o meny que y era lo Senyor Rey Item la scala dela Trapa qui devalla ala Cambra prop la cambra de parament que tenia derrerament dona Yolant e quey façats fer clau Item lo tarrat on fes posar les raioles e que si no basten tro alt que ho façats cloure de raioles e quey façats metre portes e clau ab ques tanquen ala part dela nostra Cambra. Item que façats emblanquir lo retret dela finestra rexada que hix al tarrat on solien star los argentes Item que façats recorrer tot calcs que sia necessari e ben netejar en manera que sia tot a punt com lo dit Senyor e nos serem aqui on devem eser dintre la setmana següent Et guardats vos nous trove lo dit Senyor en triga ne falta sino vehem lo de intentio queus costaria massa.*⁵⁴

Entre les diverses coses que la reina mana fer, destaca el posar claus en les cambres, la qual cosa vol dir que mentre els reis eren fora no es tenia gaire cura del palau reial. La Violant o Yolant que s'esmenta era Yolant de Bar, viuda del rei Joan I d'Aragó.⁵⁵

Els reis van arribar a Barcelona el dia 13 de maig, tal com consta en dietari de la Generalitat: *Dissapte, a XIII de maig. Aquest dia, ans de dinar, entrà lo senyor rey, qui vench de València. Aquest dia matex, après dinar, a VI hores, entrà la senyora reyna.*⁵⁶

Alfons ja té un estol preparat a Barcelona per enviar a Nàpols, al seu germà Pere que ha quedat encarregat de governar aquell territori. A Barcelona es fan dues celebracions destacades: la primera és la benedicció de les banderes que portaran les naus de l'estol; la segona un torneig amb la participació del rei i els seus nobles. Tenim descripció detallada de les dues festes. A continuació destaco la benedicció de les banderes i els nobles que les portaven: *Artal Dalago, Joan Castella, Vgo de Cardona, Vescomte de Rocaberti, Ramon de Montcada* i altres:

Diumenge a IIII de juny del any MCCCCXXIIII se feu solempne offici en la seu de Barcelona lo qual offici fet lo Reverent sor. (senyor) Patriarca e administrador de

⁵². València, 11 febrer 1424. ACA, reg. 3219, fol. 64.

⁵³. València, 19 març 1424. ACA, reg. 3219, fol. 72.

⁵⁴. Tortosa, 5 maig 1424. ACA, reg. 3219, fol. 78.

⁵⁵. La reina Yolant va morir el 4 de juliol de 1431 a Barcelona. Se li va fer un solemne funeral i va ser enterrada a la catedral, al costat de l'altar major. Duran i Sanpere, *op.cit.* pp. 47-56.

⁵⁶. *Dietaris... op. cit.* p. 43.

la dita seu feu lo offici feu lo offici de la dita benedictió e benehí les banderes seguens dins la capella de Sta. Eularia (Eulàlia) ço es la bandera Rey al or e flama la bandera del Regne de Sicilia la bandera de st Sordi (Jordi) e la bandera de don Federich Capità sen aná á recollir e les dites banderes foren aportades en la manera següent ço es que partins de la dita Seu anaren primerament molts trompadors e altres juglas. Apres aná la bandera de sta. Eularia e los ganfanons e la Creu de la dita Seu. Apres tots los canonges beneficiats y preueres de la dita Seu ab lurs capes solempnes [...] Apres aná lo sor. Rey ab lo dit Patriarca. E foren hi portats lo bras de st. Jordi e altres reliquies deius un pals detras lo pals anauen lo Archebisbe de lisboua e lo misatge de venecia e molta altra nobla gent.⁵⁷

Al cap d'uns dies en el dietari de la Generalitat es recull la sortida de l'estol: *Dimecres, a XXI de juny. Aquest dia, hora de vespres, passat migjorn, se perlongaren aquelles XXIII galeres de les quals fo capità lo egregi don Ffraderich, comte de Luna.⁵⁸*

El 6 d'agost es va fer un gran torneig a la plaça del Born:

Diumenge VI de Agost del any de nostre Senyor MCCCCXXIII lo senyor Rey Alfonso tench un rench de junys en la plasa del born dela present ciutat de Barcelona ensemps ab lo noble mossen Benet de Scentelles e mossen Ramon de Mur e fo la somepnitat del dit rech en la forma següent:

Primerament la dita plaça fou en alt cuberta de draps de llana blanchs e vermells e tots los postisos de alguns obradors dela dita plasa foren desfets. Apres fou la dita plasa tota en cascuna part empaliada de diuersos draps de ras. E apres y foren fets e cadafalls per tota la dita plasa al entorn tots entapisats y empaliats de banchals. E á cascun cap del rench fou fet un cadafal ab sengles banderes grans diuisades de tafatans blanchs e vermells. [...] E en les spatles fou posat un doser de drap daur e una cadira cuberta de drap brocat daur en la qual reposaue lo dit senyor Rey com hauia deslliurats alguns aventures.

Apres lo desus dit Diumenge ales dues hores apres migjorn lo dit senyor Rey e los dits altres tauleues (taulatgers) armats ab sengles cuyrasses e ab sengles cassots ó sobreuestes de drap de seda divísat de blanch e vermell ala part sinistra caualcans ab llurs caualls ab paraments de seda diuisats de semblant diuisa que desus. Partiren del palau maior del dit senyor Rey acompanyats de mols barons e cauallers gentils homens e honrrats ciutadans e daltra molta nobla gent de estat ab XXX llanses ó astes de junyr pintades de blanch e vermell [...] E essent entrats en la dita plaça del born cascú correch son cauall pres del rench e apres lo dit senyor se mes apunt per junyr e desliurar alguns auentures (aventurers) deuell nomenats [...] Ab lo mes dels quals auentures lo dit senyor feu en contra e rompre algunas lanças e feu molt belles carreres. Donauali la lança de junyr lo dit compte de Cardona e mols cauallers dela sua cort quel seruian axí á peu com acauall. E lo scut del dit senyor era cubert de setí blau ab una banda daur atraues qui resembraue les armes de Tristany de leonis. [...] E deslleurats los dessus dits aventures per los dits tauleges com fos ja hora baixa fou trencat lo dit rench. E lo dit sor sen torna al palau per desarmar en la forma quen era partit. E baix en la sala gran fou aperellat solempnament á sopar e foren conuidats de part del sor. Rey e soparen en la dita sala tots los dits auenturers. [...] E apres del dit

⁵⁷. Pere Joan Comes, *Libre de algunes coses asanyalades... op. cit.* pp. 48-49.

⁵⁸. *Dietaris... op. cit.* p. 43.

*sopar se segui solemna collació e moltes danses e altres solaços en la cambra de Parament del dit sor Rey.*⁵⁹

El rei i els seus cavallers van lluir les seves habilitats en el torneig: un gran espectacle esportiu en el què també es podien córrer greus riscos. Cada cavaller tenia una dama a qui oferia el seu combat. No sé si la reina Maria va assistir al torneig, suposo que sí encara que no li devia agradar massa pel perill que podia suposar per al rei. Acabat el torneig hi va haver al palau reial sopar, ball i diversió.

Maria escriu una carta a Isabel d'Urgell a la qual anomena *egregia e cara cosina*. Les dues filles del comte d'Urgell Isabel i Elionor segueien en la cort de la mare d'Alfons. El pare segueix empresonat a Castella, mentre Alfons s'encarrega del destí de les seves filles: un matrimoni d'interès polític. Veiem, a continuació les lletres de Maria:

*Cara cosina vostra letra havem rebuda a la qual vos responem que havem hagut singular plaer e consolacio com nos havets certificada del bon stament e sanitat dela senyora Reyna e dela infanta mare e germana nostres molt cares. Sobre lo fet del matrimoni vos responem que lo senyor Rey nos ha dit que ell era ja informat que lo dit matrimoni era plasent ala dita senyora Reyna E per aquesta raho lo dit senyor donave loch a parlament [...] Mas apres que lo dit senyor es stat informat per nostra cara germana vostra tia dona Elionor com a la dita senyora Reyna ne a vos no ere plasent de fet ha be desenganat laltre que daci avant nos sen parle Certifficant vos que lo dit senyor ha voler de prosseguir vos e vostres sors de grans favors vos fahent be vostres fets e elles e stant honestament axi com be havets acostumat e de vosaltres se pertany...*⁶⁰

Isabel d'Urgell tenia 15 anys. No es volia casar, malgrat que la reina Elionor i el rei Alfons havien pensat en buscar-li un marit. La tia d'Isabel, Elionor era una germana del comte d'Urgell.⁶¹ La mare d'Isabel, la comtessa, que es deia també Isabel, va morir aquest mateix any de 1424. Se li va fer un solemne funeral al qual van assistir els consellers de Barcelona, segons el Llibre de Solemnitats, per tractar-se de la filla del rei Pere III *el Cerimoniós* i Sibil·la de Fortià:

*Dimarts a VII. del mes de noembre any MCCCCXXIII, com la senyora infanta dona Ysabel, filla del senyor rey en Pere, de bona memoria, e muller qui fou de don Jayme de Urgell, fos passada de aquesta vida en lo loch de Alcolege del comtat de Urgell, e fos portat lo seu cors a la ciutat de Barchinona, lo jorn dessús dit, lo dit cors fou trasladat en lo monestir dels Ffreres Menors de la dita ciutat e en la esglea del dit monestir e en la esglea del dit monestir fou posada descarada jus I. Cimbori o capellardent, lo qual aquí fou fet de sos bens. [...] los honorables consellers [...] ensemps ab diverses honorables ciutedans, vestits cascuns ab lurs gramalles propies negres, foren presents al offici de la missa de la dita translació.*⁶²

⁵⁹. Per Joan Comes, *op. cit.* pp. 45-48

⁶⁰. Barcelona, 19 juny 1424. ACA, reg. 3220, fol. 1.

⁶¹. Elionor i Cecília, dues germanes del comte d'Urgell, havien estat al monestir de Sixena i més tard es van traslladar a un monestir de l'Orde de Sant Joan situat al poble de Corbins (Lleida). Cecília es va casar al 1423 amb Bernat de Cabrera, però Elionor va seguir soltera. Francisco CARRERAS Y CANDI, "Dos mujeres célebres de la Casa de Urgell. (Siglo XV)", *Boletin de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 14, 1929, pp. 10.

⁶². Duran i Sanpere: *Llibre de Solemnitats...* *op.cit.* p. 33.

En morir la comtessa d'Urgell, les dues filles petites que vivien amb ella, Joana (tenia 10 anys) i Caterina (tenia 8 o 9 anys) van anar a la cort de la reina Maria. A la cort de la reina Elionor van seguir les dues filles grans, Isabel i Elionor (tenia 14 anys). A Isabel la van casar amb Pere de Portugal, duc de Coïmbra al 1428.⁶³

En el següent document podem veure com Maria encarrega alguns productes per rentar i tenyir:

*Manam vos que vista la present siats ab en berenguer soler nostre veler e digats li de part nostra quens compre dotze paners de herba per lavar mans e daltra part alquena en fulles e que ens ho aport tot com vinga E vos tenits aprop la muller de mossen pere de montchada que fassa saptxar la nomina e donats bon recapte a tot ço que us havem donat carrech e siats aci prestament e aço no mudets.[...] E totes les dites coses pot haver lo dit veler deles moreries...*⁶⁴

L'alquena potser la vol usar la reina per pintar-se les ungles o tenyir-se els cabells. Devia voler ressaltar els seus atractius per agradar al rei.

A continuació transcrit un document molt curiós en què Maria paga una curació realitzada al seu confessor, Antoni de Carmona:

*Nos maria etc. Havents degut esguart als grans treballs et messions e despeses per vos feel nostre en pere barber del senyor Rey de nostra ordenacio sustenguts e fets en la curacio del trencament dela cama del amat confessor frare anthoni de carmona ab tenor dela present en alguna remuneracio dels dits treballs e despeses donam e atorgam a vos dit pere hun sclau e catiu nostre de imatge de moros appellat iuceff de edat de XXII anys o entorn lo qual reyalment e de fet havem manat e ab la present manam esser a vos liurat lo qual iuceff ab tots sos drets e servituts daravant vos dit pere tingats haiats e instats e aquell puxats donar vendre e alienar e en altra manera fer daquell a totas vostras voluntats et entestimoni dela qual cosa manam la present a vos esser feta ab nostre segell secret sagellada data en barchinona a X dies de noembre en lany dela nativitat de nostre (senyor) M CCCCXXIII la Reyna.*⁶⁵

La reina entrega a Pere, barber (els barbers feien de cirurgians), un esclau seu, moro, Yucef, de 22 anys, en pagament per haber curat un trencament de cama del seu capellà. El traspasa amb tots els seus drets i servituds.

Els reis se'n van de Barcelona el 10 de novembre, després del funeral i l'enterrament de la comtessa Isabel d'Urgell (el 7 de novembre). Potser encara Alfons no havia assimilat el disgust que li havia donat Maria en dir que havia mort la seva mare, la reina Elionor, segons s'ha explicat en pàgines anteriors. Com que la mort d'Isabel d'Urgell coincideix més o menys amb la falsa notícia de la mort d'Elionor, podríem també pensar que potser alguna persona partidaria del comte d'Urgell (seguia empresonat) va voler disgustar al rei Alfons i va enganyar a Maria.

---

⁶³. Diego Monfar, *op. cit.* pp. 611-620.

⁶⁴. Barcelona, 11 juliol 1424. ACA, reg. 3220, fol. 1v.

⁶⁵. ACA, reg. 3228, fol. 32v.

El dietari del Consell de Cent recull la sortida dels reis: *Divendres X. Aquest die partiren de la Ciutat de Barchinona lo Senyor Rey e la Senyora Reyna per anar a Aragó.*⁶⁶

A finals de desembre de 1424 els reis es troben a Saragossa. Hi seran uns quants mesos fins a l'estiu de 1425. S'allotgen al vell palau musulmà de l'Aljaferia. La reina segueix ocupant-se dels assumptes domèstics i d'altres que arriben a les seves mans de caràcter força variat.

En la carta següent, Maria es preocupa per trobar allotjament per una dona, Joana de Tovar, que li està fent catifes i tapissos:

*Batle general una castellana appellada Johana de tovar la qual es maestra de fer catiffes e tapits ha stat gran temps en l'espital de Barcelona e ara segons haviem entes los administradors del dit spital han donat comiat a totes les dones castellanques qui habiten en l'espital on com per sguart de alguns serveys per la dita Johana axi en fer e obrar nos catiffes e altres draps com en altra manera a nos fets haiam intencio e voler que en alguna casa del palau maior ella haia sa habitacio pregam vos que ala dita Johana vullats liurar alguna casa dins lo dit palau on puya habitar e obrar de son offici car atesa sa pobresa ne poria logar casa competent per [...] son offici Certificant vos quens en farets plaer e servey molt agradables.*⁶⁷

Segons podem llegir en la carta, hi havia dones pobres que s'allotjaven a l'hospital encara que no estaven malaltes, però, a canvi, ajudaven en algunes feines. L'hospital de Barcelona conegut, també, com *l'hospital dels pobres* era L'Hospital de Santa Creu que depenia del Consell de Cent i el Capítol de la Seu, un recinte de grans dimensions que acollia molts malalts.⁶⁸ Per manca d'espai, les autoritats barcelonines devien expulsar les dones foranes que no estaven malaltes, treballadores pobres, com aquesta dona que feia catifes i tapissos per a la reina.

Maria mana al batlle general de Catalunya que li busqui a Joana un lloc en alguna dependència (*casa*) del palau reial. Les catifes i els tapissos eren molt preuats per decorar i donar caliu als freds palaus. Encara que el preu final d'una catifa o un tapis resultava molt alt, les treballadores vivien en la pobresa perquè era una feina que requeria molt de temps, tal com hem pogut comprovar. Maria es preocupava de tenir els palaus de Barcelona, València i Saragossa ben arreglats. Quan la reina va morir a València es va fer un inventari dels tapissos que tenia al palau, amb la descripció de les escenes.⁶⁹

En una carta que Maria escriu a Blanca de Navarra li parla de la seva salut. Li diu que ella i el rei estaven bé però que no escrivia de la seva mà perquè tenia mal de queixal:

---

⁶⁶. *Dietari del Antich Consell... op. cit.* p. 236.

⁶⁷. Saragossa, 20 desembre 1424. ACA, reg. 3220, fol. 29v.

⁶⁸. A l'any 1401, els diversos hospitals que hi havia a Barcelona es van fusionar, per iniciativa del Consell de Cent, en un únic centre. El papa Benet XIII amb una butlla va confirmar (al mateix 1401) la creació del nou hospital. L'entitat tenia 4 administradors elegits i un president. Acollia tot tipus de gent, sobretot forana: mariners, gent pobra, viatgers, pelegrins, etc. L'edifici d'estil gòtic encara es conserva actualment, ocupat per la Biblioteca de Catalunya i diverses institucions. *L'Hospital de Santa Creu i de San Pau. L'Hospital de Barcelona*, Edit. Gustau Gili, Barcelona, 1989, pp. 17-60.

⁶⁹. L'inventari es reproduïx a l'Apèndix.

Reyna muyt cara e muyt amada hermana nos la Reyna Daragon e de Sicilia vos enbiamos muyto saludar como aquella por quien querriamos tanta salut e buena ventura quanta vos mesma deseades reyna muyt cara e muyt amada hermana porque somos cierta quende hauredes plazer vos notificamos quel muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro vuestro hermano e nos por gracia de nuestro senyor dios somos bien sanos e en buena prosperidad de nostras personas rogando vos affectuosament de vuestra buena sanidat e stamento nos querades a menudo scrivir car singular plazer hi trobaremos e asimesmo fazer nos respuesta a una letra que de nuestra mano vos hemos enbiado por en Ramon de caldes car agora vos ovieramos scripto de nuestra mano sino por quanto stavamos enoyada de dolencia de quexal e sea Reyna muyt cara e muyt amada la santa trinidad vuestra guarda.⁷⁰

Maria mana al batlle de Barcelona que entregui dues esclaves, dues nenes, l'una de 12 anys i l'altra de 5, mes o menys:

Batle per certes causes e rahons volem e us manam que vista la present si liurada havets cobrets de nostre maiordom en bernat de cruilles o de son procurador la mora de edat de X en XII anys que per nostra letra li havem manada donar e aquella rebuda liurats la de continent a don berenguer de bardaxi o a son procurador E aquella de V en VI anys queus haviem manada liurar a dit don berenguer o son procurador liurats la al dit bernat de cruilles o procurador seu E aço no mudets en spera daltre letra o manament com axi de certa sia vullem ques faça...⁷¹

Una esclava havia de ser entregada al justícia d'Aragó, Berenguer de Bardaxí i l'altra al majordom de la reina, Bernat de Cruïlles.

Maria escriu a Pere Maeller, un oficial que està a Barcelona: *Loctinent recordets que vos nos haurets dit que andres tendria una caxa on havia certes robes de moros e algunes obres la qual encara no haviets cobrada perque us pregam vista la present si cobrades no les haviets cobrets la dita caxa e les robes e altres coses que son en aquella les quals ensemps ab les altres coses de que us haviem scrit nos trametats de continent aço no mudets.⁷²*

Ens podem imaginar les dificultats que tenia la reina per tenir la roba de vestir a punt. Les robes de moros devien ser vestits de teles morisques que estaven de moda perquè eren molt luxoses. La reina les volia a Saragossa, si és que trobaven la caixa on les guardaven. Una cort itinerant suposava un esforç considerable d'organització i despeses.

Alfons, el rei d'Aragó, no tenia cap més remei que anar-se desplaçant pels seus regnes per reunir corts, resoldre els conflictes i rebre les subvencions o impostos pertinents.⁷³ A Barcelona, en arribar al desembre de 1423 li havien concedit la construcció de 12 galeres. Les corts aragoneses reunides a Terol al febrer de 1424 li havien donat una subvenció de 50.000 florins. Les corts de

---

⁷⁰. Saragossa, 2 gener 1425. ACA, reg. 3220, fol. 29v.

⁷¹. Saragossa, 2 gener 1425. ACA, reg. 3220, fol. 29v.

⁷². Saragossa, 2 gener 1425. ACA, reg. 3220, fol. 29v.

⁷³. Les aljames dels sarraïns i dels jueus d'algunes localitats pagaven *cenés* al rei: Saragossa, Lleida, Tortosa, València, Girona i altres. Antoni de CAMPMANY: *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, tom IV, Editorial Alta Fulla, Barcelona, 2002, Apéndice, pp. 82-83.

València van concedir-li 15.000 florins i una galera. El 21 de juny de 1424 Alfons tenia ja 24 galeres al port de Barcelona que van fer-se a la mar.⁷⁴ Però Alfons es va quedar. Tenia molts assumptes que resoldre a la Península. A Nàpols havia quedat el seu germà Pere, al qual les coses se li van complicar molt.

Una carta de la reina ens demostra el seu interès per resultar atractiva:

*Dona Johana por que somos cierta quende hauredes plazer e consolacion vos certificamos que somos bien sana loado dios e en buena prosperidad de nuestra persona rogando vos que de vuestra buena salud nos querades por vuestra letra certificar e a menudo scrivir car sera cosa en que trobaremos muyt singular plazer Mas vos rogamos que por el primero qui vienga aqui nos enbiedes de los perfumes sibilanos car entre los otros hemos plazer de aquellos.*⁷⁵

Li demana a una amiga, Joana, que li enviï uns perfums sevillans.

No sempre es pot saber a qui van dirigides les cartes ja que no es fa constar. N'hi ha una en què la reina espera a Saragossa l'arribada d'una nau amb blat: *Après que us havem scrites e trameses letres dels consellers e den Luis de gualbes sobre lo forment qui ve ab la nau den pisa havem parlat ab los missatgers qui son aci, los quals per reverencia e contemplacio nostra nos han offert de scriure sobre lo dit fet...*⁷⁶

Encara que Maria tenia els seus oficials i servidors, de vegades, encarrega productes per correspondència que no es devien trobar en el mercat del lloc on residia temporalment o que la reina preferia en especial:

*En Miquel de roda nos a obs e servey de nostra persona havem desig de les coses davall scrites primerament olivera almesch civera astorachs e confits de alexandria ço es brots de balsam pomes codonys gringet vert per que us pregam e manam que algun mercader amich vostre qui vage en la galera dela mercaderia qui segons se diu deu anar prestament acomanats los diners e moneda que en Luis sirvent deu e es tengut restituir a nos pregant lo e donant li carrech que en les dites coses liure la quantitat que rebra E si pot bastar mes anant que es compre mirabolos amelles e altres confits faent ho pero comprar per vos e en nom vostre axi com a cosa vostra E aço no mudets [...] Mes anant vos manam que donets an Aduart sonador darpa sis quarteres de forment e aço no mudets.*⁷⁷

No hi mancaven, a la taula de la reina, la fruita i els confits. Maria encomana moltes coses i es preocupa de com s'han de pagar. Veiem com encarrega pagar, amb blat, al músic que toca l'arpa.

Una altra carta resulta molt interessant, enviada a l'escrivà de ració, el que fa els pagaments de la casa de Maria:

Scriva de racio lo senyor Rey e nos havem deliberat que per tal nos siam acompanyada de notables donas entre les altres vinga e stiga en nostre servey e casa la Marquesa de malta E sobre aço lo dit senyor li feu per sa letra e nos li scrivim letra de creença per vos splicadora perque us manam li donets la letra de creença esplicant li com lo dit senyor e nos havem deliberat de scriure li e pregat

⁷⁴. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 152-153.

⁷⁵. Saragossa, 13 febrer 1425. ACA, reg. 3220, fol. 48.

⁷⁶. Saragossa, 14 febrer 1425. ACA, reg. 3220, fol. 48.

⁷⁷. Saragossa, 11 març 1425. ACA, reg. 3220, fol. 59.

la que stiga en nostre servey com siam certs dela sua honestat e virtuts que en ella son e que nos ne havem gran plaer dient li moltes altres coses que a vos remetem per induccio sua de venir a nos offerint li que nostre tresorer e vos la acompayarets axi [...] mes vos manam que per en Pedro perez nos trametats lo lenç e altres coses de que us havem scrit o per altre qui prestament vinga prest nos trametats les copes de vidre Mes vos manam digats a na johaneta deles rendes que no stiga per res de fer lo casament dela moça que dins mig any haura los LX florins Mes vos manam siats ab en Jachme lo gran qui sta ab Nanthoni olzina al cap del carrer ample lo qual te lenç nostre molt prim per una vanova e donats li lenç [...] que no sia tan prim com laltre [...] fets quel compre vostra muller E fets que la dita vanova sia tantost acabada E aço no mudets.⁷⁸

Com que en la carta es cita el carrer ample, deduïm que l'escrivà de ració es trobava a Barcelona. En la carta s'esmenta una marquesa de Malta que no sabem per quina raó el rei i la reina decideixen que vagi a la cort com a dama de companyia de Maria i, per tant, rebi una pensió. La reina aprofita la carta per altres assumptes: encarregar que li portin a Saragossa unes copes de vidre, llenç o una vànova pel llit que tenia encomanada. No es descuida d'una Joaneta que té que casar una filla. Maria li donarà diners.

La reina escriu als consellers de Barcelona perquè necessita que les naus que porten blat de Sicília descarreguin a Sant Feliu de Guíxols:

Prohomens entes havem per letres de nostre prothonotari qui es en Sicilia que ab les naus les naus den Doy e den Stderie torre nos tramet certa quantitat de forment lo qual per profit e utilitat nostra e de nostra casa trobariem plaer ques descarregas a sent ffeliu de guixols o en altre loch dela costa E com per gracia de nostre senyor deus [...] haia bon temps e nos ni coses nostres no dejam esser compreses en compte de altres singulars persones o mercaders com no sie just ne rahonable pregam vos tan affectuosament com podem que les dites naus o qualsevol de aquellas qui aportaran forment nostre lexets e permetats descarragar al dit loch de sent ffeliu o altre loch dela costa E ultra quen farets cosa molt rahonable vos ho tindrem a plaer molt singular e agradable los quals haurem be a mamoria Dada en Saragoça sots nostre segell secret a XXIII dies de Març del any Mil CCCC.XXV. La Reyna.⁷⁹

Els consellers de Barcelona controlaven tot el tràfic marítim del Principat, com podem comprovar. La reina devia voler que no es descarregués el seu blat a Barcelona per evitar intermediaris i que cobressin comissions.

Una família que ha d'anar a Castella, li demana a la reina un salconduit per poder creuar la frontera sense problemes. El document és el següent:

Maria per la gracia de deu Reyna Darago de Sicilia etc. Als amats e feels nostres tots e sengles oficials e encara guardes dels ports e passos deles coses prohibits dels Regnes e altres e encara altres sotmeses del senyor Rey e nostres on sevoll constituits Salut e Dilectio Com en Gonçalvo de sent andres e sa muller presentadors dela present sen vagen al Regne de Castella ensemps ab lurs fills e filles Dehim pregam e manam vos expresament e de certa sciencia que los dits marit e muller fills e filles robes e bens lurs letres e encara cavalcadures e altres

⁷⁸. Saragossa, 11 març 1425. ACA, reg. 3220, fol. 59.

⁷⁹. AHCB, Lletres reials originals, 1B. IX-A-1, n. 215.

besties que ensi aporten o menen lexets passar franchament gracia e segura e no permetats esserlos fet empexament iniuria o molestia alguna E aço no mudets com res de certa sciencia vullam ques faça Dada en Saragoça sots nostre segell secret a XIII dies dabrill En lany dela nativitat de nostre senyor Mil.CCCC.XXV. La Reyna.⁸⁰

No es podia viatjar sense salconduit. Els camins i les fronteres estaven força controlats, com podem comprovar.

En unes breus lletres Maria agraeix un regal que li fan: *Collector vostra letra havem reebuda ensemps ab los guants quens havets tramesos los quals son molt bells e bons e los vos regram molt Certificant vos que per la gran affeccio e voler que havets en les coses que son servey nostre havem vos e vostres offers per recomanats e en son cas ho conexerets per obra.⁸¹*

Un recaptador d'impostos li envia uns guants i Maria n'està molt contenta. Altres persones li fan també obsequis com una dama, Inès, que li envia uns perfumadors: *Dona ynes vostra letra hemos reçebido ensemble con los sahumadores que nos havez embiados los quales son muyt finos e vos agradescemos muyto aquellos e la grant profierta que nos feytes e assi creemos quello farez e fariades por obra Certificant vos que segunt ya por otras letras vos hemos scripto nos tenemos por dito fazer por vos e cosas vuestras todo lo que se honra e proyecto vuestro.⁸²*

En una carta que envia Maria al lloctinent de governador de Mallorca, podem veure com la reina s'ha de preocupar també d'assumptes econòmics:

Lochtinent en bertran salamo e sa muller de Manorcha havian obligades pagar a Nadal proper passat CC lliures mallorquines an pedro perez de casa del senyor Rey per raho de quatre vestes de moros nostres quels haviam venudes E per ço com en lo dit temps no pagaren les dites CC lliures es hi anat en barthomeu saragoça com a procurador del dit pero perez a instancia del qual procurador les dites CC lliures son vengudes en poder den pere pardo les quals seran empexades a instancia del dit procurador perlo salari a ell degut per los dits bertran salamo e sa muller los quals pusque dins lo temps convengut no haien pagat son tenguts pagar aquell...⁸³

La reina encarrega al lloctinent que procedeixi judicialment sobre la parella deutora de 200 lliures als reis. Es veu que els hi havien venut uns vestits moriscos, mitjançant un servidor seu, Pedro Perez, i encara no els havien pagat. Pel cognom, Salomó, devien ser mercaders jueus.

Al seu germà, el rei Joan II de Castella, Maria li demana el perdó per a un recomanat, Joan Rodriguez de Valladolid el qual, en una baralla, havia mort el seu contrincant:

Rey muy caro e muyt amado hermano segunt hemos entendido entre Johan rodriguez de valladolit e Johan fernandez de comeso se son seguidas grandes iniurias a culpa del dito johan fernandez el qual fazia sin razones iniurias e grandes menosprecios al dito johan rodriguez entanto que por las ditas sin

---

⁸⁰. ACA, reg. 3220, fol. 77.

⁸¹. Saragossa, 14 abril 1425. ACA, reg. 3220, fol. 77.

⁸². Saragossa, 13 abril 1425. ACA, reg. 3220, fols. 77,77v.

⁸³. Saragossa, 14 abril 1425. ACA, reg. 3220, fol. 77v.

*razones e otras cosas desuso ditas entramos vinieron ocasionadamente a grant culpa [...] e pelea en la qual por su ocasion el dito johan fernandez fue ferido e apes algunos dias passo daquesta vida en lotra [...] por honra nuestra considerades todas las ditas cosas [...] querades remeter e perdonar al dito johan rodriguez la dita muerte...*⁸⁴

Un Joan de Valladolid havia estat administrador de la casa de la reina, al principi del seu regnat, al 1416. Potser era el mateix personatge.

Maria necessita remei als seus problemes ginecològics. Escriu al seu germà, el rei Joan, i a la seva cunyada, la reina Maria, perquè li enviïn una llevadora de Toledo:

*Rey muyt caro e muyt amado hermano por razon de algunos accidentes somos stada muyt agreuiada e passionada ciertos dias en nuestra persona pero por gracia de nuestro senyor dios somos en buen milloramiento E por esto creyendo que por alguno seredes stado certificado de nuestro accidente e quende hauredes ovido desplacer vos hemos querido scrivir e consultar de nuestro buen milloramiento porque somos cierta quende hauredes plazer pero [...] por quando los ditos accidentes nos han continuado e los fisicos dizen que por darnos aquell remedio que conviene haurian plazer fuesse aqui una partera de toledo por esto hemos deliberado de fer venir la dita partera la qual con la ayuda de nuestro senyor dios entendemos que nos dara buen remedio e buena cura porque vos rogamos affectuosamente querades dar licencia a la dita partera que salvament e sin periglo o pena alguna pueda venir a nos mandando letras a las guardas delos puertos e a quales quiere otros oficiales...*⁸⁵

Després d'aquesta carta, passen dies i Maria ha de tornar a demanar al seu germà que li deixi anar la llevadora.⁸⁶ Les llevadores eren dones que no solament assistien les mares durant el part, sabien també tractar els problemes ginecològics. Entenien d'herbes medicinals, entre altres coses. Mentre espera la llevadora, Maria acudeix a tot tipus de remeis que li proposen els metges. En la següent carta en trobem un de molt curiós: *En Jacme sala los metges han delliberat que per raho de nostre accident haiam de fins corals perqueus pregam de continent nos trametats CC corals de gruix de un cuiro pero que sien ben redons e gentils e lo coral que sia molt fi e encara que no fossen tan grossos no stigats de trametrels pusque lo coral sia molt fi Certificants vos quens en farets servey lo qual vos grayrem molt.*⁸⁷

Es considerava que el coral tenia propietats medecinals. Fet pols podia aportar calci i es podia prendre amb altres substàncies. Com que la reina diu que els corals siguin redons i molts fins, potser volia fer-se uns collarets, ja que 200 corals són molts. El coral es podia portar com un amulet. Es creia que tenia propietats per allunyar el mal d'ull. Als nens petits els penjaven al coll un coral per aquest motiu, com es pot observar en algunes pintures del nen Jesús al segle XV.

Maria escriu *A la Egregia Religiosa e cara cosina nostra dona Ysabel durgell*, i li diu el següent: *Dona Ysabel vostra letra havem reebuda ala qual vos*

⁸⁴. Saragossa, 23 abril 1425. ACA, reg. 3220, fol. 83v.

⁸⁵. Saragossa, 2 maig 1425. ACA, reg. 3220, fols. 85,85v.

⁸⁶. Saragossa, 23 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 100.

⁸⁷. Saragossa, 21 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 99.

*responem que sobre les coses en vostra letra contengudes havem parlat ab lo senyor Rey e ne havem supplicat e per conseguent hi farem tant com porem a tot ben avenir e profit vostre sens falta alguna.*⁸⁸ Isabel, germana del comte d'Urgell, d'Elionor i de Cecília, estava en el convent de Sixena. En la carta es devien referir a Elionor, la germana, ja que hi ha una altra carta de Maria del mateix dia dirigida a ella. Elionor d'Urgell volia fer vida retirada però no en un convent:

*Dona Leonor Sabut havem com dona ysabel maça e l'altra baguina han deliberat de no anar al loch o ermitatge on vos ab elles haurets deliberat de star de que per vostra honor havem hagut gran plaer. Car molt millor e a vostre honor porets star ab vostra sor al Monastir de Sixena e alli pregar e orar a nostre senyor deus axi be e ab devocio e abstinencies com en altra part perque us pregam affectuosament per contemplacio nostra e per vostre honor per zel dela qual hi trobarem singular plaer de continent vos ne vullats venir al dit Monastir de Sixena e alli continuament star ab vostra sor la qual som certa per les dites rahons hi trobara singular plaer.*⁸⁹

A la reina no li agradava massa la idea de que Elionor visqués com una beguina amb altres amigues. No devia estar ben vist que unes dones visquessin soles sense entrar en un convent, encara que fos per motius espirituals. Li aconsella que estigui al monestir de Sixena amb la seva germana Isabel. Elionor no va seguir al peu de la lletra els consells de la reina Maria, malgrat tot la reina la va tenir en gran aprecí. Elionor es va dedicar a una vida retirada, d'oració, pobresa i penitència, en una cova prop de Montblanc, en les muntanyes de Prades, i va morir a causa de la pesta al 1430.⁹⁰

Trobem més notícies sobre la compra d'esclaus. Maria demana a mossèn Gaspar de Casaldàguila un esclau que li ha reservat son pare: *Vostre pare Ramon de casaldaguila nos ha graciosament atorgat de liurar al presentador dela present un sclau que vos tenits aqui segons per letra del dit vostre pare porets veure perque us pregam affectuosament per ço que pus segur vingue lo feçats amenar per algun vostre fins a Spagna Certificant vos que en farets servey lo qual vos graciarem molt.*⁹¹

Als guàrdies del General, residents a Lleida, Maria els demana que deixin passar un esclau pel qual ja s'ha pagat l'impost corresponent en una altra ocasió: *Lo presentador dela present appellat gonçalvo de Francera domestic e familiar nostre amena aci un seu sclau lo qual ja altra vegada hauria pagat general perque us pregam e manam aquell ab lo dit sclau lexets passar franchament e segura no permatent esserli fet embarch o empatxament algu E sera cosa que molt vos grayrem.*⁹²

---

⁸⁸. Saragossa, 14 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 95.

⁸⁹. Saragossa, 14 maig 1425. ACA, reg. 3220, fols. 94v,95.

⁹⁰. Carreras i Candi reproduceix dues cartes de la reina Maria a Elionor, la una de 1427 i l'altra de 1429, sense donar el n. de registre. En elles, Maria li diu a Elionor: *la vostra honestat, virtuts, e bona vida; Deus vos faça gracia de continuar, perseverar, e augmentar; pregant vos quens haiats per recomanada en vostras oracions.* Elionor portava cilicis. Tenia per a consellers a l'eremita Pere Margenet, ex-frare de Poblet, i al dominic Pedro Cerdan. Elionor va morir en una cova (dita després en sa memoria la cova *Nialó* que encara es conserva, a prop de l'ermita de Sant Joan) i va ser enterrada al monestir de Poblet. Carreras i Candi, *op. cit.* pp. 5-12.

⁹¹. Saragossa, 13 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 94v.

⁹². Saragossa, 13 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 94v.

Al seu escrit de ració, que es troba a Barcelona, Maria li encarrega que li enviï unes esclaves, una noia a la que vol casar amb un oficial seu i altres coses:

*Scrivà de racio nos scrivim an Miquel de roda que de les esclaves nostres qui venen en la nau del Doy nos en trameta decontinent aci dues aximatex scrivim ala dona qui te la fedrina appellada Johaneta la qual servia dona yolant que liure la dita Johaneta a son pare al qual nos scrivim quens meni aquella aci com la vullam casar ab un official de casa nostra [...] E fets que decontinent lo batle general liure al dit Miquel de roda dos banchals e la Catiffa gran que feu la dona qui staria al spital e lo drap de raç françes dient al dit Miquel que les dites coses nos trameta ensemps ab les esclaves...*⁹³

En una altra carta, Maria explica com han de ser les esclaves que necessita:

*En Miguel de roda vostra letra havem reebuda [...] regraciam molt als consellers com per contemplacio nostra han permes que lo forment vage lla on lo volrem E regraciant axi matex a vos la diligencia e treball quey havets fet [...] sobreles esclaves scrivim e manam a nosre scriva de racio que us liure aquelles [...] trametats a nos dues de les millors de edat la una de XV en XVI anys laltra de XVIII en XX anys [...] pero en toda manera sien a vostra conexença deles pus honestes e de millor seny E deles IIII restants la millor sia de nostre maiordom laltre del dit scrivà de racio e laltre de la muller del nostre boteller E scrivits nos quins moros son stats presos en la galiota e fets que lo batle general nos en scriva...*⁹⁴

La reina vol les esclaves joves però honestes i de bon seny. Altres coses demana la reina a Miquel de Roda al cap d'uns dies: ventalls, perfums i diversos productes de drogueria, sense oblidar de dir-li que doni 100 florins a una noia que es casa.⁹⁵ Les naus dels mercaders arribaven a Barcelona amb tot tipus de productes exòtics i apreciats.

La reina demana un cançoner, sense que poguem saber a qui ho demana perquè no consta en la carta:

*Segons havem entes vos havets fet un cançoner de cançons per vos matex ordonades lo qual per veure vostras obras les quals nos han molt loades hauriem plaer de legir per que us pregam lo dit cançoner nos vullats trametre car dins breu temps vos tornarem trametre aquell segons lo feel scriva de racio de casa nostra en Raphael de olzinelles vos scriu per sa letra E sera cosa de quens farets servey lo qual vos grayrem molt.*⁹⁶

Maria ha de defensar les rendes que el seu metge, Francesc de Burgos, també sacerdot, cobrava d'un arxiprestat:

Venerable pare en crist entes havem que vos de fet empatxats al amat fisich nostre micer ffrancesch de burgos los fruyts del archiprestat de [...] lo qual ell cobre e posseex e aço per raho dela comanda de que som molt meravellada car per estar

⁹³. Saragossa, 15 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 96.

⁹⁴. Saragossa, 21 maig 1425. ACA, reg. 3220, fol. 99v, 100.

⁹⁵. Saragossa, 18 juny 1425. ACA, reg. 3220, fol. 111v, 112.

⁹⁶. Saragossa, 18 juny 1425. ACA, reg. 3220, fol. 112.

continuament en nostre servey rahanablement devia trobrar en vos favors e ajuda e no esser pertorbat sens raho per que us pregam afectuosament si plaer et servey nos entenets afer queus desistats e feu desistar de inquietar al dit micer ffranchesch ans aquell per contemplacio nostra haiats per racomanat donant li tota favor e ajuda segons que a familiars del senyor Rey e nostre per vos e altres se deu fer [...] del contrari trobariem ennuig et desplaer.⁹⁷

No és la primera vegada que la reina ha de fer gestions per al seu metge. Uns mesos més tard, al novembre de 1425, trobem una altra carta, dirigida al confessor del rei, frare Joan de Casanoria. Li demana que promogui, vora el cardenal, el legat apostòlic, al seu metge: *ffrancisco de burgos mestre en arts e medicina e bacheller en theologia queli faça gracia dela rectoria de terrils del bisbat de valencia laqual vaga [...] per mort de mossen Johan bertran camerlench del reverent cardenal de sent Angel de bona memoria...⁹⁸*

Entre altres coses, la reina es preocupa per una dama que hauria tingut diversos avortaments i li envia un reliquia: *Dona blanca per tal com havem entes queus seriet afollada dues vegades de que havem trobat ennuig havem liurat al noble e amat nostre mossen Huguet vostre marit un Reliquiari molt apreciat atals coses perque tenintlo ab devocio car deus mitjançant vinent tal cas vos proteiara de tot afollament.⁹⁹*

Maria proposa el nomenament d'una abadessa:

Venerable abbat segons havem entes la abadessa del monastir de vall santa es passada daquesta vida en laltra e per conseguint lo dit Monastir sta huy viduat de abadessa la collacio dela qual ve e pertany a vos com a president en aquell E com siam informada que enlo monastir de vall bona daquell mateix orde serie sor agnes serra de linatge de gentils homens molt antich la qual ha stat en servey de nostre senyor deus enlo dit orde de XXXV en XL anys dona molt virtuosa e honesta ydonea e suficient a regir lo dit monastir [...] vos pregam afectuosament que per contemplacio nostra sila dita sor agnes trobarets axi esser suficient [...] faedora de abadessa...¹⁰⁰

El monestir de Vallsanta era de monges cistercenques. Es trobava no massa lluny del monestir de Vallbona, també cistercenc. No consta en el registre a quin abat es dirigeix la carta de Maria, però podia tractar-se de l'abat del monestir de Poblet que era del mateix orde i el més proper als dos monestirs femenins. La reina es preocupa de que sigui nomenada abadessa una monja virtuosa i recomana a Agnès Serra.

A l'octubre de 1425, la reina Maria va nomenar procurador al jueu Abraham Benveniste amb l'encàrrec de cobrar el seu manteniment en la cort castellana que s'havia deixat de pagar:

Sean todos quantos esta carta veran e oyran Como nos dona Maria por la gracia de dios Reyna daragon de Sicilia etc. De buen grado e de cierta sciencia confiantes a pleno dela industria suficiencia e leyaldat de vos don Abraham benveniste vezino de Soria del Regno de castiella fazemos constituimos rogamos e

⁹⁷. Saragossa, 18 juny 1425. ACA, reg. 3220, fol. 112.

⁹⁸. Tarassona, 21 novembre 1425. ACA, Reg. 2967, 9v.

⁹⁹. Saragossa, 28 juny 1425. ACA, reg. 3220, fol. 117.

¹⁰⁰. Saragossa, 30 juny 1425. ACA, reg. 3220, fol. 117.

*ordenamos procurador nuestro cierto e principal e a las cosas desus scriptas [...] a saber para que por nos e en nuestro nombre podades demandar cuenta o cuentas con pago a pero ferrandez de Alcarraç vezino del castiello de Castro munyos que es enel regno de castiella del un cuento e sexcientos mil moravadis que por nos obe de recaptar del mantenimiento que nos havemos del nuestro muy caro e muy amado hermano el Rey de castiella e nos fue librado los anyos que passaron MCCCCXXI e de MilCCCCXXII e de MCCCCIII e de MCCCCIIII anyos conviene a saber en cadaun anyo delos ditos quatre anyos CCCCmil moravedis que montan en los ditos quatre anyos los ditos un cuento sexcientos mil moravedis E otrosi parque podades demandar cuenta o cuentas con pago a otro qualesquiere recabdador o recabdadores [...] e de sus bienes todos e qualesquiere maravedis e florines que nos deven e han a dar del dicho nuestro mantenimiento de los ditos anyos passados...*¹⁰¹

Segons hem pogut llegir, el manteniment que el rei de Castella pagava a la seva germana Maria pujava a 400.000 maravedís anuals. Feia 4 anys que no se li pagava, per tant se li devien 1.600.000 maravedís. Maria dóna poders a Abraham Benveniste perquè pugui demanar comptes i procedir contra els recaptadors.¹⁰² Potser el problema estava en què el rei Joan no hagués pagat. Els jueus eren experts en lleis i finances i podien actuar amb molta eficàcia. Ja veiem com la reina reclama els seus serveis. Tots aquests diners anaven per finançar les despeses militars del rei Alfons.

Les preocupacions econòmiques són constants en la cort reial. En la correspondència de Maria queden ben paleses. La sobirana intenta controlar els comptes i, de vegades, els demana al mestre racional, Pere de Santcliment, com es diu en el següent escrit: *Maestre racional com per certes causes vullam reconexer los comptes de nostre tresorer que son en vostre poder, manam vos expresament e insistim que en diffinir aquells en alguna manera no procehiscats fins de nos haiats altre comandament en contrari.*¹⁰³

Maria escriu al seu tresorer i conseller, Joan de Masguillem, segons es fa constar, *doctor en cascun dret*. Es preocupa per un crèdit que ha demanat de 2.000 florins i que no acaba de ser concedit per un tal Jaume Colom, segurament un jueu:

Tresorer nos scrivim an Jacme colom quens prest Dos mil florins e trametre vol la cautela o debitori per a ell laqual li donarets Daltra part per ço com ho te en vot haiats alcun plat o scudella dargent o altra cosa que li puxats liurar per senyal de penyora E explicats largament la necessitat en que som e que axi com james ne us ha fallit que ara en aquest cas no us vulla fallir car deu migençant el haura bon compliment al temps E aço fets ab les millors paraules que porets E hauts los dits dos mil florins farets pagament an Ramon de casaldaquila per via den pere

---

¹⁰¹. Tarassona, 20 octubre 1425. ACA, reg. 2967, fols. 5, 5v.

¹⁰². Abraham Bienveniste va ser un recaptador destacat de diverses rendes a Castella, molt ben relacionat amb altres jueus de Saragossa que es dedicaven a les finances. A la reina li va fer pagar 500 florins d'or equivalents a 26.500 maravedís a compte de la pensió (53 mrs. per florí) per mitjà de Vidal de la Cavalleria, veí de Saragossa. Va servir a la reina Maria fins a l'any 1428 en que va ser destituït per fortes divergències amb ella. Diago Hernando, *Los intereses económicos de la reina Maria...* op. cit. pp. 454-454.

¹⁰³. Tarassona, 22 novembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 11v.

*jovellar o en aquella millor manera queus sera ben vist de les quantitats que li devem segons los debitoris deles quals vos trametem memorial...*¹⁰⁴

A Jaume Colom els reis ja li deuen diners d'altres préstecs, segons es diu en la carta, per tant, la reina aconsella al seu tresorer que li doni, com a garantia, un objecte de plata o el que li sembli per tal de convèncer al prestamista.

Maria es preocupa, també, per pagar altres despeses que es fan per encàrrec seu. A Abraham Benveniste li mana fer el següent:

*Maria etc. Alo devoto nuestro don abraham benvenist recaudador de nuestro mantenimiento de castiella la suya gracia e dileccion Dezimos e mandamos vos que qualesquier pertenencias nuestras a manos vuestras pervenidas o pervenideras dedes e paguedes al fiel de casa nuestra alfonso dela serna XX florines doro del cunyo daragon los quales provedimos que haya por la espensa que fa en el viage que ha feyto e faze per feytos de nuestra cara tia la contessa de nievla e en la paga delos ditos XX florines recobrat la present con apocha de recebido...*¹⁰⁵

En aquest cas, Maria paga les despeses d'un enviat seu a la comtessa de Niebla.

El seguici de la reina comptava amb nombrós personal. Cada vegada que s'havia d'emprendre un viatge, la qual cosa era sovint, s'havien de llogar animals per al transport de tot el personal i equipatge, com ja hem comentat en aquest treball, en algun moment. Calia fer-ho amb temps i mitjançant l'ajuda dels oficials i de les autoritats de les diverses localitats per on s'havia de passar. Maria, normalment, seguia al rei en els seus desplaçaments territorials, però cadascú s'encarregava d'organitzar la seva comitiva. Des de Tarassona, el rei vol marxar a València. La reina encarrega el lloguer de 150 mules per al viatge:

*Maria por la gracia de dios Reyna daragon de Sicilia etc. Alos amados e fieles nuestros todos sengles justicias jurados e otros oficiales [...] Como por la nuestra partida laqual dios volent entendemos fazer daqui ala ciudat de Valencia hayamos menester cient cinquenta adzemilas Mandamos vos expressament que querades ministrar e embiar aqui tantas adzemilas quantas cadaduno luguar de vosotros haya o pueda haver por ala jornada que por nuestro portador dela present vos sera assignada...*¹⁰⁶

El 3 de desembre, Maria es troba a Calamotxa, en el camí cap a València. El rei es troba a Calataiud. Els dos seguicis fan la ruta lentament, per separat i fent parades. Per Nadal ja seran els dos reis a València.

Maria intenta resoldre aquelles qüestions que li arriben dels pobles per on passa, encara que hagi d'escriure al seu marit que es troba en un altre lloc. Uns veïns li demanen que sol·liciti al rei que el camí ral passi pel seu poble. Així ho fa la reina, envia una carta a Alfons i una altra idèntica al seu secretari, Francisco d'Arinyo, per si el rei es troba massa ocupat, segons podem llegir a continuació:

¹⁰⁴. Tarassona, 23 novembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 14v.

¹⁰⁵. Tarassona, 23 novembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 14.

¹⁰⁶. Tarassona, 22 novembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 11v.

*Los homens de concha bona e dalguns altres lochs daquest terminal per tal com entenen que sera gran benefici fer passar lo cami reyal per concha bona a que no passas per la partida dela staleruela que es entre letxoy e letxague laqual partida es fragosa e solitaria e passant per conchabona sera la via plana e per poblat, me han suplicat que daço degues scriure a vostra excellencia alaqual humilment supplich que sen vulla informar e provehir segons a vostra merçe sera benvist alaqual nostre senyor exalce e mantinga longament.*¹⁰⁷

El camí ral era la principal via pública de trànsit. Beneficiava als pobles per on passava, facilitant el comerç i l'intercanvi demogràfic. No era estrany que la gent del camp fessin aquesta sol·licitud.

En un breu escrit, Maria demanava noves a un enviat seu a Castella, Alfons de la Serna. Necessitava estar informada del que passava a la cort: *Recebida vuestra carta enbiamos la carta per a nuestro muy caro hermano el Rey de navarra e la cautela que demandays seades diligent en enbiar nos respuesta de nuestro muy caro hermano el Rey de castiella e en scrivir nos delas nuevas de su corte.*¹⁰⁸ 1425 havia estat un any d'enfrontament entre Joan II i Alfons.

La guerra amb Castella

Feia dos anys que les relacions polítiques entre la cort castellana i l'aragonesa eren tibants. Des de l'empresonament de l'infant Enric i la fugida de la infanta Caterina i alguns nobles castellans a València, s'havien creuat ambaixades sense solucionar el conflicte. No era gens fàcil trobar una solució ràpida i pacífica ja que hi havia moltes rivalitats entre els bàndols nobiliaris i interessos econòmics per les possessions confiscades als exiliats. Les dues famílies reials Trastàmara es mostraven desunides. Els infants d'Aragó eren rics i poderosos però tampoc estaven massa units. Joan i Enric no s'avenien gens i estaven en bàndols enfrontats. En tornar Alfons de Nàpols, per ser el germà gran rei d'Aragó i Sicília, es podria pensar que se'l respectaria i obeiria. En realitat, al rei Alfons li costa molt que els seus germans Joan i Enric segueixin els seus consells. Les ambicions d'Alvaro de Luna i dels grans nobles també dificultaven la pau.

El rei Alfons no podia permetre que el seu germà Enric seguís en la presó i tampoc que la seva mare i la seva germana Elionor es trobessin sense gaire llibertat de moviments a Medina del Campo. Havia fet la guerra per Itàlia i havia obtingut algunes victòries. No li feien por els combats, malgrat que l'enfrontament entre Aragó i Castella seria desigual. No podia disposar d'un gran exèrcit ni de gaires recursos econòmics. Castella era molt més gran i amb capacitat per mobilitzar més homes. Catalunya no volia finançar una guerra amb Castella de la que no en podia treure cap benefici. Aragó i València hi eren més favorables. D'altra banda, el conflicte semblava més un assumpte de família o nobiliari que una altra cosa. Alfons volia marxar cap a Itàlia però la flota se'n va anar sense ell, en ajuda del seu germà Pere que es trobava a Nàpols en dificultats.

---

¹⁰⁷. Calamotxa, 3 desembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 13v.

¹⁰⁸. Torrelacarcel, 3 desembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 13v.

Tenim constància d'alguns préstecs que el capítol de la Seu de València va fer al rei. Les necessitats econòmiques d'Alfons eren urgents i acudia a qui fos per aconseguir diners. El rei, en garantia, empenyorava joies i pedres precioses del tresor reial: Va entregar diverses peces valuoses a l'abril de 1425: *una mitra pontifical guarnida de aur ab certs fermalls perles e pedres fines [...] après un balaix un safir e una perla [...] una flor de lis ab dos balaxos e dos safirs [...] cinch cadenes daur...*¹⁰⁹ Va recuperar la mitra pontifical i algunes joies en tornar 44.600 sous d'argent (3.716 florins d'or, a raó de 12 sous flori).¹¹⁰ Encara li mancaven 30.600 sous per pagar.¹¹¹ El préstec hauria estat de 122.200 sous (10.183 florins).

El rei Joan II, havia demanat que tornessin a Castella la seva germana, la infanta Caterina, esposa de l'infant Enric, i tots els nobles que l'havien acompanyada i que s'havien refugiat a València. Abans de la seva tornada, al 1423, Alfons va enviar ambaixadors a la cort castellana: l'arquebisbe de Tarragona, Dalmau de Mur, el cavaller valencià Pere Pardo i *micer* Pere Basset, batlle general de Catalunya. Els ambaixadors van justificar l'acollida i protecció que el rei Alfons havia donat als refugiats:

*Quanto á lo de la Infanta Doña Catalina, que no podia contrariar el buen acogimiento que en sus Reynos le era hecho, é menos dar lugar á que ella saliese dellos contra su voluntad, antes lo tenía de aprobar por bien hecho, é tenerlo en servicio á los de sus Reynos por la haber bien rescebido é guyado, acatando el debdo tan cercano como estos Reyes con ella tenían. E quanto á los Caballeros, que segun las leyes é costumbres que sus Reynos tenían, él era tenido de guardar sus guyages, que qualquier cibdad ó villa de sus Reynos hiciesen é otorgasen á qualquiera persona del mundo.*¹¹²

L'ambaixada aragonesa va tornar sense concretar res. Joan II, en resposta, va enviar també els seus ambaixadors: Mendoza, senyor d'Almazan, Sancho, bisbe de Salamanca i el doctor Garci López de Trujillo. El rei Alfons ja es trobava a València (abril 1424). No es va arribar a cap acord ja que els ambaixadors reclamaven els refugiats i Alfons es negava a entregar-los.¹¹³

Alfons torna a enviar una altra ambaixada a Castella al mes de maig: l'arquebisbe de Tarragona i Berenguer de Bardaxí, Justícia d'Aragó, amb l'encàrrec de demanar la llibertat de l'infant Enric i de sol·licitar una entrevista entre els dos reis. Tenien també instruccions per contactar amb alguns nobles i veure amb quins possibles simpatitzants podien comptar en la cort. Després d'un mes d'anar d'un lloc a un altre i de reunir-se amb el rei, amb Alvaro de Luna, amb l'infant Joan i altres, no van aconseguir cap acord. Fins i tot, els ambaixadors van proposar una entrevista entre la reina Maria i el seu germà Joan II, ja que veien que no volia reunir-se amb Alfons:

---

¹⁰⁹. Es confirma un préstec fet el 12 d'abril de 1425, a canvi de dipositar a la sagristia de la Seu diverses joies, amb data del 18 de maig de 1425. El rei reintegra 4.000 florins. Arxiu de la Catedral de València (ACV), Pergamins, n. 144.

¹¹⁰. Un flori d'or equivalia a 12 sous, segons el Llibre d'almoines per a la construcció del Monestir de la Santíssima Trinitat de València del 1446. Arxiu Monestir (AMSTV), fol. 1v.

¹¹¹. Àpoca del rei Alfons de la mitra pontifical i unes pedres precioses que li havia tornat el capítol de la Seu, a canvi del pagament dels 44.600 sous prestats. Faltaven encara 30.600 sous per cobrir el deute. València, 4 de setembre de 1426. ACV, Pergamins, n. 43.

¹¹². García de Santa Maria, *op. cit.* (Año 1423, cap. V) p. 424.

¹¹³. Zurita, *op. cit.* vol. 5 (Libro XIII, cap XXV) pp. 607-608.

*Que el rey su señor entendía que las cosas porque las vistas se demandaban no se debían tratar por embajadores; por tanto por prevenir que tan grandes beneficios no se perdiesen por causa de la dilación como de aquellas vistas se esperaban, el rey había comunicado aquellas cosas a la reina su mujer y había deliberado que en tal caso ella fuese a verse con el rey su hermano para que antes de su partida a Nápoles el rey pudiese tener entera relación de lo que se acordaba; y que la reina muy brevemente sería donde quiera que el rey de Castilla estuviese; y le rogaba que tuviese por agradable su ida, que ella mucho había deseado y lo dejó de hacer en ausencia del rey por el cargo del gobierno de sus reinos.*¹¹⁴

Se'ls va contestar que ja enviarien una resposta.¹¹⁵ En realitat s'anaven posant excuses sense fixar l'entrevista ni proposar cap solució.

Segons Zurita, la reina Maria també va intentar impedir l'enfrontament entre Alfons i el rei Joan II: *Había enviado la reina a Castilla en la misma sazón que fueron de parte del rey estos embajadores, a Ramón de Caldes para que entendiese todos los medios que se pudiesen descubrir para excusar todo rompimiento entre el rey su marido y el rey de Castilla su hermano, aunque llevaba otra comisión particular de cobrar lo que se restaba debiendo de su dote, y otro negocio de que la reina tuvo mucho descontentamiento.*¹¹⁶

Maria encara havia de cobrar la resta del seu dot i per això havia enviat a Ramon de Caldes. L'assumpte del qual estava molt disgustada la reina era el dels maltractes que el comte de Niebla feia a Violant d'Aragó, matrimoni que s'havia realitzat gràcies a Maria i Alfons, com ja hem vist en pàgines anteriors d'aquest treball.

Els dies anaven passant i Alfons va perdre la paciència. Des de Saragossa, va començar a preparar tropes per si calia traspasar la frontera i alliberar al seu germà Enric. També a Castella es reparaven les fortaleses de la frontera i es feien llesves. L'amenaça de la guerra estava present. Les negociacions polítiques semblaven inútils però continuaven. Una ambaixada va ser enviada pel rei castellà a Saragossa per entrevistar-se amb Alfons però aquest ja se n'havia anat a Barcelona (el rei feia el mateix que havien patit, abans, els seus ambaixadors a Castella: anar d'ací d'allà). A Barcelona, els ambaixadors castellans van preguntar al rei de què s'havia de parlar en la entrevista que es volia fer entre la reina Maria i el rei Joan II, abans de concretar-la. Alfons els va respondre que havia de deliberar la resposta amb el seu consell. Després, va marxar de Barcelona sense acomiadar-se dels ambaixadors. Els va deixar plantats i se'n va anar a l'Aragó. Ja no tenia cap interès en la entrevista entre Maria i Joan. A Saragossa, Alfons i Maria van passar el Nadal de 1424.¹¹⁷

Mentre, anaven creixent els preparatius per a la guerra, el rei Carles de Navarra, sogre de l'Infant Joan, preocupat pel que podia esdevenir, va enviar a Castella el seu majordom, Pierres de Peralta, per fer de mediador entre les dues parts (però Carles de Navarra va morir al cap de poc temps, a l'estiu de 1425). El rei Joan va enviar una ambaixada a Saragossa. Alfons també va tornar a enviar ambaixadors a Castella però amb instruccions secretes per guanyar partidaris per a la seva causa. Una altra missió important que tenien era anar a Medina del Campo

---

¹¹⁴. *Ibid.* (cap. XXX), p. 625.

¹¹⁵. *Ibid.* (caps. XXVI-XXX) pp. 610-626.

¹¹⁶. *Ibid.* p. 626.

¹¹⁷. *Ibid.* (cap. XXXI-XXXII) pp. 628-631.

i procurar endur-se, d'amagat, la mare i la germana del rei Alfons: *aquello no se pudo poner en ejecución como el rey lo ordenaba, porque quería que la reina se viniese con su hija con solas dos dueñas ascondidamente, y no pareció aventurar sus personas a tanto peligro.*¹¹⁸ Alfons les volia posar fora de perill ja que en cas de començar la guerra podrien patir represàlies. Tenia pensat entrar a Castella amb les seves tropes el 21 de juny de 1425. Els ambaixadors d'Alfons no van ser rebuts pel rei Joan II que es trobava a Valladolid. Alfons va fer arribar una carta a l'infant Joan perquè l'anés a veure i assistís a les seves corts en un intent de convèncer el seu germà per als seus plans.

Abans d'entrar amb el seu exèrcit a Castella, amb data del 4 de juny de 1425, el rei Alfons va enviar una llarga carta a diversos grans nobles, bisbes i procuradors de les principals ciutats castellanes exposant els fets i els motius de la seva decisió:

Alvaro de Luna se había criado con el rey nuestro primo e con maneras exquisitas había procurado gran familiaridad del dicho rey, entendió con todo estudio y ambición desordenada en que él principalmente pudiese gobernar al rey e al reino, e recibiese en su compañía los que le fuesen agradables e los otros repeliere. Pero porque a su malvado e dañado propósito la potencia, nobleza e bondad de los infantes don Juan e don Enrique –nuestros caros hermanos- era gran impedimento [...] procuró y hizo procurar por maneras extrañas entre los dichos infantes división e discordia. [...] de lo cual se siguieron en esos reinos los escándalos notorios que habedes sabido [...] el dicho infante por consejo y malvados tratos suyos fue preso y lo estaba en tal cruel prisión como sabedes, no habiendo el dicho Alvaro de Luna temor a Dios nin guardando lo que cumplía al servicio del rey nuestro primo e bien público de sus reinos [...] allende desto tovo tal plática que a la infante doña Catalina nuestra prima, atemorizada por él, le convino foir de aquellos reinos, y entrando en los nuestros le fueron robadas por gentes suyas sus joyas e cosas [...] E asi mismo con su terror e malvados tratos fueron desterrados e desheredados diversos notables caballeros e otras personas del dicho reino, lo cual es cosa desviada de toda razón. Allende destas cosas tovo manera e trato que fuesen e sean oprimidas la reina doña Leonor nuestra muy cara hermana, según que lo son de fecho, non dándoles libertad de venir a nos nin de facer de sí lo que es razón e lo que a su real estado pertenesce [...] después que arribamos a estos nuestros reinos le enviamos rogar que le pluguiese dar manera que nos viesemos [...] creíamos que non había otra mejor nin más presta vía; e cuando non hobiese presta manera, que enviaríamos brevemente la reina nuestra muy cara mujer con intención que ella fuese a verse con el rey nuestro primo e le explicase de nuestra parte nuestra intención sobre las dichas cosas [...] E su venida fue tan dilatada por trato e ingenio del dicho Alvaro de Luna que la ida de la reina non podría ser así fructuosa [...] e por esto e por otras justas causas hobo de cesar la ida de la reina. [...] Por lo cual nos, veyendo e considerando estas cosas [...] acordamos de ir personalmente a los dichos reinos con intención de nos ver con el rey nuestro primo e de mandar instar e aconsejarle como a rey cuyo honor tanto como el nuestro amamos [...] que provea en estos fechos apartando de sí al dicho Alvaro de Luna que en aquesto ha sido principal autor [...] E nos entendemos ir acompañado de algunas gentes de armas [...] las

---

¹¹⁸. *Ibid.* (cap. XXXIV), p. 636.

*quales gentes entendemos llevar así ordenadas que non fagan mal ni daño en las tierras e señoría del dicho rey nuestro primo...*¹¹⁹

Considera al *malvado* Alvaro de Luna culpable dels conflictes entre el rei Joan i l'infant Enric, de la presó d'aquest i de les desavinences entre els dos germans, Enric i Joan. També l'acusa d'haver provocat la fugida de la infanta Caterina i que la seva mare Elionor i la seva germana no tinguin llibertat de moviment. En fi, en vista de que les ambaixades van fracassar en trobar una solució, havia decidit anar a veure el seu cosí, el rei Joan, amb unes tropes que no farien cap mal, segons deia en la carta. L'alarma es va estendre per Castella. Van ser enviats pel rei Joan uns ambaixadors per demanar al rei Alfons que no hi anés amb un exèrcit. Els procuradors de les ciutats de Burgos, Salamanca, Conca i Sevilla el van anar a veure perquè no entrés a Castella; alguns bisbes li van escriure per pregar-li que no ho fes; tot va ser en debades.¹²⁰

Alfons havia enviat a la cort castellana en Bernat de Gallach per cobrar la renda del manteniment de la reina Maria i li havia encarregat d'oferir a Alvaro de Luna les viles de Borja i Magalló si aconseguia que el rei Joan posés en llibertat a l'infant Enric, però Alvaro de Luna ho va rebutjar.¹²¹

El rei Joan II va permetre que l'infant Joan anés a visitar el rei Alfons per veure si aconseguia aturar-lo. Es van trobar els dos germans el 15 d'agost entre Tudela i Tarassona.

Melcior Miralles ens diu quans homes tenia l'exèrcit d'Alfons: *En l'any de M.CCCC.XX.V-. lo senyor rey don Alfonso entra en lo regne Castella, e fonch en Tاراçona ab V milia homens d'armes contra lo rey de Castella, qui tenia pres don Anrich, mestre de Santiago, germa del dit senyor rey don Alfonso.*¹²² Segons Zurita, quan Alfons va entrar a Navarra portava 1.800 homes a cavall.¹²³

Les tropes d'Alfons es desplaçaven sense presa. Quan estaven a prop d'Olite va morir el rei Carles de Navarra. Joan va prendre el títol de rei de Navarra malgrat que no havia estat proclamat a Pamplona com era el costum.¹²⁴ Les coses van canviar ràpidament.

El rei Joan II i el seu consell, inclòs Alvaro de Luna, van donar poders a Joan, rei de Navarra, per arribar a un acord amb el rei Alfons sobre la presó de l'infant Enric i la restitució dels bens i dignitats als exiliats. El 3 de setembre de 1425 es van reunir a Torre d'Araciell (Navarra) Alfons, el seu germà Joan, Dalmau, arquebisbe de Tarragona, Pierres de Peralta, majordom del difunt rei de Navarra, Fernando Díaz de Toledo, ardiaca de Niebla, i el doctor Fortún Velázquez, els dos consellers del rei de Castella. Es va acordar el següent: que l'infant Enric fos alliberat; que se li tornés el mestrat de Santiago i les propietats que li havien deixat els seus pares; i que es restituïssin a l'*adelantado* Pero Manrique les propietats, oficis i mercès que posseïa, així com als altres cavallers que havien anat a València amb la infanta Caterina. En el tractat s'exigien juraments, es donaven una sèrie d'instruccions i es feia una relació de persones dels regnes d'Alfons que garantien els acords presos.¹²⁵

¹¹⁹ *Ibid.* (cap. XXXV), pp. 638-643.

¹²⁰ *Ibid.* (cap. XXXVI) pp. 645-647.

¹²¹ *Ibid.* (cap. XXXVII) p. 648.

¹²² Melcior Miralles, *op. cit.* p. 127.

¹²³ Zurita, *op. cit.* (cap. XXXVIII), p. 653.

¹²⁴ *Ibid.* (cap. XXXVII) p. 649.

¹²⁵ *Ibid.* (cap. XXXVIII) pp. 650-654.

Melcior Miralles dóna el mèrit del tractat a la reina Maria: *En lo dit any de M.CCCC.XX. V., a XXV de joliol, dia de sent Jaume, entraren en treues lo rey d'Arago e lo rey de Castella, e aço migançant e entrevenint dona Maria, reina virtuosa, muler del rey d'Arago don Alfonso, e germana del rey de Castella, la qual, per sa gran virtut e ab gran trebal, concorda los dits reys, e feu traure don Anrich de preso.*¹²⁶

L'amença de la guerra es va allunyar però Alfons no va retirar les tropes de la frontera a l'espera de que es complís el tractat. L'infant Enric va sortir de la presó el 8 d'octubre.

El rei no va tornar a València fins al desembre. Li preocupava el comte d'Urgell que estava empresonat a Castella i se'l volia endur cap a València, no fos cas que els seus enemics l'alliberessin per crear-li problemes. Jaume, comte d'Urgell, estava empresonat al castell de Castro Torafe, sota la jurisdicció d'Elionor Núñez Cabeza de Vaca i els seus fills. Amb els diners rebuts del dot de Maria es va pagar a Elionor perquè entregués el comte d'Urgell a Berenguer Mercader, enviat per Alfons. Tot es va fer en secret, sense avisar i demanar permís al rei Joan II, el qual en saber-ho el va fer detenir. Al final Alfons va aconseguir convèncer Joan II i el comte d'Urgell va ser traslladat al castell de Xàtiva (maig 1426) on hi va passar la resta de la seva vida.¹²⁷

Alfons també va aconseguir trobar-se amb la seva mare i la seva germana. A l'abril de 1426, Elionor i la seva filla Elionor van viatjar des de Medina del Campo a Terol per veure Alfons. Elionor no s'hi va quedar massa temps i va tornar aviat a Medina perquè no volia tenir problemes amb el rei Joan II, ja que seguia disgustat per la nova situació imposada. Alfons estava pensant en casar la seva germana amb el duc Felip de Borgonya o amb Eduard, fill primogènit del rei de Portugal.¹²⁸

Els infants d'Aragó semblava que havien guanyat la partida però Alvaro de Luna seguia sent el conestable de Castella i la mà dreta del rei Joan II. Els bàndols nobiliaris tampoc estaven satisfets del tot de la resolució de la crisi. Es van començar a fer aliances entre Pero Manrique, Joan, rei de Navarra, l'infant Enric i altres nobles, amb juraments i homenatges. Es feien córrer tota mena de rumors contra Alvaro de Luna. Pero Manrique, l'*adelantado mayor* de Lleó, l'odiava i va explicar al rei de Navarra el següent:

*Que el condestable trataba con doña Mencía Tellez que requiriese de su parte a la reina doña Maria de Castilla su hermana de deshonesto amor y que le tuviese por amigo, y que él mataria al rey de Castilla porque ambos quedasen regidores del reino entre tanto que el príncipe don Enrique su hijo fuese en menor edad. També assegurava que: el condestable y Fernán Alonso de Robles por orden del Rey de Castilla trataban con el rey de Portugal que si él fuese una cosa con ellos y les ayudasen contra el rey de Aragón y sus hermanos, el rey de Castilla dejaría a la reina doña María su mujer y se casaría con la infante doña Isabel su hija [...] y le daría doscientos mil florines y haría perpetua paz con él.*¹²⁹

---

¹²⁶. Melcior Miralles, *op. cit.* pp. 127-128.

¹²⁷. Zurita, *op. cit.* (cap. XL) pp. 660-661.

¹²⁸. *Ibid.* p. 661. El 16 de febrer de 1428 es va concertar el casament d'Elionor amb el príncep Eduard. Elionor va rebre un dot de 200.000 florins, 1.000 de part de la seva mare la reina Elionor i els altres 1.000 de part del seu germà el rei Alfons, a més de 30.000 florins d'arres. *Ibid.* (cap. XLV) pp. 680-681.

¹²⁹. *Ibid.* (cap. XLII) p. 668.

Es van signar els Pactes de Toro el 10 de febrer de 1427 entre els infants d'Aragó, Enric, mestre de Santiago, Pere (havia tornat d'Itàlia), Joan, rei de Navarra, Alfons, rei d'Aragó (actuava en el seu nom el seu secretari Joan d'Olzina) i els mestres dels ordres militars d'Alcàntara, Joan de Sotomayor i de Calatrava, Lluís de Guzman, amb altres nobles.¹³⁰ Poc mesos després, Joan, rei de Navarra i un oncle seu, Frederic, duc d'Arjona, van fer els Pactes de Valladolid, jurant solemnement defensar el rei de Castella i el seu fill Enric. L'eufòria pels juraments i pactes semblava que anava a assegurar la pau per a sempre. En el Compromís de Puente de Duero, fins i tot, els infants d'Aragó van implicar a Alvaro de Luna: es va acordar nomenar quatre jutges que vigilessin per la llibertat del rei, les sentències dels quals havien de ser respectades pel propi sobirà. El rei Joan ho va jurar. Mai la seva autoritat havia corregut tant risc. Aviat els quatre jutges van sentenciar el desterrament d'Alvaro de Luna (5 setembre 1427): un any i mig lluny de la cort. El rei Joan, trist i disgustat, va haver de complir la seva paraula.¹³¹ Al cap de 5 mesos Alvaro de Luna tornava a la cort: *con tanto fasto y pompa como si hubiera alcanzado una gran victoria de sus enemigos, como a la verdad lo fue.*¹³² Enmig d'una situació política confusa s'havia fet imprescindible per al rei i per al govern.

Al setembre de 1427, la infanta Caterina, va ser rebuda a Segòvia pel rei Joan, el seu germà, i li va ser concedit un dot de 250.000 florins d'or i 6.000 vassalls.¹³³

Amb motiu del casament d'Elionor, germana d'Alfons, amb el príncep Eduard de Portugal, es van fer grans festes per acomiadar el seu seguici, a l'estiu de 1428: justes i un torneig a Valladolid on estava el rei Joan i la seva cort.¹³⁴ El rei de Navarra també va organitzar una altra justa precedida d'una espectacular i luxosa desfilada. Després, el rei Joan també en va fer una altra. Alvaro de Luna va organitzar un torneig, competint a veure quin era el millor.¹³⁵

Aparentment, tot semblava tranquil i els nobles amb bona harmonia a la cort castellana. La realitat era molt diferent, el rei Joan estava cansat i disgustat: *enojado de la muchedumbre de gente que en su Corte tanto tiempo habia continuado.*¹³⁶ L'infant Enric se'n va anar de romeria a Santiago perquè ho havia promès, amb el permís del rei, però amb l'oposició del seu germà Joan que no volia que marxés i que'l deixés sol. Alvaro de Luna i altres consellers van aprofitar-ho per allunyar els dos germans de la cort. Poc després, el rei va enviar a Enric a la frontera amb Granada per combatre els moros i a Joan se li va dir que se n'anés al seu regne de Navarra.¹³⁷ A Joan li va saber molt de greu haver de marxar cap a Navarra perquè tenia moltes propietats i es trobava bé a Castella malgrat les intrigues polítiques però, per lògica, ho va haver de fer.

---

¹³⁰ . *Ibid.* pp. 668-669.

¹³¹ . *Ibid.* (cap. XLIV) pp. 672-678.

¹³² . *Ibid.* (cap. XLV), p. 680.

¹³³ . *Ibid.* (cap. XLIV) p. 677.

¹³⁴ . Al mateix temps que Alfons casava a la seva germana amb el primogènit del rei de Portugal, també va casar a Isabel, filla del comte d'Urgell, amb Pere, un germà d'Eduard. *Ibid.* (cap. XLV) p. 681.

¹³⁵ . El cronista ens dóna tota mena de detalls dels espectacles. García de Santa María, *op. cit.* (Año 1428, cap. VII-VIII-IX-X), pp. 446-447.

¹³⁶ . *Ibid.* (cap. XII) p. 448

¹³⁷ . *Ibid.* (cap. XIII), p. 448.

Alvaro de Luna va promoure un aliança o concòrdia entre el rei de Castella, el rei d'Aragó i el rei de Navarra, per tal d'evitar possibles conflictes i assegurar el seu poder a la cort. Era una maniobra política que disimulava les seves vertaderes intencions, ja que era un enemic temible dels infants d'Aragó. Alfons, amb excuses, no va signar la concòrdia.¹³⁸ L'ambaixador castellà, Diego González de Toledo (anomenat també *doctor Franco*), encarregat d'aconseguir que la signés, enviava notícies del moviment de tropes que portava endavant el rei Alfons i ho interpretava com una amenaça de guerra.

A principis de 1429, Alfons es va trobar a Saragossa amb un moviment contrari a la seva política bel·licista. Alguns destacats personatges mantenien contacte amb Alvaro de Luna. Alfons va actuar amb contundència i va manar empresonar els principals disidents: l'arquebisbe de Saragossa, Alonso de Argüello, un dels jurats de la ciutat, Pedro Cerdán, l'advocat Pelegrín de Jassa i altres ciutadans. L'arquebisbe va desaparèixer; alguns deien que havia mort a la presó però d'altres comentaven que l'havien llençat al riu Ebre i s'havia ofegat. Un dels ciutadans presos, Antoni Marcén, va ser decapitat. La ciutat va quedar atemoritzada. Els jurats van suplicar al rei clemència per als altres presoners. Alfons els va fer jutjar i se'ls va donar la llibertat, però ja havien quedat escarmentats. El poble va culpar a l'arquebisbe desaparegut de tot el que havia passat: *y antes de la salida del rey desta ciudad quedó el pueblo muy sosegado y con mucha satisfacción de ser el arzobispo muy culpado en delito gravísimo de lesa majestad.*¹³⁹

Van continuar els preparatius per a la guerra, malgrat que Alfons ho justificava perquè deia que havia d'enviar tropes a Itàlia i també en volia enviar al rei Carles de França ja que les necessitava per lluitar contra els anglesos. A canvi, rebria territoris del sud de França: senescalies de Carcassona i Belcaire i baronia de Montpeller. Segons Zurita no es va dur a terme l'operació perquè les tropes franceses van poder expulsar als anglesos: *al rey de Francia por este mismo tiempo milagrosamente se le restauraron las cosas de suerte que por la valentía y capitania de una doncella volvió a sustentar la guerra y la prosiguió con tanta constancia que vino a cobrar toda la Normandia y Guiana y fueron echados del todo de Francia los ingleses.*¹⁴⁰

Al 15 de maig de 1429, Joan i Blanca van ser coronats, solemnement, reis de Navarra a l'església principal de Pamplona. Seguint l'antic costum que es remuntava als visigots, van ser alçats sobre uns escuts: *Fueron el rey y la reina alzados en sendos escudos por los perlados y barones y por los del regimiento de la ciudad de Pamplona.*¹⁴¹

De Castella es van enviar ambaixadors als reis de Navarra i d'Aragó per tal de frenar l'avançament de les tropes. Al mateix temps es van reforçar els efectius militars de la frontera. El rei Alfons va sortir de Barcelona amb la reina Maria el 18 de maig per dirigir-se a l'Aragó. Van ser enviats ambaixadors a Castella però no se'ls va rebre. El 18 de juny els reis Alfons i Joan van arribar a Ariza. Les tropes castellanes, comandades per Alvaro de Luna, estaven a l'altra banda de la frontera, a Almazán, una mica més al nord. Ni un exèrcit ni l'altre

---

¹³⁸. Zurita, *op. cit.* (cap. XLVII) p. 688.

¹³⁹. *Ibid.* (cap. XLVIII) pp. 689-691.

¹⁴⁰. La donzella era Joana d'Arc, una noia extraordinària que va despertar el patriotisme francès, duent les tropes a la victòria. *Ibid.* (cap. XLIX) pp. 692-693.

¹⁴¹. *Ibid.* (cap. LI), pp. 696-697.

portaven massa gent: 2.100 homes el castellà i 3.500 el navarro-aragonès.¹⁴² Era el principi, un primer tanteig. Després van arribar reforços per a les tropes castellanès. El 23 de juny Alfons i Joan traspasaven la frontera. Els dos exèrcits es van trobar l'1 de juliol a prop de Cogolludo (Guadalajara), en la vall del riu Henares. Acompanyant al rei Alfons, es trobava el cardenal Pere de Foix, germà del comte Joan de Foix, que era el legat apostòlic del papa Martí V per la qüestió del cisma.¹⁴³ El cardenal de Foix va anar a trobar al conestable, Alvaro de Luna, per veure si podia evitar la batalla però sense èxit. Les tropes del rei de Navarra van iniciar els combats. Malgrat tot, el cardenal va aconseguir aturar els combats fins l'endemà: *Y en esto el Cardenal de Fox andaba á muy gran priesa de una parte a otra por escusar la batalla, y embió rogar al Adelantado Pero Manrique que hablase con él, el qual vino luego á la habla; y el Cardenal le rogó muy afincadamente que tuviese manera como por aquella noche no peleasen é que hubiese seguro de la una parte á la otra...*¹⁴⁴

Maria acompanyava al rei Alfons. Estava molt preocupada pels greus esdeveniments que afectaven la seva família i a altres moltes. La guerra podia ser una catàstrofe per a tots. El que Alfons s'endugués Maria amb les seves tropes, significava que confiava en que fos ser una bona medidora amb el rei Joan de Castella, el seu germà. Alfons ja devia haver pensat que comptava amb pocs homes per enfrontar-se amb els castellans, però no podia tirar-se enrera i quedar malament.¹⁴⁵ Havia de defensar l'honor i els béns de la seva família, la seva mare i els seus germans. El rei Joan II no s'havia presentat a la frontera amb les tropes (estava a Peñafiel); ho havia fet el seu favorit, Alvaro de Luna. Malgrat tot, els castellans no estaven amb prou efectius per expulsar els aragonesos.

El 2 de juliol els dos exèrcits es van preparar, novament, per a la batalla, com el dia abans. La reina Maria va intervenir, decidida a impedir l'enfrontament:

*Y estando así, llegó al Real del Condestable la Reyna Doña Maria de Aragon, hermana del Rey, á la qual pesaba mucho de la entrada de los Reyes en Castilla, é como aquella que tenia el cuidado doblado, vino á jornadas no de Reyna, mas de trotero; é demandó a los Caballeros una tienda, la qual mandó poner entre los dos Reales. E despues de muchas cosas dichas por ella al Condestable é Almirante é a los otros Caballeros, fué su conclusion rogándoles muy afectuosamente que le otorgasen tres cosas; fué la primera, que al Rey de Navarra no le fuese tomado cosa alguna de todo lo que en Castilla tenia; la segunda, que al Infante Don Enrique no fuese hecho daño alguno; la tercera, que los pregones quel Rey su hermano mandaba hacer de la guerra contra los Reyes de Aragon é Navarra cesasen, é que con esto ellos se volverian luego á sus Reynos.*¹⁴⁶

Audàcia no li mancava a Maria. Fer instal·lar una tenda de campanya enmig del que havia de ser el camp de batalla, davant dels dos exèrcits, va ser una idea genial. Sota la tenda, Maria va parlamentar amb el conestable Alvaro de

---

¹⁴². García de Santa Maria, *op. cit.* (año 1429, cap. XII), p. 457.

¹⁴³. A Peníscola encara hi havia un papa cismàtic, Clement VIII, el successor de Benet XIII.

¹⁴⁴. García de Santa Maria, *op. cit.* (cap. XIV), 457-458.

¹⁴⁵. La crida que va fer Joan II per a la guerra va reunir tanta gent que mancaven les vitualles per a tots i es va ordenar a la majoria que tornessin a les seves terres: *A este Real (Belamazán) llegó tanta gente por el llamamiento general de todos los Hijosdalgo, que no abastaban viandas, ni eran menester tan gran muchedumbre de gentes. Ibid.* (cap. XXII) p. 461.

¹⁴⁶. *Ibid.* p. 458.

Luna, l'*adelantado* Pero Manrique, l'almirall Fadrique i altres cavallers castellans. Maria demanava molt: que es respectessin les propietats de la família (les confiscacions estaven a l'horitzó) i es retirés la crida per a la guerra que havia fet el seu germà, el rei, per tota Castella. La resposta va ser que ho havien de consultar al rei. De moment es va aconseguir aturar la batalla. La reina els va demanar que: *levantasen su Real ante que los Reyes se partiesen; y el Condestable y los otros Caballeros respondieron que esto no harian ellos por cosa del mundo, ni les estaria bien; é por mucho que la Reyna en esto trabajó, no lo pudo acabar.*¹⁴⁷

Les tropes dels reis Alfons i Joan es van començar a retirar de les terres castellanes, camí de l'Aragó. Alfons ja hi era conforme però Joan estava disgustat perquè hagués preferit guerrear. Quan les notícies van arribar al rei Joan II de Castella, en lloc d'alegrar-se, es va enfadar i va actuar en contra de totes les súpliques que havia fet la seva germana. Va ordenar confiscar tots els béns de l'infant Enric i va mantenir la crida per a la guerra. La reina va continuar treballant per la pau i va anar a visitar el seu germà:

*La Reyna de Aragon quedó muy contenta por haber escusado la batalla de los Reyes de Aragon é Navarra é Caballeros de Castilla, é pensó que segun el amor que el Rey de Castilla, su hermano, le habia, y el ofrescimiento que le habian hecho los Caballeros ya dichos, creia que ligeramente se podrian acabar las tres cosas que ella les habia rogado. E luego que los Reyes fueron vueltos en Aragon, ella tomó su camino para donde quiera que hallase al Rey su hermano, é con ella el Cardenal de Fox: é halló al Rey en el Real de Piquera.*¹⁴⁸

El rei Joan es va alegrar de veure la seva germana. Feia 14 anys que no es veien, des de que Maria havia marxat a València per casar-se amb Alfons. S'havien separat quan el rei tenia 10 anys i ella en tenia 15. Maria es trobava ara davant d'un home de 24 anys, aclaparat pel conflicte bèl·lic. Joan va fer instal·lar dues luxoses tendes per a ella i el cardenal i va escoltar els seus precs, sense donar-li cap resposta concreta. Li faltava al seu costat Alvaro de Luna. Joan estava indignat i volia castigar els infants d'Aragó, els seus cosins germans, per la seva gosadia. Maria el va trobar amb poca disposició per a la pau. El cronista ens explica l'entrevista dels dos germans, Maria i Joan:

Lo veia así ayrado é con tan gran hueste contra su señor é su marido é sus hermanos, haciéndole muy larga relacion de las cosas pasadas y escusando de culpa quanto podia á los Reyes su marido é su hermano suplicándole quisiese condescender á las tres cosas que ella habia rogado al Condestable y Almirante [...] Pero que pues las cosas hechas no se podian escusar de ser pasadas, le pedia por merced quisiese templar su ira é mirar su grandeza, é no querer destruir al Rey su señor é su marido, como destruyendo á él á sus Reynos destruía á sí mesmo é á los suyos [...] é sabia como en la entrada que habian hecho los Reyes su marido é su hermano en estos Reynos ningun daño habian hecho, é que luego como supieron que á él pesaba de su entrada, habian salido como su Merced sabia; que si ellos en algo habian fallecido, viesse que emienda é satisfaccion queria que en ello se hiciese, que tal se haria cual Su Merced ordenase é

---

¹⁴⁷. *Ibid.* p. 458.

¹⁴⁸. *Ibid.* (cap. XVIII), p. 460.

*mandase. Acabada la habla de la Reyna con grandes lágrimas, el Rey respondió en la forma siguiente...*¹⁴⁹

Joan li va dir que ho havia de consultar amb els seus consellers. Li faltava seguretat i generositat. El seu cor estava ple de rancúnia contra els infants d'Aragó. Estava envoltat de gent superbiosa i ambiciosa. Els infants Enric i Joan tampoc havien tractat amb consideració al rei castellà. Li mancava al rei Joan capacitat per controlar aquells grans nobles turbulents. No faltaven els que havien atiat la seva ira i els recels. Vivia en una cort plena d'intrigues i mentides.

La guerra no solament havia començat a la frontera entre navarro-aragonesos i castellans; estava dins mateix de Castella. Els infants d'Aragó i la seva mare, la reina Elionor, tenien molts territoris, estesos pel regne castellà. Quan el rei Joan vol fer valdre la seva autoritat i mana confiscar tots els seus béns, ha de lluitar per aconseguir-ho, assetjant els castells o viles que se li resisteixen perquè el seu senyor no és el rei, sinó la reina Elionor, l'infant Enric, l'infant Pere o l'infant Joan. És una guerra complexa, entre el rei i els senyors feudals, difícils de controlar.

El rei Joan va traslladar el seu exèrcit a Burgo de Osma amb la intenció d'aturar la retirada dels reis d'Aragó i Navarra i fer-los combatre. Maria el va seguir amb el cardenal de Foix, per tornar-hi a parlar. Va ser rebuda al campament del rei situat a Catahojalde o Calatahojar, en direcció a Almazán, segons recull el cronista (*el halconero de Juan II*):

*Jueves a veinte e cinco días de julio, año de mill e quatroçientos e veynte e nueve años, día de Santiago (25 de juliol), partió la rreyna doña María de Aragón, hermana de nuestro señor el Rey don Johan de Castilla, e partió con ella el cardenal de Fox, hermano del conte de Fox, e partieron del rreal de Catahojalde. La qual partió descontenta, e sin nenguna rrespuesta; e tornóse a Calatayud, donde estava su marido el rrey don Alfonso de Aragón, e el rrey don Juan de Navarra.*¹⁵⁰

El cronista García de Santa María ens dóna una informació molt més llarga d'aquesta segona trobada de la reina Maria amb el seu germà. El lloc pot ser Calatahojar o Velamazan, no queda clar:

Y en este Real el Rey respondió á la Reyna de Aragon, su hermana, por ser della muy aquexado, á las cosas que le habia suplicado. E la conclusion de su respuesta fué que por los grandes enojos que los Reyes de Aragon é Navarra y el Infante Don Enrique, su hermano, le habian hecho, é de cada dia hacian en deservicio suyo y en perjuicio y daño de sus Reynos, que á él convenia de entrar en los suyos como ellos hicieron en Castilla; e dende en adelante que si el Rey de Aragon guardase á él las cosas que debia, que por amor suyo é por sus ruegos él se partiría de le hacer daño á él é á sus Reynos, e miraria su honra segun el debdo que con él tenía, y que muy en breve le embiaria sus embaxadores para le decir y declarar esto más largamente; que desto la Reyna se debia tener por contenta, pues por el amor que le habia, él queria remitir todas las injurias que habia rescebido del Rey de Aragón su marido, él emendándose en lo venidero. E

¹⁴⁹. *Ibid.* p. 460.

¹⁵⁰. Pedro CARRILLO DE HUETE: *Crónica del Halconero de Juan II*, Espasa-Calpe, Madrid, 1946, (cap. XXI), p. 40.

*la Reyna no fué contenta desta respuesta, y mostróse al Rey muy triste é descontenta, y habló con algunos de los susodichos del Consejo, diciéndoles muy ásperas é duras palabras, mostrando como ellos provocaban al Rey, su señor é su hermano, á tanta saña y enojo quanta tenia; é con esto se despidió del Rey el día de Santiago, é volviose para su Reyno, é salió el Rey con ella quanto media legua con hasta doscientos de caballo á la gineta; y el Condestable y el Almirante é otros Caballeros salieron con ella más adelante, bien una legua, donde ella mostró, especialmente al Condestable, el gran sentimiento que ella llevaba por lo poco que por ella se habia hecho.*¹⁵¹

Maria estava molt disgustada per no haver aconseguit, per segona vegada, res del seu germà; però, no va callar i va tirar en cara a alguns consellers de no actuar amb bona intenció perquè empenyien el rei cap a la guerra. La reina ja va veure clar que el seu germà estava mal aconsellat i no era capaç de prendre decisions per si mateix. ¿A qui havia de consultar? ¿Al conestable Alvaro de Luna que ara tenia al seu costat? Maria havia evitat la primera batalla però la guerra no havia fet més que començar.

La reina Elionor, mare dels infants d'Aragó havia anat també a veure al rei Joan que es trobava amb les seves tropes a La Riba, a prop de Medinaceli:

*E estando ally viernes e sábado e domingo, el lunes primero día de agosto, este día por la mañana, a ora de terçia, vino allí la rreyna vieja doña Leonor de Aragón, muger del rrey don Fernando, madre de los rreyes de Aragón e de Navarra, e suegra del Rey de Castilla. E salióla a rrecebir, e llegó con ella fasta la poner a la puerta de Medinaçeli. Otro día, martes, de mañana, partió el señor Rey con su hueste, e vino a sentar su rreal a Arcos (de Jalón). E llegó la dicha rreyna con el señor Rey fasta ally, e allí despedióla e tornóse a Medina del Campo.*¹⁵²

Tampoc Elionor va aconseguir canviar les ànsies de guerra que tenien el rei Joan i els seus nobles. Poc s'imaginava la reina que no passaria gaire temps en perdre les seves propietats. Aquesta era la intenció que portaven en cap: repartir-se els béns dels infants d'Aragó i la seva mare, com podem llegir a continuació:

*Después de fecho el alarde, partió el señor Rey don Jhoan de Castilla, e fué a Çiguença, e dende a Atiença; e ay se acordó por él e por los de su Consejo que fuesen tiradas las tierras e merçedes e mantenimientos e juro de heredades, e las villas e castillos e casas fuertes, e todos los otros logares que el rrey de Navarra e el ynfante don Enrrique, e la rreyna de Navarra e la ynfanta doña Catalina, sus mugeres, e don Carlos príncipe de Viana, avían e tenían en los sus rreynos e señoríos, e en los de sus libros. E los logares e fortalezas tomó el Rey para sí, e los dineros rrepartiólos por todos los grandes e otros cavalleros de estado de su rreyno.*¹⁵³

El rei Joan va fer la parada o inspecció de les tropes a Medinaceli, al 17 d'agost de 1429 i, segons el cronista, tenia 12.000 cavallers i 50.000 homes

---

¹⁵¹. García de Santa María, *op. cit.* (cap. XXIII), p. 462.

¹⁵². Carrillo de Huete, *op. cit.* (cap. XXI), p. 41.

¹⁵³. *Ibid.* (cap. XXII), p. 42.

d'infanteria, un exèrcit notable.¹⁵⁴ El rei es sentia amb la força suficient per confiscar els béns de tots els seus parents, inclosa la reina Blanca de Navarra i el seu fill Carles de Viana.

Joan havia enviat ambaixadors a Alfons que estava a Calataiud per tal d'advertir-li que no intervingués en els assumptes del seu regne, encara que fos el germà dels infants d'Aragó. Alfons volia que alguns consellers seus negociessin amb els ambaixadors però s'hi van negar perquè no tenien aquestes ordres del seu rei. Entre altres coses, Alfons els va dir: *que a instancia de la reina doña Leonor su madre dio lugar que la reina su mujer juntamente con el cardenal de Fox legado apostólico se pusiese en estos hechos, pero no tuvieron comisión ni orden suya ni permitió que dijesen ni ofreciesen cosa alguna de su parte.*¹⁵⁵ És a dir, que Alfons no havia enviat a Maria ni al cardenal de Foix per pròpia iniciativa, ni els havia encarregat negociar. Hi havien anat, segons deia, perquè li havia demanat la seva mare. Alfons justificava la defensa dels seus germans encara que visquessin a Castella pel deure familiar: *según derecho divino y humano y deuda y razón y ley de la patria.*¹⁵⁶

Les tropes castellanques van entrar a l'Aragó. Alvaro de Luna, des de Santa Maria de Huerta, va dirigir el primer atac: *talando y quemando todo lo que alcanzaba.[...] Y destruyeron la vega de Cetina (prop d'Alama d'Aragó).*¹⁵⁷

Alfons havia de respondre als atacs i expulsar les tropes castellanques que anaven avançant però li calia reclutar tropes i diners. Tenim un testimoni escrit de la sorollosa crida que es va fer a Barcelona al juliol de 1429, però no devia aconseguir gaires combatents. La recull el Dietari del Consell de Cent:

*Dimarts XVIII.- Aquest jorn se crida per los lochs acostumats de la Ciutat de Barchinona lo usatge Princeps namque per ço com se deye quel Rey de Castella ma armada volie entrar en Arago on lo Senyor Rey nostre ere. E mentre la crida se feye tots los saigs del veguer tenien en lurs mans sengles faves de bruch enceses corrents amunt et avall cridant altes veus Via fora Princeps namque. E en tot aço ere present Mossenyor Johan de Barbara veguer de Barchinona.*¹⁵⁸

Alfons, des de Saragossa, va convocar corts als seus regnes per demanar ajuda. Les corts aragoneses es celebrarien a Vall-de-roures; les catalanes a Tortosa; i les valencianes a Sant Mateu, en localitats no massa distants per poder-hi assistir i negociar amb els seus tractadors. Mentre, Alfons enviava ambaixadors al rei de Castella per negociar. Però no hi va haver negociació. El rei Joan II, en canvi, va enviar una carta, datada a Burgos el dia 9 de novembre de 1429, als procuradors de les corts de la Corona d'Aragó que devia escaure molt malament al rei Alfons. Joan donava la seva versió dels fets i els feia saber que la guerra no era culpa seva, sinó d'Alfons:

Sobre lo cual nos hobimos enviado nuestros embajadores al dicho rey de Aragón, requiriéndole que se non quisiese entremeter en los fechos de entre nos e nuestros súbditos e naturales, aunque con él hobiesen deudo, segund que nos no nos

---

¹⁵⁴. Juan MATA CARRIAZO (edic. de): *Refundición de la Crónica del Halconero por el obispo don Lope Barrientos*, Espasa-Calpe, Madrid, 1946.

¹⁵⁵. Zurita, *op. cit.* (cap. LIV) pp. 704-705.

¹⁵⁶. *Ibid.* p. 705.

¹⁵⁷. *Ibid.* pp.705-706.

¹⁵⁸. *Dietari de l'Antich Consell... op. cit.* p. 265.

*entremetíamos en los suyos, e que en tal caso a nos placía de nos poner en tanta razón porque las guerras e males e daños cesasen, lo cual fue por él a la sazón expresamente denegado.*¹⁵⁹

Les corts aragoneses van reaccionar a favor del rei Alfons. El 12 de novembre van nomenar una comissió de 32 persones notables, entre les quals es trobava el Justícia d'Aragó, l'arquebisbe de Saragossa, Juan Martínez de Luna, Juan Fernández de Híjar i Ramon de Torrellas, comte de Ribagorça, entre altres. És va acordar recaptar els fogatges del regne, els quals es van fixar en 40.000 focs i recaptar *sisas* per tres anys. Es va acordar pagar sou a 1.000 homes de cavall per a 4 mesos. Com que feien falta més diners, el rei va disposar que Berenguer de Bardaxí posés en venda terres del patrimoni reial.¹⁶⁰

Les corts catalanes van reaccionar de manera diferent. Van dir al rei Alfons que busqués la pau i l'enteniment amb el rei de Castella i que millor que la guerra era tractar de negociar.¹⁶¹ Al rei només li van donar 30.000 florins, la meitat del que Alfons havia demanat. Les corts valencianes li van avançar 28.000 florins.¹⁶²

Mentre el rei seguia amb les corts catalanes a Tortosa es va poder resoldre la qüestió del papa de Peníscola. El cardenal de Foix va reunir un concili de la província de Tarragona i es va aconseguir que el papa cismàtic, Clement VIII, renunciés a canvi del bisbat de Mallorca. Qui el va convèncer va ser Alfons de Borja, que va ser nomenat, per aquesta mediació, bisbe de València.¹⁶³ Del clergat català, Alfons va aconseguir un donatiu de 60.000 florins.¹⁶⁴

Zurita també explica els problemes que va tenir Alfons amb Frederic d'Aragó, comte de Luna, fill natural de Martí *el Jove*. Era el germà de Violant d'Aragó, la qual es va casar amb el comte de Niebla, com ja s'ha explicat en aquest treball. Frederic havia acompanyat Alfons a Sicília i Nàpols. Per diversos motius, un dels quals podia ser les seves aspiracions al tron de Sicília, va començar a conspirar amb Alvaro de Luna en contra d'Alfons i va acabar per passar-se al bàndol enemic.¹⁶⁵

Alfons necessitava homes armats per fer front a l'entrada de les tropes castellanèses. El rei en retirar-se, després de suspendre's la batalla a Cogolludo, es va trobar que la gent d'armes l'abandonava. Només li van quedar 700 homes a cavall. Tampoc tenia diners per pagar les tropes. Les corts catalanes s'havien posat en contra de la guerra i els seus diners els necessitava: *los del principado de Cataluña no solamente no le quisieron socorrer pero intentaron de poner mala*

---

¹⁵⁹. Zurita, *op. cit.* (cap. LV) p. 709.

¹⁶⁰. En temps del rei Martí el fogatge d'Aragó de 1404 havia donat 42.680 cases. Es va dir que la població havia disminuït per les guerres i es va calcular al 1429 que hi havia 40.000 focs. Si a cada foc li donem 5 habitants, la població d'Aragó arribaria a 200.000 persones. *Ibid.* pp.711-712.

¹⁶¹. *Ibid.* pp. 710-712.

¹⁶². Vicens Vives analitza la crisi econòmica que patia el Principat de Catalunya i que havia fet caure la recaptació de la Generalitat sobre les duanes i el comerç dels teixits, entre els anys 1425 i 1428. *Els Trastàmars...* *op. cit.* pp. 121-125.

¹⁶³. Zurita, *op. cit.* (cap. LVI) pp. 714-715.

¹⁶⁴. Alan Ryder, *op. cit.* p. 208.

¹⁶⁵. Frederic de Luna s'havia casat amb una neboda de l'arquebisbe de Tarragona, de la família Mur, sense fer-ho saber al rei Alfons. Maltractava la seva muller i va tenir relacions incestuoses amb la seva germana, Valentina de Mur. La família es va queixar al rei. Zurita, *op.cit.* (cap. LVII) pp. 716-720.

*voz en su entrada en Castilla, publicando que así el rey como los infantes sus hermanos voluntaria y injustamente habían buscado esta guerra.*¹⁶⁶

Al principi, quan Alfons va entrar a Castella, per on passava, pagava les vitualles que necessitaven les seves tropes i no causava cap destrossa. Donada la situació de penúria en què es va trobar després, les seves tropes van començar a saquejar els pobles per obtenir recursos, com va ser el cas de la vila de Deza i altres. Les bones maneres s'havien acabat:

*En este tiempo el Rey de Aragon fué certificado que la villa de Deza estaba á mal recabdo, é trasnochó desde Calatayud con hasta mil hombres de armas é dos mil peones, é mandó llevar escalas é otros pertrechos para combatir [...] la villa fué tomada. Y el castillo se combatió de tal manera, que en el mesmo dia se tomó llevando captivos todos los moradores asi christianos como moros; y metieron la villa á sacomano, é quemaron é derribaron algunas casas. [...] é mandó soltar todos los Christianos que habia llevado presos de Deza con que no se volviesen á ella; y llevó consigo todos los Moros. E llegó a Seron, é anduvo por algunos otros lugares de tierra de Soria haciendo mucho mal é daño; é créese que llevó mas de diez mil cargas de trigo y cevada, é muchos muebles é ganados de los vecinos de aquella tierra.*¹⁶⁷

La guerra es presentava complicada. La rebel·lió de Frederic de Luna posava en dificultats les lleves ja que molts castells estaven sota la seva jurisdicció. El rei va intentar negociar però davant les peticions de Frederic (demanava la ciutat d'Eivissa o el castell de Peníscola) es va decantar per la confiscació dels seus castells.¹⁶⁸ El comte de Luna va fugir a Castella emportant-se la seva cunyada, Valentina de Mur, mentre tancava la seva dona en una torre. Alfons va alliberar la comtessa i va ser enviada a Constantí, a prop de Tarragona, la seu de l'arquebisbat del seu oncle, Dalmau de Mur.¹⁶⁹

La defensa de les fronteres amb Castella presentava moltes dificultats per l'escassetat de tropes d'Alfons. El rei estava disposat a una treva però calia fer-ho amb el mínim perjudici possible. Un ambaixador enviat pel rei de Portugal insistia en que es fes una treva i que el seu rei podia fer de mediador. Recordem que la germana d'Alfons, Elionor, s'havia casat amb el príncep Eduard de Portugal. Es buscaven aliats internacionals per cada banda. Alfons i el seu germà Joan van fer una aliança amb el rei Enric d'Anglaterra i amb el duc Felip de Borgonya. Alfons va enviar un emissari al duc de Milà per tal de buscar un aliat contra el genovesos, l'ajuda dels quals havia demanada el rei de Castella per atacar les costes catalanes i valencianes. També va demanar ajut al comte de Foix dient-li que pagaria les despeses de les tropes i li donaria uns territoris.¹⁷⁰ Un altre aliat d'Alfons era el rei de Granada: *No dejaba el rey de tener firmada su confederación y amistad con Mahomad Abenazar rey de Granada que se llamaba el Izquierdo. El cual por este tiempo envió gran socorro de vituallas y armas a la infante doña Catalina que*

---

¹⁶⁶. *Ibid.* pp.721-722.

¹⁶⁷. García de Santa María, *op. cit.* (cap. XXXIV), p. 467.

¹⁶⁸. Zurita, *op. cit.* (cap. LVIII), pp. 724-725.

¹⁶⁹. Valentina de Mur era molt bella. A Castella es va casar amb un noble, Carlos de Guevara, senyor d'Escalante, però en morir el seu espòs d'una caiguda de cavall va entrar en el monestir de Santa Clara de Tordesillas. Va arribar a ser abadesa i va portar una vida exemplar. *Ibid.* (cap. LX), pp. 729-731.

¹⁷⁰. *Ibid.* (cap, LXIII, LXIV, LXV) pp. 740-747.

*estaba en mucho estrecho en el castillo de Segura y se le hacia continua guerra por la gente del rey de Castilla.*¹⁷¹

El rei de Granada ajudava Caterina que estava assetjada al castell de Segura de la Sierra (Jaén) però no es podia esperar molt més perquè també havia començat un enfrontament civil a Granada entre el rei Abu 'Abd Allah Muhámmad VIII al-Aysar (*l'Esquerrà*) i els seus partidaris, els *Abencerrajes*, i qui li disputava el poder, Muhámmad IX i els seus seguidors, els *Zegries*.¹⁷²

Fins i tot, el rei Alfons va fer una aliança amb un sobirà oriental, Bruzbax, rei de Jaraf i soldà de Babilònia, mitjançant el mestre de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, fra Antoni de Fluvià, a l'illa de Rodes, el 9 de juny de 1430, per protegir el comerç de les naus catalanes a Alexandria i El Caire.¹⁷³

La guerra a Castella va causar un gran daltabaix, malgrat que sobrava gent per guerrear. L'esforç econòmic va ser molt important i les corts castellanques van ser generoses en aportar diners. Havien acordat donar al rei Joan 45 milions de maravedís. Més tard es van anar augmentant les ajudes fins arribar a un total de 120 milions. Malgrat tot, els combats es produïen a l'interior del país i la guerra aviat va provocar una forta crisi econòmica. El rei es va veure obligat a encunyar moneda de baixa llei, a demanar préstecs i a requisar plata de les esglésies, entre altres mesures.¹⁷⁴

Els combats per ocupar els castells inexpugnables que controlaven els infants d'Aragó, Enric i Pere, s'allargaven. Va costar molt controlar les fortaleses del mestrat de Santiago i altres com el castell de Peñafiel, Cuéllar, Montánchez i Trujillo. Enric i Pere es van fer forts al castell d'Alburquerque (Badajoz) a prop de la frontera amb Portugal.

Alfons estava cansat d'una guerra que no li podia reportar cap èxit ni benefici. Li faltava el suport del Principat de Catalunya. Les corts catalanes persistien en aturar la guerra. Fins i tot, volien enviar els seus ambaixadors al rei de Castella, cosa que no va agradar al rei Alfons. La reina Maria estava en contra de la guerra; la reina Blanca de Navarra també volia que s'aturés. La mare d'Alfons, la reina Elionor, havia estat obligada a tancar-se al monestir de Santa Clara de Tordesillas, després d'entregar els seus castells al conestable Alvaro de Luna segons podem llegir a continuació: *A la Reyna pesó mucho desto, temiendo que si una vez en el Monesterio entraba, no se daría lugar que dende saliese, é á la fin hubo de entrar en el Monesterio, é dió sus cartas para los Alcaydes de los castillos de Tiedra é Urueña y Montalvan, mandándoles que los entregasen luego al Condestable Don Alvaro de Luna, para que los él tuviese en la manera que dicha es.*¹⁷⁵

La situació no era gens favorable per a la causa dels infants d'Aragó. Alfons i el seu germà Joan es van decidir per fer la pau.

El rei Joan de Castella també devia estar cansat de tants disgustos com li donava una guerra entre la família. La seva muller, Maria, era la germana d'Alfons; la seva germana, Maria, era l'esposa d'Alfons; la seva germana Caterina era la muller de l'infant Enric; també estaria cansat de tantes intrigues, traïcions i combats amb nobles rebels. Alvaro de Luna i altres grans senyors ja havien aconseguit títols, rendes i territoris. Potser era hora d'asseure's a negociar.

---

¹⁷¹. *Ibid.* p. 741.

¹⁷². Suárez Fernández, *op. cit.* pp. 104-105; y *Historia de España*, Edit. Gredos, p. 501.

¹⁷³. Zurita, *op. cit.* (cap. LXX), p. 771.

¹⁷⁴. Suárez Fernández, *op. cit.* pp. 113-117.

¹⁷⁵. García de Santa Maria, *op. cit.* (Año 1430, cap. VIII), p. 480.

El rei de Castella va enviar uns ambaixadors al rei Alfons que van ser rebuts a Híjar. Més tard van trobar-se a Carinyena amb el rei Joan de Navarra. Els ambaixadors els demanaven que no intervinguessin en els assumptes de Castella en contra del seu rei. Se'ls va dir que s'enviaria una resposta amb els ambaixadors respectius.¹⁷⁶ Les negociacions no es van aturar.

Alfons va deixar Maria encarregada de presidir les corts catalanes a finals de gener de 1430 i es va dirigir cap a Carinyena. Arribaven peticions d'ajuda dels dos germans, Enric i Pere, assetjats a Alburquerque, i de la infanta Caterina a Segura de la Sierra. Alfons seguia reclutant homes per a la guerra, a la frontera, per donar una impressió de força, però li mancava gent. Només havia aconseguit 3.000 genets i 5.000 homes d'infanteria. Havia de pensar en una treva. Joan II de Castella es trobava a Burgo de Osma amb nombroses tropes, amenaçant d'entrar a l'Aragó. A l'agost de 1429 el seu exèrcit comptava amb 12.000 genets i 50.000 infants.¹⁷⁷

El dia 22 de maig de 1430, Alfons va enviar una ambaixada al rei Joan II: Domènec Ram, bisbe de Lleida; Ramon de Perellós, el seu manescal i governador dels comtats de Rosselló i la Cerdanya; i Guillem de Vic, el seu cambrer. Els ambaixadors demanarien una treva per un any, que la reina Elionor fos alliberada i que fossin tornats els béns als seus germans o, almenys, les seves rendes.¹⁷⁸

Els ambaixadors es van reunir a Tudela amb Joan, rei de Navarra, el qual enviava també els seus ambaixadors: Pere de Baraiz, arquebisbe de Tiro, confessor de la reina Blanca; Pierres de Peralta, majordom del rei; i Ramiro de Goñi, degà de Tudela.

El 14 de juny van ser rebuts els ambaixadors pel rei Joan de Castella i els seus consellers a Burgo de Osma. El bisbe de Lleida va ser el primer en exposar les propostes del rei Alfons. Al mateix temps volia desfer alguns malentesos, justificant l'entrada d'Alfons a Castella perquè havia d'alliberar el seu germà Enric. L'arquebisbe de Tiro va defensar el rei Joan de Navarra i va destacar els llaços familiars que unien els tres reis. Li va recordar a Joan II que el seu oncle Ferran va ser el primer en aclamar-lo com a rei de Castella a Toledo quan el seu pare, el rei Enric III, va morir i ell només tenia un 1 any.

Alvaro de Luna es va sentir al·ludit perquè es va dir que algunes persones del consell del rei odiaven al rei de Navarra. Va intervenir dient que ell no l'odiava i que en tot havia actuat en servei del seu senyor, el rei de Castella. El comte de Benavente també va intervenir per dir quelcom semblant: creia que ningú no li tenia odi al rei Joan de Navarra. A continuació va exposar que gràcies als diners del rei de Castella, el pare de Joan i d'Alfons, el rei Ferran, havia aconseguit el regne d'Aragó. Ramon de Perellós no va passar per alt aquest comentari i va contestar al comte dient-li que això no era veritat, que el rei Ferran va ser elegit per dret i justícia per les 9 persones que representaven els territoris de la corona d'Aragó. Entre tots van intentar arreglar aquest poc encertat comentari del comte, inclòs el rei Joan. Les converses van continuar els dies següents.

Joan II semblava en bona disposició per parlamentar. Va encarregar que continuessin els tractes a les següents persones: Lope de Mendoza, arquebisbe de Santiago i Gutierre Alvarez de Toledo, bisbe de Palència; el comte de Benavente; i els doctors Periañes, Diego Rodríguez; i, dies més tard, el mariscal Diego

---

¹⁷⁶. Zurita, *op. cit.* (cap. LXI) pp. 733-736.

¹⁷⁷. Alan Ryder, *op. cit.* p. 215, nota 111.

¹⁷⁸. Zurita, *op. cit.* (cap. LXVI) pp. 748-750.

Hernández de Córdoba.¹⁷⁹ Al 22 de juny els tractadors es van reunir a Calatañazor, més tard a Burgo de Osma, Renieblas i Garray.

El 8 de juliol ja es tenien acordats els pactes de la treva: es nomenaria un jurat de 14 jutges, 7 per Castella i 7 per Aragó-Navarra per acabar de resoldre les diferències en un temps de 6 mesos, prorrogables a un segon i un tercer termini. Els infants Enric i Pere havien de lliurar Alburquerque i abandonar Castella. No podrien tornar mentre durés la treva. Els rebels d'Aragó o de Navarra tampoc podrien tornar, en el mateix període de temps, o fins que els jutges no haguessin determinat el contrari, sota pena d'haver de pagar 2 milions de corones d'or.

Al campament reial situat a Almajano, a prop de Sòria, un diumenge, el 16 de juliol de 1430, es va jurar la treva pel conestable Alvaro de Luna i l'arquebisbe de Santiago, Lope de Mendoza, de part del rei de Castella; i de l'altra part pels ambaixadors del rei d'Aragó, el bisbe de Lleida, Domènec Ram, Ramon Perellós, capità general i governador del Rosselló i la Cerdanya i Guillem de Vic, cambrer del rei.

El 23 de juliol en la vila de Los Arcos (Navarra), en nom dels reis Joan i Blanca de Navarra, van jurar la treva els seus consellers Pere de Verayz, arquebisbe de Tiro, confessor de la reina Blanca i mossèn Pierres de Peralta, *maestro dostal mayor*.¹⁸⁰

El dia 25 de juliol, dia de Sant Jaume, el rei de Castella va jurar també la treva a Almajano, amb nombrosos cavallers. Alfons la va jurar pocs dies després en el seu campament d'Albeta, a prop de Borja.

Els reis havien donat poders als seus procuradors per signar els acords. No es van voler reunir. Una còpia del document de la treva es troba a l'Arxiu Municipal de València. Conté 23 capítols i també els poders donats pel rei Joan de Castella, per Alfons d'Aragó i per Joan de Navarra. El document comença així :

*In dei nomine amen sepan quantos este publico instrumento vieren como en el Reyal que dizen del Maiano del muy illustre principe poderoso Rey e senyor Don Johan por la gracia de dios Rey de Castiella de Leon de Tholedo de Galicia de Sivilla de Cordova de Murcia de Jaen [...] El qual Reyal es entre la cibdat de soria e elmaiano Aldea dela dita cibdat domingo diez e seys dias del mes de julio [...] de Mil e Quatrocientos e Treynta anyos [...] los nobles senyores Don Alvaro de luna Condestable de Castiella, e Conte de sant esthevan e el venerable padre en christo Don Lope de mendoça Arçebispo de Sant yago hoydor dela audiencia del dicho senyor Rey e del su conseio en nombre e como procuradores del dicho senyor Rey de Castiella por virtud de una carta de poder del dicho senyor Rey scripta en pargameno de cuero e seellada con su siello...*¹⁸¹

El primer capítol tracta de la duració de la treva i de la seguretat:

Primenarente es apuntado concordado e avenido entre los dichos senyores Reyes e Reyna e sus Regnos e tierras senyorios subditos e vassallos por mar e por tierra tenedera e duradera por tiempo de Cincho anyos contaderos del dia que aquella

¹⁷⁹. *Ibid.* (cap. LXVII) pp. 752-757.

¹⁸⁰. A Simancas he trobat tres documents relatius a la treva d'Almajano. Un és el jurament dels consellers dels reis de Navarra, l'arquebisbe de Tiro i Pierres de Peralta, del 23 de juliol de 1430. És un document d'un sol full de difícil lectura. A.G.S, Patronato Real: PTR,LEG,12,DOC.33.

¹⁸¹. Arxiu Municipal de València (AMV), *Manual de Consells y establiments de la insigne ciutat de València*, Llibre A-29, 1428-1432, fols. 22-37v.

*firmaran e ratificaran por sus personas los dichos Reyes e Reyna [...] del dicho vint e cinqueno dia deste dicho mes de julio en adelante non se faga nin se pueda fazer algun mal danyo preiuhicio offensa e iniuria de una parte a otra por qual quier causa e razon que sea e sen pueda...*¹⁸²

El segon capítol tracta dels infants d'Aragó:

*Item es apuntado venido e concordado entre las dichas partes que por el dicho senyor Rey de Castiella sea fecha e se faga luego firmada e jurada e ratificada por el la dicha tregua plena e bastant seguredat de non fazer nin permeter ser fecho mal ni danyo iniuria offensa o novedad alguna en personas e bienes delos infantes o infanta Don Enrique e donna Catalina e don pedro nin delos que con ellos estan aunque sean castellanos nin a las tierras e vassallos de aquellos que hoy poseen en tal manera que la dicha seguredat valga e cumpla tanto a ellos como si entrassen o firmassen en la dicha treuga toda via que los que stan con los dichos infantes e infanta no entren en los Regnos e senyorios del dicho senyor Rey de Castiella durantes los cinco anyos dela treuga Exceptados aquellos que hauran cargo de guardar e bastecer los Castiellos e fortalezas que los dichos infantes e infanta agora tienen e poseen en Castiella...*¹⁸³

En els següents capítols es van recollint tots els acords: com s'havien de fer els juraments, els terminis, l'establiment d'uns jutges (14 *personas, deputados*) per vigilar el compliment de la treva, entre altres coses. En el capítol 10, es garantitza la seguretat i lliure circulació del comerç i de les persones:

*Item es apuntado que durante el tiempo dela dicha treuga e seguridades puedan entrar otras qualesquier personas exceptados los desuso exceptados delos Regnos de Castiella a los Regnos tierras e senyorios dels dichos senyores Rey Daragon e Rey e Reyna de Navarra e delos Regnos tierras e senyorios del dicho Rey de Castiella a comprar e vender unos con otros e a otros qualesquiere negocios Salvo si los diputados declararen otra cosa en la dicha razon toda via no sacando cosas vedadas e otrosi que los subditos e naturales del dicho senyor Rey de Castiella que ante dela guerra staven en los Regnos e tierras e senyorios delos dichos senyores Rey Daragon e Rey e Reyna de Navarra puedan libremente venir e star a los Regnes e tierras e senyorios del dicho senyor Rey de Castiella cadaquando quisieren Et assi mesmo los subditos naturales de los dichos senyores Rey Daragon...*¹⁸⁴

La treva començava a córrer el 25 de juliol, dia de Sant Jaume, i s'havia de fer pública per on estaven els reis, per les fronteres i les costes dels regnes respectius. No es podia trencar la treva ni fer preparatius de guerra sense el coneixement dels 14 jutges. En cas contrari, tindrien poder de fer justícia en la ciutat d'Agreda o de Tarassona. La treva havia de ser jurada per uns quants cavallers escollits pel rei, autoritats de les ciutats i altres poblacions de cada territori.¹⁸⁵ A cada rei es devien enviar cartes públiques dels juraments. S'ha

---

¹⁸². AMV, fols. 25v-26.

¹⁸³. AMV, fols. 26-26v.

¹⁸⁴. AMV, fol. 30.

¹⁸⁵. Zurita dona una llarga llista dels cavallers elegits per part de la corona d'Aragó i el regne de Navarra: el mestre de l'orde de Montesa, el castellà d'Amposta, el prior de Catalunya, els comtes

conservat un document redactat per Joan Olzina, secretari d'Alfons, en què es fa constar que Juan Ruiz d'Agreda, procurador del rei Joan II, entrega cartes públiques de juraments al rei Alfons d'Aragó, el dia 6 de novembre de 1430, a Lleida. En podem llegir l'inici a continuació:

Sea a todos cosa manifiesta que lunes que se contava seys dias del mes de Noviembre del anyo dela natividat de nuestro senyor Mil Quatrocientos Trenta Constituhido davant la presencia del muy excellent princep e senyor el senyor don Alfonso Rey de Aragon de sicilia [...] En una cambra del palacio del bisbe en la Ciudad de leyda personalmente atrobado el honrado Johan royz de agreda bachiller en leys procurador quese mostro seyer del muy esclarescido don Johan Rey de Castilla e de leon por una carta del dito Rey de Castiella en paper scripta e firmada de su nombre e con su siello seellada la qual [...] demostro en su forma seyer del tenor seguent. Don Johan por la gracia de dios Rey de Castiella de leon [...] por quanto que los Capitoles dela Treuga firmados entre nos e los Reyes de Aragon e de Navarra entre las otras cosas se conviene un Capitulo que dize en esta guisa. Item [...] despues de passados cadauno delos terminos suso dichos en que los prelados, Nobles, Cavalleros, Cibdades, villas e logares de sus Regnos e Seniorios, han de firmar e jurar la dita Treuga e Seguridades a veynt dias despues han e sean tenidos de notifficar...¹⁸⁶

Els juraments de la treva es van anar fent amb bastant rapidesa, si tenim en compte la gran extensió dels territoris dels regnes implicats. Suposem que el rei d'Aragó també va enviar cartes dels juraments dels seus vassalls. He trobat un altre document de 8 folis escrit per Olzina, el dia 11 de desembre de 1430, sobre el jurament i l'homenatge de l'almirall de Castella, *don Fadrique*:

Sea a todos cosa manifiesta que en la Ciudad de Leyda lunes que se contavan onze dias del mes de Deziembre del Anyo dela natividat de nuestro senyor Mil Quatrocientos Trenta [...] el senyor don Alfonso por la gracia de dios Rey Daragon [...] dentro de una cambra dela posada dela dignidad bisbal de Lerida [...] parescio personalmente fferrando diaz davila scrivano e procurador que se dixo del senyor Rey de Castilla E dixo de paraula davant el dito senyor Rey Daragon que segunt el tenor de los Capitoles dela treuga firmada e jurada entre el dito senyor Rey Daragon e los senyores Rey e Reyna de Navarra de una parte e del dito senyor Rey de Castiella de la otra ciertos prelados nobles e cavalleros de los Reynos tierras e Seniorios del dicho senyor Rey de Castilla havian de fazer cierto prometimiento jura voto pleito e homenaje segunt que en los ditos capitoles se contenia E como don ffradique Almirante de Castiella uno de los nombrados por aquesto [...] hoviesse feyto el dito prometimiento [...] notificaria e presentaria al dito senyor Rey Daragon el dito prometimiento [...] Primeramente es apuntado, concordado e abenido entre los dichos senyores Reys e Reyna que sea firmada treugua entre los dichos Reys e Reyna e sus Regnos tierras seniorios subditos e vasallos por mar e por tierra tenedera e duradera por tiempo de cinco años [...] la qual treugua ellos e cada uno dellos firmaran e ratificaran e juraran de oy domingo diez e seys dias deste mes de jullio en que stamos fasta los veynte e

---

de Pallars i de Cardona, els vescomtes de Roda, Èbol i Vilamur [...] Juan de Luna, Berenguer de Bardaxí, justícia d'Aragó... i altres per València i Navarra. Sobre la treva veure cap. LXIX, pp. 762-766.

¹⁸⁶. És un document molt llarg, de 32 folis. A.G.S, PTR,LEG,12,DOC.31.

*dos dias deste dicho mes dia de santa maria Magdalena e que a veynte e cinco dias del dicho mes que sera dia de Santiago [...] sea publicada en los lugares do sean los dichos Reyes e Reyna con voç de publico pregon [...] en adelante non se faga ne se pueda fazer algund mal dampno perihizio offensa o injuria dela una parte a otra [...] que los que stan con los dichos infantes e infanta no entren en los Reynos tierras e senyorios del dicho senyor Rey de Castiella durante los cinco años de la tregua [...] durante el tiempo de dichas tregua e seguridades puedan entrar otras qualesquier personas exceptados los de suso exceptados [...] a comprar e vender unos con otros qualquier negocios [...] que sean nombradas esleydas e publicadas siete personas por parte delos dichos senyores Rey Daragon [...] a los quales ses dado e acomendado por ellos e por cada uno dellos pleno e bastante poder de oyr declarar decedir firmar e determinar todos e quales debates dissensiones e questiones que son por cabsa dela presente guerra asi en guarda dela senyora Reyna dona Leonor madre de los dichos senyores Reyes de Aragon e de Navarra e de los infantes don Enrique e don pedro sus fijos e dela Infante donya Catelina muger del dicho Infante [...] E asi los dichos Reys e Reyna lo juraran sobre la cruç e los santos quatro evangelios de nuestro senyor dios e de aquesto faran pleyto e homenaje e voto a dios E si en aquesto o en qualquier cosa parte o sentido dello fallescieren o contravenyeren en aquell caso incurran enla dicha pena de dos millones de coronas de oro por cada vez a la parte obediente...*¹⁸⁷

El llarg document, recull les clàusules de la treva d'Almajano.

Les principals reivindicacions dels reis d'Aragó i Navarra no van ser acceptades. Els infants i la seva mare es quedaven sense els territoris confiscats ni les rendes respectives, però se'ls respectaven els castells i béns que encara posseïen, inclosos els servidors que s'encarregaven del manteniment. Els infants serien expulsats de Castella mentre durés la treva de 5 anys. La reina Elionor va ser alliberada a l'agost. Malgrat aquesta derrota, Alfons i Joan van acceptar la treva. No tenien altra sortida.

Alfons va nomenar els 7 jutges acordats en la treva: Domènec Ram, bisbe de Lleida, Alfons de Borja, bisbe de València, Berenguer de Bardaxí, Justícia d'Aragó, Ramon de Perellós, Pierres de Peralta, el doctor Ruy García de Villalpando i Pasqual de Oteiza, ardiaca de Babariego i alcalde major de la cort del rei de Navarra. Malgrat la treva, encara es van produir alguns atacs a la frontera. Els valencians van prendre el castell de Siete Aguas. Un estol castellà en el que anava l'almirall *don* Fadrique i que, sembla ser, no sabia que hi havia treva, va atacar Alacant. Després de fracassar, va atacar Eivissa. El rei havia arribat a València el 26 d'agost. Els seus germans Enric i Pere seguien a Alburquerque disposats a no rendir-se. Al castell de Segura, on estava Caterina, Alfons va enviar el seu cambrer Berenguer Mercader. A Alburquerque, va enviar a Ramon de Perellós per pregar els seus germans que passessin a Portugal. Més tard va enviar a Joan d'Híjar, amb un estol, per anar-los a buscar i, també, amb intenció de fer una aliança amb el rei portuguès.¹⁸⁸

Alfons estava amb el regust amarg de la treva. Pensava en Itàlia on no hi trobaria les complicades relacions familiars i es podrien desenvolupar les seves ambicions.

¹⁸⁷. A.G.S. PTR,LEG,12,DOC.39.

¹⁸⁸. Zurita, *op. cit.* (cap. LXX), pp. 769-770.

Maria devia estar contenta de que, per fi, s'hagués aturat la guerra entre el seu germà, el seu marit i els seus cosins. Melcior Miralles en el seu Dietari li dóna a Maria el mèrit de la treva. Devia sentir una gran admiració per la reina. Va escriure el següent:

E la senyora reyna dona Maria, muler del senyor rey e germana del rey de Castella, ella cavalca ab molt gran trebal e fonch a son germa rey de Castella, e apres torna al senyor rey son marit, de que, migançant Deu, e la virtut de la dita senyora, mitiga los coratges dels reys e leva tant de mal e dapnatge que era aparelat entre los dits reys e regnes, e porta los fets a treues, e en apres a bona pau e concordia. ¡Be fon digna cosa metre tals actes en libre e memoria als que en apres vendran, com la dita senyora reyna concorda lo rey de Castella e rey de Arago per dos veguades!¹⁸⁹

La guerra havia durat un any, del juny de 1429 al juliol de 1430. Un any d'angoixa per a la reina, sense oblidar els anys precedents en que s'anava covant el conflicte. Les preocupacions de Maria no van desaparèixer amb la treva d'Almajano. Sabia perfectament que el seu marit desitjava tornar a Itàlia i recuperar Nàpols i que no ho podria fer pas sense guerra.

El conflicte bèl·lic amb Castella devia causar moltes víctimes de les quals no se'n diu res a les cròniques. No interessava donar el nombre de morts i ferits i no se li donava massa importància a la vida. Per a les tropes es reclutaven tot tipus d'homes disposats a lluitar, fins i tot, delinqüents. Però també despreciaven la mort els nobles que els comandaven.

Les tasques de la reina

Al desembre de 1425, Maria es trobava a València, ocupada, com sempre, amb els assumptes de la seva casa i dels que arribaven a les seves mans de part de moltes persones que cercaven la seva intercessió. L'estiu havia estat molt agitat, a punt d'esclatar la guerra entre el seu marit i el seu germà Joan II. La reina havia patit molt però, per fi, semblava que les coses, de moment, s'havien arreglat amb el Tractat d'Araciell i l'alliberament de l'infant Enric. A València podia gaudir d'un Nadal tranquil vora Alfons.

El rei va entrar a València el 22 de desembre i va ser rebut amb festes i processó. Tenim testimoni escrit del dia que va anar a missa vestit amb tot luxe, amb el seu germà Enric i altres cavallers, segons recull Melcior Miralles: *En l'any damunt dit de M.CCCC.XX.VI, dia de Aparici, lo senyor rey ana a la Seu a missa, ab huna roba de brocat carmesi rocegant per terra, forrada de marts gebelins, e l'infant don Anrich, qui era exit de preso, dona moltes clotxes de brocat a cavales de Valencia, e tots axi puxants, vengueren a la Seu a missa ab lo senyor rey e senyor infant.*¹⁹⁰

De la reina no se'n diu res. Possiblement només hi anaven els homes a la dita missa. O bé Maria, amb la seva discreció, hi va anar més tard o darrera, amb les seves dames.

---

¹⁸⁹. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 131

¹⁹⁰. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 128.

Els valencians estaven molt contents de tenir els reis. Sempre era una avantatge tenir el sobirà a prop per garantir l'ordre social. Algun decret reial crida l'atenció per la seva duresa. És el següent: *En lo dit any (1426), a XXVIII del dit mes de octubre, feu fer crida lo senyor rey que dengun no gosas jurar res de Deu, ne jugar a dengun joch de daus, sots pena de metre hun clau en la lengua e pagar LX sous.*¹⁹¹

Com sempre, Maria s'ocupa d'assumptes relacionats amb les religioses dels convents. He trobat una carta que ha despertat la meua curiositat ja que ens dóna detalls de com era la vida d'algunes dames en aquestes comunitats. Maria escriu a l'abadessa del monestir de Pedralbes el següent:

*Venerable Abbadessa. Entes havem que en virtut dela provisio impetrada del legat apostolical volets privar sor Elionor de hostalrich dela servitut dela sua sclava la qual sabets com es passionada de malaltia longa e incurabla en lo perill en que romandria si li es tolt lo servey dela sclava que sap la sua complexio e com que ha mester per que us pregam affectuosament quela dita sclava lexats en servey dela dita sor Elionor Car jatsia la provisio sia bona per conservar son stat per ço es necessaria en la persona que son accident la vet segura del contrari.*¹⁹²

La reina demana a l'abadessa un privilegi per a Elionor d'Hostalrich, el mantenir en el seu servei una esclava perquè es trobava malalta. Això no estava permès segons havia dit el legat apostòlic, el cardenal Pere de Foix, però Maria prega que es faci una excepció. Possiblement, Elionor era filla o parenta de Berenguer d'Hostalrich, camarlenc de la reina.

Maria escriu a Abraham Benveniste, el seu procurador i recaptador de la pensió que li pagava el seu germà, el rei Joan II. En aquesta ocasió era per defensar els ingressos del seu metge, Francesc de Burgos:

*Don Abraham Entendido havemos que por contemplacion nuestra vos travaiais porel doctor maestro ffrancisco fisico nuestro en los negocios suyos que vos scrivimos lo qual mucho vos regradamos E porquanto todas las cosas sean en alcanzar la fin porque se comiensa rogandos vos que querades continuar lo sobre dicho por tal manera con cartas segundas e terceras del Rey nuestro muy caro e muy amado Francisco el dicho doctor haya effecto e exequcion dela su peticion dela qual cosa nos faredes singular servicio e plazer [...] tomades cargo de fazer recaudar la quitacion del dito doctor e quello suministrades en alguna cosa porque ell es en necesidad.*¹⁹³

En una carta que la reina envia als consellers de Barcelona sobre un cas de justícia els fa una recomanació a favor de Pere de Fontcuberta:

Prohomens plau nos com havem entes que per via de arbitracio es vengut en vostres mans lo debat que es entre en Pere de foncuberta e los homens de Castello dempuries Perqueus pregam affectuosament que en smena e satisfaccio dels dampnatges reebuts e en tot [...] que sia rao e justicia del dit en ffontcuberta

---

¹⁹¹. *Ibid.* p. 128.

¹⁹². València, 28 desembre 1425. ACA, reg. 2967, fol. 20v.

¹⁹³. València, 15 gener 1426. ACA, reg. 2967, fol. 27v.

*vullats aquell haver en aquella special recomanacio e favor que de vos confiam E daço conexerets haver nos fet plaer e servey molt singular.*¹⁹⁴

Segons veiem en una altra carta que Maria escriu als consellers de Barcelona en què parla de temes judicials, sembla ser que la reina ajudava Alfons en les tasques de governar i s'encarregava d'alguns assumptes per voluntat del rei, ja que estava atrafegat pels assumptes militars:

*Prohomes Entes havem com dela causa o questio que lonch temps se es menada en la audiencia del senyor Rey entre los administradors del spital de aquexa Ciutat de una part e en Pere martorell e en Nicholau oliver dela part altra per raho de la heretat den bertran nicholau es stat fet e fernet compromes en poder vostre de que havem haut gran plaer per que com ara siats jutges dela questio en la qual erets part formada pregam vos affectuosament que los dits Pere martorell e Nicholau oliver vullats haver per recomanats en tot ço que bonament porets per manera que cascuna deles parts rahonablement ne sien contentes E al descarrech de vosaltres sie axi com creem que farets e de vosaltres se pertany bonament satisfet.*¹⁹⁵

Es tractava d'un procés sobre uns béns d'un tal Bertran Nicolau, entre els administradors de l'Hospital de Santa Creu i dos particulars, als quals recomana la reina perquè s'arribi a una bona entesa i tots quedin contents.

No he trobat gaires cartes de Maria dirigides a la seva cunyada, la reina Blanca de Navarra. Crec que és interessant la que transcriu a continuació. Tracta d'un robatori. En lloc de resoldre el cas entre els germans, Alfons, Joan i Pere, se n'encarrega Maria i ho demana a Blanca. És un exemple de com la reina intervé, contínuament, en tot tipus d'assumptes. És una eficient negociadora:

*Reyna muy cara e muy amada hermana Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos embiamos mucho a saludar assin como Reyna muy cara e muy amada hermana Entendido havemos que hun mal hombre que se clama johan dortubia natural daquex Regno seyendo criado de johan de medina scrivano de racion del infant don pedro nuestro muy caro hermano e stando en su casa le furto dos Mil quinientos florines los quales tenia por embiar los al dicho infante e con aquellos se es fuydo en vuestro Regno por tanto Reyna muy cara e muy amada hermana muy afectuosamente vos rogamos que por contemplacion nuestra e del dicho infante querades en tal manera proveer quel dicho johan de medina recobre la dicha quantia e lo ladron reciba lo castigo que meresçe E desto serviredes a dios e ala justicia e faredes a nos e al dito infante muy gran plazer E si algunas cosas vos son plazientes delas partes daça scrivit nos las car nos compliremos de buena voluntad.*¹⁹⁶

Maria reclama justícia a la reina de Navarra. El que ja no podem saber és si es va capturar el lladre i es van recuperar els diners. El traspasar la frontera entre un regne i un altre no sempre significava immunitat. Les bones relacions entre els sobirans facilitaven la lluita contra els delictes i l'exercici de la justícia.

¹⁹⁴. València, 14 març 1426. AHCB. Lletres reials originals, 1.B. IX-A-1, n. 223.

¹⁹⁵. València, 23 agost 1426. AHCB. Lletres reials originals, 1.B. IX-A-1, n. 227.

¹⁹⁶. València, 9 abril 1426. ACA, reg. 2967, fol. 62v.

La reina manté correspondència amb algunes amigues. És el cas d'Elionor de Centelles, d'una destacada família de la noblesa catalana, a la qual li escriu una afectuosa carta tractant-la de *noble e amada nostra*:

*Dona Elionor o les letres quens havets trameses no han haut recapte o vos ha oblidat scriurens car gran temps ha letra alguna vostra no havem reebuda dequens maravellam Car tant com nos plau vostre be e salut nos son plaents vostres letres Pero dalgun temps ença no fahiem tanta intencio de scriure com haviem entes que deviets venir ales parts daça E com haiam entes despux que vostra venguda no es tan presta pregam vos affectuosament que de vostres letres nos vesitats sovint del stament del senyor Rey e nostre serets informada largament per don joan dixar portador dela present.*¹⁹⁷

Els Centelles eren originaris de Sant Martí de Centelles (comarca d'Osona). Bernat de Centelles-Riu Sec i de Cabrera estava al servei del rei Alfons i havia estat nomenat virrei de Sardenya el 1421 fins que va morir al 1433. Potser l'Elionor, amiga de la reina, era germana o filla del virrei.

Moltes coses estaven relacionades amb Castella i les tensions polítiques no sembla que afectessin les relacions que la reina mantenia amb la cort castellana.

Maria escriu al seu germà, el rei Joan, i al conestable, Alvaro de Luna, per un assumpte relacionat amb l'explotació forestal dels boscos castellans i la compra de la fusta per part d'uns valencians:

*Rey muy caro e muy amado hermano el Senyor Rey don fferrando que dios perdone tio vuestro e nuestro huvo licencia del muy excellent Senyor Rey don Enrique de gloriosa memoria padre vuestro e nuestro de sacar Seys Mil cargas de fusta de pinos e apres el dito Senyor Rey Don fferrando vendio aquellas a johan suau Garau bou e pedro gomez Ciudadanos de Valencia delas quales les quedan por sacar Mil e duzientas cargas E como assin por descargar lalma delos dichos Senyores Reyes como por que los dichos ciudadanos son servidores nuestros hayamos mucho acoraçon que hayan complimiento dela dicha fusta portanto muy affectuosament vos rogamos que nuevament les querades atorgar licencia de sacar las dichas Mil e duzientas cargas de fusta.*¹⁹⁸

Possiblement, s'havien suspès les llicències d'exportar fusta a causa de l'enfrontament polític.

A l'octubre de 1426, Maria reclama que li sigui pagat a la seva *ama*, Isabel Rodríguez, uns diners que havia d'haver cobrat de pensió. Escriu al rei i a un tal Fernando Alonso. Al mateix temps li prega a Alvaro de Luna que intercedeixi en aquest assumpte. Escriu a l'infant Enric recomanant al fill d'Isabel, Francisco de Villasirga, a qui se li deu també el seu salari. Encara hi ha tres cartes més pels mateixos motius, una dirigida a la infanta Caterina, l'altra a Joan Martínez, un altre personatge de la cort, i una tercera, dirigida a Violant de Vilafranca, *donzella*, la qual devia tenir també alguna influència en la cort. En total set cartes escriu la reina a la cort castellana per defensar els drets de la seva *ama* Isabel i el seu fill.¹⁹⁹ Aquest interès ens demostra el bon cor que té la reina i la preocupació

¹⁹⁷. València, 24 juny 1426. ACA, reg. 2967, fol. 68.

¹⁹⁸. València, 18 juliol 1426. ACA, reg. 2967, fol. 69.

¹⁹⁹. València, 8 octubre 1426. ACA, reg. 3170, fols. 1,1v, 2.

perquè tots els seus servidors rebin les pensions que, segons es diu en les cartes, havia deixat assignades la seva mare, la reina Caterina.

En una altra ocasió, la reina escriu al seu germà perquè sigui alliberat un home que està empresonat, encara que en la carta no s'explica el motiu: *a suplicacion de algunos familiares e domesticos nuestros vos rogamos assin affectuosament como podemos que mandedes soltar el dito Johan rodriguez de verlanga...*²⁰⁰

Una carta que Maria envia al seu cunyat Joan, el rei de Navarra, tracta d'una reclamació econòmica:

*Rey muy caro e muy amado hermano Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos notificamos como por verdadera relacion e por ciertos titolos o cartas publicas somos informada que don alfonso quondam duc de gandia en tiempo que vivia dono por sustentacion de su vida e stado a dona yoland abbadessa del monasterio delas sores menoretas de xativa nieta suya M.D. solidos de renda en cadaun anyo e aquellos le asigno sobre todos los lugares del dito ducado [...] E apres muerte del dito don alfonso stando el dito ducado en manos o poder del muyt alto senyor Rey marit e senyor nuestro [...] dio e assigno sobre el dito ducado otros M.D. solidos en cadaun anyo a la dita abbadessa [...] rogamos vos affectuosament que por contemplacion nuestra mandedes librar las ditas quantidades a la dita abadessa...*²⁰¹

Joan havia rebut del rei Alfons el ducat de Gandia. El duc Alfons havia mort sense fills legítims i el ducat de Gandia va passar a mans del rei.²⁰² Maria reclama la pensió que rebia l'abadessa del convent de les Menoretas de Xàtiva, que se li havia deixat de pagar per Joan. El rei Alfons havia doblat la pensió. Sens dubte seria per intercessió de la reina Maria, ja que tenia molt interès per ajudar les religioses.

Maria escriu a un jueu, don Bueno Abolafia, el recaptador del seu manteniment en el marquesat de Villena: *Recibida vuestra carta vos respondemos quel fecho de pero fernandez dalarcon esta en cierto apanyamiento por manera que no es necessario a present proceder por via de juicio Al caso que sea necesario nos mandaremos lo que se haura de fazer E regramos vos vuestra buena diligencia rogando vos que en los otros negocios se de la diligencia que se conviene.*²⁰³

Segurament la reina parlava d'algun impagament i avisava a Bueno Abolafia que esperés abans de procedir judicialment. Abraham Benvenist es dedicava a la recaptació de les rendes per al manteniment de Maria, com ja hem vist en pàgines anteriors.²⁰⁴ Els germans Abolafia, Bueno i Samuel, també es dedicaven a aquesta tasca però en diferents localitats. En unes lletres dirigides a la seva germana, la infanta Caterina, Maria li recomana que ajudi els dos germans:

---

²⁰⁰. València, 9 novembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 7.

²⁰¹. València, 7 octubre 1426. ACA, reg. 3170, fols. 3v, 4.

²⁰². Alfons, duc de Gandia, va morir cap al 1424, deixant un fill bastard, Jaume d'Aragó. L'infant Joan va demanar el ducat al rei Alfons i aquest s'hi resistia, de moment. Li escriu una carta el 8 d'abril de 1424 i li recomana que es llegeixi les cròniques del rei Pere de Castella. Zurita, *op. cit.* (cap. XXVI), pp. 610-611.

²⁰³. València, 3 novembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 5.

²⁰⁴. Sobre els recaptadors del manteniment i els problemes que tenia Maria amb ells veure: Máximo Diago, *Los intereses económicos...* *op. cit.* pp. 454-455.

Muyt cara e muyt amada hermana En Veles lugar de nuestro muyt caro e amado hermano vuestro marido vive don Samuel abolaflia servidor nuestro el qual tiene cargo con don bueno abolaflia su ermano de recaudar en aquexas partidas ciertos maravedis daquellos que el Rey de castiella nuestro caro e amado hermano e vuestro nos da cada un anyo por nuestro mantenenimiento E como por razon del dito recaudamiento e en otra manera alas vezes deva menester ayuda e favor rogamos vos afectuosament que por contemplacion nuestra hayades el dito don samuel specialmente por recomendado mandando si necessario era seyer le dado favor e ayuda e aun seyer [...] defendido e no permeter seyer le feyto danyo ne iniuria alguna e desto nos faredes plazer que muyto vos agradesseremos.²⁰⁵

Recaptar no era una tasca fàcil. Per la correspondència ja veiem que els jueus es dedicaven a aquesta feina mal vista. Estaven exposats a ser agredits físicament i, fins i tot, verbalment. La infanta Caterina com a senyora del territoris on tenien que recaptar els dos germans Abolaflia, podia protegir-los.

Maria també escriu a l'almirall de Castella per motiu del seu manteniment. Es queixa de que al marquesat de Villena té problemes per cobrar per culpa d'un recaptador i li demana que per l'any següent en posin un altre:

Egregio e caro tio Assi como creemos que sabedes el Rey de castiella nuestro muyt caro e muyt amado hermano nos manda librar en cada anyo enel Marquesado de villena Treszientos Mil maravedis en Johan gonçalez dela plaçuela vezino del castillo el qual siempre ha tenido maneras de empatxar a nos e a nuestros recaudadores en no haver los ditos trezientos Mil maravedis sino con treballe et misiones et expensas e danyo nuestro en special este anyo...²⁰⁶

Recordem que quan Maria es va casar va haver de renunciar al ducat de Villena (se li deia també amb el nom antic, marquesat) a canvi de 200.000 dobles d'or. Aquest ducat va anar a parar a mans de l'infant Enric. Ara, la reina Maria, es trobava que el manteniment que li havia de passar el seu germà, el rei, l'havia de recaptar ella, pel seu compte, al ducat de Villena. Els problemes que tenia eren constants.

Feia més d'un any, al maig de 1425, que Maria havia intentat aconseguir que una famosa llevadora de Toledo, Maria Oto, anés a la seva cort per trobar un remei per als seus patiments. Trobem noves gestions en aquest sentit. Escriu a la seva germana Caterina que es devia trobar a Toledo:

Muyt cara e muyt amada hermana vuestra letra hemos recebido dela qual hemos ovido grant plazer por seyer certificada de vuestra buena salut e stamiento e vos regraciamos muyto la buena affeccion que havedes en desear nuestra salut aloqual vos respondemos que por gracia de nuestro senyor dios somos en buen milloramiento pero aun no del todo quitia por lo qual havemos menester de grant necessidat una partera dela qual otras vegades vos hemos scripto por diego ffernandez e por aquesta razon agora enbiamos a vos fferrando castanyon de nuestra casa presentador de la present con letras del infant don enrich nuestro caro e amado hermano vuestro marido el qual vos scrive sobre la dita partera porque vos rogamos afectuosament fagades por manera que la dita partera

²⁰⁵. València, 14 desembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 16v.

²⁰⁶. València, 14 desembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 16v.

*vienga luego [...] como por nuestra salut la haya menester luego cuytadamente de gran necessitat.*²⁰⁷

El mateix dia escriu a una *tia*, Constança, abadessa del convent de Santa Clara de Toledo encomanant-li el mateix:

*Dona Costança Nos por grant necessitat de nuestra persona hemos menester la partera nombrada Maria oto e por aquesta razon enbiamos asti fferrando de castanyon de casa nuestra por acompayar la dita partera porque vos rogamos affectuosament por contemplacion nuestra fagades e treballedes quela dita maria oto o la millor partera vienga luego [...] sin falta alguna como la hayamos mester de grant necessitat.*²⁰⁸

Fernando Castanyon va ser la persona enviada per acompayar la llevadora. Passats uns dies, Maria li reclama, impacient, notícies: *Muyto somos maravillada que no havedes scripto si havedes ovido recaudo delo que feyto havedes e si hemos buen recaudo cuydat la venida al mas que poredes e sino que treballades con diligencia portal manera que prestament con buen recaudo seades aqui e Esto por res no mudedes.*²⁰⁹

Maria expedeix un salconduit per al viatge de la llevadora i el seu missatger i una carta de recomanació per als *hombres buenos* o autoritats de les poblacions i territoris per on han de passar:

*Maria por la gracia [etc.] Regna daragon de Sicilia de Valencia [...] A los amados e fieles nuestros todos e qualesquiere oficiales assi del muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro como de nuestro muyt caro e amado hermano el Rey de Castiella e encara atodos e qualesquiere guardas delos puertos e passos e otros qualesquiere subditos assi del Regno daragon como del regno de Castiella Salut e dileccion Como de ordinacion nuestra por necessitat de nuestra persona vienga del dito Regno de castiella a nos una partera en companyia de fferrando castanyon de casa nuestra rogamos vos affectuossament quela dita partera e todos los qui en su companyia vendran con sus cavalcaduras adzemilas robas joyes dineros argent e otros bienes que en sy aportaran dexedes e permetades passar franquament e segura e no permetades sean les feyto empacho molestia o iniuria alguna antes si necessario sera les dedes consello favor e ayuda en todo su desenpatxamiento toda vegada quende seredes requeridos Certificants vos que nos ende faredes plazer e servicio muyt agradables e del contrario muyt grant desplacer.*²¹⁰

Suposem que Maria Oto devia arribar, dies després, a València per tal de poder aliviar els mals de la reina.

Maria rebia productes de diversos indrets, com és natural. En alguns casos es tractava d'aliments, com queda palès en la següent carta:

Pero fernandez los cardos que nos havedes enbiado son stados muyt buenos e finos e que detales nosen pueden aqui trobar porque regraciando vos muyto

---

²⁰⁷. València, 3 novembre, 1426. ACA, reg. 3170, fol. 5.

²⁰⁸. València, 3 novembre, 1426. ACA, reg. 3170, fol. 5v.

²⁰⁹. València, 18 novembre, 1426. ACA, reg. 3170, fol. 4.

²¹⁰. València, 18 novembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 4v.

*aquellos e la grant affeccion que havedes de servir a nos en les cosas que nos trobamos plazer vos rogamos affectuosament que delos ditos cardos assi buenos e finos nos querades enbiar otra carga et sera de que nos faredes servicio muyt acreables.*²¹¹

Els cards els devia rebre de l'Aragó i ja es veu que a la reina i al seu servei els agradaven molt. Maria també dóna gràcies al batlle de Tortosa perquè li ha enviat aigua: *havem reebut lo barral de la aygua quens havets tramesa la qual es molt bona e ffina [...] nos per lo portador de la present vos trametem una unça de camfora...*²¹² Potser l'aigua de València no era gaire bona i li van enviar una aigua de font de muntanya. Es feien intercanvis de productes, com hem pogut llegir. El batlle possiblement volia la càmfora per utilitzar-la com a medicament.

Es va donar la circumstància de que el rei Alfons estava malalt i aquestes delicadeses potser anaven destinades al rei. A finals de juliol de 1426, Alfons, que normalment gaudia d'una excel·lent salut, havia agafat la malària a València. Va estar malalt fins als darrers dies de desembre.²¹³

Maria contesta una carta que li han dirigit les filles del comte d'Urgell: *Egregies e cares cosines vostra letra havem rebuda ala qual vos responem que nostra intencio e voluntat es de haver e ffer devers vosaltres axi com a ffilles e crehem deus migañant que vosaltres sots tals o ffarets vostres ffets axi saviament e honesta quelo senyor Rey per sa merce vos ffara obres de pare E en aquesta confiança podets segurament viure.*²¹⁴

Les noies devien demanar ajuda econòmica. La reina els diu que es portin bé i que el rei es preocuparà d'elles com si fos un pare. Hem de recordar que el pare autèntic, el comte Jaume d'Urgell, estava empresonat al castell de Xàtiva. Totes les seves terres havien estat confiscats pel rei Ferran, pare d'Alfons. Les bones paraules de Maria no podien esborrar la trista situació de les filles del comte, encara que el rei els passés una pensió.

La reina encarrega al seu tresorer que pagui uns treballs d'argenteria:

*Maria per la gracia de deus Reyna darago etc. Al ffeel conseller e Tresorer nostre marc johan de masguillem Salutem et gratiam dehim e manam vos de certa sciencia que deles partides de nostra cort amans vostres pervengudes o daci avant pervendran donets e paguets ana pastoreta muller de vicent marti argenter de valencia Cinchcents solidos moneda Reals de valencia los quals per sos treballs de certes obres quens ha ffetes graciosament...*²¹⁵

Sovint la reina ha d'estalviar per manca de recursos. Però la presència d'Alfons, acostumat al luxe, devia empènyer Maria a fer algunes despeses extraordinàries per millorar la decoració del palau i els guarniments de la seva persona.

Al 3 gener de 1427, Maria escriu a l'abadessa del monestir de Vallbona i a l'abat de Poblet pel mateix motiu. Els recomana una noia que vol entrar en la comunitat per ser monja. En la carta a l'abadessa, li exposa les qualitats de la jove:

²¹¹. València, 18 novembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 4.

²¹². València, 26 desembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 22v.

²¹³. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 179-180.

²¹⁴. València, 26 desembre 1426. ACA, reg. 3170, fol. 22v.

²¹⁵. València, 2 gener 1427. ACA, reg. 3170, fol. 24.

*Venerabla Abadessa Com na ursola donzella filla den barthomeu vilar en altre temps habitant de la vila de morella ara habitant en la ciutat de Tortosa haia votat de entrar en vostre orde e religio e haia devocio e voler de esser collocada en aqueix vostre Monastir E nos haiam aço en gracia e affeccio e voler perço que encarragam e pregam affectuosament que per reverencia de deu e per contemplacio de nostres intensions vullats pendre e acceptar en vostre Monastir la dita donzella...*²¹⁶

La reina escriu al seu germà i li recomana el majordom del rei Alfons que fa el camí de Sant Jaume de Galícia i vol passar per la seva cort:

*Rey muyt caro e muyt amado hermano Nos la Reyna daragon e de secilia vos notificamos como el amado mayordomo del Senyor Rey nuestro caro marido e senyor mossen luy de falces por devocion e voto porel feyto va de present a santiago e ha deliberado de ir e fazer a vos reverencia por aquesto havientes devido esguard alos grandes servicios porel feytos al dito Senyor Rey nuestro caro marido e anos e por sus meritos e virtudes vos rogamos affectuosament que por contemplacion nuestra ayades el dito mossen luy en todos sus afferes specialment por recomendado...*²¹⁷

Maria fa tres cartes més, amb el mateix contingut, per als seus cosins de Portugal, Isabel, Joan i Eduard, ja que el majordom feia el camí passant per aquest país. Potser el rei Alfons li havia encarregat, de pas, alguna missió diplomàtica.

També escriu a la seva germana Caterina per fer-li una recomanació per al fill de la seva *ama*, ja que no li han pagat el seu salari:

*Muy cara e muyt amada hermana bien vos deve acordar como en vuestra partida vos faulemos de ffrancisco de vila sirga fillo de ysabel rodriguez ama nuestra rogando vos que por contemplacion nuestra le quisiesedes mandar pagar loque le era devido dela Racion que nuestro muyt caro e amado hermano vuestro marido le da e assimesmo dalli adelant lo oviessedes por recomendado en mandar le dar la dita su Racion...*²¹⁸

Idèntiques recomanacions fa a Pedro d'Estúñiga i al bisbe de Còria perquè intercedeixin davant l'infant Enric. A causa de la guerra tots passaven per un mal moment econòmic.

En unes lletres dirigides al rei Joan, Maria intercedeix per un cavaller desterrat, Diego de Sedano, així com a Alvaro de Luna i a la seva cunyada, la reina Maria, esposa del rei de Castella, pel mateix fet. A Joan II, li exposa el següent:

Muy amado hermano segunt avemos entendido ciertas sentencias fueron dadas en la cibdat de Sevilla contra mossen diego de Sedano nuestro servidor desterrandolo enla illa de cadis e esto por debates que ovo con micer iacomo jurado dela dicha cibdat su cunyado sobre particion de ciertas possessiones de eredades enlas quales non ovo muerte de omes nin lision nin otro caso car que las

²¹⁶. València, 3 gener 1427. ACA, reg. 2967, fol. 82,82v.

²¹⁷. València, 30 gener 1427. ACA, reg. 3170, fol. 28.

²¹⁸. València, 30 gener 1427. ACA, reg. 3170, fol. 29v.

*sentencias fueron dadas contra el sobre lo qual a tiempo de diez anyos et mas que es fuera de vuestros Reynos et senyorios por esto muy caro et muy amado hermano vos rogamos asi muy afectuosamente como podemos que por amor et contemplacion nuestra considerando que dies anyos et mas a estado desterrado [...] querades relevar al dicho mossen diego de sedano dela carga del dicho destierro.*²¹⁹

Crida l'atenció que el desterrament havia estat a l'illa de Cadis, no massa lluny de Sevilla. Malgrat tot, devia ser una pena molt dura per unes disputes sobre una herència. El cunyat de Diego de Sedano, un jurat de Sevilla, va ser implacable. La reina ja havia intervingut a favor de Sedano quan aquest va tornar amb Alfons des d'Itàlia.

Una altra intervenció li demana Maria al seu germà:

*Rey muy caro e muyt amado hermano assi como creemos que sabedes Ruy gonçales de clavijo fue criança e servidor de los senyores Rey e Reyna vuestros padre e madre e nuestros de alta recordacion e les fizo muytos servicios por quanto siempre stuvo en su servicio E segunt hemos entendido el dicho Ruy dexo un su fillo nombrado pedro de clavijo el qual stando en su casa en madrit se escahecio que un hombre havia tractado con una su moça que entraria ensu casa de noche e que robarian su caja e sende irian entramos E assi fue feyto que el dicho hombre entro enla casa del dicho pedro mas por quanto fue sentido el dicho pedro quiso prender el hombre e por se defender fue muerto por la qual razon el dicho pedro temiendo ala justicia se absento Porque Rey muyt caro e muyt amado hermano considerando la manera como agrant cargo del muerto se ha escahecido e assimesmo [...] querades mandar el dicho pedro seyer oydo ensu justicia e dreyto e aquell seyer le guardado...*²²⁰

Maria li explica al rei tots els detalls d'un fet succeït al fill d'un antic servidor dels seus pares, Pere de Clavijo, per demostrar la seva innocència. El noi va matar un lladre que havia entrat a robar a casa seva amb l'ajuda d'una noia que devia ser una serventa.

Dues cartes escriu la reina amb semblant contingut. La primera a *dona* Constança, abadessa del convent de Santa Clara de Toledo, i la segona, a *dona* Isabel i *dona* Agnès, a les que anomena *ties*. Devien ser dues monges del mateix convent ja que els parla de que Maria Oto torna a la seva ciutat. La dirigida a les dues *ties* és més llarga perquè els encarrega roba i una tela:

*Muy caras e amadas tias Mariota vino e ha stado aqui en tro agora en la venida dela qual vosotros treballastes e fiziestes por nuestra contemplacion quanto pudiestes la qual cosa vos regradamos muyto Certificando vos que tal confiança hemos en vosotras que nos fariades plazer e servicio e treballariades en todas las cosas que nos trobamos plazer et por aquesto nos offrecemos fazer por vosotras todas cosas que gran honra e proveyto vuestros e daquesto nos podez scrivir con firma confiança Mas vos rogamos que nos faxades una pieça de sobrepelliç que sia gentil e estanbre filado de colores special blanco verde e burell (gris) blau e vermello los quales nos enbiedes con el portador de la present.*²²¹

²¹⁹. València, 15 febrer 1427. ACA, reg. 3112, fol. 5v, 6, 6v.

²²⁰. València, 24 febrer 1427. ACA, reg. 3112, fol. 6v.

²²¹. València, 18 febrer 1427. ACA, reg. 3170, fol. 32v.

Pel que diu la reina Maria, sembla ser que aquestes monges teixien i confeccionaven vestits, per guanyar-se el seu manteniment. La paraula *tia* devia ser un apel·latiu afectuós. Maria Oto, que en la carta apareix anomenada *Mariota*, potser perquè així li deia tothom, era la llevadora que havia anat a la cort de Maria per posar remei als seus problemes de salut, com ja s'ha comentat en pàgines anteriors. Després d'una temporada, uns tres mesos, quan la reina es devia trobar millor o va rebre tot el tractament, la llevadora va tornar a casa seva. Maria li expedeix un salconduit perquè pugui travessar la frontera, passar els ports i demès indrets, acompanyada de Fernando de Castanyon, servidor de la reina, el mateix que havia anat a buscar-la. En el document també s'especifica que Castanyon tornarà a València amb dues mules carregades amb vi, robes i altres coses.²²²

He trobat l'encàrrec del vi fet al seu cunyat Enric, el mateix dia que escriu a les monges de Toledo, sobre el qual podem seguir l'evolució, segons veurem: *Muy caro e amado hermano porque nos han lohado los vinos de ocanya enbiamos alla castanyon con dues adzemblas por traher nos la una cargada de vino tinto e la otra de blanco porque vos rogamos le mandedes vender e librar los millores e finos vinos que se troben e mandar lo desempachar que vinga prestament e segura e desto nos faredes plazer muyt agradable.*²²³

Passat no massa temps, Maria escriu a Enric per donar-li les gràcies: *Muyt caro e muyt amado hermano lotro dia reçebimos las dos cargas de vino blanco e tinto las quales vos regradiamos muyto e vos certificamos que era muyt fino e podez nos bien creer car ya es spendido do podez conoscer que somos buena bevedera porque vos Rogamos afectuosament nos ende querades enbiar otras dos invinadas por el presentador dela present e sera cosa que nos tenemos a plazer muyt agradable.*²²⁴

La reina fa broma amb el vi, perquè diu que és bona bevedora i que ja l'ha acabat, però devia ser tota la cort la que hauria gaudit dels bons vins d'Ocanya.

He trobat una carta dirigida al rei de França.²²⁵ No explica res en especial ja que és una carta de salutació però ens parla de la salut de la reina que, en aquesta temporada, sembla ser bona:

*Maria per la gracia de deu Regina darago et de Sicilia Al molt alt princep Charles per aquella matexa gracia Rey de França nostre molt car e molt amat cosi Salut ab creximent de honor poch dies ha passats reebem una vostra letra per lo feel nostre Guillem arnalt delleon donzell e legida aquella e oyda la creença per lo dit guillem arnalt anos explicada havem haut grant plaer dela bona salut e stament de vostra persona et dela Reyna e del dalfi molt cars et amats cosins nostres Et per tal com son certa quen haurets plaer vos certificam que per gracia de deu som ben sana et en bona disposicio de nostra persona pregant vos affectuosament que de vostra bona salut estament nos vullats soven scriure car singular plaer hi trobarem.*²²⁶

---

²²². València, 18 febrer 1427. ACA, reg. 3170, fol. 33.

²²³. València, 18 febrer 1427. ACA, reg. 3170, fol. 32v.

²²⁴. València, 24 març 1427. ACA, reg. 3170, fol. 37v.

²²⁵. Es tracta de Carles VII (1403-1461). Gràcies a l'ardida acció de Joana d'Arc va ser coronat rei a Reims l'any 1429. Carles estava casat amb Maria, filla de Violant d'Aragó i de Lluís II d'Anjou. Violant va donar suport i va aconsellar al rei Carles en contra de l'ocupació anglesa.

²²⁶. València, 20 febrer 1427. ACA, reg. 3170, fol. 33.

A Maria recorren algunes dames que sofreixen maltractaments per part dels seus marits o tenen altres problemes. La comtessa de Niebla no és la única que demana ajuda. En pocs dies Maria escriu dues cartes que ens parlen de dues dones amb dificultats. Veiem la primera dirigida al governador d'Aragó:

*Governador vuestra letra hemos recebido ala qual vos respondemos que delas cosas que vos hemos scripto somos bien informada e aun apres hemos sabido como en manera desonesta bien deshonesto vos muyt cargosa en medio del dia delant muytas personas sacastes rastrando a vuestra muller de una esglesia assi que tales obras no pertanescen a hombre de bien ni de stado mayorment official tan grant como vos al qual pertanesce punir e castigar tales cosas e no dar mal exemplo daquellas porque vos rogamos esmendedes el fallido car seades cierto que por sola honra vuestra hi trobaremos plazer Car do el Senyor Rey hi haya a proveyr por justicia assi como crehemos que fara no sera sin grant cargo vuestro.*²²⁷

Com hem pogut llegir, el governador, davant de tothom, havia arrossegat la seva dona per treure-la d'una església on segurament, ella s'havia refugiat. La reina estava indignada. Li diu que se n'hauria de donar vergonya per l'important càrrec que té i, que si no fa esmena, el rei Alfons hi intervindrà per fer justícia.

L'altre cas és sobre Anchona d'Urrea, una dona d'una important família de la noblesa aragonesa. No coneixem els detalls del que li passava. Potser era la dona del governador d'Aragó. La carta de Maria és la següent:

*Dona Anchona diversas letras vuestras hemos recebido alas quales vos respondemos que havemos desplacer de vuestros trabajos e congoxas e por dar vos remedio aquellas hemos feyto con el Senyor Rey e su consello loque hemos podido e fazemos continuament loque podemos e creemos dios mediant que en vuestros afferes sera proveydo segunt por fuero buena razon e justicia fazer se pueda E en esto no dubdedes.*²²⁸

La reina rep unes rendes de Sicília. Escriu perquè no donin els diners al seu tresorer, sense ordres seves. Potser tenia pressa per cobrar directament: *Miquel de roda per altra letra vos havem scrit e manat que dels quatre milia florins quens deuen trametre de Sicilia e deuen ser liurats a vos no donets malla ni diners a nostre tresorer ni a altra persona sens letra e manament nostre e per ço com aquesta sia nostra intencio encara vos havem volgut fer la present [...] guardat vos de fer lo contrari.*²²⁹

Envia una carta a Pere Maeller, el seu lloctinent d'escrivà de ració, per motius també econòmics. Necessita diners i que paguin unes catifes que li han fetes i unes robes, entre altres coses. Es dedueix que Pere estava a Barcelona perquè ha d'anar a demanar diners al tresorer de la reina i ha d'enviar els objectes encarregats amb una galera que va a València. Es veu que Barcelona ha patit els efectes d'un terratrèmol ja que Maria fa referència a la trista situació: *havem ennuig del perill e desolacio en los quals aquexa Ciutat e los habitants de aquella son posats nostre senyor deus per sa merce los ne vulla del tot guardar.*²³⁰

²²⁷. València, 22 febrer 1427. ACA, reg. 3170, fol. 33v.

²²⁸. València, 27 febrer 1427. ACA, reg. 3170, fol. 33v.

²²⁹. València, 24 març 1427. ACA, reg. 3170, fol. 37v.

²³⁰. València, 28 abril 1427. ACA, reg. 3170, fol. 43v.

Maria segueix amb dificultats per cobrar el manteniment que rep de Castella. Té problemes per cobrar uns diners de Pedro Fernández d'Alcarraç i escriu a un alcalde perquè actuï i faci justícia:

*Alcalde nos embiamos alla sthevan queralt qui la present vos dara por requerir e demandar execucion contra pedro ffernandez dalcarraç por razon de DCCCCXVII florines doro daragon e X. sol. de reales los quales deve a muestra cort por resta dela recaudatoria de nuestro mantenimiento finado e concludido [...] Rogamos que assin por deudo de justicia como por contemplacion nuestra querades fazer la dita exequcion...*²³¹

A continuació podem comprovar com Maria ha de demanar diners en préstec i deixar penyores, generalment joies o altres objectes de valor:

*Mossen bertran no sens raho som marvellada de vos car tres letras vos havem trameses sobre lo fermall que tenets nostre quel nos trametessets pus que sots content e pagat dela quantitat que sobre aquell nos prestas E no solament havets volgut trametre lo dit fermall mas encara nons havets volgut fer resposta alguna per queus pregam e manam vista la present liurets lo dit fermall al feel nostre en miquel denbun car liurant lo vos al dit miquel nos havem per rebut aquell. E aço per res no mudets car del contrari nos fariets enuig.*²³²

El senyor Bertran es feia de pregar. No li tornava la joia que havia rebut en penyora, malgrat que el préstec havia estat pagat. A un altre prestador, *don Vidal* de la Cavalleria, li escriu per dir-li que ja enviarà una persona per recollir les penyores:

*No vos maravelledes porque no vos hemos enbiado persona alguna por recibir las penyores nuestras que havedes quitado car por ausencia den pere maeller lugarteniente de scrivano de racion de casa nuestra el qual tiene el memorial ha fincado mas dios mediante prestament sera aqui e luego de continent vos enbiaremos recaudo porque vos mandamos tengades prestas las ditas penyores por tal forma e manera que viniendo el hombre que vos enbiaremos sean todas prestas de racobrar e haver asus manos E esto por res no mudedes.*²³³

El lloctinent de l'escrivà de ració, Pere Maeller, que era la persona que tenia el memorial de les coses empenyorades estava malalt i per això no havia pogut fer-les recollir abans.

Un tal Eduard va molestar la reina amb les seves burles. Potser era un bufó o simplement, algú de la cort, que feia comentaris o acudits poc encertats que no agradaven a Maria. En una carta, la reina l'amonesta, segons llegim a continuació:

Aduard vos ab burles e truffes passats vostre temps e cuydats vos que tot hom les prenga ala vostra manera e voler e anats hi grantment enganat Avisant vos que nos noy darem aquella tollerancia e comport queus foren fets del passatge fets de napols abans sens fallir si tal proces axi voluntari volets continuar vos trobarets ab los porters de porta forania e porets dir no melo cuydava perque olvidades

²³¹. València, 5 maig 1427. ACA, reg. 3170, fol. 44.

²³². València, 14 maig 1427. ACA, reg. 3170, fol. 52.

²³³. València, 14 maig 1427. ACA, reg. 3170, fol. 52.

*tals burles vista la present partits e venets drete via a nos e si ho fets haurets entesa nostra intencion e sino sera vostra culpa e no haurets temps de penedir.*²³⁴

Maria no es devia trobar gaire bé, al juliol de 1427, i li anava malament menjar segons quina carn. Els metges li van recomanar que mengés cada dia francolins. Per aquest motiu, escriu als batlles de Castelló de Burriana, Morvedre i Vila-real per demanar-los que els manin caçar i els hi enviïn. Al batlle de Morvedre li escriu la següent carta:

*Batle per raho de cert accident de nostra persona los metges han ordonat que nos cascun jorn mengem francolins e per ço que nons falleguen algun jorn havem compartit los dias de la semana entre vos e alguns altres batles en axi que vos cascun dia de dimarts següents façats caçar dos parells dels dits francolins e aquells nos trametats lo dit dia al vespre o almenys lo dimecres següent gran mati per que us manam comencets dema que sera dimarts e continuets ho tro atant de nos haiats altre manament encontrari E aço per res no mudets com per raho del dit accident sia molt necessari a la salut de nostra persona.*²³⁵

Els batlles van seguir les ordres de la reina. Maria li dóna les gràcies al de Vila-real: *Batlle vostra letra havem reebuda per lo portador dela present ensemps ab tres parells de francolins morts e 1 de vius los quals vos regraciam molt e havem manat donar al dit portador dotze reys Manant vos que daçi avant continuets de caçar...*²³⁶

Els problemes de la salut de la reina surten de tant en tant en la correspondència. Dóna la impressió que, moltes vegades, tenen causes psicossomàtiques. Mentre Maria estava a València, el rei Alfons es desplaçava sovint per caçar o per raons de govern. A finals de 1426 i al llarg de 1427, Alfons va passar uns dies a Lliria, el lloc que Zurita anomena quan Maria podia haver fet matar a Margarita d'Híjar, presumpta amant d'Alfons, segons hem explicat en aquest treball.²³⁷ Encara que aquesta història només es tractés d'una llegenda, les infidelitats del rei eren un fet perquè va reconèixer tres fills bastards. Maria devia sofrir molt perquè estimava el seu marit i no podia ser mare.

Maria va rebre la visita d'una dama francesa que havia fet la peregrinació a Sant Jaume de Galícia i ara necessitava salconduit per tornar al seu país. Per aquest motiu, la reina escriu al seu marit que es troba a Barcelona:

A vostra gran senyoria significh com la noble Maria de spina del Regne de ffrança presentadora dela present per cert vot e promissio es estada a sent jacme de galicia e retornantsen al dit Regne de ffrança es volguda passar per fer Reverencia a vos senyor per queus soplich sia vostra merce haverla per recomanada e manarli fer provisions ab les quals salvament e segura ella ab sa familia bens e cavalcadures puxa anar e exir de vostres regnes e terres Et sera

---

²³⁴. València, 19 maig 1427. ACA, reg. 3170, fol. 52v.

²³⁵. València, 14 juliol 1427. ACA, reg. 3170, fol. 73v,74.

²³⁶. València, 17 juliol 1427. ACA, reg. 3170, fol. 75v.

²³⁷. Gràcies a l'itinerari de Giménez Soler tenim els llocs on es trobava el rei en els seus desplaçaments. A Lliria s'hi troba de l'1 al 26 de desembre de 1426, a l'1 de gener i al 21 d'agost de 1427. *Itinerario... op. cit.* pp. 80-83.

*cosa molt alt senyor que tendre agracia e merce a vostra gran senyoria la qual la sancta trinitat haia tots temps ensa proteccio e guarda.*²³⁸

La reina també li expedeix a la dama francesa el salconduit perquè pugui continuar el seu viatge i anar visitar al rei a Catalunya en el que consta que pot passar amb tot el seu seguici i béns: *Manam que la dita noble ab tota sa familia bens robes joyes argent atsembles cavalcadures e altres coses que ensi aportara lexets e permetats passar salvament e segura e no permetats e fferli fet embarch molestia enjuria ni turbacio alguna ans si necessari sera li donets en son segur passatge e en altra manera consell favor i ajuda...*²³⁹

He trobat una carta en la que la reina prega als *fieles e devotos nuestros el consello, cavalleros, scuderos, regidores e homens buenos de la villa de Requena*, que conservin la tranquil·litat i evitin els enfrontaments:

*Amados fieles e devotos nuestros vuestra letra hemos recebido Ala qual vos respondemos que delas cosas en aquella contenidas no haviamos sabido res e que hauriamos desplacer que por nenguna cosa se siguiesse enemistades entre el senyor Rey nuestro caro marido e senyor e el Rey de Castiella nuestro muyt caro e amado ermano ni scandalos danyos ni inconvenientes entre sus vassallos Et por aquesto de continent quel dito senyor Rey nuestro caro marido sea aqui lende faularemos e faremos en ello todo aquell bien que podremos Rogantes vos que en aquesto vos hayades con discretas e buenas e savias manera guardando siempre e conservando la buena amistad delos ditos Reyes e preservando sus vassallos de scandalos e inconvenientes haviendo vos en esto segunt de vosotros confiamos por tal manera quende reportedes renombre e fama.*²⁴⁰

S'havia aconseguit aturar la guerra amb Castella però els ànims estaven excitats.

He trobat dues cartes de Maria dirigides a *la muy alta princessa la horra onmalfath muller del muyt alto albulhagog Rey de granada*.²⁴¹ Devia ser la favorita del rei i devia intervenir en els assumptes de govern. En la primera carta Maria li demana el següent:

Muy alta princessa nuestra muy cara e muy amada amiga De nos Dona maria por la gracia de dios Reyna daragon e de sicilia etc. Salut como a Reyna por quien querriamos muyta honor e buena ventura Muy alta princessa pocos dias son passados nos recuerda que rogamos e encargamos jacob israel judio mensagero por el Rey de granada vuestro fillo al Senyor Rey daragon nuestro muy caro e muy amado marido embiado por contemplacion nuestra que siesse a vos e deviesse scrivir que vos pluguiesse rogar el dito Rey vuestro fillo e con aquel tener manera tal que dos moços de pocos dias clamados el uno barholome dalbelida de cartaxen el otro bernat torres de barig los quales non muchos dias ha fueron cativados viniessen a manos e poder del dito Rey vuestro fillo Nonresme nos rogar le que mandasse a los moros a quien compraron los ditos bartholome e bernat deviessen aquellos librar por tanta quantidad de moneda

²³⁸. València, 15 juliol 1427. ACA, reg. 3170, fol. 75.

²³⁹. València, 15 juliol 1427. ACA, reg. 3170, fol. 75.

²⁴⁰. València, 21 juliol 1427. Aca, reg. 3170, fol. 75v.

²⁴¹. Horra significava esclava que havia estat alliberada, de l'àrab *hurr*, lliure, no esclau. *Diccionario de la Lengua Española*, R.A.E., Espasa Calpe, Madrid, 1970.

*quanta a los ditos moros costaron E como nos hayamos aquesto muyto acorazon e sepamos los ditos bartholome e bernat seyer a manos ya e poder del dito Rey vos rogamos affectuosament que rogando e teniendo manera con el dito Rey vuestro fillo pagando empero el rescate de los ditos bartholome e bernat [...] sean franchament [...] librados [...] e si de nuestros Regnos e tierras muy alta princessa e muy cara amiga algunas cosas vos son plaziedntes embiatlas nos adezir car nos las compliremos de muy buena voluntat.*²⁴²

La Horra havia d'intercedir davant del seu fill perquè fossin alliberats dos captius cristians. Maria li diu que pagaran el rescate. Es tractava de dos nens. Els pares havien suplicat Maria que els ajudés i així va fer la reina.

En la segona carta a *La Horra*, Maria li contesta a la que havia rebut de part seva:

*A la muy alta princessa la horra on malfath de nos dona Maria por la gracia de dios Reyna daragon [...] Muyt alta princessa vuestra letra hemos recebido por jacob israel vuestro messatgero la qual legida e entendida e oydo ciertas cosas vos respondemos que havemos ovido grant plazer como nuestro senyor dios todo poderoso es estado plazient de mostrar su potencia en executar justicia dreyto e equidat ço es en delliurar de prison el muyt alto Rey abuabdalla vuestro fillo e tornar e restituir aquell en el ceptro e regimiento de su Regno e tierras e abolir e castigar sus enemigos e tiranes Assi mesmo hemos ovido plazer de vuestra buena salut e plazer vos rectificamos que por gracia de nuestro senyor dios somos bien sana e en buena prosperidat de nuestra persona Alas otras cosas por el dito vuestro messatgero anos explicadas sobre vuestras profiertas de enbiar nos las cosas que a nos fuessen plazientes en razon de la infanta hermana del muy alto Senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro e nuestra vos respondemos que vos regradamos muyt vuestra buena voluntat e affeccion e lo havemos en tanto como si lo oviessemos recebido segunt de todas las ditas cosas hemos informado de nuestra intencion el dito vuestro messatgero el qual en estos afferes se es mostrado con diligencia e discrecion...*²⁴³

Maria comenta algunes coses relatives als enfrontaments familiars i polítics de la família granadina. El fill de *La Horra*, el rei de Granada, Abu 'Abd Allah Muhámmad VIII havia estat empresonat i posteriorment alliberat. A part de comentar que es troba bé de salut, Maria agraeix les ofertes de la princesa i lloa el missatger que li ha estat enviat, un jueu, Jacob Israel.

No sempre es fa constar a qui va dirigida la correspondència. Maria escriu a una comtessa que no sabem qui podia ser. Possiblement era la comtessa de Niebla. És molt interessant comprovar la sinceritat amb que s'expressa la reina. La comtessa ha anat massa lluny i ha volgut disposar de diners abans d'avisar-la. Maria la renya, entre altres coses:

Comtessa huy nos han presentada una letra de cambi de trecents florins que segons dien serien stats liurats a vos de que som maravillada que sens colsultarnos vos haiats pres tal carrech car lla on fossets posada en necessitat rahanablemente nos ne deguerets haver scrit abans de pendre tal cambi car axi

²⁴². València, 8 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 79v. La carta també està enregistrada en el reg. 3116, fol. 11.

²⁴³. València, 29 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 79.

*com sabets fins aci vos havem socorregut de ço que havem pogut e farem daci avant quant porem pero al present nos som posada en tal e tan extrema necessitat que per cosa del mon us poriem complir lo dit cambi e tal resposta havem feta aaquell quins ha presentada la letra per que fets hi provehir per altra via Sobre vostres affers jassia lo senyor Rey sia mal content e nos axi mateix deles coses queus havem scrit ab una letra queus deu haver portada lo gendre de na johana dela cambra nos entenem a parlar ab lo dit senyor mas al present es tant preocupat daltres affers molt arduos que no hin haviem pogut parlar mas al pus prest que porem nos hin parlarem perço entretant ara fort prestament vos trametrem certa persona. Deles dites coses e altres de nos informara e treballara en vostres affers perque fets per manera que lo dit senyor e nos siam mes induhits en bona expedicio de vostres affers jassia que per nos no romandra de instar lo dit senyor en tot be honor e profit vostres.*²⁴⁴

Maria explica que el rei estava preocupat, disgustat, i no se'l podia molestar. Devia estar ocupat amb els assumptes militars i no volia perdre el temps en altres coses secundàries.

Les estretors econòmiques segueixen la reina. A Castella no li paguen el manteniment sense dificultats i són constants les gestions per aconseguir fons. Escriu a Ferran Ruíz de Molina, un personatge que devia ser de la cort castellana, per veure si pot fer alguna cosa perquè li paguin el que li deuen: *ya sabedes como don bueno abolafia ha cargo de recaudar los libramientos de nuestro mantenimiento e segunt somos informada alas vezes no se pueden recaudar sin trebollo e grandes misiones de que se sigue a nos e anuestra cort grant danyo...*²⁴⁵

Maria escriu a les Aldeas de Daroca i a les de Calataiud demanant ajuda:

*Hombres buenos por ciertas causas e razones concernientes e dependientes de algunas necessidades de nuestra casa alas quales no hemos podido fallecer antes por extrema necessitat [...] hemos feyto grandes misiones e expensas entanto que somos huy el dia puesta en necessitat muyt grant e extrema por la qual razon confiando singularment en vosotros que nos faredes algun socorro e ayuda [...] nos fagades alguna e tal subvencion como nos singularmente de vosotros confiamos e speramos...*²⁴⁶

La reina es queixa a la seva germana Caterina i a la seva cunyada, la reina Maria, de no rebre cartes. Necessitava saber notícies de la família. A Maria li diu el següent: *E somos maravillada como de grant tiempo encara no hemos ovida letra vuestra alguna Rogando vos nos querades scrivir a menudo e consultar nos de vuestra buena salut e stamiento car singular plazer hi trobaremos. E porque somos cierta quende hauredes plazer vos certificamos que somos por gracia de nuestro senyor dios bien sana e en buena prosperidad de nuestra persona.*²⁴⁷ Explica que es troba molt bé. La carta a la germana Caterina és semblant, més breu: *Muyt cara e muyt amada ermana Grant tiempo ha recibimos vuestra letra alaqual vos fiziemos lugo respuesta e despues encara no hemos ovido de vos letra*

---

²⁴⁴. València, 13 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 79.

²⁴⁵. València, 20 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 78v.

²⁴⁶. València, 22 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 78v.

²⁴⁷. València, 26 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 84v.

*alguna deque somos maravillada...*²⁴⁸ Sembla que les dues germanes no tinguin gaires coses a dir-se.

En una altra carta dirigida a la cunyada, Maria, li demana que li siguin entregats dos homes que estan empresonats. Llegim a continuació com van succeir els fets i el raonament de la reina:

*Muy cara e muyt amada ermana bien creemos seredes informada como pocos dias ha passados una noche veniendo pero medes de palacio con un hombre suyo se salieren a saltayar dos hombres el uno llamen diego el otro arias los quales a traycion sin disir nada mataron el hombre que yva conel dito pero medes i ferieron al dito pero medes muyto mal o feo e por tal manera quese spera mas dela muerte que dela sua vida. E por quanto hemos sabido que los ditos malfeytores diego e arias son asti presos e an cometido traycion en la muerte e feridas en lo dito pero medes por los quales crimenes son dignos de grant punicion e castigo rogamos vos affectuosament que por contemplacion del senyor Rey e nuestra que por sguard de justicia e castigo de malfeytores los havemos muyto a coraçon querades integrar e de feyto integredes e liurar fagades los ditos diego e arias al presentador dela present por traher e aduzir aqui aquellos portal que aqui endo han feyto e perpetrado los ditos crimenes seya feyto dellos la justicia que merecen por tal que aellos sea pena e castigo e a otros exemplo.*²⁴⁹

Els bandits van actuar en terres de València o d'Aragó i després van fugir a Castella. Devien estar empresonats per altres delictes. Maria demana l'extradició dels dos malfactors per tal de castigar-los.

Altres vegades, trobem assumptes més agradables e intranscendents. Maria té ganes de complaure el seu germà, el rei de Castella. Malgrat les desavinences polítiques i les amenaces de guerra, vol mantenir una bona relació amb la família. A continuació podem veure la carta dirigida al rei Joan:

*Rey muyt caro e muyt amado ermano los Johans sonadores de lahudes de casa del muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro por fazer avos servicio con sus lahudes e en otra manera van dreyta via avos los quales por los servicios que han feyto e fazen continuadamente al dito senyor e anos hauriamos plazer hoviessen de vos gracias e mercedes Porque Rey muyt caro e muyt amado ermano vos rogamos affectuosament por contemplacion nuestra e por sus servicios continuos hayades aquellos specialment por recomendados portal manera que haian de vos gracias e mercedes [...] Rogando vos toda vegada que a vos sera plazient querades aquellos licenciar e retornar aqui en servicio de dito senyor Rey e nuestro.*²⁵⁰

Li envia dos músics o sonadors de llaüt que, per curiosa coincidència, els dos es diuen Joan. La música era molt apreciada en la cort. Maria, amb consentiment d'Alfons, envia els músics per uns dies i els recomana perquè el rei els tracti bé, econòmicament. Després hauran de tornar a la cort d'Alfons. Maria també escriu al seu cunyat Joan, a qui volia tenir content, pel mateix motiu.²⁵¹

---

²⁴⁸. València, 26 agost 1427. ACA, reg. 3170, fol. 84v.

²⁴⁹. València, 8 setembre 1427. ACA, reg. 3112, fol. 13v.

²⁵⁰. València, 14 octubre 1427. ACA, reg. 3112, fol. 17v.

²⁵¹. València, 15 octubre 1427. ACA, reg. 3112, fol. 17v.

Els assumptes de la comtessa de Niebla anaven de mal en pitjor. Ja s'ha explicat, en aquest treball, que el matrimoni amb el comte havia resultat un fracàs. La reina posa tot l'interès en aconsellar la comtessa. Al mateix temps, es dona compte que va per mal camí i li parla amb duresa. La carta és molt significativa:

Comtessa vos sots meravellada deles cosas que nos vos havem scrit diverses vegadas e diets que som mal informada de aquellas deque nos maravillam molt de vos [...] miquel de villalobos nos ha dites algunes cosas deles quals no havem hagut plaer Esi vos nos haguessets creguda vostra casa fore en altre orde que no es mas vos havets volgut creure mes a altres que no anos e ala fi sera lo dany vostre e no daltre perque jassie aguesse deliberat deno scriureus ne pus encare a maior carrech vostre e scusacio nostra vos havem volguda fer la present per la qual vos pregam e encarregam per benavenir vostre e de vostra casa que de continent lansets de vostra casa a mossen miro e a carasco car nos som certa que la lur stada en vostra casa noes honor profit ni valer vostre E podets los ne lansar ab bona color car pus stats ab la Regina no freturarets de companya E axi matets ho en execucio millor que fins assi no haviets deles altres cosas queus haviem scrit car be sabets quantas vegadas vos havem scrit de Alfonso e de sa muller E sino per força no foren exits E sabets quines burles vos han fetas perque hayats nos per entesa En altra manera siats certa que deçi avant non cal haver recor anos per cosa alguna.²⁵²

Maria recrimina el comportament de la comtessa. Té amistats perilloses i algunes la traïxen i se'n burlen. Escriu a Elionor, una dama de la casa de la comtessa, recomanant-li que l'aconselli bé: *vos pregam que axi be com fins assi la haviets be servida la servistats daci avant instant e requerint la per sa honor e benavenir della e de sa casa [...] nos confiam per tal forma e manera que la comtessa stiga honestament e virtuosa e vos ne reportarets bon renom e fama.²⁵³*

La reina havia passat dos anys seguits a València, el 1426 i el 1427, casi sempre amb el seu marit. Alfons havia estat algunes temporades fora. En una de les seves sortides va anar a Barcelona amb vaixell per dirigir-se després cap a Perpinyà. Barcelona travessava una època difícil. Al març de 1426 es van produir un seguit de terratrèmols que van provocar un gran pànic en la població. No van ser els primers. Al 8 de febrer de 1425 es va fer una processó perquè s'havia produït un sisme, amb pregàries i penitència, segons recull el Dietari municipal:

Lo dit die fou feta processo general de la seu per rao del terratremol molt devota et tant devota que no es menciona de homens que james anas tant devotament ne tan ordonada car lo Reverent Patriarca et tot los canonges et preveres de la dita seu et molts honorables cavallers et ciutadans anaren descalços et foren entre homes e dones mes de XXX milia persones ultra mes de II milia entre homens dones et infants los quals se bateren (assotaren).²⁵⁴

Durant el mes de març de 1426 els terratrèmols van ser 5, quelcom que es feia insuportable. La gent estava esfereïda. El dimecres dia 19 el sisme va ser més fort que els anteriors: *Lo dit jorn en lo començ de la nit poch ans de IX hores feu terratremol molt pus espeventable quels altres dies entant que lo poble ab gran*

²⁵². València, 15 octubre 1427. ACA, reg. 3170, fol. 92.

²⁵³. València, 15 octubre 1427. ACA, reg. 3170, fol. 92.

²⁵⁴. *Dietari del Antich Consell... op. cit.* p. 238.

*glay anaren a la seu e per les altres Esglees on de continent foren fetes sollemnes processons.*²⁵⁵ Es creia que Déu castigava els barcelonins pels seus pecats. Els moviments sísmics van continuar.²⁵⁶

El rei Alfons va arribar a Barcelona el dia 2 de juny de 1427, quan ja semblava que el perill tel·lúric havia passat: *Aquest jorn apres mig jorn vench lo Senyor Rey et vench de Valencia et arriba en Barchinona per mar et entra en Barchinona per I pont enramat lo qual li fou fet pres la lotge de la mar.*²⁵⁷ Els consellers barcelonins, malgrat les desgràcies, van preparar una bona rebuda al rei. Les pregàries perquè s'aturessin els terratrèmols encara es feien. El 6 de juny es va fer una processó solemne amb flagel·lants: *Aquest dia se feu molt solemne et devota professo en la Ciutat de Barchinona precehint la Creu et lo clero de la seu de Barchinona et entre homens e dones hac hi mes de XXX milia persones ultra mes de III milia entre fadrins et fadrines los quals per tota la processo se disciplinaren es bateren.*²⁵⁸

En el clima d'angoixa social que es vivia a Barcelona, es feien més intenses les manifestacions religioses. El bisbe de Barcelona, més conegut com patriarca de Jerusalem, Francesc Climent Çapera, exhortava fer penitència amb el seu exemple: es flagel·lava, portava una soga al coll, carregava pels carrers una pesada creu i demanava perdó i misericòrdia com si fos un gran pecador.²⁵⁹

Dos frares franciscans, fra Mateu i fra Maestre, que havien arribat a Barcelona procedents de Nàpols, per instància d'Alfons, es van dedicar a la predicació i van aconseguir que es fundés un monestir.²⁶⁰ El Dietari del Consell de Cent recull aquest esdeveniment al juny de 1427:

*Dimarts X.- Terça feste de Cinquagesma.- Aquest die se comença hedificar lo monestir intitulat Santa Maria de Jhesus de orde dita Sanct Ffrancesch appellada de la observança e construeixse sobre la creu la qual es al cap dalt del carrer dels Orbs. E posaren hi les primeres pedres ço es una lo Senyor Rey e laltre en nom de la Senyora Reyna. E altre lo Senyor Patriarcha de Jherusalem administrador de la Esgleya de Barchinona laltre los consellers de Barchinona. E altre los deputats del General de Cathalunya.*²⁶¹

Segons es diu al text, la segona pedra del monestir es va posar *en nom de la reina*. Per tant, Maria no hi era present, encara que participava en la fundació.²⁶²

Alfons havia anat a Barcelona de camí cap a Perpinyà on s'havia de trobar amb el delegat del papa Martí V, el cardenal Pere de Foix. Les autoritats de

---

²⁵⁵. *Ibid.* p. 250.

²⁵⁶. Al 1428 encara es va produir un fort terratrèmol que va fer caure la rosassa de l'església de Santa Maria del Mar i va deixar morts i ferits: *a II de febrer, dia de la Verge Maria, fonch gran terratremol en Barcelona; dient missa caygue la Ho de Sancta Maria de la Mar; mata XXV presones e molts nafrats.* Melcior Miralles, *op. cit.* p. 129.

²⁵⁷. *Dietari del Antich Consell...* *op. cit.* p. 251.

²⁵⁸. *Ibid.* p. 251.

²⁵⁹. Sebastian Puig, *Episcopologio...* *op. cit.* p. 315.

²⁶⁰. *Ibid.* p. 316.

²⁶¹. *Dietari del Antich Consell...* *op. cit.* pp. 251-252.

²⁶². El monestir franciscà de Santa Maria de Jesús estava situat en la cruïlla del carrer Aragó amb Pau Claris. Va ser destruït durant la Guerra de Successió del 1714. Es va reedificar però va ser cremada l'església al 1825 i es va abandonar el monestir en l'exclaustració de 1835. Una altra església construïda posteriorment es va convertir en parròquia del barri de Gràcia. Per últim, va ser saquejada i cremada al 19 de juliol de 1936. L'església de Santa Maria de Gràcia de Jesús es va tornar a edificar al 1944.

Barcelona li havien escrit per informar-lo del clima social enrarit que es vivia a la ciutat i que corria perill d'acabar amb disturbis greus. Havien aparegut pasquins anònims que denunciaven l'opressió del poble pels poderosos.²⁶³ La presència del rei va asserenar l'ambient.

En tornar de Perpinyà el rei va passar uns dies a Barcelona i a mitjans de juliol se'n va anar cap a València. Un altre ensurt van passar els barcelonins pocs dies després, al 13 de setembre: *Aquest die vers les V hores apres mig die ploch molt et feu ten gran diluvi que per diverses alberchs de Barchinona et specialment en lo Ravall e en lo pla den Lull entra molta aigua que envides la pogueren exaugar et en la Ribera se enderrocha I portal que novellament havien fet en lo mur et per raho de la riera del Ravall hagueren a fer diverses trenches porque la ayga sortir en lo vall.*²⁶⁴ Semblava que les calamitats no s'acabaven a Barcelona.

Per acompanyar el seu marit, Maria va passar els mesos d'hivern de 1427 i principis de 1428 a Terol, una ciutat amb un clima molt fred. Per necessitats de la guerra i de recursos econòmics, la cort s'havia de desplaçar. Al març, la reina va poder tornar a València i gaudir d'un clima suau a prop del mar, fins a finals d'any en que el rei li va manar anar a Saragossa.

Durant la temporada que Maria va passar a Terol amb Alfons va arribar a creure que potser podria acompanyar-lo a Sicília. Ho podem llegir en una carta que va enviar a Constança, una dama castellana, casada amb mossèn Diego d'Escobar: *Constança vuestra letra hemos Recebido ala qual vos Respondemos que hemos Recebido los fermalles e el aniello e otras cosas que nos havedes enbiado [...] el senyor Rey nos ha dicho que quiere nos passemos con el en Sicilia empero aun no lo havemos por firme mas dios mediant si passar devemos de un mes antes vos ne certificaremos...*²⁶⁵

Els desitjos de Maria no s'arribaran a complir. Potser Alfons va voler donar esperances a la reina perquè estigués contenta, encara que Maria ja sospitava que no seria així.

Les penúries econòmiques de la reina són un tema freqüent en la correspondència, com ja hem pogut comprovar. Sembla que Maria depengui més de les rendes cedides pel rei de Castella que del seu marit, el rei d'Aragó. Alfons tenia moltes despeses i problemes per finançar les tropes. Tampoc estalviava en el vestir, amb tot el luxe que pensava que calia al seu rang. Segons els comptes del tresorer, de 1425 a 1428 Alfons hauria gastat, a València, gran quantitat de diners en vestuari i joies per a ell i per al seu seguici. García Marsilla va calcular que les despeses anuals havien estat al voltant 1.500.000 sous reials de València, mentre la reina Maria només havia gastat 20.000 sous a l'any. És clar que el seguici del rei era més nombrós, però la diferència és enorme.²⁶⁶ En una carta enviada per Maria al seu recaptador Abraham Benvenist ens queda palesa aquesta urgent necessitat de diners que sempre tenia:

---

²⁶³. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 181-182.

²⁶⁴. *Ibid.* p. 253.

²⁶⁵. Terol, 28 gener 1428. ACA, reg. 3170, fols.. 105v, 106.

²⁶⁶. El càlcul de García Marsilla per al seguici del rei és de 280 a 340 persones i per al seguici de la reina de 53. Aquesta xifra sembla massa baixa per a la casa de Maria. Al 1415, quan es va casar, el personal de la seva cort o seguici constava de 125 persones, segons el llibre de comptes del tresorer consultat per aquest treball, (ACA, R.P. reg. 535) mentre el d'Alfons era el doble. Si aquestes xifres fossin certes, la reina no estaria massa ben tractada pel seu marit. Per saber més sobre les despeses d'Alfons i Maria a València: Juan Vicente García Marsilla: " Vestir el poder. Indumentaria e imagen en las cortes de Alfonso El Magnánimo y María de Castilla", *Res publica*, "Visperas de la modernidad: El poder en la Baja Edad Media", n. 18 (2007), pp. 353-373.

*Recaudador por razon dela venida que hemos feyto de valencia aci en Teruel e por otras necesidades de nuestra casa hemos manlevado grandes quantidades de pecunia e prometido pagar aquellas antes de Navidat con juramento e otras obligaciones muyt fuertes. E por quanto no havemos manera de haver por el dito tiempo otras pecunias por pagar las devidas sino la resta del mes present e del anyo mas cerca passado de nuestro mantenimiento embiamos a don bueno el qual creemos haya replegada toda la dita resta el fiel de nuestra capella ferrando de Riaça por el qual nos trameta toda la pecunia dela dita resta Porque vos rogamos e mandamos vista la present scrivades al dito don bueno que liure al dito ferrando toda la moneda a nos devida e restant...*²⁶⁷

A Fernando de Riaça li expedeix un segur per al seu viatge amb l'explicació de que va a recollir diners, florins d'Aragó i rals de València (s'havien canviat els maravedís castellans) de Bueno Abolafia i alguns productes encarregats.²⁶⁸ Els recaptadors jueus cobraven comissions per la recaptació i pel canvi de moneda. També especulaven amb els diners recaptats fent préstecs a altres persones. Eren hàbils financers. Maria perdia la paciència davant d'aquests negocis però no tenia cap més remei que acudir als serveis dels jueus.

Al març de 1428, la reina envia des de Terol el seu *sobrecoch*, Luna de Tudela i en Bernat Bret a València, a canviar moneda. Els dóna un seguit d'instruccions que han de seguir. Veiem la primera: *Primerament que treballen ab diligencia e encerquen en valencia si trobaran algunes quantitats de moneda a cambi per a Saragossa De Sicilia E si en valencia non trobem que vagen a barchinona o en altres lochs on puxen trobar los dits cambis.*²⁶⁹ Devia tractar-se de diners que li enviaven de la *Cambrà de Sicilia*.

Al seu germà, el rei Joan II, Maria li envia dos músics per complaure'l i potser, també, perquè els pugui mantenir una temporada. No és la primera vegada que la reina ho fa. Maria escriu dues cartes, una al seu germà i l'altra al conestable, Alvaro de Luna. Veiem la que envia a Joan:

*Rey muyt caro e muyt amado hermano Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos significamos como el muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muy caro et nos vos enbiamos los fieles porrinet sonador de organos dela capiella e michalet sonador darpa dela cambra del dicho senyor por fazer vos servicio e plazer por quantos son muy abtos en su officio car bien havemos por firme que semblantes cosas fariaz vos porl dito senyor Rey et por nos [...] hayades aquellos asi en fazer les gracias e mercedes como en otra manera specialment por recomendados...*²⁷⁰

Porrinet tocava l'orgue i *Michalet* tocava l'arpa. No eren els únics que ho feien en la cort d'Alfons, amant de la música i dels llibres, entre altres coses, com les monedes romanes i les joies. Maria i Joan, educats en la refinada cort castellana, també gaudien de la música i de la lectura.

Maria fa uns encàrrecs de robes de color negre per a la Setmana Santa, per a ella i una dama amiga, Maria de Luna: *En genoer a obs e servey nostre per a la*

²⁶⁷. Terol, 1 desembre 1427. ACA, reg. 3170, fol. 102.

²⁶⁸. Terol, 2 desembre 1427. ACA, reg. 3170, fol. 102.

²⁶⁹. Memorial sense data, però enregistrat després d'una carta escrita a Terol, el 12 de març de 1428. ACA, reg. 3170, p. 115v.

²⁷⁰. Terol, 8 febrer 1428. ACA, reg. 3170, fol. 109v.

*setmana santa havent mester robas negres e axi matex cota e mantell per a dona Maria de luna pero volem que sia millor drap que no aquell que ara vist la dita dona Maria per que us manam vista la present comprets una peça de drap negre que sia millor del dessus dit E escrivint nos soven de frare matheu.*²⁷¹

No s'oblida de preguntar pel predicador franciscà Mateu, ja esmentat en pàgines anteriors.²⁷² L'encàrrec es devia fer a algun mercader de València o de Barcelona.

En una llarga carta enviada a un frare franciscà de Barcelona, al maig de 1428, la reina comenta diverses coses referents a frare Mateu, a la construcció del nou monestir a València i a la regla dels franciscans:

*Ffrare francesch vostra letra havem rebuda ala qual vos responem que havem singular plaer dela hedificacio que duts axi corporal com spiritual daquex monestir nostre senyors deus per sa merce a son servey e salut deles animes lo vulla crexer e augmentar de bo en millor. Dela visitacio e retornada de frare Matheu vos responem que per cosa del mon no ha loch car tanta es la ancia e devocio que ha en la visitacio e reparacio dels monestirs del Regne de Sicilia e daquelles partides que nol podem retenir açi abans de fet ab la aiuda de deu se recullira huy o dema de tot cert per passar en Sicilia E per ço quen haiats plaer e consolacio vos certificam que a gran instancia del dit frare Matheu e per devocio singular lo senyor Rey a suplicacio nostra ab boluntat e consentiment del capitol de la seu e dels jurats de aquesta Ciutat ha donat e assignat cert loch devot aci per sent bicent per fundar e hedificar son monestir de santa Maria de Jesus dela observança e de fet lo dit senyor e nos ab solemne processo dela seu e parroquias e ordens daquesta Ciutat som anats al dit loch per beneir aquell on son estats frare Matheu i tot lo clero jurats e poble infinit daquesta Ciutat e de fet hi habiten ja x. frares es ne guardia ffrare bernat storiola E lo dit senyor ab lo capitol e jurats han ja elegides certes persones per demanar a la obra e administrar e fer acabar aquella Mes avant lo dit frare Matheu ha preycat dela regla de sant francesch carregant los frares del monestir de sent francesch daquesta Ciutat que no servaven aquella e quey eren tenguts e obligats car ells prenien diners e non deven pendre ni haver en comu ni en singular ans pecan mortalment sin prenen e quilts los dona e deuen servir pobretat axi que sino vitualles e un abit per vestir no devien haver ni pendre e anar cascun dia a captar. E sobre aço IIII o V mestres del dit monestir son estats davant lo senyor Rey contra lo dit frare Matheu ala conclusio que davant lo dit senyor presents don berenguer de bardaxi e mossen pere bertran ells an haut dues disputes e ala fi los mestres en theologia e tots los altres del dit monestir son romasos confusos e han haut atorgar la veritat en tant que tots los del dit monestir de sent francesch han permes al dit senyor e ala Ciutat de tenir e servir la regla ala letra e de fet dels grans e majors mestres han pres ja buy labit e ab lo cabaç o sach son anats a captar e axi ho continuaran E sera gran lahor e servey de nostre senyor deus e salvacio de lurs animes e servey de aquesta Ciutat.*²⁷³

Segons el testimoni de la reina, s'ha fundat un altre monestir franciscà a València, Santa Maria de Jesús de l'Observança, per iniciativa de frare Mateu,

---

²⁷¹. Terol, 12 març 1428. ACA, reg. 3170, fol. 115v.

²⁷². Mateu va esdevenir bisbe d'Agrirento i va ser beatificat pel papa Pius VI (segle XVIII). Sebastian Puig, *op. cit.* p. 316.

²⁷³. València, 13 maig 1428. ACA, reg. 3170, fols. 133, 133v.

amb l'ajuda del rei Alfons i els jurats de la ciutat. Feia un any que havia estat fundat l'altre monestir de Santa Maria de Jesús a Barcelona. Les dues ciutats tenien ja un monestir anterior de frares franciscans. En la carta hem pogut constatar la forta oposició que els franciscans de València van fer al nou orde portat pel frare Mateu des de Sicília. La disputa es va centrar en l'exigència del vot rigorós de pobresa dels nous franciscans. Segons diu la reina, han d'anar captar els aliments del seu manteniment cada dia. No poden rebre diners perquè és considerat pecat.²⁷⁴ La reina i el seu marit han donat suport als nous franciscans.

Melcior Miralles deixa constància que la fundació del monestir franciscà va ser obra de frare Mateu i de la reina, no del rei, segons queda escrit: *En l'any de M.CCCC.XX.VIII., a X de mag, fonch començat lo monestir de la Verge Maria de Jesus, lo qual comença frare Matheu e la senyora reyna dona Maria, muler del rey d'Aragó don Alfonso, e fon començat en l'ort d'en Berenguer Minguet.*²⁷⁵

Maria era una dona molt pietosa. Les seves lectures són, sobretot, de llibres religiosos. En demana un en la següent carta:

*Ministre per ço com nos ordinariament diem lo offici roma havem mester un bon diornal que sie Roma ab lo qual nos puxam regir e fer continuar lo dit offici E com siam informada que vos tenits un bon diornal del dit offici roma pregam vos effectuosament que per contemplacio nostra per la primera e segura persona que trobarets vinga aci nos vullats tramete lo dit vostre diornal Car nos som presta de fer vos per aquell la satisfaccio que sie raonable segons de totes aquestes coses de nostra ordinacio vos scriu largament lo venerable pare en crist e amat conseller e canceller nostre lo bisbe de Tاراçona e sera cosa queus tindrem a plaer de servey molt agradables.*²⁷⁶

Maria necessitava un diornal, un llibre d'hores per resar durant el dia.

Una carta escrita a la comtessa de Castro és d'interès transcriure:

*Comtessa vostra letra hemos recebido a laqual vos respondemos que visto vuestras profertas vos regradamos muyto aquellas e havemos por firme que asi lo fagades si por nos vos ere dito E porque somos informada que por nuestra contemplacion vos feytes honores e grandes acullimentos a nuestra cara cosina la Contessa de niebla e le socorredes en muytas necessidades vos lo regradamos muyto e tanto como si a nuestra persona o a una filla nuestra lo fiziessedes rogando vos que ensus afferes la hayades por recomendada continuando vuestra buena intencion e obra segunt tro aqui havedes feyto Certificando vos que por las ditas razones e por otras nos tenemos a vos por obligada de fazer por vos e cosas vuestras todas cosas que sean honra e proveyto vuestros e desto podeys star en firma confiança.*²⁷⁷

---

²⁷⁴. San Francisc d'Asís (1182-1226) va significar un canvi revolucionari en el món monàstic amb els seus ideals de pobresa absoluta. Els seus frares devien predicar la penitència i captar el seu manteniment. L'orde es va estendre ràpidament per tota Europa però es va dividir en diverses branques. Una de les principals dificultats va ser la mendicitat, difícil de mantenir. Actualment els franciscans es divideixen en tres branques: Els frares menors, anomenats de l'observança; els frares menors caputxins; i els frares menors conventuals.

²⁷⁵. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 129.

²⁷⁶. València, 16 abril 1428. ACA, reg. 3170, fol. 133v.

²⁷⁷. València, 27 maig 1428. ACA, reg. 3170, fol. 142v.

En la carta queda palesa l'amistat que té la reina amb algunes nobles castellanés. La comtessa de Castro ajuda la protegida de Maria, la dissortada comtessa de Niebla. La comtessa, Beatriu d'Avellaneda, filla dels senyors de Gumiel, estava casada amb Diego Gómez de Sandoval, noble burgalès que va rebre de Joan II, al 1426, el títol de comte de Castrojeriz. El comte havia estat, de jove, al servei del rei Ferran i després va mantenir l'amistat amb Alfons. Va ser contrari al conestable Alvaro de Luna.

En una altra carta que Maria envia a Castella a *mossen Gonçalvo* de Ferrera, el seu *cavalleriç* i home de confiança, es tracten uns quants assumptes que preocupen la reina. L'escrit és llarg perquè li fa comentaris sobre 7 assumptes diferents. Ens dona un bon retrat del complicat món cortesà i de la discreció que calia tenir:

Mossen gonçalvo vostra letra hemos recebido ala qual vos respondemos que havemos plazer e vos regradamos muyto la bona diligencia que haveys en nuestros affers rogando vos que asi bien lo continuedes e tengades acierca todos aquellos a quienes havemos scripto sobre los ditos aferes e en special al condestable deziendole que agora es tiempo de meter en execucion las grandes profiertas que siempre nos ha feyto e faze E a lo que faredes nos scrivades a menudo asi messmo vos mandamos que treballedes en los feytos de Constança por manera que tomen aquella buena fin e conclusion que aella es necessario E semblantment treballedes en los afferes dela contessa de niebla a la qual vos mandamos fagades continuadamente tanto quanto stareys asti aquellos servicios que poredes assi en acompañar la como en otra manera. Mas adelant diredes ala filla de madona florença sobre su venida que vinga si vener quiere pero que no faga conto que nos la tomemos de nuestra casa ni servicio car por causa alguna no le fariamos e assi desenganyat lande que non haya sperança alguna E por quanto nos por cierta obra que nuestra tia la abbadessa deles menoretas daquesta Ciudad entende fazer en un Monasterio havemos scripto al Rey nuestro ermano e a otros de su consello que hayamos cierta quantitat de fusta vos mandamos sobre ello treballedes segunt un hombre el qual la dita abbadessa ha enbiado asi vos dira e lo hayades por recomendado en todas cosas Item vos rogamos nos scrivades dela vida e manera de frare berbegal e de algunas conclusiones que tiene segunt nos han dito e que nosendenbiedes traslado pero que lo fagades secretament e con color que no conoscan que parta de nos E continuament e trebalat en todas las ditas cosas e scrivit nos a menudo e no partades sin licencia e mandamiento nuestros. Sobre el feyto de don abraham e el recaudamiento de nuestro mantenimiento vos respondemos que nos hemos enviado a Pero ferrandez de alcarraç que vinga aqui por contractar con nos e dios mediant entendemos concordar con el Car no es nuestra intencion que don Abram tinga mas nuestro mantenimiento pero vos no lende digades nada mas con grant instancia dezitle que nos enbie toda la resta del anyo pasado e el conto encargandole bien sobre aquesto cada dia tro lo haya feyto.²⁷⁸

No li falta a Maria claredat en les instruccions donades a mossèn Gonçalo. La primera és que li digui a Alvaro de Luna, l'astut conestable, que compleixi amb les seves ofertes. La segona: li encarrega un assumpte sobre una Constança, sense que en puguem esbrinar quin és. La tercera que ajudi a la comtessa de

---

²⁷⁸. València, 27 maig 1428. ACA, reg. 3170, fol. 143.

Niebla, sempre present en els pensaments de la reina. Un altra és que desenganyi una noia d'anar a la cort i de trobar-hi col·locació. Maria no pot mantenir més gent. A més, es preocupa de que enviïn fusta per unes obres d'un monestir de València. També li encomana s'assabenti sobre la vida d'un frare, secretament, sense que ningú sàpiga que ella s'hi interessa. Per últim li diu que ha enviat Pere Fernández d'Alcaraz per cobrar el seu manteniment perquè vol cessar Abraham Benvenist però avisa que no li comenti res perquè encara ha de cobrar la resta de la recaptació.

Abraham Benvenist va ser cessat al juny de 1428 amb una carta de Maria en què li diu el que segueix:

*Don Abraham por algunas cosas toquantes a nuestra consciencia e otras que cumplan a nuestro servicio havemos embiado por pero ferrandez dalcaraç e le hemos mandado que por nuestro servicio ell tome cargo de recaudar el mantanimiento que nos havemos de nuestro muy caro e muy amado hermano el Rey de Castiella segunt que antes de vos los solia recaudar el qual por fazer nos servicio de feyto ha aceptado el dicho cargo porque vos mandamos que este anyo ne daqui adelant no vos entrametades de recaudar el dicho nuestro mantanimiento ne saccar libramientos de aquell e si algunos havedes saccados fet los dezir e entregar al dicho pero ferrandez por que los mude en su nombre segunt se requiere e es necessario como nuestra volundat sia que ell procure e recaude por nos el dito nuestro mantanimiento este present anyo e Daqui adelant en cadaun anyo tanto quanto nuestra merced fuera e no vos ne otro alguno E esto por res no mudetes.*²⁷⁹

Maria s'havia cansat d'esperar els diners i que Benvenist especulés amb el seu manteniment. Nomenava un recaptador que ja havia tingut i que acceptava tornar al seu servei. La reina va enviar cartes notificant el canvi a diversos personatges de la cort.²⁸⁰ De moment, Benvenist va semblar acceptar-ho però no va tardar en buscar recomanacions per poder continuar. La reina es va mostrar inflexible. Va contestar donant explicacions perquè ho havia fet a Bueno Abolafia, l'altre recaptador jueu que tenia. Heus aquí els raonaments de la reina:

Don bueno vuestra letra hemos recebido ala qual vos respondemos que don abraham mesmo es seydo con que lo hayamos revocado car por sus letras en otra manera ha dito e mostrado seyer contento de no tener nuestro recaudamiento e que ell havia otros muytos afferes que en ello no podia bien entender assimesmo que le hemos scripto diversas letras que por supplir a nuestras necessidades nos quesiesse acorer delo nuestro ya librado e que havia a venir en sus manos e siempre nos ha passado por dilaciones en tanto que con grant danyo de nuestra cort hemos ovido dar complimiento a manllevar por las ditas necessidades assi que por las ditas razones e otras tocantes a nuestra consciencia hemos ansi proveer a otro del dito recaudamiento e de feyto es ya partido con su poder e letras por a los contadores e otras necessarias al negocio laqual provision por res no revocaríamos assi que pues el dito don abraham se lo ha buscado e quasi requerido vos ni ell no vos deveys maravillar si nos damos cobro a nuestros afferes porque con aquesta mandamos a vos e al dito don abraham que luego de

---

²⁷⁹. València, 22 juny 1428. ACA, reg. 3170, fol. 145.

²⁸⁰. València, 23 juny 1428. ACA, reg. 3170, fol. 145v.

*continent nos enbiedes todas las restas delos anyos passados ensemble con los contos integrantes e conplida...*²⁸¹

Maria estava enfadada de les poques atencions que havia rebut de Benvenist. Per res del món pensava canviar la seva decisió. Abraham Benvenist tenia moltes amistats i va recórrer al comte de Castro, a qui Maria també dóna les explicacions pertinents: *a nuestra consciencia nos ha convenido de proveer a otro del dito recaudamiento en lo qual por res no tocariamos rogando vos nos hayades por escusada E regraciando vos el treballo e buena affeccion e voler que havedes feyto e mostrado en nuestro afferes...*²⁸²

Recordem que el rei Alfons havia concertat el matrimoni de la seva germana Elionor amb Eduard, príncep de Portugal. Elionor va ser acomiadada festivament a Valladolid a l'estiu de 1428. Al mateix temps, Alfons va acordar casar Isabel d'Urgell amb un germà d'Eduard, l'infant Pere. En els registres queda constància de les gestions que va fer la reina Maria:

*Embaxadors vostra letra havem reebuda dela qual havem haut molt gran plaer per ço com per aquella haihe sabuda la perfeccio del matrimoni del inclit infant don pedro de portugal nostre car cosi germa e de nostra cara cosina dona isabel contractat per paraules de present E responents al fet daço quens havets suplicat havem haut desplaer com no havem hauda disposicio de suplicar ne al senyor Rey que fos sa merce complir ço de que nos suplicavets car per indisposicio de nostra persona som romasa en aquest loch Es veritat que a present gracies a nostre senyor stam en bona convalescencia de nostre accident Empero lo vostre home lo qual per la dita raho havets aci trames sen va del dit senyor creem be desempatxat segons vosaltres affectats lo dit senyor ha delliberat e creem que scriu a la dita dona isabel que sen vinga a nos e stiga ab nos tro que les galees sian de part deça ab les quals sen haura partir per ço vos pregam affectuosament que ensemps ab ella vos ne vingats per tal que millor vage acompanyada. E aço vos reputarem a plaer e servey molt acceptables.*²⁸³

Els ambaixadors portuguesos es devien trobar a Barcelona. Havien notificat a la reina que ja estava fet el matrimoni amb Isabel d'Urgell i devien voler preparar el retorn al seu país. Esperaven instruccions. Maria els diu que havia estat malalta. La reina estava al poble de Benifaraig i el rei es trobava en un altre lloc, per terres valencianes. Havia donat ordres a Maria que Isabel anés a la seva cort, mentre es preparaven unes galeres per dur-la a Portugal. La reina també escriu a Joan Barutell, ardiaca de Santa Maria del Mar de Barcelona, perquè acompanyi Isabel fins a la seva cort:

Ardiacha nos scrivim a nostra cara cosina dona isabel com havem haut gran plaer dela perfeccio de son matrimoni ab linfant don pedro de portugal nostre car cosigerma e manam li com sia axi de intencio del senyor Rey que prestament se prepare de venir a nos e que ab los Embaxadors del dit infant e ab vos sen vinga a nos per star en nostra cort tro les galees stan prestes per que us manam que de continent entenats e la preparets en la dita partida e vos ensemps ab ella e ab los

---

²⁸¹. València, 9 juliol 1428. ACA, reg. 3170, fol. 148.

²⁸². València, 7 juliol 1428. ACA, reg. 3170, fol. 148v.

²⁸³. Benifaraig, 11 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 70v.

*dits Embaxadors als quals ne scrivim vos ne vingats ab ella. E aço no metats en dilacio sim desijats complaure e servir.*²⁸⁴

Al cap d'uns dies, Maria escriu a Isabel a qui anomena ja duquesa de Coïmbra:

*Egregia cara cosina recordens que laltre jorn vos scrivim com era intencio del senyor Rey e axi ho ha delliberat que vos vinguessets prestament aci e ab nos siguessets tro les galeres sian de part deça ab les quals irets en portugal e de fet per ço lo dit senyor ha stat tostemps a cassa de mont fins ir passat que arriba aci per aquesta raho ha tardat que dela dita venguda no us ha scrit Mes per frare johan barutell qui dins uns IIII. o V. jorns deu partir daci per anar aqui lo dit senyor ha delliberat liurar li les letres ab les quals vos manava que vingats E per ço vos notificam les dites coses per ço que us preparets de vostra venguda en manera que reebut lo dit manament no façats sino racabar e axi matex que no us maravellets com tant haura tardat lo dit manament.*²⁸⁵

Maria s'ha trobat amb Alfons a Morvedre (Sagunt). Excusa la tardança del rei en escriure perquè ha estat de cacera, una de les distraccions que més l'apassionaven. El mateix explica als ambaixadors de l'infant Pere de Portugal, mossèn Arisgomez de Silva i Esteve Alfons, *doctor en drets*, que estaven esperant instruccions.²⁸⁶ El viatge d'Isabel a Portugal es va retardar encara bastants dies.

La reina va escriure al seu cambrer, mossèn Gabriel Sagre, perquè recollís uns collarets dels argenters de València o Barcelona: *Mossen sagre Entes havem que los argenters continuent mal les obres dels nostres collars perque us manam que vista la present los façats spatxar en tal manera que sian fets daci a diumenge primer vinent En altra manera manam vos que de lurs treballs e maneres nols contentets.*²⁸⁷ Maria s'havia de reunir amb el rei i volia lluir els collarets. També, en una altra carta, li diu que li porti algunes coses: *del scriptori quens havets scrit manam vos que acabat o no quel nos trametats e mes quens trametats mes draps de ras e dues catiffes.*²⁸⁸

En una carta que escriu a *madona fflorença de miret*, li comenta que els seus assumptes de justícia, respecte a ella i les seves filles, quan arribi el rei s'encarregarà de donar les ordres al veguer i als jurats, perquè siguin castigats els *malfaytors*. També li diu que no pot prendre la seva filla a la cort: *Al fet de vostra filla vos responem que a present no lans trametats Car ja havem preses altres donzelles de casa mentre ella ha tardat.*²⁸⁹

Maria li diu a Florença que la seva filla no pot entrar a la seva cort perquè s'ha endarrerit però la causa pot ser la manca de recursos econòmics que pateix. Així ho veiem en una altra carta que escriu a una dama castellana, Isabel Sarmiento, en què li explica: *havemos muyt gran desplazer porque no somos en stamiento de fer vos gracias e mercedes segund nos haveys suplicado Car por las grandes necessidades de nuestra cort somos assi constreta que en manera alguna*

²⁸⁴. Benifaraig, 11 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 70v.

²⁸⁵. Morvedre, 19 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 72, 72v.

²⁸⁶. Morvedre, 19 octubre 1428. ACA, reg. 3161, fol. 72v.

²⁸⁷. Benifaraig, 11 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 70v.

²⁸⁸. Morvedre, 16 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 72.

²⁸⁹. Morvedre, 15 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 71.

*no vos poriamos socorrer.*²⁹⁰ Com alternativa diu que, si vol, la pot recomanar al seu germà, el rei Joan.

La reina havia dotat una noia que s'havia casat, Constança, amb 5.000 maravedisos castellans i encarrega a mossèn Pere Cuello que li siguin pagats: *todas las quantidades a ella devidos por la dita razon le sean integramente pagadas.*²⁹¹

En una carta que Maria escriu al bisbe d'Osma (Burgo d'Osma) li prega que doni llicència a un canonge que es troba servint al bisbe de Tarassona, en la cort del rei Alfons:

*Venerable padre en Cristo Entendido havemos que vos hauriedes citado sancho pelegrin canonge dela vuestra iglesia de soria que dentro cierto tiempo faga residencia en la dita iglesia dins pena de privacion de su canongia, lo qual sta en servicio del amado consellero e cavallero nuestro el bispo de taraçona por esto muy affectuosament vos rogamos que por contemplacion nuestra querades absolver el dito sancho dela dita citacion e licenciar aquell que pueda continuar su servicio conel dito bisbo E desto nos faredes plazer e servicio muyt acceptables como nos por los grandes servicios que nos faze el dito bisbo hayamos sus servidores en principal recomendacion.*²⁹²

El bisbe de Tarassona tenia el càrrec polític més important, ser canceller del rei. Dirigia la cort, la cancelleria, el consell i, fins i tot, podia presidir l'audiència reial. Era l'home de màxima confiança d'Alfons. Com hem pogut comprovar el bisbe tenia els seus ajudants, també clergues. El bisbe de Burgo d'Osma volia que el seu canonge tornés. Suposem que la reina va aconseguir el permís perquè no li calgués fer-ho.

Com sempre, Maria s'ha de preocupar de que li arribin els diners. Escriu a un tal Berenguer de Lorach reclamant una quantitat de florins a ella deguda:

*Mossen Lorach a nos es deguda certa quantitat restant daço quens pertany per lo dret de nostros quarts dela composicio dels dos Milia florins per vos feta ab lo juheu Car dels dits IIM florins lo tresorer del senyor Rey segons nos ha dit non ha reebuts sino MCC florins e a nos per conseguint no ha respost sino de tant com a nos pertanya dela dita quantitat per ell reebuda pertal vos manam expresament e de certa sciencia que de continent donets e liurets per nos al feel brogador nostre en Jacme soler portador dela present tota la dita quantitat restant a nos deguda per la dita raho...*²⁹³

La reina escriu a una amiga, *la noble e amada nostra madona Elienor de sentelles*:

Madona Elienor vostra letra havem reebuda dela qual havem haut molt gran plaer E perço com sabem certament que haurets plaer sobre nostre stament e convalescencia vos significam com stam be per gracia de deus Empero havem stat per spay de VII mesos en mala disposicio per la continuacio dels accidents de que stam be merces a deus del metge sicilia de quens havets scrit si es tan sufficient

---

²⁹⁰. Morvedre, 15 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 71.

²⁹¹. Morvedre, 16 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 72.

²⁹². Morvedre, 18 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 73.

²⁹³. Morvedre, 20 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 73.

*persona com nos scrivits e que sapia dar remey a nostre accident e vos ho consellets pregam vos li scrivats que vinga de continent.*²⁹⁴

Maria fa molt de temps que té problemes de salut. Elionor de Centelles li recomana un metge sicilià. Els tals *accidents* devien ser de caràcter hormonal o neurològic. Una altra causa serien les aventures amoroses que tenia el seu marit i que la feien sofrir, com ja he comentat en altres moments. La mala salut de la reina també podia ser deguda a les seqüeles de la malària que va patir, segons és pot deduir del que explica en una carta que escriu al seu germà: *Rogando vos muy caro e muy amado hermano nos querades perdonar porque non vos scrivimos de nuestra mano Car por la fiebre terciana que nos es sobrevenida no havemos podido scriver de nuestra mano a vuestra senyoria...*²⁹⁵

Maria vol fer un regal especial a frare Mateu, un llibre. Escriu al mestre racional per explicar el que s'ha de fer i s'ha de pagar:

*Maria al feel conseller e Maestre racional dela cort del senyor Rey e nostra en lo Regne de valencia en berenguer minguet salut e gracia Com la feel receptor general de nostres quarts en lo dit Regne de valencia en Guillem mir de manament nostre e paraula a aquell fet faça scriure un libre apellat summa perdurabilium lo qual nos volem per donar aquell al reverent frare matheu del orde dels frares menos, Vos dehim e manam de certa sciencia e expresament que en lo temps del recontament dels comptes del dit en Guillem mir prengats en compte a aquell totes e qualsevol quantitats de pecunies que aquell posara haver pagades axi en compres de pergamins com en pagar los scrivents e illuminador e lo qui quernara (enquadernarà) lo dit libre e en altres coses per la dita raho necessaries, com encara ço que pagara per fer quernar lo dit libre original dela dita summa perdurabilium lo qual de manament nostre fon desquernat per dar a diversos scrivents porque per us prestament fos scrit ...*²⁹⁶

Els llibres manuscrits eren costosíssims. S'havien de pagar els pergamins o el paper; els escrivans que podien ser uns quants si es volia fer una còpia ràpida de l'obra original; l'il·luminador i l'enquadernador. En la carta se'ns dóna el detall que per poder treballar diversos escrivans alhora, es va desenquadernar el llibre original per repartir els quèrns (quaderns), per tant, tot seguit s'havia de tornar a enquadrar.

La reina es preocupa per aconseguir beneficis pels que estan a la seva casa. Trobem una carta que dirigeix al capítol de la seu de Tarassona en que demana una canongia per a Garcia de Rianza, sacerdot de la seva capella, ja que estava vacant per mort del canonge anterior:

Amados nuestros Nuevament hemos entendido Como en vuestra E Iglesia ha vactado una canongia por muert de miquel de Ribes ultimo prossehidor de aquella E por los grandes servicios por Garsia de rianza de nuestra Capella a nos feytos e faze continuament E assi mesmo por que es persona muyt honesta e buen Ecclesiastico hemos Rogado al venerable Consellero e Cancellero nuestro el

²⁹⁴. Morvedre, 20 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 73.

²⁹⁵. Morvedre, 24 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 74.

²⁹⁶. Morvedre, 23 octubre 1428. ACA, reg. 3261, fol. 74.

*bisbe de taraçona president vuestro a Collacion del qual ensemble con vos otros biene la dita Canongia que nos quesiesse atorgar...*²⁹⁷

A un tal *mossen Borra*, personatge singular, mig bufó, Maria li escriu una carta amonestant-lo amb molta ironia:

*Molt noble e car cosi pensant en la salut de vostra anima e rapos de vostra persona haguem subiran plaer del bon proposit que segons nos digues en Murvedre havets de tornar e aturar en vostra casa jassia atesa la cupiditat e avaricia qui de vos nos poden separar noy donasse plena fe. Entes ara que nostra cara cosina germana la duquessa de Cohimbra nos ha dit queus ha enconrat en lo cami perque us pregam si la empresa havets feta la exequetets de a cavaller e oblidades totes vanitats attes que sots en edat de requerir repos vullats segurament star en vostra casa, maiorment que en tan notable Ciutat siats poblat e no vullats treure semblants a vos qui sens falla vos induiran de anar ala coronacio del Rey de Navarra la qual vos fem cert que es prorrogada a un any Axi que ab aquesta color ni altra nous cal mudar del bon proposit Requerint e exortant vos que attengats ço quens havets promes que sens letra nostra no bullats lexar vostra casa En altra manera siats cert queus haurem e publicarem per cavaller fe mentit e infamis.*²⁹⁸

Maria li aconsella que no es mogui de casa i que descansi, encara que desconfia d'ell perquè li agradava la disbauxa. La reina, fent broma, l'adverteix que si no la creu, el declararà cavaller infame i mentider. En la carta s'esmenta a la duquessa de Coïmbra (era Isabel d'Urgell) que es va trobar pel camí mossèn Borra i ho va explicar a Maria. La coronació dels reis de Navarra, Blanca i Joan, va ser el 15 de maig de 1429. Tenia raó la reina quan diu que s'havia prorrogat. Mossèn Borra ja devia pensar en gaudir dels grans banquetes i festes que es farien a Pamplona. El nom autèntic d'aquest curiós personatge era Antoni Tallader i, sembla ser, que s'encarregava de missions diplomàtiques.²⁹⁹ Maria li escriu diverses vegades per intentar aconseguir que sigui més formal. En una ocasió li aconsella que escolti els sermons de frare Mateu perquè li aniran molt bé.³⁰⁰

Els reis Alfons i Maria van passar la primavera i l'estiu de 1428 a València. Alfons no estalviava en festes malgrat que tenia molts deutes. En el Dietari del capellà d'Alfons, Melcior Miralles, es descriuen unes celebracions en honor de l'infant Pere de Portugal:

En l'any de M.CCCC.XX.VIII, en lo mes de joliol, vench en Valencia l'infant don Pedro de Portogal, e lo senyor rey feu li moltes maneres de festes. Lo primer dia de agost lo senyor rey tench taula de juntes en lo Mercat de Valencia, e l'infant don Pedro de Portogal, e l'infant don Pedro, jerma del senyor rey; e lo senyor rey pres per companyo hun valent cavaler de sa companya, e l'infant don Pedro pres per companyo frare Gilabert de Monsoriu, qui apres fonch mestre de Muntesa. E lo senyor rey feu cobrir tot lo mercat de draps blaus e vermels, e en aquesta

²⁹⁷. Saragossa, 19 desembre 1428. ACA, reg. 3170, fol. 153v.

²⁹⁸. Saragossa, 23 desembre 1428. ACA, reg. 3170, fol. 153v.

²⁹⁹. Mossèn Borra està enterrat en el claustre de la catedral de Barcelona. La làpida està esculpida amb la figura jacent del personatge, força realista. J.M. Martí Bonet: *La catedral de Barcelona*, Edit. Escudo de Oro y Archivo Diocesano, Barcelona, 2005, p. 102.

³⁰⁰. València, 26 març 1426. ACA, reg. 3170, fol. 37v.

manera tengueren lo rench ab molt gran honor e festa triunfosa de richs paraments e de les altres coses.

E lo dit senyor rey feu manar en Valencia que quant volgues lo dit infant de Portugal, ell e totes les sues gents, li fos donat franch, axi com pa, vi, carns, robes, draps e de totes altres coses, car lo senyor rey ho volia pagar e de fet ho paga.

E lo dit senyor rey feu parar tots los hobrados de cascun hofici, cambis, mercat; feu pastar molt pa. E axi la ciutat, belament ennoblida de tantes maneres de coses, lo digous, lo senyor rey e l'infant de Portugal e infant don Pedro, ab molt gran companya de nobles e cavales e gentills homens, cavalcaren per la ciutat; e l'infant de Portugal e totes les sues gents estagueren admirades, e digueren que verdaderament crehien que en tot lo huniversal mon no y havia tal ciutat, car ells havien tant cercat e vist, e que tot lo restant no hera res; e lo dit infant de Portugal se parti de Valencia a IIII de agost.³⁰¹

Alfons sabia ser esplèndid amb els seus convidats i pagava totes les despeses de la seva estança. Va fer guarnir la ciutat, es va fer un torneig i va muntar una desfilada amb tots els seus nobles i els convidats portuguesos, per demostrar la seva magnificència. Va manar fer festa als gremis perquè tothom gaudís de l'espectacle.

Hi ha notícies al Dietari del capellà que mereixien ser recollides:

En l'any de M.CCCC.XX.VIII., a XXVIII de octubre, se sabe com lo rey de Tunis havia fet gran armada, que heren XXXX fustes.

En l'any de M.CCCC.XX.VIII., lo senyor rey comença corts en Valencia, e tenien se en lo monestir de Preycados; e en aquel temps començaren se a morir en Valencia, perque mudaren les corts en Morvedre, e finaren se el any de M.CCCC.XX.VIII.³⁰²

L'armada del rei de Tunis podia constituir una amenaça per al comerç marítim i les ciutats de les costes llevantines. La breu nota sobre el trasllat de les corts a Morvedre deixa constància d'una epidèmia que afectava a València.

Maria va passar els mesos d'hivern, a finals de 1428 i primers mesos de 1429, a Saragossa, mentre el rei estava, per qüestió de les corts, a Morvedre fins al mes de febrer en què va anar a Saragossa. La reina estava ocupada en posar al dia el vestuari. Trobem algunes cartes i memorials de coses que la reina encarrega comprar:

En guillem mir axi com sabets gran temps ha que no havem haut res dels moros daquexa Ciutat e Regne e ara en aquestes festes passades speravem quens estrenassen de algunes peces Sedes e altres joyes e non havem res haut E per ço com ara Deu volent entenem a fer a obs del Senyor Rey e nostre camises e altres coses per les quals havem mester de les dites peces e les Sedes següents Ço es dues lliures de blanca prima e grossa item una lliura de dos burells item una lliura de dos morats item una lliura de dos verts item una lliura de dos negres item una lliura de blava item mija lliura de grana trobariem plaer que los dits moros nos strenassen deles dites peces e sedes e sobre aço scrivim al batle general al alcadi e a xupio per queus pregam affectuosament que treballets e

³⁰¹. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 130.

³⁰². *Ibid.* pp. 130-131.

façats ab los dessus dits e altres que conegats vinguen be a la cosa que los dits moros nos strenen deles dites peces e sedes o almenys deles sedes havent vos hi segons de vos singularment confiam per tal forma e manera quen haiam bon compliment E si o en cas que los dits moros nons volien fer servey deles dites coses vos pregam que scrivats una letra al batle de xativa que faça liurar les dites sedes an jacme soler brodador nostre lo qual per aquesta raho vos trametem a vos prenets li en compte dels quarts la quantitat que muntara car nos de continent vos ne manarem fer la cautela necessaria a vostres comptes mes vos pregam que paguets a madona marquesa la quantitat que li havets a donar per ço que puxa trametre sa filla car en altra manera no la pot trametre e que façats spatxar lo breviari item que comprats un missal roma petit e liurats aquell al dit jacme soler e aço per res no mudets.³⁰³

Tal com s'explica la reina, dóna a entendre que els moros de València l'obsequiaven amb teixits de seda i altres coses (una mena d'impost que pagaven). Ara ho havien deixat de fer, per tant la reina encarrega que preguntin a les autoritats què ha passat. Potser els moros de València ja han satisfet les seves imposicions donant diners al rei. En tot cas, Maria necessita teles per fer camises i altres peces de roba. Encarrega que es demanin les sedes als moros de Xàtiva i que s'entreguin a Jaume Soler, el seu brodador. També fa alguns encarrecs més: que es dónin diners a una dona perquè li enviï la seva filla; que li acabin un breviari i que comprin un missal. Envia una llista de coses que necessita:

Memorial deles coses que de manament dela senyora Reyna mossen sagre deu trametre a saragoça e fer fer en valencia
Primerament que trameta los velluts
Item la caxa dela cera
Item la arpa gran
Item las neules
Item les cadires
Item lo xipelet que te lo dit mossen sagre
Item XXIII plomes desturç les XII blanques les VI negres e les VI burelles
Item una onza de argenteria per una ligassa de cap
Item argenteria de xipellet
Item los cuyros dela capella del retret
Item que faca fer la gonella de domesqui blanch verdascura e dos parells de punyets verts
Item que faça tenyir de carmesi la folradura de domesqui blanca
Item que trameta los canalobres que te largenter
Item que compte ab largent del or que te per les arrecades de dona johana e per lo collar e patrenostres de na vilaraguda e de na violita
Item que faça fer a obs del infant son cosigerma VIII camises e per la infanta sa muller VI camises la meytat deles quals sien de tela de frança e laltra meytat de cambray e aquelles dela dita infanta sien ab sos cabeços
Item quatre pentinadors per lo dit infant
Item dos trescolls per la dita infanta
Item per a la senyora Reyna VI cabeços morats verts e burells que sien strets segons los acostume de portar

---

³⁰³. Saragossa, 11 gener 1429. ACA, reg. 3170, fol. 158v.

*Item que trameta de cascuna color deles plomes mija lliura de seda dun tort per fer le verguetes del xipelet la Reyna.*³⁰⁴

En la llista trobem de tot, des de neules a una arpa, cadires, canelobres o joies. Encarrega una *gonella* o vestit, plomes d'estruç i altres ornaments o peces de vestir. Cal destacar que fa tenyir de vermell un folre blanc, una mesura que suposa reciclatge i estalvi. Encomana a compte de l'infant Enric i de Caterina unes quantes camises de teles fines, franceses, entre altres coses.

En una carta dirigida a la duquessa d'Arjona, Maria li agraeix un regal que li ha enviat i li dona altres notícies:

*Duquessa vostra letra hemos Recebido ensemble con el present el qual es estado muyt bello e acceptable e mas vuestra buena e grant volundat del qual hemos ovido plazer por quanto haviamos deseo de comer altres viandas como haya grant tiempo que nonde haviamos comido los panyos de cabeça no vos hemos podido enbiar car las obreras de valencia por razon delas mortalidades no han aturado en la ciudat mas dios mediant en breve los vos embiaremos por que vos rogamos al present nos haiades por scusada offreciendo nos fazer por vos todas cosas que sean honra e proyeto vuestros.*³⁰⁵

La reina ha rebut coses de menjar. S'excusa de no poder enviar a la duquessa uns robes per al cap perquè a València hi havia una epidèmia i les obreres havien fugit al camp. Altres cartes són enviades a Castella. Una està dirigida a Garcia Gómez encarregant-li que faci el que pugui perquè el rei, el seu germà, li enviï els 10.000 florins que li ha promès. També li encomana que parli amb la comtessa de Niebla i la desanimi d'anar a la cort seva: *que por cosa del mundo no vienga.*³⁰⁶ La comtessa devia estar desesperada, sense diners i vol fugir de l'infern en que s'ha convertit la seva vida. Però Maria li diu, en una altra carta, que no és mogui. Les raons que li dona la reina són les següents:

*Comtessa molt som marvellada de vos qui ab tanta fortuna e treballs havets obtengut vostre manteniment o axi leugerament lo volets perdre per venir de part daca maiorment que vostra venguda no sie necessaria sino voluntaria dela qual en lo cas que vos sots nos pot seguir a vos sino parlar de gents e diffamacions E per aquesta raho nos axi com aquella qui de vos e en vostres affers havem fet com a filla dubtant nos de errada vos pregam afectuosament vullats star segura ab les ties de vostre marit e vostras e nous metats en lanteniment de venir aci car segons dit es no sen pot seguir sino diffamacio e parlar de gents e nos qui per vostre honor hi trobariem desplaer e enuig molt singular avisant vos que silo contrari fets ço que no creem sens nostre voler farem fer totes provisions en vostre mantenimiento que vos direts ara nom fos yo moguda e axi siats ne be avisada E scrivets nos de vostra intencio clara.*³⁰⁷

Maria creu que si la comtessa marxa de Castella, la seva reputació se'n ressentirà. Es millor que es quedi a casa de les ties del seu marit. Hi ha també una poderosa raó, la comtessa pot perdre el manteniment que rep del rei Joan. La reina

---

³⁰⁴. ACA, reg. 3170, fols. 158v, 159.

³⁰⁵. Saragossa, 21 gener 1429. ACA, reg. 3170, fol. 161.

³⁰⁶. Saragossa, 2 gener 1429. ACA, reg. 3170, fol. 162v.

³⁰⁷. Saragossa, 3 gener 1429. ACA, reg. 3170, fol. 162v.

també vol evitar que amb la comtessa li arribin més problemes i més despeses a casa seva. Una comtessa separada, a la seva cort, només li podia crear conflictes. No solament per les males intencions dels cavallers, sinó del propi marit. Maria ja tenia cura d'un fill bastard d'Alfons, en Ferran, i de les dues filles també il·legítimes, Maria o Elionor.

La recaptació de la pensió del manteniment sempre resultava complicada. Trobem un document de Maria en el què nomena un nou procurador:

*Sapien todos quantos esta carta veran Como nos dona Maria [...] ordenamos procurador nuestro cierto e special a vos fiel de nuestra capilla ferrando de riaça present es a saber a demanar recibir e haver en nombre nuestro e por nos del fiel nuestro pedro ferrandez dalcaraç recaudador e receptor por nos deputado de aquellos Quatrocientos Mil maravadis de moneda blancha de castiella los quales el muyt alto Rey de Castiella nuestro muyt caro e muyt amado hermano nos hadados e assignados en cada uno anyo en su regno por nuestro mantenimiento...*³⁰⁸

Els problemes per a la recaptació continuen perquè en una altra carta que escriu la reina, més endavant, a un tal Pedro de Cunyo, li demana si pot fer alguna cosa perquè no sap res de Fernando de Riaza: *nos maravillamos que no sea venido ne dello sepamos alguna cosa car tiempo ha que es ydo vos rogamos tanto effectuosamente como podemos que dito fferrando querades endreçar en aquella manera que mas segurament pueda tornar a las partes daca...*³⁰⁹ Una altra carta similar envia a *ferrando lopez de saldanya contador mayor del Rey de castiella*. Li prega que faci el que pugui perquè sigui atès Fernando de Riaza i també Martin de Sasamon que li envia ara.³¹⁰

A Joan de Mur li diu el següent:

*En Johan de mur Nostres dones e donzelles nos congoxen grantment de haver las deners que devets per raho dels moros que us han venuts Empero nos sperants que aci vingues factor o persona qui per vos pagas los dits diners fins aci no havem curat scriureus ne per ço ara veents que molt tarda vos pregam tant effectuosament com podem quels dits diners prestament nos trametats de que parlant a mon dit sguart nos farets servey be acceptable.*³¹¹

Pel que dóna a entendre la carta, les dames de la cort estaven pendents que arribessin uns diners que els devia en Joan de Mur, aconseguits en la venda d'uns esclaus moros. Si la reina tenia dificultats econòmiques, les seves dames també anaven malament de recursos.

De vegades, la reina escriu cartes de presentació d'alguna persona que ella envia per tractar algun assumpte d'importància. N'hi ha una que respon a aquestes característiques. No sabem el motiu exacte de la carta però podria ser de tipus econòmic, ja que el Consell cobrava impostos, emetia censals i feia altres operacions financeres. Si la necessitat econòmica era tan urgent calia trucar a totes les portes. La reina escriu als consellers barcelonins: *Prohomens. Sobre algunes coses tocants grantment nostre servey havem informat largament de nostra*

---

³⁰⁸. Saragossa, 3 octubre 1429. ACA, reg. 2967, fol. 154.

³⁰⁹. Tortosa, 4 novembre 1429. ACA, reg. 2967, fol. 159v.

³¹⁰. Tortosa, 4 novembre 1429. ACA, reg. 2967, fol. 159v.

³¹¹. Tortosa, 4 novembre 1429. ACA, reg. 2967, fol. 159v.

*intencio lo feel conseller e protohotari nostre en Guillem bernat ça brugada exhibidor dela present perque us pregam molt affectuosament que a tot ço e quant vos explicara de part nostra li donets fe e creença Axi com si nos personalment vos ho dehiem.*³¹²

Maria renya a mossèn Borra, com en altres ocasions:

*Mossen borra dues vostres letres havem rebudes deles quals havem haut plaer molt gran principalment com nos havets notificat lo bon stament del senyor Rey a les quals es assaber en ço que diets que stats luniat per raho dels grans treballs e terribles camins que havets passat vos responem que si passats mals e greus cançaments e treballs be ho merexets que entres derres dies qui devian finir en be finats en mal e aquesta es la satisfaccio als que no coneixen lo be del mal poriau bonament usar vos de virtuts e bones docthes ben sots instruit Mas la copdicia no la acostumats oblidar que us portara al repos que vets cerquan.*³¹³

A finals de 1429, la situació econòmica de la reina Maria és tan precària que no pot pagar els seus servidors. En tenim testimoni en una carta, entre altres, que escriu al seu confessor, Antoni de Carmona:

*Confessor per les grans necessitats de nostra casa e per la indisposicio del temps que buy tenim segons sabets nos al present no podem pagar a nostres servidors lurs quitacions axi com volriem e som tinguda e obligada ans de necessitat nos conve disminuir al present aquelles E en aço vos e los altres servidors vehent tal cas devets e sots tinguts donar e haver hi paciència E perço com per les dites rahons havem ordonat e manat que al present vos siats quitat a raho de quatre sous per cascun jorn pregam vos ho prengats en paciència car per aviat deus volent lo temps se mudara en tot be e vos e los altres haurets bon compliment de vostres quitacions.*³¹⁴

És possible que l'excusa de Maria que feia mal temps fos certa. La neu i els mals camins dificultaven, a l'hivern, els cobraments que havia de fer. El confessor rebrà menys del que li pertany. La reina li diu que tingui paciència. Ella es troba a Tortosa i el capellà potser a València.

La reina no té més remei que demanar diners en préstec i vendre algunes joies o donar-les en penyora. Escriu a Jaume Soler, el seu brodador de València, que devia ser una persona de confiança perquè li fa freqüents encàrrecs:

Brodador vostra letra havem reebuda alaquial vos responem quens par no us prometen bon preu deles coses que devets vendre E per aquesta raho havem pensat de trametre us alguna penyora que fos liurada a na sobredona e que la tingats tro a tant haiam diners pero si de tot en tot volran haver diners comptants venets les dites coses al mes que porets e contentats les e axi mateix que lambre qui sobrera segons ja us havem scrit sia liurat a na sobredona per preu conporet la penyora dessus dita vos trametem per nostre argenter daniel molina laqual es un mirall dor ab perles e pedres segons es designat en una cedula que us trametem dins la present interclusa perque tenits manera que na sobredona prengua la dita penyora e sino venets les coses dessus dites al mes que porets e

³¹². Tortosa, 13 octubre, 1429. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX-A-1 , n. 261.

³¹³. Tortosa, 4 novembre 1429. ACA, reg. 2967, fol. 159.

³¹⁴. Tortosa, 12 desembre 1429. ACA, reg. 3170, fol. 184v.

*pagats tot ço quey sie degut segons dit es E ab les coses ja acabades venits vos ne ab lo dit molina E aço per res no mudets. Dada en tortosa sots nostre segell secret a XVII dies de gener del any Mil CCCCXXX E perço com dessus no ho havem scrit clarament es nostra intencio que la penyora e mirall sia liurat a na sobredona ab lambre qui sobrera e que venats les cosas que tenits per vendre e paguets a les altres ço quels sie degut pero que si les coses que vendrets va sien a pagar tot ço quey es mes degue menys del ambre volem en aquest cas e us manam que no venats lambre, dada ut supram la Reyna.*³¹⁵

La penyora és un mirall d'or amb perles i pedres incrustades que Maria envia pel seu argenter, Daniel Molina. La reina ha de pagar uns deutes a na *Sobredona*. Dóna instruccions a Jaume Soler perquè vengui les coses que li ha enviat, fins i tot ambre, un producte molt preuat en la joieria. En la postdata Maria recomana que si sobra ambre que no el vengui.

Les necessitats econòmiques del rei Alfons també eren urgents, en plena guerra amb Castella. El rei havia convocat corts catalanes a Tortosa, les quals es van iniciar el 19 de novembre de 1429. El 26 de gener la reina ja presideix les corts com a lloctinent general en absència d'Alfons, el qual per raons militars havia anat cap a l'Aragó. La confiança d'Alfons en Maria és absoluta. Deixa en les seves mans la complicada missió de presidir les corts. Sap que Maria no farà res que vagi contra els seus interessos i que li consultarà quan sigui necessari. Les corts de Catalunya, València i Aragó no posen cap impediment a que la reina presideixi les corts i sigui lloctinent general.

El rei havia demanat ajuda a les corts. La reina escriu *als nobles e amats nostres los deputats del General de Catalunya*. Els comunica la conformitat del rei amb el préstec que li faran però que necessita, urgentment, els 30.000 florins:

*Deputats lo senyor Rey ha dat compliment al contracte dels XXX M. florins que la Cort de Cathalunya li ha prestats segons per letres dela dita Cort porets veure clarament los quals ha a reebre per ell o per son tresorer en johan çafont per que us pregam affectuosament e us encarragam que en continent li donets recapte dela moneda Com attesa la necessitat e arduitat dels negocis tot molt es poch e tota cuyta es triga.*³¹⁶

De moment el préstec encara no arribarà perquè s'han de recaptar els diners. La reina segueix insistint en recollir el préstec el més aviat possible:

*Deputats regraciant vos la diligencia que tro aci havets dada per vostra poder en los XXX M. florins que la Cort daquest principat ha prestats al senyor Rey segons de vostra escrivia som informada per altres daquells quey entervenen per part del dit senyor tan affectuosament vos pregam e encarragam que per contemplacio del dit senyor Rey e nostra e considerada la gran necessitat que ha dela dita quantitat vullats dar tota obra e spatxament quel dit senyor sia prestament socorragut del dit prestech deles peccunies que [...] prestament haver se poden del dit general segons per letra de la dita Cort vos es scrit e en tota altra manera que al dit senyor sia fet compliment Certificant vos que aço es cosa en que granment lo dit senyor e a nos servirets.*³¹⁷

---

³¹⁵. Tortosa, 17 gener 1430. ACA, reg. 3221, fol. 2v.

³¹⁶. Tortosa, 27 gener 1430. ACA, reg. 3171, fol. 1.

³¹⁷. Tortosa, 14 febrer 1430. ACA, reg. 3171, fol. 4v.

A finals de gener de 1430 la ciutat de Lleida es va veure afectada per una epidèmia, potser un tipus de grip o la pesta. La reina es preocupa per saber què passa. Envia un secretari del rei Alfons, amb un memorial d'instruccions, i escriu dues cartes, una als pahers de Lleida i l'altra al cardenal de Foix que es trobava allí:

Reverent pare en crist e molt car cosi nostre sobre algunes coses ocurrents per causa dela infeccio del temps trametem en aquexa Ciutat lo feel secretari del senyor Rey en lorenç de casanova per fer certa inquisicio dela sanitat daquexa Ciutat perque us pregam affectuosament que en saber ne la pura veritat ab totes les circumstancies que us pertany e possibles son per contemplacio del dit senyor Rey e nostra li vullats donar aquella forma e consell que de vostra paternitat confiam.³¹⁸

Maria escriu a un tal Vicent Gramulles amb instruccions perquè faci uns pagaments a diverses persones:

En vicent gramulles manam que no obstant una letra per lo feel conseller e prothonotari nostre en Guillem bernat çaburgada de les peccunies de nostra cort general rebedor a vos tramesa donets e paguets dels diners que havets rebuts o devets rebre del loctinent del batle general e den Jacme bertran mercader de Valencia a nostre confessor frare Anthonio de carmona a maria sanxez e a Catherina rodriguez...³¹⁹

Segueixen les instruccions sobre cobraments i despeses:

Tobies de campo vostra letra havem rebuda ala qual vos responem queus regram molt la bona expedicio e dita fermança que per raho dela cera nos havets feta per la qual raho volem e ens plau que dels diners que davets rebre de mossen Luna de tudela segons per altra letra vos havem scrit vos aturets e retinguats vers vos tot ço que sots entrat tengut qui pagat havets per raho dela dita cera e per ço qui restara liurets de continent an vicent gramulles que es anat vos pregam que mostrets a nostre brodador en Jacme soler aquell libre de que havets scrit a mossen sagre e li digats lo preu que va a costar per ço quens puxa escriure sa intencio e vos que nol venats fins tant nos ne siam avisada e haïam escrit al dit brodador axi mateix vos pregam que si fer ho podets nos trametats los libres e breviaris de quens havets scrit certificant nos dels preus daquells perço queus na puxa escrivir nostra intencio. E sera cosa que molt vos agrahirem.³²⁰

A la reina li agrada llegir, sobretot llibres piadosos, i no perd l'ocasió per aconseguir-ne alguns. Com que sempre, ha d'estalviar i els llibres manuscrits són molt costosos, Maria demana els preus que tenen per decidir si els pot comprar. Al seu brodador, Jaume Soler, li segueix encomanant vendes i compres, fins i tot, la venda d'or: *Brodador Nos scrivim a Tobies de campo queus amostre aquell or de que ell havia scrit a mossen sagre per que us manam siats ab ell e venats lo dit or e sapiats lo preu e de continent escrivets a nos de vostra intencio ne si fara per*

³¹⁸. Tortosa, 30 gener 1430. ACA, reg. 2171, fols. 1v, 2.

³¹⁹. Tortosa, 7 febrer 1430. ACA, reg. 3221, fol. 6.

³²⁰. Tortosa, 7 febrer 1430. ACA, reg. 3221, fol. 6.

*nos axi mateix lla hon vos no puxats venir tantost trametets nos totes les coses que sien acabades segons per altre letra vos havem scrit. E aço per res no mudets.*³²¹

Troblem més correspondència que tracta sobre les dificultats que té la reina per pagar les coses que va necessitant, imprescindibles, encara que semblin un luxe. Maria ha de mantenir una cort abillada adequadament d'acord amb el seu alt rang social. I, per altra banda, no pot desmerèixer del seu marit, que no escatima en robes i objectes sumptuosos.

Veiem els problemes per pagar els deutes i fer noves compres: *Valera vostra letra havem rebuda ala qual vos responem que som ben certa que us es degut e que havem voler de satisfer e pagar vos pero al present noy podem suplir axi com volriem Mas deu volent no tardera quen haurets bon recapte Nos scrivim an soler brodador nostre que faça donar a violant drap per a vestir e altres coses que haia necessaries per que siats ne ab ell e ferli ha dar bon recapte.*³²²

Malgrat tot, Maria va encarregant coses, segura que li donaran crèdit i les podrà pagar:

*Brodador Manam vos que vista la present siats ab na Johana apres nostra valera e sapiats ab ella quin drap per a vestir e quines altres coses seran necessaries a violant qui sia ab ella e de continent comprats li aquell drap e altres coses que rahonablement veuerets haia necessaries car Tobies de campo alqual na scrivim per nostra letra la qual vos trametam ab la present vos bastrauara al drap e altres coses que sian necessaries ala dita violant.*³²³

Les compres van destinades a una Violant que la reina devia tenir en la seva cort.

Altres assumptes de tipus polític ocupen la reina ja que exerceix de lloctinent general, mentre Alfons està ocupat amb els preparatius militars a l'Aragó. Al rei li escriu la següent carta:

*A vostra gran senyoria significh com lo noble mossen Guillem ramon de muncada es stat huy davant mi e present vostre consell ha proposat que com ell haia certes questions e debats ab la comtessa deguirra (Gurrea) e per raho de aquelles haia mester algunes letres e provisions scrites e continuades en los registres de mossen ffrancisco darinyo secretari vostre en altre temps losquals en johan olzina vostre secretari ha lexats aci tots segellats E sie stat manat per vostre vicecanceller que li sien liurades copies de totes aquelles letres e provisions faents per ell qui sien en los dits registres e per tant e com son segellats no haia pogut haver aquelles ha supplicat a mi que sobre aço li manas proveyr de remey de justicia Sobre la qual cosa senyor es stat per mi en vostre consell deliberat que sens consultar vostra senyoria no fos proveyt en desegellar los dits cofrens e menys donar copia de letres ni provisions algunes per ço molt alt senyor notificant les dites coses a vostra gran senyoria suppliquem aquella li placia proveyr en e sobre aquelles segons ben vist li sera E mani ami ara e tots temps tot ço que plasent li sia E sia molt alt e molt excellent senyor la santa trinitat vostra continua proteccio e guarda.*³²⁴

---

³²¹. Tortosa, 7 febrer 1430. ACA, reg. 3221, fol. 6v.

³²². Tortosa, 8 febrer 1430. ACA, reg. 3221, fol. 8.

³²³. Tortosa, 8 febrer 1430. ACA, reg. 3221, fol. 8.

³²⁴. Tortosa, 10 febrer 1430. ACA, reg. 3221, fol. 8v.

La consulta que li fa Maria demostra el seu bon seny. Podia haver autoritzat consultar els documents sol·licitats per Ramon de Montcada, malgrat que estaven segellats. La reina, prudentment, prefereix consultar abans el rei. Com que es tractava d'un conflicte entre persones nobles, calia evitar posteriors protestes davant el propi sobirà.

Hi ha altres cartes al rei d'interès per veure la complexitat dels assumptes que arribaven a mans de Maria. Destaco la següent:

Jassia crega vostra altesa esser informada deles novitats quis son seguides en aquest principat e de aquelles qui prechien vos e hagues scrit pero pertal com creyem e manam a massa ne a vist vostra altesa Ço es de Rossello en que los missatgers de pperpinya e encara tot lo braç deles universitats fan gran clamor e instancia es mostren mal contents que en virtut dela inibicio feta a XI als jutges dela ma armada de pperpinya com a la part de mossen Ramon de perellos que no inovassen [...] que la part dela vila demana al dit Governador de que vostre consell qui es aci vos ha escrita sa intencio Item molt alt senyor sobre la injuria feta en p. sestala jurat lany passat e ara sobrepassat dela Ciutat de Gerona amb delliberacio del dit consell e manat fer venir la informacio e que entre tant guiatge ne revissio no si fassa ans entenen los de vostre consell que atesa la gravitat del delicte e que axi son injuriats vostre officials que si a vostra senyoria es plasent sian exceptats de guiatge [...] Item ales novitats seguides en pallars ha scrit al governador qui vage de continent per delliurar Naldonça de bellera la qual lo comte de pallars ha presa segons les clamors e que faça restituir tot ço quel ha pres e que en aço proceesquen ab ma forta e poderosa e encara si necessari sera ab convocacio de hosts e que en aço e en tot laltre procesquen en aquella millor manera que pora [...] e entretant he provehit ques reebre informacio per procehir en aquella manera e per aquell usatge que trobarem del consell Aximateix he provehit per causa deles nafres fetes en persona den Coloma en valles en lo cap que es seguit en lo castell on eren mossen lorach e son fill stant a la mort del qual mossen barutell sen avia duyta sa muller e la mare dela muller per la qual raho lo dit mossen lorach apres mort de son fill emprà sos amichs per dar desenfa [...] encara noy he poguda fer altra provisio apresent Car nil dit Governador per la dita raho noy pot anar ne yo enviar hi comissari daqui avant vostra altesa proveisque e mani a mi sobre aço e sobre tot laltre que sia vostre servey ço que sera plasent a vostra excellencia la qual nostre senyor deu exalce e mantinga longament.³²⁵

El què podem deduir del que explica Maria és que la situació política al Principat de Catalunya, al febrer de 1430, es presentava força complicada. Alguns nobles s'enfrontaven creant inseguretat. Ciutats com Perpinyà també protestaven per diverses causes. Els oficials reials no poden arribar a tot arreu per posar pau i ser respectats. El comte de Pallars havia fet presonera una dama, Aldonça de Bellera, i li havia robat alguns béns. S'ha d'enviar el governador amb gent armada per posar ordre. Un altre home, potser noble, Coloma, havia resultat ferit i al seu fill l'havien mort, mentre les dones de la seva família havien pogut ser salvades. Maria demana a Alfons que faci les provisions necessàries per acabar amb els conflictes. El comte de Pallars era un dels nobles més poderosos del Principat i actuava al seu lliure arbitri, pel que es veu. Alfons estava en guerra amb Castella i

---

³²⁵. Tortosa, 28 febrer 1430. ACA, reg. 3171, fols. 14, 14v.

només li faltaven conflictes al Principat. Mentre, en la Cort General, s'havien de resoldre els greuges comesos pels oficials reials. Les aigües estaven agitadaes.

Al maig trobem una carta de Maria al rei Alfons per un assumpte diferent, relatiu als problemes del comerç i de la navegació pel Mediterrani:

De vostra senyoria he rebuda una letra ensemps ab lo proces mencionat en aquella per la qual me manavets que fes provehir les letres e provisions necessaries sobre la Nau que era den bernat potigem e carrech daquella e aquelles signades de ma de vostre vicecanceller remetes als visalmiralls dels vostres mars e lochtinent de vostre batle general de Cathalunya e als consols dela mar e altres officials ques pertangues en manera que sien executades e per virtut de aquelles la dita Nau sia descarragada e vaia promptament vers les parts de valencia on haviets feta comissio bastant sobre la destinacio de aquella a persona que faria e impartiria promptament justicia ales parts pretenent haver dret en aquella [...] he fet regonexer a micer Ramon dez papiol que havia ja noticia de aquest negoci e lo qual de tot ha feta relacio en vostre consell E jassia Senyor molt excellent en virtut del dit proces e testimonis produhits contra lo dit patro e mercades dela dita Nau intitulats que haurien portades ab aquella armes e coses vedades en barbaria e nolaiada (llogada) la dita Nau al Rey de Tuniz per portar homens darmes ab lestol que trames contra lo vostre Regne de Sicilia per lo comissari dels visreys de Sicilia fos declarat la dita nau e mercaderies e bens dels dits mercaders enla dita Nau existents esser e deure esser applicats e confiscats al vostre fisch [...] vista una letra de vostra excellencia emanada dada en Tortosa a X. dies de gener proper passat per la qual vostra senyoria manave a mossen francesch de belvis capita e alguns patrons deles vostres galeres e altres officials vostres ab grans penes que en continent liurassen e restituissen la dita nau robes e mercaderies e altres coses en aquella a trobades [...] permetent aquella anar e complir son viatge e tornar enles parts deça [...] sabuda empero la veritat de bens dels dits patro e mercaders e altres axi com a bens confiscats lus fariets fer plena e deguda reintegracio E haia entes que per virtut dela dita letra lo dit patro hauria cobrada la dita Nau la qual ab certs cavals vostres e forment seria arribada de part deça e descarregat lo dit forment en la Ciutat de Barchinona on se allega que la dita Nau e patro mercaders e marines e altres tenguts de aquella serien guiats per raho deles vituales quey ha aportades E on per raho del dit temps haien esser impetits lo qual es revocat en dupte axi per vos senyor en la dita vostra letra com per ço ques allega quels testimonis del dit proces haurien depositat per força sobre la qual havien ja a XIII de Març proper passat impetrada demi certa comissio com en altra manera no porien esser trets de la Ciutat o vegaria de barchinona obstant los privilegis de aquella e les constitucions de Cathalunya a observacio dels quals e deles quals vostra senyoria e yo som strets ab jurament e encara lo dit vicecanceller perque senyor molt excellent lo vostre consell ha deliberat que obstant les dites coses les letres o provisions per vostra Altesa manades fer no podien procehir ne vostres Canceller ne vicecanceller les deurien ne porien signar E aço notiffich a vostra excellencia per excusacio mia qui provehesca sobre les dites coses lo que yo deia fer car totes provecions e manaments vostres seran exequitats e complits pus per justicia se puxen sostenir supplicant a nostre senyor que exsalsa e mentingua vostra persona longament.³²⁶

---

³²⁶. Ulldecona, 26 de maig 1430. ACA, reg. 3171, fols. 41v, 42, 42v.

Segons les ordres del rei, una nau de mercaderies, detinguda a Barcelona, ha d'anar a València. El patró i els mercaders de la nau estan processats per fer comerç il·legal. Havien portat armes i altres coses al rei de Tunis però després li havien llogat la nau a aquest rei per portar gent d'armes contra Sicília. Els béns de la nau havien estat confiscats pels oficials del rei Alfons a Sicília, però per ordre expressa d'Alfons tot els havia estat restituït i havien anat cap a Barcelona amb les mercaderies, cavalls i blat. A Barcelona estaven detinguts per diversos tràmits i inculpacions. La reina li diu a Alfons que no es poden ignorar els privilegis i constitucions de Barcelona i Catalunya que ells han jurat guardar i, per aquest motiu, no havia pogut ordenar que la nau sortís del port i es fes a la mar. Malgrat tot, el que mani el rei, ella ho farà executar. Evidentment, els mercaders feien negoci amb qui fos i al rei Alfons no l'importava com actuaven, perquè els necessitava. L'autoritat d'Alfons tampoc era absoluta, havia de respectar les lleis del Principat per damunt dels seus interessos.

A primers de juliol la reina escriu a Alfons sobre l'Audiència, el tribunal suprem del Principat de Catalunya:

A vostra gran senyoria notifich com partint yo de ulldecona mani que la audiencia que aquis celebraria fos continuada a on yo serie per al XI dia del present mes e axi es stat fet e per ço com yo so fora lo principat e en la provincia on vostra senyoria es present jatsia la lochtinencia per vos senyor ami acomanada no sie [...] al territori del principat e nos a les causes e persones de aquell dubte usar dela dita lochtinencia per que senyor vos suplich me manets ço que sera vostra merce fer dega car molts negocis hi ha que forçadament se han a tractar en la audiencia com son processos de Regalies e [...] e causas de supplicacions interposades de [...] vostres e mies de que no poden esser fetes comissions hoc e provisions moltes que necessariament han esser fetes en diverses negocis occorrents en lo dit principat e comissions de appellacions les quals han esser fetes per vostra cort o per mi com lochtinent E crehem que les gents no poran recorre a vostra cort per raho dels perills iminents per la guerra e seran convenients proseguir ses causes deque ni ha moltes que nos son puscudes desenpatxar encara jatsie algunes molt antiquades e de assats gran pes se sien desenpatxades Com son la causa de la Comtessa dequirra ab mossen G. Ramon de moncada e del dit mossen Guillem. Ramon ab mossen sperens e la causa dels moltons de perpenya e de uns mercaders de aqui mateix e la questio dela granadella en que es stat pronunciat entre el senyor del loch e los homens reservat apart lo interes esser que per lo fisch si preten e en la causa dels emphiteutes de leyda ab lo prior de Cathalunya e moltes altres qui occuparien molt la audiencia mes ni resten encara moltes en que les parts fan instancia e son assats ardues perque senyor vos suplich me escrive vostra senyoria que li plaura sobre aço yo fer dega E mani ami ara e tots temps tot ço que plasent li sia vostra gran senyoria laqual nostre senyor deus haia tots temps ensa continua proteccio e guarda.³²⁷

Maria demana al rei que nomeni o li doni permís per nomenar un degà per a l'Audiència ja que ella es troba fora del Principat, a Alcorisa, província de Terol. Hi ha moltes causes pendents i la gent, per motiu de la guerra, no podia viatjar per anar a veure al rei. La reina explica quines causes ja han estat despatxades: la de la

---

³²⁷. Alcorisa, 7 juliol 1430. ACA, reg. 3221, fol. 41v.

comtessa de Gurrea amb Guillem Ramon de Montcada i la d'aquest amb un altre noble; la del senyor de la Granadella i els seus habitants; i la dels emfiteutes de Lleida amb el prior de Catalunya, entre altres.

Sobre els assumptes quotidians de la cort de Maria, trobem un memorial amb les coses que encarrega comprar o fer obrar a València, des de Molinos (Terol) al 25 de juliol de 1430. L'envia a Tobies del Campo amb instruccions per tal que es posi d'acord amb Jaume Soler per fer les compres i manar fer els treballs necessaris. La reina li diu que li envia una carta encarregant a Bernat Bret, receptor general de la Cambra de Sicília, perquè li pagui 1.002 florins.³²⁸ Maria també escriu a *Madona marquesa* encarregant-li el següent: *vullats treballar e entendre axi en comprar com en fer obrar aquelles ab aquella diligencia que us pertany e de vos confiam per tal manera que sien ben obrades e ben acabades.*³²⁹ És a dir, posa en mans d'una dona la supervisió de les compres i les feines que s'han de fer de brodar i cosir. A continuació veiem la llista:

Memorial deles cosas que de manament e ordinacio dela senyora Reyna en Jacme Soler ha servir e portar de valencia per los preus devall scrits poch mes o menys.

Primerament .III. peses de drap de flandes blau un poch pus clar que la mostra quens ne portats e sia tot baxat e aparellat..... LXXXXVI fl.

Item .II. peces de drap blau dela terça ..... XXXXIII fl.

Item una peça de florenti que sia molt fi dela dita color baxa e aparellat..... LXXXVIII fl.

Item una ligadura de vels de seda en que haia .II. alfardes (toques d'adorn) IIII° doblechs les dites alfardes e dos doblechs ab franga dor trepada semblant daquella franga que la muller de mossen bernat johan trames a la senyora Reyna e dos savanetas semblants als dits doblechs e alfardes cascuna de ampla de dos palms e mig e los dos doblechs tots blanchs sens tremps e franga la trama dela dita franga sia blava scura..... XII fl.

Item un altre ligar de seda de tantes peces com lo dit ligar e trepat ab franga blancha dor semblant dela dita franga lordim sia blanch..... VII fl.

Item IIII. alfardes de seda trepades les dos ab franga blava de or semblant deles dites les II. altres semblants ab ordim de la franga vert no maça scur.. V fl.

Item crispina dor per violiquina que sie de bella obra ..... X fl.

Item II. peses de tela de frança fines ..... X fl.

Item diga en belluga que do los III. parxes .I. de vert scur ab caps .I. negre ab caps altre negre sens caps e .I. grog prim per forrar lo parge que fa madona Maria duries ab .I. altre quen ha duyt largenter..... XVIII. fl.

Item XV. altres listes de seda brocades de seda verda e groga e amples de .III. dits ..... III fl.

Item dos parells de sabata brocades per violiquina..... fl. mig

Item citial de carmesi brocat ab les orles de vellut de carmesi que sa senyora mana broda ha manester entre or seda e mans..... C fl.

Item unes cortines de tarçanells vermells e grog ab les armes de Arago e Castella ha hi manester segons scriu mossen johan fuster..... LXXX fl.

Item al confessor.II. terces que muntan arao de IIII. ss. lo dia DCCXX ss.LXV fl.

Item a maria sanxez altres II. terces arao de III. ss. lo dia que son DXLss. .... XXXXVIII fl. I s.

Item a Caterina rodriguez II. terces arao de II ss. e CCCLX s ..... XXXII fl. VIII s.

³²⁸. Molinos, 25 juliol 1430. ACA, reg. 3221, fol. 49.

³²⁹. Molinos, 25 juliol 1430. ACA, reg. 3221, fol. 50v.

Item an Jacme soler per .I. terça arao de III.ss. lo dia que son CCLXX valen vint quatre florins sis s. .... XXVIII fl. V s.
Item mig altre de seda torta blanca luquesa e altra mige blanca de la terça..... VI fl.
Item III onzes de seda negra VIII. altres de vera o lista blanca e vermella de que sen porta la mostra E una peça torta defil ample altra de streta blanca tota..... III fl. mig
Item dos parells de tapins (sabates) per adona johana durgell ..... II fl.
Suma maior del present memorial de moneda de
Reyals de valencia arao de XI s..... DCLV fl. III ss VI

Memoria sie en jacme soler deles coses que demanament e ordinacio dela senyora Reyna ha fer aportar de valencia per les sues donzelles segons que apres segueix per los preus devall scrits poch mes o menys

Primerament per dona M^a. de luna II. alfardes de seda ab flocadura de cordonet sino que lordim sie de seda blava e .II. alfardes ab flocadura seda e or semblant dela dita ab los trenchs grans a manera de trepes..... III fl.
Item III° doblechs de seda tots blancs ab orills de seda ben complits per ligar cascun per si..... I fl.
Item randa dor ab argenteria per a IIII. draps de cap XXXII. altres XIII fl.
Item per dona M^a de padilla altres VIII. peses semblants deles dites IIII fl.
Item II. trena feta de brocat de ample de .I. dit ab molta argenteria per .I. crespina (parament de cap) dor..... fl. mig
Item .I. volant de seda de lonch de VI. palms..... fl. mig
Item .I. capça de collar per dona M^a..... fl. II ss.
Item per vilaraguda altres VIII. peces semblants deles dites..... IIII fl.
Item .I. crespina de or de preu de .V. florins de bella obra..... V fl.
Item per ysabel calva I. alfarda blava e or altra grisa e or e dos doblechs semblants dels dits ..... I fl. II ss.
Item .I. crespina de or per preu de IIII. fl..... IIII fl.
Item .I. caixa de collar ..... fl. II ss.
Item II. altres de almeria de fil..... I fl.
Item altres IIII°. peces semblants dels dits per constança de mongas.. II fl.
Item .I. crespina de seda grisa verda ... de peryes..... I fl.
Item .I. crespina dor per scrivana de preu de .V. florins..... V fl.
Item .I. correia de cuyro ab III. caps de loch de II. palms e una onza.. fl. IIII s.
Item per suana una crespina dor de preu IIII. florins..... IIII fl.
Item per a fontcuberta una crespina dor de preu de ..... IIII fl.
Item per speys una crespina dor de preu de ..... IIII fl.
Item per ana Elionor Duliya .I. alfalda e .II. doblechs semblants dels de na ysabel calva damunt dita..... I fl.

Suma major de aquest full de moneda de Reyals de Valencia arao de XI.s fl.
..... LVIII fl. I s.³³⁰

El document té interès per diversos aspectes. En primer lloc, trobem informació sobre els teixits (llana i seda), vestits, adorns i calçats (tapins) de l'època, a més d'altres objectes, com unes cortines decorades amb les armes

³³⁰. ACA, reg. 3221, fols. 49v, 50.

d'Aragó i de Castella. La reina no oblidava la seva ascendència. Es poden destacar les nombroses toques (crespines, alfardes, trenes, doblescs...) per a les donzelles i dames de la cort, brodades amb fils de seda de colors, d'or i de plata. Els colors de les sedes eren variats, blanc, blau, groc, vermell, verd; donarien un contrast exuberant al vestuari de les noies.

Un segon aspecte a destacar: malgrat les dificultats econòmiques de la reina, la seva cort es vesteix amb tot el luxe possible, ja que l'estatus de la reina és el més alt en la rang social i per tant, han de vestir ella i les seves dames, d'acord amb aquesta posició. Això no vol dir que la reina, en algunes ocasions empenyori joies i objectes valuosos per obtenir crèdits i poder pagar les seves despeses, com ja hem vist en aquesta investigació. L'import d'aquesta comanda puja a més de 700 florins d'or, una quantitat molt elevada. Maria cobra una pensió de la Cambra de Sicília. Els diners d'Itàlia li van molt bé a la reina. De Castella, malgrat els problemes per cobrar, també va rebent els diners del manteniment que li paga el seu germà.

En la llista apareixen els noms de les donzelles: Maria de Luna, Maria de Padilla, Maria Sanchez, *Vilaraguda* (de la família valenciana dels Vilaragut), Elionor *Duliya*, Caterina Rodriguez, Joana d'Urgell, Isabel *Calva*, *Fontcuberta*, *Scrivana*, *Violiquina* ... La cort de la reina era, per a les noies nobles, una escola de costums refinades i un medi per trobar un bon partit.

Les noies que no es volien casar podien dedicar-se a la vida religiosa. No era sempre fàcil la vida als convents. Algunes monges podien canviar de comunitat si no s'hi trobaven bé, o per altres motius, sempre que aconseguissin una bona recomanació. És el cas d'una noia, Aldonça Vives, recomanada per la reina al *venerable religios e amat nostre ffrare pere costa mestre en sacra theologia prior provincial del orde dels preycadors en la provincia darago*:

*Venerable religios e amat nostre per certas causes meritories preceyns de honestat e conservacio de aquella, la religiosa e amada nostra sor aldonça vives del monastir deles preycadoresses daquesta ciutat volria e desija que pogues star e habitar en lo monastir dela çayda un any ab la abadessa qui es germana sua E per ço com nos som informada deles dites coses e havem plaer de totes obres meritories e virtuoses [...] vullats permetre e donar licencia ala dita sor aldonça vives que puxa star e habitar per un any en lo dit monastir...*³³¹

La monja demana permís per canviar per un any per tal d'estar amb la seva germana, l'abadessa del monestir demanat. No és dóna altra justificació.

Els religiosos demanaven, sovint, favors diversos a la reina i viceversa. A continuació podem llegir el favor que Maria demana al seu canceller i conseller, el bisbe de Tarassona:

Venerable pare en crist Entes havem que vos havets prestats al Religios e amat nostre frare berna storiola dos libres ço es vicis e virtuts e que ara li hauriets scrit quelos vos restituis E per tant com per raho dela guerra ell ni los altres no han pogut entendre en lo que devien e havien voluntat e per conseguint lo dit frare berna no haia pogut estudiar veure ni regonexer los dits libres. E aximateix quen ha fets cerquar e creu que dins breu temps ne haura trobats per comprar, pregam vos affectuosament que los dits dos vostres libres li vullats dexar tro a

---

³³¹. València, 14 novembre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 69.

*tant ell ne haia hauts e comprats altres Car nos vos fem cert que dins breu temps ell ne haura bon recapte.*³³²

Li demana una pròrroga per a un préstec de dos llibres, un sobre els vicis i un altre sobre les virtuts. A causa de la guerra, el frare que els té no els ha pogut llegir ni comprar. Necessita més temps per trobar-ne uns altres.

Tres cartes escriu la reina, el mateix dia, relacionades amb les filles del comte d'Urgell. La primera l'envia al seu marit:

*A vostra gran senyoria tramet per lo presentador dela present la carta ordenada per raho dela gracia per vos senyor atorgada a dona Johana durgell e a ses germanes supplicant vos humilment aquella vos placia signar e manar spatxar car senyor volent lo merit que reportarets de nostre senyor deus yo per sguard dela sustentacio deles dites germanes ho tindre a gracia e merce a vostra gran senyoria la qual la santa trinitat haia tots temps en sa continua proteccio e guarda e mani ami ara e tots temps tot ço que plaient li sia.*³³³

Alfons ha de signar un document en el que devia concedir unes ajudes econòmiques a les filles del comte d'Urgell. Recordem que la filla gran, Isabel, Alfons l'havia casada amb l'infant Pere de Portugal, al 1428 quan tenia 19 anys. Les altres filles, Elionor i Joana, estaven per casar. Joana estava en la cort de Maria, però Elionor devia estar amb alguna tia seva. Alfons pensa en casar-la aviat. La segona carta de la reina va dirigida a Elionor:

*Egregia e cara cosina per algunes coses quens son stades reportades vos havem volguda fer e scriure la present per la qual vos certificam que deles coses rahonades sobre lo matrimoni del Rey de xipre no us havem en culpa alguna car vos demanats coses justes e rahonables pero devets creure que lo senyor Rey e nos guardarem vostre honor e profit e daço podets en nos confiar porque stats honestament e fets be vostres affers axi com fins aci per gracia de deu havets fet car no us fallira vostra bona ventura ab lo bon voler que lo dit senyor e nos hi havem.*³³⁴

No li devia fer gaire gràcia a Elionor el matrimoni amb el rei de Xipre que se li proposava. Maria intenta tranquil·litzar-la.³³⁵ La tercera carta va dirigida al secretari del rei, Joan Olzina, en la qual Maria li recomana que faci signar al rei les gràcies concedides a les filles del comte:

Secretari lo senyor Rey a supplicacio nostra ha feta e atorgada certa gracia a dona Johana durgell e a ses germanes per raho dela qual havem feta ordonar una carta ab sa exequatoria la qual trametem al dit senyor per signar aquelles E com lo dit senyor en sa partida nos haia promes que de continent la signaria pregam vos affectuosament que per nostra contemplacio qui aço havem molt a cor vullats

³³². València, 16 novembre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 69.

³³³. València, 20 octubre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 70.

³³⁴. València, 20 octubre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 70.

³³⁵. El regne de Xipre s'havia creat pels croats cristians a finals del segle XII. El reis eren de la casa francesa de Poitiers-Lusignan. L'illa de Xipre era un centre d'activitats comercials entre Orient, Àfrica i Occident, destacant els mercaders genovesos. El rei Jan de Xipre (1375-1432) havia quedat viudo i es volia casar. Tenia un fill, Joan (1418-1458). Al 1430, el rei tenia 55 anys i el seu fill 12. Al final, el matrimoni de Joana d'Urgell amb Jan no es va dur a terme.

*fer signar aquella e posar hi manament havent vos segons de vos fermament confiam per tal forma e manera que lo dit presentador sen torn prestament ab la dita carta signada e ab manament e per consegüent se puxa spatxar segons se pertany e es neessari.*³³⁶

La reina s'havia preocupat per ajudar les filles del comte d'Urgell i esperava que el secretari faria signar al rei el document corresponent.

Maria també es mou per ajudar a altres noies. En el cas d'un testament en que es deixen uns diners per als pobres, la reina escriu als que han de fer-lo complir, els marmessors Pere Torrent i en Joan Texera

*Marmessors entes havem que micer pere beçet en altre temps batle general de Cathalunya en son derrer testament hauria lexat e ordonat que certa part de sos bens sia donada a pobres e en satisfaccio dels carrechs que fos obligat en via de questia E com haiam entes quelo feel porter del senyor Rey en francesch palol hauria servit per algun temps al dit batle mentre vivia per raho del qual servey ha sostengut assats dans ensos bens deque es stat mal satisffet segons vosaltres mateix sots informats per lo qual servey los dits bens li serien obligats pregam vos per ço tant affectuosament com podets que axi en satisfaccio del dit servey com encara per sguard de caritat del dit palol qui es vengut a pobresa e ha a collocar dues ffilles sues en la distribucio faedora dels dits bens lo vullats haver en recomendacio special.*³³⁷

Li preocupa la mala situació econòmica en que és troba un porter del rei i les seves filles. Si el porter vivia en la pobresa devia ser a causa de que estava vell o malalt. Resulta estrany que un porter del rei passés necessitat, malgrat que els reis estaven plens de deutes i sovint no pagaven als servidors. La reina Maria es troba en aquesta situació de tant en tant, quan es tallen els seus ingressos a causa de la guerra o de la minsa recaptació. La següent carta dirigida al seu recaptador de Castella, Pere Ferrández d'Alcarazen, deixa constància de les seves dificultats:

*Recaudador por otras letras vos hemos scripto las grandes necesidades de nuestra casa las quales crecen de dia en dia assi por razon de nuestro accident que aun nos continua como en otra manera por la qual razon stamos con desplacer e congoxas no pudiendo soplir alas ditas necesidades porque vos rogamos affectuosament si jamas nos entendedes servir ni complazer que por vuestro sobrino nos enbiedes las mas moneda que podreys e prestament car no podemos por via otra alguna soplir alas ditas nuestras necesidades, Assi mesmo vos rogamos que nos respondedes a todas las cosas de que vos hemos scripto, e esto por res no mudedes car al presente no nos podreys fazer mayor servicio ni plazer.*³³⁸

La reina ha estat malalta i, segons explica, han augmentat les seves despeses en metges i medicines. La guerra amb Castella també havia dificultat el pagament de la seva pensió. El seu marit tampoc no li passava el que necessitava. No era una situació nova. Ja l'havia patit altres vegades. Alfons, per raons militars, havia deixat Maria presidint les cortes catalanes al gener de 1430. A

---

³³⁶. València, 20 octubre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 70.

³³⁷. València, 29 novembre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 70.

³³⁸. València 25 novembre 1430. ACA, reg. 3221, fol. 74

l'abril, la reina es va posar malalta. A Tortosa hi havia una epidèmia i va decidir traslladar les corts a Cervera. Tal com diu ella, encara no estava refeta, al novembre, de son *accident*. Potser va agafar aquell mal que va afectar als tortosins.

Les corts catalanes de 1429-1430 (Tortosa-Cervera).

Alfons necessitava diners per a la guerra amb Castella, com ja s'ha explicat abans. Per aquest motiu, va convocar corts a l'Aragó, a València i a Catalunya. Dels aragonesos havia aconseguit, ràpidament, ajuda militar. Li finançaren 2.000 combatents (1.000 homes d'armes i 1.000 infants). Els valencians li van donar un crèdit de 50.000 florins i li van afegir 1.500 florins més endavant. Els catalans només van votar un crèdit de 30.000 florins.³³⁹ Les corts no van donar suport a la guerra i van fer tot el possible per aturar-la.

El 19 de setembre de 1429, des de Saragossa, el rei va convocar les corts catalanes a Tortosa, per al 17 d'octubre. Després de tres pròrrogues fetes pel rei, les corts es van iniciar el 19 de novembre. La proposició del rei va ser breu:

*Que com lo Rey de Castella voluntariament e sens causa hage començat guerra contra Nos e nostres regnes e terres, e ara per la primavera vinent, faça gran preparatori per guerrejar e damnificar nostres terres e vassalls e entenam migençant la ajuda de nostre Senyor Deus ab totes nostres forces, no solament refrenar la sua audacia e damnat proposit e defendre nostres vassalls, mas encara offrendre a ell e als seus, segons ell ha atemptat: Per ço, confiants de la vostra innada lealtat, per la qual havets acostumat en tals casos e semblants servir e no fallir a vostre Rey e Senyor, havem acordat congregar a vosaltres açi en la present Cort, pregantvos que en tal cas e tan necessari e urgent com es lo present, Nos vullats ajudar e socorrer en tal forma que nos puxan conservar e guardar e satisfer a nostra honor e a la conservacio e proteccio del Principat de Cathalunya e de tots nostres regnes e terres.*³⁴⁰

Una de les primeres coses que les corts sol·liciten al rei és que pugui funcionar la Reial Audiència mentre ell sigui fora del Principat. Domènec, bisbe de Lleida en nom dels tres braços li fa la petició: *Supplica humilment a la vostra Reyal Maiestat que durant vostra absencia aquesta vegada tant solament la dita vostra Audiencia e los ministres de aquella pusquen exerçer la jurediccio e retre justicia axi e en la manera que han acostumat e fer poden Vostra Maiestat...*³⁴¹ El rei hi accedeix.

Els assistents a les corts, en les primeres sessions, no eren massa nombrosos, però se n'esperaven més. En la sessió del dia 21 de novembre hi eren presents, pel braç eclesiàstic, 5 bisbes (els de Lleida, Girona, Tortosa, Vic i Elna), faltaven el bisbe de la Seu d'Urgell i el de Barcelona, el Patriarca de Jerusalem. Hi havia 16 religiosos, procuradors de diversos monestirs i capítols de les catedrals. Pel braç militar només hi van assistir 8 nobles dels 50 que havien estat convocats.

---

³³⁹. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 208-210.

³⁴⁰. *Cortes de Catalunya, op. cit.* vol. XIV, pp. 29-30.

³⁴¹. *Ibid.* p. 33.

Per cert, es va convocar, novament, com en l'anterior Cort general, a la reina Violant de Bar, que el rei tracta de *amica nostra carissima*. També es va convocar al comte Joan de Foix, *consanguineo nostro precaro*. (potser com aliat del rei). Els síndics de les ciutats eren 11. Les *universitats* convocades eren 16.

Al cap de pocs dies el braç militar va comptar amb 33 representants. La llista està encapçalada, en primer lloc, per Ramon Folc comte de Cardona i, en segon lloc, per Joan, comte de les muntanyes de Prades.

Els síndics de les ciutats van arribar a ser 14: per Barcelona eren 4, Joan Fiveller, Joan Ros, Joan Buçot i Vicent Pedriça; per Lleida 2, Nicolau Gralla i Simó Sunyer; 2 per Perpinyà, Llorenç Redó i Joan Fabra; 2 per Tortosa, Joan Segur i Ramon Jordà; Romeu de Casanova per Manresa, Manel Prats per Vilafranca del Penedès, Antoni Gallard per Puigcerdà i Bartomeu Ripoll per Berga.³⁴²

A la proposició del rei, el bisbe de Lleida, en nom de la Cort li va respondre amb bones paraules però que no devien agradar al rei:

*Diu la dita Cort: que lo Principat de Cathalunya per sa innada fidelitat e natural amor que ha a son Princep e Senyor no poria sostenir res que fos detraccio de la honor de aquell, ans axi com tostemps per sa mera liberalitat ha subvengut e ajudat a son Princep e Senyor en semblants casos en lo cas imminent liberalment se despendra a subvenir e ajudar a vos [...] suplica la dita Cort a vostra alta Senyoria que com guerra paresca inexcogitables dampnatges, per tal que davant Deu en la ma del qual es la victoria de les batalles, vos, Senyor, e vostres subdits per vos guerreiants, siats descarregats, vos placia ben justificar vostra causa e proces de guerra, entrevinent lo dit Principat, posar en tal e tan manifeste fadiga la justicia lo dit Rey de Castella [...] la dita Cort offer se per la dita raho, pendre carrech de fer ambaxada al dit Rey de Castella...*³⁴³

La Cort vol enviar ambaixadors al rei de Castella per evitar el conflicte bèl·lic, com si el rei hagués estat incapaç de fer-ho. Alfons va aguantar el cop a la seva autoritat perquè necessitava la subvenció. Amb molta diplomàcia els va respondre que li semblava molt bé:

*Nos havem hoyda la scedula qe donada havets e grahim vos molt vostra oferta. Tots temps havem conegut la gran amor e lo gran voler que a nostres honor e servey havets portat [...] Nos plau que vosaltres siats intercessors entre Nos e lo Rey de Castella axi com en la scedula se conte, car atesa la gran colligança e deute de consanguinitat que es entre Nos e ell, e atesa la naxença que hauda havem en Castella, mes Nos desplaui haver guerra ab ell que ab negun altre Rey de Christians.*³⁴⁴

Alfons té presa per aconseguir els diners per a les despeses de la guerra però les corts van a un ritme lent. El rei es desplaça a Vall-de-roures on es troben reunides les corts aragoneses. El 30 de novembre, en una carta que dirigeix als representants dels tres estaments catalans els comunica que el seu canceller i conseller, l'arquebisbe de Tarragona i misser Ramon de Papiol, conseller, són els encarregats de portar els seus assumptes: *a les paraules dels quals vos pregam e*

---

³⁴². *Ibid.* pp. 6-39.

³⁴³. *Ibid.* pp. 53-54.

³⁴⁴. *Ibid.* p. 55.

*encarregam affectuosament donets plenera fe e crehença com a nostra propia persona...*³⁴⁵

Les corts catalanes estaven disposades a enviar una ambaixada al rei de Castella ja que creien que la guerra era innecessària. El rei Joan II envia diverses cartes als procuradors que estan recollides en la documentació del procés de la Cort, així com les respostes del rei Alfons i de la pròpia Cort. El rei Joan II, en unes instruccions escrites per als seus ambaixadors, el bisbe de Palència i el noble Mendoza, feia constar: *Havedes de dezir de mi parte al Rey Daragon [...] que la Reyna mi hermana, su mujer, e el Cardenal de Foix me dixeron que el non entraria en mis Reynos con intencion de me offensar ni injuriar [...] e yo soy dello bien certificado com muchos dies ha que ell tento su entrada en stos mis Reynos [...] en deservicio de Dios a verguença e mengua de mi persona e danyo e mal de mis Reynos...*³⁴⁶

De la resposta d'Alfons als ambaixadors, destaco el següent: *Que esta en verdat que a grant instancia de la Senyora Reyna dona Elienor prometio que la Reyna su mujer ensemble con el Cardenal de Foix, Legado apostolical, se interpossasen en stos fechos [...] mas que el no pueda ni deve fallecer a sus hermanos ni otros a quien sia tenido de deffender...*³⁴⁷

El rei de Castella havia enviat cartes als procuradors de les ciutats i viles dels regnes d'Aragó, de València i del Principat de Catalunya per explicar la seva versió dels fets. Recordem que Alfons havia estat el primer en enviar cartes (4 de juny de 1425) a les ciutats castellanes i diversos nobles i bisbes explicant les causes de la seva intenció d'entrar amb tropes a Castella. En l'última carta del rei Joan als procuradors, datada a Burgos el 9 de novembre de 1429, els diu, entre altres coses: *Bien sabedes en como por otras nuestras cartas enviamos notifficar a algunas dexas dichas cibdades las cosas acaescidas e passadas entre Nos e los Reyes de Aragon e de Navarra e el Infante don Enrique [...] Nos ovimos embiado nuestros embajadores al dicho Rey Daragon requiriendole que se non quiesse entrameter en los fechos de entre Nos e nuestros subditos...*³⁴⁸

El 8 de desembre, la Cort catalana, contesta al rei de Castella:

Fahents e celebrants una e plena Cort en la ciutat de Tortosa per Castella Rey darmes vostre lo quint die del present mes es stada presentada una letra patent emanant e partint de Vostra inclita Senyoria [...] e vuy no son ne foren molt temps ha dos Reys christians e catholichs per tantes rahons e necessaris vincles de consanguinitat e de affinitat e de vera e colça amicia colligats, com sots vosaltres dos, lums esplendents e clars no solament en la noble regio occidental de Spanya [...] si empero vostres voluntats e studis no son en si diverses, part que la Vostra mutua amor donaria terror e spant als anamichs de la Creu [...] O, be es de maravellar com tant ha pugut rancor, procurantlo Satan, enveyos de tota virtut en metre raylls entre dos besniets de un Rey de Arago tan prous e tan virtuosos e nets de una Reyna, filla sua, semblant tal pare, e fills de dos frares, axi units en voler e tements Deu e zeladors de justicia e Reys vehins e dobles cunyats [...] Responem que son ben confiants que lo dit Senyor e Rey nostre en totes coses haura Deu, axi com es degut, davant sos ulls, e justicia per jermana e amiga; e per consegüent encara que fos lo debat contra tot lo mon, aquest Principat ab

---

³⁴⁵. *Ibid.* p. 173.

³⁴⁶. *Ibid.* p. 174.

³⁴⁷. *Ibid.* p. 175-176.

³⁴⁸. *Ibid.* pp. 176-177.

*coratge ardent e imperterrit sta a staria tostemps per la salut e deffensio de son Senyor e Princep [...] mas per que la guerra de nostre Princep e per ell e ab ell de nosaltres ab vos, Senyor, per totes les circumstancies ya dites e mencionades nos seria pus desplasent que ab qualsevol altre Princep o Rey adversari, desiyam e obtam nostre dit Rey e Princep esser e viure ab Vos ab tanta colligacio de amor [...] E la present tramet la dita Cort a vostra Excellencia per un poursuiuant darmes...*³⁴⁹

La carta portava els segells dels presidents de cada estament: el bisbe de Lleida pel braç eclesiàstic; el comte de Cardona, pel braç militar; i Joan Ros pel braç reial. Es comunicava, també, a Joan II que la Cort enviava una ambaixada per tal de buscar la concòrdia entre els dos reis. Felip de Malla, mestre en teologia, canonge i procurador del capítol de l'Església de Barcelona, va ser l'encarregat de portar la carta al rei que es trobava en aquell moment a Sant Mateu, amb les corts valencianes reunides, per tal de que hi donés el vist-i-plau. Malla va rebre l'encàrrec d'exposar a les corts valencianes el que s'havia acordat a les Corts de Tortosa sobre la guerra amb Castella. També havia d'anar a Vallde-roures a portar el mateix missatge a les corts aragoneses. Els diputats aragonesos van contestar que encara no havien ordenat donar resposta a la carta del rei de Castella però que els agraiïen molt la informació.³⁵⁰ De fet, els aragonesos estaven donant ajuda al rei Alfons perquè l'Aragó feia frontera amb Castella i s'havien de defensar.

A mitjans de gener de 1430, les corts demanen que siguin nomenats 9 proveïdors de greuges (2 per cada braç i 3 pel rei, tots han de ser catalans) per ser aquests reparats. El rei accedeix al què li demanen, però suplica un ajuda ràpida: *Pochs dies ha que us pregam axi en la Cort, que atesa nostra necessitat, Nos volguesets prestar sexanta milia florins...*³⁵¹ La resposta és que li faran un préstec de només 30.000 florins, la meitat del que demana. S'obtindran mitjançant la venda de censals sobre el General de Catalunya. La garantia per al préstec serà el donatiu que l'Església catalana havia promès al rei, segons es detalla en la documentació de la Cort.³⁵² Alfons va rebre del clergat 60.000 florins, encara que en un principi li havien promès una quantitat molt més elevada, 150.000, que després van rebaixar, excusant-se en la pobresa del país.³⁵³ Desenganyat per l'escàs suport econòmic de la Cort i sense els diners que els havia demanat, ja que encara s'havien de recaptar, va deixar a la reina Maria per presidir les corts i se'n va anar cap a l'Aragó.³⁵⁴

El dia 26 de gener, un dijous, Maria presideix les corts, acompanyada per Joan de Funes, conseller i vicecanceller del rei. El 13 de febrer la reina fa llegir el següent discurs davant la Cort:

Lo Senyor Rey: Com a sa merce plague lexar Nos lochtinent de la sua Senyoria, Nos mana stretament que ab Soberana diligencia entenessem en proseguir e tant

---

³⁴⁹. *Ibid.* pp. 181-184.

³⁵⁰. *Ibid.* p. 191.

³⁵¹. *Ibid.* p. 81.

³⁵². *Ibid.* pp. 81-82.

³⁵³. Alan Ryder, p. 208.

³⁵⁴. Alfons es va enfadar molt en saber que li donarien pocs diners, segons cita d'Alan Ryder: *Se levà fort furós de son loch e, sens lum ne company, aci isqué de la dita possada del senyor archabisbe e se n'anà.* (ACB, Cartes Comunes Originals, X, 6; 23 de gener de 1430). Nota 103, p. 210.

*com possible fos en donar fi als actes de la present Cort, e mes, donassem manera de prestament acordar lo que es util e necessari sobre les coses provehidores e ordenadores de nou per lo bon stament del Principat, les quals segons Nos dix crehia serien explicades a la sua excellencia e a Nos pres sa partida, dins breus jorns, de que fins a la present jornada no es estat res fet, e com haia gran temps passat que lo dit Senyor es partit de la present ciutat, e la Cort no ignor la gran necessitat en que lo dit Senyor es e lo perill en que sos regnes e terres son constituïts, e com per la triga se poden seguir sinistres grans, ço que Deu no vulla: Per ço, ab soberana vigilia Nos volents complir los manaments del dit Senyor, vos pregam e us encarregam que tota dilacio remoguda vullats entendre continuament en lo spatxament de la Cort, segons la offera per vosaltres a dos e a XI del mes de giner prop passat al dit Senyor feta, moventvos ab aquells fervents e liberals zel, amor e sollicitut que vosaltres e vostres antecessors havets e han acostumat moure vers vostres e lurs Reys e Senyors, pus lo dit Senyor ha donat per sa part tot acabament en les coses per la sua Senyoria a la dita Cort fins aci atorgades. Significant e offerint vos que no stara per part del dit Senyor ne per Nos de entendre hi a totes hores importunament e oportuna, tots altres offers apart posats.*³⁵⁵

La reina demana que s'ajudi al rei el més aviat possible. També presenta una cèdula amb instruccions per a la resolució dels greuges en el que es fixen els termes a seguir, per tal d'agilitzar el procés. Podem destacar que el braç eclesiàstic demana que en la revisió dels greuges no s'apliquin sentències massa cruels:

*Los prelats e altres persones ecclesiastiques entrevinents en la present Cort, solemnement e expressa protesten que per qualsevol actes fets o fahedors en la present Cort, no entenen demanar, proseguir ne instar mort o mutilacio de membre de alguna persona o pena de scapament de sanch, la qual protestacio fan per servir la honestat ecclesiastica, e per no encorrer perill de irregularitat e no pas per donar empatxament a la justicia, ne ben avenir del bon stament publich.*³⁵⁶

Malgrat que en el document de la reina no es parlava d'aplicar cap càstig en concret, els greuges podien ser de molts tipus i algunes sentències severes, com la pena de mort o la mutilació. El clergat recomanava frenar el vessament de sang, pràctica bastant freqüent.

La Cort tirava endavant l'ambaixada al rei de Castella. El rei Joan els va comunicar, el 17 de gener, que havia enviat ambaixadors al rei d'Aragó: el bisbe d'Astorga, Pero Lopez d'Ayala i el doctor Ferran González. Els ambaixadors els informarien de tot el que calia.³⁵⁷ El 7 de febrer, la Cort demanava als Diputats del General diners per pagar l'herald que havia d'anar a Castella: *Com la dita Cort concordablement haze volgut e ordonat que per vosaltres, de les peccunies del dit General, sien liurats a Cathalunya, heraut del dit Senyor Rey, cinquanta florins dor Darago [...] com deu aportar al illustre Rey de Castella una letra closa de la dita Cort [...] e per lo dit heraut trametre a la dita Cort salconduyt per los ambaxadors...*³⁵⁸ Es dona una carta a l'herald per presentar al rei Joan II en la que

---

³⁵⁵. Cortes... *op. cit.* pp. 101-102.

³⁵⁶. *Ibid.* p. 102.

³⁵⁷. *Ibid.* p. 232.

³⁵⁸. *Ibid.* p. 219.

es demana salconduït per a l'ambaixada de les corts catalanes que ha de dur 100 cavalcadures i ha de ser vàlid per a 100 dies.³⁵⁹

L'ambaixada catalana no li devia fer cap gràcia al rei Alfons. Els tres ambaixadors castellans es van encarregar de trametre còpia a les corts catalanes de les instruccions que tenien del rei Joan. No van poder anar a Tortosa perquè el rei Alfons no els va deixar. Escriuen a les corts dient:

*Despues que nuestra embaxada fue propuesta et explicada en esta villa de Ixar al Senyor Rey de Aragon, recebimos agora una carta del dicho nuestro Señor el Rey de Castilla por la qual nos fase saber en como por vuestra parte le fuera enbiada por un persavante una vuestra carta responsiva [...] el vos enbiava agora su carta replicatoria en la qual se fase mençion que nosotros vos enformariamos complidamente de su entencion e de la verdat de todos estos fechos...*³⁶⁰

El memorial de les coses que havien d'explicar els ambaixadors al rei d'Aragó exposava els conflictes produïts amb alguns nobles, com el comte de Castro, amb el rei de Navarra i amb l'infant Enric. El rei Joan II es justificava:

*Nos fue forçado de los resistir e mandamos pregonar guerra contra ellos e contra sus regnos por sa causa e colpa dellos e non nuestra [...] la Reyna, mi hermana, su muyer, e el Cardenal de Fox venieron a Nos e Nos dixeron quel dicho Rey de Aragon non entrara en nuestros regnos con entencion de Nos ofensar nin injuriar [...] E commo ya dos veses havia provado de venir en nuestros regnos con gentes de armas non haviendo rason [...] acordamos de vos enbiar a el le requerir con Dios que el se quiera poner en rason e cessar destas ayudas e favores que da o quiere dar a nuestros subditos contra Nos [...] que a Dios e a todo el mundo sera manifiestamente conoscido quien es causa e culpa de todos los males e daños que dello se pueden seguir. E esperamos en Dios, que es justo e derecho Jues, que mostrara sobre ello su recta sentencia e poderio.*³⁶¹

El 19 de febrer, des de Carinyena, el rei Alfons va enviar a mossen Galceran de Requesens, el seu uxier d'armes, perquè informés la reina Maria i les corts catalanes sobre l'ambaixada del rei de Castella. Olzina, secretari del rei, va escriure les instruccions que portava Requesens, en les quals es rebatien els arguments del rei Joan II:

*Quel Rey de Castella preten diverses coses volentse justificar de la guerra [...] les quals coses no han existencia de veritat axi con se posen [...] es mes que notori e manifest, com lo dit Rey de Castella injustament ha suscitada, indita e moguda la dita guerra [...] Responde e dixe que el no ha feyto (Alfons als ambaixadors) ni entende a fesar res que sea en preiudicio e derogacion del dito Rey de Castiella en favor o ajuda de ninguno, mas que ell no pueda ne deve faller a sus hermanos [...] e los dits ambaxadors no replicaren res, ans se mostraren confusos...*³⁶²

---

³⁵⁹. *Ibid.* p. 220.

³⁶⁰. *Ibid.* p. 232.

³⁶¹. *Ibid.* pp. 234-242.

³⁶². *Ibid.* pp. 242-245.

Els bons serveis del fidel Galceran de Requesens al rei Alfons, van ser premiats amb un bona renda sobre Molins de Rei, segons es pot comprovar en una carta de protesta que el diputats del General de Catalunya envien a la Cort: *el Senyor Rey ha feta donacio ara derrerament del dit censal a mossen Galceran de Requesens o procurador seu ha presentada la dita donacio a la dita vila de Moli de Reig ab certa requesta quels ha feta que daqui avant li responguen del dit censal...*³⁶³

El 12 de febrer, el rei Alfons havia comunicat a la Cort la confiscació de les places de Frederic, el comte de Luna, el traïdor que havia fugit a Castella : *Per que som certs que de tot bon succes e benavenir de nostres affers haurets plaer, vos notificam que tots los castells, fortalees, viles e lochs qui eren en aquest Regne de Frederich, quis dehia Comte de Luna, se son retuts e liurats a Nos [...] Pregantsvos affectuosament que ab continua solitud vullats entendre en espatxament dels affers de aquexa Cort...*³⁶⁴

El treball de la Cort avançava lentament. La revisió dels greuges no havia acabat i els diners encara no es pagaven. La reina dirigeix un nou i llarg discurs a la cort, el 25 de febrer:

*Empero a Nos es vist que los affers no caminen segons la gran necessitat requer, car com vosaltres ben sabets e es a tots notori la convocacio de la present Cort fonch per lo dit Senyor feta per demanarvos socors e ajuda migençants los quals lo dit Senyor pusque conservar, guardar e satisfacer a sa honor e a la conservacio e proteccio del dit Principat e de tots sos regnes e terres, contra lo Rey de Castella nostre frare, qui ha indicta guerra contra lo dit Senyor, vos e tots los altres subdits e vassalls seus [...] cuytat per necessitat de provehir en altres grans affers qui occorrien per occasio de la dita guerra, li covench partir de aci jaquintnos sa lochtinent [...] consideram la necessitat tan gran e urgent [...] son ja passats tres meses e corre lo quart [...] som no poch en nostre cor tribulada e molt angoxosa majorment atesa la instancia per part vostra feta sobre la mutacio de la present Cort en altre loch, la qual fer nos poria sens dilacio de temps, com vejam lo gran perill e inconvennient ques pot seguir per la triga [...] Nos sembla fer devets [...] entendre en lo desempatxament e exequcio de la ajuda e socors al dit Senyor fahedors...*³⁶⁵

Les súpriques de Maria no aconsegueixen que la Cort vagi més ràpid, enredada en els procediments dels greuges i altres assumptes més protocol·laris, com discutir sobre el lloc on devien seure els síndics o assistents a l'assemblea per ser més a prop del setial del rei. La reina ho està passant malament i no ho amaga als braços. Els retreu que han passat tres mesos i encara no han donat l'ajuda al rei, mentre que ell ha accedit al que se li ha demanat. Els diputats del General es queixaven a la Cort de que els era difícil vendre els censals: *fins avuy la gent ses mostrada molt lenta e freda en comprar...*³⁶⁶ La Cort proposa traslladar-se a Cervera, ja que a Tortosa hi ha una malaltia contagiosa. Això suposa endarrerir tot el procés.

---

³⁶³. Barcelona, 21 març 1430. *Ibid.* p. 257.

³⁶⁴. *Ibid.* p. 226.

³⁶⁵. *Ibid.* pp. 109-111.

³⁶⁶. Barcelona, 21 febrer 1430. *Ibid.* pp. 247-248.

Al cap d'uns dies, al 15 de març, el braç reial contesta per escrit a la reina. La culpa de l'endarreriment no ha estat seva. Es donen llargues explicacions i culpen al rei Alfons, als seus consellers, i als altres braços:

*Lo Braç reyal de les Universitats [...] no haver carrech algu en dilacio alguna, ne esser triga de la subvencio demanada [...] Lo primer, que com guerra paresca in excogitables dampnatges [...] volgues be justificar la causa e proces de la guerra, e, entrevehint lo dit Principat [...] offerint la dita Cort per la dita raho, penre carrech de fer ambaxada al dit Rey de Castella [...] Lo segon [...] plagues al dit Senyor redressar e metre en bon ordre la justicia [...] Lo tercer, que plagues al dit Senyor provehir e ordenar de nou, per lo bon stament del dit Principat [...] atesas las sues libertats, franqueses e privilegis no sie tengut fer la subvencio demanada [...] Lo dit Braç reyal, no es stada ne esta en triga alguna [...] com sie cert que les dites tres coses consellades e supplicades al dit Senyor per la dita Cort han a esser fetas totes primeras ab acabament, les quals encara no son fetes, ne alguna daquelles.*³⁶⁷

Deixaven clar que fins que no s'haguessin revisat els greuges, no s'hagués enviat l'ambaixada a Castella i no s'hagués legislat, no li donarien la subvenció al rei. Es queixaven de que els ambaixadors de la Cort encara no havien pogut anar a Castella, pels impediments posats per Alfons. Les corts catalanes havien enviat l'ambaixada a les corts de Sant Mateu i a les corts de Vall-de-roures per tal de posar-se d'acord en l'assumpte de la guerra, segons es diu a continuació: *A fi que pus saviament fossen fetes las respostes per cascun Regne e pus consonantment al dit Rey de Castella, lo qual havia scrit a cascun de les dites coses, empero lo dit Senyor Rey nostre laguia molt en dar bon spachament al heraud portador de la dita letra, per lo dit Principat tramesa al dit Rey de Castella, e per los quals laguis la dita Cort ha haguts molts torps...*³⁶⁸

De ben segur era certa la queixa, ja que al rei Alfons no li devien agradar gens les interferències de la Cort en els seus assumptes polítics i militars. Les corts catalanes actuaven com si fossin sobiranes.³⁶⁹ Volien decidir en política exterior i això perjudicava la posició del rei. Els ambaixadors enviats a Joan II van ser Guillem Ramon de Montcada, Joan Ros, conseller en cap de la ciutat de Barcelona i un altre síndic (no consta el nom). La Cort els va donar les instruccions pertinents, en les quals s'esmenta, especialment, a Maria i el seu patiment respecte el conflicte familiar:

E sils es dit, com venen primer a ell començar tracte e demanar treua per tractar [...] la dita Cort de Cathalunya, la qual, segons que son romases ab ella, supplicara lo dit Senyor Princep e Rey nostre li placia per semblant, e encara per obtenirho la dita Cort supplicara la molt excellent Senyora Reyna Darago, jermana sua, sia a lur supplicacio favorable per darhi fi deguda e desijada per aquell Principat, la qual Senyora ates com tant li cal e li va en lo dit Senyor Rey son marit, lo qual sobre totes creatures vivents cordialment ama, e en vostra Reyal persona la qual apres de son car marit e Senyor com siats son jerma de cascun costat, ço es de part de pare e de part de mare e axi sots dues persones sobiranament per ella amades, per que li cove sostenir extrema congoxa [...] e

³⁶⁷. *Ibid.* pp. 119-120.

³⁶⁸. *Ibid.* p. 120.

³⁶⁹. Vicens Vives, *op. cit.* p. 122.

*per lo dit Rey de Castella no y sia dat loch, ans vulla ab rigor usar de guerra, la qual es exercici cruel e a la voluntat de Deu contrari, axi com ha acostumat servir e socorrer a sos Princesps e Senyors usara daquella leyaltat acostumada enves lo dit Princep e Senyor seu servint e socorret a aquell...*³⁷⁰

Els síndics del braç reial van demanar a la reina que donés curs a l'ambaixada acordada i que s'acabessin de reparar els greuges: *Pus donchs aquestes coses se han a purifficar abans de la oferta.*³⁷¹ Els síndics li recordaven que la Cort havia elegit 18 persones, 6 per cada Braç, per fer les ordinacions, però que les negociacions s'havien allargat per culpa dels altres braços:

*Deu sap per quina part en lo Bras de la Sgleya ses mes torp [...] al Bras militar, segons aquestes coses son notories en la dita Cort, are colorant lur torp en cosa la qual no es escrita [...] E finalment, axi lo torp mes en lo dit Bras ecclesiastich, com lo torp mes en lo Bras militar, creu aquest Bras que son mesos a gran offensa de Deu e en gran dan de la cosa publica del dit Principat e singularment del nostre Rey, Princep e Senyor [...] E pus donchs aquest Bras reyal es romas en repos sobre les ordinacions [...] se mostra evidentment aquest Braç no esser en triga o dilacio alguna de la subvencio al dit Senyor Rey e Princep nostre per la dita Cort oferta, axi com ha oferta sots III condicions, nenguna de les quals encara no es complida...*³⁷²

Es posen en evidència les discussions i diferències entre els estaments, en especial entre el braç reial i el braç militar. Queda clara, també, la posició enèrgica dels síndics en defensa dels privilegis i lleis del Principat. Cal ressaltar que Joan Fiveller, el síndic de Barcelona que s'havia destacat en la defensa de les llibertats catalanes en les corts de 1419, participa també en aquestes corts.

Quan els braços eclesiàstic i militar van saber que els síndics del braç reial els donaven la culpa de l'endarreriment de la Cort, van escriure el 22 de març directament a la reina exposant llurs al·legacions. El document va ser entregat al canceller del rei, Dalmau, arquebisbe de Tarragona. La reina va manar que fos incorporat al procés de la Cort. Segons es diu en el llarg escrit, el braç reial va actuar pel seu compte, sense esperar que es reunís una comissió de 6 persones que s'havia acordat nomenar per donar una resposta conjunta:

La triga del ordonar la dita resposta era causada en la negligencia dels deputats pel Braç de les Universitats [...] sabent poch dies ha que lo Braç de les Universitats ciutats e viles reals per lur part, sense sabuda ni requisicio e menys consentiment dels altres dits dos Braços, han oferta a Vostra molt gran Senyoria fora la Cort una cedula responsiva [...] los dits dos Braços ço es ecclesiastich e militar per scusa de tota la Cort specialment lur e dels singulars de aquells, ofer a la Vostra molt gran excellencia la present cedula [...] E com, molt excellent Senyora, segons costuma antiga e loable en les Corts congregades en Cathalunya per lo bon stament de la terra e conservacio dels habitants en aquella, entre les altres coses se ordonen leys, constitucions, capitols e altres bones ordinacions [...]sa molt tardat e lonch temps despes per diverses embarchs e empatxaments sobrevenints, no pas a carrech ni colpa de la present Cort [...] car no es facil

---

³⁷⁰. Cortes... p. 306-311.

³⁷¹. Cortes... p. 122

³⁷². Ibid. pp. 123-125.

*cosa tres Staments aci distints e singulars e havents quiscu privilegis, libertats costums e Usatjes diversos en son viure e en sons persones e bens [...] No es mester cercar protestacions ni salvetats, sino anar a la plana e vera veritat per servey del Senyor Rey e manteniment de la justicia [...] totes les discrasies e varies oppinions qui son entre los dits Braços, e, Deus volent, vendran a bona concordia...*³⁷³

Els eclesiàstics, seguits pels militars, mostren una posició conciliadora. Els arguments exposats són en defensa del procés de la Cort però sense acusar al rei de res. Una de les dificultats per arribar a un acord, segons es manifesta en el document, és que hi ha tres estaments amb llurs privilegis, costums, llibertats i usatges diferents. Però es podia arribar a la concòrdia, és clar.

Evidentment, les corts no acabaven de funcionar amb harmonia en un moment difícil, crític. El rei estava en guerra; Catalunya estava en crisi; les corts volien actuar per damunt del sobirà; Alfons estava enutjat; la reina Maria patia com si ella absorbís la mala maror que l'envoltava; un mal contagiós queia sobre Tortosa.

A finals d'abril, Alfons mana a la reina que vagi a Sant Mateu, potser per recollir diners o per altres assumptes de les corts valencianes. Maria deixa encarregat dels assumptes de la Cort al regent de la cancelleria, Jofre d'Ortignes, doctor en lleis i conseller del rei. Torna aviat, a primers de maig però no pot assistir a les sessions de les corts, segons carta que els dirigeix: *Nottificam vos, com son entrada lo jorn present dins Cathalunya e dins la vegaria de Tortosa, e per ço, com no podem esser aqui personalment, scrivim al regent la Cancellaria que continue la Cort al VIII dia del present mes, segons que per lo dit regent sera explicat. Dada dins los termens de la dita vezeria, prop los hostals del riu de la Cinia, a dos dies de maig del any mil CCCC.XXX.- La Reyna.*³⁷⁴

El dia 9 de maig la reina presideix les corts catalanes però, al cap de tres dies està malalta i no hi pot assistir. La sessió del dia 11 era important ja que s'havia de decidir el trasllat de la Cort a una altra població:

*Postmodum autem die jovis XI^a dicti mensis madii anno predicto millesimo CCCC^o XXX° Quia propter epidemias et mortalitates in presenti civitate Dertuse vigentes fuerat pluries verbo Illustrissime domine Regine pro parte dicte Curie supplicatum, quod dictam Curiam vellet ad aliam civitatem vel villam dicti Cathalonie Principatus mutare sive transferre, que haberet capacitatem et consolatam ad celebrandam Curiam supradictam et in qua vigeret sanitas vel saltem minus morirentur quam in alia civitate, villa vel loco dicti Cathalonie Principatus cum fere per totum Cathalonie Principatum, pro dolor, mortalitates vel epidemie supradicte vigerent: et habita informacione per dictam Illustrissimam dominam Reginam per litteras responsivas diversorum Universitatum, quibus super hiis per eam fuerat scriptum, et signanter civitatis Balagarii, villarum Cervarie, Tarrage et Montisalbi, quod in dicta villa Cervarie vigeat sanitas vel saltem minor infirmitas, quam in aliis locis dicti Cathalonie Principatus: Ideo fuit concordatum inter dictam dominam Reginam et dictam Curiam, quod dicta Illustrissima domina Regina, de voluntate et consensu dicte Curie, mutaverit dictam Curiam ad villam Cervarie supradictam.*³⁷⁵

³⁷³. *Ibid.* pp. 128-133.

³⁷⁴. *Ibid.* p. 147.

³⁷⁵. *Ibid.* p. 148.

Traducció: Després, el dijous 11 del dit mes de maig de l'any abans esmentat 1430, com que a causa de les epidèmies i mortaldats que al present hi havia en la ciutat de Tortosa, se li havia demanat de paraula, moltes vegades, a la Il·lustríssima senyora Reina per part de dita Cort que decidís traslladar o canviar dita Cort a una altra ciutat o vila de l'esmentat Principat de Catalunya que tingués capacitat i costum per a celebrar l'esmentada Cort i que, a més, tingués salut o, al menys, morissin menys gent que en altra ciutat, vila o lloc del dit Principat de Catalunya, ja que gairebé en tot el Principat de Catalunya hi havia dolor, morts o les epidèmies esmentades. Rebuda la informació per la dita Il·lustríssima senyora Reina per mitjà de les cartes de resposta de diverses universitats a les quals havia escrit sobre aquests assumptes i, en concret, de la ciutat de Balaguer i de les viles de Cervera, Tàrraga i Montblanc, en el sentit de que en l'esmentada vila de Cervera hi havia salut o menys epidèmia que en altres llocs del dit Principat de Catalunya, per això, es va acordar entre dita senyora Reina i l'esmentada Cort que la Il·lustríssima senyora Reina, per voluntat i consentiment de dita Cort, la traslladés a l'esmentada vila de Cervera.³⁷⁶

Et cum pro faciendo actum dicte mutacionis ad dictam villam Cervarie, dicta Illustrissima domina Regina non valeret ad domum dicti capituli in qua dicta Curia celebrabatur personaliter venire, reverendissimus in Christo pater Dominus Dalmacius misericordie divina Archiepiscopus Terraconensis et honorabilis dominus Franciscus Daranda donatus Monasterii Porteceli in domo dicti capituli in qua dicta Curia erat congregata personaliter constituti ex parte dicte domine Regine exposuerunt verbo Curie supradicte, quod cum dicta Illustrissima Regina esset infirma et indisposita de persona sua, taliter quod non poterat ad domum dicti capituli venire: Ideo rogabat dictam Curiam quod vellet consentire et locum dare quod actus dicte mutacionis posset per alium fieri et expediri.³⁷⁷

Traducció: I com la il·lustríssima senyora Reina no tenia forces per anar personalment a la casa del capítol on se celebrava la Cort per fer l'acte de l'esmentat trasllat a la dita vila de Cervera, el reverendíssim en Crist, pare Domènec Dalmau, arquebisbe de Tarragona, per misericòrdia divina i l'honorable senyor Francesc d'Aranda, oblat del monestir de Portaceli, personats en la casa del dit capítol en la que dita Cort estava reunida, van exposar de paraula a la Cort esmentada, de part de la dita senyora Reina que en trobar-se la Il·lustríssima Reina indisposada i malalta en sa persona, de tal manera que no podia venir a la casa del dit capítol, pregava, per aquest motiu, a la Cort que accedís i fes possible que l'acte de dit trasllat fos dut a terme per una altra persona.

Dicta autem Curia, volendo de infirmitate seu indisposicione persone dicte Serenissime domine Regine majorem certifficationem habere, deputavit et elegit honorabiles viros Johannem de Palomario, Anthonium de Turribus et Simonem Sunyer ad habendum et recipiendum informacionem a medicis qui curam gerebant persone dicte domine Regine de infirmitate seu indisposicione predicta.³⁷⁸

Traducció: Però, la Cort desitjant haver una certificació més completa de la malaltia o indisposició de la persona de dita Sereníssima senyora Reina, va delegar i va elegir als honorables Joan de Palomar, Antoni de Torres i Simó Sunyer per aconseguir i rebre informació dels metges que tenien cura de la persona de la dita senyora Reina, sobre la malaltia o indisposició esmentada.

Quiquidem Johannes de Palomario, Anthonius de Turribus et Simon Sunyer in quadam Camera seu studio domus Prioratus Sedis Dertuse personaliter constituti accersitis ac ibidem convocatis magistro Francisco de Burgos et magistro Andrea Clementis fisicis et Dominico Garcia scirurgico dicte domine Regine, prestito per eos in posse mei Raymundi Baiuli locumentenentis prothonotarii dicti domini Regis juramento ad Sancta Dei quatuor Evangelia de

³⁷⁶. Traducció feta per Angel de Paz Fernández.

³⁷⁷. *Ibid.* pp. 148-149.

³⁷⁸. *Ibid.* p. 149.

*veritate dicenda, interrogati per superius nominatos dixerunt, et primo dictus magister Franciscus de Burgos: quod dicta Illustrissima domina Regina passa fuerat a die dominica proxime lapsa citra et de presenti etiam patiebatur infirmitatem satis gravem in persona sua, prodeuntem ex diversis passionibus corporis et signanter ex quadam plaga sibi orta in tibia sinistra, et quod die proxime preterita propter motum duorum passuum dicta tibia fuerat sibi tumefacta et quod posuerant in dicta tibia aliquas medicinas restrictivas et quod propter illas in nocte proxime preterita passa fuerat magnum dolorem, usque ad sincupim inclusive et quod fuerat reperta in inguine dicte domine Regine quedam parvula glandula satis alcius juxta ventrem, propter que, in tali erat indisposicione constituta, quod non posset ad dictam Curiam accedere seu venire.*³⁷⁹

Traducció: Els quals, Joan de Palomar, Antoni de Torres i Simó Sunyer personant-se en certa habitació o estudi de la casa del Priorat de la Seu de Tortosa, i cridats i convocats allí mateix el mestre Francesc de Burgos i el mestre Andreu Climent, metges, i Domènec Garcia, cirurgià de dita senyora Reina, després d'haver ells fet jurament davant la meua autoritat, Ramon Batlle, lloctinent del protonotari del dit senyor Rei, sobre els quatre Evangelis de Déu, de que dirien la veritat, interrogats pels abans esmentats, parlant en primer lloc l'esmentat mestre Francesc de Burgos, van dir: que l'esmentada Il·lustríssima senyora Reina havia patit des de l'últim diumenge i encara patia una malaltia bastant greu en sa persona, originada per diversos mals del cos i, especialment, per una llaga que li havia sortit a la cama esquerra, la qual pel moviment de donar dues passes se li havia inflat i que li havien posat a la cama algunes medicines calmants i que, per aquesta causa, la passada nit havia sentit un gran dolor, arribant, fins i tot, a patir un desmai, i que a l'engonal de la dita senyora Reina, se li havia trobat un petit tumor, bastant amunt, a prop del ventre, per tot això es trobava tan indisposada que no podia apropar-se o venir a la Cort.

Et dictus magister Andreas Clementis dixit quod ea que dictus magister Franciscus dixerat erant vera. Et idem dixit dictus Dominicus Garcia.

*Et hiis peractis dicti Johannes de Palomarii, Antonius de Turribus et Simon Sunyer redeuntes ad domum dicti capituli in qua dicta Curia erat congregata, in presencia mei dicti Raymundi Baiuli locumtenentis prothonotarii, retulerunt dicte Curie informacionem quam habuerunt supradictam.*³⁸⁰

Traducció: I l'esmentat mestre Andreu Climent va dir que era veritat el que havia dit el mestre Francesc. El mateix va dir l'esmentat Domènec Garcia. I, després d'aquestes diligències, els esmentats Joan de Palomar, Antoni de Torres i Simó Sunyer, van tornar a la casa de l'esmentat Capítol on la Cort es trobava reunida i davant meu, Ramon Batlle, lloctinent del protonotari, van trametre a la Cort la informació abans esmentada que havien obtingut.

La Cort va ser informada pels delegats de la malaltia que patia la reina, amb tots els detalls. Malgrat tot, encara la Cort va voler enviar una altra delegació per assegurar-se. Van elegir el bisbe de Girona, Andreu, el noble Ramon de Montcada i el síndic de Barcelona, Joan Ros, un per cada braç. La reina estava allotjada al monestir dels frares menors de Tortosa. Els tres delegats van trobar la reina al llit, en presència de Dalmau, arquebisbe de Tarragona, Joan, bisbe de Tarassona, Berenguer de Vilaragut, camarlenc de la reina, Francesc d'Aranda, Ramon de Papiol, Pere Jofre i Ramon Batlle.

El bisbe de Girona va ser l'encarregat de comunicar a la reina que el trasllat de la Cort a la vila de Cervera requeria un acte solemne que devia fer ella personalment. Li va preguntar si es trobaria bé per anar a la Casa del Capítol de la Seu. La reina els va contestar que ho sentia molt però que li era impossible perquè es trobava malament. Enviaria al canceller del rei, l'arquebisbe de Tarragona,

---

³⁷⁹. *Ibid.* p. 149.

³⁸⁰. *Ibid.* p. 150.

perquè ho fes en el seu nom. De fet, davant de tots, com que l'arquebisbe estava allí present, li va dir que anés a Cort i que li donava plens poders per a fer tot el que calgués en el seu nom. Els delegats es van interessar per la malaltia que patia i li van dirigir unes paraules de consol. Tot seguit es van retirar i van tornar on estava reunida la Cort per informar de tot el que sabien.³⁸¹

El canceller del rei, va manar fer, en nom de la reina, el trasllat de la Cort a Cervera pel primer dia de juliol de 1430. Així es va fer constar: *La Senyora Reyna, havent plen poder en aço del Senyor Rey, muda la present Cort, ab voluntat e consentiment de la dita Cort, de la present ciutat de Tortosa a la vila de Cervera. E no res menys la dita Reyna, en nom e per lo poder dessus dits, continua la dita Cort per al primer dia de juliol primer vinent en la dita vila de Cervera.*³⁸²

És possible que Maria hagués agafat el mal que s'estenia pel país. Es podia tractar de la pesta bubònica, pels símptomes explicats en la documentació. ¡Quanta cerimònia per certificar els seus mals davant els senyors de la Cort! ¡Quin control tan estricte de la seva malaltia! No sabem si, en el fons, la reina es va disgustar per totes aquestes exigències. No és la primera vegada que una comissió de la Cort va a comprovar si està malalta. En la Cort de Sant Cugat, l'11 de setembre de 1419 es va produir una cerimònia similar. Maria suportava les molèsties amb paciència i es va fer estimar pels qui la van tractar. D'altra banda, les corts seguien els procediments tradicionals.

El primer de juliol de 1430 ni el rei ni la reina es trobaven a Cervera per celebrar les corts. Alfons estava a Tarassona amb les seves tropes, molt ocupat amb la guerra. Maria estava a Uldecona a finals de juny i a Alcorisa (Terol) al 7 de juliol. Si no va anar a Cervera devia ser per ordres del rei. Els síndics de Barcelona van protestar i van deixar acta de la seva assistència:

*Ara los sindichs de la ciutat de Barchinona, de la ciutat de Leyda e de la vila de Perpinya e de la ciutat de Tortosa e de les viles de Cervera e de Berga son venguts en la present vila de Cervera e sperants lo jorn assignat per proseguir la dita Cort vehents açi no esser present lo dit Senyor, ne axi poch la dita Senyora Regina havent loch e poder de continuar la dita Cort per lo dit Senyor Rey a ella dat marvellantsen molt com no sapien ne vegem causa necessaria per la qual la dita Senyora no sia açi present, car si en aquesta vila ha epidemies molts remeys se trobaren estant la dita Senyora en la dita vegueria de Cervera, dins la qual ha molts lochs sans e en los quals per sanitats son aceses moltes gents [...] volents los dits Senyor e Senyora Reyna entendre en dar bona fi a la dita Cort ho podien fer com fos disposta en fort breu a concloure aquella e axi es stada disposta molts dies ha passats [...] Per ço, los dits sindichs comparents en lo dit loch o vila de Cervera e en lo die assignat, ço es lo primer jorn [...] protesten per si e per tots aquells qui adherir hi volran que no ha stat ne esta ne encara stara per ells que la dita Cort no sia continuada e encara ab deguda e pertinent subvencio breument conclosa e finida [...] E lla on per la ausencia del dit Senyor Rey o de la Senyora Reyna no continuants la dita Cort se seguia ruptura de aquella...*³⁸³

Els síndics no entenen perquè no hi ha anat la reina, ja que, segons exposen, hi ha llocs sans per poder-hi sojornar i bons remeis per si estava malalta.

---

³⁸¹. *Ibid.* p. 151.

³⁸². *Ibid.* p. 153.

³⁸³. *Ibid.* pp. 339-340.

Els síndics es planyen de que no s'hagi proveït sobre els greuges i que no s'hagin aprovat totes les ordinacions i capítols que s'havien preparat. La Cort va quedar suspesa.

Les corts havien treballat molt en la revisió dels greuges però encara van quedar pendents per una altra ocasió en que el rei tornaria a reunir la Cort.³⁸⁴ La comissió de les 18 persones elegides per preparar les lleis, van redactar 43 capítols de justícia i cap va rebre el vist-i-plau del rei Alfons, en aquell moment.³⁸⁵ Alguns capítols es referien a com devien actuar els jutges i els oficials reials, altres tractaven sobre els testaments de persones particulars, herències, llegendes, donacions i censals entre altres coses. En el capítol XI m'ha cridat l'atenció la duresa dels càstigs que podien aplicar els senyors dels castells: *Com segons los Usatges de Barchinona e constitucions de Cathalunya conformes a dret comu e bona raho los senyors dels castells e lochs termenats haien tota jurediccion civil e criminal fins a mort e mutilacio de membres o deformitat de cara...*³⁸⁶

En un altre capítol, el XXXVII, es prohibeixen les ballestes, presentant un panorama social d'enfrontaments, bandositats i venjances sagnants:

*Com en lo Principat de Cathalunya sia per alguns tanta malicia suscitada, que en les ciutats, viles e lochs daquell no dubten ab ballestes parades entrar e encara en camins o fora camins ab ballestes sens host o official manant aquella mas persones privades bandoleyants entre si per lo exercici de les quals ballestes moltes vegades se segueixen grans dampnatges [...] E com tal arma com es la ballesta nos pusca tempradament exercir ans los colps per aquella trameses comunament son mortals. Provehint a tal abus de exercici de armes entre tals persones, placia a vos, Senyor, statuir e ordonar que en ciutats, viles o altres lochs poblats algun no gos portar ballestes parades de dies ni de nits...*³⁸⁷

Un capítol, el XXIV, tracta dels pagesos de remença, als quals se'ls nega les llibertats que demanaven:

*Per natura tots los homens naxen sots una condicio e un mateix stament e per ley humana procehint de raho natural son distingits e diferenciats. Axi que alguns son ingenus e franchs e altres son catius o sclaus. E dels franchs alguns son liberts e altres ascripticis e de remença [...] E no resmenys si son de remença han a rembre les lurs persones. E encara altres son subiectes a algunes servituts asats contraries a libertat axi com son de fermes de spolis intesties cugocies exorquies e semblants segons per dret comu, e singularment per Usatges de Barchinona per los Comtes de Barchinona, e per constitucions generals de Cathalunya [...] Ara de algun temps ença per alguns sediciosos e concitadors de pobles, es suscitad que aquells homens qui son de la condicio e stament demunt dits fingint o prenent haver titols a Paris e a Roma, han llibertat de les dites coses, la qual cosa presta materia de gran scandal en lo dit Principat [...] les quals terres de cent anys ença son de la dita condicio e subiectes a tals servituts e usos daquivant no pusque provocar a libertat alguna de les servituts e usos dessus dits, ans hagen a viure sots la condicio, stament, servituts e usos dessus dits...*³⁸⁸

---

³⁸⁴. *Ibid.* vol. XV, pp. 1-132.

³⁸⁵. *Ibid.* vol. XVI, (Apèndice al tomo XIV) pp. 334-365.

³⁸⁶. *Ibid.* p. 340.

³⁸⁷. *Ibid.* p. 360.

³⁸⁸. *Ibid.* pp. 349-350.

El moviment remença lluitava perquè fossin abolits els sis mals usos, però els estaments de la Cort es negaven a canviar les lleis i a reconèixer el dret a ser lliures dels pagesos sotmesos a alguns senyors, com hem pogut comprovar en els arguments d'aquest capítol. Els homes naixien sota una condició social i no podien canviar, segons els representants dels estaments, però els pagesos sotmesos no pensaven igual. Feia temps que lluitaven per guanyar la llibertat. Ja en la Cort de 1419-20 s'havia tractat dels remences i, malgrat el rebuig de la Cort, seguiran amb les seves reivindicacions.

Els últims temps junts

Poc s'imaginava la reina Maria que la seva definitiva separació d'Alfons apuntava a l'horitzó. Sabia de ben cert que el seu marit somiava amb la rica i bella Itàlia. Veia que des del dia en què havia arribat als seus regnes, Alfons preparava vaixells per tornar a Sicília. Les coses s'havien complicat a causa dels conflictes entre els seus cunyats, Enric, Pere i Joan, amb el seu germà i, sobretot, amb Alvaro de Luna. Però, després de signada la treva, res no podria aturar a Alfons per portar a terme el seu ambiciós projecte: conquerir Nàpols.

La cort napolitana era un niu d'intrigues i la reina Joana canviava fàcilment de parer. S'havia enfrontat al duc d'Anjou i volia revocar l'afillament que havia fet al seu favor. Va escriure al rei Alfons per oferir-li, altra vegada, el regne. De moment, Alfons no podia emprendre cap empresa naval per manca de diners.

Alfons havia de resoldre les qüestions pendents amb les corts catalanes, entre altres coses, abans de marxar cap a Itàlia. Des de l'estiu de 1430 a la primavera de 1432, el rei està dedicat als assumptes dels seus regnes hispans, sense oblidar l'empresa napolitana.

La reina Maria l'acompanya, sempre que pot, i s'ocupa dels assumptes de la seva cort, com és habitual. No cal dir que ajuda molt al seu marit, amb una dedicació abnegada, ja que les seves infidelitats li han causat un gran dolor i li han deixat en la cort tres fills d'altres dones. Maria, amb gran fortalesa, manté la seva dignitat d'esposa i reina.

Sempre està present la preocupació econòmica. La reina ha de donar instruccions sobre la recaptació de la renda que rep de la Cambra de Sicília:

*En Vicent gramulles mossen Gutierre de nava e en Bernat bret Receptor dela nostra Cambra son venguts ab certa quantitat de nostres rendes per la qual venguda llur segons llur relacio si per nos e per ells no era provehit e scrit e dat orde al compliment de vostre cambi seria dubte que los qui romanen hi donassen recapte E per aquesta raho hi havem provehit la qual provisio sen porta persona certa qui ira ab aquestes naus qui son aci ja spatxades per Sicilia. Perque us pregam afectuosament que si per ventura en Vicent colom o en Gabriel dominguez eren partits per a Sicilia o eren en partir en axi que fossen abans a la nostra Cambra que les nostres provisions façats que donen alguna poch de paciencia...*³⁸⁹

---

³⁸⁹. Barcelona, 8 abril 1431. ACA, reg. 3172, fol. 1.

Era força complicat rebre els diners des de tan lluny. La reina té previst unes disposicions però poden sorgir altres dificultats i endarrerir-se el cobrament.

Maria escriu a la marquesa de Vilaragut que devia residir a València:

Trametem vos per huna deles nostres adzembles una gonella ab punyets de vellut blanch per ferho tenyir per que us pregam que ab aquella persona que entendrets quey do millor recapte ho façats tenyir de negra si bonament lo negra pendre volra e sino fets lo tenyir de vert scur Aximateix donam carrech en Guillem mir quens compre certes coses contengudes en lo memorial quel trametem si mester ha vostra consell dats loy ell bastransa en tot jaus havem scrit [...] de lo vostra fet e dona Maria durries ab lo batle general [...] ell se scusa que per vosaltres esta.³⁹⁰

La reina encarrega coses a la marquesa. Vol fer tenyir uns punyets de vellut blanc de negre o de verd. Sempre feia economies. En la carta també s'esmenta un assumpte sense que sapiguem de què tracta, entre una noble i el batlle general. Passada una temporada, Maria torna a escriure a la marquesa. Ha de fer tenyir un vestit: *Madona marquesa vostra letra havem rebuda ala qual vos responem que lo cot de seda [...] se deya tenyir de vert scur o de negre perque proveyts hi en una deles dites colos que milor vos paresca. E continuats de fer spatxar vostra questio. Car tota favor que donar vos hi puxam haurets de nos.³⁹¹*

Amonesta una dama, Brianda, pel seu comportament i li diu que corregeixi les seves faltes:

Dona Brianda algunes de vegades vos aguerem escrit sino que duptavem no siguesets ab desplaer e enuig per raho del arquebisbat avisant vos que nostre Senyor Deus tramet a les persones algunes passions per ço quel ragoneguen es reduesquen e sien pus induydes al seu sant servey. E per ço creem que per raho deles grans faldes vos haiats haudes les congoxes per raho del dit arcabisbat per queus pregam pus vostras oracions son stades plasens e acceptables a nostre Senyor Deus que en retribucio de laor e de gracies vos vullats totra les faldes e portar les honestament e deguda.³⁹²

En una carta dirigida a un eclesiàstic, del qual no ha quedat constància de qui era, la reina li demana que vagi a Barcelona que li anirà bé: *Venerable pare en Crist la excellencia dela vostra fama nos fa desijar la vostra presencia Perqueus pregam affectuosament vullats venir en aquesta Ciutat per tal com havem entes que duptats venir per lo accident dels vostres uylls duptant que la marina nous hi nogues nos som informada ab los metges daçi qui dien que nous hi fara dan Ans açi trobarets molts remeys que aqui per ventura no poriets haver.³⁹³*

Es veu que el religiós s'excusava perquè l'aire del mar li aniria malament per als ulls, ja que no els tenia bé. La reina li contesta que trobarà bons remeis segons li han dit els metges de Barcelona. Al cap d'uns dies, la reina torna a escriure una carta semblant a un clergue malalt que, potser, devia ser el mateix:

---

³⁹⁰. Barcelona, 16 abril 1431. ACA, reg. 3172, fol. 1.

³⁹¹. Barcelona, 18 maig 1431. ACA, reg. 3221, fol. 90.

³⁹². Barcelona, 16 maig 1431. ACA, reg. 3221, fol. 90

³⁹³. Barcelona, 23 abril 1431. ACA, reg. 3172, fol. 2.

Venerable pare en Crist laltre dia nos fou dit que vos staveu molt passonat de vostre accident de que haguem desplaer pero ates que despuys no sen hich ha res dit creem que migensant deu haureu pres bon millorament del qual haurem plaer que siam certificada per vostra letra per queus pregam com pus prest porets nos ne vullats sertificar De nos vos certificam que per gracia de nostre Senyor deus som en bona disposicio de nostra persona e convallescencia.³⁹⁴

La reina es preocupa per les seves amistats. En la carta també parla de la seva pròpia salut ja que, de tant en tant, li dóna algun ensurt.

L'administració de la seva casa exigia a la reina un control continuat. Les despeses eren elevades, superiors, de vegades, als ingressos. Tenim constància del següent fet:

En Guillem mir nos havem manat ab nostra letra al recaudador de nostre manteniment de Castella que pagas a lop de quiros nostre raboster lo qual sen torna per star en Castella .M.Dc-vint e cinch. Maravedis E per ço com apres que es stat partit havem sabut que ha mesa en penyora per certa quantitat en aquexa Ciutat una nostra scudella de que fins ara no sabiem res ab altra letra la qual ensemps ab la present vos trametem havem manat al dit recaudador que no li pag los dits .M.Dc.vint e cinch maravedis ni par de aquells. E si ho fa que los pagara del seu propi per que us manam al pus prest que fer se puxa façats e donets manera que lo dit recaudador haia la dita letra. E aço per res no mudets.³⁹⁵

És a dir, un servidor de la reina que torna a Castella ha gosat prendre una escudella valuosa del palau, potser de plata, per empenyorar-la i treure diners sense el seu permís. Maria havia donat ordres al seu recaptador perquè li donés a aquest home 1.625 maravedisos. Ara escriu per aturar el pagament.

Maria nomena un altre recaptador, el seu capellà García Gómez, per cobrar la pensió del manteniment que li paga el seu germà, el rei de Castella:

Sepan todos que nos Dona Maria por la gracia de dios Reyna Daragon de Secilia de Valencia [...] Confiantes dela fe e leyaldat de vos amado Capellan dela nuestra Capiella mossen Garciagomez de riaça de cierta nuestra sciencia constituimos creamos e ordenamos procurador e fazedor nuestro cierto e special [...] demandar pedir e recibir e recaudar por nos e en nombre nuestro todas e cadaunas quantidades de pecunia a nos devidas e pertenescientes en el Regno de Castiella delos tiempos passados assin por razon daquellos quatrocientos Mill maravedis de moneda blanca del dicho Regno de Castiella los quales el Illustre Rey de Castiella nuestro muyt caro e muyt amado hermano nos ha dados quadaun anyo en su Regno por nuestro mantenimiento [...] E mandamos e rogamos con la present e requerimos a pero ferrandez dalcaraç e don abraham bienvenist e otros quales quiera qui en tiempo passado fueron nuestros recaudadores del dito mantenimiento que a vos dicho mossen Garciagomez procurador nuestro den e pague todos e quales quiere cantias de pecunia que sean o seran en su poder...³⁹⁶

³⁹⁴. Barcelona, 18 maig 1431. ACA, reg. 3221, fol. 90.

³⁹⁵. Barcelona, 16 maig 1431. ACA, reg. 3221, fol. 90.

³⁹⁶. Barcelona, 22 maig 1431. ACA, reg. 3172, fols. 6v,7.

El document, fet per un notari públic, està signat, a més de la reina, pel seu camarlenc, Berenguer de Vilaragut, el seu cambrer, Gabriel Sagra i el seu secretari, Pere de Coll, àlies Lobet.

En un altre document, la reina encarrega que li portin un ramat de moltons i d'ovelles que li ha donat el seu germà en pagament pel seu manteniment:

*Nos Dona maria [...] a vos fiel nuestro Jayme dayerbe vezino dela villa dayora recaudador nuestro enel regno de castiella [...] constituimos creamos e ordenamos vos dicho jayme dayerbe absent assin como si fuessedes present es a saber que por vos a meitat e por otro que por titulo o contracto haver e recibir en nombre nuestro e por nos enel dicho regno de castiella Dos mill cabeças de ganado lanar entre carneros e oveias e aquellas sacar del dicho regno de castiella e traerlas en el regno daragon o de valencia en virtud dela licencia e gracia a nos fecha e otrogada por el illustre rey de castiella nuestro muy caro e muy amado hermano [...] nos requerimos e rogamos a los alcaydes [...] qualesquiere oficiales del dicho Regno de Castiella o sus lugartenientes e guardas [...] que la dicha licencia e gracia observen e vos permitan sacar el dicho ganado...*³⁹⁷

No es pot dir que el germà de la reina no es portés bé. Complia, generosament, la disposició testamentària que va disposar el seu pare, el rei Enric III. Un ramat de 2000 caps de bestiar oví era un bon pagament, encara que costés el seu trasllat.

Més endavant, la reina escriu a Jaume d'Ayerbe per la qüestió dels cobraments que ha de fer:

*Recaudador per altra letra vos havem scrit manant vos que vullats dar manera quela paga dela tanda corrent sie pagada prestament e anticipada car en los dos milia florins que haviets a donar al tesorer del senyor Rey havets donades prou dilacions de que havem haut algun ennuj per que no ho façats axi de aquesta paga car les nostres necessitats son moltes e grans e pagam grans interessos e si tan mal recapte hi donats fer vos hem pagar los interessos per que siats ne avissat car vostre recepcio molts la volrian e la pendrian de gran voler mes avant nos scrivim de nostra ma al Rey de castella nostre car frare pregant lo quens vulla fer gracia e donar la quitacio salari o gracia que cascun any donava a nostre fisich mestre francisco de burgos qui es passat daquesta vida en l'altra...*³⁹⁸

Maria treu en cara al seu recaptador la mala gestió que fa. Fins i tot, l'amenaça de fer-li pagar els interessos dels préstecs que es tenen que demanar perquè no arriben els diners a temps. La reina també ha demanat al seu germà que li pagui la pensió que rebia el seu metge que ha mort fa poc, Francesc de Burgos. No li manca atreviment a Maria per la gran necessitat que té de diners.

A Jaume d'Ayerbe Maria li reclama la resta del manteniment:

Recaudador nos vos embiamos la letra por Alfonso ferrandez segunt havedes scritto rogando lo que almenos los quarenta Mil maravedís quedan por librar vos libre a vuestra guisa e assi pensamos que lo fara presto vos mandamos expressament que al mas ayna que podades dedes obra e manera que nos seamos

³⁹⁷. Barcelona, 23 maig 1431. ACA, reg. 3172, fol. 7.

³⁹⁸. Barcelona, 5 octubre 1431. ACA, reg. 3221, fol. 132.

*socorrida daquella mayor quantia de dineros que poredes E esto no haya dilacion ne falta si anos deseades complazer e servir.*³⁹⁹

En una carta dirigida als monjos del monestir de Montserrat, la reina els recomana un noi noble que vol entrar en la comunitat. Havia estat al servei del rei Alfons quan va ser a Nàpols:

*Venerable Abbat Religiosos e amats nostres per relacio del venerable pare en Crist lo bisbe de sent berthomeu de stadella som stada informada que un gentil hom appellat johan delabbadia mogut de fervent devocio ha deliberat de pendre labit e esser de vostre orde e servir en aquex monastir perque apregaries del dit bisbe e moguda per lo servey de nostre senyor deus e per los grans serveys que lo dit johan ha fets en napols al senyor Rey e en altra manera vos pregam affectuosament que lo dit johan per nostra contemplacio vullats benignament acceptar e reebre en monge de vostre monastir e donarli labit e altres coses necessaries segons vostre orde...*⁴⁰⁰

Feia casi un any que Alfons havia iniciat negociacions per casar Elionor d'Urgell amb el rei de Xipre. Elionor s'hi havia negat. Novament, trobem que Alfons, mitjançant la reina Maria, vol acordar el casament d'Elionor amb dit rei i també el de sa germana, Joana, amb el seu fill:

*Egregia e cara cosina lo senyor Rey e nos axi com aquells qui desijam vostra honor e be havem fet tractar matrimoni axi de vos com de vostra sor dona johana ab lo Rey de xipre e son fill e altres e per raho dels quals lo dit senyor e nos per parlar e concordar ab vos dels dits matrimonis havem deliberat que vingats aci per la qual raho vos trametem sis mules de sella e IIII atzembles per que us pregam vista la present partisquats e vingats drete via anos e en nostra casa car nos per sguard del dit senyor Rey qui hi ha voler e nos axi mateix molt gran havem pres carrech que durant lo tracte stigats en nostra casa E axi per res no stigats de partir vista la present.*⁴⁰¹

Al mateix temps, la reina encarrega a l'ardiaca Barutell que faci venir a Elionor: *que la dita dona Elionor vinga de continent açi per tractar e concordar ab ella dels dits matrimonis...*⁴⁰²

La reina envia una carta al frare Sebastià de l'orde dels predicadors *en cort Romana*, és a dir que estava al Vaticà, recomanant-li el següent: *Nos scrivim an Guillem perez Canonge de Cartagena prevere en Cort Romana sobre certes confirmacions [...] E com siam certa que vos havets gran loch ab lo dit pare sant pregam vos affectuosament que ensemps ab lo dit prevere e en altra manera façats que les dites coses de les quals lo dit prevere vos informara prengueu aquella bona fi e conclusio que desijam. E sera cosa que molt vos grahirem.*⁴⁰³

Una carta semblant envia a mossèn Antoni Bou, canonge de València i mestre en *sacra theologia* que també era a Roma: *sobre certes confirmacions de algunes nostres nominacions e altres gracies que per alguns nostres servidors*

³⁹⁹. Barcelona, 14 novembre 1431. ACA, reg. 3172, fol. 34.

⁴⁰⁰. Barcelona, 27 juliol 1431. ACA, reg. 3221, fol. 113v.

⁴⁰¹. Barcelona, 28 juliol 1431. ACA, reg. 3221, fol. 113v.

⁴⁰². Barcelona, 28 juliol 1431. ACA, reg. 3221, fol. 113v.

⁴⁰³. Barcelona, 30 agost 1431. ACA, reg. 3221, fol. 124v.

*demanam a nostre sant pare[...] treballets e façats que de totes les dites coses haiats bon compliment.*⁴⁰⁴ Els reis intervenien en els nomenaments de càrrecs i beneficis eclesiàstics i calia que el Papa els acceptés.

No es troba gaire correspondència entre Maria i la seva cunyada, la reina Blanca de Navarra, però a continuació transcriu una carta de Maria en resposta a unes recomanacions que Blanca li havia fet per un tal Sanxo:

*Reyna muyt cara e muyt amada ermana Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos significamos que hemos recebido una vuestra letra dela qual havemos ovido muyt grant plazer por seyer certificada dela buena salud e stamiento vuestros e de nuestros caros e amados sobrinos el principe e las infantas vuestros fillos E porque somos cierta quende hauredes plazer vos certificamos que por gracia de nuestro Senyor dios somos bien sana e en buena prosperidad de nuestra persona rogando vos que amenudo nos scrivades de vuestra salud e stamiento car plazer hi trobaremos muyt singular. A los officios dela Capitanía e Scrivania que nos scriviestes para Sancho de ruesta vos respondemos que aquesto e qualquiere cosa fariamos por vos Empero las Capitanias no se pueden dar sino a un Anyo e assi es de costumbre e fasta aqui no hemos tomado cargo de fazer el contrario e aquesto por razon dela justicia que no serie tan bien administrada, dela scrivania vos respondemos que al present no vaga e sin causa tirar officio a alguno serie cosa inhonesta e de grant cargo porque vos Rogamos nos hayades por escusada car por vuestra contemplacion havemos e queremos haver daqui adelant por recomendado el dito Sancho en lo que podremos fazer.*⁴⁰⁵

La reina contesta a Blanca amb molta amabilitat però no pot accedir al que li demana, segons les raons que li exposa. Malgrat tot, veurà el que pot fer pel dit Sanxo.

Maria escriu una carta de caracter familiar al rei d'Anglaterra:

*Molt alt e poderos princep e car nebot Nos la Reyna darago e de sicilia vos trematem molt a saludar axi com aquell aqui volriam tanta salut e bona ventura quanta vos matex ne desijats E per ço com som certa quen aurets plaer vos certificam que per gracia de deu lo senyor Rey marit E senyor nostre molt car e nos som ben sans e en bona prosperitat de nostres persones pregant vos que de vostra bona salut e stament per vostras letras nos vullats certificar car molt serem consolada E per tal com los Erautes presentadors dela present van en aquexes partides vos pregam los haiats per recomanats E sia molt alt princep E car nebot la santa trinitat vostra guarda.*⁴⁰⁶

Els dos heralds enviats tenien una missió diplomàtica. Alfons buscava aliats entre els familiars de Maria. En aquest cas, en la família anglesa de la mare de la reina, Caterina de Lancàster. El rei d'Anglaterra era Enric VI.

Maria segueix escrivint als seus recaptadors. A Guillem Mir, *feel receptor dels nostres quarts en lo Regne de Valencia*, li demana que trameti una carta a Jaume d'Ayerbe.⁴⁰⁷ Trobem dues cartes enviades als seus recaptadors, Alfonso Fernández d'Alcaraz, de Castella i a Bartomeu Esqueix. A aquest últim li diu que

⁴⁰⁴. Barcelona, 30 agost 1431. ACA, reg. 3221, fol. 124v.

⁴⁰⁵. Barcelona, 9 setembre 1431. ACA, reg. 3221, fol. 124v.

⁴⁰⁶. Barcelona, 6 octubre 1431. ACA, reg. 3221, fol. 132.

⁴⁰⁷. Barcelona, 5 octubre 1431. ACA, reg. 3221, fol. 132.

el rei li ha passat la recaptació dels 20.000 sous jaquesos que paguen les aldees de Terol, a més d'allò que paga la *moreria* d'aquesta ciutat.⁴⁰⁸

Dels seus diners, Maria ajudava altres persones, però a causa de les dificultats econòmiques no sempre pot complir tots els seus compromisos:

*Mossen gonçalvo bien creemos que sabedes las grandes necesidades de nuestra casa las quales de dia en dia nos crescen e por manera alguna no podemos supplir a aquellas E por aquesta razon movida de grant necessitat e cuyta havemos ordenado que sean tirades algunas assignaciones en special los .CL. florines que vos haviamos assignados sobre nuestro mantenimiento e de feyto ne havemos scripto a nuestro recaudador mandando le que de qui adelant no vos pague los ditos .CL. florines tro a tanto haya de nos letra en contrario vos rogamos lo tomedes en paciencia car dios mediant nos faremos que hauredes del Rey de castiella mayor gracia que no aquella.*⁴⁰⁹

La reina retira una pensió de 150 florins amb bones paraules, amb la promesa d'aconseguir un pagament major del seu germà. No cal dir que el regne de Castella tenia molts més territoris i recursos que els regnes d'Aragó, València i Principat de Catalunya. Ara bé, les relacions entre els dos reis no eren gaire bones, com ja s'ha vist. Després de la guerra, no es podien esperar molts favors del rei de Castella, encara que la reina Maria mantenia amb el seu germà una relació especial, afectuosa i confiada, com si res hagués passat.

A la prioressa del monestir de Sant Domènec de Madrid li fa uns encàrrecs:

*Muyt cara e amada tia vuestra letra hemos recebido ensemble con la capça seellada que nos haveys enbiado con las bossas e otras cosas que eren en aquella las quales son muyt belles e gentiles e les vos regradamos muyto E vos certificamos que muyt prestament vos enbiaremos .I. papagay e algunas otras cosas daquesta tierra de que hauredes plazer Rogando vos que Nos enbiedes tres pieças del lenço semblant daquell delos panyos de narizes que nos haveys enbiado e que ni haya de assi del e pus como aquell e de mas car nos scrivimos a jayme dayerbe nuestro recaudador que vos de e pague todo lo que costaran las ditas pieças E sera cosa que muyto vos agradesceremos.*⁴¹⁰

La reina li encarrega unes teles del tipus de la d'uns mocadors que ha rebut de la seva part i que li han agradat molt. El seu recaptador, Jaume d'Ayerbe, li pagarà el cost. De regal, enviarà a la prioressa un papagai i altres coses. El mateix dia, Maria avisa al seu recaptador perquè pagui les teles a la priora. També li comunica que no doni a Gonçalvo de Ferrera els 150 florins que li havia assignat perquè no pot pagar ni els salaris als seus servidors: *vos mandamos que nos enbiedes la mas moneda que poredes car por las grandes deudas que devemos no podemos supplir a las quitaciones de nuestras companyas ni otras cosas a nos e a nuestra cambra necessarias...*⁴¹¹

El comiat del rei Alfons era proper. Havia convocat novament les corts catalanes a l'estiu de 1431 per veure si podia recaptar més diners per a la seva

⁴⁰⁸. Barcelona, 14 novembre 1431. ACA, reg. 3172, fol. 34.

⁴⁰⁹. Barcelona, 24 gener 1432. ACA, reg. 3221, fol. 143v.

⁴¹⁰. Barcelona, 5 febrer 1432. ACA, reg. 3221, fol. 143v.

⁴¹¹. Barcelona, 5 febrer 1432. ACA, reg. 3221, fol. 143v.

empresa marítima. Les corts, en un primer moment, li van oferir poca cosa per al seu projecte, 15.000 florins, però al cap de poc temps, al 6 de setembre, l'oferta va pujar a 80.000 florins i ja podia preparar un bon estol.⁴¹² Estava decidit a marxar cap a Itàlia. El mateix dia que les corts li feien la generosa oferta, Alfons va fer posar els estandards a la seva armada, amb tota solemnitat. N'ha quedat constància escrita:

Primo, anaven los trompetes.

Item, la bandera de sancta Eulalia ab los ganfanons e ab la creu.

Item, tot lo clero ab lurs capes d'or e de seda.

Item, lo senyor bisba de Barchinona ab lo senyor rey ensemps.

Item, los ministrés del dit senyor rey.

Item, dos araus ab sobrevestes d'armes reyal.

Item, en Bnt. Miquel, qui aportava en los braços lo estandart del visalmirall.

Item, mossén Gispert de Tragurá, cavaller de Rosselló, qui aportava lo estandart de mossén Ramon de Perellós, capitá major de la armada.

Item, mossén Huc de Copons, cavaller de Segarra, qui aportava lo estandart del comte de Cardona, almiral.

Item, lo comte Johan de Vintimilla, qui aportava lo estandart de Sicilia.

Item, mossén Ramon de Perellós, capitá dessús dit, qui aportava lo estandart reyal. E axí, partint de la Seu, anaren per la plaça del Rey a la Cort del vaguer, per lo carrer de la Mar fins a la plaça de la Lotja, hon era lo gran cadafal ab dos estandarts grans e III. poch. E d'aquí partí lo dit clero, e torna-sse'n a la Seu. E tots aquells dessús dits qui aportaven los estandarts, muntaren al dit cadafal e meteren quescú en lur loch.

Item, muntá lo dit senyor rey al dit cadafal, hon era son sitial aparellat après del estandart major, e ab grans crits salomaven, e ab grans sons de les trompetes alsaren tots los dits standarts.

Item, lo comit en Masons cridá per III. vegades les laus, axí com es acostumat.

Item, lo dit capitá, tenint en la ma una bacina d'argent hon havia gran colp de diners, lansá-ls per III. parts del dit cadafal entre la gent.

Item, lo dit capitá partí del dit cadafal, ab tots los trompetes e ministrés, e feu la via de la taula de acordar; e aquí ell romás per acordar gent d'armes e ballesters, hon havien posats XVm. florins.

Item, lo dit senyor rey se'n torná al seu palau, hon ere entre XI. e XII. horas.⁴¹³

La magnificència que es donava als preparatius de l'estol del rei, feia més atractiva l'empresa guerrera. El cerimonial servia per exaltar el poder reial davant del poble: la desfilada amb les banderes, del rei, els militars i els clergues, luxosament vestits, acompanyats pels ministrers i trompeters; els crits i el llançament de monedes. Era el primer pas, faltaven recursos econòmics i gent que es volgués embarcar cap a l'aventura mediterrània. Passarien mesos abans d'emprendre el viatge.

La rica Itàlia era un repte per al rei. Joana de Nàpols s'havia enfrontat amb Lluís III d'Anjou i el seu senescal, Joan Caracciolo, havia demanat a Alfons que tornés a Nàpols.⁴¹⁴ Calia aprofitar la conjuntura. Entre Alfons i el duc

⁴¹². *Cortes de Cataluña, op. cit.* vol. XVII, pp. 211-215.

⁴¹³. Duran i Sanpere, *Llibre de Solemnitats...* op. cit. pp. 57-58.

⁴¹⁴. Caracciolo havia recordat al rei, per animar-lo, una història que aquest li havia explicat: havia consultat un astròleg que li va dir que la primera vegada regnaria poc temps a Nàpols però

d'Anjou s'havia negociat una treva per mitjà de la reina Violant de Bar que residia a Barcelona i la seva filla Violant d'Aragó, la mare del duc.⁴¹⁵ Les negociacions devien fracassar perquè la reina Violant de Bar va morir a Barcelona al juliol de 1431, segons va quedar registrat en el Dietari del Consell de Cent: *Dimarts III. Aquest jorn en la nit precedent dues hores apres mige nit passa de aquesta vida la Senyora Reyna dona Yoland dins la casa o torra de Bellesguard del territori de Barchinona.*⁴¹⁶ Alfons i Maria estaven a Barcelona i devien assistir al solemne funeral.⁴¹⁷

El papa Martí V també havia enviat missatges al rei Alfons perquè tornés a Nàpols però es va morir al febrer de 1431. El nou papa, Eugeni IV, venecià, es va posar en contra dels partidaris del rei i va contractar Jacobo Caldora, el condottiero més famós d'Itàlia, enemic declarat d'Alfons.⁴¹⁸ La política italiana era molt complicada però el rei no es va desanimar. Estava amb negociacions amb el duc de Milà i, fins i tot, amb els genovesos, per buscar una pau estable, malgrat que no és podia fiar de ningú. Les traïcions i els canvis de bàndols eren habituals, si es movien els diners suficients. Alfons conservava el castell Nou al port de Nàpols i l'illa d'Ischia enfront del golf.

A Espanya les coses tampoc estaven gaire bé per al rei. Encara que s'havia signat la treva amb el rei de Castella, els seus germans, Enric, Pere i Caterina, seguien amb molts problemes i creant conflictes per la pèrdua de les seves propietats. No es conformaven amb el que s'havia acordat en la treva. Alfons havia buscat aliats entre els regnes veïns de Castella: Portugal i Granada. Amb Portugal hi havia bones relacions després del casament d'Elionor, germana d'Alfons, amb el príncep Eduard. El regne de Granada passava per uns moments difícils, de guerra civil, entre els partidaris del rei Muhàmmad, *El Izquierdo*, amic d'Alfons, que havia tingut que fugir a Màlaga, i els del rei Benalmer, defensat pels castellans, i que havia ocupat la ciutat de Granada.⁴¹⁹

Abans de marxar cap a Itàlia, Alfons va fer enterrar les restes del seu pare, el rei Ferran, en una nova sepultura que havia encarregat, al monestir de Poblet, el mes de febrer de 1432.

A finals de l'abril del mateix any, l'infant Joan havia passat una temporada amb Alfons, a València, mentre aquest preparava el seu estol. Alfons deia que aniria a fer la guerra al rei de Tunis.⁴²⁰ El rei va aconseguir uns préstecs del bisbe i el capítol de la Seu. Al 19 d'abril rebia 136.430 sous a càrrec del terç del delme

---

que després hi tornaria i ja hi podria regnar amb prosperitat. Zurita, *op. cit.* vol. 6 (L. XIV, cap. I), p. 11.

⁴¹⁵. *Ibid.* p. 12.

⁴¹⁶. *Dietari de l'Antich Consell... op. cit.* p. 277.

⁴¹⁷. Es conserva la descripció de les cerimònies: *E lo dijous apres següent a V. del dit mes de juliol lo seu cors fou tret de la dita casa de Bellesguard e portat dins la dita ciutat e posat en la sala gran del palau menor reyal, sobre un lit alt ab son dossier e sobrecel de drap de seda negra, vestit lo dit cors de una cota de lera folrada de erminis ab I. pom d'or en la una ma e lo sceptre en l'altra, ab corona en lo cap, sobreposada una dalmática tota reyal, ço es, de vetafrés ampla e de carmesí, stant lo dit die de dijous esquerada ab gran luminaria de brandons negres al entorn. E la dita sala fou a cascuna part ornada de diverses draps de ras molt richosos, e foren-hi construïts X. altars, dos a quescun cap e tres a quescun costat; en quescun dels quals, per tants dies com lo dit cors se trigà a soterrar, foren celebrades e-s continuaren de celebrar moltes misses per anima de la dita senyora...* Duran i Sanpere, *Llibre de les Solemnitats ...op. cit.* p. 47.

⁴¹⁸. Zurita, *op. cit.* p. 13.

⁴¹⁹. *Ibid.* p. 14.

⁴²⁰. *Ibid.* p. (cap. III) p. 17.

reial de l'horta de València en 5 anys.⁴²¹ Més endavant, el capítol de la Seu li concedeix també a Alfons un subsidi de 60.000 florins.⁴²²

El rei es va decidir per marxar cap a Itàlia. Maria hauria volgut acompanyar-lo. Però el rei tenia altres plans: la necessitava per presidir les corts catalanes i acabar d'aconseguir ajuts per al seu estol. No pensava en ella com a esposa, sinó com a una fidel servidora.

La reina estava molt trista, segons va dir als estaments de les corts el dia 27 de maig de 1432:

*Que lo Senyor Rey, per raho de sa partida, a suplicació de la Cort la havia lexada lochtinent seu, la partida del qual crehia la dita Senyora que era stada molt greu e desplaent a tots. E que tant com la absencia del dit Senyor los era de maior desconsolacio, aytant devien ab maior ardor desijar la sua tornada, e com ella no vehes pus prompta ni pus facil via per a poder fer tornar pus prestament lo dit Senyor, que la bona e loabla fi e conclusio de la present Cort, per ço la dita senyora era venguda alli, pregantlos affectuosament que ells volguessen dispostarse e donar tal orde en los affers de la Cort, que prestament sen pogues aconseguir bona fi e conclusio, e per consequent se pogues breument obrar la presencia del Senyor Rey.*⁴²³

El 23 de maig de 1432 Alfons havia signat el nomenament de Maria com a lloctinent general de Catalunya:

*In Dei nomine pateat universis quod nos Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum, Sicilie/ valencie etc. Attendentes quod nos cuius incumbit humeris curam gerere pro recuperacione et reduccione ad nostram coronam Regiam terrarum a grege nostra/ ffidelium oberrantum et pro conservacione reductorum alliisque justis causis/ ad partes ultramarinas paratam classem et signa nostra victricia dirigere nos/ oportet et a Regnis et terris nostris [...] abesse dignumque esse personas tales/ dimittere que maiestatem nostram representent. Tenore presentis de certa sciencia/ et consulte Vos Illustrem Reginam Mariam consortem nostram, carissimam/ Regimini tolius Catalonie principatus, et Regni Maioricarum et insularum ad ia/centium et omnium subdictorum nostrorum in eis presencium, preficimus, et in ipsis/ nostram generalem locumentenentem, creamus, constituimus, facimus, et eciam or/dinamus, concedentes vobis expresse et potestatem plenariam tribuentes quod vice/loco [...] et in nostri personam seu tanquam generalis locumtenens et/ procuratrix nostra Regatis et Gubernetis et Regere et Gubernare possitis predictum Regnum et principatum quam diu nos abesse contigerit ab eisdem. Et/ utamini et uti possitis mero et mixto Imperio cum plenissima gladii potestate...*⁴²⁴

Traducció: En nom de Déu, consti a tothom que Nos Alfons per la gràcia de Déu Rei d'Aragó, Sicília, València, etc. tenint en compte que Nos sobre les nostres espatlles recau la preocupació per recuperar i reduir a nostra corona les terres que s'aparten del nostre ramat i per conservar als reconciliats i per altres causes justes, és necessari que ens dirigim amb el nostre estol, ja preparat, i

---

⁴²¹. El document està inventariat en els pergamins de la Seu valenciana, n. 37:2 a, però no el vaig poder consultar directament per algun error en la numeració. Elías Olmos y Canalda: *Pergaminos de la Catedral de Valencia*, Valencia, 1961, p. 583.

⁴²². Època del Capítol a favor del sotscol·lector del subsidi del rei, el prevere beneficiat Mateu de Luna, 10 d'octubre de 1432. ACV, Pergamins, n. 6370.

⁴²³. *Cortes...* p. 251.

⁴²⁴. Barcelona, 23 maig 1432. ACA, reg. 3276, fols. 139v-141v.

les nostres victorioses banderes a ultramar i ens hem d'absentar de nostres regnes i territoris i es just nomenar unes persones que representin nostra majestat. Pel present, amb plena consciència i deliberadament a Vos, il·lustre Reina Maria nostra caríssima esposa, us posem davant del govern de tot el Principat de Catalunya i el Regne de Mallorca i les seves illes adjacents i de tots nostres súbdits en ells presents i us elegim, establim, fem i ordenem nostra lloctinent general en els mateixos, concedint-vos plena potestat per a què en nom i lloc nostre, com lloctinent i procuradora nostra, regneu i governeu l'esmentat regne i Principat tot el temps que faci falta que n'estiguem absents. I que tingueu i pugueu tenir mer i mixt imperi, amb total poder de vida i mort...⁴²⁵

Els poders que Alfons traspasa a la reina Maria, són els mateixos que consten en el nomenament de la lloctinència de 1420, del qual ja es va fer la transcripció i traducció completa. Són les màximes atribucions per poder governar el Principat de Catalunya i el regne de Mallorca amb les illes de Menorca i Eivissa.

Alfons havia nomenat el seu germà Joan lloctinent general dels regnes d'Aragó i València el 13 de maig, pocs dies abans d'aquest nomenament de Maria. Els estaments catalans volien a Maria, no a Joan. Crida l'atenció que les corts catalanes preferissin la reina. Devien pensar que amb ella a Barcelona, atendria millor els assumptes catalans, es podrien resoldre els greuges i legislar el que fos menester. Coneixien a la reina i confiaven en la seva rectitud, paciència i sentit de la justícia. Un altre motiu podien tenir els estaments catalans, segons Ryder: Joan seria més dur en les negociacions i potser els implicaria amb una altra guerra amb Castella.⁴²⁶ En canvi la reina Maria era pacífica i conciliadora.

La lloctinència de Joan no va durar gaire. De manera sorprenent, l'endemà del nomenament de la reina com a lloctinent catalana, el dia 24 de maig, Alfons dóna, en un altre document, la lloctinència general de tots els territoris de la Corona d'Aragó a Maria, segons podem llegir a continuació:

In dei nomine Pateat Universis Quod nos Alfonsus [...] Ex certa nostra sciencia et consulte ampliantes vobis illustri Regine Marie Consorti nostre carissime potestatem qua vos cum alia carta nostra data Barchinone externa die locumtenentem generalem nostram in principatu Cathalonie et Regno maioricarum constituimus ut in ipsa carta plenius continentur ac dictionem Regnorum quibus presidere nobis absente vos volumus Tenore presente vos eandem Reginam Mariam nedum in dictis principatu et Regno immo eciam in Regnis nostris Aragonum et Valencie et omnium subditorum nostrorum in eis presencium et forum sortiencium preficimus et in omnibus et singulis Regnis et principatu predictis generalem locumtenentem nostram Constituimus facimus et creamus ac eciam ordinamus cum latissima potestate ea omnia Regendi et gubernandi quamdiu nos abesse contigeret ab eisdem [...] Et hoc no obstante alia carta nostra data barchinone XIII presentis mensis Madii cum qua illustrem Johannem Regem Navarre Carissimum fratrem nostrum in dictis Regnis Aragonum et Valencie generalem locumtentem nostrum posuimus et constituimus cui hanc volumus prevalere Promitentes in nostra bona fide regia habere perpetuo rata grata et firma quecumque fuerint per vos facta sive gesta in predictis et circa ea ac si per nos acta fuissent sive gesta...⁴²⁷

Traducció: En nom de Déu, sàpiga tothom que nós, Alfons [...] amb nostre ple coneixement i deliberadament, ampliant-vos, il·lustríssima reina Maria, estimadíssima esposa nostra, el poder que a vós en una altra carta nostra donada a Barcelona el dia d'ahir, us vam fer lloctinent general

⁴²⁵. Traducció d'Àngel de Paz Fernández.

⁴²⁶. Alan Ryder, *op. cit.* p. 231.

⁴²⁷. ARV. Mestre Racional, 9050, fols. 3v-4v.

nostra en el principat de Catalunya i en el regne de Mallorca, com en la mateixa carta es conté, àmpliament i en la declaració dels regnes, que volem que vos presidiu mentre jo sigui absent. Pel document present, a vos, la mateixa reina Maria, no tan solament en dits principat i Regne, sinó també en nostres Regnes d'Aragó i València i de tots nostres súbdits que hi són presents i que hi tinguin habitatge, us posem al front i en tots i cadascun dels Regnes i principats esmentats, us constituïm, fem i creem, i, fins i tot, ordenem nostra lloctinent general amb amplíssima potestat de regir i governar tots ells mentre s'esdevingui que nós hi estiguem absents [...] I això, malgrat que, una altra carta nostra donada a Barcelona el dia 13 del present mes de maig, en la què vam fer i establir lloctinent general nostre en els dits Regnes d'Aragó i València a l'il·lustre Joan rei de Navarra, estimadíssim germà nostre, sobre la qual volem que aquesta prevalgui. Prometent amb nostra bona fe règia haver sempre per vàlides, grates i fermes totes les coses fetes per vos en els esmentats regnes i amb relació a ells, com si haguessin estat fets i realitzats per nós...

¿Què va poder passar d'un dia per l'altre per aquest canvi? ¿Per què Alfons li va treure a Joan la lloctinència de València i Aragó? Crec que l'explicació la podem trobar en els dos consellers del rei i únics testimonis que signen el document: L'arquebisbe de Saragossa, Francesc Sarçola Justiel, el canceller, i el batlle general d'Aragó, Martí Díez Daux. Els dos devien aconsellar el rei que era preferible la reina Maria a Joan, tant a l'Aragó com a València. Devien témer una guerra amb Castella si Joan continuava de lloctinent. Alfons el va nomenar Governador General.

El rei havia reunit 16 galeres a València. A Barcelona en tenia preparades 12. En total eren 28 vaixells i encara n'esperava reunir alguns més. El Dietari barceloní descriu quan van fer-se a la mar al maig de 1432:

Diumenge XVIII.- Lo dit die faheren mostra les XII galees qui eren en Barchinona ab lo Senyor Rey.

Dilluns XXVI.- Lo dit die parti lo Senyor Rey de la plaje de Barchinona ab III galees e a XXVIII del dit mes partiren les VIII galees qui restaven faheren la via dels Alfachs. E lo dit die partiren VII naus e lo balener den Janer qui havia levats cavalls e a II de juny parti la nau den P. Saragoça e foren totes VIII naus e faheren la via de la illa de Sent P. en Serdenya ahon se devia aplegat tot lo dit hostol ab lo dit Senyor.

Dijous XXIX.- La feste de la Ascensio.- Lo dit die parti lo dit Senyor dels Alfachs ab X galees e fou a Mallorques a XXXI del dit mes e a XXX de maig arribaren en Valencia les V galees qui eren anades en Portugal per portarhi la infanta muller de don Enrich.⁴²⁸

Melcior Miralles ens descriu el personal que es va embarcar i tot el material bèl·lic que es va carregar a les naus:

Primo la nau d'en Jofre de Mayans, caregada de vituales e armes, hon hanaven M homens d'armes; la nau d'en Figueret portava D.CC. homens d'armes; la nau Cegonya portava D.CCCC [...] Primo portava lo dit senyor rey CC.LXXX. escales de fust, les quals se arboraven a la popa de fust [...] Portava CC.LXXX. bombardes, en les quals ni avia moltes grans qui lançaven pedra de pes portava pedres e polvola per a les bombardes [...] portava X milia espinguardes [...] portava dos milia lances de Xeres, molt belles e ben acabades [...] A la final portava tantes maneres de engin e de arteleries e de coses que no es posible de

---

⁴²⁸. Dietari de l'Antich Consell... p. 281.

*recordança per poder escriure. Totes aquestes coses portava lo senyor rey don Alfonso, de Cathalunya.*⁴²⁹

La reina va quedar sola a Barcelona, trista en veure allunyar-se el seu marit. El Dietari de la Generalitat explica que les galeres del rei van sortir de Barcelona a mitjanit, una imatge més colpidora per a la reina, si és que va anar a acomiadar-lo vora del mar: *dilluns, a hora de migenit, lo senyor rey se perlongà ab les gales de la dita armada.*⁴³⁰ No podia imaginar que mai més el tornaria a veure.

---

⁴²⁹. Melcior Miralles, *Dietari del capellà...* pp. 133-135.

⁴³⁰. *Dietaris... op. cit.* p. 56.

VI. La llarga absència del rei (1432-1438)

De camí cap a Sicília, el rei Alfons va fer escala en diversos ports dels seus dominis: a Palma de Mallorca, a Maó, a L'Alguer i a Cagliari. El 2 de juliol de 1432 estava a Palerm. D'allí va passar a Messina i Siracusa. Poc temps després, el seu estol s'havia multiplicat per tres. Tenia 132 vaixells. La seva intenció era dirigir-se a Tunis immediatament. El rei Abd-al-Aziz havia atacat Malta feia un temps i es considerava una amenaça per a Sicília. El 15 d'agost el gran estol d'Alfons es va presentar davant de l'illa de Djerba i la va atacar. Aconsegueix la victòria i obté un gran botí d'armes però, després, ha d'abandonar l'illa per manca de queviures.¹ A finals de setembre Alfons estava a Siracusa i a primers d'octubre li escriu una carta a la reina Maria on explicava l'expedició a Tunis:

Reyna molt cara e molt amada muller. Per que som certs quen haurets plaer, vos notificam com lo dia de Nostra Dona Dagost Nos ab nostre stol de naus e de galees arribam a la illa dels Gerbes e prenguem de continent lo pont o moll qui passa de la terra ferma a la dita Illa, e apres lo rey de Tunij, qui la hora era a dos jornades alli, certifficat e avisat de nostra venguda, trames a Nos una letra la qual en effecte contenia com havia sabut que Nos erem arribats alli e quens pregava quel sperassem e donassem manera quens veessem cara a cara, car lo fugir entre nosaltres seria vergonya. E Nos en effecte li responguem que erem contents de sperarlo tant que poria esser vengut o seria sa culpa, e que lavors seria la vergonya de aquell qui no satisfes a sa honor. E de fet lo dit rey de Tunij, ab gran nombre de gent de cavall e de peu, poch apres que hagem reebuda la dita letra, aplega al cap del dit moll o pont on foren fetes per alguns dies bregues e scaramuces entre nostres gents e les del dit Rey de Tunij, en les quals, per gracia de nostre Senyor Deus, moriren e foren nafrats entre diverses dies e temps molts dels moros als quals fon forçat sempre e cascuna fugir [...] lo dit rey de Tunij feu moure als seus brega molt streta per la part on ell stava [...] E per ço com los dits moros feren maior resistencia en deffendre aquella derrera barrera covech la brega esser alli molt dura e aspra [...] e los dits moros foren mesos en total derrota per manera que lo dit Rey no recordantse de les paraules de sa letra ne havent altre reffugi, hague a fugir [...] alguns parents seus e altres que li adjudaren a cavalcar no foren a temps a fugir, ans ensemps ab molts daltres moriren alli e per lo dit pont e altres quis lançaven en mar foren alançaïats, morts e altres negats en gran nombre e molts apresonats [...] foren li axi mateix preses XXII bombardes e la sua propia tenda e alguns arnesos e coses de la persona [...] e com per necessitat de vitualles nos convingues venir a la illa de Gotzo de Maltha per fer, dur e haver alli aquelles del Regne de Sicilia, sabent la hora que a la prop dita Illa arribam que los ambaxadors del Papa e axi mateix del Duch de Mila e altres havia dies quens speraven [...] deliberam venir per hojr aquells e entendre en altres affers ab la dita nostra armada a honor nostra e de tots nostres subdits, segons pus largament vos recitara lamat conseller e cambrer maior nostre mossen Guillem de Vich [...] E sia reyna molt cara e molt amada muller en

---

¹. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 235-236.

*vostra continua proteccio la Trinitat Sancta. Dada en Siracusa a VI dies de Octubre del any MCCCCXXXII. Rex Alfonsus.*²

Alfons dóna nombrosos detalls dels combats i els justifica. El rei de Tunis va ser derrotat, va haver de fugir i molts dels seus homes van ser morts. Va ser només una expedició de càstig. La carta no conté cap frase especialment íntima ni amorosa per a la reina. No reflecteix cap enyorança de l'esposa. L'expressió *molt cara e molt amada muller* és una frase feta, protocol·lària.

La gesta guerrera li donava prestigi a Alfons. S'anava forjant la seva brillant imatge. El rei es treia l'espina de la frustració que va sentir en els conflictes hispans. Les lluites familiars eren desagradables, en canvi la guerra als enemics tradicionals no suposava cap remordiment de consciència. Els sicilians estaven contents de tenir un rei jove, ardit i victoriós.

Alfons ambicionava el tron de Nàpols però no li seria fàcil aconseguir-ho. La reina Joana estava malalta i potser moriria aviat, però Lluís d'Anjou no abandonaria fàcilment les seves pretensions.

Cobella Ruffa, duquessa de Sessa, favorita de Joana, intrigava a favor d'Alfons i al mateix temps estava enfrontada al gran senescal, Caracciolo, que també n'era partidari. Mentre Alfons estava a Djerba, Caracciolo va ser assassinat per ordres de la duquessa, el seu fill empresonat, en el mateix dia de la seva boda, i llurs cases saquejades.³ Aquesta era la cort napolitana que esperava el rei Alfons.

Altres grans personatges estaven pendents del que passava a Nàpols: el papa Eugeni IV; l'emperador Segimon I de Luxemburg que havia arribat a Itàlia per ser coronat pel papa; el duc de Milà i els governants de les poderoses ciutats de Venècia, Gènova i Florència. Amb tots hauria de negociar el rei Alfons. El jove sobirà tenia bons dots polítics. A la seva gran ambició afegia intel·ligència i astúcia, gosadia i paciència. Algun dia aconseguiria ser rei de Nàpols, però no va ser fàcil.

Maria a Catalunya

La reina Maria va ser estimada pels catalans. Comença una llarga etapa de la seva lloctinència, mentre el seu marit està ocupat amb els assumptes i conflictes italians. El Principat té molts i greus problemes pendents, de difícil solució, socials i econòmics. Cal destacar que quatre anys després de les morts d'Alfons i Maria, que van ser al 1458, va començar una guerra civil a Catalunya.

La vida de la reina Maria es veurà afectada per la traumàtica separació de l'espòs i la difícil governació del Principat. La tasca de la reina esdevindrà més pesada per la manca de salut, afectada pel patiment de caire sentimental. La seva vida no va ser un camí de roses ni de plaers. Malgrat tot, la reina resisteix i s'entrega a les tasques encomanades pel rei Alfons, amb tota abnegació. No defuig el que considera un deure: seguir les ordres del seu marit i complir la seva voluntat en tot el que pugui.

---

². La carta completa està transcrita per Giménez Soler, *Itinerario...op. cit.* pp. 115-118. ACA, reg. 2689, fol. 168.

³. Zurita, *op. cit.* (cap. V), pp. 22-23.

La tasca de governar i la presidència de les corts donaven molta ocupació a la reina Maria. Això tenia un aspecte positiu: el treball li estalviava enfonsar-se en la tristor. Tenia moltes coses a fer. Tampoc es podia imaginar que l'absència del rei seria de per vida.

En el moment en què Alfons marxa a Itàlia, al 1432, Maria va quedar presidint les corts catalanes que estaven en curs i que no acabaran fins al 1434.

Maria ja tenia experiència en actuar de lloctinent general. Per motiu de les corts, resideix la major part del temps a la capital catalana, Barcelona.

El govern de la reina esdevé complicat per la presència del seu cunyat, l'infant Joan, rei de Navarra, germà d'Alfons, nomenat governador general i amb dominis a Catalunya: Balaguer, Montblanc i altres llocs. Es tracta d'una persona inquieta, ambiciosa, a la qual li queda petit el regne de la seva esposa Blanca, l'autèntica reina de Navarra que li ha cedit el govern, mentre ella es dedica als seus fills: Carles, príncep de Viana, Blanca i Elionor.

Blanca de Navarra havia estat casada en primeres núpcies amb Martí el Jove, fill del rei Martí. Va ser regent a Sicília en absència del seu marit i també quan ell va morir (1409). No va abandonar l'illa fins al 1415. Va cobrar una pensió de la *Cambra de Sicília* fins a la seva renúncia el 17 de juny de 1421, a favor de la reina Maria que va cobrar, a partir d'aquell moment, dita pensió.⁴ Estava clar que Alfons va disposar aquest canvi perquè Blanca era hereva del regne de Navarra (1416), s'havia casat amb el seu germà Joan (1420) i havien tingut un fill, Carles (maig de 1421). D'aquesta manera, Alfons, solucionava, en gran part, la necessitat de diners que tenia la seva esposa.

Maria ha d'anar capejant les ingerències de Joan. Li arriben queixes de la seva actuació. Joan es portava bé amb el seu germà gran, Alfons, l'admirava i, més o menys, l'obeïa, però era imparable. Li devia semblar que tenia més dret i capacitat que Maria per a la lloctinència. Havia convençut el seu germà perquè li deixés la lloctinència general dels dos regnes fronterers amb Castella per si calia guerrear altra vegada, en cas d'una invasió castellana. Però li va durar poc. També va aconseguir ser nomenat governador general dels tres regnes.⁵ Maria no estava a favor de cap guerra.

La reina manté, sovint, correspondència amb Joan. Destaquem la següent carta que tracta d'un conflicte creat pel seu cunyat:

Rey muyt caro e muyt amado ermano Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos significamos Que por parte dela universitat del lugar de cabra el qual es del noble e amado nuestro mossen Guerau de cervello nos feyta querela como agora pocos dias ha passados havedes feyto demendar cena de ausencia a la dita universitat pretendiendo que vos serie devida como a governador general del muyt alto senyor Rey marido e senyor nuestro muyt caro vuestro ermano allegande los dela dita universitat no seyer tenidos a pagar la dita cena por ciertas razones en special que por cierto titulo aquella recibe e ha recebido de grant tiempo [...] serie contra constitucion de cathalunya [...] que lo senyor Rey o sus fillos gobernadores veguers o otros qualesquier oficiales no exhegesquen

---

⁴. Segons documentació de l'Arxiu del Regne de València, Reial Cancelleria, 474, fol. 80r. Francisca Hernández-León, *Doña Maria de Castilla... op. cit.* p. 71.

⁵. Joan escriu als estaments de les corts catalanes (per demanar consell sobre l'assumpte de Frederic de Luna i el perill que suposava per les seves aspiracions sobre Sicília) i es presenta com: *Lo Rey de Navarra, Infant e Governador general de Arago e de Sicilia*. Saragossa, 6 juliol 1432. *Cortes de Cataluña...op. cit.* vol. XVII, pp. 374-375.

*cenes en los lugares delos barones o cavalleros o otras razones en la dita suplicacion dela que vos enbiamos copia [...] por tanto hauda sobre aquesta deliberacion del consello del dito senyor Rey de las ditas cosas vos certifficamos Rogamos vos affectuosament que en esto querades vos mesmo provedir por tal forma e manera que daqui adelant justa querela non vienga delant nos.*⁶

Segons veiem en aquesta carta, Joan era governador general, la qual cosa significava que intervenia en els assumptes del Principat, com a cap militar. En aquesta ocasió volia cobrar un impost a Cabra del Camp, població propera a Montblanc, que no li corresponia. Maria, lloctinent general, amb poder sobre tots els oficials reials, acaba l'escrit amb una frase contundent, molt acertada.

La reina té un gran sentit de la justícia i procura respectar les lleis i els costums. De vegades, es veu en un compromís entre l'amistat i el deure però busca la manera més adient per ser justa amb les dues parts. Ho podem veure en algunes de les seves decisions, com la que comunica a la comtessa de Mòdica:

*Comtessa cara cosina vostra letra havem reebuda e aquella entesa vos regradiam molt la exequcio que havets dada en lo fet dequeus havem scrit certificant vos que ultra que havets retut vostre deute nos ne havets fet plaer molt gran. E com per humil exposicio per en Guillem albello portador dela present haia entes que vos com a succehint en los bens de don Jayme de prades en altre temps li seriets tenguda en certa quantitat per certes causes les quals ell mateix vos explicara suplicant nos li provehissem de justicia Nos empero per sguard de contemplacio vostra ans de fer hi provisio alguna havem delliberat fer vos ne noticia ab la present ab la qual vos pregam axi affectuosament com podem que per sguard nostre qui per ço com es nostre servidor havem plaer que reebes lo seu si degut li es li façats raho e justicia de vos mateixa per tal forma quel dit Guillem no haia manera de querelar ne nos com dit havem no hi haguessem com a forçada e contra nostra voluntat provehir hi per justicia.*⁷

Els raonaments de la reina ens mostren la seva intel·ligència i l'habilitat per aconseguir una bona entesa i evitar un procés judicial desagradable. La comtessa, Violant de Prades, si té l'obligació, ha de pagar el deute. La reina ho deixa clar.

Una de les tasques que el rei Alfons havia encomanat a la seva esposa era la d'enviar més vaixells i més homes per a la seva armada. La reina es troba amb algunes dificultats, com veurem a continuació. S'adreça al seu espòs com a *vostra humil muller la Reyna darago e de Sicilia qui es comana en vostra gracia e mercè*. El tracta de *molt alt excellent princep e poderos Senyor marit e senyor meu molt car lo Senyor Rey*. Li exposa el següent:

A vostra gran senyoria significh com mossen Berenguer spaen es vengut del prebost ab bon recapte dels presoners exceptat del fill de micer Berenguer dez valls daquesta Ciutat lo qual no li ha volgut liurar per la qual raho Senyor e per altres no obstant quel dit mossen Berenguer volgues anar servir vostre senyoria lo vostre consell senyor e yo havem deliberat que torn al dit prebost per haver e recobrar lo dit presoner e dalli en fora senyor ira a vostra senyoria E per tant molt alt senyor com lo dit prebost ha transmes a demanar IIII o V homens que son stats presos en algunes de vostras Galeas los noms dels quals ha fets donar al dit

⁶. Barcelona, 20 juny 1432. ACA, reg. 3113, fols. 5, 5v.

⁷. Barcelona, 16 agost 1432. ACA, reg. 3113, fols. 8, 8v.

*mossen berenguer vos supplich que sia vostra merce manar las deliurar car lo dit prebost ses offert e es prest de servir vostra Senyoria Segons de totes les dites coses lo dit mossen Berenguer informara largament vostra senyoria la qual nostre senyor deus haia e tenga tostempns ensa continua proteccio e guarda e li don victoria contra sos enemichs ab exalçament de vostra Reyal corona.*⁸

El capità prebost, oficial reial, s'oposa a alliberar un presoner, el fill d'un advocat, Berenguer de Valls, que vol anar a servir a les tropes del rei. A més, el prebost demana, en canvi, que li tornin 4 ó 5 presoners de les galeres. Maria ha de demanar a Alfons que doni l'ordre convenient, després d'haver consultat amb el seu consell.

De vegades, alguns particulars, atrets pels beneficis que poden proporcionar les expedicions del rei, financien algun vaixell. És el cas d'un tal Joan Bosch, que vol armar una galera petita. La reina expedeix un edicte per perdonar penes als que vulguin anar a servir l'armada del rei, a l'estiu de 1432:

*Na Maria per la gracia de deu Reyna darago de Sicilia etc. lochtinent general etc.[...] als feels tots e sengles prelats [...] E tots e sengles officials e subdits del dit Senyor Rey e nostres deça e della mar constituits [...] Com lo dit Senyor Rey haia ordenat e atorgat lo guiatge allongament e sobresehiment contenguts en la crida [...] Ara hoiats que us fa han saber [...] que lo dit Senyor en favor de la armada la qual fa de present per benefici de sos Regnes e terres e exaltacio de la sua Reyal corona [...] totes e sengles persones de qualsevol ley stament o ordinacio sian qui en la dita armada se son acordats os acordaran e de fet en lo temps quil es o sera prefigit iran o staran de tots e sengles crims excessos e delictes de que sien delats o inculpats o haien comesos en qualsevol parts Exceptat que no sien [...] traydors trencadors de homenatges e de pau e treves entre lo dit Senyor Rey e altres princeps [...] heretges ladres manifestes cambiadors abatuts falsadors de moneda Robadors de camins publichs sodomites querelats per pau e treve a instancia de part privada e inculpats de crim de lesa magestat [...] fugits deles armades del dit Senyor [...] Aixi mateix ha perlongats e guiats los damunt dits [...] e los bens de aquells e de cascun dells totes penes e usures cessants de tots e sengles deutes que deuen aixi a cristians juheus com a moros encara privilegiats e no privilegiats per qualsevol cas e manera E exceptats violaris Censals morts Cambis peccuniaris per mar e per terra [...] Roborada amb sagrament e homenatge que iran e segura ab lo dit Senyor rey o ab son Capita general ab la dita armada [...] E com lo feel nostre en Johan bosch haia offert armar una galiota o leny de XIII banchs e de anar ab aquell al dit Senyor en que sia ab la sua armada per servey seu e de aquella. A vosaltres e a cascun de vos dehim e manam expressament e de certa sciencia sots incurrimment de nostra ira e indignació e pena de Mil florins dor darago [...] que donant tot favor que porets al dit Johan bosch patro e atots los mariners e persones altres que ab lo dit Berganti o leny iran [...] Dada en Barchinona a dotze dies de juliol En lany dela Nativitat de nostre senyor Mil CCCCXXXII. La Reyna.*⁹

Es detallen, en el document, els delictes que es redimeixen per anar a servir l'armada del rei. Es fan algunes excepcions d'actes molt mal vistos en aquella època, com la sodomia.

⁸. Barcelona, 28 juny 1432. ACA, reg. 3113, fols. 65v, 66.

⁹. ACA, reg. 3171, fols. 60v-61v.

Diversos nobles van acompanyar el rei Alfons cap a Sicília, però més tard hi van d'altres. Hi ha una carta curiosa que Maria dirigeix a Violant de Prades, comtessa de Mòdica, sobre un noble que vol emportar-se la dona cap a Sicília:

Comtessa cara cosina Nos havem sabut que mossen Galceran de santpau sen vol amenar en Sicilia dona Aldonça sa muller la qual cosa no pot fer com axi ho prometes en lacte del matrimoni Per queus pregam affectuosament que si la dita Aldonça venie a vos per visitar o en altra qualsevol part de vostra terra per recollirse en mar no consintats ni permetats per cosa del mon que recollis Ans la aturats e la retenits en vostre poder no lexant la partir de vos sens nostre voler e licencia E en aço us pregam no haie falta sins desitjats servir e complaure Car en lo contrari trobariem gran desplaer.¹⁰

No sabem el perquè Aldonça, la muller de Galceran de Santpau, volia anar amb el marit. El cas es que la reina dóna ordres a Violant de Prades perquè si la veu no la deixi partir cap a Sicília sense llicència seva. Hi devia haver alguna raó que preocupava la reina, ja que havia escrit una carta, pocs dies abans d'aquesta, al tal Galceran en que li deia: *Com sobre certes coses assats de gran importancia qui a present nos son ocorregudes haiam necessariament mester vostra presencia vos pregam encarregam e manam axi affectuosament e expresa com podem que de continent tots affers e tota excusacio a part posats vingats a nos.¹¹*

En una carta dirigida al rei, Maria li exposa el següent fet:

A vostra gran senyoria significh com aci es vengut I infant apellat albufach net del Rey deffez ab salconduyt e guiatge del batle general de Valencia E per ço com noha trobat altre passatge es muntat en la Galiota de mossen perpinya E ha ami supplicat quen scrivis a vostra Senyoria e que li faes una provisio de seguretat per ço que si abans fos a vostra Senyoria ere encontrat per alguna fusta de vostra benenventurada armada pogues esser segur e deffet Senyor vist lo guiatge e salconduyt del dit Batle yo li he feta la dita provissio Per que molt excellent Senyor vos supplich sia vostra merce que en la expedicio e passatge del dit Infant vostra gran Senyoria provehisca segons aquella sera ben vist la santa trinitat molt alt Senyor vos haia tostemps en sa continua proteccio e guarda Eman ami vostra gran Senyoria tot ço que plasent li sia.¹²

La reina ajuda el net del rei de Fez i li dóna un salconduit perquè pugui viatjar: *com lo Infant Albuffach net del Rey de ffez es vengut aci e passassen affez o en altres parts de bararia en companya del qual van Albucasent, abdella, Mahomat, Hamet e Iuseff moros matexos e servicials de aquell [...] dehim e manam [...] haiats per recomanats...¹³*

En un altre escrit dirigit a Alfons, li exposa el següent:

Pochs dies ha rebi del Rey de Navarra una letra ab la qual me notificava com hun Procurador del Rey de Castella li havia feta certa intimacio requisicio e protestacio sobre alcunes novitats que afferma esser stades fetes per los infans don Enrich e don pedro en lo Regne de Castella en periudici dela treva feta entre

¹⁰. Barcelona, 24 setembre 1432. ACA, reg. 3173, fols. 77, 77v.

¹¹. Barcelona, 21 setembre 1432. ACA, reg. 3173, fol. 77.

¹². Torre de Bellesguard, 8 juliol 1432. ACA, reg. 3113, fol. 65.

¹³. Torre de Bellesguard, 7 juliol 1432. ACA, reg. 3113, fols. 65, 65v.

*vostra senyoria e lo dit Rey e la Reyna de Navarra duna part E lo dit Rey de Castella delaltra E la resposta que el dit Rey de Navarra hy havia feta de les quals protestacio e requisicio e dela sua resposta nos enviava transcrits[...] de la resposta per mi delliberada ab los canceller vicecancellor e altres de dit Consell la qual copia vos tramet ab la present...*¹⁴

No se'ns explica en la carta quins problemes hi ha amb els infants Enric i Pere a Castella, només que no respecten la treva. Els germans d'Alfons no es resignen a la pèrdua de llurs propietats.

Trobem una carta que la reina envia a una *princesa, la Reyna de Jherusalem e de Sicília nostra molt cara e amada Cosina* i una altra, amb idèntic contingut, enviada a Carles VII, rei de França, *nostre molt car e amat Cosi*. Maria havia rebut els ambaixadors francesos que portaven uns missatges dels quals no en sabem el contingut. Les cartes són de cortesia. La reina els diu que està molt contenta de saber notícies seves i els comenta que: *per gracia de nostre Senyor deus som ben sana e en bona prosperitat de nostra persona*. També els diu: *entenem affer daci avant tant com per raho e justicia fer se pusxe...*¹⁵ Possiblement, l'assumpte del que havien de parlar els ambaixadors era de tipus polític relacionat amb Lluís III d'Anjou. Carles VII es va casar al 1422 amb Maria, filla de Violant d'Aragó i Lluís II d'Anjou.¹⁶ La princesa és tractada com a reina de Jerusalem i de Sicília perquè eren títols que usaven els ducs d'Anjou que es consideraven amb drets sobre el regne de Nàpols (hi havia dues Sicílies, l'illa de Sicília i el territori del sud d'Itàlia).¹⁷ Malgrat que el duc d'Anjou era rival del rei Alfons, respecte a les pretensions sobre Nàpols, les relacions entre les dues famílies es mantenien.

Els conflictes amb França, el país veí, apareixien de tant en tant. Maria envia un escrit al Governador i Consell de la *provincia de prohença*, (Provença) per una captura d'uns mercaders catalans:

Nobles amats e devots nostres Al molt alt Senyor Rey marit e senyor nostre molt car ans de sa benaventurada partida e apres a nos com a lochtinent seu general son stads fetes diverses e grans clamors per vassalls e subdits seus e nostres que apres fermada e dada la treva e seguretat entre la sua senyoria duna part e aqueixa provincia de laltra ab juraments homenatges e altres fermetats e penes spirituals e corporals roborada e durant aquella dins la dita provina alguns vassalls e subdits del dit Senyor Rey e nostres serien stats apersonats e a altres preses e ocupades llurs robes mercaderies cavalcadures e bens e alguns rescatats e rescatades e altres vuy en dia detenguts e detengudes de que alguns dien que sera voler infringir la dita treva e seguretat [...] Empero desijants procehir en millor e pus amigabla via e manera [...] trametem a vosaltres lamat nostre mossen berenguer spafench [...] sobre les dites coses vos explicara de nostra part [...] a la liberacio dels dits presos e restitucio reintegracio reparacio e satisfaccio

---

¹⁴. Barcelona, 26 juliol 1432. ACA, reg. 3171, fols 62-62v.

¹⁵. Barcelona, 8 agost 1432. ACA, reg. 3113, fols. 80, 80v.

¹⁶. El rei Carles VII i Maria d'Anjou van tenir 12 fills. El rei va mantenir també relacions amb diverses cortesanes. La mare de Maria, Violant d'Aragó, estava en la cort francesa i aconsellava el seu gendre en assumptes d'estat.

¹⁷. El regne de Jerusalem venia de les croades i va durar fins al 1291 en què els croats van perdre Acre. Després es va mantenir el títol lligat a Xipre i a la corona de Nàpols. Un Carles d'Anjou va ser rei de Nàpols al segle XIII.

*dels dits dampnatges e missions vullats dar tota obra ab acabament e procehir que tals coses o semblants daqui avant no sien attentades...*¹⁸

Maria sempre buscava la via de la negociació. Es protegien els intercanvis comercials però sorgien dificultats i, de vegades, s'impedia el lliure comerç per evitar la competència. En el cas explicat s'havien empresonat els mercaders i confiscat tot el que portaven, incloses les cavalcadures.

En una llarga carta que escriu al seu cunyat, Joan, Maria exposa una sèrie de problemes sorgits respecte els mercaders genovesos. Es curiós comprovar que un d'ells, Odoardo Itàlia, acudeix a la reina que està a Barcelona perquè intercedeixi a favor del seu cas. La bona fama de la reina Maria per les seves justes sentències estava ben arrelada. L'assumpte del mercader genovès era complex. A València, a Mallorca i a Catalunya hi havia comerciants genovesos que pagaven diverses contribucions. Les despeses dels enviats a fer les negociacions d'una treva entre el rei Alfons, el Duc de Milà i el Comú de Gènova les fan pagar als mercaders, com podem llegir a continuació:

*Rey muyt caro e muyt amado hermano bien creemos no ignorades como los amados consellers del Senyor Rey e nuestros [...] en virtud de cierto compartimento o procuracion feyta en Jenova, los mercaderes jenovesos [...] son tenidos dar e pagar cada un anyo a los ditos Conservadores CCCC florines [...] Jatsia los jenovesos habitantes en Mallorques e en Cathalunya hayan pagado cada un anyo [...] Empero los ditos Jenovesos de Valencia [...] non haian querido ne curado pagar [...] por la qual razon el dito senyor Rey a supplicacion delos ditos Conservadores mando segunt somos certificada exequitar ciertos drapos de grana e otras robas e mercaderias de Odoardo Italia morador jenoves del dito regno de Valencia [...] Odoardo Italia hauria recorrido a los otros jenovesos de Valencia diziendo que entre todos le pagassen la quantitat que a instancia delos ditos Conservadores le era stada executada [...] los ditos jenovesos no han querido fazer en gran danyo del dito Odoardo [...] Por que Rey muyt caro e muyt amado hermano [...] vos rogamos [...] que atendido el dito comportamiento por el qual todos los otros jenovesos han pagado su parte scrivades affectuosament e mandedes al batle general del Regno de Valencia que faga pagar a los ditos jenovesos e paguen sin dilacion alguna si pagado no hauran del Dreyto Imposado...*¹⁹

La reina demanava que Joan fes pagar l'impost als genovesos que no havien pagat perquè no era just que li carreguessin tot el deute al mercader Odoart. Segurament al batlle de València li va resultar més fàcil confiscar les mercaderies, tot d'un cop, a un sol genovès. Ara, la reina intervenia al seu favor però, tractant-se de València, ens podem preguntar perquè el mercader no va anar a demanar-ho a Joan, el governador. Potser ho va fer i no li va fer cas, o bé va acudir directament a la reina perquè sabia que ella l'escoltaria.

---

¹⁸. Barcelona, 11 agost 1432. ACA, reg. 3171, fol. 65.

¹⁹. Barcelona, 4 novembre 1432. ACA, reg. 3171, fols. 96-96v.

Un altre exemple del gran sentit de la justícia de Maria, el trobem en una altra carta que Jordi Rubió va ressaltar.²⁰ La reina tracta de fer justícia sense prejudicis racials ni religiosos:

Ffrare francesch vostra letra havem reebuda e aquella entesa havem per dar quel vostre avisament procex de caritat e bona intencio axi envers nos per retre lo deure [...] jassia nos haïam en gran oy les usures e en gran suspita los conversos Empero per causa deles incivilitats que en los proceiments contra ells fets per aqueixos officials se son trobades axi com son coses atemptades pendent appellacio e extorsio de submissions e altres coses assats desonestes qui son tolre deffensio donada per dret natural la qual nos pot negar encara que hom sapia lo contrari car deu no obstant sabes lo peccat de nostre pare encara lo volgue hoyr per aquesta causa perque vehem que indebitament es denegada audicio ab dits conversos nos ha convengut restituir los a esser hoyts e que entretant los contractes qui en sa forma se mostren licits haien sa execucio als quals ha hom a star segons volen los pactes e les leys de la terra que haviem jurades e ans de mostrar se lo contrari seria fer proces de pensa Mas per la suspita que havem dels dits conversos de usura havem provehit que les pecunies que exhigiran stiguen en loch segur per restituir les usures ques trobaran e axi es provehit ala part dels conversos de deffensio e a la part dels quis dien sens drets de seguretat cas que usures los sien exhigides e stant lo fet en aquesta egualtat manam procehir e inquirir diligentment dela veritat per la qual trametem un feel scriva nostre quisti de tota affeccio E no entengats que si per ventura en nostre consell ha algun affectat tants son los altres que no sera degut sino daço que sera raho E no cregats que en aço nos moga informacio sino la gran delliberacio e manera feta [...] ne cregats que aço sia contrari lo voler del Senyor Rey ans repugnariem a sa intencio si en altra manera procehim que dita es E siats cert que sils conversos se troben en culpa nols fallira la pena ne als quels dien fenerats esmena.²¹

Estava clar que els jueus conversos eren sospitosos d'usura i estaven mal vistos per la societat cristiana. El frare Francesc devia avisar la reina perquè els protegia i, fins i tot, perquè en tenia al seu consell. Els jueus, conversos o no, eren experts financers. No sabem quan es considerava un préstec com usura i quin era el límit de l'interès. Les lleis controlaven les activitats econòmiques però hi havia actuacions il·legals. Maria dóna la presumpció d'innocència als conversos i considera un dret natural que puguin ser escoltats i defensar-se de les acusacions. La carta de la reina és tota una lliçó d'imparcialitat i de seny. Queda palès el recel que despertaven els conversos.

Destaco a continuació un assumpte relatiu a l'illa de Mallorca. Es tracta d'una disputa per l'aigua. Maria escriví a *Johan Dezfár, llochtinent de governador del Regne de Mallorca*:

---

²⁰. Jordi Rubió i Balaguer, "Alfons el Magnànim i la reina Maria. L'espiritualitat, la voluntat i el caràcter en dos reis del Renaixement", *La cultura catalana del Renaixement a la decadència*, Edicions 62, Barcelona, 1964, pp. 63-64.

²¹. En la data de la carta no consta el dia. Hi un espai deixat en blanc. Podria ser el 7 o el 8 de novembre, segons les cartes anterior i posterior del registre. Barcelona, novembre 1432. ACA, reg. 3171, fols. 98, 98v.

Lochtinent A nos es feta clamor per labat e per los perayres de aquexa Ciutat que per algunes persones potens lus es feta violencia en laygua dela Cequia appellada Den Baster en periudici de lur possessio e dela concessio al dit monestir antigament feta per los predecessors del Senyor Rey de loable memoria E creem aço en part procehir de poch efforç de iusticia Per tal com ia dies ha nos son fetes clamors que lentament vos ha havets e que aço dona audacia de cometre excessos E com no sia menor peccat permetre iniuries que fer iniusticia Manam vos stretament que en lo dit fet de que ab altra letra patent vos scrivim e en los altres vos haiats en millor manera de que no hi avets tro aci aquesta clamor daqui avant no puixa sortir.²²

Les *persones potents* devien ser nobles o ciutadans amb gent armada que havien pres l'aigua que utilitzaven un monestir i els paraires (els que rentaven i preparaven la llana) de la ciutat de Palma de Mallorca. Eren disputes habituals en les terres seques de l'àmbit mediterrani.

Una carta dirigida a la vescomtessa de Rocabertí ens mostra com es preocupava la reina de les donzelles que s'anaven a casar:

Vescomtessa Na ysabel dabella nos ha supplicat vos deguessem scriure que fessets dar ana violant dabella donzella filla sua .D. florins dor quel vescomte vostre marit li hauria promesos en ajuda de son matrimoni aia assignats sobre certes coses e que aço seria a vos cert E com aquesta donzella sia ja de edat e sia molt piadosa cosa e de gran merit ajudar en semblant cas maiorment perque es promes pregam vos affectuosament vullats dar tota manera que la dita donzella haia los dits .D. florins a fi que puixa contractar car sens aquesta quantitat nos poria collocar e daço ultra lo merit conexerets quens haurets feta assats gran complacencia.²³

Sense un dot les donzelles no podien fer un bon casament. En aquest cas la noia devia ser a casa de la vescomtessa de Rocabertí. Per tant la reina demana que li doni els 500 florins d'or promesos pel vescomte a la noia. Maria dóna la raó que la noia ja es gran i no pot esperar més temps per casar-se.

Maria demana un favor al seu germà Joan:

Rey muyt caro e muyt amado hermano. Guillem vidal capellan de la Ciudat de Valencia quiere permutar un benefificio suyo que ha en la Ciutat de Mallorques, con dos prestameras las quales un otro capellan llamado Pedro dalmau dela dita Ciudat de Mallorques obtiene en el obispado de Cuenqua E por quanto se dize quel dito Guillem vidal no los poria obtener enbargant una Constitucion e ordinacion vuestra que alguno strangero qui no sea natural de vuestro Regno non puede de possedir beneficios ecclesiasticos en aquell, muyt affectuosament vos rogamos querades atorgar e de gracia special dispensar con el dicho Guillem vidal que por causa dela dita permutacion pueda alcanzar haver e obtener las ditas prestameras e la possession de aquellas segunt las obtiene el dito pedro dalmau.²⁴

---

²². Barcelona, 8 novembre, 1432. ACA, reg. 3171, fol. 98v.

²³. Barcelona, 21 novembre 1432. ACA, reg. 3171, fols. 106, 106v.

²⁴. Barcelona, 12 desembre 1432. ACA, reg. 3171, fol. 116.

Un capellà de València, Guillem Vidal, vol permutar un benefici que cobra de Mallorca per un altre (*las prestameras*) que cobra un capellà de Mallorca, Pere Dalmau, de la ciutat de Conca. Com que a Castella no es permetia als clergues d'un altre regne, considerats estrangers, cobrar beneficis eclesiàstics, la reina demana a Joan II que doni el permís al capellà valencià per fer-ho, ja que així ho cobrava el capellà mallorquí. La permuta es devia fer per raons de proximitat.

Al monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, de monges benedictines, es conserva un pergami amb una sentència de la reina Maria sobre l'herència d'una monja del convent, Elionor de Requesens.²⁵ Està datat al 24 gener de 1433. La monja, Elionor, amb el permís de l'abadessa i la comunitat, reclamava la llegítima que li tocava de la seva mare difunta, Isabel, ja que el seu pare, Bernat de Requesens, havia administrat la seva herència i havia venut, després, els béns de la seva esposa Isabel: dos castells, el de Concabella i el de Vilagrasa, situats a la vegueria de Cervera.²⁶ Havent mort el pare, sense cobrar tota la llegítima, Elionor reclamava 10.000 sous als nous amos dels castells, Gaspar d'Ornos i Arnau Marcial. El plet va arribar a la Reial Audiència d'Alfons, el qual va donar la raó a Elionor el 30 de juny de 1431, però la sentència es va recórrer pels afectats. Ara, la reina Maria, en absència del seu marit, i com a lloctinent general de Catalunya, tornava a sentenciar a favor d'Elionor. En el document s'inclouen les dues sentències, la d'Alfons i la de Maria. Reprodueixo a continuació uns fragments traduïts, però el document complet, en llatí i en català, es troba a l'Apèndix:

“Invocant humilment el nom de Jesucrist, sàpiguen tots que Nos Maria, per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó, Sicília [...] Vista la súplica interposada per part de Gaspar d'Ornos i Arnau de Marcial sobre la sentència pronunciada en la Reial Audiència [...] en un plet que s'havia dut a terme durant molt de temps entre Elionor de Requesens, monja del monestir de Sant Pere de les Puel·les de la ciutat de Barcelona, per una part, i entre els esmentats Gaspar d'Ornos i Arnau Marcial per l'altra [...] Vista la súplica presentada davant nos per part d'Elionor de Requesens [...] dient que quan se li va adjudicar certa quantitat per raó de la llegítima deguda a dita Elionor sobre els béns d'Isabel, esposa de Bernat de Requesens, en altre temps els seus pares [...] com la dita Isabel hagués aportat, entre altres coses, com dot, les forteses de Concabella i de Grasa [...] es demanava als que tenien les forteses o les seves rendes, que paguessin a l'esmentada suplicant el que li hauria correspost per raó de sa llegítima [...] que era una quantitat de deu mil sous [...] que la venda de dites forteses va ser feta pel dit Bernat de Requesens després de la mort de l'esmentada Isabel, la seva esposa, i que es va redactar una escriptura precedida d'una cautela jurídica, sense existir causa justa ni legítima [...] Pronunciem, sentenciem i declarem que a

---

²⁵. El Monestir de Sant Pere de les Puel·les va ser fundat a l'any 945 pel comte Sunyer I i la seva esposa Riquilda de Tolosa. Estava situat fora la muralla romana de Barcelona. Destruït en diverses ocasions, actualment està situat a Sarrià. Gràcies a l'amabilitat i l'ajuda de la germana Lourdes vaig poder consultar aquest pergami. A més, em va ensenyar un document manuscrit: la professió d'una monja, amb el nom d'Elionor, escrit en llatí i lletra gòtica, amb una bella inicial, que ben bé podia pertànyer a Elionor de Requesens. També es troba documentada una abadessa amb el nom d'Elionor en aquests anys, malgrat que no sabem si era la mateixa persona.

²⁶. Hi havia diverses branques de la família Requesens, d'origen tarragoní. Pel que es conté en el document, Bernat de Requesens, no era massa ric, ja que es va vendre algunes propietats. En canvi, la seva esposa Isabel devia ser d'una família noble més rica, perquè va aportar de dot dos castells.

l'esmentada Elionor se li ha de satisfer i pagar de les mateixes fortalezes com de la part del patrimoni i riquesa del patrimoni matern, el que resta per liquidar a la dita Elionor per la llegítima materna fins arribar a la quantitat dels esmentats deu mil sous [...] Signatura [+] Alfons, per la gràcia de Déu [...] que hem donat aquesta sentència [...] Vistos, dic, diverses escriptures públiques [...] davant nos els sagrats Evangelis i mirats amb reverència de tal manera que el nostre judici procedeixi de la faç divina i els ulls de la nostra ment siguin capaços de veure la justícia, pronunciem i declarem de la manera següent: Com per les proves dels dits processos ens consti que per l'Il·lustríssim Senyor Rei, va ser ben pronunciat [...] pronunciem i declarem que els dits Gaspar i Arnald van recórrer en súplica i recorren malament i indègudament, confirmant l'esmentada sentència en el seu text i contingut, condemnant als dits recurrents, en les despeses fetes en l'esmentada súplica, a pagar, fer pagar o presentar d'on s'hagi de tenir la quantitat principal adjudicada en la sentència del Senyor Rei [...] dissabte, 24 de gener de 1433 [...] Signatura [+] Maria, per la gràcia de Déu [...] que hem donat aquesta sentència i hem ordenat que se li afegís el reial segell penjant.”²⁷

Aquest segell que la reina Maria esmenta en el document, sortosament, es conserva quasi sencer. És de cera roja, rodó. En el centre hi ha l'escut amb les quatre barres de la Corona d'Aragó; dalt una corona i als costats dos lleons rampants. Hi ha una llegenda que no he pogut interpretar ja que està incompleta. El segell està penjat d'una cinta groga amb dues bandes vermelles.²⁸

Les paraules que utilitza la reina en la sentència són dignes de ressaltar: “que el nostre judici procedeixi de la faç divina i els ulls de la nostra ment siguin capaços de veure la justícia...” Al·ludeixen a la dificultat de judicar.

Maria afavoreix les comunitats religioses i, en especial, les femenines. Les monges han d'aportar recursos als convents, els seus dots, per poder-se mantenir de per vida. A Elionor de Requesens ni tan sols el seu pare li havia donat tot el que li tocava de l'herència de la seva mare. Els nous amos dels castells tampoc pensaven en pagar el deute pendent de la llegítima que anava en la venda. Però els reis van fer justícia a Elionor.

A continuació, la reina recomana els cartoixans al seu marit:

*A suplicacio de mossen ffrancesch daranda qui sobre aço ma scrit affectuosament vos suplich senyor molt humilment e affectuosa que si lo don de Cartoxa o lo Capitol general de son orde havien recors a vostra gran senyoria per res que tocas als fets de lur orde e de lurs cases en aquest vostre Regne vos placia per vostra gracia e merce haver los per recomanats E favorir los en tots lurs affers Car a singular gracia ho reputare a vostra gran senyoria la qual nostre senyor deu conserve e prosperi benaventuradament Axi com vostre Reyal cor desige.*²⁹

Al comte de Foix, li escriu el següent: *Comte car Cosi labat de bonavall embaxador del consili de basileya es estat trames en les parts deça E sen torna de present al dit Consili Pregam vos que en donar li segur passatge e en totes altres coses a ell necessaries lo haiats favorablement per recomanat Car gran plaer nos*

---

²⁷. La complicada transcripció i traducció ha estat possible gràcies a Angel de Paz. Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Pergamins, 119 D. El text complet es troba a l'Apèndix.

²⁸. Actualment el segell està plastificat per protegir-lo. A l'Apèndix i a l'Annex hi ha unes fotografies del pergami i del segell.

²⁹. Barcelona, 2 març 1433. ACA, reg. 3173, fol. 136v.

*ne farets.*³⁰ L'abat recomanat havia de travessar les terres franceses governades pel comte de Foix per assistir al concili de Basilea (Suïssa). El concili havia començat al 1431 i va durar molts anys, fins al 1449, per la complicada situació política i els conflictes eclesiàstics en debat.

Un assumpte que afectava un metge del monestir de Poblet, el trobem en la següent carta que Maria dirigeix a l'arquebisbe de Tarragona:

*Reverent pare en crist jatsie que maestre Guillem montserrat sie conduit en aquexa ciutat per algun temps del qual encara resten a passar dos o tres anys Empero per ço com lo senyor Rey sen mena ab si lo metge del monestir de poblet E sie molt necessari haver metge en aquell vos pregam e encarregam axi affectuosament com podem que servets tota manera e donets tot loch que puscats que lo dit mestre Guillem ab beneplacit dels consols e de tots altres qui caber hi hagen sen pusque anar a estar on li plaura de guisa que lo dit monestir qui en ha gran mester no sia destituit de metge.*³¹

Es demana permís a l'arquebisbe perquè el que havia estat metge al monestir de Poblet pugui seguir exercint la medicina fora del convent, allí on li convingui. El rei Alfons se l'havia endut i el monestir necessitava un altre metge.

La reina continua ocupant-se de les filles del comte d'Urgell. Elionor devia passar dificultats econòmiques i demana entrevistar-se amb Maria, la qual li contesta el següent:

*Egregia e cara cosina reebuda vostra letra vos responem que encara som del parer queus haviem scrit ço es que nons ocorre raho alguna que vostra venguda puixa tant aprofitar com moure pero pus axi volets venir dilluns o dimarts primer vinent vos entenem a trametre algunes cavalcadures e companya ab que puixats venir dada en Barcelona a II dies de Maig del any Mil CCCC XXXIII Apres la data vos responem al fet deles rendes de Balaguer que no havem encara pogut provehir ala desempara Mas nos vos enviarem per al despens del cami e com siats aci deus mijençant se provehira en axo o en lals que sia be avenir de vostres fets Dada ut supra la Reyna.*³²

Elionor no tenia diners per pagar el viatge i reclamava unes rendes de Balaguer, sobre les quals la reina tampoc li seria fàcil decidir ja que devien dependre de l'infant Joan, el rei de Navarra. Per motiu d'aquest viatge que Elionor volia fer, Maria escriu a Joana, la germana d'Elionor, perquè li enviï unes mules per al viatge: *Egregia e cara cosina dona Elienor vostra sor nos ha respost que ha delliberat venir per que dimecres primer vinent li entenem trametre cavalcadures [...] ab que vinga e axi enviats nos les mules que tenits aqui ço es la vostra menys dela sella e laltra ab sa sella car per ala vostra ella matexa diu que te bona sella les quals mules nos trametrets per Johamiro.*³³

---

³⁰. Barcelona, 6 abril 1433. ACA, reg. 3123, fol. 38.

³¹. Barcelona, 22 abril 1433. ACA, reg. 3123, fol. 47.

³². Barcelona, 2 maig 1433. ACA, reg. 2973, fol. 22v.

³³. Barcelona, 3 de maig 1433. ACA, reg. 3172, fol. 153v.

El comte d'Urgell, pare d'Elionor i Joana, va morir a la presó del castell de Xàtiva, poc després d'aquestes lletres, el dia 1 de juny de 1433.³⁴ Segons es despren de la documentació, va restar aïllat i sense poder acomiadar-se de les seves filles.

Per assabentar-se de quines són les rendes que es cobren de Balaguer, la reina escriu a dos homes: Antoni Vila i Pere Litera. Als dos els mana el següent: *Com vullam clarement e explicativa esser informada deles rendes de Balaguer pregam vos affectuosament encarragam e manam que en continent vingats a nostra presencia ensemps ab lo capbreu o memorial ben expensicat e designat e ab tot altre avisament quens puxats dar deles dites rendes E aço per res no tardets.*³⁵

Al seu cunyat, Joan, rei de Navarra, li escriu per recomanar un procurador seu. Maria, li explica que és un bon negociant:

*Rey muyt caro e muyt amado hermano el fiel consellero e procurador nuestro en Barthomeu miralles es uno daquellos qui han sabido enginyar de sachar fusta o madera de ciertas partes del Regno daragon por traher la por carros e por rio e por mar a las Ciudades de Barchinona e de valencia endo hera muyt grand necessitat della ala qual han satisfeyto e satisfan e noresmenos sen designe muyt gran proveyto senyaladament a la Ciudad de valencia E como aquestos tals sean dignos de laor e de favor qui con buena industria saben aprovechar a muytos con honestos arbitrios dela cosa endo no havia proveyto alguno ultra qual dito Berthomeu miralles ha muyt bien servido al Senyor Rey don fferrando a qui dios perdone e ala Senyora Reyna su muier e al Senyor Rey e agora a nos porque havemos muyto a coraçon que sia bien favorecido pues lo merece bien Por tanto Rey muyt caro e muyt amado hermano vos rogamos affectuosament quel dito Berthomeu miralles e sus companyeros en lo que de vuestra escellencia hauran mester lo querades haver en principal recomendacion e favor.*³⁶

En altres ocasions hem vist que es comprava fusta en zones de l'interior, a Castella. Aquesta vegada, s'ha importat fusta d'Aragó i, potser, es vol comprar fusta a Navarra. Segons queda explicat en la carta, Barcelona i València compraven fusta i la transportaven per terra, rius o mar.

El moviment de persones és constant per tot el territori peninsular. Crida l'atenció una carta de Maria dirigida al prior del monestir dels jerònims de Guadalupe. Es tracta d'un noi que vol entrar en aquella comunitat, malgrat que estava molt lluny:

Prior, Johan ribera presentador dela present ha stado grant tiempo encasa en servicio nuestro e agora ha deliberado delexar el mundo e star continuament detoda su vida en servicio de nuestro senyor dios en vuestro Monasterio en el qual ha singular devocion por que vos rogamos affectuosament por reverencia de dios e por contemplacion nuestra qui por sguard de su bueno proposito del qual no querriamos se departiesse querades aceptar e recibir por ffrayre de vuestro

---

³⁴. Al 1435 Joana es va casar amb Joan comte de Foix, però en morir el comte, al cap d'uns anys, es va casar amb Joan, comte de Cardona i de Prades; Elionor es va casar amb Ramon Ursino, comte de Nola. Zurita, *op. cit.* vol. 6 (Lib. XIV, cap. XVI), pp.58-59.

³⁵. Barcelona, 13 agost 1433. ACA, reg. 3172, fol. 166.

³⁶. Barcelona, 4 juny 1433. ACA, reg. 2973, fol. 30v.

*Monasterio e orden el dito johan car sin falta ell es tal persona que vos ne seredes contento ultra quende reportaredes Merito de nuestro senyor dios...*³⁷

Maria ha d'escriure sovint a Joan, rei de Navarra, per assumptes en què ell ha d'intervenir. Mitjançant la venda d'indulgències es recaptaven diners per alliberar als captius que estaven en mans dels sarraïns:

*Rey muyt alto muyt caro e muyt amado hermano Nos la Reyna daragon e de sicilia vos significamos como por el procurador del Rey de Xipre mossen pere de layse somos infformada que algunos assi arrendadores como procuradores suyos en exhigir e recibir las quantidades prometidas e obligadas por razon delas indulgencias se han retenido e retienen e no quieren pagar e otros han robado aquellas en tanto que ell no puede haver ni cobrar las ditas quantidades por complir ciertos cambios que li son devidos por saquar de captividad los cativos vassallos del dito Rey de xipre E como tales cosas sean de mal exemplo e deven seyer bien punidas e castigadas Rogamos vos affectuosament que por contemplacion nuestra qui por quanto es obra meritoria lo havemos muyto a coraçon querades sobre las ditas cosas provehir mandando aquellos tales seyer bien punidos e castigados e por consequent executados por tal manera quel dito procurador del dito Rey de xipre haya e cobre las quantidades a ell devidas con las quales pueda provehir e socorrer a los ditos Cativos E de aquesto reportaredes merito de nuestro senyor dios e anos quen faredes placer muyt agradable.*³⁸

Segons explica la reina, alguns s'havien quedat o robat els diners de les indulgències destinats a l'alliberament dels captius. Maria havia escrit també, per aquest mateix motiu, al cardenal de Lleida i li havia dit: *com havem entes que ni ha alguns dels deutors qui no serien de vostra jurediccion e per consequent vos hauriets dit que nols poriets compellir vos pregam affectuosament ates que es obra meritoria que si per vigor dels contractes o per altra qualsevol via vos hi podets metre la ma en compellir e forçar de pagar aquells vullats manar axi esser fet...*³⁹ Es veu que alguns procuradors no estaven sota la jurisdicció del cardenal, per tant Maria ha de recórrer a l'infant Joan.

De vegades, la reina ha d'actuar per controlar el mal comportament d'algun oficial reial. A Jaume de Gualbes, veguer de Tarragona, li diu el següent:

*Veguer davant nos es stat johan tallada daquexa Ciutat exposant humilment com per vos li serien fetes algunes sinrahons e coses no degudes sens causa almenys justa de que si axi es seria a vos gran carrech de vexar algu sens causa justa e legitima per queus pregam e manam que de tals coses vos abstringats e si axi es tornets al primer e degut [...] que contra lo dit johan tallada indegudament hauriets fet haven vos hi per tal forma e manera que no haia raho de venir altra vegada davant nos.*⁴⁰

De la correspondència que manté la reina amb el seu marit, destaco la següent carta on li demana que intervingui per alliberar un presoner:

---

³⁷. Barcelona, 8 juny 1433. ACA, reg. 3221, fol. 188v.

³⁸. Barcelona, 23 agost 1433. ACA, reg. 3113, fol. 28.

³⁹. Barcelona, 27 juliol 1433. ACA, reg. 3113, fol. 27v.

⁴⁰. Barcelona, 27 agost 1433. ACA, reg. 3113, fol. 28.

A vostra gran senyoria signiffich com lo cardenal de sent pere e ffrare Bernat serra han scrit ami pregantme que per un servidor del dit cardenal apellat guillem de pomerols alies de verides gentilhom de ffrança lo qual es stat pres en la galera den Caldes volgues scriure al dit caldes e provehir fos desliurat de la preso [...] en tots vostres affers lo dit Cardenal se demostra e treballa ab gran afeccio e voler en honor vostre [...] Per queus suplich humilment [...] vos plaçia scriure manar e provehir que lo dit Guillem de pomerols sie deliurat dela dita galera...⁴¹

Maria es preocupa sempre per les monges i pels convents. Alguns no donaven gaire bon exemple. En una carta que escriu a Pere Bou, lloctinent general del governador del regne de València, li demana el següent:

Lochtinent Atesa la bona fama de honestat de sor Margarida garcia monia del monestir de Sancta magdalena daquexa Ciutat e la fama contraria del monestir e per la affeccio que havem ales virtuts de son oncle en altre temps bisbe daquesta Ciutat nos plaura molt que la dita sor Margarida sia transportada en altre monestir de millor o menys mala opinio e de equal o pus streta retgla Perqueus pregam affectuosament que si tal transportacio le ocorre per nostra honor li donets tota favor e ajuda sans desijats complaure e servir.⁴²

La reina prega a Pere Bou que acompanyi monja si aquesta decideix canviar de convent. Per a una altra noia del seu servei que vol entrar en un convent, Maria la recomana en aquesta carta:

Sor saureta per la gran fama de vostra honestat e virtuts na Margalida criada nostra presentadora dela present ha gran devocio de star e habitat entre vos e vostres sors companyonas perqueus pregam affectuosament per reverencia de deu primerament attes que es obra meritoria e per nostra contemplacio vullats acceptar e reebre en vostra companya la dita Margalida haven la vos e vostres companyonas e sors en recomendacio special.⁴³

Per unes lletres que la reina escriu a Daniel Barceló, que devia ser procurador seu a València, sabem els pagaments que va manar fer a diverses persones per alguns encàrrecs fets. El que sobri, després dels pagaments, ho mana donar a l'abadessa del monestir de les menorettes de Gandia.⁴⁴

La reina havia encarregat, entre altres coses, unes camises a una *ciudadana* de València: *Na pastoreta nos havem donat carrech al amat capella de nostra capella en Johan fuster de fer fer e obrar certes camises en aquexa Ciutat per queus pregam e manam aquellas façats e desempatxats al pus prest que fer se puxa segons per lo dit johan fuster largament vos sera dit E aço per res no mudets.⁴⁵*

Fins i tot, Maria s'ocupa d'ajudar alguns convents de Castella, el de Santa Clara de Toledo, del qual ja n'hem parlat en pàgines anteriors. Contesta una carta

---

⁴¹. Barcelona, 21 agost 1433. ACA, reg. 3221, fol. 204v.

⁴². Barcelona, 12 agost 1433. ACA, reg. 3172, fol. 165v.

⁴³. Barcelona, 25 agost 1433. ACA, reg. 3221, fol. 204v.

⁴⁴. Barcelona, 13 agost 1433. ACA, reg. 3172, fols. 165v, 166.

⁴⁵. Barcelona 13 agost 1433. ACA, reg. 3221, fol. 203v.

que li havia enviat l'abadessa, Agnès. Li agraeix les seves pregàries: *vos regradamos muyto las oraciones que feytes a nuestro senyor dios en vuestro Monasterio por la salut e stado del senyor Rey e nuestro rogando vos que assi lo querades conservar...*⁴⁶ S'excusa de no poder ajudar-la com voldria: *por muytas necessidades e cargos que tenemos no podemos fazer lo que hemos en voluntad.* Però la reina recomana el monestir al seu germà, el rei Joan, i li exposa la seva greu situació dient: *hemos recebido una letra de vuestra tia e muestra dona ynes abadessa del monasterio de sancta clara de Tholedo faziendo nos saber como biven en el dito Monasterio con grandes treballos grant miseria e que no pueden sustentar su vida.*⁴⁷ La vida als monestirs podia a ser, de vegades, molt difícil, per falta de recursos econòmics.

Els temes que ocupen a la reina a diari són molt variats. Al setembre de 1433 envia diverses cartes al rei Alfons o als seus alts oficials, el secretari i el protonotari, perquè decideixin sobre alguns assumptes. Fa una consulta sobre una nau. Alfons necessitava vaixells i la reina complia l'encàrrec de buscar-ne. Maria escriu: *Mossen ffrancesch janer patro del Nau segonya ma scrit com la Nau ha mester adob sens lo qual no pot navegar E perço es romas a Mallorques [...] ha mester V.M florins [...] io veient la gran despesa e delliberat consultar a vostra senyoria qui proveescha...*⁴⁸ La reina no tenia diners per fer adobar la nau i per això li passa al rei la decisió.

En carta dirigida al rei, li comunica que el seu germà Enric ha anat a Mallorca amb una galera dels florentins i després anirà cap on ell sigui:

*Pertal com a vostra excellencia he scrit largament per la Nau den cristofol dez pont de tot ço quen occoria ques complis a vostra servey per al present no scriu daltra cose sino que tramet a vostra Senyoria aquest plech de letras quen mes stat trames per lo batle de valencia. Apres avis a vostra Senyoria com linfant don henrich senes passat ia a Mallorques ab la Galea dels florentins qui de Mallorques es tornada açi e la lexat a Mallorques E daqui avant enten anar a vostra Senyoria la qual nostre Senyor exalce e mantenga longament Scrita en Barchinona a XV dies de setembre del any MCCCCXXXIII. Apres la data molt alt Senyor me ha recordat daquest altre plech de letras que us devie de metre ab la dita nau per quel vos tramet ab la present.*⁴⁹

Alfons no parava. A l'agost havia estat atacant el port de Trípoli amb el seu estol, havia capturat uns vaixells mercants i havia alliberat alguns presoners cristians. Després, l'aventura havia acabat bastant malament: una gran tempestat havia dut els vaixells cap a un lloc de la costa africana (cap Ras Amalbec) on van ser atacats quan havien desembarcat per buscar aigua i molts homes van morir, en un combat a la platja.⁵⁰ Una expedició fallida que no va desanimar al rei. Els seus germans Enric i Pere van arribar a Sicília a l'octubre de 1433.⁵¹

---

⁴⁶. Barcelona, 29 agost 1433. ACA, reg. 3221, fol. 206v.

⁴⁷. Barcelona, 29 agost 1433. ACA, reg. 3221, fol. 206v.

⁴⁸. Barcelona, 10 setembre 1433. ACA, reg. 3225, fol. 14.

⁴⁹. ACA, reg. 3225, fol. 14.

⁵⁰. Un metge d'Alfons, Gaspar Pelegrí, va recollir, per escrit, tots els detalls d'aquesta expedició que va acabar malament. Biblioteca Nazionale di Napoli, ms. IX. C. 22, fol. 76 *et seq.* Alan Ryder, *op. cit.* pp. 241-242, nota 31.

⁵¹. Alan Ryder, *op. cit.* p. 247.

A Maria se li acumulaven els problemes al Principat. L'absència d'Alfons potser donava ales a alguns nobles que gosaven actuar en contra dels interessos reials. En tenim testimoni en la següent carta que li envia la reina:

Molt alt e molt excellent princep e victorios

Senyor marit e Senyor meu molt cars

Après que mossen Guillem de vich es tornat a vostra merce per lo qual largament scrivi e li doni creença deles coses qui cumplien a vostre servey en que seria necessari vostra Senyoria hi hagues provehit vos he scrit algunes vegades e derrerament per la nau den cristofol dez pont e cuydava encara scriure per via del Infant don Enrich lo qual sperava ab gran fiança que passaria per aci e nou ha volgut fer, axi que lo socorriment que havia manlevat per a ell he trames a la infanta sa muller que es romasa en gran necessitat e creech que vendra aci si vostra senyoria ne deu venir tan prest pero vinga o no no li entench a fallir de que yo pore Del fet de Gurb ian he scrit a vostra senyoria com devien enviar missatgeria a vostra senyoria e com es stada liurada la possessio al Comte de Modica en tant com es stat possible Mas los homens sino poch per no prestar homenatge son fugits es son lexats encorrer e passar totes les congoxes e martiris que lus son poguts dar de que romanen quasi desfets Aximateix he scrit a vostra merce com no podent me ajudar daltra cosa he manlevats IIMD florins sobre lo loisme dela venda que es feta del castell de Thous que ha comprat la Comtessa de Tonarra e ha temptades quantes maneres ha pogudes que no haguessets loisme ne encara la Senyoria directa del castell [...] Ella spera que a ma de mossen Ramon de perellos ne haia ya letra de vostra altesa [...] Aximateix he començat procehir en lo fet dels falsadors de moneda tinch ne presos alguns de pocha condicio ab qui comence entrar en prova del fet e entre ço ques troba de nou e alcunes enquestes que eren ia començades los pus granats que a present trop son Mossen Guerau dardevol quondam e sos lechs on se obrava la moneda mossen bernal de torremorell mossen bernal dargençola e en pere cescomes de leyda e altres sen spere desohir. Son hi lo Mas Calvo en lo camp de Tarregona que ja era pres a ma vostra e comanat a mossen Gabriel bisbal quil vol retenir ya com si era seu. Aximateix hi ha passats homens de baxa condicio de cert que si vostra senyoria lexa correr los fets exiran grans profits [...] Suplich vos humilment que puys quant si hagues be treballat no ho vullats relexar car be creem que mossen Ramon de perellos fara gran instancia per la hereva de mossen Guerau dardevol e axi sia merce vostra rescrituremen clar vostra intencio e que yo puxa edeficar sobre aquella [...] deu aydant se extirpara aquest tan leig cami es fara la justicia [...] E es aximatex mester V. S. proveesca en lo fet del vicariat dela seu durgell quen sia apartat en alcuna bona manera lardiacha pallars Et sobre tot provehir en la ambaxada del concili ffrare bernal serra me scrivi que no tenia que despendre e per ço que no sen hagues a venir perquem par que la sua stada sia gran servey vostre he li trames cambi de Cent ducats dels fets del concili vos he feta enviar la creença de mossen Galceran de vilanova qui derrerament es vengut...⁵²

En primer lloc, Maria li diu que ha ajudat la muller de l'infant Enric, Caterina, (la germana de la reina, encara que aquí, curiosament, no dóna el seu nom) perquè es troba en gran necessitat. Maria esperava que Enric aniria a

---

⁵². Barcelona, 17 setembre 1433. ACA, reg. 3225, fol. 16, 16v, 17.

Barcelona però s'havia quedat a València. Devia voler que Caterina anés amb ella. Consulta al rei sobre diversos assumptes: s'estan venen castells i territoris reials per cobrar els lluïsmes i no sempre els nobles els volen pagar.⁵³ Li explica com està intentant perseguir els falsificadors de moneda, entre els quals hi ha algunes persones notables. Per últim, li comenta diferents assumptes eclesiàstics, sobre nomenaments i ambaixadors per al Concili de Basilea.

La reina s'adreça al secretari d'Alfons, Joan Olzina, home de la seva confiança, perquè s'assabenti dels problemes sobre els quals ella havia demanat al rei que decidís el què s'havia de fer i pugui influir en què les seves decisions siguin acertades:

*Secretari jatsia haiam largament scrit al Senyor rey deles cosas occorrents e en que es necessari que per sa merce sia provehit e escrita sa intencio [...] farien alguns affers de que exiria profit per sa senyoria si daqui no venen empatxaments e tenim nos per dit que lo qui mes instancia hi fara en dan seu sera mossen Ramon de perellos [...] ell vol torbar que iusticia nos faça en les cosas vergonyoses e mal fetes per son lochtinent [...] Item que avia mes cinch o sis mill florins que deven exir del loysme de Thous per a la Comtessa de Tonarra que no per al Senyor Rey ne per a nos Item havem entes que vol torbar los procehiments quis deven fer per la fabricacio de falsa moneda qui ses feta en los lochs de mossen Guerau dardevol [...] façats en tota manera quel dit Senyor proveesca...*⁵⁴

Maria escriu al rei Joan, governador general d'Aragó, perquè s'ocupi que sigui pagat el correu oficial:

*Rey muy caro e muy amado hermano Cada dia ocorren las necessidades de embiar correos por servicio del senyor rey en muytas partes mayorment en Aragon e en Valence e en todas las partes endo los embiamos dreçados a oficiales pecuniarios aquellos dan complimento de paga a los correos segund nos o nuestros Secretarios les scriven excepto mossen Martin diez daug bayle general daragon el qual remet siempre los correos sin paga de que muyto nos maravillamos Por tanto rey muy caro e muy amado hermano vos rogamos que en esto querades provedir car no seria sino destroher los feytos del Senyor Rey por cosa cosa.*⁵⁵

Segons es diu en la carta, el batlle general d'Aragó no pagava als correus, com tenia obligació de fer. És a dir, els alts oficials reials no actuaven sempre correctament i Maria protesta davant de Joan perquè actuï contra el batlle general.

A continuació transcriu unes instruccions força interessants que dona la reina, a l'octubre de 1433, a un escrivà seu perquè reculli informació sobre unes rendes reials del camp de Tarragona:

Memorial deles cosas quen bernat sabrugada Scriva del senyor Rey deu fer de manament e ordinacio dela senyora reyna en les parts de Tarragona Primo presentades les letres de creença e las comissions que sen porta al procurador real si necessari sera e al veguer real de Tarragona lus explicara

---

⁵³. Lluïsmes: Dret que es paga al senyor del domini directe quan s'alienen les terres i les possessions donades a emfiteusi.

⁵⁴. Barcelona, 23 setembre 1433. ACA, reg. 3225, fol. 16.

⁵⁵. Barcelona, 20 octubre 1433. ACA, reg. 2973, fol. 84v.

com la dita senyora revocades qualsevol comandes fetes axi per lo senyor Rey com per la dita a qualsevulla persones ha acomanat de nou lo mas Calvo al dit bernat sabrugada lo qual en virtut dela comissio fahen per lo dit mas haura e pendre a ma dels dits officials la possessio del dit Mas e molins daquell situats en la parroquia de vilasecca los quals te en Roig de reus ab tots drets o pertinencies daquells e hauda la possessio del dit mas demanara les rendes del mes de maig del any de XXXII tro el dia de huy compellint los deutors o fahents les dites rendes que mostren com e aqui han de pagar de tot lo dit temps e faça memorial deles cauteles apoches e albarans. Prothonotari

Item parlar ab en Johan matheu de Cambrils e ab en torre demer notari de Tarragona lo qual ha sabut lonch temps en affers den Johan de canyelles ab los quals sabra quines e quals son les rendes e drets del dit Mas axi les ques fan en lo loch de Cambrils com en altres parts. Pr.

Item parlar ab un home de Reus lo qual li sera nomenat per lo dit Johan matheu e ab aquell sabra quines mes rendes e drets ha lo dit Mas Calvo en Reus e en altres parts [...] per haver millor informacio de totes les dites coses parlara ab en ponç dez puiol donzell senyor del Castell de Malgonis en lo Camp de Tarragona situat e ab sa muller. Pr.

Item sabra ab los notaris de vilafranca de Tarragona e daltres lochs [...]qual dells haurien reebudes cartes algunes fahetes per lo dit johan de canyelles E senyaladament una carta ab la qual mossen Gabriel li atorga fer cascun any XVIII o XX lliures censals per cert pacte fet entre ells per raho del loch de Conit per causa dela dot dela jermana del dit Johan de canyelles que mori sposa e parlara ab lo sposat daquella que sta en Tarragona [...] lo nom del sposat li anomenara lo dit ponç dez puiol o muller daquell o algu de Tarragona E una donacio feta per la mare del dit Johan de canyelles del dit Mas Calvo [...] E una altra donacio o restament fet per en bertran de canyelles frare del dit Johan...

Item sabra ab la muller de dit en ponç quines e quals rendes e per quals persones eren fetes al dit Johan de canyelles en Regne de valencia no resmenys com ne en quina manera eren deguts al dit Johan de canyelles CCCC florins per mossen Guillem de montanyans. Pr.

Item en virtut duna altra comissio que sen porta sabra que es de un altre mas situat en lo terme de Cambrils qui era del dit johan de canyelles. E un altre mas en lo terme dela pineda dins lo Camp de Tarragona qui era del dit johan de canyelles e que prenga la possessio daquells a mans dela Cort ensemps ab un feu appellat de vilafrancha en penedes e dela part del delma de vilafrancha noresmenys una casa apellada de puig roig qui era del dit johan de canyelles e una altra casa en lo terme dela penya lo qual te e posseheix mossen luis march segons pora saber ab en colomer hostaler de Castell de feels cabbreuats e inventariats los dits masos feus cases drets bens e pertinences daquells. Pr.

Item treballara lo dit bernat sabrugada sobre les dites coses ab subirana cura e diligencia scrivint sovent a la dita senyora de tot lo que fara affi que si algunes coses hi ocorren necessaries hi puxa esser provehit per la dita senyora segons la qualitat dels affers ho requerran. La Reyna.⁵⁶

La reina encarrega a l'escrivà que investigui i consulti diverses persones i uns notaris per les rendes reials que s'han de cobrar de masos, molins i cases situats a Vilaseca, Cambrils, La Pineda, Vilafranca del Penedès i altres llocs . En

---

⁵⁶. El memorial no porta data però està registrat entre els dies 20 i 27 d'octubre a Barcelona, 1433. ACA, reg. 2973, fols. 88v-89v.

algun cas, la reina mana que preguntí a les mullers dels homes que ha de consultar. De tot això es dedueix que alguns dones administraven les rendes i tenien bona informació de tot. Maria vol posar ordre en l'administració reial i cobrar tot el que pertoca al rei, i que està capbrevat, sobre les esmentades propietats. Sovint esdevenia que s'endarrerien els pagaments o no es feien per motius familiars diversos, com es pot llegir en el document.

En un escrit dirigit a uns mercaders, Antoni Traginer, Joan Rolf, Joan Badia i Francesc Periroles, la reina els reclama un impost:

Ja per altres lretes vos havem scrit que volem haver lo dret del quirat dela entrada e exida que la nau den Jacme grau ha feta derrerament en e de levant per raho deles robes que ha portades del qual dret vosaltres havets feta obligacio e maravellam nos que no lo haiats trames per queus manam que vista la present nos trametats o aportets tot ço que munta lo dit dret ensemps ab lo manifest e pagats al porter queus trametem per aquesta raho de cinch sous per cascun jorn en altra manera certificam vos que daquiavant sen altra movicio vos farem la execucio segons per semblants deutes es acostumat.⁵⁷

Calia vetllar sempre perquè es respectessin els drets reials. Els mercaders esmentats havien cobrat un impost duaner sobre unes robes que no els corresponia i ara la reina els reclamava que ho paguessin sota l'amenaça de la força.

Sobre el tema de la justícia, Maria ens dóna unes reflexions paradigmàtiques en una carta que dirigeix a Joan, el rei de Navarra, governador general de València:

El noble mossen Anthoni de vilaragut va a vuestra cort per si e por mossen berenguer de vilaragut su tio camarlengo nuestro E por las fijas de mossen pere de vilaragut en otro tiempo delas quales las dos son en casa nuestra por supplicar vos que revocadas todas otras remisiones querades remeter la causa suya e de mossen pero pardo e de su fijo a su juez ordinario que es el Governador de valencia su lugarteniente con consello de su assessor ordinario e de otro doctor de buena sciencia fama e autoridat e bien pratico con mandamiento penal que spatxen el negocio creemos demande cosa justa car sin causa muyt grand los feytos non se deven tirar delos ordinarios mayorment provediendo de buenos assessores assi como son el bayle general e micer Gabriel palomar qui son bien personas segund la causa E que sea spatxada Car como sabedes el mayor mal que havemos es el tardar delos juicios de que se siguen scandalos E en spatxar este feyto se deve mas attender que otro que es perigloso por la potencia delas partes e naturaleza dela causa en do se sigan impugnaciones vergonçosas car la parte delos vilaragudes pretende seyer deservada con desonestat [...] vos rogamos que la dita causa querades remeter al dito su ordinario...⁵⁸

La justícia ha de ser ràpida per evitar mals majors. S'han d'aturar les venjances personals, en especial si es tracta de gent poderosa que poden organitzar aldarulls amb gent armada. Els Vilaragut eren nobles importants de València. Demanen ajuda a la reina: el seu camarlenc és Berenguer de Vilaragut i en la seva

---

⁵⁷. El *quirat* era una moneda aràbiga d'argent; també podia ser una unitat de massa de pedres precioses o una unitat de llei dels aliatges d'or, però aquí, evidentment, es tractava d'un impost de duana. Barcelona, 27 octubre 1433. ACA, reg. 2973, fol. 89v.

⁵⁸. Barcelona, 11 desembre 1433. ACA, reg. 2975, fol. 1.

cort hi ha dues noies Vilaragut. Maria demana a Joan que no permeti endarreriments i que porti la causa al jutge ordinari, el governador de València.

En un altre assumpte que pot acabar en els tribunals, Maria recomana al batlle de Torroella de Montgrí que intervingui:

Batlle clarament som informada com entre los feels nostres Narnau marchó comprador e en P. font musen de casa nostra de una part e en Johan maçanet de aquexa vila dela part altra son stats fermats e concordats certs capitols e companyia segons en los dits capitols es contengut E com ara los dits Arnau marchó e P. font haien request lo dit Johan maçanet que vinga a donar compte e raho dela administració per ell feta e açó haia recusat e recuse fer en gran dan e periudici dels dits Arnau e P. E per aquesta raho lo dit P. font presentador dela present vaia aquí per requerir lo dit Johan maçanet de donar compte e raho de les dites coses perque us manam expressament e de certa sciencia que lo dit P. font en haver compte justícia e raho del dit Johan maçanet haiats per reccomanat intimant al dit Johan maçanet que si planament no fa raho e justícia de si matex nos hi provehirem per tal manera que ultra restitució de ço a que es tengut li farem pagar totes messions e despeses per la dita raho fetes sens alguna gracia e merce.⁵⁹

En uns acords pactats entre dos servidors de la reina i un home de Torroella de Montgrí, aquest no ha complert i no vol donar comptes de la seva mala administració. La reina avisa al batlle que si no aconsegueix, per les bones, que respongui l'inculpat, actuarà contra ell i li farà pagar totes les despeses.

Maria segueix ocupant-se dels assumptes d'Elionor d'Urgell. Li envia una persona per informar-la de diversos assumptes, amb una breu carta, que porta un salconduit per a un servidor seu, perquè pugui moure's pel territori i, segurament, recaptar diners:

Que en barthomeu alcaý en altra manera appellat madiona dela Ciutat de leyda portador de la present es familiar e domestich dela egregia e cara cosina nostra dona Elionor darago filla de don jayme durgell e dela infanta dona isabel en altre temps muller sua e a la dita dona Elionor convinga trametre diverses vegades lo dit Barthomeu alcaý en diverses parts per sos negocis e necessitats della [...] vos dehim i manam [...] lexats anar tornar e star salvament e segura dit barthomeu [...] per totes les terres del dit senyor Rey...⁶⁰

Als últims dies de desembre de 1433, Maria escriu una carta i un memorial al Procurador Reyal de Mallorca:

Procurador Reyal nos axi com sabets havem mestrer pera la festa de madona sancta Maria de ffebrer propervinent cera blanca en quantitat e nombre en un memorial signat de nostra ma queus trametem ensemps ab la present contenguts E per ço com som informada que en aquexa Ciutat sen fa de bella e ben obrada vos havem trames lo dit memorial pregant e manant vos que la cera contenguda en lo dit memorial nos trametats prestament per tal manera que la haiam abans dela dita festa aci en Barchinona E açó per res no mudets...

⁵⁹. Barcelona, 19 desembre 1433. ACA, reg. 3113, fol. 113.

⁶⁰. Barcelona, 29 desembre 1433. ACA, reg. 3171, fol. 123.

<i>Primerament II ciris de dos ll. e miga cascu per a la dita senyora I enque sien pintades les armes dela dita senyora e en laltre les armes dela senyora infanta muller del Mestre de sant yago.....</i>	<i>V ll.</i>
<i>Item X altres de I. ll. miga cascu.....</i>	<i>XV ll.</i>
<i>Item .L. de I. ll. ....</i>	<i>L ll.</i>
<i>Item. C. de VIII onzes .....</i>	<i>LXXV. ll.</i>
<i>Item. CL. de VI. onzes.....</i>	<i>LXXV. ll.</i>
<i>Item. CC. de IIII onzes .....</i>	<i>LXVI. ll. VIII onzes</i>
<i>Item. CCCC. de. III. onzes.....</i>	<i>C. ll.</i>
<i>Item. CCCC. de. II. onzes.....</i>	<i>LXVI. ll. VIII onzes</i>
<i>Item. CCCC. de. I. onza.....</i>	<i>XXXIII. ll. IIII onzes</i>
<i>Item . X. ll. de Candeles blanques.....</i>	<i>X. ll.</i>
<i>Item. XV. ll. de Candeles vermelles e verdes.....</i>	<i>XV. ll.</i>

La Reyna

Suma de tota la dita cera . D. VI. ll. VIII. onzes⁶¹

Segons diu la reina, la cera blanca de Mallorca era de les millors. Impressiona comprovar la gran quantitat de ciris que encomana Maria per a la festa de la Mare de Déu de la Candelera, que es celebra al febrer, segurament amb la intenció de que fossin beneïts aquell dia: 506 lliures i 8 onzes en total, equivalents a 202 kilos. Eren 1710 ciris sense comptar les candeles. Devien anar destinats a la capella i estances del palau reial per a tot l'any. Són de destacar sengles ciris grossos que demana pintats amb les seves armes i les de la seva germana Caterina (devia trobar-se en la seva cort o l'esperava per aquelles dates).

La infanta Caterina va arribar a València al maig de 1433 amb el seu marit, l'infant Enric i el germà d'aquest, l'infant Pere. Era la segona vegada que es refugiava a València fugint de la persecució que patia a Castella. Van demanar ajuda al Consell de la ciutat:

Com lo Senyor Infant Don Henrich e la Infanta, sa muller, e Don Pedro eren arribats aci, e per raho de la preso, hon eren estats detenguts en Castella, havien perdut tot cuant tenien, ultra los grans perills e infortunys que havien sostenguts, eren posats en necessitat e havien trames per los honrats Jurats e per alguns del dit Consell pregantlos que en aquesta necessitat la Ciutat los volgues socorrer de ço que ben vist los fos, car de ço lo havien molt encarregat per la gran necessitat que tenien.⁶²

El Consell de jurats els va donar 3.000 florins. Al 28 de maig, dia de l'Ascensió, el Consell va convidar la infanta Caterina i l'infant Pere a una col·lació en la *Sala de dita Ciutat* que va costar 1.068 sous. Despeses fetes per preparar un dossier de fusta al cap de la *Sala* i per comprar diversos productes: *pinyonada, citronat, pinyons, ametles, celiandre e batafalva, confits e capces daloses, com encara en compra de vi grech de Napols e en altres coses...*⁶³ Els van tractar molt bé, com es pot comprovar.

Maria havia enviat diners a Caterina per ajudar-la, com ja hem pogut llegir en la carta que va enviar al seu marit el 17 de setembre de 1433.

⁶¹. Barcelona, 30 desembre 1433. ACA, reg. 3113, fols. 113, 113v.

⁶². Salvador Carreres Zacarés: *Libre de memories de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de Valencia ...* vol. I, p. 533.

⁶³. Salvador Carreres, *Libre... op. cit.* pp. 534-535.

Les corts de Barcelona, 1431-1434

Des de Barcelona, Alfons va convocar les corts catalanes, el 20 de juliol de 1431, per reunir-se, en la mateixa ciutat, el 16 d'agost. El rei necessitava diners per a la seva empresa marítima i també havia de resoldre alguns greuges i legislar segons havia quedat pendent en l'anterior Cort. Oblidant el poc suport que va rebre dels estaments catalans en la guerra amb Castella, calia tornar a la bona entesa per aconseguir vaixells, homes i recursos per al seu estol. Combatre els genovesos o la pirateria provinent del nord d'Àfrica era més convenient per als comerciants catalans que enfrontar-se amb els castellans.

El 18 d'agost la Cort es reuneix en la sala capitular de la catedral de Barcelona, luxosament preparada. El rei, assegut al seu soli, fa la seva proposició:

*Nos considerants que quasi es imposible que negun pusca ben fer, axi de officí com de regiment, si primerament no sap aquelles coses que segons lo carrech que ha li pertanyen. E considerants encara que la maior carrega que tenim per esser Rey e Senyor de vosaltres, es lo fet de la justícia, com de aquella siam mes tengut tot Rey e Princep de donar compte e raho a Deu, que de neguna altra cosa, sabents quel maior aliment que la cosa publica pot haver es la dita justícia e la administració de aquella [...] per diverses ocupacions quens son sobrevingudes non havem pogut metre en exequicio e havem sperat temps e saho, per que ho poguessem fer segons que ara de present ho tenim [...] Nos volem començar en Nos primerament, e per tant si alguns se tenen per agreujats de Nos, per inadvertencia o de nostres oficials [...] som prests e us offerim de fer justícia de Nos e dells...*⁶⁴

El principal motiu exposat pel rei és l'exercici de la justícia. No hi ha cap referència a les desavinences passades, ni a la guerra ni a la pirateria ni a la campanya marítima que està preparant. Ja ho saben prou els catalans. Alfons està disposat a reparar els greuges i a legislar amb els estaments.

Si breu va ser la proposta del rei, més breu va ser la resposta de la Cort. El bisbe de Barcelona li diu: *La Cort de Cathalunya açi ajustada ha gran alegria e gran consolació de la vostra proposició, e sobre la resposta a vostra gran excellencia faedora la dita Cort deliberara e acordara en tal manera que sera a redundara a gloria de Nostre Senyr Deu, honor e servey de vostra gran senyoria e profit e utilitat de la cosa publica.*⁶⁵

Van ser convocats 36 eclesiàstics, 326 nobles i els síndics de 17 ciutats, però el primer dia, el 16 d'agost, l'assistència va ser escassa. Al cap d'una setmana van arribar més representants dels tres estaments. El 21 d'agost hi havia 18 eclesiàstics, 47 nobles i 12 síndics, un 20% dels convocats. Com era habitual, la petita noblesa que vivia lluny i no tenia grans recursos econòmics, no podia assistir a les sessions. Això equilibrava la desproporcionada representació nobiliària respecte als altres braços.

---

⁶⁴. *Cortes de Cataluña...* op. cit. vol. XVII, pp. 19-20.

⁶⁵. *Ibid.* p. 20.

Les ciutats tenen 17 síndics, 6 per Barcelona, 2 per Lleida, 2 per Cotlliure i un per cadascuna de les següents: Girona, Tortosa, Perpinyà, Manresa, Cervera, Puigcerdà i Berga.⁶⁶

El rei va proposar a les corts que fossin elegides unes persones per tal de preparar les lleis. Els va donar pressa, ja que no estava disposat a que passés el temps sense profit. Fins i tot, els va adreçar unes paraules contundents:

*Atteses les coses que us havem proposades, nons sembla que us hi degats gens aturar [...] E si vosaltres per negligencia o per qualsevol raho no satisfahiets a nostres Proposicio e rahunaments degudament, en aquell cas en fadiga e negligencia de vosaltres nos mateix ho farem sens vosaltres axi com podem, e no devets molt curar de practiques antigues o passades pus lo fruyt de la dita justicia sen seguesca, car experiencia ha monstret que totes les practiques pasades no son stades loables ne son vengudes a bona fi [...] car la tarda o dilacio no aporta profit algun ne a Nos ni a vosaltres [...] car Nos havem a entendre en altres affers assats grans e arduus, en los quals havem a metre nostra persona, e cove a Nos cuytar per no perdre temps...*⁶⁷

Alfons parlava clar: actuaria, si calia, sense la seva ajuda. Els estaments lluitaven per conservar les pràctiques antigues, les lleis i els privilegis rebuts. Però el rei tenia una altra opinió sobre algunes lleis del passat. Els estaments no pensaven el mateix. El bisbe de Barcelona li va respondre amb bones paraules i va protestar que no era culpa seva el retard. Tot es feia conforme als procediments d'altres corts convocades.

Es formen les comissions dels *habilitadors*, els que han d'entendre en la reforma de la justícia (10 nomenats per part del rei, i 18 representants dels tres estaments) i dels 6 proveïdors dels greuges.

Mentrestant, la Cort fa una oferta al rei d'un préstec de 15.000 florins (31 octubre). Alfons devia pensar que era poca cosa però va acceptar i els va donar les gràcies.⁶⁸ Ja trobarà, més endavant, la manera d'aconseguir incrementar el préstec fins a 80.000 florins.⁶⁹

La revisió dels greuges és costosa i els dies van passant. La Cort insisteix al rei perquè no marxi de la ciutat: *vos placia aturar personalmente per dar bona e lobable fi en aquella*.⁷⁰ La revisió de la justícia enfronta els estaments entre sí. Els nobles presenten dissentiment a les constitucions sobre censals i violaris aprovades pel rei, amb el suport dels altres dos estaments que sí que hi són conformes.⁷¹ Passen els mesos i Alfons, impacient, no vol esperar més i decideix seguir el seu camí cap a Itàlia. A l'abril se'n va a València per preparar les galeres, ignorant la protesta de la Cort. Torna a Barcelona per emportar-se les galeres que hi són a punt, després d'haver rebut els 80.000 florins de la Cort (de fet van ser 79.000 florins, descomptant unes despeses dels proveïdors de

---

⁶⁶. Els síndics de Barcelona portaven la iniciativa de l'estament reial. En aquesta cort, els elegits són: Joan Fivaller, el síndic experimentat i ja citat en altres corts, Joan Ros, Joan Lull, Joan Buçot, Guillem Romeu i Vicens Padriça. *Cortes... op. cit.* p. 44.

⁶⁷. *Ibid.* p. 38.

⁶⁸. *Ibid.* pp. 92-93.

⁶⁹. Aquest donatiu hauria estat fet perquè el rei va accedir a aprovar les constitucions sobre els censals i violaris, favorables al braç eclesiàstic i reial. Vicens Vives, *Els Trastàmars... op. cit.* p.126.

⁷⁰. *Cortes...* vol. XVII., p. 178.

⁷¹. *Ibid.* p. 245

greuges).⁷² Maria es nomenada Lloctinent general i presideix les corts a partir del dia 27 de maig de 1432. El rei marxa amb el seu estol dels Alfacs el 29 de maig.

La reina estava trista segons consta en la documentació de la cort, com ja s'ha transcrit en pàgines anteriors. Presideix les corts assistida per Joan d'Hijar, el majordom del rei, Berenguer de Vilaragut, el seu camarlenc i el mestre racional, Pere de Santcliment.

La revisió dels nombrosos greuges (queixes de nobles, eclesiàstics i particulars contra els oficials reials) és molt lenta. He trobat dos greuges que fan referència a mesures preses per la reina Maria. L'un és presentat per la ciutat de Lleida, segons podem llegir a continuació:

*Sobre lo sobresehiment fet per la Senyora Reyna contra priuilegi atorgat ab antich a la ciutat de Leyda, hauent que pot defendre si e les coses sues. E com per sguard de alguns dans donats a la dona muller de mossen Johan de Ulzinelles per alguns singulars de Castello de Farfanya, la dita ciutat hagues començat, en virtut del priuilegi, proces de deffensio [...] es stat per la dita Senyora Reyna, manat ab certa pena als Cort e pahers de la dita ciutat que no y procehesquen ne y enanten. Per ço, consellen les dites sis persones a la dita Cort que sia supplicat a la dita Senyora Reyna per part de la dita Cort que tolgue lo dit sobresehiment per la sua senyoria...*⁷³

La reina no havia donat permís a la ciutat per crear milícies armades, segurament per evitar lluites i venjances inacabables entre bàndols rivals. Però la ciutat, segons privilegi rebut amb anterioritat, ho podia fer en cas de perill. Els paers se sentien agreujats. No sabem què acordarien els proveïdors de greuges sobre això.

L'altre greuge que es refereix a la reina Maria, tracta sobre el següent:

*Sobre la veda o prohibicio feta per la Senyora Regina de no trer blat del comtat de Rossello, per la qual veda molts dels poblats en lo dit comtat affermen esser agreujats [...] les sis persones per la dita Cort elegides [...] han vista la dita prohibicio o veda feta per la dita Senyora, segons se mostra per letra dada en Barchinona a VII. Dagost del any de la Natiuitat de nostre Senyor M.CCCC.XXXII.[...] han vist un priuilegi als consols e prohoms de la vila de Perpinya atorgat per lo Senyor Rey en Pere. E hoyt lo lur sindich sobre la dita veda feta per la dita Senyora [...] com per lo Senyor Rey en Jacme segon [...] han delliberat [...] que com per les dites Constitucions se mostra que los Senyors Reys e Corts damunt nomenats e nomenades hagen volgut prouehir que gabella de blat nos puixa fer en Cathalunya ne encara veda o prohibicio de blat e vitualles, axi que cascun de qualseuulla condicio sie pusque portar e trametre blat e vitualles en qualseuol loch [...] exceptat en temps de carestia de la terra de Cathalunya...*⁷⁴

En aquest cas, els proveïdors donen la raó als consols i prohoms de la vila de Perpinyà. No hi ha carestia de blat al Principat i, per tant, qualsevol persona pot vendre blat fora del país. En la llarga exposició del greuge es diu que on hi havia carestia era a França. El motiu pel qual la reina havia prohibit, al 7 d'agost de

---

⁷². *Ibid.* p. 315.

⁷³. *Cortes de Cataluña, op. cit.* vol. XVIII, p. 229.

⁷⁴. *Ibid.* vol. XVIII, pp.230-232.

1432, la venda de blat als francesos podia ser perquè no sortís massa blat fora del Principat i evitar la pujada dels preus.

A la Cort general les diputades sobre les constitucions aprovades no s'acaben. Arnau Roger, comte de Pallars i els comtes de Cardona, Mòdica i Prades; i els vescomtes d'Illa, Castellbó, Rocabertí, Perellós i d'Evol, encapçalaven les protestes i el dissentiment dels nobles.⁷⁵ Se sentien perjudicats per les disposicions i penes sobre l'impagament dels censals i violaris, ja que alguns n'eren deutors.⁷⁶

El rei Joan de Navarra escriu unes cartes des de Saragossa a la Cort catalana per informar-los d'alguns conflictes que el preocupen. Es presenta com a: *Lo Rey de Navarra, Infant e Governador general de Arago e de Sicilia*. Els diu que Frederic de Luna està preparant tropes, a Castella, per envair les terres de l'Aragó. Els demana consell i ajuda: *per la vostra acostumade e jurada fidelitat vullats veure, attendre e concellar nos, ço que us semblara esser fahedor, en cas que lo dit Fraderich vengues en aquestes fronteres ab poder gran de gent darmes per dampnifficar e guerrear los regnes e terres del dit Senyor...*⁷⁷

Les corts estan ocupades amb la revisió dels greuges i contesten que ja ho deliberaran i que s'ocupi de mantenir la pau a l'interior: *Dels dis affers per la gran vicinitat que ha ab lo regne de Castella delliberara en tal manera que sera servey de Deu, honor de la Corona d'Aragó e repos dels dits dos regnes [...] Es empero veritat que parria a nosaltres que ab gran diligencia e cura, vostra gran senyoria entengués en pacificar les bandositats, les quals son suscitades e en exercici massa gran en los dits regnes Darago e de Valencia...*⁷⁸

Al cap d'un mes Joan de Navarra torna a escriure una altra carta en la que els explica els problemes que tenen els seus germans i el perill que hi ha a la frontera: *No resmenys vos nottificant que per letre del dit Infant don Anrich, nostre frare, e per altres diverses vies som stats avisats com linfant don Pedro, nostre frare, ab gran malesa e traycio es stat pres e detengut en lo castell del Cantera [sic] per lo comanador maior de Alcantera...*⁷⁹ Acaba la carta dient que ha escrit al seu germà, el rei Alfons, perquè torni als seus regnes el més aviat possible. També els envia una altra carta, preocupat pels enfrontaments nobiliaris i entre els estaments de la Cort catalana:

*Havem entes que en aquex Principat per semblant son algunes discordies e contencions entre grans e notables persones e encare entre els staments del dit Principat, de que facilment se porien seguir scandols e inconvenients [...] que havents sguart a la ausencia del Senyor Rey [...] vullau treballar, procurar e donar obre ab effecte que en les dites contencions, debats o discordies sia mes repos e assosech per manera que tota occasio de scandols sia remoguda...*⁸⁰

Les recomanacions de Joan no van servir de massa. La Cort ja tenia prou fenja en tirar endavant els seus assumptes.

Hi ha recollida també, en la documentació de la Cort, una carta del comte de Foix que es presenta com: *Lo Comte de Foix e de Begorre, lochtinent general*

⁷⁵. Cortes ... *op. cit.* vol. XVII, pp. 252-256.

⁷⁶. Vicens Vives, *op. cit.* pp. 126-127.

⁷⁷. Saragossa, 6 juliol 1432. *Cortes...* vol. XII, pp. 374-375.

⁷⁸. *Ibid.* p. 378.

⁷⁹. Saragossa, 6 agost 1432. *Ibid.* pp. 398-399.

⁸⁰. Saragossa, 6 agost 1432. *Ibid.* pp 397-398.

de Languedoch e de Guiayne per lo Rey mon sobiran Senhor. La reina Maria i la Cort general li havien escrit perquè retirés uns impostos sobre els teixits de Perpinyà i dels comtats del Rosselló i de la Cerdanya. El comte els contesta:

*Reverendz Pays en Diu, nobles e hondrats sires: Vist hey vostre letre e une de la Senhore Reyne consemps ab una autre del Rey de França, mon sobiran Senhor, a mi tremeses ab lo portador de la present, fasents mencion de certan dret o vectigal imposats sus los draps de Perpinya et deus comtats de Rossello e de Cerdanya qui entren en aquest pays de Languedoch, lo qual dret e vectigal me pregavets volgues far levar et stremar, axi que lo Rey monde sobiran Senhor lo mande reverend Pays en Diu, nobles e hondrats sires a tots jorns ey volgut e vull jo far tots los plasers et servicis a mi possibles per lo Senyor Rey, per la Senhore Reyna Daragon et per lo pays de Cathalonhe...*⁸¹

En resum, el comte de Foix no pot treure l'impost si no rep les ordres del rei de França. Per aquesta carta, podem comprovar com en la Catalunya Nord, més enllà dels Pirineus, s'han de pagar impostos pels teixits de llana que es venen al sud de França. Potser, temps abans, n'eren exempts.

Al 16 de novembre de 1432, es va reunir la Cort per escoltar l'enviat del rei, el cavaller, conseller i batlle general del Principat, Galceran de Requesens. Els va llegir una carta d'Alfons explicant com havia estat l'atac a Djerba i la victòria sobre les tropes del rei de Tunis (era igual, en contingut, a la que havia enviat a la reina Maria, escrita el mateix dia, el 6 d'octubre de 1432). També els va dir, fent referència a les protestes d'alguns nobles contra la constitució dels censals i violaris, que el rei li havia manat expliqués a la reina, la lloctinent general: *que prestament donas obra e manera quels dits debats e altercacions fossen levat de carrera e y fos provehit de justicia, car el dit Senyor no plahia que la cosa stigues axi, lo qual manament ell dit mossen Galceran dix que havia ja executat e complit, ço que u havia dit a la dita Senyora Reyna.*⁸²

L'arquebisbe de Tarragona, Gonçalvo, en nom de la Cort, respon que s'alegren de la victòria del rei i de que es posi fi a les disputes dels nobles: *la dita Cort o regraciara al dit Senyor com per obra sera provehit que la dita constitucio hage lo exercici e execucio que haver deu.*⁸³ La justícia que la reina ha de fer contra els nobles revoltosos significava la presó, encara que no s'esmenti davant la Cort de quina manera es va fer. L'executor seria el propi batlle general, en Galceran de Requesens.

Malgrat alguns entrebancs, les comissions segueixen treballant durant tot l'any 1433 en els greuges, capítols i ordinacions. Es van redactar 55 capítols, però només van reeixir les 21 constitucions que es van fer abans de marxar el rei Alfons, al 1432. Molts capítols regulaven l'exercici dels oficials reials: canceller, vicecanceller, consellers, protonotari, escrivans, veguers, algutzirs, comissaris, advocats i procuradors fiscals. Altres tractaven sobre l'administració de la justícia. Els braços eclesiàstic i reial, de les universitats, van ser els més actius.

Crida l'atenció el capítol 55, que, per cert, no va ser aprovat, dedicat a prohibir jurar o blasfemar contra Déu, la Verge Maria i els Sants. La pena podia ser corporal, pecuniària o anar a la presó si no es podia pagar, com havia estat fins llavors. Ara es demanava fer jurar els oficials reials que havien de fer complir la

⁸¹. Maseres, 29 octubre 1432. *Ibid.* p. 406.

⁸². *Cortes... op. cit.* pp. 408-410.

⁸³. *Ibid.* p. 411.

lleï, sots pena d'excomunió i de perdre el càrrec.⁸⁴ De fet, les ordinacions de Barcelona havien estat molt dures contra els blasfems. En la documentació d'aquesta Cort es recullen diverses ordinacions que s'havien fet per als ciutadans de Barcelona, referents als costums. En una ordinació del veguer de 1368, la pena per al blasfem era molt cruel si no es tenia diners: *la primera vegada vage cavalcant ab un fus per la lenga per los lochs acostumats. La segona vegada que perda la lenga o que la primera vegada pach mil solidos e la segona dos milia solidos...*⁸⁵

Alguns càstigs corporals s'havien moderat en temps d'Alfons i la reina Maria, però la violència i els enfrontaments sovintejaven. Unes ordinacions de Barcelona de 1386, també recollides en la documentació d'aquesta Cort, prohibien a qualsevol viatger entrar en la ciutat amb armes. Ara bé, els que vivien a la ciutat havien de tenir armes a casa per defensar-se o col·laborar en la captura dels delinqüents: *Que tothom de la ciutat tinga armes, ço es, spasa, scut e lança o ganxo en sa casa o son obrador a la porta, per ço que si vey a o oya algun home barallant o fugent que isques ab les armes per partir la baralla e per metre so encontinent e seguir aquell e pendre e aturar los barallants e los malfaytors e aquells que vegem fugir, e qui les dites armes no tindra pagara per ban deu solidos...*⁸⁶

És a dir, tothom havia d'estar armat, a casa seva, sots pena de multa. Aquestes ordinacions ens donen una imatge de la societat barcelonina força violenta i amb grans diferències socials. Hi ha ordinacions que prohibeixen el joc de daus, jugar amb armes o tirar pedres des de fora la muralla a dins de la ciutat.

Unes altres ordinacions de Barcelona, prohibint als ciutadans vestir amb excessiu luxe, ens fan pensar en els possibles motius d'aquestes normes. En la documentació d'aquesta Cort hi ha recollides les ordinacions sobre el vestir i els arreu de 1384, 1386, 1402 i de 1417. Totes són semblants i, fins i tot, alguns paràgrafs són idèntics. Les normes van restar inamovibles en 50 anys. A continuació podem llegir alguns fragments de les ordinacions del 6 de juliol de 1417 (novament publicades al 1426 i vigents encara al 1432) les quals reproduïxo, íntegrament, a l'apèndix:

Ara hojats, tot hom generalment per manament dels honorables veguer e batle de Barchelona, ordonaren los consellers e prohombres de la dita ciutat [...] per observança de les leys e voler de nostre Senyor Deu e per preservar los singulars e habitants de la dita ciutat de grans e excessivas vanitats e despeses e qui dalgun temps aença son dats o habituats en gran offensa de Deu e desordinacio e dan de la dita ciutat e dels habitants de aquella. Que daquiavant algun ciutada o habitador de la dita ciutat que no sia de contribucio de aquella, de qualsevol grau, stament o condicio sia, o filles [e] companyes daquell, no puxen ne gosen portar algunes pedres fines ne perles engastades, ne desengastades, ne paternostres dambre, ne aur algu en qualsevulla manera obrat ne posat en vestidures sobiranes [...] sots ban de CC. Solidos barchinoneses e de perdre les dites pedres fines, perles, aur [...] son exceptats tots anells que ab pedres o perles o sens pedres o perles puxen portar en los dits de les mans tan solament [...] Item [...] que alguna ciutada o habitadora de la dita ciutat [...] ne gos portar algunes pedres fines ne perles engastades ne paternostres dambre, ne aur algun

⁸⁴. Cortes... vol. XVIII, pp. 131-133.

⁸⁵. *Ibid.* vol. XVIII, pp. 296-297.

⁸⁶. *Ibid.* vol. XVIII, pp. 298-300.

*en qualsevol manera obrat, ne fil dor, ne dargent, ne vestidures algunes sobrianes o jusanes, ne en vels, polçeres, gandalles o crespins o trescolls, camises o manegues daquelles [...] exceptats anells [...] exceptada tota dauradura posada sobre argent o altre metall o aur e argent que puxen portar en correges, cordons, cordes e bosses [...] no puxa ne gos portar alguna brodadura ne argenteria daurada o no daurada en vestidures [...] no puxa ne gos fer tallar ne vestir algunes vestidures sobiranes o jusanes de drap daur, ne de seda brocat daur o dargent, ne carmesi [...] De les presents empero ordinacions quantes als vestits e arreus, son exceptades les donzelles de qualsevol edat, axi que cascuna se puxa vestir e arrear, segons que li plaura. Exceptat empero que no puxa portar arminis, letiçes, marts, fuynes ne vebres...*⁸⁷

¿Per què es limita amb tanta minuciositat el luxe en el vestir i els ornaments per als ciutadans de Barcelona? Una raó implícita seria la d'evitar la confrontació social. El luxe podia provocar frustració, enveja i odi en els ciutadans més pobres. Una altra causa podia ser evitar infidelitats de les dones casades, ja que s'exceptuen les donzelles. Les noies per casar podien presumir per atraure marit. Els homes també hi són inclosos però predominen les al·lusions a les dones.

La influència de l'Església també hi tenia a veure, ja que recomanava moderació i evitar els excessos (veure el desè manament que prohibeix el desig desordenat de riqueses i la cobdícia dels béns del pròxim).

Per últim, la crisi econòmica que patia Catalunya i, per consegüent, la ciutat de Barcelona, devia provocar més tensió entre les classes socials i els prohoms i consellers de Barcelona, la ciutat més gran i rica del Principat, volien evitar protestes i enfrontaments. Moderació en el luxe, per no despertar ressentiments.

Entre els 21 capítols aprovats al 1432, abans de marxar el rei, el primer tracta de la gratuïtat de la justícia en alguns casos especials:

*Las causas de pubills, viduas, de pobres, e otras personas miserables que son, o seran en nostra Audientia començadas, nos, e la dita nostra Audientia exints fora lo Principat de Cathalunya, volem, e statuim, que romangan dins lo dit Principat, e que no pugan esser tretas de aquell per nos, Primogenit nostre, o successors nostres, ne seus, ans sien continuades, finidas, e determinadas en la Audiencia del Governador General [...] e qualsevol tractants las ditas causas de pobres, e miserables, hayan a tractar aquellas sens salari algu que no prengan dels dits pobres, e miserables, ne de lurs adversaris...*⁸⁸

El segon capítol és una constitució que tracta dels pagesos de remença:

Commemorants la Constitucio en la Cort de Barcelona per lo molt Alt Princep de Gloriosa memoria lo Rey en Pere Segon predecessor nostre feta del tenor seguent. En las Terras, o Locs, etc. Ajustant a la dita Constitucio ab consentiment de la dita Cort, per tolre tota materia de vagar, e tota dubitacio, statuim, e ordenam, que da qui avant los de sus dits Homens, qui seran acostumats de reembres, o de no reembres, dins un Any apres que hauran jaquit, o trasferit lur Domicili en qualsevol Ciutats, Vilas, Locs, Castells [...] sie permes als dits

⁸⁷. *Ibid.* vol. XVIII, pp. 290-295. Veure l'Apèndix.

⁸⁸. *Constitucions y altres drets de Cathalunya... op. cit.* Lib. III, tít. 7, cap. I, pp. 200-201.

*Senyors, si per pacte, gratia, o remissio de lurs Senyors los dits Homens, e bens no son, e seran enfranquits, de prendre a lurs mans de aquells aytals los bens feents [...] E mes ajustant a la dita Constitucio statuim, e ordenam, que si algun Hom de remença sen ira sens licentia de son senyor, e dins lany, del die que sera partit, sera request ab carta publica per lo dit Senyor, que torn, o sera feta requesta judicial devant lo Official del Loc hont sera trobat lo dit Hom de remença, o a requesta del Senyor sera citat, o request ab veu de crida en lo cap de la Vegueria [...] e si dins lo dit Any no sera tornat lo dit Hom de remença, puga lo dit Senyor donar contra ell clam de Pau, e de Treva [...] e si apres que lo Senyor se haura apropiat los bens per vigor de la present Constitutio, per los dits Homens de remença, o no de remença, de paraula, o en scrits, per si, o per interposada persona seran fetas menassas, o batiments, o opposadas creus, o fetas fossas, o altres senyals de morts, o menassas designants contra los dits Senyors [...] contra los demunt dits puga esser proceit juxta serie [...] E si los Senyors semblants menassas faran, per empatxar las vendas faedoras dels bens feents dels Homens desus dits, volem, statuim, e ordenam, que en aquell cas los dits Senyors los bens dels dits Homens nos pugan apropiar.*⁸⁹

Els pagesos de remença no tenen llibertat per abandonar la terra sense el permís dels seus senyors. Perdrien els seus bens i podrien ser perseguits. Es prohibeixen amenaces i senyals contra els senyors: fosses, creus i altres. Estava clar que les protestes i les lluites dels remences continuaven endavant. El rei, de moment, donava la raó als senyors encara que permetia les vendes dels béns dels pagesos i prohibia que els senyors ho impedissin.

El tercer capítol o constitució, limitava el poder del rei i posava condicions per a reclutar tropes en el Principat:

*Confirmants, loants, e approbants la Constitució feta per lo Illustre Senyor en Pere Besavi nostre de gloriosa memoria en la Cort de Cervera començant “Primerament confirmants, etc.” E lo Usatge “Alium namque” [...] tollents tots Actes e abusos fets per nos, e per nostres predecessors, e per Officials nostres [...] declarem, que si, e hon per algun cas se esdevendra convocar lo Principat de Cathalunya en virtut del Usatge, “Princep namque”, o encara las hosts de les Ciutats, Vilas, Locs [...] las quals convocations fossen fetas en casos en los quals las ditas convocations haguessen loc, e fer se poguesen [...] e siam tenguts procehir precedent legitima citació, e deguda conexensa de causa sien les parts en lurs deffensions oides [...] competent dels Staments de la dita Cort, e singulars de aquella, e del dit Principat en alguna cosa esser derogat...*⁹⁰

S’aproven 18 capítols o constitucions sobre l’execució de censals, violaris i escriptures de *ters*. Del capítol 4, una constitució, transcriu unes línies:

Com sobre la conservacio dels censals morts, e violaris, per deffensio, e gran utilitat de la cosa publica del Principat de Cathalunya, e de tots nostres Regnes, e terras introduits, e la prompta executio de aquells, per tolre tot embarc, lo qual de diverses maneres se feya, empatxant los pagaments [...] statuim perpetualment, e ordenam, que lo Official qui presidira al territori hon se requerra esser feta la executio, request per los dits censalistas, o violaristas [...] haja e sie tengut fer la

⁸⁹. *Ibid.* Lib. IV, tít. 32, cap. II, pp. 348-349.

⁹⁰. *Ibid.* Lib. IX, tít. 22, p. 449.

*dita excecutio ab acabament, de les pensions, salaris, messions, e otras cosas degudas [...] que en el cas lo dit Official executant haja a proceir poderosament, e rigurosa, contra los dit resistents, o empatxants, per via de trencament de portas, e convocations de hosts Reyals [...] e que tals resistents, o empatxants sien gitats, ipso facto, e ipsa Constitutione, de pau, e de treva...*⁹¹

Les penes eren molt dures per als deutors. Segons Vicens Vives, la crisi financera del Principat era greu. Els ingressos de la Diputació del General havien baixat, el comerç havia caigut, augmentaven els impagaments. La Generalitat pagava cada any 23.600 lliures d'interessos, corresponent a un deute de 452.700 lliures de censals i violaris (podia tenir dificultats si baixava la recaptació). Les finances de Barcelona i d'altres ciutats, d'eclesiàstics i de burgesos (creditors) estaven en dificultats i també les hisendes dels militars (en general, deutors).⁹²

En aquest clima de dificultats econòmiques i tensions socials, la reina Maria aguantava estoicament, però d'acord amb el seus consellers, el 26 de gener de 1434, va prorrogar la Cort per a l'últim dia del maig següent:

*Axi com ja vos havíem notificat alguns dies ha passats, Nos per manament e ordinacio del Senyor Rey, e per coses toquants molt la sua honor e lo seu servey, havem apartir daçi, e havem deliberat, per tolre despeses a les universitats e a altres qui tenen lurs sindichs e procuradors en la Cort, de porrogar la present Cort, e que en lendemig, cessen tots actes de aquella. Per que Nos en nom e en persona del Senyor Rey, porrogam la present Cort, daçi al derrer jorn de Maig primer vinent.*⁹³

El braç reial posa el dissentiment però la reina no ho admet: *La qual cedula no fo permissa legir, ne publicar, e per ço ne fo requesta esser feta carta...*⁹⁴ Maria se'n va. Devia estar cansada d'una cort tan llarga i entrebancada, després de 19 mesos de presidència. La Cort havia durat quasi 2 anys i mig.

El Dietari del Consell de Cent recull la seva sortida: *Janer, dimecres XX.- Lo dit dia parti la Senyora Reyna de la Ciutat de Barchinona apres dita missa per anar a Tortosa.*⁹⁵

El 31 de maig es reuneixen alguns representants de la Cort però la reina no s'hi presenta. S'aixeca acta notarial per Dalmau de Castro, en nom del braç militar:

*E com vuy sia lo die prefigit de la dita prorogacio, e la dita Senyora no sia presencialment en la present ciutat de Barchinona, ne encara en tota la vegueria, ques sapia, per continuar o fer continuar la dita Cort, segons forma del dit son poder, lo qual no abasta a jaquir, evanuir, expirar o rompre la dita Cort, mas tan solament a continar e finir aquella. Per ço, yo com a promovedor per lo Braç militar de la dita Cort, dissent expressament en ço que la dita Senyora ha fet, ne fa, ço es de abandonar e lexar, expirar o rompre la dita Cort...*⁹⁶

---

⁹¹. *Ibid.* Lib. VII, tít. 11, pp. 384-386.

⁹². Vicens Vives, *op. cit.* pp. 124-126.

⁹³. *Cortes... op. cit.* vol. XVII, p. 310.

⁹⁴. *Ibid.* vol. XVII, p. 311.

⁹⁵. *Dietari... op. cit.* p. 294.

⁹⁶. *Cortes... op. cit.* vol. XVII, pp. 317.

¿On és Maria? És a Tortosa i no pensa tornar a Barcelona, de moment. La Cort s'ha de suspendre per la manca de representants i de la reina.

La reina, sempre ocupada

Són tants els assumptes que la reina, com a lloctinent general, porta entre mans que no devia tenir gaire temps per divertir-se. Encara que els seus oficials i consellers, camarlenc, majordom i secretaris, entre altres, portaven els diversos afers, la reina havia de decidir, donar el vist-i-plau i signar els documents. Si hi havia Cort general, la feina augmentava.

No tenim cap informació de com s'organitzaven les tasques de la reina en el dia a dia. Segurament iniciava la jornada oint missa, com feia Alfons, segons van recollir els seus cronistes.

La tasca de governar era complicada, ja que, com hem pogut comprovar, Maria no gosava a decidir en solitari, en els assumptes més greus o difícils, sense consultar el seu marit. Alfons li havia deixat tots els seus poders però, de ben segur, li hauria dit de paraula que, en casos complicats, el consultés. Això ho fa la reina sovint. De vegades arriba alguna queixa al rei per les decisions de Maria i Alfons li demana explicacions que ella no dubta en aclarir. Desitja complir la voluntat del seu marit, encara que sigui des de lluny. Alfons pot estar tranquil perquè la reina, sempre que ho creu convenient, l'informa i el consulta.

Malgrat que el rei li ha estat infidel com a espòs, la reina el serveix amb fidelitat i abnegació en les tasques de govern. És el que podem deduir de la documentació consultada i de les seves obres. Tot i això, no podem descobrir quines diferències separaven a Maria d'Alfons. No hi ha amor correspost ¿Per incompatibilitat de caràcters? ¿Per falta d'atracció física? Maria volia anar amb ell a Itàlia. Després tenia esperances de que tornaria aviat però passava el temps i no s'acomplia el seu desig. Alfons, malgrat tot, reconeix les qualitats de la reina i li té confiança. Fins i tot, anys després, quan Lucrecia d'Alagno va intentar que s'anul·lés el matrimoni de Maria i Alfons, aquest no s'hi va esforçar i Maria va continuar sent la seva fidel esposa, encara que allunyada.

Al gener de l'any 1434, Maria està encara presidint les corts catalanes fins a final de mes en què les prorroga fins al maig. Segueix a Barcelona i després se'n va a Tortosa. Al novembre se'n va a València.

De la correspondència de la cancelleria, destaco algunes cartes que crec interessants. Llegim a continuació la que va adreçada a mossèn Lluís Aguiló sobre un matrimoni projectat per a una cosina seva:

*Mossen luis per altra letra vos havem scrit largament sobre lo matrimoni que es stat mogut de vostra cosina na munyoça e non havem hauda resposta e per aquesta raho a maior cautela havem informat de nostra intencio sobre lo dit matrimoni en anthon de mur presentador dela present al qual vos pregam donets plena fe e creença de tot ço que de nostra part sobre lo dit matrimoni vos dira complint he per obra axi com si per nos presencialment vos era dit.*⁹⁷

---

⁹⁷. Barcelona, 4 gener 1434. ACA, reg. 3113, fol. 114.

Al cap d'uns dies la reina torna a escriure a Aguiló i li diu que li envia el seu capellà Andreu Gallach per tractar del dit matrimoni. A més escriu a la mare de la noia que s'ha de casar, Caterina *munyoça*: *Sobre cert matrimoni de la vostra filla del qual havem ja scrit largament a mossen luis aguilo havem plenament informat de nostra intencio lamat nostre nandreu de gallach al qual vos pregam donets plena fe e creença de tot ço que de nostr apart sobre lo dit matrimoni vos explicara...*⁹⁸

Comprovem com alguns matrimonis eren pactats entre les famílies, sobretot si eren de famílies benestants, i que, de vegades, intervenia la reina, ja que s'esperava el seu favor i un dot, encara que fos petit. Ja ho hem vist en altres casos en aquest treball.

En una carta que Maria escriu a *don Pero Manrique Adelantado de Castiella*, queda exposat el cas d'un home que s'havia casat amb una criada de la reina i estava empresonat a Castella:

*Adelantado notificamos vos como un marido de una nuestra criada nombrado Martin dela raza al qual cuydando segunt eramos informada huviesse delo suyo e fuesse bien abonado diemos en casamiento cerca CCCC florins los quales tenemos por perdidos por dos razones la primera que quanto el ha no lo vale la segunda por que es hombre de poco sentimiento el qual ha mostrado car un su companyon le havia metido en cabeça de entrar en exi Regno e que el le recabaria una comanda del orden de sant yago la qual es gascunya de do el es natural e con aquesta locura que tenia en la cabeça es entrado en exi Regno e es stado preso en cierto lugar por mossen Manuel de benavides cuydando segunt crehemos que fuesse spia o levase algunas cartas e aquel el dito mossen Manuel tiene oy preso e demandale de rescato Mil florines los quales con todos sus parientes no poria pagar por que vos rogamos afectuosamente considerado el casamiento dela dia nuestra criada e asimesmo su poco sentimiento e que por causa de mal no era entrado en exi Regno por contemplacion nuestra querades fazer conel Rey de castiella nuestro muyt caro Ermano que mande e vos asimesmo fagades e rogedes el dito mossen Manuel o qualquiere otro que aquel tienga preso que lo quieran soltar e deliurar francament e quitia car segunt dito es el no tiene nada de su proprio car dela dot de nuestra criada el mas sende haya despendido e de aquesto reportaredes merito de nuestro senyor dios e nos qui por las causas e razones de suso ditas vos lo terneremos a plazer e servicio muyt agradalbes.*⁹⁹

Tal com diu la reina, el marit de la seva criada té molt poc seny. A més, l'han enganyat i ha acabat en una presó. Li demanen un rescat de 1.000 florins que no pot pagar de cap manera. Maria havia donat a la seva criada 400 florins quan es va casar i el marit ja s'ho havia gastat. Ara, demana que sigui alliberat aquest *hombre de poco sentimiento*.

A continuació trobem un tema totalment diferent. L'assumpte es seriós perquè es tracta de baralles entre nobles. Maria escriu donant ordres a Joan de Corbera, governador de Catalunya:

Governador, Entes havem que per causa e occasio del Castell de Gurb lo Comte de Modica fa ajust e aplech de gent de cavall e de peu per haver an tot cas la

⁹⁸. Barcelona, 14 gener 1434. ACA, reg. 3113, fol. 115v.

⁹⁹. Barcelona, 7 gener 1434. ACA, reg. 3113, fols. 114, 144v.

*possessio de aquell E per que de aço se porien seguir molts inconvenients e scandols si al principi noy sia ocupat majorment que la via axi com vos sabets hi es ben disposta, Volem e us manam que lexades per al present les coses que us haviem manades en aquexes parts donets comiat ales hosts qui ab vos sien E lexats lo proces de sometent en tal manera que no hi sia interromput nes pusca interrompre E tots altres que en sa integritat pusquen romandre, En manera que pusquen esser continuats e proseguits tota hora que necessari sera E vos venits anos hon que siam per que us puscam instruir de ço que deurets fer sobre les dites coses, Notificant vos que entenem a partir daquesta Ciutat prestament per fer la via dela Ciutat de Tortosa, Reportat nos es stat que mossen bellera farie ajust de gent en aquexa part vullats ho scutir, E si ver es provehits hi segons que us semblara e lo cas requerra.*¹⁰⁰

Les bandositats eren freqüents en el Principat. En aquest cas el comte de Mòdica vol apoderar-se del castell de Gurb i recluta homes per si troba resistència.¹⁰¹ Un altre senyor, mossèn Bellera, també prepara gent armada. La reina dóna ordres al governador perquè llicenciï les seves hosts. Li encomana que segueixi el procés del sometent i que vagi a veure-la. La reina actua ràpid per evitar mals majors.

Maria escriu al rei una llarga carta amb els temes i consultes més importants del moment:

Per mossen Guillem de vich he haudes letres de vostra gran senyoria e memorials e instruccions axi en scrits com de paraula sobre diverses coses per vostra gran excellencia ordonades e manades E responch vos senyor molt excellent primerament als affers dela cort de Cathalunya que he servades totes les maneres que he pogut ne sabut per poderne traure alguna bona conclusio o posar los affers de aquella en algun ordre axi com vostra senyoria manava e ordonava Mas vehent que la dita cort no ses moguda ni partida deles intencions e opinions primeres hauts diversos consells sobre aço ab los de vostre consell tots han consellat que no devia licenciar la cort Mas que la prorogas assignants en aço diverses rahons e diverses causes toquants totes servey honor e profit de vostra gran senyoria E per aço senyor molt excellent yo he prorogada la dita cort daci per tot lo mes de maig primer vinent E que en lendemig nos pusca proceir en res en los affers dela cort E de tres dies ença que la dita prorogacio es stada feta los dela dita cort se son desaplegats e molts dells sen son anats E aço senyor es tant com toqua los affers de la cort.

Sobre los concilis de Tarragona e de Çaragoça ja senyor senyor scrivi a vostra gran senyoria dels empatxaments que ocorrien en lo de Tarragona per los capitulars qui no volien contribuir en les despeses deles embaxades E per aço era mester que fos hauda provisio del papa E aximatex que tocants les embaxades los altres del clero fossen scusats de anar al concili E sobre aço senyor fonch scrit en cort Romana E vostra senyoria ne ha donat carrech segons les vostres letres al bisbe de concordia Mas ni letra ni provisio alguna sobre aço es stada tramesa,

---

¹⁰⁰. Barcelona, 18 gener 1434. ACA, reg. 3173, fol. 34v.

¹⁰¹. Bernat Joan de Cabrera, II comte de Mòdica (1400?-1466) era fill de Bernat IV de Cabrera (1352-1423), I comte de Mòdica, i de Timbor de Prades. Es va casar amb Violant de Prades i van tenir 6 fills. Timbor de Cabrera, una de les filles del comte, es va casar amb Joan Fernández d'Híjar.

per la qual raho E per la mort del Arquebisbe de Tarragona qui apres se es seguida lo dit concili es stat empatxat E apres spirat que no si pot proceir en res Es stat scrit per mi altra vegada en Roma per haver les dites provisions E per haver comissio al Arquebisbe de Çaragoça que pusca convocar e celebrar lo concili en la provincia de Tarragona Encara senyor me sembla que vostra senyoria deveia trametre alguna persona en Roma dreçantla a mossen Nicholau conill a qui yoy he scrit e donat special carrech...

De la embaxada vostra senyor molt excellent lo bisbe de vich es content de anar Mossen Guillem armengol aximateix me ha atorgat de anar, Mas lacorriment li sembla poch [...] Es veritat senyor que per no saber hon se deuran ajustar ab aquexs de Sicilia E aximateix per no poder los metre en ordre algu de res que haien a fer [...] non y gos cuytar de aviarlos [...] Car sens que vostra senyoria haura dispostat e ordonat de totes aquestes coses.

Del officis trienals yo he fets scriure als dits officis aquells e per aquell ordre e en aquella forma que per vostra senyoria es stat per vostres letres e memorial ordonat e manat Mas les provisions no seran liurades trossus a Carnestoltes, per tant que si vostres provisions eren aconseguides, aquelles sien servades, Axi com per vostra senyoria sera manat

La treva de Napols e les prohibicions que homens no sien presos per a galeres e que cavalls no hic hisquen son stades publicades ab crides publiques axi com per vostra gran senyoria es stat manat

Dels dret de segell Es axi senyor que quant vostra senyoria hic parti foren manlevats per donar als de vostra capella DCCC florins E passa gran temps abans que fossen collits E apres senyor per la venguda dels infants e altres necessitats mies, yoy prengui D. florins E ates senyor que la mia lochtinencia es solament de Cathalunya E los affers qui son fort poch Les peccunies del segell son fort poques, E aquelles yo he fetes distribuir entre huguet xantre e alguns scrivans que yo en poch nombre he fets acorrer car no han bastat per molt a quitarlos Ans roseguen mes de quatre terces Daciavant senyor yo fare reservar les dites pecunies E si vostra senyoria vol en totes maneres que totes sien trameses aqui e que los qui seguexen a mi no sien quitats sera fet axi com vostra senyoria manara e ordonara

Sobre lo fet de Gurb a vostra senyoria es stada tramesa missatgeria E yo no se com haura plagut a vos senyor passar aquest fet Mas segons vostres instruccions pens que aquells qui hi son anats deuran ser en concordia ab vostra senyoria Es veritat quello Comte de Modica es stat aci e per complaurel he haut a revocar un guiatge que havia fet als homens de gurb E esper que manara vostra senyoria que yo faça Car daci atras tot ço que he pogut hi he fet e fins fare daci avant, axi com per vos senyor sera ordonat

En lo fet del balaner den Roig yo senyor ab grans consells seguint vostres manaments he fet veure e examinar lo negoci e hoides a ple les parts e lurs advocats [...] he adjudicat lo balaner a p. de grimaldis Empero que no li fos liurat sens donar ell certa seguretat E apres es exit al traves un vassall vostre senyor qui ha licencia de marchar contra sostmesos del duch de Savoya [...] per tal que

nos perdes de necessitat se es haut a vendre lo qual ha comprat en Johan dela via mercader de barchinona...

En lo fet de Granollers senyor molt excellent faç entendre e proceir [...] axi com per vostra senyoria es manat E conech senyor que es ben necessari Car molts inconvenients sen son seguits daci atras e sen esperen mes a seguir si noy es per justícia proveit

Los florentins senyor estan en bona seguretat Mas no han volgut obligarse a pagar res axi com en les instruccions es contengut car dien que ells se condemnarien si tal obligacio fahien Mas lurs persones e bens estan en bona seguretat a tota ordinacio de vostra senyoria.

Lo Collector senyor he fet venir a mi el he molt estret e molt encarregat dels diners que vostra senyoria deu haver fare senyor tot quant puxa per que vostres manaments e voluntat sien complits axi com en les instruccions es contengut

Labat de poblet senyor mori a. XXVIII. De desembre E los monjos han elegit a fra queralt prior de Natzaret lo qual per que es [...] mal dispost dela persona no vol acceptar la eleccio E per aquesta raho lo convent de poblet volen altra vegada elegir E no sespera concordia de lur segona eleccio E per tant senyor com en lo bon estament e regiment de aquell monestir ha molt a vostra senyoria notifich a aquella les dites coses

Sobre lo fet senyor dels CM. Florins donats per lo papa a vostra senyoria son exits alguns empatxaments en la bulla dels quals l'arquebisbe de Çaragoça scriu a vostra senyoria ja es stat scrit en Roma per reformacio de aquella E altres coses per la present no scric a vostra senyoria la qual nostre senyor conserve e prosper benaventuradament segons sos desigs.¹⁰²

Aquí se'ns detallen els assumptes més complicats o importants que Maria té entre mans i sobre els quals vol seguir les ordres del seu marit o, simplement, el vol consultar per donar-li satisfacció. En síntesi són: 1.- Maria ha prorrogat la Cort catalana perquè estava entrebancada; 2.- Incidències en els concilis de Tarragona (l'arquebisbe és mort) i Saragossa, i problemes per a l'ambaixada que ha d'anar al concili de Basilea; 3.- Sobre l'ambaixada del concili i els que hi van; 4.- De la renovació dels oficis triennals del Principat; 5.- De la treva de Nàpols i les crides públiques; 6.- Sobre uns diners que reclama Alfons, despeses que ha fet la reina i salaris que s'han de pagar; 7.- Del castell de Gurb i acord amb el comte de Mòdica; 8.- Sobre un balener (potser confiscat) que s'ha venut; 9.- D'un fet de Granollers del qual no es donen detalls; 10.- Uns florentins que no volen pagar el que se'ls demana; 11.- Reclamació de diners a un col·lector; 12.- Mort de l'abat del monestir de Poblet i elecció d'un altre; 13.- Sobre els diners que el papa ha atorgat a Alfons.

D'altres coses més corrents s'ocupa la reina. A continuació llegim un memorial d'encàrrecs sobre roba i sabates:

---

¹⁰². Barcelona, 19 de gener 1434. ACA, reg. 3173, fols. 34v-37.

Memorial deles coses que en Johan fuster capella dela senyora Reyna ha fer en la Ciutat de valencia per manament e ordinacio dela dita senyora
De les dues peces de cambray que la dita senyora Reyna ha liurades al dit johan fuster mana la dita senyora sian fetes les coses següents
Primo sis camises grans trepades e quarnides ço es les .IIII. de randa dor e les .II. de frange blanca.
Item .IIII. draps de nas que sian grans los .II. guarnits de randa dor e trepats, e los altres .II. de frange blanca.
Item .II draps de nas xichs guarnits de randa dor e trepats
Item ha ia liurades la dita senyora al dit johan fuster .III. camises xiches e .I. drap de nas xich, les quals sen porta per guarnir de randa dor
Item que faça fer .I. partxe burell dela amplaria quel dit johan fuster sen porta.
La Reyna
Item que del tros del drap de seda quela dita senyora ha liurat al dit mossen johan fuster faça fer dos draps de cap trepats e guarnits de randa dor
Item que faça fer tres crespines dor guarnides ab argenteria
Item que faça fer sis crespines de seda trepades dues morades dures vertes una negre e una burella
Item dos parells de tapins per a dona johana e dues correges de cuyr. La Reyna
Item faça fer lo dit johan fuster quatre vels de li cruos [...] los .II. hagen .VII. palms de larch e los .II. .VIII. palms E mes dues savanetes segons se usen per als dits vels.¹⁰³

De vegades, les autoritats locals no faciliten les coses a la reina. En una carta que escriu al batlle de Gandesa li diu:

Sobre certa resistencia feta al sotsveguer de Tortosa per en Guillamo piquer de aquexa Vila fon presa per vos batle o vostre predecessor en la batlia en poder de vos scriva dela sua cort certa informacio o enquesta la qual per interes de nostra Cort volem e havem mester de continent per queus manam expressament vista la present liurets la dita informacio o enquesta al presentador dela present [...] si en culpa vostra nos hi convendra altra vegada trametre vos farem pagar totes les messions e despeses ultra que conxerets hi trobarem enuig e desplaer E aço fets secretament que persona del mon non senta res.¹⁰⁴

No s'entregava la documentació demanada per la reina. Demana discreció i que el batlle compleixi les seves ordres perquè, en cas contrari, li podrà costar car: li farà pagar totes les despeses.

A Cecília d'Aragó i de Cabrera li escriu aquestes lletres:

Egregia e cara cosina vostra letra havem reebuda a la qual vos responem que per gracia de deu som ben sana ens som be trobada en lo cami e aci Sobre vostres affers vos responem quels havem per recomanats e que ara sera aci tantost lo mossen ffranchesch daranda el archebisbe de Saragoça e per consegüent haurem bo e gran consell e farem entendre en vostres affers Den Guillem miqueli ja li

¹⁰³. El memorial no porta data però es troba entre dues cartes datades a Tortosa el 24 i el 25 de febrer de 1434. ACA, reg. 3113, fols. 118, 118v.

¹⁰⁴. Tortosa, 26 febrer 1434. ACA, reg. 3113, fol. 119.

*havem fet soltar lo homenatge per que siats en segur que vostres affers no seran mesos en oblit.*¹⁰⁵

No es donen detalls dels assumptes esmentats, però la reina li diu a Cecília que se'n ocuparà. Cecília era germana del comte Jaume d'Urgell que va morir en la presó de Xàtiva. S'havia casat al 1409 amb Bernat IV de Cabrera, I comte de Mòdica (va ser la segona esposa) i va quedar viuda al 1423, sense fills.

Es prepara un matrimoni en el qual intervé la reina, segons la carta dirigida a Miquel de roda, mercader de Barcelona: *En miquel de roda ben us deu recordar com vos parlam del matrimoni de mossen Sagra ab la donzella de leyda per lo qual vos prenguets carrech de scriure a leyda e saberne la intencio de aquells qui ho hagen a fer per queus pregam si resposta ne havets hauda nos consultets de aquella E sino quey tornets scriure a fi quen haia bona resposta.*¹⁰⁶

En la següent carta, Maria recomana un capellà que estudia a la universitat de Bolònia, al *referendario* (el que llegeix les peticions; un càrrec de la curia romana) *de nuestro santo padre*:

*Mossen joan Grand tiempo ha scriviemos a nuestro santo padre en favor den ffranci dolius clerigo gentilhombre e de buen linage el qual studia en bolonya e obtuvo gran expectativa E porque las otras gracias son tanto multiplicadas que ahun que por su linage sciencia e virtudes lo mereçca no ha podido sacar fruto dela suya E por quanto el dito ffranci segund havemos entendido ha bien trebaiado por seyer valent hombre tornamos scrivir al dito nuestro santo padre que por su santedat quiera augmentar las prerrogativas de su gracia e haverlo recomendado en los beneficios que vagan en cort Por tanto muyt affectuosament vos rogamos que por contemplacion nuestra querades favorecer e ayudar al dito ffranci por manera que la gracia de que supplicamos haya el effecto que desseamos.*¹⁰⁷

La reina escriu al prior de la cartoixa de Scala Dei per demanar un llibre d'oracions de sant Bru, el fundador de l'orde, perquè el vol fer copiar:

*Venerable prior Com vullam hun libre de oracions compost per lo sant cartoxa E havem entes que aqui na hun lo qual hi fou donat per ffrare garcia de torres quandam comanador Dasco Pregam vos affectuosament quel nos prestets trametyents lons per persona certa car en continent lo farem copiar e copiat tantost lo us farem tornar E daço no duptets e haurem vos ho a plaer e servey molt agradables.*¹⁰⁸

Pocs dies després torna a escriure al prior de Scala Dei per un altre assumpte:

Prior la Comtessa de prades nos ha comunicat lo fet dela concordia entre vosaltres pactada E per tal com la quantitat quel dit Monastir li ha donar per la raho que sabets ha servir per a nos pregam vos perço axi affectuosament com podem que per contemplacio nostra vullats venir o trametre aci alguna pesona ab

---

¹⁰⁵. Tortosa, 26 febrer 1434. ACA, reg. 3113, fol. 119.

¹⁰⁶. Tortosa, 26 febrer 1434. ACA, reg. 3113, fol. 119v.

¹⁰⁷. Tortosa, 4 març 1434. ACA, reg. 2975, fol. 9.

¹⁰⁸. Tortosa, 6 març 1434. ACA, reg. 2975, fol. 9.

*la dita quantitat per dar fi als dits affers Sera cosa de quens farets servir molt agradable E conxerets ho per obra.*¹⁰⁹

Joana, comtessa de Prades estava casada amb Joan Ramon Folc, II comte de Cardona i vescomte de Vilamur. El conflicte entre Scala Dei i la comtessa Joana devia ser de tipus territorial, ja que el monestir es trobava al peu de la serra del Montsant, a la vora de les muntanyes de Prades.

De vegades, crida l'atenció el parlar clar i directe de la reina segons es troba en la segona part d'aquesta carta:

*En Gaspar vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que a nos no recorde que lo deute den fferrer bertran se hagues a pagar per tot abril ans crehiem ques fos pagador per tot Març pero quant sevulla que sie pagador segons lalbara que li havets fet volem e manam que de continent sie pagat e axi ne scrivim al Tresorer Per que dats manera que ell sie content Mes avant en ço que diets de Pero salvaterra vos responem que ell es ben foll qui de semblants coses se entremet car si de ses locures haguessem volgut dar lo castich que merexia no anare ell per barchinona axi que faria be que stigues luny e no proper de nos e desenganiats lon en aquesta manera.*¹¹⁰

No sabem què hauria fet o dit el Pere Salvaterra perquè la reina el tracti de foll, però deixa ben clara la seva opinió sobre dit personatge, a qui vol ben lluny.

Maria escriu al rei per informar-lo que ha fet un nomenament incorrecte:

*A vostra gran senyoria notiffich com mossen pedro de bolas es vengut aci ab provisions de vos senyor per loffici de Cort e veguer de leyda per lo trienni current e abans que ell haia presentades les dites provisions per lo Sindich dela Ciutat de leyda es stada davant mi e en lo consell presentada una supplica continent en effecte que com lo dit mossen pedro fos stat provehit per vos senyor del dit offici e aquell obstant constitucions de Cathalunya no pogues exercir ni Regir com ara fa tres anys [...] hagues Regit per tot lo dit trienni e daquell no haia purgada la taula segons volen les dites constitucions ans per enquesta general per los jutges dela dita taula sie stat condepnat per ço supplicarien que les dites constitucions los fossen servades e per conseguen no fos admes al Regiment del dit offici e yo senyor jatsia axi com deg e son tenguda hagues voler de obeyr vostres manaments [...] empero no he pogut denegar de fer veure la justicia sobre lo dit cars [...] tocants per al dit cars en lo consell en lo qual son stats micer Johan mercader batlle general del Regne de valencia micer Joffre dortigues Regent vostra canceller micer Ramon dezpapiol micer Guillem de fenollet micer .P. joffre Relador del dit negoci micer bernad ferrer advocat fischal e micer arnau dezmas e senyor es stat deliberat per los desus dits que ates que lo dit mossen Pedro no ha purgada la taula ni menys es stat absolt ans per enquesta general per los taulers o jutges dela dita taula serie stat condepnat [...] que admetent aquell seria e es contra les dites constitucions les quals vos senyor havets jurades servir consellant ami que abans de proceyr mes avant en lo dit negoci consultas vostra senyoria de totes les dites coses...*¹¹¹

¹⁰⁹. Tortosa, 13 març 1434. ACA, reg. 3113, fol. 123.

¹¹⁰. Tortosa, 17 març 1434. ACA, reg. 3113, fol. 123.

¹¹¹. Tortosa, 19 març 1434. ACA, reg. 3113, fols. 123v, 124.

El rei ha nomenat veguer de Lleida a Pere de Bolas però el nomenament no es vàlid perquè havia estat ja veguer en l'anterior trienni i no va *purgar la taula* (la caixa). No va deixar els comptes clars. El síndic de Lleida va dir que el nomenament anava contra la llei per aquest motiu. Maria havia consultat els seus consellers, esmentats en la carta. No es podia procedir en contra de les constitucions de Catalunya, per tant, que el rei decidís què s'havia de fer.

La reina fa diversos encàrrecs a Guillem de Mir:

En Guillem mir per la cuytada partida del batle general no havem pogut provehir ne scriureus largament dalgunes coses necessaries empero pregam vos e manam que de continent ab diligencia vos entremetats ia en aquexa Ciutat si porets trobar mercaders o altres persones qui complissent aqui moneda corrent per donar los moneda de blanques en Castella daltra part vos manam que donets tot recapte daço que haia menester na pastoreta costurera per algunes obres que fa per nos e passades les festes vos pregam e manam que per algunes coses e apuntaments quis han a fer aci e vos havem mester vingats tro aci a nos Informat largament dit partit dels diners de castella e aço no haia falta sins desijats servir. Dada en Tortosa a XXI dies de març del any M CCCC XXXIII pero nostra intencio es que lexets parir vostra muller primer dels diners de Castella entenem que los mercaders prenguessen los diners lla e apres dins lo temps queus concordassets com haguessen portades deça e venudes les mercaderies quels pagassen. Dada ut supra. La Reyna.¹¹²

Maria encarrega fer uns canvis de moneda: *blanques* de Castella per altres. També encomana pagar la seva costurera, *Pastoreta*. Guillem ha d'anar a Tortosa però Maria li diu que esperi fins que la seva muller hagi parit. La reina estava atenta a tot.

Com que Alfons necessita diners, són posats en venda alguns drets o béns reials, segons podem llegir a continuació:

En Johan terrago Si al temps quela present sera en barchinona nous trobats en la dita Ciutat Manam vos que vista la present hi vingats e ab consell de micer pe. malet dega dela seu de barchinona e micer Guillem jorda adaptats la carta dela venda de Thous e algunes coses que hi son adaptadores e dats fi al contracte e aço per res no tardets car la tarda seria massa dapnosa al Senyor Rey e a nos E anos massa gran carrech.¹¹³

En unes breus lletres d'agraïment, podem llegir: *En Miquel de roda vostra letra havem reebuda ab los V. capdells de fil dor en la dita letra mencionats regraciam vos vostra diligencia daxo e deles noves de quens havets scrit e plaurans molt que deles quey ocorreran nos avisets.¹¹⁴*

En una llarga carta i un escrit més breu, la reina consulta al batlle general de València, Joan Mercader, conseller del rei i doctor en lleis, sobre un assumpte de justícia respecte a gent musulmana:

Batle general be vos deu recordar com matzurro moro daquesta terra fon pres en poder del batle daquesta Ciutat lo qual era molt criminos e lo qual per lalcadi

¹¹². ACA, reg. 3113, fol. 123v.

¹¹³. Tortosa, 7 abril 1434. ACA, reg. 2973, fol. 163v.

¹¹⁴. Tortosa, 9 abril 1434. ACA, reg. 2973, fol. 163v.

que vos hic trametes e per lalcadi daquesta moreria fou jutjat esser apedregat per adulteri E haviem delliberat remetrel aqui per esser executat en lo loch on havia abastoneiat lo fill den Joan ferrer notari daquexa Ciutat E esser axi jutjat fugi dela preso depuys lavem recobrat della on era fugit a ell e la amiga dos fills seus e dela muller E tres fills que havia dela amiga E reebuda confessio dell e dela amiga com foren abduys confessats del adulteri e ell dels dits crims e molts altres e mal hom es stat condepnat a mort jatsia ans dela mort es stat bateiat apres havent feta jutjar la amiga e la sentencia es que sia apedregada E per restaurar dela pena es se dada a nos per cativa si mateixa e sos fills E apres es stada batejada ella e los tres fills nats de adulteri E encara los dos fills del dit matzurro los quals havia dela muller E com se diga que les dites V. creatures serien catives o almenys les tres bastardes e los alcadis daci no sien tant praticchs com los daqui pregam vos affectuosament que façats regonexer lo cars queus trametem dins la present a alcadis daquexa terra que sien destrects E daço que trobrets per justicia ley o çuna nos avisets per vostra letra en manera que sen faça lo degut E daço haïam al pus prest vostra resposta.¹¹⁵

Lo cas es aquest. Que matzurro moro E hun altre moro apellat garcia havents sengles cosines germanes per mulleres abdues vinents lo dit matzurro se troba ab la muller de garcia apellada zofia e la sen porta e la tingue publicament per amiga o adultera en hague tres creatures E dela muller que havia lo dit matzurro havia dues creatures, E durant ladulteri mori la muller del dit matzurro de que romangueren les dites dues creatures apres los dits matzurro e zofia adultera sua muller que era del dit garcia son stats confessos del adulteri E son jutiat per aquell esser apedregat lo dit matzurro Apres se es bateiat E apres peniat E apres la dita zofia sa amiga es sentenciada esser apedregada e esse donada per cativa si mateixa e ses creatures E apres ella e totes les V. creatures se son bateiades. Es a veure si totes les .V. dites creatures o almenys les tres bastardes nades del dit adulteri romanen catives o franques.¹¹⁶

Se'ns presenta un cas dramàtic. Un moro, condemnat a mort per diversos delictes, deixa cinc fills, tres de la dona legítima i dos de la seva amistançada que es condemnada, per adulteri, a ser apedregada. Sofia, l'adultera, es va declarar captiva de la reina, per evitar la dura pena de la llei islàmica. Tots es bategen, pares i fills, segurament per iniciativa de la reina, però l'home serà penjat pels seus crims. Maria mana que siguin consultats els caids (jutges) de València, ja que els de Tortosa no saben tant de lleis (sures). També pregunta si les criatures són franques o captives. De moment, no quedaran orfes de mare.

La reina escriu a Joan de Far, lloctinent de governador del regne de Mallorca per fer-li un encàrrec:

Loctinent. Com per gran necessitat del Senyor Rey e de sos frares e benefici de sos Regnes e terres nostre car frare lo Rey de Navarra haia mester mossen Pelayos vinis ab la sua galea per causa del passatge que ha afer al dit senyor en lo Regne de Sicilia ab altra letra nostra li scrivim que tots afers apres posats vinga ab la dita Galea o almenys trameta aquella al millor que pora armada e apunt a la plaia del Grau de Valencia on deu esser prestament lo dit Rey per navegar ab aquella e fer lo dit viatge deu mijançant. Perqueus manam expressament que

¹¹⁵. Tortosa, 16 abril 1434. ACA, reg. 2973, fol. 167.

¹¹⁶. ACA, reg. 2973, fol. 167v.

*façats partir lo dit mossen Pelays ab la dita Galea o almenys trametre aquella segons dit es. E en aço no consentats ne permetats triga alguna Tenint de totes aquelles bones maneres que porets E encara fahent hi compulsa si necessari sia E totes altres coses que fer se puxen per que en tot cas vinga la dita Galea Com la necessitat e cuyta sia tal e tan gran que maior no pot Daço aximatex scrivim als jurats e als prohomens daquexa Ciutat E axi ab ells o sens ells fets en tota manera que aço hia recapte.*¹¹⁷

El germà d' Alfons, Joan, rei de Navarra, vol anar a Sicília a veure'l. Maria li busca una galera i mana enviar-la a València. Escriu també als jurats i prohoms de la ciutat de *Mallorques*, amb el mateix prec. També he trobat una carta a un tal mossèn Arnau de Fontanals que la reina vol que vagi amb Joan:

*Mossen arnau per vostra letra que havem reebuda som marvellada que ja no siats anat al Senyor Rey sabent queus havie mester Per queus manam que ab diligencia vullats saber lo pus prest pasatge per on puxats anar e si en altra part ne trobats pus prest que a barchinona en aquell vos recullits car nostre car frare lo Rey de Navarra attes que ha mester moltes coses per son spatxament e per son stat no pora tan prest partir com la vostra anada es necessaria e rescrivints nos alguns dies abans de vostra partida.*¹¹⁸

Maria escriu al rei per informar-lo dels conflictes que es produeixen en l'orde dels predicadors de València:

*Per Mossen ffrancesch daranda qui es aci de present e micer Johan mercader batle general del regne de Valencia qui hic es stat e per algunes altres persones notables dignes de fe me son stats recitats alguns desordens e dessolucions que dalcun temps ença son en lorde de prehicadors en aquesta provincia e en loffici de inquisidor en lo dit Regne a gran culpa dalcuns frares e negligencia de lurs superiors de que ultra la offensa de deu se seguexen grans inconvenients e scandols e mala edificacio dels pobles e sesperen majors si noy era provehit Supplicants me daço degues scriure a vostra excellencia Perque molt alt senyor informada e iustada per los dessus dits daquests inconvenients certiffich a vostra senyoria quel dit orde en aquesta provincia e encara lo dit offici de inquisidor per no venir a total cahiment e ruhina ha de gran necessitat reparacio e refformacio segons pus largament e extensa per frare Nicholau carbonell del dit orde a vostra merce sera recitat e es tal persona que sens tot dupte vostra senyoria li pora dar fe e crehença [...] a fi que lin sien fetes aquelles provisions que vostra senyoria entendra sien profitoses e necessaries.*¹¹⁹

De vegades, els ordes religiosos no donaven bon exemple per les disputes internes o altres fets poc edificants. La discòrdia entre els dominics es devia al nomenament de l'inquisidor. Maria demana al rei que hi posi remei.

Una carta dirigida a Pere de Castelló, canonge i sagristà de la Seu de Lleida, tracta del següent:

---

¹¹⁷. Tortosa, 16 abril 1434. ACA, reg. 2974, fol. 32.

¹¹⁸. Tortosa, 20 abril 1434. ACA, reg. 2974, fol. 34.

¹¹⁹. Tortosa, 23 abril 1434. ACA, reg. 3225, fol. 48v.

Sacrista perço com ab veritat havem sabut que los quatre llibres de dret ço es unes decretals una digesta veylla e unes clementines e una instituta que en Nicolau rocha scriva nostre en nom nostre posa en vostre poder son den johan de sent climent student canonge de oscha fill den Thomas de sent climent delat (acusat) de la mort del ardiaca barutell e no pas del dit son pare havem manat al dit Roca quels dits llibres liure decontinent al dit johan o per ell a micer Galceran de seu juriste daquexa ciutat Pregam vos perço affectuosament e manam que vista la present los dits llibres liurets al dit johan de sent climent o per ell al dit galceran de seu qui daquells ha ia fermada apoca de reebuda al dit Roca segons ell mateix vos scriu E aço no dilatets en manera alguna com axi vullam que sia fet e conplit.¹²⁰

La reina mana que es tornin uns llibres de dret al seu propietari, Joan de Santcliment. Havien estat requisats, juntament amb altres béns, al seu pare, Tomàs de Santcliment, perquè havia estat acusat, amb altres persones, de la mort de l'ardiac de la Seu de Lleida, Berenguer Barutell. La reina va escriure també a Nicolau Roca, el seu escrivà, pel mateix motiu, en la qual es dona la descripció dels llibres: *quasdam decretales cohoptas pelle viridi cum tribus gaffetis. Item quoddam digestum vetus, cohoptum de viridi cum quatuor gaffetis. Item unam institutam cum cohoptis vermiliis et cohopta suprema de pelle alba cum uno gaffet. Et quasdam clementinas cum cohoptis vermiliis...*¹²¹ En aquesta carta es diu que a més de la mort de Barutell, va ser empresonat el canonge i sagristà Pere Castelló, a qui van anar a parar els llibres reclamats.

Maria, dona virtuosa i sacrificada, volia combatre la prostitució i ajudar les dones perquè abandonessin aquest ofici, però esdevé molt dura amb elles quant veu que no s'esmenen. Ho podem comprovar en aquesta lletra dirigida al seu procurador valencià:

En Guillem mir Entes havem que una deles ffembres que laltre jorn trametem aqui sen seria tornada en lo loch publich de que havem ennuig e desplaer e maiorment quens havien promes que daci avant se lunyarien de peccar e per aquest sguarts e per dar exemple a altres volriem e trobariem plaer que si fer se pot corregues la vila ab bons açots per que us pregam e manam ab tota diligencia façats e instats que axis faça E aço per res no mudets.¹²²

La reina mana que sigui assotada una prostituta pels carrers de València perquè les altres dones en prenguin exemple. La reina estava disgustada perquè aquesta dona no va seguir les seves ordres i no li va tenir compassió. És cruel en el càstig però aconseguix que la temin. No resulta estrany que Melcior Miralles digués que quan la reina anava a València fugien les persones de mala vida.¹²³ Segons s'entén en la carta, Maria devia parlar amb algunes prostitutes per educar-les, sense gaire èxit, en aquest cas concret.

Una carta que Maria envia a Francesc del Bosc, tracta d'una nena que s'ha criat en un convent de monges:

¹²⁰. Tortosa, 30 abril 1434. ACA, reg. 2974, fol. 40v.

¹²¹. Tortosa, 30 abril 1434. ACA, reg. 2974, fol. 40.

¹²². Tortosa, 14 maig 1434. ACA, reg. 2974, fol. 45v.

¹²³. *Dietari del capella... op. cit.* p. 188.

Clarament som informada com enlo monestir deles menoretas d'aquexa ciutat fon mesa e acomanada ab voler e intencio de esser monga del dit monestir una infanta ladons de edat de tres anys e ara de XII anys entorn filla den pere boxo E de aço fon feta carta pacte e covinença entre vos en francesch del bosch tudor e curador e altres parents e amichs de la dita infanta la qual per la abadessa e altres del monestir es stada criada e be instruida amostrant li de letra e de cant e altres bons nodriments e costumes a lur religio necessaries E com ara siam per part dela dita abadessa informada que per vos dit francesch del bosch o altres serie stat ginyat e tractat que la dita monga de la qual vos sou curador sie transportada al monestir de xixena som ne molt meravellada que sia levada e treta de aquell monestir e de poder dela abadessa e monges de aquell qui la han en gran poquesa nodrida e criada e ab afany instruyda en lo esser que huy es per que com fos cosa impertinent e de gran carrech que lo dit monestir e monges de aquell no reporten lo fruyt ço es lo servey de nostre senyor deus en lo dit monestir per zel del qual han fets e sostenguts los dits treballs pregam e manam vos que no lexets ni permetats la dita monga exir del dit monestir ni esser transportada a xixena ni altre qualsevol monestir E si per algun cas era fora de aquex monestir lay façats de continent tornar star e habitar continuament en aquell E guardat vos defer lo contrari com exigent dret bona raho e equitat aquesta sia nostra intencio i voler.¹²⁴

Es curiós que la nena fos acollida al convent de monges amb només 3 anys. Podem pensar que no devia ser una excepció. Els convents tenien escola i li van ensenyar a llegir, escriure i cantar. La nena devia quedar orfe, i va ser el tutor, l'administrador dels seus béns, qui la va portar. Per motius que no sabem, ara la volia traslladar al convent de Sixena. Les monges devien intercedir a la reina perquè ho impedís, ja que la noieta devia valdre molt. El convent de clarisses no es diu de quin lloc era.

Maria escriu a Rafel Ferrer, el seu tresorer, que devia trobar-se a Barcelona:

Tresorer reebuda vostra letra vos responem ço es al fet dela Nau que havets fet be fer la detenir e axi volem queu façats e nos spatxarem tant prest com porem ço que havem a trametre en manera que per causa nostra la dita nau fort poch e per ventura no gens stara empatxada Ales altres coses contengudes en la dita vostra letra vos respondrem pus larch quant vos trametrem les letres per al senyor Rey Ensemps ab aquesta vos trametrem una letra per al bisbe de vich e axi trametets ley encontinent sino es aqui e si es aqui dats lali vos mateix.¹²⁵

A continuació llegim la carta dirigida al bisbe de Vic:

---

¹²⁴. Tortosa, 6 maig 1434. ACA, reg. 3113, fol. 42v. La carta ha estat publicada, malgrat que amb un error ja que es diu que no consta a qui va dirigida la carta, però es veu clarament en el text que es dirigeix al tutor de la nena, Francesc del Bosc. També es comenta que el convent podia ser el de les clarisses de València on va ser enterrada la reina, però al 1434 no existia. El convent de la Santíssima Trinitat, fundat per la reina Maria, va començar a construir-se al 1445 i les clarisses que s'hi van traslladar eren les de Gandia. Antonio de la TORRE Y DEL CERRO: *Documentos para la historia de la Universidad de Barcelona (1289-1434)*, vol. I, Universidad de Barcelona, 1971, p. 204.

¹²⁵. Tortosa, 18 maig 1434. ACA, reg. 2974, fol. 47.

*Venerable Pare en crist lo Senyor Rey nos ha scrit assats congoxament sobre laspatxament dels ambaxadors qui per sa senyoria han anar al Concili de Basilea dels quals vos sots la hu Perqueus pregam affectuosament eus encarregam que encontinent nos respongats si sots dispost per partir certifficant vos que per los diners que havets haver no starets pus siats prest partir Eaxi haiam encontinent vostra resposta.*¹²⁶

El bisbe de Vic era conseller de la reina. Es veu que alguns clergues es resistien a anar al concili posant com a disculpa que no tenien diners o altres coses. Maria demana al bisbe que li doni una resposta. Al rei Alfons li interessava enviar al concili persones de la seva confiança ja que algunes disposicions podien comportar conseqüències polítiques. El Papa tenia possessions territorials i intervenia en els assumptes d'Itàlia. Alfons no volia estar al marge del que es decidís a Basilea.

La reina escriu al seu marit perquè decideixi sobre una sentència. Guillem Ramon de Montcada tenia un plet amb la muller i els hereus del comte de Guimerà. El governador de Sardenya va sentenciar contra Montcada i aquest va apel·lar la reina Maria. La reina fa constar que té els poders per fer-ho, ja que és també lloctinent del regne de Sardenya, segons el document del 24 d'abril de 1432 donat pel rei a Barcelona:

*Vostra excellent senyoria ans que partis derrerament daquestes parts deça me lexa lochtinent general en lo Regne de Mallorques e principat de Cathalunya E apres loant e confirmant la dita lochtinencia me feu lochtinent o semblant lochtinencia e poder me dona en lo Regne de Sardenya ab poder de decidir o determenar totes causes axi principals com de appellacions e supplicacions de sentencies e altres [...] donant me sobre aço ample e bastant poder segons es contengut en la vostra provisio [...] apres presentada a mi una appellacio per part del dit mossen Guillem ramon de munchada de tres enantaments e exequicio la qual affirmava quel feya lo Governador del cap de Caller del Regne de Sardenya exequant certes sentencies reyalis [...] lo dit Governador me ha consultada deles dites coses per vostra senyoria a ell segons diu manades [...] sobre lo dit negoci man a mi ço que plasent li sia supplicant vos humilment haver lo dit mossen Guillem ramon de munchada en recomendacio e memoria singular en sa justicia e expedició de aquella.*¹²⁷

A continuació llegim una carta que la reina envia al seu cunyat Joan:

*Rey muyt caro e muyt amado hermano nos tenemos en aquex Regno la Vall Dalmedixar poblada de moros tenidos a muytos cargos delos quales moros algunos son fuydos sin pagar su parte en aquellos Porque los qui quedan non pudiendo suplir a los suyos quieren se ir todos e despoblar la vall. Esto faze la impudicia dalgunos senyores de lugares cerquanos qui son destruccion de otros o como se quiera [...] haver pobladores strangeros en manera muyt desonesta Segund esto vos recitara mas largament en Guillem mir procurador nuestro Portanto muyt affectuosamente nos rogamos que en esto querades provedir faziendo desto comission al bayle general...*¹²⁸

¹²⁶. Tortosa, 18 maig 1434. ACA, reg. 2974, fol. 47.

¹²⁷. Tortosa, 16 maig 1434. ACA, reg. 3113, fols. 135v,136.

¹²⁸. Tortosa, 28 maig 1434. ACA, reg. 2973, fol. 171v.

Queda reflectit un problema social: la difícil situació de la comunitat musulmana en una vall de València en la qual la reina devia cobrar unes rendes. Els moros fugen de la vall i es vol portar gent per a repoblar. La reina demana a Joan que intervingui.

Maria envia un llarg escrit al seu marit amb els assumptes pendents que no acaben de resoldre's, alguns dels quals ja han estat comentats en pàgines anteriors:

De tots los fets axi tochans vostre servey com altres qui fossen arduus e dignes descriure he scrit e avisada vostra altesa per cascun passatge que hic es exit per aquelles parts on sabia que era vostra senyoria e si pus sovent trobas que letres vos portas pus sovent haguera scrit E per ço he desplaer que vostra senyoria haia opinio que yo haia negligencia descriure [...] segons diu vostra letra de XVIII de març la qual letra aximateix es vista mostrar alguna congoxa que si los vostres affers fossen presos ab altra valor e affeccio per los quils havien administrar no foren tant tardats E que per congoxa instancia e sollicitud mia fos supplit en los quis dehien deffalliments deles butlles sobre els C.M. florins del clero E que fos donat total spatxament a la embaxada e contribucio deles despeses daquella [...] aço molt excellent Senyor responch que ala execucio dela collecta dels C.M. florins doni e fiu donar tota diligencia e tengui totes maneres e enginys que pogui Pero axi per la mort del arquebisbe de Tarragona com per los deffalliments de la butlla E perço com larchabisbe de Çaragoça me deia que no era remey algu de poder aplegar lo concili de Tarragona sens president [...] noy he pogut pus fer [...] E fare mon poder que lo subsidi sia anticipat car dela sanch mia daria per socorrer a vostra altesa quan mes treballaria per procurar ho de altres [...] daço scriu pus larch lo dit Archabisbe.

Item Senyor me desplaui molt que algu vos vulla dar a entendre que yo haia fets sagells novells ne alcuna altra cosa que sia peruidici dels capellans ne scrivans vostres es veritat Senyor que pertal com fou dit a mi per part del vostre consell residen ab mi que en la mia lochtinencia nos devia sagellar sino ab los vostres sagells e no hic hagues romas sino hun sagell sol vostre car tots los altres hic son fora entre los que sen porta vostra senyoria e la presidencia del Rey de Navarra me ha convengut fer sagell secret dela lochtinencia axi com lo dit Rey de Navarra ne ha fet altre Car ab laltre sagell vostre tot sol nos pogueren desempatxar los fets maiorment com yo parteschs dun loch e la scrivania ha romandre alguns dies en altre E aximateix les ores cuytades e incogitades es mester que tinga sagell prest ab que desempatxe E aço noy he cuydat fer periudici [...] De que iniustament se clamen los qui aço dien maiorment que los scrivans qui servexen aci no son quitats per supplir als capellans e scrivans qui son ab vostra merce Car entre los DCCC florins qui foren manlevats en vostra partida C.D. florins que hagui a pendre per ajuda dels Mil florins que socorregui al Infant don pedro...

Les provisions memorials e albarans dels officis de Cathalunya son stats executats axi com vostra Senyoria ha ordenat E exceptats alguns ui per indisposicio dels elets e contrastants les constitucions de Catalunya nos son poguts admetre

Aximateix en lo fet de Gurb en continent vistes vostres provisions que lo Comte de Modicha cobras ço que havia pagat per haver Gurb ffitu donar licencia als homens e als de vich per vendre censal per haver los diners E totes les altres provisions necessaries a fi quel dit Comte fos satisfet en haver lo loch o cobrar lo preu e encara hi he trames hun hom perque ho tinga a prop fins haia bon compliment

Lo Comte de pallars se mes ir en mon poder Faç complir la informacio e proces lo qual complit trametre a vostra altesa a fi que orden daquell lo que sera sa merce.

Sobre la preso per vostra Senyoria manda fer de don Anthon de luna e de mossen Ramon de conesa Responch quel dit mossen Ramon era ja mort De don Anthon han parlat ab mi lo Rey de Navarra e larchabisbe e ala final han delliberat que no si enante fins lo dit Rey de Navarra haia parlar ab vostra Senyoria Daquiavant sen executara ço que aquella ordenara

Lo prebost de paris continua de fer presons de vostres vassalls e bens llurs tants com ne pot haver Axi per via davinyo ab spies com per via daygues mortes en aço he fetes les provisions que puix Daquiavant vostra Senyoria ordene sobre los remeys que entendra que si puxen dar

En continent reebudes les darreres letres vostres tramis la sua al collector dela cambra appostolical he li scrit que vinga a fi de fer li pagar la resta en vostra letra contenguda

La Inibicio de no exir cavalls ffitu publicar en continent que haguí les primeres letres E aximateix scrivi e encara faç scriure als mestres dels ports e officials deles fronteres quey tinguen sment

A la cedula de part de vostra senyoria a mi donada e creença explicada per Mossen Matheu puiada que a mans vostres fossen presos tots los Castells viles e lochs del Archabisbat Terragona es guarden tinguen e conserven per vos Senyor ab percepcio integra de tots los fruyts e rendes e drets fins a tant vostra Senyoria haia scrit e manat lo contrari e que per butlles papals ne en altra manera no sia dat loch que la possessio del dit archabisbat sia presa Al reebre de la cedula e explicacio dela creença los dits Rey de Navarra e archabisbe de Çaragoça se son trobats açi presents e Mossen ffrancesch daranda E veents tots que fer tal novitat fora cosa massa [...] scandalosa Attes maiorment que don Johan dixar mostra certa bulla per la qual enten que les rendes del Archabisbe li son assignades a cert temps com a creedor del archabisbe en altre temps e de fet cull aquelles E per altres sguarts ab consell e delliberacio he provehit en aquesta manera quel bisbe de Tortosa qui ha la gracia de esser interspostat en lo dit archabisbat ha promes de no usar dela dita gracia ne procehir en alcuna cosa sens consultacio de vostra senyoria Aximateix he fet venir lo official de Terragona e faç provisio ab lo Capitol de Terragona que tinguen les forçes e que no accepten ne admeten algu a la possessio del archabisbat e que los del dit capitol prenguen reeben e conserven e guarden los fruyts rendes e drets del dit archabisbat fins que vostra Senyoria ne sia consultada [...] Daquesta manera parlara lo Rey de Navarra pus

expresament ab vostra senyoria e sera executat ço que per aquella ordenat sera e manat

*E daquiavant Sobre les dites coses e altres qui sien servey vostre me man lo que li sia placent vostra Senyoria la qual nostre Senyor exalce e mantenga longament.*¹²⁹

En primer lloc, destaquen les dificultats que se li presenten a Maria per governar en la seva pròpia cort. Han arribat diverses queixes a Alfons sobre la reina i ella s'ha de defensar. Ha de donar explicacions d'algunes mesures que ha pres sobre els segells, els diners i altres assumptes. Els raonaments de Maria són molt encertats, segons hem pogut llegir. ¿Com vol que treballi amb un sol segell? ¿Com vol que estalviï més del que ja fa? Ella consulta amb el seu consell i treballa pels interessos del rei. Sobre la recaptació dels 100.000 florins del clergat li dóna tota mena d'explicacions dels entrebancs que han sorgit. S'ha de mantenir la legalitat i respectar les institucions eclesiàstiques. No es pot córrer. Alfons ja volia cobrar les rendes de l'arquebisbat de Tarragona perquè s'havia mort l'arquebisbe, però això no és podia fer fins que no fos elegit el successor. La reina li explica que està treballant al seu favor però no pot anar contra corrent.

En la carta es donen notícies sobre els empresonaments d'alguns catalans pel prebost de París. Devien ser mercaders i els conflictes podien ser per manca de llicències o restriccions comercials. Es parla també d'alguns nobles: del comte de Mòdica, del comte de Pallars i d'Anton de Luna que el rei vol empresonar. Les relacions amb alguns nobles eren complicades.

En una breu carta que Maria envia al rei Alfons, li comunica el següent:

*Per altres letres he scrit a vostra gran senyoria com li entenia atrametre copia dela enquesta feta contra la Comte de pallas per raho deles resistencies e offenses fetes a vostres oficials en sa terra Ara senyor tramet avostrá gran senyoria la dita copia ensemps ab la present E pus vostra gran excellencia haura vista e regoneguda aquella pora manar ami ço que placent li sera la qual nostre senyor deu conserve e prosper bonaventuradament per molts anys.*¹³⁰

El comte de Pallars estava creant molts problemes als oficials reials. La reina li envia a Alfons una enquesta sobre els fets perquè decideixi les mesures que s'hagin de prendre.

Per posar una mica d'ordre en la seva cort i, després de les queixes d'algunes persones vora el rei, la reina reclama a Ramon Batlle, lloctinent de protonotari, que li enviï les ordinacions de les cases reials:

En Ramon Batle en vostra partida nons recorda dir vos de paraula ço de que us scrivim E per ço vos manam que de continent siats ab lo mestre racional al qual scrivim una letra de creença per vos a ell explicadora ço es que del seu offici o archiu per algun dels vostres scrivents fets transladar totes aquelles millors ordinacions de les cases dels Reys e Reynes passats qui sien fetes e ordonades per raho de ordinacions quitacions e provisions axi com son de dones donzelles Maiordomens Camerlenchs cavalleriços e altres oficials prothonotaris secretaris scrivans porters scrivans de racio e altres oficis de casa E los dits oficials que

¹²⁹. Tortosa, 29 maig 1434. ACA, reg. 3225, fols. 49v-51v.

¹³⁰. Tortosa, 8 juny 1434. ACA, reg. 3173, fols. 40, 40v.

deuen fer e a que son obligats ne quines son les gracies axi ordinaries com per dots e ajuda de matrimoni que a cascun se deuen fer E aximateix siats ab en Johan Boscha al qual scrivim una altra letra de creença per vos explicadora a aquest effecte ço es que aximateix vos do copia de totes ordinacions memorials e capbreus que tingue de semblants ordinacions maiorment de festes convits adniversaris novenals sepultures e altres actes quis esdevenen en les cases dels princeps E daquestes coses veiats aximateix en lo dit Archiu de mestre racional si ni haura E de tot fets fer copies E aquelles prestament nos trametets a fi que en breu puxam ab nostre consell provehir al effecte per lo qual manam haver les dites coses.¹³¹

L'arxiu es trobava a Barcelona i Maria desitja tenir una còpia de les ordinacions per poder-les consultar des de Tortosa o en qualsevol lloc on es trobi. Així, alguns oficials no podran protestar sobre com ha manat o decidit algunes coses.

Sobre els assumptes del papa i el clergat, la reina escriu al rei:

Per tal com al Reverend cardenal de leyda ensemps ab larchabisbe de Caragoça es dictada la bulla del subsidi dels CM. Florins a vostra senyoria per nostre sant pare sobre lo clero atorgats e ells abduin haver afer la imposicio daquell ab consentiment dela maior part dels perlats havien fet venir aci lo dit Cardenal lo qual per tal com vostra senyoria li havia scrit anas a vostra presencia me ha pregat que per sa excusacio vos degues scriure Per que senyor molt excellent vehent la gran necessitat e que sens lo dit cardenal aquest subsidi nos poria haver offert constants que a vostra senyoria plauria que ell no lexe aquest negoci fins sia conclus e mes en segur lo fem aturar tro ala fi daquell que sia en segur lo qual concili comencen vuy per tal suplich a vostra gran senyoria que sia merce daquella attendre a la intencio per que en la tarda del dit cardenal e haver ami per scusada en fer lo aturar a ell en no partir fins aquest negoci sia finat supplicant a nostre senyor que exalce e mantenga vostra reyal corona.¹³²

El papa Eugeni IV havia concedit una butlla al rei perquè pogués recaptar 100.000 florins del clergat. Com que Alfons necessitava diners amb urgència per a les seves empreses marítimes, Maria li explica que és millor que el cardenal de Lleida es quedi (el rei l'havia cridat perquè anés on ell estava) fins que no s'hagi celebrar el concili dels clergues i es tiri endavant la recaptació.

En una carta, després d'un altre assumpte, Maria li exposa al seu marit la injusta situació d'alguns camperols:

Item senyor molt excellent ans e apres vostra partida per los officials dela mia cambra mes stat scrit com molts vassalls de terres de barons se mudarian volunters per fincar en les terres dela cambra sino que los barons los fan molts impediments en no lezar los vendre ço dells lur e molts altres la qual cosa es contra dret car cascu deu haver francha libertat de procedir ço dels lur habitar lla hon volran e axis pertant on les Ciutats e terres del vostre domani e dela dita cambra e sis volen mudar nols es fet contrast ni empatxament algu Axi que es cosa massa desigual que vostra senyoria e jo devem francha libertat per a mudarse sis volen en terra de baro e que ells la vullen tolre a aquells quis volen

¹³¹. Tortosa, 14 juny 1434. ACA, reg. 2974, f. 57.

¹³². Tortosa, 24 juny 1434. ACA, reg. 3225, fol. 52.

*mudar en ço del meu la desigualtat es massa evident Perque supplich humilment a vostra excellencia hi vullats provehir per justicia De aço vostra senyoria sera instada e supplicada per alguns officials meus supplich vos humilment los haiats per recomanats Aço haure a singular gracia de vostra excellencia la qual nostre senyor exalce e mantenga longament.*¹³³

Els oficials de les terres que paguen renda a la reina (*de la cambra*) es queixen que els barons no permeten que llurs camperols vagin a treballar o a viure a les terres reials. En canvi, segons diu la reina, els que treballen les terres del rei si poden anar allà on volen. Aquesta desigualtat és injusta, segons argumenta la reina. Tothom ha de ser lliure de poder canviar de lloc per viure o treballar i vendre les seves pertinences, si ho desitja. Al mes de juny o juliol, quan s'escriu aquesta carta, els segadors lliures anaven d'un lloc a un altre a segar el blat o altres cereals, per augmentar els seus ingressos. Clarament es veu com els nobles defensen els antics privilegis feudals i l'existència dels serfs de la gleba, mentre la monarquia defensa la llibertat dels camperols.

A continuació destaco un altre assumpte que Maria explica, amb tot detall, al seu marit. És un exemple de l'escalfament estival i de les bandositats en la Catalunya prepirinenca. La guerra esclata entre l'abat de Ripoll i la vila d'Olot:

De vostra senyoria he rebuda una letra dada a X dies d'abril proper passat sobre la clamor del Abbat de Rippoll continent que novament seria dada una sentencia contra lo Monestir no servades les solemnitats degudes delliberada fora consell e fora audiencia sens intervencio de canceller [...] per via de supplicacio e de restitucio demanada contra les dues sentencies precedents axi per part dela vila de otot [...] es stada demanada comutacio en millor deles sentencies primeres sobre aço es stat pledeiat entre les parts [...] segons la relacio quem es feta que la sentencia es tal e tan be causada que ella mateixa se deffen En aço sap deu que he fet quant he poscut perque la justicia se fahes [...] E pense vostra altesa que lo meu desig es fer justicia pero no pot plaure a tots E per ço senyor si clamors ne van a vostra altesa sia merce vostra scriure ans de provehir car deu aydant yo dare tal raho que vostra senyoria sera contenta. Es veritat molt alt senyor que en lo principi de juny proper passat labbat e monges de ripoll attentat hun cars axi gran e scandols [...] segons descobra la enquesta sots scusa de plantar un costell e enderrocar hun forn en Olot labbat ampra mossen Ramon de peguera lo noble ab alguns altres gentils homens e en pere mir e en Narcis fexes de vich e alguns altres gitats de pau e de treva e defet ab molts altres homens armats en nombre de CCCL poch mes o menys dels quals eren caps mossen Ramon de peguera [...] e frare Anthoni villalba e frare jacme cella monges del Monestir de Ripoll procuradors del Abbat e covent daquell ab adzembles carregades de bombardes polvora de bombardes artellerias balestes pavesos e altres armes e ells be armats anaren a otot e receptaren se en lo palau que labbat ha a Otot dien alguns que per cor de [...] robar la vila e encara se diu per alguns e es fama que de algunes quantitats dels draps que entengen a robar en Otot se eren fetes ja vendes en Vich e lo veguer de Campredon sentint lo insult vingue en Otot per dar remey al scandol qui stava appellat e yo axi mateix scrivi al Governador [...] e lo dit veguer de Campredon refrena los de Otot [...] e los que eren venguts en llur defensio [...] E lo dit veguer ab los de son offici tant solament ana socorrer a hun

---

¹³³. Tortosa, 5 juliol 1434. ACA, reg. 3225, fol. 52v.

casal de molins de hun pages de Olot [...] Nandreu de paguera e en pere mir e Narcis fexas [...] faheren gran e notable resistència al dit veguer qui ab tractes ne trague III homens per restaurar los qui eren dins en que era lo Senyor dels molins ja naffrat mortalment de passador dela qual nafra mori [...] los dits homes armats robaren lo dit casal de molins e aquell cremaren e enderrocaren e tornaren sen al palau. E apres com molta gent attengues per socorrer al dit veguer los dits homens armats meteren se en tractes amb ell e lexarenli lo palau [...] e plantat lo dit costell anaren sen no per obediència del official mas vehent la sobergueria dels sacramentals e veguers queli socorrien [...] de tot aço encara hir rebi lo proces e enquesta sobre lo qual faç delliberar dela manera com si deura provehir daqui avant [...] man me e ordon aquella lo queli sie plasent...¹³⁴

La justícia reial no és acceptada per l'abat de Ripoll. L'abat vol castigar els veïns d'Olot. Devia ser un enfrontament per qüestió de jurisdicció i de rendes. L'abat mana fer plantar un costell a la vila (un pal on es podia lligar aquella persona que devia ser exposada a la vergonya pública). Els homes enviats per l'abat van armats i es dediquen a robar i provocar enfrontaments. Un pagès és mort i la seva casa cremada. El veguer de Camprodon ha d'intervenir i, gràcies a l'ajuda dels sacramentals (germandats de diversos pobles per defensar-se) i altres veguers, es pot aconseguir que els homes de l'abat es retirin. Els oficials del rei i la gent dels pobles s'han d'unir per fer front a la fúria de l'abat de Ripoll.

En les zones costeres la inseguretat era també elevada. En una carta que la reina escriu als consellers de Barcelona, els demana que intervinguin perquè siguin alliberats dos homes empresonats en una galera:

Prohomens ir arriba aci una barcha den miquel sanç daquesta Ciutat venia de valencia e portava a nos certas cosas e stant en los alfachs sobrevingue la galea de mossen marti pardo o den amigo comprador del senyor Rey e un hom appellat lorens ça cort censeller (sic) dela dita galea vehe en la dita barcha un mariner daquesta Ciutat appellat johan ferrer loqual per un seu frare ha en oy e inimistia per laqual raho de fet trague dela dita barcha lo dit johan ferrer e mes lo en galea e jassia lo patro dela dita galea lo volgues restituir lo dit lorens no ho volgue E mes avant prengueren alli matex un pescador daquesta Ciutat qui pescava appellat apparici guillem perque com lo dit johan ferrer tinga aci muller prenyada e fills e lo dit apparici guillem aximatex muller prenyada e serie gran carrech que anassen per mal cap pregam e manam vos que ab lo veguer ensemps al qual ne scrivim façats per manera quelos dits joan ferrer e apparici guillem sien solts dela galea encara que sabessets prendre lo dit lorens ça cort e altres dela galea e tenirlos fins haiats cobrats los dits johan ferrer e apparici guillem E de aço per los dits esguards e com lo dit johan venia ab la roba nostra nos farets plaer e servey molt agradables.¹³⁵

Un mariner de la barca que portava coses per a la reina i un pescador havien estat presos per una galera del rei, sense motius justificats. Possiblement, feien falta homes per remar i es buscava qualsevol excusa per prendre gent. Quan la notícia va arribar a la reina, en saber, a més, que les mullers dels dos homes empresonats estaven embarassades i tenien fills, va manar que fossin alliberats.

¹³⁴. Tortosa, 23 juliol 1434. ACA, reg. 3225, fols. 52v, 53.

¹³⁵. Tortosa, 7 agost 1434. AHCB, Lletres reials originals, I.B. IX-A-1, n. 284.

Maria, com sempre, espera l'ajuda econòmica que li arriba del seu germà el rei Joan II de Castella, malgrat que amb molt endarreriment. Es queixa en aquesta carta:

*Rey muyt alto e poderoso princep nuestro muyt caro e muyt amado ermano nos la Reyna daragon e de Sicilia vos significamos como aquellos en quien nuestro mantenimiento es liurado dan grant danyo a nuestra cort car segunt forma delos liuramentos deven e son tenidos pagar aquell por tercias e no lo fazen antes lo que peyor es dilatan pagar de un anyo en lotro por la qual razon anos e nuestra cort conviene de manlevar las monedas ausuras interesses e otros mal baratos por suplir a nuestras necessidades [...] quasi la terça parte del mantenimiento se spiende en missiones salarios interesses por que Rey muyt alto e muyt caro e amado ermano vos Rogamos afectuosament querades mandar e fazer tales provisiones que nuestro mantenimiento sea pagado por tercias...*¹³⁶

Envia una carta al seu marit demanant que li escrigui més sovint i li parla de la seva salut, entre altres coses del govern:

*No poria bonament explicar a vostra gran senyoria lo gran desig que he de saber la sanitat de vostra persona maiorment com algunes fustes son vengudes de aquexes parts e no he haudes letres de vostra senyoria placie a nostre senyor deu queus vulla conservar en bona sanitat e face ami tanta de gracia que sovint e tots temps ne sapia yo bones noves supplicant vos senyor que per vostra gracia e merce e per gran consolacio mia me vullats certificar e scriure per totes les fustes que vendran de part deça Si de mi senyor molt excellent plau saber a vostra gran senyoria certifich a aquella que son que acom discreciada e mal disposta de ma persona dela passio que he acostumada de haver en lo ventrell (estómac) Es ver senyor quem vaig axi levant cahent Dels principals remedis que poria haver stant axi serie saber sovent bones noves de vostra senyoria e la maior alegria e consolacio que vehes vostra senyoria en les parts deça Dels dela mia casa senyor molt excellent vos certifich que començant al camarlench e a sa muller tro fins als moros son malalts de grans febres e universalment corren en aquesta Ciutat en la qual pens que haie malaltes deles persones III.M. Entant que entre homes e dones e donzelles [...] per casa mia sed o vuyt [...] Crexen hic novitats tots dies e no son bastant a dar hi recapte e la impunitat dels uns mals done audacia e creximent amolts daltres [...] mossen cruilles lo senyor de parellada ha mort en ampurda en lo cami reyal a mossen Senesterra no contrastant que mes ha de un any ab instruccio mia eren stades fermades treves entre ells amb carta escrita Axi mateix mossen Artal de pallas es entrat ara en la terra quela Comtessa de pallas tenia E es vengut ab cinchcents homens gascons a Ribera hon la dita Comtessa era E ha la presa e la sen ha menada en les pus remotes parts de pallas [...] yo senyor be he desig de provehir hi Mas no pusch pus fer sino ço que em consellen aquells que vos senyor me havets lexats per consellers Presumpcio es quello dit mossen Artal no haguere assaiada semblant cosa sens voluntat del Comte de pallars Ja us he trames trellat del proces deles coses passades per en Canto patro de nau fer ho he senyor lo be que pusca Mas desig mes que dir no pusch que vos senyor fossets en les partes deça per castigar e punir tan grans excessos.*¹³⁷

¹³⁶. Tortosa, 20 agost 1434. ACA, reg. 3113, fol. 140v.

¹³⁷. Tortosa, 2 setembre 1434. ACA, reg. 3173, fols. 40v, 41.

Maria es plany: està trista, no es troba bé. La gent de Tortosa està malalta: 3.000 persones. A la cort també hi ha malalts. Es deu tractar d'una epidèmia d'estiu o de la malària. Tot són males notícies: els nobles segueixen amb les seves baralles. La comtessa de Pallars ha estat segrestada per Artal de Pallars. La reina està esgotada i malalta. Li feia mal l'estómac, potser dels nervis i l'estrès. Necessita que el rei torni. Alfons porta ja dos anys fora. Pocs dies després, torna a escriure al rei i li dona més notícies sobre l'epidèmia:

Per altra letra de ma ma la qual vos deu dar en bernal çabrugada he scrit a vostra senyoria com labbat de sentes creus devia anar a vostra presencia lo qual apres es caygut en malaltia e per ço no es pogut partir les malalties senyor hic son tantes que noy ha casa on no haia malalts de terçanes son moltes dobles moren ne molts senyaladament persones velles [...] totes les donzelles e dones de ma casa sino una donzella e fort poques dones han jagut e jahen dest mal e lo camerlench e sa muller e la maior part dels homens entant que son romasa quasi sola e en gran falta e en miseria de servidos e yo axi mateix que stich mal disposta e stich ab gran desplaer com haia gran temps que de vostra senyoria no he haguda letra Axi matex stich ab ennuig com la embaxada del Concili de Basilea nos spatxe axi com yo volria [...] Scrita en Tortosa a X dies de Setembre del any MCCCCXXXIII. Senyor vos suplico vuestra senyoria me haya por scusada como nos scrivo de mi mano que tanto mal he destomago que ha cerca docho dias no me levanto hi todas cuantas ay en casa sino dos mal que angustura es la mayor del mundo suplicos yo sea por vuestras letras aconsolada.¹³⁸

Quasi tothom està malalt. En casa de la reina també. Voldria rebre notícies seves i paraules de consol. En la postdata, Maria es dirigeix al seu marit en castellà. Era la llengua que parlaven entre ells dos, si bé totes les cartes que li envia són en català.

Com que l'epidèmia devia ser molt greu, van sorgir problemes d'abastament i Maria es veu obligada a buscar queviures fora de Tortosa. Veiem enregistrat un salconduit per aquest motiu:

Maria per la gracia de deu Regina de arago [...] a qualsevol persones de viles e lochs del dit senyor [...] notificam com per la gran carestia e fretura de vitualles qui es en aquesta Ciutat per raho dela previsio de nostra casa havem donat carrech an andreu Juan de comprar aops nostre e de nostra cort volatilia ous e altres vitualles per la qual raho li conve anar continuament deça e della per molts e diversos lochs e viles [...] li lexets e permetats comprar qual sevol volatilia ous e totes altres vitualles que comprar volra...¹³⁹

Maria recomana un frare de Tortosa que està malalt al prior del monestir de Vall de Crist:

Prior per la indisposicio de malaltia de que es detengut frare ffrancesch porta vinari del Monestir de sent bernabeu daquesta Ciutat ha delliberat anarsen aqui e metres en poder del frare metge daqueix Monastir Pregam vos perço axi affectuosament com podem que per esguard de nostre senyor deu e per contemplacio de nostres prechs lo vullats receptar e endreçar en manera que si

¹³⁸. ACA, reg. 3225, fol. 54v.

¹³⁹. Tortosa, 20 setembre 1434. ACA, reg. 3113, fol. 149.

*adeu es plasent aqui on son los bons ayres de sa malaltia conualesca Sera cosa que us reputarem a plaer singular.*¹⁴⁰

No li és tan fàcil a Maria canviar d'aires. Segueix a Tortosa i tant si es troba bé com si no, ha de despatxar els assumptes de govern. Heus aquí una ordre de detenció, dirigida al batlle de Talarn:

*Batle per certes justes causes e molt necessaries al benefici publich e ala justicia ab delliberacio del consell del senyor Rey e nostre havem provehit que la persona de mestre Miquel quis diu metge de aqueixa vila sie detenguda per tal vos manam expresament que encontinent prengats lo dit mestre Miquel dela qual preso en continent nos reescrivits afi que puxam delliberar dela sua persona ço que sera de justicia e entretant tenits aquell ben ferrat e ben guardat en manera que per alguna art o enginy nons puxa scapar E guardats vos quen donets bon recapte en altra manera siats cert que stretament vos sera demanat.*¹⁴¹

Mana empresonar un metge de Talarn, amb cadenes o grillons perquè no pugui fugir. No es diu quin delictes ha comès.

A continuació trobem una carta dirigida a Jaume Besora procurador reial del regne de Sardenya, sobre dos matrimonis concertats per la reina:

*Mossen Besora bens deu recordar com stants en barchinona strenyent se lo matrimoni quis tractava entre na Marquesa de vilaragut neboda vostra e mossen anthoni ponç de ribelles offeris dar en ajuda del matrimoni Mil florins e encara de arrear la donzella E par nos segons ço que havem entes despuix que la affeccio no sie tal com mostravets Jatsie la causa no cessa ans sia pus streta. E nos confiants de vostra offerita havem stret e stam en finir lo matrimoni dela dita marquesa ab mossen johan de muncada germa del bisbe daci [...] lo qual matrimoni finat es nostra intencio retenir en casa nostra Angelina l'altra germana sua si empero vos complits lo que havets offert [...] vullats trametre Mil florins o dar manament que algun mercader per via de cambi o en lo millor partit que ben vist vos sera [...] per ajuda de dit matrimoni E en aço farets lo ques pertany de bon oncle e de bon hom [...] Car on vos qui havets tal deute e havets offert vos retrahiets ço que no podem creure [...] nos retraren de ço que haviem en cor de fer e les vos remetrem abdues germanes afi que lo carrech e la ansia que nos havem e vos devets haver romanga tota en vos...*¹⁴²

La reina té en la cort dues donzelles Vilaragut, preparades per casar-les però ha de reclamar l'ajuda promesa pel seu oncle per tirar endavant els matrimonis. Com que sembla que aquest no hi prengui interès, no dubta en dir-li que ella se'n rentarà les mans.

En una carta dirigida a la *noble e amada nostra dona maria de luna*, Maria li diu el següent:

Dona maria vostra letra havem reebuda e aquella legida vos responem queus regraciam lo treball e bona afeccio e voler que havets en nostres afers e creem fermament que per vos no romandra de venir a bona conclusio pero en ço que

¹⁴⁰. Tortosa, 27 setembre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 54v.

¹⁴¹. Tortosa, 4 setembre 1434. ACA, reg. 2974, fol. 104v.

¹⁴². Tortosa, 4 setembre 1434. ACA, reg. 2974, fol. 104v.

*diets que tots nos desigen servir e que si lo temps se adoba quey han bona voluntat la cosa no es tan ardua que altre temps si degues spar mas per ques vulla que sia tot lo mon hauria plaer de bona concordia axi placia adeu que sia perque iassia haiam per cert que per vostre treball no romandra vos pregam que ho haiats amemoria segons de vos confiam E scrivits nos sovent car plaer hi trobarem singular.*¹⁴³

Maria de Luna, una dama de la noblesa, amiga de la reina, li havia escrit i consolat. Però, la reina no pot confiar en tothom. Es devia sentir molt sola.

La reina escriu al seu marit per informar-lo dels nomenaments fets pel Papa:

*Per letres que he haudes fetes en Florença de mossen Garcia aznares he sabut com lo sant pare a supplicacio de vostra senyoria ha provehit del Arquebisbat de Tarragona al Cardenal de leyda e al dit mossen Garcia del bisbat de leyda E jatsia senyor molt excellent les butlles del dit Cardenal encara no sian aci empero senyor pertant com vos me havets manat que del dit Arquebisbat no permetes esser presa ni liurada possessio a algu encara que les dites bulles hic fossen yo no entench lezar pendre la dita possessio sens licencia e manament vostre [...] cas de la presentacio deles dites bulles li placie manar e ordonar quel plaure yo faça...*¹⁴⁴

Per fi, el Papa ha nomenat l'arquebisbe de Tarragona. El que era bisbe de Lleida passa a l'arquebisbat de Tarragona. Pel bisbat de Lleida és nomenat García Aznares. Alfons vol donar el vist-i-plau, segons ordres enviades a la reina. Els assumptes temporals i religiosos estaven molt lligats. El cesaropapisme és evident.

La reina escriu al seu procurador de València:

*En Guillem mir rebuda vostra letra e los confits vi panses e coses altres vos regram molt vostra bona diligencia ales coses que demanats de continent farem donar recapte hun moro qui sta ala alqueria del mercat dela vall duxo lo qual ha nom Mahomet de Judia aquests dies proper passats carrega una carrega de roba ala Abbadia de sent lorenç daquexa Ciutat en que ha hun costal (sac) e una caxeta la qual es del Ardiacha per portar la aci meravellam nos com tant tarda e es dan del dit Ardiacha qui sens la dita roba no pot partir per anar a son estudi Perqueus pregam affectuosament que per servey nostre hi trametats hun porter o altra persona qui don manera que o per lo dit moro o per altra persona la dita roba vinga de continent E no haia falla sins desijats servir e complaure.*¹⁴⁵

Maria agraeix al seu procurador el vi, les panses i lllaminadures que li ha enviat. Després li prega que busqui un moro, Mahomet, que ha de dur, amb urgència, un sac ple de roba i una caixeta a l'ardiaca de Tortosa.

De vegades, les cartes no ens expliquen masses coses. Si en destaco alguna sense poder desxifrar de què tracta, és pel motiu de ressaltar a qui van adreçades i axí saber amb qui es relacionava la reina, com pot ser la següent lletra enviada a la comtessa de Prades:

---

¹⁴³. Tortosa, 23 setembre 1434. ACA, reg. 3113, fol. 149.

¹⁴⁴. Tortosa, 24 setembre 1434. ACA, reg. 3173, fol. 41v.

¹⁴⁵. Tortosa, 5 octubre 1434. ACA, reg. 2974, fol. 117v.

*Comtessa nos havem informat mossen Galceran de muntsoriu exhibidor dela present sobre certes coses que de nostra part vos ha adir sobre lo fet de mossen luis lobets Pregam vos per ço que ales coses que lo dit mossen Galceran de nostra part sobre aço vos dira donets plena fe e crehença axi com si nos personalment vos ho dehiem complint ho per obra segons de vos confiam sins desijats servir e complaurens.*¹⁴⁶

L'epidèmia encara no havia desaparegut de Tortosa i la reina es veu obligada a enviar algunes donzelles de la seva cort en altres llocs per veure si recobren la salut. Ho podem llegir en aquesta carta enviada a *la nobla e amada nostra madona Caterina de Calatayhu*:

*Madona Caterina per tal com lo Senyor Rey deu esser aqui prestament e nos aximateix per son manament trametem aqui algunes donzelles nostres malaltes del accident que hic corre E aço per tal que sien pus prestament guarides car aci han oppinio que stant hic no porien guarir Calatayuna centelles remetem a son pare e Margarita scriva a son frare qui lus daran recapte Oliva e florenteta de fontcuberta Com sien daqui naturals ne sapiam qui millor ne tan bon recapte lus pogues donar remetent les a vos Pregants vos affectuosament que per servey nostre les vullats receptor e dar lus aquell recapte que de vos comfiam.*¹⁴⁷

Els planys de Maria havien arribat al rei. Per animar-la, li devia dir que tornaria aviat. La reina disposa que algunes noies tornin amb les seves families. A *madona Caterina*, li envia dues.

Les bandositats eren constants. Suposaven una preocupació per a la reina, compartida pels consellers de Barcelona ja que dificultaven el comerç i altres activitats productives. Maria agraeix als consellers la seva intervenció: *havem entes lo gran e bon sforç que havets haut [...] en tractaiar e meneiar entre en Vilalba e sos valedors e en sentmenat e valedors seus si beneffici de pau se posquera aconseguir de lur bandositat [...] e havem trobat e trobam gran anuig com les dites parts no han volgut dar loch a vostre tracte [...] noy plangats vostre treball segons vostra loable costuma...*¹⁴⁸

Una altra carta adreçada als consellers de Barcelona tracta sobre el segrest de la comtessa de Pallars i d'un altre conflicte:

Prohomens, vostra letra havem rebuda ab la qual nos havets supplicat que vullam provehir en dues coses la una en lo debat den Guillem cebria de vilalba e de mossen jachme de tagamanent, la altra en lo fet dela preso malament feta dela Comtessa de pallas Ala qual vos responem que en lo primer cap ço es den vilalba e de mossen tagamanent havem fetes aquelles provisions que al present nos ha semblat esser utils als afers E si mester sera ni farem altres per metre los dits affers e les parts aqui toquen en repos e assossech [...] En lo fet dela dita Comtessa havem provehit en aquesta manera ço es que havem manat al Governador de Catalunya que vaja en pallas per cobrar la dita Comtessa e haver e punir los malfeytors E havem manat convocar les hosts deles vegueries de leyda de balaguer de Cervera de Tarrega e durgell E que sien de continent ab lo dit Governador [...] E apres de aço hi farem altres provisions segons lo cas requerra

¹⁴⁶. Tortosa, 12 octubre 1434. ACA, reg. 3174, fol. 44v.

¹⁴⁷. Tortosa, 12 octubre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 64v.

¹⁴⁸. Tortosa, 1 octubre 1434. Lletre reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 286.

*Dada en Tortosa a XIII dies octubre del any M.CCCC.XXXIII. Daltra part havem provehit en cobrar la persona del Comte de pallas lo qual tenim en certa seguretat E havem lo request en virtut dels segrestats per ell...*¹⁴⁹

Les desavinences entre la comtessa de Pallars i el seu marit, s'havien convertit en un conflicte armat de certa consideració ja que la reina havia manat mobilitzar les hosts de les vegueries lleidatanes per fer front a les lluites nobiliàries i alliberar la comtessa. Fins i tot, va manar tancar a la presó el comte de Pallars.

A finals d'octubre de 1434, la reina se'n va a València amb la il·lusió de la propera vinguda d'Alfons, segons es conté en aquestes lletres dirigides a Martí de Brull, doctor en lleis: *Micer marti rebudes vostres letres e aquelles enteses vos responem que pus lo senyor Rey per gracia de nostre senyor es de tan breu tornada la vostra venguda roman a disposicio sua del qual sabrets sa intencio com a deu placia sia aqui entre tant vos pregam affectuosament haiats per recomanat lo fet den Gaspar de cardona.*¹⁵⁰

Maria està molt contenta pel possible retorn del rei, segons s'expressa en aquesta carta que li dirigeix:

*Despuys que he reebuda vostra letra fins ara no he pogut rescriure a vostra senyoria per ço com no ha partida justa dela qual letra sap nostre senyor quant plaer quanta alegria e quanta consolacio he haguda com per aquella he sabut lo proposit de vostra benaventurada venguda per execucio dela qual letra e per obeir a vostre manament encontinent me dispongui venir e de fet vingui en aquesta Ciutat on arribi a XXX doctubre proper passat e aci sper vostra benaventurada venguda ab tant desig que dir nes pot E faç gracies a nostre senyor qui per sa gran misericordia ma rescautada de tan general pestilencia de febres que han corregut en Tortosa e en moltes altres parts Com sia stada hora que en tota casa mia no romangue hom ne dona sino molt poch homens e una sola donzella que fossen en casa ab sanitat E axi mateix es stat en les demes cases de Tortosa E encara en moltes altres parts que los huns no podien valer ne ajudar als altres Aci corren molts [...] ha plagut a nostre senyor que he bona part e tan gran que james no passi tan gran ne tan excessiva congoxa daquest accident com ara E per ço supplich a nostre senyor deu que prest veia vostra benaventurada tornada ab salut e prosperitat.*¹⁵¹

La reina havia anat a València per ordre d'Alfons. Va contestar també als seus cunyats, Joan i Enric, agraint les seves lletres de consol. Els dos tornarien amb Alfons, mentre l'infant Pere es quedava a Sicília com a lloctinent.¹⁵²

En una carta dirigida a la comtessa de Prades, Maria li prega que pagui un deute al seu escrivà, Gabriel Mascaró:

Comtessa cara cosina segons havem sabut per humil exposicio del feel scriva del senyor Rey e nostre en Gabriel mascaro qui fou scriva dels processos del Comdat de prades per vos li son deguts o li resten a pagar per rao dels dits processos

¹⁴⁹. Tortosa, 13 octubre 1434. AHCB, Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 287.

¹⁵⁰. València, 16 novembre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 75v.

¹⁵¹. La carta no té data (té un espai en blanc) però va ser escrita entre el 16 i el 23 de Novembre, segons l'ordre del registre: València ... Novembre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 75v.

¹⁵². València, 23 novembre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 76.

*sentencias e treballs per ell sostenguts per causa del dit Comtat Docents florins los quals gran temps ha li devien esser stats pagats segons ha notificat per albara signat de vostra ma e aquells no ha poguts haver Perque us pregam affectuosament que al dit Gabriel qui per aquesta raho diu que diverses vegades es stat devant vos donets o façats donar los dits CC florins E farets Justicia de vos matexa e ço que devets en farets anos plaer e servei molt agradable.*¹⁵³

La comtessa de Prades no pagava les despeses judicials. Possiblement es trobava en dificultats econòmiques.

Maria es prepara pensant en que el seu marit tornarà aviat. Té joies empenyorades a Barcelona, de les quals en reclama una part: *En Pere dez torrent com per arrear nos per la venguda del Senyor Rey haiam mester aquella mitat del nostre collar qui nos es empenyorada havem manat en Rafael ferrer tresorer nostre que lens aport Perque us pregam e manam que lay liurets car rebent la de vos lo dit tresorer la havem per rebuda.*¹⁵⁴

Van passant els dies i ni Alfons ni els seus germans tornen. Estan ocupats en el laberint polític italià, buscant aliats i preparant-se per a lluitar contra els seus enemics.

Al febrer de 1435, Maria està acompanyada per la seva germana, la infanta Caterina. Debia estar esperant que tornés Enric, el seu marit. Curiosament he trobat unes cartes de Caterina en el registre de la reina. Potser la infanta va voler ajudar a Maria, o coneixia molt alguna de les persones a qui van dirigides. Eren tres eclesiàstics que es trobaven a la cort romana: el cardenal de *Sent Sist*, el bisbe de Lleó i el bisbe de Lleida. El redactat és similar. La que va dirigida al bisbe de Lleó diu el següent:

*Dona Cathalina Infanta de castella Venerable padre en cristo sobre algunos negocios toquantos el abbat del Monasterio de poblet consellero e almoynero del muyt alto Senyor Rey daragon hermano e Senyor nuestro muyt caro e el dito monasterio los quales havemos muyto a corazon va de present a cort romana el religioso e amado nuestro ffrayre bartholomeu Salvador boserero del dito Monasterio presentador de la present de los ditos negocios e de nuestra intencion largament informado porque vos rogamos affectuosament que dandole creencia como anos por contemplacion del dito Senyor e nuestra hayades el dito ffrayre bartholomeu [...] por tal manera que delos ditos negocios haya e obtenga su justicia spatxada E por consequent el dito abbat e monges del dito monasterio sientan e conoscan nuestras rogarias haver los aproveytado.*¹⁵⁵

Caterina els demana que ajudin el frare en els assumptes que portava de part del monestir. Cal recordar que a Poblet estava enterrat el rei Ferran, pare d'Alfons. Per aquest motiu estava especialment protegit pel rei.

El mateix dia, la reina Maria escriu una carta al procurador reial de Mallorca, Llätzer de Lobos, sobre un assumpte que tracta d'un religiós:

Procurador Real axi com sabets labbat de la Reyal daquexa Ciutat es bona persona e honesta e tal que relexats tots affers mudonals entre enlo servey de nostre senyor deus E per aquesta raho un ffrare apellat luyt gacet sabent que lo

¹⁵³. València, 16 desembre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 82v.

¹⁵⁴. València, 20 desembre 1434. ACA, reg. 2975, fol. 82v.

¹⁵⁵. València, 1 febrer 1435. ACA, reg. 3113, fols. 178v,179.

*dit Monastir era encarregat de deutes e lo dit Abbat noy podia donar recapte segons som informada seria vengut al dit abbat e ab falsies maneres e sugestions donantli entenent ell havia gran quantitat de peccunia ab laqual si lo dit abbat renunciaria labadiat enlo dit ffrare luys ell quitaria tots los deutes del dit Monestir e faria que lo dit abat viuria ab repos e asa honor e seria fora de congoxas e treballs E en aquesta manera lo dit Abbat donant fe a les sues paraules [...] feu la dita renunciacio e que lo dit ffrare luys segons som informada seria anat a roma per haver les bulles de que havem haut desplaer com siam informada que per maleses e coses dagnades lo dit ffrare luys seria stat foragitat del Monestir de Verola e labbat li hauria fet e fa proces de home relexat e repravat [...] pregam e manam si e encas que lo dit ffrare luys o procurador seu ab bulles e provisions de nostre sant pare o en altra manera volgues pendre possessio del dit Abbadiat no ho permetats en manera alguna [...] entenem scriure e consultar anostre sant pare e informar lo de totes les dites coses...*¹⁵⁶

Un frare, anomenat Lluís, ha aconseguit enganyar un abat d'un monestir de Mallorca. Ha comprat la seva renúncia per convertir-se en abat. Per altra banda, les notícies que té la reina sobre aquest frare no són gens de bones: va ser expulsat del monestir de Veruela per mala conducta. És un engalipador agosarat ja que, fins i tot, ha anat a Roma a recollir les butlles papals del seu nomenament. La reina intervé per aturar-lo.

En una carta que la reina dirigeix als diputats del General de Catalunya, els demana el següent:

*Deputats entes havem que havets fet pendre Narnau dabella juriste E jatsia cregam que sens causa alguna no ho hauriets fet Empero poria esser que no fossets be informats Mas per tal com lo dit Arnau ha fets al Senyor Rey e a nos en pallas e en Cerdanya e en altres parts grans serveys e be notables e dels tals que han fet gran fruyt al benefici publich Molt affectuosament vos pregam que pus no hi haia interes del general de peccunia en que ell sie tengut o obligat per contemplacio nostra lo vullats relexar Ne vullats que a ma vostra sia mal tractat Sera cosa de quens farets plaer e servey molt agradables.*¹⁵⁷

Els demana la llibertat d'Arnau Abella, un advocat que ha fet bons serveis als reis. Maria ho fa amb molta diplomàcia, segons hem pogut llegir.

Al rei Alfons i al seu secretari, Joan Olzina, Maria els escriu per recomanar un capellà, Bernat Jornet. Li diu al rei:

Per tal com en la conclusio dels fets de Paniscola mossen bernat Jornet prevere treballa molt li fon dada la Rectoria de Denia e lexa la Dalcoy que tenia. E li fon promesa la primera canongia que vagas en la Seu de Valencia Apres que ha perduda la dita Rectoria de Denia per tal com papa Marti havia dada a altre E canongia no ha poguda obtenir Axi que lo que tenia e lo que li fon dat ha perdut E lo que le fon promes no ha aconseguit E res no ha E de tot es frustat E per tal com la dita promesa li fon feta per vostre missatger de part vostra ami es stat manat supplicar que degues scriure a nostre Sant pare e al collegi dels cardenals e a alguns altres en cort romana que de equivalents beneficis e li fos feta recompensacio pero dubtant que a vostra senyoria plagues non he vulgut scriure

¹⁵⁶. València, 1 febrer 1435. ACA, reg. 3113, fol. 179.

¹⁵⁷. València, 23 febrer 1435. ACA, reg. 2975, fol. 100.

*Mas remet ho a vostra Senyora excellencia ala qual haure a gracia singular quen placia scriure e manar o rescriture ami Si a vostra merce sera plasent que yo scriva pero en tota manera ço que sera vostra voluntat sera mia Supplicant a nostre Senyor que exalce vostra Reyal persona longament.*¹⁵⁸

El rei havia de complir les seves promeses i mossèn Bernat reclamava la seva recompensa pels serveis donats en els complicats assumptes del cisma del papa Benet XIII. Maria demana a Alfons que decideixi. No s'atreveix a escriure directament a la cúria romana.

Tres dies després, dues cartes més van dirigides al rei i al seu secretari. Ara el tema tractat és el de la presó de la comtessa de Pallars:

*Ab letra de ma mia scrivi a vostra excellencia del apresonament que mossen Arnal de pallas oncle del Comte de pallas ha fet dela persona dela mare del dit Comte entrant per força darmes ab gent armada dins lo castell de Ribera dela dita comtessa e robant li lo castell e molts de sos vassalls e mata li hun hom seu e li nafra altre lo qual mossen artal jatsia fos ja gitat de pau e de treva era e es sostengut en lo dit Comtat de pallas e mana e veda en aquell. Mas per tal com sperava de dia en dia vostra Senyoria en les parts deça no curava trametreus les informacions que daço foren reebudes Mas pus a deu no ha plagut que vostra benaventurada tornada sia tan presta com jo desig havent per cert quel dit Comte volra colocar son fet jatsia tot lo cafra del mon non puxa bastar tramet vos translat del proces e informacio rebuda sobre aquests tan leig cas axi per lo governador de Catalunya com per lo veguer de pallas Avisant vostra Senyoria que quant lo cas dels dits malefics se foren seguits yo fiu requerir lo dit Comte en virtut del sagrament e homenatge que havia prestat [...] posar se en mon poder dins certs dies apres que fou request res no ha fet En res que toch lo dit Comte james no he fet res sino axi com ha ordenat vostre consell [...] supplich faça regonexer lo proces ordene e mane en aquest fet e en los altres ço que li sia plasent...*¹⁵⁹

És tracta d'un assumpte complicat. El noble, Arnau de Pallars, planta cara a la reina i no respecta la seva autoritat. Maria espera ordres del rei.

Passen els dies i Alfons no torna als seus regnes hispans. Està molt ocupat en els assumptes d'Itàlia. Circulen rumors que indignen la reina. No sabem exactament quins eren però no són bones notícies, segons deduïm de la següent carta que Maria escriu al diputats del General de Catalunya:

Deputats dela sinistra nova del Senyor Rey que per dit e fama de algunes males persones se era scampada e venguda aci per raho de nostre accident e per no donarnos congoxes ne desplaens no havem sabuda fins air quens fo publicada per lamat nostre mossen ffrancesch daranda pero ensemps ab la bona nova e de gran consolacio que per vostres letres e altres nos es stada tramesa vehent per les dites letres clarament la dita sinistra nova esser falsa e procehir de gran malicia E la bona per gracia de nostre Senyor deus esser verdadera de que havem hauda gran consolacio Perque regraciant vos molt la gran e bona affeccio que havets en Saber e a nos notifficar lo ben avenir Salut e bon stament del dit Senyor Rey vos pregam affectuosament que continuadament e ab diligencia vullats entendre en

¹⁵⁸. València, 25 febrer 1435. ACA, reg. 2975, fols. 100, 100v.

¹⁵⁹. València, 28 febrer 1435. ACA, reg. 2975, fols. 100v, 101.

*saber bones noves E la Salut e bon stament del dit Senyor E de aço que verdaderament ne porets saber per nostra consolacio nos ne vullats prestament e cuydada certifficar car de res nons poriets fer maior plaer e servey.*¹⁶⁰

Pel que es veu, els diputats catalans són molt amables amb la reina Maria. Les relacions entre les dues parts són immillorables. Li donen bones notícies sobre la salut del rei i desmenteixen els rumors infundats que circulen. Potser els seus enemics van fer difondre que Alfons havia estat ferit o era mort. Com que la reina no es trobava massa bé de salut, no li arribaven tots els rumors sobre el rei per evitar-li ensurts. Aquests rumors però, semblaven una premonició del que li podia passar a Alfons. Les seves ànsies per aconseguir Nàpols li estaven creant uns enemics molt poderosos.

Tres cartes de Maria van dirigides a la cort portuguesa: unana per a l'arquebisbe de Lisboa, l'altra per a la reina Elionor i una tercera per a l'infant Pere de Portugal, duc de Coïmbra. L'arquebisbe li havia escrit reclamant els diners del dot d'Elionor, germana d'Alfons, que encara es devien. Maria li contesta:

*Reverend padre en cristo e caro tio vostra letra recebimos e fasta agora no havemos podida oyr la credencia del portador de aquella por causa de nuestro accident Por tanto oyda aquella vos respondemos que en el fecho delos diez mil florines que por el Senyor Rey se devien pagar por la dote de nuestra cara hermana la Reyna de portugal haurimos muyt grand plazer que nos hi de podiessemos dar recaudo Mas de pecunies del dito Senyor no havemos cargo ne administracion alguna ne tan pocho manera ne oportunidad alguna de poder complir sino que li sea scripto al dito senyor el qual hi de provedira.*¹⁶¹

És a dir, Alfons no havia pagat el dot de la seva germana. Tots els seus ingressos eren pocs per a les empreses militars. La reina Maria sempre passava estretors pel mateix motiu: ajudar si calia el seu marit. La carta dirigida a Elionor és com segueix:

*Reyna muy cara e muyt amada hermana vuestra letra havemos recibuda dela qual havemos muyt gran consolacion e plazer como por aquella havemos sabido la salut e el buen stamiento vuestro e de nuestro muyt caro primo el Rey vuestro marido e delos fijos Certificandvos que grand tiempo ha del Senyor Rey no ha venida persona ne letra alguna sino que por una de florencia havemos mension que es en Sicilia sano por gracia de dios e el infant don Pedro nuestro muyt caro ermano en Calabria los otros caros hermanos es assaber el Rey de Navarra el Infant don Enrich speramos cada dia los quales deven allegar aca con tres galeas Por causa de nuestro accident de fiebre e de otros enoyos que nos ha sobrevenidos ya sea por gracia de dios stamos en alguna convalescencia por la flaqueza ahun no podemos screvir de nuestra mano E assi hayades nos por excusada...*¹⁶²

Les notícies sobre els quatre germans d'Elionor són bones: tots estan bé de salut. Alfons és a Sicília, Pere a Calàbria, Joan i Enric han de tornar aviat. En la

¹⁶⁰. València, 4 març 1435. ACA, reg. 3113, fol. 191.

¹⁶¹. València, 16 març 1435. ACA, reg. 2975, fol. 106v.

¹⁶². València, 17 març 1435. ACA, reg. 2975, fols. 106v, 107.

carta que Maria escriu a Pere de Portugal li contesta sobre els matrimonis de les filles del comte d'Urgell:

A la recomendacion de dona Elienor e de dona Johana vos respondemos que siempre havemos havida intencion e voluntat tractar e fazer las obras de madre e tanto como podremos por ellas collocar e exalçar fazemos lo que podemos El matrimoni de dona Johana con el conte dorenys fue movido stando aca el senyor Rey e ahun algunos otros assaz grandes e magnificos E el dito senyor Rey con los grandes negocios que havia no si de entendia havemos pensado que guardando el deudo que las ditas donzellas han con vos e la grand affeccion que siempre les haveys mostrada e alo que ellas merescen no solament por el linatge do descien den Mas por la honestat e virtudes de que nuestro senyor dios les ha dotadas nos pareceria seyer cosa muyt congrua e de grand consolacion a todos e a todas que fuessen dadas a los dos hermanos vuestros que quedan por casar E creemos que seria cosa que a nuestro senyor dios enel cielo e alas personas en la tierra seria muyt plazent e acceptabla.¹⁶³

La idea de la reina de casar les filles del comte d'Urgell amb els germans del rei de Portugal no va tirar endavant. Alfons tenia altres plans. A Joana la casarà, aquell mateix any, amb el comte de Foix (al cap de poc temps, en quedar viuda, la va casar amb Joan, comte de Cardona i de Prades). A Elionor la va casar, més endavant, al 1436, amb l'italià Ramon Ursino, comte de Nola. No hi ha dubte que Maria tenia bones intencions per afavorir les noies que estaven sota la seva protecció. El seu tarannà bondadós i noble la duia pel camí de la rectitud. Alfons, en canvi, veia en els matrimonis una eina per obtenir beneficis polítics i econòmics. No l'importaven els sentiments o la voluntat de les noies que s'havien de casar. Els pactes interessats estaven per damunt d'altres consideracions. És possible que casar les filles del comte d'Urgell amb els prínceps portuguesos fos un destí massa ventatjós per aquestes noies o potser Alfons desconfiava de la casa reial portuguesa i del que podia passar en el futur.

Troben un altre exemple de l'interès de la reina Maria per ajudar aquelles joves que ho necessitaven. Escriu a una mare, *la amada nostra madona Cathalina dardevol*, i l'amonesta perquè s'ha abarallat amb la seva filla:

Madona Cathalina per persones dignes de fe havem entes que entre vos e una filla na Isabel rabaça hauria cert debat e questio per la qual stariets en gran divisio e us seriets separades la una dela altra de que havem haut ennuig e desplaer que semblant dissensio sia entre mare e filla e donar a moltes coses Com haiau vist e hoit mesque no ella E per aquesta raho per fer cessar parlar de gents e altres causes inconvenients qui sen porien seguir vos pregam affectuosament que odis e rancunies e males voluntats foragitades façats e tingats maneres que per via de expedients o altra via saludable interposant hi si mester sera alguns parents e amichs e altres persones notables vos vullats concordar e avenir ab la dita vostra filla per tal forma e manera que daqui avant cessen entre vosaltres tots debats e questions E per consequent viscats ab dues en bona concordia axi com dabans fahiets E si he fets farets vostre honor e evitarets parlar de gents e messions e despeses E nos qui per los dits sguarts vos ho agrahirem molt ey trobarem gran

---

¹⁶³. València, 16 març 1435. ACA, reg. 2975, fol. 107.

*plaer En altra manera fem vos certa quey manarem provehir segons per justicie trobarem fer se dege.*¹⁶⁴

La discòrdia entre mare i filla estava a punt d'arribar als tribunals. No sabem quins eren els motius de l'enfrontament però la reina amonesta la mare i li aconsella que busqui la manera d'acabar, pacíficament, amb tal situació i amb l'escàndol que se'n derivava.

Els problemes econòmics, com sempre, apareixen en la correspondència de la reina. No és fàcil aconseguir cobrar la pensió que el rei de Castella, el seu germà, li ha de pagar segons disposició testamentària del seu pare. Al 13 d'abril de 1435, trobem tres cartes enviades a la cort castellana: una per al rei Joan; l'altra per Alvaro de Luna, el conestable de Castella, i la seva ma dreta; i una altra per Fernando Díez de Toledo, conseller, *hoydor e refferendario* del rei castellà. Al rei li diu el següent:

*Rey muyt caro e muyt amado ermano Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos significamos como de nuestro mantenimiento delos anyos passados es devida anos gran quantitat la qual segunt relacion de nuestro recaudador no han podido ne pueden cobrar en grant danyo nuestro qui por necessidades de nuestra Cort havemos a manlevar e baratas e usuras entanto que quasi la mayor part sen lievan usuras e salarios de recaudadores e otros treballantes havemos embiar de dia en dia Car entre las otras cosas segunt relacion del dito nuestro recaudador por vigor de una vuestra exequoria le ha convenido thomar heredades lo que serie grant danyo nuestro Porque Rey muyt caro e muyt amado ermano vos rogamos affectuosament vos placia saber sobre las ditas cosas proveher Por tal manera que nos hayamos complimiento en dineros del dito nuestro mantenimiento E sera cosa que vos tendremos a plazer e gracia singular E sea Rey muyt caro e muyt amado ermano la Santa trinidat vuestra guarda.*¹⁶⁵

L'assumpte del manteniment de la reina no devia preocupar massa el rei de Castella. Li devia molestar pensar que potser aquells diners anaven després a mans d'Alfons, aquell cosí germà i cunyat, ambiciós i agosarat, que s'havia atrevit a fer-li la guerra. A la vora tenia Alvaro de Luna que devia treballar en sentit contrari als interessos de la reina Maria, per benefici propi. La reina ha de recórrer als tribunals per cobrar, però es dóna el cas que Alvaro de Luna i Fernando Díez de Toledo són els jutges que han de decidir. Maria els diu en les cartes: *como vos seades jutge sobre todos assignado rogamos vos affectuosament sobre las ditas cosas proveher segunt de vos singularment confiamos...*

En una carta que dirigeix Maria als consellers de Barcelona, els demana que vulguin aplaçar uns dies més el pagament que devia fer d'un préstec de 2.000 florins: *de certes partides nos devien venir diners quins son venguds a menys en tant que per aço e per altres coses nostra cort es en tant necessitat que sens gran e molt gran dampnatge no ha possibilitat poder complir al dit temps la dita quantitat [...] si james nos devets complaure e servir vullats provehir que la dita paga sia prorogada al mes temps que fer se puxa.*¹⁶⁶ El préstec s'havia fet amb la garantia del blat que la reina havia de rebre de Sicília. De moment, el blat no havia arribat a Barcelona i els diners tampoc.

¹⁶⁴. València, 3 abril 1435. ACA, reg. 3113, fol. 191.

¹⁶⁵. València, 13 abril 1435. ACA, reg. 3113, fol. 196.

¹⁶⁶. València, 31 maig 1435. AHCB, Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 290.

La reina s'adreça a l'abadessa del monestir de Santa Clara de Calataiud per amonestar-la de l'expulsió de dues monges sense cap mirament. La carta diu així:

Venerable abadessa vistes algunes lettres per misser johan munyoç a nos trameses som de vos marvellada qui axi inconsultament e ores no degudes e impertinents foragitats de vostre Monestir les monges sens dar los companyia ni casa on sien receptades donant los via e manera de desviarse e anar per mal cap de que si axi es reportats gran carrech ultra que sen segueyx a vostre monestir gran diffamacio la qual vos devets molt squivar car les gents non presumiran sino tot mal axique lla on vos per algun cas vullats fer tals o semblants coses per rahonable que a vos parega nou devets fer sens haverne gran consell e consultar ab vostres presidents per queus pregam e namam que sobre lo fet deles monges axi daquella que havets lançada del monestir com dela altra que volets trasportar en altre monestir no procehiscats ne enantets enres sens expres Consell voluntat e ordinacio de vostres presidents e en aquesta manera procehirets per raho e per justicia e vostre monestir sera preservat de diffamacio e parlament de gents encarregam vos empero que entretant les dites monges no sien mal tractades ne passen fretura tal que fos causa de ocasio alguna.[...] E per indisposicio de nostra persona signada de ma del canceller del Senyor Rey e nostre.¹⁶⁷

També escriu al religiós, *el custodi dels frares menors*, de Calataiud, demanant-li que s'encarregui d'aquest cas per tal que les monges *no sien scandalitzades ni diffamades ans sien preservades de tota ocasio de mal*. Li demana també que els busqui un convent on siguin acollides. La reina censura la manera en que l'abadessa ha actuat, sense compasió ni preocupació pel destí de les dues monges. Maria protegia les comunitats religioses però no dubtava a intervenir quan es produïen fets poc exemplars i adients amb la caritat cristiana. Un detall final, la reina no pot signar la carta. No es trobava bé.

El patiment de Maria anirà per llarg. Espera de fa mesos el retorn del seu marit. Té moltes responsabilitats i problemes. Li manca la presència i l'amor del rei. En una carta que escriu a Timbor d'Híxar i de Cabrera, expressa els seus sentiments i l'aconsola ja que ella té també el marit amb el rei, a Sicília:

Dona timbor vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que creem havets passades e passats congoxes axi per nos com per vos matexa pero de nostres congoxes confiam en nostre Senyor deus que les nos mudara en alegria e per la sua gran misericordia e pietat hi provehira per tal forma e manera que lo Senyor Rey prestament tornara ab bon salvament e ab victoria de sos enemichs e exalçament dela sua corona de vostres congoxes be creem ne haurets repos e remey perque sabets que don johan vostre marit sen ve de part deça e sic propa de dia endia per que stats en bona sperança De vostre debat e del Archabisbe havem ennuig pero la una part e laltra sots tals persones que creem farets cascu la raho de si mateix e per consegvent non pora exir sino bona concordia.¹⁶⁸

El rei s'havia endut bastants nobles per a les seves empreses guerrereres. Les esposes quedaven pendents de les noves que els arribaven, de tard en tard, i patien perquè no els passés una desgràcia. Malgrat que Maria era molt patidora, de la

¹⁶⁷. València, 12 maig 1435. ACA, reg. 3113, fol. 208v.

¹⁶⁸. València, 14 juny 1435. ACA, reg. 3113, fol. 216.

qual cosa es ressentia la seva salut, no perd l'esperança que li dóna el pregar i confiar en Déu.

Alguns nobles que restaven a les seves propietats tampoc portaven una vida gaire pacífica. Ho podem comprovar en aquestes lletres que Maria envia als consellers de Barcelona:

*Prohomens vostra letra havem reebuda Sobre lo debat e bandositat entre lo Comte de Pallas de una part e mossen Jacme de bellera e mossen Ramon de Cabrera dela altra suscitats la qual cosa molt nos desplau. Empero es veritat que nos havem remesos tots los fets toquants lo dit Comte a nostre car ffrare lo Rey de navarra com a Governador general e en sa ausencia al seu portant veus en Catalunya sabents que aço es la voluntat del Senyor Rey. E encara sens discrepar de aquella scrivim al dit portant veus quey deu provehir E no resmenys reebre bona informacio de tots los fets e excessos en vostra letra contenguts e aquella tramets al Senyor Rey pertal quey proveesqua segons li sera plasent Axi matex nos apparia que vosaltres sobre aço deguessets informar lo dit Senyor per mar o per Terra tant prest com poguessets a fi que sa senyoria hi proveehis ans que maiors mals ne scandols se seguissen.*¹⁶⁹

El comte de Pallars s'estava barallant amb altres barons. Els consellers de Barcelona avisaven la reina perquè prengués mesures. Les bandositats nobiliàries només portaven problemes al desenvolupament de la vida quotidiana i dels negocis. Si el rei estava absent i el governador general també, mancava algú que posés ordre. La reina, lloctinent general, estava a València, una mica lluny. A més, les qüestions militars havien quedat en mans del portantveus del governador general. Per tant, els deia que el rei havia de donar les ordres. De fet, Alfons, estava ocupadíssim assetjant Gaeta. Les bandositats de Catalunya eren poca cosa comparades amb les lluites que portava entre mans.

Temps difícils: la derrota de Ponça

L'estiu de 1435 es presentava ardent. Alfons estava embarcat en l'aventura de conquerir Nàpols i res el podia frenar. Maria patia pels assumptes dels territoris hispans. La treva signada amb Castella estava a punt d'expirar. Abans del dia de Sant Jaume, el 25 de juliol, calia renovar-la. Envia un emissari, Joan de Luna, al rei de Castella amb les següents instruccions:

Instruccions deles coses quel noble don johan de luna per manament e ordinacio dela Senyora Reyna darago e de Sicilia etc. ha a fer ab lo mol illustre Rey de Castella ffrare seu

Primerament attes quels temps dela treva que es entre los Regnes darago e de Navarra duna part e lo Regne de Castella dela altra passe lo dia de Sent jacme qui es a XXV del present mes E que lo Rey de Navarra qui per aquesta raho era anat en Sicilia al Senyor Rey darago encara no es vengut e attes que es sap quel Senyor Rey te siti damunt la Ciutat de Gayeta en la qual lo dit Rey de Navarra se troba E poria esser quel dit Rey de Navarra ocupat per raho del dit siti no fos

---

¹⁶⁹. València, 22 juliol 1435. AHCB, Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 293.

attes dins lo temps dela dita treva Per aquesta raho la dita Senyora Reyna ha delliberat trametre lo dit noble don johan de luna al dit Rey de Castella son ffrare lo qual de part dela dita Senyora Reyna pregara ab tanta affeccio com dir se pot lo dit Rey de Castella ffrare seu que per sguart seu havent respecte ala gran conjuncio de Sanch e amor que es entre ells com no solament lo tenga en comte de ffrare mas de pare per amor e contemplacio sua vulla proveyr e manar que passat lo temps dela treva novitat alcuna per los seus nos façi contra los dits Regnes darago e de Navarra per terra ne per mar ans stiguen en la forma e manera que staven en lo temps dela treva tro que altre manament haiam seu Com en tal cas ella obtenga fer lo fer semblant als dela part deça Pregant lo mes avant que aquest temps dins tro quel dit Rey de Navarra sia dela part daçi e dos mesos apres E on aço noli vingues be almenys prenga daci a la festa de nadal o tant temps com pora Prothonotari

E daço lo dit don johan ab gran instancia pregara de part dela dita Senyora Reyna lo dit illustre Rey de Castella ffrare seu posant li al davant com la dita Senyora prendria a gran congoxa e desolacio que tal gracia dell no pogues obtenir atesa la gran sperança e confiança que ha en ell Creents que no solament aço mas encara molt majors coses si lo cas ho requeria confia tot obtenir. La Reyna.¹⁷⁰

Aquestes instruccions les envia a Alfons Borja, bisbe de València, amb una carta en la qual li encomana que ho comunicui a la reina Blanca de Navarra. L'enviat de la reina Maria va aconseguir de Joan II que consentís en allargar la treva tres mesos més, fins a la festa de Tots Sants. Ho podem comprovar en la comunicació que fa la reina a les autoritats d'Aragó, jurats de Saragossa i altres localitats:

Prohombres Como entre el Rey de Castiella nuestro muyt caro hermano e el noble nuestro don johan de luna por parte nuestra e de nuestra muyt cara hermana la Reyna de Navarra haya seydo concordado que no obstant quel tiempo dela treuga feyta e firmada entre el muyt alto Senyor Rey Daragon marido e Senyor nuestro muyt caro e nuestros muyt caros hermanos los Reyes e Reyna de Navarra duna part el dito Rey de Castiella dela otra sea complido e finido el dia e fiesta de Sant jacme mas cerca passado fuesse provehido e mandado que por los subditos dalgunos delos ditos Senyores Reyes non sea feyta innovacio alguna contra los del Regno de Castiella entrel dia e fiesta de todos Santos mas cerca venidero...¹⁷¹

Més endavant caldria negociar, altra vegada, per aconseguir una pau més llarga. Segons Zurita, el rei de Castella procurava crear problemes a Alfons i els seus germans: *el rey de Castilla, por orden y consejo del condestable don Alvaro de Luna, tenia sus tratos con genoveses y con el duque de Milán y con todos los barones de la parte anjoina que eran enemigos declarados del rey.*¹⁷²

Alfons estava molt ocupat en l'intent de conquerir Nàpols. A l'octubre de 1433, els seus germans, Enric i Pere havien anat a buscar-lo a Sicília amb la intenció que tornés i els ajudés a resoldre els conflictes que tenien amb el rei Joan II de Castella. Però, de moment, no ho havien aconseguit i Alfons els tenia

¹⁷⁰. València, 8 juliol 1435. ACA, reg. 3225, fol. 58v.

¹⁷¹. València, 4 agost 1435. ACA, reg. 2983, fols. 74, 74v.

¹⁷². Zurita, *op. cit.* vol. 6 (Lib XIV, cap. XXVI) p. 90.

ocupats en la seva empresa guerrera. Al juliol de 1434, Joan, el rei de Navarra, també se'n va a buscar al seu germà i tampoc va aconseguir canviar els seus plans. Les circumstàncies semblaven favorables als plans d'Alfons. Lluís III d'Anjou, el seu rival, va morir al novembre de 1434 i la reina Joana de Nàpols també va morir poc després, al febrer de 1435.¹⁷³ Havien desaparegut els dos principals obstacles per ocupar el tron napolità. Malgrat tot, els seus enemics no ho posarien fàcil, començant pels genovesos i el duc de Milà.

Les dificultats no espantaven Alfons. En morir la reina Joana (malgrat que va deixar com hereu al germà del difunt Lluís, René d'Anjou, aquest estava empresonat pel duc de Borgonya), ja es considerava rei de Nàpols i tenia nombrosos partidaris, a més d'estar ben acompanyat i recolzat pels seus germans. Tots quatre van fer una entrada triomfal a Messina i no va faltar l'exaltació de la multitud. Una dona els va cridar: *Beneïda sigui la mare que té quatre fills axí*. Els auguris d'una victòria semblaven propicis. A l'abril, Alfons va deixar Pere com a virrei de Sicília i Calàbria i es va dirigir amb l'estol cap a Ischia. El primer objectiu, per preparar el terreny, va ser assetjar Gaeta, un port estratègic situat més al nord de Nàpols que semblava fàcil d'aconseguir.¹⁷⁴ Estava equivocac: Gaeta, amb el suport de Gènova, va resistir. El setge va començar a primers de maig i a finals de juliol de 1435 encara no havia acabat. Per correu Alfons li dóna a Maria notícies dels esdeveniments:

*Car per que de present les vies de aqui aci no son prou segures cove scriure ab cifra e quant pus secretament es possible. Per ço no us maravelleu si de propria ma nous scrivim pus larch. Havem plaer que haiats deliberat trametrens cascuna setmana un correu e que axi lo executets. Scrivit nos sempre de totes noves aqui occorrents. Avisant vos per vostre plaer que tenim aquesta ciutat en tal punt que los que son dins no han que mengar daci a .X. o .XII. dies e per voler haver aquella entegra per esser a nos un principal peu en aquest reyalme fins aci no havem curat mes strenyer la per altre combat si donchs no sentiem de cert que lo duch de Mila e jenoveses spatxassen del tot lur armada per socorrerla car en tal cas covendra iscam a encontre a la dita armada si ja la dita ciutat no era retuda...*¹⁷⁵

La situació era desesperada per a Gaeta, per falta de queviures, tal com explica el rei. Fins i tot, la ciutat va prendre la decisió d'expulsar els vells, les dones i els nens fora de la ciutat. Devien confiar en la cavalleriesitat d'Alfons que els permetria fugir sense massacrar-los, com així va ser.¹⁷⁶ A dins van quedar els combatents i van continuar resistint.

Maria segueix les instruccions d'Alfons. He trobat una curiosa carta xifrada, només en part. Pel que es pot entendre, tracta de la treva amb Castella, segons es pot llegir a continuació:

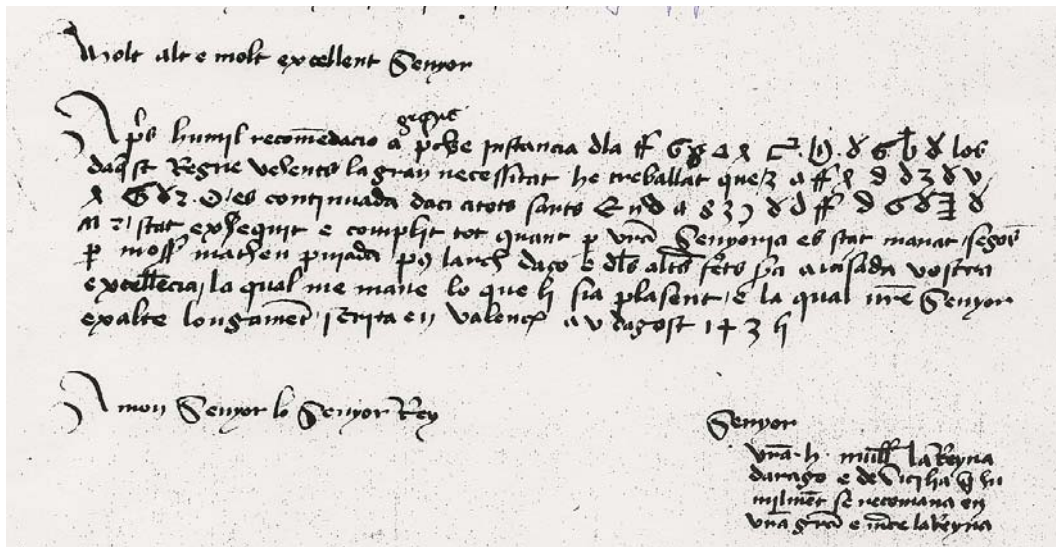
¹⁷³. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 248, 249.

¹⁷⁴. *Ibid.* p. 252.

¹⁷⁵. Giménez Soler, *Itinerario... op. cit.* pp. 132,133. *Cayeta*, 27 juliol 1435. ACA, reg. 2693, fol. 177.

¹⁷⁶. Alan Ryder, *op. cit.* p. 253. Cita a Beccadelli, *De dictis et factis*, I, 15.

Maria envia un missatger, mossèn Mateu Pujada, per informar de tots els fets al rei. Havia rebut diversos avisaments de que Gènova estava preparant vaixells de guerra per ajudar Gaeta i atacar l'estol d'Alfons. Des de Mallorca, li escriuen el governador, Berenguer d'Olms i els jurats de la ciutat avisant-la del perill que pot corre el rei. El procurador reial, Llàtzer de Loscos, també li envia una carta, datada a Mallorca, el 15 de juliol de 1435, sobre el mateix assumpte:

E per tant, molt virtuosa senyora, com aci per ordinació del dit governador sic ligen totes les lettres dels jenoveses e altres per tant que sapiam noves del dit senyor rey nostre, havem sabut que a dos del present mes de juliol se partí una nau de Jènova. Compte que en la ciutat de Jènova se fan armades de XV naus grosses e màs si més na poden haver, en que n'ha especial sis o set de mil botes en mil e docentes botes, les altres serien de setcentes en huytcentes botes en nombre. D'aquestas naus seria la nau de Jonqués, la qual han presa per la dita armade e mudat patró. E aximateix armen de set en vuyt galeres e a açò me appar sie per tant com saben que lo senyor infant don Pedro és ja arribat en Gayeta, e par que ells sapien que lo senyor rey és en Gayeta ab XV naus e deu galeres. De que molt excellent senyora, nosaltres congoxam e stam ab gran ansia del dit molt excellent senyor e de tots sos frares, eensem en lo gran perill de sa persona. E per tant que vos, senyora molt virtuosa, puxats sobre la sua salut pensar e provehir.¹⁷⁷

Si Maria va ser avisada del perill que amenaçava el seu marit, ell va rebre la mateixa informació, però tenia molta confiança en si mateix i es preparava per presentar batalla als genovesos.

La reina notifica als consellers de Barcelona que prenguin mesures per defensar les costes davant de possibles atacs:

Maria per la gracia de deu Regna Darago de Sicilia [...] Lochtinent general del molt alt Senyor Rey marit e Senyor nostre molt car. Als amats e feels nostres los Consellers e prohomens dela Ciutat de barchinona Salut e dileccio per lettres del

¹⁷⁷. MADURELL MARIMON, José M^a: *Mensajeros barceloneses en la Corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón*, C.S.I.C., Barcelona, 1963, pp. 97, 98.

*molt alt Senyor Rey [...] som certificada com lo dit senyor per justes rahonables e evidents causes ha per clar e en cara en les parts de Italia es haut per notori que lo duch de Mila e Comu de Jenova li han rompuda la pau darrerament fermada entre lo dit Senyor de una part e los dits Duch e Comu de Jenova de altra per lo qual rompiment els dits duch de mila e Comu de Jenova son encorreguts en grans penes tantes vegades quantes han contrafet les quals penes lo dit senyor ha fet començar executar axi en Sicilia com en altres parts E noresmenys los dits Duch e comu han començada guerra contra lo dit senyor e subdits seus Manant nos que les dites coses intimen a vosaltres e atotes les altres Ciutats Viles e Castells e lochs maritims dela sua senyoria Perço nos volents complir lo manament del dit senyor e zelant la sua honor e servey e per lo be e conservacio de vosaltres de tots los altres subdits seus vos notificam les dites coses a fi que ab diligencia e cura vigil proveescats en guardar vos que per fustes del dit Duch e comu o en altra manera per subdits de aquells no siats dapminifcats E que façats contra lo dit duch e vassalls seus e jenoveses lo semblant que han fet e faran contra lo dit senyor e vosaltres o altres subdits seus.*¹⁷⁸

Les hostilitats havien començat. Maria mana que els habitants de les zones marítimes i els vaixells que naveguin pel Mediterrani estiguin alerta i es defensin o ataquin, si convé, als enemics.

Zurita explica que Alfons estava disposat a fer-se a la mar i entaular combat contra els genovesos per impedir que ajudessin als de Gaeta:

*Siendo certificado el rey que la armada de genoveses iba con propósito de socorrer a Gaeta y que era de doce naves y dos galeras y una galeota y las ocho eran grandes carracas con sus castillos, mandó poner en orden catorce naves y once galeras; y un miércoles a 3 de agosto a la tarde se metió en una de las naves, estando la armada genovesa a vista de nuestro campo junto a Monte Carol, con determinación de salirles al encuentro. Y como vieron que el rey era el primero que se ponía al peligro, no quedó ninguno de los barones y grandes y caballeros que se hallaron con él que no hiciese lo mismo. [...] También se tiene por cierto que se embarcaron más de ocho mil personas de la casa y corte del rey, como si fueran a fiesta y a gozar de cierta victoria, gente de gala y corte...*¹⁷⁹

L'historiador censura la imprudència del rei i dels seus cavallers. Anaven al combat segurs de la victòria i van menysprear l'enemic. Tenim diversos relats de la batalla a part del de Zurita. Melcior Miralles explica el següent:

En l'any de M.CCCC.XXX.V., a V de agost, dia del glorios sent Domingo, hora de VIII hores, comença lo gran combat e batala de les naus del senyor rey contra les naus dels genoveses; e los genoveses portaven gran multitud de olles de calch, e continuament lançaven de aquelles olles en les nostres fustes, e la gent d'armes, ab la gran calor e la molta pols de la calç, tot hom peria, de que fortuna adversa e Deu permetent, lo senyor rey de Arago, don Alfonso, fonch desbost e pres per los dits genoveses e totes les naus, que non escaparen sino dues, ço es, la nau d'en Canto e la nau d'en Conil, en les quals dues naus l'infant don Pedro, jerma

¹⁷⁸. València, 27 juliol 1435. AHCB, Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 294.

¹⁷⁹. Zurita, *op. cit.* vol. 6 (Lib. XIV, cap. XXVII) p. 93.

*del dit senyor rey, sen ana ab les dues naus e ab totes les galeres en Cecilia. Totes les altres naus foren preses per los dits genoveses...*¹⁸⁰

L'estol del rei era d'uns 25 vaixells, entre galeres i naus més petites, segons Miralles. Zurita situa el combat el dia 4 d'agost, en lloc del dia 5; dóna el nombre de 23 vaixells per l'estol genovès però 8, les *carraques*, eren molt grans; diu que els genovesos tiraven olles de quitrà, d'oli ardent i pedres de calç. La pols i el fum van crear una gran confusió entre els combatents del rei. Molts van morir. La nau d'Alfons va ser escomesa. Amb perill d'enfonsar-se al mar, el rei es va rendir i es van fer molts presoners, els seus germans Joan i Enric i molts nobles, excepte l'infant Pere que va poder escapar amb dues naus. Zurita dóna els noms d'alguns nobles empresonats: 13 aragonesos, 27 catalans i valencians, 9 sicilians i 8 castellans (57 en total).¹⁸¹ La llista de Miralles és molt més llarga, 17 aragonesos, 26 valencians, 31 catalans, 42 castellans, 33 sicilians, 29 napolitans, 3 mallorquins i dos de Sardenya (en total 183 nobles).¹⁸² Tenim una altra llista de 145 nobles anotada per Jaume Ça-Font en el Dietari de la Diputació del General de Catalunya.¹⁸³ No es va donar el nombre total de morts en la batalla. Devien ser nombrosos.

La victòria dels genovesos va ser total. Mai havien capturat tanta gent il·lustre: dos reis, ducs, comtes, barons i cavallers. L'esdeveniment va tenir un gran impacte en les terres de la Corona d'Aragó i en altres parts, per la gran quantitat de famílies afectades. Zurita, fins i tot, recull dos fets extraordinaris que van espantar la gent: el dia de la batalla es va ensorrar un arc del pont de Saragossa i en un poble proper, una campana d'una església es va posar a tocar tota sola.¹⁸⁴ Presagis que la gent va interpretar com quelcom greu que estava passant. Ben bé podia tractar-se d'algun petit moviment sísmic, però va coincidir amb la batalla de Ponça.

La notícia va córrer tot seguit. El cronista de Castella, García de Santa Maria també descriu la batalla de Ponça i dóna una llista de nobles empresonats.¹⁸⁵ Suposem que el rei Joan II i el seu favorit, Alvaro de Luna es devien alegrar de la derrota d'Alfons. Per fi es donava una lliçó als orgullosos germans.

Alfons no es va enfonsar en la desgràcia i va saber treure partit de la situació. Es va declarar presoner del duc de Milà, no dels genovesos. El capità de l'armada genovesa, Biagio Assereto, no era noble i, per tant, el rei va entregar l'espasa a Jacobo Giustiniano que sí ho era.¹⁸⁶ Va ser respectat com un rei i va acabar sent amic i aliat del duc de Milà, Filippo Maria Visconti.

Els presoners van ser duts a Gaeta (les tropes del setge s'havien retirat). Més tard, alguns van ser portats a les presons de Gènova i altres, entre els quals es

---

¹⁸⁰. Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* pp. 144-145.

¹⁸¹. Zurita, *Ibid.* pp. 94, 95.

¹⁸². Veure còpia de la llista a l'Apèndix. Melcior Miralles, *Ibid.* pp. 145-147.

¹⁸³. Madurell Marimón, *Mensajeros... op. cit.* pp. 101-103. ACA. G. 4, f. 23 (2ª foliació). BC. Ms. 978, *Dietari de les turbacions del temps del rey Johan que en Catalunya foren, comensant el primer de gener M. CCCC. XIII, fet e escrit lo present Dietari per mà de Jaume Ça-Font, notari, que a càrrech tenia aportar e scriure el Dietari de la Casa de la Diputació y General de Catalunya, f. 17v.*

¹⁸⁴. Zurita, *Ibid.* pp. 96, 97.

¹⁸⁵. García de Santa Maria, *op. cit.* (1435, cap. IX), pp. 525, 526.

¹⁸⁶. La batalla de Ponça i tot el posterior entrellat polític està molt ben explicat per Alan Ryder, *op. cit.* pp. 253-262.

trobava Alfons i alguns nobles, van ser duts a Savona per ordres del duc de Milà. Al setembre, Alfons va ser ben rebut pel duc i va ser tractat amb tots els honors. Miralles ens descriu la rebuda del rei i dels seus germans:

En lo dit any de MCCCCXXXV., a VII. de setembre, lo senyor rey fonch en Mila, e lo duch li trames molta notable gent qui ha companyaren al dit senyor rey, e posa en lo castel del duch, lo qual li feu tanta honor e reverencia al dit senyor rey, que dir ni escriurer ni pensar nos poria [...] Lo duch de Mila, al qual dien Felip Maria, com lo senyor rey de Navara e don Anrrich, ab los altres senyors, entraren en Mila, los feu grandissima honor, ab molta notable gent, que hysqueren fora la ciutat dos miles, e axi ben acompanyats vengueren fins al castel de Mila, lo qual estava molt magnificament ornat de richs draps e de totes les altres coses, hon posava lo senyor rey d'Arago [...] Lo duch vesti tots sos cortesans de nou, ço es, los cavales de brocat, los gentills homes de seda, l'altra gent de grana e de drap vermell, e axi areats tots los cortesans, ab altra notable gent de la ciutat, tots jorns eren al senyor rey e a sos germans, e continuament parlar de festes e solajar e de plaer.¹⁸⁷

Segons Zurita, la reina Maria va enviar un missatger a Milà, *un rey de armas*, per saber com es trobava. El rei va respondre: *Dirás a mi mujer que esté alegre, que yo vine a mi propia casa.*¹⁸⁸ A primers d'octubre, Alfons escriu als consellers de Barcelona:

Prohomens Per que som certs que en aquests passats dies haurets soffert gran dolor e sobiran desplaer de nostre sinistre e infortunat cas lo qual tant mes creem esser se axi enseguit per algun divinal misteri e sens consideracio de algun altre deffecte o virtut que en lo dit cas occorregues de qualsevol deles parts quant mes a juhi huma era vist esser quasi impossible que axi acaygues, De present per alguna vostra consolacio e remey vos notificam que nos e lo illustre Rey de Navarra e inclit infant don Enrich nostre molt cars e molt amats frares som ben sans per merce de nostre senyor deus e molt be e honorificament tractats fins ala jornada present per lo duch de Mila entant que de libertat enfora apenes seria stat creador, La qual dita libertat per gracia de deus e voluntat del dit duch lo dit Rey de Navarra ha obtenguda e de fet deus partir dins dos o tres Jorns per anar en aquexes parts, Dela deliberacio empero nostra e del dit infant e per semblant dels altres preses familiars servidors e subdits nostres concorren alguns tractes segons pus largament e especifica porets saber per lo dit Rey de Navarra, lo qual sen ira particularment informat de tots los affers e de nostra intencio e parer sobre aquells Dada en lo Castell de portaiorum de Mila a V. de octubre del Any Mil CCCCXXXV. Rex Alfonsus.¹⁸⁹

Segons es pot comprovar, el rei sembla estar molt tranquil. Considera que la derrota que ha patit no ha estat per culpa seva. Són coses que poden passar per

---

¹⁸⁷. El capellà d'Alfons (es creu que es deia Melcior Miralles), autor del *Dietari*, va anar a Milà amb altres clergues i ambaixadors. Explica els fets de Milà com a testimoni directe i recull que allà va ser nomenat capellà del rei: *Dilluns, a XXIII del dit mes* (novembre de 1435) *fonch tornat lo senyor rey en Mila*, (Alfons i el duc havien estat de cacera) *e lo dimarts apres, qui fonch a XXV. del dit mes, me feu capella de la sua capella lo dit senyor rey*. Melcior Miralles, *op. cit.* pp. 148, 149.

¹⁸⁸. Zurita, *Ibid.* pp. 100, 101.

¹⁸⁹. AHCB. Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 307.

voluntat divina. El seu germà Joan podrà tornar tot seguit als seus regnes i informar de les condicions de l'alliberament de tots.

A Filippo Maria li va caure bé Alfons: la seva intel·ligència, les bones maneres, el seu tarannà o la seva sagacitat van aconseguir que l'enemic esdevingués aliat. També hi havia raons estratègiques: el duc potser no volia afavorir els Anjou, desconfiava dels francesos, i va preferir aliar-se amb el rei aragonès (malgrat que pocs dies abans havia signat un tractat amb els Anjou).¹⁹⁰ Es van signar uns pactes d'amistat i d'aliança militar. Alfons havia de pagar un rescat als genovesos de 30.000 ducats.¹⁹¹ A primers de desembre de 1435, Alfons va poder abandonar Milà i es va dirigir a Portvendres. Havia perdut una batalla naval però havia guanyat una partida política: el suport del poderós duc de Milà. El triomf d'Alfons com a rei de Nàpols semblava més proper.

Els genovesos estaven indignats. La victòria de Ponça semblava que no els havia servit de gaire. Com a resultat, a finals de desembre, la ciutat de Gènova es va revoltar contra el duc de Milà. El dia de Nadal, l'infant Pere es va apoderar de Gaeta.

La notícia de la derrota de Ponça i de l'empresonament de rei i els seus germans va arribar al cap d'uns dies a la reina Maria. L'ensurt devia ser molt gran. Si ja sempre estava patint pel rei i la seva salut se'n ressentia, ens podem imaginar quina pena devia sentir per aquesta desfeta.

Una carta del 18 d'agost de 1435, dirigida per Bernat Pau als còsols de Perpinyà, dona notícies de la batalla i de l'empresonament del rei, dels seus germans i dels seus homes:

*A vostras grans saviesas, ab extrema tristícia e dolor incomparable, notiffich com divendres dolorós que contavem V del present mes, prop la yla de Ponsa, qui és davant Gayeta, lo senyor rey ab tots sos tres frares, ab XIII naus, combaté l'armada de genoveses, qui eran altres XIII, perquè V naus de aqueles nostres eran tant sota vent, he los ponents eren forts, no pogueren acostar a les nostres foren rotas [...] Après les altres són escapades, dues soles les galees, ab l'infant don Pedro. Molts ne venen, cascun ho conta a sa manera. Lo diumenja los reys foren presos menats a Gayeta. No us tinc scriura qui són los morts.[...] quasi tots són stats presos ab lo senyor rey, molts an stret, e los que venen recitan lo senyor rey és nafrat de diverses nafras...*¹⁹²

Segons el que es diu en aquest document, el rei havia resultat ferit. No es devia tractar de res greu perquè no s'esmenta en altres documents. En una altra carta del 25 d'agost, dirigida per Berenguer d'Olms, governador de Mallorca, als consellers de Barcelona, també es dona la notícia de la derrota:

Molt honorables senyors e de gran saviesa: Ab sobiran desplaer e enuig, certiffich a vostres grans saviesses, com vuy data de la present he rehebut lo berguanti que havia tramès al senyor rey, ab una letra que l'infant don Pedro m'a

¹⁹⁰. Alan Ryder, *op. cit.* p. 260.

¹⁹¹. Vicens Vives, cita a Dupré-Theseider en l'explicació del tractat fet entre el duc de Milà i Alfons, signat a Milà, el 8 d'octubre de 1435. El motiu era repartir-se l'hegemonia a Itàlia: "Alfons renunciava a Còrsega i a les bases de Portvendres i Ilica, es repartia amb Felip Mª Visconti les conquestes d'Itàlia, reservant-se les que faria al sud de Bolònia, i es comprometia lluitar amb el famós *condottiero* Francesc Sforza sempre que el duc li ho demanés". *Els Trastàmars*, *op. cit.* p. 129.

¹⁹². Madurell Marimón, *op. cit.* p. 103.

*tramessa, notificantme lo cars desaventurat que s'és seguit del stol del senyor rey e dels genovessos, ço és, que lo senyor rey és stat desbaratat ab totes les sues naus, e ell en persona e lo rey de Navarre, son frare, el'infant don Anrrich són stats presos [...] prech que'ls plaçia que'm vullats avisar aquelles ciutats e persones que a vosaltres apparra que's dega fer [...] Plaçiaus que vullats pendre les dites coses ab aquell esfors e virtut que aqueixa ciutat e la nació catalana han acostumat envers llur rey e senyor...*¹⁹³

La notícia va causar una gran impressió entre els súbdits del rei d'Aragó. No s'esperaven una derrota d'aquella magnitud. El governador de Mallorca reacciona amb fermesa: caldrà ajudar el rei amb tot l'esforç que sigui menester.

Els jurats de la ciutat de Mallorca van escriure als consellers de Barcelona sobre la derrota de Ponça, el 29 d'agost. És interessant llegir les seves reflexions :

*Senyors molt honorables: Jat se sia que per altra letra breu paraules continents, ab cert laut e spatxat en la villa de Sóller de aquest regne, a vostres reverències e prudències haïam scrit del dolorós sinistre, cas fortuit e molt innominiós e may no cogitat, scrit ne legit en lo regne de Aragó, de hun sinistre casual seguit a vostre e nostre rey e senyor, qui triumfant per lo món ab victòria continuada, seguint son propòsit victoriosament esmaginat, és stat desebut e presonat per aquells qui naturalment són nostres enemichs, rompuda pau e treva, sots fiança, de la qual lo dit illustre senyor nostre venint en extremitat, volent resitar als qui la honor de Aragó e de sos realmes obviant, és stat superat de què tots nosaltres restam trists e dolorosos, angoxosos continuament, com nos veïam privats per gent petita e de nos res ginyat estuciosament de tant victoriós e illustre senyor natural. E per ço honorables senyors, com al cas e scàndol no deu passar ne ésser dilatat de una gran venjança o reparació, si donchs vosaltros e nosaltros, e principalment, tot lo regne de Aragó per lo món és perdut, iniurat, e de lur senyor privat, no romanía dit e difamat, vençut per gent comuna aplegadisa, tirannament vivint, ço que los predecesors e honorables antichs de Cathalunya may han vist, sostengut, portat ne jaquit encorrer...*¹⁹⁴

Estaven molt disgustats i preocupats. La carta continuava explicant que calia reforçar les defenses de la ciutat. L'illa es trobava amb una situació de pobresa, *gran paupertat e indigència*. No hi havia diners. Pregaven als consellers de Barcelona que volguessin aplaçar el pagament dels censals, per un any o dos, perquè no podien fer front a la despesa que calia fer per defensar-se.

Amb l'empresonament del rei Alfons, la situació podia esdevenir molt perillosa per a les illes. No estaven suficientment preparats per fer front a qualsevol atac. Les costes catalanes tampoc estaven gaire ben equipades. A més, l'alliberament dels presoners seria costós, ja que caldria pagar rescats.

Al 26 d'agost encara no se sabia a Barcelona que el rei havia estat derrotat i empresonat. Els consellers demanaven a la reina que enviés ajuda per defensar L'Alguer, ja que eren molts pobres i no tenien armes: *Entés havem que'ls consellers e prohomens de la vila del Alguer, del regne de Sardenya, per rahó de la guerra dels janoveses, la qual és cridada, stan en gran reçel e pahor, no per falta de gent, màs per ço com afreturen de tota natura de armes a la deffensió de*

---

¹⁹³. *Ibid.* p. 107.

¹⁹⁴. *Ibid.* pp. 108, 109.

*la dita vila necessàries, ço és, bombardes ballestes, viratons, lançes, darts, cuyraçes e pavesos, a les quals no poden provehir per lur gran pobresa...*¹⁹⁵

Fins al 28 d'agost la reina no es va assabentar sobre el que havia passat a la batalla naval de Ponça. Va ser avisada per l'infant Pere, segons explica a la reina Blanca de Navarra:

*Reyna muyt cara e muyt amada Ermana bien creemos vos seyer certifficada del caso muyt sinistro e de grant dolor en las personas del muy alto Senyor Rey marido e Senyor nuestro e del Rey de Navarra vuestro marido e del infant don Enrich ermanos nuestros muy caros tocando del qual caso nos es fecha noticia por letra del infant don Pedro nuestro muyt caro ermano de VIII dagosto mas cerca passado la qual recebimos domingo XXVIII del dito mes deziendo que a Cinch dagosto sobredito el dito Senyor Rey con el dito Rey vuestro marido e sus ermanos Salliendo al encuentro al stol de genoveses qui venia en su offension e por socorrer la Ciudad de Gayeta la qual el dito Senyor Rey tenia assitiada de que el dito Senyor Rey e el dito Rey de Navarra vuestro marido e el infant don Enrich con los nobles qui con ellos eran assi del Reynalme de Napols como otros son seydos detenidos por los adversarios E esto seyer nueva muyt cruda e dolorosa mayorment a nos e a vos por avisamiento vuestro e que deliberedes en los remedios en todas aquellas maneras que cumplira e possible sera scrivimos al venerable pare en crist el bispe de Valencia que sea con vos car nos assimesmo nos disponemos por a deliberar e trebaiar con los delos Regnos e tierras del dito senyor cerca los remedio e cosas que cumplan por la dita razon.*¹⁹⁶

Maria suposa que la reina Blanca ja està assabentada del què ha passat però ho comenta breument i li diu que hauran de buscar la manera de posar remei a la trista situació, amb el consell i ajuda de les autoritats dels regnes.

La reina contesta la carta que li havia enviat l'infant Pere:

Muy caro e muy amado hermano con infinida tristor dolor e lagremes havemos leyda la letra que nos havedes embiada suso el caso sinistro e desastrado ocorido al muy alto Senyor Rey e nuestros muy caros hermanos el Rey de navarra el infante don Enrich e su stol del qual caso somos cahida en tanta dolor e affliccion de coraçon e mayor que non se puede pensar ni cogitar [...] por la tanta necessitat delos afferes e comunicado aquello con los del consello del Senyor Rey e nuestro havemos pensado que vuestra ida en Sicilia por provedir e dar buen cobro en aquella es seyda necessaria buena e loable E ya sea nos fuesse grand ayuda que fuessedes aqui con nos por consellar e ayudar en las cosas que cumplan por al servicio del dito Senyor e beneficio delos afferes Empero vehemos quel stamiento delos negocios e concurrencia delos tiempos e disposicion de aquellos son expuestos a tantos e tan grandes periglos que buenament no puden seyer imaginados e entre otras cosas consideramos que por al bien avenir del Senyor Rey no cumplan poco los Castiellos de Napols e iscla seer guardados e sostenidos e los genoveses assi alla como aqua seer detenidos segunt nos havedes scripto e nos fecho fariemos e que es necessario las galeras que armadas se troban seyer en todas maneras sostenidas por a deffension delos mares assi delas islas como dela tierra firme e dupdamos que venides dela part deça [...] Empero

¹⁹⁵. *Ibid.* pp. 107, 108.

¹⁹⁶. València, 4 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fol. 169.

aquesto todo remetemos a vuestro arbitrio [...] Certificando vos que nos assi por al servicio del dito Senyor e bien avenir de sus afferes como por el cargo dela lugartenencia general quel dicho Senyor Rey nos havia lexada en tiempo de su partida en los Reynos e tierras suyas porque de aquella usassemos en caso de necessitat e dela qual usamos con grant studio e diligencia e con deliberacion continuament entendemos e entenderemos con consello delos stamientos delos Regnos e tierras que dela part de açã son en e cerca aquellas cosas que nos occorreran a salut e provecho e servicio del Senyor Rey e de nuestros hemanos...¹⁹⁷

La reina hauria volgut que l'infant Pere anés a València per decidir el que s'havia de fer per ajudar el rei, però li diu que respecta la seva decisió de defensar els castells de Nàpols i de continuar per aquelles terres. Ella, com a lloctinent general i amb l'ajuda dels estaments dels regnes, farà tot el que calgui per al rei i els seus germans.

De fet, les autoritats s'han movilitzat tot seguit d'haver sabut la notícia de la presó del rei. La reina contesta als consellers de Barcelona, el 2 de setembre:

Prohomens vostra letra havem rebuda sobre la molt dolorosa e dura nova del cas sinistre e desestrat dela preso del molt Alt Senyor Rey marit e Senyor nostre molt car e de nostres cars frares [...] nos aximateix apres molts plors e lagremes ja vos havíem scrit E com nos vullam entendre e treballar per tot nostre poder e cura en les coses que sien servey e beneffici dela persona de dit senyor e deffensio e beneffici de sos Regnes e terres dels quals per lo dit senyor en sa partença segretament ab poder e lochtinencia general no solament en Principat de Cathalunya mas encara en los Regnes de Arago e de Valencia e Mallorques nos fonch donat carrech manant nos que aquell no mostrassem sino occorrent alguna gran necessitat E aço vullam e entenam fer ab aquella millor delliberacio e consell que haver porem, Com per causa dela dolor e tribulacio de que nostra persona sta affligida no puxam a present partir daquesta Ciutat [...] vos pregam e encarregam que en continent nos vullats trametre dos missatgers qui per aquexa Ciutat sien en nostre consell...¹⁹⁸

Els demana que enviïn dos ambaixadors a València per a reunir un gran consell i decidir el què s'hagués de fer. Maria està molt trista però és la lloctinent general i ha de posar-se a treballar. En una altra carta que li han enviat de consol, els torna a demanar que enviïn els missatgers:

Vos regraciam tant com dir se pot la consolacio en vostra letra contenguda e lo be e notable proposit que en aquest cas tant arduu havets mostrat com sia tal com de vosaltres se pertany [...] vos certifficam que nostra intencio es stada e es haver sobre aço gran e notable Consell [...] vullats tametre dos misatgers daquexa Ciutat [...] E a la Ciutat de Saragoça quens en trameten altres dos E axi mateyx havem scrit a alguns dels Consellers quel Senyor Rey nos lexa en sa partida que vinguen En aço que diets que per obrir vies e maneres oportunes e tractar e menejar e finir de tots Remeys saludables fehents al fet es vostre parer

¹⁹⁷. València, 3 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fols. 165, 165v.

¹⁹⁸. València, 2 setembre 1435. AHCB. Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 297.

*deguessem appellar per donar nos Consell de cascun dels staments [...] vos responem que per aquexa raho demanam los dits missatgers...*¹⁹⁹

La reina, de moment, pensava fer una consulta per prendre les primeres mesures. Els consellers de Barcelona li recomanaven que s'havia de consultar als tres estaments, és a dir, potser convocar corts. Li passen a Maria tota la informació que reben sobre el rei i els altres presoners. Resulta que han rebut una carta de la ciutat de Gènova i li envien una còpia. La reina la passa a l'infant Pere. La informació devia ser important:

*Ermano despues que vos havemos scripto e antes de partir la Galiota havemos recebida una letra dela Ciudat de Barchinona con la copia de otra letra por el Capitan del stol delos Genoveses embiada ala Ciudat de Genova que de aquella ha embiada copia a la dich Ciudat de Barchinona dela letra dela qual e dela dita copia vos embiados traslado dentro la present Por tanto que de todas las cosas que occorren stades avisado.*²⁰⁰

Maria demana al Justícia d'Aragó, Martí Díez Daux, que vagi a València per participar en aquest gran consell: *entendemos delliberar cerca aquell con grand consello al qual entre los otros havemos clamado a vos que en continent vingades por esta razon a nuestra presencia...*²⁰¹ També escriu als jurats de Saragossa perquè li enviïn dos missatgers pel mateix motiu: *como virtuosament e con esfuerço devemos dar manera e servey al caso [...]vos rogamos e encargamos que los ditos hombres dos o tantos quantos hauredes delliberado enviarnos [...] fagades cuytar tanto como sea possible...*²⁰²

La reina devia estar atabalada pel greu esdeveniment de la presó del rei. De tot se'n sortirà, però les dificultats eren moltes i l'escassetat de recursos econòmics incrementava el seu patiment: calien diners per armar més vaixells i pagar el rescat dels presoners. A l'infant Pere li demana que faciliti el cobrament de la seva pensió de la cambra de Sicília que es devia haver detingut o bé podia perillar:

*Despues los dolores congoxas e lagrimas del caso sinistro e crudo dela detencion del senyor Rey [...] que nos ha fecho sallir de todo arbitrio havemos tomado al fecho con aquell millor esfuerço que havemos podido por provedir en aquell [...] E como sabredes la mas substancia de nuestro mantenimiento sea la cambra que havemos alla [...] vos rogamos que la dicha Cambra e la Ciudat e tierras daquella por contemplacion nuestra en principal recomendacion querades haver...*²⁰³

Com sempre, la manca de diners dificultava l'acció de la reina. Als consellers de Barcelona els avisa que no podrà pagar el deute que té aquell mes de setembre: *Prohomens per los affers de gran congoxa e dolor que tenim entre mans per raho dela cruel nova que sabets, com nos cove fer infinides despeses E cessar nos los profits nons es possible pagar dins aquest mes los dos Milia florins*

---

¹⁹⁹. València, 5 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fols. 169, 169v.

²⁰⁰. València, 5 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fol. 170.

²⁰¹. València, 6 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fol. 171.

²⁰². València, 7 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fol. 171.

²⁰³. València, 6 setembre 1435. ACA, reg. 3225, fol. 59v.

*que devem a daquexa Ciutat Perqueus pregam carament que sobre aço vullats hoir lo nostre trasorer e fer hi lo que de vosaltres confiam.*²⁰⁴

El mateix explica al seu tresorer en Rafel Ferrer i li encarrega el següent: *demanats la major prorrogacio que puxats obtenir car creem que ells hauran sguard a aquesta tan grand necessitat Item vos manam quel pus prest que puxats vingats...*²⁰⁵

Les coses es compliquen per a Maria: la reina es troba que els aragonesos no volen reconèixer la seva lloctinència si no va a jurar abans a Saragossa i, per tant, no enviaran missatgers ni faran res, de moment. Es veu obligada a emprendre el viatge per complir amb els furs aragonesos. En tenim constància en la carta que escriu als consellers de Barcelona:

*Prohomens Darrerament vos havem scrit que com nos haguessem a fer la jura acostumada als Aragonesos sens fer la qual no podem usar de nostra lochtinencia en Arago entenim anar a Saragoça pregant vos que fessets dreçar alla los vostres missatgers [...] Empero la veritat es aquesta que la causa pus urgent e pus necessaria perque anos cove anar a Saragoça son los affers de Castella [...] Car en altra manera se seguirie gran turbacio en tots los altres affers...*²⁰⁶

No es pot reunir el consell convocat per la reina perquè els aragonesos exigeixen abans el jurament. Tampoc han estat enviats els missatgers de Barcelona. Maria els havia convocat a Tortosa però ara els avisa que vagin a Saragossa i allí també hi aniran els de València. Hi ha també la necessitat urgent d'allargar la treva amb Castella que s'acaba per Tots Sants i cal fer-ho aviat. Maria està pensant que des de Saragossa podria visitar el seu germà, el rei Joan II de Castella. Es sentia molt sola i angoixada, després del que havia passat. Devia tenir ganes de veure'l.

El primer dia d'octubre, la reina Maria va arribar a Saragossa. Tenim el relat directe donat pels missatgers enviats pels consellers de Barcelona, en Francesc Dezplà i Bonanat Pere, els quals van ser rebuts per la reina. Al dia següent escriuen una llarga carta dirigida als consellers:

Molt honorables e molt savis Senyors a vostres savieses sertificam com hir apres dinar que fou lo primer jorn del mes de octubre la senyora Reyna Entra en la ciutat de Çaragoça he nosaltres segons es acostumat fem nos a ella acompanyats [...] e com vench acostam per basar la ma a la dita Senyora ella comança a plorar he a sospirar en manera quens aguem tots molt gran compasio Empero per aquela ora noli posquem res dir sino ferli Reverencia he basarli la ma e semblant fem a la Senyora Infanta ça sor E apres vuy que es Diumenge perlo mati Nosaltres Senyors molt honorables havem huyida misa la dita Senyora som ab ella he donamli la vostra letra [...] la dita Senyora e la Senyora Infanta noy feren sino plorar e sospirar de que permase era una gran dolor e pietat he apres la dita Senyora Nos Respons hins dix tot lo mon de notables paraules [...] Com ella avia agut gran plaer e consolacio de nostre vengude [...] nos dix que tanta era la confiança que ella avia en aquexa Ciutat que creyhe fermament que noli fariem obra de vasalls mas de para e daltres paraules molt affectuosses [...] apres del despres dinar ales tres ores tocases la dita Senyora nos tremes hun porter que

²⁰⁴. València, 5 setembre 1435. AHCB. Lletres reials originals. 1.B.IX-A-1, n. 300.

²⁰⁵. València, 5 setembre 1435. ACA, reg. 2975, fol. 170.

²⁰⁶. València, 17 setembre 1435. AHCB. Lletres reials originals. 1.B.IX-A-1, n. 304.

fossem ab ella decontinent he defet hianam sens tarda nenguna he trobaula en la Cambra ab lo Senyor Archabisbe de Çeragoça he ab molt notable gent [...] ellen feu axir totom que noy romas nagu sino lo Senyor Archabisbe e Nosaltes [...] hi dix Nos com per raho dela gran confiança que ella avia en aqueixa Ciutat e Nosaltes [...] ellens avia appellats per haver nostro consell [...] en los affers de Castella he mostrans una letre que avia agude del Senyor Rey de Navarra en que lifey a saber com la intencio del Senyor Rei e la sua era que ella e la Reyna de Navarra hanasen al Rey de Castella per raho de aquets affers [...] si ella personalment anava a Castella que tots los affers vandirien be [...] que volia nostre consell era si nosaltres erem de intencio que ella degues convocar Corts Generals ho corts particulars [...] que ella volra hanar personalment al Rey de Castella acompanyada de misatgers de Çeragoça e de Barchinona hi de Valencia hi encara daquells barons qui sich trobaran [...] de totes aquestes coses vegem vostres gran savieses e lo consell ques plaura que fassam.²⁰⁷

Maria anava acompanyada per la Infanta Caterina. Els síndics li van besar la ma. Totes dues es van posar a plorar i sospirar. Ens podem imaginar l'escena. Segons expliquen els síndics, la reina els va explicar que aniria a Castella a veure el rei Joan i que pensava convocar corts.

La reina es va quedar a Saragossa uns quants dies. Després d'haver jurat, va poder actuar com a lloctinent amb tots els poders i va celebrar un gran consell, amb representants dels seus regnes. Mentre això passava a Saragossa, el rei Alfons, a Milà, el dia 3 d'octubre, nomenava procurador el seu germà Joan perquè s'encarregués de negociar la pròrroga de la treva amb el rei castellà, segons podem llegir en aquestes línies, extretes del llarg document:

Manifesta cosa sea a todos los que la present veran e oiran, Como Nos Alfonso por la gracia de dios Rey Daragon de Sicilia daqua e dalla del far [...] Considerantes que en las cosas deyuso scriptas nos buenamente no podemos personalment entender e aquellas seer tales que otras ningunas personas non las podemos mas fiablement encomendar que a vos el muy illustre principe don Johan por la mesma gracia Rey de Navarra e infante daragon e de sicilia etc. nuestro muy caro e muy amado hermano el qual entre las personas deste mundo singularmente amamos e preciamos e del qual havemos muy special confiança. Por tanto a vos dicho el Rey don Johan de Navarra presente e el cargo e cura desta nuestra procuracion por nos complazer de buen grado acceptante procurador nuestro cierto e special [...] en nombre nuestro e por nos e de nuestros Regnos e tierras subditos e vassallos podades tractar praticar apuntar concluir capitular [...] qualesquiere paçes treugas ligas o alianças intelligencias e confederaciones [...] en el dito Regno de Castiella con quien el dito Rey nuestro primo quiera e segunt los capitoles [...] Dado e fecho fue aquesto en el Castiello de Porta jovis dela Ciudad de Milan a tres dias de Octubre. Del anyo de la Natividad de nuestro Senyor. Mil. CCCC. Trentacinquo e de nuestro Regno veinte. Senyal de Nos Alfonso...²⁰⁸

Alfons confiava que Joan podria marxar cap a Espanya tot seguit però, per diverses complicacions, no podrà fer-ho fins al desembre. Per tant, Maria va ser qui es va encarregar de tots els assumptes de govern i d'aconseguir la pròrroga de

²⁰⁷. Saragossa, 2 octubre 1435. AHCB. Lletres comunes originals. 1.B.X-7, fol. 158.

²⁰⁸. ACA, reg. 3127, fols. 31v, 32.

la treva amb Castella. Al final, es va decidir per convocar corts generals a Montsó amb els representants de tots els territoris de la Corona: Aragó, Catalunya i València. S'havien de recollir ajudes econòmiques per rescatar als presoners i preparar vaixells armats. Les va convocar el 15 d'octubre per al 15 de novembre, malgrat que les haurà de prorrogar, més tard, per al 15 de desembre, ja que va haver d'anar a Sòria per reunir-se amb el seu germà.

Entre els assumptes que anava despatxant a Saragossa i que es troben en la seva correspondència, en podem destacar alguns. El rei Joan II havia reclamat uns moros (devien ser camperols o esclaus) que s'havien escapat: *De vuestra alteza recibimos una letra conque nos rogavedes que mandassemos tomar ciertos moros vassallos vuestros con hun scudero de fferran lopeç de saldanya e los fiziessemos liurar a johan payan [...] havemos fechas fer letras e mandamientos nuevos porque vuestra volundat sea complida...*²⁰⁹

Maria no s'oblida d'enviar coses al seu marit que segueix empresonat:

*Mossen Matheu En una letra per en Johan de cardona tramesa de barchinona an Gaspar de cardona frare seu havem vista una clausula dela qual vos trametem copia dins la present E com nos do de parer que les caixes en la dita clausula contengudes degen esser les camises que nos e nostra germana la Infanta trametiem al senyor Rey e la dita Infanta a son marit Pregam vos e encarregam vos que encontinent proveiscats daqui que les dites coses sien remeses a Barchinona a casa de dit Johan de cardona Nos scrivim al batle general daquex Regne quens hi faça donar tota endreça quey mester.*²¹⁰

Ella i la seva germana, Caterina, envien unes camises per al rei Alfons i Enric. No importen les distàncies ni el temps que tardaran en arribar les camises al seu destí. Les dues es preocupen perquè no els hi falti roba per vestir.

A una *Madona Violant de Muntorius, muller de Pere Juan*, Maria li escriu aquestes lletres:

*Madona Violant alguns dies ha que vostra filla ha cremor a raho de terçana e ara la pren cascun jorn la qual cosa molt nos desplau majorment que entram en Castella e cove la lexar aci ab alcunes qui aximateix han accident Perqueus ne certifficam a fi que si elegits a dur la aqui que ho puxats fer ne duptets dela aiuda queli entenem a fer en son matrimoni Car axi be lay donarem no stant com stant en casa nostra E no stigats ab congoxa que no haia lo que ha mester ab altres qui han accident la leexam en bon recapte encasa de madona Elionor de Cervello en aquesta Ciutat.*²¹¹

Algunes donzelles de la cort estan malaltes. La reina avisa la mare d'una d'elles per si se la vol emportar a casa seva. Ella ha d'anar a Castella i deixarà les noies a Saragossa. Li comenta que no pateixi, que l'ajuda promesa per al seu matrimoni no li faltirà.

De camí cap a Castella, escriu una carta adreçada a Gaspar de Cardona amb el següent encàrrec:

---

²⁰⁹. Saragossa, 8 octubre 1435. ACA, reg. 2984, fol. 15.

²¹⁰. Saragossa, 8 octubre 1435. ACA, reg. 2984, fol. 15.

²¹¹. Saragossa, 14 octubre 1435. ACA, reg. 2985, fols. 5v, 6.

En Gaspar de Cardona la senyora Reyna mare del senyor Rey tramet en les parts de Mila un secretari seu portador dela present lo qual nos remetem a vos per tal quel endreçets que ell aconseguisca a mossen Bernat de corbera e a mossen Biure es pusca mesclar en lur companyia Car nos vos lo scrivim que sen vaie ab ells Per que us manam que endreçets lo dit secretari sobre les dites coses e en totes altres que mester haura.²¹²

La reina Elionor, mare dels infants d'Aragó, envia un secretari a Milà, al qual Maria mana acompanyar. La reina contesta la carta rebuda:

Una letra he havida de vuestra senyoria plena dela gran desolacion e tristura que vuestra persona sofre e padescer por el caso desastrado e desaventurado seguido e acaescido en las personas del muyt alto principe e senyor el senyor Rey senyor e marido mio muyt caro e del Rey de navarra e del infante don henrique mis muyt caros e muyt amados ermanos Del qual caso puede pensar la vuestra alteza de quantos dolores esta el mi coraçon environado e de quantas perplexidades esta acompanyado E ja sea senyora muyt alta que jo sea plena de muyta desolacion Empero encara quiero tomar officio de aconsolador en respecto dela persona vuestra senyora e madre mia muyt cara suplicando vos por merced que vos placia tomar pacientement estas cosas e con aquella virtud e esfuerço que de vuestro Real coraçon se pertenesce E confiar senyora e madre mia muyt cara en la aiuda de nuestro senyor dios e en la grant amor e lealdat delos vassallos del senyor Rey que en la deliurança del dito senyor Rey e de mis ermanos fillos vuestros sera devidament proveido E los crebantadores e violadores de paç e seguredat sobre la qual con grant malvestad han atentado tal caso ne reportaran confio en dios el premio que merescen Resta senyora que vos aconsoles e conserves como conviene, yo senyora me vo al Rey de Castilla mi muyt caro e muyt amado ermano por veerme con el e fablar sobre los ditos e otros fechos E porque sia en exas partes scrivire e notificare a vuestra senyoria el que haure fecho, En las partes de aqua he convocados todos los Regnos e tierras en la vila de Monçon por al. XV. dia de Noviembre primerament espero que los vassallos del dito senyor faran cosa que sera memoria dellas por a siempre Car a muyt grant agravio han tomado el dito caso como buenos e leales que ellos son E quieren espende todo lo que han e morir por la honra de su senyor e recuperacion dela sua persona Quesiera madre senyora scrivir vos de mi mano Mas non puedo tanto tiempo los hoios habundados de lagrimas e el coraçon de dolor Supplico vos madre senyora que vos plasca mi haver por escusada en esti caso Las nuevas que del dito senyor Rey he havidas son que ell e lo Rey de Navarra e linfant don enrique son bien sanos e que son en Mila Eyo he havida una letra de mi hermano el Rey de navarra escrita de su mano en que se faze mencion que todos tres stan bien sanos E assin mismo ne he havida una otra del infante don pedro, mi muyt caro e muyt amado ermano el qual es bien sano en Sicilia en la qual ha un reglon scrito de mano del senyor Rey de la una dellas por alguna consolacion de vuestra senyoria vos envio traslado dentro dela present, yo he embiado al senyor Rey por veer e visitarlo a ell e a los ditos ermanos dos cavalleros. Cada e quando otras cosas sabre las notificare a vuestra senyoria E sea muyt alta e muyt excellent senyora madre e senyora mia muyt cara nuestro senyor daros vuestra consolacion e mia.²¹³

²¹². Calataiud, 20 octubre 1435. ACA, reg. 3176, fol. 49v.

²¹³. Calataiud, 20 octubre 1435. ACA, reg. 3176, fols. 49v-50v.

Maria és molt afectuosa amb la seva sogra. La consola com pot i també expressa la seva aflicció. Li comenta que Alfons, Joan i Enric estan bé. Els súbdits estan disposats ajudar en tot el que puguin per alliberar els presoners. Estan indignats pel que ha passat. Ella ha convocat corts a Montsó per aconseguir l'ajuda necessària. També espera trobar-se amb el seu germà, el rei Joan de Castella. La mantindrà informada dels esdeveniments. Sembla ser que Elionor no va poder suportar el disgust de veure els seus fills derrotats i empresonats tan lluny. Vivia enclaustrada des de feia 5 anys al monestir de Santa Maria de Medina del Campo i sense llibertat de moviments. El cronista de Castella dóna notícia de que es va morir al 16 de desembre de 1435, dies després d'haver-se reunit el rei Joan II amb la reina Maria i quan aquest estava de viatge cap Alcalà d'Henares:

*Por el camino fué certificado que la Reyna de Aragon, su suegra, era finada, la qual falleció en su Monesterio de Medina del Campo á diez y seis dias del mes de Diciembre del dicho año. E llegado el Rey á Alcalá de Henares, mandó luego hacer sus obsequias muy solemnemente, como convenia á tan gran Reyna y Señora, é traxo el Rey luto por ella quarenta dias, é la Reyna hechas allí las obsequias, se partió para Madrigal, donde hizo asimesmo obsequias muy honorablemente por ella. E afirmase que esta Reyna de Aragon murió muy aceleradamente desde supo la prisión de los Reyes de Aragon é de Navarra y del Infante Don Enrique, sus hijos.*²¹⁴

No he trobat l'any de naixement d'Elionor d'Albuquerque. El seu marit, el rei Ferran I, va néixer al 1380 i va morir al 1416, quan tenia 36 anys. Sembla ser que Elionor tenia alguns anys més que Ferran. Podia ser que tingués a prop de 60 anys quan va morir. Es devia trobar malalta quan va rebre les males notícies de Ponça i això la va fer empitjorar fins a la mort. Si ho recull el cronista és que així devia ser, o si més no, es va escampar aquest rumor. El rei Joan va encarregar uns bons funerals i es va posar de dol, però ell havia privat la reina Elionor de la llibertat i dels seus bens. A la catedral de Barcelona, al gener de 1436, se li van celebrar uns solemnes i luxosos funerals, encarregats pel fill d'Elionor, Joan, rei de Navarra i pels consellers de la ciutat.²¹⁵ La reina Maria no hi va poder assistir

²¹⁴. García de Santa Maria, *op. cit.* (1435, cap.XI), p. 527.

²¹⁵. Tenim una descripció dels magnífics funerals, molt detallada: de les cerimònies i dels ornaments. El dia 25 de gener, Joan va voler pagar el funeral i el dia 26, ho van fer els consellers de Barcelona. Es van penjar draps negres; es va muntar un cadafal representant una tomba, envoltada de gran quantitat de ciris: (preparació, dia 24) *lo dit Senyor Rey de Navarra feu posar grans bigues sobre las graus de Santa Eulalia e dessobre aquelles postam e aqui feu posar un bell tuguri ó capellardent de fusta [...] e desus aquell fou posar un sobre cel de bocaram negre ab un gran senyal al mig de la dita Senyora e á quiscun cantó un senyal del Senyor Rey de Navarra e al entorn del dit tuguri foren posats tovallons de terçanell negre [...] E deius lo dit tuguri fou posat un llit de posts ab dos matalassos cuberts de un drap de ras e sobre aquella una tomba qui representava cors present e sobre aquella tomba fou posada una tela de drap de lli e sobre aquella un bell drap de or blanch [...] foren posats sinch brondons cremants sobre lo tuguri e quatre sobre los canalobres del altar maior los quals predits VIII ciris eren negres de pes ço es cascu de sinch lliures [...] (celebració, dia 25) lo dit Senyor Rey de Navarra ensemps ab los altres foren á la dita Seu havien encesos tots los ciris que eren posats sobre lo dit cimbori ó tuguri e CC ciris negres quiscun de pes de V lliures qui ensemps ab los LX ciris de aquells C qui havien cremat lo die passat foren posats als costats de davant la dita tomba [...] E dix la missa lo dit bisbe de Vich [...] axi homens com dones offeriren sengles candeles de cera groga ab III diners en cascuna e tota la dita oferta pagá lo dit Senyor Rey de Navarra [...] (celebració encarregada pels consellers, dia 26) fou posat un bell drap dor vermell imperial ab orles de terçanell negre ab XIII*

perquè estava a Montsó, celebrant les corts generals. De ben segur, en aquesta localitat es van fer uns altres funerals per la reina Elionor.

La reina va arribar a Almazán (Castella) a finals d'octubre de 1435. Escriu al mestre racional perquè s'han d'enviar missatgers al rei Alfons i algunes coses:

Maestre racional vostra letra havem rebuda dela qual nos havets fet plaer E tant com toqua a la rova quel senyor Rey demana volem e us manam que façats cercar e inquirir hon es Aduard E trobat que sie fets que sen vaja ab mossen Corbera e ab mossen Biure E que sen porten la dita Rova E vaje alla lo dit Aduard per grat o per força E axi matex fets que sen porten la arpa del Canonge borra E direts a Gaspar de Cardona que do per despesa al dit Aduard aquells diners que vos direu [...] estigueu per anar amb la galera den estalrich. Car veritat es eus certificam que havem haudes letres del senyor Rey e del Rey de navarra E crehem segons aquells que lo dit Rey de Navarra deura esser prestament en les parts deça [...] Los Capitols de Genova nos deviets trametre e nou havets fet de que som meravellada pregam e manam vos quels nos trametats...²¹⁶

El rei havia demanat roba de vestir i una arpa que tocava el tal Eduard, segons podem saber per la carta que Maria escriu a Gaspar de Cardona: *Manam vos que donets an Aduard Vallserra sonador darpa aquella quantitat de dines que lo maestre racional en P. de sent climent vos dira E asi mateix bestraurets ço que ell mateix vos dira a un correu quens deu trametre ab algunes coses que nos demanam.*²¹⁷ Per complir els desitjos del rei, Maria no dubta en encomanar que el músic sigui obligat seguir les seves ordres. Al rei li apassionava la música i l'arpista devia ser molt bo.

Els *Capitols de Genova* a què fa referència Maria devien tractar de les condicions presentades per aquesta ciutat per alliberar els presoners fets a Ponça.

Sobre l'estada de la reina a la vila d'Almazán en tenim també notícia per una carta que els missatgers de Barcelona, Francesc Dezplà i Bonanat Pere, envien als consellers:

Molt honorables e molt savis Senyors [...] Apres dimarts a XXV del present mes de Octubre la dita Senyora Entre Nou e Deu hores stan an la vila del Mazan dins lo Regna de Castella ab prou fret he grans vents ha parlar son Consell on foren presens lo Senyor Archabisbe de Çaragoça lo bisbe de Valencia mossen ffrancesch daranda don Johan de luna los missatgers dela Ciutat de Çaragoça he de Valencia he Nosaltres e los de son consell E proposa dues coses sobre les quals volia quel donassen consell la primera com ella fos ab son ffrara lo Rey de Castella qual Rahonament li faria he ço quel diria si seria dit per ella familiarment axi com ça rahonan dos ffreres ho serimonialment han lo consell del dit Rey he ab sollempna proposicio...²¹⁸

---

senyals VII de la dita Senyora e VII de la ciutat [...] fou posada la dalmática e lo pom e lo ceptre e manipla [...] Item fou posada una corona de or la qual fou llogada den Tenyars argenter per II florins [...] Pere Joan Comes, Libre de Algunes coses asanyalades... op. cit. pp. 78-85.

²¹⁶. Almazán, 23 octubre 1435. ACA, reg. 3176, fol. 51.

²¹⁷. Almazán, 23 octubre, 1435. ACA, reg. 3176, fol. 51.

²¹⁸. Almazán, 26 octubre 1435. AHCB. Lletres comunes originals. 1.B. X-7, fol. 173.

Maria anava acompanyada per un notable seguici amb els integrants del seu gran consell. Els demana el seu parer pel què haurà de fer i dir quan es reuneixi amb el seu germà, el rei de Castella.

Des d'Almazán, escriu a la seva cunyada, la reina Blanca de Navarra, la qual, en principi, també havia de trobar-se amb el rei de Castella, com a sobirana implicada en la guerra passada, malgrat que tots els assumptes polítics i bèl·lics els havia dut el seu marit, el rei Joan. Blanca no devia tenir gaires ganes d'emprendre el viatge segons es pot deduir d'aquestes línies que escriu Maria:

Reyna muyt cara e muyt amada ermana Recebimos vuestra letra por maestre Simon vuestro refferendario el qual ultra lo contenido en vuestra letra nos ha demandado de vuestra parte que vos quessiessemos dar consejo cerca de vuestra romasa o de vuestra venida. E respondemos vos Reyna muyt cara e muyt amada ermana que nuestro senyor dios sabe que siempre hauriamos plazer e consolacion de vuestra companyia Mas atendidos los accidentes de vuestra persona e los consejos de vuestros ffijos e los mandamientos del Rey vuestro marido ermano nuestro muyt caro los quales segunt lo contenido en vuestra letra quieren e ordonan vuestra romasa podes bien veer que seria gran carga a nos aconsejar vos el contrario E bien podes Reyna muyt cara e muyt amada ermana vos con vuestro consejo decernir cerca vuestra venida o romasa el que cumple ala honra e servicio del Rey vuestro marido ermano nuestro muyt caro e vuestra e al bien dexi Regno atendidos los casos occorrientes E por estas razones non conviene a nos tomar cargo de aconsejar vuestra venida ni tam poco vuestra romasa Mas lexamos lo avuestro bueno arbitrio e deliberacion. Certificando vos Reyna muyt cara e muyt amada ermana que do vos deliberes de nos venir podes pensar que en lo que tractaremos e faremos guardaremos la honra del dito Rey e vuestra e el bien dexi Regno de Navarra tanto como en los del senyor Rey senyor e marido nuestro muyt caro e nuestros como toddos los reputaremos vuestros E daremos a vuestros embaxadores todda endreça e todda favor que poremos segunt qu emas largamente el dito maestre Simon vos pora recitar de paraula.²¹⁹

Com hem pogut llegir, la reina Blanca demanava el parer de la reina Maria: si havia d'anar amb ella a veure el rei de Castella per la qüestió de la treva o no. Maria, molt assenyada, li contesta que és ella qui ho ha de decidir però, si no es troba bé, més val que segueixi els consells dels seus fills i del seu marit. Així ho farà Blanca: no hi anirà.

El mateix dia que escriu a Blanca, ho fa també a la comtessa de Castro. Encara que no es diu, es devia tractar d'algun assumpte relacionat amb el marit de la comtessa: *Comtessa Recebimos vuestra letra e entendemos las cosas quel portador de aquella nos ha explicadas de vuestra parte vos respondemos que en su caso e lugar hauremos por recomendados los fechos de que nos haveis scrito e faremos cerca de aquellos toddo aquell bien e favor que poremos de buena voluntad.²²⁰*

La salut de la reina es va ressentir per les incomoditats del viatge i el fred que feia per terres castellanés. Havia pregat que hi anés el metge *Pero Gonçalvez del Castiello*, qui es va excusar. Maria li escriu aquesta carta:

²¹⁹. Almazán, 28 octubre 1435. ACA, reg. 3176, fols. 55v, 56.

²²⁰. Almazán, 28 octubre 1435. ACA, reg. 3176, fol. 56.

Doctor vuestra letra havemos recebida E havemos vos por escusado de vuestra venida por las razones en vuestra letra contenidas E la razon por que queriamos faular con vos si era por que nos assin como vos scrivemos eramos e somos en alguna indisposicion e discrasia de nuestra persona E somos en lugar pequenyo e de poco recaudo E querriamos vuestro conseio si sparemos en esti lugar la venida del Rey nuestro ermano a Soria o si nos entraremos en ella no preparada la dita su venida por las razones sobre ditas E por quanto havemos havidas letras del Condestable en las quales ne ha una vuestra ala qual el dito Condestable nos remete E por consequent no sabemos nada del que scrive Por tanto vos rogamos que vista e legida la dita letra la qual vos embiamos con la present Encara la nuestra E consideradas las cosas suso ditas nos scrivades esta noche cuytadament vuestra respuesta e conseio Car por gran noche que sie la entendemos asperar attendido lo enoyo en que estamos [...] Despues havemos deliberado dembiar aqui a mossen sagra nuestro camarero por volver e aparellar nuestra posada aell pores dar las letras de vuestra respuesta car le havemos mandado que la nos embie con correu o otra persona cuytada.²²¹

El metge devia anar en el seguici del rei Joan, ja que la seva carta va arribar amb altres d'Alvaro de Luna, el conestable. El cas és que, de moment, Maria s'haurà d'esperar en aquell poble poc preparat. Mentre, es preocupa del viatge de sa germana, la infanta Caterina. Escriu a un tal Antoni de Palafolls:

Mossen Antoni La infanta nuestra ermana deve venir anos E haura menester algunas bestias assin de sella como adzemblas por tanto vos rogamos e encarregamos affectuosament que en haver las ditas bestias li queredes dar aquell buen recaudo e buena endreça que necessari haures segunt que de vos confiamos E encara en todas otras cosas que haura menester por su venida Car ella contentara e pagara toddo lo que tomara por asu servicio Certificando vos que nos faredes en esto singular servicio e plazer.²²²

La reina seguia esperant a Quintana, quan va enviar una carta al comte de Foix, en la qual li explica que Alfons i els seus germans han estat alliberats:

Comte car cosi Arbitrants esser cosa rahonable que vos qui haviets hauda part dela congoxa e desplaser del cas seguit al senyor Rey marit e senyor meu molt car e de sos frares haurets part dela consolacio e plaer Vos notificam com en lo Jorn present havem haudes letres del dit senyor Rey continents com ell e lo Rey de Navarra e linfant don Henrich nostres molt amats frares son estats deliurats del Duch de Mila e restituhits en lur plenera libertat E esperam de dia en dia lo dit Rey de Navarra per ço com sabem que era Ja partit per venir en les parts daça. Tota hora que sabrem altres coses de que vos deiats haver consolacio e plaer vos ne scrivirem.²²³

Devien considerar-se alliberats a mitjans o finals d'octubre després d'haver signat el tractat amb el duc de Milà, però, de fet, Alfons no podrà anar-se'n de Milà fins a primers o mitjans de desembre, després d'haver pagat un rescat, tal com es desprèn de les dues cartes enviades pels síndics de Barcelona,

---

²²¹. Quintana redonda, 4 novembre 1435. ACA, reg. 3176, fols. 62, 62v.

²²². Quintana redonda, 4 novembre 1435. ACA, reg. 3176, fol. 62v.

²²³. Quintana redonda, 6 novembre 1435. ACA, reg. 3176, fol. 66v.

Dezplà i Pere, als consellers de Barcelona, a primers de desembre: *Molt honorables e molt savis senyors [...] havem hagut gran raonament ab la senyora Reyna que volguessen prestar al senyor Rey LXXM florins los quals lo dit Senyor havia de necessitat haver ans que partis de Mila offerint fer certa seguretat [...] los aragonesos segons diu li havien donats o prestats 15000 florins e los valencians se treballe que hi soplesquen de alguna altra quantitat...*²²⁴

Per fi, la reina Maria i el seu germà, el rei Joan II de Castella van reunir-se a Sòria, a mitjans de novembre. Tenim la descripció de la trobada:

*Estando el Rey en Arévalo le vinieron embaxadores de la Reyna de Aragon su hermana, é se concertó vista suya en la cibdad de Soria para donde el Rey se partió, é llegó á Soria cinco ó seis dias ante que la Reyna su hermana viniese; é quando el Rey supo de su venida salióla á recibir mas de una legua de la cibdad, é con él el Condestable, é todos los otros Caballeros y Perlados que en la Corte por entonces estaban, los quales iban mucho arreados. El Rey llevaba quatro pages vestidos de ropas de grana, bordadas las mangas é hasta la cinta de orfebrería, encima de quatro caballos de la brida, muy grandes é muy hermosos é con muy ricas guarniciones é sillas. El Condestable llevaba tres pages vestidos de ropas negras de satin con unas alas que salian de las costuras de sobre el hombro, bordadas de orfebrería, en tres caballos de la brida ricamente guarnecidos, é todos los otros caballeros mancebos é Gentiles-Hombres de la Corte salieron cada uno como mas ricamente pudo. El Rey hizo gran fiesta á la Reyna; é en tanto que en Soria estuvo se hicieron grandes justas, donde salieron los Caballeros ricamente abillados é despues de aquellos se hicieron danzas é momos. E pasadas estas fiestas, el Rey por contemplacion de la Reyna otorgó cinco meses de treguas allende de los tres meses que habian otorgado en Segovia. E así la Reyna se partió muy contenta del Rey su hermano, é á la partida le dió un joyel que valia dos mil doblas. E otro dia despues de la partida de la Reyna de Aragon, el Rey se volvió á Arévalo donde habian quedado la Reyna y el Príncipe...*²²⁵

El cronista fa una descripció detallada de la riquesa exhibida en el vestuari del rei i el seu seguici, en el qual Alvaro de Luna ocupava el segon lloc. Maria va ser molt ben tractada pel seu germà, amb festes i, fins i tot, li va fer un regal: una joia molt valuosa que costava 2000 dobles d'or.

El més important per a la reina va ser aconseguir que la treva s'allargués 5 mesos. Hauria volgut més temps de pròrroga però es va contentar amb el que li van concedir, segons les instruccions que devia rebre del seu marit. Els missatgers de Barcelona ho expliquen en una carta enviada als consellers:

*La Senyora Reyna e lo Senyor Rey de Castela son de acort que la treva feta Entre lo Senyor Rey e lo Dit Rey de Castela sia prorogada pertot lo mes de abril primer Benavidor No ses volguda metra la dita Senyora en Strenyer la cosa en altra manera que haguera pusant per dubta de no destorbar los tractes he maneiaments qui son stats fets Entre lo Senyor Rey he lo dit Rey de Castela per los quals se diu deu vanir dasa lo Senyor Rey de Navarra per donarhi fi he conclusio...*²²⁶

²²⁴. Montsó, 5 desembre 1435. AHCB. Lletres comunes originals. 1.B. X-7, fols. 209 i 210.

²²⁵. García de Santa Maria, *op. cit.* (1435, cap. XI), pp. 526, 527.

²²⁶. Montsó, 15 novembre 1435. AHCB. Lletres comunes originals. 1.B. X-7, fol. 190.

Segons Zurita la trobada va durar 9 dies i la reina va marxar de Sòria el 19 de novembre per anar a Montsó a celebrar les corts.²²⁷

La reina havia convocades corts pel 15 de novembre i, evidentment, no podia arribar a temps d'iniciar-les. Escriu als consellers que havia deixat encarregats de prorrogar-les en el seu nom:

Als feells Consellers del senyor Rey e nostres micer Joffre dortigues micer Ramon dez papiol micer Guillem de fonollet e Fferrando diez daug e a cascun dells en la vilade Monço

*Certificam vos com nos som en desempetxament dels affers perque som aci venguda e crehem dins fort breus dies partir daci per anar en aquexa vila Scrivim vos de aço per tal que ho pusquats notificar a aquells que son aqui congregats [...] deus volent nos hi serem molt prest. E que algu no sen vage per res de manera que quant hi serem los tropiam congregats e puscam de continent entendre en procechir en los affers per los quals havem manada convocar La Cort.*²²⁸

També escriu als consellers de Barcelona sobre la treva prorrogada:

*Prohomens Notificam vos com entre nos e lo Rey de Castella nostre molt car e molt amat frare es estat atorgat e concordat sobresehiment dela guerra daci per tot lo mes dabrill primervinent lo qual sobresehiment lo dit Rey nostre frare manara publicar e cridar per los lochs de sa senyoria E nos axi mateix ho manarem fer per tota la senyoria del senyor Rey e nostra dela qual cosa havem sentiment que tots los de Castella han haut plaer E aximateix creem quel ne haureu vosaltres E dins poch dies entenem deu volent partir daci per tornar en Arago e fer la via de Monço per celebrar la Cort alli convocada.*²²⁹

Maria està contenta i es prepara per anar a Montsó. Un dia abans d'emprendre el viatge, escriu unes cartes al rei de Portugal i a la seva esposa, Elionor, germana d'Alfons, que crec d'interès. Les dues tenen similar redactat. Destaco la que va ser enviada a la reina:

Reyna muyt cara e muyt amada ermana Por otras letras vos havemos ja scripto dela deliurança del senyor Rey marido e senyor mio e del Rey de Navarra e del Infante Don Henrique nuestros muyt caros e muyt amados ermanos la qual nos es stada refermada por otras letras que despues havemos havidas Mas por quanto los genoveses tienen presos algunos servidores e vassallos del dito senyor Rey en Genova e non quieren dar aquell lugar que deverian ala deliurança de aquellos Hauriamos plazer quel Rey vuestro marido nuestro muyt caro e muyt amado ermano quiesse arrestar los genoveses que son en su Regno o foragitar los de aquell o fazer tales novedades o procehimiento contra ellos que aprobeytassen a la deliurança suso dita E que los ditos genoveses conociessen quel dito Rey ha desplazer dela dita detencion e que les de a entender expressamente que por la

²²⁷. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. XXIX) vol. 6, p.104.

²²⁸. Sòria, 14 novembre 1435. AHCB, Lletres reials originals, 1. B. IX-A-1, n. 318.

²²⁹. Sòria, 15 novembre 1435. AHCB, Lletres reials originals, 1. B. IX-A-1, n. 319.

*dita detencion se faze [...] E sera cosa de que faredes grant e singular plazer al dito senyor Rey e a nos e grant beneficio a los ditos presoners...*²³⁰

Maria demana al rei de Portugal que prengui represàlies contra els mercaders genovesos, de tal manera que es pugui fer pressió sobre la ciutat de Gènova i s'alliberin els presoners fets a Ponça. El duc de Milà havia alliberat Alfons i els seus germans però Gènova no hi estava d'acord i es negava a donar la llibertat als que tenia en les seves presons.

Segons una carta dels missatgers de Barcelona, Joan Bussot i Francesc Castelló, que es trobaven sense llibertat a Gènova, podem entendre el que estava passant: *Lo Senyor Mestre de Sant Yago, roman en Milà, fins que sien solts los jenovesos qui, en València e en altres parts, són detenguts contra lur salconduyt, e lurs béns restituits, la qual dien se ha de fer per tot lo mes de jener...*²³¹ No es volien entregar els presoners fins que no fossin alliberats tots els mercaders genovesos que havien estat presos i les seves mercaderies confiscades en represàlia. Tot era força complicat i mentrestant alguns presoners emmalaltien i morien en les fosques i malsanes garjoles de Gènova.

A primers de desembre, Maria es troba ja a Montsó. Envia la següent carta al seu marit:

*Lo Rey de portogal tramet lo portador dela present a vostra senyoria per les coses que ab ell sabra. A mi ha scrit e fetes de grans ofertes segons que per correu scrive a vostra gran senyoria a la qual de present no puch scriure tant son indisposta per lo mal temps que he passat en lo cami per venir ala vila de Monço en la qual entri hir Lo sacrista de leyda es stat ab mi e sobre les coses quem ha dites se ha treballat es treball en tal manera que vostra senyoria dins breus dies haura compliment e bon recapte de ço que demana Suplich vos senyor quem façau tanta de gracia que sovint per vostres letres yo sia certificada dela sanitat e bon estament de vostra persona la qual nostre senyor deu vulla per sa clemencia guardar de tota adversitat e perill Scrita en Monço a. IIII. dies de desembre del any. M. CCCC. XXXV. Senyor suplichooos me perdone vuestra senyoria por no scrivir de mi mano que tal esto del mal tiempo del camino que no se como pueda scrivir.*²³²

Després de dues setmanes de viatge amb fred i per mals camins, la reina es troba molt fatigada. Ni tan sols té força per escriure, segons s'excusa en castellà.

Les corts de Montsó. 1435-1436

La informació sobre les corts de Montsó no serà tan extensa com en les corts de Catalunya que han estat comentades, perquè no he trobat que hagin estat publicades. Per tal d'abreujar els tràmits i amb caràcter extraordinari van ser convocats, conjuntament, els representants dels territoris de la Corona: d'Aragó,

---

²³⁰. Sòria, 18 novembre 1435. ACA, reg. 3176, fols. 72v, 73.

²³¹. Gènova, 11 desembre 1435, AHCB. CCO, vol. 7, any 1435, f. 218. Madurell Marimón, *op. cit.* pp. 149,150.

²³². Montsó, 4 desembre 1435. ACA, reg. 3176, fol. 85.

de Catalunya y de València. El motiu ja és conegut: aconseguir ajuda per al rei Alfons que havia estat fet presoner pels genovesos a Ponça.

Com que la reina Maria havia anat a Sòria per causa de la treva amb Castella, les corts, convocades per al 15 d'octubre i més tard per al 15 de novembre, es van tornar prorrogar fins al 25 de novembre. De fet, la reina no pot arribar a Monsó fins al 3 de desembre i com que es troba malament, a causa de les incomoditats del viatge, no presideix les sessions fins al 15 de desembre. També hi ha un altre motiu: falten representants dels estaments, segons podem llegir en la carta que Maria envia als consellers de Barcelona, pregant-los que enviïn els síndics:

Prohomens Certificam vos com a III. del present mes entram en la vila de Monço E hauerem haut plaer que hic haguessem trobats tots vostres sindichs e missatgers Car jatsie quen hi haie dos e aquells haien poder Empero totes les altres Ciutats e viles del principat de Catalunya e altres persones dels altres estaments qui no saben ço miren e tenen esment si vostres missatgers e sindichs son partits E vehents que no partexen no curen decontinent E jatsie que nos entengam a proceir en los actes dela Cort ab los que aci seran Empero encara haurem plaer que tots hic sien. Car a present atesos los afers occorrents e la celeritat que requeren no podem esperar ni donar los dilacions que en altres temps e negocis se podien dar.²³³

Els dos síndics als què fa referència la reina són en Francesc Dezplà i Bonanat Pere, els quals l'havien acompanyada a Saragossa i a Sòria i seguien amb ella a Montsó. Però la reina demana que li enviïn els que falten, normalment dos o tres més. La raó que dona es que les altres ciutats esperen veure el què fan els de Barcelona. Tal és el prestigi i lideratge de la ciutat comtal. El què també devia passar era que fins que no s'assabentessin que la reina era present, els síndics s'esperaven a llur casa. El viatge i l'allotjament s'havien de pagar i calia estalviar despeses.

El 15 de desembre la reina presenta la seva proposició a la Cort General:

Nos havem convocada la present Cort general, per rahó del cas infortunat seguit, axí com sabets, a la persona del senyor rey, sabents que los vassalls e sotsmesos de la reyal corona d'Aragó, per lur innada faeltat, amor e naturalesa que porten a lur rey, príncep e senyor, de totes prosperitats de aquell, se aconsolen, e s'alegren e de totes adversitats han gran desolació e sentiment. E per la salut de la sua persona e benavenir de aquella, no solament ha despés affluement, segons la exigència de les cosses, grans quantitats de monedas, mas encare han exposat a mort e grans perills les lurs persones.

E jatsie que après lo dit cas, e après encara de la convocació de la present Cort, lo dit senyor haie scrit, que ell és stat deliurat e restituit en sa plena libertat, emperò nos sabents certament e essent certificada per letres e persones que freqüentadament venen del dit senyor e de altres parts, que'l dit senyor és e stà en la ciutat de Milà.

E havents grans congoxes e dolors del cas passat, e no menors de molts altres qui's porien fàcilment seguir, ço que a Déu no placia, per los quals la persona del

---

²³³. Montsó, 7 desembre 1435. AHCB. Lletres reials originals, 1.B. IX-A-1, n. 321.

dit senyor rey no seria fora totalment de molts perills, que en tals cassos poden seguir, e lo total deliurament del dit senyor porie ésser empexat.

E crehents fermament que vostra gran amor, feeltat e naturalesa que portats al dit senyor, axí com los vostres antecessors han portat e mostrat, loablement e gloriosa, als predecessors del dit senyor rey, done e incutex en los coratges de vosaltres sobre açò gran gelosia e sospita, e per consegüent que volrets attendre, axí com de bons e leylals vassalls se pertany, a la total e absoluta deliurança del dit senyor, e a la presta recuperació de la sua persona.

Per ço us pregam, axí affectuosament com podem ne sabem, que guardant los perills que's porien seguir al dit senyor stant axí com stà, e al dampnatge de sos regnes e terras, vullats donar a nos posats en gran contristació e dolor, per la dita raho, aquell consell, favor e ajuda, que lo dit senyor rey e nos speram de vosaltres, e de la gran naturalesa e amor que de vosaltres se pertany, e en manera que a la total deliurança de la persona del dit senyor, e a la presta recuperació de aquella, sie segons se pertany e lo cas requer, degudamente provehüt e a la honor sua e de la sua corona, e encara a la vostra e al benavenir de tots sos regnes e terres, axí com se mereix, sia pertinentment satisfet.²³⁴

La reina demana consell i ajuda. El rei ha estat alliberat segons les seves cartes enviades, però altres fonts han informat que segueix a Milà i cal aconseguir la seva total llibertat. Corren diferents versions però l'ajuda és del tot necessària per recuperar el seu poder i tornar a les seves terres.

Tenim una carta dels síndics de Barcelona, dirigida als consellers, on es detalla el cerimonial desenvolupat el primer dia que la reina presideix les corts, entre altres coses:

Notificam a vostres molt honorables savieses com lo die present a les .V. hores pres mig jorn la Senyora Reyna ab gran lluminaria de entorxes seent en son sitial dins la sgleya de Sanct Johan de aquesta Vila de Munço en la general Cort per ella convocada era ajustada ha proposada e explicada a la dita Cort la causa e raho per la qual ha convocada la dit a Cort preferint aquella la dita Senyora de bora sua notablement e be e apres per aquells qui staven luny qui no la havien hoyda mana legir alta veu per en Ramon batlle una cedula en la qual la dita proposicio era escrita la qual proposicio feta e alta veu legida e publicada en continent se levaren lo Abbat de Munt Arago lo qual per tots los staments del Regne darago e apres lo senyor bisbe de Barchinona lo qual per tots los staments del principat de Cathalunya e derrerament lo Noble mossen ffrancesch gilabert de Scentelles per tots los staments del Regne de Valencia donaren sengles cedules de prestacions [...] E successivament los tres dessus nomenats partiren se de llurs banchs on seyen e tots ensemp en un agual venints e stants devant la dita Senyora en lo derrer graho del seu Sitial agenollats en aquest orde ço es lo dit abbat de Muntarago ala part squerra e lo dit Senyor bisbe a la part drete e lo dit mossen ffrancesch Gilabert de sentelles al mig en nom e veu de tota la dita Cort respongueren a la proposicio de la dita Senyora Reyna [...] se han servades les practiques antigament en semblants Corts generals servir acostumades sens alguna contradiccio e debat Car la dita proposicio ses feta en lengua Cathalana e la resposta en lengua Aragonesa e nosaltres en lo loch deputat a les universitats haven tengut abdosos los caps del primer banch dela part esquerra e havem nos

---

²³⁴. Madurell Marimón, *op. cit.* pp. 150, 151. AHC.B. Procés de les Corts Generals de Montsó, 1435-1436, f. 39.

*mes en mig lo Sindich de Leyda e lo un dels sindichs de Arago tenint lo cap del banch primer dela part dreita se ha mes al costat un sindich de Valencia [...] tota hora que cascuna provincia haura a parlar per si o donar cedula que apres dels Aragonesos parlen los Cathalans segons ses seguits [...] la dita proposicio sia stada feta per la dita senyora ab paraules generals pero nosaltres havem sentiment que los qui tractaran per ella empenyeran singularment dues coses ço es que sia feta embaxada al Senyor Rey e gran pertret de Armada per que volem avisar ab temps vostres honorables savieses Per ço que haiats temps de delliberar hi de scriurens la intencio de aquexa Ciutat...*²³⁵

La Cort s'havia reunit a les 5 de la tarda a l'església de Sant Joan de Montsó, il·luminada amb gran quantitat de torxes. La reina estava asseguda dalt d'un setial esglaonat. Va fer llegir la proposició en veu ben alta a Ramon Batlle perquè ho sentissin tots. Després, un representant dels estaments dels tres territoris, dos clergues, l'abat de Montaragó per l'Aragó i el bisbe de Barcelona per Catalunya; i un noble, Francesc Gilabert de Centelles per València, s'agenollaren davant la reina per respondre a la proposició. Els síndics de Barcelona van destacar que es van conservar els costums antics: la proposició de la reina va ser en català; la resposta en aragonès; els síndics estaven asseguts en un banc a l'esquerra, amb un síndic de Lleida, un d'Aragó i un altre de València. Els síndics pensaven que la reina volia enviar una ambaixada al rei Alfons i que demanava ajuda per preparar una armada, malgrat que no ho havia exposat clarament.

Segons Zurita, als peus del setial de la reina, estaven asseguts el justícia d'Aragó, Martin Díaz d'Aux, i el regent de la cancelleria. Sanxo, abat de Montaragon, va presentar un escrit a la reina en nom dels estaments aragonesos en que li deia que acceptaven la celebració excepcional de la Cort per tal d'ajudar al rei i defensar els territoris. El bisbe de Barcelona, Simó Salvador, i el valencià Francesc Gilabert de Centelles també li van respondre de la mateixa manera. A les corts va assistir també Joan de Funes, vicecanceller de la reina.²³⁶

Segons Coroleu, en les sessions següents, les corts es van entretenir en assumptes sense gaire importància i les tasques legislatives anaven lentament. Joan, el rei de Navarra, es va presentar a Montsó com ambaixador d'Alfons.²³⁷ Es van convocar, per aquest motiu, els estaments a la posada reial però hi va haver protestes perquè havien estat convocats els valencians abans dels aragonesos i els catalans. També hi va haver queixes dels síndics de Lleida perquè els escrivans del braç reial sempre eren de Barcelona.

Perquè puguem fer-nos una idea de com era de complicat concordar els interessos dels diferents territoris i estaments, podem llegir el que escriuen els síndics de Barcelona als consellers de la ciutat:

---

²³⁵. Montsó, 15 desembre 1435. AHCB. Lletres comunes originals, 1.B. X-7, fol. 222.

²³⁶. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. XXIX) pp. 104, 105.

²³⁷. El rei Joan devia arribar a Montsó al gener. Havia arribat a Barcelona el 29 de desembre de 1435, segons el següent document: *Vinguda del rey de Navarra qui exia de presó. Dijous a XXVIII de deembre M:CCCC:XXXVI, arribà en la plaia de la mar de Barcelona, lo illustre don Johan, rey de Navarra, ab III galeres, lo qual exia de poder del duch de Milà que l'havia tengut pres, per ço com en aquest temps lo dit duch era senyor de Jènova. E eren aquestes III galeres, la una de jenesos, ço és la galera de la Guàrdia, de Jènova, e les altres dues eren galeres de catalans. Fonchli fet pont de fusta devant Lotia, en lo Puig de les Falcies, e fonch prop de hora del sol post com desembarchà.* Madurell Marimón, *op. cit.* p. 151. BC. Ms. 978, fol. 19. ACA. G. 4, fol. 32v. 2ª foliació.

*Lo consell quis dona a la Senyora Reyna de treballar que lo senyor Rey torn e sie recobrat a les parts deça e que la pau de Castella se obtengue e l'altre cap de la subvencio axutament sens fer mencio dela ambaxada ne de la ajuda contra los Jenovesos empero trobant se lo braç militar divisit en dues oppinions [...] lo die present ales 5 hores pres mig jorn per ells e per tots aquells qui adherir hi volran a la Senyora Reyna stant en la sua cambra e presència de molts del seu consell e de molt notable gent com hage dos mesos que no ha segut en la Cort ne confiaven quey volgues seure [...] apres senyors [...] sobre la dita deffensio ab resferint vehem clarament que en la deffensio dela mar los Aragonesos no volrian en res contribuir sino en un cas qui james nos seguiria Axi que creem que sie treball sans algun fruyt car no serie egual que lo General de Cathalunya contribuiss en deffensio dela terra e que ells no contribuiss en la deffensio dela mar...*²³⁸

Lògicament, els catalans es preocupaven de la defensa del litoral, mentre als aragonesos els interessava llur territori interior. Tots volien que el rei tornés a les seves terres. La reina continuava amb problemes de salut. Hem pogut llegir com feia dos mesos que no assistia a les corts.

Al 31 de març de 1436, la reina va censurar la cort perquè es perdia el temps. Es necessitaven sis naus i 300 homes per enviar al rei. El Principat de Catalunya va acceptar preparar l'armada i va ser nomenat almirall, Bernat Joan de Cabrera, comte de Mòdica. La reina va llicenciar la Cort General. Es van convocar corts aragoneses a Alcanyís i corts catalanes a Barcelona.²³⁹ Els valencians van ser convocats a Morella.²⁴⁰

De moment, els catalans van ser molt generosos en oferir a Montsó 100.000 florins per preparar l'armada que necessitava Alfons, però en les corts d'Alcanyís, els aragonesos li van oferir el doble, 220.000 florins.²⁴¹ Els valencians li donaran 50.000.²⁴² Tots van fer un gran esforç en ajudar el seu rei. Alfons podia estar content però la seva necessitat de diners era molt més elevada.

Transcriu una carta del rei Alfons enviada als estaments catalans reunits a Montsó força interessant per conèixer els assumptes en que estava posat:

Als reverends e venerables pares en Christ, religiosos, nobles, amats e feels nostres, tots los staments e braços del principat de Cathalunya, residents en les Corts Generals.

Lo rey. Reverends, venerables, nobles, amats e faels nostres: Avisamvos que après que nos som stats junts en aquests nostres castells, sperants axí algunes naus, que per nos eren stades nolieides e paguades en Jènova, e meses a la Colla per venir ací a recullir gent d'armes e cavalls, en assats nombre, que havem haguda a nostre sou en Lombardia; com aci mateix l'infant don Pedro, nostre molt car frare, qui ab nostres galeres ha dies a Iscla detengut, segons crehem per temps contrari.

---

²³⁸. Montsó, 17 març 1436. AHCB. Lletres comunes originals, 1.B. X-8, fol. 53.

²³⁹. COROLEU, J./ PELLA, J.: *Las Cortes Catalanas. Estudio jurídico y comparativo de su organización...* Barcelona, 1876, p. 248, 249.

²⁴⁰. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. XXXV) vol. 6, p. 124.

²⁴¹. *Ibid.* pp. 129,130.

²⁴². Alfons necessitava 150.000 ducats per pagar les tropes al desembre de 1435. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 266, 267.

La ciutat de Jènova s'és rebellada al duch de Milà, ab tota la ribera de levant a ponent, solament si tenen per aquell, fins en aquesta jornada, lo Castellet de Jènova e lo Castellaço, dos castells de Sahona, lo de Porto Fi, Mònago e de Cestri.

Creem que és stada comesa la dita novitat, tant per la iníqua voluntat que han a nos e a nostres vassalls, e desplaer extrem de nostra prosperació, veents que erem en disposició de obtenir totalment lo realme, quant per odi que concebut ha contra'l dit duch de Milà, per causa de nostra liberació e de la bona disposició de aquell vers nos e nostres afers. Speram de dia en dia, lo dit infant e galera, ab les quals iunctes que sien, entenem, Déu volent, d'ací partir.

En aquell mateix dia que haguem nova de la dita rebel·lió, són junts a nos mossèn Bernat de Corbera e mossèn Andreu de Biure, nostres amats consellers; hannos explicat amplament moltes coses, per part de nostra molt cara e molt amada muler la reyna, e encara en diverses privades e singulars persones, havemlos oyts molt alegrement.

Entenem, Déu volent, prestament desempatxarlos e provehir, axí en coses per ells explicades, com en altres, inspirant la gràcia divinal, en tal manera, que serà servey de Déu, honor e servey nostre e ben avenir de tots nostres regnes e terres.

E per tant, com scrivim per altra manera segura algunes coses, que us seran, per part nostra explicades al rey de Navarra, nostre molt car e molt amat frare e a la dita reyna, vos pregam que a les paraules de aquells e cascun d'ells, donets fe e creença com fariets a nostra persona pròpria, obrant en exequió de aquelles, axí com de vosaltres confiam. Dada en Port Vendres, a...(4 gener 1436) Rex Alfonsus.²⁴³

Estava clar que el rei Alfons, després d'haver recuperat la llibertat, estava desplegant la seva estratègia per lluitar contra els genovesos, defensar els seus territoris italians i tornar intentar la conquesta de Nàpols. Ni la derrota de Ponça ni l'empresonament havien servit per aturar-lo, ans al contrari, amb el pacte fet amb el duc de Milà se sentia capaç de recuperar el temps perdut.

Alfons, de moment, no pensava en tornar als seus territoris d'Espanya. Calia conquerir Nàpols i no deixar el camp lliure a René d'Anjou. La riquesa, l'art i la cultura de la renaixentista Itàlia l'havien captivat. Les lluites i els entrebancs eren reptes que l'esperonaven. Intel·ligent, ardit i ambiciós, no abandonaria el camí cap a la victòria. A l'aventura italiana havia aconseguit atraure nombrosos cavallers: catalans, aragonesos, mallorquins i valencians. Tots amb el desig d'obtenir fortuna i fama. Els seus propis germans, Joan, Enric i Pere, l'havien acompanyat. Joan i Enric tornen a Espanya.

La nova lloctinència: Catalunya

Joan, rei de Navarra, havia estat nomenat procurador pel rei Alfons per negociar la pròrroga de la treva amb Castella, però com que es va endarrerir la seva tornada, Maria es va encarregar d'aquesta missió, tal com s'ha explicat en pàgines anteriors. Poc després d'arribar a Barcelona, Joan es va dirigir cap a

---

²⁴³. Madurell Marimón, *op. cit.* pp. 155, 156. AHCB, Procés de les Corts de Montsó, 1435-1436, fol. 116.

Montsó per intervenir en els assumptes de la Cort General. Maria seguia delicada de salut, malgrat que s'ocupava de tots els assumptes, amb l'ajuda dels seus oficials i consellers. Potser per aquesta causa o perquè Joan ho va demanar, Alfons va revocar el nomenament de Maria i va nomenar Joan lloctinent general dels seus regnes però no va descarregar del tot la responsabilitat de la reina. Éra una lloctinència compartida a Catalunya. El document el signava el rei a Portvendres, el 20 de gener de 1436:

*Vos itaque ipsum Johannem regem navarre etc locumtenentem nostrum quasi alterum nos ipsum et legatum a latere seu vicarium viceregentem facimus constituimus creamus et ordinamus a latereque nostro legamus et eiam deputamus Tenore presente videlicet Quod vice et nomine nostri in solidum apud Regna dumtaxat aragonum Valencie et Maioricarum revocata a dictorum regnorum presidencia et gubernacione illustri consorte nostra que ex nostri ausencia locumtenens eiam extitit in ipsis Regnis Quoad principatum Cathalonie una cum ipsa illustrissima consorte nostra dum in ipsis partibus fuerit ipsa vero a dictis Regnis et principatu se absente eiam in solidum presitis in omnibus potestatibus et deferamini super universos et singulos nostre Curie...*²⁴⁴

Traducció: Així doncs, a vos, Joan, rei de Navarra, us fem, establím, creem i ordenem lloctinent nostre com a *alter nos* i legat *a latere* nostre o vicari o viceregent i us lleguem i establím com a legat *a latere* nostre pel present document, és a dir, que en nom i lloc nostre ho sigueu en solitari almenys en els regnes d'Aragó, València i Mallorca, revocada de la presidència i del govern de dits regnes la nostra il·lustre consort que també va ser lloctinent en dits regnes en absència nostra. Respecte al principat de Catalunya, ho sigueu juntament amb la mateixa il·lustríssima esposa nostra mentre ella estigui allí. Però, si ella estigués absent de dits regnes i principat, n'estigueu també, en solitari, al front de tots els poders i sigueu posat per damunt de tots i cadascun de nostra cúria.

Maria quedava alliberada de la lloctinència general. Només li deixava la lloctinència de Catalunya, malgrat que, en cas d'estar present el rei Joan, havia de compartir amb ell les tasques de govern. Si ella havia d'absentar-se, Joan es feia càrrec de la lloctinència. ¿Per què Alfons mantenia a Maria de lloctinent de Catalunya? Sabia perfectament que la reina era molt estimada per les autoritats catalanes. Ella no devia tenir cap interès en governar. Ho feia per complir ordres del seu marit, amb una abnegació exemplar. Però governava bé, amb responsabilitat i equitat. Els catalans la preferien al rei Joan, potser perquè aquest era més inflexible i autoritari.

En aquest període, els personatges més destacats del consell de la reina, a part dels seus oficials (mestre racional, procurador reial, governador i batlle general) van ser el cardenal de Tarragona, Domènec Ram, l'abad de Montserrat, el vescomte d'Illa, Bernat de Corbera, Andreu Biure, Francesc Dezplà i Llorens Redó.²⁴⁵

Entre Joan i Maria hi havia algunes discrepàncies en la manera de governar i, fins i tot, Joan amagava informació a la reina d'alguns dels seus actes perquè sabia que anaven en contra de les seves disposicions. Zurita ho comenta:

El rey tenía duda de poner a la reina en la lugartenencia general destos reinos, estando las cosas de Castilla entre los reyes en el estado que se hallaban; y por esta causa había alguna manera de emulación y de discordia entre la reina de

²⁴⁴. ARV. Mestre Racional, 9050, fol. 5v.

²⁴⁵. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. XXXV), p. 131.

*Aragón y el rey de Navarra. Y estando el rey de Navarra en Huesca, a donde se fue a ver con los condes de Fox y Pallas que andaban en gran rompimiento de guerra [...] por cierta provisión con la cual el rey de Navarra había eximido los hechos del conde de Pallás y de Jaime de Bellera del conocimiento de la reina se seguían todas aquellas novedades e inconvenientes...*²⁴⁶

La reina no podrà descansar gaire. Ha de reunir corts catalanes, tal com s'havia acordat a Montsó. Des de Lleida, el 24 d'abril de 1436, va convocar corts pel 15 de maig a Barcelona. Més endavant, analitzarem aquestes corts. De moment, destaco alguns dels variats assumptes que apareixen en la seva correspondència com els encàrrecs que fa a la seva costurera de València:

*Na pastoreta mossen johan fuster vos mostrara un memorial eus liurara certes peces per fer camises e altres coses que segons lo dit memorial havets a fer e les quals havem mester prestament com sien per raho del matrimoni dela Egregia e cara cosina nostra dona johana durgell ab lo Comte de ffoyx Aço es necessari que sia breu spatxat almenys mijant quaresma E axi non levets la ma car per ço us donau la merce que en semblants casos cuytats nos servistats En cristofol de muntblanch vos ministrara diners per a les coses quey haurets mester...*²⁴⁷

Encomana unes camises i altres coses per a Joana d'Urgell la qual s'anava a casar amb el comte de Foix. El memorial l'envia a Joan Fuster i també escriu a Cristòfol de Montblanc perquè s'encarregui de pagar-ho. Pocs dies després, Maria contesta a Fuster sobre aquests encàrrecs:

*Mossen Johan dues lettres havem rebudes vostres una de XIII i altra de XXI del present ales quals vos responem quens plau molt la diligencia ques dona en les obres e lo principi que havets dat en los confres migs coffrens e cobri adzembles. Del cambray que demanats vos trametrem dues peces. E axi fets les tallar e rescrivits nos aque hauran bastat Deles crespines randes e altres coses fets com mils porets lexats ho a vostra industria Al or que fall al collar e guarnir lo parche nos scrivim an cristofol quey do recapte ala mesura e color deles cobriadzembles nos plau la manera quens havets escrita. E axi fets desempatxar totes les dites coses e disonets vos per a venir ab aquelles a fi que puxats anar ab dona Johana segons vos havem scrit.*²⁴⁸

També contesta a Cristòfol de Montblanc, el seu procurador a València, i li fa recomanacions sobre els encàrrecs i els assumptes econòmics:

Vos responem quens plau la diligencia que havets dada en la execucio dels bens den Pedro de bellmunt e de Jacme dayerve[...] al cas ques haia afer la venda dels bens sehens per no fer lurs dan o lo menys que fer se pusca treyts los vos per vos mateix no en nom nostre sino en nom propri pero farets ne a nostra voluntat [...] E aço fem per tal que si donen recapte los puxem cobrar [...] ab fadiga e luisme sien les darders quis vendran [...] E axi mateix temps aprop la resta dels .CC. florins deles demandes deles moreries. Al fet deles obres que fa na Pastoreta tenits ho aprop Nos trametem a mossen Johan fuster dues peces de Cambray per

---

²⁴⁶. *Ibid.* p. 125.

²⁴⁷. Montsó, 6 febrer 1436. ACA, reg. 2985, fol. 43.

²⁴⁸. Montsó, 28 febrer 1436. ACA, reg. 2985, fol. 55v.

*acabar lo que manam fer les dues dotzenes de vels qui restaven ja les havem rebudes. Aximateix nos plau lo principi que havets dat en fer fer los coffrens migs coffrens e cobriadzembles Al fet dels moltons e cabrons qui devien venir aqui per los dits pedro de bellmunt e son cunyat nos teniem per dit que tot seria no res Si res vos donen per poch que sia prenets ho sens preiuhi dela resta. Segons nos han scrit mossen johan fuster e lo nostre argenter ab collar que li manam fer e parche queli manam guarnir per a dona Johana durgell fallira or dats li recapte [...] Als fets dels confiters tovalloles seda e altres coses que mossen Sagra vos lexa en carrech que pagassets nos plau e volem que les paguets.*²⁴⁹

El cost de la boda de Joana era elevat. Maria vol fer les despeses que calgui per al seu rang però ha de fer equilibris per obtenir els diners, tal com hem pogut comprovar en aquesta carta: embargaments, venda de drets reials, impostos de les moreries. Es devia una resta dels 2000 florins que els consellers de Barcelona li havien deixat a la reina. Malgrat tot, li encarrega una joia al seu argenter valencià, Dionís Moliner: *spatchets lo collar e la correia Nos scrivim an cristofol de monblanch queus do recapte al or quey fall e queus quite una terça.*²⁵⁰

En una carta que escriu al seu germà, el rei Joan de Castella, li demana que faci capturar un lladre que s'ha refugiat en els seus dominis:

*Rey muy caro e muy amado hermano hun moro dela Ciudat de huesca desti Regno clamado Mahomat albaney tenia en su casa un moço moro clamado Acan de vera vassallo vuestro que se dezia vezino dela vuestra villa de guadalfaiara Stando con ell e viniendo con ell e tomando su soldada e mercadeando adreyte e otras cosas con tres mulos que trahia del dicho su amo el qual fiava dell se es fuydo con los ditos mulos e con los dineros que havia de XXXIII Rovas dazeyte que havia vendido en la Ciudat de daroca [...] E esto sea cosa muy mala e fea e la qual redunda en muy gran diffamacion de vuestros vassallos que por razon destos maleficios algunos pierden la fe [...] vos rogamos que por deudo de justicia e por contemplacion nuestra querades proveer al dito Mahomat de justicia en tal manera que cobre lo suyo con las expensas sin pleyto e sin calumpnia...*²⁵¹

Casos com aquest es donaven sovint. La reina demana justícia per un vassall seu, el moro Mahomat Albaney.

Tot seguit trobem unes lletres dirigides a la comtessa de Prades:

Egregia Comtessa e cara cosina beus deu recordar com a prechs nostres nos atorgas que mossen luis lobets pogues star salvament e segura [...] haut per relaxat tot quant fos stat fet per ell de que vos deguessets esser mal contenta Car daquiavant lo dit lois se tenia per dit de no fer res en que vos prenguessets ennuig ne desplacer Ans fer vos tot servey que pogues E ara haiam entes que vostre fill li menaça os lexa dir algunas cosas per les quals lo dit mossen luis dubte star e habitar en la vila de falcet [...] Molt affectuosament vos pregam que per contemplacio nostra vullats dar paciencia e encara tota obra quel dit mossen luis sens temor puxa star e habitar en vostre Condat E per levar lo de tot dubte li

²⁴⁹. Montsó, 28 febrer 1436. ACA, reg. 2985, fol. 55v, 56.

²⁵⁰. Montsó, 28 febrer 1436. ACA, reg. 2985, fol. 56.

²⁵¹. Montsó, 10 febrer 1436. ACA, reg. 2985, fol. 44.

*vullats scriure que salvament e segura hi puxa anar e star [...] del contrari hauriem desplaer e ennuig.*²⁵²

La reina demana a la comtessa que el senyor Lluís Lobets pugui habitar tranquil·lament a la vila de Falset. La comtessa i el seu fill devien tenir algun conflicte pendent amb el tal Lluís, però Maria prega que el deixin tranquil.

A la sotsprioressa del monestir de Sigena, li envia aquestes lletres:

*Sotsprioressa micer Galhart de gratalop hun dels embaxadors del Egregi e car cosi nostre lo Compte de ffoix es tornat a nos quins ha explicada tota sa intencio sobre la manera del spatchament e tramesa queli devem fer dela Egregia e cara cosina nostra dona johana sposada sua E segons la relacio del dit missatger lo dit Comte no vol que dona alguna per acompanyarla passe deles confines de Cathalunya anant ne tampoch enten que moltes dones hi vagen E nos considerant aquesta intencio la qual nos ha molt desplagut e vehents que seria carrech que de mig del cami vos ne haguessets a tornar vos ne avisam a fi que per aquesta causa no façats despesa alguna e regram vos vostra bona oferta la qual havem axi per acceptable com si fos venguda.*²⁵³

El comte de Foix no volia que un seguici de dones (algunes potser monges) acompanyés la seva núvia, Joana d'Urgell, possiblement per evitar complicacions durant el camí per terres franceses, muntanyoses i poc segures. Al monestir de Sigena hi havien estat les ties, Joana i les seves germanes. Les apreciaven. El monestir no era massa lluny de Montsó. Al final, en el seguici de Joana d'Urgell hi van anar algunes dones, segons veiem en el salconduït que va fer la reina Maria:

*Maria per la gracia de deus Als amats e feels nostres cars e sengles officials [...] com la Egregia e cara cosina nostra dona johana durgell Comtessa de ffoix de ordinacio e voluntat del Senyor Rey e nostra vaja en lo Comdat de ffoix per celebrar son matrimoni ab lo egregi e car cosi nostre don johan Comte de ffoix Per tal vos dehim e manam de certa sciencia [...] que fahent li tota aquella honor ques pertany a la dita dona johana e barons nobles cavallers dones donzelles scuders servidors cavalls com mules adzembles or argent joyes robes paraments e altres coses que ab si portara lexets passar salvament e segura...*²⁵⁴

A continuació destaco una carta dirigida a la noble Brianda de Luna:

*Dona Brianda don johan de Luna vuestro marido por contemplacion nuestra ha perdonado a johan batzan scudero e remetido el odio que havia contra ell E ya sea en vos confiemos desta e de mayor cosa Empero muyt affectuosament vos rogamos que por contemplacion nuestra todo odio e toda mala enconia que hayades contra el dito johan de batzan querades remeter relaxar e olvidar e haver lo en aquella gracia que se deve haver ahun servidor o hauriades a hun servidor nuestro Car a tanto e ahun mas vos lo reputaremos e conoceredes que desto nos faredes plazer e servicio los quales muyto os agradesceremos.*²⁵⁵

---

²⁵². Montsó, 28 febrer 1436. ACA, reg. 2985, fol. 55.

²⁵³. Montsó, 16 març 1436. ACA, reg. 2985, fol. 73.

²⁵⁴. Montsó, 9 abril 1436. ACA, reg. 2984, fol. 112v.

²⁵⁵. Montsó, 22 març 1436. ACA, reg. 2985, fol. 73.

És notable la mediació que fa la reina envers l'escuder. Segurament la família o el noi li ho va suplicar perquè no aconseguia aplacar la ira de Brianda. No sabem quin error va cometre, però l'escuder era noble i potser era un malentès.

Maria escriu al mestre de la capella del rei Alfons, mossèn Antoni Sanç, canonge i paborde de València, sobre una reclamació que li ha feta:

Paborde per Ali fat moro dela vall duxo vos trametem la un dels draps dor al senyor Rey prestats nous maravellets com tant ses tardat cars fins ara no havem haguda oportunitat trametrel vos del altre nous maravellets si noli vos tornam car segons vos scrivim quant los haviem mester no eren en loch ni endisposicio de comprarne maiorment per les grans necessitats quens han ocorregut per los fets del Senyor Rey e en alguna manera no havem pogut scusar sens massa gran e vergonyos carrech principalment del dit Senyor e apres de nos dar lo ala sgleya dels frares menors daquesta vila en la qual havem fetes celebrar les exequies dela molt alta Senyora Reyna dona Elionor mare del dit Senyor Rey que deus perdo maiorment que nostre car ffrare lo Rey de Navarra naia donats dos ala Seu de Barchinona on feu celebrar les exequies Pensats si entre lo dit Senyor Rey e nos ne deviem dar un Axi que los draps han servit a aço quello dit Senyor los havia comprats Perqueus pregam affectuosament que en aço vullats haver paciencia car nos vos starem davant a tot carrech que haguessets e abans que tal carrech non portassets tota hora quens rescriurets vos ne farem comprar altre equivalent per gran necessariat que haiam E axi non passets ennuig ne desplaer.²⁵⁶

Es curiosa aquesta llarga explicació que la reina dóna a mossèn Antoni. És a dir, Maria havia demanat al canonge uns draps d'or per celebrar el funeral de la reina Elionor a Montsó. Ara en torna un, l'altre l'ha regalat a l'església dels frares menors (no devia poder pagar el funeral). En comprarà un i el tornarà però espera que tingui paciència perquè va malament de diners.

La reina escriu als diputats del General de Catalunya sobre l'armada que han de finançar per al rei:

Prohomens com sabets lo fruyt e benefici daquexa armada sta en lespaxament e lespaxament sta en vosaltres en gran part E jatsia encarregar vos ne sia cosa superflua atesa vostra bona affeccio Empero a major cautela molt carament vos ho recomanam segons pus larch vos ho recitaran mossen bernat de corbera e mossen Andreu de biure als quals e qualsevol dells vos pregam vullats dar fe e creença sobre aço axi com a nos e fer hi lo que de vosaltres se pertany e confiam.²⁵⁷

L'armada es prepararà a Barcelona. Hi ha una comissió de 9 persones encarregades de dirigir aquest projecte, a les quals Maria també envia els seus missatgers i una carta. Als consellers de Barcelona també els escriu el mateix.²⁵⁸ A tots els encarrega el donar empenta a l'obra el més aviat possible.

Maria pot estar contenta, el 13 d'abril ja es beneeixen les banderes de l'estol que s'ha de preparar a Barcelona, segons recull Pere Joan Comes:

²⁵⁶. Montsó, 9 abril 1436. ACA, reg. 2984, fol. 112.

²⁵⁷. Montsó, 9 abril 1436. ACA, reg. 2984, fol. 112.

²⁵⁸. Montsó, 9 abril 1436. AHCB. Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 323.

*Dilluns festa del beneventurat mossenyer Sant Jordi ques comptava a XIII de Abril del dit any MCCCCXXXVI se feu solemnitat de la benedictió de les banderes devall designades per rahó de la armada que deuen fer contra genovesos les VIII persones deputades per los tres braços del principat de Cathalunya en las corts generals, les quals la Senyora Reyna com á lochtinent del Senyor Rey pochos dias ha passats ha celebrades en la vila de Monzó [...] de X galeres e VI naus armades de homens darmes ballestes mariners e galiots de la qual armada fou elegit capitá lo noble baró don Bernat Joan de Cabrera compte de Modica [...] se feu solemne offici de la benedictió de les banderes e standars qui devien esser posades en la plaia de la mar per acordar gents á ops de les X galeres e VI naus armades [...] lo dit Senyor bisbe [...] precehí á beneir les banderes e standards seguent ço es la bandera de San Jordi e la bandera Royal e los standarts del almirant e visalmirant...*²⁵⁹

A mitjans d'abril, la reina arriba a Lleida i escriu als consellers de Barcelona per anunciar-los que aviat anirà a la ciutat i que, sobretot, facin el possible perquè tiri endavant l'armada promesa al rei:

*Prohomens Certificam vos com som partida dela vila de Monço e som venguda a la Ciutat de Leyda ab proposit de prestament partir e continuar nostre cami a aqueixa Ciutat E estant aci havem haudes letres de fflorença en les quals es contengut un capitol trellat del qual vos trametem dins la present inclosa per lo qual porets veure com es necessaria cosa quela proferta feta per la Cort de Catalunya sie prestament spatxada principalment per esguard dela persona del Senyor Rey e per molts altres respectes Per queus pregam eus encarregam afectuosament que en totes maneres que puscats vullats procurar e sollicitar la expedicio dela dita proferta E arbitrats que aço requer tanta celeritat e cuyta que bonament dir nos porie Nos segons dit es partirem deu volent daci fort breu per anar aqui.*²⁶⁰

Des de Barcelona, Maria escriu a Isabel, duquessa de Borgonya, amb la qual manté una bona relació. Era cosina seva i germana del rei de Portugal. És una carta de cortesia, com podem constatar:

*Molt Egregia e cara cosina vostra letra havem rebuda ab la qual nos havets certificada de vostra salut dela qual havem haut gran plaer e haurem tots temps que de vos sapiam bones noves De nos vos certificam que al fer dela present erem per gracia de deu en bona disposicio de nostra persona volenterosa en totes coses que sien vostre plaer e honor pregants vos que lo pus sovent que porets nos vullats continuar de scriure per nostra consolacio e plaer E si coses algunes molt Egregia e cara cosina vos son plasents que nos façam fiablament nos ne scriviu E sia molt Egregia e molt cara cosina lo sant sperit vostra guarda.*²⁶¹

Al seu germà Joan, rei de Castella i a la seva esposa, la reina Maria, els escriu recomanant-los un metge. La que va dirigida a Maria, és la següent:

---

²⁵⁹. Pere Joan Comes, *Libre de coses asanyalades... op. cit.* pp. 85, 86.

²⁶⁰. Lleida, 18 abril 1436. AHCB. Lletres reials originals, 1.B.IX-A-1, n. 324.

²⁶¹. Barcelona, 11 maig 1436. ACA, reg. 3176, fol. 126.

*Reyna muy cara e muy amada hermana En dias passados recibimos una vuestra letra en favor de Maestre Rodrigo de toledo fisico terciero vuestro el qual vino daqua para se graduar el qual como se torne en essas partes segund dize para vos servir e attendida su honestat e buena fama le hayamos gran affeccion vos lo tornamos recomandar Rogamos vos muyt affectuosament que por contemplacion nuestra e delos ditos respectos lo hayades en todos sus afferes specialment por recomandado. E sea Reyna muyt cara e muyt amada hermana vuestra curosa guarda la santa trinitat.*²⁶²

El metge ha anat a estudiar i a graduar-se a Barcelona. Es veu que els estudis que s'impartien de medicina tenien prestigi. Havia estat recomanat pels reis de Castella. Ara, Maria li fa també una bona recomanació.

El 25 de maig , la reina va encarregar un funeral per al comte de Foix. Poc temps hi va estar casada Joana d'Urgell:

*Divendres á XXV del mes de Maig de dit any MCCCCXXXV la Senyora Reyna dona Maria benaventuradament regnant fou celebrat un aniversari en la sglesia del monastir dels frares menors de aquesta ciutat pera anima del compte de Ffoix marit de la nobla dona Joana que fou filla del compte de Urgell del qual poch dies ha vingué nova que era mort e fou posada al cap del cor de la dita sglesia de frares menors una tomba sobre posts [...] E al dit aniversari foren appellats lo dia passat per II cavallers e IIII homens [...] de part de la Senyora Reyna los honorables consellers diputats bisbes abbats [...] e de fet hi foren ab la dita Senyora Reyna...*²⁶³

En quedar viuda Joana d'Urgell, el rei Alfons li buscarà un altre marit que convingui als seus interessos.

La reina tenia audiència pública, un dia a la setmana, el dissabte, en una dependència del palau major de Barcelona, seguint l'antic costum dels sobirans.²⁶⁴ Apareixen casos de persones molt pobres que són escoltades per la reina, la qual els defensa i pren mesures per fer-los justícia. A continuació veiem un exemple:

Maria per la gracia de deu Regina Aragonum [...] Lochtinent general del molt Illustre Senyor Rey [...] Als amats e feels nostres tots e sengles officials axi en los regnes de Castella com Darago e de Valencia [...] Sapiats que na Caterina pobra contreta mendicant e miserable persona muller qui fou den Antoni Serra quondam daquesta ciutat de Barchinona ha feta devant nos grant clamor que una fembra castellana appellada Johanna de Murcia furtivament sen ha aduyta daquesta ciutat una filla sua appellada Berthomeua de edat de Sis anys poch mes o menys la qual ella dita Caterina li havia acomanada per ço com la dita johanna de murcia li havia promes e donat a entendre que nodriria e criaria la dita Berthomeua e la tendria com afilla E axi mateix sen ha portades algunes robes quela dita Caterina li havia acomanades dient queles li deneçaria o limpiaria e les li faria netes E que ab la dita sa filla e ab les dites robes sen seria anada vers los dits regnes de Valencia o de Castella Supplicant nos humilment que com la

²⁶². Barcelona, 22 maig 1436. ACA, reg. 2988, fol. 8.

²⁶³. Pere Joan Comes, *Libre de coses asanyalades*, op. cit. pp. 86, 87.

²⁶⁴. Aquestes dades consten en la sentència de la reina Maria sobre la llegítima d'Elionor de Requesens, monja del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, comentada en pàgines anteriors i transcrita completa a l'Apèndix.

dita Caterina pobra dubte que la dita Johanna de murcia li vena o contracte Illicitament la dita sa filla veent que axi furtivalment e secreta sen es anada de aquesta ciutat e sen ha duita la dita filla sua e portades les dites robes sobre aço li deguessen de justícia provehir per que veents la dita supplicacio de justícia procehir haviem daço manada reebre Informacio per la qual consta la dita Johanna de murçia esser partida secreptament daquesta ciutat ab la dita Berthomeua filla e una gonella dela dita Caterina pobra. Per tal a humil supplicacio sua a vosaltres dits oficials de Castella requirim e affectuosament pregam E a vosaltres dits oficials darago e de valencia requirim e amonestam de certa sciencia e expressament que sobre la recuperacio dela dita Berthomeua e restitucio de aquella fahedora ala dita mare sua ensemps ab la dita roba li façats breu e espachat compliment de justícia e en continent per seguretat del juhi e dela justícia daquest fet vos assegurets deles presons dela dita johanna de murçia e dela dita berthomeua afi que lo juhi daço fahedor no sia delusori. Dada en Barchinona a XXV dies de Maig En lany dela nativitat de nostre senyor. Mil CCCC: Trenta sis. Jofre dortigues Re. ²⁶⁵

Es tracta d'un trist cas: una mare viuda i mendicant que suplica justícia perquè li han raptada una filleta de 6 anys; una dona sense escrúpols l'ha enganyada; qui sap què farà amb la seva filla.²⁶⁶ La reina ha manat investigar-ho i ha estat confirmat el delicte. Ordena que sigui cercada la dona perquè la nena sigui restituïda a la seva mare. He trobat una carta dirigida al governador del regne de València, *Ximen perez de corella*, recomanant aquesta mare: *Governador per deute de justícia e per compassio de na caterina pobra miserable [...] li havem provehit sobre una filla que furtiblament sen ha duyta daci una dona [...] que si en aqueix Regne pora esser trobada en lo cobrament dela filla e dels dans e en punicio dela dita dona [...] vullats haver la dita pobra [...] per recomanada...*²⁶⁷

Al cap de tres mesos, encara Maria reclamava, al governador de València aquesta nena. Havia estat localitzada però per algun motiu la mare no havia pogut recuperar-la: *lamentant cascun jorn devant nos per cobrar la dita filla sua [...] E en aço no consentats dilacio alguna car ja sabets als miserables e orfens quanta favor los es deguda per justícia specialment ala dita miserable qui es no solament pobra mas contreta e affollada...*²⁶⁸

La reina escriu al seu metge, Gabriel Garcia, perquè vagi a Barcelona, ja que el troba a faltar. Havia estat fora perquè havia tingut la dona malalta: *Maestre Gabriel vista vuestra letra nos plau molt lo millorament de vostra muller Per que puyts sta be vos manam que vingats tan prest com vos sia possible car a nos tempten alguns accidents e no stam be sens metge ne us vendria be que*

²⁶⁵. Jofre d'Ortigues era doctor en lleis, Regent la Cancelleria del rei. ACA, reg. 2986, fol. 1.

²⁶⁶. La nena podia acabar en mans d'alcavotes i homes sense escrúpols. Impressiona el procés (Barcelona, 18 setembre- 20 octubre 1410) que s'ha conservat (ACA, Reial Audiència, lligall. 520, n. 4) d'un cavaller, Arnau Albertí, que va violar nenes de 9 a 12 anys, que li eren portades a casa enganyades per una alcavota, Caterina Tarí, per un plat de menjar o unes monedes. L'alcavota va ser condemnada i penjada, però el cavaller va fugir, o sortir de la presó. Havia mort el rei Martí al 31 de maig de 1410 i, al 1412, aquest home com a jurista va defensar els drets del comte d'Urgell a Casp. Jaume RIERA I SANS: *El cavaller i l'alcavota. Un procés medieval*, Club Editor, Barcelona, 1987.

²⁶⁷. Barcelona, 2 juny 1436. ACA, reg. 2988, fol. 17.

²⁶⁸. Barcelona, 13octubre 1436. ACA, reg. 2982. fols. 53v, 54.

*haguessen a recórrer a altre qui haia a pendre de nou nostra complexio e qualitat.*²⁶⁹

La breu carta següent, dirigida a Cristòfol de Montblanch, notari de València i procurador de la reina, ens dóna notícia de la feina que tenia Maria i de la seva precària salut: *En cristofol perque mossen Anthoni riera ha dubte si les letres quens ha trameses son vengudes en nostra ma o no li direts que de fet les havem reebudes mas per les gran ocupacions en que som E aximateix per alguns accidents no li havem pogut respondre E axi non stiga ab congoxa.*²⁷⁰

A finals de maig la reina havia reunit les corts catalanes a Barcelona. Això multiplicava la seva feina i preocupacions. Les corts es presentaven difícils. Els estaments estaven dividits. Al juliol Maria va haver de prendre mesures dràstiques per controlar alguns nobles i clergues. Escriviu una interessantíssima carta al rei, per informar-lo de tot:

Per diverses letres que he tremeses a vostra gran Senyoria li he notificats los afers dela Cort de Monço com passaren E totes altres coses que apres me son ocorregudes en les parts daça E specialment com havia convocada cort als Cathalans per dar compliment ala armada que en monço era stada proferta e per altres coses tocants vostre servey E es veritat Senyor molt excellent que per tota la Cort de Cathalunya concordablement sens que yo non curava me fonch demenat que yo metes e posas treva e seguretat en tot lo Principat de Cathalunya Durant Senyor la vostra absencia e que aço fes ab acte de cort per major validitat dela cosa La qual cosa Senyor molt excellent yo fiu E apres fiu ordonar les crides aytals com eren stades fetes per lo Rey en Pere e per lo Rey en Johan e per vos Senyor dues o tres vegades E defet se publicaren per totes les vegueries De que se ha seguit gran assossech e repos en tota aquesta terra E com som stada en lo progres dels afers dela cort yo demani ala cor que paguassen deles pecunies del general ço que costaven de fer quatre galeres noves que les nou persones deputades a exequcio dela armada havien fetes fer car no ni havie E aximateix manassen als deputats que buscassen dues galeres que eren en la daraçana les quals les dites nou persones havien fetes adobar e que pagassen lo adob de guisa que los CM florins qui eren stats oferts per armar Naus e galeres nos despenguessen en aço car en altra manera pochi diners sobrarian per armar E aximateix donassen manera que les galeres de Mallorches se poguessen haver de guisa que almenys fossen X galeres La dita Cort romas en delliberacio E jatsie yo instas molt la resposta no la pogui haver de grans dies E congoxant men yo los del braç militar e alguns dela sgleya me digueren que per les crides del dit edicte dela treva e seguretat fet a Monço los era stat fet gran preiudici e que si allo nos reparava que non consentirien ni atorgarien res Per mi fonch ofert en plena cort que yo reduiria les dites crides a les paraules mies que en la cort de Monço eren stades donades e demanades O si mes sen contentaven que ho revocaria de tot pus la cort sen concordas Car ates que sen seria fet ere fet acte de cort sens consentiment dela Cort nos podie fer E que no tinguessen empatxada la armada ni lo vostre servey ni metessen en tan gran perill vostra persona En conclusio apres molts rahonaments e tractes per los quals se son descobertes moltes coses que no son per comanar a scriptura lo dit braç militar e alguns ecclesiastichs a ells adherents me respongueren que si yo volia passar avant convenia que yo revocas les crides e que declaras que en la treva e seguretat no fossen entesos ni

²⁶⁹. Barcelona, 4 juny 1436. ACA, reg. 2988, fol. 17v

²⁷⁰. Barcelona, 4 juny 1436. ACA, reg. 2988, fol. 17v.

*compresos sino aquells qui en temps del edicte se feu en Monço eren en guerra o bandositat o en treva [...] E fet lo dit acte de Cort a supplicacio del braç real yo sens fer ne acte de cort Mas simplement ab una cedula meti en treva e seguretat lo braç real e lurs vassalls car ab aquesta condicio me havien de consentir en lo dit acte de Cort E fetes aquestes coses yo demani a la Cort que manassen la cautela e lo braç real la mana decontinent E aximateix los mes del braç ecclesiastich los militars e alguns ecclesiastichs a ells adherents me digueren que isques dela cort car ells la manarien tantost car en presencia mia no la manarien E yo crehent que axi ho farien isqui de la Cort e metim en una capella E los dits militars no volguerren fer la dita Cautela Ans sen anaren es desplegaren que non digueren res E apar que pretengueren greuge [...] E sobre aço yo los he pregats e request per scrit e de paraula que no volguessen empatxar lo vostre servey [...] May hi han volgut dar loch ans sen son endurcits en manera be impertinent Per la qual raho a mi ha covengut hauts molts consells e donades a ells moltes fadigues pronunciar e declarar los contradients [...] E gens per aço nos son moguts ans sen son endurcits e han feta entre ells alguna mala conjuracio segons yo he sentit E vehent yo que no podia passar avant he començat proces contra los contradients e recusants en virtut del usatge Iudicium in curia datum E de fet he fetes presentar les letres monitories e alguns daquells quis son mostrats caborals en empatxar vostre servey e recusar obeir al Juhi e acte de cort Ço es al Castella damposta al Prior de Cathalunya al abat de Banyoles al Abat Darles a micer ffrancesch Dezpla e a micer Narcis de sent dionis a Mossen gilabert centelles a Mossen johan roger derill a Mossen Pere galceran de cruilles a Mossen berenguer de muntbuy a Mossen vilademany a Mossen Luys march e a Mossen jacme march en la forma e manera que ha trobat en los registres del Rey en Pere contra aquells que recusarien obeir al Juhi de Cort E son compareguts davant mi ab cedules e scriptures molt impertinents E ab molta inobediencia e ab gran atreviment e ab paraules de gran blasme e carrech contra los de mon consell Es han lexades dir moltes paraules toquants a vostra Senyoria e a mi les quals yo al present no vull scriure de que man provocada e moguda ab molt gran raho [...] a mi ha convengut Ab delliberacio de mon consell que en tot aço era present e congregat metre los dits militars en la preso del veguer E lo Castella damposta e lo Prior de Cathalunya he fets arrestar a les cases de sent johan E los altres ecclesiastichs he comenats al Bisbe de Barchinona E pus en aquest cami se son mesos e en tanta resistencia e inobediencia ami cove per força e per necessitat a proceir justicia migançant segons tenor e practica del dit Usatge [...] e fare desempatxar la armada lo pus prest que pore E pens que sera fort breu Car aquesta ciutat de Barchinona me ha prestada certa quantitat per haver les galeres de Mallorques [...] Totes aquestes coses yo vull notificar a vostra gran senyoria les quals stan en veritat e paren manifestament per processos e actes publichs dels quals yo faç fer copia e breu los tremetre tots per persona certa [...] Supplicant humilment a vostra gran excellencia que sobre aquestes coses no vulle manar provisio alguna ni innovar hi res per cosa del mon Car la Regalia vostra Senyor es tanta en aço eus hi va tant segons dien tots los de vostre consell que no si porie en res toquar sens gran e inextimable lesio de vostra prehemincia e regalia...*²⁷¹

---

²⁷¹. Barcelona, 25 juliol 1436. ACA, reg. 3176, fols. 139v-141v.

Heus aquí un exemple del rigor de la reina Maria: ha fet empresonar alguns militars i clergues de la Cort, 13 persones en total. Cal destacar que tenia el suport del braç reial, de la major part de l'eclesiàstic i d'alguns nobles també. Calia pacificar el territori mitjançant la llei però alguns senyors feudals veien reduïts els seus privilegis i limitada la llibertat de guerrear. S'oposen a l'autoritat reial i als actes i justícia de la Cort. Es permeten ofendre a la reina. El seu atreviment els va costar car. Maria els fa arrestar i mana confiscar els seus bens. Cal dir que, més endavant, els dissidents acceptaran la llei i seran perdonats. La reina tenia molta paciència però davant de la intransigència i la insolència sabia actuar amb decisió. Havia de donar empenta a la construcció dels vaixells per a l'armada del rei i uns quants personatges orgullosos no ho podrien impedir. L'estament reial estava content amb l'actuació de Maria. Els interessava que el país visqués en pau i tranquil·litat, sense les bandositats nobiliàries.

El mateix dia, 25 de juliol, Maria escriu al seu marit i li demana que confirmi un nomenament:

*Estant yo a Monço mori lo meu brogador qui possedie la castellania dela Torre cerdana en la terra de Cerdanya dela qual yo a gran supplicacio e instancia del braç real dela Cort de Catalunya provehi an Johan pere dela vila de puigcerda qui es persona ben disposta e ben fiable per guardar la dita Torre E hi dara bon recapte segons la informacio que yon he hauguda E encara lo dit braç me ha supplicat que yon scrivis a vostra senyoria ala qual lo dit braç ne scriu per haver ne confirmacio de aquella Per que vos supplich humilment que per sguard del dit braç qui ab gran affeccio ho ha demanat com encara dela persona del dit johan pere qui es ydonea e sufficient ala dita cosa Vos placia confirmar la concessio que yo lin he feta.*²⁷²

El nomenament estava proposat pels síndics de la Cort catalana. Es tractava de la castellania d'una fortificació de la Cerdanya. Segons diu la reina el càrrec l'havia tingut el seu brogador que, pel que sabem, vivia a València i no devia haver exercit mai, directament, aquell càrrec, malgrat que en cobraria la renda.

A Joan, rei de Navarra, li adreça la següent carta:

*Rey muyt caro e muyt amado ermano Nos la Reyna Daragon e de Sicilia devida salutacion premetida vos notificamos como havemos recebida vuestra letra sobre la remission de Arnau darbea qui esta preso en lerida a la qual vos respondemos que nos plaze que alguno vienga a lerida por haver el dito Arnau Mas que sea secreto e que non sepa alguno que por aquella razon sea alli E quando sera en lerida que scriva a nos E nos entonces scriviremos a cierta persona e en cierta manera que den el dito Arnau a daquell qui venido hi sera Car en otra manera se poria seguir estorbo en ello.*²⁷³

Es veu que Joan vol que sigui alliberat Arnau Darbea, presoner a Lleida, i avisa la reina perquè vol enviar algú per emportar-se'l i no tenir problemes. Maria ho accepta però li recomana discreció, potser per impedir protestes dels perjudicats.

---

²⁷². Barcelona, 25 juliol 1436. ACA, reg. 3175, fol. 36v.

²⁷³. Barcelona, 25 juliol 1436. ACA, reg. 3176, fol. 141v.

Trobem un salconduit donat per la reina al patró i passatgers d'un vaixell portuguès:

*Maria per la gracia de deu [...] Sapiats que per amor e contemplacio de nostre car cosin germa lo Rey de portugal havem guiats e assegurats e ab tenor dela present guiam e asseguram en bona fe Reyal del dit Senyor Rey e nostra los amats e devots nostres mossen en Gonçalvo johan de nodilleros patro duna barcha appellada santa Maria de lisbona la qual de present es en la platja dela mar dela Ciutat de Barchinona e la dita sua barcha e tots e sengles mariners e tenguts de aquella e mercaders e pelegrins e altres persones qui ab aquella sen iran E axi que salvament e segura sen puxen anar a navegar lla on los plaura sens contradiccio e embarch de alguna persona...*²⁷⁴

Resulta interessant comprovar que, a més dels mariners i mercaders, s'esmenten també uns pelegrins. ¿Anaven en vaixell a Sant Jaume de Galícia? ¿Venien de Montserrat? Els dos llocs eren centres d'especial atracció de pelegrins, però potser venien de Roma, Jerusalem o d'altres indrets.

A continuació podem llegir una carta que sorprèn. S'explica un fet del qual no en sabem les causes:

*Duenya maria manriqueç por quanto Constança de villacrestes muger de Martin dela raza es criada nuestra e nieta de nuestra covigera havemos querido preguntar que es della han nos dicho que es en poder de Manuel de benavides hermano de vuestro marido havemos desto muy gran plazer Car creemos que en lo desliuramiento poredes mucho bien obrar Por tanto con tanta affeccion quanta podemos vos rogamos que por deudo de caridat e faser servicio a dios e a nos plazer querades obrar rogar e fazer quela dicha Constança sea liurada Certifficando vos que su marido no ha de que la pueda quitar ne creemos que pariente ne otra persona quesiesse dar hun dinero por su liuramiento es de muy gran compassion e dolor esta muger sea cahida en tal desaventura E es cosa assatz ruda por seer castellana e natural de castilla star cativa en poder de cristiano castellano e en Castilla Este servicio vos hauremos a memoria E vos lo gradescemos tanto quanto si a nos mesma lo haviades fecho.*²⁷⁵

Una dona que havia estat criada de la reina es troba captiva en mans d'un noble castellà. La reina demana la seva llibertat. Tal com ho presenta en la carta, sembla que sigui com una esclava o presonera que no pot ser alliberada sense pagar un rescat. ¿Com havia arribat a caure en esclavitud sent castellana i cristiana? ¿Potser per deutes? En una altra carta que la reina escriu a Gómez de Benavides, el marit de Maria Manriquez, on li demana, també, que aconseguixi l'alliberació d'aquesta dona, li diu: *es criada nuestra e sabiendo que era quitada por su marido en poder de manuel de benavides hermano vuestro [...] havemos entendido quel dito manuel la ha comendada a hun servidor vuestro [...] havemos muy gran desplazer del caso de su marido e mayor dela desaventura dela dita Costanza que tanto tiempo ha stado en presion e desempareda...*²⁷⁶ Tal com es poden interpretar aquestes breus frases, el marit de Constància l'hauria entregada

²⁷⁴. Barcelona, 27 juliol 1436. ACA, reg. 2982, fol. 12v.

²⁷⁵. Barcelona, 11 agost 1436. ACA, reg. 2988, fol. 50v, 51.

²⁷⁶. Barcelona, 11 agost 1436. ACA, reg. 2988, fol. 51.

potser per algun deute de diners o de joc, una malifeta o una altra causa que ens és desconeguda. Maria se'n va compadir.

Escriu a la comtessa de Foix el següent:

Egregia Comtessa e cara cosina Rebuda vostra letra vos responem que sens aquella nos tenim per dit de desempatxar E haver per recomanats los fets del comte vostre fill E molt mes per vostres prechs En quant nos supplicats que haiam a vos per recomanada vos responem que fins aci sufficientment havets servat nostra recomandacio quant vos ha exalçada E aço mijançant vostra obediencia la qual cessant vos mateixa Judicats.²⁷⁷

Es devia tractar de l'enfrontament entre el comte de Foix i el comte de Pallars del qual no sabem exactament els motius però podien ser els acostumats: fronteres poc definides, ramaders que traspassaven els límits o bandositats per altres motius. El rei Joan de Navarra ja havia intervingut en aquests conflictes i devia defensar el comte de Pallars. La comtessa devia confiar en Maria per defensar el seu fill.

En una carta que escriu Maria al seu camarlenc, Joan de Pròxida, entre altres coses li diu:

Les cartes del Censal havem reebudes les quals vos regram molt e tant que mes no poriem com la affeccio del vostre servir provada per obra no haia par Aximateix vos regram molt lo avis daquexos affers. Dela vostra venguda es axi que axi car reputam lespatxament de vostre affers com lo vostre servey no contrastant que hic stariets molt be car vos mateix veets be com stam spocada de Consell Segons jaus havem scrit lespatxament dela armada deles Galeas tenim ala fi e tan tost entendrem en lo fet deles naus Dels affers segons se seguint serets avisat En los fets dels .III.M florins qui deven venir de Castella e dels .MDCC. de Pedro de bellmunt havem provehit per manera que nons ne cal pus scriure car axi so te per dit nostre procurador e axins ne ha respost.²⁷⁸

Podia estar contenta. L'armada per al rei estava quasi a punt. Li arribaran diners de Castella i d'altres parts.

Envia una carta al seu cunyat, l'infant Enric, informant-lo de com es troba l'armada:

Muy caro e muy amado hermano. Vuestra letra havemos recebida E entendidas las cosas contenidas en la letra del senyor Rey vos respondemos que con tanta diligencia e ahun congoxa quanta havemos podido havemos entendido noche e dia en servir en las cosas de que el senyor Rey nos ha scripto En tanto que con gracia de dios somos ala fin de spatxar las galeas que seran almenos onze e Domingo primeroviniante se fara la muestra e un dia dela setmana següent dios mediant partiran Seran bien armadas e bien apunto Daquiadelant con la dita diligencia entenderemos en lespatxamiento delas naves creemos que seran Seys bien armadas. E en otra manera entendemos a trabaiair continuament en todas aquellas cosas que el dito senyor sea socorrido e servido E poredes creer e veredes quando dios quiera stades delas partes daça con quanto trabaio havemos

²⁷⁷. Barcelona, 11 agost 1436. ACA, reg. 2988, fol. 51v.

²⁷⁸. Barcelona, 11 agost 1436. ACA, reg. 2988, fol. 51v.

*havido a proveer en muytas necessidades que en infinidas maneras han ocurrido.*²⁷⁹

Hi havia 11 galeres a punt per emprendre el viatge cap a Itàlia, i es preparaven 6 naus més, tal com estava previst. El rei podia estar content de com treballava la reina per satisfer els seus desitjos. La Diputació del General complia amb l'oferta feta en la cort de Montsó.

Als darrers dies d'agost es van anar preparant les tripulacions dels vaixells, mariners i combatents. Destaquem unes ordres de la reina perquè sigui tornat al seu amo un esclau que s'havia embarcat:

*Maria per la gracia de deu etc. Als nobles amats e feels nostres los Capita e patrons deles galees del stol del Senyor Rey Salut e dileccio A nos es feta clamor per lo feel nostre Nanthoni leonardo corredor dorella daquesta Ciutat quel dit stol hauria levat un sclau seu de linatge de rossos de edat de XX anys poch mes o menys appellat jordi Per tal vos dehim e manam de certa sciencia e expressament sots incorrimment dela ira e indignacio del dit Senyor Rey e nostra e pena de Cinchcents fflorins dor als coffrens del dit Senyor applicadors que encontinent ab tota aquella diligencia queus pertany façats inquirir lo dit sclau e aquell trobat façats restituir a son Senyor sens tota dilacio e scusa. Dada en barchinona a XXVII dies de Agost En lany dela nativitat de nostre Senyor M CCCC XXXVI la Reyna.*²⁸⁰

Pel que es veu feien falta homes per a l'armada i els oficials del rei s'emportaven tots els que podien. Potser l'esclau havia pensat en trobar la llibertat anant a combatre pel rei d'Aragó, però el seu amo no estava disposat a perdre'l. El *corredor d'orella* (corredor de llotja o de canvis) tenia bons contactes a palau.

La reina adreça unes lletres al capità de l'armada, mossèn Bernat Joan de Cabrera, comte de Mòdica:

*Capita nos trametem aqui lo feel Conseller e tresorer nostre en Raffel ferrer per regonexer lestol e si les galees axi de gent com de armes e forniments com en altra manera han lo compliment ques pertany Per tal vos manam eus encarregam que en aço donets tot loch e obra consell favor e ajuda al dit tresorer E axi mateix donets fe e creença a tot ço e quant vos dira de part nostra sobre los fets dela armada e qualsevulla coses deppendents daquella axi com a nos dant hi aquella obra e exequicio ques pertany e de vos confiam.*²⁸¹

Havia enviat el seu tresorer a supervisar que tot estigués a punt: personal, armes i vitualles. Al dia següent Maria escriu al rei: *Vuy espatxe larmada Son onze galees mossen berenguer dolms que del stol ira a vostra merce a aquella recitara los fets particularment Pus larch no puix scriure per la cuyta del correu sino que comant. v.s. lo queli sia plasent.*²⁸² De fet, fins al 19 de setembre l'estol no va sortir a mar oberta. Ho va fer des de Cadaqués segons es troba en la correspondència. Devia recollir més homes.

---

²⁷⁹. Barcelona, 16 agost 1436. ACA, reg. 2988, fol. 52.

²⁸⁰. ACA, reg. 2982, fol. 26v.

²⁸¹. Barcelona, 27 agost 1436. ACA, reg. 2982, fol. 26v.

²⁸². Barcelona, 28 agost 1436. ACA, reg. 3225, fol. 103v.

Trobem la següent carta, enviada per la reina al bisbe de Lleida, sobre els assumptes d'Itàlia:

Venerable pare en crist reebuda vostra letra vos regram molt lo vostre avisament e havem gran plaer e consolacio dela embaxada qui va de nostre Sant pare al Senyor Rey specialment com vos hi anats confiants en deu que fara algun fruyt e molt mes que a ma dela embaxada havets gran oportunitat tractar dela manera dela venguda del Senyor Rey de queus havem scrit e vos respost les noves del Reynalme bens plaurien si los fets daquella terra havien constancia mas la bona nova seria que ço que nos e tots sos vassalls desigam se pogues acabar Si cas es quello edicte del dit Senyor quels seus naturals totalment sen hagen a anar de Cort Romana volriem saber si hi entendra Mossen pere tallada capella nostre Car no volriem quey stigues una hora ultra son voler Pregam vos ne sapiats sa intencio e avisats nos daxo e dels affers axi com be havets acostumat.²⁸³

Sembla ser que les relacions d'Alfons amb el papa són bastant bones. El que vol Maria és que el seu marit torni als seus regnes hispans. De moment, Alfons està ocupat en aconseguir el regne de Nàpols. Itàlia l'ha fascinat.

En una llarga carta dirigida al rei, Maria li exposa el següent:

Per dos correus un apres altre he scrit a vostra Senyoria del spatxament dela sua armada es a cadaques per pendre aqui la colla hey trames en Raffel ferrer Tresorer meu per pendre alli la mostra e quels faça partir deus mijantçant partiran dilluns he avisat lo capita del que he pogut sentir de ribera axi com son algunes naus ques diu que poran haver en Sahona e en Genova Acis diu que alguns dels presoners qui son en Genova serien morts de que he massa gran desplaer e ennuig dels quals seria hun mossen Gutierre de nava crech si ver es v.s. sera supplicada per alguns de fer lus haver la rectoria o governacio dela mia cambra [...] mossen Gutierre vos era bon servidor yo le sostengut ab massa gran carrech e ab gran salari E per tal com les mies facultats son tan disminuïdes e les necessitats crescudes quem ha convengut strenyer fins a viure miserablement segons Reyna e ab tot axo apenes me puix sostenir No entench a present posar hi negu mas que Anthoni de bellhomo que ja la Regia e regeyx de present [...] supplich a vostra altesa que ni en lo offici ne en los feus [...] no consenta ne permeta vostra Senyoria esser mi en res tocat periudicat ne innovat Car ço que sera meu e de justicia me pertanyera car non vull pus millor me pore socorrer [...] Ans sia merce vostra que la novitat periudici ne turbacio que no fariets a hun baro ne a hun cavaller ne encara hun simple hom de Sicilia no la vullats fer ami [...] per provehir al Castell marquet tramet una bona e discreta persona [...] Daltra part molt alt Senyor per tal com alguns officials vostres massa cupidiciosos a ma del infant don Pedro e en altra manera han ensaiat metre la ma en la cambra e usurpar la juresdiccio e fer molts [...] preiudicis a mi e a mos vassals e altres dans e destructions a aquelles poques rendes quey tinch me cove trametre altre home a vostra altesa per obtenir provisions de justicia per tornar a loch les coses malfetes e provehir que daquiavant nos fessen...²⁸⁴

A les presons de Gènova havia mort el procurador de la Cambra de Sicília. La reina demana a Alfons que deixi el que l'ha substituït i no posi un altre que

²⁸³. Barcelona, 1 setembre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 103v.

²⁸⁴. Barcelona, 1 setembre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 104v.

podria perjudicar-la. Es queixa que rebia molt poques rendes. Vivia com si no fos una reina, amb estretors. Els oficials i l'infant Pere li havien volgut prendre el que li tocava rebre. Esperava del rei que manés fer les coses ben fetes per poder rebre les rendes adjudicades. Almenys va rebent de Castella alguns diners del manteniment que li ha de pagar el seu germà, el rei Joan. També li costa molt cobrar-ho. Segons podem comprovar en la següent carta:

*Rey muy caro e muy amado hermano a vostra escellencia havemos supplicado que nos quiesse fazer gracia que Pedro de bellmunt podiesse sacar de vuestro Regno cierto ganado a fin que con aquello nos podiesse pagar cierta quantitat que nos queda del tiempo que recaudava nuestro mantenimiento car en otra manera no nos poria pagar e que sacando aquell non fuesse tenido a pagar sino el derecho que se pagava antes dela guerra E segund havemosentendido vuestra merce le atorgo la dicha gracia para Cient cabeças de ganado vacuno la qual gracia o licencia le seria despues empatxada [...] Otrosi vos haviamos supplicado que fuesse vuestra merced atorgar licencia a fferran garcia dalcarraç el qual agora es recaudador del dicho mantenimiento de poder sacar ganados e mercaderias con que pueda traer a valencia el dicho mantenimiento [...] Car a nos sera grand beneficio e a vuestra alteza no sera danyo algunos quieren dezir que esto es cargo del dicho recaudador verdad es quel cargo es suyo Mas el interes del danyo o provecho es nuestro [...] Certifficando vos que si assi no era non querriamos enoyar a vuesta escellencia.*²⁸⁵

No és la primera vegada que cobra el manteniment amb bestiar. En aquesta ocasió li han d'enviar 100 caps de bestiar boví.

Maria escriu a la comtessa de Prades per una qüestió territorial:

*Egregia Comtessa e cara cosina A nos es feta gran clamor per part dels Religiosos vicari e covent del monestir de scala dei que don johan vostre fill ab alguns altres haurien fet conposar per força a XXX fflorins en Pere abella vassall del dit monestir dels quals ha pagat XXVIII fflorins sots ocasio o calor del cami del qual la jurisdiccio e punicio pertanyia als oficials del dit monestir e no a vos ne al dit vostre fill de que si axi es assats nos maravellam car cascu deu esser content de sos termens e sobre tot vos deurieu guardar de tocar en res daqueyx monestir que es en joyel precios no solament a aqueix Comdat mas encara a tot lo principat Ateses les Religio e Virtuts que si observen Per queus pregam affectuosament e requerim quela dita quantitat li façats restituir Car lo procurador del Covent ho vol proseguir e nos o poriem fallir ala justicia.*²⁸⁶

Les terres del monestir de Scala Dei es troben situades dins del comtat de Prades i, lògicament, hi ha alguns conflictes en els límits. La reina es decanta per donar la raó al convent i demana a la comtessa que faci tornar els florins que ha cobrat el seu fill Joan a un vassall del monjos.

Troblem tres cartes enviades per Maria al seu marit. Hi ha molts assumptes dels quals convé parlar. En la més llarga li diu:

Dimecres a XII del present ab la gracia de nostre Senyor lestol parti de cadaques son XI galees ben apunt Ara congoxe lespatxament deles naus de present seran

²⁸⁵. Barcelona, 18 setembre 1436. ACA, reg. 2988, fols. 64, 64v.

²⁸⁶. Barcelona, 17 setembre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 64.

quatre o almenys tres aquestes deu mijançant seran spatxades molt prest e ben apunt Car a present no sic troben pus fustes dispostes per armar ala nau den conill que ana a Saragoça de Sicilia he atorgat lo quint per ço que armas car arma a son despens [...] Sabuda la mort de mossen Gutierre encontinent he provehit trametre ala cambra per provehir al Castell Marquet e al Regiment dela Cambra e altres coses [...] dela mort de mossen bernat de senesterra que fon cas acordat Es gran cas e cascun jorn sen atempten altres axi com dela mort den amarell burges de pperpinya e altres treballen per haver remissio de vostra Senyoria [...] los malfeytors solien squivar la presencia de lur Senyor aran volen fer retreta e es la fama que tantost obtenen aqui remissio dich ho per ço que v. Senyoria ha maior mester vuy que james la ajuda divinal [...] Aximateix he entes quela mare del Compte de pallars ha venuts al Comte de ffoyx tots los seus lochs dubte de maior scandol que no sen es Seguit lo Governador de valencia ha meses per força les berardes ala Çaydia e dat lo vel negre contra voluntat dela Abadessa e gran part del covent que may no fou vist de que aquell monestir sta en gran tribulacio lo Governador se scusa que per manament vostre ho fa v. Senyoria es informada dela vida e fama deles berardes [...] Per lo gran servey quel Comte de cardona vos ha fet e fa en aquesta Cort he atorgat a don jayme son fill que es ecclesiastich e bachiller en leys la Cancellaria del studi de leyda que vagava Entench Senyor que lay devets confermar [...] he escrit com dues galees de fflorentins passaren daquests dies aci fiu pendre algunes robes que eren consignades a genoveses segons trobi de consell ells par que han empatxats los vostres vassalls que son en lur senyoria quis diu que stan ab quiatge lur yo sabut aço he fes aci empatxar los florentins qui hic son E aximateix ne scrit al Rey de Navarra e a Valencia e a Mallorques.²⁸⁷

Li explica que l'estol ja ha sortit; li torna a parlar, amb tot detall, de la cambra de Sicília i dels problemes que ha tingut amb els oficials i l'infant Pere; li comenta altres nomenaments que s'han de fer per la mort d'alguns nobles a les presons de Gènova; es queixa que alguns s'aprofiten de les desgràcies dels altres; la comtessa de Pallars ha venut les seves terres al comte de Foix (potser en represàlia per haver estat segrestada pels seus familiars); les monges bernardes han estat obligades pel governador de València a entrar al monestir de la Çaydia, quelcom escandalós (No explica el perquè. Es neguen a posar-se el vel negre. Les bernardes, monges del Cister, anaven de blanc); ha nomenat Jaume de Cardona, canceller de l'Estudi de Lleida, en premi pels seus serveis en la Cort de Catalunya (ha fet front als nobles rebels i ha defensat al rei); ha fet confiscar les robes que duien dos galeres florentines, ja que aquesta ciutat havia anat contra Alfons.

En una altra carta li diu el següent:

Après que he scrit a vostra altesa e stant lo correu en partir he reebuda letra del Archabisbe de Saragoça en la qual sobre la pau de castella e matrimoni dela filla (sic) del Rey de Castella ab lo fill (sic) del Rey de navarra E sobre lapuntament dela Cort darago son les clausules deles quals vos tramet copia dins la present En la letra de XVI del present Encontinent que haia la copia dels capitols dela pau mencionats en la dita letra per correu volant la trametre a vostra Senyoria la qual nostre Senyor exalce e mantenga longament [...] Ay Senyor de mi ya si como dios

²⁸⁷. Barcelona, 19 setembre 1436. ACA, reg. 3225, fols. 105v-106v.

*me ha cumplido este deseo me cumpla el otro que mas deseo ayna vea a vuestra Senyoria.*²⁸⁸

S'ha negociat una pau duradora amb Castella i s'acorda el casament d'un fill del rei de Castella amb la filla del rei de Navarra.²⁸⁹ Cal ressaltar el plany de la reina escrit en castellà: està contenta per la pau aconseguida però desitja que el rei torni aviat.

La tercera carta també conté notícies del tractat de pau i, a més, dels assumptes de Catalunya:

*Ab altra letra de XVIII del present per johan dagramunt correu qui deu complir aqui a XV de Octubre de mati he scrit a vostra altesa deles cosas occorrents e en altra letra daquell mateyx sobre la pau de Castella e matrimoni dela filla del Rey de Castella ab lo fill del Rey de Navarra enclogui les cedules dela letra que son del tenor següent vuy dada dela present los embaxadors qui son en Castella han scrit al Senyor Rey de Navarra com divendres passat qui teniem XII del present mes los capitols dela pau se fermaren en publich car jatsie a part e en secret fossen concordats e fermats fins en aquella hora nos publicaren e que per semblant se ferma lo matrimoni del princep e dela infanta es feren les sposalles per procuradors e que prestament trametran trellat dels capitols perque dela part deça se publiquen de aço Senyoria crech quelo Senyor Rey de Navarra encontinent los dits capitols sien venguts ne trametra trellat a vostra Senyoria [...] Ara Senyoria es lo finament de aquesta Cort no reste pus sino liurar lo general al arrendador o arrendadors qui mes hi daran e mudar los officis del Regne e ques face lacte dela oferta del donatiu del qual som ja concorts ab lo Rey de Navarra pens Senyoria que totes aquestes cosas se conclouran e finaran per tota la present setmana car la principal cosa quens detenie ere per que la pau no ere publicada...*²⁹⁰

Ja està signada la pau amb Castella. Respecte a la Cort de Catalunya, la reina creu que acabarà aviat, després que s'hagin resolt alguns assumptes administratius. La següent carta també va ser enviada al rei Alfons:

Per tres correus he scrit a vostra altesa com la pau de Castella era fermada e lo matrimoni dela filla del Rey de Navarra ab lo primogenit de Castella despuys ir reebi letra del Rey de Navarra com la dita pau era publicada ab trompes tabals e ministres en Castella e ell mateyx la havia manada publicar en Arago e en Valencia pregant me que aximateix la fes publicar en la mia lochtinencia la qual fiu publicar aci ir he scrit per totes les Ciutats e caps de vegueries daquest principat e en Mallorques segunt la forma tramesa per los vostres embaxadors en Castella [...] Aximateix he scrit a vostra escellencia com a XII del present lestol deles galees aci armades parti de Cadaques he sabut per una barca castellana qui es venguda que a XIII del mateyx mes eren a illa deres daço que hauran fet e faran crech que pus prestament sera aqui la nova que aci deu per sa merce les faça servir a exalçament de vostra persona Apres ses seguit que ffrancisco

²⁸⁸. Barcelona, 19 setembre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 105v.

²⁸⁹. L'escrivà es va confondre al registrar la carta ja que el matrimoni pactat va ser entre Enric, el fill del rei Joan de Castella i Blanca, filla del rei de Navarra. Joan va tenir una filla, Isabel, l'anomenada *catòlica*, nascuda al 1451 de la seva segona muller, Isabel de Portugal.

²⁹⁰. Barcelona, 21 setembre, 1436. ACA, reg. 3225, fols. 106v, 107.

spindola es vengut ab la sua nau a pendre possessio de certs Castells quela duquessa de bar li ha empenyorats en prohença e daqui ha tramesa la nau en Mallorques e Ayviça on han presa la Nau den Ramon serra carregada de lanes e una naveta que tres deles dites galees havien presa en prohença e quatre barques E yo treball per spatxar aquestes naus afi que dues hi anassen tantost sino que noy he poguda fer concordar la Cort de que he massa gran ennuig Pero quatre o almenys tres se armaran prestament segons ja per les altres letres he scrit a vostra Senyoria ffets raho Senyor que totes aquestes difficultats cessarien si era aci vostra magestat la qual nostre Senyor exalce e mantenga longament.²⁹¹

La reina ha fet publicar la pau acordada amb els castellans. També explica al rei per on es deu trobar l'estol, a l'illa d'Hyères, en la costa de Provença, així com algunes notícies que li han arribat: la duquessa de Bar s'ha aliat amb el genovès Francesc Spínola, el qual ha capturades algunes mercaderies i barques a Mallorca i Eivissa.²⁹² Les naus que falten per enviar no són encara a punt per culpa de la Cort. Maria acaba dient a Alfons que si tornés s'acabarien els problemes.

La crida feta per la reina sobre la pau amb Castella no l'he trobada, però si he trobat la del rei Joan per a València:

Dimarts a XXV dies del mes de Setembre del any dela nativitat de nostre senyor M.CCCC.XXXVI. fon publicada la pau dela guerra que en los anys passats fon indita per lo Rey de Castella contra los senyors Reys de Arago e de Navarra la qual es del tenor seguent.

Ara hoiats queus fan saber de part del senyor Rey de navarra Lochtinent general del molt alt senyor Rey Que com en dies passats per los dipputats del Rey don johan de Castella sia stada demanada e instada pau dela guerra que en los anys passats fon indita per lo dit Rey de Castella contra los dits senyors Reys e sos Regnes la qual pau es stada tractada e apuntada E apres per medi dels Embaxadors dels dits senyors Reys closa e fermada lo -XII- dia del present mes de Setembre segons en los capitols contretas partes e fermes dela dita pau es contengut largament Per tal lo dit senyor Rey lochtinent mana atots los subdits del senyor Rey sots la fe e naturalesa que sots tenguts al dit senyor Rey quela dita pau tingau serveu e guardeu e quant aquella no façats ne vingats en alguna manera E mana axi mateix lo dit senyor Rey lochtinent la dita pau esser preconitzada publicament perque nengu de aquella no puxa ignorancia pretendre ne Allegar.²⁹³

Segons Zurita, el rei Joan havia enviat Alfons de Borja, bisbe de València, per negociar la pau amb el rei de Castella: *por las cosas de Castilla en las cuales estaba muy instruido y había intervenido en ellas*. L'acompanyava també Joan Martínez de Luna.²⁹⁴

García de Santa Maria ens fa un resum del que es va acordar:

---

²⁹¹. Barcelona, 2 octubre, 1436. ACA, reg. 3225, fol. 107.

²⁹². René, duc d'Anjou, duc de Bar i comte de Provença es va casar amb Isabel de Lorena. Com que René era presoner del duc de Borgonya, la seva esposa Isabel, comtessa de Bar, governava els seus territoris.

²⁹³. ARV. Mestre Racional, 9050, fol. 8.

²⁹⁴. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. XXXV), p. 125.

*Estando el Rey en la cibdad de Toledo le vinieron embaxadores del Rey de Aragon é de Navarra, por contratar paces é amistades perpetuas entre el Rey é los Reyes de Aragon é de Navarra, las quales se asentaron despues de muy grandes altercaciones é pasados algunos dias, en esta guisa: Don Enrique, Príncipe de Asturias, hijo del Rey de Castilla, casase con Doña Blanca, Infanta de Navarra, é que en arras le fuesen dadas las villas de Medina del Campo y Olmedo é Roa é Aranda, y el Marquesado de Villena [...] é que todos los Caballeros y Escuderos que salieron de Castilla con el Rey de Navarra fuesen perdonados é les fuese tornado todo lo suyo, salvo al Conde de Castro y el Maestre de Alcantara Don Juan de Sotomayor; é que los lugares tomados en la guerra se tornassen libres y esentos á cuyos eran, y que el Rey de Navarra y los Infantes Don Enrique y Don Pedro no entrasen en Castilla sin espreso mandado del Rey. E asimesmo se asentó que se diesen al Infante Don Enrique cinco mil florines de oro de juro de heredad, situados donde los él quisiese, é a la Infanta Doña Catalina su muger se diesen cinqüenta mil florines de su dote...*²⁹⁵

Els capítols complets de la concòrdia entre els reis de Castella, Navarra i Aragó, els transcriu el mateix cronista, en un altre moment.²⁹⁶ És tracta del llarguíssim document que va signar el rei Alfons, *en el Casal de Suman*, a prop de Nàpols, el 27 de desembre de 1436 (el cronista posa 1437 perquè després de Nadal es començava a comptar el nou any). Conté, amb detall, tots els acords presos, inclosos els nombrosos testimonis. Destaco, del primer capítol, alguns aspectes dels esponsoris contractats:

*Con la gracia é bendicion de Nuestro Señor Dios se hayan de hacer é firmar, y se hagan é se firmen dentro de tres dias del dia de los presentes capítulos, desposorios por palabras de presente entre el muy ilustre Señor Don Enrique, Príncipe de Asturias, primogénito en los Reynos de Castilla y de Leon, hijo del dicho Señor Rey de Castilla, de su voluntad é consentimiento, y la muy ilustre Señora Doña Blanca, Infanta de Navarra, é hija mayor de los dichos Señores Rey é Reyna de Navarra, de su voluntad y consentimiento, por procurador ó procuradores [...] los quales desposorios se hayan de ratificar, corroborar, é aun de nuevo hacer firmar por los dichos Señores Príncipe e Infanta personalmente dentro de seis meses [...] el dicho Señor Rey de Castilla quanto mas brevemente podrá, procure é haga con buena fe todo su leal poder de haber é obtener de nuestro Señor el Papa legítima dispensacion sobre el impedimento de debdo de consaguinidad dentro del quarto grado en que los dichos Señores Príncipe é Infanta son [...] el qual matrimonio se haya de solemnizar é solemnice en haz de la Santa Madre Iglesia, é consumir por cópula carnal dentro de quatro años continuamente contaderos del dia de la firma de los presentes capítulos...*²⁹⁷

Es repetia el costum de la família Trastàmara de casar dos cosins. El rei Joan de Castella i el rei Joan de Navarra eren cosins germans. A més, Maria, la mare d'Enric, era germana de Joan de Navarra. La pau es segellava amb aquests esponsoris d'uns nens que encara no podrien consumir la seva unió. Enric tenia

---

²⁹⁵. García de Santa Maria, *op. cit.* (1436, cap. V.) p. 529

²⁹⁶. He trobat també còpia dels capítols de la pau amb Castella en la documentació de la Cort de Barcelona de 1436. *Cortes de Barcelona, op. cit.* vol. 20, pp. 160-184.

²⁹⁷. García de Santa Maria, *op. cit.* (1437, cap. VI) pp. 535-546.

només 11 anys i Blanca en tenia 12. El matrimoni es va celebrar al cap de quatre anys, al 1440.²⁹⁸

A part d'aquests esdeveniments més importants, hi ha altres negociacions matrimonials que tenen el seu interès. En quedar Joana d'Urgell viuda, Alfons encomana a Maria que la faci tornar a Catalunya. Els seus plans consisteixen en casar-la amb algun altre senyor que li convingui com aliat: el rei de Xipre.²⁹⁹ La reina escriu a Joana i li demana que torni. Li envia una dama viuda per acompanyar-la en el seu viatge. Joana es nega a partir. A continuació veiem la carta que Maria envia a la viuda Buil:

Viuda puys a deu no plau que nostra cara cosina la Comtessa de ffoyx vulla venir nos li scrivim que volem vos no tornets encontinent E axi si vehets que persever en sa duricia venits tantost si per ventura volra venir acompanyats la e en tot cas aduyts ab vos Galceranet de monpalau e per cosa en lo mon nol lexets nos vos trametem per aquesta raho lo portador dela present quela viuda de muntpalau hi tramet hun home seu per raho del dit muntpalau E axi spatxats de venir e no tardets pus avant si donchs la dita Comtessa no volia venir tantost.³⁰⁰

Aconsella a la viuda que esperi a que es decideixi la comtessa Joana, però no massa dies. Li recomana que torni amb un noiet, familiar de la viuda de Muntpalau.

La reina continua passant moltes dificultats econòmiques. Ho comenta en una carta dirigida al bisbe de Girona que es trobava en la cort del rei Alfons, entre altres coses:

Dels fets dels Cambis havem ja scrit diverses vegades a nostre car ffrare lo Rey de Navarra qui creem hi haura dat bon recapte dela proferta dela Cort darago la qual es conclusa ab proferta o donatiu de CCXXVM fflorins Car dela Cort de Cathalunya no sen pot tocar res en diners com tot sia profert en armada be creem que vos e lo bisbe de leyda haurets scrit al dit Rey de Navarra es veritat que dels dits cambis que han restat per complir havem passada tanta de congoxa que nos poria explicar com noy podiem dar recapte ney haviem partit nengu al mon Car ne rendes ne patrimoniis com tot sia alienat nons podien ne poden socorrer ne los emoluments bastaven als correus ne de nostres propies rendes Car vergonyosa cosa es dir tan poques son per a esser Reyna E aquelles poques son diminuides de prop dela meytat...³⁰¹

És a dir, s'han fet tantes despeses que els ingressos de Maria, a Catalunya, cada dia són més minsos. Malgrat que les corts d'Aragó han fet una generosa oferta, 225.000 florins, aquests diners aniran a mans del rei Joan i d'Alfons.

Al seu marit li escriu informant-lo dels assumptes de les naus que resten per enviar i del conflicte del monestir de la Çaydia que encara continua. No pot deixar d'explicar que no es troba gens de bé: *No podent fer lo que volia e entenia que seria raho en servey vostre e de moltes congoxes me son tornats los esmortiments qui man tanfort atacada que apenes puix retornar Sap nostre senyor*

²⁹⁸. El matrimoni d'Enric IV, *l'Impotent*, i Blanca no va funcionar. No van tenir fills i, a més, Enric en va aconseguir l'anul·lació del papa Nicolàs V.

²⁹⁹. Al final, Joana es casarà amb Joan Ramon Folc III, comte de Cardona i de Prades, al 1445.

³⁰⁰. Barcelona, 25 setembre, 1436. ACA, reg. 2988, fols. 68v, 69.

³⁰¹. Barcelona, 13 octubre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 108.

*que tot hauria bon remey si vostra senyoria era present pero per que de mon accident v.s. no crega altra cosa he volgut avisar aquella ...*³⁰²

La reina se sent cansada i trista. Cau malalta per la impotència de no poder millorar la seva situació sentimental. Els assumptes de govern són difícils i la situació econòmica també, però el que més la fereix és l'abandó del seu marit. Els precés de Maria no són escoltats. Alfons es manté molt allunyat.

D'una altra carta que escriu al rei, destaco la part on la reina es preocupa de la seva salut:

*De mossen requesen he reebuda una letra feta en Iscla a XI del present ha feta mencio que be VIII dies haviets haudes dues cessions de febra de que stich ab massa gran ennuig e ansia car continuament los qui scrivien de semblant cosa scrivien menys que no es de que james stare ab lo cor reposat fins haia altra nova a deu placia millor Car aquesta mes venguda en lo cas que yo stava en millorament del accident dels smortiments quin eren tornats que man lexada tan discreciada que ab gran affany puyx retornar Mas supplich a vostra excellencia que sia merce de aquella rescriture de vostra sanitat car james nestare ab lo cor segur fins veia letra de vostra excellencia la qual nostre Senyor deu exalce e mantenga longament.*³⁰³

Les paraules de la reina demostren que estima el seu marit, malgrat tot. No semblen frases de cortesia. També Alfons es posa malalt alguna vegada, però la seva salut era bona, gairebé sempre.

Quan escriu al seu germà, el rei Joan de Castella, també li explica els seus mals:

*Certificamos a vuestra alteza que havemos recebida vuestra letra cerca la paz firmada e statuida entre vuestra escellencia e el senyor Rey nuestro muy caro e muy amado Senyor E lo Rey e Reyna de navarra de que havemos tanto plazer consolacion e gasaiado que no lo poriamos scrivir ne ahun dezir Como fuesse aquello cosa que mas deseamos en ste mundo apres la venida del dicho senyor Rey [...] De nuestros fechos los quales fasta aca passan como a dios plaze no vos scrivimos agora por no enoyar vuestra Reyal persona [...] non vos podemos scrivir de nuestra mano por que stamos muy descriada del accident de smorteimientos que nos ha sobrevenido Por que vos suplicamos que nos haya por scusada vuestra excellencia...*³⁰⁴

La reina segueix malalta sense aconseguir el remei que realment necessita: la companyia del marit.

En el Dietari del Consell de Cent es conserva un curiós informe mèdic sobre la o les malalties de la reina. Malgrat les limitacions de la medicina de l'època i el llenguatge utilitzat, s'entén que el diagnòstic era greu. Veiem a continuació l'informe:

Memorial dels motius e collacions haudes per los meties et cirurgians deius scrits sobre lo accident de la persona de la molt excellent Senyora Reyna.

---

³⁰². Barcelona, 13 octubre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 108.

³⁰³. Barcelona... octubre 1436 (manca el dia però era després del 22 d'octubre i abans del 16 de novembre, segons està registrada). ACA, reg. 3225, fols. 109, 109v.

³⁰⁴. Barcelona, 29 octubre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 80.

Dijous a VIII del mes de noembre any M.CCCC.XXXVI mestre Guillem Stela mestre P. Pau mestre Ffrancesch de Pedralbes mestre P. Roig mestre P. Dezcoll de la Ciutat de Barcelona E mestre Gabriel Garcia fisich de la dita Senyora. Haudes entre ells collacions sobre dit accident Prenosticaren la persona de la dita Senyora esser perillosa no solament de longa malaltia mes encare de encorrimment de mort sobtosa. Per ço com sovint encorre en sincopitzar (sincopar) que sobtosa mort prenostica. E perço encare com es en passio ypocondrica (hipocondriaca) de la qual molt sovint se ensequexen accidents molt mals. E perço encare que es disposta a devenir a Etica (tísica) la qual causa se presumex venir de tristicia per raho de la qual lo cors de la dita Senyora es marasmat o consumit. Les quals cosas quasi de continent foren intimades et lestes al molt Reverend Senyor en D. Archabisbe de Seragoça et a monsenyor Ffrancesch Daranda Consellers del Senyor Rey.

En apres divenres a XVI del dit mes de noembre mestre Arnau Fontenals cavaller et Johan Pou de Leyda mestres en arts e medicina haudes sobre lo dit accident collacions ensems ab los dits mestre P. Pau e mestre Gabriel Garcia loant la prenosticacio damunt dita Ajustaren lo dit sincopitzar meneçar a perill de mort sobtosa per ço com sovint et fort et sens causa manifesta li sobreve. E perço digueren la dita malaltia esser dificil de curacio com de lonch temps ença es mala disposicio in spleve e encara are assats gran duricia les quals cosas son de dificil irridicacio. Juxta illud inveterata distrasia transit in habitum et respuat extirpari. (traducció: així que ha passat a ser crònica i de dificil extirpació)

Après dimarts a XX de noembre any dit los dits mestre Johan Pou Arnau Fontanals mestre P. Pau mestre Gabriel Garcia entenent sollicitament en la cura de la persona de la dita molt alta Senyora ordonaren una cedula en la qual per e ab molts caps divisiren lo dit accident allegant molts doctors de medicina segons la concorrencia del dit accident. E a cascuna divisió de accident fferen les conclusions deius scrites.

Primerament discorrent lo dit accident conclogueren la dita Senyora entre les altres haver passio quis appella ypocondriaca splenetica (esplàncnica: relatiu a les vísceres) o mirarxia Per la qual e per moltes allegacions fetes en la dita cedula los dits metges conclogueren que lo dit accident pot prenosticar perill de mort sobtosa.

Item que sera molt dificil et luny ans quasi imposible de perfecta irridicacio.

Item mes prenosticaren de esser etica maiorment com la dita Senyora sie ja demacerada e consumpta en sa persona.

Item per tant com la dita Senyora havie dat en febre no contrestant li vengues de tres en tres dias pero ates lo temps de obtumpne duptaren que donas en ffebre cronice maxime quartane.³⁰⁵

La salut de Maria esdevenia un assumpte d'estat. S'estaven celebrant corts catalanes i la reina no podia assistir a les sessions. Es reuneix un equip de metges per fer un diagnòstic. A part del metge de la reina, Gabriel Garcia, hi intervenen 4 metges de Barcelona i dos de Lleida. En total 7 metges analitzen els símptomes que presenta. La investigació s'inicia el 8 de novembre i acaba el dia 20 del mateix mes. Maria estava molt prima i trista, tenia febre, patia desmaís, tenia dolors de ventre i tòrax. Els metges diuen que tenia malenconia i mal de les entranyes (*mirachia*). Podia esdevenir tísica o morir-se de sobte en un dels seus

---

³⁰⁵. *Dietari de l'Antich Consell... op. cit. p. 357.*

atacs en què es quedava com a morta. Avui dia es podria dir que estava deprimida i patia ansietat. Les febres podien ser una seqüela de la malària. Fa un segle, el metge Lluís Comenge, va investigar la malaltia de la reina Maria i va arribar a la conclusió de que patia histèria.³⁰⁶ Els tractaments de l'època consistien en dietes, purgues, sangries, xarops i herbes medicinals.³⁰⁷

Els patiments d'origen emocional de Maria només es podien haver curat amb l'amor i la companyia de la persona estimada. Sense fills, sense marit i sense amants, la seva vida no era gaire agradable.³⁰⁸ Veiem que el rei Alfons gaudia de les dones que li semblava, tothom ho veia bé i ningú li ho tirava en cara. Mentre la reina, per virtut, es consumia en la seva solitud i abandonó. No li haurien permès fer el mateix que feia el seu home. Així que la virtuosa reina Maria va haver de carregar amb la trista creu d'una malaltia psicossomàtica crònica. De totes maneres, després que els metges diagnosticuessin que podia morir en qualsevol d'un dels seus atacs, la reina encara va viure 22 anys més, fins a la mort d'Alfons en que ja es va abandonar, en un dels seus desmaïes, en no poder-lo retrobar mai més. Va mantenir un fil d'esperança fins llavors.

Una colpidora carta escrita per la reina a un confessor (potser el seu o el del rei) ens dóna una clara mostra del que li passava:

*Confessor vostra letra havem reebuda de XVII de juliol E aquella emesa vos regram tant quant dir se pot lavisament en aquella contengut En los perills que dehits a penes gosam pensar mas per força continuament se nos representen en l'enteniment per la gravesada daquells e per l'interes molt gran quens hi va E per ço que scrivits a nos sabem ja e per lo temps passat veem los perills ab l'ny dela pensa de que stam ab tant de pensament e de congosa que ab los treballs e ab los desplaers de no poder fer los serveys del Senyor Rey axi com volriem som cayguda en malaltia Dela diferencia que es entre sa senyoria e lo papa sap deu quey passam desplaer e enuig massa gran de star nos l'ny del dit Senyor sap deu que no havem culpa Car lo maior desig que haie en aquest mon es la presencia del dit Senyor...*³⁰⁹

Maria patia una autèntica tortura de tant de pensar en la seva trista situació. No hi podia fer res i això l'enfonsava en la malaltia.

Alfons estava tan lluny que les notícies sobre la salut de la reina li arribaven molt tard i tampoc li devien amoïnar gaire. Eren coses de la seva dona malaltissa que sempre es queixava. Ell estava molt ocupat calculant estratègies polítiques i militars. A continuació tenim una carta d'Alfons dirigida a la reina en la que li parla del que porta entre mans:

³⁰⁶. Lluís Comenge, *La medicina...* op. cit. p. 33.

³⁰⁷. *Ibid.* p. 23.

³⁰⁸. Bruce Lipton, doctor en medicina, investigador en biologia cel·lular en les facultats de medicina de les Universitats de Wisconsin i de Stanford, explica la relació que hi ha entre el pensament positiu i la salut: *La química que provoca la alegría y el amor hace que nuestras células crezcan, y la química que provoca el miedo hace que las células mueran. Los pensamientos positivos son un imperativo biológico para una vida feliz y saludable [...] Para prosperar necesitamos buscar de forma activa la alegría y el amor, y llenar nuestra vida de estímulos que desencadenen procesos de crecimiento. Las hormonas del estrés coordinan la función de los órganos corporales e inhiben los procesos de crecimiento, suprimen por completo la actuación del sistema inmunológico.* Entrevista publicada per *La Vanguardia*, (*La Contra*), 9 septiembre 2011.

³⁰⁹. Barcelona ... 1436 (no consta el dia ni el mes però es troba registrada entre el 21 i el 29 de novembre). ACA, reg. 2988, fol. 90v.

*Illustra reyna molt cara e molt amada muller. Certificamvos com nos tantost que arribam en aquesta ciutat de Càpua, haguem nova com la armada de Cathalunya, sabent en la Ferreyra que nos eram en bona sanitat de nostra persona, per voler fer son deuta de naturalesa, e per mostrar la affecció, la qual deuan mostrar bons e leylals vassalls a son senyor, era arribada en lo port de Gayeta, de la qual cosas havem agut gran plaer e consolació [...] nostra intenció e voler, és que la dita armada s'entorn prestament en la ribera de Gènova per dampnificar, charregar a aquella, tant com posible sia [...] e havem sentit certament que los dits janovesos se preparan per la primavera qui ve, de armar les més naus hi galeres que pugan, per dampnificar nostros regnas e terras. Per tant és necessari, e axí us pregam e encarregam, proveiscau ab les Corts de Cathalunya, que en tot cas del mont, doli loch e matèria de sostenir la dita armada per aquest yvern, e per res no permeteu aquella desarmar [...] E nos fahents lo sforç que entenem a fer, en les parts d'açà aquest stiu, speram a Nostre Senyor per tal dampnatge, que serà causa de llur total destrucció. E sobre les coses dessus dites, nos scrivim als de les dites Corts [...] E sia reyna, nostra molt cara e molt amada muller, vostra curosa guarda la Sancta Trinitat...*³¹⁰

Només li preocupa encomanar a la reina que pugui disposar de l'armada catalana per atacar als genovesos. No hi ha ni dues paraules per preguntar per la seva salut.

A continuació trobem una carta dirigida per Maria al bisbe i al capítol de la Seu de Tortosa:

*Venerable pare en crist e amats nostres per part daquexa Ciutat nos fon fetes greus clamors de insult e resistencia comesos per alguns clergues vostres al Sotsveguer al qual per violencia li han levat un presoner e encara quel vostre official ha gosat prendre hun home mer lech e aquell tenits pres e no resmenys per fer complit perjudici e usurpacio dela jurisdiccio e drets Reyals havets attentat convenir los procuradors e Sindichs dela dita Ciutat davant lo official ecclesiastich de Tarragona sobre la contribucio dela contencio reparacio e conservacio dels murs torres e forteses dela dita Ciutat que son meres Regalies del princep deles quals es cosa molt absurda cogitar ne pensar que jutge ecclesiastich algun sen haia empatxar de que assats nos maravellam com aço sien excessos massa notoris e intollerables per que vos havisam quens plaura molt que vosaltres mateyx axi en punir e castigar los dits clergues com en restituhir lo dit lech com en cessar dela justicia del examen tan prohibit e vedat que havets attentat donets lo remey smena e correccio satisfacio e reintegracio quens pertanyen E usarets de bon Consell que no sperets queles provisions nostres ja delliberades en nostre consell sobre aquests fets se hagen exeqtar.*³¹¹

Al bisbe i als canonges els dóna una bona reprimenda. S'han atrevit a menysprear l'autoritat d'un oficial reial, el sotsveguer. Han alliberat un presoner per la força i han agafat un altre home, entre altres coses. La reina els avisa que rectifiquin perquè no consentirà que els drets i la justícia reials siguin trepitjats.

---

³¹⁰. Madurell Marimón, *op. cit.* pp. 179, 180. Càpua, 12 novembre 1436. AHCB, Processos Corts, 1436, fol. 25v.

³¹¹. Barcelona, 10 novembre 1436. ACA, reg. 2982, fol. 58v.

A la família reial portuguesa, el rei Eduard, la reina Elionor i l'infant Pere, els envia tres cartes de contingut similar. La de l'infant Pere és la següent:

*La Reyna daragon e de Sicilia etc. muy caro e muy amado primo apres devida salutation la qual tanto per a vos quanta per a nos mesma deseamos Nos maravillamos que de vos ne de vuestra muger letra alguna no havemos recebido Por que vos rogamos que mas a menudo nos querades scrivir que no haveys acostumbrado de nos no es maravilla si tardamos de scrivir Car las grandes e congoxosas ocupaciones delos afferes e el accident delos smortimientos que nos es tornado son en causa Cerca la manera como se rige nuestra cara cosina la Comtessa de foix e algunas otras cosas havemos dado cargo a Alvaro gonçaleç cappellan de nuestra muy cara hermana la Reyna de portugal que faula con vos Por que vos rogamos affectuosament que sobre esto le querades dar fe e creença assin com a nos.*³¹²

A més d'esmentar els seus problemes de salut, la reina fa referència a Joana d'Urgell viuda del comte de Foix, sobre la qual li preguntava l'infant Pere. Alfons també havia estat malalt. Maria li escriu:

*Per mossen Matheu puiada qui arriba lo mes passat Reebi la vostra letra e oy la sua creença lladonchs millorave dels smortiments quim eren tornats E quant oy lo vostre accident dela exidura e ja que havia sabut per letra de mossen Requesen que haviets haudes algunes cessions de cremor Es ma apres tornat lo mal en tal manera que son venguda en fort punt de que romanch molt flucha e discreziada Apres es arribat mossen Ramon gilabert per que he sabut com per gracia de deu erets guarit Pero tanta es stada la por del mal que encara a penes puyt creure la cura Deles coses que mana vostra Senyoria algunes han tardat per mon accident Pero tant com a mi sia possible vostres manaments e voler seran complits Per la galea de venecians trametem a vostra merce una persona fiable que axi dela mia anada com de tots los altres fets parlara ab vostra altesa A present vos tramet copia de tres letres vengudes en mon poder de certs oficials del duch de bar e de ço que machinent en genova contra vostre stat lo qual nostre senyor vulla exaltar.*³¹³

Després dels problemes de salut, li parla dels assumptes polítics. Li han arribat notícies que els oficials de René d'Anjou, el duc de Bar, es preparen per atacar-lo. Maria tenia intenció d'anar veure Alfons, segons diu: *axi dela mia anada...* Desig que no es veurà complert.

A continuació, veiem unes instruccions de la reina per al batlle de Tortosa relacionades amb les represàlies que s'havien pres contra els mercaders florentins:

Batle ab altra letra semblant datada a dos dies de Octubre proper passat vos scrivim Manant vos que totes e sengles seguretats queus haguessets fetes fer axi deles persones com dels bens de qualsevol florentins que fossen trobats en aquexa Ciutat e encara sequestres e altres embarchs fets per vos en lurs bens de manament nostre per certa novitat quis deya esser feta per lo comu de fflorençia als vassalls del Senyor Rey perço com despuys havem hagut avis no esser axi cancellassets tolguessets e abolissets tornant los en lo stament que dabans eren

³¹². Barcelona, 14 novembre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 86v.

³¹³. Barcelona, 16 novembre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 109v.

segons que en la dita letra es contengut Que com Johan ventura mercader florenti se clam que per la dita raho li tenits encara embargades be Mil roves de lana e altres coses E perço nos haia supplicat hi deguessem degudament provehir Maravellant nos e no poch de aço si axi es e reprenentvos dela vexacio que indegudament li donats Manam vos stretament que vista la present complint per obra les coses damunt dites que manades havem façats al dit Johan ventura e als altres florentins la damunt dita lana e o altres robes e mercaderies lurs prestament desembargar Axi que daquiant non haiam clams o querela En altra manera procehirem a vostre dan e despeses E ho hauriem amassa gran desservey.³¹⁴

Segons la reina, la situació havia canviat i els florentins ja no eren enemics del rei Alfons. Per tant, el mercader ha de recuperar la llana i les altres coses que tenia embargades.

En carta dirigida al rei, Maria recomana a una viuda:

Permesa humil recomendacio La muller de mossen fferrando darenos mort en vostre servey segons que vostra senyoria sap millor es romasa no solament tribulada dela perdua de son marit Mas encara congoxada e carregada dinfants ab prou necessitat tramet un hom proper per algunes gracies que ha mester de vostra senyoria dreçat amossen Ramon boyl qui per part dela dita mesquina viuda ha carrech de informar e humilment supplicar de aço vostra magestat reyal Supplich vos senyor ab aquella humilitat que puix que la dita viuda per reverencia de nostre senyor deu haiau sobre les dites coses favorablement per recomanada...³¹⁵

Segurament, aquest Ferran d'Arenós va morir a la batalla de Ponça o a les presons de Gènova, com tants d'altres combatents. Ara la viuda, amb fills i sense ingressos, demanava ajuda.

Com que la reina estava a dieta a causa de la seva delicada salut, la comtessa de Mòdica li envia uns francolins. Maria li contesta agraïda:

Egregia Comtessa e cara cosina vostra letra havem reebuda ab los tres ffrancolins quens havets tramesos los quals molt vos regram e mes lo bon voler E pregam vos affectuosament que tant com puxats alguns dies la setmana ne vullats trametren com sia la pus preciosa carn que podem menjar atesa la disposicio en que som dels faysans vos grahirem molt aximateyx Mas que sien jovens o tendres.³¹⁶

La carn dels francolins i faisans agradava a Maria. La comtessa els devia fer caçar en les seves terres.

La següent carta va adreçada al rei Alfons. Li explica uns quants homicidis comesos pels nobles:

Per tal com lo meu Cappella maior lo qual principalment per saber dela salut dela vostra persona tramet a vostra excellencia e apres per explicar algunes altres coses que son servey daquella [...] Certifich a vostra excellencia que

³¹⁴. Barcelona, 27 novembre 1436. ACA, reg. 2970, fol. 156.

³¹⁵. Barcelona, 28 novembre 1436. ACA, reg. 2970, fol. 157.

³¹⁶. Barcelona, 28 novembre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 90v.

mossen berenguer dolms ma supplicat hi aves de proceir pus avant contra lo noble en bernat gilabert de cruilles e sos complices per la mort del noble mossen bernat de senesterra quondam la qual fon atorgada e sens desafiaments ab vostre manament Aximateyx Nandreu de peguera lo qual es inculpat de diverses e enormes e leigs malefiscis e senyaladament dela mort dun scola que mataren servint a una missa de una sgleya del bisbat de vich dela manera e acerbitat del qual delicte e altres Es gran murmuracio de pocha justicia se es recullit en la nau den mossen ffranci de corbera per anar a vostra merce a fi de obtenir remisio daquella axi com han fet diverses altres malfeytors per tal sia merce vostra manar me lo que deia fer o enantar sobre la dita mort de mossen Senesterra de que la muller e alguns parents me demanen justicia dels qui son aqui anats vostra Senyoria hi provehira axi com a aquella plaura tinch me per dit que sera satisfet a la justicia sabent la santa intencio quey ha vostra excellencia la qual nostre Senyor deu exalce e mantenga longament.³¹⁷

Li demana que decideixi, ja que alguns han estat perdonats en anar al seu servei. S'han comés alguns crims. Fins i tot han matat un escolà dins d'una església durant la celebració d'una missa. No es respectava ni el terreny sagrat. La gent murmurava que no hi havia justícia.

Maria informa al rei sobre diversos assumptes:

Per mossen Matheu pujades primerament e apres per mossen Ramon gilabert he rebudes letres de vostra gran senyoria e sabuda per relacio de aquells la sanitat e bona disposicio de vostra persona de que som stada molt alegra e aconsolada e sere tots temps que de vos senyor sapia yo bones noves Per los dessus dits e cascuns dells me son stades explicades moltes e diverses coses de part de vostra gran senyoria Ales quals senyor molt excellent e specialment aquelles que es necessari responch en la manera seguent

Primerament [...] que apres quela armada de Catalunya es parti de aci en los afers dela Cort de Catalunya no es stat procehit en res sino en armar e desempaxar tres naus qui son dependents dela dita armada E tant per fretura de naus com per contencio dels capitans e en altra manera son sortits tants empaxaments [...] en la dita Cort que ab gran afany e perdua de molt temps ne son venguts a conclusio pero les dites naus son be armades e son en punt de partir dins dos jorns [...] neguna altra cosa en les dites Corts no es stada feta com noy haia vista ni veja de present gran disposicio...

Lo cardenal de Tarragona ha convocat concili provincial aci en barchinona e los perlats e altres que aci son presents son stats requests que vagen al dit Concili E de fet los es stada presentada la bulla ala qual es stat respost [...] Empero la maior dificultat que fan es de haver saluconduyt per los camins [...] En conclusio se fara tot quant fer se pusca que vaien axi com vostra senyoria mana Es veritat senyor que los decrets del concili de Basilea dels quals en lo capitol deles institucions sobre aço fet es feta mencio no son aci ne hic ha algu quilis sapia ni en la bulla [...] quels mana que dins XXX dies partesquen [...] tota instancia sera feta e tota manera servada que ells vagen.

---

³¹⁷. Barcelona, 29 novembre 1436. ACA, reg. 3225, fol. 113.

La ordinacio senyor molt excellent feta sobre lo dret del segell sera servada per tal que aquells qui son aqui ab vostra senyoria ne pusquen ser socorreguts...

Ab la Cort de Catalunya es stat en dies passats espatxat de haver los ballesters que vostra senyoria voldria [...] ara que han sabut que lo capita ha presos del clavari .D. florins per a socorrer los castells ne son stats mal contents [...] dels quatre mesos dela armada sera tost pagat [...] no veig que aci se pusca res obtenir per la gran fredor que hic es [...] servir se ha en lo demanar la millor manera que fer se pusca.

Mossen Matheu pujades es anat segons dessus es dit al Rey de Navarra [...] deu tornar aci fort prest decontinent que sie vengut se entendra en haver la bombarda del general E de ço que obtenir sen pora sera avisada vostra gran senyoria

En los fets de mossen Bellera senyor sera fet ço que vostra senyoria mana [...] ne scrit al Rey de Navarra en manera que ell de una part e yo daltra donem complida exequcio a vostres manaments

En lo fet de les comandes [...] entench a fer exequitar ço que vostra senyoria ordona e mana Empero senyor [...] la comanda de vilell quies en Arago E ja mossen pujades sen es anat ab proposit de fer ho complir per lo Rey de Navarra [...] yo fare exequitar e complir lo ques haura afer en Catalunya

La discordia qui era entre los braços dela Cort de Catalunya fonch sedada poch apres que yo scrivi a vostra senyoria Car los ecclesiastichs e militars se adonaren aço que per justicia e raho fer devien...

En lo fet dels emoluments e en totes les altres coses per vostra senyoria manades se donara la millor exequcio e lo millor compliment que yo pore...³¹⁸

Aquests eren els assumptes més importants sobre els quals Maria informava al rei, en la tardor de 1436. Els tres vaixells que faltaven de l'armada que preparava la Generalitat de Catalunya ja estaven a punt per fer-se a la mar. Maria es queixava de la parsimònia amb què es movien les corts catalanes. Es perdia molt de temps. El papa manava que anessin uns representants al concili de Basilea. Hi ha altres assumptes, com s'ha pogut llegir.

En una altra carta dirigida al rei, Maria li exposa un problema judicial sobre el qual haurà de decidir:

Premesa humil recomendacio una letra closa de vostra senyoria me es stada presentada per Piero de johan foyada de Cremona subdit del Illustre Duch de Mila ab la qual me manaveu que migensant justicia li fes restituir certes robes e mercaderies per lo dit Piero de johan carregades en una galiota les quals en Berthomeu forment patro de nau no havent esguart ala amicitia e confederacio feta entre vostra excellencia e lo dit Duch li havia preses en lo port de Rodes en lo mes de Gener proper passat o lo just preu daquelles segons que en la dita vostra letra pus largament es convengut E decontinent senyor per obediencia de vostres manaments e per donar prompta e prestada exequcio a aquelles [...]

---

³¹⁸. Barcelona, 29 novembre 1436. ACA, reg. 3176, fols. 145v-147.

vostre Cancellor ell procehi e mana a micer Bernad ferrer donas exequio ales diverses coses [...] feu fer manament al dit berthomeu forment que dins certs pochos dies restituís al dit Piero de johan les dites robes e mercaderies o lo just preu daquelles [...] e dins lo temps prefegit un quis diu procurador del dit Berthomeu forment dona una cedula allegant lo guiatge dela armada com ell dit forment sia un dels patrons deles naus armades de present perlo principat de Cathalunya per vostre servey [...] fou presentada una letra mia o translat daquella feta en juliol del any XXXV ab la qual yo per manament de vostra senyoria scrivia e notificava als Consellers e prohomens dela Ciutat de Barchinona com per letres vostres yo era certificada com vostra senyoria per certes justes causes evidents e rahunables havia per clar que lo Duch de Mila e comu de Genova vos havien rompuda la pau [...] e daço els avisava per ques guardessen e fessen contra lo dit Duch e comu ço que ells fahien contra vostra senyoria e vostres vassalls segons que en la dita letra se conte Pretenent la part del dit Berthomeu forment que per virtut daquela letra que fou publicada ab veu de crida havia pogudes pendre les dites robes [...] Maiorment que en temps que les preses en Rodes a noticia sua ne dels altres quiy eren no era pervengut que alguna amiticia pau o concordia ses stada feta entre vostra excellencia e lo dit duch Lo punt aquest senyor molt alt es stat examinat per los de vostre consell e per tant com lo dit Piero de johan no ha poguda o volguda donar alguna informacio que en Rodes se sabes en temps dela presa de les robes la dita amiticia o confederacio [...] han duptat los del vostre consell atesa la letra e crida proper mencionada [...] Delliberets donchs daquivant vostra sacra magestat e man lo que sobre aço plasent li sia car decontinent ab gran promptitut sera exequat [...] de aquelles persones qui havien comprades les dites robes e mercaderies del dit forment havem provehit que aquelles o lo preu sia tengut de manifest...³¹⁹

A un súbdit del duc de Milà li havien estat requisades les robes i mercaderies a l'illa de Rodes, per Bartomeu Forment, un patró d'un vaixell català, el qual, ara, estava al servei del rei en l'armada preparada pel Principat. Alfons havia manat que fossin tornades les mercaderies o el seu valor, però no era fàcil. Forment al·legava que quan van ser requisades a Rodes no havia arribat la notícia de la pau signada amb el duc de Milà. A més, la reina havia publicat una crida permetent fessin preses als enemics al juliol de 1435 (document ja transcrit en aquest treball). Com que l'italià no contestava sobre si a Rodes havia arribat la notícia de la pau, semblava que encobria la veritat. Per tant, la culpa no era de Forment. A més les mercaderies havien estat venudes i ¿qui pagaria el seu valor?

Maria escriu a la comtessa d'Armagnac sobre la seva salut i un metge que necessitava:

Magnifica Comtessa e cara tia vostra letra havem rebuda E hoyda la creença de mossen Luis aguilo vos responem que havem singular plaer dela sanitat vostra e del Comte vostre marit e de vostres fills E regram vos molt la bona voluntat que en aço e en altres coses nos havets tostemps mostrada Deque siats certa que noy anats de tots enganada. De nos vos certifficam que dela festa de sant Miquel en ça nos son tornats los accidents de smortiments dolor de ventrell fluctuacions e altres passions e encara de present nos retornent algunes deles passions de que

³¹⁹. Barcelona, 30 novembre 1436. ACA, reg. 3174, fols. 87v-88v.

*som venguda en molt gran flaguesa e en stret punt E per aquesta raho nos dol molt com nous podem trametre lo nostre metge Car la nostra necessitat es tal e tan gran que com lo metge fos aqui lens remeterets per queus pregam affectuosament hi vullats haver paciencia apresent. Car encontinent com a nostre senyor placia haiam cobrada la sanitat lons trametem. Nous maravellets com nous scrivim per los Ambaxadors de nostre car frare lo Rey de Castella tan cuytats passaren que no hagem temps mas per axo no stigats de scriurens sovent Car singular plaer nos ne farets e gran consolacio ho pendrem.*³²⁰

La reina segueix malalta des de fa dos mesos i encara no s'ha recuperat del tot. A la comtessa no li pot enviar el metge que sol·licita, de moment.

A continuació veiem una altra carta dirigida a una dama, *la noble e amada nuestra madona Urraqua de Johan*:

*Madona Urraqua vuestra letra havemos reebuda E aquella entendida vos regradamos mucho la buena affeccion que nos mostrats en vuestra letra e en vuestras palauras. E mucho mas en el buen servicio que feches a nuestra muy cara tia la infanta la qual nos amamos de buen coraçon E por su amor e por que vos lo meresceys amamos a vos e somos presta promover vuestros favores e anantamientos. Ala falta que dezis que cuydando veyer vuestro marido haveys visto tinta e papel. De semejant seriamos contenta que la ausencia del senyor Rey fuesse tan xicha e la presencia tan presta para aca como la de mossen Alfonso par alla.*³²¹

Urraca es queixava de l'absència del marit. Maria li contesta que ella està encara pitjor.

En una de les cartes que envia al seu germà Joan, Maria li diu que no es troba bé: *des dela fiesta de sant Miquel ancara nos han continuado los smortimientos e dolor de vientre e otros accidentes [...] es verdat que algunas vegadas havemos remedio E quando pensamos seyer en convalescencia la dolencia retorna.*³²² Des de la festa de Sant Miquel, el 29 de setembre, està malalta. Li costa de refer-se.

Acaba l'any 1436 i encara no està bé del tot, segons podem llegir a continuació:

*Maestre roquafort anos cove retenir alguns dies mestre John pou com lo hagam de gran necessitat per la cura de nostra persona que per gracia de nostre senyor comença esser en convalescencia Car en continent que siam algun poch millorada donare llicencia. E axi pregam vos que entretant per servey nostre vullats haver paciencia e continuats vostra lectura axi com havets fet fins aci en sa ausencia sins desigats complaure e servir.*³²³

Joan Pou era el metge de Lleida que va anar visitar la reina i va participar en l'equip que va donar un informe sobre el mal que patia, al mes de novembre. El reclamaven perquè potser era un professor de l'Estudi de Lleida i tenia feina pendent.

---

³²⁰. Barcelona, 4 desembre 1436. ACA, reg. 2988, fols. 93, 93v.

³²¹. Barcelona, 4 desembre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 93v.

³²². Barcelona, 11 desembre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 96.

³²³. Barcelona, 29 desembre 1436. ACA, reg. 2988, fol. 102.

Les corts de Barcelona. 1436-1437

Les corts havien estat convocades per la reina pel 25 de maig a Barcelona, tal com s'havia acordat a Montsó. Es van reunir en la sala del capítol de la catedral de Barcelona.

La reina va llegir la proposició el dia 22 de maig:

*Ja sabets com havíem convocada Cort general en la vila de Monço a tots los regnes e terres del Senyor Rey deça la mar e al regne de Mallorques per esguard del cas quis era seguit en la persona del Senyor Rey. E per demanar consell, favor e ajuda, per obviar els perills que al dit Senyor se podien seguir e per provehir a la tranquilitat, repos e bon stament dels dits regnes e terres, e jatsie en la dita Cort general se procehis a alguns actes, empero per certes causes e rahons que durant la dita Cort se son seguides, la dita Cort general se es hauda necessariament a dissoldre e convertir en particulars [...] Per que, loants e comendants la dita oferta feta per la dita Cort de Cathalunya en la dita Cort general de Monço convertidora en armament de naus e galeres contra genovesos per la honor e servey del dit Senyor Rey e encara per la utilitat publica del dit Principat, axi com a cosa que mereix esser hauda e comendada, vos pregam affectuosament que façats prestament spatxar la dita oferta, resecaades e toltes totes dilacions, car perill es gran en la triga...*³²⁴

Els procediments de la cort eren lents i topaven amb la pressa que tenia Maria en despatxar l'assumpte de l'estol. Aviat es va posar de manifest aquesta desavinença. Al cap de poc més d'una setmana, la reina tornava a demanar als estaments que no perdessin el temps: *Nos som devallada aci quens façau resposta sobre les coses per nos a vosaltres demanades per exequcio prompta de la oferta feta en Monço, car la necessitat es molt gran e tanta que tota cuyta es gran triga e lo temps sen va infructuosament, pregam vos que prestament nos façats resposta, car nos vos sperarem de fora.*³²⁵

El bisbe de Barcelona, en nom de la cort, li va respondre que havien de deliberar abans de donar una resposta. Maria va sortir de la sala dient: *Ara donchs nos vos sperarem aci de fora.* Se'n va anar a la capella de San Sever que es trobava en el claustre. Cansada d'esperar i en veure que no l'avisaven se'n va anar cap al palau. Quan van anar a buscar-la i no la van trobar, en van deixar constància: *La Cort aci ajustada, pensant que la Senyora Reyna tornas a seure en la Cort, havie deliberat supplicar la dita Senyora que fos sa merce sperar mes los absents e demanar altra dilacio. Mas per ço, com la dita Senyora no es tornada a seure, e los actes de la present Cort nos poden fer sino açi, la dita Cort es de intencio de supplicar sobre aço a la dita Senyora la primera vegada que vendra a la cort...*³²⁶

La reina es dóna compte de que passen els dies sense que els assumptes tirin endavant. En una cèdula que fa presentar als estaments, se'ls diu: *E tant no us ha explicada e feta explicar per sos tractadors la urgencia e necessitat que*

---

³²⁴. *Cortes de Cataluña...* op. cit. vol. 19, p. 26.

³²⁵. *Ibid.* p. 38.

³²⁶. *Ibid.* p. 39.

*aquest negoci requer que no ha pogut ni pot obtenir ab la present Cort la dita exequicio [...] Perque la dita Senyora Reyna, ansiosa e congoxosa per aquesta raho, vos requer e us demana que li façats resposta a les coses per ella proposades...*³²⁷

Li responen que presenti per escrit la proposició ja que només ho va fer de paraula. La reina es plany de que ho podien haver dit abans: *la dita Senyora sta meravellada, complayentse molt de la perdua del temps passat, car si ladonchs fos stat demanat ço que ara se demanava ja fora stat fet e no foren passats axi com son sens fruyt algu VIII. o VIII. jorns...*³²⁸

Es presenta un memorial a la Cort amb les coses que demana la reina: que fessin adobar dues galeres que estaven en les drassanes; que comencessin a fer construir les altres naus que s'havien de pagar amb els 100.000 florins i que s'armessin tan aviat com fos possible. Però els dies anaven passant i encara no havien començat els treballs. S'havia nomenat una comissió de 9 persones que s'encarregarien de l'assumpte de la construcció de les naus.³²⁹ El cas és que la reina no sap a qui ha de donar pressa: si als diputats del General que han pagar, a la comissió de les 9 persones que han de donar les ordres o a la Cort General que ha de donar el consentiment: *axi que la dita Senyora es mesa en cami de confusio sobre aquests offers, car ja no sap a qui ha a fer sa instancia, sino a la present Cort. E jatsie la dita Senyora hage hauda daçi atras gran congoxa de la tarda e dilacio de la expedicio de la armada, attes que ha dos meses e mig que la offera fonch feta [...] la dita congoxa li es crescuda e augmentada de jorn en jorn...*³³⁰

El 25 de juny una nova cèdula de la reina es llegida a la Cort per Ramon Batlle, lloctinent del protonotari, en la qual es queixa que no es faci res i proposa revocar un edicte que és la principal causa de les protestes:

Dues galeres que dels diners offerts al Senyor Rey son stades adobades en la daraçana, no ha pogut tro sus aci la dita Senyora obtenir dels Deputats ni de vosaltres que sien stades donades a les nou persones qui han carrech de exequitar la armada. Quina sperança pot haver la Senyora de altres coses majors que aquesta tan poqua e vengonyosa en la cara de les gents no pot obtenir ni haver [...] E ara sie la culpa de les dites nou persones, ara sie del Diputats, ara sie de la present Cort, la verdadera conclusio es aquesta que la dita armada no es stada spatxada [...] E si per causa o raho de la crida del edicte de la treva o seguretat

---

³²⁷. *Ibid.* p. 44.

³²⁸. *Ibid.* p. 48.

³²⁹. Segons la cautela del donatiu dels 100.000 florins concedits per Catalunya en la Cort de Montsó, al 31 de març de 1436, els diputats del General i les 9 persones de la comissió, eren les següents: *Als molt circunspectes e de gran providencia mossen Pere de Palou, canonge e cabiscol de la Seu de Barchinona, don Ramon Galceran de Pinos e Lorens Rodo, burges de la vila de Perpinya, Deputats del General de Cathalunya residents en Barchinona. Com la dita Cort hage concordablement ordonat que de les peccunies del dit General sien per vosaltres donats e liurats cent milia florins dor Darago als Reverends en Simon, bisbe de Barchinona, frare Anthoni, abbat Darles, e honorable misser Francesch dez Pla, canonge e ardiacha de Vich, als nobles e honorables mossen Johan Roger de Arill, mossen Berenguer de Muntbuy, cavaller, an Bertran de Vilafrancha, donzell, an Johan Lull, de Barchinona, Narcis Miquel, de Gerona, e an Pere Castello, de Perpinya, sindichs en la dita Cort e per la dita Cort elets e deputats a distribuir e convertir aquells en armar prestament contra los jenovesos [...] Per ço, vol e mana la dita Cort que de les dites peccunies a mans vostres son o seran, liurets, paguets e donets a les nou persones dessus nomenades o a qui elles volran o ordonaran los dits cent milia florins del dit or... Cortes de Barcelona, op. cit. vol. 20, pp. 55, 56.*

³³⁰. *Cortes de Barcelona, op. cit.* vol. 19. p. 63.

[...] la dita Senyora vos offer de tornar a reduhirho nudament e expressa a les paraules propies contengudes en la demanda e en lacte de la Cort que sen feu per ella a Monço, segons que en lo proces de la Cort sta, o si per ventura vos contentarets mes quel dit edicte sie del tot revocat, la dita Senyora vos offer de revocar-lo del tot, ab acte de Cort, axi com fonch fet, salvades les regalies e drets del Senyor Rey...³³¹

Els braços estaven dividits. La reina havia fet publicar un edicte de pau i treva en el Principat, segons un acte de cort acordat a Montsó. Alguns militars i clergues hi dissentien perquè sentien amenaçats els seus privilegis, mentre el braç reial hi estava totalment d'acord.³³² Però calia unanimitat per tirar endavant l'armada del rei. La situació es va anar tensant. Alguns senyors consideraven vulnerats els seus privilegis per l'edicte reial i no estaven disposats a perdre'ls. Maria pensava en revocar-lo per tal d'aconseguir la construcció de les naus el més aviat possible. El braç reial es va posar al costat de la reina i va defensar l'edicte. Les ciutats volien la pau i acabar amb les bandositats que tant perjudicaven els ciutadans i els negocis. La ciutat de Barcelona era la capital financera, comercial i industrial del Principat. El protagonisme dels consellers de la ciutat i dels seus síndics en la Cort va ser fonamental.

Al cap de tres dies, al 28 de juny, Maria rep la resposta del braç reial:

Molt alta e molt excellent Senyora: Apres que la vostra molt gran senyoria proposa en la Cort convocada en la present viutat e la dita Cort se atura acord sobre les coses proposades per vos [...] es donat algun carrech en general e special als Braços de la dita Cort, notant en los dits Braços fredor e desamor ab certes protestacions assats carregoses, totstemp parlant ab humil reverencia de vostra gran senyoria, de que lo Braç reyal de les ciutats e viles reials, ab la dita reverencia repetida, sta molt meravellat com lo dit Braç fins açi, apres que en la vila de Monço son stats promesos a vos, Senyora, per lo dit Braç, ab los altres de la dita Cort aqui lavors congregada, C. M. florins per fer certa armada [...] no ha fet fins açi ni entenen a fer algun empatxament o turbacio ne dar alguna dilacio que la dita armada promesa no hage tot aquell bo e prest spatxament que have puixe [...] E per deffensio de sa innocencia als dits carrechs e protestacions, lo dit Braç, ab humil reverencia de vostra gran senyoria, hi dissent totalment [...] Empero per major repos del dit Principat, supplica aquest Braç que vos, senyora, ab veu de publica crida per cascuns vaguers en llurs vagueries fahedora, puxats imposar fins lo Senyor Rey sia vengut treva e seguratat en tots los vassalls immediats del Senyor Rey de tot lo dit Principat e encara en los vassals del dit Braç, en universal e en singular, empero sens perjudici de llurs libertats e privilegis...³³³

Els síndics del braç reial es queixen de les acusacions de la reina, ja que a la cort de Montsó van votar el donatiu per fer l'armada del rei i sempre l'han

---

³³¹. *Ibid.* pp. 73, 74.

³³². Els síndics de les ciutats i viles eren els següents: 6 per Barcelona, Joan Lull, Francesc Desplà, Jaume Colom, Hug Fiveller, Ramon Çavall i Bonanat Pere; 2 per Lleida, Jaume Navarra i Antoni Cardona; 2 per Perpinyà, Galderic Pagès i Pere Castelló; 1 per a cadascuna de les altres localitats, Narcís Miquel per Girona, Gabriel Oliveres per Vic, Pere Sant Jaume per Manresa, Joan Pere per Puigcerdà i Pere Selva per Cotlliure.

³³³. *Cortes de Barcelona, op. cit.*, vol. 19, pp. 78-82.

volgut ajudar. Estan dolguts per les recriminacions de Maria i perquè el rei no ha tornat encara als seus regnes. Malgrat tot, demanen que es mantingui la treva publicada mentre el rei no torni. Estan disposats a donar compliment a l'oferta de les naus: ordenen que siguin lliurades pels diputats del General les dues galeres adobades; que es facin les altres galeres noves; que es vagin a buscar 4 galeres a Mallorca, fins arribar al nombre de 10 galeres i que totes estiguin llestes en 4 mesos.

Semblava que es desentrebancarien les negociacions, però la batalla als nobles dissidents no estava encara guanyada, ni molt menys.

Maria assisteix a les sessions de les corts el dia 5 de juliol i fa llegir a Ramon Batlle el seu discurs. Els dóna les gràcies per les ofertes fetes i els prega que entenguin les seves presses per la necessitat d'ajuda en què es veu el rei:

*Mas per tant com la dita Senyora veu que los affers de la present Cort per aquesta raho han presa o prenen gran e molt nociva dilacio, volent provehir e obviar, tant com pot, que mes non prenguen, per los grans perills e inconvenients que dessus son tochats e sen speren [...] Plau a la dita Senyora que en la dita treva e seguretat, per ella ab lo dit acte de Cort en la Cort de Monço imposada e en la crida e preconitzacio per la dita Senyora del dit acte elicida e feta publicar, sien entesos e compresos tant solament aquells qui eren en guerra o bandositat en lo temps ques feu lo dit edicte...*³³⁴

Els dissidents no cedeixen i la reina està perdent la paciència. A la següent sessió del dia 10 de juliol se'ls requereix amb paraules més dures:

*Empero vosaltres o alguns de vosaltres, sots titol o color de deliberar, dilatats e recusats manar la dita cautela, e no la volguets ladonchs manar ni encara apres, jatsia continuament ne siats stats sollicitats e requests per los tractadores de la dita Senyora, ans son passats V. o VI. jorns que res non havets fet, exceptar lo Braç de les universitats e alguns del Braç ecclesiastich, los quals se diu que han manat la cautela tant com en ell es. E vosaltres, ço es, los altres del Braç ecclesiastich e tot lo Braç militar havets recusada manar la dita cautela sens alguna justa raho. [...] Per ço, la dita Senyora vos requer que manets la dita cautela [...] Notificantvos la dita Senyora que ella enten a recorrer a tots los remeys que pora, justicia migençant...*³³⁵

A continuació, Bernat Joan de Cabrera, comte de Mòdica, en nom del braç militar i del braç eclesiàstic fa llegir una cèdula de resposta. Simó, bisbe de Barcelona fa constar que no tot el braç de l'Església hi és d'acord. Justifiquen la seva oposició a l'edicte de pau i treva:

Contra la seria e tenor del acte de Cort fet a Monço en gran perjudici dels dits dos Braços e dels singulars de aquells e de lurs privilegis e libertats, majorment penjant indecis altre greuge per la Cort donat daltre semblant edicte de treves e seguretat general fer per lo dit Senyor Rey [...] E legint la dita cedula darrera, encontinent per los dits dos Braços de la Esgleya e militar, a les dites dues

---

³³⁴. *Ibid.* pp. 91-94.

³³⁵. *Ibid.* pp. 105, 106.

*cedules fon dissentit de paraula expressament [...] los dits Braços no sens causa sentint sen notoriament agreujats [...] feren lo dissentiment...*³³⁶

Davant d'aquesta tenaç oposició, a finals de juliol, Maria es decideix a actuar i mana empresonar els dissidents més destacats: Joan de Vilagut, castellà d'Amposta, el prior de Catalunya, el bisbe de Tortosa, l'abat de Banyoles, l'abat d'Arles, l'abat de Sant Feliu de Guíxols, misser Francesc Desplà, misser Narcís de Sant Dionis, mossèn Gilabert Centelles, mossèn Joan Roger d'Erill, mossèn Pere Galceran de Cruïlles, mossèn Arnau de Vilademany, mossèn Berenguer de Montbui, mossèn Lluís March i mossèn Jaume March. Són 15 persones en total. La reina escriu al rei Alfons informant-lo de tot, en una carta que ja hem comentada en pàgines anteriors.

Es conserva còpia d'alguns documents amb les ordres de detenció i confiscació dels béns dels dissidents. Destaquem el de Joan Roger d'Erill, senyor d'Anglesola:

*Maria, per la gracia de Deu, etc. al feel nostre lo vaguer de Tarrega e altres qualsevol officials [...] Com nos per execucio del Usatge de Barcelona qui comença **Judicium in Curia datum**, etc. haiam amonestat lo noble mossen Joan Roger Derill, del qual se diu esser la vila Danglesola que dins certs dies metes soltament sa persona e sos bens en ma e poder nostre [...] vista la present, anets a la dita vila Danglesola e a altres lochs hon sera necessari dins los limits de vostra jurisdiccio, e prengats a mans del senyor Rey e nostres la dita vila e jurisdiccio e totes les rendes, fruyts, emoluments e altres qualsevol drets al dit mossen Johan Roger pertanyents en qualsevol manera, e prengats homenatges dels homens, car nos de part del dit senyor Rey axi com a princep e sobira senyor en lo Principat de Cathalunya, los manam ab la present quel presten a vosaltres en nom del dit senyor Rey sots pena de mort, els absolem de tot homenatge de fidelitat o de propietat e de totes coses de que son tenguts al dit jossen Johan Roger...*³³⁷

També es mana confiscar els diners que els implicats tenen en la banca de Barcelona: *Maria la senyora Reyna, als administradors de la Taula de la ciutat de Barchinona que tinguen per emparades totes e qualsevol quantitats de peccunia o moneda que son o seran en la dita Taula dites, scrites o pertanyents al Castella Damposta, al Prior de Cathalunya...*³³⁸

Tots devien quedar impressionats de l'actuació decidida de la reina. En la sessió parlamentaria del 4 d'agost es llegia una cèdula de la reina justificant les mesures preses i demanant que es tirés endavant la preparació de l'estol. Els deia, entre altres coses:

Leys divinals e humanals han demostrat en moltes maneres quanta honor e reverencia es deguda al Rey e Princep per sos vasalls e sotsmeses e leys politiques e civils donen forma, regla e doctrina en la representacio del cors mistich de la cosa publica, de la qual lo Rey e Princep es lo cap, com ni en quina manera los membres se deven haver e portar ves lo cap del seu cors [...] per que

---

³³⁶. *Ibid.* pp. 106-109.

³³⁷. Document datat a Barcelona, el 27 de juliol de 1436. *Cortes de Barcelona, op. cit.* vol. 20, pp. 27-31

³³⁸. *Ibid.* pp. 31-32.

*la dita Senyora Reyna sens prejudici dels actes e procehiments per ella fets e fahedors, ab tanta affeccio e voler com pot ni sap exprimir, prega, requer e amonesta al dit Braç militar e als singulars de aquell sots la fe e naturalesa de que son tenguts al dit Senyor Rey, que vullen pendre alguna part de ses congoxes, e ajudar a desempatxar aquesta armada...*³³⁹

En nom del braç militar li va respondre Joan Ramon Folc, comte de Cardona:

*Senyora molt excellent: Yo en los dies passats he treballat tant com he pogut que per lo Braç militar pogues esser feta concordablement a vostra senyoria tal resposta [...] havent confiança que vostra gran excellencia reparara e tornara a degut stament tot prejudici si algu nes stat fet al Braç militar, els conservara lurs privilegis e libertats, axi com lo Senyor Rey e vostra senyoria be e loablement a costumats [...] dich, Senyora molt alta, per mi e per aquells qui ma opinio volran seguir, que a mi plau que la cautela de la oferta feta a vostra senyoria sia feta, spatxada e liurada, e encara sia fet sindicat per manlevar les peccunies que necessaries sien per acomplir les coses offertes e totes altres coses que a fer se hagen per exequicio de aquelles.*³⁴⁰

El suport del comte de Cardona va fer un gran servei a la reina i va ajudar al canvi d'actitud d'alguns nobles. Altres seguien protestant. Segons Coroleu, els empresonats no trobaven cap advocat que els volgués defensar. Al final, la reina va cedir i va alliberar els presoners. Els dissidents van signar la cautela.³⁴¹ La preparació de l'estol tirava endavant i a mitjans d'agost ja estaven a punt 11 galeres per fer-se a la mar.³⁴²

La tensió que va patir Maria per tots aquests esdeveniments va posar-la malalta, com ja es podia preveure. No pot assistir a algunes sessions de les corts. Mentre, les negociacions s'entrebanquen en l'assumpte dels greuges. Van passant els mesos. El 26 de febrer de 1437 trobem un cèdula de la reina pregant a la Cort que faci mantenir l'estol i que no el desarmin. Ja des del desembre anterior es volen desarmar les galeres perquè causen moltes despeses.³⁴³ La Cort es queixava de que els greuges encara no havien estat reparats. De part de la reina es respon:

E tant la dita Senyora no ha instat e pregat, axi a la dita Cort com a les nou persones deputades a la dita armada, que provehissen en tota manera que les dites galeres no desarmassen que no ses pogut obtenir, ans han desarmat soptament a gran desservei del Senyor Rey e a gran vergonya e ignominia de tota la patria e a gran abatiment de la honor de aquella, de ques sesperen a seguir inconvenients e dampnatges judicables e inexplicables [...] e no stigue la dita Cort en tanta necessitat e perill aturada per greuges que pretengue ni per

---

³³⁹. Cortes de Barcelona... vol. 19, pp. 168, 169.

³⁴⁰. Ibid. p. 170.

³⁴¹. Coroleu/Pella, *Las Cortes...* op. cit. pp. 252.

³⁴². El 31 de març de 1436, a Montsó, la reina havia fet el salconduit per a tots aquells que volguessin anar a servir en l'armada del rei, amb el perdó per deutes o delictes comesos, amb algunes excepcions, segons el costum. *Cortes de Barcelona...* op. cit. vol. 20, pp. 56-58.

³⁴³. El rei Alfons havia fixat la seva residència a Gaeta i havia preparat la presa de Nàpols però a causa de l'hivern, la mala mar i la manca de suports polítics no s'havia aconseguit avançar. A Nàpols estava Isabel, l'esposa de René d'Anjou i els napolitans no acceptaven el rei d'Aragó. Alan Ryder, op. cit. pp. 273-277.

*nenguna altra cosa, car no u deu fer [...] la dita Senyora ha totstemps offert e offer de present, no solament fer e administrar justícia sobre qualsevol greuges, sie qui sien stats fets durant la present Cort, mas encara atorgar al dit Principat totes aquelles coses que bonament puscha...*³⁴⁴

L'armada tornava cap a Catalunya i les galeres havien de ser desarmades. Alfons no podia mantenir-les i la Diputació del General tampoc. La reina torna a dirigir-se a la Cort, el 14 de març de 1437, preguntant que facin alguna cosa:

*Per causa del retornament e desermament de les galeres, de que lo cor de la Senyora Reyna e tots sos sperits stan en gran dolor e turment [...] volguessets sostenir larmada e creixer e augmentar aquella, axi com lo dit Senyor Rey vos ha demanat [...] ella a vosaltres entenia a dir de paraula, si fos stada disposta per a poder devallar e venir açi a la Cort, mas atesa la gran malaltia sua, que li ha durat, axi com tots sabets, mes de sis meses, ella no hi pogue venir [...] no us aturets ne us excusets per greuges ni per altres rahons...*³⁴⁵

La Cort estava disposada a preparar 4 galeres més i donar 25.000 florins. La reina no millorava. El 12 de juny va decidir prorrogar la Cort fins al 13 d'agost: *Per que la dita Senyora, en nom e en persona del Senyor Rey, proroga la present Cort daçi al XIIIe die del mes de Agost primer vinent en la dita manera.*³⁴⁶

La qüestió dels greuges quedava sense resoldre. La reina estava molt disgustada de la inoperància de la Cort. Tampoc se'n sortia de la seva malaltia a causa de totes les preocupacions que li creaven els assumptes de govern.

El dia 13 d'agost s'havien de reunir, altra vegada, les corts, però no va sonar la campana que, per costum, havia d'avisar l'inici de les sessions. Això va estranyar els que havien anat a la casa del capítol de la Catedral i com que la reina no es va presentar, una comissió de 6 persones va anar a veure-la al palau reial per preguntar què havia passat. La reina els va dir que no s'havia fet tocar la campana per ordre seva. No volia que es reunís la Cort: *E que la dita Senyora respos que ella ho havia manat, com no y havia Cort, e que ella veuria qui si aiustaria com ella no ho volgues.*³⁴⁷ Maria estava ja cansada d'aguantar les enrevessades negociacions de les corts i de tornar a parlar de greuges. Ella també es devia sentir agreujada de tantes protestes.

De la visita a la reina se'n va aixecar acta detallada pel notari Joan de Pujol:

La Cort del Principat de Cathalunya, vista una cedula la qual vostra gran senyoria feu legir en la Cort a XII. del mes de Juny prop passat [...] ates que encara quasi no era acabada de legir la dita cedula, vos, Senyora, vos levas de la cadira e us exis de la Cort sens sperar alguna resposta fahedora per la dita Cort [...] Com si vos, Senyora, no us fossets levada axi tost, o volguessets esser aturada un poch, segons la dita Cort havia humilment supplicat, fora stat respost e satisfet degudament als dits procehiments [...] parlant ab la dita reverencia deguera haver admesa la supplicacio feta per la dita Cort e los greuges pogueren esser provehits [...] la dita Cort dissent per les dites rahons e altres qui encara

³⁴⁴. Cortes de Barcelona...vol. 19, pp 266-267.

³⁴⁵. Ibid. p. 278.

³⁴⁶. Ibid. p. 361.

³⁴⁷. Ibid. p. 364.

sen poder dar e allegar [...] E los dits tres promovedors ab mi dit e deius scrit notari per que era gran die e hora del dinar partints se de la dita casa del Capitol tinent lur via ver lo dit palau reyal per executar de fet lo carrech e poder prop dits, volents muntar ala e davant la dita Senyora Reyna, fon los referit que la dita Senyora era levada tant solament del dinar, es era apartada per reposar [...] E lo despres dinar del dit die ajustats los dits religiosos e honorable frare Johan Gispert [...] en Jofre de Sentmenat e en Ramon Çavall [...] ab mi dit Johan dez Pujol, notari [...] tinentes lur via vers lo dit palau reyal e esser davant la presencia de la dita Senyora Reyna constituïda en una de les cases del dit palau, en lo sostre primer e pus baix, contiga quasi ab la gran o al cap de la gran, a la part sinestra de la font qui en lo dit palau es, los dits promovedors, genolls postrats, offeriren e presentaren a la sua senyoria, la dita e presinserta cedula [...] la dita Senyora Reyna no mostrant esser contenta de tal offerita, dix per amples paraules [...] que no y havia Cort, e que no acceptava ne admetia la dita cedula, ans la reppellia [...] los dits promovedors retornaren en la dita casa del Capitol [...] En apres de poch vench a mi dit Johan dez Puiol, un dels porters de la dita Senyora, dient que la dita Senyora Reyna manava que yo anas de continent davant la sua presencia [...] e complint lo dit manament, fuy davant la dita Senyora Reyna [...] E presents los molt Reverend en Dalmau, Archabisbe de Çaragoça, canceller, e honorables micer Jofre Dortigues, regent la cancellaria, e micer Francesch Castello, consellers de la dita Senyora Reyna, a la part dreta, e los nobles don Johan Ramon Folch, comte de Cardona, mossen Guillen Ramon de Muntcada, major de dies, e micer Ramon dez Papiol, a la part sinestra de la dita Senyora Reyna, sehents quasi al davant e agenollat yo dit notari [...] fui interrogat per la sua senyoria si tenia la dita cedula [...] liuri aquella en mans del dit Reverend Archabisbe [...] vehent jo quel Reverend Archabisbe legi integrament la dita cedula [...] volents aquella vers si retenir, e ates que non romania translat, ans era aquella lo original, fon me restituhida la dita cedula, dient me la dita Senyora Reyna e manant que lin fahes translat e que non fahes acte algu, car si ho fahia ellam faria “cortar la cabeça” [...] E axi parti de sa senyoria e presencia, que los dits Reverend, nobles e honorables senyors no hi dixeren paraula alguna. E lo dit translat fiu decontinent sens divertir en altres affers, lo qual es romas vers mi, per ço com algu nol ha demanat. E en axi la dita Cort evanuhi e expira, precedent la dita longa prorogacio.³⁴⁸

L'acta notarial incorpora la cèdula del dissentiment de la Cort sobre la prorrogació feta per la reina al mes de Juny. Després, el notari anota com va ser la reunió amb la reina, malgrat que ella li havia dit que no fes cap acta, en cas contrari li faria “tallar el cap”. Paraules que, si es prenen al peu de la lletra, són terribles. Potser la reina les va dir perquè estava massa enutjada o al contrari, eren mig en broma. De fet, el notari no li va fer cas i va aixecar acta. La còlera de la reina era de témer: havia fet empresonar alguns nobles i clergues, però de caps no en van rodar. El que sí quedava patent és que la Cort frenava l'autoritarisme reial. Els estaments eren forts i calien moltes negociacions per obtenir el seu suport polític i l'ajuda econòmica.

Com hem pogut veure, Maria estava al palau amb el seu consell. Els promovedors de la Cort i el notari es van agenollar davant la reina, condició que

---

³⁴⁸. *Ibid.* pp. 365-370.

devia exigir el protocol. La còpia de la cèdula que havien manat fer al notari no va ser reclamada.

Aquestes corts havien resultat difícils i conflictives. La reina havia demostrat ser molt pacient i hàbil en altres ocasions. Ara, havia actuat amb mà dura. Els interessos del senyor rei estaven per damunt d'alguns orgullosos nobles o clergues. Els catalans l'havien preferit a Joan, rei de Navarra, però pel fet de ser dona, no significava que fos feble. A més, tenia l'assessorament del seu consell i el suport de les ciutats, el braç reial.

El consell de la reina tenia un paper molt important en els assumptes de govern. Ja en les corts, alguns donaven la culpa als consellers de la reina sobre les coses que aquesta decidia. Fos això veritat, la reina els defensava. Aquestes eren les seves paraules: *Ni cal arguir ni rependre lo consell ni consellers de la dita Senyora, car indubítadament lo seu consell es stat e es bo e saludable, axi al servey del Senyor Rey com al be de la cosa publica. E la dita Senyora, per gracia de Deu ho coneix be e sen te per ben aconsellada...*³⁴⁹

Maria consultava i escoltava els seus consellers però dirigia personalment tots els assumptes importants del govern. No era com la seva mare, la reina regent Caterina de Lancàster, la qual havia tingut favorites i després el bisbe Sancho de Rojas per governar. Més aviat s'assemblava al seu pare, Enric III qui, malgrat la seva mala salut va ser, segons els cronistes, un bon governant i es va fer respectar.

Les ocupacions de la reina. 1437

A primers de gener, Maria envia el seu camarlenc, Joan de Pròxida, a València amb alguns encàrrecs, segons veiem en un memorial que li dóna:

Primerament parlara ab mossen Guillem de vich sobre los dos milia florins que los dela Cort del Regne de Valencia aplegats en Monço li offeriren E en la manera e segons abduys deliberaran parlara ab los Governador e batle general...

Item demanara la letra que sen porta dreçada ala Abbadessa del monastir deles menoretas de Valencia ala qual dira e recitara lestament dela dita senyora E com li ha dat carrech special de sos fets...

Semblantment fara per la Abbadessa dela Çaydia la qual E lo monastir haia aximateix per recomanats...

Item com frare Ramon de muntcada quondam Comanador de Torrent hagues a dar certa quantitat a mossen Johan de muntcada frare seu la qual es devia pagar de les Rendes dela sua Comanda...

Item parlara ab la mare de na Constança monyos que esta a Murvedre sobre el matrimoni den Casaldaguila qui es mogut a sa filla E com la senyora Reyna ha encarregats los bisbe de Mallorca e de Sogorb que li facen subvencio e la oferta que cascu ha feta pero no poran esser grans les subvencions com cascu haia carrechs e necessitats [...] E per consegvent lexovar no pora esser gran E

---

³⁴⁹. *Ibid.* p. 169.

axi que si no pot aconseguir lo matrimoni que volria ques contente del que pora obtenir [...] la necessitat dela donzella qui es gran e alta e comença a perdre temps En aço lo dit mossen Johan fara totes aquelles persuasions que en lo dit fet puixen aprofitar.

Item lo dit mossen Johan se fara venir en cristofol de muntblanch procurador dela dia senyora E haura relacio sua de tots los affers dela dita senyora [...] E hauda sa relacio Axi del fet de Almedixar Com dels fets del manteniment de Castella [...] Com encara sobre la paga dels tres milia florins que la dita senyora deu al maestre de muntesa e a mossen Johan ferrer de heredia en cobrament deles penyores com daltres affers...

Item Com lo batle general de Valencia segons se diu tinga empatxades certes mercaderies den Andreu ferrer mercader dient que serien robes de Genoveses [...] de part dela dita senyora que li vulla desempatxar ses robes Car posat fossen de Genoveses lo dit Batle ho deuria dessimular atesa la mort o destruccio del dit Andreu ferrer e de sos bens e lo dan que sos amichs nan haut los quals mort e destruccio les son vengudes per servey del senyor Rey E que de aço la dita senyora Reyna prega affectuosament lo dit Batle.³⁵⁰

Es tracta d'assumptes econòmics, d'afers dels convents de monges, i del matrimoni d'una donzella, entre altres. Malgrat que la reina ha de residir durant uns anys a Barcelona, manté els contactes amb València.

A la reina Blanca de Navarra li comenta coses sobre la salut:

Reyna muy cara e muy amada hermana stando con muy grand penser de vuestro accident del qual sabe dios stavamos de grand congoxa e queriendo embiar hombre nuestro por saber de vuestra salut e offreszer a vuestra alteza lo que podieremos Es seydo plasient a nuestro senyor que es allegado el portador dela present con vuestra graciosa letra de que havemos tomado tanto plazer consolacion [...] de vuestra buena e desseada convalescencia [...] del stamento de nuestra persona vos avisamos [...] nos han continuado esmortimientos e passiones de ventrell e algunas cessiones de fiebre e otros accidentes [...] somos tant flaca e tanto debilitada que non podemos scrivir de nuestra mano [...] E rogamos vos con tanta affeccion quanta podemos que a menudo por nuestra consolacion nos querades scrivir de vuestra Salut e de nuestros muy caros cosinos el princep la princessa e la condessa vuestra fijos...³⁵¹

Cap de les dues es troba gaire bé. Blanca governa Navarra mentre el seu marit, el rei Joan, està per l'Aragó o València de lloctinent general. Blanca, en tenir fills, té un avantatge emocional sobre Maria, que no en té, i el marit es troba molt més lluny. A més, Blanca és la reina de Navarra, mentre Maria fa de lloctinent. Sembla ser que a Blanca no li agradava dedicar-se a les tasques de govern, mentre que Maria ho feia amb total dedicació, malgrat els problemes de salut.

Trobem dues cartes dirigides al rei sobre el casament d'una donzella de la reina. Destaquem la primera:

---

³⁵⁰. Barcelona, 2 gener 1437. ACA, reg. 2988, fols. 102v-104.

³⁵¹. Barcelona 25 gener 1437. ACA, reg. 2988, fols. 111v, 112.

*Be crech vostra senyoria ha sabut Com mossen Pere de muntcada es passat desta vida vinent lo qual mossen Johan de muntcada frare seu cessava de marcar los drets que pretenia haver en la heretat de lur pare perque lo dit mossen pere era germa maior que no ell Ara per mort sua succeex en son loch E si era present poria deduir sos drets ab concordia e benevolencia de mossen Guillem ramon de muntchada e dels altres germans e seria gran beneffici seu e de na Marquessa de vilaragut donzella de cassa vostra e mia la qual yo he sposada ab ell dit mossen Johan E per contemplacio daquest matrimoni hauria plaer crech que sis hauria vostra excellencia quel dit mossen Johan fos ben heretat Per ço hauria a singular gracia a vostra altessa trametes o licencies lo dit mossen Johan que pogues venir de part deça si fer se pot sens preiudici de vostre servey...*³⁵²

Maria demana al rei que permeti el retorn de Joan de Montcada per defensar l'herència i poder casar-se després amb una donzella de la seva cort, de la família Vilaragut. Sobre aquest afer, escriu a una cunyada de Joan:

*Madona Margarida Vostra letra havem rebuda E aquella entesa vos regram molt la bona intencio que mostrats en lo fet de mossen Johan de muntcada e en dar manera e obra que la casa de mossen Guillem ramon vostre marit romangase clara e liquida ab sos frares E que materia de questio no romangue entre ells Es veritat que tostemps havem confiat que aço era obra vostra e que mostrariets obra de mare en los dits fets E axi us ne pregam affectuosament com sia dels grans serveys que fer nos podets a present.*³⁵³

La bona disposició de Margarida no devia ser compartida pel seu marit, ja que la reina li havia demanat que anés a veure-la i no ho feia, segons podem comprovar: *Mossen Guillem ramon Jatsia diverses vegades vos haiam scrit que vingats Avisantvos del dan que es en la tarda E perço cregam que al rebre dela present deurets esser partit Empero tanta es la cuyta e necessitat que nos poria explicar Per queus pregam affectuosament eus encarregam que tant com possible vos sia vullats cuytar si jamets entenets a servir al dit senyor e anos.*³⁵⁴

Les disputes per les herències entre els nobles eren bastant freqüents. La reina tractava d'evitar que acabessin en baralles i llargs plets, en els quals havia de fer justícia.

En una altra carta enviada al rei, li comenta diversos assumptes:

A XXI del passat rebi dues letres de vostra Altesa una de dos altra de XIII dies de deembre propassat ab moltes altres dreçades als dela cort daquest principat e del Rey de Navarra e de mossen Matheu puiada e altres Ales vostres humilment responch que de vostra salut e prosperitat he tanta alegria e consolacio com dir se pot. Pero com me va lo cor als temps passats e als perills tot lo cor me converteix en temor e aquesta es una passio tan gran que en gran part es empatxament de una convallescencia de que stich tan flacha e tan debelitada que no puix ne gos levar del lit ne treballar en los affers don me vengut altra passio e tristor com no puix retre lo deute que volria en los affers que toquen vostre servey ab aquesta cort ne ala justicia [...] Als fets dels cambis per vostra senyoria

³⁵². Barcelona, 1 febrer 1437. ACA, reg. 2988, fols. 115v, 116.

³⁵³. Barcelona, 27 febrer 1437. ACA, reg. 2988, fol. 130.

³⁵⁴. Barcelona, 3 març 1437. ACA, reg. 2988, fol. 132.

*tramesos a complir per mossen Matheu puiada [...] per correu cuytat tramis a valencia on es lo dit Matheu [...] Dels officis que mossen Gutierre hauria en la mia Cambra ja he escrita ma intencio a vostra altesa ço es que per vostra merce vos sia acceptable differir la provisio fins vostra merce e yo siam ensemps. Car com haia vostra presencia non fallira res e pore fer lo vostre voler e lo meu [...] Per que supplich humilment a vostra excellencia non vulla en aço congoxar ne innovar Car lo meu voler no discrepara del vostre [...] a perpenya e en rossello hauria habundat lo cars de falsar moneda E entant que molt mes hi corria la falsa que la bona me ha convengut e cove procehir En pere lobet Maestre dela secca de pperpinya ha molt treballat en les enquestes per traurent la veritat E per que no plau a alguns dels qui regexen contra los quals se descobre algunes coses persegueixen lo dit Maestre e li han menaçat Daço yo provehire tant com en mi sia que per be servir no haia mal. Mas per quel volen avisar aqui sia vostra merce no dar orella a semblants coses car tots los fets daquella terra son propries passions E si lo dit Maestre ha fet lo que no deu yan sabrem la veritat. Aximateix vos avis que aquella vila va a total perdicio si vostra senyoria noy proveheix...*³⁵⁵

Veiem que Maria té l'esperança de reunir-se aviat amb el seu marit. A més de comentar-li el seu estat d'ànim i de salut, li exposa els assumptes del moment: el nomenament d'oficials de la seva cambra de Sicília, els canvis de moneda, les falsificacions que es fan en la vila de Perpinyà i els problemes que hi ha amb el mestre de la seca.

Al rei li comunica l'elecció del nou abat del monestir de Poblet: *Lo Convent del vostre monestir de Poblet concordantment sens discrepacio ha feta eleccio del religios frare Barthomeu conill monge del dit monastir en Abbat daquell com vacas per mort de frare miquel roure. Es persona de gran fama de sciencia e virtuts. Lo portador va per confirmacio remet lo a vostra excellencia que provehescha lo que sera merce de aquella la qual nostre senyor deu exalce e mantenga longament.*³⁵⁶

A una madona Violant Suau, li escriu el següent:

*Madona violant Rebuda vostra letra Nos plau molt lo matrimoni havets contractat ab mossen Galceran de vilagut. Per ço com confiam que vostra filla sera be collocada Al fet dels XI M sous que li havem atorgats per aiuda del dit matrimoni vos responem que per les grans necessitats quens han ocorregut E specialment dela longa e gran malaltia quens ha detenguda [...] tot lo temps es stat de gran despesa e apocha rebuda E per ço nons es posible que encontinent los poguessem enviar pero no pensets ne dubtets quens ne vullam excusar Car tan prestament com posible nos sia provehirem quels haiats e tantost vos trametre la cautela si lo volrets car tan prest los vos hauriem volgut pagar com vos rebre.*³⁵⁷

La reina s'excusa de no poder pagar un dot promès a una donzella que s'ha de casar. Li diu a la mare que complirà però no pot, de moment.

La manca de recursos econòmics sempre acompanya Maria:

En Luis Gramulles Nos hauriem mester la hun dels dos collars qui son ab les penyores que tenits per lo deute den Johan baltista Pregam vos affectuosament

³⁵⁵. Barcelona, 6 febrer 1437. ACA, reg. 3225, fols. 114v, 115.

³⁵⁶. Barcelona, 9 març 1437. ACA, reg. 2988, fol. 137v.

³⁵⁷. Barcelona, 13 febrer 1437. ACA, reg. 2988, fol. 121.

quel vullats liurar an cristofol de muntblanch notari daquexa Ciutat quil nos trametera Car nos procehim en certa manera quel dit johan babtista sia satisffet en Castella lo que volem es lo dels diamants e dels robiços E prometem vos que si daquest viatge que trametem en Castella per raho del dit deute e altres coses al dit johan babtista no sera satisfet nos vos trametrem lo dit collar daçons farets plaer e servey assenyalat del qual no haurets desplaer ne enuig.³⁵⁸

La reina té joies empenyorades a València, de les quals vol recuperar un collaret de diamants i robins. Potser perquè el vol donar en garantia d'un altre préstec o perquè pensa que aviat arribarà el rei Alfons i vol lluir-lo.

En la carta que veurem a continuació, es demana a *los adelantados e aljama delos judios de Huescha*, que es pagui el que deuen a una dama:

La noble madona ffrancisca de cruylles que fue muller de mossen bernat de senesterra quondam se querella de vosotros que le devedes dos tandas o pensiones del escusat que ha sobre esta alhama e vosotros E por que sabemos que le ha menester e en toda manera Es razon que haya lo suyo Mandamos vos e rogamos vos le querades pagar en continent las ditas dos tandas que son segund dize LXXX lliures desto faredes anos plazer e excusaredes las messions e danyos que se haurian de fazer si requeria execucion por las ditas tandas.³⁵⁹

Francesca de Cruïlles, viuda, havia demanat la intercessió de la reina per cobrar unes rendes endarrerides dels jueus d'Osca.

La reina envia una carta a una comtessa, potser Joana d'Urgell, comtessa de Foix (no consta al registre). És molt sincera en les paraules que li adreça:

Egregia Comtessa e cara cosina vostra letra havem rebuda dient que havets desplaer de nostra malaltia E queus escrivam de nostra sanitat E que no starets sino ab desplaer fins ho sapiats E que tantost com ho sabes hi haguerets trames lo vostre hom Sino que no era ben sa [...] E queus haiam per recomanada e que nous oblidem E queus manem com a criada nostra [...] vos responem que no es stada tan breu ne tan leu ne tampoch famosa per altre e altres non haguessets sabut Com deyts que podem pensar ab quanta congoxa stats de nostre mal de fet pensam vostra congoxa segons les obres [...] axi com havets trames e scrit a altres haguerets pogut scriurem anos o fer ne mencio Empero cogitam rahanablement la alegria que sperats de nostra sanitat [...] Axi com tot lo nostre ha conegut e es notori que com fossets filla propia nostra no poguerem fer mes que havem per vostre exalçament Daquiavant anos ne a vostres fets ne podem haver pus recomanacions que vos mateixa E si vostres obres responguen a vostre be En axo no podem pus fer Car nostre senyor qui es tot poderos no fa mes en nostra salvacio que nos vullam niens salvara si nons hi disponem [...] vos entenem consellar no pas manar ço que fos salut e exalçament vostre e conservacio de vostra bona fe e oppinio de que volguessets venir [...] E encara si creure volrets confiats que nous poriem oblidar On empero nons vullats creure desplaurans molt Almenys creets queus daran mal recapte aquells de qui amats mes seguir lurs consells quels nostres com vos vegem en algun cas o adversitat.³⁶⁰

³⁵⁸. Barcelona, 3 març 1437. ACA, reg. 2988, fol. 132.

³⁵⁹. Barcelona, 8 març 1437. ACA, reg. 2988, fol. 138.

³⁶⁰. Barcelona, ... (no consta el dia, potser era entre el 15 i el 21 de març), 1437. ACA, reg. 2988, fols. 145, 145v.

No li agradaven a la reina les falses paraules. La comtessa no s'havia preocupat per la seva salut i ara li deia que ho sentia molt. Eren excuses per quedar bé. Però a Maria no l'enganyava i estava dolguda per la ingritud i l'oblit de la dama.

Tot i estar malalta, la reina feia el que podia per governar i servir els interessos d'Alfons. He trobat la transcripció d'una visita que va fer a la casa del Consell de la Ciutat o Consell de Cent, el 15 de març de 1437:

*Divendres, a XV. de març, any MCCCCXXXVII, fou celebrat Consell de cent jurats, en lo qual fou present la illustra senyora dona Maria, muller del magnífich e poderós senyor don Alfonso, per la gracia de Deu rey d'Aragó, vuy benaventuradament regnant, la qual proposá en lo dit Consell com lo dit senyor, qui es en lo regne de Napols, está en fort gran perill de sa persona, per que pregava lo dit Consell, que axí com aquesta ciutat per sa innada naturalesa ha acostumat de fer serveys al dit senyor, que ara li.n vulle fer I, ço es, que si les Corts, les quals la dita senyora celebre vuy als cathalans en aquesta ciutat, dilatava de fer donatiu o fer armada en favor del dit senyor, que la dita Ciutat vulle socorrer e donar a la dita senyora XX.M. florins per fer socors de armada per deffensió de la persona del dit senyor. E de continent li fou respost per lo honorable mossén Johan Buçot, conseller primer aquest any, que lo dit Consell delliberaria en les coses contengudes en la dita proposició, e après seria respost a la sua senyoria per part de la dita Ciutat. E de continent la dita senyora se partí del dit Consell, e se.n aná. E romás lo dit Consell, qui concordablement, nemine discrepante, concordá, que no era espedient en alguna forma que la dita Ciutat donás a la dita senyora los dits XX.M. florins per moltes rahons. E entre les altres, car no es acostumat que lla on lo senyor rey celebra Corts en Cathalunya, que per aquella rahó per la qual principalment les dites Corts se celebren, que la dita Ciutat faça algun donatiu al dit senyor, e vuy sia lo cas semblant; e axí per aquesta rahó, com per altres, lo dit Consell deliberá deno fer lo dit donatiu, e ordoná lo dit Consell, que los honorables consellers, ab aquelles millor paraules que poran, donan resposta a la dita senyora de la delliberació del dit Consell. E es cert, que com la dita senyora lo dit dia vench al dit Consell, per ço com era indisposta de sa persona, fou portada al dit Consell ab unes andes, les quals portaven alguns cavallers e notables homens, e ab la dita senyora eren lo senyor arcabisbe de Seragoça e molta altra notable gent qui a peu acompanyaren la dita senyora. E quant la dita senyora degué esser prop de la Casa de la Ciutat, los honorables consellers, acompanyats de alguns notables ciutadans, li isqueren a camí un poch fora lo portal de la dita casa e faheren-li reverencia; e après ensemps pujaren-se.n en la casa on se acostuma de celebrar lo Consell de cent jurats, en la qual lo dit Consell era aplegat. E la dita senyora fou treta de les andes, e asseguda en lo bancal qui es sobre aquell on acostumen de seure los consellers; e era estat posat a les espatles un drap d'or antich ab les orles de cetí blau ab senyals de la Ciutat...*³⁶¹

---

³⁶¹. Continuació del text: *qui se acostume de posar com lo senyor rey ve al dit Consell; e sobre lo bancal on seya la dita senyora eren posats dos bancals de drap de ras, ab senyals de la Ciutat, e sobre aquells un drap de seda antich, qui en cascun cap ha dos senyals de la dita Ciutat; e de sobra, un coxí de drap de seda sobre lo qual seya la dita senyora; e a quescun costat, un cosí vert brocat d'or; e aquests dos coxins nos prestá mossén Huc Fivaller. E en l'altra bancal, deiús on seyen los dits honorables consellers foren posats dos altres bancals de drap de ras semblants als*

Es va reunir el Consell de Cent per rebre la reina Maria i escoltar el què els volia demanar: 20.000 florins per a l'armada del rei. Va ser rebuda amb tota la cerimònia que calia, segons va quedar registrat. La reina no tenia forces per caminar des del palau reial a la Casa de la Ciutat. Va ser duta en andes per uns cavallers. Anava acompanyada dels principals consellers, oficials i de les seves donzelles. Es va ornar la sala amb draps d'or i de seda, amb els escuts de la ciutat i del rei. La reina es va seure sobre un banc amb coixí de seda. Els consellers de la ciutat i alguns personatges de la cort es van seure en bancs. Altres ho van fer al terra, a l'igual que les donzelles, als peus de la reina.

La visita de la reina va ser al matí. Per la tarda es va reunir el Consell de Cent per deliberar i van decidir no donar els diners demanats ja que no era el costum. L'ajuda al rei l'havia de concedir la Cort, mitjançant els impostos que recaptava la Diputació del General per tot el Principat:

Finalment per tot lo dit Consell, sens discrepancia d'algú, fforen de acord que, attés que la Cort general se celebra gran temps ha en la dita ciutat, e tro ara no si haie tractat de benefici de la terra, sino de despesa feta en armament de naus e de galees; e tal benefici, concernent la honor del senyor rey e indempnitat de sa persona, se degués fer per tota la terra, la qual ere en la dita Cort aiustada, hoc e semblanment per tots los regnes e terres del dit senyor; axí, que la dita senyora reyna espetxás la dita Cort, e hi donás bona e breu conclusió, quar la salut del dit senyor havie a procehir de la bossa del General de Cathalunya e no particularment de les universitats del dit principat.³⁶²

La molèstia que es va prendre la reina per anar a la casa de la ciutat no li va servir de res. Els consellers no van accedir a donar-li els diners que demanava.

---

demunt dits; e sobre aquells, un coxí de drap de seda ab un senyal al mig, de la Ciutat, en lo qual tenia los peus la dita senyora reyna. E en terra eren posats tres draps verts de ras, de peus, ab senyals de la Ciutat, e en mig de quescú havia un senyal reyal; los quals tres draps eren estats levats, ço es, la un de la taula de la casa del racional e l'altre de la taula de l'escrivania del Consell e l'altre de la taula qui es en la dita casa de cent jurats. E en lo dit banchal on seyen los dits honorables consellers, seyen a la part dreta lo dit arcabisbe de Seragoça, canseller del senyor rey, e era-li estat posat un coxí de drap de seda, lo qual ell mateix apartá e no.y volgué seura; e après d'ell, lo honorable mossén G. de Vallsecca, conseller segon; mossén P. de Sent Climent, mestre racional de la Cort del senyor rey; mossén P. Arnau Pol, conseller quart; mossén lo tresorer; mossén Jacme Ros, conseller quint; mossén Ffrancesch Dez Pla; mossén Jacme Colom, e per consegüent molts altres del Consell de la dita Ciutat. A la part esquerra del dit bancal seyen los honorables mossén Johan Buçot, conseller primer; don Johan d'Ixer; mossén Bnt. Ça Pila, conseller terç; mossén lo vaguer; mossén Johan Lull, major de dies; mossén Guillem Dez Soler, e molts altres del dit Consell. E en terra, devant la dita senyora, seyen mossén Bng. D'Olms; mossén Biure, e altres. E ala part dreta, les donzelles. E quant la dit senyora reyna se.n aná de la dita Casa de la dita Ciutat, ella ab gran affany isqué a peu de la dita casa de cent jurats; e la tornaren en les andes après que fon fora de la dita casa de cent jurats, e despuys la aportaren al palau reyal. E los dits honorables consellers, ensemps ab aquells mateys ciutadans qui eren estats a la entrada, acompanyaren la dita senyora trossús fora la porta major de la dita Casa de la Ciutat. E aquí la dita senyora volgué que los dits consellers se.n tornassen al dit Consell; e preneren comiat ab reverencia de la dita senyora, e après se.n tornaren al dit Consell, ensemps ab aquells qui.ls havien acompanyats. E aquell die mateix lo daprés dinar, los dits honorables consellers tornaren responsta a la dita senyora segons la delliberació del dit Consell. Duran i Sanpere, Llibre de Solemnitats..., op. cit. pp. 82-84. Nota 1, p. 84: es troba el text del Consell dels cent jurats fet a continuació de la visita de la reina. AHCB, Registre de Deliberacions 1433-7, fol. 173.

³⁶². *Ibid.* Nota 1, pag. 84.

No volien crear un precedent. Si sempre era la Cort la que devia subvencionar les empreses reials, no estava obligada la ciutat de Barcelona a fer cap donatiu. A més, tenien la impressió de que els diners no eren per a benefici del país. El rei no havia tornat al Principat i les despeses guerrereres a Itàlia no tenien fi. Malgrat la resposta negativa del Consell de Cent, els síndics devien influir favorablement, en la Cort general, per ajudar el rei. En pàgines anteriors, hem pogut llegir que Maria havia sol·licitat als estaments de ajuda per mantenir l'estol del rei perquè no fos desarmat. Això havia estat el 14 de març, un dia abans d'anar la reina a la Casa de la Ciutat. La Cort va disposar preparar 4 galeres més i donar al rei 25.000 florins.

A continuació veiem un memorial d'instruccions per informar al rei de diversos assumptes. Maria envia de missatger a Joan Pou, el lloctinent del batlle general de Catalunya:

Primerament com la dita senyora haia diverses vegades scrit al dit senyor que sia merce sua declarar li sa intencio e voluntat sobre la questio de na dona Sicilia E algunes vegades haia volgut quey sia sobresegut e altres quey fes la justicia [...] sia sa merce li vulla enviar la sua final e pura intencio. En manera que daquiavant per varietat de manaments la dita senyora no puga discrepar ne desviar dela voluntat del dit senyor...

Item li dira com la dita senyora feya enantar en lo fet dels fabricadors e contractadors dela falça moneda specialment dela que publicament ha corregut en Perpinya e en Rossello Es ver que per tal com la maior part se troba ques fabricava en la terra francesa la dita senyora no ha poguda posar la ma sobre los principals fabricadors. Mas los qui la han contractada en gran part son persones granades [...] la via de trobar la veritat daquest fet stava en pere de castellnou...

Item li rememorara com la dita senyora havia scrit al dit senyor com entenia a trametre en lenga doch mossen Guillem ramon de muncada pus jove e mestre Anthoni amat per missatges al Rey de Ffrança qui es vers muntppeler sobre el fet deles marques que son entre Catalunya e frança...

Item com la dita senyora haia ja scrit al dit senyor sobrel fet del matrimoni de dona Elienor durgell ab lo Rey de xipre per tal com linfant don Pedro de portugal lin ha scrit...

Item que sia merce del dit senyor manar li que vol que faça sobrel fet dela mort de mossen bernat de senesterra e de altres casos molt grossos de que la dita senyora li ha scrit e de que lies feta gran instancia que hi faça justicia. Prothonotari.

Item al fet de recobrar dona Johana Durgell la dita senyora Reyna la troba molt dura de venir pero aço no contrastant continuament hi fa ço que pot axi per letres com per interposades persones de ffrança com en altra manera La Reyna.³⁶³

La reina vol consultar l'opinió del rei perquè ja li ha passat en altres ocasions que ha decidit en alguns assumptes de manera contrària a la seva. Són

---

³⁶³. Barcelona, 21 marc 1437. ACA, reg. 2988, fols. 149, 149v.

casos de justícia, de qüestions territorials o de contractes matrimonials amb interès polític, com els de les filles del comte d'Urgell.

El missatger ha d'informar d'altres assumptes que no es poden posar per escrit, segons diu la reina: *Molt alt Senyor Esta nit parteix en pere Johan dezpou ab una Galiota per lo qual scrichs largament de tots los affers a .v.s. E aximateix lo dit pere johan explicara a vostra excellencia per via de creença moltes coses que bonament aploma nos porien cometre E per ço no he curat de scriuren per terra sino avisar ab aquest correu dela dita tramesa vostra altesa la qual nostre senyor deu exalçe e mantenga longament.*³⁶⁴

Maria va enviar una carta al capellà Pere Tallada, procurador seu en la cort papal, en la qual es demana l'ardiaconat major de Mallorca per al seu confessor, Bartomeu Pasqual:

*Procurador per Barthomeu de liria Correu devets haver rebut un plech de letres una per al papa altra per mossen Johan de mela altra vostra sobre lardiaconat maior de Mallorques qui vaga per mort del paborde Sanç lo qual demanem per mossen barthomeu paschal confessor nostre [...] E axi dats los letres e tenits appres que haia bon recapte lo fet Vos mateix sabets quina persona es e com ho mereix [...] Dessos beneficios que senyent fazer no se devan por que yo los quiero repartir entre vosotros e no plangats despensas que se fagan que yo las pagare la Reyna.*³⁶⁵

En una carta adreçada a l'abadessa del monestir de les Menorettes de València, amb qui manté molt bona relació, li contesta que ja vetlla pels seus assumptes: *Egregia Abbadessa e cara tia. De nostra accident e del stament en que ara es nostra persona starets a relacio de mossen antoni riera portador dela present Nos scrivim a nostre car frare lo Rey de Navarra e al bisbe de Valencia afectuosament que haia vos e vostres fets per recomanats.*³⁶⁶

De la correspondència amb la cort castellana destaco la carta enviada a la seva cunyada, la reina Maria:

*Reyna muy cara e muy amada hermana Certificamos vos que por via de valencia havemos recebida una letra vuestra E aquella entendida vos respondemos que havemos havido muy grand plazer como por aquella havemos sabida la salut e buen stamiento vuestro e de nuestros muy caros hermano e sobrino el Rey e el princep. Quanto toca las nuevas del senyor Rey desde mediant febrero ancara que vinieron ciertas Galeas que eran ydas en su servicio e truxeron nuevas dela salut del dicho senyor del principio de janero que eran partidas de su senyoria non havemos havida alguna nueva. Es verdat quel han lexado en grand periglo segund mas largament vos recitara mossen ffrancesch roura calonge de valencia el qual embiamos al dito Rey e a vos [...] de nuestra enfermedat la qual nos ha detenida dela festa de sant Miquel ancara de que stamos con tanta flaqueza que ahun non podemos scrivir de nuestra mano...*³⁶⁷

Segons diu Maria no havia rebut notícies d'Alfons des de mitjans de febrer. Per tant, havia passat un mes i mig, molt de temps per a la reina. De salut li

³⁶⁴. Barcelona, 23 març 1437. ACA, reg. 2988, fol. 152v.

³⁶⁵. Barcelona, 23 març 1437. ACA, reg. 2988, fol. 152v.

³⁶⁶. Barcelona, 5 abril 1437. ACA, reg. 2995, fol. 5v.

³⁶⁷. Barcelona, 5 abril 1437. ACA, reg. 2995, fols. 5v, 6.

comenta que encara no està bé del tot. Des del 29 de setembre, la festa de San Miquel, ha estat malalta, mig any.

Al rei de Navarra, lloctinent a València, li demana el següent:

*Rey muy caro e muy amado hermano Nos havemos dada licencia ala viuda boyl que en Companyia de nuestra muy cara hermana la Infanta dona Caterina pueda ir alla por alcançar Mill florines que ha sobre Manizes de que grand tiempo ja que pleytea e esto no contrastant nos faga fretura Car quedamos mal acompañada de mugeres Por tanto muy affectuosament vos rogamos querades proveher por manera que breument sea spatxada afin que prestament pueda tornar en nuestro servicio E en toda manera la querades haver por recomendada.*³⁶⁸

Trobem novament la viuda Buil encarregada, aquesta vegada, d'acompanyar la infanta Caterina, germana de la reina Maria, per anar recollir uns diners a Manises. La reina prega al rei Joan que despatxi aquest assumpte aviat perquè li fan falta dames de companyia.

Hi ha una carta de cortesia a la seva cunyada, Elionor, reina de Portugal. Li dona notícies d'Alfons: *por gracia de nuestro senyor era bien sano e que la prosperidad de sus afferes era en haver la Ciudad de napoles Car del Restant del Regno tenia la mayor parte e cadadia se reduzian tierras del Reynalme. Es la nueva de cerca la fin de Março proper passado. Speramos letras por via de Valencia que son mas freschas...*³⁶⁹

A la comtessa de Cardona, Maria li diu:

*Comtessa. Entes havem que vos volriets venir aci Notificam vos que per certes causes que no volem exprimir vostra venguda apresent nons seria gens plasant Ans la pendriem ab ennuig E per ço us pregam encarregam e manam que apresent nous mogats per servey e plaer nostre Mas teniu ensegur que nos parlarem e apuntarem vostres affers ab lo Comte en manera que vos ne serets aconsolada. E ja ho hagerem fet sino per causa de son accident Mas sens falta ans que ell hic partescasera fet e haiats per cert quens volem sentir de vostra honor. Car no solament vos tenim en compte de vassalla Mas axi com si erets nostra propia criada E perço no creem del queus pregam en alguna manera nos descomplaguessets.*³⁷⁰

Algun problema o temor té la comtessa respecte el seu marit, el comte de Cardona. Ha demanat permís a la reina per anar a Barcelona i explicar què li passa. Maria, de moment, no la vol rebre i li ho diu clarament. El comte de Cardona era conseller de la reina i era preferible evitar escàndols a la cort.

En una carta dirigida a la reina de Navarra, Maria la felicita pel casament de sa filla Blanca amb el príncep Enric de Castella:

Reyna muy cara e muy amada hermana. Por otra via que no por letra vuestra havemos sabido las sposallas de vuestra fija la princessa con nuestro muy caro sobrino el princep de Castilla. De que havemos havido muy gran plazer e consolacion Supplicando a nuestro senyor dios les quiera dar su gracia a

³⁶⁸. Barcelona, 15 abril 1437. ACA, reg. 2995, fol. 11.

³⁶⁹. Barcelona, 16 abril 1437. ACA, reg. 2995, fol. 12v.

³⁷⁰. Barcelona, 17 abril 1437. ACA, reg. 3174, fol. 95v.

*benediccion Si non vos havemos scripto amenudo non vos deveys maravillar Car con tanta flaqueza nos ha lexada la enfermedat que non podemos subir ne baxar las scalas pero tal como somos somos presta atodas las cosas que cumplir a honrra e plazer de vuestra excellencia.*³⁷¹

El matrimoni de Blanca i Enric que segellava la pau entre Castella, Navarra i Aragó, no es podrà consumir fins al 1440, com ja s'ha explicat en pàgines anteriors. Un detall que comenta Maria: no pot pujar ni baixar les escales. Els tractaments mèdics, tant com les seves dolences, devien de ser molt agressius i la deixaven molt feble. Malgrat tot, es posa a disposició de Blanca pel que necessiti.

Resulta curiós el cas presentat en la següent carta, sobre una noia que s'ha refugiat a casa d'una dama noble, Joana de Queralt:

*Madona Johana parria que na Aldonça filla de mossen pere ycard quondam e muller den Johan mercell donzell per cert cas sia en poder vostre E nos stada feta gran supplicacio e Instancia per part de mossen Alfonso ycard canonge e de mossen Melchior ycard cavaller germans dela dita aldonça que los deguessem fer liurar e considerades moltes rahons e causes que aci no curam exprimir e signantment per guardar la dita Aldonça de maior perill e dar orde en son honest viure havem deliberat aquella esser liurada als dits frares sens prestada pero per aquells dits frares seus primerament ampla seguretat mitjançant sagrament e homenatge e gran peccunaria pena de no fer ala sua persona dan o dampnatge algun Per que manam vos molt stretament que vista la present rehebuda primerament dels dits germans la seguretat dessus dita ampla e bastant dela qual volem que aparega per acte publich la dita Aldonça als dits germans seus desliurets en poder lur metats tota difficultat e contradiccio cessants e guardats vos per res no ferets lo contrari si servir e complaure nos desiyats e la Ira e Indignacio del Senyor Rey e nostra detot entot squivar com axi consultament e de certa sciencia haiam deliberat ques faça.*³⁷²

Si la noia va fugir de casa del seu marit i va ser acollida per la senyora Joana, cal deduir que seria un cas de desavinences matrimonials o potser pitjor, un cas de maltractaments. No ho sabem. Els germans de la noia demanen la intervenció de la reina perquè la dama no la vol entregar. Maria els dóna la raó però ordena que jurin de no fer mal a la noia.

En la carta enviada a Elionor de Portugal tenim més notícies sobre Alfons i la salut de Maria:

*Del senyor Rey pochos dias ha que havemos nueva que era bien sano por gracia de nuestro senyor e devia venir por a fiestas a Gayeta De nuestra persona vos certificamos que por gracia de nuestro senyor havemos convalescido en sta primavera Speramos e confiamos en su misericordia que nos restituira en perfeta sanitat pero ahun stamos muy flaca que non podemos screvir de nuestra mano. De lo que sabremos del dito senyor e de sus afferes avisaremos a vuestra excellencia.*³⁷³

---

³⁷¹. Barcelona, 18 abril 1437. ACA, reg. 2995, fol. 13.

³⁷². Barcelona, 26 abril 1437. ACA, reg. 2970, fol. 188.

³⁷³. Barcelona, 4 maig 1437. ACA, reg. 2995, fol. 20v.

Destaco un document força interessant sobre les bandositats de la comarca del Conflent:

Maria etc. An Ramon ribera prevere del loch de prada Be sabets e ignorar no podets com havem posat e constituït lo noble e amat Conseller del senyor Rey Mossen Galceran de vilanova obtinent per gracia apostolical la comanaria dela grassa castells lochs vassalls procuradors advocats servidors e tots altres bens del dit noble sots special proteccio e salvaguarda del dit senyor Rey e nostra la qual proteccio e salvaguarda de nostre manament fon publicada en los caps deles vegueries de Rossello e Conflent en los castells e lochs dela dita comanaria posats penons reyls en senyals dela dita proteccio e Salvaguarda E aquella no contrastant vos ab alguns vostres sequaces ab consell e favor de frare Berenguer de pontos Abbat del monastir de Sant Miquel de cuxa sots entrats per força en lo loch de prada e aqui havets comeses moltes e diverses furts de bens axi propis del dit noble com de sos vassalls e habitants del dit loch e suscitades bandositats e bregues e infligides diverses percussions nafres e scandols despoblant lo dit loch de prada e empachant los fugitius en tornar en aquell e en conrear lurs possessions E no resmenys havets persuïvit les persones del dit noble e de mossen Anthoni de vilanova frare seu e de sa muller prenyada e daquells quilts acompanyaven en lo cami Reyal anants dela vila de perpenya al loch de stagell ab ballestes tefes e altres armes [...] de que nafras mortalment ab passador en la cara lo dit mossen Anthoni e dugues a ell e a sa muller prenyada al punt o article de la mort E ultra aço rompes e destapas les botes del celler den Pere portell del dit loch de prada [...] E totes les dites coses e altres havets attentades comeses e perpetrades en gran menyspreu de la prehemincia juridiccio reyls e violacio de la dita nostra salvaguarda e proteccio [...] E per consegüent vos e vostres sequaces sots tenguts venir en ma e poder nostres [...] ab la present vos amonestam dehim e manam que dins spay de Quinze dies [...] vingats personalment a nos [...] En altra manera certificam vos que passat lo dit termini procehiriem contra vos persona e bens vostres segons practica dels dits usatges e segons per justicia atrobarem esser faedor...³⁷⁴

La lluita s'havia desenvolupat en el Conflent, a Prada i rodalies. El noble Galceran de Vilanova era comanador i els seus bens i possessions estaven sota la protecció reial. Els atacs van ser perpetrats per altres nobles i homes amb el suport de l'abat de Sant Miquel de Cuxà. Es van fer saquejos i es van ferir persones, fins i tot un home i una dona embarassada van estar a punt de morir. Les ordres de la reina van ser enviades als 7 principals implicats. Serien jutjats pels seus delictes. Un altre document similar va ser enviat a 24 homes més, alguns de Vilafranca de Conflent i altres poblacions.³⁷⁵

A continuació veiem un altre fet en el qual ha d'intervenir la reina. Li exposa a la comtessa de Prades el següent:

Comtessa Entes havem per part del Prior de Sent Genis de rocafort e de Sor Tecla prioressa del Monestir de Sancta Maria magdalena de Castellbisbal com en Miquel danguera dela vostra vila de Tiviça pare lur hauria una filla de edat de XVIII anys dela qual a persuasio de un capella volia fer matrimoni ab un nebot lo qual lo dit capella dehia haver de edat de XIII a XV anys E de fet lo dit capella

³⁷⁴. Barcelona, 2 maig 1437. ACA, reg. 2982, fols. 82v, 83.

³⁷⁵. Barcelona, 2 maig 1437. ACA, reg. 2982, fols. 83v, 84.

volia procehir a fer sposalles en nom del dit nebot ab la dita fadrina E com los dits germans dela fadrina se sien informats quin nebot es aquest e hagen trobat lo dit capella no haver tal nebot sino un fill de edat de .III. anys e perço hagen concebuda gran sospita e mala presumpcio e no sens raho e vullen treballar la dita lur germana esser collocada e guardada de vergonya e envides ho puguen donar a entendre al dit lur pare lo qual delmat per sa vellesa sta enfalagat deles blanes paraules del dit capella e nos talaya del escarn qui lin poria seguir E sia cosa meritoria tals perills squivar e obviar a scandols Pregam vos perço que per sguart de deu façats tenir manera per algun de vostres oficials ab lo pare dela dita fadrina donant li aço be a entendre que per que la dita fadrina sia guardada de perill sia mesa en mans e poder dels dits germans e germana seus qui han manera de collocar la e supplir en ço que lo dit lur pare per sa pobresa e necessitat supplir no poria Mesclan si necessari es en aço mitjans de justicia la força que necessaria hi sera Certificant vos que ultra el merit quen haureu de nostro senyor deu vos ho reputarem a plaer e servey singulars.³⁷⁶

Heus aquí els ardits d'un capellà per fer-se amb una donzella: embaucar un pare vell i pobre perquè entregui la seva filla per casar-la amb un nebot adolescent que en realitat és inventat. El capellà, en canvi, té un fill petit. Els germans de la noia pensen el pitjor: que el capellà desitji la noia per convertir-la en amistançada. Un prior i una prioressa presenten el cas a la reina, la qual escriu a la comtessa de Prades, senyora del territori. ¿Per què no ha anat l'assumpte directament a la comtessa? Està clar que la fama de Maria era d'una reina justiciera i virtuosa que no permetia abusos i escàndols al clergat ni tampoc l'explotació dels més febles i pobres. En aquest cas la víctima hauria estat una noia de 18 anys. Maria demana a la comtessa que actuï per la justícia si cal.

Maria escriu a Joan, rei de Navarra per un assumpte de justícia que tenen els comtes de Prades (segurament a València):

Rey molt car e molt amat germa promesa deguda Salutacio parria que lo Comte de prades e la Comtessa sa muller hagen certes questions en aqueixa Ciutat ala prosequio deles quals e en special ala conclusio el dit Comte fore personalment menester empatxat empero o ocupat aci per alguns affers axi per les Corts com per altres tocants servey del senyor Rey als quals nos havem hagut necessari lo dit Comte e son pare no lies stat possible esser hi E per ço que lo servey del senyor Rey no li fes dampnage Pregam vos Rey molt car e molt amat germa que si honestament se pot fer e sense gran carrech manets sobreseure en les dites causes fins que lo dit comte sia aqui E no resmenys per contemplacio nostra haiats los dits Comte e Comtessa en lur justicia favorablement per recomanats.³⁷⁷

Recomana al rei de Navarra que sobresegui, de moment, la causa dels comtes de Prades perquè els necessita Maria pels assumptes de la Cort General. La Cort havia estat prorrogada el 12 de juny per al 13 d'agost. Hi havia moltes coses pendents. Com ja s'ha explicat en pàgines anteriors, van ser unes corts conflictives, a causa de l'oposició de molts nobles i alguns clergues. Els comtes de Prades, pare i fill, van defensar els interessos del rei. Maria no podia prescindir d'ells. Joan Ramon Folc, comte de Cardona i de Prades, era, a més, conseller de la reina. La comtessa Joana, hereva del comtat de Prades, s'havia casat amb Joan

³⁷⁶. Barcelona, 5 maig 1437. ACA, reg. 2992, fols. 4, 4v.

³⁷⁷. Barcelona, 25 juny 1437. ACA, reg. 2992, fol. 22, 22v.

Ramon Folc, comte de Cardona. El fill dels comtes també es deia com el pare, Joan Ramon Folc.

En una carta dirigida a *madona* Violant de Monsoriu, Maria li parla del dot que ha de donar a la seva filla:

*Madona violant. Pertal Com los fets dela Cort daqueix Regne sestrenyen. Nos aximateix fem strenyer lo fet dels dos Milia florins que per aqueixa mateixa Cort aplegada en les Corts generals per nos en Monço nos forent offerts afi que daquella haiats los Mil florins de que fem gracia en ajuda del matrimoni de vostra filla daço scrivim Als dela dita Cort Aximateix ne avisam a vos pregants vos affectuosament que façats ab vostres amichs e parents e de vostre gendre qui entrevenent enla dita Cort que vinguen be en fasen bona obra en esser nos dats los dits dos Milia florins los quals Mil florins de vostra filla no vendran en altra ma Sino que sens tot mitja vos seran liurats per nostre procurador qui ja ha manament Car si aqueixa proferta nos venia amenys lo que no podem creurens Com les corts darago e de Catalunya per raho de semblants offertes nos haien dats e realment pagats VIII.M. florins Ço es Catalunya Cinch Milia e arago III.M. no hauriem manera que daltre loch los vos poguessem pagar.*³⁷⁸

Com sempre, la reina va escassa de recursos i està pendent que les corts li lliurin els florins promesos per pagar el dot de la donzella que s'ha de casar. Aconsella la mare, ben relacionada amb alguns nobles de la cort i en la qual participa també el seu futur gendre, que procuri que li siguin pagats a la reina els 2.000 florins que estan pendents.

De totes maneres, aquell mateix dia, Maria escriu diverses cartes per aquest assumpte. Al rei de Navarra li diu que havia rebut la plata i les joies que havia empenyorades a València i li comenta la qüestió dels diners:

*Recebida vuestra letra vos regradamos mucho el liuramiento del argent e joyes que haviamos dadas penyora an luis gramullers por seguredat dela dita fiança que havia fecho por nos a johan batista por causa de los dineros que nos havia emprestados bien creyemos quel embargo no era por otra cosa Sino por non seyer vuestra alteza bien informada del fecho como passaria [...] La cort desse Regno aplegada en Munçon nos offrescio .II.M. florines assi como las otras cortes nos dieron Es saber daragon .III.M. florines e deste principado .V.M. florines por los quales .II.M. florines scrivimos alos dessa cort segunt mas largament vos recitara mossen Belenguer de vilaragut...*³⁷⁹

Escriu també al seu camarlenc, Joan de Pròxida, sobre el mateix motiu i a Cristòfol de Montblanc, el seu procurador, a qui diu, entre les altres coses: *direts a ma germana la Infanta que havem rebuda una letra sua assats vella E nos marvell com no li havem scrit que entre dolor de cap e la pressa de spatxar les Galees e les noves de vilaraguda nos han empatxat...*³⁸⁰ És a dir, que la infanta Caterina és troba, altra vegada, a València.

Maria envia una llarga carta al rei sobre unes ordres que ha rebut, amb reflexions força interessants:

³⁷⁸. Barcelona, 24 juliol 1437. ACA, reg. 2988, fols. 163v, 164.

³⁷⁹. Barcelona, 24 juliol 1437. ACA, reg. 2988, fol. 164.

³⁸⁰. Barcelona, 25 juliol 1437. ACA, reg. 2988, fols. 164v, 165.

Premesa humil recomendacio de vostra alta senyoria he reebudes dues letres una patent e altra closa ab les quals vostra senyoria me manava que exequant les penes del edicte vostre en la patent letra insertat contra tots e sengles qui contumaces fossen trobats e no observant lo dit edicte aquell haguessen violat no anant de cort Romana ahon son al concili ahon vostra senyoria en diverses e moltes maneres los havia fets requerir e exortar dins los termens aells prefigits deguessen anar faent los sequestrar rendes e fruyts axi de prelatures dignitats officis e beneficis [...] ecclesiastichs que possehissen e viles E jurisdiccions e Castells lurs [...] yo havent a cor la exequcio dels manaments de vostra senyoria sobre la manera del procehir fiu aplegar en secret e apart consell en lo qual appelli e fiu venir dels millors e pus assenyalsats juristes [...] canonistes com legistes [...] micer Jofre dortigues micer Bonanat pere micer Ramon dez papiol micer Guillem jorda. E fiu aqui legir les letres de vostra senyoria fon vist a tots del dit consell sens discrepar algu que per molt drets e rahons que allegaren yo no podia ne devia fer aço sens que vos senyor e yo com a lochtinent vostra no incorreguessen periuri per esguart deles constitucions de Cathalunya e usatges de Barcelona [...] Recordant me dels manaments que vostra senyoria me ha fets axi per letres com memorials e instruccions [...] me manava que si ab provisions o en altra manera me manaveu alguna cosa contra constitucions e usatges e altres leys dela terra per vos senyor jurades que yo aquelles no exequitas E considerant lo stament en que vostra persona sta e los meus accidents perque vos senyor e yo havem mes menester la ajuda de nostre senyor deu que altres bens deven mes guardar de offendrel Jatsia dels accidents de ma persona no fara gran estima Car per obeyr e complaure a vos tot risc me pendria Mas principalment per la vostra quem es molt mes cara e en quem va tant he delliberat consultar de tot aço vostra magestat e posar loy davant perque daquiavant delliber ço que plasent lin sera...³⁸¹

Alfons ha ordenat que els clergues que havien estat nomenats per anar al concili de Basilea i no ho volen fer, siguin declarats contumaços i els siguin confiscats les rendes, beneficis, jurisdiccions i demés.³⁸² La reina va consultar un consell d'experts juristes perquè li devia semblar una mesura excessiva i podia contravenir els usatges de Catalunya, com així va ser. Havent jurat respectar les lleis, no podien transgredir-les. Per ser perjurs podien ser castigats per Déu. Maria li raona al rei que necessiten l'ajuda del Senyor, ell en especial, però també per la seva salut. Per les paraules de la reina veiem l'estima que té per al seu marit absent, la noblesa en mantenir els juraments i la fe en Déu.

Maria també escriu al bisbe de Lleida, conseller del rei, perquè hauran de reflexionar sobre aquest cas:

³⁸¹. Barcelona, 9 setembre 1437. ACA, reg. 3174, fol. 129.

³⁸². El Concili de Basilea s'havia iniciat al 1431 i va resultar molt conflictiu. El papa Eugeni IV (1431-1447) el va presidir al principi però després els prelatos reunits a Basilea es van posar en contra del papa, el qual va traslladar el concili a Ferrara a finals de 1437 (al 1439 va passar a Florència i al 1443 a Roma). Els prelatos de Basilea (no hi havia cap bisbe espanyol en aquell moment) van depositar al papa Eugeni al maig de 1439 i van elegir un antipapa, el duc de Savoia, Amadeo VIII, amb el nom de Felix V (1438-1449). El concili havia de tractar sobre la unió dels catòlics i els ortodoxos. El rei Alfons estava, al principi, en contra del papa Eugeni però més tard el va reconèixer, al 1443, després de que el papa l'hagués reconegut a ell com a legítim rei de Nàpols. El concili de Basilea va celebrar l'última sessió al 13 de maig de 1443. Llorca/García, "Eugenio IV y el concilio de Basilea", *Historia de la Iglesia Católica... op. cit.* vol. III, pp. 315-326.

*En lo quens scrivits sollicitant nos que ab fervor proceguiscam lo que toca son servey e que treballem en la concordia que ell desige vos responem que res no es al mon que mes desigem e haïam acor apres dela salvacio dela anima que es servir e complaure asa senyoria en lo que li sia plasent e redunde en profit e benefici [...] nos pot torbar la concordia desijada nes pot refredar la amor e voluntat de servir que los vassalls han a lur senyor que mostrar als vassalls voler los rompre libertats e leys jurades Notanment ho diem per lo que lo senyor Rey nos ha manat exequar en les prelatures e beneficis ecclesiastics Vos veurets la resposta que sobre aço nos havem feta al senyor Rey e tantost comprendrets porque ho diem...*³⁸³

Hi ha un altre assumpte en el que tampoc es pot seguir la voluntat del rei. Veiem el que li diu la reina:

*Recomendacio humil precedent moltes vegades e ara derrerament per lo Abbat de sanctes creus vostra senyoria me ha manat exequar la gracia per vostra excellencia feta en barthomeu scayo del offici de lochtinent de mestre racional de aquest principat de Cathalunya e que aquesta era vostra immutable intencio Encarregantme volgues induir al mestre racional que en totes maneres volgues acceptar e admetre lo dit barthomeu [...] yo senyor per obediencia de vostres manaments seguint vostre orde me he fet venir lo dit mestre racional e present larchabisbe e mossen ffrancesch daranda ab aquelles millors paraules e maneres que he sabut lo he en aço volgut induir e vehent las suas rahons no conformes ab la vostra intencio lo he desanganat segons vos senyor me manaveu la conclusio senyor es aquesta que per res ell nol acceptaria Ans me ha respost formalment per aquestes paraules lo senyor Rey pot fer a sa guisa del meu offici e de tots Car tots som seus Empero senyora quant aço no ho fara ab mon plaer Ans senyora vos dich que si vos exequau aquestes provisions yo senyora de present vos portare heus retre les claus dela stacio e lo segell de mon offici Jo senyor veent que ell es tal que axi com ho diu o fara e que fahent ho seria scandal volenme guardar de tal scandal maiorment que no havia manament vostre com provehiria en las dites claus e segell he delliberat consultar vostra senyoria [...] lo dit barhomeu me ha feta gran instancia complanyentse haver perdut dos Anys e gran temps [...] man lo que plasent li sera Car de present sera exequatat...*³⁸⁴

Es tracta d'un fet sorprenent: un alt oficial del rei, el mestre racional, li planta cara per un nomenament d'un suboficial que ha de ser el seu ajudant. No sabem els motius del rebuig del mestre racional però devia tenir motius importants perquè estava disposat a deixar el càrrec. Feia ja dos anys que el candidat a llochtinent del mestre racional intentava ser acceptat. Possiblement hagués comprat d'alguna manera el càrrec al rei i per això insistia.

A continuació trobem una carta curiosa, adreçada a una senyora anomenada Joana. La reina tracta de convèncer-la del següent:

Na Johana Nos havem dada licencia al feel Conseller del senyor Rey e nostre micer Johan de copons doctor en leys vostre gendre que vaia a vesitar sa casa e son offici pero com per servey del dit senyor e nostre lo haïam de gran necessitat

³⁸³. Barcelona, 12 setembre 1437. ACA, reg. 3174, fols. 130v, 131.

³⁸⁴. Barcelona, 9 setembre 1437. ACA, reg. 3174, fols. 130, 130v.

*cove que torn prestament Aço es honor e analçament seu de que vos e vostra filla sa muller vos devets alegrar no contrastant faça daqui ausencia car si amats son be per conseguint lo vostre podets e devets procehir en la forma que solen fer los altres curials qui ab gran goig e de bon cor segueixen lurs marits E com vostra filla e son marit sien de edat e disposicio que deuent star ensemps vos mateixa devets esser pregada que vostra filla segueixa ason marit per queus pregam affectuosament eus encarregam que donets tota manera que vostra filla pas deça ab son marit e si vos mateixa hi volets passar ab ella ensemps conxerets quens plaura molt e creem que us agradaria esser vengudes en les parts deça maiorment que haurets francha libertat de tornar e de venir totstemp que ben vist vos sera...*³⁸⁵

Un advocat, Joan de Copons, pertany a la cúria o tribunal del rei i té problemes amb la seva dona i la seva sogra a causa de la seva absència. La reina recomana, amb bones paraules, a la sogra, Joana, que aconselli la seva filla que vagi amb el seu marit i, si convé, hi vagi també ella mateixa.

He trobat 4 cartes de la reina recomanant una noia per entrar en un convent. Una és per a l'abadessa del monestir de les Menorettes de Xàtiva. Les altres 3 són per les abadesses i una monja del monestir de Santa Clara de Xàtiva i del de Santa Clara de València. Destaco la dirigida a l'abadessa del monestir de Santa Clara de Xàtiva:

*Venerable Abbadessa Religioses e amades nostres Per sguard de pietat e per tal com la casa den Pere carbonell quondam dela Ciutat de Xativa es romasa ab moltes creatures e ab molts carrechs e poca sustancia E sia necessari sobre tot dar recapte a les femelles lo qual solament ha exir del amat Conseller e promovedor dela Cort del senyor Rey e nostra mossen Guillem ponç de fonollet Canonge e sacrista daquesta seu oncle maternal deles dites creatures com no hagen altre qui bels puxa fer havem molt acor que una deles filles del dit carbonell la qual se diu esser be disposta per areligio sia reebuda en aqueix monastir Per tal molt afectuosament vos pregam que per lo piadors sguard dessus dit e per contemplacio nostra e aximateix per amol dit Sacrista qui es tal persona quen podets fer bon recapte vullats reebre una deles dites filles en vostre convent E enla entrada daquella per tal com ha a supllir amolts altres vullats daquell major flux e comport que bonament porets Daço ultra lo merit quen guanyarets nos farets plaer e servey molt agradables E conxerets ho per obra.*³⁸⁶

La reina recomana una neboda del conseller del rei i promovedor de la Cort per entrar en un convent. És un bon lloc per col·locar una jove piadosa. Maria ho diu ben clar: el pare de les noies s'ha mort i ha deixat molts fills per mantenir. L'oncle canonge pot ajudar-los i busca la recomanació de la reina per a la noia o noies, ja que envia cartes als tres convents.

A la reina Elionor de Portugal, Maria li comenta algunes coses d'Alfons:

Agora son allegadas aca dos Galeas partidas del dicho senyor quey son XVI dias con las quales son venidos el obispo de lerida e algunos otros los quales ahun no son allegados aca como hayan desembarchado en otra parte donde vien en por tierra Mas son aqui juntos los patrones que son Mossen Requesen e el procurador

³⁸⁵. Barcelona, 30 octubre 1437. ACA, reg. 2988, fol. 176v.

³⁸⁶. Barcelona, 13 novembre 1437. ACA, reg. 2992, fol. 59v.

*Reyal de Mallorques e mossen Guillem de vich el qual nos ha recitados los afferes Es a saber quel dicho senyor por gracia de dios es bien sano E por que los afferes suyos del Reynalme eran en buen proposito le ha convenido sobreseher su venida Delos afferes particulares non vos podemos screvir por la cuyta del portador de que e delo que sabremos avisaremos vuestra alteza Stamos con grand congoxa e desseo de saber la verdat del vuestro hestol que fue en barberia por tanto muy affectuosamente vos rogamos nos querades screvir...*³⁸⁷

Les últimes notícies són que el rei Alfons no pensa encara en tornar a la Península perquè cal que sigui a prop de Nàpols i esperi el moment propici per ocupar el que considera el seu tron. Els napolitans encara es resisteixen acceptar Alfons com a rei. Isabel, l'esposa de René d'Anjou, es troba a la ciutat governant en la seva absència. Però Alfons no pensa abandonar el seu projecte. A Gaeta ha creat una cort i un govern com si estigués a Nàpols integrada per napolitans, sicilians, catalans, valencians i aragonesos. Fins i tot comença a envoltar-se d'eminent erudits humanistes: Llorenç Valla, Antoni Beccadelli, Batista Platamonte i Lluís Pontano.³⁸⁸

Feia ja un any que el rei Alfons havia pensat endur-se Maria cap a Gaeta, o això era el que li havia dit, però a causa de les corts catalanes i de la preparació de l'estol, el viatge s'havia anat posposant. Després, Maria havia caigut malalta i no estava per viatjar ni tampoc a l'hivern era fàcil navegar. Malgrat que a l'estiu de 1437 la reina ja estava recuperada, la idea del viatge cap a Itàlia va quedar oblidada pel rei. Maria esperava el seu retorn i els consellers de Barcelona també hi insistien molt. Alfons, de moment, creu que no pot abandonar Itàlia per no perdre completament els territoris guanyats. A més la cultura i la riquesa material que troba a Itàlia no es poden comparar amb les dels seus territoris hispans.

A Barcelona, Maria governa amb equitat i treballa amb esforç, malgrat els problemes personals. S'ha de preocupar de moltes coses i, al contrari del seu marit, té dificultats per ingressar els diners que li són necessaris per mantenir la seva casa. Ha de vetllar perquè li sigui pagada la renda del manteniment que li ha de donar el seu germà el rei de Castella. Sempre hi troba inconvenients. També té problemes per cobrar la renda de la cambra de Sicília que li havia concedit Alfons. Ho podem veure a continuació, en una de les diverses cartes que tracten sobre aquest assumpte:

Rebuda vostra letra sobre el proces que he manat fer contra en johan de cardona olim receptor dela mia Cambra qui par se clama que hauria demanada copia del dit proces la qual li seria differida e ala fi denegada per nos officials de ques trendria per mal tractat yo senyor molt excellent nom marvell segons les altres coses si parla axi. Mas si li era dada audiencia Car la veritat es que jo he haud ennuig e desplaer que li haia haud a fer proces Com li amas mes fer gracias e favors siu meresques Mas com haia gran temps quem frequentaven clamors de fraus maltractaments e excessos quel dit cardona fahia en la mia cambra Ans de començar proces hi meti la ma E trobi per los comptes e en altres maneres per alguns casos que ell mateix no nega ne poria negar grans vestigis de fraus o maleficus E ultra aço relacio de aquells per persones dignes de fe e sens passio E ladonchs mani fer la enquesta e que aquella complida lin fos dada copia E fos admes amplament a ses deffenses E daço doni carrech a certes persones deles

³⁸⁷. Barcelona, 20 novembre 1437. ACA, reg. 2988, fols. 177, 177v.

³⁸⁸. Alan Ryder, *op. cit.* p. 273.

*millors e pus quities de passio dela Cambra Manant lus que no li fessen greuge ne tanpoch preuidici a mos drets [...] es feta mencio de fraus que hauria fets en certes mercaderies e robes vostres preses e administrades [...] per que supplich humilment a vostra excellencia que per via directa o indirecta lo proces per alguna favor de vostra senyoria no sia empatxat [...] he sabut que a vostra senyoria plau que la Rectoria dela mia Cambra sia comanada an berenguer de muntpalau per ço e mes perque servex a vostra senyoria E confiu que servira continuament lay he atorgada...*³⁸⁹

Maria no dubte en jutjar la mala administració que ha fet Joan de Cardona de les rendes de la seva cambra i aquest recorre al rei Alfons. La reina es defensa però no pensa pas tirar enrere. Nomenarà una altra persona que es faci càrrec de regir la cambra.

En carta adreçada a la infanta Caterina, Maria li informa de la mort d'una noia. Era la filla d'una dama o amiga de sa germana:

*Muy cara e muy amada hermana Ya sabes como la fija de beatriz tolzana quedo aqua flaca e mal dispuesta E porque siempre ha seydo enferma la havemos fecho tener acura e proveher de todo quanto havia menester ansi como si fuesse fija propria Mas esto no embargant ha ydo de mal en peyor fasta es passada desta vida por que vos lo notificamos afin que en la manera que vos sera bien visto lo digais asu madre Certificando la que como ellamesma con todos los remedios que se pudiessen pensar la haviesses tenida e curada non se podiere fazer mas.*³⁹⁰

Per la següent carta veiem que les relacions de la reina arriben ben lluny, fins Anglaterra. Està dirigida a Bernardo de Somayo i Noffrio Manelli:

*Trametem vos aquestes letres de Ffrancescho thosingi e de Ricardo sangos les quals liurarets e assignarets en la illa de Enchlaterra les quatre botes de vi moscat les quals senyalarets en continent del millor e pus fi quey sie an Miquel mas mercader catala [...] en londres ensemps ab lo plech deles letres queus trametem a ell E si per ventura no arribarets lla on seria lo dit Miquel mas liurats lo vi e les letres al official del loch on arribarets dient li que lo vi es trames al Cardenal denchlaterra E quel dit official ne faça a voluntat del dit Miquel mas E que en continent li trameta les letres perço que reba lo dit vi per fer lo dit present segons vos scriu pus larch lo dit ffrancischo thosingi e lo dit Ricardo En aço per servey nostre darets aquell bon recapte que de vosaltres confiam...*³⁹¹

No sabem de quin assumpte es devia tractar. Potser estava relacionat amb el concili de Basilea o la necessitat de buscar aliats per al rei Alfons, contraris als francesos. El cas és que la reina envia quatre botes d'un bon vi moscat a un cardenal anglès.

Maria escriu a la comtessa de Foix, Joana d'Urgell, en resposta a una carta que havia rebut:

Comtessa cara cosina vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que jatsie en los dies passats siam estada algun tant descreziada Empero al fer dela

³⁸⁹. Barcelona, 26 novembre 1437. ACA, reg. 2988, fols. 177v, 178.

³⁹⁰. Barcelona, 18 gener 1438. ACA, reg. 2988, fols. 188v, 189.

³⁹¹. Barcelona, 19 gener 1438. ACA, reg. 2988, fol. 189.

*present per gracia de nostre senyor deu som ben sana e enbona disposicio de ma persona. Ales altres coses en la dita vostra letra contengudes ab les quals nos havets notificat com vos es stat mogut matrimoni de vostre nebot E que vos havets respost quen demanariets de consell a nos e atotes altres persones qui beus volen Vos responem que la vostra resposta es stada bona e savia E si de aci atras vos haguessets volgut tenir e servir los consells que per nos vos son stats donats non hagueren menys valgut vostres affers Lo nostre parer de quens havets scrit o volets saber es aquest quens sembla que de aqueix ni de altre matrimoni no devets finir en alguna manera ni encara scoltar sens que non haiats scrit al senyor Rey e haiats cobrada dell resposta E siats informada de sa intensio e voler Car pensar podets que no ha persones en lo mon qui maior voler haien de vos que lo dit Senyor Rey e nos E com haurets hauda resposta del dit Senyor Rey nos certificada de aquella ladonchs vos consellarem aquelles coses quens semblara axi com si vos erets nostra filla.*³⁹²

La comtessa Joana segueix viuda i a Foix. Encara no s'ha decidit per cap pretendent. Maria la renya perquè altres vegades no ha fet cas dels seus consells. Li diu que el millor que pot fer és preguntar al rei Alfons i segons que recomani l'aconsellarà com si es tractés d'una filla. El que deixa molt clar és que l'autoritat i l'opinió del rei estan per damunt de les seves. Malgrat tot, Joana devia pensar que la reina li tindria més consideració que no pas Alfons.

Una carta enviada al rei Joan de Navarra, tracta del concili de Basilea:

*Rey muy caro e muy amado ermano De todas las nuevas que havemos sabidas tanto del senyor Rey quanto del Concilio vos havemos scrito E despues havemos visto un capitol de una letra traslado del qual vos embiamos E mas vos certificamos como havemos havidas letras de los embaxadores del senyor Rey qui son en el Concilio con las quales nos han embiada una bulla de comission dreçada al Arcevispe de Çaragoça e al vispe de lerida por a compellir los prelados que vayan al Concilio E mas nos han embiada una copia delos decretos del dito Concilio bullada e plumblada en forma de libre avisando nos quen fagamos fazer una copia por a vos e otra por anos e aquella plumbada que la embiemos al dito senyor Rey...*³⁹³

Els ambaixadors del rei han enviat a Maria els decrets del concili perquè en faci còpies i enviï l'original al rei. També han enviat una butlla per als dos consellers de la reina, l'arquebisbe de Saragossa i el bisbe de Lleida.

A la reina Maria de Castella, esposa del seu germà Joan, la reina li dóna notícies sobre Alfons i els seus assumptes de guerra:

*Reyna muy cara e muy amada hermana [...] Esta noche allego aqui hun correu venido del senyor Rey recitando como el patriarcha le ha rompida la tregua fe e pactos que havia firmados e jurados con su senyoria segund vuestra alteza pora veyer por la copia dela letra del dicho senyor la qual vos mostrara mossen fferrando de riaça capellan nuestro [...] por causa de los accidents que nos han retemptada e dela terror que havemos havida del dito caso e periglo del dito senyor con todo esto non podemos screvir de nuestra mano...*³⁹⁴

³⁹². Barcelona, 8 febrer 1438. ACA, reg. 3226, fols. 60v, 61.

³⁹³. Barcelona, 10 febrer 1438. ACA, reg. 3226, fol. 61.

³⁹⁴. Barcelona, 12 febrer 1438. ACA, reg. 2997, fol. 3.

Alfons es trobava amb molts enemics. El *condottiero* Vitelleschi estava al servei del papa Eugeni IV i d'Isabel, l'esposa de René, o del que li pagués. Usava el títol de patriarca d'Alexandria. Lluitava contra els partidaris del rei Alfons però al desembre de 1437 va signar una treva de dos mesos amb Alfons perquè s'havia quedat sense diners. El rei pensava que la respectaria però per sorpresa, al cap de pocs dies, Vitelleschi es va ajuntar amb el *condottiero* Caldora i van atacar per sorpresa el campament d'Alfons que es trobava a prop de Nàpols, a Giuliano, mentre el rei assistia a missa i es preparava el dinar. El pànic es va escampar. El rei i tots els que van poder van fugir abandonant-ho tot: cavalls, armes, carros, menjar, roba i altres coses. De poc li va anar a Alfons de tornar a caure captiu. La traïció del patriarca va indignar els soldats. Segons Ryder van fer un ninot del patriarca i el van penjar pels peus, cridant tot tipus d'obscenitats sobre el traïdor.³⁹⁵ Aquests eren els militars amb qui havia de lluitar el rei, personatges ambiciosos i sense escrúpols, capaços de traïr i ignorar els pactes signats. Quan la mala notícia va arribar a la reina Maria, ja havien passat molts dies però l'ensurt se'l va emportar igualment pensant en els perills que corria Alfons en aquells indrets.

Maria escriu al seu marit sobre unes quantes notícies:

*Humil recomendacio precedent per moltes e diverses letres vos he scrit avisant vos de ço que ab la present vos avis Mas per ço com crech fort poques de mes letres venen en vostres mans es necessari multiplicar Lo darrer avis que he dels affers del duch Reyner es que ab tot quant ell ha poscut fer e baratar en les parts deça entre los seus no ha poscuts haver sino Docents milia florins empero entre moltes tandes de assats larch temps E perço ell treballa quen faça algun barat e que puixa toquar moneda de present [...] fa preparatori de algunes galees per son passatge e aço he per cert Apres per letres de alguns mercaders he sentit com en Genova se prepararien algunes naus per ajudar al passatge E pertant senyor que de aquests affers sia pus vertaderament e continua avisada he donat orde que certes persones qui continuament staran lla hon lo dit Duch sia me avisen cascun jorn del que sentir e saber poran de que per vostra escellencia sera per mi continuament avisada. Del concili senyor he novament rebudes les letres e bulles de que es necessari vostra senyoria sia informada e perço ho faç tot transladar e per una fusta qui va en Caller [...] vos ho entenc trametre...*³⁹⁶

Alfons ja en devia estar assabentat: René, el duc d'Anjou, havia estat alliberat pel duc de Borgonya i preparava el seu viatge a Nàpols. No tenia gaire diners, segons diu la reina, però els genovesos l'ajudarien amb algunes naus. Com podem comprovar, la reina segueix tots els esdeveniments relacionats amb l'empresa napolitana d'Alfons. Es proposa avisar al rei de totes les informacions que tingui sobre René.

A continuació trobem una recomanació d'un metge que Maria envia al seu cunyat, el rei de Navarra:

Illustre Rey nostre molt car e molt amat germa permesa deguda Salutacio hoyda la bona relacio de mestre lorenç nicholau phisich o metge vostre o de nostra molt cara e molt amada germana la Reyna vostra muller lo qual segons havem [...]

³⁹⁵. Alan Ryder, *op.cit.* p. 281.

³⁹⁶. Barcelona, 21 febrer 1438. ACA, reg. 3174, fol. 153.

novament se es licenciat en lo estudi de Monpeller e moguda aximateix per intercessio de alguns seus specials amichs domestichs e familiars nostres qui comenden molt la sua fama e nomenys per que es vostre servidor havem granment acor la honor e benavenir seus On com ell sen torn de present dins vostres Regnes e terres e en vostre servey pregam vos molt affectuosament lo haiats per nostra contemplacio specialment per recomanat proseguint lo en son cas de gracies e favors oportunes.³⁹⁷

La reina adreça el 18 de març de 1438 una carta al rei Alfons, amb l'explicació de totes les notícies que li han arribat, referents als assumptes d'Itàlia i també sobre alguns afers del govern i altres:

Per moltes parts e per moltes vies he scrit a vostra gran senyoria de totes les noves e coses occorrents en aquestes parts trossus a la partida de mossen Jachme girard e de berhomeu sallent [...] yo he stat gran temps que no sabia res de vostra senyoria nen havia letres trossus que he haudes aquelles que vostra senyoria me ha trameses sobre la malvestat e traycio feta e comesa per lo patriarcha [...] es vengut mossen Berenguer dolms E ham reportat que certament ell ha sabut per persones que ell hi havie trameses com lo Duch danjou sie en prest spaxament E que de fet havie VI. galeres e tres Galiotes armades E que ultra la subvencio que ha hauda de sos vassalls lo Rey de ffrança li ha donats LM. scuts de cert tall que es stat imposat en languadoch [...] E mes quello dit Duch danjou sabuda la traycio quel dit patriarcha havie feta a vostra senyoria decontinent havie tramesa la galera de vitello en Napols per confortar los e avisar los dela sua presta parada [...] lo dit Duch danjou ha fet acostar Rodrigo de vilandrau en aquestes parts Car era en bordales E ara es en les faldes dalvernia ab intencio e proposit de fer lo entrar en Rossello Ara en primavera E que avisas a mossen Ortosa qui es Castella del Castell dopol que guardas be lo dit Castell Car acordat era de pendrel e de furtarlo [...] lo papa havia trames un capita apellat petro johan paulo ab .II.M.D. rocins en la marcha danchona E que lo patriarcha e jacoburo caldora emsemps cavalcaven per lo Realme...

De totes aquestes coses es stat avisat lo Rey de Navarra [...] E yo specialment he basquat e congoxat continuament que les galeres fossen desempachades e trameses a vostra senyoria ab aquells diners ques puguen haver de valencia e darago Car de aci de Catalunya non cal fer compte de res sino per via de Corts [...] los actes passats lurs me donen poqua sperança per al sdevenidor Empero encara ho he assaiat E he parlat amb ells (els consellers de Barcelona) explicant los les necessitats e perills occorrents per les dites coses E ab deliberacio que retinguen me han feta resposta seguantment negativa En manera que dells no cal haver sperança alguna si no per via de Corts [...] he trames lo mestre racional en P. de sentcliment al dit Rey de Navarra a Valencia per explicarli los inconvenients e empaxaments que ami e als de vostre consell occorren...

Dissapte ques comptava XV. del present mes es vengut Nanolla correu ab letres de vostra senyoria E son ne estada molt aconsolada [...] vostra senyoria cuyte lo desempatxament deles galeres lo qual senyor yo he instat...

---

³⁹⁷. Barcelona, 3 març 1438. ACA, reg. 2992, fol. 71v.

Dels fruyts dela cambra axi com ja senyor vos he scrit en tots vostres Regnes nos pren un diner ques pertangue al papa ni alacambra Car tot es en mans dels creadors de la dita cambra Axi que poch es lo compte que al present sen pot fer Empero si res si trobara vostres manaments seran complits e exequats.

De Basilea senyor me son stats tramesos los decrets del concili en forma de libre bullats dels quals he fetes fer dues copies la una tramet a vostra senyoria...

Mossen Riambau de corbera es vengut aci ab la sua nau e ab una altra quen ha presa de Genoveses gran e bella crehia que de aquesta Ciutat degues haver alguna favor en armarles E no nich ha trobada gens E per aquesta raho sen es anat a palamos e fa adobar les dites naus E fara son poder de armar les yo senyor entench li adonar aquella favor que pusca car arbure yo que sie servey de vostra senyoria trobarse naus armades e de tal gent sobre la mar.

Mossen Guillem Ramon de vilafrancha veguer de puigcerda es aci pres en mon poder agran instancia del Comte de ffoix per la entrada que ha feta en sa terra [...] e la preso que feu de certs mercaders [...] E ab gran consell yol posponi del offici E no veig que bonament loy pusca tornar entench ne aprofitar alguna bona persona.

Dela partida dels prelats de aquesta terra certifich avostra gran senyoria com hi es stat provehit axi com per vos senyor es stat manat...

Senyor axi com Ja per altres letres he scrit a vostra gran senyoria dona Johana no ha volgut seguir mos consells ni res fer que yo haia volgut Ans par que sie stat contractat matrimoni della e del fill del capdal de buig E no ha molts dies que ella men scrivi demanant me de consell que faria [...] no sperada ma resposta ella feu son matrimoni E de fet he sabut com ha fetes noces E com son marit la sen ha ja menada...³⁹⁸

Maria es desviu pels assumptes del seu marit. Es preocupa perquè el duc d'Anjou no tardarà en arribar a Nàpols i compta amb força suports: els seus vassalls de la Provença, el rei de França, els genovesos, el papa, Vitteleschi (el patriarca) i Caldora. Hi pot haver perill d'atacs i saquejos als castells de la frontera del Rosselló. La reina fa tot el que pot per aconseguir galeres i enviar-les al rei. Si convé aconseguirà l'ajut d'armadors privats, com Riambau de Corbera. També intenta obtenir, sense èxit, diners dels consellers de Barcelona. Potser es podran aconseguir de València, mitjançant el rei Joan de Navarra. Li comenta, entre altres coses, assumptes del concili de Basilea i del matrimoni de Joana d'Urgell, comtessa de Foix.

La següent carta tracta d'un assumpte relacionat amb una viuda que s'ha quedat sense diners per pagar els costos de l'herència del seu marit. La reina escriu als marmessors Joan de Set, Francesc Martí Gralla i Joan Gomar:

Marmessors per tant com la vidua de Bardaxi qui per son dot e altres drets posseeix la vila dalbesa no ha poscuts cloure certs afers que ha aci en nostra Cort e per conseguint no sie en disposicio de poder pagar la pensio que fa ala

---

³⁹⁸. Barcelona, 18 març 1438. ACA, reg. 3226, fols. 71-73v.

*marmessoria pregam vos per tant que per contemplacio nostra suportets en voler haver la dita pensio daci per tot lo mes de Agost primerament Certificant vos queus ho reputarem a plaer e servey singulars los quals en son cas e loch haurem be amemoria.*³⁹⁹

Maria també escriu a un tal Pere Robio perquè no actuï contra la viuda per raó d'un deute d'un censal d'Albesa.

El fet que veurem a continuació ens mostra la inseguretats que corrien els navegants en les costes estrangeres, en aquest cas de Castella. Maria escriu a Alfonso Yanyes Fajardo, *adelantado* de Cartagena:

*Adelantado parece que uno vassallo del muy alto senyor Rey marido e senyor nuestro muy caro qui se clama ffrancischo mascaro patron de uno balanero por fortuna e contrario tiempo arribo en los mares de Cartaginia e peraclitando su balanero recolliose por campar con aquellas mas roppas e bienes que podieron restaurar en algunas barcas de Cartagineses qui salvo e seguro lo metieron los ditos bienes en tierra Seguiose que el Batxeler Johan daltariba lugarteniente vuestro o dotro official en Cartaginia querendo mas confonder al confundido sin alguna causa ha detenido preso por gran tiempo el dito ffrancisco e ala conclusion dexandolo hir segunt dize li ha tomados todos sus bienes contra toda justicia e razon Rogamos vos por tanto e encarregamos muy affectuosament que por deudo de justicia e por contemplacion nuestra corrigiendo los errores del dito batxeler fagades restituir e tornar al dito ffrancisco vassallo nuestro todo lo suyo por manera que de necessidat no haie recorrer a nuestro muy caro e muy amado ermano el senyor Rey de Castilla e esto sin alguna dilacion...*⁴⁰⁰

Un balener havia naufragat en les costes de Cartagena i va salvar els béns que portava gràcies a l'ajuda d'algunes barques que van auxiliar-lo. Però, després, les autoritats van fer-lo presoner i li van confiscar tot el que tenia. Per justícia calia que li fos tornat. Gràcies a que Maria era germana del rei de Castella, potser li van fer cas. Les autoritats actuaven com a rapinyaires molt sovint.

La reina no oblida de comunicar al seu cunyat, l'infant Enric, les notícies més recents sobre els assumptes del rei Alfons:

*Illustre Infant nostre molt car e molt amat germa apres deguda salutacio nos scrivim a nostre molt car e molt amat germa lo Rey de Navarra sobre les noves que havem dela partida del Duch danjou e li trametem translat deles letres que de aço havem hagudes jali scrivim que les vos comuniquem e per ço nons curam pus larch scriuren per indisposicio de nostra persona nous havem poscut de nostra ma e axi haiau hi paciencia e saludau nos molt nostra molt cara germana vostra muller E la divinitat sancta sie guarda de vos e della.*⁴⁰¹

Segons la salutació que envia Maria per a la seva germana, Enric es devia trobar a València. La reina segueix amb problemes de salut, com hem pogut llegir.

Crec interessant destacar el següent document donat per a Tortosa:

---

³⁹⁹. Barcelona, 27 març 1438. ACA, reg. 2992, fol. 91v.

⁴⁰⁰. Barcelona, 4 abril 1438. ACA, reg. 2992, fol. 94.

⁴⁰¹. Barcelona, 8 abril 1438. ACA, reg. 2992, fol. 100.

*Maria per la gracia de deu etc. Als ffels nostres lo vetguer sotsveguer e altres officials dela Ciutat de Tortosa [...] Salut e gracia Pertant com refferint fama publica tot lo principat de Cathalunya e assenyaladament en aqueixa Ciutat de Tortosa sia ple dalcavots vagabunts e altres mals homens de o per los quals se son seguits o quascun jorn se seguexen molts Robatoris e altres molts mals e scandols ala cosa publica del dit principat Volents provehir ala indemnitat e salut de aquella recordant nos majorment esser stabliment e ordinacio en la dita Ciutat de Tortosa que algun alcavot no gos o pusque aturar en la dita Ciutat de tres dies avant sots pena de esser publicament açotat Pertant al tenor dela present manam a vosaltres e acascun de vos consultament e de certa sciencia sots incorriment dela ira e indignacio del dit senyor Rey e nostra e pena de M. fflorins dor darago dels bens de cascun de vosaltres exhigidors sens sperança de venia que exequent lo dit stabliment e ordinacio tots e qualsevol alcavots vagabunts e altres malvades persones que fembres tenguen aquest o altre dampnat guany los quals dins la dita Ciutat de Tortosa e termens de aquella ultra tres jorns trobarets e trobar porets haver stat en aquella aquells prengats e presos e ben guardats tingats liurants aquells com Reguests ne serets al amat conseller del senyor Rey e nostre e batlle general de Cathalunya mossen Galceran de Requesens Com nos communtant la pena dels dits açots haiam ordenat servesquen e purguen lurs culpes per a cert temps en la sua Galea E guardat vos aço no recusets ni dilatets fer ne en la Exequecio...*⁴⁰²

Es tractava de perseguir el negoci de la prostitució a la ciutat de Tortosa, ja que, en ser port fluvial, devia estar bastant desenvolupat. Cal destacar que es parla d'expulsar i castigar els alcavots, no les prostitutes. Es curiós que poden estar a la ciutat durant tres dies, més no. També es persegueixen altres *mals homens*: lladres, vagabunds... Els càstigs són els azots i els rems a la galera. S'ha de destacar també la multa que pot caure a l'oficial que no respecti les ordres de la reina, 1.000 florins d'or, per evitar negligències i possibles suborns.

Tot seguit trobem una breu carta de presentació per a l'abadessa del monestir de Pedralbes de Barcelona, malgrat que no ens informa de quin assumpte es tracta:

*Venerable abadessa nos havem largament informat de nostra intencio lo amat conseller del senyor Rey e nostre mossen Johan de corbera Governador de Cathalunya exhibidor dela present sobre algunes coses que de nostra part vos ha a dir per queus pregam e encarregam e manam molt stretament ço que sobre les coses que lo dit Governador de part nostra vos dira donets plena fe e creença axi com anos complint aquelles per obra segons de vos se pertany e confiam car segons veurets ço ques servey de deu e massa grantment a vostra honor.*⁴⁰³

L'assumpte devia ser important perquè hi envia el governador de Catalunya. Es devia tractar d'allotjar Elionor d'Urgell mentre es preparava el seu viatge d'anada a Itàlia per casar-se amb un noble per ordres del rei Alfons.

Una carta enviada a na Coloma, muller d'en *Pereto* del Prat, conté el següent:

---

⁴⁰². Barcelona, 4 abril 1438. ACA, reg. 2992, fols. 100, 100v.

⁴⁰³. Barcelona, 8 abril 1438. ACA, reg. 2992, fols. 100v, 101.

Na coloma per relacio de dona Sicilia havem entes com vos seriets oferta passar ab dona Elienor al Realme de Napolis ahon deus volent deu prestament passar per raho de son matrimoni havent donchs plaer de vostra oferta perque confiam quen sera ben servida vos pregam molt afectuosament que prestament sens alguna triga lexats tots afers vingats aci ensemps ab vostres fill e filla per metre en exequcio lo dit passatge e conferrets daço ab la dita dona Sicilia la qual creem pus largament vos na scrit Avisant vos que tota cuyta es triga. Nos ne scrivim a vostre marit perço que si acorde de passar ab vos ensemps ho puxe fer sino almenys ne sie avisat.⁴⁰⁴

Es tractava d'enviar Elionor d'Urgell a la cort del rei per casar-la. Cecília era la tia d'Elionor. Segons Zurita, Elionor es va casar amb Ramon Ursino, comte de Nola, com ja ha estat explicat en pàgines anteriors. Al cap d'una setmana la reina torna a escriure a Coloma per donar-li presses perquè no ha contestat i li diu: *fins aci no sots venguda ne axi poch de vos havem hauda resposta On com lespatxament deles Galeas ab que dona Elienor passara se haia per certes causes a cuytar trametem lo portador dela present perque ab ell puxats venir prestament e sens triga o almenys sapiam vostra intencio car daquiavant nos pot pus dilatar Si besties havets alogar lo dit portador vos hi dara recapte...*⁴⁰⁵

La reina també escriu al veguer de l'Urgell per informar-lo de que envia un emissari: *Veguer nos trametem lo portador dela present per acompanyar e menar .I. dona e sa filla de balaguer la qual nos havem en gran menester per certa raho pregam e manam vos perço que si haura lo dit portador alogar besties o altres coses aqui ha afer per la dita raho lo haiats specialment per recomanat...*⁴⁰⁶

Passats un dies, Maria escriu a Galceran Çariera sobre l'assumpte d'Elionor:

*En Galceran çariera Jatsia daquests dies dona Elienor essent ab nos en pedralbes vos digues algunes paraules deles quals vos spantas Empero ella apres se es reduyta per al matrimoni e fer son bon viatge E perço com ella confia molt de vos axi com aquell qui sots criat dela casa e de vostra muller cove que vosaltres anets ab ella perqueus pregam affectuosament que en continent marit e muller vullats venir per aquesta raho certificant vos que de present que siats aci vos seran socorreguts doscents florins E confiats quel senyor Rey es tal e nos aximateix que a vostres serveys sera haut tal sguart que rahanablament ne deurets esser be contents E per res no tardets E guardats vos que en aquest cas tan necessari e tan urgent no vingats amenys Car aquestes galees que han alevat la dita dona Elienor son ja spatxades E no stan per altra cosa sino per recullir a ella ne ella sta per recullir sino sperant a vosaltres E la vostra tarda o falta no seria tan solament dan e desservei per aquest correu queus trametem per aquesta raho tan solament.*⁴⁰⁷

Es veu que Elionor no volia casar-se ni marxar amb les galeres cap a Itàlia. Al final la reina la devia convèncer. Però, encara que en la carta s'encomana a Galzeran i la seva muller que vagin a acompanyar a Elionor, al final no hi van

---

⁴⁰⁴. Barcelona, 5 maig 1438. ACA, reg. 3177, fol. 14v.

⁴⁰⁵. Barcelona, 12 maig 1438. ACA, reg. 3177, fol. 16v.

⁴⁰⁶. Barcelona, 12 maig 1438. ACA, reg. 3177, fol. 16v.

⁴⁰⁷. Barcelona, 22 maig 1438. ACA, reg. 2997, fol. 30v.

anar perquè les galeres havien de salpar tot seguit, segons diu la reina a la muller d'en Galzeran en una altra carta del mateix dia: *Madona philipa Jatsia ab altra letra nostra haïam scrit lo dia present a vostre marit e dona Elienor durgell a vos que vinguessets per acompanyar la en lo seu viatge Empero per coses que apres han occorregut la partida deles galees en que va es tan presta que no hi seriets atemps vos Certificam que nous cal venir.*

Elionor va marxar cap a Itàlia el 28 de maig, segons està documentat: *Comtessa de Nola: Divendres a XXVIII de maig MCCCCXXXVIII, se recullí en la plaia de Barchinona en dues galeres, ço és, ab la de mossèn Requesens e del procurador reyal de Mallorques, la infanta dona Elienor, filla que fonch del comte d'Urgell, la qual anava en Nàpols, per fer noces ab lo comte de Nola, a qui l'havien dada per muller.*⁴⁰⁸

Una carta que la reina envia al governador de Catalunya, Joan de Corbera, ens dona informació sobre els esdeveniments polítics de Barcelona:

*Governador jatsia de paraula e per instruccions siats sufficientment informat Empero amaior cautela vos manam que ab sobirana diligencia continuets vostres enquestes de queus havem dat carrech E totes aquelles persones que les enquestes descobriran prengats e tengats ben guardades E noresmenys continuets les dites enquestes fins hauer son compliment Aximateix com en lo fet del regiment pense tot lo be avenir de aquexa Ciutat e lo temps deles eleccions se acoste Manam vos que Diligentment vullats saber e sentir tot quant pertanga al benavenir deles eleccions fahedores de tots los officis e de cascun per si e de tot ço que trobarets nos avisets clarament e axi prest com porets com sia perill en la triga a fi que puxam provehir e escriuren ço que per benavenir dela ciutat atrobarem esser fahedor.*⁴⁰⁹

Segons aquestes lletres, la reina encarrega al governador que empresoni aquelles persones que poden crear conflictes. S'han de fer eleccions entre els gremis i s'han d'evitar aldarulls. Les tensions socials i polítiques a la ciutat de Barcelona eren habituals.

A continuació veiem un seguit de cartes enviades per la reina als seus familiars: A la reina Maria de Castella li explica:

*Del senyor Rey no havemos reebudas letras desde nos scrivio del caso malo que contra la fe le fue atentado por el Patriarcha Mas tenemos nos por dicho que luego e cadauna vegada que hauremos nueva cierta avisaremos vostra alteza E regradamos vos mucho la intencion con otra que haveys en la venida del dicho senyor [...] non se deve maravillar vuestra excellencia por no scrivir vos agora de nuestra mano Car accident nos ha sobrevenido tan fuerte que nos ha trahido en punto de morir. Por que vos rogamos nos querades haver por excusada.*⁴¹⁰

Fa quasi tres mesos que no ha rebut notícies d'Alfons i ara encara no es troba gaire bé, fins i tot, ha estat a punt de morir. El mateix li comenta a Elionor reina de Portugal, la cunyada, a la que també escriu el mateix dia. Al seu germà el rei Joan de Castella li parla sobre la seva salut però en especial li prega que

---

⁴⁰⁸. Madurell Marimon, *op. cit.* p. 191. BC. Ms. 978 f. 20v. ACA. G. reg. 4, f. 18v. (3ª foliació).

⁴⁰⁹. Barcelona, 2 maig 1438. ACA, reg. 2997, fols. 20, 20v.

⁴¹⁰. Barcelona, 2 maig 1438. ACA, reg. 2997, fol. 19v.

despatxi l'assumpte del seu manteniment perquè li costa molt de cobrar i fortes despeses:

Certificamos vuestra excellencia que havemos recibidas dos letras de vuestra mano delas quales havemos havido muy grand plazer e consolacion [...] Apres havemos recibida otra letra vuestra de quinze de Genero diziendo que queramos haver paciencia en lo acrescentar del mantenimiento e assignar en algunos delos depositos o en la Camara vuestra por quanto con juramento son assignados en los fechos dela guerra e dela vuestra camera Alaqual vos respondemos que de buen coraçon e voluntat queremos haver paciencia en esto e en todo quanto plaze a vuestra magestat que havemos como padre mayormente seyendo necessidat segund dize vuestra letra Solament vos supplicamos delo que no son interes de vuestra Cort es saber mandar nos liurar en lugar bueno e bien pagado a fin que cesse la difficultat e excessiva expensa e danyo de Recaudar Esto vos hauremos a singular gracia segund vos recitara mossen fferrando de riaça Capellan nuestro...⁴¹¹

Es mantenen les dificultats de sempre per cobrar la pensió castellana, però Maria no hi pot renunciar de cap manera perquè els ingressos d'Aragó o de Sicília són insuficients.

A la reina Blanca de Navarra li explica que no ha estat bé:

Por na Ffluxana en su venida recebimos una letra vuestra dela qual havemos grand plazer e consolacion [...] fuimos avisada dela salut vuestra e de vuestros fijos. De nos vos certificamos que ala venida de la dicha na fuxana eramos enferma de hun accident e agora en la tornada nos ha trobada enferma de otro Ansi que al venir e al tornar somos seyda bien enoyada Es verdat que dalgunos dias ancara havemos recobrada por gracia de nuestro senyor dios alguna convalescencia pero quedamos con tanta flaqueza que ahun non podemos screvir ne fazer negocios...⁴¹²

En una carta que envia a la infanta Caterina hi ha un altre assumpte, a més del de la seva salut:

Muy cara e muy amada hermana. Nos screvimos a nuestro muy caro hermano el infant vuestro marido cerca la question den johan de muntpalau con martorell qui ha obtenido campo del Rey Danglaterra e quiere retar a liça el dicho muntpalau E por que por servir a dios e por contemplacion nuestra siempre haveys mostrada buena intencion que en este fecho vos rogamos afectuosamente querades rogar el dicho infant e recordar le que quiera proveher segund dell e de vos confiamos Esto es cosa meritoria e que mucho vos gradesceremos Bien creemos sois avisada de nuestra convalescencia pero quedamos tan flaca que ahun non podemos fazer negocios ne screvir de nuestra mano...⁴¹³

Segons sembla, dos cavallers, un català i un valencià, anaven a participar en un torneig que es faria a Anglaterra. La reina els recomana a l'infant Enric.

---

⁴¹¹. Barcelona, 5 maig 1438. ACA, reg. 2997, fol. 20v.

⁴¹². Barcelona, 15 maig 1438. ACA, reg. 2997, fol. 26v, 27.

⁴¹³. Barcelona, 15 maig 1438. ACA, reg. 2997, fol. 28v.

La següent carta de Maria dirigida al rei ens dóna informació sobre l'arxiver i l'arxiu reial:

A vostra molt gran senyoria significh que yo certificada dela mort den çabrugada scriva vostre a supplicacio del feel scriva vostre e tenint les claus del Archiu Rey al de Barchinona Diego garcia apres mort del qual lo dit en çabrugada ho havie haut de vostra senyoria provehi en Jacme garcia dela Scrivania de nostre molt car frare lo Rey de Navarra frare vostre en certa forma fil del dit Diego garcia lo qual ell instrueix tot jorn per manera que apres mort sua lo dit Jacme puxe servir e donar bon recapte en ço que vostra senyoria e yo e encara la cosa publica de vostres Regnes e terres se haura atraure del dit archiu E com jo senyor sia certificada dels serveys fets per lo dit Diego als senyors Reys passats en lur scrivania axi al senyor Rey en pere com al senyor Rey en Johan e al senyor Rey en marti E encara al senyor Rey pare vostre e a vos senyor e ami tenint les claus del dit archiu perço supplich vostra senyoria que sie merce vostra conformar la concessio feta per mi al dit Jacme garcia E sera cosa de queus tindre agracia singular attes los serveys fets per lo dit Diego E ultra aço animarets altres a servir vos pus deligentment E tengaus molt excellent senyor la santa Trinitat en sa guarda e proteccio eus faça viure e Regnar per lonch temps ab victoriosa honor de tots vostres inimichs.⁴¹⁴

El cap de l'arxiu reial de Barcelona devia ser un home de total confiança i tenia la responsabilitat de guardar-ne les claus. El càrrec era vitalici i, com hem pogut comprovar, la reina havia nomenat un nou arxiver, Jaume Garcia, en morir l'anterior. Es tractava d'un parent del difunt arxiver Diego Garcia, el qual havia servit cinc reis: Pere IV, Joan I, Martí I, Ferran I i Alfons V. Maria espera que Alfons acceptarà el nomenament que ha fet.

Maria escriu a la comtessa d'Armanyac:

Egrecia comtessa e cara tia vostra letra havem reebuda dela qual havem haut gran plaer com per aquella haiam sabuda la bona sanitat e stament vostres e de nostra cara cosina vostra filla la qual nostre senyor deus vos deix ben collocar segons vostre cor desige Gracies par quens façats de ço que us ha dat mossen luis aguilo e nos sabem a ell poch grat que de nostra part vos ho hage donat e lin entenem donar bona disciplina Car no son coses nos vos tramettessem solament perque dehia no sen trobarien en aqueixes parts be hauriem plaer que si res vos era plasent en aquestes nostres parts deça nos ne scrivissets que de molt bona voluntat vos en complauriem perdo vos demanam com nos vos Scrivim de nostra ma Car be a I mes e mig nostra persona es mal disposta e per ço us pregam nos on haiats per scusada E tengaus egrecia comtessa e cara tia en sa curosa guarda la santa Trinitat.⁴¹⁵

Havia enviat algunes coses a la comtessa. És una carta de cortesia. Sembla ser que la comtessa li havia comunicat que es casava la seva filla.

Maria envia al seu marit uns orgues i altres instruments musicals:

Segons per altra letra de XII de Març proper passat vos he scrit per complir vostre manament ami explicat per mossen Guillem de vich que hagues uns orgues

⁴¹⁴. Barcelona, 28 maig 1438. ACA, reg. 3177, fols. 22, 22v.

⁴¹⁵. Barcelona, 27 maig 1438. ACA, reg. 3177, fols. 22v, 23.

de canya qui eren a perpinya De fet los hagui pero ab difficultat car Johan de silva offeria grans paga e avantatges a mossen pere losa prevere de perpinya portador dela present quils havia fets per quels portas al Rey de Castella Mas lo dit mossen pere sabent que yols volia per a v.s. volent servir aquella los aduy aci Tramet los vos per ell mateix ab altres duna ma qui eren de perrinet e alguns altres instruments E yo vehent lo bon servir prometi al dit mossen pere lo primer benifet qui vagas a collacio vostra en Rossello E defet es vagat hun a nostra dona del pont que ha obtengut Per quem parria esser digna cosa que per vostra merce li seria confirmat E axius ne supplich Car ultra lo servey lo dit prevere es de bona oppinio.⁴¹⁶

Els orgues de Perpinyà i altres instruments que va aconseguir Maria van anar a Gaeta, a la cort d'Alfons. El rei era un amant de la música, la literatura i les arts. És interessant comprovar que Alfons rivalitzava amb el seu cunyat, el rei Joan de Castella, per obtenir els millors instruments. Maria va concedir un benefici al prevere Pere Llosa perquè es va decantar per vendre els orgues al rei.

Maria envia al rei, el 28 de maig de 1438, a mossèn Ramon Gilabert amb un llarg memorial d'instruccions:

Primerament explicara al dit senyor Com la dita senyora Axi per zel dela justicia Com de observar los manaments del dit senyor te be a memoria Com en cascunes instruccions quel dit senyor ha trameses ha dat carrech a la dita senyora dela pocha justicia ministrada en sa loctinencia e de molts mals que si fan E pot dir al dit senyor lo dit mossen Ramon que es veritat e encara molt mes quel dit senyor no sap e que siu sabia particularment passarien congoxa e desplaer pero ab tota veritat li pot dir que sap nostre senyor que no sta ne roman per la dita senyora ne per son treball E que si a ella era confiu lo dit senyor que la justicia se faria e lo repos dela terra del dit senyor se seguiria e emoluments exirien [...] E la dita senyora li mana quen diga la pura veritat al dit senyor a fi quen sia be informat...

Item li dira com la dita senyora envia a supplicar al dit senyor per en Barthomeu sellent que fonch merce sua provehir que mossen jacme de besora fos constret pagar ala dita senyora Mil florins que havia promesos en aiuda del matrimoni de na Marquesa de vilaragut neboda sua filla de sa germana donzella dela dita senyora Car lo dit mossen jacme se retrahia de servir ço que havia promes e es stada avisada la dita senyora quel dit senyor se tenia per desservit de mossen johan de muntcada marit dela dita Marquesa en lo viatge que feu com a patro de una deles Galeres aci armades en servey del dit senyor per la Cort de Catalunya la qual cosa sap deu que ha desplagut molt ala dita senyora Car no es cosa que mes desig quel dit senyor fos ben servit pero daço no ha culpa la dita senyora Car ja abans dela partida del dit senyor se comença de tractar del dit matrimoni e abans que les dites Galeres partissen era finat lo matrimoni Car attes que la donzella era en dies e noy ocorria altre matrimoni li fou forçat finir ab ell...

Item dira al dit senyor que la dita senyora li tramet los comptes de dates e reebudes fetes de tots los emoluments qui son exits en la sua loctinencia del temps que ha regida la tresoreria daquells en Raphael ferrer E lo testimoni del maestre racional Com son stats examinats e apuntats en son offici [...] Es veritat quel dit

---

⁴¹⁶. Barcelona, 20 maig 1438. ACA, reg. 2997, fol. 31.

en Raphael ferrer segons relacio del dit maestre racional se troba cobrador E tant com hom ha poigut conixer ses portat ab tota lealtat e diligencia e merex esser ben remunerat...

Item li dira [...] En johan de cardona quondam receptor dela sua Cambra li ha fets grans dans [...] E apres es sobrevenida la mortaldat en Çaragoça de Sicilia molt gran segons deu saber lo dit senyor de que la dita senyora reb massa gran dampnatge Car entre morts e fugitius e les fustes que noy gosen acabar e la mercaderia de que ixen los profits no si pot fer [...] E no permetre que en lo port dela bruçola li sia fet algun empatxament per sos officials Car entre aquests dans e lo manteniment que reeb en Castella qui li es disminuït de prop dela meytat la dita senyora sta ab gran congoxa e apretura de poder se sostenir...

Item li dira com mossen Nicholau conill Ardiacha maior dela Seu de Valencia vengut dela Cort del dit senyor Com volgues seure en la Cadira de sa dignitat en lo cor on sos predecessors havien acostumat seure lo bisbe a persona a ell e alguns dels qui ab ell eren de que ses cuydat seguir scandal [...] confiant quel dit senyor per servey del qual ha lexat la Cort Romana li fara provehir de justicia...

Item dira al dit senyor quel Archabisbe de Çaragoça gran temps que congoxa per anar sen [...] En tant que ab gran affany e ab sobres de prechs dela dita senyora [...] sia merce del dit senyor voler scriure e encarregar lo dit Archabisbe que vulla romandre.

Item dira al dit senyor que en pere daltello Regent la sua Tresoreria en la loctinencia dela dita senyora lo supplica per una Canongia que son fill obte pres de dos Anys ha en la Seu de Barchinona en que li era feta questio e per lo Archiaconat maior de Mallorques de qui le es empatxada la possessio e aço per via dels Decrets del Concili de Basilea [...] sia merce sua que en aço li faça provehir de justicia...⁴¹⁷

Maria li dóna comptes al seu marit de les coses sobre les que havia de decidir o assabentar-se. En primer lloc, la reina es defensa de l'acusació de que la justícia va lenta i resulta costosa perquè no és culpa seva. En segon lloc, li explica les dificultats que té perquè sigui pagat un dot pel casament d'una noia Marquesa Vilaragut, donzella seva. L'oncle de la noia va prometre 1000 florins que ara no volia pagar i això havia provocat l'enuig del marit, Joan de Montcada. Una bona notícia: els comptes de la tresoreria estaven correctes. Calia pagar bé el tresorer, Rafel Ferrer. Hi ha altres assumptes: els problemes que té l'ardiaca de la Seu de València amb el bisbe i els canonges; l'arquebisbe de Saragossa, el canceller de la reina, se'n vol anar de la cort i tots volen que es quedi ja que el necessiten; per últim, el regent de la tresoreria reclama que li sigui donat al seu fill un càrrec eclesiàstic que li havia estat promès.

A primers de juny van avisar els jurats de Palamós als consellers de Barcelona que havien estat vistes 4 naus genoveses a prop de les illes Formigues. Davant d'un possible atac a les costes catalanes, es va convocar el Consell de Cent jurats. La reina Maria va voler visitar els consellers per aquesta raó. Tenim

---

⁴¹⁷. Barcelona, 28 maig 1438. ACA, reg. 2997, fols. 31v, 33v.

constància escrita d'aquesta segona visita de la reina a la Casa de la Ciutat, el dia 4 de juny de 1438:

*La Senyora Reyna envia á dir als honorables consellers com ella volia venir al dit consell e per aquesta raó fou posat en lo lloch acostumat ço es deius les images de Santa Maria de San Andreu e Santa Eulalia lo drap de or antich [...] E aplegat lo dit consell quant la dita Senyora vench á cavall acompanyada dels dits archebisbe e bisbe e de altra nobla gent [...] isquerenli á la porta de la dita Casa de la Ciutat e ferenli reverencia [...] E la dita Senyora Reyna proposá lo fet de les dites III naus persuahint lo consell que ates que los genovesos eren enemichs del Senyor Rey e de tots sos vassalls per molts esguarts los quals serien llarchs descriure [...] e ates que assi havia tres naus quasi armades e II galeres groces que la ciutat per la naturalesa que havia al Senyor Rey [...] ella pregava e exhortava lo dit consell quey fes la provisió que si mareix...*⁴¹⁸

Els consellers van rebre la reina amb les cerimònies acostumades, descrites amb detall per Pere Joan Comes. En aquesta ocasió, va aconseguir enviar al rei les tres naus armades.

La reina li diu a sa germana Caterina que es troba millor però que està molt prima:

*Muy cara e muy amada hermana vuestra letra havemos recebida con otra de nuestro muy caro hermano el Infant vuestro marido delos quales havemos havido muy grand plazer pincipalmente por saber la salut vuestra e suya la qual tanto deseamos como la nuestra propia de que vos avisamos que por gracia de nuestro senyor havemos bien convalescido pero quedamos tan flaca que la cabeça no nos consiente screvir de propria mano [...] Delas nuevas del senyor Rey vos remetemos ala letra del dicho infant a quien screvimos mas largo...*⁴¹⁹

A la seva cunyada Maria li comenta que el rei Alfons ha estat malalt:

*Por servir lo que vos havemos prometido vos embiamos con la present copia duna letra que havemos havido de hun secretario del senyor Rey Es verdat que delas cessiones de terciana que dize la letra por otra dun servidor nuestro havemos sabido que la quarta era muy chica e que los metges se obligavan quel dicho senyor seria quitado dela febra antes dela setena [...] de nos vos certificamos que por gracia de dios somos quitada del accident pero quedamos tan flaca que la cabeça non consiente scrivamos de nuestra mano...*⁴²⁰

Maria escriu al conseller del rei, Antoni de Sin, i al secretari, Arnau Fenolleda, per saber més sobre la seva malaltia:

Mossen Anthoni Del accident del senyor Rey havem haudes algunes letres de que havem passada massa gran congoxa molt mes daço que duptant que daço quins era scrit Car en la manera quen dien les letres poca dubitacio calia haver deus aydant e bon regiment servant Mas per tant com semblants noves solen venir en moltes maneres [...] vos havem pregat moltes vegades eus tornam pregar que dela

⁴¹⁸. Pere Joan Comes, *op. cit.* pp. 89-91

⁴¹⁹. Barcelona, 5 juny 1438. ACA, reg. 2997, fol. 36v.

⁴²⁰. Barcelona, 11 juny 1438. ACA, reg. 2997, fol. 38.

*salut del dit senyor e dels affers nos vullats scriurens la pura veritat e aquest es lo maior servey quens podets fer apresent...*⁴²¹

Tots dos eren de confiança i Maria espera que la vagin informant del que realment passa amb la salut del rei i altres afers de la cort. La reina els recomana també els assumptes de la seva cambra de Sicília.

A continuació tenim una carta que escriu a Marquesa, la noia que s'havia casat amb Joan de Montcada, de la qual es parlava en el memorial enviat al rei, vist en pàgines anteriors:

*Marquesa Ta letra havem rebuda E vista la que has tramesa al prior de sant Geronim E aquelles enteses nos desplau molt dela manera com dona Johana se porta ab ta germana pero nons marvellam daxo com ha presumit cometre tanta ingratitut a vos de que tant benefici ha rebut E molt mes nos desplau com entenim que ella li daria bon recapte pero si entens traure la de son poder ala persona quey trametas darem les pus affectuoses e pus favorables letres que fer se puxen afi que la leix venir prenants excusa que sta en tracte o finament de matrimoni e que li faça ajuda a son matrimoni pero no pensets la tinguessent en casa Car nons vendria be per les grans necessitats en que som e per altres sguards E com tu mateixa pots pensar stam ab massa gran congoxa per la resta dela tua dot Car los fets dalmedixar no venen axi com volriem E en haver los Mil florins que ton oncle promes en ajuda de ton matrimoni fa massa gran dan e dona gran descrich per esser lo senyor Rey mal content de ton marit al qual volriem que diguesses que volriem parlar ab ell sobre certes coses Pero ab totes les necessitats entenem favorir e endreçar tant com nos sera possible los fets de ta sor e ajudar li segons deu nos administrara en son matrimoni.*⁴²²

Una germana de Marquesa de Vilaragut també s'ha de casar i ha de rebre un dot. La reina no pot ajudar-la, de moment, ni tenir-la a casa, però escriurà a qui faci falta per recomanar-la. Relacionat amb aquestes noies, es troba l'assumpte esmentat en la següent carta dirigida per Maria a l'infant Enric:

*Muyt caro e muy amado hermano Entendido havemos que con los otros tatxadores dessa Cort hauriades tatxados a Almedixer dozientos florines de que mucho stamos maravillada Car aquell lugar es tanto disminuido e venido a tanta pobressa e miseria que sino por las ayudas e favores que les havemos fechos de todo punto fuera deserto E ya dos vegadas son fuydos que no hi quedava sino las tierras e casas medio derribadas [...] nos veyendo la grand miseria en que eran caydos mossen pere de vilaragut e su muger nos emparamos de sus fillas e del dicho lugar Car en otra manera todo andaria por mal cabo E havemos casada la mayor con mossen johan de muntchada con .VII.M. florines de dote del qual havemos pagado partida Mas resta la mayor part en que havemos empenyadas nuestras joyas confiando saccar los dineros del dito lugar el qual tenemos en primero de vender E si agora tal tatxa havia passar es torbar la vendicion e fazer tanto danyo e empatxamiento a nuestros fechos [...] querades moderar la tatxa por manera que se pueda comportar haviendo consideracion e sguard ala disminucion miseria e ruina del lugar...*⁴²³

⁴²¹. Barcelona, 28 juny 1438. ACA, reg. 2997, fol. 43v.

⁴²². Barcelona, 2 juliol 1438. ACA, reg. 2997, 45v.

⁴²³. Barcelona, 5 julio 1438. ACA, reg. 2997, fol. 46v.

Segons la informació que dona la reina en aquesta carta, la vall d'Almedixar s'havia empobrit molt fins al punt que gairebé havia perdut la població. Els territoris depenien del rei però ell els volia vendre. Els reis havien ajudat la família noble Vilaragut que passava necessitat i havien dotat les seves filles per casar-les. Fins i tot, la reina havia empenyorat les joies per aconseguir diners. Ara, la reina prega l'infant Enric perquè no perjudiqui la venda amb les taxes massa elevades que havien posat en la cort valenciana. La qüestió de la venda d'Almedixar es va presentar plena de dificultats. La reina ha de fer diverses intervencions. Encara a finals de novembre està pendent de resoldre's, segons diu la reina a l'advocat Miquel Çabrugada: *Micer Miquel jatsia cregam que feu lo degut en spatxar lo fet Dalmedixer [...] per causa dela compra que mossen Emiliu ramon de muntchada no vol fer ab consell de micer climent de vilanova [...] si al rebre dela present fet no sera donets tota aquella cura que possible vos sia en spatxar aquest fet...*⁴²⁴

Maria escriu a Elionor d'Urgell, la qual ja es troba a Gaeta:

*Egregia e cara Cosina vostra letra havem rebuda de . XV. de Juny E aquella entesa vos responem que havem singular plaer com sots arribada en Gayeta e molt mes com anostre senyor ha plagut preservar vos de perill Confiam en sa misericordia que endreçara e prosperara vostres fets E axi pregam vos affetuosament que del procehiment daquells nos vullats escriure e aximateix de les noves del senyor e de sos affers nos aximateix vos entenem visitar de letres e fer per vos les coses que anos sien possibles e avos oportunes.*⁴²⁵

Al cap d'uns dies li torna a escriure una carta una xic més llarga:

*Egregia e cara cosina Vostra letra havem rebuda de XXVI. de juny [...] havem sabut queus conformats ala voluntat del senyor Rey Car pensats deviets quel dit senyor per exalçar vos vos fahia anar E deviets mes creure sa senyoria que aquells quius volien retrauren del be e honor que nous podien dar E axi pregam vos que en tota manera e ab bona cara e bon gest vullats mostrar voler obehir ala voluntat del dit senyor axi com aquell quius es senyor e parent E sobre tot vullats regonexer e regraciar los beneficis que nostre senyor deu vos fa e posar totes vostres cures en la sua misericordia Car ell endreçara vostres fets que deles gracies que ha fetes a vos e avostres germanes [...] es dat spill e exemple no solament a vosaltres Mas encara a altres de regonexer lo e fer la sua voluntat...*⁴²⁶

Maria estava contenta perquè veia que Elionor, per fi, havia acceptat el casament imposat per Alfons. De moment, l'havien tractat bé a Gaeta i per aquest motiu Elionor semblava conformada. La reina l'aconsella ser submissa i agraïda perquè ja coneix com és Elionor. Tenia molt caràcter i no va ser fàcil convèncer-la i enviar-la al rei Alfons. Per això, Maria li recomana que no faci mala cara ni qualsevol comentari que pugui disgustar el rei.

La reina era una persona intel·ligent i amb bon sentit de l'humor, malgrat que, de vegades, també s'enfadava. A continuació veiem com amonesta el seu capellà Ferran de Riaça perquè fa temps que no li escriu:

⁴²⁴. Barcelona, 24 novembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 106v.

⁴²⁵. Barcelona, 23 juliol 1438. ACA, reg. 2997, fol. 51.

⁴²⁶. Barcelona, 6 agost 1438. ACA, reg. 2997, fol. 59v.

*Mossen fferrando. Tanto ha que letra vuestra non havemos recebido que razonablemente devemos dubdar si soes muerto o vivo o enfermo Car si sano soes gran cargo e culpa teneys star tanto tiempo de no screvir mayormente seyendo nuestros fechos en tal puncto Car no sabemos que haveys fecho o finado con recaudador e nuestro mantenimiento como es liurado Sobre el qual por las grandes necessidades nos ha convenido fazer assignacion Por que vos mandamos que lugo nos scrivades avisando nos claramente delos fechos nuestros como han passado e delas nuevas dessa Cort.*⁴²⁷

Espera notícies de la cort castellana i que li vagin enviant els diners de la seva pensió de manteniment.

A la seva germana Caterina, li escriu diverses vegades:

*Muy cara e muy amada hermana. Creyendo que nuestro muy caro hermano el infante vuestro marido era alla e vos no non vos haviamos scripto ne tampoco agora non vos maravilleys por que non vos scrivimos de propria mano Car por spatxar estas tres naves armadas ydas al senyor Rey havemos tres dias trebaido mucho en la lotja endo stavamos todo el dia de que nos ha sobrevenido algun accident del ventrell de que stamos algun tanto discreciada pero por gracia de nuestro senyor tomamos millorament del qual vos certificamos por que no steys con mal coraçon si otras cosas vos eran dichas de nos.*⁴²⁸

Li explica que ha estat ocupada en preparar vaixells armats per enviar al seu marit. Sempre es troba complint els desitjos del rei. El treball esgotador perjudicava la seva delicada salut. Al cap d'uns dies li torna a escriure i li explica que a Barcelona hi ha pesta: *domingo mas cerca passado morio en casa de pestilencia ysabel de muntblanch que stava con la viuda mupalau e algunos han començado de haver deste mal por que somos venida aca ala Torre de bellsguard Mas por que sepaes que no olvidamos los fechos de nuestro muy caro hermano vuestro marido havemos ya faulado con los consellers desta Ciudad del fecho...*⁴²⁹ La torre de Bellesguard es trobava a les afores de Barcelona, al peu de les muntanyes del Tibidabo, un paratge més alt i sa que la resta de la ciutat. L'infant Enric devia necessitar diners. No podia tornar a Castella i tenia dificultats per acomodar-se. Dies després, Maria li diu a Caterina: *nos plaze mucho lo que nos haveys scripto que el dicho infant va a nuestro muy caro hermano el Rey de Navarra [...] por manera que los bollicios cessaran e sende seguiran grandes beneficios a vos e al dicho infant...*⁴³⁰ Al costat del seu germà Joan, potser s'acabarien els problemes d'Enric. En una carta que la reina escriu al seu marit comenta el que ell havia pensat per al seu germà:

Lo bisbe de leyda ma dit de part de vostra .s. com es intencio vostra que al inclit e magnifich infant don Enrich vostre frare sia provehit deles prelatures e beneficcis dels ordens militars de vostra terra axi com del Maestrat de Muntesa Castellania damposta priorat de Catalunya e algunes comandes grosses dels dits ordens militars fins en certa quantitat Sobre aço ell mateix ma scrit pregant me que per

⁴²⁷. Barcelona, 25 juliol 1438. ACA, reg. 2997, fol. 53.

⁴²⁸. Barcelona, 1 agost 1438. ACA, reg. 2997, fol. 56.

⁴²⁹. Barcelona, 19 agost 1438. ACA, reg. 2997, fol. 66v.

⁴³⁰. Barcelona, 22 setembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 80.

*descarrech dela consciencia vostra e sua e per que aquest fet proceescha sanctament se faça per autoritat del sacre Concili...*⁴³¹

Potser Alfons demanava massa privilegis per al seu germà. No sembla que aquests nomenaments fossen aconseguits.

La infanta Caterina es va posar malalta. La reina li escriu per consolar-la perquè es troba també malament:

*Muy cara e muy amada hermana. Duas letras vuestras havemos recibidas faziendo mencion que haviades accident non diziendo quanto ne qual de que stamos en dubdo e en congoxa Car en el nombrar del accident se reposa hombre por tanto vos rogamos muy affectuosamente nos querades screvir claramente de vuestra disposicion De nos certificamos que cerca ocho dias son nos vino accident pensando de que no seria otra cosa sino cadun non vos screvimos. Despues han sobrevenido delos acostumbrados e dolor por todas las junturas Agora stamos con algun pocho remedio sperando la gracia e hayuda de nuestro senyor.*⁴³²

Maria vol saber de què està patint Caterina. Li diu que ho expliqui perquè això ajuda suportar millor la malaltia. Ella tampoc es troba bé però tothom sap el que li passa perquè ho explica. També sap cuidar-se i fa tot el possible per millorar. Un remei és menjar el que li ve de gust. Ho veiem en la següent petició al lloctinent del batlle general de Girona: *Loctinent per tal com en nostre accident nos es necessari usar los francolins com nos sien vianda e medicina dies ha scrivim al veguer daqui quen cassas on fes cassar e cascuna setmana ne trameta...*⁴³³ Malgrat tot, els mals de Maria no tenen gaire remei. Al novembre segueix amb problemes de salut quan torna escriure a sa germana: *Non vos maravilleys sinon vos havemos respuesto de algunas letras que havemos recibidas vuestras Car los accidentes e enfermedades muy grandes que nos han detenida son causa. Es verdat que por gracia de nuestro Senyor algun tanto stamos millor...*⁴³⁴

El 24 de juliol, des de Barcelona, van salpar cap a Gaeta tres naus en les quals viatjaven alguns personatges destacats, segons consta documentalment:

*Dijous a XXIII dies de juliol [1438]. Aquest jorn se reculiren los honorables en Johan Lull e Bernat Ça Pila, ciutadans de Barchinona, missatgers elets per la ciutat de Barchinona per anar al senyor rey, en les naus de què són capitans mossèn Riambau de Corbera, mossèn Franci Torrent e en Johan Ça Bastida alias Stelrich, en les quals naus va aximatex lo reverend bisba de València, e lo honorable mossèn Corella, e mossèn Moncayo, governador de Aragó e molts d'altres, e l'infant don Ferrando, qui après és stat rey de Nàpols.*⁴³⁵

Ferran, el fill bastard del rei Alfons, un noiet de 14 anys, acompanyat per Alfons de Borja, bisbe de València, anava cap a la cort del seu pare.

---

⁴³¹. Barcelona, 31 juliol 1438. ACA, reg. 3225, fol. 130.

⁴³². Barcelona, 1 octubre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 82.

⁴³³. Barcelona, 26 octubre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 94v.

⁴³⁴. Barcelona, 8 novembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 101.

⁴³⁵. Madurell Marimon, *op. cit.* p. 191. ACA, G. 4, f. 22v. (3ª foliació). *Manual de Novells...*, L, p. 376. Bruniquer, *Rúbriques...*, II, p. 181.

En les naus també viatjaven dos missatgers dels consellers de Barcelona, entre altres persones. Maria ja havia avisat al rei que hi anirien aquests missatgers, però Alfons no hi estava gaire conforme, segons ho va dir en una escrit que va donar a l'emissari de la reina: *Quant al fet de la embaxada de Barchinona [...] que no és intenció sua que la dita senyora inste per res la dita embaxada, on emperò la dita ciutat vulla trametra aquella [...] la dita senyora avise o faça avisar als de la dita ciutat, que venint lur embaxada de ça, sien attens en no explicar al dit senyor en públich, ne en altra manera, dir alguna cosa qui tornàs en desfavor de la sua empresa, ans moistren favorir aquella...*⁴³⁶

Alfons ja sabia que els consellers volien que tornés al Principat i, per tant, desconfiava dels ambaixadors, ja que si parlaven públicament potser podien afavorir els interessos del duc d'Anjou, del papa i demés contrincants.

En la següent carta, Maria informa al rei sobre les tres naus que li ha enviat i els ambaixadors que hi van:

*A XXV. Del present hic partiren tres naus be e apunt armades de DCCCC combatents e ultra aquelles hi son muntats en Johan lull e en bernat çapila missatgers per aquesta Ciutat tramesos a v.s. e los bisbe e Governador de valencia el Governador darago e altres notables persones per anar tots ab les dites naus a vostra presencia fahents la via de ribera de Genova Ara per via de Mallorques son avisada com alli son vistes quatre naus de Genovesos molt grosses despelegades de ponent diuse que la una es de mercaderia venguda de fflandres e les tres armades que son passades per aquesta costa [...] Alguns dien que son Sis de que dues haurient tocat en la Costa dalaquant per fer alguna presa Mas deles quatre es cert Creu hom que fan la via de Genova [...] Car per spatxar les dites tres naus veent lo gran servey queus en deu seguir he stat tres dies en loija de que romanch molt discrasiada...*⁴³⁷

Maria li dóna, també, notícia del moviment de naus genoveses i del possible perill d'algun atac a les costes. La reina no tarda en escriure als ambaixadors barcelonins per suplicar-los que la tinguin informada:

*Missatgers Jatsia repetir vos ço de queus havem pregat en vostra partida sia cosa superflua attes lo carrech e bon voler quey havets Empero per que es fet ab tanta raho desijar e en que va tant nons podem abstenir de scriureus de aquesta manera e de pregar vos en E defet vos ne pregam carament E dels sentiments que haurets nos vullats escriure e dela manera com vos sots trobats en vostre viatge e deles noves del senyor Rey e de sos fets Aquest es lo maior servey queus podets fer apresent.*⁴³⁸

En una carta que la reina envia a la seva cunyada Maria la informa de l'enviament de les naus i de la seva salut:

Vos certificamos que por gracia de nuestro senyor havemos buena nueva del senyor Rey e ahun la speramos maior por causa destas tres naves muy bien armadas que con Ambaxada desta Ciudad son ydas al dicho senyor delo que sabremos luego sereys avisada [...] De nuestra persona vos avisamos que por

⁴³⁶. *Ibid.* p.190. ACA, reg. 2651, fols. 30v-31.

⁴³⁷. Barcelona, 31 juliol 1438. ACA, reg. 3225, fol. 130.

⁴³⁸. Barcelona, 11 agost 1438. ACA, reg. 2997, fol. 60v.

*causa de sanidat somos venida a aquesta Torre de Bellsguard endo nos ha sobrevenido el accident delas passiones del ventrell por causa delas quales non podemos screvir de nuestra mano...*⁴³⁹

Una carta que envia al rei resulta curiosa per les minucioses explicacions que li dóna sobre una noia que no es volia casar amb la persona escollida pels seus familiars:

*La vostra excellencia premesa humil recomendacio es ja informada com agran instancia dels parents axi paternals com maternals dena Mandina filla den Guillem badia quondam no podent se concordar del matrimoni de aquella me son haguda entremetre de aquell o dels debats que sobre aquell entre ells eren E primerament no tenent la per segura en poder de micer Bernat de puig marit de sa tia ab qui stava me supplicaren moltes vegades ab gran importunitat yo la degues pendre ames mans e merce lam al palau ço que no he volgut james fer [...] los amichs qui mijançant capitols e carta publica serens strets e concordats que VI dells entre una part e altra haguessen facultat e poder de elegir e concordar per si e tots los altres [...] E Congoxants me los amichs de cascuna part ab multiplicades supplicacions que una vegada aquesta infanta hagues marit un jorn yo fiu appellat e venir devant mi tots los dits parents e amichs e present lo Archabisbe de Çeragossa e lo bisbe de Leyda e los consellers de barchinona [...] E tots los dits parents e amichs se appartaren ensemps ab los dits Consellers E apres algun spay de temps no gran aquella hora matexa foren ab mi demostrant me tots alegres com eren concordades del fill den Guillem romeu yo decontinent fiu venir la donzella [...] la qual aqui mateix sens algun acort me respos que nol queria E los parents e encara los Consellers foren de opinio yo len devia forçar [...] que nou devia fer com los matrimonis haien a procehir de mera voluntat [...] yo appelli e fiu venir devant mi los dits parents e mandina e encara los Consellers [...] mani al dit Casanova que los parents mateixs fossen ab la dita infanta e que la interrogassen com fos aqui pres la capelleta del palau [...] Ella respos que volia per marit mossen vines E tots ensemps començaren hi acontradir dients li que no fahia per ella [...] sperant si possible es que los dits parents pus veuhen la intencio dela infanta qui ha assats edat se aderesquen a sa opinio e amb beniplacit de tots se fassa E sino fer hi he la pura justicia la qual tots han per clar fa per lo dit mossen vines...*⁴⁴⁰

Mandina, la noia orfe, devia ser molt bella, molt rica o d'una família molt destacada de Barcelona perquè no solament intervenen els parents en les disputes per buscar-li nuvi, fins i tot, ho fan els consellers de la ciutat. Tots demanaven a la reina que pressionés la noia perquè es casés amb la persona que li havien escollit. Maria va donar llibertat a Mandina perquè digués qui era del seu grat i, malgrat que els parents s'oposaven al que ella va escollir, mossèn Vines, al final, sembla ser que ho van acceptar. L'enrenou per aquest fet devia ser considerable per la importància dels personatges que hi van intervenir i el detallat relat que en fa la reina a Alfons.

Maria escriu a una Joana, muller de mossèn Joan Mestre una breu carta: *Johana ta letra havem rebuda E aquella entesa te havem per excusada del scriure per causa del ventre. Lo drap que demanes te manam trametren per Guillo lo*

⁴³⁹. Torre de Bellsguard, 22 agost 1438. ACA, reg. 2997, fol. 68v.

⁴⁴⁰. Barcelona, 12 agost 1438. ACA, reg. 3177, fols. 61v-62v.

*traginer segons te scriura mossen Sagra. Daqui avant recorre anostre senyor que tulla illuminar e ajudar e recordat deles paraules que havem dites e scrites per ton triament e benavenir de tos affers.*⁴⁴¹

Sempre estava atenta amb les seves amistats i llurs necessitats. Els aconsellava com ho podia fer una mare.

A continuació trobem la carta dirigida a Francina, viuda del noble mossèn Bernat de Senesterra:

*Viuda. Rebuda ta letra Nos plau que hages recobrada la possessio e los homenatges dels homens hages te ab ells Avisant te que si per culpa tua vens en discrasia o scandal ab ells not cal fer compte de nos. Nos scrivim a ton pare que noy lexe anar Marti guerau ton frare e a tu manam que no loy aculles. Daquiavant cove que en lo regiment e en la administracio no solament del exercici dels homens Mas encara deles rendes e drets e en los arbitres deles terres te hages ab sobirana diligencia En manera que fruyt algu quis puxa procurar e haver per pura industria no romanga e res qui sia degut nos perda per negligencia En manera que tant com sia possible alleuges dels carrechs e tant com millor e pus saviament obraras sera plaer nostre e profit teu.*⁴⁴²

El pare de la noia viuda era el noble mossèn Pere Galzeran de Cruïlles. Maria també li escriu per demanar-li que no permeti que el seu fill Martí Guerau entri en les possessions de la seva filla que, suposem, devien ser herència del marit difunt. La reina li recomana que, per evitar aldarulls, enviï el seu fill a servir al rei Alfons: *Car com la sua entrada [...] seria scandalosa e dampnosa als affers Mas plaurans molt quel trametessets a servir lo senyor Rey de que farets millor vostres fets e beneffici al dit Marti mateix.*⁴⁴³

Uns dies més tard, la reina torna a escriure a la viuda i l'aconsella. El seu germà no ha volgut seguir les recomanacions de la reina:

*Viuda vostra letra havem reebuda e entes ço que per aquella nos scrivits dels homens de Monells que sostenits ala qual vos responem que be vehem com vos es quasi força e per ço vos ne havem per excusada com en altra manera fora mal fet perque regits vos en saviament e comportats ho tot com mior puscats daço quens regraciau dels castichs tot ho fem per vostre profit perque amam vostre honor sins creets e estats a nostre consell farets ço que fer davets e no pensam que errets en alguna manera En lo fet de vostre frare nos hi provehirem en tal manera que ell se penidira no haver obeyt a nostra ordinacio e voler...*⁴⁴⁴

Els consells i disposicions de la reina són assenyats, busquen la pau i la justícia però aquelles persones que no els volen seguir s'han d'atendre a les conseqüències.

Tot seguit tenim una carta enviada a una dama, Isabel, muller de mossèn Bernat Joan, on podem veure l'habilitat que té la reina per fer de mitjancera:

Madona ysabel Entes havem que vostre marit seria causa que la questio den marrades nos levaria de carrera de que les parts eren concordades de metre ho en

⁴⁴¹. Torre de Bellesguard, 1 setembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 73v.

⁴⁴². Barcelona, 25 agost 1438. ACA, reg. 2997, fols. 73v, 74.

⁴⁴³. Barcelona, 30 agost 1438. ACA, reg. 2997, fol. 74.

⁴⁴⁴. Barcelona, 13 setembre 1438. ACA, reg. 3177, fol. 76v.

*poder del batle general e fermarne compromis de que stam no poch meravellada E nous penseu quens trec mes voluntat a una part que a la altra Car per nenguna deles parts nous voldriem encarregar nostra consciencia Mas voldriem que sens plet ne sens pus despeses ne messions lo fet se levas de carrera. Per queus pregam affectuosament que façats per manera quel dit vostre marit no vinga contra en la forma del dit compromis Ans hi vulla dar tota manera ques ferme per ço que lo fet fara son degut effecte. Daço havem dat carrech a micer Miquel ça brugada e an cristofol de muntblanch que parlen ab vos als quals e a qualsevulla dells darets fe e creença axi com a nos. E pregam vos que si james nos desijats complaure e servir vullats fer en aço lo que de vos confiam.*⁴⁴⁵

En la carta no s'explica de quin conflicte es tracta però la reina ho deixa clar: pot acabar amb un llarg plet que costi molt de temps i diners. Isabel, l'esposa d'un dels implicats, podia influir en el seu marit per buscar una entesa amb l'altra part abans de recórrer al batlle general.

A continuació la reina amonesta la mare d'una donzella de la seva cort:

*Madona Constança ja sabets com de diversos matrimonis es stat parlat per a Constança filla vostra los quals no han haut effecte. Daquiavant per vos ne per altre james sen ha parlat sino tant como nos ho havem fet manar deque assats nos meravellam que axi vullats depositar offici de mare que entengats que altri haia haver maior ansia de casar vostra filla que vos mateixa Car si a mare volets semblar tota vostra cogitacio ab obra duria esser en cercar com ne on la poriets cabir Maiorment que la donzella es inclinada mes a collocarse en aquex Regne que en altra part E sobre aço deuriets tenir apropi e encara importunar los parents vostres e de vostre marit Car encara que ells noy donen daço del lur nos retrauran de dar vos consell e favor. La aiuda a procehir de deu principalment e apres de nos qui no contrastant les nostres necessitats qui son grans hi entenam ajudar segons deus nos mostrara E lo matrimoni qui li exira e de vos mateixa que devets fer lesforç que de sa mare se pertany E creem que del bisbe de Mallorques exira alguna Car axi ho ha offert E axi pus la fadrina es de edat que ja comença a perdre son temps e es tal axi de pensa com de cors que ab bona cara e sens vergonya se pot [...] en tota part E ha disposicio de exir notable dona e es ben criada e de bon seny e nostre senyor vos depara vostre be eus fa vostres fets [...] no siats negligent axi com sots fins aci Nos scrivim daço a mossen johan de proxida an bernat steller e an ffrancesch çaydia confients ne ab ells e ab altres amichs vostres queus parra e daço que trobarets e millor vos vindra e porets contractar nos rescrivits.*⁴⁴⁶

Constança, la donzella en qüestió, era filla del noble Francesc Munyoç, donzell. La mare havia quedat viuda i s'havia despreocupat de la seva filla ja que estava en la cort de la reina. Maria es queixa d'aquest despreniment. Ha arribat l'hora de casar la noia perquè ja es fa gran i cal buscar-li un bon partit. La noia vol tornar a València, segons podem deduir perquè la reina la recomana a tres persones que hi resideixen, a les quals també els escriu pel mateix motiu. No cal dir que la reina pensa en dotar la seva donzella i es preocupa perquè un parent seu amb possibilitats, el bisbe de Mallorca, ho faci també.

⁴⁴⁵. Barcelona, 2 desembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 111.

⁴⁴⁶. Barcelona, 2 desembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 111v.

Tot seguit, destaco alguns fragments d'una carta que Maria envia al seu marit per informar-lo de diverses coses i demanar-li un favor:

Per hun correu qui derrerament es partit E daltra part per via de Sicilia he scrit a v.s. deles novitats ques eren seguides de part daça Apres es vengut un hom dela Cort de Castella quins ha recitats los fets com eren passats fins a la jornada que ell parti de que he fet fer memorial queus tramet ab la present ensemps ab les copies de certa creença e requesta explicada e feta ala infanta dona Caterina [...] Aximatex per avisament deles novitats quis mouent per via de ffrança [...] vos tramet per lo portador dela present la letra que sobre aço ma tramesa lo Comte de ffoix [...] E ham sobrevingut accidents dels acostumats de que cove jaure al lit e per ço no he pogut procehir a scriure [...] Entes he senyor molt excellent que la gracia que v.s. feu al Comte de Castro dela honor de Huesca que es en Arago e era olim del Comtat de luna devia durar fins lo dit Comte hagues cobrada la terra que li era stada levada en Castella com del fet la cobre segons vostra excellencia veura per lo dit memorial vos supplich humilment sia merce vostra fer men ami gracia [...] dela demanda o renda delas Aldees de terol per lo cambi de paterno de que com sap vostra senyoria james no pogui haver la possessio Car havent ho yo romandria vostre e algu nous importunara que loy donets e en vostres necessitats porets vos ne socorrer axi com de cosa propria E yo haureus ho a singular gracia...⁴⁴⁷

Entre les coses que li comenta, no oblidat de parlar de la seva salut que no millora. Un favor que li demana al rei fa paleses les mancances econòmiques que pateix: el comte de Castro torna a Castella i recupera els seus béns. Per tant, les terres que havia rebut a l'Aragó, en compensació a la seva ajuda en la guerra castellana, podrien passar, si vol Alfons, a la reina. El raonament que li fa és que d'aquelles rendes ell també en podria treure benefici.

Maria escriu al seu germà, el rei Joan. Li explica els últims esdeveniments:

Rey muy caro e muy amado hermano Con gran deseo stamos de saber de vuestra salut Car despues que nos scriviestes de vuestra mano No havemos recebida letra por ende vos hauremos a gracia singular nos queraes scrivir. De nuestra persona vos avisamos que nuestro accident es seydo tant grand que nos ha trayda a punto de morir Es verdat que por gracia de nuestro Senyor encomençamos de millorar E creemos que quanto tocha la infermedat del cuerpo dios mediant con buen regimento facilmente recobraríamos salut Mas estas congoxas e dubdos e sospechos en que stamos del senyor Rey qui siempre sta en periglo nos dan grand empachamento e tristor Agora por dos galeas venidas de levant havemos sabido no con pocha dolor e congoxa Como stando el senyor Rey con su gent en el sitio de napols el infant don pedro es seydo ferido de colpe de bombardas en la cabeça de que luego fino sus dias Al qual nuestro senyor dios por su muerte quiera perdonar. El senyor Rey ha continuado el sitio Duch de bar es a Apruço con pocho poder. Delo que daqui adalant sabremos vuestra altesa sera avisada...⁴⁴⁸

A part d'explicar que ha estat molt malalta, la reina li dóna la notícia de que Pere, el germà d'Alfons, havia mort a causa d'un tret de bombardas, en el setge de Nàpols. Va passar el dia 17 d'octubre. Un colpidor relat ens explica com va

⁴⁴⁷. Barcelona, 26 setembre 1438. ACA, reg. 3225, fols. 130v, 131.

⁴⁴⁸. Barcelona, 31 novembre 1438. ACA, reg. 2997, fol. 108v.

ser: de la dita ciutat desapararen huna bombardarda, e la pedra dona sobre hun fonament de paret de huna esglesia, e la pedra de la bombardarda se rompe, e huns tros de la dita pedra sorti e dona tan gran colp al cap de l'infant don Pedro, germa del senyor rey, que li parti per mig lo cap, de que sus en aquell loch de continent mori, del qual lo senyor rey feu molt gran dol...⁴⁴⁹ Alfons es va posar molt trist per la mort de Pere. Els ambaixadors de Barcelona ho van comunicar als consellers: *Lo dit senyor mostra bé en sa cara que ha haguda gran alteració de la mort del dit senyor infant, e que jàtsie ell mostrà gran esforç, axí per confortar la gent del camp, com per no donar audàcia als enemichs, ell segons som stats informats n'a fet gràcia d'ell volch besar après que l'hac vist mort.*⁴⁵⁰ Fins i tot, Isabel, la duquessa d'Anjou, va donar el condol al rei Alfons per la pèrdua del seu germà, malgrat que era la seva contrincant.

La següent carta de la reina tracta sobre un assumpte del clergat. La reina escriu al prior del monestir de Scala Dei de l'orde de la Cartoixa:

*Venerable prior. Oyda la fama e rumor dela deshonesta e repravada vida en que frare Alfonso Ycart persevera e deles coses scandaloses per ell comeses assats prop daqueix Monestir e encara en aquesta Ciutat nos ha molt desplagut Maiorment com havem entes que es fugitiu vostre e que jatsia allegue privilegi de esser transportat en altra religio seria surreptia per causa que carregua mes que no escusa vos ne vostre Convent com sia impetrat sots color que ab vostra licencia seria exit Daqueix Monestir Axi que tal apostasia sens massa gran nota e carrech vostre nos pot dissimular e per ço nos maravellam molt que tal scandol puxats tollerar qui fins açi en reduhir los fugitius menys scandalosos haviets acostumat be provehir. Per queus pregam affectuosament eus requerim que per be avenir vostre e de vostre monestir e per occorrer e per obviar a maiors inconvenients lo vullats requerir cautament e secreta e ab aquella industria e bon enguiny queus pertany Offerintvs vos que per nos vos hi sera donat tot aquell auxili que sia necessari e expedient.*⁴⁵¹

Com sempre, Maria vetlla per la rectitud del clergat. No pot tolerar fets escandalosos d'aquells que han de donar exemple de bones virtuts. El relaxament dels vots d'alguns cartoixans havien de ser castigats. Ens trobem amb una amonestació per al prior del monestir, massa permissiu respecte al monjo. El canvi de religió era canviar d'orde.

El Parlament de Barcelona de 1438

La guerra d'Alfons amb el duc d'Anjou per la possessió de Nàpols repercutia en la inestabilitat de les fronteres hispanes. Arriben a Barcelona notícies alarmants de moviments de tropes a prop del Rosselló i de les comarques pirinenques. La reina no dubta en convocar un parlament per tal d'aconseguir suports, homes i diners per defensar els territoris.

---

⁴⁴⁹. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 153.

⁴⁵⁰. Alan Ryder, *op. cit.* p. 286. Madurell Marimon, *op. cit.* 204.

⁴⁵¹. Barcelona, 8 desembre 1438. ACA, reg. 3225, fol. 131.

La convocatòria per anar al parlament no obligava a assistir-hi. El rei o reina demanava consell i ajuda per a una empresa concreta. No es revisaven greuges ni es legislava com es feia en unes corts, malgrat que es convocaven els representants dels tres estaments.

Des del parlament que va convocar Alfons al 1416, tot just arribat al tron, no se'n havia fet cap més. Recordem que en aquell parlament no se li va donar res al rei. Els havia demanat ajuda per anar a Sardenya i combatre els genovesos. Ara era diferent: estaven amenaçats els territoris catalans. Calia aturar els possibles atacs. No es tractava de cap guerra declarada però es corria el perill d'incursions de saqueig.

Les noves aviat van arribar a Barcelona. En el dietari del Consell de Cent es recullen les primeres disposicions que es van fer respecte als possibles atacs, el dia 4 de novembre: elegir síndics i preparar diners per pagar els soldats:

*Dimarts III.- Lo dit die se celebra Consell de Cent Jurats en lo qual fou deliberat que la Ciutat se pogues obligar per certa quantitat quis havia a bestraure per acordar gent darmes contra les companyes estrangeres qui entren per Rosello.- Item foren elegits XII homens qui ensemps ab los honorables Consellers elegiren Sindichs per entrevenir per la Ciutat en lo parlament que la Senyora Reyna ha convocat als Cathalans en la present Ciutat a XII del present mes...*⁴⁵²

Maria havia rebut diverses cartes dels oficials i autoritats de les zones o localitats en perill de ser atacats. Guillem Ramon de Montcada li escriu des de Montpeller el 12 d'octubre de 1438:

*Vuy dada de la present he sabut per mossenyor Delan com no contrastant mossenyor Karles Danjou, mossiur de Borbo e lo Bastard Dorlienchs e mossiur de Xaumont e larchabisbe de Tolosa governen [...] la gent darmes faran lur poder de entrar exivernar en nostre regne, e quels uns iran en Arago e en Urgell, los altres en Rossello [...] Par a mi, com ja he scrit que vostra senyoria deuria convocar Parlament sol per aquesta raho [...] veuran la dita gent darmes que los cathalans se aiusten e han donat sou a gent de cavall o de peu...*⁴⁵³

El comte de Pallars li escrivia des del castell de Sort el 18 d'octubre dient que havia estat avisat del que passava i que faria el que calgués: *Per lo sotsveguer so stat informat de certes coses que vostre senyoria mane a mi fer sobre la entrada que aquests gents estrangeres se diu que deuen fer [...] en les coses a mi no possibles de supplir a la deffensio necessaria vostra senyoria hi vulla dar orde en manera que per aquesta part damnatge nos seguescha, car del que a mi sera possible nengu no y farie mes que yo hi fare...*⁴⁵⁴

Des de Viella, en la Vall d'Aran, el castellà i els cònsols, li escriuen demanant ajuda el 17 d'octubre:

A la vostra excellent senyoria havem per nostres letres e missatges certificada com les companyes de França, les quals son en nombre XXXX.M. o pus, volen passar en aquesta terra per destruhir vostres vassals e realme, supplicant a vostra senyoria quens trameta socors [...] son les dites companyes a tres letgues

⁴⁵². *Dietari de l'Antich Consell... op. cit.* p. 380.

⁴⁵³. *Cortes de Catalunya, op. cit.* vol. 20, pp. 197, 198.

⁴⁵⁴. *Ibid.* pp. 198, 199.

*daquesta vall Daran, e si vos, Senyora, nons trameteu prestament soccors, tota aquesta terra es perduda [...] Los capitans son Poyto, qui porta la bandera del Rey de França, e Salto, son companyo, e Rodrigo, qui ha jus son estandart XVI.M. combatents, lo Bastard de Borbo, mossiur Bernat de Bearn, lo estendart de Lebret e Pero de Mirot, Bertran Remet e daltres molts...*⁴⁵⁵

Hi ha més cartes: dels còsols de Perpinyà, del batlle i còsols de Talarn, del paborde de la Vall d'Aran, una altra del comte de Pallars. Tots demanen ajuda urgent per fer front als que pretenen envair el Principat. Es tracta de companyies d'alguns senyors francesos i mercenaris. S'hi troba també un capità castellà, Rodrigo de Villandrando que, segons Zurita, es dedicava a saquejar: *anduvo por Francia con muchas compañías de gente de armas desmandada y perdida destruyendo y robando de provincia en provincia...*⁴⁵⁶

En primer lloc, Maria convoca un gran consell pel dia 12 d'octubre en la seva cambra del palau major de Barcelona. Es reuneixen 22 persones: el seu canceller, Dalmau, arquebisbe de Saragossa; Garcia, conseller de la reina i bisbe de Lleida; Lluís de Gualbes, prior de Catalunya, de l'orde de l'Hospital; Guillem Ramon de Montcada; Jofre d'Ortigues, doctor en lleis i regent de la cancelleria; els consellers de Barcelona Hug Fiveller, Ferrer de Gualbes, Francesc Lobet i Jaume Çapila; Dalmau, vescomte de Rocabertí; Pere Galceran de Castro, vescomte d'Èvol; els diputats del General, Guillem de Sant Climent i Felip de Sant Celoni; el noble Pere Galceran de Cruïlles; el mestre racional, Pere de Sant Climent; el cavaller Mateu Pujades; el sagristà de Barcelona, Guillem de Fonollet; els doctors en lleis, Lluís de Castellvell i Bonanat Pere; Bernat Guillem Çamaso, prior de l'església de Tarragona i Joan Dello, auditors dels comptes del General de Catalunya; Antoni Amat i Joan de Bellafilla, doctors en lleis, advocats dels diputats de Catalunya.⁴⁵⁷

La reina no hi va poder ser present per trobar-se malalta. El consell va considerar necessari que es convoqués un Parlament i, mentrestant, va proposar que es donés llicència al comte de Pallars per reforçar les fortificacions de la frontera i que s'enviés un capità, expert en armes i amb autoritat, per organitzar la defensa de la frontera. Maria va ser informada del que s'havia tractat en aquest consell i el 25 d'octubre va convocar els representants dels estaments per a celebrar el parlament el 12 de Novembre:

Maria, per la gracia de Deu Reyna Darago [...] loctinent general del molt alt senyor Rey, marit e Senyor nostre molt car, absent e stant en lo realme de Napols [...] Sapiats que Nos havem certs ardots de diverses parts que gents darmes destranya nacio en gran multitud se apparellen de entrar e damnificar los regnes e vassalls del dit senyor Rey, specialment lo Principat de Cathalunya, les quals son ja molt prest della la frontera. Don com per aquesta raho Nos, ab consell e haiuda vostra e dels altres del dit Principat, entenam e vullam, mijançant la gracia de nostre Senyor, provehir axi com es necessari a la deffensio del dit Principat e a la utilitat de la cosa publica, per ço us requerim e pregam que lo

---

⁴⁵⁵. *Ibid.* p. 199.

⁴⁵⁶. El tal Rodrigo, al 1439, va tornar a Castella, en el moment en què els nobles estaven enfrontats: *entró en Castilla con título de conte de Ribadeo con hasta tres mil combatientes en servicio del rey de Castilla y fuése a juntar con su campo en Medina*. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. LVIII) p. 207.

⁴⁵⁷. *Cortes de Catalunya, op. cit.* p. 205.

*XII. dia del mes de Noembre primer vinent siats ab nos en la ciutat de Barchinona per tractar, consellar exequir e complir [...] quant sera necessari e profitos a bona deffencio de la terra [...] e en aço per res no falliscats si la honor del dit senyor Rey e la utilitat amats de la cosa publica. Dada en Barchinona a XXV. Dies de Octubre en lany de la Nativitat de nostre Senyor mil CCCC.º XXXVIIIº E per indisposicio de nostra persona signada de ma del canceller.- Dalmatius, cancellarius.*⁴⁵⁸

La convocatòria també es va enviar al rei de Navarra, duc de Montblanc, i al comte de Foix, vescomte de Castellbo, segurament amb la intenció de que s'assabentessin del que estava succeint.

El dia assenyalat, dimecres, 12 de novembre, la reina va manar fer una crida a les 9 del mati pels carrers de Barcelona: *Ara hoiats que mana la molt alta senyora Reyna, loctinent general del molt alt senyor Rey, a tots los del Perlament convocat per la dita Senyora en la ciutat de Barchinona qui son en la dita ciutat, que sien ades apres dinar del present dia en la cambra de parament del palau reyal de la dita ciutat.*⁴⁵⁹

El canceller de la reina, l'arquebisbe Dalmau, va rebre els convocats en la cambra del palau esmentada i els va comunicar que per manca de suficient personal, la reina li havia encomanat prorrogar el parlament per al divendres següent. Però els representants de cada braç, el bisbe de Lleida, Guillem Ramon de Montcada i Nug Fiveller van posar el dissentiment. El canceller, en nom de la reina, va insistir en la prorrogació.

El divendres, dia 14 de novembre, la reina seguia delicada i va rebre a les 9 del mati als representants del parlament en la seva cambra del palau major:

*Stant en lo lit realment e magnifica, axi com se pertany, ornat e aparellat, per ço com la dita Senyora era malalta e indisposta de sa persona [...] la dita senyora dix e mana al molt Reverend Pare en Crist en D., Archabisbe de Çaragoça, canceller, que com ella, per indisposicio de sa persona, no pogues sino ab gran affany parlar, proposas e digues, en nom e per part de la dita Senyora les causes e les rahons per que havia convocat e congregat lo dit Parlament.*⁴⁶⁰

El canceller va llegir la proposició de la reina:

La senyora Reyna fonch informada e avisada dies ha per algunes grans persones del realme de França com les gents darmes del dit realme, les quals eren justades en Bordales e tenien asitiada la ciutat de Bordeu, havien acordat e deliberat que partintse de la dita terra de Bordales entrassen en los regnes e terres del senyor Rey [...] una partida devia entrar per Arago e altra partida per la Vall Daran e devallar en Cathalunya e laltre partida per la terra de Rossello [...] E no res menys scrivi an Pere Blan, loctinent de Governador e capita en los comtats de Rossello e de Cerdanya, que regonegues e visitas tots los castells e totes les forces de aquella frontera [...] fes obrar e reparar les dites forces e castells, e fes provehir e fornir aquells de armes e de vitualles [...] los homens de la Vall Daran trameteren missatgers a la dita Senora notificantli com certa partida de la dita gent darmes se era acostada a la Vall de Aran [...] supplicaren a la dita Senyora

⁴⁵⁸. *Ibid.* p. 206. Veure a l'Apèndix la convocatòria dirigida al noble Bernat Pelegrí.

⁴⁵⁹. *Ibid.* p. 221.

⁴⁶⁰. *Ibid.* pp. 225, 226.

*quels socorregues darmes e de gent [...] los consols de Perpinya que continuament tenien spies ab la dita gent darmes, e fon scrit a la dita Senyora com lo bastard de Borbo era ab certa partida de la dita gent deves Carcassona [...] lo dit bastard de Borbo era entrat en Rossello e havia assatjat de escalar e pendre lo loch de Ribesaltes e apres havia combatut lo loch de Salses, empero no y havia pogut res fer de mal ans lo y havia pres, car los del dit loch se eren axi ben deffesos que havien mort V. o VI. homens de la dita gent [...] Poyto de Santralla, qui era lo maior capita de la dita gent, e lo dit bastard de Borbo, eren a Carcassona [...] Per que la dita Senyora notificantlos les dites coses los pregave per aquella fervent amor e innada fidelitat que [...] li fos ocorregut sens perdonar a effusio de sanch, ni a perdua o guast de peccunies ni de bens volguessen consellar e ajudar a la dita Senyora ara maiorment en ausencia del senyor Rey [...] en tal manera que fos satisfet a la honor e servir del senyor Rey e de la dita Senyora, e a la deffensio e conservacio del Principat de Cathalunya e a gran castich e punicio de la dita gent darmes...*⁴⁶¹

Els estaments havien protestat perquè la reina no havia estat present el primer dia de la reunió del parlament però ara ja estaven satisfets de veure-la, malgrat que no havia parlat personalment. El canceller va convocar els reunits per a la tarda del mateix dia, després de dinar, en la casa del Capítol de la Seu de Barcelona. Però la reina no hi va poder anar, així que les protestes van continuar, segons la tradició. És a dir, segons manaven les constitucions de Catalunya i els usatges de Barcelona. Els representants de la reina eren el canceller, Dalmau, l'arquebisbe de Saragossa, el regent de la cancelleria, Jofre d'Ortigués, el batlle general de Catalunya, Galceran de Requesens, el conseller Mateu Pujades, l'advocat, *micer* Bonanat Pere, el mestre racional, Pere de Sant Climent i el regent de la tresoreria, Pere Daltello. El que parlava en nom dels tres estaments era Garcia, bisbe de Lleida.

Els síndics de les ciutats o viles eren 13, dels quals 6 eren de Barcelona: Hug Fiveller, Joan Buçot, Francesc Dezplà, Guillem de Soler, Jaume Colom i Guillem Jordà. Les altres localitats que hi van enviar un representant cadascuna eren: Lleida, Tortosa, Vic, Manresa, Cervera, Arbós i Berga.

Els braços no estaven conformes que la reina no es presentés al parlament. Potser es pensaven que no estava tan malament com deia el canceller. Insistien en saber si la malaltia era tan greu que la impossibilités de presidir el parlament. Volien la seva presència per seguir escrupolosament els principis legals de sempre. Com ja s'havia fet en altres ocasions, els braços van demanar un informe dels metges sobre l'estat de salut de la reina. Es va fer una comissió de tres persones, una per cada braç, per consultar als metges. A continuació tenim el que es va dir el diumenge, 15 de novembre:

Com los convocats al dit Parlament e cascuns Braços o stament de aquell desijassen e volguesen que la molt alta senyora Reyna si fer se pogues, fos e entrevingues personalment en los actes quis haurien a fer en lo present Parlament, e aço no pogues fer, per ço com la dita senyora Reyna era molt malalta e indisposta de la sua persona [...] los dits convocats si volgueren que de la indisposicio de la dita senyora fos hauda e presa informacio dels metges [...] appellaren los honorables mestre P. Pau, mestre Gabriel Garcia e mestre

---

⁴⁶¹. *Ibid.* pp. 226-228.

*Pere Roig, doctors en medicina, los quals eren metges de la senyora Reyna [...] E respongueren, ço es, lo dit mestre Pau [...] que vertaderament la dita senyora Reina no era en disposicio que pogues venir al dit capitol, ni encara bonament moure ni mudar de una cambra en altra sens gran risch e perill de la sua persona per raho de la sua gran flaquesa e de motls accidents que havia, e que lo seu cors era disposat a discrasies e destempres en tal manera que facilmente poguera encorrer algun gran perill e inconvenient de sa persona, si gens la movien [...] dix en apres effectualment lo dit mestre Garcia, aiustant que fort sovent quant movien la persona de la dita Senyora, dreçant lla en lo lit o mudant la de un loch en altra, venia en sincopis en tal guisa que havien pahor que un dia nols passas entre les mans [...] E semblant mateix dix lo dit mestre Pere Roig...*⁴⁶²

Davant la claredat en què es van expressar els metges, els braços van acceptar l'evidència: Maria realment estava molt delicada de salut i no podia sortir de la seva cambra ni participar en cap sessió parlamentaria. Malgrat tot, els braços van enviar a la reina una comissió de 9 persones, encapçalada pel bisbe de Lleida, per demanar que aquestes excepcions es fessin només per aquesta ocasió: *per sguard del dit cars necessari e urgent, en que va tant perill a tota la terra, consenten al dit Parlament retenint e salvantse expresament que la dita convocacio e actes fets e fahedors e consentiment fet no puxen esser trets a consecuencia en esdevenidor...*⁴⁶³

La reina els va rebre en la seva cambra secreta i va contestar que així es faria. També els va encarregar que acceleressin els tràmits per enviar l'ajuda econòmica a les tropes de la frontera el més aviat possible:

*La dita senyora Reyna los dix que com per occorrer prestament e cuytada a la entrada que la dita gent estranyera havia feta en Rossello, la ciutat de Barchinona hagues manlevats ab obligacio de la dita senyora e daltres diverses persones de cascun stament quinze milia florins, per çols pregave que aquells fessen pendre als deputats de Cathalunya a carrech del General e manar sobre aço les cauteles necessaries [...] e axi mateix provehir que la gent que era anada ab lo governador de Cathalunya e per ordinacio sua al Coll de Paniçars e del Partus e altres passos daquelles parts fossen contentats e pagats, com nols fos stat donat algun sou o accorrimet, e axi mateix als ballesters qui ab lo sotsvagner de Pallars eren anats en la Vall Daran per deffensio de aquella...*⁴⁶⁴

Maria va haver d'insistir en reclamar l'ajuda uns dies més tard:

*La senyora Reyna en lo jorn de ir dix e dona carrech a mossen de Leyda e als altres que per part de tots vosaltres eren anats a la sua senyoria que us diguessen que ella us pregave que aquells XV.M florins que la dita Senyora e algunes altres persones de cascun stament havien manlevats per via de vendes de censal mort, partida dels quals era stada convertida en pagar sou a alguns ballesters que eran stat tramesos cuytadament en Rossello [...] volguessets fer carregar e incorporar sobre lo General de Cathalunya...*⁴⁶⁵

---

⁴⁶². *Ibid.* pp. 235, 236.

⁴⁶³. *Ibid.* p. 244.

⁴⁶⁴. *Ibid.* p. 245.

⁴⁶⁵. *Ibid.* p. 252.

La resposta va ser ràpida. El 29 de novembre, el parlament acceptava que es fes el pagament a les tropes: *respon que li plau e vol que los dits XV.M florins sien pagats de les peccunies del General de Catalunya. Agraïen a la reina: la bona e presta provisio que feta ha per provehir prestament a la custodia e deffensio de aquelles fronteres...*⁴⁶⁶ El canceller de la reina donava també les gràcies, en el seu nom, per l'oferta i pregava que fos enviada l'ajuda, el més aviat possible, al governador de Catalunya que es trobava en el coll del Pertús i de Panissars. Aquell dia el canceller estava acompanyat pel regent de la cancelleria, Jofre d'Ortignes, el mestre racional, Pere de Santcliment, el batlle general de Catalunya, Galceran de Requesens i els consellers mossèn Mateu Pujades, mossèn Bernat de Corbera, mossèn Andreu de Biure i *misser* Bonanat Pere.

Després d'aquesta sessió parlamentària, es va donar una circumstància curiosa. Les sessions es van anar celebrant amb alguns assistents sense que consti cap debat ni conclusions. L'únic que es feia constar, de manera repetida, eren les següents frases: *E los del dit Parlament dixeren que staven e perseveraven en les protestacions acostumades.- E lo dit senyor Archabisbe dix que estave e perseverave.*⁴⁶⁷ La protestació es devia referir a que no es presentava la reina. D'aquesta manera van transcórrer sis mesos, del 29 de novembre de 1438 fins a finals de maig de 1439.

Per fi, el dia 27 de maig, es va presentar la reina a la casa del capítol per clausurar el parlament. Potser havia estat malalta tot el temps, però també crida l'atenció que els estaments mantinguessin el parlament sense acordar res.

La reina havia estat nomenada lloctinent general pel rei Alfons i havia rebut ordres d'anar a l'Aragó. El parlament potser volia retenir la reina a Barcelona, preocupats per un buit de poder si se'n anava. Els consellers de Barcelona havien demanat al rei que tornés a Catalunya però havia estat en debades. Ni tan sols quan es van estendre els rumors que grups armats amenaçaven les fronteres, Alfons no es va moure de les terres napolitanes. El rei pensava que aquests moviments estaven ordits perquè abandonés Nàpols i deixés el terreny lliure al duc d'Anjou, segons explica Zurita: *Y el rey, entendiendo que este movimiento de aquellas compañías de gente de armas se intentó con orden y trato de Reyner duque de Anjous para divertirle de aquella empresa, les respondió que por entonces no había lugar de poder salir de aquel reino.*⁴⁶⁸ La gent del Rosselló va poder resistir l'atac a la fortalesa de Salses, mentre la reina Maria enviava reforços a la frontera. Devia tenir raó el rei, perquè aquells grups armats van retirar-se aviat.

Ara, la reina havia d'anar a l'Aragó per posar ordre, perquè alguns nobles estaven molt alterats i la gent també temia que entressin els francesos. Per aquesta raó abandona Barcelona. S'adreça als congregats en el parlament i els exposa les dues coses que més preocupen, la defensa de la frontera i el control de les bandositats:

Que com moltes e diverses vegades ella hagues sollicitats e fets solicitar specialment ara desque en Johan Ulzina, secretari del senyor Rey, era vengut lo dit Parlament de dues coses principals: la primera de la deffensio de la terra, la qual actesa la sua presta partida que no podia escusar, segons dit los havia moltes vegades, era molt necessaria, axi per la honor del senyor Rey com per la

---

⁴⁶⁶. *Ibid.* p. 253.

⁴⁶⁷. *Ibid.* pp. 253-276.

⁴⁶⁸. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. LI.), p. 184.

*conservacio e utilitat del Principat de Cathalunya; l'altre que pensassen quina provisio era fahedora en les bandositats qui huy eren en lo Principat de Cathalunya, per manera que absent la dita Senyora del dit Principat, scandolls e novitats nos poguessen seguir, com hagues prou fet en sa presencia donar hi remey [...] ella los avisave que la sua partida nos podia pus differir, ans li convenia prestament de partir per supplir al manament e ordinacio del dit senyor Rey.*⁴⁶⁹

El bisbe de Lleida, en nom del parlament, li va contestar que li suplicaven que no marxés de la ciutat, malgrat que les companyies franceses s'havien allunyat de la frontera. Esperaven que donés instruccions als governadors i altres oficials per controlar les bandositats i castigar els que feien mal. Els preocupaven els desordres. Però, eren els propis nobles, de vegades, els que provocaven aldarulls difícils de controlar.

La reina els va respondre:

*Que axi com moltes vegades los havia dit, la sua partida nos podia escusar en ninguna manera, jatsia ella vengues poch be, axi per sguard de la indisposicio de la sua persona, com per sguard que era cansada de affers, e que havia prou dels que tenia entre mans, e que si al senyor Rey era plasent no volguera crexer, empero que li convenia obeyr a la ordinacio e voluntat del senyor Rey [...] ella los notificave com dema ella entenie a partir daquesta ciutat e fer son bon cami vers les parts de Arago, e que nostre Senyor Deus los tingues en sa guarda a que pus axi era, ella licenciave lo Parlament.*⁴⁷⁰

Acompanyaven la reina i van ser testimonis de tot el que s'havia dit el seu canceller, l'arquebisbe de Saragossa, el camarlenc, mossèn Berenguer de Vilaragut, el majordom, mossèn Guillem de Vic, el regent de la cancelleria, Jofre d'Ortigues, el mestre racional, Pere de Santcliment, i els cavallers i consellers mossèn Bernat de Corbera, mossèn Andreu de Biure i mossèn Ramon Gilabert.

Les paraules de Maria van ser molt sinceres: obeïa el rei però no tenia cap desig de viatjar ni de treballar més, en referència a la lloctinència general. Ho feia per obligació. La reina, al dia següent, el 28 de maig de 1439, convocava les corts catalanes per al 20 de juliol, a Tortosa.

---

⁴⁶⁹. Cortes... op. cit. p. 277.

⁴⁷⁰. Ibid. p. 278,

VII. Maria, lloctinent general. La feixuga tasca de governar (1438-1446)

El nomenament de Maria com a lloctinent general de la corona d'Aragó va ser signat pel rei Alfons a Gaeta, el 24 de novembre de 1438. Com en altres ocasions anteriors, se li dóna a Maria tots els poders:

*In Christi nomine pateat universis Quod Nos Alfonsus dei gratia Rex Aragonum [...] vos eandem serenissimam Reginam Mariam consortem nostram carissimam Regimini dictorum Regnorum Aragonum Valenciae et Maioricarum ac principatus Cataloniae et insularum predictarum et omnium subditorum nostrorum in eis presencium conveniencium seu illic declinancium et forum sortiencium preficimus et in omnibus et singulis Regnis et principatu predictis generalem locumtenentem nostram nos ipsum inmediate representantem facimus constituimus creamus et eciam ordinamus cum latissima potestate ea omnia regendi et gubernandi...*¹

Traducció: En nom de Crist, consti a tothom que Nós Alfons per la gracia de Déu rei d'Aragó [...] A vos sereníssima reina Maria consort nostra estimadíssima us posem al capdavant del govern de dits regnes d'Aragó, València, Mallorca i principat de Catalunya i les illes esmentades i de tots els nostres súbdits que hi són presents i d'aquells que hi vagin a viure o bé que estiguin de pas o es dediquin al comerç en tots i cadascun dels regnes i el principat esmentats, us fem i establím, creem i ordenem lloctinent general, essent nostra representant immediata, amb amplíssima potestat de regir i governar-ho tot...²

¿Per què aquest canvi? ¿Què passava amb el rei Joan de Navarra? ¿On havia d'anar? Joan havia d'anar amb el seu germà Enric a Castella per recuperar el que pogués del patrimoni familiar perdut. Els bàndols nobiliaris estaven enfrontats i el conestable Alvaro de Luna es trobava amb pocs suports. Havia fet empresonar a l'*adelantado* Pedro Manrique a l'agost de 1437.³ Molts nobles no ho van acceptar. La guerra castellana afavoria els plans dels infants d'Aragó. L'infant Enric no es podia quedar a València sense res a fer i sense recursos. Delejava tornar a Castella. El rei Joan de Navarra, per la seva part, havia aconseguit recuperar algunes rendes en el tractat de pau que s'havia signat a Toledo i el subsegüent matrimoni de la seva filla Blanca amb el príncep Enric. Ara tindria ocasió d'ampliar la seva influència. La indecisió del rei Joan II de Castella i la manca d'energia per exercir la seva autoritat complicaven la situació política castellana, abocada a l'enfrontament entre els partidaris del favorit Alvaro de Luna i els seus enemics.⁴

La reina Maria s'ocuparia prou bé de la lloctinència general. Ja ho havia fet en altres ocasions. Malgrat que es queixava i es posava malalta de tant patir i treballar, acceptava la feixuga càrrega de governar els regnes i el Principat. No li anaven bé els viatges però havia de seguir la voluntat del rei. Complia, amb una resignació admirable les ordres del seu marit potser amb la secreta esperança de recobrar-lo algun dia. Alfons, de moment, no podia abandonar el camp de batalla

¹. A.R.V. Mestre Racional, 9050, fols. 9v-10.

². Traducció d'Angel de Paz.

³. Julio Valdeón, *Los Trastámaras...* op. cit. p.135.

⁴. Vicens Vives, *Els Trastàmares...* op. cit. pp. 154,155.

napolità perquè donaria el triomf al duc d'Anjou. Les intencions de tornar als seus territoris hispans, manifestades a la reina Maria i als seus súbdits, quedaven condicionades per l'ocupació de Nàpols, que sempre estava a punt d'aconseguir.

Joan, rei de Navarra, havia convocat les corts d'Aragó el 9 de desembre de 1438. Es va estendre l'alarma d'una possible invasió de soldats francesos per les valls pirinenques, a l'igual que havia succeït a Catalunya. Els aragonesos havien suplicat al rei Alfons que tornés per tal de protegir-los, tal com havien fet els catalans.⁵ Les corts es van reunir a Saragossa al gener de 1439. Joan havia de marxar a Castella pels assumptes pendents ja esmentats. Per tant, va demanar a la reina Maria que anés a Saragossa el més aviat possible.

Quan Joan va marxar cap a Castella, el 18 de març, deixava una panorama polític molt alterat. Les acusacions de malversació de diners havien caigut sobre el justícia d'Aragó, Martí Díaz d'Aux. Alfons havia ordenat que fos destituït i nomenat en el seu lloc, Ferrer de Lanuza. Però el rei no ho podia fer sense el permís de les corts. Així que el justícia es va negar a dimitir. Alfons va ordenar a Joan que executés les seves ordres i que, si se n'anava cap a Castella, se'n fes càrrec la reina Maria. El justícia va ser arrestat de nit i va ser empresonat al castell de Xàtiva on, segons Zurita, va morir. Ferrer de Lanuza va ser nomenat justícia d'Aragó i el primer dia de juliol de 1439 va començar exercir el seu càrrec. El seu germà, Martí López de Lanuza, va ser nomenat batlle general d'Aragó.⁶

Troblem la reina Maria, per segona vegada, executant les ordres del rei Alfons sobre la destitució del justícia d'Aragó, el càrrec més important del regne. Era una acció molt delicada que podia provocar un greu enfrontament entre les corts aragoneses o els nobles i el rei. Sens dubte, l'energia i l'habilitat de la reina devien aconseguir apaigavar les protestes o resistències.

Zurita esmenta un altre conflicte que es va produir en terres aragoneses: es van revoltar els vassalls del senyor de Maella, Manuel d'Ariño. No s'explica la causa però els rebels van atacar la vila de Maella i van assetjar el castell on estava refugiada l'esposa de Manuel, *Francisquina* de Santapau, una dama de la noblesa catalana, amb els seus fills. Manuel d'Ariño era senyor d'Ariño, de Calaceite, Fabara i Arcos. Era un home de confiança del rei Alfons i devia estar a Nàpols. Els Ariño van resistir al castell on van ser col·locats els penons reials amb l'ajuda dels nobles aragonesos: *todos los señores de Aragón le acudían y valían como en propia causa que tocaba a todos los que tenían vassallos en el reino de Aragón.*⁷ Davant la rebel·lió dels camperols, tots els nobles s'unien per mantenir els seus privilegis.

De la correspondència de la reina, destaquem una carta que envia a la seva cunyada, la reina Blanca de Navarra, al mes de febrer de 1439:

Reyna muy cara e muy amada hermana [...] Vuestra letra havemos recebida Rogando nos queramos perdonar e deliberar fray huc de pau e mossen johan de pau su hermano. A la qual vos respondemos que exo e mayor cosa fariamos por honra vuestra si podiessemos Mas certificamos vos que no es en nuestra mano poder lo fazer. Car el senyor Rey en nombre e por mandamiento del qual este prendimiento se faze ha intruido e mandado expresament que perdon ne liberamiento en alguna manera non se faga de crimen de muerte Mayormente recordada a mi si como es la de que los dichos fray huc e mossen johan son

⁵. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. LI.) pp. 183, 184.

⁶. *Ibid.* pp. 186-188.

⁷. *Ibid.* p. 188.

*inculpados mayormente perpetrada en persona de hun buen clerigo de missa e sin razon alguna sino por que demandava su justicia. Por que vos certifficamos que nos desplaçe mucho por que desto non vos podemos complazer. Mas confiat que en todas las cosas a nos posibles vuestras rogarias seran de buena voluntat obedescidas.*⁸

Maria no pot complir la sol·licitud de gràcia que li ha feta Blanca per als dos nobles que han matat un clergue.

En una carta que escriu a l'infant Enric, l'avisava que li envia un regal, tres falcons, amb la persona que n'és l'encarregada:

*Inclito e magnifico Infant nuestro muy caro e muy amado hermano por pedro de roda sotscaçador del senyor Rey el qual nuevamente es venido de su servicio vos embiamos tres falcones [...] el qual assi por nuestro servicio como por el vuestro voluntariamente ne ha tomado cargo de levar los Rogamos vos muy affectuosamente que por el servicio que ha fecho el dito senyor e por alguna reparacion del danyo que dize que ha havido en aquellas partes e encara por nuestra contemplacion lo hayades por recomendado en todos sus afferes.*⁹

Enric es trobava a Saragossa a l'espera de passar a Castella amb el seu germà Joan. Maria escriu a sa germana Caterina, que estava amb el seu marit. Un notari que envia al rei de Navarra li explicarà algunes noves sobre el rei Alfons:

*Muy cara e muy amada hermana por que sabemos quende haureys plazer e consolacion Anrich bages notario qui la present vos dara el qual enbiamos a nuestro muy caro hermano el Rey de navarra por mandamiento nuestro vos recitara la çaguera (darrera) nueva bien fresca que havemos del senyor Rey por tanto sobre sto stareys a relacion suya Daqui adelant si otras ocurren antes de nuestra ida dellas sereys avisada. Otro si vos avisat delas de Castilla que sabreys que sean dignas de scrivir Por las grandes ocupaciones que tenemos non vos podemos scrivir de nuestra mano por que haver nos por scusada.*¹⁰

La següent carta va dirigida a Violant, viuda de mossèn Bernat Vilarig:

Madona violant. Entes havem que per causa vostra se menaçarien dar deseximents e principiar bandositats comprenents la major part daqueix Regne entre mossen Jacme darago duna part e mossen Galceran Castella dela altra e lurs valedors per la causa que es entre vos com a Tudriu dela hereva de mossen Galceran de villarig quondam duna part e lo dit mossen Jacme darago dela altra no contrastant la questio sia en poder de jutge e assessors qui han carrech dela decisio daquela e la cosa o loch de que es la decisio sia en sequestre posat per ordinacio o manament de nostre car frare lo Rey de Navarra de que assats nos maravillam com sia massa impropri a vos qui sots dona e massa carregos dar loch ne assentiment a scandels e bandositat de que segueix rumor e scandels avegades irreparables maiorment en ausencia del senyor Rey E devets vos contentar dela justicia e que sia en poder de tals persones e del contrari si axi es prenets massa gran carrech per queus pregam affectuosament encarregam e

⁸. Barcelona, 18 febrer 1439. ACA, reg. 3002, fols. 18, 18v.

⁹. Barcelona, 20 febrer 1439. ACA, reg. 3002, fol. 18v.

¹⁰. Barcelona, 5 maig 1439. ACA, reg. 2997, fol. 148v.

manam que donets tota obra que cesse tota via de bandositat e queus contentets del que sera declarat per justícia per la decisio dela qual nos scrivim als jutge e assessors e en aquella farem dar tot spatxament E en aço no dubtets E vullats be considerar vostra bona fama e reputació que fins aci ha florit e que en aquella molt obviaria si erets trobada causa o principi de tal novitat.¹¹

La reina intenta convèncer a la dama perquè respecti la decisió dels tribunals i no vulgui fer la justícia pel seu comte, emprant les armes. Violant és tutora d'una noia, una hereva. Un cavaller li disputa els drets. L'enfrontament podia acabar en bandositat. Maria, li prega que esperi a que es resolgui el plet mitjançant la justícia reial.

Malgrat que la reina, com a lloctinent general, pot nomenar els oficials que vulgui, consulta el seu marit:

Molt alt Senyor. Per tal com en Miquel yrança spaser daquesta ciutat es persona qui merex haver be e molt mes per que ha servit a vostra excellencia quasi en totes vostres armades axi en aquexes parts de italia com en altres Crech que favorir lo e avançar lo en algun offici qui sia per aell axi com es alguna capde guaytia sera maior servey vostre e servira de millor cor Per ço Senyor molt excellent vos haure agracia vulla vostra altesa provehir que lo veguer de barchinona qui vostra merçe deu posar per lo trieni seguent li haia adar la capde guaytia que ell deura dar per lo mateix trieni E axiu suplich humilment ha vostra gran senyoria la qual nostre Senyor exalçe e mantenga longament.¹²

Recomana un espaser per al lloc de cap de guaita, càrrec que ha de donar el veguer de Barcelona per a un trienni.

El següent document va adreçat als oficials per buscar un patge que ha desaparegut:

Maria per la gracia de deu etc. Als nobles amats e feels nostres tots e sengles oficials del dit senyor Rey e nostres e qual sevol capitans o patrons de naus de Galeres o de altres navilis e encara aqual se vulla persones ales quals les presents pervendran o seran presentades Salut e dileccio Sapiats que per letra anos dreçada per la illustre infanta Dona Caterina nostra molt cara e molt amada sor havem entes que un seu patge de edat de XII en XIII Anys apellat fferrando fill de Gonçalvo Roig secretari del illustre infant don Enrich Maestre de Santiago nostre molt car e molt amat frare per induccio de algunes males persones seria desviat e partit de Çaragoça sens licencia e nos sap o nos trobe vers quines parts auria pres o tindria cami e per ço que lo dit patge no prenga desijament o mala carrera es trames en busca de aquell Alfonso dalburqueque scriva de Cambra del dit infant perço vosaltres e a quascu de vos dehim encarregam e manam molt affectuossament e estreta que si lo dit patge sera trobat en poder de algunes persones a vostra juredicció o regiment sots mesos que aquell en continent tota dilacio e excusacio remoguda fassats dar e liurar al dit Alfonso...¹³

---

¹¹. Barcelona, 8 maig 1439. ACA, reg. 2997, fol. 150.

¹². Barcelona, 19 maig 1439. ACA, reg. 3002, fol. 57v.

¹³. Barcelona, 20 maig 1439. ACA, reg. 3002, fols. 57v, 58.

Es tracta d'un jovenet de 12 o 13 anys que se'l deuen haver endut males companyies. Podia haver caigut en mans d'un pederasta. Era un patge de la infanta Caterina, fill de l'escrivà de l'infant Enric.

En la següent carta, Maria reclama diners a Cristòfol de Montblanc, el seu procurador de València:

En cristofol reebuda vostra letra nos maravellam molt dels dos milia florins que no sien arribats car segons la manera deles letres de mossen fferrando el recaudador ho havia per una cosa molt ferma. En cara no podem creure que vinguen en falta pero per tants correus com vagen daqui a la Cort de castella scrivits ne al dit mossen fferrando E aximateix si eren venguts avisats nos ne per lo primer correu que vinga. Al fet dalmedixer fets lo que puxats pero per mossen Matheu pujada qui deu anar aqui vos scriurem daço ques deura fer si ja habans no era exit bon comprador. Al fet dels vostres comptes pus tant los havets tardats trametre tenits los prests afi que ab aquells puxats venir a nos la on serem car aci no hauria manera per raho dela nostra presta partida.¹⁴

No han arribat els diners del manteniment que ha de rebre del rei de Castella. Sempre hi ha retards. Tampoc s'han pogut vendre els drets sobre les terres de la vall d'Almedixar.

A mitjans de maig, Maria es preparava per marxar cap a Saragossa. Es tancava un llarg període de residència a Barcelona. Feia 6 anys que exercia de lloctinent del Principat, però també havia estat lloctinent general en diversos períodes i havia viatjat a l'Aragó, a València i, fins i tot, a Castella.

Abans d'abandonar Barcelona, la reina va enviar l'emissari Pere Daltello al rei Alfons amb un memorial de les coses sobre les quals el devia informar. És un document molt interessant perquè recull els assumptes més importants del moment i les opinions de Maria:

Primerament li dira Com los del parlament de cathalunya pertenenys no poder fer sindicat per manllevar sense Cort tant per els dela deffensio comuna quant encara per dar algun orde e disposicio a que la venguda del dit senyor se pusca fer ab sa honor la qual dien molt affectar son stats de oppinio que la dita senyora degues convocar Cort general al dit principat e axi de fet es stat deliberat oyt lo que son secretari Johan olzina sobre aquest material li ha reportat per part del dit senyor e segons entre ell e los missatgers de Barchinona se diu esser stat alla apuntat E axi de fet la dita Cort sera convocada per a XX dies de Juliol primer vinent no obstant ala dita senyora per les pratiques passades sia gran molestia haver tenir Cort ab aquesta gent pero attes que dien principalment la volen tenir per dar orde e disposicio honorosa ala dita sua venguda es stada contenta offerir los aquella.

Sobre les coses que sa senyoria ha manat exequar per ella en Arago absent ho no podent hi bonament entendre Lo Rey de Navarra lo dit secretari per moltes letres ha consultat lo dit Rey de Navarra lo qual en effecte ha respost que sa intencio seria que de present la dita senyora hi anas per fer ço que sa senyoria ha manat e ordenat pero quel poder dela dita Senyora contengues com aço se feya per sa ausencia e que tota hora que ell tornas lo dit poder fos vist esser revocat e que la

---

¹⁴. Barcelona, 21 maig 1439. ACA, reg. 3002, fol. 58.

dita Senyora tota via faça ço que sa senyoria vol e ordena Pero que sia de sa merce voler attendre a no fer li tants carrechs ço es de revocar la tantes voltes segons lo dit Secretari pus largament scriu a sa senyoria E que en veritat la dita senyora volenters se fora excusada dela dita lochtinencia sino es per fer son manament en los dits affers darago E que aximateix paria impertinent cosa e molt gravosa ala gent daquells dos Regnes que per provisions nengunes haguessen a recorrer en Cort del Rey de Castella.

Item li dira com la dita Senyora sent que lo justicia Darago ha fermat de dret sobre lofici davant son lochtinent e fetes certes donacions a son fill sobre les quals axi mateix ha fermat de dret e que faria scampar veu lo dit justicia que ella devia anar per deslibertar aquell Regne e hauria concitat sobre aço alguns barons e altres daquell Regne en deffensio sua pero que tota via aço no obstant la dita senyora enten partir la darrera festa de pasqua per anar exequitar sa voluntat ey fora ja partida sino per metre en algun apuntament los affers daquest principat e de tornada entendra en celebracio dela Cort de cathalunya la qual fara son poder de tenir fora daci perque si comensen a morir de pestilencia e en cara per que enten quels affers que se hauran a tractar sen abreviaran e sos affers sen faran pus prest e millor.

Item li dira com lo dit secretari li ha mostrat cert memorial fet sobre tracte de concordia entre alguns principals Ciutadans de valencia [...] que micer Gabriel sia tornat en la advocacio que sa senyoria vera si aço ha de passar per grat ho per força [...] es contra privilegi per esser assessor dela governacio e advocat del general e del bisbe e del capitol los quals avegades alterquen [...] de res que toque al dit regiment la dita senyora no se enten antremetre e per ço ho remet a sa senyoria.

Del fet de mossen Johan de pau e axi de tots altres que toquen ala justicia crega sa senyoria que la dita Senyoria hi enten dar bon compte e raho de tot lo quey fara com nengu altre respecte no lay moga sino lo zel dela justicia com dell ne de altres no haia causa de nenguna altra passio pero que sia de sa merçe attendre aque provisions empachans la justicia no isquen de sa Cort...

Mes li dira la gran confusio que aci es de molts deutes e cambis e en excesses quantitats e que la gent ha tant sperat los pagamets que ja no ho pot bonament comportar e que sino es que se detenen un poch per la sperança dela anada darago es dubte que no sen ois un gran brogit e difamacio o abatiment e que per merçe sua en aço vulla be attendre...

Item sobre la administracio dela justicia en aquest principat ocorre ala dita senyora gran difficultat per sguart que no se troben persones dispostes al consell de aquella en special en quant sesguarda als juristes los quals tant per poca consciencia quant per affections e passions o per sperança de guany alteren intriquen muden e difficulten la dita justicia e que almenys durant la dita cort de Cathalunya seria mester stipendiar e ben pagar alguns dels dits juristes los menys mals ques trobassen [...] car si greuges o coses tocants al dit senyor se han a provehir es mester que si troben persones [...] ben dispostes los quals sempre hi entendran de mal voler sino son ben pagades.

Item li dira que en dies passats per letres del Duch de Mila e per ordinacio e Consell del Rey de Navarra fon dada licencia a Johan Losella mercader e a sos factors de traure sis milia modins de sal de Eviça per obs del Duch de mila e de ses terres E que apres ses trobat que la meytat dela dita sal se atura en Jenova ab consentiment segons se diu del dit Duch que vera sa senyoria com aço se deia tollerar e passar car es dar orde quels jenovesos haien mes manera de traure peccunia de sos homens ab la dita sal...

Item li dira que segons los sentiments que de present se han la gent darmes de frança no se spera entrar ans farien la via dels angleses en Normandia e que lo Dalfi deu venir en tolosa per pacificar lo Compte de foix e Compte darmanyach e que la embaxada quel Rey de ffrança deu trametre a sa senyoria [...] han requesta la galera quesa senyoria los havia offerta...

De les noves de Castella li dira lo que trobara scrit en lo trellat de dues letres que sen porta...

Item li dira com sobre les questions del compte de pallars ab mossen bellera e sa muller la dita senyora no pot provehir obstant les inhibicions daci atras fetes e quel dit Comte per ausencia del Rey de Navarra se troba sense superior e encara de enfrascarse en los debats del Comte de foix ab lo comte darmanyach que sia merce sua manarli en clar si la dita Senyora se entrametra del dit Comte e questions sues [...] puy una volta hi haia mesa ma car cert pora esser que no fara als que justicia E que daço li scriva en clar lo que sen deu fer car axi ser executat...

Item li dira Com mossen Cola militano de manament de sa senyoria ha servit deles parts deça molt be e perque li es stada levada la grasia de xarta li fonch promes pagarlo [...] de que res no ha reebut fins aci...

Item dira al dit senyor com en dies passats seguint se cas de vacacio del abadiat de monserrat la dita senyora screvi ab correu propri a ffra serra ques fes dar labit car ella tinguera manera de fer lo elegir aci e per aquesta raho sperant resposta ha feta detenir la dita electio fins ha huy [...] que sia de sa merce acceptar la electio que feta hauran e no voler innovar res en aquella car ne seria sens grans despeses e carrechs dels dits monges e monestir.¹⁵

De les coses que comenta la reina, podem treure'n unes quantes conclusions. Ja en el primer punt, trobem la peresa que li fa convocar corts als estaments catalans: *sia gran molestia haver tenir cort ab aquesta gent...* Prou sap l'enujoses que són les exigències reglamentàries. Ho ha fet amb l'esperança d'aconseguir ajuda econòmica perquè pugui tornar el rei.

En el segon punt, la reina no pot ser més clara. Sembla que el rei Joan de Navarra li passi a Maria el mal tràngol de destituir al justícia d'Aragó, podent-ho fer ell abans de passar a Castella. Si hi ha protestes i revoltes que les aguanti Maria. No sembla que Joan li tingui gaire consideració, malgrat la delicada salut que arrossega des de fa temps. La reina no amaga el disgust de veure's utilitzada i no li agrada gens que el rei Alfons, seguint el desig del seu germà Joan, revoqui la

---

¹⁵. Barcelona, 23 maig 1439. ACA, reg. 3225, fols. 132v-134v.

seva lloctinència general tantes vegades com li convingui, no solament per a ella, encara més per la confusió i problemes que crea en els territoris afectats. Els d'Aragó i València es devien preguntar: ¿qui mana ara, Maria o Joan? ¿qui és el lloctinent general? Joan devia creure que un guerrer com ell estava millor preparat que una dona malaltissa com Maria. Però estava errat perquè la reina tenia unes qualitats excel·lents per governar: el rigor de la justícia, l'honradesa, la paciència, la capacitat per negociar i tantes d'altres.

En el tercer punt, informa al rei de com estan els assumptes d'Aragó sobre el nomenament del nou justícia. Espera anar-hi tot seguit i posar en execució les ordres del rei. Poc després, tornarà a Catalunya per celebrar les corts que ha de convocar. Ho farà fora de Barcelona perquè hi ha pesta, però també perquè si es celebren una mica lluny tots tindran més pressa per acabar-les aviat. Ja sabia les molèsties que li causava assistir personalment a les corts o excusar-se contínuament per no trobar-se bé, haver de rebre la visita de comissions a la seva cambra, per veure si deia la veritat, i haver de presentar certificats dels metges de tots els seus mals.

Els altres assumptes exposats en el memorial són diversos: disputes per uns nomenaments a València; sobre l'exercici de la justícia i que es respectin les sentències; sobre la manca de recursos econòmics i el nerviosisme del personal; sobre els bons advocats que necessita el rei i com se'ls ha de pagar bé si vol que treballin amb eficiència; de l'estratagema del duc de Milà per treure sal d'Eivissa i facilitar-la als genovesos perquè hi negociïn; de les notícies que ha rebut sobre els moviments dels grups armats francesos que s'estan dirigint cap a Normandia i ja no hi ha perill d'atacs, però s'estan enfrontant el comte de Foix amb el comte d'Armanyac; sobre els esdeveniments de Castella li envia un escrit; sobre el comte de Pallars i les ganes que té de brega li pregunta al rei si vol que ella hi posi mà o bé que li doni instruccions clares; que sigui pagat un servei que s'ha fet; i, per últim, que el rei respecti l'elecció del nou abat de Montserrat que s'havia de fer en aquells dies.

Al juny Maria es troba a Lleida, en una aturada en el camí cap a Saragossa. Trobem un parell de cartes per a destacar. Una està dirigida a mossèn Gilabert de Centelles:

Mossen Gilabert rebuda vostra letra vos responem que no es intencio nostra que perdats res del vostre sino que comportets pus deu vos ha dat ab que entant que nous fall sino aqueixa riquesa que façats beneffici als parents e honor a vos mateix Car vos no podets exequitar la Comtessa sens acabar la de destruhir ella te algunes altres coses queus dara en paga segons vos dira mossen pineda e axi pregam vos affectuosament que vullats donar tot loch e manera que sens destruccio sua vos siats satisfet Daço servireu adeu e complaurets a nos quius ho grahirem molt.¹⁶

Maria li demana que sigui generós amb els seus familiars i que no arruïni la comtessa amb les seves exigències, malgrat que hi tenia tot el dret. Es devia tractar d'una herència o d'un deute. No sabem de quina comtessa es tracta.

L'altra carta va dirigida al rei Alfons:

---

¹⁶. Lleida, 16 juny 1439. ACA, reg. 3002, fol. 63v.

Segons en dies passats scrivi a vostra excellencia vehent lo perill en que stava la Ciutat de Leyda per raho dela bandositat en que mossen Arnau de lupia no era per dar hy recapte algu ab gran consell fiu cercar persona en aço disposta E com non trobas tal com en Ramon de canet donzell qui ja ere provat segons sap vostra senyoria en lo fet de Vich comanili la vegueria de leyda en que ha tant obrat ab sa bona industria que aquella terra sta en pau axi com si james no hi hagues bandols E axi ho he trobat ara en veritat passant per la dita Ciutat E perque aquest trienni se acosta ala fi attes lo gran perill e que nos trobaria official que tal recapte hi das sera gran servey de vostra excellenta quen sia provehit son frare lo trienni seguent e purgada la taula del present poral regir per aquell No contrastant que yo sent que alguns tentaran dar peccunia per haver Official a llur guisa E en tal cas fara compte vostra Senyoria que aquella Ciutat es perduda Perque avis de tot aço vostra excellencia per ço que provehescha a lo que sia maior servey de aquella e benefici de aquella terra.¹⁷

Maria avisa el seu marit perquè nomeni veguer, per al trienni següent, al germà del veguer actual, el cavaller Ramon de Canet, per tal d'evitar bandositats a la ciutat de Lleida. Era habitual que els cavallers s'enfrontessin per venjances o altres qüestions. La reina denunciava la pràctica corrupta de pagar diners al rei per obtenir un càrrec. Ho feien aquelles persones que després dominaven el carrer amb els seus sequaços, amb la complicitat del veguer que havia estat comprat i, per tant, no podia empresonar-los o multar-los.

Després de l'aturada a Lleida, la reina segueix el seu camí cap a Saragossa. Amb els consellers de Barcelona manté freqüent correspondència per seguir els esdeveniments de la ciutat i el Principat:

Prohomens. Per tal com sabem quen haurets plaer anit diluns en la vesprada a. XXII. Del present arribam aci a Vilamayor una legua de Çaragoça ab salut per gracia de nostre Senyor Mas be cansada e no sens causa car lo temps es tan fort que los robusts rebugen caminar. Havem entes que aqui moren alguns de pestilencia de que havem massa gran ennuig nostre senyor per sa merce hi vulla remediar Pensats que semblants plagues venen per peccats E per ço devets recorrer a oracions e processons E sobre tot tenir esment e fer bona instancia que la justicia se faça e que los officials Reyals per composicions ne per cubdicia no lexen les punicions dels malefics sino almenys daquells qui honestament se poden remetre E sin abusen rescrivits nos que nos hi provehirem Aximateix vos pregam que haiats per recomanat lo monastir de sant Jheronim e dar tota favor ala obra a fi ques acabe Car la companya es bona e lo loch devot e lurs oracions poram molt aprofitar. Deles noves dignes de scriure lo pregar seria superfluu Car per dit nos tenim quens ne avisarets cascuna vegada que occoreguen axi com be havets acustumat.¹⁸

A part de comentar còm li ha anat el viatge, Maria es preocupa per la pesta que hi ha a Barcelona. Ben clar els diu que es tracta del càstig diví pels pecats que es cometen en la ciutat. Cal fer penitència i ser justos, començant pels oficials reials que poden esdevenir corruptes. Els demana que l'avisin si obren injustament. No s'oblida de recomanar les obres del monestir de Sant Jerònim.

¹⁷. Lleida, 16 juny 1439. ACA, reg. 3002, fol. 63v.

¹⁸. Vilamayor, 23 juny 1439. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX-A-2, n. 342.

La reina escriu a Blanca de Navarra per un assumpte on li han demanat intervenir:

Reyna muy cara e muy amada hermana. Nos la Reyna daragon e de Sicilia vos embiamos mucho a saludar. Dela salud que per a vos mesma deseamos Ahun ciudadano desta Ciudad appellido eximeno gordo ha fuydo un sclavo moro quasi negro clamado Abrafim de edat de vint Anyos arriba el qual se dize que se seria receiptado en la moreria dela vuestra Ciudad de Tudela. El portador dela present va alla por recobrar lo Por tanto muy affectuosament vos rogamos querades provehir e mandar quel dito sclavo le sea restituhido Desto yasia cosa justa e razonable nos faredes muy grand plazer.¹⁹

Un esclau moro havia fugit i s'havia refugiat a la moreria de Tudela. Maria demanava a la reina Blanca que es trobava en aquesta ciutat que donés ordres perquè l'esclau fos entregat al seu amo.

La següent carta va dirigida a una donzella de la reina, Elionor d'Oluja:

Oluja Entes havem quet son dades entendre algunes coses per alguns de qui pots fer poch compte E axi ho han mostrat en la necessitat per que faras que fama quet guardes be que qui not pot fer be not ffaça mal sit vols regir a ordinacio nostra e seguir nostre consell not ffallirem Ja havem scrit han Jacme maçana que si has necessitat que sies soccorreguda ans dela paga dela assignacio quet havem feta quet soccorrega E axi mateix an pere johan dezpou lochtinent de batle general quin ha carrech.²⁰

La donzella devia necessitar diners i la reina intentava que no caigués en algun parany. En la carta que Maria escriu a Pere Joan, escrivà, lloctinent del batlle general de Catalunya, li diu:

En pere Johan Vostra letra havem Reebuda E aquella entessa en quant tocha los fets duluia e lo que mossen requesen volia que fes Creem be que pus prest seria en axo que en fer la aiuda Nos li scrivim nostra intencio daxo e dela manera com se deu Regir Per queus pregam e en carregam que li donets la letra sua queus trametem ab la present E li digats de part nostra que no faça ne ferme res sens nostre consell e vulla star a ordinacio nostra E si ho fa nostre socors non fallira E axi mateix si vehiets que hagues necessitat digats ho an Jachme maçana o en absencia sua a son frare en pere maçana qui la socorrera segons lo manament que ha de nos E tenits esment en la manera de son regiment e rescrivits nos ne.²¹

La reina es preocupa de les seves donzelles i tracta d'evitar que no acabin malament, en mans d'algunes persones que, potser, se'n volen aprofitar. Maria no es fia de mossèn Requesens. Recomana al seu escrivà que parli amb els germans Massana en cas de necessitar diners.

Els greus assumptes que Maria ha de resoldre a Saragossa relacionats amb la destitució del justícia d'Aragó la tenen ocupada més temps del que pensava. Així ho explica als consellers barcelonins:

---

¹⁹. Saragossa, 2 juliol 1439. ACA, reg. 2997, fol. 159v.

²⁰. Saragossa, 3 juliol 1439. ACA, reg. 2997, fol. 160v.

²¹. Saragossa, 3 juliol 1439. ACA, reg. 2997, fol. 160v.

Prohomens. Vostra letra de .VIII. del present havem rebuda sobrels dubtes queus ocorren si ala jornada per nos assignada ala convocacio dela Cort daqueix principat poriem esser en Tortosa o no Dels quals dubtes demanats clarificacio la qual letra entesa vos responem que es veritat que per occasio dels negocis arduus que aci han ocorregut e per la necessitat daquest Regne nos cove aturar aci mes que no pensavem E per ço prorogam la jornada dela dita convocacio qui es a .XX. del present a .VIII. del mes dagost seguent E axi de deu en deu dies fins al XXVIII. die del dit e seguent mes dagost Certificants vos que deu mijançant al pus lonch serem ladonchs en via Tortosa.²²

La Cort havia estat convocada pel 20 de juliol a Tortosa i de cap manera hi podia arribar a temps. Però, com ja era d'esperar, la salut de Maria es va ressentir de tant estrès. Al cap d'uns dies ho comunica als consellers: *Creem haurets sabut lo greu accident quens es sobrevingut acompanyat del mal acostumat E aço en extrema manera que no ere per adurar sino que a nostre Senyor per sa misericordia hi ha plagut remediari de que romanim tan debilitada e tan flaca com dir se pot...*²³

Les coses es complicaran i la reina seguirà a Saragossa la resta de l'any 1439. Les corts catalanes hauran d'esperar.

A continuació tenim una recomanació, dirigida als jurats i prohoms de la ciutat de València, per a un ofici:

Prohomens Entes havem que per mort den Johan del poyo vacaria loffici del Relotge de aqueixa Ciutat del qual vosaltres acostumats provehir E per ço com lo feel nostre Nandreu Palau fuster habitant en la dita Ciutat segons som informada es persona disposta per tenir lo dit offici per lo qual per alguns familiars nostres som stada suplicada vos scrivissem vos pregam axi affectuosament com podem que per nostra complacencia provehexquats e comanats lo dit offici al dit Nandreu palau Certificants vos que sera cosa que molt vos agrahirem.²⁴

Es tracta de l'ofici municipal de rellotger. La casa de la ciutat devia tenir un rellotge que donava les hores per a tots els ciutadans. Maria es trobava a Saragossa però les seves amistats li havien demanat aquest favor.

La reina envia una carta molt afectuosa a la reina Blanca de Navarra:

Reyna muy cara e muy amada hermana e consolacion de nuestros enoyos. Vuestra letra havemos recebida no solamente muy graciosa antes es ella mesma gracia Concordando a aquella la relacion de vuestro Secretario de que vos referimos tantas gracias que no podemos mas querer nos fazer participantes en vuestras consolaciones E mayormente avisar nos del stado vuestro e dela salut de vuestros fillos e nuestros muy caros e muy amados sobrinos e por cumplimiento de alegria havernos querida avisar dela presta e descuydada venida de vuestra muy cara filla la princessa. Todas estas cosas yuntadas nos han tanto consolada que nos han quitada la mayor parte dela dolencia que haviamos certificando vuestra alteza que cosa a present no nos desplaze tanto quanto fallecer vos disposicion de poder ne personalmente ayudar vos a la celebracion de vuestras fiestas e solemnidades pero Reyna muy cara e muy amada hermana e consolacion

²². Saragossa, 14 juliol 1439. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX-A-2, n. 346.

²³. Saragossa, 21 juliol 1439. AHCB, Lletres... 1.B. IX-A-2, n. 348.

²⁴. Saragossa, 16 agost 1439. ACA, reg. 3002, fol. 93.

*nuestra escrivit e mandat quanto podamos fazer en ausencia Car delo possible no falledera cosa alguna. Solamente vos rogamos tan caramente como podemos que nos queraes scrivir a menudo E principalmente de vuestra salut. La causa de no poder scrivir de propria mano es la grand flaqueza que tenemos e la congoxa delos afferes de que vuestro secretario en part vos pora fer relacion.*²⁵

Maria agraeix molt a Blanca les atencions que li té. Li ha enviat el seu secretari i la deu haver convidat a les festes dels preparatius de la boda de la seva filla, la princesa Blanca, amb el príncep Enric de Castella.²⁶ Blanca complia els 15 anys. El príncep Enric en tenia 14. Reconeix que això l'ha distreu dels seus patiments. No pot anar a les festes, però està contenta perquè rebrà la visita de la princesa, segons es diu en la carta. Devia ser per motiu d'aquesta visita que la reina encomana comprar diverses coses per a ella mateixa i les seves donzelles:

Les coses deius scrites vol e mana la Senyora Reyna que en Jacme maçana receptor dela sua Cambra o per en Jacme maçana son fill sien haudes e comprades per obs dela sua Cort o fetes comprar en les parts de levant al for (preu) que les compren los mercaders

Primerament benjuhi de sosa e del altre que sia fi.

Item storachs (resina de l'estírax) calamites e storachs lignits.

Item Almeschs (mesc) pero que guarden be que en les vexigues no haia frau cubert com sen hi acostume de fer E si possible es quel haien en gra com sia millor.

Item civeta (algàlia, per a fer perfum)

Item polvora de xipre.

Item paternostres de vidre de tots colors daquells qui venen de levant menuts per affer collars.

Item vol e mana la dita Senyora que li compren quatre peces de xamellots (camellots) avantaiosos e de bones e de belles aygues de color blau scur ala Cort.

*Item tants marts Sicilians com haver puixen donant ne axi mateix.*²⁷

Encarrega productes per fer perfums, cosmètics, teles, peces per fer collarets, pells... S'havien de preparar per estar totes el més belles possible, malgrat que la reina no gosava estar gaire de festa en absència del marit.

Una carta dirigida per Maria a la reina Elionor de Portugal ens dóna una informació força interessant:

Reyna muy cara e muy amada hermana Nos la Reyna daragon e de sicilia etc. vos embiamos mucho a saludar dela salut que tanto por a vos quanto por a nos mesma deseamos por que dias hay que de vos e de vuestros fillos nuestros muy caros e muy amados sobrinos non havemos sabido cosa alguna havemos spatxada el portador dela present el qual deve tornar lugo con el qual vos rogamos nos querades screvir de vuestro stado. Aqui ses dicho que haviades havida alguna

²⁵. Saragossa, 19 agost 1439. ACA, reg. 3002, fols. 93, 93v.

²⁶. La boda de Blanca i Enric es va celebrar a Valladolid, al 15 de setembre de 1440. Blanca va anar a Castella acompanyada de la seva mare i les festes de rebuda que se'ls hi van fer, per on es van aturar, a Briviesca i a Burgos, van ser fastuoses, descrites, amb tot detall, pel cronista. Però el matrimoni no es va consumir, segons es recull: *é la boda se hizo quedando la Princesa tal qual nasció, de que todos ovieron grande enojo...* García de Santa María, *op. cit.* (1440, cap. XIV-XV), pp. 565-567.

²⁷. ACA, reg. 3002, fol. 93v.

diferencia con el Infant don pedro nuestro muy caro primo de que havemos havido desplacer por que vos rogamos que desto nos querades escrevir la verdat Dela salut e stamento del senyor Rey no havemos nueva del mes de junio ancara que sia cerca Es verdat que la çaguera nueva es seyda buena quel dicho senyor por gracia de nuestro senyor era sano e en prosperidad de sus afferes delo que sabremos vuestra excellencia lo mas ayna que poremos entendamos avisar Delos fechos de Castilla no es necessario avisar vos Car creemos que cada dia deveys haver nuevas dellos Dios por su merce quiera poner buena concordia en aquell Regno. De nuestra salut vos avisamos que havemos havido algunos accidentes muy fuertes e tales que es seydo bien necessario que nuestro senyor haya querido por su misericordia remediar Es verdat que havemos passada muy grand trabajo en venir de Barchinona aqui en la mayor calor de todo el junyo e allegada aqui nos han sobrevenidos afferes muy congoxosos cerca la prision que fiziessemos del qui era justicia daragon E por que creemos que desta manera seran aqui recitadas algunas cosas vos certificamos que los vassallos del dicho senyor Rey son tales e tan leales que no pensarian cometer desobediencia Es verdat que algunos hombres de poco valer por sus passiones han mostrado tomar enojo delo que es seydo fecho con gran razon pero ala çaguera todos stan con buen assossiego hauremos muy gran plazer que amenudo nos queraes screvir la flaqueça con que somos quedada e la priessa delos afferes nos empatxan que non vos podemos screvir de propria mano por que vos rogamos nos queraes haver por excusada. E sea Reyna muy cara e muy amada hermana vuestra special guarda la sancta Trinitat.²⁸

El primer tema comentat per la reina, és el de les desavinences que hi ha entre la reina Elionor i el seu cunyat, l'infant Pere. Maria no sap massa el què ha passat entre ells. El rei de Portugal es va morir el 9 de setembre de 1438. Elionor va quedar viuda amb els 5 fills petits que tenien. L'infant Pere es va apoderar del govern i va enfrontar-se amb Elionor, segons explica Zurita.²⁹ Sobre el rei Alfons li diu que fa dies que no rep notícies però les que va rebre al juny eren bones. No diu res sobre Castella ja que s'imagina que ella ja està ben assabentada de tot el que passa al país veí. Espera que s'arribi a la concòrdia entre tots. De la seva salut li comenta que no li va anar bé el viatge de Barcelona a Saragossa, que va passar molta calor i, en arribar a Saragossa, les preocupacions dels greus assumptes en què es va trobar la van posar malalta. L'empresonament del justícia d'Aragó va causar una gran tensió a Saragossa. Malgrat tot, la situació es va anar assossegant i, a la fi, tots van acceptar les decisions del rei.

Com sempre, Maria controla els assumptes econòmics tot el que pot:

Maestre racional Recordens ab altra letra vostra de .XXVIII. de juliol haver vos scrit e pregat que axi com havets desempatxats los comptes dela nostra loctinencia volguessets spatxar e trametre lalbara del finament dels comptes dela Tresoreria nostra propria Car com deyets quey haguessem esguard als treballs de examinar aquells vos responguem que en ffrancesch Dolmella per son propri

²⁸. Saragossa, 21 agost 1439. ACA, reg. 3002, fols. 96, 96v.

²⁹. *Después de la muerte del rey de Portugal, se apoderó luego de todo el gobierno del reino el infante don Pedro su hermano, y de las personas del rey don Alonso y del infante don Hernando sus sobrinos; y por esta causa comenzó haber tanta disensión y discordia entre la reina y el infante don Pedro que fue echada de aquel reino la reina y se vino a Toledo con la infante doña Juana su hija.* Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. LI), pp. 184-185.

motiu nos havia offert fer la examinacio dels comptes segons que no volia salari algu Per que no volents li dar carrech de retraurell dela oferta ne de sa liberalitat sabents que no serets vos menys liberal Maiorment que en maiors coses vos ho entenem a regraciar Molt affectuosament vos pregam que vullats trametre lalbara dela fi dels dits comptes o almenys lo libre E en aço no haia pus dilacio sins desijats complaure e servir.³⁰

Al mestre racional, Pere de Sant Climent, li demana els comptes de la seva tresoreria ja que hi ha una persona que, molt amablement, se li ha ofert per examinar-los i Maria no ho vol desaprofitar.

A l'abadessa del monestir de Santa Clara de València li diu:

Egregia Abbadesa e cara tia vostra letra havem rebuda de .XVIII. del present per ma de mossen ffrancesch daviu E aquella entesa e hoyda la relacio del dit mossen daviu havem haut gran plaer de vostra salut Maiorment per lo dupte del temps que es stat en aquexa Ciutat De nos vos avisam que per gracia de nostra senyor som restituhida en sanitat dels grans e forts accidents quins havien sobrevingut apres los grans treballs de venir en aquesta Ciutat ab la maior calor de tot lany e dels congoxosos affers quins han ocorregut dels quals com moltes coses sen sien aqui reportades vos certificam que los reportadors hi ha volgudes supplir moltes coses Car jatsia alguns per propries passions se congoxassen daço qui nols venia be Jatsia just empero los affers per gracia de nostre senyor han pres lo terme e assossech que devien quant als Trecentos florins del dit mossen daviu en vostra letra mencionats vos certificam quens haguera molt plagut los pogues haver e defet ho havem scrit ab mossen Matheu pujada e defet son tantes les congoxoses necessitats en que ha supplir que no es stat possible darli manera alguna.³¹

Li explica les seves penalitats però, gràcies a Déu, la seva salut ha millorat i es van solucionant els conflictes. Respecte a uns 300 florins que, sembla ser, la reina devia donar al portador de la carta de l'abadessa, Maria s'excusa de no haver-ho pogut fer.

Trobem una carta de la reina als consellers de Barcelona sobre les disposicions del concili de Basilea:

Prohomens. Segons creem sapiats per tal com los decrets en lo sacre Concili de Basilea promulgats ans quel senyor Rey adheris a aquell en sos Regnes no eren publicats ne acceptats entre los quals aquell qui invalida les gracies dels beneficis qui pagarien vagants per ço com alguns apres sots aquest color han attentat moure questions a aquells qui possehexen beneficis per gracia del Papa e pagar vagant Com en aço concorren gran part deles prelatures dignitats e altres beneficis en la terra del dit Senyor e sien en aquest cas. E permetre tals questions seria posar en revolucio e scandal massa gran tota la terra Los Ambaixadors del dit Senyor en lo dit Concili se opposaren a tal manera de questions que noy fos enantat fins lo dit Senyor hagues plenerament deliberat sobre aquesta materia [...] E com cessar scandels e procurar tranquillitat e repos daqueixa terra sia cosa propria a vostra cura pregam vos e vos requirim e manam que procurets e donets tota manera que millor entendrets que tals sentencies exequories ne

³⁰. Saragossa, 21 agost 1439. ACA, reg. 3002, fol. 96v.

³¹. Saragossa, 30 agost 1439. ACA, reg. 3002, fol. 99.

*rescrits no sien presentats ne admesos almenys fins haiats consultat ab nos e cobrada nostra resposta.*³²

Els decrets del concili podien crear molts problemes entre els eclesiàstics perquè feien referència a la qüestió dels beneficis que cobraven. El rei intervenia en les concessions i els seus ambaixadors en el concili s'havien oposat a l'aplicació dels decrets sense el beneplàcit del rei.

Una carta de la reina dirigida al batlle general de Catalunya tracta sobre un fet delictiu que vol que sigui castigat:

*Batlle general ab gran ennuig e desplaer havem rebuda una letra dels Consellers dela Ciutat de Barcelona copia dela qual vos trametem en la present interclusa. E com no vullam ne degam en alguna manera les coses en la dita letra contengudes de tan mal exempli e tan preparatives a scandels e inconvenients tollerar ne passar sens gran e rigorosa exequcio Vos manam stretament com dir se pot que encontinent sens algun comport e favor façats exequcio en los bens del dit mossen Rodrigo e deles fermances que dades haura en lo armament que fet ha deles dites fustes fins a plena satisfaccio e paga de tot lo que ha pres e robat dela dita Barqua e de tots los dans dats e seguits per la dita occasio e robo E si per alguna manera les persones del dit mossen Rodrigo e sos complices se pot haver aquelles prengats e metats en bona preso e custodia en tal manera que de ells puga esser fet lo castich ques mereix affi que atots altres sia reffrenada la temeraria audacia e gola de cometre e temptar tan damnats actes e excessos [...] e encarans maravellam no poch de vos e de tots altres oficials qui donen licencia favor e manera de armar asemlants maiorment ab semblants fustes qui no son per invasir los enemichs del Senyor Rey mas solament adamnifficar e robar sos vassals e amichs e lo que pijor es en la sua costa e mars segons la experiencia ho maniffesta.*³³

En aquest cas, la denúncia ha arribat a la reina gràcies als consellers de Barcelona. El batlle sembla ser que havia fet la vista grossa al delictes comès, perquè potser també se'n havia beneficiat. Es tractava d'un cas de pirateria contra els propis vassalls del rei. Maria amonesta el batlle per la seva negligència i li mana castigar els culpables.

Els casos de pirateria eren freqüents i creaven tensions entre els països que practicaven intercanvis comercials. Sobre aquesta qüestió tracta la següent carta que la reina envia als consellers barcelonins:

Amats nostres, vostra letra havem rebuda feta a XX. de Octubre present e vist lo contengut en aquella vos responem que no es stat vist en nostre Consell esser stat assats satisfet per la dita vostra letra als motius e duptes que en laltra nostra letra vos haviem scrits E no resmenys apar a nos e al dit nostre Consell que nos bonament no podem ne devem atorgar la provisio per vosaltres demandada. Car attes que fins açi lo Duch de Burgunya ses mostrat es mostra esser amich del Senyor Rey e en res lo contrari no apar nos manants als subdits e vassals del dit senyor buydar la terra del dit Duch sens altres procehiments precedents seria quasi vist voler denotar alguna mala contentacio novitat o cominacio de guerra ab lo dit Duch la qual cosa seria a nos carragosa [...] scriviem quens paria bo

³². Saragossa, 3 setembre 1439. AHCB, Lletres reials originals, 1. B. IX-A-2, n. 352.

³³. Saragossa, 1 octubre 1439. AHCB, Lletres... 1. B. IX-A-2, n. 35.

*scriure o enviar al dit Duch per que fos informat del fet com passaria sens carrech e fadiga de aquesta part E com se diu ques tembria tal acte nos fes per lo dit Duch par a nos e nostre consell que pus los mercaders qui della tenen mercaderies e avers ne son avisats ells persi poden e deven scriure e manar a lurs factors dela part dalla residents que buyden la terra e axauguen lurs avers e mercaderies e ab aço es tant provehit a lur indempnitat com ab nostro manament...*³⁴

Es devia tractar d'alguns atacs comesos per naus flamenques a vaixells de mercaders catalans. Els consellers devien voler prendre represàlies atacant les costes de Flandes que pertanyien al duc de Borgonya, però la reina s'hi oposa per evitar la guerra amb un sobirà que havia mantingut bones relacions amb el rei Alfons.

Mentre Maria estava a Saragossa es va produir un fet desgraciat que la devia entristir molt. La seva germana Caterina es trobava també a Saragossa, embarassada. El dia 19 d'octubre va infantar un nen mort i ella, de resultes del mal part, també va morir el mateix dia.³⁵ Era l'únic fill que havien tingut Caterina i Enric.³⁶ La reina va notificar el trist fet als consellers de Barcelona:

*Prohomens per tal com á la bona afectió e voler que havets al Senyor Rey e á nos pertany que tots los casos e successos axí de adversitat com de prosperitat vos sien manifestats per ço ab dolor del cor e abundancia de llagrimes vos notificam com la inclita e magnífica Infanta dona Catherina de gloriosa mamoria nostra molt cara Senyora rebuts ab molt gran devoció e humilitat los sancts sacraments de Santa Mare Iglesia en lo dia de ayr en hora de vespres apres que hagué parit un fill mort passá de esta vida en l'altra com á catholica e verdadera cristiana. Aquest tant dolorós e trist cas vos denunciám per tal que segons vostra bona e loable costum axí en devotes orations per la anima de la dita defunta com en nostres tribulacions per piadosa compasió vullats participar dat en Çaragoça á XX dies de Octubre any MCCCCXXXVIII.*³⁷

Els consellers van manar fer un funeral per la infanta Caterina: *E rebuda la dita letra fou aplegat consell de alguns notables ciutadans en la dita Lotia e llegida primerament la dita lletra fou deslberat e conclós que fos fet en la Seu de Barcelona un aniversari per par de la ciutat per anima de la dita Senyora Infanta segons que fou fet per lo Senyor Infant don Pedro...*³⁸

---

³⁴. Saragossa, 27 octubre 1439. AHCB, Lletres... 1. B. IX-A-2, n. 357.

³⁵. La infanta Caterina va morir als 37 anys. Va ser admirada, en el seu temps, per la seva bellesa i els seus cabells rossos. No he trobat on va ser enterrada però al 1490 van ser traslladades les seves restes al monestir de Santa Maria de Poblet, juntament amb les del seu marit l'infant Enric i de la seva segona esposa. Del trasllat se'n va encarregar el fill pòstum d'Enric. La tomba de Caterina va ser visitada al 1493 per la reina Isabel *la Catòlica*. Manuscrit de l'abat Vicenç Prada, transcrit per Ricardo del ARCO: *Sepulcros de la Casa Real de Aragon*, C.S.I.C., Madrid, 1945, pp. 584, 585.

³⁶. L'infant Enric es va tornar a casar, al 1443, amb Beatriu Pimentel, germana de Joana Pimentel, esposa d'Alvaro de Luna; les dues eren filles del poderós comte de Benavente. Enric va morir al 1445 de resultes d'una ferida en la batalla d'Olmedo, però va tenir un fill pòstum de Beatriu anomenat, Enric, l'*Infante Fortuna* (1445-1522).

³⁷. Pere Joan Comes, *Libre de coses asanyalades...* op. cit. pp. 92-94.

³⁸. *Ibid.* p. 94.

No li mancarien les oracions i les misses a la infanta Caterina. Havia estat allotjada al palau de l'arquebisbe de Saragossa, el canceller de la reina, i allí va morir, segons Zurita.³⁹

El marit de Caterina, l'infant Enric, es trobava a Castella, ocupat en les disputes nobiliàries i en intentar recuperar els seus títols i propietats. No era gens fàcil perquè els senyors que havien rebut els seus territoris no els volien tornar. Els infants d'Aragó, i els nobles del seu bàndol, havien aconseguit que Alvaro de Luna fos allunyat de la cort per sis mesos. Semblava que el rei Joan els era favorable i es va acordar dur a terme el matrimoni entre el príncep Enric i la princesa Blanca, el més aviat possible perquè ja tenien l'edat convinguda.

Pocs dies després de la mort de sa germana, Maria escriu a la reina Blanca de Navarra:

*E recebida vuestra letra e hoydas las razones consoladoras por parte de vuestra excellencia anos recitadas por el Reverendo el Archebispo de Tiro Ambaxador vuestro vos respondemos que vos regradamos tanto e mas que no lo poriamos explicar ne dar a entender el amor e buena e cordial affeccion que vos ha plazido mostrar querer participar por vera e piadosa compassion en nuestros dolores e congoxas E assin vos regradamos el buen e notable consiello que nos diesses de convertir el planto en oraciones e cosas pias por ala salut del Alma dela Inclita e magnifica hermana nuestra la infanta dona Caterina de gloriosa memoria que dios perdone no ignorantes que de vos no podemos haver sino consolaciones e buenos consellos los quales en quanto nuestra fragilitat pora sforçar entenamos tener e servir segunt de todo esto el dicho Archebispo sera informado de nuestra intencion...*⁴⁰

Li agraeix a Blanca que hagi enviat a l'arquebisbe de Tiro per donar-li el condol, a més d'escriure-li una carta. Sobre la mort de Caterina, en trobem una altra carta adreçada al prior del monestir de Scala Dei:

*Venerable prior ja devets saber lo trist e doloros cas dela mort dela inclita e magnifica infanta dona Caterina de bona memoria germana nostra a qui deus perdo la qual jatsia la sua vida sia stada tan loable e tan exemplar que nos e tots los qui la conexien Creem fermament que les sues virtuts ab la fe e ab la penitencia e sacraments de sancta mare Ecclesia ab la misericordia divinal la han duyta a cami de salvacio pero per nostra fragilitat algu no es tan perfet que no hage mester los suffragis deles devotes personas. Per queus pregam carament que vos e los vostres frares en vostres misses officis e oracions vullats haver a sua anima en aquella commemoracio e recomendacio que de vostra devocio se pertany e confiam. Aximateix com haia entes que hauriets en aqueix monastir un libre appellat Angela de fulguio en parla molt affectuosament vos pregam que per servey nostre e alguna consolacio nostra lons vullats fer transladar E plaurans molt quel façats scriure a don nadal qui dien que es bell scrivint si es aqui E sino pregam vos carament nos trametats loriginal e farem lo aci copiar prestament E copiat de tot cert lous trametrem.*⁴¹

³⁹. Zurita, *op. cit.* (Lib. XIV, cap. LVIII) p. 207.

⁴⁰. Saragossa, 4 novembre 1439. ACA, reg. 3002, fol. 129v.

⁴¹. Saragossa, 8 novembre 1439. ACA, reg. 3002, fol. 130v.

Encarrega als monjos oracions i misses per l'ànima de la seva germana. També demana que li facin una còpia d'un llibre pietós, o bé se'l deixin per fer-lo copiar.

Maria escriu a l'infant Enric per comentar-li el què s'ha fet amb les coses que havia deixat la seva esposa Caterina:

Muy caro e muy amado hermano Certificamos vos que havemos fecho reconocer con diligencia los libros e inventarios delas ropas joyas e reliquias dela inclita e magnifica la infanta dona Caterina de gloriosa memoria hermana nuestra e muger vuestra que dios perdone las quales tenian en salir dela camara Alvira rodriguez Camarera dela camara e maria daranda covigera del retret los quales libros ansi dela una como dela otra tenia alfonso albuquerque scrivano delas dichas cosas E fecha comprobacion con los libros que tenian las dichas camarera e covigera E fecha examinacion de todos los libros con las ropas joyas e cosas que tenian por personas dispuestas e que sabian bien todas las cosas en que entre los otros han cabido los priores de sant Marco e Ducles segund los dichos libros e inventarios las dichas camarera e covigera han restituidas todas las cosas que tenian acargo suyo porque daqui adelant querays las haver por scusadas de todo cargo delas cosas sobredichas las quales en la dicha restitucion les han seydas descargadas segund poreys conoscer por el libro del dicho scrivano.⁴²

Robes, joies, llibres i relíquies havien estat guardats per la cambra i la covigera de la difunta. Després ho havien entregat tot a Alfons Alburquerque, l'escrivà, perquè fossin inventariats, abans de passar a mans del marit i de les persones que especificués el testament.

Maria escriu a madona Constança Escrivà sobre el casament de sa filla per a la qual Caterina havia promès un dot:

Amada nostra per lo cas qui segons ses sabut en la persona de nostra molt cara e molt amada germana la Infanta dona Caterina de gloriosa memoria e per la amor que nos haviem a aquella e havem a nostre car frare lo Infant don Enrich havem pres en comanda nostra per al present na Aldonça escriva filla vostra E com haiam entes que en lo matrimoni fahedor dela dita Aldonça ab mossen luis Joffre daquexa ciutat sia stada promesa certa quantitat ala dita donzella perla dita Infanta E nos per descarrech dela dita diffunta haiam scrit al dit Infant que donas orde en complir la dita quantitat promesa del qual nos esperem haver bona resposta vos notifficam que puix nos havem pres carrech dels dits fets ey entenem afer per la raho dessus dita tot lo degut vos farets aqui ab mossen Galceran scriva fill vostre e ab lo dit mossen luis Joffre que lo dit fet vinga a conclusio e tingats o tenir façats aci aprop ques demane la dita quantitat car nos hi darem tota aquella favor e ajuda que porem per amor dela dita donzella Sobre aço havem dat carrech al feel conseller del senyor Rey e nostre micer Matheu benet portador dela present Al qual vos pregam li donets sobre los dits affers fe e creença axi com anos.⁴³

Es tractava de casar una donzella de la cort de la infanta Caterina, tal com ja havia estat promesa. La reina es fa càrrec de la noia i pren un gran interès per aquest assumpte, per complir la voluntat de Caterina i perquè tot arribi a bona fi.

⁴². Saragossa, 4 desembre 1439. ACA, reg. 3007, fol. 21v.

⁴³. Saragossa, 9 novembre 1439. ACA, reg. 3007, fol. 12v.

Fins i tot envia el seu advocat, Mateu Benet, al nuvi, Lluís Jofre, per assabentar-lo de com va tot.

La reina ha de espatxar altres assumptes. Destaquem la carta enviada al Justícia de la ciutat de València *en lo Civil: Justicia En Jacme vidal menor de dias daquexa Ciutat axi com a procurador den Anthoni tallender alias mossen borra enten a menar algunes causes o questions davant la Cort de vostre offici contra certes persones Per queus pregam affectuosament que lo dit Jacme vidal en les dites causes e spatxament daquelles Justicia mijançant vullats haver per recomanat de quens farets plaer e servey.*⁴⁴

Recomana al justícia de València en les causes civils un noi, procurador de mossèn Borra, personatge barceloní ja esmentat en aquest treball en pàgines anteriors.

Els consellers de Barcelona havien notificat a la reina els resultats de les eleccions municipals que cada any es celebraven el 30 de novembre, dia de Sant Andreu. La reina els contesta:

*Prohomens vuy havem reebuda una letra dels Consellers daquexa Ciutat precessors vostres feta lo dia de sanct Andreu notificants nos la eleccio per ells e lo Consell dela dita Ciutat feta de vosaltres en Consellers de aquella per lany present e seguent la qual eleccio nos ha molt plagut axi per esguart dela bona e loabla manera com de vosaltres eletos confiants que regirets en la manera que per vostres precessors nos es scrit e nostre senyor don proceheixen totes les virtuts vos ne faça la gracia sobre tot vos encarregam que tingats esment al repos e paciffich stat dela Ciutat e consellar e fer la Justicia que de vosaltres se pertany que la justicia sia ministrada e si los officials no fan lo que deuen avisar nos ne car nos hi provehiriem E en tota altra manera confiants que haurem per recomanat tot quant sia be avenir de vosaltres e dela dita Ciutat.*⁴⁵

Cada any s'elegien els 5 consellers que governarien la ciutat en els 12 mesos següents. Els elegits al 1439 van ser Guillem Soler, conseller en cap, Pere de Malla, conseller segon, Bernat Fivaller, conseller tercer, Joan de Gualbes, conseller quart i Joan Marquet, conseller cinquè. El seu mandat finalitzaria el 30 de novembre de 1440. També es renovava una part del Consell dels Cent. L'autoritat i prestigi dels consellers de Barcelona anava més enllà del govern de la ciutat, s'estenia per tot el Principat. Maria no dubta en confiar en llur responsabilitat i, fins i tot, els encomana vigilin que els oficials del rei procedeixin amb justícia.

A continuació trobem una carta dirigida a Joan Alegre, *receptor deles peccunies dela caixa del bras militar de Regne de Valencia:*

*En Johan alegre entes havem que congoxats los moros Dalmedixer per que son stats nos tatxats que noy ha fochs per que son pobres e disminuïts seria maça gran dan sils era feta exequicio per queus pregam affectuosament que per servey nostre vullats sobre seure fins siam en aqueix Regne on deu mijançant prestament hi provehirem en lo que fer si deva e per ventura abans daço mateix scrivim als clavaris per que no congoxen anos.*⁴⁶

⁴⁴. Saragossa, 4 novembre 1439. ACA, reg. 3002, fol. 129v.

⁴⁵. Saragossa, 3 desembre 1439. AHCB, Lletres reials originals, 1. B. IX-A-2, n. 359.

⁴⁶. Saragossa, ... desembre 1439 (no consta el dia, però es troba entre els dies 5 i 10). ACA, reg. 3002, fol. 142v.

La reina sent compassió pels moros que treballen les terres de la vall d'Almedixar. Recomana al receptor dels impostos que no els pressioni perquè són molt pobres i que esperi a que ella vagi a València per resoldre aquest assumpte.

En la següent carta adreçada al seu marit parla dels jueus de Saragossa:

Lahama dels juheus de Çaragoça per tal com per certes justes causes no ses volguda mesclar en la proferta del donatiu que les altres alhames de aquest Regne fan a vostra excellencia ha per fi offerts .II.M. florins segons forma dela suplicacio en la present interclusa suplicant a vostra altesa los vulla atorgar les coses en aquella contengudes e haver lus per recomanats car segons deu recordar a vostra senyoria per la pobresa e grans carrechs que han vostra merce lus feu gracia de part dela questia a cert temps e sots confiança deles gracias que demanaven e que seran be tractats los juheus dela dita Alhama se reposaran car en altra manera no porien portar los carrechs ne per conseguint aturar E essents be tractats han disposicio de augmentar e descarregar se e axi poran be servir a vostra excellencia la qual nostre senyor exalce longament.⁴⁷

Els jueus de l'aljama de Saragossa demanen al rei protecció i prometen pagar-li 2.000 florins. De moment no poden oferir més diners, però faran l'esforç d'augmentar l'oferta si són ben tractats. Tenim un exemple de l'ajuda econòmica que rep el rei de les aljames jueves, a canvi de ser protegits enfront de la pressió i malvolença d'alguns cristians. El rei els havia concedit el permís per cobrar la quèstia però això no els afavoria a ulls dels camperols i, potser per aquest motiu, demanaven protecció per no ser ultratjats.

Maria rep una queixa de Blanca de Navarra, segons podem veure a continuació:

Vuestra letra de .XII. del present havemos recebida cerca el asalteyamiento e invasion que algunas gentes darmas del descreyto de Inglaterra con otras Daragon e de navarra haurian cometidos o perpetrados contra las gentes de Rodrigo de vilandran o partida de aquellos al sallir que fazian de vuestro Regno en do eran assegurados por vuestra alteza E assi mesmo recebida seguridad de no fazer danyo a esse ne a este Regnos e aquella entendida vos respondemos que ya antes de recibir vuestra letra haviamos entendidas algunas rumores dela dicha invasion e caso de que por razon dela dicha vuestra seguridad haviamos muy grand enoyo e desplacer E portanto mossen Johan Dorrias el qual era disfavor desta invasion sentiendo nuestra indignacion se es venido a scusar anos diziendo nunca ell es seido ne ha consentido en tal fecho pero nos provehimos en saber la verdat desti fecho quanto toca a los vassallos del senyor Rey e haver la informacion que se pertanesce a fin que sobre esto sea cumplido de justicia a los dampnificados e fecho delos maleficios el castigo que se conviene.⁴⁸

Maria comunica a Blanca que demanarà informació del què ha passat a la frontera de Navarra amb Aragó i, si cal, castigarà els culpables. En aquest conflicte apareix el capità, esdevingut comte, Rodrigo de Vilandran o Villandrando, amb la seva partida, atacats per altres homes armats: anglesos, aragonesos i navarresos. Qui tantes vegades havia saquejat les contrades del sud

⁴⁷. Saragossa, 10 desembre 1439. ACA, reg. 3002, fols. 142v, 143.

⁴⁸. Saragossa, 28 desembre 1439. ACA, reg. 3002, fols. 148v, 149.

de França, ara resultava víctima de la mateixa activitat a Navarra, i no li va valer la protecció de la reina. Queda reflectida una època de gran inseguretats a Europa, a les acaballes de la guerra dels Cent Anys, entre francesos i anglesos, amb implicacions de mercenaris de diversos països. No cal dir que, per altres motius, hi ha enfrontaments als territoris hispans.

Les frustrades corts de Tortosa de 1439

El Parlament de Barcelona s'havia clausurat sense acabar de resoldre moltes qüestions pendents, a causa de la malaltia de Maria. Després, per ordres d'Alfons, la reina va haver d'anar a Saragossa per l'assumpte enutjós de la destitució del justícia d'Aragó però tenia la intenció de tornar aviat a Catalunya i reunir les corts a l'estiu. El 18 de maig de 1439 va convocar-les per al 20 de juliol a Tortosa, tal com ja s'ha esmentat en pàgines anteriors. Els assumptes de Saragossa es van complicar i Maria va haver de prorrogar les corts, segons va ser publicat:

*Ara hojats de part de la molt alta senyora Reyna, lochtinent general del molt alt senyor Rey, que com la dita Senyora hagues convocades Corts generals als prelats, magnats, barons, cavallers, gentils homens e universitats e viles insignes del Principat de Catalunya celebradores lo dia present quis compta lo vinten dia del mes de Juliol en la presente ciutat de Tortosa, e la dita Senyora per alguns affers molt arduus, urgents e necessaris al servey del dit Senyor e be publich del regne Darago, los quals requieren la presencia de la sua Reginal Maiestat sia hauda aturar en lo dit regne e ab letra sua e ab son segell segellada, data en Çaragoça a XIII dies del present mes de Juliol haja prorogades les dites Corts tro al noven dia del mes Dagost primer vinent...*⁴⁹

Poc temps després, la reina es va posar malalta i la pròrroga es va repetir per al dia 19 d'agost. Malgrat que Maria no va poder anar a Tortosa va fer presentar la proposició a les corts:

Nos, per bons sguarts concernents servey de Deu, e de la magestat del senyor Rey e utilitat del Principat de Cathalunya, e per les causes e rahons en les letres de la convocacio de la present Cort contengudes, havem aquella convocada, la qual de manament e ordinacio del dit Senyor, no sens justa causa, havem entro a la present jornada prorrogada. Pero lo dit Senyor [...] ha scrit e manat a nos entenam ab summa diligencia en continuar la present Cort, a la qual tant com en nos sera darem, Deus mediant, breu e bona conclusio, maiorment sabent que lo dit senyor Rey sta ab gran e continuu desig venir e vesitar aquest Principat, e vosaltres e los altres seus regnes e terres de la part deça. E jau haguera fet dies ha sino per les grans e continues ocupacions de les guerres que en les parts dalla han occorregut [...] vos pregam e encarregam [...] vullau entendre en les dites coses e a la breu e bona conclusio de aquelles. E a axi presta e tal subvencio com los dits affers requieren, lexades e apartades totes dilacions e foragitades coses infructuoses [...] mostrets per obra lo que molts de vosaltres depuix que la

---

⁴⁹. Cortes de Cataluña... op. cit. vol. 20, p. 327.

*present Cort es convocada havets significat, es segueasca la fi e conclusio per lonch temps desijada.*⁵⁰

La reina exposa les ordres del rei i disculpa la seva llarga absència (7 anys) a causa de les contínues guerres en què es veu embolicat. Els desitjos dels súbdits coincidien amb els de la reina, tots volien el retorn d'Alfons.

Els consellers de Barcelona ja sospitaven que Maria potser no podria anar a Tortosa. Havien elegit els síndics i el primer que van enviar va ser Joan Oliver perquè els tingués al corrent del que passava i preparés les posades.

El secretari del rei Alfons, Joan Olzina, els va escriure el dia 6 d'agost des de Saragossa per avisar als consellers que les corts no es podrien celebrar perquè la reina no havia pogut acabar amb tots els assumptes pendents: *Per que lo començ dels affers que la senyora Reyna ha a fer en aquest regne ha hauda alguna difficultat per algunes particulars passions e affectes, los altres no se son poguts espachar dins lo temps que se arbitrava [...] no podent se mes prorrogar necessariamente ha de expirar a tot mon desplaer e enuig...*⁵¹ La reina també va enviar a Barcelona a mossèn Ramon Gilabert, uixer d'armes del rei, per informar als consellers.

El dia 8 d'agost el síndic barceloní va escriure a la reina per saber si aniria a Tortosa o no. Entre altres coses deia: *Fama vulgada expendida per tota Cathalunya es, que vostra alta persona dins lo temps per constitucio statuit no sera en la present ciutat de Tortosa [...] Si axi era, serien cicumduytes e absoltes [...] com vuy en la present ciutat no sic tropia sindich daltre part, sino mi, qui hic son per Barchinona...*⁵²

La notícia que la reina no aniria a Tortosa s'havia escampat per tot arreu i els representants dels estaments no es presentaven. Només hi havia uns clergues, uns cavallers i *milites*, tres síndics, tots de Tortosa, i el de Barcelona.

Joan Oliver seguia esperant ordres dels consellers i els comunicava: *fins vuy sindich de loch no hic ha sino jo e los honorables sindichs de aquesta ciutat qui aquests dies son stats elets...*⁵³ Malgrat tot, hi havia rumors que potser arribaria la reina perquè la muller del secretari Olzina estava, encara, esperant a Tortosa, així com l'esposa de mossèn Berenguer de Vilaregut: *anit vespre vench de la senyora Reyna un cappella de casa de mossen Berenguer de Vilaregut, per dir a la muller del dit mossen Berenguer que nos moga dassi, qui ja plegava la roba per anarsen...*⁵⁴

El 19 d'agost, Antoni March, pregoner de la ciutat de Tortosa, per ordres del veguer es va presentar davant el notari Bernat Tamarit, manifestant que havia fet un pregó, amb dues trompetes, pels llocs acostumats. Del contingut del text pregonat no n'ha quedat constància. El full va quedar en blanc.⁵⁵ Suposem que anunciava la fi de la Cort.

El mateix dia, els consellers barcelonins havien manat tornar al seu síndic: *Reebudes dues letres vostres de Tortosa e aquelles enteses, e atesa informacio certa que la Cort nos celebrara, segons es stada convocada, havem delliberat que*

---

⁵⁰. *Ibid.* pp. 344, 345.

⁵¹. *Ibid.* p. 345.

⁵². *Ibid.* pp. 345, 346.

⁵³. Tortosa, 18 agost 1439. *Ibid.* pp. 346, 347.

⁵⁴. *Ibid.* p. 347.

⁵⁵. *Ibid.* p. 337

*us hen vengats de continent, no esperada resposta de la senyora Reyna, ne procehint a alguna provisio de posades...*⁵⁶

Pocs dies després, els consellers van avisar als jurats de la ciutat de Girona que no hi havia corts: *per indisposicio de la dita Senyora e per certs actes molt arduus del regne de Arago la convocacio de la dita Cort sia expirada. E que de necessitat se ha de nou a convocar lla on e com a la dita Senyora plaura.*⁵⁷

A finals de desembre de 1439, Maria tornava convocar corts.

Les corts interrompudes de Lleida de 1440

El 24 de desembre de 1439, des de Saragossa, la reina Maria va convocar corts catalanes per al 23 de febrer de 1440 a la ciutat de Tarragona.⁵⁸ Aquesta era la intenció de la reina, malgrat que les corts van acabar reunint-se a Lleida, pels motius que s'expliquen a continuació.

A causa dels assumptes d'Aragó (segons deia la reina: *Quia tamen propter quedam urgentia et valde ardua negotia servitium regium...*⁵⁹) des de Saragossa, el 13 de febrer, van ser prorrogades les corts per al 4 de març. Com sigui que a Tarragona ja hi eren alguns representants dels braços, van protestar i dissentir de la prorrogació feta. Fins i tot el síndic de Barcelona, Joan Oliver, el mateix que havia estat en la convocatòria de Tortosa, va presentar una protesta més contundent, dient que la reina no podia convocar corts: *absent la persona propria del dit Senyor nos dege convocar nes puixa dir o nominar Cort...*⁶⁰ Bé sabia Oliver que la reina havia convocades corts en diverses ocasions. Devia ser una manera d'expressar el seu malcontentament.

Maria havia escrit als consellers de Barcelona per explicar la principal causa de l'endarreriment i els pregava que avisessin els seus síndics: *Prohomens nos per raho de cert accident de nostra persona a consell dels metges, haviem delliberat anar a la Ciutat de Valencia e differir la convocacio dela Cort de aqueix Principat fins al Pascor Ara per ço com per gracia de deu havem pres algun millorament [...] havem deliberat convocar la dita Cort per al XXIII dia del mes de ffebrer proper vinent en la Ciutat de Tarragona...*⁶¹

Pocs dies més tard, els torna a escriure en resposta a una carta que li havien enviat dient que no podia convocar les corts catalanes des de fora del Principat. Maria els diu que es podia fer ja que en el passat també ho van fer altres reis:

Prohomens [...] vosaltres posats dupte en la convocacio per que les letres de aquella o lurs dates son fora lo principat de Cathalunya hoc e pus fort que entenets aço esser preiudicial e greuge al dit Principat [...] trobam e vehem dos casos semblants formalment a aquest Ço es que lo senyor Rey en Pere de gloriosa recordacio estant en Çaragoça, convoca corts als Cathalans a vilaffranca de penedes la qual apres muda a Barchinona, e fonch en lany Mil CCC.LXVI. Item

---

⁵⁶. *Ibid.* pp. 343.

⁵⁷. Barcelona, 25 agost 1439. *Ibid.* pp. 343, 344.

⁵⁸. *Cortes de Cataluña...* op. cit. vol. 20, pp. 349, 350.

⁵⁹. *Ibid.* p. 362.

⁶⁰. *Ibid.* p. 364.

⁶¹. Saragossa, 26 gener 1440. *Ibid.* p. 452. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX-A-2, n. 366.

*lo senyor Rey en fferrando [...] stant aci mateix en Çaragoça convoca corts als Cathalans a Tortosa e fonch en lany Mil CCCC. XIII...*⁶²

Malgrat les protestes per la pròrroga, en arribar el dia 23 de febrer, els quatre jurats de la ciutat de Tarragona, Gassió Arnald, Berenguer Fortuny, Guillem Montoliu i Pere Cano, van manar fer el pregó de l'ajornament de les corts:

*Ara oiats, tot hom generalmente de part de la molt alta e molt excellent Principessa e senyora la senyora dona Maria, per la gracia de Deu Reyna Darago e de Sicilia [...] que jatsia la dita Senyora [...] haia convocada la Cort del Principat de Cathalunya al die present [...] e la dita Senyora per alguns affers molt arduus [...] no puixa esser presencialment en aquesta ciutat [...] proroga la dita Cort al quart die del mes de Març prop vinent e no resmenys haia feta comissio...*⁶³

La comissió que havia enviat la reina per tractar de la pròrroga i preparar les corts per al març, estava integrada per les següents persones: mossèn Lluís de Requesens, procurador reial de la ciutat, de la vegueria i camp de Tarragona; mossèn Bartomeu Castelló, conseller i promovedor dels negocis de la Cort; el veguer reial de la ciutat i Camp de Tarragona, en Joan Lobets, *donzell*; i Jofre d'Ortigues, regent la cancelleria, doctor en lleis i conseller.

Les pròrrogues de la cort es van repetir. Al 19 de març la reina estava a Lleida i li van arribar notícies que a prop de Tarragona hi havia pesta. Va escriure als seus representants de Tarragona i els va avisar que volia reunir les corts a Lleida:

*Com Nos, per causa de la mortalitat pestilencial que es stada en la vila de Cambrils, axi propingua a la dita ciutat de Terragona que rahonablement se pot, es deu duptar en la ciutat de Terragona fort prest no sia haiam continuades, prorogades e mudades, axi com ab la present continuam, prorogam e mudam en la present ciutat de Leyda [...] a la casa de la Almoyna, de la Seu de aquella, al dit tercer die del dit mes de Abril pus prop sdevenidor...*⁶⁴

A Tarragona, els pocs representants que hi havia de les corts, encapçalats per Joan Oliver, van seguir protestant i dissentint de tals pròrroga i canvi. Ara amb més motiu perquè es tractava de traslladar-se a Lleida. Això suposava viatjar i despeses. No van aconseguir res, ja que el pregó públic es va fer igualment anunciant la pròrroga i canvi de ciutat: *Ara oiats, que notifica a tot hom generalment en Johan de Lobets, donzell, veguer reyal de Tarragona, que ell, en nom, loc e persona de la molt illustra Senyora la senyora Reyna, lochtinent general [...] ha continuada, prorogada e mudada la Cort [...] a la ciutat de Leyda al tercer die del mes de Abril pus prop vinent...*⁶⁵

El 3 d'abril, en la casa de l'Almoïna de la Seu de Lleida, es van reunir els representants dels estaments. Eren pocs, 21 persones: 5 eclesiàstics, 1 noble, el comte de Pallars, 6 *milites*, 6 *donzells*, dos paers de Lleida, Nadal Botella i Joan

---

⁶². Saragossa, 13 febrer 1440. *Ibid.* pp. 452, 453. AHCB, Lletres... 1.B. IX-A-2, n. 367.

⁶³. *Ibid.* p. 366.

⁶⁴. *Ibid.* pp. 377, 378.

⁶⁵. *Ibid.* p. 381.

de Calataiud, i el síndic de Barcelona, Joan Oliver. Les protestes van continuar. La reina no es va presentar perquè estava malalta, potser esgotada pel llarg viatge. En la sessió del dia 13 d'abril, els assistents a la cort eren encara més escassos, 11 persones: 2 eclesiàstics, 3 germans nobles, Joan Roger, Joan i Francesc d'Erill i 3 més (1 *miles*). De síndics n'hi havia 3, el de Lleida, Joan Quintana, el de Barcelona, Joan Oliver i el de Berga, Francesc de Podiol.

Per justificar el canvi de ciutat, la reina va fer presentar a les corts la carta que ella havia escrit al veguer de Tarragona i la que va rebre en resposta:

*Veguer, per tant com per lo noble mossen Guillem Ramon de Muntcada, maior de dies, e per molts daltres, nos es stat dit e affermat que en la vila de Cambrils, de Reus e de Valls e encara en alguns altres lochs del Camp se son morts, es moren encara vuy de pestilencia, volent haver de aço verdadera informacio, per ço com en aquella va no poch [...] Manam vos per tant que vista la present cavalquets personalment e [...] siats a la dita vila de Cambrils e reebats verdadera informació, quins e quants homens o altres persones de quina edat se vulla hi ha mortes de pestilencia de tres o dos mesos ença [...] e per semblants vos informets dels altres lochs circumvehins e propinques a la ciutat de Tarragona...*⁶⁶

El veguer va complir les ordres de la reina immediatament. Segons li deia en la carta de resposta, havia rebut el correu a mig dia i l'endemà va anar fins a Cambrils per aconseguir la informació demanada i li va escriure el mateix dia:

*Molt alta e molt excellent e molt virtuosa Senyora: Humil e subjectiva reverencia precedent, inclinat a besament de vostres mans e peus a vostra Sacra e Real Maiestat, humilment significh com ahuy que comptam a XV. del present mes de Març, entorn hora de mitg jorn reebi una letra closa de vostra real magnificencia [...] yo, Senyora molt excellent, ani de continent a la dita vila de Cambrils on per informacio e relacio veridica de persones dignes de fe he trobat que en la dita vila se son morts XVIII. infants petits, de edat de un any, de dos, de quatre e de sis, fins en edat de deu en dotze anys, e un jove mullerat de edat, de XXIII. Fins en XXV. anys, e vuy data de la present si ha mort un infant petit. Tant com toca, Senyora molt alta, a les viles de Reus e de Valls per spatxament del correu, yo no so pogut anar personalment [...] les dites viles de Reus e de Valls e tots los altres lochs propinques e cicumvehins de la dita ciutat, son, per gracia de nostre Senyor Deu, quitis e nets de malalties pestilencials. Es ver, Senyora molt alta, que hic ha molts infants apasionats de pigota, e es axi, molt excellent Senyora que lla on fos cas que en algun loch del Camp se morissen, lo que Deu no vulla, nos poria amagar en alguna manera que nos sables tantost dins la ciutat, e aço per raho de la gent que continuament van e venen de la dita ciutat als dits lochs, e dels dits lochs a la dita ciutat...*⁶⁷

La pesta s'havia emportat 20 nens i un noi casat de Cambrils. En altres indrets del camp de Tarragona, segons el veguer, no hi havia pesta. El que sí hi havia eren molts nens amb verola. Davant del perill que la pesta s'estengués fins a Tarragona ciutat, Maria no va dubtar en fer el canvi de lloc per reunir les corts.

A Lleida, la reina seguia malalta i absent de la Cort. Maria va convocar els representants dels estaments a la cambra que tenia en el palau episcopal, on estava

⁶⁶. Lleida, 14 març 1440. *Ibid.* p. 404.

⁶⁷. Tarragona, 15 març 1440. *Ibid.* pp. 404, 405.

allotjada, per fer la proposició perquè no podia anar a la casa de l'Almoïna. Els nomenats per anar a visitar-la van ser Pere Pelegrí, Joan Ramon de Josa i Hug Fiveller, els quals van demanar poder interrogar els seus metges sobre el seu estat, tal com s'havia fet en altres ocasions. Els metges que van informar van ser Francesc de Queralt i Joan Pou. També hi va ser present l'abat del monestir de Poblet, fra Bartomeu Conill, expert en medicina. Van dir el següent:

*Responderunt et dixerunt medio juramento per ipos prestitos ad Sancta Dei quatuor Evangelia in manu et posse mei dicti locumtenentis prothonotarii, quod dicta serenissima domina Regina fuerat multum graviter infirma et etiam erat de presenti in magna et valde difficili infirmitate constituta, ita et taliter quod nedum ad domum dicte Elemosine venire posset, sed nec de camera sua exire absque magno et irreparabili periculo persone sue, nam sepe et sepius inter cetera veniebat ad frequentatas sincopizationes et ad alia pericula sue persone.*⁶⁸

Traducció: Després d'haver jurat davant els quatre Sants Evangelis de Déu, davant l'autoritat i poder meus, l'esmentat lloctinent del protonotari, van respondre i van dir que dita sereníssima senyora Reina havia estat molt greument malalta i encara estava, actualment, afectada per una greu i molt difícil malaltia, de tal manera que no solament no podia acudir a la casa de l'esmentada Almoïna, ans encara ni tal sols podia sortir de la sua cambra sense perill greu e irreparable per a la seva persona, ja que sovint i amb molta freqüència queia, entre altres coses, en síncope habituals i altres perills de sa persona.⁶⁹

Novament, la delicada salut de la reina la impedia assistir a les corts. Els metges li recomanaven repòs al llit. Maria seguia amb els seus desmais i debilitat. Fins i tot, els metges creien que podia estar en perill de mort si sortia de la cambra per anar on estaven reunides les corts.

La reina va rebre els representats de la cort, ajaguda al llit de la seva cambra del palau episcopal de Lleida, el 9 de maig, per presentar la seva proposició. No va dir ni una paraula, per la feblesa en què es trobava. Ramon Batlle, lloctinent del protonotari, en nom seu la va llegir:

Be us deveu recordar les coses per part del molt alt e molt excellent Princep e Senyor lo senyor Rey, nostre molt car e molt amat marit, per en Johan Olzina, secretari e missatger seu a vosaltres explicades sobre la sua retornada per nos e vosaltres no poch desijada, on axi per aquella raho com per les que apres vos direm, delliberam prestament convocar Corts, segons vos diguem, congregats en Parlament, e de fet les convocam en Tortosa [...] empero incitada a obeyr al manament e ordinacio del dit Senyor, nos covench anar en lo regne de Arago per executar algunes coses que sa senyoria manara [...] empero sobrevivents legittimes causes, e specialment per metre aquell regne en pau e assossech [...] no poguem partir daquell regne dins lo terme de la dita convocacio [...] com delliberassem de continent convocar vos, sobrevingueren a nostra persona molts greus e difícils accidents de malalties quins han durat gran temps. E jatsia haguessem consell concorde de tots los metges que deguessem anar en regne de Valencia, terra en yvern temprada e disposta a curacio de nostres malalties. Nos empero [...] delliberam convocar les presents Corts en Terragona, e com son arribada en aquesta ciutat moltes persones vingueren a nos affermant que en alguns lochs molt vehins de Terragona morien de epidemia [...] delliberam mudar lo loch de la celebracio de les dites Corts en la present ciutat de Leyda [...]

⁶⁸. *Ibid.* p. 406.

⁶⁹. Traducció feta per Angel de Paz Fernández.

*empero sobrevinent en nostra persona greu malaltia, de la qual axi com vehets com de present encara detenguda [...] les causes per les quals havem convocada la Cort, les quals son les següents: Primerament, per tractar totes aquelles coses que sien gloria e honor de nostre Senyor, Deu, servir, exalçament e honor del senyor Rey e utilitat e profit de la cosa publica del dit Principat [...] havem sobitanament desijat e desijam ab gran raho la benaventurada tornada del senyor Rey no poch util e necessaria en sos regnes e en aquest Prinipat de Catalunya [...] vullau contractar lo mes dessempatxadament que possible sia de la venguda e retornada del dit senyor Rey e del mitjans , honests e honorables ab que se pusca be e breu exequitar...*⁷⁰

Després d'explicar que complia amb la promesa feta de convocar les corts i del perquè de les pròrrogues i canvi de ciutat, demanava l'ajuda de la Cort per fer tornar el rei Alfons. Continuava dient que calia combatre els genovesos, enemics i perjudicials per al comerç català: *car cessa mercaderia per la qual tota terra se enriqueix, aminova la entrada del General qui es a deffensio del Principat...* Per últim, esperava que les corts tinguessin una breu i bona conclusió.

El bisbe d'Urgell, en nom dels braços, li va respondre que deliberarien sobre la proposta feta i li respondrien. De moment, li van presentar una cèdula amb la protesta i el dissentiment a totes les pròrrogues fetes i al canvi de ciutat. Deien que anaven contra els usatges, privilegis i llibertats de Catalunya. Del canvi de Tarragona a Lleida, deien que no es podia fer perquè havia d'haver estat present a Tarragona durant 30 dies: *per constitucio statuits dins lo dit loch de la convocacio qui era a Terragona e mes la mutacio de loch feta de la casa de la Almoyna, de la Seu de Leyda, a la cambra del Palau...*⁷¹

La resposta de la reina es va fer amb una altra cèdula en la qual donava explicacions detallades de les causes, ja conegudes, i va assegurar que aquestes mutacions no anaven en perjudici dels usatges, constitucions i altres privilegis de Catalunya, ni dels assistents a les corts presents. Eren una excepció i no devien crear precedents: *mas quel dit senyor Rey e los dits convocats e lo dit Principat romanguen en aquell dret, stament o punct en que eren abans que la dita Cort fos convocada...*⁷²

No van quedar, encara, conformes els braços amb totes les explicacions donades. El bisbe de Barcelona, en nom dels congregats, va dir a la reina que calia que jurés com a lloctinent general del rei, segons era costum. La reina no va posar cap impediment i va ordenar que una còpia del nomenament, fet el 24 de maig de 1432, fos incorporada al procés de la Cort. Sorprèn una mica que després de 8 anys de ser lloctinent i d'haver convocat unes quantes corts, ara li demanessin el jurament. Dóna la impressió que busquessin motius per molestar la reina, encara que tinguessin dret a exigir-ho. El dia 7 de juny, en la cambra del palau episcopal de Lleida, Maria va fer el jurament davant la Cort:

E aqui matex la molt alta senyora Reyna, lochtinent dessus dita, presents e humilment suplicants tots los de la dita general Cort, jura en anima sua per nostre Senyor Deu e a la Creu de nostre Senyor Deu Jhesu Christ e los seus Sancts quatre Evangelis, ab les suas mans corporalment tocats, tenir e inviolablement observar e fer observar e tenir als prelats, religiosos, clergues,

---

⁷⁰. *Ibid.* pp. 409-411.

⁷¹. *Ibid.* p. 412.

⁷². *Ibid.* p. 413.

*richs homens, barons, nobles, cavallers, homens de paratge e a ciutats, viles e altres lochs de Cathalunya e a ciutedans, burgesos e habitants de les dites ciutats, viles e lochs, tots los Usatges de Barchinona, constitucions e capitols de les Corts de Cathalunya, libertats, privilegis, usos e consuetuts, segons mills o pus plenament ne han usat, lo qual jurament mana la dita Senyora en lo proces de la dita Cort esser continuat e esser ne feta carta publica una e moltes liuradoras a la dita Cort e a altres qui lan volran.*⁷³

Els braços van acceptar el jurament i els canvis fets per aquesta ocasió però deixaven clar que hi estaven en contra i era una excepció. Van presentar una cèdula el bisbe de Barcelona en nom del braç eclesiàstic; el comte de Prades una altra pel braç militar; i Francesc de Pla, una en nom del braç reial. Totes deien més o menys el mateix. Encara el bisbe de Barcelona en va presentar una, en nom de tots, que, malgrat tenir un redactat més llarg, en essència, el contingut n'era similar: *que per lo dit consentiment fet per aquesta vegada tant solament [...] protesten expressament que no puixa esser tret a consecuencia en algun temps...*⁷⁴

Però les corts ja havien quedat sentenciades. Havien estat convocades per a Tarragona el 23 de febrer i van ser prorrogades. Es van reunir a Lleida el 3 d'abril. Van passar els dies ocupades en l'embolic de les protestacions, els dissentiments i el jurament.

El 12 de juny, els síndics de Barcelona, en la carta en la qual informaven als consellers de tots els assumptes de la Cort, deien: *La dita senyora Reyna diu que vol partir daci dilluns o dimarts primer vinent, e ans de sa partida fara la dita prorogacio, continuacio e mutacio de la Cort, e com sie realment feta ne avisarem vostres honorables savieses decontinent.*⁷⁵

La Cort havia aprovat enviar una ambaixada al rei Alfons. Resulten curiosos els comentaris que fan els síndics de Barcelona sobre la mateixa, en la carta, ja citada, que envien als consellers:

Mes avant, senyors molt honorables e molt savis, vos notificam com per part de la dita senyora Reyna es stat mogut e ab gran instancia demenat als Braços de la Cort separadament quels plagues fer e trametre una ambaxada al senyor Rey per part del dit Principat de Cathalunya, per visitar lo dit Senyor e notificar li lo stament e disposicio en que es la senyora Reyna per causa de son accident e malaltia. E es seguit que com cascu dels Braços se hagues detengut sobre aço acord e deliberacio, los Braços ecclesiastich e militar assats repentinament e ab poca deliberacio per llurs ambaxades separadament fetes, notificaren al Braç reyal com ells eren de intencio que la ambaxada demenada per part de la dita senyora Reyna fos feta e tramesa al senyor Rey, e nosaltres vehents los dits dos Braços axi varar, e que si ab bona manera e giny nols reteniem, se empenyerien tant, axi en nombre de ambaxadors com en altres sollempnitats, les quals no serien agradables ne profitoses al senyor Rey si donchs no li portassen una gran subvencio [...] e serien de gran despesa e dan al dit General [...] deliberam [...] com lo dit Braç ere de parer e intencio que attes lo cas en ques trobe la senyora Reyna stant Cort congregada, e per lo perill de mort que li pronostiguen los metges, es propri, pertinent e degut que lo senyor Rey ne sia avisat per part de la dita Cort sens solemnitat ne cerimonia de sumptuosa ambaxada, ço es, per una

⁷³. *Ibid.* p. 427.

⁷⁴. *Ibid.* p. 430.

⁷⁵. Lleida, 12 juny 1440. *Ibid.* p. 498.

*sola persona notabla, disposta e experta a tals affers, a la qual sie donat carrech ab bones instruccions de visitar la persona del dit Senyor [...] explicar li lo dit cas, disposicio e stat de la dita senyora Reyna [...] lo stament de aquesta terra [...] lo perillos stat en ques trobaria si la dita senyora Reyna pagave lo deute de natura trobant se lo dit senyor Rey, absent de sos regnes e terres deça mar constituits, exortar, induhir e suplicar lo dit Senyor a tornar de part deça per visitar e regir los prop dits seus regnes e terres...*⁷⁶

Va ser la reina qui va demanar a la Cort que fos enviada una ambaixada al rei Alfons perquè tornés a Catalunya, a causa de la seva greu malaltia. Tots els braços van acceptar, però els síndics del braç reial van aconseguir que només hi anés una persona per tal d'estalviar despeses, malgrat que el raonament que van donar era que, si la reina estava en perill de morir, no era qüestió d'enviar una nombrosa ni luxosa ambaixada, en pla festiu. Els síndics diuen als consellers: *e tots los altres staments e singulars de aquells [...] son forçats de dir e confessar e confessen e dien que tota la salut del dit Principat sta en lo dit Braç reyal [...] Es necessari empero, senyors, que les dites coses sien tengudes per vosaltres en gran secret, e si les voleu comunicar al conçell sien li comunicades ab sagrament de tenir les secretes.*⁷⁷ Estava clar el alt concepte que tenien els síndics de sí mateixos. Sabien el que portaven entre mans i eren els que millor negociaven.

Al 14 de juny, la reina interromp les corts. Llorenç de Casanova, el seu secretari, exposa als estaments:

*La seyora Reyna, atesa la indisposicio de sa reyal persona, la qual es notoria e manifesta e la Cort ne es plenament informada, e attes que per consell de metges a present no pot entendre en los negocis de la present Cort, ans per obtenir benefici de curacio de la sua malaltia ha exir de la present ciutat de Leyda on la dita Cort se celebra e anar en altra part tro a tant sia en bona convalescencia e pusca entendre en los negocis de la dita Cort, per ço muda la present Cort ab voler e consentiment de la dita Cort de la dita ciutat de Leyda a la dita ciutat de Barchinona o a la ciutat de Tortosa, ço es en aquella de les dites ciutats que la dita senyora Reyna dins lo temps de la continuacio e prorogacio volra e elegira, e en la manera deius escrita per ses letres notificara.
E la dita Senyora continua e proroqa la present Cort al deen die del mes de Janer pus prop vinent en una de les dites dues ciutats per ella elegidora, segons la forma dessus dita.*⁷⁸

El document continua exposant que no es pugui fer cap acte fora de la Cort, excepte aquelles coses que la comissió de les 18 persones elegides per la Cort havien de fer per preparar una ambaixada i enviar-la al rei. També es fa constar que la reina podrà abreujar el temps de la convocatòria de la Cort i avisarà amb temps a la ciutat elegida.

Van ser testimonis de la cèdula: El bisbe de Lleida, el noble Berenguer de Vilaragut, camarlenc, Jofre d'Ortigues, regent la cancelleria, Joan de Corbera, *miles*, governador de Catalunya, Ramon Gilabert, *miles*, veguer del senyor Rei, Ramon de Papiol i Joan de Copons, doctors en lleis, Guillem Pons de Fonollet,

---

⁷⁶. *Ibid.* pp. 498, 499.

⁷⁷. *Ibid.* p. 500.

⁷⁸. *Ibid.* p. 441-442.

sagristà de la seu de Barcelona, conseller de la reina, i Ramon de Canet, *donzell*, veguer de Lleida.

Per la seva part, els síndics de Barcelona informen els consellers:

*Notificam a les vostres molt honorables savieses com lo die present , a les quatres hores pres mig jorn, la Cort aiustada en la casa de la Elmoyna dels pobres de la Seu de aquesta ciutat sobre la eleccio de una persona trametadora per la dita Cort al senyor Rey ab certes instruccions [...] ha feta la eleccio de XVIII persones e altres actes [...] E aço fet la senyora Reyna fon portada dins unes andes e posada alt sobre lo citial construït dins la dita casa de la Elmoyna e en presencia de la dita Cort qui aiustada, la dita Senyora ha feta la mutacio, continuacio e prorogacio de la Cort...*⁷⁹

La reina, posada sobre unes andes i dalt del setial, va donar per prorrogades les corts. Era la trista imatge del seu destí: enfonsada en el dolor físic i l'abandó sentimental.

Maria emprèn camí cap a València amb l'esperança de recuperar-se una mica. L'hivern a Saragossa l'havia passat molt malament. La primavera a Lleida tampoc li va anar millor. La feixuga tasca de governar minvava la seva salut. No va tornar a reunir les corts catalanes fins el 10 de gener de 1441. Malgrat que les corts acabaven per negociar i acceptar les disposicions de la reina, no ho posaven gens de fàcil. Eren molt estrictes en els procediments i no passaven res per alt: tot era mirat escrupolosament, amb ulls de juristes.

Es va elegir una comissió de 18 persones per preparar els assumptes de la propera Cort. L'ambaixador elegit i nomenat per anar a visitar el rei Alfons va ser el bisbe d'Urgell, segons van informar els síndics als consellers de Barcelona.⁸⁰

En la documentació que es guarda en el procés de la Cort, hi ha diversa correspondència relacionada amb assumptes que són interessants destacar. Hi ha una sol·licitud d'ajuda, en armament, de la ciutat de l'Alguer.

Els prohoms de l'Alguer escriuen als diputats del General de Catalunya:

*Moss[eny]ors molt honorables e de molt gran saviesa: Ab lamentacio gran e ab congoxa de cor havem scrit e scrivim a vosaltres que stam meravellats que de tantes letres que us havem trameses demanant vos alguna ajuda e subvencio no haveu curat subvenir ne ajudar nos a nostres justes peticions e acostumades demandes [...] que totalment nos haiau axi en oblit rassos de la memoria per lo qual donau materia de sforç als enemichs [...] E vehent nos ara al darrer article e extrema huncio, ço es, que som molt flachs de gent armes, considerat aximatex jenovesos ab bandera stesa haver conquistat lo regne de Corsegua, circumvehi nostre, sens que per lo senyor Rey ni per altri nols es stat resestit [...] com per diverses parts e spia nostra som informats com en Jenova se fa gran stol de naus, galeres e uxers, deven venir acis e aço a tracte de Nicoloso Doria [...] placieu subvenir e ajudar nos de algunos arnesos, viratam, pavesos, lançes e de alguna bombardarda grossa [...] Si nons ajudau e socorreu [...] perdrem les persones e encara al vostre gran regiment o administracio ne succehira vergonya o dan irreparable...*⁸¹

⁷⁹. Lleida, 14 juny 1440. *Ibid.* p. 501.

⁸⁰. Lleida, 18 juny 1440. *Ibid.* pp. 501, 502.

⁸¹. L'Alguer, 9 març 1440. *Ibid.* pp. 495, 496.

Sobre aquest assumpte que es va tractar en les corts en tenim informació per una carta que els síndics de Barcelona van escriure als consellers:

*Molt honorables e molt savis senyors [...] reebuda a VII. del present ab una copia interclusa dins aquella de una letra dels veguer, consellers e prohombres de la vila del Alguer, del regne de Sardenya, ab la qual vostra letra nos pregau molt affectuosament que de les coses en la dita copia contengudes vullam dar sentiment a la senyora Reyna e comunicar ne ab los de son conçell [...] no havem pogut parlar del dit fet ab los del consell de la dita senyora Reyna e menys ab la dita Senyora per causa de son accident, per lo qual no enten en affers alguns [...] Es ver empero que per raho de consemblant letra que del dit material han haguda los honorables deputats del General de Cathalunya e aquella han remesa aci a la Cort e ses legida per Braços, lo Braç ecclesiastich e lo Braç reyal son stats e son de intencio que de les peccunies del General sie convertida quantitat de MD. Florins en compre de ballestes, viratam e bombardes demanades [...] la dita intencio es stada comunicada al Braç militar, lo dit Braç ha respost que es de intencio que I. petit diner no y sie despes del dit General, mas que lo senyor Rey qui reeb les rendes de la ylla que hi faça provehir e soccorrer, segons es mester, e axi la cosa esta embassada...*⁸²

La ciutat de l'Alguer corria perill de ser atacada pels genovesos. Els braços eclesiàstic i reial són partidaris d'enviar l'ajuda que demana, 1500 florins per comprar armes. En canvi, el braç militar s'hi posa en contra perquè diu que qui se n'ha de fer càrrec és el rei, ja que cobra les rendes en aquella illa. En resum, no es pren cap decisió. Els síndics de Barcelona tampoc no han pogut parlar amb la reina sobre aquest cas perquè segueix malalta.

Un altre assumpte recollit en el procés de la Cort tracta d'un cas de pirateria. Es troben dues cartes de la reina sobre aquest fet. Una va dirigida al patró de galera inculpat i l'altra als consellers de Barcelona. Veiem la primera:

En Ponç dez Catlar: Si poch advertir a vostra propria honor deuriets almenys massa millor attendre al carrech que attentats donar a la maiestat de vostre Rey e Senyor e al dan de la cosa publica qui sots ombra de les sues ales reposa. Com donchs grandissima clamor dels dampnificats e assenyalamment e derrera del sindich de la ciutat de Barchinona ja les nostres orelles infest dients com vos e vostres consemblants patrons, ministres, complices e sequaces vostres e lurs, sots color de servir lo senyor Rey e de guerreiar sos enemichs, posants vos en lochs que nunca los trobariets, ço es del cap de Tortosa al port de Salou e per la costa de Cathalunya no us envergonyits les fustes qui a la dita ciutat de Barchinona e en altres parts naveguen e venen carregades de vitualles e altres mercaderies e bens pendre e desrobar los homens per la mar navegants e caminants per la terra violentment apresonar posant aquells al rem e fahent los rescatar e despullar de llur treballada substancia, e aquells sis defenen impiadosament liurar a mort e conseguentment lurs muller e infants fer morir de fam [...] vos manam, sots lo deute de fidelitat e naturalesa, que sots tengut al senyor Rey e sots les pus grans e rigoroses penes que a vos podem imposar que de tals e tant detestables coses vos abstingats e los bens, robes e mercaderies e encara les persones que havets preses e robats restituhiscats e dexets anar decontinent [...] en altra manera

---

⁸². Lleida, 12 juny 1440. *Ibid.* pp. 496, 497.

*mijançant justícia procehirem [...] rigorosament e sens alguna merce que molt mes vos valguera no haver james vista galea...*⁸³

Ponç de Catllar, el patró de la galera, estava al servei del rei Alfons. Amb la missió de reclutar homes per a la guerra, es dedicava a robar i capturar barques i homes casats i amb fills, en les costes catalanes per remar a les galeres. La reina li ordena que torni els béns robats i alliberi els presoners. El què està fent és un delictes perquè atempta contra els súbdits del rei. Maria escriu als consellers de Barcelona sobre aquest assumpte:

*Prohomens. Segons ab altra letra nostra scrivim al veguer o batle de Barchinona. Per certes justes consideracions que son servey del senyor Rey e benefici publich havem deliberat que ans de totes coses haiam la informacio dels dans per los quals la galea den Ponç dez castlar es stada presa per queus pregam affectuosament eus encarregam que façats per manera que si la informacio no es perfeta se acabe ab tota diligencia E senyaladament deles persones meses per força en la dita Galea e de quina nacio son cascuns e quals tenen cases e mullers e quals son mesos per crims o per vagabunts e quals son acordats a fi que sobre la liberacio de aquells qui deuran esser liberats e detencio dels altres qui deuen romandre e encara sobre les altres coses ques pertanguen puxam prestament provehir, E que entretant la dita Galea stiga ben guardada sens desarmar la ne fer hi altra novitat fins que nos vista la dita informacio hi haiam provehit.*⁸⁴

La galera de Ponç estava presa a Barcelona per ordre dels consellers. La reina els demanava que investiguessin els danys comesos, per ser reparats, i les persones que devien ser alliberades. S'exceptuaven aquells homes que havien comès crims o eren vagabunds, ja que podien ser enviats a galeres pels seus delictes.

Enfront de la decisió de la reina va sorgir un inconvenient. El tal Ponç va ser defensat pel rei Alfons, segons la carta que aquest va escriure als consellers:

*Prohomens: Entes havem que vosaltres haveu fet pendre lo feel nostre en Ponç dez Catlar ab la sua galea, ab la qual, com a soldat nostre, devia e volia venir nos servir, de que som molt marvellats. Per ço us pregam, encarregam e manam tan affectuosament e streta com podem que en tot cas del mon deliureu lo dit en Ponç dez Catlar de preso ensemps ab aquells que teniu presos de la sua galera, a fi que liberament pugua venir de continent en nostre servey. E aço per res no haia falla sins desijau complaure e servir com vullam en totes maneres que axis faça. E si per ventura vosaltres preteneu haver feta la dita capcio justament, e per causes rahunables ab tot axo remeteu lons ensemps ab lo proces que fet li haveu, car nos juxta los merits o demerits de son proces conixerem dell com de soldat nostre. E sens falla si en res vos sera tengut nos vos administrarem compliment de justícia dell.*⁸⁵

Alfons reclamava que el noble fos alliberat perquè estava al seu servei i, si calia fer-hi justícia, ell en faria. De ben segur, Ponç de Catllar va ser perdonat. Ens podem preguntar si el pillatge comès no beneficiaria també al rei. Encara que això

⁸³. Lleida, 9 abril 1440. *Ibid.* pp. 455, 456.

⁸⁴. Lleida, 19 abril 1440. *Ibid.* p. 456. AHCB, Lletres... 1.B. IX-A-2, n. 376.

⁸⁵. Gaeta, 14 d'agost 1440. *Ibid.* p. 457.

no fos així, Alfons necessitava persones sense escrúpols que li proporcionessin galeres i homes per remar. No cal dir que eren gent que en treien elevats beneficis a costa de matar, capturar i robar. El deure del sobirà era protegir els seus súbdits però, de vegades, consentia alguns abusos per necessitats de la guerra. En aquest cas, els consellers de la ciutat de Barcelona i la reina Maria van voler castigar els tropells comesos pel patró de galera Ponç de Catllar, a les costes de Tarragona.

Per últim, en les corts, es veu un cas de competències senyorials en territoris de Girona. La reina procura que no es vulnerin els drets reials per part d'altres senyors, com és, en aquest cas, pel bisbe de Girona, a qui Maria va escriure:

*Venerable pare en Christ: Entes avem que hauriets requests los consellers de Barchinona que compareguen devant vos per pagar tots forescapis e altres drets que us sien deguts per qualsevol trespostacio ho alienacio de delmes, de pex de mar e de stany e altres del comdat de Empuries, los quals affermats esser tenguts en feu per vos e vostra dignitat. E tots censos e altres drets que us sien deguts per raho del dit pretes feu e per capbreuar e regonexer vos aquell, e com aço sie interes principal del senyor Rey, qui es senyor propietari del dit comdat, car la ciutat de Barchinona e altres solament lo tenen per titol de penyora, e lo dit Senyor e nos e encare a la dita ciutat, axi com a succehints en dret daltri, agam justa causa de ignorar les coses per vos demanades, maiorment que en temps del senyor Rey don Marti, de gloriosa memoria, qui succehi en lo dit comdat e feu de aquell feut diversos enpenyoraments o alienacions [...] Per tal, molt affectuosament vos pregam e encarregam vulats en aquest fet sobreseure fins lo dit Senyor sie en les parts deça, car si dret avets algu per ço que fet havets vos romendra conservat [...] Mas devets pensar lo dit Senyor ab quanta inpaciencia totllerie tanta ingratitude que auria de la dignitat a la qual, stant sa senyoria en les parts della, vos ha fet promoure e exelçar, durant la sua absencia li sussitacets tan gran e tan ardua novitat...*⁸⁶

El bisbe de Girona volia recaptar uns impostos sobre la pesca marítima i lacustre del comtat d'Empúries que eren considerats drets reials. Aquests drets els havia empenyorat el rei Alfons als consellers de Barcelona, a canvi, d'algun préstec. La reina defensa els drets reials i recorda al bisbe que gràcies al rei ha obtingut els seus alts càrrecs eclesiàstics. El bisbe va haver de claudicar, segons veiem en una nova carta de la reina enviada als consellers de Barcelona:

*Prohomens: Vostres letres havem rebudes ensemps ab la patent del bisbe de Gerona e una dels creadors de mossen bernat de senesterra, quondam E aquelles enteses en quant toca les requestes quel bisbe de Gerona ha fetes als dits Creadors com a possehidors del delme del peix del stany de Castello Dempuries, scrivim al dit bisbe stretament e congoxosa a fi que almenys se tinga per dit quel sobresehiment quens havia offert sia axi en les coses possehides per los singulars com per la Ciutat [...] pregam vos que en lo finar de la questio no romanga prejudici algu al dret e jurisdiccio del Senyor Rey E per ço volriem que los advocats del fisch hi sien demanats ensemps ab lo veguer...*⁸⁷

⁸⁶. Saragossa, 28 desembre 1440 (de fet és 1439). *Ibid.* pp. 457, 458.

⁸⁷. Lleida, 17 març 1440. *Ibid.* p. 454. AHCB, Lletres... 1.b. IX-A-2, N. 374.

La reina ha aconseguit resoldre, en part, el litigi sobre el delme de la pesca de l'estany de Castelló d'Empúries. Espera que no siguin vulnerats cap dret ni la jurisdicció del rei.

Maria, treball i patiment

La delicada salut de la reina no era impediment per seguir de lloctinent general i governar, amb mà ferma, els territoris hispans del rei Alfons. Disposava d'un bon consell, cancelleria i cort. Malgrat tot, ella havia de supervisar tots els assumptes importants i signar els documents oficials. Si no es podia moure del llit, per raó de l'extrema feblesa que l'afligia en alguns moments, rebia en la seva cambra. Si calia, es feia portar en andes per clausurar les corts, segons hem pogut trobar en les de Lleida. Els viatges que es veia obligada a fer per visitar i governar els territoris catalans, aragonesos o valencians, augmentaven les molèsties físiques que patia, esdevingudes ja cròniques. Les dolences de la reina eren de domini públic, assumptes d'estat. Ella tampoc ho amagava, era com una manifestació del malestar que la turmentava per l'absència del rei. Un crit dolorós de rebel·lia per l'abandonament que patia. Un mal d'amor que no guariria sense recobrar el seu estimat.

Les queixes de Maria no aconseguien que Alfons tornés. L'empresa guerrera per conquerir Nàpols l'ocupava des de feia 8 anys. Respectava la reina però no l'estimava. No necessitava veure-la ni cercar les seves carícies. S'havia endut els seus fills bastards. Podia trobar belles noies napolitanes per divertir-se. Tot això devia fer patir la reina.

L'any 1440 va ser com tants d'altres. Maria havia de governar amb equitat i rigor uns territoris independents, cadascun amb llurs institucions, lleis, privilegis i costums. No era gens fàcil governar la Corona d'Aragó. Les institucions locals funcionaven amb bastant ordre i eficàcia: les corts, les diputacions del General, els consells municipals, els oficials reials... Però la reina havia de prendre, quan calia, decisions difícils i dures: l'espasa de la justícia.

La reina es preocupava de tot tipus d'assumptes que afectaven la convivència social. Sobre el fet que veurem a continuació podem trobar, potser, la influència dels clergues de la seva cort o bé la seva recta consciència. Escriu als consellers de la ciutat de Barcelona:

*Prohomens perque en lo die de Carnestoltes e alguns precedents dies se acostumen seguir scandols e inconvenients massa grans donant occasio lo joch deles taronjades E haiats vist com per gracia de deu nos essent aqui e fahent cessar lo dit joch han cessats los dits inconvenients e scandols havent a cor lo be publich de aqueixa Ciutat. Vos pregam sollicitets diligentment lo veguer e batle e altres oficials de aqueixa Ciutat que per los remeys acostumats proveSCAN en les dites coses Affi que tots inconvenients e scandols cessen Avisant vos que ultra lo merit que haurets del benefici publich vos ho reputarem a servey.*⁸⁸

Carnaval significava la disbauxa pels carrers. El joc de les taronjades (es llençaven taronges els uns als altres) devia ser motiu de protestes i la reina ho

---

⁸⁸. Saragossa, 26 gener 1440. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX-A-2, n. 363.

havia prohibit quan havia estat a Barcelona. Ara, Maria recomanava als consellers que avisessin els oficials reials i es preparessin per evitar conflictes.

La seguretat de les fronteres seguia preocupant els catalans. La reina escriu als consellers sobre aquest motiu:

Prohomens vostra letra de. XIII. del present havem rebuda sobre el ardit que havets dela gent darmes que es passada en lenguadoch de que aximatex nos han scrit larch los lochtinent de Governador de Rossello e los Consols de perpinya e los deputats daquex principat Als quals lochtinent e Consols responem e al Governador de Catalunya scrivim nostra intencio sobre les provisions que deuen fer a present [...] per causa dela entrada de gent darmes ques duptava en lany passat [...] nos havem algun sentiment per altra part que aquesta gent darmes no declinaria vers les parts de Rossello Ans tirarien dret vers Avinyo pero ab tot axo vosaltres seguint vostra bona costum vullats sentir e saber en los affers e dar aquell consell obra e ajuda que de vosaltres se pertany E sobre tot en haver avisos per via de espies e de correus [...] per manera que les fronteres no puxen esser sobrepreses Ans stiguen en aquells avisaments cautela e seguretat que sien possibles.⁸⁹

Sembla ser que la gent del Rosselló estava inquieta pels moviments de les companyies de mercenaris armats que es movien pel sud de França. La reina creu que no atacaran però cal que siguin vigilades les fronteres.

La reina envia la següent carta a la donzella Elionor d'Oluja:

Ta letra avem rebuda ab altra letra den pere johan dezpou e altra den berthomeu sellent sobre tots fets Com dius que vols star en seguir nostre manament gran benefici fora estat teu si la obra si concordas E ton be no ha haut empatxament sino lo que ta marxa ab tes maneres incomportables hi ha posat lo collocar que dius Nos pot daci praticar ne en cara altre fins siam en catalunya on deu mijancant entenem esser molt prest daço que entretant deus fer e regirte te diran pus largament nostra intencio en pere johan dezpou e en berthomeu sellent o la hun dells E axi dalos sobre aço e sobre lo que volen que faces fe e creença axi com si personalment te lo deiam.⁹⁰

Segueixen els problemes d'Elionor d'Oluja, ja comentats en pàgines anteriors. Elionor se'n va anar de la cort de la reina i no seguia els seus consells, segons es desprèn de la carta.

Maria contesta a la reina Blanca de Navarra sobre una visita que ha de rebre de Joan de Clèves:

Apres devida salutacion certificamos a vuestra excellencia que havemos recebida vuestra letra e hoyda la explicacion del portador E aquella entendida quanto tocan las gracias del recibimiento de don Johan de cleves respondemos que las cosas que se fazen por deudo no es necessario regradar las mayorment que es passado en tal tiempo que no haviamos libertat de fazer el devido pero sabe nuestro Senyor quel buen coraçon hi de era el qual creemos que acceptaes Car la obra es seyda muy poca bien nos desplaze por que no lo havemos ygualar con la

---

⁸⁹. Saragossa, 21 gener 1440. AHCB, Lletres... 1.B. IX-A-2, n. 364.

⁹⁰. Saragossa, 5 gener 1440. ACA, reg. 3002, fol. 151.

*voluntat de las otras cosas que el confessor que la present vos dara nos ha dicho de part vuestra el mesmo vos recitara la respuesta...*⁹¹

La reina Blanca havia escrit, també, als consellers de Barcelona perquè fos ben rebut Joan de Clèves, ja que volia visitar la ciutat: *Honorables [...] don Joan de Clevas [...] es venido en este nuestro reyno por acompañar a la princessa su germana quando agora vino por solemnizar las bodas con el príncipe su marido nuestro muy caro e muy amado fijo primogénito e heredero se torna en su tierra e passa por essa ciudat por ver la dita ciudat e sus noblesas por la gran fama que de ella ha oido...*⁹²

Els consellers li van donar un present de plata i un àpat a la Casa de la ciutat, però no van anar a rebre'l fora de Barcelona com feien als reis o fills de reis, tal com els havia recomanat la reina Blanca. Hi van enviar alguns ciutadans i mercaders.⁹³

El fill primogènit de la reina Blanca i el rei Joan, Carles, príncep de Viana, d'edat de 18 anys, s'havia casat amb Agnès de Clèves, filla del duc Alfons de Clèves i neboda del duc de Borgonya, Felip *el Bo*. La boda s'havia celebrat el 30 de setembre de 1439.⁹⁴

La reina Maria escriu a Constança Escrivà, sobre el dot que ha de rebre la seva filla Caterina per casar-se, amb les explicacions per aconseguir els diners:

*Madona Constança per tal com lo fet dela heretat dela Inclita Infanta dona Caterina germana nostra que deus perdo nos pot tant prest espatxar com pensavem e volguerem segons la mensio que havem de micer rodrigo falco lo qual per aquesta raho lo havem trames per embaxador ala cort de Castella havem pensat que dela heretat de mossen johan capella quondam fos bestreta la dot de vostra filla entretant affi quel seu matrimoni ab mossen luis joffre no haia a romandre ne la donzella ne stiga embatxada [...] lo mestre de muntesa e lo prior de portaceli que dels diners dela marmesoria vullen traure la dot la qual lus offeri restituhir dels primers diners que fuxiran dela dita heretat dela dita Infanta...*⁹⁵

Recordem que la donzella havia de rebre el dot de la infanta Caterina, tal com s'ha vist en pàgines anteriors. La reina, per manca de diners i mentre esperava heretar de la seva germana difunta, la infanta Caterina, estava en tractes amb el mestre de l'orde militar de Muntesa i amb el prior de Portaceli perquè bestraguessin els diners del dot de la noia. Al cap de pocs dies, el 29 de febrer, Maria escriu cartes a uns quants consellers del seu germà, el rei de Castella. La carta dirigida al comte de Castro és la següent:

Conde. Nos tornamos embiar a essa Cort el fiel Consellero nuestro micer Rodrigo falcon doctor en leyes qui la present vos dara cerca los fechos dela Inclita Infanta Dona Catalina hermana nuestra que dios perdone e algunos otros que son servicio de nuestro muy caro hermano el Rey e de nos Por tanto muy affectuosament vos rogamos que sobresto querades oyr el dicho doctor e dar fe e

⁹¹. Saragossa, 19 gener 1440. ACA, reg. 3002, fol. 154v.

⁹². Tafalla, 2 gener 1440. Pere Joan Comes, *Libre de coses assanyalades... op. cit.* p. 94-96.

⁹³. Bruniquer, *Rubriques... op. cit.* 238, 239.

⁹⁴. El matrimoni només va durar 9 anys perquè Agnès va morir. No van tenir cap fill.

⁹⁵. Saragossa, 1 febrer 1440. ACA, reg. 3007, fol. 55v.

*creença en lo que de part nuestra vos dira ansi como ala nuestra propria persona con aquella buena obra e effecto que de vos confirmamos de que para siempre nos havreys obligada.*⁹⁶

Maria enviava un advocat a la cort castellana per tal d'agilitzar l'assumpte de l'herència de la seva germana.

Des de Saragossa, la reina despatxava assumptes d'altres territoris de la corona i he trobat el cas curiós d'un document que està datat a València i signat per ella, el dia 1 de marc de 1440, mentre estava a Saragossa. De març a juny va ser a Lleida i al juliol se'n va anar a València. Possiblement es va fer constar València per error o perquè tingués més força el manament de la reina.

El document va dirigit als oficials reials i tracta dels impostos que es cobraven sobre els béns reialencs:

*Maria dei gratia Regina Aragonum [...] Locumtenens generalis Illustrissimi domini Regis viri et domini nostri carissimi. Dilectis et fidelibus nostris universis et singulis officialibus Regiis et aliis ad quos spectet [...] Salutem et dilectionem. Pridem ut de Juribus amortizacionum que domino Regi in Regno Valencie pertinent nichil tegi posset edictum Regium processit ut omnes ecclesiastice persone loca pia religiosa vel sacra quecumque bona de Reyalenco que possidere videantur ederent cum titulis et manifestarent in posse fidelis Secretarii eiusdem domini Regis petri de bisulduno qui ad capibreviandum bona huiusmodi de Reyalenco per eundem dominum Regem electus est et deputatus [...] Ea propter ad dictorum ecclesiasticorum vigentem instanciam vobis et singulis vestrum dicimus et mandamus scienter et consulte pro prima et secunda iussionibus sub pena Mille florenorum auri de Aragonis pro omnibus et singulis quantitibus predictis ecclesiasticis per dictos emphiteotas tributarios et censarios ex dictis bonis de Reyalenco seu ex annuis eorum prestacionibus debitis et amodo debendis in bonis debitorum execucionem non obstante predicta preconizacione faciatis liberaliter requisiti...*⁹⁷

Traducció: Maria, per la gràcia de Déu, reina d'Aragó [...] Lloctinent general de l'Il·lustríssim Senyor Rei, nostre caríssim marit i senyor. Als estimats i fidels tots i cadascun de nostres oficials reials i a altres a qui correspongui [...] Salut i amor. Fa temps, a fi que sobre els drets d'amortitzacions que en el Regne de València pertanyen al senyor Rei res fos amagat, es va publicar un edicte reial per tal que totes les persones eclesiàstiques, llocs pietosos, religiosos o sagrats, publiquessin i posessin de manifest, amb llurs títols, qualssevol béns de Reialenc que creguessin posseir davant l'autoritat del fidel secretari del mateix senyor Rei, Pere de Besalú el qual havia estat elegit i delegat pel mateix senyor Rei per registrar tots els béns de Reialenc. [...] Per tot això, a petició insistent dels esmentats eclesiàstics a tots i cadascun de vosaltres, amb tota consciència i coneixement, us diem i manem per primera i segona vegada, sots pena de mil florins d'or d'Aragó que per totes i cadascuna de les quantitats degudes o que en endavant es deguin als esmentats eclesiàstics per dits emfiteutes, tributaris i censataris de dits bens de Reialenc o de llurs anuals prestacions, feu l'execució sobre els béns dels deutors, sens que serveixi de pretext l'esmentat pregó, havent estat requerits i per les bones...

---

⁹⁶. Els nobles i clergues a qui va dirigida la carta, a més del comte de Castro, són els següents: el comte de Ledesma, el comte d'Alba, el comte de Benavente, el comte de Ribadeo, el comte d'Haro, l'arquebisbe Compostelano, Iñigo López de Mendoza, el bisbe de Conca, Alfons Pérez de Vintero, comptador major del rei de Castella, Lop, bisbe de Segòvia, l'arquebisbe de Sevilla, mossèn Joan Carrillo, Frederic, almirall de Castella i altres. Saragossa, 29 febrer 1440. ACA, reg. 3007, fol. 60.

⁹⁷. El document complet es pot consultar a l'Apèndix. València, 1 març 1440. Arxiu Catedral de València, Carta Reial 660:59.

⁹⁸. Traducció d'Angel de Paz Fernández.

El secretari del rei Alfons, Pere de Besalú, havia de fer el registre de tots els béns reialencs sobre els quals els eclesiàstics tenien dret a cobrar els impostos en terres valencianes. Pel que es desprèn del document, el rei havia cedit o venut els seus drets sobre alguns béns reialencs. Els que pagaven els impostos es negaven a fer-ho perquè el registre encara no estava fet ja que Besalú estava ocupat en altres afers. La reina els obliga amb aquesta disposició.

Pere de Besalú va intervenir en altres assumptes, a València, defensant els interessos del rei fins arribar a enfrontar-se amb el bisbe i els canonges de la Seu. Els clergues cobraven uns drets sobre el canyamel o canya de sucre però Besalú els ho impedia. Els clergues tenien dret, segons feien constar per una butlla del Papa de 1432. El rei va haver de donar-los-hi la raó segons està documentat.⁹⁹ Alfons rebia bons serveis de Besalú i el va mantenir com a secretari. En la cort devia ser un personatge temut perquè va ser esmentat, negativament, en la literatura dels humanistes. Pontano el tracta de desvergonyit i depravat.¹⁰⁰

Mentre la reina estava a Lleida, amb motiu de les corts catalanes, va escriure a na Francina de Senesterra:

*Madona ffrancina Nos conformant nos ab la voluntat del senyor Rey havem provehit al amat nostre mossen Johan margarit dela vegueria de Gerona al qual havem manat expressament que ab sobirana diligencia cerque e tinga esment si pora pendre e haver tots los malfeytors que en aquexes parts se poran haver. E en special tots aquells que foren e aquell qui mata mossen Bernat de Senesterra vostre marit E ans offert que ell los haura E axi si res ne sentets avisats lon secretament E guardats vos per la vida de dir ne res a persona alcuna sino al dit veguer. Car en altra manera no seria sino desfer los affers.*¹⁰¹

La reina mana cercar els assassins del marit de na Francina, en Bernat de Senesterra. Li demana a la viuda que mantingui discreció i, si sap alguna cosa, avisi al veguer de Girona, Joan Margarit, a qui diu el següent:

---

⁹⁹. Un document datat al Castell de Santa Àgueda, el 18 de novembre de 1440, signat per Alfons, dona la raó al bisbe i al capítol de la Seu de València: *Al feel secretari nostre en Pere besalu [...] Lo Rey. Secretari nos per agradables e grans serveys quelo venerable pare en Christ e amat conseller nostre A. bisbe de Valencia la Esglesia e capitol nos han fet e continuament fer no cessen volents los preservar de novitats e vexacions indegudes vos dehim e manam que axi en dexar los usar de les sentencies arbitrals donades sobre los delmes e primicies dela canyamel de sucre que en lo dit bisbat se vull cancellar e tolre tot impediment e empires si alguns fets hi ha los sia permes liberament haver e reebre aquells...* Arxiu Catedral de València, Pergamí 2: 17.

¹⁰⁰. Pontano l'esmenta dues vegades en les seves obres. Posa en boca de un tal Piricalco i el déu Mercuri, mentre es troben a l'infern, aquestes paraules: **Piricalco**: *si no recuerdo mal, hay que pincharles en la garganta e hincarles un clavo en el cerebro* (als francesos). **Mercurio**. *Los franceces no tienen cerebro, clávaselo mejor en la barriga. Distribuye el resto de la multitud por grupos, según los tipos de hombres, mientras yo elijo a alguno más insigne de entre el gentío. ¿Quién será ese desvergonzado? Me suena su cara. Fue uno depravadísimo: el español Pedro Bisuldunio. Y esos dos de allí que se esconden tras él, con el capelo cárdeno, fueron los más perdidos de los sacerdotes: uno es Luis, el patriarca de Aquilea, y el otro el cardenal de Zamora. Piricalco, ponles un birrete de bronce en la cabeza, y cerciórate de que esté incandescente. Y a Bisuldunio córtale las orejas. Ve trabajando, que veo que me llama Carón por señas, agitando los brazos. Voy para allá, a ver qué me quiere.* Giovanni PONTANO: *Diálogo de Carón*, SEMYR (Seminario de Estudios Medievales y Renacentistas), Salamanca, 2004, p. 42.

¹⁰¹. Lleida, 1 abril 1440. ACA, reg. 3013, fol. 20.

Veguer Ja sabets quant havets a fer lo castich dels malfeytors e vagabunts E signantment den luis de pontos e tots aquells qui foren ala mort de mossen Senesterra e los qui foren ala mort del capella mossen johan barralt E encara tots aquells queus havem manat de paraula ans de vostra partida Per queus manam de certa sciencia e expresament sots incorriment dela ira e indignacio del senyor Rey e nostra e privacio de vostre offici e pena de tres Milia florins dor als cofrens del dit senyor applicadors que ab sobirana diligencia cerquets tots los dessus dits e los altres qui sabets Depuys sien presos tenis los ben ferrats e ben guardats E en continent nos consultats ab correu volant Car prestament vos escriurem quen daurets fer E guardats vos nols donets a fermances ne a nenguna altra obligacio ne seguretat afi que vostra persona no haia a pagar los dans e mals dels altres.¹⁰²

Les severes advertències de la reina devien ser habituals. Són un indicador de que els veguers no sempre perseguïen amb eficàcia els delictes comesos per algunes persones. La reina li adverteix que als que faci presoners els tingui ben encadenats i que no els doni cap avantatge.

Maria escriu al seu tresorer Rafel Ferrer: *Tresorer. Com haïam de gran necessitat lo mig collar que cobras deles fermances dela dot dela noble na marquessa de montcada Manam vos que vista la present lons trametats per Nanthoni çabrugada dela nostra Cambra o per en pere maçana si venir volra E en aço no posets difficultat alguna com sia de gran necessitat.*¹⁰³

Seguia empenyorant joies per obtenir diners i poder pagar els dots a les seves donzelles o per altres necessitats personals.

A continuació trobem una recomanació de la reina perquè passin uns cavalls cap a França. Escriu dues cartes, una al veguer de Girona, Joan Margarit i l'altra a un tal Joan de Mur que devia controlar la frontera d'Aragó amb Castella:

*En Johan de mur El Illustre e caro Cosino nuestro el duch de borbon nos ha embiado rogar que lexemos passar por la terra del senyor Rey ciertos Cavallos que johan dargento muntero e familiar suyo portador dela present deve aduzir del Regno de Castilla e hayamos muyto acoraçon por contemplacion del dito duch queste hombre suyo sea bien tractado con todo favor. Muy affectuosament vos rogamos que franco de todo dreyto lo lexedes passar con los ditos Cavallos que trayera fasta en dotze e en toda otra manera lo querades endreçar por servicio nuestro sera cosa que mucho vos gradeçeremos.*¹⁰⁴

Els 12 cavalls procedents de Castella eren per al duc de Borbó. La reina permet el seu pas sense que paguin peatge.

Maria escriu al seu germà el rei Joan II la següent carta:

Rey muy caro e muy amado hermano Nos la Reyna Daragon e de Sicilia etc. Apres devida salutacion e humil recomandacion Certificamos a vuestra excellencia que havemos recebida una letra vuestra de vuestra mano scripta en Valladolid a XXIII de Mayo E aquella entesa Regraciamos vuestra alteza vuestra visitacion e mucho mas la gran affeccion e sentimiento que vuestra merced muestra de nuestra dolencia de que vuestra graciosa letra nos ha tanto aconsolado que nos ha dado algun remedio a nuestra passion la qual como ya

¹⁰². Lleida, 10 abril 1440. ACA, reg. 3013, fol. 20.

¹⁰³. Lleida, 27 abril 1440. ACA, reg. 3010, fol. 21v.

¹⁰⁴. Lleida, 30 maig 1440. ACA, reg. 3010, fol. 23.

respondiendo a otra letra de vuestra propia mano vos havemos scripto es seyda muy grand e muy periglosa Es verdat que por gracia de nuestro senyor e quasi miraculosament havemos començado convalescer algun tanto pues tenemos oppinion que esta Ciutat es contraria auestra salut con andas o en aquella mayor manera que poremos queremos partir daquesta Ciudat e fazer la via anta Valencia Otrosy vos regradamos mucho la buena voluntat que haveys en spatxar el nuestro doctor pero como ya havemos scripto a vuestra excellencia por el grand desseo que havemos en descargar la anima e consciencia dela Infanta que dios perdone vos havemos supplicado e supplicamos que vuestra merce quera que en vuestra Cort mesma dar conclusion en los afferes Car embiar missatgeros no es otra cosa sino perder el tiempo e la expensa en ir e venir de que a vuestra magestat queda pocho provecho e anos menos e el cargo dela diffunta en poco por tanto con humildat Supplicamos a vuestra excellencia que sea su merce dar fin alla en los fechos por los quales mandamos por ell dicho nuestro doctor que no se parta de vuestra maiestat sin conclusion cerca aquella dela qual humilment supplicamos con tanta affeccion quanta podemos Car senyor muy excellent Mas cosa meritoria no podeys fazer que esta que es liberar muchas almas e descargar muychos cargos.¹⁰⁵

A part de parlar de la seva salut, li demana a Joan que faci donar conclusió als assumptes de l'herència de llur germana Caterina. Maria es queixa de que es perd massa temps i diners en l'anar i tornar de missatgers. Tenia un advocat a la cort castellana, Rodrigo Falcon, i també li escriu:

Micer Rodrigo huy havem rebuda una letra vostra de XXVIII de maig e aquella entesa tant com tocha lo fet del doctor que volem trametre [...] havem scrit e encara tornam a scriure a nostra car frare lo Rey que do alli conclusio en los fets e de fet lo certificam que en tota manera volem que no partiscats de aqueixa cort sens la dita conclusio per que en aço fets vostra instancia E pregam vos affectuosament que en cara que vinga lo doctor vos no partats da qui ans si erets partit hi tornats car en altra manera aqueixs affers may haurien fi Quant tocha lo fet del sclau defet provehim a barchinona en comprar vos nehu e encara quant serem a valencia on defet anam tantost si vostra muller haura mester una sclava lay comprarem e axi puix no se planye la despesa no plangats lo treball al fet de dona maria dalbornoç jaus havem scrit que pensats sil senyor Rey hi ha dret algu.¹⁰⁶

La reina envia un altre advocat a Castella per veure si es despatxava d'una vegada l'assumpte de l'herència de la seva germana. Al que es troba a la cort li recomana que no se'n vagi. També li comenta que ha encarregat a Barcelona la compra d'un esclau per a ell. Si vol, quan arribi a València també li pot fer comprar una esclava per a la seva muller. Si treballa bé no li faltarà bona paga.

Maria ajudava al seu marit en el que podia. Al juny de 1440 li envia 300 soldats, segons podem llegir a continuació:

Molt alt senyor Tramet a vostra excellencia Trescents ballesters ab en pere johan dez pou lochtinent de batle general de Catalunya dela tarda es causa los meus accidents ultra les instruccions que havem dades al dit pere johan dezpou li

¹⁰⁵. Lerida, 8 juny 1440. ACA, reg. 3007, fols. 84, 84v.

¹⁰⁶. Lleida, 9 juny 1440. ACA, reg. 3007, fol. 84v.

*havem dat carrech e informacio que parle ab vostra senyoria ala qual supplich humilment que axi sobre aquelles com sobre les contingudes en los dites instruccions li vulla dar fe e creença axi com ami e provehir sobre aquelles Supplicant nostre senyor que vulla exalçar vostra Reyal persona longament.*¹⁰⁷

La carta, dirigida al seu marit, és molt breu. Es disculpa d'haver tardat a causa dels seus patiments. L'embarcament dels ballesters es va fer a Barcelona, segons va quedar recollit: *Dimarts a XXVIII de juny [1440]. Aquest dia partí la galeassa nova de Perpenyà, per anar al realme de Nàpols, per passarhi CCC ballesters los quals la senyora reyna trametia al senyor rey.*¹⁰⁸

Segons diu Maria, en la carta que veurem tot seguit, el rei li havia demanat 500 ballesters. Per aquesta raó, la reina demana als consellers de Barcelona que enviïn al rei els 200 que falten:

*Prohoms jatsia quasi totes les universitats e persones singulars Axi com son prelats e altres lesquals per nos son stades emprades per socorriment de cert nombre de ballesters per la guardia dela persona del senyor Rey haien subvengut Empero fins açi no havem pogut tremetre sino fins en nombre de Trescents ballesters dels Cinchcents quel dit senyor ha demanats los quals com li sien sobiranament necessaris no solament per seguretat de sa persona Mas perço com es la pus necessaria gent darmes quel dit senyor ha mester per obtenir victoria de sos enamichs [...] Ab tanta affeccio quanta podem vos pregam que axi com aquells qui lo dit senyor enses grans necessitats havets tostemps sobvengut [...] no vullats fallir ans subvenir li dels dits docents ballesters qui resten pagats a sis mesos segons los Trescents ja partis son estat pagats...*¹⁰⁹

Maria s'esforça en complaure el seu marit. Però les despeses de la guerra eren molt elevades en homes i diners. No era fàcil aconseguir ajuda militar.

A continuació trobem una carta de la reina enviada a una dama, viuda del noble Diego de Rasa, sobre el seu fill:

*Madona Rasa per tal com gonsalbet fill vostre ses fet gran o stara millor en servir del senyor Rey que de nos segons havem acostumat dels altres fills de cavallers que criam chichs Remetem lo al dit Senyor si empero a vos sera ben vist Car en altra manera non pendriem carrech perque lo trametem primerament a vos pero que no entengats lous vullam arriscar Mas nostra intencio es quel devets trametre a servir lo dit Senyor Car en aquexa manera guanyara honor e avançament axi com son pare E confiats quel dit Senyor ell bon servici li fara be e merce e nostra favor no li fallira e de present li havem feta confirmacio daquexa Castellania e dela gracia que fem a son pare dela gabella del vi dela sua vinya.*¹¹⁰

El noieta ha estat educat a la cort i la reina vol enviar-lo al servei d'Alfons però demana el consentiment de la seva mare. El jove es orfe de pare i li han estat concedides algunes mercès.

La següent carta està dirigida a l'abadessa del monestir de Vallbona:

---

¹⁰⁷. Llardecans, 21 juny 1440. ACA, reg. 3010, fol. 37.

¹⁰⁸. Madurell Marimón, *Mensajeros...* op. cit. p. 209. ACA. G. reg. 4, f. 74 (3ª foliació). BC. Ms. 978, f. 22.

¹⁰⁹. València, 3 Agost 1440. AHCB, Lletres reials originals, 1 . B. IX-A-2, n. 380.

¹¹⁰. Lleida, 17 juny 1440. ACA, reg. 3007, fol. 103.

Venerable Abbadessa. Per les adients e loable e exemplar vida de Madona Orieta de Barbera monja del monastir de bon repos e per altres rahons volriem molt fos transportada en lo vostre monastir de vallbona Car per sa bona vida pora aprofitar asi matexa e altres e abon repos que es quasi desert no pot aprofitar sino asi matexa e ab gran perill Per que ab tanta affeccio com dir se pot vos pregam la vullats rebre en vostre monastir E daço nons digats de no Car considerades les virtuts dela dita monja e les expugnacions e temptacions que suffer de que per la translacio sua sera preservada seria gran carrech lexar la perillosa en lo dit desert Daço ultra lo merit quen guanyarets nos farets plaer e servey molt agradables dels quals en son cas e loch nous fallira condigna retribucio.¹¹¹

La reina recomana una monja del monestir de Bonrepòs, que es trobava en decadència i va esdevenir insegur, a l'abadessa del monestir de Vallbona de les Monges.

Maria escriu a la reina Blanca de Navarra i li parla dels seus problemes de salut:

Certificamos a vuestra escellencia que havemos recebida vuestra letra e ohido el portador de aquella [...] de nuestros accidents e enoyos los quales son sehidos e son muy grandes e periglosos de passiones de ventrell ventusidades e smortimientos que nos han continuado de paschua de resurreccion anta agora e ha hun continua de que havemos algun tanto convalescido e bien poco speramos la misericordia divina que nos hayude haveremos recebida gran consolacion de vuestra visitacion sino por el desplacer que havemos havido de vuestro accident porque muy alta princessa e muy cara e muy amada hermana e vos e nos pensemos en la salud delas almas que ha de seyer eternal car delos cuerpos assats sta empatxada la qual salut no menos deseamos por a vos que por anos...¹¹²

Blanca també estava malalta. Sembla que volia haver anat a visitar a Maria però no havia pogut. La reina confia en la salvació de la seva ànima i en una felicitat eterna en el més enllà, ja que en aquest món només coneix patiments corporals. Maria creia que el clima de Lleida no li anava bé. En una carta que havia enviat, també, a Blanca de Navarra li deia el següent: *vos certificamos que estamos cada dia millorando Mas por que nos parece esta Ciudad seer contraria a nuestra salut partimos daqui e fazemos la via anta valencia...¹¹³*

L'anada a València es va anar endarrerint fins al mes de juliol.

La reina tenia una especial preocupació pel bon funcionament dels convents. Tot seguit destaco uns fragments d'una carta enviada a l'abadessa del monestir de les menorettes de Xàtiva sobre un conflicte que té amb les seves monges:

Egregia e religiosa Abbadessa e cara cosina Vostra letra havem rebuda e aquella entesa vos responem quens desplau molt la errada que havets feta de exir de vostra monastir Car si accident haviets dintre aquest vos podiets provehir tan be e millor que de fora En quant toca lo fet deles vostres monges desobedients [...]

¹¹¹. Lleida, 18 juny 1440. ACA, reg. 3007, fol. 103.

¹¹². Lerida, 16 juliol 1440. ACA, reg. 3007, fol. 88v.

¹¹³. Lleida, 17 juny 1440. ACA, reg. 3007, fol. 102v.

*fos menys error trasportar les en altres monestirs que exir ne vos Car com sien [...] a vos comanades mal compte porets dar delles lançar les de vostre corral [...] e millor darets delles tenirles en altre monastir E aquesta es nostra intencio e voler E per tal que millo ho puxats exequitar Nos manam al loctinent de Governador queus do tot sforç consell e favor e ajuda...*¹¹⁴

Les monges s'havien rebel·lat contra l'abadessa i aquesta havia fugit del convent. Maria li recrimina aquesta falta d'autoritat i l'aconsella que demani ajuda, si convé, als oficials reials per imposar ordre en el seu monestir. Li diu que el què pot fer es traslladar les monges rebels a altres convents. De fet, el mateix dia, escriu al lloctinent de Governador de València perquè executi el que li demani l'abadessa sobre les monges indisciplinades. Fins i tot, li diu que si és necessari les porti a la presó.

Un altre conflicte que podem destacar és el relatiu a les disputes pels límits territorials. En altres ocasions hem comentat algun cas semblant. És tracta d'una disputa entre els veïns de la ciutat de Tudela i la ciutat de Tarassona. Maria escriu a Blanca de Navarra:

*Reyna muy cara e muy amada hermana [...] havemos recebida una letra vuestra cerca del debat de Tudela con taraçona E aquella entendida vos respondemos que nos partida de Çaragoça por complazer a vos e por que los vassallos del senyor Rey elos vuestros no debatiessen donde los senyores han tan grand deudo e amistad Mandamos alos de Taraçona que no fiziessen novidat alguna E provehimos que hun comissario fuesse esleydo por esta partida que con otro vuestro determinassen la question e ansyn spatxamos el vuestro seneschal que por la dita razon nos haviades embiado e como pensavamos que planamente el fecho se levaria los de Tudela no curando de todo esto fizieron novidat en mudar los terminos dentro los limites de Taraçona la qual cosa creemos que no ha procehido de vuestra voluntat a nos vos ha desplazido pero fuera seydo bueno que los hoviessedes bien castigados por haver temptada tal cosa pendiente el tracto dela division por que nos provehimos por via de çaragoça que comissario por esta part sera esleydo el qual con el vuestro veran la question [...] por manera que daquiadelant los scandalos daça e della no hayan occasion de contender...*¹¹⁵

La qüestió dels límits havia de ser estudiada per dos comissaris elegits, un per cada ciutat. Segons explica la reina Maria, els de Tudela haurien aprofitat la descurança dels de Tarassona per ocupar territori veí. La reina no dubta en dir a Blanca que devia haver castigat els que així havien actuat.

Maria era molt recta i justiciera, actitud que cal entendre en el món turbulent en el que vivia. Les seves ordres són contundents, com era el costum en els reis si es volien fer respectar. Trobem unes lletres escrites a Joan, veguer de Vilafranca del Penedès:

Veguer vostra letra havem rebuda e aquella entesa vos regraciam molt la bona cura e diligencia que havets dada en executar lo mal hom de quens havets scrits E pregam vos eus manam que ab tota diligencia treballets e donets manera que los altres se haien E per haver los trametem vos ab la present la letra patent dreçada

¹¹⁴. València, 27 juliol 1440. ACA, reg. 3013, fol. 55.

¹¹⁵. València, 26 juliol 1440. ACA, reg. 3013, fol. 56.

*als Governador e atots altres officials segons veurets en aquella E axi treballats hi be e dats hi aquell bon recapte e diligencia que de vos confiam afi que siats digne de laor e de esser promogut e a maiors honors e officis.*¹¹⁶

La reina felicita al veguer per l'execució d'un mal home i destaca els seus serveis justiciers que li seran tinguts en compte per a ser promogut.

Destaco, a continuació, una carta dirigida a una dama, Elionor de Cervelló:

*Dona Elienor. Moguda de zell de caritat per la compassio que gran temps ha havets sustentada per los fets dela marmessoria e deles congoxes que per causa de aquella havets suportades no solament vos Mas encara larchabisbe de Çaragoça vostre cosigerma vos pregam e consellam que si desijats haver repos a vostra vellesa e donar ne al dit Archabisbe donets tot loch e acceptets tot partit rahonable per exir dels dits afers e congoxes. Certificants vos que nos dehim aço sens misteri E per tant havem informat largament de nostra intencio el feel Conseller del senyor Rey e nostre en Leonard dela cavalleria Regent la batlia general darago el qual de present trametem al dit senyor Rey per ordinacio sua per que us pregam e encarregam li donets fe e creença de ço que de part nostra vos explicara com si nos personalment vos ho dehiem.*¹¹⁷

Es tractava d'un conflicte per una herència que devia ser de difícil solució. Maria aconsella a la dama que busqui la manera d'arribar a un enteniment perquè, en cas contrari, no podrà gaudir de tranquil·litat en la seva vellesa.

Amb data del 25 d'agost de 1440, la reina Maria va enviar un emissari amb un memorial de coses que s'havien d'explicar al rei Alfons:

Instruccions o memorial deles coses que per part mandamiento e ordinacion dela senyora Reyna En Leonart dela Cavalleria Regent la batlia del Regno daragon ha explicar al senyor Rey

Primerament li dira la gran pobresa e extremo en que estos Regnos e tierras stan segund ell mesmo sabe por lo qual cada manera de gentes murmuran e demuestran estranyo descontentament e quanto mas va mas diziendo que su senyoria saca todo el dinero e por la mercaderia cessar por occasion dela guerra no ni entra gens special esta Ciudad e Regno de Valencia stan muy destroydos e despoblados por esto supplicara su senyoria que quiera bien pensar en lo que cumple a su servicio e considerar que aquestos Regnos e tierras no puedan tanto star sin cabeça e special vidiendo por su ausencia destruirse e que sin su presencia non puedan haver reparacion ne reforçar se contra sus enemigos ne meter se en nengun buen orden por a reforçar guerra special en la mar e la empresa de aquel Regno todos lan en gran avorrecion teniendose por dicho que quando fuesse del todo conquistado se tornaria otra vegada a perder Es gran mester su servicio que meta prestament en obra su venida de aqua e partidos le da razonables su adversario sea merced sua tomarlos segund don johan dixar ha dicho que ell viyo ya fecha la concordia E sino puede haver todo lo que quiere tome lo que puede.

---

¹¹⁶. València, 12 agost 1440. ACA, reg. 3013, fol. 69v.

¹¹⁷. València, 17 agost 1440. ACA, reg. 3013, fol. 72.

Podra ser que su .S. creyera que la dicha .S. le viene esto dezir por propria passion Es cierto que no sta sin gran passion no solament por su tan luenga ausencia mas encara por sus grandes treballos e periglos Car segund es informada por el trencament delas armas le son recrecidas algunas malas dolencias de que sta con no pocha congoxa e desplacer por lo que desuso a su .S. scrive trobara en boca de quantos van de aqua La dicha .S. se treballa quanto puede por tener en justicia e sosiego estos Regnos e tierras por sguart de nuestro senyor e por servicio de su .S. e por que los pueblos non se descontenten del todo E en esto treballa continuament Mas que su calidat puede ya sostener Empero todo esto no basta aconortar las gentes Su .S. segund las nuevas que son venidas es en prosperidat gran agora deve ante concordar se con su adversario Carlo [...] Ara en otra manera su venida no cesse assi por amansar e concertar [...] sus subditos como por que si dineros quiere saccar ni fazer armada per recobrar la mar e mercaderia sin su presencia no se fara.

La dicha senyora no es en la disposicion que ser solia por a sostenir treballos ne congoxas que las cortes trayen e aquesto por las enfermedades grandes e continuas que lan ocupado e ocupan e en tanto que los dias passados le convino desemparrar las cortes començadas de Catalunya E si su .S. venia esti invierno poria tener cortes atodos los tres Regnos e fazer muchas cosas que serian servicio suyo e provecho de aquellos.

Item pues se lieva traslat delas instrucciones que levo en pere johan si por algun empacho ell no fuesse arribado explicara a su .S. lo que en aquellos es contenido.

Item como don Johan dixar le explico [...] el Archebispo no podia venir en Lerida por su indisposicion el qual ell demando pues yva en Aragon se viessen entramos e practicassen delo que en las cortes de Aragon se devia tractar en caso que la dicha senyora fuese dispuesta de tener las E el dicho don johan fizo la via de valencia e de alli en Hixar e passo una luega de çaragoça a do no curo de entrar ni veyer se con larchebisbe Mas requeridos de vista por ell fueron en Gurrea mossen johan de Bardaxi mossen lop de Gurrea don ximeno e don pedro durrea do segund la dicha si es informada por vias ciertas se tractaron cosas tocantes solament sus passiones e parcialidat de que va particularment informado el dicho leonard Apres sen entro en Navarra e de alli requerio de vistas al Governador de Aragon don johan de mur e martin cabrero los quales fueron a veyerse con ell en el monasterio de Oliva dentro en Navarra en que guardo pocho el dicho Governador al honor de aquell quien representa.

El principal effecto destas vistas es stado reforçar parcialidat E pues han perdido Martin diaz con el qual senyoreavan el Regno e el General hayan el Governador e asser por su part con los quales puedan perseguir e mal tractar todos los que suyos no seran.

Toda ves se ha maravillado de tal francha por don johan tenida Car viniendo en cargo e missageria de su .S. e principalment por que tuviessen cortes en Aragon no se devia declarar assi violento con los unos e adversario delos otros Car si algun credit hauria stado dado aquell ha del todo perdido pero ell ha bien demostrado que su venir de acha fue mas por deliurar Martin diaz que por otro

sguart E de que aquello no ha podido aconseguir treballa por fazer nuevos mundos hase de que vino ha tenido en Navarra sin venir ni scrivir ala .S. Reyna.

La dicha .S. queriendo partir de Çaragoça el Governador de Aragon le demando que faria si viniessse provision de su .S. por a Martin cabrero del officio de su assessoria la qual le mando que por res nole executasse sin consultar con ella [...] como Martin cabrero havia seydo el principal convocador e concitador del Regno al tiempo dela presion de Martin diaz e pues merecia la muerte no era justo que en lugar dela pena se le diessse gran officio ni beneficio [...] E como el Governador defficultasse admeter lo por la inhibicion dela .S. Reyna ellos lo han tanto encargado queha havido a responder que encara que mal len tomasse pues ellos lo ordenavan ell lo admeteria e assi lo ha fecho.

La S. Reyna vista su tanta inobediencia e menosprecio con parcialitat havia deliberado suspender lo del officio al dicho Governador mas ha lo dilatado por fundar mas el processo E en tanto servado lo que su .S. manda [...] ni Martin cabrero ha querido complir las condicions ni el Governador repelir lo...

Avisara su .S. que el Governador segund su francha e disposicion ha mester persona per a cessar que le sea en alguna cosas freno e en otras espuelas e tempre sus pasiones...

Item dira a su .S. como antes de partir de Çaragoça envio a mossen Matheu pujades en Regno de Valencia por exequitar la tacha fecha en los moros fuessen particulares como en alhamas que eran XX.M florines [...] con lo que de moros e judios se havia hovido en Aragon subiria a cerca de Cinquanta Mill florines Mandando le la senyora Reyna que con aquellos ell personalmente partiesse..

Item dira a su .S. como hovida la instruccion delo que ordenava sobre la indiferencia por quanto la dicha .S. stava malalta el bispe de Lerida tomo cargo de scrivir ne al Archebispe e praticar con los prelados que en las cortes eran presentes [...] lo que en ellos trobo e los dubdos movidos [...] Johan dixar pratico con en ffrancesch dez pla sobre la indiferencia e le dixo quel senyor Rey entendia tomar vaccantes e otros derechos dela yglesia se levanto una gran murmuracion diziendo questa indiferencia no era sino por saccar moneda e levarla en Napoles.

Item [...] algunos se van de aqua a alla no con verdadero amor de servir su .S. mas que por los males que aqua han fechos sperando haver de su .S. remission o queriendose enriquecer robando todo el mundo con fustas que armavan entre los quales es mossen Jacme de vilaragut qui apres de haver havido guiatge por armar ha robado e infestado todas estas mares e trencado sagrament e homenatge...¹¹⁸

El primer que exposa la reina és la necessitat de que el rei torni als seus regnes hispans. Hi ha pobresa, descontentament, protestes i enfrontaments, en especial a l'Aragó com a conseqüència de la destitució del Justícia i les dificultats que creen el Governador i altres grans nobles. Les ordres de la reina no són

---

¹¹⁸. València, 25 agost 1440. ACA, reg. 3225, fols. 138-145v.

respectades. Fins i tot, Joan d'Híxar, enviat pel rei Alfons, amb ordres contradictòries al que s'havia disposat sobre alguns nobles, fa que la situació política empitjori. S'esmenten els problemes creats per Martin Cabrero, la família dels Urrea i altres. Maria ha de negociar o imposar-se sobre aquests orgullosos nobles aragonesos. Es donava algun cas de nobles que armaven naus per dedicar-se a la pirateria com Jaume de Vilaragut. Està molt cansada de tot i només espera que el rei torni per assossegat la situació. Entre altres temes referits a casos de justícia, una part del memorial està dedicada als assumptes econòmics ja que Alfons li demanava diners contínuament. De les aljames i les moreries se'n podran treure alguns més. També s'intenta treure diners dels clergues, però hi ha protestes perquè saben que tot es vol enviar cap a Nàpols. En resum, es cospa el disgust de la reina i dels seus súbdits envers l'empresa napolitana del rei Alfons i l'esforç que es demana sense que se'n derivi profit.

Alfons estava immers en la seva guerra; entestat en ser rei de Nàpols costés el que costés. La seva audàcia, tenacitat i entusiasme no tenia límits. De res servirien les súpliques de la reina. Com que, a poc a poc, anava avançant en la conquesta de territoris, gràcies a la seva habilitat política per aconseguir partidaris i alguns èxits guerrers, no volia tornar a Espanya perquè, tal com sospitaven els seus súbdits, podia perdre tot el que havia guanyat fins aquell moment. No volia marxar i abandonar el terreny a Renat d'Anjou. Al 27 de juliol, escriu una carta a la seva esposa, tot satisfet per haver ocupat una plaça militar, el castell d'Aversa. Li explica tots els detalls de la seva conquesta:

Molt illustre Reyna nostra molt cara e molt amada muller. Per que de les nostres prosperitats en aquesta nostra empresa siats avisada e en aquella participant, vos notificam a vostra consolacio e plaer com stant asediat lo castell de Aversa e molt stret per nostres gents, lo illustre Renat Duch Danjou volent aquell socorrer, aplega de Apruzo on era a de Puglia e altres terres que son a obediencia sua [...] E nos per obviar aquell ab totes nostres gents li vinguem al encontre per vedarli lo pas e estantse devant la una host a l'altra per temps de tres dies [...] lo jorn de Sant Pere a XXVIII del mes de Juny prop passat tant les nostres gents quant les del dit Duch Renat poch a poch se acostaren al pas, batalles ordenades [...] foren fetes alli algunes scaramuces e conflictes entre les dites gents, de les quals los nostres reportaren lo millor, per gracia de Deu e del glorios Sant Jordi [...] nos amb tota nostra gent tiram la via de Aversa [...] los enemichs [...] anaren alleujar pres de Napolis [...] en tant que stant axi alleujats se suscitá entre lo dit Duch Danjou e Anthon Caldora, fill de misser Jacobo Caldora certa diferencia [...] Per la qual raho deliberaren tots partirse de terra de lavor lexant lo dit Duch Danjou en Napolis [...] apres moltes practiques en conclusio los otorgam treva de XXXV dies, donantlos licencia que poguessen passar los passos [...] Nos obedientes e en lur exida tenguem manera que secretament lo dit Anthon Caldora se vee ab nos rahonant ensemps [...] Apres lo castella del dit castell de Aversa certificat primer del dit Anthon Caldora [...] se acorda ab nos ens liura lo dit castell la possessio del qual haguem dilluns a XXV del present mes dia de la solemnitat e festa del glorios apostol Sant Jaume e en aquell feem alçar e posar publicament e ab gran alegria nostres banderes: loam nostre Senyor Deu de tanta victoria e speram en la aiuda sua que prestament nos dara conclusio [...] a tants treballs e affanys [...] vos havem particularment avisat per vostra consolacio e plaer per que si adversa fama era sembrada, segons es costum dels enemichs, sapiaiu axi esser passada la veritat com dessus se conte. Comunicarets aquestes

*noves a tots nostres servidos e subdits per que de nostres prosperitats e alegries sien participants. E sia, Reyna nostra molt illustre e molt amada muller, vostra curosa guarda la Sancta Trinitat.*¹¹⁹

El castell d'Aversa es va entregar sense lluita. Va poder més un pacte polític amb el condottiero Caldora que un setge. Però la guerra no acabaria fins que Nàpols no fos presa.

A continuació podem veure una carta dirigida a Maria Ximénez Díez de Linyan que ens informa, força bé, dels valors de la reina:

*Madona Mari ximenez vostra letra havemos recebida e oyda la recitacion de Sancho de leon e aquella entendida vos respondemos que quanto tocha a las cosas a nos ditas por el dito Sancho e demandadas por parte vuestra ell mismo vos dira nuestra intencion daqui adelant como persona discreta segund vuestra vida e vuestras obras fasta agora vos fazen buen testimonio aconsolat vos con nuestro senyor dios e tomat spirito de fortaleza en las tribulaciones car estas pruevan las personas por quanto son e saber vençer los infortunios con virtudes de fortaleza e de paciencia crehemos seer muy gran parte de prosperidad. Es verdat que llorar sobre los muertos qui son seydos caros es cosa piedosa e reduzir se alo que dito es es grand specia de saviesa por tanto todas vuestra cogitaciones se devan convertir a oraciones por alma del defunto e a criar los fillos a buenas costumbres e a conservar e ahun avançar e augmentar lo suyo e vuestro Certificando vos que en lo que haureys menester nuestra favor e ayuda podeys anos seguramente recorrer.*¹²⁰

Maria sempre té paraules amables, de consol i ajuda per aquelles persones que li confien les seves penes, malgrat que no pot arreglar els problemes personals. Aconsella paciència, fortalesa, seny, treball i entrega als altres. En aquest cas dóna un consell molt encertat: plorar els morts està bé però cal tenir cura dels vius.

Una carta dirigida al mercader Antoni de Mayans diu el següent:

*Nanthoni de mayans vostra letra havem rebuda e los diamants per alfonso de portador dela present E aquella entesa vos regram e loam vostra bona e liberal affeccio per queus remetem los dits diamants per lo dit Alfonso mateix Confiam que aqui per raho dela gran festivitat e concurs de grans princeps e grans magnats se vandrán molt be E axi haiats ne lo mes que porets Remetent ho a vostra disposicio E daço que porets fer nos escrivits Daço parlara ab vos pus larch lo dit Alfonso.*¹²¹

Maria posa en venda uns diamants per aconseguir diners que, potser, enviarà al seu marit. Al mercader Pere Maçana, de Barcelona, li escriu també per assumptes econòmics:

En pere maçana Nos scrivim a nostre tresorer que vinga e que aport lo mig collar e los pichers que vos tenits E aximateix li manam que pach la terça deguda a

---

¹¹⁹. Giménez Soler, *Itinerario... op. cit.* pp. 175-179. Castell d'Aversa, 27 juliol 1440. ACA, reg. 2716, fol. 52.

¹²⁰. València, 2 setembre 1440. ACA, reg. 3013, fol. 85.

¹²¹. València, 10 setembre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 8.

anthoni çabrugada dela nostra cambra e que cobre lo seu albara E axi per servey nostre bestraure lay que pocha cosa es E axi mateix volem que duga los fermalls e copes dela marmessoria de mossen johan castellar quondam E axi per servey nostre fets per manera que cobre aï quels puxa portar e si empatxament hi ha de empra o altres provehits de fermances en la manera que scrivim al dit Tresorer aï que noy haia preiudici car les coses son dela mermessoria qui es en aquesta Ciutat.¹²²

La reina reclama peces que estaven empenyorades: joies i gerros. Mana que li pagui a un servidor seu un albarà perquè pugui portar-les a València. Al seu tresorer Rafel Ferrer, li fa el mateix encàrrec a més de reclamar unes copes. També li mana fer uns pagaments a diverses persones.

Tres cartes enviades a la cort castellana, al rei de Navarra, a l'infant Enric i a la reina Maria, parlen de la reina Elionor de Portugal. A la seva cunyada Maria, li diu el següent:

Certificamos a vuestra excellencia que diego de saldanya misatgero de nuestra muy cara hermana la Reyna de portugal es venido del Senyor Rey con buena nova la qual ell mesmo vos recitara e con cierto apuntamiento cerca los fechos dela dita Reyna de que nuestros caros hermanos el Rey de navarra e el infant don Enrich por letras del dicho Senyor e en otra manera seran havisados Por tanto muy affectuosamente vos rogamos que sobre la embaxada e otras cosas que alla se hauran de prosseguir cerca los dichos afferes querades comunicar con los dichos Rey de navarra e infant qui vos recitaran aquellos largament E con ellos ensemble dar tal orden que reciban conclusion deseada E non se maraville vuestra excellencia de no haver vos scripto ansi a menudo como querriamos car nuestros accidentes no lo comportan ne tan poco podemos scrivir de propria mano sino con assaz trebollo las signaturas por tanto vos rogamos affectuosamente nos querades haver por excusada.¹²³

La reina Elionor devia demanar ajuda als seus germans. La regència i la custòdia dels seus dos fills, Alfons i Ferran, li havien estat arrabassades pel seu cunyat, l'infant Pere, duc de Coïmbra. L'enfrontament continuava a la cort portuguesa. El fet que l'infant Pere estés casat amb Isabel d'Urgell potser també influïa en les males relacions, malgrat que va ser el rei Alfons qui va pactar el matrimoni entre els dos, al 1428, el mateix any en què va casar a la seva germana Elionor amb el príncep Eduard. Les filles del comte d'Urgell no devien oblidar que el seu pare havia mort en la presó del castell de Xàtiva i havien perdut tots els seus béns a mans del rei Ferran.

Segons queda dit en la carta, Maria no està bé de salut i escriure li costa molt esforç; només signa.

També escriu a la reina Elionor de Portugal:

A VIII del present recebimos una letra vuestra de XIII de agosto segund la qual tomaes desplacer por que no vos scrivimos quasi hoviendo sospecha que non vos amariamos ansi como antes ala qual vos respondemos que en esto vos enganyaes que por cierto podeys creer que ninguna mas ne por ventura tanto vos amamos como agora ne de persona que biva poriamos haver mayor sentimiento de sus

¹²². València, 12 setembre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 9v.

¹²³. València, 12 setembre 1440. ACA, reg. 3011, fols. 8-9.

*enoyos como delos vuestros E cerca esta materia es allegado aqua del senyor Rey diego de Saldanya con cierto apuntamiento dela embaxada que sta de fazer a esse Regno por vuestros fechos segund el dicho diego mesmo mas largamente vos recitara E si caso era quel obispo de Segorbe e los qui con ell iran ambaxadores no liuraran tan presto el obispo de lerida partira lugo por que vos escrivit amenudo Car todo quanto a nos sera possible se fara e si nuestra propria persona era en disposicion de buena voluntat hi iriamos personalmente E si nuestra ida podia aprovechar Mas los accidentes acostumbrados dela primavera ancara que non solia ser nos han tant frequentado que cerca la puerta dela muerte nos han aduzida de que quedamos con tanta flaqueza que propria mano non podemos scrivir E dotra parte tenemos muy maiores ocupaciones de afferes congoxosos e necessarios que nuestra persona non puede partir porque no se maraville vuestra excellencia de no haver scripto...*¹²⁴

La reina Elionor devia estar molt angoixada. Potser es va queixar de que els seus germans no se'n preocupaven. Maria hauria volgut anar a veure-la però la seva mala salut ho impedia. Li enviava una ambaixada amb el bisbe de Sogorb. Si convenia també enviaria al bisbe de Lleida.

La reina escriu al seu marit. Contesta a la carta que havia rebut sobre la presa del castell d'Aversa:

*Apres que havem spatxada la Galera den Sureda ab la qual vos trametem en leonard dela cavalleria portador dela present he rebuda una letra de vostra excellencia recitant la nova del recobrament del castell de aversa e la reduccio del fill de candola de que explicar lo plaer e consolacio que he seria impossible ultra que maiorment com he entes que los ballesters e lo bisbe durgell son junts ab bon salvament confiants hoyr cascun jorn millors noves Aximateix he vist lo apuntament que vostra excellencia ha fet dela embaxada de portugal dubtava molt que vostra senyoria no manas anar de present lo bisbe de leyda Car romanguera sens president e tan spocada de consell que james no men trobi tan minva E faria si anava massa gran fretura attes maiorment que es persona delliura e desempatxa be e treballa molt e es quiti de passions e de sospites E los qui son de linatge per lo deute que han ab grans homens han a fer complasciencies e daqui resulten sospites e los fets ne reben gran empatxament E sobre tot sopplich a vostra excellencia que si cas era que lo dit bisbe de leyda hagues anar que yo no romanga sens president e crech que ab menys affany e mens diffiqltats se trobaria persona disposta per a embaxada per a portugal que per a president Car v.s. deu tenir a memoria les rahons per que en alguna manera no es expedient que presidesca lo bisbe durgell ne yo senyor per cosa en lo mon lo exceptaria E axi sia merce vostra o romanga lo dit bisbe de leyda o provehir de alguna altra persona disposta que no lo dit bisbe durgell pero la sobirana gracia que yo spero de vostra excellencia es la beneventurada e desijada venguda vostra o si axi prest nos pot obtenir provehir a aquests Regnes Car la mia persona com mes va menys es disposta per a portar tan gran carrech e singular gracia com vostra altesa ma per exgusada a present de clamar la cort darago E mane vostra senyoria lo que li sia plasent la qual nostre senyor exalce e mantenga longament.*¹²⁵

¹²⁴. València, 12 setembre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 10v.

¹²⁵. València, 12 setembre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 10.

Maria li comenta al rei que necessita al bisbe de Lleida, president del seu consell perquè és una persona que val molt. En cas d'enviar-lo a Portugal no voldria tenir, de cap manera, al bisbe d'Urgell de president. Algun disgust hauria tingut o per algun motiu no li devia agradar. La reina no deixa de dir a Alfons que desitja la seva tornada i que està molt cansada de tanta responsabilitat.

El rei, de moment, no pot ni vol tornar. La confiança que té en la reina Maria és total. La coneix bé i sap que té la capacitat, integritat, intel·ligència i sentit de la justícia que cal per governar. La reina compta amb bons consellers i oficials però ella n'és el cap i tots la respecten i obeeixen. Alfons sap que no pren cap decisió important sense consultar amb ell; que accepta les seves ordres i defensa els seus interessos. No pot prescindir dels seus serveis com a lloctinent general. Aquesta gran confiança del rei en Maria, queda reflectida en un document del 3 d'octubre de 1440. Amplia els poders de la reina Maria per a cobrar i rebre diners pertanyents a la cort del rei:

*Nos Alfonsus dei gracia [...] De solerti industria prudencia circumspecta altitudineque ingeni clarissimi et aliis preclaris dotibus virtutum quibus vos illustrissima Maria Regina Aragonum [...] divino conspicimus munere preeditam proinde confidentes [...] tenore presentis vobis dicte Regine de qua tanquam de altera parte nostri corporis confidimus sine revocatione derogacione arctacione preiudicio et lesione aliarum quarumcumque procuracionum et potestatum per nos vobis preteritis temporibus usque in odiernum diem factarum ymo easdem pocius ampliantes Gratis et ex certa nostra sciencia vobis dicte illustrissime Regine comittimus et plenariam impartimur facultatem quod in nostri personam et tanquam vices gerens possitis petere exhigere recipere recuperare et habere pro nobis et nomine nostro omnes et singulas peccuniae quantitates res bona et alia jura nostra universa ubique sint et que nobis seu Curie nostre pertinent [...] Et apochas fines quitancias relaxaciones et diffiniciones quascumque pro nobis et nomine nostro faciendum et firmandum imposiciones sive cisas et amortitzaciones concedendum...*¹²⁶

Traducció: Nós Alfons per la gràcia de Déu [...] confiant en la gran habilitat, prudència circumspecta i la profunditat del vostre claríssim ingeni i altres preclars dots de virtuts, de les quals veiem que vos il·lustríssima Maria, reina d'Aragó, per do diví esteu dotada [...] per això, pel present a vos dita reina, de la qual confiem com si fos una part del nostre cos, sense revocació, derogació, restricció, perjudici o lesió de qualssevol altres comandes i poders que us hem donat en el passat fins avui, més aviat ampliant-los, a vos dita il·lustríssima reina Maria, graciosament i amb plena consciència, us confiem i donem plena potestat per tal que, en lloc nostre i com a representant nostra pugueu exigir, rebre, recuperar i haver per a nos i en nom nostre totes i cadascuna quantitats de diners, coses, béns i tots els altres drets nostres siguin on siguin i que ens pertanyin a nós o nostra cúria [...] i que per nós i en nom nostre pugueu fer i signar àpoques, terminis, quitacions, relaxacions, limitacions, qualssevol, i pugueu concedir imposicions, sises i amortitzacions...

¹²⁷

Queda clara la gran estima que tenia el rei per Maria al comparar-la amb una part del seu propi cos i en reconèixer les seves grans virtuts.

Una carta escrita a na Antònia, viuda de Pere Aytantí, mercader de Barcelona, ens mostra les complicades negociacions entorn d'algunes herències, en les quals la reina intervé de mediadora per evitar llarg processos judicials:

¹²⁶. València, 3 octubre 1440. ARV, Mestre Racional, 9050, fols. 14v, 15.

¹²⁷. Traducció d'Angel de Paz Fernández.

Na Antonia jatsia stants en Leyda haguessem de vos informacio la qual nos desplague molt Empero Confians que millorariets vostre regiment vos licenciam sens altra provisio [...] havem provehit e manat que en Miquel deles velles contudor vostre vaia aqui per entendre en los affers e exeminar aquells e fer tot ço que de bon tudor se pertany [...] manam vos que hi donets eus concordets ab ell eus adonets a tot ço que sia ben avenir e seguretat dels pobils e dela heretat de aquells e si los libres dela tudela stan segellats volem que sien dessegellats a fi que el dit miquel deles velles los puxa regonexer [...] tant com millor vos convendrets ab vostre contudor ala seguretat profit e be avenir de vostres fills [...] tant millor farets remediar e oblidar les culpes e errors passades e conexerets ho per obra.¹²⁸

L'herència del mercader devia ser quantiosa i complicada d'administrar, ja que els dos tutors que el difunt havia deixat en testament no s'entenien. A part d'aconsellar a la viuda, la reina també escriu a un mercader de Barcelona, Ferrer Bertran, pel qual havia estat avisada de l'assumpte i li encarrega que faci també de mediador. Per altra banda, escriu al conseller del rei i doctor en lleis, Bonanat Pere perquè aconselli els tutors sobre el cas.

Maria va escriure als consellers de Barcelona per aquest assumpte a l'any següent:

Prohomens Nos havem feta tornar en aqueixa ciutat la muller den pere aytanti principalment per ques do orde e manera que los pubills fills del dit pere aytanti e lurs bens sien conservats Sobre aço nos scrivim al veguer que ab consell de micer bonanat pere reba diligent informacio sobre la administracio dela muller del dit pere aytanti e den Miquel deles velles tudors testamentaris dels dits pubills si es bona o no e resumesca les que ja son rebudes e segons que trobara proceescha per justicia a remocio dels dits tudors e en loch daquells dar alguna bona persona e segura daquexa Ciutat en tudor [...] havem pensat que deles pus segures persones aqui la tutela poria esser acomanada seria en bernat vidal concituda vostre perço li scrivim pregants lo affectuosament la vulla acceptar [...] pregam vos e encarregam vos que per servir adeu e complaure a nos lon vullats pregar estretament...¹²⁹

S'han de canviar els tutors i posar una persona competent que administri bé l'herència. La reina ho comunica als consellers i els demana el seu suport.

Maria escriu a la seva cosina Isabel, duquessa de Borgonya:

Illustre e poderosa duquessa e muy cara e muy amada prima muchos dias ha que nos feches star deseosa de vuestra letras queryendo saber buenas nuevas dela salut e estamento de vos e de nuestro muy caro cosino el duch vuestro marido e de vuestra casa fareys nos muy grand plazer que por consolacion nuestra nos querades scrivir De nos vos certificamos que cerca la primavera mas cerca passada venimos de Çaragoça en leyda en do nos tomo enfermedat tan grant e tan fuerte que venimos a punto de morir entanto que nos fue necesario venir a daquesta Ciudad do por gracia de nuestro senyor stamos millor es verdat que aun

¹²⁸. València, 15 setembre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 14.

¹²⁹. Alcanyís, 19 maig 1441. AHCB, Lletres reials originals, 1.B. IX-A-2, n. 399.

*nos ha retornado el accident Del senyor Rey por gracia de nuestro senyor
havemos buenas nuevas e sta en grant prosperidat de sus afferes...*¹³⁰

És una carta de cortesia: explica que ha estat malalta, com és habitual en la correspondència adreçada als familiars i persones amigues. Del rei sempre en ressalta les bones notícies. Li recomana la persona que li porta la carta en mà, un tal Guillem, sabater seu, natural d'aquelles terres.

Trobem una carta a Elionor d'Oluja:

*Rebuda ta letra segons la qual ton oncle mossen Galceran de requesens hauria temptat per tot son poder induhir te que fesses cessar dela exequicio del Consol que en nom teu li es demanat nos plau Molt la resposta que li has feta Car tu mateixa pots veure quina intencio ha vers tu en dar te del seu comte vulla tolre e levar lo teu que no has altres bens ne patrimoni sino axo e ell es rich Per que sino vols mes a ell que atu mateixa e no vols anar per mal cap si es constant e perseverant e ell ne altres not moga de queix proposit E aqueixa perseverança e constancia volem que tengues e serveix en la vida que has elegida Car lo primer millor e pus fort argument de bon seny que en la persona pot esser es constancia e guardarse de esser variable Car no es cosa ne vici qui tant empatxe lo be avenir e bon fruyt que les creatures han offer en lo mon E pensa tu mateixa que qui sovent trasplantava una planta may crexaria ne metria Rayels ne may vendria a curacio plaga ne malaltia en que sovent mudas ne varias hom les medecines Axi es deles persones variables E per axo es lo exempli vulgar que pedra movediça no leva molsas si nostre bon Consell vols creure lajuda divina not fallira ne la nostra tampoch Si lo contrari lo que no podem creure No fasses comte que nostre Senyor sia en ta aiuda ne nos tampoch e tant mes nos plaura ajudar e favorir te com de tu oyrne bon testimoni e bona relacio E sobre tot te manam e aço observa ab sobiran estudi que no vulles esser feta a ta guisa Mas aguisa della prioressa e deles altres ab qui has apraticar e ames mes complauren en tota cosa honesta a altres que atu mateixa Car lo fonament dela gloria e honor dela religio es renunciar ala propria voluntat e desig.*¹³¹

Sembla ser que Elionor d'Oluja té algunes disputes sobre els béns familiars amb son oncle, Galceran de Requesens, i Maria li aconsella que vetlli pel seu patrimoni. Mossèn Galceran és ric i ella s'arrisca a perdre el que té. Maria li dona diversos consells que es deuen referir als dubtes que té la noia sobre la seva vida. Estava en un convent i segurament se'n volia anar. No s'havia volgut casar i ara tampoc li convencia la vida religiosa. Al cap d'uns mesos Maria recomana a la noia que tingui cura dels seus interessos:

Leonor ta letra havem rebuda ab altra den Luys cubells quem ha scrit dels grans empatxos qui mossen requesen fa [...] nostres provisions e manaments no falliran e encara tenir la plaça segura affi que tu e tos procuradors lo gosen be demanar [...] que la instancia no sia flacha mas que lla on no fall deffenedor no hi falla demanador Car lla on mossen requesen personalment ab totes les maneres e ginys que pot per si e per altres sia gran empatxament lentreteniment den luis cubells tot sol no es igual ab la potencia de laltra part E axi fes quant puxes per haver quit aiut a demanar ta justicia Quant tocha a lezar tots tos drets per los Mil

¹³⁰. València 3 octubre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 21v.

¹³¹. València, 7 octubre 1440. ACA, reg. 3011, fols. 23v, 24.

*florins que ha offerts seguex ço que trobaras per bon consell pero seria necessari fosses veure apersones quin entenguessen afi que sabes qual partit tes pus profitos...*¹³²

La donzella potser haurà de pledejar amb mossèn Requesens. Maria li recomana que consulti a altres persones abans de decidir i que prepari bé la defensa dels seus drets enfront de Requesens perquè és un personatge que cal témer, malgrat que no devia estar gaire segur de guanyar, ja que havia ofert 1000 florins a la noia perquè renunciés a la demanda.

Dies més tard, la reina envia una carta a la prioressa del monestir d'Alguaire perquè permeti sortir a Elionor:

*Religiosa e amada nostra. Per tal com en los affers de Elionor Doliua donzella nostra se han afer algunes requestes e altres coses devant mossen Galceran de requesens e altres en que la sua persona es necessaria amenem aqui lo feel nostre en pere johan dezpou Loctinent de Batle general daqueix principat per acompanyar la dita donzella a Barchinona e alla on sera lo dit mossen Galceran Per queus pregam decontinent lay liurets e donets manera li sia bestret per ala despesa e loguer de besties la quantitat que entendrets que haia mester Car nos provehirem que sia pagada ab la primera paga que ve dela provisio que li havem assignada E aço per res no tardets Car seria fer massa gran dan als affers dela dita donzella.*¹³³

Elionor d'Oluja ha d'anar a Barcelona per resoldre la disputa que té amb mossèn Galceran. La reina envia una persona a buscar-la i dóna les ordres oportunes perquè li permetin sortir del monestir.

Més endavant, continuen els problemes d'Elionor d'Oluja, segons podem llegir a continuació, en una carta que li escriu la reina:

*Leonor ta letra havem rebuda E aquella entesa te responem que havem desplaer de ta congoxa e molt maior com tu matexa hi has dat causa Car pus atu no playa nostra casa es gran raho quen sies fora E ab tot axo sabs be que no havem rebujat pendre desgrat per tu ne plangut bestraure del nostre propri per fer te cobrar ço del teu E haies per cert que james ho lexarem si vosaltres fossets altres que no sots Mas que tu sies ingrata e tos oncles se tinguen perdit que haiam cobdicia de ço del teu no faces compte que puyas tu as de ço del teu que nos te haiam assignat renda de ço del nostre Es veritat que si non haguesses James te falliriam quant a aço que dius que ton oncle mossen Requesens te offer donar Tu sabs que as afer Car lo preu e lo dan atu se sguarda haurem plaer quen faces tan saviament quen hi pugues e de tot be que haies e molt maior quel meresques.*¹³⁴

Malgrat l'embolic dels afers d'Oluja, la reina li diu que la seguirà ajudant.

Tot seguit llegim un encàrrec que la reina dóna al salmedina de Saragossa:

Çalmedina Entendido havemos que hun moço appellado pedrico qui se era affermado con el fiel Consellero e Regent la Cancellaria del Senyor Rey e nuestra micer Rodrigo falcon doctor en leys pues que lo ha vestido de nuevo sin licencia e

¹³². València, 8 gener 1441. ACA, reg. 3011, fol. 79.

¹³³. València, 31 gener, 1441. ACA, reg. 3011, fol. 91v.

¹³⁴. València, 6 març 1441. ACA, reg. 3011, fol. 102.

*sin dezir alguna cosa sees fuydo Creemos que sera ydo anta aquexa Ciutat por que vos rogamos affectuosamente encargamos e mandamos que si por parte de Miguel falcon hermano del dito micer Rodrigo falcon sereys requerido tomeys al dito pedrico e fagays daquell la provision e castigo que merece.*¹³⁵

Un noi que estava a la cort, al servei del regent la cancelleria, ha marxat sense dir res i la reina el mana buscar i castigar.

Maria exposa al rei alguns problemes que la preocupen:

Molt alt senyor Entre les altres dissolucions e diformitats que ha trobades en aquesta Ciutat e Regne son alguns Monastirs de dones les quals dissimulant seria llexar los e abandonar los a ruina e destruccio Per ço ha convengut per reparacio daquells ordenar algunes coses les quals posan les en bona praticha obraran restauracio e encara augmentacio dels dits monestirs Mas per tant com aço no plaura atotes les monges specialment a algunes jovens que volrien fer alur guisa en massa gran dan dela Religio per ventura recorreran a alguns parents e amichs lurs qui son en vostre servey per ço vull haver daço avisada vostra excellencia a fi que algu per importunitat o altra manera no traga provisio alguna per la qual aquest tan gran benefici rebe turbacio Car aquest edifici es de natura que per una pedra que sen leu es tot derruit Aço principalment me fa moure la laor divina e lo zel de la justicia de que se vostra sancta intencio E per que nostre senyor sia propici a vostra prosperitat eus vulla rellevar de perills.

Item torne a recordar a vostra excellencia lo fet dela mort del juez dalbarrazi que es stat hun leig cas e tal que si passa sens punicio dats tota aquella terra per destruïda lo proces fa be mala cara contra en johan fferrandez de heredia yol fes continuar havia fet tractar de metres en mon poder es sen retret Crech confia haver provisions de vostra excellencia la qual sino atorga res qui torb lo proces sera gran benefici e gran servey vostre E on pus avançar sera lo proces maior be sen seguira e maior gracia haura mester de vostra clemencia e no metres en desesperacio vostres pobles de falta de justicia Ami senyor nom mou passio alguna car tots men son eguals sino la gran necessitat que veig en tenir algun fre de temor ala audacia dela gent qui es huy tant allentida que fe ley pau ne seguretat no es servada ne algu sen te be per segur sino algund poch per alguna pocha de temor que han del procehiment que yoy faç E crech que alguns aqui no plau la justicia assaiaran dar entendre algunes coses depravants los actes de justicia E sap deu que yo amaria mes loar los de virtut e de bon servir queus fessen que procesar los per crims pero no puix tapar les orelles als quim criden justicia maiorment com vostra excellencia en moltes letres mo ha manat.

Item recort a vostra altesa lo fet del vezcomtat de castello contral qual yo provehia per los grans casos de resistencia desobediencia offensa e combatiment fets a vostres officials e rebellio tan singular com may fos vista de quem ha convengut fer alguns procehiments donant tostemps fadigues al Comte de foix E fahent los fets algun poch lentament per sguart seu E ala fi lo dit Comte vehent que yo strenyia lo ffet trames son missatger Guillem arnau [...] qui recorregue amossen Guillem ramon de muntcada [...] fonch mes lo fet en cert apunctament [...] res de ço que era apunctat no han servat ans volen fer embaxada a v. S. affi

---

¹³⁵. València, 12 octubre 1440. ACA, reg. 3011, fol. 28.

que ab alguna pocha cosa tapen les coses vull daço primer haver avisada vostra .S. certificant aquella que sera massa gran desservey vostre e atterrament de vostres regalies e perdua daquella si en ço que es apuntat se dona flux ne comport E si la segregacio se fa cobrarets ço qui es vostre ab gran profit e honor.

Item los grans excessos del Comte de pallars no son per oblidar car de fer e de dir ha per spatxar que no ha Rey ni senyor E encara es pijor que vos senyor e los altres princeps qui no regonexets superior pacientment tollerats queus sien presentades letres e la impaciencia que ell ha com li son presentades letres vostres e de vostres oficials [...] me ha scrit lo sotsveguer de pallars quel dit Comte ha mes a servitut e an tribut monastirs e tot quant es dins lo comtat e cull imposicions que son de regalia e prehemencia de vostra excellencia sens licencia e moltes altres coses assats intollerables vull de aço haver avisada vostra excellencia afi que si .v.s. lo vol axi comportar jo non port carrech.

Lo maior desig que he e encara congoxa es saber noves de vostra excellencia ques solia congoxar porque no anaven correus ara la congoxa es transportada en mi per que non venen Altres han letres e yo no passe sobiran dela cercacio del comte anthoni pero stich ab ferma confiança ab nostre senyor que ell deparara altres vies ala prosecucio de vostra empresa e fi de vostres treballs e principi de repos Supplicant humilment anostre senyor que axi sia.¹³⁶

Per posar ordre i administrar justícia, la reina ha de fer front a les grans pressions dels poderosos senyors. Ella sap que alguns es resisteixen a les seves disposicions i recorren al rei per donar llur versió dels fets i evadir les seves ordres o sentències. Maria avisa al rei del que passa en les seves terres. En la carta dóna una impactant imatge dels greus problemes que afecten a la societat: monestirs de monges que donen mal exemple, que s'han de reformar i que busquen influències per arribar al rei i evitar canviar res; justícia poc respectada pels nobles i fins i tot, assassinat d'un jutge, el d'Albarrasí, fet que Maria no pensa deixar sense càstig; rebel·lió i resistència a la tasca dels oficials reials; excessos del comte de Pallars amb la gosadia de cobrar tributs als monestirs del seu comtat i altres impostos que són regalies del rei. La reina espera el suport d'Alfons per als seus actes. Al final de la carta, es plany perquè no escriu prou sovint, mentre altres reben cartes seves.

A continuació trobem una recomanació per a una neboda d'un secretari del rei que ha entrat en el monestir de les Menorettes de Barcelona:

Venerable Abadessa e amades nostres Sabut havem com na Serena naboda del feel Secretari del senyor Rey e nostre en Lorenç de casanova es stada mesa a monja de aquex Monastir Confiam sera a laor de nostre senyor deu salut dela sua anima e consolacio gran de vosaltres e de vostra Religio Pregam e encarregam vos per ço molt affectuosament e estreta que per contemplacio nostra haiats la dita Serena specialment e favorable per recomanada en manera que ella e son oncle coneguen nostres pregaries esser li fructuoses Certificant vos que per esguard del servey que lo dit Secretari ha fet e fa continuament al senyor Rey e anos ho reputarem a singulars plaer e servey E volem haver aquex Monestir en molt maior recomendacio segons en son cas e loch vos mostrarem per obra.¹³⁷

¹³⁶. València, 14 desembre 1440. ACA, reg. 3225, fols. 153v, 154.

¹³⁷. València, 25 gener 1441. ACA, reg. 3011, fol. 89v.

La següent carta va dirigida a la reina Elionor de Portugal:

Tiempo ha que no havemos recebida letra vuestra Creemos que son en causa las tribulaciones e adversidades que vos son occorridas delas quales sabe dios havemos tanto enojo e desplacer que no lo poriamos scrivir Es verdat que en la fortuna se prova el buen marintero e las adversidades materia son de ganar gloria perpetua para aquellos qui con buena equitat de corazon las toman E ja sia que declinar o desviar el furor del infortunio proceda de gran seso Empero en aquella que hombre se troba regir se con la via dela razon sin turbacion es plenitud de saviesa E por que los grandes han de passar las grandes adversidades car los povres e humildes no pueden de muy alto caer Es de necessitat que quanto mas grandes son tanto con mayor cautela se paseen E qui bien quiere considerar a hun que los grandes savios antiguos non lo haviessen dicho puede trobar cadauno que la adversitat desti mundo miserable caduco e breve es causa de subir a mayor bien e camino de vera felicitat a los qui la toman como deven e porel contrario los que [...] todas las cosas les vienen a su plazer ninguna gloria alcançan car falleçe les el merecimiento e aquellos tales ninguno obran virtudes que no sallen sino delas cosas difficiles e de trebaio E con tal proposito seguramente podeys recorrer ala ayuda divinal la qual sin dubdo non vos fallestera. Por tanto vos rogamos affectuosamente en esti caso querades tomar la armadura de fortaleza e en su lugar de paciencia De vuestros fechos havemos scripto amenudo al Senyor Rey e ahun le tornamos scrivir De su senyoria havemos buenas nuevas por gracia de nuestro senyor De nuestra persona vos avisamos que por gracia de dios desde somos en esta Ciudad stamos millor o menos mal de nuestros accidentes Es verdat que entre aquellos que havemos padescidos e las grandes ocupaciones non vos havemos podido scrivir ne a hun podemos scrivir de propria mano...¹³⁸

La reina no pot donar més que bons consells a Elionor: resistir, actuar amb dignitat i seny i confiar en Déu. Els *grans* han de passar, de vegades, moltes dificultats. La reina Elionor travessava un moment molt difícil. Havia abandonat la cort i s'havia refugiat a Crato, amb el suport de l'orde dels cavallers de Jerusalem però mes endavant va haver de fugir a Castella.¹³⁹ La situació castellana no era millor. Els dos bàndols nobiliaris estaven enfrontats i en guerra: el d'Alvaro de Luna i el dels infants d'Aragó, Joan i Enric.

Maria escriu a l'abadessa del monestir de Vallbona sobre una reclamació:

Venerable Abbadessa Entes havem que fets o fer volets demanda de certa part dela heretat o bens que foren den Arnau lorenç quondam donzell del Camp de Terragona en la qual pretenets haver dret per na Ysabel lorenç olim monja e professa del vostre Monastir E ara monja del monastir de sant ylari de leyda contra en Simon e Arnau lorenç donzells germans dela dita ysabel E per que la heretat es cosa tan pocha que a vos e a vostre monastir vendria molt poch profit e als dits Simon e Arnau lorenç qui son pobres gentils homens serian gran dan Molt affectuosament vos pregam vullats cessar e remetre los la dita questio Car massa seria en plet Car nos aximatex provehim que la dita ysabel no faia questio ans si començada la ha la relexara Daço nos farets plaer e servey molt agradables

¹³⁸. València, 31 gener 1441. ACA, reg. 3011, fol. 91.

¹³⁹. Suárez Fernández, *Historia...Edad Media*, op. cit. pp. 537-538.

*retribuidors en son cas e loch en maior cosa que no seria lo profit que poriets haver dela dita questio.*¹⁴⁰

No sabem el perquè una noia, Isabel Llorenç, se'n va anar del monestir de Vallbona per entrar en un altre de Lleida. L'abadessa va reclamar als seus germans els béns que li devien ser promesos en entrar Isabel al monestir, el dot que servia pel seu manteniment. Malgrat que la noia ja no hi era, l'abadessa ho vol exigir igualment. La reina defensa els germans Llorenç perquè no tenen quasi per a viure.

Una carta va dirigida a una dama, *Castellana Vilaragut*, sobre un deute:

*Madona Castellana Per en Mateu ponç e per Nanthoni magallo del loch de Canet nos es feta gran clamor que nols volets pagar CXVII. Florins dor o la valor daquells que mossen jacme vilaragut vostre marit los deu ab albara de sa propria ma los quals vos haurets offerts e promes pagar E jatsia los dits supplicants moltes e diverses vegades lus vos hagen demanats empero fins ara nols havets pagats ans los passats per paraules e dilacions en gran dan per deturament lux Han nos supplicat que fessem la exequcio per la dita quantitat la qual no havem volguda fer per dar vos aquesta fadiga E axi pagats lus encontinent. En altra manera vos avisam de tot cert que encontinent manarem fer la dita exequcio per la dita quantitat e per tots los danys missions e intercessions que als dits supplicants convendran fer e sostenir per aquesta raho a fi que no tornen davant nos ab querela.*¹⁴¹

La reina ha avisat a la senyora Vilaragut de la reclamació que li havia estat presentada. Si no paga els deutors, haurà de manar executar-ho.

La reina va haver de convocar corts aragoneses i, per aquest motiu, va haver de deixar València. Segons Zurita, les havia convocat per reunir-se a Alcanyís el 31 de març perquè hi havia pesta a Saragossa. A les corts hi va haver moltes protestes per com s'havia destituït el justícia d'Aragó. Les corts van legislar per tal que el càrrec de justícia fos vitalici, en contra del parer del rei. Malgrat tot, van donar un subsidi a Alfons de 55.000 florins. També li van donar 20.000 florins per comprar les viles de Borja i Magallon amb els seus castells per així defensar les fronteres amb Castella i Navarra, en una zona de fàcil pas. Aquestes viles van ser venudes pels testamentaris de la reina Violant.¹⁴²

Es dóna un fet curiós respecte a les corts aragoneses. La reina escriu a Maria Ximeniz, viuda de mossèn Martí Diez d'Aux, per reclamar uns registres, segons podem llegir tot seguit:

Madona Maria la Cort darago que de present celebram en aquesta vila ha deliberat en tota manera del mon haver los registres de algunes corts passades los quals eren en poder del justicia quondam vostre Marit axi que si graciosament los dits Registres nons son liurats hi sian fetas totas aquellas rigorosas provisions que fer se degan e puisquam E yat sia que a nos record e per semblant deu recordar a vos que com vos parlam desta materia vos vos scusas de no saber ni tenir tals registres Perque empero apres poria esser stat que los dits Registres porian esser stat trobats o ab altra diligencia cerquats fins aci no son se porian

¹⁴⁰. València, 6 març 1441. ACA, reg. 3011, fols. 102v, 103.

¹⁴¹. València, 21 març 1441. ACA, reg. 3011, fol. 111.

¹⁴². Zurita, *op. cit.* (lib. XV, cap. VIII), pp. 246-250.

en sdevenidor trobar haurem deliberat scriureus per lo portador dela present lo qual la dita cort vos remet per veure si bonament e de grat poram haver los dits Registres Pregam encarregam e manam vos per ço molt affectuosament e estreta que per vostre mateix profit e honor donets orde que los dits registres vingan a ma dela dita Cort car no posam dubte que si volets hi donar la diligencia ques pertany vos los trobarets si trobats ja nols havets E no sperets congoxa dels rigorosos procehiments que si entenen e son ja deliberats esser hi fets Car jat sia que nos prenguessen en vostre dapnatge enuig no poriam empero fallir a la justicia.¹⁴³

La viuda del justícia destituït i, poc temps després, mort a la presó de Xàtiva, es devia negar a entregar els registres de la Cort d'Aragó, amb l'excusa de no saber-ne res i en venjança pel que havien fet al seu marit. La reina li deixa clar que si segueix negant-se a entregar-los l'obligarà a fer-ho per la força.

En una carta dirigida als consellers de Barcelona, Maria els recomana facilitin l'enviament d'una nau armada d'en Gaspar de Cardona al rei:

Prohomens. Dies ha que nos sabents que en Gaspar de Cardona mercader daquexa Ciutat volia armar una gran Nau presa de poder dels enemichs del senyor Rey E aço en servey del dit senyor e benefici publich daqueix principat atorgam a ell e als qui muntarien en la dita nau lo guiatge acostumat Apres havem rebuda una letra del dit senyor ab la qual nos mana que li donem e li façam dar tota favor e tot spatxament. E jatsia cregam que en semblants coses daretz tota obra a e tota favor quel dit Gaspar e altres semblants hagen mester En tant que nostres prechs serien superflus Empero amaior cautela vos ne pregam ab tanta affeccio com dir se pot A fi que lo dit senyor e nos haiam causa de retribuir vos gracies del dit benefici.¹⁴⁴

La nau havia estat capturada als enemics del rei, segurament genovesos.

Maria informa als consellers sobre el nomenament d'un recaptador d'impostos reials:

Prohomens. Sobre la gracia quel senyor Rey ha feta al feel nostres en Johan çapinya pellicer seu Ciutada daquexa Ciutat del offici de Collector dela lleuda de Tortosa e dels tres diners per lliura dels ytalianis quis cullen en aquexa Ciutat de quens recorde haver vos ja scrit. Haviem dat carrech als feels Conseller e Tresorer nostre en Raphael ferrer e an Anthoni de mira Scriva de racio de casa nostra que ells o la hun dells parlen ab vosaltres. Per queus pregam affectuosament que a ells o a hun dells vullats dar fe e creença sobre lo dit fet axi com si personalment vos ho dehim ab aquella bona obra e effecte que de vosaltres confiam e be havets acostumat De que siats certs ne farets al dit senyor Rey e anos plaer e servey molt agradables.¹⁴⁵

Joan Çapinya, pellisser, ciutadà de Barcelona, haurà de recaptar la lleuda de Tortosa (impost sobre el trànsit de mercaderies) i un impost que paguen els mercaders italians a Barcelona.

La reina escriu al seu marit i li comenta alguns assumptes financers:

¹⁴³. Alcanyís, 13 juny 1441. ACA, reg. 3183, fol. 33.

¹⁴⁴. Alcanyís, 1 maig 1441. AHCB, Lletres reials...I. B. IX-A-2, n. 396.

¹⁴⁵. Alcanyís, 15 maig 1441. AHCB, *ibid.* I. B. IX-A-2, n. 397.

Après humil recomendacio lo Comte e Comtessa de Prades per reduir e disminuir de annuals pensions de certs censals morts que en temps passats a menor for (preu) havien venuts e carregats sobre certs lochs e baronies que han en Regne de Valencia e alguns en Cathalunya e encara per haver alguns diners per raho de armar una galea que don Johan fill lur ha armada poch dies son passats han venuts a certes persones de Cathalunya a molt maior for mijançant carta de gracia algunes pensions annuals de censals morts ab special ypotheca dels lochs e rendes qui ja per los primers censals eran obligats Entre los quals ni ha del Monestir de muntalegre del orde de Cartuixa entorn Cent Milia sous barchinonins ço es .XXXIIM. sous que novament hi ha mesos e los altres que en dies e temps passats e ab los primers contractes hi havia Item lo monestir covent deles monges de Valldonzella XXM. Sous E aquests dos Monestirs Besalu ha demanat dret de amortizacio E cascun dells ha volgut e vol excusar de no esser tenguts fan algunes rahons la una que los contractes son fets en Cathalunya e que encara que part dels bens sien de Regne de valencia sobre los quals los dits censals son assignats e assegurats gran part ne ha en cathalunya e que no pagan en Cathalunya dret de amortizar exceptat lo Comtat de Rossello en lo qual no ha de aquests bens lo dit Besalu [...] E Jatsia que per que son varies oppinions de uns que sen deu pagar e daltres que no me fos supplicat e consellat per alguns hi volgues dispensar per via de gracia non he volgut fer sino que fos remes a vostra excellencia ne axi poch hi he volgut fer dir per justicia [...] Empero per la gran devocio que he en lurs oracions car som certa que continuament pregunen a nostre senyor deu per lo bon stament de v. magestat no solament en lurs Monestirs Mas encara en tots los de vostres Regnes de lurs Religions Supplich molt humilment a v.s. los façau gracia del dret si algun a vostra excellencia ne pot pertanyer per la dita raho...¹⁴⁶

El tema de què tracta és la venda de censals per part dels comtes de Prades i les complicacions que se'n deriven, ja que són afectats els monestirs de Montalegre i el de Vandonzella, els quals defensa la reina en contra de l'opinió del secretari del rei, Pere Besalú, que demanava el dret d'amortització. Maria justifica la defensa perquè els religiosos pregunen contínuament pel rei.

Sobre assumptes econòmics trobem una altra carta de Maria al rei:

Jatsia vostra excellencia en una letra general me haia dada regla com me deia regir en los casos duptosos qui requeren consulta e segons aquella yo pogues procehir a dar sentencia en lo fet de Corbera en que fa per lo vostre fisch E aço pertal com se allega que sobreseiment en aquex fet es contra fur ab tot axo no men so volguda proveir per que paria segons les letres de v.s. que hauriets a cor lo sobresehiment e que no volriets que algu fes compare ne comare de ço del vostre senyor molt excellent lla on yo entrevench noy ha compardresch sino lo vostre servey pero ami es dat entendre e ami par be versemblant v.s. recobriria en diners comptants e prest la meytat de XVIIIM lliures per preu deles quals vos veneren corbera E per ventura totes les dites XVIIIM lliures Car cert es que na Carroça e los pardos quius veneren la baronia vos son tenguts de luicio e si no lans podeu deffendre per justicia havets acobrar lo preu qui sta esmerçat en lo general de valencia de que fa lo General pus de XXM sous de renda e tota la

---

¹⁴⁶. Alcanyís, 23 maig 1441. ACA, reg. 3183, fols. 12, 12v.

*baronia qui es quasi destroyda non val pus de IIIIM Axi que segons aço gran e molt gran seria lo profit en fer justicia Aço me es pasat al davant E yo no faria be si nous ho notificava. Car segons alguns me han dit a v.s. se daria a entendre una cosa per altra en aquesta part E axi sia merce vostra voler hi be pensar e provehir Car mossen berenguer se clama e diu que per esser en vostre servey no deu esser de pijor condicio que seria qualsevulla altre la supplicacio que mossen berenguer de vilaragut ha offerta sobre aço tramet dins la present a vostra excellencia a la qual nostre senyor deu exalce e mantenga longament.*¹⁴⁷

Encara que no puguem treure l'entrellat del que s'explica, sí podem concloure que Alfons confiava totalment en la reina en tots els àmbits, fins i tot, en els econòmics. Sabia que Maria li explicaria bé les coses, el consultaria i defensaria els seus interessos.

Maria reclama a la seva costurera alguna cosa que li ha manat fer i no acaba d'arribar. Li diu algunes coses que semblen de broma però reflecteixen el seu disgust per l'endarreriment:

*Na pastoreta Molt stam meravellada de vos que vullats dir que aço sia servir que dins un mes no puxats haver dar recapte ala obra de que havets carrech Car pensar podets que bastaria fossets ala Galera que no pas en valencia que lo que deurie esser desempatxat en XV jorns si stich un mes per queus manam que si al rebre dela present desempatxat non haurets ho desempatxets Car en altra manera conexerets tals serveys esser desserveys.*¹⁴⁸

La reina contesta a Isabel Maça sobre la bona obra que fa:

*Madona Isabel vostra letra havem reebuda feta a XXXI de Maig par nos haiats molt be delliberat en los affers dela muller de mossen Guillem de Salavert ço es que per algun temps stiga en possessio dels bens de son marit E apres la tingats ab vos mateixa atesa la sua edat e soledat de parents Nos scrivim ana Sibil·la de Gualada segons havets demanat li tenga companya per aquell temps que vos volreu e per semblant scrivim al veguer de Cervera que haia a ella e a sos affers per ben recomanats Les dites letres vos trametem per lo portador dela present e daquiavant vos trametrem totes aquelles que per aquests affers e altres volrets e haurets necessaries.*¹⁴⁹

Una dama viuda, sola i d'edat avançada, rep l'ajuda i acolliment d'una altra dama, amb el suport de la reina. A Sibil·la, la reina li diu: *Na Sibil·la madona Isabel maça vos deu scriure façats companya per algun temps ala muller de mossen Guillem de Salavert quondam qui haura a star per conservacio de sos drets en lo Castell de Claramunt fort proper de aquexa vila de Gualada per raho dela Castellania del dit Castell...*¹⁵⁰ La viuda no pot abandonar el castell de Claramunt, proper a Igualada, mentre no s'arreglin els assumptes legals, per tant hi anirà la tal Sibil·la a fer-li companyia.

El rei Alfons va encarregar a la reina que preparés les seves filles i les enviés a la seva cort, a Itàlia:

¹⁴⁷. Alcanyís, 7 juny 1441. ACA, reg. 3019, fol. 37v.

¹⁴⁸. Alcanyís, 26 maig 1441. ACA, reg. 3019, fol. 31v.

¹⁴⁹. Alcanyís, 9 juny 1441. ACA, reg. 3183, fol. 29.

¹⁵⁰. Alcanyís, 9 juny 1441. ACA, reg. 3183, fols. 29, 29v.

Molt illustre Reyna nostra molt cara e molt amada muller Nos per optenir pus prestament la fi de aquesta nostra bonaventurada empresa e constituhir aquest reyalme en la pau e tranquillitat desijada per poder anar aqui pus prest havem donat loch al acord de la casa de Caldora en la qual restava tot lo mes empaig e obstacle nostre e havem reduhits a nostra obediencia e fidelitat a quella ço es lo Duch de Bar e Ramon Caldora oncle seu [...] e com entre altres coses apuntades, concordades e jurades entre nos de una part a los sobredits Duch e son oncle de la part altra haiam concordat e promes matrimoni de la inclita dona Maria filla natural nostra ab lo fill primogenit del dit Duch e nos e per ço siam tinguts per lavenir de ça decontinent e quant pus prest nos sia possible pregam e encarregam vos molt stretament [...] vullats vista la present donar orde e manera que la dita filla nostra se meta en punt de totes coses necessaries tant al ornament e vestir de la sua persona quant a la companyia e passatge seus e be vestida, arreada e acompanyada com se deu es pertany a nostra honor ensemps ab laltra filla nostra la qual per semblan entenem collocar en matrimoni en les parts de ça, les nos trametats ab tres galees si tantes en punt aqui se trobaran [...] sobre les despeses e carrechs que circa de aquest negoci se hauran de fer ja havem provehit [...] sien pagades per nostre tresorer o lochtinent o regent la tresoreria e on per aquells no fos manera se faça per lo dit nostre batlle general en aqueix Regne...¹⁵¹

És curiós com el rei justificava la seva absència dient que havia de deixar abans el regne de Nàpols en pau i tranquil·litat per poder tornar aviat als seus regnes d'Espanya. ¿Pensava així o només ho deia per quedar bé i alimentar l'esperança de la reina i dels seus súbdits? Alfons, per motius polítics i militars, havia signat la pau amb dos senyors, prometent en matrimoni la seva filla natural, Maria, amb el fill del duc de Bar. A l'altra filla, Elionor, també li buscarà un matrimoni convenient. Les filles calia que anessin ben elegants, per causar bona impressió. Maria va complir les ordres del seu marit. Quan ho va tenir tot preparat ja era el mes de juny. Escriu al rei:

Per haver persona fiabla qui hagues cura de guardar ab tota diligencia los coffrens joyes robes e arreaments ab que he spatxades vostres filles E aximateix dela administracio dela despesa he deputat en aço en Berthomeu ledo portador dela present en aquestes coses assats dispost e fiable Confiu que hi dara tal recapte que v.s. sen tindra per servida Aquest berthomeu ledo vos havia trames altre viatge per fets qui toquavan vostre servey e fonch pres per los enemichs de que passa gran afany e dampnatge Are he li dat aquest carrech servex de bon cor Per ausencia den March johan ha regida la rectoria dels emoluments dela governacio de Cathalunya tot hom ses contentat e contenta de son servey En March johan qui es lo receptor gran temps ha treballa per lançar lon jo veent lo bon servey daquest he volgut dar loch ne tan poch he volgut peruidicar al dit March...¹⁵²

Les filles del rei Alfons, Maria i Elionor marxen cap a Itàlia per ordres del seu pare. No sabem quina edat tenien, potser entre 12 i 16 anys. També es desconeix quina o quines eren les mares. La reina es preocupa de que vagin amb un equipatge digne del seu rang, on no manquen les joies, segons el desig del seu

¹⁵¹. Càpua, 22 febrer 1441. ACA, reg. 2716, fol. 106v.

¹⁵². Alcanyís, 20 juny 1441. ACA, reg. 3019, fols. 45v, 46.

marit. Ha buscat una persona de confiança per acompanyar les joves, un tal Bartomeu Ledo. En la carta li explica algunes coses referents a la seva ocupació.

L'escalfor estival conduïa sovint a enfrontaments armats per querelles territorials. Maria intenta posar pau entre els bàndols que apareixen en les comarques pirinenques, en terres del vescomtat de Castellbó, el comtat de Pallars i el comtat de Foix. Veiem l'escrit enviat als oficials de Castellbó:

*Deles novitats seguides entre lo comte de pallars e homens seus e los daquex vezcomtat de Castellbo havem rebudes letres e haudes moltes clamors axi dela una part com deles altres Cascuna part justificant assi e dant lo carrech e culpa ala altra E com no sia rahonable que les parts sien cregudes daço que afermen havem provehit que de totes les novitats axi duna part com daltra sia rebuda diligent informacio afi que sapiam vertaterament de qui es la culpa e puixam provehir en aquest fet per justicia axi sobre la restitucio e esmena dels dans com en constituir les partides en tranquillitat e repos Per tal vos manam stretament que façats per manera que per vosaltres ne per los altres oficials e homens del dit vezcomtat no sia feta ne comesa contra lo dit Comte de pallars homens seus ne bens lurs novitat alguna...*¹⁵³

Maria mana que cessin els enfrontaments per investigar els fets i poder impartir justícia. També escriu a la comtessa de Pallars per aquest motiu:

*Comtessa Algunes letres havem rebudes vostres e de vostre marit sobre les novitats ques diu que los homens del vezcomtat de Castellbo haurien fetes al dit Comte e en ço del seu Aximateix havem rebudes letres de nostre car cosi lo Comte de foix Aximateix dels seus oficials clamant se de diverses novitats quel dit Comte vostre marit lus hauria fetes e per tal com de cascuna part hi ha clamors [...] havem provehit de totes les dites novitats axi duna part com daltra sia rebuda diligent informacio...*¹⁵⁴

Mana a la comtessa que ordeni als seus homes i als del seu marit que s'abstinguin de qualsevol enfrontament amb els homes del comte de Foix, del qual ha rebut queixes. Al comte de Pallars també li és enviada una carta similar a la de la seva muller.¹⁵⁵ El comte estava enfrontat a dues bandes, amb el vescomte de Castellbó i amb el comte de Foix, els seus veïns.

La reina escriu a l'abadessa de les Menorettes de València. Es devien trobar en una situació econòmica difícil, segons ho podem llegir:

Egregia religiosa e cara tia dues letres vostres havem rebudes e un breu dins la una E aquelles enteses quant toca la mutacio deles monges de santa Clara de Gandia vos responem que no lavem manada fer per nostra plaer Car com vos matexa sabets de nostres necessitats haiudariem ales dites monges per ques poguessen sostenir alli on stan E en aquesta mutacio nos teniem per dit quey hauriem a bestrauren del propri per que en aço nons movia altra cosa sino la congoxa que les monges tenien dients que noy podien viure e que staven empenyorades e endeutades e que lo monastir se derroca Empero vista vostra letra nos plau que no si faça moviment ne novitat alguna pero que donets manera

¹⁵³. Alcanyís, 2 juliol 1441. ACA, reg. 3015, fol. 59v.

¹⁵⁴. Alcanyís, 2 agost 1441. ACA, reg. 3015, fols. 59v, 60.

¹⁵⁵. Alcanyís, 1 d'agost 1441. ACA, reg. 3014, fol. 107v.

que lo monastir nos derroch e que les monges se puguen sostenir E scrivim a mossen pere sancho que sobrestiga E que se informe be de vos e dels altres qui sapien clarament en que stan lurs fets que axi endeutades e empenyorades com se diu afi que sabuda la veritat veiam si lur congoxa es rahonable o no Quant toca les malalties queus han dit de sentelles e muntaguda vos responem que scentelles no ha haut res de mal sino la nova de son germa. Es ver que muntaguda ha haudes algunes cessions de ffebre mas ja es guarida De nostra persona vos avisam que per gracia de nostre senyor som delliura del accident acostumat quins havia retentat Es veritat que en aquesta vila se moren alguns pero los mes dels qui venen de fora Creem que la vila seria de si sana sino per la concorrenca dela gent qui ve dels lochs infeccionats pero ab tot axo fem nostre poder spatxar los fets daquesta cort Les aygues e conserva dequens havets scrit en laltre letra que en lo breu havem rebudes de quey referim moltes gracias.¹⁵⁶

Les monges de Gandía es queixaven de que no es podien mantenir i que el monestir estava en perill d'enrunar-se. Per aquest motiu, volien anar a viure al monestir de València. A la reina li va semblar bé però les monges de València no ho van voler i van dir que les de Gandia no estaven tan malament. La reina atura el traslladat que havia manat fer. Escriu també a un capellà, mossèn Pere Sancho perquè s'informi de la veritat. En la carta de Maria es comenten algunes coses més, com la salut de dues donzelles de la cort que han estat malaltes i de la situació sanitària d'Alcanyís. La reina diu que es troba millor.

Maria escriu a la princesa Fàtima, germana del rei de Granada:

Magnifica princessa entendido havemos que vos por contemplacion de nuestras rogarias que con cierta letra nuestra vos faziemos seyendo en Granada haveys dado orden e manera con el muy alto Rey de granada vuestro hermano que con el inclito e magnifico principe el infant dalmeria vuestro fijo que es jutgado e prometido restituir e pagar a nuestro vassallo Johan berenguer la Nau e bienes ropas e mercaderias e cosas que en ella eran que fou malament tomada por los genoveses en el vuestro puerto dalmaria la qual cosa mucho vos regradamos rogando vos con tanta affeccion quanto podemos que el dicho Johan berenguer portador dela present el qual va aqui por la dicha restitucion querais haver en special recomendacion e favor por manera que lo sea por ende cumplido segunt de vos speramos e confiamos En esto conservareys la buena fama vuestra que del dicho vuestro fijo e la fe e seguridad por ell dada al dicho Johan berenger e obligareys anos siempre fazer tal por vos e cosas vuestras el caso vinient.¹⁵⁷

Una carta semblant envia al príncep *Iuceff*, infant d'Almeria. La reina li demana que faci justícia i sigui indemnitzat el mercader de València per haver estat atacada i robada la seva nau pels genovesos en el port d'Almeria. Els danys muntaven a 2.752 lliures (en rals de València) i 500 lliures més per despeses judicials. Maria devia confiar que la intervenció de la princesa Fàtima, prop del rei de Granada, seria eficaç, segons la bona fama que tenia.

La reina escriu als consellers de Barcelona avisant-los d'un cas de pirateria comès pel patró d'una galera de Galceran de Requesens, que s'ha de castigar:

¹⁵⁶. Alcanyís, 16 juliol 1441. ACA, reg. 3019, fols. 64v, 65.

¹⁵⁷. Alcanyís, 18 juliol 1441. ACA, reg. 3011, fol. 137.

*Prohomens. Grans clamors son devant nos fetes per part dels comissaris deles Marques que mossen ffrancesch de mallorques patro de una Galiota de mossen Galceran de requesens no tement Deu ni nostra reyal correccio e per torbar tant beniffet com es la concordia deles dites Marques ab la dita Galiota es entrat dins lo Realme de ffrança e dalli ha presos e desrobats molts homens dels quals alguns ha naffrats altres morts e altres venuts axi ala Galera del dit mossen Galceran com encara a altres e alguns dete en la dita Galiota al rem les quals coses son damnades e de mal eximpli E com nos per conservacio dela pau de nostres Regnes e del Rey de ffrança haiam manat que on se vulla que lo dit mossen Mallorques sia trobat sia pres e ben guardat Pregam vos affectuosament que per los sguarts dessus dits vullau treballar e dar tot aquell orde que avosaltres sera possible que lo dit mossen Mallorques ab la dita sua Galiota e complices seus sien preses perço que de aquells puxam fer la justicia ques pertany.*¹⁵⁸

L'audàcia d'alguns patrons de galeres no tenia límits. La reina no podia permetre que fossin atacades les costes de França properes als territoris catalans. La pirateria es podia consentir contra els enemics, però no contra veïns pacífics. Homes captius, venuts com esclaus, víctimes mortals i altres convertits en desgraciats galiots, eren els crims comesos per uns vassalls del rei. Els comissaris de les fronteres havien acudit a la justícia de la reina. Per una altra carta enviada als consellers de Barcelona, sabem que Francesc de Mallorques va haver de reparar els danys comesos i alliberar els homes que havia captivat seguint les ordres donades per la reina al veguer de Tarragona. Maria considerava que no n'hi havia prou i que el patró devia ser castigat per la justícia. Per aquest motiu havia consultat al rei sobre aquest cas: *han comeses tants crims e tan detestables en la dita terra de ffrança dels quals havem largament consultat lo senyor Rey e speram resposta dela sua voluntat...*¹⁵⁹ El fet esdevenia complicat de castigar perquè el patró potser seguia ordres de Galceran de Requesens, batlle general de Catalunya.

Tot seguit trobem una carta de la reina enviada a Pere de Besalú, el secretari del rei:

*Secretari una letra vostra de XXVIII de juliol responsiva de altra nostra queus haviem tramesa sobre lo fet dels Cambis de don Johan dixar havem rebuda. E vista aquella vos certifficam que poch dies son passats rebem letres del senyor Rey ab les quals entre les altres coses fa special mencio quela solucio dels dits Cambis no sia en res empatchada abans sia donat en aquells bon compliment deles peccunies pervengudes e pervenidores en virtut deles comissions per lo dit Senyor a vos fetes [...] encarregam e manam tan stretament com podem que ab tota Cura e diligencia entenats entraure totes les quantitats que haver porets per lo carrech que per lo dit senyor vos es donat e aquelles façats que sien convertides en pagaments dels dits Cambis [...] Tant com es als Mil Ducats en vostra letra mencionats quel dit don Johan demana ell diu quey ha letra de Cambi del senyor Rey per vos acceptada [...] vos manam sien pagats los dits Mil Ducats [...] les provisions e letres del dit senyor [...] cumplats e exequetets ala letra com no sia voluntat nostra fer hi mutacio alguna si ja per lo dit senyor nous era donat expres carrech del contrari.*¹⁶⁰

¹⁵⁸. Alcanyís, 31 juliol 1441. AHCB, Lletres reials... 1. B. IX-A-2, n. 400.

¹⁵⁹. Alcanyís, 27 setembre 1441. AHCB, *Ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 403.

¹⁶⁰. Alcanyís, 1 setembre 1441. ACA, reg. 3014, fols. 122, 122v.

Es curiós comprovar que el rei encomanava a Maria que vigilés pel bon compliment d'alguns assumptes econòmics que tenia encarregats a Pere Besalú. En aquesta ocasió es tractava d'uns canvis de moneda que estaven aturats i d'un pagament de 1000 ducats que s'havia de fer a Joan d'Híxar. Confiava més en la reina que en el seu secretari.

Maria mostra el seu disgust en aquesta carta enviada a l'abadessa del monestir de Pedralbes:

Venerable Abbadessa e religiosa Abbadessa. Dels grans enuigs e desplaers que passam es la vostra pertinacia quant veem que ne ordenacions que sien fetes ne exortaments ne manaments nostres ne los flagells de pestilencia que deu tramet no han pogut ne poden acabar la correccio daquex monastir ne vos havets pres sforç en observança deles ordinacions ne tenir en disciplina aquelles monges que son causa dela deformacio e diffamacio e carrech vostre e del monastir Car reformades aquelles tot luls se poria en alguna manera tollerar e facilmente esmenar Aximateix havem entes que algunes delles vullens en virtut de privilegis o licencies que pretenien haver vullens sots color de accidents [...] stan fora del monastir Quant ales gracies e licencies que hagen de Cort romana o del Concili lo senyor Rey per sos edictes ha provehit que no sen use fins sa senyoria haia deliberat ab madur consell de sos subdits [...] Per queus manam stretament que en virtut de tals gracies o licencies no lexets vacar ne star monja alguna fora lo claustre [...] Aximateix volem e manam que revoguets lo procurador que tenits aqui e en loch daquell constituiscats altre que sia bona persona e haia bon zel ala honor e honestat e ben avenir vostre e del monestir [...] servets e servir façats ala unglya les dites ordinacions havents vos hi en tal manera que la cura seguent faça delir e oblidar la negligencia passada Car tots aquexs mals son sobre vos e vostra anima [...] no si haia per pus forts remeys a provehir.¹⁶¹

El monestir de Pedralbes acollia una comunitat de noies nobles. Algunes devien pensar que tenien privilegi per no complir les estrictes ordinacions. Noies orgulloses que es feien monges sense tenir autèntica vocació religiosa de vida austera i de celibat. Sortien del monestir, malgrat que era de clausura, i donaven escàndol. La reina culpa a l'abadessa que no es capaç de fer complir les normes del convent ni de mantenir l'honor de les seves monges. Ni tan sols la pesta les feia recogitar sobre els seus pecats. La reina vol que sigui nomenat un altre procurador, una bona persona que les aconselli i vetlli per llur reputació.

Més endavant trobem una altra carta on la reina insisteix en la correcció del convent: *vos responem quens maravellam molt que per esser luny de aqui vos pensets que no pusgam o no deiam saber la veritat de les coses qui periudiquen a la honor vostra e de vostre monestir [...] nous cal sercar consell humanal car divinal lo tenits ço es que los membres que scandalitzan tallar se deuen...¹⁶²*

Els monestirs han de donar exemple de rectitud i santedat. La reina censura la tolerància de l'abadessa envers algunes monges. Si algunes escandalitzen, cal expulsar-les.

Tot seguit, podem comprovar el rigor amb que Maria procedia contra aquelles persones que eren motiu d'escàndol i denúncies dels ciutadans: les prostitutes. Joan Miravet, mestre d'una escola, i els veïns d'un barri de València,

¹⁶¹. Alcanyís, 6 setembre 1441. ACA, reg. 3015, fol. 87.

¹⁶². Saragossa, 8 novembre 1441. ACA, reg. 3019, fol. 115.

de la parròquia de Sant Bartomeu, protesten per les dones de mala vida que abunden en la zona. La reina ordena que siguin expulsades:

*Maria, etc. Dilectis et fidelibus Geronti vices Gubernatoris in Regno Necnom justiciis Civitatis valencie in criminalibus [...] Salutem et dileccionem Fidelium nostrorum Johannis miravet magistri scholarum artium que in parrochia sancti Bartholomei [...] exercentur et non nullorum civium et habitatorum ipsius civitatis in dicta parroquia et circa vicinatum scholarum ipsarum commorantium gravis ad nos querela deduxit Quod non nulle meretrices turpem quaestum de suo corpore vulgariter facientes inter domos domicilia et vicinatus dictarum scholarum et aliorum Civium in quibus dictus magister cum suis scholaribus conversantur ac dicti cives habitatores et parrochiani sancti Bartholomei cum suis uxoribus filiis et familiis honeste vivunt [...] Arguentes igitur vos dictum justiciam quod dictas meretrices mandato nostro expulsas et seu quae expelli deberentur ad prohibita loca redire seu in eis morari permisseritis [...] dictas mulieres turpes a dictis vicinatus dictarum scholarum et eius confinibus ac aliis in quibus mulieres honestae tam coniugatae quam viduae et virgines commorentur incontinenti expellatis penam fustigationis vicinique imponendo si ad dictos vicinatus prohibitos remorari aut in eis morari presumpserint...*¹⁶³

Traducció: Maria, etc. Als amats i fidels Geronci, vicegovernador en el Regne nostre i també als justícies de la ciutat de València en causes criminals [...] Salut i amor, dels nostres fidels Joan Miravet, mestre de les escoles d'arts que s'ensenyen en la parròquia de Sant Bartomeu i d'alguns ciutadans i veïns de la mateixa ciutat que viuen en dita parròquia i en el veïnat de les mateixes escoles, ens ha arribat una greu queixa perquè algunes meretrícies fan comerç amb el seu cos entre les cases, domicilis i veïnat de dites escoles i d'altres ciutadans, on fan vida dit mestre amb els seus alumnes i viuen, honestament, amb les seves esposes, fills i famílies, dits ciutadans de la parròquia de Sant Bartomeu [...] per tant us acusen a vós, dit Justícia que a les dites meretrícies expulsades per ordres nostres o que devien haver estat expulsades, els haveu permès tornar als llocs prohibits o habitar-hi [...] haveu d'expulsar, sense cap mirament, aquestes dones deshonestes dels dits veïnats de les escoles i dels seus voltants i d'altres llocs en els que visquin dones honestes, tan casades com viudes i donzelles, imposant els veïns la pena de fustigació si pretenguessin tornar als dits veïnats prohibits o viure-hi...

La reina ordena l'expulsió d'aquestes dones i, en cas de que vulguin tornar, puguin ser fuetejades. La reina exigeix al justícia que compleixi les ordres amb diligència; en cas contrari, haurà de pagar una multa de 1.000 florins d'or. Les prostitutes havien estat ja expulsades amb anterioritat però havien tornat sense que les autoritats locals ho impedissin.

Maria escriu al seu marit per informar-lo de dos assumptes:

Lo bisbe de Tortosa ma feta presentar una bulla del sacre concili volent revocar la concessio per papa benet feta de certs membres o rendes que la mensa episcopal de tortosa havia en les viles de castello de burriana e onda als monastirs de portaceli e de vall de Crist E aximateix de una licencia per vostra Senyoria atorgada al dit bisbe de poder usar dela dita bulla [...] Car la dita concessio dels dits monestirs fou feta [...] gran temps abans e per tant molt justa E despuis en temps de aquest bisbe ho han possehit los dits monestirs per pus de XXIII anys e sabia be papa benet que maior mester ho havien los dits monestirs quel dit bisbe E en altres usos e pus meritoris ho han convertir e convertexen ells que fa lo dit bisbe que sens aquexa renda ha la sua mensa pus grassa que bisbe de v.s. fora lo de valencia Per aquesta raho confiant de vostra clemencia que he

¹⁶³. Saragossa, 15 novembre 1441. ACA, reg. 3015, fols. 132, 132v.

sobresegut en no permetra la execucio dela bulla fins v.s. rebuda la present consulta haia delliberat e provehit [...] en aço me mou lo zel dela justicia e molt mes la necessitat que vostra magestat ha dels suffragis e oracions dels monies e frares del dit monestir [...] aquest fer vos recitara pus larch mossen Galceran de requesens portador dela present.

Item Senyor molt excellent algun temps ha que hun hom appellat johan ortigues mata ab gran trahicio hun bon ciutada de mallorques appellat en johan mas dins sa casa ab ballesta de acer que portava amagada venint li en casa en senyal de bona amor com hagues stat ab ell daço foren inculpats mossen johan desbach e sos fills qui son morts mes lo dit mossen johan viu los dits fills aquell dia mateix per no esser descuberts mataren lo matador el lançaren en un pou lo fet ses ara descubert aquest mossen bach era inculpat daquestes dues morts e de 5 altres en que es la mort de mossen ortala quis feu aximateix ab trahicio enques diu que ell fonch present he entes que en sureda e alguns altres treballen per haver li remissio E avis a sa excellencia affi que vullats guardar vostra consciencia e vostra anima de absolre ne remetre home tan scelerat ell se diu ques seria fet ab sobrehiment del dit cas den jachme mas a mossen bernat de lupia lo qual se diu que hague M e D florins en paga prorrata dels quals li dona una Galiota De tot aço vull haver avisat a v. excellencia.

Item Senyor molt excellent laccident acostumat me ha compresa stich molt flacha e per ço vaig ab gran dubte a Çaragoca molt volents me scusare per que es terra molt freda e contraria a ma complexio pero yom arrisque per vostre servey Es veritat que si mal men pren sen seguira a v.s. desservey qui muntara a molt mes sens tota comparacio que lo servey dela mia anada pero per aquesta intencio de servir e per lo be publich yo men recomanare en les mans de nostro senyor confiant dela sua misericordia E supplicant a nostre Senyor que exalce e mantenga vostra reyal persona longament.¹⁶⁴

En el primer cas, la reina defensa les rendes d'uns monestirs atorgades pel papa Benet XIII i que ara havien de ser passades al bisbe de Tortosa. Maria creu que el bisbe és un dels més rics, després del de València, i que ho necessiten més els monestirs. El segon cas es refereix a fer justícia sobre uns assassinats. Sembla ser que alguns pagaven molts diners per esquivar la condemna. Maria espera que el rei faci justícia amb consciència i no absolgui el culpable de 7 morts. Acaba la carta queixant-se d'haver d'anar a Saragossa pel fred que hi fa perquè li va malament a la seva salut. Malgrat tot, per complir els seus desitjos, hi anirà. Les corts es traslladaven a Saragossa per ordres del rei.

Als consellers barcelonins, els parla d'un conflicte complicat:

Prohomens. Segons som informada vosaltres ab lo Batle de aquexa Ciutat haurieu treta la Bandera de aquexa Ciutat per exequar hun proces de so metent contra la noble e amada nostra dona Magdalena muller del noble don Phelip de Castro e lo Loch de Guimera per raho de cert penyorament quis diria esser fet de bestiar de alguns Carnicers de aquexa Ciutat lo qual proces essent nos presents en la dita Ciutat fonch evocat en nostra audiencia. On com tals processos de so metents o avistaments dosto e de Gents sien perillosos de inconvenients e grans

---

¹⁶⁴. Alcanyís, 28 setembre 1441. ACA, reg. 3019, fols. 104, 104v.

scandols irreparables als quals nosaltres voldriem obviar E la dita questio en altra manera prengues fi [...] vullats sobreseure e defet sobrecehiscou de present en los enantaments del dit proces e execucio de aquell [...] Car si les dites coses fer recusaveu ço que per res creure no podem darieu gran dan e destorb als affers del senyor Rey e mes en les Corts que de present celebren als Aragoneses deles quals don Phelip de castro e son frare don Joffre de castro son deles XXXVI persones eletes per finir e concordar la dita Cort e sens los quals enla dita Cort nos poria bonament enantar.¹⁶⁵

L'enfrontament hauria estat entre el poble de Guimerà, que depenia de la noble Magdalena, esposa de Felip de Castro, i els carnissers de Barcelona. Es volia convocar el sometent i la reina volia evitar el conflicte armat. Pregava els consellers sobreseguessin aquest cas perquè els fills de Magdalena, Felip Castro i el seu germà, havien d'anar a les corts de Saragossa. Llegim a continuació el que diu la reina a Magdalena:

Dona Magdalena vostra letra havem rebuda sobre lo proces de sometent quis fa per lo batle de Barchinona contra lo loch de Guimera per raho del qual dirien haurien treta la bandera Ala qual vos responem que nos scrivim affectuosament als Consellers de Barchinona que sobreseguen e facen sobreseura en la execucio del dit proces E creem indubitadament que per servey del senyor Rey e nostre ho faran aximateix scrivim al noble don phelip de castre que ell e lo noble don joffre de castre fills vostres vinguen de continent ala Cort com sien deles XXXVI persones eletes dela dita Cort segons per vostres letres nos ne havets scrit pregants vos aximateix los indushiscou partesquen de continent...¹⁶⁶

La reina també escriu als fills de Magdalena perquè vagin a Saragossa per tal d'assistir a les corts.

Unes breus línies escrites al mercader de València, Antoni Pellicer, ens mostren que Maria segueix empenyorant objectes de valor per obtenir crèdits: *Nanthoni pellicer Nos havem per acceptable lo liurament que havets fet deles .VII. peces d'argent daurades nostres an cristofol de montblanch E axi cancellants li qualsevulla obligacio que per aquexa raho vos haia feta Regraciant vos tant com dir se pot vostre gran bon servey e mes vostra bona affectio.¹⁶⁷*

A continuació veiem una carta de Maria dirigida a Jaume Gil, inquisidor dels heretges:

Maestre Jaume. Segons som informada en la Ciutat de Balaguer son presos o arrestats per provisio vostra axi com Inquisidor de vostre orde en Ramon piquer Salvador giner e pere borinço vehins dela dita Ciutat delats de crim de fautoria en cas cert de heretgia pertanyens a vostra jurisdiccio sobre lo qual en dies passats vos vengues ala vila Dalcanyiz on en nostre Consell axi com sabeu ne foren fets alguns rahonaments E per ço com dela detencio dels dessus dits se porien subseguir en la dita Ciutat alguns inconvenients e encara attenents que ja es mort aquell per occasio del qual foren principiats los enantaments contra los dessus nomenats E aximateix per contemplacio del illustre Rey de Navarra nostre molt car e molt amat frare de qui son vassalls vos pregam e encarregam tant com

¹⁶⁵. Saragossa, 17 octubre 1441. AHCB, Lletres reials... 1. B. IX-A-2, n. 404.

¹⁶⁶. Saragossa, 17 octubre 1441. ACA, reg. 3011, fol. 168v, 169.

¹⁶⁷. Saragossa, 19 octubre 1441. ACA, reg. 3019, fol. 111.

*podem que als dits Ramon piquer salvador giner e pere borinço si e enquant a vos se pertany vullau donar per quitis e absolts e remesos del dit crim de fautoria en cas que en alguna manera hi fossen tenguts e relaxant los si per occasio de allo en alguna culpa son stats encorreguts Car per los sguards damunt dits a molt singular complacencia vos ho reputarem pero tant com es al dit pere borinço si de altres crims pertanyents a vostra jurisdiccio es tengut sino dela dita fautoria donades a ell ses legittimes deffensions feu ne ço que per justicia trobareu esser fahedor.*¹⁶⁸

Maria demana que siguin perdonats els tres veïns de Balaguer acusats d'heretgia. Joan, el rei de Navarra, senyor de Balaguer, devia haver intervingut al seu favor. El cas havia estat debatut en el consell de la reina; l'acusador s'havia mort i només un d'ells tenia altres assumptes dels quals donar comptes a l'inquisidor.

Una carta enviada a la noble Timbor d'Hixar ens reflecteix el pensament de la reina Maria:

*Dona timbor vostra letra havemos recebida e aquella entendida vos respondemos que a vos ne a persona que biva por grande que sea no es cargo ne verguença demandar su justicia Car por fazer aquella son posados por dios los Reyes e los principes en las tierras E por exo haveys feyto bien recorrer anos por que embiat a dar cargo a qui demande por vos o por don johan vuestro marido lo que deva o sia tenido mossen arinyo o qualquiera Car nos tan prestamente e tan bien como poremos compliremos de justicia.*¹⁶⁹

Els reis i els prínceps, per la gràcia de Déu, eren els que havien d'administrar justícia en aquest món. La reina ho tenia ben clar. Era una missió que havien de complir per obligació. Calia, de vegades, aplicar la pena de mort segons veiem a continuació en les lletres que escriu la reina al conseller del rei i lloctinent de Governador del regne de València, mossèn Pere Cabanelles:

*Loctinent vostra letra havem reebuda feta a XXIII del mes present ala qual vos responem que haiam plaer com mossen Ramon es arribat aqui e del quens scriviu loant vostra diligencia la qual encara encarregam en lo que si haura a fer E par nos que la exequio quens ha dit mossen Perot mercader faedora del cos de ffrancesquet sia bona per que la exequio sia publica aterror dels mals la qual remetem a vos e als altres e scriviu nos ne tantost com sia feta.*¹⁷⁰

L'execució pública devia servir d'escarment als criminals. La reina no dubta de la seva eficàcia. Delinqüència, venjances personals i bandositats eren freqüents. Quan els enfrontaments armats eren més greus intervenien altres autoritats. La reina envia una carta als diputats del General de Catalunya agraint-los el haver col·laborat en resoldre diversos conflictes i bandositats:

Deputats rebuda vostra letra loam eus regraciam la diligencia e manera que havets dada en posar en assossech lo debat del bisbe de Gerona ab mossen pere galceran de cruilles e sos fills Quant toca mossen johan de pau e en johan de fuxa

¹⁶⁸. Saragossa, 20 octubre 1441. ACA, reg. 3019, fol. 113.

¹⁶⁹. Saragossa, 28 octubre 1441. ACA, reg. 3019, fol. 113.

¹⁷⁰. Saragossa, 30 octubre 1441. ACA, reg. 3015, fol. 123.

e Gaspar de sant marti Nanthoni cruilles havem provehit en certa manera E de fet havem fets arrestar los dits johan de fuxa e Gaspar de sant marti Quant toca los deseximents dats per mossen pere de rocaberti a mossen Guillem e ffranci armengol havem indites treves entre ells daqui avant si algun altre beneffici de concordia porets obrar entre les parts guanyarets gran merit e honor e nos vos ho grahirem molt.¹⁷¹

Els diputats del General representaven una de les més altes institucions del Principat. Maria agraiïa la seva intervenció pacificadora. També rep la col·laboració dels consellers de Barcelona en molts assumptes d'ordre públic:

Prohomens per letra dels diputats de Catalunya som stada informada dela treva ques tracte entre los Miquels Sitjars e terrades en la qual per concordar vosaltres entreveniu E com nos haiam acor posar en repos la dita bandositat pregam e encarregam vos affectuosament que per totes aquelles vies e maneres que poreu ni sabreu treballeu en concordar les dites parts dela qual concordia havem ia scrit als diputats e ara ne scrivim al governador de catalunya ab los quals vos pregam comuniquieu dels dits affers e ab diligencia hi entenau E scriuiu nos sovint del que fet haureu. Car lla on la cosa prengues massa dilacio attes que la cosa sta no sens gran perill Covenria a nos provehir hi per justicia de remedis partinents los quals stan prests los quals en son cas nous deffalliran E ia hi haguereu provehit sino per confiança dela dita concordia.¹⁷²

Les bandositats suposaven un gran problema per a les activitats econòmiques i els veïns pacífics perquè els nobles eren difícils de controlar. Els consellers de Barcelona mantenien una molt bona relació i correspondència amb la reina. Cada any, el 30 de novembre, dia de Sant Andreu, eren renovats els cinc consellers que governarien la ciutat en l'any següent i sempre es comunicava, al rei o la reina, els que havien estat elegits.¹⁷³ Ho podem veure en la següent carta de Maria, en la qual els encomana que vigilin els actes dels oficials reals:

Prohomens. Dels Consellers del Any passat daquexa Ciutat predecessors vostres havem rebuda a tres del present una letra de .XXX. del passat ab la nomina de vosaltres elets en Consellers dela mateixa Ciutat per lany corrent De que havem haut plaer Confians que en vostre offici vos haurets en la manera en la dita letra contenguda E axi us ne pregam affectuosament e stretament encarregam E aximateix vos pregam que vullats tenir esment en lo fet de la justicia e si los officials Reyals fan lo degut E cas que no rescrivits nos en car nos hi provehirem.¹⁷⁴

La reina recomana al seu germà, el rei Joan de Castella, el procurador de la comtessa de Pallars, per un assumpte que sembla interessant destacar:

---

¹⁷¹. Saragossa, 27 octubre 1441. ACA, reg. 3015, fol. 123. (també està registrat en el n. 3011, fol. 173v.)

¹⁷². Saragossa, 17 novembre 1441. AHCB, Lletres reials... 1. B. IX-A-2, n. 406.

¹⁷³. Per a l'any 1442, van ser elegits els següents consellers: Joan Lull, Ramon Savall, Francesc Lobet, Antoni de Vilatorra i Jaume Destorrent. *Rubriques de Bruniquer...op. cit.* vol. I, p. 39.

¹⁷⁴. Saragossa, 5 desembre 1441. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 408.

*Apres devida salutacion e humil recomendacion A vuestra cort va Armand pelos notario portador dela present como procurador dela Condessa de pallars por recobrar ciertas quantias dependientes dela merce que vuestra excellencia acostumbre dar al Conde darmanyach segund mostrara por sus recaudos las quales quantias le ha de pagar maestre johan de penyafiel recaudador del dicho Conte E porque la dicha Condessa e ahun el dicho su procurador son buenas personas e delas quales tenemos cargo Muy affectuosamente rogamos e suplicamos humilmente vuestra excellencia que quiera proveer a mandar que si el dicho recaudador recusava pagar las ditas quantias aquellas le sean pagadas por manos daquellos de qui el dicho recaudador las hauria de recaudar dando le e mandarle dar sobresto cartas e provisiones oportunas pues delas dichas cosas mostre sus legitimos recaudos...*¹⁷⁵

La comtessa de Pallars enviava a Castella un procurador que havia de cobrar una subvenció que el rei Joan pagava al comte d'Armanyac, a canvi de ser el seu aliat i de fer alguns serveis militars. Crida l'atenció que sigui la comtessa de Pallars la qui demani la recomanació del seu procurador a la reina Maria. El comte d'Armanyac potser havia buscat la intervenció de la comtessa per aconseguir el favor de la reina ja que, en venir d'ella, seria millor atesa la reclamació pel seu germà, el rei Joan.

Els monestirs rebien, sovint, béns d'algunes persones, deixats en testament. No sempre era fàcil aconseguir-los. La reina ha de reclamar al cavaller Joan Ximenez Cerdà que compleixi la voluntat d'una difunta:

*Mossen Johan Grans econtinues clamors anos per part del prior e Capitol dela Sglesia de Sant Salvador axi com a hereus de violant deredia qui fou muller den Jacme cerda quondam frare vostre e dela abbadessa e monges deles menoretas de aquesta ciutat e altres legataris dela dita violant anos fetes dies ha e que continuament fan granment han offes e offenen les nostres orelles dient que com vos detingau los bens del dit vostre frare obligats al dot dela dita dona e altres quantitats a ella degudes pertanyents sobre los bens del dit son marit frare vostre e per aquells vos haien mogut plet e questio [...] Per quens es stat supplicat que sobre aquestes cosas donassem algun remey e auxili nos veents e considerants les dies cosas redundar en gran offensa de nostre senyor deus e derogacio dela justicia [...] e gran carrech e perill dela anima dela dita difunta e encara la pobresa e impotencia dels querelants assenyaladament deles dites menoretas on sabem la dita difunta fou receptada ab gran caritat e per gran temps subvenguda a ses necessitats [...] havem acordat ab voler gran scriureus e dar vos fadiga que donasseu orde e manera que la dita questio se finas...*¹⁷⁶

El cunyat de la difunta tracta d'impedir que els llegats vagin a mans dels capellans de l'església de Sant Salvador i a les monges del convent de les Menoretas de València, on havia estat acollida. Tots recorren a la reina per demanar la seva intervenció. La reina recomana que siguin elegides dues persones, una per cada part, per arribar a una entesa.

Una altra carta dirigida a l'inquisidor ens mostra a la reina ben indignada:

---

¹⁷⁵. Saragossa, 27 octubre 1441. ACA, reg. 3011, fol. 173v.

¹⁷⁶. Saragossa, 22 novembre 1441. ACA, reg. 3016, fol. 3.

Inquisidor Entes havem ab enuig que no obstant que en lo Consell del Senyor Rey aqui format se sia vist e haut per clar que la causa del jueu de portugal se deu tractar per oficials del Senyor e nos pertanyen en res a vos ni ala cort Ecclesiastica vos e lo dit official dau e feu empaitg que la justicia del dit jueu nos fa de que som massa e massa meravellada e encara contra vos Indignada que tempteu e presumau contra dret e justicia derogar tant ala juresdiccio Reyale Per que no volents tan gran e tant preiudici tollerar vos dehim e manam que en continent cessets e desistats de tot empaign e contrast que en lo dit fet haiats començat e fet En altra manera nos scrivim e manam al Governador daqueix principat que procehesca contra vos per totes aquelles vies que trobara de dret esser procehidor axi com a turbador derogador e ocupador dela juresdiccio Reyale.¹⁷⁷

No és la primera vegada que la reina ha de parar els peus a l'inquisidor de Catalunya, en Jaume Gil, segons hem pogut llegir en pàgines anteriors. En aquesta ocasió Maria defensa les competències de la justícia reial envers un jueu de Portugal i adverteix seriosament a l'inquisidor perquè no interfereixi.

La reina escriu a la comtessa de Prades perquè pagui al seu escrivà:

Comtessa e cara cosina Segons forma de hun albara scrit de ma de notari e sub signat de vostra ma lo qual o translat de aquell havem vist Per vos son deguts al fel scriva del senyor Rey e nostre en Gabriel mascaro Cent florins per dues pagues qui finirent ala festa de pasqua prop passada de aquells CL florins que segons tenor del dit albara li confessats deure per resta de maior quantitat que a ell devets per diversos processos en poder seu enantats e altres scriptures per ell fetes e diversos treballs per ell dit Gabriel sustentats per causa del comtat de prades que vos obligues contra lo duch de Gandia e altres competidors de aquell [...] E jatsie per part del dit Gabriel los dits .C. florins vos sien stats demanats moltes vegades [...] us pregam tant com podem e en carregam que los dits C. florins per vos ja deguts li façats donar e pagar [...] e lo contrari nos desplauria molt E seria feta clamor hi hauriem a provehir per justicia.¹⁷⁸

Altres vegades s'han fet reclamacions de la reina, per deutes, a la comtessa de Prades. Devia tenir problemes per aconseguir suficients rendes del seu comtat, una zona muntanyosa i boscosa amb poques terres de cultiu.

Trobem una carta dirigida a Beatriu de Pallars, comtessa de Cardona:

Comtessa Jatsia per la dispendiosa e scandalosa treuga per lo vicari general del venerable bisbe durgell dada en absolve los homens de Cardona e de solsona e altres haiam deliberat provehir contra lo dit vicari e lo dit venerable bisbe en ocupar e prendre temporalitats e altres procehiments Empero molt nos ha plagut com havem entes per relacio del noble Conastable de Arago lo Comte de pallars e dela noble Comtessa sa muller de micer Narcis de canelles que lo fet dela dita absolucio demanada per los dits homens e altres seria acordada en certa manera per lo dit Comte de pallars per part del dit venerable bisbe durgell e lo dit micer Narcis de canelles per part dels dits homens maiorment com ab bona concordia los fets se acabaran de levar es scusara lo dit proces que voliem fer contra lo dit vicari Per queus dehim e encarregam façats ab lo dit vicari se complexcha per

¹⁷⁷. Saragossa, 23 novembre 1441. ACA, reg. 3181, fol. 18.

¹⁷⁸. Saragossa, 25 novembre 1441. ACA, reg. 3019, fol. 118.

*obra e ab effecte lo que scriu lo dit comte al dit vicari Car pensau que al dit Comte va en la honor del dit venerable bisbe tant quant a altra persona del mon de aço ens fareu assats servey e en lo contrari trobaram massa ennuig...*¹⁷⁹

La reina es devia estranyar que es fes una treva sense castigar els que haguessin fet malifetes, però ja que els representants de les dues parts enfrontades, els homes del comtat de Cardona i els homes del bisbat d'Urgell, havien fet les paus, ho acceptava per evitar més complicacions. Si el bisbe d'Urgell havia pactat amb el comte de Pallars ja es podia donar per acceptada la pau, en cas contrari la reina hauria d'executar les provisions contra el bisbe.

A l'abadessa de les Menorettes de València va dirigida la següent carta:

*Venerable Religiosa e cara tia nostra. Vostra letra havem reebuda a la qual vos responem que de nostra persona som en maior convallescencia que no erem merce a deus creem que per pregaries vostres e de altres devotes persones En lo que scriviu den centelles ja havem scrit dies ha en favor daltri per lo offici que scriviu e beus volguerem complaure si per altre no haguessem abans scrit segons es dit ab tot quens meravellam que per favor del dit Centelles vos scrivau attes lo queus ha fet.*¹⁸⁰

La reina es troba millor i agraeix les pregaries que està segura fan per ella. En quant a la recomanació que li fa l'abadessa no la pot complaure però li estranya que la demani a favor d'una persona que no s'ho mereix.

Unes breus lletres escriu a la noble Estefania Çarroca:

*Noble e amada nostra. Vostra letra havem reebuda A la qual vos responem que merces a nostre Senyor de ma persona som en alguna millor convallescencia que no erem creem que per pregaries de devotes persones de ma partida daci per anar aqui nous podem res scriure cert porets que maior desig ne ham que vos per nostra salut per la qual vos pregam e encarregam vos e les altres devotes nostres pregueu nostre senyor devotament e saludau les nos molt.*¹⁸¹

Pel que diu la reina, unes dames pietoses estan resant per la seva persona, a les quals agraeix molt les seves oracions. Devien viure en un convent, sense ser monges, o eren beguines.

La següent carta és curiosa. Va dirigida a l'abadessa del monestir de la Çaydia de València:

Venerable Abbadessa. Attesa la indisposicio de la Religiosa e amada nostra Madona Aldonça ciffre monge de aquex vostre monestir e encara sa edat e bondat nos parie molt just e rahonable que sia algun tant favorida maiorment en lo qui toca conservacio de sa sanitat E com segons havem entes la cambra dela dita madona ciffre sia molt streta e sens algun delit de mirador e finestra de que li serie dan a sa persona vos pregam e encarregam molt affectuosament e streta que tant per los dits sguarts com per nostra contemplacio e sguart qui havem voluntat a la dita monge permetats e donets licencia a ella de poder ampliar la finestra de sa Cambra en manera que del dit ampliment puixe haver e rebre maior claror e

¹⁷⁹. Saragossa, 6 desembre 1441. ACA, reg. 3011, fol. 183.

¹⁸⁰. Saragossa, 7 desembre 1441. ACA, reg. 3269, fol. 2v.

¹⁸¹. Saragossa, 7 desembre 1441. ACA, reg. 3269, fols. 2v, 3.

*vistes provehint segons es nostra intenció que la dita finestra sia ab bones retxes de ferro gornida E en altra manera haiats la dita Monge e sa sor en special recomendacio e favor Certificant vos queus ho reputarem a gran servey.*¹⁸²

Segons podem comprovar, les condicions d'algunes cel·les del monestir devien ser molt dures, sense gaire espai ni llum, com si fossin una presó. Possiblement, aquesta monja s'havia deprimida i en no aconseguir millorar la seva situació, havia acudit a la reina, ella mateixa o els seus familiars.

Maria escriu als seus cunyats, a finals de 1441: a la reina Maria de Castella, a la reina Elionor de Portugal, al rei Joan de Navarra i a l'infant Enric. Es trobaven junts, a la cort castellana. A l'infant Enric li diu:

*Dentro pocos dias havemos recibidas tres letras vuestras E aquellas entendidas quanto toca los fechos de vuestros vassallos daca do quereys embiar micer Rodrigo falcon Es verdat que lo havemos aqui manester porque es uno delos tres doctores que tenemos conduzidos por ala justicia pero por vuestra amor se dara aquell lugar que sea possible Quanto toca al fecho dela anima dela que dios perdone por que havemos embiado el provincial de predicadores Creemos que embiar cavalleros con el seria expensa perdida e cosa superflua attendido mayorment que no es necessario Cavalleros do vos stes el qual razonablemente devemos creer e creemos que suppireys lugar e officio no solamente de uno Mas de Mill considerada la coniuccion e ardent amor que era entre vosotros [...] E segund vos mesmo dezis nos tenemos pocos dineros por a spender e lo que costan estas ambaxadas daquello pocho que tenemos havemos de bestraher Car aqui no ha quedado otra cosa sino la guarda ropa ala qual no ha cumplir lo que es pagada Creemos que si otro havesses embiar mas necessario fuera doctor Car este fecho con razones e con leyes se han de concluir.*¹⁸³

L'infant Enric li havia demanat que enviés una esplèndida ambaixada i la reina li respon que no cal tant, ja que va escassa de diners. Té ironia la frase de Maria: Enric val per mil cavallers. Malgrat que ho devia dir perquè ell i Caterina s'havien estimat molt. Devien fer un funeral per la infanta Caterina o bé es devien reunir per tractar de l'herència. Maria envia un clergue destacat: el provincial dels dominics.

En la carta enviada al rei Joan de Navarra li recomana el pare dominic:

*Certificamos a vuestra excellencia que por el grand cargo quel muy caro hermano nuestro el Rey de Castella e nos tenemos dela anima [...] dela infanta dona Caterina germana nuestra que dios perdone havemos embiado ambaxada nuestra a su Cort el venerable religioso e amado nuestro fray Martin trilles provincial de predicadores desta provincia qui la present vos dara [...] Muy affectuosamente vos rogamos quel dicho provincial e los afferes por que lo havemos embiado queraes recibir e haver en special recomendacion e favor...*¹⁸⁴

A la reina Elionor de Portugal li comenta el següent:

---

¹⁸². Saragossa, 11 desembre 1441. ACA, reg. 3269, fol. 3.

¹⁸³. Saragossa, 10 desembre 1441. ACA, reg. 3011, fol. 185v.

¹⁸⁴. Saragossa, 20 desembre 1441. ACA, reg. 3011, fols. 185v, 186.

*Certificamos a vuestra Excellencia que por letra del provincial de predicadors desta provincia Ambaxador nuestro en la Corte de Castilla e per algunos qui son venidos havemos supido como erades venida cerca estas partes Car si antes lo supieramos vos havieremos scripto Por que vos rogamos nos querades haver por escusada havemos muy grand plazer de vuestra salut e deseamos mucho el bienavenir de vuestros afferes los quales non podemos creer que no tomen alguna buena conclusion [...] La çaguera nueva que havemos del Senyor Rey es buena por gracia de nuestro senyor speramos la cada dia millor De nuestra persona vos havisamos que dalgun tiempo aca havemos Mayor remedio en los accidentes acustumbrados por gracia de nuestro senyor que no havemos antes mas el çaguero nos ha ansi aflaquecida que non podemos scrivir de propria mano...*¹⁸⁵

La carta enviada a la reina Maria de Castella és semblant a les altres:

*Reyna muy cara e muy amada hermana por letra del provincial delos predicadores ambaxador nuestro e por relacion dalgunos qui dessa Cort son venidos havemos hoyda buena nueva dela salut vuestra e de nuestro muy caro hermano el Rey vuestro marido e dela convalescencia e salut de nuestro caro sobrino el principe Las çagueras letras e personas que son venidas del senyor Rey han trahidas buenas nuevas de su salut e prosperidat [...] Nos havemos mandado al dicho nuestro ambaxador que cerca los fechos dela Infanta dona Caterina hermana nuestra que dios perdone por los quales lo havemos embiado recorrer a vuestra alteza [...] sobre los dichos fechos lo querades cerca a aquellos o en toda otra manera por recomendado...*¹⁸⁶

Són cartes de cortesia però queda clar que encara no estaven totalment resolts els assumptes de l'herència de la infanta Caterina. No era d'estranyar perquè els afers de la cort castellana no podien ser més complicats i tensos.

Els grans nobles castellans seguien dividits en bàndols, uns a favor del conestable Alvaro de Luna i altres a favor dels infants d'Aragó, Joan i el seu germà Enric. El rei Joan II de Castella havia perdut tota la autoritat i no havia estat mai capaç, per sí mateix, de controlar els seus nobles. Els infants d'Aragó havien recuperat partidaris i propietats a Castella. També van aconseguir que Alvaro de Luna fos desterrat de la cort per segona vegada. Però les seves accions humiliaven el rei Joan II.

El 29 de juliol de 1441, les tropes del rei de Navarra i l'infant Enric van ocupar militarment Medina del Campo on es trobava el rei Joan. Segons Zurita, Maria, l'esposa del rei Joan i la seva germana, Elionor, reina de Portugal, van arribar també a Medina del Campo. El conestable i els seus partidaris van fugir. La reina Maria es va ocupar dels assumptes del govern, juntament amb el seu fill, el príncep Enric, i el suport dels seus germans: Joan, Enric i Elionor.¹⁸⁷ Així que al rei Joan II no el van tenir en gaire consideració.

Joan, rei de Navarra, havia quedat viudo feia poc temps. La reina Blanca havia mort el dia 1 d'abril de 1441. El seu fill, el príncep Carles de Viana, es convertia en el rei Carles IV de Navarra per successió de la seva mare, però el seu pare no li va cedir la corona, segons una clàusula del testament de Blanca en que es deia que el príncep havia de rebre el consentiment del seu pare per a ser rei. De

¹⁸⁵. Saragossa, 20 desembre 1441. ACA, reg. 3011, fol. 185v.

¹⁸⁶. Saragossa, 20 desembre 1441. ACA, reg. 3011, fol. 186.

¹⁸⁷. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. VII), vol. 6, pp. 241-245.

moment, Carles de Viana va quedar governant Navarra, mentre el seu pare estava a Castella.

Joan de Navarra era la persona del clan familiar més avesada en les complicades negociacions polítiques que calia desplegar en la cort castellana. Li donaven suport alguns poderosos senyors: l'almirall de Castella, Fadrique Enríquez, el comte d'Haro, el comte de Ledesma i el comte de Benavente, Alonso Pimentel, entre altres. Per reforçar les aliances polítiques es van pactar els matrimonis del rei Joan amb Joana Enríquez, filla de l'almirall de Castella; i de l'infant Enric amb Beatriu Pimentel, germana del comte de Benavente.¹⁸⁸ El matrimoni entre Joan i Joana no es va celebrar fins al 1447.¹⁸⁹

Carles, el príncep de Viana, no va acceptar gaire bé la madrastra. Segons Pontano, el dia de la boda del rei Joan amb Joana, a la taula, davant els convidats i, potser, després d'haver begut massa, hauria fet un comentari despectiu sobre els orígens jueus de la núvia, motiu pel qual, i a partir d'aquell moment, les relacions entre pare i fill van empitjorar del tal manera que arribarien, més endavant, a la guerra oberta. La història recollida per Pontano va ser, posteriorment, censurada pel mateix autor. Va ratllar les 22 línies del manuscrit, malgrat que s'han pogut llegir totes bé, excepte dues paraules dubtoses que són *marranum* i *foetidis*. El context, però, és molt clar.¹⁹⁰ Quan Ferran, fill d'Alfons *el Magnànim* es va casar

---

¹⁸⁸. *Ibid.* p. 245.

¹⁸⁹. Joana Enríquez va tenir, al 1452, un fill del rei Joan, Ferran (*el Catòlic*, el qual es va casar amb Isabel, *la Catòlica*, filla del rei Joan II de Castella i de la seva segona esposa, Isabel de Portugal), i al 1455, va tenir una filla, Joana (va ser la segona esposa de Ferran I de Nàpols, el fill bastard d'Alfons V *el Magnànim*).

¹⁹⁰. Segons Pontano, un dia en que el rei Alfons i el Panormita s'explicaven històries divertides sobre les parelles i altres coses, es va comentar el següent: *Eiusdem Alfonsi frater, Cantabrorum, hoc est Navarrae, rex, Joannes priorem duxit uxorem, Blancam nomine, ex ea Galliae gente, quae ad duodecim equites refertur quos hodie, corrupto verbo, Paladinos vocant ex eaque suscepit Carolus, qui postea fuit Navarrae princeps. Ea mortua, duxit mulierem genere Hispanam, quae tamen originem ex matre duceret a Judaeis, qui ad Christianos transissent, quod hominum genus Hispani (marranum) vocant estque apud eos maxime odibile habeturque infame praecipue ob foederationem. Solemni igitur convivio multi, uti moris est, nuptialibus cum laetarentur in mensis, gratulantesque plurima facete loquerentur in gratiam, tum mulus filius: "Quid ni, inquit, o proceres, patri meo vel mirifice sit congratulandum felicibus his e nuptiis? cuius prior uxor, mater ipsa quidem mea, genus duxerit a duodecim antiquissimis illis Galliae patribus posterior vero duodecim a tribubus (foetidis). Cui dicto, indignanter enim enuntiatum sacrat, tantum insedit veneni, ut ex eo inter patrem ac filium simultates coeperint quae, in dies auctae, manifestum haud multos post annos atroxque in bellum prorupere.* Traducció feta per Angel de Paz: El germà del mateix Alfons, Joan, rei dels càntabres, és a dir de Navarra, va tenir com a primera esposa a Blanca, d'aquell llinatge de la Gàl·lia que té relació amb els dotze cavallers avui anomenats paladins per haver canviat la paraula. D'ella va tenir en Carles que després va ser príncep de Navarra. Quan ella va morir, va prendre per esposa una dona espanyola però que descendia, per part de sa mare, de jueus conversos. Aquests homes son anomenats pels hispans, marrans. Són molt odiats i es consideren infames, sobretot, per dedicar-se a l'usura. Així doncs, en el solemne banquet, com molts, segons el costum, estiguessin alegres en les taules nupcials i s'expliquessin, per fer gràcia, molts acudits, el ruc del seu fill va dir: "¿Cóm no hem de felicitar de manera extraordinària, joh, pròcers!, el meu pare per aquesta felix boda? En efecte, si la primera esposa, precisament, la meva mare, descendia d'aquells dotze antiquíssims pares de la Gàl·lia, la segona, en canvi, descendeix de les dotze tribus fètides". Aquests comentaris que proclamaven una cosa divulgada amb malícia, van provocar tant verí que, des d'aquell instant, van començar les desavinences entre pare i fill, les quals augmentant de dia en dia, no molts anys després, van esclatar en una guerra oberta i terrible. Giovanni PONTANO: *De sermone libri sex*, edició de S. Lupi i A. Riscato, Thesauri Mundi, Lugano, 1954, (còdex Vindob, 3413, fols. 197r i 197v), pp. 106 i 107. Veure imatge a l'Apèndix.

amb Joana, filla de Joana Enríquez, Pontano, potser per evitar complicacions, devia ratllar el comentari del seu llibre.

Una donzella de la reina, Elionor de Vic, s'havia de casar amb un viudo, en Cruïlles. Maria intenta negociar el què ha de pagar en dot, segons podem llegir en la següent carta enviada a Joan de Montpalau, el seu intermediari:

En johan de monpalau una vostra letra havem reebuda escrita a XVIII del mes proper passat sobre lo matrimoni den cruïlles e de Elienor de vich ala qual per tant com les festes de nadal son stades al mig fins aci no havem pogut responre. Per que regraciant vos la bona diligencia e ginys que en aço havets tenguts segons ja de vos speravem vos avisam com nos som molt contenta dela bona resposta den cruïlles ens plau molt lo dit matrimoni haia la conclusio ques mereix per sguard del dit cruïlles qui es nostre servidor pero som marvellada que axi vulla strebar en los dits XXXIIIM sous attes que sabem que en la primera muller non pres sino XXXM E per sguard com aquesta es de nostra casa deuria hi fluxar E nos jassia haiam a supplir a tantes parts e nostres necessitats sien tan grans que bonament en moltes coses que desijam no podem dar el recapte ques mereig [...] som contenta lo dit matrimoni haia compliment fins als XXXM sous E no haia ansia lo dit cruïlles de aquells car lo primer jorn apres sia conclos los hi volem donar en comptants [...] E si per ventura lo dit en cruïlles [...] per aqueixa raho lo dit matrimoni havia cessar prometets li de nostra part que nos en smena dels IIIM florins que restarien faram ala dita Elionor una gonella de seda e una forradura de marts e altres coses que puïaran maior suma [...] e aço per que al dit cruïlles no calega tant despenre en arrear la E de aço vulla esser content [...] On totes aquestes coses no valguessen ans lo dit matrimoni no rompes haia los dits XXXIIIM sous [...] e donat per vos fi ales dites coses concordats ab lo dit cruïlles com vol se faça e si ell venra sposar aci la dita donzella o per procurador o si vol passar tantost al matrimoni o si trametrem aqui la dit donzella car a nos en la manera que ell vulla som contenta...¹⁹¹

El viudo exigia una quantitat massa elevada per al pressupost de la reina, 33.000 sous. Per aquest motiu, encarrega a l'emissari que intenti rebaixar el dot demanat. El pare de la noia, Galceran de Vic, no podia ajudar-la, segons lletres de la reina: *vostra letra responsiva sobre lo matrimoni de vostra filla havem reebuda en la qual nos fets saber com vostra possibilitat no es res axi en vida com apres de que som fort congoixada [...] per que vostra filla ses ab nos criada treballam e fem treballar en totes aquelles maneres que podem lo dit matrimoni haia e vinga a deguda conclusio...¹⁹²*

En una carta que la reina dirigeix a l'infant Enric, queda patent el seu disgust perquè encara no s'han solucionat els assumptes de l'herència de la infanta Caterina:

Muy caro e muy amado hermano no es de pensar el desplacer e enoyo que tenemos dela tarda e desfavor que han los feytos dela infanta que dios perdone las rogarias que siempre vos haveys fechas por lo descargo de su anima fazemos a vos sabiendo que delas personas que mayor beneficio pueden fazer en ello soys vos rogando vos con tanta affeccion quanta podemos que el amor que siempre haveys havido a daquela mas agora la queraes mostrar car no crehemos podays

¹⁹¹. Saragossa, 6 gener 1442. ACA, reg. 3269, fols. 5, 5v.

¹⁹². Saragossa, 2 gener 1442. ACA, reg. 3269, fol. 5v.

*fazer obra de tanto merito ne de que mayor plazer nos podiessedes fazer ne de que mas nos podays obligar a todas aquellas cosas que son honor e provecho vuestras.*¹⁹³

La reina, pel mateix motiu, també escriu al seu germà, el rei Joan: *porque somos con gran desplacer e enoyo que este fecho sea ansi desfavorido en vuestra Cort por tanto muy caramente supplicamos a vuestra alteza lo quiera mandar e fazer desempatxar [...] me duele la infamia de vuestra senyoria de ser ingrato que mi interes por dios senyor pensad que no a vos persona que mas vos ame ni que yo hi lo he havido bien merecer.*¹⁹⁴ Es planyia Maria de com anaven les coses. Però no era d'estranyar enmig d'un conflicte entre bàndols cortesans.

Trobem una carta enviada a Antoni Pellicer, mercader de Barcelona:

*Nanthoni palicer Pertant com som certificada que los ffreres dela murta encorrien gran necessitat Nos havent compassio de aquells havem delliberat dar los Cinquanta fflorins Perqueus pregam tan affectuosament com se pot dir vulats de part nostra donar als dits ffreres los dits Cinquanta fflorins car nos volem sien scrits en nostre compte E aturats vos la present en loch de cautela e daçons farets tan agradable servey com de qualsevulla cosa que apresent nos poguessem servir E voler aquell memorialar ab los altres que per vos nos son stats fets.*¹⁹⁵

Maria va ser generosa amb els frares de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona. No devien tenir ni per poder menjar i devien demanar ajuda. La reina escriu a *dona* Caterina d'Arenós perquè pagui als frares un deute que té:

*Viuda molt nos desplau haver vos scriure del ques segueix. Pero cove pus contra vostra consciencia atemptau car beus deu recordar present micer Gallach lo qual en testimoni vos nomenam per vostre maior carrech nos prometes pagar al ffreres dela murta aquelles cinquanta nou lliures quels deveu acert dia ja molt ha passat E apres en nostre menyspreu e contra vostra promesa haveu impetrar allongament del senyor Rey [...] E no penseu que per les provisions impetrades nos stigam de vos fer raho e justicia maiorment als dits ffreres [...] E aixi si aquestes coses volrets squivar pagat los dits ffreres decontinent En altra manera nos scrivim al loctinent de Governador vos faça exequcio per la dita quantitat...*¹⁹⁶

Alfons havia fet un encàrrec a Maria però ella va considerar que no era el moment oportú per a fer-ho, segons li raona en la carta següent:

De vostra gran Senyoria en dies passats he rebudes algunes letres ab les quals me manaba compellis mossen Martin diez daux en donar e liurar a mossen johan ximeniz cerdan lo loch e Castell del Castellar E lla hon lo dit mossen Martin diez recusas fer e complir les dites coses procehits contra ell e sos bens segons per vos me era manat les quals provesions Senyor nons era expedient executar en tal temps com es aquest tenint les corts als aragonesos Car si res hi hagues innovat o executat en virtud deles dites provisions ni en altra manera de aço se haguera feta

---

¹⁹³ . Saragossa, 10 gener 1442. ACA, reg. 3019, fol. 138.

¹⁹⁴ . Saragossa, 10 gener 1442. ACA, reg. 3019, fol. 137v, 138.

¹⁹⁵ . Saragossa, 28 gener 1442. ACA, reg. 3269, fol. 6.

¹⁹⁶ . Saragossa, 29 gener 1442. ACA, reg. 3016, fol. 36.

gran rumor e la cort sen fara molt torbada en tal manera que fara gran deserverey vostre E sentint yo aço per aquesta raho ne he consulti vostra Senyoria la qual ultimament me ha respost que speras les dites corts fossen finades e que apres executats lo sobre dit e aço entenia executar finades les dites corts Entretant Senyor lo dit Mossen Martin ha deliberat de present anar a vostra Senyoria per dar raho dels dits affers pus sta aqui vostra altesa provehesque hi segons ben vist li sera e lo dit mossen Martin no partesque de aqui fins los affers haien bon compliment.¹⁹⁷

La reina tenia raó: calia primer acabar les corts aragoneses si el rei volia rebre ajuda econòmica i després ja podria actuar contra el noble esmentat, Martí Díaz d'Aux, el qual devia ser el fill del justícia d'Aragó que havia estat destituït al 1439 i que després havia mort a la presó. La següent carta també va dirigida al rei:

Per Sanxico lo correu qui porta les letres per les corts lo qual parti daci lendema dels ignocents scrivim largament a vostra senyoria del fet deles dites corts en les quals apres nostra enantat sino la absolucio del justicia e lo sindicat que ses fermat per manlevar los diners Senyor per la Galera den johan riba la qual deus volent partira a XV del present mes trametem a vostra Senyoria DCCCC draps Ço es D. de valencia C del justicia daci C de don johan de mur C del batle general de Catalunya e C de mossen bernat albert sab nostre senyor que no he pogut mes e aço ab quant treball e strema diligencia ses sis vol que la terra es pobra sis vol per la gran cuyta e porch temps per ques pogues metre en aquesta Galera en la qual senyor fer aturar e detenir he haut mester tot lesforç per haver senyor los Cent draps del batle general de Catalunya [...] com nostre senyor sap que per obehir e servir a vostra senyoria yo he fet e treballat ab tanta e tan gran diligencia en la abilitacio del secretari com si fos mon propri [...] yo fon stada per mon accident Indisposta ben vuyt jorns e molt mal e ab tot senyor encontinent que he hauda alguna convalescencia hi he treballat sens alguna ficcio o simulacio e axiu fare senyor encara...¹⁹⁸

Alfons havia demanat a la reina que li envies unes teles el més aviat possible. S'havien recollit 900 draps, segons Maria detalla en la carta. Havien de ser embarcats en una galera que estava al port de Barcelona. Als consellers de la ciutat, la reina els escriu per aquest motiu:

Prohomens anit primer del present entre les VII e VIII hores reebem una letra vostra de XXX de giner e aquella entesa vos regraciam tant com dir se pot la bona affeccio e voler acostumats que per servey del dit senyor Rey havets mostrat per obra enfer quela Galea den Johan riba sper lo carrech dels draps del senyor Rey per lo temps que haviem scrit es ver que de vosaltres no podiem sperar als qui ales grans necessitat no acostumats fallir E nous devets maravellar sius scriviem ab alguna congoxa sabents quelos mercaders ultra lo convengut havien fet aturar la dita Galea pus de .V. meses e que ara en tan stret cas e en tanta necessitat lo dit senyor no fos sperat .X. o XV. dies siu deviem portar ab ennuig. E pensats queles grans congoxes paraules congoxoses han a produhir e que la necessitat es ley del temps sobre aço e algunes altres coses tocants aquest viatge parlara ab vosaltres lo mestre racional del senyor Rey [...] Avisant vos que per

¹⁹⁷. Saragossa, 30 gener 1442. ACA, reg. 3016, fol. 37v.

¹⁹⁸. Saragossa, 2 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fols. 6, 6v.

*tot nostre poder provehim axi a Valencia com a Perpinya com aqui, que la dita galera sia spatchada abans del temps demanat.*¹⁹⁹

La galera se'n volia anar sense esperar la comanda del rei, però es va aconseguir aturar-la mitjançant la intervenció dels consellers. La reina va escriure al mestre racional, en Pere de Sant Climent:

*Mestre racional Per tal com los draps qui van de valencia acarregar als alfachs han entrar en Catalunya creem que los collectors de aqueix general hi faran empaig si noy es provehit pertal vos pregam affectuosament que encontinent en virtut de la creença queus trametem ab la present donada aquella vullats parlar ab los diputats pregant lus de part nostra que per servey del senyor Rey e de nos vullen scriure als collectors e guardes que tenen en tortosa e en aquelles parts que sens demanar lus dret de general lus lexen passar e carregar los dits draps qui son cinchcents poch mes o menys no fahen lus empaig ne contrast algu E podets lus dir per scusacio lur mateixa que en facultat nostra es carregar los sens tocar enterra de Cathalunya...*²⁰⁰

La reina mana avisar els diputats del General perquè els draps del rei no fossin gravats amb impostos. Al cap d'uns dies s'havien obtingut més draps. Maria avisa, contenta, a *mon Senyor lo Senyor Rey*:

*Ab la Galera den Johan riba tramet a vostra Senyoria per en berthomeu ledo Mil e Cent draps segons ia pus largament he scrit a vostra Senyoria. Ço es .D. de Valencia .C. del batle general de aci e .C. de don johan de mur e c. del batle general de Cathalunya e .C. de mossen bernat albert e CC. del procurador Reyal de Mallorques lo dit berthomeu ledo senyor de bon grat e bona volentat ha amprens anar ab los dits draps e en tots los affers que li son acomanats maiorment que sguarden algun servey vostre ha treballat e treballa ab sobirana diligencia. E no tem perills Ne encara menaces de alguns contra los quals per son offici en la Governacio ha affer instancia Per que Senyor vos suplich queus placia admetre lo dit berthomeu ledo graciosament en les coses que ab vostra .S. haura a comunicar [...] e haver lo specialment per recomanat...*²⁰¹

La galera va partir, però al cap d'un mes encara es trobava a Mallorca a l'espera dels 200 draps que s'havien promès. La reina ha d'escriure al Governador per aquest motiu: *Entes havem ab no poch ennuig e desplaer que lo procurador Reyal [...] no ha donat ala Galera den Johan riba los docents draps los quals lo senyor Rey ab grandissima instancia demana [...] E com nos per tot lo present mes haiam enviat al dit Senyor dues Galeres vos pregam encarregam e manam [...] que treballets ab sobirana cura que [...] los dits docents draps sien prests es puxen ab la dita Galera enviar...*²⁰²

Bartomeu Ledo, portava diverses cartes escrites per la reina: una, en llatí, anava dirigida a *Raymundo de orcinis Principi Çalern*; una altra era per a la seva esposa, Elionor d'Urgell, a la qual es tracta d'*illustra e cara cosina nostra la princessa de Çalern*:

¹⁹⁹. Saragossa, 2 febrer 1442. AHCB, Lletres reials... 1. B. IX-A-2, n. 414.

²⁰⁰. Saragossa, 4 febrer 1442. ACA, reg. 3015, fol. 167.

²⁰¹. Saragossa, 6 febrer 1442. ACA, reg. 3181, fol. 49v.

²⁰². Saragossa, 8 març 1442. ACA, reg. 3181, fol. 64.

Illustre Princessa Gran plaer havem hagut com per letra del princep vostre marit havem entes que havets parit un bell fill deus lous salve eus ne do molts daltres havem empero algun ennuig com cascu qui ve de aqueixes parts fins als correus refferen queus clamau del dit vostre marit quens par mal fet car deurieu pensar quant son e deuen esser subiugades e que mes ne obtenen ab giny que en altra manera les mullers dels marits e que moltes son que passen e sofferen moltes coses encara stant prop lurs amichs que les gents non senten E si haveu raho de clamar vos non deveu sentir sino lo Senyor Rey recorrent a ell tot sol en vostres affers e necessitats Per queus pregam e encarregam queus abstingau de fer tals clamors eus sforceu per vostra honor e descarrech [...] cesseu comunicar ab aquells que sentireu lo dit princep vostre marit tropia ennuig Nos som certa que si entenrey voleu vos bastau haver vostre obtat e maiormente ara ab lo fill que deus vos ha dat per amor del qual creem lo dit vostre marit vos tractara pus favorablament e ab maior amor En vostra favor e per aço nos ne scrivim al dit Senyor e a vostre marit no façau apparens ne sapiau res affi que no senta vostres clamors Per vostra consolacio e pler vos avisam com al fer dela present per gracia de deu stam be de nostra persona ab tot que poch ha havem haudes algunes congoxes de nostre accident.²⁰³

Elionor havia tingut un fill i la reina la felicita per aquesta bona nova. Però la princesa no era feliç. El seu marit, Ramon d'Orsini, príncep de Salern, no la tractava bé. Maria intercedeix per ella al príncep i li demana que la tracti millor, tal com deu fer segons el seu rang, ja que Elionor és molt bona, decent, d'estirp reial i a més li acaba de donar un fill: *coniux enim vostra optima et decora est de Regia prosapia orta, fecunda parens prolem associata vobis...*²⁰⁴ Malgrat tot, la reina també censura l'actitud d'Elionor ja que s'ha queixat públicament dels maltractes, empitjorant les relacions amb el marit. Si té alguna queixa s'ha de dirigir directament al rei, no a les amistats perilloses.

Crida l'atenció que la reina tornés a escriure, al dia següent, una altra carta molt semblant, però més llarga, amb consells per a Elionor, en aquesta ocasió l'anomena comtessa de Nola i marquessa de Malfa. Potser va pensar molt en ella i va voler donar-li més ànims per resistir i guanyar-se el marit, amb diplomàcia, ja que no tenia altre remei:

*Egregia Comtessa e cara cosina [...] havem sabut que havets parit fill de que vos devets molt alegrar e consolar Car millor penyora no podiets tenir ne maior beneffici aconseguir que de vostra propria carn e sanch perdur fruyt asossech a aquexa casa que es deles maiors daqueix Reyalme e a refermar e assegurar ço del vostre [...] per a conduir e tirar vostre marit a vostra part [...] lo que plau a ell placia a vos e que nunca vos mostrets mal contenta de res que ell faça e que li siats tostemp graciosa [...] Car amb be havets a vencer lo mal e ab blandures havets amollir e ablanir lo coratge per dur e fort que sia axi com les grans ribes de terra tant com son pus altes tant mes sien ab la força de la pluja blanques [...] e los pus aspres cuyros del mon fa hom tornar blans ab untaments [...] que en hoyda de vostre marit no vinguen paraules vostres sino de lahors que vos digats dell...*²⁰⁵

²⁰³. Saragossa, 5 febrer 1442. ACA, reg. 3181, fols. 47v, 48.

²⁰⁴. Saragossa, 5 febrer 1442. ACA, reg. 3181, fol. 47v.

²⁰⁵. Saragossa, 6 febrer 1442. ACA, reg. 3020, fols. 7v, 8.

Maria també escriu a les filles del rei, Maria i Elionor:

Egregies e cares Nebodes Vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que havem haut singular plaer com havem sabut la bona sanitat e stament del senyor Rey marit e Senyor nostre molt car E que ab bon salvament sou aqui arribades e dela honor que feta vos han e deles coses en la dita vostra letra contengudes E per vostra consolacio e plaer vos avisam com apres vostra partida e al present per gracia de nostre senyor havem stat e stam en bona convalescencia de nostra persona Treballau de vostre poder e supplicau lo dit Senyor que prestament vinga delas parts deça per gran ben avenir de sos Regnes e terres E vos dona Maria scriu nos sius han sposada.²⁰⁶

És curiós comprovar com les dues filles bastardes del rei són tractades de nebodes per Maria. S’havien criat en la seva cort com si fossin filles. Li pregunta a Maria si ja s’ha casat. Recordem que Alfons l’havia promesa amb el fill del duc de Bar, per raó d’una pau signada. Havien marxat cap a Itàlia al juliol de 1441, feia sis mesos.

Al rei Alfons li explica amb detall la destitució del abat del monestir de Valldigna, en terres valencianes:

En verdat sta que en el penultimo Capitol provincial del orden de Cistell celebrado en el Monasterio de Rueda do eran presidentes lo Abbat de Poblet de Santas Creus e de Santa Fe e procediendo a reformacion de lur orden enla provincia quisieron reveyer los processos fechos en diversos tiempos contra la persona de ffray Berenguer de Vich Lo qual el sentiendo que ya era por sus demeritos suspeso dela Abadia vino en el dicho Capitol [...] suplico los dichos presidentes que no li diessen tanto danyo ni desonor car el queria renunciar Labadia libertament pero que les demanava de gracia li dexassen nombrar persona en favor del qui la renunciasse e li diessen con que se mantuviesse E ala fin hovido su acuerdo li respondieron que si buena persona nombrasse serian contentos e el nombro ffray Lop palazin cappellan nuestro mayor [...] el dicho fray vich li fizo obediencia [...] A pres movido por algunos [...] ha ydo a vuestra Senyoria no contento del mal que al dicho Monasterio ha fecho por mover novedades contra el dicho Abat E segund veo algunos con no buena intencion enviando yo el abat con vuestras fillas e con otras cosas a vuestra Senyoria [...] lo han condempnado en XIIIIM sous que de al dicho fray vich e augmentando le la pension en mas de IIIIM sous De que Senyor yo sto muy congoxada e desplazient car ultra que vuestra Senyoria conoce millor que yo qui es fray vich ne como ha vivido ne que ha fecho en aquel Monasterio la honestat del que oy es abat ni como lo repara ni administra [...] vuestra Senyoria creo no haver stado avisada [...] por bien de aquel Monasterio [...] mande proveher que todo lo fecho se amulle...²⁰⁷

L’abat destituït havia actuat amb molta astúcia i havia aconseguit una pensió, però després havia anat a la cort d’Alfons i havia aconseguit una indemnització que li havia de pagar el nou abat i una pensió més alta. La reina estava indignada per aquestes actuacions i demanava al rei que fos anul·lat el que se li havia concedit.

²⁰⁶. Saragossa, 5 febrer 1442. ACA, reg. 3181, fol. 48.

²⁰⁷. Saragossa, 5 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fols. 6v-7v.

La reina li comenta un altre assumpte sobre un nomenament:

*Vagant per mort de don Johan dixar lo Priorat de santa Maria del pilar fou provehit de aquell al Noble don Ferrando de lluna fill del Noble don johan de lluna quondam senyor de Vilafelig per Larquebisbat de Çaragoça ab ma voluntat E no obstant la dita provisio del dit Arquebisbe amaior cautela lo dit don ferrando ha obtengut del Concili de Basilea per lo dit priorat certes provisions E per que Senyor he empatxat la dita provisio o butles del Concili Se opposa Martin calbo fill de un altre Martin calbo prevere sens algun dret que a present no mostra E segons los sentiments que jo he lo dit Arquebisbe ne son Capitol no admetrien lo dit Martin calbo per les dites rahons Supplich vostra Senyoria queus placia dar licencia al dit don fferrando de usar deles dites provisions que ha obtengudes del dit Concili e daqui avant obtendra lo dit Priorat.*²⁰⁸

L'arquebisbe de Saragossa havia nomenat el nou prior de Santa Maria del Pilar, per mort de l'anterior, el noble Ferran de Luna, qui havia aconseguit també una butlla del Concili de Basilea. Hi havia un altre candidat, Martí Calvo. Maria esperava rebre la llicència del rei perquè Ferran pogués prendre possessió del càrrec.

En la galera que duia els draps al rei, a més de Bartomeu Ledo, Maria va enviar dos clergues, el prior de la Vall de Crist i fra Guillem Jordà de l'orde de la cartoixa, per als quals va demanar per carta, al patró del vaixell, que no els cobrés el nòlit: *E aquells passets franchs de nolit segons nos havem promes e offert fins en nombre de Cinch o de Sis si tans seran car per aquests vos ho havem fet demanar E reputar vos ho em a gran servey.*²⁰⁹

En una carta que la reina envia a un mercader de Barcelona, Ferrer Bertran, a més de parlar de negocis, li comenta quelcom del seu fill:

*En fferrer bertran Rebuda vostra letra sobre les tretes que demanats [...] vos responem quens plauria molt si era en nostra facultat e lo port absolutament nos era lexat mas lo senyor Rey per les grans necessariats en que es los prengue per algun cert temps apres nos ha relaxada la mitat e de fet li es respost dela mitat deles tretes complidament [...] Lo guiatge dela galea vos havem manat spatxar Entes havem que vostre fill no usa ab aquella honestat que ha mester mercader E Jatsia lo maior interes sia vostre apres dell matex Empero per queus havem per servidor volriem que vostres fills vos semblassen Avisam vos ne per que proveiscats saviament en reduir lo ala via que deu tenir.*²¹⁰

La demanda del mercader no pot ser satisfeta per la reina. Per altra part, l'avis de que son fill no es comporta amb la mateixa honradesa que ell i caldria que s'esmenés.

Trobem una carta de cortesia de la reina al príncep Carles de Viana:

Illustre princep nuestro muy caro e muy amado sobrino Vostra letra havem recebido e hovido gran plazer haver sabida vuestra buena sanidat e hoido a ple vuestro confessor al qual havemos respondido largament nuestra intencion sobre lo que de vuestra part nos ha querido explicar certificando vos por vuestro plazer

²⁰⁸. Saragossa, 6 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fol. 7v.

²⁰⁹. Saragossa, 6 febrer 1442. ACA, reg. 3181, fol. 48v.

²¹⁰. Saragossa, 8 febrer 1442. ACA, reg. 3020, fol. 9.

*e consolacion que continuamente havemos dios loado buenas novas dela persona e stamento del Senyor Rey nuestro muy caro e muy amado marido e Senyor tio vuestro e que al fazer dela present somos en buena convalescencia de nuestra persona.*²¹¹

Una carta similar va ser enviada a la seva esposa, Agnès de Clèves i a la comtessa de Foix i de Bigorra que devia ser amb ells.

Sobre el nomenament d'un rector per a l'Espluga Calva (Les Garrigues), la reina té quelcom a dir i envia a mossèn Pelegrí amb una carta per a *micer* Pere Oller, doctor en decrets, oficial de Tarragona:

*Oficial Sobre la vaccaccio dela Rectoria de laspluga calba haviem informat de nostra intencio e voluntat plenament lamat nostre mossen Pelegri nostre procurador del Cardenal qui laus explicara Pregam e encarregam vos perço en tan stretament com podem que donets fe e creença en tot ço que de nostra part vos dira Axi com Si nos personalment vos ho dehiem complint ho per obra axi com de vos confiam E entretant que lo dit mossen pelegri tardara desser ab vos vos preguam e encarreguam que no fessets collacio o provisio alguna dela dita Rectoria e reputar vos ho em a servey E del contrari ço que no creem hauriem massa gran enuig.*²¹²

Maria intervenia, de vegades, en alguns nomenaments de càrrecs eclesiàstics, fins i tot en el cas d'algunes rectories rurals. En aquest cas, no se'ns diu la causa. Els reis donaven suport a l'Església i viceversa, malgrat que sorgien discrepàncies pels beneficis temporals. Com podem comprovar la reina tenia un procurador, mossèn Pelegrí, prop del Cardenal de Tarragona, primat del Principat.

Tot seguit, podem llegir una carta dirigida a Joan de Navarra:

*Por relacion de don johan dixar havemos entendido quen nuestros fechos havemos mostrado voluntat e favor delo qual havemos havido gran plazer Car dias ha speravamos con deseo que vos e nos fuessemos como madre e fillo e que lo uno fazies por lotro lo que podiez Por que vos offieremos que nos de muy buena boluntat faremos lo que podieremos por vos e assi vos rogamos lo fagades vos por que los fechos e obras se concuerden con las palabras e offiertas Certificamos vos que ayer e hoy havemos recebido con correos de letras del Senyor Rey con las quales sabemos buenas nuevas de su Senyoria e buena e gran prosperitat de sus afferes e que puçol ses tenido e que muy brevemente fara otro tal Napolis dios por su merce sobre todo guarde su persona E no vos maravelledes com no vos scrivimos de nuestra mano car si quiere por ocupaciones de negocios si quiere por alguna indisposicion de nuestra persona no podemos.*²¹³

La reina deixa entreveure que Joan no s'ha esforçat massa en donar-li una mà pels assumptes que ella té pendants a la cort castellana. Espera que posi a la pràctica les bones intencions que diu que té en ajudar-la. Al final li comunica bones noves d'Alfons: ha pres la ciutat de Pozzuoli, a prop de Nàpols.

A la seva cunyada, la reina Elionor de Portugal, li escriu el mateix dia i tracta d'un assumpte que deu ser econòmic: *por don johan dixar nos havedes*

²¹¹. Saragossa, 8 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fol. 8.

²¹². Saragossa, 10 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fol. 8.

²¹³. Saragossa, 23 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fol. 9v.

*embiado a dezir que hoviessemos por recomendado los afferes de Alcolea e como sabeys vos haveys consultado sobre esto el Senyor Rey havida su resposta e delliberacion sobre esto e quanto tocara afferes vuestros podeys pensar e creer que lo que nos hi hauremos a fazer lo faremos de muy buena voluntat e noy posedes dubdo alguno...*²¹⁴

Maria escriu als consellers de Barcelona per un delict comès contra un capellà que estava de camí cap a la ciutat, entre Tàrraga i Cervera:

*Amats nostres Entes havem no sens gran ennuig e sobiran desplaer que dos o tres homens celerats e de mala vida segons llurs actes mostren clarament los noms dels quals segons ques diu son Peret del entorn Narcis soler e Johan llull no tement deus ne la correccio del Senyor Rey e nostra Com a lochtinent seu son exits en lo cami entre Cervera e lo mas o hostel den Vallet e han aguaytat un capella qui segons se diu venia de castella e tenia son cami vers barchinona per tirar avant a Cort Romana e han lo pres e lligat despullat e desrobat lo de una cavalcadura en que cavalcava e de quants diners portava E segons par vengut aço a noticia del peyers de Cervera han inquirit e encercat dels dits lladres celerats dampnats e trencadors de camins publichs e es se trobat que son en Tarregua presos E com tals e de tal vida e condicio deguen esser punits rigorosament e castigats e per guiatge ne altra favor o causa no restaurats com sia acte leig odios e de gran interes del Senyor Rey e de ses regalies e dela sua cosa publica Com los camins sien en proteccio e guarda special del princep Vos pregam e encarregam e manam que los dits delats presos manets per los officials dela dita vila de Tarregua esser liurats als officials dela dita vila de Cervera en terme e jurisdiccio dels qual lo dit acte tan criminos ses comes e perpetrat E aço per res no differiats per que la justicia ques mereix se faça.*²¹⁵

Tres homes havien robat al sacerdot i havien estat presos a Tàrraga. La reina demanava que fossin traslladats a Cervera per ser castigats, ja que el delict havia estat comès en el seu terme. El perquè la reina demana als consellers de Barcelona que donin ordres als oficials de Tàrraga que siguin lliurats els lladres als oficials de Cervera, vila reial, pot explicar-se. Algunes ciutats estaven associades a Barcelona, com a carrers, per gaudir dels seus avantatges i privilegis. Potser era el cas de Tàrraga i, per tant, els consellers hi podien intervenir. L'assumpte va esdevenir complicat. El 21 de març, la reina tornava a escriure als consellers encarregant-los que fessin fer justícia als lladres. Els presos seguien a Tàrraga i els consellers havien enviat a Ramon Desplà per entendre en el cas, però, segons la reina, el degà de la vila posava impediments: *E per que lo dega dela dita vila al qual havem scrit cessas sa instancia en tan celerats homens als quals corona no deu ne pot valer no la vol cessar [...] Car nos aximateix per altra via que lo dit dega çes dela dita instancia provehim e special scrivim amossen Gaspar ornos procurador del bisbe de Vich al qual vos pregam ne encarreguets scriva al dit dega çes dela dita instancia.*²¹⁶ Al cap d'un mes encara estava pendent de resoldre's l'assumpte: els presos seguien a Tàrraga. Semblava un conflicte de competències. La reina es dirigia de nou als consellers:

²¹⁴. Saragossa, 23 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fol. 9v.

²¹⁵. Saragossa, 2 març 1442. AHCB, Lletres reials... 1. B, IX-A-2, n. 415.

²¹⁶. Saragossa, 26 març 1442. AHCB, *ibid.* 1. B, IX-A-2, n. 418.

Amats nostres Sobre la justícia fahedora dels ladres qui robaren lo Capella entre Montmaneu e Cervera los quals son presos en Tarrega de que diverses vegades vos havem scrit Havem entes que en Pere dezpla vostre procurador en la dita vila per favors e comport d'alguns de alli sostenidors de mals homens dilataria fer la justícia d'aquells Per queus pregam encarregam e manam molt stretament que per gran be dela cosa publica e contemplacio nostra qui desijam molt tals e semblants actes sien punits e castigats scrivats affectadament al dit pere dezpla que desempaig la justícia de aquells Esi volien remetre los dits homens al veguer de Cervera per que fossen punits en la vegueria on han comes lo delicte hauriem vos ho a singular servey.²¹⁷

Els demanava que si el procurador no feia justícia, perquè havia rebut favors d'algunes persones que protegien els inculpats, els enviessin a Cervera perquè el veguer ja els castigaria. El seguiment que es fa d'aquest cas es paradigmàtic del sentit de la justícia que tenia la reina Maria. Cap delicte greu devia restar impune i els camins havien de ser segurs.

En la carta que envia a Francina de Senesterra, Maria li diu que li ha buscat un mediador per resoldre el conflicte que té amb el bisbe de Girona: *Noble e amada nostra Nos havem concordant ab lo bisbe de Gerona que los debats e questions que havets ab ell metats en poder de micer ffrancesch castello lo qual sia entre vosaltres compromissari E que durant lo temps del compromes ell vos faça absolve ab reincidencia Per que fets lo dit compromes e exiu de questions Car nous aconsellam que debatau o litigieu ab ell ne ab altri.²¹⁸*

Maria ajuda sempre que pot als monestirs. A continuació veiem una carta dirigida al prior de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron:

Religios e amat nostre Recordens com nos derrerament residents en la Ciutat de Leyda havent acor e voluntat la continuacio e molt mes lo acabament dela obra del vostre Monestir per la gran e fervent devocio que havem ala vostra Religio e orde de Sant Geronim e la bona vida dels frares del dit Monestir lo venerable pare en crist e amat nostre lo Bisbe de barchinona comunicant ab nos dela obra Offeri a nostra peticio e instancia per ajudar ala dita obra lo dret a ell e a sa Cort pertanyent de unes marmessories per lo rentiment del compte de aquelles a nostra voluntat e obcio elegidores e per nos encontinent fou elegida la marmessoria den bertran nicholau dela qual vos sou hun dels marmessos e tenir certa summa de diners per lo dit dret conservada...²¹⁹

La reina havia aconseguit que el bisbe de Barcelona cedís els drets sobre una marmessoria perquè el prior pogués rebre uns diners i continuar les obres del monestir.

Al seu nebot Carles, príncep de Viana, li contesta amb una breu carta:

Illustre princep nuestro caro e muy amado sobrino Vuestra letra havemos recibida por Jayme navarra Rey darmas de nuestro caro e muy amado hermano el Rey de navarra padre vuestro el qual por amor e contemplacion vuestra havemos recibido graciosamente e havemos hovido plazer de algunas nuevas que nos ha comptado E por vuestra consolacion e plazer vos certifficamos que al

²¹⁷. Saragossa, 26 abril 1442. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 419.

²¹⁸. Saragossa, 8 març 1442. ACA, reg. 3181, fol. 64.

²¹⁹. Saragossa, 12 març 1442. ACA, reg. 3269, fols. 11v, 12.

*fazer dela present por gracia de dios somos en buena conva[lescencia] de nuestra persona e en breve expedicion delas cortes que aqui celebramos.*²²⁰

L'herald del rei Joan devia portar notícies dels assumptes de Castella. Segons diu la reina, es troba millor i aviat s'acabaran les corts que es celebren a Saragossa.

Maria escriu a un tal Manel Caixa per l'assumpte del dot d'una donzella:

*En Manel caixa Nos scrivim al justicia e jurats de Castello dela plana que fet a ells per persona legitima quitament de deu milia sous del censal del pebordre artes aquells deposen en poder den Antohoni pellicer mercader de valencia per que servesquen segons lo dit pebordre ha ordenat ana Toda centelles filla del noble e amat nostre mossen aymerich centelles Aximateix manam a vos que fet lo dit quitament encontinent donets e liurets los dits XM sous al dit anthoni pellicer no obstant qualsevulla manaments o ordinacions per nos o qualsevulla officials Reyals o persones en contrari fetes E en aço no haia falla o dilacio alguna com axi vullam se faça.*²²¹

El mateix dia també envia una carta al pare de Toda Centelles, el noble Aimeric Centelles, majordom i conseller del rei:

*Noble e amat nostre Nos scrivim al justicia e jurats de Castello e encara an Manuel caixa arrendador deles cises dela dita vila que fet quitamet a ells per legitima persona de deu milia sous del censals del pebordre artes aquella deposen en poder den Anthoni pelicer mercader de valencia per que servesquen a Toda centelles filla vostra segons la voluntat del dit pebordre Perqueus pregam e encarregam que instets se faça segons scrivim.*²²²

Al cap d'uns mesos escriu als jurats de València sobre aquests diners:

*Amats nostres per molts sguarts que no curam aci explicar haven voler singular que certs diners los quales se han a convertir en ajuda de maridar la noble e amada nostra na Toda centelles se esmercen e stiguen en loch segur per que vos pregam e encarregam molt afectuosament que los dits diners los quals creem no son pus de deu milia sous pregam e carreguen censal de aquells sobre aquexa universitat afi que aquells segons es dit sien en segur E de aquells haia entretant alguna utilitat reputar vos ho em agrant e singular servey.*²²³

Com que Toda encara no es podia casar, els diners s'havien d'invertir per estar segurs i donar un rendiment. Però passava el temps i l'operació financera encara no s'acabava de fer. La reina ha de pregar al pare, Aimeric Centelles: *aquells deu Milia sous los havem haver per an a Toda vostra filla per que sien conservats e no despesos per vos ne per altre volem que aquells encontinent sien depositats en poder den Antoni pellizer...*²²⁴ Al mateix temps escriu a Joana Catalana, la tia de Toda, germana d'Aimeric, perquè hi parli. Passats uns mesos,

---

²²⁰. Saragossa, 15 març 1442. ACA, reg. 3269, fol. 13.

²²¹. Saragossa, 19 març 1442. ACA, reg. 3269, fol. 14.

²²². Saragossa, 19 març 1442. ACA, reg. 3269, fol. 14.

²²³. Tortosa, 2 novembre 1442. ACA, reg. 3269, fol. 46.

²²⁴. Tortosa, 9 novembre 1442. ACA, reg. 3269, fol. 48.

Maria tornava a escriure al pare i a la tia de la donzella. Els diners els tenia el pare i no els havia donat al mercader, segons li havia manat la reina: *som molt meravellada per queus pregam e encarregam molt stretament que doneu orde e manera prestament los dits Deu milia florins sien deposats en poder del dit Anthoni pellicer...*²²⁵

Sobre un altre matrimoni tracta la següent carta de la reina dirigida als *Noble e amada e feel nostres madona ysabel de pallas e nanthoni de camporell donzel*

*Sobre los affers tocants lo matrimoni den bernat johan ça cirera e vostra neta e neboda havem informat largament de nostra intencio e voluntat lamat nostre mossen Guillem dez brull lo qual largament lans explicara Per queus pregam e encarregam que en tot lo que de nostra part vos dira sobre los dits affers li donets plena fe e creença axi com si nos personalment vos ho deyem eu compliats per obra segons de vosaltres confiam.*²²⁶

Maria sempre està disposada escoltar a les viudes i persones necessitades, segons podem llegir a continuació en la carta que dirigeix al governador de Catalunya:

*Governador. Recordeus haver vos remesa una causa de na Eulalia que fou muller den ffrancesch roura osta de correus quondam E per la dita Eulalia es pobra e misserable e no pot prosseguir son dret longament vos pregam e encarregam que la dita questio façats breument spatxar havent aquella en sa justicia favorablement recomanada E reputar vos ho em a servey maiorment perque la dita Eulalia es germana Aduart vallsera de nostra casa.*²²⁷

La viuda no tenia diners per aconseguir heretar del seu marit difunt.

En la següent carta, Maria es dirigeix a la prioressa del monestir de les predicadores (dominiques) de Barcelona:

*Religiosa e amada nostra vostra letra havem reebuda feta del present mes ala qual vos responem que per gran desig que vos haiau de veure a nos creets que maior lo havem nos de veure vos pero cove a nos obeir al senyor Rey e esser e star lla on sa senyoria mana maiorment per los affers que te entre mans per que pregam a nostre senyor per la salut e prosperitat del dit senyor e quel nos enviui dela part deça e la hora hiriem star aqui e per gran temps per vostra consolacio ede vostre Covent vos avisam que jatsia de nostre accident haiam algunes passions pero loat ne sia deus no les havem tan grans ne tan fortes com soliem ab tot vos pregam e encarregam que vos e vostre Covent lo qual nos saludau molt pregueu a nostre Senyor per nostra salut.*²²⁸

La reina feia quasi tres anys que es trobava fora de Barcelona i les seves amistats la trobaven a faltar. Havia de seguir les ordres del rei i convocar corts en els diferents territoris per aconseguir ajuda econòmica, fer justícia i governar. Una tasca molt feixuga que feia amb resignació. Confiava en que les monges

---

²²⁵. Tortosa, 5 febrer 1442. ACA, reg. 3269, fol. 62v.

²²⁶. Saragossa, 20 març 1442. ACA, reg. 3269, fol. 14v.

²²⁷. Saragossa, 22 març 1442. ACA, reg. 3269, fol. 16.

²²⁸. Saragossa, 22 març 1442. ACA, reg. 3269, fol. 16v.

preguessin per la seva salut i així els ho demana. Esperava que el rei tornaria aviat, però ja feia 10 anys que estava absent.

Maria manté unes relacions diplomàtiques el més correctes possibles amb els sobirans d'altres territoris veïns, malgrat que aquests no sempre defensaven els interessos del seu marit a Itàlia. És el cas del rei de França, Carles VII. Sovint dóna suport a René, duc d'Anjou, l'aspirant al tron de Nàpols. En el cas que destaco, el rei Carles encarrega la compra d'uns cavalls en terres del rei d'Aragó. Maria escriu als diputats de València i de Catalunya perquè no cobrin impostos, deixin passar i donin un salconduit als encarregats de la missió: Joan Vosa, Jacques Cueur, argenter, i Terri:

*Deputats lo Rey de ffrança nostre molt car e molt amat cosi Nos ha scrit e pregada affectuosament que li donassem licencia de comprar e trauren dels Regnes e terres del Senyor Rey deu Cavalls o Rocins la qual cosa havem atorgada graciosament ffranca de tots drets de exida leuda Morabati e altres qualsevol al dit Senyor Rey e asa Cort pertanyents Per queus pregam e encarregam molt affectuosament e streta que per nostra contemplacio e sguard e del dit Rey de ffrança qui segons nos scriu vol los dits Cavalls o Rocins per sa persona lexets e remetats lo dret del general per los dits X. Cavalls e Rocins pagar pertanyents e Reputar vos ho em a servey car redundara a gran honor del dit senyor Rey e nostre e de tots sos Regnes e terres.*²²⁹

Maria ha d'escriure al príncep de Viana per un conflicte fronterer en les valls del Pirineu, entre ramaders navarresos i aragonesos:

*Entendido havemos que a instancia de algunos dela villa de sos e dela vall daynsa e de aragnez nuestros subditos e vassallos son stados tomados e detenidos presos a un se detienen Sanxo salliatierra notario dela villa de sadava e Ramon cruilles portero subditos e vassallos nuestros e son stados tomados por el almirant de sanguessa e llevados davant de vos presos Los quales de nuestro mandamiento e por comission nuestra havemos enviados por fazer cierta exequcion en los erberantes delas ierbas del Mont del Rey del nuestro Regno Daragon E los quales por virtud dela dita nuestra comission havian exequitado cierto ganado el qual sta emparado en la dita vuestra villa de Sanguessa [...] Porque vos rogamos e requerimos muy stretamente e affectuosa que los ditos notario e portero con todas las scripturas processos e bienes e ganado dela dita exequcion emparados [...] mandades luego soltar e librar e anos e nuestra cort remeter por que podamos devidamente proveidir sobre las ditas cosas...*²³⁰

Les disputes pels límits territorials apareixien de tant en tant, com ja hem pogut comprovar en altres casos comentats en aquesta investigació.

Tot seguit, veiem una carta dirigida a Jaume Garcia, *scrivà del Senyor Rey e tenint les claus del seu archiu*:

En jacme garcia Manam vos que ab diligencia cerquets en larchiu lo quitament que los homens dela granadella feren dela Jurediccio criminal la qual lo Senyor Rey havia empenyorada al Senyor del dit loch e aquell e altres cartes o scriptures que faien en favor dels dits homens per lo dit quitament donets al portador dela

²²⁹. Saragossa, 23 març 1442. ACA, reg. 3016, fol. 69.

²³⁰. Saragossa, 5 abril 1442. ACA, reg. 3181, fol. 72.

*present satisfent vos ell en vostres treballs condecement E enço no haia falla com hi vaia molt ala conservacio del patrimoni del dit Senyor.*²³¹

La baronia de la Granadella, en la comarca de les Garrigues, estava regida, en temps del rei Alfons, per Pere Moliner i en morir aquest, per la seva viuda Caterina. El quitament a què es refereix la carta devia ser anterior a l'empenyorament fet per Alfons i per aquest motiu, la reina el fa buscar a l'arxiu reial de Barcelona. Sembla ser que Pere III, al 1359 havia venut la jurisdicció criminal a Pere Moliner, un avantpassat. L'assumpte no devia estar clar i calia buscar el document.

De vegades, amb els senyors territorials, hi ha conflictes de competències. Aquest pot ser el cas que queda reflectit en la següent carta que la reina escriu a la comtessa de Cardona i de Prades: *Comtessa vostra letra havem reebuda e aquella entesa vos responem Que nostra intencio immutable es fer justicia equalment Empero hauriem gran plaer que vosaltres vos avinguesseu concordablement e altri no fos conexedor Del fet del guiatge queus scrivim Nos volem aquell sia servat tant com per dret e justicia segons seria e tenor de aquella se trobara servador.*²³²

Es poden donar dues interpretacions al poc que es diu: es tracta d'un conflicte familiar i, per aquest motiu, la reina considera que és millor que s'entenguin i que no es faci públic. O bé: el conflicte ha arribat a la reina, la qual està decidida a actuar per damunt de les competències de la comtessa.

Feia més de dos anys que havia mort la infanta Caterina i encara no s'havia complert el seu testament. Recordem que els seus hereus eren els seus dos germans: Maria i Joan. Era tan complicada la situació de la cort castellana que, malgrat els precs constants de la reina Maria al seu germà i als seus cunyats, encara no s'havia arribat a un acord a l'abril de 1442. A continuació veurem uns fragments del llarg document dels poders que Maria dóna als seus procuradors, fra Martí Trilles, prior provincial dels dominics d'Aragó i el capellà de la reina, Ferran de Riaza, per motiu d'aquesta herència:

En nombre del nuestro salvador Jhesu cristo Sepan todos quantos la presente carta vieren como nos Dona Maria etc. lugarteniente etc. Considerantes que la Indicta e Magnifica dona Caterina de buena memoria Infanta de Castilla hermana nuestra que dios perdone que fue mujer del Inclito e magnifico el Infant don Enrich Daragon E de Sicilia Maestro del orden e Milicia de Sant Yago de spania nuestro muy caro e muy amado hermano Es passada dela present vida en la otra E por esto todos sus bienes e derechos e successiones de aquella provienen al muy alto Rey de Castiella nuestro muy caro e muy amado hermano E anos assin como herederos dela dita Infanta E por que la herencia bienes e dreytos de aquella son quasi todos en el Regno de Castiella e a nos como heredera en part dela dita Infanta ab intestado o por testamento de aquella pertanescan derechos e acciones contra el dito Rey de Castiella e sus bienes e el nos es tenido e obligado por causa dela dita herencia E sea nuestra Intencion transhigir componar e avenir nos con el dito Rey sobre las ditas cosas e venir con el a buena concordia e composicion Por tanto [...] confiando dela Industria fe e legalidad de vosotros venerable e religioso amados nuestros ffray Martin trilles Maestro en sancta Theologia e prior provincial del orden de los ffrayres

²³¹. Saragossa, 10 abril 1442. ACA, reg. 3181, fol. 74.

²³². Saragossa, 10 abril 1442. ACA, reg. 3181, fol. 74.

preycadores en la provincia daragon e mossen fferrando de riaça capellan nuestro e de cadauno de vos [...] fazemos constituymos e creamos e solennamente ordinamos vosotros [...] procuradores e ministros nuestros ciertos e speciales e ahun generales [...] dando a vosotros e acadauno de vos pleno perfecto e bastant poder que podaes delant la presencia del dito Rey de Castilla [...] e delos de su conseio e jutges e otros qualesquier oficiales [...] e qualquier dellos nuestra intencion e voluntat explicar dezir e propositar e de qualquiere derechos nuestros inquirir e investigar e heredades demandar recibir e recobrar todas qualquier herencias successiones villas castillos lugares rentas e qualesquier bienes e derechos nuestros [...] E mas vos damos plen poder e bastant que por nos [...] podays sacar libramiento e libramientos delos comptadores del dito Rey de Castilla de qualquier quantia o quantias a nos pertanescentes por la dita herencia E poner recaudador o recaudadores [...] non entendemos revocar ne fazer preuidicio alas procuraciones por nos fechas amossen Garcia gomez e avos dito mossen ferrando de riaça en el Recaudamiento de nuestro mantenimiento de que ha cargo Pero martinez de castro antes aquellos puedan usar delos mandamientos que dados les havemos la present procuracion non embargant En testimonio dela qual cosa mandamos la presient seyer fecha e con el nuestro siello mayor siellada.²³³

El document donat a Saragossa el 12 d'abril de 1442, anava signat per la reina i n'eren testimonis Pere Ram, protonotari i conseller del rei i mossèn Gabriel Sagra, cavaller i cambrer de la reina. Els procuradors, dos clergues, tenen poders amplíssims per a qualsevol negociació o decisió que sigui necessària fer per rebre l'herència que li toca a la reina Maria.

Novament trobem a la reina ocupada en casar les seves donzelles. En aquesta ocasió, la noia anirà molt ben arreada a l'altar, segons n'ha quedat constància. La reina fa uns encàrrecs al mercader Pere Maçana:

En Pere maçana Nos e la amada donzella nostra na fflorença de fontcuberta vos havem feta procura a levar los Mil florins que vos de nostro manament havets deposats en la taula dels deposits de aquexa ciutat com haviam concordat matrimoni dela dita fflorença ab lamat nostre mossen johan devallguarnera Cavaller Per que levau e rebeu aquels e donau an Dionis moliner argenter nostre per comprar Cinch marches daur per fer les joyes e arreaments del nuviatge de la dita fflorença los diners quen seran necessaris E apres donau a bernardo xampelli mercader de aqui per drap de seda per obs dela dita donzella lo que lo dit mossen johan vos dira E la resta dels dits Mil florins donareu al dit mossen johan e cobrats del apoca de tota la dita quantitat.²³⁴

La donzella, Florença de Fontcoberta es casa amb el cavaller Joan Devallguarnera. La reina mana que l'argenter, Dionís Moliner, compri 5 marcs d'or per a fer unes joies (uns 1.340 grs.), teles i marts per fer les vestidures. S'empren 1.000 florins per a les despeses. Veiem l'encàrrec:

Memorial deles cosas que ha affer en pere maçana de manament de la Senyora Reyna

Primerament Lor que sien Tres marches per ala cadena

²³³. Saragossa, 12 abril 1442. ACA, reg. 3269, fols. 21-23v.

²³⁴. Saragossa, 16 abril 1442. ACA, reg. 3269, fol. 24v.

Item Lo collar tres onzes
Item Les manilles dues onzes
Item les arraquades una onza
Item La correya un march
Vestedures
Primo drap blanch fi de perpinya Cinch canes per ala roba
Item per ala forradura Cent e quinze marts ço es los Cent tholosans e los quinze Sicilians sino dels pus fins ques puxen trobar
Item per ala gonella velut velutat carmesi o si non troben velut carmesi de dos pells e si no sen trobava ceti vullat carmesi de una obra
Item vellut negre per afforradura
Canes
Item de drap burell clar Sis canes
Item parche de la correya quens haviem oblidat lo qual sia dela color dela seda que va dins la present e que sia dela amplaria e largaria de aquesta queus envien per mida e los correigs axi partits e que un punt no sia pus larga ne pus ampla E que les flocadures dela correya sien tals com lo parche matgeix en manera que tot se seguesca.²³⁵

La núvia podria lluir un conjunt de joies d'or: arracades, collaret, braçalets... Vestiria diverses peces de roba, una de color blanc folrada de marts, que portaria per damunt d'una altra, la gonella de vellut o setí de color porpra o carmesí, folrada de vellut de color negre. Una elegant combinació: blanc, roig i negre. Les 6 canes de drap burell devien ser per a la roba interior.

Encara la reina dóna més indicacions al mercader:

En Pere maçana ir vos scrivim per correu que compraseu seti velutat de una obra o velut de dos pells o velut velutat per na fflorença de fontcuberta E per que la dita donzella no ha alt de vellut vellutat vos dehim e manam que non compraseu mas que cerqueu ab diligencia de bon seti velutat de una obra e de bon velut de dos pells del millor de aquells compreu en special siu trobau de bo del velut carmesi E en aço no haia falla com axi vullam se faça. Dada en Çaragoça a XVII. dies dabrill del any Mil CCCCXXXII. Apres dela data vos avisam que del drap de llana non compreu segons ha scrit labat de sant Cugat car aci ne ha de bons e millor mercat que aqui.²³⁶

Deu dies més tard, la reina reclama a Pere Maçana que li enviï l'argenter:

Vos havem scrit que comprasseu cert or [...] e aquell liurasseu an dionis moliner argenter nostre Per que vingues obrar aci les joyes necessaries al dit noviatge E som meravellada que lo dit dionis no es vengut Per queus manam que si ja lo dit Dionis no es parti e no ha haut lo dit or ço que no crehem lo façats partir car en la trigua prenem gran enuig E noresmenys façats que les altres coses en lo memorial contengudes haian bon recapte e les haiam prestament...²³⁷

La reina està enfadada pel retard de l'argenter:

²³⁵. ACA, reg. 3269, fols. 24v, 25.

²³⁶. ACA, reg. 3269, fol. 25.

²³⁷. Saragossa, 28 abril 1442. ACA, reg. 3269, fol. 28v.

*En dionis Per dues letres vos havem scrit que reebut lor que en pere maçana vos havia a dar per les sposalles e noviatge dela amada donzella nostra na fflorença fontcuberta vinguesseu decontinent per fer e obrar les Joyes per les dites sposalles E no sou vengut ne creem que vingau may Per queus manam que vista la present si partit no sou partiau e vingau en mala hora lo pus cuytat que pugau E en aço no haia falla car ja vos no voleu lennuig quens haveu fet de no esser vengut.*²³⁸

Maria encarrega uns formatges que es fan malbé pel camí, com podem llegir a continuació, en una carta d'agraïment que envia al governador de Mallorca: *Procurador Reyal Regraciam vos los formatges quens haveu tramesos jassia sien agres tant han tardat pero nou imputam a vostra no cura attes que desqueus scrivim los nos tramettesseu de aqui ne han vengut algunes fustes.*²³⁹

Continua la correspondència amb el mercader Pere Maçana. Li fa encàrrecs per al rei Alfons: *En Pere maçana Manam vos que en continent façats fer una grossa de tiretes de armar E una altra grossa de tiretes curtes de tiretes de tirar e una dotzena de guants per la persona e servey del Senyor Rey segons los fes fer altra vegada be ha un any E feu ho dessempatxar car les Galeres seran prestes deus mediant fort breu.*²⁴⁰

Escriu a Aldonça Argentona per demanar-li un collaret: *Amada nostra Nos havem feta procura an pere maçana a cobrar de vos lo collar que tenieu de nos empenyora E per que havem menester lo dit collar vos pregam e manam encontinent liurets aquell al dit pere maçana lo qual ha carrech de enviar lons car ell vos fermara apoca del dit collar o altra bastant seguret.*²⁴¹

També escriu, el mateix dia, al seu escrivà de ració, Joan Agell, perquè vagi a Saragossa i li porti el *mig collar dor*. Li recomana que vagi acompanyat de mossèn Pere Tallada o d'alguna persona de confiança: *per que vingau pus segur Car mes amam que sperets dos o tres jorns que si veniets a soles.*²⁴² Els camins no eren prou segurs i no es podia arriscar a patir robatoris.

La reina fa més encàrrecs a un mercader de Barcelona, un italià:

*Ffilipo aldagueri per lo vostre portador dela present vos enviam una capceta la qual vos manam doneu ana fflorença de vallguarnera filla de mossen pere de font cuberta amada criada nostra la qual deu ser aqui en les cases del abat de sant cugat ala riera de sanct johan de aqueixa Ciutat o al Monastir de sant cugat dues legues luny de aqui feu per manera haia bon recapte e vinga en ses mans segons de vos confiam E aximateix vos regam e encarregam vos entrametau si si trobareu cetins rasos verts scurs que fossen elets e bons e que no costarien al darrer diner la cana aximateix som informada que la peça de taffata verd no costa sino noranta sous segons relacio del nostre Tresorer vos manam quens en trametau tres peces de bo e ben reforçat no donant hi mes del dit for.*²⁴³

El mercader ha d'entregar una capseta a Florença, la seva donzella que s'ha de casar. Devia contenir les joies. La núvia es devia trobar a Barcelona o al

²³⁸. Saragossa, 3 maig 1442. ACA, reg. 3269, fol. 29.

²³⁹. Saragossa, 28 abril 1442. ACA, reg. 3269, fol. 29.

²⁴⁰. Saragossa, 5 maig 1442. ACA, reg. 3269, fol. 29.

²⁴¹. Saragossa, 8 maig 1442. ACA, reg. 3269, fol. 30v.

²⁴². Saragossa, 8 maig 1442. ACA, reg. 3269. 30, 30v.

²⁴³. Saragossa, 24 maig 1442. ACA, reg. 3269, fol. 33.

monestir de San Cugat. La reina encarrega algunes teles i fa comentaris sobre els preus, per estalviar una mica, malgrat que el setí i el tafetà eren teixits de seda i, per tant, molt cars.

Maria escriu, de nou, a la noble *Madona* Isabel de Pallars i al *donzell* Antoni de Camporells, sobre el matrimoni d'una neboda amb Joan ça Cirera.

Noble e amats nostres sobre la conclusio del matrimoni que tantes vegades vos havem scrit havem informat aple lo feel nostre en Ramon de canet portador dela present axi sobre la voluntat del Senyor Rey la qual ara novament nos ha notificada e confirmada per creença del amat nostre ffra Lois puig com dela nostra Per queus pregam e encarregam e manam que al dit en Ramon de canet donets plena fe e creença en tot ço que de nostra part sobre los dits affers vos dira axi com si nos personalment vos ho deyem complint ho per obra mils que fins aci no havets si al dit Senyor e a nos desijats en res complaure e servir.²⁴⁴

Els projectes del rei o la reina sobre els casaments no sempre tenien bona fi. Sembla ser aquest cas.

Una carta enviada als consellers de Barcelona tracta sobre temes de justícia i seguretat:

Amats nostres dues o tres letres vostres havem reebudes poch ha ales quals vos responem ço es al contengut en la una del proces muntanyes que te lo procurador de Castellvi de rosanes que nos scrivim al dit procurador que liure lo dit muntanyes al veguer de aqueixa Ciutat per la raho queus scrivim pero dubtam ho faça e on no almneys feu hi fer instancia quel exequit per justicia Encara vos encarregam que com siam informada que los officials de aqueixa Ciutat tinguen presos molts criminosos e malfeytors que instets sien per justicia exequatats A laltre del jenoves que tenim en Çaragoça de Sicilia dela nostra cambra per que sabem cumple molt en les obres que continuadament se han affer es fan en la dita Ciutat nos scriurem als nostres officials dela dita Ciutat que si bonament flux se pot dar e manera que vinga dela part deça lo farem volenter venir per lo quens scriuiu En la altra de la novitat que scriviu ha feta en Grisoldo centelles daci nons par fretur enviar provisions contra les fermances En laltre que scriviu del fet dela bandositat dels Miquels tant per la ocupacio que havem dar conclusio ales corts que de present celebram als de aquest Regne segons cumple al servey del Senyor Rey per los affers que te entre mans com per lo que ses innovat segons sabeu poch ha per la un dels criats per la mort den joffre de rocaberti nous hi podem responre axi delliberadament com haviem voler e lo cas requer.²⁴⁵

Terribles són les decisions que ha de prendre la reina: fer jutjar els delinqüents i, si cal, ordenar l'execució. Maria actua amb rigor i demana als consellers que facin executar els criminals. Sembla ser que els oficials de la ciutat no es decidien a aplicar les sentències, potser perquè treien diners dels familiars, ja que aquests havien de pagar el manteniment del seu presoner i de ben segur, si podien, també subornaven els oficials. Maria fa un repàs, en la carta, dels casos pendents. Demana que sigui alliberat un genovès. Comenta alguns assumptes de bandositats, la dels Miquels i altres.

²⁴⁴. Saragossa, 8 maig 1442. ACA, reg. 3181, fol. 88.

²⁴⁵. Saragossa, 26 abril 1442. AHCB, Lletres reials... 1. B. IX-A-2, n. 420.

D'altra banda, la reina es preocupa per les persones necessitades: els pobres i els malalts. Procura que siguin sostinguts els hospitals que es troben en les viles i ciutats per acollir a la gent desemparada o que està de pas. De vegades, són les ordes religioses qui se'n encarreguen i recapten donatius. D'altres són els municipis. Maria demana als consellers de Barcelona el següent:

*Prohomens En la vila de VilaReyal de Regne de Valencia ha una sglesia instituhida e ordenada sots invocacio dels benaventurats Sent Miquel e Santa Lucia [...] es instituhit per lo Infant en Pere de gloriosa memoria hun spital en lo qual segons la relacio quen havem per persones digne de fe ha dotze o quinze lits ornats nets de tota immundicia e be apunt E encara en lo dit spital son es troben ordenades totes aquelles coses que rahonablement en hun spital se deven trobar Entant que no solament los pobres de deu qui van deça e della per sustenir llur vida hi revenen mas encara los peregrins qui per devocio o vots solempnes cerquen e discorren lo mon en romiatge axi cavallers com altres persones de condicio hi son receptats e be acullits De que se segueix que aquells qui en lo dit spital fan be almoyna e caritat per aquell esser pobre e sens renda alguna e perque es instituhit en lo cami Real on continuament revenen molts pobres com dit es [...] per los dits sguarts guanyen [...] lo merit de deu que de semblants almoynes e caritats en nostra fe se adquerexen E per tant com en aqueixa Ciutat de barcelona de gran temps ença anava e se portava per les Esglesies e lochs acostumats de aquella lo baci del dit spital [...] E de present segons havem entes vosaltres no permetriets o volrriets donar loch aque lo dit baci anas e acaptas per la dita Ciutat com havia acostumat Entant que defallint al dit spital lo captiri de aquella attes que no ha rendes ne altra manera de mantenir e sostenir se sino lo que ha deles almoynes e caritats Especialment deles de aquexa Ciutat e de Valencia on los dits vacins son ordenats e acostumats anar [...] la vila dessus dita de vilareyal ha recorregut a nos supplicant nos volguessem a vosaltres scriure [...] havem delliberat fer vos la present e pregar vos tant afectuosament com podem que per servey de deu e beneffici deles animes [...] donets tot loch a permetats que sens alguna contradiccio e empaig lo dit baci acapte e vaia per la dita Ciutat Esglesies e lochs acostumats...*²⁴⁶

Una església de Villarreal mantenia un hospital-alberg per a pobres i peregrins. Recaptava diners a Barcelona i València, per les esglésies i altres llocs. Es veu que els consellers de la ciutat ho havien prohibit per raons que desconeixem perquè no s'expliquen en la carta. Potser a Barcelona hi havia un excés de mendicants o hi va haver alguna protesta de les institucions locals.

La reina envia una altra carta als consellers sobre el perill d'una invasió:

Amats nostres Per provehir a tot sinistre e cas incogitat ques poria seguir en los Comdats de Rossello e Cerdanya per la nova quis diu dela avisio dela gent darmes de ffrança en los confines dels dits comdats assats prop havem creat regent la Capitania general lamat Conseller Manaschant e procurador del Senyor Rey en los dits Comdats mossen Bernat albert per que ell es alli domiciliat ha gran practica deles maneres e condicions dels ffrancesos [...] seguint lur guerra E havem lo informat dalgunes coses que a vosaltres de nostra part vos dira e

---

²⁴⁶. Saragossa, 14 maig 1442. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 421.

*explicara donets al dit mossen bernat plena fe e creença axi com si nos personalment vos ho deyem complint ho per obra segons de vosaltres confiam.*²⁴⁷

Novament es desplacen tropes pel sud de França. Cal prevenir i preparar-se per repel·lir un possible atac a les fronteres del Rosselló i la Cerdanya. Són moviments promoguts a favor del duc de Provença i duc d'Anjou, René, el contrincant d'Alfons a Nàpols.

El rei de Navarra s'ha assabentat d'aquest perill i s'ofereix als consellers de Barcelona per anar a combatre a la frontera, si cal:

*Pronomens amats e devots nostres Nos scrivim a la Senyora Reyna nostra cara e molt amada sor en la forma seguent Molt alta e molt excellent Princessa nostra molt cara e molt amada sor Anos es dit que algunes gents del Regne de Ffranca que son vengudes en la frontera de Cathalunya se preparen per fer dan e entrar en les terres del Senyor Rey nostre molt car e molt amat frare delo qual desijam certament esser avisats perque si necessari sera nos puxam satisffer alque cumplira al servir del dit Senyor Rey e al benavenir de sos Regnes axi com lo deute eles altres rahons que havem ab sa Senyoria ho volen enos molt ho desijam maiorment en ausencia de sa Senyoria [...] si necessari sera [...] nos irem empersona dela part della ens dispondrem atot treball que [...] per be de sos Regnes lo cas ho requira [...] E si veurets quela cosa proceex comuniquets ab la Senyora Reyna deles provisions fahedores...*²⁴⁸

El rei Joan era el governador general d'Aragó i, per tant, estava al comandament de les tropes si calia una intervenció militar. Es trobava en aquell moment a Valladolid. Tal com ja s'ha explicat, ell i el seu germà Enric estaven implicats en la guerra civil castellana entre faccions nobiliàries.

Amb el comtat de Foix es mantenien bones relacions. Maria escriu sovint als comtes per motius diversos. A continuació destaco dues cartes, una enviada a la comtessa i l'altra al seu marit, el comte. Veiem la de la comtessa:

*Egregia Comtessa e cara cosina nos scrivim a nostre car cosi Lo Comte de ffoix segons tenor dela cedula dins la present interclusa E com ço de que li scrivim haiam molt acor vos Pregam com pus affectuosament podem que tant com vos sia possible treballets e façats ab lo dit Comte lo pus secret que porets per manera que nostres prechs haien lo effecte desijam Certifficant vos que daçons farets plaer singular lo qual molt vos agrahirem.*²⁴⁹

La reina demana a la comtessa que intervingui a favor d'allò que li demana al seu marit. És a dir, confia en la influència que té la comtessa en les decisions del comte. La carta del comte tracta de l'assumepte sobre el que ha d'intervenir:

Egregi Comte e car cosi Nos havem granment acor haver a nostres mans Eximeno La plaça A loch de ordos dela vall decho Lo qual es delat e inculpat de alguns crims per ell comesos afer de aquell la justícia ques pertany Pregam vos per ço com pus affectuosament podem que si lo dit Eximeno es vengut o venra en vostra terra aquell vullats donar o liurar o fer liurar al official que lo portador

²⁴⁷. Saragossa, 21 maig 1442. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 422.

²⁴⁸. Valladolid, 6 juny 1442. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 425.

²⁴⁹. Saragossa, 28 maig 1442. ACA, reg. 3181, fol. 94v.

*del present vos dira lo qual vos informara dels crims del dit Eximeno si saber los volreu o almenys secretament donar orde e manera o fer la donar a vostres oficials que lo dit Eximeno isqua de vostra terra axi empero que vinga en mans del dit official E daço farets servey adeu e anos singular complasencia la qual molt vos agrahirem.*²⁵⁰

La reina l'avisava que un criminal, anomenat Ximeno, ha escapat de la justícia i el volen capturar. Si el trobem al seu comtat, li prega que sigui entregat al seu oficial, portador de la carta.

A primers de juny la reina va rebre la notícia que les tropes d'Alfons havien ocupat, per fi, la ciutat de Nàpols. La carta que li va enviar Alfons era breu, amb poques paraules li comunicava la bona nova:

*Molt Illustre Reyna nostra molt cara e molt amada muller e lochtinent general Creents fermament que de nostres prosperitats vos alegrarets vos notificam com vuy disabte ques compta dos de juny exint lo sol trobants nos ab nostres gents de cavall e de peu ales portes e muralla de Napols e messes aquelles en degut orde li donam axi fort batalla per diverses parts quela havem entrada vençuda e totalment sotsmesa a nostra senyoria e obediencia Speram en nostre Senyor deus prestament fer vos oyr altres noves de nostres afers en aquesta empresa grantment. Dada en la Ciutat de Napols a dos dies de juny del any Mil CCCCXXXII. Rex Alfons.*²⁵¹

El rei també va escriure al seu tresorer que estava a Barcelona. Li va encomanar que celebressin la seva victòria: *Tresorer Alaor de nostre Senyor Deu que es vencedor deles batalles e honor nostra e consolacio vostra vos notificam com vuy dissapte apunt del sol exit donam molt fort batalla ala Ciutat de napols la qual havem vençuda e tenim a mans nostres de aço vos pregam façau laors e gracies a nostre senyor deu e festa com se mereix.*²⁵²

No he trobat constància escrita que es fes cap festa, però segur que es devien celebrar actes religiosos i devien tocar les campanes.

¿Com havien aconseguit les tropes del rei entrar a Nàpols? Mitjançant una estratagema. Dos paletes, fugits de la ciutat, van explicar al rei que hi havia un camí per entrar: els túnels que subministraven l'aigua a la ciutat. Una dona, anomenada Ciccarella, va col·laborar permetent que entressin alguns soldats per un pou de casa seva. De nit, 200 homes armats van començar a seguir els túnels de l'aigua, per sota les muralles, per entrar a Nàpols. A la matinada les tropes, dirigides pel rei des de fora, van atacar i van començar a escalar els murs. Els napolitans van ser sorpresos pels soldats del rei que també atacaven des de l'interior; la confusió i el pànic van escampar-se pels carrers; alguns veïns van canviar de bàndol, abandonant el duc d'Anjou i van ajudar als invasors; fins i tot unes monges d'un convent que es trobava junt a la muralla, van tirar cordes

²⁵⁰. Saragossa, 29 maig 1442. ACA, reg. 3181, fol. 94v.

²⁵¹. Una carta, amb el mateix contingut, va ser enviada a les següents persones: al rei de Navarra, a l'infant Enric, al rei de Castella, a la reina de Castella, a l'infant de Castella, al governador d'Aragó, al justícia d'Aragó, a l'arquebisbe de Saragossa, al bisbe de Lleida, al batlle general de Catalunya. També va ser enviada a les autoritats municipals de les següents ciutats: Saragossa, València, Barcelona, Girona, Mallorca, Lleida, Tortosa, Hosca, Jaca, Tarassona, Calataiud, Daroca, Terol i Perpinyà. ACA, reg. 2649, fol. 136. AHCB, Lletres reials...1.B. IX-A-2, n. 424.

²⁵². Ciutat de Nàpols, 2 juny 1442. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 423.

perquè pugessin els assaltants; el duc René, quan es va veure perdut, va abandonar la ciutat. Nàpols va ser saquejada, encara que Alfons va impedir els assassinats i les violacions. Els napolitans van combatre però al final es van rendir, després de mesos de setge i penúries. Van morir uns 150 defensors.²⁵³

Maria estava contenta per l'èxit d'Alfons i ho va comunicar al seu germà:

*Rey muy caro e muy amado hermano. Nos la Reyna Daragon e de Sicilia etc. Apres debida salutacion e humil recomendacion Certificamos a vuestra excellencia que dela victoria que nuestro Senyor dios por su merçed ha querido dar al muy excellent Senyor Rey marido e Senyor nuestro muy caro dela Ciudad de napolos somos avisada por diversas letras senyaladamente por dos letras delas quales a vuestra alteza enbiamos copia dentro la present E sta es la pus singular nueva que podiamos haver por el dito Senyor obtener fin e conclusion de su gloriosa empresa Desto scrivimos a vuestra Alteza por su plazer e consolacion delo que daquiadelant se seguira avisaremos vuestra magestat la qual nuestro Senyor exalçe e mantenga luengamente.*²⁵⁴

El mateix tipus de carta va fer enviar als seus cunyats, la reina Maria, el rei Joan de Navarra, l'infant Enric, la reina Elionor de Portugal i els seus nebots, el príncep Alfons de Portugal i el príncep Carles de Viana.

La reina s'equivocava en pensar que l'empresa d'Alfons s'havia acabat amb la conquesta de la ciutat Nàpols. Mancava, encara, sotmetre els altres territoris del regne. Ocupada la capital, seria una empresa més fàcil, però portaria el seu temps. Alfons havia mantingut, sempre, l'esperança de la reina i dels seus súbdits en el seu retorn. Segons podem entreveure en la seva correspondència volia *visitar* els seus territoris. És a dir, no tornar-hi definitivament, sinó visitarlos. Ja tenia decidit quedar-se a Itàlia. Potser s'estimava més combatre contra els italians que no pas amb els seus parents castellans. A més les ciutats italianes li oferien un exemple de vida luxosa, culta i refinada. Els seus regnes hispans eren pobres, estaven en crisi, no s'hi podien comparar. No enyorava la seva esposa la qual mai havia estimat. Havia estat un matrimoni polític que havia fracassat del tot en no tenir fills Maria. Apreciava en la reina el seu talent polític i la seva abnegació per complir els seus desitjos. Ella governava amb seny i aguantava tots els inconvenients del món, agreujats pels seus malestars físics. Malgrat tot, Maria resistia com una roca enmig de la tempesta.

Alfons escrivia de tant en tant a Maria i li explicava els seus combats i avenços territorials. Sempre estava ocupat en la seva empresa guerrera que no tenia encara acabada. Mantenia la il·lusió de la reina en el seu projectat retorn. Destaco uns comentaris d'una carta que li havia escrit feia temps, al febrer de 1441, després de fer la relació de les ciutats o llocs ocupats:

Molt illustre Reyna nostra cara e molt amada muller Per fer vos participant del plaer e consolacio que de dia en dia havem de la prosperitat [...] En tan que per gracia de nostre Senyor deu en los affers de aquesta nostra empresa som ja en via molt prop de haver total fi e conclusio per manera que speram lexar pau e repos en aquest Reynalme lo qual de puis de LX Anys ença es stat sempre en guerra e tribulació de que creem fer singular servey deu e anos a nostra Corona perpetua honor e als [...] de aquest Regne benefici molt gran Plaura a aquell qui es Rey

²⁵³. Per saber més detalls de la presa de Nàpols veure Alan Ryder, *op. cit.* pp. 305-307.

²⁵⁴. Saragossa, 29 juny 1442. ACA, reg. 3019, fol. 188v.

*dels Reys en ma del qual stan los principis e fins de totes les coses que prestament nos dara lo restant a total compliment de nostre honest proposit e intent per que millor puxam en apres anar aqui visitar vos...*²⁵⁵

Alfons fa una curiosa justificació de la seva guerra: feia 60 anys que el regne de Nàpols no tenia assossec i ell aconseguiria la tranquil·litat. Queda dissimulada la seva ambició per la idea de sembrar la pau. Al final, li diu que quan acabi la seva missió anirà a veure'ls. Aquest *visitar vos* dóna a entendre, clarament, que en cas d'anar-hi, voldria tornar a Itàlia. Alfons entenia, perfectament, que si abandonava el regne de Nàpols, s'exposava a perdre'l.

Després de la presa de la ciutat, a finals de juny de 1442, escriu a Maria i li dóna la relació dels llocs que s'han anat sotmetent a la seva autoritat: *Apres la presa dela Ciutat de Napols e del Castell de capuana lo duch danjou se recolli en una de dos naus jenoveses e ab aquelles defet se parti [...] de aço fahem gracies a nostre Senyor deu e tota via nos disponem a proseguir la victoria per statuir en pau perpetua e stat tranquille aquest Reyalme per manera que prestament puscam anar a visitar a vos e aquexes nostres regnes e terres...*²⁵⁶

Novament es repeteix la promesa d'anar a visitar-los. Però l'empresa guerrera continuava i no podia abandonar-la. Els bons propòsits no es complien.

Tornem a donar un repàs als afers de la reina. Destaquem l'amonestament que fa al seu escrivà de ració, Antoni de Mira:

*Sriva de racio. Nous podem scriure sens malencolia per vostra negligencia Car no contrastant vos haiam affegit ajudant per spatxar los comptes e affers de vostre offici e alleujar vos treball trobam los comptes tan retardats com james e los Albarans dela Cambra dun any en ça essen per fer e axi spatxats de venir per dar millor recapte a vostre offici que no havets fet fins aci a fi que noy haiam a provehir car no podem star ne stariem en aquesta manera.*²⁵⁷

El comptable de la reina no porta al dia els comptes. Més que enfadada Maria està trista. L'escrivà es devia queixar de massa feina i la reina li va posar un ajudant. Va ser en debades, perquè la feina estava per fer.

A la noble Margarida de Rocabertí li escriu el següent:

*Madona Margarida ab altra letra nostra per justicia emanada havem procehit e manat als officials Reals aquis pertany que sobre la restitucio dela heretat e bens qui foren de mossen Joffre de rochaberti quondam marit vostre Sis deu restituhir an Joffre de rochaberti fill del vezcomte o axo par quis diu leguem administrador seu fassent justicia E entretant empero havem manat a ells e a vos e ab la present vos manam que no restituhiscats la heretat sino aaquell que sera declarat per lo Governador o altre official aquis pertany E axiu volem queu servets en los altres fets confiats que nos provehirem per justicia.*²⁵⁸

La viuda del vescomte de Rocabertí pledejava amb el fill per l'herència. Els oficials havien donat la raó al fill, però Maria li diu a la viuda que esperi la sentència del governador.

---

²⁵⁵. Càpua, 17 febrer 1441. ACA, reg. 2651, fols. 185, 185v.

²⁵⁶. Pla de Sessano, 28 juny 1442. ACA, reg. 2649, fol. 154v, 155.

²⁵⁷. Saragossa, 20 juny 1442. ACA, reg. 3020, fol. 86v.

²⁵⁸. Saragossa, 21 juny 1442. ACA, reg. 3020, fol. 86v.

Maria escriu a la prioressa de les predicadores de Barcelona:

Religiosa e amada nostra Nous maravelleu si nous havem enviades les letres favorables que lo nostre scriva de racio nos ha scrit per lo fill den Jaume den atara Car de tals coses nos non pendriem carrech pregam a vos nous ne cureu per que atart es noy haia carrech de anima E per que som certa haveu aqui e ans de nos sabuda aquesta tant desijada e bona nova dela preso dela Ciutat de Napols dela qual havem hauda molt gan consolacio e alegria per que speram ab aquesta haver la altra maior ço es la venguda del senyor Rey vos pregam e encarregam molt stretament que vos e tot vostre Convent lo qual nos saludau preguets ab gran devocio e affeccio nostre senyor deus meta en cor e voluntat prestament sen vingua dela part deça faent ne en ores e oracions specials comemoracions E singularment los Magnificats per intercessio dels quals speram fermament nostre desig sera complit.²⁵⁹

La reina està molt contenta per la victòria del rei a Nàpols i confia en que vingui aviat, però li demana a la prioressa que resin molt perquè això s'acompleixi. Fins i tot, els recomana el Magnificat, la preciosa oració que l'evangelista Lluc posa en llavis de la Verge Maria: *La meva ànima magnifica el Senyor, el meu esperit celebra Déu que em salva, perquè ha mirat la petitesa de la seva serventa...*(Lc. 1, 46-56). Oració que la reina potser resava sovint, ja que la fe religiosa era el seu gran puntal.

Trobem una carta dirigida al majordom del rei, mossèn Aimeric Centelles:

*Noble e amat nostre letres havem hagudes del Senyor Rey e de molts altres dela sua Cort sobre la preso dela Ciutat de Napols per lo dit Senyor feta victoriosament E havem special mencio que deus ne sia loat noy ha mort home de cap algu sino mossen Miquel johan vostre nebot nafrats ço es mossen barutell e mossen ffranci dez valles de barchinona scrivim vos per que no haiau ansia de vostres fills Mes avant vos certifficam que havem haguda la procura de ço que sabeu pero per que han trames per la dispensacio e no es venguda encara e hauria perill al fermar del matrimoni sens haver la dita dispensacio nous ne haven curat scriure si entretant la havem que tingam anar aqui jatsia breuvment deus mediant hi entengam esser nos vos ne scriurem.*²⁶⁰

El majordom devia tenir, a Nàpols, dos o més fills que lluitaven en les tropes d'Alfons. Per aquest motiu, la reina li detalla quins combatents coneguts o destacats han mort o han resultat ferits en la batalla de la ciutat de Nàpols. També comenta que encara no ha arribat la dispensa del papa. Es deu tractar del matrimoni de la seva filla, Toda Centelles, del qual n'hem parlat en pàgines anteriors. Es veu que s'anava a casar amb un cosí.

Maria escriu a dos nobles més, a Estefania Sarroca i de Boil i a Joana Catalana. També els comunica les poques baixes produïdes en la presa de Nàpols. Malgrat que especifica que hi ha alguns morts i ferits que són de la tropa, no de condició noble. El contingut per a les dues cartes és el mateix:

Nobla e amada nostra A deus fem gracies dela victoria quel Senyor Rey ha haguda dela Ciutat de Napols e com en la brega o combat hi ha rebut poc dan los

²⁵⁹. Saragossa, 30 juny 1442. ACA, reg. 3269, fol. 37v.

²⁶⁰. Saragossa, 10 juliol 1442. ACA, reg. 3269, fol. 38v.

de sa companya car per moltes letres som avisada que de cap noy mort negu sino mossen Miquel johan e naffrat mossen barutell e mossen ffranci dez valls de barchinona poch altres ne ha morts e naffrats pero no son de condicio per vostra consolacio vos ne scrivim E pus deus ha plagut haver haguda aquesta Ciutat ara es hora continuar les pregries e oracions per la venguda del dit Senyor si presta e daçons pregam e encarregam molt stretament affi que lo goig sia ab tot son acabament e perfeccio desija.²⁶¹

A finals de maig, Maria ja estava preparant unes galeres per enviar al rei des de Barcelona. Al juliol encara escriu al mercader Filipo Aldagueri, un dels encarregats de negociar les despeses del viatge:

Ffilipo aldagueri. Poch ha vos havem scrit encarregant e manant vos que de aquells Mil Cinchcents florins queus manavem pagar o fer fermança per lo desempachament deles galeres que van al senyor Rey fesseu ço queus diria Galceran mercader Ara per que trametem aqui lamat Conseller e receptor general deles peccunies del dit senyor mossen Perot mercader per cuytar lo dit desempachament vos pregam e manam que dela dita quantitat façats segons lo dit mossen Perot vos dira e en aço no haia falla per quant nos desijau servir e complaure.²⁶²

També escriu *A mon senyor lo senyor Rey:*

Per occupacio de affers e encara per mon accident bonament no puch scriure avostra senyoria pero senyor soplich vostra merce la haiau en stima com si era de ma ma notificant avostra senyoria com ha poch vos scrivi dels fets dels ffrancesos que menacen entrar en aquest Regne E jatsia al present no puga scriure res encert breument e continua de ço que sabre ne avisare vostra senyoria tota via Senyor seria molt necessari e util la venguda e presencia de vostra senyoria la qual nostre senyor quart e prosper segons vostra Real Cor desija e complexcha ami mon bon desig de vostra vista manant me ço queus sia plasent.²⁶³

De res van servir els precis de Maria. El rei, de moment, no tenia intenció de tornar. Estava massa ocupat en conquerir territoris. Ella es trobava altra vegada malament. Malgrat tot, la reina mantenia l'esperança de rebre la visita d'Alfons. Encarregava teles als mercaders, no solament per a les seves donzelles, potser també amb la intenció de fer-se roba nova per quan ell vingués. Trobem la següent carta dirigida al mercader Aldagueri:

Philipo aldegueri Vostra letra de cinch del present havem rebuda per la qual responent a altra letra nostra nos escrivirets que per lo primer nos trametiets les coses que per letra e memorial nostres queus havie dat en johan dela provina vos demanavem e scriuriets per haver los dos draps de raz a bruges E creem que axiu haiats fet segons vostra diligencia Es veritat quel ceti vellutat grisos e altres coses que segons lo memorial hauriets a trametre tantost no son vengudes encara. E axi per servey nostre si al rebre dela present no les haurets trameses per lo primer

---

²⁶¹. Saragossa, 10 juliol 1442. ACA, reg. 3269, fol. 38v, 39.

²⁶². Saragossa, 10 juliol 1442. ACA, reg. 3269, fol. 39.

²⁶³. Saragossa, 17 juliol 1442. ACA, reg. 3269, fol. 39v.

*qui vinga de frança les trametets E aximateix una cana de ceti ras morat que havem mester.*²⁶⁴

La reina escriu a la seva donzella, Florença, la qual ja s'havia ja casat amb Joan de Vallguarnera. Recordem que a l'abril la reina li va encarregar joies i vestits per a la boda. Florença tenia problemes i Maria li dóna alguns consells:

*Florença. Ta letra havem rebuda e vista altra de que has tramesa de la viuda de montpalau ab una cedula que dius que es de ma tua. Si ver es assats has apres Quant ales sis liures que dius que demana lo Tresorer per lo General deles tues robes te responem que encontinent havem parlat ab ell e diu que ell not demana res ne tampoch en Miquel omedes ne negu per lo general daquest Regne. Mas diu que en pere maçana li ha scrit que los del General daqueix principat li han demanades les sis lliures per la exida dels draps deles dites robes quan vingueren aci en que ell entra tengut Car en altra manera no podien venir aci los draps axi que no es raho que ell ne haia dan axi que lo dit Tresorer no ha pagades aci les sis lliures ne les demanan mas en pere maçana vol esser segur e descarregat dela obligacio daqueix general axi com es de raho. Quant al fet de na ffrancescha per sa amiatat no es per a seguir E axi si no la ten vols portar plau nos que la lexes Quant ala discrasia del Abbat ton oncle que molt nos desplau te dehim que deus pensar quiet ha fet obres no solament de oncle mas encara de pare E jatsia deges servir obediencia a ton sogre e a ton marit pero disposta est si fer ho vols de fer ho tot bo e mostrar de cor e de obra que has conexença dels beneficis que dell has rebuts e si altra cosa fahies conexeries quens en faries desplaer e ennuig [...] E axi guardet e te be esment en tots tos fets e posa bona impressio atu matexa ara en lo principi que comences haver carrech de casa e de regiment Car aci prenga tot ton fet de haver e guanyar renom e fama de notable dona e si erres desconexent a aquells aqui est obligada perdries ho tot.*²⁶⁵

La reina l'amonesta com si fos la seva mare. Li retreu que digui coses que semblen no ser veritat. Diu que ha hagut de fer uns pagaments d'impostos sobre la roba al General de València que no són certs, malgrat que sí s'havien de pagar al General de Catalunya. Maria l'aconsella que no mantingui l'amiatat amb una tal Francesca. També li recomana que sigui agraïda amb el seu oncle, l'abat (devia de ser l'abat del monestir de Sant Cugat), que ha estat com un pare per a ella. Li aconsella que sigui obedient amb el seu sogre i el seu marit. Maria li diu que ella és molt capaç per portar la casa i guanyar bona fama, però, que vagi en compte perquè, en cas contrari, ho pot perdre tot.

A continuació trobem un cas lamentable que va arribar a la reina. Per aquest motiu escriu al seu germà, el rei de Castella i també al seu nebot, el príncep de Viana, per cercar uns fugitius que no se sap si es troben a Castella o a Navarra. Destaco la carta dirigida al rei Joan:

Certificamos a vuestra excellencia que hun mal hombre vagabundo llamado ffredico daragon [...] ha enganyado hun fillo de hun buen hombre mercader e ciudadano desta Ciudad de Çaragoça llamado pasqual de santa fe E aquell descaminado e duzido por mala via en tanto que con el ensemble ha raptada furtivamente e sacada de su casa una filla suya de edat de diez e vuyto anyos poco

²⁶⁴. Saragossa, 16 setembre 1442. ACA, reg. 3026, fol. 19v.

²⁶⁵. Saragossa, 17 setembre 1442. ACA, reg. 3026, fols. 19, 19v.

*mas o menos llamada johana e furtadas joyas e ropas valientes de Cient florines a suso E como estos crimenes sean muyt greus e intollerables e tales que [...] en alguna senyoria no deven seyer receptados ne sostenidos Muy affectuosamente vos rogamos e humilmente suplicamos queraes proveer e mandar que los dichos malfeytores sean presos e daquellos fecha la punicion e castigo que merecen e al dicho pasqual de santa fe restitucion de su filla e bienes...*²⁶⁶

El fill d'un mercader de Saragossa havia anat per mal camí, havia robat al seu pare i havia raptat la seva germana, en companyia d'un vagabund. Havien escapat i la reina els volia fer capturar i castigar.

La reina escriu al rei de Navarra que seguia a la cort castellana:

*Delas cosas por las quales haviamos embiado el provincial de preycadores solamente es liurado el fecho dela Infanta dona Caterina hermana nuestra que dios perdone mas el fecho de apuntar el nuestro mantenimiento [...] fuesse la mas necessaria cosa que havemos menester attendidas las variaciones [...] e las dificultades e congoxas que havemos havidas estos anyos passados en los liuramientos [...] recorreremos a vuestra alteza que ansi como haveys fecha buena obra en lo dela dicha Infanta lo qual muyto vos regradamos queraes fazer assimesmo la obra que de vuestra alteza confiamos en este fecho de assentar el dicho nuestro mantenimiento...*²⁶⁷

Reclamava la pensió, el manteniment, que cada any li devia pagar el rei de Castella i que li costava tant cobrar. Gràcies a Joan, ja s'havia aconseguit enllestir l'assumpte de l'herència de la Infanta Caterina. Li demanava que s'encarregués que fos pagat el seu manteniment, sense els entrebancs acostumats.

Escriu al rei Alfons sobre de diversos temes:

Poch ha he scrit a vostra excellencia Com temps ha que de vostra Senyoria no he hauda letra ne encara sabuda nova quen sia certa stich ne ab gran congoxa supplich a vostra excellencia que per cascun passatge per mar o correu o altra persona per terra vos placia escriurem solament dela salut de vostra persona [...] Com he ja escrita vostra Senyoria ami ha convengut convocar la Cort de aquest principat per lo gran dubte que es degents darmes que menacen entrar per la part de ffrança e de Gascunya car dehia la gran necessitat e instancia quen era feta aquinze de octubre fuy aci per celebrar la Cort metense en algunes delicadures pero tinch me per dit que se lexaran e yo acurtare lo tant com me sia possible a fi que si altre manament no he primer de vostra excellencia vaia tenir Corts als valencians sobre aquests afers e dela rumor e dubte quey es de entrar gent darmes es stat mogut per maior deffensio dela terra [...] Labbat de Muntarago es passat desta vida [...] vullats dar favor en obtenir labbadia a persona que la meresca e que si hun servidor havets perdut quen cobrets altre e que sia tal que vostra consciencia ne sia descarregada Mes avant senyor mossen dalmau de rocaberti era delats dela mort den Joffre de rocaberti e de aço es fama general per tota Cathalunya [...] Aximateix mossen berenguer guillem de ffoixa acusat per micer guillem armengol per vigor del proces [...] es fogit e es encorregut en la pena han mes en fama que van a vostra .S. yols faç aci la exequicio per les penes [...] mossen Guillem doz e lo fill de mossen lop de guerrea recorrent a vostra .S.

²⁶⁶. Saragossa, 3 octubre 1442. ACA, reg. 3020, fol. 152v.

²⁶⁷. Saragossa, 17 octubre 1442. ACA, reg. 3020, fol. 155v.

*per haver remessio e traure del offici Alfonso de sant pere de que Senyor que axi sera certament ells lo mataran el faran matar Car ja senyor publicament lo menassen...*²⁶⁸

La reina es queixa de no haver rebut, des de fa temps, correspondència del seu marit. Li explica que ha convocat les corts catalanes i que, si pot acabar aviat, pensa en convocar les de València. Comenta al rei alguns casos de delictes comesos per alguns nobles que han estat processats i condemnats però que volen recórrer al rei.

En altra carta dirigida al rei li diu el següent:

*Per letres que he hagudes de vostra Senyoria per mossen puiades e per sa relacio he sabuda de la bona sanitat e stament de vostra persona e la prosperitat de vostres affers que teniu aqui entre mans de que senyor he haguda singular e gran consolacio e maiorment per la gran e ferma sperança que he de vostra venguda Suplicant a nostre senyor vos ho leix complir axi com yo sobiranament desig e vostres vassals Regnes e terres han sobiranament mester e aximateix desijen E pot pensar vostra senyoria lo temps del mig quant e quant me par larch e quant lo tindrie comptat apres la venguda del dit mossen puiades he scrit a vostra senyoria del punt en que los affers de aquesta Cort stan largament apres no si ha res innovat ans stam en aquella mateixa altercacio ço es que demanen nova convocacio pretenent per la convocacio feta no esser congregada Cort E sobre aço senyor yo he fets tenir molts Consells e en tots es delliberat e clos no deure esser feta en alguna manera altra convocacio com fos molt cosa perjudicial a vostra senyoria e preheminenca prestament deus mediant sen fara conclusio dela qual encontinent deus mediant scriure a vostra .S.*²⁶⁹

Li demana que vingui aviat als seus regnes. Ella confia que així serà. Els afers de les corts catalanes no marxen bé. Els estaments dissenteixen de la convocatòria i volen que se'n faci una altra.

La reina havia estat un any a Saragossa. Havia celebrat corts amb els aragonesos i despatxat assumptes de govern. El 15 d'octubre entrava a Tortosa per presidir les corts catalanes. El rei li havia encarregat que anés a València i que convoqués les corts d'aquell regne, però l'amenaça d'una invasió armada per la frontera amb França va dur a un canvi de plans: primer aniria a Catalunya.

Les corts fallides de Tortosa. 1442-1443

El dia 11 d'agost de 1442 la reina va convocar les corts catalanes des de Saragossa. Havia mantingut correspondència amb els consellers de Barcelona sobre el perill de possibles atacs de tropes franceses al mes de maig. El rei Joan de Navarra s'havia ofert per anar a defensar la frontera d'Aragó i de Catalunya, si calia, com ja hem llegit en pàgines anteriors. Quan Alfons va ocupar la ciutat de Nàpols el 2 de juny i René, el duc d'Anjou, va haver de abandonar-la, semblava que el perill d'atacs a la frontera fos imminent.

---

²⁶⁸. Tortosa, 4 novembre 1442. ACA, reg. 3269, fols. 46, 46v.

²⁶⁹. Tortosa, 8 desembre 1442. ACA, reg. 3269, fol. 53v.

Dos diputats del General de Catalunya, Andreu de Biure, *miles*, i Bernat Çapila, *ciutadà*, i Narcís de Sant Dionís, *doctor en decrets*, canonge i auditor dels comptes del General, van anar a Saragossa a primers d'agost per parlar amb la reina sobre la qüestió d'un possible enfrontament. La Diputació o comissió permanent de les corts, recaptava molts impostos i una de les seves principals missions era la defensa del territori català. Van demanar a la reina que convoqués les corts perquè havien de ser els estaments qui donessin les ordres a la Diputació per finançar les tropes necessàries. El canonge Narcís va exposar a la reina, de paraula, la petició que es va recollir, per escrit, en el procés de la Cort:

Deus ha permes lo Principat de Catalunya e los altres regnes e terres esser privats gran temps ha de la presencia del virtuos e victorios Rey e senyor lur e vostra gran senyoria esser lochtinent de aquell e haver poder e carrech de provehir en totes coses necessaries per lo regiment e governacio de aquells. E jatsia vostra senyoria informada de les tres coses e actes principals, los quals se deuen exercir per los senyorejants e governants regnes e terres haja virtuosament treballat e exercit los dos primers, qui son: fer presta justicia als supplicants e pacificar los guerrejants e discordants: Cove, pus lo cas ho requer, que vostra virtuosa senyoria exercesque lo tercer, lo qual es victoriosament resistir als ocupants o los vassalls maltractants, en lo qual esta la gloria, honor e exaltacio de la Corona Reyal e prosperitat en augmentacio e alegria dels regnes e terres de aquells [...] On, Senyora molt justa, considerants [...] que vostra senyoria avia començat de provehir en lo dit tercer cap [...] e sabents apres que lo Rey de França ab gran poder es stat a Tolosa e passat en Bordales [...] e informats com Carles Danjou, governador general de Lengüadoch, es principal regidor, axi del consell del dit Rey de França, com de les gents darmes qui ab ells son, cogitants encara la gran e gloriosa victoria que lo senyor Rey ha hauda del entrament de la ciutat de Napols e de la expulsio del Duch Rayner de aquell regne [...] avisats encara del ajust qui, segons se diu, se deu fer a Tholosa o a Carcassona dels dits Rey de França e de la Reyna sa muller e de la mare del dit Duch Rayner e dels dits Duch e Charles frares [...] per altres diverses esguarts que la dita gent darmes no sie tramesa en les parts de Rossello e de Catalunya [...] nosaltres som venguts per missatgers a vostra dita gran senyoria, supplicants a aquella humilment que per merce sua se vulla preparar e dispondre sens triga attes lo cas, axi per convocacio de Cort celebradora als catalans, com en altra manera en provehir en forma que complexca a la dita honor del dit senyor Rey e indempnitat del dit Principat...²⁷⁰

Després dels elogis que fan a la reina perquè ha exercit la justícia i ha governat *virtuosament*, li demanen que convoqui les corts catalanes i proveeixi per a defensar el Principat.

Segons les notícies que s'havien rebut, el rei de França, Carles VII, casat amb Maria, germana de René, el duc d'Anjou, es passejava amb les tropes pel sud de França, des de Tolosa a Carcassona. S'havia de trobar amb la seva sogra, la mare de René d'Anjou, Violant d'Aragó, i amb el seus cunyats, Carles d'Anjou i Francesc, duc de Bretanya, casat amb Violant d'Anjou.²⁷¹ La família s'havia mobilitzat en un intent d'infondre temor als habitants dels territoris del rei Alfons

²⁷⁰. *Cortes de Cataluña, op. cit.* vol. 21, pp. 1-3.

²⁷¹. Violant d'Aragó (filla del rei d'Aragó, Joan I i de Violant de Bar) i Lluís, duc d'Anjou, van tenir cinc fills: Lluís, Maria, René, Violant i Carles.

i potser així, provocar el seu retorn a la Península, amb la intenció de que abandonés Nàpols, una tàctica que no va donar resultat.

Maria va convocar les corts, tal com li va ser demanat pels diputats catalans, per al 7 de setembre a la vila d'Uldecona, de ben segur per ser una localitat propera a les terres valencianes cap a on s'havia de dirigir, més endavant, per reunir les corts d'aquell regne. Des de Saragossa, el 8 d'agost, la reina va manar al seu regent la cancelleria, Jofre d'Ortignes, que prorrogués les corts, de deu en deu dies: *Nos havem convocades Corts per als cathalans a la vila de Uldechona celebradores al seten dia del mes de Setembre primer vinent, e per que duptam lo dit dia poder esser alli, vos pregam, en carregam e manam que rebuda la present partiau e aneu a la dia vila, e si cars era, segons es dit, lo dit dia no y poguessem esser, proroguets aquelles...*²⁷²

El 7 de setembre, a Uldecona van acudir pocs representants dels estaments; només eren vuit : dos eclesiàstics de Tortosa, dos nobles i quatre síndics, un de Barcelona, un de Tortosa i dos d' Uldecona. Es van reunir a l'església. Jofre d'Ortignes va llegir la pròrroga : *Ara hoiats de part de la molt alta senyora Reyna [...] per alguns afers molt arduus, urgents e necessaris al servey del dit Senyor e be publich del regne Darago [...] sia hauda aturar en lo dit regne e per aquest esguart haga prorogada la dita Cort al deen jorn seguent [...] ab letra sua [...] dada en Çaragoça a XX del mes de Agost...*²⁷³ Tots van protestar, com era habitual. El síndic de Barcelona, Joan Oliver, ja havia participat en les anteriors corts celebrades a Lleida que havien estat abans convocades a Tarragona. Tenia experiència i va fer diverses al·legacions: que la reina no podia convocar corts en absència del rei i que el lloc de reunió no era l'adequat.

Els consellers de Barcelona enviaven instruccions al seu síndic. En la carta que van enviar a la reina el 22 d'agost, donaven a entendre que no estaven gens contents del lloc on s'havien convocat les corts ni d'allò que se'ls demanava:

De vostra molt gran senyoria havem reebuda a XVIII del present mes de Agost una letra [...] com vos Senyora sots avisada [...] per una de les espies que tenits que en lo reyal del Rey de França ell sen va vers Bayona e tramet una bona part de ses gents darmes en Lengadoch e creets, Senyora, entrar en Rosseyllo de que havets congoxa e desitjats que aquella terra sie prestament socorreguda de alguna gent [...] havets pratichat sobre provisio faedora ab los deputats e missatgers presents alguns dels principals de vostre conçell [...] trametre de continent mil ballesters en Perpenya [...] pregants finalment e encarregant nos vullam emprendre e fer quels dits mil ballesters sien haguts e tramesos [...] obligants nos en la quantitat necessaria al temps que seran conduhits [...] que de continent que Corts sien formades farets per tot vostre poder satisfer nos de ço que haurem bestret [...] Senyora, com no es vista alguna sufficient indempnitat e seguretat a la dita ciutat a les coses per vostra senyoria demanades [...] la dita ciutat no poder supplir a les dites coses sens les dites indempnitat e seguretat, e si es tret a consecuencia la manleuta dels quinze milie florins feta ans de celebracio de Parlament en lo mes de Noembre del any M.CCCC.XXXVIII [...] es ver, Senyora esser molt contrari [...] que la necessitat sie en Rosseyllo e lo loch de la convocacio de la Cort sie a Uyll de chona qui es lo pus extrem de Rossello en lo dit Principat [...] som ben certs que la terra es ben evacuada e streta de monedes per la gran moneda que hic es exida e continuament hic ix nombrant, elo senyor

---

²⁷². Cortes... Ibid. p. 15.

²⁷³. Ibid. p. 16.

*Rey no ha volgut ne vos, Senyora, loctinent del dit Senyor, havets consentit ne donada licencia que sic baten croats que fara donchs, Senyora, la terra ne don brollera la moneda si les venes son ja totes secades per on deu brollar, Deu per sa infinida clemencia nos guard de casos sinistres, quar la terra se veu ben empexada a poder provehir a la honor del senyor Rey e vostra e al benavenir e repos de la terra...*²⁷⁴

Per la carta, podem saber, que la reina havia volgut enviar 1000 ballesters a la frontera i, per aquest motiu, havia demanat ajuda financera als consellers. Aquests s'havien negat a fer el préstec perquè no tenien garantia de que els fos tornat. A la reina li feien diversos retrets: una fermança de 15000 florins del Parlament de 1438 (que no es va complir); el disgust per un lloc massa allunyat de la frontera que s'havia escollit per reunir les corts; l'escassetat de la moneda que havia al Principat i la necessitat d'encunyar-ne de nova, però que no els era permès pels reis. En fi, es negaven a pagar res. Hi havia desconfiança, crisi econòmica i males perspectives. Sembla ser que els diputats del General i els consellers de Barcelona no coincidien en la solució dels conflictes. Si la reina havia actuat d'acord amb els diputats del General i els consellers no havien estat consultats prèviament, ara, per despit, es negaven a col·laborar. Si el General no podia bestreure diners sense el manament de les corts, els consellers sí ho podien fer, però no estaven disposats a fer-ho. Era com un conflicte de competències entre dues poderoses institucions del Principat.

Les pròrrogues de la Cort es van succeint i pregonant, a toc de trompeta, a Ulldesona. Els representants de les corts no arriben. Alguns se'n tornen a casa. El dia 7 d'octubre només es trobem reunits un eclesiàstic i tres síndics, el de Barcelona, el de Tortosa i el d'Ulldesona. No hi ha cap militar. Es llegeix l'última pròrroga de la reina: *Com nos per magor disposicio que de present vehem [...] continuam, prorogam e mudam en la dita ciutat de Tortosa, en la qual, migançant la gracia de Deu, fort prest, entenem personalment esser al deseten dia del present mes de Octubre les Corts per nos als cathalans convocades [...] en lo Monestir dels Frares Menors [...] Dada enn Saragoça lo primer dia de Octubre...*²⁷⁵

La Cort es trasllada a Tortosa. El dia 15 d'octubre arriba la reina i s'allotja al monestir dels Frares Menors. Dos dies més tard s'obren les corts i es reuneixen al refectori del dit monestir.

El 19 d'octubre assisteixen a les corts 14 eclesiàstics, 10 nobles i 9 síndics (4 de Barcelona, 2 de Perpinyà, 2 de Tortosa i 1 de Lleida). Abans de reunir-se els estaments, es va celebrar, a l'església del monestir, una solemne missa cantada, d'invocació a l'Esperit Sant perquè il·luminés els assistents, amb presència de la reina. Acabada la missa, a les 8, la reina presideix l'assemblea, asseguda al seu soli reial, i fa la seva proposició en llengua castellana, amb veu alta i clara. La llengua oficial del Principat era la catalana però la llengua materna de la reina era la castellana. En aquesta ocasió, ella, personalment, va voler parlar als congregats i en la manera que li devia resultar més fàcil, en castellà. La proposició va ser traduïda al català pel notari Ramon Mora, *verbo ad verbum*:

Los dies passats haguda nova com molt gran nombre de gent darmes francesa era arribada en lo Ducat de Guiana guerrejant aquella part, que es del Rey

²⁷⁴. *Ibid.* pp. 146-148.

²⁷⁵. *Ibid.* pp. 27-28.

*Danglaterra [...] menaçaven entrar en aquests regnes e Principat per fer contra aquells guerra e tot dan que poguessen, Nos considerant que staven molt prop dels ports de Arago [...] convocam apres Corts als aragoneses [...] Penjant lo terme de la dita Cort vengueren a nos certs embaxadors per part dels diputats de aquest Principat enviats, los quals nos explicaren en effecte que certificats de les menaces que la dita gent darne feya, havien volgut practicar ab tots aquells dels tres stats qui en Barchinona se eren trobats e que ab consell de aquells enviaven a nos ells per supplicar axi com nos supplicaven, ab la major instancia que podien, volguessem convocar Corts als cathalans per provehir en la deffencio del Principat e en totes coses tocants a la guerra si moguda fos [...] La fi principal per que us havem convocats es per tractar ab vosaltres sobre los affers tocants deffensio e guerra si per la dita gent darmes era moguda [...] Pregam vos per tant que continuant lo damunt dit vullau sobre les dites coses darnos aquell consell e ajuda quel senyor Rey e nos de vosaltres confiam...*²⁷⁶

Demanava consell i ajuda per combatre una possible invasió de tropes franceses per la frontera. Li va respondre, en nom dels estaments, Simó, bisbe de Barcelona, amb un llarguíssim i retòric discurs. Començava amb un salm:

*Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Molt alta e poderosa Principessa, Regina e Senyora: La esposicio literal del present tema es aquesta. La Reyna ha stat a la part dreita tua vestida de vestidura dor e entorn de la diversitat o diversos. Lo present tema se pot divisir en tres particulas, en la primera de las quals tractare algunes cosas de la virtut de la justicia quia a dextris, en la segona de la sapiencia que es necessaria al Princep de justicia en ço que diu in vestitu deaurato, en la tercera particula quina qualitat deuen haver e disposicio los consellers qui stan entorn del Princep o Pincipessa qui ha adjudicar o administar justicia en ço que diu circumdata varietate [...] vos, molt alta Senyora, qui stau a la dextra part per la justicia que havets molt a cor sufferint fam de aquella [...] e sou vestida de vestidura dor, ço es de sapiencia, de la tamor e amor de Deu [...] Approposit si algun Princep creu que ço que per tals notables consellers li es consellat es justicia e per alguna error es injusticia, lo Princep qui erra no ha consentit a injusticia [...] vostra alta senyoria jatsia per error se faes alguna iniusticia, no peccaria aquella disposta tantost a reparacio, car de savi se pertany corregir lo errat [...]La candela nos met dejus la masura que stiga amagada, mas sobre lo candalobra sa posa porque fassa lum a tots aquells qui son en la casa. E per ço deuen las bonas obres vostras resplandir devant los homens per tant que donen gloria a Deu [...]Lo offici del Princep es grans treballs e sollicitut de entendre e tenir en justicia e pau sos regnes e terres, e la cura e diligencia dels vassals deu esser relevar son senyor tant com es en ells de tots treballs, anugs, congoxes e aconsolarlo, servintlo en lo que pusque e dege, car la salut del pobla sta en la salut del bon Princep e Senyor. E per tant, molt altra Senyora, los presents convocats entenen aconsolar aquella e servir com a virtuosa senyora en totes coses a exaltacio e honor de la Sacra Corona...*²⁷⁷

Era un discurs de cortesia, molt afectuós i respectuós amb la sobirana. Fins i tot, deia que el Príncep que erra és perquè ha estat mal aconsellat. Però, que cal que corregeixi l'errada. Els vassalls han de servir i ajudar el seu senyor. La salut

²⁷⁶. *Ibid.* pp. 35-36.

²⁷⁷. *Ibid.* pp. 37-47.

del poble està en el bon Príncep. Eren unes bones paraules del bisbe, però els braços tenien una altra intenció. Encapçalats pels síndics de les ciutats, van protestar de la convocatòria de la Cort.²⁷⁸ Deien que no es podien convocar les corts per demanar una sola cosa (la defensa del Principat). S'havien de tractar també altres assumptes i els greuges. Que el canvi de lloc s'havia d'haver avisat per carta a cadascun dels convocats. Que el que havia fet la reina anava contra els usatges de Barcelona, les constitucions, usos, costums, pràctiques, privilegis i llibertats del Principat i dels Braços. Tampoc es podien prorrogar les corts des d'Ulldecona sense estar-hi present i dins dels 30 dies estatuits.²⁷⁹

El 29 de novembre, la reina va presidir les corts, asseguda al seu soli. Ramon Batlle, el lloctinent del protonotari va llegir la seva resposta als braços. Els deia que havia convocat les corts perquè ho havien sol·licitat els diputats del General, amb el consell de trenta persones o més que s'havien reunit a Barcelona; que ella havia que haver anat a València per celebrar corts però per la necessitat urgent de defensar la frontera amb França, va decidir convocar abans les corts catalanes. En fi, justificava que tot el que s'havia fet era correcte. Que s'estranyava que protestessin de la convocatòria i del canvi a Tortosa. Que a l'anterior cort de 1440 es va fer el canvi de Tarragona a Lleida, sense haver d'enviar cartes. Els pregava que volguessin entendre en la defensa de la terra, allò que era més urgent en aquell moment.

Acompanyaven a la reina i van ser testimonis de la seva exposició: Garcia, bisbe de Lleida, Galceran de Requesens, governador de Catalunya, Joan de Corbera, batlle general de Catalunya, Ramon de Papiol i Lluís de Castellvell, doctors en lleis, consellers de la reina, i molts altres.²⁸⁰

Les corts no anaven per bon camí. Estaven empantanades. La reina no es podia tirar enrere i els braços tampoc volien cedir.

Els consellers de Barcelona van escriure als seus síndics el 26 de novembre. Els demanaven que avisessin a la reina perquè enviés a Barcelona a Ramon de Montcada. El mercader P. Viver havia arribat a la ciutat amb una carta del prebost de París que li devia entregar. El mercader els va dir que René d'Anjou estava a Marsella.²⁸¹ Segons una carta enviada pels consellers al prebost de París, el dia 1 de gener de 1443, el perill de guerra s'havia allunyat:

*Molt noble e gran baro: Reebuda havem vostra letra de XII del mes de Deembre prop passat concebuda sobre lo sanct proposit de pacificar lo molt alt senyor Rey e lo Duch Rayner, lo qual proposit nos ha per vostra part explicat en P. Viver, mercader [...] ne scrivim ab molt gran affeccio als sindichs de aquesta ciutat, los quals son presents en la Cort de la senyora Reyna dins la ciutat de Tortosa. E segons resposta prestament per nosaltres cobrada dels dits sindichs ells ne han parlat ab la senyora Reyna e per semblant ab mossen Guillem de Munchada, la qual Senyora es molt aconsolada de tal tracte e es se oferta presta que de continent ella entendra en lo tracte dessus dit...*²⁸²

---

²⁷⁸. *Ibid.* pp. 68, 69. El 29 de novembre hi havia 14 síndics. Eren els següents: Pere Dusay, Joan de Marimon, Bernat Fivaller i Francesc Castelló, de Barcelona; Llorenç Rodó i Llorenç Taquí de Perpinyà; Bernat Pinyol i Francesc Burgues de Tortosa; Narcís de Canyelles i Gispert Mateu, de Lleida; Antoni Aragay, de Vic; Jaume Guitardes, de Manresa; Guillem Asbert, de Cervera; i Ramon Casadevall, de Besalú.

²⁷⁹. *Ibid.* pp. 64, 65.

²⁸⁰. *Ibid.* pp. 69-71.

²⁸¹. *Ibid.* p. 149.

²⁸². *Ibid.* p. 172.

Almenys, el conflicte a la frontera amb França havia desaparegut. Els consellers havien col·laborat amb les gestions diplomàtiques per evitar la guerra. Però en la Cort, les coses no milloraven.

Els consellers de Barcelona seguien comunicant-se, per carta, amb els síndics de Tortosa. El dia 11 de desembre, els comentaven que no estaven d'acord amb l'oferta que l'abat de Montserrat i mossèn Andreu de Biure, diputat del General, (braços eclesiàstic i militar) havien fet a la reina de 80.000 florins. Els aconsellaven que seguissin amb la seva protesta: *stants vosaltres e romanints e vostres dissentiments segons de primer e aquells continuants sens desistir, e semblantment continuets vers la senyora Reyna la supplicacio de la qual ensemps ab la dita requesta vos havem tramesos translats [...] vos certificam com som molt aconsolats e contents de la molt loabla praticha e constancia vostra [...] la qual praticha vostra digna de lahor loam e bendehim...*²⁸³

Segons Coroleu, la reina, vista la intransigència dels síndics i els consellers de Barcelona, va enviar a Galceran de Requesens, el governador de Catalunya, i a Pere de Sant Climent, el mestre racional, a parlar amb els consellers. Es van presentar al Consell de Cent el 17 de desembre, però no van aconseguir un canvi d'opinió. Es va mantenir el dissentiment i l'exigència de que fossin convocades noves corts.²⁸⁴

En la sessió del 17 de gener de 1443, amb la reina present, es van reunir els braços. Hi havia una bona assistència: 23 eclesiàstics, 41 militars i 12 síndics. El síndic de Barcelona, Ramon de Marimon, va exposar els mateixos arguments d'altres sessions: la reina havia de convocar una nova Cort perquè no s'havien fet bé la convocatòria i la mutació de lloc. També recordava que els diputats de Catalunya no podien disposar dels diners i béns del General sense ordres de la Cort. En fi, es mantenia el dissentiment.²⁸⁵

La reina els va contestar que no havia tingut intenció de fer cap perjudici al Principat ni als braços: *ans li plau que la present Cort, convocacio, mutacio, celebracio e altres coses en la dita cedula contengudes, e si a Deu plaura bona fi e conclusio de la dita Cort no sien ni puxen esser tretes a consequencia en esdevenidor...*²⁸⁶ Els síndics de Barcelona seguien amb el dissentiment.

La reina estava disgustada en no poder tirar endavant. Va enviar a Barcelona a l'arquebisbe de Saragossa per veure si podia convèncer els consellers. El van rebre el 24 de gener de 1443. També va fracassar.²⁸⁷

Maria ja no podia ni volia esperar més. Estava decidida a marxar cap a València. El 12 de febrer va prorrogar les corts catalanes per al 2 de maig. Els síndics del Rosselló li van pregar que no se'n anés sense prendre mesures per defensar la frontera. La reina els va dir que els contestaria per escrit. Després es va dirigir als presents amb les següents paraules:

Axi com hir vos diguem a nos cove per complir los manaments del senyor Rey partir daçi per anar en regne de Valencia, e us diguem com havíem delliberat de prorrogar la present Cort, maiorment com no ocorregue al present necessitat alguna de la gent darmes de França, segons los avisos que nos ne havem hauts e

---

²⁸³. *Ibid.* pp. 160-163.

²⁸⁴. Coroleu-Pella, *Las cortes catalanas...* op. cit. pp. 257, 258.

²⁸⁵. *Cortes...* op. cit. vol. 21, pp. 95-97.

²⁸⁶. *Ibid.* p. 100.

²⁸⁷. Coroleu-Pella, op.cit. p. 258.

*les letres que us havem fetes mostrar, e si a Deu plaura desempaxarem prestament ço que a fer havem en regne de Valencia e porem tornar axi com havem en voluntat breument en Catalunya per que nos continuam e prorogam la present Cort per al segon dia de Maig primer vinent en aquest loch mateix e que en lendemig no sich façen neguns actes.*²⁸⁸

Van ser testimonis el bisbe de Lleida, Jofre d'Ortignes, regent la cancelleria, Pere Ram, el protonotari, Roderic Falcó, Ramon de Papiol, Francesc Dalçamora i Jaume Pau, doctors en lleis, i Ramon Gilabert, militar, conseller de la reina. Va ser inclosa la següent cèdula en resposta al braç reial:

*La senyora Reyna responent a la supplicacio e cedula per part del Braç real a la sua senyoria presentada, diu que ella havie e ha gran voluntat de provehir a la defensio e indemnitat del Principat de Cathalunya, mas per tant com ella es informada e avisada per letres del Rey de França e de mossen Bernat Albert, lo qual la sua senyoria havia trames per embaxador al dit Rey de França, que tota la gent darmes se es dispergida e declinada en les parts de Normandia e per conseguint al present no ocorrega alguna necessitat, e a la dita Senyora convenga per manaments expressos del senyor Rey anar en regne de Valencia, per ço la dita Senyora ha delliberat prorogar la present Cort e seguir los manaments del dit senyor Rey. Mas gens per aço no oblidara ni vol oblidar lo dit Principat ni la deffensio de aquell, car si necessitat alguna occorrera, ço que la dita Senyora no spera, de continent ella enten a tornar en lo dit Principat e provehir a la defensio e bon estament de aquell ab aquella bona ajuda e subvencio que lo dit Principat e los poblats en aquell son tenguts e deuen fer en semblants o altres casos...*²⁸⁹

Les corts es van tancar sense arribar a cap acord. Havien estat convocades per prendre mesures respecte a la defensa de la frontera amb França. No es va aconseguir acordar res, per les protestes aferrissades dels síndics. Amb el temps que havia passat, nou mesos, el perill d'invasió havia desaparegut. Les notícies rebudes per l'ambaixador Bernat Albert, enviat per la reina Maria al rei de França, asseguraven que les tropes que amenaçaven la frontera, s'havien dispersat i dirigit cap a Normandia.

Van ser unes corts fallides; una pèrdua de temps. Les corts interrompudes de Lleida de 1440 tampoc van anar bé. En aquella ocasió la reina va estar malalta. En canvi, en aquestes corts de Tortosa, la reina va aguantar i va assistir a diverses sessions de les corts. Fins i tot es va veure en cor de parlar directament a l'assemblea. Ara bé, semblava que es mantingués una batalla jurídica entre la sobirana i els síndics de les ciutats. Els síndics i consellers de Barcelona creien que els seus advocats eren els més preparats per interpretar les lleis, mentre la reina i el seu consell estaven convençuts de que els seus eren els millors. L'obstrucció contínua que feien els síndics de Barcelona, es pot interpretar com una actitud de disgust per diversos motius: l'absència massa prolongada del rei i la penúria econòmica. Potser tenien raó en la interpretació estricta de les lleis, però tampoc hi havia voluntat de col·laborar. No es va arribar a un consens perquè no interessava. El que sí quedava demostrat és que la ciutat de Barcelona podia parilitzar les corts. El seu prestigi i poder eren evidents.

---

²⁸⁸. Cortes... *ibid.* p.132.

²⁸⁹. *Ibid.* p. 133.

Els diputats del General van anotar en el Dietari una breu ressenya: *Dimarts a XII de febrer. En aquest dia a X hores ans de migjorn la senyora Reina proroga la ques deya Cort al segon de Maig en la ciutat de Tortosa.*²⁹⁰ Van entendre perfectament que aquella no havia estat una Cort com calia. Els diputats havien promogut la celebració de l'assemblea però, de ben segur, no van comptar amb l'oposició de la ciutat de Barcelona que la va dur al fracàs.

Coroleu comenta que la reina devia quedar impactada de l'aferrissada oposició dels síndics barcelonins, manats pels consellers. Explica que uns ambaixadors dels consellers de Barcelona van anar a veure-la a València al desembre de 1443. La reina els va rebre i rient els va retreure el que havia passat a la cort de Tortosa:

*E muntam alt e trobam la dita senyora que seya sobre un lit de repos [...] besamli la ma [...] e apres tornantnos ajenollar [...] nos comensa demanar de vosaltres molt honorables senyors [...] tots temps la dita senyora sclarintnos la cara e rient demostrant haver plaer de nostra venguda [...] E axi parlants ella salta en lo fet de la Cort de Tortosa e com ja haviam pogut veure ço ques era trobat e declarat per lo Rey en Pere, que per un sol acte podia convocar Cort, volent innuir la dita senyora que aqueixa ciutat pren algunes opinions ab consells de juristes qui no stant axi en esser...*²⁹¹

La reina escriu al seu marit el mateix dia que proroga les corts i comenta les seves impressions sobre el que ha patit:

Ja de Çaragoça scrivi larch a vostra Senyoria com per obeyr a vostres manaments celebrades les primeres corts del donatiu als Aragoneses entenia encontinent partir e anar a Valencia E com per la nova dels ffrancesos que eren Guiana (Guiena) e assatz prop la frontera darago per consell dels de vostro concell hagui celebrar corts altra vegada per provehir ala deffensio de aquell Regne e celebrant aquelles requesta ab embaixada dels diputats de Cathalunya e aximateix ab consell de tots de vostre consell sap deus contra ma voluntat per que no podia fer vostre manament ne sperava algun fruyt ans ne vehie lo que sen es seguit convoqui corts als Cathalans en aquesta Ciutat en les quals vous dich Senyor he passades infinides e insoportables congouixes que un sol dia no hic son stada sana per les grans dilacions e difficultats que hic son stades fetes e grans controversies axi per la Ciutat de Barchinona la qual del tot ses separada e segregada dela cort es per altra fahent se fort que per un sol acte convocacio nos pot fer ne mutacio de loch sens intimar ho particularment als convocats o als caps deles vegueries Segons senyor molt excellent vostra senyoria pora veure en lo proces dela dita cort per los actes e cedulaes en aquell insertes E deus Senyor sap que si a sol carrech meu vingues poguera esser yo nomen fos vista en aquestes amfractes e congoxes que men so vista Ala conclusio senyor del tot volien sens passar hi un punt menys los elegidors dela cort sens algun participi de vostra Senyoria ne de altres per vos poguessem elegir Capitans ala guerra e distribuyr la peccunia e fer extremes e asoldadar gent axi de peu com de cavall atot lur arbitre E ab prohibicions de no poder convocar Princeps namque ni hosts e de usar de totes altres prehemincies reals E ab expres capitol que de vostra venguda nos tractas Cert Senyor ami e a molts e ami sobre tots qui aço ultra e

²⁹⁰. Dietari de la Generalitat, op. cit. p. 91.

²⁹¹. AHCB, Cartes Comunes, 1443. Coroleu-Pella, op. cit. p. 259, nota 12.

mes que tots sobiranament desig ha aparegut aquest capitol soberch deshonest e molt vehi de infedilitat Lo bisbe de leyda consellavem que yo partint daci men entras e convocas en la manera acostumada corts a barchinona leixant spirar aquestes yo senyor vehent lafi de aço e que res no sich ha pogut introduhir per vostra subvencio e no complia vostro manament de anar a Valencia per haver lo socors ques pora de Valencia per vostra bona venturada e tan desijada venguda considerada la acostumada practica de dilacions dels cathalans he huy feyta prorogacio de aquesta cort daci al segon dia de Maig ab intencio de leixar les spirar E aquesta setmana deus volent o lo plus prest que puga partire per anar a Valencia per convocar les corts per que senyor se don orde a vostra subvencio e vostre manament sia complit sens algun dubte senyor si yo fos stada creheguda e fos mon carrech a soles ultra que en lo proces se mostra assats gran justifficacio per part vostra encara hi haguera moltes mes cedules per qui justament los carregare prou mas la Bisbe may no ha permes de que parlant senyor al clar ne som stada de poch dies ença sens gran sospita del dit bisbe que ell me hage fets fer conports e altres coses per engraciar se dels de barchinona e dels dela cort que han dat massa gran torb als affers E per Senyor dubte que lo dit bisbe e los de barchinona o altres volent se scusar no scrivien a vostra senyoria altra informacio per lur descarrech vos suplich sia merce vostra no creure tals coses ans sper haver ne verdadera relacio o de mossen puiades o de fra puig que hi son stats presents en gran part car indubítadament pot pensar e creure que no ha persona al mon tant desig servir e obeyr a vos ne fer vostros affers com yo Encara suplich a vostra senyoria prestament scriva e man que lo dit mossen Matheu o fra puig romanguen per ajudar e sollicitar los affers car a soles me trob moltes vegades e es me gran ajuda haver hi algu qui ab affeccio e voluntat aiuden afer sollicitar vostres affers e per ço reputarem a gran gracia prestament .v.s. scriva la I o laltre romanguen aci ab mi E quart deffene e endres e prosper vostra .S. la santa Trinitat e man ami ço que li sia plasent Scruta en Tortosa a XII de ffebrer Senyor molt excellent encara que yous hage scrit de alguns que en aquestes corts voler vos servir certament Senyor me tinch per decebuda car me offerien monts e valls e no sen ha res seguit nen so a algu obligat e singularment de micer ffrancesch castello lo qual yo he fet requerir vage a servir son offici dela assessoreria dela Governacio de rossello sino ho fasa yol enten a sotspendre siu recorre a vostra Senyoria suplich vos noy tropia favor car senyor si non senten alguna descontenta no temen fer a lur guisa en deservir vos.²⁹²

Maria, complia les ordres del rei. Va haver de celebrar corts als aragonesos per obtenir una subvenció. També havia de convocar corts valencianes pel mateix motiu. Malgrat que no en tenia ganes (ja havia tingut la mala experiència de les corts de 1440) va haver de convocar corts als catalans pel perill d'una invasió de gent armada a la frontera amb França, segons li va ser demanat pels diputats del General de Catalunya. La ciutat de Barcelona va bloquejar qualsevol disposició per enviar tropes a la frontera; va entossudir-se en que s'havien de convocar noves corts, perquè no era vàlid que només fossin per tractar un assumpte; no es va aconseguir cap subvenció. No es va tractar res sobre el retorn del rei. El seu conseller, el bisbe de Lleida, l'havia fet patir molt, en aconsellar-la que s'avingués amb el què exigien els síndics de Barcelona i els altres. Estava disgustada amb el bisbe. S'havia sentit molt sola, ho havia passat malament. Si Alfons vol saber la

²⁹². Tortosa, 12 febrer 1443. ACA, reg. 3269, fols. 71v-72v.

veritat el podran informar bé Mateu Pujades i fra Puig. Maria estava molt decebuda d'algunes persones que li havien promès moltes coses però, a l'hora de la veritat, no havien fet res.

Antoni Vinyes, missatger dels consellers de Barcelona en la cort del rei Alfons, els va escriure i els va informar de com havia anat la seva missió d'informar al rei sobre les corts de Tortosa:

Après mossenyors vos haguí scrit, pus haguí més temps, ab la pluija me n'ení al dit vicicancellor per saber si havie feta relació del dit senyor del dit procés de la Cort, e per sa bona cortesia. Am dit qui enit passada lo senyor rey volch saber per son mitjà tot lo dit procés. A la conclusió vengueren: Primo, a la dació dels greuges dats al principi de la Cort per tots los Braços. Aprés, com los Braços se aderiren a la voluntat de la senyora reyna, al qual acte Barchinone no consentí, ans protestà, etc. Aprés als capítols offersts en què inter alia, havia offersta, de IIIM florins (la xifra deu ser equivocada). Item, que fessen capità, etc. E crech que sol se tractàs de la deffensió dels franceses. He sabut o sentit, mossenyors, que lo dit senyor, ni en la dita offersta de IIIM florins, e ja menys en la dita capitania no ha trobat pler, car sa intenció seria la bossa del General li sie conservada, axí per algun cars urgent com per sa anada de aquí. Item, he sentit com ha trobat enuig com la Cort se ha callat, o apart posat lo fet del tractar de la sua venguda. Açò mossenyors no m'he volgut jaquir de scriure, perquè és aherent a mon parer, a la intenció de aqueixa ciutat, conforme vuy ab la del senyor rey. Lo senyor rey ha fet veure en lo procés los síndichs de aqueixa ciutat si havien consentit o contradit en les dites offerstes e capitania e actes. És li estat dit que los síndichs de aqueixa ciutat, sempre hi han contradit. He relació que lo dit senyor hi ha trobat pler.²⁹³

Segons sembla, el rei no havia estat gaire content de l'oferta ni de com havien anat les corts. En saber que els síndics de Barcelona hi havien dissentit, li va semblar bé. Això és el que diu Antoni Vinyes. En una altra carta, els comenta el següent:

Lo dit senyor repasat en lo fet, com a rey e príncep virtuós, ha discernit e conegut, quals de la Cort li procuràvem honor e utilitat de sa Reyal Corona. Adonchs perque's vulla haie dit e scrit sa senyoria, mostre reposarse, en haver trobat pler, en alguna contradicció qui s'és feta en la dita Cort, per part de aqueixa ciutat; e haver trobat enuig en la offersta dels CCCM florins (xifra potser equivocada, no coincideix amb l'anterior), e en la pràctica e demanda de elegir capità per la deffensió de la terra. E plus fort al derrer capítol dels motius de la prorogació qui parle, que sobre la venguda del senyor rey se sobresegue, o que no s'en parle. Féu compte, mossenyors, lo dit senyor e los de son Consell, han haut aquex capítol per dampnat. És estada a mi entre los altres alguna e assats gran consolació, com la voluntat del dit senyor se conforme en les suplicacions e demandes de aqueixa ciutat qui han continuat e continuen, en tots lurs actes, letres e suplicacions, en demanar la beneventurada venguda del dit senyor, en la qual lo dit senyor ha trobat e trobe pler.²⁹⁴

---

²⁹³. Nàpols, 23 març 1443. AHCB. CCO. vol. 27, fols. 73-73v. Madurell Marimon, *Mensajeros... op. cit.* pp. 224-225.

²⁹⁴. Nàpols, 4 abril 1443. AHCB. CCO. vol. 13, fols. 31-31v. Madurell, *ibid.* pp. 226-227.

Torna a comentar el disgust del rei sobre la Cort de Tortosa, en especial perquè no s'havia tractat del seu retorn. Però la culpa no era de Barcelona, segons el que diu Vinyes. És una visió totalment diferent a la de la reina.

La reina a València

Abans d'emprendre el camí cap a València, escrivia la següent carta al rei:

Dos dies ha he reebudes letres de .v.S. dela reduccio de diverses Ciutats e plaças de aqueix Regne dela qual sap nostre senyor he haut singular e gran plaer nostre senyor prosper vostres affers e guart sobre tot vostra persona eus faça tornar dela part daça segons jo e vostres pobles ab effeccio desijam e havem mester e jo sobre tots molt excellent senyor entes he que vostra .S. hauria provehit del visreynat de Sicilia a don lop ximenez e que aquell regiria per ell son oncle Don Exemeno Durea lo qual segons vostra .S. sap per que he ministrada justicia nom ha gens voler Per queus supplich lo dit don Exemeno no haia empero res afer ni veure en nostra Cambra ans ne sia totalment exemptat e reputar vos ho he a gracia e merce E manau me ço que us sia plazent Avis vostra gran senyoria com me han scrit que lo bisbe de Osca sta ala mort e no sespera de ell longa vida.²⁹⁵

La reina avisava el seu marit que el noble Eximeno Durrea no s'ocupés de la seva cambra de Sicília, ja que ella havia fet justícia en contra seva. Volia evitar possibles represàlies. Tal com es diu en la carta, el rei anava guanyant ciutats i castells.

Alfons anava informant a la reina dels seus triomfs. Havia derrotat els seus enemics, un darrere l'altre, fins i tot els més forts, Antonio Caldora i Francesco Sforza. El rei es portava amb magnanimitat amb els vençuts i els respectava les riqueses que tenien, com va ser en el cas de Caldora, malgrat que perdien tots els drets territorials. A finals de 1442, el regne de Nàpols ja estava guanyat. Segons Ryder, Alfons havia convocat un parlament de terratinents a Benevento i només hi van anar uns pocs. Una delegació de Nàpols va anar a demanar-li que fes el parlament a la ciutat i que li prepararien una entrada triomfal.²⁹⁶ El rei va acceptar encantat. Estava molt orgullós de la seva victòria, i ara podria fer una entrada a l'estil dels antics generals romans.

Mentre la reina estava atrafegada amb les corts catalanes i després empenia el camí cap a València, a Nàpols s'estava preparant un gran espectacle. L'entrada triomfal es va fer el dia 26 de febrer de 1443. Maria se'n devia assabentar amb posterioritat. Tenim la descripció de la desfilada i la festa feta pel capellà d'Alfons, Melcior Miralles:

Primo e primerament, los de la ciutat de Napols trenquaren XXX brases del mur de la dita ciutat de la part del Carme, e fora del mur hun tret de pedra; fonch aportat hun caro molt gran e bel de quatre rodes, rodant tot cubert de drap de brocat, e lo senyor rey seya al mig del dit caro, quatre palms pus alt que no hera lo caro, en huna cadira real, segut en cabels, vestit de huna roba de carmesi

²⁹⁵. Tortosa, 12 febrer 1443. ACA, reg. 3269, fol. 63v.

²⁹⁶. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 308-310.

forada de marchs gebelins, e portaven hun palis damunt de brocat sobre brocat carmesi, lo pus bel e rich que may hom ves [...] e aquest caro hera tirat per V cabals blanchs, molt bels, portan cascun caval en lo dos hun bel coxi de velut carmesi, tirant lo dit caro ab cordes de seda groga e vermela.

Après del dit caro venia los entramessos dels florentins en la forma seguent: Primo, hanaven X homens a caval, ab gipons de carmesi, ab les calses bracades de perles, e mes hun capel ab huna doncella tenint huna corona en la ma, volent mostrar que hun tant senyor mereys esser coronat.

E après vench un gran castell, en lo qual, al mig, estava huna gran cadira tota daurada e molt ornada de draps de brocats en torn, en la qual cadira no y seya nengu; e sobre la dita cadira, en torn VIII palms dalt, estaven quatre angels, los quals tenien huna corona molt rica e bella en les mans...

En lo dit castel hanava hun altre angel tenint huna espasa en la ma, e en l'altra ma tenia unes balances, e cantava [...] “¡O rey Alfonso, Deus te do vida e prosperitat, e salva Florença en sa libertat!” Mes vench hun altre castel ab hun home molt altament areat, ab son septe en la ma, lo qual era Julius Cessar [...] mes avant venien V fadrins vestits com a donzelles [...] la hu portava huna corona d'or en la ma; l'altra portava huna copa d'or, l'altra un infant, l'altra hun pilar, l'altra huna serp, l'altra hun miral ²⁹⁷ [...] Après venien VIII homens a caval, vestits de seda ab cares de cabrit. En après venien XX mercaders florentins, vestits de grana e forrats de d'osos...

Après vench lo entrames dels mercaders catalans:

Primo, hun bel castell ab huna cadira dahorada en que no y seya nengu [...] en lo dit castell estaven quatre donzelles molt altament a gran maravella areades, significant quatre virtuts (la magnanimitat, la constància, la clemència i la generositat) esser en lo dit senyor, axi com per hun angell li era dit [...] cantant molt altament. E en tron del dit castell anaven X cavales ab corones al cap, ab sos escuts ab senyal real, e combatent se ab X homens salvatges [...] e après venien los mercades catalans ab lo consol, vestits de florenti vert, ab cortapisa de argenteria, lançant moneda davant lo dit senyor rey...

Après del caro del senyor rey, venien los princeps, contes, vescomptes, duchs, en nombre XXXXIII.

Primo, lo princep de Taranto; lo princep de Çalerm; en mig de andosos don Ferando, fill del dit senyor rey; après l'enbaxador moro; lo duch de Sesa; duch de Calabria...

E après venien nobles e cavalles e gentills homens e gent de be [...] tants que eren sens nombre [...] E anant lo senyor rey [...] per la ciutat fahent cavaleries fins que fonch en lo carrer de Capuana, de hunes finestres, per algunes nobles dones, fon pres lo dit palis, que estava damunt lo caro, e en los setges del desus dit carer de Capuana eren plens de grans dones e molt notables, vestides totes de brocat d'or a molta e gran maravella. Après, quant fonch a la porta del castell de Capuana e fonch devalat lo dit senyor rey, li hysqueren a rebrell ses filles, acompanyades de moltes notables dones granment e bella areades, e lo dit senyor besa ses filles e totes les dones notables que hacompanyaven les dites ses filles del dit senyor.

---

²⁹⁷. Les virtuts eren 7: l'Esperança amb una corona; la Fe amb un calze; la Caritat amb un nen despullat; la Fortalesa amb una columna de marbre; la Temperança amb una copa de vi rebaixat amb aigua; la Prudència amb un mirall a la mà i una serp a l'altra; i la Justícia, amb una espasa i una balança. Ryder, *op. cit.*, p. 311.

*E aquel dia mateys [...] los barons del dit realme feren embaxados al dit senyor, que fos sa merce quels atorgas son fill don Ferrando per primogenit, e lo dit senyor rey, molt graciosament, los ho atorga ab molt gran plaer...*²⁹⁸

Els carrers de Nàpols van ser ornats amb arcs. El terra per on havia de passar la comitiva, va ser entapissat amb pètals i flors; de les finestres i balcons penjaven rics draps; música, cants, danses, noies vestides de blanc i amb rams de llorer, combats simulats i representacions al·legòriques, van fer d'aquest esdeveniment quelcom digne de recordar. Alfons es va cenyir una corona al cap i a les mans portava un ceptre i un orbe.²⁹⁹ La comitiva va recórrer els principals carrers dels barris de la ciutat i es va dirigir a la catedral perquè el rei rebés la benedicció de l'arquebisbe. Cal destacar la trobada del rei amb les dames que des d'unes finestres i balcons el saludaven. El final del trajecte va ser al castell de Capuana. Les filles del rei van sortir a rebre'l. Ferran, el fill d'Alfons, va desfilar amb el seu pare. Va ser la seva presentació oficial com a hereu. Per la nit es van il·luminar els carrers i es van fer focs artificials. La festa es va allargar una setmana.

Alfons, més tard, va fer immortalitzar la seva entrada a Nàpols a la façana del Castell Nou. Va fer esculpir, en marbre blanc i alt relleu, un detall de la seva comitiva, ell mateix assegut al seu carro, tirat pels cavalls, i els acompanyants, com si fos un arc de triomf de l'antiga Roma.³⁰⁰

Pels portals de la ciutat de Nàpols va ser escrita la llegenda *Rex pacificus*. Els genovesos van enviar una ambaixada per enviar-li uns presents i sol·licitar la seva amistat, a l'igual que van fer altres que havien lluitat contra ell. Alfons els va perdonar. La seva fama de magnànim es va estendre per tot arreu. Però la victòria no estava assegurada del tot. No es podria adormir sobre la corona de llorer. Els amics podien esdevenir enemics en qualsevol moment. Els florentins li havien fet homenatge però això podia canviar més endavant. I dels genovesos ¿se'n podia fiar? El papa Eugeni IV, favorable a René d'Anjou, en un principi, no va tenir altra sortida que acceptar el rei Alfons. Al maig de 1444 li va enviar la distinció més preuada que el papa regalava cada any a un príncep per agrair els seus serveis a l'Església: La Rosa d'Or. El rei i el seu fill ho van celebrar passejant-la per la ciutat al so de les trompetes.³⁰¹

Maria, s'alegrava dels èxits del seu marit, però estava dolguda perquè no es dignava fer-li una visita. Ella tampoc podia decidir anar a veure'l, sense rebre

---

²⁹⁸. Veure la descripció íntegra a l'Apèndix. Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* pp. 154-158. Altres escriptors van explicar l'espectacle. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 310-312.

²⁹⁹. Antoni Vinyes, missatger de la ciutat de Barcelona, va escriure una llarga carta als consellers i va descriure la festa. Destaco dos fragments sobre el rei i la desfílada: *E lo dit senyor venint en caballs, vestit de roba carmesi roceguant folrada de martes, ab cara molt ardent, clara e alegre, descavalcant de son cavall, pujà sobre lo dit carro, e sech en la dita cadira, e prestament li fonch posat dessus per los pus magnífichs homens de la ciutat, un molt rich pali de brocat d'or qui tenie XXII bordons, lo qual coste mil CCC ducats [...] E axi altament, lo dit senyor, entrant e passant per la dita plaça del Mercat ont ere començat lo arch triumfal que fan per memòria de la dita entrada, tirà la via dels Cambis o Banchs, e tots los carrés empaliats, tirà la via del Setgia de la Porta Nova, e aquell setiga altament empaliat e acompanyat de damas molt poxantment e ricosa vestides de carmasins e altres draps de seda, e lurs manyoses fornides de perles e fermalls e molts ministrés. Per mostrar la gran festa al dit senyor les dites dames dançaven...Nàpols, 28 febrer 1443. AHCB. CCO. Vol. 13, fols. 18-19. Madurell Marimon, *Mensajeros...op. cit.* pp. 217-220.*

³⁰⁰. Veure l'Annex.

³⁰¹. Alan Ryder, *op. cit.* p. 319.

ordres seves. Alfons, de tant en tant, escrivia per fer-li mantenir alguna esperança de retorn, però, cada vegada ho esmentava menys.

Des de València, envia una carta al rei amb les impressions que té sobre l'obtenció de diners d'aquell regne:

Partint de Tortosa scrivi a vostra Senyoria ab letres triplicades les unes ab lo guardia de frares menors de Tortosa les altres ab lo balaner den Monmany e altres per lo correu portugales que de vostra Senyoria poch havia era vengut ab les quals notificava ala vostra excellencia tots los affers e procehiment deles Corts de Cathalunya e com les havia hagudes licenciar necesariament Ara no resta scriure sino com fuy aci lo primer dia del present mes convocades les Corts que divendres primer vinent deus mediant seure per fer la assignacio de sperar de gracia los dotze jorns daquiavant treballaren per mon poder spatxar los affers Certament senyor ma venguda hic era assats noticia car moltes discrasies e bromes hic ha les quals sino fossen les Corts yo sbromare e metere la ma segons era mester pero cove algun tant comportar de present E dubte molt senyor molt excellent que traure diners de aquest Regne tant es despauperat es traurels de pedres fare mon poder lo plus prest e millor que sia possible mossen puiades se desempaign per tornar a v.S. e sap deus no si perdra res per mon treball per haver diners ab hun partit quem es mogut he enviat al infant per ne resposta Encara avis a vostra .S. com he dubte aquesta gent deles Corts algun tant nos meten entorn per la questio de dona Teresa e Castello que no paguen per ço crech senyor segons ja he scrit a v.S. seria molt util per vostre servey scriure algunes letres de creença dreçades al bisbe de Leyda o a mossen berenguer mercader o a aquells aqui vostra .S. sera vist per expedicio deles dites Corts.³⁰²

La reina ha convocat les corts valencianes però avisa al rei que el regne és molt pobre i no sap si podrà treure gaires diners. Li comenta que hi ha molt a fer i corregir en assumptes que no van bé.

Al cap de pocs dies escriu una altra carta al rei:

Yo he scrit per .IIII. parts a .v.s. ço es per lo Correu portugales que v.s. envia ultimament ab letres dela fi de dehembre proper passat ab lo balaner den Monmany ab lo Guardia de frares menors de Tortosa e una altra fusta de Barchinona e per aquellas scrivi larch a v.S. del fet deles corts de Cathalunya la causa per quem convench fer prorrogacio e translat de tot lo proces Aximateix com dins XV. jorns que fos aci yo faria que los draps serien enviats a .v.s. e axi fore fet pero la Galea den Thomas tomas de que vostra s. scrivia no es venguda ni sen sab res e per ço he deliberat ab la Galea grossa qui va aqui enviar vos los dits draps dela anada de mossen puiades yo senyor no vull pendre carrech ell vaga o romanga ans ho remet a ell basta que ab ell o sens ell vostra .S. haura los draps ab la dita Galea la qual sic spera prest de Barchinona hon es e jay he fet dos correus e encara ab aquest hi scriure e pens e axim es scrit per tot aquest mes hic sera spatxada En lo fet de aquestes Corts Senyor molt excellent ja sap .v.s. yo noy he senyoria sino solament instancia la qual sap deus faç tant com si men havia a salvar per servey e amor vostra e com nos spatxen en aquella manera que voldria per vostre servey pas congoxes extremes algunes voltes e per ço senyor que los affers vinguessen millor havia scrit a v.s. scrivis algunes crehences al

---

³⁰². València, 12 març 1443. ACA, reg. 3269, fols. 66, 66v.

*Bisbe o al Batle general daci a aquells que fos vist a vostra excellencia e singularment a Don Pero maça lo qual es huy entrat del ques seguira yo scriure ala dita .v.s. continuament Aximateix supplich a aquella li placia scriurem sovent car gran consolacio e remey es amon treball la sancta Trinitat quart vostra persona sobre totes coses e prosper vostres affers segons desijau Manant me ço quel placia.*³⁰³

Maria no rep notícies de Nàpols. Les comunicacions van lentes. Ha d'enviar unes teles al rei i encara no ho ha pogut fer. Està preocupada per les corts valencianes i demana al rei que escrigui al bisbe o al batlle general de València perquè li donin una mà.

Escriu breument al seu capellà Fernando de Riaça que es trobava a la cort castellana: *Mossen fferrando digau al illustrissimo Rey de Castilla nostre molt car e molt amat frare que havem massa gran ennuig e desplaer deles noves que oym dir e deles sues congoxes e deus nos fes gracia li poguessem ajudar E que pot confiar e parlar segurament ab frare puig e comunicar a tota sa voluntat car persona es fiable.*³⁰⁴ El rei Joan devia patir molt enmig de la lluita entre les faccions de la seva cort. Els dos germans, Maria i Joan no eren gaire feliços amb la situació que els tocava viure.

A frare Lluís de Puig, comanador de Perpinyà, conseller i cambrer del Rei, li envia la següent carta: *Vostra letra havem reebuda e havem plaer deles coses quens scriuiu volguerem empero fosseu desempatxat e fosseu aci com la galea qui va al .S.R. sera aci aquesta setmana propera e indubitablement partira l'altra apres vinent be volguerem vos fosseu en punt vos en preguem poguesseu anar ab ella del S. Rey a present no havem altres noves.*³⁰⁵

Era un home de la seva confiança i volia que anés a veure al rei per explicar-li les coses de part seva.

Trobem dues cartes relacionades. La primera va dirigida a Brianda Maça:

*Nobla e amada nuestra Sobre vuestros afferes poco ha havemos dado cargo con instruccion larga e carregosa a pero de capdevila dela Tesoreria del S.R. el qual por certos otros afferes havemos aqui embiado que faule streytament e encarregue de nuestra part el justicia e los lugartinientes suyos que spatxen vuestra justicia embiamos vos la letra para mossen johan de muriello para que vos lexe las casas Si otras cosas quereys embiadmelo a dezir.*³⁰⁶

La segona, enviada el mateix dia, és per a Joan de Muriello:

*Mossen Johan porque la nobla e amada nuestra dona Brianda maça vos seya mas obligada vos rogamos e encarregamos muy afectuosamente que por nuestra contemplacion e sguart lexades ala dita dona Brianda las vuestras casas en las quales habita de present entro que haya finada su question e pleyto que leva con don Jayme de luna car dios mediant breumente sera finada o entro que vos hayays voluntad de star en Çaragoça e habitar en ellas E aquesto vos reputaremos a servicio singular.*³⁰⁷

³⁰³. València, 20 març 1443. ACA, reg. 3269, fols 69, 69v.

³⁰⁴. València, 26 març 1443. ACA, reg. 3269, fol. 72v.

³⁰⁵. València, 26 març 1443. ACA, reg. 3269, fol. 72v.

³⁰⁶. València, 30 març 1443. ACA, reg. 3269, fol. 74v.

³⁰⁷. València, 30 març 1443. ACA, reg. 3269, fol. 74v.

Tracten dels problemes econòmics de la noble Brianda. Té un plet i demana el poder viure en les cases del tal Muriello, en espera de la resolució judicial. Al juliol, la reina torna a recomanar els assumptes de Brianda a Pero Gilbert, regent la cancelleria del rei.³⁰⁸

La reina envia una carta als consellers de Barcelona que impressiona pel seu contingut:

*Amats nostres. No es algu de vosaltres que ignor e no pens quant va al servey e gloria de deu e del Senyor Rey e a son descarrech e nostre e al repos utilitat e seguretat de los vassalls punir extirpar segregat e delir del tot los malefficators nigromantichs e scelerats dampnats E los princeps per los dits sguarts sens accepcio de persones sens comport e tota clemencia a part posada deuen excitar lur ira e furor per ventar tal e tanta offensa qui per los dits crims se fa a deu e als senyors temporals e als prohismes E si tals actes se comporten no sabem de que ultra los dits carrech se pot haver maior diffamacio en lo mon ne qui pot viure en segur Donchs nos par molt propi molt pertinent e degut a vostre offici e carrech que per aquell haveu fer part fer instancia e requerir presta e cruel exequio contra tals Car si en altre temps alguns dels qui ara son delats e presos per los dits crims fossen stats castigats e punits segons lurs demerits no hagueren fet ne fet fer o cometre semblants detestables crims e inusitats en aquesta regio E jatsia cregam ferm vosaltres hi havets voler encara pero excitam aquell eus pregam e encarregam hi façats deguda instancia e part sens comport e accepcio de persones segons lo cas mereix e requer e dessus es largament recitat Car mes val alguns peresquen que molts E ultra quel fareu lo degut vos ho reputarem a servey.*³⁰⁹

La sobirana adverteix als consellers que s'ha de fer justícia sobre els criminals, els nigromàntics, els malfactors, totes aquelles persones que es dediquen a fer el mal. Els recorda que si no ho fan, ningú està segur. Queda reflectit un món obscur i amenaçador, sobre el que s'ha d'actuar amb contundència. Cal que executin els condemnats per evitar mals majors. ¿Perquè la reina els escriu des de València? ¿Li havien arribat, potser, queixes d'un augment de la inseguretat a Barcelona? ¿S'havia relaxat la persecució dels crims? ¿Rebien algun tracte de favor aquelles persones que tenien influència o diners?

En molts assumptes que arribaven als tribunals, Maria intentava que les diverses parts s'entenguessin. En els plets per qüestions d'herències i disputes sobre propietats, ho aconsellava sovint, com en el cas de Brianda de Maça:

Noble e amada nostra vostra letra havem reebuda ala qual vos responem sobre la concordia daquens scriu ab don Jayme que si fos fet nostre propi nos la acceptariem car Javets los plets de quina natura son pero gardau hi perque si nous venia be non sen donasseu carrech E per que sia guardat be vostro aventatge nos ne scrivim a don pero gilbert e a micer luy encarragant losen prestament avisant vos que nos som avisada que alguns parents vostros volen anar aqui dubtan nos que hi vagen per torbar la dita concordia per que fets ho ab

³⁰⁸. València, 23 juliol 1443. ACA, reg. 3269, fol. 111v.

³⁰⁹. València, 8 abril 1443. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 458.

*bon consell e si deus ve no la torben persones qui nos curen ajudar vos en vostres plets e treballs.*³¹⁰

Tot seguit la reina escriu a Pere Gilbert, regent la cancelleria i conseller del rei per recomanar-li el cas: *Dona Brianda nos ha scrit com li es moguda certa concordia que li donarien Vint milia florins e vol ne nostre consell [...] pregam e encarregam [...] que en la dita concordia vos gardets tot son aventatge atesa sa segurett axi com si era fet nostro propri...*³¹¹

En algunes cartes que Maria envia al rei, es tracten assumptes financers:

*Per en diago medina dela pobla de Vallucet Aldea de Terol e ab galea grossa den Johan tiba tramet a vostra S los Mil draps que demana en los quals haver sap deus se ha feta diligencia extrema E responet a algunes coses en les instruccions per vostra S. enviades ab frare luis dezpuig que tocan ami [...] Certeffich vostra excellencia que en lo fet de boria (Borja) los consellers de Barchinona lo Capitol de la Seu ne los altres marmessors ab hi per concell de juristes no han volgut passar en algun contracte ne en alguna manera sino precedent subastacio Mossen Perot mercader hi es anat per concitar ne ab lo Archebisbe [...] res noy ha pogut fer sino que la dita subastacio se faça [...] los XXM fflorins que los de boria han a pagar son prests car lo dit mossen Perot hi es anat e ha concordat ab ells los carregam a censal de Cocentanya semblantment se ha afer subastacio [...] Senyor yo de bon grat compliria vostre manament pero S. sap.v.s. com vos e yo com a vostre loctinent havem jurat servir furs e privilegis los de Capdet han privilegi de no esser alienats Deputats de Valencia [...] hi han feta part Ara en les corts si fa gran instancia E ja sap vostra S. quina cosa es fer greuges celebrant corts [...] Aximateix al fet dela comanda de Monço los furs ho empatxen e en la Cort del justicia darago litiguen [...] noy puch res fer [...] Passio deus sap no ni he pero la gent com nos fa alur guisa presumen ço que dells ve [...] En la questio que es entre la Ciutat e aldees de Therol deus sap yo he treballat en concordar los e no se es pogut fer [...] Del fet de don johan de cardona e de mossen Galceran de requesen ja sta en assosch al present [...] mossen Perot per la cort ne haia feta composicio per CCC fflorins [...] En lo fet de Castello ses en poder de certes persones e crech que si dara bo e prest remey...*³¹²

El rei necessita diners i en fa treure d'on sigui. Es venen drets reials però no sempre es pot fer. No es poden vulnerar els privilegis locals.

Maria explica al rei un cas judicial que ha derivat en conflicte amb els consellers de Barcelona:

Be pens v.s. haura sabut lo cas del malefici seguit en la persona de mossen Bernat çalba per desviar no obtingues la vegueria de barchinona Cas es s. molt detestable scelerat inaudit entre vostres vassalls redundant en gran offensa a injuria de nostre S. e dela fe catolica en gran menyspreu e poca temor dela correccio e no poch dan e interes del prohisme En aquest cas segons lo proces sobre son entrevenguts maestre Raffael del orde de Sant Agosti lo qual ja en temps passat fon delat de semblant crim e pres e sino fos stat per favors relexat ara no fora estat en aço frare Ramon gual del spital de Sant Johan prevete E si

³¹⁰. València, 23 juliol 1443. ACA, reg. 3269, fol. 111v.

³¹¹. València, 23 juliol 1443. ACA, reg. 3269, fol. 111v.

³¹². València, 9 abril 1443. ACA, reg. 3269, fols. 76, 76v.

Bernat turell Ciutada de Barchinona lo qual se diu per aviditat de haver la dita Vegueria ho ha fet fer yo S per los dits sguarts he fet fer lo proces per lo Governador de Cathalunya lo qual vos dich S si es hagut molt be e virtuosament e si continua Segons en aquest proces e altres coses ha principiat ell deu esser be loat e recomanat e lo offici sta be en son poder e a honor e servey vostre si continue axi segons he dit he hi fet entrevenir lo Arquebisbe de Çaragoça lo bisbe de Barchinona lo Inquisidor e tots los millors juristes de Barchinona Tramet a v s. copia del proces entro aci actuat [...] affi que la veritat sen sapia Certament S per favor e sguart del dit Bernat turell per la ligua e amistat que ha en Barchinona se cobren es dilaten les coses pero yo hi fare fer lo degut Car certament S. ultra la offensa de deu per la calitat del crim e maleffici qui toca acascu e no se quin visca en segur tot cristia hi deuria venir favorable punir e castigar tals actes Aximateix S. han malefficiada una filla de mossen Guillem de Sant Climent qui poch ha havia casat ab en malla es diu que alguns aqui no ha plagut lo matrimoni ho han fet Son certa senyor ne recorreran a vostra S. per haver recessio o altre empaig Suplich vos noy sien admesos car tals diners no son sens carrech gran per los dits sguarts...³¹³

El què es diu en la carta ens descobreix una societat supersticiosa que creu i practica els encanteris malèfics. Tot s'hi val per obtenir un ofici o destrossar un matrimoni. Els que han emprat aquests mètodes no han acudit a qualsevol bruixa marginada; ho han encomanat a dos frares, la qual cosa era més escandalosa. No són, tampoc, gent ignorant o pobra, són ciutadans de Barcelona. Bernat Turell ha estat conseller de la ciutat; és un home important amb moltes amistats i, per tant, els consellers el defensen. No volen que sigui inculpat ni castigat. La reina ha encarregat el cas al Governador de Catalunya, Galceran de Requesens, a l'inquisidor, al bisbe de Barcelona i a bons juristes. Disposa que siguin castigats els culpables dels maleficcis. Però adverteix al rei que no els escolti perquè ja s'espera que aniran a la seva cort per comprar l'indult. El que ens queda per saber és quin tipus de malefici van practicar contra les dues víctimes: mossèn Bernat Salba i la filla de mossèn Guillem de Sant Climent.

Aquest fet va causar un conflicte amb els consellers de Barcelona. Van ser penjats dos homes i els consellers van protestar. Maria ho va explicar al rei:

Ja he scrit a v.s. del cas e malefici fet en la persona de mossen bernat salba [...] per que nes delat e trobat en massa gran culpa en Bernat turell ciutada de Barchinona e qui es stat ja conseller segon e lo Governador lo streny lo proces los consellers de Barchinona o han pres a nafra de cap e sots zel de defencio de privilegis e libertats procuren e han procurat infinits torbs e empaigs ala expedicio e exequicio del dit proces entre los quals es stada procurada una gran altercacio de juresdiccio sobre lo dit proces entre lo dit governador e lo inquisidor [...] per los dos homens que ha pengats gitats de pau e de treva trahent los dela galera de mossen Salvador jatsia ho haia fet ab gran consell los dits consellers se son ab ell irritats [...] sobre aço he fet hoyr los advocats deles parts [...] la veritat es que lo dit Governador se ha notablemmt en aquestes coses e en totes altres que toquen a interes preheminesces e regalies vostres...³¹⁴

³¹³. València, 9 juny 1443. ACA, reg. 3269, fol. 77.

³¹⁴. València, 16 juliol 1443. ACA, reg. 3187, fol. 20.

La reina lloava l'actuació del governador, Galceran de Requesens, perquè va saber defensar els drets reials.

El rei Alfons seguia molt ocupat amb els assumptes italians. Va escriure a la reina per explicar-li les seves coses i també li deia que volia anar a veure-la. Potser només eren bones intencions:

*Perque som certs daço haurets plaer vos avisam que per dar manera com aquest nostre Realme en nostra absencia se puxa mils conservar en continua obediencia e fidelitat nostra e perque puscam haver millor oportunitat de anar prestament visitar a vos e aqueixs nostres Regnes e terres havem fermada perpetua e inviolable pau e bona concordia ab nostre Sanct pare Papa Eugeni per medi e intercessio del molt reverend pare en Crist e car amich nostre lo Senyor Cardenal de Aquileya Legat apostolical de que speram se seguira servey accepte a nostre Senyor deu e gran beneffici no solament a nos mas encara al stat universal de Sancta Mare Ecclesia e ocasio anos pus facil e mes presta de poder vos personalment anar visitar segons dit es com a un dels principals desigs que nos haiam lo qual speram en nostre Senyor deus haura pus prest effecte que force no pensariets...*³¹⁵

El rei estava content per haver signat la pau amb el papa Eugeni IV. Tant al principi de la carta com al final, li comenta que desitja visitar-la. Això és el que deia però el cas és que no ho va fer.

Maria escriu al rei per demanar una mercè per a la viuda de Guillem Mir:

*Per la gran e bona relacio que de molts he haguda dels grans continuus e bons serveys que en guillem mir del offici dela batlia general daquest Regne ha fets a v.S. en diverses maneres [...] per temps pus de XX. anys e encara sabent la bondat dela muller del dit Guillem mir la qual es romasa viuda pobre e carragada de quatre fills [...] ab gran affany e treball passa la miserable vida son induhida supplicar e demenar en gracia e merçe a v.s. li placia remecie li aquells XM sous que per conclusio dels seus comptes apar esser tornador ala vostra cort e es ver senyor que molts son de oppinio e dien que si lo dit Guillem mir en sa vida hagues retut e dat lo dit compte no poguera esser stat de tanta quantitat tornador [...] aquells qui administren en les coses han preu afer dar e areglar lurs comptes quant mes han a fer apres llur mort aquells qui res noy saben Crech Senyor v.s. ne haura gran merit en reportara gran gloria en aquest mon en restaurara la casa del dit guillem dela qual Senyor si la dita quantitat ha exir sera del tot destrovida e muller e fills despauperats e sens res en lo mon Manant li spetxar una cautela que sobre aço sen porta ordonada en Bernat mari altre vegada senyor vos ne supplich per merce vostra e quen reputare a gracia...*³¹⁶

A la viuda de Guillem Mir, oficial de la batllia de València durant 20 anys, li eren reclamats uns diners que, segons sembla, el seu marit devia al rei i que ella no tenia. La reina demana que li siguin perdonats perquè la viuda té quatre fills per mantenir i no pot. El cas no es va arreglar, perquè hi ha una nova sol·licitud de la reina perquè el rei perdoni a la viuda de Mir el deute del marit. Va ser enviada, també, al seu secretari, Joan Olzina.³¹⁷

³¹⁵. Gaeta, 21 juny 1443. ACA, reg. 2652, fol. 54.

³¹⁶. València, 2 juliol 1443. ACA, reg. 3269, fols. 100v, 101.

³¹⁷. València, 30 octubre 1443. ACA, reg. 3029, fols. 21-22.

Els assumptes de Castella feien patir molt a Maria i ho explica al marit:

Los afers de castella van de mal en pijor e son en punt de no reparar se si per deus o v. S. noy es occorregut e aiudat Tothom veig lo vol regir e senyoregar si vos senyor ereu dela part dessa hi provehirieu ey remediariu axi com seria raho vos ho fesseu car en moltes maneres segons vos mateix senyor sabeu mes hi va avos que algun altre apres de mon frare donchs Senyor supplich vos tant com puch ni se que no oblideu vostra venguda ni la tardeu car per vostres regnes e terres e per aquest fet es molt necessaria e ami sobre tots e sia la santa trinitat guarda de vostra real persona la qual me man ço qui li placia.³¹⁸

La reina vol que torni Alfons. Potser ell podria arreglar la complicada situació castellana. Alfons gaudia a Nàpols d'uns ingressos, plaers i honors que no trobaria als seus territoris hispans. Maria seguirà esperant el seu marit tota la vida.

Unes lletres dirigides a Lop Ximénez Durrea tracten sobre el matrimoni de Toda Centelles, donzella de la reina:

Noble e amat nostre vostra letra havem rehebuda Ala qual vos responem que segons jaus haviem scrit lo matrimoni ha compliment ço es que son fetes les sposalles per mija de vostre frare e procurador don Pedro ab la nostra centelles e les altres coses han bon compliment sobre lo fet de Johan ferrandiz som molt meravellada que axi siam notada de passio o voluntat extraordinaria qui no es en nos Nos ne scrivim largament a frare puig quin concertara amb vos e ab lo secretari en Johan olzina de nostra part toda vegada vos pregam no siau voluntari ni per parents ne amichs ni servidors en torbar o empachar justicia maiorment de tals actes Car moltes coses sen vehen que devehi fa E ell sap vertaderament que açous diem per queus havem per bon servidor eper qui volriem sempre hoyr coses justificades Car haviem relacio de molts quey haven inclinacio natural la qual nos desplau molt que per induccio de altres la mudeu.³¹⁹

A més de confirmar els esposoris de Toda Centelles, per poders, la reina li fa uns comentaris a Lop Ximenez sobre un assumpte de justícia de Joan Ferrandiz. Li recomana que defensi la justícia per damunt de l'amistat i el parentiu, ja que no es poden permetre algunes coses. Segons sembla, aquest Joan Ferrandiz hauria tingut part en l'assassinat del jutge d'Albarrasí.

Alguns nobles buscaven la manera d'esquivar la justícia reial, malgrat haver comés o manat cometre algun crim. Aquest va ser el cas de la mort del jutge d'Albarrasí. La reina escriu al rei sobre les dificultats per aplicar la sentència:

Una letra he rehebuda de vostra excellencia de XXII de juny propassat per la qual me notiffica que vostra intencio es stada e es que contra la persona honor condicio e bens de johan ferrandez de heredia Camarlench vostre yo no procehesca en res a instancia de ffisch ne per interes de vostra Cort Mes voleu que solament sia procehit per satisfaccio o interes dela part eaçò tan solament civilment [...] yo he rehebuda primerament una letra patent de .v.s. per la qual remetia ami la conexença dela causa pendent entrells dela comunitat de Albarrazi e los frares dels juhez mort de una part e lo dit Johan ferrandez dela altra E es

³¹⁸. València, 2 juliol 1443. ACA, reg. 3269, fol. 102.

³¹⁹. València, 8 agost 1443. ACA, reg. 3269, fol. 118v.

ver que yo no solament nom so cuytada en provehir mas encara he donades molt longues dilacions no per empachar Justicia mas per que la part de Johan ferrandez de heredia se contentas dela manera del procehir que en una petita cosa se pogues dir descontenta entant que entre citacio e prorogacions son passats .VIII. mesos en proces que en un mes se podia be veure Venguda en aquesta Ciutat [...] yo hoy los procuradors e advocats deles parts e no feta conclusio alguna sobrevingueren unes instruccions e apres una letra de vostra altesa e vistes aquelles yo delliberi no procehir en res sino juxta la forma de aquelles ni hi ha en una petita cosa procehit en contrari [...] yo he servat e servare vostres manaments en aço e en toda altra cosa [...] car lamor singular que yo he a vostra Real persona fama honor e anima mo fa dir Car yo non trob de mi mas scriure ço que la part crida publicament e tots los de vostre consell senten Car dien que johan ferrandez de heredia es condempnat a mort e sos bens segrestrats E sis diu que per contumacia pero es axi deposit per ffrancesquet de puigmolto moltes vegades special en lo article dela mort presents los jurats de Valencia e Remiro de pomar presents tots los officials e poble de Albarrazi stant al peu dela forca e que aço axi stant e la part sent continua instancia .v.s. lo haia receptat en son servey e sublimant lo en Camarlench e suspes la persecucio del proces que perssegueix la part certament tota res quin sent e ama vostra servey sen condol que vostres officials ne han pres e prenen un grandissim atreviment en tant que yo huy no trob persona queun petit desgrat vulla pendre per execucio de justicia vehient que .v.s. no proceheix a venjança de una tan cruel mort feta en persona de un sol official tant atrevidament de dia liurant XXXX persones elo basto en la ma lo qual com oyr e sentir es massa gran pena Car veig que yo no havent ministres qui executen la justicia no puch dar bon compte de aquella adeu ni a vos E per ço per mon descarrech ne vull avisar vostra .S. Vostra prudencia es tanta que aço veue coneix mils que yo ni los qui son deça pero dubte que inportunat de alguns servidors vostres no conduga a vostra .s. en aço los quals si be amassen .v.s. no deurien fer [...] aquest Regnes tolleren ab temprament vostra absencia per la justicia que per vostre manament e autoritat se fa si aquella cessava certament non farieu per vostra mercer e vulla ben pensar en aquesta cosa car certament aci sen fan de grans juhis special que maior servey vos faria johan ferrandez stant exellat a algun temps en la illa de Sicilia que servint vos en presència [...] A la part yo he manat que faça sa instancia tant com toca en lo civil diu que per res nou farien ans stan en extrema desesperacio si volran procehir yoy fare la justicia e guardant vostres manaments official algu nostre no ha procehit en res en la dita causa...³²⁰

La reina es troba amb un dilema: fer justícia o seguir les ordres del seu marit, contrari a la sentència. Maria fa el que pot per compaginar les dues obligacions. És tracta d'un problema de consciència. Va ser assassinat el jutge d'Albarrasí per un home, Francesquet, el qual va ser condemnat a la forca però havia culpant al noble Joan Fernández de Heredia. Aquest havia fugit a la cort d'Alfons i s'havia convertit en el seu camarlenc. Era un escàndol difícil de reparar. La reina adverteix al rei que el poble espera justícia i li proposa que, almenys, exiliï a Sicília a Joan Fernández.

A l'illa de Mallorca també hi ha greus problemes per qüestions de justícia:

---

³²⁰. València, 10 agost 1443. ACA, reg. 3269, fols. 118v, 119.

Los jurats de Mallorca me han tramesa una letra patent la qual.v.s. dreçava al Governador de Mallorca sobre micer Johan de copons manant aquell esser per ell pres si fos en son territori e trames a vostra .S. ensemps ab la informacio e proces contra ell fet etc. dela qual ensemps ab la present tramet a .v.s. trellat [...] en letra patent dreçada a un official vostre e mesa en mans de una Ciutat metre paraules tan desonestes e carregoses ami reprenent me de trencadora de vostres manaments [...] e si merce vostra sera no permetau que vostres ministres se haien tant aplenir de mi car si yo en res deffallesch vos s. me podeu reprehendre e castigar a vostra bella guisa pero supplich .v.s. les reprehensions sien ab letres de vostra ma [...] Car de aquelles se segueix que vostres officials e altres deles parts deça tenen ami en poca honor e reverencia de que a .v.s. se segueix gran deserverey [...] segons so certament informada justificant a micer copons e damnant la practica dels de Mallorca dient que tots temps han acostumat de persseguir los officials reals quant no fan allur guisa e axi es la veritat ho fan [...]seguit lo cas den Gual la Ciutat trames ami un missatger denunciand me solament e no acusand punt lo dit miser Johan del dit cas [...] yo deliberi ab tot lo consell trametre de aci micer Johan de gallach lo jove ab en Berthomeu roig scriva vostre en Mallorca Scrivi aximateix al dit Governador que stava en Rossello que de continent passas en la illa [...]sobrevingue letra de vostra .S. manant pendre lo dit micer Johan e lo Governador de Mallorca per vigor de aquella lo pres el tingue en lo palau [...] per part del dit micer copons suplicant me que com la letra capcionaria fos impetrada per la Ciutat e Regne de Mallorca e los del regiment fossen parents molt acostats e amichs del mort e la sua persona no fos segura en aquella Ciutat [...] lo manas fer venir ami on ell pogues star segur e segurament deffendre sa causa [...] als officials tot hom los vol mal Car son axi com lo senyal als ballesters e no deuen facilmente ne ab rigor asimple denunciacio esser mal tractats e que lo dit micer copons per persseguir fets de justicia ha molts enemichs en tots aquest vostres Regnes e terres delliberi [...] quel mani portar açi ab grans fermances e seguretat [...] del Governador de Mallorca [...] a ell es molt greu que yo faç retornar en aquella Ciutat e illa Car voldria stant se en Rossello haver lo gatge e emoluments del offici car aquest cas e molts altres gins son seguits de morts e molts altres malefficis ja mes se foren seguits ell aturant alli Car un lochtinent special tal com ell los fa e mal pagats no han aquella autoritat ne fan ço que fer deurien [...]].v.s. no vulla creure als qui dien que yo vull favorir contra justicia lo dit micer copons...³²¹

Segons hem pogut llegir, era molt difícil exercir la justícia a l'illa, en especial quan estaven implicades persones que tenien parents o influències importants. Els oficials reials eren molt mal vistos i, de vegades, no els deixaven actuar. El governador de Mallorca vivia al Rosselló, la seva terra. Era Berenguer d'Oms, el qui havia estat majordom del rei Alfons en els primers anys del seu regnat. Home, per tant, de la seva confiança. Els conflictes que s'esmenten en la carta són enrevessats: hi ha queixes contra la reina; Maria vol que el governador vagi a l'illa a posar ordre; s'ha matat un home; i es persegueix un oficial judicial, Joan de Copons.

Maria escriu a la priora de les monges predicadores de Barcelona:

---

³²¹. València, 9 agost 1443. ACA, reg. 3269, fol. 119-120.

Religiosa e amada nostra Ja per altra letra vos haviem scrit que per dar fi e remey a algunes congouixes en que havem entes scrivieu al Provincial de vostre orde que tenias aqui e hi provehis degudament ara empero havem pus clar sabut per letres de alguns que vos oblidant algun tant lo gran servey que feyeu a Deus del carrech que havieu de presidir e regir aquell Monastir e no cobeiant lo gran merit quen guanyariu haurieu renunciat a vostre offici e carrech de que som tant meravellada que scriure nous ho poriem car fiavem que de qualsevulla cas e occasio ans que no procehisseeu atant Nos ne consultariu primerament de vostra intencio Per que vos pregam encarregam e requerim tant com podem que de tal oppinio e voler desistats e cobrets si ja no ho havets fet vostre offici e carrech e presidats e regiats aquell ab lo maior sforç que may fes affi que prevalgan aaquells qui tant be fferen torbar e noure tant a vostre religio e ancara a vostra consciencia Car nos scrivim al Provincial que hi mir e vera e hi faça orde e provehesca tot lo que avos hi sia per que sien extirpats tots vicis e deshonestats [...] E si no ho fa scriuiu nos hen hon sen feu scriure car nos hi farem provehir degudament E de aço non fesseu lo contrari car amaior desplaer e enuig ho pendriem que no porieu pensar per la gran devocio que vos sabeu havem en lo dit Monastir en gran part per sguart vostre e de vostre bon regiment.³²²

La priora ha dimitit, segurament, degut a les crítiques i pressions d'algunes persones que la rebutjaven per ser massa estricta. La reina no ho accepta i li demana que reconsideri la seva decisió. Vol que torni a recuperar el càrrec.

En una carta dirigida al rei li comenta alguns assumptes:

Vostra letra he reebuda dada a XII de juliol proper passat continent en efecte com per diverses letres e memorialis me havien scrit que ab summa diligencia entengues en quitar e haver les vostres yoyes les quals havieu molt necessaries per ala vostra beneventurada coronacio la qual prestament entenieu a fer e que lo donatiu de aquestes Corts se convertis en quitament deles dites yoyes [...] e si res hi restaria que lo dit donatiu no bastas al dit quitament fes pres cambi pagador aqui ab lo menys interes que fer se pogues E on la dita cort no volgues fer donatiu fos scrit a .v.s. [...] en fer lo quitament deles dites yoyes [...] hi treballare ey fara treballar per totes aquelles vies e maneres que sien possibles pero senyor en aquestes Corts ha cascun dia emfractes en tant que no puch scriure res cert ne del temps ques finaran ne quant sera lo donatiu [...] lo vostre Tresorer vos ha scrit e trames memorial deles yoyes quines son e per quant stan e en poder daqui [...] açi es vengut labbat de banyoles del qual he hagudes infinides clamors axi per part dela Ciutat de Gerona com de sos vassalls de infinits e enormes crims e manassa que emburlara tot lo mon e assenyaladament dos singulars lo han devant mi acusat de mort de llur pare los quals se son offerts provar la ab pena de ytalio per proces contra ell fet se mostra en clar esser hom molt crimosos e celerat stant pres en poder del bisbe de Gerona ab pena de privacio e de deu Milia fflorins fugi dela preso e es stat provat ab son proces e per ço lo dit bisbe de Gerona me ha feta instancia lo prengues yo senyor lo he fet pendre per lo official daçi E hagut primer bon consell e delliberacio que axi ho podia e devia fer de justicia [...] Placiens senyor donchs voler hi attendre per servey de deu car aquella faent se justicia sera preservada de inconvenient Placiens respondren de vostra voluntat e sera fet.³²³

³²². València, 16 agost 1443. ACA, reg. 3269, fol. 121.

³²³. València, 23 agost 1443. ACA, reg. 3269, fol. 124v.

El rei encomana a Maria que recuperi totes les joies que té empenyorades perquè vol coronar-se. No era fàcil aconseguir-ho. S'havien de trobar diners per pagar el rescat. Alfons creu que es pot fer amb el donatiu de les corts valencianes, però Maria li respon que encara no s'han acabat i no sap si podrà recollir els diners. No sé si el rei va arribar a coronar-se a Nàpols, però la intenció hi era.

Un altre assumpte que li comenta és el cas de l'abat de Banyoles, acusat de diversos crims, fins i tot de matar o fer matar un home. El bisbe de Girona l'havia empresonat però es va escapar. Estava en poder de la reina i s'havia de fer justícia.

La reina escriu al governador d'Aragó:

Governador Entes havem ab no poch enuig que en Luys de soterias notari de aqueix Regne no tement deus ni la correccio mondanal e menys la honor e vergonya del mon ha emprenyada Beatriu fadrina que tenia en casa sua a comanda gran temps havia filla den Pere baldana quondam de Sogorb e aquella a pres lexant sa muller e sa casa sen ha aportada e aporta meretralment no sens gran infamia e dolor dela dita mare dela dita Beatriu e de tos sos parents e demes que al present ses retret a burbagana Per que volent e desijam tals coses esser ben corregides e castigades vos dehim e manam que per totes aquelles vies e maneres que vist vos sia treballets que los dits Luis e Beatriu sien presos e ben guardats e contra aquells proceiscats per aquelles vies e maneres que per justicia se puga comportar havent vos hi segons de vos confiam.³²⁴

Era un cas d'adulteri que Maria manava castigar. Un notari havia abandonat la seva dona i havia fugit de casa amb una noia que tenia acollida i a qui havia deixat embarassada. Una història que acabaria malament perquè la família de Beatriu ho considerava una deshonra: s'havia convertit en una concubina.

Maria envia un memorial al rei de coses que li han de dir, de part seva, Mateu Pujades, tresorer i Lluís de Puig, cambrer i conseller del rei:

Memorial deles coses que mossen Matheu pujades [...] e ffrare Luys despuig [...] han a dir e explicar al dit Senyor per la Illustrissima e virtuosa Senyora la .S. Reyna muller sua per Respondre a les Instruccions e memorial de les coses que lo dit ffrare Luys Dezpuig derrerament ha aportades de part del dit Senyor ala dita Senyora.

E primerament li diran e explicaran les humils e degudes recomendacions que la dita Senyora ha acostumades fer e dir al dit .S. en sa gracia e merce E que al primer Capítol de sa venguda es aconsolada la dita .S. de la gran voluntat que ha en aquella axi com es rasonable e dels bons preparatoris quey ha fet e fa supplicant abrevir Car si spera los fets del tot sien aplanats seria molt dificil atesa la condicio de Italians. Sellent Secretarius.

Al segon plaura anostre Senyor que no vendra necessitat de convocar cort en Cathalunya Car certament es una gran confusio e stranya congoxa celebrar hi Corts hon empero hi vengues la dita .S. seguira lo manament de sa Senyoria de convocar ahun acte E no punt per sa venguda.

---

³²⁴. València, 16 octubre 1443. ACA, reg. 3190, fol. 7v.

Sobre la treva de prohença mossen Guillem ramon va asa .s. la qual informara de tot lo que era apuntat e dels duptes que aci occorien E per altra part la dita .S. abans haura trames copia dels capitols e dubtes remetent ho tot a sa .S.

Lo Compte de Foix sera citat es ver que ha hun any de terme a venir Quant ala exequcio que mana fer contra lo dit Compte convendria finir primer Corts als Valencians Car considerada la gran quantitat tota sa terra si haura exequcar E sera necessari a la presència dela Dita Senyora en Cathalunya e fer hi bons preparatoris pero sa senyoria sera informada dela disposicio de aquestes parts...

Contra los qui han mort lome en terra del compte de ffoix mana procehir la dita Senyora tant com se trobara poder procehir.

A micer copons tramet de present ab lo proces que lo Governador de mallorcha assi dent micer johan de Gallach ha rebut E no crega sa .s. haia donat favor desordenat al dit micer Johan pero es ver que desfavor noli ha donat per esser official de sa .s. [...] ha presos molts desgrats per proseguir la justicia [...] ara sa senyoria veura lo proces e oydes les parts deliberara [...] lo Algotzir del Governador de Mallorca qui fonch citat de part dela .s. Reyna [...] james es volgut venir ans se es amagat apres dela citacio es fama que ha deposit una cosa dessa e altra della.

En lo ffet de mossen Guillem doz se fara ço que sa senyoria mana E es ver ço que sa .s. scriu que es hun mal home e de repravada vida Los portadors diran asa .s. tot son fet.

Sa Senyoria ha deliberat lo que toqua son servey en lo fet de mossen Lop de Guorrea Car sa superbia es tanta que james ha volgut humiliarse ans persegueix la causa devant lo justicia de Arago alli hon sta empara ladres e matadors Car poch dies ha dos homens seus mataren hun student ffill dun pobre gentil home de luna prenent ho per altre seu de Gurrea Soplica sa Senyoria no vulla en res fluxar ne donar orrella als qui sobre aço lo insten...

Quant al Maragde sa .s. ha fet notable deliberacio o la que a son servey pertany pero quina es la pedra lo Tresorer ne informara sa.s. E a pur comuna oppinio que val poch diners E scriura al justicia que envie a sa .s. dret quey preten sa .s. hi ha.

Les Corts no son finades car hi son exits e eixen molts embaraços E veent la cuyta que sa .s. te de haver les joyes la dita .s. ha concordat cert contracte ab son Tresorer de XXM florins [...] los quals ha pres a censsal manlevats e han servit adonar los amossen johan de proxita E ha donades les joyes al dit Tressorer [...] en aquesta manera les joyes quell tenia son recobrades.

Les joyes de Cathalunya aximateix sen porta sia merce sua ratificar lo dit contracte Car va ab condicio si asa .s. plau Del stament deles Corts informaran los sobredits.

La possessio del bisbat de osca e abadiat de montarago es ja presa per aquells qui son stats provehits car noy havia qui hi fes opposicio alguna.

La possessio de Granyena te lo prior de Catalunya e no pot esser lançat de possessio sens esser citat e hoyt Car seria contra constitucio E perque ffrare Riera no te titol es james dificil dar li possessio si proveyt sera...

Contra en Torrell se proceheyx E per que per moltes vies ses temptat de pervertir la justicia la dita .s. ha començat fer proces de actoritate et rogatu...

*Item diran al dit .s. que entre lo compte de Castro e madona de Vilarig haia gran temps ha gran questio [...] E ias demostra algun tant lo dret e la justicia dela dita madona Vilarig...*³²⁵

Són assumptes de justícia i de govern. També s'esmenten les joies que reclamava el rei. Per fi, Maria se les podrà enviar. Sobre una maragda que demana, la reina no en sap res, però la farà buscar. Al cap de dos dies es fa un altre llarg memorial per al rei sobre diversos afers: nomenaments, pagaments i altres assumptes de la cancelleria. De Castella, la reina explica: *dira al dit Senyor la gran congoxa e treball que la dita senyora passa continuament per los affers de Castella per la gran discrasia e trentoll enque son segons lo dit ffrare Luys despuig pus largament li recitara.*³²⁶

Tot seguit veiem una breu carta dirigida al rei:

*Marti Sanches patro de aquesta Nau qui aporta a vostra senyoria los cavalls e pelegrins vassalls vostres e bens e robes de aquells de gran voluntat ses conduit anar e servir vostra senyoria Placiaus per merçe vostra haver lo per recomanat Segons fama la sua Nau es molt bona velera vostra Senyoria sen pora ben servir si obs laura E sia lo sant sperit guarda e proteccio de vostra Senyoria la qual me man ço que li sia plasent.*³²⁷

Una galera amb cavalls i pelegrins va a Nàpols. Maria recomana al rei el patró de la nau que es posarà al seu servei.

Unes lletres enviades a l'abadessa de Pedralbes ens confirmen que les advertències de la reina van ser escoltades:

*Venerable Abbadessa vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que som massa meravellada del quens scriviu que nos scrivissem als consellers de aqueixa Ciutat per revocar o mudar lo vostre procurador car certament per vostra honor e descarrech e de vostre monastir dies ha o degueren haver fet Per queus encarregam eus aconsellam que prestament lo revoquets car be es anos cert que anos nons hi cal consentiment ne consulta dels dits consellers.*³²⁸

Recordem que feia dos anys, al 6 de setembre de 1441, la reina havia censurat severament la relaxació de les monges de Pedralbes i havia demanat a l'abadessa que fes reformes, entre les quals es trobava destituir el procurador i

---

³²⁵. València, 31 octubre 1443. ACA, reg. 3190, fols. 11-14.

³²⁶. València, 2 novembre 1443. ACA, reg. 3029, fols. 25-28.

³²⁷. València, 15 novembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 144v.

³²⁸. València, 16 novembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 144v.

posar-ne un de millor. L'abadessa li havia dit que calia consultar els consellers de Barcelona per cessar el procurador, però Maria es molesta i li contesta que no fa falta. L'abadessa dubtava de la preeminència reial en aquest cas.

Maria escriu al governador de Catalunya:

Governador per part de fra Raphael mir nos es feta clamor que en Luys palat li hauria levat un breviari e certs diners Crehem que ho haurie fet pretenent ne haver Carcellatge E com de Religiosos mendicants no vullam sie exhigit carcellatge e molt menys que per aquell li fos levat breviari com ne pogues dur lo divinal offici e retre lo deure aque es obligat vos dehim e manam stretament que encontinent cobrets del dit en luis palat lo dit breviari e aquell nos lo remetats per lo primer qui aci vinga segurament encara los diners que presos li haura. E en aço non haia falla com axi vullam se faça.³²⁹

Pel que llegim, fra Rafel havia estat en una presó, per algun motiu que no es diu, i li havien pres un breviari com a paga del carcellatge, els diners que s'havien de pagar, cada dia, al carceller. La reina mana al governador que ordeni que sigui tornat el llibre al frare per ser mendicant, l'orde franciscana que feia vots de pobresa.

Al rei li envia una carta sobre la família de Joanot Martorell:

Per mossen Johanot martorell mare frares e germanes de aquell de una part e en Johan de monpalau dela part altra fou fet e fermat en nos compromes axi sobre lo atreviment dela batalla qui era entre los dits mossen Johanot e en Johan de monpalau com moltes altres questions e debats que fossen entre les dites parts en vista del qual compromes fon per mi donada sentencia en la qual lo dit mossen Johanot martorell havia ha fer fermar tots sos frares E perque lladonchs bonament nos podia fer fon li donat temps de un any e mig E com dins aquell no fora curat dar compliment en les dites coses ans es encorregut en certes penes [...] E per lo dit johan de monpalau ha devant mi donada una supplicacio avisant li les dites penes copia dela qual e del dit contracte a vostra gran S. tramet segons es publica fama ha procurat que son frare mossen Galceran martorell donas deseximent an Manel suau e altres asi quels meses en revolta e no curassen deles dites coses en tragues profit e daltra part se troben grans resistencies que han fetes a officials reals daquey ha processos en la Cort dela Governacio ab consell e intervencio del bisbe de leyda e altres del vostre consell yo provehi que fos pres e de fet fou mes en preso en la qual li han fetes diverses empres alguns aqui es tengut e obligat en grans quantitats entre les quals es un mercader lombart appellat johan Miquel lo qual li demana gran quantitat que ha dell prega ab cambis stant en Anglaterra e insta ab en Johanot Martorell qui aximateix li es obligat que es faça execucio de sos bens E yo jatsia que per molt que lo dit Johan de monpalau fos mon servidor .v.s. pot fiar noy faeia sino lo degut pero per obviar a alguns qui parlen alur guisa no men notassen he dilatada e dilat lo proces deles dues exequions e he delliberat consultar ne .v.s. e haver ne vostra voluntat e intencio la qual vos supplich me scrigau [...] ab la millor manera que pore dilatar los affers de aquestes coses frare Luys dez puig informara .v.s. largament Placius dar li fe e creença axi com si yo personalment vos ho dehia.³³⁰

³²⁹. València, 23 novembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 146v.

³³⁰. València, 23 novembre 1443. ACA, reg. 3269, fols. 146v, 147.

Pel que es veu, els Martorell tenien molts problemes: enfrontaments, deutes i causes pendents amb la justícia. Tenien un plet amb el seu parent Joan de Montpalau. Sembla ser que Joanot havia desafiat al seu cosí per qüestions d'honor familiar, en haver abandonat, després d'un casament secret, la seva germana Damiata, sense tornar-li el seu dot.³³¹

Tot seguit veiem una carta de presentació que Maria fa al rei de Tilimsen (Argèlia), a favor de l'alcalí de les moreries, Mahomat:

*Al molt alt e molt poderos Azmet benabu hamo ben gambreçan benzeyen Rey de Tramice etc. Dona Maria per la gracia de deu Reyna darago de sicilia daça e dalla far etc. Salut com a Rey que molt amam e per qui volriem molta honra e bona ventura Rey molt alt Mahomat alcadi fill de Ali [...] de bellvis alcadi deles Moreries dels Regnes e terres del molt alt e molt excellent princep e victorios senyor lo senyor Rey marit e senyor nostre molt car va aquí en aqueix vostre Regne per alguns affers que ell vos recitara On com per sguarts dels grans e antichs serveys per lo dit son pare alcadi e per ell encara al dit senyor Rey e anos prestats e que cascun jorn presta desigem lo seu be e favor Pregam vos per tant Rey molt noble molt affectuosament que lo dit Mahomat haiats en tots sos affers per nostre contemplacio specialment per recomanat Car sera cosa que molt vos agraiem e en son cas e loch offerim fer per vos semblant cosa e molt major E sia algunes coses Rey molt alt vos seran plasents de aquest nostre Regne e terres Escrivits nos en ab bona confiança.*³³²

No sabem quins assumptes portava entre mans l'alcalí de les moreries. La reina li dóna també una carta de presentació per a l'infant d'Almeria, *Juceff benazmet ben alahulafe arraxidin*. Des d'Almeria deuria prendre un vaixell que el portés a Algèria.

La reina escriu al seu marit:

Poch ha he scrit a vostra Senyoria de ma mia assats larch dela congoxa e emuigs que he hauts e he dela triga que les Galeres prenen per la indisposicio del Tresorer A nit vespres Senyor Reebi una sola vostra letra sobre lo fet dela sal e mercaders vostres subdits feta a vint de Octubre proper passat Certament Senyor son molt meravellada e congoxada que vostra .S. nom haia scrit de vostra persona e de vostres affers aquí ocorrents per ma consolacio Car vostra excellencia pot e deu pensar que de res en lo mon yo no he tan gran consolacio com de saber per letres vostres bones noves de vostra persona e de vostres affers Maiorment Senyor com aci cascun jorn ni havem de sa manera be ha sinch o sis dies ques diu que nostre sant pare seria mort de que sap deus per sguard de vostres affers yo he passada e pas assats congoxa entant que ha tres o quatre jorns que stich indisposta dema persona que no he pogut ni poria scriure de ma ma supplich vos me haiats per scusada E placiaus Senyor per merce vostra ferme tanta gracia de scriurem sovent e certament no reste instar ne vostres Secretaris

---

³³¹. Joanot Martorell se'n va anar a Anglaterra (1438-1439) des d'on va desafiar el seu cosí a un combat, però aquest no es va presentar. Joanot va tornar a València. Van continuar les seves aventures per qüestions familiars i deutes. Va anar a Portugal i també a Nàpols, a la cort d'Alfons. La seva vida, plena d'aventures, va ser una bona escola per redactar la seva novel·la. La devia iniciar quan tenia 50 anys, al 1460. L'escriptor valencià devia néixer l'any 1413 i va morir al 1468. Joanot MARTORELL: *Tirant lo Blanc*, versió a cura d'Isabel Grifoll, Edit. Teide, Barcelona, 1995, pp. 12-14.

³³². València, 9 desembre 1443. ACA, reg. 3027, fols. 132v, 133.

*per spesses letres e res noy val Si vos Senyor molt excellent venieu totes aquestes basques e ymaginations cessarien deus men faça gracia prest ho veia Entretant e tots temps quart e prosper nostre Senyor vostra Real persona que man ami so quelhi placia Scrita en Valencia a X de deembre del any Mil CCCC XXXXIII Ay Senyor e Dios vos lo perdone que asi me feyes desear vuestras letras con tanta pena e congoxa por vuestra merce no me se hayes de tan poco trebaio scusso.*³³³

Maria es queixa que Alfons li escriu poc i no li explica les seves coses. No es troba bé i està segura de que si ell tornés li passaria tot el malestar: basques i imaginacions. Al final, hi ha un plany en castellà. La notícia que el papa havia mort no era certa. Eugeni IV va morir al 1447.

Trobem una felicitació de la reina per a la comtessa de Foix:

*Egregia Comtessa nostra muy cara e muy amada Sobrina Vuestra letra havemos recibido con el vuestro maestro dostal portador dela present dela qual havemos ovido muy gran e singular plazer sabiendo la deliurança que adios por su merce ha plazido fazer vos e dela filla que vos acomandada e por que ha nombre Maria placia anuestro senyor vos la salve ela faga ansi como vos deseays a servicio de dios e honor suya e aconsolacion e plazer de todos De las otras cosas que el dito vuestro maestro dostal nos ha dito del feyto den Jayme mir porque no sabemos el caso scrivimos al Governador Daragon nos ne scriva Sabido aquell segunt sera nos hi provediremos e vos respondremos nuestra invencion.*³³⁴

La filla del rei de Navarra, Elionor, s'havia casat amb Gastó, comte de Foix i de Bigorra al 1434. Maria la felicita per haver tingut una nena. La va tenir a la cort de Navarra ja que, juntament amb aquesta carta, n'hi ha una altra per al príncep de Viana: *Vuestra letra havemos recibido e havemos ovido singular plazer Sabiendo como la comtessa de ffoyx vuestra ermana es stada deliurada por gracia de dios de su parto e le ha dios acomandada una filla [...] De nuestra sanidat al fazer dela present dios loado stamos en buena convalescencia en stos dias empero passados anuestro senyor ha plazido visitar nos de nuestro acostumbrado accident.*³³⁵ En el comentari que fa al príncep sobre la seva salut, Maria ens mostra la resignació amb que es pren el seu patiment, com si fos una prova que li envia Déu.

Veiem una carta dirigida a l'abat de Santes Creus:

Venerable Abbat Entes havem que frare copliure fes dies ses absentat de vostre monastir avant apostatant per lo mon en gran opprobi de sa religio e no poch perill e carrech de sa anima E pero ara regonexent sa error e culpa desija tornar a sa religio E per ço per part dels jurats de aquesta Ciutat com sia fill de aquells e de home qui ere ben singular en aquesta Ciutat e de molts parents seus qui desijen sa reparacio nos ses supplicat quens plagues donar favor e aiuda que lo dit frare copliure se reduesca e sia collocat en lo Monastir de Vall Digna per que es natural de aquest Regne pero aço bonament nos pot fer sens vostra licencia e voluntat Per queus pregam e encarregam molt stretament que per los dits sguarts qui son meritoris e nostra contemplacio scrivau al Abat de Valldigna donant li

³³³. València, 10 desembre 1443. ACA, reg. 3190, fols. 21v, 22.

³³⁴. València, 16 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fols. 153, 153v.

³³⁵. València, 16 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 153, 153v.

*licencia que puga reebre en lo dit seu Monastir lo dit frare copliure e reputar vos ho hem a servey.*³³⁶

Un monjo de Santes Creus havia abandonat el monestir, apostatant, però s'havia penedit i volia entrar en el monestir de Valldigna. Els jurats de València demanen a la reina que intercedeixi a favor del monjo, ja que el pare era jurat i els seus familiars molt coneguts. Maria ho va fer.

Tenim una carta dirigida a Mahomet bennuceff, infant de Granada:

*Illustre Infant nuestro caro amigo devant de nos ha comparecido Johan pi mercadero dela Ciudat nuestra de Mallorquas querelado sta que no puede alcançar satisfaccion de cierta quantia que les devida por Mahomet algazi moro vassallo vuestro dexa Ciudat vuestra de Almeria segun parece por hun albarano scripto de mano del dito Mahomat algazi E como de buen princep se pertanesca fazer e ministrar Justicia mayormente delos subditos e vassallos suyos vos rogamos muy stretamente [...] querades fazer pagar al dito vassallo nuestro en todo aquello que por Justicia le sea devido por el dito Mahomat vuestro vassallo Segunt nos en su caso fariamos por vos justicia a subditos e vassallos vuestros.*³³⁷

Com en altres ocasions, la reina defensa els interessos dels mercaders dels seus territoris. En aquest cas reclama al príncep d'Almeria que faci justícia i li sigui pagat un deute a Joan Pi.

Al desembre de 1443 va ser prorrogada per la reina la treva que s'havia signat amb Provença. René, el duc d'Anjou s'havia retirat d'Itàlia, després de la victòria d'Alfons a Nàpols i havia tornat als seus territoris provençals:

Ara hoiats tot hom generalment de part dela molt alta e molt excellent Senyora la Senyora Reyna loctinent general del molt alt Senyor Rey. Que com en dies no ha molt passats se sia feta la crida seguent. Ara hoiats tot hom [...] per intervencio e tractament del molt Reverend pare en crist en Pere per la divinal providencia Cardenal de foix sia stat concordat que daçi ala festa de Nadal primer vinent nagun vassall e sotsmes originari incola o habitador dels Regnes e Senyories darago de Valencia de Mallorca de Cerdenya e de Corsega e del principat de Cathalunya e de altres terres e illes dela loctinencia dela dita Senyora no ocupa prenga ne faça invasio per si o per altri o altres directament o indirecta publicament o amagada ni ocupar pendre o invadir gos o presumescha nagunes Ciutats Castells viles o lochs vassalls o sotsmesos originaris incoles o qualsevulla habitants dels Comtats de proença o de forcalques e terres a aquelles adiacents axi com son les Ciutats de Massella e de Arlet o les coses e bens de aquells per terra o per aygua ab Naus galeres galiotes bergantins o altres fustes o specie darmes o en altra qualsevol manera E aximateix que nangu dels dits Comtats de proença e de forcalgues e terres a aquells adiacents no gosen pendre ocupar ni invadir alguns vassalls [...] habitants dels dits Regnes darago de Valencia [...] Per ço la dita molt alta Senyora [...] mana a tothom generalment sots pena de deu milia fflorins darago e incorement dela ira e indignacio del dit Senyor Rey e dela dita Senyora [...] empero la dita senyora es rete expressament que si algu o alguns dels dits comtats de proença [...] portaran vitualles a nagunes parts o terres dels enemichs del dit senyor [...] puguen tota frau e calumpnia cessans

³³⁶. València, 16 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 153v.

³³⁷. València, 23 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 158.

*esser presos e sien hauts e haudes de bona guerra [...] E com lo dit terme dela dita treva insta o pas daçi a Nadal [...] lo dit terme sia prorrogat e allongat [...] daçi a la festa de pascha de resurreccio de nostre Senyor..*³³⁸

L'amença d'una invasió des de França s'havia allunyat. Es signava la pau amb els comtats de Provença i Forcalquier; i amb les ciutats de Marsella i Arlès.

Veiem l'amonestació que la reina fa al batlle de Casserres:

*Batle Entes havem ab no poch clamor anos fet per lamat Conseller e Regent la cancellaria del Senyor Rey e nostre micer Joffre dortigues que vos voluntariament e sens alguna causa almenys suficient o ydonea li mal tractarieu e vexarieu alguns seus pagesos que te dins la batlia a vos acomanada de que per los serveys o per lo dit micer Joffre fets al dit Senyor e anos qui merexen ell e ses coses esser favorides e defeses som no poc meravellada e havem anuig gran e si axi es sou digne de gran punicio e castich Per que volem eus dehim e manam molt e molt stretament que deles dites coses cessets eus abstingats e los dits pagesos e qualsevol dells e encara totes les coses del dit micer Joffre favoriat car atesos los dits serveys havem aquells quasi per propriis E guardau vos non oiam lo contrari sino conaxereu e sentireu que nos nou comportarem Ans hi provehirem en tal manera que vos qui sou official quius devets guardar de tals coses mes que altres per les penes dels usatges en semblants cassos posades no romandreu de aquelles instancia e altres ho hauran a exempli e terror.*³³⁹

Jofre d'Ortigues tenia terra a Casserres (Berguedà). Es va queixar a la reina perquè el batlle maltractava els seus pagesos. No es diu per quins motius ni de quina manera, però la reina està molt enfadada i l'adverteix que si no els deixa tranquils, serà castigat. Li recorda que els oficials han de respectar les lleis.

Maria escriu al rei sobre els franciscans:

*Vostra gran Senyoria pot pensar que la maior fiança e sperança que yo he e dech haver en lo mon es que nostre Senyor vos quart defensa de vostres enemichs eus prosper eus faça prestament deça tornar axi com vos e yo desijam es en deu e en la sua gloriosa mare ab los quals yo he fet e fas metre continuament intercessors o pregadors totes aquelles devotes persones axi religioses com altres que yo puch saber e assenyaladament Senyor los frares dela observança de San ffrancesch com los haia en devocio e reputacio de devotes persones E perque aquells Senyor per los altres frares del dit orde appellats conventuals son perseguits maliciosament en special per micer Anthoni de huos negros Ministre dels dits Conventuals e altres sos substituets los quals certament senyor tot lo mon veu e sap viuen deshonestament e dissoluta e fora de Religio Supplich a vostra gran excellencia sia merce vostra los dits Ministre e sos substituets e tots altres perseguits los dits frares dela dita observança repellir e no hoyr o admetre E favorir e mantenir los qui be e degudament viuen Car ultra Senyor que aço es gran merit e ajuda en los affers que vostra Senyoria te entre mans yours ho reputare agracia e merce.*³⁴⁰

³³⁸. València, 28 desembre 1443. ACA, reg. 3190, fols. 29, 29v.

³³⁹. València, 28 desembre 1443. ACA, reg. 3190, fol. 29v.

³⁴⁰. València, 30 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 161.

El primer que diu al rei és que espera la seva tornada i fa resar a moltes persones i religiosos per aquest motiu i perquè li vagin bé tots els seus assumptes. Recomana al rei els franciscans de l'observança, els mendicants, ja que són perseguits pels franciscans conventuals, els que cobren rendes. La reina diu que aquests frares donen escàndol per la vida deshonest i dissoluta que porten.

Una altra carta envia el mateix dia a Alfons:

Per altres letres he scrit a vostra gran Senyoria com de Agost ença no he haudes letres vostres sino ara per lo Merino les quals son de octubre supplicant vos sia merce vostra si de ma vostra non puch haver almenys per vostres secretaris me fessen scriure Car pense .v.s. que la maior consolacio que he en lo mon apres de vostra vista es ami haver letres sovent de vostra excellencia Perque Senyor encara ab aquesta vos ne supplich eus ho deman en gracia ffaent me Senyor si vostra merce sera respondre ales letres que sovent vos scriure vostra voluntat e intencio sobre lo que en aquelles se conte car sabuda aquella yo Senyor no he als offers sino conplir vostre manament e voluntat Senyor molt excellent Gran e massa gran congoxa he passada dela triga dela partida deles vostres Galeres quius porten les joyes e dela stada que han feta en Barchinona car plus ha de Cinquanta jorns hic son partides De tot aço deu sap qui na la culpa e com frare puig sera ab vostra excellencia ne porets esser verdaderament e larga informat e quina diligencia e quina instancia si es feta per mi.³⁴¹

Maria es plany, altra vegada, perquè el rei no li escriu sovint. Li demana que, almenys, podria fer escriure als secretaris. Li havia enviat unes galeres amb les joies. Van sortir amb retard malgrat que no havia estat culpa seva.

La reina permet a Isabel, viuda de Bonanat Pere, conseller del rei, que pugui enterrar el seu marit amb tots els honors, tal com ella li havia sol·licitat:

Maria per la gracia de deu Reyna darago de Sicilia deça e della far etc. Ala amada nostra na Ysabel muller del feel Conseller del Senyor Rey e nostre micer Bonanat pere doctor en leys Ciutada de Barchinona quondam per diversos sguarts a nos justament movents ab la present volem eus donam licencia que liberament pugats posat e metre e fer posar e metre en e sobre la sepultura del dit vostre marit peno ab armes e senyal seu segons a altres homens honrats es acostumat metre e posar E anant peno ab aquesta mateixa a tots e sengles officials reynals e altres persones a ques pertanyent que la nostra present licencia tinguau e serveu e teniu e servar faceu e en res nou contrasteu Com axi vullam se faça.³⁴²

Posarien el penó amb armes i senyal sobre la sepultura del difunt, tal com així s'acostumava a fer amb els ciutadans honrats.

A continuació trobem la defensa d'una jove viuda en unes lletres enviades al governador de Catalunya i també al veguer de Barcelona:

Governador Lo nostre Sobreatzenbler ha una Neboda appellada Na Johana ballerona es viuda e molt jove no ha amichs ni parents qui la deffenan o la rahonen E segons par los del marit fan li algunes sobres E nos no podem donar licencia bonament al dit nostre Sobreatzenbler per anar aqui com lo haiam

³⁴¹. València, 30 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fol. 161v.

³⁴². València, 30 desembre 1443. ACA, reg. 3269, fols. 162v, 163.

*menester per nostro servey E com vullam tant per esser la dita dona viuda e molt jove com per esser tan acostada al dit nostre Sobreatzenbler que sie en totes ses coses favorides e mantenguda vos pregam e encarregam molt stretament que no permetats que ala dita dona sia feta injuria ni sobres ans li façau favor en tots sos affers donant li algun bon procurador e honest que la endres e la rahons en tots sos affers E de açous donam carrech special.*³⁴³

El sobreatzenbler de la reina vol anar a defensar la seva neboda viuda, empaitada i molestada pels parents del marit. Maria mana al governador que ajudi a la noia i li busqui una persona que vetlli per la seva protecció.

Una carta escrita a Florença de Vallguarnera, tracta sobre el seu dot:

*Amada e criada nostra. Vostra letra havem reebuda sobre los Mil. fflorins que dieu vostre pare vos recusa dar segons es tengut e som molt marvellada car segons nos recorde lo dit vostre pare en paga e seguretat dels dits Mil. fflorins vos dona en temps de vostre matrimoni un cert censal de semblant preu e en loch ben segur ab tal part e que si lo dit vostre pare nous donava dins un any liures comptador los dits Mil fflorins que lo dit censal fos totalment vostre e de vostre marit Per que si son passats al dit censal nons par perdau res ans degau esser contents si noy son passats screviu nos la raho per que e la hora scriurem al dit vostre pare mes clar e pus carragosamente.*³⁴⁴

Florença s'havia casat feia quasi dos anys amb Joan de Vallguarnera i encara no havia cobrat el seu dot. Recordem que la reina havia encarregat el vestit i les joies de la seva donzella a l'abril de 1442. Al cap d'un temps, la reina escriu al pare de Florença, Pere de Fontcuberta: *segons havem sabut vos no haveu curat ne realment transpostar lo dit censal en vostre gendre ni menys pagar la dita quantitat som ne massa marvellada [...] Per queus pregam e encarregam molt stretament que donets orde e manera prestament sien pagats per vos los dits Mil florins...*³⁴⁵

Maria escriu al rei sobre la sal d'Eivissa:

Reebuda vostra letra ab la qual manaveu que no fos permes alguna fusta traure ne carregar sal de Eiviça per Italia sino que fos portada primerament bona caucio que la dita sal portaria e descarregaria en aqueix Reyalme de Napolis on haguesen de vostra Senyoria licencia special son aqui venguts certs Missatgers per part dels conseller e prohomens dela dita Illa dient me que com la dita inhibicio fos contra privilegis e libertats lurs e noresmenys reduides en total destruccio e depopulacio dela dita Illa com no hagen altres splets ne altres reebudes de ques puguen sostenir e occorrer sino per treta dela dita sal me han supplicada sobre aço yo volgues scriure e consultar .v.s. yo senyor vehent les dites coses esser en veritat segons .v.s. millor sap e veu he delliberat consultar vos ne E entretant per obviar a lur dan non traguen sino ab caucio de jurament e homenatge e certa pena peccunaria Supplich vos senyor que us placia attendre be ales dites coses e provehir que dela dita Illa esta sal per aqueix Reyalme o per a altra part en manera que los habitants dela dita Illa se puguen sostenir Car en altra manera senyor no es vist poder se sostenir Los de la dita Illa Senyor bes

³⁴³. València, 15 gener 1444. ACA, reg. 3029, fol. 41.

³⁴⁴. València, 23 gener 1444. ACA, reg. 3029, fol. 42.

³⁴⁵. València, 10 maig 1444. ACA, reg. 3269, fols. 179v, 180.

*mostren contents la sal vaia en aquex Reyalme abans que en altra part pus la tragan dela dita Illa e ells sien sostenguts e accorreguts E sobre aço envian un Missatger a v.s. Placians senyor breument respondre vostra intencio e voluntat sobre les dites coses per que sia obviat als dits dans E man me .v.s. ço que li sia plasent.*³⁴⁶

La sal era un bé molt preuat. Alfons havia disposat que tota la sal que sortia de les salines d'Eivissa anés directament a Nàpols. La raó era controlar les llicències de venda per tal de cobrar un impost. Els d'Eivissa volen enviar un missatger al rei perquè temen perdre tots els drets sobre la sal.

Trobem unes lletres dirigides a Isabel, viuda de mossèn Pere de Barberà:

*Amada nostra Diverses letres vos havem fetes pregant e encarregant vos que per lo carrech que nos havem de servir en pau e repos los vassalls del senyor Rey e nostres volriem vostres fills fessen e fermassen treva ab mossen Huc de vilafranca e vos e ells fermasseu compromis de tot ço quel demanau e tant nous havem scrit neus ho havem fet dir veem que nostres prechs no son obeits ni admesos deque havem massa gran ennuig ens maravellam massa de vos qui sots persona savia e discreta e de bona ma recusets aquestes coses que redunden en be e repos de vostres fills Perqueus pregam altra e altra vegada que façats que los dits vostres fills facen e fermen treva ab lo dit mossen Huc a fi que scandols e inconvenients e dans sien evitats e aximateix fermeu lo dit compromis e exireu totalment de questio e debat E grair vos ho em En altra manera sapiats que no permetrem que per vos ne vostres fills aquexa terra e molts se emburlen Ans hi provehirem degudament E perque volem vos ne encara haver dada aquesta fadiga per que haïam ne vostra presta resposta.*³⁴⁷

Les bandositats eren freqüents. En aquest cas, els enfrontats eren els fills d'Isabel i Hug de Vilafranca. La reina s'esforça en posar pau, però sembla ser que les seves advertències no eren respectades.

Maria dona un salconduit per portar dos moros presoners a València:

*Maria per la gracia de Deu [...] A los amados fieles nuestros [...] Salut e dileccion Como el Illustre infant don Enrich daragon e de Sicilia mestro dela Cavalleria de Santiago nuestro muy caro e muy amado Ermano embie e faga venir del Regno de Castiella al present Regno de Valencia presos Abdulaziz Alquaser e Ali aydara moros vassallos suos los quales traye con si el Religioso e amado nuestro mossen Garcia de heredia Comendador de Riquot vos dezimos e mandamos que los ditos moros lexedes e permetedes passar al dito mossen Garcia e meter en el present Regno sin algun contrast o empaix...*³⁴⁸

Desconeixem els motius pels quals l'Infant Enric envia aquests moros amb el comanador Garcia de Heredia.

La reina dona notícies al rei sobre els afers polítics:

Pochs dies ha rebí letres del Governador de Rossello e dels Consols de perpenya contenents en effecte com son stats avisats per una gran persona que devota a

³⁴⁶. València, 17 febrer 1444. ACA, reg. 3187, fols. 98, 98v.

³⁴⁷. València, 19 febrer 1444. ACA, reg. 3187, fol. 98v.

³⁴⁸. València, 20 febrer 1444. ACA, reg. 3187, fol. 101.

vostra senyoria de ffrança e per dos homens dela casa del dalfi [...] e de altres mercaders de ffrança qui negocien ab vassalls vostres [...] com ells han oyt e saben certament que entre lo Rey Danglaterra e la filla del Duch reyner se tracta matrimoni e sta en punt de conclusio ab proferta de gent darmes e fustes contra .v.s. E ab aço se tracta pau o longa treva entre ffrança e Anglaterra [...] a Instancia del dit duch rayner han delliberat entrar en vostres Regnes e terres ab gran flota de gent darmes e damnificar e ocupar aquelles [...] he reebudes ab correu volant letres del Governador e dels diputats de Cathalunya ab copia de letres quels han enviades lo sotsveguer de Pallars e los dela Vall daran ab hun cartell que hun Capita de ffrança qui es ab gran flota de gent darmes a tres lligues de la Vall daran [...] Perque placia a vostra s. voler venir prestament Entretant yo fare ço que pore ab bon consell. Aquestes Corts axi per aço com per que los fets de Castella son en gran extrem de ruptura e es dubte que la una part nos senta ab los de ffrança no veig puxen pendre tal fi com .v.s. volie. Car tothom dubte de guerra la terra es pobre e lo general alienat veia .v.s. com vindran acordats a donar diners que non hauran per adefendres Aximateix que yo si la guerra comença haure a partir. A vos Senyor se enten massa quanta es vostra presencia necessaria executarla e prest per vostre servey Car si al principi no troben deguda resistencia faran tant que apres dificil areparar ho.³⁴⁹

Altra vegada arriben rumors des de França de moviments de tropes i aliances polítiques contra Alfons. S'estava negociant un matrimoni entre una filla del duc René i el rei d'Anglaterra. Maria demana al rei que torni per aturar el perill d'una guerra. Els seus regnes i Principat són pobres i ho tenen difícil per defensar-se.

En resposta a un prec que li ha fet Fàtima, neta del rei de Granada, Maria li escriu:

Dona Maria per la gracia de deu [...] Ala molt nobla e molt honrada infanta ffatima filla del noble Infant fill del Rey Mahomat de granada Salut axi com a infanta que molt amam [...] vostra letra havem reebuda [...]havets nos fet assaber e pregat que un moro dela nostra Moreria de Valencia appellat Cahet sagau vos te en comanda per smerçar en algunes coses que volieu deles parts daça Dos quintals de seda e que nol havieu vist ne havets poguda haver la dita seda ne les coses que li voliets vos comprar e quel forçassem perque ho degues restituir Ala qual vos responem que havem sabut ab Ali de bellvis Alcadi dela dita Moreria que lo dit Moro Cahet es anat en viatge de ultra mar ab una Galera...³⁵⁰

Es tractava d'un encàrrec de seda que li devien portar de València. El moro encarregat havia marxat amb una galera però quan tornés ja l'avisarien. Al cap d'un temps, la reina torna a escriure a Fátima en resposta a un altre encàrrec seu:

Illustre dona Fatima nuestra muy cara amiga vuestra letra havemos recebida por Albocatun cavallero e Missatgero vuestro [...] havemos mandado e ordenado se faziessse la justicia de vuestro deudo pero por quanto el vuestro Sorayhan es absent e en Alexandria ha se dado orden de cierta concordia fecha entre el dito vuestro missatgero e Mahoma razbayda thio del dito vuestro deudor el qual

³⁴⁹. València, 21 febrer 1444. ACA, reg. 3187, fol. 113.

³⁵⁰. València, 28 febrer 1444. ACA, reg. 3027, fols. 158v, 159.

*segunt fama de muytos es buen hombre e plano e va en aquexa tierra por otros sus afferes e faulara e se vera con vos [...] Toda via nuestra voluntad es administrar prestament la justicia a cadauno e mas alos strangeros e alas mugeres.*³⁵¹

Fàtima reclamava un deute però el deutor havia marxat a Egipte. S'ha trobat un oncle que l'anirà a veure. La reina vol fer justícia ràpida i ho deixa ben clar: els que més ho necessiten son les dones i els estrangers.

Una carta dirigida a Pere de Santolaria, ardiaca de Barcelona, tracta de les monges menoretetes de Gandia:

*Micer pere Per diverses letres havem scrit a nostre sant pare e a vos la gran affeccio e voluntat que havem sia provehit a la gran necessitat en la qual les monges menoretetes de Gandia son posades E per vos nos es stat escrit que la supplicacio era provehida e no restava sino que nostre sant pare volia veure copia dels privilegis atorgats al Monestir de Tordesselles los quals de continent reebuda vostra letra los vos remetem per amoros correu lo qual segons som avisada ja es plegat aqui Perqueus pregam e encarregam que donets orde e manera que les dites monges haian e obtingan lo que demanen en manera que sia provehit segons havem dit a lur necessitat e propria. E aço ultra quen haurets gran merit Nos vos ho reputarem a singular a servey.*³⁵²

La reina estava decidida a ajudar a les menoretetes. Recordem que a l'agost de 1441, les monges clarisses li demanaven ajuda urgent perquè no es podien sostenir i el monestir estava en perill d'enderrocar-se. Maria va intentar que anessin al monestir de les menoretetes de València però no van ser acceptades. Al febrer de 1443, en arribar la reina a València, va decidir resoldre l'angoixant situació de les menoretetes de Gandia. Se li va presentar l'ocasió. Hi havia un convent de trinitaris que donaven mal exemple situat fora les muralles, a l'altra riba del riu Túria. Aviat va prendre la decisió: faria expulsar els mals frares i fundaria un monestir per a les clarisses de Gandia. Es donava la circumstància que Alfons Borja, bisbe de València, es trobava en la cúria papal i podria encarregar-se dels tràmits per sol·licitar del papa el permís perquè es poguessin traslladar. Una butlla del papa Eugeni IV del 23 de juliol de 1443 li va donar llicència per traslladar les monges de Gandia a València, al monestir que s'hi hauria d'edificar.³⁵³ L'expulsió dels trinitaris no seria fàcil, però el primer pas ja estava donat.

La reina volia que el nou monestir seguís la normes de les clarisses de Tordesillas. Fa enviar una còpia dels privilegis d'aquest monestir a Roma, segons li havia estat requerit pel papa, com hem pogut llegir en la present carta.

Al rei li informa de diversos assumptes:

Per altra letra pus larch he scrit a v. S. del punt deles Corts e deles causes dela dilacio de aquelles Sap deu Senyor quen he passades e pas congoxes assats pero la justicia e lo servey de deu me par sia tanta en aquests affers que bonament nos

³⁵¹. València, 22 setembre 1444. ACA, reg. 3190, fol. 140.

³⁵². València, 4 març 1444. ACA, reg. 3029, fol. 48v.

³⁵³. Agustín SALES: *Historia del Real Monasterio de la Sma. Trinidad, religiosas de Santa Clara, de la Regular Observancia, fuera los Muros de la Ciudad de Valencia*, Josef Estevan Dolz, Impressor del S. Oficio, València, 1761, pp. 10-11.

pot nis deu fluxar que nos veia la culpa de mossen Saranyana e sis mereix sen faça lo castich altres castichs Senyor al mon non han trets sino los que he scrits a .v. S. E senyaladament queus remeta axi la conexença dela validitat e invaliditat del guiatge com del crim Aço Senyor par a tots los juristes e altres de vostre consell cosa que no pot esser mes prejudicial e si yo hi passava cascun dia Senyor me mourien empaigs e volrien axi mateix ho remates a conexença daltri E lavarse tan gran preheminençia Senyor seria massa perdre Aço Senyor fan alguns per passio los quals a present no cur aci nomenar E encara que sien pochso volen massa sforçar

Axi mateix Senyor me son penedida del queus scrivi dels ffrancesos car nos continua la cosa ab tot que segons he scrit a vostra Senyoria yo hi tinch oy fas tenir expres e e del que sabre avisare a .v. S. la qual nostre Senyor conserve quart e prosper axi com vostre Reyal cor desije manant ami ço que li sia plasent.³⁵⁴

Maria es plany de les dificultats que troba en les corts. Tot són problemes i pressions que la fan patir. L'exercici de la justícia s'enfronta amb la resistència d'algunes persones poderoses que tracten d'esquivar-la. Els rumors amenaçadors que venien de França, s'han esvaït. Malgrat tot, si hi ha alguna novetat, l'avisarà.

En la carta s'esmenta la justícia feta a mossèn Saranyana. La reina el va fer decapitar, segons relació de Melcior Miralles:

En l'any MCCCCXXXVIII, la senyora dona Maria, dimarts, a II de febrer, feu levar lo cap a mossen Franches Çaranya, cavaler, per ço com feu matar a son germa per codicia dels bens; be avia XII anys, e sabes la cosa per hun capella qui tenien pres, lo qual avia nom Jener, e per malea li dien "bisbe moro", e fon escapsat devant la governacio e lo dit capella fon desgraduat, e dos mesos apres la sentencia de mossen Çaranyana, fonch pengat en lo mercat de Valencia.³⁵⁵

La justícia s'havia de fer a tots aquells que ho mereixien, fossin nobles o plebeus. Francesc Saranyana havia matat el seu germà per quedar-se amb la seva herència. El cas era enrevessat perquè no s'havia descobert l'autor del crim fins que ho va confessar un capellà, acusat d'altres coses i que també va ser penjat,

A l'igual que a València, a Barcelona també hi havia traves per fer justícia. Era una qüestió de preeminència i de tràfic d'influències. Actuaven diverses institucions i autoritats: reials, municipals i eclesiàstiques. No era fàcil per a la reina imposar la seva autoritat si s'havia de fer justícia sobre una persona noble o un ciutadà destacat.

Veiem l'altre cas que la reina comenta al seu marit:

Per lo bisbe de Barchinona ha haguda afer una comissio a certes persones de aci per dar algun spatxament en lo fet den Turell e sos complices los quals necessariament he haguts aci afer venir per ço com en barchinona ne Governador ne inquisidor bonament no podien dar conclusio als affers per que e Consellers de Barchinona e amichs dels dits delats hi interpossen tants pretexts e requestes menaces e altres diffugis que res noy baste segons lo dit bisbe men ha scrit aell manacen de procurar e entendre sia gitat de son bisbat E com si per aquest sguart senyor molt excellent lo dit bisbe soferia alguna molestia me par fos ami algun carrech Supplich a vostra gran senyoria que no admeta clamors ne

³⁵⁴. València, 4 març 1444. ACA, reg. 3029, fol. 48v.

³⁵⁵. Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* p. 172.

*detraccions del dit bisbe per la dita raho deles quals pora esser que los missatgers qui per la dita Ciutat ara van a vostra excellencia faran de aço alguna mencio Aço senyor vos reputare a gracia E merce E sia la santa Trinitat vostra guarda e proteccio ab augment de vostra real corona manant me ço queus sia plasent.*³⁵⁶

Les dificultats s'incrementaven en ser el rei absent, ja que les reclamacions anaven cap a Itàlia i Maria, havia d'advertir al seu marit per impedir que disposés el contrari del que s'havia fet. En la carta, es veu que el problema el té el bisbe de Barcelona. Les pressions i obstruccions dels consellers són tan fortes que no poden tirar endavant ni el governador ni l'inquisidor respecte al ciutadà Bernat Turell, ja vist en pàgines anteriors, al juny de 1443. Fins i tot, el bisbe ha estat amenaçat de ser expulsat. Maria li escriu i li dóna suport:

*Venerable pare en crist e amat nostre vostra letra havem reebuda sobre lo quels Consellers de aqueixa Ciutat vos han dit per la Comissio que a nostra instancia havets feta per los presos que tenim aci Ala qual vos responem quen havem enuyg com en tals coses sen meten ab tot que per ço no restara la justicia nos faça E vos fahent lo degut no devets tembre tals parlars pero, nos ne scrivim a nostre sant pare e encara al senyor Rey que nols placia oir ne admetre de vos detraccions o sinistres informacions E en aço confiau nos farem tot lo favor que sia obs Regiu e governau vos segons de vostra dignitat e de vos se pertanye no cureu de pus.*³⁵⁷

El bisbe devia estar molt angoixat per tals pressions i a punt de rendir-se. La reina l'anima a tirar endavant.

Al rei Alfons li comenta les principals preocupacions:

*Segons he scrit a .v. S. yo he fet e faç tenir spies als ffrancesos per saber esentir que fan e de fet hi tramati mossen Bernat avinyo lo qual me ha feta una letra copia dela qual tramet a .v. S. que vege lo contengut en aquella del que mes avant ne sabre avisare continuament vostra Senyoria Mes avant Senyor molt excellent yo he hauda una letra dela ma del Rey de Castella mon frare congoxant se dels affers de son Regne de que Senyor yo no pas poca congoxa car veig que sino per vostra presencia e venguda bonament no si pot donar remey e daltre part he gran dupte que si se emburlen que apres si puga dar lengament recapte pladius Senyor haver me per excusada com nous scrich de ma ma car mon accident acostumat me ha detenguda fortament be VIII. jorns e encara nom leixa dich vos Senyor que los affers del dit Regne no poden anar pijor.*³⁵⁸

Malgrat que la frontera amb França està tranquil·la, la reina té espies que l'avisaran dels moviments militars que es facin. Està molt preocupada pels assumptes de Castella ja que al seu germà, el rei Joan, no el respecten. Només Alfons podria arreglar-ho. Ha estat una setmana malalta.

Tot seguit, podem llegir una petició dirigida a les autoritats d'Ontinyent:

Maria etc. Als feels nostres los justicies jurats e prohomens dela vila de Ontinyen e altres qualsevol persones al qual o ales quals les presents provindran a les coses desus scrites se pertanyen o pertanyeran de present o en sdevenidor Salut e

³⁵⁶. València, 7 març 1444. ACA, reg. 3269, fol. 178v.

³⁵⁷. València, 7 març 1444. ACA, reg. 3269, fol. 178v.

³⁵⁸. València, 18 març 1444. ACA, reg. 3029, fol. 51.

dileccio Entes havem que en domingo navarro quondam ha instituhida certa almoyna per a fadrines a maridar e specialment de son linatge per vosaltres distribuïdora E com beatriu filla den anthoni amoros de Xativa ja sposada sia sobre e del linatge del dit defunt assats acostada vos pregam encarregam e manam molt stretament que dela dita renda ques diu esser deu liures per Any assignets ala dita Beatriu la dita quantitat de deu liures per a quatre o sinch anys per ajuda de son matrimoni Car attenent sa pobretat e que es ja sposada e del linatge del dit defunt nos par sia just e rahonable Reputar vos ho em a servey ultra lo merit quen haureu.

Un home havia deixat instituït un llegat: dotar les noies que ho necessitessin per casar-se, en especial de la seva família o llinatge. La reina ho demana per a Beatriu, filla d'Antoni Amorós.

Maria escriu a Beatriu de Luna sobre els problemes familiars que té:

Noble e amada nostra vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que nos havem ennuig e desplaer de vostra congoxa pero dubtam molt que vostre fill non sia en causa be hagerem plaer que donasseu manera elo mils que poguesseu anas a servir lo senyor Rey e nous daria occasio de congoxes e desplaers ab tot que confiam que vostre gendre no es sens culpa E no sabem segons en vostra letra mateixa se conte aquins oficials poguessem scriure Car lo Governador es tan conjuncta persona al dit vostre gendre que no pot esser jutge lo justicia sino per causa de contrafur o per ferma de dret no en pot entremetre. E axi veiau aqui quines provisions hi podem fer car nos les farem volenter. E si voleu fer instancia devant nos per lo proces de Simili modo per la salvaguarda rompuda nos vos hi administrarem la justicia E encara scrivim al Arquebisbe que veia sius pora concordar e que parle ab vostre gendre dauli la letra queus remetem.³⁵⁹

El fill de Beatriu de Luna es devia haver enfrontat amb el seu cunyat. La reina aconsella a la mare que enviï el noi a servir al rei, a Nàpols, per evitar conflictes. Necessita saber a quin oficial vol que es dirigeixi per intervenir a favor del fill. A l'arquebisbe de Saragossa li explica: *entre la Nobla e amada nostra dona Beatriu de luna e son fill de una part E mossen Johan de costo son gendre dela part altra seria gran questio e que lo dit son gendre li seria vengut parar batalla davant Muel [...] façau venir lo dit mossen Johan son gendre e li parleu deles dites coses e veiau si ho porieu levar de carrera...*³⁶⁰ Les lluites nobiliàries eren habituals a l'Aragó, per rivalitats personals o per qualsevol altre motiu. La reina intentava aturar-les mitjançant la negociació, sempre que podia.

En una carta dirigida a la priora de les predicadores de Barcelona, la reina li encomana que continuïn resant per ella i pel seu marit:

Religiosa e amada nostra vostra letra havem reebuda Ala qual vos responem que deus sap quanta congoxa havem passada del cas e accident quel Senyor Rey ha haut per lo qual es vengut en fort perill de sa persona deus sia totstemp loat al qual ha plagut haver merce de nos e de tots sos servidors e vassalls specialment de nos qui romanguerem massa desolada confiam en nostre senyor que per les continues oracions e pregaries que vosaltres e altres devotes persones fan per sa prosperitat proteccio e guarda deus lo conserve Perqueus pregam e en carregam

³⁵⁹. València, 30 maig 1444. ACA, reg. 3029, fol. 93.

³⁶⁰. València, 30 maig 1444. ACA, reg. 3029, fol. 93.

*molt stretament que continuets pregar nostre senyor deus e la sua gloriosa mare e tot vostre Covent lo qual nos Saludau per la guarda proteccio sanitat e prosperitat del dit Senyor e nostra e que prestament lons fassa tornar deça segons es obs a nos e atots sos vassalls e servidors [...] sabem que lo dit senyor es per gracia de deu be e perfetament guarit e nos merce a deus al present stam en bona convalescencia de nostra persona Jatsia lo nostre acostumat accident sovent nos visite...*³⁶¹

Alfons havia estat malalt però ja s'havia recuperat. Maria també estava millor. Els donava les gràcies per les seves oracions.

Malgrat els constants precés, la reina no aconseguia que Alfons es decidís a tornar. Es planyia molt, en debades:

*Per Indisposicio de ma persona no puch axi scriure larch de ma ma a .v.s. com volria e los affers requeren pero scrivi ne a fra puig lo qual de ma part largament dira a vostra gran senyoria lo punt dels affers de Castella Los quals molt excellent Senyor van tamal e continuen mal anar que dir nos pot e no han reparacio ne remey sens aiuda de vostra gran Senyoria Donchs senyor sia de vostra merce attendrey soccorrer e ajudar hi e no oblidar ne lexar encorrer eperdre aquell Regne lo qual es cap e carn vostra per vostra virtut e stremitat real haveu emparats e restaurats Regnes e nacions stranyes donchs quant mes Senyor sou tengut e deveu emparar e restaurar aquells qui a vostra senyoria recorren e han tal deute e participi [...] e del repos e treball vos senyor ne vostres vassalls nos poden eximir ne lunyar o separar ans necesariament per los dits sguarts hi han a contribuir comunicar e sentir [...] suplich tan humilment e streta com puch ni se dar orde e manera prestament en vostra venguda personal com en altra manera que sia possible provehir remediar a tants scandels dans e inconvenients qui en aquell Regne se speren...*³⁶²

No era gens estrany que Alfons no volgués repetir una intervenció armada a Castella a favor dels seus germans Joan i Enric. Tot era molt complicat. Joan, el rei de Navarra, volia dominar la situació com si fos ell el rei de Castella, però, evidentment, deixava al germà de Maria, Joan, sense autoritat. Per acabar de complicar les coses, l'infant Enric, el príncep d'Astúries, va començar a intervenir a favor d'un bàndol o de l'altre. Aviat va tenir un privat ambiciós, Joan Pacheco (futur marquès de Villena), que l'empenyia a agafar les regnes del poder. L'infant Enric, en un primer moment, va defensar el seu sogre, però, més tard, va fer un dur manifest contra ell i va aconseguir que el seu pare fos alliberat del castell on estava reclòs. Maria, la reina de Castella i mare d'Enric, potser penedida d'haver intentat governar en lloc del seu marit, va acceptar fer un curiós pacte, en la vila de Mojados, el 16 de juny de 1444. Segons Zurita, *ordenaron entre sí una escritura de confederación y alianza como la pudieran hacer dos príncipes comarcanos y vecinos. Decía la reina que considerando que el rey era su señor y marido y su cabeza y honra, y que así como Dios la quiso ajuntar con él por casamiento y matrimonio así debía ser junta con él de un corazón y de una misma voluntad...*³⁶³ Ens podem imaginar quin era l'estat de confusió que envoltava la família reial castellana. ¿Marit i muller havien de signar i jurar un pacte per a

³⁶¹. València, 4 juny 1444. ACA, reg. 3029, fol. 93v.

³⁶². València, 9 juny 1444. ACA, reg. 3029, fol. 98.

³⁶³. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. XXIX), vol. 6, pp. 314-315.

respectar-se i ajudar-se? ¿Què era doncs el matrimoni? Anava contra tota lògica. El príncep d'Astúries passava a un primer pla, disposat a expulsar el rei de Navarra.

El rei Joan no volia abandonar les seves possessions castellanes i va plantar cara al seu gendre, el príncep Enric. Segons Zurita va dir: *No entienda el rey de Castilla ni su hijo el príncipe que si se hubiere de comenzar esta pelea que non meteremos las manos fasta los cobdos, así en él como en el príncipe su hijo como en todos los otros; e quien venciere reinará.*³⁶⁴ Malgrat tot, Joan va haver de marxar i refugiar-se a Navarra.

Alfons va enviar un ambaixador al rei de Castella, Lluís de Puig, per tal d'intentar posar pau a la família, a l'agost de 1444. Es van iniciar negociacions entre el rei de Navarra i el de Castella, amb la intervenció indirecta de la reina Maria, per aconseguir una treva, mitjançant Lluís de Puig i Gonzalo García de Santa Maria. Van ser enviats també, per ordre d'Alfons, Guillem de Vic, el mestre racional, i Ferrer Ram, el protonotari, al rei de Navarra i a l'infant Enric; de moment es va aconseguir una treva de 5 mesos i es van iniciar negociacions sobre els territoris dels infants d'Aragó i d'altres localitats de la frontera.³⁶⁵

Maria envia una carta al rei en defensa del monestir cartoixà de Montalegre, situat prop de Barcelona:

*Per vostra molt gran Senyoria en lany Mil CCCCXXV per la gran devocio que havia e ha ala Religio de Cartuxa e al monastir de muntalegre proper de Barchinona atorga al dit monastir tota jurisdiccio civil e criminal alta e baxa mer e mixt imperi que vostra senyoria hagues e degues haver en los territoris e termens qui ladonchs eren o per temps serien per qualsevol adquisicio del dit monastir Exceptats pena de mort natural o civil o mutilacio de membre e pena de relacio o exili perpetual Apres Senyor molt excellent a ells es pervengut per via de compra lo loch e terme de Mogoda Los pagesos a instancia de alguns [...] de poca devocio son se acordats luir e quitar se dells e sobre aço los molesten e tribulen e meten incitacions e dificultats [...] sia merce vostra provehir que la dita concessio los valega e ampliar [...] e no lis sia fet embarch o vexacio per alguna via Aço Senyor vos reputare a tanta gracia e merce com si ho atorgasseu ami per la gran devocio que yo he a la dita Religio [...] frare Raphael de folgueres frare lech del dit orde va a vostra Senyoria placiaus admetre exaudir e spatxar...*³⁶⁶

Els pagesos volien alliberar-se de les càrregues que havien de pagar als monjos i els estaven molestant molt. Per això, els cartoixans s'havien queixat a la reina i un monjo anava a Nàpols a veure al rei.

Trobem una carta dirigida a Ferran d'Aragó, el fill d'Alfons:

Egredi e car nebot Vostra letra havem reebuda e regram vos lo quens scriviui en aquella dela bona sanitat dela persona del Senyor Rey e prosperitat de sos affers los quals supplicam nostre Senyor li placia conservar e augmentar les li axi com lo seu cor Rey al desija de vos pensau que pus lo dit Senyor vos ame nos vos havem amar E pusque sa Senyoria vos avança en honors per moltes vies avançau vos en virtuts e bondats car aquelles fan en conservar les persones e posperar ala

³⁶⁴. *Ibid.* p. 316.

³⁶⁵. Zurita, (lib. XV, cap. XXX), pp. 319-321.

³⁶⁶. València, 4 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 107.

*fi e esser plasents e acceptes a deus e ales gents E daci avant vostra edat ho requer.*³⁶⁷

Maria el tracta de nebot, com si fos el fill d'un germà. Li dóna bons consells. El noi devia tenir uns 22 anys. Alfons ja l'havia presentat a Nàpols com a fill i successor, segons hem vist en pàgines anteriors.

El mateix dia escriu a Gelabert de Centelles, conseller i manescal del rei:

*Noble e amat nostre Bens recorde quens offeris e prometes ab vostra letra apres partis daci per mija de fra puig esser content dar en aiuda de maridar la Noble e amada criada nostra na Calatayuna centelles vostra neboda Mil fflorins E com ja la dita Calatayuna sia collocada e vullam los dits Mil fflorins sien en aiuda de maridar una de ses sors vos pregam e encarregam que aquells nos façats aci dar a vostres procuradors ab effecte e sens altra dilacio E ultra que axin deuen fer per molts sguarts que açi no curam explicar vos ho tindrem a servey.*³⁶⁸

Reclama una oferta que havia fet de 1000 florins pel dot d'una donzella, una de les filles d'Aimeric Centelles, majordom del rei.

Al rei li informa de diversos assumptes de justícia:

Per altra letra he scrit a v.S. com la ciutat de xativa es molt mal regida e en part a culpa de mossen malferit lo qual hi fa coses del diable yo hi vull enviar una persona que prenga informacio en scrits de aço e apres si a v.S. sera plasent yo hi provehesca yo ho fare sino axi com vostra senyoria delliberara semblantment senyor sta en fort punt oriola per la parcialitat de don pero maça es necesari v.S. hi proveesca en alguna manera

*Mes avant senyor per alguns he hagudes letres de noves de frança perque .v.S. ho vege tot tramet vos les letres Regraciam molt e molt a v.S. com li plau la justicia se spathe en lo fet den Turell e de mossen Saranyana en lo qual breument deus mediant la justicia en veritat se manifestara ab tot que hi meten tantes dilacions com poden E diu se per causa de recorrer aqui placiaus senyor segons .v.S. ha ja stat expellir tals suplicacions car tement es grau de tals actes exequitar la justicia Man me v.S. ço que li placia la qual la sancta trinitat prosper segons desijau.*³⁶⁹

En assumptes de justícia, la reina era molt severa, en especial en els casos d'assassinats i màgia negra.³⁷⁰ Alfons li donava el vist-i-plau. Les seves preocupacions eren unes altres: conquerir territoris. Alguns convictes redimien les penes per mitjà del servei en les seves tropes.

Sobre Castella li comenta al rei algunes coses:

Volent spatxar lo present Correu a .v.s. es junt Petrico lo volador correu vuy data dela present ab letres de vostra gran s. les quals nos han molt molt aconsolada sabent vostra bona sanitat e stament deus per sa merce laus conserve e augmente axi com vostre cor real desija Mes Senyor he sabut com vostra excellencia tramet

³⁶⁷. València, 8 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 110.

³⁶⁸. València, 8 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 110.

³⁶⁹. València, 9 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 112.

³⁷⁰. Maria esmenta a mossèn Saranyana, per tant, encara no havia estat executat. En el Dietari del capellà d'Alfons, Melcior Miralles, hem vist que l'execució la situava al 2 de feber de 1444, a València. Devia ser posterior.

frare Puig per los affers de Castella de que som molt aconsolada e fas merces e gracies tantes com se e puch a vostra merce car pens que per vostra .s. e per mija seu hi sera dat algun remey e a vos senyor es degut propri e pertinent segons per altres larch e extes scrivi a vostra senyoria ab pura veritat car ni per passio ni per altri yo a vos Senyor no he acostumat ni poria scriure sino veritat e pero es ver son en fort mal punt segons he scrit abans de ara e de present e augmenten cascun dia en mal Encara senyor envii a vostra senyoria los motius en scrit per los quals he dubtat dar licencia de entrar en castella vostres vassalls en aiuda ne contra algu En lo senyor del deliurament que es en xativa e del fet de ffariza sera fet vostre manament e entot lo que ordenareu.³⁷¹

Alfons no pensa en tornar a Espanya per arreglar el conflicte en el qual estan posats els seus germans. Però decideix enviar un ambaixador al rei de Castella, fra Puig. Maria escriu al frare i l'amonesta perquè li han arribat queixes:

Religios e amat nostre Jatsia no ho pugam creure per que entro aci no havem vist o conegut que prengau parcialitats a nos e a altres es stat dit que stant lo senyor Rey en lo accident que ha hagut vos haurieu presa parcialitat e fetes e dites algunes coses contra los altres les quals serien apres vengudes a noticia del senyor Rey del qual haurieu per aço perduda algun tant favor e loch la qual cosa nos seria massa e massa greu per queus havem per servidor special ab tot segons es dit no ho cregam vos pregam nos ne scrivau si es stat res E guardau vos de tals coses si res es car los qui stan propers los senyors mes deuen amar e abraçar e fer prou de bondat e virtuts que de parcialitats ni altres coses les quals pensau ala fi no duren e los senyors les conexen e ja vehets lo dit senyor si ho veu e conex [...] car dell sobiranament e principalment venen e provehexen los bens favors e gracies scriviui nosen de tot larch [...] ja no sabem que creure dela venguda del dit senyor tantes e tantes coses ne havem ara pensam sera ver e a poch no ho podem creure attes los affers que continuament ixent [...] tota vegada vos pregam e encarregam tant com podem no oblideu sollicitar la vehent hi disposicio en manera que fos fi de nostres mals e congoxa.³⁷²

Fra Puig era l'home de confiança que la reina tenia a la cort napolitana. Per la cort circulaven intrigues, crítiques i tafaneries. Sorgien parcialitats que podien enverinar la convivència. Alguns ho aprofitaven per prosperar; mentre d'altres queien en desfavor. A Maria li preocupa que fra Puig perdi la confiança del rei. Potser tot era fruit de comentaris malintencionats. Espera que li doni la seva versió del què ha passat. Alfons i Maria no permetien que en la cort es creessin bàndols tal com, per manca d'habilitat del rei Joan, havia succeït a Castella.

Es curiós comprovar que Maria mantenia tan bones relacions amb el rei de França que, fins i tot, recomana els afers del comte d'Armanyac:

Egredi Comte e car cosi vostra letra havem reebuda Ala qual vos responem que nos de bon grat scrivim al Rey de Ffrança e al Dalfi son fill per favor de vostres affers e casa e ja ne hagueram scrit per vostre motiu sino quello vezcomte vostre fill nos havia scrit que vostres affers eren en molt bona disposicio e avinença de que haviem haut singular plaer e consolacio car lo cas nos ha molt e molt

³⁷¹. València, 9 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 113v.

³⁷². València, 9 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 112.

*desplagut perque si altres favors e ajudes vos hi podem fer scriuiu no sen car de bon voler les hi interposarem.*³⁷³

El comte d'Armanyac devia tenir alguns problemes amb el rei de França. Maria actuava de medidora entre un senyor feudal i el seu sobirà. El prestigi de la reina traspassava les fronteres hispanes. Tal com promet, escriu a Carles:

*Molt alt e molt excellent Princep nostre molt car e molt amat cosi [...] propri e pertinent per anos los princeps e senyors terrenals conservar grans universitats e grans cases com sien membres principals de lurs Regnes e terres e envers lurs subdits usar de clemencia e liberalitat E aquestes coses e lo deute de parentiu que la casa Darmanyach ha ab nos força e insita interposar nostres parts e favors [...] vos pregam que per los sguarts dessus dits e nostra contemplacio e amor haiats lo dit comte sa casa e sos affers en special recomandacio...*³⁷⁴

També envia unes lletres al delfí ja que es devia encarregar d'algunes tasques polítiques i militars.

Sempre atenta per ajudar a les dones que ho necessitaven, Maria mana que sigui restituït un castell confiscat pels oficials reials a una dama:

*Governador Segons per altra provisio patent a vos dreçada porets clarament veure nos agran clamor e instançia delas aimadas nostras madona Fflorencia de canet e madona Anthonia muller de mossen Guillem de paguera a vos feta comissio sobre la conexença e decisio de una causa de exempcio feta dela cognicio e examen del veguer de Vich del Castell de besora e deles possessions daquell Recordens aximateix haver vos feta altra comissio sobre la restitucio del dit Castell ales dites dones [...] Ab la present vos encarregam e manam primerament que fassats que lo dit veguer fassa la dita restitucio del dit Castell...*³⁷⁵

La justícia estava a favor de les dues dames, però el veguer de Vic es negava a tornar el castell si no rebia ordres del Governador.

Maria segueix preocupada pels assumptes de Castella. Escriu al rei:

Ffrare Puig es arribat a barchinona a XVIII de aquest mes ab lo qual he haudes letres e instruccions de v.S. [...] Senyor tem molt que v.S. hix en camp de que yo dubtant ja havia scrit a vos Senyor e a molts altres que .v.S. noy isques [...] per amor de deu Senyor pensau un poch e quant hi va e ami e atots vostres Regnes e terres Tanta notable gent haveu en vostra companyia e servey dau los lo carrech e treball e nol vullau tostemp pendre car nom par raho Aço Senyor me tribula sovent e daltra part Senyor que veeig que encara que .v.S. me scriva voler e haver desig venir que vostra persona se meta en camp e en tals affers no se que dir ne creure ans me torb stranyament [...] moltes coses que per letres bonament nos poden saber [...] Per letra del dit ffrare puig he sabut com .v.S. ha volgut e manat no levas lo empaix que era per mi posat que algu de vostres vassalls no entras en Castella per aiudar e moure a alguns del dit Regne [...] per lo sentiment que yo havia que poch de vostres vassalls hi entrarien e per no verificar los que

³⁷³. València, 14 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 117v.

³⁷⁴. València, 14 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fol. 117v.

³⁷⁵. València, 17 juliol 1444. ACA, reg. 3029, fols. 119, 119v.

*molts dihen que vostres frares ho fan ab scalf e manament vostre lo que no creure may car se sino per ells .v.S. se lunyaria dels affers de Castella [...] per amor e sguart vostre fiu la dita prohibicio E ver es Senyor que dolch molt com ara men carregaran rahonablement deço que ja me carregaven e deyen ço es que yo per induccio de .v.S. dehia lo quels deya dela vostra bona intencio e nom creuran plus avant [...] E perdoneu me Senyor los qui han informada .v.S. presuposant segons conte vostra letra que lo infant don Pedro era entrat en Castella parlant ab reverencia vostra no es stat ver jatsia alguns portoguesos hi sien entrats a gran requesta del Rey de Castella mon ffrare vehent se oppres e que vostres frares se occupaven moltes Ciutats e terres sues e aquelles tenien contra sa voluntat [...] Si a .v.S. Senyor molt excellent al principi hagues plagut provehir hi segons yo tant vos havia soplicada e volgues esser informada dela veritat afi que hagues vist de qui era la culpa los affers no foren a aço venguts Car dich vos Senyor quem par molt dura e deshonesta cosa tenir son Rey e Senyor en tal destret com lo dit Rey de Castella sta car no li resta sino cadena e grillons [...] vos Senyor [...] no ho haguereu comportat...*³⁷⁶

Em primer lloc, Maria es queixa que Alfons vagi amb les seves tropes al camp de batalla. També es plany de les bones intencions que té respecte a tornar perquè no ho posa en pràctica. És conscient que molta informació no li arriba correctament. Per carta no li pot explicar tots els detalls. La que li envien els seus germans és crítica amb la reina perquè no ha fet enviar tropes des de l'Aragó. Està convençuda que això és el millor i que Alfons pensa el mateix. Al rei de Castella no el tracten bé. Li han tret l'autoritat i no té llibertat de moviments. Creu que segueix la voluntat del rei, malgrat que no sempre li arriben instruccions. En una altra carta que li escriu, li explica que segons li ha notificat el seu capella, Ferran de Riaça, que ha arribat de Castella, el rei Joan ha estat alliberat. Li envia un memorial amb tota la informació. No deix d'exclamar-se: *Sap nostre Senyor quanta congoixa he passada e pas per les coses esser vengudes en tant e tan perillos extrem...*³⁷⁷

El rei Alfons havia aconseguit que el papa li permetés recaptar un subsidi al clergat dels seus regnes. Maria opina que alguns eclesiàstics que tenen pocs recursos han de ser exempts. De ben segur que van recórrer a ella:

*Senyor molt excellent en la contribucio de aquest subcidi se sforcen fer pagar e contribuir molts Religiosos mendicants e persones ecclesiastiques miserables deque es gran clamor e compassio Encara Senyor que lo papa indiferentment haia atorgat lo dit subcidi sobre tots .v.S. hi deu molt veure e pensar car encara que ni haia entre aquests molts de poch bona vida empero hani alguns bons e de bona vida los quals nostre Senyor deus ama e exaudeix e per los affers que v.S. te entre mans nom par sia poca valença que devotes persones pregunen nostre senyor per guarda e proteccio de vostra persona e prosperitat de vostres affers placiaus donchs senyor per merce vostra provehir que aquests tals no sian per la dita raho vexats ne molestats Ans sia carrega sobre lo clero car de aquests Senyor non cal haver gran compassio com sien be prebendats e ho convertesquen en mals usos e vicis.*³⁷⁸

³⁷⁶. València, 22 juliol 1444. ACA, reg. 3187, fols. 168v-169v.

³⁷⁷. València, 23 juliol 1444. ACA, reg. 3187, fols. 169v, 170.

³⁷⁸. València, 9 setembre 1444. ACA, reg. 3029, fol. 144.

Fa distinció entre aquells clergues que resen pel rei i duen una bona vida i aquells que viuen en la riquesa i el vici. Per tant, no han de ser tractats per igual.

En una carta que escriu a la comtessa de Mòdica, li demana que siguin restituïts uns béns robats a un mercader de Niça:

Comtessa Johan bracet dela Ciutat de Niça qui patroneiava una barca es anos vengut ab letres del governador e sindichs dela dita Ciutat de Niça fahent nos no poch clamor que en aqueixa vila de blanes seria stada portada per alguns dela Galera que en ponç de Cabrera vostre cunyat ha levada a son frare una barca sua on havia quinze carregues de canem e Trenta dotzenes de postam dues spartines e be Trenta o quaranta millers de Taronges e una caixa ab una carta de navegar e altra roba sua la qual barca ab les robes e bens dessus dits son stades per vostres officials intrades de bona guerra e aqui destribuides e venudes a gran mercat [...] E mes avant sta en aqueixa vila en bou qui era botiner dela dita Galera e lo qual se diu ha venut aqui la dita barca e roba de que som no poch meravellada com tals coses vos present comportats E com los Niçarts sien en bona pau e amiat ab lo Senyor Rey vos dehim encarregam e manam molt stretament que lo dit botiner prengats e puniats be e la dita barca ab totes les dites robes façats rescatar e tornar al dit Johan bracet sens dans e messions sues Afi que no haia causa de clamar se per la dita raho com sia cosa de molt mal eximpli E en aço no haia falla ans vos hi haiam segons de vos confiam.³⁷⁹

La comtessa de Mòdica era la senyora de Blanes, el lloc on havien portada una barca capturada per una galera catalana als de Niça. La barca i les mercaderies havien estat venudes. Les autoritats de Niça i el ciutadà robat havien reclamat a la reina. La pirateria només es podia admetre en el cas dels enemics, però amb la dita ciutat hi havia bones relacions, per tant Maria mana a la comtessa faci tornar la barca, les mercaderies, i castigui al que havia fet les vendes.

Maria envia una carta a la comtessa de Luna amb la següent advertència:

Noble e amada nostra [...] per lo gran deute de parentat que es entre vos e vostra filla E les filles de madona blanca de mur havem voluntat plets e questions cessen entre vosaltres car la una part ne l'altra no han mester despeses e messions E com haiam entes que vos voleu e enteneu fer certa demanda ala dita dona blanca e ales dites ses filles vos pregam e encarregam molt e molt prestament que en la dita questio e demanda sobresegats procehir e enantar judicialment e ho metats en nostra ma e poder Car deus mediant nos hi farem veure e hi provehirem en tal manera que cascuna deles parts vos ne contentareu rahonablement Açous reputarem agran servey e singular E per semblant delo contrari ço que no creem no sen farieu massa gran anuig e desplaer E no fesseu en res compte de nos si en açons descomplahieu.³⁸⁰

Vol que s'estalvien despeses i, sobretot, un enutjós procés judicial entre dames. És millor que ella s'encarregui d'arreglar-ho. Per aquest motiu escriu també a Ramon de Cardona amb el qual ja havia parlat d'aquest conflicte i, sembla ser, que no li havia fet cas, ja que li diu: *vos ne scrivim pregant e encarregant vos que si de nos sperau haver gracia e favor alguna en tenir vostres*

³⁷⁹. València, 12 setembre 1444. ACA, reg. 3190, fol. 137v.

³⁸⁰. València, 10 octubre 1444. ACA, reg. 3029, fol. 160.

*filles en nostre servey ni en altra manera fassats segons vos havem dit e pregat e pregam encara ab la present...*³⁸¹

A continuació trobem una recomanació d'una monja per a l'abadessa del monestir de Santa Clara de Barcelona:

*Venerable Religiosa e amada nostra Segons som informada la Religiosa e amada nostra sor clara palmera filla de aquexa Ciutat de molt poca edat entra en aquex vostre Monastir e hi mes Cent lliures en lo qual stech continuament entro en edat de vint anys apres ab licencia dela abbadessa del dit vostre Monestir [...] per certs sguards fou portada al Monestir de Castello de ampuries hon ha stat e viscut honestament gran temps E com per indisposicio de malaltia de sa persona dela qual es stada detenguda ella sia venguda ab licencia del vostre ministre o de vosaltres als banys Darles e apres visitar la casa devota de nostra dona de Montserrat e per conservacio de sa persona e sanitat e encara per altres justs sguarts desig finir sos dies e religio lla on la ha començada e pagada la entrada segons es dit pregam e encarregam a vos tan stretament com podem que la dita sor Clara [...] recobrets e admetats en lo dit vostre Monestir...*³⁸²

Maria intercedeix per una clarissa que vol tornar al monestir de Barcelona. Havia ingressat a l'orde de molt petita i la família havia pagat el dot requerit, 100 lliures. Era ja vella, estava malalta, i volia acabar els seus dies al monestir de la seva ciutat natal. La reina no dubta en donar-li una mà després de tota una vida dedicada a la comunitat.

La següent carta està dirigida al *Illustre don Enrich principe delas Sturias e primogenito del Regno de Castiella*:

*Illustre Principe nuestro muy caro e muy amado Sobrino. Xequo de tomaso mercador de Sena habitant en esta nuestra Ciudad gran tiempo ha e los dessu companyia nos han fechos grandes servicios por los quales es razon le fagamos favores e ayudas en lo que haura menester E com ell haya en Villareyal acomandado a Johan diez cierto Adzovar e Vermellon e quiera aquell sacar de exi Regno vos rogamos e encarregamos muy affectuosament e streyta que los ditos Adzogar e Vermellon dedes licencia e permetades sacar liberament a Johan Gostant faedor dela dita companyia del dito Xeco de tomaso el qual por esta razon va dreçado a vos Esto vos reputaremos a muyt grant complacencia por los ditos sguards...*³⁸³

La recomanació per a l'enviat del mercader de Siena, que ha de recollir uns productes a Castella, va dirigida al príncep Enric i també a Joan Pacheco. Enric intervé en assumptes de govern però, igual que el seu pare, amb l'ajuda d'un favorit.

En carta enviada al rei Alfons, li comenta el següent:

A vostra excellencia plague que ultra los V.M. florins que yo paguas en los XXV.M. florins ques haurien a dar als marmessors dela Reyna dona yolant per la transportacio en .v.s. feta de Boria Magallo e Cocentayna prestas yo altres V.M. florins Los quals vostra excellencia ma assigna sobra la collecta del morabati

³⁸¹. València, 10 octubre 1444. ACA, reg. 3029, fol. 160.

³⁸². València, 16 octubre 1444. ACA, reg. 3029, fol. 164v.

³⁸³. València, 20 octubre 1444. Aca, reg. 3029, fol. 166v.

dequets vostras Regnes E yo comffiant dela dita assignacio los quals assignataris meus cuydants los haver segurs en la dita collecta han trobats tants assignataris primers de mi que no es sperança puxen recobrar la dita quantitat deque yo stich ab gran congoxa No solament per la fratura dels diners mas per lo prejudici del credit per so com los quim han prestats los diners se tenen per deçebuts Per tal sopplich humilment a vostra excellencia que sia merce daquella scriura e manar stretament al vostra Tresorer que als dits V.M. florins o aquella part que nos pora recobrar dela dita collecta del dit morabati ma do e pach dels diners del subcidi o del donatiu dela Cort o de aquells drets o peccunnies que yo elegire Car en altra manera senyor molt excellent si aquests diners me havien affellir yo romendria en extrama confusio e congoixa Com no haia don hi puxa supplir Per so com gran temps ha no puix haver res de Castella per les tribulacions dequell Regne Aço molt al senyor haure a gracia singular a vostra alteza la qual nostra senyor exalçe e mantenga longament.³⁸⁴

Alfons havia encarregat comprar els drets sobre unes viles: Borja, Magalló i Cocentaina. La reina es trobava en dificultats econòmiques i no podia recuperar els 5.000 florins invertits. De Castella tampoc no li arribava la pensió.

Maria prepara un matrimoni entre una jove viuda i un patró de galera. Escriu a la viuda, Caterina de Cruïlles, i li fa la proposició:

Amada nostra Cosa molt decent los princeps procurar per lurs bons servidors les coses qui sien honestament lur honor e profit e repos E com siam vertaderament informada de vostra bona e honesta commiseració e vida e que vostra edat honestament requer collocacio de matrimoni e Diego de graiera sia de bona part e natura e disposat a treballar e haver be e haia servit e servesca al senyor Rey e anos en tal manera que advenynt lo cas justament deu esser avançat e favorit hauriem aplaer e reputariem a servey entre vos e lo dit Diego se fes matrimoni Pregam e encarregam vos per que donet orella en fer lo dit matrimoni Car speram en nostre Senyor vos ne sereu aconsolada e contenta.³⁸⁵

Escriu, també, a altres persones que coneixen la viuda perquè parlin amb ella. Creu que és el millor per la seva posició i benestar.

Per una carta que envia Maria a la marquesa de Ferrara, sabem que una filla del rei Alfons estava ja casada:

Illustre Marquesa nostra molt cara e molt amada filla Nos scrivim al illustre Marques vostre marit en vostra recomendacio siats li obedient e graciosa E reportar neu renom pau e bona fama E si algunes coses volreu de la part deça fiançosament nos ne scriviu E per que hun nostre capella poch dies ha enviava a Cort Romana hun seu servidor apellat Gabriel rovira per prosseguir una causa sua benefical es stat pres en Companyia del Comte de pallas en la qual se era mes en lo cami e encara lo detenen en lo castell nou de prusa ab los actes que sen portava E par que lo dit castell es vehi ala terra del dit illustre Marques marit vostre li scrivim que per aquelles remeys que vehes li sien proveir lo dit gabriel sia delliurat...³⁸⁶

³⁸⁴. València, 20 octubre 1444. ACA, reg. 3040, fol. 44v.

³⁸⁵. València, 3 novembre 1444. ACA, reg. 3029, fol. 177v.

³⁸⁶. València, 12 novembre 1444. ACA, reg. 3029, fol. 185v.

Un emissari d'un capellà de la reina que anava a Roma havia estat empresonat a Itàlia, a prop de les terres del marquès de Ferrara. La reina demana a la filla d'Alfons que faci el possible perquè sigui alliberat. No es diu el nom de la filla, si era Maria o Elionor.

Maria expedeix una carta de recomanació per a un mercader de València que va a la cort del rei de Granada:

*Muy alto Princep Nos la reyna daragon [...] Gabriel badia mercadero desta nobla Ciudat de Valencia vassallo del muy excellent Princep marido e senyor nuestro [...] se prepara ir anta vuestro Regno de Granada con sus ropas por causa de mercaderia havemos muyto a corazon que sea bien tratado ansi por seyer servidor e vassallo del dicho senyor Rey e de nos como por favor dela mercaderia la qual es mantanimiento delos Regnos e augmentacion delos drechos e profechos delos Principes [...] querades recibir e haver al dicho Gabriel badia mercadero e sus mercaderies e bienes en special Recomendacion e favor...*³⁸⁷

Cada any es renovaven els 5 consellers que regien la ciutat de Barcelona i ho comunicaven a la reina. Ella els respon:

*Prohomens. Reebuda havem una letra dels Consellers de aqueixa Ciutat vostres predecessors notificant nos la eleccio de vosaltres lo dia del glorios apostol sent Andreu prop passat feta segons scriuiu ab gran tranquilitat e repos A la qual vos responem que havem hagut singular plaer e consolacio dela dita eleccio Pregam a nostre senyor vos leix regir e governar en manera que ell na sia loat e lo senyor Rey e nos servits e la cosa publica de aqueixa Ciutat ben regida e governada Car nos sens falta vos haurem recomanats axi com be e loablament havem acostumat.*³⁸⁸

El dia de Sant Andreu, el 30 de novembre de 1444, van ser elegits els consellers que havien de governar durant un any, fins al 30 de novembre de 1445. Van ser els següents: Francesc Desplà, Bernat Çapila, Pere Destorrent, Joan de Gualbes i Pere de Sitges. Pocs dies després, la reina torna a escriure als consellers:

Prohomens. Per tal com nos havem acostumat dar tota favor e auxili oportuns alas visitacions reformacions e correccions ques fan dels Monastirs deles religions com sien actes de conservar e restaurar e encara augmentar aquelles en virtuts e de purgar los vicis Havents voluntat que la visitacio que lo official del bisbe e micer ffrancesch dez pla Canonge daqueixa Seu volien fer del Monastir de sta Anna daqueixa Ciutat Produis lo dit fruyt E veents los principis e los motius de on procehia lur poder e los obiectes preparats E veents aximateix les virtuts e bondat del Prior qui ara es del dit Monastir e la manera de sa administracio e regiment Nos no per empatxar visitacio Mas per ço que procehis en tal manera que sen seguis lo dit fruyt Scrivim als dits visitadors que ans de procehir sperassen lo prior del Monastir dela vall Debron qui tantost sen devia tornar de nostra Cort lo qual de part nostra lus explicaria algunes coses utils e necessaries a la visitacio que volien fer De que no solament no han volgut res fer ans tot lo contrari [...] conexem lo dit Prior esser tal persona que merexera millor esser deputat e trames a visitar corregir e reformar altres Monastirs que esser visitat

³⁸⁷. València, 23 novembre 1444. ACA, reg. 3040, fol. 60v.

³⁸⁸. València, 5 desembre 1444. AHCB, Lletres reials... 1. B. IX-A-2, n. 466.

*per altres E daltra part es persona simple e strangera no havent en aqueixa Ciutat parent algu E no volriem que sots tal color fos maltractat [...] Vullats haver per recomanat lo dit Prior e la conservacio del dit Monastir...*³⁸⁹

El Consell de la ciutat i el capítol de la Seu vigilaven el correcte funcionament dels monestirs de Barcelona. S'havia nomenat una comissió per inspeccionar el monestir de Santa Anna. Maria coneixia el prior i el tenia en bon concepte però, temia que aquesta inspecció podia anar contra ell. Havia demanat als de la comissió que esperessin al prior de la Vall d'Hebron, home de la seva confiança, però no ho van fer. En la ciutat hi havia molts interessos creats, personatges ambiciosos i lluites per obtenir càrrecs i beneficis. És simptomàtic que la reina digui que el prior de Santa Anna era senzill, estranger i no tenia parents a la ciutat. És a dir, no tenia grans influències per aturar el que li podia caure damunt.

En una altra carta que escriu als consellers la reina intervé sobre el nomenament d'un càrrec del capítol de la Seu, el de lector:

*Prohomens [...] lo dit Capitol hauria elegit en Lector mestre Pasqual dez pi home de gran sciencia e molt virtuos [...] porque no volriem lo Monastir dels frares menors de aqueixa Ciutat qui es lo principal dela provincia se perdes del tot o sostengues maça gran detriment haiam ordonat provehit e manat que lo dit mestre pascal no habit ne poch o molt atur en aqueixa Ciutat ne poguesse mudar lo contrari sens gran carrech de nostra consciencia...*³⁹⁰

Maria no hi està d'acord. No explica totes les raons. Però diu als consellers que es millor que el frare no s'aturi a la ciutat. No estava conforme en com el capítol havia fet l'elecció, sense respectar el seu parer.

Envia als consellers una nova carta sobre un fet que cal castigar:

*Amats nostres. Vostra letra havem reebuda sobre lo cas temerari e scandalos perpetrat segons nos scriviu per en franci aguilar e en pere gilbert dela vila de Cardona en la persona del Consol de aquexa Ciutat anant al costat del Conseller en cap E havem hagut plaer de vostre avis E de present havem provehit scriure al Governador de nostra intencio en los dits affers E per avant hagut lo proces e informacio que del dit cas se ha presa os pendra hi provehirem en tal manera que deus ne sera loat e la cosa publica ne romandra integrada en justicia.*³⁹¹

Malgrat que no s'explica quina classe d'ofensa s'havia comés contra dues de les personalitats institucionals més altes, el consol i el conseller en cap, podem deduir que devien ser insultats o agredits per algunes persones. Desconeixem també els motius. La reina ordena al governador investigar, jutjar i castigar els culpables.

A continuació veiem una carta enviada a la reina de Castella, Maria:

Reyna muy cara e muy amada Ermana [...] Grandes dies ha que no havemos recebido letra de vuestra alteza e assi mismo nos havas scritto delos fechos dexi Regno delos quales sabe dios havemos pasado e pasamos congoxa Nos assi por

³⁸⁹. València, 9 desembre 1444. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 467.

³⁹⁰. València, 22 desembre 1444. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 468.

³⁹¹. València, 24 desembre 1444. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 469.

disposicion de negocios como por que las letras nuestras no veniessen en mano agena no vos havemos fasta agora scrivir vos por tanto muy affectuosament vos rogamos que por consolacion nuestra assi del stado de vuestra persona como de los fechos dexi Regno nos querays scrivir mas a menudo Car jatsia de aquellos hayamos scrito al illustrissimo Rey nuestro muy caro e muy amado Ermano empero por vos seyer absentia dela Cort no vos havemos escrito Nos por gracia de dios continuament havemos nuevas buenas assi de la convalescencia del Senyor Rey como dela prosperitat de sus afferes dios ne sea loado e le meta en coraçon aportar lo destas partes deça car dios sabe con quanta voluntat speramos su senyoria.³⁹²

Maria, l'esposa de Joan II, ho devia passar molt malament. Estava allunyada de la cort i, potser, separada del marit. Feia temps que les cunyades no s'enviaven cartes, a causa dels enfrontaments ja comentats. La reina també escriu una carta a *nuestra muy cara e amada tia dona Beatriz fija del Rey dionis*:

Vuestra letra havemos recebido Ala qual vos respondemos que havemos ovido muy grand plazaer delas cosas en aquellas contenidas delo que scrivis que nos semos vista con el illustre princep de Castiella nuestro muy caro e muy amado sobrino ya sia lo hayamos en voluntat por comunicar e faular con ell de algunos fechos empero por los negocios que el dito illustre princep tiene entre manos no facen vista con nos Delo que scrivis de nuestra neboda nos somos fasta aqui bien contenta della e auremos aplazer le scrivays continue como bien ha acostumbrado delo que scrivis dela renda que ha en Castiella se vendiesse tant bien ne somos de aquexa intencion e hauremos aplazer ne fauleys con el dito princep E que nos ne scrivays.³⁹³

La tia Beatriu li devia demanar a Maria que intentés entrevistar-se amb el príncep Enric per tal de posar pau. Però, pel que diu la reina, no havia estat possible. De la neboda que li parla, devia ser una donzella de la cort de Maria.

La següent carta està dirigida a Argentona, una dama o donzella de la reina que vivia a Nàpols i tenia un marit o un germà, Jofre:

Nargentona vostra letra havem rebuda e havem agut enuig de vostra accident pero havem plaer queus siau tornat hun poch adeu stam meravellada que nons scriviu vos e Jofre pus sovint que no feu que cascun jorn hic venen correus e no havem letres de vosaltres e encara que Jofre sia ab lo .S. Rey bens aguera pogut scriure partint se de Napols e que hagues jagudes les letres e vos agueren les nos trameses ab les vostres tota via vos pregam que lo mes que poreu tingau aprop lo .S. Rey e scriviu nos per cascun correu e per cascuna fusta que vinga que lo maior servey quens poreu fer es que sovint haïam noves del .S. Rey.³⁹⁴

---

³⁹². València, 18 desembre 1444. ACA, reg. 3191, fol. 16v.

³⁹³. En el registre hi ha un error que devia ser de l'escrivà. Aquesta Beatriu no era filla del rei Dionís I de Portugal, ja que aquest va morir al 1325. Era una filla de l'infant Dionís (1354-1397), fill del rei Pere I de Portugal. L'infant va haver de marxar de la cort portuguesa per problemes amb la reina; es va establir a Castella i va tenir dos fills, Pere i Beatriu. València, 28 desembre 1444. ACA, reg. 3191, fol. 17.

³⁹⁴. València, 6 desembre 1444. ACA, reg. 3191, fol. 18.

Maria es delia per saber notícies d'Alfons. La correspondència tractava d'assumptes de govern, judicials i militars i, sovint, de la salut. Li mancaven notícies més quotidianes, del què feia, del dia a dia, de les petites tafaneries de la cort. Devia ser conscient que moltes coses no li serien mai explicades i menys per carta: les referents a la vida íntima del rei. Ella mantenia el seu amor per Alfons, malgrat les infidelitats. Alimentava l'esperança que algun dia el recobriria. El seu matrimoni era un assumpte polític, un arranjament familiar, però ella, ja de petita, es va enamorar per sempre de l'eixerit Alfons. Ara, actuava de matrimoniera i seguia el mateix costum: aconseguir un casament entre joves del mateix rang. Però hi havia una gran diferència amb el seu cas: preparava a noies que ja estaven en edat de casar-se i podien decidir amb llibertat. Trobem la proposició d'un matrimoni que la reina fa a *Jualbo Expadita*:

*Mossen bent informada dela gran amicitia que es entre vos e lo feel scriva del Senyor Rey en jacme Vila hauriem aplaer singular que entre vostre Nebot fill de vostre frare e una Neboda del dit jacme vila se fahes matrimoni Considerat maiorment que el dit jacme per contemplacio vostra se diu haver presa la deffencio del dit vostre Nebot Per ço us pregam quant mes affectuosament podem que en fer e complir lo dit matrimoni per nostra contemplacio e amor donets e prestets tot aquel bon endres quens pertany e de vos indubitadament confiam affi que el dit matrimoni vinga adeguda e bona conclusio e si segons desigam Certificant vos que de açons fariets plaer e servey molt acceptes los quals molt vos agraphirem e en son cars e loch haurem be amemoria.*³⁹⁵

Li proposa casar un nebot amb la neboda de l'escrivà del rei, Jaume Vila.

Els fets de Castella preocupaven molt a Maria. El seu germà, el rei Joan, i el seu nebot, el príncep Enric, estaven en mans de privats, homes intrigants i ambiciosos. Els seus cunyats, el rei Joan de Navarra i l'infant Enric eren orgullosos i no estaven disposats a perdre les seves possessions ni abandonar les terres castellanes. La pau no es veia venir. L'any 1445 va ser fatídic per a la família. Maria escriu al rei:

Al present no hi ha res de que scriva a .v.s. sino del continuu desig que he de veure aquella placia a deu breument me complesca mon bon desig e necessari atots vostres vassalls e ami sobre tots Senyor del affers de Castella res nous puch scriure sino que sper lo prior de sent Geronim me scriva alguna cosa lo qual hi he enviat ab Anton Nogades Lo bisbe de leyda es anat al infant don Enrich vostre frare per conduhir lo al sobresehiment que yo desijava ab lo Rey de Castella mon frare Es se seguit que lo dit infant es vengut davant murcia e ha combatuda una Torre de un murcia fora la Ciutat en la qual havia molta gent e ha la presa ab la gent de que se sperava seguir molt mal e ala fi ab grans penes han promes la una part e l'altra ami no fer se dan ni dapnatge dins quatre meses eara he scrit al Rey de Castella mon frare scriva als de murcia quels plau e tinguen segons me han promes E veus senyor yo com visch per moltes parts tribulada Si vos senyor ereu açi tot seria aplanat Senyor molt excellent .v.s. nos meravell dela dilacio que aquestes corts prenen Car jatsia fins açi ya ho haya callat molts nich ha que molt poch mostren voler vos servir ans per poch passio e sens alguna causa cascun dia troben e pretenen greuges de no res e torben vostres affers E si açi fessen lo

---

³⁹⁵. València, 20 desembre 1444. ACA, reg. 3191, fol. 18.

proces com en Cathalunya se fa contra aquells qui torben maliciosament vostros affers lo qual proces yo he demanat se poria be fer açi alguns sen castigarien E axi senyor placiaus scriuren si voleu ques fassa E scriveu ne ala cort de aquestes coses e als de vostre consell Car en altra manera tant dubte deles lurs difficultats que no crech les corts se finen en gran temps Guart vos tota via lo sant sperit eus defena axi com desijau E manaume ço queus placia.³⁹⁶

La reina continua insistint perquè Alfons torni ja que està convençuda que arreglaria els conflictes amb Castella. No hi havia manera de fer la pau. Li comenta els combats que ha tingut l'infant Enric a Múrcia. Havia enviat emissaris i s'havia aconseguit una treva de 4 mesos, un petit respir per refer-se i tornar a la càrrega.

Sobre les corts valencianes, Maria n'estava ja cansada de les traves que posaven. No aconseguien posar-se d'acord. Les compara amb les de Catalunya i comenta que, si més no en aquelles es podia fer procés i castigar els que enredaven.

La sobirana escriu una interessant carta als jurats de Tortosa, sobre els recs amb l'aigua de l'Ebre:

Prohomens. No ignoram Car experiencia notoriament demostra lo gran bon zel e extremament sancera voluntat que lo feel concituda vostre en barthomeu albiol mercader ha haut e continuament e fervent ha en procurar e treballar en lo gran beneffici que aquexa Ciutat spera haver de metre les Aygues del Riu a regar los termens de aquexa Ciutat E com vosaltres o vostres predecessors e altres de aquesta Ciutat en lo principiar de aquest tan gran beneffici publich li haiats fetes grans offertes e ultra les offertes li degats ajudar a fi que les coses tan sanctament e util començades nos hagen a deseparar sens gran dan dela cosa publica e instancia de aquexa Ciutat E haiam entes que lo dit barthomeu albiol sia tengut tornar certa quantitat a aquexa Ciutat que enves ell resta de sa administracio de Clavari e aquella haia contribuïda en la obra del Azut e cequies deles dites Aygues pregam e encarregam a vosaltres comportets lo dit barthomeu albiol dela dita quantitat una temporada E noresmenys deles profertes axi de jornals com altres fetes per qualsevol de aquexa Ciutat procurets li sia subvingut e ajudat per los dits sguarts E sobre aço convocau consell general e los quinze diputats ales dites coses e encara hi deveu convocar los caps dels officis perque tots ensemps convocats siau mes animats a fer la dita ajuda al dit barthomeu albiol Car les coses al fi prenen denominacio e encara que los principis algunes vegades sien forts e dificils los fins reeben lo be util e renom e fama haveu vos hi segons de vosaltres confiam.³⁹⁷

Recomana li donin l'ajuda que faci falta al mercader, Bartomeu Albiol, en l'empresa dels recs, construcció de l'assut i les sèquies, que ha estat iniciada.

Una carta enviada a la viuda de mossèn Lop Ximenez d'Heredia, tracta sobre l'alcaïdia d'un castell:

Amada nostra Entes havem que jatsia en johan serra per los bons serveys que feu mossen lop ximenez de heredia vostre marit haia tengut lo Alcaldiat del Castell de Gaymiel gran temps vivint lo dit vostre marit o per aquells mateixs sguarts apres

³⁹⁶. València, 15 febrer 1445. ACA, reg. 3230, fol. 8, 8v.

³⁹⁷. València, 12 febrer 1445. Arxiu Comarcal del Baix Ebre (Tortosa). Cartes reials, n. 67.

sa mort vos loy refermas e segons se diu li offeris present vostre pare que tant quant vos tindrieu la administracio dels bens del dit vostre marit lo dit Alcaydiat acomanarieu al dit johan serra pero apres se es seguit que alguns o per enveja o per altra passio haurien procurat vos levasseu lo dit alcaydiat al dit johan serra E com si les dites coses passen axi sia alguna infamia al dit johan serra e no poch dan e bonament no hage don sostenir se ab sa muller e haia servit segons es dit e encara haia voler aservir vos Vos pregam e encarregam que si altra justa causa no hi contrasta tornets lo dit Alcaydiat al dit johan serra ab los salaris e drets acostumats o aquells quel dit vostre marit li donava. Crehem quen haureu merit E nos vos ho reputarem a servey.³⁹⁸

La viuda, senyora del castell, havia acomiadat Joan Serra, l'alcaid que tenia el seu marit. Aquest va anar a reclamar a la reina perquè no tenia de què viure.

Al rei de Granada, *Jucef*, Maria li respon el següent:

Muy alto princep nuestro muy caro e Amigo Nos la Reyna Daragon e de Sicilia Daça e Dalla ffar etc. Vos enviamos muyto asaludar dela Salut que por anos querriamos Muy alto princep nuestro muy caro amigo vostra letra recebimos ala qual vos respondemos que havemos plazer de vuestra honor e bien maiorment que por vuestra letra sentimos haveys voluntat en la justicia la qual dios siempre ama e los principes dela terra son tenidos principalment a nuestro Senyor dar comto Enlo dela Galea que nos demandays al present no la havemos pero cascun dia van e vienen Si quando ni haura alguno haura aqui por vos qui contracte con el patro dela Galea de buena voluntat vos complazeremos e daremos orden que la hayas E si otras cosas muy alto princep nuestro muy caro amigo vos seran plazientes dela part daça scrivit nos las com fiança.³⁹⁹

Sorprèn que el rei de Granada no disposés ni d'una galera. L'havia demanada a la reina Maria per les bones relacions que mantenien i perquè sabia que en ella podia confiar.

A Margarida de Cruïlles li escriu i li fa unes reflexions molt encertades:

Madona Margarida Emuig havem que entre vos e la Noble dona Anthonia de cervello e sa filla se mou plet o questio E jatsia desijassem que sots los plets e questions qui son entre los vassalls del senyor Rey e nostres se levassen de carrera per via de avinanteses o de compromes per que nos gastassen en plets e superfluitats de despeses empero assenyalamet hauriem grandissim plaer que la dita questio prengues fi per alguna deles dites vies per sguart del gran deute e acostament qui es entre vosaltres ultra que sots dones assenyalades e dotades de bon seny e de moltes virtuts E en tals casos aquelles aqui deus fa tal gracia deuen ne usar e posen lurs animes en repos stalvien lur substancia bursal e no la donen voluntariament amals homens axi com son los juristes e scrivans e persones qui per absorbir e appariar assimateys la dita substancia bursal ab lurs primors e cavillacions treballen que los plets sien immortals e james no prenguen alguna bona conclusio fins que tot so han menjat e devorat E com no ni senten pus consellen compromes o avinença E per ços diu que fa lo foll a la derreria que ço que lo savi al començament Per tant moguda per sols zel de Caritat vos pregam e

³⁹⁸. València, 17 febrer 1445. ACA, reg. 3195, fols. 6v, 7.

³⁹⁹. València, 20 febrer 1445. ACA, reg. 3195, fol. 7.

*encarregam ab aquella maior affeccio que podem que dela dita questio façats compromes ab la dita dona Anthonia o filla sua elegint cascuna persones de qui confien qui hagen deus davant los ulls Car no valra menys la justicia de una part ne de l'altra ans si persones son de confianca daran lo dret a de qui es e cessaran molts treballs e despeses enuigs e malencolies...*⁴⁰⁰

Margarida estava enfrontada a Antònia de Cervelló per alguna qüestió dels béns. La reina tracta d'evitar un plet que vagi per la justícia. Les frases de Maria són contundents i, fins i tot, tenen un toc irònic, força crític: els juristes són uns aprofitats i fan allargar els plets per guanyar diners. Elles són dones assenyades i es poden entendre o buscar unes bones persones que facin de mitjanceres.

Maria escrivia entristida al seu marit:

*Los affers de Castella son venguts a tal ruptura que han hauda batalla la qual yo tots temps temia e dubtava de que visch e son tribulada e congoxada que dir nos poria segons a .v.s. scrivien larch lo bisbe de leyda e lo Tresorer vostre Tant no he scrit e treballat que no son stada creguda e mos penats non han comport ma voluntat sia stada complida de continent he delliberat ab lo vostre concell vagen a vostres frares lo dit bisbe de leyda e ffra puig E axi mateeix vage algu al dit Rey de Castella nostro frare per cuitar e obviar a mes mals si a deus sera plasent e los uns e los altres volran creure placiaus senyor no mudar vostra bona intencio e proposit car crech sia salut als affers no mudar la E guart e prosper .v.s. la santa Trinitat manant me ço queus placia.*⁴⁰¹

La guerra entre els bàndols nobiliaris castellans arrossegava la família Trastàmara a un tràgic enfrontament. Els esforços de la reina per evitar-ho no van servir de res. L'odi i la rancúnia impedièn qualsevol entesa. L'honor trepitjat s'havia de rentar amb sang. Van començar les venjances i van rodar, literalment, alguns caps d'un bàndol i de l'altre. De la tragèdia que en aquells dies queia sobre la família reial i els seus senyors vassalls he trobat alguna notícia en les cartes de Maria. La batalla que esmenta va ser la d'Olmedo. Zurita ens explica els fets esdevinguts i els rumors que corrien.

El rei Joan II i el seu fill Enric es van unir i, atiats pels seus privats, Alvaro de Luna, Juan Pacheco, i molts nobles van ocupar les viles i possessions del rei de Navarra: Medina del Campo, Olmedo i altres. El rei de Navarra va entrar a Castella disposat a recuperar-les. Les tropes del rei de Castella ja havien reunit 15.000 combatents. Hi va haver enfrontaments a Múrcia i Lorca. Mentre, es van produir dues morts sospitoses: la d'Elionor, reina de Portugal, i la de la seva germana Maria, reina de Castella:

Había fallecido a 18 del mes de febrero deste año (1445) la reina doña Leonor de Portugal estando en la ciudad de Toledo en el monesterio de Santo Domingo el Real; y llegó al rey de Castilla la nueva de su muerte estando en El Espinar. Y pocos días después que el rey de Navarra pasó los puertos murió la reina de Castilla en Villacastín, aldea de Segovia. Y tuvieron por cierto las gentes que les fueron dadas yerbas; y dello hubo muchas señales, y fue inculpado el condestable don Alvaro de Luna que con su sabiduría y consejo se aparejó el veneno con que murieron las reinas y que fue manifestamente entendido por la repentina muerte

⁴⁰⁰. València, 9 març 1445. ACA, reg. 3193, fol. 32.

⁴⁰¹. València, 31 maig 1445. ACA, reg. 3230, fol. 34v.

*de la reina de Portugal y por la celeridad del veneno con que murió, y que todos los indicios y señales dél se vieron en su cuerpo siendo defunda, y que con el mismo fue muerta la reina de Castilla su hermana.*⁴⁰²

Tothom donava per fet que havien estat enverinades per ordres d'Alvaro de Luna, per tal d'impedir qualsevol entesa amb els seus germans, Joan i Enric. La crueltat, l'engany i la venjança rondaven per tot arreu. Ni en un monestir la reina Elionor va estar segura.⁴⁰³ Ni la reina de Castella va ser protegida pels seus marit i fill.⁴⁰⁴ El rei Alfons va ser avisat de les morts de les seves germanes el 27 de maig i va donar ordres als ambaixadors que tenia a Castella perquè s'assabentessin de la veritat.

Les notícies de les morts d'Elionor i Maria devien arribar en poc temps a la reina. El 10 de març escriu als consellers de Barcelona per la mort d'Elionor:

*Prohomens. Per tal com ala bona affeccio e voler que havets al senyor Rey e anos se pertany que tots los casos e successos axi de adversitat com prosperitat vos sien manifestats ab dolor de cor e abundancia de lagremes vos notificam com la molt alta dona Elienor de gloriosa memoria Reyna de portugal germana del dit senyor Rey e de nos es passada desta present vida en l'altra axi com a Catholica e verdadera cristiana Aquest cas doloros vos denunciem per la dita raho E per tal que segons vostra bona e loable costum axi en devotes oracions per anima dela dita defuncta com en les altres tribulacions per piadosa compassio vullats participar.*⁴⁰⁵

Els consellers van encarregar un solemne funeral a la Seu i van acordar anar-hi amb gramalles negres.⁴⁰⁶ Al cap de pocs dies els torna a escriure la reina per la mort de Maria: *vos notificam com nos es refrescada e augmentada la dolor dela mort dela molt alta dona Maria de gloriosa memoria Reyna de Castella sobre la dolor e les lagrimas dela Reyna de portugal abdues germanes del senyor Rey e de nos son finades abdues com a catholiques cristianes Aquest cas tan doloros poch apres del primer...*⁴⁰⁷ El consell de la ciutat va encarregar un altre funeral.⁴⁰⁸

A València, també tenim constància dels funerals encarregats per la reina i els jurats de la ciutat:

---

⁴⁰². Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. XXXV), vol. 6, pp. 335, 336.

⁴⁰³. Segons Zurita la filla d'Elionor va ser duta a Portugal: *Tenia la reina de Portugal consigo a la infante doña Juana su hija; y en el mismo año envió el infante don Pedro su tío por ella y se llevó a Lisboa y la puso en compañía del rey de Portugal y de la infanta doña Catalina sus hermanos.* *Ibid.* p. 334.

⁴⁰⁴. Segons García de Santa Maria, Alvaro de Luna va preparar una esposa per al rei Joan: *Bien habia cinco meses que la Reyna María, muger del Rey Don Juan de Castilla era fallecida, y el Condestable secretamente, é aun sin sabiduria del Rey, tenia acordado con el Infante Don Pedro, Regente de Portugal, que el Rey Don Juan casase con la Infanta Doña Isabel, hija del Infante don Juan de Portugal. E como quiera que desto desplugo mucho al Rey Don Juan cuando lo supo, porque deseaba mucho casar con Madama Regunda, hija del Rey de Francia, como el Condestable governase enteramente al Rey, el Rey no pudo excusar de hacer lo quel queria; é así se concluyó este casamiento...* García de Santa Maria, *op. cit.* (1445, cap. XVI) p. 633.

⁴⁰⁵. València, 10 març 1445. AHCB, Lletres reials... 1.B. IX-A-2, n. 478.

⁴⁰⁶. Duran i Sanpere, *Llibre de Solemnitats...* pp. 150, 151.

⁴⁰⁷. València, 31 març 1445. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 483.

⁴⁰⁸. Duran i Sanpere, *ibid.* p. 156.

En el Consell del 30 d'abril digueren els Jurats que en lo mes de març prop passat essent aci la reina Na Maria, celebrant Corts als valencians, havia mort en Toledo la reina vda. De Portugal Na Leonor, germana del senyor Rey, per el qual es vestiren de dol els Jurats, Justicies criminal i civil, Racional, Mustaçaf, Síndic, Advocats de la Ciutat, Escrivà de la Sala i els quatre verguers, donant als primers gramalles i caperons de drap negre, apellat vint-i-un, de la terra, i als darrers de dihuité, havent portat a l'aniversari que per el seu compte celebrà la reina Na Maria a la Trinitat cent ciris de cera groga ab les armes de la Ciutat [...] Pocs dies després, en el mateix mes de març, hagué nova certa de la mort de la Reina de Castilla, germana també del Rey, acordant-se vestiren les dites gramalles i que no s'en feren noves, i que a l'aniversari que's celebrà el 6 d'abril en el mateix monestir, per compte de la reina, portaren igual nombre de ciris sens drap d'or, totes les quals despeses aprovà el Consell.⁴⁰⁹

La batalla d'Olmedo va ser el 19 de maig de 1445. Les tropes del rei de Navarra van ser vençudes i es van retirar cap a l'Aragó. L'infant Enric va ser ferit en una mà. Poc temps després va morir d'unes febres a Calatayud, potser d'una infecció de la ferida o d'una epidèmia. Deixava embarassada la seva esposa Beatriu. El fill, Enric, va néixer el dia 11 de novembre.⁴¹⁰ Garcia de Santa Maria explica tots els detalls de la batalla i de la mort de l'infant Enric: *el Infante se hizo curar de una ferida que llevaba en la mano izquierda de una punta de espada, de la qual ferida murió en Calatayud, algunos dicen que por mala cura, otros dicen que le fué puesto arsénico en la llaga, é de allí le vino la fiebre de que murió, é fué enterrado en la mesma ciudad de Calatayud en la capilla de Don Juan de Luna.⁴¹¹* La sospita d'enverinament també hi va ser present.

El rei Joan de Navarra va escriure als consellers de Barcelona des de L'Almunia de doña Godina:

Prohomens amats e devots nostres: Certificam vos com apres alguns dies que linfant nostre frare e nos arribam a Calatayut sobrevingueren al dit infant nostre frare algunes febres les quals continuaren fins que permetent ho la divinal providencia lo dimarts que comptarien quinze dies del present mes lo dit infant nostre frare spira de que nos havem sentit e reportat gran e inextimable dolor per perdre un princep tan virtuos qui per natura e caritat nos era frare e per amor fill e per comunicacio e inteligencia molt singular amich. E podem nos certificar mills que tota altra persona que la illustrissima casa de Arago ha perdut en ell bo e util e virtuos fill [...] ha tots los temps dela sua vida usat catolica e Religiosament e finit com a bon e verdader cristia Reebent abans dela sua fi tots los sagraments e demostrant tots los senyals de ques pot compendre per actes exteriors bona sperança dela salut dela sua anima. Les quals coses vos havem volgut notificar per fer de aquexa insigne Ciutat la mencio que es raho e per que vosaltres sabentho puscats satisfer ala anima e ala honor del dit infant nostre frare ab les cerimonies e solemnitats degudes..⁴¹²

⁴⁰⁹. Carreres Zacarés: *Libre de memories...* p. 580.

⁴¹⁰. Zurita dóna la data de la mort d'Enric, el 15 de juliol, però el rei Joan de Navarra la situa el 15 de juny. Zurita, *ibid.* (cap. XXXVI), pp. 340, 341.

⁴¹¹. Garcia de Santa Maria, *op. cit.* (1445, cap.VII), p. 629.

⁴¹². La Almunia de doña Godina, 21 juny 1445. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 488.

La reina també va avisar als consellers però la carta no va arribar. Al 6 de juliol els va tornar a escriure: *Amats nostres entes havem ab no poch annuig e desplaer que no hauriets haudes les letres ab les quals vos notificavem la mort del illustre infant don Enrich de bona memoria nostre molt car e molt amat fratre les quals ab Johan navarro correu lo qual volant enviavem al senyor Rey ab la dita mala nova manam spatxar a XVIII del mes de juny propassat per ço altra vegada vos ho notificam ab la present.*⁴¹³

La pèrdua dels tres cunyats devia doldre molt a Maria. Havia intentat evitar els enfrontaments sense aconseguir que els seus consells fossin escoltats. Alfons seguia a Nàpols sense gaires intencions de tornar. La reina mantenia bones relacions amb el seu germà, el rei Joan, el qual també devia patir de veure el desgavell en que es trobava el seu regne.

Alfons va escriure a Maria per fer-li uns encàrrecs:

*Per diverses letres vos havem scrit pregant e encarregantvos que lo privilegi ab lo qual havem empenyorada a la ciutat de Barchinona la jurisdicció del governador, fos quitat decontinent; de la qual cosa no n'havem hagut fins ara certenitat de vos si és stat quitat o no, bé creem emperò que sí. E on no u fos vos pregam e encarregam tan affectuosament com podem, que decontinent per totes vies a vos possibles e expedients, façats quitar, com nos sia gran dan a e periudici la dita jurisdicció star empenyorada [...] lo dit governador nos ha demanada licència de venir ací a nos [...] Pregamvos per tant affectuosament que aquella persona que lo dit mossèn Requesens volrà, deiats provehir del dit ofici de governador e no altri algú...*⁴¹⁴

El rei havia empenyorada la jurisdicció del governador de Catalunya als consellers de Barcelona per obtenir 50.000 florins. Necessitava diners per pagar els soldats. Al 22 de desembre de 1444 va expedir un document on donava poders i encarregava al governador, Galceran de Requesens, i al batlle general de Catalunya, Joan de Corbera, perquè la recuperessin.⁴¹⁵ El rei li deia a Galceran: *És veritat que nos havents necessitat de diners per pagar nostres gents d'armes fem lo dit empenyorament o venda de jurisdicció ab carta de gràcia, e havíem e havem haut a cor de quitar aquella lo més prest bonament posquéssem [...] trametentvos per tant lo poder, comissió e potestat per a vos e al dit batlle [...] Regraciamvos molt les ballestes, stralles, passadors e matraços que'ns havets trameses.*⁴¹⁶

Però aquest afer s'estava endarrerint i, ara, ho encarregava a la reina.

A continuació veiem una carta que Maria escriu al seu germà: *Muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano Nos la Reyna Daragon [...] Sobre algunos fetchos los quales havemos mutcho a voluntad havemos informado el amado Capellan de nuestra Capiella mossen Stevan jordan faule con vuestra excellencia Rogamos e supplicamos vos que entodo quanto el dito mossen Stevan*

---

⁴¹³. València, 6 juliol 1445. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 491.

⁴¹⁴. Nàpols, 23 juny 1445. Madurell Marimon, *Mensajeros... op. cit.* pp. 276, 277. ACA, reg. 2652, f. 115.

⁴¹⁵. *Ibid.* pp. 273-276. ACA, reg. 2655, f. 30v.

⁴¹⁶. Camp Castell de Cotrone, 23 desembre 1444. *Ibid.* p. 276. ACA, reg. 2652, f. 107.

*vos explicara sobre los ditos fetchoslo querades oyr e dar le fe e creença assi como si nos personalmente vos lo deziamos...*⁴¹⁷

Quatre cartes semblants van ser enviades al príncep Enric, al bisbe d'Avila, al conestable Alvaro de Luna i a Pacheco, als que tenien més poder en la cort. No sabem el que devia tractar el capellà de la reina però, sense dubte, un dels temes seria el del manteniment que li pagaven i que li costava tant de cobrar.

La treva de Provença s'anava renovant. El sud de França estava tranquil. Maria fa publicar una crida a l'agost de 1445:

*Ara hoiats tot hom generalment de part dela molt alta e molt excellent senyora la senyora Reyna muller e lochtinent general del molt alt e molt excellent senyor lo senyor Rey Que com en los dies passats de part dela dita molt alta senyora sia stada feta crida dela prorrogacio dela treva e cessament de Guerra concordada entre lo dit senyor e sos subdits e vassalls de una part E lo illustre duch danjou e sos subdits e vassalls dela part altra qui durava entre lo derrer dia de Maig proper passat ala qual se reffer E ara lo dit senyor per internecio del molt Reverent senyor lo Cardenal de Foix haia prorrogada la dita Treva o cessamet de Guerra [...] del primer dia de juny prop passat a un any en avant continuament comptador E finit lo dit Any entro que per les dites parts la una de aquellas la dita Treva sia retuda [...] segons aquestes coses e altres en la carta dela dita prorrogacio e Treva per lo dit senyor feta dada en lo seu Castell de la Ciutat de Cussencia (Cosenza) a quatre de Març prop passat largament se conte Per ço lo dit molt alt senyor Rey vol e mana a tots los seus subdits e vassalls generalment...*⁴¹⁸

Maria escriu al rei sobre les corts valencianes:

*Les corts stant en bon apuntament car quasi tota la mayor part dels brassos eren concordades ques fes compliment de una part del donatiu e delaltra se fes reduccio dels censals del general a XV. o XVI.M. com haia gran colp [...] de. XIII. e de XIII. Apres alguns han mogut altre partit per haver diners pero lonch e que era ops los diputats daçi haguessen altre mayor poder que no han axi com los diputats de Cathalunya e darago e requeriren me que scrivis per haver copia dels capitols e poder dels diputats darago e de Cathalunya E yo vehent que cascu se fforça de tolre e disminuir vostres prehemincies no he volgut scriure ans los he respost que darlos poder algu novell o mayor no ho fariem sens consultar .v.s. Axi que entendre de mon poder ver es senyor que per la nova que ha venguda que .v.s. mana convocar corts a tots los Regnes ha fet e fa star la gent emparada dient tantes corts hic ha obs de tot he delliberat avisar vostra senyoria la qual nostre senyor quart e prosper...*⁴¹⁹

Les corts, segons diu la reina, volien saber com funcionaven els poders de les diputacions de Catalunya i de l'Aragó, per tal de no ser menys a l'hora d'exigir les seves atribucions. Li van demanar a Maria còpia dels capítols o poders dels diputats però ella va preferir consultar abans al rei. No volia que perdés les seves preeminències. Aviat acabarien les corts i li entregarien el donatiu.

⁴¹⁷. València, 9 juny 1445. ACA, reg. 3230, fol. 45.

⁴¹⁸. València, agost 1445. ACA, reg. 3196, fols. 13v-14v.

⁴¹⁹. València, 4 agost 1445. ACA, reg. 3230, fols. 63v, 64.

Maria escriu a la viuda de Francesc Pérez:

Na Salvadora Entes havem que vos haurieu propossat anar vos en a Caranyena ab vel o color de devocio induhida per alguns a aço de quens par aportariu alguna infamia atesa vostra edat que es assats Jove encarra Car de devocio assats ne podeu expletar en vostra casa e aquexa vila Per que volent esser obviat a vostra Infamia e altres carechs vos dehim e manam que de aquexa vila e vostra casa per mudar vostre domicili en Caranyena ne altra part no partiats ans stigats e romangats en aquella E guardau vos de fer lo contrari Car conexerieu quen hauriem massa ennuig.⁴²⁰

No podem saber perquè la reina prohibeix a Salvadora moure's d'on habita. Voldria evitar conflictes a la jove viuda que volia fer penitència.

A Margalida, muller de Ramon Guillem de Montcada li diu el següent:

Noble e amada nostra dies ha seria suscitada entre lo noble e amat nostre mossen Guillem Ramon de muncada vostre marit de una part e mossen Bernat de Boxadors dela part altra sobre un vasall per la qual duptam nos seguís algun scandal per que volents obviar a tals coses pregam e encarregam vos la plus stretament que podem que vos procurets e guiyets que lo dit vostre marit restituesca lo dit vasall al dit mossen Bernat de Boxadors Car al dit vostre marit no li fara gran util un vasall nens par li vinga be contendre ab lo dit mossen Bernat de tal cosa Ans atessa la condicio e diferencia de la hu al altre lo dit vostre marit se deu avantatgar fer li gracia e cortesia Segons acostumat asemlants E aço reputarem a vos e a ell a gran servey per molts sguarts los quals no curam aci explicar Per queus pregam altra vegada que nostra voluntat sia complida.⁴²¹

Li demana que miri de convèncer el seu marit per evitar un enfrontament amb un altre noble, per un vassall. Que tingui seny i es comporti com un senyor.

A Joana de Rocafull li parla sobre el matrimoni de son fill:

Noble e amada nostra vostra letra havem rebuda sobre lo matrimoni ladonchs mogut e per gracia de deu fernet entre vostre fill E la noble e amada nostra Naldonça de Vilanova Ala qual vos responem que havem haut singular plaer de vostra bona resposta quens haveu feta E pensau que per aquella nons havem poch obligada ni encarrega ans molt Esperam en nostre senyor quela dita Aldonça vos sera obedient e plasent com a filla en haurets consolacio E que lo fill vostre sera tal que haurem aquell en special recomandacio en tots sos affers.⁴²²

El matrimoni entre el fill de Joana de Rocafull i la donzella Aldonça de Vilanova ja està pactat. La reina espera que tot vagi bé.

Maria dirigeix una carta a un patró de galera, amb el següent encàrrec:

En Johan Steve. Nos enviam aqui lo feel dela nostra Tresoreria Ramon pere portador dela present per haver cobrar e fer nos aportar aci alguns draps de raz bancals e altres coses quens son remeses per hun factor de philippo aldigueri

⁴²⁰. València, 29 juliol 1445. ACA, reg. 3191, fol. 81.

⁴²¹. València, 1 setembre 1445. ACA, reg. 3191, fols. 96, 96v.

⁴²². València, 10 novembre 1445. ACA, reg. 3230, vol. 77v.

*secret nostre lo qual factor sta en flandes e creem que eren consignades a barchinona Per queus encarregam e manam que los dits draps e totes coses quens aportets donets al dit Ramon pere no obstant que sien consignades a barchinona segons es dit Car entes havem que vos no tocareu aci Ans vos ne hyreu dret a barchinona e seriens gran dan e perill fer los venir aci.*⁴²³

Havia encarregat comprar teles i altres coses a Flandes mitjançant un representant del mercader Filipo Aldigueri. Havien d'arribar a Barcelona i, per tant, enviava a buscar-les.

A Mallorca hi havia molts conflictes: enfrontaments socials, a la ciutat i al camp. L'illa va perdre població i es van succeir anys de carestia de blat.⁴²⁴ Maria va enviar un emissari, l'escrivà Andreu Català, amb un memorial d'instruccions:

Primerament explicara axi als jurats com als altres com la dita .s. ha hagut gran plaer axi en sguart de deu servey del .s. Rey be de aquella Ciutat e Regne dela ordinacio quel dit .s. en metrey Regiment [...] car en lo pus comu e pacifich ques puga trobar [...] pregara los jurats e altres del regiment e tots los altres que ells vullen ab gran plaer abraçar la dita manera de Regiment e apartades de entre si totes discordies oys e rancors vullen amar lo ben publich de sa patria e venir a concordar se dins e defora Car siu faran placaran nostre Senyor qui es caritat e avorreix e castiga rigorosament los que viuen en oy com ells han fet tro açi de que han sortit molts dans e inconvenients en aquell Regne e sesperen seguir maiors sino fan lo que dessus es dit

*Item dira al procurador Real a mossen huc fanet johan e als altres per aqui sen porta letres que la dita .s. los dies passats condolent se dela destruccio de aquella Ciutat e Regne e veent que la disposicio dela persona del Governador mossen berenguer dolms no es per a continuament alli aturar Car diu que si troba mal sa e que per ses longues absencies se son seguits grans scandels e inconvenients pena en algun bon remey E considerat que la persona den Ramon de Canet es habil e disposta a Regir e Governar tot offici jurisdictional tant com persona qui sia en aquests Regnes [...] si ell fos alli loctinent de Governador los metria en pau concordia e repos [...] lo senyor Rey mana al dit Governador sots grans penes que de continent vaga a regir son offici E lo dit Governador ha fet ala dita .s. e altres que enten passar pero de continent anar sen al .s. Rey [...] La dita .s. [...] desija que les coses apuntades segons dessus se contenen sien executades e que lo dit en Ramon de canet passe per regir son offici de loctinent...*⁴²⁵

Calia posar ordre a Mallorca, però es complicava la situació per la negativa del governador, Berenguer d'Oms, d'anar-hi. La reina va nomenar un lloctinent del governador, Ramon de Canet.

Va escriure al rei, estranyada de no rebre cartes seves:

De agost en ça no he rebudes letres vostras de que stich molt marvellada e congoxada car sab deus que apres de vostra venguda no he altra consolacio sino

⁴²³. València, 12 novembre 1445. ACA, reg. 3230, fol. 77v.

⁴²⁴. La ciutat de Mallorca estava endeutada amb els censalistes barcelonins; els ciutadans i artesans estaven enfrontats pel sistema d'eleccions municipal; els camperols emfiteutes patien misèria; el conflicte al camp esdevindrà en la revolta dels forans de 1450-53. J.M. Salrach- E. Duran: *Historia dels Països Catalans*, vol. 2, pp. 865-869.

⁴²⁵. València, 29 setembre 1445. ACA, reg. 3195, fols. 85v-86v.

*haver vostres letres E tant no scrich a tots vostres Secretaris ne solliciten .v. S. res no mi val Soplich vos Senyor donchs sia merce vostra de scriurem almenys per vostres Secretaris E non siau carestios de aço car asingular gracia e merce ho haurem E la santa Trinitat sia guarda e proteccio de vostra persona e man ami ço queli sia plasent.*⁴²⁶

Havien passat quasi tres mesos sense rebre cartes d'Alfons. Es mantenia la correspondència amb els secretaris per assumptes de govern, però el rei no es molestava en fer-li dues lletres. Estava molt ocupat amb els assumptes italians i en gaudir dels seus béns i avenços artístics i culturals. Al 30 de maig havia casat el seu fill Ferran, duc de Calàbria, amb Isabel de Claramonte, neboda del príncep de Tarento.⁴²⁷ La reina va escriure a Ferran:

*Pregam e encarregam vos quens continueu scriure dela sanitat e affers del dit Senyor Car de res no podem haver maior consolacio apres sa venguda que saber bones noves continuament de sa magestat que Ne de res nons podeu complaure E fforcau vos viure virtuosament E saludam nos molt e molt la duquesa vostra muller E si dela part deça vos o ella volreu algunes coses scriuiu nosen ab fiança Mes avant illustre duch nostre molt car e molt amat fill lo nostre criat en johan dargentona vos dira de nostra part algunes coses Pregam vos li donets ffe e creença e en lo queus dira ffassats lo que de vos confiam e haiats nostres affers per propriis segons lohablement havets començat.*⁴²⁸

Maria manté una bona relació amb Ferran, a qui tracta de fill. Li encomana els seus assumptes. Possiblement tenien a veure amb la pensió que rebia de la cambra de Sicília. Si el rei estava tan ocupat no hi pensaria.

Tenim una carta que envia la reina als consellers barcelonins:

*Prohomens. Nos manam venir dela nostra Cambra de Sicilia Cinchcentes salmes de forment ab la nau den Karles de vallterra lo qual lo Regent la nostra Tresoreria ha fet assegurar a aquesta Ciutat sots certa ajuda que los jurats dela mateixa Ciutat nos han promesa Havem sabut que la dita nau deu arribar aqui per descarregar algunes robes E apres aportar aci lo dit forment E jatsia per vostres libertats puxats pendre forments per provisio daquexa Ciutat. Empero per no venir a menys daço que es stat contractat e promes per part nostra a aquesta Molt affectuosament vos pregam que per servir a nos e per que aci es de gran necessitat vullats lezar la dita nau venir ab lo dit forment Açous demanam per liberalitat que façats per contemplacio nostra dela qual nos obligarets a retribucio de gracies.*⁴²⁹

Havia d'arribar a Barcelona, procedent de Sicília, una nau amb blat que devia portar, després, a València. Els consellers així ho van manar fer i la reina els ho va agrair, en una altra carta enviada un mes més tard.⁴³⁰

Com que el rei Joan de Navarra s'havia retirat cap a l'Aragó, va demanar a Alfons la lloctinència general i la va rebre a l'octubre de 1445. Formarien part del

⁴²⁶. València, 20 novembre 1445. ACA, reg. 3230, fol. 79.

⁴²⁷. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. XXXVII), p. 342.

⁴²⁸. València, 20 desembre 1445. ACA, reg. 3230, fol. 87, 87v.

⁴²⁹. València, 15 desembre 1445. AHCB, Lletres reials... 1.B. IX-A-2, n. 503.

⁴³⁰. València, 15 gener 1446. AHCB, *ibid.* 1.B. IX-A-2, n. 509.

seu consell el canceller, l'arquebisbe de Saragossa, el bisbe de Lleida, Joan d'Híjar, el justícia d'Aragó, Ferrer de Lanuza, Guillem de Vic i Berenguer Mercader. Joan governaria Aragó i València. El rei li manava convocar corts als dos regnes.⁴³¹ Joan es va presentar a València al desembre. Maria continuava de lloctinent general de Catalunya i Mallorca. Fins al maig de 1446, la reina no va emprendre el camí cap a Barcelona.

Joan no s'havia resignat a la seva derrota a Castella i a la pèrdua del seu patrimoni. Zurita explica el seu projecte de tornar a guerrear per recobrar el que havia perdut i la correspondència que sobre aquest afer mantenia amb el seu germà Alfons, el qual li aconsellava prudència.⁴³² Fins i tot li va pregar que no abandonés la lloctinència d'Aragó i València, com podem comprovar:

*A tu entrada en Castilla non la loo antes la repruevo y con los unos e con los otros e te ruego e te mando que no entres. A la parte que favoriras dales gente la que querras tu presona este segura e no te muevas. Piensa que alla estas solo e yo aca apartado e creen aviendo a ti preso o muerto no ay quien los de empacho. De otra parte tu tienes esa lugartenencia mia si la dexas como quedaran esos dos mis Reynos. E si la torno a la Reyna mi mujer quanto me seria desonesto despues levargela que viniessse a jugar con ella al juego de la corruela cuando dentro cuando fuera. Piensa que oy el mundo se rije en la maior parte por openion e son mas aquellas cosas que se dudan que aquellas que nuezen...*⁴³³

Li recomana que no vagi a Castella perquè li pot anar malament i ell no el pot ajudar. Tampoc considera oportú que abandoni la lloctinència i la torni a la reina Maria. Semblaria poc seriós; com si fos el joc de la *correhuela*; ara la tinc, ara no la tinc. Alfons sabia que la reina faria el que li manaria pero comprenia que la lloctinència de tots els regnes i Principat era una gran càrrega. Maria ja en tenia prou amb Catalunya.

A mitjans de gener de 1446, Maria escriu al rei sobre dos assumptes:

Per labbat de Santescreus e les instruccions que ha portades he vist com .v.s. es contenta e troba plaer en la edificacio e construccio de aquest monestir de la Trinitat lo que molt e molt regraciam a .v.s. placia a nostre senyor que sia a salvacio dela anima vostra e mia e de tots feels defunts yo senyor no he aqui recorrer sino a deus e adevotes personas quil pregunen queus defene e guart e prosper e si aço no fos considerant quants perills e quants e quins affers haveu tenguts e teniu entre mans no fora viva e sap deus vertaderament son stada mes induida a aquestes coses per vos que per mi E per ço senyor vos supplich mi favoriau afi que haiau part del merit em doneu la licencia de que he scrit e supplicat a vostra excellencia que puga amortitzar entro en summa de Tres milia florins de bens de realench que algunes dones e fadrines qui entraran en lo dit Monestir hi donaran vos senyor me havieu scrit que yo licencias e dissolgues aquestes corts e que lo Rey de Navarra anas jurar en Arago en convocas de nou yo senyor per amor e servey vostre he procurat treballar e guanyat que la Cort lo ha abilitat e mi som asseguda e no ha calgut convocar de nou e lo dit Rey de Navarra les continuara e ha feta prorrogacio daçi en Mars e es anat entretant

---

⁴³¹. Zurita, *ibid.*, p. 346.

⁴³². Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. XXXIX), pp. 350-351.

⁴³³. Nàpols, 19 maig 1446. Giménez Soler, *Itinerario...op. cit.* pp. 229-231. ACA, reg. 2940, fols. 9, 9V.

*jurar en arago pensau senyor que en tot lo que sera vostre servey e plaer yo [...] treballare ab aquella maior affeccio e voluntat quem sera possible tota discontentacio a part posada [...] pens no ha vassall en sa opinio e voluntat pus obedient ni que mes cobeix vostra vida e prosperitat que yo com ami hi vage e sia mayor interes que atot lo mon e res apres deus e la mia anima no he tan car com vos e vostra venguda laqual supplich nostre Senyor sia axi presta com yo desig...*⁴³⁴

La primera qüestió tracta del monestir de la Trinitat que Maria ha fundat a València. Hi ha posat molt il·lusió. Serà en benefici dels dos, perquè allí, les monges pregaran per ells, en especial. L'altra tracta de les corts valencianes. No cal que es tornin a convocar. Ha aconseguit que acceptin al rei de Navarra i s'ha fet una pròrroga. Les paraules de la reina són de total entrega i esperit de servei per satisfer els desitjos del seu marit. Li recorda, com sempre, que l'està esperant.

Maria escriu a la muller de Guillem Macip perquè vagi a València:

*Amada nostra per que som certa vos haureu consolacio e plaer veure vostra neta e rahonar e saber ab ella de sa bona intencio e sant proposit que ha haut servir a deu e lexar lo mon volriem eus pregam molt efectuosament que lo pus prest que vos poreu vos dispongau venir açi car si stant nos aci no venieu no la porieu axi veure ni parlar e comonicar ab ella com fareu que nos hi siam E daltra part poreu veure e saber altres coses queus plauran porque no plengau un poch de treball de venir pues lo temps es bo E per que no stigau empatxada de compayia si non havieu nos scrivim a mossen Barhomeu Suera Capella de nostra capella queus acompanyara e an daniel Bertran scriva nostre axi matex Açì nos vos farem dar alguna posada on poreu star continuament.*⁴³⁵

La jove, de ben segur donzella de la reina, devia voler ser monja clarissa i entrar en el monestir de la Trinitat, encara que Maria no ho esmenti. Eren monges de clausura i per això la reina demana a l'àvia que vagi a veure la seva neta, abans que ella se'n vagi de València. Més tard, no la podrà visitar. Li ofereix enviar una persona per acompanyar-la i buscar-li posada.

Sobre uns nomenaments que ha fet el rei, Maria li comenta el següent:

*Per algunes provisions que venen de .v.s. per los officis Triennals del principat de Cathalunya son en perplex per dos sguarts la una per que .v.s. me havia fetes algunes provisions que provehis de alguns dels dits officis e axiu fiu e en special de puigcerda an Ramon de Canet e a son frare de Besalu Apres .v.s. na provehit en planella de puigcerda e un altre notari de Besalu Cascun criden e dien los costa assats Item Senyor vostra .S. ha provehit a alguns los quals crech .V.S. no ha coneguts ans vos ne han dada mala informacio car son tan indispostes e tals que no basten a regir ni exercir offici ans fan tantes maleses e comporten tants malfeytors que nos gosa dir En cara mes senyor an letres quels puguen resignar a quis vullen e presenten me tals persones que es gran carrech admetrels [...] los fas executoria [...] vostra senyoria na provehit non vull contrastar ab tot ne avis .V.S. la qual nostre senyor gart e prosper axi com desijau e man ami ço que li placia.*⁴³⁶

⁴³⁴. València, 14 gener 1446. ACA, reg. 3230, fol. 98.

⁴³⁵. València, 4 març 1446. ACA, reg. 3230, fol. 118.

⁴³⁶. València, 7 abril 1446. ACA, reg. 3230, fol. 131v.

Alguns nomenaments d'oficials per a Catalunya, fets per Alfons, són improcedents perquè ja estaven fets per la reina, segons les ordres rebudes. Es nomenen persones incapaces de governar i, per contra, inclinades a fer malifetes. ¿Què passava? El rei nomenava a gent que li pagava pel càrrec, sense saber ben bé de quin personatge es tractava.

Maria escriu unes breus lletres a Pere de Scantaria: *Micer Pere jaus havem scrit per altra com haviem reebuda la bulla dela Trinitat e som molt meravellada que no sabem res de fra Guillem Jorda ne de frare johan Dença per que nestam ab ansia vos Pregam e encarregam nos scrivau que es dells. Ho fa també, el mateix dia, a fra Guillem Jordà: Religios e amat nostre Molt som meravellada e tant que nou poriem dir que desque sou partit daçi no havem sabut res de vos de quens feu star amb gran ansia correus ha hauts tots jorns e no havem letres ni del senyor Rey ni de vos per que scriviui nos.*⁴³⁷ L'advocat i els frares tramitaven els assumptes del monestir de la Trinitat. La reina estava impacient perquè havia d'anar a Catalunya i volia deixar totes els assumptes de València enllestits.

A Alfons també li va enviar un carta sobre el convent de monges cistercenques de la Zaidia:

*Ab continuu desig stich saber bones noves de vostra senyoria e de vostres affers perqueus supplich tan humilment com puch me maneui scriure car a gran consolacio ho haure maiorment que ha grans dies no he haudes letres de vostra excellencia Senyor molt excellent avostra senyoria crech sera notori com labat de Cistell qui ha visitat lo monestir dela Çaydia per la gran dissolucio en que ha trobat vivien les monges li ha convengut metre les en alguna ordinacio e regla de viure de que han lançat pernas e los parents de algunes favoreixen les en llurs disolucions soplich vos senyor que sia merce vostra que per servey de deu Scrivau al Rey de Navarra lo qual ses haut en aço molt be faça servir les dites ordinacions car senyor gran merit e honor ne haureu e propi es als princeps favorir que los religiosos visquen be e segons lur orde E plau a moltes deles Monjes del dit Monestir que volen viure be ales altres no com he dit ne lancen pernes e lurs parents ne han assayat coses fer contra mi que .v.s. nou poria creure pero sera informada Pero senyor jatsia de present sia indisposta algun poch de ma persona per que nous he pogut scriure de ma ma deus mediant partire la setmana qui ve per anar en Cathalunya Altra vegada senyor vos supplich me façau scriure sovent per ma gran consolacio e man me vostra senyoria ço que li sia plasent la qual nostre senyor conserve e prosper axi com vos desijau.*⁴³⁸

L'abat del Císter volia fer reformes en el convent per acabar amb la relaxació de les monges. Però algunes s'hi van oposar i van recórrer a les famílies per atacar a la reina e impedir qualsevol canvi. L'audàcia d'aquestes monges no tenia límits a l'hora d'enfrontar-se a la sobirana i a l'abat. Per això Maria vol avisar el rei i li demana que escrigui al seu germà Joan, el lloctinent general de València, perquè faci complir les ordinacions noves donades a les monges.

En altra carta al rei, li demana que mantingui un nomenament que ha fet:

En Barcelo qui guarda los leons de vostro palau en Barchinona es vengut ala mort e yo havia provehit del seu offici e de porter dela dreçana que el tenia a un

⁴³⁷. València, 19 abril 1446. ACA, reg. 3230, fol. 138.

⁴³⁸. València, 19 abril 1446. ACA, reg. 3230, fols. 138, 138v.

*porter meu Alfonso de leon quim ha molt servit e es bona persona Apres vingueren ami que admetes una resignacio que ell stant ala mort volia fer dels dits officis aun son parent e no la volgui admetre dubte senyor no recorreguen a .v.s. la qual no sabent la disposicio del dit en barcelo qui segons se diu no pot scapar de aquesta malaltia admetes aquella Perque Senyor vos suplich vos placia haver la provisio que yo fare dels dits officis al dit mon porter en cas que lo dit en Barcelo moris per agradable e ferma reputar vos ho a gracia e merce car yo senyor sino ab vostre favor e permisio no he manera collocar mos servidors e man ami .v.s. ço que li placia la qual nostre senyor mantenga e prosper axi com desijau.*⁴³⁹

Maria volia donar dos càrrecs al seu porter: el de guarda dels lleons que hi havia al jardí del palau reial de Barcelona i el de guarda de la drassana. Es trobava amb el problema que un parent del porter que estava malalt, a punt de morir, volia també les mateixes col·locacions. La reina demanava al rei que sigués respectada la seva decisió.

A madona Beatriu de mossèn Bosch, li dóna uns quants consells:

*Amada nostra Entes havem que vos renyarieu e no volrieu habitar ensemps ab vostre fill e nora Ans volrieu star separadament e sens ells de que som meravellada maiorment com pensam haveu bon seny e usat de aquell E no ignorau o no cogitau que atesa la tendra edat axi de vostre fill com dela dita vostra nora e com ses nodrida e moltes altres coses que aci no curam explicar e vos les podeu e deveu pensar per vos mateixa quant es ops a ells per vostre honor e descarrech lo vostre acostament nodriment e escalf no volrieu ne encara pensarieu voler star sens ells encara que avos sia treball e ennuig Car no sabem quil prengues per vos si vos lo recusaveu qui sou mare Car si pensaveu los treballs e ennuigs congoxes e desplaers que vostra cosina germana la viuda ha presos e passats e pren e passa cascun dia per sos germans vos qui sou mare nols recusarieu E molt menys si pensaveu quant carrech vos seria e quin parlament de gents Perqueus pregam encarregam e manam molt stretament que per vostra honor mateixa comportets star ensemps e no separadament en alguna manera car vos vastau a comportar cobrir e castigar los vicis e joventuts dels dits vostres fills e nora En altra manera fer nos serien massa gran ennuig e desplaer.*⁴⁴⁰

La convivència entre la mare, el fill i la nora, havia esdevingut molt difícil. Maria aconsella a la mare que resisteixi i que no marxi de casa com desitja. Si abandona el jove matrimoni encara serà pitjor, no tindran fre. Que pensi que la seva cosina viuda aguanta també els disgustos que li donen els seus germans. Fortalesa, estoïcisme i rectitud i no fugir de la responsabilitat, és el que recomana.

El monestir de la Santíssima Trinitat

La reina, com ja hem comentat en pàgines anteriors, havia iniciat la fundació d'un nou monestir per acollir les monges menorettes de Gandia. Una obra

---

⁴³⁹. València, 20 abril 1446. ACA, reg. 3230, fol. 139.

⁴⁴⁰. València, 22 abril, 1446. ACA, reg. 3230, fol. 141.

no exempta de polèmica i dificultats. Malgrat tot, la tenacitat de Maria salvava tots els obstacles. Ella impulsava totes les reformes possibles d'aquells convents que no donaven bon exemple i ajudava en tot el que podia als que ho mereixien. Desitjava fundar un monestir que seguís, rigorosament, la clausura i les regles de Sant Francesc d'Asís i de Santa Clara. Havia de ser un convent on pregarien, en especial, per ella i el seu marit. Allí va voler ser enterrada i encara hi reposen les seves restes.⁴⁴¹

A prop del palau reial de València, extramurs de la ciutat, a l'altra banda del riu Túria, junt a un pont que donava a la porta anomenada dels catalans, hi havia el monestir de la Santa Trinitat, que es trobava en total decadència. Només hi quedaven dos monjos de l'antiga comunitat i no curaven de portar una vida virtuosa. El monestir tenia un vell hospital i una església. Segons Agustí Sales, aquest hospital, anomenat de Sant Guillem, va ser edificat pel noble Guillem Escrivà, cavaller i secretari del rei Jaume I. Al 1256, l'hospital va ser entregat als trinitaris. Es van construir una petita capella i diverses dependències.⁴⁴²

La reina era molt audaç: aprofitaria aquell monestir decadent per fundar una nova comunitat amb les menorettes de Gandia. Faria construir unes dependències més adequades. Com a lloctinent general tenia tots els poders. A la cúria romana podia comptar amb un valuós aliat, el cardenal Alfons de Borja, bisbe de València. També va rebre el suport del seu marit, el rei Alfons.

El projecte va tirar endavant: el papa Eugeni IV li va concedir el que demanava. Al 23 de juliol de 1443, quedava extingit, per una butlla papal, el convent trinitari, per la mala conducta dels dits dos frares.⁴⁴³ Les monges clarisses de Gandia s'hi van traslladar el 22 de gener de 1445.⁴⁴⁴ Però els expulsats no ho van acceptar i van recórrer als tribunals eclesiàstics. Fins i tot insultaven i molestaven les monges. Els descendents de Guillem Escrivà també van reclamar la possessió dels terrenys de l'hospital.

Tot va ser en debades, la reina va obtenir una nova butlla del papa Eugeni IV, donada a Roma el 20 de novembre de 1445, en la qual quedaven ben clares les seves ordres: es confirmava que quedaven expulsats els trinitaris del monestir, per escàndol i mala vida. La reina Maria era la fundadora i patrona del nou monestir de monges clarisses de l'observança, malgrat que conservava l'advocació de la Santa Trinitat, segons el desig de la reina. Les monges hi podien habitar tranquil·les i ningú tenia dret a reclamar res. Podem llegir la butlla del papa:

*Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei ad Perpetuam Rei Memoriam
Duodecimo Kalendas Decembris
Apostolice servitutis nobis iniuncte desuper officium mentem nostram excitat et
inducit ut circa ea que pro statu prospero ac pace et tranquillitate Monasteriorum
et piorum locorum ac personarum in illis religionis observantia vacantium*

---

⁴⁴¹. Vaig poder visitar i consultar l'arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat. Agraieixo moltíssim les atencions rebudes per part de la germana econòmica, Sacramento Benetó Soriano, *sor Sacramento*, de la mare abadessa, Nieves Olivera Mur, *sor Immaculada*, i de mossèn Vicent Pons, canonge i arxiver de la Seu i professor de la Universitat de València.

⁴⁴². Agustí Sales, *op. cit.* pp. 3-8.

⁴⁴³. *Ibid.* p. 11.

⁴⁴⁴. Les monges de Gandia que es van traslladar a València van ser 17: l'abadessa, *sor Violant del Poyo*; i les germanes *sor Clara Gerona*, *sor Isabel Moreno*, *sor Clara Zapujada*, *sor Magdalena Guda*, *sor Sibila del Bosch*, *sor Joana Moragues*, *sor Angèlica Ros*, *sor Isabel Solsona*, *sor Catalina de la Mata*, *sor Ursola Eximenez*, *sor Beatriz Martínez*, *sor Isabel Sanz*, *sor Isabel Roiz*, *sor Isabel Mañes*, *sor Isabel Lansol* i *sor Blanca Oller*. *Ibid.* pp. 17-18.

assidue studio pie vite et presertim que virginitatis pudore accensisque lampadibus oviam se preparant ire sponso pio futura conspicimus et perque cunctis semotis dispendiis ac litium quarumlibet subductis anfractibus earum indemnitatibus oportune consulitur, operosis studiis intendamus hiis que propterea rite processerunt/ ut illibata persistent apostolici muniminis firmitatem adiiciendo. Dudum siquidem pro parte Carissime in Christo filie nostre Marie Regine Aragonum Illustris nobis exposito quod Monasterium Sancte Trinitatis Valentinum ordinis Sancte Trinitatis et redemptionis captivorum a plerisque/ temporibus citra propter inordinatam et dissolutam vitam duorum fratrum olim ordinis predicatorum professorum tunc ad Monasterium et ordinem Sancte Trinitatis huiusmodi translatorum adeo in regulari disciplina et sanctimonia ac alias in eisdem spiritualibus gravia susti/nerat detrimenta quod monasterium ipsum divinis officiis que prius in illo non cessaverant penitus destitutum et satore malorum operante reliquis fratribus a dicto monasterio exclusis ad instar lupanaris reductum extiterat in dei offensam ac religionis et cleri vilipendium/ perniciosumque exemplum et scandalum plurimorum ac etiam pro parte dicte Regine supplicato ut in dicto Monasterio pro illius ad debitam observantiam reductione et divini cultus augmento ordinem Sancte Trinitatis penitus suppressere ac duos fratres predictos ab illo rea/liter amovere necnon fratres seu sorores alicuius ordinis mendicantium sub regulari observantia degentium in ipso Monasterio instituere inibique aliam dignitatem exigere, necnon Monasterium ipsum cum omnibus iuribus et pertinentiis suis prefatis instituendis personis perpetuo/ donare et consignare ac personis ipsis ut omnibus et singulis privilegiis et indulgentiis ordini et fratribus Sancte Trinitatis huiusmodi eatenus quomodolibet concessis uti et gaudere possent concedere dignaremur [...] quodque dicta Regina quoad vixerit dicti Monasterii Sancte Trinitatis patrona existat necnon in illo cum decenti familia et comitiva matronarum [lletres esbarrades] et domicellarum intrare et in ibi pernoctare prout sibi et devotioni sue fieri videbitur aliaque etiam/ iuxta quandam facultatem per nos dudum desuper sibi concessam facere et exercere libere et licite valeat eadem auctoritate concedimus per presentes [...] Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri/ et Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Rome apud Sanctumpetrum Anno Incarnationis dominice Millesimo quadringentesimo quadragésimo quinto Duodecimo kalendas Decembris. Pontificatus nostri Anno Quintodecimo.⁴⁴⁵

Traducció: Eugeni serf dels serfs de Déu per a memòria perpètua, 12 de les calendes de desembre. El deure de la servitud apostòlica que, des de dalt, ens ha estat imposada, excita la nostra ment i ens indueix a que treballem amb laboriosa fermesa en totes les qüestions relacionades amb el pròsper estat, la pau i la tranquil·litat dels monestirs i llocs piadosos i de les persones que, sota l'observança de la religió, s'entreguen, assíduament, al desig d'una vida piadosa i, especialment, les que amb el pudor de la virginitat i amb les seves llànties enceses es preparen per sortir a l'encontre del piadós espòs, mirem pel seu futur i, allunyats tots els dispendis, i remoguts tots els embuts de qualsevol tipus de conflicte, es miri bé per a la seva integritat, afegint la seguretat de l'empara apostòlica a aquelles que, ritualment, han donat el pas per a romandre pures. En efecte, fa poc que per part de nostra estimadíssima filla en Crist, Maria, il·lustre reina d'Aragó, ens ha estat exposat que el Monestir de la Santa Trinitat de València, de l'orde de la Santa Trinitat i de la redempció de captius, d'un temps ençà, a causa de la desordenada i dissoluta vida de dos germans que, en altre temps, havien pertangut a l'orde dels predicadors i ara s'han traslladat a aquest Monestir i orde de la Santa Trinitat, havia patit en la disciplina regular, en la santedat i, de vegades, en les mateixes coses espirituals, greus malmetements, de manera que el mateix Monestir

⁴⁴⁵. El text complet de la butlla del papa es troba a l'Apèndix. Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat de València. Pergamí.

està quasi privat dels divins oficis que abans no paraven de celebrar-ne i, a més, per intervenció del sembrador dels mals, després d'haver exclòs del Monestir als altres germans, havia quedat reduït a una mena de bordell per a ofensa de Déu, vilipendi de la religió i del clergat i pernicios exemple i escàndol de moltes persones. I havent-me estat suplicat, també, per part de la dita reina que en el dit Monestir per tal de tornar a la deguda observança i per a l'increment del culte diví, fos suprimida l'orde de la Santa Trinitat i els dos esmentats germans en fossin apartats físicament i que, a més, s'establissin en el dit Monestir germans o germanes d'algun orde mendicant dels que viuen sota l'observança regular, i que s'hi nomenés una altra autoritat i que el Monestir, amb tots els seus drets i pertinences, fos donat i assignat per a sempre a les esmentades persones que s'hi anessin a establir i que, a les dites persones, ens dignéssim concedir que poguessin haver i gaudir de tots i cadascun dels privilegis i indulgències concedides fins la data de qualsevol manera als germans i a aquesta orde de la Santa Trinitat [...] I que la dita Reina, mentre visqui, sigui patrona de dit Monestir de la Santa Trinitat i que hi pugui entrar amb el seu servei convenient i seguici de matrones i donzelles i pernoctar-hi quan li sembli bé fer-ho i segons la seva devoció, i pugui fer i exercir, lliure i lícitament, altres coses d'acord amb la facultat que ja abans per Nos li havia estat concedida, amb la mateixa autoritat li ho concedim ara [...] I si algú pretengués fer-ho, que sàpiga que incorrerà en la indignació de Déu totpoderós i dels seus sants apòstols Pere i Pau. Feta a Sant Pere de Roma a l'any de l'Encarnació del Senyor, 1445, el dia 12 de les calendes de desembre al dècim cinquè any de nostre pontificat (20 novembre 1445).⁴⁴⁶

La reina va comprar alguns terrenys al voltant del monestir per ampliar l'espai on es devien aixecar les noves construccions: església, claustre, sala capitular, refectori i altres.⁴⁴⁷ Les obres van començar amb la col·locació cerimonial de la primera pedra un diumenge, el 9 de juliol de 1445. Era el dia de L'Angel custodi de la ciutat, festa que's celebrava a València amb la desfilada d'un bell noi disfressat d'àngel, seguit per molta gent. La cerimònia al monestir va ser molt solemne i la reina va baixar al clot dels fonaments acompanyada pel bisbe de la ciutat i el noi que feia d'àngel, per deixar junt a la pedra un valuós anell.⁴⁴⁸ Havia nomenat el seu procurador general i receptor dels donatius per a les obres, al prevere de la seva capella, Pere Sancho. Segons Sales es van edificar unes dependències apartades per l'allotjament de la reina i les seves donzelles, anomenades *el tocador de la Reina*.⁴⁴⁹ Tal com s'esmentava en la butlla del papa, malgrat que el convent era d'absoluta clausura, la reina hi podia entrar, sempre que volgués, amb el seu seguici. Va donar al convent algunes relíquies que havien estat del rei Martí i s'havien guardat a la capella reial de Barcelona: un reliquiari amb tres espines considerades de la corona de Jesucrist i dos veracreus, una més gran i una més petita, segons Sales.⁴⁵⁰

El rei Alfons va donar protecció al monestir amb el privilegi de 1446:

Nos Alfonsus dei gratia Rex Aragonum [...] Cum spectet ad principis potestatem subditorum futuris obstare periculis et a calumpniantium conatibus defendere debiles pauperes et inermes ut per sue provisionis industriam conantes offendere detrahat a delicto et oppre/ssos liberet a maligno et licet cuncte persone que infra nostre dictionis limites fovent incolatum sub nostre generalis protectionis presidio constitute sunt. Quia tamen plus expressa quam tacita timeri solent tenore presentis tam fa/vore religionis et divini cultus intentu quam contemplatione illustrissime Regine Marie consortis carissime et locumtenentis

⁴⁴⁶. Traducció feta per Angel de Paz Fernández.

⁴⁴⁷. El monestir de la Trinitat ha mantingut la seva comunitat fins als nostres dies, amb l'excepció dels períodes següents: guerra de Successió, inicis del segle XVII; guerra de la Independència, inicis del s. XIX; desamortització, mitjans s. XIX; i guerra civil de 1936-39.

⁴⁴⁸. Agustín Sales, *op. cit.* p. 27.

⁴⁴⁹. *Ibid.* p. 29.

⁴⁵⁰. *Ibid.* pp. 39, 40.

generalis nostre patrone et fundatricis Monasterii et Conventus Sancti monialium sub invocatione be/atissime Trinitatis extra muros Civitatis Valencie ordinii observantie Sancte Clare ponimus constituhimus et ordinamus vos venerabiles devotas religiosas et dilectas nostras Abatissam Conventum ac Monasterium Sancte/ Trinitatis predicte necnon Ecclesiam domos edificia redditus fructus bona et alia iura ipsius Monasterii necnon advocatos procuratores servitores et familiares eiusdem nec minus operarios lapiscidas aurigas sive curruum ductores/ muliones agasones et alios ministros ad fabricam dicti Monasterii et eius Ecclessie deputatos quam diu cum patrocínio procurationi servicio famulatu fabrice et ministerio dicti Monasterii vaccaverint seu ad illius stipen/dia seu mercedem stabunt et non ultra ac omnia bona ipsorum sub protectione salvaguardia guidatico et comanda nostris specialibus [...] Quinymo dicti officiales et/ unusquisque ipsorum aut locatenentes eorum cum inde fuerint requisiti pennones regales in sumitate Monasterii predicti ac aliorum edificiorum eiusdem ponant seu affigant et alias hanc protectionem nostram faciant per loca solita iurisdictionum sibi comissarum voce preconis solemniter ne quis ignorantiam inde allegare valeat publicari [...] In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostro comuni sigillo im/pendenti munitas. Datum Neapoli die quintodecimo febroarii. Anno a nativitate domini Millesimo Quadringsimo quadragessimo sexto. Regnique huius Sicilie citra farum anno Duodecimo. Aliorum/ vero regnorum nostrorum Tricesimo primo. Rex Alfonsus.⁴⁵¹

Traducció: Nós, Alfons, per la gràcia de Déu, rei d'Aragó [...] Ja que correspon al poder del Príncep impedir els futurs perills als seus súbdits i defensar els febles, pobres i indefensos dels intents dels malfactors de manera que, gràcies a la diligència de sa previsió, allunyi del delictes als que pretenen fer el mal i alliberi del malvat els oprimits, i encara que totes les persones que gaudeixen de residència en les fronteres de nostra jurisdicció, són sota la defensa de nostra general protecció, malgrat tot com que es respecten millor les coses dites que les silenciades, pel text del present document, fet tan per l'amor a la religió i el foment del diví culte, com per consideració a l'il·lustríssima Reina Maria, estimadíssima esposa i lloctinent general nostra, patrona i fundadora del Monestir i sant Convent de monges, sota l'advocació de la Santíssima Trinitat, extramurs de la ciutat de València, de l'orde de Santa Clara d'observança, posem, establím i ordenem sota nostres especials protecció, salvaguarda, defensa i cura a vos venerables, devotes i nostres estimades religioses, l'Abadessa, Convent i Monestir de la dita Santa Trinitat, i també, llurs església, cases, edificis, rendes, fruits, béns i altres drets del dit Monestir, així com els advocats, procuradors, servidors i familiars del mateix i no menys els treballadors, picapedrers, aurigues o conductors de carros, mulers, mossos i altres servidors escollits per a la construcció del dit Monestir i la seva església, en tant que amb l'encàrrec es dediquin a l'administració, obediència, servitud, construcció i servei del dit Monestir o bé, estiguin a sou i paga d'aquell, i no després, i també tots llurs béns [...] I més encara, que dits oficials (de la ciutat de València) i cadascun d'ells i llurs lloctinents, quan fossin requerits per això, col·loquin o clavin en el lloc més alt del dit Monestir i en els altres edificis del mateix, els penons reials i, a més, que facin que aquesta protecció nostra sigui anunciada solemnemem per boca del pregoner pels llocs acostumats de les jurisdiccions a ells confiades perquè ningú pugui al·legar ignorància [...] Per testimoni de tot, hem manat redactar el present document, avalat pel nostre segell comú penjant. Fet a Nàpols el dia 15 de febrer a l'any de la Nativitat del Senyor 1446, duodècim de nostre regne en aquesta Sicília d'ací del far i trigèsim primer dels demés regnes nostres. Rei Alfons.⁴⁵²

Per defensar la religió i per complaure a la reina Maria, patrona i fundadora del monestir, la seva estimada esposa i lloctinent general, Alfons posa sota la seva protecció el monestir, les monges, tots els treballadors de les obres i demés persones que s'ocupin dels assumptes de la comunitat. Seran castigats

⁴⁵¹. El document complet es troba a l'Apèndix. Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat de València. Pergamí.

⁴⁵². Traducció d'Angel de Paz Fernández.

aquells que els facin mal o bé els ofenguin amb multa de 3.000 florins. Els penons reials seran posats als llocs més alts del monestir.

Al llibre de registres de les almoines per a les obres del monestir, va quedar constància de les indulgències que havia concedit el papa i els donatius rebuts a partir de 1446:

A honor dela Sancta Trinitat

Lo nostre sant Pare Eugenii Papa quart ab les su/es lletres apostolicals dades en Roma a vuit e tres/ de Març. Any de la nativitat de nostre senyor/ M CCCC XXXXVI A supplicacio dela molt allta/ senyora dona Maria Reyna de Arago feelment/ regnant Atorga atots los feells cristians qui de/ ses facultats darien Cinch florins moneda corrent/ de Valencia o la valor de aquells en altres bens equi/valents O qui treballarien o treballasen per hun mes en adjutori dela reparacio ffabrica e auccmenta/cio del monestir novament instituit deles meno/retes dela sancta Trinitat al cap del pont ffora los/ murs de Valencia ço es dins los dos anys occor/rents comptadors del primer dia dela dita data que/ aquells aytals en lo article dela sua mort poguesen/ elegir confessor que de tots los llurs peccats colpes/ e deffalliments per sa actoritat los donasen absolu/cio plenaria Donant poder per la dita gracia ala/ dita senyora com apatrona del dit monestir E ala/ abadessa e Monges de aquell que poguesen nome/nar una persona la qual hagues carrech de rebre les/ dites caritats o pecunies e aquelles convertir en la/ ffabrica del dit monestir...

Per execucio de la qual gracia la dita senyora hagut son madur e digest consell nomena en Receptor de les dites caritats e administrador dela dita ffabrica segons la tenor de la dita gracia al discret Mossen pere sancho prevere dela sua Capella [...] constituhinlo encara procurador general en les dites coses...

Per virtut deles quals gracies son estades do/nades per lo dit Receptor en la Ciutat de Valen/cia les cartes o indulgencies en lo seguent ma/nual o registre designades

E primerament per obtenir la dita indulgen/cia la dita senyora Reyna offeri e dona a obs/ dela dita obra segons en diverses partides ne/ feu rebuda al tresorer dela dita senyora ne feu re/buda lo dit receptor. dos milia fflorins dor qui/ en aquell temps valien moneda corrent de Valencia/ araho de.XII.s. vint e quatre milia sous

E mes avant considerant la dita senyora que una neboda sua apellada tunch dona Elionor de/ villena donzella dela sua cort novament sera do/nada al servir de deu en lo dit Monestir prenent/ labit e vida de aquell la qual havia ffet donatio de/ vint milia morabatins de iure de hereditat los quals/ la dita donzella possehia en la Ciutat de salamanca/ ala dita senyora per certa causa. La dita senyora/ en satisfaccio del dit donatiu e per esguart dela dita/ obra e neboda sua dona en diverses partides al/ dit Monestir segons lo dit receptor seu rebuda/ de aquells al dit tresorer dos milia e quatrecents fflorins dor qui valien tunch dela dita moneda/ corrent araho de.XII. s vint e huit milia huit cents sous...

Item lo venerable ffrare .b. maso abat de ripoll per/ eguart de deu e per adquerir les dites indulgencies/ dona al dit receptor per obs dela dita obra cent/ florins moneda corrent de valencia

Conseguentment lo venerable ffrare llop pala/zi abat del monestir de valldigna per adquerir les/ dites indulgencies dona per si mateix e per trenta/ e cinch monges del seu convent al dit receptor per/ obs de la dita obra tres cents fflorins moneda cor/rent de valencia

DE CASA DELA SENYORA REYNA

<i>La honorable madona Violant de monpalau viuda</i>	<i>Lv ss.</i>
<i>La noble dona Beatriu de cardona donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona calatayuna durrea alias centelles</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona toda de centelles donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona Violant de centelles donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona Violant de Montagut donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona ysabel de Montagut donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona na Aldonça de vilanova donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona na maria boyl viuda</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na damiata de monpalau viuda</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable Usola de monpalau donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Beatriu johan donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Beatriu del bosch donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Violant lançol alias aguilo donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Beatriç tolosana viuda</i>	<i>Lv ss</i>

⁴⁵³
...

El papa concedia indulgència plenària a tots aquells que volguessin treballar durant un mes en les obres del monestir i a les persones que fessin un donatiu en diners. La reina Maria va donar 2.000 florins d'or; la seva donzella, Elionor de Villena es va fer monja i va donar 20.000 morabatins; l'abat de Ripoll va entregar 100 florins i el de Valldigna 300. Dames i donzelles de la cort de la reina van donar 55 sous cadascuna, equivalents a 5 florins. Consten també els donatius de moltes altres persones.

En la carta que la reina envia al bisbe de Mallorca podem comprovar que també es buscaven préstecs per a les obres:

*Venerable pare en crist e amat nostre pus havem volgut guanyar lo merit de bestraure los Mil florins de queus es stat fet ampre per a la obra del Monestir de la Trinitat pregam us e encarregam vos molt affectuosament que aquells ab Cambis o per aquella via que pus segurament e presta se puguen haver aci los haiam per quen pugam acorrer a la dita obra e altres necessitats del dit Monestir Reputar vos ho em agran servey etant que mes no poriem.*⁴⁵⁴

A l'abadessa li escriu sobre una monja i assumptes econòmics:

---

⁴⁵³. El Llibre d'almoines per a la fàbrica del convent va ser escrit per la monja Elionor de Villena, que va prendre el nom de *sor Isabel*. Elionor era filla il·legítima d'Enric de Villena (net bastard del rei Enric II de Castella; personatge curiós, amb fama de bruixot pels seus coneixements de matemàtiques, filosofia, astrologia i alquímia) de mare desconeguda. La reina Maria la va educar a la seva cort des dels 4 anys fins als 16, quan va entrar al convent de la Trinitat. Des de 1463 fins a la seva mort al 1490, va ser l'abadessa del monestir. Va escriure diverses obres de poesia i prosa, en català, però només es conserva l'obra *Vita Christi*, sobre la vida de Jesús, publicada després de la seva mort, al 1497. La seva obra seria una contraposició feminista a la misogínia del seu contemporani, el metge Jaume Roig. El text complet dels primers folis del llibre d'almoines es troba a l'Apèndix, fols. 1-2. Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat de València.

⁴⁵⁴. Barcelona, 25 octubre 1446. ACA, reg. 3271, fol. 55.

*Venerable Abadessa vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que som meravellada com no havem sabut ab lo Gordia quin rahoament es stat de sor Monsoriva ab son pare car saber ho devieu E aximateix com no sabem nins scriviu si ha parlat ab sa tia na jafera e la muller de mossen Gracia sens scoltes car si sens scoltes ho ha parlat ço que no podem creure molt seria stat contra vostra Religio e orde Si ab scoltes quin son stades e quelis han dit vos ho deveu saber E mes som meravellada que ella deman breviari nes atravesca dar les sues robes sens licencia [...] vostra per que avisau vos ne de tot e scriviu nosen E sforçau vos be vos e totes les sors les quals nos saludau molt e pregau deus per la salut e vida del senyor Rey e nostra E creets vos e elles que nos continuament treballam per dar recapte ala obra e a vostres necessitats esperam en nostre senyor ell hi dara bon compliment Nos scrivim an luis de santangel queus do Cent Florins com les haiau hauts tornau a mossen pere sanxo los queus ha dats Aximateix nos scrivim a sor Monsoriva legiu li o li feu legir la letra davant vos la qual vos remetem.*⁴⁵⁵

Maria es preocupa per totes les coses que passen al convent. Vol que l'abadessa la tingui informada de les dificultats o problemes que puguin sorgir entre la comunitat, com és el cas de la monja esmentada. Segons sembla havia parlat amb el seu pare i una tia sense estar acompanyada per altres monges. S'havia de vigilar més per evitar problemes, manca de confiança, desobediència... *Monsoriva*, filla de Monsoriu, devia ser una noia que havia ingressat recentment i no estaria del tot adaptada. La reina els farà enviar 100 florins per a les seves necessitats i les obres. Els recorda que resin pel rei i per ella.

Les monges del convent de la Trinitat van mantenir les rendes que ja tenien a Gandia. Anys després, al 1457, la reina va aconseguir que el rei Alfons concedís al monestir una renda anual de 7.000 sous sobre la Vall d'Almonesir i Paterna, territoris de patrimoni reial. Maria, en el seu testament, també els deixava assignada una renda de 1.000 florins anuals, sobre la venda dels seus béns.⁴⁵⁶

Tot seguit, podem llegir el document pel qual la reina anuncia la concessió d'indulgències a canvi dels donatius que es vulguin fer per al monestir de la Trinitat a tots els oficials i autoritats del Principat i dels comtats de Rosselló i Cerdanya:

Maria per la gracia de deu lochtinent general [...] Als amats e feels nostres los veguers batles jurats consellers paers consols e prohomens deles viles Ciutats Castells lochs e parroquies dels principat de Catalunya e comdats de Rossello e Çerdanya e lochtinents dels dits oficials Salut e dileccio Per tal quel ediffici del monastir dela sancta Trinitat prop la Ciutat de Valencia sots la regular e streta observança de sant ffrancesch produescha altre ediffici de caritat e salut deles animes dels feels cristians qui ajuda fan e faran a cascun ediffici procehescha ab la diligencia queus pertany Trametre a vostres devocions lo nunciu o missatger nostre portador dela present per preycar e denunciar als pobles les indulgencies e gracies per nostre san pare misericordiosament atorgades atots aquells qui en la dita obra e fabrica del dit monastir e ecclesia daquell fara ajuda E confirmacions de infinides altres indulgencies que la Seu apostolical hi havia atorgades Per tal ab tanta affeccio com dir se pot vos pregam exortam e encarregam quel dit nostre nunciu vullats benignament e graciosa acceptar e dar li tota favor e ajuda ques

⁴⁵⁵. Barcelona, 10 desembre 1446. ACA, reg. 3271, fols. 82v, 83.

⁴⁵⁶. Agustí Sales, *op. cit.* pp. 31, 32. ARV, Real Cancilleria, n. 472, fols. 6v-7. Veure l'Apèndix.

pertany en prehicar e denunciar les dites gracies indulgencies Aximateix vos pregam carament que cascunts de vosaltres en cascuna ciutat vila castell loch e parroquia vullats elegir una deles millors e pus notables persones que haien cura de demanar recobrar e haver poch a poch les quantitats que restaran apagar per los qui hauran preses cartes o bulles deles dites indulgencies afi que com lo dit nostre o altre nunciu ab letra nostra semblant dela present tornara e passara per cascuna deles dites Ciutats viles Castells lochs o parroquies li donen tots e qual sevol peccunies que deles dites indulgencies o de altres caritats fetes al dit monastir seran procehides e recobrar albara del dit nunciu Aximateix vos pregam affectuosament e encarregam vullats elegir en cascuna ecclesia hun bon prohom e abonat qui tinga lo baci del recapte quis fara en cascuna ecclesia e loch religios lo qual se alegre de totes les gracies spirituals per nostre sanct pare e de totes les temporals per lo senyor Rey e per nos atorgades als baciners e altres ministres del dit monastir e obra dela sancta Trinitat e fabrica de aquell E en tota altra manera vullats assistir e donar en aquest fet tant sant e tant meritori tota aquella favor obra consell e ajuda quel negoci requer e de vostres bones devocions confiam. Dada en barchinona a III dies de deembre En lany dela nativitat de nostre senyor M CCCCXLVI. La Reyna.⁴⁵⁷

Per totes les esglésies i llocs esmentats es recaptarien els donatius que fessin tots aquells que volguessin guanyar indulgències. Pels territoris dels regnes d'Aragó, València i Mallorca, també es devien fer les col·lectes.

Malgrat els privilegis donats pel papa i pel rei Alfons, la reina va haver de vetllar perquè tirés endavant la comunitat sense problemes econòmics i dificultats judicials o administratives. Destaco, a continuació, el document de la reina on nomena procurador seu i del monestir, en la cúria romana, a Bernat Prats, rector de Guimerà, l'any 1458:

Pateat universis quod Nos Maria dei gracia. Regina Aragonum [...] fundatrixque et patrona Monasterii Monialium Minorissarum sancte Clare dicti vulgariter Sancte Trinitatis extra muros Valencie sub regula fratrum minorum ordinis beati ffrancisci de observantia quoniam/ expedit et sepe nos variis ex causis in Romana Curia pro nobis et nostro Monasterio sancte Clare Civitatis Valencie vulgariter de la Trinitat nostrisque familiaribus negocia gerere et tales eligere personas que ad sanctissimum dominum nostrum/ papam Reverendissimosque nostros cardinales dicte curie officiales et Ministros pro dictis negotiis se valeant merito presentare Confidentes igitur de probitate intelligentia industria et vite honestate vestri dilecti Consilarii nostri/ Bernardi prats presbiteri et Rectoris de Guimerano [...] Gratis/ de certa nostra scientia et consulte eis melioribus via modo et forma quibus possumus vos eundem Bernardum prats presentem et acceptantem constituimus creamus ordinamus et deputamus procuratorem nostrum generalem et specialem/ Ita quod generalitas specialitati non deroget nec e contra set una per aliam roboretur et universo videlicet ad comparendum pro nobis et momine nostro coram santissimo domino nostro papa dominisque Cardinalibus [...] Et/ pro quibuscumque negotiis dicto sanctissimo domino nostro pape supplicandum aliosque rogandum et instandum pro obtinendis et concedendis negotiis petitis et postulatis petendisve ac postulandis Et inde bullas provisiones indulta/ et scripta quecumque gratiam vel iustitiam continentes vel continentia

⁴⁵⁷. Barcelona, 3 desembre 1446. ACA, reg. 3049, fols. 57v, 58.

*impetrandum obtinendum bullari grossari expediri ut moris est in Curia Romana penitus faciendum petendum recipiendum et habendum [...] In quorum Testimonium presentes fieri iussimus nostro sigillo maiori impendenti munitas Datum et actum est hoc in Civitate Valencie die vicesima secunda mensis Aprilis Anno a Nativitate domini/ Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Octavo.*⁴⁵⁸

Traducció: Que sàpiga tothom que Nós Maria, per la gràcia de Déu reina d'Aragó [...] fundadora i patrona del Monestir de Monges Menoretas de Santa Clara, anomenat vulgarment de la Santa Trinitat, extramurs de València sota la regla dels germans menors de Sant Francesc d'observança, ja que ens convé, sovint i per diverses causes, gestionar assumptes en la Cúria Romana en favor nostre i de nostre Monestir de Santa Clara de la Ciutat de València, dit de la Trinitat, i en favor de nostres familiars i elegir unes persones de tal categoria que puguin presentar-se merescudament davant nostre santíssim senyor el Papa i nostres reverendíssims Cardenals, servidors i Ministres de dita Cúria per tractar dits assumptes. Per tant, confiant en la bondat, intel·ligència, habilitat i honradesa de vida del nostre amat conseller Bernat Prats, prevere i rector de Guimerà [...] Graciosament, amb plena consciència nostra i deliberadament, per les millors via, manera i forma possibles, a vos en persona Bernat Prats que esteu present i ho accepteu, us establim, nomenem, ordenem i assignem com a procurador nostre general i especial, de manera que la generalitat no vingui a derogar l'especialitat, ni a l'inrevés, si no que la una es reforci amb l'altra i a l'inversa. És a dir, per comparèixer per nós i en nom nostre davant el santíssim senyor nostre, el Papa, i davant els senyors Cardenals [...] I per suplicar a dit santíssim senyor nostre, el Papa, en favor de qualssevol assumpte i per pregar i instar altres perquè siguin obtinguts i concedits els assumptes demanats i postulats o que s'hagin de demanar o postular. I després, les butlles, provisions, indults i qualssevol escrits que continguin assumptes de gràcia o justícia, demanar i aconseguir que siguin redactats, segellats, expeditos com és de costum en la Cúria Romana, exactament per fer-ho, demanar-ho, rebre-ho i tenir-ho [...] En testimoni hem manat fer el present document ratificat amb nostre segell major penjant. Això s'ha fet i datat a la Ciutat de València el dia 22 del mes d'abril en l'any de la Nativitat del Senyor 1458.⁴⁵⁹

Maria dóna al seu procurador poders molt amplis per fer totes les gestions que calguin i prendre les decisions que consideri oportunes.

La reina va morir al 1458 i va ser enterrada en el monestir. No va poder veure finalitzades les obres. Es van acabar a finals del segle XV, en un estil gòtic auster. L'interior de l'església es va decorar a l'estil barroc, al segle XVII.

---

⁴⁵⁸. El text complet es troba a l'Apèndix. Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat. Pergamí.

⁴⁵⁹. Traducció d'Angel de Paz Fernández.

VIII. La lloctinència de Catalunya. Els últims anys (1446-1458)

Per ordres d'Alfons, a primers de maig de 1446, la reina empen el camí cap a Barcelona. El rei Joan de Navarra es va quedar amb la lloctinència d'Aragó i València. Maria havia passat tres anys en la capital valenciana i havia aconseguit la fundació i el patronatge del monestir de la Trinitat. Havia estat molt ocupada amb aquest afer, a més de tirar endavant les tasques quotidianes de govern. Estava clar que era una dona d'esperit molt fort, malgrat que físicament feble. No l'havien espantat les dificultats que representava ocupar el monestir dels trinitaris i haver d'expulsar els libidinosos frares. Amb el gran sentit de la justícia que li era característic i la raó, la seva obra havia triomfat. Per complir amb el deure i la ferma obediència al seu marit absent, se'n anar va cap al Principat de Catalunya. Les monges de la Trinitat resarien cada dia per ella. Això ho tenia assegurat.

A Barcelona l'esperaven perquè posés ordre i fes justícia. En les cartes que havia enviat als consellers quedaven exposades algunes qüestions conflictives:

Amats nostres Vostra letra havem rebuda de XXVI de janer propassat A la qual vos responem que loam no solament mas regram a vosaltres vostre avis E per ço scrivim al Regent la Vegueria de aquexa Ciutat que provehesqua per tots aquells remeys que puga en haver los gitats de pau e de treva axi per aquexa Vegueria com per les altres [...] Car aell se pertany qui es mestre del proces fet de pau e de treva contra los Sentmenats Aximateix si lo Moli que han cremat era en salvaguarda faça donar en virtut del usatge clam de pau e de treva contra aquells quiu ha fet he hi procehesqua rigorosament [...] Mes anant som molt meravellada que havem entes que alguns de aquexa Ciutat venint a vostra peticio al consell de aquella son venguts armats ab gran e exces nombre de gent [...] lo qual es perillos de scandol [...] vullau ben guardar e atendre segons loablement havets acostumat e obviar a discrencions e bandositats les quals lo enemich de natura sovent procura...¹

Els del bàndol dels Sentmenats havien cremat un molí i no respectaven la treva. A la sobirana no li feia cap gràcia que alguns anessin al consell de la ciutat acompanyats de gent armada. En lloc de protecció semblava una amenaça. Maria els escriu que hi anirà aviat, però encara no pot:

Amats nostres Bens es greu segons per altres vos havem scrit deles destruccions e bandositats que en aquex principat son e senyaladament en aqueixa Ciutat en la qual no sens gran renom e fama era acostumat tals coses squivar E mes nos es greu com no podem cuytar nostra anada segons desijam Ans la havem a diferir un poch per algunes justes causes les quals lamat Conseller del senyor Rey e nostre mossen Galceran de requesens Governador de aqueix principat vos dira de nostra part al qual havem donat special carrech ultra lo carrech quen ha per son ofici entrega e treball ab suma diligencia en pacificar les dites dicensions e si obs es en procehir e castigar los qui nos volran a donar a la raho Perqueus pregam e encarregam molt stretament que segons be e loablement havets acostumat treballets e cuydets en pascifficar les dites dicensions e bandositats donant favor e

---

¹. València, 1 febrer 1446. AHCB, Lletres reials, 1.B. IX-A-2, n. 513.

*ayuda en quant sia obs al dit Governador sobre les dites coses haurem vos ho a servey ultra quen fareu lo degut.*²

El governador de Catalunya, Galceran de Requesens, s'ha d'encarregar de posar pau entre els bàndols. Maria prega als consellers que col·laborin i no afavoreixin la bel·licositat, com sempre han acostumat a fer.

La situació política i social de Barcelona era complicada. Les autoritats no sempre donaven exemple d'equitat. Eren freqüents els tractes de favor i les corrupteles. Alguns oficials del municipi no obraven amb rectitud, com podem llegir en les lletres dirigides per la reina als consellers:

*Prohomens. Clamor havem per part de hun pobre pastor appellat Marti dagreda den Guillem de donç lo qual se diu te offici de pesar los florins dela taula daquexa Ciutat dient lo dit pastor que hauria fiat del dit Guillem per certa compra de moltons que ell e hun seu parent carnicer li haurien feta dela qual li resten apagar Cent florins los quals lo dit Guillem ab la favor que te per lo offici li met en plet e questio en manera que tribulat e cansat de despeses e treballs desitesqua aquells demanar E jatsia nos ab altra haiam scrit al Governador veguer e batle daquexa Ciutat que hoydes les parts ministren sobre aço compliment de justicia Encara per quant aquest Guillem de donç es official vostre pregam avosaltres vullats saber la veritat de aquests afers e si lo dit Guillem sera tengut en aço segons se aferma donets orde e manera que sens plet e questio faça la raho al dit pobre pastor de aço que tengut li sia. Car gran merit ne haureu de nostre senyor deu per sguard dela sua miserable vellesa ultra que nos vos ho reputarem a servey.*³

Maria, com sempre, fa d'advocada dels pobres. Demana als consellers que intervinguin perquè li siguin tornats els diners que li deu un oficial de la taula de Barcelona a un pastor per la venda d'uns moltons.

De camí cap a Barcelona, Maria va sojornar a Cabanes de l'Arc (Castelló de la Plana), des d'on escriu a Cristòfol de Montblanc per fer-li un encàrrec:

*En cristofol nos scrivim an Antoni pellicer queus do vint florins los quals com los haureu reebuts donareu al guardia de sanctamaria de Jesús, al qual direu que sapia ab lo Guardia de santblay de Sogorb en que vol ques convertesquen ço es o en Calze o en altra cosa a obs del dit Monestir Car nos los havem promesos per un calzer a obs del dit Monestir pero si per altre vol que sien diga ho e sia asa voluntat E encarregam los que preguen deu per lo Senyor Rey e per nos.*⁴

Tal com havia promès, fa donar 20 florins per a un calze o bé per a una altra cosa que necessitin, als frares del monestir de Sant Blai de Sogorb.

De pas per la població de les Coves de Vinromà, va intercedir per la gent de Castelló de la Plana al rei de Navarra, el lloctinent general de València:

Muy alto princep [...] vos embiamos muyto a saludar [...] por part dela vila de castello dela plana nos es stado muy humilment supplicado que como algunos creadores e otros dela dita vila sens alguna necessidat o utilidat publica mas por

². València, 11 febrer 1446. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 514.

³. València, 18 febrer 1446. AHCB, *ibid.* 1. b. IX-A-2, n. 516.

⁴. Cabanes, 11 maig 1446. ACA, reg. 3230, fol. 153.

*su propia passion e interes privado quieran devant de vos fazer grant instancia que ell regimiento dela dita vila en el qual ellos o la maior part dellos en tiempos passados han mandado porque agora no pueden asin mandar e les quieren fazer cierta demanda de cierta quantitat a que se disse son deudores a la dita vila [...] vos rogamos e encarregamos que si la dita instancia vos sera feyta del regimiento [...] hayades aquella por recomendada.*⁵

La gent confiava i recorria a la reina, malgrat que se n'anava cap a Catalunya i el que havia de governar a València era Joan, el rei de Navarra. Malgrat tot, Maria escolta els de Castelló i fa la recomanació pertinent.

Des de Tortosa escriu al rei Alfons:

*De vostra gran senyoria he reebuda una letra feta a (espai en blanc) de abril proper passat la qual reput a gracia a vostra excellencia com de aquella haia hauda gran consolacio de vostra venguda senyor placia a deus axi sia com yo desig e es obs ami e a vossos vassalls e Terres yo senyor parti divendres a VI de aquest mes de Valencia e tir via a barchinona pero axi per faenes com per reposar un poch per indisposicio de ma persona per la qual noy puch scriure de ma ma aturare açi aquesta setmana Mes avant senyor avis vostra senyoria com a gran instancia del Rey de Navarra ab consell del bisbe de leyda ami ha convengut scriure al Rey de Castella e al princep que lexen venir e exir la sposada del dit Rey de navarra jatsia contra mon voler com no veig sia sino fer me perdre ab ells de tot credit e que no aprofitara res pensant que continuament fan novitats en Castella per part del dit Rey de navarra E axi ho mostra experiencia com hi enviam lo prior de Sant Jeronim que nol volgueren scoltar per les novitats que cascun dia fahien en castella e deus sap que yon visch e pas massa conguxa e rez no desig tant com pau entre ells e concordia apres vostra venguda per moltes rahons e singularment per repos vostre e meu encara que non son creguda pero yo veent que .v.s. ne scriu mi son acordada. Item senyor per que a .v.s. e a vossos Regnes hi va tant e per mon descarrech certifich .v.s. que lo dit Rey de Navarra ha fets entrar en Castella una flota de Gascons e nols ha lexats e o fets entrar per navarra mas per Arago de que dubte nos sequesquen inconvenients e dans.*⁶

El rei li havia escrit dient que tornava als seus regnes. Maria no s'ho acabava de creure. Era el que més desitjava però ja havien passat 14 anys des de que havia marxat. Potser només ho deia per mantenir l'esperança de la reina i quedar bé. Maria li explica com van les coses de Castella. El rei de Navarra li va encomanar que pregués al seu germà Joan perquè deixés sortir del seu regne a Joana Enríquez, la seva promesa. A Maria no li feien gràcia les actuacions dels partidaris del rei de Navarra. Tampoc li semblava bé que el seu cunyat Joan hagués fet entrar tropes de gascons per la frontera d'Aragó. Sens dubte sonarien tambors de guerra.

Malgrat les seves reticències, la reina va enviar dos ambaixadors a la cort castellana i va escriure al seu germà perquè donés permís per sortir de Castella a la promesa del rei de Navarra. De fet, envia 4 cartes amb aquesta petició: al rei Joan, al príncep Enric, a Alvaro de Luna i a Joan Pacheco. Al rei li diu:

---

⁵. Les Coves, 12 maig 1446. ACA, reg. 3230, fols. 153, 153v.

⁶. Tortosa, 17 maig 1446. ACA, reg. 320, fol. 154v.

*Muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano [...] a vuestra excellencia embiamos los amados nuestros mossen Ramon Cerdan Cavallero e Conceller e general procurador nuestro e Anthon de Nogueras Secretario del illustrisimo senyor Rey nuestro muy caro e my amado marido e senyor los quales explicaran a vuestra alteza algunas cosas de nuestra part cerca la provission e licencia queus demandaran dela venida e exida dela illustre dona johana sposada del illustrisimo Rey de Navarra Rogamos vos senyor les dedes plena fe e crença en lo que cerca la dita venida de nuestra part vos diran.*⁷

Maria està cansada d'intervenir i que no li facin cas. No escolten els seus consells. Joan tampoc escoltava el seu germà, el rei Alfons. Es delia per entrar a Castella. Les discòrdies anaven a pitjor. Segons Zurita, s'havien enfrontat el rei Joan i el seu fill Enric, atiats per Alvaro de Luna i Joan Pacheco. Fins i tot, havien reunit tropes cadascun i es preparaven per a una possible batalla. A la fi es va arribar a una entesa entre els dos bàndols. Un dels acords presos va ser que Joana Enríquez, la promesa del rei de Navarra, que estava retinguda pel rei, fos entregada al seu pare l'almirall de Castella, encara que amb la condició que no li fos permès sortir del regne sense el permís reial.⁸ Els ambaixadors enviats per la reina Maria havien aconseguit una concòrdia entre el rei de Castella i el rei de Navarra sobre les disputades viles d'Atienza i Torija. Les viles passarien temporalment a mans de la reina Maria per garantir l'acord. Més tard, es tornarien les dues viles al rei de Castella i Joana Enríquez seria entregada al rei de Navarra. Però el rei Joan de Castella va trencar el pacte. Li va ser entregada Atienza i la va fer cremar al 20 d'agost de 1446.⁹ La pau estava lluny d'aconseguir-se.

La reina entra a Barcelona el 13 de juny. Li preparen una solemne rebuda:

*Dilluns á XIII del mes de Juny del any MCCCCXXXVI entra la Senyora Reyna en aquesta Ciutat venint de Valencia e ixquerenli los honorables consellers ab alguns honorables ciutadans de la present ciutat fins als llimits acostumats e apres la dita Senyora acompanyada dels reverents Senyors Bisbes Durgell de Barcelona de Vich e dels dits honorables consellers ab molta altra nobla gent entra per lo portal de Sant Anthoni e lo molt honorable mossen Galceran de Requesens cavaller governador general de Cathalunya anant á peu la destrava per la part dreta per lo banch del fre e á la part squerra li anava lo compte de Quirra qui semblantment anava á peu e dret camí tiraren fins al portal de la Bocaria e apres tirant per la Rambla avall entra per lo portal de la Dresana e dret camí tiraren per lo carrer Ample avall anant á Santa Maria de la Mar continuant son camí seguint la volta de la processó de la festa de Corpore Christi e tiraren la via de la Seu e aquí descavalca e feu sa oratió e apres cavalca e tiraren la via del hort de mossen Fonallet lo qual es apres de Natzaret e aquí li fou aparellada la sua posada.*¹⁰

Va sortir, per escortar-la, una llúida comitiva: els consellers de la ciutat, tres bisbes, el governador de Catalunya que anava a peu i li portava el cavall, nobles i ciutadans. Va fer un recorregut per la ciutat, es va aturar a la Seu perquè la reina pogués resar i va acabar al lloc on s'allotjava la reina, l'hort de Fonollet.

⁷. Tortosa, 25 maig 1446. ACA, reg. 3230, fols. 161v, 162.

⁸. Zurita, *op.cit.* (Lib. XV, cap. XXXIX), vol. 6, pp. 352, 353

⁹. *Ibid.* (cap. XLI), pp.359-361.

¹⁰. Pere Joan Comes, *Llibre de coses asanyalades... op. cit.* p. 117.

Al palau reial la reina no hi va anar. Les cases i el jardí del canonge i sacristà de la Seu, Guillem Ponç de Fonollet, li van semblar més adients.

Maria explica al seu marit que molta gent va sortir al carrer per veure-la:

Yo so arribada açi a .XIII. de maig (va ser el 13 de juny) e lo poble ha mostrat gran plaer e consolacio de ma venguda pens senyor que farien que deus nos fes tanta de gracia de vostra venguda atesa la gran diferencia que es veure la vostra presencia qui sou senyor e lur Rey natural e mia qui so vostre loctinent. Certament senyor si la desigen no sens raho car mes que necessaria la han Placians donchs senyor que haiau pietat a mi e a ells e ala necessitat lur e mia que compliau per obra lo que cascun dia scriuiu de vostra venguda yo senyor he convocades les corts de açi en continent com hi so stada E com sap vostra senyoria nos pot abreujar lo terme de XXVI jorns Per que de aquest material e altres que ocorren açi no puch scriure axi larch com seria obs he delliberat prestament enviar a .v.s. certa persona qui informara vostra merce de totes les coses occorrents Entretant e tots temps man me vostra excellencia lo que placent li sia la qual nostra Senyor exalce e mantenga longament.¹¹

Estava contenta de ser ben acollida pels barcelonins però trobava a faltar la presència del rei. No el podia oblidar. N'estava encara enamorada, malgrat no ser corresposta i els llargs anys d'absència.

Maria fa uns encàrrecs a Antoni Pellicer de València:

Nantoni pellicer. No contrastam vos haiam scrit nos trametessets un nostre collar per la Galea de mossen Thomas thomas E apres quel nos trametessets per en foch ences en Anthoni çabrugada quius voliem trametre per aquesta sola raho Es nostra voluntat e proposit E de aço vos pregam e encarregam afectuosament nos trametats lo dit collar per la Galea del dit mossen Thomas [...] per tal que vinga ben segur E aximateix fets carregar en la dita Galea certa roba queus dara mossen Eymeric centelles que ha a venir açi per ala amada donzella nostra na Calatayuna centelles filla del dit mossen Eymerich E en tot aço dats la diligencia e lo recapte que tots temps de vos havem confiat e confiam.¹²

Reclama un collaret que li fa falta i, a més, una roba per a una donzella seva. A Cristòfol de Montblanc li demana el següent: *En cristofol Enviau nos una onza de quantes colors de seda que aqui se poran trobar que sia torta pero de blancha dos onzes e de groga axi mateix e que sia torta tota e feu la triar ana pastoreta per que sia bona e gentil e segons vos havem ja scrit enviau nos tot ço que la dita na pastoreta haura acabat del que fa per nos e no haia falla.¹³* Pel que sembla, li encarrega fils de seda per fer brodats.

Al rei li escriu sobre tots els temes més importants:

Ja he scrit a v.s. dies ha com he convocades les Corts per a XXVII del present mes en lo qual dia deus volent he delliberat seure e proposar e daquiavant entendre en los afers ab tota aquella diligencia que ami sia possible Ver es senyor que desque so venguda açi o per cançament del cami o per que la Ciutat sia humida o per les congoxes e enuigs que passo de molts affers e de aqui e de Castella so stada mal

¹¹. Va arribar a Barcelona el 13 de juny. Barcelona, 27 juny 1446. ACA, reg. 3271, fol. 1v.

¹². Barcelona, 11 juliol 1446. ACA, reg. 3270, fol. 21v.

¹³. Barcelona, 11 juliol 1446. ACA, reg. 3270, fol. 21v.

disposta quasi continuament He trobat aquest principat tan enburlat e divis axi en les universitats com entre los Cavallers e gentils homens que tots han bandositats treball en pascifficar los e nos lexen meneiar axi com deurien Açó senyor fa vostra absència una gran part Segons ja he scrit a vostra excellencia los Consellers daquesta Ciutat segons se diu per senyoreiar ho tot no contents dels grans privilegis que han obtenguts de v.s. deuen enviar o han enviat per obtenir de vostra merce la conexença del privilegi deles virtualles Placiaus Senyor no atorgar lols car nenguns diners nous ne venent be per los grans inconvenients que sen poden seguir Yo Senyor he donada la letra vostra an Lupia volia licencia per un viatge en barberia no la li he volguda donar diu que sera prest ab vostra Senyoria per que Senyor vos nom scrivieu hi fes altra força no he procehit pus avant Encontinent Senyor que haia proposat vos trametem persona certa segons vos he scrit la qual vos informara de moltes coses largament.¹⁴

En primer lloc, li comenta que el clima humit de la ciutat no li prova. A continuació li explica que el país està molt dividit. Tot són bandositats i fa falta la seva presència. Entre altres coses, l'avisava que els consellers de Barcelona només pensen en augmentar el seu poder i que procuri no vendre'ls més privilegis, per evitar mals majors.

Per una altra carta enviada al rei, sabem que havia estat malalt però ja s'havia recuperat:

A XXX del mes propassat rebi de vostra senyoria diverses letres [...] en la una se conte ja com vostra excellencia sia stada discreciada de algunes cessions de febre forte [...] Sab deus Senyor en quanta congoxa mes lo meu sperit e lo meu cors la dita nova encara que apres vostra magestat fos stada quitia [...] apres la confirmacio de vostra salut e seguretad la qual sia axi com vostra S. desiga eyo e tots vostres vassalls [...] ne scrit als Reys de Castella de Navarra [...] notifficant los ho per lur consolacio e atots los Monestirs devots perque pregunen nostre senyor per vostra salut...¹⁵

Maria s'havia posat molt malalta segons li diu al rei: *Ab lo anyg que he haut massa gran axi per les difficultats de aquesta cort com per lo que ses seguit en Castella son stada axi conguxada de mon accident que son venguda al punt de morir segons labat de santes creus al qual ne scrivi larch dira a .v.s. e no pogui acabar la letra de ma mia queus envii ara deus ne sia beneyt mos peccats mereixen aquestes tribulacions...¹⁶*

Més endavant, Alfons va tornar a caure malalt, malgrat que aviat es va refer. Maria li escriu unes lletres:

Vuy he reebudes Tres letres de .v.s. dela una deles quals he hagut singular plaer perque a .v.s. ha plagut scriuren dela bona convalescencia de vostre accident del qual entro a vuy no havia res sabut placia a nostre senyor vos vulla dar salut sobre totes coses guardar e prosperar axi com vostre reyal cor desige Açó senyor es lo qui mes continuament me congoxa en mon enteniment e fara tant quant aqui serau Senyor la ançia de vostra Salut laltra la malicia dela gent atesos los affers que .v.s. te entre mans E perço senyor continuament en aquells Monestirs e

¹⁴. Barcelona, 14 juliol 1446. ACA, reg. 3270, fol. 27v.

¹⁵. Barcelona, 2 agost 1446. ACA, reg. 3270, fols. 41v, 42.

¹⁶. Barcelona, 20 setembre 1446. ACA, reg. 3270, fol. 73v.

*persones devotes que se e puch fas fer oracio per vostra salut guarda e prosperitat...*¹⁷

La reina ho estava passant malament amb les corts catalanes. Explica al seu marit els problemes que hi havia:

*Be es notori a v.S. les grans dificultats e controversies qui continuament havem en les corts e per moltes vies per les quals deus sap yo ya temia celebrar corts [...] no crech res me sia pus [...] treballos pero pensant que en aquestes se havia a tractar de material que yo tant desig e tan util atots vostres vassals et terres dela part daça voluntariament ho prenia. Es se seguit que per passions de alguns fos fet greuge com no eren convocats tots los del bras militar e de aquells alguns processats e delats de diverses crims entant Senyor que jatsia per moltes vies los sia mostrat no esser greuge com no sia necessari ni possible convocar los tots [...] ni havia mes convocats que en altre deles passades e que dels processats en altre temps fos declarat no deure esser convocats [...] Apres en lo dit bras militar sobre la eleccio de nou persones que cascun bras havia a fer ses moguda tanta divisio que la una part ne havia feta una electio E la altra altra e axi staven [...] ha convengut metre ho en mon poder [...] ne fiu una en la qual he mes los següents lo comte de prades lo vizcomte de perellos [...] Ara encara hix divisio en lo bras eclesiastich sobre lo seure dels Abats e dels Capitulars Empero yoy fare prest pendre algun remey e tal perque puga anar avant e treballar ab tota ma indisposicio en la oferta del donatiu de vostra venguda Car ab aquella yo folgaria seria alegre quitia e fora de mos mals E de castella e de tots hauria repos sperava sobiranament dels afers de Castella alguna concordia lenemich de pau han hi dada tan sa gran discordia que mes non pot deus hi meta la pau...*¹⁸

El braç militar estava dividit. Presentaven protestes, greuges i no es posaven d'acord per elegir les 9 persones de la comissió de les corts. Maria s'havia vist obligada a nomenar-les. També en el braç eclesiàstic hi havia discussions, però semblava més fàcil de resoldre. Pren paciència per tal d'aconseguir el donatiu que necessita el rei. Al final, li parla dels assumptes de Castella. La pau semblava impossible d'aconseguir.

Maria va voler canviar de posada i va proposar canviar el lloc de reunió de la Cort, segons recull el Dietari del Consell de Cent:

[1446, Octubre] Dilluns XXIII. Lo die present la senyora Reyna qui en la sua beneventurada entrada que feu en la presen Ciutat de Barchinona a XIII del mes de juny prop pessat dressa a les cases e ort de monssenyor Guillem Ponç de Fonollet canonge e sacristà de la Seu de la dita Ciutat situats prop Natzaret les quals cases e ort havia elegits per posade, proposa mudar la sua posada al palau del Reverend bisbe de Barchinona per que la primera posada era desavinent a la continuació de la Cort general de Cathalunya. E per que la dita senyora era stade algunes vegades e es discreziada o malalta en la dita primera posada fonch delliberat precedents algunes collacions per la dita causa tengudes presents alguns dels braços de la Cort general, per metges fisichs e cirurgians, axi de la present Ciutat com d'altres lochs, qui per les dites distrasias son stats appellats, que la mutacio de la dita posade se faes al dit palau episcopal E haut per

¹⁷. Barcelona, 27 octubre 1446. ACA, reg. 3271, fol. 56v.

¹⁸. Barcelona, 14 octubre 1446. ACA, reg. 3270, fols. 83v, 84.

*semblant esguart com era tedios a aquells qui convenien a la audiencia e consell de la dita senyora, E per la dita deliberacio o exeutar aquella començaren lo dit die tirar la roba al dit palau.*¹⁹

Es va traslladar al palau episcopal però, malgrat el canvi de residència, el malestar de la reina seguia, segons li comentava en una altra carta al rei:

*De mon accident stich millor pero son romasa tan flaca que apenes puc tornar la causa del dit accident es stada la mutacio dela terra a ma intencio En aquestes Corts a grans empentes si va avant e una deles coses qui mes me cansa son aquest tenir Corts per les grans dificultats qui per lurs passions cascun dia hixen pero .v.s. ja sap quina cosa es perço senyor molt excellent ab labat de santes Creus havia scrit .v.s. [...] deles coses que se fahien e dificultats que hi sortien...*²⁰

Alfons va contestar, en veure les dificultats que es presentaven a Maria:

*Reyna muy cara e muy amada mujer sabido e la mala disposicion en que es stada tu persona de la qual seria stada causa la congoxa de esas cortes por que te ruego que no lo fagas que si se finan o no yo he sperança en nuestro senyor de dar tal orden que sin su ayuda podre tornar e ya havia començado a fazer preparatorio sino que de paz que sperava se es convertida en guerra e todos mis amigos en Italia an venido en un punto en tal necessitat asi el papa como duque de Milan e duque e comunidat de Jenova que a todos e havido a socorrer e a me ha convenido que un poco dinero que tenia lo he havido a despender e agora yo con la presona por satisfazer como verdadero amigo de amigo asi en essas cortes camina sin tu congoxa e tu como ya te escrivi faze mis fechos asi en la justicia como en las luiciones e quitamiento de patrimonio e fiscalias justas como sino tuviesses cortes e no dudes que sian al coraçon de finar lo fazeran e sino no pierdas lo cierto por lo incierto que ja en mi no es que por necessitat aya de fazer las cosas que con amor no las faga empero guardate de consentir embaxada ni cosa en que hayan despender del general sino yo te prometo que a ti te lo fare pagar que si de algo me querran consultar con una persona o tuya o suya con papel sin gran despesa lo podran fazer yo soy salido de mi Reyno e yo si podre o por grado o por fuerça fazer que paz se siga que si se faze no me calera dar muchos tornos al servelo e los catalanes podran guardar su dinero para lo despender en otro tiempo [...] faze que esas mis galeas que son alla vengan lugo.*²¹

A la reina li recomana que sobre les corts es posi tranquil·la i tiri endavant amb els encàrrecs que li ha donat. S'excusa de no poder emprendre viatge cap al Principat perquè ha de combatre a Itàlia. Està enfadat amb els catalans perquè no li donen els diners que necessita. Sobre l'ambaixada que li volen enviar, recomana a Maria que no ho admeti per estalviar despeses. Resulta dur amb ella al dir que si es fa l'ambaixada li ho farà pagar. La reina no es mereix aquesta brusquedat.

Tot seguit veiem els danys que causaven alguns nobles en actuar com si fossin pirates:

---

¹⁹. *Dietari del Antich Consell... op. cit.* pp. 6, 7.

²⁰. Barcelona, 11 novembre 1446, reg. 3270, fol. 94v.

²¹. Giménez Soler, *Itinerario, op. cit.* pp. 240, 241. *Cheperano*, 11 desembre, 1446. ACA, reg. 2940, fols. 22v, 23.

Dalgun temps ença fustes armades en lo port de Saragoça (Siracusa) e en aquelles mars que desvien lo concurs dels navilis de mercaderia e gasten aquell port e entre los altres en johan de nava germa de mossen Conçalvo de nava castella del castell marquet ensemps ab Anthoni darago fill del senyor danola ha presa una naveta que carregava de forment de ffrancisco vener veneria qui havia contractat ab mi en certa manera de tretes e dels introyts dela cambra E ell dit johan de nava mateix ab carles de vallterra volents pendre hun balaner den vinot e den dolcet de Mallorques qui havent daço sentiment fugiren del dit port e los dits johan de nava ab karles de vallterra ab tres fustes armades donaren lus caça e prengueren lo balaner Axi mateix lo dit karles prengue per força de una naveta del loctinent de secret de Saragoça certa quantitat de li E ultra aço an fetes moltes preses e fan cadadia que serien longues de scriure En tant que si vostra excellencia no hi dona remey destruyran la mercaderia e desviarán aquell port e los altres e los carregadors per manera que les gabelles e les tretes axi de vostra excellencia com les mies vendran a gran deminucio Supplich per tal humilment a vostra excellencia que sia merce de aquella provehir e manar que los dits corsaris on se puixen trobar sien presos. E que entre tant en part alguna de vostres Regnes no sien sostenguts E tot lurs bens en que sien exequatats e los quis poran haver dells sien punits yo molt alt senyor per tal com mossen Gonçalvo de nava a ombra del qual se fan aquells mals es servidor vostre no he volgut proceyr contra ell mas scrivi li que do recapte en satisfacer los dans que han fet e que pus no sen facen Afi que no haia a recorrer en sos bens axi com de fet convendra si remey no si dona pero confiu de .v.s. hi fara tal provisio com se mereix.²²

Els corsaris eren vassalls del rei i, des de Siracusa, havien atacat i robat naus de mercaders i pescadors, també vassalls seus. Ho feien amb total impunitat. No estava disposada a permetre tal gosadia i demana al rei que prengui mesures.

Maria escriu a la reina de França i li demana el següent:

Illustrissima Reyna nostra molt cara e molt amada cosina [...] Nos havem scrit e encara scrivim al Illustrissimo Rey vostre marit nostre molt car e molt amat cosi que li placia manar remetre al Comissari Apostolical un mal Religios del orde de Sant Agosti appellat frare Raphael dez mir loqual lo dit comissari apostolical tenia pres en lo nostre palau de valencia del qual fugi ab cert art e stucia perque es delat de art de nigromancia e altres crims molt detestables per ell e altres complices seus perpetrats dampnadament e ara lo Comissari ab ses letres exequories e cominacions e fulminacions de sentencies apostolicals ha fet pendre en la vila de Monpesler la qual remissio a instancia de alguns del studi se empatche no sens incorriment deles dites penes e sentencies e com nos sobiranament desijem per certs sguarts anos justament movents los quals no curam aci explicar que lo dit delat sia remes elo proces se elegua contra ell e altres complices e sequaces seus laqual conclusio nos pot fer bonament sens ell Pregam e encarregam a vostra excellencia que per amor e contemplacio nostra vos placia pregar e interposar vostres parts ab lo dit Illustrissimo Rey vostre marit nostre molt car e molt amat cosi que man lo dit delat esser remes al dit Comissari Apostolical [...] Certifficant vostra alteza que ultra que la raho e

²². Barcelona, 25 octubre 1446. ACA, reg. 3048, fol. 71.

*justicia requeren sia remes si bonament lo proces se pogues cloure en la dita vila nos ne forem be contenta...*²³

Un frare agostí, Rafel de Mir, acusat de nigromància i altres delictes, havia fugit de la presó reial de València i s'havia refugiat a França.²⁴ La reina demana que pugui ser jutjat a Montpeller pel comissari apostòlic.

La següent carta està dirigida a Beatriu de Luna:

*Noble e amada nostra lo venerable pare en crist e amat nostre lo bisbe de leyda e vostre fill nos han scrit dela stada que vos feu aqui ab vostres filles volent dir que seria molt dampnosa la dita estada e a vos e al dit vostre fill E jatsia nos cregam que si ell vos hagues ben tractada vos no foreu partida dela casa perço parria a nos eus consellariem que sil dit vostre fill vos metia en segur axi per mia e intercessio del dit bisbe com de alguns altres amichs vostres e seus que nous pogues esser feta novitat en persona vostra ni de vostra filla vos tornasseu star en vostres lochs o del dit vostre fill Aximateix seguidament no per lo dit bisbe ni per lo dit vostre fill mas per altres havem entes que en vostra casa feua algunes festes e solaços la qual cosa nos desplauria Car ab tot que confiem de vos e de vostra bona fama pero tals coses no son sens donar causa a parlar a les gents de queus deveu molt guardar maiorment per sguard deles dites vostres filles.*²⁵

Maria aconsella a la noble Beatriu que torni a casa amb les seves filles i porti una vida més sobria. Sembla ser que el seu fill s'havia queixat de les festes i gresques que organitzava a Barcelona. Però, es veu que les fortes desavinences entre mare i fill haurien estat la causa de la seva escapada.

Al rei li comunica la mala situació en què es troba el comte de Pallars:

Per tal com lo comte de pallas ha impetrat de vostra senyoria algunes vegades que yo nom empaxas de sos fets ne de res que tocas a ell ne a son condat sino que altres vegades ell mateix men soplicava axi que com li venia be mi volia e com no li venia be men apartava E per ço ne ab grat ne ab desgrat seu mal volonter lin faria res sino com veig que ell duna part per son deffalliment e lo Comdat de laltra van a final de destruccio E sa muller e sos fills en que ha algunes donzelles grans que stan casi nuas e dissipadas e en tanta miseria e pobresa que es huna gran compassio E per aquesta pietat si vostra senyoria ho mana yo men entrametre per fer hi aquell benefici e reparacio que sia posible afi quel comdat nos destruia ne la muller e fills vaien per mal cap E axi mateix per zel de la vostra honor car vostra excellencia e vostres predecessors de gloriosa memoria han acostumat fer molt per restaurar semblants casals E lo cami a mon juhy seria aquest que ates que lo dit comte es de tal complexio que abans ho acabaria de destruir que de reparar vostra altesa ordenas que lo comdat fos donat a son fill al qual fos assignat en tudor e curador alguna notable persona ques regis e

---

²³. Barcelona, 28 octubre 1446. ACA, reg. 3270, fols. 85, 85v.

²⁴. La reina de França es deia també Maria (1404-1463). Era filla de Lluís d'Anjou i Violant d'Aragó (filla del rei Joan I i Violant de Bar). Es va casar al 1422 amb Carles VII i van tenir 12 fills. Al març de 1447, la reina Maria de França, el seu marit, el rei Carles, i el seu fill Lluís, el delfí, van escriure als consellers de Barcelona i van enviar dos ambaixadors perquè havien reclamat a la reina Maria i al rei de Navarra, 100.000 florins d'or, una part del dot que no s'havia pagat a la mare de Maria, Violant (ja havia mort al 1443) i els volien cobrar. AHCB, Lletres reials, 1.B. IX-A-2, n. 528, 529 i 531.

²⁵. Barcelona, 7 desembre 1446. ACA, reg. 3271, fol. 80.

*Governas los fills e lo Comdat e donas recapte ala provisio e almenys de la muller e dels fills E aquesta manera me par salut e restauracio daquella casa de que vostra altesa guanyara gran gloria e honor e treura tota la openio dalguns qui dien que vostra senyoria volria aquell Comdat vostra merce sabra millor entendre aquest fet que yo scriurel proveescha daquiavant e mane lo que li sia plasent que axi sera complit...*²⁶

El comte de Pallars no es mereixia tanta consideració de la reina. Era un home orgullós, conflictiu i violent que havia donat problemes moltes vegades i, tal com assenyala, no es deixava aconsellar ni ajudar. Però estava deixant a la misèria la comtessa i els fills. Maria en té compassió i creu que ha d'intervenir. Proposa al rei que doni el comtat al fill del comte i nomeni un tutor per governar i administrar. S'acabarien així alguns comentaris malintencionats que deien que el rei es volia quedar el comtat.

Maria exposa al rei les seves preocupacions sobre les corts catalanes:

*Per multiplicades letres he scrit a .v.s. del fet de aquestes corts com no fan cami algu que hom parega per al fi que yo tant desig de vostra venguda e es tan necessaria a vostres Regnes e terres e vassalls dela part dassa car quiscu no cura sino dela passio [...] e son molts fets a lur guisa [...] noy basta sino presencia de vostra senyoria perço yo senyor ja dubtant de aço ab labat de santes creus e altres havia scrit que .v.s. me envias certes letres en que .v.s. mostras alguna congoxa de aquestes coses e ami que sino vehia lo cami de que devia ho prorrogas ho licencias la cort afi que ab aço los menassas car ells temen tant aço que dir nos pot perque tenint corts cascu vol esser senyor e de fet ho es car encontinent que ve mal a qualsevulla res que li fassen convoqui lo bras en lo qual los uns per passio los altres que noy saben pus e tantost se paran perque senyor vege .v.s. com vol hi procesca dich vos la justicia ne pot molt poch administrar ni en civil ni criminal venint vos senyor se aplanaria tot [...] se diu en ubert que ells hauran de .v.s. ab diners tot lo que volran ateses vostres necessitats e ales voltes senyor ho dubte per los afers que teniu entre mans E a les voltes no per que hoig que .v.s. es opulent en pecunia Pus Senyor me apar se deu molt guardar en atorgar los preminences car tantes ne han quels fan mal E los diners sen van eles preminencies los resten...*²⁷

Es queixa de que passaven els dies sense arribar a cap acord. Els braços només es preocupaven de defensar els seus privilegis. Hi havia el convenciment que amb diners en podien aconseguir encara més del rei. Malgrat tot, es deia que Alfons vivia en l'opulència. La reina pensa que si ell fos a Barcelona no passaria tot això. Maria perd la paciència en veure que corrien els dies i no es feia res.

Al cap d'un temps, Alfons contesta a la reina que no pateixi tant per les corts que ja s'aconseguiran altres recursos:

Reyna muy cara e muy amada mujer ya he desempachado al abbat de santas creus por el qual seras largamente informada de mi voluntad de las cortes que tienes no passes congoxa sino se finan o se dilatan que mi yda quando a nuestro senyor sera plaziente que se pueda executar sin su ayuda nin donatiu yo la porne por obra e ya este nuevo papa ya tracta la paz si dios le da gracia que la fine

²⁶. Barcelona, 12 desembre 1446. ACA, reg. 3049, fol. 58v.

²⁷. Barcelona, 16 desembre 1446. ACA, reg. 3270, fol. 113.

*luego me entiendo desponer a te yr ver como sea una de las cosas que al presente mas deseo e asi dios me ayude como te digo la verdat aunque los que mucho e poco lo desean nola crean el quitamiento del patrimonio e luyciones e fiscalias e utilidades justas de que tu puedas fazer provecho a la corte mia no te estes que poco seso es dexar lo cierto por lo incierto de la embaxada ya te scrivi que no quiero consentir que otri se bata las quexadas de mi dinero e creo que si los buenos juzgassen dixeran ser mejor despendidos los dineros que los diputados han despendido...*²⁸

Alfons ja tenia la manera d'aconseguir diners. Feia vendre a la reina drets reials. Insisteix que vol tornar als seus regnes però ha de deixar els assumptes d'Itàlia arreglats. El papa Eugeni IV havia mort el 23 de febrer de 1447. Li comenta a Maria que el nou papa Nicolau V (1447-1455), sembla ser una persona molt religiosa. Va ser elegit el 6 de març del mateix any. Va ser un bon papa i un mecènes dels humanistes i artistes del Renaixement, creador de la Biblioteca Vaticana. Coincidia amb el rei pel gust per les lletres i l'art.

De fet, la política italiana es va complicar molt perquè es va morir, el mateix any de 1447, el duc de Milà, aliat del rei Alfons. Venècia, Florència i Gènova competiran per ampliar el seu poder. Alfons no podrà moure's de Nàpols pel risc de perdre les seves conquestes. Joan de Marimon escriu als consellers de Barcelona sobre els esdeveniments polítics d'Itàlia:

*Totes aquestes coses venan ha causa de la mort del duch de Milà, car l'amperador, duch Durlins, venesians, duch de Savoya comta fer, e lo senyor rey. Tots fan preparatoris fersen sanyors [...] no veuan cami lo senyor rey pusca aver la senyoria, mes creuan li es molt neçasari per qualsevulla lo aya, e no venesians, car ab lo poder que ja an, e ab lo poder de Milà, serian per ésser sanyors de Jénova, lo primer jorn, e de qui avant ésser senyors de la mar, sens ambarch de nagú...*²⁹

Tot seguit trobem una carta de Maria dirigida al comte d'Haro:

*Conde vuestra letra recibimos ala qual vos respondemos que somos muy maravillada que nos embiastes el (espai en blanc) antes de saber nuestra intencion la qual es que anos desplaze como no vos podemos complazer Car sabe dios atodos los desse Regno no havemos menor voluntad que a nuestros vassallos Pero por que a nos e nuestra Cort recrescen de cadadia infinidos cargos e expensas e las rebudas nos menguan Car desse Regno ha buenos dias no recibimos hun maravedi antes nos fazen fazer cadaun dia expensas e misiones por recaudar lo nuestro a nos devido e nos tractan como si fuessemos ala menor o la mas stranya del mundo nopodemos suplir alo que querriamos Rogamos vos haver paciencia.*³⁰

El comte d'Haro devia necessitar diners i els va demanar a la reina. La guerra a Castella continuava entre els nobles partidaris del rei de Castella i els del

---

²⁸. Giménez Soler, *Itinerario...* op. cit. pp. 243, 244. Tívoli, 12 març (1447) . ACA, reg. 2940, fol. 25v.

²⁹. Madurell Marimon, *Mensajeros...* op. cit. pp. 279, 280. *Camp de Montepessulano...* (rebuda a Barcelona el 17 novembre de 1447) AHCB. CCO, vol. 17, 1447, f. 153.

³⁰. Barcelona, 4 gener 1447. ACA, reg. 3271, fol. 90v.

rei de Navarra. Maria es plany perquè no el pot ajudar, ja que ni tan sols pot aconseguir cobrar la pensió que el seu germà li ha de pagar.

A madona Caterina de Muntanyans la reina li diu el següent:

Amada nostra vostra letra havem reebuda ala qual vos responem quens semble haveu hauts grans advocats en fer aquella pero los dits advocats segons par mostrarien mes voluntat en metreus e embolicar vostre fill e vos e vostra casa en faenes que reembre lan E per ço com poch concordia lo contengut en la dita letra al que vos e vostre fill e vostra nora nos haveu dit moltes vegades som meravellada del quens scriviu de aço es axi per nostre descarrech nos havem voluntat e treballam en obviar a inconvenients emetre en repos los subdits e vasalls del senyor Rey pero aquells qui si volran embolicar pus hi haian fer lo degut e no sia carrech nostre ho mirarem de lunny deveu pensar que en sedar e dar repos a tals fets com vostre fill ha entre mans maiorment segons los ha meneiats e enpesos no si pot fer lo rigor que vos dieu ans hi ha afluxar en algunes coses e axi ho han acostumat los princeps e senyors terrenals Car si vostre fill no hagues curat entendre en venjança poguera esser lo rigor si pogues fer que vos dieu Empero la hon nous vindra be fluxar en res nos farem la justicia rasa atenent les parts e en aquella no fallirem perque haiam vostra reposta prestament si poreu venir e volreu fermar Car si ho enteneu a dilatar non podem axi tenir en balans los affers ans per una via o altra hi provehirem.³¹

Intenta posar pau entre mare i fill sense haver d'acudir als advocats. Aconsella a Caterina que cedeixi una mica per arribar a un acord més fàcil amb el fill. Devia tractar-se d'un assumpte patrimonial.

A Carles, príncep de Viana, li dona notícies sobre la salut del rei i la seva:

Illustre Princep nuestro muy caro e muy amado sobrino Por que creemos hauredes plazer saber nuevas del Illustrissimo Senyor Rey nuestro muy caro e muy amado marido e senyor vos certificamos que ha pocos dias que havemos sopido que el dito Senyor Rey era bien sano de su persona e en gran prosperidad de sus afferes E nos por gracia de dios al fazer dela present somos en buena convalescencia de nuestra persona E hauremos plazer saber buenas nuevas de vos e dela princessa vuestra muger la qual nos saludat porque vos Rogamos noshen scrivades...³²

Al rei les coses li van molt bé i ella es troba força millor. És una carta de cortesia per la qual sabem que manté les bones relacions amb el príncep de Viana.

A Francesc de Vilanova l'assabenta del següent: *Noble e amat nostre beus recorde com haviem delliberat en juny proppassat enviar vostre fill al senyor Rey e ara volent lo enviar ab frare puig e axin haviem fet preparatori lo dit vostre fill nos ha dit que sens parlar ab vos e ab sa mara ell no irie encara que sabem be vos lin parlas perque scriviu lin en altra manera sino ira nos havem delliberat enviar lous.³³ Maria volia enviar el noi a Nàpols, potser perquè fes carrera militar en les tropes d'Alfons, i aquest hi posava excuses.*

Escriu a Doneyta de Lago i li proposa un matrimoni: *Noble e amada nostra A nos ha acorregut lo fill de Manuel de Montagut qui es Senyor dela Curia*

³¹. Barcelona, 4 gener 1447. ACA, reg.3271, fols. 90v, 91.

³². Barcelona, 7 gener 1447. ACA, reg. 3271, fol. 91.

³³. Barcelona, 21 gener 1447. ACA, reg. 3271, fol. 95v.

*en Regne de Valencia e es gentil heretat e quitia e no ha pus fill sino aquest se cas ab vostra filla la maior pero crehem que hauria obs tingues de dot Sis Mil fflorins per que scriviui nos si pora haver tant E si la cosa vos venia be nos parlar niem volenterosament.*³⁴

Maria havia trobat un noi per a la filla gran de la dama però el dot de la noia hauria de ser bastant elevat, 6.000 florins. Era la condició que exigia el nuvi o la família. Els matrimonis entre els nobles, com podem comprovar, depenien, principalment, dels factors econòmics.

La carta que llegirem a continuació, enviada a Beatriu de Luna, tracta del cas d'una noia que no ha pogut entrar en la cort de la reina:

*Noble e amada nostra vostra letra havem reebuda ala qual vos responem que vos sabeu be que si vostre fill hagues volgut assegurar dos Mil fflorins a vostra filla nos la hagerem reebuda mas nou volgue fer Apres nos havem carregat nostra casa de moltes donzelles de altres carrechs en tant que bonament no la porem acceptar Daltre part que vostra filla es recusada despuys que consellam vos que la caseu o no la fassau monge si li podeu donar noble hom sino que li doneu cavaller.*³⁵

Les donzelles que entraven en la cort devien aportar o assegurar uns diners. És possible que aquests diners fossin pel dot en casar-se. Com que no es va voler fer, en el cas dels 2.000 florins que es demanaven per aquesta noia, la reina no la va acceptar. Ara ja no podia fer-ho perquè tenia massa donzelles de les quals encarregar-se. Maria és molt clara, si la noia no es pot casar amb un noble que ho faci amb un cavaller. Ser donzella de la reina era una garantia per a casar-se amb un noi de l'alta jerarquia social: l'alta noblesa.

Les negociacions que duia la reina amb els matrimonis dels nobles eren, de vegades, complicades. Hi ha quatre cartes que tracten sobre el matrimoni d'Isabel de Mur i de Pere d'Urrea. Una és per a la núvia, però les altres són per als familiars que hi tenen quelcom a dir i contribuir. Una va dirigida al noble *Pero Maça de Liçana*, l'avi de la donzella, al qual Maria li diu:

*Don pero maça lo Reverent pare en crist e amat conseller e canceller del Senyor Rey e nostre larquebisbe de Çaragoça nos ha notificat com es stat tractat en concordar matrimoni entre lo noble don Pedro durrea E vostra neta Isabel de mur de que havem molt gran plaer E jatsie dona blanca vostra filla no haie volgut res donar ni prometre [...] nos provehirem tant com toqua a dona blanca en manera que tots ne seran contents E dona blanca sera per nos compellida per termes de justicia fer lo que deura per queus pregam que en tot ço que vos haureu a fer doneu loch e manera que lo dit matrimoni vingua a bona conclusio Car sembla a nos cert ben avenir de cascuna deles parts E sera cosa a nos molt agradable e ben accepta...*³⁶

El matrimoni havia estat pactat sense el consentiment de la mare d'Isabel, però amb el suport de la reina. A Teresa d'Híjar, la mare del nuvi, Maria li escriu que el matrimoni tirarà endavant, malgrat que la mare de la núvia no vol col·laborar:

³⁴. Barcelona, 23 gener 1447. ACA, reg. 3271, fol. 95v.

³⁵. Barcelona, 23 gener 1447. ACA, reg. 3271, fol. 95v, 96.

³⁶. Barcelona, 24 febrer 1447. ACA, reg. 3051, fol. 56v.

*E jatsie que dona blanca mare dela dita donzella no haie volgut fermar los capitols ni res permetre ala dita sa filla Empero gens per aço no stigau que no fermeu los dits capitols e doneu conclusio al dit matrimoni Car nos en ma de qui esta justicia e determenat en aquesta part la dita dona blanca que deura fer ni de quant deura ajudar al dit matrimoni hi darem tal orde e tal expedicio que cascuna part ne romandra contenta...*³⁷

A Joan d'Híjar, oncle del nuvi, li comenta el mateix: que el matrimoni està concordat, malgrat l'oposició de la mare d'Isabel, viuda d'Hug de Mur. A Isabel Maça, tia de Blanca, li explica el què ha determinat:

*Dona isabel vostra letra havem rebuda sobre lo matrimoni qui es stat tractat e concordat [...] responem vos en aquesta part que havem gran plaer del dit matrimoni per ço com arbitram cert ben avenir de abdues les parts E per ço com la dita dona blanca no ha volgut fermar los capitols [...] Nos havem fet supliment de edat a la dita Isabel per tal que ella sens intervencio de tudor pusca fermar e contractar de per si liberament [...] façau de continent fermar la dita donzella car nos hi scrivim e volem que axis faça E si non fahia farie massa gran dan asi mateixa per a tota sa vida E daria a nos causa de avorrirla...*³⁸

La reina ha donat el vist-i-plau al matrimoni i no pensa tirar enrere. Malgrat que la núvia, Isabel de Mur, no té edat per fer-ho, li donarà permís per signar els capítols matrimonials sense el consentiment de sa mare. La noia no devia saber què fer, però Maria ho deixa molt clar en les lletres que li escriu:

*Nos havem sabut com es stat contractat matrimoni entre lo noble don Pedro durrea e vos e havem vists los capitols los quals son bons e assats profitosos per a vos E per ço com dona blanca vostra mare no ha volgut fermar aquells Nos vos havem fet supliment de edat per tal que vos mateixa sens tudor puscau fermar e contractar segons vos dira mossen val spinosa portador dela present perque volem eus manam expresament que de continent sens alguna deliberacio fermeu los dits capitols Car fareu ne vostres fets a tota vostra honor e profit E en lo contrari fareu massa gran falta. E darieu a nos causa de guardar les quals en totes coses que toquarien a vos.*³⁹

És a dir, com que no estava segur el consentiment d'Isabel de Mur, Maria li mana que signi els capítols i es casi amb Pere d'Urrea. Devia ser un matrimoni que convenia als Urrea, i que agradava a la reina perquè ho afavoreix. Actuava com una mare i devia pensar que aquella donzella merexia un bon partit.

La negociació del matrimoni d'una altra donzella de la reina, Violant de Montagut, van ser complicadíssima, segons la carta que Maria va enviar al seu tresorer, Galceran Oliver:

Tresorer. En vostra partida nos oblida parlar vos del matrimoni de na violant de muntagut donzella nostra ab en Ramon de vilaragut lo qual creem sapiats com havia prestat sagrament e homenatge en poder nostre complir lo matrimoni e

³⁷. Barcelona, 24 febrer 1447. ACA, reg. 3051, fols. 56v, 57.

³⁸. Barcelona, 24 febrer 1447. ACA, reg. 3051, fol. 57v.

³⁹. Barcelona, 24 febrer 1447. ACA, reg. 3051, fol. 57v.

apres ses retret E impetrat apres del papa absolucio del jurament e del Senyor Rey deles penes pero creem que les absolucions valdran poch E darrerament no ha molts dies nos scrivi sots color que li cancellassem la obligacio [...] Ara havem entes que mossen carroz el perdo lo qual se dehia que volia contractar de sa filla ab lo dit Ramon de vilaragut a tracte de sa mare qui es cosina germana de mossen carroz hauria trames en cort Romana per dispensacio pero no sabem de cert per quin matrimoni [...] lo dit Ramon de vilaragut no es solt dela primera obligacio ne autoritat alguna per gran que sia [...] per fer altre matrimoni [...] parlrets daquest fet ab en Manuel de montagut pare dela dita donzella donant li carrech que ell e son parlar son causa de aquesta turbacio e lo benefici que nos li fahiem devia grayr acceptar e ajudar ab totes ses forces E encara que no fos content [...] parlarets daço ab micer çabrugada qui es advocat dels vilaraguts e sap molt en lurs fets ab lo qual porets parlar pus clar per sguart de son pare e ell mateix qui es servidor nostre [...] lo que rahonats ab ell sia secret [...] guardant la honor nostra e descarrech dela donzella que es dotada de tantes virtuts...⁴⁰

El noi, Ramon de Vilaragut, s'havia compromès i fet jurament de casar-se amb Violant de Montagut, però després havia volgut trencar el compromís i havia demanat la dispensa del papa per haver jurat. La reina demana al seu tresorer que s'assabenti bé de l'assumpte. Sembla ser que el jove volia casar-se amb una altra noia, filla de mossèn Carroz, potser atret per un millor dot. Els pares de Violant no s'havien esforçat gaire en el fet del casament. És la reina la que es preocupa més per la seva donzella. Escriu també al pare: *Nos havem dat carrech dels fets de vostra filla violant an Galzeran oliver Tresorer nostre E axi pregam vos e encarregam vos que si al rebre dela present nous trobarets en Valencia hi vingats encontinent car ell noy pot molt aturar [...] en tota manera farets ço queus dira.⁴¹*

No sempre sortien bé els plans matrimonials de la reina per a les seves donzelles. Hi havia molts interessos econòmics per mig i rivalitats entre les famílies nobles.

El matrimoni que, per fi, es va poder celebrar va ser el del rei Joan de Navarra, encara que no va ser per iniciativa de la reina. Però sí que Maria va pregar diverses vegades al seu germà, el rei de Castella, que permetés sortir del seu regne a Joana Enríquez. A causa de la guerra entre reis i nobles no es va concedir fins a l'estiu de 1447. El rei de Navarra ho comunica als consellers de Barcelona:

Prohomens amats e devots nostres. Certifficam vos com apres que per molts embaxadors e lletres del Senyor Rey nostre molt honrat frare e dela Senyora Reyna sa muller lo Rey de Castella pregat e request que permetes venir a nos la Reyna nostra molt cara e molt amada muller nunqua volgue donarhi loch Ara per ses necessitats instat per lo magnifich Almirant de Castella nostre cosi pare de aquella ha permes que sia venguda a nos. La qual havem rebut en aquesta Ciutat de Calatayud e lo .X.VII. dia del present mes havem celebrat nostre matrimoni ab aquella. E per que som certs quey haurets plaer vos avisam de les dues coses.⁴²

Zurita explica que els combats entre castellans, navarresos i aragonesos continuaven a la frontera per recuperar castells o viles que estaven en disputa per

⁴⁰. Barcelona, 13 octubre 1447. ACA, reg. 3056, fols. 8, 8v.

⁴¹. Barcelona, 13 octubre 1447. ACA, reg. 3056, fol. 8.

⁴². Calatayud, 26 juliol 1447. AHCB, Lletres reials, 1.B. IX-2, n. 532.

part d'uns i altres. El rei de Navarra, acompanyat del Justícia d'Aragó i altres cavallers, va anar a rebre a la seva promesa a Calataiud i allí es van casar: *Y las fiestas se continuaron en aquella ciudad con más ruido de guerra que de otros regocijos hasta el 3 del mes de agosto.*⁴³

Alguns problemes molt arduos preocupaven a la reina, com podem comprovar en la carta que escriu al rei sobre els pagesos de remença:

*Notificat me es stat en secret per part dalcuns homens de remença dels bisbats de Gerona e altres daquest principat que de .v.s. serien exides algunes provisions sobre la libertat en que los dits homens proclamen e en aquell temps mateix me fou dit per alguns que sobre aço se feya gran ajust de pagesos en ampurda lo qual reputavem a hun mal principi e de molt gran scandal e cosa de gran perill specialment en vostra absencia de ques començaria gran murmuracio entre los dela Cort que per vostra senyoria yo celebre aci als catalans De fet en aquell instant me informi del avis e trobi que no fou res e fiu regonexer les provisions que eren en poder de Richardo davauçan mercader florenti e haguí relacio que la una era salvaguarda e laltra licencia de applegar fins en XXX o daqui en jus per fer sindichs manleutes e algunes altres coses pertanyes al dit fet pero noy havia carta ne letra que nomenadament fos dreçada a mi E axi los dela cort se assossegaren Maiorment com saberem que la licencia vostra no pretenia ajust sino fins en XXX e no sen ha pus parlat. Es veritat que per part dels pagesos me es stat supplicat quels donas executoria de les dites provisions almenys ab ques poguessen ajustar segons forma dela vostra licencia E yo veent aquest fet tan arduu e en extrema manera odios atots los tres staments daquest principat e que res no poria dar tan gran turbacio en la dita Cort com seria introduir tal fet no he volgut dar orella ne loch que apresent sen faça pus mencio Maiorment que les provisions nom son presentades e on ho fossen per aquelles no poria veure ne entendre la vostra intrinseca voluntat per tal consulte de ço a vostra excellencia qui delliber em escriva vostra intencio e voler car axi sera complit com escriura e manara vostra magestat la qual nostre senyor exalce e mantenga longament.*⁴⁴

Els pagesos de remença estaven decidits a aconseguir la seva llibertat. Feia anys que demanaven l'abolició dels mals usatges. En pàgines anteriors ja s'ha vist com havien respost les corts de 1432, amb el capítol XXIV: s'havien negat totalment a reconèixer el dret dels pagesos a ser lliures. Després, els remences havien aconseguit del rei que els permetés reunir-se en grups de 30 homes i elegir síndics. Però corrien rumors que s'estaven congregant gran quantitat de pagesos a l'Empordà. La reina estava preocupada perquè en podien esdevenir greus enfrontaments entre pagesos i senyors. Segons sembla era una falsa alarma. Maria deia, en la carta dirigida al rei, que tots els estaments de les corts estaven en contra dels pagesos: eclesiàstics, militars i ciutadans. Els senyors no volien perdre rendes ni privilegis. Però els pagesos no s'aturarien i sabien com aconseguir la llibertat: comprant-la al rei.

Un altre conflicte greu s'estava desenvolupant a Mallorca, també comentat en pàgines anteriors. Maria escriu al rei:

De vostra senyoria he reebuda una letra sobre lo fet de Maiorca en la qual v.s. manava vos fes trametra los processos fets per lo loctinent de governador que es

⁴³. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. L), vol. 6, pp. 387, 388

⁴⁴. Barcelona, 5 abril 1447. ACA, reg. 3049, fols. 110, 110v.

*ara senyor grans dies ha yo scrivi a v.s. que aquella ylla axi com les altres van a perdicio per falta de presidents com los governadors noy aturen e lexen los loctinents o tals com a deus plau que no miren sino de robar car han dar los salaris als governadors e per a ells conve tragan lo que poden al tort o dret dies ha son aci de aquella ylla certs axi per una part com per altre e demanen algun bon hom los anas per que en los processos mateixs que lo loctinent que hi es se mostre assats culpos he deliberat enviar hi hun gentil hom en pere de belloch lo qual se hague molt be en la vegueria de Tortosa e ira ab son assessor pendra informacio la qual enviare a v.s. e aquella vista hi pora provehir axi com li sera vist E man me v.s. ço que li placia...*⁴⁵

Ben clar ho diu la reina, alguns oficials només pensaven en enriquir-se. Mallorca estava mal governada; les protestes augmentaven i s'estava escalfant l'ambient. Maria pensava enviar a Pere de Belloch amb un assessor per informar-se del que passava.

Maria escriu als canonges de la catedral de Tarragona:

*Amats nostres Parria que la noble e amada nostra dona Johana de queralt vos dega Dotze liures e mija per certa causa los quals ella de present no ha possibilitat pagar o satisfer vos Ans segons lo seu stament e condicio ha prou afer de viure E ha menester que sia per vosaltres comportada almenys per temps de hun any Per tant a suplicacio sua molt afectuosament vos pregam e encarregam que daci a e per tot hun any primer vinent ella sia per vosaltres comportada e esperada per nostra contemplacio Certificant vos que ultra que aço es obra meritoria nos la reputarem aservey e complacencia singulars e ab los altres nols metrem en oblit.*⁴⁶

Demana una pròrroga d'un any pel pagament d'un deute que tenia la noble Joana de Queralt amb el capítol de la Seu.

De la vila de Borja, es rebien unes rendes dels jueus i dels moros que hi habitaven, segons consta en la correspondència que hi manté la reina. Als *adelantados e ahama* dels jueus els va contestar:

*Vuestra letra havemos recebida e los Mil sueldos jaqueses que nos haveys servidos E assimesmo la reparacion del aljub dessa juderia las quales cosas muyto vos regraciamos. Cerca la costodia e deffension del Castiello e dela Ciudad e specialment dessa juderia e puerta daquella e algunas otras cosas havemos scripta especificamente nuestra intencion a mossen Ramon cerdan al qual sobre aquellas dareys fe e creença assin como si personalmente vos lo deziamos...*⁴⁷

Les preocupacions per la defensa de la ciutat no eren en debades ja que estaven a prop de la frontera amb Castella. Als *alcadio jurados e ahama de los moros*, els escriu:

---

⁴⁵. Barcelona, 13 abril 1447. ACA, reg. 3196, fol. 120v.

⁴⁶. Barcelona, 17 juny 1447. Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Cartes reials, 2.1.4.1, n. 271.

⁴⁷. Monestir de Sant Jeroni de la vall d'Hebron (Barcelona), 14 agost 1447. ACA, reg. 3048, fols. 169v, 170.

*Hoyda la relacion de mossen johan çabastida missatgero nuestro Cerca la custodia e deffension del Castiello e dela Ciudad e algunas otras cosas havemos scripta specificament nuestra intencion a mossen Ramon cerdan [...] como micer Luis de sant angel se nos es mostrado liberal en el feyto delos Mil sueldos censales [...] vos mandamos que le pageys la pension devida no contrastant el mandamiento que vos haviamos feyto en contrario.*⁴⁸

Maria escriu a la comtessa de Mòdica per un assumpte que la preocupa:

*Comtessa e cara cosina Segons havem entes en lo port de blanes se vol armar una Nau per en Johan roig fill del lochtinent de Tresorer del Senyor Rey e altres ab ell e duptam no fassen ab aquella mal e dan a vassalls del Senyor Rey e nostres e altres sos confederats Per queus pregam e encarregam e requerim no permetats la dita Nau exir e traure del dit port als dessus dits sens nostra licencia Car com sabeu quisvulla que arme ha aprestar seguretad en poder de officials Reyals E daço ultra que es benavenir e descarrech vostre nos faceu servey.*⁴⁹

Avisa a la comtessa que tenia jurisdicció sobre Blanes perquè impedeixi la sortida d'una nau armada, sense el permís reial. Sovint, alguns es dedicaven a piratejar i atacaven, fins i tot, els territoris del rei o dels seus aliats, com ja s'ha explicat en pàgines anteriors.

La reina dóna ordres als seus oficials perquè fossin investigades unes destrosses produïdes en un molí del monestir de Santes Creus, ja que aquest estava sota la protecció reial i s'havia de fer justícia:

*Marie dei gracia Regina Aragonum [...] Locumtenens generalis Serenissimi Domini Regis viri et domini nostri carissimi/ ffidelibus nostris Petro tost decretorum doctori et Johanni malet minori dierum in legibus licenciato et eorum/ utrique Salutem et gratiam Coram excellencia nostra fuit oblata pro parte procuratoris fiscalis Curie/ Regie et Michaelis gilabert yconomi et procuratoris Abbatis et Conventus Monasterii Sanctarum Crucium/ Supplicacio quedam In efectu habens quod pro forisfactis commissis et perpetratis per dilectam nostram Yolantem/ uxorem dilecti nostri Johannis cortit militis cuius esse dicitur Castrum de Vilalonga et de Puigdalfi/ siti infra Vicariam Terraconensem et alios eius complices et sequaces in Regie magestatis desonorem/ et dicti Conventus seu Monasterii iniuriam dapnum malum violenciam et forisfacturam procedere/ dignaremur contra forisfactores ipsos in vim usatici Barchinone Incipientis Similimodo et aliorum huic ne/gocio aplicabilium [...] dicta Yolans/ et eius complices et sequaces Dei et Regie magestatis timore postposito non hesitantes penas in dicto usatico/ adiectas et alias gravissimas incurrere accesserunt ad quendam Molendinum dicti Conventus seu Monasterii situm infra Vicariam Terraconensem et ibidem fregerunt quendam Resclosam eiusdem Molendini ex quo/ dictum oportet Molendinum rupta dicta Resclosa vaccare in magnum dampnum periudicium et jacturam dictorum/ Abbatis et eius conventus seu Monasterii...*⁵⁰

⁴⁸. Monestir de Sant Jeroni, 14 agost 1447. ACA, reg. 3048, fol. 171.

⁴⁹. Barcelona, 4 novembre 1447. ACA, reg. 3196, fol. 164.

⁵⁰. Barcelona, 30 agost 1447. Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, Lletres reials. Es pot veure el text complet a l'Apèndix i la reproducció del bell i ben conservat segell enganxat al dors. La traducció està feta per Angel de Paz.

Traducció: Maria, per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó [...] Lloctinent general del sereníssim Senyor Rei, marit i senyor nostre caríssim, a nostres fidels Pere Tost, doctor en decrets, i Joan Malet, menor d'edat, llicenciat en lleis i a cadascú dels dos, Salut i Gràcia. A nostra excel·lència li va ser presentada per part del procurador fiscal de la Cort Reial i per Miquel Gilabert administrador i procurador de l'Abat i el Convent del Monestir de Santes Creus, una súplica, el contingut de la qual és el següent: que pels estralls comesos i perpetrats per nostra amada Violant, dona de nostre estimat Joan Cortit, *miles*, del qual es diu que és el propietari dels castells de Vilallonga i Puigdelfí, situats en la vegueria de Tarragona i altres còmplices i sequaços seus per a deshonor de la regia majestat i injúries, danys, violència i destrosses contra el dit convent i monestir, ens dignéssim procedir contra els malfactors segons l'usatge de Barcelona que comença *Similimodo* i altres aplicables a aquest afer [...] dita Violant i els seus còmplices i sequaços, oblidant el temor de Déu i a la majestat reial i no dubtant en incórrer en les greus penes assenyalades en dit usatge i altres greus penes, es van atansar a un molí de dit convent i monestir situat a la vegueria de Tarragona i van trencar la resclosa del dit molí. Per tant, necessàriament el dit molí ha d'estar parat per trobar-se trencada la resclosa, amb gran dany, perjudici i detriment de dits abat i el seu convent i monestir.

No era un assumpte fàcil. Els que havien destrossat la resclosa del molí que pertanyia al monestir, eren homes enviats per la noble Violant, esposa d'un senyor, *miles*, propietari de dos castells a la vegueria de Tarragona. Per tant, s'havia de fer una investigació amb molta cura i secret per no crear més tensió i conflictes entre dos senyors. Violant devia actuar en nom del seu marit absent el qual, potser, estava servint al rei a Nàpols. El fet ens demostra la rivalitat que hi havia entre els senyors i les disputes violentes pel control de les aigües i els molins.

Les corts de Barcelona de 1446-1448: la desavinença

La reina va convocar corts per ordres del rei, ja que necessitava soldats i diners per a la seva campanya militar en terres italianes. Després de la mala experiència de les darreres corts celebrades a Catalunya, les perspectives no semblaven millor. La bona rebuda que li van fer les autoritats en entrar a la ciutat, devia fer pensar a Maria que la situació podia ser diferent. Aviat s'hauria de desenganyar.

El dia 30 de juny de 1446 Maria va convocar les corts per al 27 de juliol següent. Es van reunir al convent de Nostra Senyora de Natzaret, extramurs de Barcelona. La reina va fer la seva proposició:

Nos havem convocada la present Cort [...] per tractar, e si a Deu sera plasent, portar a bona conclusio e degut efecte la benaventurada venguda del senyor Rey, e axi mateix per la conservacio de la honor de la sua Real Corona e per lo benefici publich daquest Principat, e la principal e precipua part e pus necessaria de aquestes es la venguda del dit Senyor, car nos porien facilment explicar los beneficis que universalment e particular se seguirien de la sua venguda, la qual sabem be ab quanta amor e ardor per vostra innada fidelitat es stada e es desijada [...] havem gran voler de fer totes aquelles coses que sien a utilitat e bon stament daquest Principat e de vosaltres [...] us pregam afectuosament que, axi sobre la venguda del dit Senyor com sobre les altres coses concernents la honor de la sua Real Corona e la utilitat e benefici publich daquest Principat vullau

*tractar, concordar e executar totes aquelles coses per les quals la dita venguda principalment, e per consegüent les altres se pusguen aconseguir e haver...*⁵¹

Tots estaven d'acord que la vinguda del Rei era necessària. Molts no acabaven d'entendre perquè Alfons portava tants anys fora dels seus regnes hispans. Altres pensaven que Itàlia li donava més riquesa, poder i plaers. Hi havia un disgust general per aquesta absència tant llarga.

El primer dia que es van reunir les corts van estar presents 20 clergues i 83 nobles. Els síndics de les ciutats i viles reials eren els següents: 6 per Barcelona, Joan Lull, Francesc de Pla, Hug Fiveller, Joan Marimon, Bernat Çapila i Guillem Jordà, doctor en lleis;⁵² 1 per Lleida, Ramon Miralles, notari; 1 per Perpinyà, Jaume Bonet; i 1 per Vic, Francesc Franc.

Pere, l'arquebisbe de Tarragona, va contestar a la reina en nom de la Cort. Li pregava que esperés alguns dels convocats que encara no s'havien presentat:

*Semblaria que no calgues acusar contumàcia als absents, car sens falta aquells qui empaxats no seran hi vendran e comparan, mas placie a vostra senyoria de esperar los per algun temps rahonable. També feia constar que: Los convocats aci presents han oyda e entesa la proposicio per part de vostra molt gran senyoria insignament e molt notable feta, protestant que per la dita convocacio e per qualsevol actes en e per aço fets e fahedors no sie ne puxe esser fet algun preiudici, lesio, novacio o derogacio als Usatges de Barchinona, constitucions, capitols e actes de Corts generals...*⁵³

La principal protesta era perquè les corts havien de ser convocades pel rei en persona i la reina, com a lloctinent general, no ho podia fer. Era una protesta ja produïda en corts anteriors. Els braços no es posaven d'acord sobre la convocatòria, ja que havien estat exclosos alguns nobles que estaven processats per crims. Hi havia divisions entre els eclesiàstics pel lloc on s'havien de seure. Discutien sobre l'elecció de la comissió de 9 persones.⁵⁴ Maria, potser pel disgust, es va posar malalta i no va poder assistir a les sessions. Passaven els dies, no s'arribava a cap acord i la salut de la reina no millorava. Es trobava allotjada a la casa de Guillem Pons de Fonollet, sagristà de la Seu, al costat del convent de Natzaret. El 22 de setembre va ser nomenada una comissió de tres persones, l'arquebisbe de Tarragona, el noble Guillem Ramon de Montcada i el síndic Francesc Desplà. En representació de la Cort van interrogar al metge de la reina sobre la gravetat de la malaltia que patia i si podia anar a l'assemblea. Era un tràmit que altres vegades, en similars circumstàncies, ja s'havia fet. El metge, Gabriel Garcia, va jurar que la sobirana es trobava molt malament i que no podia moure's de la seva cambra perquè la seva vida corria perill. L'informe que va presentar va ser el següent:

Ut melius concludam super interrogatione michi facta, dico quod Serenisima Domina Regina afflicta de presenti patitur complicationem morborum scilicet

---

⁵¹. *Cortes catalanas... op. cit.* vol. 22, p. 205.

⁵². Joan Lull era el conseller en cap de Barcelona per aquell any. Més endavant van assistir els síndics de Tortosa, Vic, Cervera, Puigcerdà i Vilafranca del Penedès.

⁵³. *Ibid.* pp. 208, 209.

⁵⁴. Aspectes comentats per Maria en les cartes que va escriure al rei el 20 de setembre i el 14 d'octubre de 1446, reproduïdes en pàgines anteriors.

inflammativam passionem sive mirarchiam propter oppilationes venarum miseraycarum cariem maxime splenis ex sanguine grosso etiam melancolico, etc. necnon patitur sufugationem matricis ex fetulencia sive materia venenosa retenta in venis matricis, etc. ex quibus passionibus secuntur de presenti et frequenter paroxisma licet maxime in octumno, ista accidentia pessima sive sincopis que est ablacio sensus et motus cum occultatione pulsus propter passionem cordis et quandoque subit, quod est sopnus profundus et innaturalis, etiam contractiones sive agitationes spasiose membrorum propter compassionem cerebri et nervorum et infractio dolorosa epocundiorum maxime in regione splenis cum eructationibus et ventositatibus valde sonorosis ex quibus accidentibus frequentatis, pronostico, quod tamen Deus avertat, periculum subintane mortis, ut ait dominus Ipocras: “Qui exsolvuntur frequenter et sive manifesta occasione repente moriuntur”. Hoc ego Gabriel Garcia manu propria scripsi.⁵⁵

Traducció: Per respondre millor a la pregunta que m’ha estat feta, dic que la Sereníssima Senyora Reina, malalta al present, pateix una complicació de malalties, és a dir, una inflamació de les entranyes o *mirarquia* a causa de l’obstrucció de les venes mesentèriques, especialment, una corrupció de la melsa per la sang espessa i l’atrabilis, etc. A més, pateix de sufocació en la matriu per la fetor o la matèria verinosa retinguda en les venes uterines. D’aquests patiments se’n segueixen, al present i sovint, uns pèssims atacs, malgrat que el paroxisme té lloc, sobre tot, a la tardor, o bé un síncope que consisteix en perdre el sentit, el moviment i el pols, a causa del patiment cardíac o, de vegades, entra en coma, que és un son profund i no natural. També té contraccions o agitacions espasmòdiques dels membres per efecte del cervell i dels nervis. I també danys dels hipocondris, especialment en la regió esplènica, acompanyats de molt sonores eructacions i ventositats. El pronòstic d’aquests atacs tan repetits, Déu no ho vulgui, és la mort sobtada, segons va dir Hipòcrates: “Els que es desmaïen sovint i sense causa aparent moren repentinament”. Jo, Gabriel Garcia, ho he escrit de pròpia mà.

Aquest informe deixava ben clar que la reina sofria diverses malalties: patiments ginecològics, digestius i alteracions nervioses. Li donaven atacs apoplèctics, d’histèria, d’ansietat, desmaïes... En fi, desordres funcionals provocats pels sofriments emocionals. La manca de l’espòs en devia ser la principal causa. Una predisposició hereditària i les preocupacions que li donaven els assumptes de govern i, en especial, la celebració de les corts, serien les altres.

La comissió de les corts va consultar, també, a les seves cambres, Violant de Montpalau i Isabel Colom, si la reina estava millor però van respondre que estava tan malament que no es podia aixecar del llit ni anar enlloc. A més, el dia abans havia estat a punt de morir. Així doncs, la comissió i altres representants de les corts es van presentar a la cambra de Maria. Li van exposar que encara que només el rei podia convocar i presidir les corts, ho acceptaven: *consenten per aquesta vegada tan solament a la dita convocacio e celebracio de la present Cort, protestant e retinentse, ab deguda e humil reverencia de vostra Reyal Magestat [...] no sie fet, ni vist fer, ans en lo contrari dissenten, preiudici algu en sdevenidor...*⁵⁶ Maria, ajaguda al llit, va fer llegir la seva resposta: acceptava tot el que demanaven. Com que va començar a trobar-se malament, a fer eructacions i sanglots, els representants de les corts es van impressionar i es van retirar de la cambra per deixar-la tranquil·la.⁵⁷

El dia 3 d’octubre, es llegeix a la cort una petició de la reina: *la dita Senyora esper haver de vosaltres aquella resposta que en tan gran negoci e de tanta importancia com es aquest [...] vos pregua ara a tots justats en la present*

⁵⁵. *Ibid.* p. 227

⁵⁶. *Ibid.* pp. 231-233.

⁵⁷. *Ibid.* p. 234.

*Cort que li façau la dita resposta tal com en les dites coses se mereix e de vosaltres se pertany...*⁵⁸ Al cap de dos dies, la reina torna a insistir que li responguin:

*Sobiran desig de cobrar la molt excellent persona del senyor Rey [...] la dita Senyora haurie gran plaer que acceleraseu e cuytasseu la vostra resposta tal com la sua proposicio requer e de vosaltres se pertany [...] mas per ço com la dita Senyora no veu res metre en obra ni en exequcio, es ne molt meravellada e congoxada, en tant que es cayguda en opinio que la dilacio e lo pensament que ha daquests affers li aporten gran nocument a la sua persona e li fan crexer e augmentar les sues passions, e si vahie ço que desige e de vosaltres spere, creu que lo seu cor sen alegrarie en cobrarie alguna convalescencia, e per ço la dita Senyora, aflixida de sos accidents, per causa dels quals no pot açi vanir, ni encara es en punt de fer si portar, axi com havie en voler, vos prega affectuosament [...] li façau resposta...*⁵⁹

La Cort li va respondre que estaven treballant i li van recordar que no era culpa seva:

*la ausencia del dit Senyor hage donat e don causa a molts perplexos e incomoditats a la conservacio e bon stament de la cosa publica del dit Principat [...] oferintse la present Cort en lo esdevanidor, sens divertirse en altres actes per los migans deguts e pertinents en e sobre les dites coses, en tal manera entendre tractar e deslberar que nostre Senyor qius ha feta la present Cort convocar laus faça victoriosament proseguir e gloriosament finir [...] protestant humilment [...] no sie fet ne engendrat a la dita Cort ne als Braços e estaments [...] prejudici algu...*⁶⁰

El 25 d'octubre la Cort va ser traslladada a la casa del capítol de la Seu de Barcelona. Es va fer una comissió de 27 persones, 9 per cada braç, perquè s'encarreguessin dels afers de la Cort. Tot anava amb extrema lentitud. El 5 de desembre, la reina seguia esperant una resposta concreta a la seva petició d'ajuda: *cascun jorn continuament la dita Senyora per sos consellers e tractadors a aço deputats ha sollicitada la dita Cort que li fes resposta e specialment al fet de la dita venguda del senyor Rey [...] la dita Cort no ses moguda ni cuytada en fer la dita resposta...*⁶¹ Al cap d'uns dies, tres representants dels braços, Joan Dalmau, canonge de la Seu, pel braç eclesiàstic, Bartomeu Castelló, *miles*, pel braç militar i Joan de Marimon, síndic de Barcelona, pel braç de les universitats, van anar a visitar la reina que es trobava allotjada al palau episcopal i li van presentar la resposta de la Cort. En resum, amb bones paraules s'excusaven de la tardança però afegien que no era culpa seva. La comissió de les 27 persones estava treballant i tan aviat com poguessin donaria resposta. Mentrestant passaven els dies i els mesos.

Al 10 de febrer de 1447 seguien igual. Maria tornava a demanar l'ajuda per al rei: *la dita Senyora recordantse de les dilacions passades, ha dubte de les esdevenidores, e per ço la dita Senyora vos pregua ab tanta afecció com pot que*

---

⁵⁸. *Ibid.* p. 238.

⁵⁹. *Ibid.* pp. 243, 244.

⁶⁰. *Ibid.* pp. 248, 249.

⁶¹. *Ibid.* p. 276.

*lexades totes execucions e dilacions vullau prestament deliberar e executar per obra aquelles coses que sobre la dita venguda...*⁶²

Les corts estaven molt enfeinades en posar d'acord els braços i en recollir greuges. Hi havia també conflictes que calia resoldre. La Cort envia una carta al rei Alfons el primer dia de març de 1447 sobre la situació de Mallorca:

*A vostra gran excellencia descriure no porien quanta e quant gran es la displicencia, la qual aquest vostre Principat ha de la divisio, la qual es entre los habitants e domiciliats en lo vostre regne de Mallorques com vertament veyam per aquella divisio, la qual ha ya gran discurs de temps dura, lo dit regne depauperar e del tot destruhir se hoc e pus fort que es assats apparellat entre ells seguir se algun gran insult de venir a les mans, del qual sinestres e dans irreparables lo dit regne reportar porie [...] elegim nou persones, les quals ab summa e gran instancia han humilment supplicada la molt excellent e virtuosa senyora la senyora Reyna que plagues a sa gran senyoria de posar en repos e concordia lo dit regne [...] E com a la dita Senyora fos vist per deduhir la dita concordia a bona fi hagues arrestats alguns de la una partida, los quals no obstant lo dit arrest son partis de la present ciutat e creu se recorreran a vostra senyoria [...] apparrria ab aquella humil reverencia ques pertany esser expedient vostra gran Altesa deure molt attendre als avisos e informacions de la dita senyora Reyna, la qual de les particularitats de la dita divisio es plenament e vertadera informada...*⁶³

Els enfrontaments de Mallorca i la crisi econòmica que patia preocupaven molt als ciutadans del Principat per les relacions financeres que hi havia entre Barcelona i l'illa. La Cort lloava la intervenció de la reina Maria i pregava al rei que li donés suport. Havia fet empresonar algunes persones i aquestes havien fugit i havien anat a veure al rei amb intenció de donar la seva versió dels fets.

El 25 de maig de 1447, els braços eclesiàstic i reial (amb els segells d'Arnau Roger, bisbe d'Urgell, i Bernat Çapila, síndic de Barcelona), van escriure al rei una carta de presentació del cavaller Arnau de Vilademany, que havia d'anar a Nàpols per informar dels assumptes de la cort (no sabem si aquest viatge es va fer). Es va redactar un llarg memorial en el qual s'havien de donar excuses dels problemes sorgits i havien de pregar al rei que tornés aviat. S'havia elegit una ambaixada de tres persones i s'havien sorprès que el rei no volgués ambaixadors; la reina no havia convocat tots els barons i cavallers; havia estat malalta; per elegir la comissió de 27 persones havien sorgit algunes divergències entre els braços; els diputats del General havien volgut fer prendre, per uns afers, mossèn Pere Galceran de Torrent i la reina s'hi havia oposat i havia destituït el veguer de Barcelona: *a requesta dels dits diputats per be de pau volent pendre lo dit mossen Torrent qui guiat, segons se affermave, era en la posada de la dita senyora Reyna per la qual lo dit veguer fos inhibit [...] no duptant posar lo basto, lo qual offeri a la dita Senyora [...] com fos en preiudici e derogacio de les jurediccio e preheminencies dels dits diputats...*⁶⁴

A més d'aquest greuge, s'havia d'explicar un altre afer al rei que s'havia produït el dia 16 de març de 1447 i sobre el qual havia arribat l'avis a la casa de la

---

⁶². *Ibid.* p. 300.

⁶³. *Ibid.* p. 443, 444.

⁶⁴. *Ibid.* p. 462-467.

Diputació: un conflicte de competències entre la reina Maria i el bisbe de Barcelona:

*Congregant se les dites XXVII persones en la dita casa de la Diputació on han acostumat de congregar se, se seguí que per raho de un coronat delat de ladornici, lo qual fogint per sa mala sort fon pres e mes en lo carcer del palau bisbal on la dita senyora Reyna fahia e ha fet son domicili, lo qual delat, la dita Senyora volgue haver tremetent ho a dir al reverent pare en Christ lo bisbe de Barchinona, cominant lo que si nol li dave que farie trencar les portes del dit carcer e de fet staven aparellats ab destrals los de la vergueta o algutziria per destrohir, stellar e metreu les dites portes, en tant quel dit reverend bisbe feu liurar lo dit delat a la dita senyora Reyna, qui decontinent ans del dinar publicament mana aquell açotar, don se seguí quels dits XXVII. Nos congregaren [...] e per los enantaments fets contra lo dit delat de que la ciutat fon per alguns dies entredita...*⁶⁵

Heus aquí un cop de geni de la reina. No estava disposada a que el bisbe trepitgés la seva autoritat. Si calia, a cops de destral faria estavellar la porta de la presó perquè fos castigat el clergue lladre. El bisbe va claudicar. Calia fer justícia davant del poble i el tonsurat va ser públicament assotat per ordres de Maria. No es podien fer excepcions.

El 2 de juny de 1447, els estaments de la Cort insistien en enviar ambaixadors al rei . A més, van presentar un seguit de greuges que calia reparar:

E son los greuges los quals demanen e supplica la dia Cort humilment esser reparats de present los següents: E primo los del Braç ecclesiastich.

Ço es, lo greuge fet al reverend pare en Christ lo bisbe de Gerona e sa sgleya, qui tenia pres per certs crims en Jacme Guinard, notari, en son castell de la Bisbal hon lo dit reverend bisbe e sgleya ha total juridicció, lo qual es stat tret de aquella e tirat en vostra Cort.

Item, un altre greuge qui al dit reverend bisbe es stat fet [...] que es manat als oficials del dit reverend bisbe sots certes penes que expellissen les anells fembres de alguns lochs o parts situats dins lo territori o limits del dit Castell de la Bisbal...

Item, un altre greuge fet al rector de la vila de Roses, del bisbat de Gerona, sobre la scrivania publica de la dita vila de Roses, la qual es del dit rector e de sa rectoria...

Item, un altre greuge fet per causa de la comissio feta an Pere de Besalu, quis diu secretari e esser conservador del patrimoni reyal e los actes qui son fets [...] contra constitució...

Los següents son del Braç militar, ço es:

Lo greuge fet an Ramon de Santmanat, donsell,[...] es stat convengut a instancia del fisch reyal e contra aquell procehit, no obstant la opposició per aquell feta del guiatge de la Cort.

*E axi mateix de mossen Anthoni Pere de Rochacrespa...*⁶⁶

---

⁶⁵. *Ibid.* p. 467-468.

⁶⁶. *Ibid.* pp. 322-324.

Els greuges presentats pels tres braços eren 18. Quasi tots tractaven d'un conflicte de competències entre els oficials reials i les autoritats locals. Maria els va contestar:

Ella no creu haver fet greuge algu a la Cort ni als Braços [...] ni creu que les coses per greuges preteses en la dita cedula contengudes puguen esser justament allegades per greuges. Empero la voluntat e intencio de la dita Senyora es stada tots temps e es de present servir e fer servir les leys de la terra e fer justicia a les gents e punir e reprimir lo mal e conservar e augmentar lo be e abraçar virtus e esquivar vicis [...] si en les dites coses [...] sera stat fet greuge algu [...] ella ho reparara e reparar fara, migansant justicia, equitat e bona raho en tal manera que la Cort rahonablement ne deura romande contenta.⁶⁷

Acompanyaven a la reina Galceran de Requesens, governador general de Catalunya, Berenguer d'Oms, governador de Mallorca, Bernat Albert, governador del Rosselló, Pere de Sant Clement, mestre racional, Francesc Ram, doctor en lleis i protonotari, Andreu de Biure i Pere Mercader, *milites*, consellers.

La Cort havia proposat a la reina enviar una ambaixada al rei. Quan va ser informat, aquest s'hi va oposar, segons ho vam poder comprovar en la correspondència en pàgines anteriors. Va ser comunicat a la Cort el següent:

Es be veritat que la dita Senyora hague algun sentiment que la dita Cort entenia en fer e trametre embaxada al dit senyor Rey e ques tractave ja de nomenar e elegir les persones dels embaxadors [...] haudes letres del senyor Rey notifica [...] que per cosa del mon no li trametexen embaxada, car metrien la sua persona en grans perills, dels quals la dita Senyora explica e notifica algunes a les dites XXVII persones [...] la dita Cort entenia esser necessari trametra la dita embaxada per obtenir la fi per la qual la dita Cort es stada convocada...⁶⁸

No sabem les raons que tenia el rei per rebutjar l'ambaixada de les corts catalanes. Deia que era per estalviar despeses i evitar inconvenients. Es trobava de campanya militar i no tenia temps per despatxar sobre afers del Principat. Per altra banda, ja ho feia prou bé la reina Maria. El tenia assabentat de tots els assumptes més importants i seguia sempre les seves ordres.

Al final, les corts van decidir enviar un missatger al rei, Joan de Marimon. En una carta que envia des d'Itàlia, el 28 d'octubre de 1447, els explica les seves vicissituds, despeses i altres coses:

Per donar raho a tan gran triga de temps com he mes fins la jornada, so stat ab lo senyor Rey [...] certiffich a vostres grans reverencies [...] com per causa de calmes e de temps contrari, stremes fortunes que havem trobades he stat en la mar L. jorns, que es stada cosa james vista en Agost e Setembre metra tant temps en tant curt cami. E a XXVII del dit mes de Setembre arribam en la ciutat de Napols unt sabi com lo dit Senyor era partit de Tibuli dies havia e tirava lo cami de Florença [...] per que covench metrem a cavall per anar la sua via [...] ma convengut a fer grans despeses, car aquella hora molta gent darmes se metien apunt per seguir lo dit Senyor e besties eren tan requestes que no sen trobaven [...] dich vos X. rossins compressa una adzembra man costat passats LXX ducats

---

⁶⁷. *Ibid.* p. 326.

⁶⁸. *Ibid.* pp. 324, 325.

*[...] seguint los camins dels camps quel dit Senyor avia tenguts era cosa molt perillosa [...] stant axi vehem fort prop lo dit Senyor qui cassant venia a la nostra via [...] li feu reverencia e fuy per la sua senyoria molt be acollit [...] ell me dona jornada a tot mon plaer present mossen Fonolleda lo secretari, e finalment li feu larga relacio de ma embaxada e en res que li digues no conegui prengues greuge algu, ans vinguem a praticha de moltes coses e mostra esser molt disposat a tota endreça e utilitat de aquex Principat [...] tots jorns que no plou ell cavalcha VII. o VIII. milles e scassament ha menyat va a cassa e ab ambaxades que ha de tot lo mon nos pot girar a tan baxes coses com aquestes que li par sien no res, ates lo que meneya veig hic molta gent per affers e anagu no y fa res sino qui vol donar diners, empero fare lo que pore [...] com per spatxar mich stich per los camps e la mia gent quasi tota en Sena e malalts que nia un gran colp, stich aci ab molt gran desayre e sostinch stremes despeses que cascun jorn nom basten tres ducats venesians [...] lo dit senyor Rey va la via de Florensa diu que per pau ha molt bella companya, car ell ha en squadra passats IIII.M. rossins de molt bella gent esperan tots jorns altres IIII. M. [...] que fara no sent res tracta Florença li do certa quantitat e si no li donen lo qui vol diu los guerreyara, si fos stiu crech fore per conquistar los, mes per que es ivern he gran ressel no li sia gran contrari, car ja tenim les aygues dessus...*⁶⁹

El viatge per mar havia estat llarguíssim; llogar uns cavalls per anar a trobar el rei, havia costat molts diners; Alfons no parava; cada dia cavalcava, caçava i rebia ambaixades de tot arreu; portava una tropa amb 4.000 cavalls; es dirigia a Florència i volia pressionar-la per aconseguir diners. Marimon deixa clar que el rei només escoltava als qui li pagaven; però l'havia rebut i havia estat molt amable amb ell.

El 4 de gener de 1448, Alfons va escriure als representants de la Cort: *Reverend e venerables pares en Christ, religiosos, nobles, amats consellers e feels nostres: Lo amat nostre en Johan de Marimon, embaxador a nos trames per part vostra, havem oyt en tot quant nos ha volgut dir de vostra part [...] havem respost e provehit, segons ell vos pora refferir juxta forma de cert memorial que en via de respostes li havem fet...*⁷⁰

Joan de Marimon tornava a Barcelona amb la resposta del rei. Alfons no podia tornar a Catalunya, malgrat que ho desitjava, fins que no estigués en pau Itàlia i pogués deixar en tranquil·litat el seu regne de Sicília; sobre l'arrest del vescomte d'Illa i Canet, diputat del General de Catalunya, fet per la reina, li havia manat que reparés el greuge; sobre Pere de Besalú, conservador del patrimoni reial, de moment no volia que tornés al Principat; sobre el frau que es feia en els florins en la seca de Mallorca, havia escrit a la reina perquè ho consultés a les seques de València, Barcelona i Perpinyà, i després es decidiria...⁷¹

La comissió de 9 persones de la Cort i els diputats del General van escriure al rei al febrer. Li pregaven que manés a la reina que continués la Cort:

Presentam a la dita Senyora e humilment suplicam fos de sa merce plagues a sa senyoria la dita Cort continuar. Quin e qual fruyt, Senyor, nostra supplicacio na aconseguit no sabem sie stat algu, sino que les porrogacions e continuacions las quals la dita Senyora fer solia a molt prolix temps aquellas ha reduhides apres

⁶⁹. *Ibid.* pp. 489-492.

⁷⁰. Castell de Pescara, 4 gener 1448. *Ibid.* pp. 495.

⁷¹. *Ibid.* pp. 495-497.

*que la dita letra de vostra gran Senyoria li es estada presentada de VIII. en VIII. jorns, per les quals crehem, Senyor, la dita Senyora haver axi pocha voluntat de continuar en porrogar la dita Cort com havia dabans [...] a vostra gran Senyoria humilment supplicam sie de sa merçe ab tot effecte scriure a la dita Senyora que apart posades las ditas porrogacions, continuu e prosseescha la dita Cort...*⁷²

Certament, la Cort va continuar, però encara no s'havia determinat enviar cap donatiu al rei.

La situació política a Barcelona no estava del tot tranquil·la. Ho podem comprovar en la declaració jurada que el governador general de Catalunya, Galceran de Requesens, va haver de fer davant el notari Esteve Mir:

*Com la senyora reyna me haze manat e fet assegurar pochs dies ha, que yo haze anar al senyor rey. E per aquesta rahó jo vuy demati me sia recullit en la present galea ab propòsit e intenció de tirar via dretha al dit senyor. E are de present, axí com haveu vist lo batle de Barchinona sia vengut per volerme empatxar ma anada, o no sé per quina rahó. Per tant, vos requir que'm fassau acte públich que yo sus are de present me'n vull partir, e pertesch per tirar dretha via al dit senyor, per actendre e complir lo que he promès en la dita seguretad. E axí ho jur a Déu e als Sanctus Quatre Evangelis.*⁷³

Es volia impedir que Galceran es fes a la mar amb la galera que havia de portar-lo a Nàpols. Però el governador tenia ordres de la reina d'anar a veure al rei i ho va fer igualment. ¿Estava el poder local per damunt del poder reial? ¡Quantes traves trobava Maria per qualsevol decisió que prenia! No era gens estrany que, de vegades, perdés la paciència i la salut, per haver de batallar amb les autoritats locals i els senyors feudals, nobles o eclesiàstics. Les diferències entre el governador Galceran de Requesens i els consellers de Barcelona van anar en augment. Al 1444, el rei Alfons, a canvi de 10.000 florins, havia concedit un privilegi a la ciutat per cridar el governador quan el necessitessin o bé donar-li el permís de marxar quan els convingués. Galceran topava sovint amb els consellers per aquest motiu i d'altres.⁷⁴

Alfons va enviar dos ambaixadors a les corts: *Nos per expedicio de certs negocis concernents grantment nostre stat e servey, havem delliberat trametre de present en aquexes parts los amats concellers nostres mossen Berenguer Spasens e en Johan Lull, als quals havem comes algunes coses que de nostra part vos devem dir e explicar...*⁷⁵ Els ambaixadors, el dia 9 de març, es van presentar a la Cort i van demanar 1.000 ballesters per a les tropes del rei, pagats per 6 mesos. Els estaments van contestar que ho deliberarien.

El 13 de març de 1448, asseguda al seu setial, Maria es va dirigir als braços per demanar que enviessin l'ajuda militar al rei:

Nos som venguda aci per ço com vosaltres per la explicacio dels embaxadors del senyor Rey sou ja stats testificats de la gran necessitat en que lo dit Senyor es, e

⁷². Barcelona, 20 febrer 1448. *Ibid.* pp. 498-499.

⁷³. Barcelona, 4 març 1448. Madurell Marimon, *Mensajeros... op. cit.* p. 283. AHCB. Esteban Mir, leg. ma. 5, contr. com, anys 1447-1448.

⁷⁴. Carmen BATLLE GALLART, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, C.S.I.C., Universidad de Barcelona, 1973, vol. I, pp. 176, 177.

⁷⁵. Castell de Pescara, 22 gener 1448. *Ibid.* pp. 337-338.

*no ignorau quant va en lo perill de la sua persona [...] vos pregam que axi com be havets acostumat de servir e subvenir al dit Senyor en tals necessitats que prestament vullats delliberar e fer conclusio dels mil ballesters demanats per lo dit Senyor, e queu metats en obra e en exequcio [...] nostra congoxa e treball no sta en venir açi, mas que la demanda del senyor Rey se complis per lo gran perill en que esta sa persona, e no plangats gens lo nostre treball venint hi en la manera que hic venim, car volenteiosament hi vindriem a peu descalç e volguerem que aço fos fet en un dia, mas que aja ja quatre jorns havem a maravilla la dilació.*⁷⁶

L'arquebisbe de Tarragona li havia dit que no feia falta que anés a la Cort i que totes les coses necessitaven el seu temps per deliberar i decidir.

Passats uns dies, el 8 d'abril Maria insistia en demanar l'ajuda per al rei, a més de respondre a les reclamacions que li feien les corts sobre els greuges:

*Lo senyor Rey vos pregava que per guarda e seguratat de sa persona li volguesseu trametre mil ballesters pagats per a sis mesos [...] e apres fonch reportat a la senyora Reyna que la Cort havia deliberat despendre de les partides del General CIII. M. florenorum, partida dels quals servirien a la demana per part del dit Senyor feyta, e los altres serien convertits en altres coses concernents servey del dit Senyor e benefici del Principat de Cathalunya [...] la dita Cort havia remes a XXVII persones ja en dies passats a certs actes [...] les quals se son ajustades en la casa de la Diputació, e per sollicitar aquelles la dita Senyora es venguda dues o tres vegades a la dita casa...*⁷⁷

Les corts posaven condicions difícils de complir. Alguns greuges es podien reparar i la reina ho va fer, però en altres es posaria en dubte la justícia reial, com era el cas dels cavallers empresonats per estar implicats en la mort de mossèn Bernat de Senesterra. També es demanava que s'aturessin els lluïsmes i les concessions als homes de remença fetes pel rei. Tot plegat, un seguit d'exigències que no es podien acceptar. La Cort podia disposar de 104.000 florins però l'oferta es va quedar només en 30.000 florins, per enviar els ballesters. Els constants precés de la reina Maria no van ésser escoltats. El 27 d'abril la comissió de les 27 persones li contesten: *Si vostra molt alta senyoria signiffica esser meravellada e ben congoxada per lo gran congreny en lo qual diu esser constituïda per los sguarts narrats [...] facilment e molt presta tals admiracio, congoxa e congreny porien cessar, e conseguentment la dita oferta se executaria ab tot compliment, car tot sta en facultat e potestat de vostra gran senyoria, reparant e tornant a degut stat los greuges continguts en la dita cedula...*⁷⁸

Davant d'aquesta actitud, l'entesa resultava impossible. El dia 11 de maig de 1448, la reina va llicenciar la Cort:

La senyora Reyna ha rebudes letres del senyor Rey e per complir los seus manaments ab les dites letres fets, licencia la present Cort e mana que daci avant ni la Cort ni les XXVII persones se ajusten ni facen despesa nenguna de les peccunies del General ni facen embaxada, e mana mes als embaxadors ques dien

---

⁷⁶. Cortes... *op. cit.* pp. 339, 340.

⁷⁷. *Ibid.* pp. 350-354.

⁷⁸. *Ibid.* pp. 367-370.

*esser fets, que no vagen al dit senyor Rey, manant a les dites XXVII. Persones que en virtut del pretes poder ques dien haver, res no enanten ni procesquen.*⁷⁹

El Dietari del Consell recull en breus paraules el tancament de les corts: *Maig, dissabte XI. Lo dit die entorn VI hores intrant la nit la Senyora Reyna feu sonar la campana, dissolgue e llicencia la Cort General la qual celebrave als Cathalans en lo Capitol de la Seu de Barchinona.*⁸⁰

Alfons es quedava sense el subsidi. Els diners i els homes que li feien falta per combatre a Itàlia els hauria d'aconseguir sense l'ajut de les corts catalanes.

Afers diversos

El rei Alfons es trobava en una situació complicada des de que s'havia mort el duc de Milà, Felip Maria Visconti, el seu amic i aliat, el 13 d'agost de 1447. Tant l'apreciava el duc que l'havia deixat, en testament, hereu dels seus estats, excepte els castells de Milà i Pavia, decisió que no van acceptar els seus rivals. Ni Gènova ni Florència ho consentirien. Francesc Sforza, gendre del duc difunt, reclamava el territori. Alfons havia de preparar-se militarment i buscar aliances amb el Papa i Venècia, almenys per mantenir el seu prestigi i tot el que havia aconseguit.⁸¹

Per tal de perjudicar els interessos comercials de Florència, Alfons va prendre unes mesures contundents. La reina Maria fa publicar una crida contra els florentins que viuen al Principat, el dia 4 de gener de 1448. Envia les ordres al governador del Rosselló, la Cerdanya, Eivissa, Menorca i als veguers de Lleida, Tortosa, Girona, Puigcerdà i Vic. La crida és la següent:

*Ara hoiats queus fan a saber depart dela molt alta e molt excellent Senyora la Senyora Reyna muller e lochtinent general del molt alt e molt excellent Senyor lo Senyor Rey Que com lo dit Senyor ab ses letres haia scrit e manat que tots los florentins vuyden e hisquen de sos Regnes e terres e no hagen plus comerci en aquelles E la dita Senyora vulla los manaments del dit Senyor exequar Ab la present diu e mana a tots e sengles florentins que sien o stiguen en qualsevol Ciutats viles terres o lochs dela lochtinença dela dita Senyora Que dins sexanta dies apres publicacio dela present continuament comptadors ells en llurs persones vuyden e hisquen fora deles dites Ciutats viles lochs e terres [...] Car lo dit Senyor ha per revocats e la dita Senyora ab la present los intima e revoca los guiatges aqualsevol florentins atorgats E quant al exauch e treta dels bens robes e mercaderies e recollir dels deutes dels dits florentins mana la dita Senyora [...] que los guiatges que los dits florentins o alguns dells han los sien servats E que daciavant no meten robes de nou en los dits Regnes [...] ne hagin comerci en aquells En altra manera passat lo dit terme lo qual la dita Senyora peremptoriament los assigne Les persones e bens de aquells sien hauts e puguen esser detenguts com a enemichs del dit Senyor e de bona guerra. La Reyna.*⁸²

---

⁷⁹. *Ibid.* p. 379.

⁸⁰. *Dietari del Consell Barceloni... op. cit.* vol. 2, p. 32.

⁸¹. Vicens Vives, *Els Trastàmars... op. cit.* pp. 136, 137. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 342, 343.

⁸². Barcelona, 4 gener 1448. ACA, reg. 3201, fols. 1, 1v.

Una mesura tan dràstica va causar un gran enrenou entre els florentins que vivien a Barcelona i altres ciutats. Tot seguit van acudir a la reina per demostrar que feia molts anys que estaven al Principat, que s'havien casat amb catalanes i tenien fills, entre altres coses. Maria els va escoltar i va escriure al rei per evitar algunes injustícies:

Rebuda vostra letra ab la qual manava los florentins buydassen e ysquessen dels Regnes e terres vostres yo per complir vostre manaments haut consell sobre lo temps quels seria dat e les penes quels imposeria les quals coses .v.s. a mi remetia he feta fer crida axi en aquesta Ciutat com encara per les Ciutats de aquest principat que dins LX dies haien vuydat e al exauguar de lurs bens e recollir de lurs deutes los guiatges los sien servats en altra manera serien detenguts e presos com a enemichs vostres [...] Per part dels dits florentins es stat exhibit e mostrat un guiatge general a tots fet per vostra Senyoria en lany de Mil CCCCXX Altres ne han mostrats de particulars en que ha temps cert e maior que nols es donat ara e dient mes que no porien exauguar lurs bens si ells hixen dela terra Per ço supliquen los guiatges los sien servats axi en les persones com en los bens Altres dien de gran temps ença esser casats domiciliats en vostra terra e axi es e se han per vostres vassalls de tot consulte a .v.s. ab copia dels guiatges e nom de aquells qui dien esser vassalls bege .v.s. e man ço que li placie e sera fet...⁸³

Tenien un permís general per residir al Principat de 1420. Es consideraven vassalls del rei. No era just que se'ls expulsés. Les reclamacions dels florentins van continuar. Maria torna a escriure al rei:

Les provisions per .v.s. ultimament enbiades contra los florentins daça residents son stades exequitades pero Senyor segons ja havia dels ha proces la exequicio deles primeres consultada vostra excellencia alguns florentins casats de gran temps ença ja la hora e ara de present han donades supplicacions ab les quals pretenen e afermen no esser florentins ni subdits a Senyoria alguna de florentins ans pretenen e volen esser vassalls e naturals vostres e ab aquell animo e proposit han fet de gran temps en ça [...] residencia en aquesta Ciutat e han casat fills e filles lurs aci ab cathalans naturals vostres e se han adlegat e adleguen de ciutadans entre los quals son johan dandrea qui apres de XXXX anys e Roberto alibrande ne apres de XXXXVI e altres de XXX e altres de XX [...] e tenen filles maridades ab vassalls vostres [...] que hajen alexar ses fills e filles [...] se lexaran metre en preso e morir alli car nols seria posible viure en altra part [...] de gran temps ença mercadejen e tenen draps [...] no poder los vendre seria los total destruccio [...] suppliquen per lo privilegi de ciutadania e per los drets dela generalitat haut sobre aço consell he delliberat altra vegada scriure e consultar vostra excellencia...⁸⁴

Alguns mercaders florentins feia molt anys que vivien a Barcelona. Tenien família i, tal com diu la reina, no podien exiliar-se; abans preferien anar a la presó i morir. Havien passat 6 mesos i continuaven les reclamacions. Al juliol la reina tornava a preguntar al rei que li digués què fer amb els florentins: *lo fet dela consulta dels florentins quis dien Ciutadans de barchinona E de aquells qui abans dela Guerra tenien e mercadejaven draps dor e de seda fets en florença quels*

⁸³. Barcelona, 10 gener 1448. ACA, reg. 3201, fol. 5v.

⁸⁴. Barcelona, 26 juny 1448. ACA, reg. 3272, fols. 44, 44v.

*pugan vendre segons pus larch se conte en la letra...*⁸⁵ No sabem si el rei va fer algunes excepcions al seu decret d'expulsió. És possible que alguns ho aconseguissin a canvi d'enviar-li diners, segons la fama que tenia el rei Alfons.

En la següent carta dirigida al rei, Maria es queixa de que Saragossa de Sicília (Siracusa) es troba amb dificultats:

*Letres e memorialis he scrit a vostra altesa deles calamitats e perills en que es aquella miserable ciutat de Seragoça de Sicília derruyda de uns empobrida de altres impotent [...] debilitada per conservar [...] perseguida per comissaris vostres [...] tribulada per mals homens [...] per acabar despoblada per pestilencia [...] a vostra altesa li placia provehir atotes les dites coses que son en vostra facultat axi com es cessar tolres levar comissaris [...] de aquella pobre Ciutat en que stava quasi tot mon be e ara es vinguda anores quasi be crech a vostra alteza no sia oblidat com barchinona ha per privilegi e us antich nominacio e eleccio dels consols dels mercaders naturals vostres qui son en levant e en aquesta manera es stat dat lo consolat apellat dels catalans en la ciutat de Seragose de Sicilia lo qual offici vaca de present lo qual [...] suplich humilment a vostra alteza que [...] ara no mi consente alguna novitat per importunitat ne en altra manera car yo provehire e fare provehir per manera que sera laor divina e honor servir de vostre magestat Totes aquestes coses son necessaries a mi e a aquella pobra cambra e jatsia redundara en gran servey vostre [...] yo ho reputare a gracia singular...*⁸⁶

La ciutat estava en crisi, mal governada, i això repercutia en els diners que la reina rebia de la cambra de Sicília. Demanava al rei que hi posés remei.

Al rei també l'informa sobre dos casos complicats en que no es respecten les actuacions de Maria:

Alguns dies abans que letre ne bulla de v.s. ne de nostre sant pare me fossen presentades me son dit que lo Canonge martorell dela seu de leyda per fugir a la [...] de sos maleficis com ha fama del pus vicios e dissolut clergue quis puxa trobar havia impetrada de nostre sant pare familiaritat ço que hagues comissio e superioritat sobre son bisbe e prelat e altres sots color deles peccunies dels processos a les usures suplicant me que de aço escrivis e consultes ab vostra alteza e que entretant no consentis ne permetes que ell ne lo veguer de leyda [...] poguessen dampnificar a ell ne sos ministres [...] yo informada dels vicis disolacions e excomunicacio del dit Canonge [...] no sabent que interes hi hagues algu de vostra excellencia provehi que al veguer fossen donats certs assessors [...] Ara com bulla del papa e les vostres letres me son presentada ho he tot revocat [...] remetent ho tot a vostra excellencia...

Item senyor [...] he scrit per diverses letres com crexents los mals e scandels en aquest principat e per la gran instancia qem es feta per la muller del noble mossen bernat de senesterra quondam me ha convengut continuar lo proces del usatge simili modo contra aquells quel mataren e contra aquells qui tractaren consellaren e feren fer la dita mort [...] ne tinch dos presos ço es en dalmau avenar e jacme de olonder homens de condicio E dels qui la tractaren e feren fer [...] tinch presos mossen pere de vilagut mossen bernat margarit e mossen berenguer de pontos e citats altres [...] si vostra alteza me lexa fer e no permes

⁸⁵. Barcelona, 1 juliol 1448. ACA, reg. 3201, fol. 62.

⁸⁶. Barcelona 23 gener 1448. ACA, reg. 3060, fols. 18, 18v.

*res en contrari sera gran servey vostre [...] he diputat micer luis de castellvi micer francesch castello e micer pere tosts tots bon clergues...*⁸⁷

El primer cas tracta sobre un canonge de Lleida que no ha respectat les provisions de la reina i ha recorregut al papa i al rei Alfons. Maria insisteix en que és un mal clergue però complirà els manaments del rei i del papa, revocant les mesures preses. El segon cas tracta d'un assassinat del qual ja se n'ha parlat en pàgines anteriors. La viuda de Bernat de Senesterra reclama justícia i la reina està disposada a fer-ho però hi estan implicades algunes persones importants que volen evadir la seva responsabilitat. Per aquest motiu la reina ha tingut problemes i protestes en les corts catalanes a favor dels inculpats.

A continuació veiem una carta de Maria dirigida a la comtessa de Foix:

*Egregia Comtessa e cara neboda Segons som informada en vostra terra es pres hun hom appellat en quanti duran loqual ha ferit e mal nafrat en manera que lo ha lexat per mort a ultra aço ha romputs altres sacraments e homenatges e es de molt mala vida E com desigem molt que lo dit quanti fos castigat e punit en la terra hon ha delinquit Vos pregam e encarregam que lo dit quanti vullau per amor e contemplacio nostra remetre al Veguer de Puigcerda lo qual li ha fet son proces en fara la justicia ques pertany afi que a altres sia eximpli e refrenacio de perpetrar tals crims E reputar vos ho hem a servey.*⁸⁸

Demana que sigui entregat al veguer de Puigcerdà un home que havia comès algunes malifetes en territori català i estava pres al comtat francès.

Trobem un salconduit donat per la reina al comte de Quirra:

*La molt alta e molt excellent Senyora la Senyora Reyna muller e lochtinent general del molt alt e molt excellent Senyor lo Senyor Rey vuy data dela present a supplicacio dela Egregia Comtessa de Quirra criada sua ha guiat de paraula lo Egregi Comte de Quirra e tots sos bens a beneplacit dela dita Senyora Reyna e apres dela revocacio del dit beneplacit La qual vol sia intimada al dit Comte e a la dita Comtessa personalment o en casa de lur habitacio en Barchinona per Sis mesos continuament comptadors Manant atots e sengles officials Reyals e alurs lochtinent que lo dit guiatge tinguen e serven e tenir e servir facen al dit Egregi Comte e sos bens E per ço yo berthomeu sellent Secretari dela dita Senyora Reyna e per son manament a instancia dela dita Egregia Comtessa ne faç la present certificacio signada de ma propria ma e hi pos mon senyal acostumat.*⁸⁹

La comtessa de Quirra era una dama de la cort de la reina. El salconduit era perquè ella i el seu marit poguessin residir durant 6 mesos a Barcelona.

Al governador d'Eivissa li escriu el següent:

Governador per vostra part nos es stada mostrada una letra a vos e als missatgers de aqueixa terra qui açi eren drecada de part dels jurats e prohomens de Eyyinça sobre los cinch cristians que los Moros del Alger se diu haver presos de aqueixa ylla a la qual vos responem que reebats bona informacio de la presa dels dits cristians e encara de altres preses que los Moros del Alger hagen fet a de

⁸⁷. Barcelona, 28 gener 1448. ACA, reg. 3060, fols. 18v, 19.

⁸⁸. Barcelona, 27 gener 1448. ACA, reg. 3201, fol. 12v.

⁸⁹. Barcelona, 2 març 1448. ACA, reg. 3201, fols. 29v, 30.

*cristians de aqui e encara de altres lochs dela Senyoria del senyor Rey E sius constara los moros del Alguer hagen feta la dita presa dels dits cinch cristians o daltres vassalls del dit senyor los fassau altre tal ço es que si poreu fer fer presa alguna de Moros del dit loch del Alger la fassau E no dubteu en res.*⁹⁰

Han estat capturades 5 persones cristianes d'Eivissa per uns moros de l'Alguer. Per tant, la reina dóna permís al governador de l'illa perquè facin el mateix: que capturin uns moros de l'Alguer en represàlia. És a dir, posar en pràctica la llei del talió. Així podrien després negociar i fer l'intercanvi. Trobem un altre fet similar, però en sentit contrari, en la carta que la reina escriu al *soldà de Babilonia*:

*Molt alt e molt magnifich princep de nos dona Maria per la gracia de deu Reyna darago de Sicilia etc. Salut com a princep per qui voldriem honor e molta bona ventura Princep molt alt Anthoni pont pere gomis jachme balle johan rovira hun candiot e hun navarro son detenguts presos per vos o per manament vostre en Alexandria los quals segons som informada deuriem esser delliurats cobrats e restituhits los moros qui foren presos per en Gabriel dortigues E com los dits moros vos sien stats restituhits la qual restitucio nos per complacencia vostra e per cobrar los dits cristians havem feta fer vos pregam molt affectuosament que semblantment façats que los dessus nomenats cristians sien delliurats e aço haurem a plaher e complacencia singulars e en sos cas e loch fariem per vos semblant cosa e maior.*⁹¹

En aquest cas, el sultà d'Egipte, havia fet empresonar 6 homes cristians a Alexandria per aconseguir que fossin entregats uns moros capturats per un cristià, Gabriel d'Ortigues. Els moros havien estat restituïts però els cristians encara no.

La reina ha d'intervenir, en molts casos, perquè no es compleixen les obligacions degudes, com és el cas de l'abadessa de Vallbona de les Monges:

*Venerable Religiosa e amada nostra per altres letres nostres vos havem scrit que donassets manera fos contentat al veguer de Tarragona del temps quel fos star en aqueix vostre Monestir per obviar a Inconvenients e scandols e scandols durant la diferencia que era en vos e dona Constança de pallars per la Abadia de aqueix Monestir e no sen ha res fet lo que es anostre carrech E de aço havem gran clamor cascun dia del dit veguer per queus dehim e manam molt stretament quel pagets araho de un flori e mig per quiscun dia que aqui haura stat En altra manera nos manam al vaguer de montblanch ho exegut.*⁹²

El veguer de Tarragona havia anat a custodiar el monestir de Vallbona per ordres de la reina. Sembla ser que l'abadessa temia una ocupació de l'abadia per part de la gent de Constança de Pallars. Una vegada passat el perill, no s'havien pagat les despeses del veguer i els homes que portava. Maria ordena que se li pagui allò que li deuen.

En una carta que escriu al rei Joan de Castella, li exposa un assumpte que reflecteix la bel·licositat dels nobles i les complicacions que se'n derivaven:

---

⁹⁰. Barcelona, 15 març 1448. ACA, reg. 3201, fol. 27v.

⁹¹. Barcelona, 28 juny 1448. ACA, reg. 3272, fols. 44v, 45.

⁹². Barcelona, 15 març 1448. ACA, reg. 3201, fol. 27v.

*Muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano [...] Estos dias passados el bien amado nuestro mossen Ramon de Soler cavallero de Valencia de nuestra ordinacion e mandamiento e con letras nuestras e del Rey de Navarra nuestro muy caro e muy amado hermano e dela Ciudad de Valencia fue embiado al Rey de Granada por dar orden aque la batalla de entre don luis cornell e Nicholau de proxida non viniessse aconclusion e con las dichas letras el dicho mossen Ramon fue a Granada e con su buena industria ha trebaiado en ello de guisa que la dicha batalla ses prorrogada per algunos dias dentro delos quales mediante la gracia de dios nuestro Senyor dios se ha buena sperança que se porna en ello buen remedio Esto fecho veniendo se en el Regno de Valencia el dicho mossen Ramon con algunos otros [...] seyendo en Alcalá la Reynal algunos vuestros oficiales le han puesto algunas Axaquias deziendo aquell seria ydo con algunas cartas e poderios del dicho Rey de Navarra al dicho Regno de Granada que serian e redundarian en gran deservicio de vuestra alteza [...] lo han tomado preso e assi lo detienen deziendo que lo quieren levar delante vos [...] el dicho mossen Ramon es bien quitio delo que le han puesto e enculpado como aquel otro cargo non levasse sino sobre la dicha batalla e que assin sin culpa sea vexado e mal tractado es cosa enque tomamos mucho enojo mayormiente por quanto aquel fue de nuestra ordinacion e mandamiento en el dicho viage e sino que stamos mucho atrebaiada de nuestra persona vos ovieramos scripto de nuestra mano sobre ello [...] rogamos vos [...] que al dicho mossen Ramon mandeys delliberar sin mas lo detener por manera que luego se pueda bolver en el dicho Regno de Valencia [...] E nos vos lo tomaremos en muy gran complacencia...*⁹³

Dos nobles valencians, Lluís Cornell i Nicolau de Pròxida, encapçalaven dos bàndols enfrontats i estaven decidits a muntar una batalla. Com que a València no els va ser permès ho van demanar al rei de Granada. La reina Maria va intervenir per impedir l'enfrontament armat. Va enviar a Granada un emissari, Ramon Soler, amb cartes del rei de Navarra, lloctinent general de València, i seves. En tornar i passar per territori castellà, l'emissari va ser fet presoner. Se'l va acusar de conspirar contra el rei Joan de Castella. Devien pensar que potser havia anat a buscar ajuda per al rei de Navarra. La reina demana al seu germà que el presoner sigui alliberat. Com que el rei de Navarra i el de Castella estaven sempre enfrontats, es va buscar la intercessió neutral de la reina Maria.

Segons Zurita, l'enfrontament entre els bàndols citats va continuar. El rei de Navarra va prohibir la batalla amb una sentència: *aquel reino estaba por esta causa en mucha disensión de partes, el rey de Navarra [...] considerando que en aquel caso se trataba de batalla voluntaria [...] le era permitido como a lugarteniente general prohibirla entre los súbditos del rey [...] declaró por ninguna aquella batalla [...] a 8 del mes de julio deste año...*⁹⁴

Maria escriu unes lletres a les aljames dels moros i els jueus de Lleida i Tortosa; i a les dels jueus de Tarragona, Girona, Perpinyà, Cervera i Tàrrrega: *Aljama Per alguns affers concernents grantment servey del Senyor Rey e nostre es molt necessari conferir ab vosaltres de cosas que no seria expedient comanar ala ploma Manant vos per ço molt stretament que vista la present nos trametats un home ab lo qual puxam comunicar del que es necessari per los dits affers*

⁹³. Barcelona, 26 març 1448. ACA, reg. 3201, fols. 28v, 29.

⁹⁴. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. LV), vol. 6, p. 410.

*Guardant vos que en aço no haia difficultat o dilacio alguna si al dit Senyor Rey e anos desijats servir e complaure.*⁹⁵

Es manté el secret del assumpte del qual els ha de parlar però, de ben segur, els demanaria ajuda econòmica per al rei Alfons, ja que les corts no donaven diners ni enviaven els 1.000 ballesters sol·licitats, segons hem vist en pàgines anteriors.

Envia al rei diverses cartes sobre les corts i altres afers. En veiem una:

*Per tal que v.s. no stiga ab congoxa ne maravella dela tarda del socors de ballesters sabent les practiques acostumades daquesta cort e que fruyt non pot exir sino a gran tarda e treball e volents haver de vostres drets e preheminiencies mes que nous donen E ara que huns han passio de haver gracies e relaxacions de galees e aço que deuen al general altres per desviar punicio de crims sens la qual aquest principat va a perdicio E no havent yo manament de v.s. fahia les continuacions dela cort alcun poch largues pero havent congoxa de vostre necessitat e veent las difficultats daquesta cort per ço que dit es ab certa manera be deliberada fiu moure als consellers si aquesta Ciutat volria bestraure lo socors dels mil ballesters. E jatssia mostrassen alguna voluntat pero excusaren se ab la cort Apres arribat en Johan de marimon stigue alguns dies que nom explica res. Apres yo fui empatxada per malaltia del cap fon ami una vegada e nol pogui oyr Apres stant en disposicio per oyr lo vis X o XII dies non comunica res Mas essent yo apres avisada que v.s. trametia mossen Spasen e en Johan lull stengui les continuacions dela cort de dos en dos dies E aquells arribats lo cent dema ço es divendres a VIII del present e ells ensemps tengui consell e lo dissapte a VIII yo segui ala Cort e ells explicaren lur creença demanants los dits mill ballesters E los dela cort retengut atort daquiavant yo sollicitant e faent los tenir aprop e posant lus al debant la vostra gran necessitat [...] Apres veent que no fahien conclusio dimecres a XIII del dit mes torni seure pregant los que desempatxassen E apres los fiu tenir aprop en tant que divendres XV del present remeteren lo fet a les XXVII persones que ja eren stades eletes la nomina deles quals tramet dins la present ab la copia dels actes que sen son fets han poder de dependre fins en Cent e quatre mill florins dura lo poder un any yo cuidant que tantost executarien lo fet dels mil ballesters e los mes dela cort eren daqueix mateix parer significants ho als de vostre consell del dissapte a XVI del present ença los XVII se ajustaren en la diputacio e yo en persona hi son anada dues vegades per congoxar los pero sent que entreposen lurs passions sots colors de greuges que han poch fonament Encara no he la resposta final pero qui per mi qui per los de vostre consell e per los ambaxadors mateixos que no cessen ells son tenguts aprop [...] E yo sabent vostra intenció lus he notificat no esser ncessaria ambaxada e no podent sen concordar [...] altres dien que lo missatger anas ensemps ab los ballesters yo faç tot mon poder que tantost vaia lo servey offerint lus que faents ells lo servey prest lus atorgarem tot quant bonament e rahonable puxa [...] en quant al fet de mossen Requesens per la galea den vila torta vos he tramesa la enquesta rebuda per micer Ramon dezpapiol [...] Es ver que molts diposen malvolenters tements esser maltractats si ell roman en loffici Ami son fet no toca pus sino lo zel de vostre servey e lo benefici publich...*⁹⁶

⁹⁵. Barcelona, 27 març 1448. ACA, reg. 3201, fol. 29v.

⁹⁶. Barcelona, 28 març 1448. ACA, reg. 3056, fols. 73-74.

Explica al seu marit totes les gestions que ha fet en les corts i les dificultats per aconseguir l'ajuda dels ballesters o el donatiu. Havent-hi diners disponibles de la Diputació del General, no hi havia manera d'arribar a un acord. Prou s'esforçava la reina i el seu consell però els estaments posaven moltes traves. No devien estar conformes amb l'absència tan prolongada del rei.

Al cap de pocs dies, Maria torna a escriure al rei:

Per diverses letres he scrit a vostra excellencia dela demanda feta a aquesta ciutat dels Mil ballesters e com apres gran e congoxosa instancia han offersts XXXM. florins ab condicions que fos dat flux al proces de similimodo començat per la mort de mossen senesterra al que es equivalent a liberacio e contra les lleis de la terra E aximateix fos fluxat en lo bando dels sentmenats contra mossen muntanyans...

Ala final no volents fluxar ne dar loch a res sino que haien les coses axi com demanen yo vehent tanta duricia en lo dia de huy per scrits e per paraula los fiu la oferta contenguda en la cedula de la qual tramet copia [...] E ço quels digui de paraula fon en tal manera explicat que amolts dels homens venien lagrimes als ulls dela dolor que vehien passar del perill de vostra reyal persona. Pero ab tot axo muncha se son volguts inclinar a fer lo dit servey sino ab les dites condicions.

Per que yo vehent me desesperada del soccors dela cort he pensat en emprar encara los consellers daquesta ciutat si volrien bestraure lo dit servey. Daltra part com aci haia alguns pagesos de reemença qui fan instancia en lo dit fet dels reemences als quals yo no havia parat ara non havent manament de vostra senyoria per que lo fet es molt arduu alguns dells qui son stats aci vehents la difficultat dela dita cort han dit que treballaran quels pageses de reemença presten XXXM. Florins en axi que sien segurs que lo fet dels reemences sia hoyt e dat loch e facultat amplament de manarlo per justicia E a fet son anats per tractar de aço e creu hom que si vostra senyoria voldra dar loch a daquest partit lo fet dela dita bestreta se obtendra E per ventura los dela Cort vehents aço qui lo es molt infest e odios se inclinaran afer lo dit servey...

Quant al ampre dels consellers yon faç poch compte Mas quant al fet dels pagesos de reemença per tal com pus de mig any ha passat que foren intimades dues provisions que vostra senyoria los havia atorgades la huna de salvaguarda laltra de licencia ques pusquessen aiustar fins en XXX per proseguir lo fet dels dits reemences per que vostra senyoria no men havia scrit e per que lo fet es molt gran e tal com dit es noy volgui res fer sino solament que consultar a vostra excellencia de que james he hauda resposta...

Per que supplich humilment que vostra altesa que sia vostra merce de totes aquestes coses escrivimen vostra intencio E si tot fall e lo fet del prestech dels pagesos vos sera accepta sia merce vostra escriurem e manarme strictament que els do licencia de aplegar se [...] E aximateix manant a mi molt stret per ma excusacio quels do tot loch e tota libertat que puixen demanar la justicia lur e proseguir aquella per si e sindichs e procuradors lurs e fer talles [...] E vendre censals ab carta de gracia e fer totes altres coses...

E si per ventura lo fet dels pagesos no havia manera yo entench strenyer ab tanta diligencia com sia possible los processos dels delats dela dita mort e altres crims. E axi mateix los fets deles luicions daço qui es empenyorat pus vostra senyoria noy atorga sobresehiment ne alguna cosa que ho puxa empatxar E passe yo massa gran dolor e enuig com no tinch joyells ne coses que puxa empenyorar Car tot ho tinch empenyorat per les disminucions que han los introhits dela cambra e de castella que lo hun empatxat laltre disminuït. Car no solament joyells, e vexella sin hagues mas encara la persona si possible era empenyoraria per vostra excellencia.

*per spartxar lo fet dels ballesters que si vostra Senyoria volra acceptar lo fet dels pagesos trametre molt prestament les dites provisions pero entretant yo no cessare de meneiar los dits partits e de dur a effecte aquell qui millor cami pendra...*⁹⁷

Maria no aconsegueix convèncer als estaments perquè enviïn els ballesters. Havien ofert 30.000 florins però només si s'accedia a la revisió d'algunes sentències i provisions reials. Destaca que algunes persones estaven preocupades perquè no enviaven l'ajuda al rei però tampoc es feia un gran esforç per arribar a un acord. Els pagesos de remença havien ofert a Maria els mateixos diners per al rei si els donava permís per reunir-se en nombre de 30 persones i escoltava llurs reivindicacions. En les corts no troben manera de ser escoltats. La reina creu que potser es podria rebre l'ajuda dels remences, si es tanquen de banda els estaments. De Castella i de la cambra de Sicília Maria rep pocs diners. També diu al rei que totes les joies les té empenyorades i no pot demanar cap préstec per manca de coses de valor. Si pogués, empenyoraria la seva pròpia persona per ajudar-lo.

La següent carta està dirigida a Aldonça de Rocafull:

*Nobla e amada nostra No sabem si per ergull o per altres ocupacions o si per que no havem pagats los diners del vostre dot stau de no scriure per qual se vol de aquests caps no haven culpa Car pensau tots temps havem plaher de saber noves de nostres criades e de vos desque som aci no havem rebuda sino una letra dels diners pensau que havem tan gran ancia com vos E indubítadament e sens pus dilacio havem provehit que a sent johan de juny proper vinent los haureu del forment que tenim en valencia e jaus ne hagerem feta donar part sino per no fer moltes pagues per que us pregam e manam nos scrivats e saludats nos vostre marit Al qual digats haia pasciencia que en lo dit temps haura recapte sens pus fallir nodriu be lo fill que com sia de edat vos pugua ben servir.*⁹⁸

Maria li devia una part del dot que li havia promès en casar-se. Es plany de que no l'escriu. Per Sant Joan li farà pagar la resta del dot amb els diners del blat que ha de fer vendre a València. Al juny escriu a Riambau de Cruïlles, un ciutadà valencià: *vullats treballar ab en Cristofol de monblanch e sobre tot que los diners del forment se haien pus lo terme de sent johan es vengut afi...* I al tal Cristofol també li diu el mateix: *Encarregam e manam vos que haiats los diners del forment que se ven a terme a sent johan de juny e de aquells paguets an Ramon de*

⁹⁷. Barcelona, 17 abril 1448. ACA, reg. 3056, fols. 78v-79v.

⁹⁸. Barcelona, 13 maig 1448. ACA, reg. 3272, fol. 29v.

*Rochafull los Milia florins que li devem per lo dot de sa muller e en aço no haia falla car ja sabeu quens hi va sacrament.*⁹⁹

A madona Isabel de Requesens li encarrega el següent:

*Amada nostra Segons havem entes entre mossen benet prevere de una part E mossen Catarro e mossen luch ferrer dela part altra ses moguda certa discencio e dolentes noves per les quals berthomeu bonet vassall vostre de Molins de reig germa del dit mossen bonet ha desafiat e menassat los dits mossen Catarro e mossen luch de que se porien seguir algun scandol e inconvenient e mal Pregam e encarregam vos per ço tant affectuosament e streta com podem que prengats bona e bastant seguretat del dit berthomeu bonet que no fara mal ni dan als dits preveres E per semblant nos provehim que fassen semblant los dits mossen luch e mossen Catarro e axi sera obviat a scandol e inconvenient.*¹⁰⁰

Isabel devia ser l'esposa de Galceran de Requesens, el governador general de Catalunya, el qual havia anat a Itàlia per veure al rei Alfons. Per aquest motiu ella és la que ha de posar pau i administrar el territori del seu marit, la vila de Molins de Reig (actualment Molins de Rei). La reina li prega que intervingui per evitar un enfrontament entre uns preveres i uns germans que pot acabar molt malament.

A principis d'agost de 1448, la reina, per ordres d'Alfons i per resoldre alguns problemes sorgits en la vila, es va dirigir a Perpinyà. El Dietari de la Generalitat recull la seva sortida i la d'altres personatges, sense oblidar un fenomen astronòmic succeït a finals del mateix mes:

Dimarts, a VI. En aquest dia la senyora reyna partí de Barchinona per anar la via de Perpenyà.

Dijous, a VIII. En aquest dia lo senyor archabisbe partí per anar a son archabisbat. [...] En aquest mateix dia la senyora reyna, exint de la vegueria, anà dormir a Hostalrich....

*Dijous, a XXVIII. Aquest jorn fonch eclipsi de sol, lo qual començà a VIII hores, ans de migjorn, e durà fins prop de XI hores.*¹⁰¹

A mitjans d'agost la reina es trobava a Girona i va escriure als consellers de Barcelona per demanar el següent:

Prohomens. Nos havem lextat carrech an bernat dalgas mercader daquexa Ciutat de vendre certs barrils de tonyina quens es stada tramesa e proceyda dela renda que acostumam rebre en la Ciutat de Sibilis E per ço com bonament nos pot vendre en aquexa Ciutat per que ni ha abundancia daltra Cove sia tramesa en altres parts on ab menys perdua se puxa vendre E per que lo Almudaçaf daquexa Ciutat segons diu no ha facultat licenciar la exida per mar sens vosaltres Pregam vos affectuosament per servey nostre vullats donar loch e permetre quel dit bernat dalgas puxa trametre per mar la dita tonyina o aquella part que ben vist li sera per vendre aquella Segons vos recitara pus larch ell mateix Daço farets anos plaer e servey que molt vos gahirem E aximateix mostrant vos daço liberals

⁹⁹. Barcelona, 27 juny 1448. ACA, reg. 3272, fol. 44.

¹⁰⁰. Barcelona, 18 maig 1448. ACA, reg. 3201, fol. 44.

¹⁰¹. *Dietaris... op. cit.* p. 106.

*farets benefici ala Ciutat Car la liberalitat sera causa de fer venir virtualles a aquexa Ciutat la qual cosa squivariem si necessariament en aquella se havia a vendre o exaguar sens sperança de desexir a altra part.*¹⁰²

Maria havia encarregat a un mercader de Barcelona la venda d'uns barrils de tonyina que li havien enviat des de Sevilla. Devia ser a compte de la renda que tenia assignada pel rei de Castella. Com que a Barcelona no es podia vendre per haver-ne en abundància, demanda als consellers donin el permís per anar amb la mercaderia a una altra part, segons ha estat recomanat pel mostassaf.

La reina escriu a la reina de França en resposta a l'ambaixada que li ha estat enviada:

*Per vostres embaxadors havem reebuda vostra letra per la qual som certificada del bon stament e prosperitat de vostra alta Senyoria de que sap deu havem singular goig e alegria e haurem tostemps que a vos plaura voler nosen scriure e avisar E per ço com sabem per vostra letra som avisada trobarets plaer en saber lo bon stament de nostra persona. Vos certificam que al present nos som en bona disposicio e convalescencia gracies ala divinal potencia la qual vulla dirigir e prosperar vostra alta senyoria segons desija [...] los dits vostres Embaxadors venints per comparar ala jornada assignada la qual es stada a VII del present mes [...] per raho deles novitats occorrents en la Ciutat de Barchinona erem ja exida dela dita Ciutat faent la via de perpernya o a Gerona on deu volent seriem molt prest E par que ells deliberaren sperar a Gerona [...] per los sguards damunt dits sen tornaren a perpenya assignant los jornada a comparar e proseguir lo dit negoci en la dita vila lo derrer dia del present mes [...] Com deu vulla siam a perpenya nos los hoyrem a ple e sobre lescoses demanades farem justa la comissio per lo senyor Rey marit e senyor nostre molt car...*¹⁰³

Segons diu la reina, els ambaixadors van ser enviats a Perpinyà. Allí serien rebuts i es decidiria sobre l'assumpte que se'ls havia encomanat. La reina va escriure al rei Alfons per explicar-li el que demanaven:

*Partint yo de Barchinona per les mortaltats occorrents faent la via de perpenya en lo camí son compareguts los Embaxadors dela Reyna de ffrança comunicant les peticions acustumades Los quals me donaren tres letres una del Rey altra dela Reyna e altra del Dalphi de ffrança copia deles quals envii a vostra gran celsitud Es ver Senyor molt excellent que en aquell instant los del Consell no eren ab mi [...] sobre los dits Cent milia florins me havia scrit vahent la cosa esser molt ardua scrivi a vostra gran excellencia suplicant a aquella fos de sa merce volgues en continent ami escriure de sa intencio e voler sobre los dits afers Empero venguts los del dit Consell e informada del que vostra senyoria me havia scrit sobre lo dit negoci ab letra closa Dada en lo vostre camp proper borriano a VIII de juny proper passat [...] he deliberat de aço avisar vostra sacra magestat a la qual suplich axi humilment com puxa sia desa merce vulla haver per be accepte lo que fet he e considerar los sguards per los quals fuy moguda en fer la dita letra...*¹⁰⁴

¹⁰². Girona, 17 agost 1448. AHCB, Cartes reials, l.B. IX-A-2, n. 545.

¹⁰³. Girona, 18 agost 1448. ACA, reg. 3065, fols. 26, 26v.

¹⁰⁴. Girona, 26 agost 1448. ACA, reg. 3065, fols. 33v, 34.

Maria tornava a rebre la reclamació dels 100.000 florins del dot que no s'havia pagat a Violant, mare de la reina de França. El rei Alfons no devia estar disposat a pagar-ho però la reclamació podia acabar en conflicte.

A la comtessa de Mòdica, senyora de Blanes, la reina li fa un encàrrec:

*Noble e amada nostra Per lo batle de palamos es stat pres un berganti lo patro del qual es stat pres a cadaques los quals fon es dien esser enemichs del sr. Rey E perço com lo dit patro e homen del dit berganti havien pres dues barques la roba deles quals han mes en la nau den xuriguera e tramesa aqui a blanes perço pregam e encarregam que prengats per inventari la dita roba e aquella tingats fins tant sia per que nos vist de qui sera Com nos façam inquirir sobre les dites coses e segons trobarem se deia fer per justicia vos sera scrit.*¹⁰⁵

Havia estat pres un bergantí a Cadaqués de gent enemiga del rei que havia robat dues barques amb teixits. Maria li encarrega que faci inventari i els guardi fins que l'avisí. El comte de Mòdica i vescomte de Cabrera, Bernat, es devia trobar a Nàpols amb el rei Alfons i la comtessa s'encarregava de regir els seus territoris en la seva absència.

La següent carta està dirigida a Alfons, rei de Portugal:

*Rey muy caro e muy amado sobrino Nos la Reyna daragon e deles dos Sicilies vos enviamos mucho a saludar [...] notifficamos vos como el fiel vassallo e subdito nostro ffelippo dela cavalleria mercadante dela Ciudad de Barchinona estos propassados dias en una nave castellana dela qual era maestro e patron fferrando fael delos Regnos de Castilla cargo ropas e mercaderias en la Ciudad de Napols entra les otras cosas les seguentes Primeramente quatrocentos quaranta vuyt carratelles de soffre. Item. XXX botes de vino grego de Napols e ocho carratelles grandes de atzeyte de loro les quales marcancias e otras en e con la dita nave partiendo de Mallorques donde arribaron fueron tomades e occupades por tres calavelas de vassallos vuestros les quales se fallaven les hores en aquellas mares e como entre vos e el senyor Rey nuestro muy caro e muy amado senyor e marido e los suyos e vuestros vassallos haya tales deudos bueno amor e paç que les sameiantes robarias e novedades dentro ellos deven cessar nen se deven fazer per nenguna manera [...] vos rogamos quanto mas affectuosamente podemos que por conservacion dela dicha paç e concordia [...] querays dar orden e manera con effecto que el dicho ffelippo cobre enterament todas las dichas mercaderias...*¹⁰⁶

Una nau castellana, llogada per un mercader de Barcelona, carregada amb productes d'Itàlia, havia estat atcada i robada per tres caravel·les portugueses, a prop de l'illa de Mallorca. Maria reclama que sigui tot tornat, ja que es mantenen bones relaciones entre els dos reis i territoris. El rei Alfons V de Portugal era fill de la difunta reina Elionor d'Aragó, la germana d'Alfons, i per tant el seu nebot.

A principis de Setembre de 1448 la reina es trobava a Perpinyà. Va dirigir una carta als consellers de Barcelona:

Prohomens. Lo negoci per lo qual nos haviets tramesos vostres missatgers havem finalment desempatxat per manera quels dits vostres missatges sen podien tornar

¹⁰⁵. Girona, 23 agost 1448. ACA, reg. 3149, fol. 12.

¹⁰⁶. Girona, 2 setembre 1448. ACA, reg. 3064, fols. 20v, 21.

aqui Es ver que per los affers dela Reyna de ffrança los quals sabets son de gran importancia e caler havem deliberat fer romandre aquells aci per alguns dies afi ques tropien en los Consells que per expedicio dels dits affers se hauran atenuir e celebrar. Pregam vos perço axi affectuosament com podem que per vostra letra vullats scriure als dits vostres missatges que per la dita raho vullen aturar per algun temps fins tant los dits affers prenguen alguna serie conclusio Daço nos farets plaer e servey asenyalats los quals molt vos grahirem.¹⁰⁷

Els consellers havien enviat uns missatgers per parlar amb la reina d'alguns assumptes. Els demana que puguin aturar uns dies més per tractar l'afer de la reina de França. Des de la cort francesa s'havien enviat també als consellers de Barcelona cartes sobre la reclamació del pagament pendent del dot de la reina de França.

Els escriu també una altra carta, al cap d'uns dies, per l'assumpte següent:

Amats nostres jatsia cregam que segons ans de nostra partida fou concordat sia feta la solempnitat del Angel custodi encara per nostre plaer e consolacio ho desijam saber en cert Per queus pregam e encarregam molt e molt affectuosament nos en scrivau e si perventura lo que no podem pensar feta no era en tota manera se fassa molt prestament javets nostre Senyor com nos [...] e si havem obs intercessio e custodia de sancts e de angels De aço vos parlara lamat nostre en Pere torrent maior de dies Ciutada de aquexa Ciutat Pregam e encarregam vos li donets fe e creença en tot lo que sobre aço vos dira de nostra part.¹⁰⁸

Vol saber si han fet celebrar a Barcelona la festa de l'Angel Custodi; en cas contrari els demana que ho facin perquè necessitaven l'ajuda dels àngels, a més de la dels sants i de Déu.

Maria escriu a la prioressa del monestir de les predicadores de Barcelona:

Venerable Prioressa. Vista la letre per vos tramesa al venerable religios e amat Confessor nostre lo prior de sent Gernonim E oyt aximatex aple lo dit Prior en lo quens ha volgut dir e informar sobre lo contengut en la dita vostra letre vos avisam que nos havem scrit a sor brigida que permeta parlar e comunicar ab les sotmeses aella publicament o apartada qualsevulla dona que per vos hi sia tramesa desanganant la que vos noy trametuets sino per coses honestes e bones Axi matex havem scrit al bisbe de Barchinona que no permeta star en lo veynat deles Rescluses mossen Bernat fugola prevere ans de aquell lo repelesca ne dequiavant permeta ell comunicar o contribuir en alguna manera en les dites rescluses Certificants lo que en altre manera nos hi provehiriem segons se pertany Perque si altres coses haurets necessaries sobre les dites coses o altres scrivits nos en fiablement E sia venerable prioressa vostra special guarda la santa Trinitat.¹⁰⁹

La reina ha de prendre mesures per resoldre un conflicte en el monestir. Ordena allunyar del convent un capellà que devia haver provocat el desordre.

A la viuda del noble Artal d'Alagó, li escriu el següent:

¹⁰⁷. Perpinyà, 11 setembre 1448. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 548.

¹⁰⁸. Perpinyà, 21 setembre 1448. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 549.

¹⁰⁹. Perpinyà, 13 setembre 1448. ACA, reg. 3064, fol. 25v.

Dona Boneyta. Porque don Leonardo vuestro fillo es fuera dela edat de seyer patge nuestro e es pervenido a aquella en que puede servir al Senyor Rey e fazer su honor e proveyto havemos enbiado a rogar al Reverent Arcebispe de Ceragoça que comunice con vos cerca su expedicion Ala qual vos rogamos que dedes con consello del dit Archebispe el orden e manera que se conviene En esto no posesdes dilacion porque no haiamos de provehir.¹¹⁰

La noble volia que el seu fill entrés de patge a la cort però la reina li respon que per l'edat que té pot anar a servir al rei. Per aquest motiu havia encarregat a l'arquebisbe de Saragossa, el canceller, que preparés el seu viatge.

La següent carta, dirigida a un mercader, tracta d'assumptes econòmics:

En ffrancesch vives Certificam vos com los Cent Cinquanta florins dor que haviets apagar per tot lo present mes aci en la vila de perpinya al feel nostre en Pere roig loctinent de Tresorer del Senyor Rey per resta de aquells Trescents florins dor als quals composita Nanthoni forn dela vila de Olot ab la Cort del Senyor Rey havem provehit e es nostra voluntat e intencio que los dits Cent Cinquanta florins paguets al amat Conceller e Tresorer general del dit Senyor Rey mossen Perot mercader o al feel nostre Nandreu catala Procurador del dit Tresorer en nostra Cort resident e no a altra persona alguna. Perço vos manam molt stretament que al temps sens pus altra dilacio donets los dits Cent Cinquanta florins o donar façats en la present vila al dit Andreu catala com les necessitats del dit Senyor Rey no comporten pus dilacio la qual ja lavors nous haguerem atorgada sino per supplicacio del amat Conceller del Senyor Rey e nostre mossen Andreu de biure lo qual sabent vostra probitat per vos dona paraula dels dits Cent Cinquanta florins al dit loctinent de Tresorer e apres açi al dit Andreu catala E per res no feçets lo contrari car en altra manera hi seria provehit per nos en manera que vos non poriets reportar sino tot dan.¹¹¹

Francesc Vives, mercader, havia de fer un pagament al rei de 150 florins d'or. Maria li encarrega que ho pagui al tresorer, Perot Mercader, o al procurador del tresorer que estava en la cort de la reina, Andreu Català. Totes aquestes disposicions devien ser per evitar que els diners arribessin amb retard a Perpinyà o fossin desviats a altres partides.

La reina envia unes ordres a Guillem de Biure, veguer de Barcelona:

Vaguer. Per alguns crims e excessos comesos per en Johan huguet verguer dela audiencie del senyor Rey e per altres sguards nostre coratge a aço movents havem deslberat e volem lo dit johan huguet sia inhibit e remogut del dit offici Perqueus manam stretament que vista la present de part del dit senyor e nostra sots bona pena manets al dit johan huguet que pose la vergue e del dit offici pus no usa ans daquell se tinga per privat com nos axi ho haiam dezlberat e provehit e ho vullam en tota manera E guardats vos per res no fessets lo contrari sino conexerets quens desplauria.¹¹²

---

¹¹⁰. Perpinyà, 22 setembre 1448. ACA, reg. 3064, fol. 31.

¹¹¹. Perpinyà, 22 setembre 1448. ACA, reg. 3064, fols. 31v, 32.

¹¹². Perpinyà, 25 setembre 1448. ACA, reg. 3064, fol. 32.

Mana al veguer de Barcelona que destitueixi al verguer de la Reial Audiència per estar implicat en delictes i no obrar com devia. Li encarrega que li faci entregar la vara que li havia estat donada.

Escriu a *madona* Elionor, muller del seu Tresorer, Galceran Oliver:

Amada nostra Per letra den Ramon pere serets avisada de certes scriptures que son en vostre poder les quals avem molt necessaries pregam vos perço axi afectuosament com podem que vista la present façats cercar les dites scriptures e aquelles trobades ben plegades per manera que en lo portar no perillen de pluges o altre perill liurarets al feell nostre en johan vallbre notari al qual avem donat special carrech de portar aquelles a nos En aço prestarets aquella deligencia e sollicitut que de vos confiam de Noves algunes de nostre marit apresent non havem altres fino aquelles que per mossen catala vos serien contades Speram en deu haver les prestament bones.¹¹³

Es veu que el tresorer de la reina guardava a casa seva documents que ara necessitaven a la cort que es trobava a Perpinyà. Es curiós com la reina aconsella a la muller del tresorer com ha de plegar i protegir les escriptures. En algun viatge, els documents es devien haver mullat i esborrat.

Maria avisa als consellers de Barcelona d'una informació que li ha arribat:

Prohomens Per avis dels Consols de aquesta vila lo qual dien haver haut per persona fiable que es en Prohença havien sentit que en la Ciutat de Massella se armarien entre Naus Galees Galiotes e altres fustes en nombre de Nou o deu les quals se ha sentiment volen venir per intrar invadir e haver amans lurs lo loch de Cadeques com se diga ells sien informats que tot lo poble del dit loch en lo dia stan axi en mar pescant com en terra treballant en lurs possessions E per ço han delliberat en semblant hora venir aldit loch e pendre aquell segons dit es Aço jatsia nou haïam en ferm e en altra manera que en la damunt dita empero nos deu posar en oblit ans arbitram e haurem a bo hi sia provehit per manera que lo dit loch e altres dela Costa sien preservats de tot perill e scandal de aço scrivim a diputats Pregam vos axi afectuosament com podem e encarregam que ab aquelles e altres quius semblara comunicuets de aquest negoci fahent hi aquelles provisions que bonament arbitrareu se degen fer.¹¹⁴

Des de Marsella semblava ser que es preparaven unes quantes naus per atacar i saquejar la població pesquera de Cadaqués. La reina prega als consellers que prenguin mesures per protegir les poblacions de la costa, malgrat que la informació no és segura.

La reina escriu al seu marit:

Lo Merino de Çaragoça me ha presentades unes provisions de vostra S. per la delmada del Maridatge deles inclites filles vostres dona Maria e dona Elienor demanant me exequories E yo Senyor vehent e sabent que lo illustrissimo Rey de Navarra vostre frare no ha fetes exequories ales dites provisions Attes que en aquest principat com sap vostra .S. son pus delicats de semblants coses que en Arago e valencia ab consell del vostre Consell daci als quals ne he demanat per fer les coses en plus ferm no he fetes les dites exequories Sperant Senyor segons

¹¹³. Perpinyà, 4 octubre 1448. ACA, reg. 3065, fol. 50v.

¹¹⁴. Perpinyà, 4 octubre 1448. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 551.

*lo dit Consell que la demanda del dit maridatge primer se introduis en los dits Regnes o algu daquells Daço he delliberat avisar vostra s. per quen sapia la veritat com passa la qual nostre Senyor guart e prosper axi com vos desijau Manant me ço que li sia plasent.*¹¹⁵

Segons es diu en la carta, les filles d'Alfons es casen i es demanen uns diners per pagar el dot, un impost, el *maridatge*, com era el costum. Però a la reina no li sembla bé que el merino de Saragossa li demani que faci executòries. El rei Joan de Navarra era el lloctinent general d'Aragó i València i no les havia fet ¿Per què ho ha de fer ella amb els catalans? Tan l'escrupolosos com eren només faltava que fes distincions i els obligués més que als altres vassalls.

A Maria la van casar amb el duc de Sessa i a Elionor amb el duc de Ferrara.

En una carta que Maria envia als consellers barcelonins, els comenta els afers que es portava entre mans el comte de Pallars:

*Prohomens. Gran temps ha nos era dit quel Comte de Pallars maneiava alguns tractes de fer intrar e conduhir gent darmes strangeres en Cathalunya e encara liurar los algunes forces del Comdat e axi per no poder ho creure com per no dar nota ne fer novitat atal baro sens causa evident no haviem procehit en res contra ell sino quen haviem scrit al Senyor Rey E apres vehent quela cosa se murmurava es publicava massa per provehir als perills scrivim a son oncle lo Bisbe Durgell lo qual ab gran dolor que mostrava de son nebot e dela perdicio daquela casa don ell proceheix nos descobri pus clar lo fet offerint se afer hi en servey del Senyor Rey ço ques pertany de bon vassall E lladonchs ab delliberacio de gran Consell provehim per tolre los perills fos feta apprehencio del Comdat Refferint tot lo fet al dit Bisbe E ab Consell seu trametem aell E apres al Comdat mossen Johan de segurioles lo dit Comte sabent aço e no podent haver lo fill qui havia offert dar en Reenes fornit lo Castell de Valencia e altres que ha pogut sen es passat en Gascunya Es nos stat scrit que ha mesos Cinquanta sinch homens en lo dit Castell e mesos ja en la terra Trescents homens e quen staven appellats per entrar Quatracents. E daltra part stava enfinar de Sinchcentes lances de Stots. Nos passam gran congoxa de aquest cas e maior dela perdua de tal Baro per reductio dela qual havem deliberat que li sia scrit per tots aquells qui ha per amichs e tremetre li mossen Carles dolms ab bones letres e ab titol de Regent loffici de Governador [...] trobam de Consell que vosaltres li façats una bona letra [...] tal com vostres industries sabran dictar e axi us en pregam...*¹¹⁶

El comte de Pallars conspirava contra el rei; havia fugit a França i estava aplegant homes armats. La reina volia evitar els enfrontaments. Confiava que els consellers poguessin convèncer al comte. L'autoritat i el prestigi del Consell barceloní en el Principat era un fet.

La reina escriu a mossèn Berenguer de Montpalau, governador de la seva cambra de Sicília:

Mossen berenguer. De la nova del combat e levament del siti de plumbi han scrit molts e vos no de quens meravellam Car encara que la nova no sia tal com hom volria no deuriets star de scriure Nos escrivim ala cambra responents a les letres

¹¹⁵. Perpinyà, 5 octubre 1448. ACA, reg. 3201, fol. 90v.

¹¹⁶. Perpinyà, 8 octubre 1448. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 552.

de juny e dagost quens han trameses los del Regiment e altres Anos e als altres qui son aqui nos cove justar oportunament e encara infortuna lo recobrament dela senyoria de Saragoça Almenys quel Senyor Rey scrivis al visrey que faça en tota manera reduir aquel poble e ell complira ho de bon cor E podets afermar ab tota veritat que la Ciutat stara pus segura en ma nostra que no fa de present que tindrien tots los tres castells be fornits e si entenets quel Senyor Rey haia alguna mala informacio o scrupol de nostre officials li podets offerir quen farem inquirir E si son trobat en culpa farem tal castic quel dit Senyor sera content [...] quant als quatre graus que demana pero vaca sobre el port dela bruçola recordarets e farets recordar al dit Senyor com lo us dona absolutament e presta jurament dues vegades [...] e que lo port sia ja vengut quasi a no res [...] e imposat novell carrech e ravocat los entichs los quals si tots se havien a pagar noy bastarien deu ports [...] Be creem haurets rebudes les demandes e satisfaccions de francisco venier [...] previngats lo Senyor Rey avisant lo dela sua astucia [...] Segons vosaltres mateys podets veure tota nostra sustancia de que nos mantenim nos es fallida Car tota stava en lo fet dela cambra de que no rebem res car tot ne va en despeses e en lo fet de Castella que es tot clos per raho dela guerra que noy podem trametre ne tampoch creem quen poguessem haver res per la gran tribulacio daquell Regne Daço parlats ne ab lo dit Senyor affi de cobrar aquella Ciutat que esta en gran perill e encara que sia cobrada la destruccio e los dans tan grans de gran temps nos poran smenar ne reparar.¹¹⁷

Pel que es diu en la carta, la reina es troba, una vegada més, amb escassos recursos econòmics. Les rendes de la cambra de Sicília no li arriben per diversos conflictes que s'han produït a Saragossa (Siracusa). Espera que es podran recuperar, malgrat que resulta complicat. Comenta que tampoc li arriben els diners de la cort castellana a causa de la guerra entre el seu germà i el rei de Navarra.

Maria escriu al rei Alfons sobre alguns temes de diners i de justícia:

De vostra altesa he reebuda una letra de .XXV. de setembre dela qual jassia non faça mencio he subiran plaer e consolacio sabuda la salut de vostra persona quant als calor favor e rigor que .v.s. me mana dar en haver e exhigir peccunies per complir los cambis que vostra merçe ha tramesos a complir per lo vostre Tresorer general Responch que .v.s. pot creure que los fets propis de vostra altesa he pus cars quels meus axi per haver los per propis com per obeir a vostres manaments E ans falliria ami matexa que en res que sia vostre servey maiorment cambis Mas supplich humilment a vostra altesa no lexar ne permetre exir provisions quim empatxen nem torben que yo nous puxa servir ne fer la justicia Car si v.s. dona fe aaquells que no la volrien e los ministres no son pagats no faça compte vostre celsitut yo puxe fer res don peccunies puxen procehir A mi ha convengut relexar la persona de mossen Pere de vilagut en la manera contenguda en una letra vostra molt fort patent e altre scrita de XXIII. de setembre dequeix segueix no solament gran dan mas gran scandell Atesa la gran multitud de malefics qui dell se son descuberts e dela multitud dels clamaters qui son venguts qui stan empatxats per lo sobrecehiment de .v.s. qui es contra Capitol de Cort E si a vostra merçe playa no atorgar tals provisions ne guiatges ne receptor los qui a .v.s. confugen la justicia iria avant e vostra altesa sera servida E puy si yo nous dava bona raho deço que faria lo carrech e la disciplina

---

¹¹⁷. Perpinyà, 9 octubre 1448. ACA, reg. 3060, fols. 86-87.

*avisades fos contra mi e per que vostra excellencia sapia com se son passats los fets del dit mossen vilagut e dels altres delats dela mort de mossen Senesterra sia merçe vostra hoyr benignament hun memorial que per hun dels Reladors dela causa he fet fer dequeus sia feta relacio [...] Car james hi pronunciare diffinitivament ne fare novitat en persona alguna sino que instruyts e acabats los processos vos ho remetre tot E axi ho hauria en cor encara que james .v.s. ne nigu hagues scrit la qual me man lo que li sia plasent...*¹¹⁸

Alfons li demanava comptes sobre uns diners que no havia rebut. La reina li dóna les explicacions pertinents. Ha posat en llibertat Pere de Vilagut, un dels implicats en el crim de mossèn Senesterra, en contra de la sentència i de les lleis, segons li ha estat manat. Maria segueix al peu de la lletra les seves ordres però no deixa de d'exposar la seva opinió. Alfons devia haver estat dur amb ella.

La correspondència amb els consellers de Barcelona és freqüent. Tot seguit tenim una recomanació de Maria per a la col·lecta d'un subsidi que ha de fer el bisbe de la ciutat sobre el clergat:

*Amats nostres Segons nostre sant pare ab son breu nos ha scrit ab sentencia ha reduhida la quantitat del subsidi que havia atorgat al venerable pare en crist e amat nostre lo bisbe de aqueixa Ciutat e de aquella li ha manada fer exequatoria Pregam e encarregam vos molt affectuosament que no permetats per alguna via en la colleccio del dit subsidi sia fet empaich o contrast per lo clero Ans donets favor e ajuda que sens plet e malicia se pach car ala fi se haura affer e creixer hi han iniquitats e dans Aço vos haurem a servey per que havem lo dit bisbe per bo e antich servidor del Senyor Rey e nostre.*¹¹⁹

La imposició d'un subsidi per part del papa havia topat amb un fort rebuig dels clergues. Davant les protestes, s'havia rebaixat la quantitat a pagar però el papa obligava al bisbe que executés la sentència. Si els consellers s'hi posaven en contra la recaptació podria resultar complicada.¹²⁰

La reina apreciava la col·laboració dels consellers barcelonins en alguns assumptes del govern del Principat. Ho destaca en la següent carta:

Prohomens. Vist havem per experiencia com lo aturar dels vostres missatgers fins ala partida dels Embaxadors de nostra cara cosina la Reyna de ffrança ha dat lo fruyt per lo qual vos scrivim eus pregam que permetessets lur aturada la qual vos regradiam tant com dir se pot Maiorment com sien tals persones que lur industria e consell son stats molt bons al servey del Senyor Rey e al benefici publich [...] Maiorment que res que aquexa Ciutat haia mester que nos puxam fer e provehir sens embaxada e ab poca despesa sera provehit e atorgat axi com aquella que davant totes les altres havem en special reputacio e amor E com saben los dits vostres missatgers e vosaltres mateys havets vist per experiencia que en remetre en aquexa Ciutat la persona de Maestre johan lo metge negre e de alguns altres crimosos no havem volgut disputar ne apremiar Ans havem differit a aquexa Ciutat per complaure a vosaltres E haiam molt acor per zel dela justicia e per la

¹¹⁸. Perpinyà, 25 octubre 1448. ACA, reg. 3060, fol. 88.

¹¹⁹. Perpinyà, 20 octubre 1448. AHCB, Lletres reials, l. B. IX-A-2, n. 554

¹²⁰. Possiblement aquest subsidi havia estat concedit pel papa Nicolau V al rei Alfons per a les guerres italianes (contra Florència i Venècia), ja que en altres ocasions, al 1452, li ho serà donat. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 345, 347, 449.

*enormitat dels crims que si es trobat culpable sia fet condigne exemplar punicio e castich de aquell Pregam e encarregam vos stretament que façats e fer façats en lo proces qui per aquesta occasio se fa davant lo batle de aqueixa ciutat tal instancia e assistencia que sabuda la veritat si tals crims resten provats la punicio ques mereix en alguna manera no puxa romandre.*¹²¹

Els ambaixadors barcelonins havien ajudat a Maria en l'assumpte de la reclamació de la reina de França ja comentat en pàgines anteriors. La reina accedeix a enviar uns homes reclamats per ser jutjats a Barcelona, un tal *metge negre* i altres criminals que havien fugit.

La reina avisa als consellers de que encara necessita als ambaixadors per resoldre el conflicte amb el comte de Pallars:

*Prohomens [...] Es ver que apres mossen Bernand albert Governador de aquests Comtats reebe e cobra hun correu lo qual havia trames al Comte de Pallas per veure e temptar ja sis poria reduhir e tornar a estament degut [...] sabents quel dit Comte reposa molt en aqueixa Ciutat per alguna gran confiança havem pensat que la aturada dels dits vostres missatges fara gran beneffici e portara algun fruyt en la conclusio faedora sobre los fets del dit Comte [...] confiam que certament lo dit mossen Bernand induyra lo dit Comte venir a nos Maiorment com per aquell li trametam guiatge e salconduyt molt larch [...] Pregam vos donchs afectuosament que en la romasa dels dits vostres missatges vullats prestar pasciencia e ab vostre letre scriure a ells que aturen açi fins tant lo negoci vinga a degut effecte o almenys sia en alguns bons termens De aço ultra que es interes de aqueixa Ciutat e de tot lo principat de Cathalunya ne farets anos plaer e servey be acceptes los quals molt vos grayrem.*¹²²

Amb la mediació dels missatgers de Barcelona potser es podria convèncer al comte perquè anés a veure a la reina per a tractar del conflicte sorgit.

En la següent carta la reina no dubta en dirigir-se als consellers per queixar-se i defensar els seus drets que han estat vulnerats:

*Prohomens. Entes havem que per vostra part serien estades fetes certes requestes e protests al Veguer e encara al sotsveguer de aqueixa Ciutat afi que no sien exequitades algunes universitats situades en los termens o llimits de aqueixa Vegueria les quals indegudament recusen pagar lo dret dela Sena anos degut per presencia de que si axi es estam no poch meravellada car tal instancia no es a vosaltres pertinent. E arbitram fora pus licit e degut instar lo contrari Com fins açi haiats lohablament acostumat insistir en la deffensio dels drets Reyals e podets penssar que si licitament no la poguessem demanar no hagerem manada fer la dita exequcio [...] Pregam vos per ço affectuosament que de tal instancia vullats per nostra contemplacio desistir e donar orde e manera en quant a vosaltres se esguardara que lo que sobre aço havem manat sia deduhit a effecte degut e bona conclusio segons se pertany. E sera cosa la qual molt vos agrahirem e del contrari nos fariets ennuig singular.*¹²³

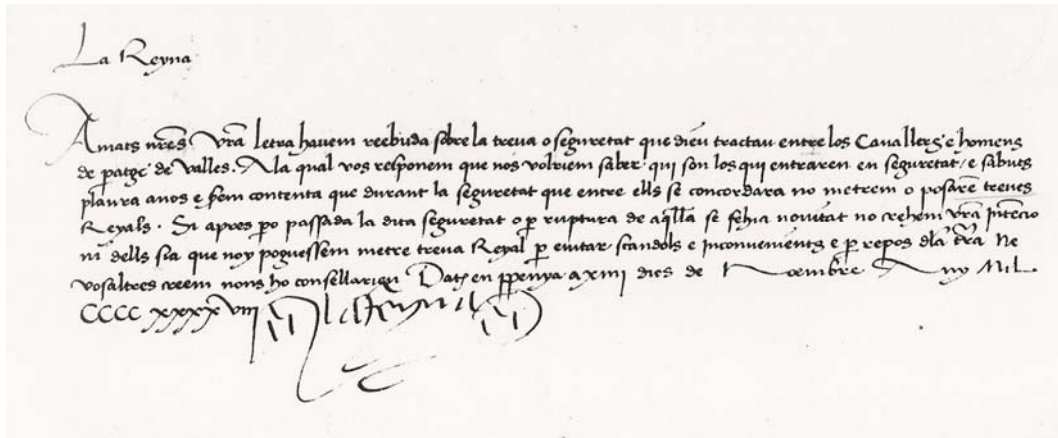
¹²¹. Perpinyà, 26 octubre 1448. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 555.

¹²². Perpinyà, 27 octubre 1448. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 556.

¹²³. Perpinyà, 30 octubre 1448. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 557.

Alguns poblacions, emparades per Barcelona, es negaven a pagar l'hostalatge de la reina, malgrat que no n'estaven exemptes.

Maria demana informació als consellers barcelonins sobre una treva que estan a punt d'aconseguir entre els senyors de la comarca del Vallès:

Amats nostres vostra letra havem reebuda sobre la treva o seguretat que dieu tractau entre los Cavallers e homens de paratge de Valles. Ala qual vos responem que nos volriem saber qui son los qui entraren en seguretat e sabuts plaura anos e serem contenta que durant la seguretat que entre ells se concordara no metrem o posarem treves Reyals. Si apres pero passada la dita seguretat o per ruptura de aquella se fehia novitat no crehem vostra intencio ni dells sia que noy poguessem metre treva Reyal per evitar scandols e inconvenients e per repos dela terra ne vosaltres creem nons ho consellariem. Dat en penya axm dies de Novembre any Mil CCC xxxviii

Vol saber quins són els senyors implicats. Accepta la mediació dels consellers i, per tant, no hi intervinrà. Malgrat tot, si la treva no es respectada, els adverteix que haurà d'actuar amb els oficials reials i espera que no hi posin impediments. No s'acaba de refiar de que funcioni.

A continuació, tenim una carta de la reina als consellers en la qual comenta un assumpte relacionat amb uns mercaders:

Amats nostres vostra letra havem reebuda e vist com nos suplicats que an Johan de masineri e Guillem pance subdits del illustre Duch de Savoya façam justicia den johan dela seda per certa quantitat en que seria tengut als dits strangers los quals en fadiga de iusticia porian procurar remeys de marques o represalies A la qual vos responem que vist lo dit negoci en nostro Consell son stades deliberades les provisions necessaries e oportunes les quals de continent manam exequer axi per crides faedores en aquexa Ciutat com en altra manera E entenem tot altra orde de iusticia donar e servir en lo dit negoci per reintegracio e satisfaccio faedora als dessus dits vostre record en aquesta part havem per accepte.

¹²⁴. Reproduïm la imatge per tal de destacar la signatura de la reina. Perpinyà, 14 novembre 1448. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 560.

¹²⁵. Perpinyà, 15 novembre 1448. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 561.

Es tractava que fos pagat un deute a uns mercaders de Savoia. La reina havia de fer justícia, en aquest cas, perquè el conflicte podia derivar en complicacions internacionals per als mercaders catalans.

A la prioressa del monestir de Sant Pere de les Puel·les li diu:

*Venerable Prioressa La causa dela present es solament per avisar vos que trobariem plaer singular que en les coses daqueix monastir maiorment on nos afrontam per beneffici de aquell volguessets haver aquella bona e sana intencio que de tal religiosa com vos se pertany appartant de vos tota passio e voluntat desordonada E deuriets pensar que nos en les coses que han sguard al benavenir del dit monastir no menys que vos hi havem aquella voluntat e affeccio ques pertany e bonament se deu haver Ne provehiriem en aquell de persones inhabils e indispostes ans per tot nostre poder les evitariem Aço volem haver dit per alguna vostra instruccio e que en tots vostres actes haiats deu devant los vulls.*¹²⁶

L'adverteix de que actuï amb seny i no s'envolti de persones inadequades. Com sempre, la reina vetllava per la correcció i el bon exemple que havien de donar les religioses.

A la dama Angelina Terrera li envia la següent carta:

*Madona Angelina. Molt nos maravellam que contra forma de vostra promesa haiats permes que na Yolant filla den Jacme bruch e sposa den Luys de aguillar mercader de aqueixa Ciutat sia anada encasa del dit son pare on segons se diu fa continua residencia no sens gran detriment desa anima com hagues prestat jurament de no exir de poder vostra sens licencia del bisbe de Barchinona o de son official De que no stats quitia de culpa Ecom haiam molt acor que la dita yolant torne en vostre poder e aqui ature fins tant la questio della e del dit son spos sia densorrament determinada Perço havem manades desempetxar certes provisions en favor de aquest negoci derigides axi al dit bisbe com al veguer de aqueixa Ciutat. Pregam vos Perço encarregam e manam quant mes stretament podem que la dita yoland vullats recobrar e aquella tenir eben gordar segons la haviets promes Ne dequiavant permetats aquella partir de vostra casa o de vos ne anar encasa del dit son Pare Certificant vos que complint ho axi per obra ne farets anos plaer e servey asenyalats e del contrari gran annuig lo que bonament no pendriem apasciencia.*¹²⁷

La tal senyora Angelina havia promès allotjar, a casa seva, una noia, esposa d'un mercader. Però l'havia deixat marxar a casa de son pare. El motiu pel qual la noia estava separada del marit no es diu. Possiblement sigui un cas de ruptura matrimonial violenta. Segons li diu la reina, devia haver consultat al bisbe o al veguer de Barcelona abans d'actuar d'aquesta manera. Li mana recuperar la noia i se'n faci càrrec, tal com ha promès. El cas resulta curiós i fa pensar en que hi devia haver una sentència judicial pel mig o havia succeït quelcom greu, ja que la noia no tenia llibertat de moviment i havia de ser protegida.

Tot seguit tenim una carta escrita a Elionor, mare d'una noia casada:

Madona Elienor. Per relacio del noble amat nostre mossen Ramon dorchau gendre vostre havem sabut com vos e lo noble mossen ffranci vostre fill li sots

¹²⁶. Perpinyà, 20 novembre 1448. ACA, reg. 3064, fol. 49v.

¹²⁷. Perpinyà, 21 desembre 1448. ACA, reg. 3064, fols. 60v, 61.

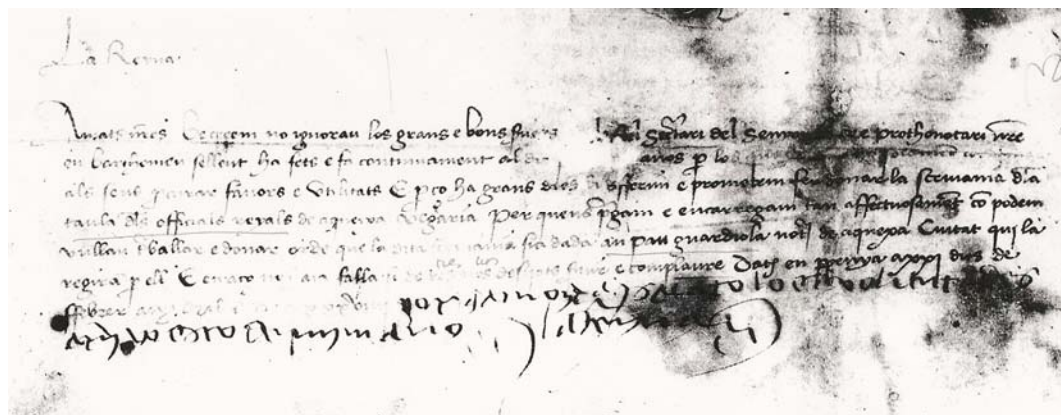
*tenguts e obligats en certa quantitat restant apagar dela dot per vos promesa e constituïda a vostre filla muller del dit mossen Ramon afi que de aquella puxa contentar e fer la raho aqui deu de aço ultra que satisfharets al degut ne farets anos plaer e servey los quals vos agraïrem e no posarem en oblit.*¹²⁸

Elionor devia una part del dot de sa filla i la reina li recorda que s'havia de pagar. El mateix dia, Maria escriu una carta al veguer de la Cerdanya:

*Veguer. Ab altre nostra letra patent vos havem scrit e manat que ab diligencia vos haguessets en haver a vostres mans certes cartes e scriptures Privilegis testaments e altres actes fahents per la noble dona Yoland de Orchau occultament haver tretes del Archiu de sa baronia Perço pregam encarregam e manam que en la exequcio dela dita letra vos haiats en la forma ques pertany e de vos indubítadament confiam.*¹²⁹

Havia estat treta documentació de l'arxiu de la baronia. La reina mana al veguer que la recuperi. Però no sabem quina explicació tenia aquesta sostreta de documents de l'arxiu familiar.

A continuació reproduïxo una carta dirigida als consellers de Barcelona que es troba molt deteriorada però que presenta unes línies escrites per mà de la reina:

*Amats nostres be creem no ignorau los grans e bons serveys [que] lo feel secretari del Senyor [Rey] e prothonotari nostre en Barthomeu sellent ha fets e fa continuament al dit [Principat] a nos per los quals [...] solament [...] als seus procurar favors e utilitats E per ço ha grans [dies li] offerim e prometem fer donar la scrivania dela taula dels oficials reyls de aqueixa vegaria Per queus pregam e encarregam tan affectuosament com podem vullau treballar e donar orde que la dita scrivania sia dada an Pau guardiola notari de aqueixa Ciutat qui la regira per ell E en aço noy aia falla si res nos desijats servir e complaure Data en perpenya a XXI dies de ffebrer any Mil CCCXXXVIII [...]. La Reyna*¹³⁰

¹²⁸. Perpinyà, 21 desembre 1448. ACA, reg. 3064, fol. 61.

¹²⁹. Perpinyà, 21 desembre 1448. ACA, reg. 3064, fol. 61.

¹³⁰. Perpinyà, 21 febrer 1449. AHCB, Lletres reials, 1.B. IX-A-2, n. 579

És la primera vegada que he trobat una carta amb unes línies escrites per Maria. Cal dir que no he aconseguit entendre el què diu. La lletra és gran, irregular i complicada, comparada amb la de l'escrivà. No hi ha dubte que van ser escrites per la reina perquè tenen el mateix traç que la signatura. Maria demana als consellers li concedeixen a Bartomeu Sellent, el protonotari reial, l'escrivania de la taula dels oficials reials, malgrat que serà en Pau Guardiola, un notari, el que farà la feina en nom seu. Sellent estava a Nàpols, a la cort del rei Alfons. Sempre havia estat molt favorable als interessos de la ciutat de Barcelona, segons s'ha comentat en pàgines anteriors.

La reina va escriure al procurador del comtat d'Empúries la següent carta:

Procurador molt stam meravellada que axi vingats delliberat en voler fer perdre a vostres principals les jurisdiccions o rendes de aqueix comdat per no voler obayr ales provisions del Senyor Rey e nostres procehints de Justicia Exequitar lo tall de tres florins per foch degut per los homens de remença e de mals usos del dit Comdat Dehim vos per ço requerim e amonestam que tota dilacio e consultes cessants exequetets e façats exequitar los dits homens de remença e de mals usos domiciliats en lo dit Comdat fins a integra satisfaccio e pagua del dit tall sertificants vos que si aço fer dilataretis o recusaretis en alguna manera nos havem ja provehit e manat que en continent sien preses e ocupades amans del dit Senyor Rey e nostres totes les dites jurisdiccions e rendes del dit Comdat ala qual occupacio sera infalliblement procehit a vostra gran culpa e carrech.¹³¹

Els pagesos de remença es devien negar a pagar el *tall*, l'impost de 3 florins per casa, i potser havien amenaçat al procurador del comtat. Maria li mana, amb rigor, que faci la recaptació, en cas contrari, la jurisdicció i les rendes del comtat passaran a mans del rei.

Maria escriu al capità de la Vall d'Aran, *Huch de Puch Pradines*:

Capità be creem haurets sabut com apres que ab gran deliberacio del sacre Consell del Senyor Rey e nostre havem manat e provehit deure esser restituit lo Comtat de pallars integrament al Comte Alguns homens e vassalls del dit Comtat menyspreant nostres manaments ans faent monopoli e altres greus crims [...] serien fugits ab tots lurs bens del dit Comtat e serien scapats e transportats daça e della Per que nos volen en aço degudament provehir duptants que aqui non sien arribats alguns Manam vos tan stretament com podem que vista la present tots quants homens seran venguts e fugits del dit Comtat en aqueixa vall segons dit es prengats e presos e bens guardats ab tots lurs bens remetats al veguer de leyda E daci avant vos guardats nol hi acceptas algu ans donet tot loch favor e manera aquells facen la obediencia que deuen al dit Comte hoc no remenenys si lo dit veguer haura menester socors per apendre la possessio dalgun loch del dit Comtat manam vos que aquell segnifichats ab les hosts prestant li consell favor e ajuda per manera que per força o per grat la dita possessio integrament sia rebuda segons havem manat E guardats vos no fessets lo contrari sino a carrech e dan vostre seria imputat.¹³²

En pàgines anteriors vam poder llegir que el comte de Pallars s'havia rebel·lat contra el rei i havia fugit a França a la tardor de 1448. El comtat va ser

¹³¹. Perpinyà, 5 maig 1449. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 594.

¹³². Perpinyà, 5 juny 1449. ACA, Reg. 3064, fols. 100v, 101.

confiscat. Ara, segons diu la reina, el comte havia tornat i li havia estat restituït el comtat. Però alguns homes, vassalls seus, havien fugit. La reina encarrega al capità de la Vall d'Aran que, si apareixen per la vall, els faci presoners perquè hauran de tornar i retre obediència al comte. Si cal emprar les hosts i obligar-los per la força, que ho faci. No es diu en la carta si eren homes de remença, però ho semblen perquè no eren lliures d'abandonar la terra del senyor. Són temps de canvis. Els camperols estaven revoltats i decidits a canviar llur estat de subjugació.

La reina escriu al seu germà, el rei de Castella, per reclamar la seva pensió:

*Muy alto princep etc. Nos maraville vuestra alteza que por indisposicion de nuestra persona dela qual a nostro senyor le ha plazido vesitar nos de algunas cessiones de frios e fiebra muy fuertes e mas que la flaqueza nuestra no pueda buenament e sin gran trebaio e periglo de aquella suportar no havemos podido scrivir de nuestra mano Car somos romasa muy flaca e ahun no bien quitia del accident supplicando a vuestra .S. le placia dar manera que la gracia de nuestro mantenimiento no nos sea assin empaxada e turbada V.S. faze a muytos gracias e mercedes e anos que havemos tal deudo con vos ne havemos alguna turbacion Supplicamos vos por tanto Senyor que placia a v s. provedirla segund a aquella parra seyer necessario E hauremos lo a gracia E sea muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano vuestra curosa guarda la santa Trinidad.*¹³³

S'excusa de no poder escriure amb la seva pròpia mà perquè no s'ha trobat bé. Es queixa de que sempre trobi tantes dificultats per rebre el seu manteniment.

Al rei Alfons li envia una carta explicant els assumptes de Perpinyà:

Ab altra letra he scrit poch ha a vostra Senyoria deles cosas que havia fetes entro ala jornada dela dita letra per la mutació del Regiment que V.S. havia ordonat en aquesta vila E per ço ara Senyor solament avis la dita v.s. del que apres ses fet es assaber Que atesa la part qui tenia lo regiment dela dita vila era tan fort e tan cupiosa en adherencia e sequela de tots los Trenta Consellers e encara dels Sobre posats e capdemesters e de molts altres e que los altres que V.S. hi metra hi eren tan flachs e tan poch quasi se mostrava Impossible ells bastassen o poguessen bastar afer e complir lo que primerament ab vostres letres .V.S. manava pus que fosseu servit dels Tres Milia Ducats es fes renunciacio del privilegi que lo Governador nos pogues entrametre deles causes qui penjaven davant lo Batle que en sa Audiencia o Cort no sen fes paraula segons ans del privilegi se acostumava lo qual stava per Quatre Milia ducats empenyorat Car la vila Senyor per los carrechs e despeses que en lo passat ha sostengut es molt pobre e desdinerada e deu a la Taula gran quantitat [...] a induccio de alguns de aquells qui temen lo regiment tot hom qui havia diners en la Taula dela dita Vila los levava que hi havia Doscentes Persones per levar diners [...] tot lo que V.S. demanava que era molt perillosa de scandal e inconvenients [...] l'altra part facilmente los lançara la barcha dessus dient axi com ab veritat han dit e publicat com ses sabut que entraven en lo regiment pagant diners e deslberant la vila e certament Senyor si yo nomi trobas e tal cosa si mogues era gran risch moures una gran remor entre ells Car en aquesta vila Senyor ha molta gent moguda e estrangera e per totes aquestes cosas e obviar atals perills ha convengut ami no sens grans treballs e

---

¹³³. Perpinyà, 22 juny 1449. ACA, reg. 3202, fol. 47v.

*ginys e menaces e algunes vexacions encara que ma persona deles cessions de terçana fos e sia romasa molt flaca conduhir totes les parts en special la qui tenia lo regiment conduhir les que tot ho metessen en mon poder axi com feren [...] la dita vigilia de Sent Johan de mati vingueren concordada ja la nominacio e eleccio dels Consols e Consellers per lany que vuy comença acorrer pero no publicada E vist que en los dits memorials v.s. demanava altres renunciacions e altres privilegis certament yo e tots los de vostre Consell fom emperpleix Empero attes que per la concordia procurada entre les parts ab gran treball e dificultat segons es dit yo era en segur que v.s. seria servida dels Tres Milia Ducats e hauria la dita renunciacio del dit privilegi e sen seguiria prou bon regiment e repos dela dita vila...*¹³⁴

La reina havia anat a Perpinyà per posar pau en la vila i fer algunes reformes polítiques. Hi havia dues faccions que es disputaven el poder al consistori. La reina havia aconseguit, malgrat les dificultats, que es fessin les eleccions dels cònsols i els consellers per Sant Joan. Hi havia encara molt enrenou. Alfons volia aconseguir 3.000 ducats, o més, a canvi de renunciar a alguns privilegis. Els canvis s'havien aconseguit gràcies als diners donats al rei per la facció que havia estat exclosa del poder.

Les disputes polítiques de Perpinyà havien afectat al consell de la reina, de tal manera que havia estat sancionat el vicecanceller, segons podem llegir a continuació, en la carta que escriu al rei:

*Apres Cinch o sis jorns que haguí sospes lo vostre vicicanceller segons havia scrit a vostra S. ell conexas sa falta e offerint e mostrant per obra que ell faria per servey de V.S. lo que li fos possible en aquests affers dela mutacio del regiment en la qual mostrava gran passio yo li tolgui la suspensio e cobra loffici Si fi haura be segons diu ell fara lo degut e yo ne haure plaer sino yom tinch la correia en la ma E man me V.S. ço quel placia la qual la Santa Trinitat quart e prosper axi com desijam.*¹³⁵

El vicecanceller havia estat cessat per ser contrari o no defensar prou les reformes dutes a terme a Perpinyà. Al cap de pocs dies havia estat perdonat per la reina però, tal com ella diu, si calia, tenia la corretja a la mà. En el consell es podien produir forts debats però no podia consentir que algun conseller defensés interessos contraris als del rei.

La reina escriu a *madona* Brunissen, viuda de mossèn Joan Boxadors:

*Amada nostra Deus sap quant desijam la pau e concordia entre los vassalls del Senyor Rey E singularment entre los olzinelles e los boxadors qui atant que dura E jatsia ne haiam donat carrech a alguns qui en aço treballen pero atesa lur condicio e qualitat no ho poden axi facilment e sollicita treballar com los affers requeren perque havem delliberat donar ne carrech an pedro de toledo quius dara la present e de nostra part vos parlara de aquest material pregam e encarregam vos li doneu plena fe e creença axi com si nos personalment vos ho dehiem E aximateix dar loch ala pau e concordia quant en vos sera ultra quen fareu adeu servey e anos ne haureu gran merit.*¹³⁶

¹³⁴. Perpinyà, 25 juny 1449. ACA, reg. 3205, fols. 3-4.

¹³⁵. Perpinyà, 20 juny 1449. ACA, reg. 3205, fol. 4v.

¹³⁶. Perpinyà, 1 juliol 1449. ACA, reg. 3205, fol. 8.

La dama tenia molt interès en fer la pau i acabar amb els enfrontaments que des de feia molt de temps es venien produint entre les dues famílies, els Boixadors i els Olzinelles. La reina li envia a Pere de Toledo que li explicarà com van les negociacions. Escriu també una carta pel mateix motiu a mossèn Miquel de Boxadors. Les bandositats eren causa d'inseguretat i greus perjudicis.

Una carta va dirigida a l'abadessa del monestir de Sant Feliu de Codines:

Venerable Abbadessa Com per alguns affers concernents granment honor e servey del senyor Rey e nostre e beneffici daqueys monastir vos haiam mester Manam vos per ço e encarregam quant mes stretament podem que encontinent vista la present vingats anostra excellencia personalment E aximateys per informacio dels dits affers haiam master madona ffrancina de bordils e madona Elienor rocha manam vos que de continent los donets licencia de poder venir aci E aço per res fer no difficultets per quant nos desijats servir e complaure Certificants vos que de lo contrari fahiets res en farets massa desplaer e annuig e conexerets ho per hobra.¹³⁷

Maria encarrega a l'abadessa i a les dues monges (els escriu també el mateix dia) que la vagin a veure. Hi devia haver algun assumpte greu o quelcom important al monestir o a Perpinyà, que calia resoldre amb la seva presència.

En una carta enviada al mestre racional, que encara conserva al dors el segell, li mana que no doni les gràcies i les quantitats estipulades als oficials reials que no hagin jurat o no hagin respectat el jurament fet: *et quibus dictum juramentum debite ac prout decet non servaverint ipsas gracias minime admitatis...*¹³⁸ És a dir: als que no hagin observat degudament, i com cal, l'esmentat jurament, de cap manera li concediu les dites gràcies... Aquests, a més, hauran de pagar una multa de 5.000 florins.

Als consellers de Barcelona els escriu el següent:

Amats nostres vostres letres havem reebudes ab les quals nos certificats del armament dela galea fet per aqueixa Ciutat per obviar als dans inconvenients e malefics perpetrats e comesos e quis speraven cometre per la galea de mossen Johan torrelles e del envestiment e preso dela dita galea del dit mossen Johan. Les quals coses com a magnifiques e molt utils ala cosa publica nos plahen molt e loam e comendam vostra bona intencio e lo bo e prest recapte que si es donat e axis pertany a vosaltres curar La utilitat dela cosa publica e aquella preservar e defendre de tals dans com se donaven per la dita galea Molt vos ho regraciam Pregant e encarregant vos molt affectuosament e streta los presos tots dela dita galea del dit mossen Johan detengats e fçats detenir e de aquells o algu dells nos faça res fins que de nos certificada de lurs noms haiats cobrada resposta.¹³⁹

La reina agraeix que hagi estat capturada la galera d'un tal mossèn Joan Torrelles que es dedicava a saquejar les poblacions costeres. Els encomana que mantinguin els homes a la presó fins que rebin notícies seves.

¹³⁷. Perpinyà, 8 juliol 1449. ACA, reg. 3064, fol. 109.

¹³⁸. Perpinyà, 11 juliol 1449. Veure la reproducció de la carta i el segell a l'Apèndix documental. F. De Sagarra, *Sigillografia... op. cit.* p. 237, Làm. LXI. ACA, Arxiu Reial Patrimoni, col·lecció sigillogràfica.

¹³⁹. Perpinyà, 12 setembre 1449. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 600.

La reclamació de la reina de França sobre el què considerava que se li devia del seu dot encara es mantenia. Maria li dirigeix una carta per comunicar-li que es donarà sentència:

A la molt alta e molt excellent princessa [...] Axi per letres nostres diverses com encara per en Miquel negre loqual ultimament havem trames a vostra altesa serets stada aple avisada del transcus dels quatres mesos per nos pres dins loqual speravem cobrar resposta del S.E. marit e Senyor nostre molt car [...] lo dit senyor nos ha respost de sa intencio laqual es quela justicia sia per nos administrada en la causa deles demandes per vostra excellencia fetes asa merce [...] en virtut del poder per lo dit senyor anos donat en la dita causa e preffegir aaquella terme de Saxanta jorns comptadors del dia quela present sera a vostra excellencia donada e liurada dins lo qual haiats hauda facultat e manera de trametre a nos vostres procuradors ab poder sufficient a prosseguir lo dit negoci tro a sentencia deffinitiva [...] Offerint vos reyna molt virtuosa nostra molt cara e molt amada cosina que en la dita causa sera per nos feta e administrada justicia...¹⁴⁰

Alfons ha deixat l'assumpte en mans de Maria. Que sigui revisada la causa pel tribunal que ella presideixi. La reina de França hi podrà enviar els seus procuradors.

Consulta al rei sobre les reclamacions del comte de Foix:

Crech vostra sacra magestat no ignora ab quanta instancia e celeritat lo comte de foix en los dies passats ha demanada restitucio a ell fahedora dels castells e lochs del Abadiat de gerre Rialp e valldassua los quals son de present e de gran temps ença en ma e poder de vostra gran senyoria Sobre laqual restitucio yo diverses voltes he consultat ab vostra merce trametent a aquella ab la ultima consulta copia deles supplicacions donades axi per part de dit comte com del fisch de vostra cort [...] E tro aci vostra magestat no ha respost ala dita mia consulta [...] Es ver quello dit comte ara novament [...] demana e supplicha los dits castells e lochs esser li restituits offerint se prest fer e complir tot lo que sia tengut per iusticia Dient que per esser ell acostat ala casa darago e encara per haver servit los seus a aquella e ell per semblan servey e servira tota via que lo cas acorregues juxta sa possibilitat no li sembla deia esser fet de menys condicio que qualsevol altri qui vinga demanar justicia [...] yo senyor veent la continuada instancia del dit comte e la oferta per ell feta e encara la bona voluntat que ha mostrada en lo fet dela partida de vich loqual ha ia bon compliment he fets veure e reconexer per micer ffrancesch castello tots los actes exordits sobre aquest negoci [...] E pertant senyor molt alt fas la present e tramet a vostra excellencia la copia de tots los actes damunt specificats humilment supplicant aquella sia de sa merce vulla provehir en una de dues coses ço es en decehir vostra magestat aquest negoci aqui ho remetre ami la determinacio de aquell fahedora ab gran delliberacio de consell com se pertany...¹⁴¹

El comte de Foix reclamava uns castells que li havien estat confiscats per Alfons. Potser el comte no havia demostrat prou la seva amistat al sobirà o havia

---

¹⁴⁰. Perpinyà, 29 abril 1450. ACA, reg. 3203, fol. 160v.

¹⁴¹. Perpinyà, 19 maig 1450. ACA, reg. 3064, fols. 161v, 162.

ajudat al comte de Pallars quan aquest va fugir a França a l'octubre de 1448. Maria destaca que ha fet un bon servei respecte a una partida de Vic.

Sobre la partida de Vic, trobem aquesta carta que la reina envia al rei:

Perque vostra .S. havia manat los dela Ciutat de Vich paguessen aci Mil florins de aquells Mil e Cinch cents que han offerts donar a vostra excellencia per los privilegis per aquella atorgats ala dita Ciutat per causa dela unio e compra feta dela partida ques dehia del comte ala partida Reyal dela dita Ciutat Vist que bonament no podien aci pagar tots los Mil florins han concordat per supllir ales necessitats dela vostra Cort aci occorrents dar Cinchcents florins daci a VIII de Agost propvinent en deduccio dels dits Mil e Cinchcents florins Perque Senyor molt excellent placiaus fer los pendre en compte dela dita quantitat los dits Cinchcents florins E haver los per recomanats e spatxar prestament per stalviar despeses ala universitat en ffrancesch orriols notari qui per la dita Ciutat hi va per fer spatxar los dits privilegis e pagar a vostra .S. los restants Mil florins E haure agracia singular a vostra alteza. La qual nostre senyor deus prosper e quart axi com desijau.¹⁴²

La vila de Vic havia comprat una partida o terreny al comte de Foix. El rei els havia donat permís per dur a terme la compra i els havia promès els privilegis pertinents. A canvi, li havien de pagar 1500 florins. De moment, el rei exigia el pagament de 1000 i els de Vic només en podien pagar 500. Demanen al rei, per mitjà de Maria, que accepti aquesta quantitat i que després ja li pagaran la resta.

Maria escriu a Lluís, el delfí, fill del rei de França, sobre les marques:

Illustrissimo Princep molt car e molt amat cosi Recordens poch dies ha haver vos scrit e pregat per lo nostre ben amat cavaller mossen jordi batle queus plagues provehir en lo fet deles Marques ultimament possades en aquest Regne e en lo Regne de ffrança per les provecions que de vostra part hi eren stades fetes que eren diverses e contraries E segons per lo dit mossen batle nos es stat reportat vos offeris revocar e tornar aloch la dita vostra ultima provisio contraria deles primeres lo que fins aci segons havem entes no seria stat fet per queus pregam e encarregam molt afectuosament que en les dites cosses vos placia provehir en tal manera que sia vostra honor e descarrech e revocar la dita provisio conformant vostra excellencia ab nostra sentencia conforma a tota justicia e Capitolls de Marques e a vostres primeres provisions E aço vos haurem agran complacencia e per maior clarificacio e informacio vostra vos trametem ensems ab la present per correu propi translat fe portant dela dita sentencia per nos donada sobre lo dit fet deles Marques [...] per vostra excellencia nos fou scrit fessem justicia als mercades sobre lo dit fet deles Marques [...] pregam vos molt afectuosament haiam per lo dit correu la resposta e recapte que confiam.¹⁴³

Hi havia algunes diferències entre el que s'havia acordat sobre les marques i el que havia proveït el príncep francès. La reina li envia còpia de la seva sentència sobre uns mercaders, en relació a les marques.

A les monges del monestir de Santa Margarida de Mallorca els diu:

¹⁴². Perpinyà, 8 juliol 1450. ACA, reg. 3207, fol. 86.

¹⁴³. Perpinyà, 17 juliol 1450. ACA, reg. 3207, fl. 87v.

Venerables religioses e amades nostres Segons lo sentiment que havem per vostre descarrech honestat e Religio es bo obs metreus en algun bon regiment Car certament es be obs car gran carrech vos es viure axi dolentament e divisa e no creem sia deus servit axi com deu per ço nos havem scrit al Governador de aqueix Regne que en aço ell vulla veure e hi fassa provehir e crehem sera necessari Les portes foranes del dit vostre Monestir sien totes tanquades e algu noy entre en cambres sens licencia ni en loch apartat e que visqueseu lo millor que poguesseu fins deveu levar tota occasio de mal e de parlament per que dats hi orde sino nos loy farem donar e metre E pascificau vos ab divisio no podeu star be ab deus ni ab gents sors seu ab caritat e fraternitat deveu viure.¹⁴⁴

Han arribat queixes de la mala vida i els escàndols que donen les monges d'aquest monestir mallorquí. La reina els adverteix que tanquin portes i canviïn de conducta. A més del Governador, escriu a Bernat Armedans, doctor en decrets, canonge i vicari general de la Seu de Mallorca, preguntant la seva intervenció:

Micer berart Gran clamor vos doneu en part de la questio e discencio que es entre les Monges de Senta Margarida de aqueixa Ciutat qui son en divisio e discordia dela qual prevenen entre elles molts mals e poder a lur honestat e be viure [...] scrivim al Governador que una vegada ab vos hi entene en pacificar les e encara metre hi orde [...] pregam vos e encarregam ab aquella maior affeccio que podem hi treballeu ab lo dit Governador e hi entenau ab la diligencia que es obs volunters lo merit quen haureu vos ho haurem a servery...¹⁴⁵

La denúncia sembla ser que havia arribat per part del vicari general de la Seu. Si les monges no són capaces de canviar i posar ordre a la seva comunitat, caldrà la intervenció del Governador.

Encara es troben més cartes de la reina sobre aquests esdeveniments. La prioressa és una de les principals inculpades:

Religioses e amades nostres vostra letra havem reebuda sobre les inonestats e disolucions que dieu vostra prioressa fa soste e comporta a algunes de aquest Monestir [...] nos indubitadament hi farem provehir per forma que los mal fets seran reformat e les qui be volran viure no hauran turbacio avissant vos tota via e en tocant vos que molt duptam nous moga alguna inobediencia o alguna passio qui son lasos diabolichs dels quals vosaltres us deveu molt e molt guardar fforçauvos en ben viure e servir vostra religio ala qual sou tengudes ab vot del qual o gran merit o gran pena.¹⁴⁶

Potser les monges obraven en defensa pròpia, acusant a la prioressa. Maria li escriu de nou:

Venerable prioressa Gran es la fama e bon nom que reportau de vostres fets si vers son axi com se diu es creu per la relacio que molts ne fan en la consilia de belsabuch haureu cadira e merexer la heu no solament per vostres disolucions e mala vida mas per lo consentiment que feu a les altres monges vostres adherents Perque es grandissima offensa de nostre senyor e oprobi dela religio cristiana

¹⁴⁴. Perpinyà, 24 juliol 1450. ACA, reg. 3207, fol. 89v.

¹⁴⁵. Perpinyà, 24 juliol 1450. ACA, reg. 3207, fol. 89v.

¹⁴⁶. Perpinyà, 20 agost 1450. ACA, reg. 3207, fol. 108.

*Nos scrivim al Governador als jurats e al vicari general que hi proceesquen en tal manera que cessen tals e tan inhonests e disoluts fets vostres e de vostres adherents e proceesquen encara contra a tots aquells lechs qui fan participi en aço an no poch carrech e vergonya vostra condenau vos e sostsmeteu vos ala disciplina e correccio que deveu Car si lo contrari sera per vos acceptat vos sentireu altra maior disciplina e correccio que altres hi pendran exempli e nous ne haïam pus scriure.*¹⁴⁷

Maria amonesta severament a la prioressa i li dóna la principal culpa del que ha passat en el monestir, ja que n'és la responsable. Li recomana penediment i sotmetiment a la disciplina que li serà imposada.

A continuació tenim una carta dirigida a *pere Comte mestre en sacra Theologia e inquisidor dela heretical pravitat del orde dels preycadors*:

*Inquisidor Entes havem que en lo veynat de sobiranogues del terme e jurediccio de sent jordi dez valls hauria hun pages apellat jordi lop sastre e ha hun fill apellat pere lop e tots son grans blasfemadors e renegadors e mals cristians que merexen gran castich e punicio de que vos deveu inquirir e entrametreus per vostre offici com sia gran offensa de nostre Senyor deus Per ço vos requirim e pregam que vos prengats los dits blasfemadors e delur mala vida e blasfemies inquirats e castiguets quant a vostre offici se pertany Nos scrivim amossen biure quels vos liuren e vos hi doneu consell favor e ajuda de aço fareu adeu servey e a vostre offici descarrech.*¹⁴⁸

Maria encarrega a l'inquisidor que investigui i castigui dos homes, pare i fill, per proferir blasfèmies i portar mala vida.

Als reis de Portugal, Alfons i Isabel, els escriu dues cartes. A la del rei li comenta un assumpte de justícia sobre una galera. A la de la reina Isabel li fa una recomanació d'un servidor seu i la seva muller: *Muy alta princessa nuestra muy cara e muy amada sobrina [...] Aqui anda manrrsa servidor e ffamiliar nuestro por aturar aqui con su muger Rogamos vos quanto mas affectuosamente podemos que por amor e contemplacion nuestra hayades aquell e la dita su muger por bien recomendados en lo que hauran de vos necessario Lo que en semejjant caso somos presta fazer por vos Esto sera cosa que muyto vos agradeceremos...*¹⁴⁹

El rei Alfons de Portugal s'havia casat al 1449 amb Isabel, filla de l'infant Pere i neta del comte d'Urgell.¹⁵⁰

Mentre la reina segueix ocupada en els assumptes de govern i de les corts, a Nàpols, Alfons gaudeix de riquesa i entreteniments de tot tipus. En les cartes que els ambaixadors de Barcelona, Joan de Marimón i Bernat Çapila, envien als consellers a l'estiu de 1450, expliquen amb detall el què fa i diu el rei: *E lo dit senyor, respós, com ell, tostemp, havie haguda voluntat com hagués disposició de anar visitar sos regnes e terres de part dellà [...] e la senyora reyna, muller sua [...] com fom dinats, nosaltres tornam a la sa maiestat, e mostrans les dites joyes, les quals [...] són molt bella cosa e de molt gran vàlua...*¹⁵¹

¹⁴⁷. Perpinyà, 20 agost 1450. ACA, reg. 3207, fol. 107v, 108.

¹⁴⁸. Perpinyà, 29 juliol 1450. ACA, reg. 3207, fol. 91.

¹⁴⁹. Perpinyà, 20 agost 1450. ACA, reg. 3207, fol. 105v.

¹⁵⁰. Aviat es produiria una guerra entre el rei Alfons de Portugal i el seu sogre, Pere, en la qual aquest va ser mort. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. LVI), vol. 6, pp. 416, 417.

¹⁵¹. Nàpols, 1 agost 1450. Madurell Marimón, *Mensajeros...*pp. 309,310.

Poca intenció tenia el rei de tornar a Catalunya, malgrat que digués el contrari. Amb motiu del bateig d'una neta seva, Elionor, filla de Ferran, Alfons va convidar als ambaixadors catalans. Van explicar la festa: *E après, vingueren gran colp de dones napolitanes, molt bé arresades, e lo dit senyor duch féu tornar ministrés, e ab molts cavallers, e moltes dones ballaren, e dansaren a la usança de aquesta terra [...] En après, fou feta en la dita sala, gran collació de confits de sucre...*¹⁵²

La pompa que envoltava al rei a Nàpols, predisposava als ambaixadors a un cerimonial impensable a Barcelona: *En aquest dia los predits embaxadors ab la dita galea, arribats vers la Torre del Grech, on lo senyor rey ere, anaren fer reverència al dit senyor, lo qual no permeté li bessassen lo peu, segons usança del reyalme, solament li besaren la mà a costum de Cathalunya.*¹⁵³ Alfons no va deixar que els catalans li besessin el peu, però ho havien de fer els napolitans.

A Barcelona ja tenen notícia de que Alfons està enamorat d'una noia napolitana, Lucrècia d'Alagno: *los prop dits missatgers arribaren a la Torra del Grech, qui és a IIII milles dellà la ciutat de Nàpols, on era lo senyor rey per visitar la sua enamorada na Lucrècia del Anyo. E allà hi anaren besar la mà e fer reverència, e li donaren les letres de creença qui li aportaven.*¹⁵⁴

Ens podem preguntar si Maria ignorava totes aquestes coses. Més valia que fos així per no augmentar el seu sofriment. La seva vida, virtuosa i sacrificada, no tenia res a veure amb els plaers que gaudia Alfons.

A l'abadessa de Pedralbes, Maria li escriu unes lletres:

*Venerable Religiosa e amada nostra vostra letra havem reebuda e hoit lo nostre Prothonotari en berthomeu sellent de ço que de vostra part nos ha dit scrivim al official del bisbe de barchinona que en los affers de queus scrivim proceescha mes attentament que no ha fins aci o sobrecega entro anostra venguda la qual prestament deus volent entenem afer en aquexes parts. Entretant haveu vos en los dits affers saviament e guardau per vostre poder en vostres subdites nos segueixqua divisions e scandols e fareu lo degut e lo que es servey de deu. Dela dona que aqui teniu muller den johan terrades per certs sguarts justament anos movents nos plau sia del marit guardada e axiu scrivim al batlle de barchinona per la informacio que havem dela practica del dit son marit afi que no puga mal obrar car segons la informacio que havem assats es viciosa e ha obs disciplina e correccio.*¹⁵⁵

Li recomana que actuï amb seny i procuri evitar divisions entre les monges. Parla d'una dona casada que, segons sembla, està acollida al monestir. ¿Havia d'estar protegida per haver rebut maltractaments del marit?

Maria escriu al seu procurador de València, Cristòfol de Montblanc:

En cristofol Vostra letra havem reebuda de XXVI del passat sobre lo Arrendament de Requena que haveu fet an Marti de salines Ala qual vos responem que pus axi es e tal temps tenim covel pendre e som contenta passar ho en que sia axi com havets finat Regraciam vos la bona diligencia quey havets feta e de les bones practiques quey havets servades ab tot que de vos non speram lo contrari ja

¹⁵². Nàpols, 4 agost 1450, *ibid.* p. 311.

¹⁵³. Torre del Greco, 26 agost 1450, *ibid.* p. 321.

¹⁵⁴. Torre del Greco, 26 agost 1450, *ibid.* p. 321.

¹⁵⁵. Perpinyà, 26 novembre 1450. ACA, reg. 3207, fol. 156.

*scrivim al dit Illustrissimo Rey de castella nostre frare e amossen fferrando sobre la treta del forment que demane lo dit Marti e trametem vos les letres...*¹⁵⁶

Tracta de diversos assumptes de tipus econòmic que li porta, relacionats amb les rendes que rep de Castella. En la carta següent també ho comenta al seu procurador de Castella, Ferran de Riaza:

*Mossen fferrando Perço com en cristofol de monblanch ha arrendat lo port de Requena de nostre manament an Marti de Salines mercader e del dit arrendament dubtam que non exira gayre be e que tant per les males anyades quant per lo temps que vuy tenim axi dolent noy perda e que ell nons pora axi be pagar com volriem es nos demanat per lo dit Marti en gracia quens fos plasent scriure al illustrissimo Rey de Castella nostre frare que li done licencia de traure per nostra contemplacio Mil cafiç de forment La qual cosa nos som stada contenta de fer ates que aço redundara en gran utilitat nostra [...] nos scrivim al dit Senyor Rey nostre frare de nostra ma [...] atorgar la dita gracia al dit Marti Es necessari en tot cas qe vos li doneu la letra e quel ne suppliqueu [...] per alguns nos es dit e scrit com tota Castella es pau e bona tranquilitat la qual cosa ho volriem que no podem creure E no podem pensar que si aço era vos per nenguna via fosseu stat de scriurens ne Per queus pregam que si a nostre Senyor deus sera plasent que la cosa passe axi nosne scrivau de certuitat E no stigau de semblant cosa fer home propri Car nons hi dolria res tant per la terra star en repos quant nostres fets que non valrien sino massa mes.*¹⁵⁷

La reina li encarrega que gestioni l'assumpte de la venda del blat que vol fer el seu arrendatari en la cort rei de Castella. Li demana com és que no li ha escrit sobre la situació del regne, ja que segons ha estat informada hi ha pau i tranquil·litat. No s'acaba de creure que això pugui ser cert.

En una carta escrita a l'arquebisbe de Saragossa, canceller i conseller d'Alfons, agraeix la informació rebuda sobre la pau de Castella:

*Reverend Pare en crist e e amat nostre vostres letres havem reebudes de dos del present mes de vint e vuyt del passat Ales quals vos responem que nous podem dir lo gran plaer e consolacio que havem haut dela pau de Castella deus ne sia loat quins ha feta tanta de gracia Com sia repos no solament de aquell Regne mas de tots los altres de cristians E nous poriem dir lo gran servey quens ne haveu fet de scriurens ne ne aquant vos ho regradiam E nons havem pogut star de denunciar.ho ates la cosa es tal ja aci ne havem alguns avisos pero no axi autenticament ni especificada com V.R.P. nosne scriu Pregant vos quant mes affectuosament podem que lo plus prest queus sia possible vos vullau trametre un trellat dels Capitols dela dita pau per nostra gran consolacio De queus diem que apres dela venguda del .S.R. de res no podem haver maior plaer que havem haut e havem E vos aximateix de res nons hauerets pogut fer maior servey E. Quant al VI. cafiç de forment que dieu haveu tramesos per en Miquel homedes vos diem que fins aci no havem haut res sino quatre cafiç quens trames lo nostre balle de Boria a Barchinona an vernat del gas Pregant vos quels nos vullau fer trametre...*¹⁵⁸

¹⁵⁶. Perpinyà, 16 novembre 1450. ACA, reg. 3280, fol. 1.

¹⁵⁷. Perpinyà, 16 novembre 1450. ACA, reg. 3280, fol. 1v.

¹⁵⁸. Perpinyà, 18 novembre 1450. ACA, reg. 3280, fol. 2.

A part d'expressar la seva alegria per la pau de Castella, li demana a l'arquebisbe que li enviï còpia dels acords.¹⁵⁹ Li comenta que dels 6 cafissos de blat que li han estat enviats només n'ha rebut 4 del batlle de Borja.

Al cap d'uns dies, l'arquebisbe escriu a Maria i li va envia còpia de la pau acordada a Castella, segons carta que la sobirana escriu als consellers de Barcelona:

Amats nostres Vuy havem reebuda una letra del Reverend pare en crist e amat Conseller e Canceller del Senyor Rey e nostre lo Archebisbe de Çaragoça ab la qual nos certifica de la bona concordia de Castella e dela manera Copia dela qual havem trames al Religios e amat Conseller e Confessor nostre lo prior de sent Geronim e que aquella per vostra plaer vos comunich dela qual cosa deus sap havem tan gran consolacio que apres dela venguda del Senyor Rey de res no poriem haver maior com sia cosa dela qual no solament aquell Regne ne mas tots los de cristians sien tenguts retribuir infinides gracies anostre Senyor deus per la gran utilitat que sen segueix pregant vos per semblant ho fassats vosaltres.¹⁶⁰

Maria escriu als *Alcadi, Adelantados e Aliama delos moros dela nuestra Ciutat de Boria*:

Adelantados Regidores e aliama. Dies ha som informada que lo regiment de aquexa aliama es e va per gran desorde e abus apropiant se certes persones e poques en nombre lo dit regiment e aquell tenint ocupat quasi a manera de tirannia e les peccunies publicues sens donant per sosteniment de lur apropiat regiment recusants donar compte de aquelles e Ales quals coses es propri que lo Princep ocorrega e que los Regiments sien comuns atots aquells qui sostenen lo carrech dela cosa publica E per la dita raho e per altres sguarts nostre coratge movents nos havem delliberat de metre Adelantados e regidors Mas apres som informada per lo fel scriva nostre e batle e Receptor nostre en les nostres Ciutat de boria e vila de Magallo en ffrancesch berenguer de lobera que vosaltres haveu cert privilegi de fer la eleccio dels dits officials E per que no sia lesio del dit vostre privilegi havem donat carrech al amat nostre en johan perez de la tayuela Alcay e procurador nostre en les dites nostres Ciutat e vila que sobre la dita eleccio parle ab vosaltres lo qual vos nomenara certes persones les quals sien eletes per lo dit regiment E per çous dehim e manam expressament que de continent fassats la dita eleccio segons ell vos dira E en aço no mettats dificultat ni dilacio alguna Car aquesta es nostra delliberacio e voluntat per tenir aquexa Aliama en respos.¹⁶¹

Maria els recomana que facin noves eleccions en l'aljama per renovar les autoritats, ja que alguns han acaparat els càrrecs per benefici personal, sense deixar entrar gent nova.

---

¹⁵⁹. Aquesta pau amb Castella no devia arribar a ser efectiva perquè Zurita no l'esmenta. En canvi, sí explica que Alvaro de Luna va incitar al príncep de Viana a fer la guerra al seu pare; el rei de Castella i el seu fill Enric, a l'estiu de 1451, van atacar Navarra i van ocupar Pamplona. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, cap. LXIII) vol. 6, pp. 438-441.

¹⁶⁰. Perpinyà, 29 desembre 1450. AHCB, Lletres reials, 1.B. IX-A-2, n. 626.

¹⁶¹. Perpinyà, 11 desembre 1450. ACA, reg. 3280, fol. 18.

A finals de desembre de 1450, la reina marxa de Perpinyà i es dirigeix a Barcelona, després de prorrogar les corts per al dia 11 de febrer de 1451.

Escriu als consellers de Barcelona, des de Girona, perquè donin permís al governador, Galceran de Requesens, per entrar a la ciutat:

Amats nostres Grans dies ha que lo Governador de aquest principat ha a retre compte dela administracio que ha tenguda del temps que era batle general del dit principat e ara novament es stat citat per retre e cloure los comptes dela dita administracio per en berthomeu squello loctinent de Mestreracional al qual lo senyor Rey ho ha comes specialment E com en la dita reddicio ell sia obs esser personalment e encara per altres affers sguardants grantment servey del dit senyor Vos pregam e encarregam molt affectuosament que segons es permes a vosaltres per vostre privilegi donets orde e manera ala entrada e aturada del dit Governador en aqueixa Ciutat per los dits sguarts e sia prest per que los dies dela dita citacio corren e la voluntat del dit senyor es que ell reta los dits comptes e la dita sua entrada sia molt necessaria.¹⁶²

Ja hem comentat que les relacions entre Galceran de Requesens i els consellers no anaven massa bé. A part de que no havien acceptat que el rei li cedís les rendes de la vila de Molins de Rei i de Santa Creu d'Olorda, havia sorgit el problema de les reivindicacions de la *Busca*, el partit dels menestrals, afavorit per Requesens, en front de la *Biga*, el partit dels ciutadans o l'oligarquia.¹⁶³ La reina ha d'escriure perquè no retardin el permís d'entrada.

La reina va fer una curta aturada a Barcelona i després va emprendre el camí de Vilafranca del Penedès, segons els registres de l'entrada i de la sortida del Dietari de la ciutat:

*Gener, divendres 29. Lo dit die la molt alta Senyora Reyna dona Maria intra en la present Ciutat vinent de Perpinya. E isqueren li los honorables Consellers acompanyats de molt honorables Ciutadans, fins a la riera Dorta [...] per la travessera migana intra dins la casa del discret en Bernat Novers, scriva de la Diputació qui fonch den P. Suau nothari, en lo carrer dels Orbs...
Febrer, dimarts 9. Lo dit die a les VIII hores de mati la senyora Reyna qui posave fora lo portal dels Orbs, parti de Barchinona o de la dita posada per anar vers la vila de Vilafrancha del Panedes, hon la Cort General de Cathalunya era convocada e mudada de la vila de Perpinya.¹⁶⁴*

Des de Vilafranca fa publicar la següent crida:

Ara hoiats queus fan assaber de part dela molt alta e molt excellent Senyora la Senyora Reyna muller e loctinent general del molt alt e molt excellent Senyor lo Senyor Rey Que com lo dit senyor entene trametre e enviar dues sues galeaces en fflandes tochant e fahent scala per Valencia per Malica per Caliz e altres lochs acostumats los quals molt breu ab crida publica seran publicats e atot hom notificats segons lo dit senyor ha scrit per ses letres ala dita senyora. E per que pus prestament les dites galeaces sien spatxades mana la dita senyora que alguna

¹⁶². Monestir de Sant Daniel (Girona), 23 gener 1451. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 627.

¹⁶³. Carme Batlle, *La crisis social...* op. cit. pp.178-181.

¹⁶⁴. *Dietari del Consell Barceloní...* op. cit. vol. 2, pp. 119, 120.

persona de qualsevol condicio e stament sia no gos carregar o navegar robes o mercaderies algunes ab fusta o navili stranger per Valencia ni per Malica ni per Caliz ni per Anglaterra ni per fflandes entro que les dites galeaces sien partides E dos mesos apres que seran partides per lo dit viatge de fflandes sots pena de Dos milia florins darago dels bens dels contrafahents als cofrens del dit senyor Rey aplicadors segons per lo dit senyor es stat provehit e manat E per que algu no puga deles dites coses ignorancia allegar mana la dita senyor esser feta la present publica crida per lochs acostumats dela present Ciutat La Reyna.¹⁶⁵

Segons aquesta curiosa crida, el rei es podia reservar el dret de la navegació mercantil per anar a Flandes, per davant d'altres vaixells dels seus territoris. Volia evitar endarreriments a les seves dues galeres en els ports on farien escala i en els quals, potser, s'havien de carregar mercaderies o vitualles: València, Màlaga i Cadis, entre altres.

La reina escriu al seu escrivà Francesc Berenguer de Lobera, batlle i receptor de les seves rendes en la ciutat de Borja i la vila de Magalló:

En Lobera Vistes les letres que scriviu als nostres prothonotari e Scriva de Racio havem scrit al procurador queus scriva dela eleccio dels Adelantados dels Juheus e deles altres coses que li trametem per lo vostre memorial E mes li scrivim que del fet de Broto attes que vos haveu procura nostra e laus haviem feta ans que ell vingues queus ne done carrech si mester hi sera que vos ho fareu e axi us ho manam E mes som meravellada com no haveu enviats los Mil e Cinchcents sous deles pensions dels censals de Ursola de monpalau feu en totes maneres que prestament los trametau a barchinona an Johan sellent car nostra voluntat es que tots los haia Manam vos aximateix que per via de cambi o en altra segura manera nos envieu a Barchinona los diners deles composicions puix son passats los termens en que eren pagadors e encara tots altres diners nostres Car som en extrema necessitat E en aço no haia falla per quant nos desijau servir.¹⁶⁶

Li demana que enviï els diners que estan pendents de rebre a Barcelona, tan aviat com sigui possible, perquè està amb *extrema* necessitat, situació que no és nova per a la reina.

Al capellà Fernando de Riaza, el seu procurador i recaptador a Castella, li escriu per motiu del dot d'una donzella que s'ha de casar:

Mossen fferrando per una letra que lo fill de beatriz tholosana ha feta a sa mare havem vist com lo comanador de Alaanga ab lo qual ses mogut lo matrimoni ab la filla dela dita beatriz es content de Doscents Milia maravedis que serien Dos Milia florins menys Quatorze Milia maravedis E perço com la dita beatriz tholosana es contenta donar apres sobre seu ala dita sa filla en aquest matrimoni de aquells XIII.M. maravedis que li haviem dats de jure e heredit Cinch Milia maravedis par a nos que ell se deia contentar de molt menys quantitat que dels dits Doscents Milia maravedis Perqueus dehim e manam que si lo dit Comanador sera aqui vos e lo fill dela dita beatriz e encara pero garcia si hi sera vos strengau ab lo dit Comanador que pas al dit matrimoni a menys quantitat que la dessus dita si a menys se pot conduhir plaer ne haurem ateses nostres grans

¹⁶⁵. Vilafranca del Penedès, primers de febrer de 1451. La crida no té data, però està registrada a Vilafranca al mes de febrer. ACA, reg. 3280, fol. 1.

¹⁶⁶. Vilafranca del Penedès, 13 febrer 1451. ACA, reg. 3280, fol. 24v.

*necessitats pero si no vol o nos pot fer amenys no stigau per axo ans nos plau que en nom de deu se finen e prometau per nos que deles Rendes nostres de Sivilla dela ultima treta en que som les farem pagar e hi farem obligar los Arrendadors...*¹⁶⁷

El valor del dot s'havia de negociar entre la família de la noia i el futur marit. La reina també li havia de donar diners, per tant aconsella al seu procurador que tracti de rebaixar la quantitat total. Malgrat tot, si no pot aconseguir-ho, ja buscarà la manera de pagar el dot –si cal amb les rendes de Sevilla– i li ordena que tiri endavant el casament.

Als consellers barcelonins, Maria els encomana la resolució d'un conflicte:

*Amats nostres per nostra cuytada partida de aqueixa Ciutat no poguem segons desijavem e encara creyem metre remey en la discencio moguda entre mossen Antoni Guillem de muntayans Cavaller de una part e en Jacme genis de vallseca Ciutada de aqueixa Ciutat dela part altra per certa ayga segons sabeu E com en tals discencions provehir e obviar e metre assossech sia molt propri e pertinent a vosaltres ab summa diligencia treballar e entendre Vos pregam e encarregam ab aquella maior affeccio que sabem en les dites coses vullats entendre diligentment Afi que scandols e inconvenients entre ells nos seguesquen E par anos per obviar a tota ocasio deguesseu fer arrestar lo dit jacme genis e si sentiment se pot haver on sia lo dit mossen Antoni guillem e son fill fer altre tal E si nos de aci en res hi podem provehir scriviui nosen e volenterosament ho farem.*¹⁶⁸

Es tractava d'un disputa per l'aigua entre un cavaller i un ciutadà. Els recomana que prenguin mesures per evitar enfrontaments majors: fer arrestar al ciutadà o a tots dos.

Torna a escriure als consellers a favor d'un mercader de Vilafranca:

*Amats nostres. Segons havem entes en Pere bosch mercader de aquesta Vila tendria en Ciges una barcha den Pere mas carregada de forment per portarlo a Valencia per dar compliment a certa quantitat de forment que ell ha oferta dar e portar ala dita Ciutat de Valencia ab la qual ne ha contractat E que vosaltres haurieu feta emparar la dita barcha ab lo dit forment per fer lo dur en aquexa Ciutat E com lo dit forment sia molt pocha quantitat que no son pus de Cent Cinquanta cafiç e lo dit pere bosch segons es dit sia obligat fer portar lo dit forment ala dita Ciutat de Valencia en altra manera li seria gran Dan Pregam e encarregam a vosaltres per los dits sguarts e perque lo dit Pere bosch es nebot del amat Conseller e Almoynier del Senyor Rey lo Abbat de Poblet axi affectuosament com podem que per amor e contemplacio nostra lexets anar lo dit forment ala dita Ciutat de Valencia e complir al dit pere bosch lo seu contracte E haurem vos ho agran servey Car per gracia de deu aquexa Ciutat no es en tal fretura de forments que nosi puga donar be loch.*¹⁶⁹

El mercader havia carregat blat en una barca de Sitges per vendre'l a València, però els consellers l'havien requisat i dut a Barcelona. La reina els prega que permetin vendre el blat. És possible que manqués blat a Barcelona i per això

¹⁶⁷. Vilafranca del Penedès, 19 febrer 1451. ACA, reg. 3280, fol. 25v, 26.

¹⁶⁸. Vilafranca del Penedès, 17 febrer 1451. AHCB, Lletres reials, 1.B. IX-A-2, n. 630.

¹⁶⁹. Vilafranca del Penedès, 25 febrer 1451. AHCB, *ibid.* n. 632.

van actuar així els consellers, malgrat que la reina creu que no es dóna el cas de penúria. La situació social podia deteriorar-se fàcilment si mancava el pa.¹⁷⁰ Es volien evitar protestes en un moment polític delicat per les reivindicacions polítiques dels menestrals que demanaven formar un sindicat.¹⁷¹

En aquest context de tensions socials, la reina tenia més dificultats per conciliar els interessos d'uns i altres. Havia de mantenir bones relacions amb els consellers de Barcelona però no podia permetre els abusos i que el seu poder estigués per damunt del reial. A continuació trobem una carta als consellers on es mostren aquestes desavinences:

*Amats nostres. Maravellam nos molt e no sens causa deles requestes e pretests fets per part vostra contra lo veguer de barchinona per les guardes que de nostre manament per benefici e repos dela cosa publica ha meses a alguns Ciutadans de aqueixa Ciutat per les coses per ells temerariament attentades no sens gran perill de inconvenients e scandols irreparables. E par a nos que vosaltres deguesets haver instat lo que per nos es stat manat per evitar los dans e inconvenients apparellats E si les dites guardes fossen stades meses ab instancia o de consell vostre axi com se fa cascun dia no allegarets esser contra privilegi. Per queus pregam e encarregam e manam quant pus stretament podem que per lo benefici e repos dela cosa publica quius deuen esser pus cars que parents ne amichs deguns cessets e desistats deles dites requestes e pretests Aiudant e donant consell favor e e ajuda al dit veguer axi com se pertany en tal cas de bons regidors e administradors de cosa publica en los procehiments per ell fets e fahedors daquiavant de nostre manament per cessar inconvenients e scandols e per reposar no solament aqueixa Ciutat mas encara a grant part de Cathalunya E aço ultra que farets lo degut haurem a plaer e servey singulars.*¹⁷²

Heus aquí que els consellers discrepaven de les actuacions del veguer i, al·legant privilegis, intentaven aturar les ordres de la reina. Maria els amonesta amb molta diplomàcia però no s'està de dir que actuen per interessos particulars, en defensa d'amics i parents.

Si Barcelona estava inquieta, Mallorca encara es trobava en una situació pitjor: en plena revolta i enfrontaments armats. La reina demana ajuda als consellers barcelonins:

Amats nostres Vostra letra havem rebuda ab les copies deles letres a vosaltres trameses per los loctinent reyal e Governador e Jurats del Regne de Mallorques per lo Insult e cas detestable e inaudit seguit en aquell Regne del qual havem haut molt gran e singular desplaer e annuig maiorment com axi marçosament no hi podem provehir com es nostra voluntat e lo dit cas requer E jatsia per les dites copies haïam assats percebut lo dit cas esser fort perillos pero attes los missatgers a nos tramesos per aquesta raho speram sien açi de hora en hora si la diligencia hi fan segons requer la cuyta esser ab nos havem deliberat ans de mes

---

¹⁷⁰. El Consell de Cent vetllava perquè no manqués el blat a la ciutat, en controlava el tràfic i, fins i tot, en comprava si feia falta. Veure Antoni RIERA-MELIS/ M. Angels PÉREZ-SAMPER/ Mercè GRAS: "El pan en las ciudades catalanas (siglos XIV-XVIII), *Alimentazione e nutrizione Secc. XIII-XVIII*, Atti della "Ventottesima Settimana di Studi" 22-27 aprile 1996, Le Monier, 1997, pp. 286-298.

¹⁷¹. Carmen Batlle, *op. cit.* pp. 183-187.

¹⁷². Vilafranca del Penedès, 10 abril 1451. AHCB, Lletres reials, 1, B. IX-A-2, n. 634.

*scriure e deliberar sperarlos e esser per ells pus amplament informada E apres per letra o per persona certa scriureus nostra deliberacio e voluntat E entretant vos pregam e encarregam ab la maior afeccio que podem que per los sguards e motius que per vosaltres mateys podeu pensar penseu en la provisio que en aço se deu fer axi de gent com de vitualles a fi que com vos scriurem hi haiiau ia pensat.*¹⁷³

El governador i els jurats de Mallorca demanaven ajuda militar per fer front a la insurrecció armada. Havien enviat dos emissaris, Joan Vola i Mateu Riera. Esperaven que Barcelona pogués enviar 500 ballesters i 300 cavalls. Van passar els dies i l'ajuda no va ser enviada. Els consellers es van excusar i la Cort també, dient que Mallorca no era de les corts del Principat.¹⁷⁴

El Dietari de la Diputació recull la sortida cap a Mallorca, al maig de 1451, de dos enviats de la reina, Joan, el comte de Prades i el ciutadà Joan de Marimón, per pacificar l'illa i dóna una breu descripció dels esdeveniments:

*Dissapte, a XXII. Pagesos de Mallorques. Aquest die se reculliren ab la nau del senyor rey, la qual patroneje en Raphel Julià, lo magnífich don Johan de Cardona e de Prades, comte de Prades, e mossèn Johan de Marimon, ciutadà de Barchinona, los quals la senyora reyna, com a loctinent general del senyor rey, tramatia a Mallorques ab grans instruccions e potestat per pacificar los pageses e altres de la part forana, qui s'eren levats mà armada contra los ciutadans de la ciutat e tenien aquella asatjada e la bombardejaven; e era lur capità hu de la dita part forana apellat vulgarment lo Tort Ballaster. E entre les altres coses demanaven los dits pageses als ciutadans que-ls donasen compte dels drets de la terra que los dits ciutadans havien administrats de molts anys passats.*¹⁷⁵

Els camperols forans estaven en peu de guerra i assetjaven la ciutat de Mallorca. Calia negociar i buscar una sortida a la greu situació esdevinguda.

La reina escriu a l'abadessa del Monestir de Santa Clara de Barcelona:

Venerable Abbadessa durant la questio matrimonial ques mena davant lo comissari e subdelegat apostolich entre lo feel nostre en Luys daguilar nothari e na yolant filla den jacme bruch per execucio dela requesta del dit subdelegat havem provehit e volem en tota manera la dita yolant stiga en aqueix Monastir per esser loch clos segur e honest per queus pregam affectuosament vullats per respecte nostre acceptar la dita yolant e aquella tenir en comanda o sequestre per nos e per lo dit subdelegat qui breument segons nos havem provehit pronunciara en lo fet E es necessari perço ella entretant stiga en segur e nos puxa absentar car en tal cas lo iudici seria dilusori dequeus seguirien assats grans scandels e inconvenients per la natura del negoci E no permetats hun appellat jacme marti qui preten ab ella haver fet altre matrimoni ne altre home ne encara dona sospitosa que per part lur vingues parle ab ella car seria dar occasio a inconvenients e malicies E daço que no durara molt ne per conseguent ne haurets ennuig nons vullats descomplaure car ultra la honor e merit quen nos en farets

¹⁷³. Vilafranca del Penedès, 21 abril 1451. AHCB, *ibid.* 1. B. IX-A-2, n. 637.

¹⁷⁴. Alvaro SANTAMARIA: "Alfonso el Magnánimo y el levantamiento foráneo de Mallorca", *Estudios sobre Alfons el Magnánimo, op. cit.* pp. 96-99.

¹⁷⁵. *Dietaris... op. cit.* p. 115.

*plaer e servey singulars e havem aquest fet ela bona conclusio daquell grantment acor per los respectes damunt dits.*¹⁷⁶

Es tractava d'un assumpte complicat. La reina encarregava a l'abadessa que acollís al monestir, durant un temps, una donzella, Violant, promesa en matrimoni a Lluís d'Aguilar, per protegir-la, evitar visites i problemes. Hi havia un altre pretendent que reclamava el dret de casar-s'hi i la reina temia que fessin canviar de parer a la noia o l'enganyessin.

La reina reclama al seu germà les rendes que no li arriben:

*Muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano [...] Sabe vuestra alteza nuestras necesidades e quanto tiempo ha e missatgeros [...] havemos embiado a vos e vuestra Cort por demandar e haver nuestro dreyto e justicia delas vilas de adujar e Madeli e lo que nos es devido de los puertos ne havemos alcansado tanto por nos esser en tal deuto con vuestra alteza por el qual assi vos amamos e Rogamos por vos e vuestra prosperidad e guarda quanto en el deudo nuestro e requiere e cada uno dexi Regno e ahun muytos que no lo han servido alcansan e gracias e mercedes e ahun que todos los agravios se devan portar con paciencia pero muytas congoxas en nuestra persona ne sostenemos inpascientemente Supplicamos vos que por vuestra mercet vos hi placia provedir segunt de dita alteza speramos La qual la Sancta Trinidat guarde e prosper como vuestro corasson dessea.*¹⁷⁷

També escriu a Alvaro de Luna pel mateix motiu. En la carta que envia al seu procurador, Ferran de Riaza, es queixa dels inconvenients en què es troba:

*Mossen fferrando [...] En nostros affers segons vostres letres no havem sino paraules deus ne sia loat Ja per lo dit vostre moço lo quel creem al present haurets reebut ne scrivim ab concoxa amolts de nostra ma ffeu hi la dilligencia que de vos confiam E almenys en la mutacio de nostres Rendes car en los ports daca segons vos mateix scriviu cosa es perduda e no sen spera milloria de las vilas si la disposicio hi sera siats diligent fer hi lo queus sia possible quela justicia e raho ho volen e ells ho deurien be voler axi com volem los affers dels altres...*¹⁷⁸

A primers de juny la reina es troba a Barcelona. Envia una carta als cònsols de Tarragona amb el següent prec:

Consols Entes havem que un tintorer appellat en veciat seria conduhit a cert temps per usar de son offici en aqueixa Ciutat lo qual temps encara no es complit E que a ell per certs sguarts a nos explicats es molt necessari tornar sa abitacio aci E que en loch seu vos hauria ja dat altre tintorer E com lo dit veciat sia cunyat dela muller del nostre prothonotari en Berthomeu Sellent qui de aço nos ha molt supplicat Vos pregam e encarregam affectuosament que per amor e contemplacio nostra vullau dar licencia e permetre que lo dit en veciat sen puga

¹⁷⁶. Vilafranca del Penedès, 14 abril 1451. ACA, reg. 3080, fol. 28.

¹⁷⁷. Vilafranca del Penedès, 19 abril 1451. ACA, reg. 3280, fols. 35, 35v.

¹⁷⁸. Vilafranca del Penedès, 18 abril 1451. ACA, reg. 3280, fols. 35v, 36.

*aci tornar del tot No obstant qualsevol pacte ab vosaltres fet sobre aço segons es dit E haurem vos ho a gran servey.*¹⁷⁹

Un tintorer, parent de la dona del protonotari de la reina, Bartomeu Sellent, estava treballant a Tarragona però volia tornar a Barcelona i li calia el permís dels còsols perquè devia tenir un contracte.

En carta dirigida al rei, li comenta l'assumepte de la reina de França:

*La Reyna de ffrança me ha scrit per Guillem de gleon loctinent de Seneschal de carcassona qui axi mateix me ha presentada copia autentica de una requesta del Rey de ffrança que pens ha ia tramesa a vos sobre lo fet deles demandes per la dita Reyna fetes a vostra excellencia E de continent ab delliberacio dels del consell de vostra alteza en lo qual foren dites letres e requesta legides atorgada copia dela dita requesta als procuradors de vostra senyoria e als marmessors dela Reyna yolant qui hi ha satisffet he respost ala dita requesta e apres ala Reyna trametem a vostra merce copia dela sua letra e deles mies respostes e encara dela dita requesta per que vostra magestat ho veia tot [...] alguns del dit Consell han en dubte la justicia faça per vostra excellencia quant als Cent Milia florins no he procehit en sentenciar Suplich humilment a vostra aleza vulla prest e be sobre aquest fet delliberar car en la dita requesta se comina que passats nou mesos que començara a correr lo Març passat se procehira a Marques e represalies e perço tota cuyta sera tarda Yo senyor molt alt ab assentiment dela cort deig prestament trametre missatgers en ffrança per les novitats de mossen rexach e altres vostres subdits e encara per lo fet deles marques [...] pero en tots temps seguire la voluntat e delliberacio de vostra excellencia [...] pensada la arduytat dels contendents e negoci e los inconvenients que sen podien seguir loablement delliberara e prest ami avisara de son proposit...*¹⁸⁰

La reclamació sobre el deute del dot de la reina Violant, encara no s'havia resolt. Segons diu la reina, la justícia podria anar contra el rei Alfons. El rei de França amenaçava amb represàlies a les fronteres. Maria volia enviar uns missatgers per arribar a una entesa i evitar enfrontaments.

A continuació trobem una carta dirigida a una dama, viuda de mossèn Berenguer de Cortielles, i al seu fill, Berenguer:

Amada e feel nostres. Segons som informada en Gonçalbo contxello stant Curador de vostres fills [...] hauria presa e ocupada una vinya per comis an Miquel de maynar vassall nostre e aço per tant com hauria cessada cavar aquella una anyada de que si axi es som molt meravellada que per tant pocha causa e raho se sia feta la dita ocupacio car posat cas que per vigor de justicia se pogues fer es contra consciencia e maiorment que lo dit Miquel no seria en culpa Pertant com nos som certa que en lo dit temps era vengut a nos per cert plet que havia ab alguns per raho dela dita vinya E la dita venguda hauria feta per manament de nostra part a ell fet per lo Scriva nostre en Nacholau rocha lo qual nos havem aqui trames per alguns affers nostres Per que vos pregam e encarregam quant mes stretament podem que torneu la dita vinya al dit Miquel ensemps ab los fruyts que haveu reebuts desde la haveu ocupada [...] E guardau vos de fer lo contrari car no ho tollerariem a pasciencia ans nos

¹⁷⁹. Barcelona, 4 juny 1451. Arxiu Històric de Tarragona, Cartes reials, Sig. Top: 1/41.

¹⁸⁰. Barcelona, 24 juny 1451. ACA, reg. 3208, fol. 14v.

*covendria de provehir hi per remys deguts e oportuns E si per ventura havieu algunes rahons justes per que fer no ho deviaiu posau aquelles devant lo amat nostre en Johan perez de toyuela procurador nostre en les nostres Ciutat de Boria e Vila de Magallon haven vos en tal forma que lo dit Miquel no haia pus recorrer a nos per la dita raho.*¹⁸¹

Un pagès aragonès, vassall de la reina, havia estat desposseït del dret de conrear una vinya per haver estat absent un temps. L'absència estava justificada i Maria ordena a la dama que li sigui retornat el seu dret al pagès.

A l'estiu de 1451, trobem registrada una visita oficial de la reina als consellers de la ciutat de Barcelona:

Dimarts, a XX. del mes de juliol de l'any MCCCC cinquanta hun, entre VII e VIII. horas del matí, la molt alta senyora reyna dona Maria, [muller] del molt alt senyor rey don Alffonço benaventuradament vuy regnant, senyor e marit seu, vench a la Casa de la Ciutat de Barchinona acompanyada de mossén Corella, comte de Consentayna, mossén Andreu de Biura, mossén Ramon Gilabert e de mols altres cavallers e gentils homens e de moltes donzellas. E quant fou a la plaça de Sant Jacme, los honorables consellers, certifficats de la sua venguda, acompanyats de alguns notables prohomens, isqueren fora lo portal de la dita Casa de la Ciutat per reebra e acompanyar la dita senyora reyna, qui, [...] intrá en la casa appellada del consell de XXX., hon es construida la cappella de la dita casa, la qual cappella fonch parada e ornade de argent [...] E aquí, la dita senyora, en lo lindar de la dita cappella agenollada, feu oració. E après, intrá en lo verger de la dita casa qui fou apparellat e ornat [...] E asseguda ladita senyora reyna en la dita cadira e stants agenollats al costat dret [...] los dits comte de Consentayna, mossén Andreu de Biura [...] e al costat esquerra mossen Ferrer Nicolau de Gualbes, conseller en cap, mossén Bng. Lull, conseller terç [...] e al denant e a l'entorn los honorables sindichs e consell de XXIII, creats per Consell de C. jurats en consellar los dits honorables consellers en los actes de la Cort general indita per la dita senyora en Cathalunya; stants agenollats, les dites donzelles, remogudas en certa part del dit verger. Indubítadament, la dita senyora personalment exposá en substancia aquí, com lo senyor rey, attés que havia XX. anys ho entorn que era stat absent d'aquestas parts, havia voluntat gran de venir per visitar sos regnes e terras dessá [...] E per aquesta rahó, significaria lo dit senyor rey que hauria mester CCCC.M. florins qui servissen axí per quitar e recobrar son patrimoni, del qual es per la major part buydat [...] pregave los dits consellers, sindichs e Consell, que ls fos plasent, tant quant en ells seria, que donassen orda ab la dita Cort general que lo dit senyor hagués los dits CCCC.M. florins, los quals no reebria fins ell personalment fos assí [...] E per lo dit mossén Ferrer Nicholau de Gualbes, conseller en cap, li fou respost en substancia, en nom e veu de tots, que ells tindrien consell e delliberarien sobre les dites coses [...] E levada la dita senyora del dit loch, se'n pujá alt a la casa appellada de C. jurats, ab tots aquells qui la havien, com vench, acompanyada, ffaent-sa aquí venir los sindichs de les altres ciutats, viles e lochs qui intervenien en les dites Corts [...] E per que la materia era ardua, e la hora del dia alta, tres dels dits honorables consellers montaren a la dita senyora reyna, suplicant-la que fos de

---

¹⁸¹. Barcelona, 30 juny 1451. ACA, reg. 3280, fols. 39, 39v.

*sa mercé que's anás a dinar, car la Consell continuaria fins a deguda conclusió. E a poch stat, la dita senyora isqué de la dita Casa e s'en aná.*¹⁸²

La reina, acompanyada pels seus consellers, cavallers i donzelles, va anar a la Casa de la Ciutat per sol·licitar un donatiu econòmic per al seu marit de 400.000 florins, que li serien entregats quan ell tornés a Barcelona. El conseller en cap li va contestar, en nom de tots, que ho deliberarien i li donarien una resposta. En la reunió hi van ser presents els síndics de la Cort general.

Cal pensar que la proposta que presentava la reina li havia estat indicada per Alfons.¹⁸³ Era una quantitat molt elevada. Potser era una estratègia del rei per posar a prova els consellers i diputats catalans.

Aquell matí, 20 de juliol de 1451, la reina l'havia ocupat en visitar la Casa de la Ciutat de Barcelona amb tot el seu seguici. A la tarda, va despatxar els assumptes de la cancelleria. Va adreçar una carta al rei sobre l'elecció dels oficials del regiment de la ciutat de Tortosa:

No ha molts dies apres passats que fuy supplicada per un missatger de Tortosa degues empatxar la exequcio de una provisio de vostra magestat obtenguda sobre lo regiment dela dita Ciutat allegant moltes causes e rahons per les quals la dita provisio no devia esser exequitada. E yo senyor per que lo dit fet ab la dita provisio era remes al Governador de Cathalunya ab expressa inhibicio a mi no men volgui entrametre ne fer hi provisio alguna ans remeti lo dit Missatger al dit Governador lo qual per les oposicions axi del dit Missatger com encara del Sindich dels Deputats del general de Cathalunya se es aturat segons he entes en la exequcio dela dita provisio e ha consultada vostra maiestat E perço senyor com per lo impetrant la dita provisio son stades assertes a vostra magestat algunes coses ami carregoses e entre les altres que lo que per mi es stat fet ab alguns parcials a gran dan e destruccio dela cosa publica lo que ab deguda honor e reverencia de vostra gran senyoria parlant es contrari a veritat per mon descarrech he deliberat informar .V.S. de ço quey he fet e com. E es axi senyor molt alt que essent ala fi los VIII. anys als quals eren stats fets elegits los officials dela dita Ciutat e mesos en sachs o bosses ab intencio mia e del Bisbe quondam de Leyda lo qual temps en la dita ciutat havien viscut ab gran repos e cessant totes contencions per causa del dit regiment yo per constituhir los en aquell repos mani als procuradors e prohomens dela dita Ciutat que enviassen dos homens de cascuna voluntat o aderencia ab los quals se pogues practicar del dit regiment [...] yo doni licencia de avistar als juristes e notaris e altres a ells adherents e de elegir persones que vinguessen ami per la dita raho [...] elegiren e trameteren ami micer pere calaf en Luis pellicer notari e un pages un mestre de cases un mariner e un pescador los quals ensemps ab los dits quatre Ciutadans foren diverses vegades hoyts per mi e en mon consell E finalment tots departidament donaren nomina de aquelles persones que havien per idonees e abils als officis dela dita Ciutat e de totes les nomines foren elegits aquells que ami e als de mon consell semblaren pus abils per altres VIII. anys [...] Apres los dits juristes e notaris no contents han impetrada la dita provisio fahent informar .v.s. per hun dels dits notari appellat pere giner del quels ha plascut Equesvulle hage dit lo fet

¹⁸². Duran i Sanpere, *Llibre de Solemnitats...* op. cit. pp. 189, 190.

¹⁸³. A l'any següent, a l'agost de 1452, Alfons va demanar a les corts aragoneses 120.000 florins per tornar a l'Aragó i la proposta va ser acceptada si tornava abans de Sant Joan de 1453. Zurita, op.cit. (Lib. XV, cap. LXV.) vol. 6, p. 447.

*es passat axi com dit he e nom ha mogut afer hi res sino bon zel e voluntat de metre en repos la dita Ciutat e foragitar dels Ciutadans contencions deles quals segons mostra experiencia se segueixen inconvenients...*¹⁸⁴

Ha d'explicar al rei els detalls de com havia solucionat el tema de les eleccions dels oficials del regiment de Tortosa. Els que discrepaven del què havia estat fet per la reina, van anar a protestar al rei i aquest els va donar la raó. Però, Maria defensa el procés desenvolupat per ser el més just i consensuat.

Malgrat la bona i cerimoniosa rebuda de la reina a la Casa de la Ciutat, els consellers de Barcelona havien endurit llur oposició al governador de Catalunya, Galceran de Requesens, segons la carta que la reina envia al seu marit:

*Segons he scrit a vostra senyoria, per alguna via no s'és pogut conduhir que los consellers de aquesta ciutat hagen request, segons tenor del privilegi, lo governador mossèn Requesens entràs ací, dient-me clarament que'l han per enemich. E yo los he replicat tal paraula no era honesta a ells dir de tal official, majorment que ell se offeria star-ne davant mí a la rahó. Certament, senyor, ells mostren una gran e desordonada voluntat contra ell e segurament no sé per què, si la apprehensió dels lochs empenyorats a la dita ciutat feta per lo dit governador per rahó de les remences no ho fa. E per ço, senyor, ell ha deliberat anar a vostra senyoria; li plàcia haver-lo per recomanat per los sguarts que ja he scrits, los quals m'i induexen. E man-me vostra alteza ço que lo plàcia. La qual la sancta Trinitat prosper e guart, axí com vostre reyal cor desije.*¹⁸⁵

Maria havia demanat el permís d'entrada pel governador diverses vegades. Els consellers s'hi havien negat, segons el privilegi per decidir que els havia donat el rei. Resultava un pols entre el poder reial i el poder municipal. El governador estava decidit a viatjar a Nàpols per parlar directament amb el rei.

A Joan de Moncayo, governador del regne d'Aragó, li demana el següent:

*Governador Entes havem que vos serieu tengut an Pasqual curto per vostre pare de resta de certa quantitat la qual lo dit vostre pare li devia e dela qual vos ja li haveu pagada certa quantitat. Atesa la necessitat en que lo dit en pasqual curto es vengut fareu merce ultra quen descarregueu la anima e consiència del dit vostre pare e vostra lali vullau pagar lo que li resta que par sia .XXX. lliures poch mes o menys Per queus pregam e encarregam per los dits sguarts lo vullau contentar. E nos vos ho haurem agran servey e per ses necessitats li havem presa una filla en casa nostra.*¹⁸⁶

Li prega que pagui un deute del seu pare a Pasqual Curto, que es troba en necessitat i del qual té una filla en la seva cort.

Maria va escriure una carta a una dama, Caterina Centelles de Gurrea, d'una sinceritat colpidora: *Noble e amada nostra Encara que tingau moltes faenes e los fills que deus vos salve vos torben preneu sius plau avinentesa de scriurens que a plaer e servey ho haurem e pero volriem que aprenguesseu de scriure que a gran pena legim vostres letres Saludau nos vostre marit e vostres fills esforçaus*

¹⁸⁴. Barcelona, 20 juliol 1451. ACA, reg. 3274, fols. 60v, 61.

¹⁸⁵. Barcelona, 28 juliol 1451. ACA, reg. 3209, fol. 100v. Transcripció i puntuació de Carme Batlle, *La crisis social... op. cit.* vol. II, p. 406.

¹⁸⁶. Barcelona, 29 agost 1451. ACA, reg. 3274, fol. 98v.

*vos be.*¹⁸⁷ Aprecia les seves cartes i li prega que ho faci més sovint però li recomana que millori la seva lletra perquè no s'enten el que escriu. Això podia significar que no havia après gaire a escriure, encara que era de casa noble. O bé que la seva grafia era molt enrevesada.

Maria envia uns nois de casa seva per al servei d'Alfons. L'un havia estat patge seu. Els altres dos són fills del cavaller aragonès, Ramon Cerdà:

*Mossen Ramon cerda cavaller de Arago ha deliberat trametre en servey de vostra senyoria hun fill seu appellat Galana lo qual gran temps se es criat en casa mia e es stat mon patge he gran plaher que ell e los altres criats meus sien en vostre servey e proven segons don ixen Aximateix a deliberat enviar a Cort romana en servey del cardenal de Leyda hun altre fill seu appellat Ramon Supplic a .v.s. tant com puch los haia per recomanats ell tracte favorablement segons ha acostumat en los altres meus servidors E haure ho agracia de vostra altesa la qual me man ço queli placia e nostre senyor prosper e quart axi com desigau.*¹⁸⁸

En la següent carta, explica al rei com van els assumptes de les corts:

*A vostra gran senyoria per altres lettres he scrit dels affers de aquesta Cort de Cathalunya e del punt en que eren e deles diferencies que son stades entre mi e los dela Cort les quals encara no son del tot aplanades E es sobrevingut lo empatxament del fet deles coronas qui ha donat gran destorb en los affers empero senyor molt excellent tant com yo he pogut ho he proposat e portat apunt que estich en sperança quelos affers vendran abona fi e abona conclusio E jasia que yo sia stada e sia encara algun tant indisposta e mal sana dela mia persona Empero yom son esforçada hem esforç tant com puch que tot jorn son demati e despres dinar ab los dela Cort E axiu entench acontinuar e no sent gens de mos treballs per lo desig e sperança que he dela vostra benaventurada venguda he confiança en nostre senyor deu que en breus dies vous pore scriure dela bona conclusio dela Cort Car encara nom gos atrevir mes scriure afirmativament e sper ab gran desig la votiva conclusio de aquests affers senyor molt excellent lo Comte e lo mestre racional scriven pus largament a vostra gran senyoria...*¹⁸⁹

La reina s'esforça en defensar els interessos del rei en la Cort, malgrat que no es troba gaire bé de salut. Seguirà treballant amb el desig de que pugui tornar aviat. Al cap de pocs dies li torna a escriure sobre la Cort i els problemes sorgits:

A vostra gran senyoria he scrit dels afers de aquesta cort de Cathalunya e del punt en que los afers son stats de dia en dia E crech senyor que los afers foren stats conclusos o pus en termes de bona conclusio si no fos stada la publicacio dela bulla dels coronats feta perarquebisbe de Tarragona, en lo pus mal cas que venir podia Car decontinent se mogue gran brogit en la cort e en aquesta ciutat e encara en tot lo principat Car manera es stada servida que en un jorn es stada feta la dita publicacio per tota Catalunya sens que yo non he sentit ni sabut res trossus que es stada feta de que son romasa mal contenta del dit arquebisbe E en conclusio los dos braços dela cort ço es militar e Real han volgut que yols haia fet un privilegi que la dita bulla ni altres semblants nengu no les pot presentar ni

¹⁸⁷. Barcelona, 27 d'agost 1451. ACA, reg. 3274, fol. 70.

¹⁸⁸. Barcelona, 30 agost 1451. ACA, reg. 3274, fol. 98.

¹⁸⁹. Barcelona, 5 setembre 1451. ACA, reg. 3200, fols. 52v, 53.

sien hobeides ni que vos senyor ni yo no donareu auxili al braç seglar encara que fos implorat ala exequicio de tals bulles E mes han volgut que lo braç ecclesiastich ab acte de cort fet en plena cort Renuncias ala dita bulla, e a tota utilitat e profit que de aquella los pogues provenir Prometents me els uns els altres ab moltes bones e largues paraules que decontinent que los dits privilegi e acte fossen fets me farien tal resposta que vostra senyoria ne seria contenta e yo aximateix E jatsia senyor que yo per lo sobiran desig que he dela vostra benaventurada venguda e que aquests afers per miga daço prenguessen bona conclusio lija fet e atorgat lo dit privilegi als dis dos braços Empero he ho fet algun tant contra mon voler [...] man dit que per obtenir tal offera e vostra venguda que maiors coses devia donar e atorgar E no faherho yo empatxaria la oferta e per consequent vostra venguda ab delliberacio e acord de tots aquells qui aci son del vostre consell sens discrepancia de algu yo he fet e donat lo dit privilegi [...] E yo crehia haver dela cort bona conclusio e votiva resposta la dita cort se es mesa en deliberacions e acorts E no contrastant que tots jorns del mon yols haia tenguts aprop de mati e de vespre trossus a estar sobre ells fins ala miga nit Empero encara non he poguta traure aquella resposta ni aquella conclusio quey desig [...] yo senyor molt excellent per aquestes vigilies e continuus treballs axi corporals com mentals son ben afligida de ma persona [...] hi treballare e quant anar no pore mi fare portar en andes e fare tot quant pore per aconseguir conclusio daquests afers...¹⁹⁰

Maria li explica amb detall el conflicte sorgit en les corts sobre la publicació d'unes butlles per l'arquebisbe de Tarragona. Els estaments estan dividits. S'hi han oposat els braços militar i reial. La reina els ha donat suport per tal d'aconseguir el donatiu per al rei, però encara no s'ha decidit res. Treballa dia i nit i no es troba gens bé. Les pressions que pateix per part d'uns i altres li causen molt disgust, però resisteix i està disposada a seguir encara que l'hagin de portar en andes. Sembla que s'estenguin, per tot arreu, les protestes i la confrontació.

El conflicte amb Castella estava lluny de resoldre's. Les treves no duraven i la guerra entre el rei Joan de Castella i el rei Joan de Navarra rebrotava pels motius que fossin. Les discòrdies apareixien en les pròpies famílies reials: Joan de Castella estava enfrontat amb el príncep Enric i Joan de Navarra ho estava amb el príncep Carles. Els navarresos estaven dividits, els uns, els *agramontesos*, defensaven al rei Joan, els altres, els *beamontesos*, al príncep de Viana. Els castellans van aprofitar la conjuntura. El rei Joan i el príncep Enric van pactar secretament amb el príncep Carles, van envair Navarra i van ocupar Pamplona. Després es van retirar abans que arribés el rei Joan amb tropes aragoneses, a mitjans de setembre de 1451. A Navarra, la pau entre pare i fill es va signar el 23 d'octubre. Va durar pocs dies: el príncep de Viana va ser vençut i empresonat.¹⁹¹

La reina estava al corrent de tots els enfrontaments. Li produïa molta tristesa aquesta divisió en la família. Va escriure a Alfons:

Ans que lo Rey de Castella mon frare ne lo princep son fill entrassen en Navarra e stant aci lo Mestre sivela qui es anat a v.s. sap nostre Senyor ab la maior affeccio que pogui scrivi de ma ma al dit Rey mon frare supplicant lo volgues cessar la entrada per obviar a tots inconvenients e scandols E apres ans que lo dit mon frare rebes les mies letres ells eren intrats Apres poch dies yo rebi letres del

¹⁹⁰. Barcelona, 10 setembre 1451. ACA, reg. 3200, fols. 53-54.

¹⁹¹. Zurita, *op. cit.* (Lib. XV, caps. LXIII, LXIV, LXV.), pp. 438-446.

*archabisbe de Çaragossa et daltres sobre la dita entrada supplicantme yom interposas en aquestes coses equey trametes alguna persona de auctoritat. Yo senyor molt excellent he tant de annuig e tanta congoxa de aquests affers que a penes ne seria creguda e per amor e servey vostre ab tot que he molts sentiments nom es pres ala intencio que deuria he delliberat scriure al archabisbe de Saragossa de ma ma pregant lo que per servey e amor vostra e mia hi vaia e li trameti letres de ma ma per als dits Rey e princep de Castella e encara al mestre e tramet a v.s. copia deles letres de ma ma fetes al archabisbe e als dits Rey e princep de Castella e al mestre eles letres del Rey de Castella perque ho veia tot E dich vos senyor molt excellent que daciavant no entencha trametre letres sobre tal material que no men atur copia perque se puga veure lo que yo scrivi Mani me v.ex. ço que li placia la qual la sancta Trinitat prosper e conserve axi com desijau.*¹⁹²

Maria havia escrit al seu germà, el rei Joan, i al seu nebot, el príncep Enric, per tractar d'impedir la guerra però va ser en debades. Fins i tot va escriure al mestre de Santiago, Alvaro de Luna, precisament el principal instigador dels odis familiars. L'arquebisbe de Saragossa li va demanar que intercedís però no va ser escoltada.

Les rivalitats comercials i la pirateria entre Catalunya i França complicaven les relacions entre els dos països. Una carta del rei Carles va ser enviada als consellers de Barcelona a favor d'uns mercaders:

*Carles per la gracia de deu Rey de ffransa molt cars e grans amichs nos vos avem per moltes vegades scrit en fffavor del nostre amat e ffael conseller e argenter iaume cor thocant en so que lo dit iame cor retuda sa persona en arest a nosaltres e totz sos bens avia mes en nostres mans fins atant que ly fos feta justicia de algunes coses deles quals lo volien en carregar en sa deshonor pregant a vosaltres que les galeres e altres fustes de franza en les quals lo dit nostre argenter hy altres mercaders del nostre Regne an lus bens e mercaderies volguesetz en semps los patrons mercaders e altres gens estants en aquelles ab totes lurs robes e mercaderies tractar e fer tractar lo pus afavorablement que porieu [...] per amor e contemplacio nostra com se vulla sia anosaltres es reportat aci que alguns strantz sobre la mar en aquelles partz se son efforsatz es volen efforzar de fer dapnatge ales galeres e dites fustes [...] len paxament quilis poria esser dat seria gran dapnatge ala cosa publica e la destruccio del dit nostre argenter e amolts altres mercades de nostre realme hy a nosaltres molt gran desplaer...*¹⁹³

Es queixava dels atacs que patien els vaixells francesos i els demanava que fos feta justícia als mercaders afectats, entre els quals es trobava el seu argenter, Jaume Cor.

Per les cartes que, a l'octubre de 1451, escriu Antoni Vinyes, l'ambaixador que els consellers de Barcelona tenien a Nàpols, coneixem algunes notícies interessants sobre el rei Alfons i diversos assumptes:

Vostres grans saviesas, certiffich, com ayr, trobatme yo a la Torra del Grech, rebí una vostra letra de VIII de setembre, avisantme del comoviment popular [...] E tot

¹⁹². Barcelona, 10 setembre 1451. ACA, reg. 3274, fol. 107.

¹⁹³. 17 octubre 1451. No consta el lloc. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 641.

*mossenyors per mi és estat ben entès. E per ço, que aquell die, ere encare dels dies festivals de las noçes del germà de madama Lucrècia, e tenien a la dita Torra solemne rench de juntes, e lo dit senyor no ha permès que durant la dita festivitiat que ha ja IIII dies que duren, algun no li parlàs de feynes. Aquell die no li parlí, com stigués lo dit senyor tot lo die en I cadafal, e la dita Lucrècia, en altre cadeval denant lo dit senyor [...] E fins are vespre, no he poguda haver audiència, la qual dins lo jardí de la dita dama he hauda [...] Demà hich partex altre correu. Si temps ni i basta de tornar de la dita Torra, scriuré del què sabré. Los dos manastrals açí venguts, no han res fet fins açí, ans sich anugen de mort, e crech faran are menys...*¹⁹⁴

El rei estava *subjugat* per la bella Lucrècia i no amagava el seu amor. Per a les bodes d'un germà de la noia, el rei havia manat fer grans festes a la Torre del Grec, el lloc on vivia la família d'Alagno. L'ambaixador català ha de seguir el rei per aconseguir audiència. En la cort es troben també dos menestrals de la *Busca* que han anat a Nàpols per defensar llurs drets i que, segons Vinyes, s'avorreixen d'anar darrere el rei per ser escoltats. Els consellers representen els interessos de la *Biga*.

En una altra carta Vinyes dóna notícies de Requesens, del donatiu de la Cort de Catalunya i de Lucrècia:

Ara, mossenyors molt honorables, vos avís dels altres affers qui concorren de mossèn Requesens, ço és de Molindareig, com lo dit mossèn Requesens, ab tota extremitat hi ha entès e hi entén ab totes aquelles stúcies que fer pot [...] Moltes voltes ha parlat e parle ab mi, entre les altres coses, scusantse del fet dels manestrals, dient que ell hi ha fet més bé que home del món en reposarlos. E que sinó per ell ja s'i haguera seguit qualque sinistre. E que del què fins ací si és seguit, és càrrech de la senyora reyna qui no y ha fet lo degut [...] per los missatgers de Cathalunya, qui han scrit aquí a la Cort, haureu sebut com han offert al senyor rey, los quatrecents milia florins [...] E de fet, dematí foren llà, al dit senyor [...] faheren la dita oferta dels dits CCCC florins al dit senyor, primerament de paraula, e après en scrits, ab les qualitats e condicions per la Cort destinades. En açó, lo dit senyor, respós que no acceptave la dita oferta ab les dites condicions, maiorment que los CCM florins se haguessen a convertir en patrimoni, e a consell de les XVII persones, car fins açí havia bé regit e administrat sos regnes e terres sense curador, o que sí fahere d'equí avant [...] que ell seria content que si la terra li offeria los dits CCCC florins purament sensa condició, que ell se obligaria de ésser aquí de setembre qui ve a un any [...] Ja crech, mosenyors, sereu stats informats de la gran festivitiat que lo senyor rey ha feta de les noces del germà de na Lucrècia, les quals han durat, dissapte, diumenge, diluns e dimarts, prop pessats, ab gran abundància de dances, convits e juntes. Arbitreu que ha costat al dit senyor XVM ducats, e pus la roba de brocat d'or forrada de gibillins qui portà lo primer die madama Lucrècia, fonch arbitrada costar IIM ducats. E lo diluns, la dita madama, vestí altre roba de brocat nova, folrada d'arminis de gran cost. E totes les germanes de la dita Lucrècia, e encare algunes perentes, totes foren vestides de brocat d'or. Açó és

¹⁹⁴. Madurell Marimón, *Mensajeros... op. cit.* pp. 389, 390. Nàpols, 7 octubre 1451. AHCB, CCO, vol. 21, fol. 194.

*stada la pus magnífica festa que gran temps ha fos. Lo dit senyor ho pren en gran pler e deport...*¹⁹⁵

Segons Vinyes, Galceran de Requesens, s'excusava dels conflictes haguts amb els menestrals i donava la culpa a la reina del que s'havia fet. Al governador no el deixava ben parat. Sobre l'oferta dels 400.000 florins feta per la Cort al rei, els explicava que Alfons s'havia negat a rebre-la amb les condicions proposades, ja que limitaven una lliure disposició. Sobre el luxe que desplegava Alfons, calculava els preus dels riquíssims vestits de brocat d'or i de les pells que lluien Lucrècia, les seves germanes i parentes. Era una crítica clara al malbaratament.

Alfons tractava a la seva enamorada com una reina. Com mai havia tractat a Maria, ja que sovint ella passava estretors econòmiques.

Destaco, a continuació, una carta de la reina al seu germà:

*Muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano Senyor Vuestra carta recebimos dela qual havemos hovido plazer e consolacion attendido que havia muchos dias que non de haviamos hovido E por aquella agora havemos sabido vuestra buena sanidad e dela illustrissima Reyna vuestra muger nuestra muy cara e muy amada hermana E de la illustre infanta vuestra fija nuestra muy cara e muy amada sobrina. Rogando vuestra alteza vos plasia scrivir nos sovent por nuestra consolacion. Dela disposicion de nuestra persona vos certificamos somos assi como a nuestro Senyor plaze amenudo vesitada de nuestros accidentes acostumbrados E en quanto V.S. stara en congoxa delos afferes dexa tierra siempre nosne hauremos nuestra part porque supplicamos nuestro Senyor dios hide buen assosiego...*¹⁹⁶

S'alegra que el rei es trobi bé, així com la seva esposa i la seva filla, Isabel.¹⁹⁷ Maria, resignada, aguanta els atacs que li vénen de tant en tant.¹⁹⁸ S'ha

---

¹⁹⁵. *Ibid.* pp. 390-393. Nàpols, 7 octubre 1451. AHCB, CCO, vol. 21, fols. 195,196.

¹⁹⁶. Barcelona, 5 gener 1452. ACA, reg. 3280, fol. 72v.

¹⁹⁷. Isabel es convertirà, quan mori el seu germà Enric, en reina de Castella.

¹⁹⁸. L'escriptora americana Siri Hustvedt pateix uns atacs de tipus neurològic, difícils de diagnosticar. És l'autora d'un llibre que analitza les diferents teories de destacats neuròlegs, psiquiatres i psicoanalistes sobre la histèria, l'epilèpsia, les migranyes i altres patiments relacionats amb el cervell. Algunes de les seves investigacions ens fan pensar què podia passar-li a la reina Maria: *Los histéricos sufren principalmente de reminiscencias. ¿Cuál es el papel de la memoria en un transtorno de conversión? El DSM (Diagnostic Statistical Manual of Mental Disorders, 4ª ed. Arlington, Virginia: American Psychiatric Association, 2000) no menciona directamente a Charcot, a Janet ni a Freud, pero sus autores se refieren de manera imprecisa al pasado de la enfermedad: "Tradicionalmente el término conversión deriva de la hipótesis de que el síntoma somático que presenta un individuo significa una solución simbólica de un conflicto psicológico inconsciente, reduciendo la ansiedad y ocultando dicho conflicto a la conciencia" (pp. 83,84). ¿En qué momento una dolencia se confunde con la persona? En 1975 Norman Geschwind y otro colega médico, Stephen Waxman, publicaron una investigación sobre las características comunes que habían detectado en sus pacientes con epilepsia del lóbulo temporal cuando se encontraban en el periodo entre un ataque y otro (llamado periodo interictal): una creciente religiosidad o preocupación por problemas éticos y una intensificación de las emociones, que podían oscilar según sus estados de irritabilidad (pp. 173,174). En las enfermedades psiquiátricas y neurológicas, la repetición parece ser compulsiva, una urgencia incontenible de retornar a lo mismo, algo que Freud notó en sus propios pacientes y sobre lo que escribió. Es evidente que muchos de los que asisten a mis talleres de escritura en el hospital se han estancado en una rutina neuropsicológica y son incapaces de salir de un cuadro patológico de repetición incesante (pp. 195, 196.). Ya no soy capaz de distinguir dónde acaba la enfermedad y dónde empiezo yo; o mejor dicho, yo soy mis dolores de cabeza y rechazarlos significaría expulsarme yo misma de mi propio*

acostumat a la seva malaltia. Ofereix a Déu els seus patiments. No amaga els seus problemes. ¿Cóm pot estar bé, gaudir de salut i ser feliç, si fa 20 anys que no veu el seu marit perquè aquest no es digna visitar-la o demanar-li que vagi al seu costat? Prou es devia imaginar que gaudia d'una amant, malgrat que potser ningú havia gosat parlar-li de Lucrecia. El seu refugi era la religió.

La reina escriu a la noble Isabel *Maça* sobre uns llibres que li ha deixat:

Noble e amada nostra Maravellada som com ha dies que no havem letres vostres E sap deus que si axins era possible scriureus com fa a vos que nons hi tardariem e nos scrivirieu mes sovint mas sap nostre senyor que ocupacions e los nostros accidents e encara per nos scriure axi dolentament nos ho tollen que no resta que noy aiam assats voluntat E perço que trobam plaer e consolacio en vostres letres vos pregam molt affectuosament quens scrivau elo mes sovent que poreu Los libres vos laguerem trames ja queus havem promes sino per tant com los fem trelladar defet que sien acabats nos vos trametrem Enon passeu ansia.¹⁹⁹

Voldria rebre més sovint cartes de la seva amiga. Li comenta que fa copiar els llibres que li ha deixat.

Al noble Lluís *Sanxez* li demana uns llibres en la següent carta:

Noble e amat nostre Entes havem que vos tendrieu en vostre poder alguns libres e scriptures de don fort del orde de cartutxa Les quals hauriem gran voluntat en fer trelladar e axi haviem scrit al dit don fort que ho faça Perqueus pregam e encarregam que per nostra contemplacio vos de continent les liureu al dit don fort en manera que nos ho puxam haver E trobariem gran pler que vos al sant perdo de Sancta Eulalia ara en ffebrer vinguesseu perque comunicariem ab vos de moltes coses que havem molt necessari E de aço ultra lo util de la nostra anima vos ho haurem a servey singular.²⁰⁰

Prega al noble que vagi a veure-la, si pot ser per la festa de Santa Eulàlia, la patrona de Barcelona, perquè necessita parlar amb ell i fer copiar els llibres del frare cartoixà.

Al seu conseller i cambrer, el cavaller Gabriel *Sagra*, li fa un encàrrec:

Mossen Sagra Lo feel adzembler nostre en Domingo pinos exhibidor dela present dies ha afferma una filla sua apellada Maria ab en pere alfonso Cirurgia que sta davant la Sglesia de sanct Salvador de aqueixa Ciutat e segons par ell noy te la dita sa filla gayre per segura Ans len volrria traure e metre la en altra part per preservar aquella de sinistra equen visques ab lo cor reposat Perqueus pregam e encarregam que vos en totes maneres traballets si bonament e paciffica porets sino ab interposicio del Governador o del justicia o de aquell queus sia vist que la dita filla hisca de poder del dit pere Alfonso per la dita raho E si sera en nenguna manera possible que per porrata axi com es raho li sia respost del temps quel ha servit E treta de poder del dit pere alfonso acomanats e metets aquella en poder del sogre del nostre specier que ha nom en ffrancesch curça obrer de vila E aço sia a vostre carrech per que lo dit domingo ha manament nostre tornar sen

---

ser. Nadie elige tener una enfermedad crónica. Es ella quien nos elige a nosotros. (p. 203). Siri HUSTVEDT: *La mujer temblorosa o la historia de mis nervios*, Edit. Anagrama, Barcelona, 2010.

¹⁹⁹. Barcelona, 2 gener 1452. ACA, reg. 3275, fol. 4.

²⁰⁰. Barcelona, 2 gener 1452. ACA, reg. 3275, fol. 4.

*tantost e nos pot detenir ans fara aqui procurador quius ne sollicitara e tendra aprop per que feu hi la diligencia que de vos confiam E haurem vos ho aservey.*²⁰¹

La filla de l'atzempler de la reina, serveix en la casa d'un cirurgià, Pere Alfonso. El pare desconfia del cirurgià i vol que la seva filla vagi a una altra casa més segura. La reina encarrega a mossèn Sagra que la porti a la casa del sogre del seu especier. I, si convé, que actuï el governador o el justícia. Es devia tractar d'un cas d'assetjament sexual.

En carta dirigida al rei Alfons, Maria li explica els problemes que han sorgit en la col·lecta del subsidi que el papa li havia concedit:

*Ab humil reverencia notifich a Vostra gran Senyoria Com micer Johan dalmau canonge de Barchinona subsdelegat del Arquebisbe de tarragona collector principal del subsidi atorgat a vostra gran Senyoria per lo sant pare me es stat demanat lo auxili del braç seglar contra los frares preycadors menors e Carmelitans e contra les abbadesses de Pedralbes e de Santa Clara de aquesta Ciutat E es stat implorat aquest auxili ab una letra patent del dit micer Johan molt perjudicial ales regalies e prehemincies vostres Senyor e molt incivilment e ab paraules impertinents ordonada e concebuda E apres per los dits frares mendicants me es stada presentada una supplicacio continent moltes causes e rahons per les quals pretenien lo dit auxili no deure ser donat E yo senyor [...] he volgut hoir en vostre consell les parts sobre aço contendents e lurs advocats E he volgut veure les bulles e escrits apostolicals e les cominacions e fulminacions als dits mendicants esser per lo dit arquebisbe delegat com per lo subsdelegat fetes e axi mateix les appellacions per los dits mendicants interposades al sant pare [...] en lo dit vostre consell es stat en aquell delliberat e conclos que al present no ha loch deures donar lo dit auxili per les rahons e motius contengudes en una cedula qui sera dins la present inclusa [...] suplich humilment a vostra gran senyoria que li placia haver la per accepta e agradable [...] per donar orde que los cambis fossen complits creent fermament que en poder dels collectors hagues diners del clero per pagar la resta dels dits cambis digui al vostre Tresorer que protestas e fes requesta al Arquebisbe donas compliment als dits cambis [...] E non he pogut portar algu a conclusio Car los mendicants no volen pagar ni obligar res [...] si larquebisbe de Tarragona ho hagues fet axi com larquebisbe de Çaragoça tots aquests inconvenients foren cessats Car lo dit Arquebisbe de Çaragoça ha pagat complidament la porcio dela sua provincia [...] Mas aquest ha volgut e vol traure de lla hon se fa dificultat de pagar E segueixen aquests inconvenients qui son molt escandalosos E lo dit Arquebisbe de Tarragona e vostre Tresorer devien [...]donar manera que vostre cambis fossen complits [...] los dits mendicants senyor segons dessus es dit dien que no pagaran si no en la forma que lo papa hage primerament ordonat ço es que deduhida la lur alimentacio si res hi sobrara son contents de pagar de allo...*²⁰²

Maria dóna la culpa dels problemes en la col·lecta a l'Arquebisbe de Tarragona ja que vol fer pagar als frares predicadors, als carmelites i als monestirs de Pedralbes i Santa Clara, els quals s'hi neguen perquè no hi devien

²⁰¹. Barcelona, 17 gener 1452. ACA, reg. 3275, fol. 8.

²⁰². Barcelona, 18 gener 1452. ACA, reg. 3200, fols. 56v-58.

ser obligats o tenien pocs ingressos.²⁰³ El rei devia reclamar els canvis i estava tot aturat per les raons esmentades.

Alfons va enviar una petició d'ajuda econòmica al braç reial de la Cort:

*Amats e feels nostres Nos per provehir pus facilment e prompta als affers del Regne de Mallorques e dela Illa de Menorques Scrivim per nostra letra ala Cort de aqueix principat pregant la effectuosament que pertant servey nostra e beneffici del publich nos vulla subvenir de aquella quantitat que poran almenys fins en XXXM florins darago [...] vullau dar tal endreça que dela dita subvencio siam servits e complaguts com en vosaltres havem ferma sperança...*²⁰⁴

Necessitava diners per pagar les tropes i les armes que s'havien d'enviar a les illes per combatre als rebels forans.

Trobem una carta enviada per Maria a Teresa Daça:

*Noble e amada nostra Por quanto somos certificada por el nostro procurador Pero garcia que vos haveys plazer saber de nostra sanitat vos certificamos que al fazer dela present por gracia de dios somos en buena convalescencia de nostra persona Jatsia muy sovent nostro Senyor dios nos vesite de nostros acostumbrados accidentes e mas que nostra persona no puede buenament comportar de todo el sea bendicho e loado Rogamos vos por tanto rogueys al senyor nos quiera dar sanitat de anima e de cuerpo E sforcat vos bien.*²⁰⁵

La dama s'interessava per la salut de la reina. Una altra carta va dirigida a Guiumar de Meneses:

*Noble bien amada e devota nostra Vostres bolsas panyos e otras cosas que nos embiastes recibimos con grant plazer e vos regradiamos e mucho mas la buena voluntat Certifficando vos que las mas de vostres bolsas han servido a tener reliquies e cosas de devocion e vostros panyos a fornimento de altares afin que hayays parte del merito por vostra consolacion Vos avisamos que al fazer dela present stamos en buena convalescencia de nuestra persona Empero muy sovent nostro Senyor Dios nos vesita de nostros accidentes acostumbrados detoto sia loado dios Rogamos vos roguedes al Senyor dios por nostra salut.*²⁰⁶

Li agraeix alguns regals que li ha enviat: bosses i altres labors que la reina emprarà per guardar relíquies i ornar els altars.

Al juny trobem una altra carta dirigida a Teresa de Assa agraint-li unes labors que li ha enviat: *Por pero garcia nuestro servidor havemos sabido vuestra buena voluntat e amorio que havedes a nuestra persona e nuestro servicio [...]*

---

²⁰³. L'arquebisbe, Pere Ximénez d'Urrea, va ser un personatge controvertit. Va ser nomenat arquebisbe de Tarragona al 1445 i va morir al 1489. Orgullós i audaç, va capitanejar, al 1456, unes galeres en la croada convocada pel papa Calixt III contra els turcs. En morir el rei Alfons, va defensar al Príncep de Viana, però després es va posar de part del rei Joan II i va esdevenir el seu canceller. Va tenir diversos fills i va ser acusat d'incest, en ser recusada una neboda, suposada filla, Margarida, quan va ser elegida prioressa del monestir de l'orde de l'Hospital, d'Alguaire, al 1505. Joaquim MIRET i SANS: *Sempre han tingut Béch les oques. Aportacions per la historia de les costumes privades, 2^a sèrie*, vol. 2, Barcelona, 1905, pp. 76-78.

²⁰⁴. Puçol, 6 març 1452. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 644.

²⁰⁵. Barcelona, 3 març 1452. ACA, reg. 3280, fol. 79v.

²⁰⁶. Barcelona, 3 març 1452. ACA, reg. 3280, fol. 79v.

*ciertas cosas las quales ahun que no las haiamos fastaqui recibidas porque no son legadas vos regradamos muyto...*²⁰⁷

També envia, amb idèntica data, una carta d'agraïment a madona guimara, que devia ser la mateixa dama anterior, la *Guiumar: Vuestra carta recibimos la qual ela voluntat que mostrays anos servir vos regradamos e soplicamos nuestro senyor dios nos de manera corresponder a vuestra buena afeccion e por vuestra consolacion Vos certificamos que al fazer dela present somos por gracia de nuestro senyor en buena convalescencia...*²⁰⁸

Al seu germà, el rei Joan, li reclama justícia per un robatori de bestiar:

*Princep muy alto pocos dias ha que hombres de Alfaro de vostro Regno de Castilla son entrados en los terminos de nuestra Ciudad de borja e han furtadas e con si trahidas entre eguas e mulatas vint e cinco bestias las quales son stadas compartidas entre Alfaro e Calaforra e recondecoto e encara mas es stado tomado un moço e ames desto por los de Agreda e otros vuestros vassallos fueron robados vassallos nuestros etomades bestias del dito termino de nuestra Ciudad de borja E jatsia las ditas bestias e otras cosas robadas sean stadas demandadas nunqua las han quesido restituir Ne por esto havemos prometido antes prohibido expressament que nuestros vassallos dela dita Ciudad de borja ne dela villa de Magallon hayam procehido a guerrificar fazer danyo o alguna obra de fecho contra los ditos robadores ne otros vassallos vuestros metiendo les en sperança que vuestra alteza hi provedira tal mente que fueren bien reintegrados et satisfechos [...] vos rogamos quanto mas affectuosament podemos que por deudo de justicia e contemplacion nuestra querades mandar a vuestros Capitanes e otros oficiales a los quales pertenezca las ditas mulatas e todas otras cosas robadas delos ditos nuestros vassallos fagan lugo e con todo integradas restituir satisfazer e emendar Afin que cesse toda otra manera de reintegracion scandalosa e danyosa E esto jasea proceda de justicia hauremos a gracia singular a vuestra alteza la qual dios haya en su continua proteccion.*²⁰⁹

Maria esperava que el rei Joan fes restituir les persones, egües, mules i tot el que s'havia robat a les ciutats de Borja i Magalló, per homes d'Alfaro, Calahorra, Agreda i altres pobles de la frontera. Eren atacs que podien produir represàlies guerreres que la reina volia evitar.

A Barcelona, segons Carme Batlle, la situació política estava molt escalfada. La reina informa al seu marit dels últims esdeveniments:

Los manestrals e officis de aquesta ciutat, quasi tots, e altres me han supplicada e instada, ja stant a Perpinyà, a Vilafranca e ací, de moltes cosas, specialment poguessen fer sindicat per prosseguir la querela que ells volien fer contra los consellers e regidors de aquesta ciutat en lo fet de les monedes; la qual licència no·ls volguí atorgar, ans de aquest material los retraguí e·ls confortí amb paraules pertinents a fi que reposassen. Aprés me han presentades moltes supplicacions, ço és quiscun offici per les dites monedes, demanant que en efecte que lo reyal e lo florí pujassen a més for que no són [...] la moneda hic exia e per consegüent la terra se empobria e·s destroiya, demanant licència per açó los officis se poguessen tots ajustar. E yo veent·los axí forts, en açó los he donada

²⁰⁷. Barcelona, 7 juny 1452. ACA, reg. 3280, fol. 107v.

²⁰⁸. Barcelona, 7 juny 1452. ACA, reg. 3280, fol. 107v.

²⁰⁹. Barcelona, 9 maig 1452. ACA, reg. 3280, fol. 97.

*licència de paraula [...] Yo, senyor, volia enviar les rahons de quiscuna de les parts e los consellers, jatzia moltes voltes les los haja demanades, no les han volgudes dar, e per ço no·us ne tramet. Per la qual deliberació justar e sol·licitar va a vostra alteza en Pere Robió, madreter de aquesta ciutat...*²¹⁰

Els menestrals reclamen formar un sindicat per defensar els seus interessos. Demanen poder intervenir en el control del sistema monetari, en mans dels consellers. La situació econòmica era de crisi i la moneda patia devaluacions.

Maria avisa al rei que ha traslladat la Cort a Vilafranca del Penedès:

*Per altra he scrit a vostra gran senyoria com per lo temps epidemial que era en la Ciutat de Barchinona deles morts yo he prorogada e mudada la Cort ala present vila de vilafrancha de penades ab consentiment dela dita Cort E fiu la prorogacio per al vinten dia del mes de juliol prop passat per tal que breument los convocats fossen aci en manera que nos perdes temps es pogues breument entendre ab diligencia en lo fet dels Trenta milia florins de Mallorques E axi mateix en lo fet deles naus e deles mercaderies E tan senyor yo he scrit a barchinona al Arquebisbe e atots los altres ecclesiastichs e als barons e cavallers e encara ales universitats e sindichs de aquelles qui son a barchinona e encara fets sollicitar que una vegada vinguessen per entendre en los affers dela dita Cort que encara noy han venguts sino solament los de perpinya E aço senyor fa que speram la eleccio dels deputats de Cathalunya ques ha ara afer E ja sabeu vos senyor quantes passions hi concorren per que senyor molt excellent avis ne vostra senyoria per tal que nos meravell si la cosa se dilate Car si sien venguts decontinent si entendra ab aquella sollicitud e diligencia que vostra senyoria ne sera contenta La qual nostre senyor deu conserve e prosper benaventuradament per molts anys.*²¹¹

Les corts es troben entrebancades. La reina les va traslladar per l'epidèmia que hi havia a Barcelona però no devia caure bé als estaments ja que només havien arribat a Vilafranca els síndics de Perpinyà. Encara no s'havia atorgat l'ajuda de 30.000 florins per enviar tropes a Mallorca i Menorca. S'havien d'elegir els diputats de la Generalitat i la situació estava molt alterada.

Maria explica al rei l'atac que ha patit un advocat de Barcelona:

En aquests propers passats dies se es seguit que hun quis diu bernat turell ciutada de Barchinona acompanyat de molts altres en mig dela dita Ciutat ha batut e naffrat hun quis diu micer Nicholau albanell doctor en Leys axi bo e notable home e de bona consciencia com trobar se puxa en lo restant de sa proffessio. Sobre la qual cosa yo senyor molt excellent per lo deute dela justicia e en altra manera per esser stat comes hun tal delicte mes incivament e malvada que dir se poria he feta rebre informacio e inquisicio dela perpetracio del dit cas e per vigor de aquella manat procehir per via de proces de Regalia contra lo dit bernat turell e altres demunt dits afi que aquell e los altres sien punits e castigats segons la justicia e raho en son cas volran E per que senyor se dupte que los sobredits hayen recors a vostra maiestat per haver remissio del dit delicte faent la cosa de menys que sia. Vos supplic senyor molt excellent que per no donar loch a altres

²¹⁰. Barcelona, 6 juliol 1452. ACA, reg. 3211, fol. 63. Carme Batlle, *La crisi social... op. cit.*, vol. 2, pp. 427, 428.

²¹¹. Vilafranca del Penedès, 4 agost 1452. ACA, reg. 3200, fol. 64.

*en cometre e perpetrar tals e maiors delictes si per part del dit bernat la vostra senyoria sera suplicada en fer la remissio dessus dita aquella per los dits sguards li sia per vostra maiestat denegada ço que sera causa de retraure a molts de tals errors e delictes qui quasi continuament se cometten en aquestes parts e en altra manera sera satisfer al deute dela justicia e al millor repos e assossech dels habitants en vostres Regnes e terres. E Senyor molt excellent nostre Senyor deu conserve la vostra Magestat ab victoria de sos enamichs en stament de longa e prospera vida.*²¹²

Els enfrontaments sovintegen a la ciutat. L'advocat Nicolau Albanell, una bona persona, ha estat agredit per Bernat Turell i els seus homes. No es comenta la causa, pot ser per la qüestió remença, per l'enfrontament de la *Biga* i la *Busca*, o per un altre motiu. Maria farà justícia però avisa el rei perquè no escolti els agressors si van a donar-li la seva versió dels fets.

La següent carta va dirigida a *Beatriz Tholosana*:

*Amada nostra vuestra carta havemos recebida E sabe dios quanto nos es stada cosa enuyosa que los Recaudadores o sus factores no vos hayan dado cumplimento dela mercet que vos havemos fecha Por que de fecho los havemos scripto e mandado scrivian a los dichos sus factores decontinente vos fagan la razon e den cumplimento delo que havedes haver. Creemos sin dubte que no lo recusaran mas fazer Havemos plazer dela recomandacion en que vos ha hovido lo Cardenal de Hostia e como ha tomado vuestro fijo en su casa. Nos li scrivimos regraciando le mucho lo que ha fecho e ahun voshi tornamos recomandar E sforçat vos bien.*²¹³

La reina havia recomanat el fill de Beatriu per entrar al servei del cardenal d'Ostia, la ciutat portuària de Roma. Havia manat als seus recaptadors que li paguessin uns diners però la dama encara no havia aconseguit que li fossin donats.

Al batlle de Guimerà li ordena el següent:

*Batle per certes causes e rahons nostre coratge movents volem que en johan corbella olim batle de aqueix loch de Guimera torn e stiga ab sos bens en lo dit loch sens algunt contrast Perqueus encarregam e manam molt stretament que lo dit johan corbella en lo dit loch tornar e habitar permetats tota contradiccio cessant e en la persona e bens de aquells no façats novitat alguna ni procehiment guardant vos de fer lo contrari si la ira e indignacio del Senyor Rey e nostra desijats squivar.*²¹⁴

El batlle havia expulsat de la localitat a Joan Corbella, un anterior batlle, per raons que no s'expliquen. El cas havia arribat a la reina i donava les ordres a favor de Corbella.

En una carta dirigida al rei li parla de la seva salut i de la pròrroga de la Cort:

Axi com anostre senyor ha plagut en aquesta vila me son trobada molt mal E ultra mos accidents acustumats en la ffi de octubre proper passat me comença lo

---

²¹². Vilafranca del Penedès, 18 agost 1452. ACA, reg. 3213, fols. 14v, 15.

²¹³. Vilafranca del Penedès, 3 setembre 1452. ACA, reg. 3280, fol. 117v.

²¹⁴. Vilafranca del Penedès, 20 desembre 1452. ACA, reg. 3275, fol. 168.

mal e tot Noembre e entro ara son stada visitada de altres accidents quey han sobrevengut de extrema dolor en lo ventrel e gran desinenjament ab grans smortiments e speços Entant Senyor que moltes vegades los metges e tots mos servidors e encara los dela cort qui aci eren staven desconfortats Pero ha plagut al Senyor retrem la salut ab tot que no so quitia del mal ans encara stich molt flacha que no poria cavalcar en alguna manera e perque tots los dela Cort se cansaven de star aci e creen jo han pus prest mallorament en Barchinona he prorrogada e mudada alla la Cort per lo primer dia de ffebrer primerament Car en veritat senyor jo daça festes no poria bonament cavalcar bonament Senyor molt excellent jo he scrit a vostra excellencia e encara de ma ma del fet de aquesta cort e de moltes altres coses ales quals vostra Senyoria no ma respost de que son molt marvellada car fora vostra servey saber na vostra intencio Per queus supplich men scrivau Manant ma ço que li sia plasent.²¹⁵

Ha prorrogat la Cort per al primer de febrer de 1453, a Barcelona. Ha passat una tardor molt malalta, amb els seus atacs i dolors. Tots han estat preocupats per ella. Ara ja ha millorat però està molt prima i sense forces per viatjar.

Les llargues corts de Perpinyà-Vilafranca-Barcelona (1449-1453)

La reina s'havia traslladat a Perpinyà al setembre de 1448 per resoldre els assumptes del govern de la ciutat. El rei li va manar convocar les corts catalanes a la mateixa localitat.

A continuació tenim la convocatòria enviada a la ciutat de Tortosa amb data del 30 de gener de 1449:

Maria dei gracia Regina Aragonum [...] locumtenens generalis serenissimi domini Regis viri et domini nostri carissimi. Fidelibus nostris procuratoribus et probis hominibus Civitatis Dertuse. Salutem et gratiam. Quia nos pro conservacione et tuicione honoris Regalis diadematis dicti domini Regis et nostri eiusque maximo servicio ac aliis concernentibus bonum tranquilumque statum et utilitatem rei publice Cathalonie principatus Curiam generalem celebrare providimus Cathalanis ad quanquidem celebrationem villam Perpiniani et diem Quintadecimam mensis Marcii proximi futuri...²¹⁶

Traducció: Maria per la gràcia de Déu, reina d'Aragó [...] lloctinent general del sereníssim senyor Rei marit i senyor nostre caríssim. Als nostres fidels procuradors i prohoms de la Ciutat de Tortosa. Salut i gràcia. Ja que nós per a la conservació i protecció de l'honor de la corona reial del dit senyor Rei i nostre, per a major servei i per altres motius que vetllen per al bon i tranquil estat i utilitat del principat de Catalunya, hem previst celebrar Cort general dels Catalans i, per aquesta celebració, hem assignat la vila de Perpinyà i la data del 15 de març proper vinent...

Perpinyà quedava molt allunyada de Barcelona, la ciutat més important del Principat. La distància va dificultar l'assistència dels representants d'altres llocs com Lleida i Tortosa. El 15 de març de 1449, dia de l'obertura de les corts al

²¹⁵. Vilafranca del Penedès, 20 desembre 1452. ACA, reg. 3275, fols. 168, 168v.

²¹⁶. Perpinyà, 30 gener 1449. Arxiu Històric Comarcal del Baix Ebre (Tortosa), Cartes reials, n. 68. Veure el text complet a l'Apèndix. *Cortes de Cataluña, op. cit.* vol. 22, pp. 1, 2.

castell de Perpinyà, en el saló anomenat de Mallorca, eren tan pocs els assistents que la reina va haver de prorrogar la Cort per al dia 21 de març i així successivament. Es va arribar a l'extrem d'haver de fer 34 pròrrogues, fins al 14 de març de 1450. És a dir, va passar un any sencer. Un fet sorprenent que només es pot explicar per una sèrie de dificultats noves, a part de la llunyania del lloc, com poden ser els problemes polítics de Perpinyà, de Mallorca, de Barcelona i, potser també, els habituals problemes de salut de la reina Maria.

El dia 14 de març de 1450 hi havia pocs assistents. Pel braç eclesiàstic només 3 persones: el bisbe d'Elna, un abat de Perpinyà i l'abat de Sant de Joan de les Abadesses. De nobles n'hi havia 10, el vescomte de Canet, Francesc de Pinós i altres. De síndics n'hi havia 6: Joan Ros, de Barcelona; Pere Altet de Lleida; Francesc Burgues de Tortosa, Francesc Ros de Torroella de Montgrí; i dos de Perpinyà, Llorenç Tort i Antoni Pinya. En total només hi eren presents 19 representants. La reina va prorrogar la cort pel dia 21 de març i els assistents van protestar, però Maria va decidir presentar la seva proposició per aquesta data, sense esperar més:

Nos per bons sguarts concernents servey de Deu e de la Magestat del senyor Rey e utilitat del Principat de Cathalunya, e per les causes e rahons en les letres de la convocacio de la present Cort contengudes havem aquella convocada, la qual de manament e ordinacio del dit Senyor no sens justa causa havem entro a la present jornada porrogada.

Pero lo dit Senyor, per utilitat del dit Principat, instat e supplicat per molts de vosaltres ha scrit e manat a nos entenam ab suma diligencia en continuar la present Cort, a la qual tan com en nos sera, darem, Deus mediant, breu e bona conclusio, maiorment sabent que lo dit Senyor sta ab gran e continuu desig venir e visitar aquest Principat e vosaltres e los altres seus regnes e terres de la part deça. E ja u haguera fet dies ha sino per les grans e continues ocupacions de les guerres que en les parts de lla han occorregut e per los empaigs que de present li occorren per los fets de Lombardia e de Venecia, en los quals per la Sua Magestat donat repos, ab ajuda de Deu, enten a metre en obra la sua venguda. [...] vos pregam e encarregam [...] vullau entendre en les dites coses e a la breu e bona conclusio de aquelles. E a axi presta e tal subvencio com los dits affers requeren, lexades e apartades totes dilacions e foragitades coses infructuoses [...] mostrets per obra lo que molts de vosaltres despuix que la present Cort es convocada havets significat: es seguesca la fi e conclusio per lonch temps desijada.²¹⁷

Els representants dels tres braços van protestar de com havia estat convocada i prorrogada la Cort: el bisbe d'Elna, el vescomte d'Illa i de Canet i Antoni Vinyes, síndic de Barcelona, el qual va contestar a la reina el següent:

Lo Braç reyal convocat per vostra gran excellencia com a lochtinent general e havent special potestat del molt alt e molt excellent senyor lo senyor Rey don Alfonso, per la gracia de Deu Rey Darago [...] Stant e perseverant e en res no departintse dels dissentiments e protestacions e altres coses contengudes en una supplicacio [...] presentada disapte quis comptava quinze del mes de Març any mil CCCC. quaranta nou [...] per micer Joffre Dortigues, regent la cancellaria

---

²¹⁷. Cortes de Cataluña... op. cit. vol. 22, pp. 56, 57.

*del dit Senyor. E axi mateix del discentiment fet per los dels staments convocats [...] per causa de les porrogacions tantes fetes [...] ço que no era ne es stat vist ne hoyt en temps passat. Axi que es stat e es contra practiques de Corts convocades en lo dit Principat. E mes avant dissentint expressament [...] dins lo castell reyal de la dita vila de Perpinya per tal com en aquell vos Senyora, personalment habitats [...] com tal acte de celebrar Corts se celebrassen ne actes de Corts generals de Cathalunya se fahessen en lochs e domicilis hon los senyors Reys passats habitassen...*²¹⁸

El braç reial dissentia de les pròrrogues i de que s'haguessin reunit al castell de Perpinyà, habitat per la reina, ja que anava contra les pràctiques i costums del Principat. També protestava per haver estat convocada la Cort per la lloctinent general en comptes del rei. En la següent sessió, del dia 27 de març, Maria, asseguda en el soli reial, en la sala de Mallorca del castell de Perpinyà, els va contestar:

*Nos haviem e encara havem ferma sperança que segons la gran voluntat que havets mostrada que en la present Cort se enantas e procehis avant , e lo Senyor Rey e Nos vos ne havem complagut per utilitat de la cosa publica de aquest Principat, vista nostra indisposicio, la qual vos es assatz notoria, per servey del dit Senyor e amor nostra no us metesseu ne us aturasseu en aquestes difficultats, primors e intricacions que les Corts nos tingan en lo present castell, mayorment que no y haia ne hi sapia constitucio ni usatge que y contrast nons volem metre en altercacio sobre aquest fet ab vosaltres, ans vos ho demanam en gran servey per causa de la dita nostra indisposicio [...] E sap Deu que si no fos per la dita nostra indisposicio la qual, axi com dit havem, es massa notoria, de bona voluntat vos complaguerem de anar tenir les dites Corts fora de aquest castell en altra part de la dita vila. E som presta segons ja us havem ofert fer vos totes aquelles salvetats que sien necessaries.*²¹⁹

Es planyia la reina que s'aturessin en coses que considerava secundàries i no comprenguessin que si ella reunia les corts al castell era perquè no podia sortir a causa del seu estat de salut. Al final, els estaments van cedir. Galceran, el bisbe d'Elna, en noms de tots, va demanar que fos retirada l'acusació de contumàcia contra els absents i s'esperés uns dies per veure si venien alguns convocats més.

Els oficials i consellers que acompanyaven la reina eren el bisbe de Tiro, el canceller; Joan Pagès, el vicecanceller; Bernat Albert, governador; Martí de Lanuza, batlle general d'Aragó; Carles d'Oms, procurador reial dels comtats del Rosselló i la Cerdanya; Jofre d'Ortignes, regent la cancelleria; Francesc Castelló i Pere Tost, doctors en lleis; i Ramon Gilabert, conseller.

Al dia següent, el 28 de març, els estaments van acceptar tirar endavant el procés de la Cort: *E les dites coses fan e consenten ab expressa condicio, protestacio e retencio e no en altra manera que vostra senyoria orden loch fora lo castell e liça de aquell hon se faça la celebracio de la dita convocada Cort...*²²⁰ Demanaven, però, que fos reparat el greuge d'acusació de contumàcia pels absents.

---

²¹⁸. *Ibid.* pp. 61, 62.

²¹⁹. *Ibid.* p. 67.

²²⁰. *Ibid.* p. 72.

La reina va reparar el greuge i va reunir les corts fora del castell: a la casa de Ramon Blan que es trobava a prop. El dia 23 de juliol es dirigia a la Cort: *Per ço som volguda venir en la present Cort, offerint nos entendre en la dita ordinacio de la justicia e per millor e pus presta expedicio assignarvos tractadors e ordinadors [...] offerint nos ab tota dilligencia e sollicitut entendre continuament en les dites coses e donar tota aquella presta expedicio que sera necessaria...*²²¹

Passaven els dies i els assumptes de la Cort no s'acabaven de despatxar. La reina no estava bé. El dia 20 de novembre, la reina va proposar prorrogar la Cort: *la senyora Reyna [...] per grans necessitats occorrens a la cosa publica de aquest Principat, les quals no soferen dilacio, ha pregada e sollicitada la present Cort e los Braços de aquella que volguessen consentir que la dit a Cort fos prorrogada e mudada en la ciutat de Barchinona, e si en la dita ciutat no havia bona sanitat de aqui en altre loch ben sa e dispost...*²²²

Al dia següent, els síndics de Barcelona, Joan Lull, Guillem de Busquets i Guillem Jordà, van anar a visitar la reina a la cambra del castell i li van contestar per escrit que acceptaven el trasllat de la Cort:

*Molt alta e molt excellent Senyora: Los sindichs de la ciutat de Barchinona ab tots los adherents per les necessitat e sguart que ha vostra senyoria, son contents, consenten els plau que la present Cort sia prorrogada es porroch a la ciutat de Barchinona, e com es dit e demanat per vostra Magestat que la Cort consentis que per aquesta vegada durant la infermitat de epidemia quis diria esser en la dita ciutat, la Cort advenint lo dia de la prorrogacio se tingues e continuas en qualque part de la vegueria de la dita ciutat qui fos sana e hagues sanitat...*²²³

Estaven força contents que la Cort fos prorrogada a Barcelona o a una localitat de la vegueria, en cas que hi hagués epidèmia. Però no tothom hi estava d'acord en aquest canvi. El mateix dia, poc després dels altres, es van presentar davant la reina el bisbe d'Elna i dos canonges pel braç eclesiàstic; pel braç militar el comte de Pallars i dos nobles; i tres síndics pel braç reial, un de Lleida, un de Perpinyà i un de Girona. Estaven en contra del canvi a Barcelona i demanaven que es mantingués la cort a Perpinyà:

Molt alta e molt excellent Senyora: La present Cort del Principat de Cathalunya responent a una cedula [...] per la qual la dita vostra excellencia significa a la dita Cort com per alguns affers arduus e grans necessitats occorren a la cosa publica del dit Principat [...] vostra gran excellencia hauria voluntat [...] de mudar aquella en la ciutat de Barchinona, e si en aquella no havia sanitat en altre loch ben sans e dispost [...] e com en la dita ciutat de Barchinona e en los lochs circumvehins per permisio divinal vuy regnen les dites infirmitats de epidemies, per los quals creu han los ayres de la dita ciutat esser corruptuts, semble a la dita Cort fos cosa molt carregosa e inusitada consellar a vostra senyoria ne consentir que en semblant ciutat infeccionada fos transferida vostra reyal persona ne la present Cort esser mudada en loch mal dispost [...] respon la dita Cort que no sap loch pus dispost ne pus sa en lo dit Principat que es la present vila de Perpenya [...] la dita Cort supplica a vostra excellent senyoria que

---

²²¹. *Ibid.* p. 95.

²²². *Ibid.* p. 103.

²²³. *Ibid.* p. 105.

*continuat la dita Cort en la present vila de Perpenya sia de sa merce per lo present sobreseure en la dita mutacio e porrogacio fins a tant que en la dita ciutat de Barchinona haia altra disposicio e sanitat...*²²⁴

Els representants estaven dividits. Els contraris a Barcelona, presentaven la ciutat com un lloc insà i a més, hi havia epidèmia, per tant pregaven a la reina que la Cort seguís a Perpinyà.

Maria ja tenia decidit el trasllat i a finals de desembre de 1450, va prorrogar la Cort per al dia 11 de febrer de 1451, a Vilafranca del Penedès perquè era lliure d'epidèmies. La Cort es va reunir en el monestir de frares menors de Vilafranca on s'allotjava la reina. Altra vegada, va ser presentada una protesta pel síndic de Barcelona perquè no es podia fer, el viure i reunir la Cort en el mateix lloc. Els assumptes no marxaven millor a Vilafranca. La reina estava malalta una altra vegada. El dia 14 d'abril de 1451 la Cort va ser de nou prorrogada i traslladada a la ciutat de Barcelona pel dia 1 de juny següent. La Cort es va reunir al monestir de Santa Anna. Els assistents van ser més nombrosos. El dia 1 de juliol hi havia 11 eclesiàstics, 41 nobles i 14 síndics.²²⁵ Aquell dia la reina va presentar tres ambaixadors que havia enviat el rei a la Cort: Eixamen Pereç de Corella, comte de Cocentaina, mossèn Joan de Moncayo, governador d'Aragó i Pere de Santcliment, mestre racional del rei. Van exposar a la Cort el següent:

*Molt Reverends, magnifichs, nobles e honorables senyors: Lo senyor Rey vos tramet grans e afectuoses saluts e alegres e plasents consolacions e ha manat a nosaltres que us notifiquem, axi com fem de part de la sua senyoria que per complaure e satisfer a les grans e multiplicades suplicacions [...] lo dit Senyor ha gran voluntat e desig de venir en les parts deça per veure e visitar vosaltres, els altres vassalls seus, e aconsolar e allegrarse ab vosaltres [...] Es veritat que ell volguera que son real patrimoni fos en tal punt que ell pogues de ses rendes e drets reals sostenir lo seu estat, axi com a ell e a la sua honor e existencia se pertany. Mas la sua senyoria sap be e ell ho vol recordar a vosaltres qui no u ignorau com lo dit seu patrimoni en aquestes parts es per la major part alienat, e plaurie molt al dit Senyor que per vosaltres li fos fet tal servey e tal subvencio que ab aquella e ab lo que spera haver dels regnes Darago e de Valencia [...] pusca suportar les grans despeses que li covendra fer per la sua venguda e aturada...*²²⁶

En resum, el rei volia visitar els seus regnes però necessitava diners. De moment, els estaments van respondre, per mitjà de l'arquebisbe de Tarragona, que ho deliberarien. Passaven els dies sense arribar a concretar la subvenció. El dia 20 de juliol la reina va anar a la Casa de la Ciutat i va demanar pel rei 400.000 florins d'or d'Aragó als consellers i a la comissió de les 24 persones de la Cort, acte ja recollit en pàgines anteriors. Al 15 de setembre, la Cort va proposar donar al rei el subsidi demanat dels 400.000 florins, però, com ja s'ha comentat, amb condicions: primer havia de tornar a Barcelona i després els rebria.

---

²²⁴. *Ibid.* pp. 106, 107.

²²⁵. Els síndics de Barcelona eren Joan de Marimón, Joan de Lull, Guillem de Busquets i Guillem Jordà; de Lleida, Joan Riambau i Bartomeu Mahull; de Perpinyà, Joan Castelló i Francesc Canta; de Girona, Joan Casllà; de Tortosa, Francesc Burgues; de Cervera, Joan Gilbert; de Puigcerdà, Guillem Martí; de Vilafranca de Conflent, Antoni Viada; i de Torroella de Montgrí, Francesc Ros. *Ibid.* p. 141.

²²⁶. *Ibid.* p. 142.

La Cort es va oposar a la recaptació del subsidi sobre el clero concedit pel papa al rei Alfons de 185.500 florins perquè anava contra les constitucions i llibertats catalanes.²²⁷ Fet que no devia agradar gens al rei.

A l'octubre, els estaments deliberaven sobre la necessitat de construir naus per fomentar el comerç marítim: *e pensassen si fora util als drets del General de Cathalunya fer la subvenció demanade ab les dites suplicacions. E mes vehessen e pensassen si fora util al dit General de inhibir fustes strangeres en no poder menagar mercaderies dels poblats en lo Principat de Cathalunya, mas que aquelles fossen managades per fustes nostres...*²²⁸

El comte de Prades, Joan de Cardona, en nom del braç militar va proposar que fos elegida una comissió de 9 persones per aquests afers. Els braços no es posaven d'acord sobre aquest punt.

Al 23 de desembre la reina va anar a la Cort per demanar ajuda per pacificar les illes de Mallorca i Menorca:

*Nos som açi venguda jat se sia festa, per la cuyta a necessariat que ocorre en les illes de Mallorca e Manorcha, car los forans de Mallorca, segons son avisada per letres de mossen Arnau de Vilademany, regent la governació, e dels jurats de Mallorca, continuen lurs mals actes [...] la ciutat sta en gran perill e perplexitat, car los qui son dins aquella no poden haver vitualles ni viures de part de fora. E daltra part que lo poble de Manorcha te assetiat Narnau de Foxa, governador de aquella illa, en lo casser de Ciutadilla, el combaten tots dies [...] com lo cas occorrent requer gran celeriat e cuyta a fi que aquell regne e illa no vinguen en perdicio, vos pregam tant stretament com podem que en aço nos doneu prestament aquell consell e ajuda que lo senyor Rey e nos de vosaltres fermament confiam...*²²⁹

Les corts es van anar allargant a causa dels conflictes acumulats. Al juny de 1452, la reina va proposar traslladar la cort, a causa d'una epidèmia que feia estralls a Barcelona: *A nos en los dies passats es stat suplicat per part de vosaltres qui per raho de la epidemia e mortalitat que es en aquesta ciutat volguessem mudar la Cort en algun loch qui fos sa, del present Principat [...] vehem que la dita mortalitat continua e augmenta venim acordada de mudar la present Cort [...] penseu e dellibereu en quin loch vos sembla poguessem ni deguessem mudar la dita Cort...*²³⁰ En aquest punt tampoc es va arribar a un acord.

Al 10 de juliol, Maria tornava a demanar li diguessin on volia que fos mudada la Cort i el subsidi al rei per enviar ajuda militar a Mallorca:

Alguns dies son passats que per part de la Cort nos fom supplicada e instada que per raho de la pestilencia o epidemia que es en aquesta ciutat nos deguessem partir daci e mudar la Cort en altre loch hon hagues sanitat [...] e axi mateix sperant que vosaltres sens cuyta e precipitacio poguesseu delliberar e acordar sobre los XXX. milia florins de que lo senyor Rey vos havia amprats per los afers de Mallorca, e axi mateix sobre lo fet de les naus e de les mercaderies [...] la epidemia e infeccio mortal creix tots dies en aquesta ciutat e vehent que en les dites coses la Cort no ha res delliberat [...] per aquesta raho nos vos havem fet

---

²²⁷. Coroleu-Pella, *op. cit.* p. 266.

²²⁸. *Cortes Catalanas...* *op. cit.* p. 173.

²²⁹. *Ibid.* p. 205.

²³⁰. *Ibid.* p. 221.

*dir per nostres tractadors qui si voleiu que mudassen la Cort a Vilafranca de Penades que nos eren presta de fer ho [...] E que aço façau prestament, car los dies caniculars se acosten e la mortalitat creix, e nos voldriem hic esser fora car la aturada nos es molt perillosa...*²³¹

Van ser testimonis per part de la reina: Joan Pagès, vicecanceller, Andreu de Biure, *miles*, Pere Mercader, tresorer, Bernat Albert, governador del Rosselló, Antoni de Mesa, doctor en lleis, Agostí d'Illa, canonge de Barcelona, Ramon Gilabert, *miles*, i altres consellers.

Al dia següent, 12 de juliol, Maria va mudar la Cort: *Nos per sguard del temps de mortalitat que es en aquesta ciutat e per altres bons e utils respectes mudam la present Cort ab voluntat e consentiment de aquella, de la present ciutat de Barcelona a la vila de Vilafranca del Penedes. E noresmenys continuam e prorogam la dita Cort en lo Monestir dels Frares Menors de la dita vila per al vinten dia del present mes de juliol.*²³²

El trasllat va alterar el funcionament de la Cort. Al dia 20 de juliol a Vilafranca del Penedès només hi havia 1 clergue, 3 nobles i 4 síndics. La reina va arribar al 24 de juliol. Fins al 27 d'agost no van començar les sessions de la Cort. Al 30 d'agost hi havia 4 clergues, 15 nobles i 4 síndics: Antoni Vinyes de Barcelona, Joan Cavalleria de Girona, Bernat Castelló i Francesc Canta de Perpinyà i Jaume Rabau de Vilafranca del Penedès.

La reina va dirigir als assistents per tornar a pregar que es fes la subvenció dels 30.000 florins per ajudar a la pacificació de Mallorca:

*Be us deu recordar com en la ciutat de Barchinona nos personalment moltes e diverses vegades vos sollicitam e pregam, e per nostres tractadors vos fem sollicitar e pregar que volgueseu entendre e dar bona conclusio en les coses que per lo senyor Rey vos eren stades demanades, axi dels trenta milia florins per raho dels afers de Mallorca com encara en lo fet de les naus per gran augment e profit de les mercaderies [...] E jatsie nos haguessem per promissio delliberat de passar per lo Monestir de la Verge Maria de Montserrat partint de Barchinona, empero per la brevitat del temps e per accelerar los afers axi com vosaltres haveu vist lexada la anada de Montserrat, dreta via nos ne vinguem en la present vila [...] E havíem delliberat per complir nostra promissio de anar daci en fora al dit Monestir de Montserrat pus que partint de Barchinona no y erem poguda anar per raho de la festa de la Verge Maria de Setembre e de les indulgencies que hi son; mas duptant nos que per nostra anada no prenguesseu alguna excusacio de dilacio nos havem revocada nostra delliberacio e havem acordat de no anar ni mourens al present daquesta vila [...] vos pregam affectuosament que en los dits affers vullau continuament e ab diligencia entendre en manera que lo senyor Rey haja de vosaltres la resposta que confia e desiga. E aço us havem volgut dir per nostra excusació i descarrech.*²³³

Maria explicava que havia tingut intenció d'anar al Monestir de Montserrat i no ho havia pogut fer perquè no s'allargués tant el procés de la Cort i no tinguessin excusa per endarrerir-se. Així que els pregava que acordessin les ajudes

---

²³¹. *Ibid.* pp. 226, 227.

²³². *Ibid.* pp. 229-230.

²³³. *Ibid.* pp. 240-242.

demanades el més aviat possible. Malgrat els desitjos de la reina, la Cort seguia entrebancada i no es decidia res sobre la subvenció.

El dia 19 d'octubre Ramon Batlle, lloctinent del protonotari reial va llegir la següent cèdula davant la Cort:

*La senyora Reina, vista e entesa la supplicacio per part de la present Cort a la sua senyoria de paraula e en scrits feta sobre la revocacio del edicte per la dita Senyora fet en la general Cort per la sua senyoria celebrada en la vila de Montso, revoca e ha per revocats ab aprobacio de la dita Cort lo dit edicte e les crides e preconitzacions per raho del dit edicte subseguides e les indiccio de treva e seguretat, modificacions e limitacions e crides [...] en fa acte de Cort, salvades les regalies e drets del senyor Rey.*²³⁴

La reina va accedir a la modificació de l'edicte de pau i treva que havia estat imposat en la Cort de Monsó, d'acord amb els precés dels estaments, i se'n va fer un acte de Cort.

El 18 de desembre de 1452 la reina es trobava malalta i no podia assistir a les corts. Com en altres ocasions es va seguir tot el cerimonial de consulta als metges sobre el que li passava.

Joan Pagès, el vicecanceller reial va dir a la Cort: *Quod cum dicta domina Regina esset infirma et indisposita de persona sua taliter quod non poterat ad domum dicti capituli accedere seu venire, ideo rogabat dictam Curiam quod vellet consentire et locum dare quod actus dicte mutationis posset per alium loco sui fieri et expediri.*²³⁵ La reina no podia anar a les sessions i demanava a la Cort que una altra persona pogués fer el canvi de lloc.

Una comissió de la Cort va anar a consultar el metge de la reina, Gabriel Garcia i al físic Joan Mercet i els van fer jurar sobre els quatre evangelis. Van respondre el següent: *quod dicta domina Regina patiebatur magnos dolores in diversis partibus persone sue et in genu et tibia dextra, et quod non posset aliqua via mundi ad domum dicti capituli venire, sed nec etiam a lecto surgere tanta erat indispositio persone sue.* La reina tenia molts dolors per diverses parts del cos i, sobretot, li feia molt mal el genoll i la cama dretes i de cap manera podia anar a la casa del capítol ni tan sols aixecar-se del llit. Es va nomenar una altra comissió amb Pere, l'arquebisbe de Tarragona, el noble Guillem Ramon de So i de Castro i el síndic de Barcelona, Joan de Marimon. Van trobar la reina ajaguda al llit de la seva cambra del monestir dels franciscans. Li van demanar si podia anar a la Cort i Maria va respondre: *quod ipsa erat tam graviter infirma quod non poterat a lecto surgere et minus ad dictam domum accedere, sed quod ipsa miteret vicecancellarium dicti domini...*²³⁶ Que estava tan malalta que no podia llevar-se del llit i encara menys anar a dita casa, però enviava al vicecanceller del rei.

El mateix dia es va prorrogar la Cort per a Barcelona: *E no res menys la dita senyora Reyna continua e proroga la present Cort per al primer dia de Febrer primer vinent en la dita ciutat de Barchinona en lo dit Monastir de Sancta Anna.*²³⁷

---

²³⁴. *Ibid.* p. 248.

²³⁵. *Ibid.* pp. 258, 259.

²³⁶. *Ibid.* p. 259.

²³⁷. *Ibid.* p. 262.

A partir del dia 1 de febrer de 1453 la Cort es va anar prorrogant fins al 17 de maig. El rei havia enviat una carta demanant ajuda militar que va ser llegida als estaments:

*Reverent e venerable pare en Christ, religiosos, magnífichs, nobles, amats e feels nostres: En dies passats per la necessitat que ladonchs accorria per causa de la turbacio del stat de la ciutat e regne de Mallorques volguem demanar alguna subvencio a aqueixa Cort, a fi de millor conduir aquells afers a pacífich stament, de present empero reduides aquelles coses com creem sapiau en alguna tranquillitat que ja no es tan necessari de la dita subvencio, havem delliberat comutar la dita nostra demanda e instancia en altres obs e necessitats, ço es en stipendi o sou de sis mesos per dos milia homens entre ballesters e mariners que havem necessari per armar cinch naus nostres [...] per coses que sguarden gran honor e servey de Deu e nostre e oppresio dels enamichs [...] per que de aquest negoci scrivim largament a la illustrissima Reyna nostra molt cara e molt amada muller e lloctinent general, dareuli fe e creença com si nos personalment vos ho dehiem. E axi en cas de algun accident de sa persona dareu fe e creença sobre lo que dit es al magnífich e amat conseller nostre e portantveus de governador en aqueix Principat mossen Galceran de Requesens, lo qual semblantment ha carrech per nos de instar e sollicitar vos continuament dels dits afers...*²³⁸

El rei demanava a la Cort que li fossin proporcionats 2000 homes, entre ballesters i mariners, pagats durant 6 mesos, per armar 5 naus. Els necessitava a Itàlia, ja que s'havia aliat amb els venecians per combatre els florentins, però tenia pocs efectius militars.²³⁹ Recordem que al juliol de 1451 la reina havia demanat 400.000 florins per al rei perquè tornés al Principat. No es van arribar a donar per les condicions que posava la Cort. Al març de 1452, el rei va demanar 30.000 florins per pacificar Mallorca. Tampoc van ser donats. Ara demanava soldats i mariners subvencionats per a 6 mesos, petició que tampoc seria acceptada. La desavinença entre els interessos dels estaments catalans i els del rei era evident.

Alfons deixava a Galceran de Requesens encarregat de l'afer, si la reina es posava malalta. Aquesta decisió no devia agradar gens als consellers de Barcelona que estaven clarament enfrontats a Requesens per motius ja explicats en pàgines anteriors: donar suport als remences i als menestrals, entre altres qüestions.

Les corts van ser llicenciades el dia 1 d'octubre de 1453: *La senyora Reyna, qui axi com molts sabeu deu partir daci prestament per anar en Castella, licencia e ha per licenciada la present Cort.*²⁴⁰

Es clausurava una Cort llarguíssima, que va durar quasi 5 anys. Van ser les últimes corts convocades i presidides per la reina Maria.²⁴¹ Eren unes corts marcades pel malestar general, polític, econòmic i social, del Principat. Els estaments es queixaven de l'absència del rei. Els problemes s'acumulaven: conflicte remença; enfrontaments entre menestrals i ciutadans a Barcelona, la *Busca* i la *Biga*; i revolta forana a Mallorca i Menorca. Els braços estaven dividits i no es posaven d'acord. En mig de tot, la reina Maria, amb la salut delicada, sense defallir, resistia el temporal i s'esforçava en contemporitzar entre els interessos

²³⁸. Torre Doctavo, 26 gener 1453. *Ibid.* p. 279.

²³⁹. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 353-355.

²⁴⁰. *Ibid.* p. 304.

²⁴¹. Les següents corts catalanes van ser convocades i presidides pel rei Joan (Corts de Barcelona de 1454-1458), germà d'Alfons, el nou lloctinent general, en marxar la reina Maria cap a Castella.

del rei i els dels seus vassalls indignats, tant de les classes altes com de les populars.

L'últim any de la reina Maria a Catalunya: 1453.

En començar l'any 1453, la reina es trobava a Vilafranca del Penedès. Al desembre de l'any anterior havien estat prorrogades les corts per al febrer de 1453 a Barcelona. Les pròrrogues van continuar fins a mitjans de maig.

Maria escriu als consellers de Barcelona:

*Amats nostres. Vostra letra havem reebuda ab la cedula en aquella interclusa per lo vostre Sindich lo qual havem hoyt de tot lo que de vostra part nos ha volgut dir A la qual vos responem que vista la informacio per lo Governador reebuda en la qual han deposit lo vostre Verguer e lo Scriva de la Governacio nos mostra tanta culpa com se preten haver los qui presentaren la dita cedula. E nos desijant e havent acor lo bon repos de aquexa Ciutat havem encarregat molt lo dit Governador quis trobe aci per altres affers que ell segons be ha acostumat vetle entene e provehesca ab sobirana diligencia en obviar e cessar scandols e inconvenients en aquexa dita Ciutat E per semblant pregam e encarregam a vosaltres que per vostre descarrech tracteu e menejeu los Menestrals la plus dolçament e amigable que sia possible e segons los affers requeren Afi que millor se reposen e sia obviat a scandal e inconvenient.*²⁴²

Els consellers es queixaven de que havia estat cessat el veguer de Barcelona pel governador, Galceran de Requesens. La reina els contesta que ja ha encarregat al governador que procuri evitar conflictes. També recomana als consellers que intentin entendre's amb els menestrals per evitar enfrontaments.

Una carta dirigida a la vescomtessa de Rocabertí, tracta sobre el casament del seu fillastre:

Vezcomtessa a nos es vengut mossen jofre de roquaberti vostre fillastre e hans explicat entrevenints en aço alguns parents e amichs seus com ell pensant en la sustentacio de son stat e en la manera de son viure quant lo seu matrimoni ab la filla del vescomte de Evol haura compliment haurie pregat a vos que per intercessio vostra los vassalls del vezcomte vostre marit e vostres li fesseu algun donatiu o alguna subvencio en ajuda deles despeses que espera fer en lacte dela solemnitzacio del dit matrimoni E que vos li haurieu feta sobre aço bona e liberal oferta E que de fet haurieu aplegats los dits vassalls els haurieu parlat de aquest donatiu Eque ells haurien respost que ho farien de bon voler Empero no fonch declarat ni devallat a specie de quanta quantitat serie aquest donatiu E axi la cosa es romasa en ubert E com sia molt necessari e expedient al dit mossen jofre saber la quantitat del dit donatiu per tal que ell sapie de ques pora ajudar E aço estigue molt en vostra ma e voler Per ço nos qui per molts esguards desijam que lo dit matrimoni haia degut compliment vos pregam eus encarregam axi estretament e afectuosa com podem que vos façau nomenar e declarar als dits vassalls la quantitat del dit donatiu e que vos façau e procureu ab ells que sie tal

---

²⁴². Vilafranca del Penedès, 13 gener 1453. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 649.

*que pusque aportar profit competent e rasonable al dit mossen jofre [...] que lo dit matrimoni vinga a presta conclusio ne fareu a nos plaer e servey molt agradables.*²⁴³

Jofre de Rocabertí s'havia de casar amb la filla del vescomte d'Evol que devia ser donzella de la reina, ja que el noi li va demanar que intercedís en l'assumpte per poder saber quants diners li donarien pel casament. El nuvi volia obtenir una bona quantitat, en cas contrari, potser refusaria el matrimoni. La reina intervé perquè es faci la boda. Jofre no devia confiar ni tenir massa bona relació amb la seva madrastra. La reina també escriu al pare del noi, el vescomte de Rocabertí. Cadascun tenia els seus propis vassalls.

Maria explica al seu marit els assumptes de la Cort:

*A XV. del present mes rebi de vostra gran senyoria un plech de letres en lo qual ni havia una mia e altra per la Cort e per alguns altres dela Cort les quals letres eren fetes a XXVI dies de gener prop passat En la letra mia senyor me scriuiu que si yo era en disposicio de parlar ab la Cort los donas vostra letra e que fes mon poder vos servissen de dos milia persones entre ballesters e mariners soldadats atemps de sis mesos los quals voleu per vostres naus armar dient me Senyor en vostra letra que era necessari haverlos prestament per que en lestiu vos en poguesseu servir E jatsia senyor siam ja tant dins lo temps del stiu que no seria possible haver concordada la Cort en darlos vos e soldejar aquells e haver fustes ab que anassen dins lestiu Pero senyor per complir vostre manament per be que ma disposicio sia molt flaqua e mal disposta en treballar en alguns afers encara yom he fets venir los dela Cort els he dit lo quem ha paregut esser vostre servey e donada vostra letra E apres continuament los he fets tenir aprop al Governador de Cathalunya e mossen biure E fins a vuy senyor no sen ha poguda haver resposta tala que yo haya sperança ferma sen seguesca vostre servey e lo que demanan Es ver senyor que de alguns braços dela Cort se ha sentiment que han bona voluntat e altres que encara nos pot sentir en quen donaran E fins a vuy senyor esta en lo punt que yo scric a vostra senyoria Es necessari senyor si voluntat haveu en haver los dits ballesters e mariners vostra senyoria continue de scriure En cas queu atorgassen avisarme quin orde voleu sie servat ni quants voleu sien los mariners Car per mi hi sera fet tot lo que possible sie que sia servey de vostra gran senyoria Les letres senyor molt excellent dels particulars no he volgudes donar perço com eren dreçades apersones de una afeccio o partida E no fora sino engelosir los altres Eperço senyor vos suplich que quant scriureu als particulars dela Cort queus placie que ni haie per atots car en aquesta manera pens yo que seran millor conduits los afers de ço ques seguira scriure a vostra gran senyoria la qual nostre senyor deu conserve e prosper benaventuradament per lonch temps.*²⁴⁴

Li comenta al rei que encara la Cort no ha decidit res sobre els 2000 homes, entre ballesters i mariners, que havia demanats ja al gener i que ara tornava a demanar. Els estaments estaven dividits: alguns eren favorables a concedir el servei al rei però altres no. Molt interessant és la observació que fa la reina sobre les cartes que Alfons ha enviades a alguns representants de la Cort de manera particular. La reina no havia entregat les cartes perquè els que no en

²⁴³. Barcelona, 4 maig 1453. ACA, reg. 3200, fol. 71.

²⁴⁴. Barcelona, 30 maig 1453. ACA, reg. 3200, fol. 74.

rebien no es possessin gelosos ni es sentissin menyspreats. Si ho fes, podrien empitjorar les coses.

Llegim una carta de Maria dirigida a la reina de Navarra, Joana Enríquez:

Reyna muy cara e muy amada ermana Nos la Reyna de Aragon e deles duas Sicilies vuestra ermana vos embiamos muyto a saludar E sapia vuestra altesa como aqui van frayre Leonardo davila frayre Mathia tudescho e frayre Lop portugales del orde dela observança de Sant ffrancisco embaxadores del guardiano e convent del monasterio de frayres menors de Hierusalem exhibidores deles presentes por delliurar algunos aferes con vuestra altesa porque muy cara e muy amada ermana vos rogamos axi affectuosamente como podemos que los ditos freres vos placia haver por bien recomendados endreçandolos en lo que hauran a fazer con vuestra altesa en manera que conoscan nuestras recomendaciones haverlas aprofitado E sea nuestra muy cara e muy amada ermana el sancto spiritu vuestra guarda.²⁴⁵

Li recomana tres frares franciscans enviats pel convent de Jerusalem. També escriu una recomanació per al batlle general d'Aragó, a on han d'anar els frares per visitar a dita reina.

Alfons va escriure a Maria sobre els missatgers de Barcelona:

Sereníssima reyna, etc. Aquests prop passats dies vos havem scrit significantvos com era nostra intenció e voluntat que los amats e feels nostres en Bernard Fiveller e en Pere Johan de Sentcliment, missatgers, per trametre a nos elegits per los amats e feels nostres los consellers e prohomens de la ciutat de Barchinona, no fossen per vos empachats en la dita llur venguda, ans los lexassets liberament venir a nos, cancellades e anullades qualsevols manaments, empires e altres actes e enantaments per vos fets per empachar la venguda dels dits missatgers. En après són arribats ací a nos [...] los quals jatsia no 'ns hagen portada letra alguna dels dits consellers [...] nos han explicades e dites, que per ocasió dels dits manaments e empires no 'ns han pogudes portar moltes e diverses scriptures auctèntiques que per informarnos de la veritat dels negocis aquí occorrents era molt necessari nos veesem [...] Per tant vos diem, pregam [...] encarregam e manam [...] permetats liberament desempachar e trametre a nos e als dits llurs missatgés qualsevol letres, instruccions e scriptures [...] E per quant havets car nostre servey, e 'ns desijats complaures no fessets lo contrari. Certificantvos que oyts plenament los dits missatgers, e vistes les dites scriptures e actes, e oyts encara los que per part del poble de la dita ciutat nos deuen ésser tramesos, provehirem per manera que ab la aiuda de Déu, la dita ciutat e república de aquella serà restituída en bona tranquillitat e assossech. E sia sereníssima reyna, nostra molt cara e molt amada muller e loctinente general, la Sancta Trinitat vostra curosa guarda.²⁴⁶

Seguint les ordres del rei, Maria havia tractat d'impedir que els missatgers dels consellers anessin a la cort de Nàpols. No ho va poder evitar però no els va deixar portar la documentació que volien. En arribar a Nàpols, els missatgers van ser rebuts pel rei i el van convèncer que fos enviada la documentació. Tal com es

²⁴⁵. Barcelona, 9 juny 1453. ACA, reg. 3200, fol. 79.

²⁴⁶. Castell Nou de Nàpols, a 13 juny 1453. Madurell Marimón, *Mensajeros*, op. cit. pp. 450, 451.

diu a la carta, el rei volia pacificar la ciutat i acabar amb les discòrdies dels dos partits, la *Biga* i la *Busca*.

Al juliol, Maria escriu a Alfons sobre l'assumpte dels ballesters:

A vostra gran senyoria he scrit per dues letres dels afers dela Cort de Cathalunya e specialmente sobre lo fet dels ballesters e mariners que vostra senyoria volia E com la Cort se havia retenguda delliberacio E que tant non havia demanat e fet tenir aprop que non havia poguda traure resposta [...] esperava ab gran desig resposta de vostra senyoria ales dites letres per tal que pogues continuar e prosseguir la dita demanda [...] E resposta alguna sobre aço no he hauda sino que ab la galera den vilatorta he hauda una letra ab la qual vostra senyoria me mana que yo continue la demanda dels ballesters e mariners E nom fa mencio de altres coses ni de res que haia scrit a vostra senyoria ab les dites letres [...] E apres senyor molt excellent es vengut lo Comte de Cocentayna E yo axi mal disposta com son dela persona son anada ab ell o ab lo maestre racional a la Cort E he proposada la demanda del temps de la prorogacio de vostra desigada e benaventurada venguda [...] E la dita Cort ha respost que ells hoien ab dolor e tristor aquesta demanda Car tota lur consolacio esperen per la presencia de vostra Real persona E enconclusio son romasos en delliberacio [...] E yo senyor molt excellent he aplegat vostre consell en lo qual son stats entre los altres los dits Comte e maestre racional [...] Etots los del consell son stats de oppinio e han consellat que per res aquesta demanda al present no fos feta Car serie destorbar totalment la demanda dela prorogacio del temps [...] confiant que vostra senyoria haura per accepta aquesta delliberacio [...] los dela Cort levaven compte dels dits ballesters e mariners e fahien estima que muntarien lur stipendi entorn .C.M. florins E havie ni alguns que dehien que si afer se havia que fossen levats dels CCCC.M. dela oferta [...] sie merce vostra scriure quants ballesters e quants mariners E sils vol de present o per al altre stiu Car aquest ja es tant avançat que abans que no seran acordats en cas que la Cort los atorgue ni seran en punt de partir ni sien haudes fustes per a levarlos hivern sera aconseguït e la despesa sera infructuosa e farien poch servey a vostra senyoria [...] he delliberat senyor de scriure e notificar a vostra gran senyoria totes aquestes coses A la qual placia scriure e manar sobre cascuna de aquelles lo que li plaura yo faça Car de mon poder ho complire...²⁴⁷

Les negociacions resultaven complicades perquè les últimes decisions les havia de prendre el rei. Maria el consultava per correspondència o mitjançant els emissaris però passaven els dies sense que es resolguessin les qüestions. La Cort tampoc facilitava les coses i no assegurava els serveis demanats. Passava l'estiu i els ballesters encara no estaven concedits. La reina ja pensava que potser s'haurien d'enviar l'any següent.

En una altra carta enviada al rei, Maria li parla del camarlenc:

Vostra gran senyoria ha plagut en los dies passats fer vostre camarlench mossen Andreu de biure lo qual offici mereix be atessa la sua edat e bona prohomenia e anos qui es molt agradable per los grans e bons serveys que ha fets e fa continuament a vostra excellencia e anos sens cansar E sta fora de sa casa pus ha de VIII o VIII anys e a son despens que no ha quitacio de son offici ni emolument

---

²⁴⁷. Barcelona, 12 juliol 1453. ACA, reg. 3200, fol. 80v, 81.

algu Eyo senyor molt excellent vehent fes bons e continuats serveys que fa a vostra maiestat e que may nos cansa hauria pleer que ell hagues la quitacio ques pertany a Camerlench per tal que milor se pogues sostenir en vostre servey e meu e no haia causa de lexar aquell Per ço senyor molt excellent suplich humilment a vostra gran senyoria que per sa gracia e merce li placia scriure e manar al vostre tressorer o al regent la tressoreria que dels emoluments de vostra cort li do e pach la quitacio que li pertany e pertanyesca per raho del dit offici...²⁴⁸

El rei havia nomenat camarlenç a mossèn Andreu de Biure i Maria li demana que li siguin pagats els emoluments que li corresponen.

La reina va enviar dues cartes per encarregar lli, una al seu recaptador de Castella i mercader, Esteve Bonet, i l'altra a la seva *amada familiar*, Beatriu Tolosana. A la dama li diu el següent: *Amada nostra Nos scrivim a Nestheve bonet nostre Recaudador quens compre dos quintars de lli de Sivilla que sia fi pera nostre servey e de nostres donzelles E que aquell nos trameta per la primera fusta pero que nol haia sens que vos quin conexeu noy siau al triarlo pregam e encarregam vos que vos hi siau el nos trieu que sia fi segons de vos confiam E quel solliciteu que prestament lo haiam E haurem vos ho a servey.*²⁴⁹

Han d'enviar el lli des de Sevilla, per mar. Maria confia en que Beatriu escollirà millor el lli que no pas el mercader.

Escriu al procurador i recaptador de Castella, Pere Garcia de Zamora:

*En Pere garcia per ço com nos havem demanat al illustrisimo Rey de castella nostre molt car e molt amat frare la meytat de aquelles quantitats que haviem pagades als servidos e familias dela illustre inffanta dona Caterina nostra germana de bona memoria la qual mitat lo dit Rey de Castella devia e pertanyia pagar havem necessari mostrar auctenticament quinas quantitats e aqui les haviem pagades E per ço nos scrivim al molt reverent Cardenal de hosca que li placia enviar ho a la cort del dit illustre Rey de Castella a mossen fferrando de riassa manam vos e us sollicitam si aqui us trobau e ho enviaiu [...] a la dita cort E noy haie ffalla.*²⁵⁰

¿Què havia passat perquè la reina volgués reclamar els diners que li devia el seu germà, el rei Joan, des de feia tants anys, del que ella havia pagat als servidors de la seva germana Caterina, quan va morir? Senzillament, havia desaparegut Alvaro de Luna, el gran enemic dels infants d'Aragó. L'home intel·ligent i ambiciós, el braç dret del rei, va caure en desgràcia, després de molts anys de ser insubstituïble en el govern de Castella. El rei el va condemnar a mort al juliol de 1453: *Concluidos los procesos fue llevado el maestre a Valladolid y degollado en la plaza de aquella villa a 5 del mes de julio.*²⁵¹ Va ser confiscat el tresor que havia acumulat el conestable, enorme, segons Zurita: *allende de las vajillas de oro y plata, hubo un millón y medio de doblas de la banda y de florines de Aragón y de otra moneda que llamaban blancas viejas ochenta cuentos, y se hallaron enterradas siete tinajas de nobles y de doblas alfonsies y de florines de Florencia y de ducados. Y de esto llevó el rey las dos partes y la tercera la*

²⁴⁸. Barcelona, 22 juliol 1453. ACA, reg. 3200, fol. 81v

²⁴⁹. Barcelona, 2 juliol 1453. ACA, reg. 3214, fol. 2.

²⁵⁰. Barcelona, 14 juliol 1453. ACA, reg. 3214, fol. 3.

²⁵¹. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. IX) vol. 7, p. 48.

*condesa y su hijo.*²⁵² A l'esposa, Joana Pimentel, comtessa d'Escalona i al seu fill, Juan de Luna, els van deixar una part del tresor, possiblement a canvi de llur rendició.²⁵³

L'enfrontament que Alvaro de Luna havia mantingut sempre amb Joan de Navarra i l'infant Enric, del qual s'havia beneficiat amb propietats i riqueses, havia perjudicat els interessos de la reina Maria. Una vegada mort el favorit, semblava que la reina Maria podia recuperar tot el que se li devia.

La reina va enviar a la cort castellana a mossèn Galceran Oliver, el seu tresorer, amb diverses cartes i un memorial d'instruccions. Una estava dirigida a Fernando Díaz de Toledo, doctor en lleis, *hoydor Refferendario* i secretari del rei Joan de Castella:

*Relator vuestra carta recibimos fecha en fin de mayo passado por el Religioso e amado nuestro Miquel dalgado que sagueramente embiamos al illustrissimo Rey de Castiella nuestro muy caro e muy amado hermano por los nuestros afferes los quales vos sabeys quantas vueltas quantas dilaciones han recebido crehiamos por torbo astucia e culpa de aquellos que la tierra ha demandados Car de la buena voluntat e affeccion del dito illustrissimo Rey nuestro hermano fuemos sempre e somos masque cierta e segura. E ahun que la diligencia sea fecha por vos e mossen fferrando segunt scrivides en aquell tiempo los ditos negocios nuestros no haver complido e devido recaudo no seria mucho de maravillar Mas en el tiempo dela partida del dicho mestro Miquel que fue en fin de junio mas cerca passado nos parece sea mucho e mucho de maravillar venir se con tan poco recaudo e tan inutil expedicion No sabemos sies stada causa la su cuytada partida por que bien veyemos que stando el dito illustrissimo Rey en los afferes que stava es a saber en haver a sus manos Scalona e las tierras e bienes del condestable en los quales yva muyto al honor e utilidat suya [...] E por esto havemos deliberado embiar el bien amado consellero e Tresorero nuestro general en Galceran oliver el qual es persona anos muy affiya e cara en nuestros afferes e discreta e abil segunt veredes en su pratica e conversacion por obtenir del dito illustrissimo Senyor rey nuestro hermano otra conclusion e reparo de nuestros afferes confiando firmamente que por la dita buena voluntat affeccion e amorio que el dito senyor Rey nos ha siempre havida e mostrada [...] e vuestra buena diligencia e voluntat los ditos nuestros afferes que son muytos obtendran e hauran buena e mejor conclusion que fasta aqui no han ovido no sin gran danyo misiones e expensas nuestras [...] vos rogamos e encarregamos dedes tanta fe e creença como a la nuestra persona E desto encarregamos a vos masque a persona del mundo car somos cierta en vos sta una gran parte de nuestros afferes haver e obtenir buena e devida conclusion e conffiar que anos el bien fecho no oblidara.*²⁵⁴

Maria tenia l'esperança que els seus assumptes econòmics podrien ser millor tractats. Va escriure també a *Yenyego* (Íñigo) López de Mendoza, marquès de Santillana, al comte de Montoro i a d'altres, amb els mateixos precés. El tresorer de la reina havia d'entregar unes cartes al rei Joan. En el memorial li encarregava

---

²⁵². *Ibid.* p. 49.

²⁵³. Sembla ser que es creia que tenia un tresor fabulós: *Las enormes riquezas que al ministro se atribuían, no fueron halladas nunca.* Suárez Fernández, *Historia de España*, op. cit. p. 542.

²⁵⁴. Barcelona, 27 juliol 1453. ACA, reg. 3214, fols. 3v, 4.

que fes les salutacions pertinents i li preguntés per la seva salut, destacant l'amor que li tenia la seva germana. Les reclamacions eren nombroses:

E mas le dizira con aquella maior e plus apta manera que sabra e pora e con verdat las necessidades dela dicha Senyora Reyna e el grant cuydado e congoxa e ahun grand miedo que ha asus deudos los quales mas desea pagar que cosa en el mundo sguardando que a menudo nuestro Senyor dios la vesita de sus accidentes pensando que ha de morir e lexar tantos deudos e mas dexar sus donzellas e ffamiliares e servidores no collocados ne remunerados Por tanto de parte dela dicha Senyora Reyna le supplicara e requerira al dicho illustrissimo Senyor Rey [...] que agora que el caso lo requiere e la oportunitat e sazón por gracia de dios hi des mas que en lo passado le placia dar orden e manera que ala dicha Senyora le sea pagado lo que le es devido en dinero comptante A fin que la dicha Senyora pueda pagar sus deudos...

Item [...] en las respuestas fechas alas penciones que la dicha Senyoria fazia al dicho Senyor [...] no creye que sean procehidas del dicho Senyor ne vistas por ell por las grandes ocupaciones en que stava [...] dicho Senyor muytas vezes ha proferido ala dicha Senyora Es a ssaber que le mande pagar aquella resta que les es devida de aquellos viente mil fflorines doro daragon que le restavan delo que havia de recibir por su parte dela heredit dela illustre infanta dona caterina quien dios haya hermana dellos con los interesses e perduas que la dicha Senyora ha hovidos a sostener por no haver pagado el dicho Senyor la dicha resta...

Item [...] le mande pagar aquella mytat de dineros que la dicha Senyora ha fecho pagar en Sivilla [...] e mas ha fecho pagar en Barchinona a los familiares e servidores dela dicha infanta [...] que el dicho Senyor Rey de Castilla no pagara la dicha su meytat...

Item [...] le mande pagar aquellas Quinze Mil doblas Castellanas delas Arras dela dicha illustre infanta por las quales es specialmente obligada la dezima e las Rentas de aquellas fasta el presente dia Esto el dicho Senyor puede fazilmente fazer por la muerte del Conestable qui ha tenuta sempre la dicha vila antes que no la de a otri alguno Car la dicha Senyora Reyna es presta poner en el regimiento dela dicha vila e colleccion delas Rentas de aquellas aquellas persona o personas vassallas del dicho Senyor Rey e que su senyoria plazera.

Item [...] le mande entregar la possession delas villas de Andujar e Medellin obligadas e assignadas ala dicha Senyora Reyna por las Arras dela dicha Senyora Reyna ele mande pagar e restituyr los fruytos e rentas de aquellas [...] devidos del tiempo de su matrimonio fasta al presente dia que son XXXVI Anyos que muntarian a razon de Tres Mil florines daragon por Anyo cerca Ciento Mil florines...

Item [...] le mande pagar aquellos LXXXVIIIIM (88.000) maravedis que son devidos a la dicha Senyora e tomados por el Duque de Medina delas rentas que la dicha Senyora te assignadas de iure e de heredit en las rentas dela muy noble Ciudad de Sivilla en los Anyos de Mil CCCCXXXVIII e XXXXV (1444-1445) e le fueron assignados sobre las parias de Granada los quales lugo le levaron e nunca mas los ha podido haver ne cobrar.

Item [...] que le placia mandar pagar aquellos DCCCCXXXM (940.000) maravedis que a la dita Senyora son devidos de Arreratges de los anyos passados delos maravedis que tiene assignados sobre los puertos de Requena e otros puertos del Regno de Castilla por su mantenimiento.

Item [...] le placia mandar pagar aquellos DC o DCC (600 o 700) maravedis que son devidos ala dicha Senyora delos arreratges delos maravedis que tiene assignados sobre el puerto de Soria [...] may ha podido haver ne cobrar.

Item [...] le mande dar e pagar las dichas quantias en dinero comptant porque la dicha Senyora segunt de suso se atiene de aquellos pueda pagar e satisfazer a sus creedores por descargo de su anima...

E porque en el tiempo venidero la dicha Senyora Reyna no haia el trebaio e danyo que fasta qui ha hovido por haver e cobrar [...] le placia mandar los dichos maravedis que tiene assignados en los dichos puertos por el dicho su mantenimiento en e sobre las Rentas de Sivilla...

*E si por venta [...] plazia o no venia bien que las dichas villas de Andujar e Medellin [...] a nos plaze que otras villas olugares equivalentes en Rentas o fruytos [...] nos sean dadas...*²⁵⁵

El llarg memorial continuava amb recomanacions per algunes persones i els recaptadors de Maria, Berenguer i Esteve Bonet, mercaders de Barcelona. També recomanava un nebot de la viuda Violant de Montpalau, de nom Lluís.

Eren molts els deutes que tenia el rei Joan amb la seva germana Maria. Podriem pensar que serien tots pagats, perquè ella sempre va procurar buscar la pau entre els bàndols enfrontats i va respectar i ajudar al seu germà en el què va poder. Però els esdeveniments que seguiran més endavant no ho afavoriran.

Novament s'havia de signar la pau entre Castella, Navarra i Aragó. La reina estava disposada a viatjar per aquest motiu a la cort castellana. Joan, el rei de Navarra volia la mediació de Maria: *y para mejor reducir los negocios a buenos medios insistía el rey de Navarra que fuese la reina de Aragón a Castilla...*²⁵⁶ En canvi, en la cort castellana ni la reina ni alguns nobles hi estaven d'acord: *Y como se deliberó que para tratar de la concordia fuese la reina de Aragón a Castilla, ni a la reina de Castilla ni a los grandes de aquel reino no placia dello por ninguna vía, ni aun que se acercase a aquel reino...*²⁵⁷ Malgrat tot, el rei Joan la va cridar: *Con recelo de alguna novedad el rey de Castilla escribió a la reina de Aragón su hermana, que en todo caso fuese a dar conclusión en aquellas diferencias, por las cuales fue enviado el justicia de Aragón; y no obstante que estaba enfermo de quartana que era muy fuerte, le escribía de su mano, encargándole la brevedad de su ida...*²⁵⁸ La reina va acceptar, tenia moltes ganes de veure el seu germà i de ser útil per a mitjançar en la pau. Alfons també hi va estar d'acord, ja que sabia, perfectament, que la reina era molt hàbil per a les negociacions.

Ens pot sorprendre que la reina no tingués diners suficients per viatjar a Castella. Certament així era, segons podem comprovar en aquesta carta que escriu al canceller del rei, l'arquebisbe de Saragossa, i demés consellers:

Reverend venerable pares en crist Nobles magnífichs nostres poch's dies ha vos scrivim nostra intencio e voluntat que havem anar visitar lo illustrissimo rey de Castella nostra molt car e molt amat frare pels benefici e repos de tots aqueys (regnes) Darago de Castella e de Navarra lo qual molt e subiranament desijam porque amam a tots vosaltres e aqueix poble en la qual intencio e voluntat scriure perseveram e oblidam tant treball e tant perill de nostra persona attes lo

²⁵⁵. Barcelona, 29 setembre 1453. ACA, reg. 3214, fols. 10v-14.

²⁵⁶. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. X), vol. 7, p. 54.

²⁵⁷. *Ibid.* (cap. XI), pp. 56, 57.

²⁵⁸. *Ibid.* p. 57.

temps en que som e enlo qual nos ve lo cami E atseses nostres necessitats sol per exir hic havem provat e asseiat emprar de manlevar de alguns los quals considerada nostra partida no trobam ne havem manera ni altra penyora sino lo redit de vostre socors e fer peu de aquell pregam e encarregam vos donchs ab la maior affeccio que podem que lo pus prest e dela maior quantitat que poreu nos acorregau car en altra manera com dit es no sabem com partir Eno rest aquest beneffici que speram e confiam en nostro senyor per nostra anada se seguira Ell sap que forçadament res ho demanam Car nostra voluntat sila possibilitat hi fos tanta fora soccorer vos com demanar mas no podem pus ni restam per pus E per ço havem deliberat altra veguada scriureus ne.²⁵⁹

Era la segona vegada que escrivia demanant diners per viatjar. Segons comenta, no té res per empenyorar i ningú li vol deixar diners.

El dia 1 d'octubre de 1453, poc abans d'emprendre el viatge, Maria va donar un privilegi al monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron de Barcelona:

Nos Maria dei gratia Regina Aragonum [...] Nunc autem instantibus et supplicantibus Religiosis et dilectis nostris Priore et fratribus dicti Monasterii sine preiudicio et derogatione aliquali salvaguardie et proteccionis Regie supradicte sed etiam potius confirmando Iterum dictos Priorem fratres procuratores familiam res et bona quecumque dicti Monasterii de la Valldebron et alia queque ad ipsum Monasterium et fratres eiusdem tam coniunctim quam divisim nunc vel de cetero spectantia quovis modo sub regia protectione custodia specialique guidatico et comanda ponimus recipimus et constituimus [...] Nec non Vicarius seu Baiulus Barchinone et primo ille eorum qui inde extiterit primitus requisitus huiusmodi protectionem custodiam et guidaticum faciant per loca solita Civitatis Barchinone et alia loca iurisdictioni submissa eorundem voce preconis ut innotescat omnibus nuntiari et in sumitate dicti Monasterii pennones Regios salvamguardiam et protectionem huiusmodi denotantes affigi penitus et apponi...²⁶⁰

Traducció: Nós Maria, per la gràcia de Déu, reina d'Aragó [...] Ara, a instància i súplica dels religiosos i nostres estimats prior i germans del dit monestir, sense cap perjudici ni derogació de l'esmentada salvaguarda i protecció règia, sinó més aviat per confirmar-la, posem de nou, rebem i establim, sota la règia protecció, custòdia i especial cura i socors als esmentats, prior, germans, procuradors, servidors, possessions i tot tipus de béns del dit monestir de la Vall d'Hebron i totes les altres coses que pertanyin al mateix monestir o als seus germans en conjunt, individualment o de qualsevol altre manera [...] I també que el veguer o batlle de Barcelona i que fos requerit en primer lloc, que facin que aquesta protecció, guia i custòdia pels llocs acostumats de la ciutat de Barcelona i altres llocs sotmesos a sa jurisdicció, sigui anunciada per boca del pregoner per tal que sigui coneguda per tots i que els penons reials que assenyalen aquesta protecció i salvaguarda siguin clavats i alçats en lo més alt del dit monestir...

La reina confirmava al monestir la protecció reial donada pel rei Martí al 1397. La reina Violant n'havia estat la fundadora i el papa Clement VII l'havia autoritzat al 1393. El monestir de Sant Jeroni de la Murtra, a Badalona, va ser fundat al 1413 pel barceloní Bertran Nicolau. Les dues comunitats es van mantenir separades.

Maria va escriure al rei una setmana abans de marxar a Castella:

²⁵⁹. Barcelona, ... setembre 1453 (pot ser el dia 24 o poc abans). ACA, reg. 3214, fols. 41v, 42.

²⁶⁰. Barcelona, 1 octubre 1453. Veure el text complet a l'Apèndix. Arxiu Diocesà Arquebisbat de Barcelona, Caixa 12, pergami amb segell penjant.

De vostra gran senyoria he rebudes letres en los dies passats specialment sobre la mia anada en Castella A les quals tant com toquen aquest material yo he scrit e respost per altres letres mies scrites de ma mia a vostra gran excellencia ales quals me refer Ab la present solament notifich a vostra gran senyoria com per causa dela mia partida yo he pensat en moltes coses e senyaladament com ni en quina millor manera poguera lexar aquest principat de Cathalunya que fos servey e honor de vostra senyoria e ben avenir e bon stament del dit principat e vehent yo que ha Cinch anys que la celebracio dela Cort dura en lo dit principat Eque en tot aquest temps non ha sortit algun fruyt ni algun util exceptada la offerta que es stada feta a vostra gran senyoria de .CCCC.M florins ni pens vostra senyoria que al present se entengues en res sino en pagues e remuneracions de aquells qui son anats a vostra senyoria ultra los salaris constituits e ordonats com adeputats axi per lur offici com encara per esser embaxadors e de moltes altres persones per les quals coses se son despeses moltes peccunies del general E encara en fer gracies e relaxacions a molts deutors del dit general e moltes complacencies de uns a altres E considerant daltra part lo gran damnatge deles universitats qui han tenguts lurs Sindichs en la Cort no sens grans salaris e despeses E part aço vehent yo e havent sentiment que la Cort fera gran contradiccio en la loctinencia del Governador e que per raho de aço estaven aparrellats grans debats e per ventura inconvenients per obviar e provehir a totes les dites coses ha semblat ami que valia mes licenciar la dita Cort que no prorogar ni celebrar aquella Car en lendemig no ferien algun profit sino entendre en lurs parcialitats e voluntaries passions Car tant se son divisits que no sentenen uns ab altres E defet senyor molt excellent per los dits sguarts e molts daltres yo he licenciada la dita Cort Notifich totes aquestes coses a vostra gran excellencia per tal que aquella puscha deliberar e ordonar lo queli semblara esser pus util a son servey e al benefici dela terra Lo sant sperit senyor molt excellent sia guarda e proteccio dela vostra persona.²⁶¹

La reina és conscient del gran enrenou que pot causar la seva marxa. Ha estat pensant molt en com poder prevenir els enfrontaments polítics a Barcelona. El rei nomenarà lloctinent general de Catalunya a Galceran de Requesens, home de la seva confiança, però ni els consellers ni els diputats del General l'acceptaran. La reina ha llicenciada la Cort perquè creu que s'evitaran confrontacions. Diu que en aquests anys s'han gastat molts diners en salaris per als ambaixadors i per als síndics. S'han fet despeses inútils de la Diputació del General; no s'han solucionat els problemes que hi ha; tot són parcialitats i discussions, sense cap profit. En resum, és una visió ben negativa sobre els esdeveniments del Principat. En marxar la reina, aniran a pitjor. L'enfrontament entre la *Biga* i la *Busca*, acabarà, anys després, en guerra civil, quan Alfons i Maria hagin mort i governi el rei Joan.

El Dietari de la Diputació dona les notícies de la marxa de la reina el 9 d'octubre de 1453 i de la presa de possessió de la lloctinència de Galceran de Requesens, a la Seu, el dia 19 del mateix mes:

Dimarts, a VIII°. En aquest dia, de matí, la senyora reyna, ab voluntat del senyor rey, partí per anar en Castella. E may pus tornà en Barchinona.

Divendres, a XVIII°. Loctinència de mossèn Requesens. Aquest die mossèn Galceran de Requesens, portanveus de governador en Cathalunya, acompanyat

²⁶¹. Barcelona, 2 octubre 1453. ACA, reg. 3200, fols. 84v, 85.

de misser Johan Pagés, vici-canceller, del comte de Cardona, del vescomte d'Illa e d'en Crisogo Andreu Sentelles, e de molts mercaders, artistes, manestrals e altres qui vulgarment se appellaven los hòmens de la gabella de la buscha, partint del palau menor [...] anà a la Seu [...] féu legir una provisió del senyor rey contenent en efecte com lo dit senyor l'avia creat son loctinent general de Cathalunya, donant-li molt gran e ample potestat, e entre les altres coses li dave poder celebrar Corts [...] ans de son jurament li fos protestat per los honorables consellers de Barchinona e per los reverend e honorables diputats de Cathalunya, al·legants-li com ell no podie ésser loctinent e que açò era contra constitucions de Cathalunya e leys de la terra; però ell, qui ja de molt temps abans s'era agabellat ab los dits hòmens de la buscha, no curant de lurs protests ne leys ne libertats, rompent-ho tot, jurà e usà del dit ofici de loctinència.²⁶²

Es curiós que es registri la marxa de la reina dient que no tornarà mai més a Barcelona. Només cap l'explicació de que fos afegida aquesta observació després de morta la reina al 1458. En quant al registre del jurament de la lloctinència de Galceran de Requesens, segons el que es comenta, no hi ha dubte que no era acceptat per les altes autoritats de Barcelona ni pels diputats del General, ja que donava suport als homes de la *Busca*, la classe popular.

Galceran va escriure al rei Alfons i li va explicar com havia anat la presa de possessió amb tots els detalls:

Après la partida dela Senyora Reyna feta de aquesta Ciutat de Barchinona los Consellers dela dita ciutat mostrant haver algun sentiment del privilegi dela loctinencia general en aquest vostra principat de Cathalunya per la vostra maiestat ami tremes son venguts ami dient de paraula com de oyda llur seria pervengut que la vostra senyoria ab son special privilegi me havia fet loctinent general en lo dit principat absent la senyora Reyna de aquell per que me pregavem que creent ells lo dit privilegi esser contra constitucions de Cathalunya e privilegis e libertats dela dita Ciutat jo los volgues comunicar lo dit privilegi e donarlos ne copia [...] per mi los fonch respost que yo delliberaria en llur demanda [...] convoqui lo vicecanceller e tots los altres consellers [...] hagut colloqui e consideracio [...] fonch conclos per tots ells ab mi ensemps concordantment per neguna via no devia esser donat translats o copia del dit privilegi als dits consellers [...] Vuy que es divendres que se compta denou del present mes sabut per letra dela Senyora Reyna ami tramesa aquella ja fora ab bona sanitat del dit principat e ja dins lo Regne de Arago manant me ab aquella ja publicas e exhibis la dita loctinencia volent jo per obeyr ala ordinacio e voluntat de vostra maiestat [...] fer lo ingres al exercici dela dita loctinencia e ja quasi volent axir de la casa me vengueren altra volta los dits Consellers [...] los foch respost de paraula sumariament com jo era molt merevellat perque tals protests e requestes nome havien fetes abans de la partida dela Senyora Reyna [...] los quals no curant de mon dir se partiren de mi e sen anaren fora la casa. E continuant jo Senyor ma via vers la Seu e essent ja en aquella davan lo altar per metre en exequio e fer lo dessus dit [...] los Consellers vengueren altra volta devant mi [...] que per letres de llurs embaxadors que aqui son ells eren avisats com vos senyor scriviets ab la dita letra ala dita senyora que en la exequio del dit privilegi de loctinencia sobrasegues fins a altra manament de vostra maiestat

---

²⁶². Dietari... op. cit. p. 121.

[...] paraules de llurs embaxadors no eren sufficients a donar-me causa en aquella hora de sobreseura en lo que ells volien [...] ells se partiren de mi no volents esser en lo dit acte e yo senyor la hora ma acosti devant laltar hon presents los vicecancellor deputats de Cathalunya Comte de Cardona vescomta dilla e Gristomo de sentelles ab gran moltitut de altres notables gents e poble yo fiu ligir e publicar al alta veu lo dit privilegi e apres en la forma deguda fiu e presti lo dit jurament [...] He volgut detot aço senyor molt excellent de pas apas informar la vostra senyoria a fi que puxa veura com se sien seguits tots los affers E de aqui avant fare lo semblant de totes aquelles coses que me apparran esser necessari e scriura a vostra maiestat la qual supplich car aquests e altres affers me man lo que plasent li sia...²⁶³

Galceran va demostrar que era l'home fort que necessitava el rei. No s'acovardia davant la pressió dels consellers. L'al·legació que feien que el seu nomenament era il·legal segons les constitucions catalanes no el va espantar. No va entregar la còpia del nomenament que li havia fet el rei ni tampoc va voler esperar que s'aclarissin les coses. La reina havia marxat i una vegada ella havia traspassat la frontera de l'Aragó, va voler jurar el càrrec que el rei li havia donat. Segons Vicens Vives, Galceran va actuar a favor dels homes de la *Busca*, i va donar un cop de força contra el patriciat barceloní: el croat va ser devaluat per evitar l'eixida de plata cap a França i es va publicar l'Acta de Navegació de 1453, proteccionista, que prohibia l'embarcament de productes nacionals en vaixells estrangers en qualsevol port on es pogués trobar un mercader de la Corona d'Aragó.²⁶⁴ Més tard, amb el rei Joan II de lloctinent, al juliol de 1455, es va donar l'estatut municipal de Barcelona i els menestrals van poder entrar al govern municipal. A l'octubre del mateix any amb la Sentència Interlocutòria del rei, van ser alliberats els remences de les servituds: de 5 mals usatges.²⁶⁵

---

²⁶³. Barcelona, 19 octubre 1453. ACA, reg. 3319, fols. 11v, 13. Aquesta carta va ser, equivocadament, considerada del rei Joan per Ferran Soldevila (*op. cit.* p. 252), però és tractava de la lloctinència de Galceran. En el registre no consta la data, però en la carta es diu que és divendres, dia 19, el dia de la seva presa de possessió registrada pel Dietari de la Diputació, per tant era octubre de 1453 i el rei Joan no tenia, llavors, la lloctinència (no va ser nomenat lloctinent de Catalunya fins al 1454). Al final de la còpia de la carta, en el registre, l'escrivà va dibuixar una gran G, de Galceran. L'error va ser repetit per Francisca Hernández-León (*op. cit.* p. 86) en copiar la cita de Soldevila.

²⁶⁴. Aquest proteccionisme va provocar, a l'any següent, una protesta del rei Joan de Castella als consellers de Barcelona, en defensa dels mercaders i súbdits del seu regne: *fasemos vos saber que anos es fecha relacion que agora nuevamente abedes fecho ciertas ordenanças en periuisio e danno de nuestros subditos e naturales ca dis que ordenastes que ningunos navios de nuestros Reynos e subditos e naturales dellos non carguen nin puedan cargar mercaderias algunas en todo el principado de cataluña Et ansi mesmo que de todos los pescados e mercaderias que nuestros subditos e naturales levaren a esa ciudat...*Tordesillas, 26 maig 1454. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 666.

²⁶⁵. Jaume Vicens Vives, "Alfonso el Magnánimo y Barcelona", *Estudios sobre Alfonso...op. cit.* p. 151. Veure també del mateix autor: *Els Trastàmars*, *op. cit.* p. 165.

Per terres castellanés i aragoneses

Zurita ens dóna la data d'entrada de la reina a Saragossa: *Entró la reina de Aragón en Zaragoza lunes a 22 de octubre, en la tarde, para pasar a Castilla a tratar de la concordia.*²⁶⁶

Des de Saragossa, Maria va escriure al seu germà Joan, el rei de Castella:

*Muy alto principe [...] muy amado hermano Senyor e padre vuestra carta recebimos con creença por vuestra senyoria acomandada al Comendador mossen Gimenez de font sallida el qual havemos hoydo con singular plazer e consolacion sabiendo alguna mejor convalescencia de vuestra Reyal persona de todo lo que nos ha quesido dezir de parte de aquella Ala qual vos respondemos que anos no seria possible de vernos aqui en Çaragoça ni en otro lugar por miedo del tiempo del ynvierno en que somos el qual quando mas anam es mas fuerte es e por a torbar nuestra yda la qual muy deseamos por veher e seer con vuestra alteza. E de otra parte que a nos seria cargo atendidos los negocios por que ymos E en vuestro Regno Senyor no miramos ne devemos mirar de mucha cerimonia sino de la buena voluntad que vuestra alteza nos ha E assimesmo sabemos haura plazer e desea nuestra vista Por ende vos supplicamos nos haya por excusada que dios mediant nos continuaremos nuestro camino pero supplicamos vos que vos placia no mover vos de valladolid que esto nos seria mas greu e mas enojo que no seria ne poria dezir por vos senyor seyer en tal indisposicion de vuestra persona Car mover vos poria causar alguno inconveniente que no querriamos seyer una se seguisse por tal razon E por que deseamos folgar e aconsolar nos en vuestra alteza deseamos seer con aquella e en buen lugar Car no queremos agora esser venida a sal e lumbre como las otras vezes E por esto vos supplicamos otra vez no mover vos de todas estas cosas e otras anos ditas e explicadas por el dito Comendador havemos informado e respondido a ell Al qual vos supplicamos de vuestra senyoria plena fe e creencia del socorro senyor attendidas nuestras necessidades vos hauremos a gracia sea lo mas e mas presto que sea possible Ahun que lohado dios nuestros vassallos nos aman tanto e veyendo el beneficio que sende spera de nuestra yda nos [han] prestado fasta a poder legar a vuestra senyoria E sea muy alto princep nuestro muy caro e muy amado hermano la sancta Trinidad vuestra guarda.*²⁶⁷

Li demana que no es mogui de Valladolid per evitar que empitjori la seva salut i per no haver d'anar ella per altres llocs a buscar-lo, *a sal e lumbre*, en condicions precàries. Té moltes ganes de veure'l i tan aviat com pugui emprendre el viatge. Li agraeix l'ajuda que li vol enviar per al trajecte, potser queviures o diners.

Zurita escriu que el rei Joan va demanar a la seva germana que anés a Castella per signar la pau: *el rey de Castilla escribió a la reina de Aragón su hermana, que en todo caso fuese a dar conclusión en aquellas diferencias, por las cuales fue enviado el justicia de Aragón; y no obstante que estaba enfermo de*

²⁶⁶. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XIV) vol. /, p. 67.

²⁶⁷. Saragossa, 29 octubre 1453. ACA, reg. 3214, fol. 49v.

*cuartana que era muy fuerte, le escribía de su mano, encargándole la brevedad de su ida...*²⁶⁸

A Saragossa, la reina va intervenir, també, en els intents de reconciliació entre Joan, rei de Navarra i el seu fill, Carles de Viana. El 24 de maig de 1453 s'havia signat a Saragossa un acord entre pare i fill. Però Carles, influït per la seva germana Blanca i empès pels beaumontesos, no el va respectar.²⁶⁹ Volia ser rei de Navarra sense la interferència de son pare. Joan no ho pensava permetre. Fins i tot, Joan havia nomenat governadora de Navarra a la seva esposa Joana Enríquez mentre el príncep Carles estava a la presó.²⁷⁰ Pare i fill no s'entenen de cap manera i els conflictes eren continus. Zurita explica que la reina, de camí cap a Castella, havia intentat convèncer al príncep Carles de cedir en els enfrontaments:

*Salió la reina de Aragón de Zaragoza a 2 del mes de noviembre para proseguir su viaje a Castilla; y en el mismo tiempo se aderezaba para salir el rey de Navarra por socorrer la villa de Monreal, que estaba cercada por el príncipe don Carlos en Navarra. Y el príncipe tenía ciertas rehenes della, y publicaba que mandaría ejecutar en ellos la pena de muerte si no le daban la judería [...] Y aunque la reina de Aragón por el camino envió a requerir al príncipe de Viana que cesase de hacer aquellos acometimientos que tan dañosos eran para la concordia que se procuraba, no quiso hacer ninguna cosa de cuantas le envió a decir la reina con Pedro Cerdán, sino con esta condición: que él pornía en poder de la reina la villa y judería de Monreal y que el rey su padre pusiese el castillo de aquella villa; y las gentes que estaban dentro se saliesen dél y se tuviesen el castillo y villa y judería de Monreal por gentes de la reina. Y el rey no lo quiso hacer, porque no le parecía cosa razonable que las rehenes que tenía en prendas por el príncipe su hijo y por todo su reino las hubiese así de dejar por solo Monreal.*²⁷¹

Maria mantenia contacte amb els consellers de Barcelona i seguia els esdeveniments del Principat. Els escriu el següent:

*Amats nostres vostra letra havem rebuda e havem hoyt lo vostre Sindich de tot ço quens ha volgut dir de vostra part Es ver que apres havem rebudes letres del lochtinent ans que lo dit vostre Sindich sia partit ales quals vist lo contengut en aquelles ab deliberacio e Consell del Illustrissimo Rey de Navarra nostre car e molt amat frare e de altres del Consell del senyor Rey qui son aci havem respost al dit lochtinent en certa forma queus dira lo dit vostre Sindich Perqueus pregam e encarregam ab la maior affeccio que podem queus regiau e governeu en tal manera que sia servey de deu e del senyor Rey e aquexa Ciutat sia preservada de tot inconvenient e dan segons be e lochablement havets acostumat.*²⁷²

Els consellers li van enviar un síndic perquè li expliqués de paraula com havia anat el fet de la presa de possessió de la lloctinència per Galceran de Requesens. Devien trobar a faltar la reina, sempre disposada a escoltar i a negociar. Amb Galceran no els resultava possible. Era inflexible i, malgrat que seguia els manaments d'Alfons, no donava lloc al diàleg. Les reivindicacions dels

²⁶⁸. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XI) vol. 7, p. 57.

²⁶⁹. Vicens Vives, *Els Trastàmars...* *op. cit.* p. 163.

²⁷⁰. Suárez Fernández, *Historia de España, op. cit.* p. 545.

²⁷¹. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XIV) vol. 7, p. 67.

²⁷². Saragossa, 1 novembre 1453. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 654.

menestrals eren justes i calia fer reformes. Tampoc els consellers ho posaven fàcil. Era un pols entre dos poders, el del rei, representat per Galceran, i el del patriciat barceloní.

El fet que els consellers tinguessin l'atenció d'informar la reina demostra que l'enyoraven i potser mantenien l'esperança que un dia tornaria a Barcelona. Confiaven en què podria influir en el rei, d'alguna manera, al seu favor. Per la correspondència de Maria amb Alfons, sabem que estava desenganyada dels consellers i dels estaments de la Cort perquè cadascun buscava mantenir aferrissadament llurs privilegis i es negava a qualsevol reforma.

El dia 2 de novembre la reina havia sortit de Saragossa. Des d'Aranda del Duero, el dia 13 del mateix mes, la reina torna a escriure als consellers:

Amats nostres Per vostra consolacio e plaer vos cerfifficam que per gracia de nostro Senyor e ab la ajuda sua som aci en Aranda arribada ab tota nostra companyia ab bon salvament e ab bon temps e dema deus volent continuarem nostre cami per a Valladolid hon deus volent entrarem dissapte proper vinent feu pregar a nostro Senyor per ma salut e direccio dels affers per que venim. Data en la vila Daranda del Regne de Castella a XIII Noembre del any Mil CCCCLIII. La Reyna.

(postdata)

Après la signatura perque lo portador no parti de Aranda vos certifficam que lo dit dissapte entram en la present vila de valladolid elo Illustrissimo Rey nostro frare ab tota sa indisposicio nos isque un gran tros ens rebe ab gran pler. Data en valladolid a XVIII del dit mes.²⁷³

Maria ja es trobava a Valladolid. El seu germà, el rei, estava malalt però havia sortit a rebre-la. Zurita ens explica els esdeveniments:

Fue recibida la reina en Valladolid por el rey su hermano con gran fiesta; y finalmente el rey de Navarra dejó todas las diferencias que tenia con su hijo en poder del rey de Castilla y de la reina de Aragón; y era así, que aunque el príncipe don Carlos entraba tan animosamente en las empresas que hacía contra la parte que estaba en la obediencia del rey su padre, pero no fuera poderoso para ejecutarlo sin favor del rey de Castilla y lo que acometía era con su consejo y expreso consentimiento, y el obispo de Avila y el Tostado (Alonso de Madrigal) que eran ministros del almirante y de los otros grandes que hacían muy crecidas ofertas al rey de Navarra eran los que aconsejaban y ordenaban todas aquellas empresas.²⁷⁴

Segons Zurita, la rebel·lia del príncep de Viana contra el seu pare, es devia al suport que rebia dels rei i príncep de Castella. Per tant, el rei Joan i la reina Maria podien aconseguir no solament la pau entre castellans i aragonesos, sinó també entre el rei Joan i el seu fill.

Zurita dóna els detalls de les negociacions:

Con la ida de la reina de Aragon a Castilla para tratar con el rey su hermano de tomar algún asiento cómo se pudiesen componer todas las disensiones y contiendas que eran causa de turbar la paz destes reinos, y que cesasen las

²⁷³. Aranda, 14 novembre, i Valladolid, 18 de novembre, 1453. AHCB, 1. B. IX-A-2, n. 655.

²⁷⁴. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XIV) vol. 7, p. 68.

*guerras que había en ellos por su medio y de Ferrer de La Nuza justicia de Aragón en nombre del rey de Navarra como gobernador y lugarteniente general de los reinos de Aragón y Valencia y como rey de Navarra, se vino a tomar concordia, de manera que cesasen todos los autos de guerra y se pudiesen componer las diferencias que había entre el rey de Castilla y don Carlos príncipe de Viana que se llamaba propietario señor del reino de Navarra y duque de Gandía de una parte, y los reyes de Aragón y Navarra de la otra. Deliberaron que el sobreseimiento de guerra fuese entre los reyes y sus reinos [...] por el tiempo de un año desde el día que esta concordia se tomó en la villa de Valladolid, que fue a 7 del mes de diciembre deste año; porque en este tiempo se pudiese entender y platicar entre las partes [...] y cesasen todos los autos de guerra de ambas partes.*²⁷⁵

Es va acordar posar en mans de la reina les viles i castells dels llocs disputats, *en terceria*, així com els ostatges, mentre duraven les negociacions. Una comissió formada per dues persones de cada regne, determinaria els danys comesos des de 1440. Per part de cada regne, van assistir per jurar la concòrdia destacats nobles i clergues. Per part de la reina d'Aragó van ser presents Galceran Oliver, el seu tresorer; Bartomeu Sellent, el protonotari; Bernat Çalva, el majordom; Joan Momboy i Ramon Gilabert, uixer i conseller. El príncep de Viana va jurar i confirmar la pau, el 21 de desembre a Pamplona, en presència de Blanca, la seva germana, que seguia el seu germà i havia abandonat Castella;²⁷⁶ i en presència, també, de Ramon Cerdan, ambaixador de la reina Maria. Enric, el príncep de Castella, no va participar en la concòrdia: *en lo qual se entendió bien que no estaba en menor rompimiento con el rey de Castilla su padre ni le aborrecía menos que al rey de Navarra su tío y suegro cuyo enemigo mortal era.*²⁷⁷ També el rei de Castella tenia un fill rebel, el príncep Enric, que li portava molts problemes.

Una carta de Maria dirigida a l'almirall de Castella ens mostra que alguns nobles van recórrer al seu favor per frenar el càstig del rei Joan:

Noble amado e devoto nuestro e caro cosino vuestra carta recibimos e havemos hoydo largamente el vuestro servidor que nos enviastes con aquella de todo lo que nos ha querido dezir e explicar de vuestra parte A la qual vos respondemos que nuestro senyor dios sabe que a nos siempre ha desplazido e desplace sobiranamente todos los males e danyos e inconvenientes que en esti Regno son seguidos sea la culpa o el cargo de qui quiera e nos siempre havemos deseado e trebaido e trebaiaremos por nuestro poder en procurar paz e concordia entre los Regnos daragon e de Castilla por ell grant interes que nos hi va. E por quanto nos havemos todos en una equal voluntat E assi mesmo verdaderament treballaremos que el illustrissimo Rey nuestro hermano no solamente faga e administre justicia segun es tenido a vos e atodos sus vassallos los tracte con

---

²⁷⁵. *Ibid.* (Lib. XVI, cap. XXIV), p. 99.

²⁷⁶. El matrimoni del príncep Enric i Blanca va ser anul·lat pel papa Nicolàs V, el dia 11 de maig de 1453, per una causa que sorprèn, el príncep es veia impedit de fer l'acte sexual amb Blanca però sí ho podia fer amb unes prostitutes que van aportar el seu testimoni. Poc temps després, es va concertar el casament d'Enric amb Joana, germana del rei Alfons V de Portugal. Suárez Fernández, *op. cit.* pp. 546, 547.

²⁷⁷. *Ibid.* pp. 99-102.

*clemencia e vos faga gracias e mercedes E cada uno guarde como es tenido guardar su fe naturalesa e obediencia asu Rey e senyor.*²⁷⁸

Maria li contesta que treballarà per la pau i que espera que el rei faci justícia a tots, amb clemència, i li pugui fer gràcies i mercès.

Als consellers de Barcelona els notifica el sobreseïment de les hostilitats:

*Amats nostres. Perço com crehem quen haureu plaer e consolacio vos avisam que ayr que comptavem set del present mes per gracia de nostre senyor fou fermat lo sobresehiment aun Any per lo illustrissimo Rey de Castella nostre molt car e molt amat frare E per lo magnifich e amat conseller del senyor Rey lo Justicia darago com aprocursor del dit Senyor e del illustrissimo Rey de Navarra nostre frare e per nos en lo que anos tocha pregam e encarregam vos que ab sobirana diligencia entenau en lo bon regiment de aquexa Ciutat per forma quen pugau retre bon compte a nostre senyor deus e al senyor Rey a fi que stiga en repos e que scandols e inconvenients no se seguesguen car javets quant hi va.*²⁷⁹

El 7 de desembre de 1453, van acordar la treva Joan, el rei de Castella, Maria, la reina d'Aragó i el Justicia d'Aragó en representació del rei Alfons i del rei de Navarra. Maria s'havia constituït en àrbitre de les parts enfrontades. No s'oblidava de recomanar als consellers que vetllessin per mantenir la pau en la ciutat de Barcelona. També va dirigir cartes, amb un contingut similar, a Galceran de Requesens i als diputats del General de Catalunya; a les autoritats de València, de Daroca, de Calataiud i altres. Al rei Joan de Navarra li deia:

*Muy alto princep nuestro muy caro e muy amado ermano [...] por gracia de nuestro senyor dios ayer viernes que se contavan siete del presente mes El sobre seymiento de un anyo se firmo por el illustrissimo Rey de Castilla nuestro muy caro e muy amado ermano e por el magnifficho consellero e amado nuestro el justicia del Regno Daragon como haviente poder del senyor Rey e vuestro segunt mas largamente sera vuestra altesa en breves dias avisada e informada largamente por el dicho justicia el qual en breves dias partira de aqui e hoy se es apregonado e publicado en la presente Villa sollepnamente Entre tanto havemos deliberado avisarne os vuestra altesa porque assen todas novedades e podays provedir en las cosas necessarias E sea muy alto princep nuestro muy caro e muy amado ermano la sancta Trinidad vuestra guarda.*²⁸⁰

El rei de Castella va enviar un ambaixador, Lluís González d'Atienza, el qual es trobava a Roma en aquell moment, al rei Alfons, a Nàpols, perquè l'informés de la concòrdia signada. Va ser molt ben rebut, amb festes, i va ser confirmada la concòrdia pel rei el 16 de març de 1454.²⁸¹

Maria va romandre a Valladolid un any, fins la tardor de 1454, ocupada en les tasques de la pau i altres assumptes de Castella. Segueix en contacte amb els consellers de Barcelona. En la carta següent la reina els diu:

---

²⁷⁸. Valladolid, 24 novembre 1453. ACA, reg. 3214, fol. 51v.

²⁷⁹. Valladolid, 8 desembre 1453. AHCB, Lletres reials, l. B. IX-A-2, n. 656.

²⁸⁰. Valladolid, 8 desembre 1453. ACA, reg. 3214, fol. 52v.

²⁸¹. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XXVIII), vol. 7, pp. 112, 113.

*Amats nostres. Vostra letra havem reebuda A la qual vos responem que tota via havem plaer de vostra eleccio pus ab bona concordia e repos se es feta. Pregant e encarregant vos molt affectuosament que ab summa diligencia vetleu e entenau a totes les coses que sien per repos e bon govern e utilitat de aquexa Ciutat Afi quen pugau retre bon compte a deus e al senyor Rey e vosaltres ne merescau haver bon renom e fama E perço com sabeu aquexa Ciutat nos ha presos certs forments los quals stan en botiga e seria obs se distribuissen E encara nos ne havem afer venda de certa quantitat pero sera mes lo que vendra ab la Nau den ffrancesch de junyent Vos pregam e encarregam vullats donar orde lo dit forment deles botigues se distribuescha e no stiga anostre carrech pus avant e prengats tot lo que vendra ab la dita Nau que no crehem sera mes de Dos Milia quarteres del que comprat nos havets de aço vos han ja comunicat de nostra part los amats nostres mossen Berenguer de monpalau e mossen Çabastida e encara vos ne comunicara feu hi lo que de vosaltres confiam E haurem vos ho a servey.*²⁸²

S'alegra que l'elecció dels nous consellers, per l'any present, ha estat feta en pau. Els demana que permetin sigui distribuït i venut el blat que es troba retingut en les botigues. Els avisa que encara n'arribarà més en una nau. A l'abril, la reina els torna a escriure, disgustada, perquè no s'havia acceptat el blat que havia fet enviar:

*Amats nostres Sabut havem que per vosaltres seria feta dificultat en la recepcio del nostre forment allegant que no es stat al temps e altres coses quens sembla que en un singular se passarien quant mes en nos Certament som ne assats meravellada e apenes ho podem creure que nos no haiam en vosaltres alguna porrogativa Car sabeu que no es stada la dilacio a causa nostra ans nos ne ha provengut e prove gran dan E ultra aquest enguany nostre Senyor sap per que sin havem haut e de perdues de fusts e altres E semblens ques deuria haver sguart nos esser aci e per tals fets Per queus pregam e encarregam axi affectuosament e streta com podem que no volent nos donar un tal e tan gran dan per amor e contemplacio nostra vosaltres vullau acceptar lo dit forment segons plus larch lo magnifich e amat conseller e Tresorer nostre general en Galceran oliver de nostra part vos dira...*²⁸³

Espera que no posin impediments i acceptin el blat perquè, en cas contrari, li causaria moltes pèrdues.

A Joana Enríquez, la reina de Navarra, li va escriure la següent carta:

Muy alta Princessa [...] nuestra muy cara e muy amada hermana vuestra carta de vuestra mano havemos recebida de X. de Enero dela qual havemos hovido grant plazer por saber buenas nuevas de vuestro stado lo que muy mucho deseavamos e aquella mucho vos regradamos E no menos la buena voluntad que mostrays en saber de nuestra disposicion dela qual vos certificamos que a nuestro senyor es stado plaziante que ha mas de XVIII dias que no nos levantamos dela cama de nuestros accidentes acostumbrados ende somos stada assats atrebaiada ya sea a ell siempre buen grado stamos mejor No pero que seamos en punto de fazer ni entender en fechos ni vos haiamos podido scrivir de nuestra mano segund haviamos en voluntad Rogandolo nos ho querrais a pasciencia [...] De los fechos

²⁸². Valladolid, 15 gener 1454. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 658.

²⁸³. Valladolid, 26 abril 1454. *Ibid.* n. 664.

*de vuestro padre creyete que los hauremos mucho a coraçon E ho faremos e trebaiaremos quanto nos ser possible Sforçat vos bien e saludat nos linfante vuestro fijo...*²⁸⁴

Pel que es pot llegir, la reina ha patit els seus atacs habituals, encara que ja ha millorat. Agraeix a Joana el seu interès per la seva salut. Joana li havia recomanat, també, que intercedís pels assumptes del seu pare, implicat en els conflictes castellans. Al final, la reina envia una salutació al fill de Joana, l'infant Ferran, el qual esdevindrà, un dia, rei d'Aragó i es casarà amb Isabel, la neboda de Maria, futura reina de Castella.

Galceran de Requesens va escriure a la reina Maria perquè intercedís davant el rei Joan de Castella i fos pagat un deute: feia anys que havien estat comprades unes robes i altres coses a uns mercaders de Barcelona, en vida de Maria, la primera esposa del rei Joan II, i no havien estat pagades. Ara, encara reclamaven el deute: *a gran instancia dels dits mercaders he pensat de fer la present letra a vostra gran senyoria per tal que si plasent li sera hi puscha parlar ab lo dit Rey en manera que los dits mercaders per intercessio de vostra gran senyoria fossen contentats e pagats E no haien a recorrer al senyor Rey per obtenir [...] altres remeys per dret e iusticia en semblants coses statuits...*²⁸⁵

La reina escriu a Joan de Pomar, *scudero Daragon*:

*Amado nuestro por lo amado Consellero e procurador nuestro mossen alfonso de samper somos stada informada a pleno dela buena e grand voluntad que mostrays en nos querer servir e complazer e de vuestra profierta que fazeyz sobre los fechos de Broto lo que muy mucho vos regradamos porque vos dezimos e prometemos que toda hora e quanto vos haureys puesto en exequcion la dicha vuestra profierta e aquella haura cumplimiento segund de vos confiamos nos vos daremos lo alcaydiat de broto con todos los salario derechos e primicias acostumbradas...*²⁸⁶

Li accepta una oferta i li promet l'alcaidia de Broto.

A la noble *dona* Maria Manrique li escriu sobre el matrimoni del seu fill:

*Noble e magnifica amada e devota nuestra Vuestra carta havemos recebida e hoydo lo portador de aquella de todo lo que nos ha quezido dezir e explicar de vuestra parte sobre el matrimonio de Sancho de rogos vuestro fijo Ala qual vos respondemos que por quanto que no stays no haveys hovida buena ni verdadera relacion havemos informado a pleno de nuestra intencion lo dicho portador que vos diga de nuestra parte Rogamos e encarregamos vos que en todo quanto sobre dicho negocio vos dezira lededes plena fe e creença como si personalmente vos lo deziamos Car ciertamente fareys lo devido.*²⁸⁷

Al seu nebot Enric, el príncep d'Astúries, li envia la següent carta:

Illustre Principe nuestro muy caro e muy amado sobrino por quanto nos no vos podemos scrivir de nuestra mano por grant indisposicion de nuestra persona de

---

²⁸⁴. Valladolid, 2 febrer 1454. ACA, reg. 3214, fols. 97v.

²⁸⁵. Valladolid, 1 març 1454. ACA, reg. 3161, fol. 49.

²⁸⁶. Valladolid, 4 març 1454. ACA, reg. 3214, fol. 159v.

²⁸⁷. Valladolid, 8 març 1454. ACA, reg. 3214, fol. 133v.

*algunos fechos muy mucho consernentes nuestro servicio e los quales havemos acoraçon en biamos a vos lo bien amado consellero del .S. R. E nuestro mossen johan de monbui Cavallero qui las vos dezira de nuestra parte Rogamos e encarregamos vos por ende affectuosamente que a todo quanto el dicho mossen johan vos dira e explicara li desdez plenafe e creença e lo pongades por obra assin como si nos personalmente vos lo deziamos e indubitadamente speramos E hauremos lo a singular complasencia...*²⁸⁸

Li tramet un cavaller, Joan de Montbui, amb un missatge, segurament relacionat amb el procés de pau.

Una carta va dirigida a Carles, príncep de Viana:

*Illustre Principe nuestro muy caro e muy amado Sobrino por quanto lo licenciado de viana embaxador vuestro se va a vos sabemos aquell seyer avos persona affixa e qui ama e stima vuestro servicio e havemos informado aquell de nuestra intencion e voluntat Sobre algunas cosas concernientes servicio de dios e honra e descargo vuestro los quales como sean tales que tengamos muy mucho acorazon de nuestra parte vos dira e explicara Rogamos e encarregamos vos por tanto muy affectuosamente que dando plena fe e crehencia atodo quanto el dicho licenciado de parte nuestra vos dira e explicara le dedes plena fe e crencia assin como sinos personalmente vos lo deziamos Complindolo con effecto segund speramos E hauremos lo aservicio e complasencia singulares...*²⁸⁹

Encara que només es tracta d'una carta de presentació per a un ambaixador de la reina, deduïm que estaria relacionat amb les negociacions sobre la pau.

A continuació tenim una carta dirigida a la noble Elionor d'Estúñiga:

*Noble e amada e devota nuestra Vuestra carta havemos recebida e los dos barriles de pescado que nos haveys enbiado por diego de Medina vuestro criado lo que muy mucho vos regradamos e mucho mas la buena voluntat que nos mostrays en nos servir e complazer En la restitucion de los vuestros bienes e heredades que non vos se a fecha por el Duque somos maravillada e havemos tomado en ello enoyo E por esso li tornamos al Illustrissimo Rey de Castilla nuestro muy caro e muy amado hermano nos scrivir segund cumple creyendo que vistas las cartas non se aturara mas en ello E assin en sto como en otras cosas somos contenta fazer lo possible.*²⁹⁰

La reina li agraeix dos barrils de peix que li ha enviat, al mateix temps li comunica que seguirà treballant perquè li siguin restituïts els seus bens.

Maria es trobava a Tordesillas quan va morir el seu germà, el rei Joan de Castella, el 22 de juliol de 1454, després d'una llarga malaltia: la malària.²⁹¹ Ho va comunicar als consellers de Barcelona:

---

²⁸⁸ Valladolid, 10 març 1454. ACA, reg. 3214, fol. 133v.

²⁸⁹ Valladolid, 6 abril 1454. ACA, reg. 3214, fol. 162v.

²⁹⁰ Valladolid, 10 abril 1454. ACA, reg. 3214, fol. 166v.

²⁹¹ *Habia adolecido el rey de Castilla estando en Tordesillas de una grave dolencia; y estuvo cuartanario bien de seis meses; y aunque con diversas medicinas se le quitó la cuartana, tornó a recaer; y un día se amorteció en el monesterio del Abrojo y fue llevado a Valladolid a donde falleció un lunes a 22 del mes de julio deste año.* Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XXVIII), p. 114.

*Amats nostres. Al set del present mes lo Illustrissimo Rey de Castilla nostro molt car e molt amat frare en lo Monestir del Abroio dos legues de asi li vench gran accident e tal quel porta en punt de morir e fou portat en la present vila en la qual sap deu de continent essent ne certificada ab quant treball de Oterdessilles hon erem venguem e continuantlo lo dit accident de bo en millor o per lo contrari Ara en aquesta hora a nostre senyor deus ha plagut appellar lo ala sua sancta gloria Podeu pensar ab quanta congoxa e tribulacio romanim maiorment essent fora de nostros Regnes per molts respectes no sabent lo temps en que dara Per que havem deslberat certificar vos ne e fer la present.*²⁹²

El rei Joan feia temps que es trobava malalt. Maria devia restar molt trista perquè l'estimava i la seva posició i assumptes podien passar per una etapa complicada, en faltar el seu germà.

Els consellers de Barcelona li van escriure una carta de condol amb paraules afectuoses: *E jatsia, senyora molt alta, no dubtem vos esser molt desolada per la privació e separació de la sua presencia corporal, però nosaltres no poch dins nostres penses ne som molt detenguts de gran turbació. Com fos cert lo dit illustrissimo rey esser virtuós, animós, de gran e dret consell, conservador d'obres d'equitat...*²⁹³

Van ordenar fer un solemne funeral per la seva ànima. Maria els ho va agrair en una altra carta:

*Amats nostres Vostra letra havem reebuda de Dos del present Ala qual vos responem que us regram vostra bona voluntat e la gran amor e fidelitat quens mostrau en lo adniversari que haveu delliberat fer per la anima del Illustrissimo Rey de Castella nostre molt car e molt amat frare qui gloria haia e lo confort quens donau dela mort de aquell E no resta que no conegam que rahonablement axis deia fer pero nostra fragilitat noy basta ans pensau quen restam ab molta congoxa e en part no sens raho atesos molts respectes pregant nostre senyor que per sa clemencia jatsia no hu siam merexedora nos hi do bona pasciencia ens endres en los fets per quey som axi com es obs sempre al servey seu del senyor rey e descarrech e repos dels Regnes.*²⁹⁴

En perdre el seu germà, la reina devia estar molt preocupada perquè podien perillar les negociacions per a la pau entre els regnes.

Maria havia escrit al seu marit el mateix dia en què va morir el rei Joan i li comentava com podien anar les coses:

Per moltes letres de ma mia he scrit a vostra magestat de tots los fets de açi e de tot lo ques havia tractat e menejat e com per la mala pratica e intencio de alguns aquests fets dela passificació e concordia se eren fins açi dilatats e desviats que no havien presa alguna bona conclusio E encara Senyor ha donada causa de dilació com .v.m. no ha trames a dir particularment la intencio que ha en aquests fets e la conclusio que volia se optengues e encara la forma proseguidora en aquells E ab tot que fins açi non hagues haut me pensava ab lo justicia ho

---

²⁹². Valladolid, 22 juliol 1454. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 672.

²⁹³. Barcelona, 2 agost 1454. Duran i Sanpere, *Llibre de Solemnitats*, op. cit. p. 206-207. AHCB, Lletres closes, vol. 1453-55, f. 138.

²⁹⁴. Tudela de Duero, aldea de Valladolid, 23 agost 1454, AHCB, *Lletres reials*. 1. B. IX-A-2, n. 676.

*tramessets E axi poch ha res portat pero ell fon açi a XII. del present mes e havia delliberat per ell fos significada la gran amor e voluntat que vostra Senyoria tenia de confederarse ab lo dit Illustrissimo Rey mon frare e mes de manar lo reintegracio fahedora al Illustrissimo Rey de Navarra vostre frare e meu de sos bens elo fill e los altres foragitats sien restituhits Pero a nostre senyor ha plagut que a VII. del present mes lo dit Rey mon frare haie gran accident que vench en punt de morir el meteren del Monestir delabroio en la present Vila e continuant lo aquell huy en aquesta ora anostre Senyor ha plagut appellarlo ala sua sancta gloria pot pensar vostra excellencia com per moltes rahons stich massa congoxada e desconsolada axi indisposta com so de ma persona que per mos accidents acostumats so detenguda en lo lit be ha huyt jorns que nol he pogut veure e axi pens vostra magestat quantes mutacions hi haura [...] be confiu lo princep que huy es havent sguart de moltes coses e atenent ala bona voluntat que vostra Senyoria ha en conservar tota bona amor e confederacio ab ells se deu portar degudament vers vostra Senyoria...*²⁹⁵

Com que les relacions entre el rei Joan i el seu fill Enric no havien estat bones, es sospitava que el príncep desenvolupés una política oposada a la del seu pare i que perillés la pau. Enric IV va ser proclamat rei de Castella i, de moment, va ser confirmada la concòrdia feta, malgrat que Maria temia que tornés la guerra.

La reina informa al rei Alfons sobre els assumptes de Castella:

A XXII del mes de Juliol proppassat scrigui a vostra alteza dela mort del Illustrissimo Rey de Castella [...] per donar algun orde en los fets e exposar aquells a instancia mia lo Illustrissimo Rey mon car e molt amat Nebot ferma lo sobresehiment [...] mostra bona voluntat en confederarse ab .v.s. e seguir lo concordat ab son pare apres venint ala pratica e demanant la restitucio al Illustrissimo Rey de Navarra frare meu de sos lochs e terres e al fill del infant al mestre de calatrava al almirant e als altres fara exits se met en cami de tota roptura dient que no volria haver donat loch vila ni castell algu ni equivalencia de aquells ni axi poch renda alguna sino que donarien alguna suma de diners e que renunciassent atots los drets que havian en castella la qual cosa no era sols per scoltar [...] vehent los axi perseverar en llur preposit desrahonable moventho com per mi mateixa per que ells non poguessen fer fonament per sdevenidor ni sen causas per juy algu los mogui ab consell e delliberario del Justicia embaxadors [...] com que era fora de tota raho e que volien dur total roptura laqual a ell no era expedient e que ab res no podia esser tan senyor com essent confederat ab vostra Senyoria [...] mon car nebot me prega molt stretament que attenent ell no podia aturar en Valladolid que anas ab ell laqual anada per nos se difficulta tant per la indisposicio e perill de ma persona que he en mourem com encara per no atribuir mes carrech no havent res acloure strenyent me ab ell que nom fes moure per no res E per ell me fonch offert de voler entendre ab tota efficacia en los fets [...] fom concordades de anar a Cuellar [...] ell parti de Valladolid per anar a Sogovia [...] yo parti dimecres a XXI de Valladolid [...] haguda nova com a Cuellar se morien [...] tramesa persona per concordar del loch onse mudara on entenich anar deus volent veyent les coses vinguessen be treballar per portar les a bona fi altrament no podem res fer per squivar tot carrech de Vostra Senyoria [...] de totes aquestes coses particularment e per menut es stat certificat lo dit

---

²⁹⁵. Valladolid, 22 juliol 1454. ACA, reg. 3217, fols. 39, 39v.

*Illustrissimo Rey de Navarra ales quals coses per sa letra me ha scrit de sa intencio...*²⁹⁶

Enric no volia que fossin tornades les possessions castellanes al rei de Navarra. Maria insistia en que acceptés els acords presos. Ens imaginem a la reina darrera del seu nebot, disposada a viatjar allà on anés, malgrat els seus patiments físics. La perseverança de Maria va aconseguir que al final el rei Enric acceptés la concòrdia. Acompanyada pel justícia d'Aragó, Ferrer de Lanuza, va mantenir les negociacions per a la pau amb el rei Enric i el marquès de Villena, en les viles d'Agreda i Almazan. Tot i que el rei de Navarra no va poder recuperar els seus territoris perduts, alguns nobles del seu partit sí ho van aconseguir, com va ser el cas de l'almirall de Castella, el seu sogre, el comte de Castro i altres. Joana Enríquez, l'esposa del rei Joan, va recuperar, també, el patrimoni que tenia a Castella.²⁹⁷

Al maig de 1454, el rei Alfons havia nomenat lloctinent de Catalunya al seu germà Joan, el rei de Navarra, que mantenia, també, les lloctinències d'Aragó i de València.²⁹⁸ La reina va deixar Castella i se'n va anar a Borja. Malgrat els acords de pau, el rei Alfons volia que seguís el procés de prop i que també intercedís en l'enfrontament entre el rei de Navarra i el príncep de Viana, situació que semblava impossible de pacificar. Al desembre de 1454 es va signar la pau de Borja sobre el conflicte de Navarra però no va durar massa.²⁹⁹

El rei Joan s'havia convertit en lloctinent general de tots els territoris de la Corona d'Aragó i podia semblar que la reina Maria s'havia de retirar dels assumptes polítics i deixar-ho tot en mans de Joan. No va ser així. Maria es va fer imprescindible per pacificar els regnes. El rei Alfons li segueix encarregant la missió de negociar entre els senyors enfrontats. El rei Joan de Navarra i el rei Joan de Castella també volen la seva mediació. Les seves responsabilitat, integritat, habilitat, paciència i constància, aliena a tota cobdícia, la convertien en la persona idònia per calmar els ànims i fermar la pau.

La lloctinència de Maria, de fet, es converteix en vitalícia, complementària a la lloctinència de Joan, només en casos puntuals, però importants, com és el cas de la pau fermada amb Castella o la pacificació dels enfrontaments nobiliàris a l'Aragó. Alfons, fins a la seva mort, en la correspondència, sempre la tracta de *molt amada muller e loctinent general*.³⁰⁰ El rei tenia total confiança en la seva esposa. Apreciava les seves qualitats, malgrat que el seu matrimoni havia estat un fracàs absolut i feia mes de 20 anys que no la veia. A Nàpols estava enamorat de la joventut i la bellesa de Lucrècia, però no s'hi podia casar i no va buscar una anul·lació del matrimoni del tipus del príncep Enric de Castella. No hagués estat prou digne per a Maria ni per a ell. Tampoc voldria ferir ni prescindir d'una esposa tan abnegada i servicial. Quan Lucrècia es va entestar en demanar la

---

²⁹⁶ Tudela, aldea de Valladolid, 23 agost 1454. ACA, reg. 3217, fols. 60v-61v.

²⁹⁷ Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XXIX), vol. 7, pp. 117-121.

²⁹⁸ Zurita, *ibid.* p. 116.

²⁹⁹ Vicens Vives, *Els Trastàmars*, *op. cit.* p. 163.

³⁰⁰ Nàpols, 30 agost 1452 (li encarrega fer un pagament al tresorer), ACA, reg. 2721, fols. 44v-45; 24 agost 1455 (sobre diversos assumptes), reg. 2659, fols. 162v-163v; 16 agost 1456 (li mana proveir sobre les bandositats d'Aragó si no ho fa el rei de Navarra), reg. 2661, fols. 138, 138v; 4 març 1458 (text en llatí), reg. 2662, fols. 58, 58v.

nul·litat del matrimoni i va fracassar, davant el papa Calixt III, a l'octubre de 1457, Alfons no s'hi va esforçar gens en insistir.³⁰¹

Des de la ciutat de Borja, Maria li demana un favor al rei:

*Per altra de XXVII de març prop passat he scrit a v.s. suplicant aquella per los respectes en la dita letra contenguts fos per sa merce ami fer tanta gracia confirmar la provisio per mi feta del alcajdiat dell castell dela mia Ciutat de boria e del offici dela procuracio general dela dita Ciutat e dela mia villa de Magallo e encara del offici del alcajdiat dela honor dela dita Ciutat a Mossen Alfonso de santper e de nou provehirlo de aquells e del offici del batliu dela dita Ciutat a tota sa vida e apres sa mort a hun hereu seu E jatsia fins aci non he haut resposta alguna pero crech que no ha restat sino per no haver hi haut persona tal quin haia solicitat a v. ex.car confiu de aquella que vist los motius axi rahonables que en aço mi han mogut e mi mouen [...] que no si fera aturada ni se aturara [...] johan arinyo dela orden de santiago va de present a vostra .S. li e donat carrech de part mia den suplicar e solicitar aquella dela dita confirmacio e nova provisio [...] sia merce vostra atorgar e fer me aquesta gracia segons la singular sperança que tinch en vostra excellencia...*³⁰²

Li prega que confirmi uns càrrecs de la vila que ella ha concedit: l'alcaidia del castell de Borja i la procuració de la vila de Magalló. Han passat molts mesos i encara no ha rebut resposta.

A Borja, la reina hi romandrà diverses temporades, fins al novembre de 1455. És un lloc ben comunicat, a prop de Castella, de Navarra i de Saragossa. Es poden continuar les negociacions per a la pacificació. A més la reina rep unes rendes de les aljames mora i jueva que li permeten mantenir la seva cort.

Maria manté correspondència amb els consellers de Barcelona:

*Amats nostres Lo Illustrissimo Rey de Navarra nostre molt car e molt amat frare entra en la present nostra Ciutat del mes pus proppassat E comunicat ab sa Alteza dels fets dela concordia entre los Regnes En los Capitols concordats de aquella per ell son stades mogudes algunes diferencies per aclarir e concordar les quals cove enviar al Illustrissimo Rey de Castella nostre molt car Nebot E atenent que lo repos del sobresehiment spirava a VII del present per beneffici dels dits affers que dins aquest temps puguen pendre conclusio ha convengut huy data dela present feta instancia per nos ab lo dit Illustrissimo Rey de Navarra per sa alteza prorogar e de Nou fermar lo temps del dit Sobresehiment per tot lo present mes de deembre Es assaber lo dit Illustrissimo Rey de Navarra com a lochtinent e per part del senyor Rey en nom propri Enrique de figueredo guarda e vassall del dit Illustrissimo Rey de Castella havent poder bastant per part de sa Alteza e del Illustre Princep de Navarra nostre molt car Nebot E per tant per vostre plaer e axi com es raho havem delliberat certificar vos deles dites coses he us certificarem del que de aqui avant succehira havent ferma sperança que jatsia lo dit temps del Sobresehiment sia axi breu que dins aquell deus mediant los affers hauran presa e pendran votiva conclusio.*³⁰³

---

³⁰¹. El cardenal Alfons de Borja, va ser elegit papa al 8 d'abril de 1455. Va prendre el nom de Calixt III. Una de les primeres coses que va fer va ser canonitzar a Vicent Ferrer.

³⁰². Borja, 23 novembre 1454. ACA, reg. 3217, fol. 134.

³⁰³. Borja, 2 desembre 1454. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 679.

Els comunica que s'ha de renovar la treva entre el rei de Navarra, el príncep de Viana i el rei de Castella. Ha parlat ja amb el rei de Navarra, que es troba a Borja, i espera que tot anirà bé i es confirmarà la concòrdia entre tots. Ella gestiona tot el procés.

Escriu al rei des de Saragossa, al gener de 1455:

De arevalo scrigui a v.s. de tot lo fet del apuntament e concordia ques era fet en los fets dela pascificacio e com per mija del almirant ab certs memorial e instruccions del Illustrissimo Rey de Navarra e meu fou offerta la renunciacio de tots los drets seus del fill del infant e de son fill mestre de Calatrava per los quals se donaven Cinch comptes de maravedis entre tots e los fets e diferencies de Navarra se posaven tots en mon poder E mes se havia afer confederacio entre vostra magestat e lo Illustrissimo Rey de Castella nebot vostre e meu la qual concordia e apuntament fou redigit en scrits e aquell havia de esser liurat ami ab promesa de no comunicar lo car altrament ja haguera tramesos a v.s. si be era vist aquell [...] E apuntada la dita ferma delliberi de venir me en arago e axi ho exequiti E lo derrer dia de octubre proppassat fuy en borja [...] scrigui al dit Illustrissimo Rey de Navarra vingues perque ab mi era per part del dit Illustrissimo Rey de Castella Enrique de figueredo e la dita concordia se havia a fermar dins XXXX dies [...] E apres vengut lo dit Illustrissimo Rey de Navarra per sa part foren fetes algunes diferencies [...] E haguda la nova que lo dit marques³⁰⁴ e altres eren a Agreda decontinent lo dit illustrissimo Rey de Navarra parti ab lo justiciat [...] segons la relacio quem fou feta hauts molts rahonament romangueren de acort Pero lo dit Illustrissimo Rey de Navarra sen haguere anar en Cathalunya per continuar la cort que havia porrogada a X del present [...] Encara vuy lo dit justicia es ab lo dit Marques en agreda E ahir rebi letres sues [...] Tostemps del que podem sentir es sperança de concordia be es ver senyor que se son tractades moltes coses deles quals no he plena informacio pero senyor tant del que es passat quant del que de present se fa e per sdevenidor fara e que pervendra anoticia mia he delliberat trametre persona certa e de fiança que largament ne informara de tot de part mia a v. ex. La qual nostre senyor guart e prosper...³⁰⁵

Li dóna alguns detalls de les negociacions de pau. Esmenta les renúncies als drets d'Enric, fill de l'infant Enric, i d'Alfons, fill bastard del rei de Navarra, al maestrat de Calatrava.³⁰⁶ El rei de Castella pagarà indemnitzacions als afectats per la pèrdua de les possessions territorials.

El rei Alfons va escriure a la reina a l'agost de 1455:

Serenissima Reyna molt cara e molt amada muller e Loctinentgeneral Per lo amat conseller nostre e vostre mossen Johan çabastida havem rebudes vostres letres de creença [...] Vos responem com havem haut molt gran e assenyalat plaer e us es molt accepta la votiva conclusio que migençant vostre bon treball e industria han pres los fets de castella dels quals havem hauda plena informacio e per nostra part quant a nos se sguarda havem loats aprovats e promesos observar los capitols de concordia entre los Serenissimos Rey de Castella nabot e Rey de navarra frare nostre e son fill [...] haurem a singular complacencia que tota via

³⁰⁴. El marqués era Joan Pacheco, marquès de Villena, conseller i favorit del rei Entic IV.

³⁰⁵. Saragossa 10 gener 1455. ACA, reg. 3217, fols. 164-165.

³⁰⁶. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XXIX), vol. 7, p. 120.

vos sforçets en metre tota bona concordia entre lo dit Rey de Navarra e lo Princep son fill [...] e com ala reparacio e assossech de aquells nos pot be provehir sens nostra presencia personal quan es lo desig que nos havem de anar en aquexes parts e per lo dit respecte e encara per aconsolar e visitar a vos nous ho poriem dir lo que hagerem ia executat si nons fossen occorreguts molts altres arduus negocis en aquesta regio de Italia [...] Quant al negoci de la vostra cambra [...] ab la ajuda de nostre senyor havem sperança que trobarem alguna bona via per la qual sia satisffet al vostre desig [...] Dimarts prop passat en la nit que comptaven XVIII del present mes dagost nos ha sobrevingut un accident de febra de la qual haguem una cessio e apres lo dijous seguent havem hauda altra cessio en axi que segons juy dels metges es terçana [...] Les noves a present occorrents en aquestes parts son com larmada del Turch era vinguda la via de lengo illa del Mestre de Rodes en la qual [...] tenint se les fortalezes on no ha pogut fer res ans sen es tornada en derrer La gent del Turch ha hauda una gran rota en les parts de Albania on nos tenim certa infanteria han hi morts molts dels christians fins en nombre de Mil persones e dels Turchs fins en XIII.M. Aci a nostra cort ha vengut un Turch Senyor de molts Castells en la frontera de Albania per fer se christia ab tots sos vassalls e ha levat les nostres banderes e ses fet nostre Vassall aquest empero es fill de christia e lo pare es viu e vassall del dit Turch... (postdata) Reyna muy cara e muy amada muger certificote yo star muy bien e plaziendo a dios cras me levantare que no es estado sino dos terciana e chequitas.³⁰⁷

Lloava la feina que havia fet en concordar la pau entre el rei Enric de Castella, el rei Joan de Navarra i el seu fill Carles, príncep de Viana. Li encomanava, en especial, que treballés per millorar les relacions entre el seu germà i el seu nebot. La reina sempre li pregava que tornés als seus regnes hispans però Alfons s'excusava, altra vegada, per estar ocupat en els assumptes d'Itàlia. Ha estat alguns dies malalt però ja es troba recuperat. En la postdata, escrita en castellà, li comenta que només ha tingut unes febres sense importància. Li explica com van les seves empreses militars. Han estat derrotats els turcs a Albània. Alfons hi havia enviat tropes per frenar la seva incontenible invasió.³⁰⁸

A finals de novembre de 1455, Maria torna a ser a Borja, des d'on escriu als consellers de Barcelona per fer una recomanació en favor d'un servidor seu:

Amats e feels nostres Per los consellers passats predecessors vostres per intercessio nostra lo feel familiar olim reboster nostre en Johan navarro comorant en aquexa Ciudat era stat provehit del offici de hun dels tercers deles sises de aquexa Ciudat durant lo temps dela dita terça E com siam infformada que lo dit temps dela terça sera molt prest si ja no ho es spirat E lo dit johan navarro sens lo dit offici o altre de ques puga sustentar no haia manera de passar la vida com sia en edat de no poder altrament treballar ne axi poch alguns accidents que

³⁰⁷. Nàpols, 24 agost 1455. ACA, reg. 2659, fols. 162v-163v.

³⁰⁸. En el Dietari del capellà d'Alfons es recull l'esdeveniment de la pèrdua de Constantinoble: *En l'any de M.CCCC.L.III., vench noves aci en Valencia, per via de Rodes, per huma nau de Burgos, de Barcelona, que en Cecilia han harribat dos galeres de francesos que son partides de Rodes, e dien com lo gran turch tenia asetgada la ciutat de Constantinoble, e hera lo dit turch ab quatrecent milia combatents sobre la dita ciutat, en tant que a XXVIII de mag, lo dit turch la entra e la dona a saco mano, e mata infinida gent dels grechs; e dien com l'emperador e molta gent s'eren messes en la gran esglesia de senta Sufia [...] en la dita esglesia fonch mort l'emperador ab tota la gent que aqui s'era messa... Melcior Miralles, op. cit. pp. 178, 179.*

*te no ho comporten Confiant que vosaltres per nostra intercessio hi haureu aquell sguart ques pertany Per tant vos pregam e encarregam axi affectuosament e streta com podem que per amor e contemplacio nostres vullau lo dit johan navarro collocar del dit offici o altre com semblant o tal quelo dit nostre familiar haia passament com de vosaltres indubitatament confiam...*³⁰⁹

Els demana que li tornin a donar la feina que tenia al seu servidor (recaudació d'impostos) perquè ho necessitava per sostenir-se.

A partir del nomenament de Galceran de Requesens com a lloctinent general de Catalunya i, més tard del rei Joan, la correspondència de la reina registrada a l'ACA va disminuint fins a desaparèixer cap al 1455.³¹⁰ Malgrat que ja no desenvolupa les tasques de govern, tal com havia fet durant molts anys, la reina manté el seu títol de lloctinent general, com ja he explicat en pàgines anteriors. La correspondència amb els consellers de Barcelona es va mantenir, esporàdicament, fins a l'estiu de 1458, segons les cartes que es conserven a l'AHCB. Gràcies a aquesta relació entre la reina i Barcelona he pogut seguir el seu itinerari residencial.

Les reformes polítiques a Barcelona es van dur sota la lloctinència del rei Joan segons recull Melcior Miralles: *En l'any de M.CCCC.L.V., en lo mes de march, fonch lo fet del regiment de Barcelona dels ciutadans ab lo poble com se muda lo regiment, e meteren a conselles hun notari e hun argenter, e dos mercades e hun ciutada.*³¹¹ El rei Alfons, al 1455, va concedir amb un privilegi, el dret a ser elegits per al Consell de Cent als representants dels gremis. El partit de la Busca va aconseguir entrar al govern municipal.³¹² També es va fer publicar la pau amb Castella: *En l'any damunt dit, diluns, a XXIII de march, se feu la crida en lo mercat de Valencia de la pau de Castella ab Arago.*³¹³ La crida devia ser feta a tots els territoris de la corona d'Aragó.

Les cartes que la reina envia als consellers de Barcelona de l'any 1456 i part del 1457, són datades a Saragossa. Tracten d'assumptes personals i econòmics. En la següent, recomana al seu procurador, Jaume de Ribes:

*Amats nostres Nos per nostres lletres havem informat largament de nostra intenció e voluntat sobre algunes coses concernents grantment servey e util nostres lo amat familiar e procurador nostre en Jacme de ribes les quals com les tingam acor e voluntat de nostra part vos dira e explicara Pregam e encarregam vos per ço que donant plena fe e crehença atot ço e quant lo dit nostre procurador de nostra part vos dira e explicara ho compliats per obra axi com si nos personalment vos ho dehiem acostumat haveu e indubitatament confiam E haurem vos ho aplaer e servey molt acceptes.*³¹⁴

³⁰⁹. Borja, 25 novembre 1455. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-2, n. 690.

³¹⁰. Al grup de registres n. 3319 a 3323 (anys 1452-1456) de l'ACA, sota el nom de *Promiscua de les lloctinències de la reina Maria, Galceran de Requesens i el rei Joan*, es troben els últims documents de la reina. A l'ARV, el registre *Real 399* (1453-1457), tots els documents són de Joan.

³¹¹. Melcior Miralles, *Dietari del capellà...* op. cit. p. 179. Els consellers elegits van ser: Ramon Desplà, ciutadà; Joan Bach, mercader; Pere de Prexana, mercader; Francesc Martella, notari; Jaume Bertran, argenter. Bruniquer, *Rubriques...* op. cit. p. 40.

³¹². Carme BATLLE: "Vida i institucions polítiques (segles XIV i XV)", *Història de Barcelona*, vol. 3, op. cit. pp. 296-297.

³¹³. Miralles, *ibid.* p. 179.

³¹⁴. Saragossa, 3 maig 1456. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-2, n. 693.

A l'estiu de 1456, la reina havia rebut blat de Sicília i el va vendre als consellers de Barcelona:

*Amats e feels nostres. Per letres del ben amat familiar e procurador nostre en Jacme de ribes som stada informada com per gracia de nostre senyor per nos e en nom nostre ha concordat e fernet ab vosaltres en nom de aquexa Ciutat la venda de deu Milia quarteres de forment de nostra Cambra de Sicilia araho de XI ss. VI din. per quartera en la qual vosaltres sou venguts be e haveu mostrat grandissima voluntat de servir e complaurens lo que molt e molt jatsia non sperassem lo contrari vos regram pregant e encarregant vos per ço axi affectadament e streta com podem que per dar compliment atot vullau dar loch que axi com son deu sien dotze Milia quarteres les quals molt prest e abans del temps concordat deus volent haureu E per supllir en algunes necessitats de present en nostra Cort ocorrents bestraurens tres Milia florins donant vos lo dit nostre procurador penyores per aquells segons ja per ell vos es stat e encara de present segons nos li scrivim donam carrech e manam per evitar prolixitat de scriptura sera demanat per queus tornam pregar e encarregar [...] ho compliats per obra axi com si nos personalment vos ho dehiem...*³¹⁵

La reina volia vendre 10.000 quarteres de blat, una quantitat força elevada, a la ciutat. Els consellers ja hi estaven d'acord. Els demana que li anticipin 3.000 florins perquè ho necessita per a les despeses de la seva cort.

A finals de 1456, els consellers avisen a Maria del que ha succeït a Nàpols:

*A la molt alta e molt excellent senyora la senyora reyna. Lo die present que comptam XXX de deembre, entre les XI e les XII de mig jorn, havem reebuda una letra de misser Pere Boquet, escrita en Nàpols a VIII de dit e present mes, ab la qual som informats com a V de aquest mes de deembre, a les tres hores del matí féu en Nàpols un gran terratrèmol, lo qual durà per tant temps que fora dit un Miserere mei. Diu que en Nàpols son caygudes moltes esglésies e cases. Han hi mortes entorn XXXX persones. Lo dan diu és gran e la gent stá molt spantada. En Abrutço e a Benavent, e al entorn, diuse se ha enderrochats molts hedifficis e castells e morta molta gent. Lo illustríssimo senyor rey és a Fotgia, luny de Nàpols IIII jornades, e lo duch de Calàbria ab ell. Scriu stan bé, a Déu bones gràcies e mercès...*³¹⁶

Un gran terratrèmol havia afectat la ciutat de Nàpols, enderrocant moltes cases i esglésies i causant alguns morts, però el rei es trobava fora i estava bé. La reina agraeix als consellers la informació rebuda:

Amats e feels nostres Vostra letra de XXX de deembre prop passat havem reebuda [...] en la qual nos significau la novitat e flagell que nostre senyor ha volgut donar en lo Regne e Ciutat de Napols la qual vos regram molt e maiorment la bona voluntat e affeccio de havernos certificada senyaldament dela bona sanitat del senyor Rey de queus certifficam per molts e diverses respectes especialment per sguart del dit Senyor Rey hi trobam gran enuig ens dolem del gran dan que segons se recita per la dita letre se hes seguit Empero havem trobat e trobam singular plaer e consolacio com per gracia de nostre Senyor lo dit senyor es be sa

³¹⁵. Saragossa, 7 agost 1456. *Ibid.* n. 695.

³¹⁶. Madurell Marimón *op. cit.* p. 546-547. AHCB. Lletres Closes, VI-20, fols. 60v-61v.

*e com sa Senyoria no ses trobada en la dita Ciutat [...] segons be e lobablement havets acostumat de vosaltres se spera e indubitadament confiam [...] que axi de novitats com dela sanitat del dit senyor nos vullau avisar e scriure [...] E per quens feu mencio en la dita vostra letra que de vostra eleccio per altra nos haveu scrit vos diem que tal letra no havem reebuda ni tro a ara per vosaltres ho havem sabut Es veritat que per letres de particulars ho havem sentit e hi trobam plaer nostre senyor vos deix ben regir a servey seu del Senyor Rey e nostre repos e benavenir de la Ciutat e descarrech vostre E aixius pregam que ho façau eus hi sforceu.*³¹⁷

A més d'agrair la informació, els comenta que no ha rebut cap carta sobre el nous consellers elegits per un any, però que ho sap per algunes persones. Els desitja que tot vagi bé.

En la carta següent, Maria demana que es permeti allargar el termini d'entrega de blat per a un mercader de Saragossa:

*Amats e feels nostres Segons som informada lo feel nostre en Ffranci de colunya mercader habitant en aquexa Ciutat ha feta venda a vosaltres de Quatre Milia quarteres de Candéal del present Regne havent temps de metre aquell fins per tot lo mes de Març present e deius scrit e aço sots certes penes en lo contracte dela dita venda aposades e expressades E jatsia fins aci tingau la maior part del dit Candéal e aço per la abundancia de aygues que per lo Riu de Ebro per hon com no ignorau lo dit forment ha haut exida per al port de Tortosa es stada ara per esser mancat lo dit Riu en grandissima part al dit ffranci de colunya o asos factors en lo present Regne qui han carrech de donar compliment en lo dit candéal noes possible per via alguna attes lo temps curt que tenen donar degut compliment com desigen al dit contracte dins lo dit temps E vehent se en perpleix los dits factors del dit ffranci qui ja tenen lo dit forment preparat al carregador de Scatro com per lo mancamet e fretura de aygua del dit Riu no poden navegar aquell ne per consegüent portar lo a aqueixa dita ciutat han de aço recorregut a nos supplicant nos humilment vos ne deiam scriure e interposar nostres parts [...] Pregam e encarregam [...] façau la dita porrogracio de dos meses al dit en ffranci de colunya [...] E aço ultra que proceheix de justicia [...] vos harem a servey e compalscencia singulars...*³¹⁸

Al mercader li faltava una part del blat per entregar als consellers, però les aigües del riu Ebre havien disminuït i no podien navegar fins a Tortosa. El blat es trobava al carregador d'Escatron. Necessitava una pròrroga i que no fos penalitzat pel retard, segons preveia el contracte i, per aquest motiu, va recórrer a la intercessió de la reina.

Una altra carta de recomanació els envia Maria, al cap d'uns dies:

Amats e feels nostres Per quant lo amat e devot nostre en Johan de morguto del Regne de Navarra exhibidor dela present per sa bona devocio ensemps ab altres en numero de CXXX poch mes o menys ha empres de anar en la subvencio de cristiandat en les parts orientals per guanyar la sancta cruada E com sia cosa tal que tota cristiandat li deu subvenir e ajudar que una vegada ell ensemps ab la dita gent complexca son bo e sant proposit Vos pregam e encarregam per ço

³¹⁷. Saragossa, 4 gener 1457. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-3, n. 704.

³¹⁸. Saragossa, 16 març 1457. AHCB, *ibid.* n. 707.

*afectadament e streta com podem que per servey de deu amor e contemplacio nostres e per que siau participants en lo merit que obtendra havent per recomanat lo dit Johan de morguto ab la dita gent axi en caritats com en altres coses necessaries e haver li les fustes que per son viatge serien obs treballeu per forma que lo mes prest que sia possible e ab menys despeses se puga recollir per complir son bon viatge com te en voluntat Car ultra lo merit quen obtendreu de nostre senyor deus vos ho haurem a servey e complasencia singulars.*³¹⁹

Els demana que ajudin a Joan de Morguto, un navarrès que amb 130 homes anava a la croada convocada pel papa Calixt III per combatre els turcs, recuperar Constantinoble i alliberar els presoners cristians. La croada havia estat convocada pel papa al maig de 1455 però no havia aconseguit una resposta entusiasta dels reis i senyors cristians, excepte del rei Alfons.³²⁰

El crepuscle d'una reina

La reina va deixar l'Aragó i es va dirigir a terres valencianes a l'agost de 1457. Havia fet testament a Saragossa. Va passar una temporada a Sogorb perquè no es trobava bé i a mitjans d'octubre va entrar a València:

*En lo dit any de M.CCCC.L.VII, disapte, a XV de octubre, a IIII hores apres mig jorn, la dita senyora reyna entra en Valencia, e per sa indisposicio la portaven ab hunes handes cubertes de drap encerat, e damunt hun drap vermell, e dintre en les andes venia la senyora na Toda Sentelles, qui tenia a la senyora reyna; en manera que la senyora reyna venia molt reposada; e com fonch al monestir de la Trinitat, entra a les monges, e d'aquí al Real. Tots los homens de be hysqueren a rebre a la dita senyora, e tots l'acompanyaven a peu.*³²¹

Maria entrava molt delicada, portada en andes, acompanyada per la seva dama de confiança, Toda Centelles. Va ser rebuda per la bona gent, segons assenyala el cronista. Després d'anar saludar a les monges del monestir de la Trinitat, va dirigir-se al *Real*. El palau reial tenia un origen musulmà. Estava situat a l'altra banda del riu Túria, no gaire lluny del monestir de la Trinitat. El palau era la residència dels reis i la seu de la Reial Audiència. Tenia vistes al mar i disposava d'hortos i jardins, amb animals salvatges.³²² Va ser l'última residència de la reina Maria. Al setembre de 1458 hi va morir, abans de complir-se un any de la seva arribada.

³¹⁹. Saragossa, 31 març 1457. *Ibid.* p. 708.

³²⁰. El cardenal Alfons de Borja, antic conseller del rei Alfons, va ser elegit papa als 76 anys. Va tenir algunes diferències amb el rei per qüestions territorials i per negar-se a nomenar arquebisbe de Saragossa a un net d'Alfons que tenia 11 anys. En el cas de la croada, el rei va col·laborar i va enviar tropes i galeres a lluitar als Balcans contra els turcs. Va ajudar al príncep albanès Jordi Castriota el qual va obtenir la victòria en la batalla de Tomorniza, al setembre de 1457, gràcies a l'ajuda de les tropes papals i napolitanes. En la batalla de Metellno (agost de 1457) havien derrotat a l'esquadra turca, però l'expansió turca va continuar. Llorca-Villoslada, *Historia de la Iglesia... op. cit.* vol. III, pp. 365-378.

³²¹. Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* p. 188.

³²². L. Arciniega/A. Serra: "El palau del Real...", *Germana de Foix i la societat cortesana del seu temps*, Generalitat Valenciana, València, 2006, p. 161.

La ciutat de València patia conflictes socials i delinqüència, més o menys controlats amb una cruenta repressió. Melcior Miralles en cita alguns: *En l'any de M.CCCC.L.II., disapte, a XXVIII de abril, cremaren V homens per sodomites, ço es, Daniel lo vanover, dos hermitans, hun espaser e hun veler, e daquel viatge fugiren molta gent de Valencia per sodomites.*³²³ No és la primera vegada que es dona notícia sobre la persecució dels homosexuals. En aquesta ocasió es devia estendre el pànic en molta altra gent per por a ser acusada pels seus veïns. Un cas de violència familiar queda reflectit a continuació: *En l'any de M.CCCC.L.III., dimarts, a XIII de march, estant justicia en Riambau de Cruelles, pengaren Riudara, lancer, lo qual confessa que havia mort a sa muler primera ab metzines, e mata son pare e sa mare ab metzines, e dona metzines ha son sogre e sogra e cunyada, lo qual Riudara meteren viu davall son pare e daval sa mare en la fosa, e tret de la fosa, pengaren lo en lo Mercat.*³²⁴

Trobem un altra notícia sobre la delinqüència, concretament sobre els falsificadors de moneda: *En l'any de M.CCCC.L.III, a XVI de juliol, lo compte Corela, governador de Valencia, penga en lo mercat quatre homens que fien moneda falsa. Lo primer fon hun capella frances; l'altre hun argenter geperut; e l'altre hun ostaler mancuero; lo quart hun sabater manqueu.*³²⁵ Van acabar a la forca. Alguns eren disminuïts físics, potser empesos a delinquir per la misèria i l'exclusió social. També Zurita dona una breu però dura notícia sobre les tensions entre les comunitats veïnals i religioses valencianes: *En este año (1455), un domingo, 1º día del mes de junio -que fue la fiesta de la santísima Trinidad- fue dada a saco la morería de la ciudad de Valencia.*³²⁶ Va ser saquejat el barri dels moros, acció que evidenciava les tensions del moment.

Després de l'assalt a la moreria, d'haver matat quatre homes i haver fugit tots els altres, es va estendre l'alarma a la ciutat de València, el dia de Corpus:

*En lo dit any (1455) e lo digous après, a .VI. del dit mes de juny, qui fon dia del Co[r]pus Christ[i], quant lo Corpus fonc endret casa del batle, a les dues ores, après migjorn, se moch tan gran e tan espantable avalot, "Moros vénen!", que en hun punt foren més de .XII. milia presones en punt, en tant avalot e comoviment que fon cosa de molt gran espant. E lo Corpus Domini fonch mes en casa de mossén Berengue [r], batle general, e pasat l'avalot feren la professó.*³²⁷

Abans de l'arribada de la reina Maria a Sogorb, també havia estat atacada la seva moreria: *En l'any de .M.CCCC.LVII., en lo mes de joliol, en Sogorb se moch avalot contra la moreria. E la cosa fonch sentida, per què foren presos alguns, e molts fogits; e decontinent mossén Jaume Romeu, sorogat de governador, e micer Jaume Exarc, ofecial de papa Calixti, foren a Sogorb e pengaren .III. hòmens, e hun jove diaqua meteren en carce perpetual condapnat a mort.*³²⁸

A València les dones eren vigilades especialment i s'havien endurit les ordinacions municipals per consell de la reina Maria, per tal d'evitar escàndols al

---

³²³ Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* p. 178.

³²⁴ *Ibid.* p. 178.

³²⁵ *Ibid.* p. 179.

³²⁶ Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XXXVI), vol. 7, p. 153.

³²⁷ Melcior Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, edició a cura de Mateu Rodrigo Lizondo, Universitat de València, 2011, p. 233.

³²⁸ *Ibid.* p. 239.

carrer i controlar la prostitució: *En l'any de .M.CCCC.LVII., disapte a. XV. de jener, feren crida de les faldes de les dones, e del jurar, e del gugar, e de les fembres cantoneres e de moltes bones ordenanses, si:s tenen. En lo dit any, lo darer dia de febrer qui fonch diluns de Carnestoltes, açotaren quatre dones per alcavotes, ab garlandes d'alaces, cavalcant ab àsens. Fonch la primera na Çolivella....*³²⁹

No era estrany que el cronista esmentés que els delinqüents fugissin de la ciutat abans d'entrar la reina, convençuts de que hi hauria denúncies: *a XVI de agost (1457) la senyora reyna dona Maria, muler del senyor rey don Alfonso, parti de Çaragoça per venir en Valencia, e com fonch en Sogorb, atura aqui alguns dies per indisposicio de sa persona; empero molta gent malfatans, axi homens com dones, fugiren de Valencia. ¡O gran virtut de senyora, que sols per sa nomenada totes les males gents havien gran terror!*³³⁰

Els consellers de Barcelona van mantenir el contacte amb la reina i van tenir l'atenció de notificar-li l'elecció dels consellers, com sempre es venia fent. Maria els ho va agrair molt:

*Amats e feels nostres Una letra dels Consellers de barchinona vostres predecessors feta lo dia de sent andreu prop passat havem reebuda en e per la qual nos es stada notificada la nova eleccio de vosaltres en lo dit offici de concelleria per tot lo Consell de Cent jurats ab gran tranquillitat repos e concordia feta A la qual letra responen vos dehim que per vosaltres qui sou e la dita eleccio axi com es dit concordablement e be esser se feta ne havem haut plaer e consolacio grans Tenint sperança en nostre senyor que vosaltres sereu tals eus portareu per forma que ell lo Senyor Rey e nos ne seren servits la cosa publica de aqueixa Ciutat be regida e governada e vosaltres essent fora de carrech ne serets dignes de premi e comendacio...*³³¹

Les tensions polítiques a Barcelona es mantenien, malgrat les reformes fetes en el sistema d'eleccions municipals sota la lloctinència del rei Joan.³³² La devaluació del croat convalidada pel rei Alfons el 8 de gener de 1457 va ser contrària als interessos de la Diputació del General, controlada per la Biga.³³³

Una carta de la reina, enviada als consellers, parla d'uns problemes sorgits en les viles d'Elx i Crevillent:

Amats e feels nostres Lo amat Conseller del senyor Rey micer Gaspar vilana doctor en leys qui vosaltres o vostres precedessors havieu trames a les viles de Elig e Clivillen es stat aci ab nos ens ha feta relacio del punt axi avol e preparat a scandols e inconvenients en que aqueixes dites viles se troben Ejatsia aell en aquest cars fos ben necessari no partir se de aquelles pero com veureu va afer

---

³²⁹. *Ibid.* p. 236. Nota 903: Els jurats per lletres de la reina Maria del terratrèmol de Nàpols, i exhortats per la sobirana a *corregir, extirpar e castigar los vicis, crims e pecats publichs e molt abhominables que tots jorns se cometen contra la Divinal Maiestat*, decretaren aquestes ordinacions moralitzadores (*vid. Libre de memòries...* II, pp. 599-605, que inclou l'edició del document)

³³⁰. La notícia va ser comentada al I capítol d'aquesta tesi. Melcior Miralles, *op. cit.* p. 188.

³³¹. València, 7 desembre 1457. AHCB, Lletres reials, I. B. IX-A-3, n. 731.

³³². Els 5 consellers elegits van ser: Pere Serra, ciutadà; Jofre Sirvent, mercader; Bernat de Granollachs, mercader; Ramon Mora, notari; Antoni Coco, ortolà. Bruniquer, *Rubriques...* *op. cit.* p. 40.

³³³. Vicens Vives, *Els Trastàmars*, *op. cit.* p. 167.

*vostre relacio edenunciar vos ho E com veureu aço no sta en punt e preparat para seguirse inconvenients e dan en aquelles dites viles mas encara en toda aquella frontera e part de aquest Regne E sap nostre senyor nos es stat e es enuios tant perlo interes de aqueixa Ciutat que per la voluntat queli teniem per esser nostre merexedora havem per propri quant per molts altres respectes que per lo dit micer Gaspar vos sera feta extensa relacio [...] Oferint vos que quant nos de aci hi pugam fer e ajudar vos hi que perlos dits respectes nous hi tardarem ans axi en aço com en totes altres coses...*³³⁴

No es diu quin tipus de conflictes són, socials o polítics, i podien haver demanat ajuda o consell a Barcelona, ja que els hi havien enviat un doctor en lleis i conseller reial, Gaspar Vilana. La reina esperava que tot es resolgués sense enfrontaments i oferia la seva intercessió si ho necessitaven.

A l'abril de 1458 Maria escriu als consellers: *Amats nostres Nos havem comanades algunes coses les quals lo amat familiar nostre en Berthomeu Sellent Scriva maior del General de Cathalunya de nostra part vos dira e explicara pregam e encarregam vos per ço que donets plena fe e creença al dit Berthomeu Sellent entot lo que nostra part vos dira e ho compliats per obra axi com si nos personalment vos ho deyem e haurem vos ho agran servey.*³³⁵

El mateix dia, a més de recomanar que escoltin a Bartomeu Sellent, els explica el què necessita:

*Amats e feels nostres Lo magniffich ben amat Conseller e Tresorer general en Galceran oliver Ciutada de aqueixa Ciutat dona sos comptes al Mestre Racional del Senyor Rey en aquest Regne per claricia e expedicio de aquells maiorment donantse en aquest Regne es mester certificacio deles vendes que per nos ho per nostra Cort enlo temps passat son stades fetes en aqueixa Ciutat ço es dela venda que en Johan de torralba mercader en lo mes de juliol del any Mil CCCCLI feu per nos de Dotzemilia quarteres de forment en ferm e dos milia de respir E mes de la venda de les dotze milia quarteres que en lo mes de Agost del any MilCCCCLII feu en Thomas reig E mes de la venda de les quatre milia quarteres de forment que Thomas reig feu ala dita Ciutat que creem fos en lo mes de Juny del any MilCCCCLIII e es necessari que en les dites certificacions sia fet special mencio del for o preu que lo forment era venut [...] Car ab tot que confiem plenament del dit nostre Tresorer per seguir lo stil del Racional es necessari E pertant vos pregam e encarregam la mes affectuosament que podem que per squivar prohixitat de contractes et encara despeses Les quals vendrien a nostre carrech proveyr [...] ne sia feta letra patent e certificat...*³³⁶

Els demana certificats de les vendes de blat que els havia fet en els anys de 1451, 1452 i 1453 perquè el seu tresorer, Galceran Oliver, ha de presentar els comptes al Mestre Racional i s'ha de comprovar que siguin correctes.

La reina continuava venent blat als consellers, segons queda palès en una altra carta: *Nos havem informat largament de nostra intencio e voluntat lo magniffich e be amat Conseller del senyor Rey e nostre e Governador de nostra Cambra de Sicilia mossen Berenguer de monpalau Cavaller exhibidor dela*

³³⁴. València, 27 desembre 1457. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-3, n. 732.

³³⁵. València, 17 abril 1458. AHCB, *ibid.* n. 735.

³³⁶. València, 17 abril 1458. AHCB, *ibid.* n. 736.

*present sobre certa venda de forments dela dita nostra cambra per nos fahedora a aqueixa Ciutat...*³³⁷

En els últims anys de la seva vida no passava les estretors econòmiques d'altres temps. Els ingressos de la venda del blat i altres rendes que cobrava li devien permetre mantenir dignament la seva cort.

Un dia, Alfons va escriure a Maria: li explicava que es trobava malalt:

*Illustrissima Reyna nostra molt cara e molt amada muller e loctinentgeneral Creents que lo que aqui sera scrit e reportat de nostre accident poria a vos donar ennuig e congoxa maiorment si altrament que segons era adverat per lo dit sguart eper que del esser e disposicio de nostra persona siau encert avisada vos notificam com aquests propassats dies nos fon sobrevengudes algunes cessions de febre qui en si no han tengut algun orde es ver que tres dies ha som romasos quitis del dit accident lo qual per esser stat alguntant lonch mes que lo mal greu haura dada admiracio ecausa de reduptar amoltes gents speram en deu que daquiavant hirem de be en millor atnent arrecobrar la pristina sanitat e del que succehira segons los progressos sius ne farem avisada No donant fe ares que dit ne scrit vos fos encontrari de aço com esta sia la pura veritat E sia Illustrissima Reyna nostra molt cara e molt amada muller e loctinentgeneral la Trinitat sancta vostra guarda.*³³⁸

La reina va enviar una còpia d'aquesta carta als consellers de Barcelona. El rei semblava que es trobava millor. Alfons havia caigut malalt dels pulmons, a causa del fred agafat en una de les seves caceres, ja al mes de febrer. Al maig, la malaltia es va agreujar i els metges van ser incapaços de trobar un remei eficaç.³³⁹ Pere Boquet, ambaixador dels consellers a la cort de Nàpols, 18 de juny de 1458, els donava notícies sobre la salut del rei:

*Mossenyors [...] Per dos correus vos he scrit e larch, avissantvos de la malaltia del senyor rey, e la hu va en XVIII jorns, e partí lo primer de aquest; e l'altre en XIX°, e partí he a VII ho a VIII. Aprés lo senyor rey ha agudes algunes cessions e poques e fins lo diumenge que comtaven XI de aquest yo he aturat alii en Nàpols. Lo diumenge aprés menyar so partit e en la via he sabut que lo diluns avia agut una petita cessió. Aprés ací a XVII he sabut que stava bé. Placie a Déus que axí sia, car en ma partida los metges dubtossos staven, e la febra no avia camí segur, tant avia variat, pus no h'he sentit yo [...] Les morts al partir eren fortes a Nàpols, e la més gent fora. Moltes congoxes e parlars, hoc passant ara per lo comtat de Fundi he trobat e sentit se avien fetes CL lances, e comte de Fundi tenir ses fortalesses a punt e fornides...*³⁴⁰

L'ambaixador havia marxat de Nàpols i va escriure des de Roma.

Després del fracàs de la visita de Lucrecia al papa Calixt per demanar l'anul·lació del matrimoni d'Alfons, a l'octubre de 1457, les relacions es van anar refredant entre el rei i Lucrecia. De moment, semblava que tot continuava igual que abans, amb festes i jocs, però quan Alfons es va posar malalt es van deixar de veure. Lucrecia ja no podia divertir-se amb el rei i per altra banda, Ferran, el fill,

³³⁷. València, 17 maig 1458. AHCB, *ibid.* n. 738.

³³⁸. Castell nou de Nàpols, 7 juny 1458. AHCB, Lletres reials, *ibid.*, n. 740.

³³⁹. Alan Ryder, *op. cit.* pp. 517-520.

³⁴⁰. Roma, 18 juny 1458. Madurell Marimón, *Mensajeros...* *op. cit.* p. 627, 628.

que no devia veure amb bons ulls la relació, va limitar les visites. En córrer els rumors que Alfons no se'n sortiria, la situació política es podia deteriorar per moments. Carles, el príncep de Viana, es trobava a Nàpols, acollit per Alfons. Sembla que alguns cortesans catalans conspiraven perquè fos el successor del rei en lloc de Ferran.³⁴¹

El 26 de juny, el dia abans de morir, el rei va fer testament. A la matinada del dia 27 de juny de 1458 va expirar. Zurita ens explica, breument, la causa de la malaltia i la seva mort: *Tuvo su dolencia principio a 8 del mes de mayo, que le tomó frío con fiebre; y luego se comenzó a publicar que su mal era peligroso; y a los 14 de junio estando en el castillo Nuevo de Nápoles muy agravado de la dolencia se mudó al castillo del Ovo y falleció en él un martes a 27 del mes de junio a la alba después de haber recibido los sacramentos de la iglesia como muy católico príncipe con gran humildad y devoción...*³⁴²

Zurita comenta el testament del rei i el fet de no esmentar la reina Maria, a més d'explicar l'intent de separar-se'n:

*Y nombró por sucesor de aquel reino al duque de Calabria su hijo y a sus herederos, y al rey de Navarra su hermano en los reinos de la Corona de Aragón y a sus descendientes conforme al tenor del testamento del rey don Hernando su padre. Es mucho de considerar que en todo el testamento no hizo mención ninguna de la reina doña María su mujer siendo muy excelente princesa y que dio en aquellos tiempos singular ejemplo de su grande honestidad y virtud, lo que hace muy verisímil lo que un autor extranjero escribe del rey que se quiso apartar de la reina y lo procuró por casar con Lucrecia de Alaño. Esto no es tan sin fundamento que no se halle en carta del papa Calixto escrita de su mano en Roma a 6 de noviembre del año pasado de 1457, que decía que la reina de Aragón le era mas obligada que a su propia madre que la había parido, y que aquella materia no era para declararse y que en el mismo año fue Lucrecia a Roma para visitar al papa con tanta grandeza y pompa que no pudiera ser mayor si fuera reina. Y decía el papa que pensó hallar lo que no pudo alcanzar de él, y que no se quería ir con ellos al infierno; y por esta causa, que no declara, afirma que era todo el descontentamiento que el rey tenía dél.*³⁴³

El testament del rei deixava com hereus el seu fill Ferran i el germà, Joan:

In Dei nomine. Pateat universis, quod cum Serenissimus, ac Christianissimus Princeps et Dominus Alphonsus Rex Aragonum, Siciliae citra et ultra Farum [...] scribi fecisset ultimum testamentum [...] tandem die lunae quae erat vigesima sexta mensis Iunii anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo ipso Serenissimo Domino Alphonso [...] in grabato suo jacente, et in pleno sensu [...] per me dictum Prothonotarium legi fecit testamentum praedictum per eundem ordinatum [...] volumus quod in continenti post obitum nostrum omnia bona nostra mobilia ubique ditionis nostrae existentia, et reperta aurum, argentum tam in massa, quam in vasis, aut aliis operibus, pecuniae, libri, margaritae, lapides pretiosi, jocalia, reliquiaria [...] tradantur et assignentur dictis nostris manumissoribus [...] per quos

³⁴¹. *Ibid.* p. 520, 521.

³⁴². Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XLVII), vol. 7, p. 190, 191.

³⁴³. Zurita, *op. cit.* (Lib. XVI, cap. XLVII) vol. 7, pp. 191, 192.

*manumissores de eisdem bonis et rebus vendi volumus tot et tanta, quod illorum pretium sufficiat ad exequutionem integram et completam omnium et singulorum supra per nos ordinatorum, et quae exequi pro animae nostrae salute, et peccatorum nostrorum remissione. Volumus et ordinamus absque contradictione, seu obstaculo Illustrissimi Ferdinandi de Aragonia Ducis Calabriae filii nostri primogeniti, et in hoc Regno Siciliae citerioris, haeredis et successoris subscripti [...] in Regno nostro Siciliae citra Farum, et insulis eidem adjacentibus, sustituiamus haerodem nostrum universalem Illustrissimum Ferdinandum de Aragonia Ducem Calabriae, filium primogenitum nostrum carissimum [...] In Regnum autem nostris Aragonum, Siciliae ultra Farum, Valentiae, Maioricarum, Sardiniae et Corsicae, Comitatu Barchinonae [...] ac universis aliis bonis nostris, et juribus [...] haerodem nostrum universalem instituimus Serenissimum Principem Joanem Regem Navarrae fratrem nostrum carissimum...*³⁴⁴

Traducció: En nom de Déu. Que sàpiguen tots que com el sereníssim i cristianíssim Príncep i Senyor Alfons, Rei d'Aragó, de Sicília d'ací i de més enllà del far [...] hagués fet escriure el seu últim testament [...] finalment, el dilluns que era dia 26 del mes de juny de 1458, dit sereníssim senyor Alfons [...] estant ajagut al seu llit i amb ple coneixement [...] per mi, dit Protonotari, va fer llegir l'esmentat testament ordenat per ell [...] volem que immediatament, després de nostra mort, tots els nostres béns mobles, en qualsevol part que es trobin de nostres dominis, l'or, la plata, tant en barrells com en copes, o altres objectes, diners, llibres, perles, pedres precioses, joies, reliquiaries [...] s'entreguin i s'assignin a nostres esmentats marmessors [...] mitjançant els dits marmessors volem que els dits béns i objectes siguin venuts, tants i en tal quantitat, que el preu dels mateixos sigui suficient per a l'execució íntegra i completa de tots i cadascun dels llegats fets per nós i les exèquies que es puguin oferir per la salvació de la nostra ànima i l'absolució dels nostres pecats [...] Volem i ordenem que sense oposició i obstacle de l'ilustríssim Ferran d'Aragó, duc de Calàbria, fill primogènit nostre i nomenat hereu i successor nostre en aquest regne de Sicília citerior [...] Al nostre regne de Sicília, d'ací del Far (Nàpols) i les illes adjacents, establím hereu nostre universal a l'ilustríssim Ferran d'Aragó, duc de Calàbria, estimadíssim fill nostre primogènit [...] Als nostres regnes d'Aragó, Sicília de més enllà del far, València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, el comtat de Barcelona [...] i tots els altres béns i drets nostres [...] instituím hereu universal al Sereníssim Príncep Joan, rei de Navarra, nostre estimadíssim germà...

Al testament deixava encomanat que l'enterressin al monestir de San Pere Màrtir de Nàpols, de l'orde de Sant Domènec, però quan fos possible volia que el traslladessin a Catalunya per ser enterrat al monestir de Santa Maria de Poblet, de l'orde del Císter, a l'entrada de l'església, a la terra nua, per donar exemple.³⁴⁶ Deixava 7000 ducats per ser repartits a dones pobres i noies que s'havien de maridar; i 7000 ducats per alliberar captius en mans sarraïnes o altres infidels, preferiblement els dels seus regnes. Deixava 1.000 marcs de plata al monestir de Montserrat i 500 marcs de plata al monestir de Santa Maria del Puig de València, entre altres donatius. Deixava 60.000 ducats per pagar les tropes que s'havien d'enviar contra els turcs i l'encàrrec d'alliberar després a tots els galiots. També manava fossin pagats els diners que devia als seus nobles, oficials i altres persones. De la seva esposa no deia absolutament res.

³⁴⁴. El text íntegre del testament del rei va ser publicat i es pot consultar a la Biblioteca de Catalunya: *Archivio Storico per le Province Napoletane*, Societá di Storia Patria, Anno XI, Fascicolo I, Napoli, 1886. *Appendice. Documenti VI. Testamento di re Alfonso. (Grande Archivio di Nap. Collaterale privilegiorum 1452-1454 Car. 184)*, pp. 378-389.

³⁴⁵. Traducció d'Angel de Paz.

³⁴⁶. Les restes d'Alfons no van ser traslladades al monestir de Poblet fins a l'any 1671, pel virrei de Nàpols, Pere Antoni d'Aragó, descendent de l'infant Enric i Beatriu Pimentel. (Agustí Altisent: *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, 1974, pp. 507, 523). Veure la làpida de la tomba i transcripció a l'Annex, "El món de Maria i Alfons".

El fet de no esmentar la reina en el testament demostra que Alfons va ser malagraït envers la sempre fidel esposa i lloctinent general. El sobrenom de *Magnànim* que li van donar els seus panegiristes no val per a Maria. Malgrat que la reina tenia rendes suficients per mantenir-se, la situació podia variar amb els nous reis. Alfons li podia haver deixat algun llegat, ja que havia acumulat un tresor i una biblioteca notables, a part de posseir extensos territoris. Cal dir que també deixava molts deutes.

El 3 de juliol, la reina escrivia als consellers de Barcelona sobre el rei. Encara no havia arribat la notícia de la seva mort:

*Amats e feels nostres Vostra letra havem rebuda de vint e un del mes de juny prop passat en quens certificau del punt estament en que la persona dela Maiestat del senyor Rey se es trobada. Estants axi ab congoxa e ennuig egrans deles coses e noves que en aquests dies prop passats per diverses letres particulars eper la dita vostra axi a nos com amolts dirigides nos era donat e crech vosaltres per lo semblant haver haut sentiment del dit accident E fahent ne pregaries axi generals com particulars a nostre senyor que li ajudas ens ne portas bona nova. En lo dia de ayr que comptavem dos del present e deius scrit mes a VIII° hores dela nit rebem una letra dela prefata Maiestat ab correu propri de VII del mes de juny prop passat de e per laqual nos certiffica ab veritat del dit accident com ha passat elo punt en ques troba de aquell sa Real persona per gracia de nostre senyor de gran milloria que ell sap e podeu creure epensar quanta part nos ha relevat del ennuig e congoxa que com es dit teniem eaquels continuats en plaer e consolacio. Per fer vos participants en los quals regraciant vos lo dit vostre avis per la dita letra com es dit anos donat com a bons e fidelissimos vassalls e subdits e per que mils ho veiau trametem vos copia dela dita letra dins lapresent interclusa [...] fçau fer processons pregaries e oracions anostre senyor que restituescha en pristina sanitat lo dit senyor el guard com nos etots sos Regnes havem obs...*³⁴⁷

El dia 2 de juliol, la reina havia rebut l'última carta que Alfons li va enviar, la del dia 7 de juny, ja transcrita. Havia tardat quasi un mes en arribar. Quan Maria escriu als consellers, Alfons feia 6 dies que s'havia mort.

Al cap de 15 dies, al 12 de juliol va arribar la nova de la mort del rei a Barcelona: *Morí lo rey Alfonso, dimarts a ... hora d'alba morí lo rey Alfonso en lo Castell de l'Ou de Nàpols. E sabés la nova en Barchinona dimecres a XII de juliol primer vinent a VIII° hores ans de mitja nit per correu volant.*³⁴⁸

El Dietari del consell barceloní recull la notícia i la celebració del funeral:

Juliol, dijous XIII.- Lo dit die en la nit precedent vench nova ab correu com lo senyor Rey alfonço a XXVII del present mes de juny prop passat en la matnade en Napols rete la sua anima a son creador.

*Divendres XXVIII. Lo die present ffoi celebrat anniversari solemne en la Seu de Barchinona de part de la Ciutat de Barchinona faent cappell ardent e gran luminaria missa e sermo per anima del Senyor Rey Alffonço de memoria gloriosa.*³⁴⁹

³⁴⁷. València, 3 juliol 1458. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-3, N. 742.

³⁴⁸. Madurell Marimón, *op. cit.* p. 628. BC. Ms. 978, f. 56v.

³⁴⁹. *Dietari del Antich Consell...* *op. cit.* vol. 2, pp. 290, 291.

El Dietari de la Generalitat també va deixar constància de la mort del rei i que els diputats es van vestir de dol: *Vestiren-se de saques los tres deputats e dos scuders de quascun deputat, e los tres porters, los oïdors de comptes ...*³⁵⁰

El rei Joan des de Saragossa va escriure als consellers: *Vostres letres havem rebudes [...] creem be havets haut dolor e congoxa dela mort del serenissimo .S.R. de gloriosa memoria frare nostre qui deus haia donant ne a vosaltres causa la sua grandissima virtut e singularissima affeccio e volentat que havia en aquexa ciutat de Barchinona e innata fidelitat e amor que sempre la dita ciutat ha haguda a dit senyor...*³⁵¹

Al cap de dos dies els va notificar el jurament que havia fet com a rei: *som estat reebuts per los magnats e altres persones de tots los staments que en aquella se son trobats e havem prestat publicament en la seu dela dita Ciutat lo jurament que per los Illustrissimos Reys darago predecessors nostres de bona memoria en lo inici del Regiment e governacio de lurs regnats es stat acostumat fer e prestar...*³⁵²

La notícia de la mort d'Alfons va arribar a València el 15 de juliol, segons el Dietari del capellà, tramesa pels consellers de Barcelona als jurats de València. El dia 20 van rebre un correu del rei Joan amb cartes del príncep de Viana i del secretari del rei, Fonolleda, en les quals s'explicava com el rei havia mort cristianament: *en sa malaltia havia confessat moltes vegades, e avia combregat tres vegades ab molta e gran admirable devocio [...] e lo dimarts, a XXVII de juny, huna hora ans de dia, mori...*³⁵³

Els jurats no devien saber com donar la trista notícia a la reina. Fins al cap de 6 dies no li ho van comunicar:

*Divendres après, qui fonch a .XXI. del dit mes e any, a les tres hores après mig jorn, lo confessor de la senyora reyna, qui dien mestre Pere Queralt, provencial dels frares preïcadós, e lo majordom de la dita senyora reyna foren a la dita senyora reyna, e començaren a parlar de la malaltia del senyor rey, com tant de temps havia que no sabien res [...] e en aquest estant entraren a la dita senyora reyna mossén Jaume Romeu, sorogat de governador; mossén Berenguer Mercader, batle general, mossén Loïs de Vich, mestre racional e digueren la trista nova e embaxada de la mort del dit senyor a la dita senyora reyna. E la senyora reyna se inclinà en terra, e, estant axí, per lo majordom li fon mes lo mantel de màregues prim damunt, e la senyora na Maça li mès lo vel negre al cap, e de fet fon messa la senyora reyna en lo retret, e aquí ella se esmortí dues vegades; e de continent foren tanquades totes les finestres del real, e daquí avant fon fet lo trist e gran dol, que la major part de les gents de la ciutat de València foren vesti[t]s de màregues, e tots jorns après missa e vespres, la Seu e totes les paròquies e per totes les viles reals fien grans tocs per la mort del dit senyor, e açò durà fins que fonch feta la remembrança.*³⁵⁴

Maria es va deixar caure al terra. Després va ser duta a la seva cambra i es va desmaiar dues vegades. Malgrat que ja havia perdut el marit feia molts anys, mantenia l'esperança que algun dia pogués retornar. La pèrdua d'Alfons al que

³⁵⁰. *Dietaris de la Generalitat... op. cit.* vol. I, p. 142.

³⁵¹. Saragossa, 23 juliol 1458. AHCB, Lletres reials, 1. B. IX-A-3, n. 745.

³⁵². Saragossa, 25 juliol 1458. *Ibid.* n. 746.

³⁵³. Melcior Miralles, *op. cit.* edició 2011, p. 248.

³⁵⁴. *Ibid.* p. 249.

sempre havia servit, admirat, estimat i respectat, malgrat no ser corresposta com calia i la separació tan llarga, significava la fi de la il·lusió per viure. De fet, la reina el va sobreviure pocs dies.

Els jurats de València van ordenar que es guardés dol durant uns dies en la ciutat. Al 28 de juliol es va fer un solemne funeral pel rei a la Seu.³⁵⁵ La reina també va manar fer un altre funeral al monestir de la Santíssima Trinitat:

*Dimecres, a II de agost dit any, la senyora reyna dona Maria, muler quondam del senyor rey, feu fer remembrança en lo monestir de la Sanctissima Trinitat per lo dit senyor rey, e fon fet lo papalo molt altament e be, e de part damunt fons huytavat ab gran multitud de ciris cremant, e hun hom alt en lo papalo quilts ministrava, e en torn de la esglesia alt bastiment ab molt luminaria de ciris, e papalo e bastiment ab molts senyals e armes reals molts bells, e daval lo papalo hun gran lit tot cubert de negre, ab moltes beles armes del dit senyor; e damunt lo lit e dels draps negres, que hera cubert, havia huna gran tomba cuberta de drap carmesi brocat sobre brocat, ab les dites armes, esta molt altament; e en torn del lit les creus de totes les parroquies de Valencia ab gran orde, e ab molt gran multitud de preveres que foren mes de D entre los de Valencia e circustans; e de mati, ans del offici, vengueren tots los monestis, cascu en son orde, e feren absolucio; en la dita esglesia havia molt gran moltitut de gent de be, e molt notable, axi homens com dones, tots ab maregues; que tanta era la multitud de la gent que en la esglesia cuydaven perir per la molta gent e per la gran luminaria que y era, que los ciris que cremaren en lo papalo e bastiments heren M.D.XX.V; e ab molt gran orde e devocio fent lo hofici divinal: missa lo bisbe Cascant; sermo lo reverent mestre Pere Claramunt, confessor de la senyora reyna e provencial dels frares prehicados...*³⁵⁶

El dia 3 d'agost es va fer una altra missa solemne per l'ànima del rei, pagada per la confraria de la Verge Maria.³⁵⁷ Mentre València estava de dol es va rebre una notícia que va alegrar la ciutat, malgrat que no es van poder tocar les campanes: el papa Calixt, havia nomenat cardenal a Roderic Borja, el seu nebot, el 29 de juny (esdevindria també papa, anys més tard, amb el nom d'Alexandre VI). Poc temps després, el 6 d'agost del mateix any 1458, va morir Calixt III.³⁵⁸

La reina Maria es va posar malalta i al cap de pocs dies es va morir. No sabem quan devia ser informada del contingut del testament del rei. És possible que ho fos pel seu cunyat, el rei Joan. El ser oblidada pel seu espòs, després de tota una vida dedicada al seu servei, devia ser un cop que no va poder superar. La tristor i el disgust devien ser enormes.

---

³⁵⁵. *Ibid.* Per saber més detalls consultar l'edició del *Dietari* d'Acción Bibliogràfica Valenciana, 1932. pp. 210-214. També es pot consultar a Salvador Carreres Zacarés, *Llibre de memories...* op. cit. vol. II, pp. 607-610.

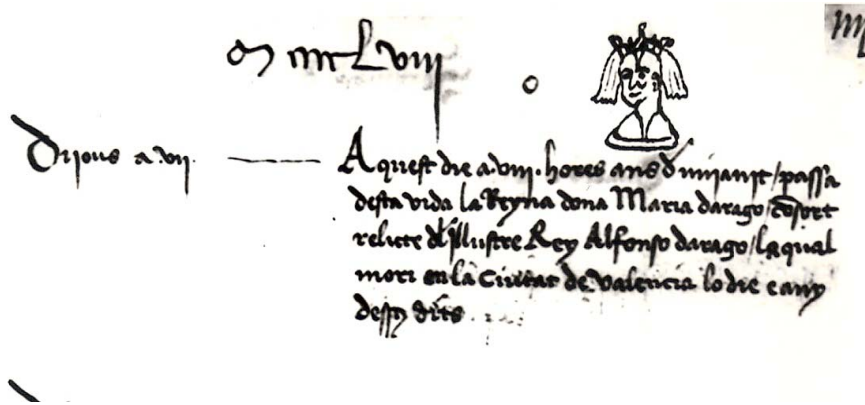
³⁵⁶. *Ibid.* Edició de Maria D. Cabanes, Saragossa, 1991 pp. 198, 199.

³⁵⁷. *Ibid.* pp. 199, 200.

³⁵⁸. *Ibid.* pp. 200, 201. De l'edició a cura de Mateu Rodrigo (València, 2011) és interessant destacar dues notes: n. 972, El cardenal Roderic de Borja fou promogut a la mitra de València el 30 de juny, tres dies després de la mort del rei Alfons; el nomenament havia estat motiu d'enfrontament entre el papa i el monarca, que exigia el bisbat per a Joan d'Aragó, fill bastard del seu germà i successor Joan II, el qual, en compensació, fou investit de l'arquebisbat de Saragossa (Navarro Sorní, *Alfonso de Borja, papa Calixto III...* pp. 243-276); n. 974, Mort Calixt III, la nit del dia 6, les cases dels valencians i catalanoaragonesos (dits tots ells *cathelani*) residents a Roma foren saquejades, amb ferits i alguns morts, víctimes de l'odi dels romans (Navarro Sorní, op. cit. p. 597), pp. 252, 253.

El Dietari de la Diputació del General de Catalunya va recollir, breument, la notícia de la mort de la reina, acompanyada per un curiós dibuixet fet per l'escrivà, *Jacme Çafont*, on no va quedar massa afavorida, però sí ressaltada la seva importància i la simpatia que li tenien. L'escrivà també va fer un dibuixet del papa Calixt III en el registre de la seva mort, el 6 d'agost del mateix any: una calavera coronada amb la mitra. En canvi, del rei Alfons no va fer cap dibuix.

*MCCCCLVIII. Dijous a VII (setembre). Aquest die a .VIII. hores ans de mijanit passa desta vida la Reyna dona Maria darago consort relictte del illustre Rey Alfonso darago la qual mori en la Ciutat de Valencia lo die e any dessus dits.*³⁵⁹

El dia està equivocat ja que Maria va morir un dilluns, 4 de setembre de 1458, segons el certificat fet pels seus metges al palau de València. Pocs dies després, al mateix Dietari es fa constar el funeral que es va fer a Barcelona: *Diluns, a XXV (setembre). Aquest jorn se féu gran solemnitat e cors present en la Seu de Barchinona, ab capell ardent e molta luminària, per la mort de la reyna dona Maria d'Aragó, consort relicta del rey Alfonso Quart, la qual senyora era morta a València a VII dies del present mes. Posaren-li sobre lo cors present un drap d'or blanch sens algun àbit, corona, septre ne altre cosa alguna.*³⁶⁰

Melcior Miralles ens informa de la malaltia de Maria i de la seva mort:

En l'any damunt dit de M.CCCC.L.VIII., dimarts, a XXX de agost, la senyora reyna dona Maria, estant en lo real de Valencia, estech molt mal, e de continent confessa, combrega e pernoia ab molt gran devocio, e feu testament ordenant de sa anima e del cos ab molt gran saber e virtut, responnent a sa perfeccio de sancta vida.

En lo dit any, diluns, a IIII de setembre, a VIII hores de nit, mori e trespasa de aquesta vida present, la molt insigne e de luable memoria la senyora reyna dona Maria, muler quondam del molt victorios rey e senyor don Alfonso; la qual dita senyora reyna tot lo temps de la sua vida dona en servey de nostre Senyor Deu ab molta perfeccio de honestat e de sanctedat de vida; e lo dimarts, de mati, fon messa en la sala del real, damunt hun gran lit tot cubert de draps negres, e la dita senyora reyna, vestida ab l'abit de burel ros de sent Franches (Francesc), ligada com a monga e descalça, e ab hun ventall que la ventaven, e ab molts ciris qui cremaven; e bays apres del lit estaven totes les sues donzelles ab molta notable

³⁵⁹. *Dietari dels triennis de 1458 a 1467.* ACA, Generalitat, N, vol. 7, fol. 4.

³⁶⁰. *Dietaris de la Generalitat... op. cit.* vol. I, p. 147.

gent de senyors e senyores e regidos de la ciutat, qui acompanyaven lo cors de la dita senyora.

Lo dimecres fon messa en una caxa enpeguntada, e damunt huna taust molt bella tota dauhorada, e fon tornada en la dita sala, e aqui vengueren tots los monestis de la ciutat absolve la dita senyora.³⁶¹

El dia 30 d'agost, la reina en trobar-se molt malament, va preparar-se per si arribava a morir. Es va confessar, va rebre la comunió i, també, l'extremunció dels malalts (*pernolia*). Havia fet testament a Saragossa, el 21 de febrer de 1457, i un codicil complementari amb la mateixa data. Va manar fer un segon codicil, amb les últimes voluntats i alguns canvis, el dia 31 d'agost de 1458, ja que el rei Alfons, a qui havia deixat hereu universal, s'havia mort abans que ella.

Maria va morir un dilluns, dia 4 de setembre de 1458, abans de les 8 del vespre, a l'edat de 57 anys. Els seus mals crònics es van agreujar i es devia abandonar a la mort. No devia tenir forces per seguir vivint. La van vestir amb l'hàbit de monja franciscana descalça. El seu cos va ser exposat durant un dia damunt d'un llit, a la sala principal del palau reial, vetllat per les seves donzelles, autoritats i altres persones destacades. Al dia següent la van posar a la caixa.

El certificat de la seva mort es va fer el mateix dia que va morir pels seus metges, Gabriel Garcia, Jaume Roig i Jaume Radio, davant dels seus oficials, Bernat Çalva, el majordom, Galceran Oliver, el tresorer, i altres, dames, donzelles, servidors i diverses persones com el governador del regne de València, tres jurats de la ciutat i alguns clergues. Va aixecar acta el secretari de la reina i notari públic Bartomeu Serena:

En nom de nostre senyor deu e de la sua gloriosa mare A tots sia manifesta cosa que diluns la vuytena hora corrent apres mig dia circa finem ipsius octave hore ques comptava Quatre del mes de Setembre del Any de la nativitat de nostre Senyor Mil Quatrecent Cinquanta vuyt En la Cambra que es construyda al cap dela sala del Reyal de Valencia al pujant dela scala ama dreta del dit Reyal al costat del terrat mirant en lort del dit Reyal en la qual la serenissima Senyora Donna Maria Reyna del excellentissimo Senyor don Alfonso [...] de alta e benaventurada recordacio relictica la anima del qual Senyor Deu tot poderos acullga en la sua eternal gloria de alguns dies ença dela sua malaltia se era mudada stava e dormia En presencia del Secretari e notari publich e dels Nobles Reverends e magnifichs mossen Berenguer mercader Cavaller e Batle general del present Regne de Valencia [...] fra pere queralt provincial e vicari general dela observança de preycadors e frare Raphael de ribes confessor del dit orde [...] micer ffrancesch masco micer pere amalrich micer Jacme garcia doctors en leys dela Ciutat de Valencia en Johan de argenteria Donzell domiciliat en Barchinona en Miquel mir scriva de Racio en pere dezcarner del offici dela tresoreria e mossen Miquel alfambra prevere dela Capella e familiars dela dita Senyora en testimonis als presents e davall scrits actes preses elets e assistents tots stants personalment en la dita cambra ensemps ab moltes altres Donzelles Senyores e companyes de la dita Senyora plorants e llementants [...] E lladonchs los magnifichs mossen Bernat çalba Cavaller Maiordom e mossen Galceran oliver Ciutada de Barchinona general tresorer dela dita Senyora alli presents per lo carrech dels officis que tenien e tenen dela dita Senyora digueren als dits Nobles

---

³⁶¹. Melcior Miralles, *Dietari...*edic. Cabanes, 1991, pp. 201, 202.

e magnífichs testimonis dessus nomenats e assistents e als honorables mestre Gabriel garcia mestre Jacme roig mestre Jacme radio en arts e medecina maestres e proffessors tals o semblants paraules [¿] Digau senyors aquesta dona Senyora e Reyna que Jau en aquest llit senyalant la dita Senyora e lo llit hon Jayan ab candelas enceses es la Reyna Donna Maria muller e relictas del molt alt Senyor don alfonso Rey Darago e deles dues Sicilies de alta recordacio conexeu la per aquella [¿] e tots respongueren nemine discrepante hoc aquesta dona Reyna senyalants aquella que Jau en aquest llit ens mostrau es la Reyna Donna Maria muller e relictas del molt alt Senyor Rey Don alfonso E tantost los dits magnífichs Maiordom e tresorer requeriren deles dites coses carta e cartes publiques per mi dit e davallscrit Secretari e notari publich esser fetes E mes los digueren axi [¿] Digau vosaltres Senyors de testimonis e metges dessus dits conexeu que la dita Senyora Reyna Donna Maria que aci Jau sia morta [¿] E deprent los dits metges presents e assistents tots los dessus dits testimonis acostaren se a la dita Senyora Jahent enlo dit llit E lo dit mestre Gabriel garcia posa una candela en dret e molt prop dela boca dela dita Senyora e tench lay per una stoneta la dita Senyora no alena gens segons per lo lum dela dita candela se mostrava E mes lo dit mestre Gabriel posa sobre lo cor e ventrell dela dita Senyora un got de vidre ple de aygua e tench loy per una altra stoneta e tant com ha stech lo dit got ni laygua de aquell no feu algun moviment E tots los dits metges e tots los dits testimonis dessus nomenats e assistents e molts altres axi Donzelles Senyores com altres persones e companyes tots auna veu e ab lagrimes e plors digueren e respongueren als dits Maiordom e tresorer que veritat es que la dita Senyora Reyna muller e relictas del dit molt alt Senyor don alfonso Rey Darago e deles dues Sicilies era e es morta e passada de aquesta present vida segons tots veyen e atots era notori com tots fossen stats segons digueren al finir e trespasar de aquella dita Senyora [...] E aquella hora matexa presents tots los dits testimonis e metges los dits magnífichs mossen Bernat çalba Maiordom e mossen Galceran oliver tresorer digueren ami dit Secretari e notari publich si havia reebuts testament codicils e o derrereres voluntats dela dita Senyora Reyna quels digues qui eren los Marmessors de aquella E per mi dit Berthomeu Serena Secretari e notari publich fos respost com yo havia e he reebuts un testament e codicils fets e fermats perla dita Senyora Reyna dona Maria en poder meu en la Ciutat de Çaragoça en lo Monestir de Sancta Maria del Carme en lo qual la dita Senyora posava a vint e hun dies del mes de ffebrer any passat Mil Quatrecentos Cinquanta Set En apres havia e he reebuts codicils los quals sa Senyoria havia e ha fermats en poder meu [...] los Marmessors que la dita Senyora ha fets fon nomenats e son los Reverends e magnífichs fra pere queralt provincial e vicari general dela observança de preycadors e mestra Raphael de ribes confessor e mestres en sacra Theologia del dit orde mossen Bernat çalba Maiordom mossen Berenguer de Monpalau Cavallers e Governador dela Cambra Reginal de Sicilia dela dita senyora mossen Galceran oliver Tresorer general ensemps ab los venerables los priors del Monestir de Scala dei del orde de Cartoxa e fra Ramon Johan del Monestir de Sent Geronim dela Vall debron prop Barchinona que es passat dela present vida E entesa la dita clausula e la denominacio dels dits Marmessors encontinent los dits Reverends e magnífichs mestre pere queralt e mestre Raphael de ribes mossen Bernat calba e mossen Galceran oliver quatre dels dits Marmessors alli presents en presencia dels testimonis dessus nomenats requeriren ami dit Secretari e notari publicho de Valencia que publicas los dits testament e codicils per mi reebuts [...] E per los grans plors que eren en la dita

*Cambra hon la dita serenissima Senyora Reyna Jaya morta en lo llit axi de dones senyores e donzelles com de servidors axi los dits Marmessors com tots los damunt nomenats testimonis e ami dit Secretari e notari ensemps anarem ala Cambra appellada dels angels situada en lo altre cap dela sala del dit Rey de Valencia E aqui justats axi Marmessors com testimonis dessus nomenats foren publicats e lests alta voce et intelligibili per mi dit e davall scrit Secretari e notari publich de Valencia los testament e codicils fets e fermats per la dita Senyora Reyna donna Maria reebuts per mi dit Secretari los quals per orde son del tenor seguent.*³⁶²

No es diu en el document, exactament, a quina hora va morir, però a les 8 de la tarda ja havia mort i es van reunir nombroses persones a la seva cambra, al voltant del seu llit. Les dones ploraven i es planyien. Per certificar la mort de la reina es va fer tot un cerimonial: en primer lloc, el majordom i el tresorer de la difunta, van preguntar als metges i persones presents si aquella dona que jeia al llit era la reina Maria; després van preguntar si era morta. En respondre tots afirmativament a les dues preguntes, els metges van fer les proves corresponents per certificar que la difunta no respirava: van posar una candela encesa prop de la seva boca, durant una estona i, després, un got ple d'aigua damunt del pit. Ni la flama ni l'aigua van fer cap moviment. No hi va haver dubte que la reina estava morta.

L'enterrament es va fer al cap de dos dies, al 7 de setembre, al monestir de la Santíssima Trinitat:

Lo digous qui contam VII. del dit mes de setembre, tot lo clero de Valencia e tots los circumstants foren a la seu ab totes les creus de les parroquies de Valencia; ab professo ben ordenada foren al real, e absoluta, fonch portada al monestir de la Sanctissima Trinitat, en aquesta manera: apres tot lo clero e bisbe venien XII. pobres vestits tots de nou, de drap blanch, ab ciris en les mans; en apres XII. frares de la observança de la Verge Maria de Jhesus, los quals la portaven alt als muscles, e l'atahut e lit que la portaven era cubert de drap de burel; e damunt lo drap burel l'abit de sent Francesch, e molts frares de la observança de sent Franceschs que li anaven entorn del lit ab gran devocio; e apres venien molts noobles e cavales, e gent de be, ab maregues, quasi tots los de la ciutat; en apres venien les senyores e les donzelles, criades de la dita senyora; en apres venien gran multitut de notables senyores de la ciutat, e en aquest orde fonch portada al monestir de la Sanctissima Trinitat, e aqui fonch messa sobre lo gran cadafal tot cubert de drap negre de dol, e en la esglesia molta luminaria e quatre frares de la observança que ensensaven a la dita senyora; e fonch fet solempne offici, missa lo bisbe Cascant; la hoferta foren VI. ciris ben grosos, negres, e en cascu havia V. timbres; e foren a hoferir ab los ciris en les mans mossen Pere Centelles e mossent Bernat Salva, majordom de la dita senyora; l'altre mossen Lois de Calatayu, e lo secretari de la dita senyora; l'altre mossen Johan de Valterra, ab lo tresorer de la dita senyora; sermo lo reverent mestre Pere Queralt, provencial de preicados e confessor; pres tema "Ego quasi vitis fructificavi suavitatis odoris" fonch tot lo sermo de molta sanctedat de perfeccio, de savia, e de molts grans actes e fets resplandents en l'amor de Deu, per les quals virtuts ell concloya en cascuna sa auctoritat, que la molt illustrissima senyora e reyna era

³⁶². El text complet es pot veure a l'Apèndix. El certificat es va arxivar junt al testament i els dos codicils. Arxiu del Regne de València, Reial Cancilleria, n. 472, fols. 2-3v.

*collocada en la subirana gloria de paradís, per sa gran perfeccio de sanctedat de vida.*³⁶³

El clergat de les parròquies de la ciutat de València i del pobles dels voltants, van acompanyar, amb el bisbe de la Seu, el taüt de la reina, portat per freres franciscans, des del palau reial al monestir de la Trinitat. En el seguici anaven 12 pobres vestits de blanc amb ciris. Tot el personal de la cort, donzelles, cavallers, freres franciscans, a més de molta gent notable de València, van acompanyar la comitiva funerària. Va dir la missa el bisbe Cascant i el sermó el va fer el frare franciscà, Pere Queralt. Al cap de dos dies, la confraria de la Verge Maria va fer dir una altra missa per la reina en el mateix monestir. El dia 12 de setembre, els jurats de la ciutat van encarregar un solemne funeral:

*Dimarts, a XII. del dit mes de setembre, la ciutat feu remembrança per la dita senyora reyna en lo monestir de la Sancta Trinitat; fonch lo cadafal ho lit tot cubert de draps d'or, ab molts senyals e molta lumenaria, e molta notable gent de senyors e senyores, e molt solemne offici; de cascuna parroquia foren X. preveres; la missa frare Berenguer de la Verge Maria de Ihus; la hoferta IIII. ciris grosos, en cascu havia tres timbres; hoferiren micer Franceschs Masquo e en Çahera, racional, e micer Jaume Garcia e en Maroma, sindich; lo sermo mestre Pineda, del orde de prehicados; pres tema "Regina ingressa est..." feu lo sermo molt alt e molt maravellos, ab moltes excellencies e grans allegacions, e provant l'anima de la dita Senyora reyna esser collocada en la sobirana gloria de paradís "in secula seculorum, amen".*³⁶⁴

A Barcelona va quedar, també, constància, en el Dietari, del funeral ordenat pels consellers de la ciutat: *Dilluns XXV.- Lo dit die fou celebrat anniversari solemne en la Seu de Barchinona de part de Barchinona per los honorables Consellers faent cappell ardent e gran luminaria missa e sermo per anima de la Senyora Reyna dona Maria relictà del Senyor Rey Alffonço de gloriosa memoria la qual solemnitat es continuada en altre part.*³⁶⁵

Desapareixia una reina que havia estat durant 25 anys lloctinent general de Catalunya. Sempre havia mantingut bones relacions amb els consellers de Barcelona i els diputats del General. Havia estat sempre oberta al diàleg i a les negociacions per tractar d'evitar la confrontació. La trobarien a faltar. El rei de Navarra tenia un altre tarannà i no seria fàcil l'entesa.

Maria va ser enterrada al claustre del monestir de la Santíssima Trinitat. La sepultura és un nínxol de volta practicat en el mur d'un angle del claustre i amb l'accés segellat, sense cap senyal, des de la sagristia de l'església. Des del claustre

³⁶³. Melcior Miralles, *Dietari... op. cit.* Edició A.B.V. València, 1932, pp. 220, 221.

³⁶⁴. *Ibid. op. cit.* pp. 221, 222. En la nota 1, consten les despeses del funeral: *dohentes quaranta nou lliures, hun solido, tres diners Reyals, les quals per manament de aquell son stades despeses per lo cost de la celebracio del aniversari fet per anima de la molt alta senyora Reyna dona Maria. Reyna d'Arago relictà, es saber: en compres de drap negre de lana per obs de vestir los Justicia, Jurats, advocats, Racional, sindich, scriva, mostaçaf et altres oficials; en compres de fusta, claus, jornals de mestres et ajudants per fer bastiments entorn de la sglesia de la sancta Trinitat, construïda fora de los murs de la dita ciutat, per obs de metres los ciris; e hun drap imperial blanch per dar al monestir de la dita sancta Trinitat [...] en porcio de tots los clergues de totes les parroquies; en despessa de ciris negres, minves de aquells [...] en caritat a pobres mendicants...* (Claveria comuna, fol. 69, Arxiu municipal de Valencia).

³⁶⁵. *Dietari del Antich Consell... op. cit.* vol. 2, pp. 292, 293.

només són visibles uns escuts sense cap inscripció epigràfica. Sota un alt arc conopial i un mur totalment nu, apareix, en la part baixa, un fris amb alts relleus: tres escuts amb les divises d'Aragó, Castella i Sicília i dos personatges laterals que sostenen les divises de la reina, un gresol i un lliri.³⁶⁶ Gràcies a aquesta austeritat decorativa i la manca d'inscripció, el sepulcre va escapar als diversos saquejos que va patir el monestir al llarg de la història. Les despulles de la reina han arribat quasi intactes fins als nostres dies. Segons Agustí Sales, historiador del monestir i cronista de València, la tomba de la reina va ser oberta el 1587 i es va trobar el cos incorrupte, vestit amb hàbit, vel negre i toca blanca, segons el cronista de l'època, Gerónimo Sánchez. Sales va demanar permís a les monges per obrir novament la sepultura el 13 de setembre de 1760, quan estava escrivint la història del monestir i per poder comprovar l'estat de les restes: *Vimos el tronco entero, con toda su armazon i contextura; calavera con dientes, algo inclinada à la mano derecha; consumida la carne. Observamos pedazos del Habito ceniciento, de velos negros, i de cordon grande con sus nudos como el de los Observantes...*³⁶⁷ La paret va ser tapiada i l'entrada a la sepultura oblidada. Com a conseqüència de la inundació del monestir per les aigües desbordades del riu Túria, a l'any 1957, es va descobrir l'arc de la volta del sepulcre que donava a la sagristia i van ser exhumades les restes de la reina, netejades i tornades a enterrar, vestides amb l'hàbit de les clarisses.³⁶⁸ Les restes del rei Alfons, traslladades de Nàpols al monestir de Poblet van patir les profanacions i van desaparèixer totalment a mitjans del segle XIX. En el cas de la reina Maria es pot dir que la seva senzillesa i austeritat i, fins i tot, un cert oblit ja que no va tenir fills que exaltessin amb grans obres artístiques la seva sepultura, van impedir la profanació de la seva tomba. És un cas excepcional, poc freqüent als nostres indrets.

La reina va deixar ordenat, al seu testament, ser enterrada al monestir de la Trinitat si moria en terres valencianes, com així va ser, perquè allí li va arribar l'hora de morir. No va manar ser enterrada a Poblet, el panteó dels reis d'Aragó, potser per evitar un llarg trasllat, segons on hagués mort. Tampoc sabia si el rei Alfons hi seria enterrat. A més, si en vida havien estat quasi sempre separats, no importava ara que fossin enterrats junts. Maria era una dona de fe i sabia que el més important era salvar l'ànima perquè algun dia podien trobar-se al cel. Al monestir que havia fundat les monges la recordarien sempre, com de fet, així ha estat fins als temps actuals, ja que es manté una comunitat de clarisses que resa per la seva fundadora.

---

³⁶⁶. El gresol simbolitza la fortalesa i la virtut a prova de foc. El lliri és la puresa, símbols força adients per a Maria. Sabem quines eren les divises de la reina per l'inventari dels seus bens. Veure les fotografies de la tomba a l'Annex.

³⁶⁷. Agustí Sales, *Historia del Real Monasterio...* op. cit. pp. 36-38.

³⁶⁸. Segons la germana Sacramento Benetó Soriano que hi va ser present, els cabells que es van trobar de la reina eren rossos. Veure les fotografies a l'Annex i l'acta de l'exhumació a l'Apèndix.

Testament i codicils de la reina

Testament fet a Saragossa, 21 de febrer de 1457.³⁶⁹

Die Vero Lune Intitulata Vicesima Prima/ mensis Ffebroarii Anno Anativitate Domini/ Millesimo CCCC Quinquagesimo Sep/timo In Monasterio Beate Marie de Car/mello Civitatis Cesaraguste.

En nom de nostre Senyor deus e dela sua beneyta mare Maria sia/ amen. Nos donna Maria per la gracia de deu Reyna/ Darago [...] Sabent e consi/derant que statut es ordonat axi als grans com als poch/ morir una vegada Considerant quant es segura cosa ordenar/ en vida les coses quis deuen fer apres la mort Donchs metrem/ lo nostre cors use de sanitat e la raho plus liberament regeix/ la pensa en nostre bo e plen seny plena memoria e bona pa/raula per gracia de nostre Senyor Invocada la gracia del sperit/ sant fem e ordonam aquest nostre derrer testament e derrera voluntat offerint la anima anostre Senyor deus e lo cors a la/ terra. La Reyna.

En lo qual elegim Marmessors e de aquest nostre derrer testa/ment exequitors los Venerables Religiosos e amats nostres los/ aquell quis trobara en nostra Cort e en nostra fi confessor nostre e/ los priors qui en temps de nostra fi seran del Monestir de Scala/ Dei del orde de Cartoxa E fra Ramon Johan qui ara es prior/ del Monestir de sant Geronim dela Vall debron proper Barchinona e lo/ qui sera vicari general dels frares preycadors dela observança/ e provincia Darago mossen Bernat çalba Maiordom/ mossen Berenguer de monpalau Cavallers Governador de nostra/ Cambra de Sicilia e en Galceran oliver Ciutada de Barchinona/ Tresorer general e consellers e familiars nostres. La Reyna.³⁷⁰

Maria elegeix els 6 marmessors que han d'administrar, distribuir o vendre els seus béns: el prior de Scala Dei, el prior de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, el vicari general dels franciscans d'Aragó, el seu majordom, Bernat Çalva, el governador de la seva cambra de Sicília, Berenguer de Monpalau i el seu tresorer, Galceran Oliver; 3 clergues i 3 seglars.

Al testament es recullen tots els poders que Maria dóna als marmessors. A continuació ordena com ha de ser el seu enterrament:

---

³⁶⁹. El text complet del testament i codicils es troba a l'Apèndix.

³⁷⁰. Saragossa, 21 febrer 1457. ARV, Real Cancilleria, n. 472, fol. 4. He consultat i transcrit el registre del testament i codicils; Francisca Hernández-León de Sánchez també en va fer la transcripció en la seva tesi doctoral que posteriorment va ser publicada: *Doña Maria de Castilla, esposa de Alfonso V el Magnánimo*, Universidad de Valencia, 1959. Però, l'Apèndix on es trobava transcrit el testament no va ser publicat. Malgrat bastants errors i la mala conservació de la seva còpia, m'ha ajudat a interpretar alguns folis il·legibles dels segons codicils. La seva tesi es guarda a la Biblioteca de la Universitat Complutense de Madrid, sota el títol: *Doña Maria de Castilla, esposa de Alfonso V el Magnánimo: Su lugartenencia, 1948*.

Elegim la sepultura al nostre cors fahedora enla Sglesia/ del nostre Monestir dela Sancta Trinitat prop los murs/ dela Ciutat de Valencia Ço es en aquella part que/ es ja pera nostra sepultura dedicada e assignada la qual/ sepultura aniversari e cap dany Volem e manam esser feta/ sens alguna solempnitat a arbitre dels dits nostres/ Marmessors Requerint e demanant que lo abit de/ menoretas sia donat e vestit al nostre cors ab lo qual sia liurat a Ecclesiastica Sepultura Als quals pre/gam e inibim que per causa dela dita nostra sepultura/ ab lo dit nostre aniversari no facen pompa ne puguen des/pendre e despenguen ultra Cinchcents florins Dor E hon/ que sia la fi de nostres dies lo nostre cors sens cerimonia al/guna Reyal ni pomposa sia portat al dit Monestir dela/ Trinitat Ço es si morim dins lo Regne de Valencia...³⁷¹

Vol que sigui auster, sense pompa ni grans despeses. Vol ser vestida amb l'hàbit de les monges menoretas. Encomana que acompanyin el seu taüt, del palau fins al monestir, 12 pobres, si pot ser vergonyants, amb vestits i calçats nous (els van vestir de blanc) i que portin ciris encesos.

Sobre els seus servidors, mana que portin dol. Encarrega als marmessors que paguin tots els deutes que tingui i reparin els greuges que hi pugui haver. Només deixarà algunes gràcies a les donzelles i altres servidors segons es dirà en els codicils:

E primerament volem manam Instituhim e ordonam/ que tots nostres servidors e familiars sien vestits de dol/ segons es acostumat E que tots los nostres deutes/ que degam e tots los greuges arestitucio reparacio e/ smena dels quals siam tenguda e obligada e totes/ les provisions e quitacions soldades e salaris que degam/ o deurem en temps de nostra fi aservidors e familiars nostres/ e a altres persones fien pagats satisfets e smenats ans/ de totes coses per los dits nostres marmessors segons/ son scrits e posats en los codicils en poder del Secre/tari nostre [...] ajustam les gracies que entenem afer e haver fetes/ anostres Donzelles e altres quins han servyt [...] Ne volem que sis trobara esser res de/gut per quitacions o gracies per nos fetes amossen Beren/guer Hostalrich ni amossen Berenguer de Vilaragut ni a/ mossen Johan de proxida ni amossen Guillem de Vich/ que eren nostres Camarlenchs e Maiordoms ni allurs/ mullers ni amossen Bernat de cruyllas que era nostre Ma/iordom ni amossen Gabriel Sagra que era nostre cambrer/ ni a Marcho de colonia ni a pedro de toro qui eren/ en nostre servey ni asos hereus encara que ho demanassen/ nols ne sia res pagat Car ja en llur vida los havem/ assats contentats E axi mateix no volem que sia/ res pagat a pedro de Vallterra que era de casa nostra per/ quitacio que li fos deguda Car per certes causes a/ nos justament movents les quals no volem aci// explicar merexia be perdre la quitacio per molta/ que lin fos deguda e altre maior castich e pena E aytan poch/ volem sia res pagat als hereus den Guillem Bernat ça/brugada qui fon nostre prothonotari ni an Jacme vila/ que fon nostre secretari ne an alfonso de leon que era/ nostre porter per quitacions ne gracies ques mos/trassen esser los per nos degudes del temps quens/ han servit com segons llurs serveys los haiam/ prou e massa contentats. La Reyna.³⁷²

Curiosament, fa constar que no es doni res a alguns oficials seus, majordoms, camarlencs i altres, encara que ho reclamin ells o els seus fills, perquè

³⁷¹. *Ibid.* fol. 5v.

³⁷². *Ibid.* fols. 6, 6v.

ja els va donar prou en vida. Devien haver rebut suficients emoluments. Fins i tot, la reina especifica que a Pere de Vallterra no li paguin res encara que li fos degut. Devia estar disgustada per quelcom que no havia fet bé i que no podia explicar.

Encarrega que li siguin dites misses per la seva ànima: *Item Volem e manam que tan prest com sia possible apres/ nostra fi los dits nostres Marmessors façen celebrar Mil/ misses per anima nostra per aquells pus honests e devots preveres...*³⁷³

Els llibres escrits en romanç i les relíquies els deixa a Violant de Monpalau, amb algunes excepcions, segons podem llegir:

*Item leexam tots los libres nostres en romanç e Relliquies nostres/ ab los guarniments axi daur com dargent ama/dona yolant de monpalau que fon muller den luis/ marti quondam donzell habitador dela vila de Cocentayna/ de Regne de Valencia per los bons grans e continuus ser/veys quens ha fets e fa continuament Exceptats la relli/quia del lignum crucis ab lo guarniment en que sta/ la qual leexam e volem sia donada al dessus dit nostre/ Monestir dela sancta Trinitat de Valencia. E la rel/iquia dela Costella de sancta Caterina la qual leexam/ al Monestir de preycadors de leyda E la relliquia/ del cap de sent Johan que leexam e volem sia donada/ al monestir de preycadors de leyda. La Reyna.*³⁷⁴

A diversos monestirs deixa uns llegats en diners perquè diguin misses i resin per ella i la seva família difunta, a més de pagar algunes obres:

*Item per reverencia de nostre Senyor Deus e en remissio de nostres peccats/ e dels Senyors Rey e Reyna pare e mare nostres e del dit Senyor/ Rey marit e Senyor nostre molt car e del Illustrissimo/ Rey de Castella quondam nostre frare e dela Illustre Infanta/ donna Chatarina quondam nostra Sor de gloriosa memoria e/ de tots aquells que en aço volian haver participi Vo/lem ordonam e manam que los dits nostres Marmessors/ compren de nostres bens Renda perpetual sens carta de/ gracia precedent amortitzacio o licencia Reyal assignada/ al dit nostre Monestir dela Sancta Trinitat per nos/ fundat prop los murs dela Ciutat de Valencia catant/ que bast acompliment de onze Milia solidos Reyals/ de Valencia annuals Rendals e perpetuals ab aquella/ Renda que hauran en temps de nostra fi...*³⁷⁵

Al monestir de la Santa Trinitat de València li deixa 11.000 sous anuals. Els altres monestirs que reben llegats per fer misses, resar i pagar obres són els següents: el de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, prop de Barcelona, 4.000 florins d'or d'Aragó; el de les *predicadores* de Barcelona, 1.000 florins; el dels predicadors de l'observança de Lleida, 2.000 florins; el dels predicadors de Cervera, 500 florins; per als convents de predicadors de l'observança de Catalunya i Aragó, a repartir 1500 florins; el monestir de Poblet, 1.000 florins: *E jatsia nostra devocio divertir nostra sepultura del Monestir de poblet en lo qual los cossos dels Senyors Reys e de algunes Reynes darago de gloriosa memoria reposen [...] vullen haver per recomanades les animes nostra e de nostres maiors*³⁷⁶; el de Sant Jeroni de la Murtra de València, 1.000 florins i el què es

---

³⁷³. *Ibid.* fol. 6v.

³⁷⁴. *Ibid.* fol. 6v.

³⁷⁵. *Ibid.* fol. fols. 6v, 7.

³⁷⁶. *Ibid.* fols. 7v, 8.

degui d'allò que els va prometre la infanta Caterina; el de Santa Fe de Saragossa, de l'orde del Císter, 1.000 florins; el monestir dels frares menors de Morvedre, 1.100 sous; el de Xelva, 1.100 sous; el de Sant Blai de Sogorb, 1.100 sous; el de Santa Maria de Gràcia d'Alacant, 1.100 sous; el de Santa Caterina d'Onda, 1.100 sous; el del Sant Esperit, prop de Morvedre, 1.100 sous; el de Santa Maria de Jesús prop de Barcelona, 1.100 sous: el de Sant Bernabé, prop de Tortosa, 3.300 sous barcelonins; el de Manzanera, 1.100 sous jaquesos; el de la ciutat de Borja, 2.200 sous jaquesos; el de Santa Maria de Jesús, a l'horta de València, 1.100 sous; el de Santes Creus de l'orde del Císter, 1.000 florins.³⁷⁷

Maria no s'oblida dels que més pateixen: els presoners més pobres. Deixa 1.000 florins per a les dues presons reials de Barcelona; 11.000 sous a la presó de València; 1.000 florins a la presó de Saragossa; 500 florins a la de Tortosa; 500 florins a la de Perpinyà. Se n'encarregaran de visitar les presons i distribuir les ajudes diversos monestirs. Deixa a l'Hospital de la Reina de València 5.500 sous per a les seves necessitats.³⁷⁸ Sense comptar la renda del monestir de la Santa Trinitat, el total d'aquests llegats és de 18.900 florins.

Sobre els assumptes de Castella, els seus drets d'herència, els deutes i pagaments pendents, la reina disposa el següent:

E considerant que en nostra vida pertot nostre poder e sforç havem/ treballat e pensar en sedar tolre e llevar tota occasio/ de diferencies mals e discencions entre los Illustrissimos/ Senyor Rey nostre molt car e molt amat marit e Senyor/ e lo Rey de Castella nostre frare de gloriosa memoria mentres/ vivia E apres sa mort ab lo Illustrissimo Rey don Enrich/ Rey de Castella son fill e successor en lo dit Regne de Castella/ nostre molt car e molt amat nebot E ab lo adiutori divi/nal havem sedades e concordades moltes diferencies divi/sions e discordies que entre ells e llurs Regnes e vas/salls se movien e axi havem obviat amolts dans no sens/ gran dan e insuportable treball de nostra persona e despe/ses innumerables E sia nostre Sobiran e continuu desig que en/ lo sdevenidor e per totstemp specialment apres nostra fi/ per causa ni occasio nostra o de nostres drets e bens entre los/ dits Reys darago e de castella e llurs successors vassalls/ o subdits no sia o puga esser alguna diferencia anfracte// discensio controversia o debat Atenent encara e consi/derant que anos pertanyen en lo Regne de Castella/ axi per successions dret de natura fideycomissos vin/cles donacions llegats e per altres rahons e causes molts/ drets Specialment nos pertanyien per fur ley dret o costum/ del dit Regne de Castella anticats e inconcussament observats/ en la casa dels Reys de Castella la terça part de totes les/ peccunies e Tresor Joyes pedres precioses vaxella daur e dargent/ robes e bens mobles en qualsevol specia fossen los quals/ los illustrissimos Senyors Rey Don Enrich e Reyna Donna Ca/terina pare e mare nostres de gloriosa e alta recordacio en llur/ fi lexaren al dit Illustrissimo Rey Don Johan fill llur e frare/ nostre quondam e amans e poder seus pervengueren hague e possey de/ grandissimo preu valor e stima E noresmenys hauriem/ dret en demanar al dit Rey de Castella e ason Regne una/ grandissima quantitat de peccunia per los fruyts deles viles/ de Andujar e Medelli quins foren assignades per les Trenta/ Milia Dobles Darres e per arres anos donades en temps de/ nostre matrimoni ab lo dit Illustrissimo Senyor Rey marit e Senyor nostre molt car los quals fruyts munten una grandis/sima quantitat e summa perquens son deguts de gran temps/[...] E mes/ nos es tengut en certa

³⁷⁷. *Ibid.* fols. 8, 8v.

³⁷⁸. *Ibid.* fols. 8v-9v.

quantitat anos deguda de arre/ratges de cert temps que los dits Maravedis assignats anos de Jure/ e de Heredat en Sivilla segons dit es e de altres arreratges// a nos deguts dels Maravedis quens foren assignats per nostre man/teniment en lo port de Requena los quals jatsia moltes/ vegades haiam demanats ab gran instancia nols havem/ poguts haver ans nos ne han mesa en dilacions Les/ quals quantitats que anos resten apagar e la dita terça/ part deles dites peccunies tresor joyes daur e dargent pedres/ precioses e bens mobles e los fruyts e Rendes deles dites/ viles e drets anos pertanyents segons dit es son de maior/ valor e stima que les Doscentes Milia Dobles de Castella/ anos en dot e per dot donades entemps del dit nostre matrimoni [...] absolem/ diffinim remetem e relexam al dit Illustrissimo Rey de/ Castella nostre car nebot e als seus successors en lo dit Regne/ tota la dita terça part deles dites peccunies Tresor Joyes/ vexella dor e dargen pedres precioses e altres bens mo/bles que lo dit Illustrissimo Rey de castella son pare frare/ nostre com afill e hereter e successor universal dels dits Illus/trissimos Rey e Reyna pare e mare seus e nostres hague e hereta/ apres obte llur E encara ab lo dit animo proposit e voluntat de compensar ab la condicio davall escrita remetem// absolem relexam diffinim e relexam al dit Illustrissimo Rey/ de Castella e als seus successors tots los dits fruyts deles/ dites viles de Andujar e Medelli per les dites arres/ anos pertanyents e deguts entro al dia de nostra fi [...] Les quals absolucio diffinicio remissio o relexacio empero fem/ ab lo dit proposit animo e voluntat de compensar ab la/ dita dot sots e ab la condicio seguent Ço es que lo dit/ Illustrissimo Rey de Castella nostre car nebot ne sos suc/cessors en lo dit Regne ne altra persona o persones havent/ causa raho o titol o dret dell o dels dits sos successors en/ algun temps ni per alguna via o manera directa ni indirecta/ no puguen demanar haver ni reebre del dit nostre hereu/ davall scrit ni de sos bens vassalls o subdits les dites Dos/centes Milia dobles ni part de aquelles...³⁷⁹

Maria renuncia al que li corresponia de l'herència dels seus pares i que encara estava pendent de entregar-se (la llegítima, la tercera part del tresor reial) i altres pagaments que se li devien pel rei de Castella, a compte de les 200.000 dobles d'or que van ser pagades en casar-se, i que s'haurien de tornar pel seu hereu al rei de Castella, perquè ella no havia tingut fills. Fa alguna excepció en quant al que se li deu del manteniment i del que cobra de Sevilla (106.000 maravedís a l'any) i demana sigui permès als seus marmessors que en puguin disposar.

A l'última clàusula estableix al seu hereu universal:

Exequides e complides totes e sengles coses per nos dessus ordo/nades manades e lexades en tots los altres restants/ bens drets e accions nostres e anos pertanyents honsevulla/ sien e per qualsevol causa e raho anos pertanguen fem/ e instituhim lo dit molt alt Senyor don Alfonso Rey Darago e deles Dos Sicilies etc. marit e Senyor nostre molt/ car hereu universal atotes ses voluntats E supplicam molt/ humilment lo dit Senyor Rey hereu nostre [...] queli placia haver la nostra/ anima e los nostres servidors en special recomandacio [...] del nostre Dot e altres drets nostres sien pagades/ exigides e complides totes les coses per nos en los dits nostre/ present testament e nostres codicils [...] E apres obte del dit/ Senyor Rey volem e manam que los dits nostres bens drets e accions/ sien venuts e aquells

³⁷⁹. *Ibid.* fols. 9v-12.

*distribuyts la meytat en catius a reembre/ e laltra meytat a orphenes e pobres amaridar a coneguda dels dits nostres Marmessors. La Reyna.*³⁸⁰

Maria deixa un hereu universal, el seu marit, el rei Alfons, a qui encomana vendre els seus béns i distribuir els diners per redimir captius, ajudar les noies orfes i les pobres que s'han de casar. Com que el rei Alfons va morir abans que Maria, es va fer un nou codicil per canviar l'hereu i altres coses.

Codicils fets a Saragossa, 21 febrer 1457.

Aquests primers codicils recullen uns llegats que la reina fa a les seves donzelles i a alguns servidors. En uns segons codicils que es van fer poc abans de morir a València es van canviar algunes coses. La reina mana que siguin pagades totes les quitacions i quantitats degudes als seus servidors. Adverteix que només deixa aquests llegats a aquelles persones que ho necessitaran més i que no es podran mantenir quan sigui morta. Aquestes són les persones recompensades:³⁸¹

Rafel de Ribes, confessor de la reina, 1.000 sous censals de renda anual.

La noble Isabel Maça, 5.000 florins (revocat al 2n codicil per estar pagat).

Ursola de Monpalau, donzella, 4.000 fl. (revocat per estar pagat).

Toda Centelles, donzella, 6.000 fl. (puja a 7.000 en el segon codicil).

Isabel, Elionor i Beatriu, donzelles, 10.000 fl. (puja després a 15.000).

L'hereu de Beatriu Joan, 1.000 fl. (revocat per estar pagat).

Elionor Sagra, donzella, 1.000 fl. (puja a 2.000).

Antònia de Vallguarnera, que havia estat donzella, li devia ser pagat el que se li devia pel seu matrimoni (revocat posteriorment per estar pagat).

Margarida Torrelles, donzella, 1.000 fl. (puja a 2.000).

Joana Beneta, donzella, 1.000 fl.

Violant o Beatriu, una filla de mossèn Joan Cifré, 2.000 fl.

Violant de Monpalau o sa germana, donzella, 1.000 fl.

Damiata de Racadell 1.000 fl.

Beatriu Sescreus vídua, 500 fl.

Violant Marrades, donzella, 1.000 fl. (puja a 3.000)

Una filla de Bernat Salba, majordom, 2.000 fl.

Elionor Curtó, cambrera, 1.000 fl.

Leonarda Castro, cambrera, 500 fl. (puja a 1.000 fl.)

Caterina, cuinera, 300 fl. (revocat)

Jaume Radio, físic, 500 fl.

Miquel Mir, escrivà de ració, 500 fl.

Bartomeu Serena, secretari, 500 fl.

Isabel Soler, cambrera, 300 fl.

Martí Ruiz, boteller, 300 fl.

Joan de la Cambra, guarda-roba, 200 fl. (revocat)

Antoni de la Torre, ajudant de cambra, 200 fl.

Domingo Muñoz, porter, 100 fl. (puja a 200 fl.)

Marita Muñoz, 30 lliures jaqueses.

Gonzalvo de Vilbau, reboster, 100 fl.

Garcia de Miranda, guarda-roba, 50 fl. (revocat, pagat)

³⁸⁰. *Ibid.* fol. 12v.

³⁸¹. Veure els primers codicils complets a l'Apèndix. ARV, R. C., n. 472, fols. 15-18v.

Garcia de Santander, sobreatzembler, 200 fl.
Maria, filla del sobreatzembler, 200 fl.
Isabeleta Navarro, filla del que havia estat reboster, 100 fl. (revocat, pagat)

La majoria de donzelles s'han de casar i el llegat és per al dot, però en tots els casos, la reina fa constar que si no es volen casar se'ls donin igualment els diners: *en ajuda de maridar aquella E hon no vulla pendre marit que per lo semblant hagen e deguen esser donats.*³⁸² La reina es mostra molt liberal vers les seves donzelles, no les obliga a casar-se, poden elegir el seu destí. El nombre de donzelles que trobem en els codicils són unes 14. Recordem que tot el personal de la cort de la reina no hi consta, com ja s'ha comentat.

Maria allibera els seus esclaus i els deixa també uns diners. Són els següents: Jordi, 100 fl.; Joan, negre, 100 fl.; Joan Palau, moro, 100 fl.; Lucieta, tàrtara, 100 fl.; Carles, negre, 100 fl.; el matrimoni, Joan i Joana, negres, 100 fl. En total, són 7 esclaus alliberats, 5 homes i 2 dones.

La suma d'aquests llegats és de 42.200 fl. sense comptar les lliures jaqueses. Si hi sumem els 18.900 fl. dels llegats a les ordes religioses, presons i demés, esmentats en el testament, el total a pagar puja a 61.100 florins.

Codicils fets a València, 31 agost 1458.

En morir abans Alfons, la reina va modificar el seu testament. A més havia passat un any i mig i algunes coses s'havien de canviar. En aquests codicils i tal com he comentat abans, alguns llegats són revocats i altres són augmentats.³⁸³ Sobre els seus drets a l'herència de Castella, la llegítima que es podria reclamar, així com el que té pendent de cobrar del rei de Castella i de l'herència de la infanta Caterina, i també les arres i altres pagaments, confirma el seu desig de renunciar a tot això a canvi que no es reclamin al seu hereu les 200.000 dobles del dot.³⁸⁴

Sobre les rendes de la cambra de Sicília que li havia concedit el rei Alfons, per seguretat de part del seu dot de les 200.000 dobles, disposa que els seus marmessors mantinguin el govern de la cambra fins que s'hagin pagats tots els llegats i complert les seves últimes voluntats.³⁸⁵

Per últim institueix hereu universal al seu cunyat, el rei Joan d'Aragó, de Navarra i de Sicília, al qual prega faci complir els seus testament i codicils i li recomana els que havien estat els seus servidors.

La reina es trobava tan malament que no va poder signar els seus codicils i demana al seu secretari, Bartomeu Serena, el següent: *que sens signatura nostra com fer nola pugam los dits presents codicils reeba e cloga segons se pertany e que tant valeguen com si eren signats de nostra ma Car donant nos deus salut e convalescencia en les mans los signarem en la forma debita e per nos acostumada.*³⁸⁶

---

³⁸². *Ibid.* fol. 15v.

³⁸³. ARV, Real Cancelleria, n. 472, fols. 20-27. Veure el text complet dels segons codicils a l'Apèndix.

³⁸⁴. *Ibid.* fols. 22v-25v.

³⁸⁵. *Ibid.* fols. 25, 25v.

³⁸⁶. *Ibid.* fols. 26, 26v.

Els testimonis presents van ser fra Pere Queralt, provincial; fra Rafael de Ribes, confessor; Berenguer Mercader, batlle general del regne de València; Bernat Çalba, majordom; Galceran Oliver, tresorer; Antoni Pellicer, jurat de la ciutat de València; Pere Garro, lloctinent de batlle general; Jaume Radio, metge; Pere Amalrich i Jaume Garcia, doctors en lleis, ciutadans de València; fra Joan Vendrell, de l'orde dels predicadors; fra Jaume Tapies, de l'orde de Sant Jeroni de la Valldebron, consellers i familiars de la reina.³⁸⁷

Al cap de 4 dies d'haver donat les seves últimes voluntats, Maria va morir. Els marmessors van acceptar fer-se càrrec d'administrar l'herència de la reina i van manar fer l'inventari dels seus béns per ser venuts. Els marmessors van ser 5 al principi: Berenguer de Monpalau, cavaller i Governador de la cambra de Saragossa de Sicília; Pere Queralt, provincial de l'orde de l'Observança; fra Rafael de Ribes, de l'orde de predicadors; Bernat Çalva, cavaller (el majordom); i Galzeran Oliver, ciutadà de Barcelona (el tresorer). Es van aixecar actes sobre els seus drets, emoluments a benefici d'inventari i diverses observacions i canvis que van fer constar.³⁸⁸ Més tard, a finals de setembre, va arribar el prior de la cartoxa de Scala Dei, fra Miquel Ruesta i també va prendre part en la marmessoria.

Inventari dels béns de la reina Maria. València, 5 setembre- 4 octubre 1458.

L'endemà de morir la reina, el dia 5 de setembre, es va començar a fer l'inventari de tot el que hi havia al palau reial de València de la casa de Maria. Els marmessors van posar en venda els seus béns per tal de poder pagar els llegats i altres despeses. Durant el mes de setembre es van anotar minuciosament tots els objectes, des dels més valuosos com les joies i la vaixela de plata, a la roba de llit i els estris de la cuina. Hi trobem dades precioses sobre les coses que pertanyien a la reina i a la seva cort, d'ús quotidià, litúrgic, decoratiu, com els tapissos, o instructiu, com els llibres. Hi ha 967 assentaments, incloses les cavalleries. No hi consta cap diner efectiu, excepte tres dobles d'or de Castella que guardava la reina.

El gran valor documental de l'inventari va propiciar que, a partir del segle XIX, es fessin algunes publicacions sobre els llibres de la reina.³⁸⁹ Xavier de Salas va fer un article sobre els llibres i els tapissos.³⁹⁰ Per últim, tenim la transcripció i publicació de tot l'inventari, amb un interessant glossari, feta per Josep Toledo

---

³⁸⁷. *Ibid.* fols. 26v, 27.

³⁸⁸. *Ibid.* fols. 28-31. Veure les actes completes a l'Apèndix.

³⁸⁹. La primera edició va ser una transcripció de V. VELASCO: *Inventari dels llibres de la Senyora Donna Maria, Reina de les Sicilies e de Aragó*, Imp. Rivadeneyra, Madrid, 1872. La segona va ser la següent: Josep RODRIGO PERTEGAS: "Inventari dels llibres de dona Maria Reyna Darago e de les Sicilies, 1458", *Recull de textos Catalans Antichs*, Aplech Segon, vol. VII al XII, Barcelona, 1907. La tercera va ser la de Ferran Soldevila, amb una anàlisi literària molt detallada de totes les obres inventariades, *La Reyna Maria... op. cit.* Barcelona, 1928, pp. 318-332.

³⁹⁰. Xavier de SALAS: "Los bienes de la Reina Maria, mujer del Magnánimo: sus libros, sus tapices", *Correo Erudito. Gaceta de las letras y de las Artes*, Año II, vol. II, entrega 10, Madrid, 1941-42.

Girau.³⁹¹ He pogut consultar una còpia original de l'inventari conservada a l'Arxiu del Regne de València.³⁹²

Segons Toledo, les joies i altres objectes (com la banya de l'*unicorn*) van ser venuts pels marmessors a la reina Joana Enríquez, l'esposa del rei Joan, per 75.330 sous i 7 diners, quantitat que havia de ser pagada al maig de 1459. El rei Joan també va comprar diversos objectes de valor, així com l'argenter García Gómez i altres quatre argenters, ja que la vaixella de plata de la reina era magnífica amb més de 170 peces inventariades. Altres persones, nobles i clergues van adquirir altres béns: els canonges de la seu de València, el bisbe de Vic, Bernat Çalba, ex-majordom, Toda Centelles, que havia estat donzella de la reina, entre altres. A la confraria dels cotoners de Barcelona va ser tornada l'espasa de Sant Martí que havia estat deixada a Maria amb l'esperança d'un remei miraculós per als seus mals. Algunes peces de roba usada van ser donades a les donzelles. La reina havia deixat, en testament, com ja s'ha dit en pàgines anteriors, les relíquies i els llibres en romanç a la viuda Violant de Monpalau, que devia ser una dama culta i molt devota, voluntat que va ser complida pels marmessors.

L'inventari és molt curiós perquè no solament s'anotaven els objectes, també es donaven llurs mesures o el pes, en el seu cas, i se'n feia una descripció força detallada, de tal manera que es pogués calcular el seu preu, des de les coses més valuoses a les més senzilles. A més dels marmessors hi havia uns testimonis presents.

Toda Centelles guardava en la seva cambra les joies de la reina, pedres precioses, perles i objectes valuosos que van ser registrats quan es va començar l'inventari. Destaquen tres collarets d'or amb perles, robins i safirs; l'un d'ells amb les divises de la reina; el segell d'or i altres anells, reliquiariis (una costella de santa Caterina, un os de sant Joan Baptista, la vara d'Aaron, relíquies de santa Magdalena, santa Marta, sant Llätzer i sant Honorat) petits retaules amb imatges de Jesús i Maria, àngels, creus de coral, un mirall amb camafeus, un perfumador, unes copes d'or...

La descripció de la vaixella de plata va ser feta amb tot detall, amb la descripció i el pes de cada peça: pitxers o gerros amb ansa (algunes peces eren daurades i amb decoració, amb les divises de la reina: el gresol i tres lliris, símbols de la virtut i la puresa. En un aiguamans hi havia la llegenda *Lavabo inter innocentes manus meas*³⁹³, escudelles (76), plats o plàteres (30), confiters, salers, copes, tasses, gerretes, algunes culleres (3 grans i 14 petites), algun ganivet (2), canelobres, entre altres coses, fins i tot una imatge de sant Andreu de plata sobredaurada. Els coberts són escassos. Potser perquè les culleres eren d'altres materials poc valuosos, estany o fusta, i no calia inventariar (de forquilles encara no se'n usaven i de ganivets no se'n posaven si es servia el menjar trinxat).

Els mobles inventariats per vendre són pocs. Només hi ha quatre llits, tres de grans i un de petit en quatre cambres separades: el llit gran de Toda Centelles

---

³⁹¹. José TOLEDO GIRAU: "Inventarios del Palacio Real de Valencia a la muerte de doña María, esposa de Alfonso el Magnánimo", *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, Anejo n. 7, Valencia, 1961. Es pot consultar a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València.

³⁹². El registre consultat és el n. 473. Per desgràcia hi ha 63 folis perduts, entre els quals es troben els assentaments dels llibres, que he pogut substituir amb l'inventari publicat de J. Toledo. Aquest autor esmenta una altra còpia de l'inventari, la n. 474, que potser li va ajudar a completar les mancances. O bé la desaparició dels folis ha estat posterior. Es pot llegir l'inventari complet a l'Apèndix.

³⁹³. Paraules litúrgiques que diu el sacerdot en el lavatori de les mans a la missa: "Rentaré les meves mans entre els innocents". J. Toledo, *Inventarios, op. cit* p. 30.

amb cobricel, cortines, 3 matalassos, flassada i vànoves; un altre llit més gran, on dormien les tres germanes Montagut, amb el mateix nombre de matalassos i demés; un altre llit de tres donzelles més, Torrelles, Sagra i Leonarda; i un llit més petit de Violant Marrades. Segons aquesta descripció la reina només tenia 8 donzelles al palau quan va morir. Del llit de la reina no se'n diu res. Devia pertànyer al palau com altres mobles que no s'esmenten.

La roba de casa consta de més de 40 llençols, 10 tovalloles, 8 vànoves i 4 flassades; cobertes de coixins brodades d'or i seda; trossos de teles de llana i seda; grans cintes morisques de colors; entre altres peces.

Els llibres inventariats són 73, la majoria de tipus religiós (Bíblies, Evangelis, vides de sants, devocionaris, sobre moral, bons costums, dogmes...) Tres són d'història de Castella i d'Aragó; dos de Francesc Eiximenis, el llibre de les dones i el dels Angels.³⁹⁴ A l'inventari del què es va trobar a la capella apareixen 12 llibres més: missals, breviaris... En total uns 85 llibres, de paper o pergamí, manuscrits i alguns miniats.

L'inventari de la capella del palau reial ens dóna una gran quantitat d'objectes litúrgics i roba brodada: casulles, dalmàtiques, capes, calzes, *donapaus*, creus, canadelles, canelobres, encensers, custòdia, taules pintades amb Jesús, Maria i Sants, retaulers, pal·lis, setials, cortines, tovalloles, estovalles, coixins... En algunes peces de roba destaquen les armes de la reina ja que potser havien estat brodades per les seves donzelles.

Els objectes de la cuina i el rebost també van ser inventariats: grans olles d'aram, peroles, asts, graelles, paelles, grans culleres, morters i demès estris; caixes de fusta, plàteres, plats i escudelles d'estany, balances, canelobres, foguers, draps, tovalles, tovallons, etc. Es registren també 28 matalassos i 8 coixins que devien utilitzar els servidors, a més de 28 vànoves.

Continua l'inventari amb la descripció detallada dels preciosos i colorits tapissos de seda i bancals, amb escenes campestres i de caça amb figures d'homes, dones i animals. A destacar el tapís del zodíac i dels 7 planetes (el Sol i la Lluna es consideraven planetes i es coneixien Mercuri, Venus, Mart, Júpiter i Saturn). Després seguien els dossers de llit, les cortines i nombroses catifes de mesures diverses, coixins brodats, guadamassils (cuirs gravats); pells per a folrar, de marts, d'ovella, de llop; selles de muntar, arreus de les mules, andes, caixes de fusta, alguns vestits de la reina, trossos de teles, de vellut, de brocats... Estufes, escalfadors, calderes, foguers, càntrirs; jocs d'escacs de vori, d'os i cristall; un vell clavecí; dos orgues petits trencats... També es van inventariar els animals de l'estable, 4 mules i un ase. Per últim es registren els documents que guardava la reina: cartes i escriptures, àpoques, quitacions, ordinacions i diversos llibres de l'administració de la seva casa.

Els 7 segells de la reina, cinc de plata (*un gran de la maiestat, un comu, un secret, un petit de segellar plechs de letres e un segell nou comu*) un anell o segell d'or, amb les armes, i un altre de coure (*amb lo manech de boix ab que segellaven les fermes de la dita Senyora en los contractes*) van ser entregats pel secretari, trencats, esclafats i pesats davant dels marmessors per incorporar a l'inventari.

---

³⁹⁴. Es poden consultar a l'Apèndix, pp. 46-60 de la transcripció feta per J. Toledo. Els llibres van ser estudiats i classificats per Ferran Soldevila (encara que només hi consten 71) en les seccions següents: "Hagiografia, Sagrades Escripures, Moral, Dogmàtica, Mística, Llibres de devoció, Filosofia, Didàctico-morals, Història, Amena literatura i altres de difícil agrupació i identificació", F. Soldevila, *La Reyna Maria... op. cit.* pp. 320-321.

IX. Conclusions

Segons el títol d'aquesta tesi, *La reina Maria, dona d'Alfons el Magnànim, vida i obra de govern*, la investigació tenia dos objectius: analitzar la figura i fets de la reina Maria, en l'àmbit privat i en l'àmbit públic, com a persona i com a lloctinent general. En consultar la documentació dels arxius, he descobert molts camps d'interès, com poden ser el religiós, el social i l'econòmic, entre altres.

El primer capítol d'aquesta tesi està dedicat al context històric per tal de ressaltar la mentalitat de l'època respecte a les dones, mitjançant uns textos literaris. La misogínia és evident en alguns autors estudiats: Francesc Eiximenis, Sant Vicent Ferrer i Jaume Roig.

Maria com a reina ocupava una posició molt alta, d'igualtat amb qualsevol sobirà. Però estava en desavantatge amb el seu marit pel que fa a les qüestions privades. Alfons va gaudir d'una vida de luxe, festes i amants. Maria va patir estrements econòmiques i malalties.

Les activitats polítiques de la reina

Respecte a la dimensió política de la reina Maria i el seu art de governar, cal ressaltar que la meua investigació s'ha centrat, sobretot, en el Principat de Catalunya, però ha estat imprescindible analitzar alguns fets dels altres territoris de la Corona d'Aragó, de Castella i de Nàpols.

La documentació trobada és abundant, ja que Maria va ser lloctinent general del territori català durant 25 anys. Els processos de les 10 Corts catalanes que la reina va presidir, a més d'un Parlament, han donat un material notable i publicat, que recull els problemes polítics i socials dels catalans

La reina no tenia una residència fixa perquè s'havia de desplaçar d'un regne a l'altre per convocar corts i resoldre els conflictes més greus. El lloc on la reina va residir durant més temps, al llarg de la seva vida, va ser Barcelona, per obligació política, malgrat que no era la ciutat preferida per ella. Deia que no li provava el clima malsà i humit de la ciutat. Tampoc li agradava gaire Saragossa pel seu clima extremat. La ciutat que més s'estimava era València, de clima suau i cel lluminós. Allí s'hi va retirar l'últim any de la seva vida, hi va morir, hi va ser enterrada i encara s'hi conserven les seves despulles en el Monestir de la Trinitat.

El Principat de Catalunya era el territori més important de la Corona d'Aragó i malgrat que estava en crisi econòmica, era el més ric i poblat. El port de Barcelona era el més gran i actiu de la Corona i les seves drassanes eren les úniques capaces de construir grans vaixells. El Consell de Cent, integrat per *ciutadans honrats* i, en concret, els cinc consellers que cada any eren elegits per governar la ciutat de Barcelona eren, en la pràctica, els dirigents del Principat, ja que els 3 diputats del General o Generalitat tenien, sobretot, una tasca de tipus fiscal i estaven comissionats per les corts. El prestigi de la ciutat, de llurs institucions, dels consellers i dels juristes, era evident en tot el Principat i més enllà.

Les corts catalanes estaven integrades pels tres estaments, el militar o dels nobles, l'eclesiàstic o dels clergues i el reial, representat pels síndics d'algunes ciutats o viles reials: Lleida, Cervera, Perpinyà, Tortosa i altres, encapçalades per Barcelona.

Qui convocava les corts era el rei i ho feia per legislar, defensar la terra i demanar ajuda financera o militar. Però, a canvi del subsidi que les corts li donaven, les lleis havien de ser pactades i negociades amb els estaments. A més, en primer lloc, el rei havia de reparar els greuges comesos pels seus oficials. El sobirà tampoc no podia vulnerar les lleis anteriors, usatges, constitucions i privilegis atorgats.

La major dificultat de les corts era posar d'acord els estaments o braços. L'eclesiàstic era el més flexible i favorable a l'entesa amb el rei, mentre que el nobiliari era molt combatiu i més difícil de concordar. Els síndics del braç reial, nomenats per Barcelona (quatre o cinc), eren els que portaven la iniciativa en tots els temes que es plantejaven, perquè tenien experts juristes que els assessoraven, i coneixien molt bé les qüestions legals. Representaven el Consell de Cent, el regiment de la ciutat, que controlava la taula de canvis i les activitats econòmiques. Si els síndics de Barcelona posaven traves, no es pagava el subsidi al rei. Barcelona tenia la clau dels diners.

En absència del rei Alfons, els consellers de Barcelona mantenien una excel·lent relació amb la reina Maria i sempre la van voler com a lloctinent, malfiant-se de Joan, germà del rei, que també va ser lloctinent en diverses ocasions, perquè era més inflexible i autoritari. De vegades, van compartir la lloctinència general. Trobem una qualitat política de la reina que ressalta respecte a Joan: la seva capacitat negociadora, resistent i flexible, a la vegada. Una qualitat potser femenina, menys arrogant, agressiva o intransigent que la del seu cunyat Joan, altiu i guerrer.

En els primers anys del seu regnat que Alfons passa a Catalunya (1416-1420), s'enfronta als orgullosos nobles i als exigents síndics de les corts catalanes, però no va aconseguir canviar les actituds ni els procediments. Alfons era un rei hàbil, diplomàtic i, fins i tot, de tracte agradable, de bon tarannà, per aquest motiu a Itàlia el van anomenar, *el Magnànim*, però, encara que dissimulava, era orgullós, ambiciós, lluitador i guerrer, sempre amb tropes i combatent fins que va poder, poc abans de morir. No suportava sotmetre's a les exigències de les corts catalanes. L'enrabiava el regateig i la mesquineria dels ciutadans honrats de Barcelona, els consellers de la ciutat, que no acostumaven a donar subsidis sense contrapartida. A Itàlia va ser més lliure per actuar i va aconseguir la glòria i la riquesa que ambicionava, encara que per la força de les armes.

Va delegar en Maria la difícil tasca de governar Catalunya i els altres regnes quan va marxar a Itàlia, i la va carregar amb totes les dificultats que hom pot imaginar per mantenir la pau i la tranquil·litat en uns territoris, els catalans, sacsejats per greus enfrontaments: les bandositats, els conflictes remences i les reivindicacions dels menestrals, entre altres.

Alfons es va absentar del Principat i dels seus regnes per anar a Sicília i a Nàpols dues vegades. La primera de 1420 al 1423, i la segona, al 1432, va marxar per no tornar mai més, ni tan sols de visita. Va morir al 1458. Va passar 26 anys sense visitar els seus regnes hispans. En total van ser 30 anys d'absència. Maria va ser lloctinent de Catalunya 25 anys; Galceran de Requesens ho va ser uns mesos, al 1453 i, finalment, va quedar com a lloctinent general el rei Joan, que va heretar els territoris de la Corona d'Aragó i Sicília a la mort d'Alfons.

Aquesta absència del rei tan llarga no agradava als consellers barcelonins. Se sentien abandonats i menyspreats. Continuament demanaven al rei que tornés, sense aconseguir-ho. Fins i tot, van arribar a oferir-li molts diners, 400.000 florins d'or, si tornava a Catalunya. Però Alfons no hi va confiar i no es va moure d'

Itàlia. Allí havia aconseguit la conquesta d'un regne, Nàpols, s'havia guanyat una reputació excel·lent, gaudia d'una cort d'humanistes, de tot tipus de luxes, de l'art, dels llibres, de diners i de l'amor. Era el sobirà més admirat d'Itàlia.

La reina Joana de Nàpols l'havia adoptat com a fill i successor; el duc de Milà, abans enemic, es va convertir en aliat i li va deixar en testament el ducat; el papa Eugeni IV li va enviar la màxima distinció concedida pel Vaticà, la rosa d'or; el papa Calixt III, el valencià Alfons de Borja, havia estat conseller d'Alfons; l'emperador germànic, Frederic II, el va anar a visitar i es va casar amb una neboda seva, Elionor de Portugal. En fi, Itàlia el tenia ocupadíssim i li donava moltes més satisfaccions que no pas els regnes hispans. Es trobava millor lluny de la seva esposa, dels germans i dels cosins germans. A Nàpols tenia els tres fills extramatrimonials i, els últims anys, una amant, Lucrecia.

Alfons va nomenar Maria lloctinent general i li va donar tots els seus poders: de governar, jutjar, nomenar, acordar, alienar i altres. Era l'*alter nos*. Però, des d'Itàlia, Alfons volia controlar els assumptes més importants i donava instruccions a la reina. Maria sempre l'informava de tot i, sovint, li demanava que decidís en els assumptes més greus. La reina respectava les decisions d'Alfons, però el rectificava o protestava si el que manava fer no era correcte. Algunes persones anaven a veure el rei per aconseguir favors i resoldre assumptes o aconseguir el perdó de les penes.

Joan, el germà d'Alfons, casat amb Blanca, la reina de Navarra, va ser nomenat lloctinent general, però ho va ser sobretot d'Aragó i València. Com que Joan estava sovint implicat en la guerra amb Castella, pels territoris heretats de la seva mare Elionor d'Alburquerque, Maria exercia de lloctinent general de tots els regnes.

Alfons confiava més en Maria que en Joan, perquè la reina era molt complidora, recta i hàbil, respectava les seves instruccions i aconseguia resoldre millor els conflictes per difícils que fossin. Així ho demostren les treves amb Castella, que ella fermava després de la guerra que Joan provocava. Hi ha un exemple clar: va manar a Maria pacificar les bandositats d'Aragó si no ho feia el rei Joan, al març de 1458, quan ja la reina s'havia retirat a València i havia deixat en mans de Joan la lloctinència. Alfons sempre va comptar amb la reina i es va dirigir a ella com a *molt amada muller e loctinent general*, fins a l'últim moment.

Al rei li quedaven llunyans els problemes de Catalunya o dels altres regnes. Un inconvenient era que la correspondència tardava dies en arribar perquè les naus no sortien per portar només les cartes, havien de carregar mercaderies i passatgers, esperar una bona mar i, a més, feien escales. Podien trigar quinze dies o tres setmanes; de vegades, més temps. El viatge per terra, travessant Itàlia i França, també es feia molt llarg. Els consellers de Barcelona van enviar uns ambaixadors o missatgers que van passar molts anys a la cort d'Alfons per informar de tot, tant al rei com als consellers: Antoni Vinyes, Bernat Çapila i Joan de Marimon. Però els problemes per a comunicar-se eren els mateixos.

La reina tenia un consell per deliberar i prendre decisions integrat pel canceller, el camarlenc, el majordom, el mestre racional, el governador de Catalunya (i els dels altres territoris), el batlle general de Catalunya (o els altres), advocats i algunes persones nobles de confiança del rei.

La tasca que se li feia més difícil a la reina Maria era la de presidir les corts. Perdia la paciència a causa de les protestes i llarguíssimes negociacions. En les cartes que la reina escrivia al rei Alfons, es queixava, de vegades, de les dificultats en què es trobava per aguantar les negociacions de les corts catalanes i

perquè no aconseguia els diners, les galeres o els soldats que li demanava. En privat, es planyia i suportava malament tant enuig reprimat. Maria li deia que si ell tornés al Principat tots els problemes s'arreglarien. Si Alfons hagués estat present el comportament de les corts o del Consell de Cent potser no hauria canviat gaire perquè la crisi i els problemes del Principat i de Barcelona eren complexes i difícils de resoldre. Alfons va cedir a les reivindicacions dels remences i a les dels menestrals i això no va agradar gens als nobles ni als ciutadans honrats. El fet evident és que, en fer-se càrrec del Principat, el seu germà i hereu, Joan II, la situació va anar empitjorant i va acabar en guerra civil anys més tard.

Mentre Maria va governar Catalunya es van contenir els conflictes. La reina, malgrat l'aparença feble, era una dona molt forta, de geni i, si calia, aixecava l'espasa, en sentit metafòric, però actuava i manava empresonar els nobles que gosaven rebel·lar-se contra l'autoritat reial. Quan exercia la justícia feia aplicar, en algun cas, la pena capital. Era tan dura e implacable que alguns nobles anaven a Nàpols per demanar clemència al rei, encara que fossin culpables de crims. Allà, podien obtenir la gràcia d'Alfons a canvi de diners o altres serveis. Maria era insubornable i es lamentava al rei que revoqués alguna de les seves condemnes. El seu estricte sentit de la justícia trobava també resistència, de vegades, entre les autoritats barcelonines, ja que, quan alguns delictes eren comesos pels ciutadans honrats, es relaxaven les penes o es perdonaven. Maria era inflexible i els amonestava. Però la reina era molt intel·ligent, sabia negociar, escoltar, i no tenia altres interessos que governar amb equitat i complir amb el deure. Per això, quan Alfons va marxar de Catalunya per segona vegada, els consellers li van demanar que deixés a Maria de lloctinent general.

La reina tenia audiència pública, els dissabtes, a Barcelona. Les seves sentències estaven per damunt de qualsevol altra. Viudes, dones maltractades i gent pobra hi podien acudir, eren escoltades i trobaven la seva ajuda. La reina no tenia gaire bona opinió dels advocats, ja que considerava que allargaven els plets i els processos, entorpidint la justícia, amb la intenció de guanyar temps i més diners.

El rei va encarregar a Maria altres assumptes difícilíssims, fora del Principat, que van ser resolts amb habilitat, rapidesa i mà dura per la reina, com va ser el cas de deposar, en dues ocasions, el justícia d'Aragó, malgrat les protestes de les corts i dels nobles. També hi va haver altres fets, com la pacificació de la revolta forana a Mallorca o els conflictes municipals de la ciutat de Perpinyà, en què ella va haver d'intervenir. Tot el que li manava Alfons, des de Nàpols, ho complia, encara que li exposava el seu propi criteri, per contrari que fos, si ho creia més just.

Un altre conflicte intermitent, exterior, va ser la guerra amb Castella. Maria va resultar imprescindible per aconseguir les treves o la pau. Era una guerra familiar per qüestions territorials i de poder, i, al mateix temps, una guerra civil castellana entre bàndols nobiliaris, molt complexa. El germà de Maria, el rei Joan II de Castella, era incapaç de controlar les ambicions dels grans nobles i del seu favorit, Alvaro de Luna. Per altra banda, els germans del rei Alfons, Joan, rei de Navarra, i els infants Enric i Pere, tenien possessions a Castella i defensaven el patrimoni familiar, però també s'embolicaven en les intrigues de la cort i dels bàndols nobiliaris. Castella era un territori molt més gran i ric que el de la Corona d'Aragó. L'enfrontament era desigual. La guerra va ser intermitent durant molts anys. El conflicte ja no era solament de la família Trastàmara, en entrar pel mig les ambicions dels cortesans, dels favorits i dels poderosos senyors feudals.

Maria actuava de mediatra per aconseguir una treva o una pau fràgil, perquè la guerra reapareixia fàcilment. Diverses vegades va ser cridada per negociar la pau. Malgrat la seva debilitat física, era pacient, resistent, hàbil i amable. Era una pacificadora incansable que aconseguia amansir l'agressivitat dels guerrers. Els reis i els orgullosos barons l'apreciaven i respectaven. Maria era imparcial, sense odi, sense rancúnia, sense orgull, sense ambició política, sense avarícia. Era la mitjancera ideal. Patia perquè el seu germà s'enfrontava al seu marit i cunyats. Desitjava de cor una bona relació familiar que no va aconseguir mai del tot.

Maria rebia un pensió de manteniment del seu germà, deixada en el testament pel seu pare, que sovint no li pagaven, però el contacte amb la cort castellana era continu. Hi tenia els seus procuradors i recaptadors. Constantment anaven correus, emissaris i ambaixadors d'un regne a l'altre, d'Aragó a Castella i viceversa. Quan convenia, en casos extrems, ella viatjava per posar d'acord les parts enfrontades i fermar la pau. En una ocasió que no l'escoltaven i les armes estaven a punt per al combat, Maria, en un cop audaç, va fer plantar la seva tenda enmig del camp de batalla i les tropes es van retirar. Aquest fet li va donar una reputació excel·lent, de dona forta i ardida. Només una persona com Maria era capaç d'aturar i posar d'acord a tants senyors arrogants i combatius.

La reina mantenia correspondència diplomàtica amb alguns regnes estrangers per motius diversos. Són afers exteriors: disputes frontereres, captura de delinqüents, perill d'invasions, pirateria, tràfic comercial, protecció de viatgers, i altres. Es cartejava amb el rei i la reina de Castella, no cal dir, el germà Joan i la cunyada Maria, germana del rei Alfons, i més endavant amb el seu fill, Enric; amb el rei Joan de Navarra, germà d'Alfons i la seva esposa, la reina Blanca, i més tard, amb el príncep Carles de Viana; també mantenia correspondència freqüent amb els reis de Portugal, Eduard i Elionor, germana d'Alfons; escrivia, per diversos motius (alliberament de presoners, requises a mercaders i altres) al rei de Granada i a la seva mare; al rei de França, Carles VII i a la seva esposa, Maria, o al seu fill, el delfí; mantenia contacte amb el rei d'Anglaterra i la duquesa de Borgonya; tenia un procurador a la cúria papal.

Amb el comte i la comtessa de Foix la correspondència sovintejava, per les bones relacions que es mantenien entre el comtat i el rei d'Aragó. L'amenaça exterior principal, que podia venir de la frontera nord, provenia de Provença, territori del duc d'Anjou, rival del rei Alfons per aconseguir la corona napolitana. El litoral i les illes patien els atacs dels pirates. Estaven amenaçats per les naus dels genovesos, rivals i enemics dels catalans en el comerç mediterrani. Alfons s'hi va enfrontar i els va combatre durant anys.

He tingut especial interès en investigar la correspondència mantinguda entre la reina i altres dones que exercien el poder, directa o indirectament, a títol de reines o de senyores territorials, duquesses, comtesses i demés nobles. Governaven, recaptaven impostos i exercien la justícia en els respectius territoris. Algunes havien heretat el territori i altres el governaven en absència del marit o per ser viudes. A Catalunya destacaven la comtessa de Prades, la comtessa de Pallars, la comtessa de Mòdica, senyora de Blanes, entre altres, amb les quals sovintejava la correspondència de la reina. He trobat també moltes cartes a diverses dames i senyores dels altres regnes, Aragó, València i Castella. Evidentment, les dames de la noblesa tenien molt poder i algunes no dubtaven en enfrontar-se al marit, com la comtessa de Pallars, o als fills, si no eren ben tractades. Maria les defensava però els aconsellava negociar i evitar els enfrontaments familiars. Si

calia, també amonestava els marits si es produïen maltractaments i escàndols, com va ser el cas del governador d'Aragó perquè havia tret la seva dona d'una església arrossegant-la davant de tothom.

És abundant la correspondència amb les noies de la noblesa que havien estat les seves donzelles a la cort i s'havien casat per la seva mediació. Continuava preocupant-se dels seus assumptes i els aconsellava amb saviesa. Utilitzava sovint adagis per reforçar els seus arguments.

La relació de la reina amb les abadesses i monges dels monestirs va ser intensa. Va emprendre una autèntica reforma religiosa: va amonestar aquells convents que no respectaven la clausura, el celibat i una vida austera i exemplar, com van ser els casos del monestir de Pedralbes de Barcelona i de la Zaidia de València, entre altres. Va protegir els religiosos i religioses però exigint-los ser fidels a llurs regles i principis. En alguns monestirs de monges no es respectava la clausura; les monges entraven i sortien quan volien i ni les portes de les cel·les ni les de l'exterior es tancaven. No hi havia control.

De la política i dels fets italians en parlo, encara que breument, en aquesta investigació per tal de conèixer els assumptes en què estava immers Alfons i les seves empreses conqueridores. Paral·lelament a l'austera vida de la reina, la vida d'Alfons era exuberant, plena d'èxits i accions militars, de celebracions i de festes, a excepció d'algun fracàs com el de la batalla de Ponça. És un contrast colpidor, que he cregut interessant ressaltar.

Maria i l'àmbit privat

Físicament no sabem com era la reina Maria. Devia ser una persona corrent, senzilla, que no cridava l'atenció per les qualitats físiques. Ella es queixava que estava molt prima, a causa de les seves malalties. Els poetes de la cort d'Alfons no canten la seva bellesa, com ho fan amb Lucrecia, l'amistançada del rei. De Maria només ressalten les seves virtuts i la seva tristesa.

El més greu problema que va tenir el matrimoni d'Alfons i Maria, va ser la incapacitat per tenir fills. No sabem el perquè, però la parella va fracassar en aquest punt i en altres. Alfons va dur una vida sexual extra conjugal i va tenir tres fills, bastards, però reconeguts i legitimats: Ferran, Maria i Elionor. Això va ser una fatalitat per a Maria, ja que la va fer infeliç tota la seva vida per no poder tenir fills i perdre el marit. Com que van estar separats 30 anys, tampoc no era possible tenir unes relacions íntimes. Malgrat tot, ella estava enamorada d'Alfons i li va mantenir l'amor i el respecte sempre, fins l'últim alè. Sempre li deia que tornés als seus regnes, que el trobava a faltar i els seus súbdits també. Alfons, en canvi, no sabem si va estimar la reina al principi, però no s'hi va esforçar.

Mai va deixar que Maria anés a veure'l, encara que una vegada ella estava disposada anar a Nàpols. Era un matrimoni polític, entre cosins germans, pactat entre els seus pares Enric III de Castella i el seu germà Ferran d'Antequera, després rei Ferran I d'Aragó. Malgrat tot, des de petita, Maria admirava Alfons i l'estimava. Passats uns pocs anys de casats, Alfons ja tenia els seus assumptes amorosos a part. La paternitat d'Alfons és un misteri. Alguns dubtaven que el fill reconegut fos seu. Va presentar una dona, Gueraldona, com la mare de Ferran. No va donar a conèixer la mare o mares de les dues filles Maria i Elionor.

En la cort napolitana va circular una notícia terrible, recollida per Zurita a través de Pontano, segons la qual Maria havia fet matar una donzella, Margarida

d'Híjar, per haver descobert que mantenia una relació íntima amb Alfons (València, 1427). Aquesta història podia ser un invent maliciós per justificar el poc amor que sentia el rei per la seva muller i l'abandó tan escandalós en què la tenia. Potser els autors havien estat els germans de Lucrecia o ella mateixa, interessats en treure del rei el major profit possible i, si s'esqueia, aconseguir l'anul·lació del matrimoni. O bé la història va ser estesa per qualsevol altra persona condemnada per la reina i interessada en deixar-la malament per haver estat condemnada. A Nàpols anaven alguns amb queixes al rei per les penes imposades per Maria.

En contrast amb la vida sexual d'Alfons, Maria va ser una dona casta, virtuosa, sense cap aventura amorosa. Portava una vida austera, encara que digna, mantenint el seu rang de reina. Estava envoltada per les seves donzelles, noietaes que entraven a la cort per acompanyar la reina i ser instruïdes en lletres i bones maneres. Eren com les seves filles, a les quals buscava marit i dotava en casar-se. La correspondència amb els familiars de les donzelles sobre els matrimonis contractats és abundant. Però la reina era força liberal perquè si no es volien casar les ajudava igualment. També tenia algun patge i el servei corresponent, els oficials, cambrer i cambreses, dames de companyia, el capellà, els esclaus i esclaves i altres (més de 100 persones). Maria estava sempre molt ben acompanyada però li faltava la persona principal, el seu marit.

A la seva cort van ser educats els fills del rei i dues filles petites del comte d'Urgell. El comte d'Urgell va morir a la presó de Xàtiva, però el rei es va encarregar que les filles fossin educades i casades. Isabel va ser casada amb Pere de Portugal, Elionor amb el comte de Nola i Joana amb el comte de Foix. Caterina va morir joveneta. És a dir, se'n va encarregar la reina Maria. El parentiu venia del rei Pere IV. Ferran I era net del rei Pere i la comtessa d'Urgell, Isabel, era filla de Pere IV i de Sibilla de Fortià. Alfons va controlar les filles del comte d'Urgell per evitar reivindicacions dinàstiques o aliances perilloses. Maria els va donar sempre un bon tracte.

La salut de la reina va esdevenir, aviat, un assumpte d'estat. Es va posar malalta de verola i de malària que li van deixar seqüeles, però també va patir infeccions i altres mals neurològics i ginecològics, segons es pot deduir dels certificats que els metges havien de presentar a les corts, per justificar la seva absència quan les havia de presidir. Molt trista devia ser l'escena de Maria ajaguda al llit i queixant-se, envoltada pels representants de la cort que havien de comprovar, en persona, com estava.

La malaltia no li va impedir mantenir les tasques de govern i complir amb les obligacions de lloctinent general. Els mals anaven i venien. Ella acostumava a dir que li havia vingut *l'accident acostumat* del qual ja s'estava recuperant, com si es tractés d'un atac en que perdia el sentit, que devia ser de tipus neurològic, potser epilèptic.

La reina no amagava els seus patiments, com si volgués buscar consol en la compassió dels altres. La manca d'amor i de la companyia del marit devien influir en aquest estat depressiu. Les cartes que adreçava al rei o a les amistats van plenes de queixes per la seva mala salut que no li permet escriure ni signar. Els viatges se li fan insuportables i moltes vegades l'han de dur en andes perquè no es pot mantenir dempeus o a cavall. Malgrat tot, anava aguantant els seus patiments i no es va morir fins que li van dir que s'havia mort Alfons. Es curiós que llavors ja no va lluitar per recuperar-se de *l'accident*. En desaparèixer el seu estimat, es va enfonsar tot el seu món i l'esforç per viure.

El caràcter de la reina era afable però també estricta. Si s'havien de castigar alguns delictes no dubtava en sentenciar amb duresa. Ajudava tots aquells que li ho demanaven i si ho creia correcte. Es preocupava molt de les viudes i de les dones pobres.

Era una dona intel·ligent, hàbil, un punt irònica perquè feia alguna broma als que ho mereixien, com va ser el cas d'un notari de les corts, al qual va dir que li faria tallar el cap si escrivia el que ella havia dit. És curiós que el notari ho va apuntar tal qual.

Maria era molt religiosa. La major part dels seus llibres eren d'oració o de temes religiosos. Era exigent amb la rectitud dels clergues i monges, com ja he comentat. Ajudava els monestirs i els protegia, però també els controlava quan arribaven queixes per males conductes, escàndols, relaxacions i baralles internes. La reina no dubtava en intervenir, fins i tot per la força dels oficials reials, en aquelles comunitats que donaven escàndol. Defensava i admirava els franciscans i les clarisses, ordes austeres. Quan va fundar el monestir de la Trinitat, s'hi van traslladar monges menorettes, de clausura.

No tenim cap referència per saber com s'organitzava l'agenda diària de la reina. D'Alfons, el seu cronista explicava que començava el dia oint missa. Maria, de ben segur, feia el mateix. La reina tenia capella i capellà, per tant, tots els dies assistiria, si no estava molt malalta, a missa. Cada dia, excepte les festes de guardar, havia de despatxar els assumptes de la cancelleria, correspondència i documentació diversa, que era abundant, i que li preparaven els oficials, el regent de la cancelleria, els secretaris i escrivans. Maria havia de revisar i signar. Moltes cartes eren dictades per ella mateixa perquè els seus comentaris personals ho indiquen ben clar.

S'havia d'ocupar dels assumptes domèstics, encara que les cambreres i les criades ho fessin. Calia preocupar-se de les donzelles, de la seva educació i ocupació, de l'estudi i de les labors. He trobat encàrrecs de compres molt diverses: aliments, vestits, robes, fils, sabates, joies, ciris, llibres i altres. A l'inventari dels seus béns al palau de València que es va fer per subhastar-los quan es va morir, es poden consultar les valuoses peces que tenia, algunes comprades o encarregades fer, com els tapissos i les catifes; altres potser eren regalades com la gran quantitat de peces de plata de la vaixel·la.

Durant bastants anys la reina va patir estretors econòmiques. Ens pot sorprendre que una sobirana passés necessitat. La *casa* de Maria, el manteniment del personal i despeses, estava separada de la d'Alfons. Com que la reina havia de rebre una pensió de Castella, segons el testament del seu pare, Alfons no es preocupava gaire per dotar-la de més ingressos dels que li passava el mestre racional, que eren insuficients. Però, de Castella no sempre es rebien els diners. Li va costar molt a la reina aconseguir més rendes, com les de la cambra de Sicília (rendes de Siracusa) o les de les aljames de Borja i Magalló. De vegades, la reina no podia pagar els seus servidors o havia de demanar préstecs per llogar cavalleries i pagar les despeses dels viatges. Sovint empenyorava les seves joies, que eren poques, o peces de la vaixel·la de plata. Amb els anys, la situació econòmica de Maria va millorar i, fins i tot, va aconseguir diners per començar la construcció del monestir de la Trinitat. Rebia blat de Sicília i el venia als consellers de Barcelona, entre altres ingressos.

Resulta colpidor que un rei com Alfons, que vivia amb tot el luxe que podia i que malversava en grans festes, permetés que la seva esposa visqués amb estretors. També és trist que no es recordés de Maria en el seu testament, amb

tantes riqueses i possessions que tenia. Maria li havia fet un gran servei en governar els seus territoris occidentals amb mà ferma i pacificadora i li va ser fidel sempre. Alfons va deixar el regne de Nàpols al seu fill Ferran, i Sicília i la Corona d'Aragó al seu germà Joan. Amb Maria no va demostrar la seva proclamada magnanimitat.

En morir Maria, els seus béns van ser venuts per pagar els nombrosos llegats del testament. Les joies i alguns objectes valuosos van ser comprats per Joana Enríquez, l'esposa del rei Joan II. Els llibres en romanç van ser llegats a la viuda Violant de Montpalau. Els altres llibres en llatí van ser venuts.

En conclusió, Maria reina d'Aragó, lloctinent general, muller del rei absent Alfons, *el Magnànim*, rei d'Aragó, de Sicília i de Nàpols, va ser una sobirana estimada i respectada, de gran habilitat política, que va saber manegar els difícils i variats conflictes dels regnes d'Aragó, València i Mallorca, comtats del Rosselló i Cerdanya i el Principat de Catalunya. Va saber defensar la pau, una i altra vegada entre reis i senyors feudals de Castella i de la Corona d'Aragó. Va evitar molts conflictes amb diplomàcia, negociació i mà forta, quan convenia. Una figura que va quedar eclipsada per la poderosa personalitat d'Alfons i les seves gestes italianes.

Maria va ser una dona que va estar tota la vida al servei del seu marit, de les obligacions públiques, de l'atenció especial a les dones i a tots aquells que li demanaven ajuda. Sempre dedicada al treball, de viatge pels territoris de la Corona, per obligació i sovint malalta. Però amb una gran resistència psicològica i espiritual, va complir la missió encomanada fins els últims moments de la seva vida.

X. Arxius i bibliografia

Fonts manuscrites

Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA).

Registres Cancelleria: Ferran I i Alfons IV: 2387, 2400, 2406, 2409, 2431, 2452, 2641, 2649, 2651, 2652, 2659, 2661, 2662, 2668, 2669, 2689, 2671, 2672, 2689, 2693, 2702, 2716, 2718, 2721, 2940 ...

Reina Maria: 2948, 2952, 2962, 2967, 2970, 2973, 2974, 2975, 2982, 2983, 2984, 2985, 2986, 2988, 2992, 2995, 2997, 3002, 3007, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014, 3015, 3016, 3019, 3020, 3026, 3027, 3029, 3040, 3048, 3049, 3050, 3051, 3053, 3056, 3060, 3064, 3065, 3080, 3108, 3112, 3113, 3116, 3121, 3123, 3127, 3149, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3167, 3168, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174, 3175, 3176, 3177, 3181, 3182, 3183, 3187, 3190, 3191, 3193, 3195, 3196, 3197, 3217, 3200, 3201, 3202, 3203, 3205, 3207, 3208, 3213, 3214, 3217, 3218, 3219, 3220, 3221, 3225, 3226, 3228, 3230, 3261, 3269, 3270, 3271, 3272, 3274, 3275, 3276, 3280...

Registres Reial Patrimoni. Mestre Racional. Tresoreria reina: 535, 536, 540, 541.

Cartes Reials Diplomàtiques Alfons IV, caixa 1, n. 13, 14, 104; caixa 2, n. 241...

Dietaris de la Generalitat, N, vol. 7

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB).

Lletres reials originals, 1.B. IX-A-1, A-2, A-3.

Lletres comunes originals, 1.B. X-7, X-8.

Ms. 242, *In usatica Barcinone commentaria*, 1 G-18, AMM- C-3,

Ms. Fons Gremial. *Llibre Privilegis del Gremi d'Hortolans*, 2B-2.1, BMM-C-5.

Ms. 8 A-398 *Llibre d'Hores*, il. per Bernat Martorell, 1444.

Ms. A-33, *Libre del Real Monasterio de Ntra Sra de Poblet*.

Ms. A-36, *Historia de Poblet*.

Archivo General de Simancas (AGS).

Diversos de Castilla, Leg. 11, 1.

Patronato Real, 7-64, 12-31, 12-33, 12-39, 12-43, 41-7, 41-11.

Arxiu del Regne de València (ARV).

Mestre Racional, 9050.

Reial Cancelleria, 471, 472, 473, 474.

Arxiu Municipal de l'Ajuntament de València (AMAV).

Manual de Consells y establiments de la insigne ciutat de València, A-29, 1428-1432.

Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona (ACCB).

Cartes reials (C.R.I.) tom I, n. 62, 67, 70, 82, 6-73.

Arxiu de la Catedral de València (ACV).

Pergamins 2:17, 37:2, 43, 144, 5.504, 6.370.

Cartes reials, 660:59

Arxiu Diocesà de l'Arquebisbat de Barcelona (ADAB).

Monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, Caixa 12, Privilegi, pergami.

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT).

Cartes reials, 2.1.4.1.

Cartes adreçades al capítol, 2.1.4.4.

Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona.

Pergami, sentència.

Arxiu del Monestir de la Santíssima Trinitat de València.

Pergamins, butlles, privilegis.

Llibre d'almoines (1446)

Arxiu Històric de Tarragona.

Cartes Reials

Arxiu Històric Comarcal del Baix Ebre (Tortosa).

Cartes Reials

Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès.

Cartes Reials

Archivo Histórico Provincial de Zaragoza.

Fondo Híjar, sala IV, leg, 282-2, doc. 34, fol. 22v.

Biblioteca Universitària de Barcelona.

Ms. 68. Dies de Calataiud, Manuel: *Flos de les medicines o receptes del tresor de Beutat. Tractat de moltes medicines y curiositats de les Dones...* s. XV.

Biblioteca de Catalunya.

Ms. 1715, *Lo libre dels fets e dits del gran Rey Alfonso...* trad. Jordi de Centelles.

Biblioteca Històrica Universitat de València.

Còdex de la Biblioteca del rei Alfons, s. XV:

Ms. 398, Francesco Fidelfo: *Satyrae*.

Ms. 0506, Titi Lucrecii Cari: *De Rerum Natura*.

Ms. 0732, Beati Johannis (Joan Crisòstom): *De incomprehensibili Dei Natura*.

Ms. 0394, Paulus Rosselus: *Descendencia dominarum regum Sicilie*.

Ms. 0768, Virgili Maro: *Tyre tu patulae recubans sub tegmine fagi*.

Ms. 0726, Francesc Eiximeni: *Incipit psalterium alias laudatorium*.

Fonts publicades

ABARCA, Pedro: *Los reyes de Aragón en Anales históricos*, t. 2, Madrid, 1682.

Arxivio Storico per le Province Napoletane, Società di Storia Patria, Anno XI-Fascicolo I, Napoli, 1886, pp. 378-389

BECADELLI, Antonio: *Lo libre dels fets e dits del gran Rey alfonso excelents e memorables trelladats lati en Romance per don jordi centelles...* còdex segle XV, Biblioteca de Catalunya, Ms. 1715.

– *Dels fets e dits del Gran Rey Alfonso*, versió catalana del segle XV de Jordi de Centelles, a cura d'Eulàlia Duran, Editorial Barcino, Barcelona, 1990.

– *Libro de los dichos y hechos elegantes y graciosos del sabio rey Don Alonso de Aragón*, según traducción del bachiller Juan de Molina, introducción a cargo de Alberto Montaner Frutos, Edita Cortes de Aragón, Zaragoza, 1997.

BRUNIQUER, Steve Gilabert: *Rúbriques de Bruniquer. Cerimonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, vol. 1, Ajuntament Constitucional de Barcelona, 1915.

Cancionero de Juan Alfonso de Baena, Edición de Brian Dutton y Joaquín González Cuenca, Visor Libros, Madrid, 1993.

Cancionero de Estúñiga, Edición de Nicasio Salvador Miguel, Editorial Alhambra, 1987.

CAPMANY, Antoni de: *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*, tom IV, Editorial Alta Fulla, Barcelona, 2002.

CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Libre de memories de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de Valencia (1308-1644)*, vol. I i vol. II, València, 1930.

CARRILLO DE HUETE, Pedro: *Crónica del Halconero de Juan II*, Espasa-Calpe, Madrid, 1946.

COLMENARES, Diego de: *Historia de la Insigne ciudad de Segovia y compendio de las Historias de Castilla*, vol. I (edic. facsímil), Academia de Hª y Arte de San Quirce, Segovia, 1969.

COMES, Pere Joan: *Libre de algunes coses asanyalades succehides en Barcelona y en altres parts*, (1583), revisió per Joseph Puiggarí, La Renaixensa, Barcelona, 1868.

Constitucions y altres drets de Cathalunya, compilades en virtut del Capítol de Cort LXXXII de las Corts per la S.C.Y.R. Majestat del Rey Don Philip IV. Nostre Senyor celebrades en la ciutat de Barcelona, M.DCCII, edició facsímil, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995.

Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña. Cortes de Catalunya, vols. 12-22, Real Academia de la Historia, 1908-1912.

DIES DE CALATAIUD, Manuel (majordom del rei Alfons V): *Flos de les medicines o receptes del Tresor de Beutat. Tractat de moltes medicines y*

curiositats de les Dones, s. XV, Ms. 68, fols. 151-170, Biblioteca Universitat de Barcelona.

– (traducció d’Oriol Comas): *Flores del tesoro de la belleza. Tratado de muchas medicinas o curiosidades de las mujeres*, J. J. de Olañeta Editor, Palma de Mallorca, 2001.

Dietari del Antich Consell Barceloní (Manual de novells Ardits, vulgarment apel·lat...), vol. Primer, 1390-1446 i vol. II 1447-149, Ajuntament Constitucional, Barcelona, 1892.

Dietaris de la Generalitat de Catalunya. 1411 a 1539, vol. I, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994.

DURAN I SANPERE, A./J. SANABRE: *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, vol. I, Institució Patxot, Barcelona, 1930.

EIXIMENIS, Francesc: *Lo crestià*, versió a cura d’Albert Hauf, Edicions 62, Barcelona, 1983.

– *Lo libre de les dones*, Edició crítica de Frank Naccarato, 2 vol., Curial Edic. Catalanes, Barcelona, 1981.

– *Prosa*, versió a cura de Xavier Renedo i Sergi Gascon, Editorial Teide, Barcelona, 1993.

FELIU DE LA PEÑA Y FARELL, Narcís: *Anales de Cataluña*, Libro XVI (1416-1458), (edic. facsímil: tomo II, vol. II) Barcelona, 1709, pp. 427-504.

FERRER, Sant Vicent: *Sermons*, versió a cura de Xavier Renedo i Lluís Cabré, Editorial Teide, Barcelona, 1993.

FLÓREZ, Enrique: *Memorias de las reinas católicas*, vol. II, Junta de Castilla y León, Valladolid, 2002.

GARCÍA DE SANTA MARIA, Alvar (atribuïda): “Crónica de Juan II”, en *Crónicas de los Reyes de Castilla desde don Alfonso el Sabio, hasta los Católicos don Fernando y doña Isabel*, tomo segundo, B.A.E., nº 68, Ediciones Atlas, Madrid, 1953, pp. 273-695.

LOPEZ DE AYALA, Pero: “Crónicas de Enrique II, Juan I y Enrique III”, *Crónicas de los Reyes de Castilla desde don Alfonso el Sabio, hasta los Católicos don Fernando y doña Isabel*, tomo segundo, B.A.E., nº 68, Ediciones Atlas, Madrid, 1953, p.p. 1-271.

MANRIQUE, Jorge: *Cancionero*, Clásicos Castellanos, vol. 94, Espasa Calpe, Madrid, 1960.

MARCH, Ausias: *Obra poética completa*, Edición de Rafael Ferreres, 2 vol., Editorial Castalia, 1979.

MATA CARRIAZO, Juan de: *Refundición de la Crónica del Halconero por el obispo Don Lope Barrientos (1405-1439)*, Espasa- Calpe, Madrid, 1946.

MIRALLES, Melcior: *Dietari del capellà d’Anfos el Magnànim*, introducció, notes i transcripció de Josep Sanchís i Sivera, Acció Bibliogràfica Valenciana, València, 1932.

– *Dietari del capellà d'Alfons V El Mangànim*, Edición e índices por María Desemparados Cabanes Pecourt, Textos medievales, 85 (dir. Antonio Ubieto Arteta), Ambar Ediciones, Zaragoza, 1991, pp. 110-203.

– *Crònica i Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, Edició a cura de Mateu Rodrigo Lizondo, Universitat de València, 2011.

MONTI SABIA, Liliana: *Pontano e la Storia Dal De Bello Neapolitano all'Actius*, Bulzoni Editore, Roma, 1995.

PEREZ DE GUZMAN, Fernan: “Generaciones, semblanzas é obras de los excelentes reyes de España, don Enrique el Tercero é don Juan el Segundo, y de los venerables perlados y notables caballeros que en los tiempos destos reyes fueron”, *Crónicas de los Reyes de Castilla desde don Alfonso el Sabio, hasta los Católicos don Fernando y doña Isabel*, tomo segundo, B.A.E., N° 68, Ediciones Atlas, Madrid, 1953, pp. 696-719.

PIZÁN, Cristina de: *La Ciudad de las Damas*, Edición a cargo de Marie-José Lemarchand, Ediciones Siruela, Madrid, 2001.

PONTANI, Ioannis Ioviani: *De Sermone libri sex*, editerunt S. Lupi et A. Risicato, Thesaurus Mundi, Lugano, 1954.

PONTANO, G. : *De Fortitudine; De Principe*, Napoles, 1490.

– *Historia della Guerra di Napoli la quale abbraccia i fatti di Ferdinando d'Aragona primo Re di Napoli di questo nomene...*, trad. de M. Giacomo Mavro, Napoli, 1590.

– *Il trattati delle virtù sociali. De Liberalitate, De Beneficentia, De Magnificentia, De Splendore, De Conviventia*, introduzione, testo, traduzione e note a cura di Francesco Tateo, Edizioni dell'Ateneo, Roma, 1965.

– *De Magnanimitate*, edizione critica a cura di Francesco Tateo, Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento, Firenze, 1969.

– *De Principe*, a cura di Guido M. Cappelli, Salerno Editrice, Roma, 2003.

– *Diálogo de Carón*, proemio y traducción de María José Vega, Universidad de Salamanca, 2004.

RIERA I SANS, Jaume (introducció i transcripció): *El cavaller i l'alcajota. Un procés medieval*, (ACA, R.A., 520, n.4. “Inquisicio facta contra honorabilem Arnaldum Albertini...”), Club Editor, Barcelona, 1987.

RODRIGO PERTEGAS, Josep: “Inventari dels llibres de dona Maria Reyna darago e de les Sicilies, 1458”, *Recull de textos catalans antichs*, Aplech segon, vol. VII al XII, Barcelona, 1907.

ROIG, Jaume: *Espill o llibre de les dones*, versió a cura de Marina Gustà, Edicions 62, Barcelona, 1978.

SALAS, Xavier de: “Los bienes de la reina Maria, mujer del Magnánimo: sus libros, sus tapices”, *Correo erudito: Gaceta de las letras y de las Artes*, Año II, entrega 1ª, vol. II, Madrid, 1941-42.

SALES, Agustín: *Historia del Real Monasterio de la SSma. Trinidad, religiosas de Santa Clara, de la Regular Observancia, fuera de los Muros de la Ciudad de Valencia*, Josef Estevan Dolz, Impessor del S.Oficio, Valencia, 1761.

SANTILLANA, Marqués de: *Poesías completas*, Edición de M.P. Kerkhof/A.Gómez Moreno, Ediciones Castalia, Madrid, 2003.

TOLEDO GRAU, José: *Inventarios del Palacio Real de Valencia a la muerte de doña Maria, esposa de Alfonso el Magnánimo*, Valencia, 1961.

TORRE Y DEL CERRO, Antonio de la: *Documentos para la historia de la Universidad de Barcelona (1289-1451)*, vol. I, Universidad de Barcelona, 1971.

VALLA, Lorenzo: *Gesta Ferdinandi regis Aragonum itemque Alfonsi regis eius filii*, còdex segle XV.

– *Historiarum Ferdinandi regis Aragoniae*, edición facsímil de 1521, Anubar, Valencia, 1969.

VELASCO, V.: *Inventari dels llibres de la Senyora Donna Maria, Reina de les Sicilies e de Aragó*, Imp. Rivadeneyra, Madrid, 1872.

VOLPICELLA, Luigi: *Regis Ferdinandi Primi Instructionum Liber (1486-1488)*, Società Napoletana di Storia Patria, Nàpoli, 1916.

ZURITA, Jerónimo: *Anales de la Corona de Aragón*, vols. 5-7, C.S.I.C., Institución “Fernando el Católico”, Zaragoza, 1980.

Bibliografia

AGUADO BLEYE, Pedro: *Manual de Historia de España*, t. I, Espasa-Calpe, Madrid, 1958.

AGUADO, A. M^a i altres: *Textos para la historia de las mujeres en España*, Ediciones Cátedra, Madrid 1944.

AINAUD DE LASARTE, Juan: *Alfonso el Magnánimo y las artes plásticas de su tiempo*, “IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón”, ponencias, 9, Palma de Mallorca, 1955.

ALBERTÍ, Elisenda: *Dames, reines, abadesses. Divuit personalitats femenines a la Catalunya medieval*, Albertí Editor, Barcelona, 2007.

– *Catalanes medievals. Vint-i-quatre històries femenines de l'edat mitjana*, Albertí Editor SL, Barcelona, 2012.

– *Dones de Barcelona. Històries i llegendes barcelonines des del segle IV fins al XIX*, Albertí Editor, Barcelona, 2012.

Alfonso el Magnánimo y el reino de Valencia, Cincuenta Aniversario de la Institución Alfonso el Magnánimo, Diputació de València, 1997.

ALTISENT, Agustí: *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, L'Espluga de Francolí, 1974.

AMETLLER Y VINYAS, José: “Alfonso V de Aragón en Italia y la crisis religiosa del siglo XV (1416-1435)”, t. I, *Gerona*, 1903.

Analecta Montserratensia, II, 1920, “Llibre Vermell de Montserrat”, p. 171.

ARAGÓ CABAÑAS, Antonio M^a: “La corte del infante Don Alfonso (1412-1416)”, *IV Congreso de historia de la Corona de Aragón. Actas y comunicaciones II*, Universidad de Barcelona, 1970, pp. 273-293.

ARCO, Ricardo del: *Sepulcros de la Casa Real de Aragón*, C.S.I.C., Madrid, 1945.

ARIÈS, Ph./DUBY, G.(dir.): “Poder privado y poder público en la Europa feudal” i “El individuo en la Europa feudal”, *Historia de la vida privada*, vol. 3 y 4, Taurus Ediciones, Madrid, 1991.

BATLLE GALLART, Carmen: *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2 vol., C.S.I.C., Universidad de Barcelona, Barcelona, 1973.

– “L’expansió baixmedieval (segles XIII-XV)”, *Història de Catalunya* (dir. Pierre Vilar), vol. III, Edicions 62, Barcelona, 1989.

BATLLE I GALLART, C./ VINYOLES I VIDAL, T.: *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2002.

BELENGUER, Ernest: *València en la crisi del segle XV*, Edicions 62, Barcelona, 1976.

– “La polémica conjuntura del regnat d’Alfons el Magnànim”, *Història. Política. Societat i Cultura dels Països Catalans. La Forja dels Països Catalans, segles XIII-XV. Temps d’expansió i temps de crisi*, vol. 3, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, pp. 63-68.

– *La Corona de Aragón en la monarquía hispánica. Del apogeo a la crisis del XVII*. Ediciones Península, 2001.

– *Història de la Corona d’Aragó*, 2 vol. Edicions 62, Barcelona, 2007.

BERNIS MADRAZO, Carmen: *Indumentaria medieval española*, Instituto Diego Velázquez, C.S.I.C., Madrid, 1956.

BOLÒS, Jordi: *La vida quotidiana a Catalunya en l’època medieval*, Edicions 62, Barcelona, 2000.

– “L’espai quotidià a la Catalunya gòtica”, *La vida quotidiana a través dels segles* (coord.) M. dels Àngels Pérez Samper, Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002, pp. 103-121.

BOFARULL Y MASCARÓ, Próspero: *Los condes de Barcelona vindicados. (1036-1516)*, t. II (edic. 1836), Fundación Conde de Barcelona-La Vanguardia, Barcelona, 1988.

CABRÉ I PAIRET, Montserrat: “Formes de Cultura femenina a la Catalunya Medieval”, *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya*, (dir. Mary Nash) Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988. pp. 31-52.

CALATAYUD BAYÁ, Dr. José: *La Realeza en un Convento*, València, 1954.

CAMARENA MAHIQUES, José: “La herencia que recibe Alfonso el Magnánimo”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 7-24.

CANELLAS, Ángel: “Alfonso el Magnánimo y Aragón”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 43-62.

CAPMANY, Antoni de.: *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la Antigua Ciudad de Barcelona*, vol. IV, Edit. Alta Fulla, Barcelona, 2002.

CARRERAS Y CANDI, Francisco: “Dos mujeres célebres de la casa de Urgell (Siglo XV)”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 14, 1929, pp. 1-14.

– “Barcelona”, *Geografía General de Catalunya*, Alberto Martín, editor, Barcelona, pp. 763-1101.

CARRERES ZACARÉS, Salvador: *Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino*, Valencia, 1926, pp. 63-73.

– “Ensayo de una bibliografía de libros de fiestas celebradas en Valencia y su antiguo reino (selección)”, *Alfonso el Magnánimo y el reino de Valencia*, Diputació de València, 1997, pp.109-150.

CASO, Angeles: *Las olvidadas. Una historia de mujeres creadoras*, Editorial Planeta, 2005.

CIRICI, Alexandre: *Barcelona paso a paso*, Editorial Teide, Barcelona, 1975.

COLESANTI, Gemma T.: “L’època d’Alfons IV i el Regne aragonès de Nàpols”, *Princeses de Terres Il·lunyanes. Catalunya i Hongria a l’Edat Mitjana*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2009, pp. 409-420.

COMENGE FERRER, Luis: *La medicina en el reinado de Alfonso V de Aragón*, José Espasa Editor, Barcelona, 1903.

COROLEU, J./ PELLA, J.: *Las Cortes Catalanas. Estudio jurídico y comparativo de su organización...* Barcelona, 1876.

Corts de Catalunya, Les, “Actes del Congrés d’Història Institucional, 28, 29 i 30 abril de 1988”, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991.

DANTÍ I RIU, Jaume: *El Consell de Cent de la ciutat de Barcelona (1249-1714)*, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 2002.

DIAGO HERNANDO, Máximo: “Los intereses económicos de la reina María esposa de Alfonso El Magnánimo, en el reino de Castilla”, *ACTA historica et archaeologica MEDIEAEVALIA*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 2008, pp. 437-477.

DURAN I SANPERE, Agustí: “En Bernat Martorell il·luminador de llibres”, *L’Avenç*, Barcelona, 1918.

– *Grabados populares españoles*, Edit. Gustavo Gili, Barcelona, 1971.

DURAN, Eulàlia: *Les Germanies als Països Catalans*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1982.

ECHEVARRIA, Ana: *Catalina de Lancaster. Reina Regente de Castilla (1372-1418)*, Editorial Nerea, Hondarribia, 2002.

ELLIOTT, J.H.: *La España imperial. 1469-1716*, Edit. Vicens Vives, Barcelona, 1973.

ESPAÑOL, Francesca: “El salterio y libro de horas de Alfonso el Magnánimo y el cardenal Joan de Casanova”, *Locus amoenus*, Bellaterra, n. 6 (2002), Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 91-114

Estudios sobre Alfonso el Magnánimo con motivo del Quinto Centenario de su muerte, Curso de conferencias (mayo de 1959), Universidad de Barcelona, 1960.

EVANS, Joan (dir.): *La Baja Edad Media. El florecimiento de la Europa medieval*, Editorial Labor, Barcelona, 1968.

FERRO, Víctor: *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987.

FORT I COGUL, Eufemià: *Margarida de Prades*, Rafel Dalmau Editor, Barcelona, 1998.

GARCÍA DE CORTÁZAR, J.A.: “La época medieval”, *Historia de España Alfaguara II*, Alianza Editorial-Alfaguara, Madrid, 1978.

GARCÍA LÓPEZ, J.: *Historia de la Literatura Española*, Editorial Teide, Barcelona, 1959.

GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente: “ Vestir el poder. Indumentaria e imagen en las cortes de Alfonso El Magnánimo y María de Castilla”, *Res publica*, “Vísperas de la modernidad: El poder en la Baja Edad Media”, n. 18 (2007), Ediciones de la Universidad de Murcia, pp. 353-373.

GARCÍA MERCADAL, J. (Recopilación, traducción , prólogo y notas): *Viajes de extranjeros por España y Portugal. Desde los tiempos más remotos hasta comienzos del siglo XX*, vol. I, Junta de Castilla y León, 1999, pp. 243-285.

GIMENEZ SOLER, A.: “Retrato histórico de la Reina D.ª Maria”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*”, Año I, nº 1, Barcelona, 1901.

– *Itinerario del Rey Don Alfonso de V Aragón y I de Nápoles*, Zaragoza, 1909.

– *La Edad Media en la Corona de Aragón*, Labor, Barcelona, 1930.

GONZÁLEZ MARRERO, María del Cristo: *La casa de Isabel la Católica. Espacios domésticos y vida cotidiana*, Diputación Provincial de Ávila, 2005.

HERNÁNDEZ-LEÓN DE SÁNCHEZ, Francisca: *Doña María de Castilla, esposa de Alfonso V el Magnánimo*, Universidad de Valencia, 1959.

Història de Catalunya, (diversos autors), Columna Edicions, Barcelona, 1996.

HUIZINGA, Johan: *El otoño de la Edad Media*, Alianza Editorial, Madrid, 1978.

HUSTVEDT, Siri: *La mujer temblorosa o la historia de mis nervios*, Editorial Anagrama, Barcelona, 2010.

IGUAL UBEDA, Antonio: “Iconografía de Alfonso el Magnánimo”, *Alfonso el Magnánimo y el Reino de Valencia*, Diputació de València, 1997, pp. 11-67.

JAVIERRE MUR, Aurea L.: *Maria de Luna, Reina de Aragón*, C.S.I.C., Madrid, 1942.

LASARTE, Ainaud de: *Alfonso el Magnánimo y las artes plásticas de su tiempo*, “IV Congreso de Historia de la Corona de Aragon”, Palma de Mallorca, 1955.

LEROY, Béatrice: *Histoire et politique en Castille au XVe siècle. Biographies et portraits de Fernàn Pérez de Guzmàn (1380-1460)*, Presses Universitaires de Limoges, 2000.

LIPTON, Bruce: Entrevista per Imma Sanchís en “La Contra”, *La Vanguardia*, Barcelona, 9 setembre 2011.

- LÓPEZ RODRÍGUEZ, Carles: *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, Universitat de València, 2004.
- LLORCA, B./GARCIA VILLOSLADA, R./MONTALBAN, F.J.: “La Iglesia en la época del Renacimiento y de la Reforma católica, 1303-1648”, *Historia de la Iglesia Católica. Edad Nueva*. vol. III, B.A.C., Editorial Católica, Madrid, 1967.
- MADURELL MARIMÓN, José M.: *Mensajeros barceloneses en la corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón. 1435-1458*, C.S.I.C. Escuela de Estudios Medievales, Barcelona, 1963.
- MARTÍNEZ FERRANDO, J. Ernesto: “Consideraciones en torno a la exposición documental sobre Alfonso el Magnánimo organizada en el archivo de la Corona de Aragón”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 211-243.
- MARTORELL, Francesc: *Alguns aspectes de la vida íntima d'Alfons El Magnànim*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1938.
- MENÉNDEZ PIDAL, Juan: *Catálogo I. Sellos españoles de la Edad Media*, Archivo Histórico Nacional, Madrid, 1921.
- MESTRE I GODES, Jesús: *Breu història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1998.
- MIRET Y SANS, Joaquim: *Sempre han tingut Béch les oques. Apuntacions per la historia de les costumes privades*, 2 vol. (1^a i 2ª sèrie), Barcelona, 1906.
- MONFAR Y SORS, Diego: *Historia de los Condes de Urgel*, t. II, Barcelona, 1853, pp. 596-623.
- MONTAGUT, T. De: “Els funcionaris i l'administració reial de Catalunya (segles XIII-XIV)”, *Acta/ Mediaevalia*, Annex I (dir. Carme Batlle), Universitat de Barcelona, 1982-83, pp. 142-150.
- MONTSERRAT, J. B./ FATÁS, G./SARASA, E.: *Alfonso V el Magnánimo. La imagen real*, IV Centenario 1396-1996, Palacio del Justiciazo, Zaragoza, 1996.
- MORANT DEUSA, Isabel: *Discursos de la vida buena: matrimonio, mujer y sexualidad en la literatura humanista*, Cátedra, Madrid, 2002.
- *Historia de las mujeres en España y América Latina* (dir.), Cátedra, Madrid, 2005-2006.
- NASH, Mary (dir.): *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988.
- NIETO SORIA, José Manuel: *Ceremonias de la realeza. Propaganda y legitimación en la Castilla Trastámara*, Editorial Nerea, Madrid, 1993.
- OLMOS Y CANALDA, Elías: *Pergaminos de la catedral de Valencia*, Valencia, 1961.
- PATRONE, Nadia: *Príncipe y mecenas. Alfonso V en los “Dichos y hechos” de A. Beccadelli*, Peter Lang Publishing, New York, 1995.
- PENDÁS GARCÍA, Maribel: *La vida cotidiana a l'Edat Mitjana a través de l'Art Gòtic*, Ediciones Vicens Vives, Barcelona, 2000.

PÉREZ SAMPER, M^a de los Ángeles: *Las Claves de la Europa Renacentista. 1453-1556*, Editorial Planeta, Barcelona, 1991.

– *Alimentación y vida religiosa femenina en la España moderna: las monjas franciscanas, capuchinas y clarisas*, Estudios Franciscanos 100 (1999), pp. 291-332.

– *La vida quotidiana a través dels segles* (coord.), Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002.

– *Isabel de Farnesio*, Plaza Janés Barcelona, 2003.

– *Isabel la Católica*, Plaza Janés, Barcelona, 2004.

– *Vivir noblemente*, Circulo de conferencias organizado por El Real Cuerpo de la Nobleza, Barcelona, 16 marzo 2005.

– “Les entrades reials: cerimònia i espectacle”, *Germana de Foix i la societat cortesana del seu temps*, Generalitat Valenciana, València, 2006, pp.145-159.

PIRENNE, Jacques: “El Renacimiento”, en *Historia Universal. Las grandes corrientes de la historia*. vol. III, Ediciones Océano, Barcelona, 1982.

PLANAS DE MARTÍ, Ignasi: “Dades geogràfico-humanes de la vila de Prades”, *Llibre de Prades*, Ajuntament de la vila comtal de Prades, 1982, pp. 15-123.

PLANAS, Josefina: “Un preludio del Renacimiento: El libro iluminado durante el período tardogótico en Cataluña”, artículo extret de *L'Art gòtic a Catalunya. Pintura III. Darreres manifestacions*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2006, pp. 298-323.

PONTIERI, Ernesto: “Alfonso V d'Aragona nel quadro della politica italiana del suo tempo”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp.245-307.

– *Per la Storia del Regno di Ferrante I d'Aragona re di Napoli*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli, 1969.

POWER, Eileen: *Mujeres medievales*, Ediciones Encuentro, Madrid, 1979.

PUIG Y PUIG, Sebastián: *Episcopologio de la Sede Barcinonense*, Editorial Balmes, Barcelona, 1929.

PUIGGARÍ, J. : “Memorias inéditas sobre la vida pública y privada de D. Alfonso V de Aragón”, *La Ilustración Española y Americana. Revista de Bellas Artes y Actualidades*, 1887, 2º t. (2º semestre), pp. 123-174.

REGLÀ, Joan (dir.): *Història de Catalunya*, vol. I, Editorial Aedos, Barcelona, 1969.

– “Historia de la Edad Media”, *Historia General de la Humanidad* (dir. J. Vicens Vives), t. II, Montaner y Simón, Barcelona, 1971.

REY CASTELAO, Ofelia: *Historia das mulleres en Galicia*, NigraTea, Vigo, 2009.

– VILLARINO PEREZ, M./ SANCHEZ AMEIJERIAS, R.: *En femenino: voces, miradas, territorios*, Universidad de Santiago de Compostela, Santiago, 2008.

RIERA-MELIS, A./ PEREZ-SAMPER, M.A./ GRAS, Mercè: “El pan en las ciudades catalanas (siglos XIV-XVIII)”, *Alimentazione e nutrizione Secc. XIII-XVIII*, Atti delle “Ventottesima Settimana di Studi” 22-27 aprile 1996, Le Monnier, 1997.

- RÍOS LLORET, Rosa E.: *Germana de Foix. Una mujer, una reina, una corte*, Generalitat Valenciana, València, 2003.
- “Imágenes de reinas: ¿Imágenes de poder? (siglos XV-XVII)”, *Pedralbes, revista d’història moderna*, 2003, n. 23, Universitat de Barcelona, pp.371-384.
- / S. VILAPLANA SÁNCHEZ (dir.): *Germana de Foix i la societat cortesana del seu temps*, Generalitat Valenciana, València, 2006.
- RIQUER I PERMANYER, Borja de (dir.): *Història. Política. Societat i Cultura dels Països Catalans. La Forja dels Països Catalans, segles XIII-XV*, vol. 3, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997.
- RIQUER, Martín de: “Alfonso el Magnánimo visto por sus poetas”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, pp.173-196.
- RIVERA GARRETAS, Milagros: “L’esdevenir quotidià: treball i lleure de les dones medievals”, *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya* (dir. Mary Nash), Generalitat de Catalunya, Barcelona 1988, pp. 53-71.
- RUBIÓ, Jordi: “Alfons el Magnànim, rei de Nàpols i Daniel Florentino, Leonardo da Bisuccio i Donatello” en *Miscel·lània Puig i Cadafalch*, vol. I, I.E.C. Barcelona, 1947-1951, pp. 25-35.
- “Las Cortes de Alfonso el Magnánimo y la espiritualidad del Renacimiento”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 153-172.
- “Alfons el Magnànim i la reina Maria. L’espiritualitat, la voluntat i el caràcter en dos reis del Renaixement”, *La cultura catalana del Renaixement a la decadència*, Edicions 62, Barcelona, 1964, pp. 49-77.
- RYDER, Alan: *Alfonso el Magnánimo, Rey de Aragón, Nápoles y Sicilia (1396-1458)*, Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana, València, 1992.
- SÁEZ, Emilio: *Colección Diplomática de Sepúlveda, I (1076-1454)*, Edit. Gómez, Segovia, 1956, pp. 364-372.
- “Semblanza de Alfonso el Magnánimo”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 25-41.
- SAGARRA, Ferran de: *Sigillografia Catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya*, vol. I, Barcelona, 1915.
- SALAS, Xavier de: “Los bienes de la reina Maria, mujer del Magnánimo: Sus libros, sus tapices”, *Correo Erudito. Gaceta de las Letras y de las Artes*, Año II, entrega 10, vol. II, Madrid, 1941-42, pp. 97-100.
- *Grandes pinacotecas: Museo del Prado*, Ediciones Orgaz, 1978.
- SALOMON, Remigio: *Semanario Pintoresco Español*, 49, 1852.
- SALRACH, Josep M./DURAN, E.: *Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714*, (coord. A. Balcells) vol. 1 i 2, Edhasa, Barcelona, 1982.
- SANABRE Pbro., José: “Alfonso el Magnánimo, promotor de la fundación de la Universidad de Barcelona”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 197-209.

SÁNCHEZ CANTÓN, F.J.: *Los retratos de los reyes de España*, Ediciones Omega, Barcelona, 1948.

SANTAMARÍA, Álvaro: “Alfonso el Magnánimo y el levantamiento foráneo de Mallorca”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp. 63-138.

SEVILLANO COLOM, Francisco: “Préstamos de la ciudad de Valencia a los reyes Alfonso V y Juan II (1426-1472)”, *Alfonso el Magnánimo y el Reino de Valencia*, Diputació de València, 1997, pp. 69-108.

SILLERAS FERNÁNDEZ, Núria: *María de Luna. Poder, piedad y patronazgo de una reina bajomedieval*, Institución Fernando el Católico, Diputación de Zaragoza, 2012.

SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume (dir.): “La ciudad consolidada (siglos XIV i XV)”, *Història de Barcelona*, vol.3, Ajuntament de Barcelona-Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1992.

– *Historia de Barcelona*, Plaza Janés-R.H.Mondadori, Barcelona, 2008.

SOBREQUÉS VIDAL, Santiago: “La Baja Edad Media peninsular”, *Historia de España y América* (dir. J. Vicens Vives), vol. II, Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1972, pp. 3-356.

– *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*, U.B.A. Col·legi Universitari de Girona, 1978.

SOLDEVILA, Ferran: “La reina Maria, muller del Magnànim”, *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, n. 10, Barcelona, 1928, pp. 215-345.

– *Les dones en la nostra Història*, Rafael Dalmau, editor, Barcelona, 1961.

– *Història de Catalunya*, vol. II, Edit. Alpha, Barcelona, 1962, pp. 649-713.

STRONG, Roy: *Arte y poder. Las fiestas del Renacimiento (1450-1650)*, Alianza Editorial, Madrid, 1988.

SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis: “Los Tratámaras de Castilla y Aragón en el siglo XV (1407-74)”, *Historia de España* (dir. R. Menéndez Pidal), tomo XV, Espasa-Calpe, Madrid, 1964, pp. 3-318.

– *Historia de España. Edad Media*, Edit. Gredos, Madrid, 1970.

TENENTI, Alberto: “El Renacimiento”, *Historia Universal Planeta*, (dir. Josep Fontana), vol. 6, Editorial Planeta, 1992.

Textos para la historia de las mujeres en España, Ediciones Cátedra, Madrid, 1994.

UDINA I MARTORELL, Frederic: “Importància de la Cort General i la Diputació del General de Catalunya”, *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d’Història Institucional (28, 29 i 30 abril 1988)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1991, pp. 129-141.

VALDEAVELLANO, Luis G. de: *Curso de Historia de las Instituciones españolas*, Revista de Occidente, Madrid, 1977.

VALDEÓN, Julio: “La Baja Edad Media. Crisis i renovación en los siglos XIV-XV”, *Historia de España*, 5, Historia 16, Madrid, 1981.

– “La crisis de la Edad Media”, *Historia Universal Planeta* (dir. Josep Fontana), vol. 5, Editorial Planeta, 1992.

– *Los Trastámaras. El triunfo de una dinastía bastarda*, Ediciones Temas de Hoy, Madrid, 2001.

– /SALRACH, J.M./ZABALO, J.: “Feudalismo y consolidación de los pueblos hispánicos (Siglos XI-XV)”, *Historia de España* (dir. M. Tuñón de Lara), vol. IV, Editorial Labor, Barcelona, 1989.

VERNIS MADRAZO, Carmen: *Indumentaria medieval española*, C.S.I.C., Madrid, 1956,

VICENS VIVES, Jaime: *Historia de los remensas en el siglo XV*, C.S.I.C., Instituto Jerónimo Zurita, Barcelona, 1945.

– *Cataluña a mediados del siglo XV*, Gráficas Universidad, Barcelona, 1956.

– *Els Trastàmars. El segle XV*. Editorial Teide, Barcelona, 1956.

– “Alfonso el Magnánimo y Barcelona”, *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo*, Universidad de Barcelona, 1960, pp.139-152.

– “Los Tratámaras y Cataluña. Alfonso El Magnánimo”, *Historia de España* (dir. R. Menéndez Pidal), tomo XV, Espasa-Calpe, Madrid, 1964, pp. 595-785.

VILAR, Pierre: *Historia de España*, Librairie Espagnole, Paris, 1971.

VINYOLES, Teresa-Maria: *Les barcelonines a les darreries de l'Edat Mitjana (1370-1410)*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1976.

– “L'esdevenir quotidià: treball i lleure de les dones medievals”, *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya* (dir. Mary Nash), Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988, pp. 73-89.

– “Dones protagonistes de relacions i convivències en el pas de l'Edat Mitjana al Renaixement”, en *Pedralbes 2003, revista d'història moderna*, n. 23, Universitat de Barcelona, pp. 317-336.

– *Història de les dones a la Catalunya medieval*, Eumo Editorial, Barcelona, 2005.

XI. Apèndix documental

1. Renúncia de Maria al ducat de Villena i les viles d'Aranda i Portillo.

Requena, 4 de juny de 1415

AGS, Diversos Castilla, 11 (ref. CCA, DIV, 11, 1).

Sepan quantos este ynstrumento publico vieren como en la/2 villa de rrequena martes quatro dias de junio anno del nascimiento/3 del nuestro salvador jesuchristo de mile e quattrosientos et quinze/4 annos en presenscia de nos los escrivanos et testigos deyuso descriptos/5 estando la sennora ynfanta donna maria primero genita del/6 muyt alto et muyt poderoso sennor rrey don enrique de inclita re/7 cordacion cuya anima dios aya [...] alfonso/9 fernandez dela fuente doctor en leyes mensajero embiado por/10 los sennores rrey don hernando de aragon et de sescilia et por don/11 alfonso prinçipe de girona su hijo primo genito a don sancho/12 de rrojas obispo de palencia sobre rrazon de ciertos contratos/ 13 que la dicha sennora ynfanta donna maria devia otorgar en la dicha/14 villa de rrequena et mostro et hizo leer por nos los dichos escrivanos/15 una scriptura signada [...]18 el tenor e traslado de la qual de verbo ad verbo es este que se sigue/19 sepan quantos este publico ynstrumento vieren como nos don/20 alfonso prinçipe de girona hijo primo genito del muyt alto/21 et muyt poderoso sennor don hernando rrey de aragon et de/22 sescilia mi padre et mi sennor que dios deye vevir et rreynar por/23 luengos tiempos et buenos con liscencia et autoridad e autoridad/24 e espreso consentimiento que el dicho sennor rrey mi padre nos da/25 et otorga para fazer e otorgar lo deyuso escripto en este publico/26 ynstrumento contenido [...]28 la ynfanta donna maria mi esposa hija del sennor rrey don enrique/29 de esclaresada memoria nuestro tio vuestro sennor et padre del ducado/30 de villena que solia ser marquesado et de las villas et fortalezas/31 et lugares del con sus aldeas e terminos e vasallos e fueros et/32 derechos et pechos e jurisdicciones cevil e criminal e mero et misto/33 imperio dellas et de cada una dellas et de todas las otras cosas en el/34 ynclusas [...]37 non hera/38 a vos segura por ser defendido en algunas clausulas del/39 testamento del dicho sennor rrey don enrique nuestro sennor o vuestro padre/40 que nose enagenen villas e lugares del rreyno et que por esto e por/41 otras rrazones evidentes vos hera mas segura dote de dos/42 zcientas mile doblas de oro castellanas que el rrey don juan nuestro/43 primo vuestro sennor hermano vos da en dote y a vuestro casamiento/44 en enmienda del dicho ducado de villena e villas et lugares de a/45 randa e portillo e de todo lo sobredicho que damos e otorgamos/46 de nuestra propia voluntad a vos la dicha ynfanta donna maria mi/47 esposa absente asi como si fuesedes presente liscencia e au/48 toridad e espreso consentimiento en la mejor manera et forma/49 que de derecho constitucion e fuero mejor valer puede e podra para/50 que podades rrenunciar e ceder et dar et rrenunciades et cedades/51 et dedes et fagades traspasamiento et traspasedes en el dicho/52 rrey don juan nuestro primo vuestro sennor hermano todo el derecho que vos/53 avedes e vos pertenesce en qualquier manera e por qualquier/54 rrazon en el dicho ducado de villena e en las dichas villas de portillo/55 e de aranda con todo lo sobredicho [...]64 otorgamos esse publico ynstrumento/65 ante ell con testigo de guadalquivar escrivano de camara del dicho/66 sennor rrey mi padre e su notario publico en todos los/67 sus rreynos e tierras et rreyno del dicho rrey nuestro primo/68 al qual

mandamos que lo escriviese o fiziese con escrivir e lo si/⁶⁹ gnase de su signo a los presentes que fuesen dello testigos/⁷⁰ fecho e otorgado fue el dicho ynstrumento en la cibdad de/⁷¹ Valencia e a primero dia de junnio anno del nascimiento del nuestro/⁷² salvador jesuchristo de mile e quatrocientos e quinze annos/⁷³ testigos que fueron presentes llamados e presentados especial/⁷⁴ mente que a lo dicho es don enrique de villena primo del dicho/⁷⁵ sennor rrey de aragon et don berenguel de berdaxi et mosen/⁷⁶ diego hernandez de vadillo del consejo del dicho sennor rey/ [...] ⁸⁴ el dicho sennor rey de aragon que presente estava dio e/⁸⁵ otorgo en mi presencia e de los testigos susodichos al dicho/⁸⁶ sennor prinçipe don alfonso la dicha liscencia e autoridad e/⁸⁷ espreso consentimiento para otorgar todo lo sobredicho [...] ⁹¹ la dicha sennora ynfanta dijo que rrescebia e rescebio/⁹² la dicha liscencia e autoridad e espreso consentimiento/⁹³ a ella dados e otorgados por el dicho prinçipe don alfonso/⁹⁴ su esposo [...] ⁹⁵ del juramento que ella ovo otorgado en la villa de valladolid sobre la rrenunciacion/⁹⁶ e cesion e traspasamiento que ella hizo en la villa de valladolid al/⁹⁷ muy alto e muy esclaresçado sennor rey don juan su hermano/⁹⁸ e sennor que dios guarde e mantenga del ducado de villena/⁹⁹ e de las villas e logares del e de las villas e lugares de por/¹⁰⁰ tillo e aranda segund pasara al dicho ynstrumento [...] ¹²² sepan quantos este publico ynstrumento vieren/¹²³ como yo la ynfanta dona maria primo genita del muyt alto e/¹²⁴ muyt poderoso sennor rrey don enrique mi padre e mi sennor [...] ¹²⁵ et de la muy ynclita/¹²⁶ esclaresada rreyna donna catalinna mi madre e mi sennora que/¹²⁷ dios guarde e mantenga con liscencia e autoridad e consentimiento/¹²⁸ espreso espreso de don alfonso mi esposo prinçipe de girona/¹²⁹ primo genito del muyt alto e muyt esclaresçido sennor don fernando/¹³⁰ rrey de aragon [...] ¹³¹ otorgo e conosco que por quanto oy dia de la fecha/¹³² deste ynstrumento ove fecho rrenunciacion en vos el muyt/¹³³ alto e muyt esclaresçido sennor rrey don juan mi sennor e/¹³⁴ mi hermano que dios guarde de e mantenimiento de todo el derecho que yo/¹³⁵ avia e me pertenesçia en qualquier manera e por qualquier rra/¹³⁶ zon en el ducado de villena [...] ¹⁴⁶ e por /¹⁴⁷ que vos el dicho sennor rrey sendes mas seguro que a terne e/¹⁴⁸ guardare e complire lo en el dicho ynstrumento contenido e/¹⁴⁹ cada cosa e parte dello por ende yo la dicha ynfanta donna/¹⁵⁰ maria siendo mayor de doze annos e menor de veynte e un/¹⁵¹ annos de mi propia e libre voluntad juro a dios e a esta sennal/¹⁵² divina (signe d'una creu) con mi mano derecha tanida corporalmente tanida/¹⁵³ e a las palabras de los santos evangellios que he e avre por/¹⁵⁴ firme e estable el dicho ynstrumento de rrenunciacion e cesion/¹⁵⁵ e traspasamiento por mi oy dia fecho e otorgado e todo/¹⁵⁶ lo en el contenido [...] ¹⁵⁷ contra ello nin contra cosa que parte dello en/¹⁵⁸ algund tiempo ni por alguna rrazon nin pueda contra ellor resti/¹⁵⁹ tucion por ser menor de hedad nin por otra rrazon alguna/¹⁶⁰ nin alegue que fuy engannada en fazer e otorgar lo sobredicho/¹⁶¹ ni alegare otra rrazon alguna [...] ¹⁶⁹ juro e prometo en la forma susodicha de non proce/¹⁷⁰ dir desponsacion nin rrelajacion nin absolucion del dicho juramen/¹⁷¹ to nin del perjuro sy en el yncurriere lo que dios non quiera a nuestro sennor/¹⁷² el papa nin a otro perlado nin juez de la santa madre yglesia [...] ¹⁸⁴ e no venga en duda en tiempo alguno rroque e mande a los no/¹⁸⁵ tarios e escrivanos publicos de yuso escriptos que escriviesen [...] ¹⁸⁶ este dicho ynstrumento publico e lo singnassen/¹⁸⁷ de sus signos e lo diesen al dicho sennor rrey mi hermano/¹⁸⁸ e mi sennor el qual yo otorgue e otorgo et todo lo contenido en el/¹⁸⁹ con la dicha liscencia e autoridad e consentimiento espreso del/¹⁹⁰ dicho prinçipe don alfonso mi esposo [...] ¹⁹¹ rruego e mando a los presentes que sean de todo ello testimonio/¹⁹² el qual dicho

ynstrumento fue fecho e otorgado en la manera/193 que dicha es en la villa de rrequena quatro que es de junio anno del/194 nascimiento del nuestro salvador jesuchristo de mile e quatro cientos/195 e quinze annos testigos que fueron presentes a todo desto que dicho es/196 llamados e presentados don sancho de rrojas obispo de palencia...

(el document acaba amb una llarga llista de testimonis i notaris)

2. Capítols matrimoniais d'Alfons i Maria.

València, 10 de juny de 1415.

Emilio Sáez, *Colección Diplomática de Sepúlveda, I, op. cit.* pp. 364-372.

“Don Ferrando, por la graçia de Dios, rey de Aragón, e de Seçilia, de Valencia e de/ Mallorcas, e de Cerdena e de Córcega, conde de Barcelona, duque de Athenas e de Neopatria,/ e conde de Rosellón e de Çerdania, por nos, e nos, don Alfonso, su fijo primo/génito, con liçencia e abtoridat e espreso consentimiento del dicho rey don/ Ferrando, nuestro sennor e padre, por nos; nos, ambos, otorgamos e conosçemos que/ por razón quel rey don Juan de Castilla e de León, nuestro muy caro e muy amado/ sobrino, e primo de nos, el dicho don Alfonso, e hermano de vos, la infante donna/ María, mi esposa, fija primogénita del sennor rey don Enrique, de esclaresçida/ memoria, nuestro hermano, que Dios aya, e tío de nos, el dicho primogénito,/ vos costituyó en dote porque casásedes con nos, el dicho primogénito, dozientas/ mill doblas de oro castellanas, las quales se obligó por sí e por sus/ bienes de vos dar e pagar hasta dos annos, e porque vos fuésedes más/ segura vos obligó por espeçial ipoteca las sus villas de Arévalo,/ e Madrigal, e Roa, e Sepúlveda e Duennas, con todos sus lugares,/ e fortalezas, e términos, e jurisdicçiones, e vasallos, e fueros, e pechos,/ e derechos, e tributos, e justicia çevil e creminal e mero misto imperio,/ e destritos e pertençias, para que toviésedes las dichas villas con todo/ lo sobredicho e la posesión vel casi dello, por derecho de prenda/ o de ipoteca, e vos entregó luego la posesión vel casi de todo/ ello; la qual costitución de todo vos fizo en esta manera e con tal pleito/ e postura que si contesçiese quel matrimonio se disolviese entre nos,/ el dicho don Alfonso, e vos, la dicha donna María, mi esposa, por muerte de/ vos, la dicha infante, o por otra razón alguna, sin dexar fijo o/ fijos, o fija o fijas, o otros descendientes del dicho matrimonio,/ lo que Dios non quiera, que las dichas doblas fuesen tornadas/ al dicho rey don Juan, nuestro muy caro e muy amado sobrino e a/ sus herederos e subçesores, segund e en la manera que nos,/ los dichos rey e príncipe, nos obligásemos en la dicha razón,/ segund que esto e otras cosas más larga e conplidamente/ se contiene en la carta pública de la costitución de la dicha dote./ E por quanto nos, los dichos rey don Ferrando e príncipe don Alfonso,/ resçebimos la costitución de la dicha dote e las dichas villas e/ lugares en prendas della, por ende, de nuestras propias e libres/ voluntades, ambos a dos e boz de uno e cada uno de nos por el todo,/ renunciando el benefiçio de la división que los derechos otorgan a los conreos de/ dever, nos obligamos por nos e por todos nuestros bienes, muebles e raíces,/ que nos avemos o oviéremos de aquí adelante en los regnos e tierras e/ sennorios de Aragón, a vos, la dicha infante donna María, que estades presente,/ e al dicho rey don Juan, nuestro muy caro e muy amado sobrino, absente,/ e a los presentes notarios e escrivanos públicos, resçibientes la/ obligaçión e estipulaçión en nonbre de vos e d'él, e para

vos e/ para él, para que si aconteçiere, lo que Dios non quiera, quel dicho ma/trimonio se disuelva entre nos, el dicho príncipe don Alfonso,/ e vos, la dicha infante donna María, por muerte de nos,/ el dicho príncipe don Alfonso, o por otra razón alguna, remanesçiendo/ vos, la dicha infante donna María, biva, en el siglo o se separare/ el dicho matrimonio entre nos e vos, de fecho, por cabsa [o] ocasión de/ nos, el dicho príncipe, lo que Dios non quiera, que del día quel dicho matrimonio/ fuere así disoluto o separado, en la manera susodicha, nos, los dichos/ rey don Ferrando, e don Alfonso príncipe e nuestros herederos e subçesores/ restituyamos e demos e tornemos e pagemos, realmente e/ con efecto, a vos, la dicha infante donna María, o al que por vos/ lo oviere de aver las dichas dozientas mill doblas de oro/ castellanas, o su verdadera e justa estimaçión, segund que/ comunalmente valieren doblas castellanas en la çibdat/ de (espai en blanc) fasta quatro annos continuos/ primeros venientes, en cada un anno çinquenta mill/ doblas, en manera que, complidos los dichos/ quatro annos, sean acabadas de pagar las/ dichas dozientas mill doblas, so pena del doblo de las dichas/ doblas demás del príncipals, que vos paguemos por pena e por/ postura que con vos ponemos, e demás que vos demos e pagemos/ en cada un anno que pasare después quel dicho matrimonio así fuere/ disoluto o separado, en la manera susodicha, fasta que vos pague/mos las dichas dozientas mill doblas, diez mill doblas de oro/ castellanas, o su verdadera e justa estimaçión, para vuestro mantenimiento;/ pero que pagando vos el primero anno las dichas çinquenta mill doblas, que el otro/ anno siguiente sea descontado del dicho mantenimiento dos mill e/ quinientas doblas, e así por rata, cada un anno, commo fuéremos pa/gando del príncipal, que así se descuente de la paga del dicho mantenimiento;/ e acabadas de pagar las dichas dozientas mill doblas, que dende en/ adelante non seamos tenudos de vos dar e pagar las dichas diez/ mill doblas del dicho manenimiento nin parte alguna dellas, por rata nin alguna/ otra manera. E si aconteçiere quel dicho matrimonio se disuelva entre nos/ el dicho príncipe don Alfonso, e vos, la dicha infante donna María, por muerte/ de vos, la dicha infante, o por otra razón alguna, lo que Dios non quiera,/ sin dexar fijo o fijos, o fija o fijas, o otros desçendientes del dicho/ matrimonio, que nos, los dichos rey e príncipe, restituyamos e demos, e paguemos, realmente con efecto, al dicho rey don Johan de Castilla/ e de León, nuestro muy caro e muy amado sobrino, o a sus herederos/ e subçesores, las dichas dozientas mill doblas de oro castellanas, o su/ verdadera e justa estimaçión, segund que comunalmente valieren en la/ dicha çibdat de (espai en blanc) puestas en la çibdat de Soria o en la villa/ de Requena de los dichos regnos de Castilla, o en qualquier dellas,/ desde el día quel dicho matrimonio así fuere disoluto fasta quatro annos/ primeros venientes, en gisa que le demos e paguemos en cada/ uno de los dichos quatro annos çinquenta mill doblas, o su verdadera e/ justa estimaçión, so pena del doblo demás del príncipal que le demos e/ paguemos por pena e por postura que con él e con su mensajero espeçial/ por él embiado, ponemos; la qual pena queremos que aya lugar e pueda/ correr contra nos por qualquier parte o cosa que fincare por pagar de las/ dichas doblas, bien así como si non vos pagásemos cosa alguna/ dellas, así en el presente caso commo en el caso susodicho quando se ovieren/ de restituir las dichas doblas a vos, la dicha infante, e la pena/ pagada o non pagada, que todavia que demos e finquemos e seamos/ tenudos e obligados de dar e pagar las dichas dozientas mill doblas/ a vos, la dicha infante donna María, esposa de nos, el dicho príncipe don Alfonso,/ o a vos, el dicho rey don Juan, nuestro muy caro e muy amado sobrino, a/ cada uno de vos en el caso en que le deven ser tornadas,

segund lo que de su/so dicho es. E por esta carta damos poder conplido a qualesquier justiçias,/ o alcalles, o merinos, o alguaziles o otros ofiçiales qualesquier, ante quien/ fuere mostrada, a la juridiçión de los quales nos sometemos en este/ caso, que de los dichos plazos pasados en adelante fagan entrega e/ esecuçión en los dichos nuestros bienes del regno e tierras e sennorios/ de Aragón e de cualquier de nos, así por la debda prinçipal de las/ dichas doblas e de cada cosa e parte dellas commo por la pena,/ si en ella cayéremos, sin nos nin alguno de nos ser llamados, nin/ otro por nos nin por alguno de nos, nin oídos nin vençidos en/ juizio, bien así commo si ante ellos o ante qualquier dellos/ fuésemos demandados en juizio, o fuésemos vençidos por sentençia/ pasada en cosa judgada. E otrosí damos poder conplido a las dichas/ justiçias e a cualquier dellas para que puedan fazer la dicha execuçión/ a su libre voluntad, sin guardar solepnidat alguna de las que/ ponen los fueros, costiuçiones o el derecho, así çevil como/ canónico, e Partidas e ordenamientos de Castilla, así çerca de la/ orden de la execuçión, en qué manera se deve fazer, como çerca de la/ vençión e remate, salvo que a su libre disposiçión e voluntad puedan/ fazer execuçión e remate de los dichos bienes de los dichos regnos/ de Aragón, en la manera que dicha es. E porque vos, la dicha infante,/ e el dicho rey don Juan, vuestro hermano, más çiertos e seguros seades/ de poder cobrar e aver de nos e de qualquier de nos las dichas do/zientas mill doblas, por esta presente carta vos damos libre poder/ para que, pasados los dichos plazos, sin nos más requerir nin guardar/ otra solepnidat alguna, vos e él, o otro o otros por vos o por él, poda/des e puedan fazer represarias en qualquier bienes nuestros de los/ dichos nuestros regnos e tierras de Aragón e de qualesquier nuestros súbdi/tos e naturales, vezinos e moradores en los dichos nuestros regnos/ e tierras e sennorios, previllejados o non previllejados, e que las podades/ e puedan fazer, así en bienes raizes, çibdades, villas e lugares/ e otros qualesquier bienes raizes, commo en bienes muebles, aunque sean previllejados e tales en que non ayan lugar de derecho represarias, e que las podades e puedan fazer en qualesquier lugares e tierras, previllejados o non preillejados o non seguros, e/ de los bienes en que así fueren fechas las represarias sobredichas vos/ entregedes primeramente de las costas que sobre ello feziéredes o fe/ziere e después de las penas e prinçipal, e que nos nin alguno de nos,/ nin otro por nos, nin nuestros súbditos e naturales, non podamos nin puedan/ resestir nin resistan a las tales represarias. E sobre esto que/ dicho es, e sobre lo que en esta carta contenido e sobre cada cosa e parte dello,/ renunçiamos la exepçión de la dote prometida e non contada, e los derechos/ que çerca dello fablan e remedios que sobre ello son o fueren establesçidos;/ e eso mesmo los derechos que defienden e quieren que non puedan ser/ dados fiadores para la restituçión de la dote, e los derechos que defienden/ a los cavalleros fazer fiadura, e qualesquier otros derechos, costituciones, fueros,/ usos e costunbres, fazannas, ordenamientos, e rescriptos, e cartas e previllejos,/ aunque sean inclusos en el cuerpo del derecho, de que nos o alguno de nos podiésemos/ aprovecharnos para poder ir, o venir o pasar contra esta dicha carta, o contra lo en ella/ contenido o contra cosa o parte dello; e nin podamos pedir benefiçio de restituçión/ por ser nos, el dicho don Alfonso, menor de XXV annos, nin por razón de cavallería nin de derecho/ común, por la cláuſula general; nin podamos inplorar otro auxilio, ordinario o/ extraordinario o mixto; nin podamos dezir que fuemos induçidos por enganno a/ nos o qualquier de nos, junta o apartadamente, para fazer o otorgar lo susodicho o cosa o parte/ dello, ca en caso que ende oviese intervenido enganno o diese cabsa a este dicho contrato/

e inçidiese en él, nos lo renunçiamos, e que por ende non podamos dezir nin alegar que non/ somos tenudos a tener e guardar lo en esta carta contenido, antes queremos e es nuestra voluntad/ que sea firme e valedero, bien así commo si nunca ende enterveniera el dicho enganno. E por/que esta dicha carta sea más firme e estable renunçiamos las leys en que dize que la estipulaçión/ penal non pasa a los subçesores por título lucreativo, e otrosí renunçiamos a las leys/ en que dize que el que se somete a la jurisdicción de otro que non es su juez que se puede arrepentir/ e declinar su jurisdicción antes del pleito contestado, e otrosí renunçiamos las leys/ e derechos en que dize que la pena non se comete por la parte que es pagada e que deve ser des/contada por rata, e otrosí renunçiamos la leys en que dize que las leys prohibitivas non/ pueden ser renunçiadadas, e otrosí renunçiamos las leys en que dize que general renunçiaçión/ que omme faga que non vala, ca nos, siendo sabidores e çiertos e çerteficados de las dichas/ leys e de todas las otras de que nos podríamos aprovechar e ayudar contra esta dicha carta,/ e contra lo en ella contenido e contra cosa e parte dello, nos las renunçiamos e quitamos e partimos/ de nos e de qualquier de nos. E porque esto sea firme e non venga en dubda e ques,/ en algund tiempo, rogamos e mandamos a los notarios e escrivanos de yuso escriptos que/ fiziesen escribir dos cartas de un tenor e las signasen de sus signos,/ la una para el dicho rey don Juan, nuestro muy caro e muy amado sobrino, la otra para/ la dicha infante donna María, e por mayor firmeza firmámoslas de nuestros/ nonbres e mandámoslas sellar con nuestros sellos pendientes, las quales nos,/ los dichos rey don Ferrando e príncipe don Alfonso, otorgamos, con la dicha su liçençia/ e abtoridat e espreso consentimiento, e rogamos e mandamos a los/ presentes que sean dello testigos.

Dada en la nuestra çibdat de Valençia, a diez días del/ mes de junio, anno del Nasçimiento del nuestro Sennor Ihesu Christo de I (M) CCCC° XV annos.

Testigos/ que fueron presentes, llamados e rogados espeçialmente para lo sobredicho: don/ Sancho de Rojas, obispo de Palençia e oidor de la Abdiençia del dicho sennor rey/ de Castilla e del su Consejo; e mosén Diego Ferrández de Vadillo, del Consejo/ del dicho sennor rey de Aragón; e los doctores Juan Ferrández de Toro, e Ferrand Gonçález/ de Avila e Gonçalo Sánchez, arcediano de Salenes, oidores de la dicha abdiençia;/ e miçer Juan Mercader, baile general de la dicha çibdat de Valençia.

Va/ escripto sobre raído o diz “nos sin nuestros”, o diz “en la nuestra”. E non/ enpezca derecho a nos.

Yo, Alfonso Gonçález de Guadalfajara, escrivano de cámara de mi sennor/ el rey de Aragón, e su notario público en todos los sus regnos e tierras e escrivano de/ cámara del sennor rey de Castilla, a todo lo que dicho es e a cada cosa dello/ presente fuí, en uno con los dichos Pero Ferrández, secretario e notario público de yuso escripto,/ e con los dichos testigos, e ví en commo el dicho sennor rey de Aragón, que estava presente,/ dió e otorgó, en mi presençia e del dicho Pero Ferrández e de los dichos testigos, al dicho sennor/ príncipe don Alfonso, su fijo, la dicha liçençia e abtoridad e espreso consentimiento para/ fazer e otorgar todo lo sobredicho e cada cosa e parte dello, e por/ ende, a ruego e mandamiento de los dichos sennores rey e príncipe, esta carta, en uno/ con el dicho Pero Ferrández, fize escribir e pus aquí mío signo en testimonio de verdat.

/ Rex Ferrandus. Primogenitus.

E yo, Pero Ferrández de la Guardia, arçediano de Grado/ en la Iglesia de Oviedo e secretario del dicho sennor rey de Castilla,/ público por la abtoridat apostólica notario, en uno con Alfonso Gonçalez de Guadalfajara,/ escrivano e

notario de suso escripto, que estava presente, e con los testigos suso escriptos,/ fuí presente a todo lo que dicho es e a cada uno dello e ví e oí en/ commo el dicho sennor rey de Aragón, que estava presente, dió e otorgó,/ en mi presençia e del dicho Alfonso Gonçález e de los dichos testigos, al dicho sennor príncipe/ don Alfonso, su fijo, e otrosí estavan presente a la dicha liçençia e abtoridat/ e espreso consentimiento para fazer e otorgar todo lo sobredicho, e por/ ende, a ruego e mandamiento de los dichos sennores rey e príncipe, yo/ e el dicho Alfonso Gonçález, ocupados de otros negoçios, fizimos escribir esta/ presente carta pública fielmente por mano de otro, la qual es firmada/ de los nombres de los dichos sennores rey e príncipe, e yo soscrevíme/ por mi mano propia aquí e signéla de mi signo acostumbrado/ en testimonio de verdat de suso.

Arçediano de Grado.

/ Fizose todo esto en limpio e signélo yo, Alfonso Gonçález, escrivano de las/ cámaras, e lo levó el liçençiado Juan Gómez de Sevilla, procurador fiscal/ del rey, nuestro sennor, para guarda del derecho del dicho sennor rey.”

3. Nomenament de Maria com a lloctinent general de la Corona d’Aragó. Castelló de la Plana de Burriana, 2 de maig de 1420.

Cortes de Cataluña, op. cit. pp.83-88. (traduït en el treball)

In Christi nomine. Pateat universis tam presentibus quam futuris quod Nos Alfonsus, Dei gracia Rex Aragonum, Sicilie, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, Comes Barchinone, Dux Athenarum et Neopatrie ac eciam Comes Rossilionis et Ceritanie, attendentes: quod Nos cuius incumbit humeris¹ tam pro recuperacione et reduccione ad Coronam nostram regiam nonnullarum civitatum, villarum et castrorum nostrorum regni Sardinie que a perfidis sardis domus Nostre regie rebellibus tam diu occupata tyrannice detinentur, quam pro domando regaliter cornua superborum ipsorum cervices ad suave fidelitatis nostre jugum viriliter reducendo, aliisque justis et racionalibus causis Nobis recurrentibus, versus dictum regnum Sardinie velut partem hereditatis Nostre preciose paratam classem et signa nostra victricia ad presens dirigere Nos oportet et a regnis nostris Aragonum, Valencie et Maioricarum ac Principatu Cathalonie per consequens absentare, dignumque esse personam talem dimittere in eisdem que maiestatem Nostram in omnibus representet: Tenore presentis, de certa sciencia et consulte Vos, illustrem Reginam Mariam consortem nostram carissimam, regimini dictorum regnorum Principatus ac insularum adjacencium regno Maioricarum predicto et omnium subditorum nostrorum in eis presencium preficimus et in eisdem nostram generalem locumtenentem creamus, constituimus et eciam ordinamus, concedentes Vobis expresse et potestatem plenariam tribuentes quod regatis et gubernetis ac regere et gubernare possitis dicta regna, Principatum et insulas, quamdiu Nos abesse contigerit ab eisdem; et utamini et possitis uti mero et mixto imperio cum plenissima gladii potestate, omnique jurisdictione civili et criminali eaque exercere libere valeatis et facere exerceri tam in terra quam in mari quam eciam aqua dulci: preficiamini insuper et sitis in locum nostrum tanquam maiestatem Nostram regiam representans super Gubernatorem generalem omnium regnorum et terrarum Nostrarum et super omnes gubernatores quorumlibet regnorum et Principatus ac insularum superius

---

¹. Manca una paraula o dues *cura o curam gerere* tal com he trobat en el segon nomenament de la lloctinència de Maria de 1432.

expressorum et super omnes Consiliarios Nostros in eis ad Nostra peragenda negocia assignatos et assignandos Cancellarium et Vicecancellarium, Consiliarios Thesaurarium Nostros et racionales Magistros Curie nostre, justicias, merinos, vicarios, Baiulos, suprajunctarios, portarios, procuratores et collectores reddituum et jurium nostrorum et alios quoslibet Officiales Nostros et locatenentes eorundem, quos possitis corrigere et punire civiliter et criminaliter amoverequae ab eorum officiis et mutare seu alios ponere pariter in eisdem: sitis eciam super omnes prelatos et religiosas personas in hiis in quibus Nos eis preficimur et super Duces, Comites, Vicecomites, nobiles, barones et milites, infançones, generosos, cives, burgenses, hominesque civitatum, villarum et locorum dictorum regnorum et Principatus quos Vos vocare et citare possitis ac eciam capere seu capi facere prout volueritis, eosque et unumquemque ipsorum civiliter et criminaliter pro eorum delictis, deffectibus et excessibus in personis et bonis punire: possitis nec minus exercitus, hostes et cavalcatas indicere et mandare sub quibusvis penis tam pecuniariis quam corporalibus quibuscumque et redempciones ipsarum recipere ac componere pro eisdem: possitis eciam inter quos expedierit treugas semel et pluries eciam inter easdem personas indicere sicut Nos ex regalia nostra et alia facere consuevimus et vobis videbitur expedire: possitis eciam guidare et assecurare et eciam procedere contra quos noveritis juxta Usatica incipencia "Autoritate et rogatu" et "Simili modo cum temporibus" et alia omnibus illis viis et modis quibus poteritis melius tam de usu patrie quam de consuetudine sive jure eciam si Nobis competat procedere ex regalia sive ex regali prehemencia qualicumque: possitis preterea represalias atque "marchas" contra quoscumque concedere ac licencias pignorandi sive reintegrandi: possitis nichilominus a quibusvis qui Nobis aut fisco Nostro tenentur aut tenebuntur quasvis pecunias exhire, recipere et habere et eos compellere ad reddendum compotum et rationem et ad reliqua restituendum finem liberationem et apocas de recepto faciendum et firmandum plenarie et complete: possitis eciam propria manu vestra subscribere in cartis et litteris in quibus Nos fuimus scribere assueti et firmare racione domini in instrumentis quibus expediverit Nostris juribus semper salvis: possitis eciam recipere et recipi facere pro Nobis in dictis regnis Principatu et insulis cenas et convivia tam in presencia quam in absencia et tam in pecuniis quam in victualibus prout vobis videbitur fore fiendum: possitis ulterius nullitates, deffectus et solemnitates supplere in omnibus judiciis, contractibus et actibus aliis extrajudicialibus quibuscumque et causas quaslibet determinare et in eis pronunciare juxta conscienciam vestram et prout justicia suadebit: possitis eciam potestates castrorum et locorum aliorum quorumlibet que pro nobis tenentur in feudum petere, recipere et habere ac peti et recipi facere et tenere et illas restituere jure Nostro servato et de ac super feudis et juribus nostris ipsorum feudorum inquirere et inquire facere et ad hec judices delegare et subdelegare quociens vobis videbitur faciendum: possitis inquam homagia et fidelitates a feudatariis Nostris in dictis regnis, Principatu et insulis recipere seu recipi facere et investitura feudatariis polliceri juribus nostris regiis et laudimiis, tercis et foriscapitis in omnibus semper salvis: possitis eciam ferre sentencias a quibus appellari non possit immo sint durature perpetuo ac si essent ab ore regio nostro prolate: possitis eciam in omnibus et singulis causis tam civilibus quam criminalibus eciam si fuerint meri imperii vel majores cause et tam in causis principalibus quam appellacionum et supplicacionum tam a Nostris quam Vestris sentenciis oblatarum et offerendarum quarumcumque judices delegare et assignare et illos

remove, aliosque ponere seu ordinare de novo prout ad superioritatem Nostram pertinet et spectat et eciam ipsas causas appellacionum et supplicacionum terminare: possitis eciam procuratorem vel procuratores constituere et substituere cum illa potestate quam eis concedere volueritis sive dare tam super jurisdictionis exercicio quam aliud quovismodo: possitis eciam renunciaciones quorumcumque officia et beneficia vaccancia et que vaccabunt per renunciacionem, cessum, decessum aut privacionem ea detinencium aut aliud quovismodo in dictis regnis et terris nostris conferre et juramenta quecumque inde solita prestari exigere et recipere et salaria et jura assueta eis prestari mandare: possitis eciam in eisdem quoscumque iudices et comissarios revocare vel eis aut etiam ordinariis adjunctum seu adjunctos dare vel loco ipsorum alios idoneos semel et pluries surrogare, et in emancipacionibus minorum auctoritatem interponere et decretum tutores et curatores assignare et dare, et datos et assignatos quoslibet remove et alios iterum assignare, notarios creare, et illos legitimare quorum ortum fedus matrimonii non agnovit: possitis ulterius ex causis perhorrescencie aut suspicionum iudicem vel iudices aut locum tutum littigantibus assignare et quoscunque ab ordinariorum cognicione et districtu causis legitimis et prout videbitur vobis eximere: possitis eciam recipere et acceptare bona vaccancia in dictis regnis Principatu et insulis et bona eciam delinquentium annotare et applicare regio juri Nostro: possitis insuper indulgere et prorsus remittere quecumque crimina et deffectus cuiusvis condicionis fuerint et composiciones facere de eisdem et ea seu penas pro eis corporaliter inflingendas in pecuniarias penas mutare penasque impositas et imponendas remove, augere, moderari et relevare et notam infamie tollere et famam restituere et super etate qualibet dispensare et juramentum quodlibet in animam Nostram prestare: possitis ulterius Curias aut Parlamentum celebrare et tenere regnicolis cuiuslibet dictorum regnorum, et Principatus pro Curiis sive Parlamento ut volueritis congregare, et in ipsis Curiis Parlamento aut congregacionibus foros, constituciones sive capitula edere, concedere aut facere et omnia alia facere et exercere que Nos facere possemus, si personaliter existeremus in eis: possitis inquam intendere in et circa regimina civitatum, villarum et locorum nostrorum et in et super eis disponere, ordinare, statuere, auctorizare, concedere et alia facere que Nos facere valeremus: possitis eciam per portarios et prout aliud est solitum fieri castra que pro Nobis per quosvis alcaydos ad consuetudinem Ispanie et alia teneantur requirere Vobis seu cui volueritis liberari et tradi et ipsos ad id compellere ac compelli facere, ac ipsos liberare et liberari facere a quibusvis juramentis et homagiis ac aliis obligacionibus et securitatibus a quibus liberandi existant, et ab ipsis alcaydiis cum Vobis placuerit privare necnon easdem alcaydias aliis comittere prout vobis videbitur et alia omnia et singula circa premissa facere que Nos facere possemus: possitis tandem petere et exigere ac peti et exigi facere subsidia sive demandas, tam pro exercitu, Deo annuente feliciter iam parato pro dictis recuperacione et reduccione ad Coronam Nostram regiam nonnullarum civitatum, villarum et castrorum Nostrorum dicti regni Sardinie et domanda rebellione que a perfidis sardis domus Nostre regie rebellibus diucius est patrata, quam eciam pro quibuscumque aliis causis de cetero ocurrentibus pro quibus liceat aut sic solitum fieri atque peti seu exigi subsidia et demandas in regnis, Principatu et insulis antedictis et quolibet eorumdem: et demum possitis in dictis regnis Principatu et insulis alia omnia et singula generaliter et specialiter exercere et facere que Nos ut Rex princeps et dominus possemus in eisdem regnis Principatu et insulis personaliter constitui,

eciam si maiora vel graviora fuerint superius expressatis et que mandatum exigent speciale: nam super premissis omnibus et singulis cum incidentibus, deppendentibus, emergentibus accessoriis sive connexis damus et commitimus Vobis, dicte Regine, totum locum nostrum et plenarie vices Nostras cum libera et generali administratione et cum plenissima facultate; convenientes in Nostra bona fide regia habere perpetuo rata et firma quecumque fuerint per Vos acta sive gesta tam in supra expressis quam eciam non expressis ac si per Nos acta fuissent sive gesta et in nullo contrafacere vel venire aliquo jure racione vel causa sub bonorum Nostrorum omnium ypotheca. Mandamus preterea cum presenti universis et singulis prelatiis, religiosis, ecclesiasticisque personis, Ducibus, Comitibus, Vicecomitibus, nobiles, baronibus, infançonibus et personis militaribus, civibus, burgensibus, hominibusque villarum et alliis omnibus et singulis subditis nostris in regnis Principatu et insulis supradictis, necnon Gubernatori Nostro generali eiusque vicesgerenti Baiulisque generalibus, vicariis, Bajulis, Cancellario, Vicecancellario et Thesaurario nostris et Magistris racionalibus, procuratoribus et collectoribus reddituum et proventuum et jurium Nostrorum et aliis quibuscumque Officialibus nostris in dictis regnis Principatu et insulis constitutis et locatenentibus eorumdem sub fidelitate qua sunt Nobis astricti quod Vobis, dicte Regine, vestris ordinacionibus, jussionibus et preceptis obediant, pareant et attendant in omnibus tamquam Nobis supplentes de Nostre regie plenitudine potestatis quoscumque deffectus si qui presenti Nostre ordinacioni et comissioni apponi possent vel in eis quomodolibet reperiri. In quorum testimonium atque robur presens instrumentum fieri jussimus et Nostri sigilli appensione muniri. Datum in villa Castilionis, planiciey Burriane die secunda Madii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo regnique Nostri quinto.

Signum Alfonsi Dei gracia Regis Aragonum, Sicilie, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, Comitis Barchinone, Ducis Athenarum et Neopatrie ac eciam Comitis Rosilionis et Ceritanie qui predicta laudamus et firmamus.- Rex Alfonsus.

Testes sunt qui ad predicta presentes fuerunt Fredericus Comes de Luna, Johannes Vilaragut et Raymundus Xatmar, milites, Consilarii et maiordomi domini Regis predicti.

Signum mei Francisci Darinyo Secretarii domini Regis predicti auctoritate Regia notarii publici per totam ipsius dominacionem et terram qui predictis interfui eaque de mandato eiusdem domini Regis scribi feci et clausi.

4. Destitució del Justícia d'Aragó Joan Ximénez Cerdán.

Saragossa, 10 de juliol de 1420.

ACA, reg. 3165, fols. 4v-5.

1- Dona Maria por la gracia de Dios et caetera (etc: els títols) A los Reverent e Notables Egregios, nobles amados/ e fieles nuestros todos e qualesquieres Arquebispe, Bispes, Castellan Damposta, Abades, portant/vezes de Governador, Bayle general, Capitoles e Conventos delas iglesias Cathedrales, e colle/giadas, Comendadores, e otras qualesquieres personas ecclesiasticas, Comtes Barones nobles/ Cavalleros Scuderos Justicias Çalmedinas Merinos, Sobremonteros, Porteros e otros/ qualesquieres oficiales nuestros Jurados e otros oficiales e hombres de qualesquiera Ciudades/ villas e lugares del Regno Daragon, e otras

qualesquiera personas de qualesquiera ley/ stamento, o condicion sean habitantes en el dito Regno Daragon, Salut e Dileccion, Havemos/ vista e en nuestro consiello recognoscida una letra patent del Senyor Rey del tenor seguent:/ Don Alfonso por la gracia de Dios Rey Daragon de Sicilia et caetera A los Reverent Venerables Egre/gios nobles amados e fieles nuestros todos e qualesquiera Archabispe, Bispes, Abades, Cas/tellan Damposta portant vezes de Governador, Bayle general, Capitoles e Conventos/ delas yglesias Cathedrales e collegiadas, Comendadores, e otras qualesquieres personas/ ecclesiasticas Comtes Barones nobles Cavalleros, Scuderos Justicias Çalmedinas Me/rinos Sobremonteros porteros e otros qualesquieres oficiales nuestros Jurados e otros oficiales/ e hombres de qualesquieres ciudades villas, e lugares del Regno Daragon, e otras qua/lesquieres personas de qualquier ley stamento, o condicion sean habitantes enel dito Reg/no Daragon, Salut e Dileccion, Clara, e indubitada cosa es de mera justicia, e razon que/ el Justicia Daragon puede e li es permeso toda hora que le plazca o visto le sea renunciar al officio/ del justiciado en poder nuestro, assin en cortes como fuera de cortes, assin dentro como fuera del Regno/ E assin fue feyto, e servado quando por la renunciacion feyta por mossen Domingo cerdan quondam (en otro tiempo) justicia/ del dito Regno fue provedido del dito officio, mossen johan ximenez cerdan qui ultimament/ es stado justicia Daragon, E afazer renunciacion del dito officio se pueda obligar por pacto/ e jura, los quales es tenido servir, E las cosas sobreditas assin stantes el dito mossen johan/ ximenez cerdan por contracto valido de su mera, e libera voluntat promiso, e se obligo e/ encara juro sobre los santos Evangelios por el tocados de renunciar en nuestras manos/ el poder al dito officio de justiciado dentro cierto tiempo [...] passado, E encara despues toda hora/ e quando por nos ende fuesse requerido, la qual obligacion promatiença e jura a gran supplicacion/ e instancia por el anos feyta loemos, e aprovamos e carta e firma, haviemos enlo sobredito/ assin stando Nos deseantes provedir en el dito officio de justiciado de buena e notable persona/ tal qual cumple a servicio nuestro proveyto e benavenir del dito Regno, e de todos, e cadaunos/ habitantes en aquella antes de nuestra benaventurada partida, la qual fazer entendemos por visi/tar nuestros Regnos e tierras de Sicilia, e de Cerdenya, havemos por nuestras patentes le/tras requerido el dito mossen johan ximenez cerdan, que se teniesse e compliesse servir lo prometido/ e jurado por el en renunciar al dito officio dentro cierto tiempo, por nos a ell assignado, Se/gund que las cosas sobreditas largament se demuestran por cartas publicas, las quales/ en su primera figura con las presentes embiamos, E jassea el dito mossen johan ximenez cerdan/ assi por la obligacion de renunciar, como por el sacrament por el prestado, e otras cosas sobre/ditas dentro al termino a ell prosigido deviesse por si, o su legitimo procurador haver re/nunciado al dito officio en manos, e poder nuestro aquello empero en grant offensa de nuestro/ senyor dios, e menosprecio de nuestra Real maiestat crebantando lo prometido e jurado ha/ rehusado, e denegado fazer, delo qual finco publico perjuro o faltador dela obligacion, e/ promatiença feyta a su princep Rey e Senyor, E como en tales casos de manera e indu/bitada .justicia. sia habido por renunciado al dito officio assi complidament e valida como/ si realment, e de feyto lo haviesse renunciado, E ell dito officio de justiciado vague e sea vagant/sen es de dubdo alguno, E el dito mossen johan ximenez cerdan olim (en otro tiempo) justicia Daragon, sea e fin/ que persona privada non havient jurisdiccio alguna, e anos se pertanesce las cosas sobreditas/ justiciar e publicar, portal que los subditos nuestros en aquello non sean decebados, e provedir al/ dito officio e regimiento de aquello, segund

que por fuero usos e costumbres del Regno so/bredito se deve fazer, Por tan[to] por tenor delas presentes notificamos vos todas e cada/ unas cosas sobreditas por la fe e naturalesa aque nos fodes tenidos, e obligados, vos/ requirimos, e de cierta sia vos mandamos, que daqui adelant al dito mossen johan xime/nez cerdan, no hayades tingades reputades o nombredes por justicia, ni en justicia del dito Regno/ ni a ell i a lugarestenientes suyos letras, o vergueros provisiones relaciones, o mandamientos/ de aquellos, o de qualquiere dellos obedescades, o obtempredes, ni delant ellos, o alguno dellos/ pleytos questiones causas, o processos levedes, ni afirmar de dreyto, appellidar, o en otra ma/nera qualquiera a ellos, o alguno dellos recorrades, Antes assin como privadas personas/ no obedescades, Antes resistades liberament e sin pena, delo qual fazer vos damos a sobre e/ abundant cautela por tenor dela present plena facultat e licencia e anullamos e scriva/mos, cassos scritos e nullos denunciarnos, todas e qualesquiere citaciones provisiones manda/mientos processos scripturas e actos suyos execuciones, por ellos, o qualquiere dellos dadas/ adelant fazederas, Queremos empero que aquellos que enel tiempo de aquesta privacion eran/ lugarestenientes del dito justicia regestan al dito officio de justiciado segund, que por fue/ro hi son tenidos e lo pueden fazer toda hora e quando el dito officio vaca, sobre lo qual/ a los ditos olim lugarestenientes por nuestras letras en forma devida scrivimos, E que en a/quello empatxo alguno no hi sea feyto, Antes mandamos seyto les obedescido, segund que/ por fuero uso e costumbre del dito Regno se deve fazer, daqui a tanto que por nos sea/ del dito officio de justiciado proveido, lo qual entendemos e offrescemos fazer bien e/ como cumple breument, E mandamos las presentes nuestras letras e las sobreditas cartas publicas seyer por voz de crida publicadas en la ciudad de Çaragoça, e por los lugares acostum/brados de aquellas, e en las otras ciudades, e villas insignes del dito Regno, portal que al/guno de aquellas, no pueda ignorancia allegar Dada en Tortosa. [...] nuestro siello secreto a/ XXVIII.dias de Março en el anyo dela natividad de nuestro senyor Mil CCCC vint. Rex Alfonsus. E/ havemos encara reconocidas todas e cadaunas cosas en aquella mencionadas, E como/ en el caso en la dita letra mencionada de nuestra e indubitada justicia el dito mossen johan ximenez/ cerdan sea havido por renunciand al dito officio, e sea e finque persona privada no havent jurisdic/cion alguna, Por tanto nos exsegiendo la sobredita letra del senyor Rey e aquella inhe/viendo vos notificamos e notificar mandamos el tenor de aquella, E a sobreabundant cau/tela de cierta sia requirimos a vos e cadauno de vos, e vos mandamos por la fe e natura/lesa que fodes tenidos e obligados al dito senyor Rey, que daqui a delant al dito mossen johan/ ximenez cerdan no haides tengades reputades, o nombredes por justicia, ni en justicia del dito/ Regno, ni a ell, ni a lugarestenientes suyos letras o vegueros provisiones, citaciones inibiciones, o/ mandamientos de aquellos, o de qualquieres dellos obedescades, o obtempredes, ni delant dellos o alguno/ dellos pleytos questiones causas, o processos levedes ni afirmar de dreyto appellidar o en otra ma/nera qualquiere a ellos, o a dalguno dellos recorrades, antes assin como a privadas personas no obe/descades, e, aquellos resistades liberament e sin pena, de lo qual fazer vos damos a sobreabondant/ cautela por tenor dela present plena facultat, e licencia, E anullamos, e peritamos cassos/ scritos e nullos denunciarnos todas e qualesquiere citaciones provisiones mandamientos prohi/biciones processos scripturas actos suyas e execuciones por ellos o qualquiera dellos daqui a/delant fazederos, o fazederas, Queremos empero que aquellos que en el tiempo dela dita requi/sicion que renunciase al dito officio, e

no lo ha feyto, e por consequent sea privado, e havido por pri/vado del dito officio eran lugarestenientes del dito justicia regeytan al dito officio de justiciado/ segund que por fuero hi son tenidos, e lo pueden fazer toda hora, e quando el dito officio vaca, a los/ quals havemos mandado seyer presentada la provista letra del dito senyor Rey, E a mayor cautela/ mandamos que en aquello empatxo alguno no hi sea feyto, antes mandamos seyer las obedescido, segund que/ por fuero uso e costumbre al dito Regno se deve fazer, daqui a tanto que del dito officio se haya/ provedido, Dada en Çaragoça a diez dias de julio, En el anyo de la natividad de nuestro Senyor, Mil/CCCC e vint. Alfonsus cancellarius

*Raymundus baiulus manu nostra
Facto in consilio*

*Similiter tres sub eisdem kalendario e mandato fuerunt
expeditae sub signatura sequenti,. La Reyna*

5. Convocatòria de les Corts de Tortosa-Barcelona, 1421-1423.

Tortosa, 21 d'abril de 1421.

Cortes de Catalunya, op. cit. t. XIII, pp. 1-2.

In nomine Sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Pateat universis, quoc cum Illustrissima Domina Maria, Dei gratia, Regina Aragonum, Sicilie, Valencie, Maiorice, Sardinie et Corsice, Comitissa Barchinone, Ducissa Atenarum et Neopatrie, ac eciam Comitissa Rossilionis et Ceritanie, Primogenita Regni Castelle, locumentenens generalis Illustrissimi domini Regis viri et domini sui carissimi pro conservacione et tuicione Regalis diadematis dicti domini Regis ac bono statu rei publice Cathalonie Principatus, Curiam generalem cathalanis indixisset ad vicesimam primam diem mensis Aprilis anno subscripto, mandavit fieri et expediri pro dicte Curie convocacione litteras quarum tenores successive per ordinem sic sequuntur.

Maria Dei gratia Regina Aragonum, Sicilie, Valencie, Maiorice, Sardinie et Corsice, Comitissa Barchinone, Ducissa Athenarum et Neopatrie, ac eciam Comitissa Rossilionis et Ceritanie, Primogenita Regni Castelle, locumtenens generalis Illustrissimi domini Regis viri et domini nostri carissimi: Reverendo in Christo patri D. Archiepiscopo Terrachonensi, salutem et dileccionem. Quia Nos, pro conservacione et tuicione honoris Regalis diadematis dicti domini Regis et nostri ac bono statu rei publice Cathalonie Principatus, Curiam generalem celebrare providimus cathalanis ad quamquidem celebracionem civitatem Dertuse et diem vicesimam primam Aprilis proxime futuri cum continuacione dierum sequencium huius serie assignamus: Ideo, vos requirimus et nonemus quatenus die et loco predictis celebracioni dicte Curie assistatis. Nos enim dicta die presencialiter in eadem civitate pro dicta Curia celebranda erimus Deo duce.

Data Dertuse .XVIII^a die Marcii anno a nativitate Domini M.^o CCCC.^o XXI.º. La Reyna.

Traducció: En nom de la Santa i individua Trinitat, Pare i Fill i Esperit Sant.

Que consti a tothom que com la Il·lustríssima senyora Dona Maria, per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó, Sicília, València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquesa d'Atènes i Neopàtria i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Primogènita del regne de Castella, lloctinent general de l'il·lustríssim senyor Rei, marit i senyor seu caríssim, per a la conservació i la protecció de la reial corona del dit senyor Rei i per al bon estat de la cosa pública

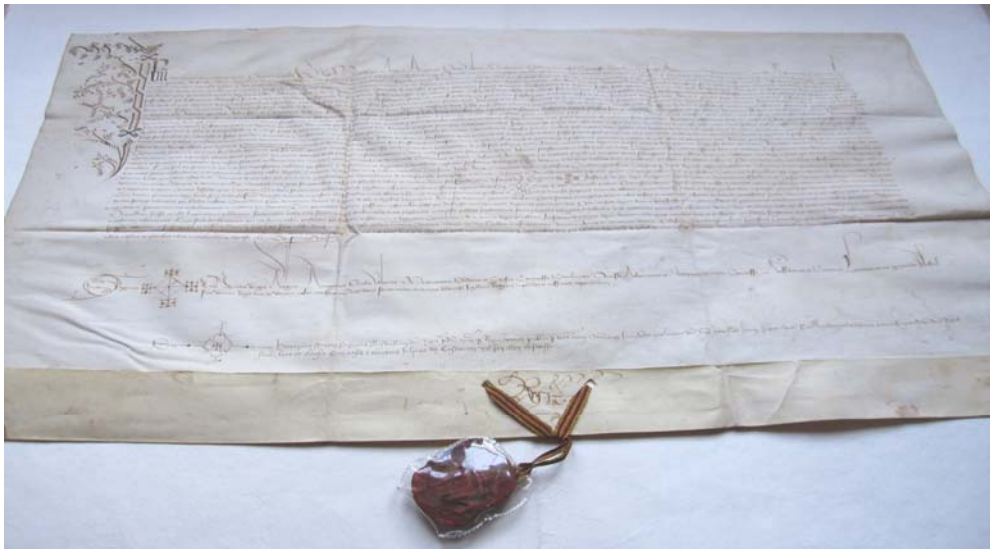
del Principat de Catalunya, hagués assenyalat Cort general als catalans pel dia 21 del mes d'abril de l'any més avall dit, va manar que es fessin i enviessin per a la convocatòria de dita Cort cartes, el contingut de les quals, per ordre i successivament, és el següent.

Maria per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó, Sicília, València, Mallorca, Sardenya i Córsega, Comtessa de Barcelona, Duquessa d'Atènes i Neopàtria i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Primogènita del regne de Castella, lloctinent general de l'il·lustríssim senyor Rei, marit i senyor nostre caríssim: al reverent en Crist, el pare senyor Arquebisbe de Tarragona, salut i dilecció. Ja que nos per a la conservació i protecció de la reial corona de l'esmentat senyor Rei i nostra i per al bon estat de la cosa pública del Principat de Cathalunya, hem previst celebrar Cort general als catalans per a la qual celebració fixem la ciutat de Tortosa i el dia 21 d'abril proper amb la continuació dels dies següents: per això us requerim i avisem perquè assistiu el dia i en el lloc esmentats a la celebració de dita Cort. Ja que nós en dit dia estarem, si Déu vol, a l'esmentada ciutat per celebrar dita Cort. Dada en Tortosa, el 18 de març de l'any de la nativitat del Senyor. 1421. La Reina.

6. Sentència de la reina Maria sobre la llegítima d'Elionor de Requesens, monja del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona.

Barcelona, 24 de gener de 1433.

Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les. Pergamí

Detall del segell amb les quatre barres i la corona, sostingut per dos animals, un griu i un lleó. Veure en color a l'Annex.

Jhesu Christi nomine humiliter invocato Pateat universis Quod Nos Maria dei gratia Regina Aragonum Sicilie Valencie et Maioricarum Sardinie et Corsice Comitissa Barchinon Ducissa Athenarum et Neopatrie ac etiam Comitissa Rossilionis et Ceritanie locum/tenens generalis Illustrissimi Domini Regis viri et domini nostri carissimi Visa quadam supplicacione pro parte Gasparis de ornos et Arnaldi marcialis interposita a quadam sententia in regia audiencia promulgata ad relacionem Petri iaufridi legum doctoris in quadam causa que diu ducta fuerat inter Elienorem de/ requesens monialem Monasteri sancti Petri puellarum Civitatis Barchinon ex una parte et predictos Gasparem de ornos et Arnaldum marcialis ex altera que est seriei sequentis Jhesu Christi et eius matris virginis gloriose nominibus invocatis Pateat universis Quod Nos Alfonsus dei gratia Rex Aragonum Sici/lie Valencie Maioricarum Sardinie et Corsice Comes Barchinon Dux Athenarum et Neopatrie ac etiam Comes Rossilionis et Ceritanie Visa quadam suplicacione coram nobis oblata pro parte Alienoris de requesen monialis Monasterii sancti Petri puellarum Civitatis Barchinon dicens quod cum sibi fuit/ adiudicata certa quantitas racione legitime eidem Alienori debite in bonis Isabelis uxoris Bernardi de requesen quondam parentum suorum et racione adjudicationis dicte legitime fuisset facta execucio in bonis dicti Bernardi quondam patris dicte Alienoris tanquam detinentis bona materna quae bona vix/ sufficiebant vel sufficerant ad expensas factas pro dicta legitima consequenda unde cum dicta Isabel attulisset inter cetera in dotem Castra de Conquabella et de Grasa sita in vicaria Cervarie, petebat detentores Castrorum vel precii illorum ad satisfaciendum dicte suplicanti quod sibi fuerat racione legitime vel id ad quod legitima pro parte supplicantis ascendebat quod erat quantitas Decem mille solidorum salvo iure cauculi condempnati prout in dicta supplicacione continetur Visis duobus instrumentis pro parte dicte Alienoris productis super vendicione ditorum Castrorum et tutela confectis post/ obitum dicte Isabelis matris dicte Alienoris Viso decreto apposito in vendicione facta/ de dictis Castris per dictum Bernardum patrem dicte Alienoris et causis in instrumento vendicionis apposis Visa sententia adjudicacionis dicte legitime seu iurium que dicta Alienor habebat in bonis maternis Visa licencia/ et potestate eidem Alienori per eius Abbatissam et Conventum unde ipsa est monialis super petenda dicta legitima concessis et datis Visis quibusdam articulis pro parte Gasparis de ornos et Arnaldi marcialis assertis dominis et possessoribus ditorum Castrorum oblati Visa potestate procuratoris ditorum/ Gasparis et Arnaldi Visis produccionibus diversorum instrumentorum pro parte ditorum Gasparis et Arnaldi factis Visis denuo omnibus aliis videndis et consideratis ad plenum meritis processus factaque relacione in nostri audiencia per fidelem Advocatum fiscalem et Consiliarum nostrum Petrum iaufridi/ legum doctorem Auditisque parcium advocatis ad plenum sacrosanctis evangeliiis coram nobis propositis et reverenter inspectis ad promulgacionem nostre presentis sentencie venimus sub forma et tenore sequentibus Cum ex meritis processus vel ac in viam iuris et iusticie non constet nobis dictam Alienorem habere/ ius in preciiis ditorum Castrorum pro dicta legitima per eandem Alienorem petita Protanto dicta precia et Petrum decumbis militem et eius uxorem ad quos dicuntur dicta precia pertinere ab impetitione facta per dictam Alienorem absolvimus serie cum presenti Verum cum ex meritis presentis processus/ constet nobis dicta Castra de Conquabella et de Grasa fuisse de patrimonio dicte Isabelis matris dicte Alienoris et ex parte parentum maternorum eidem Isabeli devenisse constet etiam nobis dicta Castra dictum

Bernardum de requesen post mortem dicte Isabelis eius coniugis tenuisse rexisse et gubernasse pro/ filiis seu filiabus ipsi Bernardo et Isabeli quondam comunibus Constet etiam ex tenore et serie productorum vendicionem factam per dictum Bernardum de requesen de dictis Castris post mortem dicte Isabelis eius uxoris et decretum inde appositum et tutelam precedentem non iusta nec legitima causa interve/niente attento quod debita in instrumento vendicionis conmemorata non mostrandur fuisse debita dicte Isabelis vel filiorum seu filiarum ipsius et minus rite et recte et sic nulliter fuisse facta et factis et attentis aliis attendendis considerandis et examinandis Attento quod legitima ex substancia bonorum parentum habet/ solvi et bona denique affecta pro legitima Pronunciamus sentenciamus et declaramus dicte Alienori fore satisfaciendum et exsolvendum de ipsis Castris tanquam de patrimonio et substancia patrimoni materni id quod restat ad solvendum dicte Alienori pro legitima materna usque ad quantitatem dictorum/ Decem mille solidorum ad quam fuit dicta legitima pro sui parte extimata recepto [...] in compoto usque ad concurrentem quantitatem id quod fuit consequuta dicta Alienor racione dicte legitime pro sui parte de bonis paternis Expensis factis per dictam Alienorem pro dicta legitima consequenda ante/ adjudicacionem ipsius pro causa a dictis bonis paternis per prius deductis et ad predictam restam dictorum Decem mille solidorum solvendam et dicte Alienori satisfaciendam modo predicto dictos Gasparem et Arnaldum assertos dominos dictorum Castrorum et Bartholomeum de Villafrancha eorum/ nomine et ut eorum procuratorem hac nostra sententia condempnamus Neutram parcium in expensis condempnando Salvamus in dictis Gaspari et Arnaldo ius pro predictis si quod eis competit contra fideiussores et eorum bona data pro emptione in vendicione facta per dictum Bernardum de requesen/ quondam Lata fuit hec sententia per nos seu in personam nostram per fidelem Consiliarum et Regentem Cancellariam nostram Jaufridum de ortigiis legum doctorem et de ipsius mandato lecta et publicata per fidelem scriptorem nostrum Petrum Valtanelli notarium infrascriptum in Regia audiencia/ que more solito celebrabatur in quadam aula palacii nostri Regalis Civitatis Barchinon die Sabbati intitulata Tricesima Junii Anno a Nativitate Domini Millesimo Quadringentesimo Tricesimo Primo Regnique nostri Sextodecimo Instante et dictam sentenciam ferri humiliter supplicante/ Johanne Valls procuratore asserto dicte Alienoris de requesen pro parte una Presenteque dicto Bartholomeo de Villafrancha procuratore dictorum Gasparis et Arnaldi marcialis pro alia parte Et presentibus etiam pro testibus Dalmacio de Sanctodionisio legum doctore et Johanne debellafilla et/ decretis licenciato Ludovico de torramorell et Bartholomeo gros scriptoribus nostris et pluribus aliis in multitudine satis grandi Johannes Defunes vicecancellarius Signum [+] Alfonsi dei gratia Rex Aragonum Sicilie Valencie Maioricarum Sardinie et Corsice Comites Barchinon Ducis Athenarum/ et Neopatrie ac etiam Comitibus Rossilionis et Ceritanie Qui hanc sentenciam tulimus et denique sigillum nostrum impendenti iussimus apponendum Sig [+] num Petri valtaneli predicti Serenissimi domini Regis scriptoris eiusque auctoritate notarii publici per totam terram et dominacionem suam/ Qui dictam sentenciam legit scribi fecit et clausit. Visis diversis articulis in presenti causa supplicationis oblatis, visis inquam diversis instrumentis publicis et aliis diversis scripturis hinc inde oblatis ac etiam diversis litteris et Regiis provisionibus in processu productis Visis demum aliis Videndis et attentis atten/dendis factaque relacione per fideles nostros Bonanatum Petri decretorum doctorem et Petrum de colle in legibus licenciatum Auditisque dictarum partium advocatis, Sacro sanctis evangeliiis coram nobis posititis et

reverenter inspectis ut de vultu dei nostrum procedat iudicium et oculi nostre mentis cernere valeant/ equitatem pronunciamus et declaramus in modum qui sequitur Cum per merita dictorum processuum nobis constet per Illustrissimum Dominum Regem, ad relacionem dicti Petri iaufridi legum doctoris bene fuisse pronunciatum Ideo et alias pronunciamus et declaramus male ac indebite per dictos Gasparem/ et Arnaldum fuisse ac esse Supplicatum predictam sententiam iuxta eius seriem et tenorem confirmando dictos supplicantes in expensis predictae supplicacionis factis solvendis exhigendis et habendis unde quantitas principalis in sententia domini Regis adjudicata habenda est condempnando quarum tationem nobis/ imposterum reservamus Lata fuit hec sententia per nos seu in nostri personam per fidelem consiliarium et Regentem Cancellariam dicti domini Regis et nostram Iaufridum de ortigiis legum doctorem et de ipsius mandato lecta et publicata per fidelem scriptorem dicti domini Regis et nostrum Berengarium/ spigoler notarium infrascriptum in nostri audiencia que more solito celebrabatur in quadam aula palacii maioris Civitatis Barchinon die Sabbati Vicesimaquarta Januarii Anno a Nativitate Domini Millesimo Quadringentesimo Tricesimo Tercio Regnique dicti Domini Regis Decimoctavo Instante/ et dictam sententiam ferri humiliter supplicante Bernardo costa notario procuratore dicte Alienoris pro parte una pro alia vero parte nemine comparente Presentibus etiam pro testibus Bertrando de pedibus curie nostre Auditore Urbano martini legum doctoribus Bartholomeo gros et Johanne Vilella scripto/ribus nostris et pluribus aliis in multitudine copiosa Johannes Defunes vicecancellarius.

Signum [+] Marie dei gratia Regine Aragonum Sicilie Valencie Maioricarum Sardinie et Corsice Comitisse Barchinon Ducisse Athenarum et Neopatrie ac etiam Comitisse Rossilionis et Ceritanie Locumtenens generalis Illustri/simi domini Regis una et domini nostri carissimi *Que hanc sententiam tulimus eidemque sigillum Regium impendenti iussimus apponendum.*

Sig [+] num Berengarii spigoler scriptoris illustrissimi domini Regis predicti auctoritateque Regia notarii publici per totam terram et dominacionem suam *Qui prolacioni dicte sentencie interfuit hecque loco et vice Petri valltanell absentis a curia scriptoris dicti domini Regis/ Scribi fecit et clausit cum rasis et correctis in linea .VI. Castrorum vel precii illorum ad satisfactio*

Traducció: Invocat humilment el nom de Jesucrist, sàpiguen tots que Nós Maria, per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó, Sicília, València i Mallorca, de Sardenya i de Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquessa d'Atènes i Neopàtria i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Lloctinent general de l'Il·lustríssim Senyor Rei, nostre estimadíssim espòs i senyor. Vista la súplica interposada per part de Gaspar d'Ornos i Arnau Marcial sobre una sentència pronunciada en la Reial Audiència, segons relació de Pere Jofre, doctor en lleis, en un plet que s'havia dut a terme durant molt de temps entre Elionor de Requesens, monja del monestir de Sant Pere de les Puel·les de la ciutat de Barcelona, per una part, i entre els esmentats Gaspar d'Ornos i Arnau Marcial, per l'altra, i el text del qual diu: Invocats els noms de Jesucrist i de sa mare, la gloriosa Verge, sàpiguen tots que Nos Alfons, per la gràcia de Déu, Rei d'Aragó, Sicília, València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comte de Barcelona, Duc d'Atènes i Neopàtria i també Comte del Rosselló i la Cerdanya, Vista la súplica presentada davant Nos per part d'Elionor de Requesens, monja del Monestir de Sant Pere de les Puel·les de la ciutat de Barcelona, dient que quan se li va adjudicar certa quantitat per raó de la llegítima deguda a dita Elionor sobre els béns d'Isabel, esposa de Bernat de Requesens, en altre temps els seus pares i per raó de l'adjudicació de dita llegítima s'hagués fet execució sobre els béns de dit Bernat, en altre temps pare de dita Elionor, en sa condició d'usufructuari dels béns materns, els quals béns quasi no havien estat suficients per les despeses fetes per aconseguir dita llegítima. Per tant, com dita Isabel hagués aportat, entre altres coses, com dot, les forteses de Concabella i de Grasa (Vilagrassa), situades en la Vegueria de Cervera, es demanava als que tenien les forteses o les seves rendes, que paguessin a l'esmentada

suplicant el que li hauria correspost per raó de sa llegítima o allò a que pugés la llegítima, per part de la suplicant que era una quantitat de Deu mil sous, quedant salvat el dret d'un serf condemnat, tal com consta en dita suplicació. Vistes dos escriptures presentades per part de dita Elionor fetes per motiu de la venda i possessió de dites forteses després de la mort de l'esmentada Isabel, mare de la també esmentada Elionor. Vista la resolució adjuntada en la venda de dites forteses feta per l'esmentat Bernat, pare de l'esmentada Elionor i les estipulacions afegides a l'escriptura de la venda. Vista la sentència de l'adjudicació de dita llegítima o dels drets que dita Elionor tenia sobre els béns materns. Vista la llicència concedida i els poders atorgats a la mateixa Elionor per la seva Abadessa i el Convent del qual ella és monja, sobre la petició de dita llegítima. Vistes certes clàusules presentades per part de Gaspar d'Ornos i Arnau Marcial, amos efectius i possessors de dites forteses. Vistos els poders del procurador dels esmentats Gaspar i Arnau. Vistes les al·legacions de diversos documents fets per part dels esmentats Gaspar i Arnau. Vistes repetidament totes les demés coses que s'havien de veure i considerades al màxim les proves del procés, i feta la relació en audiència nostra pel nostre fidel advocat, fiscal i canceller Pere Jofre, doctor en lleis, i escoltats al màxim els advocats de les parts. Col·locats davant nos els sagrats evangelis i contemplats amb reverència, procedim a la promulgació de nostra present sentència en els següents termes: Com per les proves del procés o per via jurídica i legal no ens consta que dita Elionor tingui dret sobre les rendes de dites forteses per a l'esmentada llegítima per ella sol·licitada, per tot això dites rendes i a Pere de Combes, cavaller, i a la seva esposa, als quals es diu que pertanyen dites rendes, els absolem de la reclamació interposada per dita Elionor, amb el present text. Però, com sigui que per les proves del Procés present ens consti que dites forteses de Concabella i de Grasa pertanyien al patrimoni de dita Isabel, mare de l'esmentada Elionor i que havien arribat a la propietat de la dita Isabel per línia materna i també ens consta que l'esmentat Bernat de Requesens, després de la mort de l'esmentada Isabel, esposa seva, va posseir, regir i governar dites forteses per als fills i filles que havia tingut en comú amb Isabel i ens Consta també, per l'inventari dels béns, que la venda de dites forteses va ser feta pel dit Bernat de Requesens després de la mort de l'esmentada Isabel, la seva esposa, i que es va redactar una escriptura precedida d'una cautela jurídica, sense existir causa justa ni legítima, tenint en compte que els deutes recollits en l'escriptura de la venda no es demostra que fossin deutes de dita Isabel o dels seus fills o filles, i de cap manera, es va fer d'acord amb la norma i la justícia, sinó que es va fer nul·lament. Fetes i ateses les coses dignes d'atendre, considerar i examinar, tenint en compte que la llegítima ha de pagar-se del patrimoni dels béns dels pares i finalment dels béns afectes a la llegítima. Pronunciem, sentenciem i declarem que a l'esmentada Elionor se li ha de satisfer i pagar de les mateixes forteses com de la part del patrimoni i riquesa del patrimoni matern, el que resta per liquidar a la dita Elionor per la llegítima materna fins arribar a la quantitat dels esmentats Deu mil sous, quantitat en la que va ser taxada dita llegítima en la part corresponent a ella. Inclòs després en el còmput fins la quantitat concurrent, el que dita Elionor va aconseguir per dita llegítima, en la part a ella corresponent dels béns paterns, afegides als béns paterns, abans deduïdes, les despeses fetes per dita Elionor per aconseguir l'esmentada llegítima abans de la seva adjudicació, d'acord amb el plet. Condemnem per aquesta sentència nostra els esmentats Gaspar i Arnau, amos declarats dels esmentats castells i a Bartomeu de Vilafranca, en el seu nom i com a procurador d'ells, a pagar i satisfer de la manera dita a l'esmentada Elionor fins l'abans esmentat saldo de Deu mil sous. No condemnem a cap de les parts en les despeses. Salvem en dits Gaspar i Arnau el dret en el que s'ha dit abans, si és que alguna cosa els incumbeix contra els fiadors i els seus béns dipositats per la compra, en la venda feta, en altre temps, per Bernat de Requesens. Va ser donada aquesta sentència per nos o en persona nostra, per nostre fidel Canceller i regent de nostra Cancelleria Jofre d'Ortigues, doctor en lleis i pel seu mandat fou llegida i publicada pel nostre fidel escrivà Pere Valtanell, notari infrascrit, en la Reial Audiència que, com de costum, es celebrava en una sala del nostre palau reial de la ciutat de Barcelona, el dissabte, 30 de Juny de l'Any 1431 de la Nativitat del Senyor, dècim sisè del nostre regnat. A instàncies, per una part, de Joan Valls, procurador declarat de l'esmentada Elionor, el qual demana humilment que aquesta sentència es publiqui. Sent present, per l'altra part, l'esmentat Bartomeu de Vilafranca, procurador dels esmentats Gaspar i Arnau Marcial. I estant presents també com a testimonis Dalmau de Santdionís, doctor en lleis, i Joan de Bellafilla i el llicenciat en decrets Lluís de Torramorell i Bartomeu Gros, escrivans nostres i molts altres en multitud bastant gran. Joan Defunes, vicecanceller. Signatura [+] Alfons, per la gràcia de Déu, Rei d'Aragó, Sicília, València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comte de Barcelona, Duc d'Atènes i Neopàtria, i també Comte del Rosselló i la Cerdanya, que hem donat aquesta sentència i, finalment, ordenem que li fos posat el nostre segell penjant. Signa [+] tura Pere Valtanell, escrivà del dit Sereníssim Senyor Rei i per la seva autoritat, notari públic en totes ses terres i dominis, el qual va llegir aquesta sentència, la va fer

escriure i la va tancar. Vistes diverses clàusules presentades en la present causa de suplicació. Vistos, dic, diverses escriptures públiques i altres escriptures diverses presentades de una i altra part i també diverses cartes i provisions reials al·legades en el procés. Vistes, en fi, altres coses que s'havien de veure i considerades les que s'havien de considerar i feta la relació per nostres fidels Bonanat de Pere, doctor en decrets, i Pere de Coll, llicenciat en lleis, i escoltats els advocats de les parts, col·locats davant nos els sagrats Evangelis i mirats amb reverència de tal manera que el nostre judici procedeixi de la faç divina i els ulls de la nostra ment siguin capaços de veure la justícia, pronunciem i declarem de la manera següent: Com per les proves dels dits processos ens consti que per l'Il·lustríssim Senyor Rei, va ser ben pronunciat, segons la relació del dit Pere Jofre, doctor en lleis, per tot això nos, altra vegada, pronunciem i declarem que dits Gaspar i Arnau van recórrer en súplica i recorren malament i indègudament, confirmant l'esmentada sentència en el seu text i contingut, condemnant els dits recurrents, en les despeses fetes en l'esmentada súplica, a pagar, fer pagar o presentar d'on s'hagi de tenir la quantitat principal adjudicada en la sentència del Senyor Rei, la taxa de la qual ens reservem per a després. Va ser dada aquesta sentència per nos o en persona nostra pel fidel Canceller i Regent de la Cancelleria de l'esmentat Senyor Rei i nostra, Jofre d'Ortigues, doctor en lleis i pel seu mandat llegida i publicada pel fidel escrivà del Senyor Rei i nostre, Berenguer Spigoler, notari infrascrit en nostra Audiència la qual, com de costum, es celebrava en una dependència del palau major de la ciutat de Barcelona, el dissabte, 24 de gener en l'Any de la Nativitat del Senyor de 1433, i dècim vuitè del regnat de l'esmentat Senyor Rei. Instant i sol·licitant humilment que es dictés dita sentència Bernat Costa, notari procurador de l'esmentada Elionor, per una part i no havent comparegut ningú per l'altra part. Sent també presents com a testimonis, Bertran de Peons, l'auditor de nostra cort, Urbà Martí, els doctors en lleis, Bartomeu Gros i Joan Vilella, escrivans nostres i molts altres en gran multitud. Joan Defunes, vicecanceller.

Signatura [+] Maria, per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó, Sicília, València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquessa d'Atènes i Neopàtria i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Lloctinent general de l'Il·lustríssim Senyor Rei i també Senyor nostre estimadíssim, que hem donat aquesta sentència i hem ordenat que se li afegís el reial segell penjant.

Signa [...] tura Berenguer Spigoler, escrivà de l'Il·lustríssim Senyor Rei esmentat i per l'autoritat reial, notari públic en totes les seves terres i dominis, que va intervenir en l'exposició de dita sentència i que, en lloc i substitució de Pere Valtanell, escrivà del Senyor Rei, absent de la cúria, va fer redactar aquest text i el va tancar amb esborraments i esmenes en la línia VI.- *Castrorum vel precii illorum ad satisfacta*.

7. Ordinacions de Barcelona sobre el vestir i els arreus, 7 de juliol de 1417 (novament publicades el 23 de desembre de 1426, i reproduïdes en el procés de la Cort general de 1431-1434)

Cortes de Cataluña, vol. XVIII, pp. 290-295.

Ara hojats, tot hom generalment per manament dels honorables veguer e batle de Barchelona, ordonaren los consellers e prohombres de la dita ciutat en virtut dels privilegis daquela feta daquen special determinacio en lo consell de cent jurats de la dita ciutat, celebrat a VI. dies del mes de Juliol del any M. CCCC. XVII. Per observança de les leys e voler de nostre Senyor Deu e per preservar los singulars e habitants de la dita ciutat de grans e excessivas vanitats e despeses e qui dalgun temps aença son dats o habituats en gran offensa de Deu e desordinacio e dan de la dita ciutat e dels habitants de aquella. Que daquiavant algun ciutada o habitador de la dita ciutat encara que no sia de contribucio de aquella, de qualsevol grau, stament o condicio sia, o fills [e] companyes daquell, no puxen ne gosen portar algunes pedres fines ne perles engastades, ne desengastades, ne paternostres dambre, ne aur algu en qualsevulla manera obrat ne posat en vestidures sobiranes ne jusanas o altres habits o [a]rreus de qualsevol parts de la persona ne compresa alguna sots ban de CC. solidos barchinoneses e de perdre les dites pedres fines, perles, aur

paternostres dambre, vestidures o altres habits o arreus o arneses en que farian lo contrari, a cascun cascuna vegada que seria contrafet. De la present empero ordinacio son exceptats tots anells que ab pedres o perles o sens pedres o perles puxen portar en los dits de les mans tan solament. E mes es exceptada tota dauradura posada sobre argent o altre metall o aur filat, la qual daurada o aur filat el dit ciutada o habitador e fills e companyes daquell puxen portar en collars, cadenes, garroteres o altra empresa que port en si e en qualsevol arreu darmes e en correges e scints, cordons, bosses, selles, frens, sperons sots encorrimment del dit ban.

Item, que algun ciutada o habitador de la dita ciutat encara que no sia de contribucio de aquella o fills o companyes daquell no puxen ne gosen portar alguna brodadura, ne argenteria, ne en vestidures algunes sobiranes, ne en caperons, calces ne altres arreus qualsevol de la persona sots lo dit ban a cascun e per cascuna vegada que seria fet lo contrari. De la dita argenteria son exceptats collars, cadenes, garroteres o altra empresa, correges o scints dargent e dagues punyals, coltells, ganivets, spases e besalarts guarnts del dit argent, los quals el dit ciutada o habitador e fills e companyes daquell puxen portar sis volran sens encorrimment del dit ban.

Item, quel dit ciutada o habitador de la dita ciutat, encara que no sia de contribucio de aquella, de qualsevol grau, stament o condicio sia, o fills o companyes daquell no puxen ne gosen fer, tallar ne vestir vestidures sobiranes o jusanes de drap daur o de seda carmesi sots lo ban prop dit a cascun e per cascuna vegada sera contrafet. Sia empero licit al dit ciutada o habitants tallar e portar del dit drap en cuyraçes de junyir e en landers e en sobrevestes anant en armes fora la dita ciutat e dins la dita ciutat en mostres darmes sens encorrimment del dit ban.

Item, quel dit ciutada o habitador e fills e companyes daquell no puxen ne gosen vestir o portar vestidures algunes sobiranes o jusanes, les quals rosseguen per terra, encara que fossen vestidures de dol per algun mort sots lo ban prop dit.

Item, ordonaren los dits consellers e prohomens que alguna ciutadana o habitadora de la dita ciutat, encara que no sia de contribucio de aquella, de qualsevol grau, stament o condicio sia, no puxa ne gos portar algunes pedres fines ne perles encastades o desencastades ne paternostres dambre, ne aur algun en qualsevol manera obrat, ne fil dor, ne dargent, ne vestidures sobiranes o jusanes, en en vels, polçeres, gandalles o crespins o trescolls, camises o manegues daquellas o en altres qualsevol arreus o parts de la persona, en empresa alguna sots ban de CC. solidos barchinoneses e de perdre les dites pedres fines, perles, aur, paternostres, vestidures e altres arneses e arreus en que farien lo contrari a cascuna e per cascuna vegada que seria contrafet. Del present empero capitol son exceptats anells que ab pedres e perles e sens pedres o perles puxa portar en los dits de les mans tan solament. E mes es exceptada tota dauradura posada sobre argent o altre metall o aur e argent filats que puxen portar en correges, cordons, cordes e bosses scelles e frens tan solament sens encorrimment del dit ban.

Item, que la dita ciutadana o habitadora de la dita ciutat no puxa ne gos portar alguna brodadura ne argenteria daurada o no daurada en vestidures algunes sobiranes o jusanes ne en altres qualsevol habits o arreus de la persona, sino en les coses en lo prop dit capitol permeses sots lo ban prop dit a cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari.

Item, que la dita ciutadana o habitadora de la dita ciutat, encara que no sia de contribucio daquella, de qualsevol grau, stament o condicio sia, daquiavant no puxa ne gos fer tallar ne vestir algunes vestidures sobiranes o jusanas de drap daur, ne de seda brocat daur o dargent, ne de carmesi, ne de nenguna altra specie de d[r]ap de seda ne portar dalcun dels dits draps en algun arreu de la persona, sots ban de CC. solidos barchinoneses a cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari. E entes empero e declarat que la dita ciutadana o habitadora, sens encorrimment del dit ban, puxa tallar [e] portar manteta de qualsevol drap de seda pus no sia brocat daur ne dargent ne sia drap de seda carmesi.

Item, que la dita ciutadana o habitadora de la dita ciutat, passats VIII. dies apres que les presents ordinacions seran per la dita ciutat publicades, no puxa ne gos portar vestidures algunes sobiranes o jusanas fetes o per fer folrades darminis, letiçes, marts, fuynes, vebres, vayrs, squirols o de britanys ne daltra pelliceria dessemblant o major for o valor ne de seda, ne gosen portar les cohes de les vestidures folrades de alguna pelliceria, de qualsevol specia sia, ne drap de lana, sino de tela. No gos portar perfil de la dita pellisseria deius les dites vestidures entorn peus sots lo ban prop dit a cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari. Sia licit empero a la dita ciutadana e habitadora portar sobre les dites vestidures entorn peus, segons era acostumat, redes o perfils de vayrs o de britanys, per que les dites redes o perfils no hagen dalt mes avant de dos palms e mig de cana de Barchinona. Encara li sia licit portar los mantells o mantos navarrechs e les manegues e collars de les cotes e vestidures folrats o folrades dels dits vayrs, o squirols, o de britanys, o de terçanells, o de tafatans, o de cathonins sens encorrimment del dit ban.

Item, que la dita ciutadana o habitadora de la dita ciutat daquiavant no puxa ne gos tallar, ne vestir, ne portar camises ne manegues qui sien de tela de seda solia ne que sien de vels de romania, sots lo ban prop dit a cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari.

Item, ordonaren los dits consellers e prohomens que daquiavant algun texidor o texidora de vels o altre qualsevol persona no gos fer pervendre e servir dins la dita ciutat o sos termens o territori ne dona alguna ciutadana o habitadora de la dita ciutat, de qualsevol grau, stament o condicio sia, no gos comprar ne portar per son ligar o arrear algun ligar de vels en qualsevulla manera texits, obrats o aparellats que cost o sia de major preu o valor de V. florins dor Darago, sots lo dit ban per cascun e cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari.

Item, ordonaren los dits conseller e prohomens, per bon stament de la dita ciutat, que algun ciutada o ciutadana, habitador o habitadora de la dita ciutat, encara que no sia de contribucio de aquella, de qualsevol grau, stament o condicio sia, en noviatge algun de sa filla o de la dita ciutat, ciutadana o habitadora, no gos fer ne trametre palesament ne amagada, directament o indirecta, sino VI. camises e VI. bragues al nuvi e VI. camises a la nuvia. E aquelles no sien de tela de seda solia, ne de vels de romania, ne fetes contra les ordinacions dessus dites, sots lo ban dessus dit a cascun e a cascuna e per cascuna vegada que sia fet lo contrari.

Encara ordonaren los dits consellers e prohomens de la dita ciutat o habitadora en temps de sposallas de si e de la muller que presa haura o abans de aquelles o apres en lo temps que stara o en los dies que fara noçes, no pusca ne gos palesament o amagada, directament o indirecta [fer?] algun do o dons o

servey o serveys daur o dargent o de algunes altres coses de qualsevulla specie sien, sino tant com per les presents ordinacions es permes, sots ban de CC. Solidos barchinoneses e de perdre les coses donades o servides per cascun e per cascuna vegada que sera contra fet.

Item, quel dit ciutada o habitador o ciutadana o habitadora de la dita ciutat e fills e companyes daquells o daquella embenar o confirmar algu ques faça dins la dita ciutat o sos termens o territori, ne puxa ne gos donar per raho del dit embanar o confirmar a la partera o a son fillol o fillola o a la nodriça daquell o daquella palesament ne amagada, directament o indirecta, mes avant de I. flori dor Darago o daltra cosa o servey qui valega mes daquell. E mes com lo sacrament del batejar se dege fer ab devocio e tota honestat, lo dit ciutada o habitador o ciutadana o habitadora daquiavant no puxa portar o fer portar al dit batejar baci ne pitxer o setra dargent ne aygua nafa ne tovallola de seda per lavar e exugar les mans, segons es acostumat dalgun temps aença, apres linfant es batejat, sots lo dit ban cascun e cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari.

Item, ordonarem los dits consellers e prohomens que si alguna dona maridada encorrera los dits bans o algu o alguns daquells, en tals casos e cascun dells lo marit daquella dona que contrafara, sia tengut pagar los dits ban o bans en que sa muller sera encorreguda, segons dit es. Empero que ell o son hereu o succehidor los puxa aturar del dot, encara que sia inextimat o de altres bens de la dita dona en tot cas de restitucio de aquells.

Item, ordonaren los dits consellers e prohomens que [si] los fills que encara seran en poder de pare o de tudors o curadors encorreran los dits bans o algun dells, en tal cas los pares de aquells, dels bens dels dits pares, si dochs los dits fills no hauran bens propis e los tudors o curadors encorreran dels bens de la tutela o cura, hagen o sian tenguts pagar los dits bans peccuniaris tota vegada que lo cas sesdevendra. E si los dits pares no volran pagar per los dits bans, en tal cas los dits fills, per los bans peccuniaris dessus nomenats, stiguen preses a la preso del veguer per XXX. Dies continuus. E ultra la dita preso perdre les vestidures o altres arreus en que haurien fet contra les presents ordinacions.

Item, que algun sastre de la dita ciutat o altra qualsevol persona no gos tallar a algun ciutada o ciutadana o habitador o habitadora de la dita ciutat o a muller o fills daquell o daquella, algunes de les [hi ha mitja línia en blanc] presents ordinacions, sots ban de cent solidos a cascu e per cascuna vegada.

De les presents empero ordinacions quantes als vestits e arreus, son exceptades les donzelles de qualsevol edat, axi que cascuna se puxa vestir e arrear, segons que li plaura. Exceptat empero que no puxa portar arminis, letiçes, marts, fuynes ne vebres, ne que no puxa portar les vestidures folrades de vayrs, ne squirols, ne de britanys, ne daltra pellisseria dessemblant o major for o menor, ne de seda, sino entorn peus e en les manegues mantetes e navarrechs, segons dessus es dit de les dones, sots lo ban prop dit en cascuna e per cascuna vegada que sera fet lo contrari. Lo qual ban sien tenguts pagar aquell o aquells en poder de qui seran. Dels quals bans sia guanyada la terça part a aquella oficial a quis pertanyera e fara la exequcio, e laltra terça part al acusador o denunciador, e laltra terça part a les obres dels murs de la dita ciutat. E quels dits oficials o encara los consellers de la dita ciutat presents e esdevenidors non puxen fer remissio ne gracia alguna dels dits ban o algun dells.

Retenen se empero los dits consellers e prohomens que si en les presents ordinacions eren o apparien algunes coses escures o dubtosas, ells o llurs

successors les puxen interpretar o declarar aytantes vegades com se volran a llur coneguda.

Fon feta la present crida per en Bernat Cadireta a VI. del mes de Juliol de mil quatrecent XVII. ab IIII. Trompetes e ab tabals per los lochs acostumats.

Preinserta copia dicte preconitzacionis fuit a suo originali sumpta fideliter et cum eodem veridice comprobata per me Laurencium de Colle, notarium et scriptorem juratum in Curia vicarie Barchinone, ubi dicta preconitzacio est registrata, hec mea manu propria scribentem et inde fidem facientem, die lune XXIII.^a die Decembris anno a Nativitate Domini millesimo CCCC.^o XX.º sexto. Bernardus Cadireta, preco publicus et juratus civitatis Barchinone, dixit quod ipse de mandato honorabilis vicarii et bajuli civitatis Barchinone publicavit palam et publice per loca solita civitatis Barchinone preconitzacionem sequentem:

Ara hojats, tot hom generalment per manament dels honorables veguer e batle de la ciutat de Barchinone, ço es, de cascu dells tant com toca assa juredicció. Que com los consellers e prohomens de la dita ciutat hagen fetes certes ordinacions sobre los vestits e areaments, segons en aquelles se conte, per ço, los consellers e prohomens lany present de la dita ciutat ordonaren que totes e sengles persones de la dita ciutat, qui a observancia de les dites ordinacions tenguen e observen les dites ordinacions e les condicions e les interpretacions de aquelles, axi com en les dites ordinacions se conten e de les coses contengudes en les dites ordinacions o per masa de portar no abusen en alguna manera, directament o indirecta, oferints les paraules e pensa de aquelles, sots los bans en les dites ordinacions contengudes per cascuna e per cascu qui fara lo contrari.

Retenense empero los dits consellers e prohomens que si en la present ordinacio apparien algunes coses scures o dubtosas quels dits consellers o prohomens presents e sdevenidors les puxen interpretar e declarar una vegada e moltes a llur bona coneguda.

Copia dicte preconitzacionis fuit a suo originali fideliter sumpta et cum eodem veridice comprobata per me Laurencium de Colle, notarium et scriptorem juratum in Curia vicarii Barchinone, hec manu propria scribentem et inde fidem facientem.

8. Presoners fets en la batalla de Ponça (5 agost 1435)

Melcior Miralles: *Dietari del capellà d'Alfons, op. cit.* pp. 145-147.

Dels senyors qui foren presos amb lo senyor rey per genoveses:

Primo, lo senyor rey d'Arago don Alfonso; don Johan, rey de Navarra; don Anrich, mestre de Santyago, jerma dels sobredits senyors reys, tots tresos germans los sobredits.

Dels presos de Arago. Homens de cap:

Primo, don Lop Eiximenes d'Urea; don Jaume d'Alagon; don Lois Cornel; mossen Johan de Gurrea; frare Furtunyo d'Eredia; frare Eximeno d'Eredia; frare Johan d'Eredia; mossen Miquel d'Anbun; mossen Remiro de Funes; mossen Johan de Muncayo; Sanxo de Muncayo; mossen Martin Dies; mossen Rodrigo de Mur; Martin de la Muça; Miquel de l'Espital; Johan de Funes; Johan Galbos, lo comanador d'Alfambra.

Los presos de Valencia:

Primo, mossen Ramon Boyll; mossen Felip Boyll; mossen Vidal de Blanes; mossen Lois Pardo; frare Gilabert de Monsoriu, claver; frare Pug; mossen Pere Cabanyelles; mossen Francesch de Soler; Loys de Soler; Ramon Soler; mossen Franches (Francesc) de Siscar; frare Ramon de Siscar; Franches de Belvis; mossen Joan Olzina, secretari (del rei); mossen Pere de Muntagut; en Loys de Muntagut; mossen Johan de Vilaragut; mossen Miquel Pelegri; mossen Anthoni Olzina; mossen Palau; mossen Civera; mossen Bernat Vives; mossen Baltasar Bou; mossen Johan de Bonastre; frare Jofre Pardo; en Loys Garcia.

Los presos de Cecilia:

Primo, lo conte de Calatanoyeta; don Anthon de Centelles; don Anthon de Vintimilla; don Johan de Vintimilla; don Ferrando de Vintimilla; don Pedro de Cardona; don Johan de Cardona; don Alfonso de Cardona; mossen Anthoni Aspatafora; mossen Gisbert de Far; mossen Guterris de Nava; mossen Cruelles; mossen Matheu Espital; miscer Anthoni Espital; mossen Vasal Espital; mossen Marti Romana; mossen Anthoni de la Gomilla; mossen Petruxo dels Castels; lo castella del palacio de Palermo; mosen Auger de la Aucha; mossen Paris de Homodeu; mossen Marti Gregori; mossen Esguanes; mossen Simo d'Ortal; mossen Johan Richo; frare Carlo de Larcha; micer Nicholo Special, ab dos fills; mossen Anthon de Si; mossen Anthon de la Cerella; mossen Tristany; lo comanador de la Meyso.

Los presos de Malorques:

Primo, mossen Pere Callar; en Franches Exillo; en Rafart.

Los presos de Cerdenya:

Mossen Salvador d'Oristany, germa del marques; mossen Franches de Memboy.

Los presos de Cathalunya:

Primo, lo noble de Palas (Pallars); mossen Franci d'Aril; mossen Berenguer d'Aril; mossen Ribelles de Pallas; mossen Fontcuberta; mossen Franci d'Esvals; mossen Ramon Gilabert; frare Barutell; mossen Anthoni Sin; mossen Imyques; mossen Cruelles; mossen Pere Cases; mossen Franches Batle; mossen Johan Bussot; micer Franches Castello, misatges; mossen Giner; mossen Cardona; em Pere Batle; em Paleres; en Ramon Despla; mossen Guimera; mossen Rodrigo de Mur; mossen Ramon de Semenat; mossen Canet e son frare; mossen Estal Rich; mossen Berenguer Avinyo; mossen Peguera; mossen Franches de Monboy; mossen Çaplana; lo comanador d'Alfambra.

Dels que foren presos del realme:

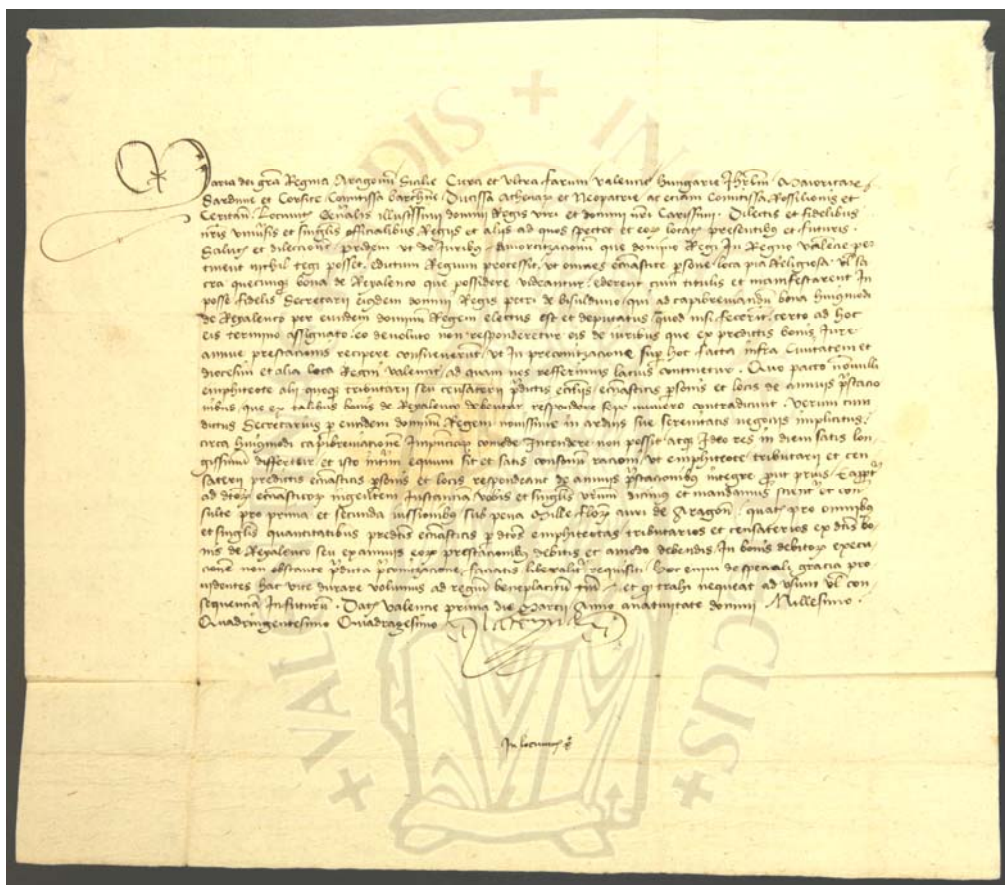
Primo, lo duch de Cessa; lo princep de Taranto; conte de Campobaxo; comte de Olmito; conte Honorato; lo fill del duch de Cessa; lo fill del conte Camarlench; lo fill del conte de Fundis; lo fill del conte de Lorito; Josia de Aquanino; Menecucho de l'Aquila; lo duch de Tria; lo senyor de Insa; micer Francischo Pendon; micer Lodivicho de Culuna; los dos jermans de la Gomisa; micer Carluxo de la Dulche; micer Carnafeclo Cartasse; micer Johan Carcassa; micer Ramon Carcassa; micer Guillermo Carcassa; micer Troyollo; micer Patriano Pagano; Carlo Gaiano; micer Matheu de Girano; micer Rigo de Guialo; mossen Tarafelles; mossen Brancha, jenre del conte de Sinopol.

Dels que foren presos de Castella e de Navarra:

Primo, lo maestre de Alcantera; los Enigos (Iñigos), tres jermans fills del conestable de Castella (el conestable vell, Ruy López de Avalos); lo conte de Castro; don Ferando de Castro; Royis Dies de Mendoça; Ferando d'Avalos; mossen Lope d'Angullo; mossen Franches de Vilapando; mossen Reboledo; mossen Johan Serivento; mossen Rodrigo Ferrando; mossen Lison e son frare;

mossen Alfonso Fajardo; Johan de Vilapando; mossen Johan de Lusa; mossen Rodrigo d'Angulo; mossen Ferando de Sandoval; mossen Rodrigo Anylla; mossen Alfonso Loriques; mossen Nuyo Mexia; mossen Enyego de Gumera; Enyego d'Avalos; mossen Johan de la Panda; mossen Pere de la Panda; mossen Gosalbo Lubran; mossen Johan Dunido; mossen Johan de la Penya; mossen Pere Roqua; mossen Johan Mendoya Amich; mossen Cipri de Guinart; mossen Diez de Bos; mossen Johan de la Banda; mossen Lubra; mossen Lop d'Embun ab dos germans; mossen Pere Vaquer; mossen Johan Culber; lo comanador Gorgerino. Tots aquests senyos damunt dit foren presos per genoveses e alguns altres que no'm recorden los noms per metre en libre.

9. Document donat per la reina Maria sobre els drets dels eclesiàstics per a cobrar els impostos dels béns reialencs en el Regne de València. 1 Març 1440.
Arxiu Catedral de València, Carta reial 660:59.

Maria dei gratia Regina Aragonum Sicilie Citra et ultra farum Valencie Hungarie Jherusalem Maioricarum/ Sardinie et Corsice Comitissa barchinone Ducissa Athenarum et Neopatrie ac etiam comitissa Rossilionis et/ Ceritanie. Locumtenens Generalis illustrissimi domini Regis viri et domini nostri Carissimi. Dilectis et fidelibus/ nostris universis et singulis officialibus Regiis et aliis ad quos spectet et eorum locatenentibus presentibus et futuris/ Salutem et dilectionem. Pridem ut de

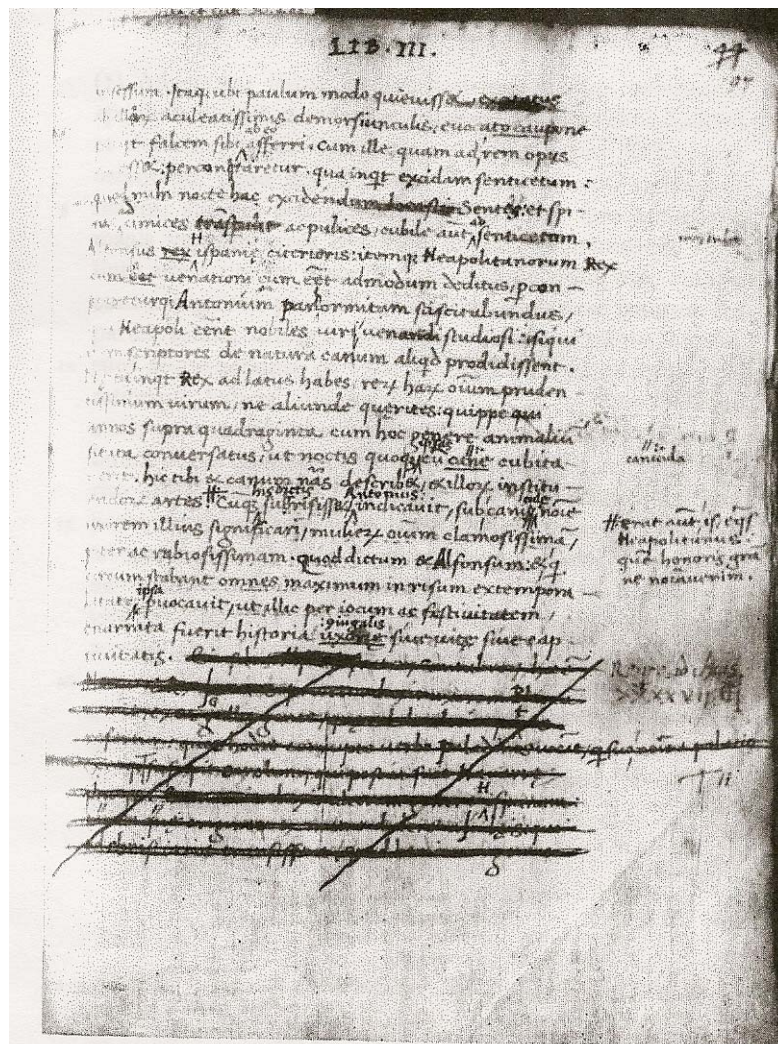
Juribus amortizacionum que domino Regi in Regno Valencie per/tinent nichil tegi posset edictum Regium processit ut omnes ecclesiastice persone loca pia Religiosa vel sa/cra quecumque bona de Reyalenco que possidere videantur ederent cum titulis et manifestarent In/posse fidelis Secretarii eiusdem domini Regis petri de bisulduno qui ad capibreviandum bona huiusmodi/ de Reyalenco per eundem dominum Regem electus est et deputatus quod nisi fecerint certo ad hoc/ eis termino assignato eo devoluto non responderetur eis de iuribus que ex predictis bonis Iure/ annue prestacionis recipere consueverunt ut in preconitzacione super hoc facta infra Civitatem et/ diocesim et alia loca Regni Valencie ad quam nos refferimus lacius continetur. Quo pacto nonnulli/ emphiteote alii quoque tributarii seu censaterii predictis ecclesiis, ecclesiasticis personis et locis de annuis prestacio/nibus que ex talibus bonis de Reyalenco debentur respondere sepe numero contradicunt. Verum cum/ dictus Secretarius per eundem dominum Regem novissime in arduis sue Serenitatis negociis implicitus/ circa huiusmodi capibreviacionem impraesenciarum comode Intendere non possit atque Ideo res in diem satis lon/gissimum differtur et isto interim equum sit et satis consonum rationi ut emphiteote tributarii et cen/saterii predictis ecclesiasticis personis et locis respondeant de annuis prestacionibus integre prout prius. Ea propter/ ad dictorum ecclesiasticorum vigentem instanciam vobis et singulis vestrum dicimus et mandamus scienter et con/sulte pro prima et secunda iussionibus sub pena Mille florenorum auri de Aragonis quatenus pro omnibus/ et singulis quantitativibus predictis ecclesiasticis per dictos emphiteotas tributarios et censaterios ex dictis bo/nis de Reyalenco seu ex annuis eorum prestacionibus debitis et amodo debendis In bonis debitorum execu/cionem non obstante predicta preconitzacione faciatis liberaliter requisiti Hoc enim de speciali gracia pro/videntes hac vice durare volumus ad regium beneplacitum tamen et quod trahi nequeat ad usum vel con/sequenciam in futurum. Datum Valencie prima die Marcii Anno anativitate domini Millesimo/ Quadringentesimo Quadragesimo. La Reyna.

Traducció: Maria, per la gràcia de Déu, reina d'Aragó, de la Sicília d'ací i de més enllà del far, de València, d'Hongria, Jerusalem, Mallorca, Sardenya, Còrsega, comtessa de Barcelona, duquessa d'Atènes i Neopàtria també comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Lloctinent General de l'Il·lustríssim Senyor Rei, nostre caríssim marit i senyor, als estimats i fidels tots i cadascun de nostres oficials reials i a altres a qui correspongui i a llurs lloctinents presents i futurs: Salut i amor. Fa temps, a fi que sobre els drets d'amortitzacions que en el Regne de València pertanyen al Senyor Rei, res fos amagat, es va publicar un edicte reial per tal que totes les persones eclesiàstiques, llocs pietosos, religiosos o sagrats, publicuessin i posessin de manifest, amb llurs títols, qualssevol béns de Reialenc que creguessin posseir davant l'autoritat del fidel secretari de dit Senyor Rei, Pere de Besalú, el qual havia estat elegit i delegat, pel mateix Senyor Rei, per registrar tals béns de Reialenc. I si no fessin això en el termini que se'ls havia assignat, una vegada hagués passat, no se'ls respondria dels drets que dels dits béns acostumaven a rebre per prestació anual. Tal com es diu, extensament, en un pregó al qual ens referim que, sobre aquest assumpte, es va fer en la ciutat i diòcesi i altres llocs del Regne de València. Després d'això, alguns emfiteutes i, també, altres tributaris o censataris que deuen respondre de les prestacions anuals per tals béns de reialenc a les esmentades esglésies i a les persones i llocs eclesiàstics, molt sovint, es neguen a fer-ho. Però, com sigui que dit secretari, últimament, està implicat en arduos negocis de sa Serenitat pel propi Senyor Rei i no s'hi pot dedicar, de moment, amb tranquil·litat, a tal registre de drets, l'assumpte es difereix per a termini molt llunyà i per això, mentrestant, ha de ser just i bastant d'acord amb la raó que els emfiteutes, tributaris i censataris responguin íntegrament de llurs prestacions anuals, com abans, a les esmentades persones i llocs eclesiàstics. Per tot això, a petició insistent dels dits eclesiàstics, a tots i cadascun de vosaltres, amb tota consciència i coneixement, us diem i manem per primera i segona vegada, sots pena de mil florins d'or d'Aragó que per totes i cadascuna de les quantitats degudes, o que en endavant es deguin, als esmentats eclesiàstics pels

dits emfiteutes, tributaris i censataris de dits béns de Reialenc o de llurs anuals prestacions, feu l'execució sobre els béns dels deutors, sens que serveixi de pretext l'esmentat pregó, havent estat requerits i per les bones. Ja que això ho hem disposat, aquesta vegada, per una especial gràcia, però desitgem que, amb el beneplàcit del Rei, perduri per costum i consens, i no pugui ser tret en el futur. Dada a València, l'1 de Març de l'Any de la Nativitat del Senyor, 1440. La Reina.

10. Fragment autocensurat i, per tant ratllat, per Giovanni Pontano en la seva obra *De sermone libri sex*, sobre el comentari que va fer Carles, príncep de Viana en les bodes del seu pare, el rei Joan de Navarra, sobre la seva segona esposa, Joana Enríquez.

CODEX VINDOB. 3413

Fol. 197 r.

(vide pp. XI-XII et 106-107.)

11. Entrada triomfal d'Alfons a Nàpols, el 26 febrer 1443.

Melcior Miralles, *Dietari del Capellà d'Alfons*, op. cit. pp.154-158

Com entra lo senyor rey en Napols

Aci dire la gran honor que fon feta al senyor rey quant entra en la ciutat de Napols, ni la manera de la entrada que fonch a XXVI de febrer, en l'any de M.CCCC.XXXX.III. Entra lo dit senyor en la forma següent:

Primo e primerament, los de la ciutat de Napols trenquaren XXX brases del mur de la dita ciutat de la part del Carme, e fora del mur hun tret de pedra; fonch aportat hun caro molt gran e bel de quatre rodes, rodant tot cubert de drap de brocat, e lo senyor rey seya al mig del dit caro, quatre palms pus alt que no hera lo caro, en huna cadira real, segut en cabels, vestit de huna roba de carmesi forada de marchs gebelins, e portaven hun palis damunt de brocat sobre brocat carmesi, lo pus bel e rich que may hom ves; e davant lo dit senyor, dins lo caro, li estava lo Citi Perilos, molt belament aparelat a molt gran maravela, e estava en tal forma, que hom ves lo dit senyor rey en la manera que estava; e aquest caro era tirat per V cavals blancs, molt bells, portant cascun caval en lo dos hun bel coxi de velut carmesi, tirant lo dit caro ab cordes de seda groga e vermela.

Après lo del dit caro venia los entramesos dels florentins en la forma següent:

Primo, hanaven X homens a caval, ab gipons de carmesi, ab les calses bracades de perles, e mes hun capel ab huna doncella tenint huna corona en la ma, volent mostrar que hun tant senyor mereys esser coronat.

En après vench hun gran castell, en lo qual, al mig, estava huna gran cadira tota daurada e molt ornada de draps de brocats en torn, en la qual cadira no y seya nengu; e sobre la dita cadira, en torn VIII palms dalt, estaven quatre angels, los quals tenien huna corona molt riqua e bella en les mans, significant hun tal princep e valeros senyor en tal cadira deu seure e esser coronat de emperador.

En lo dit castell hanava hun altre angel tenint huna espasa nua en la ma, e en l'altra ma tenia unes balances, e cantava luant lo dit senyor rey; entre les altres coses que deya: "¡O rey Alfonso, Deus te do vida e prosperitat, e salva Florença en sa libertat!" Mes vench hun altre castel ab hun home molt altament areat, ab son septre en la ma, lo qual era Julius Cessar, ab hun gran pom d'or que li rodava en los peus, significant la gran senyoria del dit senyor rey. Mes avant venien V fadrins vestits com a donzelles, molt altament areats, la hu portava huna corona d'or en la ma, l'altra portava huna copa d'or, l'altra hun infant, l'altra hun pilar, l'altra huna serp, l'altra hun miral, e les dites donzelles anaven a caval molt altament. Après venien VIII homens a caval, vestits de seda ab cares de cabrit. En après venien XX mercaders florentins, vestits de grana e forrats de d'osos, e anaven ab gran horde.

Après vench lo entrames dels mercaders cathalans:

Primo, hun bel castell ab huna cadira dahorada en que no y seya nengu, e lo Siti Perilos que li estava davant; en lo dit castell estaven quatre donzelles molt altament a gran maravela areades, significant quatre virtuts esser en lo dit senyor, axi com per hun angell li era dit, e dient li moltes altres virtuts esser en ell, cantant molt altament. E en tron del dit castell anaven X cavales ab coronas al cap, ab sos escuts ab senyal real, e combatent se ab X homens salvatges, significant el dit senyor aver agut lo realme ab la espasa en la ma, per força de armes; lo qual entrames fonch molt placent al dit senyor rey. En après venien los

mercaders catalans ab lo consol, vestits de florenti vert, ab cortapisa de argenteria, lançant moneda davant lo dit senyor rey.

Entrant, lo dit senyor rey, ab lo dit carro, ab los entramessos, tots ab gran orde: los dels florentins primer; apres los dels catalans. Apres venia lo dit senyor rey damunt lo dit carro, molt magnificament, ab grandissima honor.

Après del caro del senyor rey, venien los princeps, contes, vescomptes, duchs, en nombre XXXXIII.

Primo, lo princep de Taranto; lo princep de Calerm; en mig de andosos don Ferando, fill del dit senyor rey; apres l'embaxador moro; lo duch de Sesa; duch de Calabria; lo fill del duch de Sessa; duch Dandii; duch de Sora; marques del Guast; marques de Cotro; marques de Pascare; conte de Sant Sobrino, conte de Mont Toro; conte de Fundi; conte de Casajeta; conte de Lorito; conte de Calatoya; conte de Trigargo; conte de Capacxo; conte de Gitaiy; lo fill del conte de Lorito; conte de Lorito; conte de Altavilla; conte Anthoni Caldora; conte de Vilano; conte de Montoro; conte de Troya; conte de Campo Baxo; conte de Vallino; conte de Ariano; conte de Reyolo; conte de Benatura; conte de Sentangel; conte de Martiniano; lo fill del duch Dandi; lo fill del conte de Sinopol; duch de Eneso; conte Gilabert de Centelles; conte de Calanaloxet; conte de Terno; conte de Chalata Bellota; conte de [lac.].

En apres venien nobles e cavalles e gentils homens e gent de be ab molt gran horde, tants que heren sens nombre. E anant lo senyor rey molt magnificament ab los entrameses, ab lo gran trihumfe del caro, anant per la ciutat fahent cavaleries fins que fonch en lo carrer de Capuana, de hunes finestres, per algunes nobles dones, fon pres lo dit palis, que estava damunt lo caro, e en los setges del desus dit carer de Capuana eren plens de grans dones e molt notables, vestides totes de brocat d'or a molta e gran maravella. Apres, quant fonch a la porta del castell de Capuana e fonch davalat lo dit senyor rey, li hysqueren a rebrell ses filles, acompanyades de moltes notables dones granment e bella areades, e lo dit senyor besa ses filles e totes les dones notables que hacompanyaven les dites ses filles del dit senyor.

En aquel dia mateys que lo dit senyor rey fonch entrat en la ciutat, los barons del dit realme feren embaxados al dit senyor, que fos sa merce quels atorgas son fill don Ferrando per primogenit, e lo dit senyor rey, molt graciosament, los ho atorga ab molt gran plaer.

Après, lo dit senyor anava per los setges de la ciutat, hun dia a hu, e altre dia a altre, en los quals setges dançaven los pus notables barons, senyors e senyores del realme, e aquestes festes e moltes altres semblants duraren tota la setmana. E lo disapte apres vinent, que contaven dos de march, lo dit senyor rey, en lo capitol de frares menos de la dita ciutat de Napols, dona orde que tots los barons e huniversitats del dit realme, besant peus e mans, juraren don Ferando per primogenit. E lo diumenge seguent, lo dit primogenit cavalca per tota la ciutat de Napols, acompanyat de tots los barons del dit realme, ab bandera de Cecilia e del realme, e mes per lo ducat de Calabria huna bandera blanca ab creu negra; e lo dit don Ferando cavalcava hun caval molt gran e bel, e vestin huna roba de brocat sobre brocat carmesi, e portava hun cercle d'or al cap.

En lo dit dia, lo senyor rey feu gran convit e grans dançes en lo dit monestir, e perdona a tots los duchs e contes e capitans qui contra ell heren venguts, e d'aquí avant tots dies se fiyen juntes e grans festes en la dita ciutat de Napols, hon esta lo dit senyor rey en tanta prospera honor e magnificencia de senyoria de que es

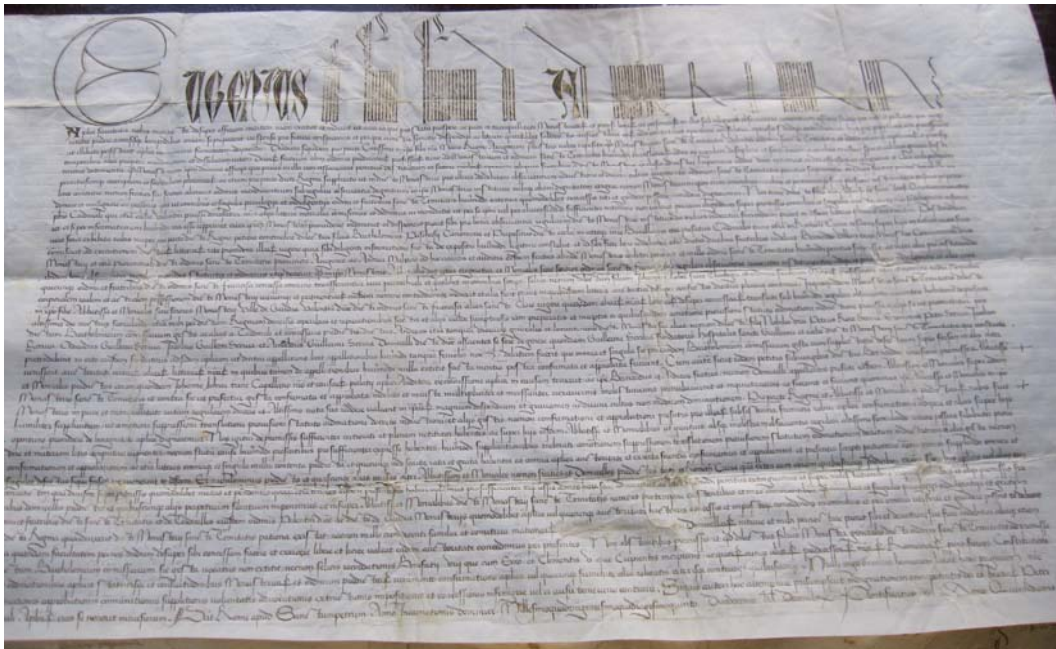
en tanta gracia e virtut, que es tengut per lo pus valeros, valent, sabi e virtuos rey e senyor del huniversal mon.

E jenoveses vent la tanta e tan gran senyoria e tanta gracia e saber del dit senyor rey, de que Genova e la comunitat enviaren misatges ab molts grans presents al dit senyor rey, besant peus e mans, soplicant lo quels volgues pendre a merce e misericordia, car Genova e tota sa terra se trahutarien al dit senyor rey; de que lo dit senyor rey, mogut de misericordia, abcepta l'anbaxada, ço es, pres los presents, e d'aqui avant tots anys li daven per trahut los dits genoveses hun plat d'or e [lac.].

Lo dit senyor rey esta continuament en lo dit realme, lo cual te en tanta pau e tranquilitat e justicia, que per los portals de la ciutat de Napols an escrit. "Rex pacificus"; e axi mateys, estant tant temps en Napols e abcent tant de temps de tots los altres seus regnes e terres e senyoria, e conservalos e tenirlos ab tanta amor e caritat, e conservar totes ses terres, que per tots los reys e senyors de tot lo mon hera temut, e aço per son gran insigne saber e poder; e continuament en sa cort avia misatges a sa senyoria de totes nacions del mon, axi de cristians com de moros e altres gents, als quals fia grans honos, axi de despessa e de donatius e altres coses; donchs be poden dir: "Rex magnificus et pacificus", considerant tantes e tan grans magnificencies de senyoria e de saber e virtut de tant rey e senyor don Alfonso.

12. Butlla donada pel papa Eugeni IV al monestir de la Santíssima Trinitat de València. Roma, 20 novembre 1445.

Arxiu del Monestir de la Santíssima Trinitat de València, pergamií.

EUGENIUS... (segueixen els signes de la fórmula tradicional: *Episcopus Servus Servorum Dei Ad Perpetuam Rei Memoriam*)

Apostolice servitutis nobis iniuncte desuper officium mentem nostram excitat et inducit ut circa ea que pro statu prospero ac pace et tranquillitate Monasteriorum et piorum locorum ac personarum in illis religionis observantia vacantium

assidue studio pie vite et presertim que virginitatis pudore accensisque lampadibus oviam se preparant ire sponso pio futura conspicimus et perque cunctis semotis dispendiis ac litium quarumlibet subductis anfractibus earum indemnitatibus oportune consulitur, operosis studiis intendamus hiis que propterea rite processerunt/ ut illibata persistent apostolici muniminis firmitatem adiiciendo. Dudum siquidem pro parte Carissime in Christo filie nostre Marie Regine Aragonum Illustris nobis exposito quod Monasterium Sancte Trinitatis Valentinum ordinis Sancte Trinitatis et redemptionis captivorum a plerisque/ temporibus citra propter inordinatam et dissolutam vitam duorum fratrum olim ordinis predicatorum professorum tunc ad Monasterium et ordinem Sancte Trinitatis huiusmodi translatorum adeo in regulari disciplina et sanctimonia ac alias in eisdem spiritualibus gravia sustinuerat detrimenta quod monasterium ipsum divinis officiis que prius in illo non cessaverant penitus destitutum et satore malorum operante reliquis fratribus a dicto monasterio exclusis ad instar lupanaris reductum extiterat in dei offensam ac religionis et cleri vilipendium/ perniciosumque exemplum et scandalum plurimorum ac etiam pro parte dicte Regine supplicato ut in dicto Monasterio pro illius ad debitam observantiam reductione et divini cultus augmento ordinem Sancte Trinitatis penitus suppressere ac duos fratres predictos ab illo realiter amovere necnon fratres seu sorores alicuius ordinis mendicantium sub regulari observantia degentium in ipso Monasterio instituere inibique aliam dignitatem exigere, necnon Monasterium ipsum cum omnibus iuribus et pertinentiis suis prefatis instituendis personis perpetuo/ donare et consignare ac personis ipsis ut omnibus et singulis privilegiis et indulgentiis ordini et fratribus Sancte Trinitatis huiusmodi eatenus quomodolibet concessis uti et gaudere possent concedere dignemur. Nos tunc dilecto filio nostro Alfonso [...] Sanctorum Quatuorcoronatorum/ presbitero Cardinali qui etiam ecclesie Valentine preesse dinoscitur nostris aliis litteris inter alia comisimus et dedimus in mandatis ut per se ipsum vel per alium si ad id sufficienter intendere non valeret per eum eligendum super premissis omnibus et singulis auctoritate nostra se diligenter informa/ret et si per informationem huiusmodi ita esse reperiret circa ipsum Monasterium provideret ordinaret et disponderet prout sibi pro bona observantia regulari in dicto Monasterio instituenda melius videretur faciendum prout in eisdem litteris plenius continetur. Potsmodum/ vero sicut exhibita nobis nuper pro parte dicte Regine petitio continebat dilectus filius Bartholomeus Paschasii Canonicus et Prepositus dicte ecclesie in utroque iure Baccalaureatus cui prefatus Cardinalis tunc etiam in Romana Curia residens super hiis in totum vices suas/ comiserat ad executionem dictarum litterarum rite procedens illarum vigore quia sibi diligenti informatione facta de expositis huiusmodi legitime constabat et id sibi fieri bene videbatur etiam dictis duobus fratribus videlicet Bernardo Illam tunc Ministro conventuali dicti/ Monasterii et etiam provinciali dicti ordinis Sancte Trinitatis provincie Aragonie ac Andrea Malrras ad hoc vocatis et auditis eosdem fratres ab eodem Monasterio realiter amovit et in illo ordinem Sancte Trinitatis huiusmodi penitus suppressit ac inter alia pro instituenda/ ibidem bona observantia regulari providit statuitque et ordinavit atque decrevit quod in ipso Monasterio Abbatialis dignitas erigeretur et Moniales sive sorores ordinis Sancti Francisci sub regulari observantia viventes instituerentur ad quas privilegia indulgentie et alia iura/ quecumque ordini et fratribus dicti ordinis Sancti Francisci concessa omnino transferrentur iure parrochiali et quolibet in omnibus semper salvo, necnon dilectum filium Johannem Lober Sacre Theologie et ordinis fratrum Minorum

professorem vice et nomine earundem Monialium/ Corporalem realem et actualem possessionem dicti Monasterii iuriumque et pertinentiarum eiusdem nemine contradicente induxit et alia fecit prout in quibusdam litteris auctentice desuper confectis dicitur plenius contineri. In quo quidem Monasterio Sancte Trinitatis dilecte/ in christo filie Abbatissa et Moniales sive sorores Monasterii Ville de Gandia Valentine diocesis dicti ordinis Sancti Francisci alias Sancte Clare vigore quarundam aliarum nostrarum litterarum desuper concessarum translate sub huiusmodi regulari observantia viventes habitant de presenti/ altissimo die noctuque famulando etiam in ibi per dictam Reginam diversis operibus et reparationibus factis et aliis valde sumptuosis iam preparatis et inceptis a quibusquidem amotione provisione statuto ordinatione inductione processu et aliis sic ut premittitur per/ dictum Bartholomeum commissarium gestis ac alias a Cardinali et commissario predictis dictus Andreas etiam tanquam Vicarius generalis et locumtenens dicti Ministri seu alias necnon dilecti filii Nobiles viri Petrus Roic Scriva Eximius Petri Scriva Jacobus/ Scriva Odoardus Guillermi Scriva Jacobus Guillermi Scriva et Arnaldus Guillermi Scriva domicelli dicte diocesis asserentes se fore de genere quondam Guillermi Scriva fundatoris hospitalis Sancti Guillermi et ecclesie dicti Monasterii Sancte Trinitatis que constructa/ pretendebant in orto eiusdem fundatoris ad sedem apostolicam ut dicitur appellarunt licet appellationibus huiusmodi tanquam frivolis non delatum fuerit que omnia et singula sic per eundem Bartholomeum commissarium gesta cum supplectione defectuum si qui forsam in illis inter/ venissent auctoritate certarum aliarum litterarum nostrarum in quibus tamen de appellationibus huiusmodi nulla extitit facta mentio postea confirmata et approbata fuerunt. Cum autem sicut eadem petitio subiungebat dictus Bernardus occasione premissorum Abatissam/ et Moniales predictas coram quondam Johanne Lobier tunc Capellano nostro et causarum palatii apostolici Auditore ex commissione Apostolica in causam traxerit ac ipsi Bernardus et Andreas fratres necnon Domicelli appellantes prefati easdem Abatissam et Moniales super eodem/ Monasterio Sancte Trinitatis et contra sicut prefertur gesta confirmata et approbata indebite et iniuste multipliciter et incessanter vexaverint molestaverint perturbaverint et inquietaverint ac fecerint et faciunt quominus ipsa Abatissa et Moniales in ipso/ Monasterio in pace et tranquillitate vitam regularem ducere et Altissimo vota sua reddere valeant in ipsarum magnum dispendium et gravamen ac divini cultus nou modicam diminutionem. Pro parte Regine et Abatisse et Monialium predictarum nobis fuit/ humiliter supplicatum ut amotioni supressioni translationi provisioni statuto ordinationi decreto inductioni et aliis gestis necnon confirmationi et approbationi prefatis pro illarum subsistentia firmiori robur apostolice confirmationis adicere et alias super hiis/ oportune providere de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur de premissis sufficienter certiorati et plenam noticiam habentes ac super hiis eisdem Abatisse et Monialibus ut quietius absque molestia in observantia regulari altissimo famulando vivere possint salubriter provi/dere et materiam litis amputare cupientes necnon statum cause huiusmodi presentibus pro sufficienter expresso habentes huiusmodi supplicationibus inclinati amotionem suppressionem translationem provisionem statutum ordinationem decretum inductionem et alia gesta necnon/ confirmationem et approbationem ac etiam litteras omniaque et singula in illis contenta predicta et quecumque inde secuta rata et grata habentes ea omnia apostolica auctoritate et ex certa scientia confirmamus et approbamus et presentis scripti patrocinio communimus supplendo omnes et/ singulos defectus si qui forsam intervenerint in eisdem. Et

nichilominus predicta et quascumque alias causas inter Abatissam et Moniales necnon fratres et domicellos predictos tam in Romana Curia quam extra eam coram quibuscumque Iudicibus ex commissionibus apostolicis vel alias tam/ coniunctim quam divisim si per premissis quomodolibet motas et pendentes quarum etiam tenores eisdem presentibus haberi volumus pro sufficienter expressis ad nos harum serie advocamus ac lites huiusmodi penitus extinguimus et super molestationibus inquisitionibus et aliis premisis fra/tribus domicellis predictis et quibuscumque aliis perpetuum silentium imponimus ac insuper Abbatissa et Monialibus dicti Monasterii Sancte Trinitatis nunc et pro tempore existentibus et in eo commorantibus quod omnibus et singulis privilegiis indulgentiis et gratiis/ ordini et fratribus dicte Sancte Trinitatis et de Tordecelles eiusdem ordinis Palentine diocesis ac dicto de Gandia Monasteriis quomodolibet apostolica vel quacumque auctoritate hactenus concessis et im posterum concedendis in omnibus et per omnia uti frui et gaudere possint et debeant/ quodque dicta Regina quoad vixerit dicti Monasterii Sancte Trinitatis patrona existat necnon in illo cum decenti familia et comitiva matronarum [lletres esborrardes] et domicellarum intrare et in ibi pernoctare prout sibi et devotioni sue fieri videbitur aliaque etiam/ iuxta quandam facultatem per nos dudum desuper sibi concessam facere et exercere libere et licite valeat eadem auctoritate concedimus per presentes. Non obstantibus premissis et quod dilectus filius Minister generalis dicti ordinis Sancte Trinitatis ad premissa/ per dictum Bartholomeum commissarium sic gesta vocatus non extitit necnon felix recordationis Bonifatii VIII que cum Ex eo et Clementis V que Cupientes incipiunt ac quorumcumque aliorum predecessorum nostrorum Romanorum pontificum. Constitutioni/bus et ordinationibus apostolicis statutisque et consuetudinibus Monasteriorum et ordinum predictorum iuramento confirmatione apostolica vel quacumque firmitate alia roboratis ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre/ confirmationis approbationis communionis suppletionis voluntatis advocacionis extinctionis impositionis et concessionis infringere vel et ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei et beatorum Petri/ et Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Rome apud Sanctumpetrum Anno Incarnationis dominice Millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto Duodecimo kalendas Decembris. Pontificatus nostri Anno Quintodecimo.

Traducció: Eugeni bisbe serf dels serfs de Déu per a perpetua memòria.

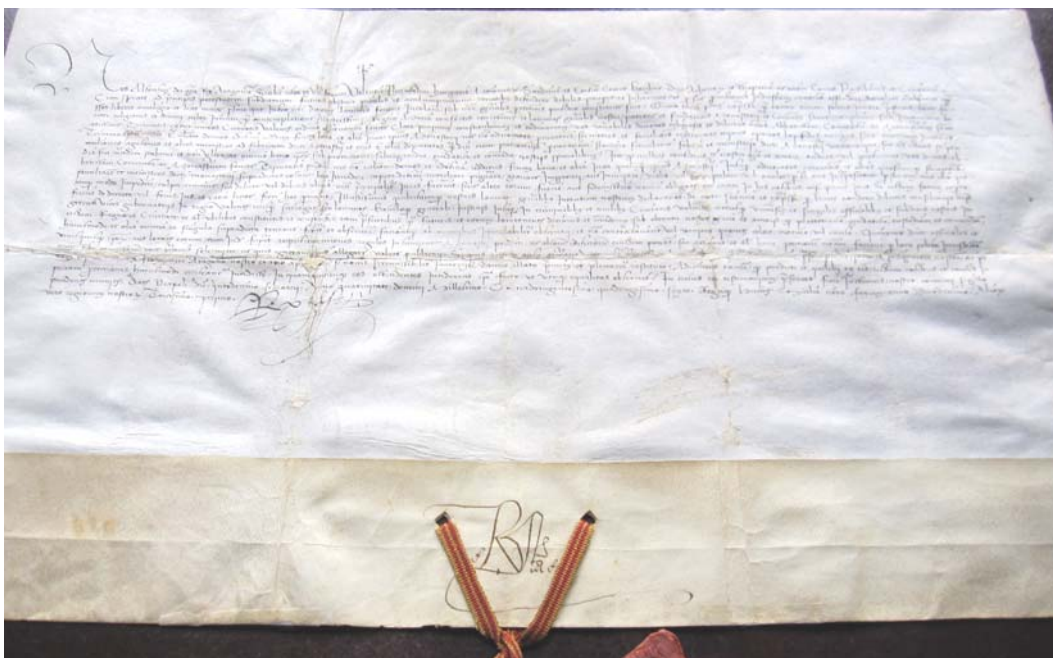
El deure de la servitud apostòlica que, des de dalt, ens ha estat imposada, excita la nostra ment i ens indueix a que treballem amb laboriosa fermesa en totes les qüestions relacionades amb el pròsper estat, la pau i la tranquil·litat dels monestirs i llocs piadosos i de les persones que, sota l'observança de la religió, s'hi entreguen, assíduament, al desig d'una vida piadosa i, especialment, les que amb el pudor de la virginitat i amb les seves llànties enceses es preparen per sortir a l'encontre del piadós espòs, mirem pel seu futur i allunyats tots els dispendis, i remoguts tots els embuts de qualsevol tipus de conflicte, es miri bé per la seva integritat, afegint la seguretat de l'empara apostòlica a aquelles que, ritualment, han donat el pas per romandre pures. En efecte, fa poc que per part de nostra estimadíssima filla en Crist, Maria, il·lustre reina d'Aragó, ens ha estat exposat que el Monestir de la Santa Trinitat de València, de l'orde de la Santa Trinitat i de la redempció de captius, d'un temps ençà, a causa de la desordenada i dissoluta vida de dos germans que, en altre temps, havien pertangut a l'orde dels predicadors i ara s'han traslladat a aquest Monestir i orde de la Santa Trinitat, havia patit en la disciplina regular, en la santedat i, de vegades, en les mateixes coses espirituals, greus malmetements, de manera que el mateix Monestir està quasi privat dels divins oficis que, abans no paraven de celebrar-se i, a més, per intervenció del sembrador dels mals, després d'haver exclòs del Monestir als altres germans, havia quedat reduït a una mena de bordell per a ofensa de Déu, vilipendi de la religió i del clergat i perniciós

exemple i escàndol de moltes persones. I havent-me estat suplicat, també, per part de la dita reina que en el dit Monestir per tal de tornar a la deguda observança i per a l'increment del culte diví, fos suprimida l'orde de la Santa Trinitat i els dos esmentats germans en fossin apartats físicament i que, a més, s'establissin en el dit Monestir germans o germanes d'algun orde mendicant dels que viuen sota l'observança regular, i que s'hi nomenés una altra autoritat i que el Monestir, amb tots els seus drets i pertinences, fos donat i assignat per a sempre a les esmentades persones que s'hi anessin a establir i que, a les dites persones, ens dignéssim concedir que poguessin haver i gaudir de tots i cadascun dels privilegis i indulgències concedits fins la data de qualsevol manera als germans i a aquesta orde de la Santa Trinitat. Nos, aleshores, a nostre estimat fill Alfons, prevere, cardenal dels Quatre Sants Coronats, del qual també se sap que presideix l'Església de València, amb altra carta nostra, entre altres coses, li vam encomanar i li vam donar ordres perquè per si mateix, o per mitjà d'una altra persona elegida per ell, si ell no s'hi podia dedicar amb suficient garantia, s'informés, diligentment, sota nostra autoritat sobre totes i cadascuna de les coses esmentades i si mitjançant tal informació, s'assabentés que la situació era aquesta, que prenguéssim les provisions, ordenés i disposés com millor li semblés el que s'havia de fer per a establir una bona observança regular en el dit Monestir, tal com en la carta està especificat amb detall. Després, tal com contenia la petició que ens ha estat feta per part de dita Reina, Bartomeu Pascasi, canonge i paborde de dita Església de València, Batxiller en ambdós drets, a qui l'esmentat Cardenal, el qual, aleshores, residia en la Cúria Romana, li havia donat tots els seus poders sobre aquests assumptes, procedint ritualment a l'execució de l'esmentada carta i perquè, després d'una curosa informació sobre les coses exposades, li constava que eren així i perquè li semblava bé que així es fes, fins i tot, després d'haver, a tal efecte, cridat i escoltat als dos esmentats germans, és a dir, Bernat Illa, aleshores ministre conventual del dit Monestir i també provincial del dit orde de la Santa Trinitat de la província d'Aragó, i Andreu Malrras, va expulsar, físicament als dits germans del dit Monestir i hi va suprimir, completament, l'orde de la Santa Trinitat i, entre altres coses, per establir-hi una bona observança regular, va preveure, establir, ordenar i decretar que fos creada en el Monestir la dignitat Abacial i que s'hi establissin monges o germanes de l'orde de Sant Francesc, vivint sota la regular observança i que se'ls transferissin, completament, tots els privilegis, indulgències i qualssevol altres drets concedits a l'orde i germans de dita orde de Sant Francesc, exceptuant sempre el dret parroquial i qualsevol altre. A més, al nostre estimat fill Joan Lober, professor de Sagrada Teologia, de l'orde dels germans Menors, en representació i nom de les dites monges, li va donar possessió real, corporal i actual del Monestir i dels seus drets i pertinences, sense que ningú s'hi oposés, i va realitzar també altres coses, tal com en algun escrit autèntic, fet a tal efecte, es diu que consta amb amplitud. I, certament en aquest Monestir de la Santa Trinitat, les nostres estimades filles en Crist, l'Abadessa i les monges o germanes del Monestir de la vila de Gandia de la diòcesi de València, de l'esmentat orde de Sant Francesc, també anomenades de Santa Clara, traslladades en virtut de certa carta nostra concedida a tal efecte, hi habiten actualment, vivint sota l'observança regular d'aquest orde i servint dia i nit a l'Altíssim, havent-s'hi dut a terme, per mitjà de dita Reina, diverses obres i reparacions i estant ja preparades e iniciades d'altres molt costoses. I, certament, contra totes aquestes coses: la remoció, la provisió, el reglament, l'organització, la introducció, l'anul·lació, el procés i les demés coses realitzades, tal com s'ha dit, per dit Bartomeu en sa qualitat de Comissari i, altres vegades, per dits Cardenal i Comissari, l'esmentat Andreu com Vicari General i lloctinent de dit ministre i també, per altra banda, els estimats fills nobles: Pere Roig Escrivà, Eixameno Pere Escrivà, Jaume Guillem Escrivà, Eduard Guillem Escrivà, Jaume Guillem Escrivà, Arnau Guillem Escrivà, donzells de dita diòcesi, assegurant que eren del llinatge de Guillem Escrivà, fundador de l'hospital de Sant Guillem i de l'església de dit Monestir de la Santa Trinitat, els quals pretenien que havia estat edificada en l'hort del mateix fundador, van apel·lar, segons es diu, a la Seu Apostòlica, si bé a aquestes apel·lacions no se'ls hi va fer cas per considerar-les frívols. I totes i cadascuna de les coses així fetes pel dit comissari Bartomeu, amb la suplència dels defectes, si algun s'hi hagués infiltrat, van ser després confirmades i aprovades per l'autoritat d'una altra carta nostra en la qual, però, no s'esmenten aquestes apel·lacions. Malgrat tot, com sigui que, i tal com la dita petició afegia, el dit Bernat, amb motiu de les coses esmentades, va fer començar un procés a l'Abadessa i a les esmentades monges davant Joan Lobier, aleshores capellà nostre i auditor de causes del palau Apostòlic per Comissió apostòlica; i com els dits germans Bernat i Andreu i també els donzells apel·lants abans esmentats, de manera indeguda i injusta i en moltes ocasions i constantment vexessin, molestessin, pertorbessin i inquietessin a l'Abadessa i a les monges sobre el monestir de la Santa Trinitat i en contra de les coses fetes, confirmades i aprovades, tal com s'ha dit, i com fessin i fan que la dita Abadessa i les monges no són capaces de dur una vida regular en el propi Monestir amb pau i tranquil·litat ni complir llurs vots per a gran pesar i crebant d'elles mateixes i

per a no escassa disminució del culte diví, per part de la Reina i de l'Abadessa i les monges esmentades, ens va ser humilment suplicat que ens dignéssim afegir la força de la confirmació apostòlica, a la remoció, supressió, trasllat, provisió, reglament, ordenació, decret, cancel·lació i totes les demás coses realitzades així com també a la confirmació i aprovació esmentades per a una subsistència més segura i, a més, prendre altres providències oportunes sobre aquestes coses per amor apostòlic. Així doncs, Nos, suficientment assabentats sobre tot el que s'ha dit, havent ple coneixement, i desitjant prendre disposicions saludables sobre l'Abadessa i les monges per a que puguin viure amb més tranquil·litat, sense molèsties i en l'observança regular, servint a l'Altíssim i aturar qualsevol motiu de litigi, considerant l'estat d'aquesta causa com suficientment aclarit amb els presents documents i moguts per aquestes súpriques, la remoció, supressió, trasllat, provisió, reglament, ordenació, decret, cancel·lació i totes les demás coses fetes, així com llur confirmació i aprovació i també les cartes i totes i cadascuna de les coses que s'hi contenen i qualssevol altres coses que se'n segueixen, considerant-les totes vàlides i grates, per nostra apostòlica autoritat i amb plena consciència ho confirmem, aprovem i corroborem amb el patrocini del present escrit, suplint tots i cadascun dels defectes si per casualitat algun s'hi fos introduït. I igualment el plet esmentat o qualssevol altres plets entre l'Abadessa i les monges, per una banda, i, per l'altra banda, els germans i els donzells esmentats, tan en la Cúria Romana com fora de la mateixa, davant qualssevol jutges de les comissions apostòliques o en altre lloc, tan si ho fan conjuntament com per separat, si pels assumptes abans esmentats han estat de qualsevol manera promoguts i les causes pendents de redacció, volem donar per suficientment explicada amb la present butlla, les reclamem per a Nos amb el present document, reivindiquem i donem per totalment extingits aquests plets i, sobre les molèsties, requeriments i les altres coses esmentades, imposem perpetu silenci als germans i donzells esmentats i a qualssevol altres. I, a més, concedim per la present que l'Abadessa i les monges de dit Monestir de la Santa Trinitat, ara i mentre hi visquin i habitin, puguin i deguin, en tot i per tot, gaudir i fruit de tots i cadascun dels privilegis, indulgències i gràcies concedits fins el present i que en el futur es puguin concedir de qualsevol manera per l'apostòlica autoritat i qualsevol altra, a l'orde i germans de l'esmentada Santa Trinitat i als monestirs de Tordesillas, de la diòcesi de Palència, i a l'esmentat de Gandia, del mateix orde. I que la dita Reina, mentre visqui, sigui patrona de dit Monestir de la Santa Trinitat i que hi pugui entrar amb el seu servei convenient i seguici de matrones i donzelles i pernoctar-hi quan li sembli bé fer-ho i segons la seva devoció, i pugui fer i exercir, lliure i lícitament, altres coses d'acord amb la facultat que ja abans per Nos li havia estat concedida, amb la mateixa autoritat li ho concedim ara. No sent impediment al que s'ha dit abans, el fet de que el nostre amat fill, el Ministre General de dit orde de la Santa Trinitat, malgrat ser convocat no va comparèixer a les actuacions realitzades per l'esmentat Comissari Bartomeu, ni l'escrit de Bonifaci VIII, de grata memòria que comença amb les paraules *Ex eo*, ni el de Clement V que comença amb la paraula *Cupientes* ni de qualssevol altres Romans Pontífex, antecessors nostres, constitucions i ordinacions apostòliques, reglaments i costums dels Monestirs i ordes esmentats corroborats per jurament, confirmació apostòlica o qualsevol altra autoritat i qualssevol altres elements contraris. Ja que de cap manera serà lícit a qualsevol persona infringir o, amb temerària gosadia, contravenir aquesta butlla nostra de confirmació, aprovació, protecció, suplència, de nostra voluntat d'advocació, extinció, imposició i concessió. I si algú pretengués fer-ho, que sàpiga que incorrerà en la indignació de Déu totpoderós y dels seus sants apòstols Pere i Pau. Feta a Sant Pere de Roma a l'any de l'Encarnació del Senyor, 1445, el dia 12 de les calendes de desembre al dècim cinquè any de nostre pontificat.

13. Privilegi donat pel rei Alfons V al monestir de la Santíssima Trinitat de València. Nàpols, 15 de febrer de 1446.

Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat de València. Pergamí.

Detall del segell del rei Alfons, fragmentat.

Nos Alfonsus dei gratia Rex Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valentie Hierusalem Hungarie Maioricarum Sardinie et Corsice Comes Barchinone Dux Athenarum et Neopatrie ac etiam Comes Rossilionis et Ceritanie/ Cum spectet ad principis potestatem subditorum futuris obstare periculis et a calumpniantium conatibus defendere debiles pauperes et inermes ut per sue provisionis industriam conantes offendere detrahat a delicto et oppre/ssos liberet a maligno et licet cuncte persone que infra nostre dictionis limittes fovent incolatum sub nostre generalis protectionis presidio constitute sunt. Quia tamen plus expressa quam tacita timeri solent tenore presentis tam fa/vore religionis et divini cultus

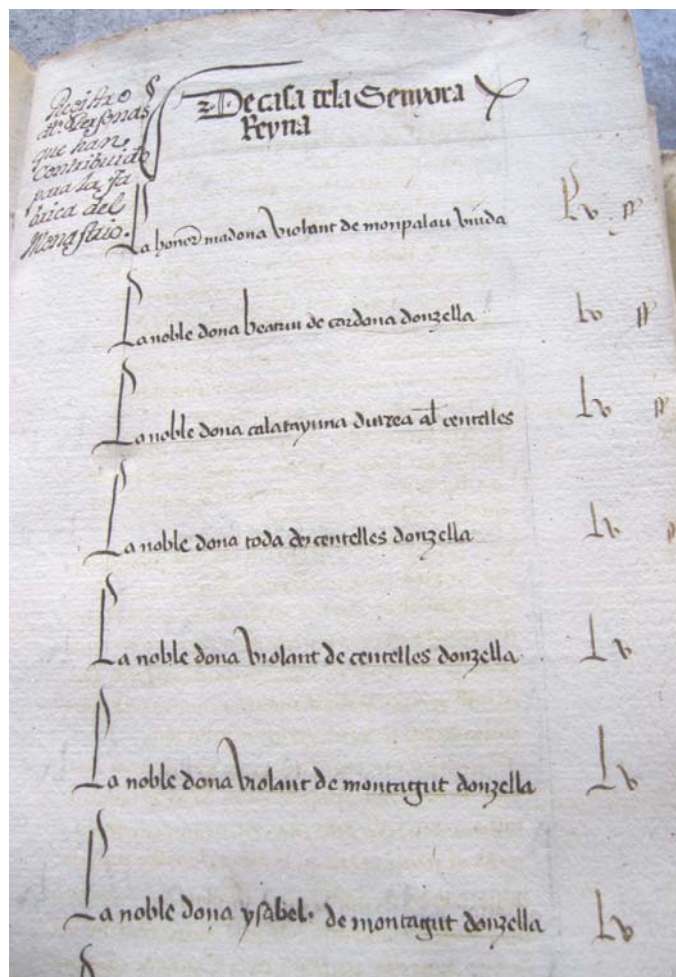
intentu quam contemplatione illustrissime Regine Marie consortis carissime et locumtenentis generalis nostre patrone et fundatricis Monasterii et Conventus Sancti monialium sub invocatione be/atissime Trinitatis extra muros Civitatis Valencie ordinis observantie Sancte Clare ponimus constituimus et ordinamus vos venerabiles devotas religiosas et dilectas nostras Abatissam Conventum ac Monasterium Sancte/ Trinitatis predicte necnon Ecclesiam domos edificia redditus fructus bona et alia iura ipsius Monasterii necnon advocatos procuratores servitores et familiares eiusdem nec minus operarios lapiscidas aurigas sive curruum ductores/ muliones agasones et alios ministros ad fabricam dicti Monasterii et eius Ecclesie deputatos quam diu cum patrocínio procuracioni servicio famulatu fabrice et ministerio dicti Monasterii vaccaverint seu ad illius stipendia seu mercedem stabunt et non ultra ac omnia bona ipsorum sub protectione salvaguardia guidatico et comanda nostris specialibus. Ita quod nullus confidens de nostra gratia et amore audeat vel presumat vos dictas Abatissam Conventum ac Monasterium Sancte Trinitatis predicte nec non ecclesiam domos et edificia redditus fructus bona et alia iura quaecumque ipsius Monasterii. Insuper advocatos procuratores et alios quoscumque servitores/ familiares et ministros dicti monasterii supradictos eorumve bona invadere capere detinere marchare pignorare gravare impropere aut iniuriari verbo vel facto palam vel occulte per se aut interpositam personam aut alio quo/cumque modo impedire culpa crimine seu delicto vel debitis alienis nisi principaliter in eis fuerint sive alter eorum fuerit aut fideiussorio nomine obligatus nec eciam in his casibus nisi prius in et de eisdem fatiga reperta/ fuerit de directo vel foris ius et ratio licite fieri hoc permittant. Illustrissimis quibuscumque nostris locumtenentibus generalibus intentum nostrum declarantes de certa scientia et expresse per hanc eandem dilectis consiliariis nostris/ gerenti vices gubernatoris in regno Valencie eiusque surrogato seu locumtenenti Baiuloque generali. Iusticiis insuper in criminalibus et civilibus Civitatis Valencie ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris in/ eisdem Regno et Civitate et alias ubilibet constitutis et constituendis tam presentibus quam futuris et eorum locatenentibus dicimus et mandamus sub obtentu nostre gratie et amoris quod protectionem quidaticum custodiam et comandam/ huiusmodi et alia omnia et singula supradicta teneant firment et observent faciantque ab omnibus inviolabiter observari et non contrafaciant vel veniant quovis colore motivo vel causa. Quinymo dicti officiales et/ unusquisque ipsorum aut locatenentes eorum cum inde fuerint requisiti pennones regales in sumitate Monasterii predicti ac aliorum edificiorum eiusdem ponant seu affigant et alias hanc protectionem nostram faciant per loca solita iurisdictionum sibi commissarum voce preconis solemniter ne quis ignorantiam inde allegare valeat publicari. Si quis autem ausu temerario ductus contra premissa vel eorum aliqua facere vel venire presumpserit iram et indignationem nostram ac penam [lletres mig esborrades que poden ser tria millia] florenorum auri Aragonum nostro erario ap [esborrat: apportaturum] se noverit irremissibiliter incurrisse damno illato primitus et plenarie restituto. Adicimus tamen quod predicti et quilibet ex eis eisdem casibus et causis in/ penam protectionis huiusmodi censeant incidisse in quam quicumque eos offendentes inciderent ipso facto ut utrinque equalitas observetur. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostro comuni sigillo impendenti munitas. Datum Neapoli die quintodecimo febroarii. Anno a nativitate domini Millesimo Quadringentissimo quadragessimo sexto. Regnique huius Sicilie citra farum anno Duodecimo. Aliorum/ vero regnorum nostrorum Tricesimo primo. Rex Alfonsus.

Traducció: Nós, Alfons, per la gràcia de Déu, rei d'Aragó, de la Sicília d'ací i de la de més enllà del far, de València, de Jerusalem, d'Hongria, de Mallorca, de Sardenya i Còrsega, Comte de Barcelona, Duc d'Atènes i Neopàtria i també Comte del Rosselló i la Cerdanya. Ja que correspon al poder del Príncep impedir els futurs perills als seus súbdits i defensar els febles, pobres i indefensos dels intents dels malfactors de manera que, gràcies a la diligència de sa previsió, allunyi del delictes als que pretenen fer el mal i alliberi del malvat els oprimits, i encara que totes les persones que gaudeixen de residència en les fronteres de nostra jurisdicció, són sota la defensa de nostra general protecció, malgrat tot com que es respecten millor les coses dites que les silenciades, pel text del present document, fet tan per l'amor a la religió i el foment del diví culte, com per consideració a la il·lustríssima Reina Maria, estimadíssima esposa i lloctinent general nostra, patrona i fundadora del Monestir i sant Convent de monges, sota l'advocació de la Santíssima Trinitat, extramurs de la ciutat de València, de l'orde de Santa Clara d'observança, posem, establim i ordenem sota nostres especials protecció, salvaguarda, defensa i cura a vos venerables, devotes i nostres estimades religioses, l'Abadessa, Convent i Monestir de la dita Santa Trinitat, i també, llurs església, cases, edificis, rendes, fruits, béns i altres drets del dit Monestir, així com els advocats, procuradors, servidors i familiars del mateix i no menys els treballadors, picapedrers, aurigues o conductors de carros, mulers, mossos i altres servidors escollits per a la construcció del dit Monestir i la seva església, en tant que amb l'encàrrec es dediquin a l'administració, obediència, servitud, construcció i servei de dit Monestir o bé, estiguin a sou i paga d'aquell, i no després, i també tots llurs béns. De manera que ningú, fiant-se de nostre afecte i favor, s'atreveixi i pretengui, a vos dites Abadessa, Convent i Monestir de la dita Santa Trinitat i a llurs església, cases i edificis, rendes, fruits, béns i altres drets qualssevol del dit Monestir, i a més als advocats, procuradors i qualssevol altres treballadors, familiars i servidors de dit Monestir abans esmentats, robar-los els béns, retenir, envair, comprar, gravar, infamar o injuriar de paraula o de fet, obertament o d'amagat, per sí mateix o per persona interposada o de qualsevol altra manera perseguir-los per culpa, acusació o delictes o per deutes aliens a no ser que particularment hi fossin, o hi fos un d'ells o bé per causa de fiança hi fos obligat, i ni tan sols en aquests casos, a no ser que abans i sobre ells es descobrís una falta de dret o bé el fur, el dret i la raó permetessin que això es faci lícitament. Al declarar nostre propòsit a qualssevol de nostres il·lustríssims lloctinents generals, amb plena consciència i expressament per aquest mateix document, als meus estimats consellers, al que fa de governador en el regne de València i al que ocupa el seu lloc o lloctinent, al Batlle general, als justícies de causes criminals i civils de la Ciutat de València, i a tots els demés i a cadascun dels nostres oficials i súbdits en els esmentats Regne i Ciutat, i als establerts i que han d'establir-se en qualsevol altre lloc, tan als presents com als futurs i a llurs lloctinents diem i manem sota la promesa d'obtenir nostra gràcia i amor que aquesta protecció, salvaguarda, custòdia i tutela i totes i cadascuna de les demés coses esmentades, les mantinguin, les confirmin i les observin i, a més, facin que siguin observades inviolablement per tots i no vagin en contra ni les contravinguin per qualssevol pretext, motiu o causa. I més encara, que dits oficials i cadascun d'ells i llurs lloctinents, quan fossin requerits per això, col·loquin o clavin en el lloc més alt del dit Monestir i en els altres edificis del mateix, els penons reials i, a més, que facin que aquesta protecció nostra sigui anunciada solemnement per boca del pregoner pels llocs acostumats de les jurisdiccions a ells confiades perquè ningú pugui al·legar ignorància. Però, si algú, guiat per sa temerària gosadia, intentés contravenir o fer quelcom contra totes o algunes de les coses que s'han dit abans que sàpiga que, irremissiblement, ha incorregut en nostra ira i indignació i en la pena de tres mil florins d'or d'Aragó que ha de pagar a nostre erari, una vegada reparat, en primer lloc i integrament, el mal causat. Afegim, malgrat tot, que els esmentats i qualssevol d'ells en els mateixos casos i causes, han de pensar que han incorregut en la mateixa pena d'aquesta protecció en la qual incorrerien qualsevol que els ofengués a ells *ipso facto* de manera que la igualtat s'observi per ambdues parts. Per testimoni de tot, hem manat redactar el present document, avalat pel nostre segell comú penjant. Fet a Nàpols el dia 15 de febrer a l'any de la Nativitat del Senyor 1446, duodècim de nostre regne en aquesta Sicília d'ací del far i trigèsim primer dels demés regnes nostres. Rei Alfons.

14. Llibre de les almoines per a la fàbrica del Convent de la Santíssima Trinitat de València. 1446., fols. 1-2

Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat de València.

A HONOR DELA SANCTA TRINITAT

Lo nostre sant Pare Eugenii Papa papa quart ab les su/es lletres apostolicals dades en Roma a vuit e tres/ de Març. Any de la nativitat de nostre senyor/ M CCCC XXXXVI A supplicacio dela molt allta/ senyora dona Maria Reyna de Arago feelment/ regnant Atorga atots los feells cristians qui de/ ses facultats darien Cinch florins moneda corrent/ de Valencia o la valor de aquells en altres bens equi/valents O qui treballarien o treballasen per hun mes en adjutori dela reparacio ffabrica e auccmentacio del monestir novament instituit deles meno/retes dela sancta Trinitat al cap del pont ffora los/ murs de Valencia ço es dins los dos anys occor/rents comptadors del primer dia dela dita data que/ aquells aytals en lo article dela sua mort poguesen/ elegir confessor que de tots los llurs peccats colpes/ e deffalliments per sa actoritat los donasen absolu/cio plenaria Donant poder per la dita gracia ala/ dita senyora com apatrona del dit monestir E ala/ abadessa e Monges de aquell que poguesen nome/nar una persona la qual hagues carrech de rebre les/ dites caritats o pecunies e aquelles convertir en la/ ffabrica del dit monestir

Donant encara acto/ritat ala persona que per elles seria nomenada durants/ los dits dos Anys que pogues reebre tots bens/ injustament adquirits e indebitament possehits/ per qualsevulla persones ignorades aquelles aquis/ degues ffer la restitucio E de ffer dels dits bens composicio e absolucio ab les persones qui dels dits/ bens injustamet adquirits no porien ffer plena/naria satisfaccio

Per execucio dela qual gracia la dita senyora/hagut son madur e digest consell nomena en Re/ceptor de les dites caritats e administrador dela di/ta fffabrica segons la tenor dela dita gratia al discret/ Mossen pere sancho prevere dela sua Capella lo segon/ dia de abril del dit any constituhintlo encara pro/curador seu general en les dites coses E donant/ li poder que tots altres procuradors per ella constituits/ o constituhidos per la dita causa haguesen metre comte/ e raho aell Pres lo dit acte en guillem bernat/ çagrugada protonotari seu

E mes avant lo dit sant pare Eugenii papa/ quart atenent que corrents los dits dos anys dela di/ta gracia ell ne hauria atorgada altra quasi consem/blant ala esglesia parroquial dela esglesia dela/ vila o castell de paniscola En desfavor e detriment/ dela dita fffabrica del dit monestir a suplicacio/ dela dita senyora ab les sues lletres apostolicals da/des en Roma a dos de dehembre del any sobredit/ sospengue per los dos anys següents la dita gracia/ atorgada ala dita esglesia de paniscola E porro/ga per los dits dos anys següents la gracia damunt/ dita qui per sa santedat era estada atorgada al/ monestir dela sancta Trinitat

E apres lo nostre sant pare Nicolau papa quint/ asuplicacio dela dita senyora ab les sues lletres apos/tolicals dades en Roma lo derrer dia de Noembre any dela nativitat de nostre senyor M CCCC/ XXXX VIII. e del seu pontificat any segons lo terme deles damunt dites gracies per son predecessor/ papa Eugeni atorgades porroga fins al dia de/ pentecostes prop següent indusivament

1446. E mes avant lo dit sant pare Nicolau papa/ quint asuplicacio dela dita senyora ab les sues lle/tres apostolicals dades en Roma a XXIII de agost/ any M CCCC XXXX VIII e del seu pontificat/ anys terç porroga lo temps de les dites gracies fins/ al dia de Nadal de prop següent E per hun breu/ trames ala dita senyora per lo dit sant pare dat/ en Roma a X de abril any dela nativitat de nostre/ senyor M CCCC (XXXX) VIII e del seu pontificat any/ tercer declara lo dit terme deles damunt dites in/dulgencies durar inclusivament fins al dia de/ Pentecostes cinch o tunch prop següent

Per virtut deles quals gracies son estades do/nades per lo dit Receptor en la Ciutat de Valen/cia les cartes o indulgencies en lo següent ma/nual o registre designades

E primerament per obtenir la dita indulgen/cia la dita senyora Reyna offeri e dona a obs/ dela dita obra segons en diverses partides ne/ feu rebuda al tresorer dela dita senyora ne feu re/buda lo dit receptor. dos milia ffflorins dor qui/ en aquell temps valien moneda corrent de Valencia/ araho de.XII.s. vint e quatre milia sous

E mes avant considerant la dita senyora que una neboda sua apellada tunch. dona Elionor de/ villena donzella dela sua cort novament sera do/nada al servir de deu en lo dit Monestir prenent/ labit e vida de aquell la qual havia ffet donatio de/ vint milia morabatins de iure de hereditat los quals/ la dita donzella possehia en la Ciutat de salamanca/ ala dita senyora per certa causa. La dita senyora/ en satisfaccio del dit donatiu e per esguart dela dita/ obra e neboda sua dona en diverses partides al/ dit Monestir segons lo dit receptor seu rebuda/ de aquells al dit tresorer dos milia e quatre cents ffflorins dor qui valien tunch..... dela dita moneda/ corrent araho de.XII. s vint e huit milia huit cents sous

Item lo venerable ffrare .b. maso abat de ripoll per/ eguart de deu e per adquerir les dites indulgencies/ dona al dit receptor per obs dela dita obra cent/ florins moneda corrent de valencia

Consequentment lo venerable ffrare llop pala/zi abat del monestir de valldigna per adquerir les/ dites indulgencies dona per si mateix e per trenta/ e cinch monges del seu convent al dit receptor per/ obs de la dita obra tres cents fflorins moneda cor/rent de valencia

Nota posterior: *Aviendo despues sido de 55 s. la limosna delos cinco/florines, como consta delas collectas siguientes, consta que cada florin era de onze sueldos.*

1450

Nota posterior: *Registro delas personas que han contribuido para la fabrica del Monasterio.*

DE CASA DELA SENYORA REYNA

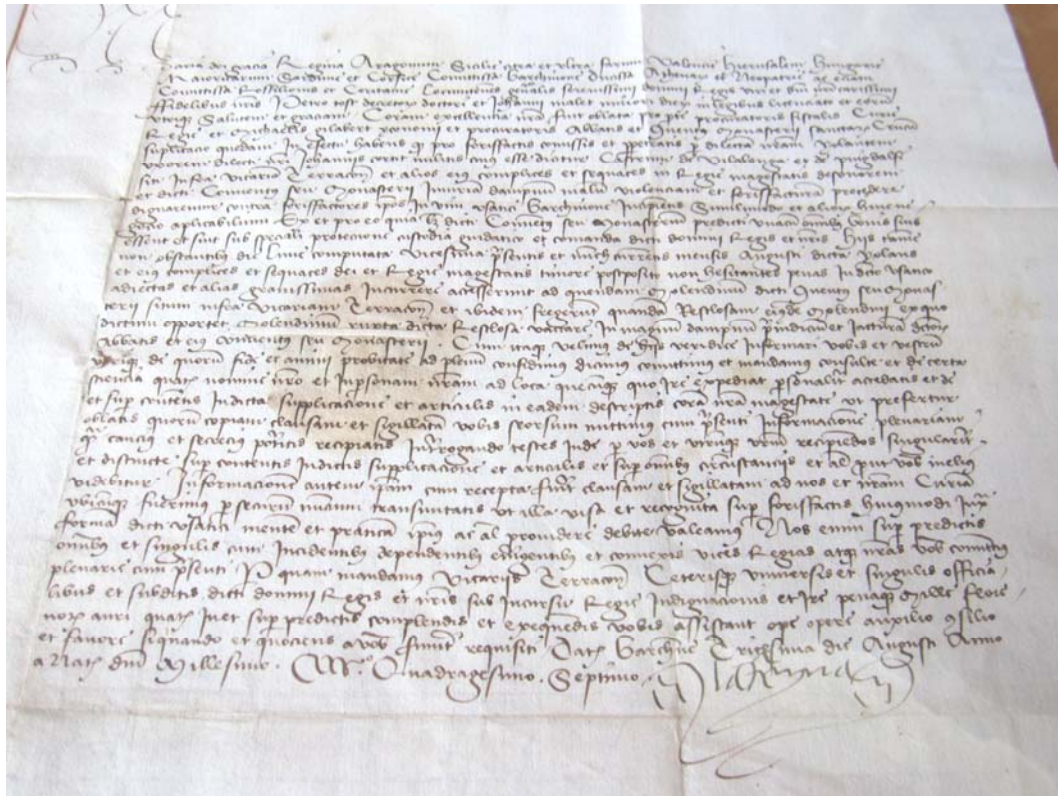
<i>La honorable madona Violant de monpalau viuda</i>	<i>Lv ss.</i>
<i>La noble dona Beatriu de cardona donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona calatayuna durrea alias centelles</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona toda de centelles donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona Violant de centelles donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona Violant de montagut donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona ysabel de montagut donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona na Aldonça de vilanova donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La noble dona na maria boyl viuda</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na damiata de montpalau viuda</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable Usola de montpalau donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Beatriu johan donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Beatriu del bosch donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Violant lançol alias aguilo donzella</i>	<i>Lv ss</i>
<i>La honorable na Beatriç tolosana viuda</i>	<i>Lv ss</i>

15. Ordres de la reina Maria perquè s'investiguin els danys causats a un molí del Monestir de Santes Creus. Barcelona, 30 agost 1447.

Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, Lletres reials.

Segell reial del dors del document sobre els danys causats al molí del monestir de Santes Creus. Veure a l'Annex en color.

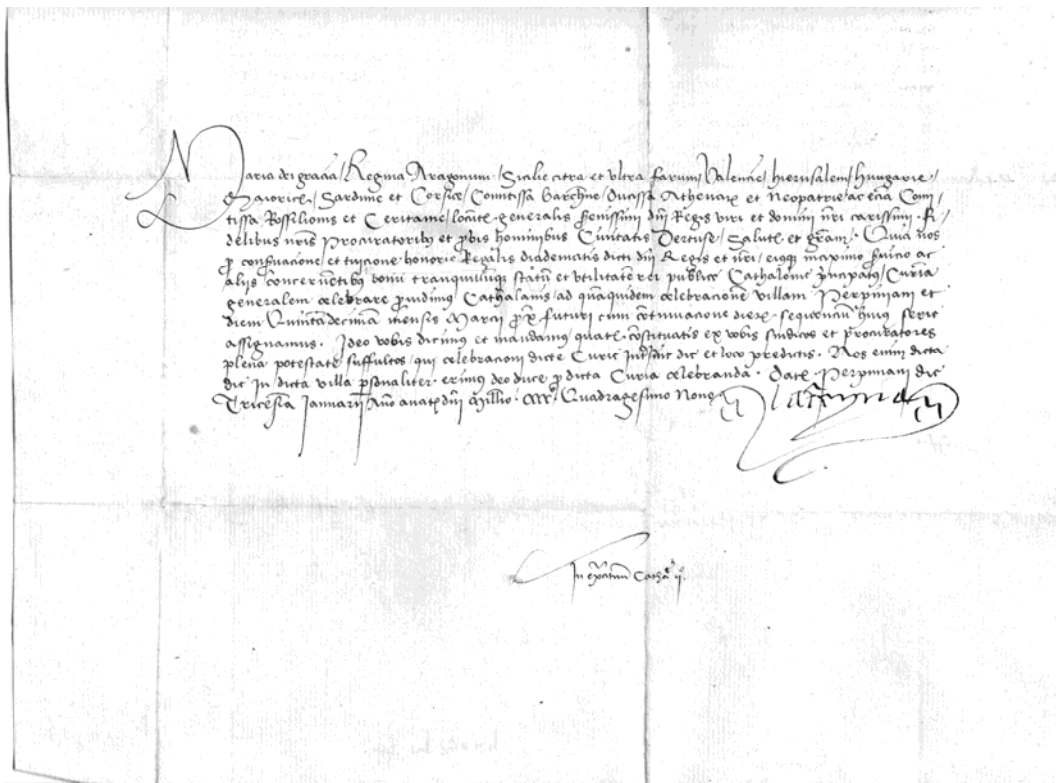
Maria dei gracia Regina Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valencie Hierusalem Hungarie/ Maioricarum Sardinie et Corsice Comitissa Barchinone Ducissa Athenarum et Neopatrie ac etiam/ Comitissa Rossilionis et Ceritanie Locumtenens generalis Serenissimi Domini Regis viri et domini nostri carissimi/ ffidelibus nostris Petro tost decretorum doctori et Johanni malet minori dierum in legibus licenciato et eorum/ utrique Salutem et gratiam Coram excellencia nostra fuit oblata pro parte procuratoris fiscalis Curie/ Regie et Michaelis gilabert yconomi et procuratoris Abbatis et Conventus Monasterii Sanctarum Crucium/ Supplicacio quedam In efectu habens quod pro forisfactis comissis et perpetratis per dilectam nostram Yolantem/ uxorem dilecti nostri Johannis cortit militis cuius esse dicitur Castrum de Vilalonga et de Puigdalfi/ siti infra Vicariam Terraconensem et alios eius complices et sequaces in Regie magestatis desonorem/ et dicti Conventus seu Monasterii iniuriam dapnum malum violenciam et forisfacturam procedere/ dignaremur contra forisfactores ipsos in vim usatici Barchinone Incipientis Similimodo et aliorum huic ne/gocio aplicabilium Ex et pro eo quia [...] dicti Conventus seu Monasterium predicti unacum ommibus bonis suis/ essent et sint sub speciali proteccione custodia guidatico et comanda dicti domini Regis et nostris Hiis tamen/ non obstantibus die Lune computata Vicesima presentis et munch currentis mensis Augusti dicta Yolans/ et eius complices et sequaces Dei et Regie magestatis timore postposito non hesitantes penas in dicto usatico/ adiectas et alias gravissimas incurrere accesserunt ad quendam Molendinum dicti Conventus seu Monas/terii situm infra Vicariam Terraconensem et ibidem fregerunt quendam Resclosam eiusdem Molendini ex quo/ dictum oportet Molendinum rupta dicta Resclosa vaccare in magnum dampnum periudicium et jacturam dictorum/ Abbatis et eius conventus seu Monasterii. Cum itaque velimus de hiis veridice informari vobis et vestrum/

utrique de quorum fide et animi probitate ad plenum confidimus dicimus comittimus et mandamus consulte et de certa/ sciencia quatenus nomine nostro et in personam nostram ad loca quecumque quo Ire expediat personaliter accedatis et de/ et super contentis in dicta supplicatione et articulis in eadem descriptis coram nostra magestate ut prefertur/ oblati quorum copiam clausam et sigillatam vobis seorsum mittimus cum presenti informationem plenariam/ quan cautius et secretius poteritis recipiatis interrogando testes inde per vos et utrumque vestrum recipiendos singulariter/ et distincte super contentis in dictis supplicatione et articulis et super omnibus circumstanciis et aliis prout vobis melius/ videbitur Informationem autem ipsam cum recepta fuerit clausam et sigillatam ad nos et nostram Curiam/ ubicumque fuerimus per secretum nuncium transmitatis ut illa visa et recognita super forisfactis huiusmodi iuxta/ formam dicti usatici mentem et praticam ipsius ac alia providere debite valeamus. Nos enim super predictis/ omnibus et singulis cum incidentibus dependentibus emergentibus et connexis vices Regias atque nostras vobis committimus/ plenarie cum presenti. Per quam mandamus Vicariis Terraconis Ceterisque universis et singulis officia/libus et subditis dicti domini Regis et nostris sub incursu Regie Indignacionis et Ire penaque Mille flore/norum auri quatenus in et super predictis complendis et exequendis vobis assistant ope operi auxilio consilio/ et favore si quando et quotiens a vobis fuerint requisiti Datum Barchinone Tricesima die Augusti Anno/ a Nativitate Domini Millesimo. CCCC^o Quadragesimo Septimo. La Reyna.

Traducció: Maria, per la gràcia de Déu, reina d'Aragó, Sicília, d'ací i de més enllà del far, València, Jerusalem, Hongria, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquessa d'Atènes i Neopàtria i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Lloctinent general del sereníssim Senyor Rei, marit i senyor nostre caríssim, a nostres fidels Pere Tost, doctor en decrets, i Joan Malet, menor d'edat, llicenciat en lleis i a cadascun dels dos, Salut i Gràcia. A nostra excel·lència li va ser presentada per part del procurador fiscal de la Cort Reial i per Miquel Gilabert administrador i procurador de l'Abat i el Convent del Monestir de Santes Creus, una súplica, el contingut de la qual és el següent: que pels estralls comesos i perpetrats per nostra amada Yolant, dona de nostre estimat Joan Cortit, *militis*, del qual es diu que és el propietari dels castells de Vilallonga i Puigdelfí, situats en la vegueria de Tarragona i altres còmplices i sequaços seus per a deshonor de la regia majestat i injúries, danys, violència i destrosses contra el dit convent i monestir, ens dignéssim procedir contra els malfactors segons l'usatge de Barcelona que comença *Simili modo* i altres aplicables a aquest afer. I pel fet que dits convent i monestir, juntament amb llurs béns estaven i estan sota especial protecció, guarda, custòdia i empara de dit Senyor Rei i nostres; malgrat tot això, el dilluns 20 del present i corrent mes d'agost, dita Yolant i els seus còmplices i sequaços, oblidant el temor de Déu i la majestat reial i no dubtant en incórrer en les greus penes assenyalades en dit usatge i altres greus càstigs, es van atansar a un molí de dit convent i monestir situat a la vegueria de Tarragona i van trencar la resclosa del dit molí. Per tant, necessàriament el dit molí ha d'estar parat per estar trencada la resclosa, amb gran dany, perjudici i detriment de dits abat i el seu convent i monestir. En conseqüència, com que volem que us informeu veritablement sobre aquests assumptes vos i cadascun de vosaltres, ja que confiem plenament en vostra probitat i fidelitat, us diem, confiem i manem, deliberadament i amb tot coneixement que en nom i representació nostres aneu, personalment, a tots els llocs on convingui anar i sobre les coses contingudes en dita súplica i els articles exposats davant nostra majestat, dels quals us enviem a part una còpia tancada i segellada amb el present escrit, rebeu informació completa el més cauta i secretament que pugueu, interrogant a testimonis diferents i singulars, rebent-los individual i separadament sobre totes les coses contingudes en dita suplicació i articles i, sobre totes les circumstàncies i altres coses, com millor us sembli. I, en quant a la dita informació, una vegada sigui rebuda, l'envieu tancada i segellada a nos i a nostra Cort en qualsevol lloc que estiguem per un missatger secret, per tal que vista i analitzada, puguem proveir degudament sobre aquestes malifetes d'acord amb la pràctica i el sentit del dit usatge. En efecte, nos sobre totes les coses esmentades i cadascuna d'elles, amb totes les circumstàncies, incidents, dependents, emergents i connexes, us concedim l'autorització regia i nostra, plenament, amb el present escrit,

mitjançant el qual manem al veguer de Tarragona i a tots els altres oficials i súbdits de dit Senyor Rei i nostres que sota pena d'incórrer en la ira i indignació del Rei i la multa de 1000 florins d'or, us ajudin amb esforç, empena, auxili, consell i favor, per complir i portar a terme les coses esmentades, sempre i quantes vegades siguin requerits per vosaltres. Dada a Barcelona, a 30 d'agost de 1447. La Reina.

16. Convocatòria Corts de Perpinyà Perpinyà, 30 gener 1449.

Maria dei gracia Regina Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valencie Hierusalem Hungarie/ Maioricarum Sardinie et Corsice Comitissa Barchinone Ducissa Athenarum et Neopatrie ac etiam Comi/tissa Rossilionis et Ceritanie locumtenens generalis serenissimi domini Regis viri et domini nostri carissimi. Fi/delibus nostris procuratoribus et probis hominibus Civitatis Dertuse Salutem et gratiam. Quia nos/ pro conservacione et tuicione honoris Regalis diadematis dicti domini Regis et nostri eiusque maximo servicio ac/ aliis concernentibus bonum tranquilumque statum et utilitatem rei publice Cathalonie principatus Curiam/ generalem celebrare providimus Cathalanis ad quamquidem celebracionem villam Perpiniani et/ diem Quintamdecimam mensis Marcii proximi futuri cum continuacione dierum sequentium huius serie/ assignamus. Ideo vobis dicimus et mandamus quatenus constituatis ex vobis syndicos et procuratores/ plena potestate suffultos qui celebracioni dicte Curie intersint die et loco predictis. Nos enim dicta/ die in dicta villa personaliter erimus deo duce pro dicta Curia celebranda. Datum Perpiniani die/ Tricesima Januarii Anno a nativitate domini Millesimo .CCCC^o. Quadragesimo Nono. La Reyna.

Traducció: Maria, per la gràcia de Déu, reina d'Aragó, Sicília, d'ací i del més enllà, València, Jerusalem, Hongria, Mallorca, Sardenya i Còrsega, comtessa de Barcelona, duquesa d'Atènes i Neopàtria i també comtessa del Rosselló i la Cerdanya, lloctinent general del sereníssim senyor

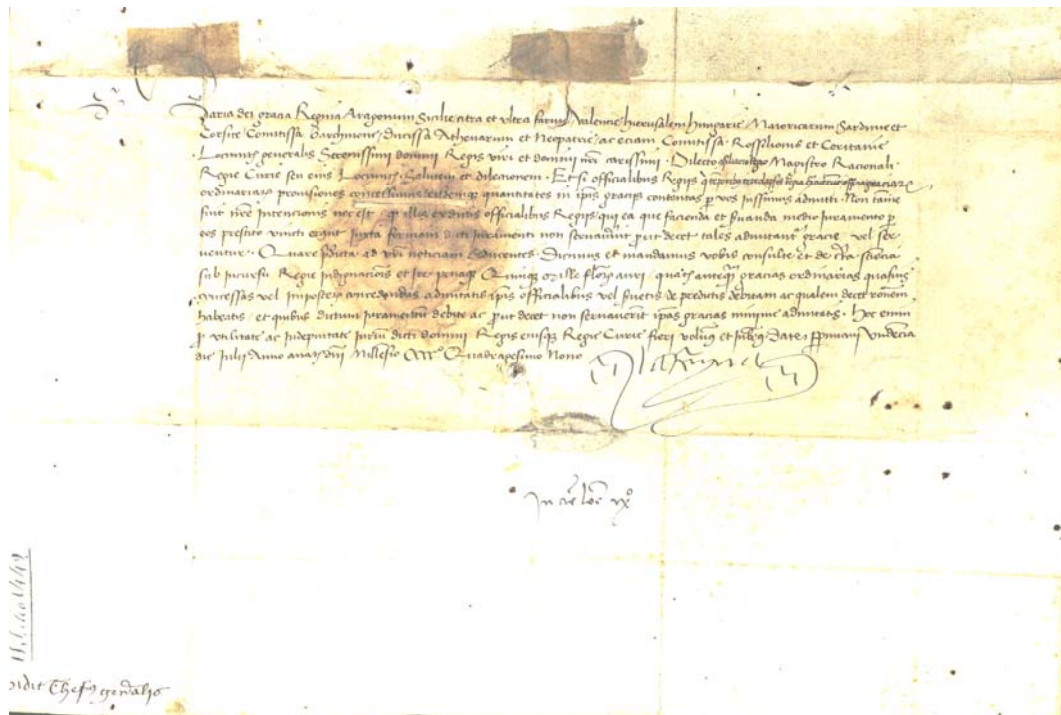

Rei, marit i senyor nostre caríssim. Als nostres fidels procuradors i prohoms de la ciutat de Tortosa, salut i gràcia. Ja que Nós per a la conservació i protecció de l'honor de la corona reial del dit senyor Rei i nostre i per a son major servei i per altres motius que vetllen per al bon i tranquil estat i utilitat del principat de Catalunya, hem previst celebrar Cort general dels catalans i per aquesta celebració hem assignat la vila de Perpinyà i la data del 15 de març proper vinent amb continuació dels dies següents d'aquesta data. Us diem i manem que elegiu entre vosaltres síndics i procuradors investits amb plena potestat perquè intervinguin en la celebració de dita Cort el dia i lloc esmentats. En efecte, nós el dit dia serem personalment en la dita vila amb el guiatge de Déu per a celebrar dita Cort. Dada a Perpinyà el dia 30 de gener de l'any de la Nativitat del Senyor mil quatre-cents quaranta nou. La Reina.

Arxiu Històric Comarcal del Baix Ebre (Tortosa), Carles reials, n. 68.

17. Carta de la reina Maria al Mestre Racional sobre el jurament dels oficials reials. Perpinyà, 11 juliol 1449.

ACA, Reial Patrimoni, col·lecció sigillogràfica.

Detall del segell col·locat al dors. Escut en forma de cairó, amb les quatre barres. Llegenda: *SIGILLU M. .... SICILIE CITRA ET VLTRA FARUM ETC* (Segarra: *Sigillografia catalana*, op. cit. p. 236, Lám. LXI, n. 168). Veure en color a l'Annex.

Maria dei gracia Regina Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valencie Hierusalem Hungarie Maioricarum Sardinie et/ Corsice Comitissa Barchinone Ducisa Athenarum et Neopatrie ac eciam Comitissa Rossilionis et Ceritanie/ Locumtenens generalis Serenissimi domini Regis viri et domini nostri carissimi. Dilecto consiliario Regio Magistro Racionali/ Regie Curie seu eius Locumtenenti. Salutem et dilectionem. Etsi officialibus Regiis qui temporibus retrolapsis Regia exercuerunt officia graciaram/ ordinarium provisiones concessimus eisdemque quantitates in ipsis graciis contentas per vos iussimus admitti. Non tamen/ fuit nostre intencionis nec est quod illis ex dictis officialibus Regiis qui ea que facienda et servanda medio juramento per/ eos prestito vincti erant iuxta formam dicti juramenti non servaverint prout decet tales admitantur gracie vel ser/ventur. Quare predicta ad vostri noticiam deducentes. Dicimus et mandamus vobis consulte et de certa sciencia/ sub incurso Regie indignacionis et ire penaque Quinque Mille florenarum auri quatenus antequam gracias ordinarias quasvis/ concessas vel imposterum concedendas admitatis ipsis officialibus vel servetis de predictis debitam ac qualem decet rationem/ habeatis et quibus dictum iuramentum debite ac prout decet non servaverint ipsas gracias minime admitatis. Hoc enim/ pro utilitate ac indepnitate iurium dicti domini Regis eiusque Regie Curie fieri volumus et iubemus. Date pperpiniani Undecima/ die iulii Anno a nativitate domini Millesimo CCCC^o Quadragesimo Nono. La Reyna.

Traducció: Maria per la gràcia de Déu, Reina d'Aragó, Sicília d'ací i de més enllà del far, València, Jerusalem, Hongria, Mallorca, Sardenya, Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquessa d'Atènes i Neopàtria, i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, Lloctinent general del Sereníssim senyor Rei, espòs i senyor nostre caríssim. A l'estimat conseller Reial, Mestre Racional del Consell Reial o al seu lloctinent. Salut i amor. Encara que als oficials reials que en el passat van exercir càrrecs reials, els vam concedir provisions de gràcies ordinàries i vam ordenar que'ls fossin admeses per vos les quantitats contingudes en les dites gràcies. Malgrat tot no va ser nostra intenció, ni ho és que se'ls acceptin i conservin tals mercès a aquells oficials reials que no hagin observat, com convé i, *iuxta formam*, totes aquelles coses que havien de fer i observar mitjançant el jurament que havien fet i al que estaven vinculats. Per tant, posant tot això en vostre coneixement, us diem i manem, deliberadament i amb plena consciència, sota pena d'incórrer en la indignació i la ira del rei i la multa de cinc mil florins d'or, que abans d'admetre o conservar a dits oficials qualssevol gràcies ordinàries ja donades o que hagin de donar-se en el futur, en prengueu deguda nota i, com cal i de cap manera admeteu les gràcies a tots aquells que no hagin respectat justament i, com cal, l'esmentat jurament. En efecte, volem i manem que això es faci per interès i indemnitat dels drets de dit senyor Rei i de sa reial cort. Dada en Perpinyà, a 11 de juliol, any de la nativitat del Senyor 1449. La Reina.

18. Privilegi de la reina Maria concedit al monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron de Barcelona.

Barcelona, 1 d'octubre de 1453

Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), Caixa 12, Monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, privilegi en pergami amb segell penjant.

Detall del segell trencat i de la paraula *Reyne* abreujada. Veure a l'Annex en color.

Nos Maria dei gratia Regina Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valentie Hierusalem Hungarie Maioricarum Sardinie et Corsice Comitissa Barchinone Ducissa Athenarum et/ Neopatrie at etiam Comissa Rossilionis et Ceritanie Locumtenens generalis Serenissimi domini Regis viri et domini nostri carissimi Etiam et si quoque vetera recentibus obruantur veruntamen aliqua sunt vetera que/ recentibus confirmantur. Cum enim diu est serenissimus dominus Martinus Rex Aragonum Valentie Maioricarum etc. Cum eius carta patenti venerabiles Religiosos et dilectos nostros priorem fratres procuratores/ familiam res et bona Monasterii sancti Hieronimi vallis Debron territorii Barchinone et alia quecumque ad ipsum Monasterium eiusque fratres tam conjunctim quam divisim nunc vel de cetero spectantia quovis/ modo sub regia protectione custodia

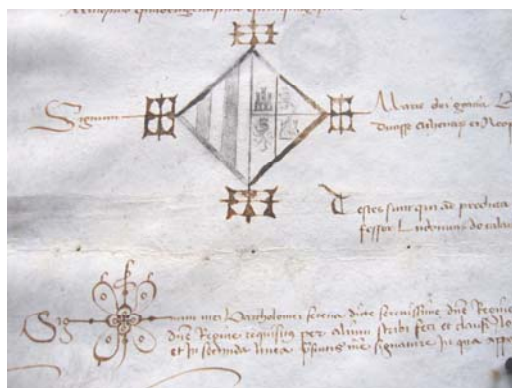
speciali guidatico et comanda posuerit prout in ipsa carta seu eius copia authentica data Barchinone die Terciadecima julii anno Millesimo Trecentesimo/ Nonagesimo septimo vidimus contineri Nunc autem instantibus et supplicantibus Religiosis et dilectis nostris Priore et fratribus dicti Monasterii sine preiudicio et derogatione aliquali salvaguardie/ et proteccionis Regie supradicte sed etiam potius confirmando Iterum dictos Priorem fratres procuratores familiam res et bona quecumque dicti Monasterii de la Valldebron et alia queque ad ipsum Mo/nasterium et fratres eiusdem tam coniunctim quam divisim nunc vel de cetero spectantia quovis modo sub regia protectione custodia specialique guidatico et comanda ponimus recipimus et constituimus itaquo/d nullus de Regia confidens gratia vel amore audeat vel presumat per se vel alium seu alios dictum Priorem fratres ve familiam procuratores predia possessiones bona et alia supradicta ledere/ capere invadere damnificare iniuriare offendere detinere arrestare mercari vel pignorare culpa crimine vel debitis alienis nisi principaliter aut fide iussorio nomine obligati fuerint in/ eisdem nec etiam in hiis casibus nisi prius de illo aut illis fatica reperta fuerit de directo aut forus ius vel ratio fieri hoc permittant nec alias ei vel eis damnum vel malum in personis/ aut bonis facere vel inferre aut iniuriam offensam seu violentiam aliquatenus irrogare. Mandantes per presentem universis et singulis Gubernatoribus Vicariis Baiulis Curiis Iustitiis/ Çalmedinis Merinis Consulibus et Iuratis ceterisque Officialibus et Subditis Regiis et aliis ad quos spectet quatenus protectionem custodiam guidaticum et comandam huiusmodi teneant et obser/vent iuxta sui seriem inconcusse et faciant ab aliis inviolabiliter observari Nec non Vicarius seu Baiulus Barchinone et primo ille eorum qui inde extiterit primitus requisitus huiusmodi/ protectionem custodiam et guidaticum faciant per loca solita Civitatis Barchinone et alia loca iurisdictioni submissa eorundem voce preconis ut innotescat omnibus nuntiari et in sumitate/ dicti Monasterii pennones Regios salvamguardiam et protectionem huiusmodi denotantes affigi penitus et apponi. Si quis autem ausu ductus temerario contra premissa vel eorum aliqua/ facere vel venire presumpserit iram et indignationem regiam ac penam mille florenorum auri se noverit ipso facto sine aliquo remedio incurrisse damno illato primitus et plenario/ restituto. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus Regio Sigillo independenti munitam. Data Barchinone die prima octobris Anno a nativitate Domini Millesimo Quadringen/tessimo Quinquagesimo Tertio. Regnique dicti Domini Regis Sicilie citra farum anno decimonono aliorum vero Regnorum anno Tricesimo octavo. La Reyna.

Traducció: Nós Maria, per la gràcia de Déu, reina d'Aragó, de Sicília, d'ací i de la de més enllà del far, de València, Jerusalem, Hongria, Mallorca, Sardenya i Còrsega, comtessa de Barcelona, duquessa d'Atenes i Neopàtria i també comtessa de Rosselló i la Cerdanya, lloctinent general del sereníssim senyor Rei nostre estimadíssim espòs i senyor. Malgrat que les coses antigues són esborrades per les recents, també, hi ha coses antigues que són confirmades per les recents. Així doncs, com sigui que el sereníssim senyor Martí, rei d'Aragó, València, Mallorca, etc. per mitjà d'un document públic, als venerables religiosos i dilectes germans nostres, prior, germans, procuradors, serfs, possessions i béns del monestir de San Jeroni de la Vall d'Hebron del territori de Barcelona i qualssevol altres coses pertinents al mateix monestir i als seus germans, tant en conjunt com separadament o de qualsevol altra manera hagués posades sota la règia protecció i sota son especial guia i custòdia tal com veiem que està contingut en sa pròpia carta o en sa còpia autèntica donada a Barcelona el dia 13 de juliol de l'any 1397. Ara, a instància i súplica dels religiosos i nostres estimats prior i germans del dit monestir, sense cap perjudici ni derogació de l'esmentada salvaguarda i protecció règia, sinó més aviat per confirmar-la, posem de nou, rebem i establím, sota la règia protecció, custòdia i especial cura i socors als esmentats prior, germans, procuradors, servidors, possessions i tot tipus de béns del dit monestir de la Vall d'Hebron i totes

les altres coses que pertanyin al mateix monestir o als seus germans en conjunt, individualment o de qualsevol altre manera. Per tal que ningú, confiant-se en la gràcia o l'amor del rei, a l'esmentat prior, germans, servei, procuradors, finques, possessions, béns i totes les demés coses esmentades, s'atreveixi o projecti, per sí mateix o per altre, u altres, danyar, apoderar-se, envair, injuriar, ofendre, aturar, arrestar, vendre o hipotecar per culpa, delictes o deutes aliens, a no ser que solidàriament i per títol de garantia fossin obligats en les mateixes coses, i ni tan sols en aquests casos si abans no es trobés una manca de dret sobre això o ells o bé el fur, el dret i la raó permetessin que això es faci, i en cap cas ni a ell ni a ells se'ls faci mal en les seves persones o en els seus béns o se'ls causi d'alguna manera ultratge, ofensa o violència. Ordenant per la present a tots i cadascun dels governadors, veguers, batlles, justícies de la cúria, salmedines, merins, còsols i jurats i a tots els demés oficials i súbdits reials i a tots els demés a qui pertorqui que mantinguin i observin aquesta protecció, guia i auxili segons queda dit, en els seus termes, de manera inalterable, d'acord amb l'escrit, i que facin que sigui inviolablement observada pels demés. I també que el veguer o batlle de Barcelona i qui fos requerit en primer lloc, que facin que aquesta protecció, guia i custòdia pels llocs acostumats de la ciutat de Barcelona i altres llocs sotmesos a sa jurisdicció, sigui anunciada per boca del pregoner per tal que sigui coneguda per tots i que els penons reials que assenyalen aquesta protecció i salvaguarda siguin clavats i alçats en lo més alt del dit monestir. I si algú emportat per la gosadia intentés temeràriament contravenir o fer alguna cosa en contra el que s'ha dit abans o alguna de les seves clàusules, que sàpiga que ipso facto i sense cap remei haurà incorregut en la ira i indignació reial i en la multa de mil florins d'or, devent abans restituir íntegrament tot el dany comès. Per testimoni d'això hem ordenat fer el present document amb el suport del segell reial penjant. Donat a Barcelona el dia 1 d'octubre de l'any de la Nativitat del Senyor 1453, en l'any dècim novè del regnat de l'esmentat senyor Rei en la Sicília d'aquesta part del far i en l'any trigèsim vuitè del seu regnat en els altres regnes. La Reina.

19. Poders donats per la reina Maria a Bernat Prats, procurador en la Cúria romana per als assumptes del monestir de la Santíssima Trinitat. València, 22 abril 1458.

Arxiu del monestir de la Santíssima Trinitat de València. Pergamí.

Detall de la signatura amb l'escut.

Pateat universis quod Nos Maria dei gracia. Regina Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valencie Hierusalem Hungarie Maioricarum Sardinie et Corsice Comitissa Barchinone Ducissa Athenarum et Neopatrie ac etiam Comitissa Rossi/lionis et Ceritanie fundatrixque et patrona Monasterii Monialium Minorissarum sancte Clare dicti vulgariter Sancte Trinitatis extra muros Valencie sub regula fratrum minorum ordinis beati ffrancisci de observantia quoniam/ expedit et sepe nos variis ex causis in Romana Curia pro nobis et nostro Monasterio sancte Clare Civitatis Valencie vulgariter de la Trinitat nostrisque familiaribus negocia gerere et tales eligere personas que ad sanctissimum dominum nostrum/ papam Reverendissimosque nostros cardinales dicte curie officiales et Ministros pro dictis negotiis se valeant merito presentare Confidentes igitur de probitate intelligentia industria et vite honestate vestri dilecti Consiliarii nostri/ Bernardi prats presbiteri et Rectoris de Guimerano longa experientia comprobatus citra tamen revocationem aliorum procuratorum per nos actenus constitutorum et specialiter non revocata procuracione per nos facta/ dilecto consiliario et procuratori nostro in dicta curia Guillermo raymundo cathala decretorum doctore et canonico Ilerdensi tenore tamen presentis publici procuracionis instrumenti suis viribus vobisque valituri Gratis/ de certa nostra scientia et consulte eis melioribus via modo et forma quibus possumus vos eundem Bernardum prats presentem et aceptantem constituimus creamus ordinamus et deputamus procuratorem nostrum generalem et specialem/ Ita quod generalitas specialitati non deroget nec e contra set una per aliam roboretur et universo videlicet ad comparendum pro nobis et momine nostro coram santissimo domino nostro papa dominisque Cardinalibus Cancellario seu/ Cancellariam Regentibus aliisque reverendis Archiepiscopis Episcopis Abbatibus Prioribus officialibus et Ministris quibuscumque in dicta Romana Curia degentibus nunc et in futurum pro quibusvis negotiis tractandis impetran/dis et obtinendis pro nobis seu dicto nostro Monasterio eiusque conventu sancte Trinitatis Et etiam pro nostris familiaribus quibuscumque Et eis quascumque litteras supplicaciones et scripturas dandum offerendum et presentandum Et/ pro quibuscumque negotiis dicto sanctissimo domino nostro pape supplicandum aliosque rogandum et instandum pro obtinendis et concedendis negotiis petitis et postulatis petendisve

ac postulandis Et inde bullas provisiones indulta/ et scripta quecumque gratiam vel iustitiam continentes vel continentia impetrandum obtinendum bullari grossari expediri ut moris est in Curia Romana penitus faciendum petendum recipiendum et habendum Et/ quibuscumque obstaculis et impedimentis forsitan factis et in eis fiendis ad cuiusvis instantiam satisfaciendum respondendum et repplicandum Et ipsa impedimenta emparas et obstacula tolli amoveri et cancellari petendum ins/tandum requirendum et faciendum Et Nichilominus in quibuscumque provisionibus bullis rescriptis et aliis nobis seu dicto Monasterio eiusque conventui aut quibuscumque familiaribus nostris adversantibus aut contrarian/tibus quoquomodo per quascumque personas impetratis et impetrandis Emparas sequestra et alia impedimenta fieri faciendum et requirendum et eis redendum et renuntiandum prout vobis videbitur faciendum/ et fore opportunum Et pro hiis et aliis fiendis procurandis et exercendis coram dicto sanctissimo domino nostro papa dictis dominis Cardinalibus et dicte Curie officialibus et Ministris quibuscumque comparendum et verbo vel scriptis de/ Iure nostro et dicti Monasterii et Conventus dictorumque familiarium dicendum docendum et allegandum et ex adverso respondendum et replicandum Et de predictis omnibus et singulis instrumentum et instrumenta atque/ acta fieri faciendum requirendum petendum et habendum Et generaliter omnia alia faciendum dicendum procurandum et allegandum pro nobis et dicto Monasterio eiusque Conventu universisque familiaribus/ quae in praemissis et circa praemissa necessaria fuerint et quomodolibet opportuna Etiam si talia fuerint quae de iure vel de facto aut alias mandatum exhigerent speciale quaeque nos faceremus et facere, dicere et allegare possemus/ personaliter constitute Quoniam nos super predictis et eorum singulis et ab eis dependentibus annexis et connexis vobis damus et comittimus omne posse cum libera et generali administratione et plenissima facultate/ et potestate procuratorem et procuratores unum et plures constituendum et destituendum et alios vel eosdem de novo creandum semel et pluries Et volentes vos dictum procuratorem nostrum substituendum et substituendos/ a vobis in et super predictis relevare ab omni onere satisfandi fideiubentes in his pro vobis et ipsis promittimus in posse Secretarii nostri et notarii publici infrascripti tanquam publice et autentice persone hec a nobis pro/ vobis et ipsis et pro aliis etiam personis omnibus quarum interest et intererit de iudicio sisti et iudicato solvendo cum suis clausulis opportunis Et nos semper habere ratum gratum validum atque firmum quidquid per/ vos dictum procuratorem nostrum substituendum et substituendos a vobis actum procuratum fuerit sive gestum et nullo tempore revocare sub bonorum nostrorum omnium habitorum et habendorum obligatione et/ ypotheca In quorum Testimonium presentes fieri iussimus nostro sigillo maiori impendenti munitas Datum et actum est hoc in Civitate Valencie die vicesima secunda mensis Aprilis Anno a Nativitate domini/ Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Octavo.

Signum [...] Marie dei gratia Regine Aragonum Sicilie citra et ultra farum Valencie Maioricarum Sardinie et Corsice Comitisse Barchinone/ Ducisse Athenarum et Neopatrie ac etiam Comitisse Rossilionis et Ceritanie quae predicta laudamus concedimus et firmamus. La Reyna.

Testes sunt qui ad predicta presentes fuerunt venerabilis religiosus nobilis et magnifici viri magister Raphael de ripis magister in sacra pagina ordinis predicatorum confessor Ludovicus de calatayut Miles et ffranciscus aguilo domicellus habitatores Valencie consilarii et familiares dicte serenissime domine Regine.

Sig [...] num mei Bartholomei serena dicte serenissime domine Regine secretarii ac auctoritate Regia notarii publici Valencie et per totam terram et dominationem Illustrissimi domini Regis. Qui in predictis interfui eaque de mandato dicte serenissime/ domine Regine requisitus per alium scribi feci et clausi loco die et anno presignatis Constat autem de rasis et correctis in linea VI ubi legitur ilderdensi et in ultima firme dicte domine Regine in qua videtur et firmamus.

Traducció: Que sàpiga tothom que Nós Maria, per la gràcia de Déu reina d'Aragó, de la Sicília d'ací i de més enllà del far, de València, Jerusalem, Hongria, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquessa d'Atènes i Neopàtria i també, Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, i fundadora i patrona del Monestir de Monges Menoretas de Santa Clara, anomenat vulgarment de la Santa Trinitat, extramurs de València sota la regla dels germans menors de Sant Francesc d'observança, ja que ens convé, sovint i per diverses causes, gestionar assumptes en la Cúria Romana en favor nostre i de nostre Monestir de Santa Clara de la Ciutat de València, dit de la Trinitat, i en favor de nostres familiars i elegir unes persones de tal categoria que puguin presentar-se merescudament davant nostre santíssim senyor el Papa i nostres reverendíssims Cardenals, servidors i Ministres de dita Cúria per tractar dits assumptes. Per tant, confiant en la bondat, intel·ligència, habilitat i honradesa de vida del nostre amat conseller Bernat Prats, prevere i rector de Guimerà, comprovat per sa llarga experiència, dins de la revocació d'altres procuradors establerts per nos fins al present i, especialment, no havent revocat la procuració feta per nos en favor de l'amat conseller nostre i procurador en dita Cúria, Guillem Ramon Català, doctor en decrets i canonge ilderdense, malgrat tot pel text de la present escriptura pública de procuració que es vàlida per a vos amb tots els seus poders. Graciosament, amb plena consciència nostra i deliberadament, per les millors via, manera i forma possibles, a vós en persona, Bernat Prats, que esteu present i ho accepteu, us establim, nomenem, ordenem i assignem com a procurador nostre general i especial, de manera que la generalitat no vingui a derogar l'especialitat, ni a l'inrevés, sinó que la una es reforci amb l'altra i a l'inversa. És a dir, per comparèixer per nós i en nom nostre davant el santíssim senyor nostre, el Papa, i davant els senyors Cardenals, davant el Canceller o els que governen la Cancelleria i altres reverents Arquebisbes, Bisbes, Abats, Priors, oficials o Ministres qualssevol que ara viuen o bé ho faran en el futur en dita Cúria Romana per tractar de qualssevol assumptes, sol·licitar-los i aconseguir-los en favor nostre o de dit Monestir nostre i del seu Convent de la Santa Trinitat. I també, en favor de qualssevol de nostres familiars per dar-los, oferir-los i presentar-los qualssevol cartes, súpriques i escrits. I per suplicar a dit santíssim senyor nostre, el Papa, en favor de qualssevol assumpte i per pregar i instar altres perquè siguin obtinguts i concedits els assumptes demanats i postulats o que s'hagin de demanar o postular. I després, les butlles, provisions, indults i qualssevol escrits que continguin assumptes de gràcia o justícia, demanar i aconseguir que siguin redactats, segellats, expeditos com és de costum en la Cúria Romana, exactament per fer-ho, demanar-ho, rebre-ho i tenir-ho I davant de qualssevol obstacles o impediments, potser presentats o que puguin presentar-se a instància de qualsevol, donar satisfacció, respondre i replicar. I els propis impediments, empires i obstacles, demanar, instar, requerir i fer que siguin llevats, remoguts i cancel·lats. I, igualment, en qualssevol provisions, butlles, rescriptes i altres que s'oposin o siguin contraris a nos o al dit Monestir i son Convent o a qualssevol de nostres servidors aconseguits o que puguin aconseguir-se de qualsevol manera per qualssevol persones. Fer i requerir que s'estableixin empires, dipòsits i altres impediments i contestar-los i replicar-los com us sembli que s'hagi de fer i sigui oportú. I comparèixer en presència de dit santíssim senyor nostre, el Papa, dits senyors Cardenals i qualssevol oficials i Ministres de dita Cúria per fer, procurar i exercir aquestes i altres coses i de paraula o per escrit parlar, ensenyar i al·legar sobre nostre dret i el dit Monestir i convent i els esmentats servidors i a l'inrevés, respondre i replicar. I sobre totes les coses esmentades i cadascuna d'elles, fer, requerir i aconseguir que s'estenguin escriptura i escriptures i actes. I, en general, fer, dir, procurar i al·legar per nos i el dit Monestir i son Convent i tots els servidors, tots els demés assumptes que en l'abans dit i respecte al que s'ha dit, fossin necessaris i oportuns de qualsevol manera. Fins i tot, en el cas de que els assumptes fossin de tal condició que de *iure*, de *facto* o d'una altra manera exigissin un manament especial i tot el que nos fariem i podríem fer, dir i al·legar si estiguéssim en persona presents. Ja que nos sobre tots els assumptes abans dits i sobre cadascun d'ells i els que en derivin o se'ls hi puguin afegir o ajuntar, sobre tots, us donem i confiem tot el poder amb lliure i general administració i pleníssima facultat i poder per a nomenar i destituir procurador i procuradors, un i més i nomenar altres o als mateixos de nou, una i més vegades. I tot volent rellevar-vos, a vos dit procurador nostre, i al que o als que hagin de ser

substituïts en i sobre els assumptes esmentats de tota obligació de donar garanties, sent fiadors en aquets assumptes per vos i per ells mateixos, us escrivim sota l'autoritat de nostre secretari i notari públic infrascrit com persona pública i digna de fiar aquestes decisions de nostra part per a vos i ells mateixos i també per a totes les demés persones a les que interessi o interessarà comparèixer en un judici i acceptar el que s'ha jutjat amb les clàusules oportunes. I (us prometem) que nos sempre tindrem per aprovat, grat, vàlid i ferm tot el que per mediació vostra, nostre procurador i del o dels que hagin de ser substituïts hagi estat procurat o portat a terme per vos i que mai ho revocarem sota obligació e hipoteca de tots nostres bens, los haguts i els que puguem haver. En testimoni hem manat fer el present document ratificat amb nostre segell major penjant. Això s'ha fet i datat a la Ciutat de València el dia 22 del mes d'abril en l'any de la Nativitat del Senyor 1458.

Signe [...] Maria, per la gràcia de Déu reina d'Aragó, de Sicília d'ací i del més enllà del far, de València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, Comtessa de Barcelona, Duquesa d'Atènes i Neopàtria i també Comtessa del Rosselló i la Cerdanya, alabem, concedim i signem el que s'ha dit abans. La Reina.

Són testimonis presents en el que s'ha dit, el venerable religiós, mestre del noble i magnífic senyor, Rafel de Ribes, mestre en sacra escriptura, de l'orde dels predicadors. El confessor Lluís de Calataiud, *miles*, i Francesc Aguiló, donzell, veïns de València, consellers i servidors de dita sereníssima senyora Reina.

Signe meu, Bartomeu Serena, secretari de dita sereníssima senyora Reina i per la regia autoritat notari públic en València i en totes les terres i dominis de l'il·lustríssim senyor Rei, que vaig intervenir en tot el que s'ha dit i per manament de dita sereníssima senyora Reina, requerit per altre, el vaig fer escriure i el vaig concloure en el lloc, data i any abans esmentats.

Queda constància de raspadures i correccions en la l. VI on es llegeix *ilerdensi*...

20. Segells de la reina Maria, segons Segarra.

N. 164, any 1433. Rodó, 95 mm. Cera vermella.- Tortosa, Arx. Municipal; pergamins Anv.- Imatge de la comtesa-reina, en un dosser o templet gòtic. A amdots costats, escuts amb les divises d'Aragó i Castella (les barres i castells i lleons). Llegendà molt borrosa.

Contra-segell.- Rodó 30 mm.

Escut partit; a la dreta, les quatre barres d'Aragó; a l'esquerra, castells i lleons en quatre quarters. Corona reial.

Penjat, per cintes de seda groga i vermella, d'una sentència donada a favor de Tortosa, sobre imposicions entre la ciutat i els clergues. Datada a Barcelona, 16 d'octubre de 1433.

N. 165, any 1434. Rodó, 47 mm. Cera vermella.- Tortosa, Arx. Municipal.

Escut partit; a la dreta, quatre barres, a l'esquerra, castells i lleons alternats. Dos àngels sostenen dit escut, i en la part superior tenen creuades les ales formant-li cobricel.

En una lletra de la reina "als feels nostres los procuradors de la ciutat de Tortosa". Datada a València, 10 de desembre de 1434.

N. 166, any 1433. Rodó, 45 mm. Cera vermella.- Barcelona, Arx. Reial Patrimoni.

Escut en cairó amb quatre barres, rodejat per un quadrilobat.

SIGILLVM : LT : DNE : MARIE :.....REG

(Sigillum locumtenencie domine Marie (Aragonum) regine.)

En una lletra de la reina, dirigida an Jacme de Casafancha, mercader de Barcelona, el 4 de maig de 1433.

N. 167, any 1457. Rodó, 30 mm. Cera vermella.- Torosa, Arx. Municipal.

Escut partit: a la dreta, les quatre barres d'Aragó; a l'esquerra, castells i lleons en quatre quarters. Corona reial.

Empremptat en una lletra als procuradors de Tortosa, datada a Saragoça, 4 d'abril de 1457.

N. 168, any 1449. Rodó, 48 mm. Cera vermella.- Barcelona, Arx. Reial Patrimoni; col·lecció Sigillogràfica.

Escut en forma de cairó, amb la divisa reial (quatre barres).

SIGILLV M.....SICILIE CITRA

ET VLTRA FARUM ETC

Al dors d'una lletra de Maria al Mestre Racional, datada a Perpinyà el 11 de juliol de 1449.

(reproducció de la carta i el segell en pàgines anteriors, doc. N. 17)

Ferran de Segarra: *Sigillografia Catalana*, lam. LXI.

21. Certificació de la mort de la reina Maria.

València, 4 setembre 1458.

Arxiu Regne de València, Real Cancilleria, n. 472: *Testaments i codicils*.

En nom de nostre senyor deu e de la sua gloriosa mare A tots sia manifesta cosa que diluns la vuytena hora corrent apres mig dia circa finem ipsius octave hore ques comptava Quatre del mes de Setembre del Any de la nativitat de nostre Senyor Mil Quatrecentos Cinquanta vuyt En la Cambra que es construyda al cap dela sala del Reyal de Valencia al pujant dela scala ama dreta del dit Reyal al costat del terrat mirant en lort del dit/ Reyal en la qual la serenissima Senyora Donna Maria Reyna del excellentissimo Senyor don Alfonso per la gracia de deu Rey Darago de Sicilia deça e della far de Valencia de Hierusalem de Hungria Mallorques de Cerdenya e de Corsega Comte de Barchinona Duch de Athenes e de Neopatria e encara Comte de Rossello e de Cerdanya de alta e benaventurada recordacio relictia la anima del qual Senyor Deu tot poderos acullga en la sua eternal gloria de alguns dies ença dela sua malaltia se era mudada stava e dormia En presencia del Secretari e notari publich e dels Nobles Reverends e magnifichs mossen Berenguer mercader Cavaller e Batle general del present Regne de Valencia mossen Berenguer mercader e mossen pere pelegrí mossen Luis johan jurats Ciutadans e habitants de la present Ciutat fra pere queralt provincial e vicari general dela observança de preycadors e frare Raphael de ribes confessor del dit orde mestres en sacra theologia mossen luis de Calatayu mossen pere centelles en Johan de Montagut en Luis de Vilanova mossen Johan de bonastre Cavaller en pere marrades en poyo de monpalau Donzells micer ffrancesch masco micer pere amalrich micer Jacme garcia doctors en leys dela Ciutat de Valencia en Johan de argenteria Donzell domiciliat en Barchinona en Miquel mir scriva de Racio en pere dezcarner del offici dela tresoreria e mossen

Miquel alfambra prevere dela Capella e familiars dela dita Senyora en testimonis als presents e davall scrits actes preses elets e assistents tots stants personalment en la dita cambra ensemps ab moltes altres Donzelles Senyores e companyes de la dita Senyora plorants e llementants E lladonchs los magnifichs mossen Bernat çalba Cavaller Maiordom e mossen Galceran oliver Ciutada de Barchinona general tresorer dela dita Senyora alli presents per lo carrech dels officis que// tenien e tenen dela dita Senyora digueren als dits Nobles e magnifichs testimonis dessus nomenats e assistents e als honorables mestre Gabriel garcia mestre Jacme roig mestre Jacme radio en arts e medecina maestres e proffessors tals o semblants paraules [¿]Digau senyors aquesta dona Senyora e Reyna que Jau en aquest llit senyalant la dita Senyora e lo llit hon Jayan ab candeles enceses es la Reyna Donna Maria muller e relictada del molt alt Senyor don alfonso Rey Darago e deles dues Sicilies de alta recordacio conexeu la per aquella [?] e tots respongueren nemine discrepante hoc aquesta dona Reyna senyalants aquella que Jau en aquest llit ens mostrau es la Reyna Donna Maria muller muller e relictada del molt alt Senyor Rey Don alfonso E tantost los dits magnifichs Maiordom e tresorer requeriren deles dites coses carta e cartes publiques per mi dit e davallscrit Secretari e notari publich esser fetes E mes los digueren axi [¿] Digau vosaltres Senyors de testimonis e metges dessus dits conexeu que la dita Senyora Reyna Donna Maria que aci Jau sia morta [?]E de present los dits metges presents e assistents tots los dessus dits testimonis acostaren se a la dita Senyora Jahent enlo dit llit E lo dit mestre Gabriel garcia posa una candela en dret e molt prop dela boca dela dita Senyora e tench lay per una stoneta la dita Senyora no alena gens segons per lo lum dela dita candela se mostrava E mes lo dit mestre Gabriel posa sobre lo cor e ventrell dela dita Senyora un got de vidre ple de aygua e tench loy per una altra stoneta e tant com ha stech lo dit got ni laygua de aquell no feu algun moviment E tots los dits metges e tots los dits testimonis dessus nomenats e assistents e molts altres axi Donzelles Senyores com altres persones e companyes tots auna veu e ab lagrimes e plors digueren e respongueren als dits Maiordom e tresorer que veritat es que la dita Senyora Reyna muller e relictada del dit molt alt Senyor don alfonso Rey Darago e deles dues Sicilies era e es morta e passada de aquesta present vida segons tots veyen e atots era notori com tots fossen stats segons digueren al finir e trespassar de aquella dita Senyora E los dits metges digueren que los dits dos senyals dela candela encesa prop la boca e lo got ple daygua sobre lo cor o vendrell per orde de medecina e practica de metges segons que dessus es stat fet eren e son senyals de persona morta e digueren que ells dits metges e molts altres metges dela present Ciutat havien vesitada e tenguda la dita senyora de aquesta malaltia dela qual es morta E dites e inseguides les dites paraules// los dits magnifichs Maiordom e Tresorer general requeriren totes les dites coses esser continuades per mi dit Secretari e notari publich e que de aquelles las ne sien fetes e llevades cartes publiques per llur cautela e per haver ne memoria en sdevenidor E aquella hora matexa presents tots los dits testimonis e metges los dits magnifichs mossen Bernat çalba Maiordom e mossen Galceran oliver tresorer digueren ami dit Secretari e notari publich si havia reebuts testament codicils e o derrereres voluntats dela dita Senyora Reyna quels digues qui eren los Marmessors de aquella E per mi dit Berthomeu Serena Secretari e notari publich los fou respost com yo havia e he reebuts un testament e codicils fets e fermats perla dita Senyora Reyna dona Maria en poder meu en la Ciutat de Çaragoça en lo Monestir de Sancta Maria del Carme en lo qual la dita Senyora posava a vint e

hun dies del mes de ffebrer any passat Mil Quatrecent Cinquanta Set En apres havia e he reebuts codicils los quals sa Senyoria havia e ha fermats en poder meu en la present Cambra del Rey de Valencia fora los murs a Trenta hun dies del mes de agost proppassat any present e deysus scrit de la Nativitat de nostre Senyor Mil Quatrecent Cinquanta vuyt E continuament per mi dit Secretari e notari los fon lesta la clausula en la qual los Marmessors que la dita Senyora ha fets son nomenats e son los Reverends e magnifichs fra pere queralt provincial e vicari general dela observança de preycadors e mestra Raphael de ribes confessor e mestres en sacra Theologia del dit orde mosen Bernat çalba Maiordom mossen Berenguer de Monpalau Cavallers e Governador dela Cambra Reginal de Sicilia dela dita senyora mossen Galceran oliver Tresorer general ensemps ab los venerables los priors del Monestir de Scala dei del orde de Cartoxa e fra Ramon Johan del Monestir de Sent Geronim dela Vall debron prop Barchinona que es passat dela present vida E entesa la dita clausula e la denominacio dels dits Marmessors encontinent los dits Reverends e magnifichs mestre pere queralt e mestre Raphael de ribes mossen Bernat çalba e mossen Galceran oliver quatre dels dits Marmessors alli presents en presencia dels testimonis dessus nomenats requeriren ami dit Secretari e notari publicho de Valencia que publicas los dits testament e codicils per mi reebuts E per los grans plors que eren en la dita Cambra hon la dita serenissima Senyora Reyna Jaya morta en lo llit axi de dones senyores e donzelles com de servidors axi los dits Marmessors com tots los damunt nomenats testimonis e ami dit Secretari e notari ensemps anarem ala Cambra appellada dels angels situada en lo altre cap dela sala del dit Rey de Valencia E aqui justats axi Marmessors com testimonis dessus nomenats foren publicats e lests alta voce et intelligibili per mi dit e davall scrit Secretari e notari publich de Valencia los testament e codicils fets e fermats per la dita Senyora Reyna donna Maria reebuts per mi dit Secretari los quals per orde son del tenor seguent.

22. Testament i codicils de la reina Maria.

Saragossa, 21 febrer 1457 i València, 31 agost 1458
Arxiu del Regne de València, Real Cancilleria, n. 472.

El testament de Saragossa, 21 febrer 1457, fols. 4-13.

Die Vero Lune Intitulata Vicesima Prima/ mensis Ffebroarii Anno Anativitate Domini/ Millesimo CCCC Quinquagesimo Sep/timo In Monasterio Beate Marie de Car/mello Civitatis Cesaraguste.

En nom de nostre Senyor deus e dela sua beneyta mare Maria sia/ amen. Nos donna Maria per la gracia de deu Reyna/ Darago de Sicilia deça e della far de Valencia de Hie/rusalem de Hungria de Mallorques de Cerdanya e de Corsega/ Comtessa de Barchinona Duquessa de Athenes e de Neopatria/ e encara Comtessa de Rossello e de Cerdanya. Sabent e consi/derant que statut es ordonat axi als grans com als poch/ morir una vegada Considerant quant es segura cosa ordenar/ en vida les coses quis deuen fer apres la mort Donchs metrem/ lo nostre cors use de sanitat e la raho plus liberament regeix/ la pensa en nostre bo e plen seny plena memoria e bona pa/raula per gracia de nostre Senyor Invocada la

gracia del sperit/ sant fem e ordonam aquest nostre derrer testament e darrera voluntat offerint la anima anostre Senyor deus e lo cors a la/ terra. La Reyna.

En lo qual elegim Marmessors e de aquest nostre derrer testa/ment exeutors los Venerables Religiosos e amats nostres los/ aquell quis trobara en nostra Cort e en nostra fi confessor nostre e/ los priors qui en temps de nostra fi seran del Monestir de Scala/ Dei del orde de Cartoxa E fra Ramon Johan qui ara es prior/ del Monestir de sant Geronim dela Vall debron proper Barchinona e lo/ qui sera vicari general dels frares preycadors dela observança/ e provincia Darago mossen Bernat çalba Maiordom/ mossen Berenguer de monpalau Cavallers Governador de nostra/ Cambra de Sicilia e en Galceran oliver Ciutada de Barchinona/ Tresorer general e consellers e familiars nostres. La Reyna.

Als quals donam plen poder e bastant auctoritat de exigir reebre/ e haver tots e sengles bens joyes e drets nostres axi fehents// com se movents hon que sien E dels dits/ nostres bens e drets los dits nostres Marmessors puguen fer e fermar/ apoques fins cessions e diffinicions transaccions avinenses/ o composicions e puguen hoyr comptes de qualsevol/ qui nostres bens hauran regits e administrats e aquells/ comptes loar inpugnar absolre e diffinir E encara/ puguen fer e fermar compromesos vendes alienacions/ e altres qualsevol contractes de nostres bens e drets e aquells/ regir exigir e administrar demanar a deffendre en Juhi/ e fora Juhi sentencies e declaracions qualsevol demanar/ e recorrer Causes primitives e de supplicacions appel/lacions reclamacions e de recursos prosseguir e menar/ fins ala conclusio de aquelles E en aquelles coses/ que ben vist los sera fer e constituhir procuradors/ e Acctors ab e sens auctoritat de princep Jutge o altra/ persona e aquells revocar e altres de nou mudar/ e constituhir e encara los revocats altra vegada tor/nar e constituhir Car la dita auctoritat nos lay interposam/ ara per llavors E puguem fer dir e procurar en Juy e fora/ Juy en e per los dits bens totes altres coses que nos po/riem fer si veniem Donant e cometent los totes nostres/ veus e poder e libera e general administracio e facultat/ axi que puguen en tota altra manera complir e exigir/ aquesta nostra darrera voluntat E si per ventura algu o/ alguns altre o altres dels dits nostres marmessors/ en aço no volien o no podien entendre o vaccar per/ qualsevol causa o raho los dos ço es los dits nostre con/fessor qui en temps de nostra mort se trobara en nostre servey/ e mossen Bernat çalba maiordom ensemps o la hu de/ aquells ab algu o alguns dels altres dessus dits/ Marmessors qui esser noy volran o no poran puguen/ fer exeguir e complir totes les coses dessus dites e en lo nostre/ present testament contengudes e encara en los nostres codicils/ no obstant que los altres Marmessors no si trobassen. Axi/ empero per no reebre triga o dilacio la dita exequicio/ que los Marmessor o Marmessors quis trobaran presents/ lla hon finirem nostres dies ab llurs letres appellen los al/tres nostres Marmessors quis trobaran absents en les terres/ occidues e deça mar del Senyor Rey E si dins quinze/ dies apres apres que seran appellats los dits nostres/ Marmessors no vendran aquells aquells qui presents seran/ tres o mes e sino los dos ço es los dits confessor e Ma/iordom o la hu dells ab altre o altres segons dessus/ es distingit absens los absents Insolum procehir/ e enantar enla exequicio e compliment del nostre present/ testament e codicils darrera nostra voluntat/ E aço en virtut del poder que ab lo present nostre/ testament los donam no sperada licencia auctoritat o// potestat del Senyor Rey o de altre princep o official/ o Jutge en alguna manera Volem empero que/ durant lo temps dels dits Quinze dies los

sobre/dits Marmessors quis trobaran hu o mes present/ o presents en nostra Cort en temps de nostra fi puga o/ puguen exequitar les coses que dilatar nos poden/ axi com son Inventariar o metre en segur nostres/ bens les funeraries o altres coses semblants pertan/yents a sepultura Entenem empero Volem e declaram/ que si algu o alguns de qualsevol dels dits Marmes/sors absents vindran ensemps o departidament apres/ o abans dels dits quinze dies puga e puguen esser/ admeses e continuar la dita exequicio en lo punt/ enque la trobaran ab los altres Marmessors presents/ No obstant que dins los dits Quinze dies no/ fossen venguts E aço sens preuidici deço que los/ qui seran stats Ja presents hauran Ja començat pro/cehit e enantat lo qual manam que sia en sa plena/ força e valor axi com si per tots fos stat fet e exequ/tat Declaram encara Volem e ordonam que si apres/ quey hauran entervengut algu o alguns dels dits/ Marmessors se absentaran tres o mes o sols los dits/ Confessor e Maiordom ensemps o la hu de aquells/ ab altre o altres dels dits Marmessors segons dessus es distingit sens altra interpellacio puguen exeguir/ e complir la present nostra voluntat E si per/ ventura nostra fi sera os seguira os sdevendra en loch/ hon los dits Marmessors dins hun dia o dos puguen/ esser demanats e no vinguessen en tal cas la apprehen/sio de nostres bens Joyes e coses mobles e semovents/ per seguretat de aquelles puga esser feta per aquell/ o aquells dels dits Confessor e Maiordom per ab dos/ ensemps o algu dells ab altre o altres dels/ dits Marmessors que en nostra Cort se trobaran o primer/ vendran hu o dos o mes no sperats los altres Mas/ la exequicio daquiavant fahedora sia feta e prosse/guida perlos dits nostres Marmessors o aquells dells/ qui entendre hi volran o poran segons dessus es designat/ sino quant tocha e sgarde les funeraries e altres co/ses semblants e ala nostra sepultura pertanyents ques/ puguen fer per hu o dos segons dessus es dit E manam/ stretament als nostres Camarlench Tresorer Cambrer Capellans Scriva de Racio Cavallariz Receptors Recauda/dors Secrets e altres qualsevol procuradors officials do/mestichs familiars nostres e a altres persones qui nostres bens/ Joyes peccunies e altres qualsevol coses e drets nostres tinguen/ o tendran sots virtut del sagrament e homenatge/ e altres obligacions aquens son tenguts que aquells// encontinent que nostra fi sia pervenguda a llur no/ticia si nostre hereu nos trobara en loch hon finarem nostres dies liuren als dits nostres Marmessors o a/ aquell o a aquells dells qui en nostra fi se trobaran/ o primer vendran en nostra Cort o alla hon finarem/ nostres dies segons dessus es dit De les quals coses/ e exequicio de nostre present testament encarregam les/ consciencies dels dits nostres marmessors dels quals/ axi com de persones eletes plenament confiam. La Reyna.

Elegim la sepultura al nostre cors fahedora enla Sglesia/ del nostre Monestir dela Sancta Trinitat prop los murs/ dela Ciutat de Valencia Ço es en aquella part que/ es ja pera nostra sepultura dedicada e assignada la qual/ sepultura aniversari e cap dany Volem e manam esser feta/ sens alguna solempnitat a arbitre dels dits nostres/ Marmessors Requerint e demanant que lo abit de/ menoretas sia donat e vestit al nostre cors ab lo qual sia liurat a Ecclesiastica Sepultura Als quals pre/gam e inibim que per causa dela dita nostra sepultura/ ab lo dit nostre aniversari no facen pompa ne puguen des/pendre e despenguen ultra Cinchcents florins Dor E hon/ que sia la fi de nostres dies lo nostre cors sens cerimonia al/guna Reyat ni pomposa sia portat al dit Monestir dela/ Trinitat Ço es si morim dins lo Regne de Valencia/ una jornada sia portat perlos Capellans de nostra Ca/pella e si en altre loch plus luny del dit nostre Monestir/ una jornada lo dit

nostre cors sia portat al dit nostre Mones/tir en la manera que als dits nostres Marmessors qui si trobaran/ sera vist. E hon que sia nostra fi luny o prop del dit nostre Mones/tir ahon haura aesser nostra sepultura hagen aprechehir/ al dit nostre cors dotze pobres portants sengles ciris/ de tres o quatre liures en les mans encesos tant quant/ los sia possible los quals pobres per los dits nostres Mar/messors sien vestits e calçats de tots punts de nou pero/ les cotes e los caperons sien de drap burell. E ultra aço los sia feta la messio anant ala dita sepultura/ e tornant al loch de hon seran partits E si fer se pora/ sien pobres vergonyants Volem encara e manam que/ lo nostre cors hon sevulla que sia la nostra fi dins quinze/ dies apres aquella sia trasportat o trasladat o almenys/ començat de transportar o transladar al dit nostre Mo/nestir dela dita nostra Sepultura. La Reyna.

E primerament volem manam Instituhim e ordonam/ que tots nostres servidors e familiars sien vestits de dol/ segons es acostumat E que tots los nostres deutes/ que degam e tots los greuges arestitucio reparacio e/ smena dels quals siam tenguda e obligada e totes/ les provisions e quitacions soldades e salaris que degam/ o deurem en temps de nostra fi aservidors e familiars nostres/ e a altres persones sien pagats satisfets e smenats ans/ de totes coses per los dits nostres marmessors segons/ son scrits e posats en los codicils en poder del Secre/tari nostre deyus scrit e segons en altra manera legitti/mament e vertadera aparran per cartes debitories al/barans de quitacio e altres legittims documents/ Enque ajustam les gracies que entenem afer e haver fetes/ anostres Donzelles e altres quins han servyt Exi empero/ que hon nos pogues ben pagar tot encontinent los dits/ greuges quitacions soldades e salaris sien primers pa/gats que les dites gracies les quals collocam en los/ dits codicils com segons llur specte en lo spay de nostra/ vida que la misericordia divina nos volra lezar reebran/ moltes mutacions variacions e innovacions de merits/ satisfaccions e pagues e remuneracions E com en temps/ passat haguessem atorgades diverses cauteles de diver/ses gracies ordinaries a officials e familiars nostres per/ raho de llurs officis E apres considerades nostres fa/cultats que ales quitacions e coses necessaries a penes/ podem bastar e supplir per no periudicar al degut / havem delliberat e volem e manam que tals gracies/ no sien pagades ans en tot cas fem general revo/cacio de aquelles fetes e atorgades per nos en qual/sevol temps les quals no volem que sien pagades/ ne satisfetes Ne volem que sis trobara esser res de/gut per quitacions o gracies per nos fetes amossen Beren/guer Hostalrich ni amossen Berenguer de Vilaragut ni a/ mossen Johan de proxida ni amossen Guillem de Vich/ que eren nostres Camarlenchs e Maiordoms ni allurs/ mullers ni amossen Bernat de cruylles que era nostre Ma/iordom ni amossen Gabriel Sagra que era nostre cambrer/ ni a Marcho de colonia ni a pedro de toro qui eren/ en nostre servey ni asos hereus encara que ho demanassen/ nols ne sia res pagat Car ja en llur vida los havem/ assats contentats E axi mateix no volem que sia/ res pagat a pedro de Vallterra que era de casa nostra per/ quitacio que li fos deguda Car per certes causes a/ nos justament movents les quals no volem aci// explicar merexia be perdre la quitacio per molta/ que lin fos deguda e altre maior castich e pena E aytan poch/ volem sia res pagat als hereus den Guillem Bernat ça/brugada qui fon nostre prothonotari ni an Jacme vila/ que fon nostre secretari ne an alfonso de leon que era/ nostre porter per quitacions ne gracies ques mos/trassen esser los per nos degudes del temps quens/ han servit com segons llurs serveys los haiam/ prou e massa contentats. La Reyna.

Item Volem e manam que tan prest com sia possible apres/ nostra fi los dits nostres Marmessors façen celebrar Mil/ misses per anima nostra per aquells pus honests e de/vots preveres Religiosos o seglars o de quiscuns segons/ als dits nostres Marmessors sera ben vist los quals/ en fi de quiscuna missa façen absolucio per anima nostra per caritat deles quals misses manam esser donats/ Mil e Cinchcents solidos dela moneda corrent en lo/ loch hon se faran dir destribuydors anoticia e cone/xença dels dits nostres Marmessors. La Reyna.

Item lexiam tots los libres nostres en romanç e Relliquies nostres/ ab los guarniments axi daur com dargent ama/dona yolant de monpalau que fon muller den luis/ marti quondam donzell habitador dela vila de Cocentayna/ de Regne de Valencia per los bons grans e continuus ser/veys quens ha fets e fa continuament Exceptats la relli/quia del lignum crucis ab lo guarniment en que sta/ la qual lexiam e volem sia donada al dessus dit nostre/ Monestir dela sancta Trinitat de Valencia. E la rel/iquia dela Costella de sancta Caterina la qual lexiam/ al Monestir de preycadors de leyda E la relliquia/ del cap de sent Johan que lexiam e volem sia donada/ al monestir de preycadors de leyda. La Reyna.

Item per reverencia de nostre Senyor Deus e en remissio de nostres peccats/ e dels Senyors Rey e Reyna pare e mare nostres e del dit Senyor// Rey marit e Senyor nostre molt car e del Illustrissimo/ Rey de Castella quondam nostre frare e dela Illustre Infanta/ donna Chatarina quondam nostra Sor de gloriosa memoria e/ de tots aquells que en aço volian haver participi Vo/lem ordonam e manam que los dits nostres Marmessors/ compren de nostres bens Renda perpetual sens carta de/ gracia precedent amortitzacio o licencia Reyal assignada/ al dit nostre Monestir dela Sancta Trinitat per nos/ fundat prop los murs dela Ciutat de Valencia catant/ que bast acompliment de onze Milia solidos Reyals/ de Valencia annuals Rendals e perpetuals ab aquella/ Renda que hauran en temps de nostra fi en lo qual sia/ enclos lo que procehira dels acaptiris Si Ja empero/ lo dit Monestir enlo dit temps de nostra fi no havia/ de renda ab los dits acaptirs Onze Milia solidos/ Car en tal cas nostra Intencio no es lexiar hi plus avant. La Reyna.

Item per reverencia de nostre Senyor Deus e en remissio de/ nostres peccats lexiam al Monestir de Sent Geronim dela/ Vall Debron fundat e situat en lo territori de Barchinona/ Quatre Milia florins Daur darago pregant e encarregant molt affectuosament los prior e frares del dit Monestir qui ara son o per temps seran que en llur/ misses officis e oracions vullen haver les animes nostra e del/ Senyor Rey e de nostres Maiors e de tots aquells quey/ volran haver participi en aquella special comemo/racio e recomandacio que de llur bona devocio e affeccio/ confiam. La Reyna.

Item per reverencia de nostra Senyor e remissio de nostres peccats/ lexiam al Covent del Monestir deles preycadoresses de barchinona Mil florins dor darago convertidors en/ les coses e obres plus necessaries al dit Monestir a/ coneguda deles prioressa e Covent de aquell e en/cara del vicari general dela observança de preycadors qui es o per temps sera pregant e encarregant/ molt affectuosament les dites prioressa e Covent e les/ monges de aquell que en llurs officis e oracions vullen/ haver les nostres anima e de nostres maiors e de tots

aquells/ qui hi volran participar en special comemoracio// e recomendacio e tal qual de llur bona devocio e/ affeccio plenament confiam. La Reyna.

Item lexi per reverencia de nostre Senyor deus e en remissio/ de nostres peccats al Monestir e Covent de preycadors de/ leyda lo qual es dela observança Dos Milia flo/rins dor darago pregant e encarregant los prior/ e frares de aquell que en llurs misses officis e oracions hagen/ en special recomandacio e comemoracio les animes nostra/ e de nostres maiors segons dells e de llur bona devocio/confiam. La Reyna.

Item lexi al Monestir e Covent dels preycadors de/ Cervera dela observança per reverencia de nostre Senyor deus e en remissio de nostres peccats Cinchcents flo/rins dor darago pregant e encarregant los prior/ e frares que en llurs misses officis e oracions hagen en spe/cial recomandacio e comemoracio les animes nostra e de/ nostres maiors segons dells e de llur bona devocio/ confiam. La Reyna.

Item lexi als Monestir o Monestirs del orde de preycadors que seran dela observança en lo principat de/ Cathalunya Mil e Cinchcents florins dor darago/ distribuydors en les coses plus necessaries a aquells/ aconeguda del vicari general dela observança par/tidors e destribuydors per lo dit vicari general/ del dit orde que sia dela observança e dela pro/vincia darago pregant e encarregant los que/ en llurs misses officis e oracions los priors e frares dels/ dits Monestirs hagen en special recomandacio e come/moracio les animes nostra e de nostres maiors segons dells/ e de llur bona devocio confiam. La Reyna.

E jatsia nostra devocio sia nostra devocio sia divertir/ nostra Sepultura del Monestir de Poblet en lo qual// los cossos dels Senyors Reys e de algunes Reynes Da/rago de gloriosa memoria reposan Empero perla de/vocio que havem en lo dit Monestir e en les misses sa/crificis e oracions que alli continuadament al Sobi/ran creador se celebren e en remissio de nostres peccats/ lexi al dit Monestir de Poblet Mil florins/ daur Pregant los abbat monjos e frares de aquell/ que en llurs misses officis e oracions vullen haver per reco/manades les animes nostra e de nostres maiors. La Reyna.

Item lexi al Monestir de sent Geronim dela murta de/ Regne de Valencia per reverencia de deu e en paga/ e satisfaccio de aquells Mil florins que la Illustre/ Infanta donna Catharina Sor nostra ja en sa vida devia/ e promes donar al dit Monestir Mil florins dor/ E encara volem quels sien pagades aquelles vint/ e dos liures que la dita Infanta per no poder los dar/ e pagar los dis Mil florins los promes pagar cascun/ any de tants anys com los seran stades cessades pagar/ en sa vida E encara del temps ques trobara esser/ los stades cessades pagar apres obtesen e fins ala nostra/ fi Car nos apres sa mort los ne havem pagades algunes/ E perço com nols havem poguts donar com a hereva dela/ dita Infanta los dits Mil florins volem per descarrech/ nostre e seu les dites pensions los sien pagades de tot lo dit/ temps nostre e seu e no obstant nos no siam hereva/ sino en la meytat. La Reyna.

Item per reverencia de nostre Senyor deus e remissio de nostres/ peccats lexi al Covent del Monestir de Sancta ffe/ dela orde de Cistell situat prop Çaragoça Mil

florins dor darago pregant los abbat Monjos/ e frares de aquell qui ara son o per temps seran/ vullen celebrar quiscun dia una missa perpetualment/ per anima nostra e dels dits Senyors Rey e Reyna pare/ e mare nostres e de tots aquells qui vullen aço esser/ participants E en tota altra manera en llurs misses/ officis e oracions vullen haver les dites anima nostra e de/ tots los altres dessus dits en aquella comemora/cio e recomandacio que dells e de llur bona devocio/ confiam. La Reyna.

Item per semblant devocio e sguart lexi am ales obres/ deles Sglesies dels Monestirs de frares menors dela observança deus scrits Ço es al Monestir dela/ Vila de Morvedre Mil e cent solidos Reyals de/ Valencia al de Xelva Mil e cent solidos al de/ Sent Blay de Sogorb altres Mil e cent solidos al de/ Senta Maria de gracia Dalacant altres Mil e cent/ solidos De sancta Catharina Donda altres Mil e cent/ solidos al del Sant Sperit prop Morvedre si en dies de/ nostra vida sera de observança altres Mil e cent/ solidos dela dita moneda E al Monestir de sancta Maria/ de Jhesus prop barchinona altres Mil e cent solidos barchinonenses E al/ Monestir de sant Barnabe prop Tortosa Tres Milia/ Trescents solidos barchinonenses E al Monestir de Manssanera/ Mil e cent solidos Jaqueses E al Monestir de nostra Ciutat/ de Borja Dos Milia doscents solidos jaqueses Item al / Monestir de sancta Maria de Jhesus en la orta de Valencia/ pera ajuda dela obra fahedora en aquell e convertidors/ en paga de ço que sera degut ala dita obra e altres/ coses en aquell necessaries Mil e cent solidos de moneda de Valencia. La Reyna.

Item per semblant devocio e sguart lexi am al Monestir de/ sanctes Creus dela orde de Cistell Mil florins dor/ Darago Pregant carament lo abbat e monies del/ dit Monestir que ara son o per temps seran que vullen/ haver la anima nostra e de nostres maiors en special come/moracio e recomandacio segons de llur bona devocio confiam. La Reyna.

Item per los dits sguarts lexi am ales presons Reyals dels/ dos Castells de Barchinona Mil florins dor Darago/ dels quals sien comprada renda per lo prior de sent/ Geronim dela Valldebron e per lo Guardia de Sancta/ Maria de Jhesus prop Barchinona qui ara son o per/ temps seran los quals o persona o persones per/ aquelles diputadores de Quinze en quinze dies/ visiten les dites presons E aquell dia que les ves/itaran distribuesquen compartint prorata la dita renda/ del any entre los pobres que trobaran en les dites presons/ que ho hauran mes obs asa bona coneguda. La Reyna.

Item per los semblants sguarts lexi am ala preso Reyala/ dela Ciutat de Valencia Onze Milia Solidos/ Reyals de Valencia dels quals sia comprada Renda/ per los prior dels Monestirs dela Murta e Guardia/ de Sancta Maria de Jhesus de prop Valencia qui ara son/ e per temps seran los quals per si o per persona o/ persones per ells diputadores de quinze en quinze dies/ visiten la dita preso e aquell dia distribuesquen o facen/ distribuyr entre los pobres de aquella segons dessus se/ conte en la preso del pobres de Barchinona. La Reyna.

Item per semblants sguarts lexi am ala preso Reyala dela Ciutat/ de Çaragoça Mil florins dor dels quals sia com/prada renda per lo abbat del Monestir de Sancta/ Fe e lo Guardia de Sancta Maria de Jhesus prop çaragoça/ qui lladonchs seran

los quals per si o per persona o per/sones per ell diputadores de quinze en quinze dies façen/ la vesita dela dita preso e la destribucio dela dita Renda/ segons dessus en les altres presons de Barchinona e de Va/lencia. La Reyna.

Item per semblants sguarts lexa al preso comuna e Rey al/ dela Ciutat de Tortosa Cinchcents florins Dor/ dels quals sia comprada renda per lo Guardia del/ Monestir de Sent Barnabeu dela observança prop Tor/tosa qui lladonchs sera lo qual o sos successors o per/sona o persones per ells diputadora o diputadores/ de quinze en quinze dies faça o façen la vesita/ dela dita preso e la distribucio dela dita Renda segons/ dessus es dit e ordonat en les altres presons. La Reyna.

Item per los dits sguarts lexa al preso comuna Rey al dela/ vila de perpenya altres Cinchcents florins Dor/ dels quals sia comprada Renda e distribuïda per lo guar/dia del Monestir dela passio dela observança prop per/penya lo qual o persona o persones per ell ele/gidora o elegidores de quinze en quinze dies faça o façen// la destribucio e visitacio segons en les altres presons es dessus ordonat. La Reyna.

Item per los dits Sguarts lexa al Hospital appellat dela Reyna dela/ Ciutat de Valencia Cinch Milia Cinch/cents solidos moneda Reyals de Valencia convertidors/ en les maiors necessitats de aquell per los prior del/ Monestir de Sant Geronim dela murta e Guardia/ del Monestir de Sancta Maria de Jhesus prop Valencia/ e coneguda llur. La Reyna.

E Volem statuhim ordonam e manam que les dites lexes apres les/ Mil misses per nos fetes als dits Monestirs dela Trini/tat de Valencia e al Monestir de Sent Geronim dela/ Valldebron e deles preycadoresses de Barchinona per llur orde/ segons son posades e scrites en lo present nostre testament/ precehesquen atotes les altres pies lexes en lo present/ nostre testament scrites e continuades. La Reyna.

E considerant que en nostra vida pertot nostre poder e sforç havem/ treballat e pensar en sedar tolre e llevar tota occasio/ de diferencies mals e discencions entre los Illustrissimos/ Senyor Rey nostre molt car e molt amat marit e Senyor/ e lo Rey de Castella nostre frare de gloriosa memoria mentres/ vivia E apres sa mort ab lo Illustrissimo Rey don Enrich/ Rey de Castella son fill e successor en lo dit Regne de Castella/ nostre molt car e molt amat nebot E ab lo adiutori divi/nal havem sedades e concordades moltes diferencies divi/sions e discordies que entre ells e llurs Regnes e vas/salls se movien e axi havem obviat amolts dans no sens/ gran dan e insuportable treball de nostra persona e despe/ses innumerables E sia nostre Sobiran e continuu desig que en/ lo sdevenidor e per totstemps specialment apres nostra fi/ per causa ni occasio nostra o de nostres drets e bens entre los/ dits Reys darago e de castella e llurs successors vassalls/ o subdits no sia o puga esser alguna diferencia anfracte// discensio controversia o debat Atenent encara e consi/derant que anos pertanyen en lo Regne de Castella/ axi per successions dret de natura fideycomissos vin/cles donacions llegats e per altres rahons e causes molts/ drets Specialment nos pertanyien per fur ley dret o costum/ del dit Regne de Castella anticats e inconcussament observats/ en la casa dels Reys de Castella la terça part de totes les/ peccunies e Tresor Joyes pedres precioses vaxella daur e dargent/ robes e bens mobles en qualsevol specia fossen

los quals/ los illustrissimos Senyors Rey Don Enrich e Reyna Donna Ca/terina pare e mare nostres de gloriosa e alta recordacio en llur/ fi lexaren al dit Illustrissimo Rey Don Johan fill llur e frare/ nostre quondam e amans e poder seus pervengueren hague e possej de/ grandissimo preu valor e stima E noresmenys hauriem/ dret en demanar al dit Rey de Castella e ason Regne una/ grandissima quantitat de peccunia per los fruyts deles viles/ de Andujar e Medelli quins foren assignades per les Trenta/ Milia Dobles Darres e per arres anos donades en temps de/ nostre matrimoni ab lo dit Illustrissimo Senyor Rey marit e Senyor nostre molt car los quals fruyts munten una grandis/sima quantitat e summa perquens son deguts de gran temps/ E perço de aquella dita terça part dels dits bens e dels/ dits fruyts deles dites viles de Andujar e Medelli per les dites arres/ lo dit Illustrissimo Rey de Castella nostre frare nos era tengut/ e obligat com a Rey del dit Regne fill e hereter del dit Illus/trissimo Rey nostre pare e seu E ara lo dit Illustrissimo Rey don Enrich son fill e nebot nostre com afill e hereter de aquell en/ lo dit Regne en tots sos bens universal nes serie e es obligat/ E mes avant attes que lo dit Illustrissimo Rey don Johan/ nostre frare e nos per eguals parts haviem succehit en los/ bens e drets dela Illustrate donna Caterina Infanta de Castella/ sor nostra qui mori ab intestat e sobre aquella meytat anos/ pertanyent composam e concordam ab lo dit Illustrissimo/ Rey Don Johan frare nostre acerta quantitat dela qual/ en part nos dona e assigna certs Maravedis de Jure e de Heredat/ sobre les Rendes Reyals dela Ciutat de Sivilla E encara/ nos era tengut en certa quantitat la qual nos pagam apres/ obte de la dita Infanta donna Caterina germana nostra a alguns/ servidors e persones als quals la dita Infanta era obligada/ ultra la part anos tocant per la nostra meytat perla/ meytat altra tocant al dit Illustrissimo Rey de Castella/ E aço fem per descarrech deles animes dela dita Infanta/ e del dit Rey de Castella e nostra lo qual non curava E mes/ nos es tengut en certa quantitat anos deguda de arre/ratges de cert temps que los dits Maravedis assignats anos de Jure/ e de Heredat en Sivilla segons dit es e de altres arreratges// a nos deguts dels Maravedis quens foren assignats per nostre man/teniment en lo port de Requena los quals jatsia moltes/ vegades haiam demanats ab gran instancia nols havem/ poguts haver ans nos ne han mesa en dilacions Les/ quals quantitats que anos resten apagar e la dita terça/ part deles dites peccunies tresor joyes daur e dargent pedres/ precioses e bens mobles e los fruyts e Rendes deles dites/ viles e drets anos pertanyents segons dit es son de maior/ valor e stima que les Doscentes Milia Dobles de Castella/ anos en dot e per dot donades entemps del dit nostre matrimoni/ fet entre lo dit Illustrissimo Senyor Rey marit e Senyor nostre/ molt car e nos E considerant que les dites Doscentes/ Milia Dobles segons la constitucio de aquelles anos feta/ perlo dit Illustrissimo Rey de castella frare nostre en temps del/ dit nostre matrimoni segons es dit nos defallint e morint/ sens infants axi com speram segons ala divinal magestat/ ha plagut e ordonat confiant tostemps que per mes be de/ nostra anima e maior salvacio de aquella tornaria en tot/ o enpart al dit Illustrissimo Rey de Castella nostre Nebot/ E lo nostre hereu deysu scrit poria demanar la dita terça/ part deles dites peccunies Tresor pedres precioses joyes e/ bens mobles dels dits Illustrissimos Rey e Reyna pare e/ mare e nostres e los fruyts deles dites viles de Andujar e/ Medelli perles dites arres anos deguts E les altres dites/ quantitats anos com a hereva en la meytat dela/ Infanta nostra sor e altres drets per successions fideycomissos/ vincles lexes e altres drets anos en lo dit Regne pertanyents/ E considerant que per aquests drets e bens entre lo dit/ nostre hereu e lo dit Rey de Castella nostre Nebot o llurs suc/cessors subdits o vassalls apres

nostra mort o en sdevenidor/ facilmente se porien seguir discordies discencions e mals/ Perço nos perseverant en lo dit desig proposit e volun/tat de obviar a totes discencions mals e dans e anfractes/ que entre ells se poguessen seguir e causar delliberada/ment e de nostra certa sciencia ab animo proposit e voluntat/ de conpessar les dites coses e drets ab la dita dot E perlo/ dit fi en la millor manera via e forma que de dret o en/ altra manera podem ab la condicio deysus escrita absolem/ diffinim remetem e relexam al dit Illustrissimo Rey de/ Castella nostre car nebot e als seus successors en lo dit Regne/ tota la dita terça part deles dites peccunies Tresor Joyes/ vexella dor e dargent pedres precioses e altres bens mo/bles que lo dit Illustrissimo Rey de castella son pare frare/ nostre com afill e hereter e successor universal dels dits Illu/trissimos Rey e Reyna pare e mare seus e nostres hague e hereta/ apres obte llur E encara ab lo dit animo proposit e vo/luntat de compensar ab la condicio davall escrita remetem// absolem relexam diffinim e relexam al dit Illustrissimo Rey/ de Castella e als seus successors tots los dits fruyts deles/ dites viles de Andujar e Medelli per les dites arres/ anos pertanyents e deguts entro al dia de nostra fi E tots/ altres drets e accions anos pertanyents e pertanyer/ devents per qualsevol successions fideycomissos vincles/ donacions llegats e altres drets anos per nostra persona e com/ ahereva en la meytat dela dita Illustre Infanta Donna/ Caterina germana nostra E per altra qualsevol manera/ raho o causa que de dret fur costum ley e observança/ del dit Regne de Castella dir o exprimir se puga e anos/ pertanguen o pertanyer puguen ara o en sdevenidor en lo dit/ Regne de Castella Ciutats Castells viles o lochs de aquell/ e bens dels dits Reys pare e mare nostres E sobre aquells/ e quiscu de aquells Imposam al dit nostre hereu davall scrit/ callament e scilenci perpetual. La Reyna.

Les quals absolucio diffinicio remissio o relexacio empero fem/ ab lo dit proposit animo e voluntat de compensar ab la/ dita dot sots e ab la condicio seguent Ço es que lo dit/ Illustrissimo Rey de Castella nostre car nebot ne sos suc/cessors en lo dit Regne ne altra persona o persones havent/ causa raho o titol o dret dell o dels dits sos successors en/ algun temps ni per alguna via o manera directa ni indirecta/ no puguen demanar haver ni reebre del dit nostre hereu/ davall scrit ni de sos bens vassalls o subdits les dites Dos/centes Milia dobles ni part de aquelles Encara que/ los dits hereu nostre ab sos vassalls e subdits sien o fessen/ expressament e o tacita ala restitucio de aquelles o part/ de aquelles tenguts e obligats mijançant qualsevol jura/ment obligacions renunciacions clausules o cauteles per/ forts que sien. La Reyna.

En cas que lo dit Illustrissimo Rey de Castella nostre molt car Ne/bot o qualsevol hereu o successor seu en lo dit Regne ço que no/ podem creure feya o venia o volia fer o venir contra la dita// condicio per nos oposada ales coses dessus dites o a alguna/ de aquelles per alguna via causa o raho o ab algun/ quesit color directament o indirecta volem e manam/ e en tal cas ordonam que les dites remissio absolucio/ diffinicio e relaxacio que fem dels dits Drets al Dit/ Rey de Castella o sus successors E lo scilenci al nostre hereu/ per nos sobre aço imposat de demanar e reebre los dits/ drets sien nulles cassos e vans de nengun valor ans/ aquells en lo dit cas revocam e per revocats e nulles/ volem haver en Judici e fora Judici axi com si no fossen/ fets E lo dit nostre hereu aquells puga demanar haver/ e reebre axi com si en lo present nostre testament no sen/ hagues fet alguna liberatina mencio Com les dites/ remissio liberacio absolucio e diffinicio e

relexacio deles/ dites coses es nostra Intencio e voluntat fer ab animo/ de compensar les dites coses ab la dita dot E per conservar/ la bona amistat que per la consanguinitat affinitat/ e parentela que es entre lo dit Senyor Rey marit e Sen/yor nostre molt car e lo dit Rey de Castella nostre Nebot e/ los llurs successors deuen esser e per repos dela nostra/ anima e bona comarçança dels vassalls e subdits llurs/ los quals tostemps havem amats e desijats tenir e conservar/ en pau concordia e repos. La Reyna.

Pregant e encarregant molt affectuosament lo dit Illus/trissimo Rey de Castella nostre Nebot perlo gran deute/ de consanguinitat que ab ell havem e lo singular/ amor e reverencia que havem portats al dit Illustrissimo/ Rey son pare e encara a ell e ala sua casa e Regnes e terres/ seus aportam que dins un any apres dela nostra fi que per/ part dels dits nostres Marmessors auctenticament sera request/ continuament comptador done e pach realment e defet/ als dits nostres Marmessors tota aquella quantitat e tot/ ço e quant en temps de nostra fi se mostrara anos esser de/gut per raho dels dits arreratges anos deguts axi dels/ dits Maravedis que reebem en Sivilla de Jure e Hereditat com per nostre/ manteniment E encara lo ques mostrara esser anos degut/ de e perço que nos havem pagat als servidors dela dita/ Infanta nostra Sor que pertanyia pagar al dit Rey de Cas/tella nostre frare segons dessus es dit E mes permeta/ sens algun contrast e empaix haver e reebre cascun/ Any als dits nostres Marmessors los dits Cent e sis Milia Maravedis// que reebem sobre Sivilla E aquells o part de aquells/ vendre e alienar e transportar segons los sera vist/ perque de aquells e deles dites quantitats anos restants/ e dels altres nostres bens los dits nostres Marmessors puguen/ complir la nostra present voluntat. La Reyna.

Item leexam aquiscon dels dits nostres Marmessors per/ raho dels treballs dela exequicio dela dita nostra Mar/messoria Doscents florins dor. La Reyna.

Item volem e manam que sien examinats los comptes de/ aquells qui son stats son e seran nostres Receptors Treso/rers procuradors Recaudadors e altres officials peccu/niaris nostres qui en temps de nostra fi no seran diffinits en/ la qual examinacio sien lo dit nostre Tresorer Confessor/ Maiordom e Scriva de Racio nostres pero nols sien ad/meses cauteles de gracia en data quels fos feta en nengun/ temps segons dessus es dit E aço perla raho dessus/ dita E de aquells quis trobaran tornadors sien exigides/ les restes E aximateix sia los satisfset de nostres bens a aquells/ qui revera se trobaran esser cobradors. La Reyna.

Item per exequicio del nostre present testament e dels Codicils/ e derrera voluntat nostra per pagar nostres deutes e per totes/ altres coses que manam e manarem fer exequir e complir/ en la present e altra derrera voluntat nostra assignam e/ obligam expressament e en mans e poder dels dits nostres/ Marmessors ara per llavors posam totes nostres joyes e bens/ mobles e drets hon que sien perço que liberament puguen/ exequitar les coses per nos en aquelles ordonades. La Reyna.//

Exequides e complides totes e sengles coses per nos dessus ordo/nades manades e lexades en tots los altres restants/ bens drets e accions nostres e anos pertanyents honsevulla/ sien e per qualsevol causa e raho anos pertanguen fem/ e instituhim lo dit molt alt Senyor don Alfonso Rey Da/rago e deles Dos Sicilies etc. marit e Senyor nostre molt/ car hereu universal atotes ses voluntats E supplicant molt/

humilment lo dit Senyor Rey hereu nostre per reverencia de nostre/ Senyor Deus e per aquella cordial amor e dileccio que sempre/ li havem aportada e aportam quel plaia haver la nostra/ anima e los nostres servidors en special recomandacio axi com/ be e noblament ha acostumat de aquells de son linatge aqui/ ha succehit E li plaia donar e atorgar tot orde e tota favor/ e manera que del nostre Dot e altres drets nostres sien pagades/ exigides e complides totes les coses per nos en los dits nostre/ present testament e nostres codicils e altra nostra derrera volun/tat contengudes manades e ordonades E apres obte del dit/ Senyor Rey volem e manam que los dits nostres bens drets e accions/ sien venuts e aquells distribuys la meytat en catius a reembre/ e l'altra meytat a orphenes e pobres amaridar a coneguda/ dels dits nostres Marmessors. La Reyna.

Aquest es lo nostre derrer testament e nostra ultima voluntat lo qual/ e la qual loam aprovam e confirmam e volem e manam que valga/ per dret de testament E si no val o valer no pora per dret de tes/tament almenys valga per dret de Codicil o altra derrera/ nostra voluntat e per tota aquella millor e plus apta manera/ que valer puga No obstant qualsevol altres testaments que/ haiam fets en temps passat los quals ab lo present revocam/ E fon fet e fermat per nos lo present nostre testament en la Ciutat/ de Çaragoça del Regne Darago en lo Monestir del Carme hon es/ nostra posada Diluns a Vuit e hu dies del mes de ffebrer en lany/ dela Nativitat de nostre Senyor Mil CCCC Cinquanta Set. La Reyna.

Testimonis foren ala ferma del dit testament pregats e rogats per// la dita Senyora los venerables Religiosos mestre Raphael de ribes/ mestre en sacra Theologia dela orde de preycadors Confessor dela/ dita Senyora micer Roger de cartella doctor en decrets Canonge/ e paborde de Gerona e arcepestre de Darocha micer Johan de/ cervera Doctor en decrets e official de Çaragoça fra Miquel/ lorenç del Monestir de Sancta Maria de Veruela e Lochtinent/ de Capella maior dela dita Senyora fra Johan perez provincial/ dela orde de Sancta Maria del Carme en la provincia Darago fra/ Johan Vendrell e fra ffrancesch gil dela orde de preycadors consel/lers e familiars dela dita Senyora Reyna. La Reyna.

Primers Codicils, Saragossa, 21 febrer 1457, fols. 14-18v.

Die Vero Lune Intitulata Vicesima prima mensis/ ffebroarii Anno Anativitate domini Millesimo Qua/dringentesimo Quinquagesimo Septimo In/ Monasterio Beate Marie de Carmello Civitate/Cesaraguste.

En nom de nostre Senyor Deus sia Nos donna Maria per la gracia de Deu/ Reyna Darago de Sicilia deça e Della far etc. Considerants nos haver/ fet e fermat nostre derrer testament en poder de nostre Secretari davall/ scrit enlo qual entre les altres coses volguem statuhim manam e or/donam que tots los deutes que degam a e tots los greuges a res/titucio dels quals smena e reparacio siam tenguda e obligada/ sien restituhits smenats e reparats E totes les quitacions provisions/ soldades e salaris que degam a servidors e familiars nostres e a altres/ persones sien pagats satisfets e smenats ans de totes coses per los/ nostres Marmessors segons aquells trobaran e provaran per cauteles de/bitoris albarans testimonis e altres legittims doccuments Peral/ volents deduhir a exequcio e effecte les coses enlo dit testament pre/meses E aximateix com aquisqu sia licit

mudar variar e adaptar/ son proposit e voluntat fins ala fi de sos dies Per amor de aço e per/ tota aquella via forma e manera que millor pugam en nostre bo e per/fet seny e plena memoria e ferma paraula stants fem e ordonam nostres/ presents codicils en la forma seguent. La Reyna.

E primerament lexi a mestre Raphael de ribes mestre en sacra Theologia dela/ orde de preycadors confessor nostre per son sosteniment Mil solidos censals de/ renda en quiscun any perpetualment los quals volem e manam que li/ sien per nostres Marmessors comprats araho de quinze fins en vint/ Milia solidos per Mil lla hon lo dit nostre confessor volra e de aquella/ moneda que en aquell Regne hon comprats seran correra los/ quals ell puga haver honsevulla que sia ne stiga e de aquells fer/ atotes ses planes voluntats. La Reyna.

Item lexi a la Noble dona Ysabel maça per los serveys quens ha fets/ e que speram fara perlos quals li reputam esser en obligacio Cinch/Milia florins dor en or. La Reyna.

Item lexi a Ursola de monpalau filla de ... de monpalau/ Donzella e criada nostra Quatre Milia florins dor los quals volem/ e manam haia e li sien donats ab marit e sens marit E pero si res/ dela dita quantitat de Quatre Milia florins se mostrara ella/ haver reebuda e tenir que aquella tal li haia a esser reduhida/ dels dits Quatre Milia florins e la dita ursola la haia e deia/ pendre en compte. La Reyna.

Item lexi a la Noble na Toda centelles Donzella e criada nostra/ filla del noble mossen Aymerich quondam Cavaller Sis Milia/ florins dor darago en ajuda de maridar aquella E hon no vulla/ pendre marit que per lo semblant hagen e deguen esser donats. La Reyna.

Item lexi a les nobles na Ysabel na Elienor e na Beatriu de monta/gut germanes donzelles criades nostres filles del noble en Manuel de/ Montagut Deu Milia florins dor Ço es ala dita Ysabel Quatre/ Milia ala dita Elienor Tres Milia e ala dita Beatriu Tres/ Milia en ajuda de maridar aquelles E hon elles o alguna delles/ no volguessen o volgues pendre marit que per lo semblant los hagen e/ degen esser donats. La Reyna.

Item volem e manam que sien pagats al hereu de na Beatriu Johan quondam que/ fou donzella e criada nostra e muller de mossen luis de Vich o a aquella/ persona ala qual ella haura disposat de aquesta lexa los Mil/ florins que li premetem en son matrimoni o lo que en temps de nostra fi/ li restara apagar. La Reyna.

Item lexi a na Elienor sagra donzella e criada nostra filla de mossen/ Gabriel sagra quondam Cavaller servidor nostre en ajuda de son matrimoni E si aquella no volra pendre marit que perlo semblant li sien/ donats Mil florins dor Darago. La Reyna.

Item volem e manam que per los dits nostres Marmessors sia pagada ana/ anthonia filla de mossen Jacme de valguarnera que era donzella e criada/ nostra e ara es muller de Nalfonso de mur tota aquella quantitat/ que es trobara esser li deguda eli restara a pagar de ço que nos li havem/ offert de donar en ajuda e

subvencio de son matrimoni de voluntat/ e manament nostres ab lo dit alfonso de mur contractat. La Reyna.

Item lexi a Margarida torrelles donzella criada nostra filla de mossen/ Miquel torrelles quondam Cavaller en ajuda de maridar aquella Mil/ florins dor darago E si aquella no haura voluntat de pendre/ marit que perlo semblant li hagen a esser donats. La Reyna.

Item lexi a Johanna beneta donzella filla den Jacme de ribes donzell/ e procurador nostre en ajuda de maridar aquella Mil florins/ dor E si no tendra voluntat de pendre marit que per lo sem/blant li sien donats. La Reyna.

Item lexi a yolant o a beatriu filles de mossen Johan ciffre quondam Cavaller/ la una deles quals deu venir anostre servey ço es a aquella que/ en nostra fi se trobara en nostre servey en ajuda de maridar la e per los/ serveys que lo dit son pare nos feu en sa vida Dos Milia/ florins dor E si aquella tal no volra pendre marit que per lo sem/blant li sien donats. La Reyna.

Item lexi a yolant donzella criada nostra filla den Johan de monpalau/ donzell dela Ciutat de valencia si en nostre servey se trobara E sino/ si trobara a aquella filla del dit Johan de monpalau que en nostra/ fi se trobara en nostre servey en ajuda de maridar aquella Mil florins dor/ E si aquella no volra pendre marit que per lo semblant li sien donats. La Reyna.

Item lexi a Damiata filla de mossen Manuel de racadell Cavaller// per los serveys que lo dit son pare nos ha fets en ajuda de/ maridar aquella Mil florins dor E si cas sera que no vulla/ pendre marit que perlo semblant li hagen a esser donats. La Reyna.

Item lexi ana Beatriu cescreus vidua que fonch muller den ... de/ Exea de casa nostra Cinchcents florins dor per los serveys quens ha fets. La Reyna.

Item lexi a yolant filla de ffrancesch marrades donzella criada nostra/ en ajuda de maridar aquella e encara que no vulla pendre/ marit Mil florins dor darago. La Reyna.

Item lexi a aquella filla de mossen Bernat çalba maiordom nostre quis/ trobara en nostre servey en temps de nostra fi E si no sen hi trobara a/ aquella filla que sera maior de dies del dit mossen bernat/ e que ell volra en ajuda de son matrimoni Dos Milia flo/rins corrents. La Reyna.

Item lexi ana Elienor filla den Pasqual curto cambrera nostra qui es/ en nostre servey en ajuda de son matrimoni perlos serveys quens ha/ fets e encas que no volgues pendre marit Mil florins dor. La Reyna.

Item lexi ana Leonarda filla den Jacme de castro de valencia cam/brera nostra e neboda dena Colomera en ajuda de son matrimoni e/ perlos serveys quens ha fets e encara que no tengues voluntat de/ pendre marit Cinchcents florins dor. La Reyna.

Item lexam ana Catherina muller den ffelip ferrer de casa nostra per los/ serveys quens ha fets e fa Trescents florins dor. La Reyna.

Item lexam a mestre Jacme radio phisich nostre perlos serveys quens/ ha fets e fa en ajuda e subvencio de casar una de ses filles/ aquella que ell volra Cinchcents florins dor. La Reyna.

Item lexam an Miquel mir Scriva de Racio de casa nostra perlos ser/veys quens ha fets e fa Setcents florins dor. La Reyna.

Item lexam a Berthomeu Serena Secretari nostre perlos serveys quens ha/ fets e fa Cinchcents florins dor. La Reyna.

Item lexam ana Ysabel soler vidua cambrera nostra perlos serveys/ quens ha fets e fa Trescents florins dor. La Reyna.

Item lexam a Marti roiç boteller nostre perlos serveys quens ha fets/ e fa si en nostre servey se trobara sino a Marti roiç son fill sis trobara/ en nostre servey en temps de nostra fi Trescents florins dor. La Reyna.

Item lexam aJohan dela cambra del offici de Guardaroba de casa nostra/ perlos serveys quens ha fets e fa Doscents florins dor. La Reyna.

Item lexam a anthoni dela torre ajudant de cambra de casa nostra perlos/ serveys quens ha fets e fa Doscents florins dor. La Reyna.

Item lexam a domingo munyoç porter de porta forana de casa nostra perlos/ serveys quens ha fets e fa Cent florins dor. La Reyna.

Item lexam a Marita munyoç de Tordesillas que acceptam en casa nostra/ per amor de deu e en aquella forma vuy endia la tenim Trenta/ liures moneda Jaquesa en e per ajuda de maridar aquella. La Reyna.

Item lexam a Gonsalvo de Vilbau Reboster de casa nostra per los serveys/ quens ha fets e fa Cent florins dor. La Reyna.

Item lexam a Garcia de miranda del offici de nostra Guardaroba per/ los serveys quens ha fets e fa Doscents florins dor. La Reyna.

Item lexam a Maria filla del dit Garcia de Sanctander sobread/zembler de casa nostra qui sta en nostre servey en ajuda de maridar/ aquella o encara que no vulla pendre marit Doscents florins dor E si aquella ans de esser collocada o en altra manera mor/ia que sien donats a altra germana sua es assaber a aquella/ que lo dit Garcia volra. La Reyna.

Item lexam a Ysabeleta filla den Johan navarro olim Reboster nostre que/ sta en nostre servey en ajuda de maridar aquella o encara que/ no vulla pendre marit Cent florins dor. La Reyna.

Item lexam loam e aprovam la libertat e franquesa que havem/ feta a Jordi Sclau que era nostre E li lexam per reverencia de/ Deu e perlos serveys quens ha fets fa e fara en nostra vida Cent florins dor. La Reyna.

Item lexam a Johan negre que era de Marcho de coloni franch e alforre/ e aquell restituhim alibertat e alforria e li lexam per reverencia/ de deu e perlos serveys quens ha fets fa e fara de nostra vida Cent/ florins dor E revocam la gracia que haviem feta del dit Johan al/ dit Marcho attes que ans que lo dit Marcho partis de casa nostra/ en smena del dit Johan li havem donat altre Sclau. La Reyna.

Item lexam a Johan palau de linatge de moros Sclau nostre franch e alfor/re e a aquell per reverencia de Deu restituhim alibertat e alfor/ria e perlos serveys quens ha fets fa e fara de nostra vida Cent/ florins dor. La Reyna.

Item lexam a lucieta Sclava nostra de linatge de Tartres francha e alforra e aquella restituhim alibertat e alforria e li lexam per/ reverencia de deu e perlos serveys quens ha fet e fa e fara en nostra/ vida Cent florins dor. La Reyna.

Item lexam a Karles Sclau nostre negre franch e alforre e aquell/ restituhim alibertat e alforria e li lexam per reverencia de deu/ e serveys quens ha fets fa e fara en nostra vida Cen florins Dor. La Reyna.

Item loam e aprovam la libertat e alforria aJohan e Johanna negres qui eren/ Sclaus nostres e de nostra voluntat feren matrimoni E encara ab/ lo present nostre codicil los fem franchs e alforres els lexam per/ reverencia de deu e serveys quens han fets fan e faran en nostra vida/ Cent florins Dor. La Reyna.

Item volem e manam que totes les altres quitacions e provisions que/ segons lo libre de Scriva de Racio de casa nostra se trobaran esser/ degudes entemps de nostra fi del mes de Maig del any Mil/ CCCC e vint ença sien pagades de nostres bens anostres familiars/ e servidors lo pus prest que fer se puga com sien diners de tre/balls E jatsia haiam gran voluntat fer gracies e lexes anostres fa/miliars e servidors Empero com nostres facultats no puguen bastar/ atot solament havem provehit a aquells servidors que vehem han/ maior necessitat e los quals vehem que sens que nos nols/ lexassem nos porien sostenir E perço volem que les dites lexes pre/cehesquen ales altres lexes pies en lo dit nostre testament conten/gudes. La Reyna.

Totes les altres coses en lo dit nostre testament contengudes loam/ e aprovam e volem que stiguen ença força e valor E revocam/ tots altres codicils que haiam fets entro al present dia en po/der de qualsevol notaris. La Reyna.

Aquests son los nostres presentes codicils e nostra derrera voluntat los/ quals volem que valguen per dret de codicils e per tota aquella/ millor via que valer puguen E foren fets e fermats per nos/ en la Ciutat de Çaragoça del Regne Darago Diluns a Vint e hu/ dies del mes de ffebrer en lany dela Nativitat de nostre Senyor Mil CCCC Cinquanta Set. La Reyna.

Testimonis foren ala ferma dels presents Codicils pregats e ro/gats per la dita .S. Reyna los Venerables Religiosos mestre Ra/phael de ribes mestre en sacra

Theologia dela orde de preycadors/ Confessor dela dita .S. micer Roger de Cartella doctor en de/crets Canonge e pabordre de Gerona e arcepestre de Darocha/ micer Johan de cervera doctor en decrets e official de Çaragoça fra/ Miquel loreñç del Monestir de Sancta Maria de Veruela e lochtinent/ de Capella maior dela dita .S. fra Johan perez provincial del/ orde de sancta Maria del Carme en la provincia Darago fra Johan/ Vendrel e fra ffrancesch gil dela orde de preycadors Consellers e fa/miliars dela dita Senyora Reyna. La Reyna.

Segons Codicils. València, 31 agost 1458, fols. 20-27.

Die vero Jovis Intitulata Trigesima prima/ mensis Augusti anno anativitate domini Millesimo/ CCCMo Quinquagesimo Octavo In Regali palatio/ Valencie extra muros.

En nom de nostre Senyor Deu e de la gloriosa Verge Maria mare/ sua sia amen Nos dona Maria Darago relictia del/ excellentissimo Senyor lo Senyor don Alfonso Rey Darago/ e de les dos Sicilies de digna memoria e alta recordacio/ qui gloria haia marit e Senyor nostre molt car e molt amat/ Recordants haver fets e fermats nostres derrers testa/ment e codicils en lo Monestir de nostra donna del Carme dela/ Ciutat de Çaragoça sots calendari del vint e hu del mes/ de ffebrer en lany dela Nativitat de nostre Senyor/ Mil CCCC Cinquanta set en poder de Berthomeu/ Serena secretari nostre e notari publich Perque la derrera voluntat es ambulatoria e aquisca sia licit mudar sa voluntat/ e adaptar son proposit fins a la fi per tal stans en nostre bo/ e perfet seny plena memoria ferma e integra paraula fem e or/donam nostres presents codicils en la forma e manera seguent.

Et primo millorant e declarant la lexa per nos feta en los dits/ nostres Codicils al Venerable Religios e ben amat Conseller/ e Confessor nostre mestre Raphael de ribes del orde de preycadors e/ mestre en sacra theologia qui de present es en nostre servey de/ aquells Mil solidos censals e perpetuals de renda los quals/ volem e manam que li sien per nostres Marmessors comprats/ araho de quinze fins en vuit Milia solidos per miller lla/ hon lo dit nostre Confessor volra e de aquella moneda/ que en aquell Regne hon comprats seran correra Los quals/ ell puga haver hon sevulla que sia ne stiga e de aquells/ puga fer atotes ses planes voluntats Volem e manam/ que si lo dit nostre Confessor volra la dita renda esser comprada/ en Barchinona o en altra part de Cathalunya ala dita raho de/ quinze fins en vuit Milia solidos per miller que sia fet e com/plit ala voluntat del dit nostre Confessor.

Item com en los dits nostres derrers Codicils lexassem ala Noble donna// Ysabel maça muller que fon del Noble Ximen perez darenos/ Cinch Milia florins dor darago en or lo dit legat dels dits Cinch Milia/ florins ab los presents nostres Codicils revocam No per causa/ ni desserveys alguns ni nota de Infamia alguna de aquella/ dita donna Isabel maça mas perque considerats nostres grans carrechs/ aque havem asuplir bonament no ho puscam fer.

Item revocam mes lo llegat en los dits Codicils nostres dela/ ben amada criada nostra na Ursola de monpalau donzella filla/ den ... monpalau donzell quondam

qui de present es en nostre servey/ que li fehim de aquells Quatre Milia florins dor perço que/ ja li havem pagats aquells.

Item encara mes revocam la lexa per nos feta als hereus dela ben/ amada criada nostra na Beatriu Johan que fonch muller del mag/nifich e ben amat Conseller nostre mossen luis de Vich Cavaller/ e Mestre Racional en lo Regne de Valencia de aquells Mil/ florins queli prometam en son matrimoni ab lo dit mossen luis lladonchs/ fahedor com los dits Mil florins haiam Ja pagats ales hereves/ e germanes dela dita Beatriu.

Item mes revocam aquells llegat fet per nos en los dits nostres Codicils ana Anthonia/ filla de mossen Jacme de valguarnera quondam Cavaller e criada nostra/ e muller que ara es de Nalfonso de mur Scuder Darago de aquelles/ Mil e cinchcents florins com li haiam pagats aquells.

Item revocam la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils ana Elienor/ filla den Pasqual curto donzella e cambra que era nostra e muller/ que ara es den Bernat catala mercader e Ciutada de Valencia de/ Mil florins dor com li haiam pagats aquells en son matrimoni.

Item revocam la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils ana Catherina cunyera/ nostra e muller den ffelip ferrer quondam sotadzembler nostre que de present es en/ nostre servey de Trescents florins dor com tinga prou pera sa vida e li ha/iam pagades totes ses quitacions.

Item revocam la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils an Miquel/ mir Scriva de Racio de casa nostra de setcens florins dor com ja/ era en sa collocasio de matrimoni li haiam donats e feta gracia de Cinchcents florins.

Item revocam la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils a Johan dela/ cambra del offici de nostra guardaroba de Doscents florins dor/ comli haiam pagat tot ço queli deviem de sa quitacio e sia fora/ de nostre servey.

Item revocam la lexa per nos feta en los dis nostres Codicils a Garcia de/ miranda que era del offici de nostra guardaroba de Cinchcents/ florins dor queli lexavem com lo haiam pagat de sa quitacio e sia/ fora de nostre servey.

Item revocam la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils a Ysabeleta filla/ den Johan navarro olim reboster nostre de aquells Cent florins dor/ queli lexavem com aquelles li haiam ja pagats en son matrimoni/ ab Marti dorta ajudant de nostra cambra fet.

Item ajustam ala lexa per nos feta en los dits nostres Codicils ala Noble/ e ben amada criada nostra na Toda centelles de Sis Milia flo/rins dor Darago Mil florins Dor darago Axi que volem que/ li sien donats los dits Set Milia florins dor en temps de son matri/moni o si no volra pendre marit que per lo semblant volem/ que li sien donats E aço per los bens e acceptes serveys per la dita/ Noble anos fets e que de present nos fa.

Item ajustam e anadim ales lexes per nos fetes en los dits nostres Codicils/ ales Nobles amades criades nostres na Ysabel Elienor e Beatriu de/ montagut germanes filles del Noble en Manuel de montagut/ que de present son en nostre servey Ço es ala dita Ysabel de Quatre/ Milia florins dor a aquelles ab los presents Codicils li afegim/ Dos Milia florins Dor Darago axi que haia los dits Sis Milia florins dor E ala dita Elienor lexavem Tres Milia florins dor// E ala dita Elienor lexavem Tres Milia florins dor e li afegim dos Milia florins dor axi que haia los dits Cinch Milia florins dor E a la dita Beatriu Tres Milia florins afegim li ab los presents Codicils Mil florins dor axi que haia los dits quatre Milia florins dor en ajuda de llurs collocations de matrimonis E sino volra pendre marit e cualsevol delles no volent ne pendre volem quels sien donades per lo semblant les dites lexes.

Item a la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils a Elienor Sagra donzella criada nostra que de present sta en nostre servey filla de mossen Gabriel Sagra quondam e cavaller servidor nostre de Mil florins dor afegim a aquella ab los presents nostres Codicils altres Mil florins dor axi que haia los dits dos Milia florins dor en ajuda de son matrimoni e hon no volgues pendre marit que per lo semblant volem que li sien donats.

Item a la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils de Mil florins dor a la ben amada criada nostra na Margarida de Torrelles que de present sta en nostre servey li afegim ab los presents Codicils altres Mil florins dor darago en axi que haia los dits dos Milia florins dor en ajuda de son matrimoni e no volent pendre marit que per lo semblant li sien donats.

Item a la lexa per nos feta en los dits nostres Codicils a na Yolant o Beatriu filles de mossen johan ciffre quondam cavaller e aquella que en nostre servey se trobaria en temps de nostra fi dos Milia florins dor darago declarants ab los presents nostres Codicils lo dit legat lexam los dits Dos Milia florins dor a la dita Yolant ciffre que de present se troba en nostre servey en ajuda de maridar aquella e encara que no volgues pendre marit que per lo semblant li sien donats.

Item a la lexa per nos feta en los dits nostres codicils a Yolant marrades donzella e criada nostra filla den ffrancesch marrades donzell que de present sta en nostre servey de Mil florins dor axi quen haia Tres Milia florins dor E en temps de son matrimoni no volent/ pendre marit volem que per lo semblant li sien donats E aço per los/ serveys quens ha fets e encara per los serveys que sa mare feu/ a la Inclita Infanta Donna Catherina germana nostra quondam de gloriosa/ recordacio E encara mes en recompensacio de aquells Cinchcents/ florins que nos li haviem adonar ala dita sa mare per la dita/ Inclita Infanta los quals volem que sien compresos en los dits tres/ Milia florins dor E que ella ni la dita sa mare no puxen/ demanar los dits Cinchcents florins.

Item ala lexa per nos feta en los dits nostres Codicils a leonarda filla/ den Jacme de castro de valencia donzella e cambrera nostra/ que de present atura en nostre servey de Cinchcents florins dor/ li afegim ab los presents nostres Codicils altres Cinchcents florins/ dor En axi quen haia Mil dor e sienli donats ab marit/ o sens marit.

Item ala lexa per nos feta en los dits nostres codicils a domingo munyoç porter de porta forana de/ casa nostra qui de present sta en nostre servey de Cent florins dor/ li afegim altres Cent florins dor ab los presents/ nostres Codicils axi que haia los dits Doscents florins dor.

Item ala lexa per nos feta en los dits nostres Codicils a Gonsalvo de vilbau/ sotareboster de casa nostra de Cent florins dor li affegim ab los/ presents codicils altres Cent florins axi que haia los dits dos/cents florins dor.

Item millorants e affegints als dits nostres Codicils ab los presents Codicils/ lexam al magnifich e ben amat Conseller e Maiordom de casa nostra/ mossen Bernat çalva qui de present sta en nostre servey perlos serveys/ quens ha fets e fa e la obligacio quelí fem Tres Milia flo/rins Dor Darago.

Item affegint e anadint perlo semblant als dits Codicils nostres ab aquests/ presents nostres Codicils lexam al magnifich e ben amat Conseller// e Governador de nostra cambra de Sicilia mossen Berenguer de mon/palau Cavaller Quatre Milia florins dor darago E aço perlos serveys quens ha fets e fa e la obligacio gran/ en quelí som.

Item afegint e anadint als dits nostres Codicils ab los presents nostres/ codicils lexam al magnifich e ben amat Conseller e Tresorer/ nostre general en Galceran oliver Ciutada de Barchinona qui de/ present sta en nostre servey e per los bons e acceptes serveys que dell/ havem reebuts e la obligacio quelí som Dos Milia florins/ dor darago.

Item affegint e enadint als dits nostres codicils ab los presents nostres/ codicils lexam Marti dorta ajudant de cambra de casa nostra/ qui de present sta en nostre servey per los serveys quens ha fets/ e fa en son offici Doscents florins Dor Darago.

Item corregint e declarant una clausula posada en los dits nostres codicils/ que es del tenor seguent item volem e manam que totes les altres/ quitacions e provisions que segons lo libre de scriva de Racio de/ casa nostra se trobaran esser degudes en temps de nostra fi del mes de/ maig del any Mil CCCC e vint ença sien pagades de nostres/ bens anostres familiars e servidors lo plus prest que fer se pugua/ com sien diners de treballs E jatsia haiam gran voluntat de/ fer gracies e lexes anostres familiars e servidors Empero com nostres/ facultats no puguen bastar atot solament havem provehit a aquells/ servidors que vehem han maior necessitat e los quals vehem que sens que nos nols lexassem nos porien sostenir E perço volem que les dites lexes prechesquen ales altres lexes pres en lo dit nostre/ testament contengudes Que en lo dit temps del any Mil CCCC/ Vint ença haviem o haurem fetes gracies de vestits aqualsevol/ official de casa nostra ab los presents codicils revocam les dites/ gracies E en nenguna forma no volem aquelles sien pagades en manera alguna.

E declarants per maior clarificacio o tolre tota natura de foscura e// dubitacio corregint smenant e abilitant quatre clausules e capitols/ continuament posats e ordonats en lo dit nostre testament lo primer/ dels quals comença E considerant que en nostra vida per tot/ nostre poder e sforç havem/ treballats etc. E lo quart e

derrer/ comença Pregam e encarregam molt affectuosament lo dit/ Illustrissimo Rey de Castella nostre nebot etc. e feneix complint/ la nostra present voluntat la Reyna Es la nostra declaracio/ smena e abilitacio deles dites quatre clausules e capitols se/gons ques segueix E considerant que en nostra vida per tot nostre/ poder e sforç havem treballat e pensat en sedar tolre e llevar/ tota occasio de diferencies mals e discencions entre los Illustrissimos/ Senyor Rey nostre molt car e molt amat marit e Senyor E lo/ Rey de castella nostre frare de gloriosa memoria mentre vivia e apres/ sa mort lo Illustrissimo Rey don Enrich Rey de castella son fill e/ successor en lo dit Regne de Castella nostre molt car e molt amat/ nebot e ab lo adiutori divinal havem sedades e concordades moltes/ diferencies divisions e discordies que entre ells e llurs Regnes/ e vassalls se movien E axi havem obviat a mals dans no sens gran/ dan e Insuportable treball de nostra persona e despeses innumerables/ E sia nostre sobiran e continuu desig quen sdevenidor e per tostemps/ specialment apres nostra fi per causa ni occacio nostra o de nostres bens e/ drets entre los dits Reys Darago e de castella e llurs successors/ vassalls o subdits no sia o puga esser alguna diferencia anfracte/ discensio controversia o debat Atenent encara e considerant que/ anos pertanyen en lo Regne de castella axi per successions dret/ de natura fideycomissos vincles donacions llegats com per altres/ rahons o causes molts drets specialment nos pertanyien per fur/ ley dret o costum del dit Regne de Castella antiguals e inconfus/sament observats en la casa dels Reys de Castella la terça part/ de totes les peccunies e tresor Joyes pedres precioses vexella dor/ e dargent dobles e bens mobles en qualsevol specia fossen los/ quals los Illustrissimos Senyors Rey don Enrich e Reyna donna/ Catherina mare e pare nostres de gloriosa e alta recordacio en/ llur fi lexaren al dit Illustrissimo Rey Don Johan fill llur e/ frare nostre molt car quondam e amans e poder seus pervengueren hague e possehi de/ grandissimo preu valor e stima E noresmenys hauriem dret/ de demanar al dit Rey de Castella o ason Regne dret de legitima/ com afilla legitima e natural primogenita del dit Illustrissimo/ Rey don Enrich nostre pare la qual per drets natural e humanal/ seria la terça part de tots los bens e heretat del dit// Rey de Castella pare nostre ala qual legitima no havem james renun/ciat E aximateix hauriem dret de demanar al dit Rey de castella o ason Regne les Trenta Milia Dobles de arres que/ anos foren assignades sobre les viles de Andujar e Medellin per/ seguretat deles dites arres E encara podem demanar una/ grandissima quantitat de peccunies per los fruyts deles dites viles de Andujar e Medellin quils foren assignades per les dites/ Trenta Milia Dobles Darres anos donades entemps de nostre/ matrimoni ab lo dit Illustrissimo Senyor Rey marit e Senyor/ nostre molt car Los quals fruyts munten una grandissima/ quantitat e summa perquens son deguts de gran temps com sens/ causa siem stada spoliada per lo dit Rey de Castella dela/ possessio deles dites viles e dela percepcio dels fruyts de aquelles/ E per ço de aquella dita terça part de tots los dits bens e dels/ dits fruyts de les dites viles de Andujar e Medellin e deles/ dites Trenta Milia Dobles per les dites arres lo dit Illustris/simo Rey de Castella nostre frare nos era tengut e obligat com a Rey del dit Regne en son nom propri e com afill e hereter del/ Illustrissimo Rey nostre pare e seu e ara lo dit Illustrissimo Rey/ Don Enrich son fill nebot nostre en son nom propri e com afill e hereter/ de aquell enlo dit Regne e en tots sos Regnes universal nos se/ria e es obligat E mes avant attes que lo dit illustrissimo Rey/ Don Johan nostre frare e nos per eguals parts havem succehit en/ los bens e drets dela Illustre donna Caterina Infanta de Castella/ sor nostra qui mori ab intestat e sobre aquella meytat anos/ pertanyent composam e

concordam ab lo dit Illustrissimo Don/ Johan frare nostre acerta quantitat dela qual en part nos dona/ e assigna certs maravedis de Jure e deheretat sobre les Rendes Reyals/ dela Ciutat de Sivilla E encara nos era degut en certa/ quantitat la qual nos pagam apres obte dela dita Infanta/ Donna Caterina germana nostra a alguns servidors e persones/ ales quals la dita Infanta era obligada ultra la part anos/ tocant per la nostra meytat e per la meytat altra tocant al dit/ Illustrissimo Rey de Castella e aço fem per descarrech deles animes/ dela dita Infanta e del dit Rey de Castella e nostra la qual non/ curava Les quals quantitats que anos resten apagar e la dita/ terça part deles dites peccunies tresor Joyes dor e dargent pedres/ precioses e bens mobles e de tots los altres bens e heretat dessus/ dits e les dites Trenta Milia Dobles deles dites arres// e los fruyts e rendes deles dites viles e drets anos pertanyents segons/ dit es son de maior valor e stima que les Doscentes Milia/ Dobles de Castella anos en dot e per dot donades en temps/ del dit nostre matrimoni fet entre lo dit Illustrissimo Senyor Rey marit/ e Senyor nostre molt car e nos E considerant que en cas se pretengues/ hos volgues dir per part del dit Rey de Castella nostre car Nebot/ que les dites Doscentes Milia Dobles segons la constitucio de aquelles/ anos feta perlo dit Illustrissimo Rey de Castella frare nostre en temps/ del dit nostre matrimoni segons es dit nos deffallint e morint/ sens Infants axi com speram segons la divinal magestat ha/ plagut e ordonat confiant tostemps que per mes be de nostra/ anima e maior salvacio de aquella tornariem en tot o en part/ al dit Illustrissimo Rey de Castella nostre Nebot Jatsia aço sia molt/ duptos atesa la relacio que es feta en la carta dela dita/ constitucio de dot per al cas de restitucio de aquella referint/se la dita constitucio de dot ala obligacio en apres fahedora/ per los Illustrissimos lladonchs Rey don fferrando sogre e don/ alfonso marit e senyors nostres segons forma dela qual obligacio/ premorint anos lo dit Illustrissimo Senyor Rey don alfonso marit/ nostre lo qual cas ses seguit nos troba esser provehit les dites/ Doscentes Milia Dobles o part de aquelles morint nos sens fills/ deure esser restituhides al dit Rey de Castella E per ço stant lo dit/dupte vullam provehir sobre aquell e altres coses en la forma/ deiuscrita E aximateix lo nostre hereu deiuscrit poria demanar/ la dita terça part deles dites peccunies tresor pedres precioses/ Joyes e bens mobles e de tots altres bens e heretat del dit Illus/trissimo Rey e Reyna pare e mare nostres e les dites Trenta/ Milia Dobles Darres e los fruyts deles dites viles de andujar/ e Medellin per les dites arres anos deguts e les altres dites/ quantitats anos com ahereva en la meytat dela Infanta nostra/ Sor e altres drets per successions fideycomissos vincles lexes/ e altres drets anos enlo dit Regne pertanyents E considerants que/ per aquests drets e bens entre lo dit nostre hereu e lo dit Rey de/ Castella nostre Nebot o llurs successors subdits e vassalls apres/ nostra mort o en sdevenidor facilment se porien seguir discordies/ discencions e mals Per ço nos perseverant en lo dit desig proposit e/ voluntat de obviar atotes discencions mals e dans e anfractes/ que entre ells se poguessen seguir e causar delliberadament e/ de nostra certa sciencia ab animo proposit e voluntat de compensar/ les dites coses e drets ab la dita dot e per lo dit si en la millor// manera via forma que de drets o en altra manera podem ab la con/dicio desuscrita e no en altra manera absolem diffinim e remetem/ e relexam al dit Illustrissimo Rey de Castella nostre car Nebot e/ als seus successors enlo dit Regne tota la dita terça part/ deles dites peccunies tresor Joyes e vaxella dor e dargent pedres/ precioses e de tots altres bens e heretat que lo dit Illustrissimo/ Rey de Castella son pare frare nostre com a fill e hereter o suc/cessor universal dels dits Illustrissimos Rey e Reyna pare e/ mare seus e nostres hague e hereta

apres obte llur E encara/ ab lo dit animo proposit e voluntat de compensar ab la condicio/ davall escrita e no en altra manera remetem absolem relexam e diffi/nim al dit Illustrissimo Rey de Castella e als seus successors/ tots los dits fruyts deles dites viles de Andujar e Medelli/ per les dites arres anos pertanyents e deguts entro al dia de nostra/ fi e tots altres drets e arriens anos pertanyents e pertanyer devents/ per qualsevol successions fideycomissos vincles donacions llegats/ e altres drets anos per nostra persona o com ahereva en la meytat/ del dita Illustre Infanta donna Caterina germana nostra e per altra/ qualsevol manera raho o causa que de dret fur costum ley e obser/vança del dit Regne de castella dir o expremir se puga e anos/ pertanguen e pertanyer puguen ara o en sdevenidor en lo dit Regne/ de Castella Ciutats Castells viles o lochs de aquell e bens dels/ dits Rey e Reyna pare e mare nostres e sobre aquells e quiscu de/ aquells Imposam al dit nostre hereu davall scrit calament e/ scilenci perpetual Les quals absolucio diffinicio re/missio e relexacio empero fem ab lo dit proposit e animo de compen/sar ab la dita dot sots e ab la condicio seguent e no en altra/ manera ço es que lo dit Illustrissimo Rey de Castella nostre car Ne/bot ne sus successors enlo dit Regne ne altra persona o persones/ havent causa titol o dret dell o del dit Don Johan son pare e frare/ nostre o dels dits successors de aquelles en algun temps ni per alguna/ via o manera directa ni Indirecta no puguen demanar haver ni re/ebre del dit nostre hereu davall scrit ni dels bens vassalls o subdits/ dela corona Darago e al dit Rey Darago subiectes les dites Dos/centes Milia Dobles ni part de aquelles Encara que los dits/ hereu nostre e subdits o sens aquells sien o fossen expressament e o ta/cita ala restitucio de aquelles tenguts e obligats mijançant qual/sevol jurament obligacions renunciacions clausules e cauteles/ per forts que sien E en cas que lo dit Illustrissimo Rey// de Castella nostre car Nebot o qualsevol hereu o successor seu en/ lo dit Regne o qualsevol altre pretenent haver titol o causa dels/ dits Don Johan germa e Don Enrich nebot nostres ço que no podem/ creure fehia o venia o volia fer o venir contra la dita condicio/ per nos aposada ales coses dessus dites o alguna de aquelles/ per qualsevol via causa e raho o ab algun quesit color di/rectament o indirecta volem e manam en tal cas e ordenam que/ les dites remissio absolucio diffinicio e relexacio que fem dels dits/ drets al dit Rey de Castella e a sus Successors E lo scilenci al nostre/ hereu per nos sobre aço Imposat de demanar e reebre los dits/ drets sien nulles cassos e vans e de nengun valor ans aquells/ en lo dit cas revocam e per revocats e nulles volem haver/ en Judici e fora Judici axi com si no fossen fets e lo dit nostre/ hereu aquells puga demanar haver e reebre axi com si enlo/ present nostre testament no sen hagues feta alguna liberativa/ mencio Com les dites remissio liberacio absolucio e diffinicio e/ relexacio deles dites coses es nostra Intencio e voluntat fer ab/ animo de compensar les dites coses ab la dita Dot e no en altra/ manera e per comservar la bona amistat que per la consagui/nitat affinitat e parentela que era entre lo dit Senyor Rey/ marit e Senyor nostre molt car e es entre lo Illustrissimo Senyor/ Rey Don Johan Rey Darago nostre molt amat frare e hereu deiuscrit/ e lo dit Rey de Castella nostre Nebot e los llurs successors e deven/ esser e per repos dela nostra anima e bona comarçança dels vas/salls e subdits llurs los quals tostemps havem amats e desijats/ tenir e conservar en pau concordia e repos. Pregant e encar/regant molt affectuosament lo dit Illustrissimo Rey de Castella nostre/ Nebot perlo gran deute de consaguinitat que ab ell havem portats al dit Illustrissimo Rey/ son pare e encara aell e ala sua casa e Regnes e terres seus pertant/ que dins un any apres dela nostra fi que per part dels dits/ nostres Marmessors auctenticament sera

request continuament comp/tador done e pach realment e defet als dits nostres Marmessors lo quis mostrara anos esser degut de e perço que nos havem/ pagat als servidors dela dita Infanta nostra Sor que devia pa/gar lo Rey de Castella nostre frare e pare seu segons dessus es dit/ E mes permeta sens algun contrast o embarch haver e reebre/ als dits Marmessors o aqui de aquells hauran poder tot ço e quant/ anos sia fins al dia de nostra fi degut per raho dels Cinchcents Sexanta Mil Maravedis de manteniment que teniem e tenim situats en sos/ libres en e sobre les Rendes Reyals dela Ciutat de Sivilla/ del seu Regne de Castella per forma que deles dites quantitats// anos restants e dels altres nostres bens los dits nostres Marmessors puguen/ complir la nostra present voluntat.

Item considerant que nos tenim e possehim gran temps ha per contractes e ins/truments autentichs fets e fermats anos per lo dit Illustrissimo Senyor/ Rey marit e Senyor nostre molt car e molt amat que gloria haia/ la cambra de Çaragoça de Sicilia terres e castells de aquella/ per seguretat de part de nostra dot de aquelles Doscentes/ Milia Dobles dor de la banda que nos portam en temps de nostre/ matrimoni al dit Senyor e marit nostre segons per instruments pu/blichs als quals nos refferim apar se mostra e es contengut/ Disponem volem e manam ab los presents nostres Codicils que los/ nostres Marmessors en lo dit nostre testament contenguts elets e no/menats retinguen governen regesquen e tenir regir e governar/ façen la dita cambra terres e castells de aquella en e per/ la forma que nos vivint teniem e regiem E los fruyts rendes/ drets e reddits de aquella cullguen e cullir facen e de aquells ab/ los altres bens complesquen totes les coses lexes e disposicions per/ nos ordonades enlos dits nostres testament e codicils e aximateix/ en aquests presents codicils nostres e tinguen tant e tan longament/ la dita cambra terres e castells de quella tro atant que la/ dita nostra derrera voluntat coses lexes e disposicions per nos fetes/ e ordonades enlos dits nostres testament e codicils e encara en los/ presents nostres codicils per los dits nostres Marmessors sien fetes o com/plides Referint nos als dits contractes e instruments Supplicant lo/ dit Illustrissimo Senyor Rey car frare e hereu nostre Instuit que en aço/ li placia donar loch fer e permetre segons lo contengut en los dits/ contractes e de sa .ex. speram.

E considerants Nos dita donna Maria en lo dit nostre testament derrer/ dessus mencionat e [...] haver Instituhit hereu universal/ lo serenissimo Senyor Rey don alfonso Rey Darago e deles Dos/ Sicilies de digna memoria e altra recordacio marit e Senyor/ nostre molt car e molt amat que gloria haia lo qual segons es/ stat plasent anostre Senyor deu mori e fini sos derrers dies en lo Cas/tell del Ou dela sua Ciutat de Napols a vint e set del mes/ de Juny proppassat del any present e deiuscrit Mil CCCC/ Cinquanta vuyt Pertal ab aquests nostres presents Codicils// e derrera voluntat fahents residencia en lo palau Reyaldela/ present Ciutat de Valencia en tots los altres bens drets e accions/ a nos pertanyents o pertanyer podents e devents de present e en sde/venidor per qualsevol titol causa o raho en qualsevol Regnes/ terres e lochs Instituhim hereu nostre universal lo Illustrissimo Don/ Johan per la gracia de Deu Rey Darago de Navarra e de Sicilia etc. Senyor frare e cosingerma nostre molt car e molt amat huy benaven/turadament Regnant perla gran amor e fraternitat que ab aquell/ havem tengudes e tenim a totes ses voluntats perpetualment de aquelles/ fahedores Supplicant molt affectuosament e cara lo dit Senyor/ Rey frare e hereu nostre dessus dit e encarregant sa excellencia que/ havents carament recomenats tots

nostres servidors per descarrech de/ nostra consciencia e per la honor sua e nostra li placia complir e manar/ fer e complir per obra e ab degut effecte totes e sengles coses conten/gudes e expressades en los dits nostres testament e codicils segons en sa/ excellencia tenim firmissima e Indubitada sperança E encara/ pregam e encarregam affectuosament e cordial atots los prelats/ ecclesiastichs Comtes Barons Nobles Cavallers e Ciudadans e altres/ dels tres staments dessus dits vassalls e subdits del dit Illustris/simo Senyor Rey frare e hereu nostre dessus dit que per aquella/ gran amor e voluntat que tostemps los havem haut e per molts/ actes los havem demostrat en temps de nostra vida e encara depre/sent los demostram procurant los pau e repos vullen ab summa/ instancia supplicar e per tots aquells medis quels sia possible sollicitar/ lo dit Senyor Rey car frare e hereu nostre dessus dit que sens dilacio al/guna mane e permeta esser complits los dessus dits nostres testament e/ codicils e totes les coses en aquelles per nos dispostes e ordonades/ en aquells.

E havent memoria que en temps passat de nostra pratica e consuetut/ es stat que tots los nostres testaments e codicils per nos fets en poder/ de nostres prothonotari e secretaris haviem e havem signats de nostra ma/ en la fi de quiscuna clausula o lexa de aquells E com al present/ tingam Impediment en les mans de no poder scriure ni signar/ los presents codicils segons acostumat haviem com es dit manam/ perço expressament en presencia dels testimonis per nos en los pre/sents codicils appellants e pregats an Berthomeu serena secretari nostre/ e notari publich de Valencia e reebedor de aquells que sens signa/tura nostra com fer nola pugam los dits presents codicils reeba e/ cloga segons se pertany e que tant vleguen com si eren signats// de nostra ma Car donant nos deus salut e convalescencia en les/ mans los signarem en la forma debita e per nos acostumada.

Totes les altres coses en los dits nostres testament e codicils conten/gudes e expressades loam e aprovam e volem que stiguen en/ sa força e valor.

E volem statuhim e manam que axi dels dits nostres testament e codicils/ com dels presents codicils nostres sien donats e trellats autentichs o en/ forma publica o de totes clausules lexes e disposicions en aquelles/ contengudes e expressades axi al dit Illustrissimo Senyor Rey/ frare e hereu nostre molt car e molt amat com aqualsevol/ Marmessors legataris e altres dels quals o del qual es/ o sera interes e haver los volra per lo dit nostre secretari/ e notari publich reebedor de aquells Com per clarificacio e obte/niment de totes coses per nos ordonades axi volem se faça/ e se seguesca.

Aquests son los nostres presents Codicils e nostra derrera voluntat Los/ quals loam aprovam e fermam e volem que valguen per dret/ de codicils e per fur del present Regne per tota aquella millor/ via forma e manera que valer o tenir puguen E foren fets/ e fermats per nos los presents nostres codicils en lo palau Reyala dela present Ciutat de Valencia Dijous a Trenta hu del/ mes de Agost En lany dela Nativitat de nostre Senyor Mil Quatrecentos Cinquanta Vuyt.

Testimonis foren presents ala ferma dels presents codicils convocats/ e pregats perla dita Serenissima Senyora Reyna codicillant/ los Venerables Religiosos fra pere queralt provincial fra Raphael/ de ribes Confessor del orde de preycadors

mestres en sacra theo/logia E los magnifichs mossen berenguer mercader Batle general/ de Regne de Valencia mossen Bernat çalba Cavallers Maiordom/ en Galceran oliver Ciutada de Barchinona Tresorer general Nan/thoni pellicer Ciutada e Jurat dela Ciutat de Valencia en/ Pere garro lochtinent de Batle general del dit Regne de// Valencia mestre Jacme radio phisich e mestre en arts e en medicina/ micer pere amalrich e micer Jacme garcia alias aguilar Doctors/ en leys e Ciutadans de Valencia fra Johan vendrell del dit/ orde de preycadors e fra Jacme tapiés del orde de sent Geronim/ dela Valldebron prop Barchinona Consellers e familiars dela dita/ serenissima Senyora Reyna. La excellencia dela qual/ Interrogada per mi dit Secretari e notari publich de Valencia/ e reebedor dels presents codicils si conexia los dits testimonis e/ ami dit seu Secretari e notari reebedor dels dits codicils E dix que/ hoc que aquells e ami conexia be e anomena los noms de/ quiscu de aquells E los dits testimonis interrogats si conexien la/ dita Serenissima Senyora Reyna donna Maria codicillant/ E respongueren tots concordantment que hoc que la conexien e/ que atot llur juhi stava en son bon seny Integra memoria/ e perfeta paraula E yo dit Secretari e notari conexia la dita/ Senyora Reyna e tots los dessus dits testimonis.

Actes dels marmessors de la reina Maria. València, 15-25 setembre 1458
fols. 28-31v.

E lests e publicats los dits testament e codicils e aquells ensemps axi per/ los Marmessors com testimonis alli presents I liço los dits mestre Pere queralt/ mestre Raphael de ribes mossen Bernat çalba e mossen Galceran oliver Marmes/sors dessus dits dela dita Senyora ensemps ab los dessus nomenats absents Digueren e respongueren presents mi dit e davall scrit Secretari/ e notari publich e testimonis dessus nomenats que per servey de nostre/ Senyor Deu e per reverencia honor e amor dela dita Illustrissima Senyora/ Reyna donna Maria dela qual eren stats oficials servidors e familiars/ que acceptaven lo carrech dela dita Marmessoria ab beneffici pero de/ Inventari per que nols pogues esser demanat ultra substancia e/ bens dela dita Senyora E protestaren los dits Marmessors que quant/ ales qualitats e condicions dela present acceptacio dela dita/ Marmessoria que ho volien dir per scrits e que ho lliurarien per/ scriptura com dit es ami dit Secretari e notari publich reebedor/ dels dits testament codicils e derrereres voluntats Requirents aquells/ dits Marmessors de totes les dites coses carta e cartes publiques/ per mi dit e davall scrit e Secretari e notari publich per llur/ cautela e per haver memoria enlo sdevenidor.

Et consequentur vero die veneris computata Quintadecima/ mensis Septembris Anno predicto A nativitate Domini Mille/simo CCCcmo Quinguesimo Octavo en presencia del Secretari e notari/ publich e testimonis deius scrits personalment lo magnifich/ mossen Berenguer de monpalau Cavaller e Governador dela Cambra/ Reginal de Çaragoça de Sicilia Davant la presencia dels dits Reverends/ e magnifichs fra pere queralt fra Raphael de ribes del orde de/ preycadors e en sacra Theologia mestres mossen Bernat çalba Cavaller/ mossen Galceran oliver Ciutada de Barchinona quatre dels dits Mar/messors e Exequadors dela dita Illustrissima Senyora Reyna do/na Maria testamentaris al qual dit mossen Berenguer de mon/palau foren perlos dits Conmarmessors notificats e recitats los/ dits testament e codicils fets fermats e ordonats perla dita/ Serenissima Senyora Reyna reebuts per en Berthomeu serena/ de sa excellencia Secretari e notari publich de Valencia E com/ la dita Senyora lo havia elet ab lo dit seu testament en Mar/messor e Exequador ensemps ab ells e ab los altres dits Marmes/sors e exequadors que volgues acceptar la dita Marmessoria/ E decontinent lo dit mossen Berenguer de monpalau respos que/ e dix que per servey de nostre Senyor Deu e per honor reverencia/ e amor dela dita Illustrissima Senyora Reyna dela qual era/ stat oficial servidor e familiar que acceptava lo carrech dela// dita Marmessoria ensemps ab los altres Reverends e magnifichs Conmar/messors ab beneffici empero de Inventari perque noli puga esser/ demanat ultra la sustancia e bens dela dita Senyora Reyna/ E en tot lo restant dix que responia segons havien respost/ los altres dits Reverends e magnifichs Marmessors E ab aquella/ matexa protestacio quant ales qualitats e condicions dela/ dita e present acceptacio dela dita Marmessoria que los/ dits Marmessors segons dit han e ell dit

Conmarmessor/ ho volia dir per scrits E que los dits Marmessors e ell/ dit Conmarmessor ho liurarien per scriptura com dit es ami/ dit Secretari notari publich e reebedor dels dits testament/ codicils e derrerres voluntats Requerint de totes les/ dites coses carta e cartes publiques per mi dit e davall/ scrit Secretari e notari publich per sa cautela e per haver memoria/ en sdevenidor.

Testimonis foren presents ales dites coses los venerables fra/ Jacme tapies del Monestir de sent Geronim dela Vall Debron prop Barchinona e los honorables en Bernat Johan çalba Donzell e en pere dezcarner dela Tresoreria e familiars dela dita/ Serenissima Senyora Reyna.

Postmodum vero die Martis que computabatur Decima Nona/ mensis Septembris anno predicto anativitati Domini Millesimo CCCmo/ Quinquagesimo Octavo los dits Reverends mestre Raphael de/ ribes del orde de preycadors e en sacra Theologia professor com/ algun dels Marmessors e surrogat o substituhit del dit Reverend/ fra pere queralt en sacra Theologia mestre dessus dit/ mossen Bernat çalba mossen Berenguer de monpalau Cavallers e mossen/ Galceran oliver ciutada de Barchinona Conmarmessors e exequadors/ dessus dits per la protestacio e retencio per ells feta enlo dia/ dela publicacio dels dits testament codicils e derrerres voluntats/ dela dita Serenissima Senyora Reyna que fon aquatre del dit/ e present mes de Setembre any present e dessus annotat/ e perla consemblant protestacio feta per lo dit mossen Berenguer/ de monpalau Conmarmessor en la acceptacio dela dita Mar/messoria aquinze dels dessus dits mes e any Ço es que con/cordablement volren respondre per scrits sobre les qualitats/ e condicions dela dita acceptacio per ells feta dela dita/ Marmessoria dela dita Serenissima Senyora Reyna presents/ los testimonis deius scrits stants aquells personalment enlo dit// Rey de Valencia liuraren dictis nominibus ami dit e sostituit/ Secretari notari Publich de Valencia Berthomeu Serena reebedor/ dels dits testament codicils e derrerres voluntats per obs/ segons requeriren de esser continuada al peu dela dita/ publicacio i acceptacio dessus per ells fetes una scriptura/ per ells segons digueren aconselladament ordenada la qual/ es segons ques segueix

Responents los molt Reverends e magnifichs mestre pere queralt/ provincial del orde e Monestir dels frares preycadors e mestre/ Raphael de ribes del dit orde mestres en sacra Theologia mossen/ Bernat çalba mossen Berenguer de monpalau Cavallers e mossen Gal/ceran oliver Ciutada de la ciutat de Barchinona Marmessors e exequadors/ elets e nomenats enlo ultim testament dela molt Illustrissima/ Senyora Reyna Donna Maria del Serenissimo Senyor Rey Darago e deles Dos Sicilies etc. Don alfonso de alta recordacio relicta/ ala publicacio del dit testament e codicils dela dita Illustrissima Senyora ara depresent publicats per vos honorable en Berthomeu Serena Secretari e notari Receptor qui sots stat de aquells/ dihen los dits Marmessors e exequadors que ells per reverencia/ de Deu Jhesucrist e encara per reverencia e per aquella singular amor/ que haviem ala dita Illustrissima Senyora Reyna com adevots/ servidors e familiars de aquella accepten la dita Marmes/soria dela dita molt Illustrissima Senyora Reyna ab benefici de Inventari per aquells fahedor lo qual volen e entenen/ de continent principiar de tots los bens e drets mobles e In/mobles en la dita Marmessoria recaents e aquell dit/ Inventari continuar degudament tro ala fi la qual acceptacio/ de Marmessoria fan empero los dits mestre Raphael de ribes/ mossen Bernat çalba mossen Berenguer de monpalau e mossen Galceran/ oliver quatre dels dits Marmessors sens preiuhi algu dels/ llegats a aquells per la dita molt Illustrissima Senyora/ Reyna Donna Maria en los dits testament e codicils fets/ ans ab expressa acceptacio dels dits llegats a aquells/ e aquiscu de aquells per la dita Senyora Reyna fets los quals/ aximateix de present accepten E noresmenys los dits mossen/ Bernat çalba mossen Berenguer de monpalau e mossen Galceran/ oliver tres dels dits Marmessors declarant molt clarament/ llur voluntat e intencio dien e reverendment e ab tota venia// precedent protesten que per la dita acceptacio dela dita Mar/messoria ni per algun altre acte fet o fahedor per aquells/ nols sia fet causat e engendrat preiuhi algu de aquells hagen/ pertangut pertanguen o puxen pertanyer contra la dita Marmes/soria dela dita molt Illustrissima Senyora Reyna/ bens e drets recaents enla dita Marmessoria e que foren/ dela dita molt Illustrissima Senyora Reyna quondam axi per/ raho de qualsevol donacions gracies obligacions e provisions/ per ladita molt Illustrissima Senyora Reyna a aquells/ e a quiscu de aquells de sa vida fetes com altres protestants/ encara ut supra parlant tots los dits Marmessors de/ llur condigne salari per raho dels treballs afanya e des/torbs sostenguts e sostenidors per causa dela dita Marmes/soria lo qual salari puxen demanar e haver dels bens dela/ dita Marmessoria e que en fer les dites coses e tot ço e quant/ per conservacio de llurs drets e dels bens e drets de la dita/ Marmessoria en la exequio dela qual per tot llur poder/ e sforç volen e entenen ab summa diligencia entendre temps/ algu nols haia precorregut ni precorrenga Requerint/ avos dit Secretari e notari qui havets publicat los dits/ testament e codicils

dela dita molt Illustrissima Senyora/ Reyna dona Maria quela present resposta continuets al peu/ e fi dels actes deles dites publicacions dels dits testament/ e codicils fahent e reebent dela present scriptura e res/posta carta publica per conservacio de llurs drets e per ço/ quen sia hauda memoria en sdevenidor.

E posada e liurada la dita scriptura ami dit Secretari e notari/ e hauda aquella per continuada e inserta segons que dessus/ es contengut aquells dits Reverends e magnifichs marmes/sors dictis nominibus requeriren expressament que ensemps/ ab los dits testament codicils e derrerres voluntats dela/ dita Serenissima Senyora Reyna publicacio e acceptacio/ de aquells la present e dessus dita scriptura e resposta/ per ells dessus presentada e ami dit Secretari e notari/ liurada sia per mi continuada E que dels dits testament/ codicils e derrerres voluntats publicacio e acceptacio de/ aquells sens la present e sobredita resposta e scriptura/ non sia donada copia ni traslat de aquells per cautela/ e demostracio de veritat de ells dits Marmessors e per// haver memoria en sdevenidor presents testimonis foren ales/ dites coses los honorables e discrets en Bernat Johan e en lorenç/ serrella notaris e Ciutadans de Valencia e en Johan ponç/ scrivent e habitant en Valencia.

Subsequentur autem Die Lune Intitulata vicesima quinta Dicti/ mensis Septembris anno predicto anativitate Domini Millesimo/ CCCcmo Quinquagesimo octavo en presencia del Secretari/ notari publich e testimonis deius scrits constituhit personalment/ lo Reverend fra Miquel de ruesta prior del Monestir de Scala/ Dei del orde de Cartoxa e visitador del dit orde ab volun/tat e licencia Inseguint la humilitat del dit orde del Re/verend fra pere ferrer prior del Monestir de Montalegre/ Convesitador segons dix e afferma en presencia dels dits/ Reverends e magnifichs fra Raphael de ribes e substituhit e/ surrogat del Reverend fra pere queralt del orde dela ob/servança de preycadors en sacra Theologia mestres de/ mossen Bernat çalba Cavaller mossen Galceran oliver Ciu/tada de Barchinona quatre dels dits Marmessors e exequadors/ dels testament codicils e derrerres voluntats dela Sere/nissima Reyna dona Maria quondam del Illustrissimo Senyor Don/ alfonso per la gracia de Deu Rey Darago e deles Dos Sicilies etc. dive recordacionis relicta reebuts per en Berthomeu Serena/ Secretari de sa excellencia e notari publich de Valencia al/ qual dit prior e Conmarmessor fon dit notificat e decla/rat com la dita Serenissima Senyora Reyna ensemps ab los/ altres lo havia elet en Marmessor ensemps ab ells dits/ Marmessors e altres en lo dit testament anomenats E al/ qual dit prior e Conmarmessor ço es quel legi les/ clausules dela dita Marmessoria enlo testament/ contenguts eli foren notificats e declarats los dits tes/tament codicils e derrerres voluntats dela dita Senyora/ e coses en aquells contengudes en effecte Al qual pregaren/ volgues acceptar la dita Marmessoria ensemps ab ells/ dits Conmarmessors E decontinent lo dit Reverend prior/ de Scala Dei conmarmessor dessus dit responnet dix que/ per servey de nostre Senyor Deu e per honor e reverencia e/ amor dela dita Illustrissima Senyora Reyna dela qual/ ell era stat servidor e familiar que acceptava lo carrech// dela dita Marmessoria ensemps ab los altres Reverends e magnifichs Conmarmessors ab Beneffici empero de Inventari per que/ noli puga esser demanat ultra la sustancia e bens dela/ dita Senyora Reyna E en lo restant dix que responia/ segons havien respost per scrit los altres dits Reverends/ e magnifichs Marmessors E ab aquelles mateixes protestacio/e qualitats en aquella dita resposta contengudes e ex/presses E que loava e aprovava tot ço e quant los dits/ Marmessors fins ala hora havien fet e enantat Referint/se a totes coses e sengles per ells fetes Requerints de/ totes les dites coses tant los dits Reverends e magnifichs/ Marmessors com lo dit Reverend conmarmessor e prior/ de Scala Dei carta publica Testimonis foren presents/ ales dites coses los honorables en Johan dargentona e en Jacme de ribes Donzells domiciliats en Barchinona e/ familiars dela dita Serenissima Senyora Reyna.

Responents los molt Reverents e magnifichs mestre Pere queralt pro/vincial del orde e Monastirs dels frares preycadors e mestre Rafael de ribes/ del dit orde mestres en Sacra Theologia mossen Bernat çalba mossen Berenguer de Munt palau Cavallers e mossen/ Galceran oliver Ciutada de Barchinona Marmessors e exequ/dors elets e nominats en lo ultim testament dela molt illma. S.R. dona/ Maria del Sere.mo. S. R. Darago e deles Dos Sicilies etc. don Alfonso de/ alta recordacio Relicta Ala publicacio del dit testament e Codicils dela/ dita illma. S. aia de present publicats per vos honorable en Berthomeu Serena Se/cretari e notari Receptor qui sots stat de aquells dien los dits Marmessors/ e exequadors que ells per reverencia de nostre Senyor Deu Jhesucrist e encara/ per reverencia e per aquella singular amor que havien ala dita molt illma. S. R./ com adevots servidors e familiars de aquella accepten la dita Marmesso/ria dela dita molt illma. S. R. ab benefici de Inventari per aquells fahedor/ lo qual volen e entenen decontinent principiar de tots

los bens e drets/ mobles e immobles en la dita Marmessoria recahents e aquell dit Inventari continuar degudament tro ala fi la qual acceptacio de Marmes/soria fan empero los dits mestre Rafael de ribes mossen Bernat çalba e mossen Galceran oliver/ tres dels dits Marmessors sens preiuhí algu dels legats a aquells/ per la dita molt illma. S. R. dona Maria en los dits testament e codicils/ fets ans ab expressa acceptacio dels dits legats a aquells e acascu de aquells/ per la dita Senyora Reyna feta los quals aximateix de present accepten E noresmenys los dits mossen Bernat çal/ba e mossen Galceran oliver tres dels dits Marmessors declarant molt/ clarament lur voluntat e intencio dien e reverentment e a tota venia precedent protesten que per la di/ta acceptacio dela dita Marmessoria ni per algun altre acte fet o fahe/dor per aquells nols sia fet causat o engenrat preiuhí algu en qualse/vol drets o accions que aquells o aalgu de aquells hagen per/tangut pertanguen o puigen pertanyer contra la di/ta molt illma. S. R. bens e drets recahents en la dita Mar/messoria e qui foren de la dita illma. S. R. axi per raho de qualsevol donacions gracies obligacions e pro/missions per la dita molt illma. S. R. a aquells e acascun de aquells en sa vida fe/tes com al protestants encara supra parlant tots los dits Marmessors de lur/ condigne salari per rahon dels treballs afany e destorbs sostenguts e/ sostenidors per causa dela dita Marmessoria lo qual salari puxen de/manar e haver dels bens dela dita Marmessoria e que en fer les di/tes coses e tot ço e quant per conservacio de lurs drets e dels bens e drets dela dita Marmessoria en la exequicio dela qual per tot lur poder e sforç/ volen e entenen ab summa diligencia entendre temps algu nols haia/ precoregut ne precorega Requerint a vos dit Secretari e notari qui/ havets publicat los dits testament e codicils dela dita molt illma./ Senyora. R. dona Maria que la present resposta continuets al/ peu e fi dels actes deles dites publicacions dels dits testa/ment e codicils fahent e ree/bent dela present scriptura e resposta carta publica per conservacio de lurs drets e per ço quen sia hauda memoria en sdevenidor.

Die vero lune intitulata XVIII Septembris MCCCCLVIII dicti Reverendi et magnifici Marmissores tradi/verunt mihi secretario et notario loco responsionis cedula huiusmodi seriey Requirentes/ com continuari in pede sus acceptacionis Marmissorio etc. presentibus testes venerable discretis Bernardo Johanis/ et Geronimo gual, scriptore.

23. Inventari dels béns de la reina Maria.

Palau reial de València, 5 setembre a 4 octubre 1458.

ARV, Reial Cancilleria, n. 473, fols. 35-119

Inventarium bonorum rerum Iurium et actionum Serenissime/ domine Marie Regine quondam Illustrissimi domini/ Alfonsi Regis Aragonum et utriusque Sicilie etc. dive recor/dacionis relicte factum per Reverendos et Magnificos/ Manumissores et executores testamenti codicillorum et/ ultimarum Voluntatum prefate domine Regine (fol. 35)

Die martis intitulata quinta mensis septembris anno a Nativitati Domini Millesimo/CCCCLVIII. (text ratllat en aquest foli, n. 36)

- *Et primo començaren a inventariar dins la cambra de la noble/ na Toda Centelles Tresorera e comandataria/ de joyes e coses de la dita Senyora en son poder stants/ convocat e entrevenint en Garcia Gomez, argenter e lapidari de la present ciutat/, e foren trobades e denunciades segons se segueix/*

- *Primo un collar dor rodo fet ab puntes almig e als costats/ de ley de XX quirats en lo qual ha encastats V diamants e dos robins/ e vintehuyt perles de compte que pesa march (1 marc= 8 unces; 1 unça = 33,54 grams.) de/ Valencia Set onzes tres quarts e es forrat de vellut blanch/ ala part de dins ampla dos dits pessat per lo dit argenter/*

- *Item un altre collar dor dela dita amplaria poch mes/ o menys deley de vint quirats enlo qual ha encastats set/ balaixs e quatre perles planes de compte e una redona qui ha/ pesat a march de Valencia Cinch onzes lo qual es en dotze troços pesat perlo/ dit argenter/*

- Item dos fils de perles decompte no molt groses lo maior dels quals ha/ Cent setanta Cinch grans de perles e les quals perles/ pesen tres onzes en un altre fil son Cinquanta tres grans pus/ menudes deles dessus dites huyt çaffirs e dos balaixs sotils de/ pes de dos onzes emig quart E mes tres perles corcades e sotils de/ molt poca valor// (fol. 36v)
- Item un got decrestall ab/ peu d'or cuberta o sobrecos de crestall e dor ab huyt perles/ quatre diamants molt petits dos robins petits/ tres maragdes quatre çaffirs talla decentelles/
- Item un spill guarnit dor ab smalts e XXXXVIII perles/ encastades eun balaix al cap demunt ab dos caps domens/ o capmeus blancs/ e un negre en lo mig peu un smalt de diverses maneres/ o colors enles spatles del dit spill tot de diverses/ smalts sta conservat en un stoig de cuyro/
- Item un perfumador dargent daurat ab diverses foradets/ smaltats es redo fet amanera de magrana ab gallons/ lo qual se obre es clou en un pern lo qual pesa a/ March de Valencia VII onzes tres quarts/
- Item un anell daur enque ha encastat un jacci petit/ enclotat/
- Item un altre anell dor enlo qual ha encastat altre jacci/
- Item un robinet encastat en or tot redo/
- Item un anell dor enlo qual ha encastat un diamant/ cayrat amanera de losa que pesa march de Valencia Set argenços/ Dotze grans/
- Item un altre anell dor enlo qual ha encastat/ un robi amanera decodol qui peza a march de Valencia VI argenços XII grans/
- Item un altre anell dor en que ha encastat un maragde/ cayrat qui passa la part de dins// (fol. 37)
- Item un altre anell dor en que ha encastat/ una pedra çapina redona/
- Item un anell dor en lo qual ha encastat un çaffir/
- Item tres anells grossos ab tres pedres vermelles/ contraffetes/
- Item quatre çaffirs ço es los tres per foradar elo un foradat/ de diverses talles e un balaix petit foradat/
- Item un agnus dargent blanch ab brescadures niellat de/ blau quasi tamany com una dobla/
- Item dos copes dor coberturades ab cinch çaffirs/ quatre balaixs e denou perles les quals son en/ quascuna deles cubertes deles dites copes de ley de/ Vint quirats han pesat a March de Valencia vint/ marchs tres onzes dos argenços/
- Item un saler dor obrat aforma decolomer ab una/ fontana al mig enque ha vint e tres perles de poca valor ab/ diversos smalts e obres e pesa sis marchs sis onzes pes de Valencia/
- Item dos pedres de stancasanch (per estroncar la sang) engastades en or/ Les quals coses dessus dites e inventariades los [...] marmessors confessaren haver rebudes/ e tenir en son poder e protestaren de continuar lo dit inventari... Die Jovis Septima dicti mensis septembris...(fol. 37v) fuit prosecutum ad inventariandum [...] En la mateixa cambra de la dita Toda centelles/
- Item un collar dor en lo qual sta en quatre troços/ o parts enlos dits quatre troços ha XXVIII troços e en quascun/ tros ha una trepa o batent dor feta a forma descut e/ en quascuna peça ha una olla o apurador que la senyora/ Reyna tenia per divisa e ampresa e sobre quascuna olla o/ apurador ha un balaix gros encastat e en les trepes/ que son a forma descut ha un balaix mijancer/ e en la vora deldit collar sobre quascun balaix gros/ ha una perla grossa e entre les peces ha semprades/ perles detres entres e enalguns lochs que per raho quels/ dits

balaixs son grosos no ha sino dos perles E axi son/ en nombre los balaixs del dit collar entre grosos e/ mitjancers quaranta sis ehuytanta huyt grans de perles/ lo qual collar pesa a March de Çaragoça/ Set marchs emiga onza...

- Item tres dobles dor que parra son de XXIII quirats dela banda de castella a forma de hosties/ grans e pesades per lo dit argenter a March de Valencia pesaren/ Nou onzes e miga menys un milleres les quals la dita/ noble Toda centelles dix que la viuda monpalau/ li havia dit que eren seues perque la senyora Reyna les hi/ havia donades/

- Item un reliquiari de vericle redo a manera de got enque ha dotze perles menudes/ dos balaixs dos çaffirs encastats en/ or aldemunt a manera despiga o tabernacle enlo qual/ ha una costella de sancta Caterina lo qual/ pesa un march e tres/ quarts March de Valencia e sta tot reservat en hun/ cofret de os negre// (fol. 38)

- Item un reliquiari dargent ques tanca ab/ dos portes dins lo qual ha una caxeta quadrada/ dor enque ha un os de cap de sanct Johan babtista/ pesa lo dit reliquiari dargent Cinch onzes un quart/ ela dita caxeta dor ab los dit os una onza quart/ emig pesat perlo dit argenter una onze miga e/ un millares/

- Item un altre coffret dargent daurat cayrat/ lo qual pesa set onzes e un quart enque ha diverses/ reliquies e pesat perlo dit argenter pesa tant mateix/

- Item una capsas de vidre guarnida de fils dor la qual es/ de poca valor ab diverses reliquies/

- Item un troç dela verga Daron quasi de un palm/ delarch poch mes o menys e tan grossa com lo dit guarnida/ dor als caps e al mig la qual te un cordo de grana/ lo dit guarniment es molt dalgat e de poca valor/

- Item dues canadelles petites decrestall guarnides/ los peus les ances cobertos e los brochs dargent daurat/ pesen a March de Çaragoça quatre onzes emiga/ edos argenços etornat a pesar perlo dit argenter pesa a/ March de Valencia allo mateix/

- Item unes postetes daur de tres peces ques tanquen/ en la una part figurada la Trinitat e enlaltra/ la nativitat e Adoracio ete al mig una reliquia/ de sanct Thomas ab tres perles petites enlo pus alt/ deles dites peces les quals han pesat a March de/ Çaragoça Tres onzes e un quart... (fol. 38v.)

Succesive autem die sabbati VIII eiusdem mensis septembris/ anno predicto [...] los dits [...] marmessors [...] continuants lo dit inventari [...] enla dita cambra de la dita noble/ Toda centelles/ trobaren e continuaren les coses següents/

- Et primo una peça de vericle guarnit dargent daurat/ alentorn e al hun cap una flor de llir e alaltre cap/ hun florer dargent daurat loqual es en lloch e/ ample com hun palmell dela ma dehun home que/ pesa amarch deperpenya onze onzes/ e mig quart loqual sta conservat en hun stoig/ de cuyro e pesa amarch de Çaragoça hun march e/ tres onzes...

- Item altra peça de vericle pus petita guardida dar/gent daurat/laqual pesa dues onzes amarch de çaragoça... (fol. 39)

- Item hun gibrell decrestall o vericle redo quasi fet acayres/ ab peu e cubertoret dargent daurat e alcap del/ cubertoret hun boto loqual ha pesat amarch deÇa/ragoça VII onzes hun quart e mig...

- Item set mançanelles (botons) de perles me/nudes dos ulls de vidre guarnits dargent conservats/ dins una capça defust redona/

- Item un perfumador petit de llauto morisch niallat/ dargent fer a forma de pom redo ab diverses forats/

- Item unes scrivanies o banyots decuyro ab son guarniment/ e olleta dargent daurada/
  - Item una capça enque ha algunes branques de coral e dues/ creus de coral enla qual es sancta Eulalia de coral e una/ creu de crucifix altres troces de coral vermell/
  - Item hun cano dor quasi detres dits dalt ab lo peu/ pus ample e pla e alcap ab son cubertoret ques clou/ es obre ab una cadeneta e hun anell redo alcap e en/ lo dit tancador ha dotze perles menudes de quatre en quatre e tres/ balaixs petits depoca valor Item en lo mig ha hun cercle enque ha altres dotze perles menu/des e tres balaixs e enlo peu ha altre cercle enque ha dotze perles menu/des e tres balaixs poch e axi son per tot XXXVI perles menu/des e nou balaixs petits e pesa amarch de Valencia pesat// (fol. 39v.) per lo dit argenter tres onzes dins lo qual cano ha/ certes reliquies de sancta Maria magdalena de sancta Marta/ e de sent Latzer/
  - Item hun cano o cabdinal de libre dor primet/ en que ha deset perles menudes e pesa amarch de Valencia/ hun quart e mig pesat per lo argenter/
  - Item hun cofret petit dellauto enlo qual son les reliquies de sent Honorat/
  - Item un retalet cubert de cuyro floregat dor e datur/ e dins ha una ymatge de Jhesus ligada al pilar ab hun agnus/ dei de cera al cap e algunes pedres dela terra Sancta/
  - Item hun agnus dei dela forma de una hostia guarnit dar/gent daurat smaltat enlo mig deblau e enla una/ part alcap baix ha hun crucifix ab una ymage/ a cascuna part e enlo mig nostra dona ab ses ymatges/ de cascuna part e alcap dalt deu lo pare ab quatre/ angels e alaltrapart hun agnus dei acompanyat/ de quatre evangelistes sta conservat en hun/ stoig de seda blava ab flochs vermells lo qual pesa/ amarch de Valencia VI onzes e miga/
  - Item un sagell de dit dor sacret ab les armes dela senyora/ Reyna lo qual pesa amarch de Valencia hun quart/ e mig e doze grans/
- E los dits marmessors protestaren de continuar lo present inventari ut supra [...] Presents testimonis foren ales dites coses [...] Luis de Vich mestre racional, en Pere garro/ lochtinent de batle general del regne de Valencia, mossen Luis de calatayut/ mossen Baltasar ladro mossen Johan devalltera mossen Johan de bonastre cavallers micer Pere amalrich/ micer Jacme aguilar doctors en leys habitants de Valencia// (fol. 40)*
- Dicta eadem die fuit prosequutum dictum inventarium [...] en la cambra deretret per Nanthoni alamany del offici/ deguarda roba confessada tenir largent infra seguent/ lo qual per ell tenia en comanda na Ysabel soler e na Leonarda decastre cambreres dela dita senyora Reyna fou inventariat ut ecce/*
- E primo hun picher (gerro) dargent marchat de Valencia cubertat ab una avellana/ enla cuberta dalt ab lo peu baix quasi dehun dit/ dample pesa amarch de Valencia dos marchs/ tres onzes tres quarts e mig per lo dit argenter pesat/
  - Item hun plat dargent marchat de Valencia blanch detalla mijana/ per adar ayguamans amodo debacina fondo qui pesa/ amarch de Valencia dos marchs quatre onzes e miga/ hun milleres e mig pesat per lo dit argenter/
  - Item una scudella petita dargent daurat marchada/ de Barchinona pesa amarch de Çaragoça hun march...
  - Item una altra scudella dargent daurada mar/chada de Barchinona pesa amarch de Çaragoça hun/ march...
  - Item altra scudella dargent daurada de march/ de Barchinona pesa amarch de çaragoça VII onzes tres/ quarts...

- Item hun grealet (plat) dargent daurat marchat// (fol. 40v.) de Barchinona pesa amarch de/ çaragoça quatre onzes tres quarts...
  - Item altre grealet dargent daurat marchat/ de Barchinona pesa amarch deçaragoça/ cinch onzes...
  - Item una scudella pocha dargent daurada/ marchada de Barchinona pesada per lo dit/ argenter amarch de Valencia pesa set onzes e miga e mig quart/
  - Item dues peroletes o scudelletes dargent ab anses/ marcha de Barchinona per ascalfar/ medicina pesaven sis onzes scasses apes deça/ragoça...
  - Item una scudella petita dargent blancha/ marchada deBarchinona que pesa amarch de/ çaragoça dues onzes e hun quart...
  - Item altra scudelleta dargent ab una orella (ansa) marchada/ debarchinona dargent blanch que pesava amarch/ (fol. 41) deçaragoça tres onzes...
  - Item altra scudelleta ab una orella dargent blanch e pesa/da per lo dit argenter a march de Valencia pesa/ dos onzes menys quatre milleresos/
  - Item una altra scudelleta ab una orella dargent blanch/ marchada de Barchinona e pesa amarch de/ çaragoça dos onzes menys dos argenços...
  - Item una castanya (ampolla o vas en forma de castanya) dargent ab dos anses e tap/ alcap fet amanera de caragol ab lonom de Jhesus/ alsdos costats daurada e pesa amarch de çaragoça cinch/ onzes e miga...
  - Item una altra castanya semblant ala damunt/ dita pesava amarch de çaragoça VI onzes...
  - Item hun plat dargent blanch marchat deBarchinona/ que pesava march de çaragoça VI onzes e miga... (fol. 41v.)
  - Item hun plat dargent daurat ab hun cano en lo mig/ ab quatre finestres abte per a tenir entorches/ marquat de marcha de Castella que/ pesa a march de Çaragoça Sis marches e Cinch/ onces...
  - Item hun altre plat dargent daurat dins/ abte per atehir antorches qui pesa amarch de Ça/ragoça Cinch marches...
- Totes les quals dessus dites coses foren liu/rades als dessus dits marmessors [...] Die vero lune Intitulata undecima mensis/ Septembris [...] (fol. 42) en la/ guarda roba dela dita Senyora foren trobades lo/ argent e coses següents per Nantoni alamany/ Sotscambrer segons ques seguexen/*
- Item hun plat o baci dargent daurat per adonar ay/guamans ab broch e hun cap de leo al costat da/vall la vora ab les armes de Barchinona smalta/des e es al mig hun march e ales vores en Cinch lochs/ marquat de Barchinona ha pesat a march de Çara/goça nou marches tres onces...
  - Item altre plat companyo del dessus dit dargent/ daurat sens broch ab les dites armes de Barchinona en/ la dita manera marchat de Barchinona que ha pesat/ amarch de Çaragoça Nou marches e tres onces...
  - Item un confiter dargent daurat appellat dela/ rosa obrat ab fullatges ab diverses animals lo/ qual te al peu dela part pus davall obra de lima/ a manera de finestres e enlo mig del peu hun bo/to ab sis roses vertes e blaves smaltades e al mig/ del dit confiter te una rosa smaltada ab alguns/ fullatges entorn marquat de Çaragoça e pesa/ al dit march Deu marches quatre onces...
  - Item hun altre confiter dargent daurat semblant del propdit marchat de Çaragoça que ha pesat al dit/ march deu marches e Cinch onces...(fol.42v.)
  - Item hun saler dargent daurat ab les armes de Barchinona/ en quatorze lochs lo qual te davall lo peu tres/ grius ab una corona en lo cubertor e alt al suatge (suport)/ una flor ab les dites armes marchat de Barchinona/ que pesa amarch de Çaragoça dos marches Set onzes/ e mija...

- Item hun picher dargent daurat ab ansa broch e cu/bertor ab hun boto al cap ab senyal de Barchinona dins/ lo sobrecof marchat de Barchinona e pesa amarch de Ça/ragoça quatre marchs e mija onza...
- Item hun altre picher semblant pus petit marchat/ de Barchinona que ha pesat a march de Çaragoça dos/ marchs e mija onza...
- Item huna copa dargent daurada ab sobrecof ab una/ avellana de dalt al cap marchada de Barchinona que pesa a march/ de saragosa dos marchs dos onzes e hun quart...
- Item huna altra copa petita dargent daurada/ ab sobre cap que te una avellana dalt al cap mar/cada de Barchinona que pesa a march de sara/gosa set onzes e miga... (fol. 43)
- Item huna terraceta dargent daurada ab dos anses/ e cobertor ab una avellana dalt al cap e huna cade/neta en que sta acomanat lo dit cubertor ab una ansa/ marchada de Barchinona e pesa a march de Çaragosa/ dos marchs e quatre onzes/ e tres quarts [...] La qual dix Ysabel de Montagut quela Senyora Reyna lay havia/ donada e que ho provarà/
- Item huna scudelletta dargent blanch marchat de Saragosa que ha pesat/ a march de Saragosa tres onzes...
- Item hun confiter dargent daurat ab cubertor enlo qual ha/ senyal Real ab obra de maçoneria desbastit lo qual no es/ marchat que pesa en barchinona XXVI marchs quatre onzes march de/ Barchinona ab fust que ha dins dues lanternes...
- Item una Imatge de sent Andreu dargent daurada ab peanya/ ab una creu que li esta ligada als peus ab fil de palimar/ e ab un libret en la ma que pesa a march de Barchinona Sis/ marchs e Cinch onzes tres quarts...
- Item dos plats dargent daurats fondos de tallar marchats de marcha/ de toledo ab senyal de Castella e anglaterra qui pesen a/ march de Barchinona dehuyt marchs Cinch onzes dos quarts...
- Item dos plats dargent daurats marchats de Valencia/ que pesen a march de Barchinona dihuyt marchs/ tres quarts... (fol. 43v.)
- Item dos pichers dargent daurats grans ab cubertors seus brochs/ ab senyal e marcha de Barchinona pesen a march de Barchinona dihuyt e hun marchs Set onzes...
- Item hun picher gran menys de broch dargent daurat ab/ senyal marchat de gerona que pesa a march de Barchinona/ deu marchs Set onzes dos quarts...
- Item una scudelletta petita dargent blanca que ha pessat a/ march de Çaragoça una onza e dos argensos...
- Item una terraçà de terra o pedra morada guarnida/ les vores dargent sobre daurat e ab algunes vies dargent/ en aquella que devallen al peu lo qual peu/ es tot dargent e te la dita terraçà una ansa de pedra/ semblantment guarnida dargent daurat la qual dita/ terraçà es trencada/
- Item una altra terraceta de terra verda guarnida de tres/ anses e peu dargent daurat e lo dit peu a la part de dins/ es blanch/
- Item una capça de fust prim ab Cubertor guarnida/ de peu e vores dargent daurat enla cuberta/ dela qual ha hun smalt blau ab hun bestio en/ mig/
- Item una Cullera dargent daurada e ala part// (fol. 44) de dins ha hun falco entre huns brots e flors obrat/ e picat menut ab coha negra de coral ab una prima/ guaspa (peça) dargent al cap/
- Item una altra Cullereta dargent daurada ab/ semblants obres deles dessus dites e te al mig/ una guaspa en gastada en coha de coral vermell ab/ dos prims punthons al cap de aquella/

- Item una cullera maior deles dessus dites en gastada en/ coral vermell guarnida en lo mig dela coa de/ Coral d'argent daurat que mostra sta rompuda/ al mig e te al cap hun puntho d'argent/

- Item dos culleretes de Crestall guarnides d'argent/ daurat que sta al mig dela dita cullereta e coa a/ hon se engasten ço es la Cullera e la coa/

- Item una gran branca de coral ab diverses bran/ques de pesada perlo dit argenter a march de Valencia/ pesa sis marchs/

E los dits marmessors protestaren de continuar lo dit inventari... (fol.44v.)

(folis 45 i 45v en blanc)

E dicta et eadem die post prandium [...] continuant/ lo dit inventari [...] anthoni dela torre ajudant de cambra/ e Regent lo offici de sotareboster de casa de la dita .S. [...] manifesta les coses següents ut ecce/

- Item dos plats o bacins d'argent daurats per adonar/ aygua mans ab les armes dela .S. Reyna al/ mig ales voras ab tres senyals e divises/ de apurador dor ab fochs etres flors ab letres/ que dihen al entorn deles vores de quiscu llavabo/ inter innocentes manus meas Ela hu dels dits plats/ te un broch per donar laygua marchat de çaragoça/ que amarch de çaragoca ha pesat vuyt/ marchs sis onzes...

- Item un altre plat d'argent daurat apte pera/ tallar e servir apartar la vianda marchat/ de Çaragoça Epesa amarch de Çaragoça cinch/ marchs quatre onzes...

- Item dotze plats d'argent daurats pera servir en que/ ha ab marcha de Barchinona e ab marcha de Valencia/ e de Çaragoça [...] pesaren a march de Valencia vint e quatre marchs sis onzes un quart/ (fol. 46)

- Item tres plats d'argent cayrats que mostren/ esser daurats marchas de marcha de Barcelona [...] pesats per lo dit argenter quatre marchs/

-Item onze scudelles d'argent grealades daurades [...] de marcha de Barchinona Valencia e çaragoça [...] pesen vin e dos/marchs e quatre onzes/

- Item una scudella rodona d'argent daurada ab/ dos orelles sens marcha nenguna pesa a march/ de Çaragoça cinch onzes un quart...

- Item una altra scudella d'argent daurada tota/ foradada al sol apta pera talar marcada/ de Valencia que pesa [...] quatre onzes tres quarts e mig...

- Item un tenidor dous d'argent daurat ab tres/ peus e tres tases per tenir ous ab fulles e planches/ entorn [...] pesa amarch de çaragoça dos marchs...

- Item una Cullera d'argent daurada marcada de/ Barchinona que pesa amarch de çaragoça una onça...(fol. 46v.)

- Item una altra cullera d'argent daurada no/ marchada pesa amarch de çaragoça mija onza e tornada apesar perlo dit argenter peza mija onza/

- Item dues broques (ganivets) d'argent blanch que par sien/ stades daurades la una maioreta dela altra [...] pesen una/ onza e mija e mig quart/

- Item una Nau d'argent daurada ab son peu obrat/ de llima als dos costats ab armes dela/ Senyora Reyna Darago e castella E aquisqun cap/ un pom gallonat [...] Epesa al dit march de Çaragoça XIII marchs/ quatre onzes...

- Item una Cassola d'argent ab dos ances que/ es marchat amarch de Valladolid del Regne/ de Castella que pesa amarch de Çaragoça quatre marchs e mig...

- Item un Trocet de Oricorn/ foradat ab una verga de fust cuberta dor/ fi ab senyal deles armes Darago al cap/ Epesa tot amarch de Valencia per lo dit/ argenter tres quarts un millerez/

- Item dos Canalobres d'argent ab los peus/ a Cinch cayres ab los suatges (suports) daurats E ab/ nuet daurat sobre los peus ab tenidors en quiscu de candeles llevadisos [...] pesaren [...] tres marchs sis onzes...(fol. 47)

- Item un plat gran dargent pera portar la/ vianda al tinell deles donzelles marchat/ de Çaragoça E pesa [...] vuyt marchs quatre onzes e mija/
- Item deu Culleretes dargent en que ha una/ de trencada marcades de marcha de Çaragoça/ E pesaren amarch de Valencia per lo dit/ argenter un march/
- Item un Saler dargent daurat amana/ davellana Redo que es en dos parts ab/ tres botons en quiscuna part marchat de Ça/ragoça [...] pesa [...] sis onzes...
E los dits marmessors protestaren de continuar lo dit inventari/ Testes predicti/
Dimarts a XII dies del mes desembre [...] continuant/ lo dit Inventari en la cambra del real del cap de la scala/ del argent ques trobava [...] per Gonçalbo/ de vilbau sotareboster dela dita Senyora...
- Item una capceta dargent blanch ab sa cuberta ab una/ avellana alt entretallada apta per atenyir lo pa beneyt ala/ taula deladita Senyora marchada de March de Çaragoça e pesa III onzes hun quart... (fol. 47v.)
- Item tres plats cayrats dargent daurats/ marchats de Barchinona pesaren amarch de Çaragoça/ quatre marchs e mija onza...
- Item vint e cinch scudelles dargent grealades que/ servien en tinell deles donzelles [...] pesaren [...] trenta e tres marchs set onzes un quart...
- Item vint e cinch plats dargent petits que semblament ser/vien al dit tinell [...] pesaren amarch de Va/lencia Trenta e tres marchs dues onzes dos quarts...
Et continuo los dits dia hora e any dessus dits Marti roiz deburgos sotaboteller de casa dela/ dita Sra ainstancia e per manament dels dits [...] marmessors...
- Item una copa dargent daurada ab sobre cop daurat ab obres enlo/ dit sobre cop picades e en lo cop te una avellana redona/ marcada de Barchinona laqual pesa amarch de Çaragoça/ XIII onzes tres quarts... (fol. 48)
- Item una altra copa dargent daurada marchada de Barchinona/ laqual te en lo peu hun titol e dos vies de bullons/ entorn del dit peu ha pesat amarch de Çaragoça/ un march e mig quart...
- Item una altra copa dargent daurada ab algunes letres en/torn del peu marchada [...] de Barchinona que ha pesat [...] VI onzes e miga e mig quart...
- Item altra copa dargent daurada ab dos vies de bollons/ e ab alguns bestions e fullatges marchada de Barchinona/ que ha pesat [...] VII onzes hun quart...
- Item hun picher dargent daurat ab ansa e cuber/tor ab armes de Gerona sobre lo cubertor ab dos/ bestions en lo ballador de la ansa marchats de march/ de Gerona que ha pesat amarch de çaragoça Nou marchs tres onzes tres quarts...
- Item hun altre picher dargent blanch ab cubertor daurat/ entorn ha III flors e tres brots [...] e una/ flor daurada damunt la anssa e la dita anssa/ al dos daurada e lo peu daurat en torn sens/ marcha ha pesat amarch de çaragoça cinch marchs// (fol. 48v.) e mig...
- Item hun altre picher dargent blanch marchat de/ Barchinona e pesa amarch de çaragoça dos marchs una onza tres quarts...
- Item una taça dargent plana ales/ hores e al sol daurada picada granadeta ab una/ o en mig dins laqual ha armes de Luna/ stacada ab unes armes entorn del scut en camper/ groch o daurat e al entorn dela o fullatges/ relenats daurats marchades amarch de portho/gal pesa amarch de çaragoça hun march e mig e hun quart...
- Item altra taça semblant dela prop dita que/ pesa amarch de çaragoça hun march tes onces e tres quarts...
- Item una taça plana dargent ab set bollons/ almig e al sol los quatre daurats e los tres/ blanchs marchada amarch de perpenya/ que ha pesat amarch de çaragoça hun march/ menys hun quart...

- Item una altra taça semblant dela prop dita/ marchada de Valencia que ha pesat amarch de çaragoça hun march scas... (fol. 49)
  - Item una taça dargent blancha intitlada al sol ala/ part dins Jhesus no es marchada e ha pesat/ march de çaragoça hun march menys hun quart...
  - Item una taça bollonada dargent tota blancha amarch/ de çaragoça ha pesat amarch de çaragoça hun march/ menys dos argenços...
  - Item una taça plana dargent ab titol al sol/ daurat que diu vinum letificat cor hominis/ marchada de çaragoça e pesa amarch de/ çaragoça hun march...
  - Item altra taça dargent ab titol al sol que diu/ e a dios es mi speranza marchada de march/ de Boria ha pesat amarch de çaragoça/ hun march dos argenços...
  - Item hun tros dor que pesa dos onzes e tres/ quarts al march de çaragoça per calfar lo vy sta comanat en una cadeneta/ dargent e pesa hun quart...(fol. 49v.)
  - Item sis canters decoure grans per aobs de tirar/ aygua/
  - Item quatre barrills petits e hun barral de vidre e deu/ odres e dues mesures de fust una mesura de/ coure son stats per los dits marmessors relaxats/ an Marti de burgos boteller per que les dites/ coses eren de poca valor hi dispensaren/
  - Item un picher dargent tot blanch que ha pesat amarch/ de çaragoça dos marches una onza e miga...
  - Item una taça plana dargent daurada dins/ alsol e ales hores que pesa amarch de çaragoça/ VIII onzes XIII argensos...
- E los dits marmessors protestaren de continuar lo dit inventari testes predicti/ Dimecres a tretze dies del dit mes de setembre [...] anthoni delatorre ajudant de Cambra e Regent lo offici de sotareboster [...] en les cambres de les donzelles...(fol. 50)*
- Et primo enla Cambra dela Noble na Toda centelles enlo/ seu lit foren trobats tres Matalaffs ab cubertes e sotanes de/ lenç de larch de Nou palms poch mes o menys de Valencia/ e de ample de set palms poch mes o menys E lo dit lit de fust de peus/ e posts petit Item mes una vanova de bastes sotil de drap de lli de/ dues teles e mija E la mija al un cap nombrada de nombre/ denove tira de larch quatre coldos (colzes) mesura de Çaragoça/ e de ample dos coldos tres palms Item altra vanova/ feta acentellats cara e sotana de tela de lli de tres teles/ de nombre deu de larch tres condos e mig e dos e tres/ palms damples mesura de çaragoça Item encara mes una/ flaçada vermella passada per grana que tira tres coldos emig/ de larch e dos coldos poch mes o menys de ample/ Item encara mes un Cortinatge de saya blanca ab sobrecel/ ab sos tovallons de franja de fil vert que tira lo/ sobrecel delarch tres alnes (1 alna = 4 pams) e un palm poch mes o menys/ e quatre cortines de Cinch teles quiscuna que han de/ cayguda o ample tres alnes e mija/
  - Item lo dit dia e presents los dits testimonis enla/ cambra deles nobles na Ysabel e na Elienor e Beatriu de/ Montagut en lo lit hon aquelles dormien foren trobades/ les coses següents primo un lit de peus e posts/ Item tres matalaffs de cotonina o fustani [...] tots de larch de/ dos alnes e mija e de ample de dos alnes [...] vanova de bastes ab cara e sotana de/ drap de lli [...] Item una altra vanova/ centellada [...] Item una flaçada cardada blancha [...] Item un cortinatge de saya blava...
  - Item lo dit dia presents los dits testimonis en la cambra/ de Torrelles Sagra e Leonarda e en lo lit/ hon aquelles dormien foren trobades les coses e robes se/ güents primo un lit de peus e posts de fust Item tres/ (fol. 50v.) matalaffs de tela de canemaç groses de larch de tres alnes [...] ample dues alnes un palm Item/ una vanova prima [...] una flaçada cardada blancha [...] una vanova de lenç prim [...] Item un cortinatge de saya/ blava dels altres dessus dits que no te franja/

Los dits dia e any despres dinar en la matexa/ cambra [...] continuant lo dit inventari...

- Et primo un lit de yolant marrades donzella ab peus/ e post de fust Item tres matalaffs blancs de tela prima/ nous tiren quiscu dues alnes e de ample/ alna e mija Item una vanova de li de tres teles feta a centelles[...] una flaçada cardada...

- Item mes fon inventariada eliurada amadona Ysabel soler/ cambra delada dita Senyora una vanova de lenç grosset oldana (gastada) feta acayrons...

- Item en la matexa hora [...] foren/ manifestats als dits [...] marmessors/ per la dessus dita na Ysabel Solera cambra dos/ migs cofrens ferrats vells e sotils dins los quals havia entre/ les altres frasques velles quatre camises oldanes dela/ persona dela dita .S. Reyna molts draps vells que/ servien ala sua persona en sos accidents e necessaris e altres/ molts draps e pedaços tot de poch valor E fon alli/ scrit [...] que semblants draps vells e coses les acostumava/ (fol. 51) relexar e donar a ses cambres e que tal era la costuma de la casa [...] hauda la dita informacio lexaren los dits migs cofrens ab les dites coses e frasques a la dita na Ysabel Soler com a Leonarda de castro sa companyona...

(Nota: a causa dels folis perduts, del 51v al 102v, a continuació segueixo la transcripció de J. Toledo)

Los dits any dia e hora [...] la dessus dita noble na Toda Centelles manifesta dins un cofre landat les coses següents...

- Primo una ampolleta petita dins una capça la qual es mes de mija de balsem.

- Item quinze o XX troços de lignum aloe embolicats en coto e un drap...

- Item un tros de benjuich embolicat en un tenidor vermell que pesa.

- Item shi trobaren algunes altres frasques de polvres e altres perfums de poch valor les quals foren remeses [...] a les donzelles a repartir entre aquelles...

Los dits dia hora e any [...] per les dites na Ysabel Soler e Leonarda de Castre foren denunciades e liurades les coses següents...

-E primo un parell de lançols primos de tela de Olanda que tiraven de larch quatre coldos e tres palms e de ample de tres teles e mija.

- Item un parell de lançols de tela de Sicilia prima [...] Item un altre parell de lançols de tela de casa prima de lli [...] Item un altre parell de lançols de tela prima ben oldans [...] Item un altre lançol de tela de casa [...] (p. 39)

- Item un parell de lançols de tela prima que han poch servit [...] Item un lançol de tela prima ben olda [...] Item un parell de lançols de tela de drap de casa [...] Item un altre parell de lançols de tela de casa [...] Item un altre parell de lançols [...] Item un lançol de tela de casa [...] Item un lançol de tela de casa olda [...] Item un tros de tela de davantlit de drap de Olanda [...] Item un parell de lançols de tela prima viscayna tortiza prima ab listes blanques [...] Item una tela del mateix drap e ab les listes matexes [...] Item un tros de drap de Olanda grosseta [...] Item un tros de fil de seda prim per a draps de caps... (p. 40)

- Item un tros de drap de Olanda prima [...] Item un altre tros de tela de Olanda [...] Item un tros de fustani (cotó) vergat [...] Item un tros de fustani pelos...

- Item un sombrero o capell de sol guarnit de vellut negre dins e de fora.

- Item una tovallola pelosa de cap damasquina.

- Item quatorze cubertes de coxins brodades dor e de seda de diverses colors e de diverses obres de flors e de animals en que ha una de grans e sis de chiques en les quals sis chiques son les armes de Arago e de Castella e en les demes delles ha flocadura entorn.

- Item una camisa de home de tela prima que era per mostra de camises com ne volra fer al senyor Rey.

- Item una banya doricorn de larch de tres palms e mig qui sta conservat en un stoig de cuyro blanch obrat.
  - Item una ligacama de parxo (pell) vermell de qualsque dos palms de larch ab una civella cap e cinch platons plans dor.
  - Item dos troços de brocat blau la hu tira dos alnes [...] laltre tira una alna [...] e un trocet de brocat carmesi de tres dits de ample e tres palms e mig de larch.
  - Item una lista (cinta) vermella morisca de un palm e un quart de ample ab un listo per lo mig de seda groga e de altres colors [...] Item un altre tros de lista vermella morisca [...] Item un altre tros de lista verda morisca [...] Item un altre tros de lista verda semblant del damunt dit que tira una alna e un palm. (p. 41)
  - Item una camisa de tela de Olanda prima de home la qual no es cosida.
  - Item un tros de drap de Castella prima [...] Item un tros de drap castella pus prim [...] Item un altre tros del dit drap castella prim [...] Item un altre tros del drap mateix [...] Item un altre troç del mateix drap [...] Item un altre tros de drap de casa per a sobrecaps [...] Item una altra tovallola de drap pelosa [...] Item un tros de canemaç [...] Item una tela de llit de Olanda prima mig usada [...] Item un tros de coto prim molt olda que ha de ample quatre palms e mig...
- E los dits marmessors protestaren de proseguir lo dit inventari testes predicti. Lo dijous que comptavem XIII dels dits mes [...] continuaren lo dit inventari...*
- E primo dos ampolletes petites en que ha stat balsem e restavan hi en quiscuna un petit petit (sic).
  - Item dos tovalloles de dos palms [...] (p. 42) de drap de lli [...] e flocadures de diverses colors de seda [...] Item tres altres tovalloles de drap de lli [...] als caps tenen flocadura de fil blanch [...] Item una altra tovallola de drap de lli de casa ab flocadura de fil [...] Item una tovallola de Cambray [...] amb franja de or e dargent de dos dits ample [...] Item una altra tovallola de Cambray obrada de brots als caps e franja dor e de seda verda al entorn...
  - Item un cobriconfiter de tela de nupla obrat de brots dor e de seda ab randa dor al entorn fet a manera de parpallo e al cap te una flor dor ja olda [...] Item un altre cobriconfiter de Cambray guarnit de franges blanques e al cap una flor blanca [...] Item dos cobritabachs de Cambray trepats la hu de franja vert e or...
  - Item una tovallola de fil prim de casa de un palm e mig de ample...
  - Item una stola de vergueta blanca de seda guarnida ab franja blanca...
  - Item una peça e mija de cordo negre de seda per a guarnir coxins.
  - Item dues peces de veta de seda una burella e altra negra...
  - Item tres madeixes de seda una vert altra negra e altra blanca.
  - Item un tros de crestall fet com a peu de spasa.
  - Item una madeixeta dor.
  - Item una lista morisca de grana de ample un palm e de larch set palms ab un listo de diverses colors per mig.
  - Item una pinta gran de Perpenya pintada. (p. 43)
  - Item mija tela de Olanda grosseta [...] Item altre tros de mija tela de Olanda [...] Item dos draps de ventrell de ample de mija tela e de larch de una alna...
- E los dits marmessors protestaren de continuar lo dit inventari testes predicti. Los dits dia e any [...] la dona na Tomasa Bellot de la cambra de la dita Senyora manifesta a aquells les robes de lli que estaven en son poder e ella tenia en comanda que son les infra següents*
- E primo un parell de lançols de quatre teles de tela grosseta nous [...] Item un lançol de drap de lli mig usat [...] Item un lançol de dues teles e mija [...] Item un lançol olda grosset de tres teles [...] Item un altre lançol squinçat de tres teles e

mija [...] Item un lançol de tres teles de tela grosseta quasi nous [...] Item un altre lançol de drap de lli olda de tres teles [...] (p. 44) Item un altre lançol de lli olda [...] Item un altre lançol de tres teles squinçat [...] Item un altre lançol olda de tres teles [...] Item un lançol de stopa gros olda... E los dits marmessors protestaren [...] Et eadem die post prandium en lo dit loch [...] en la Sala del Apartament de la dita Senyora continuant lo dit inventari...

- Et primo una castanyeta (ampolla en forma de castanya) dargent petita ab lo coll daurat cubertorada ab hun cercol per la ora de aquella e en cascun costat una rosa blanca ab una roseta al mig de aquella daurada...

- Item una altra castanya dargent blanch ab lo nom de Jhesus en cascun costat de aquella daurat ab dos ansetes...

- Item una altra castanya dargent daurada ab lo coll prim e larch al peu quadrat ab una cadeneta que la te per les anses e al mig una brescadura... (p. 45)

Les coses següents no son notades en libre de scriva de racio per que la dita Senyora no u volia les quals foren liurades per les cambres infra nomenades...

- Primo hun rastre petit de paternostres (grans de rosari) del ambre que son dotze e un cordo vermell.

- Item huns altres paternostres de crestall que son XX en un cordo de veta morada

- Item altre rastre de paternostres del ambre pus clars quels dessus dits que son quaranta e huyt en nombre e dos paternostres de nacra en mig dels quals ha una creu de nacra petita guarnida de landa dor als costats e al cap.

E los dits marmessors protestaren de continuar lo dit inventari. Testimonis foren presents [...] Jofre de monpalau cavaller e frare Jacme tapiés del monastir de sant Geronim de la orde de Vall debron prop Barchinona e mossen Pere Vicent prevere de la capella de la dita Senyora Reyna quondam.

En lo dit dia dijous ques comptava quatorze del mateix dit any [...] los dits reverents e magnífichs marmessors ensemps ab lo magnífich mossen Berenguer de monpalau conarmessor qui es vengut de la Cort presents lo secretari e notari e testimonis deus scrits fou continuat lo inventari dels llibres de la dita Senyora trobats en poder de la honorable na Elionor Sagra segons ques segueixen

- Primo hun libre de paper ab posts engrutades e cubert de vert appellat "Dels fets dels apostols" lo qual comença lo titol de letres vermelles "En nom de Nostre Senyor Deu e de Madona Sancta Maria" etc. lo qual libre es fet a corondells...

(p. 46)

- Item hun altre libre scrit en paper en lengua castellana fet a corondells (columnes) ab cuberta de cuyro obrat ab emprentes lo proemi del qual conte "De les amonestacions dels Sants Pares" lo qual comença en lo proemi de la rubrica fet de vermello "Aqui comença lo libro de los Amonestamientos, etc.

- Item hun libre de paper ab posts de fust cubert de vert appellat "Masquaro" lo qual comença "O christia e crhristiana"...

- Item hun altre libre de paper sisternat de pergamins ab posts de fust cubertes de cuyro vermell ab algunes emprentes doripell appellat "Lo saltiri" en romanç lo qual comença "Benavirat es lome"...

- Item hun altre libre appellat "Summa Collacionis e dits dels Sants Pares" scrit en paper a corondells e rubrica de vermello...

- Item hun altre libre appellat "Dialego de Sant Gregori (p. 47) guarnit de posts cubertes de cuyro vermell scrit en paper...

- Item hun altre libre appellat "Excitatorium mentis ad Dominum" cubert de posts ab cuyro vermell en pergamins a corondells...

- Item hun altre libre appellat “Dits de Jhesu Christ e Doctors” cubert ab posts engrutades negres scrit en paper...
- Item hun altre libre appellat “Interpretatio del nom de Sant Geronim” guarnit de posts cubertes de cuyro vermell empremtades ab lo nom de Jhesus...
- Item hun altre gran en que es la “Biblia” en romans (p. 48) scrit en pergamins a corondells istoriat lo primer del qual es guarnit...
- Item hun libre gran de full de forma maior scrit en paper fet a corondells lo qual tracta de les “Humilies de Sant Gregori papa trameses al bisbe Secundi”...
- Item hun altre libre scrit en paper de talla de hun full comu ab posts de fusts cubertes de cuyro vermell ab dos gafets [...] intitulat [...] “Aci comença lo libre de mestre Hugo intitulat de Arra anime” e comença ab una A capviva feta de atzur e vermello on diu “A la molt alta e molt excellent Senyora la Senyora Dona Maria Reyna d’Arago, frare Anthoni” etc.
- Item altre scrit en paper de semblant talla guarnit de posts cubert de cuyro vert ab claus e bolles ab dos gafets e ab altra cuberta levadissa de cuyro vermell appellat “Vida dels Sants Pares” ab sa rubrica en lo començament...(p. 49)
- Item hun altre libre scrit en pergamins en romanç prim de talla ab posts de fust cubertes de cuyro vermell empremtades ab quatre gafets e VIII claus o bolles ab lo nom de “Jhesus” en la una post e “Christus” en laltra intitulat “De les virtuts dels princeps antichs” en lo principi del qual es afigurat hun Rey sient en una cadira e ha y hun titol signat ab una ma que hix de hun nuvol...
- Item hun libre appellat “De Natura angelica” ab quatre gafets deu bolles cubertes de fust vermelles picades scrit en pergamins e corondells...
- Item hun altre libre appellat “Evangelis” en pla escrit en pergami ab quatre gafets deu bolles cubertes de fusts vermelles intitulat de vermello “Libre dels Sants Evangelis, etc.
- Item hun altre libre intitulat “Libre de Dona Maria Reyna Darago” cubertes de fust ab quatre gafets e huyt bolles, “Jhesu Christ” en cascuna coberta scrit tot en paper rubrica precedent comença “Primerament donchs”... (p. 50)
- Item hun altre libre appellat “Contemplacio de Mestre Francesch Eximenez” en paper scrit quinternat en pergami ab cubertes de fust vermelles...
- Item un altre libre appellat “Abbat Isach” intitulat XXXIII dos gafets cubertes vermelles pintades ab les armes de la Senyora Reyna en quiscuna cuberta amb rubrica precedent Comença “Anima que ama Deu en Deu es dolament son repos, etc. scrit en paper...
- Item hun libre appellat “De les conquestes” ab cubertes negres cinch bolles en paper scrit maltractat e desquernat Comença ab rubrica precedent que comença “Los nobles Reys que son stats en Arago” e feneix “Dona Maria Reyna Darago” segons en libre de scriva de racio pus larh es continuat.
- Item un altre libre appellat “Conquestes Darago” fet per mossen Tomich cavaller ab dos gafets vuyt bolles cubertes vermelles de fust ab armes de la Senyora Reyna comença “Al molt Reverend senyor lo senyor don Dalmau de Mur” a corondells en paper e feneix “e que supplicassen, etc.”...
- Item un altre libre ab cubertes engrutades vermelles ab coreigs scrit tot en paper intitulat “Baldufari” hon es la Pietat en lo principi...
- Item un altre libre de forma de quatre cartes lo full en paper quinternat de pregami appellat “Epistoles de Seneca abreuiades” ab cubertes de fust peloses...
- Item un altre libre de la dita forma en paper “Confessio de mestre Anthoni Canals dreçat a la Reyna Dona Yolant” ab cubertes blaves de fust... (p. 51)

- Item un altre libre appellat “Sent Pau primer hermita” ab cubertes de pregami escrit en paper en nombre XXXVIII...

E los dits marmessors protestaren de continuar lo dit inventari...

Divendres a XV dels dits mes e any [...] fou continuat lo dit inventari dels libres que restaven en poder de la dita na Elionor Sagra donzella...

- Et primo un libre appellat “De Vida de Senta Elisabet” de quatre cartes lo full cubertes de post de fust e daluda vermella empremtat ab dos gafets...

- Item un altre libre appellat “Mirall del Mon” en paper cubert de paper engrutat ab aluda vermella ab dos botons comença “Com natura humana... (p.52)

- Item un altre libre appellat “Angela de Fungino” de paper sisternat de pergami ab cubertes de posts cubertes de cuyro vermell empreptades...

- Item un altre libre intitulat “Les Morals de Job” de forma major ab cubertes de fust cubert de cuyro negre ab bolles tres gafets de paper sisternat de pergami...

- Item un altre libre “Dels Miracles de la Verge Maria” en paper cisternat de pergami cubert ab posts e de aluda vermella ab dos gafes cinch bolles...

- Item un altre libre “De les Dones” escrit en pergami ab cubertes de fust e de cuyro vermell ab gafets dargent sobredaurades...

- Item un altre libre appellat “Vicis e virtuts” de pergamins en forma de full comu cubert de posts ab pell negra lisa ab nou bolles e tres gafets...

- Item un altre libre de pregami en romanç ab cubertes de posts ab cuyro vermell lis ab dos gafets dargent daurats que comença “Com segons testimoni de la Sancta Scriptura” etc...

- Item un altre libre de pregami escrit en romanç cubert de posts de fust de cuyro negre lis picades Comença per una (p. 53) gran A de azur en camp dor ab un Rey pintat ab lo ceptre en la ma que comença “Al molt alt princep”...

- Item un altre libre en pla appellat “Istories Castellanes” escrit en pregami cubertes de posts de aluda vermelles que comença: “Fasti aqui comptamos...”

- Item un altre libre appellat “Boeci de Consolacio” en romanç escrit en pregamins ab posts cubertes ab aluda (pell d’ovella) vermella ab dos gafets dargent daurats que comença “Al molt alt e molt reductable princep...”

- Item un altre libre appellat “Libre de Regiment de la Senyora Reyna” escrit en paper de forma de full comu ab cubertes de posts cubertes doripell picades...

- Item un altre libre de forma de vuyt cartes lo full escrit en pregami ab cubertes de posts ab oripell picades ab un gafet dargent daurat que comença “Tot peccat es accio” e feneix ab letres vermelles “aci feneix lo tractat de les costumes”...

- Item un altre libre appellat “De Pasciencia” escrit en pregamins de forma mijana ab posts cuberts de cuyro vermell picades ab un gafet...

- Item un altre libre appellat “Confessional” escrit en romanç en paper sisternat de pregami ab cubertes de fust cubert de cuyro vermell ras ab platons que comença “A la molt excellent e alta Senyora la Senyora Reyna...”

- Item un libret petit escrit en pregami en la primera carta comença per L gran de adzur e vermello que comença (p. 54) “La benaventurada Sancta Radamidis”...

.- Item un altre libret “De la Vida de Sancta Radagundis” en pregami escrit ab posts cubertes blaves picades ab dos gafets daurats ab algunes istories per S que diu “Senyora a la vostra alta e reyal Magestat...”

.- Item un altre libre en pregami de forma mijana intitulat “Consideracio de les regles dels Avangelis” que comença per S gran que comença “Senyor ni a vos...”

- Item un altre libre intitulat “Sent Geronim sobre Seneca” ab cubertes vermelles obrades ab fochs escrit en pregami e comença “Lucio Anneus Seneca...”

- Item un libret escrit en pregami ab cubertes de aluda vermella intitulat “Contemplacio sobre lo Pater noster” que comença “Al molt honorable mossen Perte Dartes...” e feneix “per omnia secula seculorum...”
- Item un altre libret de cubertes blaves en pregami ab dos gafets d'argent daurats intitulat “Contemplacions de Sent Domingo” que comença “A la molt alta Senyora la Senyora Dona Maria...”...
- Item un altre libre escrit en paper ab cubertes de cuyro vermell comença la primera plana “Al molt honorable Pere Dartes” e feneix “abissami in amore”...
- Item un altre libre escrit en paper ab cubertes engrutades intitulat “De la dona emparedada” que comença “Sierva de Dios rogares a Dios por mis pecados...” e feneix “la sua gracia e la sua gloria...” (p. 55)
- Item un altre libre escrit en paper cubert de aluda verda ab posts intitulat “Punymment damor” que comença “Ay Senyor Jhesu Christ”...
- Item un altre libre appellat “Spill de la Creu” ab cubertes de fust de cuyro tenat escrit en paper que comença en la primera plana “Aquest sant libre...”
- Item un altre libre gran escrit en paper “De Istories antigues” cubert de posts que comença “Despuix que lo comte Ostaci...” e feneix “de haver aquella...”
- Item un altre libre appellat “Dels Sants Pares hermitans” escrit en paper a corondells de forma de full comu ab posts cubertes de aluda vermella...
- Item un altre libre gran escrit en pregami ab cubertes de cuyro vermell ab deu platons appellat “Biblia” comença la primera plana “Fra Ambros...”
- Item laltre volum de la dita “Biblia” escrit tot en pergami en romanç a corondells semblants cubertes e bolles del dessus dit...
- Dijous a XXVIII del mes de septembre del dessus dit any fon liurad als dits marmessors hun libre appellat “Lo primer volum de la Biblia” ab cubertes de fust cubertes de cuyro (p. 56) vermell e damunt un aluda vermella...
Die veneris intitulata XV mensis septembris [...] continuant lo dit inventari dels libres restituhits per la dita na Elionor Sagra proseguiren en la forma seguent
- Primo hun libre appellat “Sancta Caterina de Cena” cubertes de pergami ab un correg a modo mercantivol escrit en paper a corondells...
- Item hun altre libre appellat “Flors Sanctorum” ab cubertes de fust e cuberta de cuyro picades ab nou bolles rubrica precedent comença “En nom de Deu dia...”
- Item hun altre libre en castella o portugues ab cubertes de fust bollat e ab cubertes daluda vermella precedent rubrica comença “Sanctas virtudes...”
- Item hun altre libre de forma petita escrit en pergami a corondells ab cubertes de fust de aluda de blau en lengua francesa comença de vermello lo doctrinal “A simples gents garde Deus bons...”(p. 57)
- Item hun altre libre appellat “De Enyego Lope de Mendoça” ab cubertes engrutades ab aluda de blau e de groch escrit tot en paper comença lo titol “Proverbios ordenados por Enyego de Mendoça...”
- Item “Les collacions de Johan Caçia” escrit en pergamins a corondells comença la rubrica en vermello “Aci comencen les XXIII collacions...”
- Item hun altre libre de forma maior appellat “Nicholau de Lira sobre lo Saltiri” en romanç escrit en pergami a corondells ab cubertes de fust...
- Item hun altre libre de forma maior appellat “Summa de Collaciones” escrit tot en pergamins a corondells cuberta de fust ab cuyo vert...
- Item hun altre libre de cubertes engrutades de cuyro vermell escrit en paper appellat “De Collacions dels Sants Pares” en castella... (p. 58)
- Item hun altre libre appellat “Boeci de Consolacio” escrit en paper a corondells ab cubertes engrutades ab aluda vermella...

- Item hun altre libre de oracions scrit tot en pergami ab cubertes de post ab cuyro vermell empremtades ab dos tancadors de parche guarnits dargent...

- Item hun altre libre scrit en paper appellat "De la Nativitat de Jhesu Christ" ab posts de fust cubertes de cuyro negre e comença "Complits cinch mila docents..."

- Item hun altre libre appellat "De la vida de Jhesu Christ de Bonaventura" scrit en pergamins ab posts de fust cubertes de cuyro vermell...

Protestaren los dits marmessors de continuar lo dit inventari...

Die sabati ante meridiem intititata XVI mensis setembris [...] continuant lo dit inventari dels libres presents los testimonis davall scrits proseguiren... (p. 59)

- Et primo hun libret petit de forma petita ab dos gafets cubertes de fust aluda vermella comença "Exaudi nos felix Regina Celorum..." e feneix "beata puerpera amen" lo qual libre es appellat "Laors de la Verge Maria"...

Nota 1, de Toledo: En la almoneda que posteriormente se celebró, este librito se adjudicó por un sueldo y seis dineros a mossén Miguel Pérez de Alfambra.

- Item hun altre libre appellat "Vida de Sanct Honorat" scrit en pergamins a corondells ab posts cubertes de cuyro vermell picades ab huyt bolles...

- Item hun altre libre appellat "Ores de Sancta Maria e altres officis e oracions" scrit en pergami ab cubertes de fust cubertes de cuyro vermell enpremtades ab cubertes dessus tot de damasqui violat brodades de fil dor ab dos botons al cap de les propdites cubertes ab algunes perles menudes ab dos tancadors obrats guarnits de parche vermell brodat dor al cap dos gafets dor los quals gafets han cinch perles grossetes ab altres menudes...

- Item hun altre libre appellat "Contemplacio sobre la Passio e claus de Jhesu Crist" scrit tot en pergami ab posts cubertes de cuyro vermell empremtades...

- Item hun altre libre appellat "De la Trinitat e de la Verge Maria e de altres officis" scrit tot en pergami ab posts cubertes de cuyro vermell picades...

Les quals coses dessus inventariades los dits [...] marmessors aquelles confesaren haber rebudes (p. 60) e tenir aquelles en son poder...

En lo dit dia de disapte la terça hora corrent apres mig dia ques comptava XVI del dessus dits mes e any [...] continuant lo dit inventari de les coses davall designades les quals foren atrobades en la capella de la dita Senyora...

- Primo hun calçer gran ab sa patena dargent daurat ab gran cano peu ben obrat e picat lo qual es de march de Çaragoça e la patena ab hun smalt blau posat en mig ab la figura de Deu lo Pare [...] pesen axi lo dit calçer com la patena al march de Valencia quatre marchs e cinch onzes e miga...

- Item hun donapau dor de ley la taula de XX marchs fet a forma de porta entorn del qual son enguastats sis balaixs [...] lo que esta a la part drete es talla de oliva ab dos colps e hun forat al cap laltre apres damunt a la dita part es talla de codol [...] hi son enguastats entorn entre los dits balaix sis safirs [...] e lo altre que li ve apres [...] es quasi redo ab (p. 61) quatre puntes foradat per lo mig e XXIII perles be redones posades de dos en dos entre les dites pedres en mig del qual donapau se mostres tres figures o ymatges ço es de Jhesus crucificat e en la drete part la Maria e en la squerra lo Johan ab vestidures de colors [...] pesat per lo dit Garcia Gomez argenter a march de Valencia hun march una onza e tres argenços e sta conservat en hun stoig de cuyro.

- Item hun altre donapau o taula de vori en que en mig de aquella [es] la Pietat e la Maria e Johan en cascun costat ab una anseta de part detras del dit vori...

- Item unes tauletes de vori guarnides dargent blanch fetes a manera de libret ab dos ansetes dargent e en la part drete es la Maria ab lo Jhesus al braç ab dos

angels tenints sengles ciris e a la part squerra Jhesus crucificat ab la Maria e lo Johan que pesen a march de Valencia cinch onzes per lo dit argenter...

- Item una creu dargent daurada ab lo peu llevadis dargent daurat fet a sis puntes e los caps de la dita creu son fets a manera de flochs redons en mig de la qual creu es enguastada una creu petita feta de tros del fust de la vera creu...

- Item unes crismeres dargent blanch ab cuberta talla de comba ab les virolles e barres daurades blaves ab dos smalts fetes ab les armes de la dita Senyora clavats en aquell dins la qual ha tres olletes o stoigs [...] tot dargent en que stan los olis de la crisma conservat en hun stoig de cuyro vert...

- Item una caldereta dargent per a portar ayga beneyta (p. 62) feta a huyt puntes ab lo sol stret e ab ansa dargent daurada les ores...

- Item hun salpasser (aspersori) o manech de aquell de fust covert dargent ab una virolla al cap daurada feta a manera de trompa...

- Item dos canallobres dargent blanch de hun cano cascu ab son peu de trompa fets a manera dels canallobres de coure buydadizos que servexen a la capella...

- Item una campaneta dargent blanch ab dues faxes de letres daurades entorn de aquella de la qual lo argent no es marchat...

- Item hun ensencer dargent blanch fet a talla de tabernacle ab pinacle guarnit ab ses cadenetes ab una anella dalt dargent pesat per lo dit argenter...

- Item una naveta o barqueta dargent per a tenir lo encens ab una cullereta dargent e pesats per lo dit argenter a marcha de Valencia set onzes hun quart.

- Item dos canadelles dargent blanques ab los brochs fets a forma de analeta ab sos cubertos e pesades per lo dit argenter a marcha de Valencia set onzes...

- Item una spasa de Sent Marti ab la fulla de ferre e de acer ampla ab tres platons e dos senyals dins la fulla a forma de o en mig ço es una a cascuna part ab letres e ab pom e creuera de ferre niallats e la civella feta a forma de luna...

Les quals coses dessus inventariades los dits reverents e magnifichs marmessors aquelles confessaren haber rebudes e tenir en son poder.

Protestaren los dits marmessors de continuar lo dit inventari... (p. 63)

Preterea die demane undecima ora currente computata XVIII mensis septembris [...] continuant lo dit inventari en la dita capella proseguiren en la forma seguent

- Primo hun parell de canallobres dargent daurats quasi de altaria de un palm...

- Item altre parell de canallobres dargent blanch petits pesen [...] tres marchs...

- Item dos calcers dargent daurats pesen a march de Çaragoça tres marchs...

- Item una custodia dargent daurada ab un crucifix en una creu que sta damunt aquella e en lo peu de la dita creu ha una altra custodia redona de vericle guarnida a lentorn ha quatorze perles e al cap de aquella ha un maragde quadrat e la dita custodia maior e principal te la cuberta de vericle e te pany e clau...

- Item una caldereta dargent que te sis cayres e la una part quasi plana...

- Item una ara negra de altar.

- Item tres altres ares de altar guarnides de fust. (p. 64)

- Item hun donapau de fust ab la Pietat.

- Item una taula de fust quadrada en la qual es pintada de pincell la ymatge de la Verge Maria de mig amunt ab lo Jhesus en lo braç guarnida entorn de plancha dargent daurat obrada de certes obres morisques es la dita post de dins forrada de ceda vermella.

- Item una taula de fust daurada e picada tota en la qual es la ymatge e figura de Jhesu Crist exint del sepulcre e es hi la ymatge de la Magdalena.

- Item dues taules clavades ab frontizes fetes a forma de retaule tot daurat apar dins en la una la figura de la Verge Maria ab lo Jhesus al braç e en l'altra lo Jhesus crucificat ab lo Johan al costat.
  - Item altra taula daurada e colorada ab diverses colors en la qual ha pintada la figura del Angel Custodi de la Senyora Reyna ...
  - Item hun retaule de tres posts ques tanquen ab frontizes en lo qual son figurats los Set Goigs segons en libre de scriva de racio es pus larch contengut.
  - Item dos altres taules fetes a forma de libre ab ses frontises tot daurat en les quals son pintades les figures de Sent Miquel Sent Johan Batista Sent Gregori...
  - Item una taula de pergami larga forrada de drap hon son depins figurats los Articles de la Fe.
  - Item hun retaule de fust fet de tres peces de fust ques tanquen ab frontizes daurat ab lo Jhesus crucificat la Maria e Sent Johan...
  - Item hun retaulet petit en dues posts de roure petites fetes ab frontizes en que es figurada la vida de Jhesu Christ.
- Les quals coses dessus inventariades [...] testes predicti.*
- Dicta eadem die tercia ora currente post meridiem [...] (p. 65) continuant lo dit inventari de les coses e bens en la dessus dita capella proseguiren...*
- Primo hun "Misal" scrit en pergamins ab posts cubertes de cuyro vermell ab gafets d'argent guarnit de parche morat obrat de fil dor en lo principi del qual es figurat Jhesus Christ crucifiquat en la una plana e en l'altra Jhesu Christ ab los Juheus que disputaven...
  - Item hun altre libre appellat "Manual" scrit en pergami ab post de fust...
  - Item hun "Breviari roma" scrit en pergami ab dos gafets ab posts de fust...
  - Item hun altre libre de consemblant forma appellat "Psaltiri feriat"... Nota de Toledo: En la almoneda posteriormente celebrada con los bienes de la reina fue adjudicado por quince sueldos al notario Juan Ponç.
  - Item hun altre libre scrit en pergamins appellat "Antifoner" ab posts...
  - Item hun altre libre scrit en pergamins appellat "Offici de la presentacio de la Verge Maria" ab cubertes de fust de cuyro vermell... Nota de Toledo: Adjudicado en la almoneda al presbítero mossen Jaime Pastor por siete sueldos y ocho dineros.
  - Item hun altre libre appellat "Misal roma" scrit en pergamins de forma maior de full cubert de cuyro vermell... (p. 66) Nota de Toledo: Se adjudicó en la subasta pública a doña Toda Centelles por quince libras.
  - Item hun quadern de pergamins de la gran forma sens cubertes de fust en que es scrit lo compter del any.
  - Item hun altre libre scrit en pergamins appellat "Officier dominical e Sanctoral" ab posts de fust cobertes de cuyro vermell ab dos gafets...
  - Item hun libre de cant scrit en pergami sens cubertes de fust...
  - Item hun "Misal" nou scrit en pergami ab posts de fust cubertes de cuyro vermell lo qual comença per compter e comença lo dit libre "Ad te levavi..."
  - Item altre "Misal" vell scrit en pergami ab posts de fust de cuyro vermell...
  - Item hun libre de cant dorgue scrit en paper e pergami ab posts de fust...
  - Item una capa de drap de aceytoni (setí) negra ras tota brodada de faxos o manolles de canem fets de fil dor forrada de tela blava la qual capa es molt vella.
  - Item una casulla de ceti negra ab parament de vellut burell ab stola e maniple de domasqui negra ab obres son velles les stoles e maniple sotils.

- Item dos dalmatiques de aceytoni de drap negre ab sos parament de aceytoni de vellutat burell ab sos cordons per strenyer al muscle e collar botons e flochs de ceda burella forrades de tela blava ab sos collars del dit drap e una stola...(p.67)
  - Item hun pali de fil de seda blanch tot brodat dor e ceda verd blava e vermella ab sis senyals de les armes de la dita Senyora tira de larch tres alnes e una dample ab son frontal de la obra matexa.
  - Item hun pali blanch de fil e ceda forrat de lenç blanch ab son frontal...
  - Item hun pali de altar fet de drap de domasqui negre forrat de tela verda.
  - Item un pali de altar fet de drap de domasqui blanch forrat de tela de bocarans vermella fogui ab son frontal franjat amb franja ampla de fil dor e ceda vermella.
  - Item una capa de domasqui forrada de la dita tela ab lo capero e fresadura brodades de fil dor e sedes de diverses colors ço es en lo capero la ymatge de la Verge Maria segons en libre de scriva de racio es pus larch contengut.
  - Item una casulla del mateix domasqui forrada de la dita tela ab sa fresadura brodades dor e seda [...] de la part detras es feta a forma de creu hon es la figura de la Verge Maria ab lo Jhesus al braç e Sant Bernat...
  - Item dos dalmatiques del dit domasqui forrades de la dita tela franjades...
  - Item hun pali de vellut carmesi de cinch peses fet [...] ha una figura de la Verge Maria sobreposada de brodadura de fil dor forrada de tela vermella...
  - Item tres maniples dos stoles del dit domasqui blanch forrades de la dita tela...
  - Item una capa de vellut velutat carmesi forrada de (p. 68) tela vermella ab son capero brodat dor e de seda de diverses colors ab hun gros boto que penja...
  - Item una casulla del dit vellut forrada de la dita tela ab la fresadura de brodadura de fil dor e de seda de diverses colors...
  - Item dos dalmatiques del dit vellut franjades en les manegues e obertures del costat entorn faldes de franja de fil dor e de seda vermell ab los paraments de drap dor fet de or de Luca e seda blava guarnits de fres dor fi en les spatles de cascuna de aquelles hun senyal de les armes de la dita Senyora...
  - Item hun grimial del dit vellut de grana forrada de la dita tela brodats...
  - Item hun sitial de vellut velutat carmesi de brocat ab les orles entorn de vellut de grana brodades de huyt senyals dor e seda de diverses colors ab les armes de la dita Senyora e es tot forrat de tela vermella e quatre alnes de tela blanca...
  - Item un altre sitial de vellut vert forrat de tela verda sen brodadura alguna...
  - Item una capa de camocha blanca, forrada de tela vermella [...] brodat de brots e flors de fil dor de Luca e de seda de diverses colors...
  - Item un pali de ceti blau forrat de tela blava... (p. 69)
  - Item una capa del dit ceti forrada [...] Item una casulla del dit ceti forrada [...] Item dues dalmatiques del dit ceti ab los paraments del dit vellut broquat [...] e en spatles sengles senyals brodats de les armes de la dita Senyora [...] Item dues astoles e tres maniples [...] Item hun pali de ceti velutat morat [...] Item una casulla de domasqui morat [...] Item una casulla de ceti verd ab una creu de fres dor [...] Item una capa de domasqui vert [...] Item una casulla del dit drap de domasqui [...] Item dues dalmatiques del dit domasqui [...] (p. 70) Item dos stoles e tres maniples [...] Item hun pali del dit domasqui amb son frontal franjat [...] Item una capa de tafata vert reforçat sembrada de brots fets de fil dor e de seda de diverses colors [...] Item una casulla del dit tafata...
- Les quals coses dessus inventariades...*
- Die martis octava hora currente ante meridiem intitulata XVIII mensis septembris [...] continuant lo dit inventari...*

- Primo dues casulles de fustani vergat [...] Item dos palis daltar de drap de lli [...] Item una cortina gran de drap de lli que serveix en los dies de camera [...] Item una altra cortina de tela negra [...] Item un pali de altar de domasqui morat [...] Item quatre peces de cortines fetes de drap de tercenells [...] (p. 71) de diverses colors hon son entretallades les armes de la Senyora Reyna.

- Item tres altres peces de cortines ja velles [...] Item tres camis (albes) de drap de lli [...] Item tres camis de drap de lli [...] Item un pali de fil e seda [...] Item sis peces de cortines de fil dalmeria ab les vores de lista de seda blanca [...] Item una tovallola de blau morisch [...] Item una altra tovallola leonada de seda [...] Item altra tovallola de seda verda [...] Item una tovallola de tela Romania blava vella e tota squinçada [...] Item dues tovalloles de seda blanca [...] Item hun stoig de corporales de vellut vellutat vert. (p. 72) Item dos vetes o listes de una ma poch mes o menys de seda [...] Item una tovallola de seda blanca e a la una part de diverses obres morisques dor de seda [...] Item una tovallola de seda blanca e verda ab listes vermelles [...] Item una altra tovallola de seda vermella e blanca [...] Item una altra tovallola morisqua de seda blava e blanca [...] Item una tovallola de domas vert per al Evangeli [...] Item hun coxi per a tenir lo misal en lo altar de seda de diverses colors [...] squinçat [...] Item un altre coxinet de vellutat vert per a tenir lo misal [...] Item hun maniple dor e de seda [...] Item tres maniples de seda negra ab alguns fullatges dor brodats [...] Item una stola e maniple de domas blanch [...] Item un tros de lista de seda e dor obra morisqua [...] Item un collar de drap dor [...] Item una tovallola de seda blanca [...] Item dues tovalloles de tela de França blanca [...] squinçada [...] (p.73) Item una tovallola de lli rexada [...] Item una tovallola de seda morisca [...] Item dues liures de fil e seda blanca [...] Item hun pali de drap de lli [...] Item una tovallola blanca de llenç prim brodada de diverses fullatges dor e de seda [...] ab quatre senyals de les armes de la dita Senyora [...] Item altra tovallola semblant [...] ab dos senyals de les armes de la dita Senyora [...] Item hun sitial de vellutat vert [...] Item una casulla de seva verda e vermella [...] Item hun pali de sendat vert en lo qual ha lo nom de Jhesus en mig ab letres dor [...] Item una casulla e dos damatiques de ceti carmesi ab ses stoles e maniples [...] Item hun pali de vellut carmesi [...] Item un pali daltar ab la Pietat e armes de la Passio [...] Item dosser de tela negra ab les armes de la Passio [...] Item hun coxi per a tenir lo misal [...] (p. 74) Item hun drap de calcer [...] Item huyt tovalloles de torcar les mans de drap de lli [...] Item sis amits de drap de lli [...] Item XV linjes de altar de drap de lli [...] Item una casulla de cotonina de Xipre [...] stola e maniple [...] dues dalmatiques de paraments de seda [...] Item una casulla de cotonina vergada fon donada per los dits marmessors al capella maior. Item una tovallola de fil e seda [...] Item tres camis e cinch amits tres draps de calcer tres linces de drap de lli blanch.

Les quals coses [...] los dits marmessors confesaren haver reebudes...

Dicta eadem die post prandium tercia hora et anni eiusdem [...] continuaren lo dit inventari de les coses de la dita capella segons ques segueixen

- Primo una casulla de ceti vert [...] Item una tovallola de Evangeli de cendat vert [...] Item un grimial de cendat vert [...] (p. 75) Item una tovallola del Evangeli de tela negra [...] Item altra tovallola de Evangeli de domas vermell [...] Item tres camis de drap de lli blanch ab parament de ceti negre brodat de alguns brots de fil dor.

- Item huns hostiers de ferre ab tres emprentes dos grans e una chica e ab hun senyal real de la dita Senyora que servexen a fer hosties. Item una capça de vori redona ab sa cuberta de vori ab lo sol pintat en lo sol de la cuberta.

- Item un feristol de ferre guarnit de cuyro vermell per a dir lo Evangeli.

- Item dos secretaris o canalobres per a tenir brandons.

- Item hun bastiment de fust per a parar les cortines hon stava la dita Senyora quant hoia missa.

- Item hun sitial de ferre guarnit de cuyro vermell.

- Item huyt bordons tots vermells.

- Item uns orguens petits tots trencats e desbaratats (ratllat)

- Item una bacina gran de llauto que servia per al batejar de qualsque tres palms dample redona poch mes o menys.

- Item una caxeta feta a manera de moniment (monument) de fust tota vermella de dins atzur amb steles.

- Item quatre caxes e hun caxo chich stret e larch velles e vell en que staven conservades totes les coses dessus dites...

- Item una cortina de tot seda de quatre teles que tira de cayguda quatre alnes...

- Item algunes reliquies de sants ligades en hun drap de lli blanc.

- Item una cortina petita tota de seda de dues teles... (p. 76)

- Item dos caxes de fust planes [...] Item hun cofre per a parar altar portatil fet de fust [...] Item hun altre cofre colorat vert fet per a parar altar. Item dos caxes amples de fust [...] en que son les armes de la dita Senyora ab sa clau e pany. Item hun mig cofre de fust [...] Item una caxa larga streta de fust [...] Item una caxa de dos caxons de roure de Flandes ab dos panys ab ses anelles als costats. Item dues caxes noves [...] Item una ferrera de cuyro ab martell.

Dimarts a XVI del mes de setembre [...] lo capella maior rete als marmessors hun doser forrat de tela vermella lo qual la dita Senyora volia fer brodar.

E mes los dits dia e any [...] continuant lo dit inventari [...] de les coses e bens que staven en la cuyna les quals tenia en comanda Johan de la cuyna e Johan Palau olim sclaus e cochs de la cuyna comuna de la dita Senyora

- Primo una olla daram gran hon se pot coure hun molto. Item altra olla daram hon se pot coure mig molto. Item altra olla daram hon se pot coure mig molto [...] Item una cubertora daram gran per cubrir la olla [...] Item una perola daram gran ab anses. Item una perola daram gran ab anses. (p. 77) Item una cubertora daram [...] Item una caça daram gran ab coa. Item altra caça daram mijancera. Item altra caça daram chica. Item hun ast de ferre gran. Item un ast de ferre gran. Item un ast de ferre gran. Item un aster o menador. Item un aster o menador. Item unes graelles de ferre grans. Item una paella gran ab giradora. Item altra paella chica ab giradora. Item una bromadora de ferre. Item una cullera de ferre. Item hun rall per a rallar formatge. Item huns ferres grans per a tenir les olles. Item una pala de ferre molt usada. Item una caldera gran de ferre. (ratllat) Item hun mortar. (ratllat) Item hun mortar gran de pedra. Item hun tallador de fust gran per a tallar ab dos altres talladors. Item una sarria de spart. (ratllat) Item dues paelles grans de ferre. Item una graella de ferre. Item tres olles daram la una gran e les dos chiques es la una molt vella. Item una perola gran ab sol e ses anses. Item una conquada. (ratllat)

Les quals coses dessus inventariades [...] confesaren haver reebudes [...] Testes [...] Johan de Bonastre cavaller mossen Pere Vicent prevere e en Domingo Monyoç Martin Dorta Nanthoni Alamany e en Rodrigo de Mesa familiars e servidors olim de la casa de la dita Senyora Reyna. (p. 78)

Subsequenter vero die mercurri quarta hora [...] mensis septembris [...] continuant lo dit inventari de les coses e bens que staven en la museria les quals tenia en comanda Nalfonso de Fita museu (encarregat del rebost) de la dita Senyora

- Primo una romana ab sos pilons. Item altra romana aximateix ab son pilo. Item dues balances la una gran e laltra chica ab sos forniments de lliures e onzes. Item hun mortar mitjancer de coure ab sa ma de coure que pesa XXXXV lliures segons es continuat en libre de scriva de racio. Item una caldera daram ab sa ansa.

E mes en lo dit dia e hora [...] inventariaren les coses e bens que staven en lo rebost les quals tenia en comanda Goçalbo de Vilbau reboster de la dita Senyora [...] son les ques seguexen

- Primo dues caxes de fust ja velles de alber ab son pany. Item dues caxes de fust ab dues manilles als caps de corda. Item una caxa de fust pus larga [...] Item dues caxes largues per a tenir antorches. Item una caxa de pi ab son pany. (ratllat) Item dos plats de stany grans. Item set plats del dit stany chichs. Item tretze scudelles de stany ab orelles. Item una taula de fust la qual era ab tres senyals de la dita Senyora e ara es negra. Item un cabaç de palma forrat de cuyro vermell ab les armes de la dita Senyora. (p.79) Item dues balances de ferre de les copes de llauto ab sos pesos de lliures e de onzes. Item hun coxi de cuyro vermell. Item hun canalobre de fust o secretari per a tenir antorches. Item hun calfador daram per a calfar aygua. Item hun perol daram ab dos anses. Item hun quanteret daram ab broch. Item hun foguer petit de ferre. Item altre foguer petit de ferre. Item altre foguer semblant daram.

- Item deu tovalles de ginesta les set grans e les tres chiques de la taula de la Senyora Reyna. Item sis draps de posar lo pa a la taula de la Senyora. (ratllat) Item set dreçadors. (ratllat) Item tretze dreçadors per a parar lo tinell (menjador) [...] Item hun altre dreçador molt squinçat. Item quatre tovalloles de ginesta grosses de diverses mesures del tinell de les donzelles. Item setze altres tovalles de tela entre grans e chiques e de cominals e de ben sotils e ben squinçades per al tinell de les donzelles e per als pobres. Item tretze tovalloles de ayguamans en lo dit tinell [...] Item altres tovalloles per a donar ayguamans [...] Item sis draps de pa [...] Item tres exuguamans o tovalloles de companya [...] Item XV draps per a torcar argent e stany [...] Item XXV draps de boca [...] Item una dotzena de torcacoltells [...] (p. 80) Item sis tovallons de ginesta larchs e cinch altres de tela...

- Item dotze scudelles ab orelles deu plats chichs dos piches e dos saler tot destany e hun plat gran destany.

- Item sis canalobres de llauto de tenir candelles de taula.

Les quals coses dessus inventariades...

Die veneris septima hora [...] XXII mensis septembris [...] continuant lo dit inventari de les coses e bens que staven en la cuyna del retret les quals tenia en comanda na Caterina Ferrer la cuynera de la dita Senyora...

-Primo una bromadora dargent petita foradada de forats chichs per a colar brou ab manech redo retort marchada de Çaragoça e pesa al dit march cinch onzes...

- Item dos foguers la hun de mija talla e laltre chich ab anelles redones de ferre.

E mes en los dits dia e any [...] continuaren [...] de les coses e bens que staven en la guarda-roba les quals tenia en comanda Nanthoni Alamany ut sequitur

- Primo dos matalafs tots de tela vermella que tira de larch dues alnes [...] Item hun matalaf tot de tela vermella [...] Item hun matalaf tot de tela vermella [...] Item hun matalaf tot de tela prima [...] Item un matalaf tot de tela semblant al

sobredit [...] (p. 81) Item hun altre matalaf semblant [...] Item hun matalaf tot de tela blanca [...] Item hun matalaf real ab cuberta a barres de seda groga e de coto vermell molt vell e squexat que tira de larch tres alnes e mija. Item tres matalafs de strado grochs e vermells molt squexats. Item hun matalaf de strado real de fustani molt vell e squexat. Item dos matalafs de strado la hun ab barres blanques e blaves que tira de larg tres alnes [...] Item tres matalafs de tela blanchs que tira cascu tres alnes [...] Item dos matalafs nous de tela blanca de canem que tiren de larch dos alnes [...] Item hun matalaf de strado [...] Item dos trespontins tots de tela blanchs [...] Item dos trespontins petits de tela blanchs [...] Item dos trespontins [...] Item un matalaf ab cara de blau [...] Item dos matalafs tots de fustani blanchs [...] Item hun matalaf de canem blanch [...] Item hun matalaf tot vermell [...] Item hun matalaf tot de tela blanch... (p. 82)

- Item hun traveser (coixí de llit) ple de llana cubert de tela blanca que tira de larch tres alnes. Item hun altre traveser ple de fluxell [...] tira de larch dues alnes [...] Item altre traveser ple de fluxell [...] Item altre traveser consemblant [...] Item altre traveser ple de ploma [...] Item altre traveser ple de llana [...] Item altre traveser ple de llana [...] Item altre traveser ple de llana [...] Item XVIII coxins plens de llana cuberts de tela blanca entre grans e chichs. Item tres coxinets petits plens de fluxell...

- Item una vanova de tela prima [...] Item una vanova de cotonina de Chipre ab mostres de prorprat ab algunes rosetes chiques [...] Item una vanova de cotonina de Chipre prima feta ab puntes de roses de flor de llir que tira de larch quatre alnes tres palms e dample tres alnes e mija. Item altra vanova de lli centellada de tres teles [...] Item una altra vanova prima de cotonina [...] Item altra vanova prima tota de llenç [...] (p. 83) Item altra vanova de lli groseta centellada [...] Item altra vanova de cotonina de tres teles [...] Item altra vanova de cotonina de Chipre [...] ab tronchs obrats ab fullatges que tira de larch cinch alnes [...] Item altra vanova de drap de lli a cayrons de cinch teles tira de larch sis alnes [...] Item una altra vanova obrada de tronchs [...] Item altra vanova de cotonina [...] Item altra vanova de drap de lli [...] Item dos vanoves fetes a cayrons [...] Item una vanova feta a cayrons [...] Item una altra vanova de cotonina de Chipre la cara de tronchs e fullatges [...] Item altra vanova prima de cotonina centellada [...] Item dues vanovetes petites centellades [...] (ratllat) Item una vanova sotil de tela centellada [...] Item altra vanova de tela prima [...] (p. 84) Item altra vanova de tela prima feta a centells o cayrons [...] Item altra vanova feta de bastes [...] Item una vanova feta a bastes [...] Item altra vanova ab centells [...] Item dos cubertors de tela vermella groseta ab la sotana blava feta a centells...

Las quals coses dessus inventariades...

Postmodum vero dicta eadem die predicta tercia hora [...] continuant lo dessus dit inventari de les coses e bens en la dita guarda-roba atrobats los quals tenia en comanda lo dit Nanthoni Alamany tenint lo offici de guarda-roba...

- Primo hun drap de raç (tapis) appellat “del Albarda” en lo qual ha XXI figures entre homens e dones qui stan caçant a caça de ribera que tira lonch huyt coldos e tres palms e de cayguda quatre coldos e mig. (4 x 2 m. aprox.)

- Item hun altre drap de raç guarnit de tela vert appellat “de la Caça de la Cerva” en lo qual ha XXVIII figures que tira de larch nou coldos e de cayguda cinch coldos (3,60 x 2 m. aprox.)

- Item hun altre drap de raç appellat “de la Fama” en mig del qual se mostra una figura de Reyna coronada vestida de morat ab mantell blau vellutat brocat seguda en cadira ab una spasa nua en la ma dreta e hun angel groch que flexa

hun arch ab una sageta que li sta de peus en la ma squerra (p. 85) lo qual tira de lonch setze coldos e de cayguda cinch coldos... (6,40 x 2 m. aprox.)

- Item altre drap de raç nou guarnit de tela verda de camp vert de arboreda al pus alt de aquell en lo qual ha hun castell ab algunes teulades blaves e alt en los pus alt de aquell hun peno vermell en lo qual ha XXII figures entre homens e dones a cavall e a peu tira de lonch nou coldos e cinch de cayguda...(3,60 x 2 m. aprox.)

- Item altre drap de raç nou ab camper vert ab arboreda alt ab XXIII figures entre homens e dones axi a cavall com a peu cassant los huns hun leopart quel encalçaven dos cans la hun roig ab collar blau e laltre blanch ab collar vermell o morat tira de lonch nou coldos tres palms de cayguda quatre coldos tres palms (4,20 x 2,20 m. aprox.) segons en libre de scriva de racio es pus larch contengut.

- Item hun drap de raç vell ab arboredes en lo qual ha figures de homens e dones caçant tres porchs al mig del dit drap al hun dels quals ha hun home vestit de blau met lo venable en la boca e a laltre porch que sta pus baix lo te per la orella drete hun ca blanch tira de lonch deu coldos de cayguda quatre coldos tres palms. (4 x 2,20 m. aprox.)

- Item hun parell de banchals molt usats sembrats darboreda ab huyt figures en cascu quatre de homens e quatre de dones de parell en parell tiren cascu de larch set coldos e dample hun coldo e mig. (2,80 x 0,60 m. aprox.)

- Item hun altre banchal vell sembrat darboreda en lo qual ha sis figures ço es tres homens e tres dones en lo hun cap del qual ha una figura dome vestit de blau ab hun falco en lo puny tira de lonch set coldos e dample un condo e hun palm...

- Item un banchal ab praderia e arboreda e al mig ha hun stany en lo qual ha sis figures ço es tres homens e tres dones caçant hun anec e altre aucellet ab hun falco. (ratllat)

- Item hun parell de banchals nous semblants hun alaltre de arboredes e praderia e hun stany en quiscu dels quals (p. 86) ha XI figures ço es sis homens e cinch dones en los quals a la part drete hun home vestit de blau ab capero e calces vermelles ab scarcella al costat que tira cascu de larch set condos e de cayguda hun condo e mig... (2,80 x 0,60 m. aprox.)

- Item hun parell de banchals de brots ab camper vert scur ab diverses arboredes tira de larch set condos e de cayguda hun condo e hun palm. (2,80 x 0,60 m. aprox.)

- Item hun altre banchal de raç groset de brots ab diverses arbres o brots de diverses maneres que tira de larch set condos e mig palm e de cayguda hun condo e hun palm. (2,90 x 0,60 m. aprox.)

- Item hun parell de banchals de camper ver scur de arboredes ab praderia en cascu dels quals ha quatre figures de homens e diverses cans caçant animals a manera de gats cervals tira de larch cascu set condos hun palm e de cayguda hun condo hun palm (3 x 0,60 m. aprox.)

- Item hun parell de banchals de raç ab arboredes e praderia ab diverses flors e roses de diverses colors tira de larch cascu set condos mig palm e de cayguda hun condo hun palm. (2,90 x 0,60 m. aprox.)

- Item hun drap de raç appellat "dels quatre metalls" lo qual tira de lonch quatorze alnes e hun palm e de cayguda cinch alnes (11,40 x 4 m. aprox.) ab diverses figures de homens e dones textits ab seda intituls los mes de aquells de diversos titols e ab cinch grans rotols scrits en lengua francesa.

- Item hun altre drap de raç appellat "dels XII signes e set planetes" en lo mig del qual appar una figura de Deu lo Pare de mig amunt que te hun pom en la ma

sinistra lo qual designa los XII mesos del any tira de lonch XII alnes e de cayguda o ample cinch alnes.(9,60 x 4 m. aprox.)

- Item hun altre drap appellat “de la Fontana” sotil (prim) e vell ab or textit en aquell en mig del qual ha una figura que llança molts raigs per los brolladors de aquella tira de larch dotze alnes e de cayguda cinch alnes... (9,60 x 4 m. aprox.)

- Item hun banchal sotil vell e squinçat de obra de Sicilia que tira de larch tres alnes tres palms dample una alna. (3 x 0,60 m aprox.)

- Item hun tancaportal de raç ab lo camp vert sembrat darboreda ab hun cel en lo camp de aquell de hon proceheix (p. 87) hun angel de mig amunt lo qual te tres titols tira tres condos de larch de ample dos condos e mig (1,20 x 1 m. aprox.) segons pus larch es contentgut en libre de scriva de racio.

- Item altre tancaportal ab semblants camp e arboreda en lo qual ha tres figures ço es dos dones e hun home stants davall una tenda la una tira de larch tres condos e mig dample (1,20 x 0,20 m. aprox.) lo qual era vell e sotil.

- Item hun altre tancaportal quasi semblant al prop dit e sino que la dona que sta en la tenda es vestida de vellutat vermell brocat dor lo qual tira de larch tres condos e dample dos condos e mig (1,20 x 1 m. aprox.) lo qual era ja usat.

- Item altre tancaportal ab quatre figures dos homens e dos dones caçant ab dos falcons e dos cans e dos anedes ques leven de hun stany que tira de larch tres condos e mig e dample tres condos. (1,40 x 1,20 m. aprox.)

- Item hun altre tancaportal petit de tres figures ço es dos homens e una dona que era vestida de blau ab alguns brots obrats en la manega squerra que tira de cayguda tres condos e dample dos (1,20 x 0,80 m. aprox.)

- Item dos tancaportals consemblants la hun al altre entre los quals ha ço es en quiscu hun pastor vestit de blau tocant una cornamusa (gaita) en hun entreligament de roses que tiren de cayguda tres condos e dample dos (1,20 x 0,80 m. aprox.) los quals son be usats

- Item altres dos tancaportals en los quals ha en quiscu una figura de home vestit de vermell ab capero morat trepat ab hun falco en lo puny.

- Item altres dos tancaportals sembrats darboreda en los quals ha en quiscu una figura de home altra de dona e hun fadri petit que sta als peus de la figura de la dona que fa reverencia que tira de larch tres condos e dample dos condos (1,20 x 0,80 m. aprox.) ja usats.

- Item hun tancaportal petit de praderia verda ab tres figures les dos grans la una petita la qual te la ballesta parada e lo home te hun falco al puny e la dona vestida de blau te hun goç per la ma la cayguda del qual tancaportal tira tres condos e dample dos condos (1,20 x 0,80 m. aprox.) lo qual es ben usat e squinçat e apedaçat.

Les quals coses dessus inventariades...(p. 88)

Succesive vero die lune nona hora [...] XXV mensis septembris [...] continuant lo dit inventari de les coses e bens atrobats en la guarda-roba [...] lo dit Nanthoni Alamany del offici de guarda-foba de la dita Senyora...

- Primo hun papallo (dosser d'un llit) fet de fil dor e de seda de grana a manera de filats ab una corona de llauto sobredaurada en lo cap de fust en que sta penjat os soste ab un cordo de larch de dos braces del dit or e de seda en que penja tira de cayguda dos coldos e mig.

- Item una alquella de drap rextat de lli nova ab lo sobrecel franjat de franja de lli blanch muronada que son entre totes les teles ab lo sobrecel deset e hun terç...

- Item una altra alquella de drap de lli listada e rexada de fil cemisquinçada.

- Item hun cortinatge de quatre peces ço es lo cel ab sos tovallons franjats de franja verda e blava ampla e hun cobertor o sobrellit de VII teles a obres...
- Item hun cortinatge de exalons vermells brodat de figures e fullatges vell que son quatre peces ço es sobrecel e tres cortines...
- Item hun cortinatge de drap de raç que son quatre peces ço es sobrecel en mig del qual ha una fontana sobre la qual sta una botgia ab XV figures de homes e dones que tira de lonch o cayguda cinch alnes tres palms e mig... (p. 89)
- Item una cortina de raç del dit cortinatge de arboreda ab altres XV figures.
- Item altra cortina del dit cortinatge del costat que te XVIII figures segons [sic]
- Item altra peça que lo cubertor del llit en mig del qual ha XV figures e altres cayres fora de bancal en que ha figurades XII figures petites...
- Item altre cortinatge de drap de raç ab molta seda ço es lo sobrecel ab hun sol en mig ab diverses figures de aucells que te cascu hun titol ab quatre peces de tovallons e la cortina del cap ab XII figures e la del costa ab XVIII figures e lo cobrellit [...] ab XII figures que mostra a dues parts [...] ab VIII figures petites.
- Item quatre cortines de drap de lli blanch groset de quatre teles cascuna...
- Item una peça de cortina blanca de randa de fil forrada de tela...

Les quals coses los dits reverents...

Post hec vero die [...] continuant lo dit inventari dels bens e robes...

- Primo hun cortinatge de saya vermella petit per anar de cami... (p. 90)
- Item hun cortinatge de xalons vermell de sis peces o cortines ab diverses figures en lo sobrecel del qual ha quatre figures domens e quatre de dones...
- Item un cortinatge o parament de cambra negre de saya lo qual era pochs ha vermell e ara tenyit negre e set cortines cubertor e cobrellit e sobrecel...
- Item hun cortinatge vell de saya verda gaya e blava que son cinch peces..
- Item hun cortinatge de saya verda de cami que son sis peces [...] Item hun sobrecel de cendat (seda) de cortina ja usat vert... (ratllat) Item hun sobrecel de cortina de cendat vert de tres teles [...] Item sis tovallols del dit cendat vert [...] Item dues peces de cortines del dit cortinatge forrades de tela vert [...] Item un altre sobrecel (ratllat) Item XV peces de cortines de cendat vert [...] (p.91)

Les quals coses...

In posterum vero die martis demane nona hora [...] XXVI mensis septembris [...] continuat lo dit inventari [...] de la dita guarda-roba...

- Primo una cortina blanca rexada de fil cemiblanch [...] Item una cortina de cendat blau e vert a barres. Item altra cortina de cendat blau e vert a barres. Item una aquella de drap de Romani o Cambray ab randa de seda groga [...] Item una aquella tota desfeta de lli blanch [...] la qual la dita Senyora havia fet desfer per ferla neta e levarne les listes que y eren. Item huns tovallons randats forrats de tela blanca [...] Item altre tovallo de randa sens forradura [...] Item una cortina o sobrecel de tela blava en que son pintades les armes de la dita Senyora...
- Item una catifa de seda vermella ab set barres de seda blanca que tira de larch dos condos e mig dample hun condo un palm. Item una catifa petita de pocha valor [...] Item una catifa o tapiç ab diverses obres morisques [...] Item altra catifa o tapiç semblant a la prop dita que tira de larch quatre alnes [...] (p. 92)
- Item altra catifa o tapiç semblant a les prop dites que tira de larch quatre condos [...] Item altra catifa o tapiç ab camper blau de roses [...] Item altra catifa o tapiç de camper blau de roses [...] Item altra catifa ab unes grans roses morades verts e vermelles que tira de larch quatre condos hun palm [...] Item altra catifa o tapiç ab grans roses o senyals a manera de creus de diverses colors [...] Item altra catifa o tapiç ab camper morat [...] Item altra catifa o tapiç ab lo camper vert [...]

Item altra catifa o tapiç quasi semblant [...] Item altra catifa o tapiç consemblant [...] Item altra catifa consemblant [...] Item una altra catifa [...] Item altra catifa vermella ab lo camper morat [...] Item altra catifa o tapiç de camper morat [...] Item altra catifa de camper morat [...] Item altra catifa gran ab diverses obres de diverses colors que tira de larch XI condos hun palm [...] Item dues miges catifes noves ab camper vermell que ajunctades la una a l'altra fan una gran catifa ab una gran o [...] Item altra catifa ab diverses obres de diverses colors [...] (p. 93) Item hun tapiç o catifa turquesa ab cinch senyals quasi redons que tira de larch dos alnes e miga [...] Item una catifa ab cinch senyals redons de diverses colors [...] Item una catifa petita de camper vert [...] Item una altra catifa de camper groch [...] Item una catifa de camper vermell [...] Item altra catifa que tira de larch V alnes hun palm e mig [...] Item altra catifa ab camper vert [...] Item altra catifa ab camper vermell [...] restituhida a la noble na Toda Centelles per que era sua. Item altra catifa ab camper vert [...] Item altra catifa ab camper morat [...] fon restituhida a la noble na Isabel de Montagut perque era sua. Item quatre catifes ab les armes o senyals de la dita Senyora que tira de larch les tres nou alnes (7,20 m. aprox.) e la una deu alnes.(8 m. aprox.) Item una catifa a la una part pelosa ab diverses obres de diverses colors [...] Item altra catifa a la una part pelosa [...] squinçada [...] Item altra catifa semblant [...] Item tres catifes peloses [...] (p. 94) Item una catifa gran pelosa ab obres de diverses colors [...] Item altra catifa gran consemblant [...] molt vella. Item hun tapiç turques ab camper vermell ab cinch senyals de diverses colors [...] Item altre tapiç turques ab set senyals grans e quatre petits de diverses colors [...] Item hun tapiç petit ab diverses obres [...] Item altre tapiç petit ab diverses obres [...] Item altre tapiç... Les quals coses...

Succesiva vero dicta die martis [...] coses e bens atrobades en la guarda-roba...

- Primo una catifa gran vella e squinçada ab sis senyals de les armes de Castella [...] Item altra catifa molt vella e squinçada [...] Item altra catifa o tapiç a la una part pelosa [...] Item altre tapiç petit consemblant [...] Item una sclavina (capeta) ab diverses obres de diverses colors que tira de larch tres condos hun palm. Item altra sclavina morada blava blanca e burella que tira de larch dos condos tres palms. Item dotze peces de sarzil (llana) de drap burell gros per a fer troses usats e molt splotats. (p. 95)

- Item dos coixins de sitial de vellut pla vermell de grana guarnits entorn de fres (galó) de fil dor stret [...] Item dos coixins de vellutat morat guarnits entorn de fres [...] Item altres dos coixins cuberts de vellutat vert erbench senyits de fres ample [...] Item dos coixins de vellutat de grana brocats dor ab grans obres [...] Item hun coxi de ceti vert ab franja de fres dor [...] Item tres coixins de vellut vellutat carmesi amb fres dor [...] Item dos coixins de domas vert ab fres dor entorn. Item dos coixins de ceti carmesi ab fres dor [...] Item dos coixins de drap de grana ab flocadura de seda de grana entorn.

Segons Toledo des del foli 93 al 98 es troben escrits i memorials de les quantitats, censos i drets que pertanyien a la reina i estaven pendents de liquidació, segons va presentar el tresorer Galceran Oliver als marmessors.

El 27 de setembre es va continuar l'inventari del guarda-roba. (p. 96)

- Primo dos coixins petits de saya negra plens de llana que foren fets per a la cadira de ferre de la dita Senyora Reyna. Item dos coixins plens de fluxell cuberts de llenç gros [...] Item quatre coixins plens de fluxell cuberts de tela dolanda guarnits o cordats [...] Item hun cuyro de guadamezir (amb relleu) vermell ab dos senyals reals [...] squinçat e foradat. Item hun altre cuyro semblant molt vell.

Item altre cuyro semblant [...] Item altre cuyro semblant molt vell [...] Item altre cuyro semblant [...] Item altre cuyro semblant [...] Item altre cuyro vermell ab fullatges [...] Item altre cuyro vermell ab fullatges [...] Item altre cuyro vermell molt vell ab un senyal redo en mig darmes reals [...] Item altre cuyro vermell molt vell [...]

Item altre cuyro vermell molt vell e squinçat [...] Item altre cuyro vert tot obrat de fullatges verts als cantons e al mig pintades les armes de la dita Senyora [...] Item altre cuyro vermell ab quatre senyals als cantons de les armes de la dita Senyora e en mig diverses terraces que tira de larch sis condos. (p. 97) Item altre cuyro vermell ab una gran o en mig obrada de seda de diverses colors ab les armes de la dita Senyora [...] Item altre cuyro vermell ab una gran o en mig [...] ab les armes de la dita Senyora [...] Item altre cuyro vermell ab quatre senyals als cantons de les armes de la dita Senyora [...] Item altre gran cuyro vermell ab XX senyals de les armes de la dita Senyora [...] Item altre cuyro semblant gran vermell [...] ab les armes [...] Item altre cuyro vermell ab una o [...] Item altre cuyro vermell lis ab obres del cuyro mateix [...] Item altre cuyro vermell ab les armes [...] Item altre cuyro vermell tot pla [...] Item altre cuyro vermell ab una gran o en mig [...] ab les armes [...] Item altre cuyro vermell ab les armes [...] Item altre cuyro vermell ab fullatges molt vell [...] (p. 98) Item altre cuyro vermell petit ab fullatges [...] Item altre cuyro vermell ab una gran o en mig ab les armes [...] Item altre cuyro consemblant al dessus dit que tira de larch quatre condos...

- Item hun doser de vellut carmesi ab franja de fil dor e de seda [...] Item hun altre doser de ceti vellutat vermell carmesi brocat ab franja de fil dor e de seda [...] Item altre doser de vellut carmesi de quatre teles [...] Item altre doser de vellut carmesi molt vell e sotil que tira de larchs quatre condos...

Les quals coses [...] dicta die [...] continuant lo dit inventari...

- Primo un doser de drap dor imperial ab lo camper vermell que tira de larch cinch condos e dample tres condos squasos forrat de tela blava.

- Item una sella de fust cuberta de grana de llana ab son coxi pitral falsa regnes e capçanes franjat tot de seda carmesina ab sis senyals en les capçanes e hun al mig del pitral tots de llauto sobredaurat e son les dites armes Darago (p. 99) e de Castella [...] Item una sella de fust vella ab una forradura vermella...

- Item una albarda tota vermella ab bastiment de encerat que la cobre en la qual cavalcava la dita Senyora Reyna.

- Item dues scales de fust de cami cubertes ço es la una de vellutat vert e laltra de vellutat carmesi.

- Item una cadira de fust obrada dor e atzur ab quatre caps de leons ab les armes Darago e de Castella e de Sicilia guarnida de ceti vellutat vert...

- Item unes andes de fust en les quals la dita Senyora vench de Segorb guarnides o fornides de saya vermella per les vores e damunt ab dos bastiments de fust...

- Item una cadira de fust obrada de or e de atzur ab dos senyals de les armes de la dita Senyora e en lo ballador cuberta de cuyro vermell...

- Item una cadira de ferre cuberta de cuyro negre envessat ab quatre poms...

- Item sis scabeixs (escambells) de fust ab senyals de les armes de la dita Senyora tres verts e tres negres. Item huna scala de fust de faix.

- Item dos secretaris (canelobres) de fust ab son cano de ferre per a tenir antorches. Item hun secretari de ferre petit per a tenir antorches. Item dues antorches de fust.

- Item una flaçada de llana cardada de grana [...] Item altra flaçada semblant [...] Item altra flaçada cardada de llana blanca [...] Item altra flaçada cardada

blanca [...] (p. 100) *Item una flaçada de llana blanca [...] Item una flaçada groseta burella amb listes blanques verdes e vermelles als caps [...] Item una flaçada de borra ab listes [...] Item altra flaçada blava [...] Item altra flaçada blava consemblant [...] Item dues flaçades burelles de borra ab listes [...] Item una flaçada blanca de llana cardada molt vella [...] Item cinch parells de llançols los quals servien als patges de tres teles e miga cascu [...] molt usats.*

Postmodum vero die jovis [...] XXVIII mensis septembris [...] continuant lo dit inventari de les coses e bens atrobades en la guarda-roba de la dita Senyora...

- *Primo dues miges peces de cadins (gerga de llana) blanchs de Perpenya amples e prims ab una camisa de canem vermell per cuberta.*
- *Item hun tros de forradura de marts gebelins de una cota molt usada ab les manegues de corderines. (ratllat) Item una forradura de marts gebellins de miga cota. Item hun tros de forradura de marts gebellins vells molt usats [...] Item dos troços de marts que son forradura [...] (p. 101) Item un tros de cortapisa de marts [...] Item diverses cortapises de marts molt velles [...] Item una pell de lop. Item quatre pells de marts sicilians [...] Item dos guants de marts molt grans. Item cinch pells de xamons (camussa) o cuyros que stan en sis troços que son blanchs. Item quatre cuyros o pells de xamons burells.*
- *Item hun matalafet de saya vermella [...] Item una cuberta de drap de llana de grana ab franja de seda carmesina [...] ab la qual se cobre una albarda [...] Item hun pitral (corretja que subjecta la sella) de drap de llana ab flocadura de seda carmesina [...] Item una cuberta de drap de llana [...] per a damunt del bastiment de la dita albarda [...] Item una cuberta de drap de llana [...] Item altra cuberta semblant [...] Item dues cubertes de saya vermelles per a cubrir les andes [...] Item una cuberta de saya burella per a cubrir la albarda [...] Item altra cuberta semblant [...] Item una scala de fust cuberta de ceti blau molt vella [...] Item sis peces de capçanes e falsa e regnes de mula cubertes de vellut carmesi. Item sis coxins de sella per a cavall de drap vermell [...] Item una testera de mula de drap vermell [...] e tres mantes de mula de drap de/ grana ab hun (p. 102) senyal en cascuna de les armes de la dita Senyora/ obrat de fil de seda molt vella/*
- *Item hun crucifix de canyaferla qui sta en una creu/ de fust de roure ab hun titol en les barres que diu Jhesus Natzarenius/*
- *Item hun retaule o oratori defust ab dos portes ques tan/quen enlo qual es pintada la veronica en camper dor/ e ha y VIII angels ales portes o cubertes...*
- *Item una creu datzebexa ab lo crucifix blanch ab lo peu/ datzebexa chichs/*
- *Item hun retaulet petit de os o vori ab portes quis tanquen enlo/ qual es figurada la verge Maria ab un Jhesus/ al braç e enles portes son figurats Sent Ambros e Sent/ Nicholau/*
- *Item hun donapau datzebexa ab la ymatge dela/ verge Maria almig/*
- *Item un oratori en que es pintada la ymatge de la verge/ Maria qui te son fill al braç lo qual esta dejus/ hun tabernacle defust daurat [...]e sobre la dita ymatge es la faç de Deu lo Pare ab/ langell Sent Gabriel [...] e la verge Maria alaltre/*
- *Item una miga cota negra de mellines forrada de/ ceti negre/ Item una aljuba de seda blanca ab pel a cascuna/ part [...] molt vella. (ARV, n. 473, fol. 103)*
- *Item hun manto de fustani vergat forrat de tela/*
- *Item hun faset (cosset) de drap dellana de grana forrat de/ corderines blanques/*
- *Item un faset de cuyro dexamos molt vell/*
- *Item dues manegues dedrap negres forrades ab forradura/ decorderines blanques una ma damplaria forrat de corderines/ negres vers lo puny [...] Item un manto demellines negre forrat de corderines negres/ ubert davant...*

- Item hun pordemas de cadins tenat/ Item una miga cota de xamellot negre sens forradura/ (p. 103) ja oldana e una forradura depell denavarra [...] molt usada/
- Item hun manto de xamelot negre sens forradura ja/ olda/ Item un faset de drap dellana degrana sens forradura/ ab algun troç depell decorderines blanques...
- Item hun mantonet de mostivaller (drap de llana) negre forrat/ de corderines blanques sotil molt/
- Item dues miges cotes de fustani vergat sens forradura/
- Item hun mantonet de fustani vergat forrat de tela/
- Item una roba o merlota de pell decorderines de/ navarra molt vella/
- Item una miga cota de la dita Senyora dedrap negre forrada deceti negre molt/ usada/
- Item una roba o cota dela dita senyora dedrap negre forrada de ceti/ negre totes les dites cotes robes e mantos e altres coses/ dedrap son dela persona dela dita senyora/ (Ibid. fol. 103v.)
- Item una gonella de drap florenti morat forrada de corderines/ blanques ab les manegues levadiçes deldit drap/
- Item una gonella de drap florenti morat forrada als/ peus daltre drap morat ab cortopisa de corderines/ negres denavarra/
- Item una gonella negra laqual era deflorenti morat/ e perlo dol fon tenyida negra/
- Item dues gonelles o faldetes dedrap degrana forrades la una/ de pell blanca rulla e laltra sens forradura/
- Item una gonella desaya negra laqual era morada/ e perlo dol fon tenyida denegre/
- Item una gonella de saya tenada forrada detela blanca/ ab corapisa decorderines negres/
- Item unes faldetes de blanquet fi/

Les quals coses dessus inventariades [...] los dits [...] marmessors confessaren haver reebudes/ e tenir en son poder... (p. 104)

En apres lo dia mateix les tres hores apres migdia (Ibid. fol. 104) continuant lo dit inventari [...] en la dita guarda roba...

- Primo dos travesers plens de llana cuberts de tela blanca usats [...] Item hun matalafet petit de vellutat blau [...] Item una manta de drap vermell forrada de canem blanch [...] Item dos troços de vellut vellutat moral brocat que es coxi de sella [...] Item altre troç del dit brocat [...] que era per a cuberta de sella. Item altre tros del dit brocat [...] Item vint e tres alnes [...] de vellut vellutat carmesi brocat sobre brocat [...] Item dos troços de vellut vellutat carmesi brocat sobre brocat [...] Item dues listes cosides la una blava e laltra vermella [...] Item una sobrevesta ab barres vermelles e or de cendat ja vella. Item tres stoles de drap blanch [...] Item XIII alnes e miga de fres dor de baci stret. Item XXIII troços de camoca (tipus de seda) strets a manera de stola entre verdes e burelles. Item XXXI tros de camoca verts e burells strets [...] Item hun tros de tela a manera de mandil de barber ab les ores verdes de seda. (p. 105) Item dos troços de tela blava [...] Item hun tros de frontal de seda vermell ab obres dor e dargent [...] Item una caxeta petita de noguer.(ratllat) Item una caxa nova de pi ab son pany e clau [...] Item una caxa de pi nova gran en la qual stava una sella. Item altra caxa semblant a la prop dita.

Les quals coses...

Segons Toledo en el foli 22 de l'original, fora de lloc, sense data, es registren uns objectes de poc valor que transcriu en aquest indret:

- *Primo hun sol de andes vermelles ab hun bastiment. Item una caixa de pi vella sens cuberta. Item altra caixa de pi trencada vella [...] Item una sella de tornejar ab armes reals e huns streps. Item dos foguers de ferre vells e dolents. Item una caixa trencada sens cuberta e sis troços de lenya. Item algunes dogues de tonells desgavellats. Item una caixa trencada sens cuberta [...] Item huyt troços de lenya que solien esser bastiment de bany. Item XXX troços de lenya en que ha dos caxons tot trencat. (p. 106) Item hun llit encaxat que son quatre posts e dos petges. Item quatre troços de lenya e dotze tauletes a manera de dogues. Item un cove fet de canya e sarga. Item hun bastiment de andes vermell. Item una tina de fust desgavellada.*

Die sabbati XXX mensis sebtentris [...] continuant lo dit inventari [...] en la dita guarda roba...

- *Primo hun secretari de ferre petit per a tenir la vela/ o ciriet en la cambra del retret/ Item hun calfador dellit daram ab manech/ Item una caldera daram ab ansa de ferre/ Item hun calfador dellit daram/ Item una concha daram/ Item hun calfador daram daygua/ Item un calfador daram daygua/ Item una stuba (banyera) de fust guarnida entorn de ferre de/ tres cercols de ferre pera banyar/ Item hun poal daram ab ansa de ferre/ Item hun calfador daram de calfar aygua/ Item hun calfador daram stanyat daygua/ Item hun alambi de plom absa caçola daram/ Item hun canter de courte petit/ Item uns ferros per acalçar aygua enlo retret/ Item una caça daram/ (Ibid. fol. 105v.) Item hun calfador de fust abte per a calçar les mans de pocha valor. (ratllat) Item una mala de sarzil burell [...] Item una caldera de ferre gran. Item hun foguer de ferre petit. Item dos bacins de llauto petits domasquins ab diverses obres morisques dargent. Item hun vexell de llauto morisch domasqui ab obres dargent ab broch. (p. 107) Item hun foguer de ferre chich [...] Item altre foguer petit [...] Item dos foguers de ferre petits [...] Item un calfador daram vell daygua. Item una concha daram. Item dos bacines de llauto [...] Item hun baci de llauto morisch [...] Item altre baci pus petit de llauto [...] Item una concha daram mijancera. Item altra concha molt petita. Item dos canters daram [...] Item hun baci de barbes de llauto morisch [...] Item una gran concha daram [...] Item una caldera daram feta a troços per a calçar aygua per a stuba. Item hun relonge dacer quasi de hun palm e mig de larch ab contra pesos e rodes [...] Item una bacina de llauto morisch [...] Item dos canalobres nous de llauto [...] Item dos posts de fust petites de libre [...] Item dos barrills o flascons de cuyro ab brocal dargent [...] Item un stoig o capça en la qual ha unes balances. Item dos troços de lignum aloe de pocha valor.*

- *Item hun taulell de scachs de vori o de os e dins per a jugar a taules [...] lo qual sta dins hun stoig de cuyro [...] ha hun caxonet en que ha XV scachs blancs (p. 108) de crestall e XVI de porfirs e XIII taules de porfirs e XIII taules de crestall. Item hun taulell de fust de noguer dos peces plegadices per a jugar scachs. Item una capceta de boix en la qual ha hun joch de scachs. Item hun stoig de cuyro en lo qual ha una taula de fust per a jugar a scachs...*

- *Item hun martell petit de ferre [...] Item un caxo dalber dins lo qual ha un taulell dos blach e negre per a jugar scachs e taules [...] Item una capça en que ha hun march per a pesar e unes balances. Item un perfumador de llauto morisch [...] Item dos pintes o rastells ab sos cubertors per a pentinar lli. (ratllat) Item un canter vell daram. Item hun forn daram per a coure pa.*

- *Item hun clavicembol (clavecí) chich dins hun stoig de fust tot vell. Item huns orguens petits tots desbaratats e romputs.*

- *Item una caxeta brescada de obra morisqua de fust molt menuda la qual es blava dins en la qual ha dos caxons de pesos ab dos balances. Item un feristol de fust per a tenir llibres. Item dues servidores daram stanyades [...] Item hun forn daram per a coure pa. Item hun foguer de ferre [...] Item hun poal petit daram. Item hun perol ab dues anses. Item una caldereta daram petita ab una ansa. (p. 109) Item uns ferres mijancers per a tenir la caldera al foch. Item XV caxes de fust totes molt dolentes e trencades. Item dos cofrens de cuyro llandats quasi nous. Item hun relonger de llato morisch... (ratllat)*

Les quals coses [...] en lo dit dia mateix [...] proseguiren en la forma seguent

- *Primo una coltellera nova ab sis coltells (ganivets) los manechs dels quals son daurats. Item hun doser de vellut vellutat vert [...] Item hun parche de seda burella damplaria de una ma e huyt barres dor e quatre platons dor del dit parche [...] pesa una onza hun quart bastant. Item hun troç de vellut vellutat vert que tira una alna del/ qual ne fall hun collar/ Item hun parche blau de seda stret/ Les quals coses dessus inventariades...*

Et etiam los dits dia e any hora de quatre hores/ apres mig dia [...] continuant lo dit inventari [...] de les coses e bens los quals tenia/ en comanda Garcia desent Ander regent loffici/ de sobre atzembler proseguiren en la forma seguent/ En lo stable/

- *Primo una atzembla depel negre/ de XVI anys fins en XVIII anys ab sa/ albarda singla e sobrecarrega/ (p. 110) Item altra atzembla de pel pardo de VIII en/ VIII anys ab sa albarda cingla [...] Item altra atzembla de pel negre de XI a XII anys/ ab sa albarda [...] Item hun ase pardillo que ha VIII anys ab sa albarda [...] Item una atzembla o mul de pel castany clar de/ edat de VII fins en VIII anys ab sa albarda cingla/ e sobrecarrega e bagues. (Ibid. fol. 108))*

Segons Toledo hi ha, a continuació, unes cartes i escriptures guardades per la reina:

- Un trasllat autèntic del rebut de les dues-centes mil dobles del dot de dita senyora i de la seva administració i distribució.
- Una provisió del rei Alfons facultant a la reina perquè pogués disposar lliurement de les dites dobles fins a la quantitat de 50.000 florins d'or d'Aragó.
- Un àpoca de Jofre de Meyans en la qual declara haver rebut 5.000 fl. de Bernat de Gallach, procurador de la reina.
- Una carta del rei donant a la reina la ciutat de Borja i la vila de Magalló.
- Instrument públic de la possessió de la ciutat de Saragossa (Siracusa) i altres llocs de la Cambra de Sicília.
- Privilegis reials confirmant les anteriors donacions.
- Renúncia de dona Blanca la qual va ser reina de Sicília i primogènita de Navarra, esposa de l'infant Joan d'Aragó i Sicília, amb el consentiment d'aquest a favor de la Cambra de Saragossa de Sicília i altres llocs.
- Trasllat de la capitulació dotal de la reina Maria.
- Trasllats de les cartes en que el rei assegura els 80.000 fl. que havia rebut en deducció del dot de la reina Maria.
- Trasllat d'una obligació en virtut de la qual el rei (p. 111) Ferran d'Aragó i el seu fill, l'infant Alfons, asseguraven les 200.000 dobles del dot de la reina Maria.
- Assignació a la reina del port de la Bruçola.
- Obligacions del rei Ferran i del seu fill Alfons dels 180.000 florins del dot de la reina i àpoca de dita quantitat.
- Escriptura otorgant a la reina Maria l'arrendament de la gabella de la sal de València.

- Més trasllats del dot; confirmacions d'altres drets de la reina; còpies d'èpoques signades pel rei a compte del dot; assignacions de rendes i drets; concessions i quaderns que pel seu interès es van emportar els marmessors.
  - Cartes de gràcia a universitats, barons i persones particulars assegurant-los que en cas de ser hipotecats llurs castells o llocs ho serien a favor de la cambra de la reina.
  - Deute contret pel rei Alfons amb el duc de Milà.
  - Renúncia de dona Maria, quan era infanta, al ducat de Villena i a les viles i castells d'Aranda i Portillo i altres escriptures sobre el mateix assumpte.
  - Privilegi del rei Enric de Castella a favor de la reina Maria en que li concedeix DLX maravedís anuals sobre la ciutat de Sevilla.
  - Avinentesa entre el rei Joan de Castella i la reina d'Aragó sobre la infanta dona Caterina.
  - Bescanvi de possessió dels llogarets de Terol pertanyents a la reina Maria.
  - Diversos plecs de papers amb èpoques, memorials, capítols, sindicats, quitacions, ordinacions, etc, de dona Maria quan era princesa i després reina.
  - Cartes relacionades amb dona Caterina, etc.
- Tot seguit hi ha l'acta de destrucció dels segells d'armes de la reina:

En nom de Nostre Senyor Deu Jhesu Christ [...] dimecres ques contava quatre del mes de octubre [...] MCCCCLVIII en (p. 112) presencia de mi Bernat Johan notari publich de Valencia convocat per los senyors marmessors [...] atrobats dins la posada del dit magnifich mossen Galceran Oliver [...] Berthomeu Serena de la dita Senyora secretari [...] restituhui lo dit secretari quatre segells dargent de la dita Senyora: un gran de la maiestat, un comu, un secret, un petit de segellar plechs de letres e un segell nou comu [...] e un sagell o anell dor de la dita Senyora ab armes de la dita Senyora que era en poder de la noble na Toda Centelles e ja era en poder dels dits marmessors e un segell de fum ab la impressio en coure ab lo manech de boix ab que segellaven les fermes de la dita Senyora en los contractes los quals dits segells ço es cinch dargent e hun dor ensemps ab lo dit segell de fum los dits reverends magnifichs marmessors en la casa del dit magnifich tresorer feren trencar e esclaffar [...] (p. 113) E apres que foren trencats e sclaffats [...] pesaren tres marches sis onzes e mija...

Més endavant, en el foli 118 es registren els llibres de l'administració de la casa de la reina:

- *Primo foren restituhits perlo dit honorable scriva de racio/ XXVII registres o libres de alberans entre los quals niha/ del dit en Miquel mir scriva deracio un intitulat/ provisions laltra officis laltra quitacions laltra extra/ordinaris los quals son del temps del dit en/ Miquel mir/*
  - *Item un libre de notaments del temps deldit/ Miquel mir/*
  - *Item altre libre de notaments del dit offici/ de racio/*
  - *Item un libre de forma maior ab cuberta vermella/ appellat libre deacorriments del dit offici de temps/ passat/ (p. 114)*
- Los quals dits libres per no haver temps e per esser absents/ los dits [...] marmessors foren/ tancats en un cofre landat e segellats...*
- *Item trenta libres ab cubertes de pergami entre manuals/ o dietaris cedules e libres de memorials e encara/ de cenes del dit offici de scriva de racio/*
  - *Item un libre deordinacions ab cubertes vermelles/*
  - *Item altra libre de ordinacions e cenes/*

- *Item cinch libres dela messio de casa dela dita Senyora/ del dit offici de scriva de racio/ (Ibid. fol. 118)*
- *Item un fil decedules intitulat desete decompte de/ officials dela dita casa/*
- *E mes fon restituhit un sagell dargent del dit/ offici de scriva deracio ab una cadeneta dargent e mes/ dins un coffre landat on son los dits libres e/ segellat/ Testes ...*
- *Item quatre libres ab cubertes engrutades dela messio ordinaria del dit en/ Miquel mir scriva deracio/*
- *Item quatre fils de cedules e comptes de officials/ enque ni ha un dela lochtinencia del dit offici/*
- *Item certs processos e plechs de papers/ deepocha importancia/ Les quals coses foren meses dins una caxa sens clau. E los demunt dits cofrens landats e una caxa ab los dits libres e coses dessus dites e comanats per los dits marmessors foren mesos en poder del honorable en Pere Dezcorner actor de la marmessoria... (Ibid. fol. 118v.) (Toledo, p. 115).*

24. Acta de l'exhumació de les restes de la reina Maria.

València, 28 de desembre de 1957

Arxiu del Monestir de la Santíssima Trinitat

En el nombre de la Santísima Trinidad, Padre, Hijo y Espíritu Santo, del augusto Sacramento del Altar y de la Bienaventurada Virgen María, bajo la advocación de “Refugio de pecadores”.

Deseando cerciorarse la M. Rvda. Madre Abadesa y la comunidad del R. Monasterio de la Santísima Trinidad, de Valencia, si los restos de la reina Dª María esposa de Don Alfonso el Magnánimo, permanecían en su sepulcro, después de la última exhumación e inhumación consiguiente de que se tiene constancia histórica, efectuada el año 1760, y en caso afirmativo, el estado en que se encontraban por causa de la gran riada, que en la madrugada y primeras horas de la tarde, del 14 de octubre de 1957, inundó todo el monasterio, alcanzando en el claustro la altura de 1,90 metros, con la debida autorización, a las 12'45 del día 12 de Noviembre de 1957 se procedió a la apertura de la real tumba por el lado recayente a la sacristía, ante el Delegado del Excmo. y Rvdm. Sr. Arzobispo, M. J., Sr. Lic. D. Antonio Puig Moltó, canónigo de la S.I. Catedral, el Capellán del convento, Rvdo. Sr. Dr. D. Ramón Robres Lluch, beneficiado de la misma, la M. Rvda. M. Abadesa, Sor Silvia Ribes, y comunidad en pleno y el facultativo, Dr. D. José Calatayud Bayá, actuando de notario, el Rvdo. Sr. Lic. D. Vicente Castell Maiquer, beneficiado de la S. I. Catedral. Apareció el ataúd con las tablas despegadas, conteniendo la osamenta entera y articulada, no quedando del hábito-mortaja más que fragmentos insignificantes y putrefactos. Limpiados los huesos en un lechado de cal y luego con agua formolada, se volvieron a colocar, cubiertos con nuevo hábito de clarisa, en la misma caja y enterramiento el día 28 de diciembre del mismo año, a las 13'45 horas ante el mismo tribunal y en presencia de la Rvda. Comunidad.

Efectuaron los trabajos de exhumación Francisco Cabezas Lara, Blas Moreno Trujillo, Antonio Rodríguez Martínez y el escultor y sacristán del monasterio D. José Mª Farinós Bisbal; y los de inhumación Camilo Aparisi Genovés, Manuel Alcaide Aguilar y José Mª Farinós Bisbal. Tomó de todo ello documental gráfico José Ramón Pérez Aparisi.

Y para que conste, se levanta la presente Acta en Valencia, a 28 de Diciembre de 1957.

El delegado del Sr. Arzobispo

A. Puig

El Doctor

José Calatayud

Sor Silvia Ribes

Abadesa

Ante mí

Lic. Vicente Castell

El Capellán

Ramón Robres

Sor Josefina

25. Poesia cortesana

Epístola, en prosa, a la reina Maria, escrita pel poeta Carvajal (*Cancionero de Estúñiga, op. cit.* pp. 530-534)

CXIII

Aquí comiença la epístola de la Sennora Reyna de Aragón, dona María, enbiada al Sennor Rey don Alfonso, marido suyo, renando est Italia pacíficamente.

A ti, el famoso et moderno César, cuyas manos/ besando con reuerencia non menos que deuo;/ a ti, por cuya ausencia lealtad afflige et multi/plica el mi lícito deseo; tú syn culpa et io con ius/ta rasón querellosa, ¿de quién me quexaré o/ a quién me querellaré de ti sy non a ti solo,/en cuyo poder toda mi esperança biue? E con/templa, por Dios, siquiera una hora en el día/ en quien tanto te ama. E piensa, en espacio/ de treyta (treinta) annos, cuánto poco mis oios han/ gosado de tu uista et, ya quella uniuersal/ paz has fecho en la grande et rigurosa, mi/litante Ytalia, da con solicitud segura orden/ a tus grandes fechos, e una breue execución/ a tu partida et deseada uenida, por conso/lar aquella que syn tu uista ser consolada/ non puede. E ruégote, quando la querello/sa letra leerás, piadosamente quieras contem/plar en los seucios et affectuoso amor de a/quella que te la embía, rogándote non fallen/ en ti duresa nin carestía de fe mis piadosas/ et uerdaderas palabras. E ya que mis ruegos,/ mesclados con lágrimas, contrastanto tu/ deliberada partida, resisten nunca pudieron/ quando fuysti in África, donde por áspera et/sanguinosa batalla uençiste et por armas sobra/ste al potente rey de Carthago et enfecionas/te et enbrigaste (embriagaste) todas las yslas de ynfiel sangre/ con alguna de la tuya. E de aquí, uencida la/ terra et puesta a sacomano gloriosamente/ con la sancta uictoria triunfando, tornaste/ en la grand Grecia, (Itàlia meridional) non olvidando la peligro/sa empresa, que con iusto título, esfuerço, peli/gro, saber et manos lançaste e despoiaste del/ reyno al gállico rey que duque agora se lla/ma. Te ruego, pues tu empresa con glorioso tri/unfo acabaste, e otros sennores et communes/ tributos te fassen, quieras uenir, et non olvidar/ aquella que nunca te oluida. E non quieras/ menospreciar la grand constancia et lealtad/ de tus originales reynos et fieles uasallos/ que continuamente ruegan et fassen oración por/ tu próspera uida, deseando tu uenida et non con/ menos deseo que los árboles, despoiados et/ fatigados del tempestuoso et trabaioso inuier/no, esperan la plasiante primauera que los cu/bra et uista de nuevas et uerdas foias et los or/ne de preciosas et odoríferas flores. Ansý tus/ naturales esperan lançar todas angustias, tribu/laciones, e, por tu uenida, ser resucitados, re/nouados et uestidos de nueua alegría, que, con/ sola uisa de tu

cara, contentos, alegres et paga/dos olivdarán quantas persecuciones et mu/ertes e dannos en el aduerso tiempo por tu/ seruicio han padescido. Aunque, segund mi/ fortuna, con dubdosa et triste sperança biuo te/miando te será más plasiante oír la presente que/ en xecución (ejecución) poner la petiti3n de aquella. Por/que, muy claro César et sennor mío, te supplico,/ non porque io sea digna, mas por reuerencia/ de aquél de tantos infinitos peligros te ha guardado, et de/ tantos triunfos et uictorias te ha coronado, más/ que a otro biuiente, quieras uenir et non dilatar/ tu partida, porque mi grand deseo me causa/ tan grande et continuo pensamiento, que ca/da día me apropinqua (acerca) al peligroso passo, tan/to que temo sabrás de mí la última nueva an/te que io de ti la segunda uenida. Pero aun/que muera con esta rauiosa mansilla (ofensa), et con/ este intrínscico deseo, de tanto grand título me/ alegre que, por tu fama, será mi muerte sabi/da, et nombrada por todo el uniuerso, et di/rán: “Muerta es la dolorosa segunda María,/ muger de César Alfonso, el Magno”, que assaz/ título es a mí ser reyna, muger tuya, et morir/ por tuya. E yr t’e (irte) io a esperar en aquel siglo do/ mi sperança será cierta que non podrás fuyr.

Poema de Carvajal sobre la reina Maria (*Cancionero de Estúñiga, op. cit. pp. 535-543*).

CXIV

Romance por la sennora Reyna de Aragón

*Retraída estaua la Reyna,
la muy casta donna María,
muger de Alfonso el Magno,
fija del rey de Castilla,
en el templo de Dyana,
do sacrificio fazía;
vestida estaua de blanco,
vn parche de oro çennía,
collar de iarras al cuello
con un griffo que pendía,
paternosters en sus manos,
corona de palmería.*

*Acabada su oración,
como quien planto fazía,
mucho más triste que leda,
sospirando, asý desía:
“Maldigo la mi fortuna
que tanto me perseguía.
¡Para se tan malfadada,
Muriera quando nascía,
e muriera una uegada
et non tantas cada día!
O muriera en aquel punto
que de mí se despedía
mi marido et mi sennor
para ir en Beruería.*

Ya tocauan las trompetas,
 la gente se recogía,
 todos dauan mucha priessa
 contra mí, a la porfía:
 quien yçaua, quien bogaua,
 quien entraua, quien salía,
 quien las áncoras leuaua,
 quien mis entrannas rompía,
 quien proíses desataua, (proíses: amarres)
 quien mi corazón fería;
 el terramote era tan grande
 que, por cierto, parecía
 que la máchina del mundo
 del todo se desfazía.
 ¡Quién sufrió nunca dolor
 Qual entonçes yo sufría?
 Quando ui junta la flota
 Y el estol uela fazía, (estol: flota)
 yo quedé desamparada,
 como uidua dolorida;
 mis sentidos todos muertos,
 quasi el alma me salía;
 buscando todos remedios,
 ninguno non me ualía;
 pidiendo la muerte, quexosa,
 et menos me obedescía.
 Dixe con lengua rauiosa,
 con dolor que me afflegía:
 “¡O maldita seas, Italia,
 causa de la pena mía!
 ¡Qué te fize, reyna Iuuana,
 que rubaste mi alegría,
 et tomásteme por fijo
 un marido que tenía?
 Feçiste perder el fruto
 Que de mi flor attendía.
 ¡O madre desconsolada
 que fija tal parido auía!
 Et diome por marido un Çésar
 qu'en todo el mundo non cabía:
 animoso de coraie,
 muy sabio con ualencia,
 non nasció por ser regido,
 mas por regir a quien regía.
 La fortuna ynvidiosa,
 que io tanto bien tenía,
 ofrescióle cosas altas
 que, magnánimo, seguía,
 plasientes a su deseo,
 con fechos de nonbradía;

*et diole luego nueva empresa
del realme de Seçilia.
Seguendo el planeta Mars,
dios de la cauallería,
dexó sus reynos et tierras,
las agenas conquería;
dexó a mí, desauenturada,
annos ueynte et dos auía, (veure nota al final del poema)
dando leys en Italia,
mandando a quien más podía,
soiusgando con su poder
a quien menos lo temía;
en África et en Italia
dos reyes uencido auía”.*

CXV

*Tú uenciste al rey africano
e otro rey nascido en Gallia,
tú uençiste por tu mano
el mejor reyno de Ytalia;
si seguieras tu uictoria,
non contento de tu gloria,
ganaras por más memoria
Oçidente con Thesalia.*

*Fvera tuya la Trasmontanna
e Casia con la Turchía,
et toda la parte affricana
con Xaloque et Mediodía;
et fueras dico monarcha
que todo el mundo abarcha;
non nauegara tu barcha
por agena sennoría.*

*Non que uida peresoza
nin poder temiendo ageno
nin menos mano temerosa
ympedió uuestro gran seno;
mas, por dos mundos regir,
non quesistes conquerir,
por más seguro rescebir
el summo plaser eterno.*

Nota: Segons Ferran Soldevila (*La Reyna Maria, op. cit.* p. 291) aquesta referència a 22 anys de la partença del rei, podria ser l'any 1432 en que la flota del rei va sortir de Barcelona. El poema s'hauria escrit, per tant, en el 1454.

Poemes de Pedro de Santa Fe a la reina Maria (Soldevila, *op. cit.* pp. 297-301)

I) *Comiat entre'l Rey e la Reyna en el viaje a Napols*

La Reyna

*Mi senyor
Mi rey, mi salud et mi vida
Piensso en vuestra partida
Con pavor.*

El Rey

*De mucha tribulación,
Reyna se que soys triste;
Mas que parta y conquiste
Mandan seso et razon;
En meson,
En ciutat, ni en lugar
Fama non puede soñar
Mi honor.*

La Reyna

*Senyor, bien se desdezir
Me faredes en verdat,
Mas quitar mi voluntat
Non puedo de comedir,
Si morir,
Mas el solo pensamiento
Qual será el paramiento
Con dolor.*

El Rey

*Reyna, bien se desplacer
Avredes e gran tristura;
Mas pensar es gran locura
Dexar onrra por plazer.
Quand vener
Me veades victorioso,
Será en mayor reposo
La tristor.*

La Reyna

*Senyor, res no m'aconsola,
Comidiendo aquel dia
De tan noble companyia
Un punto falar me sola
Pabola
Mi coraçon s'escadena
Mas en que muerte mi pena*

E rencor.

El Rey

*Reyna, contece atarde
En casa fazer gran fecho;
Aguardar siempre en provecho
Obra es d'ombre covarde.*

Si arde

*Vuestro piensso con tristeza,
Maginat quanta riqueza
Es valor.*

La Reyna

*Senyor ¿que vos oyré
Que res no me viene bien?
¿Qual será aquel o quien
Con qui me consolaré?
¿Que faré?
Donde consolaçión sienta?
Gran deseio me turmenta,
Y amor.*

El Rey

*A Dios: ¡que palabra forte,
Reyna, tristemiente suena!
Mas por cobrar fama buena
Menospreçia ombre morte.*

Conorte

*Tenet y firme sperança
Que tornaré sin dudança
Vençedor.*

La Reyna

*Fuertemente me pareçe
En dezir vos: Dios vos guie;
Mas non cumple que porfie,
E'l caso non perteneçe.*

Endereçe

*Dios, et vos faga segundo
Alexandre en el mundo
En valor.*

II) *Remedio a la Reyna de Aragón por l'absencia del Rey*

*Alta Reyna, porque veo
Que soys tan absentada*

*Del buen rey con gran desseo
En pensamiento axenada,
Medecina muy provada
Vos daré bien prestamente
Que seyendo obediente
Seredes breve curada.*

*El dessear con turmento
E quexossa tribulaça
Yo vos do por regimiento
La talaya d'esperança
E tomando segurança
Des d'egora folgaredes
Al gentil Rey quan veredes
En gran benaventurança.*

*Si con el amor estranyo
Pensaredes por ventura
El Rey non reçiba danyo
En esta fuerte angostura.
Una conserva muy pura
Piensse quien honesto ama
Mas consuella después fama
Que bien que aquí mas dura.*

*Por que a vezes interpreta
La inclinacion umana
Si bien que soys discreta,
E del Rey auredes gana,
Quando muy blando cometa
La subtil concupiçencia
Sea freno continençia
Por muy segura dieta.*

*Por estar el Rey de fuera
Y assí tan absentado,
Penssades qu'amor muera
Como absente canssado.
La ffe del Rey bien criado
E lealtança constante
Seran propios restaurante
En vuestro piensso afanado.*

*Quan vuestro seso conçiba
Pensando todo contrario
Qual que llaga non reçiba
El rey ardit voluntario,
Yo vos do por letuario
Hecho senyal de memoria
Es affeyte de la gloria*

E glorioso vestuario.

Ffin

*Mi consolacion notoria
Guardat en secret' armario,
Y en lugar d'otr' istoria
Sea leher ordinario.*

XII. Annex. El món de Maria i Alfons